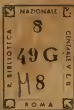

Digitized by Google

NAZIONALE
8
49 G
M8
ROMA
R. BIBLIOTECA
CENTRALE V. E. II

COMMENTARIORVM,
AC DISPVTATIONVM
IN TERTIAM PARTEM D. THOMAE,

Tomus Secundus.

MYSTERIA VITÆ CHRISTI, ET VTRIVSQVE ADVENTVS EIVS accurata Disputatione ita complectens, vt & Scolasticæ doctrinæ studiosis, & Diuini verbi Concionatoribus vsui esse possit.

A V C T O R E

PATRE FRANCISCO SVAREZ.

SOCIETATIS IESV,

IN COLLEGIO EIVSDEM SOCIETATIS ACADEMIAE Complutensis Sacræ Theologiæ professore.

AB IPSO AVCTORE PRIMVM MVLTIS IN LOCIS EMENDATVS, DEINDE ETIAM Scholiolis ad marginem illustratus: ac demùm locorum S. Scripturæ cùm à Diuo Thoma, tùm à Commentatore expositorum interpretatione, rerum denique Indice copiosiore ac vberiore auctus.

V E N E T I I S, M D C.

Apud Paulum Vgolinum, & Dominicum de Imbertis Socios.

RODERICO VAZQVEZ DE ARCE SVPREMI SENATVS REGII IN HISPANIA PRÆSIDI DIGNISSIMO.

Franciscus Suarez, è Societate IESV.

VM volumen alterum commentariorum in tertiam partem D. Thomæ in manibus edendum haberem, ecce mihi, Præses amplissime Hispaniæq. vniuersæ optatus illuxit dies, quo tua te virtus, egregiusq. animi candor, ac singularis eruditio cum generis nobilitate coniuncta, non sine diuino numine ad tale, tantumq. munus euexerunt, quale iam dudum tua merita postulabant. Quare non fuit mihi diu ambigua deliberatione cunctandum, cui potissimum principi opus hoc, qualecunque est, offerendum esset. Tibi enim multis nominibus debebatur: scilicet, cui ego deberem plurimum, & meo nomine, & Societatis nostræ, quam non solum summo studio, animiq. beneuolentia complexus es, verum etiam eximijs beneficijs tibi in perpetuum deuinxisti. Ex quo maxima quidem, ac penè certa spe ducor, fore, vt nostrum hoc opus tibi gratum, atque acceptum futurum sit. Tum quod ex nostra Societate profectum, tùm maximè, quod in eo arcana æterni iudicis, mediatorisq. Dei, & hominum, vitæ, mortisq. mysteria, inauditaq. ac penè diuina intemeratæ Deiparæ gesta moresq. continentur: & ex ditissima sacrorum voluminum supellectili, deq. sanctorum Patrum pellucidissimis fontibus depromuntur, atque non exiguo labore nostro, industriaq. tenui illa quidem, si rei magnitudinem spectes, magna, si diligentiam ad rigorem scholasticum rediguntur. Quis igitur mihi iure succenseat, si æterni Præsidis vitam, tanquam exemplaria verorum, Præsidi supremo totius Castellanæ Reipub. ante oculos proponam? Aut quis dubitare audeat laborem hunc nostrum tibi fore gratissimum, cui tanti filij, tantæq. matris augustissima est memoria, & iucundissima recordatio? Etenim cum tot sint occupationum æstus, tot negociorum fluctus

a 2 *in digni-*

in dignitate hac, cuius personam geris, tam grauem, tam seueram, non dubito, quin generosus iste tuus animus terrenorum molle oppressus soleat interdum respirare memoria, præsentiaque illius supremi Principis, quem Pater constituit hominum mediatorem, vt ima summis, terrena superis conciliaret. In eo enim eiusq́; intemeratæ matris interuentu sitas spes tuas, & collocatas habes: ad quos in frequenti negociorum labyrintho, tanquam ad sacram anchoram confugere solitus es. Quod si in huius operis nuncupatione eius potissimum ratio habenda fuit, qui posset illud et vellet patrocinio defendere, & splendore nominis illustrare, hoc etiam nomine dignitas, & amplitudo tua, & in nostrum ordinem beneuolentia primum sibi locum non iniuria vendicarunt. Ea enim es autoritate apud omnes, vt nihil sit tam abiectum, nihil tam obscurum, quod clarum, & illustre non sit sub tuo nomine constitutum: eademq́; erga nos voluntate, vt nemo sanus ambigere possit, te summo studio opus hoc, si res postulauerit, defensurum. Accipe igitur Præses Clarissime, hos mearum lucubrationum fructus, eosq́; ad communem vtilitatem exhibitos, tuo fauore commenda, ac de nostra Societate, exigua illa quidem, sed tibi addictissima, vt hactenus fecisti, benemereri perge. Nostrarum verò partium erit, assiduè precari Deum, vt vitam tuam vniuersæ Hispaniæ diu seruet incolumem, omniumque consiliorum, ac rerum tuarum cursum iubeat esse felicem. Vale.

Amplit. tuæ Illust. ac Reuerend.

Perpetuus in Christo seruus

Franciscus Suarez.

TOTIVS OPERIS ARGVMENTVM

Ad Lectorem.

NEC multa, nec noua sunt (candide Lector) quæ præmittenda duximus his nostris secundis lucubrationibus de Verbi incarnati mysterijs, cùm disputandi methodum, scribendique modum quem in priori opere continenter seruauimus, in hoc etiam posteriori studiose persequuti simus. Quamuis (ingenue fatear) longius disputatione mea progressus sum, quàm videretur consuetudo Scholastica postulare, quod vt facerem vel inuitus, rationes me grauissimæ compulerunt. Ecquis enim tam erit in dicendo ieiunus, vel in scribendo inops, vt de amplissima dignitate, de moribus excellentissimis, de admirabili vita, & gratia Beatissimæ Virginis dicturus, breui id, & compendioso sermone percurrat? Mihi profectò hoc in genere sæpe visa est Theologia nostra (vt modeste dicam) breuis admodum, & concisa cùm materiæ dignitas, & amplitudo cum summa voluptate eruditione, atque vtilitate coniuncta, longè aliud à viro, theologo postulare suo veluti iure possit. De Beata ergo Virgine egimus vberius, nec ratio ipsa permisit, nos esse breuiores in aperiendis opulentissimis thesauris mysteriorum vitæ, mortisque Iesu Christi Domini nostri: seu negligentiores in colligendis diuitijs, quas in hisce mysterijs diuina Bonitas velut effudit. Quo fortasse illud assequemur, vt & qui in sacris templis abdita mysteriorum arcana pro concione explicant, animisque audientium defigunt: & qui in scholis acriori disputatione eadem perscrutantur, id efficiant diligentius, veritatis rigore obseruato: ita vt & pietas à veritate fulciri, & veritas possit pietatis dulcedine vtilius inuestigari. Est enim sine veritate pietas imbecilla, & sine pietate veritas sterilis, & ieiuna. Adiecimus præterea disputationem de beato Iosepho, & de Diuo Ioanne Baptista, vt cognitio de Christo Domino, & de eius præcursore, de B. Virgine, & de eius dilectissimo sponso à nobis integra, & perfecta daretur: vtque labor hic noster splendore illustrissimarum virtutum appareret illustrior. Visum deinde nobis est, mysterijs Christi domini iam patratis quæ peragenda speramus, adiungere; vt qui primum eius aduentum in carne passibili pro viribus explicuimus, secundum in impassibili studio non minore poneremus ob oculos. Tum vt perfectam de Christo domino disputationem exhiberemus: tum etiam quia sic nobis est in animo totam hanc tertiam D. Tho. partem commentationibus illustrare, vt omissa de quatuor nouissimis tractatione, explicationem no-

ſtram in ſeptem ſacramentis Eccleſię terminemus. Quæ nos eadem cauſa mouit, vt hoc etiam opere complexiſſimus vniuerſalem omnium hominum reſurrectionem: tùm propter coniunctionem, quam habet cum Christi domini reſurrectione tum etiam quia neceſſario præcedit vltimum & vniuerſale iudicium. Hæc ſunt, ſtudioſe lector quæ vniuerſo hoc opere pertractantur, ex quibus factum eſt, vt & opinionem meam, & forte aliorum expectationem ſua longitudine ſuperarit. Verum hoc concedendum eſt amplitudini, & maieſtati myſteriorum: quod tot ac tanta myſteria vel attingenda non eſſent, vel certè eſſent pro dignitate tractanda. Nunc verò illud vnum eſt nobis maximè inoptatis, vt labor hic noſter, qualis qualis ille fuerit quo quomodo iuuet, vt Chriſtus, ſanctiſſimaque eius mater eo loco à nobis habeantur, eo diligantur amore; quo vel ipſi digni ſunt, vel nos reddere arctiſſime tenemur obſtricti: vtque hæc ſacroſancta myſteria ſumma venerarione colantur ab omnibus, pro quibus illa eadem operatus eſt Dominus noſter Ieſus Chriſtus: à quo tanquam à perenni bonorum omnium fonte, ſi quid occurrit laude dignum, intelliges emanaſſe: ſi quid verò minus conſiderate dictum offenderis, ſolita benignitate condonabis. Vale.

INDEX QVAESTIONVM,

ET ARTICVLORVM DIVI THOMAE,

QVÆ IN HOC TOMO EXPONVNTVR.

QVÆSTIO XXXVI.

QVÆSTIO XXXVII.

QVÆSTIO XXXVIII.

QVÆSTIO XXXIX.

QVÆSTIO XL.

QVÆSTIO XLI.

QVÆSTIO XLII.

QVÆSTIO XLIII.

QVÆSTIO XLIV.

Articu-

INDEX

INDEX DISPVTATIONVM
ET SECTIONVM

Quæ in hoc Tomo continentur.

D I-

DISPVTATIO X.

DISPVTATIO XI.

DISPVTATIO XII.

DISPVTATIO XIII.

DISPVTATIO XIIII.

DISPVTATIO XV.

DISPVTATIO XVI.

DISPVTATIO XVII.

DISPVTATIO XVIII.

DISPVTATIO XIX.

DISPVTATIO XX.

DISPVTATIO XXI.

DISPVTATIO XXII.

DISPVTATIO XXIII.

DI-

Sectio

FINIS.

INDEX LOCORVM
SACRAE SCRIPTVRAE,

Quæ in hoc Tomo obiter, vel ex professo explicantur.

Es

PROVERBIA.

ECCLESIASTES.

CANTICA.

SAPIENTIA.

ECCLESIASTICVS.

ISAIAS.

NA-

MARCVS.

LVCAS.

Iesu s

IOANNES.

ACTA APOSTOLORVM.

AD ROMANOS.

PRIMA AD CORINTHIOS.

SECVNDA AD CORINTHIOS.

AD GALATAS.

AD EPHESIOS.

AD PHILIPPENSES.

AD COLOSSENSES.

PRIMA AD THESSALONICENS.

SECVNDA AD THESSALONIC.

FINIS.

INDEX RERVM QVÆ HOC SECVNDO VOLVMINE CONTINENTVR.

Prior numerus paginam indicat: Posterior columnam: literæ verò sub eis res indicatas continent.

Nulla

Cur

Secun-

Num

Christi Verba septem in cruce.

Christi mors.

Christi sanguis.

Vulnus lateris Christi.

Causa passionis Christi.

Effectus passionis Christi.

Christi anima separata.

Christi descensus in infernum.

Christi corpus emortuum.

Christi sepulchrum.

Christi

Deus

Sola

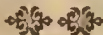
Religio

FINIS INDICIS.

COMMENTARII, ET DISPVTATIONES P. FRANCISCI SVAREZ, E SOCIETATE IESV

In tertiam partem Diui Thomæ.

A Quæstione vigesimaseptima ad quinquagesimamnonam.

P R Æ F A T I O.

A OSTQVAM D. *Thomas priorem huius doctrinę partem absoluit, in qua diuinum incarnationis mysterium diligenter, & accuratè perscrutatus est, posteriorem aggreditur, in qua de Christi domini, Vita, Morte,* B *Resurrectione, atque ęterna felicitate non minus copiosè, & eruditè disputat. Cuius disputationis initium à Deiparæ cognitione, non immeritò auspicatur. Erat enim hæc tractatio ad huius materię complementum maximè necessaria. Nam sicut ęterna Christi processio absque ęterni Patris fide credi non potest, ita temporalis eius generatio, quæ ex matre sine patre initium habuit, sine pręuia eiusdem Deiparę cognitione comparari non poterat. Cognitio enim effectus cognitionem causę supponit: Cum autem Beata Virgo Christum vt hominem genuerit, sub hac ratione causam illius esse necesse est.* C *Rectè igitur ad scientiam de filio consequendam, per matris cognitionem paratur via, neque enim poterant, qui & sanguine, & dilectione adeò coniuncti sunt, disputatione seiungi, nec par erat in tam longo de Christo sermone, de Virgine tacere. Quanquam verò in hoc, sicut in pręcedenti tomo omnes D. Thom. quęstiones suo sint ordine à nobis elucidandæ, quia tamen in animo est integram, ac copiosam de Beata Virgine tractationem instituere, ab eius dignitate, & prędestinatione vsque ad vltimam exaltationem rem totam arcessendo, & omnia mysteria,* D *quę in illa Deus operatus est, & omnes gratias, merita, scientiam, omnemque illius perfectionem diligenter perscrutando; ideo posteriorem hanc de Christo tractationem in duas pręcipuas partes distribuã, in quarum priori de Beata Virgine, & vita Saluatoris vsque ad trigesimum ætatis annum (quoniam hęc duo inter se connexa sunt) simul disputabo, & quæstiones D. Tho. à 27. vsq; ad 37. exponam, in alia verò parte de reliquo tempore vitæ Christi, ac de illius Prædicatione, Morte, Resurrectione, Ascensione, & secundo eius aduêtu, secũdoq; in cœlũ reditu differendũ erit.*

Sciẽtia de Christo cũ Deiparę cognitione coniuncta.

Neque existimandum est, præsentis disputationis materiam, ex ea præsertim parte, quæ ad Beatam Virginem spectat, esse ab instituto scolastico alienam, vel quia doctores scholastici breuissimè illam attingunt, vel quia certis Theologiæ principijs fundari non potest, sed solum probabilibus rationibus, aut pijs coniecturis. Ego enim post ipsius Dei, ac Christi cognitionem, nullam, aut vtiliorem, aut viro Theologo digniorem esse existimo. Neque intelligo cur de gratia angelorum, deq; illorum meritis, ac statu viæ, ac denique de eorum gloria, cæterisque scientiæ, & gratiæ donis, & ministerijs, seu officijs tàm accuratè Theologi disputent, de Angelorum verò regina eiusque dignitate, gratia, scientia, meritis, ac singulari felicitate longè maiori diligentia disserendum non sit. Cum hæc doctrina & per se dignior, ac iucundior, & ad pietatem magis sit accommodata, & (vt Arist. dixit) melius sit de rebus altioribus, vel pauca coniectari, quam inferiores certitudine etiam mathematica cognoscere, eo vel maximè, quod maior, ac certior cognitio potest de gratia, & gloria Beatæ Virginis, quam Angelorum, ex principijs fidei ratiocinando, colligi. Quocirca ne quis existimet doctrinam hanc non habere firmum in Theologia fundamentum, quoniam de illa in diuinis literis pauca videntur scripta, breuiter designabo loca, ex quibus argumenta petenda, & controuersiæ omnes sunt definiendæ.

Principio ergo in testamento veteri, frequens est B. Virginis mentio prophetica, vel aperta, vel figurata, nam vt Bernar. ait in sermone: Signum magnum: Longè ante patribus est ęditus, repromissa, mysticis præfigurata miraculis, oraculis annunciata propheticis, & epist. 174. dicit Patriarchis, & Prophetis fuisse præcognitam, & Homil. 2. in Missus est, dicit, à patribus esse præfiguratam, & à Prophetis promissam. Et Ildefonsus serm. 2. de Assũptione, dicit à Prophetis esse prædictam, & à Philosophis sanctis præfatã, & Augus. lib. de Assumptione, in initio: Sola, inquit, meruit Deum, & hominem paritura suscipere, facta thronus Dei, & aula Regis æterni, secundum quod nos docuisti per sanctos tuos Patriarchas, Prophetas, & Apostolos figuris, & sermonibus, quibus credimus & certi sumus quia nunquã fefellisti. Propter quod Hieron. Mich. 6. illam vocat Vaticinium Prophetarum. Andreas verò Cretens. serm. de Assumpt. Summam diuinorum oraculorum, appellat. Quin-

immo addere poſſumus, ſicut Paulus de Chriſto dicit, in capite libri de ilo eſſe ſcriptum: ita de B. Virgine in ſacræ ſcripturæ initio ſcriptum eſſe, Inimicitias ponam inter te, & mulierem, ipſa conteret caput tuum. His enim verbis Deum ipſum Mariam Virginem prædixiſſe, communis eſt antiquorum Patrum ſententia, vt infra tractantes de ſanctificatione Beatæ Virginis commodiori loco trademus. Totum preterea canticorum librum, non ſolum per accommodationem, ſed etiam in ſenſu aliquo ab Spiritu ſancto intento, Virginem prȩcinere, omnes ferè patres, qui illum interpretantur, intelligunt, prȩſertim Bernard. & Rupert. ibi, & libr. 7. de Proceſſione Spiritus ſancti, cap. 13. vnde Apponius in fine Canticorum: Infelicem eſſe dicit, qui hoc non credit.

In veteri teſtamẽto vbi mẽtio de B. Virgine.

Sunt præterea in ſcriptura veteri Virginis proprietates, & perfectiones in varijs perſonis, & rebus præfiguratæ, quas hoc loco congerere non oportet, tum quia vulgares ferè ſunt, & in ſanctis patribus facitè reperiuntur, tum etiam quia in ſingulis quæſtionibus, vbi oportuerit, præcipuas earum commodius attingemus. Nonnulla etiam ex libris Pſalmorum, & Sapientialium Eccleſia ad Virginem accommodat, ex quibus interdum non leue argumentum ſumi poteſt.

Secundò, in nouo teſtamento pauca quidem verba de Virgine ſcripta ſunt, quoniam tota Euangeliſtarum, & Apoſtolorum intentio ad Chriſtum referebatur, quia illo cognito, eiuſque fide ſatis fundata, non poterat matris eius excellentia, aut ignorari, aut occultari. In illis verò paucis verbis, eiſque grauiſſimis, quȩdam præcipua capita indicata ſunt, quæ omnia quæ de Virgine dici poſſunt, virtute continet. Quod in cæteris ferè rebus, etiam in geſtis à Chriſto, quȩ ab Euangeliſtis narrantur, obſeruare licet. Eſt enim totum Euangelium breue, ac conciſum, quoniam verbum abbreuiatum fecit dominus ſuper terram, ad Roman. 9. vt notauit Euſebius lib 2. de Demonſtrat. cap. 40. & Tertullian. libr 4. contra Marcio. cap. 16. cum enim non poſſent Euangeliſtæ ſingula perſequi, ea, quæ maximè neceſſaria erant, attigerunt, vt ex eis reliqua intelligeremus.

Percunctabitur autem fortaſſe aliquis, cur Chriſtus dominus, qui fidem Centurionis, Magdalenæ charitatem, & Ioannis laudes interdum prȩdicauit, nunquàm de matre ſua quidpiam ſimile locutus ſit? Reſpondetur primo ad temperantiam quandam, & modeſtiam id ſpectare potuiſſe, quidquid enim de Virgine diceret, ad ipſum referri & pertinere videretur. Deinde, tunc prȩcipuè ſtuduit diuinam ſuam originem homines docere, qua cognita facilè erat excellentiam humanȩ conceptionis, matriſque ſuȩ dignitatem percipere. Denique vbi res ipſȩ, & opera, quibus Chriſtus matrem honorauit, clamabant, verba non erant neceſſaria.

Cur Chriſtus I euã gelio nihil de ſua matre prȩdicauit.

Tertiò prȩterea, quȩ in ſcripturis canonicis continentur, ſunt alia multa da Beata Virgine per traditionem, quȩ ab ipſis Apoſtolis manauit, & per manus patrum ad nos vſque peruenit, communi ſenſu Eccleſiȩ, & definitione recepta, vt conſtat ex Dionyſ. cap. 3. de diuin. nominibus, & epiſtol. 4. ad Caium, Ignatius epiſtol. 1. & 2. ad Ioan. 5. ad Trallianos, & 8. ad Phyli. Irenȩ. Epiphan. Hieronym. Auguſtin. & alijs antiquiſſimis patribus, quorum teſtimonia in ſequentibus indicabimus. Illud verò obſeruatione dignum cenſeo, videlicet ex quatuor primis concilijs generalibus, quæ Gregorius, vt quatuor euangelia veneratur; primum Nicenum honorem Filij, & conſequenter honorem etiam Patris contra Arrium defendiſſe, ſecundum, ſcilicet Conſtantinopolitanum, primum diuinitatem Spiritus Sancti ſtatuiſſe contra Macedo. Tertium verò, ſcilicet Epheſinum, ad tuendam matris Dei dignitatem contra Neſtorium, eſſe congregatum In quo tam multa dicta ſunt de laudibus Virginis, vt vix aliquid addi poſſe videatur, quȩ poſtea in quarto concilio Chalcedonenſe, & in 5. & 6. Synod. & in cȩteris vſque ad Trident. confirmata ſunt, & amplius explicata.

Cõc. Epheſinum ad tuendam Virginis dignitatẽ congregatum.

Quartò tandem, non ſine ſingulari Spiritus ſancti conſilio factum eſt, vt nonnulla Virginis myſteria, & priuilegia, ne ſcripta ſint, nec certa traditione recepta, vt occaſio daretur fidelibus, amplius meditandi, & recogitandi hæc myſteria, loquendique, ac ſcribendi de Virgine, ex principijs traditis plura ratiocinando, & colligendo. Quocirca rationibus etiam in hac materia vtendum eſt, quȩ vel in dictis principijs, vel in ipſa rerum natura, & decentia fundatȩ multum põderis, & efficacitatis in Theologia habent, vt rectè Canus notauit, lib. 12. de locis, cap. 14. & ex vſu ſanctorum patrum ſatis conſtat, vt videre licet apud Auguſt. lib. 83. quæſt. q. 49. & 50. & Cyril. lib. 5. Theſ cap. 7. Anſel. lib. 2 cur Deus ho. cap. 5. & in alijs, quos priori tomo diſp. 1. & ferè in diſcurſu totius materiæ retuli, vbicunque enim de myſterijs, & perfectionibus Chriſti tractant, rationibus & coniecturis ex decentia rei ſumptis vtuntur. Reliquum eſt, vt inſtitutum noſtrum aggrediamur. Prius verò quam D. Tho. quæſtiones explicare incipiam, vnã vel alteram diſputationem, quæ totius materiæ fundamenta contineat, præmittendam duxi.

DISPVTATIO PRIMA.

In tres Sectiones diſtributa.

De matris Dei dignitate in communi.

SIcut initio huius doctrinæ de Chriſto, & incarnatione primum ſtatuimus, ac demonſtrauimus Chriſtũ eſſe Deũ, ac incarnationem eſſe factam, quoniam hoc erat fundamentũ omnium, quȩ de hoc myſterio dicenda erant, ita in his diſputationibus de B. Virgine, præmittere oportet illam eſſe matrem Dei, & explicare, qualis & quanta fuerit hæc dignitas, & quomodo ad illam fuerit B. Virgo prædeſtinata, quoniam ex hoc fundamento ratio omnium: quæ de Virgine dicemus ſumenda eſt. Hæc igitur in præſenti diſput. trademus.

SECTIO PRIMA.

Vtrum Beata Virgo verè, ac propriè fuerit mater Dei & hominis.

HAEc quȩſtio potiſſimum verſari cȩpit in Eccleſia poſt annum 40. tempore Concilij Epheſini, quia licet ante illa tempora hæretici qui negarunt Chriſtum eſſe verũ Deum, aut verum hominẽ

vera humana carne constantem, consequenter negarent Virginem fuisse veram matrem Dei, aut hominis, ex iis tamen, qui Christum Deum, & hominẽ confessi sunt primus fuit Nestor, qui negare ausus est Mariam Virginem verè, ac propriè fuisse matrem Dei, vt constat ex historia Concilij Ephesini, & ex Vincentio Lyrenensi, lib. contra prophanas vocum nouitates, & Cassiano, lib. 1. & 2. de incarnatione, & Theophyl. Ioan. 9. in fine, in quo errore versari etiam hoc tempore nonnullos hæreticos refert Canis. lib. 3. de B. Virgin. c. 22. Fundamentum huius erroris fuit, vel quia vnionem veram humanę naturæ cum verbo diuino negauit, & consequenter veram, ac propriam communicationem idiomatum, vel quia saltem negauit hanc vnionem factam esse in vtero Virginis: Hinc enim consequens esse videtur, licet Beata Virgo fuerit mater Christi, non tamen Dei, quia nec concepit, nec peperit Deum.

2. Veritas tamen est beatam Virginem vere, ac propriè fuisse matrem Dei, vt definitum est in Concilio Ephes. & Chalcedo. & in 6. Synod act. 4. & 11. & habetur etiam in 7. Synod. act. 4. & 7. in Concil. Lateran. sub Mart. 1. can. 3. & in alijs frequenter. Vt autem veritatem hanc ex proprijs principijs probemus, oportet nonnulla supponere.

Virg. Maria vera Chri mater.

. Primum est Beatam Virginem propriè esse matrem huius hominis, scilicet, Christi. Ita enim expresse dicitur Ioan. 2. *& erat mater Iesu ibi.* & Luc. 1. *vnde hoc mihi, vt veniat mater Domini mei ad me?* & ca. 2. *Simeon dixit ad Mariam matrem eius.* Matth. 1. & 2. *accipe puerum, & matrem eius.* Dices similibus testimonijs probaretur Iosephum fuisse patrem Christi. Respondetur, hoc ipsum explicare veritatem, tum quia propterea Luc. 3. additum est, *vt putabatur, filius Ioseph*, quod de Virgine nunquã est dictum: tum etiam, quia, de Iosepho nunquam dicitur in euangelio genuisse Christum: de Virgine autem dicitur concepisse, & peperisse filium. Hoc etiam confirmat illa frequens appellatio, qua Christus in euangelio *filius hominis*, vocatur, vt notauit Iren. lib. 3. contra heres. cap. 32. & eandem efficaciam habet, quod dicitur *filius David*, vel *Abraham*, media enim generatione ex Virgine matre, ab illis descendit. Vnde Isai. 11. dicitur: *Egredietur virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet.* Sicut ergo flos verè producitur ex arbore: ita Christus ex Virgine, vt notauit Hierony. ibi: & Leo Papa ser. 4. de Natiuit. Ambros. lib. de Benedictionib. Patriarchar c. 4 & lib. 2. de Spiri. Sanct. c. 5. Tertul. lib. 5. contra Marcion. c. 8. & lib. contra Iudæos, ca. 9. Rupert. Abbas, lib. 2. in Isai. c. 6. & lib. 11. de victoria verbi, cap. 28. 52.

Secundo hoc confirmatur. Nam Christus in cruce moriens, se esse filium Virginis professus est, cũ dixit Virgini: *ecce filius tuus.* Ioann. 19. illo enim exemplo, vt Augustin. tracta. 119. Chrysostom. homil. 84. & Cyrill. libr. 12. cap. 34. notarunt, parentes honorandos, & illorum curam à nobis gerendam esse docuit. Recognouit igitur, & honorauit Virginem vt matrem, & ideo in extrema angustia positus tantam illius curam habuit, vt notarunt etiam Cyprianus lib. de Cardinalib. Christi operibus, capite, seu concione de resurrect. Christi, dicens: *Nũc materno meuerit affectu, & thalamum humanitatis tuæ, cubiculario dilecto commendat, & prouides seu le benedicta inter mulieres apostolicam clientelã, & obsequium Virginis discipulo tradit*, & Ambros. lib. 10. epist. 82. in fine, *testabatur*, inquit, *de cruce Christus, & inter matrem, atque discipulũ diuidebat pietatis officia.* Denique Hieronym. c. 1. epist. 47. de vitando suspecto contubernio, agens de subiectione Christi ad Virginem, *venerabatur*, inquit, *matrem cuius ipse erat pater: colebat nutricium, quem nutriuerat, gestatumque se meminerat alterius vtero, alterius brachijs: vnde & in cruce pendens commendat parentem discipulo, quam nunquam ante crucem dimiserat.* Eandem veritatem eleganter docuit Nazianz. oration. 51. seu epistul. 3. ad Cledon. prope initium.

Obiectio.

Dices quid igitur tam illo loco, quam Ioan. 2. & alijs locis, Virginem mulierem vocat, nunquam vero matrem? & quod difficilius est, cur Matth. 12. matrẽ negare visus est dicẽs: *quæ est mater mea?*

Responsio.

Ad priorem partem rñdetur, Christum illo modo fuisse locutum, quia ita decebat, tum propter Christi modestiam, & grauitatem: tum etiam (ait August.) *propter exemplum nostrum*, dixerat enim ipse Matth. 23. *nolite vocare vobis patrem super terram.* Fortasse etiam in illo loco Ioan. 19. matris appellationem vitauit, ne Virginem amplius commoueret, vt ibi notauit Lyra. In alio vero loco Ioan. 2. id fecit, vt indicaret illud opus, & miraculum, quod beata Virgo postulabat, esse diuinæ virtutis, non humanitatis proprium, quam solam à matre susceperat, vt August. notat tract. 8. in Ioan. & lib. de fide, & symbolo. cap. 4. vel certe, sicut se vocabat *filium hominis*, ita Virginem per antonomasiam, mulierem appellabat, vt eam esse indicaret mulierem illam, per quam damna primę mulieris instauranda forent.

Virginem cur mulierẽ nõ matrẽ, Chrs appellat.

Ad aliam verò partem respondetur non negasse Christum matrem suam, sed illis verbis reprehendisse eos, qui se concionantem importunè interpellabant, secundo docuisse, propter consanguineos non esse opus Dei omittendum, tertio quorũdam iactantiam frenare voluisse, qui de Christi consanguinitate gloriabantur, significãdo eam sine spirituali coniunctione nihil prodesse: hanc uero per se multum ualere: Ita ferè Chrys. hom. 45. in Matt. & August. libr. de sanct. uirginit. cap. 3. & libr. de fide contra Manichæos, & Tertullian. libro de carne Christi, capit. 7. ubi optime locum hunc contra hæreticos ad fidei ueritatem confirmandam retorquet.

Quarto addunt Hilar. can. 12. in Matth. & Gregor. homil. 3. in euãgelia, & Ambro. lib. 6. in Lucã, hoc facto significasse Christum, ecclesiam quæ credidit, synagogæ fore præferendam, ex qua ipse erat secundum carnem.

Secundo supponendum est humanitatem Christi, eodem temporis momento quo perfectè formata fuit in utero Virginis, & existere incæpit in rerum natura, fuisse assumptam, & unitam Deo hypostaticè. Hoc clare demonstratum est superiori tomo, disputatione 16. sectio. 1. unde concludimus hunc hominem Christum semper à primo instanti conceptionis suæ fuisse Deum hominem, nunquamque purum hominem extitisse. Quæ quoniam eo loco satis confirmata sunt, plura hic addere non oportebit.

Tertio hinc facile concluditur intenta ueritas, Beatam, scilicet, Virginem uerè, ac propriè esse matrem Dei. Probatur ex dictis, quia Virgo concepit, & peperit Deum, ergo est mater eius. Antecedens constat ex dictis. Quia concepit hunc hominem, & hic homo in ipsa Conceptione fuit Deus, concepit ergo Deum. Vnde, & scriptura sacra sic apertè loquitur: nam ad Galatas quarto, filius Dei, non sensu dicitur: *factus ex muliere:* & ad Roman. primo dicitur: *factus ex semine David secũdum carnem*, & Luc. primo, *quod ex te nascetur sanctum, vocabitur filius Dei, Vocabitur*, inquit, nõ falsa appellatione, sed vera, & non solum post natiuitatem ex utero: sed in ipsamet conceptione in vtero, de qua angelus loquebatur, rationem reddens, quare Spiritus Sancti uirtute esset efficienda, quia nimirum ipse Deus concipiendus erat

Beata Virgo, vera, ac propria mr Dei.

vt notauit Cyrill. Alexandr. libr. de fide ad Reginas, citans Athanas. lib. de Incarnat. Christi. Et hoc etiam confirmat locus Isai. cap. 7. *Ecce virgo concipiet, & pariet filium, & vocabitur nomen eius Emanuel, quod est interpretatum nobiscum Deus*, vt dicitur Matth. 1. Hanc denique veritatem confitetur Elisabeth, Luc. 1. dicens: *Vnde hoc mihi, vt veniat mater domini mei ad me?* illa enim vox, *domini*, diuinam indicat personam, vt Damascen. inquit, lib. 3. de fide, cap. 12. & Gregor. lib. 9. registri, epist. 61. eadem, inquit, *Virgo, & ancilla domini, dicitur & mater, ancilla enim domini, quia verbum ante sæcula vnigenitus æqualis est patri, mater vero, quia in eius visceribus ex sancto spiritu, eiusque carne factus est homo*, & infra subdit rationem tactam. *quia non prius in vtero Virginis caro concepta est, & post modum diuinitas venit in carnem, sed statim verbum factum est caro*, similia docet, lib. 18. Moralium, capit. 27. post medium alias cap. 35. & eodem modo loquuntur omnes alij antiqui patres. In lyturgijs Iacobi, Basilij, & Chrysost. sæpe vocatur *intontaminata mater Dei nostri*. Gregor. Nazianzen. oration. 51. quæ est epistola prima ad Cledonium: *si quis, in quit sanctam Mariam Deiparam non credit, extra diuinitatem est*, Athanas. scripsit librum, seu concionem de sanctissima Deipara. Irenæus lib. 3. cap. 27. & 32. Epiphan. libr. 3. hæres. 78. Cyrill. homil. 6. contra Nestor. August. sermon. 2. de Annunciatione, & sæpe aliàs. Leo Pap. epistol. 83. & 97. & hac ratione vocant etiam Virginem *thronum, thalamum, tabernaculum, & templum Dei*, & similibus titulis, qui passim in sanctis patribus reperientur. Confirm. tandem ex dictis supra de communicatione idiomatum. Nam Deus est mortuus, quia hic homo est mortuus, ergo Deus est conceptus, & natus, atque adeò filius Virginis: quia hic homo est filius eius, ergo & è contrario, Virgo, sicut est mater huius hominis, ita Dei. Vltimo addi potest coniectura, seu congruentia. Quia nimium voluit Deus, se se omnibus modis hominibus communicare, & (vt ita dicam) omnes cognationis, & affinitatis modos perfectionem importantes cum illis contrahere, vnus autem, & valde perfectus est, vt Deus non tantum sit homo, sed etiam filius hominis, & vt quædam humana persona creata sit coniuncta Deo quantum esse potest in ratione personæ. Vnde etiam factum est, vt non solum humana in Christo natura, sed etiam persona creata in Virgine super omnes angelorum choros fuerit exaltata.

Circa veritatem autem hanc multæ occurrebant difficultates, quarum intelligentia pendet ex modo, quo Beata Virgo Christum dominum concepit quod in quæstionibus sequentibus, Diuus Thom. copiosissimè disserit, & ideo in eum locum eas remittemus. Ad fundamentum vero contrarij erroris ex dictis patet responsio. Supponit enim falsum fundamentum, scilicet Christum prius conceptum fuisse purum hominem, quàm eius humanitas fuerit à verbo assumpta.

Respond. ad argumenta opposita.

Dubium.

Non verò desunt, qui respondeant hos hæreticos etiam in illatione errare, quia etiam si illud ita fuisset, existimant, verbum, & Deum verè dici posse filium Mariæ, quia assumere naturam ab alio genitam, sufficit, vt aliquis dicatur filius eius, à quo fuit talis natura. Probatur, tum quia formalis terminus generationis est ipsa natura, tum etiam, quia ille homo semper est idem manente eadem natura, etiam si subsistentiam mutet: tum denique, quia semper retineret eandem relationem filiationis, quæ per humanitatem inest supposito.

Respond. Verbū nō

Nihilominus hæc sententia mihi non probatur Censeo enim non potuisse propriè Verbum, aut A Deum dici filium Virginis, si in ipsomet instanti conceptionis non terminasset humanitatem in vtero Virginis. Quod bene docuit D. Thom. infra, quæstio 35. artic. 4. & apertè colligitur ex omnibus patribus supra citatis, omnes enim ad conuincendum Nestor. supponunt tanquam principium necessarium vnionem factam esse in eodem humanæ conceptionis momento, & disertis verbis Nazianzen. oratio. 51. *Si quis formatum hominem fuisse, Deum qui postea subiisse dicat, damnationi obnoxius est, hoc enim nō Dei generatio fuerit, sed generationis fuga*: & exemplis declaratur, quia si humanitas Christi non esset tempore mortis vnita Verbo, licet post resurrectionem vniretur, non posset vere dici Deum fuisse mortuum. Et similiter, si prius tempore esset purus homo, & peccaret, & postea illa humanitas assumeretur à Verbo, non posset vere dici Deus, peccauisse, ergo simile erit in præsenti. Ratio autem est, quia hæc communicatio idiomatum fun-B datur in vnione hypostatica, & ideò in ijs, quæ tempore antecedunt vnionem, & in alio supposito fiunt, non potest esse communicatio idiomatum, cùm hæc non sit inter personas diuersas, sed in eadem.

posset dici propriè filius Virginis, nisi in instāti cōceptionis humanitatem terminasset in vtero Virginis.

Secundò quia in eo casu Verbum nullo modo terminasset conceptionem, seu generationem ex Virgine, non ergo posset dici conceptus, vel natus ex illa, ergo nec posset dici filius, neque Virgo mater Dei. Negatur ergo ad hanc denominationem, seu communicationem sufficere assumptionem naturæ ab alio productæ, sed necessarium esse hanc assumptionem fieri, ita vt persona assumens terminet aliquo modo ipsam conceptionem, & generationem, illam assumat eo modo, quo assumptibilis est, quod fieri non posset, nisi eodem in stanti conceptionis fieret assumptio. Et ideo non est satis, quòd semper maneat eadem humanitas, vel idem homo formaliter loquendo, quia generatio C terminatur ad suppositum, & ad humanitatem, vt hic, & nunc subsistentem, & per hæc patet ad fundamentum contrariæ sententiæ. De relatione autem filiationis, an maneat in assumpta natura, necne, infra dicam. Nunc dicere sufficiat, vel non manere, vel in eo casu, de quo agimus, non ita manere, vt possit Deum, aut Verbum denominare, quia nec manet omnino integra sicut antea erat, nec ratio fundandi illam, quæ fuit generatio passiua, vllo modo fuit terminata, vel assumpta à Verbo.

Dubium

Sed hinc oritur grauis difficultas, huius loci propria. Quia tota actio Virginis terminata fuit in humanitate, prius natura, quam assumeretur à Verbo, & ex vi actionis eius non fuit secuta assumptio sed solum ex uoluntate, & efficientia Dei, ergo non potest propter hoc dici mater Dei. Patet consequétia. Tum quia ipsa nullo modo effecit, ut Deus sit homo, sicut, si quis efficeret calorem, & non uniret D illum ligno, non posset dici efficere lignum calidum: tum etiam, quia quòad hoc idem ualere uidetur ordo naturæ, quod temporis, si autē Deus post totam illam actionem Virginis, assumptionem per aliquod tempus distulisset, non posset dici Virgo mater Dei, licet postea fieret assumptio, ut ostensum est, ergo idem est de ordine naturæ, quia hæc denominatio nō tam pendet ex tempore, quam ex naturali connexione actionum. Tertio denique quia alias posset Verbum denominari mutatum à mutatione, quæ prius natura præcessit in humanitate, & posset etiam dici causatum, & effectum.

Propter principalem difficultatem responderi potest, Beatam Virginem attigisse per ueram ac Physicam efficientiam unionem humanitatis cum Verbo. Sed hæc responsio, & minus probabili fundamento nititur, ut in primo tomo

disput.

disputatio. 8. sect. 1. ostensum est, & non satisfacit. Quia, esto, beata Virgo efficeret hanc vnionem, id solum fuisset instrumentaliter, & non per modum matris generantis, ergo hoc genus efficientiæ nihil refert ad explicandum, quomodo beata Virgo sit mater Dei.

Respõsio. Beata Virgo quo ra tione concepcionis sit vere, ac proprie mater Dei. Aliter ergo respondetur, vt beata Virgo propriè ac verè dicatur mater Dei, satis esse, quod in eodem instanti temporis, in quo anima Christi vnita est corpori concurrente Beata Virgine concursu materno, (siue ille actiuus sit, siue passiuus, hoc enim nunc non disputo,) in eodem, inquam, momento, anima, corpus, & humanitas vnita sunt Verbo, sicut è contrario Iudæi dicuntur interfecisse Deum, quia per actionem eorum dissoluta est vnio animæ cum corpore, & consequenter humanitas, vt sic separata est à Verbo. Et vtriusque ratio est, quam D. Thom. attigit infra q. 35. art. 1. quia sicut agere, ita & nasci seu generari, est proprium suppositorum. Hoc autem optimè declaratur supponendo, quod 1. tomo, disputatio. 17. sectio. 1. & 2. tractatum est, scilicet, animam, & carnem Christi prius natura esse vnitam Verbo, quam inter se. Hinc enim fit, animam, & carnem Dei ex vi actionis, seu concursus Beatæ Virginis fuisse inter se vnita ad componendum non tantum humanitatem, sed etiam hunc hominem, atque adeo Beatam Virginem esse matrem huius hominis, & consequenter Dei, per communicationem idiomatum. Sicut in generationibus aliorum hominum, prius natura creatur anima subsistens, & statim per actionem generatoris vnitur corpori subsistenti, & ita generatur non propriè hæc humanitas, sed hic homo. Et similiter in resurrectione Christi, tota actio versata est in vnione animæ ad corpus, & tamen per illam dicitur resurrexisse Deus, quia per illam actionem inter se vnita fuerunt corpus, & anima subsistentia per subsistentiam Dei, & consequenter ex vi illius factum est, vt Deus esset homo.

Et per hæc facile patet ad omnia, quæ in illa difficultate attinguntur, præter quam ad vltimam illationem. Ad quam breuiter respondetur. Deũ quidem rectè dici genitum, vel conceptum ex Virgine, quia generatio (vt dictum est) vel conceptio terminatur ad suppositum, non dici autem mutatum, vt in 1. tomo sæpe dictum est, tum quia mutatio propriè denominat subiectum, non terminum: tum etiam quia illa mutatio, per quam humanitas vnitur Verbo antecedit ordine naturæ ipsam vnionem. Deinde non denominatur Deus causatus, vel effectus, quia simpliciter non est factus, sed est factus homo. Et eadem ratione non est dicenda Beata Virgo absolutè causa Dei, quia nomen causæ non determinat productionem, neque effectionem: at verò, cùm dicitur mater Dei, in ipso nomine matris determinatur humana generatio, per quam Deus factus homo ex Virgine processit. Videantur, quæ supra dicta sunt de idiomatum communicatione.

Maria Virgo cur eau sa Dei nõ possit dici.

SECTIO II.

Quanta sit hæc dignitas matris Dei, & quomodo alia dona gratiæ illam comitentur.

Dupliciter modo potest ratio huius dignitatis à nobis concipi, & explicari, primo, absolutè, & simpliciter considerando quid ipsa in se sit, secundo per comparationem ad alias gratias, seu dignitates supernaturales, & vtrumque modum breuiter prosequemur.

Dignitas matris Dei Primò igitur hæc matris dignitas absolutè sumpta moraliter potius, quàm physicè consideranda

A videtur. Physicè enim solum hæc interueniunt in hoc munere matris. Primum, quod B. Virgo verè, ac propriè concurrit ad fabricandum corpus Deo. Secundo hinc factum est, vt aliqua substantia virginei corporis, ex qua fuit Christi corpus, & in principio constitutum, & postea auctum, quandiu sanguine vel lacte matris nutritum fuit, vnita sit hypostaticè Verbo Dei. Propter quod dixit Petrus Damian. serm. de Natiuit. Mariæ: *Cum Deus in alijs rebus sit tribus modis, in Virgine fuit quarto, speciali modo, scilicet per identitatem, quia idem est, quod ipsa. Hinc taceat, & contremiscat omnis creatura, & vix audeat aspicere tantæ dignitatis immensitatem*, & August. serm. de Assum. Virg. c. 5. *Caro*, inquit, *Christi, caro est Mariæ*, & infra, *caro Christi, quamuis gloria resurrectionis fuerit magnificata, eadem tamen mansit, quæ suscepta est de Maria.* Ex quo potest facile credi, illam substantiam carnis, quam Christus assumpsit ex Virgine, nunquam fuisse omnino dimissam, aut continua caloris naturalis actione resolutam, sed eandem omnino fuisse semper conseruatam Verbo Dei vnitam. Quod partim physica ratione: partim probabili coniectura fit verisimile. Illa enim substantia carnis ex purissimis Virginis sanguinibus desumpta fuit, & optimè disposita, & in mediocri quantitate. Rursus in tempore infantiæ, quia alimentum est facile, & fere sine resistentia conuertitur, parum illius substantiæ per eius actionem resoluitur, præsertim in Christo, qui temperatissimo, & conuenientissimo cibo alebatur, scilicet, *vbere de cœlo pleno*, vt Ecclesia canit. De reliquo autem tempore vitæ Christi, fit non dissimilis coniectura. Quia totum illud fuit tempus augmenti, aut status, in quo humidum radicale ferè integrum perseuerat, nulla illius resolutione facta. Probabile denique est, ex speciali prouidentia, & voluntate ipsius Christi hoc fieri potuisse. Tertio præter hoc genus causæ, seu concursus, nihil aliud reale, ac physicum ex vi huius dignitatis in Virgine resultat, præter relationẽ realẽ matris ad Christũ hominẽ Deum, nihil enim aliud fingi, aut excogitari potest. Quarto verò hinc efficitur, vt moraliter, & secundum prudentem existimationem, Virgo retineat supremum quendam, & excellentem dignitatis gradum, propter singularem: quã cum Deo habet coniunctionem, & propinquitatem. Vnde etiam fit, vt singulare ius habeat ad bona Dei filij sui, vt in sequentibus explicabimus. Vt verò, quanta sit hæc dignitas, melius declaremus, accedamus ad alteram partem, & illam cum dignitate gratiæ, & filij adoptiui conferamus. Nam cum alijs, nullam comparationem facere necesse est, nam per se notum est, & esse inferiorem vnione hypostatica, & esse supra omnem aliam dignitatem, quæ gratiam, seu amicitiam Dei formaliter non includat.

absolutè, & in se sũpta, qualis & quanta sit.

B Substãtia carnis à Christo assumpta ex Virgine, nunquã à Verbo dimissa.

C Dignitas matris, qd Physicum addat personæ Virginis.

D De hac verò dignitate gratiæ est difficultas. Sancti enim videntur illam præferre dignitati matris Dei. Augustinus libr. de Sancta virginit. cap. 3. *Beatior*, inquit, *fuit Maria, concipiendo mente, quam ventre*: & infra: *Felicius gestauit corde, quam carne*. Et epistol. 38. dicit: *maternum nomen, etiam in virgine esse terrenum in comparatione cœlestis propinquitatis, quam illi contrahunt, qui voluntatem Dei faciunt*: omnium per gratiam. Et Iustinus, quæstio. 136. ad Orthodox. dicit Beatam Virginem beatiorem esse prædicandam ob virtutem, quam habuit propter quam meruit esse mater Dei, quam ob ipsam matris dignitatem. Quod videtur sensisse Christus Dominus, Lucæ 10. cum mulieri dicenti: *Beatus venter qui te portauit*, respondit, *quinimo beati, qui audiunt verbum Dei, & custodiunt illud*. Aperiret apertè diceret beatitudinem hanc illi esse prætereodam. Et similia sunt illa verba

Dubium.

verba Matth. 12. *quæ est mater mea, & qui sunt fratres mei, quicunq; enim fecerit voluntatē patris, &c.* quæ verba tractans Cyprianus, sermon. de Passione Domini, dicit: *prætulisse Christum matri, audientes verbi, & pauperes spiritu*. Quod non de personis, sed de muneribus, & officijs necessario intelligendum est. Ratio denique adiungi potest ex dictis. Quia dignitas matris solum addit personæ virginis relationem quandam ad Deum, vel hominem: dignitas verò filij adoptiui addit gratiam, gloriam, virtutes omnes, ac veram sanctitatem, & reddit hominem Dei amicum, & innocentem, quatenus peccatum excludit, & inde consequitur relatio filij adoptiui, quæ est ad Deum, vt Deus est. ergo.

In contrarium verò est. Quia hæc dignitas matris est altioris ordinis. pertinet enim quodammodo ad ordinem vnionis hypostaticæ, illam enim intrinsecè respicit, & cum illa necessariam coniunctionē habet. Propter quod Aug. initio libri de Assumptione, inquit: *Huius dignitatis, & gratiæ effectum, nec cor concipere, nec lingua valet exprimere*. Et Bernard. serm. de Assumptio. & de Natiuit. Virgin. & super illa verba, *signum magnum*, &c. & homil. 2. in *missus est*, varijs modis hanc dignitatem exaggerat, indicans infinitè superare, quidquid sub Deo homine excogitari potest. Et Laurentius Iustinian. serm. de Purificatione, & serm. de Assumptione: *Tanto*, inquit, *dignitate cæteris est effecta excellentior, quanto propinquior erat Verbo*. Et ad eundem modum loquitur Anselm. lib. de excellentia B. Mariæ, præsertim in initio his verbis: *super eminentem omni, quod post hominem Deum creatum est, excellentiam beatæ matris Dei, quomodocunque & saltem lippiente oculo cordis contemplari anhelans, horreo, & valde timeo*, & c. 2. *quamuis hoc solum de S. Virgine prædicari, quod Dei mater est, excedat omnem altitudinē, quæ post Deum dici, vel cogitari potest*. Et similia habent Cyrill. lib. de fide ad Reginas. Et Orig. homil. 1. ex varijs. Et confir. quia ex hac matris dignitate colligunt patres omnes Beatam Virginem, non solum excellentem gratiam accepisse, sed etiam omnes gratias, & virtutes, & omnia dona, & priuilegia gratiæ inter alios sanctos diuisas, ac distributas, in vna virgine fuisse simul congregatas. Vnde Bernar. epist. 174. *quod vel paucis*, inquit, *mortalium constat esse collatum, non est fas suspicari, tantæ Virgini fuisse negatum*. Et antiquus quidam scriptor, qui propter modestiam *Idiotæ* nomen sibi imposuit, lib. de cōtemplatione Beatæ Mariæ, c. 2. t. 3. Bibliot. sanct. propter hanc causam docet omnia spiritualia charismata, perfectissima in Beata Virgine fuisse, & Bonauent. in speculo Mariæ, cap. 5. 6. & 7. ad hoc confirmandum accommodat illud Eccles. 1. *Omnia flumina intrant in mare, & mare non redundat*. Quia omnes huiusmodi gratiæ, Mariæ capacitatem, matrisque dignitatem non excedunt. Et in hanc sententiam refert August. & Bernar. qui multa ad rem præsentem tractat, in quodam sermo. 2. de Natiuit. Domini, qui inter opera eius dubia ponitur, & in alio simili serm. de B. Maria. Huic etiam sententiæ fauet August. serm. 17. de Natiuit. Domi. qui est 21. de tempore, & eodem principio vtitur Damasce. orat. 1. de dormitione Virginis, & Athanas. serm. de sanctissima Deipara, dicit Beatam Virginem esse plenam gratia, quia *omnibus gratijs abundauit*, & causam explicans, inquit: *Ex te proauit Deus noster, omnem tibi largiens gratiam*. Sic Cyprianus serm. de Natiuit. Christi: *Matri*, inquit *plenitudo gratiæ debebatur*. Et etiam Sophron. serm. de Assumptio. (qui inter opera Hierony. habetur) *cæteris*, inquit *per partes, Mariæ autem se totam infudit gratiæ plenitudo*. Quæ verba vsurpauit et Petrus Chrysolo. serm. 143. & Laurent. Iustin. serm. de Assumptio. Virginis. Et Petrus Damian. in simili concione, vbi tractans illa verba: *quæ est ista, quæ progreditur, quasi virgula fumi ex aromatibus myrrhæ, & thuris, & vniuersi pulueris pigmentarij?* inquit: *Vniuersus puluis pigmentarius in Virgine prouectus est, quando in ea virtutum connexens venerandum sibi thalamū consecrauit. & si cæteris per partes spiritus adfuit, Maria tamen tota plenitudo gratiæ superuenit*. Similiter Ambros. quem Bonauentur. refert, (& colligi potest ex lib. de instit. Virg. cap. 13 & 14) hoc dicit esse proprium Virginis, *vt omnibus fœcunda sit gratijs*, sic etiam Hieronym. t. 3. epist. 140. ad Principiam de expositione Psalm. 44. circa illa verba: *Et ipse tanquam sponsus procedens de thalamo suo*, inquit, *Nam & sancta Maria, quia conceperat eum, in quo omnis plenitudo diuinitatis habitat corporaliter, plena gratia salutatur*. Optimè Methodius, oratio. de Purificatione: *Euge, euge*, inquit, *quæ debitorem illum habes, qui omnibus mutuatur, Deo enim vniuersi debemus: tibi autem etiam ille debet, proinde qui dixit, honora patrem tuum, & matrem tuam, vt & decretum à se promulgatum obseruaret, & alios excederet, omnem matri & gratiam, & honorem impendit*. Vnde Albert. Mag. lib. de Beata Maria, cap. 69. 70. & 71. dicit principium ex terminis per se notum esse, Virgini perfectiùs collatas esse, omnium sanctorum gratias. Quod ego intelligo ex terminis matris, & filij, qui Deus sit, & principium omnis gratiæ. & hoc denique supponunt omnes Theologi, D. Thom. & cum eo Caiet. quæstio. 27. art. 5. & 6. Antoni. 4. p. tit. 15. Durand. in 3. dist. 3. quæstio. 2. & alij. Comparatur ergo hæc dignitas matris Dei tanquam prima forma ad suas proprietates, & è conuerso, aliæ gratiæ comparantur ad ipsam, sicut dispositiones ad formam, est ergo hæc dignitas matris excellentior sicut forma perfectior est suis proprietatibus, & dispositionibus. Alias non rectè ex minori dignitate colligerent sancti, aliam multo maiorem, & excellentiorem.

Vt respondeamus huic quæstioni aduertendum est, primo considerari posse in Virgine coniunctionem maternam, quam habet cum Christo, vt homo est, præscindendo in illo dignitatem personæ increatæ, solamque excellentiam gratiæ, & sanctitatis contemplando, & hoc modo certum est, non habere Virginem dignitatem aliquam, quæ cum dignitate gratiæ valeat comparari, quia vt sic non consideratur vt mater Dei, & hoc modo possent non male exponi verba illa sanctorum, quibus spiritualis conceptio Christi corporali præferri videtur. Et similiter verba illa Christi: *Quinimo beati qui audiunt Verbum Dei, & custodiunt illud*, mulier. n. illa, quæ Virginis vterum beatum dixerat, nihil de Christi diuinitate cogitabat. Alio ergo modo consideranda est hæc dignitas, quatenus est singularis quædam coniunctio cum Deo, quam egregiè D. Tho. & Caiet. *Affinitatem cum Deo*, vocarunt, 2. 2. quæst. 103. art. 4. ad 2. & hoc modo, via possunt hæc Dei maternitas, & filiatio adoptiua comparari, sunt enim diuersorum ordinum, & mutuo se se quodam modo excedunt.

Dici tamen potest primo, si præcisè conferantur ita, vt vna ab alia omnino separetur præferendam esse dignitatem filij adoptiui, vt conuincunt, quæ ad hanc partem confirmandam adducta sunt, & hac consideratione merito dicitur, si dignitas matris absque gratia, & filiatione adoptiua futura esset, multo melius esse & eligibilius, filium Dei esse, quam matrem. Quo sensu rectè etiam exponitur dictum Augu. & alia quæ supra adducta sunt.

Dignitas filij adoptiui digni tati matris Dei p̃fert quō possit.

Dignitas matris Dei altior dignitate filij adoptiui.

Secundò verò addi potest dignitatem matris Dei moraliter consideratam, & prout includit omnia,

omnia, quæ quodammodo ex natura rei, & secundum ordinem diuinæ sapientiæ illi debentur, altiorem esse dignitate filij adoptiui. Hanc sententiam satis confirmant, quæ ad demonstrandam priorem partem adduximus. Et illi fauet etiam D. Tho. 1. p. q. 25. ar. 6. ad 4. dicens hanc dignitatem esse suo genere infinitam, quia est suprema quædam coniunctio cum persona infinita. Nec potest dici tantum coniunctio carnalis, sed etiam spiritualis, quia licet media conceptione carnis facta sit, tamen ad Deum ipsum aliquo modo terminatur. Vnde idem Diuus Tho. 2. 2. q. 103. ar. 4. ad 2. dixit, ratione huius dignitatis deberi Virgini excellentiorem adorationem, quàm alijs sanctis: *Quia sua operatione fines diuinitatis propinquius attigit*, Ita D. Th. loquitur: Et ratione declaratur ex dictis, quia sicut ratione vnionis debetur humanitati Christi summa gratia, & gloria: ita ratione diuinæ maternitatis debetur Virgini suo modo magna quædam plenitudo gratiæ, vt exposuit D. Tho. supra q. 7. ar. 10. dicens: *In Virgine fuisse plenitudinem gratiæ tali dignitati proportionatam.* Quomodo etiam dixit Aug. lib. de nat. & grat. c. 36. *Inde nouimus tantam gratiam illi esse collatam, quia Deum concipere meruit ac parere.* Et Sophron. serm. de assumpt. *Talibus decebat Virginem obpignorari muneribus, vt esset gratia plena, quæ dedit cælis gloriam, terris Deum.* Et ad eundem modũ loquitur Ansel. lib. de conceptu virginali, cap. 18. Ildefon. lib. de Virginit. Mar. c. 2. & Richard. de S. Victor. lib. 2. de Emanuel. c. 26. & omnes alij supra adducti. Et plura alia testimonia sanctorum congeremus infra de excellentia gratiæ Virginis disputantes. Et ratione confir. quia dona gratiæ quamuis in se perfectissima sint, dantur tamen à Deo, vt perfectiones necessariæ ad exercenda munera, quæ ad Deum pertinent, & tunc maxime Deus illa confert, quando ipsemet hominem aliquem in tali munere, vel dignitate constituit: hac enim ratione Ioanni Baptistæ tot gratiæ priuilegia contulit propter munus Præcursoris, iuxta illud, Luc. 1. *Præibis enim ante faciē Domini parare vias eius.* Et Apostoli propter similem rationem abundantiam gratiæ acceperunt, ad Rom. 1. *Per quem accepimus gratiam, & Apostolatum.* Et Num. 11. dictum est Moysi. *Auferam de spiritu tuo, & tradam eis*, Scilicet septuaginta viris. Quia communicatn cum eis munere, oportuit etiam spiritum & diuinum auxilium cum eisdem communicare. Tandem hanc totam excellentiam debitam esse quodammodo huic dignitati ita potest explicari. Quia decet matrem honorari à filio, in ea ratione maternæ dignitatis habet singula[illegible]us ad bona filij, ergo hac ratione dignitas matris est quodammodo ratio, & principium dignitatis gratiæ, quam quodammodo eminenter continet secundum ordinem diuinæ sapientiæ, ergo sub hac ratione dignitas hæc excellentior est, & simpliciter maius Dei beneficium existimari debet eligi virginem in matrem Dei, quam eligi, v.g. Petrum ad gloriam, quia illa electio hanc in virtute, & eminentiori modo continet.

Iuxta munerũ proportione, diuersa gratiæ priuilegia Deus confert.

SECTIO III.

Quomodo fuerit Beata Virgo ad hanc matris dignitate prædestinata.

IN hoc dubio seruata proportione tractari possunt omnia, quæ tomo 1. circa art. 3. quæstio 1. de Christi prædestinatione disputata sunt, & multa, quæ de prædestinatione aliorum hominum disputari solent, vt tamen quæ ad præsentem locum pertinent breuiter complectamur, supponamus generalia principia, vel certa, vel quæ in superiorib. probabiliora indicauimus.

A Primo ergo certum est Beatam Virginem fuisse ab æterno electam, & prædestinationem tum ad gratiam, & gloriam, tum etiam ad dignitatem matris Dei, ante omnia illius merita præuisa. Hoc constat partim ex certa sententia, qua constat omnes homines prædestinatos eligi absque proprijs meritis, partem ex ijs, quæ tomo 1. disputatio. 8. diximus, vbi ostendimus Beatam Virginem, nullo modo meruisse, vt in matrem Dei eligeretur. Et hanc veritatem docere intendunt sancti Patres, cùm dicunt Verbum diuinum elegisse sibi matrem, eamque sola sua voluntate ab æterno præordinasse. Ita sentit Augustin. libr. 2. de peccator. merit. & remis. cap. 25. & Bernardus homilia 2. in *missus* est. Et Cyprianus in sermon. de Natiuita. Christi, in hoc sensu per antonomasiam vocat Virginem *vas electionis*.

Virgo ab æterno in matrem Dei electa

Secundo dicitur beatam Virginem nostro modo intelligendi prius secundum rationem prædestinatam esse, & electam, vt esset mater Dei, quàm
B ad tantam gratiam, & gloriam. Hæc conclusio etiam est clara, suppositis ijs quæ in præcedenti sectione dicta sunt, & quæ de huiusmodi signis rationis, in dicto articul. 3. explicauimus. Ideò enim Beata Virgo prædestinata est ad tantam gratiam, & gloriam, quia electa est in matrem Dei. Ordo enim executionis manifestat ordinem intentionis. Sed in seipsa talia gratia, & gloria data est Beatæ Virgini, vt esset ita disposita, sicut matrem Dei decebat, ergo ideò fuit electa ad tantam gratiam, & gloriam, quia in Dei matrem erat præelecta.

B. Virgo, ideo in tãtam gratiã, & gloriam prædestinata, q ia ī matrē Dei electa.

Tertiò hinc colligo beatam Virginem electam esse tàm ad maternitatem quàm ad talem gloriam per se, & absolutè ante præuisum originale peccatum. Ita docent omnes, qui de prædestinatione Christi proportionali ratione opinantur, præsertim Galatinus lib. 3. cap. 1. Et probatur ex dictis in illo art.
C 3. Primo quia verisimilius est omnes prædestinatos, esse electos ad gratiam, & gloriam ante præuisum originale peccatum, ergo multo certius est beatam Virginem fuisse eodem modo electam ad gloriam, ergo & ad maternitatem diuinam. Secunda consequentia patet, quia electio ad maternitatem in ordine finis antecessit, vt ostensum est. Prima verò probatur, quia vel inter electos non est ordo, sed omnes simul in eodem signo rationis electi sunt, vel si aliqua ratio ordinis considerari potest, potius electio beatæ Virginis antecessit, quàm subsecuta sit aliorum electionem, quia est altior & excellentior, & ad maiorem Dei gloriam spectans. Vnde Sanctus Bernardinus Senensis, sermon. 51. de Beata Virgine, cap. 4. *Tu*, inquit, *ante omnem creaturam in mente Dei prædestinata fuisti, vt Deum ipsum hominem procreares.* Quam sententiam ex Anselmo refert, & eandem significat Rupert. lib. 2. in Cantica. Secundo probatur, quia Christus Deus ho-
D mo prædestinatus est, seu electus ante præuisum originale peccatum, ergo & eius mater, probatur consequentia. Quia non tantum per se prædestinatus est vt homo, sed etiam vt filius hominis, hic enim incarnationis modus, scilicet, vt fieret in vtero Virginis, & vt Deus haberet matrem in terris, non includit imperfectionem ex peccato manantem, per se ergo intendi potuit, sicut ipsa incarnatio, atque adeò sub illam intentionem, seu electionem cecidit, prout intelligitur antecedere præscientiam originalis peccati. Vnde Ecclesia sancta ad Virginem accommodat testimonium illud, quod in supradicto loco de Christo explicuimus: *Dominus possedit me in initio viarum suarum*, & illud: *Ab initio, & ante sæcula creata sum, &c.* Quia videlicet mater non fuit à filio disiuncta, etiam in electione diuina.

Virgo per se ante præuisionem originalis peccati ad gloriam, & maternitatē electa.

verba Matth. 12. *quæ est mater mea, & qui sunt fratres mei, quicunq; enim fecerit voluntatẽ patris, &c.* quæ verba tractans Cyprianus. sermon. de Passione Domini, dicit: *prætulisse Christum matri auditores verbi, & pauperes spiritu.* Quod non de personis, sed de muneribus, & officijs necessario intelligendum est. Ratio denique adiungi potest ex dictis. Quia dignitas matris solum addit personæ virginis relationem quandam ad Deum, vel hominem: dignitas verò filij adoptiui addit gratiam, gloriam, virtutes omnes, ac veram sanctitatem, & reddit hominem Deo amicum, & innocentem, quatenus peccatum excludit, & inde consequitur relatio filij adoptiui, quæ est ad Deum, vt Deus est, ergo.

In contrarium verò est. Quia hæc dignitas matris est altioris ordinis, pertinet enim quodammodo ad ordinem vnionis hypostaticæ, illam enim intrinsecè respicit, & cum illa necessariam coniunctionẽ habet. Propter quod Aug. initio libri de Assumptione, inquit: *Huius dignitatis, & gratiæ effectum, nec cor concipere, nec lingua valet exprimere.* Et Bernard. serm. de Assumptio. & de Natiuit. Virgin. & super illa verba, *signum magnum*, &c. & homil. 2. in *missus est*, varijs modis hanc dignitatem exaggerat, indicans infinitè superare, quidquid sub Deo homine excogitari potest. Et Laurentius Iustinian. serm. de Purificatione, & serm. de Assumptione: *Tanto,* inquit, *dignitate cæteris est effecta excellentior, quanto propinquior erat Verbo.* Et ad eundem modum loquitur Anselm. lib. de excellentia B. Mariæ, præsertim in initio his verbis: *super eminentem omni, quod post hominem Deum creatum est, excellentiam beatæ matris Dei, quomodocunque & saltem lippienti oculo cordis contemplari anhelans, horreo, & valde timeo*, & c. 2. *quamuis hoc solum de S. Virgine prædicari, quod Dei mater est, excedat omnem altitudinẽ, quæ post Deum dici, vel cogitari potest.* Et similia habent Cyrill. lib. de fide ad Reginas. Et Orig. homil. 1. ex varijs. Et confir. quia ex hac matris dignitate colligunt patres omnes Beatam Virginem, non solum excellentem gratiam accepisse, sed etiam omnes gratias, & virtutes, & omnia dona, & priuilegia gratiæ inter alios sanctos diuisas, ac distributas, in vna virgine fuisse simul congregatas. Vnde Bernar. epist. 174. *quod vel paucis*, inquit, *mortalium constat esse collatum, non est fas suspicari, tantæ Virgini fuisse negatum.* Et antiquus quidam scriptor, qui propter modestiam *Idiota* nomen sibi imposuit, lib. de contemplatione Beatæ Mariæ, c. 1. t. 3. Bibliot. sanct. propter hanc causam docet omnia spiritualia charismata, perfectissima in Beata Virgine fuisse, & Bonauent. in speculo Mariæ, cap. 5. 6. & 7. ad hoc confirmandum accommodat illud Eccles. 1. *Omnia flumina intrant in mare, & mare non redundat.* Quia omnes huiusmodi gratiæ, Mariæ capacitatem, matrisque dignitatem non excedunt. Et in hanc sententiam refert Augus. & Bernar. qui multa ad rem præsentem tractat, in quodam sermu. 2. de Natiuit. Domini, qui inter opera eius dubia ponit, & in alio simili serm. de B. Maria. Huic etiam sententiæ fauet August. serm. 17. de Natiuit. Domi. qui est 21. de tempore, & eodem principio vtitur Damasce. orat. 1. de dormitione Virginis, & Athanas. serm. de sanctissima Deipara, dicit Beatam Virginem esse plenam gratia, quia *omnibus gratijs abundauit*, & causam explicans, inquit: *Ex te procreatus Deus noster, omnem tibi largitus gratiam.* Sic Cyprianus serm. de Natiuit. Christi: *Mariæ*, inquit, *plenitudo gratiæ debebatur.* Et etiam Sophron. serm. de Assumptio. (qui inter opera Hierony. habetur) *cæteris*, inquit, *per partes, Mariæ autem se totam infudit gratiæ plenitudo.* Quæ verba vsurpauit et Petrus Chrysolo. serm. 143. & Laurent. Iustin. serm. de Assumptio. Virginis. Et Petrus Damian. in simili concione, vbi tractans illa verba: *quæ est ista, quæ progreditur, quasi virgula fumi ex aromatibus myrrhæ, & thuris, & vniuersi pulueris pigmentarij?* inquit: *Vniuersus puluis pigmentarius in Virgine prouectus est, quando in ea virtutum conuentus reuerendum sibi thalamũ consecrauit. & si cæteris per partes spiritus adfuit, Mariæ tamen tota plenitudo gratiæ superuenit.* Similiter Ambros. quem Bonauentur. refert, (& colligi potest ex lib. de instit. Virg. cap. 13. & 14.) hoc dicit esse proprium Virginis, *vt omnibus fœcunda sit gratijs*, sic etiam Hieronym. t. 3. epist. 140. ad Principiam de expositione Psalm. 44. circa illa verba: *Et ipse tanquam sponsus procedens de thalamo suo*, inquit, *Nam & sanctæ Mariæ, quia conceperat eum, in quo omnis plenitudo diuinitatis habitat corporaliter, plena gratia salutatur.* Optimè Methodius, orat. in de Purificatione: *Euge, euge*, inquit, *quæ debitorem illum habes, qui omnibus mutuatur, Deo enim vniuersi debemus: tibi autem etiam ille debet, proinde qui dixit, honora patrem tuum, & matrem tuam, vt ex decretum à se promulgatum obseruaret, & alios excederet, omnem matri & gratiam, & honorem impendit.* Vnde Albert. Mag. lib. de Beata Maria, cap. 69. 70. & 71. dicit principium ex terminis per se notum esse, Virgini perfectius collatas esse, omnium sanctorum gratias. Quod ego intelligo ex terminis matris, & filij, qui Deus sit, & principium omnis gratiæ. & hoc denique supponunt omnes Theologi, D. Thom. & cum eo Caiet. quæstio. 27. art. 5. & 6. Antoni. 4. p. tit. 15. Durand. in 3. dist. 3. quæstio. 2. & alij. Comparatur ergo hæc dignitas matris Dei tanquam prima forma ad suas proprietates, & è conuerso, aliæ gratiæ comparantur ad ipsam, sicut dispositiones ad formam, est ergo hæc dignitas matris excellentior sicut forma perfectior est suis proprietatibus, & dispositionibus. Alias non rectè ex minori dignitate colligerent sancti, aliam multo maiorem, & excellentiorem.

Vt respondeamus huic quæstioni aduertendum est, primo considerari posse in Virgine coniunctionem maternam, quam habet cum Christo, vt homo est, præscindendo in illo dignitatem personæ increatæ, solamque excellentiam gratiæ, & sanctitatis contemplando, & hoc modo certum est, non habere Virginem dignitatem aliquam, quæ cum dignitate gratiæ valeat comparari, quia vt sic non consideratur vt mater Dei, & hoc modo possent non male exponi verba illa sanctorum, quibus spiritualis conceptio Christi corporali præferri videtur. Et similiter verba illa Christi: *Quinimo beati qui audiunt Verbum Dei, & custodiunt illud*, mulier. n. illa, quæ Virginis vterum beatum dixerat, nihil de Christi diuinitate cogitabat. Alio ergo modo consideranda est hæc dignitas, quatenus est singularis quædam coniunctio cum Deo, quam egregiè D. Tho. & Caiet. *Affinitatem cum Deo*, vocarunt, 22. quæst. 103. art. 4. ad 2. & hoc modo, vix possunt hæc Dei maternitas, & filiatio adoptiua comparari, sunt enim diuersorum ordinum, & mutuo se se quodam modo excedunt.

Dici tamen potest primo, si præcisè conferantur ita, vt vna ab alia omnino separetur præferendam esse dignitatem filij adoptiui, vt conuincunt, quæ ad hanc partem confirmandam adducta sunt, & hac consideratione merito dicitur, si dignitas matris absque gratia, & filiatione adoptiua futura esset, multo melius esse & eligibilius, filium Dei esse, quam matrem. Quo sensu rectè etiam exponitur dictum Augu. & alia quæ supra adducta sunt.

Dignitas filij adoptiui dignitati matris Dei præferri quo possit.

Secundò verò addi potest dignitatem matris Dei moraliter consideratam, & prout includit omnia,

Dignitas matris Dei altior dignitate filij adoptiui.

omnia, quæ quodammodo ex natura rei, & secundum ordinem diuinæ sapientiæ illi debentur, altiorem esse dignitate filij adoptiui. Hanc sententiam satis confirmant, quæ ad demonstrandam priorem partem adduximus. Et illi fauet etiam D. Tho. 1. p. q. 25. ar. 6. ad 4. dicens hanc dignitatem esse suo genere infinitam, quia est suprema quædam coniunctio cum persona infinita. Nec potest dici tantum coniunctio carnalis, sed etiam spiritualis, quia licet media conceptione carnis facta sit, tamen ad Deum ipsum aliquo modo terminatur. Vnde idem Diuus Tho. 2. 2. q. 103. ar. 4. ad 2. dixit, ratione huius dignitatis deberi Virgini excellentiorem adorationem, quàm alijs sanctis: *Quia sua operatione fines diuinitatis propinquius attigit*, Ita D. Th. loquitur: Et ratione declaratur ex dictis, quia sicut ratione vnionis debetur humanitati Christi summa gratia, & gloria: ita ratione diuinæ maternitatis debetur Virgini suo modo magna quædam plenitudo gratiæ, vt exposuit D. Tho. supra q. 7. ar. 10. dicens: *In Virgine fuisse plenitudinem gratiæ tali dignitati proportionatam*. Quomodo etiam dixit Aug. lib. de nat. & grat. c. 36. *Inde nouimus tantam gratiam illi esse collatam, quia Deum concipere meruit ac parere*. Et Sophron. serm. de assumpt. *Talibus decebat Virginem obpignorari muneribus, vt esset gratia plena, quæ dedit cælis gloriam, terris Deum*. Et ad eundem modũ loquitur Ansel. lib. de conceptu virginali, cap. 18. Ildefon. lib. de Virginit. Mar. c. 2. & Richard. de S. Victor. lib. 2. de Emanuel. c. 26. & omnes alij supra adducti. Et plura alia testimonia sanctorum congeremus infra de excellentia gratiæ Virginis disputantes. Et ratione confir. quia dona gratiæ quamuis in se perfectissima sint, dantur tamen à Deo, vt perfectiones necessariæ ad exercenda munera, quæ ad Deum pertinent, & tunc maxime Deus illa confert, quando ipsemet hominem aliquem in tali munere, vel dignitate constituit: hac enim ratione Ioanni Baptistæ tot gratiæ priuilegia contulit propter munus Præcursoris, iuxta illud, Luc. 1. *Præibis enim ante faciẽ Domini parare vias eius*. Et Apostoli propter similem rationem abundantiam gratiæ acceperunt, ad Rom. 1. *Per quem accepimus gratiam, & Apostolatum*. Et Num. 11. dictum est Moysi. *Auferam de spiritu tuo, & tradam eis*, Scilicet septuaginta viris. Quia communicato cum eis munere, oportuit etiam spiritum & diuinum auxilium cum eisdem communicare. Tandem hanc totam excellentiam debitam esse quodammodo huic dignitati ita potest explicari. Quia decet matrem honorari à filio, in hac ratione maternæ dignitatis habet singulare ius ad bona filij, ergo hac ratione dignitas matris est quodam modo ratio, & principium dignitatis gratiæ, quam quodammodo eminenter continet secundum ordinem diuinæ sapientiæ, ergo sub hac ratione dignitas hæc excellentior est, & simpliciter maius Dei beneficium existimari debet eligi virginem in matrem Dei, quam eligi, v. g. Petrum ad gloriam, quia illa electio hanc in virtute, & eminentiori modo continet.

Iuxta munerũ proportione, diuersa gratiæ priuilegia Deus confert.

SECTIO III.

Quomodo fuerit Beata Virgo ad hanc matris dignitate prædestinata.

IN hoc dubio seruata proportione tractari possunt omnia, quæ tomo 1. circa art. 3. quæstio 1. de Christi prædestinatione disputata sunt, & multa, quæ de prædestinatione aliorum hominum disputari solent, vt tamen quæ ad præsentem locum pertinent breuiter complectamur, supponamus generalia principia, vel certa, vel quæ in superiorib. probabiliora indicauimus.

A Primo ergo certum est Beatam Virginem fuisse ab æterno electam, & prædestinationem tum ad gratiam, & gloriam, tum etiam ad dignitatem matris Dei, ante omnia illius merita præuisa. Hoc constat partim ex certa sententia, qua constat omnes homines prædestinatos eligi absque proprijs meritis, partem ex ijs, quæ tomo 1. disputatio. 8. diximus, vbi ostendimus Beatam Virginem, nullo modo meruisse, vt in matrem Dei eligeretur. Et hanc veritatem docere intendunt sancti Patres, cùm dicunt Verbum diuinum elegisse sibi matrem, eamque sola sua voluntate ab æterno præordinasse. Ita sentit Augustin. libr. 2. de peccator. merit. & remis. cap. 25. & Bernardus homilia 2. in *missus* est. Et Cyprianus in sermon. de Natiuita. Christi, in hoc sensu per antonomasiam vocat Virginem *vas electionis*.

Virgo ab æterno in matrem Dei electa

Secundo dicitur beatam Virginem nostro modo intelligendi prius secundum rationem prædestinatam esse, & electam, vt esset mater Dei, quàm
B ad tantam gratiam, & gloriam. Hæc conclusio etiam est clara, suppositis ijs quæ in præcedenti sectione dicta sunt, & quæ de huiusmodi signis rationis, in dicto articul. 3. explicauimus. Ideò enim Beata Virgo prædestinata est ad tantam gratiam, & gloriam, quia electa est in matrem Dei. Ordo enim executionis manifestat ordinem intentionis. Sed in re ipsa talis gratia, & gloria data est Beatæ Virgini, vt esset ita disposita, sicut matrem Dei decebat, ergo ideò fuit electa ad tantam gratiam, & gloriam, quia in Dei matrem erat præelecta.

B. Virgo, ideo in tã tam gratiã, & gloriam prædestinata, quia in matrẽ Dei electa.

Tertiò hinc colligo beatam Virginem electam esse tàm ad maternitatem quàm ad talem gloriam per se, & absolutè ante præuisum originale peccatum. Ita docent omnes, qui de prædestinatione Christi proportionali ratione opinantur, præsertim Galatinus lib. 3. cap. 1. Et probatur ex dictis in illo art.
C 3. Primo quia verisimilius est omnes prædestinatos, esse electos ad gratiam, & gloriam ante præuisum originale peccatum, ergo multo certius est beatam Virginem fuisse eodem modo electam ad gloriam, ergo & ad maternitatem diuinam. Secunda consequentia patet, quia electio ad maternitatem in ordine finis antecessit, vt ostensum est. Prima verò probatur, quia vel inter electos non est ordo, sed omnes simul in eodem signo rationis electi sunt, vel si aliqua ratio ordinis considerari potest, potius electio beatæ Virginis antecessit, quàm subsecuta sit aliorum electionem, quia est altior & excellentior, & ad maiorem Dei gloriam spectans. Vnde Sanctus Bernardinus Senensis, sermon. 51. de Beata Virgine, cap. 4. *Tu*, inquit, *ante omnem creaturam in mente Dei prædestinata fuisti, vt Deum ipsum hominem procreares*. Quam sententiam ex Anselmo refert, & eandem significat Rupert. lib. 2. in Cantica. Secundo probatur, quia Christus Deus ho-
D mo prædestinatus est, seu electus ante præuisum originale peccatum, ergo & eius mater, probatur consequentia. Quia non tantum per se prædestinatus est vt homo, sed etiam vt filius hominis, hic enim incarnationis modus, scilicet, vt fieret in vtero Virginis, & vt Deus haberet matrem in terris, non includit imperfectionem ex peccato manantem, per se ergo intendi potuit, sicut ipsa incarnatio, atque adeò sub illam intentionem, seu electionem cecidit, prout intelligitur antecedere præscientiam originalis peccati. Vnde Ecclesia sancta ad Virginem accommodat testimonium illud, quod in supradicto loco de Christo explicuimus: *Dominus possedit me in initio viarum suarum*, & illud: *Ab initio, & ante sæcula creata sum, &c.* Quia videlicet mater non fuit à filio disiuncta, etiam in electione diuina.

Virgo per se ante præuisionem originalis peccati ad gloriam, & maternitatẽ electa.

A Quod videtur insinuasse Andreas Cretens. in serm. de Assumpt. dicens de Beata Virg. *Hae est declaratio profundorum diuinæ incomprehensibilitatis: hic est scopus, qui excogitatus est ante secula.* Deinde addi possunt coniecturæ. Prima quia si gratia Angelorum, & gloria, per se est intenta à Deo ante praeuisionem omnis peccati, cur non magis excellentissima gratia & gloria Virginis beatæ, & consequenter dignitas matris? Secunda, quia hæc dignitas singularis est, & ab omni alia creata distincta, ergo per se pertinet ad consummatam perfectionem operum Dei, fuit ergo per se intenta. Tertia, quia hoc modo illustrior fit diuina gratia erga humanum genus, quia non est contentus Deus naturam humanam assumere, sed etiam honorare voluit personam creatam humanam, quantum in ratione personæ capax fuit. Et ideò vtrumque per se Deus intendit. Quarta, quia si aliorum hominum generatio per se intenta fuit, vt cum August. & D. Tho. supra docuimus, B cur non magis humana Christi generatio ex matre? Quinta denique, quia sicut mulier ex solo viro facta fuit, & per se à Deo intenta ante peccatum: ita generatio viri ex sola muliere, quæ non minus mirabilis futura erat, per se debuit intendi propter perfectionem diuinorum operum, quæ ex mirabili quadam varietate consurgit. Quæ ratio fundamentum habet in Leone Pap. & alijs patribus, quos tom. 1. disput. 3. sect. 1. citaui, quibus addi possunt Damasc. lib. 4. de Fide, cap. 15. & Cyril. Ierosolymi, catechesi 12. August. serm. 7. de Natiuit.

Obiectio.

Sed contra, quia sicut de Christo, ita & de Beata Virgine sæpe sancti indicant, fuisse prædestinatam matrem Dei occasione peccati. Vnde August. serm. 11. de Natiuit. postquam multa in laudem Beatæ Virginis dixerat, ita concludit. *Ideo omnes istos cursus naturæ Virgo Maria in Domino nostro Iesu Christo suscepit, vt omnibus ad se confugientibus fœminis subueniret, & sic restauraret omne genus fœminarum, sicut omne genus virorum Adam nouus reeeperat Dominus Iesus Christus.* C Et clarius in expositione super Canticum *Magnificat*, q̄ hr in fi. 9. 10. *Eua propter superbiam*, inquit, *abiecta est. Maria verò propter humilitatem est electa.* Et Iustin. Marty. dialogo cum Thryphone satis post med. *Homo*, inquit, *natus de Virgine, vt per quam viam fraude serpentis intrauit inobedientia; per eandem sequeretur venia.* Confirmatur, quia sequitur, ante præuisum originale peccatum prædefiniste Deum totam seriem generationum ab Adamo vsque ad Virginem, quia non potuit B. Virgo per seminalem rationem, & naturali modo ab Adamo descendere, nisi ex his parentibus, & progenitoribus. Consequens autem videtur creditu difficile.

Responsio.

Ad patres respondeo, in illis & similibus locis, non explicare primam rationem, neque ordinem huius prædestinationis; sed proximum finem, quem Deus intendit in modo executionis eius, vt plane D constat ex verbis Iustini, & ex priori testimonio Augustini, vbi nō de electione, sed de illius executione loquuntur. Augustinus verò in posteriori loco, quamuis nomine electionis vtatur, tamen solum de illa loquitur quoad effectum eius, quod euidenter constat, quia dicit: Mariam esse electam. *Quia factori suo humiliter se subdens, ancillam se nominauit.* Certum est autem si loquantur de prima electione ordine intentionis, non ideò Mariam fuisse electam, quia futura erat humilis, sed potius, quia electa est, ideò illi datum esse, vt esset humilis: in re tamen effectum illius electionis consecuta est, quia per humilitatem congrue se disposuit.

Ad confirmatio, quamuis illatio illa pendeat ex quæstione Physica, scilicet, an hoc indiuiduum possit ex alijs parentibus naturaliter generari, quod tamen de hoc sit, concedo sequelam. Est enim illud consequens verum, & facile supposita diuina præscientia, & efficacia diuinæ voluntatis, vt facile constare potest ex ijs, quæ dicto art. 3. diximus.

Si homo nō peccasset, quomodo Virgo futura esset mater Dei.

Quarto ex dictis colligitur, quid respondendum sit, interrogatui, An si homo non peccasset, Beata Virgo futura esset mater Dei? Dicendum est enim, si solum habeatur ratio illius primæ electionis, quia Beata Virgo per se electa est, ea vt illius futuram fuisse, etiamsi homo non peccasset, sicut futuri fuissent alij homines, eorumque generationes. Quia illa electio, & motiuum eius nihil inuoluit necessariò pendens à peccato, & hoc suadent omnes coniecturæ primò adductæ: si autem huic electioni coniungatur tota ratio diuinæ prouidentiæ, & præscientia futuri peccati saltem conditionata, sic verè dici potest necessarium fuisse peccatum, vt Beata Virgo esset mater Dei. Quæ doctrina constat ex ijs, quæ in simili quæstione de Christo Domino diximus, est enim eadem proportionalis ratio.

Dubium.

Superest tamen difficultas circa priorem partem. Quia si homo non peccaret & verbum fieret homo, non assumeret carnem ex materno vtero, ergo nec Beata Virgo futura esset mater Dei, nec potuit per se eligi in matrem nisi occasione peccati. Antecedens probatur, quia si Deus fieret homo absque occasione peccati, assumeret corpus à principio perfectum, & gloriosum, cui perfectioni repugnat conceptio in vtero matris.

Respond.

Respondetur primum, sub obiectum illius electionis per se, & intrinsecè non cecidisse illud, quod in argumento sumitur, nec ex tali electione hoc necessariò inferri, potuisset enim Deus fieri homo immortalis, non in statu gloriæ, sed in eo statu, quem haberent homines viatores Adamo non peccante, per se enim decere potuit Christum esse viatorem cum conditione corporis statui hominis accommodata, vt & illis mereretur, & suo exemplo viam ad beatitudinem demonstraret. Addo Augustinum, lib. 1. de peccat. mer. c. 27. & 28. dubitare, an homine non peccante, homines concipiendi essent in paruis, & debilibus corporibus, ita vt nec lingua, nec membris vti possent: *Quia non obstante*, inquit, *exigua vteri capacitate, posset omnipotentia creatoris filios nondum editos, grandes statim facere.* Si igitur de omnibus hominibus ita August. existimauit, non improbabiliter posset aliquis dicere, etiam si Christus concipiendus esset gloriosus, & perfectus, hoc nihil obstare, quominus ex materno vtero progrederetur. Præsertim quia durante illa vita immortali, in qua homines post certum, ac definitum à Deo tempus, essent ad beatitudinem transferendi, potuisset facile Beata Virgo statim post filij conceptionem, & animo, & corpore simul cum filio fieri gloriosa. Itaque non est cur dicamus dignitatem matris Dei per se, aut necessariò à peccato pendere.

Si Deus fieret homo absq. occasione peccati, quomodo assumeret corp⁹ gloriosum ex vtero Virginis.

DISPVTATIO II.

In tres Sectiones distributa.

De naturali perfectione, & origine Beatæ Virginis.

EXplicata dignitate matris, ad quam B. Virgo prædestinata fuit, consequens est, vt tempus, & modum, quo dignitatem hanc consecuta est, & perfectiones omnes, quibus ratione illius nobilitata est, explicemus. Quia verò gratia naturam supponit, ideò in disputatione hac, omnia, quæ ad naturalem eius perfectionem, & originem pertinent, præmittemus, dicturi postea de supernaturali perfectione.

SECTIO PRIMA.

Utrum Beata Virgo fuerit naturali modo concepta, & ex quibus parentibus.

Virgo ex copula carnali viri, ac fœminæ vt alij homines nata.

Primum omnium tanquam certum, statuendum est, Beatam Virginem procreatam esse ex viri, & fœmine commistione carnali, admodum aliorum hominum. Quanquam enim hoc neque in sacra Scriptura legatur, neque in Concilijs expresse definitum sit, habetur tamen certa traditione, & communi consensu totius Ecclesiæ. Est enim singulare priuilegium Christi, quod ex fœmina sine opera viri conceptus sit. Vnde Luc. 1. dicit Angelus ad Virginem. *Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi.* Et causam subdit, dicens. *Quod enim ex te nascetur sanctum, vocabitur filius Dei*, fuit ergo hæc propria prærogatiua Filij Dei, & ad eius singularem honorem spectat, & alteri communicata non fuerit. Præterea sequitur hęc veritas ex alio principio fidei, quo constat indiguisse Virginem, redemptione, quia nimirum descendebat ex Adamo per fœminalem generationem. Adde in grauissimis etiam historijs mentionem fieri parentum Virginis, sub proprijs eorum nominibus, scilicet Ioachim, & Annæ, vt constat ex Nicephor. lib. 1. cap 7. & lib. 2. cap. 3. vbi ex Hippolyto Portuensi hanc hystoriam refert. Idem Epiphan. hæres. 78. in fine, & 79. circa medium, vbi expresse inquit. *tametsi historia Mariæ, & traditio habent dictum esse patri ipsius Ioachin in deserto, vxor tua concepit, non tamen, quod sine coniugio, neque sine semine viri hoc factum sit*, & ibi damnat hæresim Collyridianam, quæ aiebat Mariam humanæ naturæ prorsus fuisse expertem. Plura habet Epiphan. orat. de laudibus Virg. 10 tom. 7. Bibliot. Damascen. lib. 4. c. 15. & orationibus de Beata Virgi. & Andreas Ierusolymit. oratione de Dormitione Deiparæ, & German. Constantinopolitanus, oratione de oblatione Mariæ in templum, Greg. Nyssen. orat. de sancta Christi Natiuitate, Simeon Metaphra. & alij, qui hystoriam de Beata Virgine scripserunt.

Neque obstat quod August. lib. 23. contra Faust. cap. 9. hystoriam hanc de parentibus virginis apochriphum reputet, tum quia solum dicit, non habere autoritatem canonicæ scripturæ quod & nos fatemur: tum etiam, quia solum illam reijcit, quatenus Faustus asserebat Ioachimum fuisse sacerdotem ex tribu Leui, quod citatæ hystoriæ non dicunt, neque verum est, vt infrà videbimus. Quo loco obiter aduertendum est omnes prædictos autores honorificè loqui de his parentibus Virginis, sentientes illos nobiles, & honestæ conditionis, ac tactus fuisse. Quod notandum est contra hæreticos huius temporis, qui iniuriosè de virgine, & eius parentibus loquuntur, cuntra quos videri potest Canis. lib. 1. de Beata Mar. c. 4. & lib. 4. c. 7. Notat etiam Damas. nomina horum parentum non vacare mysterio, quia *Anna, gratiam*, seu, *misericordiam*, *Ioachin* verò, *Dominus firmabit*, seu *suscitabit*, interpretari possumus. Quo indicatum eos genituros fuisse filiam, per quam Deus & misericordiam suscitaret, & gratiam confirmaret.

Parentes Virginis nobiles.

Cõceptio Virginis miraculosa.

Dico secundo hæc beatæ Virginis conceptio non sine aliquo miraculo, & supernaturali virtute perfecta est. Ex dictis patet. Referunt enim Annam, fuisse sterilem, & vitam sine prole vsque ad senectutem produxisse, & orationibus conceptionem Virginis impetrasse. Ita referunt Nicephor. Epipban. Damasce. & Gregor. Nys. locis supra citatis, & autor libri de ortu Virginis, qui nomine Hierony. inter opera eius habetur. Vnde concluditur ratio, nam sterilem, senem, & ex sene concipere, non fit sine miraculo, sed beata Virgo hoc modo concepta fuit, ergo. Confir. primo ex Damasceno orat. 1. de natiuit. Mar. quia decuit, vt ad summum miraculum via per miracula sterneretur, & vt in fabricãda Virgine gratia naturam iuuaret, ac præueniret, & vt parentes Virginis ad talem fructum suscipiendum se se desiderijs, & orationibus disponerent.

Obiectio.

Dices, Maius miraculum videtur concipi ex sene sterili, quam ex sola muliere iuuene, & fecunda. Nam in priori opere deest tam efficiens, quàm materia sufficiens, & vtrumque supplet Deus: in posteriori verò, materia proportionata supponitur. Deusque solum vices causæ efficientis assumit. Respond. negando antecedens, quia in priori opere non omnino deest virtus efficiens, & materialis causa, sed vtraque concurrit, licet imperfecta, ideoque diuina virtute iuuantur, quanquam conceptio in reliquis omnibus fiat naturali modo, & per carnis concupiscentiam; at verò posterior conceptio, quæ ex sola fœmina fit virtute Spiritus sancti, longè altiori modo fit. Quod à posteriori declaratur, primo quidem, quia qui concipitur virtute Spiritus sancti, ex vi conceptionis suæ, non est obnoxius originali peccato, qui verò concipitur ex virili semine, quantumuis senili, & sterili, ex vi conceptionis debitum habent contrahendi originale peccatum, vt Aug. notauit lib. 3. contra Iulian. ca. 11. Deinde, quia modus cõceptionis ex Spiritu sancto proprius est Christi (vt diximus) alia verò conceptio ex parente sterili, & sene multis alijs sanctis communicata est, vt Ioanni Baptistæ, Isaac, &c. Vnde etiam sumitur coniectura, hunc saltem posteriorem modum miraculosæ conceptionis beatam Virginem decuisse.

Respon.

Ex quo etiam verisimile est, hanc virginis conceptionem fuisse parentibus diuinitus prænuntiatam, vt aperte refertur in d. lib. de Natiuitate Mariæ, nomine Hieronymi, & Epiphan. hæres. 70. & satis indicat Gregor. Nys. supra dicens, *Annam cum prolem a Deo postularet, nutu diuino fuisse confirmatam*, Cuius verba Nicephor. vsurpauit. Et quidem si conceptio Isaac, & Ioan. Baptistæ, parentibus diuinitus nunciata fuit: verisimile admodum est parentes virginis hoc beneficio non fuisse priuatos. Vnde Damasce. supra de beatissima Anna loquens, inquit. *Quemadmodum prisca illa Anna, cum sterilitatis morbo laboraret per orationem, ac promissionem Samuelem procreauit: eodẽ modo hæc etiam per obsecrationem, & promissionem Dei genitricem a Deo accepit, vt ne hac quoque, cuiquam ex illustribus matronis cederet.*

Cõceptio Virginis parẽtibus prænunciata.

Vltimo verisimile ex dictis fit (quod in eodem lib. D. Hierony. dicitur) diuinitus reuelatum esse parentibus nomen Mariæ, sicut nomen Isaac reuelatum fuit Abrahę Genes. 17. & nomen Ioannis Baptistæ, Zachariæ, Luc. 1. Vbi etiam Elisabeth indicatur esse reuelatum, vt ibidem notauit Ambros. non est autem verisimile singulare hoc diuinæ prouidentiæ genus, & amoris indicium alijs concessum virgini fuisse denegatum, quod indicauit Ambros. lib. de institut. Virginis, c. 5. dicens, *Vnde & specialę Maria domini hoc nomen inuenit, quod significat Deus ex genere meo.* Quam nominis etymologiam non inuenio, vnde Ambros. sumpserit. Nam iuxta proprietatem linguæ Hebraicæ, aut Syriacæ, *Maria* potius *stella maris*, seu *Domina* interpretatur, vt constat ex Hiero. li. de nominibus Hebraicis, & Damas. li. 4. c. 15. & alijs patribus, quos Canis. congerit, li. 1. de beata Virg. c. 1. vbi de hoc venerando nomine copiosè, & eleganter disputat.

Nomen Mariæ diuinitus reuelatum parentibus.

SE-

SECTIO II.

In qua naturali perfectione concepta fuerit beata Virgo.

INquiri hoc loco consequenter poterat, quo tempore Beata Virgo concepta sit. Sed in hac quæstione explicanda, nihil est quod immoremur, supponimus enim ex Niceph. li. 2. c. 3. quarto decimo, vel decimo quinto ætatis anno (quod infra suo loco definiendum est) Filium suum concepisse, vnde, si quæ in superioribus dicta sunt de tempore, quo incarnatio facta est, considerentur, facile erit tempus conceptionis, seu natiuitatis virginis, ad veram chronologiæ rationem reducere, saltem quod ad numerum annorum pertinet. Nam quod ad mensem attinet, ecclesiastica traditione habemus, octauo Septembris die natam fuisse, atque adeo octauo Decembris die fuisse conceptam. Quo autem die hebdomadæ nata, uel concepta fuerit, incertum est.

Tempus natiuitatis Virginis.

Omissa ergo chronologica quæstione, de naturali perfectione Virginis breuiter dicendum est, corpus beatissimæ Virginis fuisse in sua specie, & sexu maxime perfectum. Ita docent omnes patres, qui de beata Virgine scribunt. Nec potest sine temeritate negari, cum nulla autoritas, vel ratio obstet, & per sese decens, ac mysterio Incarnationis maxime consentaneum sit. Primo quia ex illo corpore Christi corpus formandum erat: ad diuinam ergo prouidentiam pertinuit accommodare medium sibi, & materiam effectiui aptam præparare, præsertim cum diuina virtus, quæ in hoc opere singulari modo operabatur, facillime hoc posset perficere. Secundo quia decuit Christum, & virginem esse inter se simillimos, non solum moribus, sed etiã & corporis perfectione, & affectibus, hæc enim similitudo, & ad conciliandum amorem, & ad maiorem perfectionem pertinet, vnde hoc fuisse beatæ Brigittæ reuelatum, legitur in 1. li. c. 50. & 51. reuelationum eius.

Corpus B. Virginis in sua specie maxime perfectum.

Vnde colligunt multi, Beatam Virginem propter optimam corporis complexionem cum magna moderatione animi coniunctam, nunquam in verum, ac proprium morbum incidisse, & Sophron. in Epist. Synodica, quæ habetur in 6. Synod. Act. 11. dicit corpus Virginis ab omni contagione fuisse liberum, & eius carnem, *immaculatam, & purissimam* uocat, quæ *sancta & immaculata*, dicitur in ca. 6. Syno. Act. 18. in editio Constantini. Et coniecturæ adductæ de Virginis perfectione, & cum Christo similitudine, hoc satis confirmant. ut recte Caietan. docuit opusculo de spasmo Virg. & Galatinus lib. 7. ca. 10. quanquam Abulens. q. 13. in cap. 2. Leuit. contrarium ex parte sentiat, sine fundamento tamen, ut latius tractabimus infra de Christi conceptione disputantes.

Cõplexio Virginis, qualis.

Secundo colligitur Beatam Virginem præditam fuisse honestissima corporis pulchritudine, ut late docuit Antoni. 4. p. theologali tit. 15. c. 10 §. 2. & colligitur ex Ricardo Victorin. ca. 26. in Cantica, ubi dicit fuisse, *vultu Angelico, tam corpore, quam mente* accommodans illud *Tota pulchra es amica mea*, Vnde Grego. Nazi. in Christo patien. ante med. sic inquit. *O Virgo, forma quæ nitore cæteras præit*, & Andræas Ierosoler. de assumptione hic ad Virginem loquitur, *Eximia pulchritudo, a Deo sculpta statuta, recte descripta*. Vnde pulchritudo Rachel, & similium mulierum ueteris testamenti figura fuit pulchritudinis Virginis. Huic denique ueritati consentanea sunt, quæ de forma Virg. refert Nicepb. lib. 2. c. 23. Ratio præterea sumpta ex similitudine cum Christo quem priori Tom. ostendimus etiam in corpore fuisse pulcherrimum, hoc ipsum confirmat.

Pulchritudo Virginei corporis quãta.

A Denique, ratione naturali hoc colligi potest ex principio posito. Nam corporis pulchritudo ea optima complexione, & proportione membrorum nascitur, corpus autem Virginis fuit optime temperatum, omnia etiam eius membra perfectam proportionem habuerunt, ergo. Addunt vero grauissimi Theologi talem fuisse Virginis pulchritudinem, vt eam intuentes non nisi ad castitatem, & pudicitiam excitaret. Ita docuit D. Tho. in 3. d. 3. q. 1. art. 2. quæstiuncula 1. ad 4. qui merito adiungit hunc fuisse singularis gratiæ effectum, quia sola naturalis forma, aut virtus, vel modestia ad illum non sufficeret. Præsertim cum addat Alen. 3. p. q. 9. m. 3. art. 1. Beatam Virginem suo aspectu concupiscentiæ motus extinxisse. Quod videtur prius docuisse Ambr. lib. de insti. Vir. c. 7. vbi sic inquit. *Tanta erat eius gratia, vt non solum in se virginitatem seruaret, sed etiã si quos inuiseret, integritatis insigne conferret*. Idem docuit S. Bonauent. in 3. d. 3. 1. part. ar. 2. q. 3. Gab. q. 2. art. 3. dub. 1.

Pluchritudo Virginis castitatis incentiuum.

B Vltimo addendum est Beatam Virginem animam perfectissimã fuisse sortitam. Hæc conclusio fortius persuaderi potest omnibus testimonijs, & rationibus, quibus perfectionem corporis confirmauimus. Primo quidem, quia perfectio animæ magis necessaria est quam corporis. Secundo quia similitudo in perfectione animæ nobilior est, quam corporis. Tertio quia anima accommodari debet corpori, & è contrario. Quarto denique, vt perfectissima gratia haberet proportionatum naturæ fundamentum. Quanta verò fuerit tota hæc perfectio, & an cum perfectione Adæ, aut Euæ conferri possit, nec multum refert neque in hoc certum aliquid definiri potest.

Anima Virginis perfectissima.

SECTIO III.

C *Vtrùm Beata Virgo ex tribu Iuda, & ex stirpe Dauid originem duxerit.*

DE genealogia Christi tractat D. Thom. infra quæ. 31. art. 2. & 3. disputans enim de Christi Conceptione, consequenter disserit de illius genealogia, & origine secundum carnem. Quia tamen genealogia Christi, & Virginis eadem est, quoniam Christus non habet humanam originem nisi per matrem, ideo breuiter hoc loco rem totam expediemus. Faustus igitur hæreticus (vt est apud August. lib. 23. contra illum, cap. 3. & 4.) asseruit Christum, si non fuit genitus ex Ioseph, non potuisse esse ex familia Dauid, quia Beata Virgo non erat ex illa tribu, sed ex Leuitica, cum esset cognata Elisabeth Luc. 1. Gnostici autem hæretici de stirpe Mariæ portentosum librum scripserunt, quem confutat Epipha. hæres. 26.

D Dicendum vero est primo Beatam Virginem duxisse originem ab Abraham, & Iacob ex tribu Iuda per familiam Dauid. Est res certa de fide. Quia ex scriptura constat Christum fuisse promissum Abrahæ, Genes. 18. & 22. & Iacob, Genes. 28 constat etiam fuisse de tribu Iuda. Gen. 49. & ad Hebr. 7. & filium Dauid, Matt. 1. Ad Rom. 1. & ex varijs locis Euangeliorum constat, communem sensum omnium Hebræorum fuisse, Messiam futurum fuisse filium Dauid. Matth. 22. Marci 12. Luc. 20. Ioan. 7. Quod etiam satis conuincitur ex promissionibus factis Dauid. 2. Reg. 7. & Psal. 131. quas in Christo fuisse impletas testatur Angelus Luc. 1. Denique etiam inter gentes adeò hæc fama percrebuit vt Vespasianus, & Domitianus, omnes, qui erant de stirpe Dauid, interficere tentauerint, eo quod ex illa progenie regem nasciturum audissent, qui omnibus dominaretur. Euse. li. 3. hist. c. 11. & 15. Hæc autem omnia non possunt in Christum conuenire nisi

nisi ratione matris, cum secundum carnem patrem non habuerit.

Dices. Christus dicitur in Euangelio filius Ioseph, ergo vt dicatur filius Dauid, aut Iudæ, satis est, quod Ioseph fuerit ex tribu Iuda, & familia Dauid, etiam si Beata Virgo non esset ex illa tribu, quia Christus fuit veluti adoptatus filius Ioseph iure coniugij inter Mariam, & Ioseph, hoc autem satis esse indicant Origenes libr. 1. super Epist. ad Rom. & August. lib. 2. de consensu Euang. c. 2.

Respon. Respondetur certum esse debere Christum non tantum hac ratione, sed quia vere carnem sumpsit ex filia Dauid, dici, ac vere esse ex familia Dauid, vt bene docuit Aug. li. 23. contra Faus. c. 8. 9. & 10. & Euseb. lib. 7. de Demonstrat. Euangelic. ca. 5. & 6. & indicat Athanas. lib. 1. de humana nat. suscepta non longè à fine. Et probatur, quia alias sicut Christus, non vere fuit, sed existimabatur, filius Ioseph: ita non verè esset de tribu Iuda, quod est contra Paul. nec secundum veram successionem, & originem à Dauid, descenderet contra illud Psal. 131. *de fructu ventris tui ponam super sedem tuam*. Quod testimonium de Christo interpretans Petrus Act. c. 2. citat: *De fructu lumbi eius sedere super sedem eius*, & Tertul. libr. de carne Christi, cap. 21. similiter legit: *De lumbis Dauid*. Constat igitur Beatam Virginem contentam fuisse in lumbis Dauid, & propterea Christum dici: *Fructum lumborum eius*. Quod exposuit Isa. c. 11. dicens: *Egredietur virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet*. Supra enim ex Hierony. & alijs patribus interpretati sumus, hanc virgam esse Virginem, florem autem, Christum, qui propterea dicitur: *Leo de tribu Iuda, radix Dauid*. Apoca. 5. Ac denique Paul. ad Rom. 1. *Qui factus est* (inquit) *ei ex semine Dauid secundum carnem*. Nec interpretatio Origenis admittenda vlla ratione est, quia sola adoptio, vel potius existimatio non satis est, ut dicatur, *factus secundum carnem ex semine* Dauid, sicut non posset vllo modo dici: *factus ex semine Ioseph*, August. verò in priori loco solum dicit, si non esset alius modus explicandi locum Matthæi illum posse sufficere. Consideratis tamen alijs scripturæ locis, certum est quod diximus.

Obiect. Sed hinc insurgit grauis difficultas, sequitur enim Matthæum, non recte narrasse genealogiam Christi, deducendo illam vsque ad Ioseph, quando quidem hoc non satis est, vt Christus ostendatur esse ex familia Dauid. Neque enim satisfacit vulgaris responsio nimirum Matthæum hoc fecisse, vt consuetudinem scripturæ seruaret narrandi genealogiam per paternam lineam. Cur enim oportuit, morem hunc in Christi genealogia seruare, cum mos naturæ in illius conceptione seruatus non fuerit, qui ex matre sine patre procreatus est? Quod verò quidam aiunt, cum Matthæus Hebræis scriberet, recens conuersis ad fidem, non fuisse expediens, vt statim in initio Euangelij, tantum mysterium illis proponeret, ne illos à fide deterreret, hoc inquam, friuolum est. Nam statim in eodem capite primo Euangelij, clarissime idem mysterium proponit dicens: *Quod enim in ea natum est, de Spiritu Sancto est*.

Responsio. Responsio communis patrum est, non oportuisse vsitatum scripturæ veteris morem in initio noui testamenti statim immutare. Quia explicata origine Ioseph, consequenter constabat Virginem esse ex eadem tribu, quia lege lata Nomer. vltimo, fœminas necessarium erat, viris ex eadem tribu in matrimonium dari, ita Chrys. hom. secunda in Mat. Hier. Ansel. Theophyl. Euth. & alij in primum c. Matt.

Obiectio. Sed instabit aliquis, quia hæc lex, nec fuit vniuersalis, nec semper seruabatur, constat enim Dauid duxisse Michol ex tribu Beniamin, li. primo, Reg. 18. & Iudic. 21. filij Israel iurarunt, se non daturos filias suas filijs Beniamin in vxores, propter quoddam crimen; quod est signum id facere antea licuisse, tam in illa tribu, quam in alijs. Ac denique certum est, inter tribum regiam, & Leuiticam; sæpe esse contracta matrimonia, vt constat Exod. 6. vbi Aaron accepit vxorem Elisabeth ex tribu Iuda, & secundo Paralip. secund. Ioiada Pontifex habuit vxorem Iosabeth filiam regis Ioram. Vnde non video cur Phylo. Iudæus, lib. 2. de monarchia versus finē dixerit, alijs quidem sacerdotibus licuisse ex alijs tribubus vxores ducere, eo quod non expediret plebem in totum submoueri a sacerdotum affinitatibus, Pontifici autem non permitti nisi ex sacerdotali genere vxorem accipere. Nisi fortasse regiam tribum non excludat, quia regales fœminæ, aliqua ex parte ex sacerdotali genere descendebant. Et augetur difficultas, quia illa lex citata ad summum præcipit coniuges esse contribules, non verò ex eadem familia, sic enim habet: *nubant, quibus volunt, tantum vt suæ tribus hominibus*, ergo ex narratione Matthæi non potest colligi Virginem fuisse ex familia Dauid, esto concedamus esse ex tribu Iuda.

Responsio communis Responsio communis est, eam legem habuisse locum in fœminis succedentibus in hęreditate paterna, vt plane colligitur ex citato cap. vlt. Numeror. si occasio ferendi legem illam, & illius ratio consideretur, vnde septuaginta, & Caldaica paraphrasis, clarius dixerunt: *omnis filia hæres*. idemque colligitur, ex Thobiæ 7. Tunc autem oportuisse hanc filiam hæredem, seu vnigenitam dari propinquiori, vt familia seruaretur, vt indicatur in eodem ca. vltimo Numer. in uerbo illo: *Ducent vxores de tribu, & cognitione sua*, & infra: *vt hæreditas permaneat in familijs*, & simili colligitur ex Deuteronomio. 25. & Ruth, tertio & quarto. Virgo autem Maria erat filia vnigenita, & hæres Ioachim, vnde concluditur fuisse propinquissimam Ioseph, atque adeo ex tribu Iuda, & familia Dauid. Hanc responsionem late, & eleganter declarat Eusebius Emissen. hom. de natiuitate Mariæ. Sed adhuc non est euacuata difficultas, hæc enim responsio supponere videtur, quod probandum erat.

Obiectio. Faustus enim, vel quiuis alius qui negaret virginem esse de tribu Iuda, sed sacerdotali, ex patre sacerdote, consequens est, vt negaret illam esse filiam hæredem, quia in tribu Leuitica non erant hæreditates: ergo ex Mattheo nullum argumentū contra eum, qui hoc modo contenderet, sumi potest.

Responsio. Respondeo igitur Matthæum non intendisse eo loco probare Christum esse ex tribu Dauid, sed simpliciter narrare historiam: supposuit autem id, quod eo tempore erat inter Iudæos notissimum, Mariam scilicet fuisse filiam vnigenitam, & hæredem, & ex eadem tribu, & familia ex qua erat Ioseph. Et quia Iudæi, ad quos scribebat, in hoc repugnaturi non erant, sufficiens esse duxit familiam, & lineam Iosephi describere. Et ex motione spiritus Sancti, cuius nutu scribebat, vsitatiorem scripturæ morem seruare voluit. Primo vt scripturarum consensio, & conuenientia in ipso statim noui testamenti exordio appareret. Secundo vt inter Mariam, & Ioseph verum intercessisse matrimonium, vel eo constaret, quod Iosepho vt capiti deferebatur. Adde spiritum Sanctum, præcipuum sacræ scripturæ autorem, non tantum Matthæo, sed etiam Luca ad scribendam Christi genealogiam vsum fuisse, voluisseque omnibus modis declarare Christum esse ex Dauid, vt in sequentibus amplius declarabitur. Et hoc confirmat, quod Lucas, c. 2. refert, ascendisse beatam Virginem cum Ioseph in Bethelem ciuitatem Dauid, vt describerentur tanquam de eadem stirpe generati, vt Hierony. notauit, & tanquam habentes

pro-

propriam facultatem, & hęreditatem in illa tribu & familia. Vt enim colligitur ex Iosepho, lib. 18. antiquit. c. 1. illa descriptio magis fiebat intuitu facultatum, seu hæreditatum quam personarum.

Origo virginis ex Iuda, & Dauid p lineã paternam.

Secundo dicitur Beatam Virginem descendisse ex Iuda, & Dauid per lineam paternam, & non tantum maternam. Hanc assertionem constituo propter Augustin. qui dicto loco lib. 23. contra Faust. videtur sentire, ad veritatem sacræ scripturæ dicentis Christum esse ex Iuda, & Dauid, retinendum, satis esse, si beata Virgo saltem per maternam lineam ab illis descendisse credatur. Quod non displicet, D. Thom. q. 31. ar. 2. ad 2. in fine. Conclusio tamen posita est D. Tho. in 4. d. 30. q. 2. art. 1. q. 3. ad 4. & diserte asseritur ab Ambros. libr. 3. in Lucam, & Damasc. lib. 4. c. 15. & ab alijs patribus quos statim referam, & videtur satis probari ex promissionibus citatis. Nam si Christus per masculinam lineam descendisset ex Leui, potius ad illum, quam ad Iudam, vel Dauid pertinuisset promissio. Sed pręterea, B probatur ex Paulo ad Heb. 7: vbi affirmat Christum esse de tribu Iuda, & negat esse de tribu Leui, ergo & B. Virgo fuit de tribu Iuda, & non de tribu Leui, absolutè, & simpliciter loquendo, quia (vt dictum est) Christus non sortitur tribum, nisi per Virginem, ergo descendit B. Virgo per lineam paternam ex tribu Iuda: & non ex tribu Leui, patet consequentia. Primo, quia absolutè magis denominatur aliquis ex paterno, quam ex materno genere. Secundo quia saltem non potest vere de aliquo negari, quod sit ex illa tribu, seu origine, ex qua est pater eius. Christus autem, & consequenter Virgo simpliciter negatur esse ex stirpe sacerdotali, vt notauit etiam D. Tho. supra q. 22. art. 1. ad secundum. Tertio quia distinctio tribuum in paterna linea conseruabatur, vt indicauit D. Thom. super ad Heb. 7. & clarius notauit Iansen. in concord. ca. 6. & potest facile ostendi: Quia filiæ Leui dabantur in matrimo- C nium filijs Iuda, & è contrario, vt ostensum est ergo, vt tribus non confunderentur, per lineas masculinas necessario distingui debuerunt. Quarto denique confirmatur ex supra dictis. Quia, si beata Virgo fuisset filia sacerdotis, etiam si haberet matrem ex tribu Iuda, non habuisset hæreditatem paternam quod est contra omnia supra dicta, ergo Ioachin pater Virginis non fuit ex tribu Leui, fuit ergo ex tribu Iuda, nam solum inter has tribus potest esse controuersia. Neque Augusti. in citato loco contrarium dicit, quamuis confutando Faustum, vt illum conuincat, varios modos explicet, quibus beata Virgo potuit ex Dauid originem trahere, D. Tho. autem in priori loco citato, nihil aliud fecit, quàm Augustini verba referre. Aduertendum vero est, testimonio Pauli, & rationibus factis recte conuinci, Virginem per lineam paternam descendisse ex tribu Iuda. Quod vero eandem lineam traxerit ex familia Dauid, non satis potest illo testimonio proba- D ri. Suaderi autem potest alijs testimonijs, quibus prædicatur Christus filius Dauid, eiusque regni successor. Reliquæ etiam coniecturæ adductæ, seruata proportione hoc satis demonstrant.

Dico tertio Beata Virgo per lineam paternam descendit ex Dauid per Nathan, & filios eius, quamuis verisimile sit aliqua alia via habuisse originem ex Salomone: Prior pars huius conclusionis non est certa sed probabilis. Docuit illam Damascen. li. 4. capit. 15. vbi etiam genealogiam describit, iuxta quam, si vera est, genealogia Virginis est eadem, quam descripsit Luc. c. 3. exceptis tribus primis generationibus. s. a Leui vsque ad virginem: tamen a Leui vsque ad Adam est omnino eadem: eam vero compleuit Damascen. dicens: Leui genuisse, Pantheram, hic Barpantheram hic Ioachin patrem Virginis, vnde iuxta eandem descriptionem, Ioseph, & A Maria erant in quarto gradu consanguinitatis, non naturali, sed legali: quia Ioseph dicitur fuisse legalis filius Heli, & pronepos Leui, qui erat atauus beatæ Virginis. sed hæc deductio Damasc. habet difficultates infra attingendas. Melius ergo confirmabitur con. ex Luc. 3. simulque deseruiet, ad conciliandam genealogiam Christi, quam ibi describit Lucas, cum ea, quam Matthæus, c. 1. descripsit. Primo ergo probatur conclusio ex dicto c. 3. Lucæ, vbi sic dicitur: *& ipse Iesus erat incipiens, quasi annorum triginta, vt putabatur filius Ioseph, qui fuit Heli, &c.* vbi Euangelista deducit lineam vsque ad Nathan filium Dauid, & deinde vsque ad Adam, sed verisimile est ibi narrare genealogiam Virginis, & non Ioseph, ergo. Probatur minor primo, quia ita exponunt illum locum graues quamuis recentiores autores, Caietanus, Iansen. Dionys. Chartu. Arias Mõtanus, Gagneius, Palatius, & alij expositores, Matth. 1. & Luc. 3. Galatin. lib. 7. c. 12. Ioannes Dried. li. 3. B de dogmat. capit. 5. p. 4. in fine, & Ioannes Lucidus lib. 7. de emendatione temporum c. 1. Cano. 11. de locis, cap. 5. Soto in 4. d. 30. q. 2. art. 1. & idem sentit. Canis. lib. 1. de Deipara, c. 3. vbi hanc sententiam ex Hosiandro refert, lib. 1. Harmon. Eua. c. 16. & probare videtur, idem Eras. annot. in cap. 3. Lucæ. Citari autem solent in hanc sententiam Hierony. vel autor lib. de ortu Virg. & Aug. lib. 2. de quæstionib. Euangelior. q. 5. sed his locis nullũ est verbũ de hac re. In libro autem primo quæstion. veteris, & noui testamenti. q. 56. & libr. 2. q. 6. qui nomine Aug. in t. 4. continentur, indicatur hæc expositio, quatenus ibi dicitur, cum Lucas ait: *qui fuit Heli*. non de Ioseph, sed de Christo loqui. Quod statim exponemus. Citatur etiam pro hac sententia Damasc. lib. 4. c. 15. Sed immerito illius enim sententia iam explicata est.

Secundò hæc expositio facile accommodatur C textui. Cum enim Lucas ait: *& ipse Iesus erat incipiens quasi annorum triginta, vt putabatur filius Ioseph, qui fuit Heli*, optime intelligitur illud relatiuum *qui*, non referre Iosephum, sed Christum, qui dicitur fuisse Heli, non filius, sed nepos. Cum enim Euangelista ex professo sermonem de Christo haberet, & solum per occasionem nominasset Ioseph, non est credibile totam sequentem genealogiam ad Ioseph, & non potius ad ipsum Iesum retulisse, ita vt verbum illud: *qui putabatur filius Ioseph*, per parenthesim legatur, quę constructio vere quadrat, cum textu Græco, vbi non fit ascensio, seu narratio per relatiua: sed solum per genituros hoc modo; *& ipse Iesus erat vt putabatur filius Ioseph. τοῦ ἠλὶ.* Quia vero Euangelista præmiserat Iesum non habere patrem nisi existimatum, & matris nollet mentionem facere, immediate transcendit ad auum. Vnde nihil obstat, quod in alijs generationibus ibi numeratis proximus parens re- D feratur, id enim in Christo fieri non potuit, quia ascendendo non habebat patrem verum, nec hominem progenitorem, propinquiorem auo, neq; hoc est nouum in Euangelio, quia Matthæus. c. 1. eisdẽ verbis numerans varias generationes, interdum transijt immediate ad nepotem, quia non decuit intermacentes numerare. Deinde, etiam si exponamus illud relatiuum, *qui*, referre Ioseph, non est necesse vt dicatur esse Heli, quia fuerit filius eius naturalis: sed quia erat quasi legalis filius ratione coniugij cum beata Virgine, cuius naturalis pater erat Heli, sic enim interdum gener socerum suum patrem uocare consueuit. Est itaque verisimile, cum Matthæus narrasset naturalem genealogiam Ioseph, quæ ad Christum comparata, legalis quodam modo dici potest, Lucam è contrario veluti legalem originem Ioseph, naturalem autem Christi descripsisse. Cum enim præmisisset Lucas Ioseph non esse ve-

se uerum patrem Christi, sed tantum existimatum, non erat, cui illius naturalem genealogiam statim subiungeret: sed potius genealogiam Virginis, & Christi secundum carnem. Et confirmari potest hæc expositio, Quia ferè omnes interpretes fatentur Ioseph non fuisse naturalem filium Heli, quia Matthæus dicit fuisse genitum ex Iacob, & ideo alij dicunt esse adoptatum, uel legalem, multo ergo facilius exponi potest, quod sit filius, ut ita dicam, coniugalis, & quodam modo naturalis iure matrimonij, nisi quis uelit priorem illam August. sententiam hic applicare dicẽdo fuisse etiam adoptiuum filium Heli patris naturalis Virginis. Nec committitur æquiuocatio, etiam si in alijs, qui in illa linea describuntur, intelligendi sint parentes naturales, quia non sine causa Euangelista usus est illo communi, & præcisio termino: *qui fuit Heli, qui fuit Matthath.* &c. & a uerbo: *generandi*, & alio simili abstinuit. Vnde deueniendo ad Adam dixit: *qui fuit Dei*, cum tamen non fuerit proprie filius Dei, quod in omni sententia necessario dicendum est, ut notauit D. Thom. quæstio. 31. artic. 3. ad 3.

Vltimò tandem suadetur hæc expositio. Quia non est uerisimile, Euangelistas omnino prætermisisse propriam, ac naturalem Christi genealogiam, quæ per uirginem seu eius patrem texenda erat, præsertim cum non sit in scriptura inusitatum, originem fœminarum describere quando singularis ratio occurrit. Sic enim Iudith, illius fœminæ prosapia describitur propter singularem excellentiam illius, & ad extollendam uictoriam, quam de Holoferne reportauit, quæ sicut in alijs: ita & in hoc B. Virginis figura fuisse uidetur. Solet tandem conclusio posita confirmari ex uerbis Ierem. 22. ubi de Iechonia dicitur. *Non sedebit de semine eius vir super solium Dauid*. Vnde uidetur colligi Christum, qui super solium Dauid sedit, non fuisse de semine Iechoniæ, atque adeò nec Salomonis per masculinam lineam. Sed hoc testimonium non admodum urget, quia satis commode exponi potest de regno temporali Iudæorum, in quo nec Christus dominus Iechoniæ successit, ut cum Ambrosio lib. 3. in Lucam notauit D. Thom. q. 31. artic. 2. ad tertium.

Sed occurrunt in hac sententia, & in expositione posita graues difficultates, prima est, quia uidetur pugnare cum tota antiquitate, & communi patrum sententia, tractantes enim loca Matth. 1. & Luc. 3. omnes supponunt vtrumque Euangelistam narrare Ioseph originem, & ideo in his conciliandis admodum laborant, & quamuis diuersas expositiones assignent, nullus tamen ante Ioannem Annium dixit, illum Heli, cuius Lucas meminit, fuisse patrem naturalem Beatæ Virginis. Vnde illa tandem a patribus est recepta sententia quæ dicit Ioseph fuisse naturalem filium Iacob, legalem autem Heli. Fuisse enim dicuntur Iacob, & Heli vterini fratres, & Heli duxisse uxorem, & mortuum esse sine liberis, Iacob autem accepisse uxorem eius ut suscitaret semen fratri suo iuxta legem Deutero. 25. & ex illa genuisse Ioseph, qui propterea dicitur filius Iacob naturalis, Heli autem legalis. Nec obstat, quod Ioseph non uocaretur eodem nomine, quo pater eius legalis. s. Heli, quod obijcit Aug. li. 2. quæstionum Euang. q. 5. hoc enim non erat necessarium, ut ipsmet respondet li. quæstionũ in Deut. q. 46.

Quia uero Iacob, & Heli diuersos patres habuerunt, ideo distinctæ illorum genealogiæ ab Euangelistis narrantur. Cuius sententiæ primus author dicitur fuisse Iulius African. in epist. ad Aristidem, cuius meminit Hieronym. de uiris illustribus, qui dixit accepisse se hanc historiam ab ijs, qui Saluatori propinqui fuerunt secũdum carnem. Sed eam prius docuit Iustin. q. 11. ad gentes, sequitur Hierony. Matth. 1. Ambros. Luc. 3. Ansel. Beda, & alij ferè antiqui in eisdem locis. Damascen. lib. 4. c. 15. Nazian. in carmine de genealogia saluatoris. Euseb. libro primo, hist. capit. 6. Niceph. libro 1. capit. 11. & August. cum in illa sæpe hæsitasset, vt libro 2. de cons. Euang. capit. 4. & libro 3. contra. Faust. capit. 3. & libro 28. capit. 3. & locis supra citatis. Tandem vero libro 2. retractat. capitu. 7. 12. & 55. illam probat, & retractat aliam, quam prius docuerat. s. Heli fuisse patrem Ioseph solum ratione adoptionis, vel fuisse auum ex parte matris, quod hæc reuera nullo nitebantur fundamento. Prædictos denique patres secutus est D. Th. q. 31. ar. 3. ad 2. & vehemens coniectura est, eos patres, qui prope Christi tempora vixerunt historiam hãc diligentissime inquisiuisse.

Secunda obiectio.

Secunda difficultas est, quia hęc sententia supponit Heli fuisse patrem Beatæ Virginis, cum tamen omnes patres dicant illum fuisse Ioachin, vt supra vidimus.

Tertia obiectio.

Tertia est, quia iuxta supra dicta sententiam Beata Virgo non descendisset ex Zorobabel, & Salathiel, quia hi fuerunt ex domo Dauid per Salomonem in recta, & masculina linea: consequens est contra Lucam, qui in genealogia, quam describit, hos duos constituit.

Quarta obiectio.

Quarta & vltima est, quia sequitur ex hac sententia, Beatam Virginem non fuisse ex genere Dauid, per regalem lineam: consequens autem videtur parum cõsentaneum Patribus, & scripturæ. Ambros. enim libro 3. in Lucam, contrarium aperte affirmat. Et Hierony. Ierem. 22. in fine expresse dicit Christum fuisse de semine Sedechiæ per Salathiel, Zorobabel, & reliquos, & idem habet Zachar. 4. & Ierem. 38. aperte sentit Christum descendisse ex Salomone, & Ezechia, & Theodor. Ierem. 22. in fine. unde Bernard. in serm. *signum magnum*, loquẽs de Virgine, *ex regibus*, inquit, *orta generosa ex stirpe Dauid*.

Et confirmari potest ex illo Psal. 131. *de fructu ventris tui ponam super sedem tuam*, vbi ad literam sermo est de Salomone, & de Christo in persona eius. Et hoc sensu uidetur Christus dici in scriptura esse ex semine, seu ex domo Dauid. Luc. 1. *& erexit cornu salutis nobis, in domo Dauid pueri sui*. Proprie enim: *domus Dauid*, significat regalem prosapiam iuxta communem phrasim scripturę, secundo Reg. 7. tertio reg. 12. & 13. & sæpe aliàs, & hoc modo dicitur: *Ioseph de domo Dauid*. Luc. 1. & 2. & similiter: *semen Dauid*, absolute dici videtur stirps regia, quæ per Salomonem descendit.

Responsio ad primã obiectionem.

Ad primam difficultatem respondetur, illam Patrum interpretationem, esse quidem probabilem, non tamen certam, neq; ab eis simpliciter affirmari: sed eo modo, quo ab Africano tradita est, qui his uerbis suam expositionem concludit: *siue res ita se habeat, siue alio modo, ita existimandum est quamuis certum desit testimonium, ob id, quod clarior ac verior expositio proferri non potest.* itaque non sunt fundati in certa aliqua historia vel traditione. Imo historia, quam Eusebi. & Damasc. referunt non consonat cum Euangelio Lucæ, ipsi enim dicunt Melchi genuisse Heli. Lucas vero inter Melchi, & Heli ponit Leui, & Matthath. ita vt Melchi genuerit Leui, Leui, Matthath. hic Heli, ergo illa historia stare non potest, nisi fortasse mendosi sint codices, & Melchi posuerint loco Matthath. Imo in codice Damasc. alius est apertus error. Ibi enim dicitur Melchi filius Leui, cum tamen Lucas è contrario Leui dicat esse filium Melchi. Melius ergo sequendo hanc sententiam dixit Euthy. in Lucam, capi. 6. Matthath duxisse vxorem, & ex ea genuisse Heli,

illo

illo autem mortuo, alium Matthaih. duxisse eandem, & ex ea genuisse Iacob, & ita Heli fuisse maiorem natu, & prius duxisse vxorem, quo mortuo sine liberis, Iacobi frater eius eandem duxit ad suscitandum semen fratris, & genuit Ioseph, & hoc modo nihil video posse obijci contra hanc sententiam, quò falsa esse conuincatur. Redditur autem dubia, & incerta, tum quia probabile est oportuisse fratres esse germanos, & eiusdem patris familiæ, ac hæreditatis, vt vnus posset alteri semen suscitare, vt recte ponderat Cornel. Iansen. tum etiam quia ipsimet illius defensores, inter se non consentiunt in explicanda illo modo genealogia Ioseph. Nam præter dicta, plures illum faciunt naturalem filium Iacob, legalem autem ipsius Heli. Ambrosius verò è contrario facit illum naturalem filium Heli, & legalem Iacob. Refert etiam Hierony. super ad Tit. 3. suo tempore hanc quæstionem fuisse valde controuersam, & quendam Iudeum, qui se Christianum simulabat solutiones quasdã, quasi ex adytis, & oraculo detulisse, vt corda simplicium peruerteret: ipse autem Hieronym. rem vt dubiam & controuersam relinquit. Solum ergo videtur illa responsio probabiliter tradita, nihil autẽ obstat, vt aliqua expositio a posterioribus inuenta, si facilior, & expeditior appareat, præferatur. Ad do conclusionem positam non pendere ex hac expositione recentiorum Damascenus enim. qui antiquorem sequitur, nihilominus nostram sententiã docet, cuius authoritas grauissima est.

Ad secundam respondetur, eundem fuisse Heli, qui, Ioachin, siue quia binomius fuit, siue quia in scriptura, & vsu Hebræorum, nomina Ioachin, & Eliachin, vt synonyma vsurpantur, 4. Reg. 23. 2. Paralip. 36. Eliachin autem breuitatis causa dici potuit Heli. Ita Ioannes Annius in commentarijs breuiarij temporum, falso Phyloni ascripti, quem alij secuti sunt.

Ad tertiam, Annius eo loco existimans cum Euthimio, Salathiel, & Zorobabel, de quibus Lucas, & Matthæus scribunt, esse eosdem, multa falsa, & improbabilia de his genealogijs docet, quæ quia scripturæ repugnant, & à Iansenio, & alijs laus refutantur, omittenda censui. Dicendum est ergo generationes illas, & personas omnes, quas numerant Matthæus à Salomone vsque ad Iacub, & Lucas à Nathan vsque ad Heli, esse diuersas, ut constat ex numero generationum, & ex magna nominum diuersitate, & ex Patrum interpretatione. Et ita licet in nominibus interdum conueniant, non oportet personas esse easdem. Quocirca Salathiel, & Zorobabel, quorum meminit Lucas, non sunt ijdem quos Matthæus recensuit, vt recte docuit Aug. lib. 5. q. in Deut. q. 46. & ita non procedit difficultas posita.

Ad quartum respondetur ea omnia, quæ in illa adducuntur, confirmare posteriorem nostræ assertionis partem, nimirum beatam Virginem descendisse etiam ex Salomone, & ex alijs regibus Iuda, per aliquam maternam lineam, ut recte D. Thomas docuit quæst. 31. articul. 3. ad secundum. Vbi si attente legatur, totam nostram conclusionem astruit, approbat enim sententiam Damasceni asserentis beatam Virginem, & Ioachin patrem eius descendisse ex Melchi, qua Nathan genus duxit, subiungit uero D. Thom. *tamen credendum est quod etiam ex Salomone originem duxerit, secundũ aliquẽ modum per illos patres, quos enumerat Matthæus, qui carnalem Christi generationem dicitur enarrare.* Hęc D. Thomas. Et est facilis coniectura. Nam illæ familiæ, cum essent propinquæ, sæpe matrimonio iungebantur, ut Damascenus, & alij citati Patres significant. Ex his colligo, licet certum sit Mariam, & Ioseph fuisse ex eadem tribu, & fa-

A milia, non tamen satis constare, in quo gradu consanguinitatis propinqui fuerint. Quidam vero prædictas duas sententias coniungentes dicunt, fuisse cõsobrinos filios duorum fratrum. Admittũt enim Iacob, & Heli verè fratres fuisse eo prorsus modo, quo affirmat communis opinio, sumunt verò ex nostra sententia, Heli, non fuisse legalem patrem Ioseph, nec habuisse eandem vxorem, quam Iacob, sed fuisse patrem Virginis, & ita rectè quidem concludunt, tamen rem incertam affirmant, quia sine fundamento has opiniones componunt.

Beata Virgo ex tribu Leui quomodo

Quarto & vltimo dicendum est in hac dubitatione. Beatam Virginem aliqua ex parte duxisse etiam originem ex tribu sacerdotali, seu Leuitica. Ita sentit D. Thom. infra quæst. 29. arti. 1. ad 4. clarius, quæst. 31. artic. 3. ad 3. Bonauentu. in 4. dist. 30. artic. 1. quæst. 2. in fine. Ant. 4. par. tit. 15. c. 3. §. 3. & est sententia Nazianz. carmine de genealogia Saluatoris. Epiphan. hæresi 78. post medium. Hilarius
B can. 1. in Matth. Ambros. lib. 3 in Luc. & lib. de Benedictionib. Patriarc. c. 3. & 4. August. lib. 83. quæst. 61. Probatur autem à nonnullis ex dictis Patribus, ex eo, quod Lucas narrat generationem Christi per Nathan, indicantes illum fuisse sacerdotem. Vnde Nazianzen. cum dixisset Dauid dedisse regnum Salomoni, de Nathan subdit: *à patre, sacrificium duxit genus alter eodem.* Et quod magis mirandum est, Aug. dixit hunc Nathan fuisse illum prophetam, qui Dauid reprehendit. Quod etiam asseruit Origenes, homil. 28. in Lucam. Lyran. & Burgens. Matth. 1. idem Lyrã, & Alber. Luc. 3. Sed hoc vltimum merito retractatum est ab August. libr. 1. cap. 26. quia hic Nathan, fuit filius Dauid ex Bethsabee genitus, vt constat, 2. Reg. 5. 1. Paralip. 3. & 14. non ergo potuit esse ille Propheta, qui reprehendit Dauid propter adulterium cum eadẽ Bethsabee, ex qua etiam natus est Salomon, qui nihilo-
C minus dicitur; *vnigenitus matris suæ.* Prouerb. 4. quia fortasse fuit primogenitus, vt colligi potest ex 1. Regum 12. & interdum primogenitus more Hebræorum dicitur vnigenitus, præsertim tempore infantiæ, de quo Salomon in prouerbijs loquebatur. Vel certe dicitur vnigenitus amore, & affectu, quia ita diligebatur, ac si esset vnicus, quamuis re vera habuerit fratres non solum Nathan, sed etiam alios. Ex quo etiam aperte concluditur hunc Nathan, non fuisse sacerdotem cum non fuerit de tribu Leui. Vnde recte D. Thom. dicta quæst. 31. articul. 3. ad Tertium. vidit hoc argumentum non esse efficax ad probandum Christum, aut Virginem esse aliquo modo de genere sacerdotali, & recurrit ad simbolicam argumentationem, scilicet, quod Lucas narrans genealogiam, per eum, qui habebat nomen illius Prophetæ, per quem Deus expiauit peccatum Dauid, indicauit sacerdotalem dignitatem Christi, & aliqualem originem. Et
D ita tacite exponit Aug. lib. 2. de consensu euangelistar. c. 4.

Vnigenitus in scriptura qui dicatur.

Secundo probari potest conclusio ex Lucæ 1. vbi Elisabeth dicitur cognata Beatæ Virginis, quæ tamen erat ex filiabus Aaron. Sed neque hoc argumentum videtur omnino efficax, varijs enim modis hoc potuit potuit contingere. Primo quod Elisabeth fuerit de tribu Dauid, & hoc modo potuerunt Elisabeth, & Maria esse cognatæ, etiam si Deipara nullo modo descenderet ex tribu Leui. & hunc modum indicat Ambros. libro 3. in Luc. & Theophy. Matth. primo, & sequitur Dried. dicto libr. 3. de dogmatibus. tract. 3. capitu. 5. par. 4. ad finem, Iansen. capitu. 3. concor. Secundo vero modo fieri potuit vt Ioachin pater Virginis acceperit Annam ex tribu Leui cognatam Elisabet. Quem modum ex Hippolyto refert Niceph. lib. 2. hist. capi. 3.

vbi

vbi dicit Annam fuisse filiam Matthan sacerdotis, A & si hoc verū est, satis constat conclusio posita. Tertio hoc esse potuit, etiam si Anna haberet patrem ex tribu Iuda. Nam potuit habere matrem ex tribu Leui, immo idem in Ioachin accidere potuit. Quia (vt supra diximus) hæ tribus facile matrimonio iungebantur. Et hinc etiam vix fieri potuit, quin aliqua ex parte beatissima Virgo ex Leuitica tribu descenderet. Accedit coniectura sanctorum patrum ex significatione sumpta. Decuit enim vt Christus, qui futurus erat Rex & sacerdos ex vtraque tribu regia, & sacerdotali descenderet. Neque obstat quod Paul. ad Hebr. 7. negat esse ex tribu Leui, intelligit enim absolute & simpliciter, id est per masculinam lineam, ita vt posset esse sacerdos legalis. Sic enim inquit, *ex Iuda ortus est dominus, ex qua, nullus altario præsto fuit.* Quod intelligi necessario debet de linea masculina, nam multi sacerdotes habuerunt matrem ex tribu Iuda, vt de filijs Aaron constat, & eodem modo exponendus est D. Tho. ne sibi contrarius sit supra. q. 22. art. 1. ad 2. Et hæc satis sint de præambulis disputationibus. Iam ad D. Tho. literam accedamus.

QVÆSTIO XXVII.

De Beatæ Virginis Mariæ sanctificatione in sex articulos diuisa.

Io q præc.

POST prædicta, in quibus de vnione Dei, & hominis, & de his, quæ vnionem consequuntur, tractatum est. Restat considerandum de his, quæ filius Dei incarnatus, in natura humana sibi vnita gessit vel passus est. Quæ quidem consideratio quadripartita erit.

Nam primò considerabimus de his, quæ pertinent ad ingressum eius in mundum.

Secundò, de his quæ pertinent ad progressum vitæ ipsius in hoc mundo.

Tertio, de exitu ipsius ab hoc mundo.

Quarto, de his quæ pertinent ad exaltationem ipsius post hanc vitam.

Circa primum quatuor consideranda occurrūt. *Primò quidem de conceptione Christi. Secundo, de eius natiuitate. Tertiò de eius circuncisione. Quartò de eius baptismo.*

Circa conceptionem autem eius oportet primò aliqua considerare quantum ad matrem concipientem: secundo quantum ad modum conceptionis: D *tertio, quantum ad perfectionem prolis conceptæ.*

Ex parte autem Matris occurrunt quinque consideranda. Primo quidem de sanctificatione eius: secundò de Virginitate eius: tertiò de desponsatione eiusdem: quartò de annuntiatione ipsius: quinto de præparatione ipsius ad concipiendum.

Circa primūm quæruntur sex.

Primò, vtrum B. Virgo mater Dei, fuerit sanctificata ante natiuitatem ex vtero.

Secundo, vtrum fuerit sanctificata ante animationem.

Tertiò vtrum per huiusmodi sanctificationem fuerit sibi totaliter sublatus fomes peccati.

Quarto, vtrum per huiusmodi sanctificationē fuerit consecuta, vt nunquam peccaret.

Quinto, vtrum per huiusmodi sanctificationem adepta fuerit plenitudinem gratiarum.

Sexto, vtrum sic sanctificari, fuerit proprium sibi.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum Beata Virgo mater Dei, fuerit sanctificata ante natiuitatem ex vtero.

B *AD primum sic proceditur. Videtur, quod Beata Virgo non fuerit sanctificata ante natiuitatem ex vtero. Dicit enim Apostolus 1. ad Cor. 15. Non prius, quod spirituale est, sed prius, quod est animale, deinde quod est spirituale. Sed per gratiam sanctificantem nascitur homo spiritualiter in filium Dei, secundum illud Ioan. 1. Ex Deo nati sunt. Natiuitas autem ex vtero est natiuitas animalis. Non ergo Beata Virgo fuit prius sanctificata, quam ex vtero nasceretur.*

125 3. d. 3. q. 1. art. 1. q. 3. Et quol. 6. q. 5 art. 1. Co. & op. 3. cap. 231. Et Pla. 45.

2. Præterea. August. dicit in Epistola ad Dardanum, Sanctificatio qua efficimur templum Dei, non nisi renatorum est. Nemo autem renascitur nisi prius nascatur. Ergo Beata virgo non fuit prius sanctificata, quam ex vtero nasceretur.

In epi. 57. à medio to. 2.

3. Prætereà. Quicunque est sanctificatus per gra- C *tiam, est mundatus à peccato originali, & actuali. Si ergo Beata Virgo fuit sanctificata ante natiuitatem ex vtero, consequens est, quod tunc fuerit emundata ab originali peccato. Sed solum originale peccatum poterat eam impedire ab introitu regni cælestis. Si ergo tunc mortua fuisset, videtur, quod Ianuam regni cælestis introisset. Quod tamen fieri non potuit ante passionem Christi: habemus enim fiduciam in introitum Sanctorum per sanguinem eius: vt dicitur Hebræo. 10. Videtur ergo, quod Beata Virgo non fuerit sanctificata antequam ex vtero nasceretur.*

4. Præterea. Peccatum originale contrahitur ex origine, sicut peccatum actuale ex actu. Sed quandiu aliquis est in actu peccandi, non potest à peccato actuali mundari. Ergo etiam nec Beata Virgo à peccato originali mundari potuit, dum esset ad- D *huc in ipso actu originis, in materno vtero existens.*

Sed contra est, quod Ecclesia celebrat natiuitatem Beatæ Virginis, non autem celebratur festum in Ecclesia nisi pro aliquo sancto. Ergo Beata Virgo in ipsa sua natiuitate fuit sancta. Fuit ergo in vtero sanctificata.

Respondeo dicendum, quod de sanctificatione Beatæ Mariæ, quod scilicet fuerit sanctificata in vtero, nihil in scriptura canonica traditur: quæ etiam nec de eius natiuitate mentionem facit. Sic vt tamen August. in sermone de Assumptione ipsius Virginis, rationabiliter argumentatur, quod cum corpore sit assumpta in cælum (quod tamen Scriptura non tradit) ita etiam rationabiliter argu-

In li. de assumptiōe B. Mariæ c. 6. præcipuè, to. 9.

argumentari possumus, quod fuerit sanctificata in vtero. Rationabiliter enim creditur, quod illa quæ genuit Vnigenitum à Patre, plenum gratiæ & veritatis, præ omnibus alijs maiora priuilegia gratiæ acceperit. Vnde, vt legitur Luc. 1. Angelus ei dixit. Aue Maria gratia plena. Inuenimus autem quibusdam alijs hoc priuilegialiter esse concessum, vt in vtero sanctificarentur, sicut Hieremias, cui dictum est. Hier. 1 Antequam exires de vulua, sanctificaui te, & sicut Ioan. Bap. de quo dictum est Lucæ 1. Spiritu sancto replebitur adhuc ex vtero matris suæ. Vnde rationabiliter creditur, quod beata Virgo sanctificata fuerit, antequam ex vtero nasceretur.

Ad primum ergo dicendum, quòd etiam in B. Virgine prius fuit id quod est animale, & post id quod est spirituale, quia prius fuit secundum carnem cōcepta, & postea secundum Spiritum sanctificata.

B *Ad secundū dicendum, quod August. loquitur secundum legem communem, secundum quam per sacramenta non regenerātur aliqui nisi prius nati. Sed Deus huic legi sacramentorum, potentiam suam non alligauit, quin aliquibus ex speciali priuilegio gratiā suā conferre posset, antequam nascantur ex vtero.*

Ad tertium dicendum quod B. Virgo sanctificata fuit in vtero à peccato originali, quantum ad maculam personalem, non tamen fuit liberata à reatu, quo tota natura tenebatur obnoxia, vt scilicet non intraret in paradisum nisi per Christi hostiam, sicut & de sanctis Patribus dicitur, qui fuerunt ante Christum.

C *Ad quartum dicendum, quod peccatum originale trahitur ex origine in quantum per eam communicatur humana natura, quam propriè respicit peccatum originale: quod quidem fit quando proles concepta animatur. Vnde post animationem nihil prohibet prolem conceptam sanctificari: postea enim non manet in materno vtero ad accipiendam humanam naturam sed ad aliqualem perfectionem eius, quod iam accepit.*

COMMENTARIVS.

DOctrina D. Thom. In hoc art. clara est, & expositione non indiget. Solum pro ijs, quæ de concept. Virginis à nobis dicenda sunt, duo occurrunt notanda. Alterum est circa corpus articuli, in quo D. Th. propter rationabilem argumentationē concludit excipiendam esse beatam Virginem a lege communi nascendi in peccato, quamuis talis exceptio in sacra Scriptura non sit expressa, ne priuilegium, seu donum gratiæ alicui concessum, Deiparæ credatur esse negatum. Alterum est in solutionibus argumentorum. Si enim rectè argumenta cōsideremus, nō minus, imo magis procedunt contra sanctificationem Virginis in ipsamet conceptione, quam in reliquo tempore ante natiuitatē eius, & ideò oportet solutiones ita accommodare, vt vtrique quæstioni satisfaciant. Quod breuiter faciā per singula discurrendo.

Primum ergo argumentum est. Quia prius est id, quod animale, quam quod spirituale. 1. ad Corint. 15 ergo beata Virgo prius est animaliter (vt ita dicam) ex hominibus concepta, vel nata, quam spiritualiter ex Deo Respondet D. Thom. concedendo totum argumentum quantum ad Virginis conceptionem. Sed addendum est, id quod est animale, seu naturale, nō oportere esse prius tempore, quam id, quod est spirituale; sed satis esse, si supponatur ordine naturæ tāquam subiectum suæ formæ. Sicut in Adamo cum primum à Deo creatus fuit, prius fuit id, quod animale, quam id quod spirituale est, idest, natura quam gratia, non tempore, sed ordine naturæ, id ergo satis est.

Secundum argumentum fundatur in testimonio August. epist. 57. dicentis neminem renasci, nisi prius nascatur. Responsio vero D. Th. est, hoc esse verum de lege communi, quæ singularia priuilegia non excludit. Quæ responsio optime etiam cōceptioni accommodatur. Quamuis addi possit neminem omnino renasci, nisi prius in vtero nascatur, seu concipiatur, prius (inquam) non tempore, sed naturæ ordine, vt dictum est, quanquam (vt opinor) non fuerit hæc Aug. intentio.

Tertium argumentum est. Quia si beata Virgo fuisset sanctificata in vtero, & ab originali peccato liberata, potuisset tunc gloriam cōsequi, si mortua esset ante Christum. Responsio vero est negando consequentiam, quia licet eius persona fuerit liberata à copula, non tamen à reatu, quo tota natura erat obnoxia, donec pro illa exhiberetur satisfactio. Quæ solutio optima est, & eadem omnino ratione locum habet, etiam si beata Virgo fuerit ab originali peccato præseruata, vt iterum in sequentibus dicemus.

Quartum argumentum est, quia peccatum originale contrahitur ex origine, sicut peccatum actuale ex actu, ergo non potest remitti in ipsa origine, sicut nec peccatum actuale, cum actu committitur. Responsio vero D. Th. est argumentum concludere, peccatum originale non fuisse remissum Virgini, in ipsa conceptione, & animatione, quæ est propria origo prolis, non vero procedere de reliquo tempore ante natiuitatem ex vtero, quia in illo proles non accipit naturam humanam à parentibus, sed in illa perficitur.

Respondendum tamen est neutrū probari posse illo argumento, alias, non solum dicendum esset beatam Virginem fuisse conceptam in peccato originali, sed etiam impossibile fuisse aliter fieri, supposita origine ex Adamo per seminalem generationem, consequens autem improbabile esse infra ostendam. Dicendum est ergo cum August. li. 6. contra Iulian. cap. 4. non posse originale peccatum, cum actuali in omnibus comparari, vt patet. Quia manente voluntate in peccato impossibile est, vt remittatur peccatum eidem supposito, vel in voluntate, vel in illo membro, per quod peccatum committitur, & tamen licet peccatum non fuisset remissum Adæ, potuisset filijs remitti, non est ergo exacta similitudo, & differentia est, quia peccatum originale, quod filius Adæ contrahit, est numero distinctum à peccato, quod personæ Adæ inhæsit, & ideo tolli potest, vel impediri sine illo: at vero in eodem supposito peccatum, quod est in voluntate vel in actu externo ab illa manante, idem numero est, nam actus exterior formaliter constituitur in esse peccati ab interiori actu.

Differētia inter peccatum originale, & actuale quo ad remissionē.

D

Ad argumētum ergo in forma, negatur similitudo, quia non est exacta, sed aliqualis ad rē explicandam. Vnde nō necesse est, vt in omnibus teneat. Et ratio differentiæ clara est ex dictis. Quia actus interior in se est vnus, & idem, & ideo dum est non potest non esse facta compositione. Quod si comparetur ad actum exteriorem ab illo manantem, est veluti forma eius in esse peccati, & ideo etiam fieri non potest, quin actus exterior, dum ita sit ab interiori non sit peccatum: at vero proles concepta ex Adamo solum comparatur ad illum, vt subiectum recipiens influxum culpæ à radice infecta, tanquā

Peccatum actuale, vt sic cur remitti non possit dū fit.

à causa

à causa suo modo efficiéte. Vnde sicut potest Deus impedire influxum causæ efficientis, vel actum, ne influat habitum: ita potest per influxum gratiæ impedire, ne Adam influat originalem culpam in prolem conceptam. Præcipue, quia peccatum Adę iam reuera non existit, & quamuis existeret, peccatum originale denuo esset in prolem transfundendum, numero distinctum à peccato capitis, potest ergo impediri, & præueniri, ne illud transfundat. Sicut, dum homo actualiter peccat, impediri potest, ne internum peccatum voluntatis transfundat in membra externa, præueniendo, & impediendo, ne illa ad peccatum moueat.

ARTICVLVS II.

Vtrum Beata Virgo fuerit sactificata ante animationem.

153 3. di. 3. q. 1. ar. 1. & quo. 6. q. 5. ar. 1. cor. & opus. 3. c. 231. art. præce.

AD secundum sic proceditur. Videtur, quod B. Virgo sanctificata fuerit ante animationem. Quia (vt dictum est) plus gratiæ est collatum Virgini matri Dei, quàm alicui Sanctorum. Sed quibusdam videtur esse concessum, quod sanctificarentur ante animationem: quia vt dicitur Hier. 1. Priusquam te formarem in vtero, noui te. Non autē infunditur anima ante corporis formationem. Similiter etiā de Ioan. Bapt. dicit Ambros. super Luc. quòd nondum inerat ei spiritus vitæ, & iam inerat ei Spiritus gratiæ. Ergo multo magis B. Virgo ante animationem sanctificari potuit.

Lib. 1. in Luc. in ii. de turba ri. Zacha. cōfirmat. parū ante medium, to. 5. c. 18. parum à principio.

2. Præterea, Conueniens fuit (sicut Ansel. dicit in libro de conceptu virginali) vt illa virgo ea puritate niteret, qua maior sub Deo nequit intelligi. Vnde & Canticor. 4 dicitur. Tota pulchra es amica mea, & macula non est in te. Sed maior puritas fuisset B. Virginis, si nunquam anima eius fuisset inquinata contagio originalis peccati. Ergo hoc ei præstitum fuit, vt antequam animaretur caro eius, sanctificaretur.

3. Præterea, Sicut dictum est, non celebratur festum nisi de aliquo Sancto. Sed quidam celebrant festum Conceptionis B. Virginis: ergo videtur quòd in ipsa sua conceptione fuerit sancta, & ita quod ante animationem fuerit sanctificata.

Art. 1. huius q. arg. sed cōtra.

4. Præterea, Apost. dicit Roma. 11. Si radix sancta, & rami: radix autem filiorum sunt parentes eorum. Potuit ergo B. Virgo sanctificari etiam in suis parentibus ante animationem.

Sed contra est, quod ea, quæ fuerunt in veteri testamento sunt figura noui, secundum illud 1. ad Cor. 10. Omnia in figura contingebant illis. Sed per sanctificationem Tabernaculi, de qua dicitur in Psal 45. Sanctificauit tabernaculum suum Altissimus, videtur significari sanctificatio matris Dei, quæ tabernaculum Dei dicitur: secundum illud Psalm. 18. In sole posuit tabernaculum suum. De tabernaculo autem dicitur Exod. vltim. Postquam cuncta perfecta sunt, operuit nubes Tabernaculum testimonij, & gloria Domini impleuit illud. Ergo etiam B. Virgo non fuit sanctificata nisi postquam cuncta eius perfecta sunt, scilicet, & corpus & anima.

Respondeo dicendum, quòd sanctificatio B. Virginis, non potest intelligi ante eius animationem, dupli ci ratione. Primo quidem, quia sanctificatio, de qua loquimur, non est nisi emundatio à peccato originali; sanctitas enim est perfecta munditia, vt Diony. dicit in 12. c. de diui. nom. Culpa autem non potest emundari nisi per gratiam: cuius subiectum est sola creatura rationalis. Et ideò ante infusionem animę rationalis B. Virgo sanctificata non fuit. Secundò, quia cum sola creatura rationalis sit susceptiua culpę, ante infusionem animæ rationalis proles concepta non est culpæ obnoxia. Et sic quocunque modo ante animationem Beata Virgo sanctificata fuisset, nunquam incurrisset maculam originalis culpę: & ita non indiguisset redemptione & salute, quæ est per Christum: de quo dicitur Matth. 1. Ipse saluum faciet populum suum à peccatis eorum. Hoc autem inconueniens est, quòd Christus non sit saluator omnium hominum, vt dicitur 1. ad Timoth. 4. Vnde relinquitur, quod sanctificatio Beatæ Virginis fuerit post eius animationem.

Ad primum ergo dicendum, quòd Dominus dicit, ante formationem in vtero se Hieremiam nouisse, notitia, scilicet prædestinationis: sed sanctificasse, dicit eum non ante formationem, sed antequam exiret de ventre. Quod autem Ambr. dicit, quòd Ioanni Baptistæ nondum inerat spiritus vitæ, cum iam haberet Spiritum gratiæ, non est intelligendum, secundum quod spiritus vitę dicitur anima viuificans: sed secundum quod spiritus vitę dicitur aer exterius respiratus. Vel potest dici, quod nondum inerat ei spiritus vitę, idest anima, quantum ad manifestas & completas operationes ipsius.

Loco citato in arg.

Ad secundum dicendum, quòd si nunquam anima Beatæ Virginis fuisset contagio originalis peccati inquinata, hoc derogaret dignitati Christi, secundū quam est vniuersalis omnium saluator. Et ideò sub Christo, qui saluari non indiguit, tanquam vniuersalis saluator, maxima fuit Beatæ Virginis puritas. Nam Christus nullo modo contraxit originale peccatum, sed in ipsa sui conceptione fuit sanctus, secundū illud Luc. 1. Quod ex te nascetur sanctum, vocabitur Filius Dei. Sed Beata Virgo contraxit quidem originale peccatum, sed ab eo fuit mundata antequam ex vtero nasceretur. Et hoc signatur Iob. 3. vbi de nocte originalis peccati dicitur: Expectet lucem, idest, Christum, & non videat (quia nihil inquinatum incurrit in illam: vt dicitur Sap. 7.) nec ortum surgentis auroræ, idest, Beatę Virginis, quæ in suo ortu à peccato originali fuit immunis.

Ad tertium dicendum, quòd licet Romana Ecclesia conceptionem B. Virginis non celebret: tolerat tamen consuetudinem aliquarum Ecclesiarum illud festum celebrantium. Vnde talis celebritas non est totaliter reprobanda. Nec tamen per hoc quod festum conceptionis celebratur, datur intelligi, quòd in sua conceptione fuerit sancta: sed quia quo tempore sanctificata fuerit ignoratur, celebratur festum sanctificationis eius potius quam conceptionis in die conceptionis ipsius.

Ad quartum dicendum, quòd duplex est sanctificatio. Vna quidem totius naturę, inquantum, scilicet tota natura humana ab omni corruptione culpæ, & pęnę liberatur: & hæc erit in resurrectione.

Alia verò est sanctificatio personalis, quæ non transit in prolem carnaliter genitam: quia talis sanctificatio non respicit carnem, sed mentem. Et ideò si parentes Beatæ Virginis fuerunt mundati

à peccato originali, nihilominus beata Virgo peccatum originale contraxit, cum fuerit concepta secundum carnis concupiscentiam ex commixtione maris & fœminæ, dicit enim Aug. in lib. de nuptijs & concupiscentia, omnem quæ de concubitu nascitur, carnem esse peccati.

ca 11. circa princ. to.7.

COMMENTARIVS.

Titulus huius articuli attentè notandus est. Quærit enim D. Thom. de tempore ante animationem, & in responsione transilit ad tempus animatione posterius, omittens momentum ipsum, in quo animatio perficitur, in quo nota difficultas sita est. Cuius occasio videtur sanè fuisse, quia supponit D. Tho. necesse esse prolem non sanctificatam ante animationem in se, neque in radice sua, in ipsa animatione esse peccato obnoxiam. Et propterea in corpore articuli respondet beatam Virginem sanctificatam esse post animationem. Et si quidem illa particula, *post*, solum naturę ordinem significaret, nulla esset controuersia. Et reuera argumentum Symbolicum, quo D. Tho. vtitur in argumento, *sed contra*, nihil aliud requirebat, ita enim concludit virginem non esse sanctificatam, donec eius corpus, & anima perfecta sunt, & vnita. At verò in corpore articuli manifestè intendit loqui de ordine temporis. Nam pro inconuenienti infert, quod aliàs beata Virgo nunquam incurrisset maculam originalis culpę. Ratio aūt eius difficile deduci potest. Omissa enim prima ratione, quæ clara est, & rectè concludit B. Virginem non potuisse in se, ac propriè sanctificari ante animationem, in secunda idem colligit ex eo, quòd aliàs beata Virgo nunquam fuisset obnoxia peccato, quia ante animationem non erat capax peccati, vnde vlterius infert, ergo quacunque ratione fuisset sanctificata ante animationem, non fuisset obnoxia peccato, ergo nunquam incurrisset originale peccatum, ergo non indiguisset redemptione, quod est inconueniens, vnde tandem concludit sanctificatam fuisse post animationem. Quæ vltima illatio videtur supponere, non posse aliquam personam in eodem momento esse obnoxiam culpæ, & esse sanctam, atque adeò idem esse prolem aliquam esse obnoxiam peccato originali, & esse in peccato originali. Nam si hæc duo distincta sunt, ratio non procedit, potuit enim B. Virgo ex vi suæ originis, esse obnoxia culpæ, & ideò indigere redemptione, & nihilominus in eodem momento, in quo erat obnoxia, præueniri, ne illam contraheret. Sed de hoc latius in disputatione sequenti. Ex qua etiam pendent, quæ D. Th. in solutionibus argumentorum docet, præsertim in solutione ad secundum, & tertium, in qua vltima satis indicat, si præsentem ecclesię faciem vidisset, aliter de immaculata Virginis conceptione locutum fuisse.

B

C

D

DISPVTATIO III.

In sex Sectiones distributa.

De tempore, quo primum Beata Virgo sanctificata fuit.

Dicturi de donis gratiæ beatæ Virgini collatis, triplicem eius sanctificationé distinguere possumus. Prima tunc facta est, quando primum in iustitia, & gratia est constituta. Secunda specialiter tribui solet illi tempori, in quo Deum in vtero suo concepit. Sed nos latius, secundā eius sanctificationem vocamus, totum tempus vitæ, in quo incredibile gratiæ, & meritorum augmentū comparauit. Tertiam sanctificationem voco eam, quæ est per gratiam in beatitudine consummatam. De prima agit potissimum D. Tho. in hac quæstione, quam hic etiam nos explicabimus. De secunda verò, & tertia in fine harum disputationum de Beata Virgine dicemus. Circa primam autem sanctificationem, duo occurrunt consideranda, scilicet, quando facta sit, & qua perfectione (an enim facta sit, nō est quod quæratur, quia nihil est certius, magisque extra controuersiam.) De primo ergo dicemus in hac disputatione. De secundo in sequenti. Quia verò per primam sanctificationē hominis ex Adamo communi modo concepti, peccatum originali tollitur, ideo simul videndum erit, an & quomodo B. Virgo huic peccato subiecta fuerit.

A

SECTIO PRIMA.

An B. Virgo fuerit sanctificata in vtero matris.

In hoc dubio nihil ferè addendum occurrit ijs, quæ D. Tho. docuit in art. 1. Veritas enim certa est beatam Virginem fuisse sanctificatam, prius quam ex vtero matris nasceretur. In qua consentiunt omnes Theologi cum D. Thom. hic, & Magistro in 3. dist. 3. Alens. 3. p. q. 9. Marsil. in 3. quæst. 4. & in eius confirmatione multa congerit Canisius lib. 1. cap. 5. & sequentibus, & Anton. Cordub. libr. 1. q. 44. conclus. 4. vnde Rupert. Abbas lib. 6. in Cantic. cap. 1. tractans illa verba: *Quæ est ista, quæ ascendit quasi aurora. Quando nata est*, inquit, *Virgo Beata tunc vera nobis surrexit aurora*: & Nicephor. lib. 1. cap. 1. *inuenta est*, inquit, *Beata Virgo Maria, dignum? Dumq; decens verbi domicilium, etiā ante Natiuitatem Deo consecrata*. Omnia denique tam testimonia, quàm rationes, quibus infra demonstrabimus Virginem in sua conceptione fuisse sanctificatam, veritatem hanc fortius probabunt. Nunc sufficiat ratio, D. Tho. quam breuiter roborare oportet. Fundatur enim in illo principio, quia priuilegium gratiæ, & sanctitatis ad maiorem puritatem, & gratiæ excellentiam pertinens, quod quibusdam hominum concessum est, non est negatum beatæ Virgini, sed sanctificari in vtero cōcessum est aliquibus, ergo. Maiorem satis supra tractauimus disp. 1. sect. 2. Minorem probat D. Tho. ex sanctificatione Ieremiæ, & Ioannis Baptistæ. Nec desunt, qui priuilegiū hoc ad alios extendant. Sed sine probabilitate, ac fundamento. Imo & de Ieremia sunt, qui dubitent. Nam licet Ieremiæ primo dicatur: *Antequam te formarem in vtero, noui te, & antequam exires de vulua, sanctificaui te, & prophetam in gentibus dedi te*: existimāt tamen posse hoc explicari secundum diuinam electionem, prædestinationem. Ita sentit Abulens. Iudic. 13. q. 18. qui ibi etiam Samson dicitur *Nazaræus ex vtero matris*, id est, sanctificatus, Et Paul. ad Galat. 1. de se dicit fuisse *segregatum ex vtero matris*. Quod secundum prædestinationem necessario intelligendum est, & tamen Hieronymus Ieremiæ primo videtur inter se conferre, & æquiparare illa duo loca Pauli, & Ieremiæ, quod etiā facit Irenæus lib. 5. cap. 15. vnde Bernard. Epist. 174. dictam expositionem probabilem esse existimat. Cui multum fauet August. epist. 57. q. 2. & Anastas. Nicenus in quæstionib. sacræ script. q. 59. tom. 6. Bibliot. & suaderi potest. Nam eodem modo dicitur Ieremias sanctificatus in vtero, & effectus propheta, certum est autem non accepisse donum prophetiæ in vtero matris, sed ex illo fuisse deputatum, & electum in prophetam, ergo eodem modo potest dici sanctificatus in vtero.

Beata Virgo in vtero matris sanctificata.

Dubium.

Sed

Responsio. Ioa. Baptista in utero matris sanctificatus. Sed in primis de Ioanne Baptista nulla potest A esse dubitandi ratio, quanquam August. non nihil dubitare videatur: tamen verba Euangelij sunt adeò expressa, vt nullam aliam commodam expositionem admittant. Dicit enim Angelus Luc. 1. *& Spiritusancto replebitur adhuc ex vtero matris suæ.* Et ita docent omnes patres ibi. Ambros. Theoph. Origen. homil. 4. Chrys. serm. 2. de Ioanne Baptist. Hieron. Bernard. & alij statim referendi. Deinde quamuis hoc satis esset ad præsentem rationem firmandam; tamen etiam de Ieremia, verius, ac fere certum est fuisse in vtero sanctificatum, vt D. Tho. hic, & infrà art. 6. docet, ac fere Theologi in 3. d. 3. Bonauent. art. 1. q. 3. Richard. artic. 1. q. 2. Durand. q. 2. & placet etiam Bernard. in dicta epist. & Hieron. qui Ieremiæ t. comparat sanctificationem Ieremiæ cum sanctificatione Ioannis Baptistæ, & Origen. homil. in Ieremiam. Dicit enim, eam sanctificationem datam esse Ieremiæ in vtero matris, quæ data est Abrahæ, quando Deo credidit. Idem Athanasius orat. 4. contra Arian. circa med. Nazian. orat. t. post med. 5. *Sed ne omnium voces,* Ambros. Luc. 1. D. Ioannes Maxentius dialogo t. contra Nestor. tom. 5. Biblio. & Leo Pap. serm. 10. de Natiuit. propter hanc fortasse causam natiuitatem Ieremiæ ponit inter eas, quæ non sine aliquo miraculo factæ sunt, & Tertull. lib. de anima c. 26. in fine idem indicat. Et hæc sententia est magis consentanea textui scripturæ, quia (vt recte D. Thom. hic notauit. art. 2. ad secundum) illud primum verbum, *Antequam te formarem in vtero, noui te,* prædestinationem significat, & ideò dicitur esse ante formationem in vtero: secundum autem verbum significat executionem, seu iustitiæ infusionem, vt patet tum ex proprietate verbi: tum ne idem iterum repetatur: cum deinque quia propterea dicitur facta, non ante formationem, sed ante natiuitatem ex vtero. Tertium autem illud. *Et prophetam in gentibus dedi te.* cum ibi non signetur tempus, potest satis commode referri ad illud, in quo factum est: vel, si intelligatur: factum in vtero, dicendū est donum prophetiæ non esse habituale, & permanens, & ideò non dici aliquem constitui prophetam per huiusmodi donum, nec per actuale, aliàs non diceretur propheta, nisi cum actu prophetat, dicetur ergo cō stitui per specialem Dei deputationem, & fortasse per aliquam sanctitatem ... ad hoc ordinatam, cum parato Dei auxilio pro tempore opportuno.

Dubium. Sed quæret aliquis, quàm sit certa hæc assertio? Quidam enim solum piam & probabilem illam appellant, vt Caiet. Tom. 2. opusculor. tract. 1. ca. 1. Alij verò hoc reprehendunt, & existimant simpliciter esse de fide, vt Catharin. lib. 4. contra Caiet. & Cordub. supra. Sed media via videtur incedendum. Est itaque, vt minimum, ten eraria contraria D sententia, cùm sit contra omnium catholicorum sensum, nullo contradicente, & non possit habere vllum probabile fundamentum, nec fortasse, quod non habetur in scriptura, ac si sola illa esset credenda, quæ in scriptura habentur, quod est hæreticum dogma. Deinde quamuis non sit aperta hæresis hoc negare, quia hęc veritas non est expressè definita, aut tradita tanquam de fide, esse tamen censeo erroneum, vel errori proximum. Quia est contra communem sensum sanctorum, & quia Ecclesia celebrat festum natiuitatis Mariæ, vt patet ex Concil. Lugdunen. in cap. 1. de consecrat. dist. 3. non celebrat autem, nisi quod sanctum est. Qua ratione vtuntur D. Thom. hic, Bernard. Ildefons. & alij. Est autem huius festi celebritas antiquissima, nam Petrus Damianus, & Germanus Cōstantinopolit. ante mille annos conciones in hoc festo habuerunt.

SECTIO II.

Vtrum Beata Virgo peccauerit in Adamo, & ideò ex vi suæ conceptionis fuerit originali peccato obnoxia.

PRimum omnium statuendum est Beatam Virginem fuisse à Christo redemptam, quia Christus fuit vniuersalis redemptor totius generis humani, & pro omnibus hominibus mortuus est, ad Roman. 5. 2. ad Corinth. 5. 1. ad Timot. 2. & sæpe aliàs. Ab hac autem generali scripturæ regula aliquem excipere, contra fidem esse, censet August. lib. 1. de peccat. merit. & remis. capit. 27. & 28. & lib. 3. cap. 3. & libr. 6. contra Iulian. cap. 8. Et videtur planè communis Ecclesiæ sensus. Nam scriptura docet totam humanam naturam collapsam esse in Adamo, & per Christum esse instauratam, B & ideò simpliciter *mediator Dei, & hominum* appellatur. Denique ab hac redemptione virginem eximere, esset aliquo modo dignitati Christi derogare. Hoc posito difficultas est, an B. Virgo indiguerit hac redemptione, quia peccauit in Adamo, & de se fuit obnoxia originali culpæ, an verò sine his possit stare vera redemptio. B. Virgo à Christo redempta.

Prima sententia negat Virginem peccasse in Adamo, Ita tenet Catharinus lib. de peccato originali capit. vltim. & libr. de conceptione ad synod. Tridentinam, par. 1. cap. 1. & Galat. lib. 7. cap. 10. & Viguerius in institutionibus, Cap. 18. §. 5. Ad quam sententiam intelligendam, supponendum est ex materia de peccato originali, vt omnes posteri Adę dicantur in illo peccasse, non satis esse, vt omnes fuerint in illo contenti tanquam in prin o paréte, & naturali principio hominum futurorum omnium. Quia hæc sola ratio per se sumpta non satis est, vt peccatum parentis deriuetur ad filium, neque vt filius in patente peccare dicatur. Oportuit ergo, vt Deus speciali lege, & pacto voluerit constituere Adam quodam modo vt caput cæterorum, & in eius voluntate priorum voluntates poneret vt veluti omnium nomine præceptum impositum aut seruaret, aut transgrederetur, ita vt eo in diuina obedientia perseuerante omnes posteri quasi hæreditario iure iustitiam, & gratiam Dei obtinerent, illo autem peccante omnes essent Deo inuisi, & inimici. Potest ergo intelligi, Deum in hoc ipso pacto beatam Virginem excepisse, propter merita Christi præuisa, quia nullam inuoluit repugnantiam, quo minus hoc Deus facere potuerit, quia sicut liberè voluit, pactum illud cum Adamo inire, ita eadem libertate potuit matrem suam iam præuisam illa lege liberare. Quòd si hoc potuit, verisimile est fecisse. Quia (vt supra tractatum est) prædestinatio Christi, & matris eius, præscientia originalis culpæ antecessit, & totum hoc priuilegium, dignitatique consentanea est dignitati matris. Ex hoc autem principio sequitur dictorum autorum sententia (quanquam illud non satis explicent) scilicet beatam Virginem non peccasse in Adamo. Quia licet in illo fuerit contenta tanquam in naturali parente, non tamen fuit in eo pacto cōprehensa, at sine hoc pacto nullus peccasset in Adamo, ergo. Et confir. primo, quia sentiendo hoc modo de Virgine, & Christi, & matris eius dignitas illustratur. Quia & ipsa purior esse intelligitur, magisque à peccato aliena, & maiori gratię priuilegio præuenta, & Christi meritum ostenditur efficacius. Quia non solum post ipsam vel in se, vel in patente matrem liberare: sed etiam præuenire potuit, ne ipso patente caderet. Vnde non fit, vt non sit eius redemptor: sed potius vt altiori modo illam redemerit. Sicut si quis, cum mu- C Cur homines peccauerint in Adamo.

A lliter aliqua in seruum venditur, in ipso contractu quempiam eius filium exciperet, ne seruus nasceretur, merito diceretur illum à seruitute liberasse. Sic igitur dicetur Virgo à Christo redempta, etiam si in Adamo non peccauerit, quoniam ex meritis eius præuisis ita exempta est, vt in illo peccare non potuerit. Et hinc vlterius sequitur in hac sententia, Beatam Virginem in re ipsa, & de facto reuera non fuisse obnoxiam originali peccato, id est, non habuisse debitum contrahendi illud, ex vi conceptionis suæ. Quia nullus habet hoc debitum, nisi in quantum in Adam peccauit, in hoc autem sensu potest dici obnoxia, quia nisi propter Christum fuisset exempta in illo pacto, ex vi modi, quo concepta est, peccatum originale contraheret. Hæc sententia licet speciem quandam pietatis præ ferat, tamen nec scripturis sanctis, nec patribus videtur consentanea.

Virgo peccauit in Adamo.

Dicendum ergo censeo primo, absolute, & simpliciter fatendum esse Beatam Virginem in Adam peccasse. Probatur primo, quia Paul. ad Roman. B 3. & 5. absolute dicit omnes peccauisse in Adam, & ideo indiguisse redemptione, ergo non potest magis beata Virgo ab vna, quam ab alia generali clausula excipi. Et its vtrasque exceptionem æque falsam reputat August. libr. 2. de peccator. merit. ca. 20. 21. & 35 Et hoc plane conuincit locus Paul. 2. ad Corint. 5. vbi sic argumentatur: *Si vnus pro omnibus mortuus est, ergo omnes mortui sunt.* Vbi necesse est vtranque partem distributionis æque vniuersalem esse. Sicut ergo certum est Christum mortuum esse pro beata Vergine (aliàs non redemisset illam, quia per mortem nos redemit) ita certum est beatam Virginem fuisse mortuam saltem in Adamo. Et eandem vim habent verba Pauli 1. ad Corint 15. *Sicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Christo omnes viuificabuntur*: Sicut ergo beata Virgo in Christo vitam habuit, ita & in Adam C fuit mortua. Et similia sunt illa ad Rom. 5. *Sicut per vnius delictum in omnes homines in condemnationem, sic & per vnius iustitiam, in omnes homines in iustificationem vitæ*: Quæ testimonia in hunc sensum sæpe tractat August. de natura, & grat. cap. 4. & lib. 6. contra Iulian. cap. 1. & 8. & lib. 2. de peccat. merit. cap. 20. 29. & 35 & epist. 28. ad Hieronym. Et confirmatur, quia alias non esset, bestá Virginem non fuisse redemptam à Christo, neque eum fuisse pro illa mortuum. Si enim beata Virgo fuit illo modo exempta in pacto, & in ipso Adamo, etiam si Deus noluisset Christum mori, nec redimere homines, nihilominus non esset in peccato concepta, nec indigeret redemptione, quia non peccauerat in Adamo. Ergo signum est, si ita fuisset exempta de facto non fuisse redemptam, neque Christum pro illa mortuum. Confirmatur tandem. Quis alias beata Virgo non contraxisset mortem, aliasve corporis pœnalitates ex Adamo. Consequens est omnino falsum, & contra Paul. ad Rom. 5. dicentem, *mortem in omnes homines per peccatum introijsse*. Vnde colligunt sancti neminé pati mortem, nisi vel ratione peccati, quod, ad ipsum pertineat, vel vt pro aliorum peccatis satisfaciat, quod est proprium Christi. Vnde August. li. 4. contra duas epistolas Pelag: anor. c. 4. *Pati*, inquit, *mortem fine meritis mortis, de vno solo mediatore catholica fides nouit*. Habuit ergo beata Virgo meritum mortis, saltem in Adamo. Idem confirmat. li. 1. de peccator. merit. ca. 4. & sæpe alias. Quare tam ipse, quam alij sancti (quos infra referemus) vocant carnem Virginis, *carnem peccati*, carnem autem Christi, tantum *in similitudinem carnis peccati*. Quia illa verè habuit mortem carnis ex peccato Adami contractam: hic vero voluntariè assumpta, *vt fratribus assimilaretur.*

Mors ex peccato mansuit.

Dico secundo Beatissima Virgo ex vi suæ conceptionis fuit obnoxia originali peccato, seu debitum habuit contrahendi illud, nisi diuina gratia fuisset impeditum, de quo infra dicetur. Hæc conclusio sequitur tam fundaméto in principio positio, quam ex præcedenti conclusione. Et probatur primo à priori ex dictis, quia beata Virgo peccauit in Adamo, ex quo tanquam ex radice infecta per seminalem rationem est orta, sed hæc est tota ratio contrahendi originale peccatum, quod est ex vi conceptionis, nisi gratia Dei præueniat: ergo. Secundo à posteriori, quia aliàs non esset magis redempta, quam Angeli. Quia, (vt ex Zozymo Papa docet) Aug. epist. 157. & lib. 5. contra Iulian. cap. 5. *Nullus redimitur, nisi is, qui sub peccato seruit*, ergo ad veram redemptionem necesse est vel esse in peccato, vel saltem esse in obditum necessitati contrahendi peccatum, vt sine gratia singulari redemptoris vitari non possit. Confirmatur, & explicatur exemplo supra posito de muliere quæ serua efficitur excipiendo in ipso contractu aliquem ex filijs, ne seruus nasci possit. Hoc enim posito, qui postea mulierem illam à seruitute redimeret, reuera non redimeret filium, quia non erat obnoxius seruituti, sed de se liber erat nasciturus, sic ergo, si beata Virgo non fuisset (vt ita dicam) vendita in Adamo, & de se seruituti peccati obnoxia, non fuisset verè redempta. Christus enim illos solos redemit, quos Adam vendidit, & quantum in ipso erat, fecit captiuos. Quid autem propriè sit hoc debitum contrahendi peccatum, & quo modo in Virginem conuenire potuerit explicabimus in sectionibus proxime sequentibus.

Virgo originali peccato obnoxia.

Quæret aliquis quam sit certa sententia his conclusionibus explicata. Nonnulli existimant esse hæreticum vel saltem erroneum illam negare, quod tenet Cordub. citans Diuum Thom. & Gerson. lib. 1. suarum quæstionum. quæst. 44. conclu. 5. propter testimonia adducta: Alijs videtur esse tantum probabiliorem opinionem, & contrariam nulla censura esse dignam, sed esse probabilem, quia Concil. Trident. sess. 5. post traditam totam doctrinam de peccato originali, in fine, declarat non esse mentis suæ in illa virginem comprehendere, ergo non est erroneum a tota illa doctrina Virginé excipere, & tamen inter alia ibi docuerat Conc. omnes peccasse in Adam. Mihi videtur dicendum non posse sine errore negari Beatam Virginem ex vi peccati Adæ ita fuisse obnoxiam maculæ, & peccato contrahendo, vt si per Christum non esset verè ac propriè redempta illud contraheret, hoc enim probant apertè testimonia adducta. Nec Concil. Trident. facultatem concedit illa detorquendi ad falsos & improprios sensus, solum agit de præseruatione Virginis à reali contractione originalis peccati, de qua sola loquitur Sixtus IIII. in sua extrauaganti, ad quam se Conc. remittit. Si quis autem contendat potuisse Virginem esse obnoxiam peccato Adæ contrahendo, atque adeo propriè redemptam per Christum, & nihilominus non peccasse in Adamo, sed habuisse solum debitum peccandi in illo, fuisse autem propter Christum præseruatam, non solum ne peccatum Adæ contraheret, verum etiam ne in ipso peccaret: talis opinio non posset censura notari, quia vtcunque saluat scripturarum locutiones. Mihi tamen nullo modo probanda videtur, quia nec consequenter loquitur, neque omnibus testimonijs adductis potest plene satisfacere, neque ad tuendam virginis dignitatem est necessaria.

Dubium.

Respons.

D

Ad fundamentum contrariæ sententiæ, primum dicitur, illud solum esse coniecturam haben

Responsio ad funda-

tem

mentū eß trariæ sententiam.

tem quandam pietatis speciem, quæ satis esse non debet, vt tantum autoritatis pondus relinquamus. Deinde illa coniectura nullam vim habet. Quia vt Augustinus docuit lib. 6. contra Iulia. ca. 4. *Peccatum originale quatenus consideratur in actione alterius alienum est, fit autem proprium tantum contagione propaginis.* Sicut ergo alienum peccatum non derogat propriæ innocentiæ, & puritati, ita nec peccatum Adæ quandiu in eo consideratur & re ipsa aliqua macula ex illo contracta non est. Sic igitur quòd Beata Virgo de se fuerit obnoxia peccato, (si illud reuera nunquam habuit) non derogat perfectæ eius sanctitati, & puritati: sed tantū ostendit naturæ originem, & infirmitatem, quæ ita per gratiam sanari potest, vt nullus in ipsa persona defectus appareat, vt infrà videbimus. Aliunde verò conuenientissima ratione diuinæ prouidentiæ factum est, vt Beata Virgo simul cum tota natura in voluntate Adæ fuerit constituta, vt perfecta, & vniuersalis dignitas redemptoris, & efficacia gratiæ eius redderetur illustrior, & in matre sua perfectius eluceret, vt in sequentibus magis explicabitur.

SECTIO III.

Vtrum potuerit Beata Virgo ante animationem sanctificari.

Sermo est de duratione temporis, nam de naturæ ordine postea dicendum. Dupliciter autem potest intelligi sanctificatio ante animationem, primo formaliter per propriam infusionem formalis sanctitatis, secundo in radice, scilicet in parentibus aut in semine, ita illa disponendo, vt non possent esse organa, per quæ originale peccatum in Virginē transfunderetur.

Dico iam primo, impossibile fuit Beatam Virginem ante animationem formaliter sanctificari. Probatur apertè ratione D. Thom. hic. Quia proprium subiectum formalis sanctitatis est persona, seu anima rationalis, ergo ante animationem per rationalem animam. non est subiectum capax formalis sanctitatis, ergo eo tempore non potuit fieri formalis sanctificatio.

Dico secundo. Neque in ipso semine, vel in fœtu inanimi, potuit beata Virgo sanctificari radicaliter, si propriè loquamur. Probatur, & explicatur. Quia in semine non est aliqua qualitas, nec priuatio physicę qualitatis, ratione cuius sit veluti instrumentum ad peccatum originale introducendum, vt hac ratione intelligi possit veluti mundari semē, & ita prolem in illo tanquam in radice sanctificari.

B. Virgo in parentū semine sācti ficari non potuit.

Quia in semine nulla qualitas est præter connaturales illi, & si quid aliud fingitur, plane commentitium est, & merito ab omnibus Theologis reiectum, vt friuolum & carens fundamento. Quia originale peccatum, non inducitur per actionem Physicam, sed morali quodam modo, vt ex propria materia suppono, nulla ergo actio Physica intelligi potest, qua mundetur semen, vt in radice fiat hæc sanctificatio. Solum posset intelligi quædam extrinseca lex Dei, qua statuat deputare hoc semen, vt per illud proles sancta, & sine peccato concipiatur. Sed hæc non est propria sanctificatio in radice, sed solum est decretum Dei de sanctificanda huiusmodi prole in ipso conceptionis momento. Et eodem modo posset intelligi in ipsis parentibus proximis, vel remotis excipere Deum prolem aliquam à lapsu culpæ, vt v.g. si statueret ex talibus parentibus concipi filios, vel nepotes sine originali culpa. Et hoc fortasse modo dixit D. Thom. in 3. distinct. 3. quæst. 1. artic. 1. potuisse Beatam Virginem in parentibus sanctificari ante animationem: quanquam hæc reuera non sit propriè sanctificatio. Quia supposito lapsu in primo parente semper naturalis conceptio de se est inefficax, vt ex vi illius inducatur gratia, uel iustitia, & ideò ex vi conceptionis semper concipitur proles carens gratia, & iustitia, atque adeò in peccato. Quòd autem Deus decreuerit illam conferre alicui, vel omnibus filijs talium parentum, extrinsecum certe est, nullamque propriam sanctificationem in parentibus efficit: nisi fortasse fingamus ipsis parentibus talem modum gratiæ, aut diuinæ beneuolentiæ fieri, vt per illam quasi debeatur ijs præseruatio, & sanctificatio prolis. Nam si hoc fieret, reuera esset quidam modus sanctificationis, seu pręseruationis in ipsis parentibus, & fortasse non implicat contradictionem talis modus, vt D. Thom. in genere dixit, vanum tamen esset, & sine fundamento dicere beatam Virginem esse hoc modo sanctificatam ante animationem. Quanquam enim Deus habuerit æternum decretum præseruandi prolem talium parentum, tamen sola illa prædestinatio non sanctificat, donec executioni mandetur, mandatur autem in ipso instanti animationis prolis, & non in parentibus, quia in illis nullum habuit effectum, neque ijs data est aliqua specialis gratia, ex qua necessario consequeretur sanctificatio prolis, quod esset propriè in parentibus, vel in radice sanctificari. Certum ergo est non potuisse Virginem propriè sanctificari ante animationem, & multo certius non fuisse prius tempore sanctificatam, quam in rerum natura extiterit.

SECTIO IIII.

An Beata Virgo potuerit in ipso momento conceptionis sanctificari.

Certum est absolutè, & simpliciter loquendo, ac nulla facta suppositione posse Deum sanctificare animam rationalem in eodem instanti, quo illam creat, infunditque corpori, sicut sanctificauit Adamum, & sanctificaret omnes eius posteros, si is non peccaret. Difficultas ergo oritur ex suppositione facta, quod Beata Virgo contenta fuit sub lege Adamo posita, & in eo peccauit. Videtur enim cum hac suppositione pugnare, vt sine peccato concepta sit. Primo quidem, quia diuinum decretum est immutabile, sed diuina lex, decretum fuit, vt Adamo peccante omnes posteri priuarentur iustitia, atque adeò inimici Dei conciperentur, ergo huic decreto repugnat, vt aliquis sub illo contentus sine peccato concipiatur, ostensum autem est Beatam Virginem sub illo esse comprehensam, ergo. Et explicatur à contrario. Nam si Adam non peccasset, impossibile esset aliquem eius filium sine iustitia concipi, quia hoc repugnaret diuino decreto, quo promisit iustitiam omnibus posteris, si Adam in illa perseueraret, ergo similiter è conuerso. Secundo quia Beata Virgo fuit obnoxia peccato originali (vt dictum est) ergo saltem in primo instanti suæ conceptionis fuit obnoxia, quia, antequam existeret, non potuit habere debitum contrahendi peccatum, ergo facta hac suppositione, non potuit in illo primo instanti habere gratiam, quia repugnat, simul esse in gratia, & esse obnoxium peccato, aliàs etiam post sanctificationem mansisset Beata Virgo toto tempore vitæ peccato obnoxia, ergo facta illa suppositione necessario consequens fuit, vt saltem in primo instanti in peccato conciperetur. Et hanc sententiam existimant multi esse iuxta mentem D. Thom. Hac enim ratione, ex hoc, quod Beata Virgo

ex vi suæ conceptionis fuit obnoxia originali peccato, intulit, fuisse sanctificatã post animationem. Quæ consequentia, vt bona sit, supponit nõ potuisse simul esse obnoxiam, & in ipsa conceptione sanctificari. Eadem est sentẽtia Alexand. Alens. 3. par. quæst. 9. m. 2. artic. 1. Et idem sentit Richard. in 3. distinct. 3. artic. 1. quæstio. 1. & omnes, qui existimant, non potuisse Beatam Virginem verè, ac propriè esse à Christo redemptam, nisi fuisse in peccato originali concepta, vt etiam D. Tho. indicat, tam hic, quam Prima secundæ quæst. 81. artic. 3. & qui eius sententiam sequuntur, vt Capreol. Ferrar. 4. contra Gent. cap. 50. & alij.

In primo conceptionis instãti sãctificari Beata Virgo potuit.

Nihilominus dicendum est, potuisse beatam Virginem præseruari ab originali peccato, & in primo suæ conceptionis instanti sanctificari. Præter omnes autores, qui affirmant ita factum esse (quos sequenti sectione referam) docet hoc expresse Palud. in 3. dist. 3. quæst. 1. artic. 1. & idem sentit Bonauen. pat. 1. illius distinctionis, art. 1. quæst. 1. Anton. 1. p. Theologali, tit. 8. ca. 2. Et probatur ostendendo nullam esse repugnantiam. Quia licet Deus contulerit Adæ originalem iustitiam ea lege, vt si mandatum transgrederetur, totã posteritatem suam, (quod in eo erat) illa priuaret, nihilominus post præuisũ peccatum Adæ potuit Deus velle, vt peccatum in re ipsa non transfunderetur in Virginem, sed præuenire, & impedire illud per gratiam ei infusam in primo conceptionis eius instanti, quia hæc voluntas non repugnat cum priori lege, & pacto. Quia illa prior lex non includit absolutam, ac definitam Dei voluntatem, vt peccante Adamo, omnes eius filij sine gratia conciperentur, sed vt perderent ius ad gratiam, & ideo, quantum esset ex vi conceptionis, sine illa conciperentur, non tamen priuauit se Deus iure, & libertate miserendi, cuius vellet, & quando vellet: sicut etiam ex vi prioris pacti, & peccati Adæ, omnes homines incurrunt pœnam mortis, à qua tamen potest Deus, quos voluerit, præseruare, vt constat ex D. Thom. prima secundæ, quæst. 81. art. 3. ad primum. Et similiter, omnes ex vi eiusdem peccati etiam extra vterum nascuntur sine gratia, & in peccato, & tamen potuit Deus priuilegium aliquibus concedere. Ac denique, si Rex legem ferat sub pœna mortis, non ideò absoluiè vult omnes transgressores re ipsa pati eiusmodi pœnam: sed vult esse reos mortis, ipse tamen potest illam dispensare, seu remittere. Non est ergo repugnantia vlla, quòd Beata Virgo fuerit sub illa lege contenta, & ideò in Adam peccauerit, & nihilominus potuerit Deus priuilegium illi concedere ne re ipsa peccatum contraheret.

Responsio ad argumẽta in oppositum.

Vnde ad primam difficultatem neganda est consequentia. Clarè enim ex dictis constat inter illas Dei voluntates non esse repugnantiam, quia altera est generalis, & veluti antecedens, altera particularis, & consequens. Quin potius addo, etiam si dicamus (vt probabile est) Deum ante præuisum originale peccatum prædestinasse Virginem, sicut ad diuinam maternitatem, ita & ad perpetuam sanctitatem, & innocentiam, quæ illam decebat, potuisse nihilominus illam sub lege Adæ posita comprehẽdere, & rursum præuiso Adæ peccato, vt suum primum propositum erga Virginem firmum maneret, velle propter Christum, illam ab omni labe præseruare, nihil enim hæc inter se pugnant, sed potius sunt valde cohærentia, rationique consentanea.

Vnde etiam obiter intelligitur potuisse Beatam Virginem in mente Dei semper, & in omni signo rationis esse præordinatam ad perpetuam sanctitatem, omnique ex parte perfectam, quamuis in radice, & in alio permissa fuerit iustitiam amittere. Quia nihilominus potuit in re nunquam illa carere, amittere autem in alio, non derogat perfectæ puritati & sanctitati, ut dictum est.

Ad confirmationem verò illius difficultatis respondetur, exemplum non esse simile, (quidquid sit de illius veritate) & ratio est, quia Deus non potest esse autor culpæ, sicut potest esse iustitiæ, & ideò Adam non peccante, non posset Deus facere, vt vel vnus posterorum eius in peccato conciperetur, potest autem facere, vt non obstante illius peccato, filius in iustitia concipiatur. Dices, posset saltem Deus facere, vt Adam non peccante, filius nihilominus sine iustitia conciperetur, quamuis non in peccato. Respond. probabile esse promissionem iustitiæ fuisse absolutam & fuisse efficacem, & ideò illa stante, & Adamo præseruante, non potuisse non impleri. Quia in bonis conferendis Deus est liberalior, & non priuat illis, præsertim spiritualibus, sine causa ex parte nostra, & ideò *dona Dei* dicuntur esse *sine pœnitentia*. Item quia illa priuatio iustitiæ non est per se amabilis, atque adeò nec per se intenta: at verò, quòd filij Adæ ipso peccante careant gratia, ad vindicatiuam iustitiam pertinet, cuius remissio interdum per se amabilis est, ac diuinæ misericordiæ consentanea, & ad aliquem finem conueniens.

Obiectio.

Responsio

Et ex hoc facile respondetur ad secundam difficultatem, quæ duobus modis explicari potest, primo si dicamus nõ oportere, vt Beata Virgo in propria persona fuerit obnoxia peccato, sed solum in radice, idest, in parentibus, seu in semine, & formatione fœtus toto tempore generationis vsque ad animationem, ita vt in primo instanti animationis non fuerit obnoxia, si fuit præuenta per gratiam, sed in toto anteriori tempore. Ita opinantur Catherin. & Cordub. sect. 2. citati, quia hoc (inquiunt) satis est, vt Beata Virgo fuerit propriè redempta, sicut dominus arboris, habet sibi obligatos fructus, antequam nascantur, & ideò potest illos vendere, vel redimere. Et iuxta hunc modum facilè intelligitur, quo modo B. Virgo potuerit simul esse obnoxia peccato, & nunquam esse in peccato, quia scilicet fuit obnoxia in alio, & antequam existeret, caruit autem peccato in se, simul ac esse incepit.

Catharin. Cor dub.

Secundo & verius (mea sententia) explicatur hæc difficultas, si dicamus, Beatam Virginem in propria persona fuisse peccato obnoxiam in primo instanti suæ conceptionis, & nihilominus in eodem potuisse carere peccato, & præueniri gratia Dei. Quod facile patebit, si semel intelligatur, quid sit, obnoxiũ esse peccato originali. Ad quod explicandum aduertendum primo est, hominem, prius natura esse hominem, quàm sit sanctus, vel peccator, quia esse naturale, tam ad gratiam, quàm ad culpam per modum subiecti ad accidentariam formam comparatur, & ideò prius etiam natura intelligitur homo esse filius Adæ, quàm intelligatur actu esse in statu gratiæ, vel peccati, quia hic ordo naturæ solum est ordo causæ, quo intelligitur hæc proles ab hoc naturali principio Physicè manare, prius quàm intelligatur aliquid aliud illi superaddi.

B. Virgo in propria p̃sona peccato originali obnoxia in primo instanti suæ conceptionis.

Secundo addendum est, in natura lapsa ex hac naturali origine statim consequi influxum originalis culpæ, nisi Deus per gratiam præueniat, & impediat illud. Vnde fit in illo primo instanti, quo proles concipitur, causas eius proprias ita esse dispositas, vt omnino necessario veluti influsuræ sint originale peccatum, nisi à Deo præueniantur. Et hoc est esse obnoxium peccato originali, & quia hanc necessitatem, & veluti propriarum causarum debilitatem habet proles, non solum antequam animetur, sed etiam in

Obnoxiũ esse peccato originali quid sit.

ipsomet

ipsimet instanti animationis, vt intelligitur natura antecedere omnem gratiæ infusionem, ideò verissimè dicitur in priori instanti, & in propria persona esse obnoxia peccato.

Tertiò, hinc facile intelligitur hoc nihil obstare, quo minus Deus in eodem instanti possit gratiam infundere. Quia hæc duo non repugnant, scilicet, effectum procedere à causis, à quibus habiturus esset aliquam imperfectionem, si non impedirentur, & nihilominus causas de facto impediri. Et hanc sententiam benè docuit Caietan. opusculo de Conceptione, c. 4. dicens, hoc modo melius intelligi B. Virginem potuisse esse proprie redemptam in propria persona, etiam si in illa non habuerit originale peccatum. Quia illamet gratia, qua præuenta est, fuit gratia redemptionis, & impediuit culpam necessariò emanaturam ex causis proximis, Deo non impediente.

Quarto deniq; addendum est inde non fieri hominem sic iustificatū semper, aut post primum instans conceptionis manere peccato obnoxium, in primo enim instanti homo est quasi in dispositione proxima, & causæ possunt tunc influere originale peccatum, postquam verò per gratiam præueniētem impeditę sunt, prorsus euanescunt, vt amplius hominem maculare non possint, & ideo omnis homo, qui ab originali liberatur, hoc ipso amplius nō manet illi peccato obnoxius. Vnde intelligitur esse obnoxium peccato originali, prout natura antecedit ipsum peccatum, non esse culpam, cum illam naturæ ordine antecedat, nec reatum pœnæ, cū hic culpam consequatur, sed solum esse necessitatem quandam incurrendi culpam, & veluti ordinem ad causas deficientes, quæ necessitate quadam illam influunt, vel denique impotentiam quandam vitandi huiusmodi culpam, nisi Deus eam impediat.

Obnoxiū esse peccato Originali vt sic, non importat culpam.

SECTIO V.

An Beata Virgo fuerit ab originali peccato praeseruata, & in primo suæ conceptionis instanti sanctificata.

PRima sententia affirmat fuisse conceptam in originali peccato, & nihilominus in primo instanti suæ conceptionis fuisse sanctificatam. Ita sentit ex parte Henric. quodlib. 15. quæst. 13. Sed est improbabilis sententia. Quia gratia, & peccatum originale priuatiuè opponuntur, vt cōstat ex propria materia, & latè tractat Durand. 3. dist. 3. quæstio. 2. Respondet autem Henric. licèt non potuerit Beata Virgo in primo instanti esse in peccato originali, & recipere gratiam, ex parte tamen agentis, scilicet Dei, in eodem primo instanti fuisse infusionem gratiæ, manente peccato originali pro illo instanti. Sed rogo, quid sit Deum infundere gratiam in illo instanti: nam si est vere illam efficere, & producere intrinsecè, necesse est in illo instanti gratiam esse, & consequenter in esse Virginis, quia non fit extra subiectum: Aut non est efficere gratiam, & sic nihil aliud est, quàm Deum esse veluti paratum ad infundendā gratiam immediatè post illud instans, quod fortè non fuit impossibile, non tamen de hoc loquimur.

Est ergo secunda sententia, quæ ait Virginem fuisse conceptam in originali, & paulo post fuisse sanctificatam. Hanc tenuerunt ferè antiqui scholastici ante Scotum. D. Thom. hic. & in 3. distinct. 3. vbi Bonauent. Albert. Magn. Richard. Duran. Paluda. Capreol. Alensi. & Henric. locis citatis. Grego. in 2. dist. 30. quæst. 2. Antoni. 1. par. tit. 8. cap. 5. Turrecrem. opusculo de hac re, Caiet. etiam proprio opuscul. & hic, Ferrar. 4. contra Gent. ca. 50. Funda-

A menta huius sententia ad quatuor capita reuocantur. Primum sumitur ex scriptura, vbi sunt locutiones generales, vt *omnes in Adam peccauerunt*, ad Rom. 5. & alibi, à quibus regulis neminem licet excipere, sine Patrum, aut ecclesiæ traditione quæ in proposito nulla est. Propter quod Albert. Magn. videtur erroris damnare contrariam sententiam, & D. Thom. quæst. 4. de malo, art 6. dicit esse erroneū, aliquos ex Adamo genitos per seminalem generationem, immunes facere ab originali. Secundum caput est ex similibus definitionibus. Concil. Arausic. Mileuit. & Florent. Potest confirmari, quia Pius V. abstulit proprium officium conceptionis, quia in eo dicebatur Beata Virgo *immaculata, & praeseruata*. Tertium caput sumitur ex Patribus. Capreol. numerat ad 40. Caiet. videns non esse ad rem reduxit ad 15. Cano. lib. 7. ca. 1. addit quædam alia testimonia dicens, nullum sanctorum docuisse contrarium, sed de hoc postea.

B Ex Patribus quatuor modis possunt argumentari, primo ex generalibus locutionibus, quas omitto, quia communes: illæ tantum habent aliquam vim, quæ simul omnes includunt in peccato, & excipiunt solum Christum: Leo pap. serm. 1. de Natiuit. *Sicut nullū a reatu, &c* Cyrill. lib. 16. in Leuit. à principio multa habet. Inter alia, *Solus Iesus est, qui nunquam innonitur extra sancta solus, qui peccatum non fecit*, similia habet dialog. 1. de Trinit. post med. Ambros. lib. 5. in Lucam, cap. de circuncisione. *Solus per omnia ex natis de fœmina sanctus Dominus Iesus*. Quæ verba comendat multum Aug. 2. contra Iulian. in princ. & de perfectione iustitiæ circa mediū, dicit alium præter Christum excipere esse contra Paul. Idem primo de peccat. merit. cap. 29. & sæpe aliàs. Et tract. 4. in Ioann. dicit singulare fuisse Christo non habere carnem peccati, quia nō fuit semine viri conceptus: *Quis, inquit, innocens? omnes ex illa traduce venimus de qua Dauid: In iniquitatibus conceptus sum, solus ille agnus, qui non sic venit*. Idem Fulgent. de fide ad Petr. cap. 2. expressè

C Gregor. lib. 11. moralium. in fine, & lib. 18. cap. 27. aliàs 35. circa illud: *Non adaquabitur ei aurum de Aethiopia*, vbi tamen etiam de Natiuitate loquitur.

Secundo ex illis Patribus, qui in particulari loquuntur de Virgine, sed non satis aperte. Primo, Aug. lib. 2. de pecca. meri. c. 24. dicit de Christo, *non sumpsit carnē peccati, licet de materna carne peccati*. Secūdo, idem Aug. in id Psal. 34. *Ego autem, cum mihi molesti essent*, dicit, *Mariam ex Adam conceptam, fuisse mortuam propter peccatum*. Tertio Ambro. serm. 6. in Psal. 118. dicit: *Carnem Christi in matre fuisse obnoxium peccato*. Quarto Euseb. Emisse. serm. 2. de Christi natiu. dicit: *Ab originali nexu immunis, neque ipsa Dei genitrix fuit*. Quinto Ansel. li. 2. cur Deus ho. ca. 16. *Virgo, inquit, in iniquitatibus cōcepta, & in originali peccato nata est, quia & ipsa in Adā peccauit*. Sexto Bernardin. Senen. ser.

D 51. art. 1. c. 4. dicit per sanctificationē Virginis remotū esse ab illa originale peccatū, & ablatam promptitudinē ad malū. Septimo Vincen. Ferr. ser. 1. de Natiu. Mariç, dicit Christū in primo instanti cōcep. Virginē vero eadē die, vel hora fuisse sanctificatā.

Tertio ex Patribus, qui dicunt B. Virginem *esse mundatam*. Nam hæ locutiones supponunt culpā. Ita loquitur Nazian. orat. 38. & 42. ferè circa med. S. Maxi. sermo. de Assumpt. Remig. Psalm. 11. Bed. Luc. 1. & citatur in Glo. ordinaria, & Fulgen. serm. de laudib. Virgin. ait: *Cū dixit Angelus gratia plena, ostendit ex integro iram exclusam primæ sententia, & plenam benedictionis gratiam restitutā*. Difficilius loquitur Chrysip. presbyt. Ierosolym. serm. de B. Virgin. tom. 7. Bibliot. *Cum omnibus*, inquit, *surgat de lapsu, in quo illam constituit vel Eua co-*

guatio. Et applicat illud Psal. 44. *Obliuiscere populũ tuum, &c.* & Richard. de S. Victor. lib. 2. de Emanuele, cap. 26.

Vltimo sunt patres, qui manifestè docent hanc sententiam, è quibus duos reperio, Bernard. epist. 174. & Rupert. lib. 1. in Cantic, circa princ. Referũtur alij duo Anton. Padua. serm. de Natiu. Mar. & Erardus, vel Gerardus episcopus, & martyr. sermone de Natiuit. Mariæ.

Quarto sunt rationes. Prima est illa vulgaris, quia alias Virgo non fuisset à Christo redempta. Secundo ex Paul. 2. ad Cor. c. 5. *Si vnus pro omnibus mortuus est, ergo omnes mortui sunt*. Et apertè loquitur de morte spirituali, sed Christus est mortuus pro Virgine, ergo. Tertio, quia in B. Virgine fuit radix originalis peccati, scilicet, libidinosa conceptio. Quarto, fuerunt in illa fructus, & pœnæ originalis peccati. s. mors, & similia. Quinto, quia aliàs si Virgo mortua fuisset ante Christum, vidisset Deum statim, quia non habuisset impedimẽtum originalis, B consequens est falsum: aliàs Christus non patefecisset Virgini per mortem suam ianuam regni cœlestis. Sexto, quia alias tollitur Christo singulare priuilegium eius, indicatum ab Angelo illis verbis. *Quod ex te nascetur sanctum*.

Dicendum nihilominus est B. Virginem in ipso primo instanti conceptionis suæ fuisse sanctificatam, & ab originali peccato præseruatam. Hæc sententiam docuerunt graues Theologi in 3. distinc 3. Scot. Aureol. apud Capreol. Gabr. Thomas de Argentina, Almai. Dionys. Chert. Ioan. Bacon. Franciscus Maironis, qui referunt Alex. Alens. in fine vitæ mutasse sententiam, idem Scot. in 3. dist. 18. q. vnica, §. hoc viso, Marsil. in 2. quæst. 20. & in 3. quæst. 4. Abul. Paradoxa prima, c. 21. & in prologo Bibliæ, cap. 6. E 20. 34. q. 8. Gerson, opusculo de conceptione, Lypoma. in cathe. gen. 15. Dried. 3. de dogmatib. tract. 2. capit. 4. part. 1. circa finem, fol. 127. Roffens. disputat. 2. contra Luther. Clichtouæus opuscul. de purit. Virgin. cap. 5. & 6 Galatin. lib. 7. cap. 5. Nicola. Cussan. libr. 5. exercitat. circa id: *cœlum, & terra transibunt, &c.* & 8. circa illud: *sicut lilium inter spinas*. Iacobus de Valentia in Psal. 13. Viguer. cap. 18. §. 5. Castr. verbo peccatum, hæresi 9. Vega libro 2. in Trident. cap. 6. Cordub. lib. 1. quæst. 44. Catharin. opuscul. de hac re, & ex Canonistis referunt aliquos, & sequuntur, Couar. cap. Alma mat. par. 2. §. 5. nu. 2. & Nauar. prælud. 8. nu. 9. Probatur conclusio illis quatuor fundamentis contrariæ sententiæ, vt possint singula singulis conferri, & in omnibus appareat manifestus excessus. Primo ergo ex scriptura petendum non est clarum testimonium, vbi hoc asseratur: esset enim temerarium hoc postulare, cùm alia priuilegia Virginis, quæ tanquam certa tenet Ecclesia, non requirant huiusmodi scripturæ testimonium.

Primum fundamẽtũ ex scriptura sacra.

Possumus ergo primo argumentari ab authoritate negatiua. Quia scriptura non negat datum esse Virgini hoc priuilegium, ergo saltem ex hoc capite non est negandum, & si aliunde sit sufficiens ratio, & fundamentum, erit asserendum. Antecedens patet. Quia neque negat in particulari de Virgine, neque in vniuersalibus locutionibus, vt sumitur ex Trid. sess. 5. vbi declarat Virginem non comprehendi sub definitione sua generali de peccato originali, & consequenter idem declarat, vel certè dat declarandi facultatem: de locutionibus scripturæ, quia Concilium id definit, quod censet in sacra scriptura doceri. Idem argumentum sumitur ex Sixto Quarto definiente non esse contra fidem dicere Virginem esse conceptam sine peccato, ergo neque contra scripturam, non ergo negatur hoc in generalibus illis locutionibus scripturæ. Secundo à pari simili, quia tam sunt generales locutiones

A illæ de actuali peccato. *Non est homo qui non peccet*, 2. Paralippom. 6. & *in multis offendimus omnes*, Iacob. 3. Idem de natiuitate in peccato, *Graue iugum super filios Adam a die exitus eorum de ventre matris eorum*. Ecclesiast. 40. ita exponente August. epistol. 57. Et Iob, capit. 14. de hoc etiam loquitur: *Nemo mundus a sorde*: Et Augustin. lib. 3. de peccator. merit. cap. 6. in quibus omnibus non intelligitur excludi Virginis priuilegium: pari ergo modo in proposito, si aliàs sit sufficiens ratio, uel autoritas. Tertio illa testimonia, quibus Beata Virgo dicitur *plena gratia*, iuxta omnium (etiam D. Tho. expositionem, omnia priuilegia, & dona gratiæ complectuntur, quæ secundum rectam rationem decent matrem Dei. Vnde ex illis sufficienter colligunt Patres, & Theologi sanctificationem in utero, innocentiam ab omni peccato actuali: pari ergo ratione in illis locis censetur contineri hoc priuilegium. Ostendemus enim infrà non minus B decere, nec minus congruentem connexionem habere cum dignitate matris. Sic etiam applicari potest illud: *Benedicta tu in mulieribus, & benedictus fructus ventris tui*, idest, quia benedictus tuus, ideò & tu benedicta, tali ergo benedictione benedicta intelligitur, qualis decebat talem fructum. Sic etiam verbum illud: *Quia fecit mihi magna, &c.* hoc totum virtute continet. Mensura enim priuilegiorum Virginis potentia Dei, dicitur, quæ parcendo maximè, & miserendo manifestatur, & decuit singulari modo manifestari in matre. Quarto licet ex sensu spirituali non sumatur efficax argumentum, tamen supposito sensu, & explicatione ecclesiæ multum confert. Et ita fauet id Cãt. 2. *Sicut lilium inter spinas, sic amica mea, &c.* & cap. 4. *Tota pulchra es*, & infrà. *Hortus conclusus, fons signatus*, & cap. 6. *Quæ est ista, quæ ascendit, quasi aurora*, & Iob. 3. *Expectet lucem, & non videat neque ortum surgentis auroræ*. C Quod D. Thom. hic artic. 1. explicat de nocte culpæ originalis, & applicat natiuitati Virginis ex vtero. Sed potest æquè benè accommodari Natiuitati in vtero. Sic etiam Psalm. 45. *Sanctificauit tabernaculum suum altissimus*. Quod D. Thom. hic intelligit de Virgine, & Method. serm. de Purificat. Indicatur autem ibi singularis sanctificatio, congrua tabernaculo Dei, de quo Psalm. 88. *Thronus eius, sicut Sol, &c.* Quod de Virgine exponit Damascen. lib. 4. ca. 15. & Petr. Damia. sermo. de Assumpt. dicens, ideò Virginem cõparari Soli, quia ita lucet inter sanctos, sicut sol inter stellas. Præterea totus Psalm. 84. 86. & 92. facile ad hoc mysterium applicari possunt. Quinto vti possumus loco illo Gen. 3. *Inimicitias ponã inter te & mulierem*. Quam mulierem esse Beatam Virginem Patres omnes statim citandi intelligunt, inter quam & dæmonem perpetuum dissidium ibi prædicitur, & additur: *Ipsa conteret caput tuum*, ita D enim legimus in Vulgata, & legit August. 22. Gen. ad liter. capi. 39. & libr. 2. de Genesi contra Manichæos, cap. 18. Ambros. de Fuga sæculi, cap. 3. Gregor. 1. Moral. cap. 19. aliàs 38. Bernard sermon. 2. in *missus est* & sermon. *signum magnum*. Eucher. Beda, & alij in Genes. per caput autem dæmonis rectè intelligitur, vel peccatum originale, quod fuit omnium origo, & radix, & propter quod principaliter fuit ordinata Christi redemptio, vel certe intelligitur omnis dęmonis potestas. Cum qua prophetia non rectè consonat, quod aliquando fuerit Virgo dæmoni subiecta. Et licet aliqui patres legant: *Ipse conteret*, referendo ad Christum, vt Iren. lib. 4. cap. 78. Cypria. lib. 2. ad Quirin. cap. 9. Petrus Chrysol. sermon. 173. & Hieronym. in quæstionibus Hebraic. sensus tamen in idem redit. Quia beata Virgo à Christo, & per Christũ intelligitur hoc totum priuilegium habuisse. Et hinc relinquitur

Mensura priuilegiorũ Virginis, potẽtia Dei.

Inter Virginẽ, & dęmonẽ pugna qualis.

expedi-

expeditum primum fundamentum secundæ sententiæ. Illæ enim omnia testimonia non excludunt priuilegium speciale, quando sufficienti fundamento asseritur.

Secũdum fundamẽtũ ex Ecclesiæ auctoritate. Secundum fundamentum ex Ecclesiæ autoritate sumendum est, & primum omnium magni pondetis est totius Ecclesiæ ferè vniuersalis consensus, in quo, consideratione dignum est antiquos Patres pauca de hoc virginis priuilegio esse locutos. Quod mirum esse non debet, tum quia Spiritus sanctus paulatim suam Ecclesiam docet (vt Gregor. dicit homil. 26. in Ezech.) tũ etiam, quia alijs fidei mysterijs grauioribus, magisque necessarijs explicandis, ac defendendis distinebantur. Postquam vero ante quingentos annos veritas hæc clarius cœpit doceri, ita insedit fidelium animis, et creuit que paulatim eius fides, vt iam fere omnium consensione recepta sit. Et præsertim ab hinc ducentis annis fermè omnes Ecclesiastici scriptores, Episcopi, vniuersæ ferè religiones, & Academiæ subscripserunt, adeò vt in Academijs Parisiensi, Valentina & alijs, nulli ad doctoratus Theologiæ gradum aditus pateat, qui prius sub iuramento non promiserit, nunquam se veritatem hãc oppugnaturum, non est aũt verisimile, permissurum fuisse Spiritum sanctum vniuersam Ecclesiam in re tanti momenti grauiter errare, imò, credendum est, ea illius inspiratione, hunc vniuersorum fidelium sensum, affectumque manasse.

Cõis totius Ecclesiæ de priuilegio Virginis.

Huc accedit ab Ecclesia festum conceptionis celebrari, qui mos in Ecclesia Græca ante mille annos est ortus, vt Galatin. refert lib. 7. cap. 4. & in Calendario Græcorum signatur hoc festum die 9. Decembris, vt videre licet in 4. Tom. Bibliot. Sanc. in Latina verò introduci cœpit, ante quingentos ferè annos, vt ex Epistolis Bernardi constat. Et ex quadam epistola Diui Anselmi ad Episcopos Angliæ, in qua (vt ferunt) scribit non esse vernm amatorem Virginis, qui hoc festum non celebrat. Tandem verò Ecclesia Romana ante ducentos annos celebritatem hanc generaliter amplexa, cultoribus eius singulares indulgentias impertit. Vnde quodammodo videtur conceptionem Virginis canonizasse. Non est ergo pium credere Ecclesiam in re tam graui decipi, aut falso fundamento niti.

Obiectio. Dicetur fortasse non celebrari hanc conceptionem eò, quod sancta sit, sed quia fuit magnum Dei beneficium, initiumq; maiorem. Sed hoc nulla ratione probandum est, quia (vt ex sensu fidelium constat) Ecclesia non celebrat hoc festum, tantum gratiarũ actionem respectu Dei, sed etiam in honorem Virginis: non esset aũt virgo honore digna propter conceptionem suam, nisi in illa sancta fuisset. Deinde D. Thom. Bernard. & Ildefons. putant satis probari Virginem, tempore natiuitatis suæ fuisse sanctam, quia Ecclesia natiuitatem celebrat, ergo idem iudiciũ ferrent de conceptione, si festum celebrari conspicerent. Denique Galatinus lib. 7. c. 5. dicit, in quibusdam martyrologijs expresse poni festum conceptionis, propter summam puritatem, & sanctitatem illius, & ex dicendis hoc fiet euidentius.

Respõsio.

Obiectio. Iam verò dicunt alij non celebrari festum conceptionis, sed sanctificationis, quocunque tempore sit facta, vel certè, (si celebratur dies conceptionis) non ideò esse, quia in primo instanti, sed quia illo fortasse die sanctificata fuit. Sed hoc etiam est contra Ecclesiæ mentem, quæ semper intendit speciale Virginis priuilegium, & immunitatem hoc festo die celebrare, cuius rei manifesta sunt signa. Primo, quia Bernar. dicta epistõ. 174 hoc sensu intellexit mentem ecclesiarum, quæ hoc festum colere incipiebant. Nam si solam sanctificationem celebrarent, non esset, cur illas reprehenderet: Deinde concilium Basiliens. sess. 36. disertè dicit antiquam esse Ecclesiæ consuetudinem celebrandi hoc festum in honorem immaculatæ Virginis conceptionis. Tertiò in quodam officio Romano de hoc festo, quod Sixti Quarti authoritate confirmatum est, sæpè hoc expressè dicitur, & intentio huius festi declaratur. Et eodem modo loquitur Sixtus Quartus in Extrauagant. Cum præexcelsa, & Extrauagan. Graue nimis, de reliquijs, & veneratione sanctorum, vocans *conceptionem puram, & immaculatam*, & concedens indulgentias hoc piè credentibus, & colentibus. Et ita etiam intelligit hæc decreta Concilium Tridentinum sessione quinta, vbi illa confirmat. Vnde idemmet Sixtus Quartus, dicit, non peccare eos, qui sentiunt, Beatam Virginem fuisse conceptam sine peccato, & propterea festum eius celebrant, est ergo hæc sine dubio intentio, & ratio huius festiuitatis. Adde eodem modo dicere aliquem posse, cum Ecclesia celebrat natiuitatem Virginis, non ideò esse, quia in ipsamet natiuitate sancta fuerit: sed quia intra illum diem fuit sanctificata: at hoc plane falsum est, & absurdum, vt ex dictis constat, ergo idem est in præsenti. Et ratio generalis est. Quia Ecclesia propriè colit, & celebrat ipsa mysteria, & priuilegia sanctæ conceptionis, & natiuitatis.

Respõsio.

Tertio augetur vis huius fundamenti. Quia hæc celebritas, & persuasio initium sumpsisse dicitur ex diuina reuelatione, cuius famam percrebuisse suo tempore Bernardus refert, nec relinquit vt falsam sed vt dubiam, Bonauent. autem, & Henric. illam admittunt, nescio tamen, quo sensu interpretantur. Marsil. tres reuelationes refert, quas dicit fuisse graues, & miraculis confirmatas. Habetur etiam reuelatio de hoc mysterio facta Sanctæ Brigittæ libro. 1. capit. 9. libro 6. capit. 49. & 55. Ad quam extenuandam Caietan. ex Antoni. 1. part. Theolog. titul. 8. capitul. 2. ait contrarium fuisse reuelatum Sanctæ Catherinæ Senensi. Sed neque Anton. neque alij, dum scripserunt vitam Beatæ Catherinæ, huius reuelationis meminerunt, sed tunc inuenta videtur, quando necessaria visa est ad minuendam autoritatem aliarum. Quarto maximè hoc confirmat esse in Ecclesia religionem institutam, & approbatam in honorem immaculatæ conceptionis, in cuius regula capit. 3. dicitur: *animam Virginis a primo instanti creationis fuisse sanctam* Quam regulam, & institutum probatur Iulius Secundus, Leo Decimus, & Alesan. Sextus cõcedendo priuilegia, vt patet ex compendio Mendic. verbo communicatio. §. 18. & conceptio. §. 10. 12. & 13. Quintofauet decretum Basilien. Concil. Ses. 13. vbi non simpliciter definit hoc de fide, sed esse pium, consonum fidei, & scripturæ, vetatque docere contrarium. Et licet illud Concilium non sit legitimum (vt constat ex actis eius, & ex Concil. Later. sub Leone X. sess. 10.) non propter aliquam hæresim, sed propter schisma, quia sub obedientia Papæ non processit, in his tamen, quæ ad Pontificem non spectant, magnam habet authoritatem, & saltem magnam, circa hanc veritatem, Ecclesiarum Episcoporum consensum ostendit. Sexto tandem fauet Concil. Triden. ses. 5. quatenus à generali decreto de originali peccato beatam Virginem excipit, eam que *immaculatam* vocat, & decretum Sixti IIII. cõfirmat.

Religio in stituta in honorem immaculatæ conceptionis B. Virginis.

Ex quibus expeditum relinquitur secũdum fundamentum sententiæ præcedentis. Sicut enim Concil. Triden. decretum suum interpretatur, ita significauit antiquorum Conciliorum decreta esse intelligenda, eadem enim est omnium fides. Quę expositio per se erat necessaria, quia illa concilia

lia non solum de conceptione: sed etism de natiuitate loquuntur, vt patet in concilio Mileuit. can. 2. & 4. Illa verò officij mutatio a Pio V. facta nihil obstat. Neque enim id fecisse credendus est, quia aliquid falsum in illo officio contioeretur, sed quia omnia voluit ad antiquum morem reuocari: sicut etiam beatam Annsm & Sanctum Rochum è Calendario expunxit. Quo nihil eorum sanctitati derogatum est. In eo vero, quod festum conceptionis, & natiuitatis eodem officio celebrari voluit, vtriusque solennitatis propria ratione retenta, huic nostræ sententiæ non parum fauit.

Tertium fundamētū ex Patribus.

Tertium principale fundamentum huius sententiæ, ex patrum authoritate petendum est, quorum testimonia in varios distingui ordines possunt. Primua ea continet, quæ in specie de Virgine, & originali peccato loquuntur. Primo Damascen. orat. 1. de Natiuita. Mariæ Virginis de illius conceptione agens sic loquitur: *Natura gratiam antevertere ausa non est, sed tantis porexpectauit, dum gratia fructum suum produxisset.* Et infra, *O beatos Ioachimi lumbos è quibus immaculatum semen effluxit, o præclaram Annæ vuluam, in qua sacitis incrementis formatus fuit sanctissimus fætus*, & infra, *forte illud excelsi brachium obtusum naturæ ligonē spiritu sancto tanquam digito suo, exacuens, viuam scalam sibi ipsi condidit*, & infra, *O sanctissima, quæ principatus & potestates fefellisti, immaculata conseruata in Dei sponsam.* Quibus verbis satis aperte, & eleganter, & mysterium explicat, & rationem, & modum illius indicat. Multaque similia habet oratione secunda, & inter alia dicit, ventrem Annæ fuisse: *locum in quo Deus sanctificationis arcam condidit*, & orat. 3. dicit, *conceptionem Virginis fuisse collapsi generis nostri excitationem, & integram restitutionem.* Et orat. 1. de assumptione, *gratia*, inquit, *abyssum inuenit, quæ animam non minus, quam corpus Virginem custodiret.* Et orat. 2. *Ad hunc*, inquit, *paradisum serpens aditum non habuit*, & infra vocat eam, *immaculatam, quæ cum terrenis affectibus nihil habet commune*, & introducit Virginem hoc modo ad filium loquentem: *animam meam tibi charam accipe, quam a peccati labe puram seruasti*, & ideo lib. 3. de fide, c. 2. Virginem vocat, *semper sanctam*, quia nimirum nunquam in statu peccati fuit.

Secundo Laurent. Iustinian. sermo. de Annuncia. *Ab ipsa*, inquit, *conceptione in benedictionibus est præuenta dulcedinis, & a damnationis aliena chirographo prius est sanctificata, quam nata.* Clarius in lib. de casto connub. Verbi, & animæ. c. 7. circa medi. ait: *Quotquot ex ipsa nati sūt propagine, exceptis duntaxat mediatore Christo Iesu, & eius matre sub hac peccati lege sunt conditi.* Idem in fasciculo amoris c. 7. circa finem. Et lib. de gradibus perfectio. c. 1. post med. diserte inquit, *Ab originali delicto nullus excipitur præter illam quæ genuit mundi saluatorem.* Solent vero nonnulla loca huius sancti in contrarium citari, quæ omisi, quia nullam omnino difficultatem habent. Et de illis videri potest Epist. Philippi Stancharij, quæ in fine operum eius habetur. Tertio quidam antiquus pater, (qui ob humilitatem Idiotæ nomen sibi imposuit) & ante octingentos annos scripsit librum de contemplatione Virginis in capit. 2. & 6. veritatem hanc ex professo tractat, & definit, & ideo verba eius omitto. Quarto referri solet Cyrill. Alexandr. lib. sexto in Ioannem, capite decimoquinto, vbi sic inquit, *excepto solo Christo, & beatissima eius matre etiam excepta, omnes in peccato nascimur*: ipsum autem de natiuitate in vtero loqui patet, tum ex contextu, tum, quia si de natiuitate extra vterum loqueretur, plures deberet excipere. Notauit quidem hunc locum Feuardent. in lib. 3. Irenæi. ca. 23. ne quem-

A quam tamen minus doctum deciperet, adnotare debuisset, illum librum non esse Cyril. Sed Chlycthouei. Potest tamen hic locus Cyril. vtcunque resarciri ex homil. 6. in Concili. Ephes. habita, & habetur 6. Tom. illius capitu. 6. vbi de laudibus virginis mirè loquitur, & inter alia sunt hæc uerba, quæ ad præsentem causam facere possunt. *Salue sancta Deipara preciosum totius orbis thesaurum, lampas inextinguibilis, per quam diabolus cælo decidit, & prolapsum plasma in cælum recipitur*: & infra, *Quis vnquam de architecto audiuit, quod suum ipsius templum construxerit, & in eo habitare prohibitus sit.* Quinto, Sedulius lib. 2. paschalis de miraculis Christi in princ. (habetur Tom. 8. biblio.) qui ante millecentum annos scripsit, postquam lapsum primi hominis, & totius humani generis descripsit, inquit, fecisse Deum, *Vt vnde culpa dedit mortem, pietas daret inde salutem*, & subiungit.

Et velut in spinis mollis rosa surgit acutis.
B *Nil, quod lædat habens matremq; obscurat honore.*
Sic Eua de stirpe, sacra veniente Maria.
Virginis antiqua facinus, noua Virgo piaret.

Huius autem doctoris tanta est autoritas, vt nonnulla carmina, quibus Ecclesia in laudem Virginis vtitur, ex hoc eius lib. desumpta sint. Sexto addere possumus sanctum Vincentium Ferrerium, qui licet interdum subobscurius loquatur, tamen in hāc sententiam plane inclinat, in serm. primo de Natiuitat. dicit enim, Virginem eadem die, & eadem hora conceptionis sine dilatione fuisse sanctificatam, & subdit: *Quando corpus Beatæ Virginis fuit perfecte organizatum, & anima illi coniuncta per creationem, tunc altissimus sanctificauit tabernaculum suum*, & sermo. 2. de Natiuit. Virg. ad illius conceptionem accommodat verba illa, *fiat lux*, & addit, *non credatis quia fuerit sicut in nobis, qui in peccatis concipimur: sed statim, ac anima fuit creata, fuit sanctificata, & statim Angeli in cælo celebrauerunt* C *festum Conceptionis.*

In secundo ordine numerabimus patres qui de Virgine loquentes generaliter, & absolutè docent eam fuisse omni culpa liberam, & immunem. Quorum princeps sit August. in illo loco celebri de natu. & grat. cap. 36. *Excepta Virgine matre, de qua, cum de peccatis agimus, nullam prorsus habere volo quæstionem, inde enim scimus, quod plus gratiæ ei collatum est ad vincendum omni ex parte peccatum, quia eum concipere meruit, & parere, quem scimus nullum habuisse peccatum.* Quę quidem verba (quidquid alij contendant) non possunt ad actualia peccata coarctari. Primo quidem, quia toto illo libro generatim tractat de peccato, vt contra Pelagianos concludat neminem esse sine peccato etiam infantes. Quod non potest de actuali: sed de originali peccato verum esse. Cum ergo sb hac generali clausula Virginem excipiat, eodem sensu loqui necesse est, quia si originale peccatum habuisset illam D excipere non oportet. Secundo quia è conuerso, si de solis actualibus loqueretur, non opportuisset solam Virginem excipere, multi enim sunt qui tantum habuerunt originale peccato; vt innocentes, neque enim illo loco de solis adultis tractabat. Tertio ex ipsis verbis quæ sigillatim ponderanda sunt, dicit enim: *cum de peccatis agitur, nullam de Virgine se velle habere quæstionem*, ergo neque hanc, in qua versamur. Dicit deinde, *omni ex parte vicisse peccatum*, ergo ex parte originalis, & actualis, vt nomine Bernardi exponitur in quodam sermone super canticum: *Salue Regina*, qui inter opera eius habetur. Tandem rationem subdit: *quia concepit Deum, qui nullum habuit peccatum*, sicut ergo hic non solum actuale, sed omne omnino peccatum de Christo negatur, ita & in prioribus verbis negatur de Virgine, vt (sicut item August. dixit,

serm.

ſerm. 20. ad fratres in eremo) *talis ſuo modo ſit mater, qualis & filius.* Quarto coniungo hunc locum cum alio eiuſdem Auguſt. quinto contra Iulian. capitul. 9. vbi generalem regulam conſtituit. Eum qui in adulta ætate peccatum non fecit, in infantili ætate peccatum non contraxiſſe: ſed beata Virgo in adulta ætate peccatum non fecit, vt ex priori teſtimonio, vt minimum conſtat, ergo ex principijs Auguſt. neceſſario concluditur beatam Virginem in infantili ætate non contraxiſſe peccatum. Niſi quis fortaſſe ſubterfugiat, & poſterius illud teſtimonium de eo tantum exponat, qui ſua vi, & natura vitare potuit omne peccatum, ſeu potius impeccabilis fuit. Sed hæc euaſio gratis, &, præter vim verborum confingitur, & ſeruata proportione integrum manet argumentum. Sicut enim is, qui natura ſua eſt impeccabilis, ex ui ſuæ conceptionis immunis eſt ab originali peccato, ita quæ per virtutem gratiæ nunquam peccauit, eadem ab originali culpa præſeruata fuit. Secundus teſtis ſit Cyprian. libro de carnalibus Chriſt. operibus. cap. de natiuit. Chriſti, vbi de beata Virgine ſic loquitur: *Non ſuſtinebat iuſtitia, vt illud vas electionis communibus laſſaretur iniurijs, quoniam plurimum a cæteris differens, natura cõicabat; non culpa,* & infra; *matri plenitudo gratiæ debebatur, & Virginis abundantior gloria, quæ carnis, & mẽtis integritate eſſet inſignis.* Tertio Ambroſ. ſer. 22. in Pſal. 118. circa illa verba. *Quære ſeruum tuum domine*, inquit, *ſuſcipe me, non ex Eua ſed ex Maria. vt incorrupta Virgo, ſed Virgo per gratiã, ab omni integra labe peccati.* Et libr. de inſtit virg. capit. 5. *Non de terra, ſed de cœlo uas ſibi hoc per quod deſcẽderet, Chriſtus elegit, & ſacrauit templum pudoris.* Quarto, Hiero. circa illud Pſal. 77. *eduxit eos in nube diei*, per *nubem*, Virginem allegoricè interpretatur, quam dicit diei vocari, quia ſemper fuit in luce, & nunquam in tenebris. Et quanquam non certo conſtet hoc opus eſſe Hierony. non eſt tamen dubium, quin antiquum habeat grauem autorem. Fauet etiam idem Hierony. ſuper Eccleſiaſtes decimum, vbi conferens Virginem cum Patriarchis, & Prophetis, dicit illam fuiſſe. *liberam omni peccato, et cortice peccati.* Quinto, Sophron. Epiſt. Syn. in 6. Syn. act. 11. dicit beatam Virginem, *ab omni contagione corporis, animæ, & mentis fuiſſe liberatam*, & in codice Vaticano habetur, *ab omni corporis, & animæ mentis labe fuiſſe liberam*, & ita vertit Turrian. in panopl. Sexto, ſic etiam 5. Brun. in Pſal. 101. vocat eam, *ab omni peccato liberam*. Septimu, eodẽ modo loquitur Richar. Victor. cap. 26. & 41. in Cant. & libr. 1. de Emanuele capit. vlti. Octauo, Pet. Damia. ſerm. de natiuit. Virg. ait. *Quod vitij in eius corpore, aut mente vendicare ſibi potuit locum, quæ totius diuinitatis meruit eſſe ſacrarium.* Et ſermo. de annunciat. habet hęc verba notanda. *Cũ fecerit Deus omnia ſua opera valdè bona, hoc melius fecit, conſecratis ſibi in ea reconciliatorium aureum, in quo ſe poſt tumultus Angelorum, & hominum inclinaret, & requiem inueniret.* Tandem Arator lib. 1. in act. Apoſtolor. in princip. tomo 8. biblio. ante mille annos ſic ſcripſit.

A Nato formata ſuo, mala criminis Euę.
Virgo ſecunda fugat: nulla eſt iniuria ſexus
Reſtituit, quod prima tulit.

Tertio principaliter ſunt teſtimonia, quibus Virgo dicitur, *immaculata, incontaminata, purior Angelis.* Nam cum hæc ſpiritualis puritas conſiſtat, non ſolum in poſitiua perfectione gratiæ, ſed etiã in carentia culpæ, neceſſe eſt ad veritatem harum locutionum, quod Virgo caruerit omni culpa non minus, quam Angeli Beati. Ita demum loquuntur, Iacobus in liturgia, quam Sexta Synod. can. 32. veneratur, ibi autem ſæpę repetit, *Commemorantes* A *ſanctiſſimam immaculatam, & glorioſiſſimam dominam noſtram matrem Dei.* Circa finem vero addit, *dignũ eſt, vt te vere Beatam dicamus, & omnibus modis irreprehenſam, honorabiliorem, quam Cherubim, tibi, o plena gratia, vniuerſa creatura gratulatur, quæ es templum ſanctificatum, &c.*

Secundo, Andreas Apoſtolus (vt in eius geſtis refert Abdias libr. 4. hiſtor.) dixit, *ſicut primus Adam formatus fuit ex terra antequam eſſet maledicta, ita ſecundus Adam formatus eſt ex terra Virginea nunquam maledicta.* Tertio, in ſepti. Synod. act. 3. vocatur: *immaculata, & omni ſenſibili, & intellectuali natura purior.* Quarto, concilium Francfor. Epiſtola ad Epiſcopos Hiſpaniæ vocat, *immaculatam prorſusque puram.* Quinto, Ephrem, in lamentatione Virginis, & in oratione ad Virginem ſic incipit: *Immaculata prorſusque pura Virgo Deipara.* Sexto, Origen. hom. prima ex varijs, vocat B eam *immaculatã & dignam matrem, digni & immaculati filij.* Septimò, Andreas Cretenſ. ſer. de aſſumptione multa habet ſimilia, & Euthym. ſermo. de Zona Virginis. Octauò præcipuè notari ſolent verba Anſelmi libr. de conceptu Virginali, cap. 18. *decuit Virginem ea puritate nitere, qua maior ſub Deo nequit intelligi*, cũ ergo maior ſit puritas, quæ carentiam peccati originalis includit, & hæc merito dici poſſit eſſe ſub Deo, quando quidem non ex ꝓpria vi, & natura, ſed per gratiã Chriſti habetur, hæc puritas ſine dubio decuit Dei matrem. Vnde D. Thom. in primo d. 44. quæſt. vnica. artic. 3. ad 3. exponens hoc Anſelmi teſtimonium, dicit, B. Virginem habuiſſe tantam puritatem, vt ab actuali & originali peccato fuerit immunis. Nonò, Theodoret. lib. 3. in can. circa illa verba. *ſexaginta ſunt reginæ, ſanctiſſimam, & immaculatiſſimam Dei genitricem Mariã*, appellat, & infra inquit. *Inter tot animas omnium hominum qui ſaluantur, vt electa co-* C *lumba, eſt vna illa ſola, quæ Chriſtum genuit Virgo mater puella Maria, quę puritate profecto Cherubim, & Seraphim antecellit.* Decimo, Fulbertus Carnotens (vt Caniſ. refert, libr. 1. cap. 7. ſic Virginem ſalutat. *Aue maria electa, quę immaculata ſemper extitiſti, ab exordio tu creationis, quia paritura eras creatorem totius ſanctitatis.* Citatur etiam S. Dominic. tract. de corpore Chriſti, qui eodem modo de perpetua ſanctitate, & puritate Virginis loquitur, & Greg. Neoceſarienſ. in expoſitione ſalutationis angelicæ, dicens: *ſolam virginem fuiſſe ſanctam, & prorſus impollutam corpore & ſpiritu.* Et Anſelm. in lib. de exordio humanæ ſalutis, & Richard. Victorin. ſerm. de immaculata Virginis conceptione. item in ſerm de aſſump. quę ſub nominibus Hierony. & Aug. feruntur, & frequentiſſime apud Patres huiuſmodi locutiones reperiuntur. Denique Chryſip. Ieroſolym. presbyter in ſerm. de S. Maria, *Aue*, inquit, *ſolis ortus qui nullum ferre* D *poteſt occaſum.*

Quarto principaliter vti poſſumus illis patrum teſtimonijs, quibus docent omne gratiæ beneficium alijs collatum, perfectori modo datum eſſe virginis, vt ſupra late retulimus. Vnum enim ex præcipuis beneficijs diuinis eſt creatio in gratia, & perpetua innocentia. De qua ratione plura infra dicam. Nunc notanda ſunt verba Hippolyt. orat de ſanctificat. *Qui dixit honora patrem & matrem, vt decretum a ſe promulgatum obſeruaret, omnem gratiam matri, & honorem impendit.*

Quintò confirmari hoc non immerito poteſt ex Patribus aſſerentibus, per B. Virginem deſtructum eſſe originale peccatum, & dæmonis imperium. Neque enim originali culpæ ſubdi oportuit, illam per quam peccatum ipſum expellendum erat. Id autem multis docet Cyril. illa homi. 6. in Concil.

Epheſi.

Ephesi. & Irenæ. lib. 3. contra hæres. ca. 33. vbi dicit B. Virginem, *sibi, & vniuerso generi humano factam esse salutis causam* & Aug. ser. 35. de sanctis, *Hac prima*, inquit, *matris damna resoluit auctrix peccati Eua, auctrix meriti Maria*. Et ad eundem modum loquitur Epiphan. hæres. 78. Et Andreas Creten. orat. de dormitione Deipar. *sola*, inquit, *præter naturam fuit electa ad naturam renouandam, sola adfernit opifici vniuersa natura*. Laurentius eius Iustinia. de connub. Verbi, & animæ, capit. 9. propter hanc causam vocat Virginem, *interemptricem peccati*. Similia habet Innocen. 3. serm. 2. de assumpt. & S. Brun. serm. de natiui. Mariæ accommodans illud Iob. 40. *nunquid illudes ei aut ligabis eũ ancillis tuis*, dicit Virginem esse cui *dominus ligauit Leuiatan*. Denique Hesychius concione 2. de B. Vir. To. 7. Bibliot. sanct. inter alia vocat eam *præclarum nostræ naturæ ornamentum, gloriam luti nostri, quæ Euam pudore, Adamum comminatione liberauit, audaciam dæmonis contriuit, quam concupiscentiæ fumus non attigit, neque vermis voluptatis læsit*. Optima etiam sunt verba Anselmi libro de excellent. Virginis, capit. 9. quæ infra iterum referemus.

Responsio ad testimonia Patrũ in oppositum.

Sextò, quæ citãtur in contrarium, partim nobis fauent, partim facile exponi possunt: pauca vero cõtradicunt. Primò enim generales sanctorum locutiones eundem sensum habent, quem similes scripturæ, & conciliorum, eandem enim fidem docent. Vnde non excludũt Virginis priuilegia, cum verò solum Christum excipiunt, intelligunt solum eum ex vi suæ conceptionis fuisse sanctum ad eum modum, quo sacra scriptura de Deo dicit. *Solus habet immortalitatem nemo bonus, nisi solus Deus*, scilicet è se, & de se. Illis enim loquendi modis non excluditur omnis accidentalis participatio, seu communicatio per gratiam, vt rectè dixit Ambros. lib. 3. de fide ad Gratian. capi. 2. Hanc verò interpretationem prædictis Patrũ locutionibus necessario adhibendam esse, constat. Quia non solum de originali, sed etiam de actuali peccato loquuntur, vt patet apud August. libr. 5. contra Iulian. capit. 9. & eodem modo dixit Clemens Alexand. libr. 1. Pedag. capit. 2. *Proprium esse Dei, nihil omnino peccare*. Et Nazi. orat. 4. 9. *viri simul*, dicit, *cum vita statum, qui omni prorsus peccato vacat Deum supra humanæ naturæ modum constituisse*. & in multis ex supra citatis idem facile animaduerti potest.

In secundo ordine citatur primo August. qui solum dicit carnem Virginis fuisse, *carnem peccati*. Quod verum est, non quia illa caro aliquando fuit subdita peccato, aut informata anima carente gratia: sed quia fuit mortalis, & passibilis ex debito peccati, cui de se erat obnoxia, si per Christi gratiam non fuisset præseruata: Christi autem caro solum fuit, *in similitudinem carnis peccati*. Quia has pœnalitates non contraxit ex peccato, sed illas assumpsit, vt nos a peccato liberaret. Et idem fere sensus est secundi testimonij eiusdem August. quanquam ibi nõ dicit simpliciter Virginem mortuam fuisse propter peccatum, vt in argumento citatur, sed cum addito, scilicet propter peccatũ Adæ. Ambrosius verò, qui tertio loco ponitur, eundem sensum patitur, quanquam re vera non dicat, prout refertur, carnem Christi, in matre fuisse obnoxiam peccato, sed in parentibus, verbi gratia in Adamo, & alijs. Obseruandum vero est carnem Christi quæ propriè significat corpus, vel humanitatem eius, non posse dici obnoxiam peccato, neque in se, neque in matre, neque in parentibus, quia ab illis non per seminalem rationem descendit, sed altiori modo. Vnde solum materialiter vel (vt Aug. loquitur) *secundum corpulentam substantiam in il-*

A *lis continebatur*, solum ergo dixit Ambros. carnem Christi, prout fuit in parentibus: seu potius ipsam carnem parentum, in qua caro Christi aliquo modo continebatur, fuisse peccato obnoxiam. Quarto vero, Euseb. Emissen. non magis fideliter refertur. Non enim absolute dicit neminem caruisse originali peccato, neque etiam Virginem. sed verba eius sunt: *Per se neque ipsa Deipara immunis fuit*. Quod est verissimum: solus enim Christus per se, & vi sua immunis fuit. Dum vero hic autor addit particulam, *per se*, satis indicat per Christum Virginem fuisse immunem. Quintus qui adducitur, est Ansel. qui non solum de conceptione, sed etiam de natiuitate loquitur, & ideo eius verba in omni sententia expositione indigent. Deinde illa verba non sunt Anselmi, sed Bosõ, qui ad Anselmum velut aliquid objiciens loquitur. Cui Anselmus nihil respondet, præter quam Virginem *ab omni labe fuisse mundatam*, id est, præseruatam, vt commode exponi po-
B test, ex doctrina eiusdem Ansel. libr. de conceptu Virginali. capit. 7. vbi dicit eum qui ex semine, & cum libidine conceptus est, hoc ipso dici posse in peccatis conceptum, quia inde habet necessitatem contrahendi peccatum, & quia ipse per se non potest habere iustitiam, quam deseruit in Adamo. Non ergo requirit ex vi illius locutionis peccatum reipsa contractum, aut carẽtiam iustitiæ, sed necessitatem contrahendi peccatum, & indigentiam gratiæ Christi, vt c. 8. explicat. Quod autem ipse de Virgine senserit, alijs locis satis explicuit, quæ in superioribus retulit. Sextus erat Bernardin. Senens. qui aperte præmittit se velle ab hac quæstione abstinere, & ideo nihil in particulari dicit, sed generalibus vtitur verbis. Sanctus autem Vincent. qui septimo loco ponitur, nostram potius confirmat sententiam, vt ostensum est.

Alia testimonia, quæ in tertio ordine referun-
C tur, optime, & proprie de præseruatione intelligũtur, vt ipse etiam Caietanus fassus est. Oportet enim in hominis generatione duo distinguere, primum est ipsa conceptio seminis, quæ merito *immunda* vocatur a Patribus, *& subdita peccatis*, quia fit cum libidine, & concupiscentia, & alijs imperfectionibus ex peccato contractis, quia de se est veluti origo, originalis culpæ. Alterum est corporis animatio, quæ est propria conceptio, de qua nunc agimus & hæc, quanquam de se possit dici peccato obnoxia, tamen si coniunctam habeat sanctificationem, non propriè dicitur immunda, quia per ipsam sanctificationem mundatur, dicitur autem hæc sanctificatio propriè, *mundatio, & purgatio*, (quamuis sit etiam præseruatio) quia non solum habet pro termino, à quo simplicem negationem sanctitatis: sed etiam culpam, non quæ præcessit: sed quæ futura necessario esset, nisi gratia præueniret. Propter hanc ergo causam, dicunt sancti Virginem fuisse,
D *purgatam, & mundatam*, quanquam Nazian. non sine mysterio, *præpurgatam* dixerit.

Ex patribus, qui vltimo loco referuntur, Gerardum videre non potui, neque Antonium Paduanum, nam in concionibus eius, quæ circunferuntur, nihil huiusmodi reperitur. Rupertum verò fateor illius fuisse sententiæ, & eius æqualem Bernardum, cuius ætate cœpit festum conceptionis celebrari: priuatim tamen, & sine pontificia autoritate, propter quod (vt ipse expresse dicit) timuit ad illam sententiam accedere. Vnde si nunc viueret, & præsentis Ecclesiæ faciem videret, & Romanorum Pontificum autoritatem impense fauentem huic sententiæ, dubium non est, quin illam veneraretur. Idemque existimandum est de D. Tho. qui tantum Ecclesiæ autoritati, & consuetudini vbique defert, vt præferendam dicat cuiuscunque doctoris sancti autoritati, vt videre est 22. q. 10. art. 12. &

hac tertia par. quæst. 68. articul. 10.

Quartum fundamentum ex ratione. Vltimo loco rationibus confirmanda est nostra sententia ex re decentia, & sapientissima Dei prouidentia sumptis. Vt enim dixit Augu. lib. 3. de lib. arbi. capi. 5. *Quidquid tibi vera ratione meliˀ occurrerit, id scias fecisse Deum.* Quod tunc maxime verum est, quando contrarium aliquo modo incongruum, aut Deum minime decens apparet. Prima ergo ratio sumitur ex parte Christi Dei hominis, Prima rō. quatenus verus est filius Virginis. Decebat enim Deum puritatis, & sanctitatis amatorem talem sibi formare matrem, quæ omnino esset pura, & sancta, & ab omni peccato aliena. Ad quod maximè confirmandum valent omnia, quibus D. Thom. art. 4. probat in Virgine nullum fuisse actuale peccatum, & quæ citat ex secunda ad Corint. 6. *quæ conuentio lucis ad tenebras.* & Prouerb. 17. *Gloria filiorum patres eorum,* & Sapien. 1. *in maleuolam animam non introibit sapientia, neque habitabit in corpore subdito peccatis,* & Cant. 4. *tota pulchra es amica mea, & macula non est in te.* Maior enim macula est originale peccatum, quam aliquod actuale, & magis facit subditum dæmoni. Confirm. si quis nobilitatis auidus, & honoris posset sibi condere, & eligere parentes, sine dubio eligeret, quantum Obiectio. posset omni ex parte nobiles: ergo. Dices fortè, hoc tantum probare de eo tempore, quo Beata Virgo concepit filium, quia tunc oportuit, vt esset omnino pura. Tamen hoc falsum est, vt ex supra dictis constat. Aliàs ex hoc principio nō posset probari, Respōsio. toto tempore vitæ ante conceptionem filij, fuisse præseruatam ab omni peccato veniali, & motu concupiscentiæ: & habuisse alia priuilegia gratiæ. Ad dignitatem ergo filij non tantum pertinet puritas matris eo tempore quo illum concepit: sed simpliciter toto vitæ tempore. Quod ita declaratur. Nam eo tempore quo Beata Virgo concepta fuit, iam existebat persona illa, quæ eam sibi cōdebat, & præparabat in matrem: ergo ad prouidentiam eius & sapientiam pertinuit, ex tunc illam præuenire, & purissimam custodire. Vt si filius Regis aliquam fœminam in suam sponsam educaret, omnem adhiberet curam, vt summa semper honestate, & nobilitate viueret. Et confirmatur tandem hæc ratio ex similitudine, quam esse oportuit inter filium, & matrem præsertim in moribus, & gratia, & animæ, ac corporis puritate. Decuit ergo, vt in carentia originalis peccati essent similes, licet non æquales, est enim originale peccatum: *habitus dissimilitudinis ad Deum homini ingenitus,* vt Dionys. loquitur, capi. 2. de Ecclesias. Hierarch. huiusmodi habitum per baptismum expelli dicens, & per gratiæ infusionem, quæ hominem facit similem Deo, non ergo decuit huiusmodi habitum vel vno momento esse in Virgine, quam oportuit filio esse simillimam, cum illi data sit veluti: *in adiutorium simile sibi.* Vnde Aug. lib. de assumptione Virg. cap. 5. simili coniectura vtitur, vt ostendat rationem Virginis non vidisse corruptionem, quia nec illam Christi caro vidit.

Dici potest, totam hanc rationem præcisse considerata m recte procedere, si aliunde priuilegium hoc non esset contra dignitatem Christi, vt est vniuersalis redemptor. Propter hoc adiungitur. Secun-Secūda rō da ratio, nam hoc ipsum priuilegium Virgini concessum maxime redundat in gloriam Christi, vt redemptor est, & hanc eandem dignitatem non parum illustrat, ergo ex parte ipsius Christi nihil est, quod ad hanc veritatem credendam non inducat. Antecedens patet, quia vt supra dictum est, Dionys. cap. 8. de diuin. nom. circa finem, & August. circa id Psal. 85. *Eruisti animam meam ex inferno inferiori* Duplex est redimendi modus, vnus erigendo lapsum, alter præueniendo iam iam lapsurum, ne Duplex modus redemptionis.

A cadat, iuxta illud Psal. 143. *Redimisti seruum tuum de gladio maligno,* idest custodisti, ne interficeretur. Ex his autem posterior modus est sine dubio opus maioris gratiæ, & beneuolentiæ, & cæteris paribus maioris efficaciæ, ac potestatis, ergo decuit, vt Christus matrem suam nobilissimo modo redimeret. Præsertim, quia ad gloriam Christi pertinuit vterque redemptionis modus. Neque enim aliquis ita erit impius, vt neget, merita eius potuisse ad vtrumque sufficere, cum sint infinita, & multo efficaciora ad influendam gratiam quam peccatum Adæ ad culpam. Si autem fuerunt illa merita efficacia ad hūc effectum, oportuit sanè in aliquo manifestari, ergo maxime in matre eius & vnicè, ac singulariter in illa, tum propter singularem cum Christo cōiunctionem: tum quia propterea, ac singulari modo ad redemptionem cooperata est, illius pretium de sanguinibus suis quodammodo conferendo, quatenus ex illis caro Christi formata est. Propter Merita Christi in Virgine dimenda qualiter duxerunt. B quod, quamuis, Christus hominum sit salus: tamen Beata Virgo singulari modo eum uocat *salutare suum,* Luc. 1. Quod bene confirmant verba sancti Bernardini Senen. serm. 51. cap. 3. dicentis, Christum dominum magis uenisse in carne mortali pro beata Virgine redimenda, q̄ pro omnibus hominibus, etiam si omnes simul cum illa conferantur, & propter hanc causam illam vocat *primogenitam redemptoris,* & in hanc sententiam refert glossam in id Cantic. 4. *vulnerasti cor meum soror mea sponsa.*

Tertia ratio ex muneribus Virginis colligi potest. Dat enim Deus unicuique gratiam eo tempore, modo, & perfectione quo secundum rectam, & prudentem rationem maximè congruit fini, dignitati, & officio, in quo ab ipso Deo constituitur, vt disputat. prima. Sect. 2. explicatum est: sed prima dignitas Virginis fuit, esse matrem Dei, quo titulo illi debetur maximus amor, & honor, & cum hac C coniuncta est alia, scilicet singulari modo cooperari redemptioni: cui sint nihil potest magis esse contrarium, quam peccatum. Et ex his sequitur tertia, scilicet vt singulari modo sit domina omnium, & Regina Angelorum. Nam (vt rectè dixit Anselm.) *sicut Deus omnia creando pater est, & dominus omnium: ita Beata Virgo suis meritis cuncta reparando mater est & domina rerum,* non decebat autem dominam esse inferiorem seruis, scilicet sanctis angelis in perpetua sanctitate, & vitæ innocentia ac puritate. Tertia ratio. Dignitas Dei quanta.

Et hinc concluditur quarta ratio in quodam principio supra posito fundata. Quia nullum gratiæ beneficium alcui puræ creaturæ collatum Virgini negatum est: sed creatio in gratia est magnum gratiæ beneficium quod Adæ, & Euę collatū est, & perfecta innocentia excludens omnem colpam cō municata est angelis, ergo vtrunque multo perfectius concessum est Virgini. Nec refert, quod gra- D tia præseruans a peccato statim contrahendo nulli concessa sit, tum quia hinc fit Virginem magis indiguisse hoc beneficio, quam cæteros, ideoq; potiori iure atque ratione illi fuisse tribuendum, tum etiam, quia nihil mirū est, quod aliquid maius matri, quàm cæteris concedatur. Quarta ratio.

Quinta ratio sit. Quia Christus dispensauit cum Quinta ratio. matre in alijs legibus, vt in lege fomitis, in illa, *In dolore paries filios,* & in illa, *In puluerem reuerteris,* ergo multo magis oportuit, vt in hac lege cum illa dispensaret, qua omnes nascimur *filij iræ.* Quia nō est minus potens ad dispensandum in hac, quā in cæteris, neque erat minor causa dispensandi, sed maior, cum ad honorem matris, & filij hoc magis necessarium sit, quam reliqua. Vnde non est mirū; quod dispensatio singularis sit, quādo quidem causa vnica est, & singularis, sicut etiam caruisse dolore

re in partu, & paulo post mortem resurgere ad perpetuam gloriam corporis: ac denique carere omni inordinato motu fomitis propria, & singularia privilegia sunt ipsius Virginis. Vt etiam Bernard. notauit dicta Epist. 174. Ex quibus etiam veluti inductione quadam concluditur, mysteria gratiæ, quæ Deus in Virgine operatus est, non esse ordinarijs legibus metienda, sed diuina omnipotentia, supposita rei decentia, absq; vlla scripturarum con tradictione, aut repugnantia.

Priuilegia Virginis singularia Bernard.

Sexta rô. Sexta ratio confirmat præcedentem. Quia sicut maius malum est originale peccatum quam corruptio carnis, vel similes defectus: ita præseruatio ab hac culpa erat bonum magis necessarium, magisq; decens matrem Dei, quam cætera omnia, cur ergo Deus, quia alia concessit, hoc negaret, cum neq; ad Christi dignitatem pertineat, neque expediat, sic enim August. lib. de assumptione cap. 4 & 10. quan quam autoritate non cogeretur, propter solam vim rationum dixit, sentire se non posse carnem Virginis vermibus, & corruptioni fuisse traditam. Et si doctores catholici, qui de perpetua virginitate Beatæ Virginis disputant, prudenter dicunt, quamquam nulla esset autoritas, rationibus satis posse conuinci, cur non simili ratione sentiemus animam Virginis, nunquam fuisse aut dæmoni subiectam, aut peccati macula infectam? Quæ ratio ita commodè explicari, & ponderari potest. Nam si B. Virgini date tur optio, quid potius vellet carere à principio originali culpa, an corpus suum post mortem illæsum seruari, sine dubio illud primum eligeret. Imò addit Cordub. lib. 1. q. Theologic. quæst. 49. ad finem, potius eligere debuisse carere originali peccato, quam esse matrem Dei. Quia si hæc præcise comparentur, magis est detestanda culpa, quam quodlibet aliud malum seu quàm carentia cuiuscunq; bo ni: ergo eadem ratione sapientissimus Deus, & filius Virginis multo magis existimandus est, hoc malo illam liberasse, quam reliquis. Nec veri-simile est subleuando Virginem ad tam excellens bonum, tantum tanque indecens malum in illa per misisse.

Septima ratio. Septima ratio præcedentem declarat, & confirmat. Quia Deus non permittit aliquod malum nisi propter aliquod maius bonum, vt docet Dionys. cap. 4. de diuin. nominibus, & August. sæpe, qui ex infinita Dei bonitate, sapientia, & potentia, id euidenter colligit, sed permittere in Virgine hunc lapsum, nec per se amabile est, nec nullum adfert bonum, sed potius multa bona iam explicata impe

Obiectio. diret. Dicet fortasse aliquis non esse hanc nouam permissionem præter eam, qua Deus permisit lapsum Adæ. Sed hoc non recte dicitur. Quia diuina

Respôsio. prouidentia, quæ ad omnia particularia descendit non tantum generatim, & confuse: sed etiam in indiuiduo, & sigillatim omnia disponit, vel permittit, & in singulis momentis omnium curam habet, & præsertim existimandum est, prouidentiam valde specialem habuisse erga matrem suam, seu in illa condenda, & disponenda, non ergo est verisimile absque magna causa, & necessitate permisisse,

Obiectio. vt peccatum originale contraheret. Dicet aliquis potuisse hoc permitti ad maiorem Virginis humi-

Respôsio. litatem. Sed si hæc ratio esset valida, potius veniale, quam originale peccatum permittendum fuisset. Quia quo illud magis voluntarium est, eo magis ad humilitatem conferre potest. Deinde, illa ratio ad vtrumque est inefficax. Quia perfectior modus obtinendi, seu exercendi humilitatem est quan do id fit ex perfecto lumine, & cognitione, quam si fiat ex alicuius mali experientia. Quod humilitatis genus perfectissimum in Christo fuit, & illum Beatissima Virgo imitata est, & ideò non indiguit peccato propter humilitatis perfectionem.

A Octaua ratio potest ex effectibus colligi, duplices enim sunt effectus originalis peccati, alij culpam includunt, vel ad illam inclinant, vel indecentiam quandam, ex illa contractam continent, alij sunt mere pœnales absque vlla indecentia. Priores non fuerunt in Virgine, & ideò caruit omni culpa actuali, inordinatoque motu etiam primo, & corpus eius propter eandem causam non fuit in cineres redactum. Si ergo hi effectus propter solam indecentiam, seu habitudinem ad culpam non fuerunt in Virgine, multo minus fuit ipsa culpa. Et ideò dixit August. supra, hos effectus præsertim fomitis, & actualis culpæ habere infallibilem connexionem cum originali culpa. Alij vero effectus, cum nihil indecens, sed solam pœnam afferant, permanserunt in Virgine, quia & ad conseruandam fidem, & ad meriti augmentum, & ad maiorem cum Christo similitudinem conferunt, vt late Damascen. tractat duabus orationibus de assumptione. Neque

Octaua ratio.

Quinta, ef fectus originalis cul pę fuerunt in Virgine

B ex his effectibus colligi potest originalis culpa, quę actu præcesserit. Quia sicut remisso nobis originali peccato relinquuntur hæ pœnæ propter supra dictas causas: ita præseruata Virgine ab originali culpa, non fuit necessarium hos effectus impediri, nec decuit, vt dictum est.

Nona ratio. Nona sumitur ex simili, nam Ioannes Baptista propter munus præcursoris, Christique præceptoris fuit sanctificatus in vtero matris, sed matris dignitas infinitè superat dignitatem præcursoris & con iunctio Virginis cum Christo, & præsentia Christi in Virgine est longe altioris ordinis, & rationis, vt indicauit Angelus illo singulari Verbo, *Dominus tecum*, ergo debuit Beata Virgo sanctificari nõ solum in vtero matris, sed etiam à principio suæ conceptionis, vt non solum in quantitate gratiæ, vel aliquali temporis acceleratione, sed etiam in priuilegio veluti alterius rationis, superaret.

C Decima ex alijs diuinæ gratiæ effectibus quos Deus in ordine ad incarnationem diuini Verbi operatus est. Nam vt pararet viã Christo, ante multa tempora quosdam homines singulariter elegit, eisque abundantem gratiam contulit, vel vt essent quasi ex primarijs Christi progenitoribus, quibus fieret peculiaris Christi promissio, vel vt Christi mysterium singulari reuelatione cognitũ alijs prędicarent, & propter hæc etiam causam peculiarem populum elegit, & sanctificauit, donis, & beneficijs affecit, vt ex illo Christus nasceret. Qui ergo credibile est, motam aliquam prætendisse Deum in sanctificanda, & præparanda ipsamet matre, ex qua proximè, & immediate carne erat sumpturus, & non potius statim à principio conceptio nis eo dominum suam sanctificasse. Præsertim cum aduersarij fateantur, vel eadem die, vel eadem hora, vel etiam immediate post primum instans hoc fa-

Decima ratio.

D ctum esse, & Spiritus Sanctus eadem facilitate potuerit in ipso primo momento gratiam infundere, & hoc sit magis cõsentaneum fini huius operis, vt declaratum est.

Vndecima ratio. Vndecimam rationem addere possumus ex parte aliorum hominum sumptam. Multum enim ad gloriam hominum, & ad complementum beneficiorum Dei erga illos spectat, vt non solum quædam natura humana in Christo, sed etiam aliqua creata persona humana fuerit perpetuo innocens, & nunquam subdita dæmoni. Addo etiam, ad quãdam consummatam diuinorum operum acregoi cœlestis perfectionem hoc pertinere, tum ob maiestatem, & dignitatem reginæ tum etiam proportionis modi gratiarum, & misericordiarum Dei in illo resplendant.

Duodecima ratio. Duodecimo ita concludere possumus. Quia Theologi ad persuadendum fuisse in Virgine, a-

A lias perfectiones, non vtuntur efficacioribus rationibus, quam huiusmodi, quæ in decentia rei nituntur, & eas putant esse efficaces, quia debuit B. Virgo esse idnnea Dei mater. Cur ergo in præsenti materia non existimabimus eas efficaces, aut certe efficaciores? cum carentia peccati originalis, quæ suo modo substantiam vitæ spiritualis attingit, magis ad idoneam dispositionem matris Dei pertineat, quam aliæ perfectiones, quæ licet decentes sint, per se tamen, & formaliter sanctitatem non augent, nec minuunt, vt sunt Virginitatis integritas in partu, carnis incorruptio, carentia omnis inordinati mortus &c. Et augetur uis huius rationis, quia si eis non obstantibus negatur hoc priuilegium esse Virgini concessum, debilitantur plane rationes omnes, quibus similes gratias aut de Virgine, aut de ipso Christo persuadere solemus. Quod si dicatur alias gratias semper otti maiori aliqua autoritate: in primis existimamus non ita esse, si attente, quæ diximus ponderentur, & maxime si B tempora distinguantur, coosidereturque ætas illa, in qua, v.g. resurrectio, & assumptio B. Virginis prędicari cœpit. Deinde (quidquid de autoritate sit) nunc de illa non agimus, sed de rationum pondere & efficacia.

Tertiadecima rō.

Vltimo prudentem, & quasi practicam rationē ita conficio. Nam Ecclesia sua autoritate nobis cōcedit facultatem ita ioterpretandi scripturas, vt Virginem sub peccato re ipsa contracto non comprehendant, & non solum dat nobis licentiam, bene, & digne sentiendi de puritate, & sanctitate Virginis, sed etiam nos inuitat, & concessis indulgentijs inducit: quis ergo potest recta ratione aliter de Virgine sentire? cum præsertim recta ratio, & pietas postulet, vt quam possimus, optimam existimationem de illa babeamus. Et vnusquisque ita esse debeat erga illam animatus, & affectus, vt si in eius arbitrio, & potestate situm esset, hanc gratiam, C & priuilegium illi concedere non dubitaret. Ergo saltem in iudicio ferendo, quod nobis concessum est, euidenti ratione conuincimur, vt in illius fauorem inclinemur.

Responsio ad argumēta ioop positum. Virgo nō est simpliciter in se spiritualiter mortua.

Tandem hoc idem suadent solutionis rationum contrariæ sententiæ, quæ ex dictis colligi facila posśūt. Prima enim, quę in redemptione fundatur, potius contrariū probat, ut vidimus. Secunda vero fundata in testimonio Pauli, solum probat Virginem fuisse mortuam in Adamo, non vero in se propter speciale priuilegium, loquendo de spirituali morte. Neque enim Caietano concedimus (quidquid ipse contendat) absolute, & simpliciter ita loquendum esse, Virginem fuisse spiritualiter mortuam cum absolute nūquam caruerit spirituali vita, nec io se peccatum, & spiritualem mortem contraxerit, cuius contrarium propositione illa. de indiuidua persona prolata, significatur. Secus vero est, si sit sermo cum illo addito, *in Adamo*, sic enim est vera locutio, quia solum significat D secundum quid, & in alio fuisse mortua. Neque refert Paulum simpliciter conclusisse, *Ergo omnes mortui sunt*, in generali enim locutione facilius hoc permittitur, tum quia est locus priuilegio, tum etiam quia ex contextu, & ex alijs locis facilis erat sensus, vt ad Rom. 5. *sicut in Adamo omnes moriuntur, &c.* ad tertiam rationem iā dictum est, Christi meritum efficacius esse ad pręseruandam matrem, quam fuerit radix infecta ad influendum peccatum. Quarta item ratio ex effectibus sumpta contrarium probat, vt vidimus. Sexta quæ fundatur in singulari Christi priuilegio, ex præcedentibus sectionibus expedita est, singulare enim priuilegium Christi est, sanctum esse ea vi conceptionis suæ, hoc autem non communicatur Virgini, sed quædam eius participatio, vt declaratum

A est. Quo loco optime quadrant verba Vlpiani in lege Princeps. ff. de legibus, dicētis, *Princeps legibus subditus non est. Augusta vero licet si subdita, princeps tamen eadem priuilegia illi cōcedit, quæ ipse habet.*

Sic virgo ante Christum esset defuncta, in finū descendisset Abrahæ.

Ad quintam vero rationem, quæ aliam quæstiunculam indicat, scilicet, si beata Virgo fuisset mortua ante Christum, quid futurum esset. In primis dicitur eandem interrogationem habere locum in omni sententia. Quia ad quæstionem hanc parum refert, quod beata Virgo fuerit a peccato præseruata, vel statim post conceptionem mundata. Secundo vero dicitur data hypothesi, probabilius videri, in eo euentu descensuram fuisse in sinum Abrahæ, nec visuram fuisse Deum, donec Christus morte sua regni ianuam aperire, iuxta legem Dei ordinariam. Ita docent D. Thom. hic artic. 1. ad 3. & Alens. 3. par. quæst. 9. m. 3. artic. 2. §. 3. alij Doctores in 3. distinct. B 3. Cordub. libr. 1. quæst. 47. & probatur ex generalibus scripturæ sacræ regulis, adiuncta ratione, quia Adam peccando sibi, & vniuerso generi humano regni cœlestis ianuam occulsit, & ideò, donec satisfactum esset pro tota natura, nulli omnino patere potuit. Hæc autem ratio secundum legem communem, & ordinariam procedit.

Dubitari autem posset, an in illo euentu dispensaturus esset Deus cum Virgine, est enim hoc verisimile, ne Dei mater omnino sancta, & innocens post absolutam uiam, in aliquo inferni loco detineretur, ne statim ad patriam euolaret. In quam sententiam videtur inclinare Sco. dist. 3. q. 1. & Gers. sermone quodam de incarnatione, & in Parisiensi schola dicitur esse communis. Aliunde vero non videtur decere, vt aoima aliqua foret perfectè beata, & in statu omnino impassibili, ante quam Christus pateretur, & anima eius ad illum statum perue C niret. Deinde quia cum illa dilatio sit tantum quædam pœna, quæ sanctitatis, & amicitiæ diuinæ perfectionem nihil minueret, neque indecens est, neque incongruum, vt anima Virginis illam sustineret, veluti patienter expectans Christi animam, nolens perfectè beati, dooec illa passiones suas finiret. Et hæc posterior sententia sicut communior est: ita & verisimilior, quanquam dicere possimus sapienter prouidisse Deum, ne similis euentus accideret, vt omnia incommoda cessarent.

SECTIO VI.

Qua certitudine tenendum sit Beatam Virginem fuisse sine peccato conceptam.

RAtio dubitandi est, quia Ecclesia celebrando festum conceptionis, videtur canonizasse, seu autoritate sua declarasse Beatam Virginem D fuisse sanctam in ipso conceptioois momento, ergo vel iam hoc est de fide, vel saltem tam certum, quam indubitatum est. Summum Pontificem in canonizatione sanctorum errare non posse.

Propter hanc fortasse causam hæretici huius temporis dicunt, esse grauem culpam, & errorem contra fidem, festum conceptionis celebrare, ut refert Canis. libr. 1. capit. 8. & Paiua libr. 5. defensionis fidei circa finem. Aliqui verò catholici, iudicio prorsus contrario, putant esse de fide sententiam a nobis supra definitam. Ita sentit. Almai. de potestate Ecclesiæ, cap. 16. Clithouæ. autem super Damas. lib. 3. cap. 2. dicit contrariam sententiam esse impiam, & contra Ecclesiæ definitionem. Tuelman. verò Ioan. a. ait nou sine impietate perti

naciter

naciter defendi. Denique Parisienses in eadem dicuntur esse sententia, propter Concilij Basilien. autoritatem.

Tertia opinio est hanc sententiam de immaculata Virginis conceptione, specie tantum esse piam & probabilem, re tamen vera falsam, & ita incertam, vt nulla ratione possit Ecclesia illam definire. Ita Caiet. opuscul. citato ca. 5. & Canus lib. 4. de locis, c. 4. & lib. 7 c. 3. & lib. 12. ca. 11. Fundamentum est, quia ecclesia sine Dei reuelatione non potest aliquid definire contra generales canones scripturæ, & communiorem patrum sententiam, & expositionem.

Dico tamen primo veritatem hanc, scilicet Virginem esse conceptam sine peccato originali, posse definiri ab Ecclesia, quando id expedire iudicauerit. Probatur, nam in primis, Ecclesiam posse controuersiam hanc in alterutram partem decidere, aperte supponũt Sixtus Quartus, & Pius V. in suis decretis, & idem senserunt omnes Patres Concilij Basiliens. & docuit expresse Abulens. supra, & tandem Caiet. in fine opusculi negare non audet, sed non potest terminare hanc litem definiendo contrariam sententiam, cum falsa sit, poterit ergo hanc nostram definire. Secundo hoc ita declaratur. Quia hæc veritas est supernaturalis, multum referens ad Ecclesiæ vtilitatem, & pietatem, & peruenire res potest ad eum statum, in quo absque noua, & explicita reuelatione habeat Ecclesia sufficientia motiua ad veritatem hanc definiendam, ex implicita, & tacita Dei reuelatione sibi sufficienter proposita, ergo. Antecedens declaratur, quia sæpe Ecclesia sua autoritate, assistente sibi spiritu sancto, similes controuersias definiuit, absque noua reuelatione expressa, vt potest manifestis exemplis ostendi, in quæstione de habitibus infusis, de canonica autoritate aliquorum librorum sacræ scripturæ, de carentia omnis peccati venialis in ipsamet Virgine. Addi etiam potest exemplũ de resurrectione eius, de gloriosa assumptione, & de sanctitate natiuitatis eius, ex his enim aliqua iam sunt de fide, alia verò sunt fidei proxima, & nullus dubitat, quin tandem possint definiri. Ad hanc ergo definitionem satis est, vt aliqua supernaturalis veritas in traditione, vel scriptura implicitè contenta sit, vt crescente communi consensu Ecclesiæ, per quam sæpe Spiritus sanctus traditiones explicat, vel scripturam declarat, tandem possit Ecclesia definitionem suam adhibere, quæ vim habet cuiusdam reuelationis respectu nostri, propter infallibilem Spiritus sancti assistentiam. Quod autem hęc veritas huius ordinis sit facile hoc modo declaratur. Quia sępe in scriptura iudicata est, vt vidimus: deinde ab antiquissimis Patribus, & (vt creditur) etiã ab Apostolis est tradita, ad hęc, vniuersali Ecclesię consensione paulatim recipitur non sine magno animarum fructu, nec sine motione (vt creditur) Spiritus sancti, qui plenitudinem gratiæ Virginis, ita esse intelligendam, sensim Ecclesiam docet. Potest igitur hic Ecclesiæ consensus ita crescere, vt tandem possit Ecclesia absolutè, & simpliciter rem definire, neque contraria sententia habet probabile fundamentum.

Quid nã necessariũ sit, vt ad piã ab Ecclesia definiri possit.

Dico secundo hactenus nihil esse in hac controuersia ab Ecclesia definitum, ideoque sententiam nostram non esse de fide. Hæc conclusio colligitur ex Concilio Tridenti. Et ex decretis Sixti IIII. & Pij V. & constat, quia nulla extat talis definitio. Nam concilium Basiliense, nec propriam & expressam definitionem edidit, neque illud conciliũ habet certam, & infallibilem autoritatem. Addo neque ex festi celebritate colligi posse tantam certitudinem, quantam in alicuius sancti canonizatione esse solet, quia ipsemet Pontifex, qui hoc festum approbat, declarat se solum probare sententiam illam vt piam, magisque probabilem. Quod satis est, vt pio, & sine vllo periculo, possit hoc festum celebrari, quia primario fundatur in sanctitate Virginis, cõsequenter vero respicit circunstantiam temporis, vt pie creditam. Et idem dicendum est de approbatione religionis quæ in honorem conceptionis facta est. Aliæ verò reuelationes supra relatę nõ satis sunt certæ, nec sufficienter propositæ, vt ad certam fidem faciendam sufficiant.

Dico tertio non posse vere dici impium, aut temerarium asserere, Virginem fuisse conceptam in peccato originali, tum quia Pontifices declararũt, non esse peccatum graue illam opinionem defendere, & tenere, vt patet ex extrauag. Sixti IIII. & ex motu proprio Pij V. anni 1570. Si autem illa sententia esset temeraria, vel impia, cum materia sit valde grauis, peccatum graue esset eam defendere, tum etiam quia sententia illa habet graues autores, & fundamenta, propter quę, saltem superioribus temporibus fuit satis probabilis, & nunc etiam vtcunque tolerabilis est, & probabilis. Vbi seruandum est, falso Medinam hoc loco docere, Ecclesiam, vel Pontifices tradere hanc opinionem esse probabilem, nunquam enim hoc dicunt, sed solum nõ esse erroneam, neque esse peccatum mortale illam asserere. Quod valde diuersum est. Adde, quod in vno tempore est probabile, discursu temporis posse improbabile fieri.

Asserere Virginẽ fuisse in originali peccato cõceptã non est temerarium.

Dico quarto sententiam asserẽtem beatam Virginem fuisse immunem ab originali culpæ, consentaneam magis esse non solum rationi, sed etiam sanctorum Patrum doctrinæ, & Ecclesiæ autoritati, vt ex supra tractatis satis constat. Quocirca tam hoc tempore existimo sententiam hanc tam esse probabilem, quam intra latitudinem opinionis esse potest. Quia reuera Sixtus Quartus plurimum illi fauet, cuius decretum concilium Tridenti. approbat, & tota Ecclesia in illam vehementer inclinat, quo fit, vt contraria sententia nullo vel firmo, vel satis apparenti fundamento iam niti possit.

Quãta probabilitas ĩ opinione de immaculata cõceptione Virginis.

Vltimo tandem aduerto, ex præcepto Pij V. non licere, vulgari sermone ad populum de hac controuersia disputare, qua lege non prohibentur veritatem hanc simpliciter docere, confirmare, ac persuadere, sed interdicitur solum disputatio, controuersia, & contentio. Prohibitum etiam est sub pęna excommunicationis latæ sententiæ, ne quis alterutrã istarum opinionum damnet, vt errorem in fide, aut eius assertores dicat, mortaliter peccare, quod intelligendum puto per se, seu ex vi talis assertionis. Nam ratione scandali posset quis interdum peccare, intempestiue tragędias excitando, ex quibus facile generantur odia, contentiones, & similia incommoda, quæ iuxta debitum caritatis ordinem vitanda sunt.

Pij V. decretum.

Ex hac verò Ecclesiæ prohibitione colligit Cast. lib. 1. de iust. hæc. pun. c. 8. hæreticum esse eum, qui pertinaciter asserit alteram ex his sententijs esse de fide, quia huiusmodi homo in fide errat, asserendo esse certum, quod Ecclesia declarat esse incertum. Sed hæc sententia non placet. Quia is non errat in ijs, quæ Deus reuelauit, nec Ecclesia dicit esse reuelatum a Deo, aut esse de fide, hoc esse incertum. Sed solum docet ita esse, ex ipsa rerum euidentia, præcipitque ita doceri ad scandala, atque schismata vitanda: esset ergo ille temerarius, & inobediens, non tamen hæreticus.

ARTICVLVS III.

Vtrum per sanctificationem fuerit beatæ Virgini fomes totaliter sublatus.

154. 3.d.3.q.1. artic.2.& ibidem in expositione primæ partis te. Et op 3 c. 231.

AD tertium sic proceditur. *Videtur, quod beata Virgo non fuerit emundata ab infectione fomitis. Sicut enim pęna originalis peccati est fomes qui consistit in inferiorum virium rebellione ad rationem, ita etiam pęna originalis peccati est mors & cateræ pœnalitates corporales. Sed beata virgo fuit subiecta huiusmodi pœnalitatibus. Ergo etiā fomes ab ea totaliter remotus non fuit.*

2. Præterea, Secundæ ad Corin. 12. dicitur. Virtus in infirmitate perficitur: & loquitur ibi de infirmitate formitis, secundum quā patiebatur stimulum carnis. Sed nihil quod pertinet ad perfectionem virtutis fuit beatæ Virgini subtrahendum. Ergo non fuit Beatæ Virgini totaliter subtrahendus fomes.

li.4. orth. fi.cap.17. *3 Præterea. Damasce. dicit, quod in beatam Virginem superuenit Spiritus sanctus purgans eam ante conseptionem filij Dei. Quod non potest intelligi nisi de purgatione à fomite: nam peccatum non fecit,*

c.36, to.7. *vt August. dicit in lib. de Natura, & gratia. Ergo per sanctificationem in vtero non fuit libere mundata à fomite.*

Sed sontra est, quod disitur Cantic. 4. Tota pulchra es amica mea, & macula non est in te. Fomes autem ad maculam pertinet, saltem carnis: ergo in beata Virgine fomes non fuit.

Respondeo dicendum quod circa hoc sunt diuersæ opiniones. Quidam enim dixerunt, quòd in ipsa sanficatione B. Virginis, qua fuit sanctificata in vtero, totaliter fuit ei fomes subtractus. Quidam verò dicunt quod remansit fomes quantum ad hoc, quod facit difficultatem ad bonum, sublatus tamen fuit quantum ad hoc, quod facit pronitatem ad malum. Alij verò dixerunt quod sublatus fuit fomes, inquantum pertinet ad sorruptionem personæ, prout impellit ad malum, & difficultatem facit ad bonum: remansit tamen inquantum pertinet ad corruptionem naturę, prout scilicet est causa traducendi originale peccatū in prolem. Alij vero dicunt, quod in prima sanctificatione remansit fomes secundum essentiam, sed ligatus, in ipsa autem conceptione filij Dei fuit totaliter sublatus.

Ad horum autem intellectum oportet considerare quòd fomes nihil est aliud, quam inordinata concupiscentia sensibilis appetitus, habitualis tamen, quia actualis concupiscentia est motus peccati. Dicitur autem soncupiscentia sensualitatis esse inordinata, inquantum repugnat rationi, quod fit inquantum inclinat ad malum, vel difficultatem facit in bono. Et ideò ad ipsam rationem fomitis pertinet: quod inclinet ad malum, vel difficultatem faciat in bono. Vnde ponere quod remanserit fomes in beata Virgine non inclinans ad malum, est ponere duo opposita simul. Similiter etiam videtur oppositionem implicare, quod remanserit fomes, inquantum pertinet ad corruptionem naturæ, non autem inquantum perti-

A *net ad corruptionem personæ. Nam secundum August. in libro de Nup. & soncupiscentia, libido est, quæ peccatum originale transmittit in prolem. Libido autem importat inordinatam cōsupiscentiam, quæ non totaliter subditur rationi Et iō si totaliter fomes subtraheretur, inquantum pertinet ad corruptionem personę, non posset remanere, in quantum pertinet ad corruptionem naturæ.* c.14 to.7.

Restat ergo vt dicamus, quòd vel totaliter fomes fuerit ab ea sublatus per primam sanctificationem, vel quod si remanserit, quod fuerit ligatus. Posset enim intelligi quòd totaliter fuerit sublatus fomes hos modo, quod præstitum fuerit beatæ Virgini ex abundantia gratiæ dessendentes in ipsam, vt talis esset dispositio virium animæ in ipsa, quòd inferiores vires numquam mouerentur sine arbitrio rationis, sisut dictum est fuisse in Christo, quem sonstat

B *pescati fomitem non habuisse, & sicut fuit in Adam ante peccatum per originalem iustitiam. Ita quòd quantum ad hoc gratiæ sanctificationis in Virgine habuit vim originalis iustitiæ. Et quamuis hæc positio ad dignitatem Virginis matris pertinere videatur, derogat tamen in aliquo dignitati Christi, absque cuius virtute nullus à prima damnatione liberatur. Et quamuis per fidem Christi, aliqui ante Christi incarnationem sint secundum spiritum ab illa damnatione liberati: tamen quòd secundum carnem aliquis ab illa damnatione liberetur, non videtur fieri debuisse nisi post incarnationem eius, in qua primo debuit immunitas damnationis apparere. Et ideo sicut ante immortalitatem carnis Christi resurgentis, nullus adeptus fuit carnis immortalitatem: ita insonueniens esse videtur dicere, quod ante Christi carnem,* q.15.ar.2.

C *in qua nullum fuit peccatum, saro Virginis matris eius, vel cuiusunque alterius, fuerit absque fomite, qui dicitur lex carnis, siue membrorum Et ideò videtur melius dicendum, quod per sanctificationem in vtero non fuerit sublatus Beatæ Virgini fomes secundum essentiam, sed remanserit ligatus, non quidem per actum rationis suæ, sicut in viris sanctis, quia non statim habuit vsum liberi arbitrii, adhuc in ventre matris exstens, hoc enim est speciale priuilegium Christi: sed per abundantiam gratiæ, quam in sanctificatione recepit, & etiam perfectius per diuinam prouidentiam sensualitatem sius ab omni inordinato motu prohibentem. Postmodum verò in ipsa conseptione carnis Christi, in qua primo debuit refulgere peccati immunitas, credendum est quòd ex prole redundauerit in matrem, totaliter fomite subtracto. Et hoc figuratur Ezech. 43 vbi dici-*

D *tur: Esse glora Dei Israel ingrediebatur per viam orientalem, id est per Beatam Virginem, & terra, id est, caro ipsius, splendebat à maiestate eius scilicet Christi.*

Ad primum ergo dicendum, quod mors & huiusmodi pœnalitates, de se nō inclinant ad peccatum. Vnde etiam Christus licet assumpserit huiusmodi pęnalitates, fomitem tamen non assumpsit. Vnde etiam in Beata Virgine, vt Filio conformarstur (de suius plenitudine gratiam accepiebat) primo quidem fuit ligatus fomes, & postea sublatus, non autem liberata fuit à morte, & alijs huiusmodi pœnalitatibus.

Ad secundum dicendum, quod infirmitas sarnis ad fomitem pertinens, est quidem in sanctis viris

perfectæ virtutis occasio, non tamen causa sine qua perfectio haberi non possit. Sufficit autem in Beata Virgine ponere perfectam virtutem ex abundantia gratiæ, nec oportet in ea ponere omnem occasionem perfectionis.

Ad tertium dicendum, quod Spiritus sanctus in beata Virgine duplicem purgationem fecit. Vnam quidem quasi præparatoriam ad Christi conceptionem, quæ non fuit ab aliqua impuritate culpæ, vel fomitis: sed mentem eius magis in vnum colligens, & à multitudine sustollent. Nam & Angeli purgari dicitur, in quibus nulla impuritas inuenitur: vt Dionys. dicit 6. cap. Eccles. hierarch. Aliam vero purgationem operatur est in ea Spiritus sanctus mediante conceptione Christi, quæ est Spiritus sancti opus. c. 6 par. 3. a medio. *Et secundum hoc potest dici, quod purgauit eam totaliter à fomite.*

COMMENTARIVS.

REfert D. Tho. quatuor sententias, quarum postremam eligit, & alias refutat. Prima est, Beatæ Virgini fuisse sublatum fomitem à principio, quatenus ad malum inclinat, non verò quatenus operationem boni difficilem reddit. Quam sententiam ait D. Tho. repugnantia dicere, quia propria ratio fomitis in hoc cõsistit, vt inclinet ad malum, Obiectio. & inde est, vt difficultatem faciat in bono. Sed respondere posset, non esse de ratione fomitis, vt vtrũque illorum effectuum efficiat, sed habere veluti extensionem quãdam in obiectis, vel effectibus suis, & ideo posse tolli quoad vnum effectum, & non quoad alium: præsertim quia non semper difficultas in bono oritur ex propensione ad malum, sed ex natura talis obiecti, vel materiæ, ex inclinatione ad aliud connaturale bonum, vt difficultas ieiunij oritur ex naturali appetitu cibi, non inordinata, sed bona. Et sæpe opus virtutis fit difficile propter corruptibile corpus, quod lassatur absque inclinatione ad malum. Respondetur, distinguendam esse difficultatem in actu virtutis quam habet Respõsio. ex se, & ex obiecto, ab illa, quam habere potest ex repugnantia appetituum, vel habituum operantis, prior non spectat ad fomitem, etiam si inter dum oriatur ex mortali corpore, vel ex natura appetitus, cuius actio, vel passio est materia virtutis: vt difficile est pati mortem acerbam, sustinere grauem dolorem, potum amarissimum degustare, quę difficultas etiam in Christo fuit, posterior autem difficultas dupliciter inueniri potest, primo ex deliberatione, & consensu operantis, qui permittit inferiorem appetitum explicare naturalem propensionem in aliquo motu, & hoc etiam non pertinet ad fomitem: cum non sit præter rationis ordinem, neque difficultatem augeat, quæ in re ipsa est, sed tantum ostendat illam. Quomodo se gessit Christus, quando orabat: *Pater si possibile est*. Alio modo potest contingere hæc difficultas ex inordinato motu, & repugnantia appetitus, & hæc Peccati fomes quid sit. propriè pertinet ad fomitem. Quia (vt supra, cum de Christo disputatem, dixi) fomes nihil aliud est, quam quædam inordinatio appetitus, veluti proximè dispositi ad operandum præter rationis ordinem. Et quamquam imperfectio fomitis maximè appareat in motibus, quibus ad malum inclinat: tamen etiam si versentur circa bonum naturæ conuenientes, hoc ipso, quod rationem præueniunt, & inordinatè fiunt, ad fomitem pertinent.

Quapropter potentia, quæ huiusmodi motus A patitur, de se indifferens est, vt tam ad malum, quàm ad bonum inclinet, quia non monetur ab aliquo principio, quod inter bonum, & malum discernat, sed ab obiecto sensibili, quod de se æquè monet, etiam si rationi contrarium sit, & ideo rectè D. Thom. dixit non posse auferri fomitem, vt difficultatem efficit in bono operando, nisi etiam auferatur, vt inclinat ad malum. Quod potissimè verum est, si intrinsecam appetitus dispositionem cõsideremus, extrinsecè enim posset Deus impedire omnem motum fomitis circa mala obiecta, permittendo illum circa bona, id verò solum esset per extrinsecam prouidentiam, vel negando concursum. Sed hic modus est imperfectus, & in Virgine locum non habuit.

Secunda sententia, quam D. Thom. refert, asserebat Virgini sublatum esse fomitem, vt ad personã pertinet: non verò, vt spectat ad corruptionem naturę, & est causa traducendi originale peccatum. B Quam sententiã ex parte docuit Alens. 3. p. quæst. 9. memb. 2. articu. 1. qui hoc modo opinatur de tempore ante incarnationem, D. Thom. verò existimat esse in illis dictis repugnantiam, quia per libidinem traducitur originale peccatum, teste Aug. lib. 1. de nuptijs, cap. 14. & lib. 2. cap. 26. extincto autem fomite quoad personam, tollitur inordinata libido, ergo tollitur ratio traducendi originale peccatum, ergo necessario extinguitur fomes, etiam quoad corruptionem naturæ. Vnde sentit D. Tho. vtroque modo extinctum fuisse fomitem in Virgine, quando illi ablatus est, Sed difficilis est hæc ratio, & sententia D. Thom. quia fomitem extingui quoad corruptionem naturæ, nihil aliud esse videtur, quam personam esse ita dispositam, vt licet filium generet, vel concipiat, in illum non transfundat originale peccatum. Sed hoc modo non necessario tollitur fomes quoad naturam, licet tollatur quoad personam. Nam licet demus ita fuisse C extinctum fomitem in Virgine, vt sine vllo inordinato libidinis motu, posset etiam naturali modo concipere, sicut fieret in statu innocentię, & est probabile, vt docuit Abulens. paradoxa prima, cap. 40. & 41. & Cordub. dicto lib. 1. quæst. 45. quamquam (inquam) hoc demus, nihilominus proles sic concepta per seminalem generationem ex vi conceptionis esset obnoxia originali peccato, tum quia hoc potissimum transfunditur ex vi paterni seminis, tum etiam quia simpliciter trahitur ex peccato Adæ per naturalem originem ab illo ductam. Non verò pendet ex sanctitate, aut perfectione proximi parentis, vt latè docet August. libr. de peccato originali, cap. 33. & lib. 1. de nuptijs, cap. 26. & libr. 2. cap. 27. & ideò non video, quomodo propriè auferri possit fomes in ordine ad naturæ corruptionem, quantumuis extinguatur in ordine ad personam. Quod satis probabiliter docuit Albert. in 3. D distin. 3. quæst. 6. negans fuisse extinctum fomitem in Virgine respectu corruptionis naturæ. Quod verum esse existimo quantum ad communem legem generandi filium in originali peccato, si ex humano semine illum cõciperet, quamquam, quoad proprium sensum inordinatæ concupiscentiæ, quę propriè nomen fomitis meretur, omnino illi fuerit sublatus, vt dicemus.

Per libidinem peccatum originale traducitur.

Tertia sententia à D. Thom. relata est, in prima sanctificatione fuisse Virgini fomitem extinctum, quæ illi etiam non placet. Quarta, quam eligit est, in prima sanctificatione fuisse ligatum, in secunda verò, id est, in cõceptione filij fuisse extinctum. Sed hæc D. Thom. sententia habet magnam difficultatem, quam statim disputabimus. Solutiones argumentorum non indigent expositione.

ARTICVLVS IIII.

Utrum per huiusmodi sanctificationem fuerit consecuta, vt nunquam peccaret.

153 3.d 3. qu. 2.ar. 3. & d.13.q. 1. art.2 q. 1. cor. Et 4. d.6.qu. 1. art.1.q. 2. cor. Et op. 3.ca. 218. & 231. Et op. 7.c. 6. princ. col. 2. Et op. 60.c. 3.ar. præced. c. 12.10.3. In qu. ex no.test. q. 73. circa med. t. 4. Ho.45. in Matt. t. 2. Ho. 20 in Ioan. circa med. il lius. to 3.

AD quartum sic proceditur. *Videtur, quod per sanctificationem in vtero, non fuerit Beata Virgo præseruata ab omni peccato actuali. Quia, vt dictum est, post primam sanctificationẽ fomes peccati remansit in Virgine. Motus autem fomitis etiam si rationem præueniat, est peccatum veniale, licet leuissimum: vt August. dicit in lib. de Trinit. ergo in Beata Virgine fuit aliquod peccatum veniale.*

B *2. Præterea. Super illud Luc. 2. Tuam ipsius animam pertransibit gladius, dicit August. in quæst. veteris & noui Testamenti, quod Beata Virgo in morte Domini, stupore quodam dubitabit. Sed dubitare de fide, peccatum est. Ergo beata Virgo non fuit præseruata immunis ab omni peccato.*

3. Præterea, Chrysost. super Matth. exponens illud, Ecce mater tua, & fratres tui foris stant, quærentes te, dicit. Manifestum est, quod solum ex vana gloria hoc faciebant. Et Ioan. 2. super illud, Vinum non habent, dicit idem Chrysost. quod volebat illis ponere gratiam, & se ipsam clariorem facere per Filium: & fortassis quid humanum patiebatur, quemadmodum & fratres eius dicentes. Manifesta te ipsum mundo. Et post pauca subdit. Nõdum enim, quã oportebat, de eo opinionem habebat. Quod totum constat esse peccatum. Ergo Beata Virgo non fuit præseruata immunis ab omni peccato. C

c.36. ante med. to. 7.

Sed contra est, quod August. dicit in lib. de Natura & gratia, De sancta Virgine Maria propter honorem Christi, nullam prorsus cũ de peccatis agitur habere volo quæstionem. Inde enim scimus, quod ei plus gratiæ collatum fuerit ad vincendum ex omni parte peccatum, quod concipere ac parere meruit eũ, quem constat nullum habuisse peccatum.

Respondeo dicendum, quod illos, quos Deus ad aliquid eligit, ita præparat & disponit, vt ad id, ad quod eliguntur, inueniatur idonei, secundum illud 2. ad Corinth. 3. Idoneos nos fecit ministros noui Testamenti. Beata autem Virgo fuit electa diuinitus, vt esset mater Dei: & ideo non est dubitandum quin Deus per suam gratiam eam ad hoc idoneam reddidit, secundum quod Angelus ad eam dicit, Inuenisti gratiam apud Deum: ecce concipies, &c. Non autem fuisset D *idonea mater Dei, si peccasset aliquando: tum quia honor parentum redundat in prolem, secundum illud Prouerb. 17. Gloria filiorum, patres eorum: vnde & per oppositum, ignominia matris ad filium redundaßet: tum etiam, quia singularem affinitatem habuit ad Christum. qui ab ea carnem accepit. dicitur autem secundæ ad Corinth. 6. Quæ conuentio Christi ad Belial? tum etiam quia singulari modo Dei filius, qui est Dei sapientia, in ipsa habitauit, non solum in anima, sed etiam in vtero. Dicitur autem Sapien. 1. In maleuolam animam non introibit sapientia, nec habitabit in corpore subdito peccatis. Et ideo simpliciter fatendum est, quod Beata Virgo nullum actuale peccatum commisit, nec* A *mortale, nec veniale: vt sic in ea impleatur, quod dicitur Cant. 4. Tota pulchra es amica mea, & macula non est in te.*

Ad primum ergo dicendum, quod in Beata Virgine post sanctificationem in vtero remansit quidem fomes peccati, sed ligatus: ne scilicet prorumperet in aliquam motum inordinatum, qui rationem præueniret. Et licet ad hoc operaretur gratia sanctificationis: non tamen ad hoc sufficiebat: alioquin virtute illius gratiæ hoc ei fuisset præstitum, vt nullus motus posset esse in sensualitate eius, nisi ratione præuentus: & sic fomitem non habuisset, quod est contra supra dicta. Vnde oportet dicere, quod complementum illius ligationis fuit ex diuina prouidentia, quæ non permittebat aliquem motum inordinatum ex fomite prouenire. In cor. & art. præce.

B *Ad secundum dicendum, quod illud Verbum Simeonis, Origenes, & quidam alij doctores exponunt de dolore, quem passa est in Christi passione. Ambro. autem per gladium dicit significari prudentiam Mariæ, non ignaram mysterij cælestis: viuum est enim verbum Dei & validum, & acutius omni gladio acutissimo.*

Ho. 18. in Luc. i medio, & deinceps, to. 3. Ambr. lib. 2. in Luc. in c. cuius tit. est de Simeone, & Anna, to. 5.

Quidam verò per gladium dubitationem intelligunt. Quæ tamen non est intelligenda dubitatio infidelitatis sed admirationis & discussionis. Dicit enim Basilius in Epistola ad Optimum, quod beata Virgo assistens cruci, & aspiciens singula post testimonium Gabrielis, post ineffabilem diuinæ conceptionis notitiam, post indigentem miraculorum ostensionem, animo fluctuabat, ex vna scilicet parte videns eum pati abiecta, & ex alia parte considerans eius mirifica.

C *Ad tertium dicendum, quod in verbis illis Chrysostomus excessit. Possunt tamen exponi, vt intelligatur in ea Dominum cohibuisse non inordinatum inanis gloriæ motum quantum ad ipsam, sed id, quod ab alijs posset æstimari.*

COMMENTARIVS.

REspondet D. Thom. affirmatiue. Quam conclusionem efficacissime probat in corpore articuli, & adeo clare, vt nulla expositione indigeat. in solutionibus argumentorum explicat, dicemus latius in disputatione sequenti.

ARTICVLVS V.

Utrum Beata Vigo per huiusmodi sanctificationem adepta fuerit plenitudinem omnium gratiarum.

156 3.d.3.q.1. ar. 2. q. 3. c & d 13. q. 1.ar. 2. q. 1. c. Et op. 8. Et op.60.c.3 col. 2. & Ioã.16.co. 3.& Ro.8. lc. 5. col. 1.fi.

AD quintum sic proceditur. *Videtur, quod beata Virgo per sanctificationem in vtero, non obtinuerit gratiæ plenitudinem, siue perfectionem. Hoc enim videtur pertinere ad priuilegiũ Christi secundum illud Ioan. 1. Vidimus eum quasi vnigenitum à Patre, plenũ gratiæ & veritatis. Sed ea quæ sunt propria Christi, non sunt alteri attribuenda. Ergo beata Virgo plenitudinem gratiarum non accepit in sanctificatione.*

2. *Præterea. Ei quod est plenum & perfectum non restat aliquid addendum: quia perfectum est cui nihil deest: vt dicitur in tertio Physic. Sed Beata Virgo postmodum additionem gratiæ suscepit, & quando Christum concepit (dictum est enim Lucæ 1. Spiritus sanctus superueniet in te) & iterum quando in gloria est assumpta. Ergo videtur, quòd non habuerit in sua prima sanctificatione plenitudinem gratiarum.*

lib 3 text. 63 & 64. to. 1.

3. *Præterea, Deus non facit aliquid frustra, vt dicitur in 1. de Cœlo. Frustra autem habuisse quasdam gratias, cùm earum vsum nunquam exercuit, non enim legitur aut docuisse, quod est actus sapientiæ: aut miracula fecisse, quod est actus gratiæ gratis datæ. Non igitur habuit plenitudinem gratiarum.*

lib. 1. text. 31. & li. 2. tex. 59. to. 2.

Sed contra est, quòd Angelus ad eam dixit Luc. 1. Aue gratia plena. Quod exponens Hieron. in sermone de Assumptione dicit, Bene gratia plena: quia cæteris per partes præstatur: Mariæ verò se totam simul infudit gratiæ plenitudo.

Respondeo dicendum, quòd quantò aliquid magis appropinquat principio in quolibet genere, tantò magis participat effectum illius principij, vnde Dionys. dicit 4. cap. Cœlest. hierarch. quòd Angeli, qui sunt Deo propinquiores, magis participant de bonitatibus diuinis, quàm homines. Christus autem est principium gratiæ secundum diuinitatem quidem autoritatiuè, secundum humanitatem verò instrumentaliter: vnde & Ioann. 1. dicitur, Gratia & veritas per Iesum Christum facta est. Beata autem Virgo Maria propinquissima Christo fuit secundum humanitatem: quia ex ea accepit humanam naturam. Et ideo præ cæteris maiorem debuit à Christo gratiæ plenitudinem obtinere.

cap 4. ante medium.

Ad primum ergo dicendum, quòd vnicuique à Deo datur gratia secundum hoc ad quod eligitur. Et quia Christus, in quantum est homo, ad hoc fuit prædestinatus & electus, vt esset filius Dei, in virtute sanctificandi, hoc fuit sibi proprium, vt haberet talem plenitudinem gratiæ, quòd redundaret in omnes: secundum quod dicitur Ioannis primo: De plenitudine eius nos omnes accepimus. Sed Beata Virgo Maria tantum gratiæ obtinuit plenitudinem, vt esset propinquissima autori gratiæ: ita quòd eum qui est plenus omni gratia, in se reciperet, & eum pariendo, quodammodo gratiam ad omnes deriuaret.

Ad secundum dicendum, quòd in rebus naturalibus, primò quidem est perfectio dispositionis, puta cum materia est perfectè ad formam disposita. Secundò autem est perfectio formæ, quæ est potior, nam & ipse calor est perfectior, qui prouenit ex forma ignis, quàm ille qui ad formam ignis disponebat. Tertiò autem est perfectio finis: sicut ignis perfectissimè habet proprias qualitates, cum ad locum suum peruenerit. Et similiter in Beata Virgine fuit triplex perfectio gratiæ. Prima quidem quasi dispositiua per quam reddebatur idonea ad hoc quod esset mater Christi: & hæc fuit perfectio sanctificationis. Secunda autem perfectio gratiæ fuit in Beata Virgine ex præsentia filij Dei in eius vtero incarnati. Tertia autem est perfectio finis, quam habet in gloria. Quòd autem secunda perfectio sit potior quàm prima, & tertia quàm secunda, pa- A *tet quidem vno modo per liberationem à malo. Nam primò in sua sanctificatione fuit liberata à culpa originali: secundò in conceptione filij Dei, fuit totaliter à fomite mundata: tertiò verò in sui glorificatione, fuit liberata etiam ab omni miseria. Alio modo per ordinem ad bonum. Nam primò, in sua sanctificatione adepta est gratiam inclinantem eam ad bonum: in conceptione autem filij Dei consummata est eius gratia confirmans eam in bono, in sui verò glorificatione consummata est eius gratia perficiens eam in fruitione omnis boni.*

Ad tertium dicendum, quòd non est dubitandum, quin Beata Virgo acceperit excellenter donum sapientiæ, & gratiam virtutum, & etiam gratiam Prophetiæ: non tamen accepit vt haberet omnes vsus harum, & similium gratiarum, sicut habuit B *Christus, sed secundum quod conueniebat conditioni ipsius. Sapientia enim vsum habuit in contemplando, secundum illud Lucæ 2. Maria autem conseruabat omnia verba hæc, conferens in corde suo. Non autem habuit vsum sapientiæ quantum ad docendum: quia hoc non conueniebat sexui muliebri: secundum illud, primæ ad Thimoth. 2. docere autem mulieri non permitto. Miraculorum autem vsus sibi non competebat dum viueret: quia tunc temporis confirmanda erat doctrina Christi miraculis, & ideò soli Christo, & eius discipulis, qui erant baiuli doctrinæ Christi, conueniebat miracula facere. Propter quod etiam de Ioanne Baptista dicitur Ioannis 10 quòd signum fecit nullum: vt scilicet omnes Christo intenderent. Vsum autem prophetiæ habuit, vt patet in Cantico, quod fecit, Magnificat anima mea Dominum, &c.*

C

COMMENTARIVS.

In titulo articuli obseruare oportet, sermonem esse de prima Virginis sanctificatione. De qua in tota quæstioni est sermo, & in superioribus articulis, in quibus eisdem verbis quæstionem præponit. Vnde huic sensui accommodanda est respõsio articuli. Respondet enim D. Thom. præ cæteris habuisse Virginem maiorem gratiæ plenitudinem, quia est Christo coniunctior, quàm cæteri. Non explicat autem D. Tho. de qua plenitudine loquatur, intensiua scilicet, vel extensiua, vnde videtur sentire de vtraque esse intelligendum, & de omni gratiarum genere, quod a Christo vt a primo gratiæ fonte manat. Non est autem intelligendum, habuisse Virginem totam hanc plenitudinem in prima sua sanctificatione, quia neque tunc habuit perfectam cum Verbo coniunctionem, sed quia D tunc sanctificabatur ad hanc coniunctionem, tunc habuit plenitudinem primæ sanctificationi accommodatam, & quasi in radice, seu in semine, habuit totam plenitudinem gratiæ, quàm postea consecuta est.

Solutio ad primum facilis est. In solutione verò ad secundum & tertium extendit D. Tho. sermonem ad secundam & Tertiam Virginis sanctificationem, & ad alias gratias, quas in discursu vitæ accepit, nonnulla tamen docet difficilia, quæ in sequẽti disputatione examinanda erunt.

ARTI-

ARTICVLVS VI.

Vtrum sic sanctificari fuerit proprium B. Virginis.

137 3. d. q. 1. ar. 3. q. 14. Et quol. 6. q. 5. ar. 1. cor. in fin. & op. 3. c. 132. & Ps. 45. co. 5. ex ar. 3 & 4. huius quæst.

AD sextum sic proceditur. Videtur, quod sanctificari in vtero post Christum, proprium fuerit B. Virgini. Dictum est enim, quod propter hoc B. Virgo fuit sanctificata in vtero, vt redderetur idonea ad hoc, vt esset mater Dei. Sed hoc est proprium sibi: ergo sola ipsa fuit sanctificata in vtero.

2. Præterea, Aliqui videntur propinquius accessisse ad Christum, quã Hieremias, & Ioannes Baptista, qui dicuntur sanctificati in vtero, nam Christus specialiter dicitur filius Dauid, & Abrahã, propter promissionem eis specialiter factam de Christo. Isaias etiam expressissime de eo prophetauit: Apostoli etiã cum ipso Christo conuersati sunt: nec tamen leguntur sanctificati in vtero: ergo neque etiam Hieremiæ, & Ioanni Baptistæ conuenit sanctificari in vtero.

3. Præterea, Iob de se dicit, Iob. 31. Ab infantia creuit mecum miseratio, & de vtero egressa est mecum. Nec tamen propter hoc dicimus eum sanctificatum in vtero: ergo neque etiam Ioannem Baptistam, & Hieremiam cogimur dicere sanctificatos in vtero.

Sed contra est, quod dicitur de Hieremia, Hier. 1. Antequam exires de ventre, sanctificaui te. Et de Ioãne Baptista dicitur Luc. primo. Spiritu Sancto replebitur adhuc ex vtero matris suæ.

Est ep. 57. circa med. & dem eps to. 2.

Respondeo dicendum, quòd Aug. in epistola ad Dardanum dubiè videtur loqui de horum sanctificatione in vtero. Potuit enim exultatio Ioannis in vtero (vt ipse dicit) esse significatio rei tãtæ (scilicet quod mulier esset mater Dei) à maioribus cognoscendæ, nõ à paruulo cognitæ: vnde in Euangelio nõ dicitur, credidit infans in vtero, sed exultauit. Videmus autem exultationem non solum paruulorum, sed etiam pecorum esse: sed hæc inusitata extitit, quia in vtero, & ideo sicut solet miracula fieri facta est diuinitus in infante, non humanitus ab infante. Quanquam etiam si vsque adeo est in illo puero acceleratus vsus rationis, & voluntatis, vt intra viscera materna iam posset agnoscere, credere, consentire (ad quod in alijs paruulis ætas expectatur, vt possint) & hoc in miraculis habendum puto diuinæ potentiæ. Sed quia expressè in Euangelio dicitur, quòd Spiritu sancto replebitur adhuc ex vtero matris suæ, & de Hieremia expressè dicitur: Antequam exires de vulua, sanctificaui te: asserendum videtur eos sanctificatos in Vtero, quamuis in vtero vsum liberi arbitrij nõ habuerint.

ead. ep dicta tom. 2.

(De quo August. quæstionem mouet) sicut etiam pueri, qui sanctificantur per Baptismum, non statim habent vsum liberi arbitrij. Nec est credendum aliquos alios sanctificatos esse in vtero, de quibus scriptura mentionem non facit, quia huiusmodi priuilegia gratiæ, quæ dantur aliquibus præter legem communem ordinantur ad vtilitatem aliorum (secundum illud 1. Corinth. 12. Vnicuique datur manifestatio Spiritus ad vtilitatem) quæ nulla proueniret ex sanctificatione aliquorum in vtero, nisi Ecclesiæ innotesceret. Et quamuis iudiciorum Dei nõ possit ratio assignari, quare scilicet huic & non alij hoc munus gratiæ conferat: conueniens tamen videtur fuisse vtrumque di-

A *ctorum sanctificari in vtero, ad præfigurandam sanctificationem per Christum faciendam. Primo quidẽ per eius passionem, secundum illud Hebr. vlt. Iesus, vt sanctificaret per suum sanguinem populum extra portam passus est: quam quidẽ passionem Hieremias & verbi & mysterijs apertissime prænunciauit, & suis passionibus expressissime præfigurauit. Secundo per Baptismum, 1. ad Corinth 6. Sed abluti estis, sed sanctificatis estis. Ad quem quidem baptismum Ioannes suo baptismo homines præparauit.*

Ad primum ergo dicendum, quòd Beata Virgo, quæ fuit à Deo electa in matrem, ampliorem sanctificationis gratiam obtinuit, quam Ioanne Baptista, & Hieremias, qui sunt electi vt speciales præfiguratores sanctificationis Christi. Cuius signum est, quod Beatæ Virgini præstitum est, vt de cætero non peccaret, nec mortaliter, nec venialiter: alijs autem sanctificatis

B *creditur præstitum esse, vt de cætero mortaliter non peccarent, diuina eos gratia protegente.*

Ad secundum dicendum, quòd quantum ad alia potuerunt Sancti esse Christo coniunctiores, quã Hieremias, & Ioannes Baptista, qui tamen fuerant ei coniunctissimi quantum ad expressam figuram sanctificationis ipsius, vt dictum est.

Ad tertium dicendum, quòd miseratio, de qua ibi Iob loquitur, non significat virtutem infusam, sed quandam inclinationem naturalem ad actum huius virtutis. In cor. ar.

COMMENTARIVS.

INtentio D. Thom. in hoc artic. fuit disputare, an Ioannes Baptista, & Ieremias fuerunt sanctificati

C in vtero. De qua re disputatione præcedenti, ad demonstrandam Virginis sanctificationem, satis diximus. Addit verò, & meritò D. Tho. De nullo alio credendum esse fuisse in vtero sanctificatum. Est enim præter generalem regulam sacræ scripturæ, à qua nullus excipiendus est sine eiusdem scripturæ, vel Ecclesiæ sufficiẽti autoritate. Quod verò hic attigit D. Tho. de Ioanne Baptista, an in vtero matris vsum rationis habuerit, in sequẽti disputatione differendum erit.

DISPVTATIO IIII.

In octo Sectiones distributa.

De perfectione primæ sanctificationis B. Virginis.

D NON agimus de perfectione essentiali, constat enim gratiam sanctificantem Virginis, eiusdem rationis fuisse cum gratia, quæ alijs cõmunicatur, vt per se notum est, & ex ijs, quæ de gratia Christi supra dicta sunt, facilè ostẽdi potest? Disputamus ergò de perfectione ueluti accidentaria huius sanctificationis, quæ consistere potest, uel intensione, uel in statu talis gratiæ, uel in extensione, seu multitudine gratiarum, & uirtutum, uel in effectibus, quos per talem gratiam perficere potuit, uel denique in modo obtinendi talem gratiam per proprium actum, uel dispositionem. De quibus omnibus sigillatim dicemus. Et quamuis hoc loco præcipuè de prima sanctificatione sermo sit, si quid tamen occurrerit, quod ad reliquum uitæ tempus pertineat, & breuiter expediri possit, breuiter erit quasi per transcenuam espendendum.

SECTIO PRIMA.

Utrum Beata Virgo in prima sanctificatione acceperis consummatam gratiam, aut in quo perfectionis gradu.

Gratia Virginis in prima sanctificatione non fuit consummata.

PRimum omnium certum existimo gratiam Virginis in prima sanctificatione non fuisse consummatam. Probatur, quia gratie dicitur esse consummata in statu gloriæ: Beata autem Virgo à principio fuit in statu viatoris, non cōprehensoris. Hoc enim fuit singulare priuilegium animæ Christi, vt omnes Theologi docent, & meritò. Quia illi soli fuit gloria connaturalis ratione vnionis, statum autē viatoris non propter se, sed propter nos habuit: Virgo autem per se, & propter se fuit viatrix, vt sibi gloriam mereretur, quam connaturalem non habebat, & ideo, dum fuit in vie, non comprehendit. Et confirmatur, quia B. Virgo per fidem ambula- B uit iuxta illud: *Beata, quæ credidisti.* Luc. 1. non ergo fuit in termino. Et hæ rationes probant non solum de prima sanctificatione, seu de primo instanti, sed etiam de toto tempore vitæ mortalis. Primū ante filij conceptionem. Quia non decuit aliquem animam videre Deum ante animam Christi. Deinde ante mortem eiusdem Christi, quia non decuit aliquam animam præter animam Christi videre Deum, ente oblatam satisfactionem pro tote natora. De reliquo verò tempore solum probari potest ex ratione viatoris. Probant autem dictæ rationes, Beatam Virginem non fuisse simpliciter in termino, quandiu in corpore mortali vixit. An verò interdum in raptu, seu ad breue tempus viderit Deū, dicemus infra.

Secundo hinc sequitur Virginem non accepisse in prima sanctificatione gratiam summè intensam, quam habitura erat, quia accepit gratiam viatoris, de cuius ratione est, vt possit augeri. Est enim prin- C cipium merendi, meritum autem est causa augmēti: *Iustorum enim semita, quasi lux splendens procedit, & crescit vsque ad perfectum diem.* Prouerb. 4. Quæ ratio procedit non solum de primo instanti, sed de quolibet alio tempore vitæ mortalis, quamquam nonnulli negare hoc tentauerint de tempore post conceptionem filij, sed sine vlla probabilitate, vt infra ostendam.

Tertio, addo in prima sanctificatione fuisse datā Virgini intēsiorem gratiam, quam vlli hominum, vel Angelorum in sua prima sanctificatione. Si hæc comparatio fieret cum sola prima sanctificatione aliorum infantum, esset clarissima, existimo enim, etiam Ioann. Baptist. perfectiorem gratiam seu intensiorem accepisse in vtero matris, quam omnes paruulos, cum sanctificantur, etiam si innocentes martyres includamus. Tum quia de illo dictum est: *Spiritu sancto replebitur, &c.* & alibi, D *non surrexit maior Ioanne Baptista*, quod de prima sanctificatione à multis exponitur: tum etiā quia singulari modo, & priuilegio, & ad munus altissimum fuit sanctificatus: certum est autem tāto excellentius fuisse sanctificatam Virginem, quā Ioannem, quanto eius dignitas fuit maior, vt diuus Th. art. 6. ad primum loquitur. Comparatio autem facta generalior est respectu omnium hominum, & angelorum. Et hanc existimo esse mentem D. Tho. hic, articu. 5. tractat enim ibi (vt notaui) de prima sanctificatione Virginis, & docet in ea datam illi esse plenitudinem gratiæ, quam plenitudinem per comparationem ad alios explicat, quia scilicet post Christum sanctior præ cæteris effecta est. Ratio etiam eius hoc conuincit, quia scilicet præ cæteris coniunctior fuit Verbo, & Christo, qui est fons gratiæ. Nec refert, quod in primo instanti non-

[...]tia Virginis in prima

A dum haberet illam coniunctionem, satis est enim, habuisse ordinem ad illam, ex diuina prędestinatione. Vnde propter hunc finem sanctificata est, & veluti ad hanc formam paulatim disposita, & ideò tantò perfectius initium habuit, quantò terminus & finis altior futurus erat: tantoque melius disposita est, quantò propter meliorem formam: tanto deniq; meliora iacta sunt fundamenta, quanto ędificium altius erigendum erat. Et confirmatur quodam principio supra posito, nullum donum gratiæ collatum esse puræ creaturæ, quod simili, vel perfectiori modo nō fuerit datum Virgini, sed sanctificari à principio cum tanta gratiæ intensione, vel perfectione est magnum beneficium, & gratiæ donum, ergo perfectius datū est Virgini quam cæteris omnibus. Secundo ab effectu declarari hoc potest, quia ex vi huius primæ gratiæ, B. Virgo confirmata est in bono, & caruit omni propensione ad malum (vt infra dicemus) hic autem effectus, B vt perfecto & connaturali modo fiat, magnam gratiæ intēsionem, & perfectionem requirit. Vnde ex hoc effectu, perfectissimo modo fuisse Virginē sanctificatam colligunt Berner. epi. 174. & Lauren. Iustin. serm. de natiuit.

sanctificatione quā intēsa fuerit.

Gratia Virginis in prima sanctificatione intēsior, quā suprema, & cōsummata gratia Angelorum, & hominū.

Quarto addo, pium, & verisimile esse credere, gratiam Virginis in prima sanctificatione intensiorem fuisse, quam supremam gratiam, in qua cōsumantur angeli, & homines. Solet ad hanc veritatē accōmodari illud Psal. 86. *Fundamenta eius in montibus sanctis*, quia fundamenta sanctitatis Virginis posita fuerunt, vbi alii sancti consumantur. Quia, *diligit Dominus portas Sion super omnia tabernacula Iacob*, neque mirum, *quia altissimus, qui illam fundauit, in ea factus est homo.* Licet enim in mystico sensu argumentari, præsertim cum Ecclesia huiusmodi scripturas Virgini accommodet. Et in eundem sensum videtur Gregor. lib. 1. Reg. cap. 1. explicare illud Isa. 2. *Et erit præparatus mons Do-* C *mini in vertice montium. Potest* inquit, *huius montis nomine Beatissima Virgo designari, &c.* in vertice autem montium fuisse intelligi potest, quia gratia, quæ in alijs fuit finis & terminus, illi initium, ac fundamentum fuisse videtur. Ratio vero propria huius conclusionis sumenda est ex D. Thom. hic, quia scilicet Beatissima Virgo coniunctissima fuit Verbo. Quam rationem Caietanus existimat non procedere respectu Angelorum, quia illi (inquit) inerant coniunctiores Deo ratione beatitudinis, sed immerito, nam D. Thom. loquitur de coniunctione alterius ordinis, secundum dignitatem matris, & ex hac infert maiorem coniunctionem in genere gratiæ. Potest autem amplius hæc ratio explicari, ex Laurentio Iustiniano, dicto serm. de natiuit. Virg. Quia Beata Virgo in instanti suæ sanctificationis plus amabatur à Verbo, quèm vllus Angelus, vel homo, sed gratia respondet amori, & est quasi obiectum eius, ergo maior gratia illi D data fuit, quàm haberent Angeli, etiam beati. Maior patet, quia ex illo instanti amabat illam Verbum, vt futuram sui matrem. Totus autem hic amor debetur matri, & tota hæc perfectio gratiæ optimè quadrat cum tanta dignitate. Vnde eleganter Petrus Damian. serm. o. de Annunciatio. dixit: *Ascenet Seraphin, & videbit, quidquid maius est, minus Virgine, solumque opificem opus istud supergredi*, Et S. Vincent. Ferrer. sermo. 1. de Natiuit. Mariæ aperte sentit hanc sententiam, dicens, fuisse sanctificatam Virginem in vtero matris, supre omnes sanctos, & supra omnes Angelos, accommodans illud Psalm. 41. *Fluminis impetus lætificat Ciuitatem Dei.* Diuus autē Bernard. serm. de Natiuit. Mariæ, & clarius Damascen. solum dicunt, Beatam Virginem, etiam ante filij conceptionem fuisse Angelis prestantiorem. Quia licet nondum

dum in reipsa esset mater effecta, tamen iam erat ad hancdignitatem dastinata, & ipsamet persona Verbi illam amabat, & sanctificabit, vt personam ad se valde pertinentem, & futuram matrem suam. Quæ ratio etiam de prima sanctificationa procedit.

Obiectio.

Sed contra, quia gratia viatoris nunquam potest in intensione æquari gratiæ comprehensoris. Propter hoc, fortasse, principium Caiet. hic artic. 5. negat hanc conlcusionem. Sed existimo illud esse valde falsum (vt latius in materia de gratia, & charitate disputatur) aliàs dicendum esset Beatam Virginem, etiam in fine vitæ suæ, non habuisse intensiorem gratiam, quàm infans haberet in cœlo, quod est incredibile, & plane falsum. Quin potius probabilissimum est habitualem gratiam, præsertim quæ est in essentia animæ, intrinsecè non mutari in patria, quia idem numero habitus charitatis, & gratiæ manet, atque adeò eadem intensio quantum ad gradus in hac vita receptos, qui fortasse in vno, & eodem non augentur vltra terminum in via acquisitum, præsertim si homo in via accepit omne augmentum suis meritis debitū. Quod si fortasse respectu eiusdem, gratia sit intensior in patria, quàm in via, illud tamen, quod additur, non potest esse semper maior intensionis gradus, quàm sit in viatore habente perfectissima, & intentissima merita, cui ex vi illius gratiæ, quam habet in vis, debetur maior gloria, quam sit in multus beatis, & hoc sensu negari non potest, quin gratia viatoris sit interdum intensior, licet perfectio status beatifici, alia ratione sit axcellentior. Et eodem sansu dicimus, primam gratiam B. Virginia fuisse intensiorem, quia es vi eius, si cum illa sola transiret ad patriam, maiorem, quàm ullus angelorum gloriam fuisset habitura, & in hoc dubio nobiscum santit Medina hic art. 5. qui piè & doctè D. Thom. interpretatur.

Respōsio.

SECTIO II.

Utrum beata Virgo in prima sanctificatione omnes habitus virtutum, & donorum acceperit.

QVæstio hæc solum propter doctrinæ complementum est proposita, est enim facillima, & ideò breuissimà expedienda.

Primo ergo certum est, datas esse Virgini simul cum gratia omues uirtutes per se infusas, & omnia Spiritus sancti donà. Hoc constat, quia hæc omnia ueluti ex natura rei gratiam consequuntur. Vide Athanas. serm. de Sanctissima Deipara, ad Virginem applicans illud. *Sanctificauit tabernaculum suum altissimus*, dicit descendisse in eam Spiritum sanctum, cum omnibus suis uirtutibus assentialibus. Bernard. uerò serm. quodam de assumptione ad eandem Virginis sanctificationem accommodat illud Prouerb. 9. *Sapientia adificauit sibi domum, excidit columnas septem*, quas dicit esse, septem Spiritus sancti dona. Neque oportet ab hac vniuersali propositione excipere virtutes illss, quas propter imperfectionem beatitudini repugnantem, quam includunt, in anima Christi fuisse negauimus, vt sunt fides, & spes. Nam cum Beata Virgo fuerit sanctificata vt viatrix, fide, & spa indiguit, quamquam in gradu perfectissimo suæ gratiæ proportionato illas babuerit. Et si vera sunt principia supra posita (vt re uera sunt) ex ais colligitur habuisse Beatam Virginem perfectiorem fidem, quā Adam, uel ullus hominum, aut angelorum habuit in uia. De qua re dicam plura in sect. ult. buius disputat. Et infra in disput. de cognitione, & scientia beatæ Virginis.

Oēs virtutes morales p se stusę daię Virgini in prima sanctificatione.

De quibusdam autem uirtutibus, quæ dicunt imperfectionem contrariam, vel virtuti heroicæ, & perfectæ, vt est continentia, vel perfectæ innocentiæ, vt est pęnitentia, dubitari potest, an fuerint in Virgine. Sed huius dubioli resolutio ex ijs, quæ de Christo diximus, petenda est. Continentia enim significat virtutem in statu imperfecto, & sub hac significationa non fuit in Virg. quanquā propterea nulla virtute caruerit, quia continentia non significat uirtutem re, & essentia à cæteris distinctam. De pęnitentia verò dubium etiam non est, quin B. Virgo habuerit virtutem illam, quæ in nobis pœnitentia vocatur, siue sit eadem, quæ religio, vel charitas, siue distincta à reliquia. De nomine autem erit quæstio, an sub hoc nomine illi tribuenda sit. Nam quia pœnitentia in rigore significat retractationē, vel detestationem alicuius actionia propriè, ideò videri potest negandum esse, Virginem habuisse pęnitentiam, quia certissimum est nunquam habuissa talem actum, neque egissa aliquid retractatione dignum. Quia verò pœnitentiæ virtus non actū, sed habitum significat, ideò ferè omnes simpliciter docent, fuisse Virginem capacem huius uirtutis, quia de se capas erat peccati, quamuis huius gratia præuenta fuerit, ne illud committeret, ut dicemus.

Virtus cōtinētiæ, & pęnitentiæ in Virgine quo modo fuerit.

Secundo addimua, datas esse Virigni in prima sua sanctificatione omnes uirtutes morales etiam per accidens infusas. Hæc conclusio ast tātum probabilis, suadetur tamen, quia hæc uirtutes infusæ sunt Adamo, & similiter Euæ in sua prima sanctificatione, ergo multo magis Virgini, cui nullam gratiæ donum negatum est, quod alijs est datum. Quia altiori modo fuit mater uiuentium, quàm Eua: imo & mater omnia gratiæ, & uirtutia. Secundo, quia (ut infra dicemus) appetitua Virginis per suam primam sanctificationem, fuit perfectissimà ordinatus, & temperatus, ita ut nullum fomitis, uel cōcupiscentiæ motum sanserit, sed bic effectus accommodatissimè fit per uirtutes suo genere acquisitas, & cōnaturales, illæ enim sunt, quæ nostros affectus moderantur. Nam uirtutes per se infusæ, cum sint altioris ordinia, secum facile compatiuntur effrænatas passiones, ergo. Tertio denique quia ualde decuit, ut beata Virgo fuerit in hac perfectione simillima Christo, neque est ulla autoritas, ratio uel coniectura, propter quam hoc gratiæ priuilegium illi negetur, ergo.

Omnes virtutes morales suo genere acquisitæ Virgini in prima sanctificatione infusæ.

SECTIO III.

Vtrum Beata Virgo per primam sanctificationem donum perseuerantia, & confirmationem in gratia acceperit.

QVæstio hæc supetflua uideri posset, nisi hæretici huius temporis impio, & sathanico spiritu, grauissima Virgini imponerent crimina, quibus respondere cogimur, & cum Ambr. epist. 79. dicere *Claudat ora sua perfidia, nec matrē Domini aliquo audeat temerare conuitio.*

Sit ergo conclusio de fida certa, beatam Virginē nunquam amisisse gratiam, quam in prima sanctificatione accepit, atque adeo in illa fuisse confirmatam, & infallibile perseuerandi donum accepisse. Fundamentum sumitur ex consensu, & traditione Ecclesiæ, quæ hoc modo intelligit plenitudinam gratiæ Virginis. Neque ad hoc probandam possum plura ex scriptura, & patribus afferre, quam disputat. præced. sect. 5. attuli, & omnes rationes ibi adductæ hoc fortius conuincunt. Confirmari autem potest. Primo, quia hoc priuilegium datum est alijs sanctis. Athanasius serm. 4. contra Arian. circa med. dicit, plures sanctos fuisse *puros, & omnis criminis expertes*, & specialiter nominat Ieremiam, & Ioannem Baptistam. Idem Aug. in

B. Virgo in prima sanctificatione in gratia confirmata.

Enchirid.ca.64.dicit, hominibus interdum per gratiam cōcedi *ut hanc vitam sine crimine transigant, licet non sine peccato*, ex quo constat nomine *criminis* mortale peccatum Patres intelligere. Idem docet lib. de natu. & grat. c. 36. Confirmatur secundo, nam Ecclesia celebrans natiuitatem Virginis, hoc ipso sentit, iam tunc habuisse inamissibilem sanctitatem, quia Ecclesia non veneratur publico solemni ritu, nisi eam sanctitatē, quę perpetuo duratura est. Plura dicemus sect. sequenti.

Obiectio 1. Primo verò obijciunt, quod in fide dubitauit cum Angelo respondit. *Quomodo fiet istud?* Vnde Chrysost. homil. 49. in Genes. introducit Gabrielem ita dicentem, atque respondentem Virgini. *Ne quaras natura modum, quoniam supra naturam sunt quę fiunt. At qui propter hoc ipsum fiet, quoniam naturam non cognoscis. Itaque, qui ob rem dubitas, eam ob rem crede.* Et infrà dicit, ea de causa Gabrielem adduxisse conceptionem Elizabeth sterilis, & senis, vt Virginem ad suscipiendam fidem, quam nō satis capiebat, manu duceret, & eodem fere modo loquitur Aug. lib. quæst. noui, & veter. testam. q. 51.

Respōsio. Respondetur, beatam Virginem in eo facto tātam fidei perfectionem ostendisse, vt fidem etiam Abrahæ superarit, teste Ambros. lib. 2. de Abraham. c. 8. tantum enim abest, vt illo verbo, *quomodo fiet istud*, dubitaret, vt potius rem certo faciendam supponeret, modum autem, quo perficienda erat, inquisierit. Nam quia filij conceptio, castitatis voto videbatur, cōtraria, ad se pertinere putauit, quis esset futurus modus talis conceptionis, interrogare, & discere, quid officij in eo negotio ipsa esset præstitura. Ita fere Ambros. & alij in Lucam. Bernar. homil. 4. in *Missus est*. Hanc vero fuisse mentem, & fidem Virginis satis probant verba Elizabeth. Luc. 1. *Beata quæ credidisti.* Propter quod Irenę. lib. 3 cap. 33. audet dicere: *Quod Eua alligauit per incredulitatem, hoc Mariam, soluisse per fidem, qua & altissima mysteria statim credidit, & sine mora obediendo consensit.* Quod confirmari potest ex facto Zachariæ, ille enim reprehensus est ab Angelo, pœnaque affectus propter aliqualem dubitationem & incredulitatem: Beata autem Virgo non ita; sed de ijs, quæ interrogauit, instructa, & statim summo Dei beneficio est affecta, nullam ergo culpam, neque imprudentem moram habuit in credendo, sicut Zacharias. Quam differentiam vtriusque verba satis ostendunt, ille enim respondit, *vnde hoc sciam?* Virgo autem minimè, sed, *quomodo fiet istud?* quod rectè ponderauit Ambros. lib. 1. de officijs, c. 18. Chrysostomus ergo in citato loco pie explicandus est, dubitationem enim vocat, prudentem interrogationem & aliqualem fortasse moram in credendo, non culpabilem, sed cordatam, vel certè, non loquitur de dubitatione circa rem reuelatam, sed circa modum, quem Virgo cupiebat discere, vt in simili dixit August. lib. 16. de Ciuit. c. 24. Quod autem dicit, Angelum adduxisse exemplum Elizabeth, non intelligit adduxisse, ad confirmandam illam in fide, sed solum ad explicandum mysterium, vt August. etiam notauit proximo loco citato, quod ex ipso facto constat. Nam si exemplum Elizabeth esset Virgini propositum, vt ex uno signo aliud crederet, oportuisset non statim utrumque credere, sed alterum prius experiri, beata autem Virgo non ita fecit, sed statim utrique fidem adhibuit, & postquam Dei uoluntatem, & dispositionem probè intellexit, sine mora consensit. Vnde idem Chrysost. hom. 1. in Lucam Virginem in toto hoc negotio ualde laudat, *& fidam sermonis Angelici* appellat. Ad locum Aug. respond. librum illi non esse Aug. D. Thom. autem infra quęst. 30. art. 4. ad 2. pie uerba illa exponit, de dubitatione admirationis, non incredulitatis.

Fides Virginis Incarnationis mysterio quata.

De quo Virgo dubitauerit in mysterio Annūciationis.

Obiectio 2. Secundo accusant beatam Virginem grauissimi peccati, & negligentiæ, quod filium perdidit. Quod peccatum ita exaggerant imprudentissimi hæretici, ut cum peccato Euæ illud conferant. Ita refert Feuardent. in scholijs super Irenæum lib. 3. c. 33. Sed facile conuincitur horum impietas. Nam ipsum Euangelium Virginem excusat dicens: *Et non cognouerunt parentes eius*, ut enim notat Beda, uterque parens existimauit, alterum secum filium adduxisse. Quod si hæc causa non probatur, quia non satis constat solere uxores separatas à uiris in domum redire, certè non est difficile intelligere facile fuisse puero Iesu, sine culpa, & negligentia parentum à uia deflectere. Credibile enim est Mariam, & Ioseph redijsse simul cum alijs cognatis, & comitatu, & potuisse puerum simul cum alijs, vel parum antecedere, aut detineri, & occultè ab eis diuertere. Quod eo facilius accidere potuit sine culpa parentum, quò ipsi minus erant soliciti, quia filij virtutem, & sapientiam agnoscebant, nihilque sine illius voluntate euenire posse certo sciebant, & ideo beata Virgo illi dixit, *fili quid fecisti nobis sic?* Significans illud non potuisse nisi ex Christi voluntate euenire. At dicent, in hoc ipso verbo quodam impatientiæ, vel superbiæ genus latere. Sed impiè, ac temerè iudicant, illa enim verba, non nisi insignem fidem, & charitatem redolent quibus propterea Christus simili charitate respōdet. *Quid est, quod me quærebatis?* Quasi diceret, ob nullam aliam causam potuisse se matrem relinquere, nisi ob gloriam patris.

Obiectio. Sed dicunt tandem, non posse Virginem excusari, quòd nimia solicitudine inter cognatos, & notos illum quæsierit, hoc enim non nisi ex vili quadam, & valde humana de Christo existimatione oriri potuit.

Respōsio. Sed facile hoc etiam ex communi Patrum sententia reijcitur, qui in hoc etiam perpendunt magnam Virginis prudentiam; quæ licet in se culpam non agnosceret, quia tamen ignorabat, quid iam Christus agere disponeret, an scilicet vellet ipsam relinquere, & negotium humanæ salutis publicè aggredi, meritò erat solicita: &, quod in se erat, studebat facere, nè à filio separaretur. Præsertim cum ea Simeonis verba per sæpe mente reuolueret: *Tuam ipsius animam pertransibit gladius.*

Obiectio. Tertio obijciunt, quòd in morte filij in fide defecerit, & de filij diuinitate dubitauerit, sicut illi prædixerat Simeon. *Et tuam ipsius animam, &c.* Id enim de gladio infidelitatis, & dubitationis intelligit Origen. homil. 17. in Luc. insinuat Hilar. in id Psalm. 118. *Concupiuit anima mea desiderare iustificationes tuas.* Et Autor libri quæst. nou. & uet. testam. qui est inter opera August. q. 73. Basilius citatus à D. Thom. hic art. 4. ad 2. in epist. ad Optimum. Theophyl. Luc. 2. licet subdubitans, citantur etiam à quibusdam Chrysost. enarrat. in Psalm. 13. Euthym. Luc. 2. & Tertull. lib. de carne Christi, c. 7. quod dicant matrem incredulam fuisse, sicut & fratres, & apud Surium in homilijs Chrysost. & Amphilochij de purificatione legimus B. Virginem dubitasse de filij sui resurrectione, quamuis ibidem Chrysost. eam nihil vnquam peccasse fateatur.

Respōsio. Respondetur primum temerè, & sine fundamento verba illa Simeonis in falsum illum sensum detorqueri. Nam gladius Christi, mors Christi dicitur iuxta communem scripturę phrasim, quę animam Virginis pertransisse dicitur, quia eam summo dolore affecit. Ita Ambro. Bed. Oecume. Euthym. Luc. 2. Damasc. lib. 4. ca. 15. Cassiod. in Psalm. 104. Paulinus ad August. & Augustinus ad ipsum, epist. 58. & 59. inter epistolas Aug. Gregor. Nyss. orat. 2. de resurrectione, Bernar. serm. *Signum Magnum*, dicit amorem Virginis fuisse morte fortiorem, quia Christi mortem suam fecit, idem ferè So-

phto.vel Hierony.serm.de assumt.Ephrem, in lamentat.Virginis.Rupert.13.in Ioan.dicens. tunc sensisse Virginem dolores, quos in filij partu non senserat,tuncque singulari modo matrem nostram effectam esse,quia nos spiritualiter peperit.

Nec desunt, qui putent tantum fuisse dolorem Mariæ,vt re vera eam interfecerit ita, vt cum Christo mortua verè fuerit, licèt, postea resurrexerit: quod tamen sine fundamento confictum est, & contra omnes Patres statim citandos. Et licet Epiphan.hæres. 78. dicat, id posse intelligi de morte corporali:addit tamen Virginem non esse passam eam mortem tempore passionis Christi. Alij ergo dixerunt gladium,Christi pertransisse Virginis animam, quia ita illam affecit vt extra se ferri,& spasmum pati eã coegerit,vt S.Bernard. loqui videtur opusculo de hac re,idest,de lamentatione Virginis (si tamẽ illius est autor)& Laurent. Iustin. de Triũph.Christi agone circa finem.Bonauen.libr.de vita Christi.ca.77.79.& 80.Lodulphus de vita Christi. p.2.cap.64. & 70. Dionys. Chart. Ioann. 18. Vide etiam Sixtum Senens.lib.6.annotat.126.Sed si sermo sit de proprio spasmo, vt significat corporalẽ defectum cum perturbatione sensuum, languore, & contractione membrorum,&c. nullo modo ponendus est in Virgine, vt ostendit Caiet. opusculo de hac re. Quia illa fuisset magna imperfectio derogans multum excellenti gratiæ Virginis, & dominio,quod habebat in omnes suos motus, actus, & potentias. Vnde Ioan.Euangelista refert eo tempore,quo Christus vehementius patiebatur,Virginem stãtem permansisse,& nec animo,nec corpore concidisse. Vnde Ambros. de obitu Valentiniani,nec fleuisse illam affirmare audet,*Stantem*, inquit,*lego flentem,non lego.* Ansel.de excellentia Virginis,cap. 5.gladium mortis Christi,animam Virginis penetrasse dicit, quia tanto dolore illam affecit, vt nisi speciali Dei gratia, & fauore confortaretur,viribus prorsus deficeret. Vnde potius colligitur ex magna fide,quam tunc habuit, profectam esse magnam fortitudinem,& constantiam, quam tunc ostendit. Quod etiã habet Bernar.in cõcione super illud, *Stabat autem iuxta crucem*. Optime Ambros.de institut. Virginis.cap.7.& epist.28. Addunt etiam interdum Patres eo tempore exercuisse Virginem,actum summe obedientiæ, & charitatis erga homines, voluntarie offerendo filium pro illis,*quo actu*,ait Bonauent.in 1.dist.48.quęst.vlt.Et *Deum,& homines sibi maxime deuinxisse.* De quo etiam bene Abulens. quæst. 14. prologi Matth. & Gerson.tract.2. de Cantico decachordo. Quando ergo aliqui graues autores videntur ita exaggerare Virginis dolorem,vt spasmum,vel aliquid simile illi tribuere videantur, non intendunt imperfectionem aliquam illi tribuere,vt priuationem sensuum,contractionem membrorum, vel quid simile,sed solum vehementem dolorem, cum ingenti admiratione & quasi stupore,de qua re infra quęst. 51.forte plura. Addo præterea,per se esse incredibile Virginem Spiritu sancto plenissimã, & quæ tot viderat mysteria,passionemque filij, omnes circunstantias,& rationes eius iam habebat pręcognitas, tam facile dubitasse. Denique cura,quam Christus in cruce de matre sua habuit, sufficiens testimoniũ esse debet,fidẽ, & charitatem nunquam in matre defecisse.

Constantia Virginis in morte Christi quanta.

Ad Patres ergo,qui in obiectione citantur, verba Origenis(si illius sunt) nullam patiuntur expositionem: verisimile tamen est, ab aliquo indocto vel hæretico fuisse inserta.Ipse enim hom. 1. ex varijs egregiè sentit de Virginis innocentia, & sanctitate. Et D.Thom. hic articu.4. ad secundum, refert Origenem exposuisse uerba Simeonis de gladio doloris,non dubitationis. Basilij locum uidere non potui,quia illa epistola non extat.D. Th. autem illum pie exponit de admiratione quadam, & stupore, quo ita interdum suspenditur animus uisa re noua,ut quasi dubitare uideatur. Et eodem modo exponitur Aug.quanquam liber ille (ut dixi)incerti sit autoris.Ad Chrysos.Respondeo,inter eius opera nullam esse enarrationem in Psalm.13. si tamen fortasse alicubi reperiatur, eodem modo exponẽdus est Euthym.falso citatur, imo expresse docet contrarium.Theophyl.uero,nihil satis affirmat,Tertul.denique aut intellectus non est, aut infideliter citatur. Verba enim eius sunt,*fratres domini non crediderunt in illum,mater vero non demonstratur adhæsisse illi.* Ibi non loquitur de fide eius, sed de consuetudine sequendi,seu comitandi Christum, ut patet ex uerbis, quæ subiungit, *cum Martha, & Maria alia, in commercio eius frequentantur.*

Responsio ad testimonia Patrũ.

SECTIO IIII.

Vtrum Beata Virgo in prima sanctificatione ita fuerit in bono confirmata, vt nec venialiter peccare potuerit?

OMissis hæreticis, inter scholasticos Gregor. in 2.distinct. 30.quæst.1.artic. 1.ausus est dicere Virginem interdum uenialiter peccasse, ne illam fateretur fuisse à peccato originali immunẽ, quia iuxta Augustini regulam, nullus est in peccato originali conceptus,qui non interdum uenialiter peccauerit. Cui sententiæ nonnullæ Patrum locutiones interdum fauere uidentur. Sed nihilominus hæc sententia ab Ecclesia reiecta, & damnata est.

Dicendum est ergo,Beatam Virginem in prima sanctificatione fuisse in bono confirmatam,& donum gratiæ,ac singulare Dei auxilium accepisse,ut nec leuissimam culpam unquam cõmitteret. Hæc ueritas,quoad rem quæ in illa intenditur, scilicet, Virginem nũquam peccasse uenialiter, de fide est, & definita esse fertur in Concilio Claramontano sub Vrbano Secundo, (ut refert Vega libr. 14. in Trid ca.18.)Concilium etiam Trid.Sess.6. can. 23.licet directè hoc non definiat,id tamen supponit,dum docet Ecclesiam tenere, Beatam Virginẽ ex speciali Dei Priuilegio omnia uenialia peccata uitasse.Et hanc esse antiquorum Patrum traditionem,& consensum;constat ex iis,quę disputatione præcedenti. Sect.5.adduximus.Præsertim ex illo celebri loco August.lib.de nat. & grat.capit.36.*Cum de peccatis agimus,nullam de Virgine matre haberi volo quæstionem,&c.* & ex Bernar. epist. 174. & ser.2.de assumpt.*Absit(inqt) vt proprij quidquam inquinamenti hæc aliquando habuisse dicatur.* Et ex Ruperto lib.7.de glorificatione Trinitatis. cap.13. & lib.6.in Cant.circa principium.Richar.de S. Victor.lib.2.de Emanuele cap. 30.& lib.super Cantica cap.39.ubi inquit. *Omnes Virgines esse species Christi,Beatam autem Virginem esse specialem eius speciem, qua speciem suam nunquam per aliquod peccatum mortale,vel veniale maculauit.* Denique constat hęc traditio ex communi consensu Theologorum in 3.dist.3,qui uarijs rationibus, & coniecturis hanc ueritatem confirmant.Nobis uero sufficere uidentur,quæ disput.præced.sect.5.adductæ sunt,& quas D.Tho.in hoc art.4.& opuscu. 6.art. 3.& quodlib.6.art.7.docuit.

B. Virgo nunquã venialiter peccauit.

Quanquam uero certum sit Beatam Virginem nunquam peccasse. Dubitant tamen Theologi, an ab exordio suæ sanctificationis facta fuerit impeccabilis. Quidam enim simpliciter affirmant, ut Gabriel.in 3.distinct.3.quæst.2.articu.3.sequens OKam, & Almainus distinct. 12. quæst.2. Alij absolute

solute negant toto tempore vitæ mortalis fuisse impeccabilem, sed potius potuisse peccare, quamuis auxilium gratiæ receperit, vt nunquam peccaret, ita Durand. distin. 3 quæst. 4. Alij verò distinctione vtuntur dicentes in prima sanctificatione datum esse Virgini solum, vt nunquam peccaret, in secunda verò, idest in filij conceptione additum esse, vt nec peccare etiam posset. Ita sentit D. Tho. hic art. 4. ad primum, clarius in 3. distin. 3. quæst. 1. artic. 2. Bonauen. artic. 2. quæst. 1. Alens. 3. p. quæst. 9. m. 3. art. 2. §. 2. & fuit hæc sententia Richar. Victor. libr. super Cant. c. 26.

Responsio.

Sed via intelligo supposita fidei doctrina, quæ possit esse diuersitas inter has opiniones, quæ ad rem pertineat. Primo enim certum est Beatam Virginem in hac vita, nunquam fuisse impeccabilem ab intrinseco ad modum beatorum, quia fuit tantum viatrix, vt supra dictum est. Deinde certum etiam est à prima sanctificatione habuisse talia gratiæ dona, & auxilia, vt infabiliter nunquam peccaret, quia talis gratia necessaria est ad nunquam venialiter peccãdum, & hoc est speciale priuilegium, quod iuxta Concilium Triden. illi concessum est. Vnde fit simpliciter concedendum esse in prima sanctificatione fuisse confirmatam in bono, vt nunquam peccaret, quia hæc cõfirmatio idem est cum prædicto priuilegio, seu gratia speciali: ex quo etiã fit, vt in sensu composito peccare non potuerit, aperte enim repugnat cum tali dono gratiæ peccatum existere; seu componi, vt per se constat. Tertio addo, hoc donum non constitisse in solis habitibus infusis, vel in sola aliqua inhærente qualitate, quia seclusa visione Beata, & Dei amore necessario, qui illam consequitur, nulla qualitas inhærens per se sola potest efficere, vt infabiliter homo nunquam peccet, nisi adiungatur, singularis Dei prouidentia, & protectio, per actualia, & specialia Dei auxilia, vt expresse docuit D. Thom. q. 24. de verit. art. 9. & constat ex ijs, quæ supra diximus de Christi impeccabilitate, & de carentia fomitis, quæ iterum Sect. sequenti attingemus.

B. Virgo quomodo fuerit impeccabilis.

Addo tamen, quarto accepisse Virginem in prima sanctificatione perfectionem gratiæ habitualis, & virtutum omnium huic insigni effectui confirmationis in bono proportionatam. Quia licet posset Deus cum minima gratia habituali per auxilia actualia ita custodire Virginem, vel alium hominem, vt infallibiliter nunquam peccaret, suauis tamen ratio diuinæ prouidentiæ postulat, vt is, cui tale donum confertur, intrinsecè disponatur per habitus virtutum perfectissimo, & heroico modo, prout necessarium est, vt homo facile, & iucundè omnia virtutum opera in quacunque opportunitate operetur, quod valde necessarium est ad vitandum omne peccatum, etiam veniale. Quod magis ex ijs, quæ Sect. sequenti dicemus constabit. Ex quo sequitur confirmationem hanc in bono datam Virgini in prima, vel secunda sanctificatione, formaliter seu in essentiali modo non fuisse diuersam, sed solum potuisse differre secũdum magis, & minus, quatenus maiora dona gratiæ habuit B. Virgo in secunda sanctificatione, quam in prima. Vt si Deus confirmauit in gratia Beatum Ioannem Baptistã, & Sanctum Thomam v. g. modus confirmationis formaliter idem est, quamuis Ioannes in maiori gratia fuerit confirmatus. Et ratio est. Quia vtraque confirmatio fit per dona eiusdem rationis, & habet effectus, & relinquit libertatem eiusdem rationis. Sicut enim Beata virgo post primam sanctificationem in sensu composito peccare non poterat, & nihilominus libere implebat præcepta: ita & post secundam, non est ergo inter eas formalis differentia.

Virgo nõ

Ex quo tandem concludo simpliciter, ac formaliter loquendo non magis fuisse impeccabilẽ Beatam Virginem post secundam sanctificationem, quam post primam. Quia post vtraque ex vi intrinsecæ dispositionis peccare poterat, vnde in sensu diuiso, atq; simpliciter dici potest habuisse semper potentiam peccandi, habuit enim libertatem, qua *potuit transgredi, & non est transgressa*, quamuis in sensu composito in nullo tempore, vel statu, potuerit peccare, vt dictum est. Potest autem nonnulla differentia assignari inter statum, quem Beata Virgo habuit ante, uel post conceptionem filij. Nam ante conceptionem, licet esset præordinata in matrem Dei, tamen nondum in se receperat dignitatem aliquam, cui hæc confirmatio in bono deberetur, licet Deus perfectioni suæ sapientię, & prouidentiæ deberet vt illam conferret Virgini, quam in matrem suam prædestinauerat: at verò post conceptionem filij habuit Beata Virgo in se singularem matris dignitatem, cui veluti ex natura rei debita erat hæc gratia confirmationis in bono. Et hac ratione dici potest magis impeccabilis post secundam, quam post primam sanctificationem, vt si decreuisset Deus naturam aliquam prius in se existentem postea sibi hypostaticè vnire, decuisset certe, vt illam à peccato præseruaret, etiam tempore, quo ante vnionem existeret, nihilominus tamen longè aliter esset impeccabilis post unionẽ, quam ante illam. Ita igitur suo modo dici potest in præsenti materia, quanquam exemplum non sit omnino simile, sed proportionale.

magis impeccabilis post secundã sanctificationẽ quã post primam.

Confirmatio i bono vnde Virgini debita.

Circa doctrinam hanc occurrebant difficultates de concordia huius confirmationis in bono cũ libertate arbitrij, sed hæ, & communes sunt omnibus confirmatis in gratia, & cum his fere coincidunt, quæ supra circa Christi impeccabilitatem tractatæ sunt. Illinc ergo petatur earum resolutio. Obiectiones uero nonnullæ contra conclusionem fidei hoc loco soluendę sunt. Prima est, quia sæpè scriptura dicit neminem esse, qui non peccet, & eodem modo loquuntur sancti, & Concilia, ut uidere est in Mileuit. can. 6. & 8. ubi etiam definit propterea omnes uerè posse dicere, & orare, *Dimitte nobis debita nostra*. Quã orationem, utpote a Christo traditam, Beatam uirginem frequenter fudisse nullus negabit. Respondetur, nos generales sermones, speciale Virginis priuilegium non excludere, ut Concilium Tridentinum declarauit, imo Augustinus libro de Spirit. & lit. cap. 2. dicit. *Si quis de aliquo sancto affirmet nunquam peccasse, non proprijs viribus sed gratia, & dono Dei, non multum esse cũ illo contendendum, sed potius, si id sufficienter ostendat, illi esse gratulandum.* Hæc August. Quia uero de nullo alio præter quam de Virgine priuilegium hoc satis ostendi potest, ideo ad nullum aliũ extendendum est, ut in materia de gratia latius traditur. Ad illud uero de oratione dominica dicunt quidam, licet Beata Virgo nunquam peccauerit, non tamen semper, & in omni actu suo hoc certo cognouisse, sed interdum dubitasse, & ideo potuisse dicere: *Dimitte nobis debita nostra*. Sed hoc existimo falsum, & contra excellentem Virginis perfectionem: Dominabatur enim suis omnibus actibus perfectissime, & in omni opere suo perfectè cognoscebat, & cõsiderabat, quid secũdum rectam rationem fieri posset, & oporteret. Et ideo perspicuè, & clarè uidebat, quale unumquodque opus suum existeret, neque aliquid operata unquam est, quod non prius certo existimaret Deo gratum acceptumque fore. Alioqui, si uel incõsiderate, uel cum aliqua practica dubitatione operaretur, non posset ab omni culpa, uel imperfectione fomitis excusari. Dicendum est ergo, potuisse Virginem pro alijs, seu pro uniuersa Ecclesia illa uerba proferre. *Dimitte nobis debita nostra*. Pro se uerò gra-

Responsio.

tias

tias potius de acceptis beneficijs agebat, eorumque perpetuam durationem postulabat.

Respõsio. 2 Secundo obijcitur Beatæ Virgini, quod humana ambitione miraculum à filio postulauerit, eam que ob rem ab ipso fuerit reprehensa. Ioann. 2. vt Chrys. homil. 20. & Theoph. ac Euthym. videntur exponere, & videtur fauere Athanas. sermo. 4. contra Arian. quatenus dicit fuisse matrem à Christo increpatam, & Irænæus lib. 3. contra hæres. capit. 18. dum inquit, Dominum repellendo eius intempestiuã festinationem dixisse, *Quid mihi, & tibi est mulier?*

Respõsio. Respondetur nullum ambitionis signum, sed potius eximiæ fidei, & charitatis in ea Virginis petitione fuisse, vt effectus probauit, exaudiuit enim Christus matris orationem, quare nulla ratio permittit credere ex inani gloria fuisse profectam. Vnde Cyril. libr. 2. in Ioann. capit. 22. fidem Virginis in hac petitione ostendi dicit, quia omnia credidit filio possibilia, quamuis nondũ Christus miracula edidisset, & capit. 24. *Magnam, inquit, auctoritatem, & dignitatem deferri sibi a Domino mater non ignorauit, quæ persuaso vt par erat, filio, ministros præparat.* Et Euseb. Emiss. serm. in dominicam secundam post Epiphaniam. Virginem, ait, Spiritu sancto plenam illud miraculum præuidisse, quod filius facturus erat. Et Bernard. sermo. 46. super Cantic. prudentiam verborum Mariæ ponderat. *Quia non precatur, nõ imperat, sed tantum defectum vini nuntiat, quia cũ beneficis, & ad liberalitatem propensis nõ gratia violentiter exprimenda sed solum est occasio proponenda.* Constat igitur verba illa Christi, *quid mihi & tibi est mulier?* nullam reprehensionem continere. Vt enim rectè dixit Iusti. martyr. q. 136. ad Gent. *Nondum verbo matrem obiurgauit, qui facto honorauit.* Et Cyril. dicto libr. 2. capit. 23. *Quantus, inquit, honor parentibus debeatur, facile ostendit, cum statim ad actum propter matrem accedat.*

Sensus autem illorum verborum Christi varie a sanctis exponitur, 1. Iustin. martyr. supra dicit, sensum Christi solum fuisse dicere matri, neque ad illam, neque ad sese pertinuisse vinum prouidere. Vnde ait, *quid mihi & tibi?* idest, quid ad nos attinet, quod si ex magna charitate tua vis, vt miraculose illis subueniam, dic ministris, vt faciant, quæ ergo præcepero, &c. quam expositionem habet etiam Epipha. hæres. 51. & 79. & Euthym. ibi. Et est probabilis expositio, cum qua ita connectenda sunt verba sequentia. *Nondum venit hora mea*, idest, si ex charitate cupis, vt illis subueniam, prius quam vini defectus omnibus inuitatis manifestus sit, non hoc ad nos pertinet, sed potius oportet, vt omnes prius intelligant vinum defecisse, vt miraculum euidentius fiat, & ideo nondum venit hora illud faciendi. Quæ expositio quoad hoc vltimum verbum, videtur fuisse Irænæi. li. 3. contra Valen. c. 18. est etiam Chrysost. hom. 21. in Ioann. & August. serm. 41. de tempore, & Euthymij capi. 2. in Ioan.

Solum obstat huic expositioni, quia verba illa, *Quid mihi, & tibi*, iuxta phrasim Hebraicam, non significant, quid ad nos? Sed quid mihi tecum est? vt Ioel. 3. *Quid mihi, & vobis Tyrus, & Sidon?* Luc. 8. *Quid mihi, & tibi Iesu fili Dei?* Et eodem sensu Matth. 27. dixit vxor Pilati ad illum. *Nihil tibi, & iusto illi*, idest, nihil rei tibi cũ illo sit, vel noli quid quam negotij habere cum illo.

Posita ergo hac verborum significatione, est secunda expositio August. tract. 8. in Ioan. Christum illa verba ad suam diuinitatem retulisse, virtus enim faciendi miracula conuenit Christo ratione diuinitatis, ad quam etiam ostendendam miracula ordinanda erant, non ad demonstrandam generationem ex matre. Propter hanc ergo causam dicit,

A quid mihi tecum est, quod scilicet ad miraculum perficiendum pertineat? non enim ex te diuinitatem, sed humanitatem habeo. Quam expositionem habet idem August. tract. 19. in Ioan. & libr. de fide & symb. capit. 4. & libr. 2. de symbolo ad catechumenos capit. 5. Greg. libr. 8. epist. 42. Beda D. Thom. Glos. & alij in Ioan. & ferè idem sensit Greg. Nyss. oratio. in illud dictum Apostoli, *tunc erit, & ipse subiectus, &c.* cum inquit Christum bis verbis quasi repulisse matrem, eo quod veluti iure materno miraculum postularet. Quod etiam indicauit Athanas. sermo. 4. contra Arianos, & August. supra. sed nõ est intelligendum hos sanctos docere, Virginem opus illud quasi iure materno sibi debitum præcepisse, aut postulasse (id enim est de fide, & humilitate Beatæ Virginis sentire, indignum est) præsertim cum verba eius tantam erga Christum reuerentiam prę seferant, vt nec ex

B presè rogare, sed solum indigentiam, & occasionem bene faciendi proponere ausa fuerit, vt Bernard. supra notauit. Intelligendum ergo est, propter circunstantes illo modo Christum matri respondisse, nu opus illud ex naturali affectu, aut potestate profectum putarent, vt in simili dixit Christus Ioann. 11. & 12. & hoc modo est etiam hæc expositio subtilis, & probabilis.

Tertia verò expositio addi potest, vt Christus de se vt homine loquatur, & sensus sit. *Quid mihi, & tibi*, idest, quid mihi tecum est? quod non simpliciter, & absolute est intelligendum, sed in ordine ad negotium, de quo agebatur, seu respectu miraculi perficiendi ac si diceret, non est hoc opus tale, vt ex humano respectu, vel consanguinitate pendeat, sed diuino obsequio, & voluntate. Ita fere Grego. Nys. supra, & Maximus, sermone secundo Epiphaniæ, & Bernar. sermo. 1. & 2. Dom. primæ post Epiphan. In quo sensu non sunt hæc

C verba reprehensionis, sed instructionis propter circunstantes, vt circa expositionem August. diximus, nam hæ duæ expositiones fere in idem recidunt.

Ad testimonia ergo in principio citata responde tur, Chrysost. & qui eum secuti sunt, excessisse (vt D. Thom. inquit.) Vnde eorum sententia, iam erronea est, vt diximus: piè autem exponi possunt, eos non sensisse in Virgine fuisse ambitionis, aut vanæ gloriæ motum, sed solum iudicari suspiciosè ab ijs, qui præsentes aderant, potuisse, & ideo Christum Dominum eo modo respondisse. Ad Athanas. dicendum est Christum reuera non reprehendisse Virginem, quia vera, & rationabilis reprehẽsio culpam aliquam supponit, sed fortasse Athanasius increpationem vocauit illam admonitioné, Respõsio. ad testimonia Patrũ.

D seu instructionem potius, quam Christus illis verbis insinuauit non tam propter Virginem, quàm propter alios circunstantes, vt declaratum est. Et idem dicendum est ad Irenæum. Non enim potest verè dici Beata Virgo passa fuisse repulsam, cum, & quod petijt impetrauerit, & Christus non propter aliquem defectum Virginis, sed quia nondũ erat tempus opportunum ad patrandum miraculum, illud aliquantulum differre voluerit, vt ex illis verbis patet, *nondum venit hora mea*, quod quidem Virginem latere potuit sine illius culpa. Non enim tenetur, qui orat, scire, quãdo sit opportunum tempus obtinendi, quod postulat, præsertim cum Beata Virgo non importunè petierit, vt statim miraculum fieret, sed solum aliorum indigentiam, suamque intercessionem insinuauerit. Vnde factum est, vt non solum non fuerit à Christo repulsa, sed potius vt propter amorem eius, Christus aliquantulum miraculum præuenerit, vt Cyrill. dicto libro 2. in Ioann. capitu. 23. & Ambros. ser-

mo.

mo. 16. in Psalmum. 118. circa finem, adnotatum est.

Obiect. 3. Tertio obijcitur Virgini, quòd Matth. 12. Marc. 3. Luc. 8. Christum publicè prædicantem, ex humana quadam ambitione interpellauerit. Propter quod videtur è Christo acerbè reprehensa, illis verbis, *Quæ est mater mea?* Ita fere Chrysost. homil. 45. in Matth. Sed respondetur facile, Primo in toto illo facto nullum esse imprudentiæ aut ambitionis indiciū, quo possit ad culpam imputari non solum Virgini, verum nec alijs fratribus Christi, qui ipsum quærebant. Fieri enim potuit, vt bono animo, & conuenienti modo illum quærerent: casu autem acciderit, vt alij astantes, & audientes, Christum importunè alloquerentur. Vnde nulla est prorsus ratio irrogandi aliquam culpam Virgini, cum Euangelistæ non dicant ipsam vocasse, vel interpellasse Christum, sed turbam, vel fratres Domini, quos sicut accusare non oportet: ita nec excusare necesse est, vt Augustin. notauit tract. 28. in Ioann. Quo circa, quamuis demus illa verba Christi reprehensionem aliquam continere, non tamen propterea existimandum est illam ad Virginem esse directam, sed ad turbam, vel fratres, si illa digni fuerunt, nun est autem necesse dicere illa verba reprehensionis fuisse, sed solum instructionis, vt circunstantibus indicaret, propter carnaliter coniunctos non esse Dei opus intermittendum, vt Augustin. libr. de fide contra Manich. & Bernard. sermo. 2. dominicæ primæ Epiphaniæ, notarunt. Vel docere etiam voluit coniūctionem sanguinis cum Christo sine spirituali non prodesse, hanc verò per sese multum valere. Ita August. lib. seu sermo. de Virginit. cap. 3. & Tertul. lib. de carne Christi capit. 7. & indicat Hilar. Canone. 12. in Matth. circa finem, dum ait. *Christum non fastidiose de matre sua sensisse, sed docere voluisse propinquitatis ius, atque nomen, non tam de conditione nascendi, sed ad Ecclesia communione retinendum.* Addit etiam ea facto significatā esse synagogę repulsam. Quod etiam dixit Greg. homil. 3. in Euāgelia. Quæ omnia mirè complexus est Ambrosius. li. 6. in Lucam ante medium.

SECTIO V.

Vtrum in prima sanctificatione fomes originalis peccati fuerit in Beata Virgine extinctus.

Fomes peccati quid sit. QVid fomes peccati sit, supra quæst. 15. cum de Christo ageremus, explicatum reliquimus. Supponimus ergo esse ipsam naturalē inclinationem appetitus sentientis, quatenus inordinatè, & absque rationis consensu, sensibilia interdum potest appetere, quæ imperfectio originalis peccati effectus est, quamuis non semper auferatur ablata originali culpa, vt in renatis constat. Quia verò hic fomes principium est, & origo ferè omnis peccati actualis quod in lapsis hominibus reperitur, ideo illi, qui in Beata Virgine actuale peccatum admittunt, fomitem etiam necessariò ei tribuunt: at verò catholici omnes, sicut negant Beatam Virginem aliquando venialiter peccasse, ita consequenter negant habuisse vnquam vel in appetitu, vel in volūtate motum aliquem indeliberatum præuenientem rationem, & consensum liberum voluntatis.

B. Virgo actum fomitis nunquam habuit. Primum ergo sit veluti fundamentum certum huius quæstionis, Beatam Virginem nunquam habuisse actum fomitis, seu (vt ita loquar) fomitem in actu secundo. Ita docet D. Thom. hic artic. 4. ad primum. Caietanus In opusculo de spasmo virginis, & alij Theologi statim citandi, & hic videtur esse consensus omnium patrum, quos disputat. præced. sect. 5. retuli generatim enim docent nihil indecens, nihiluè inordinatum in Beata Virgine fuisse. Vnde Bernard. in sermone circa illa verba: *signum magnum, nihil,* inquit, *in ea non dico tenebrosum, sed obscurum saltem, vel minus lucidum, sed nec tepidum quidem aliquid, aut non feruentissimum liceat suspicari.* Et idē est, quod Richard. de S. Victor. libr. 2. de Emanuel. capit. 28. dicit. *Virgini omnem ociositatem fuisse sublatam solum pœnam fuisse relictam,* & c. 29. Virgini accommodat illud Psalm. 45. *auferens bella vsque ad finem terræ*, quia in Virgine nullum internum bellum, sed summa pax fuit. Vnde concludit illam solam inter puros homines impleuisse, in hac uita omni ex parte præceptum illud: *diliges dominum Deum tuum ex toto corde, mente, & animo.* Quia non tantum rem præceptam, sed quodammodo etiam finem: & modum præcepti, assecuta est, & capit. 31. *in cæteris sanctis magnis* fictum fuisse, inquit, *quod a vitijs non sunt expugnati, in virgine autem quod nec impugnata fuit.* Et hoc sensu Damascen. orat. de assumpt. Virginem vocat *immaculatam, quæ cum terrenis affectionibus nihil habuit commune*, Et eodem fere modo loquitur Sophro. in epist. sæpe citata, quæ in 6. Synod. Act. 11. refertur. Denique si Ambros. libr. de institut. Virg. capit. 7. dixit, Virgini datum esse, *vt præsentia sua, integritatis insigne alys cōferret*, quid mirum, quod in se nunquā in ordinatum motum senserit? Ratione verò hoc ipsum demonstratur primo, quia *decuit Virginē ea puritate nitere, qua maior sub Deo nequeat intelligi*. Secundo quia hic est quidam effectus originalis peccati magnam indecentiam, & cum culpa magnam habens affinitatem, isti enim motus de se mali sunt, & culpabiles nisi ignorantia, vel impotentia illo vitādi, excuset. Vnde argumentor tertio ex principio supra posito, quod Beata Virgo nunquam venialiter peccauerit. Nam licet posset Deus non obstante fomite, & motibus eius impedire omnem culpam in Beata Virgine, tamen cum sapientissimè, & suauissimè omnia prouideat, accommodat fini media, & causam disponit, prout expedit, ad intentum effectum. Quia ergo Beatam Virginem ab omni culpa præseruaturus erat, eandem fecit ab omni inordinatu motu liberam, quia moraliter difficillimum est pati inordinatos motus, & venialiter saltem, nunquam delinquere. Vnde fit nullam mentis distractionem, vel vatiatū cogitationum intellectus, aut phātasiæ inuoluntarias immutationes, passam vnquam fuisse. Hæc enim omnia imperfectionem magnam continent, & ad fomitis inordinationem pertinent.

Obiectio. Dices huiusmodi motus, si rationem culpæ nō attingant, non sunt contra perfectionem sanctitatis, sed potius ad illius augmentum conferre possunt, non est ergo cur negemus in Beata Virgine fuisse permissos. Respond. sanctitatem perfectam Responsio. omni ex parte excludere omnem motum diuinæ legi contrarium, & ideo Christus hanc perfectionem assumpsit, & participationem eius cum matre communicauit, quæ ad crescendum in gratia, hac occasione non indiguit, hoc enim ad statum incipientium pertinet, ipsa verò inde incepit vbi alij post longam pugnam consummantur.

Hac ergo certissima ueritate supposita, in qua potissimum res in hac quæstione intenta consistit, in modo vel loquendi, vel explicandi hanc rem Theologi dissentiunt. Quidam enim dicunt fomitem fuisse quidem in Virgine ligatum à prima sanctificatione, non tamen fuisse prorsus extinctum vsque ad secundam. Alij verò à prima sanctificatione dicunt fuisse fomitem omnino illi sublatum.

istum. Priorem sententiam docet D. Thom. hic, quem Caiet. & alij sequuntur, & fuit sententia Albert. in 3. distinct. 3. vbi Bonauent. 1. par. distinctio. artic. 2. quæst. 2. eandem tenet, & Richard. artic. 1. quæst. 3. & 4. Durand. quæst. 3. inclinat etiam Richard. de S. Victor. libr. 2. de Emanuel. capit. 26. & 27. Fundamentum D. Thom. est, non decuit carnẽ aliquam omnino liberari à lege fomitis, & peccati, donec filius Dei assumeret carnem sanctam, & à fomite liberam. Sicut non decuit corpus aliquod humanum ante Christi corpus gloria, & immortalitate donari. Possunt autem in huius sententiæ confirmationem citari Cyprian. libr. de Cardinalibus Christi operib. capit. de natiuit. Christi, vbi dicit: *in Christi conceptione Spiritu sancto obumbrante, originale incendium extinctum fuisse*, Et Cyril. Ierosolymit. Catechel. 17. dicens: *Spiritum sanctum in Virginem veniendo, & eam obumbrando, sanctificasse eam, quo posset eam, per quem sunt omnia, suscipere*, Et Nazian. oration. 38. & 42. qui ait Spiritum sanctum in anima, & corpore purgasse Virginem, vt Christum conciperet, & Arnob. Psal. 140 princip. clarius dicit, *Iesus immaculatus virgineam aulam ingressus, ipsum tabernaculum à maculis carnalibus liberauit, & dedit sanctificationem potius quam accepit*.

Secundam verò sententiam docet aperte Alens. 3. part. quæst. 9. m. 2. arti. 1. idem Scot. Gabr. Almai. Mai. distinct. 4. & ferè reliqui autores, qui docent Beatam Virginem ab originali culpa fuisse præseruatam. Cui sententiæ fauent Patres in primo puncto huius sectionis citati. Et ratio adiungi potest, quia à prima Sanctificatione Virginis statuit Deus nullum motum fomitis in illa permittere, ergo nõ solum ligauit, sed etiam extinxit in ea fomitem. Quorsum enim fomitem in actu primo (vt ita dicam) in ea relinqueret, cum omnem actum secundum esset impediturus? maximè cum huiusmodi fomes imperfectum quid sit, & de se ad malum inclinet.

Ligari, extinguive fomitem quid sit.

Vt differentiam harum opinionum, remque totam aperiam, operæ pretium erit exponere, quid sit ligare, vel extinguere fomitem, & qua ratione duo hæc inter se differant. Conueniunt enim, quia vtroque modo infallibiliter fit, vt appetitus nullum inordinatum motum habere possit in sensu composito, idest, posita illa gratia, vel priuilegio, quo fomes ligari, vel extingui dicitur. Cum enim appetitus, seu fomes sit potentia de se naturaliter operans, præsertim in ijs motibus, qui libertatem anteuertunt, non potest infallibiter impediri, ne hoc modo operetur, nisi careat aliquo principio ad operandum requisito, videlicet obiecto, concursu Dei, aliove simili. Quia si haberet omnia requisita ad operandum, cum sit potentia naturalis, statim operaretur. In quo multum differt a potentia libera, & ideò necessario, fit, vt siue fomes extinctus sit, siue ligatus, infallibile sit nunquam habiturum actum fomitis, atque adeò vt facta illa suppositione non possit illum habere. Cum ergo hic effectus communis sit, vt explicemus, quæ differentia esse possit inter ligatum fomitem, & extinctum.

Per solos habitus inhærẽtes auferri fomes, cur nõ possit.

Aduertendum secundo est tribus modis intelligi posse fieri hunc effectum, primo per solos habitus, vel qualitates inhærentes, ita perfectas, vt per solam intrinsecam informationem contineant appetitum, ita vt ex vi illarum nullo modo moueri possit contra rationem. Et si hic modus possibilis est, per illum propriè dicetur auferri fomes, quia per eum tolletur intrinsecè priuatio iustitiæ, & inordinatio appetitus. Et ita videntur sentire Caiet. Durand. & multi alij. Fateor tamen me nunquam potuisse intelligere, quomodo per solos habitus inhærentes possit hic effectus fieri sine alia actuali, & extrinseca prouidentia Dei vel clara eius visione, quia illæ qualitates quæ solum sunt per modũ actus primi, non possunt efficere, vt existens obiectum, & applicatum appetitui illum non moueat. Quia appetitus de se naturaliter operatur circa obiectum applicatum, nisi per actualem motionem a superiori potentia contineatur, quam naturalem inclinationem, & efficaciam non videntur soli habitus posse impedire. Nam sicut vitia non sufficiunt ad tollendam inclinationem ad bonum: ita nec virtutes, licet perfectissimæ sint, possunt tollere naturalem inclinationem appetitus ad sensibilia, quæ interdum rationi repugnant, & ad illa nonnunquam mouebitur, nisi aliunde præueniatur, vt latius dicitur in Prima Parte, tractando de statu innocentiæ, de originali iustitia.

Secundo modo intelligi potest fieri hic effectus, per solam extrinsecam Dei prouidentiam, vel impedientem obiecta, quæ possent huiusmodi motus excitare, vel negantem concursum suum ad eosdẽ, & hic modus sine dubio fuit possibilis, & posset merito dici ligatio fomitis. Tertio modo potest intelligi hic effectus fieri, partim per habitus, & virtutes perfectas, partim per diuinam gratiam excitantem præuenientem, & adiuuantem. Et hic modus possibilis est, & ex suo genere in homine puro viatore maximè perfectus. Quia includit gratiam, & heroicas virtutes, & diuinum auxilium necessarium. Nam quia homo non videns Deum, neque ipsum semper actualiter amat, nec per rationem superiorem de omnibus, agendis semper considerat, nec potest per se se omnes occasiones præuenire, ne appetitus excitetur prius, quàm ratio vigilet, ideò necessarium est hoc diuinum auxilium, quod hominem custodiat. Et hic modus, si perfectas virtutes includat, meritò dici potest extinctio fomitis, cùm per illum, & appetitus inferior intrinsecè perficiatur, & subordinetur superiori, & ipsa superior ratio ex diuino auxilio semper, cùm oportet, attendat, & præueniat, ne ab inferiori præueniatur.

Ligatio, extinctiove fomitis fieri quomodo possit.

A primæ sanctificationis instanti in Virgine peccati fomes extinctus.

Ex his igitur facile est de supra dictis sententijs iudicium ferre. Simpliciter enim dicendum censeo in Beata Virgine à prima sanctificatione fomitem extinctum fuisse, quamuis hic effectus in secunda sanctificatione auctus fuerit, & perfectus. Probatur quia in primis dici non potest in Virgine solũ fuisse impeditos huiusmodi motus per solam extrinsecam prouidentiam, vt ea ratione dicatur tantum fuisse ligatus, tum quia ille modus est valde imperfectus, & ideò non est, cur Virgini tribuatur: præsertim cùm non sit consentaneus ordinario modo prouidentię Dei, qui causis secundis principia tribuit intrinseca ad huiusmodi effectus, & ipse solum supplet ea, quæ per intrinseca principia fieri à causis secundis conuenienter non possunt. Tum etiam quia Beata Virgo à principio habuit gratiam, & virtutes omnes per se, & per accidens infusas valde perfectas, quibus cõiunctum est illud diuinum auxilium.

Quod si fortè dicatur, non fuisse illi à principio datas virtutes in gradu adeo perfecto, vt ad extinguendum fomitem censeri possit sufficiens, vel saltem non esse illi datam quandam aliam qualitatem, quæ intrinsecè, ac propriè perficit hunc effectum. Respondetur primum hoc, quod dicitur de quadam alia qualitate commentitium est, & intelligi certe non potest, ut ex supradictis constat, & ex ijs, quæ supra de extincto fomite in Christo, & alibi de iustitia originali Adæ dicta sunt. Deinde siue per huiusmodi qualitatem, siue per virtutes infusas in gradu perfecto, vel solas, vel (quod verius

est)

est) coniunctas diuinæ custodiæ dicatur extingui fomes; sine causa negatur datum fuisse Virgini in prima sanctificatione perfectæ virtutis gradum ad hunc effectum necessarium. Quia Adæ, & Euæ in prima sanctificatione data sunt gratia, & virtutes in gradu heroico ad hunc effectum sufficiente, sed copiosior gratia, & perfectiores virtutes datę sunt in Virgini in prima sua sanctificatione, vt ex principijs supra positis constat. Vnde Bernard. epistol. 174 *ego*, inquit, *puto quod copiosior sanctificationis benedictio in eam descenderit, quæ ipsius nō solum sanctificauerit ortum, sed & vitam ab omni peccato deinceps custodierit immunem*, vbi loquitur de intrinseca perfectione gratiæ sanctificantis quæ (vt supra dicebamus) non posset sufficienti modo disponere ad superandum perfectè omne peccatum, nisi esset etiam sufficiens, in suo genere, ad fomitem extinguendum. Et confir. tum ratione facta pro secunda sententia, tum etiam alia ratione supra indicata, quia Deus, qui suauiter omnia disponit, tribuit causis secundis virtutes intrinsecas effectibus accommodatas: tum denique quia Beata Virgo ante conceptionem filij dicta est, *plena gratia*, quam plenitudinem proportionaliter habuit à prima sanctificatione: includit autem hæc plenitudo omnem effectum decentem eam, quæ futura erat mater Dei, tota autem hæc perfectio illam maximè decet, vt ostensum est.

Responsio ad argumēta in oppositum. Neque in contrarium obstat fundamentum primæ sententiæ, nihil enim Christi dignitati derogat, quod hanc perfectionem matri communicauerit inferiori modo, quam in ipso fuit: ipse enim per se habuit omnem & animæ, & corporis sanctitatem Virgo autem per ipsum: ille vt Deus homo habuit in sua voluntate humana perfectum dominum in omnes actiones suas, & in omnia obiecta, quæ illas poterant excitare, & vt beatus semper actu considerabat omnia, vnde etiam per intrinsecam prouidentiam, & virtutem omnia poterat prænenire, Beata autem Virgo pro statu viæ nō fuit ante perfectionis capax. Sicut autem non derogat sanctitati animæ Christi, quod antequam illa extiterit, es merito eius multæ animæ fuerint sanctificatæ, etiam in gradu valde perfecto, & eximio, ita non derogat puritati, & sanctitati carnis Christi, quod ante formationem eius caro matris fuerit perfectè sanctificata vsque ad extinctionem fomitis, sed hoc potius commendat prouidentiam, charitatem, & efficaciam meriti ipsius. Nec est simile de perfectione gloriæ, illa enim est perfectio pertinens ad terminum, in quo nullus hominem constitui debuit, nec in anima, nec in corpore ante Christum, hæc autem est perfectio accommodata, & communicabilis viatori.

Responsio ad testimonia pauū. Ad patres respondetur potius à nobis stare. Cyprianus enim, non de fomite peccati, sed de sensibili uoluptate loquitur, quam Beata Virgo in conceptione filij, Spiritusancto obumbrante, non sensit. Et similiter Arnob. non tractat de fomite, sed de æstu libidinis, & sordibus puerperij, & has uocat carnales maculas, à quibus beata Virgo in conceptione, & partu præseruata fuit. Et idem fere est sensus Cyrill. Nazianze. & aliorum docentium Virginem in conceptione filij ab omni carnis immunditia, & indecentia fuisse immunem. Addi etiam potest ex D. Thom. hic artic. 3. ad tertium: Virginem in filij conceptione amplioti sanctificatione fuisse donatam, cum maiori mentis illuminatione, & totius animæ ad Deum collectione. Et hæc solet à sanctis uocari, *purgatio*, non à culpa, sed ab externis impedimentis, à remissione animi, ignorantia negatiua, seu nescientia, vt Dionys. loquitur. cap. 6. de cæles. hierar. par. 3. post med.

SECTIO VI.

Vtrum Beata Virgo in prima sanctificatione originalem iustitiam acceperit.

Ratio dubitandi oritur ex præcedenti dubio, quia scilicet dicta extinctio fomitis est effectus formalis originalis iustitiæ. Difficultatem hanc tractat late Cordub. libro 1. sui quæst. quæst. 46. vbi refert quosdam autores simpliciter asserentes, beatam Virginem habuisse originalem iustitiam. Quod etiam sentit Carthusian. libro de præconio, & dignitate Mariæ, & Canisius libro 1. de Deipara. cap. 9. referens Cardinalem Cusanum libro 8. suorum operū circa illud, *sicut lilium inter spinas*. Indicat etiam Durand. in 3. dist. 3. quæst. 3. & Caiet. 1. 2. quęstio. 109. artic. 2. dum inquit in beata Virgine fuisse, *donum integritatis naturæ*, quod sola ratione à iustitia originali distinguit, & fauet Anselm. lib. de conceptu Virginali. cap. 20. vbi de Christo loquens ait à sua origine iustitiam originalem habuisse. Quod non potuit alia ratione dicere, nisi quia fomite caruit, ergo idem proportione seruata dicendum est de Virgine, cum etiam fomite caruerit, vt sicut iustitia originalis, quæ communicata est Adæ, vt primo naturæ principio communicata fuit Euæ, quæ in adiutorium simile sibi data est, ita suo modo Christo, & beatæ Virgini sit data.

Ad explicandam exacte hāc difficultatem oporteret diligenter inquirere, quid iustitia originalis sit, quos effectus habeat, & quomodo, sed quoniam hoc est à præsenti instituto alienum, suppono iustitiam originalem fuisse quoddam donum sanans naturam constituendo perfectum ordinem inter Deum, & hominem, & inter partes seu appetitus hominis inter se, ita vt inferiora superioribus, & omnia Deo essent perfectè subiecta. Hoc autem donum (vt opinor) nihil intrinsecum erat in homine, præter gratiam in essentia animæ existentem, & virtutes omnes per se, & per accidens infusas in gradu heroico, quibus adiungebatur specialis Dei prouidentia, & custodia, vt latius in 1. par. quęst. 95. ostendi. Iustitia originalis quid sit.

Ex quo colligitur primo, fuisse in Virgine potissimos effectus originalis iustitiæ, non tamen omnes, qui ad statum innocentiæ, seu originalis iustitiæ, pertinebant.

Primum constat, quia habuit superiorem rationem, seu portionem perfectissimè subiectam Deo, & inferiorem rationem, & appetitum superiori, absque vlla discordia, vt ostensum est. Et ideò rectè dicitur habuisse integritatem naturæ in ordine ad humanas operationes. Secundum etiam est euidens, quia fuit capax tristitiæ timoris, & doloris, & similium affectionum, quæ in statu originalis iustitiæ non erant. Et similiter habuit corpus passibile, quod defatigabatur, & morti fuit subiectum, a quibus omnibus pręseruabatur homo in illo statu.

Secundò hinc concluditur, si iustitia originalis sumatur pro collectione omnium horum effectuum, seu pro dono, quod omnium illorum principium sit, in beata Virgine non fuisse originalem iustitiam, quia non habuit totam collectionem effectuum, nec principium eius. Nihilominus tamen verissime dici potest habuisse donum originalis iustitiæ, quoad præcipuos, & quasi formales effectus eius, constat enim hos effectus, qui consistunt in subiectione ad Deum, & rationem superiorem, & perfecta subordinatione potentiarum Donū originalis iustitiæ quo modo fuerit in Virgine.

tiarum esse præcipuos: constat etiam illud donum, quo hi effectus fiebant in Virgine, fuisse eiusdem rationis cum dono collato Adæ ad similes effectus præstandos. Quia (vt dictum est) non fuit aliud præter gratiam, & virtutes perfectas sub diuina prouidentia, & custodia, & hoc sensu multi doctores, & in secundo distinct. 29. & 30. dicũt, fomitem non excludi nisi per originalem iustitiam. Et eodem modo possumus loqui de Virgine (quidquid Corduba supra contendat) quanquam quia Beata Virgo non habuit hoc donum ex vi suæ originis, neque cum omnibus effectibus originalis iustitiæ (vt dictum est) ideò magis expedit non simpliciter ita loqui, sed cum limitatione, & declaratione sufficienti, quæ ex dictis facile constat.

SECTIO VII.

Vtrum B. Virgo habuerit vsum rationis a sua conceptionis, & sanctificationis initio.

HActenus explicuimus, quanta fuerit perfectio, multitudoque donorum gratiæ sanctificantis, quæ in prima sanctificatione beatæ Virgini sunt data, de alijs verò donis seu gratijs gratis datis, quia non in prima sanctificatione, sed posterius datas esse censemus, inferius suo loco dicendum est. Solum igitur superest explicandum id, quod vltimo loco supra proposuimus, quo modo scilicet beata Virgo fuerit sanctificata, vtrum sine propria dispositione (vt ordinarie infantibus contingit) an vero altiori modo, & per propriam dispositionem more adultorum. Huius autem decisio pendet ex quæstione, quam in hac sectione præmittimus. In qua indicantur multa. Primum, an in primo instanti habuerit vsum rationis, & actũ eius, cum perfecta cognitione, & iudicio. Secundum, quid per illum actum cognouerit, aut cognoscere potuerit. Tertium, qualis fuerit illa cognitio. Quartum, an hic vsus rationis, vel facultas illa vtendi perseuerauerit in Virgine tota infantili ætate.

Dico ergo primo, Beata Virgo habuit actualem vsum rationis in primo instanti conceptionis, & sanctificationis suæ. Ita docet expresse Bernardinus Senens. Serm. 51. de beata Virgine, cap. 2. arti. 2. & Caietan. hic art. 3. & Viguer. in institutionibus, cap. 5. §. 3. versic. 9. Probatur autem ex principio supra posito, quia priuilegium gratiæ alicui puro homini concessum, non est verisimile Beatæ Virgini fuisse negatum: sed vti ratione tempore suæ sanctificationis datum est Ioanni Baptistæ, vt patet ex illo verbo Luc. 1. *exultauit infans in gaudio in vtero meo*, vbi aduertere oportet, verbum, *exultandi*, interdum analogicè, seu metaphoricè sumi in scriptura, & tribui rebus etiam inanimatis iuxta illud Psalm. 113. *montes exultauerunt, vt arietes*. Propter quod Iansen. capit. 4. concord. censet hanc exultationem Ioannis non fuisse cum cognitione, nec ibi gaudium significare proprium gaudij affectum, sed motum aliquem externum, seu gesticulationem, quæ gaudij effectus esse solet. Nam vox Græca Αγαλλίασις, hoc propriè significat. Sed nnn est, cur vbi proprietas verborum stare potest, ad metaphoras confugiamus, certum est autem vocem, *exultationis & gaudij*, propriè significare actum vitæ, qui cognitionem supponit, quam propriam significationem etiam vox Græca commodius admittit, & iuxta illam, perfectior, magisque accommodatus sensus redditur. Præsertim quia (vt notauit Origen. homil. 7. in Lucam) licet verbum, *exultandi*, simpliciter dictum, metaphoricè interdum in scriptura sumatur: tamen, *exultare in gaudio*, nunquam in denietur secũdum metaphoram dictam. Quo factum est, vt fere omnes Patres tam Græci, quam Latini in hac expositione consentiant. Ambrosius libro 1. in Luc. *Habebat intelligendi sensum, qui exultandi habebat affectum*. Idem de institut. Virg. ca. 13. lib. 2. de Virginib. in princip. & libro 4. de fide ad Gratian. ca. 4. Leo Papa sermo. 10. de natiuit. *Præcursor*, inquit, *Christi spiritum prophetia intra viscera matris accepit, & nondum editus, genitrici domini signa exultationis ostendit*, clarius Hieron. epist. 7. ad Lætam. *Audierat* (inquit de Ioanne) *verba domini per os virginis personantis*, & Beda Luc. 1. *Prior*, inquit, *Elizabeth vocem audiuit, sed Ioannes prius gratiam sensit, illa Mariæ ille domini sensit aduentum*. Idem Pet. Chrysol. serm. 88. August. libro 2. de consens. Euangelist cap. 15. & (si illius sunt opera) in oratio. de quinque hæresi, cap. 14. & lib. 3. de mirabilib. sacræ scripturæ, cap. 1. Origenes homilia 4. in Lucam, dicit Ioannem in vtero cognouisse Christum, quem Iudæi, post multa facta miracula ignorarunt. Idem docet homil. 7. & homil. 2. ex varijs in hunc sensum exponit illud verbum Ioannis Baptistæ, quod Ioann. primo habetur. *Qui post me venit ante me*, idest, *ante conspectum meum factus est*, vnde sic inquit: *Qui ordine temporum post natiuitatem meam factus est in carne, ante conspectum meum, dum adhuc essem in visceribus matris, prophetico spiritu vidi illum coram me conceptũ in vtero Virginis*. Idem sentit Chrysost. homil. prima in Luc. & Theophyl. Luc. primo, qui ita exponit, Ioannem Baptistam fuisse plus quam Prophetam, quia ex vtero matris habuit Propheticam cognitionem: in eadem sententia est Cyrill. Ierosolym. catechesi. 3. & Nicephor. lib. 1. hist. cap. 8. & Simeon Metaphrast. orat. de vita, & dormitione Deiparæ, apud Surium, to. 5. Ac denique in Concil. Basilien. sess. 43. dicitur, Ioannem in vtero matris Christum cognouisse. Vnde Ecclesia in eius officio canit. *Senseras regem thalamo manentem*. Solus August. Epistol. 57. ad Dardan. (quem D. Thom. hic art. 6. imitatur) videtur hoc in dubium reuocasse. Sed Augustin. eo loco non tantum de vsu rationis, sed de tota Ioannis Baptistæ sanctificatione quæstionem mouet, & nihil ibi negat, sed inquirendo procedit, D. autem Thom. à Caietano exponitur nõ *assertiue*, sed *aduersatiue*, fuisse locutus, scilicet, quamuis Ioannes Baptista non habuisset vsum rationis in vtero matris, non propterea esse negandũ fuisse sanctificatum.

Mirum est autem, non defuisse, qui cum admitterent hoc priuilegium Ioanni fuisse concessum, nihilominus negauerint datum Virgini, quia hæc non est perfectio ad maiorem sanctitatem pertinens, sicut breuiori, aut longiori vita viuere. Hæc enim sententia improbabilis mihi videtur. Quanquam enim rationis vsus absolutè sumptus non necessario pertineat ad maiorem sanctitatem, tamen si ille vsus sit per actum fidei, seu cognitionis diuinæ, & sit fundamentum sanctificationis, & meriti, multum ad perfectionem gratiæ, & sanctificationis pertinet. Deinde, licet diutius in via, seu mortali vita durare, per se ad perfectionem non pertineat, (præsertim si post illam finitam, ad statum, & terminum beatitudinis à Deo præfixum statim transeundum sit) quandiu tamen in hac vita viuimus, frequentius, & diuturnius in Dei contemplatione, & actuali amore versari, sine dubio est magna perfectio sanctificantis gratiæ. Sicut in beatis summa quædam perfectio est, nunquam huiusmodi actus interrumpere, nam quo magis in via illis similes efficimur, eo magis ad perfectionem accedimus.

Virgo ab instãti cõceptionis actualẽ rationis vsũ habuit.

Ioannes Baptista vsum rationis in vtero matris habuit.

Dico

Dico secundo. Hæc rationalis cognitio quam B. Virgo in eo momento habuit, potissimum circa Deum, & Christum dominum versata est. Hoc sese non indiget probatione. Patet enim, tum ex adducto exemplo de Ioanne Baptista, qui Christum in vtero matris cognouit: tum et iam, quia hæc cognitio est ad sanctificationem partinens, alia verò non erat eo tempore necessaria.

Dico tertiò. Hæc cognitio fuit per actum perfectum fidei. Hæc conclusio non est certa, quia potuit Deus dare B. Virginis in eo instanti scientiam aliquam infusam supernaturalem mysteriorum, & non est improbabile hoc fecisse, de quo infra disputabimus, cum de scientia Virginis ex professo agemus: est autem certum, & consequens ad ea quæ dicta sunt, cognitionem quam tunc Virgo habuit, fuisse supernaturalem, & verisimilius est fuisse fidem, quam constat, habuisse Virginem aliquando iuxta illud, *Beata quæ credidisti*, hæc enim est sufficiens, & accommodata viatori, & ad perfectionem B sanctificationis, illa sola est necessaria. Quam verò expressa, & distincta fuerit hæc fides Virginis, & quę mysteria per illam cognouerit, in prædicta disputatione commodius tractabimus.

Obiectio.

Dices, Ioannis cognitio vocatur Prophetica à citatis Patribus, quę tamen videtur perfectior, quam cognitio fidei.

Respõsio.

Respondetur non semper esse perfectiorem, neque aliam in substantia a cognitione fidei, vt latius in 22. tractatur.

Obiectio.

Dices rursus, cum fidei cognitio à sensibus pédeat, quo modo potuit beata Virgo habere actum fidei, antequam posset phantasmatibus vti?

Respõsio.

Respondetur, potuisse Deum, vel ita eleuare intellectum Virginis, vt sine dependentia à sensibus per lumen fidei, & species aliquas per se infusas operaretur, sicut in pfecto quodam gradu Prophetiæ interdum fit, vel etiam potuisse interiorem sensum, seu phantasiam ita confortare, vt intellectui cooperari valeret.

Facultas vtendi ratione data Virgini in conceptiõe qualis.

C Dico quarto probabile est facultatem vtendi ratione datam. Virgini in primo instanti in ea semper durasse. Hæc conclusio est contra Caiet. hic artic. 4. qui ita interpretatur D. Thom. dicentem, esse speciale priuilegium Christi habere vsum liberi arbitrij in vtero matris, intelligendum enim dicit, de vsu rationis permanente. Conclusionem tamen positam tenet Bernardinus Senensis citato loco, qui argumentum sumit à Ioanne Baptista, de quo idem sentit Iacobus Christopolitanus super Cant. cum *magnificat*, & potest fieri verisimilis. Primò ex illo principio, quod ita videntur sancti de Ioanne Baptista sentire, multo ergo magis est nobis ita de Virgine sentiendum. Antecedens patet ex Ambros. lib. 2. in Luc. cap. de mora Mariæ cum Elizabath, dicit Ioannem creuisse in gratia illis tribus D mensibus ex præsentia Virginis, &c. sequenti dicit: *Tempus siletur infantia, quia præsentia Domini matris in utero roboratur, qui infantia impedimenta nescivit*, & infra, c. de prophetia Zachariæ ait: *Zachariam ideò locutum esse ad filium, & tu puer, &c. quia eum audire poterat, qui salutationem Mariæ audierat*. Quæ omnia sumpsit ex Origen. homil. 8. & 9. in Lucam. Secundo confirmari hoc potest, ex fide digna historia, qua fertur, B. Virginem, tertio suæ ætatis anno intelligentem, quidem, ac consentientem fuisse in templum à parentibus oblatam. Ita tradit Greg. Nyss. oratione de Christi natiuit. & Damascen. lib. 4. fidei c. 15. Euodius & alij quos infra referam. Verum est tamen, non omnes patres disertè affirmare B. Virginem, eo tempore rationis vsum habuisse, satis tamen indicant, & expressius habetur in illa historia, quæ nomine Hieronymi circumfertur, & Anton. 1. par. historiali. tit. 4. c. 6. §. 10. dicit, *nihil illi tũc defuisse ad perfectam ætatem, & iam tunc ascendisse mente ad quindecim gradus* A *perfectionis, in quindecim Psalmis cantici graduum significatos*, & idem sentit Dionys. Chartus. in 1. par. vitæ Christi. §. 2. ergo fuit acceleratus vsus rationis Virgini in ea ætate, ordinaria enim lege naturæ, non poterat tunc ratione uti. Quod, vsitato exemplo Ioannis Baptistæ, confirmare possumus. Ille enim (sicut virum decebat) à tenera ætate, quando iuxta naturæ leges, nondum ratiocinari poterat ab spiritu sancto motus, & illuminatus, in eremum abijt, vt diuinæ contemplationi vacaret, vt Chrysost. indicat homil. 38. in Matth. & Orig. homil. 9. in Lucam. & clarius Niceph. lib. 1. hist. c. 14. Sic ergo beata Virgo (sicut dicebat Virginem) templum adijt, vbi continua ferè Dei contemplatione frui posset. Ergo verisimile est, hunc rationis vsum quem sępius in infantia Virginem habuisse conspicimus, constantem, ac perpetuum in ea fuisse. Tertiò accedit, quod Dei opera perfecta sunt, eiusque dona sine pœnitentia, neque auferuntur sine B culpa, præsertim quando dantur in vtilitatem, & perfectiorem sanctificationem suscipientium: vnde fit, vt sit, etiam hæc maior perfectio Virginis, eius statui, & dignitati valde cõsentanea. Nihilque derogat Christo, est enim illis proprium habuisse in vtero matris vsum rationis in clara Dei visione, & in facultate vtendi omni scientia, & omni materia pro suo arbitrio, atque adeò in tali vsu rationis, quo posset perpetuo uigilare, & omnem inferiorum potentiarum motum præuenire, de quo vsu uidetur D. Thom. artic. 4. loqui, beata autem Virgo tantum habuit facultatem utendi ratione in ijs, quæ ad Dei, & Christi cognitionem pertinebant.

Obiectio.

Sed obijci potest, quia sancti supra citati loquentes de accelerato usu rationis Ioannis Baptistæ, dicunt fuisse per modum propheticæ reuelationis, quæ non solet dari permanenter, & per modum habitus, sed actualis motionis. Et confirmatur C quia uidemur multiplicare miracula sine necessitate. Oportebit enim consequenter dicere beatam Virginem potuisse in infantia intelligere sine conuersione ad phantasmata, uel certè Deum miraculosè disposuisse, aut confortasse sensus eius, vt perfectè possent rationi cooperari. Satis ergo esse videtur, quod per actualem & transeuntem reuelationem rationis vsum habuerit, tum in primo instanti sanctificationis: tum etiam fortasse postea pro alicuius temporis, seu occasionis opportunitate.

Respõsio.

Respondetur hunc modum dicendi etiam esse probabilem, & iuxta illum posse non difficile accommodari omnia, quæ ex Patribus, & historijs attulimus: prior tamen, quem elegimus, verisimilior uidetur, & diuinæ bonitati, atque prouidentiæ magis consentaneus, & certa saltem D ex eo tempore, quo beata Virgo fuit in templo præsentata, non videtur dubitandum, quin facultatem habuerit perfectè intelligendi, ac diuina mysteria contemplandi. Hoc enim munus semper in templo exercuisse Patres omnes docét, (nec enim ob alium finem illuc oblata est) non potuit autem etiam eo tempore ratione vti absque speciali gratia, & priuilegio. Eadem ergo ratione dicere possumus similem gratiam anteriori tempore accepisse. Pręsertim cum Antonin. dicat eo tempore iam Virginem mente ascendisse ad supremum gradum perfectionis.

SECTIO VIII.

Vtrum Beata Virgo sanctificata fuerit per propriã dispositionem.

HAec quæstio ex præcedenti definita est. Dicendum est enim B. Virginem fuisse sancti-

Virgo per propriã dispositionẽ primo sanctificata.

ctificatam per propriam dispositionem, Ita docet A S. Bernardin. loco supra citato. Et probatur ex dictis. Primo quia io illo instanti B. Virgo habuit cognitiooem Dei, non est aotem verisimile habuisse illam ociosam, & quasi emortuam. Habuit ergo simul actũ liberi arbitrij in Deum, quo illum super omnia dilexit: nam io hunc potissimum finem data est ei hæc cognitio, & omnes coniecturę, qoibus ad cognitionem probandam vsi sumus, efficacius de spe, & amore procedunt, ergo. Secundo quia sanctificari per proprium actum est perfectior modus, (vt D. Tho. infra probat, q. 34. art. 3.) Ergo credendum est hoc modo fuisse sanctificatam Virginem. Et confir. quia nullus sanctificatur sine proprio libero consensu, nisi veluti per accidens propter impotentiam vtendi ratione, ratio enim perfecta, ac propria ineundi amicitiam diuinam, & veluti spiritualem desponsationem, quę in prima sanctificatione fit, vtriusque partis consensom requirit: sed in Virgine non erat hæc impotentia, nam (vt B ostensnm est) ratione vti poterat, ergo. Tertio quia propter has rationes tam Angeli, quam Adam sanctificati fuerunt per propriam dispositionem, & idem dicendum est de Ioãne Baptista, nam gaudiũ illud, quo exultauit signum amoris fuit, multo ergo magis asserendum hoc erit de Virgine Beata.

Obiectio.

Dices ergo noo est operata beata Virgo in illo instanti per habitus gratiæ, & charitatis, dispositio enim ad infusionem gratiæ, & donorom, non procedit sb habitibus, (vt suppono) consequens autem non videtur verum, quia ille est imperfectus modus operandl. Responpetur. Dupliciter intelligi potest hæc sanctificatio per propriam dispositionem, vno modo, vt si hæc dispositio præparans subiectum ad receptionem habitus, & tunc verum est talem dispositionem non effici ab habitu, nam potius habitus infunditur, quia dispositio effecta est, non vt efficiatur: alio modo potest hæc dispositio intelligi, non vt præparans, sed vt perficiens, & vt sanctificationem consumnians & quando dispositio talis est, ab habitu, sed principio intrinseco procedit. Potest ergo dici, beatam Virginem fuisse sanctificatam per propriam dispositionem hoc posteriori modo, & ita facile expeditur difficultas posita. Mihi tamen verisimilius est, fuisse priori modo sanctificatam. Ille enim est magis accommodatus viatoribus ratione utentibua, & omnibus pensatis ad maiorem perfectionem pertinet, nam qui se ad gratiam disponit, quodammodo se sanctificat, & cum diuino auxilio, est sibi aliquo modo causa gratiæ, qood maioris perfectionis est, quam ex habitu primum actum elicere, uel solum ex auxilio.

Respõsio.

C

Qualis dispositio fuerit in Virgine ad gratiã in sua conceptione.

Ex hac doctrina infertur, meruisse Virginem in prima sanctificatione sua de condigno non gratiã, sed gloriam. Hoc constat ex generali principio, quod in materia de gratia traditur, nimirum ultimam dispositionem ad gratiam esse meritoriam, D quod cùm ad perfectionem spectet, etiam in Virgioe locum habet, imo etiam Christum Dominum in primo instanti conceptionis meruisse: simili argumento probat D. Tho. infra, q. 34 art. 3. Certum est autem non potuisse B. Virginem per eam dispositionem gratiam mereri, quia principium meriti non cadit sub meritum: gloriam autem mereri potuit, qa illa caruit, qua priuatione supposita maioris perfectionis est, obtinere illam ex merito, quàm sine illo. Et confir. argumento sæpe facto, quia Angeli, & Adam meruerunt primam gloriam per eũ actum, quo se ad gratiam disposuerunt, & idem de Ioánne Baptista credibile est, de quo sancti aiunt, *suo merito patri loquelam restituisse*, vt Gregor. Nazianz. orat. 12. quę est prima de pace, & Ambros. serm. 64. & super Lucã, ubi Beda & alij. Et Ecclesia

In prima sãctificatione Virgo meruit de condigno gloriam.

canit. *Hinc parens, nati meritis, vterque abdita pandit*, ergo multo magis credendum est Virginem meruisse gloriam à prima sua sanctificatione. De qua hæc dicta sufficiant. Nam de merito Virginis, & augmento gratiæ, alijsque donis, & gratijs illi collatis, infra commodiori loco disputabimus.

QVÆSTIO XXVIII.

De Virginitate Beatæ Mariæ, in quatuor articulos diuisa.

Einde considerandum est de Virginitate matris Dei.

Et circa hoc quæruntur qoatuor. *Primò, vtrum fuerit Virgo in concipiendo.*

Secundò. vtrum fuerit Virgo in partu.

Tertiò vtrum permanserit Virgo post partum.

Quartò vtrum votum Virginitatis emiserit.

ARTICVLVS I.

Vtrum Beata Maria fuerit Virgo in concipiendo.

D primum sic proceditur. Videtur, quod mater Dei non fuerit Virgo in concipiendo Christum. Nulla enim proles qua habet patrem, & matrem ex Virgine matre concipitur, Sed Christus non solum dicitur habere matrem, sed etiam patrem, dicitur enim Luc. 2. Erant pater eius & mater mirantes super his, quæ dicebatur de illo, & infra eadem mater dicit, Ecce enim pater tuus, & ego dolentes quærebamus te. Ergo Christus non est conceptus ex Virgine matre. 258 4. cõ c. 45. Et op. 3. c. 232. Et op. 60. c. 4 C

2. Præterea, Matth. primo probatur, quod Christus fuerit filius Abrahæ, & Dauid, per hoc quod Ioseph ex Dauid discendit. Quæ quidem probatio nulla esset, si Ioseph pater Christi non fuisset. Ergo videtur quod mater Christi eum ex semine Ioseph conceperit, & ita nõ videtur fuisse Virgo in concipiẽdo.

3. Præterea, Gala. 4. dicit: Misit Deus filium suũ factum ex muliere. Mulier autem consueto modo loquendi dicitur, quæ est viro cognita, ergo Christus nõ fuit conceptus ex virgine matre.

4. Præterea, eorum quæ sunt eiusdem speciei, est idem modus generationis, quia generatio recipit speciem à termino, sicut & cæteri motus, sed Christus fuit eiusdem speciei cum alijs hominibus, secundum illud Philipp. 2. In similitudinem hominum factus, & habitu inuentus vt homo. Cum ergo alij homines generentur ex commixtione maris, & fœminæ, videtur quod etiam Christus simili modo fuerit generatus, & ita non videtur fuisse conceptus ex Virgine matre.

5. Præterea, Quælibet forma naturalis habet materiam sibi determinatam, extra quam esse non potest: Materia autem formæ humanæ videtur esse semen maris, & fœminæ. Si ergo corpus Christi non fuerit conceptũ ex semine maris & fœminæ nõ verè fuit corpus humanum, quod est inconueniens, videtur igitur non fuisse conceptus ex Virgine matre.

Sed contra est, quod dicitur Isa. 7. Ecce, Virgo concipiet.

Respõsio. *Respondeo dicendum, quod simpliciter confitendũ est matrem Christi Virginem concepiße, contrarium enim pertinet ad hæresim Hebionitarum, & Cherinti: qui Christum purum hominem arbitrabantur, & de vtroque sexu eum natum putauerunt. Quod enim Christus sit conceptus ex Virgine, conueniens est propter quatuor. Primò propter mittentis Patris dignitatem conseruandam: cum enim Christus sit verus, & naturalis Dei filius, non fuit conueniens, quod alium patrem haberet, quàm Deum, ne dignitas Dei patris, transferretur ad alium. Secundò, hoc fuit conueniens proprietati ipsius Filij, qui mittitur, qui quidem est Verbum Dei. Verbum autem absque omni corruptione cordis concipitur: quinimo cordis corruptio perfecti Verbi conceptionem non patitur. Quia ergo caro sic fuit à Verbo Dei assumpta, vt esset caro Verbi Dei, conueniens fuit quod etiam ipsa sine corruptione matris conciperetur. Tertio hoc fuit conueniens dignitati humanitatis Christi, in qua locum peccatum habere non debuit per quam peccatum mundi tollebatur, secundum illud Ioann. primo. Ecce agnus Dei (scilicet innocens) qui tollit peccatum mundi: non poterat autem esse, quod in natura iam corrupta, ex concubitu caro nasceretur sine infectione originalis peccati. Vnde August. dicet in libro de Nuptijs & concupiscentia. Solus nuptiales concubitus ibi non fuit, scilicet in matrimonio Mariæ & Ioseph: quia in carne peccati fieri non poterat sine vlla carnis concupiscentia, quæ accidit ex peccato: sine qua concipi voluit, qui futurus erat sine peccato. Quarto propter ipsum finem incarnationis Christi: quæ ad hoc fuit, vt homines renascerentur in filios Dei, non ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, sed ex Deo, idest ex ipsa Dei virtute. Cuius rei exemplar apparere debuit in ipsa cõceptione Christi. Vnde August. dicit in libro de sancta Virginitate. Oportebat caput nostrum insigni miraculo secundum carnem nasci de Virgine, vt significaret membra sua de Virgine Ecclesia secundum spiritum nascitura.*

[Margin: Vt patet ex Augu. lib. de hæresi c. 8. & to. 10. 6.] [Margin: capit. 12. in prin. to. 7.] [Margin: cap. 6 ante med. to. 6.]

Ad primum ergo dicendum: quod sicut Beda dicit super Lucam pater Saluatoris appellatur Ioseph, non quod verè iuxta Photinianos pater fuerit ei: sed quod ad famam Mariæ conseruandam pater sit ab omnibus æstimatus. Vnde & Luc. 3. dicitur. Vt putabatur filius Ioseph. Vel sicut August. dicit in libro de Bono coniugali, Eo modo pater Christi dicitur Ioseph, quo & vir Mariæ intelligitur, sine commixtione carnis, ipsa copulatione coniugij; multo videlicet coniunctius quàm si esset aliunde adoptatus. Neque enim propterea non erat appellandus Ioseph pater Christi quia non eum genuerat concumbendo: quando quidem pater esset etiam ei, quem non ex sua coniuge procreatum aliunde adoptasset.

[Margin: li. 1. in Lucã c. 8. secũdum eius ordinẽ a med. to. 2.] [Margin: lib. 1. de nuptijs & cõc ca. 11. parum a prin. tom. 7.]

Ad secundum dicendum, quod sicut Hieronym. dicit super Matth. cum Ioseph non sit pater Domini saluatoris, ordo generationis eius vsque ad Ioseph deducitur. Primo quidem, quia non est consuetudinis Scripturarum, vt mulierum in generationibus ordo texatur. Deinde ex vna tribu fuit Ioseph, & Maria, vnde & ex lege eum accipere cogebatur vt

[Margin: Matt. ca. 1. super illud Christi generatio sic erat, to. 9.]

A *propinquam. Et vt August. dicit in libr. de Nuptijs & concupiscentia, fuit generationum series vsque ad Ioseph perducenda: ne in illo coniugio virili sexui vtique potiori, fieret iniuria, cum veritati nihil deperiret, quia ex semine Dauid & Ioseph erat, & Maria.*

[Margin: c. 11. non longe a fi. to. 7.]

Ad tertium dicendum, quod sicut Gloss. dicit ibidem, mulierem pro femina posuit, more locutionis Hebræorum: vsus enim Hebrææ locutionis mulieres dicit, non virginitate corruptas, sed feminas.

[Margin: Est Au. li. 23. con. Faustum c. 7. i med. tom. 6.]

Ad quartum dicendum, quod ratio illa habet locum in his, quæ procedunt in esse per viam naturæ: eo quod natura sicut est determinata ad vnum effectum, ita etiam est determinata ad vnum modum producendi illum. Sed virtus supernaturalis diuina, cum sit infinita, sicut non est determinata ad vnum effectum: ita non est determinata ad modum producendi quemcunque effectum. Et ideo sicut virtute diuina fieri potuit, B *ut primus homo de limo terræ formaretur: ita etiam fieri potuit, ut diuina virtute corpus Christi formaretur de Virgine absque virili semine.*

Ad quintum dicendum, quod secundum Philosophum in lib. de generatione animalium, semen maris non est sicut materia in conceptione animalis, sed solum sicut agens: sola autem fœmina materiam subministrat conceptui. Vnde per hoc quod semen maris defuit in conceptione corporis Christi, non sequitur quod defuerit ei debita materia. Si tamen semen maris esset materia fetus concepti in animalibus, manifestum est, quod non est materia permanens in eadem forma, sed materia transmutata. Et quamuis virtus naturalis non possit transmutare ad certã formam, nisi determinatam materiam, uirtus tamen diuina, quæ est infinita, potest trãsmutare omnem materiam in quamcunque formam. C *Vnde sicut transmutauit limum terræ in corpus Adæ, ita in corpus Christi transmutare potuit materiam a matre ministratam, etiam si non esset sufficiens materia ad naturalem conceptum.*

[Margin: li. 1. c. 2. & 19. tom. 4.]

ARTICVLVS II.

Vtrum mater Dei fuerit Virgo in partu.

D *AD secundum sic proceditur. Videtur quod mater Christi non fuerit Virgo in partu. Dicit enim Ambros. super Lucam. Qui vuluam sanctificauit alienam, vt nasceretur Propheta, hic est qui aperuit matris suæ vuluam, ut immaculatus exiret. Sed apertio vuluæ virginitatem excludit ergo mater Christi non fuit Virgo in partu.*

[Margin: 119 Opus. 5. c. 231. li. 2. 1 Lucam in c. cuius tit. est de circum saluatoris in fi. tom. 5.]

2 Præterea, nihil in mysterio Christi esse debuit, per quod corpus eius phantasticum appareret. Sed hoc non videtur uero corpori, sed phantastico conuenire, ut possit per clausa transire, eo quod duo corpora simul eße non possunt. Non igitur debuit ex matris vtero clauso corpus Christi prodire, & ita non decuit quòd esset uirgo in partu.

3. Præterea, sicut Gregor. dicit in homil. Octauarum Pascæ, per hoc quod ianuis clausis ad disci-

[Margin: Est hom. 26. in Euãgel. Paulo a princ.]

pulos

pulos post resurrectionem intrauit Dominus, ostendit corpus suum esse eiusdem naturæ, & alterius gloriæ. Et sic per clausa transire, videtur ad gloriam corporis pertinere. Sed corpus Christi in sua conceptione non fuit gloriosum, sed passibile, habens similitudinem carnis peccati: vt Apostolus dicit Rom.8. Non ergo exiuit per Virginis vterum clausum.

Sed contra est, quod in quodam sermone Ephesini concilij dicitur: Natura post partum nescit vlterius Virginem: gratia vero, & parientem ostendit, & matrem fecit, & virginitati non nocuit. Fuit ergo mater Christi virgo in partu.

Respondeo dicendum, quòd absque omni dubio asserendum est matrem Christi etiam in partu virginem fuisse. Nam Propheta non solum dicit, Ecce virgo concipiet: sed etiam addit, Et pariet filium. B *Et hoc quidem conueniens fuit propter tria. Primo quidem, quia hoc competebat proprietati eius, qui nascebatur, qui est verbum Dei. Nam verbum non solum in corde absque corruptione concipitur, sed etiam absque corruptione ex corde procedit. Vnde vt ostenderetur, quod illud esset corpus ipsius verbi Dei, conueniens fuit, vt de incorrupto Virginis vtero nasceretur. Vnde in sermone quodam Ephesini concilij legitur, Quæ parit carnem puram à virginitate cessat: sed quia natum est in carne Verbum, Deus custodit virginitatem seipsum ostendens per hoc Verbum. Neque enim nostrum verbum cum paritur, corrumpit mentem: neque Deus Verbum, substantialem partum eligens peremit virginitatem. Secundò, hoc est conueniens quantum ad effectum incarnationis Christi. Nam ad hoc venit vt nostram corruptionem tolleret.* C *Vnde non fuit conueniens, vt virginitatem matris*
In ser.6.a med.ca.2. *nascendo corrumperet. Vnde August. dicit in quodam sermone de natiuitate Domini; Fas non erat, vt per eius aduentum violaretur integritas, qui venerat sanare corrupta. Tertio fuit conueniens, ne matris honorem nascendo diminueret, qui parentes præceperat honorandos.*

Ad primum ergo dicendum, quòd Ambros. dicit hoc, exponens illud, quod Euangelista de lege induxit. Omne masculinum adaperiens vuluam sanctum Domino vocabitur. Quod quidem, vt Beda dicit, consuetæ natiuitatis more loquitur: non quod Dominus sacri ventris hospitium, quod ingressus sanctificauerat, egressus deuirginasse credendus sit. D *Vnde illa adapertio non significat reserationem communem claustri pudoris virginei: sed solum exitum prolis de vtero matris.*
Lib.3. in Luca 7. secundũ eius ordinem, c.2.

Ad secundum dicendum, quòd ita Christus voluit veritatem sui corporis demonstrare, quod etiam simul eius diuinitas declararetur: & ideò permiscuit mira humilibus. Vnde vt corpus eius verum ostenderetur, nascitur ex fœmina, sed vt ostenderetur eius Deitas, nascitur ex Virgine: talis enim partus decet Deum: vt Ambrosius dicit in hymno Natiuitatis.
In hym. qui canitur in vesperis natalis Domini.

Ad tertium dicendum, quòd quidam dixerunt Christum in sua natiuitate dotem subtilitatis assumpsisse, sicut quando ambulauit siccis pedibus super mare, dicunt eum assumpsisse dotem agilitatis: sed hoc non conuenit his, quæ supra determinata sunt: q.14.
A *huiusmodi enim dotes corporis gloriosi proueniunt ex redundantia gloriæ animæ ad corpus, vt infra dicetur, cum tractabitur de corporibus gloriosis.*

Dictum est autem supra, quòd Christus ante passionem permittebat carni suæ agere, & pati, quæ propria: nec fiebat talis redundantia gloriæ ab anima ad corpus. Et ideò dicendum est, quod omnia ista facta sunt miraculose per virtutem diuinam. Vnde August. dicit super Ioann. Moli corporis, vbi diuinitas erat, ostia clausa non obstiterunt: ille quippe non eis apertis intrare potuit quo nascente virginitas matris inuiolata permansit. Et Dionysius dicit in quadam Epistola, quod Christus super hominem operabatur ea, quæ sunt hominis, & hoc monstrat Virgo supernaturaliter concipiens, & aqua instabilis, terrenorum pedum sustinens grauitatem.
Non complevit. q.14 artic. 1.ad 2. Tra.112.a med. to.9. Incipit.ad Caium monac. incip. Quæris tu quidem.

ARTICVLVS III.

Vtrum mater Dei permanserit Virgo post partum.

AD tertium sic proceditur. Videtur, quod mater Christi non permanserit Virgo post partum. Dicitur enim Matt. 1. Antequam conuenirent Ioseph & Maria, inuenta est in vtero habens de Spiritu sancto. Non autem Euangelista diceret, antequam conuenirent, nisi de conuentuis: quia nemo dicit de non pransuro, antequam prandere. Ergo uidetur, quod beata Virgo quandoque conuenerit carnali copula cum Ioseph, & ita non permanserit Virgo post partum. 160 Opus.3.c. 132.

2. Præterea, ibidem subditur ex uerbis Angeli loquentis ad Ioseph: Noli timere accipere Mariam coniugem tuam. Coniugium autem consummatur per carnalem copulam. Ergo videtur, quod quando que carnalis copula interuenerit inter Mariam, & Ioseph, & ita uidetur, quod non permanserit Virgo post partum.

3. Præterea, ibidem post pauca subditur. Et accepit coniugem suam, & non cognoscebat eam, donec peperit filium suum primogenitum. Hoc autem aduerbium, donec, consueuit determinatum tempus signare, quo impleto fiat id, quod usque ad illud tempus non fiebat. Verbum autem cognoscendi ibi ad coitum refertur, & Genes. quarto dicitur, quod Adam cognouit uxorem suam. Ergo uidetur, quod post partum B. Virgo fuerit carnaliter à Ioseph cognita: ergo uidetur, quod non permanserit Virgo post partum.

4. Præterea, Primogenitus non potest dici nisi qui habeat fratres subsequentes: unde & Rom.8. dicitur. Quos præsciuit & prædestinauit conformes fieri imaginis filij sui, ut sit ipse primogenitus in multis fratribus. Sed Euãgelista nominat Christum primogenitũ matris eius. Ergo habuit alios filios post Christum: & ita uidetur, quod mater Christi non mansent Virgo post partum.

5. Præterea, Ioann. 2. dicitur, Post hac descendit Capharnaum ipse, scilicet Christus, & mater eius, & fratres eius. Sed fratres dicuntur qui ex eodem parente geniti sunt. Ergo uidetur, quod beata

Virgo habuerit alios filios post Christum.

6. Præterea, Matth. 27. dicitur, erant ibi, scilicet iuxta crucem Christi, mulieres multæ a longe, quæ secutæ erant Iesum à Galilæa, ministrantes ei: inter quas erat Maria Magdalena, & Maria Iacobi & Ioseph mater, & mater filiorum Zebedæi. Videtur autem hæc Maria, quæ hic dicitur Iacobi & Ioseph mater, esse etiam mater Christi: dicitur enim Ioann. 19. quod stabat iuxta crucem Iesu Maria mater eius. Ergo videtur, quod mater Christi non permanserit virgo post partum.

In ser. 14. de natali Domini q est. 18. de tempo. nõ longe a principio, tom. 10.

Sed contra est, quod dicitur Ezech. 44. Porta hæc clausa erit, & non aperietur, & vir non transibit per eam, quoniam Dominus Deus Israel ingressus est per eam. Quod exponens Aug. in quodam sermone dicit. Quid est porta in domo Domini, clausa, nisi quod Maria semper erit intacta? Et quia est, homo non transibit per eam, nisi quod Ioseph non cognoscet eam. Et quid est, Dominus solus intrat, & egredietur per eam, nisi quod Spiritus sanctus impraegnauit eam, & Angelorum Dominus nascetur per eam? Et quid est, clausa erit in æternum, nisi quod Maria virgo est ante partum, & virgo in partu, & virgo post partum.

Respondeo dicendum, quod absque omni dubio detestandus est error Heluidij, qui dicere præsumpsit matrem Christi post partum à Ioseph esse carnaliter cognitam, & alios filios genuisse. Hoc enim primo derogat Christi perfectioni, qui sicut secundum diuinam naturam vnigenitus est Patris, tanquam perfectus per omnia filius eius, ita decuit, vt esset vnigenitus matris tanquam perfectissimum germen eius. Secundo hic error iniuriam facit Spiritui sancto, cuius sacrarium fuit vterus virginalis, in quo carnem Christi formauit, vnde non decebat quod de cætero violaretur per commixtionem virilem. Tertio derogat dignitati, & sanctitati matris Dei, quæ ingratissima videretur, si tanto filio contenta non esset, & si virginitatem, quæ in ea miraculose conseruata fuerat, sponte perdere vellet per carnis concubitum. Quarto etiam ipsi Ioseph esset ad maximam præsumptionem imputandum, si eam quam reuelante Angelo de Spiritu sancto Deum concepisse cognouerat, polluere attentaret. Et ideò simpliciter est asserendum, quod mater Dei sicut virgo concepit, & virgo peperit, ita etiam & virgo post partum in sempiternum permansit.

Tit. hulus lib. est de perpetua virg. Mariæ nõ procul a princip. lib. tom. 3.

Ad primum ergo dicendum, quod (sicut Hieronym. dicit in libro contra Heluidium) intelligendum est, quod hæc propositio Ante licet sæpe consequentia indicet, tamen nonnunquam ea tantum quæ prius cogitabantur ostendit: nec necesse est vt cogitata fiant, cum ideò aliud interuenerit, ne ea quæ cogitata sunt, fierent. Sicut si aliquis dicat, antequam in portu pranderem nauigaui: non intelligitur quod in portu pranderat postquam nauigauerit: sed quia cogitabatur in portu pransurus. Et similiter Euangelista dicit: Antequam conuenirent, inuenta est in vtero habens de Spiritu sancto: non quia postea conuenerint: sed dum viderentur conuenturi, præuenit conceptio per Spiritum sanctum, ex quo factum est, vt vlterius non conuenirent.

Ad secundum dicendum, quod sicut Augustin. dicit in libro de Nupt. & concupiscentia: Coniux Ioseph, vocatur mater Dei ex prima desponsationis fide, quam per concubitum non cognouerat nec fuerat cogniturus. Vt enim Ambros. dicit super Lucam: non virginitatis ereptio, sed coniugij testificatio & nuptiarum celebratio declaratur.

c. 11. non lõge a pri. tom. 7.

Lib. 2. in Lu. c. 1. a me. to. 5.

Ad tertium dicendum quod quidam dixerunt hoc non esse intelligendum de cognitione coitus, sed de cognitione notitiæ. Dicit enim Chrysostom. quod non cognouit eam Ioseph ante quam pareret, cuius fuerit dignitatis: sed postquam peperit tunc cognouit eam: quia per ipsius prolem speciosior, & dignior facta fuerat quam totus mundus: quia quem totus mundus capere non poterat, in angusto cubiculo vteri sui sola suscepit. Quidam vero hoc referunt ad notitiam visus: sicut enim Moysi cum Deo colloquentis glorificata est facies, vt non possent intendere in eum filij Israel, sic Maria claritate virtutis Altissimi obumbrata, cognosci non poterat a Ioseph, donec pareret: post partum autem à Ioseph agnita inuenitur specie faciei, non tactu libidinis. Hieronymus autem concedit hoc esse intelligendum de cognitione coitus: sed dicit quod vsque vel donec, in Scripturis dupliciter potest intelligi. Quandoque enim designat certum tempus, secundum illud Galat. 3. Propter transgressionem lex posita est, donec veniret semen, cui promiserat. Quandoque vero signat infinitum tempus, secundum illud Psalm. 122. Oculi nostri ad Dominum Deum nostrum, donec misereatur nostri: ex quo non est intelligendum, quod post impetratam misericordiam, oculi auertantur a Deo. Et secundum hunc modum loquendi significantur ea, de quibus posset dubitari, si scripta non fuissent: cætera vero nostræ intelligentiæ derelinquuntur. Et secundum hoc Euangelista dicit matrem Dei non esse cognitam à viro vsque ad partum: vt multo magis intelligamus cognitam non fuisse post partum.

Hom. 1. in Matth. in ope. impe. sup illud & non cognouit eã donec. to. 2.

In fi. commẽt. ad 1. c. Matt. tomo 9.

Ad quartum dicendum, quod mos diuinarum Scripturarum est, ut primogenitum vocent non solum eum, quem fratres sequuntur, sed eum, qui primus natus sit. Alioquin si non est primo genitus nisi quem sequuntur fratres, tandiu secundum legem primogenita non debentur, quandiu & alia non fuerint procreata. Quod patet esse falsum, cum intra vnum mensem primogenita redimi mandentur secundum legem.

Ad quintum dicendum, quod quidam, sicut Hieronymus dicit super Matth. fratres Domini de alia vxore, Ioseph filios suspicantur. Nos autem fratres Domini, non filios Ioseph, sed consobrinos Saluatoris, Mariæ materteræ Domini filios intelligimus. Quatuor enim modis in Scripturis fratres dicuntur, scilicet natura, gente, cognatione, & affectu. Vnde fratres Domini dicti sunt, non secundum naturam, quasi ab eadem matre nati, sed secundum cognationem quasi consanguinei eius existentes. Ioseph autem, sicut Hieronymus dicit contra Heluidium, magis credendus est virgo permansisse, quia aliam uxorem habuisse non scribitur, & fornicatio in sanctum virum non cadit.

Circa finẽ comment. ad 12. cap. Matt. to. 9.

Cõtra Heluidium in vlt. fol. ante fin. li. to. 3.

Ad

Ad sextum dicendum, quod Maria, quæ dicitur Iacobi & Ioseph mater, non intelligitur esse mater Domini, quæ in Euangelio non consueuit nominari, nisi cum cognominatione huius dignitatis, quod sit mater Iesu. Hæc autem Maria esse intelligitur vxor Alphæi, cuius filius est Iacobus minor, qui dictus est frater Domini.

COMMENTARIVS.

Hi articuli in sequenti disputatione explicabuntur. Nihil enim circa literam D. Thom. dicendum occurrit, præter ea, quæ de re ipsa tractanda erunt.

DISPVTATIO V.

In quatuor Sectiones distributa.

De integritate, seu corporali virginitate Deiparæ.

POST tractatum de conceptione, & sanctificatione B. Virginis cõueniẽti ordine dicendum sequitur de statu, seu ratione viuendi, quem in hac vita elegit, vel ad quem potius electa est. Quod in hac, & sequẽti quæstione effecisse videtur D. Tho. de statu matrimonij, & virginitatis eius disputans, simul parans viam ad tractandum de conceptione filij, ad quam hæc aliquo modo ordinata sunt. Quia verò virginitas & perfectior, & prior est matrimonio, ideo prius etiam de illa disputatio occurrit. In qua duo distinguenda sunt, alterũ quasi materiale, quod in corporis integritate consistit absque vlla experientia libidinis ex commistione, aut voluntaria seminis resolutione prouenientis: alterum est veluti formale, quod est propositum seruandi virginitatem, & prædictam libidinem nunquam experiendi. De priori parte hic agimus, dicturi de altera in disputatione sequenti.

SECTIO I.

Vtrum B. Virgo Christum concipiendo virginitatem seu corporis integritatem amiserit.

HAEC quæstio supponit in primis B. Virginem verè, ac realiter cõcepisse Christum Deum hominem in vtero suo. Quod ex principiis supra posito, quo ipsam veram Dei, & Christi matrem esse ostendimus, aperte sequitur, & inferius latius disscutiendum est. Secundo suppono, B. Mariam vsque ad conceptionem filij Virginem permansisse, quod est de fide certum ex verbis historiæ Lucæ 1. *Missus est Gabriel Angelus ad Virginem desponsatam viro.* Ex quo constat fuisse Virginem cum tradita fuit Ioseph in sponsam. Quod ex alio principio supraposito probari potest, scilicet, quia nunquam peccauit Ex ex iis quæ Patres docent de vitæ genere, quod B. Virgo ante matrimonium instituit, tertio enim ætatis anno in templum oblata est, ibi que vndecim annis inter virgines viait, erat enim in templo, (vt Cedrenus in cõpendio historiæ refert) secretus locus aræ vicinus in quo virgines solæ versari solebant, inter quas Deipara vsq; ad matrimonium mansit, & angelicam potius, quam humanam vitam egit, vt Ambros. li. 1. & 2. de Virginibus, late disserit. Greg. Nyssen. orat. de ortu Saluatoris, & Greg. Nicomediens. orat. de oblatione Virginis in templo. Damasc. lib. 4. c. 15. Andreas Cretens. & alij supra citati. De qua re iterum inferius redibit sermo. Quod autem postquam despõsata est Ioseph,

Locus in templo Salomonis dicat' virginibus.

A vsque ad Angeli aduentum Virgo permanserit, ex citatis verbis Angeli euidenter constat.

His positis, hæretici quidam dixerunt Virginem concepisse Christum ex Ioseph, atque ita in conceptione Virginitatem amisisse. Ita dixerunt Ebionitæ, ut Clemens refert lib. 6. constitut. c. 6. ubi hos Iudæos fuisse significat: nam (ut Epiphanius refert hær. 30.) Moysi legem obseruabant, ubi eundem errorem illis tribuit, quāuis addat, in ijs, quæ de Christo docuerunt varios, & inconstantes fuisse. Quæ fuit fortasse causa, ut Irenæus lib. 1. c. 26. de istis tractans, hunc tacuerit errorem, dicens, Ebionem non similiter, ac Cherintum de Christo sensisse, unde c. 25. Cherintum, & Carpocraté autores facit huius erroris. Quod sensit etiam Tertul. li. de præscriptionibus hæreticor. c. 48. & lib. de carne Christi, ca. 18. & lib. de uelandis uirginib. c. 5. Euseb. li. 3. hist. c. 21. Epiph. hæres. 27. & 28. Aug. Damasc. & Isidor. in catalogis hæresum, Theodor. lib. 2. hæreticar. fabul. &
B Niceph. lib. 3. hist. c. 3. qui duo postremi, Ebionem alios præcessisse significāt. Quod parum refert constat enim hos hæreticos æquales ferè fuisse. Hunc errorem sequutus est postea Theodotus, ut constat ex Epiph. hær. 54. Fundamentum eius ferè nullum est, ut uidebimus.

Dicendum est ergo primo, B. Virginem non ex uiri semine, sed sola Spiritus sancti uirtute, & operatione Christum Dominum concepisse. Est articulus fidei. Et probatur primo ex Euangelio Matth. 1. *Inuenta est habens de Spiritu sancto*, & infra, *quod in ea natum est, de Spiritu sancto est*, & infra *& non cognoscebat eam, donec peperit filium suum primogenitum*. & Luc. 1. *Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi.* Quod testimoniũ Ariani quidam male interpretantes (ut Aug. refert, lib. 3. contra Maxim. c. 17) *Spiritum sanctum & virtute altissimi*, tanquam duo diuersa distinguebant, aiebantque Spiritum sanctum disposuisse materiā
C mundando, & sanctificando Virginem, uirtuté autem altissimi, idest, diuinam sapientiam, formasse Christi corpus, quæ expositio quamuis præsenti intentioni nihil obstet, & in aliquo sensu sit probabilis (ut uidebimus inferius q. 32. art. 1.) tamen in sensu ab illo hæretico intento, scilicet, ut opera Trinitatis diuideret, & Spiritum sanctum negaret Christi corpus fabricasse hæretica est, quia & ex errore circa mysterium Trinitatis procedit, & testimonio Matthæi repugnat.

Virginitas Mariæ in scripturis manifeste significata.

Secũdo probatur conclusio ex ueteri testaméto, in quo locus illustrior est, ille Isa. 7. *Ecce Virgo concipiet*, quem in sequenti sect. fusius tractabimus, nunc alijs utemor minus quidem apertis ad ueritatem tamen confirmandam sufficientibus, adiunctâ præsertim Patrum expositione. Primus sit Gene. 3. ubi Christus dicitur: *semen mulieris*, nulla uiri mentione facta, quod ponderauit Irenæus lib. 4. cap. 78. Cypr. lib. 2. ad Quirin. cap. 9. sic etiam Tertull. li. 3.
D contra Marcion. cap. 20. & Aug. exponens promissionem illam Psal. 131. *de fructu ventris tui ponam super sedem tuam*, ponderant, dictum esse *de uentre*, *& non de fœmore*, quia Christi conceptio ex fœmina, & non ex uiro futura erat. Quod etiam indicauit Irenæus, lib. 3. cap. 18. Secundus sit ex lege lata Leuit. 12. *Mulier quæ suscepto semine, &c.* nã quia futura erat mulier quæ absque semine conciperet, ne sub illa lege comprehenderetur, addita est illa particula, *quæ suscepto semine*, ut notarunt Orig. homil. 8. in Leuit. Basil. Isai. 7. Theophyl. & Bed. Luc. 2. Euseb. Emiss. Bernat. & Laurent. Iustian. concionibus de Purificatione. Tertius sit ex Isai. 53. *Ascendet sicut virgultum coram eo, & sicut radix de terra sitiente*, utraque enim similitudine hoc mysterium explicatum est. Nam sicut uirgultum, seu ramus ex sola arbore oritur absque alterius se-

minis commistione: ita Christus ex Virgine, vt notauit Origenes homil. 17. in Genes. dum ei etiam virgineos vterus, *terra sitiens*, quia, *nullo humano semine fœdatus, aut humectatus est*, vt exposuit Hieron. qui notat Aquilam vertisse *de terra inuia*, vt mirabilem Virginis conceptionem apertius exprimeret, quanquam alij exponant, Christum comparari virgulto ex sitienti terra ascendenti, ad significandum Christi ortum pauperem, & in externa specie vilem, & miserum. Qui sensus sumi potest ex Tertull. lib. contra Iudæos, c. 14. & li. 3. contra Marcionem, c. 7. & 17. & non est contemnendus, est enim egregius, & illi fauet multum translatio septuag. interpre. quę in noua editione sic habet, *Annunciauimus, quasi paruulum in conspectu eius, & quasi radicem in terra sitienti*. Prior tamen pulchrior etiam est, & optime literæ quadrat. Quartus sit ex Isai. 19. *Ascendet dominus super nubem leuem*, idest, *nullo humano semine prægnantem*, vt Cyril. & Hieron. inquiunt, quamuis tropologicum esse sensum fateantur, eum tamen maximè probat Ambros. de instit. Virginis, cap. 13. & Anselm. Matt. 2. Quinto addere possumus illud Ierem. 31. *nouum creauit dominus super terram, fœmina circundabit virum*. Vtitur enim *creationis*, nomine, vt solum Deum ostendat esse autorem conceptionis, quam vocat quiddam *nouum*, quia non vsitato modo, & opera viri futura erat. Sic Hieronym. ibi, & Cypr. serm. de natiuit. Augu. serm. 9. de temp. Bernard. homil. 2. in *Missus est*. Sexto, Danielis secundo dicitur Christus, *lapis abscissus de monte sine manibus*, idest, de Virgine sine hominis opera, ita Ireoæus, li. 3. ca. 28. Aug. tract. 9. in Ioann. & tracta. 1. in primam canonicam Ioannis, Hieronymus ibi, & epist. 22. de custodia virginitatis, vbi aduertit *manus accipi pro opere nuptiarum*. iuxta illud Canticor. 2. *læua eius sub capite meo, & dextera illius amplexabitur me*, & epist. 75. contra Vigilantium refert horrendam blasphemiam illius hæretici, qui montem illum interpretabatur esse dæmonem, cui humana natura per vitia adhæserat. Sed hoc non potest in humanitatem Christi cadere, & ideo dici non potest ex diabolo abscisa, sed ex Virgine sumpta, quæ merito montis nomine significata est, propter suam excellentiam, vt eleganter tractat Greg. lib. 1 Reg. c. 1. denique hanc expositionem indicat Iustin. dialog. contra Trypho. prope med. vbi refert, aliquos Gentiles prophetiam illam ad suorum deorum fabulas accommodasse. Vltimo tandem non prætermittimus locum Prouerb. 30. *Tria sunt difficilia mihi, & quartum penitus ignoro*. quod explicas subdit: *& viam viri in adolescentula*, nam licet in vulgata frequentius legatur *in adolescentia* tamen proprio lectio [illegible] in vulgata reperitur, & in Hebræo est vox *alma*, quæ Virginem significat. Et ita esse legendum dicit Nic. Lyran. qui locum hunc de Christi conceptione intellexit, quem Iansen. sequitur, & Galatin. lib. septimo, eundem sensum ex Hebræis referens. Adde Ambros. lib. de Salomone totum hunc locum de Christo intelligentem, etiam in illo Verbo, *viam aquilæ in cęlo*, mysterium conceptionis Christi pie admodum contemplatum esse.

Virginitas Mariæ in scripturis præfigurata.

Tertium scripturarum argumentum ex huius mysterij figuris confici potest. Prima dicitur fuisse Adam ex terra virginea, solius Dei opera formatus. Ita Cyril. Ierosol. catechesi. 12. post med. Augu. serm. 5. de natiuit. Ambros. serm. 37. *Adam*, inquit, *de terra virginea natus est, Christus de matre Virgine procreatus, illius maternum solum, nondum scissum fuerat, istius maternum secretum, nunquam est concupiscentia violatum. Adam Dei manibus plasmatur è limo, Christus Dei spiritu formatur in vtero*. Idem Maxim. homil. 3. de Natiuit. Irenæ. lib. 3. cap. 31. Basil. Isa. 7. Secunda fuit Melchisedech, *sine patre, & sine matre*, vt notatur ad Hebr. 7. quia Christus, vt Deus non habet matrem, & vt homo patre caruit. Ita Lactant. lib. 4. cap. 12. 13. 14. & supra, q. 22. plura in hanc rem adduxi. Tertia est virga Aaron, quæ floruit Numer. 17. Ita Aug. serm. 18. de tempore, Bernard. homil. 2. in *Missus est*. Quarta est, lex digito Dei scripta in tabulis, Deuteronom. 9 Ita August. supra. Quinta ex eodem est, *panis quem in eremo terra produxit, cuius semen in terram arator nullus induxit*. Exod. 16. Sexta, Vellus Gedæonis plenum rore cœlesti vniuersam terram irrigans, Iudic. 6. vnde Psal. 71. *descendet sicut pluuia in vellus*. Ita Ambros. sermo. 13. Bernard. homil 2. in *Missus est*. Septima, Rubus ardens incombustus Exod. 3. vt bene Gregor. Nyssen. in vita Moysis fol. 7. & late Bernard. in sermon. *signum magnum*, & optime. Origen. homil. 1. in varia loca, vbi alia congerit. Octaua, omnes mulieres steriles, quæ miraculose conceperunt, mysterium hoc adumbrasse affirmat Chrysost. homil. 49. in Genes.

Quartum argumentum est ab ecclesiæ autoritate, & traditione. Omnia enim concilia, quę de incarnatione disserunt, hoc in primis supponunt, & definiunt, vt in Concil. Ephesin. Chalcedon. 5. & 6. Synodis, concilijs Toletanis. 1. 6. & 11. & in alijs passim uidere licet. Ex Patribus uerò, quæ adduximus, satis esse possent: sed præterea designabimus nonnulla præclariora loca, ut est ille Nazianz. oratio. 51, quæ est epist. prima ad Cledonium, dicentis: *Si quis Christum per Virginem tanquam per canalem fluxisse, non autem in ea diuino modo, quin absque opera viri, humano, quia iuxta pariendi consuetudinem formatum esse dixerit, nihil ens est*, & Augustin. epist. 3. ad quam ipse lectorem mittit in Enchirid. cap. 34. Fulgent. lib. de incarnat. & grat. cap. 6. Ignatii epistolis ad Magnesianos, & Smyrnenses. Clemen. lib. 7. constitu. c. 36. Ambr. de instit. uirg c. 14. Hilar. lib. 10 de Trinit. ubi dicit, uocari Christum, Primæ ad Corinth. 16. *hominem cœlestem*, propter conceptionem ex Spiritu Sancto, optime Tertull. in apologet. c. 21.

Quinto ut hoc mysterium suadeant, & credibilem faciant, utuntur Sancti uarijs exemplis ab ipsis naturalibus rebus petitis. Euodius epistol. 3. ad August. quæ habetur in fine secundi tomi operum August. utitur exemplo uermis, qui ex ligno, ex quo coalescit sine sexus commistione generatur, & accommodat illud Psalmi, *ego sum vermis, & non homo*. Et similia exempla animalium, quę sine commistione generantur, congerit Lanctant. lib. 4. cap. 12. & Ambros. libr. 5. Hexaemeron, capit. 20. specialiter utitur uulturis exemplo, dicens: *Quid aiunt, qui nostra solent ridere mysteria, cum audiunt, quod Virgo generauit? non ne aduertimus, quod uenimus ex ipsa natura plurima exempla ante præmisit, quibus susceptæ incarnationis decorem probaret, & astrueret veritatem?* & similia ferè uerba habet Basilius homil. 8. Hexemeron satis post medium, circa illa uerba *educant aquæ reptile*, & in capit. 7. Isai. Augustin. libr. de Bono coniugali, capit. 2. & libr. 3. de Mirabil. Ius sacræ scripturæ, capitul. 2.

Sexto adducuntur rationes, & coniecturæ: potissima autem ratio, & à priori est, Dei uolūtas, & omnipotentia, cui *non erit impossibile omne verbum*, ut Angelus dixit, & ostendi facile potest, tū ex alijs Dei operibus, tum quia nulla in hoc apparere potest contradictio, aut repugnantia. Congruētiæ autem sunt. Prima, ne Christus, uel eius humanitas ex ui conceptionis esset originali culpæ obnoxia. Id enim præter dignitatem personæ suæ, parumque consentaneum Redemptoris muneri fuisset. Ita Augustin. libr. 3. de peccatorum merit. capit. 12. Fulgent. de incarnatio. & grat. capit. 4. D. Thom. hic.

Dixi

Dixi autem (Christus, vel eius humanitas) quia (vt tractat Ansel. lib. 2. cur Deus homo, c. 16.) quatenus Christus significat Deum hominem, quacunq; ratione conciperetur, non potuisset originale peccatum contrahere, quia hoc ipso, quod conceptio terminaretur ad diuinam personam, ab illa sanctificaretur, omnisque macula peccati excluderetur. Hoc tamen esset ratione vnionis, qua non obstante, si conceptio esset ex semine viri, considerata vi ipsius & cõditione illius humanitatis, vt intelligitur priua natura formata, quàm vnita Verbo de se esset obnoxia originali culpæ, & ideo non decuit humanitatem à Verbo assumendam per huiusmodi conceptionem existere, sed per aliam, quæ ab influxu originalis culpæ prorsus esset aliena, vt eleganter Anselm. prosequitur lib. de conceptu virginali à c. 11. vsque ad 18. Secundo quia decuit Dei filiũ non humano: sed quasi diuino semine, id est, Spiritu Sã cto concipi. Ita S. Maximus, serm. 3. de Natiuit. domini, & Tertull. lib. de Carne Christi, c. 12. Damascen. etiam lib. 3. ca. 2. & Chrys. homil. 1. imperfecti in Matth. dicunt, Spiritum sanctum in conceptione Christi fuisse loco seminis, & D. Thom. infra, q. 32. artic. 2. Qui tamen modus loquendi non placet Hieronymo, epist. 17. ad Damasum, de explanatione symb. tom. 9. (si tamen illius est) cuius sententia vera est, loquẽdo de semine propriè, vel vt est quid decisum ex substantia personæ operantis, vel vt habere potest rationem causæ materialis. Alij verò Patres loquuntur de semine tantum, quo ad vim effectiuam, quam dicunt in hac conceptione per Spiritum sanctum suppleri debuisse. Tertiam coniecturam posuit autor imperfecti in Matth. homil. 1. his verbis: *Neque enim dignum erat vt vnigenitus Dei, non propter se, sed propter hominem nascens, more nasceretur humano, homo enim in carne nascitur, vt corruptioni subiaceat, Christus autem natus est, vt sanet corruptionem. Sicut ergo non est consequens, vt corruptibilis homo ex incorruptibilitate virginitatis nascatur, sic non erat consequens, vt filius Dei, qui ideo nascebatur, vt corruptibilitatem sanaret, ex corruptione coniugij nasceretur.* Quarta esse potest, quia decuit, vt sicut mulier ex solo viro facta erat: ita vir aliquis ex sola muliere procrearetur. Ita Cyril. Ierosolymi. catechef. 12. propè finem, & Damasce. lib. 4. cap. 15. Alias rationes proposuit hic D. Thom. satis congruentes, & probabiles, quæ in eo legi possunt, & quæ ab eodem afferuntur infra, quæstione 31. artic. 4.

Obiectio. Contra hanc conclusionem (præter primum & secundum argumentum D. Thom. in artic. 1. quæ contra illam directè procedunt, & ab illo sufficientissime soluuntur) nihil video ex scripturis obijci posse: ex ratione verò obijcitur, quia sequitur conceptionem Christi, non fuisse naturalem: sed supernaturalem, consequens autem, præter quam quod repugnat Ambros. lib. de incarnat. dom. sacramento. c. 6. videtur plane falsum, quia aliàs Christus nõ fuisset verè conceptus humana conceptione.

Responsio. Respõdetur, potius Ambrosiũ in illo loco apertè docere supra naturam fuisse, Virginem concipere sine semine viri, & cæteri sancti hoc ponunt inter magna Dei miracula. Præsertim Eutychianus Papa, epist. 1. & Ansel. dicto lib. de cõceptu virginali, & Isai. 7. vt singulare, ac diuinum signum ponitur: *Ecce Virgo concipiet*, & Angelus Luc. 1. vt notaret hoc esse diuinæ omnipotentiæ opus, dixit: *quia non erit impossibile apud Deum omne verbum*. Et ratio est manifesta, quia principium, & modus illius conceptionis supra naturam fuerũt, quanquam terminus illius conceptionis, & materia, ex qua perfecta fuit, naturalia fuerint. Et hoc modo ait Ambrosius multa in illa conceptione fuisse secundum naturã, quia scilicet corpus per illam formatum naturale

A fuit, & dispositiones habuit humano corpori connaturales, & in vtero matris naturali modo incepit esse, & nutriri, & eodem sensu verè fuit Christus conceptus humana conceptione quoad materiam, & terminum, non quò ad modum, & principium efficiens, vt dictum est. Et ex ijs magis explicata manent, quæ D. Th. docet ad quartum, & quintum eiusdem articuli primi, quæ ad hanc etiã conclusionem pertinent.

Ex his dico secundo, B. Virginem concipiendo filium non amisisse Virginitatem suam, nec vllam libidinis voluptatem sensisse, hæc conclusio est etiã articulus fidei, & continetur in symbolo, & in scripturis, ac patribus supra citatis. Et sequitur ex præcedenti, non enim erat Spiritui Sãcto necessarium virginale claustrum rumpere, vt opus suum posset perficere, quia non operatur corporeo organo, & substãtia, ac virtus eius intimè est vbique præsens, vt ibi operari possit sine vlla interiacentis corporis

B diuisione: Deinde, non decebat spiritum sanctũ huiusmodi effectum sine vlla causa, vel vtilitate operari, nec motum aliquem indecentem, aut concupiscentiam excitare, quin potius ipso, *obumbrante originalis peccati incẽdium extinctum est*, vt Cyprian. dixit serm. de Natiuit. & Bernard. late in sermonibus, super *Missus est*.

Solent verò occasione hac, scolastici interrogare, vtrum naturaliter possit Virgo concipere. De qua re videri potest D. Th. quolib. 6. ar. 18. Richar. in 2. dist. 20. & Marsil. quæst. 13. Abulens. opus. circa illa verba Isa. 7. *Ecce Virgo concipiet*. Mihi enim non est in animo rem ab instituto alienam disputare. Illud enim certissimum est, sine virili semine, nõ posse naturaliter humanam perfici cõceptionem, quia fœmina, vel nullam, vel insufficientem habet vim humanæ generationis effectricem.

Ex hac vero conclusione simul cum præcedenti,

C colligo cum Bernar. in ser. *Signum magnum: illud molestissimum tædium, quo omnes grauida laborare noscuntur solam illam non sensisse, quæ sola sine voluptate concepit.* Quod elegãter prius docuerat Aug. serm. 11. de Natiuit. dicens: *plena sunt viscera & nullum nouit Virginis conscientia, cum esset grauida salubri leuitate plaudebat, lumen enim quod intra se habebat, pondus habere non poterat.* Quæ verba vsurpauit etiam Fulg. serm. de laudib. Virg.

Contra hanc verò secundam conclusionem procedit, tertium argumentum D. Tho. fundatum in verbis Pauli ad Galat. 4. *misit Deus filium suum factum ex muliere*, factum enim perinde dictũ est, ac cõceptum, vt notauit Tertull. lib. de velandis virginib. c. 6. & Amb. lib. 1. de fide, c. 6. dicens, *esse factum ex muliere per carnis susceptionem*. Idẽ sermo. 5. in Psal. 118. Aug. lib. 23. contra Faust. c. 7. Alij verò Patres legunt *natum de muliere*, vt Cypt. lib. 2. ad Quirin. c. 8. & Iren. lib. 3. c. 18. quod tantundem valet, Obiectio.

D præsertim si ad natiuitatem in vtero referatur quãquam eadem difficultas sit de natiuitate ex vtero, quia (vt dicemus) etiam illa fuit ex Virgine. Respõdetur cum D. Tho. nomen *mulieris* non esse nomẽ corruptionis, sed sexus. Responsio. Vnde Angelus Luc. 1. ad Mariam ingressus, antequam conciperet, eam tacitè mulierem vocat, dicens: *Benedicta tu in mulieribus*, seu *inter mulieres*, vt legit, & notat Tertull. supra, & idem notari potest in similibus verbis Elisabeth, Luc. 1. sic etiam Luc. 10. de Marta, quam virginem fuisse Ecclesia tradit, dicitur, *mulier quadam Martha nomine excepit illum in domũ suam*, imò eandem esse mulierem illam, quam dominus à fluxu sanguinis sanauit, opinatur Ambros. lib. de Salomone, capit. 5. ita etiam Genes. 2. & 3. Eua statim ac formata est, cùm adhuc Virgo esset, *mulier* appellatur, vt notauit Augustin. libr. de fide contra Manich. cap. 22. & sermon. 63. de verbis Domini.

Hieronym.contra Eluidium.Optimè Origen.homi.8.in Leuit. Vbi prætetea aduertit,nomen *mulieris* esse posse nomen ætatis, sicut *vir* non solum significat masculinum sexum, sed interdum connotat maturiorem ætatem, quæ pubertatis annos excedat:sic inquit, *mulier significat fœminã prouecta ætatis iam ad matrimonium habilẽ.* Quod notauit etiam Cyril.lib.8.in Leuit.in principio, & patet ex Gen.24.*Si noluerit mulier sequi me,&c.* cùm tamẽ illa sine dubio Virgo futura esset, apta verò ad nuptias. Et hoc modo intelligi potest,quod Tertul. supra dicit: Mariam vocari *mulierem* propter despõsationem cum Ioseph, & quod ait Aug.vocari *mulierem* propter filii conceptionem. Addo denique fortasse allusisse Paulum ad locum Gene.3.*inimicitias ponam inter te, & mulierem*, vt significaret,B. Virg.esse illam expectatam mulierem,quæ salutem mundo erat allatura: ac propterea singulariter, & per antonomasiã mulier appellari potest, vt supra etiam disput.1.sect.1.notatum est.

SECTIO II.

Vtrum Beata Maria filium pariendo virginitatem amiserit.

PRimus error in hac quæstione fuit Beatam Virginem,quamuis in conceptione filij Virgo permanserit, in partu tamen Virginitatem amisisse. Ita sensit Iouinian. Quãquam enim Hieron. libris contra illum hunc eius lapsum tacuerit; Aug.tamẽ illius meminit lib. de hæresib. c.82.& lib.1.contra Iulian.ferè in principio, vbi dicit hunc hæreticum ita sensisse, *ne Christum cũ Manicheis phantasma crederemus, si matris incorrupta virginitate diceremus exortum*. Et eiusdem erroris, tacito nomine Iouiniani,meminit.Ambr.epist.81.ex epist.tamen 80.quæ est Syricij ad Ambros. & ex Ildefon.lib. de Virg.Mar.c.1.satis colligitur eundem Iouinianum fuisse huius hæresis autorẽ. Quẽ postea secuti sunt in Germania hæretici dicti Lolhardi, quorum dux fuit Gualterus, vt Tritemius refert in chronico,anno 1315. Et Sãder.lib.7.de visib.monar.hæres.163. vbi dicit, Protestantes hoc tempore idem sentire. Vnde hæres.87.& 219.refert Buccerum, & Molinæum in eandem incidisse. Possunt in huius hæresis fauorem citari quædam dicta Patrum, quæ in sequentibus exponemus.

Secunda sententia hic referri potest ex Durã.qui cum rectè de Virg. Mar.sentiat, quia tamen putat fieri non posse,vt duo corpora se se in vno loco penetrent, dicit, fieri potuisse in corpore sanctissimæ Virginis,vt patere passet partium, & naturaliũ viarum dilatationem sine ruptione tamen aliqua, vel diuisione,sicut Aug.lib.14. de Ciuit.c.26.& D.Th. 1.p.q.98.ar.2.ad 4.existimarunt,futuram fuisse hominum natiuitatem in statu innocentiæ si duraret. Et hanc Durandi opinionem Palud.dist.44.q.3.ar. 3.probabilem existimat, licet contrariam vt tutiorem amplectatur. Vt veritatem definiamus supponendum est B.Virginem verè, ac propriè peperisse Christum,quod infra,q.35.constituendum est.

Maria in partu virgo permãsit.

Dicendum igitur est primò, Beata Virgo pariendo filium virginitatem non perdidit, sed integerrima,prorsusq; incontaminata permansit. Probatur primo,vnico scripturę testimonio,aliud enim in sequentem lectionem omittimus. Isai.igitur 7.dicitur: *Ecce Virgo concipiet,& pariet*: Ex quibus verbis mysterium hoc confirmant Patres omnes Græci,& Latini.Irenę.lib.3.contra hęres.c.9.18.21.24. 26.& lib.4.c.40. Iustin.in dialogo cõtra Tryphon. longè post initium. Euseb. lib.7.de demonstra.cap. 2 & lib.5.hist.c.8.Epiph.hęres.30. prope finem, & hęres.77.in epist.Athanasij ad Epictetum,quam ibi refert Gregor.Nyss.orat.in Sanctam Christ.natiuit. circa princ.Basil.homil.34.de humana Christi generatione, & in 7.caput.Isai.Tertull.lib.contra Iudæos,c.9.& lib.de carne Christi,c.23.in fine.& lib. 3.contra Marcio.c.3.Cypr.lib.2 contra Iudæos,ca. 9 Ruffinus in exposit.symb.obiter è Hieron.Isai.7 & lib.1.contr.Iouin.circ.med.Ambros.dicta epist. 81.August.serm.2. & 4.de natiuit.

Duobus tamen modis eludi potest hoc testimonium, primo negando cum Hebræis prophetiam illam dictam esse de Christo,tum quia neque Emanuel appellatus est: tum etiam, quia neque infans pugnauit contra Regem Assyriorum, nec accepit virtutem Damasci,aut spolia Samariæ, quæ omnia ibi prędicũtur. Quod si illis obijcias,quia nullus alius natus est de Virgine. Respõdent concedendo: negant tamen ibi esse legendum Virginem parituram,sed puellam,siue adolescentulam,quam significare dicunt Hæbraicam vocem, *Alma*,ibi positã. Vnde ipsi ad Ezechiam, & matrem eius prophetiã accommodant. Sed primo, euidenter constat accommodationem hanc stare non posse, quia Ezechias, vt minimum nouem annis prius natus erat, quã hoc Isaias prædiceret,vt ibi Hierony. ostendit. Secũdo,vox *Alma*,in alijs locis scripturæ Virginẽ significat,nam Gene.24.Rebecca *Alma*,dicitur ante desponsationem,vbi Latinus interpres rectè vertit Virginem, neque altera significatio in Scriptura inuenietur. Imò ait Hieronym.significare hanc vocem specialiter *Virginem iam nuptui aptam*,id est, quæ ad conuenientem ætatem iam peruenit. Dicitur etiam significare *Virginem absconditam*. Sunt quoque, qui dicant vocem *Alma*, absque aspiratione scriptam, *Virginem nubilem*,significare,tamẽ cum aspiratione,prout hoc loco est in Hæbreo, eã, quæ *Virgo semper manet*, significare. Adde septuaginta interpretes,& Chaldaicam paraphrasim,*Virginem*,vertisse. Tertio nisi ita exponatur,friuolũ est, & nullius momenti signum, quòd attulit propheta. Quale enim signum, aut quam admirabile prodigium est,quod adolescentula corrupta filium pariat? Quarto Hebræorum cõiecturæ illos potius conuincunt, quis enim vnquam fuit Emanuel præter Christum? qui verè fuit,& appellatus est, *Nobiscum Deus*. Propheta enim rem potius,& sensum, quàm materialem vocis appellationem, cõtemplabatur. Quis etiam infans Damascum,& Syriam debellauit præter Christum? non quidem iuxta corticem literæ, quæ sine spiritu occidit, & in nullo homine reperietur impleta (vt bene Tertul.notat) sed metaphorico sensu, quamuis ad literam intento, mundum,infernum, & vniuersam dæmonis potestatem,in verbis illis intelligendo.

Obiectio. Respõsio.

Obiectio.

Secũda euasio est hæreticorum (quibus Erasmus fauet) dicunt enim, cùm Virgo paritura dicitur, non oportere intelligi componendo, sed diuidendo, nam, quæ fuit Virgo, pariet, non quod virginitatem in partu retineat. Propter quod etiam Iansenius in concordia Euangelica, capit. 5. dicit, ex solis verbis Isaiæ non conuinci satis Virginem parituram permanendo Virginem. Sed in primis (si hæc verba,quoad partum in sensu diuiso interpretantur) etiam quoad conceptionem erunt eodem sensu intelligenda, quia eodem contextu dicitur: *Ecce Virgo concipiet, & pariet*, consequens est absurdum (vt argumentum supra indicatum conuincit) Nam quale signum, vel prodigium esset, vt, quæ fuit Virgo, conciperet,& pareret? quo argumẽto sæpe vtuntur Sancti supra citati. Secundo ita exposuit hunc locum Matthæus,ca.1.dicens: *Hoc autem totum factum est,vt adimpleretur,quod dictum est a Domino per prophetam dicentem,ecce virgo in vtero habebit,& pariet filium*, vbi apertè significat prædictũ esse ab Isaia, Virginẽ permanẽtẽ integrã,

conce-

conceptur em,& parituram. Affert enim hoc testimonium Isaiç, vt conceptionem Christi ex Spiritu sancto confirmet. Vnde multi intelligunt illa non esse verba solius Euangelistæ, sed Angeli loquentis ad Ioseph, & persuadentis miram Virginis conceptionem. Ita Chrysost. Theophyl. Euthym. Iren. libr. 4. contre hæref. capit. 40. optimè Ambros. epist. 81. & August. serm. 14. de natiuit. quanquam Hierony. & Anselm. indicent esse verba solius Euangelistç, quod ad prçsentem quæstionem non multum refert.

Secundo edduci possunt in conclusionis confirmationem nonnullæ ea figuris, & alijs obscuris in dictis, quibus supra diaimus Virginitatem Mariæ fuisse adumbtatem in veteri testamento. Multa enim non solum de cóceptione, sed etiam de partus tempore procedunt, Accommodari etiem solent, verba Psel. 21. *Tu es, qui extraxisti me de ventre*, significatur enim (inquit Cyril. Ierosoly. catechesi. 12.) mirabili modo, & diuina virtute de vtero exiuisse. Vnde Aug. epist. 120. c. 12. *quid est*, inquit, *tu is, qui extraxisti me de ventre, si ad ipsum Iesum de Virgine procreatnm referturian inde significare voluit partu Virginis seruata Virginitate mirabili? vt cum Deus fecisse dicitur, quod illic mirabiliter factũ est, nemini incredibile videatur.*

Tertiò traditur hæc veritas e Patribus, & eb Ecclesia definita est. Loca sunt eadem, quæ in præcedenti sectione indicata sunt. Et specialiter videri possunt Leo Pap. epist. 10. cap. 21. & serm. 4. & 5. de natiuit. Hormisd. Pap. in epist. 1. ad Iustinienũ Augustũ c. 3. Agapetus Pap. episd. ed Antimũ, *sine Verbi potentia*, inquit, *nec conciperet Virgo, nec pareret, & sine veritate carnis obuoluta pannis infantia non iaceret.* Idem Damasc. li. 4. c. 14. Theodoret. ser. 10. de prouidentia.

Hic etiam addi possunt Patres qui dicunt fuisse in templo locum, in quo Virgines separatæ à nuptis orare solebant, & ad eum solitem esse accedere B. Virginem etiam post partum, vt videre licet in Basil. hom. de humena Christi genera. Greg. Nyss. in simili hom. Orige. tract. 26. in Mat. Cyril. Alex. libr. contra Antropomorphit. cap. 27. Theophy. Matth. 23. qui dicunt, Zacharem fuisse interfectum a Iudæis quod Mariæ integritatem defenderet.

Quartò ad gentilium persuasionem, vtuntur Patres testimonijs etiam ex Sybillarum prædictionibus, & hystorijs Gentium desumptis, vt videre licet in Lectantio libr. 2. diuinar. institut. cap. 6. & 18. Euseb. libr. 4. de vita Constantini, Augustino. lib. 1. de consensu Euangelista. cap. 20. libr. 18. de Ciuit. cap. 23. & oratione contra Iudæos, Paganos, & Arienos, quæ inter opera illius habetur in tomo sexto. Multa etiam congerit latè Cenisius lib. 2. de Beata Meria. cep. 7. Sed specieliter refert Epiphenius in vita Ieremiæ, AEgyptios ab illo Propheta didicisse, omnia illorum simulacre fuisse casure eo tempore, quo in AEgyptum ingressura erat cum suo infante Virgo enea, Deo similis. Nota etiam est historia de lamina eurea tempore Constantini inuenta, in qua scriptum etat: *Christus nascetur ex Virgine*, cuius D. Thom. etiam meminit secunda secundæ, quæst. 2. artic. 7. ad tertium, & alia etiam prodigia, quæ ad eandem veritatem confirmãdam Deus operatus est, attigit infra quæst. 36. Booeut. tom. 2. opusc. tractatu de quinque festiuitatibus pueri Iesu, c. 1. D. Antoni. 1. p. historiali, tit. 5. Abulens. prologo in Genes. c. 7.

Quintò, ratio præcipua est diuina voluntas, quç supponit hoc non implicare contradictionem, nec censeo expedire nunc argumeta Duran. dissoluere, quibus impossibile esse existimat, vt duo corpora locum occupantia in eodem spatio penetrati uè existant, tum quod difficilia non sint, tum quod alijs locis tractantur, & inferius, cum de Christi resurrectione disputabimus, ea breuiter attingemus. Possumus aũt huius diuinç dispositionis congruentes rationes afferre. Prima, quia non decebat Dei Verbum priuare matrem integritate, quam facile seruare poterat, perficere, & consecrare, cum esset Deus. Vnde Ignatius epist. 13. ad Heronem, *decebat* inquit, *creatorem non consueto, sed peregrino, & admirando vti partu vtpote omnium opificem*, & ferè similia verba habet Cyril. libr. 8. contra Iulian. non longè a fine, & Augustin. ser. 7. de natiuit. dicit hoc modo fuisse netum: *vt eum hominem testaretur partes humanus, & Deum probaret æterna virginitas.* Propter quod Proclus Cyziceous homil. de Christi natiui. in Conci. Ephe. to. 6. cap. 7. sic argumentatur: *Si ea quæ genuit Virgo non permansit, neque is, qui natus est, aliud, quam purus homo extitit*, Et eodem modo argumentetur Theodotus Aocyranus in eodem Concil. & tom. ca. 10. & in appendice. 5. cap. 2. denique Leo Pap. sermo. 1. de natiuit. propter hanc causam dicit, *Nec damnum credat pudoris, Dei genitrix mox futura*, & infra, *Merito Virginea integritas nihil corruptionis intulit partus salutis, quia custodia fuit pudoris editio veritatis*, & ser. 2. *Noua*, inquit, *natiuitate genitus est natus ex Virgine, sine materna integritatis iniuria, quia futurum hominum saluatorem talis ortus decebat, qui & in se haberet humana substãtia, naturam, & humana carnis inquinamenta nesciret*, & infre, *Nõ cogitetur parientis conditio sed nascentis arbitriũ, quia sic homo natus est vt volebat, & poterat*, & infra, *Oportuit* inquit, *vt primam genitricis integritatem nascens incorruptio custodiret, & complacitum sibi claustrum pudoris, & sanctitatis hospitium diuini spiritus virtus infusa seruaret, qua statuerat deiecta erigere, confracta solidare, & superandis carnis illecebris multiplicatã pudicitiã donare virtutis, vt virginitas, quæ in alijs salua non poterat esse generando fieret in alijs imitabilis cõsitendo renascendo.* Quibus vltimis verbis eliem coniecturam indicat, quam ettigit etiem Greg. Nezian. oret. 38. de natiuit. in princip. dicẽs: *Christus ex Virgine, mulieres virginitatem colite, ut matres Christi esse possitis.* Et infre setus post med. similem aliam rationem innuit his paucis verbis. *Et procreationem honore affici, & virginitatem praferri oportebat.* Sic etiem Ambros. epist. 81. *speciale sibi donum virginitatis Christus elegit, & integritatis munus exhibuit, atque ipse repræsentauit, quod elegit in matre.* Et Cyril. Ierosoly. catechesi. 124. *nascebatur, vt uirgines faceret. Multo ergo magis debuit uirgineam conseruare corpus.* August. serm. 11. de tẽpore, *diligamus præ omnibus castitatem, quia ut placere hanc sibi Christus ostenderet, pudicitiam vteri virginalis elegit.* Et lib. de Sancta virginit. cep. 4. *Christus nascẽdo de Virgine approbare virginitatem maluit, quam imperare.* Eandem rationem ettigit Damasce. libr. 4. de fide capit. 15. Vltima tandem addi potest ex Irenæo lib. 3. cap. 33. & Fulgentio sermo. de duplici Christi natiuit. quia sicut ex Virgine initium sumpsit humanæ neturæ ruina, ita decuit, vt per Virginem salus hominibus adueniret.

Obiectio. Sed obijci potest quorundam Patrum doctrina, qui dicunt Christum nascendo vuluam matris aperuisse, quod putant singulere fuisse in Virgine, quia alijs mulieribus eperitur vulua in cõceptione, Virgini in partu. Et ita interpretantur legem Exod. 13. & Num. 8. latam, *Omne masculinum adaperiens uuluam sanctum Domino vocabitur*, intelligendam esse singulariter de Christo. Itẽ Epiph. hçres. 78. cir. finem, *Hic est*, inquit, *qui vere aperuit vterũ matris.* Chrysost. Greg. Nyss. & Amphilochius homilijs de purificatione, seu de occursu Domini. Origen. homil. 14. in Luc. Theophy. Luc. 2. Ambros. libr. 2. in Luc.

Luc. cap. de circumcisione, & oblatione saluatoris. Obscurissimè ac durissimè Tertul. li. de carne Christi cap. 23. vbi addit, ideò Paulum dixisse *factum de muliere*, non de Virgine, quia *agnouit ad aperta vuluæ nuptialem passionē*. Quæ testimonia, ita vt in cortice sonant, intellexisse, & credidisse, videtur Erasmus Luc. 2. & ideò male de hoc mysterio sensisse.

Dicendum verò est, in scriptura sacra, *claudere vuluam* propriè significare infœcundam, & sterilem reddere, vel relinquere aliquam fœminam, vt constat Gene. 20. 29. 30. & 1. Reg. 1. igitur *aperire vuluam* è contrario significabit conferre alicui fœcunditatem. In hoc ergo sensu exponendi sunt Sancti Patres, cum dicunt *Christum aperuisse vuluam matris*, idest, dedisse illi fœcunditatem, quam nullus alius filius matri suæ conferre potuit. Vtuntur autem illa metaphora, vt declarent partum Virginis, & Christi natiuitatem veram, & realem fuisse, & non tantum phantasticam, & apparentem, quam expositionem sumo ex Hierony. dial. 2. contra Pelagianos in princip. vbi sic inquit. *Solus Christus clausas portas vuluæ virginalis aperuit, quæ tamen clausæ iugiter permanserunt.* Quibus verbis nemo (credo) sanæ mentis intelliget, voluisse dicere Hieron. Christum prius rupisse claustrum Virginis, vt egrederetur, postea verò illud quasi assuisse, & in statum pristinum restituisse. Hæc enim intelligentia, valde obtusa est, & à mente tanti doctoris aliena, & decori Virginis, ac integritati, & Christi potentiæ, ac maiestati contraria, aperuit igitur portas relinquendo clausas, quia fœcunditatem, vimque pariendi dedit conseruata integritate. Ac si quis diceret, aperuisse Christum sepulcrum suũ, clausum relinquendo, quia ita illo clauso vsus est, ac si esset apertum, vt eleganter exposuit Amphilochius hom. de purificatione. Sic etiam dicit Euthy. Luc. 2. *Solus Christus nondum apertam, supernaturaliter aperuit, & clausam naturaliter conseruauit.* Sic etiam Ambros. epist. 81. ita dicit Christum exiuisse de vtero Virginis *sicut aqua exiuit de petra*. Ex quo loco satis constare potest mẽs Ambrosij. Et eodem ferè modo exposuit Gregor. Nyssen. D. Thom. infrà quæstio. 37. artic. 3. ad primum. Et eadem est ratio de alijs. Nam licet Tertul. Obscurius sit, tamẽ ex lib. de carne Christi capit. 20. satis constat illum de virgineo partu rectè sensisse. Addo verò primũ, illum modum loquendi non esse nobis vsurpandũ sine sufficienti, & aperta expositione, quia & metaphoricus est, & facile pòt falsum sensum generare. Deinde illam expositionem prædictæ legis nõ esse literalem, sed mysticam, propriè enim *filius adaperiens vuluam* dicitur omnis primogenitus communi modo natus, quia licet vulua aperiri incipiat in conceptione, tamen in primo partu, claustri ruptio quasi perficitur, & cõsumatur. Vnde lex illa de omnibus primogenitis, non solum hominum, sed etiã iumentorum intelligebatur.

Quomodo Christus dicatur matris aperuisse vuluam.

Dico secundò Christum exiuisse de vtero matris sine vlla virginei corporis dilatione immutatione, aut iniuria, ad eum modum, quo exiuit de sepulchro, vel ingressus est ad discipulos ianuis clausis, non transiliendo nec dilatando, aut immutando, sed simpliciter penetrando interiacentia corpora, simulque cum illis in eodem loco existendo. Hanc conclusionem existimo certam. Primo ex communi consensu reliquorum Theologorum (vno excepto Durando) qui re vera explicarunt commune Ecclesiæ sensum, hanc enim æstimationẽ, & fidem de hoc mysterio fideles omnes concipiunt. Secundo, Patres omnes valde exaggerant hoc miraculum Virginei partus: at vero si per solã partium dilatationem accidisset, neque excessisset modum natiuitatis, qui in statu innocentiæ futurus

Nulla in vtero Virginis Christum patiens facta mutatio.

erat paruum sanè, aut ferè nullum miraculum fuisset, antecedens confirmat Aug. epist. 3. & Concil. Tolet. 11. in princip. de hoc speciali miraculo dicentibus: *Si haberet exemplum, non esset singulare, fateamur ergo Deum aliquid posse quod nos fateamur inuestigare non posse.* Idem Augu. lib. 1. contra Felicianum Arian. c. 8. *Hoc fides credat intelligentia nõ requirat, neque aut non inuentum putet incredibile, aut non repertum, non credat singulare.* Et Ambro. libr. de instit. Virginis, cap. 5. præfert miraculum natiuitatis ex Virgine, miraculo resurrectionis Christi, & Cyrill. homil. contra Nestor. dicta in Concil. Ephes. *Orem*, inquit, *admirandum, miraculum hoc me stupidum reddit.* Sophro. etiam in illa epist. actionis 11. 6. Synod. hoc dicit esse vnum ex maximis miraculis diuinæ virtutis. Qui omnes id explicant exemplis illis de Christi exitu de sepulcro lapide obserato, & de ingressu ad discipulos ianuis clausis. Quo etiam vtitur Greg. homil. 26. in Euang. Aug. serm. 18. 156. & 160. de tempore, Chrysost. homil. 2. de sym. Proclus Cyzice. supra citata homil. circa finem D. Thom. quodli. 6 art. 8. & in 4 distin. 44. q. 2. art. 3. Tertiò, sententia Durandi multum derogat Virgineę puritati, & integritati, cum tamen Patres non solum imminutam negent, sed etiam auctam esse affirment in filij natiuitate. Vnde Grego. Nyssen. in vita Moysi. *A Virgine*, inquit, *deitatis lux assumpta carne illuxit hominibus, eamque omnino incorruptam seruauit, virginitatis viriditate nullo pacto commutata.* Amplius, Aug. serm. 15. de tempore *Creuit*, inquit, *in eius partu integritas corporis potius quam decreuit, & virginitas ampliata est potius quam fugata.* Et eleganter Petrus Chrysol. ser. 142. *qui ingreditur, & egreditur, & introitus sui & exitus nulla vestigia relinquit diuinus habitator est, non humanus*, & infra. *In tuo conceptu, in tuo partu, creuit pudor, aucta est castitas, integritas roborata.* Apertius Guarricus homil. 2. de laudibus Virginis, *Nequaquam Rex gloriæ vincula laxauit, aut abstulit.* Et Niceph. Constantinopolitanus in episto. ad Leonem, quæ habetur in Concil. Ephe. tom. 5. capi. 20. circa medium, sic inquit: *Virginem, quæ supernaturaliter, & ineffabiliter pepererat, post partum Virginem conseruauit, virginitate illius secũdum naturam, nulla ex parte demutata, aut labefactata*, & Proclus Cyzicen. supra, *Naturæ*, inquit, *portas reserauit Emanuel ut homo, sed virginitatis claustra nõ violauit, neque perrupit ut Deus, ita enim ex vtero est egressus, sicut per aurem ingressus: ita natus sicut conceptus, qui impassibiliter fuerat illapsus, impassibiliter est elapsus* Quarto denique, hic modus fuit decentissimus, & facilis diuinæ omnipotentiæ, quo posito facile intelligitur, B. Virginem potuisse suum fœtũ emittere sine vlla resistentia partium interiacentium, quia diuina virtute factum est, ut non impedirent, quo minus corpus Christi posset in eundem locum subintrare, atque pertransire non immutando illas, neque ex proprijs locis remouendo.

Dices, naturales uiæ strictiores sunt, quàm ut intra se possint capere corpus pueri, nisi uel ipsæ dilatentur, uel corpus quod comprimatur, aut propriarum partium penetrationem subeat. Sed hoc argumentum magis uidetur contra Duran. urgere, quia difficilius intellectu est, & corpus solidum, & grandioris quantitatis transire per poros alterius interiacentis corporis propter solam dilatationem, absque ulla diuisione, uel penetratione. Respondetur ergo potuisse fortasse Christum superiori aliquo, & miraculoso modo nobis ignoto, sui corporis partes intra illas angustias uias collocare sine dilatatione. Secundò, si fortasse intercessit aliquis modus penetrationis propriarum partium inter se, id intelligendum est factum esse absque ulla imperfectione, nec exterioris figuræ immutatione, uel si

Obiectio.

Responsio.

hoc

hoc visum fuerit difficile, dici potest cum Abulensi Paradox. 1. ca. 56. & sequentib. & q. 49. in primum caput Matth. corpus Christi per se, & quasi directè ex iuisse per naturales meatus. Quod si necessariũ fuit secũdum aliquas partes sui corporis, quasdam alias partes virginei corporis penetrare, ita factum esse, quia hoc neque imperfectionem includit, neque veritati partus, & natiuitatis derogat, sed in hoc mysterio securius, magisque consentaneum Christianę modestię est, fateri ineffabili, & incomprehensibili modo Christum exiuisse de vtero matris, quam talem modum in particulari curiosius inquirere.

SECTIO III.

Vtrum Virgo post partum semper virginitatem seruauerit.

SVpponendum est licet virginitas, vt ad mores, & virtutem pertinet, non amittatur nisi per voluntariam claustri virginalis ruptionem, aut seminis resolutionem, ut constat ex D. Tho. 2. 2. q. 152. ar. 1. & quodlib. 6. art. 18 tamen, vt solum dicit corporalem virginitatem, seu integritatem, amitti per quancunque ruptionem claustri virginalis, siue voluntariè fiat, siue licitè, siue illicitè, quia hæc virginitas, de qua modo agimus, in sola ipsa naturali perfectione, & corporis integritate consistit.

Suppono deinde B. Virginẽ nõ amisisse hãc corporalem virginitatem per aliquam vim, & inuoluntariam coactionem, nec per concubitum illicitum, nec per aliquem alium extraordinarium modum, vt solet interdum hæc integritas auferri per instrumenta artis Medicæ, necessitatis causa. Hæc enim omnia sunt indecentissima, quæ nullus etiam hæreticus vnquam virgini attribuit, & supra etiam ostendimus nunquam in Virgine fuisse actum turpem. Ostendimus etiam nunquam ægrotasse, ac denique certum est, non fuisse permissurum Deum, vt Beata Virgo hanc vim, vel necessitatem subiret. Tota ergo quæstio ad hoc reuocatur, an Beata Virgo voluntariè, & per actum honestum, qualis est actus matrimonij, amiserit virginitatem. Hæretici dicti Antidicomarianitæ, idest, Mariæ contrarij, affirmarunt B. Virginem post partum Christi, filios alios ex Iosepho cõcepisse. Cuius hæresis autorem fuisse Eluidium, testatur Hierony. li. contra illum, indicat Ildefonsus libr. de virginitate Mariæ, ca. 2. August. hæres. 84. Origenes tamen homil. 7. in Lucam, & Hilar. can. 1. in Matth. Eluidio antiquiores, huius hæresis mentionem fecerunt. Hierony. etiam contra Eluid. fatetur. Tertullianum in hunc errorem ante Eluidium lapsum esse, & indicat ille vehementer libr. de Monogam. cap. 8. libr. de carn. Christ. cap. 23. & sæpe aliàs. Hunc verò errorem penè iam extinctum ante annos viginti quinque excitauit Lucas Sternberger, eumque multi ex nouatoribus secuti sunt, vt referunt Prateol. verbo, Lucas Sternberger, & Canisius libr. 2. de Beata Maria.

Dicendum verò est B. Virginem perpetuam virginitatem coluisse, neque virum vnquã cognouisse. Est de fide. Et primo probatur vnico testimonio veteris testamenti, Ezech. 44. *Porta hæc clausa erit, & vir non transibit per eam, quoniam Dominus Deus Israel ingressus est per eam.* Quo loco, licet sub metaphora ad literã sermo est de Virgine sanctissima, vt ibi testatur Hierony. & sentiunt alij Patres, qui ad hanc veritatem confirmandã hoc vtuntur testimonio, scilicet idem Hierony. dialogo secundo contra Pelagian. August. serm. 2. & 14. de natiuit. Ambro. dicta epist. 81. Chrysost. homil. de Ioanne Bap. tom. 3. Damascen. lib. 4. cap. 15. & alij,

Maria postpartũ virgo permansit.

A Et cum ipso contextu, & ratione eius optimè quadrat hic sensus, dicitur enim illa porta semp clausa permansura, *quia Dominus ingressus est per eam.* Vnde additur illa particula, *erit clausa Principi*, id est, in illius honorem, & reuerentiam. Et potest cõfirmari ex illo verbo Virginis Luc. 1. *Quomodo fiet istud*, quo propositum perpetuę virginitatis, osten dit, ut sequenti disputatione latius ponderab mus. Adducunt etiam nonnulli ex Patribus argumentũ ex eo, quod Christus in cruce pendẽs matrem Ioanni commendauit dicens *Ecce mater tua*, & è conuerso, Ioannem matri dicens, *Ecce filius tuus*. Ex hoc enim facto, & verbis, non obscurè colligitur non habuisse alios filios ex Iosepho, aliàs illis potius, quàm Ioanni commendanda videretur, & ideò Christus singulariter dixit: *ecce filius tuus*, idest, quem loco unici tui habeas. Hoc argumentum accipi potest ex Ambr. Luc. 1. & epist. 79. Epiphan. hæres. 78. & Hieron. contra Heluidium.

B Secundò, præsertim habetur hæc veritas traditione, consensu, & definitione Ecclesiæ, nam in cõcilij sæpe dicitur deipara, *Semper virgo immaculata*, vt in 5. Synod. can. 6. & 6. Synod. Act. 11. dicitur: *Maria virginitas ante partum, in partu, & post partum intemerabilis*. Item 7. Synodo Act. 3. in cõfessione Tarasij. Concil. Lateran. sub Martino I. can. 3. Idem tradit Siricius Pap. cum Conc. Rom. in epistola decretali, quæ habetur tomo 1. Conciliorũ, & inter epistolas Ambrosij est 80. Idem Ambros. cum Concilio Mediola. in rescripto, seu epist. 81. Idem, de institutione virginis cap. 7. Confirmatur hæc traditio, quia in vniuersa Ecclesia *Virginis* nomen absolute dictum, & quasi per Antonomasiam Deiparę attribui consueuit, vt Augu, notauit in Enchirid. cap. 34. Vnde Epipha. supra sic inquit. *Quis vnquam, aut quo sæculo ausus est proferre Mariæ nomen, & interrogatus non statim intulit virginis nomen? ex ipsis enim nominibus etiam virtutis signa*

C *elucent*. Et hoc modo dicitur in symbolo Apostolorum, *natus ex Maria Virgine*. Sic etiam loquũtur frequenter Patres Concilij Ephesini, & Calcedonens. Athan. serm. de Sãctissima Deipara. Hil. can. 1. in Matth. Maximus homi. de cruce, & sepultura Domini, optimè, & ex professo Hieron. epist. 22. ad Eustoch. de custodia virginitatis, ubi de modestia, & pudicitia Virginis eleganter loquitur. Item Greg. Nyssę orat. de sancta Christi nati. circa med. qui cum Basil. hom. 25. de humana Christi generatione dicit, Mariam dispensatione diuina fuisse matrimonio coniunctam Iosepho, ut ille custos esset famæ, & virginitatis eius non ut ex illa filios procrearet. Notanda tamen sunt verba, quæ inferius Basil. subdit. Cum enim retulisset sententiam eorum, qui sentiunt, Mariam post Christi natiuitatem nuptialia opera viro non negasse, inquit, *Nos vero licet nihil hoc doctrinæ pietatis officeret. Nam donec dispensabatur Christi generatio necessaria erat virginitas, quid vero postea sit factũ ad mysterij huius doctrinam, non anxiè conuungendum est.*

D *Veruntamen ac hoc eorum, qui Christum amant, ferre cogantur aures, quod genitrix Dei aliquando desierit esse virgo has rationes sufficere putamus.* Quibus verbis indicare videtur Basil. veritatem hanc ad fidei certitudinem non pertinere. Sed quia existimo hoc semper fuisse certissima fide creditum, exponenda censeo hæc verba solum de incarnationis mysterio, cui, & miraculosæ conceptioni, & natiuitati Christi non est directè contrarius ille error, quanquam reuera aliàs sit contra fidem, & Ecclesiæ traditionem. Vnde Aug. in lib. de Eccles. dogmatibus. cap. 69. *firma*, inquit, *fide credendum est, nec blasphemia Heluidij acquiescendum.*

Tertiò afferri possũt congruẽtes rationes; quatuor optimas quas attigit D. Tho. hic artic. 3. Prima

ma est ex parte Christi, nam sicut est unigenitus patris, ita decuit, ut esset & matris. Nec refert quod Matth. 1. dicatur. *primogenitus Virginis.* Nam (ut notarunt Damascen. D. Thom. & alij) in Scriptura sacra hæc appellatio non dicit semper relationem ad secundogenitum, sed solum negationem prioris, sicut quando in lege præcipiebatur offerri primogenitus, sine dubio intelligebatur etiam unigenitus. Notat verò Cyril. lib. 2. de fid. ad reginas in probatione, quod Christus unus sit Dei filius, ex Euangelio Lucæ, Christum dominum, ideò interdũ dici primogenitum, quia inter multos fratres primatum sortius est, licet ex semper Virgine natus fuerit. Secunda ratio ex parte Spiritus sancti est, quia nõ decuit sacrarium Spiritus sancto humano semine fœdari. Tertia ex parte Virginis, *incontinentiæ enim, & ingrati animi signũ fuisset, diuinitus conseruatam Virginitatem prodere, & thalamum conceptionis Christi polluere*, ut Siricus Papa loquitur. Quarta huic similis est ex parte Iosephi, qui (ut Euangeliũ iudicat) erat singulariter iustus, & omnia mysteria probe nouerat. Vnde non est uerisimile ausum fuisse Beatã Virginem attingere. Vnde Bernard. ait, castitatem eius fuisse in Patriarcha Ioseph præfiguratam. Quinta fit, quia decuit consilium virginitatis non tantum a Christo, sed etiam ab eius matre perfectissimè, custodiri, vt omnibus Virginibus Euangelij ipsa esset perfectum Virginitatis exẽplum. Propter quod a sanctis Patribus, *dux magistra, & virgo virginum*, appellatur.

Christus cur dicatur in Euãgelio primogenitus.

Sed vrgebat contra hanc veritatem Heluidius ex Matth. 1. *Cum esset desponsata mater Iesu, Maria, Ioseph antequam conuenirent, inuenta est in vtero habens de Spiritu sancto.* Et infra. *Non cognoscebat eam donec peperit filium*, nã prior Particula indicat habuisse animum conueniendi, & propter hanc causam fuisse matrimonio coniunctos: posterior verò particula, *donec*. Significat post partum Christi cognouisse illam. Respondent Patres vtraque particula solum negari, quod eo tempore factũ non erat, nihil verò affirmari, quod posteriori tempore efficiendum esset, vel factum sit. Sensus ergo prioris particulæ est, *antequam conuenirent*, idest, sine eorum coniunctione, vt si vulgari sermone quis dicat, *antequam sacrum audirem discessi.* Non indicat postea audisse, nec habuisse animum audiendi. Sic Matth 5. dicitur. *Scit pater vester, quid opus sit vobis, antequam petatis*, idest, vobis etiam non petentibus. Ita D. Thom. hic, ex Hierony. contra Heluid. Idem est sensus alterius particulæ, *donec*, tantum enim negat id fuisse factum vsque ad illud tẽpus, vt latè tractat August. li. 84. quæst. q. 69. id comprobans ex illo Psa. 109. *donec ponam inimicos tuos*, & alijs similibus. In quibus illud obseruatione dignum est, solere præcipue hac particula indicari tẽpus illud, in quo potissimum existimari posset id euenisse, quod factum esse negatur, vt Genes. 8. dicitur: *misit coruũ, qui non reuertebatur, donec sic carẽtur aqua.* Si enim aliquo tempore esset reuersurus, maximè illo, quo aquæ terram operiebant, nam post illam exiccatam non erat, cur reuerteretur, dum ergo negatur redijsse, donec terra exiccaretur, non affirmatur postea redijsse, sed potius tanquam per se notum, & clarum relinquitur, multo minus postea esse reuersum: sic ergo in præsenti testimonio negatur coniunctio cum marito vsq; ad filij partum, quia eo tempore uideri poterat necessaria: de sequenti verò tempore non affirmatur, imò vt clarum supponitur, multo minus eo tempore interuenisse. Ita notarunt (præter Hierony. Basil. Damasce. Epiphan. & alios supra citatos) Ambros. lib. de Noë, & arca. cap. 17. Greg 8. moral c. 40. significat etiam August. lib. 1. de Trin. c. 8. Bern. hom. 72. in Cantic. Chrys. homil. 5. in Matth. quem

Obiectio.

Responsio.

Particula Donec, in scriptura quomodo vsurpetur.

A Theophyl. & Euthy. ibi imitantur, Ansel. 1. ad Cor. 15. & hanc esse censeo literalem expositionem. Quidam verò aliter exponunt, scilicet, *antequam conuenissent*, non quoad totum, in quo nunquam conuenerunt, sed quo ad cohabitationem in eadem domo, quomodo postea conuenerunt. Similiter, quod dicitur, *non cognouit eam*, non ad carnis, sed ad mẽtis cognitionem referunt, quia antequam Virgo filium pareret, Ioseph non satis eius dignitatem, & excellentiam agnoscebat, in qua cognitione postea maximè profecit, vt Epiphan. supra indicat, & Chrysost. hom. 5. imperfecti. Sed non placent hæc prior quidem pars, quia vis verbi *conuenissent*, plus significat, quam cohabitationem in eadem domo, præsertim, quia existimo eo tempore iam cohabitasse Mariam & Ioseph. Posterior vero pars, qui nõ satis quadrat contextui. Multo autem minus verisimile est, quod D. Th. in catena refert, ex Hilar. quem inuenire non potui, hoc esse referendum ad
B sensum visus: vt sicut Moyses videri nõ poterat præ claritate vultus sui, ita nec Beata Virgo, quandiu filium in ventre portauit.

SECTIO VIII.

Quomodo Christus legitur habuisse fratres si mater eius semper Virgo permansit.

VNum ex præcipuis fundamentis, quo Heluidius innitebatur, erat, quia in Euangelio sæpè, fit mentio quorundam fratrum Christi, quos ipse dicebat fuisse filios Virginis ex Iosepho, & ideò oportet diligenter explicare qui isti fuerint, & cur fratres Christi dicantur. Quod D. Th. tetigit in hoc art. 3. ad 5 & 6.

Prima igitur sententia in præsenti quæstione fuit Heluidij asserentis, hos *fratres Domini* fuisse filios Beatæ Virginis, quoniam cum Christus vt homo
C non habuerit Patrem, necessarium putauit eos fuisse filios matris eius, vt possent eius fratres appellari.

Secunda sententia, & grauissimorum Patrum fuit, hos fuisse filios sancti Ioseph, non ex Beata virgine, sed ex alia vxore, quam ante Virginem duxerat. Vnde fit ita fuisse hos dictos *fratres Domini*, sicut Ioseph dictus est pater eius, scilicet appellatione, & existimatione, & *veluti quadam adoptione*, vt aliquando dixit Aug. contra Faust. Asserũt autem, qui ita sentiunt, Ioseph prius quàm Mariam Virginem duceret, habuisse vnam, vel forte plures vxores, ex quibus genuit Iacobum fratrem domini, & fratres eius. Cuius rei probabile argumentum est, quia Ioseph iam erat senex, cum duxit Virginem, vt videtur esse communis traditio ecclesiæ, quam frequens, ac vulgaris pictura ostendit, ergo non est verisimile toto illo tẽpore abstinuisse à nuptijs, cũ in lege veteri continentia non esset in æstimatione,
D & dignitate, duxit ergo vxorem illa ætate: ex qua verisimile etiam est habuisse filios, nam sterilitas, tunc quoddam genus opprobrij erat. Vnde credi potest, Deũ non priuasse illum hoc beneficio. Hæc fuit communis sententia Græcorum, quam docuit Epiphan. hæres. 51. ante med. & hæres. 78. & in Anchorato, Theophy. Matt. 13. & 27. & Ioan. 19. & ad Galat. 1. & 1. ad Corin. 9. sequitur Euthy. Matt. 12. & 27. & Ioan. 19. Oecumen. super Acta Apost. in principio, & c. 2. Idem Euseb. lib. 2. hist. c. 1. Nicephor. li. 1. c. 7. cum 21. & li. 2. c. 3. ubi in hanc sententiã refert Hippolyt. Portuensem, & li. 3. c. 10. Orig. Matt. 13. vbi dicit, hanc sententiam inuentam esse ad perpetuam B. Mariæ uirginitatem tuẽdam. Idẽ Greg. Nys. orat. 2. de resurrect. Christi. Ex Latinis docuit hoc etiam Hilar. can. 1. in Matt. & Ambr. ad Galat. 1. & de institutione uirginis, cap. 6. Nec contradicit

Aug. in exposi. eiusdem epist. vbi sub disiunctione inquit, Iacobum Domini fratrem, vel ex filijs Ioseph, de alia vxore, vel ex cognatione Mariæ matris eius, intelligi debere. Eandem sententiam secutus est Platina in vita D. Petri, quamquam sub disiunctione, vt infra dicam. Addit verò Orig. opinionem hanc ortam fuisse ex quodam Euangelio Hebræorum Petro ascripto, aut Iacobo, quod à Seleucio hæretico scriptum esse, testatur Inno. I. epist. 3. ad Exuperi. c. 7. Aug. lib. de fide cont. Mani. c. 38.

Tertia sententia hic referri poterat asserens, hos dici *fratres Domini*, quia erant filij sororum Virginis, & nepotes S. Annę. Sed infra occurret commodior locus illam tractandi.

Dicendum ergo primo est, hos fratres Domini non fuisse filios B. Virginis, idq; non solum certa fide, & traditione haberi, sed etiam ex euãgelijs colligi posse. Prior pars huius assertionis ex præcedenti sectione cõstat, cùm ostensum sit Deiparam perpetuò virginem permansisse. Posterior pars probatur, quia ex Euangelijs colligi põt, hos, qui dicũtur *fratres*, habuisse aliam matrem præter Virginem. Quod ita probatur. Nam Io. 19. legimus fuisse iuxta crucẽ tres mulieres, matrem Domini, sororẽq; eius Mariam Cleophæ, & Mariam Magdalenæ, Matt. autem 27. & Marci 15. numerantur *Maria Magdalena Maria Iacobi, & Ioseph mater, & mater filiorũ Zebedæi*, seu *Salome* (vt Marcus inquit) illam verò matrem Iacobi, & Ioseph (qui alijs locis dicuntur *fratres Domini*) non fuisse Deiparam, certum esse videtur. Primo, quia vbicunq; fit mentio Deiparæ cum alijs mulieribus, ipsa primo loco numeratur, prout dignitatẽ eius decebat, vt patet Ioã 19. vel certè vltimo loco, & singulariter separata ab alijs, vt Act. 1. *cum mulieribus, & Maria matre Iesu*. Et confirmatur secundo, quia Matt. c. 28. agẽs de resurrectione Christi sic inquit: *Vespere autem Sabbathi, quæ lucescit in prima Sabbathi, venit Maria Magdalena, & altera Maria videre sepulcrũ.* Vbi constat illam alteram Mariã fuisse, quam c. 27. vocauerat *Mariã Iacobi, & Ioseph matrẽ*, de qua ibidem subdiderat: *Erat autem ibi Maria Magdalena, & altera Maria sedẽtes cõtra sepulcrum.* quod ex Marc. 16. apertius colligitur, & Luc. 24. illa ergo *Maria Iacobi*, nõ erat B. Virgo. Probatur cõsequentia, argumẽto facto, quia inter illas duas Marias de Magdalena fit mentio præcipua, & indicatur fuisse feruentiorẽ in fide, & charitate, & in priuilegio, quod à Christo suscepit videndi illum ante alios in die resurrectionis, vt patet ex Marc. 15. At verò, si Maria Iacobi fuisset B. Virgo, in nulla istarum rerum fuisset Magdalenę postposita. Vnde est tertium argumẽtum, quia incredibile est B. Virginem fuisse aliquam ex mulieribus, quæ ad vngendum corpus Christi mortuũ tanta solicitudine iuerunt in die resurrectionis, quia (vt ex ipso facto, & Euangelijs colligitur) quamuis illæ mulieres, piè agerent, imperfectam tamen habebant fidem, magnaq; ignorantia circa Christi mysteria laborabãt. Adde. Luc. 24. deliramenta visa esse Apostolis, quæ hæc Maria Iacobi cum alijs narrauit. Quis autem credat tam fuisse stupidos, vt non maiorem fidem, & reuerẽtiam illi deferrent, si mater Domini fuisset? Vnde Bernar. tract. de Passione Domi. c. 2. dicit, Deiparam nõ fuisse officiosam circa corpus Domini defunctum, quia de fide resurrectionis eius erat certissima, & in omnibus mysterijs ab Spiritu sancto edocta, & instructa. Et communis Ecclesiæ sensus esse videtur B. Virginem domi, gloriosum expectasse aduentum filij, eiusq; ibidem ante omnes alios conspectu meruisse frui. Quarto est optima coniectura D. Tho. hic art. 3. ad 6. B. Virginem in euangelio non cognominari nisi à filio. Appellatur enim *mater Iesu*, vel *de qua natus est Iesus*. Vnde Lucas, qui in euangelio c. 24. alteram *Mariam Iacobi* nominauerat, Act. 1. Virginem nocat *Mariam matrem Iesu*, propter quod ab Ignatio appellatur *Maria Iesu*, quia hæc erat maxima eius dignitas. Cur enim prætermisso Christo uocaretur *mater Iacobi, & Ioseph*, si illa eadem *esset mater Iesu*? Quinto tandem hoc docent Patres, Hieron. Matt. 12. & 27. & contra Heluid. & lib. de viris illustribus in Iacobo. Beda lib. 4. in Marcum c. 44. D. Tho. lect. 4. in c. 11. Ioan. Euthy. suo cap. 68. in Matt. 27. vbi contrariam sententiam *absurdam* vocat.

Ex his ergo apertè concluditur, quod intendimus, scilicet Iacobum, & Iosephum non fuisse filios B. Virginis, sed alterius Mariæ, & tamen isti dicuntur *fratres domini*, ergo hæc appellatio non inde sumpta est, quod ex eodem vtero fuerint nati. Eadem autem ratio est de omnibus alijs, quibus hæc appellatio in scripturis tribuitur.

Secũdo colligo lapsos fuisse nõnullos antiquos ex Græcis, qui existimarunt B. Virginem fuisse illã Mariam, quæ cum Magdalena venit ad vngendũ Christum in die resurrectionis. In qua sententia fuerunt Greg. Nys. & Theophy. locis supra citatis, & Niceph. lib. 1. hist. c. 33. & indicat Sedulius li. 5. Paschalis circa fin. dicit enim, Virginem in die resurrectionis iuisse summo mane ad corpus domini vngendum. Est enim hæc sententia ab omni ratione aliena, vt ostendi. Intelligendum est autem, hos autores non sensisse cum Heluidio, quia non dicũt B. Virginem vocari *matrem Iacobi, & Ioseph*, quia illos genuisset, sed quia erat sponsa Ioseph, cuius ipsi erant filij. Vnde inconstanter loquitur Niceph. qui illam Mariam Iacobi dicit fuisse vxorem Iudæ Apostoli, sentiẽs illam Mariam, quæ iuit cum Magdalena ad sepulcrum non fuisse Mariam Iacobi, quod repugnat Euangelio, sed de his mulieribus multa ibi commentatur Niceph. quæ nec autoritatem, nec fundamentum habent.

Tertiò, pro infra tractandis, probabiliter ex dictis colligo, Mariam Cleophæ sororem Virginis, cuius Ioan. meminit c. 19. esse eandem, quę ab alijs dicitur *Maria Iacobi, & Ioseph*, quæ est sententia Hieron. contra Heluid. quam tenet etiam D. Tho. lect. 5. super ad Gala. 1. & Chrys. hom. 89. in Matt. vbi dicit Mariam Iacobi fuisse sororem matris domini. Cõstat autem in Io. 19. Mariam Cleophæ vocari *sororem domini*, & probatur. Quia in euãgelijs præter B. Virginem, & Mariam Magdalenam, non fit mentio alterius mulieris sectatricis Christi, quæ Maria vocaretur, nisi vnius tantum. Nam mater filiorum Zebedæi nunquam vocatur *Maria*, sed *mater* tantum *filiorum Zebedei*. Quod etiam ex Euangelio Matthæi non obscurè colligitur, cùm ita loquitur: *Maria Magdalena & altera Maria*, indicat enim in toto illo negotio passionis, & resurrectionis Christi non interuenisse nisi alteram Mariam præter Magdalenam, quia de B. Virgine ibi non erat mentio, nec esse poterat, vt dixi: ergo illa Maria, cuius Matthæus, & Ioannes meminerunt, erat eadem, igitur Maria Iacobi est eadem, quæ alio nomine appellatur *Maria Cleophæ*. In scriptura enim fœminæ interdum à filijs, interdum à maritis cognominantur. Hæc ergo quæ *mater Iacobi, & Ioseph* dicitur, dicitur etiam *Maria Cleophæ*, quia fortasse illius erat vxor (vt infra dicã.) Hunc autem Cleopham fuisse fratrem Iosephi spõsi Virginis. Euseb. ex Hegesip. tradit, lib. 3. hist. c. 10. aliàs 11. & Niceph. lib. 1. c. 33. & lib. 3. c. 9. idemque multi ex antiquis autoribus sequuntur. Quod pro ijs, quæ dicemus, annotandum est.

Dico secundo, Hi, qui in Euangelio dicuntur fratres domini, non fuerunt à Ioseph sponso Virginis geniti, neq; hac de causa illo nomine appellantur. Hanc conclusionem docuit Beda Ioan. 2. Mar. 6. &

Luc.5. Theod. ad Gal. 1. Ansel. Matt. 12. & probat, primo testimonio omnium horum Patrum qui docent Beatum Iosephum fuisse virginem. Hierony. in Mat. & l. contra Heluid. in fine, *relinquitur, inquit, virginem permansisse cum Maria, qui Pater domini meruit appellari*. Aug. serm. 14. de natiu. introducit Angelum ita loquentem cum Ioseph. *Habe ergo Ioseph, cum Maria coniuge tua communem virginitatē membrorum quia de virginibus mēbris virtus nascit Angelorū. Sit Maria spōsa Christi in carne sua virginitate seruata, sis autem & tu Pater Christi, cura castitatis, & honorificentia virginitatis.* Et infra *gaude Ioseph, virginitati Mariæ, qui solus meruisti virginalem affectum possidere coniugij. quia per meritum virginitatis ita separatus es a cōcubitu uxoris, vt pater dicaris Saluatoris.* in quibus verbis non solum ueritatem docet, sed etiam congruentissimas rationes indicat. Idem Rupert. lib. 1. de gloria, & honore filij hominis in Matth. B quod confirmat, tum quia decuit Virginem permā sisse, eum, qui *Pater Domini meruit appellari*, tum etiam, quia custos futurus erat uirginitatis Mariæ. Quam congruentiam ita confirmat D. Tho. lect. 5. in epistolam ad Galat. quia si Dominus uoluit matrem Virginem, nisi Virgini commendare, quomodo sustinuisset sponsum eius non fuisse, & perstitisse Virginem? & eandem sententiam indicat Bernard. ser. 2. 10 *Missus est*, circa finem. Clarius eam docet Hugo de S. Victor. q. 5. in epist. ad Galat. Pet. Damia. epist. 11. capit. 4. dicit hanc esse *Ecclesiæ fidem*, idest uniuersalem, ac piam credulitatem. Eam denique cōiter secuti sunt Scholastici in 4. d. 30. vbi Palud. q. 2. art. 2. Maior. q. 4 & alij, quos referemus ar. sequenti, ubi D. Th. dicit Ioseph simul cum Maria Virginitatem vouisse. Sequitur etiam Gerson sermo. de natiuit. Mariæ consideratione 3. Lipoma. in vita sancti Ioseph. Secundo probatur conclusio, quia ex dictis in prima conclusione C constat, matrem Iacobi, & Ioseph fratrum Domini, simul vixisse cum Beata Virgine, ergo non est verisimile fuisse vxorem Iosephi, neque illum habuisse simul duas viuentes vxores. Primo, quia licet in lege veteri interdum licuerit duas simul habere vxores, tamen neq; constat illam consuetudinem vsq; ad Christi tempora durasse, nec probabile est Ioseph ea fuisse vsum, præsertim cum pauper esset, nec facile posset tantam alere familiam. Secundo quia non decebat Beatam Virginem secum habere sociam eiusdem mariti coniugem, neque habere virum, qui affectum suum, & officium cum alia cō municaret, sed illud maximè indecens erat, quod eodem nimirum tempore, quo cum Virgine habitabat, mulierem aliam cognosceret. Tertio, maximum impedimentum illi fuisset ad ministeriū, & officium, ad quod assumebatur. Oportebat enim esse expeditum, & liberum omnibus alijs curis, & obligationibus, vt posset Virgini, & puero Iesu deseruire, & cum eis itinera agere, &c. D Quarto satis videtur hoc colligi ex verbo Angeli Matt. 2. *Ioseph fili Dauid noli timere accipere Mariam coniugem tuam*, vbi indicatur vnam tantam habuisse coniugem, & præsertim vocatam Mariam. Illa ergo Maria Iacobi non erat vxor sancti Iosephi, ergo nec eius filij erant geniti a Ioseph. Supponimus enim, & illos fuisse legitimè natos, & Iosephum virum iustum non fuisse fornicarium. Tertio probatur quia in euangelio habemus alios parētes horum fratrū Domini præter Ioseph, nam Iacobus minor, & *frater domini* dicitur *Iacobus Alphæi*, Matt. 10. Marc. 3. Luc. 6. Actio. 1. in quibus locis alter Iacobus maior dicitur *Iacobus Zebedæi*, constat autem sic esse dictum, quia erat filius eius, vt patet Matt. 27. Est. n. hæc phrasis scripturæ, vt filius à patre cognominetur. 1. Machab. 1. *Alexander Philippi*, ergo *Iacobus* A *Alphæi* dicitur, quia erat filius eius, non ergo erat filius sancti Ioseph. Quis. n. audeat dicere eundem esse Alphæum, qui Ioseph? aut sponsum Virginis fuisse binomium, vel aliter appellari in euangelio, quam Ioseph?

Obiectio. Dicet aliquis hanc rationem supponere Iacobū Alphæi esse eundem, qui *frater domini* dicitur, q; tamen non omnes fortasse concedent. Respondetur hic inculcari difficultatem infra tractandam, & ideò breuiter nunc dicitur, illud suppositum esse verissimum, vt constabit apertè conferendo inter se loca Matth. 10. 13. & Act. 1. ubi *Iacobus Alphæi* numeratur inter Apostolos, & unus Iacobus Apostolus, *frater domini*, dicitur, quem constat non esse alium, quàm *Iacobum Alphæi*. Nam de Iacobo Zebedæi omnes cōsentiunt, non esse uocatum fratrē domini. Responsio. Similis ratio hic addi potest, quia Simon unus ex fratribus domini fuit filius Cleophæ, ut ex Hegesippo antiquo, & graui autore refert Euseb. B lib. 3. historiæ. c. 10. & 29. aliàs ca. 11. & 32. Niceph. li. 3. c. 2. & 9. Constat autem Cleopham fuisse distinctum à Ioseph, & (ut ferunt) fuisse fratrem eius. Responderi solet illum fuisse filium naturalem Ioseph, vocari autem filium legalem Cleophæ, cuius uxorem Ioseph duxerat, ut semē eius excitaret, iuxta legem Deuter. 25. Sed hæc responsio aperte repugnat menti Hegesippi, & Eusebij, qui sine dubio loquuntur de filio naturali, & deinde est conficta sine fundamento. Adde non omnes filios genitos à fratre appellatos esse secundum legem filios alterius fratris defuncti, sed solum primogenitum, ut patet ex Deut. c. 25. cum expositione Aug. q. 46. super Deut. Alia, quæ in secunda sententia dicuntur de ætate sancti Ioseph, infra q. 29. examinabuntur.

Dico tertiò, hi fratres domini, solum ita appellati sunt propter aliquam consanguinitatem ueram, uel existimatam, quam cum Christo domino secun C dum carnem habuerunt. Hæc est sententia D. Hiero. cont. Heluid. & Aug. lib. 22. cont. Faust. c. 35. & tract. 10. & 28. in Io. Beda lib. 2. in Marc. suo ca. 23. & lib. 3. in Luc. suo c. 30. & aliorum, quos infra referam. Et sequitur necessario ex dictis, quia (ut Hierony. ait) quatuor modis solent in scriptura fratres appellari, primo propriè, & in rigore, quia verè sunt naturales fratres, vt Iacob, & Esau, & hūc modum iam exclusimus. Secundo latissimè, s. affectu, & amore quomodo Christus Io. 20. Apostolos *fratres* suos vocat. Tertio etiam latè, gente, seu natione, quomodo Deuter. 17. omnes Israelitæ *fratres* dicuntur, & hi duo modi non sufficiunt in præsenti, vt per se constat, quia his modis, omnes Iudæi possent fratres Christi vocari, superest ergo quartus, & medius modus, s. vt propter aliquā specialem propinquitatem carnis *fratres* dicti fuerint. Est. n. hæc phrasis frequēs in scriptura, vt constat ex Gene. 13. vbi Loth, & Abraham dicūtur *fratres*, cùm tamen D constet ex c. 11. Loth, fuisse nepotem Abraham. Similiter c. 29. Iacob, & Laban dicuntur *fratres*, & similia facile occurrēt. Et videri possunt apud Hieron. dicto lib. contra Heluid. & Aug. lib. 16. de Ciuit. c. 19. & Epiph. hæres. 39.

Declarandum verò breuiter superest, quæ nam fuerit propinquitas horum, qui *fratres* Christi dicuntur, cum ipso Christo. Fuit. n. vulgaris quædam sententia hos fratres Domini fuisse consobrinos Christi filios sororum Virginis: Dicunt enim Annam matrem Virginis post mortem Ioachim nupsisse alteri viro, qui Cleophas nominaretur, & ex illo peperisse Mariam Cleophæ matrem Iacobi, & aliorū ex fratribus domini. Rursus verò, defuncto Cleopha Annam nupsisse alteri, scilicet Salome, & ex eo tertiam peperisse filiam, quam in Euangelio dicunt vocari *Mariam Salome*, & matrem filiorum Zebedæi, Ioannis, s. Euangelistæ, Iacobiq;

maio-

maioris. Hanc sententiam docuit Glossa ordinaria super c. 1. epist. ad Galat. & Hugo de S. Victo. ibidē in q. supra citatis, quam sequitur Echius in sermo. de festiuitate sanctæ Annæ, & fauet Beda Actor. 1. dicens Mariam Iacobi fuisse *materteram Christi*, atq; adeò naturalem sororem Virginis, & idem habet Glossa interlinearis Actor. 1. Denique Ioan. 19. expressè vocatur Maria Cleophæ, *soror Mariæ* Virginis. Diximus autem suprà, hanc eandem esse Mariam Iacobi. Vnde Hieron. contra Heluid. apertè docet hanc Mariam Iacobi, fuisse sororem Virginis, Idem habet Matt. 12. & 27. idem in lib. de scriptoribus Ecclesiasticis in Iacob. & Isidor. in li. de vita & morte sanctorum Patrum.

Sed hæc sententia nec verisimilis est, neque vllo nititur probabili fundamento. Primum, quia (vt ex antiqua Patrum traditione ostendimus) Anna vsquè ad senilem ætatem sterilis fuit, posteaq; diuino dono Virginem cōcepit, qui ergo credibile est post Partum Virginis, & mortem Ioachim ad secūdas, B & tertias transijsse nuptias? Secundo, quia suprà ex euāgelijs ostendimus, præter B. Virginē, & Mariā Magdalenam nō fieri mentionē nisi alterius Mariæ, ergo sine fundamento duæ aliæ introducūtur. Et quamuis alia ratione probabiliter admitti possent, distinguendo Mariam Iacobi à Maria Cleophæ (vt facit Greg. Nys. orat. 2. de resurrect. quem alij sequuntur) tamē, quod hæc opinio dicit de Maria Salome, omnino est improbabile, & non satis consideratum. Quia in Euangelio nūquam hęc vocatur Maria, sed simpliciter *Salome*, vt patet Marc. 15. quod nō est nomē viri, sed fęmine, vt rectè Hiesony. notauit, & ex Iosepho, & Hegesippo, & alijs historiographis constat. Nam sicut à Ioanne, *Ioanna*: ita à Salomone, *Salome* dicta est. Et verisimile est (quod notauit Orig. tract. 35. in Matt. sub finē) hanc Salome fuisse matrem filiorum Zebedęi. Nā Matthęus. c. 27. & Mar. c. 15. earūdem trium mulierum uidentur facere mentionem, & alter vocat C tertiam illarum *matrem filiorum Zebedæi*, alter verò *Salome*, Quod autem hæc fuerit filia B. Annæ, & quòd filij Zebedæi fuerint consobrini Christi, gratis confictum est sine testimonio scripturę, vel alicuius antique historiæ. Tertio, decuit B. Virginem vnigenitam esse matri suæ, vt certius constaret miraculosè fuisse in senectute, & ex sterili conceptā, & ita obseruatum videmos in illustrioribus personis, quæ hoc modo conceptæ sunt, ut in Isaac, Ioāne Baptista, & similibus. Quarto, nec D. Hierony. nec vllus ex antiquis Patribus historiam hāc de triplici Maria, tribusque filiabus Annæ docuit. Nam Hieron. cum alijs antiquis supra citatis solum Mariā Cleophæ dicunt esse sororem Virginis, quod etiam dicit Euangelium: alterius autem sororis non meminerunt, sicut neque Euāgelium. Quo modo autem illa fuerit soror non explicant: non est autem necesse fuisse sororem naturalem in primo gradu. Nam D sicut supra dicebamus consobrinos, vel consanguineos vocari *fratres* in scriptura: ita fœminæ vocantur *sorores* propter aliquem consanguinitatis gradū. Addo præterea, quamuis admitteremus Annā habuisse aliquam aliam filiam præter Virginē, cōuenientius foret consequenter asserere illam fuisse filiam Ioachim, quam illas secundas, & tertias nuptias Annæ confingere, grauitati, ac temperantię illius parum consentaneas, & amori, quē erga B. Virginem habuisse credendū est. Quanquam neq; hoc verū esse existimem, nam fere oēs antiqui Patres explicantes primum caput Matthæi, & genealogiā Christi, docēt, vel supponunt B. Virginē fuisse vnigenitam, & hæredem parentis sui Ioachim. Quod sanè dignitatem eius maxime decebat. Addo denique, si ætatum, ac temporum ratio diligenter supputetur, facile intelligi posse, Simonem, qui fuit

Virgo vnigenita Ioachim, & Annæ.

A vnus ex fratribus Domini, & postea successit Iacob in Episcopatu Ierosolymitano, & tanden (teste Euseb. lib. 3. hist. c. 10 & 26.) mollyrio affectus est decimo Traiani anno, cum ad centesimum, & vigesimum ætatis suæ annū peruenisset, constare inquā posse, hunc Simonem pluribus annis fuisse ætate grandiorem Christo, quod apertè repugnat cū prędicta opinione. Quia cū B. Virgo conceperit Christum, statim ac fuit apta ad concipiendum, si Simō erat filius minoris sororis Virginis, necesse est, vt post Christum fuerit conceptus. Et ferè idem argumentum de Iacobo fieri potest, qui septimo Neronis anno, hoc est sexagesimo tertio, à natiuitate Christi mortuus est, si tamen verum est, quod Epipha. addit hæres. 78. illum, cum nonagesimum sextum ætatis annum ageret, martyrio fuisse coronatum. Et ferè eodē argumento cōcludi potest, Ioannem Euangelistam non fuisse filium tertiæ sororis virginis, quia oportuisset aliquot annos natū fuisse post Christum: cum tamen constet in principio imperij Traiani, ab ortu Christi centesimo anno, cū ipse iam nonagesimū nonum ætatis annū ageret, defunctū esse. Propter quæ merito D. Th. lect. 5. super ad Galat. 1. historiam hanc de tribus filiabus Annæ reijcit. Et eiusdem sententiæ videntur esse Euthym. & Theophyl. Ioann. 19. Iansen. capit. 145. concordiæ, Canisius lib. 1. de B. Maria. capi 4. circa finem, & indicat Canus lib. 11. de locis. c. 5. ad 2.

Quarto, ergo dicendum est, incertum esse, propter quem gradū consanguinitatis, vel propinquitatis hi fuerint dicti fratres Christi, imo neque an vere consanguinei fuerint, vel tantum putati. Et si humanæ historiæ fides habenda est, ex illa solum colligitur, hos fuisse existimatos cōsobrinos Christi ex parte Iosephi existimati Patris eius. Hoc ita declaratur. Nam (ut supra ex Euseb. lib. 3. hist. c. 11. & Hegesippo retulimus) Cleophas erat frater Iosephi sponsi Virginis, & Simeon frater Domini, erat filius Cleophæ (vt ex eisdem autoribus retulimus) & Maria mater Iacobi, & Iosephi est eadem cum Maria Cleophæ, sic dicta, qui erat vxor eius, ergo qua ratione Ioseph existimatus est pater Christi: eadem Cleophas haberi potuit Patruus Christi & filij eius consobrini Christi, hac ergo ratione appellari potuerūt *fratres Christi* Hæc sententia explicata sumitur ex pluribus autoribus citatis, & ex Chrys. Actor. 1. & homil. 5. in Matt. dicit Iacobum fratrem Domini, ita esse vocatum *fratrem Domini*, sicut Ioseph appellatus est pater eius. Miror tamen, cur ibi Chrys. numeret Ioannē inter *fratres Domini*, cum in Euangelio nūquam hoc nomine nuncupetur, Approbat etiam hanc expositionem Aug. lib. q. super Matt. q. vlt. Et hinc etiam intelligi potest, cur Maria Iacobi dicta fuerit *soror* virginis, quia nimirum ambæ erant vxores duorum fratrū, & ideo inter se *sorores* dicebantur.

Qui, nam in euangelio fratres Christi, dicentur, & quomodo

D Vna tantum superest difficultas circa dicta, quæ hoc loco prætermittenda non est. Nam in euangelio Iacobus minor frater domini dicitur *Iacobus Alphæi*, ex quo supra docuimus fuisse filiū eius. Quomodo ergo nūc dicimus fuisse filiū Cleophæ quo loco se se insinuat grauis illa quæstio, an Iacobus Alphæi fuerit idem, qui Iacobus frater domini, *iustus* appellatus, & primus Ierosolym. Episcopus ab Apostolis constitutus. Est. n. grauissimorū virorum opinio, qui hos distinctos fuisse sentiunt, atq; adeo non duos tantum, sed tres fuisse, Iacobi nomine appellatos, duos ex numero duodecim Apostolorum, s. Iacobum Alphęi, & Zebedæi, & tertium cognominatum *iustum, & fratrem domini*. Hæc sententia sumpta est ex Clemente in libris recognitionū, in quibus sæpe videtur distinguere Iacobum fratrem Domini a duob. Apostolis. Sed

Dubium.

quia

qui Iudas Apostolus canonicæ cuiusdam epistolæ scriptor, vbi se *fratrem Iacobi* appellat. Vnde Luc. 6. Iudas Apostolus uocatur *Iudas Iacobi*. Respōdēdum ergo uidetur altero ex duobus modis. Primus est, si dicamus eundem hominem fuisse Alphęum, & Cleopham, illum tamen vel fuisse binomium, vt frequenter in scriptura sacra cōtingit, vel certè nomen eius fuisse Alphęum, cognomen autem fuisse Cleopham, à *gentilitate, vel familia* (vt Hierony. dixit) & hanc sententiam uidentur insinuasse Chrysost. Theod. & Theophy. ad Gala. 1. cum dicunt, Iacobum fuisse filium Cleophæ, & vocari in Euangelio Iacobum Cleophę. Quod enim ad voces attinet, nunquam hoc nomine vocatur, sed in re ita appellatur, quādo *Iacobus Alphæi* dicitur. Secundus modus est illam Mariam prius fuisse nuptam Alphæo, & ex illo genuisse Iacobum, & Ioseph: postea verò mortuo Alphæo, nupsisse Cleophæ, & ex illo habuisse Simonem, & Iudam, inde verò factū esse, vt omnes dicerentur filij Cleophæ, & consequenter fratres Domini quamuis Iacobus verè fuerit filius naturalis Alphæi. Qui modus dicendi nō displicet D. Tho. ad Gala. 1. lect. 5. & est probabilis, quamuis incertus. Vtcunque tamen in hoc dicatur, non refert ad præcipuam intentionem nostram, quia quomodocunque in hoc sentiatur, dicendum est hos fratres domini non fuisse filios neque Mariæ, neque Ioseph, sed solum consanguineos Christi, aut veros, aut existimatos.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum mater Dei Virginitatem vouerit.

261
4. dis. 30.
q. 2. ar. 1.
q. 1. & 3. &
Matthe. 1.

AD quartum sic proceditur. Videtur, quod mater Dei virginitatem non vouerit. Dicitur enim Deuteronom. 7. Non erit apud te sterilis vtriusque sexus. Sterilitas autem sequitur virginitatem. Ergo seruatio virginitatis erat contra præceptum veteris legis. Sed adhuc lex vetus habebat statum antequam Christus nasceretur, ergo non potuit licitè Beata Virgo vouere virginitatem pro tempore illo. C

2. Præterea, Apostolus primæ ad Corint. 7. dicit. De virginibus autem præceptum Domini non habeo, consilium autem do. Sed perfectio consilij à Christo debuit inchoari, qui est finis legis: vt Apostolus dicit Rom. 10. Non ergo conueniens fuit, quod B. Virgo votum virginitatis emitteret. D

3. Præterea, Apostolus dicit primæ ad Timoth. 5. quòd vouentibus castitatem, non solum nubere, sed etiam velle nubere, damnabile est. Sed mater Christi nullum peccatum damnabile commisit: vt supra habitum est. (q. 27. ar. 4) *Cum ergo desponsata fuerit (vt habetur Luc. 1.) videtur, quòd ipsa virginitatis votum non emiserit.*

(c. 4. circa princ. to. 6) Sed contra est, quod August. *dicit in libro de sancta Virginitate: Annuncianti Angelo Maria respōdit: Quomodo fiet istud, quoniam uirum non cognosco? Quod perfectò non diceret, nisi prius se virginem Deo vouisset.*

(2. 2. q. 88. ar. 6.) *Respondeo dicendum, quòd sicut in Secunda parte habitum est, perfectionis opera magis sunt laudabilia, si ex voto celebrentur: virginitas autem in matre Dei præcipuè debuit pollere, vt ex supra di-* (Art. huius quæst.) A *ctis rationibus patet, & ideo conueniens fuit, vt virginitas eius ex voto esset Deo consecrata. Verum, quia tempore Legis oportebat generationi insistere tam mulieres quàm viros (quia secundum carnis originem, cultus Dei propagabatur antequam ex illo populo Christus nasceretur) mater Dei non creditur antequam desponsaretur Ioseph, absolutè virginitatem uouisse: sed licet eam in desiderio habuerit, super hoc tamen uoluntatem suam diuino commisit arbitrio. Postmodum uerò accepto sponso, secundum quod mores illius temporis exigebant, simul cum eo uotum uirginitatis emisit.*

Ad primum ergo dicendum, quòd quia uidebatur esse lege prohibitum, non dare operam ad relinquendum semen super terram, ideo non simpliciter uirginitatem uouit Dei genitrix: sed sub conditione, si Deo placeret. Postquā autem innotuit hoc esse Deo acceptum, absolutè uouit antequam ab Angelo annunciaretur. B

Ad secundum dicendum, quòd sicut gratiæ plenitudo perfectè quidem fuit in Christo, & tamē aliqua eius inchoatio præcessit in matre: ita etiam obseruatio consiliorum, quæ per gratiam Dei fit, perfectè quidem incepit in Christo, sed aliquo modo fuit inchoata in Virgine matre eius.

Ad tertium dicendum, quòd uerbum illud Apostoli est intelligendum de illis, quæ absolutè castitatem vouent. Quod quidem mater Dei non fecit antequam Ioseph desponsaretur: sed post desponsationem ex communi uoluntate, simul cum sponso suo uotum uirginitatis emisit.

COMMENTARIVS.

DVo respondet Diuus Thomas. Primum affirmat Deiparam virginitatē vouisse, quia modus operandi ex voto perfectior est, deinde explicat, quo tempore hoc votum emiserit, &, coniungendo solutionem ad primum cum corpore articuli, dicit ante contractum matrimonium non vouisse absolutè virginitatem, sed solum sub conditione, si Deo placeret. Quia hoc videbatur lege prohibitum. Deuteronom. 7. eo, quod tempore legis, quoniam diuinus cultus per carnalem originem propagabatur, oportebat generationi insistere. Post matrimonium verò contractum, ante Angeli annunciationem, inquit, agnouisse hoc esse beneplacitum Deo, & tunc simul cum sponso absolutum votum virginitatis emisisse. Quæ doctrina difficultatem habet non paruam, in sequenti disputatione tractandam. Ex illa verò infert D. Thom. in solutio. ad tertium, licuisse Virgini matrimonium contrahere, quia non absolutè, sed sub conditione tantum virginitatem vouerat. In solutione vero ad secundum indicat, perfectionem castitatis uoto consecratæ Deo, in Beata Virgine initium sumpsisse: Quod quomodo intelligendum sit, iam explicabimus. In argumento tertio citat, Diuus Thomas ex Paulo primæ ad Corinth. 5. uerba illa, *Vouentibus castitatem, non solum nubere, sed etiam velle nubere damnabile est*. Quæ non intelligit D. Thom. dicta esse à Paulo, sed ex illo loco esse desumpta, quatenus ibi dicit, uiduas illas, quæ *primam fidem*, id est, castitatis promissionem, irritam fecerunt, & nubere uolunt, habere damnationem: citantur autem ex Hieronym. uerba illa, in capit. uouenti, 17. quæstion. prima, quæ apud ipsum formaliter non reperiuntur. Quamuis eandem

dem rem doceat, libro primo contra Iouinian. columna 14. vbi dicit: *Virginibus consecratis Deo, non licere quod antea licebat.* Scilicet nubere. Reperitur verò illa sententia apud August. lib de bono viduitatis, cap. 9.

DISPVTATIO VI.

In tres Sectiones distributa.

De Virginitate Mariæ, quantum ad virtutem animi spectat.

QVamuis id, quod est in virginitate veluti materiale, ad corpus pertineat, forma tamen, & perfectio eius in animo residet, & in voluntate seruandi integritatem, castitatemque consistit, vt latè D. Tho. docet, 22. q. 152. Et licet verum B sit virginitatem simpliciter non amitti per solum internum propositum coeundi, seu experiendi libidinem ex resolutione seminis prouenientem, donec in huiusmodi externum actũ prodeat: multum tamen per eiusmodi propositum remittitur de perfectione, & integritate virtutis virginitatis, quæ in animo residet, & ideo ad hanc perfectionem pertinet, quædam perpetuitas, & quasi immobilitas in huiusmodi voluntate seruandi virginitatem. Inquirendum ergo superest an sicut in corporea ita etiam in anima habuerit Deipara summam, & integerrimam virginitatis perfectionem.

SECTIO I.

Vtrum B. Virgo semper habuerit propositum virginitatis seruandæ.

SVpponimus, non esse quęstionem de proposito illicito castitati contrario, nam fides, quæ docet C nullum in Virgine fuisse peccatum, euidentissimè docet per huiusmodi propositum, aut desiderium, nunquam sui animi virginitatem uiolasse, aut minuisse. Est ergo quæstio de uoluntate honesta, & licita, qualis in Virgine aliqua esse potest voluntas contrahendi, & consummandi matrimonium. Hæretici enim huius temporis dicunt B. Virginem ante filij conceptionem habuisse animum consummandi matrimonium, & ideo illud contraxisse, quamquam postea ex Dei reuelatione voluntatem mutauerit. Fundamentum eorum est, quia huiusmodi propositum nunquam coeundi, seclusa Dei dispensatione, esset contra illam legem naturæ, *Crescite & multiplicamini.* Sed hoc fundamentum hæreticum est, perfectioni, & consilio virginitatis contrarium, quod docuit Paul. 1. ad Cor. 7. & contra naturalem rationem, quia lex illa neminem obligat D ad contrahendum matrimonium, nisi in communis necessitatis articulo, extra quem, per se loquendo, consilium est, vt castitas coniugio præferatur.

Igitur omissa hæresi, apparens ratio dubitãdi esse potest. Primo, quia B. Virgo habuit voluntatem contrahendi matrimonium, & consequenter tradendi alteri dominium corporis sui, ergo necesse est, vt habuerit etiam animum reddendi debitum coniugi petenti. Hoc enim, seruata iustitiæ lege, illud necessario consequitur. Secundo, quia propositum Virginis semper esse debuit, non solum licitũ, sed etiam de meliori bono, quia semper, quod magis beneplacitum Deo esse intellexit, id optauit, ac proposuit, sed propositũ virginitatis in ea lege nõ fuisset de meliori bono, quia eo tempore meliores erant nuptiæ, quàm continentia, ut D. Tho. hic dicit. Quod præcipuè verum videtur, in illis fœmi-

A nis, quæ erant de tribu Iuda, propter spem Messiæ, quod indicat Aug. to. 6. lib. de bono coniugali, c. 9. dicens, in illis primis temporibus debuisse sanctos viros uti coniugio propter Dei populum propagãdum, ex quo Christus nasciturus erat. Idem lib. 14. contra Faust. ca. 13. tractans hæc verba ex Deuter. 25. *Maledictus qui non suscitauerit semẽ in Israel*, quæ tamen in vulgata æditione non habentur. Vnde videtur et, nec licitum futurum fuisse tale propositũ, quia fœminæ illius temporis habebant speciale pręceptum generationi vacandi, vt patet Exo. 23. *Non erit infœcunda, nec sterilis in terra tua*, & Deuter. 7. *non erit apud te sterilis vtriusque sexus.*

Dicendum nihilominus est, B. Virginem à principio vsus rationis, habuisse absolutum, & firmum propositum seruandi perpetuam virginitatẽ. Hanc conclusionem insinuat D. Tho. hic, dum ait, B. Virginem, *semper habuisse virginitatem in desiderio*, nõ enim loquitur de imperfecto desiderio, quod *vellei-* Virgo sẽp habuit propositũ virginitatis seruandæ.
B *tas* dici solet (hic enim actus non satis est ad perfectam virginitatem, cùm de se non excludat contrariam uoluntatem, neque est, cur attribuatur Virgini cum hac imperfectione) est ergo sermo de uolũtate deliberata, & de efficaci amore castitatis, quòd ex parte Virginis erat. Eandem sententiam docet Magist. in 4. dist. 30. & ibi Bonau. ar. 1. q. 2. Scot. q. 2. art. 2. supplemen. Gab quæst. 1. ar. 2. post sextam, c. Richard. art. 2. q. 1. Mai. q. 4. Duran. q. 2. Sotus, q. 2. art. 2. ad primũ, Abulens. Matth. 1. quæs. 30. Henr. quodl. 9. q. 11. Albert. Magn. lib. de B. Maria. Hugo. de S. Vict. libr. de perpetua virginitate Mariæ, ca. 1. Quam ex scriptura, & Patribus seq. sect. ostendam. Nunc ratione utor. Primo, quia B. Virgini tribuendus est perfectissimus uirtutis castitatis, & uirginitatis gradus, hic enim Dei matrẽ decebat, & ut uniuersa Ecclesia, eiusque sancti Doctores sentiunt, præsertim, quia post Christũ futura erat perfectissimum exterioris, & interioris castitatis exemplar C (ut elegantissime tractat Ambro. lib. 2. de uirg.) sed ad hanc perfectionem pertinet perpetuũ propositum seruãdi uirginitatem, ergo. Secundo, B. Virgo ab infantia mota est ab Spiritu sancto, ut quod melius, ac gratius Deo esset, id amaret, & quantum in ipsa est, perficeret, ut in superioribus uisum est. Sed uirginitas de se melior est, ac Deo gratior, teste Paulo, 1. ad Corinth. 7. ubi rationes affert, quæ in B. Virginem aptissimè cadunt, scilicet, ut uirgo semper cogitet, quę domini sunt, ut tota sit Deo dicata, corpore, & Spiritu, neque habeat cor diuisum, &c. Ergo credendum est, ex prædicta Spiritus sancti motione semper Virginem hunc statum amauisse, & proposuisse.

Dicetur fortasse tum temporis non fuisse melius uirginitatem seruare, quia licet secundum se melior sit uirginitas, tamen eo tempore erat prohibita. Obiectio.

Propter hanc rationem quidam existimant, B. D Virginem, antequam speciali reuelatione cognosceret beneplacitum esse Deo, ut perpetuã uirginitatem seruaret, nunquam cõcepisse absolutum propositum omnino abstinendi ab opere cõiugali, sed solum habuisse desiderium conditionatum uirginitatem seruãdi, si Deo placitam esse cognosceret, & hanc esse putant mentem D. Tho. hic. Quod si interroges, quando incepit B. Virgo cognoscere gratam esse Deo uirginitatem suam? Nihil sanè certũ, aut fundatum respondere possunt. Quocirca quãuis admitteremus, non potuisse uirginem habere hoc absolutum propositum absque reuelatione diuina, qua intelligeret, uel Deum cum illa dispensasse, ne obligaretur lege; quæ tunc omnes obligabat ad procreandum filios, uel ob alias causas se non teneri illa lege, nihilominus dicendum esset beatam Virginem à principio habuisse Respõsio.

hanc

hác reuelationem, cum primum, scilicet, potuit de suo statu, & castitate deliberare. Quia certum est ante Annunciationem Angeli habuisse hoc absolutum propositum uirginitatis, ut uerba illa ostendunt: *Quomodo fiet istud, quoniam uirum non cognosco?* quę infra ponderabimus, ergo consequenter dicendum est, ante annunciationem Angeli habuisse illam reuelationem, si ad habendum licitè illud propositum erat necessaria, ergo cum non sit maior ratio de uno tempore, quàm de alio, magis etiam consequenter dicetur habuisse illam à principio, quàm aliquo alio posteriori tempore, quia hoc spectat ad maiorem Virginis perfectionem, nullaque est ratio, cur dubitemus ita esse factum. Et confirmatur, quoniam aliàs, si lata erat lex ad generationem obligans, & Virgo aliquo tempore existimauit se obligari illa lege, oportuit, ut habuerit propositum seruandi illam legem, sicut alias, & ita potius habuisset eo tempore animum generandi filios, quam seruandi uirginitatem. Vnde etiam dici posset, ex hac uoluntate, & intentione contraxisse matrimonium, & in ea permansisse, donec postea uoluntatem Dei intellexit. Hæc autem omnia multum derogant perfectioni uirginitatis eius.

In lege ueteri nullũ præceptũ fuit castitatẽ prohibens.

Dicendum uerò ulterius est, in lege ueteri nullum fuisse præceptũ, quod omnes, ac singulos obligaret generandum filios, quodue castitatem prohiberet. Quæ sententia apertè colligitur ex Hieronym. lib. 1. contra Iouinianum, & ex alijs Patribus, quos statim referam. Et eam docuit Abulens. in Leui. cap. 30. q. 3x. & Scotus supra, & Medina hic. Et probatur primo, quia uel tale præceptũ erat naturale, & hoc non, quia iam tunc erat genus humanum satis propagatum, & quamuis multi uirginitatem seruarent, posset per alios tam genus humanum, quàm Dei populus sufficiẽter conseruari, & augeri, uel erat hoc pręceptum positiuum diuinũ illius legis proprium, & hoc non, quia nullum tale præceptum in tota lege inuenitur. Illa enim testimonia Exod. 23. & Deutero 7. non continent præceptum, sed promissionem. Nam sicut Deus promittebat illi populo carnali, si legem seruaret, pluuiam temporibus suis, & fructus terræ, ita & filiorum procreationem spõdebat. Vnde Deuteron. 7. post illa uerba: *Nõ erit in te sterilis utriusque sexus*, additur, *neque in hominibus, neque in gregibus tuis*, non poterat autem pręceptum pecoribus imponi. Omnia etiam præcedentia uerba promissiones tẽporales continent. Denique in ipsismet uerbis hoc contemplari licet, aliud enim est, non esse sterilem, aliud non abstinere à coniugio. Hoc posterius potest esse materia præcepti, quia est in hominis potestate: illud autem prius præcipi non poterat, cum non sit in hominis uoluntate, sed sit uel naturale, vel speciale Dei beneficium. Vnde Exod. 23. post illa uerba: *Non erit in te infœcunda, nec sterilis*, subdit Deus. *Numerum dierum tuorum implebo*, ut intelligamus utranque esse diuini muneris promissionem. Et hinc etiam contraria ratione sterilitatem, comminabatur Deus legis præuaricatoribus. Vnde quod interdum Patres citant dictum esse in ueteri lege: *Maledictus sterilis, qui non facit semen in Israel*, ut uideri potest in Hieronym. Isai. 56. & August. 14. contra Faust. ca. ultimo, intelligendum est, uel à contrario sensu, uel quia Deuterono. 25. frater qui nolebat uxorem fratris sui defuncti ducere ad suscitandum semen eius, quadam ueluti infamia notabatur, nullum ergo est fundamentum ad asserendum huiusmodi pręceptum. Et confir. nam Isa. 56. *spadonibus*, id est, uirginibus, & seruantibus castitatem, simulque alia diuina præcepta custodiẽtibus, promittit Deus, *nomen æternum, & locum insignem in domo sua*, ut August. & Hieronym. supra exponunt. Et Cyrill. lib. 5. in Isai. tom. 3. ergo uirginitas non erat contra Dei præceptum, & uoluntatem. Significatur etiam illo loco, (ut notauit Bernardus, homil. 3. in *Missus est*) sterilitatem non esse ignominiosam apud Deum, quanquam inter homines illius populi, ueluti in quoddam opprobriũ haberetur. Nec D. Thom. hoc loco apertè docuit fuisse in lege ueteri hoc præceptum, quamuis in solutione ad primum habeat illa uerba: *videbatur esse lege prohibitum non dare operam ad relinquendũ semen super terram*. In quibus nihil simpliciter affirmat, sed dicit, ita apparere potuisse, quia hoc aliquo modo insinuabatur, & statui illius legis, & promissionibus eius uidebatur consentaneum. Vnde idem D. Thom. licet in 4. dist. 30. q. 2. art. 1. ad primum eodem ferè modo loquatur, quo in præsenti, dist. tamen 33. art. 2. ad 2. aperte docet, post factam sufficientem humani generis propagationem uel populi colentis Deum, non fuisse peccaturum, qui in lege Moysi uirginitatem seruaret, quia non ageret contra, sed supra præceptum.

Ex quibus ulterius infero, non solum licuisse B. Virgini absque speciali reuelatione habere firmũ propositum, & absolutum seruandi Virginitatem, sed etiam hoc fuisse melius, & consultius. Probatur quia quamuis fortasse in statu integræ naturæ status continentiæ non esset melior quia tũc actiones (ut ita dicam) animales, & onera matrimonii, & filiorum nihil impediret spiritus perfectionem (ut sensit D. Thom. 1. p. q. 98. art. 2. ad 3.) tamen in statu naturæ lapsæ, virginitas est ex suo genere melior, & appetibilior secundum honestam rationẽ, quia magis abstrahit hominem a sensibili amore, & delectatione, & a terrenis curis, & solicitudinibus, ergo etiam in lege ueteri, cum non esset specialis prohibitio, hoc erat ex suo genere melius, & cõsultius, præsertim post illius populi sufficientẽ propagationem: ergo etiam in B. Virgine hoc fuit melius, & perfectius. Non enim refert, quod ipsa erat ueluti in statu integræ naturæ, & ideo absque impedimento spiritus uidetur potuisse generationi carnali incumbere, hoc (inquam) non obstat, quominus melius ei fuerit uirginitatem seruare, tum quia hoc ex se, & ex obiecto suo est melius, quamuis fortasse Virgini propter speciale auxilium gratię non esset necessarium. Sicut etiam non indigebat Beata Virgo afflictione, & maceratione carnis suæ, ad castitatem seruandam, & nihilominus certum est, usam fuisse his corporis afflictionibus, utpote de se melioribus cæteris paribus, & statui naturæ lapsæ magis consentaneis. Tum etiam quia quamuis fomite careret, tamẽ corpus habebat corruptibile, quod grauari poterat, & onerari corporis laboribus, & solicitudinibus. Et ex hac parte melius illi erat, etiam ad perfectionẽ spiritus, status virginitatis. Ac deniq; quia licet ipsa frueretur illo speciali priuilegio: tamẽ fortasse non semper agnouit habere se illud, & ideo id semper statuit, quod per se melius est homini fragili, & lapsæ naturæ subiecto. Et maximè respectu aliorũ oportuit, ut eã iniret uiuendi rationem, quæ secundum se melior est, sicut etiã in Christo domino, qui multo magis omni fomite carebat, usu uenisse conspicimus. Vnde confirmatur hęc ueritas, quia multi uiri sanctissimi in illa lege uirginitatem, ut meliorem coluerunt, ut de Ieremia, Elia, & aliis, testatur Ignatius epist. ad Phyladelphienses, & de Elia. Amb. lib. 1. de uirginibus in princ. Quibus adiungit tres pueros, Damascenus, lib. 4. c. 25. ubi eleganter de Danielis corpore dicit, ita fuisse: *virginitate solidatum, ut bestiarũ dentes illi infingi nequiuerint*: Quod etiam notauit Hieronym. lib. 1. contra Iouinian. qui in Prolog. super Ieremiam illum uirginibus annumerat, & de Ioanne Baptista constat uirginitatem seruasse: & tamẽ uir eximiæ sanctitatis, & pfectionis à Iudæis

Qui nam in lege ueteri Virginitatis studiosi fuerint.

est habitus. Quod etiam de Iacobo fratre domini notat Epipha. hær. 30. dicens, illo tempore, *etiam Iudæos virginitatē magnificasse*. Adde ex Iosepho, lib. 13. antiq. cap. 8. & lib. 2. de bello Iudai. Essenos in magna sanctitatis æstimatione inter Iudæos fuisse, inter alia, eo, quod perpetuam castitatem seruarent. Neque August. vnquam hoc negauit, sed in libro de bono coniugali, ca. 9. & lib. 14. contra Faust. cap. vltim. dicit, illis primis temporibus generis humani debuisse, *sanctos uti necessario vsu nuptiarum, propter Dei populum propagandum per quem & saluator nasceretur*, nunquam tamen dixit, nō potuisse esse consultus multis virginitatem seruare: præsertim eo tempore, quo lex vetus iam senuerat, & Dei populus satis propagatus erat, lib. ant. 32. cōtr. Faust. cap. 10. & lib. de bono coniuga. c. 22. indicat, fuisse tunc præceptum, vt frater excitaret semen fratris defuncti, tamen non necesse est intelligi de proprio præcepto, cum nullum sit in lege, neque ita, vt esset probibitum à nuptijs abstinere, sed in eo casu, si frater ducere volebat, consultius fortasse erat vxorem fratris accipere. Simpliciter ergo nihil obstare potuit Beatę Virgini, quominus semper efficacius virginitatem amauerit, & seruare proposuerit, quàm vllus hominum, solo Christo excepto.

Obiectio. Sed dicet tandem aliquis, potuisse Virginem formidare, ne virginitate sua aduentus Messię impediretur, si fortasse mater eius ex ipsa generanda erat.

Responsio. Sed nō est, quod hoc timore à suo virginitatis proposito arceretur, tum quia erat prudentissima, & sapientissima: vnde nō ignorabat sui muneris esse id amare, & eligere, quod perfectius est, nec propterea diuinam prouidentiam, & promissionem impediri posse, quia si aliquid aliud diuinitus ordinatum esset, facile erat Deo voluntatem eius mutare, & aliud propositum inspirare: tum etiam, quia experiebatur sese speciali Spiritus sancti prouidentia gubernari, in ijs præsertim rebus, quæ ad perfectionem, & sanctitatem pertinent, vnde nō dubitabat, quin ille virginitatis amor quo flagrabat, ab Spiritu sancto esset, & si quid aliud Deo magis placitum foret, spectabat se ab illo fore instruendam & regendam, sicut toto vitæ suæ tempore experta erat. Denique, cum esset in scripturis versata probe sciebat Christum ex Virgine esse nasciturum, ergo etiam poterat formidare, ne amittēdo virginitatem Christi originem impediret. Cum igitur esset humilis, & prudens nihil horum spectabat, sed in maiorem perfectionem, quæ in virginitate posita est, incumbebat. Nihil ergo fingi, inueniriue potest, quod eā à virginitatis proposito retardaret.

Et per hæc satis responsum est ad secundam rationem dubitandi in principio positam. Prima verò soluetur commodius sectione seq. nūc solum dicitur, propositum consumandi matrimonium nō esse de substantia illius, vt notum est, ex c. sufficiat, 27. q. 1. August. lib. de bono coniugal. c. 25. quomodo autem non sit contra iustitiam, carere illo, dicetur sect. seq. & disput. seq.

SECTIO II.

An Beata Virgo propositum virginitatis seruandæ voto firmauerit, & quo tempore.

HAeretici, qui propositum negant, multo magis reijciunt omne votum, sed non est, quod cum illis amplius cōtendamus. Ex catholicis vero tribui solet hæc sententia Martino de Magistris, in lib. de temperantia, quæstio. 5. de virginitate. Sed hic autor eo loco solum dicit Mariam decreuisse apud se, sine voto, sine simplicis mētis definitione, se perpetuo virginitatem seruaturam, vbi quamuis

A alterum non definiat, neutrum tamen negat. Et in sequentibus tam piè, & doctè loquitur de virginitate Mariæ, vt potius affirmare videatur. Itaque inter catholicos concertatio nō est, quin B. Maria virginitatem vouerit. Quod, quia statim probandū est agendo de tempore, in quo votum emisit, nunc vt certum supponatur. Tota ergo controuersia est, quando emiserit hoc votum.

Prima sententia est, emisisse illud post contractū matrimonium cum Ioseph, simulque cum illo, & non antea. Ita opinatur Soto in 4. distinct. 30. quæstio. 2. artic. 2. ad primum, & ibi Durand. quæstio. 2 rem dubiam relinquit. Citatur etiam Abulēs. Matth. 1. quæst. 30. Fundamentum est. Primùm, quia tale votum ante matrimonium emissum impediret, illud saltem ne licitè contrahi posset, quia vt dicitur 27. q. 1. *Vouentibus virginitatem, nō solum nubere, sed etiam velle nubere damnabile est*. Vnde Hieron. lib. de scriptoribus ecclesiasticis in Tiberiano

B eum reprehendit, quòd, *vt carnis reuersus ad vomitum, filiam de uotam Christo Virginem, matrimonio copulauit*. Confirmari potest, quia illud votum eo tempore non fuisset de meliori bono. Sed hæc confirmatio nullam vim habet, vt ex dictis sect. præcedenti patebit.

Secunda sententia distinguit inter absolutum, & conditionale votum, & affirmat ante contractum matrimonium, atque adeo à principio suæ deliberationis, Beatam Virginem emisisse votum virginitatis sub conditione, nisi Deus aliud de se statueret: absolutum autem votum fecisse solum post desponsationem cum Ioseph. Hanc sententiam tenet D. Tho. hic, & in 4. dist. 30. q. 2. art. 1. quam ibi sequuntur Capreol. q. 1. Palud. q. 2. Richard. ar. 1. q. 2. Maior. q. 4. Et Sotus profitetur se eandem sequi, sententiam, ita tamen illam explicat, vt prorsus euertat, & in alium sensum mutet, intelligendo per votū cōditionatum desiderium vouendi. Nonnulli verò ex

C alijs autoribus è contrario ita illam explicant, vt in re fateantur votum illud à principio fuisse absolutum. Citatur verò tam pro hac, quàm pro præcedenti sententia August. in cap. Beata Maria, 27. q. 2. sed caput illud neque apud Augustinum reperitur, & tam obscurè loquitur, vt ad omnem sententiam accommodari possit.

Vt ergo tam sententia D. Tho. quàm res ipsa explanetur, aduertēdum est dupliciter posse intelligi conditionale votum sub ea, scilicet, conditione, *si Deo placuerit*: Primo, vt conditio suspendat vouendi obligationem, donec impleta sit, id est, vt Beata Virgo vouerit seruare virginitatem, statim, ac Deus sibi reuelaret hoc illi esse beneplacitum. Ita videtur Sotus intellexisse hanc conditionem, quia tale votum parum differt à desiderio vouendi. Et quamuis reuera aliquid addat, tamen per se loquendo

D non esset prudens vouendi modus, sub conditione dependente, & quasi expectante futuram Dei reuelationem. Quare non est verisimile hunc fuisse sensum D. Thom. nec prudenter posse hoc de Virgine sentiri. Nam reuera talis modus vouendi uidetur esse quoddam genus tentandi Deum, & nimis curiose inquirendi uoluntatem eius. Et præsertim, si verum esset materiam talis voti eo tempore fuisse prohibitam, esset enim, ac si quis nunc uoueret se occidere, si Deus reuelaret hoc sibi placere. Quod si fortasse dicant Beatam Virginem vouisse illo modo ex speciali Spiritus sancti instinctu, seu reuelatione, & quia ex magna familiaritate cum Deo assueta erat bis reuelationibus diuinis, & se à Deo singulariter regi ferè in rebus omnibus experiebatur: si hoc (inquam) dicatur, cum nullo firmo fundamento, sed coniectura tantum dici possit, cōuenientius sanè diceretur ab eodem Spiritu sancto didicisse Virginem à principio, suam uirginitatem

Votū conditionale quotuplex & quale.

tatem illi placere, & ideo statim voto illam consecrasse. Secundò ergo modo intelligi potest conditio, non quæ voti obligationem suspendat, sed quæ illi veluti terminum ponat, donec de contraria Dei voluntate constet, ita, vt sensus sit. Ego voueo, & me obligo ad seruandam virginitatem, quandiu mihi Deus non reuelauerit aliud sibi placere. Qui modus vouendi per se bonus est, & si explicitè declaretur conditio, indicat animum perfectè subditum Deo. Et ex hac parte aliquid fortasse perfectionis addit, (vt Paludan. docet) nimirum quendam specialem actum obedientiæ, tamen quamuis non addatur, in omni voto ex natura sua implicite includitur. Quò fit, vt votum hoc modo conditionatum in re ipsa parum differat à voto absoluto. His positis, vt à certioribus initium sumamus.

Ante filij conceptionem absolutũ virgo castitatis emisit votum.

Dicendum primò est, beatam Virginem ante filij sui cóceptionem absolutum, & perfectum votũ castitatis emisisse. Hanc assertioné posuit D. Tho. hic solutione ad primum, & in ea consentiunt cæteri Theologi præcedenti sectione commemorati, & statim referendi. Et colligitur ex cap. sufficiat, & cap. B. Maria. 27. q. 1. & ex sanctis Patribus, quos statim referam. Et fundatur primo in eiusdem virginis verbis Luc. 1. vbi Angelo annuncianti filij conceptionem respondit. *Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco?* quæ verba non indicant dubitationem (vt contra hæreticos suprà latè tractauimus) sed indicant apertè, non solum habuisse virginem propositum non cognoscendi virum, sed etiam ita esse ligatam, seu impeditam, ut licitè non posset illum cognoscere. Nam licet vsque ad illud tempus non cognouisset uirum: imò etiam si propositum haberet non cognoscendi, si tamen sibi esset integrum suo arbitrio licitè illum cognoscere, non esset, cur tam sollicite quæreret, *Quomodo fiet istud?* Quia posset illi facile responderi, liberam habere facultatem cognoscendi uirum, ut filium conciperet, ergo sensus illorum verborum est, *Virum non cognosco*, idest, mihi non licet illum cognoscere, nec est iam positum in voluntate mea. Vnde ex his verbis ita intellectis colligit votum hoc Augustin. libro de sancta Virginit. cap. 4 & indicat sermo. 14. de natiuitate. Bernard. serm. 4. de assumptione circa finem dicens, verbis illis indicasse virginem, *immobile propositum castitatis*. Et homilia 4. in *Missus est*, in princ. dicens, virginem non dubitasse, sed inquisiuisse modum, qui non esset suæ virginitati contrarius. Quod prius indicauerat Ambros. lib. 2. in Lucam, quamuis non tam apertè, sicut & Anselm. homil. in illud Euãgel. *Intrauit Iesus in quoddam castellum*, Luc. 10. hæc verba ponderans dicit, B. Virginem fuisse miratam, quia *certissimè sciebat nunquam uirum cognituram*. Vbi significat habuisse diuinam reuelationem, & in libro de excellentia Virginis, capit. 4. apertius indicauit votum dicens, *Deiparam virginitatem suam Deo consecrasse*. Idem sentit Beda lib. 1. in Lucam, cap. 1. dicens, Beatam Virginem, *ostendisse illo verbo sua mẽtis propositum, quia prima fœminarum tanta se virtuti*, idest virginitati, *mancipare*, in quo vltimo verbo votum indicat. Clarissimè, & elegantissimè Gregorius Nyssenus homilia de sancta Christi natiuitate, cuius verba statim attingam. Hunc locum, contemptis sanctis Patribus, variè eludunt hæretici, negantes virginem interrogasse, de modo conceptionis, sed vel dubitasse,

Obiectio.

vel quasi attonitam, & extra se positam, non satis, quid diceret animaduertisse. Sed horum impietatem satis refutauimus supra. Et ipsa Angeli responsio satis clarè docet, Beatam Virginem simpliciter, ac prudenter de modo interrogasse. Aliqui verò Catholici obijciunt potuisse beatam Virgi-

A nem intelligere, statim in illo eodem momẽto fuisse concepturam, & ideò absque voto interrogare potuisse, *Quomodo fiet istud?* Sed hoc etiam friuolum est, nam Angelus absolute annunciauit. *Ecce concipies, & paries filium*, & non dixit, *subito nunc concipies*. Sicut alijs sæpè in scriptura reuelata est filiorum procreatio, ut Zachariæ, Lucæ primo, Abrahæ, Genes. 18. & tamen nullus intellexit, statim, ac subito, nec alio, quàm naturali modo prolem fuisse procreandam. Et ideo nullus de modo interrogauit, sicut beata Virgo, quia illis licitum erat naturali modo generare filios. Zacharias verò dubitauit propter impotentiam senectutis Vnde inter illius verba, & verba Beatæ Virginis, & respõsiones Gabrielis ad ipsos magnum est discrimen, vt suprà ponderauimus. Adde, si ex verbis Angeli virgo intellexisset, vel suspicata esset, subito statim fuisse concepturam, eadem ratione existimasset eodem momento fuisse parituram.

Respõsio.

B Nam Angelus simul dixit, *Ecce concipies & paries*, at hoc posterius est planè falsum, & absurdum, ergo & illud prius sine fundamento confingitur.

Obiectio.

Alij dicunt potuisse Virginem statim intelligere sibi annunciari Messiæ conceptionem, quia maiestas verborum Angeli hoc satis præseferebat, & ideo cum aliàs esset in scripturis doctissima, statim intellexisse, fuisse se virginem concepturam, quia iam ante credebat ex Isaiæ. 7. Messiam ex virgine fuisse nasciturum. Quæ obiectio re vera est difficilis, videtur enim eneruare uim dictorum verborum, quia si Virgo iam mysterium intellexerat, nõ erat cur de Virginitate esset sollicita, ergo non ex prædicto affectu protulit illa verba, sed solum ut modum inquireret. Responderi tamen potest.

Respõsio.

Primo, Beatam Virginem quando illa verba protulit, nondum intellexisse sibi nunciari Messiæ conceptionem, quia Angelus non videtur satis apertè C docuisse filij diuinitatem usque ad illa verba. *Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi, quod enim ex te nascetur sanctum, vocabitur filius Dei*. Nam in his directè explicuit mysterium, in prioribus uerò magis obscurè: quia in alijs etiam reuelationibus, quibus uel Abrahæ, vel Manuæ filius promittebatur, dicebatur illum fore magnum, & insignem uirum, &c. Accedit, quod cum Beata Virgo esset humillima, non statim fortasse cogitatione ascendit ad tam excellentem dignitatem suam. Vnde August. sermone secundo de annunciat. post illa verba facit Angelum loquẽtem ad Virginem in hunc modum. *Recole Maria in libro Esaia Propheta Virginem, quam parituram legisti, & gaude, atque exulta quia eu esse meruisti. Tu ibi præfigurata es Virgo, tu Ecce concipies in vtero non de uiro, sed de Spiritu sancto.* Et statim concludit Virginem respondisse. *Ecce ancilla*. Præterea, quia si iam Virgo sciuisset D sine opera uiri esse concepturam, nihil erat, quòd amplius interrogasset, quia iam consequens erat, vt crederet diuina uirtute filium fuisse concipiendum, & amplius inquirere, nihil aliud erat, quam curiosè nimis diuina mysteria scrutari. Vel certè si interrogare uolebat, num aliquid ipsa in eo mirabili opere præstitura esset, non diceret, *quomodo fiet*, sed quid me oportet facere, nec causam redderet, *quia uirum non cognosco*, sed potius diceret, cum necesse non sit uirum cognoscere. Nec Angelus responderet eam instruendo, filium illum fore concipiendum sine opera uiri, at non solum docet, sed etiam rationem reddit, nimirum quia ille homo futurus erat per se sanctus, & verus filius Dei. Superest igitur, vt dicamus ad illam primam Angeli uocem, statim (quod naturale, & per se obuium erat) cognouisse Virginem de

naturali modo concipiendi,& quia hic propter votum non licebat, interrogasse, *Quomodo fiet istud?* atque ita exponit hunc locum Athanas. sermo.de sanctiss. Deipara. Sed in hac responsione, illud in primis displicet, Beatam Virginem non intellexisse in illis verbis, *Ecce concipies*,&c. sibi annuntiari conceptionem Messiæ, ac filij Dei, quia (vt infra quæst.30.art.4.dicemus) verba Angeli satis apertè hoc significabāt, ergo non est verisimile Virginem, ea non intellexisse, tum quia iam erat animo pacatissimo, præsertim postquam Angelus dixit, *Ne timeat Maria*, tum etiam, quia præter quam quòd magno ingenio pollebat, erat illuminatissima in rebus diuinis,& tota in se collecta attentissimè audiebat, vnde cùm respondit, *quomodo fiet istud?* iam crediderat, non autem credidisset, nisi prius percepisset, quod sibi dicebatur. Propter quod dicunt aliqui, non oportere beatam Virginem antea cognouisse Messiam concipiendum ex Virgine. Sed hoc valde displicet, est enim & contra doctrinam sanctorum,& contra perfectionem beatę Virginis. Habebat enim perfectam fidem huius mysterij, & intelligebat Isaiam, quem legebat. Verisimilius sanè diceretur, quamuis id antea sciret, nō tamen statim ad omnia attendisse,& hoc indicat, Augost. supra. & fit verisimile coniecturis adductis, & sufficienter expedit difficultatem. Tamen, D. Ambros. lib.2.in Luc.cap.de Mariæ interrogatione, aperte sentit, quando Maria hoc interrogauit, iam intellexisse & credidisse. se virginem concepturam, & parituram, *legerat enim*, inquit, *hoc Maria Isai.7.ideo credidit futurum, sed quomodo fieret, ante non legerat*. Quod si hoc asserere velimus, dici adhuc potest, eam ignorasse modum, & an nihilominus conceptio futura esset opera viri, poterat enim Deus vtrunque coniungere, sicut nonnulli dicunt, futurum fuisse in statu innocentiæ, scilicet, vt absque læsione claustri virginalis, mulieres ex viris conciperent, ac parerent. Quia ergo ignorabat modum, solicita esse potuit, & de complexu virili cogitare, quia quomodocunque fieret, suo voto,& proposito repugnabat, vel tandem dici potest, licet Virgo priuatim mysterium intelligeret. se tamen gessisse ac si id nesciret: tum vt ipsa suum immobile propositum ostenderet: tum vt Angelus suæ conceptionis modum diuina autoritate testaretur, sicut infra dicemus de Ioanne, quando misit ad interrogandum Christum, *tu quis es*.

Præterea piè tantum, ac probabiliter ponderari solēt in confirmationem huius veritatis verba illa. *Missus est Angelus Gabriel ad virginē desponsatā viro*. Illa enim absoluta *virginis* appellatio, præsertim cum despōsatione coniuncta, non quancunq; integritatem, sed immobilem Deoq; consecratam virginitatem indicant, cuius rei nonnullum etiam inditium est, quod cùm aore aliquot menses esset desponsata, virgo adhuc permaneret. Ratio verò ad confirmandam hanc veritatem, quòd ad votum attinet, non est alia, nisi quam D.Tho.tetigit, scilicet quia virginitas votu firmata eo gratior est Deo, quo perfectio est, sacratior,& immutabilior. Quod verò attinet ad circunstantiam temporis, illa est, quia *nescit tarda molimina Spiritus sancti gratia*, vt iam latius dicam.

Dico ergo secundo, beatam Virginem emisisse hoc votum ante contractum matrimonium cum Iosepho. Ita sentiunt communiter Theologi in 4. distinct.30.Richard.artic.2.quæst.1.Bonauen.q. 2. Maio. q.4. Scot.q.2.Albertus Magn.Henric. ac ferè cæteri scholastici.Sect.præceden.citati. Et eandem habet Hugo Victor. libro de perpetua virginitate Mariæ, cap. 1.& videtur esse sententia, D. August.lib.de Sancta virginit.cap.4.vbi ex respō-

A sione Mariæ ad Angelum colligit eius virginitatis votum,& subdit. *Sed quia hoc Israelitarum mores adhuc recusabant desponsata est viro iusto non violenter ablaturo, sed potius custodituro, quod ipsa iam vouerat*. Vbi licèt expressè non dicat fuisse votum absolutum, satis tamen significat fuisse idē uotum quod in aduentu Angeli,& post matrimonium habuit. Et idem significat Greg. Nyss. homil. de natiuit. ubi primum dicit virginem traditam esse Iosepho, non vt virginitatem eius auferret, sed ut conseruaret potius, & custodiret, & rationem subdit, *Quoniam Deo dicatam,& consecratam carnem, veluti sanctum quoddam donarium intactam seruari oportebat*. Reliqui Patres supra citati, licèt indefinitè loquantur, sentiunt tamen votū castitatis in Virgine nō minus antiquum fuisse, quàm propositū. Et reuera est par utrinque ratio, quia sicut votum debuit esse de meliori bono: ita etiam fuit propositum, vt ostensum est. Quod si admittamus leges,&

B mores illius ætatis non permisisse uirginitatem, vel saltem non æstimasse illam meliorem, vel negandum erit Virginem habuisse & propositum,& uotum, non solum ante, sed etiam post contractū matrimonium, quod falsissimum est, uel certe dicendum est in ea sententia, diuino nutu, & consilio uirginitatem appetijsse,& uouisse. Quo posito, probabilius,& magis cōsequenter dicitur habuisse hāc diuinam reuelationem ante matrimonium contractum, quàm post illud. Deinde sicut uotum per se,& natura sua repugnare uidetur fidelitati,& iustitiæ matrimonij, ita & propositum non reddendi debitum natura sua pugnat cum eisdem virtutibus. Quid enim iniustius, quàm fieri debitorem, animo, & intentione non soluendi debitum, ergo si beata Virgo habuit à principio propositū immobile uirginitatis, non potuit reuera contrahere non mutato propositum, nisi ex diuino in-

C stinctu, & reuelatione, qua sibi constitit Iosephū nunquam petiturum debitum, sed potius in idem virginitatis propositum consensurum. Qua reuelatione posita, nec matrimonium repugnabat proposito, neque uoto, habuisse autem beatam Virginem hanc reuelationem, antequam matrimonium contraheret aperte docent, Gregor. Nys. supra, & Bonauent. in libro meditationum vitæ Christi, capit. 3. & ferè alijs Patres, ergo pari ratione potuisset ex eadem reuelatione matrimonium contrahere, etiam si uotum antea emisisset, ergo nihil est, cur dubitetur, quòd illud emiserit. Primo, quia suoimo affectu semper amauit castitatem, ergo uerisimile est effecisse, quantum in se erat, ut hoc propositum esset immutabile, ita ut propria uoluntate retractari non posset. Studuit enim semper puritatem angelicam imitari, & quam illi per naturam, uoluit ipsa per uoluntariam promissionem habere immutabi-

D lem. Secundo, quia hoc modo uirginitas Mariæ fuit semper perfectior, & gratior Deo. Tertio, quia multæ uirgines ferè ab incunabulis per castitatis uotum se Deo consecrarunt, ergo multo magis hoc credendum est de principe omnium uirginum quæ illarum est dux, & perfectissimum exemplar.

Vnde Anselm. libro de excellentia uirginis capit.quarto, *sic*. inquit, *Virgo tenera, & delicata regali stirpe progenita, & speciosissima totā intentionem suam, totum amorē suum, totum studium suum ad hoc intendit, vt corpus, & animam suam Deo virginitate perpetua cōsecraret. Sciebat enim, quod quanto sanctius eam seruaret, tanto sublimius ei qui omnium castissimus imo ipsa castitas est, appropinquaret. Amplectendo itaque quod acceptabilius Deo esse cognouit, legem superauit*. Neque existimo necessarium esse, morose disputare de conditione

illa,

illa, *nisi aliud Deo placuerit*, prout paulo antea à me explicata est, quia (ut rectè notarūt Palnd. Scot. & alij) illa conditio, etiam si expresse addatur, non tollit uim, & perfectionem voti absoluti, quia in omni uoto intime includitur: imo in omni promissione imbibitur huiusmodi ordo ad uoluntatē eius, cui fit, nam si ipse nō acceptat, uel si remittit, aut nō vult rem promissam obligatio cessat. Quod non solum hac ratione in Deo locum habet, sed etiam quia est supremus legislator, & Dominus, qui potest omnem huiusmodi obligationem dispēsare, & irritare. An uerò, cum beata Virgo uotum emisit, contenta non fuerit hac conditione, prout in ipso uoto includitur, sed in corde suo illam distinctè explicauerit, res incerta est, & quæ non mul tum referre uidetur. Quare si D. Thom. (ut Paludan. illum explicat) solum hoc docere uoluit, facile illi consentiam, quia fortasse hoc aliquid perfectionis addit, præsertim, si non fuit à principio beatæ Virgini reuelatum, quid Deus de corpore eius dispsuisset. Nam si de hac diuina uoluntate à principio certior facta est per Spiritus sancti reuelationem (ut est probabile) iam non erat illa conditio necessaria, quia de diuino beneplacito iam illi constabat.

Ad fundamenta contrariarum opinionem, nihil est, quòd respondeamus, nam ea dictis soluta sunt. Dicunt verò aliqui, cum Beata Virgo, ante matrimonium esset sub potestate parentum, non potuisse, uel saltem non debuisse uotum emittere, præsertim cùm ab illis posset statim irritari, est autem verisimile parentes non consensisse in huiusmodi uoto: tum quia erat unigenita (ut creditur) tum etiam, quia eo tempore uirginitas in opprobrium, & ignominiam uertebatur. Respondetur tamen. Primum, parentes Virginis fuisse sanctissimos, ut ecclesiastica habet traditio, quam Gregor. Nyss. & alij referunt. Quare nihil est, quod da eorum consensu, etiam si necessarius esset, dubitetur, quia nec de temporali hæreditate nimium erant solliciti, nec ab hominum æstimatione, & iudicio pendebant. Vnde Bernardus homilia tertia, in *Missus est*, ita Virginem facit loquentem, & uerba polsurit ad parentes etiam accommodari. *Melius est mihi maledictum incurrere, quam castitatem violare, nam licet uidee maledictum, sed non peccatum, hæc enim maledictio quid est, nisi hominum exprobratio?* Addo denique, licet sterilitas in ijs, qui generationi uocabant, in aliquod opprobrium tunc cederet: fortasse tamen uoluntariam castitatem in simili existimatione non fuisse, ut ea ijs, quæ supra retulimus, colligi potest. Deinde uerisimile est, quod ex beato Augustino refertur in dicto capit. Beata Maria, urgetima septima, quæstio. 2. illam in corde uotum emisisse, non tamen expræssisse ore, donec iam desponsata simul cum uiro suum uotum expressit, Quare non erat, quod parentes consuleret, cùm ab Spiritu sancto agetetur, & certa esset gratius esse Deo, quod uouebat. Neque etiam erat, quòd irritationem timeret, tum quia parentes illius uotum ignorabant: tum etiam, quia licet illud agnoscerent, non fuissent ausi filiæ uoluntatem, cuius sanctitatem, & diuini spiritus singulare regimen probe nouerant, immutare.

SECTIO III.

Vtrum B. Virgo in seruanda, & vouenda virginitate prima fuerit.

Qvæstio intelligi potest, uel de ordine temporis, uel de dignitate, & perfectione castitatis, & in utroque sensu breuiter expediri potest.

1. Primum enim (quod ad ordinem temporis attinet) licet multi ante Virginem castitatem seruauerint (ut supra uidimus) nullus tamen ante illam creditur hoc uotum emisisse. Ita sentit Bernard. homil. 2. & 3. in *Missus est*, & in sermone, *Signum magnum*, accōmodans illud Psal. quadragesimi quarti. *Adducentur regi virgines post eam: Nam prima tum*, inquit, *sola vendicat sibi*. Et Rupert. lib. 5. in cantica circa finem, *Votum virginitatis*, inquit, *prima vouisti*, & Beda, Lucæ primo. *Prima*, inquit, *fæminarum tanta se virtuti mancipare curauit*. Et prius hoc indicauit Ambrosius libro de institutione, uirginis cap. quinto, dicens, *egregia Maria qua signum sacræ Virginitatis extulit, & intemeratæ virginitatis pium Christo vexillum leuauit*. Et Hieronymus epist. secunda ad Eustoch. longe à princip. *Mihi*, inquit, *virginitas in Maria dedicatur, & Christo*, Facit etiam, quod Epiphan. hæres. 78. dicit fuisse consuetudinem antiquæ Ecclesiæ uouere Deo uirginitatem *in honorem, & imitationem beatæ Mariæ*: Docuit etiam hanc sententiam Abulēs. 4. Reg. decimo octauo quæst. decima nona, Chartusian. in uita Christi, par. 1. cap. 2. Vualdens. citans Bedam tom. 2. de sacramentis, cap. 130. Rationes ad hanc sententiam confirmandam nullæ ferè possunt adduci, cum res potissimum pendeat ex historia. Solum potest esse coniectura, (quam hic indicauit D. Thomas ad secundum.) Qua cùm uotum uirginitatis ad statum perfectionis pertineat, decuit, ut in lege gratiæ haberet initium in Christo, & in matre eius. Virgo in vouenda virginitate prima.

Illud uero est in hac sententia difficile, quia cùm constet plures, & uiros, & fęminas ante Deiparam uirginitatem seruasse, unde constare potest nullum illorum uirginitatem promisisse? Et primo est difficultas de Elia, Daniele, & alijs, quos suprà ex Ignatio, Damasceno, & alijs Patribus retulimus. Secundò de Maria sorore Moysis, quàm fuisse uirginem sentit Ambrosius lib. 1. de uirginib. in princip. & in exhortatione ad virgines, & Gregor. Nyssen. lib. de uirginitate cap. 9. quia scriptura sacra id conatur elicere, quia nunquam à marito, sed à fratribus semper nominatur. Tertiò obijci potest, de filia Iephe, quàm non nulli existimāt voto fuisse consecratam Deo. Ita enim exponunt locum Iudicum, undecimo, Batablus, & alij. Nun enim intelligunt, patrem sacrificasse filiam Deo occidendo illam, sed consecrando virginitatem Deo Quartò obijci etiam possunt inter Iudæos Esseni, qui (ut supra diximus) virginitatem seruabant, & cum religiosorum more viuerent, verisimile est illam vouisse. Et inter Gentiles virgines vestales, quæ falsæ Deæ virginitatem vouebant. Cur ergo negabimus, nonnullos fideles uirginitatis amatores uero Deo uirginitatem uouisse? Adde, hoc non pugnare cùm imperfectione status ueteris, & naturalis legis. Quia licet rariores essent, non tamen defuerūt in illis statibus aliqui sancti uiri, qui opera perfectionis, & consilij custodirent. Dubium.

Ad has obiectiones, nihil aliud habeo, quod respondeam, nisi rem hanc esse incertam, & non admodum ad Deiparæ laudes pertinere. Quod enim ipsa perfectum uotum uirginitatis emiserit, ad perfectionem eius pertinet: quòd uerò ante ipsam nul lus hoc fecerit, ad eius commendationem non admodum refert. Illud uerò certum est ex sacra scriptura, de nullo alio colligi posse ante Virginē hoc uotum emisisse. Et hoc sensu, ut minimum erit etiam certum, ipsam esse primam in uirginitate uouenda. Deinde dici etiam potest prima, quæ proposita est tanquam dux, & exemplar huiusmodi uoti, & hunc existimo esse sensum sanctorum Patrum. Addo tamē fortasse etiam in re ipsa fuisse primā, quia omnia, quæ in cōtrarium proponunt, facile expe-

expediri possunt. De illis enim Prophetis fatemur id esse incertum, & nesciri tamen quia id scriptum non est, & illis temporibus hoc nõ erat in vsu, ideò verisimile existimatur, eos non vouisse.

Ad secundum de Maria sorore Moysis, licet verũ esset virginem permansisse: tamen non potest inde inferri virginitatem vouisse. Deinde (quod de virginitate eius dicitur) incertum est. Nam Iosephus libro tertio, antiquit. capit. 2 & 6. refert. Hor fuisse maritum illius Mariç, & Beseleel fuisse filium eius. Vnde ad coniecturam Greg. Nyss. facile dicitur, eã potius à fratribus, quam à marito in scriptura nominari, non quia marito caruerit, sed propter eximiam fratrum dignitatem, & autoritatem.

Ad tertium de filia Iephte, (& si illam expositionem admittamus) nihil efficitur. Quia illa nec vouit virginitatem, nec eam voluntarie seruauit: sed *deplorando*, (vt ipsa dixit) *virginitatem suam*. Nec pater etiam vouit virginitatem filiæ, sed vouit immolare Deo, quod sibi domum venienti primum B occorreret, & quia filia, prima fuit, quæ egressa est in occursum eius, voluit, in ea seruare votum, immolando illam (vt dicit hæc expositio) non vt pecudem, sed modo personæ humanæ accommodato dicando illam cultui diuino, vnde factum est, ut innopta permanserit. Secundò uerò dicitur, uetiorem esse communem Patrum expositionem, Iephta immolasse filiam interficiendo illam, siue hoc temerè fecerit, siue instinctu Spiritus sancti motus, quod non est huius loci fusius tractare. Sed uideri potest Chrysostomus tomo P. homilia de Iephte, Athanasius, in diuinæ scripturæ Synopsi. Augusti. lib. quæstionum in Iudicum, quæst. 49. & lib. quæstion. noui, & ueteris testamenti, quæstion. quadragesima tertia, Hieronym. primo contra Iouinian. Epiphan. hæres. 55. Ambrosius, libro 3. de officijs. Videri etiam possunt Phylo, & Iosephus, qui hoc affirmant, ille in libro Antiquitatum Biblicarum: C hic uerò libro quinto Antiquit. cap. duodecimo. Denique idem sensit Concil. Francford. in secunda parte eius.

Iephte, qualiter se erga filiã habuerit.

Ad quartum de Essenis, referuntur quidem castitatem seruasse: non tamen vouisse, neque eam vt perpetuam, & immobilem custodisse. Lege Iosephum lib. 2. de bello Iudaico capit. septimo, & Epiphan. hæres. decima sexta. Et idem dicitur de virginibus vestalibus. Nam post certum ætatis tempus nuptui dabantur, vt refert Alexãder ab Alexãdro, libro 5. dierum genialium, & indicauit Ambrosius, lib. 1. de virginib. Ad aliam denique coniecturam dicitur, probare quidem id non repugnasse, non tamen factum esse.

Secundo (quòd ad dignitatem, & perfectionem attinet) dicendum est absque vlla dubitatione, in virginitatis perfectione, inter omnes puras creaturas Deiparam primatum tenuisse. Hæc conclusio constat ex communi doctrina Patrum, & ex omnibus dictis. D Ratione verò declaratur, quia virginitas Mariæ, quòad propositum, & animum, fuit tanto efficacior, & vehementior, quanto ex maiori charitate, & gratia procedebat, quoad immobilitatem habuit hoc propositum perfecto voto confirmatum: quoad intentionem ex perfectissimo Dei, & puritatis amore hoc fecit, quoad executionem verò, tam perfectè illud seruauit, vt omni prorsus motu contrario, aut repugnante caruerit, imò alios etiam ad castitatem prouocauerit, vt supra ex sanctis Patribus diximus, ergo. Deinde caruit omni contrario, quod virginitatis perfectionem posset minuere, nam & ipsum coniugium, quod in alijs ad virginitatem tollendam ordinari solet, in illa fuit ad eius custodiam, testimonium, & honorem institutum. Habuit deinde, comitantes omnes virtutes, temperantiam, humilitatem, & alias, quæ il-

Maria inter oẽs creaturas purissima.

A lius perfectionem possent augere. Fuit denique eius virginitas propter altissimum finem à Deo ordinata. Nam & ad filij generationem ordinata est (quod est admiratione dignissimum) & ad consecrandum Deo thalamum ex quo factus homo nasceretur, quo nihil potest perfectius, ac excellentius intelligi.

Dices perfectior est virginitas voto solenni consecrata Deo, quàm simplici, Beata autem Virgo non habuit votum sollenne continentiæ, tum quia per illud non est facta inhabilis ad contrahendum matrimonium: tum etiam quia hęc solennitas post Christum, imò autoritate Ecclesiæ introducta est, vt Pontifices docuerunt. Respondetur hanc solennitatem non esse per se loquendo ad perfectionem virginitatis necessariam. Fuit quidem valde vtilis, & conueniens imperfectis hominibus, qui ad perfectionem tendere student, & facilè mutari possunt: at verò in beata Virgine, quæ semper fuit in B statu perfectionis, & animum in vertute immobilem habuit, illa extrinseca solennitas nõ fuit necessaria: imò nec conueniens, quia (vt iam dicemus) oportebat illam matrimonium contrahere, quod non solum virginitatis perfectionem non impediret, verum potius iuuaret.

Obiectio.

Respõsio. Solẽnitas in voto quo modo sit necessaria.

QVÆSTIO XXIX.

De matris Dei desponsatione, in duos articulos diuisa.

Einde considerandum est de desponsatione matris Dei.

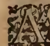
Et circa hoc quæruntur duo.

Primò vtrum Christus debuerit de desponsata nasci.

C *Secundò, vtrum fuerit verum matrimonium inter Mariam matrem Domini, & Ioseph.*

ARTICVLVS I.

Vtrum Christus nasci debuerit de Virgine desponsata.

D primum sic proceditur. Videtur, quod Christus non debuerit de Virgine desponsata nasci. Desponsatio enim ad carnalẽ copulam ordinatur. Sed mater Domini nunquam voluit carnali copula vti: quia hoc derogaret virginitati mentis ipsius. Ergo non debuit esse desponsata.

162 4. d. 30. q. 2. ar. 1. q. 2. & 3. & Matth. 2. co. 23.

D *2. Præterea, quod Christus ex Virgine nasceretur, miraculum fuit, vnde August. dicit in Epist. ad Volusianum, ipsa Dei virtus per inuiolata matris virginea uiscera, membra infantis eduxit, quæ postea per clausa ostia, membra iuuenis introduxit: hic si ratio quęritur, non erit mirabile: si exemplum poscitur, non erit singulare. Sed miracula fiunt ad confirmationem fidei: vndè debent esse manifesta. Cum igitur per desponsationem hoc miraculum fuerit obumbratum, videtur non fuisse conueniens, quod Christus de desponsata nasceretur.*

Epi. 3. ante mediũ illius, to. 2.

3. Præterea, Ignatius martyr, vt Hieronymus dicit super Matth. hanc causam assignauit desponsationis matris, Dei vt partus eius diabolo celaretur, dum eum putat non de virgine, sed

capit. 1. in Matth. super illud, Cum esset desponsata, to. 9.

sed de vxore generatum. Quæ quidem causa nulla esse videtur: tum quia diabolus ea quæ corporaliter fiunt, perspicacitate sui sensus cognoscit: tum etiam quia post modum per multa euidentia signa dæmones aliqualiter Christū cognouerunt, vnde dicitur Marc. 1. quod homo in spiritu immundo exclamauit dicens, Quid nobis & tibi Iesu Nazarene, venisti ante tempus perdere nos: scio quod sis sanctus Dei. Non ergo videtur conueniens fuisse, quòd mater Dei esset desponsata.

Super illud Matt. 1. Cum esset desponsata, to. 9.

4. Præterea, Aliam rationem assignat Hierony. ne lapidaretur mater Dei a Iudæis, sicut adultera. Hæc autem ratio nulla esse videtur: si enim non esset desponsata, non posset de adulterio condemnari. Et ita non videtur rationabile fuisse quod Christus de desponsata virgine nasceretur.

Sed contra est, quod dicitur Matth. 1. cum esset desponsata mater eius Maria Ioseph, & Luc. 1. Missus est Gabriel Angelus ad Mariam virginem desponsatam viro, cui nomen erat Ioseph.

Respondeo dicendum, quòd conueniens fuit Christum de desponsata uirgine nasci: tum propter ipsum, tum propter matrem, tum etiam propter nos. Propter ipsum quidem Christum, quadruplici ratione. Primo quidem ne ab infidelibus tanquam illegitimè natus abijceretur: Vnde Ambrosius dicit super Luc. Quid Iudæis, quid Herodi posset ascribi, si natum viderentur ex adulterio persequuti? Secundo, vt consueto modo eius genealogia per virum describeretur. Vnde dicit Ambros. super Luc. Qui in seculum venit, seculi debuit more describi, viri autem persona quæritur, qui Senatu & reliquis Curijs ciuitatum generis asserit dignitatem. Consuetudo etiam nos instruit Scripturarum, quæ semper viri originem quærit. Tertio, ad tutelam pueri nati, ne diabolus contra eum vehementius nocumenta procuraret. Et ideo Ignatius dicit ipsam fuisse desponsatam, vt partus eius diabolo celaretur. Quarto, vt à Ioseph nutriretur: vnde & pater eius dictus est, quasi nutritius. Fuit etiam conueniens ex parte Virginis: Primò quidem: quia per hoc redditur immunis a pœna, ne scilicet lapidaretur a Iudæis tanquam adultera: vt Hieronym. dicit. Secundo, vt per hoc ab infamia liberaretur. Vnde dicit Ambros. super Luc. quod desponsata est, ne temeratæ virginitatis adureretur infamia, cui grauis aluus corruptelæ videretur insigne præferre. Tertio, vt ei a Ioseph ministerium exhiberetur: vt Hieron. dicit.

Lib. 2. in Luc. c. 1. inter prin. & mediū, to. 5.
Li. 3. I Luc. nō procul a pri. illius tom. 5.
Vt refert. Hier. 1 ca. Matt. to. 9. & Beda in 1 3. cap. Luc. to. 2.
Sup illud Matt. 1 Cū esset despōsata, to. 9.
Li. 7. I Luc. nō procul a princ. to. 5.

Ex parte etiam nostra hoc fuit conueniens. Primò quidem, quia testimonio Ioseph comprobatum est, Christum ex virgine natum. Vnde Ambros. dicit super Luc. Locupletior testis pudoris maritus adhibetur, qui posset & dolere iniuriam, & vindicare opprobrium, si non agnosceret sacramentum. Secundò, quia ipsa verba Virginis matris magis credibilia redduntur, suam virginitatem asserentis. Vnde Ambros. dicit super Luc. Fides Mariæ verbis magis adsciscitur, & mendacij causa remouetur. Videretur enim culpam obumbrare voluisse innupta mendacio prægnans: causam autem mentiendi desponsata non habuit, cum coniugij præmium, & gratia nuptiarum partus sit feminarum. Quæ quidem duo pertinent ad firmitatem fidei nostræ. Tertiò, vt tolleretur excusatio virginibus, quæ propter suam incautelam non vitant infamiam. Vnde Ambros. dicit. Non decuit virginibus sinistra opinione viuentibus, velamen excusationis relinqui, quod infamata mater quoque Domini videretur. Quartò, quia per hoc significatur vniuersa Ecclesia: quæ cum virgo sit, desponsata tamen est vni viro Christo, vt August. dicit in libr. de sancta Virginitate. Potest etiam, & quinta ratio esse, quòd mater Domini fuit desponsata, & virgo: quia in persona ipsius & uirginitas & matrimonium honoratur, contra hæreticos alteri horum detrahentes.

Loco ante dicto, & contra Heluidiū lib. de perpetua virginitate Mariæ tom. 3.
Libr. 2. in Luc. c. 1. ante mediū, to. 5.
Lib. 2. in Luc. c. 1. ante med. to. 5.
Li. 2. I Luc. nō procul a pri. to. 5.
Cap. 12. ante med. to. 6.

Ad primum ergo dicendum, quod beata Virgo mater Dei, ex familiari instinctu Spiritus sancti credenda est desponsari noluisse, confidens de diuino auxilio, quod nunquam ad carnalem copulam perueniret. Hoc tamen diuino commisit arbitrio, unde in nullo detrimentum passa est uirginitas.

Ad secundum dicendum, quod sicut Ambrosius dicit super Lucam, maluit Dominus aliquos de suo ortu, quam de matris pudore dubitare. Sciebat enim teneram esse virginis uerecundiam, & lubricam famam pudoris: nec putauit ortus sui fidem, matris iniurijs astruendam. Sciendum tamen, quod miraculorum Dei quædam sunt, de quibus est fides: sicut miraculum uirginei partus, & resurrectionis Domini, & etiam Sacramenti altaris, & ideo Dominus uoluit ista occultiora esse, ut fides eorum magis meritoria esset. Quædam uerò miracula sunt ad fidei comprobationem: & ista debent esse manifesta.

Li. 2. I Luc. nō procul a pri. libr. tom. 5.

Ad tertium dicendum, quod sicut Augustin. dicit in 3. de Triu. diabolus multa potest uirtute suæ naturæ, à quibus tamen prohibetur uirtute diuina. Et hoc modo potest dici, quòd uirtute naturæ suæ diabolus cognoscere poterat matrem Dei nō fuisse corruptam sed uirginem: prohibebatur tamen a Deo cognoscere modum partus diuini. Quod autem post modum eum aliqualiter cognouit diabolus esse filium Dei, non obstat: quia iam tempus erat, ut Christus suam uirtutem contra diabolum ostenderet, & persecutionem ab eo concitatam pateretur. Sed in infantia oportebat impediri malitiam diaboli, ne eum acrius persequeretur, quando Christus nec pati disposuerat, nec uirtutem suam ostendere. sed in omnibus alijs infantibus se similem exhibebat. Vnde Leo Papa in sermone de Epiphania dicit, quod Magi uiderunt, & adorauerunt puerum Iesum quantitate paruulum, alienæ opis indigum, fandi impotem, & in nullo ab humanæ infantiæ generalitate dissimilem. Ambros. tamen super Luc. uidetur hoc magis referre ad membra diaboli. Præmissa enim hac ratione, scilicet de fallendo principem mundi, subdit. Sed tamen magis fefellit principes seculi: dæmonum enim malitia, facile etiam occulta deprehendit, at uerò qui secularibus uanitatibus occupātur, scire diuina non possunt.

Lib. 3. ex c. 7. & 8. collig. tom. 3.
In ser. 4. de Epiphania in medio, incipit hic ser. Iustum & rationabile, & libr. 2. I Luc. capi. 2. circa medium tom. 5.

Ad quartum dicendum, quòd iudicio adulterarum lapidabatur secundum legem non solum illa, quæ iam erat desponsata uel nupta, sed etiam illa quæ in domo patris custodiebatur, ut uirgo quandoque nuptura. Vnde dicitur Deuteronom. 22. Si non est in puella inuenta uirginitas, lapidibus obruent eam uiri ciuitatis illius, & morietur, quia fecit nefas in Israel, ut fornicaretur in domo patris sui. Vel potest

poteſt dici ſecundum quoſdam, quod beata Virgo erat de ſtirpe Aaron; unde erat cognata Eliſabeth, ut dicitur Lucę 1. Virgo autem de genere ſacerdotali, propter ſtuprum occidebatur: legitur enim Leuit. 21. Sacerdotis filia, ſi deprehenſa fuerit in ſtupro, & uiolauerit nomen patris ſui, flammis exuretur. Quidam referunt verbum Hieronym. ad lapidationem infamiæ.

COMMENTARIVS.

VNdecim rationes congerit D. Thomas, vt oſtendat oportuiſſe matrem Dei, quamuis ex ſponſo conceptura non eſſet, illius tamen ſocietate, & vinculo non carere, ex parte Dei, ſeu Chriſti, ipſius Virginis, & noſtra deſumptas, quas optimis Patrũ teſtimonijs confirmat, & omnes ſunt aptiſſimæ, & perſpicuæ: ſolum duæ pati difficultates poſſunt, quas ipſemet Diuus Thomas tetigit in argumento tertio, & quarto. Omiſſis ergo clarioribus.

Prima, quę difficultatem patitur, eſt, (quam D. Tho. in primo membro tertio loco poſuit) Deiparam ſcilicet fuiſſe nuptam, vt partus eius celaretur diabolo, dum Chriſtum putat non ex Virgine, ſed ex Ioſepho generatum. Quam ex Ignatio retulit Hieronym. Matth. 1. & ea vtuntur alij Patres, ut Ambro. lib. 2. in Lucam, in principio, & Damaſcenus, lib. 4. de fide, cap. 15. Baſil. homil. de humana Chriſti generatione, Bernardus homilia tertia in *Miſſus eſt*, & homilia 4. in Vigilia Natiuitatis, Rupertus libro vndecimo de Victoria Verbi, cap. 19 Non tamen deſunt Theologi, qui propter tertium argumentum D. Thom. hic, eam contemnant, vt Scotus in 4. diſtinct. 30. quæſt. 2 & Abulẽſ. quæſtio. 31. in primum caput Matth. Quia generatio, & integritas virginalis ſunt res corporeæ, quas Angelus euidenter poteſt intueri, ergo non obſtante matrimonio, potuit dæmon euidenter cognoſcere Virginem nunquam cum Ioſepho conueniſſe, & non ſolum abſque opera viri, ſed etiam abſque naturali mora filium concepiſſe, & poſt illius partum, virginale clauſtrum eius integrum permanſiſſe. Quod ſi cum D. Thoma reſpondeas, dæmonem non ſemper omnia actu intueri, & diuina prouidentia potuiſſe fieri, ut hæc omnia nunquam aduerteret. Inſtat Scotus, nam hoc ipſum fieri potuit ſine coniugio. Et ſicut nũc exiſtimauit dæmon Virginem concepiſſe ex Ioſepho, ita nunc ex alieno viro concepiſſe putaret. Sed non videtur aſſecutus Scotus pijſſimam ſanctorum Patrum mentem, tantam enim habuerunt de puritate, & caſtitate Virginis exiſtimationem, ut non crediderint potuiſſe in prauam ſuſpicionem veniſſe, etiam apud dæmonem. Vnde, ſi non potuiſſet exiſtimare, illam cõcepiſſe ex proprio marito, potius ſuſpicaretur, ſine opera viri, quam ex prauo concubitu concepiſſe. Diuturna enim experiẽtia, & obſeruatione probè cognoſcebat Virginis ſanctitatem, & puritatem. Expertus etiam erat, nunquam ſe potuiſſe uel minimum prauum motum in ea excitare: cum tamen aliàs non ignoret nullam ferè fornicationem fieri, niſi ipſo autore, & incentore. Denique expertus erat nunquam Virginem uel otioſum verbum eſſe locutam, nedum cum homine aliquo ſermonem turpem miſcuiſſe. Et ideo omnibus penſatis, vel nullo modo, vel ægerrimè poſſet induci, ut Beatã Virginem turpiter concepiſſe ſentiret. Vt ergo ſaltem commodius illi occultaretur myſterium, ipſeque facilius, & ſecurius a curioſa obſeruatione, & inquiſitione abſtraheretur, aptiſſimum mediũ fuit, Virginem eſſe deſponſatam viro.

Vnde Damaſcenus, lib. 4. capit. 15. & Theophyl. Mat. primo, dicunt, Dæmonem propter Iſaiæ prophetiam, ſolicite obſeruaſſe Virginem, ideoque Mariam nuptam fuiſſe, vt facilius ille decipi potuiſſet.

Sed occurrit Abulenſ. quia non erat neceſſariũ hoc myſterium occultari dæmoni magis, quam alia Chriſti miracula. Illi vero etiam D. Thomas reſpondit, id oportuiſſe, ne ſtatim a principio dæmon agnoſceret Chriſtum eſſe Meſſiam in lege promiſſum. Quod facile coniectaret, ſi intelligeret eum ſine opera viri de virgine eſſe conceptum. Non enim ignorabat vaticinium Iſa. cap. 7. in Meſſia promiſſo eſſe implendum. Deinde, quia cognito hoc myſterio, ſcilicet hunc hominem, ſolius Dei ſingulari virtute, & opera eſſe formatum, conſequenter, uel intelligeret, uel ſuſpicaretur illum non eſſe inſtar aliorum, nec in peccatis conceptum, & alia ſimilia, quæ ante paſſionem oportuit latere dæmonem, ne Chriſti mortem, noſtramque redemptionem impediret. Et ita factum eſſe docent citati ſancti Patres, & eleganter Leo Pap. ſerm. 2. de natiuit. & alij plerique, quibus immerito, & ſine fundamento contradicit Abulenſ. — *Obiectio.*

Secunda ratio, quæ nonnullam difficultatem habet, eſt quinta apud D. Thomam, ſeu prima in ſecundo membro, ſcilicet, oportuiſſe Deiparam eſſe deſpõſatam, ne lapidaretur, vt adultera. Quæ ratio eſt Hieronymi. Matt. primo. In qua ſtatim occurrit difficultas, quam D. Thomas argumento quarto attigit. Videtur enim inuoluere repugnantiam quandam, quo modo enim poſſet eſſe adultera, ſi non eſſet deſponſata? Reſponſio uero eſt ſenſum Hieronymi non eſſe potuiſſe illam, ſi non eſſet deſponſata, puniri propter exiſtimatum peccatum adulterij, ſed potuiſſe puniri eadem pęna, qua adulteræ puniebantur. Quia uirgo, quæ in domo parẽtum fornicabatur, lapidibus obruebatur, Deutero nom. vigeſimo ſecundo, & ſi erat filia ſacerdotis, flammis exurebatur, Leuitici, vigeſimo primo. Sed hoc poſterius (quamuis ex aliorum opinione hic a D. Thom. referatur) re tamen vera in Deipara non habet locum, ut conſtat ex ſuperius tractatis. Cætera clara ſunt in articulo. Solum reſponſio ad primum indiget maiori explicatione, quam in ſequenti diſputatione commodius trademus. — *Obiectio. Reſponſ.*

ARTICVLVS II.

Vtrum inter Mariam & Ioſeph fuerit verum matrimonium.

AD ſecundum ſic proceditur. Videtur, quod inter Mariam & Ioſeph non fuerit verum matrimonium. Dicit enim Hierony. contra Heluidium, quod Ioſeph Mariæ cuſtos fuit potius, quam maritus eius. Sed ſi fuiſſet uerum matrimonium, verè Ioſeph maritus eius fuiſſet. Ergo uidetur q̃ nõ fuerit verum matrimonium inter Mariam & Ioſeph.

163 4. d. 30. q. 2. ar. 3. & op. 60. c. 2. col. 3. Et Mat. 1. co. 30. ad fin. Tit. li. eſt de ſancta virginitate beatæ Mariæ aliquantulũ a prin. 2. 3. In 1. cap. Mat. to. 9.

2. Prętereа, ſuper illud Matt. 1. Iacob genuit Ioſeph uirum Marię, dicit Hieronym. Cum virum audieris, ſuſpicio tibi non ſubeat nuptiarum, ſed recordare conſuetudinis Scripturarum, quod ſponſi uiri, et ſponſæ vxores vocantur. Sed verum matrimonium non efficitur ex ſponſalibus, ſed ex nuptijs. Ergo non fuit uerum matrimonium inter Beatam Virginem & Ioſeph.

3. Prętereа, Matth. 1. dicitur, Ioſeph uir eius cũ eſſet iuſtus, & nollet eam traducere, ſcilicet in do-

A mum suam ad cohabitationem assiduam, voluit eam occultè dimittere, id est tempus nuptiarum mutare: vt Remigius exponit. Ergo videtur quod nondum nu ptijs celebratis, nondum esset verum matrimonium: præsertim cum post matrimonium contractum non liceat alicui sponsam dimittere.

li.2.c.1.ante med.t.4 Sed contra est, quod August. dicit in libro de cō sensu Euāgelistarum, Non erat fas, vt Ioseph ob hoc a coniugio Mariæ separandum Euangelista putaret, quod non ex eius concubitu, sed Virgo peperit Christum. Hoc enim exemplo magnificè insinuatur fidelibus coniugatis; etiam seruata pari consensu continentia, posse permanere, vocarique coniugium, non permixto corporis sexu. Idē habet Au.li.23. cōt.Faust. c.8. in fin.

Respondeo dicendum, quod matrimonium siue coniugium dicitur verum ex hoc, quòd suam perfectionem attingit. Duplex est autem rei perfectio prima, & secunda. Prima quidem rei perfectio consistit in ipsa forma, ex qua speciem sortitur: secunda vero perfectio consistit in operatione rei, per quam res aliqua liter suum finem attingit. Forma autem matrimonij consistit in quadam indiuisibili coniunctione animorum, per quam vnus coniugum indiuisibiliter alteri fidem seruare tenetur: Finis autem matrimonij est proles generanda, & educanda. Ad quorum primum peruenitur per concubitum coniugalem: ad secundū per alia opera viri & vxoris, quibus sibi inuicem obsequuntur ad prolem nutriendam. Sic igitur dicēdum est, quod quantum ad primam perfectionem, omnino verum fuit matrimonium Virginis matris Dei, & Ioseph: quia vterque consensit in copulam coniugalem: non autem expressè in copulam carnalem, nisi sub conditione, si Deo placeret. Vnde & Angelus vocat Mariam coniugem Ioseph, dicens ad Ioseph, Mat. 1. Noli timere accipere Mariam coniugem tuam.

B

C

c.11. circa prin. to.7. Quod exponens Augustinus in libro de Nuptijs, & concupiscentia dicit. Coniunx vocatur ex prima desponsationis fide, quam concubitu nec cognouerat, nec fuerat cogniturus. Quantum vero ad secundam perfectionem, quæ est per actum matrimonij, si hoc referatur ad carnalem concubitum, per quem proles generatur, non fuit illud matrimonium consummatum.

li.2. in Luc. c.1. a med. to.5. Vnde Ambrosius, dicit super Lucam: non te moueat, quod frequenter Mariam Scriptura vocat coniugem, non enim virginitatis ereptio, sed coniugij testificatio & nuptiarum celebratio declaratur. Habuit tamen illud matrimonium etiam secundam perfectionem, quantum ad prolis educationem. Vnde Augustinus dicit in li. de Nuptijs, & concupiscentia. Omne nuptiarum bonum impletum est in illis parentibus Christi, proles, fides, & sacramentum. Prolem cognoscimus ipsum Dominum Iesum: fidem quia nullū adulterium: sacramentum, quia nullum diuortium, solus ibi nuptialis concubitus non fuit. c.11. in fi. tom.7.

D

Ad primum ergo dicendum, quod Hierony. accipit ibi maritum ab actu matrimonij consummati.

Ad secundum dicendum, quod nuptias Hiero. vocat nuptialem concubitum.

hom.1. in Matth. in oper. imperf. in fo. 2. ante fi. tom.2. Ad tertium dicendum, quod sicut Chrysost. dicit super Matth. Beata Virgo sic fuit desponsata Ioseph, quod etiam esset domi habita. Nam sicut in ea, quæ in domo viri concipit, intelligitur conceptio maritalis: sic in ea, quæ extra domum concipit, est suspecta conceptio. Et ita non esset sufficienter prouisum famæ Beatæ Virginis per hoc, quod fuit desponsata, nisi etiam fuisset domi habita. Vnde quod dicitur, vt nollet eam traducere, melius intelligitur, id est, nollet eam diffamare in publicum, quam quòd intelligatur de traductione in domum. Vnde & Euangelista subdit, quòd voluit occultè dimittere eam. Quamuis tamen esset domi habita propter primam dispensationis fidem, nondum tamen interuenerat solennis celebratio nuptiarum, propter quod etiam nondum carnaliter conuenerant. Vnde sicut Chrysost. dicit, Non dicit Euangelista, antequā duceretur in domum sponsi, etenim intus iam erat. Consuetudo enim fuit veteribus, vt sponsa in sponsorum domibus haberentur. Et ideo etiam Angelus dicit Ioseph. Ne timeas accipere Mariam coniugem tuam, id est, non timeas nuptias eius solenniter celebrare. Licet alij dicant, quod nondum erat in domum inducta, sed solum desponsata. Primum tamen magis consonat Euangelio. Hom.4. in Matt. sup illud, Antequā cōuenirent. tom.2.

Hic articulus non indiget alia expositione, præter sequentem disputationem.

DISPVTATO VII.

In tres sectiones distributa.

De Virginis matrimonio cum sponso suo Ioseph.

Vt Disputationem hanc commodius tractemus, & seriam, ac ordinem rerum quæ ad vitam, & statum Virginis pertinent, in his disputationibus, quoad fieri possit teneamus, supponendum hoc loco breuiter est, quomodo B. Virgo vitam transegerit ab ortu vsque ad desponsationē suam. Referunt enim grauissimi & antiquissimi Patres, tribus tantum annis in domo parentum mansisse, tertio vero ætatis anno fuisse in templo præsentatam, cuius præsentationis festum ecclesia celebrat, vt suo loco dicemus, agentes de cultu Virgini debito. Dicunt preterea, B. Virginem mansisse in templo, ibiq; in diuinis laudibus, & altissima cōtemplatione vitam transegisse, vsque ad desponsationem suam. Cum enim in lege veteri filij primogeniti Deo offerrentur, quamuis a parentibus redimi possent (Leuit. 27.) non tamen ad hoc tenebantur, sed poterant eos ad templi ministerium, seu diuinum cultum ibi relinquere, Deoque dicare, sicut legimus fecisse Annam matrem Samuelis. 1. Reg. 1. cum qua confert Annam matrem virginis matrem Greg. Nys. oratione de Christi natiuit. Quanquam uero lex de offerendis primogenitis ad offerendas filias non obligaret, poterant tamen parentes uoluntariè eas offerre, ac diuino muneri consecrare. Vnde intelligimus fuisse in templo locum aliquē accommodatum, in quo possent virgines Deo dicatæ tutè habitare, ut expressius, quam alij, indicauit Ambr. li. 2. de virginib. & colligi potest ex 2. Macb. 3. in verbis illis, *Sed & virgines, quæ conclusæ erāt procurrebant ad Oniam*. Et Exod. 38. fit mentio mulierum, quæ *excubabant in ostio tabernaculi*. Facit etiam quod 4. Reg. 11. dicitur, Iolaba filiam Regis Ioram furatam esse Ioas filium Ochezíæ, quem sex annis secum habuit clam in domo Domini. Deniq; Luc. 2. dicitur de Anna Prophetissa, quod *non discedebat de templo ieiunijs & orationibus seruiens, nocte, & die*, erat ergo in templo locus, vbi huiusmodi personæ possent habitare. Vnde etiam Iosephus lib. 8. antiquit. c. 3. refert fuisse in templo varias cellulas, quæ ad huiusmodi habitationem poterant esse accommodatissima. Vbi licet de templo Salomonis loquatur, idem tamen pro- Pueritia Virginis qualis. Locus in templo Salomonis deputatus Virginib.

A portionaliter intelligi potest de templo postea reædificatio. Plura de hoc loco legi possunt in Canis. lib. 1. de Deipara c. 12.

In hoc ergo loco Deipara Virgo permansit vsque ad nubiles annos, *Soli Deo uacans, & forma virtutis effecta*, vt Ambros. dicit li. 2. de virginibus Quos. n. Deus singulariter sibi consecrat, ab infantia separata cura sensibilium rerum, vt sibi liberius vacare possint. Quod in multis, & præsertim in Ioāne Baptista cernimus, & multo perfectius credendum est hoc esse concessum Virgini. Vnde et referūt autores graues, toto illo tempore accepisse Virginem cibū ministerio Angelorum. Quod ex Hierony. refert Bonau. in li. meditationum uitæ Christi. c. 3. & Greg. Nicomed. hom. de oblatione virginis in templo, & Cedrenus in compendio historiæ. Et facile credi potest, nam simile priuilegium concessum legimus Paulo primo Eremitæ longo vitæ tempore. Quid ergo mirum, quod fuerit concessum Beatæ Virgini, eo præsertim tempore, quo B vitam tantum contemplatiuam profitebatur, ne vel minimum de illius cura remitteret, ut corpori necessaria curaret. Denique, induhitatum est, toto illo tempore B. Virginem ardentissimis desiderijs, ac frequentissimis orationibus incarnationem filij Dei postulasse, tāto maiori amore, merito, atq; efficacia, q̃ omnes superiores Sancti, ac Prophetæ, quāto eos pfectione gratiæ, & sāctitatis superabat, vt in superiori tomo in fine disp. 8. fusius diximus.

Habitatio & exercitia Virginis in templo qualia.

Addunt denique Patres cōsuetudinem illius populi fuisse, ut huiusmodi virgines, quæ in templo manebant, cum primum cōuenientem explessent ætatem, a sacerdotibus ad paternas domos remitterentur, ut nuptui traderentur: parentes aūt B. Virginis fuisse mortuos post annos vndecim, quibus B. Virgo in tēplo uixerat. Sacerdotes verò inijsse consilium, q̄d de sacro illo corpore statuerēt, quia nec decebat, nec vsitatum erat, vt mulier iam adulta in C templo versaretur, & aliunde timebant alicui viro, ius, & potestatem in corpus illud facere, tandem vero diuina inspiratione, & instinctu decreuisse, eam tradere nomine desponsationis, cuidam viro ad custodiendam eius virginitatem idoneo, qualis Ioseph ex eadem familia, & tribu inuentus, & existimatus est. Ita ferè Greg Nys. homil. De Christi natiuit. Damascen. li. 4. de fide. c. 15. Niceph. ex Euodio, lib. 1. c. 7. & lib. 2. c. 3. Andreas Cretens. orat. de dni mitione Virginis, & Simeō Metaphras. orat. de ortu Virginis. Indicant etiam Origen. tract. 26. in Matt. & Theoph. Matt. 23. & alij autores supra citati. Vt ergò hoc vltimum explicetur, tractandum superest, qualis fuerit desponsatio virginis cū Ioseph, & quo tempore, modoue facta.

SECTIO I. D

Vtrum inter Mariam, & Ioseph verum matrimonium intercesserit.

Ratio dubitandi sumi potest ex historia nuper relata, qua significatur illud non fuisse verum matrimonium, sed veluti quoddam pactum ad mutuam tantum cohabitationem ordinatum, & vt Ioseph, B. Virgini ministraret, eiusq; virginitatis custos, & testis existeret. Vnde Hierony. Matt. 1. dicit Ioseph. fuisse *nutricium, non maritum*, & Bernard. hom. 2. in *Missus est. Virum*, inquit, *nominat, quia homo virtutis erat, non quia maritus*. Sic Petrus Chrysol. serm. 175. *Ioseph*, inquit, *maritus solo nomine, conscientia spōsus*. Et fere eodē modo Hilar. can. 1. in Matth. dicit Virginē fuisse *sponsam, non uere coniugem*. Et Chrysost. homil. 4. in Matth. *Coniugis*, inquit, *nomine sponsum intelligit*. Eodem modo loquitur Greg. Nyssen. dicta homil. de natiuit. A Greg. Magn. hom. 26. 27. in Euangelia. Epiphan. hęresi 78. obscurius verò loquitur Cyril. Ierosolymit. catechesi 12. circa finem dicēs. *Meminimus Iacob qui prius, quam Rachel acciperet, dicebat ad Labā, da mihi uxorem meam, sicut enim illic ante nuptiarum constitutionem, cum tantū promissio intercessisset, uxor Iacob nominabatur, sic & Maria propter solam desponsationē uxor Ioseph uocabatur*. Indicat ergo non fuisse verū matrimoniū. Confirmatur primo ex Cyp. ser. de passione domini, Ambros. epist. 79. & li. 2. in Lucam in princip. & li. de instit. Virginis. c. 6. & 7. dicentibus Christū in cruce separasse matrē à Ioseph, eamq; Ioanni tradidisse, vt indicaret inter eos verum coniugiū non intercessisse. Quod etiam indicauit Chrys. hom. 5. in Mat. post med. Confir. secundo, quia vutū castitatis repugnat cum vero matrimonio, imo & propositum nunquam accedendi ad virum: quia matrimonium intrinsecè includit consensum in copulā cōiugalem: B diximus autem supra habuisse Virginem propositum, & votum absolutum virginitatis, ergo.

Verū matrimoniū ratum inter Mariā, & Ioseph.

Dicendum vero est, B. Virginem verum, ac proprium matrimonium ratum cum Ioseph cōtraxisse. Hanc Veritatē esse de fide docent omnes Theologi in 4. d. 29. & 30. & sentit D. Tho. hic, & probatur. Primo ex Luc. 1. *Missus est Angelus Gabriel ad Virginem desponsatam viro, cui nomen erat Ioseph*, & c. 2. *Ascendit Ioseph in Bethlehem, ut profiteretur cum Maria desponsata sibi uxore*. Matt. 1. *Cū esset desponsata mater Iesu Maria Ioseph*. Vbi verbum illud, *desponsata*, matrimonium ratum significat, vt constat ex verbis sequentibus, primo, ex illo, *Antequam conuenirent*. Quo verbo significatur, quantum erat ex parte vinculi, potuisse honestè cōuenire. Deinde ex illo, *Ioseph autem vir eius*. Nā in rigore hæc vox vinculum matrimonij significat. Præterea hoc confirmat illa solicitudo Iosephi propter Mariæ conceptionem: quam propterea *uoluit* C *occultè dimittere*. Non enim dicitur proprie dimitti, nisi vera vxor. Vnde Angelus tandem disertè dixit, *Ioseph fili Dauid, noli timere accipere Mariā coniugem tuam. Coniux enim uocatur*, inquit Aug. li. 1. de nup. & concu. c. 11. *ex prima fide desponsationis*, quam ibidem vocat *uinculum coniugale, & fidele coniugium*. Et eandem fere sententiam habet Hiero. contra Heluí. Secunda ratio in scriptura fundata est, quia in Euangelio Iosephus vocatur *pater Christi*, nimirum quia talis putabatur, non alia certè ratione, nisi quia Virginem matrem Christi vxorem duxerat. Neq;. n. cogitandum est, fuisse Christum existimatum filium Iosephi spurium, aut illegitimè natum, hæc enim cogitatio erronea esset, nam potius ad hanc suspitionem tollendam hoc matrimonium institutum fuit, ut Patres docent.

Obiectio.

D Nisi quis fortasse dicat, sicut fuit Ioseph existimatus pater Christi; ita fuisse existimatum maritum Virginis, nō q̄a reuera talis fuerit: sed quia exterius talis apparebat cohabitando cū Virgine, & alia exteriora onera matrimunij cū illa sustinendo, vt verbi gratia suis laboribus familiā sustentans, & Virginē ac Christum in Aegyptum ducens, ac reducēs, &c. Sed hæc euasio est contra vim verborum scripturæ, & sine vllo fundamento in traditione, vel scriptura, & ideò erronea est, præsertim cū sit causa ad veritatem huius matrimonij negandam. Quin potius, cum B. Virgo indiguerit viro aliquo, qui sibi esset in peregrinationibus comes, & in rebus ad hanc vitam transigendam sibi, & filio puero necessarijs fidelis minister, multo magis decuit illum fuisse uerum maritum; id enim ad decentiam, & bonum utriusq; nomen maxime pertinebat. Et cōfirmatur hæc ratio: quia propter hanc causam Matthæus c. 1. Christi genealogiam vsq; ad Iosephum traxit. Et sicut Lucas narrat Gabrielem prædixisse

Responsio.

xisse Virgini nomen, Iesus, Christo imponendum: ita Matthæus refert idem nomen nuntiatum fuisse Ioseph, tanquam proprio viro, & veluti capiti, & gubernatori illius familiæ. Tertio probatur eadē veritas ex traditione Patrum, ex quibus nōnulla referuntur in decretis. 27. q. 2. & vidēdus est & Aug. suprà. & li. 23. contra Faust. c. 8. & li. 2. de consensu Euāg. c. 1. Ambr. de instit. Virg. c. 6. & Luc. 1. vbi illa ratione vtitur. *Quia maluit*, inquit, *Dominus quosdā de sua generatione, quam de matris pudore dubitare*, indicans hoc matrimonium fuisse necessariū ad vitandum Virginis infamiam. Qua ratione vtitur etiam Basil. hom. 25. de humana Christi generatione, Origen. homil. 6. in Lucam, Bernard. homil. 2. in *Missus est*, Chryso. Hierony. & cæteri expositores Græci, & Latini, Matth. 1. Quarta ratio hoc loco solum esse potest, quia hoc matrimonium verè, & essentialiter perfici potuit absque vllo detrimento virginitatis, & aliàs fuit valde cōueniens, ergo. Maiorem ostendimus respondendo ad rationē **B** dubitandi in principio positam. Minorem verò satis ostendit D. Thom. hic. artic. 1. cuius rationibus nihil ferè addi potest. Confirmatur tandem, quia sicut virginitas, & fœcunditas in Virgine coniūcta fuerunt: ita decuit statū virginitatis, & cōiugij summa perfectione in eadem virgine copulari. Nam ex virginitate habuit summam corporis, & spiritus puritatem, & integritatem, ex matrimonio verò, societatis, & vnitatis vinculum, & subiectionem, ac obedientiam, quam vsur marito debet, quo factū est, ut & vtrum que statum non ignorauerit, & tam virginum, quam coniugum fuerit exemplar.

Obiectio. Sed dicet aliquis, omnes rationes, quas D. Tho. affert, sumptas esse ex parte Dei, & diuinæ prouidētiæ, quæ hoc matrimonium specialiter ordinauit, oportere tamen rationem aliquam reddere ex parte Virginis, quæ ipsam ad matrimonium contrahēdum inclinauerit. Cum enim ipsa virginitatem vo- **C** uisset, certum est non contradixisse matrimonium propter filiorum procreationem, qui solet esse velu ti proprius, & intrinsecus matrimonij finis, nec etiam potuit illis rationibus moueri, quæ ex parte diuinæ prouidentiæ afferūtur, cum illæ omnes mysterium incarnationis respiciant, & futuram prolis conceptionem mirabilem, de qua ipsa ante Gabrielis annunciationem nihil potuit cogitare. Nisi fortasse quis dicat, ex Cedreno in compēdio historiæ, Mariam anno 12. ætatis suæ reuelatione diuina cognouisse futuram se matrē Dei, & hominis. Quod est prorsus falsum, & absurdissimū, & planè repugnans cum ijs, quæ de Angelica Anūciatione Lucas narrat. Turbatio enim Virginis, eiusque cogitatio, ac interrogatio planè indicant eam fuisse antea prorsus tanti ignaram mysterij, quod tunc per Angelum didicit, vt omnes Patres intelligunt. Respō-

Respons. detur ergo primo ex Augustino lib. de sancta virginit. c. 4. sic scribente. *Licet, virginem se antea Deo* **D** *vouisset, quia hoc sfraelitarnm mores adhuc recusabant, desponsata est viro, non violenter ablaturo, sed potius contra violentos custodituro, quod illa iam vouerat.* Itaque nubere voluit, ut in externo statu, & vitæ genere suæ genti sese accommodaret, & morē gereret, & fortasse etiam, vt sacerdotibus, & parentibus (si viuebant, hoc enim incertū est) obediret. Secundo verò addendum est, hoc fecisse, ex diuina reuelatione, seu speciali instinctu. Vnde potissima ratio nubendi illi fuit, quia intellexit hanc fuisse diuinam voluntatem, quamnis rationem eius eo tempore non cognosceret, neque amplius inquireret, quàm diuinum beneplacitum.

Respōsio ad argumenta oppositæ sententiæ. Ad rationem dubitandi in principio factam, ut respondeamus, distinguenda sunt tria, quæ in matrimonio possunt interuenire. Primum est vinculum matrimonij, quod perficitur mutuo consensu, **A** quo coniuges adinuicem sibi tradunt ius, & potestatem in sua corpora, vt constat ex Nicolao Papa in cap. sufficiat. 27. q. 2. Secundum est mutua cohabitatio in eadem domo, cum mutuis obsequijs, &c. quæ neque ad matrimonium sufficit, vt de se constat, quia sine vinculo reperiri potest inter fratrem, & sororem, nec est necessaria, ut etiam per se notum est, quia est quid posterius, & valde extrinsecum. Tertium est vsus matrimonij, per carnalem copulam, & hanc etiam constat non esse de essentia ueri matrimonij, ut tradunt omnes Theologi in 4. d. 30. & rectè tractat Vualden. 2. tom. de sacramentis, cap. 130. & colligitur aperte ex dicto c. sufficiat, & ex Florent. Concil. in decreto Eugenij, ubi definit matrimonium perfici mutuo cōsensu, qui sine dubio copulam antecedit, & Trid. sess. 24. ubi distinguit matrimonium ratum a consummato, & supponit illud esse verum matrimonium. Et idem habet communis traditio, & consensus Ecclesiæ, imo a principio fuit verum matrimonium inter Adam, & Euam in Paradiso terrestri, in quo carnalē copulam non habuerunt. Sicut ergo in rebus, quæ vsu non consumuntur, dominum distinguitur ab usu, & absque illo haberi potest, ita in matrimonio potest dari potestas, & dominium in corpus coniugis absq; vsu copulæ carnalia, & in traditione illius dominij, vel potestatis consistit vera ratio matrimonij, vt ex Paulo primæ, ad Corinth. 7. colligitur dicente. *Mulier sui corporis potestatem non habet, sed vir, &c.*

Quænam in matrimonio interueniāt.

Carnalis copula nō est de essētia matrimonij.

Ad sanctos ergo in principio citatos respondetur verbis Ambrosij, *Virgo desponsata viro, coniugis nomen accepit. Non enim defloratio virginitatis facit coniugium, sed pactio coniugalis.* Quocirca nomine *sponsalium* citati Patres matrimonium ratum, non consummatū intelligunt. Quod si interdum matrimonij, aut mariti nomen fugere uidentur, solum hoc faciunt, vt significent non peruenisse ad dictum statum copulæ coniugalis: Vnde (vt Hierony. notat) in scriptura sacra *sponsa* dici solet, quæ nupta est, & interdum dicitur *accipi in coniugem.* Quando matrimonium cōsummatur, ut de Rebecca, Lia, & Rachel constat Genes. 24. & 29. quāquam hic vsus vocum non semper sit idem, vt patet ex illo exemplo, quo Cyril Ierosolym. utebatur, quod est prudenter interpretandum. Nō enim affertur, quia in omnibus sit simile, sed quia a fortiori concludit. Nam, si Rachel propter solam promissionem vocata est *coniux*, multo magis B. virgo propter sponsalia, quamuis nulla copula intercesserit.

Ad primam confirmationem respondetur, Patres ibi citatos eodē sensu esse intelligendos. Vnde Chrys. solum inde concludit B. Virginem non habuisse alios filios præter Christum, vt scilicet excludat matrimonij cōsummationem, non veritatem. Quod autem Ambros. & Cyprian. in illa coniectura supponere videtur, scilicet tēpore mortis Christi Iosephum superstitē fuisse incertum est, & non admodum verisimile. Quin potius ex eo, quod Christus matrem suam Ioanni commendauit, inferri certius posset, eo tempore Ioseph fuisse mortuum. Nam illo viuente, non quæsiuisset Christus fidelinrem alium Virginis socium, ac ministrum. Nisi forte dicatur, fuisse adeò senem, vt alterius ope indigeret. Sed credibilius est fuisse iam mortuum, vt docent Epipha. hæres. 78. Vincen. sermone de S. Ioseph. Petrus Comestor. cap. 38. suæ hist. Et probabile est ante trigesimum aonum ætatis Christi obijsse. In Euangelio enim, vsque ad duodecimum ætatis annum Christi Domini, fit eius mētio, & non amplius, neque in nuptijs Cana Galilææ, neque in historia passionis, neque alijs in locis, ubi fit mentio matris & fratrum Domini, quòd est signum

signum illum fuisse iam mortuum. Nam cum viuebat,ferè semper simul cum Virgine coniungebatur,& nominabatur.

Ad secundam cõfirmationem quidam dicunt, ante sponsalia conuenisse inter Ioseph, & Mariam neutrum ab altero petiturum fore debitum, & ita veluti sub hac conditione contraxisse, vt neuter peteret,aut redderet debitum. Hanc enim conditionem non esse contra substantiam matrimonij, defendit Palud.in 4.d. 30. quæst.2.& Cartus. in vita Christi p.1.capit.3. Abulens.cap.30.Numer. quæst. 32.Gerson.ser.de natiui.Mar. & creditur fuisse opinio Hugonis de S. Victore,sed falsa. Et ratio esse potest, quia cum dominium (vt dictum est) distinguatur ab vsu, conferre illud poterat sub conditione, nunquam vtendi tali re, quia hæc conditio non est contraria traditioni dominij. Quod patet, quia potest habere aliquem effectum, ut in præsenti materia, si quis contrahat cum hac conditione, manet inhabilis ad contrahendum cum alio. Item si postea velint coniungi,& nõ ut in illa cõditione, non erunt fornicarij. Item, quia si in huiusmodi casu maritus inferat vim vxori, licet peccet contra iustitiam,& pactum initum,non tamen erit fornicarius.Sed quidquid sit,an hæc conditio sit contra substantiam matrimonij,vt D.Thom. & eius discipuli communius opinãtur, & indicatur,in c.vlt.de cõditionibus appositis,de quo infra suo loco dicẽdum est,non censeo tamen fuisse in præsenti matrimonio necessariam.Primo,quia D.Thom. hic, & præcedenti quæstione contrarium aperte sentit,scilicet inter Mariam, & Ioseph nihil esse actum de seruanda virginitate, nisi post matrimonium contractum. Secundo, quia illa conditio, non est consentanea matrimonio(esto) non esset contra substantiam eius.Tertio,quia sola non sufficit ad perfectionem voti castitatis. Nam, qui absolutũ votũ virginitatis emisit,non potest sua autoritate contrahere matrimonium, etiam sub illa conditione, vel intentione, præsertim animo perseuerandi in illo statu.Nam si id faceret animo transeundi ad religionem non esset intrinsecè malum, vt Scotus,& alij docuerunt, & colligitur ex c. commissum, de sponsal.

Dicendum ergo est,cum Hugone Victori. libr. de Virginit. Mariæ,quem.S.Thom. Albert. Magn. & cæteri Scholastici secuti sunt, & fuit etiam sententia antiquorum Patrum(vt supra vidimus) B. Virginem ex diuina reuelatione contraxisse matrimonium.In omnib. enim rebus speciali Spiritus sancti directione regebatur, præsertim in re grauissima,& quæ ad statum totius vitæ pertinebat, & ad mysterium incarnationis proximè ordinabatur. Eadem autem reuelatione intellexit B. Virgo suũ sponsum,libenter in perpetuam virginitatem suis se consensurum, nullumque detrimentum perfectioni suæ virginitatis allaturum. Et hinc etiam intelligitur,potuisse B.Virginem consentire in verũ matrimonium,non consentiendo actualiter,& explicitè in carnalem copulam, neque absolute, neque sub illa conditione, si Ioseph debitũ petijsset. Quia iam erat certa,illum nunquam petiturum,vnde superuacaneus,& otiosus fuisset talis actus. Dico autem actualiter, & expressè, quia in radice, & in causa,videtur habuisse hunc consensum,consentiendo in matrimonium, quod de se ad talem copulam ordinatur,& ita videtur loqui Caietanus,& August. in citato capitulo B.Maria.27.q.1.sed velle hoc modo in radice,non est propriè velle,& maximè quando per contrarium voluntatem directè quis proponit vitare actũ,& hoc modo consensus in coniugale vinculũ,nihil omnino derogat virginitati, & proposito virginitatis non pugnat cũ consensu contrahendi vinculum coniugale. Sicut

A non repugnat voluntas tradendi,vel accipiendi dominium,& non vtendi.

SECTIO II.

Quo tempore fuerit matrimonium perfectum, inter Mariam,& Ioseph.

Duplex perfectio matrimonij potest hoc loco considerari. Prima est essentialis, quæ consistit in ipso contractu: altera est accidentalis consistens in aliqua solennitate,seu publica cæremonia, & in cohabitatione viri, & vxoris in eadem domo. Omitto enim carnalem copulam, quam iam exclusimus.

Primo ergo certum est,matrimonium inter Mariam,& Ioseph quoad essentiam, & contractum ante filij Dei incarnationem perfectum esse. Hæc est communis sententia Patrum, & Theologorum, (Matrimonialis contractus inter Mariã, & Ioseph ante incarnationem factus.)
B quos supra citaui,eamq; optimè confirmat Orig. homil.6.in Lucam. Colligitur enim aperte ex illo verbo Luc. 1. *Missus est Angelus Gabriel a Deo ad Virginem desponsatam viro*,iam enim ostendimus illam desponsationem,verum matrimonium fuisse.Ratio etiam hoc suadet, ex fine illius matrimonij sumpta. Illud enim Deus ordinauit, ne aliqua infamia ex parte filij Virgini accresceret: opoctuit ergo,vt eo tempore, quo concepit,iam haberet sponsum,ex quo posset existimari honeste,& absq; turpitudine concepisse.

Difficultas ergo superest de perfectione accidentali quoad cohabitationem, vel solennitatem aliquam.In quo est prima sententia Caiet.hic,qui negat fuisse eo tempore nuptiarum solennitatem celebratam,fundatur in illis verbis Angeli, *Ioseph fili David, noli timere accipere Mariam coniugem tuam*,nondum ergo illã acceperat.Quod nõ potest
C intelligi,nisi de modo accipiendi,quando cum solẽnitate nuptiali,& sacerdotali benedictione sponsa viro tradebatur. Ex quo vlterius infert, quod eo tempore nondum Ioseph acceperat Virginem in domesticum consortium. Vnde etiam negat fuisse perfectum matrimonium quoad cohabitationem in eadem domo. Quod cõfirmare conatur ex Luc. 1.vbi dicitur Beata Virgo rediisse ex domo Zachariæ,non domum Ioseph,sed *in domum suam*. Idem tenet Abulens. Matth. 1. post quæstionem 33. & fauet Anselm. Matth. 1. exponens verbum illud, *Noli timere accipere Mariam*, hoc modo, scilicet nuptiali conuentu, & assidua cohabitatione. Et exponens verbum illud *cum nollet eam traducere*, inquit,*in domũ suam,& assiduam cohabitationem*.

Secunda sententia media esse potest,scilicet tempore annunciationis Angelicæ Mariam,& Ioseph iam cohabitasse in eadem domo, nondum tamen interuenisse solemnem celebrationem nuptiarum. Et coniectura est,quia propter hanc causam, non-
D dum carnaliter conuenerant.

Dico secundo,probabilius est Mariã, & Ioseph cohabitasse in eadem modo tempore conceptionis Verbi diuini,quæ est expressa sententia Chrys. homil.4.in Matt.quam etiam indicant Grego. Nyss. in orat. de Christi natiuita.Epiphan. hæres. 78. & eam sequuntur sanctus Titelm. & alij Matth. 1. & D.Tho.hic,ait,esse hoc *Magis consonum euãgelio*. Quod fortasse dixit propter verbum illud Matt.1. *voluit occultè dimittere eam*, quo indicatur iã antea fuisse ad cohabitandum admissam. Vt enim Ambros.dicit lib.2.in Luc.in principio: *Quam nõ accepit,nemo dimittit,& ideo,qui volebat dimittere,fatebatur acceptam*. Et ratio S.Tho. est optima, quia alias non esset satis prouisum famæ B. Virginis.Nam quando sponsa concipit in domo spõsi, meritò reputatur conceptio maritalis, si verò ante (Maria, & Ioseph in eadem domo tẽpore conceptionis Christi cohabitãt.) cohabi-

cohabitationē cócipiat, semper est dubia, vel suspecta cóceptio. Respódet Caie. licet non cohabitarēt, talem tamen, ac tantam potuisse inter eos intercedere familiaritatem, vt omnis vitaretur infamia, præsertim, quia verisimile est Ioseph ascendisse cū Maria in domum Elisabeth, ibique habitasse mensibus tribus. Sed certè, si nondum cohabitabāt, nō est admodum verisimile Ioseph iuisse cum Maria, & habitasse cum illa in domo Zachariæ. Cur enim in aliena domo simul habitaret, qui nondū habitabāt in propria? Ac deinde quamuis hæc, & similiā sufficere possent, vt multi bonam existimationem haberent, aut non temerè iudicarent, non tamē sufficerent ad vitandam suspicionem, & dubitationē aliquam, & nonnullum incontinentiæ, ac leuitatis indicium. Deinde, verbum illud, *Noli timere accipere Mariam*, non significat denuo fuisse in domū Iosephi traducendam, sed (vt Chrys. & Ambros. expressè exponunt) monetur Ioseph, vt sponsam, quam domi habebat, & proposito, & animo dimiserat, domi retineat, ita, vt sensus sit, *Noli timere accipere*, idest, tecum illam habere, & cum illa simul viuere, & cohabitare, omnemque timorem, & suspitionem abijcere, & propositum mutare. Quem expositionem etiam Theophyl. & Euthym. amplexi sont. Præterea, verbum illud, *& nollet eā traducere*, non significat, idest, in domum suam adducere, sed significat infamare, & vt adulteram accusare, vt communiter expositores intelligunt. Et Origenes homil. 1. in diuersos, & D. Thom. hic, & est certa expositio, si vis Græci verbi consideretur, est enim παραδειγματίσαι, quod hoc significat. Quod etiam patet ex verbis illis, *Cum nollet traducere, sed occulte dimittere*, vnum enim alteri cōtraponitur. Denique hoc etiam patet ex causa, quæ redditur, scilicet, *Cum esset iustus*. Hæc enim non erat ratio, propter quam nollet eam in domum accipere, quā quam enim id facere posset, si esset adultera, non tamen esset ad hoc necessaria magna iustitia. Rectè ergo intelligitur, quia erat iustus, noluisse eam traducere, quod à Patribus dupliciter exponitur. Primo quod reuera, viso euidēti effectu conceptionis sibi persuaserit adulterium commissum, & iniuriā sibi esse illatam, fuisse autem magnæ iustitiæ opus patienter illam ferre absque reuelatione, accusatione, vel infamia: voluisse tamen illam occultè dimittere, ne peccato consentire videretur. Ita ferè Chrysost. supra, Greg. hom. 26. in Euangelia Aug. epist. 54. & serm. 16. de verbis domini, & serm. 14. natiu. Iustinus, dialog. contra Triphon. satis post med. Amb. de inst. Virg. c. 4.

Ioseph ante Angeli reuelationē, nihil turpe de Maria prægnante suspicatur.

Altera expositio est, Iosephum nihil mali potuisse iudicare, aut suspicari de Virgine, sed hinc adductum esse, quam cernebat, euidentia, inde verò eximia, quam expertus erat virginis sanctitate, permotum, in quendam veluti stuporem, & admirationē raptum, omne iudicium sustinuisse. Quod sanè fuit magnum iustitiæ opus, scilicet in tam graui negotio non commoueri, nec minima aliqua passione, aut affectione obcæcari, sibique persuasisse, fieri id sine peccato potuisse, & ideo noluisse eam traducere, quamuis, quia de hac re nihil illi satis constabat, ad opus iustitiæ pertinere putauit, à tali muliere separari, eamque occultè dimittere. Quam expositionem docuit Autor imperfecti in Matt. homil. 1. his verbis. *O inæstimabilis Mariæ laus, magis credebat castitati eius, quam vtero eius, plus gratiæ, quam naturæ, conceptionem manifestè videbat, & fornicationem suspicari non poterat: possibilius esse credidit mulierem sine viro posse cōcipere, quā Mariam posse peccare.* Hie. ibi: *Hoc testimonium Mariæ est, quod Ioseph sciens Mariæ castitatem & admirans, quod euenerat, celat silentio, cuius mysteriū nesciebat.* Quæ fuit etiam expositio Orig. hom. 1. ex varijs, & Bernar. hom. 2. in *Missus est*. Indicant et Basil. hom. de humana Christi generatione, Theophyl. Matth. 1. qui sentiunt Ioseph ante aduentum Angeli, non solū se continuisse, ne prauum aliquid de Virgine sentiret, sed etiam cognouisse eam concepisse de Spiritu sancto, iuxta illud, *Inuenta est in vtero habens de Spiritu sancto*. Sed hoc & per se est difficile creditu, cum non habuerit reuelationē, nec aliquod sufficiens principium, ex quo id cognosceret, & non est consentaneum illis verbis Angeli, *Ioseph fili David, noli timere accipere Mariā coniugem tuam, quod enim in ea natum est, de Spiritu sancto est*. Hæc enim ratio non fuisset conueniens, si antea Ioseph hoc agnouisset, & ea de causa cum Virgine permanere, & cohabitare renuisset. Neque illa verba, *Inuenta est in vtero habens de Spiritu sancto*, ita intelligenda sunt, vt Ioseph inuenerit, & intellexerit ipsam concepisse de Spiritu sancto, sed ita, vt inuenerit, & cognouerit Mariam, quæ ex Spiritu sancto conceperat, esse prægnantem. Vltimo tādem, nihil fauet Caietano verbum illud, *Reuersa est in domum suam*, quia illud verbum tantum significat redijsse in propriam domum, in qua habitabat, quæ non dicitur *sua*, quia ipsa sola separata a Iosepho, in ea habitaret (hoc enim nec fundamentum habet, nec est hæc proprietas verbi) sed dicitur sua, vt distinguitur ab aliena, siue fuerit paterna domus, siue domus sponsi, seu vtrique communis, in qua ambo habitabant, sicut paulo inferius dicūtur Maria, & Ioseph redijsse *in ciuitatem suam*, scilicet in qua habebant proprium domicilium.

Tertiò verisimilius existimo ante conceptionē filij Dei, fuisse illud matrimonium perfectum, etiam quoad omnem solennitatem accidentalem, & sacerdotalem benedictionem, si fortasse interuenire solebat. Hæc conclusio (ut ingenue id fatear) nō potest satis ex scriptura probari. Ad illam vero persuadendam satis esse videtur, quod in Euangelio nullum omnino sit fundamentum ad hoc negandum. Nam verbum illud: *Noli timere accipere Mariam coniugem tuam*, non oportet intelligi de solenni traditione, seu acceptione, quia phrasis illa: *accipere vxorem* multiplex est in scriptura. Interdum enim significat, *vxorem ducere*, vt patet Genes. 4. & 6. interdum eam cognoscere, ut exponit Lyra locum Deuteron. 20. *Quis est homo, qui despōdit vxorem & non accipit eam?* quamuis possit etiam hic locus intelligi de receptione ad cohabitādum, quæ est alia illius vocis significatio, sicut Genes. 12. dicitur. *Accipe eam, & vade*. Hoc ergo vltimo modo sumi in citato loco Matth. Chrysost. & Ambros. supra exposuerunt. Nam quia Ioseph decreuerat illam dimittere, monetur, ne timeat cum illa cohabitare, vt supra dictum est. Supposito ergo scripturam nullo modo repugnare, sine dubio est magis consequens, & rationi consentaneum, vt nulla solennitas huic matrimonio defuerit ante conceptionem filij Dei. Primum quidem, quia non est verisimile sponsam solitam esse traduci ad cohabitādum cum sponso ante expletam omnem matrimonij cæremoniam, & solennitatem, sicut nunc fieri videmus in familijs bene institutis, & ordinatis. Deinde verò, quia cuiusdam incontinentiæ excessus est, quod sponsi copulentur ante perfectam omnem matrimonij cæremoniam; fuit ergo fini huius matrimonij consentaneum, & ad vitandam omnem suspicionem valde conueniens, vt ante filij conceptionem fuerit matrimonium omni ex parte perfectum. Quocirca supposita historia, quam in capite huius disputationis præmisimus, verisimile mihi est, Beatam Virginem non redijsse a templo in domum parentum, qui fortasse iam mortui erant, vt Cedrenus refert in compendio historiæ:

Matrimoniū inter Virginē, & Ioseph ante Christi conceptionem omni ex parte perfectum.

sed

ſed poſt expletam omnem matrimonij ſolennitatem, ab ipſis ſacerdotibus immediate datam eſſe Iuſepho, vt Greg. Nyſen. & alij Patres ibi citati indicant.

SECTIO III.

In qua ætate Ioſeph, & Maria matrimonium contraxerint.

QVòd ad B. Virginem attinet, Ioannes Annius recens Chronographus dixit B. Virginem peperiſſe Chriſtum ante expletum decimumquartum annum, vnde neceſſario fit conſequens fuiſſe nuptam decimo tertio ætatis anno nondum peracto. Nam (vt antiqua hiſtoria, & Patres citati in initio huius diſputationis referunt) B. Virgo concepit filium quarto menſe a deſponſatione ſua. Quã ſententiam ſequitur Driedo libr. 3. de dogmatibus tractatu 3. c. 5. p. 4. in fine. Alia verò extrema ſententia eſt Caietani Luc. 1. qui probabile credit fuiſſe Virginem decem & nouem annorum, & certum putat, vt minimum habuiſſe 19. annos quando filium peperit. Ex quo, eodem argumẽto colligitur, vno anno, & paulo amplius ante illa ætatem fuiſſe nuptam. Mouetur autem Caie. ſola coniectura, ſcilicet vt eſſet firmo, & perfecto corpore ad concipiendum filium.

Virgo decimoquarto ætatis inchoato anno Ioſepho nupta.

Communis tamen, probabiliorque ſententia eſt. Virginem fuiſſe nuptam paulò poſt inchoatũ decimumquartum annum, vndecim enim ferè annis in templo manſit, & tunc tradita fuit Ioſepho, & poſt quatuor menſes Angelicum nuncium habuit, agens vero 15. annum filium peperit. Ita refert ex Euodio Nicephor. libr. 2. hiſtor. c. 3. & eiuſdem ſunt ſententiæ Greg. Nyſ. Damaſc. & alij ſupra citati, quorum autoritas maiorem fidem facit, quàm coniectura Caietani. Aetas enim 14. annorum ſufficiens eſt, & aptiſſima in fœmina ad concipiendum filium. Præſertim ſi habeat corpus optimè diſpoſitum, quale erat corpus Sanctiſſimæ Virginis. & ita ex recentioribus ſequuntur hanc ſententiam, Abulenſ. Matt. 2. q. 101. Ioannes Lucidus, tractatu de vero die paſſionis Chriſti, & alij, qui annales, vel chronologias ſcripſerunt.

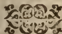
Secundo, de ætate ſancti Ioſeph fuit ſententia Epiph. hære. 78. eum fuiſſe vt minimum octogenarium, quando Virginem duxit. Sequitur Nicepho. li. 1. hiſt. c. 7. & Abulẽſ. ſuper c. 7. Iſai. & paradoxa. 1. c. 8. & in 2. c. 73. & Matt. 1. q. 32. Numer. 30. q. 31. & Ioan. Gerſon, Serm. de Natiuit. Mar. conſiderat. 3. Viguerius, in inſtitutionibus, ca. 2. §. 9. Cedrenus in compendio hiſtoriæ. Huic ſententiæ fauet antiqua pictura, quæ non contemnendam autoritatem habere ſolet. Et confirmari poteſt, nam Beatus Ioſeph mortuus eſt ferè duodecimo anno ætatis Chriſti: ergo veriſimile eſt eum fuiſſe valde ſenem, quando Chriſtus natus eſt, & ſimiliter, quando Virginem duxit. Sed hæc ſententia probari certè nullo modo poteſt. Primo, quia decuit, vt in matrimonio illo ſeruaretur ea proportio inter virum, & vxorẽ, quæ communi vſu, & conſuetudine ſeruari ſolet. Secundo, quia oportuit, vt Ioſeph eſſet in ætate ad generandum idonea, quia aliàs nõ poſſet ſub illius vmbra, fama, & æſtimatio Virginis illæſa ſeruari. Tertio, oportuit ipſum eſſe viribus ualentiorẽ; vt poſſet tot peregrinationes ſuſtinere, & ad familiam ſuam alendam, & ſuſtentandam laborare, ad hoc ergo fines ætas octogenaria erat valde improportionata. Quarto, quando ſancti, & Doctores dicunt ſanctum Ioſeph ſimul cum B. Virgine poſt matrimonium contractum virginitatem vouiſſe; certè ſupponunt illum non fuiſſe ſenem, neque ad actum matrimonij ineptum. Et augetur hæc coniectura ex eo, quòd docent Ioſeph permanſiſſe virginem, & in cœlibatu vſque ad deſponſationem cũ Virgine. Nam cum iuxta conſuetudinem illius populi fere omnes uxores ducerent, non eſt admodũ veriſimile expectaſſe Ioſeph tam longum ætatis tẽpus ad vxorem ducendam. Quinto etiam ſcriptura nonnihil fauet, nam Luc. 1. dicitur *Angelus miſſus ad Virginem deſponſatam viro*, non ſeni, & c. 3. *vt putabatur filius Ioſeph* Prophecto, ſi ille octogenarius fuiſſet, vel non tã facile hæc fama percrebuiſſet, aut certè Virgo in ſuſpitionem aliquã veniſſet. Vnde Iſa. 62. de tempore aduentus Meſſiæ dicitur: *habitabit iuuenis cum Virgine*, quod nõ incommodè ad hoc myſterium applicant Gloſ. ordinar. & Nicol. Lyra. Tandem, nullum eſt fundamentum, vt contrarium credatur, quia nulla eſt hiſtoria, nulla que ratio decẽtiæ aut caſtitatis hoc requirit. Quia quòd ad exteriorem ſpeciem attinet, nullam indecentiam habet, quòd virgo habitet cum iuuene, aut ſaltem viro, medíocris, & maturæ ætatis, ſponſo, ac marito ſuo. Præſertim, cum ipſum matrimoniũ ad hoc fuerit ordinatum, vt talis virgo exiſtimari poſſe ex viro ſuo concepiſſe. Quod verò ſpectat ad rẽ ipſam, ideſt, ad obſeruandam caſtitatem vtriuſque coniugis, non erat neceſſaria ſenilis ætas: ſed Spiritus ſancti robur, ac virtus; alioquin non tam fuiſſet virtutis opus, & uoluntatis, quam impotentia quædam. Quocirca, ſicut Patriarcha Ioſeph, qui (teſte Bernardo) figura fuit ſponſi Virginis, in iuuenili ætate perfectiſſimè caſtitatem ſeruauit, & fidelitatem domino ſuo ita multo maiori ratione, de noſtro Sancto Ioſeph exiſtimandum eſt.

Aetas Ioſeph, quã do Virginẽ in matrimoniũ accepit.

Certum ergo videtur, Ioſeph non fuiſſe octogenarium, & veriſimilius eſt, non fuiſſe ſenem: qua verò ætate fuerit, iuuenis ne, vel vir triginta, quadragintavè annorum, definiri non poteſt, cum ex hiſtorijs nihil habeamus. Solum ergo dici poteſt aptiſſimæ fuiſſe cõuenientiſſimæque ætatis: hoc enim ad Spiritus ſancti prouidentiam ſpectabat unde potius ueriſimile eſt fuiſſe maturę ætatis, quam iuuenilis, quia (vt ſancti, & hiſtoriæ referũt) Beata Virgo illi data eſt magno conſilio, & prouidentia ſacerdotum, potius ut illius virginitatem cuſtodiret, quam vt violaret, & ideo ueriſimile eſt quæſiuiſſe uirum maturæ ætatis, prudentiæ, ac virtutis.

Reſpõſio ad argumenta in oppoſitũ.

Et hinc facile reſpondetur ad coniecturas contrariæ ſententiæ. Illa enim cõſuetudo picturæ, propter quandam decentiam, & ad uitandam vulgi opinionem introduci potuit. Vel fortaſſe, cũ Ioſeph eſſet maturæ ætatis, & vir iuſtus partim laboribus, partim corporis afflictionibus effecerat, ut prouectioris, quàm reuera eſſet, ætatis appareret. Ad aliam coniecturam de morte eius, quamuis veriſimile ſit (vt ſupra dicebam) ante trigeſimum ætatis Chriſti annum fuiſſe vita functum, non tamen exiſtimo ſtatim poſt duodecimum annum obijſſe. Dum enim Lucas c. 2. ait, deſcẽdiſſe Chriſtum poſt duodecimum ætatis ſuæ annum cum parentibus ſuis in Nazareth, & fuiſſe *ſubditum illis*, ſatis ſignificat aliquot annis cum vtroque vixiſſe, & non eſt incredibile vixiſſe Ioſeph ferè vſque ad annos prædicationis Chriſti, ut illum ſimul cum Virgine ſuius laboribus ſuſtentaret. Nullum ergo ex hac coniectura pro contraria ſententia ſumi poteſt argumentum, præſertim, cum tam in minori, quam in grandiori ætate homines mori contingat.

DISPVTATIO VIII.

In duas sectiones distributa.

De sancto Joseph Beata Virginis sponso.

QVàuis in pręcedenti disputatione nō nulla de hoc sancto viro dixerimus, quæ cum disputatione de desponsatione Virginis videbantur esse coniuncta, tamen & perfectio doctrinæ, & reuerētia, ac deuotio illi debita, exactiorque ipsius mysterij expositio postulare videntur, vt explicemus, quis, & qualis fuerit sanctus hic Virginis spōsus, cuius genealogiam tam accuratè scripsit Matt. vt nihil de illa dicendum nobis supersit, præter ea, quæ supra tractando de genealogia Christi, & Virginis attigimus. Quocirca de ijs, quæ ad corpus eius, seu naturalem conditionem pertinent, nihil dicemus, nam de ætate, virginitate, statu, ac morte eius satis in superioribus diximus. De arte verò, seu corporali munere, quo ad hanc vitam transigendam vsus est, nihil dicere possumus pręter id, quod in Euangelio indicatur, scilicet illum fuisse Fabrū. An vero fuerit faber lignarius, uel ferrarius, incertum esse dicit Caiet. Matt. 13. in fine. Nam Sancti ambiguè loquuntur, ut uidere licet in Ambr. lib. 3. in Lucam, in principio, qui vtrumque indicat, Hilar. Can. 14. in Matth. Anselm. Matt. 13. Bed. libr. 2. in Marc. suo cap. 24. qui indicant fuisse Fabrum, *Ferrum igne vincentem*. Iustino, dialog. cum Tryphone longe à medio, qui indicat fuisse Fabrum lignarium, & Christum illum interdum iuuisse. Sed expressius id docet D. Tho. Matt. 13. & ibi Lyran. Carthusia. & alij. Quod licet ab eis non satis probetur, videtur tamen per se magis credibile, magisq; cōsentaneum, ac decens. Propter quod hæc opinio, veluti communis quædam conceptio, omnium ferè animis insedit. Omissis ergo his, quæ ad corpus, & externas actiones, seu fortunæ bona pertinēt, solum dicemus de ijs, quæ ad animam spectāt, & de dignitate, ac munere, ad qđ diuinitus electus est.

SECTIO I.

Qualis fuerit dignitas, in qua ex diuina electione Ioseph fuit constitutus.

DVobus modis possumus Iosephi dignitatem explicare. Primo ratione absoluta declarando proprietates, actus, & nomina huius dignitatis. Secundo ratione comparata, conferendo scilicet hāc dignitatem cum munere Apostolico, cum dignitate Præcursoris, & similibus, quæ ad status hominū vel ad gratias gratis datas pertinent. Nolumus. n. comparationem facere cum gratia gratum faciente, seu cū dignitate filij Dei adoptiui, supponimus enim sine vlla controuersia, hanc inferiorem quadam ratione superare, vt a fortiori constat ex his, quæ de dignitate matris Dei supra disputauimus.

Ioseph verus Mariæ sponsus.

Prima igitur dignitas Beati Ioseph est, verè, ac propriè fuisse Virginis spōsum, & excepto vsu carnalis copulæ habuisse omnia iura, & munera veri sponsi. Quam dignitatem inquit Damasc. orat. 3. de natiu. Virg. concessam esse Ioseph *singulari Dei dono, & per dispensationem omni sermone præstantiorem*. Atq; in ea virtute continentur, quæ de hoc sancto viro dici possunt. Etenim si Gregorio Nazianzeno, ad laudandum uno uerbo Gorgoniæ sororis suæ maritum, scribere licuit, orat. 11. in hæc uerba. *Vultis vno uerbo virum describam? Vir illius, nec enim scio, quid amplius dicere necesse sit*, quomodo ad laudem sancti Ioseph, nō multo magis nobis sufficiet, dicere. *Vir Mariæ?* hæc ergo fuit prima eius prærogatiua.

Ioseph Christi pater putatiuus.

A Secundò, hinc factum est, vt Patris Christi nomen, & existimationem obtinuerit, vt constat ex Luc. 3. *vt putabatur filius Ioseph*, Matth. 13. *Nonne hic est Fabri filius?* & Ioan. 6. *Nonne hic est filius Ioseph?* Aduertit autem August. lib. 2. de consens. Euangelist. c. 1. licet opinionem paternitatis solum apud hos habuerit, qui Christi diuinitatem, & admirabilem cōceptionem ignorabant, appellationem verò nō ab illis solum, sed etiam ab Euangelista, & ab ipsa etiam B. Virgine accepisse. Lucæ 2. dicit beata Virgo, *Pater tuus, & ego dolentes quærebamus te*. Et Euangelista dicit: *Cum inducerent Iesum parentes eius*, & iterum, *Erant pater, & mater eius mirantes super ijs, quæ dicebantur*. Ex quo intelligi potest, nō sine singulari Dei ordinatione nomen hoc illi esse impositum, quia nec B. Virgo, nec S. Lucas absque speciali Spiritus sācti instinctu locuti sunt. Propter quod Bernard. homil. 2. in *Missus est*, ex hac patris Christi appellatione coniiciendum existimauit,
B quis, & qualis fuerit B. Ioseph. Solent enim nomina sapienter imposita rei dignitatem, naturam, vel conditionem, in qua fundantur, indicare. Cùm ergo æternus pater summa sapientia, & prouidentia hoc nomen sibi proprium cum hoc uiro communicauerit, satis significauit, ad quantam dignitatem eum euexerit, cum nomine simul officiū, & curam paternam, magna ex parte tribuendo. Quod rectè confirmatur, & explicatur exemplo. Christus enim Dominus, cum morti esset propinquus, de Ioanne Euangelista dixit, Virgini, *Mulier, ecce filius tuus*. Ex qua appellatione colligunt omnes sancti singularem amorem, quem Christus ad Ioannem habuit, quem tanto honore affecit, vt nomen sibi proprium cum illo communicauerit, nō vacuum nomen imponendo (quia opera Dei perfecta sunt) sed eum quodammodo in locum suum substituendo, & erga matrem suam, singularem amorem, & curam tribuendo. Multo autem ex-
C cellentior est parentis Christi, quam filij Virginis appellatio, non solum quia patris appellatio ex se maiorem autoritatem præse fert, sed etiam, quia dignitas Christi dignitatē Virginis infinitè excedit.

Nomē patris Christi quam gloriosū.

Tertio igitur hinc fit, Beatus Ioseph non solum patris Christi nomen, sed etiam rem, quæ huic nomini subest, participasse, quantum excepta carnali generatione ab homine participari potest. Itaque habuit affectum, solicitudinem, & (vt ita dicam) patris autoritatem. Hinc Damasceo. dicta orat. tertia, non longè à fine, dicit, Iosephum loco patris fuisse assumptum, & Bernard. homil. 3. circa finem dicit, eum fuisse *seruum fidelem, & prudentem, quem constituit Dominus suæ matris solatium, suæ carnis nutritium, solum denique in terris magni consilij coadiutorem fidelissimum, vt non immerito illi accommodari possit, quod de alio Ioseph scriptum est, constituit eum dominum domus suæ, & principem omnis possessionis suæ*. Hūc etiam Irenęus
D libro quarto, contra hæres. cap. 40. dicit, postquam monitu Angeli sine vlla hæsitatione Ioseph credidit Spiritus sancti mysterium, & Mariam accepit, *in reliqua*, inquit, *vniuersa Christi educatione, gaudens obsequium præstitit, vsque in Aegyptum suscipiens profectionem, & inde regressum, & in Nazareth transmigrationem*. Hinc denique Rupert. libro 3. de diuin. offic. cap. 18. & libro 1. de gloria, & honore filij hominis in Matth. circa illa verba, *Iacob autem genuit Ioseph*, comparans totam illam generationem seriem scalæ Iacob, inquit, *supremum scalæ gradum, cui dominus innixus est, fuisse Iosephum. Sed quomodo*, interrogat, *Deus, & Dominus huic homini innixus est?* respondet, *Vtique tanquam tutori pupillus, quippe qui in hoc mundo sine patre natus est, ita innixus est huic B. Ioseph vt ipse fuerit infantulo pater optimus*,

Opera Ioseph, erga Christum vere paterna.

Ioseph Christi nutritor, & Virginis.

mus, cuius solatio paterno puer cum Virgine puerpera sustentaretur. Et eadem ferè consideratione Andreas Ierosol. serm. de annunciat. B. Ioseph, *nutritorem Virginis* appellat. Addit tandem Aug. lib. 2. de cõsens. Euangelistar. c. 1. aliam huius nominis rationem, his verbis. *Neque enim propterea non erat appellandus Ioseph pater Christi, quia illum non genuerat, quando quidem rectè pater etiam esse potuit eius, quem nõ ex sua coniuge procreatum, aliũde adoptasset.* Per adoptionem enim, etiam is, qui omnino extraneus est, filius efficitur, & qui adoptat, pater vocatur, & suo modo existit: Ioseph verò eum, quem sibi coniux, sine ipsius opera, per Spiritus sancti virtutem genuerat, tanquam dilectissimum filium à Deo datum acceptauit, & quodammodo adoptauit, vt propterea nobiliori quadam ratione, quę imperfectionem excludat, quodammodo filius eius effectus sit. Nisi velimus dicere Christum elegisse sibi Ioseph in patrem, seque quodammodo filium eius constituisse. Quod alia etiam ratione explicari potest. Per verum enim matrimonium cum Virgine contractum, quodammodo corporis eius dominus effectus est, quia (vt Paul. inquit) *mulier corporis sui potestatem non habet, sed uir.* Hinc ergo factum est, vt fructus corporis virginei quodammodo ad Iosephum pertinuerit. Vt enim dicitur, in Institut. de rerum diuisione, §. cum in suo solo, versiculo, ex diuerso, *quod in alieno solo nascitur, uel ædificatur sub illius dominium cadit, cuius est solum.* Vnde etiamsi miraculose in horto alicuius fons nasceretur, illius esset, cuius est hortus. Quia ergo terra virginea de benedictione domini concepit, ad Ioseph, cuius erat terra, fructus illius benedictionis pertinuit, vt Deuter. 33. in benedictionibus Patriarchæ Ioseph præfiguratum erat. Addo tandem, virum, & vxorem per matrimonij vinculum effici quodammodo vnum. Nam licet per carnalem copulam efficiantur vna caro, tamẽ per vinculum ipsum efficiuntur vnum cor, vna voluntas. Vnde fit, vt bona habeant quodammodo communia, ita vt quod est sub vnius dominio, & potestate, ad alterum ex consequenti aliquo modo pertineat. Quia ergo B. Virgo vera fuit mater Christi, non potuit Ioseph verus eius sponsus rationem parentis non participare, carnali semper generatione excepta.

Ioseph caput, & superior Virginis quomodo fuerit.

Quarto tandem ex prædicta radice ortum est, vt B. Ioseph aliquo modo fuerit caput, & superior Virginis, & Christi, vt hominis. Primum patet, quia teste Apostolo, 1. ad Corinth. 11. *Caput mulieris vir.* Propter quod Petr. 1. Can. capit. 3. præcipit, vt *mulieres subditæ sint viris suis*, afferens exemplum Saræ, quæ Abrahæ obediebat, eumque dominum suum vocabat, Genes. 18. ergo & Beata Virgo agnoscebat, & reuerebatur sponsum suum, tanquam virum, & caput suum. Neque obstat, quod Aug. opusculo de assumptione Virginis, capit. Quarto, dicit Beatam Virginem fuisse exemptã ab illa lege, *Sub viri potestate eris*, ipse enim se statim explicuit dicens, *non fuisse sub potestate uiri*, idest, *mariti, quæ integerrimis visceribus de Spiritu sãcto Christum suscepit.* Ac si diceret, quantum ad vsum carnalis copulæ, non fuisse sub uiri potestate. Addo etiam ex D. Thom. infra quæst. 30. art. 2. ad 2. in ijs, quæ pertinent ad mysteriorum Dei cognitionem, & ad priuilegia gratiæ suscipienda, non debuisse pendere à uiro, nec sub eius esse potestate: at uerò in externis, & domesticis rebus, potuit suo modo esse subiecta uiro, ad illum enim familiæ gubernatio pertinebat. Vnde quando aliquid huiusmodi agendũ erat ex diuino instinctu, illi fiebat reuelatio, ut patet de fuga in Aegyptũ, & de reditu ex Aegypto, unde etiam impositio nominis Iesu illi iniuncta est, Matth. 1. *& vocabis nomen eius Iesum.* Altera pars, quæ ad Christum pertinet, constat ex Luc. 2. *& erat subditus illis.* Quanquam enim hoc magis significet vsum, quam debitum, quia reuera Christus propter dignitatem suæ personæ, nulli hominum propriè subiectus fuit, tamen ad dignitatem Ioseph declarandam satis est, quòd præcisè considerata humana conditione, & origine, Christus futurus erat iure subditus Ioseph, & quòd licet ratione diuinitatis esset exemptus, tamẽ de facto uoluit illi esse subiectus, eique tanquam patri, ac superiori, obedientiam, honoremque deferre.

Christus Iosepho quomodo subditus.

Amoris vinculum inter Mariam & Ioseph, ac Iesũ, quale.

Ex quibus etiam licet intelligere, intercessisse inter Mariam, & Ioseph, & inter Iesum, & Ioseph singulare uinculum mutui amoris, ac perfectissimę amicitiæ, quæ intrinsecè oriebatur ex dignitate, & statu, ad quem hic uir assumptus est, pertinet enim ad uirtutem, & sanctitatem uxoris, ut uirum suum diligat, & omne bonum præsertim animæ illi exoptet, & procuret. Sed Beatissima Virgo in omnibus fuit perfectissima, ergo etiam in hoc amore excelluit. Accedit ratio gratitudinis, quæ benefactoribus debetur, & nulla alia re, magis quàm amore persoluitur, B. autem Ioseph multa passus est, multosque labores propter Virginem sustinuit, & quidem amore, ac uoluntate, ut par erat, singulari, & maxima, ergo. Tandem accedit morum similitudo, frequens, ac diuturna familiaritas, & cohabitatio, absque vlla occasione dissidij, uel rixæ, quæ non potest non parere summum quendam amorem, ac beneuolentiam mutuam. Quæ rationes eadem ferè proportione in Christo domino procedunt, tanto que fortius, quanto ille perfectius, quàm Virgo omnia operabatur. Vnde Rupertus libro 2. in Cant. post med. exponens uerba illa capit. 2. *Dilectus meus mihi, & ego illi, qui pascitur inter lilia. Quæ,* inquit, *sunt lilia, nisi dilectus sponsæ Iosepho, & ego dilecta, verè ambo lilia, uidelicet pro uirginalibus nuptijs, & cohabitatione castissima.* Ex his ergo satis constat, quanta fuerat huius sancti dignitas, & quam excellens ministerium eius, & officium per se, & absolutè consideratum.

Obiectio.

Dignitas Ioseph quanta.

Iam uerò officium hoc cum alijs conferendo dubitari potest, an hæc dignitas maior sit, quàm dignitas Præcursores, uel Apostolorum, aut Euãgelistarum, quod ad munus, & officiũ attinet, ut gratiã, & sanctitatem omittamus, de qua statim. Ratio dubitandi esse potest, quia hoc ministerium Iosephi uidetur fuisse proximè coniunctum cum ipsamet Christi persona. Item uidetur maximè accessisse ad dignitatem matris Dei. Item uidetur fuisse aptissimum ad perfectius exercendas omnes actiones uitæ actiuæ, & contemplatiuæ, quàm ullum aliud munus puræ creaturę, sola Dei matre excepta. De quo enim tã propriè, sicut de Ioseph potest dicere Christus: *Esuriui, & dedistis mihi manducare?* &c. Itaque illud fuit excellens in munere huius sancti uiri, quòd omnes ferè labores, & actiones suas proximè circa Christi personam exercebat. Vnde, sicut peccatum crucifigentium Christum, maximum in suo genere fuit propter personæ dignitatem: ita opera pietatis, & beneficentiæ circa personã Christi, in hoc viro fuerunt eximij cuiusdam ualoris, tanto maiori ratione, quanto ipse ex perfecta cognitione, & amore illius personæ operabatur. Aliunde uerò simul cum hac parte uitæ actiuæ, habuit statum accõmodatissimum ad fruẽdum meliori parte uitæ contemplatiuæ. Nam in primis in matrimonio uirginitatem uouit (ut suprà uidimus) & talem duxit uxorem, ut sola eius societas, & frequens familiaritas satis esset ad uirtutem omnem, & præsertim religionem, & pietatem erga Deum addiscendam. Cui si adiungatur diuturna Christi cõuersatio, frequens, & intima, & quasi cõ-

tinua

tinua occasio audiẽdi diuina mysteria ex ore eius, & orãdi ad illum, & cum illo, nihil certè magis ad perfectionem vitæ cõtemplatiuæ desiderari potest. Cum ergo ille status perfectior sit, qui has duas vitas perfectius coniungit, videtur sanè status sancti Ioseph, & consequenter dignitas eius, & officium omnibus alijs præferendum.

Dignitas Apostolorum quãta.

In contrarium verò esse videtur, quia Apostolica dignitas, videt à sanctis Patribus omnibus præferri. Vnde Anselm Matth. 3. de Ioannee Baptista dicit, *officio ministerij fuisse minorem Apostolis*, *Maius enim ministerium*, inquit, *non fuit quam Apostolatus*. Et idem docet D. Thom. eodem loco Matt. 3. Quomodo interpretátur aliqui verba illi Pauli ad Roma. 8. *Nos autem primitias spiritus habentes*, nimirum in ministerio, & officio, iuxta illud ad Ephes. 1. *Secundum diuitias gratiæ eius, quæ superabũdauit in nobis, in omni sapientia, & prudentia, &c.* Et potest explicari, quia ministerium Apostolicum videtur esse altioris rationis, magisque spirituale. Ordinatum enim fuit quasi ad generandum Christum in mentibus fidelium, & ad procreationem filiorum Dei, qui finis videtur esse altior, & eleuatior. Vnde actiones etiam Apostolicis muneris, quatenus ad vitam actiuam pertinere poterant, altioris ordinis sunt. Quia actiones sancti Ioseph pertinebant ad opera misericordiæ corporalia, actiones verò Apostolicæ ad spiritualia. Quod verò spectat ad partem vitæ contemplatiuæ, necesse est in Apostolis fuisse perfectissimam, quia constituti fuerunt in summo perfectionis gradu, & abundantiam spiritus omnibus modis acceperunt. Denique, certum videtur, ministeria legis gratiæ attigisse supremum gradum perfectionis, & dignitatis, sed in hac lege primus, & dignissimus gradus, quem Christus instituit, fuit Apostolicus, iuxta illud 1. ad Corint. 12. *Posuit Deus in Ecclesia primum Apostolos*, qui propterea, *fundamenta ecclesiæ* dicuntur Apocal. 21. & ad Ephes. 2. ergo.

Respõsio.

In hac comparatione, quam à nemine video satis esse discussam, ac declaratam, nihil temerè affirmare volo. Probabiliter tamen dici posset, hæc munera esse quodammodo diuersorum ordinum, & ideo non posse tam propriè comparari, habere tamen se mutuo sicut excedans, & excessum. Scio equidem Apostolicum munus esse supremum omnium eorum, quæ in ecclesia Christi, prout ab eo in lege gratiæ instituta est, inueniuntur, vt Anselm. supra, & D. Tho. Matth. 3. expressè docuerunt, & testimonia, & rationes factæ probant. Nihilominus tamen non existimo improbabile munus, seu ministerium sancti Ioseph, quatenus quodammodo est altioris ordinis, posse dici perfectius. Intelligo enim, quædam esse ministeria præcisè pertinentia ad ordinem gratiæ gratum facientis, & in hoc ordine intelligo Apostolos habuisse supremum dignitatis fastigium, & indiguisse fortasse pluribus gratiæ (præsertim gratis datæ, & sapientiæ) donis, quam reliquos. Alia verò sunt ministeria, quæ attingunt ordinem vnionis hypostaticæ, qui ex suo genere perfectior est, vt de dignitate matris Dei suprà diximus, & in hoc ordine intelligo constitutũ esse ministerium sancti Ioseph, & esse veluti in infimo gradu illius, & ex hęc parte excedere reliqua, tanquam in superiori ordine existens. Vnde D. Th. suprà attente dixit, Apostolos esse maiores officio noui testamenti, officium autem Ioseph non pertinuit ad nouum Testamentum, neq; propriè ad vetus, sed ad vtriusque autorem, *& lapidem angularem, qui fecit utraque unum*. Quid vero sentiendum sit de munere præcursoris comparato ad apostolicum munus, ex hoc ferè discursu intelligi potest, & infrà id latius attingemus.

Comparatio inter munus Ioseph, & Apostolorum.

SECTIO II.

Quam sanctitatis perfectionem sanctus Ioseph fuerit consecutus.

Sãctitas Ioseph quanta.

HAec quæstio eisdem modis, quibus præcedens tractari potest, scilicet absolutè, & comparatè. Priori quidem modo solum affirmare possumus Ioseph fuisse perfectissimum, ac eximiæ sanctitatis virum. Quod facilè probari potest. Primò, quia Deus vnicuique confert sanctitatem, & gratiam ei muneri accommodatam, in quo illum constituit, vt rectè docuit D. Tho. super ad Rom. 8. lect. 5. & nos supra diximus, cùm de prima Virginis sanctificatione ageremus. Sed Deus contulit huic Sãcto altissimum quoddam munus, ad quod dignè exercendum summa puritate, & sanctitate indigebat, ergo. Secũdò ita explicatur, quia ante matrimoniũ cum Virgine contractum, iam erat vir iustus, & perfectus, ut constat, tum ex verbo illo Matth. 1. *Ioseph autem vir eius cum esset iustus*: tum ex eo, quod sancti, & historiæ suprà citatæ referont, propter summã sãctitatis opinionem iudicatum esse idoneum, cui B. Virgo committeretur, idque non absq; singulari Spiritus sancti inspiratione, tũ deniq; ex eo, quod vsque ad illud tempus integram seruauit virginitatem, & castitatem, quam postea simul cum Virgine Deo consecrauit: at verò dubitari non potest, quin post matrimonium cũ Virgine, mirum in modum in sanctitate, & virtute creuerit, cęlestem vitam in terris agẽs. Vnde elegantissimè Rupert. Abbas, li. 1. de gloria, & honore filij hominis in Matt. circa id, *Ioseph fi'ij David*, sic inquit. *O coniugiũ verum, & sanctum, coniugium cæleste, non terrenum Quomodo enim, & in quo coniugati fuerunt? nimirũ in eo, quod vnus spiritus, & una fides erat in eis*. Et infrà dicit, ideò Christum fuisse *de cœlo cœlestem, quod tota cõiugum vita, siue coniunctio fuit cœlestis, & spiritus sanctus amborum coniugalis amor, quorum utiq; conuersatio erat in cœlis, in ambobus præsidens, coniugẽ viri huius fidei commiserit; & de carne Virginis hominem formans, paternum ultra huic qui nasceb itur infantis amorem penitus infuderit*. Vnde vlterius intelligitur post Christum natum longe maius fuisse in Iosepho sanctitatis augmentum, tum quia cum Christum probè cognosceret, illius frequenti conuersatione, & continua præsentia, ad frequentissimos, & feruẽtissimos charitatis actus excitabatur: tum etiam quia verbis, & exemplis Christi plurimum moueri poterat. Nec dubitare licet, quin ab eodem fuerit toto illo tempore singulariter pręuẽtus, & adiutus. Nam si Christus ipse promisit eum, qui propter nomen ipsius *dederit potum aquæ frigidæ, non perditurum mercedem suam*, quomodo dubitari potest, quin tot charitatis opera, non modo in nomine suo, sed etiam sibi ipsi à Iosepho facta, absq; compensatione abire permiserit? Accedit, verisimile esse B. Virginem eximiæ gratiæ dona, & auxilia, spõso suo, quem singulariter diligebat, exoptasse, suisq; orationibus impetrasse. Nam si uerum est (ut reuera est) vnũ ex efficacissimis medijs ad obtinenda à Deo gratiæ dona, esse deuotionem erga Virginem, eiusque intercessionem, qui credi potest, Sanctissimum Ioseph Virgini dilectissimum, ac deuotissimum, per illam non obtinuisse eximiam sanctitatis perfectionem? Refert Nazi. oratione 11. de sorore Gorgonia, eam vnum hoc ad omnia accedere cupijsse, *vt maritus quoque perficeretur, vt sic tota corpore consecraretur, ac non dimidia tantum ex parte initiata descederet ipsiusque aliquid imperfectum relinqueretur*, atque hoc precibus ab eo impetrasse, qui voluntatem timentium se facit. Si ergo hoc fuit insigne charitatis in Gorgonia, quòd viri imperfectiouem, suam quodam-

Ex conuersatione Virginis, & Iesu, Sanctitas Ioseph multum aucta.

modo existimauit, quòdque perfectionem eius desiderauit & obtinuit, multò altiori ratione ac modo huiusmodi amor Virgini est attribuendus.

Tertio habemus in Euangelio non obscura huiusce sanctitatis signa. Primum enim, in facto illo Matth. 1. cum sponsam concepisse intellexit, summam animi moderationem, & prudentiam ostendit, quod eleganter ponderat Chrys. homilia 4. in Matth. vbi inter alia dicit, quod sicut Christus existens in vtero per matrem Ioannem sanctificauit: ita per eandem summam quandam gratiam Iosepho communicauit, qua illius difficillimi negotij pondus, tam forti, ac prudenti animo sustineret, *ac propterea*, inquit, *tantam philosophiam mentis ostendit*. De qua re elegãter etiam loquitur Petrus Chrysol. serm. 145. & alij quos disputatione præcedenti sect. 2. retuli. Deinde, in reuelationibus per Gabrielem Archangelum illi factis, tum eius excellentia, & dignitas ostenditur: tum maximè fides, & obedientia declaratur. Nam Angelo prius incarnationis mysterium reuelanti, & postea fugam in Aegyptum pręcipienti, quanquam mysterium esset altissimum, & externa specie res ipsæ inter se non multum cohęrere viderentur, promptissimè, & sine vlla hęsitatione credidit, & obediuit. Propter quod Rupert. lib. 1. de gloria, & honore filij hominis in Matth. illius fidem cum fide Dauid, & Abrahę cõparat, & addit, fuisse Ioseph vsque ad illud tempus *iustum virum*, ex tunc vero, *iustissimum*. Bernard. etiam homil. 2. in *Missus est*, addit comparationem cum Patriarcha Ioseph, cuius nostrũ Ioseph, dicit, *non tantum nomen sortitum esse, sed & castimoniã adeptum, innocentiam assecutum, & gratiam*. Elegãtissimè vero Chrysost. homil. 5. in Matth. *Vidisti*, inquit, *obedientiam, vidisti animum facile sacris sermonibus fidem accommodantem, vidisti mentem omnino vigilem, & nulla prorsus corruptione violatã*, & hom. 8. plurimum eius obedientiam exaggerat, quòd in re obscura, & pplexa nihil prorsus loquatur, neque interroget, sed ad nutum obediat, tentationes omnes cum gaudio sustinens. Constat ergo sine ulla dubitatione, hunc uirum, excellentissimũ quendam attigisse sanctitatis gradum. Quantus vero, vel qualis ille sit, cum nobis non sit reuelatum, non potest distinctius dici, aut explicari.

Dubium. Superest vero vt de quæstione comparata, non nihil dicamus. Nam licet hæc etiam reuelata non sit, & ideo incerta sit, & soli Deo, ac beatis cognita: possumus tamen nonnihil probabilibus rationibus, aut indicijs coniectare, quod his præsertim temporibus, cum omni rigore explicare oportet. Aliqui enim, pia fortasse deuotione moti, nimium asseueranter sanctum Ioseph supra omnes Apostolos, & Angelorum choros constituunt, ut uidelicet eo ordine, quo à Matthæo c. 1. nominantur, *Iesus, Maria Ioseph*, eodem in cœlesti gloria sedeant, & perfectione beatitudinis sequantur, quia officio, & dignitate, & amore fuerunt coniunctissimi. Sicut enim humanitas Christi eo abundantiorem gratiam obtinuit, quo propinquior fuit Verbo, & statim beata Virgo, quæ proxima fuit filio: ita existimatur S. Ioseph quasi tertium locum in abundantia gratiæ obtinuisse, quia post Virginem propinquissimè attigit Christum, familiariusque tractauit, & singularem coniũctionem cum illo habuit. Alij uerò nimium fortasse timidi, temerarium, aut etiam erroneum existimant, illum Apostolis ęquare, nixi fortasse D. Thom. autoritate, qui exponens uerba illa Pauli ad Ephes. 1. *Secundum diuitias gratiæ eius, quæ superabundauit in nobis*, ita exponit, idest, *abundantius fuit, quam in alijs*, & subdit. *Ex quo apparet temeritas illorum (vt non dicam) erroer, qui aliquos sanctos præsumunt comparare Apostolis in gratia, & gloria, manifestè enim patet ex*

A *verbis istis, quod Apostoli habent gratiam maiorem, quam aliqui alij sancti, post Christum, & Virginem matrem*, & infra hoc confirmat ex Apostolo ad Roman. 8 dicente: *Nos ipsi primitias spiritus habentes*, cum Glossa addente. *Tempore prius, & cæteris abundantius*. Vnde iterum concludit. *Temerarium est ergo aliquem sanctum Apostolis comparare*, & idem sentit super ad Rom. 8. lect. 5 quãuis ibi nullam notam, seu censuram adhibeat. Et potest confirmari hæc sententia. Primo, quia gratia noui testamenti maior est quàm gratia veteris, & ideò maximum cum maximo comparando, videntur certè sancti noui Testamẽti, antiquos excedere, sed Apostoli sunt principes inter sanctos noui Testamenti, excedunt ergo perfectiores sanctos legis veteris, vel naturæ, & ideò expresè D. Thom. illos antepo nit Moysi q. 12. de verit. artic. 14 ad 5. & Abrahæ, Isaac, & Iacob lect. 3. super ad Rom. 11. vbi inquit, propter hanc causam comparare Paulum Patriar-
B chas radici, Apostolos vero pinguedini oliuæ, sed S. Ioseph pertinet ad vetus testamentum, cum ante Christum mortuus fuerit Confir. tandem, quia si Ioseph fuisset tam excellẽs in sanctitate, non permisisset Spiritus sanctus tanto tempore ignotum esse Ecclesiæ, nec minori religione coli, quàm Apostolos, & alios insigniores viros.

Sed in primis videndum est, an hæc sententia ita absolutè intellecta fundamentum habeat in citatis locis Pauli. Verba enim illa ad Ephes. 1. nihil nos cogunt, tum quia verbum illud, *superabũdauit in nobis*, perinde est, ac si diceretur, quæ copiosè in nos effusa est, vt Adamus exponit: Hieron. y. vero, qui legit, *quæ abundauit in nobis*, non solum in Apostolis, sed in omni ecclesia de Gentibus congregata interpretatur Chrys. verò serm. 1. vtramque expositionem coniugens, *vbertim*, inquit, *nobis gratiam impartiuit. Nequit enim sermone comprehendit, qui-*
C *bus beneficijs amati, & honorati sumus*. Et eodem ferè modo exponũt Theoph. Theodoret. & reliqui. Ac denique quanuis de solis Apostolis, & per propriissimam comparationem locum exponamus, non oportet intelligi de gratia quo ad dona, quę dicuntur gratiæ gratum facientis, sed de gratijs gratis datis, quæ ad Apostolicum munus necessariæ fuerunt. Quam expositionem iuuat sequentia verba. *Quæ superabundauit in nobis, in omni sapientia, & prudentia*, vt D. Anselmus exponere uidetur. Alia autem uerba ad Rom. 8. *Nos autem primitias spiritus habentes*, à multis exponuntur cum Ambrosio, & Anselm. & Chrysost. qui eleganter hoc tractat, sermo. 14. ad Roman. de omnibus Christianis, qui dicunt habere *primitias spiritus*, quia habẽt primos fructus, & pinguedinem spiritus, scilicet ueram Dei cognitionem, & amorem, ac ueræ fœlicitatis spem. Imo Græci uidentur exponere de omnibus hominibus, qui dicuntur habere *primitias*
D *spiritus*, quia habent spiritum rationalem, & ad æternam hæreditatẽ sunt procreati: Locutus enim Paulus antea fuerat, de irrationali creatura, *quæ ingemiscit, & parturit vsque adhuc*, & statim subdit. *Non solum autem illa, sed & nos ipsi primitias spiritus habentes, &c.* Quod si uelimus de solis Apostolis uerba exponere, illi dicuntur habere *primitias spiritus*, quia ipsi receperunt prima dona, & quasi primos fructus spiritus in lege gratiæ, itaque quasi ordine temporis primitias acceperunt. Quòd si etiam intelligantur de maiori spiritus abundantia, (ut Glossa dicit) comparatio intelligi potest fieri cum illis solis, qui eo tempore fuerũt, & post illos futuri erant, ut ita acceperit abundantius, sicut prius, & respectu eorundem. Itaque ex his locis nullũ firmum argumentum sumi posse uideo contra eos, qui Sanctum aliquem Apostolis faciunt æqualem.

Deinde

Io. Baptista sāctior nō Apostolis fuerit.

Deinde censura illa D. Tho. vniuersaliter, & sine vlla exceptione intellecta, neque in se, neque in eiusdem doctoris sancti doctrina potest consistere. Ipse enim super tertium cap. Matth. exponens illa verba, *Cuius non sum dignus, &c.* interrogat, *Nunquid ergo maiores Apostoli Ioanne?* respondent, *non merito sed officio noui testamenti.* Et sumpsit ex Anselmo eodem loco, qui expressè dicit, in cœlo non esse minorem Ioannem, quam Apostolos, imò esse illis maiorem. Confirmat Chrys. homil. 17. in c. 11. Matt. & August. serm. 21. de sanctis, qui est secundus de natiuitate Ioannis, & Ambr. serm. 64. vbi habet illa verba, *Præcellit cunctis, enim nec vniuersis antecedit Prophetas, supergreditur Patriarchas: & quisquis de muliere est, inferior est Ioanne,* ergo non potest doctrina D. Tho. ita vniuersaliter intelligi, vt nullam liceat exceptionem facere. Quod si aliqua admittitur, non est, cur temerarium, aut improbabile censeatur, sanctum Ioseph excipere, eumque Apostolis comparare, vel etiam præferre. B Quia probabile est Iosephum perfectiorem gratiā esse assecutum, quàm Ioannem Baptistam, quia excellentius munus habuisse videtur, & maiorem opportunitatem, pluresq; occasiones crescendi in gratia, & charitate. Et hinc sumitur confirmatio, quia Deus confert gratiam ministerio, & dignitati accommodatam, vt eisdem locis citatis D. Thom. dicit, sed ostendimus probabile esse Iosephi munus eo fuisse excellentius, quò ad altiorem ordinem pertinuit. Quid ergo mirum, quod maiorem gratiam acceperit? Et confir. tandem, nam lib. 8. constitut. Apostolic. c. 46. aliàs c. 52. dicunt omnes Apostoli, se elegisse septem Diaconos, *ex quibus,* dicunt, *est B. Martyr Stephanus, qui non minus quam nos Deum dilexit,* faciunt ergo Stephanum sibi æqualé in vera sanctitate, quæ in Dei dilectione consistit, ergo non esset temeritas Stephanum alicui Apostolorum æquare, sed non esset præter rationem existimare sanctum Ioseph æqualem Stephano, vel supe C riorem in sanctitate ergo.

Ioseph cū Apostolis in sāctitate cōferre non est temerariū.

In hac igitur comparatione non existimo esse temerarium, neque improbabile, sed pium potius, & verisimile, si quis fortasse opinetur, sanctum hunc reliquos omnes in gratia, ac beatitudine antecellere, quia ex scriptura nihil est, quod repugnet, neque in Patribus aliquid reperio. Et si quæ sunt generales locutiones, quibus Apostolos præferre videantur, intelligi possunt facere comparationem regulariter cum alijs sanctis, & non excludere speciale aliquod priuilegium, & præsertim loqui de posterioribus sanctis: non verò de ijs omnibus qui cum Christo vixerunt, & ipsis Apostolis contemporanei fuerunt. Deinde ex vsu Ecclesiæ, & autoritate, nullum potest sumi argumentum: aliàs concludendum esset. S. Ioseph esse inferiorem Laurentio: immo & Doctoribus, & omnibus sanctis, quos Ecclesia maiori solennitate colit, quod falsum esset, & sine fun D damento. Quia Ecclesia non semper nititur maiori sanctitate, in modo colendi aliquem sanctum, aliàs esset Laurentius existimandus sanctior multis Apostolis, considerat ergo alias rationes, & circunstantias, ministeriū videlicet, quod in Ecclesia habuit, singularem aliquam vtilitatem, vel Ecclesiæ ædificationem maiorem, denique notitiam, & cognitionem, & alia huiusmodi. Adde etiam eos præsertim colere, qui ad nouum testamentum pertinent. Itaque est cultu Ecclesiæ non potest efficax argumentum sumi. Aliundè vero coniecturæ, & rationes factæ piæ sunt, & non parum vrgentes, quapropter in hac pia existimatione nullum est periculum, nul-

Respōsio.

la temeritas. Nihilominus tamen cordati, ac prudentis hominis esse existimo nihil temere, aut nimium asseueranter affirmare, quia reuera vbi deest scripturæ autoritas, aut Ecclesiæ traditio, nulla A potest esse sufficiens certitudo, in re præsertim ex diuina electione, ac prædestinatione pendente, cuius consilia inscrutabilia sunt, & abditissima mysteria.

Multo autem minus censeo esse asserenda, vel credenda quædam priuilegia, quæ nonnulli huic sancto tribuunt, vt fuisse sanctificatum in vtero matris caruisse fomite, vel omni actuali peccato, vt videre licet in Gersone, sermone quodam de natiuit. Mariæ, & Iacobo Christopolitano, exponente canticum Virginis. Hæc enim, & similia, quæ sunt præter generales canones scripturæ, non sunt sine conuincente ratione, & magna autoritate Ecclesiæ, vel sanctorum Patrum approbanda. Deniq; quæ dona scientiæ, aut sapientiæ, aut quæ gratiæ gratis datæ huic sancto donatæ fuerint, incertum nobis est: illud solum ex Euangelio habemus recepisse interdum Angelicas illustrationes, & Propheticas reuelationes. De alijs verò solum dicere possumus, ea vt minimum accepisse, quæ suo muneri conueniēter B obeundo fuerunt opportuna, reliqua vero ignota nobis esse. Vnde in his donis, & gratijs facilè credi potest superatum fuisse hunc sanctum non solum ab Apostolis, sed etiam ab alijs, quibus, ad vtilitaté Ecclesiæ magis erant necessaria.

Illud verò aduertere non prætermittam, ex quadam satis recepta senténtia, probabile fieri, sanctum hunc corpore, & animo glorioso cum Christo regnare, quia cum ante Christum mortuus fuerit, verisimile est fuisse vnum ex illis, qui tépore mortis, vel resurrectionis Christi surrexerunt, quos, multi sentiunt ad immortalem vitam animi, & corporis transijsse, vt suo loco dicemus.

QVÆSTIO XXX.

De B. Mariæ Virginis annuntiatione in quatuor articulos diuisa.

C

Einde considerandum est de annuntiatione beatæ Mariæ Virginis.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

Primo, vtrum conueniens fuerit ei annuntiari, quod in ea generandū erat.

Secundo, per quem erat ei hoc annuntiandum.

Tertio, per quem modum ei annuntiari debebat.

Quarto, de ordine annunciationis.

ARTICVLVS I.

Vtrum necessarium fuerit annuntiari B. Virgini, quod in ea erat generandum.

D

D primum sic proditur. Videtur, quod non fuerit necessarium Beatę Virgini annuntiari, quod in ea fiendum erat. Annunciatio enim ad hoc solum necessaria esse videbatur, vt Virginis consensus haberetur. Sed consensus eius non videtur necessarius fuisse: quia conceptus Virginis prænunciatus fuit prophetia prædestinationis, quæ sine nostro completur arbitrio, vt dicit quædam gl. Matth. 1. Non ergo necessarium fuit, quod talis annuntiatio fieret.

264 3. d. 3. q. 3. art. 1. q. 1. & d. 30 art. 4.

2. Præterea, Beata Virgo Incarnationis fidem habebat, sine qua nullus esse poterat in statu salutis: quia vt dicitur Roman. 3. Iustitia Dei per fidem Iesu Christi in omnes. Sed de eo, quod aliquis per certitudinem credit, non indiget vlterius instrui. Ergo bea-

Gl. ord. super Matt. 1. ca super illud, vt adimpleretur.

Beatæ Virgini non fuit neceſſarium, vt ei Incarnatio filij Dei annunciaretur.

3. Præterea, ſicut beata Virgo corporaliter Chriſtum concepit, ita, & qualibet ſancta anima concipit ipſum ſpiritualiter. Vnde Apoſtol. dicit Galat. 3. Filioli mei quos iterum parturio, donec formetur Chriſtus in vobis. Sed illis, qui ſpiritualiter debent Chriſtum concipere, talis conceptio non annunciatur. Ergo nec beatæ Virgini fuit annunciandum, quod eſſet in vtero conceptura filium Dei.

Sed contra eſt, quod habetur Luc. 1. quod angelus dixit ei, Ecce concipies in vtero, & paries filium.

Reſpōdeo dicendum, quod congruum fuit B. Virgini annunciari, quod eſſet Chriſtum conceptura. Primo quidem, vt ſeruaretur congruus ordo coniunctionis filij Dei ad Virginem, vt ſcilicet prius mens eius de ipſo inſtrueretur, quam carne eum conciperet. B *Vnde Auguſt. dicit in lib. de virginitate, Beatior eſt Maria percipiendo fidem Chriſti, quàm concipiendo carnem Chriſti. Et poſtea ſubdit, Materna propinquitas nihil Mariæ profuiſſet, niſi felicius Chriſtum corde, quam carne geſtaſſet. Secundo, vt poſſet eſſe certior teſtis huius ſacramenti, quando ſuper hoc diuinitus erat inſtructa. Tertio, vt voluntaria ſui obſequii munera Deo offerret, ad quod ſe promptam obtulit dicens, Ecce ancilla Domini. Quarto, vt oſtenderetur eſſe quoddam ſpirituale matrimonium inter filium Dei, & humanam naturam, & ideò per annunciationem expectabatur conſenſus Virginis, loco totius humanæ naturæ.*

c. 3. a me. to. 6.
c. 3. in fin. tom. 6.

Ad primum ergo dicendum, quod Prophetia prædeſtinationis completur ſine noſtro arbitrio cauſante: non tamen ſine noſtro arbitrio conſentiente.

C *Ad ſecūdum dicendum, quod beata Virgo ex expreſſam fidem habebat Incarnationis futuræ: ſed cum eſſet humilis, non tam alta de ſe ſapiebat: & ideò ſuper hoc erat inſtruenda.*

Ad tertium dicendum, quod ſpiritualem conceptionem Chriſti, quæ eſt per fidem, præcedit annūciatio, quæ eſt per fidei prædicationem, ſecundum quod fides eſt ex auditu: vt dicitur Roman. 10. Nec tamen propter hoc aliquis pro certo ſcit ſe gratiam habere, ſed ſcit veram fidem eſſe, quam accepit.

COMMENTARIVS.

Licet D. Thom. de neceſſitate interroget, reſpondet tamen fuiſſe conueniens, ſeu congruum, quia ſine vllo dubio non fuit hæc annunciatio ſimpliciter neceſſaria. Potuiſſet enim Deus ſacramentum conceptionis Chriſti in Virgine perficere nulla reuelatione præmiſſa, eiuſque conſenſu non expectato, cur enim hoc repugnat? Multo tamen conuenientius fuit, eam prius admoneri. Quod quatuor optimis rationibus probat D. Tho. Primam attigit Leo Papa ſermo. 1. de natiuitate dicens. *Virgo regia Dauidica ſtirpis eligitur, quæ ſacro grauidanda fœtu diuinam, humanamque prolem prius conciperet mente, quam corpore*: Nam licet, Beata Virgo expreſſam, ac diſtinctam fidem de myſterio incarnationis habuiſſet, non tamen cognouerat in ipſa, per ipſam, & cum ipſa fuiſſe perficiendum, donec per Angelum inſtructa eſt, vt ſuprà diximus, & docuit Ambroſius libro ſecundo in Lucam, capit. de interrogatione Mariæ, & Auguſtinus libro de ſancta virgini. capit. quarto.

Annūciatio & Chriſti conceptiōe cur virgini ſacta.

A Et colligitur ex colloquio inter Mariam, & Angelum, præſertim ex Mariæ interrogatione, & ex verbo illo Eliſabeth, *Beata quæ credidiſti*. Itaque tunc primum credidit illud myſterium, vt ad ſe pertinens, & vt ex ipſa perficiendum. Oportuit enim, vt hoc modo Verbum priùs mente conciperet, quam carne, cuius propriam, & maximè literalem rationem attigit Leo Papa in prædicto ſermone ſubdens. *Et ne ſuperni ignara conſilij ad inuſitatos paueret effectus*, (ita enim legendum eſt, iuxta emendatiores codices, quamuis alij habeant. *affatus*) *quod in ea operandum erat, colloquio diſcit angelico*, etenim, ſi Beata Virgo conceptionem filij prius in ſe fuiſſet corporaliter experta, quàm quid illud eſſet, vnde, à quo, vel cuius rei gratia fieret, intelligeret, merito conturbari poſſet, & pauere.

Secunda ratio D. Thom. ex parte noſtra aſſumpta eſt, factam ſcilicet eſſe Virgini hanc reuelationem, B vt poſſet eſſe nobis teſtis, & magiſtra tanti myſterij. Cui addi poteſt, per hanc reuelationem factum eſſe, vt præcipuum teſtimonium virginitatis eius, & modi admirabilis, quo filium ſuum concepit, haberemus.

Tertia ratio ſumpta eſt ex parte ipſius Virginis, & accommodari etiam poteſt, ex parte ipſius myſterij. Primum enim, decuit tantum beneficium ſumma reuerentia, ac religione ſuſcipi, & ideò oportuit prius, *tam mirè fuiſſe creditum, quam promiſſum*, Vt Leo Papa inquit ſermone ſexto de natiuitate. Deinde, ipſi Virgini vtiliſſimum fuit, ad tantam dignitatem proprijs actibus præparari, eamque, quoad fieri poterat, promereri. Quod in hac angelica annunciatione præſtitit exercendo fidem eximiam, obedientiam, humilitatem, magnanimitatem, ſingularem prudentiam, ſuæ virginitatis ſolicitudinem, ac erga Deum ſummam quandam pietatem, & amorē. Hi enim, C & ſimiles actus in illo virgineo colloquio mirabiliter elucent.

Quarta ratio, D. Thom. in ſuaui ordine diuinæ prouidentiæ fundatur. Sicut enim Deus per gratiam ſuam, tametſi efficaciſſimam, nullam perſonam ratione vtentem ad amicitiam ſuam ſine conſenſu illius pertrahit: ita cùm per hoc myſterium Beata Virgo ad ſingularem cum Deo coniunctionem ineundam leuaretur, (futura enim erat, veluti Spiritus ſancti ſponſa) ad ſuauem diuinæ prouidentiæ diſpoſitionem pertinuit, voluntarium eius expectare conſenſum. Imò addit D. Thom. B. Virginem in eo facto totius humanæ naturæ geſſiſſe perſonam & in admirabile matrimonium, quód inter Deum & homines perficiendum erat, conſenſiſſe. Vnde de hoc myſterio non incongruè intelligitur illud Cantic. 3. *Egredimini, & videte filiæ Sion Regē Salomonem in diademate, quo coronauit illū mater ſua, in die deſpōſationis illius, & in die lætitiæ cor-* D *dis eius.* Et Petrus Chryſol. ſermo. 140. Sic inquit: *Ad virginem Deus angelum portitorem mittit. Nam dat arrham, dotem ſuſcipit, qui fert gratiam. fidem refert, & tradit munere virtutis, qui mox virginis conſenſus reſoluit ſponſionem.*

In ſolutione primi argumenti notanda eſt illa propoſitio. *Prophetia prædeſtinationis ſine noſtro impletur arbitrio.* Quæ ſupponit celebrem illam diuiſionem Prophetiæ, in prophetiam præſcientiæ, prædeſtinationis, & comminationis, quam tradit idem D. Thom. 2. quæſtione 184. articulo primo, & quæſt. 12. de veritate, articul. 10. Quæ ſolet ita explicari, vt prophetia præſcientiæ, per noſtrum arbitrium, prædeſtinationis autem ſine illo compleatur. Hoc vero limitat, & explicat D. Tho. in hac ſolutione dicens, prophetiam prædeſtinationis impleri ſine noſtro arbitrio cauſante, non tamē

ſine

sine illo consentiente. Quæ distinctio data est à D. Tho. vt breuiter argumentum expediret. Sciendū verò est, propheticam prędestinationis generaliter dici posse omnem illam, quæ est de effectu à Deo prædefinito, quæ certitudinem accipit ex prędefinitione diuina quæ interdum versari potest circa effectum, qui non pendet ex libero arbitrio, nec consentiēte, nec operante. Vt. v.g. si Deus prędestinasset infantem iustificare absq; illius, vel alterius operatione. Interdum verò cadere potest in effectum exequendum per liberum arbitrium consentiens, non vero operans, seu causans, quale est præsens mysterium: nonnunquam verò esse potest de effectu exequēdo per liberum arbitrium consentiens, & operans vt sunt actus liberi arbitrij præ lefiniti à Deo, vel effectus supernaturales, quos causa libera, vt instrumentum, vel minister Dei operatur, qui etiam possunt esse prædefiniti. Cum ergo D. Tho. dicit, prophetiam prædestinationis compleri sine nostro arbitrio causante, non vero sine illo consentiente, permissiuè vtrumque intelligendum est. Hoc enim ad argumentum soluēdum sufficit, nisi velimus dicere cum eodem D. Thom. dicto loco de veritate, ad 6. omnem prophetiam alicuius effectus pendentis à libero arbitrio, vt sic, esse prophetiam præscientiæ, ut uero fit à Deo, esse prædestinationis. Aut effectus supernaturales, quia nō pēdent ex naturali uirtute liberi arbitrij, nunquam dici propriè esse ab illo operante, sed consentiente motioni Dei. Prior uerò doctrina solidior videtur, magisque satisfacere, & clarior est, quam ea, quam Caiet. hic notat. quæ non mihi videtur admodum necessaria.

Solutio ad secundum, & quæ Caiet. ibi aduertit supra tractata sunt.

In solutione ad tertium, notetur illa propositio. *Qui credit, licet non sciat se esse in gratia, scit tamē esse veram fidem quam accepit*, Vbi si verbum scire propriè cognitionem euidentem significet, ad rei credibilitatem, non ad ueritatem referendum est, si tamen solum significet cognitionem certam, (vt D. Thom. reuera intendit) ponderanda sunt verba eius. Solum enim dicit eum, qui credit, scire ueram esse fidem, quam accepit, hoc enim necessarium est credere, quia aliàs non crederetur obiectum esse infallibiliter uerum: non tamen dixit, D. Thom. eum, qui credit, scire se habere supernaturalem fidem. Quia cùm hoc non solum pendeat ex ueritate obiecti, sed etiam ex modo, quo homo assentitur, nō potest sub certitudinem fidei cadere. Vnde cum D. Thom. ait, *nec tamen propter hoc aliquis pro certo scit, se gratiam habere*, non uidetur intelligere de sola gratia iustificante, sed etiā de ipsa gratia, quæ datur ad supernaturaliter credēdum, per habitum, uel actum infusum, hoc enim potius ad argumētū pertinebat, quàm illud aliud.

ARTICVLVS II.

Vtrùm annunciatio B. Virgini fieri debuerit per Angelum.

365 3 d 3 q. 5. art. 2. qu. 1. & 2.

AD secundum sic proceditur. Videtur, quod beatæ Virgini non debuerit annunciatio fieri per Angelum. Supremis enim Angelis fit reuelatio immediatè à Deo: vt Dionys. dicit 7. cap. Cælest. hierarc. Sed mater Dei est super omnes Angelos exaltata. Ergo videtur, quòd immediatè à Deo debuerit sibi annuntiari incarnationis mysterium, & non per Angelum. c. 7. parū à medio.

A *2. Præterea, Si in hoc oportebat seruari communem ordinem, secundum quem diuina hominibus per Angelos reuelantur, similiter diuina ad mulierem per virum deferuntur, vnde & Apostolus dicit. 1. ad Corinth. 14. Mulieres in Ecclesiis taceant: si quid autem volunt discere, domi viros suos interrogent; Ergo videtur quod Beatæ Virgini debuerit annūtiari mysterium Incarnationis per aliquem virum: præsertim quia Joseph, vir eius super hoc fuit ad Angelo instructus, vt legitur Matth. 1.*

3. Præterea, Nullus potest congruè annuntiare quod ignorat. Sed etiam supremi Angeli non plenè cōgnouerunt Incarnationis mysterium, vnde dicit Dionys. 7. Cælest. hierarc. ex eorum persona esse intelligendam quæstionem, quæ ponitur Isai. 63. Quis est iste qui venit de Edom? Ergo videtur, quod per nullum Angelum potuit conuenienter annunciatio B *Incarnationis fieri.* c. 7. à med.

4. Præterea, Maiora sunt per maiores nuntios annuntianda. Sed mysterium Incarnationis est maximum inter omnia quæ per Angelos sunt hominibus annuntiata. Ergo videtur, quod si per aliquem Angelum debuit annuntiari, quod ille debuerit esse de supremo ordine, sed Gabriel non est de supremo ordine, cum sit de ordine Archangelorum, qui est penultimus: vnde Ecclesia cantat, Gabrielem Archangelum scimus diuinitus te esse affatum. Non ergo huiusmodi annuntiatio per Gabrielem Archangelum conuenienter facta est.

Sed contra est, quod dicitur Luc. 1. Missus est Gabriel angelus à Deo, &c.

Respondeo dicendum, quod conueniens fuit matri Dei annuntiari per Angelum diuinæ incarnationis C *mysterium, propter tria. Primò quidem, ut in hoc etiam seruaretur diuina ordinatio: secundum quam mediantibus Angelis diuina ad homines perueniunt. Vnde Dionys. dicit cap. 4. Cælest. hierarc. quod diuinum Iesu benignitate mysterium Angeli primo edocti sunt: postea per ipsos ad nos cognitionis gratia transiuit. Sic ergo diuinissimus Gabriel Zachariam quidem docuit, prophetam Ioannem ex ipso nasciturum: Mariam autem quomodo in ipsa fieret thearchicum ineffabilis Dei formationis mysterium. Secundò hoc fuit conueniens reparationi humanę, quæ futura erat per Christum. Vnde Beda dicit in homilia. Aptum humanæ restaurationis principium, ut Angelus à Deo mitteretur ad Virginem partu consecrandam diuino: quia primę perditionis humanæ fuit causa, cum serpens à diabolo mittebatur ad mulierem spiritu superbiæ deci-* D *piendam. Tertiò, quia hoc congruebat virginitati matris Dei. Vnde Hieron. dicit in sermone Assumptionis, Bene Angelus ad Virginē mittitur: quia semper est Angelis cognata virginitas. Profectò in carne pręter carnē viuere, non terrena vita est, sed cęlestis.* c. 4. à med. glos. ord. super Lucam ca. 1. In 2. fol. a prima. fec. tom. 2.

Ad primū ergo dicendum, quod mater Dei superior erat angelis, quantum ad dignitatem, ad quam diuinitus eligebatur: sed quantum ad statum pręsentis vitę, inferior erat angelis. Quia & ipse Christus ratione passibilis vitę, modico, ab angelis minoratus est: vt dicitur Heb. 2. Sed tamen quia Christus simul fuit uiator & comprehensor, quantum ad cognitionem diuinorum non indigebat ab angelis instrui. Sed mater Dei nondum erat in statu comprehensorum, & ideo de diuino conceptu per angelos instruenda erat.

In libello de assūp. B. Mariæ, c.4. a med. to.9.

Ad secundum dicendum, quod (sicut Aug. dicit in sermone de Assumptione) Beata Virgo Maria vera æstimatione à quibusdam generalibus excipitur: quia nec conceptus multiplicauit, nec sub viri, idest mariti, potestate fuit, quæ integerrimis visceribus de Spiritu sancto Christum suscepit, & ideo non debuit mediante viro instrui de mysterio incarnationis, sed mediante angelo. Propter quod etiam ipsa est prius instructa, quam Ioseph: nam ipsa instructa est ante conceptum, Ioseph autem post eius conceptum.

circa prin. corp. art.

Ad tertium dicendum, quod sicut patet ex autoritate Dionys. inducta, Angeli incarnationis mysterium cognouerunt, sed tamen interrogabant, perfectius scire cupientes à Christo huius mysterij rationes, quæ sunt incomprehensibiles omni creato intellectui. Vnde Maximus dicit. Quod Angeli nouerint futuram incarnationem, ambigere non oportet. Latuit autem eos inuestigabilis Domini conceptio: atque modus, qualiter totus in genitore, totus manebat in omnibus, necnon & in virginea cellula.

ho.34. ante mediū illius.

Ad quartum dicendum, quod quidam dicunt Gabrielem fuisse de supremo ordine Angelorum, propter quod Gregor. dicit, summum Angelum venire dignum fuerat, qui summum omnium nuntiabat. Sed ex hoc non habetur, quod fuerit summus inter omnes ordines, sed respectu Angelorum: fuit enim de ordine Archangelorum. Vnde & Ecclesia eum Archangelum nominat, & Greg. ipse dicit in homil. de centum ouibus, quod Archangeli dicuntur, qui summa annuntiant. Satis est ergo credibile, quod sit summus in ordine Archangelorum. Et sicut Gregor. dicit, hoc nomen officio suo congruit, Gabriel enim Dei fortitudo nominatur. Per Dei ergo fortitudinem nuntiandus erat, qui virtutum dominus, & potens in prælio, ad debellandas potestates aereas veniebat.

COMMENTARIVS.

TRibus modis fieri poterat hæç reuelatio, vel proximè ab ipso Deo, vel per Angelum, vel per hominem, inferior enim creatura, non erat apta ad tantum ministerium, neque etiam expediebat fieri per hominem, cùm B. Virgo, tam perfectione naturæ, quàm gratiæ cæteris esset superior, & ideo decuit fieri per Angelum, ut suauis diuinæ prouidentiæ ordo seruaretur. vt D. Tho. in prima ratione tetigit. Neque oportuit excipi Virginem ab hoc ordine generalis prouidentiæ, quia licet dignitate esset superior, tamen conditione naturæ, & statu viatricis erat inferior, ut in solutione ad primū dicitur. Ad quod etiam confirmandum optima est secunda coniectura D. Tho. quam sumpsit ex Beda homil. de incarnatione, quæ est vltima de sanctis tempore hyemali. Et eam attigit Fulgent. serm. de duplici Christi natiuitate, sub finem. *Venit*, inquit, *ad Euam diabolus, vt uitam malignus auferret, venit ad Mariam Gabriel, ut uitam reddendam hominibus nuntiaret*, & sermone de Laudib. Mariæ: *Quoniam diabolus*, inquit, *per serpentem Eva locutus, per Euæ aures mundo intulit mortem, Deus per Angelum ad Mariam protulit uerbum, & cunctis saeculis vitam effudit*, & Petrus Chrysol. ser. 142. sic inquit. *Audisti agi, ut homo cursibus eisdem, quibus dilapsus fuerat ad mortem, rediret ad uitam. Agit cum Maria Angelus de salute, quia cum Eua Angelus egerat de ruina; ut nostra perditionis initio conueniens, nostra reparationis principium responderet*, & paulo inferius aliam rationem indicat his uerbis. *Audistis fragilem nostra carnis naturam ad portandam totā Deitatis gloriam, angelica exhortatione roborari sicut enim Christus interdum per Angelum, confortari uoluit. Luc. 22. ita decuit Virginem per Angelum animari.* Differt tamen, quia licet Christus confortatus fuerit, non tamen illuminatus, neque instructus, propter eminentem eius gloriam, & scientiam: Beata autem Virgo, cum esset purè viatrix, potuit etiam instrui.

Tertia coniectura D. Tho. & solutio ad primum clara sunt. In solutione uero ad secundum indicat D. Tho. ex singulari priuilegio Virginis factum esse, ut immediate, & non per uirum, immo prius, quàm uir, de mysterio incarnationis fuerit instructa. Sed fortasse etiam sine speciali priuilegio hoc intelligi potest, quia nulla uidetur esse lex vniuersalis, quod omnis reuelatio mysteriorum Dei, ad mulierem per uirum descendat. Quod enim Paul. primæ ad Corinth. 14. dicit: *Mulieres in Ecclesia taceant, si quid uero uolunt discere, domi uiros suos interrogent*, intelligitur, in ijs, quæ ad communem Ecclesiæ doctrinam, & cognitionem pertinent, quæ uir scire potest, & debet: tamen in diuinis reuelationibus, & extraordinarijs Dei donis nulla est generalis, vel ordinaria lex, ut mulier non nisi per virum à Deo, uel Angelis illuminetur. Vt in Rebecca uidere licet Genes. 25. & ex 27. etiam colligitur, & in scriptura multa exempla similia facile reperientur.

De solutione ad tertium, quomodo Angeli ante hanc annunciationem mysterium incarnationis cognouerit, in 1. p. q. 57. copiose disseritur. De solutione autem ad quartum dicemus disputatione sequenti.

ARTICVLVS III.

Vtrum Angelus annuncians debuerit beatæ Virgini visione corporali apparere.

AD tertium sic proceditur. Videtur, quod Angelus annuntians non debuerit Virgini apparere visione corporali. Dignior enim est intellectualis visio, quam corporalis, vt August. dicit. 12. super Genes. ad literam. Et præcipuè ipsi Angelo est magis conueniens: nam visione intellectuali videtur Angelus in sua substantia, visione autem corporali videtur in assumpta figura corporea. Sed sicut ad annuntiandum conceptum diuinum decebat venire summum nuntium, ita etiam videtur, quod decuerit esse summum genus visionis. Ergo videtur quod Angelus annuntians apparuerit Virgini visione intellectuali.

366 3.d.3 q.1. art.1. q.1.

li.12.c.21. & 10. & 14 to.3.

2. Præterea, Visio imaginaria videtur etiam esse nobilior, quam visio corporalis: sicut imaginatio est altior potentia, quam sensus. Sed Angelus apparuit Ioseph in somnis secūdum imaginariam visionē: vt patet Matth. 1. & 2. Ergo videtur, quod etiam apparere debuerit Beatæ virgini imaginaria visione, & non corporali.

3. Præterea, Corporalis visio spiritualis substantiæ, videntes stupefacit: vnde & de ipsa Virgine cantatur: Expauescit Virgo de lumine. Sed melius fuisset quod à tali turbatione mens eius esset præseruata.

Non

A *Non ergo fuit conueniens quod huiusmodi annunciatio fieret per visionem corporalem.*

In ser. 14. de natali domini ante mediū. to. 10.

Sed contra est, quod Aug. in quodam sermone inducit B. Virginem sic dicētem, Venit ad me Gabriel archangelus, facie rutilans, veste coruscans, incessu mirabilis. Sed hæc non possunt pertinere nisi ad corpoream visionem. Ergo corporea visione Angelus annuntians Beatæ Virgini apparuit.

Respondeo dicendum quod Angelus annuntians apparuit matri Dei corporea visione: & hoc conueniens fuit. Primo quidem, quantum ad id, quod annunciabatur, venerat enim Angelus annunciare incarnationē inuisibilis Dei, per quam visibilis fieret. Vnde etiam conueniens fuit, vt ad huius rei declarationem, inuisibilis creatura formam assumeret, in qua visibiliter appareret, cum etiam omnes apparitiones veteris Testamenti ad hanc apparitionem præ B *ordinentur, qua filius Dei in carne apparuit. Secundo fuit congruum dignitati matris Dei, quæ non solum in mente, sed in corporeo ventre erat Dei filium receptura, & ideo non solum mens eius, sed etiam sensus corporei erāt visione angelica refouendi. Tertio, congruit certitudini eius, quod annuntiabatur: ea enim, quæ sunt oculis subiecta, certius apprehendimus, quam ea quæ imaginamur. Vnde Chrysost. dicit super Matth quod Angelus, non in somnis, imò visibiliter Virgini astitit: nam quia magnam valde reuelationem accipiebat ab Angelo, egebat ante tantæ rei euentum, visione solenni.*

Hom 4. in Mat. parū ante medium t. 2.

l. 12. super Gen. ca. 9. circa medium, t. 3.

*Ad primum ergo dicendum, quod intellectualis visio est potior, quam visio imaginaria vel corporalis, si sit sola. sed ipse August. dicit quod excellentior est prophetia, quę habet simul intellectualem, & ima*C*ginariam visionem, quam illa quæ habet alteram tātum. Beata autem Virgo non solum percepit visionem corporalem, sed etiam intellectualem illuminationem, vnde talis apparitio nobilior fuit. Fuisset tamen nobilior si ipsum Angelum intellectuali visione in sua substantia vidisset: sed hoc non patiebatur status hominis viatoris, quod Angelum per essentiam videret.*

Ad secundum dicendum, quòd imaginatio est quidem altior potentia, quam sensus exterior: quia tamen principium humanæ cognitionis est sensus, ideo in eo consistit maxima certitudo: quia semper oportet, quod principia cognitionis sint certiora. Et ideo Ioseph, cui Angelus in somnis apparuit, non ita excellentem apparitionem habuit, sicut Beata Virgo.

l. 2. in Luc. in ti. de angeli apparitione in fine illius, tom. 5.

*Ad tertium dicendum, quod sicut Ambros. dicit super Luc. perturbamur, & a nostro alienamur affe*D*ctu, quando perstringimur alicuius superioris potestatis occursu. Et hoc contingit non solum in visione corporali, sed etiam in visione imaginaria. Vnde Gene. 15. dicitur, quod cum sol occubuisset, sopor irruit super Abraham, & horror magnus, & tenebrosus inuasit eum. Talis tamen perturbatio hominis, non tantum homini nocet, vt propter eam debeat angelica apparitio prætermitti. Primo quidem, quia ex hoc ipso, quod homo supra se ipsum eleuatur (quod ad eius pertinet dignitatem) pars eius inferior debilitatur, ex quo prouenit perturbatio prædicta: sicut etiam calore naturali ad interiora reducto, exteriora tremunt. Secundo, quia sicut Orig. dicit super Luc. Angelus apparens sciens hanc esse humanam naturam, primum perturbationi medetur, vnde tam Za*A*chariæ, quam Mariæ post turbationem dixit, Ne timeas. Et propter hoc, vt legitur in vita Antonij, non difficilis est beatorum spirituum malorumque discretio. Si enim post timorem successerit gaudium, à Domino venisse sciamus auxilium: quia securitas animæ, præsentis maiestatis indicium est. Si autem incussa formido permanserit, hostis est qui videtur. Ipsa etiam turbatio Virginis, conueniens fuit verecundiæ virginali, quia vt Ambr. dicit super Lucam, trepidare virginum est, & ad omnes viri ingressus pauere, omnes viri affatus vereri quidam tamen dicunt quod cum B. Virgo assueta esset visionibus Angelorum, non turbata fuit in visione Angeli, sed in admiratione eorum, quæ ei ab Angelo dicebantur, quia de se tam magnifica non cogitabat. Vnde & Euangelista non dicit, quod turbata fuerit in visione Angeli, sed in sermone eius.* B

Hom. 4. in Luc. in prin. to. 3.

l. 2. in Luc. c. 1. cuius titulus est De salutat. Mariæ to. 5

COMMENTARIVS.

QVamuis D. Thom. de visione corporali in titulo loquatur: tamen reuera intendit interrogare de apparitione in specie corporis humani. Interdum enim apparet Angelus sub specie corporea, non tamē humana, vt malus Angelus apparuit Euæ in specie serpentis: tamen in præsenti mysterio pro comperto habuit D. Thom. si Angelus apparuit in specie visibili, illam humanā esse debuisse: tum quia omnis inferior forma fuisset tam Virginis conspectu, quam tanto mysterio indigna, tunc etiam quia ad colloquendū modo humano, & docendum aliquem vel instruendum, omnis alia forma est improportionata, & quodammodo monstrosa. Vnde nunquam me legisse memini, bonum Angelum apparuisse vnquam ad loquēdum C uel instruendum hominem in alia forma visibili, quam humana. nam licet interdum soleant imaginariè tantum loqui absque vlla specie exterioribus sensibus obiecta, vt cum Gabriel locutus est in somnijs cum Ioseph. Matt. 1. & 2. & sæpe alias: tamen cum in externa specie apparent, & loquuntur, docentque homines id potissimum faciunt in specie humana. Docet ergo D. Thom. Angelum in hac specie Virgini apparuisse, de qua re, quoniam longiorem tractationē requirit, dicemus in sequenti disputatione.

ARTICVLVS IV.

Vtrum annunciatio fuerit conueniente ordine perfecta.

D *AD quartum sic proceditur. Videtur, quòd annunciatio eius non fuerit conuenienti ordine perfecta. Dignitas enim matris Dei dependet ex prole concepta. Sed causa prius debet manifestari, quā effectus: ergo primo debuit Angelus Virgini annuntiare conceptum prolis, quam eius dignitatem exponere, eam salutando.* 167

2. Præterea. Probatio aut prætermitti debet in his quæ dubia non sunt, aut præmitti in his, quæ dubia esse possunt: sed Angelus primo videtur annunciasse id de quo Virgo dubitaret, & dubitando quæreret, dicens, Quomodo fiet istud? & postea probationem adiunxit, tum ex exemplo Elisabeth, tum ex Dei omnipotentia, ergo inconuenienti ordine annun-

ciatio

ciatio per angelum est effecta.

3. Præterea, Maius non potest probari sufficienter per minus. Sed maius fuit virginem parere, quã vetulam. Ergo non fuit sufficiens probatio angeli, probantis conceptum virginis ex conceptu senis.

Sed contra est, quod dicitur Romanor. 13. Quæ à Deo sunt, ordinata sunt. Angelus autem missus est a Deo ad hoc, quod Virgini annuntiaret, vt dicitur Luc. 1 ergo ordinatissimè fuit annuntiatio per angelum completa.

Respondeo dicendum, quod annuntiatio congruo ordine per angelum est perfecta. Tria enim Angelus intendebat circa Virginem. Primò quidem, reddere mentem eius attentam ad tantæ rei considerationem: quod quidem fecit eam salutãdo quadam noua, & insolita salutatione. Vnde Origen. dicit super Lucam, quod si sciuisset ad alium quempiam similem esse factum sermonem (vt pote quę habebat legis scientiam) nunquam eam quasi peregrina talis salutatio terruisset. In qua quidem salutatione præmisit idoneitatem eius ad conceptum, in hoc quod dixit: Gratia plena: expressit conceptum, in hoc quod dixit, Dominus tecum: & prænuntiauit honorem consequentem, cum dixit, Benedicta tu in mulieribus. Secundò autem intendebat eam instruere de mysterio Incarnationis, quod in ea erat implendum. Quod quidem fecit in prænuntiando conceptum, & partum dicens, Ecce concipies in vtero, &c & ostendendo dignitatem prolis conceptæ, cum dixit. Hic erit magnus; & etiam demonstrando modum conceptionis, cum dixit, Spiritus sanctus superueniet in te. Tertio intendebat animum eius inducere ad consensum, quod quidem fecit exemplo Elizabeth, & ratione ex diuina omnipotentia sumpta.

Hom. 6. in Lu. ø me. illius to. 2.

Ad primum ergo dicendum, quòd animo humili nihil est mirabilius quam auditus suæ excellentiæ; admiratio autem maximè attentionem animi facit. Et ideo Angelus volens mentem Virginis attentam reddere ad auditum tanti mysterij, ab eius laude incepit.

Ad secũdum dicendum, quod Ambrosius expresse dicit super Lucã, quod Beata Virgo de verbis Angeli non dubitauit. Dicit enim. Quanto temperantior est Mariæ responsio, quam verba sacerdotis? Hęc ait. Quòmodo fiet istud? ille respondit. Vnde hoc sciam? Negat ille se credere, qui negat se scirre, ista se facere profitetur, nec dubitat esse faciendum, quod quomodo fieri possit, inquirit, Augustinus tamen videtur dicere, quod dubitauerit. Dicit enim in lib. Quęstionum veteris & noui Testamenti. Ambigẽti Marię de conceptu, possibilitatem Angelus prędicat. Sed talis dubitatio magis est admirationis, quam incredulitatis. Et ideo probationem Angelus inducit non ad auferendam infidelitatem, sed magis ad remouendam eius admirationem.

li. 2. in Lu. c. 2. cuius ti. est. De Mariæ interrogatione, &c. t. 5.

In l. q. ex nouo Testa. q. 51. in prin. tomo. 4.

Ad tertium dicendum, quòd sicut Ambr. dicit in Hexameron, ob hoc multę steriles prgenuerunt, vt partus credatur Virginis. Et ideo conceptus Elisabeth sterilis inducitur, non quasi sufficiens argumentum, sed quasi quoddam figurale exemplum. Et ideo ad confirmationem huius exempli subditur argumentum efficax ex omnipotentia diuina.

COMMENTARIVS.

IN hoc articulo eleganter explicat D. Thom. colloquium inter Virginem, & Angelum, & in corpore articuli angelica verba, in solutione verò ad secundum verborum Virginis sensum explicat. Ter enim locutus est Angelus, bis autem Beata Virgo, & in singulis aliquid notatione dignum est.

Primum Angeli verbum salutationem continet, qua & debitam reuerentiam Angelus Virgini exhibuit, & illam attentam reddidit. Dicit autem D. Thom. in illo verbo: *Dominus tecum*, expressisse Angelum, *conceptum*, idest, Dominum ex Virgine concipiendum. Non enim existimandum est Angelum tunc nuntiasse, Dominum iam fuisse conceptum ex Virgine, nondum enim facta erat conceptio, quanquam nõnulli antiqui contrarium dixerint, vt disp. seq. tractabimus. Posuit ergo D. Tho. participium illud *conceptum*, loco nominis, ac si diceret, nuntiasse illi filium, & significasse illi, esse electam, vt singulari modo Dominus in ipsa esset. Quę expositio est August. sermo. 14. de natiuit. & aliorum. Fortasse tamen simplicior, & planior sensus est, *Dominus tecum*, idest. Dominus te singulari fauore, & amore prosequitur, quãuis ferè in idem recidat. Quia licet non expresse, & in particulari: tamen generatim, & quasi confusè indicauit Angelus singularem inhabitationẽ Dei in ipsa, quę per conceptionem futura erat.

Verba salutationis angelicæ qualia.

In secundo verbo, seu locutione, explicat Angelus mysterium. Vbi statim occurrit illa difficultas supra iacta. An in illis verbis satis Angelus expresserit, prolem concipiendam futuram fuisse Messiã, ac verum Deum. Et sanè D. Thom. hic aperte docet, in illa secunda locutione, instruxisse Angelum Virginem de mysterio incarnationis, & nõ solum conceptionem, & partum: sed etiam dignitatem prolis concipiendæ ei declarasse, quanquam modum conceptionis non explicuerit usque ad illud tertium uerbum, *Spiritus sanctus superueniet in te, &c.* Et quidem si verba singula ponderentur, videtur hoc satis verisimile: sed præsertim vrget illud: *& filius altissimi vocabitur*, quo satis apertè filius ex Maria concipiendus prædicatur *filius Dei:* & in fine illorum verborum dicit, *regnum eius fore aeternum*, & ita omnes Patres ex his verbis colligunt, esse Christum verum Messiam, & verum Deum, vt uidere licet in concilio Ephes. tom. 1. c. 5. in probationibus, quod *Christus sit Deus ex euangelio Lucæ*, & est opus Cyril. li. 2. de fid. ad reginas, & i Ambro, li. 2. in Luc. c. de Mariæ turbatæ consolatione, & ita omnino sentiendum existimo, Angelum his verbis satis mysterium explicuisse. An vero B. Virgo, totum illud statim plenè intellexerit, dubitationem habet ex interrogatione eius exortam. De qua iam suprà diximus.

Dubium.

Respõsio.

Tertiò loquitur Angelus proponens modũ conceptionis, & exemplo declarans, ac confirmans illum. Dicit autem D. Thom. hoc fecisse Angelum, vt Virginem ad consensum induceret, non dicit ad fidem (quia iam Virgo plene crediderat, ut rectè ad secundum explicat) sed ad consensum, idest, vt mater fieri vellet. Quod non ideo factum est, quia de obedientia Virginis Angelus formidaret: sed vt magis eam animaret, ac totam rem faciliorem redderet, & modo hominibus accommodato, ac sensibili exemplo illam veluti manu duceret.

Quartò, circa primum verbum Virginis, quo interrogauit, *Quomodo fiet istud?* rectè explicat D. Thom. non fuisse verbum dubitantis, sed iam credentis, uel admirantis. De qua re satis multa diximus suprà in q. 27. tractando de innocentia Virginis. Vnde non probo, quod Medina hoc loco dicit, B. Vir-

Verba Mariæ ad Angelũ qualia.

B. Virginem voluisse illa interrogatione probata, atq; discernere, an ille spiritus,qui sibi apparebat, Dei esset, an dæmonis. Est enim hoc non solum contra D. Thom. & Ambros. (quem citat) sed etiam contra synceram Virginis fidem, hoc enim est dicere,ipsam dubitasse,cum dixit, *Quomodo?* an illa esset reuelatio diuina,nec ne: cum tamen sancti dicant,eam iam credidisse,& modum inquisiuisse, dicendum est ergo statim, ac B. Virgo audiuit ab Angelo. *Ne timeas Maria,inuenisti enim gratiam apud Deum.&c.* ita fuisse interius illuminatam,vel (vt Ambros. ait) *ita recognouisse Angelum*,vt illum esse bonum, verumque Dei nuntium non dubitauerit.Et ideò statim,ac audiuit, *Ecce concipies in vtero,&c.* fidem adhibuit, ac credidit, vt idem Ambros. super Lucam,& sancti supra citati affirmant. Reliqua, quæ ad hanc interrogationem pertinent, supra explicata sunt.

Quinto circa aliud verbum Virginis, quo suum præbuit consensum,nihil D.Thom.notat,quia nihil dubitationis habet,sed admirationis quam plurimum. In singulis enim verbis latet mysterium, : summamque Virginis prouidentiam, & virtutem singula ostendunt: non tamen est nostri instituti hæc latius ponderare, sed sacrarum scripturarum expositores hoc spectat,qui legendi sunt,præsertim Ambr.li.2.in Lu.Ber.in hom.super *Missus est*.August. & alij Patres in Concio. de Annuntiatione.

DISPVTATIO IX.

In quinque sectiones distributa.

De modo,& circunstantijs Annunciationis Angelica.

Qvæ hactenus da Beatissima Virgine disputauimus, tempus illud posstimum comprehendunt,quod filij conceptionem antecessit: nunc verò dicere incipimus de ijs, quæ illi acciderunt , ab eo tempore , quo Dei est mater effecta.Et ideò quasi communis iam erit, & coniuncta de matre,ac filiu disputatio, simulque explicandus erit modus,quem in exequendo incarnationis mysterio diuina sapientia,omnipotentiaque seruauit. Habemus autem ex Euangelio initium perficiendi hoc mysterium proximè ab annuntiatione Angeli sumptum esse, cuius rei causas, ac rationes in commentario primi, & secundi articuli explicatas reliquimus. Multa etiam, quæ ad intelligentiam illius admirabilis colloquij pertinent,partim in commentario articuli quarti: partim superius disputando de innocentia, & virginitate Mariæ tradita sunt, & in sequentibus alia dicenda erunt, explicando effectum huius Annunciationis, & quando, quomodouè peractus sit. Igitur solum superest,vt de modo,ac circunstantijs huius Annunciationis, & de ijs, quæ in ea Virgini acciderunt pauca dicamus.

SECTIO I.

Quis fuerit Gabriel Angelus diuina incarnationis nuntius.

Ex qua hierarchia, aut ordine hic Angelus fuerit,scriptura non exprimit,& Patres variè sentire videntur, vnde res videtur esse incerta , & ambigua.Primum enim Bernar.hom.1.de Annuntiatione dicit,non fuisse ex minoribus Angelis,qui frequenter mittuntur:postea verò addit,propterea dici:

A *Missum esse à Deo*,quia ab eo immediatè intellexit mysterium , quod nulli præterquam ipsi ante Virginem declaratum est,& quia ab eodem immediatè est missus, nullo ascellantiori spiritu inter Deum, & ipsum interueniente. Ex quibus verbis colligi videtur,illum,vel fuisse supremum Angelorum,vt per nullum superiorem mitti, vel illuminari potuerit, vel saltem esse ex supremis ordinibus, qui à Deo immediatè illuminantur. Et sanè videtur consonum dignitati mysterij,vt supremus omnium fuerit, quandoquidem suprema legatio illi commissa est: tum etiam quia missus est ad instruendam Virginem quæ dignitate, & gratia erat omnibus ordinibus Angelorum superior,ergo decuit vt per supremum Angelum instrueretur. Alij verò sancti interdum, *Angelum*, interdum, *Archangelum* appellant. Irenæ.lib.5.contra hæref.cap.5. *Archangelum* vocat.Idem Ambro.lib.1.de Spirit.sanct. c.7.August.sermo.14.de natiuit.Hesichius hom.1.

B de sancta Deipara, homilia tamen 2.vocat *Angelorum principem*, sicut Greg.homil.34.in Euangelia, & *Archangelum*, & *summum Angelorum* vocat, & Andreas Ierosolym. homil.de Annuntiatione, *Archangelum* vocat,& *vnu ex præcipuis Angelorum*. Vnde ex his appelationibus nullum firmum argumētum colligi potest.Nam etiam Ecclesia Michaelem nunc *Angelum*, nūc *Archangelum*,nūc *principē Angelorum* vocat.Quia sicut nomē *Angeli*,& commune est omnibus cælestibus spiritibus,& infimo ordini accommodatur:ita etiam nomen *Archangeli*, quamquam vna significatione proprium sit secundi ordinis infimæ hierarchiæ:tamen alia ratione vniuersaliori omnis Angelus,qui primatum aliquem habeat inter cœlestes spiritus Archangelus vocari potest. Non constat autem certò sub qua significatione Gabrieli tribuatur.

C In ea tamen incerta,D.Thom.sententis verisimilior est, eum scilicet fuisse ex vltima hierarchia, & caput, ac principem secundi ordinis Archangelorum Coniectura est, quia teste Dionysio de cœlest. hierar.c.9. Angelorum ordines, & hierarchiæ officijs ac ministerijs distinguuntur,*neque alicui* (inquit) *fas est operari, nisi quod officij sui diuina sanxit institutio*:ex omnibus autem ordinibus duo vltimi infimæ hierarchiæ, ad custodiendos homines , vel res,quæ ad illos pertinent, annuntiandas destinati sunt,ita tamen, vt infimus Angelorum ordo ad res inferioris ordinis, Archangelorum autem ordo ad altiori mysteria nuntianda destinet, ergo Gabriel, qui ad annuntiandum missus est, ex his ordinibus fuit. Non enim oportuit hierarchiam illum ordinem immutari , aut Deum dispensatione aliqua vti, cum necessarium non sit. Quia vero ad annun- D tiandum supremum omnium mysterium mittebatur, decuit, vt supremus esset in vtroque illo ordine,fuit ergo Archangelorum primus. Quæ tota ratio in Dionysij, & Gregorij doctrina in locis citatis fundata est. Et confirmari potest,quia verisimilius est Gabrielem non fuisse supremum omnium Angelorum, quia Michael Angelus superior est illo,vt ex Daniel.8.colligitur,& ibi Hieronymus notauit,& clarius Rupert.lib.5.in Apoc.in princ.& significat Ecclesia tam in officio sancti Michaelis, quam in quotidianis precationibus,seu litanijs,ergo signum est,solum fuisse summum eorum Angelorum,qui nuntiorum munere funguntur.Quia si propter altitudinem mysterij missus fuisset aliquis alterius ordinis,vel hierarchiæ, certè eadem ratione mittendus fuisset omnium supremus, vt supremum mysterium nuntiaret,non ergo est habita ratio magnitudinis mysterij secundum se: sed vt annuntiandi, seu annunciationis eius, & ideò missus est supremus in officio annunciandi.

Gabriel di unæ nuntius incarnationis ex quanā hierarchia fuerit angelorum

Dubium.

Sed ex prædicta ratione, & assertione nascitur dubium, An idem fuerit Gabriel Angelus, qui Danieli apparuit, cap. 8. & 9. & Zachariæ, Lucæ 1. & qui hoc mysterium Mariæ annūciauit? Nam quod idem fuerit. Primum ex eodem nomine colligitur. Deinde hoc affirmant Hieron. Daniel. 8. Irenæ. supra, Ambros. sermo. 63. & Andreas Ierosolym. loco citato. In contrarium vero est. Primo, quia si hic fuit supremus Archangelus, quia ad supremum mysterium nuntiandum mittebatur, non uidetur decuisse, vt ad inferiores legationes mitteretur. Cur enim eiusdem dignitatis nuntius ad Christi, & Ioannis Baptistæ conceptionem nuntiandā mitteretur. Deinde, ex identitate nominis, non potest iudicari, quod fuerit eadem persona: interdum enim diuersæ personæ Angelicæ eodem nomine uocantur, ut notauit Abulens. in 23. c. Exod. q. 81. & in 13. c. Iudicum. q. 35. Et ratio est, quia nomina Angelorum ex officiis, seu ministeriis sumuntur: vnde licet personæ diuersę sint, propter officij similitudinem, eodem nomine appellari contingit. Eo vel maximè, quod idem nomen iuxta varias Ethimologias potest diuersa mysteria, seu diuersas proprietates indicare, ideoque & diuersis personis attribui, vt in præsenti nomine uidere licet. Proclus enim Cyzicenus in quadam homilia, quæ habetur in Conci. Ephes. tom. 6. cap. 7. Gabrielis nomen interpretatum dicit idem sonare, quod *Deus, & homo*, quæ Ethymologia (si vera est) accommodatissima est ad huius mysterij nuntium nominandū. Theoph. vero Luc. primo interpretatur, idest, *Homo Dei*, seu, *vir Dei*, quo modo accommodari potest ad eum Angelum, qui cum Daniele loquebatur. Hieronymus autem Daniel. 8. & lib. de nominibus Hebraicis in Lucam, & Bernard. homil. 3. in *Missus est*, & Euseb. Emis. homil. in idem Euang. interpretātur, *fortitudo Dei*, seu *robustus Dei*, Quæ interpretatio huic etiam mysterio maximè quadrat.

Res sanè videtur incerta, non oportet tamen à communiori Patrum sensu discedere, nec in scriptura sacra ambiguitatem illam, seu diuersitatē personarū Angelicarum sub eodem nomine, sine sufficienti fundamento introducere. Quamuis ergo hic Gabriel supremus sit Archangelorum omniū, & ideo ad supremum Dei opus nuntiandum missus fuerit: non est aliquod inconueniens, quod aliquid aliud aliquando nuntiauerit, & præsertim, quia omnes aliæ legationes, quæ de hoc Angelo leguntur, ad hoc mysterium specialiter ordinabantur. Nam Danieli nuntiauit tempus aduētus Christi, & præclarum illud signum septuaginta hebdomadarum dedit. Zachariæ verò dixit illa verba *Ipse præcedet ante illum*, idest ante Christum, *in spiritu, & virtute Eliæ*, In quibus significauit, iam proxime instare Christi aduentum. Ex quo etiam uerisimile est, quod Bernard. supra indicat, eundē fuisse Angelum, qui Matthæi primo, & 2. Ioseph apparuit, & qui Virgini filium nūtiauerat. Quia totum illud erat ueluti vnum ministerium, ad eūdem proximum finem ordinatum.

SECTIO II.

Utrum Angelus Virgini apparuerit in specie visibili, atque humana, & de perfectione reuelationis Virgini factæ,

Ratio dubitādi est, quia verisimile est factam fuisse Virgini reuelationem perfectissimam, tum propter mysterij altitudinem, tum propter ipsius Virginis perfectionem, maximamque capacitatem, sed reuelatio eò est perfectior, quò intellectualior, purior, & abstractior ab omni sensu, imaginariaque visione, vt docet D. Thom. 22. q. 174. articu. 2. & 3. vnde inter reuelationes, quæ aliquo modo concernunt sensum, seu per illum fiunt, illa erit perfectior, quæ abstrahit à sensu exteriori, & in ipso interiori fit, quia hęc magis ad intellectualem accedit, ergo hæc reuelatio Virgini facta, vel fuit purè intellectualis, vel saltē ab exteriori sensu abstracta, ergo non fuit necesse, vt Angelus illius reuelationis nuntius externo sensui in humana specie apparuerit.

Angelus in specie visibili apparuit Virgini.

Nihilominus certum arbitror esse, Gabrielem in specie humana, exteriusque sensibili apparuisse Virgini. Quod primo fundari potest in illis verbis Luc. 1. *Ingressus Angelus ad eam dixit*, & postea, *dixit autem Maria*, ac tandem condit, *& discessit Angelus ab ea*. Ille enim ingressus, & discessus corporalem motum indicat. Illa etiam mutua collocutio, sensibilis sine dubio erat. Quis enim dubitet, beatam Virginem sensibili voce esse locutam? loquebatur ergo ad eū, qui sensibiliter audire apparebat, quique eodem modo loquebatur. Secundo est hæc sententia sanctorum. Ambros. libr. 1. de officijs, c. 8. & libr. 1. in Luc. Orig. homil. 4. in Luc. Euseb. Emis. dicta homil. in *Missus est*, & Petr. Chrysolog. serm. 140. Hieron. tom. 1. epist. 7. ad Lætam de institutione filiæ, & epist. 22. ad Eustoch. de custodia virginita. circa finem. Optimè August. sermo. 14. de natiuitate, cuius verba hic retulit D. Th. in argumēto, *sed contra*. Tertiò, ratio potissima est, quia ita placuit Deo, qui Angelum mittebat. Congruentiæ vero, & coniecturæ sunt optimæ, quas D. Thom. affert. Summa earum est, quia hic erat modus suauior, & humanæ naturæ accommodatior. Sic enim Angelus præsentia sua quodammodo repræsentabat eum quem nuntiare veniebat, Virginemque non solum in mente: sed etiam in corporeis sensibus poterat recreare, & confortare. Ac denique hic reuelationis modus non impediebat, sed potius ad perfectiorem Virginis cognitionem, & fidem iuuare poterat.

Virgo angelū ī sua essentia vidit.

Secundo probabiliter credi potest, Angelum nō tantum in externa specie, sed etiam in sua substantia apparuisse, ac uisum esse à B. Virgine D. Thom. hic art. 3. ad primum non putat esse consentaneū statui viatoris, quod B. Virgo Angelum per essentiā viderit, sed licet verum sit hoc esse supra ordinarias leges hominum viatorum, tamen non est dubium, quin viatori homini hęc visio cōmunicari possit, cū etiam ipsius Dei intuitio ex priuilegio singulari interdum tribui possit, vt de Paulo, & Moyse idem D. Thom. sentit. Quod si hæc clara Angeli cognitio potuit facile B. Virgini tribui, cur non erit verisimile illi esse datam? legimus enim aliquibus alijs sanctis, seu virginibus datum esse interdum vt Angelos vel animas clarè, & in substātia sua intuerentur, ergo valde probabile est sæpius hoc esse cōmunicatum B. Virgini eo tempore, quo uiatrix fuit, ergo si aliquando, certe maximè in Annuntiatione huius mysterij, ad hanc cognitionem eleuatā esse credibile est. Deinde hoc expresse affirmat Athanas. (Si tamen liber est eius) in libro quæstionū ad Antioch. q. 12. Quod non aliter confirmat, nisi quia decuit, B. Virginem perfectius videre Angelum, quam antiquos Prophetas, cum illis apparebant.

Obiectio.

Respōsio.

Dices, si B. Virgo clarè Angelum vidisset, non fuisset turbata, nec cogitasset *qualis esset eius salutatio*. Quia clarè vidisset esse Angelum sanctum, & verè Dei nuntium. Respondetur illius turbationis varias causas assignari à Patribus, vt sectione sequēti videbimus. Nunc verò dicimus, si turbatio illa solum fuit admiratio quædam ex summa humilitate proueniens: eo quod præter existimationem, quam de se habebat, tam honorificè salutabatur, potuisse

eam

eam admirationem simul esse cũ clara visione Angelica: si tamẽ (quod probabilius videtur, & textui Euangelico, ac expositioni Patrum magis consentaneum) turbatio illa, & cogitatio fuit, quia non statim cognouit, an salutatio illa a bono spiritu proficisceretur: dicendum consequenter est, Angelum in principio tantum in specie visibili se ostendisse: postea verò, & fortasse quando dixit illa verba: *Ne timeas Maria*, diuina virtute factum esse, vt vsque ad intuendam substantiam Angeli fuerit eleuata. Quo factum est, vt statim omnino sedata fuerit turbatio, & intentissimo animo illum audierit.

Ad difficultatem ergo in principio tactam, respondet hic D.Thom. ad primum, & secundum visionem intellectualem esse perfectiorem, quam imaginariam, si hæc sola sit, si autem cum imaginaria intellectualis concurrat perfectius hoc esse. Et eadem ratione dicit perfectiorem esse reuelationẽ, quæ fit per externos sensus, quam quæ fit sola imaginaria visione, quia cũ sensibus externis concurrit, & operatur simul imaginatio, moltumque ab illis iuuatur, vt rem certius, & distinctius apprehendat. Quam doctrinam confirmat ex August. lib. 12. Gene. ad lit. ca. 9. & eandem indicat Chry. hom. 4. in Matth. Vbi hac ratione ostendit, perfectiorem fuisse reuelationem factam Virgini, quàm Ioseph, cum ei Angelus in somnijs apparuit. Ne tamẽ doctrina hæc pugnare videatur cum eodem D. Tho. in citato loco, ex Secunda Secundæ, aduertere oportet, reuelationem intellectualem propriè dici, quæ nõ habet ortum à sensu, vel imaginatione, sed immediatè fit ipsi intellectui per lumen infusum, & species intellectuales, vel denuo infusas, vel præexistentes, & diuina virtute ad supernaturalem

Reuelatio intuitiua gemina. aliquam apprehensionem, seu conceptionem faciẽdam applicatas: & hoc genus reuelationis dupliciter fieri potest. Primo eleuãdo intellectum ad cognoscendum sine operatione phantasiæ, & hic modus est valde extraordinarius, quia non est accommodatus animæ vnitæ corpori passibili, & ideo raro, & tantum ex singulari priuilegio conceditur. Aliter igitur fit hæc reuelatio modo magis humano, & cooperante phantasia ipsi intellectui, non tã quia motus fit ab ipsa, quam quia ipsam mouet, & applicat, vt secũ operetur. At verò imaginaria, seu sensibilis reuelatio dicitur, non quia ad intellectũ non pertingat, (illa enim est valde imperfecta, & vix meretur propheticæ reuelationis nomen) sed quia primario fit per sensibilem aliquam, vel imaginariam repræsentationem, ea qua oritur mentis conceptio illique quodammodo commensuratur. Prior ergo intellectualis reuelatio ex suo genere perfectior est, quia est abstractior, & spiritualior, & hoc modo locutus est D. Thom. in Secunda secundæ, si tamẽ simul cum illa cognitione sensus etiam concurrant, & ad hoc etiam diuinitus iuuentur, nihil de perfectione minuetur, sed potius augebitur, & hoc est, quod D.Th. hic docet. Vnde sentit ita factum esse in hac reuelatione Virgini facta, quod explicandum superest.

Aduertendum ergo secundo est, in hac reuelatione distinguendam esse personam loquentem, à mysterio reuelato. De persona, scilicet, de Angelo Gabriele, iam dictum est, cum qua intellectuali perfectione Virgini patefactus est. De mysterio autem ipso. Primo, non oportuit, vt saltem antequã esset peractum, clare, & prout in se est Virgini demonstraretur: imò nec necessarium fuit, vt ei reuelaretur illo intellectuali modo, qui omnino abstrahit à cooperatione phantasiæ, quia oportuit, vt prius illud per fidem crederet, modo accommodato homini viatori Secundo non est illi reuelatum hoc mysterium reuelatione imaginaria propriè dicta, sed reuera intellectuali. Quia nulla sẽsibilis imago sen-

A sibus, vel imaginationi eius obiecta est, per quam mysterium conciperet, sed nuda veritas est menti proposita, quãuis medio auditu, verboque sensibili, qd non repugnat intellectuali reuelationi. Quia auditus est sensus disciplinæ, vnde per illum excitari potest intellectus, vt sub lumine diuino interius cooperante, tam perfecte apprehendat obiectum, ac si immediatè illi proponeretur (agimus enim de apprehensione seu cõceptione abstractiua, quæ per species alienas fit, & est fidei accommodata) hæc igitur conceptio perfectissimè fit per auditũ, quia verba sunt expressa signa intelligibilis veritatis, quibus optimè mens instruitur, & mediatibus illis facile potest ad intellectualem cognitionem abstractiuam perfectè eleuari. Hoc igitur modo propositum fuit hoc mysterium Virgini per verba Angeli, quibus excitata mens eius, & diuina virtute, & lumine interius eleuata, & adiuta, perfectissimè concepit mysterium ipsum, quantum per fidei

Mysterium incarnationis quomodo Virgini fuerit ab Angelo propositum.

B cognitionem fieri poterat, & ita habuit, quidquid perfectionis est in intellectuali reuelatione, & præterea sensus eius, & imaginatio per sensibilia verba adiuta fuerunt, vt facilius, ac melius possent ad intellectualem conceptionem cooperari. Tertio dixi hæc intelligenda esse de reuelatione huius mysterij, quatenus Virgini facta est antequam in ipsa perficeretur, quia si loquamur de illo tempore, seu momento in quo post plenam fidem, & consensum Virginis, Verbum in ea factum est caro, non est incredibile eleuatam esse mentem eius, vt statũ viatoris quodammodo transcenderet, & mysteriũ, atque adeò Deum, prout in se est, & prout est humanitati coniunctum, clare uideret. Hoc enim beneficium, ac priuilegium sæpius in hac vita mortali esse Virgini concessum, autores graues docuerũt, vt infrà in proprio loco commodius dicemus. Si quod autem tempus in hac uita potuit esse opor-

C tunum ad suscipiendum hoc beneficium, uidetur sane illud fuisse, in quo post eximiam fidem, admirabilem obedientiam, & humilitatem, mater Dei fieri meruit. Est ergo hoc pium, & probabile, quan uis incertum.

SECTIO III.

Qualis fuerit perturbatio ex locutione Angeli in Virgine facta, vnde ve orta.

VT explicemus, quis, & qualis motus hic perturbationis fuerit, a causa, & radice eius initium sumamus. Traduntur autem a Patribus variæ causæ, quas D.Thom. hic solut. ad 3. artic. 3. tetigit. Prima, est quasi naturalis, quia cum mens hominis

D eleuatur ad videndam rem insolitam, & præsertim superioris ordinis, pars inferior quodammodo debilitatur, & inde oritur huiusmodi perturbatio. Quæ sane causa nonnihil adiuuat, considerata humanæ naturæ fragilitate, non tamen satis est, ad rẽ præsentem explicandam. Quia perturbatio Virginis non fuit posita in debilitate, aut defectu virium corporis, sed in aliquo animi affectu, timoris, pudoris, aut admirationis. Vox enim, *Turbata est*, hoc proprie significat, & verba euangelij propriè intelligenda sunt, cum commode possint. Vnde Angelus respõdit, *Ne timeas Maria*, q̃ verba propriè timorem significant. Responderi potest ea doctrina Caietani hic artic. 3. verum esse turbationẽ fuisse in animo, ortam tamen fuisse ex necessitate materiæ, idest, ex infirmitate corporis, quod debilitatur, dum anima multum ad superiora intendit. Sed hęc doctrina (ut mihi quidem videtur) non potest ad Virginis turbationem commode applicari. Quia quando perturbatio oritur ex hac debilitate, & necessitate, non fit sine aliqua motions indeliberata

ta præueniente rationem, vel sine falsa aliqua apprehensione, & imaginatione, hæc autem imperfectio nullo modo est Virgini tribuenda. Assumptum declaratur, quia cum perturbatio oritur ex necessitate materiæ, non est in potestate hominis illam præuenire, immo vix est sui compos, vt libere possit cogitare, & discurrere. Et confirmatur ex diuerso modo, quo hæc perturbatio Virginis, & alia Zachariæ narratur eodem cap. Luc. 1. vel de Daniele, Daniel 10. De illo enim non dixit Euangelista turbatũ fuisse: sed addit: *& timor irruit super eum*, idest præuenit, & præoccupauit ipsum: de se verò dicit Daniel. *Non remansit in me fortitudo: sed species mea mutata est in me, & emarcui, neque habui quidquam virium.* At vero Beatissimæ Virgini, nihil huiusmodi accidisse dicitur, sed potius, tãta animi moderatione, & constantia fuisse turbatam, vt simul *cogitaret, qualis esset ista salutatio.* Vnde eleganter Bernar. homil. 3. *Turbata est, sed non perturbata turbata est, & non est locuta, sed cogitabat, qualis esset ista salutatio. Quod turbata est, verecundia fuit virginalis: quod non perturbata, fortitudinis, quod tacuit, & cogitauit, prudentiæ.* Non fuit ergo illa turbatio motus aliquis indeliberatus ex motione corporis, seu inferioris appetitus prouentiens, sed fuit rationabilis quædam admiratio, & prudens timor, ortus ex attentissima cogitatione, & ponderatione eorum, quæ audiebat, & videbat. Et confirmatur a signo, nam statim, ac Angelus dixit, *Ne timeas Maria*, deposuit omnem timorẽ, totamq; illius legationem quieto animo audiuit, & prudenter respondit, *Quomodo fiet istud?* signũ ergo est non fuisse conturbatam, nec inuoluntaria aliqua affectione commotam.

Perturbatio Virginis in annuntiatione qualis.

Ex quibus præterea colligitur, non corporis imperfectionem: sed animi potius virtutem, & perfectionem, fuisse huius turbationis radicem, & causam, quæ duplex assignatur a Patribus: Prima est, quam D. Thom. 2. loco posuit verecundia virginalis, vt Bernardus etiam paulo antea citatus dixit. Hæc verò causa dupliciter explicatur, 1. vt hęc perturbatio orta sit solum ex visione Angeli in viri, & iuuenis specie. Ita indicat Ambr. 1. lib. in Luc. *Trepidare virginum est & ad omnes viri ingressus pauere*, & latius lib. 1. de offic. c. 18. *Salutata*, inquit, *ab Angelo tacet, & mota est ad introitum eius, quia ad virilis sexus speciem peregrinam, turbatur aspectus virginis*, & li. 2. de Virginib. in princ. indicans obiectionem, cur B. Virgo angelicis visitationibus assueta viso Angelo turbata fuerit? sic tacitè respondet. *Gabriel eã, vbi reuisere solebat, inuenit, & Angelum Maria quasi viri specie mota, trepidauit, quasi non incognitum audito nomine recognouit, ita peregrinata est in viro, quæ non est peregrinata in Angelo.* Quib. verbis significat, solitã quidem fuisse Virginem habere angelicas reuelationes: non vero externas, & in sensibili specie viri. Quod etiam sensit Hieron. epist. 7. ad Lætam, dicens, *Ideo forsitan timore perterrita est, quia virum, quem non solebat aspexit*, & epist. 22. ad Eustoch. *Quæ hominem formidabat, cum Angelo loquebatur intrepida*, & huic sẽsui sic explicatæ fauet lectio Græca, quæ hẽt verbum, *vidisset*, vbi Latina legit, *audisset*, scilicet, *Quæ cum vidisset turbata est.* Alio vero modo explicatur, hæc ratio, qđ scilicet ex pudore virgineo, & castissimo turbata fuit non tamen propter visionẽ solã Angeli sed in sermone eius, & salutatione, quę blanda, suauis, & inusitata apparebat, & ideo, *cogitabat, qualis esset ista salutatio.* Ita explicat Euseb. Emiss. homil. in *Missus est*, in sermo. 4. quatuor temp. aduentus, vel certe vtrumque iungi potest, nam videndo iuuenem fortasse turbari cępit: magis autẽ audiendo. Quod Bernard. supra indicauit, & magis Damasce. orat. 1. de natiuitate Virginis circa fin. dicẽs. *Ita comparata eras, vt ad te nullus viri accessus pateret. Testis est metus ille, in quẽ ex inusitato Angeli eloquio incidisti.*

Perturbationis virgineæ in annuntiatione angelica radix, & causa.

Secunda causa huius turbationis fuit humilitas. Cum enim B. Virgo esset summè humilis, & nihil magnificum de se cogitaret, audiens inusitatam, & honorificentissimam salutationem, in magnam admirationem rapta, *cogitabat qualis esset salutatio.* Et hanc etiam causam indicat Ambros. supra dicens, *salutationis nouam formam mirabatur, nusquam enim erat lecta, vel audita*, & sumpsit ex Orig. homil. 6. in Luc. qui addit, *salutationem nouam, & peregrinam, eã terruisse.* Indicat etiam Hierony. seu Sophron. sermo. de assumptione, & P. Chrysol. ser. 140. Et hanc causam maximè videtur probare D. Tho. qui duo notatione digna considerauit. Primum, in art. 4 ad primum, Angelum annunciationem suam ab huiusmodi salutatione inchoasse, vt Virginem attentissimã redderet. Nihil enim magis ad attentionem mouet, quam admiratio: nihil vero personam humilem magis in admirationem rapit, quam propria laudatio. Alterum est in ar. 3 huiusmodi turbationem, non semper vitari, sed merito interdũ permitti in diuinis reuelationibus, propter altiores causas, quia eadem diuina reuelatio, statim reddit animum pacatum, & confortatum, sicut hic fecisse Angelum legimus, illis verbis, *Ne timeas Maria.* Quod notauit etiam Orig. hom. 4. in Luc. & Amb. lib. 1. in Luc. capite de apparitione Angeli, in vltimis verbis. Vnde obiter colligit D. Thom. prudens documentum, ad reuelationes boni, uel mali spiritus discernendas. Nam quæ sũt a bono spiritu, licet in principio turbent, statim vero pacem, & quietem pariunt, quæ vero sunt a malo spiritu, & perturbant animum, & inquietum relinquunt.

SECTIO IIII.

Vtrum Beata Virgo in Angelica annunciatione statim Christum conceperit.

QVāuis de modo huius cõceptionis in sequentibus dicturi simus, non tamen potuit hæc quæstio hoc loco prætermitti, quia ad intelligendam exacte annunciationem Angelicam, omnino videtur necessaria. Vnum ergo inter Catholicos certum est, scilicet, B. Virginem cõcepisse Verbum diuinum antequam Angelus ab ea discederet: hæc est. n. communis sententia sanctorum, quos statim referam. Vnde Greg. lib. 18. moral. cap. 36. *Nunciante*, inquit, *Angelo, & adueniente spiritu, mox verbum in vtero, & intra vterum Verbum caro*, & propter hanc causam dixit Damasc. lib. 4. cap. 15. conceptionem, *per aurem* contigisse. Et nonnulla coniectura huius rei habetur in Euangelio, statim enim ac finita est annuntiatio Angeli, B. Virgo cum festinatione iuit ad visitandam Elisabeth: & tamen iam erat mater domini, ut testantur illa verba. *Vnde mihi, ut ueniat mater domini mei ad me?* iam ergo conceperat Christum, & Deum, ergo signum est, statim in ipsa annunciatione angelica concepisse. Ratio vero est, quia illa conceptio simul inchoata est, & perfecta, (vt infra dicemus) fuit autem statim incepta, quia ad hoc mittebatur Angelus, & spiritus sanctus erat causa efficax, & paratissima, & ideo statim illam perfecit.

Virgo ante discessũ annunciãtis angeli Christum concepit.

Difficultas vero est, quo tempore, vel post quæ verba, facta sit hæc conceptio. Fuit enim multorũ Patrum sententia facta esse, vel illis verbis salutationis Angelicæ. *Aue gratia plena dominus tecum*, vel ante illa. Ita dicit Petr. Alexandrinus in libro de Deitate, vt refertur in Conc. Ephes. tom. 2. capit. 7. & in Concil. Calcedon. act. 1. sub hoc titulo.

Nice-

Nicene synodi fides, vbi sic ait: *Et verbū caro factū est, & habitauit in nobis:tū videlicet, cum Angelus sacram Virginem eiusmodi oratione salutauit, Aue gratia plena dominus tecum. Hoc est, Deo Verbum, nunc tecum est.* Nam illa Gabrielis salutatio Deum Verbum in vtero virgineo natum, & carnem factum insinuat. Vnde Chrysostomus, in Liturgia, circa medium, sic inquit, *Gabriele diceate tibi, Virgo Aue, cum voce incarnatus est omniū Deus in te sacrosancta arca.* Et eodem modo loquitur Nicephor. lib. 1. hist. cap. 8. & in eandem sententiā scribit August. sermo. 14. de natiuit. vbi introducit Beatam Virginem sic loquentem de Gabriele Archangelo, *Visitauit, & perturbauit me, salutauit, et grauidauit, dixitque mihi, Aue gratia plena, Dominus tecum, Dominus, inquit, tecum, sed plus quam mecum, in me autē licet sis Dominus, me metipsum creauit Dominus. Ita est Dominus tecū, ut sit in corde tuo, sit in vtero tuo, adimpleat mentem tuam, adimpleat carnem tuam.* Sentit ergo statim factum fuisse mysterium, quando Angelus dixit illa verba. Et idem sentiunt omnes, qui verba illa exponunt de existentia Domini in Virgine per Verbi conceptionem, vt sentit Bernard. hom. 3. in *Missus est*, dicens, *Dominus tecum non solum mente, sed etiam ventre.* Et Lauren. Iustinian. sermo. de annunciatione, & August. ser. 2. de annuntiatione. Pet. Dam. ser. 1. de natiuitate Virginis.

Certa tamen sētiā est, B. Virginem non concepisse diuinum Verbum, donec suum præbuit consensum, illum q; illis verbis explicuit, *Ecce ancilla domini fiat mihi secundum verbum tuum.* Itaque in eo momēto, in quo finita sunt illa uerba, perfecta fuit conceptio, & non antea. Et quidem, quod non fuerit dilata conceptio vltra illud instans, constat satis ex principio huius sectionis. Nam statim subdit Lucas, *Et discessit ab illa Angelus.* Diximus autē prius quam discessisset, conceptionem fuisse perfectam. Deinde, quia iam nihil deerat, vt Spiritus sanctus suum opus inchoaret, propter quod Angelum miserat, statim ergo illud inchoauit, simul autem ac inchoauit, perfecit, vt nunc suppono ex statim dicendis. Quod vero ante illud momentū non fuerit facta conceptio, ex discursu Euangelij constat. Et in primis, non fuisse factam per prima verba salutationis Angelicæ, patet, ex verbis, quæ postea cap. 2. dicit Lucas narrans mysterium circuncisionis, *& vocatum est nomen eius Iesus, quod vocatum est ab Angelo prius quam in vtero cōciperetur.* Hinc enim euidenter constat, quando, Angelus dixit illa uerba, *Et vocabis nomen eius Iesum*, nondū Christum fuisse conceptum. Quod satis ostendunt ipsa verba Angeli, quia post verba salutationis subdidit, *Ecce concipies in vtero, & paries*, vtrumq; de futuro, quia tetera tam non erat facta conceptio, quam partus, postea vero interrogante Virgine, *Quomodo fiet istud?* iterum de futuro inquit Angelus, *Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi, Quod enim ex te nascetur sanctum*, & vsque ad illud, *Quia non erit impossibile apud Deum omne verbum*, ergo in toto illo tempore nondum erat perfectum, sed expectabatur mysterium. Statim vero prorupit Deipara in illa verba, *Ecce ancilla Domini*, ergo ante illa nō est peractū mysterium.

Quo tempore puncto Christum Virgo concepit.

Dices, saltem fuisse perfectum, antequam B. Virgo hæc verba proferret, vel inchoaret, quia iam prius interius consenserat, nam ex interiori consensu, & obedientia illa verba manarunt. Sed non expectabatur, nisi eius cōsensus, ergo statim ante prolationem verborum perfectum est mysterium. Quod enim voluntatis consensus expectaretur, cū ueniens fuit propter rationes, quæ in articulo primo explicatæ sunt. Quod autem usque ad externū consensus expressionem mysteriū differretur, non videtur necessariū, quia Spiritus sanctus, qui futurus erat autor huius operis, mētem Virginis intuebatur. Respondetur, licet verum sit, interiorem cōsensum dicto modo præcessisse, nihilominus tamen oportuisse exterius sensibiliter exprimi, vt Angelo, cum quo B. Virgo more humano loquebatur, innotesceret. Sicut enim voluit Deus hoc mysterium perfici petendo coonsensum Virginis per Angelum: ita etiam decuit, vt non perficeretur, donec B. Virgo suum consensum Angelo declararet. Et hæc sententia est communis Patrum, vt videre licet in Damasceno lib. 3. de fide. cap. 2. August. sermo. 2. de Annuntiatione, optimè Rupert. Abbas li. 1. de operib. Spi. san. c. 9 Euthy. Luc. 1. *Discessit*, inquit, *Angelus ab ea, simul ac iam per verbum suū conceperat.* Et hæc est communis Patrum expositio eo loco. Citantur etiam, quædam verba Anastasij Pap. in fragmento cuiusdam epistolæ, quæ habetur x. tom. concilior. post Breuiarium Liberati, ante Conc. Arueernēse, quibus expresse dicit statim post illa verba, *Ecce ancilla Domini*, Verbum *ædificasse sibi templum, & vnisse.*

Obiectio.

Responsio.

Nec credendum puto, Patres in priori expositione citatos contra hanc veritatem sensisse, ac do cuisse, quia non est verisimile, in re clara, tamque aperte Euangelio contraria, esse deceptos. Sed primum intendunt docere, conceptionem esse perfectam in toto illo colloquio salutationis angelicę, & totum illud comprehendunt in primis illis verbis salutationis. Deinde ad summum uolunt, Angelū in illis verbis, *Dominus tecum*, indicasse conceptum, eo sensu, quo D. Th. supra art. 4. explicuimus, explicant autem illa verba de præterito, ac si mysterium iam tunc esset factum, vel quia loquuntur de toto illo colloquio, ac de vno momento, vel quia iā ita res instabat, ut quasi facta censeretur, præsertim quia more prophetico potest rectè intelligi dixisse Angelus, rem, quam certo sciebat statim futuram ac si iam esset facta.

SECTIO V.

Quo loco, & tempore facta sit hac Annuntiatio.

Principio, de anno in quo perfectum est hoc mysterium, nihil ferè dicendum superest: satis enim diffusè in præcedenti tomo circa q. 4. D. Th. art. 4. tractauimus, quo anno ab orbe condito facta sit incarnatio, de mense autem, & die, ecclesiastica traditio habet factam esse octauo Calendas Aprilis, eodem nimirū die, quo primus homo formatus est, vt ibidem diximus, & Patres retulimus, & videri potest Athana. li. quæst. ad Antioch. q. 17. Chrys. homil. 1. in Lucam. August. serm. 18. de natiuitate, & libr. 83. quæstionum. q. 56. Quibus addi potest Concil. Florent. in decreto Eugen. 4. vbi præscribit Armenis, vt illo die festum Annunciationis celebrent. De hora vero in qua hæc annuntiatio Virgini facta est, nihil in sanctis Patribus, vel antiquis autoribus dictum inuenio. Noonulli tamē ex recentioribus scribunt venisse Angelum ad Virginem in principio noctis, sumentes argumētum ex consuetudine Ecclesiæ, quæ illa hora signum præbet ad Virginem salutandam. Nam in vita S. Bonauent. refertur, eum hac de causa motum, hoc à Pontifice obtinuisse. Sed hæc leuis est coniectura, nam etiam summo manè datur signum ad Virginem salutandam, qua hora, Albertus magnus super Missus est dixit, Angelum ingressum esse ad Virginem, nescio tamen quo fundamento, nam etiam in meridie in multis ecclesijs datur signum ad salutandā Virginem. Vnde si hoc signum datur in memoriā incarnationis Dominicę, vel id fit diuersis horis, quia

Incarnationis Christi dies.

A quia de hora certa non constat, vel certe, quia non esset alia hora commoda, vt huiusmodi signũ posset omnibus fidelibus præberi. Igitur si coniectura vti licet, verisimile est, eadem hora annunciationem factam fuisse, qua Christus fuit natus, ut nouem integris mensibus in vtero matris habitauerit: hoc enim ad perfectionem conceptionis expectate uidetur, & est magis consentaneum traditioni Patrum & ecclesiæ, quam infra videbimus, tractando de Christi natiuitate, vbi etiam dicemus, media noctis hora Christum fuisse natum, propter quod ecclesia accommodat illa verba Sapient. 18. *dum medium silentium tenerent omnia*, &c. Vnde videtur concludi eadem hora fuisse annunciationem factam, ad quam non minus, immo magis accommodari possunt sequentia verba, *Dum nox in suo cursu mediũ iter haberet, omnipotens sermo tuus de cælo a regalibus sedibus uenit*. Proprius enim dicitur Verbum descendisse de cœlo per incarnationem, quã per natiuitatem suam. B Nec uero est, cur existimetur intempestiua illa hora noctis, ut in ea Angelus Virgini appareret. Nam verisimile potius est solitam fuisse Virginem in secretiori loco domus suæ, maiorem noctis partem in diuina cõtemplatione trãsigere, & aliunde, propter quietem, silentium, ac secretum noctis, fuisse illud tempus aptissimum, vt in eo hoc mysterium fieret.

Incarnationis hora.

Locus, vbi facta est annunciatio.

Secundo, nihil superest, quod de loco dicamus, contemnenda enim est hæreticorum impudentia, dicentium non inuenisse Angelum domi Virginẽ; sed per plateas vagantem. Quod sine fundamento temerariè fingunt, solum ut Virgini detrahant, cũ tamen Lucas expresse dicat, *& ingressus Angelus ad eam*. Vnde omnes Patres supra citati sentiũt locum illum fuisse domum, & cubiculum Virginis, ubi orationi uacans, & fortasse aduentum Messiæ desiderans, ac postulans, inuenta est. Refert autem Beda libr. de locis sanctis, capit. 16. in illo loco, vbi hæc annunciatio facta est, ædificatam fuisse eccle- C siam. Immò certa traditione constat, domicilium illud, seu cubiculum Beatæ Virginis, post Christi in cęlos ascensum, ab Apostolis, & Christianis omnibus fuisse in summa religione habitum, & in templum ad sacra facienda fuisse consecratũ, propter multa, & ingẽtia mysteria in eo perfecta. Fuit enim (ut creditur) domus illa domicilium B. Annæ, & in eo B. Virgo nata est, Christusque conceptus, & saltem usque ad fugam in Aegyptum educatus. Nam de tempore post reditum ex Aegypto; licet Canisius cum Baptista Mantuano censeat, in eadem domo Virginem, & Christum habitasse, mihi tamen dubia res est, quia Beda in citato loco refert fuisse in Nazaret ædificatam aliam ecclesiam in illa domo, in qua Christus post reditũ ex Aegypto usque ad grandiorem ætatem educatus est. Sed illa prior fuit semper sanctior, ac celebrior habita, & nunc etiam est in ecclesia celeberrima. Nam eadem illa domus, in qua hæc annuntiatio facta D est, ministerio Angelorum primum in Illyricum, postea in Italiã translata est, & usque ad præsentem diem perseuerat, & *Lauretana Ecclesia* appellatur & in summa religione habetur, ut ex uariis historiographis eruditè tractat Canis. li. 5. de B. Maria. c. 25. Denique illud non omittam, domum hãc fuisse sitam in ciuitate Nazareth (ut ex euangelio constat) & inde fuisse Christum *Nazareum* uocatũ, ut notat Hiero. li. de locis Hebrai. in Nazareth. Neq; obstat, quod illa ciuitas erat in Galilæa, quæ ad Tribum Iuda nõ pertinebat. Quia ut notauit Abulẽs. Matt. 2. q. 88. post decẽ Tribuum dispersionem Iudæi, qui ex captiuitate Babylonica redierãt, totam illam terram occuparunt, & ita multi ex Tribu Iuda ex qua erat maior pars eorum, qui redierunt, extra Iudæam domicilia, & possessiones habebant.

Lauretana domus

Obiectio. Respons.

A

QVÆSTIO XXXI.

De conceptione Saluatoris quoad materiam, de qua corpus eius conceptum est, in octo articulos diuisa.

Einde considerandum est de ipsa conceptione Saluatoris. Primo, quantum ad materiam, de qua eius corpus conceptum est. Secundò, quantum ad conceptionis autorem. Tertiò, quantum ad modum, & ordinem conceptionis.

Circa primum quæruntur octo.

Primò, vtrùm caro Christi fuerit sumpta de Adam. B

Secundò vtrum fuerit sumpta de Dauid.

Tertiò, de genealogia Christi, quæ in Euangelijs ponitur.

Quartò, vtrum decuerit Christum nasci de fęmina.

Quintò, vtrum fuerit de purissimis sanguinibus Virginis corpus eius formatum.

Sextò, vtrum caro Christi fuerit in antiquis Patribus, secundum aliquid signatum.

Septimò, vtrùm caro Christi in Patribus fuerit peccato obnoxia.

Octauò, vtrùm fuerit decimata in lumbris Abrahæ.

ARTICVLVS PRIMVS.

C

Vtrum caro Christi fuerit sumpta de Adam.

D primum sic proceditur. Videtur, quod caro Christi non fuerit sumpta ex Adam. Dicit enim Apostolus, 1. ad Corin. 15. Primus homo de terra, terrenus, secundus homo de cælo, cælestis. Primus autem homo est Adam, secundus est Christus. Ergo Christus non est ex Adam, sed habet ab eo distinctam originem. 168

2. Præterea, Conceptio Christi debuit esse maximè miraculosa. Sed maius est miraculum, formare corpus hominis ex limo terræ, quam ex materia humana, quæ de Adam trahitur. Ergo videtur, quod non fuerit conueniens Christum ab Adam carnem D *sumpsisse. Ergo videtur, quod corpus Christi non debuerit formari de massa humani generis deriuata ab Adam, sed de aliqua alia materia.*

3. Præterea, Peccatum in hunc mundum intrauit per vnum hominem, scilicet per Adam: quia omnes in eo originaliter existentes, peccauerunt: vt patet Romanorum 5. Sed si corpus Christi fuisset ab Adam sumptum, ipse etiam in Adam originaliter fuisset, quando peccauit. Ergo peccatum originale cõtraxisset, quod non decebat Christi puritatem. Non ergo corpus Christi est formatum de materia sumpta ab Adam.

Sed contra est, quod Apostolus dicit ad Hebræos, 2. Nusquã Angelos apprehendit, scilicet filius Dei: sed semen Abrahæ apprehendit. Semen aũt Abrahæ sum-

ba sumptum est ex Adam. Ergo corpus Christi fuit formatum de materia ex Adam sumpta.

Respondeo dicendum, quòd Christus humanam naturam assumpsit, vt eam à corruptione purgaret. Non autem purgatione indigebat natura humana, nisi secundum quod infecta erat per originem vitiatam, quæ ex Adam descendebat. Et ideo conueniens fuit, vt carnem sumeret ex materia ab Adam deriuata, vt ipsa natura per assumptionem curaretur.

Ad primum ergo dicendum, quod secundus homo, id est, Christus, dicitur esse de cælo, non quidem quantum ad materiam corporis: sed vel quantum ad virtutem formatiuam corporis eius, vel etiam quantum ad ipsam eius diuinitatem. Secundum autem materiam corpus Christi fuit terrenum, sicut & corpus Adæ.

q. 29. ar. 1. ad 2. *Ad secundum dicendum, quòd sicut suprà dictum est, mysterium Incarnationis Christi est: quiddam miraculosum, non sicut ordinatum ad confirmationem fidei, sed sicut articulus fidei. Et ideò in mysterio Incarnationis non requiritur quid sit maius miraculum, sicut in miraculis, quæ fiunt ad confirmationem fidei: sed quid sit diuinæ sapientiæ conuenientius, & magis expediens humanæ saluti: quod requiritur in omnibus quæ fidei sunt. Vel potest dici, quòd in mysterio Incarnationis non solum attenditur mira culum ex materia conceptus: sed magis ex modo conceptionis & partus: quia scilicet Virgo concepit, & peperit.*

ex corp. ar tic. & q. 4. art. 6. *Ad tertium dicendum, quod sicut suprà dictum est, corpus Christi fuit in Adam secundum corpulentam substantiam, quia scilicet ipsa materia corporis Christi deriuata est ab Adam. Non autem fuit ibi secundum seminalem rationem: quia non est concepta ex viri semine. Et ideo non contraxit originale peccatum sicut cæteri, qui ab Adam per viam virilis seminis deriuantur.*

COMMENTARIVS.

IN hoc, & sequentibus articulis multa tractat D. Thom. de quibus in superioribus, vel alia occasione, vel sub alijs titulis, & rationibus disputauit. Et quia in eis locis exposita sunt, curabo diligenter inutilem repetitionem vitare, signando loca in quibus de vnaquaque re dictum sit, & ea solum addendo, quæ ad præsentis textus expositionem fuerint necessaria. In hoc ergo articulo rationem reddit D. Thom. ob quam decuit, Verbum assumere humanam naturam, non ex noua materia, seu ex nihilo creatam, sed ex Adami posteritate formatam. Quam rem attigit etiam supra, quæst. 4. articul. sexto, & à nobis tractata est disput. 15. sect. 1. Primi Tomi. Hic solum addo, ex doctrina huius articuli colligi Christum Dominum, sicut dicitur *filius Abrahæ*, vel *Dauid*, ita in rigore posse dici *filium Adæ*, quia sicut per humanam generationem formatus est ex filia Abrahæ, ita etiam ex filia Adæ. Quia verò Christus non est conceptus per seminalem generationem, ideo non est filius eius quòad culpam, nec quòad originis defe-Christus non debeat dici filius Adæ. ctum, & propterea non solet, nec debet simpliciter appellari *filius Adæ*, quia hæc appellatio solet in malam partem accipi, ad denotandum defectum ex infecta origine participatum.

In solutione ad primum tractat D. Thom. illum locum primæ ad Corinth. 15. *Primus homo de terra, terrenus, secundus homo, de cælo cælestis*, De quo dixit etiam supra, quæst. 5. artic. 1. ad primum & nos, disput. 15. sect. 3. Reliqua in hoc articulo clara sunt.

ARTICVLVS II.

Vtrum caro Christi fuerit sumpta de Dauid.

AD secundum sic proceditur. Videtur, quòd Christus non sumpserit carnem de semine Dauid. Matthæus enim genealogiam Christi texens, eam ad Ioseph perducit, Ioseph autem non fuit pater Christi, vt supra dictum est. Non ergo videtur, quòd Christus de genere Dauid descenderit. 169 q. 28. art. 2. & q. 28. art. 1. ad 2.

2. Præterea, Aaron fuit de tribu Leui, vt patet Exod. 6. Maria autem mater Christi cognata dicitur Elisabeth, quæ est filia Aaron, vt patet Luc. 1. Cum ergo Dauid fuerit de tribu Iuda (vt patet Mat. 1.) videtur, quòd Christus de semine Dauid non descenderit.

3. Præterea, Hierem. 22. dicitur de Iechonia: Scribe istum virum sterilem, nec enim erit de semine eius vir, qui sedeat super solium Dauid. Sed de Christo dicitur Isai. 9. Super solium Dauid sedebit. Ergo Christus non fuit de semine Iechoniæ, & per consequens, nec de genere Dauid: quia Matth. à Dauid per Iechoniam, seriem generationum perducit.

Sed contra est, quod dicitur Rom. 1. Qui factus est ei ex semine Dauid secundum carnem.

Respondeo dicendum, quod Christus specialiter duorum antiquorum patrum filius dicitur esse, Abrahæ scilicet, & Dauid: vt patet Matth. 1. Cuius est multiplex ratio: prima quidem, quia ad hos specialiter de Christo promissio facta est: dictum est enim Abrahæ Genes. 22. Benedicentur in semine tuo omnes gentes terræ. Quod Apostol. de Christo exponit, dicens Galat. 3. Abrahæ dictæ sunt promissiones, & semini eius: non dicit & seminibus, quasi in multis, sed quasi in vno, & semini tuo, qui est Christus. Ad Dauid autem dictum est, De fructu ventris tui ponam super sedem tuam. Vnde & populo Iudæorum, vt Regem honorificè suscipientes, dicebant Matth. 21. Osanna filio Dauid. Secunda ratio est, quod Christus futurus erat Rex, Propheta, & Sacerdos. Abraham autem sacerdos fuit: vt patet ex hoc quòd Dominus dixit ad eum, Gen. 15. Sume tibi vaccam triennem, &c. Fuit etiam Propheta, secundum illud quod dicitur Genes. 20. Propheta est, & orabit pro te. Dauid autem, Rex fuit, & Propheta. Tertia ratio est, quia in Abraham primò incepit circũcisio: in Dauid autem maximè manifestata est Dei electio: secundum illud quod dicitur. 1. Reg. 13. Quæsiuit Dominus sibi virum iuxta cor suum. Et ideò vtriusque filius Christus specialissimè dicitur: vt ostendatur esse in salutem, & circumcisioni, & electioni Gentilium.

Ad primum ergo dicendum, quod hæc obiectio fuit Fausti Manichæi, volentis probare Christum non

A non esse filium David, quia non est conceptus ex Ioseph, vsque ad quem seriem generationis Matth. perducit. Contra quem August. respondet, 23. lib. contra Faustum, quod cum idem Euangelista dicat, & virum Mariæ esse Ioseph, & Christi matrem Virginem esse, & Christum esse ex semine David, quid restat, nisi credere Mariam non fuisse extraneum à cognatione David, & eam Ioseph coniugem non frustra appellatam, propter animorum considerationem, quamuis ei non fuerit carne commixtus: & quod potius propter dignitatem virilem ordo generationum vsque ad Ioseph perducitur? Sic ergo nos credimus etiam Mariam fuisse de cognatione David: quia Scripturis credimus, quæ utrumque dicunt, & Christum ex semine David secundum carnem, & eius matrem Mariam, non cum uiro concumbendo, sed Virginem.

li. 23. ca. 8. post medium tomo 6.

Glos. ord. super 1. c. Matt. & 3. Luc. Aug. ibid. in initio, c. 8.

B Vt enim dicit Hieronym. super Matth. Ex una tribu fuit Ioseph, & Maria: Vnde ex lege eam accipere cogebatur ut propinquam: propter quod, & simul censentur in Bethleem, quasi simul de una stirpe generati.

Matt. 1. super illud: Christ. generatio sic erat. to. 9.

Ad secundū dicendum, quòd huic obiectioni Gregor. Nazian. respondet dicens, quòd hoc nutu superno contigit, vt regium genus sacerdotali stirpi iungeretur, vt Christus, qui rex est, & sacerdos, ab vtrisque nasceretur secundum carnem. Vnde & Aaron, qui fuit primus sacerdos secundum legem, duxit ex tribu Iuda coniugem Elisabeth filiam Aminadab. Sic ergo potuit fieri, vt pater Elisabeth aliquam vxorem habuerit de stirpe David ratione cuius beata Virgo Maria, quæ fuit de stirpe David, esset Elisabeth cognata. Vel potius è conuerso, quod pater beatæ Mariæ de stirpe David existens, vxorem C habuerit de stirpe Aaron. Vel sicut August. dicit 23. contra Faustum. Si Ioachim pater Mariæ de stirpe Aaron fuit (vt Faustus hæreticus per quasdam scripturas apocryphas asserebat) credēdum est, quod mater Ioachim fuerit de stirpe David, vel etiam vxor eius: ita vt per aliquem modum Mariam dicamus fuisse de stirpe David.

li. 23. c. 9. à med. ad fi. tom. 6.

Ad tertium dicendum, quòd per illam autoritatē propheticam (sicut Ambr. dicit super Lucam) non negatur ex semine Iechoniæ posteros nascituros, & ideo de semine eius Christus est. Et quod regnauit Christus, non contra propheticam est: non enim seculari honore regnauit. Ipse enim dixit, Regnum meum non est de hoc mundo.

li. 3. in Lucā circa fi. 2. fol. ante fin. lib. to. 3.

ARTICVLVS III.

D

Vtrum conuenienter genealogia Christi ab Euangelistis textatur.

170 Matth. 1. Luc. 1. 2 3. & 4.

AD tertium sic proceditur. Videtur, quod genealogia Christi inconuenienter ab Euangelistis texatur; Dicitur enim Isai. 53. De Christo, generationem eius quis enarrabit? Ergo non fuit generatio Christi enarranda.

2. Præterea, Impossibile est vnum hominem duos patres habere, Sed Matth. dicit, quòd Iacob genuit Ioseph virum Mariæ. Lucas autem dicit, Ioseph fuisse filium Heli, ergo contraria sibi inuicē scribunt.

A 3. Præterea. Videntur in quibusdam à se inuicem diuersificari. Matthæus nim in principio libr. incipiens ad Abraham, descendendo vsque ad Ioseph, quadraginta duas generationes enumerat. Lucas autem post Baptismum Christi, generationem Christi ponit incipiens à Christo, & perducens generationum numerum vsque ad Deum, ponens generationes septuaginta septem vtroque extremo computato. Videtur, igitur quòd iconuenienter generationem Christi describant.

4. Præterea, quarti Reg. 8. legitur, quod Ioram genuit Ochoziam: cui successit Ioas filius eius: huic autem successit filius eius Amasias, postea regnauit filius eius Azarias, qui appellatur Ozias, cui successit Ioathan filius eius. Matthæus autem dicit, B quòd Ioram genuit Oziam: ergo videtur inconuenienter generationem Christi describere, tres Reges in medio prætermittens.

4. Re. c. 11. ibi sup. c. 12. ibi sup. cap. 14 ibi sup. c. 15.

5. Præterea, Omnes qui in Christi generatione describuntur patres habuerunt, & matres, & plurimi etiam ex eis fratres habuerunt. Matt. autem in generatione Christi tres tantum enumerat matres, scilicet Thamar, Ruth, & vxorem Vriæ; fratres autem nominat Iudæ, & Ieconiæ, & iterum Phares & Zaram. Quorum nihil posuit Lucas. Ergo videntur Euangelistæ inconuenienter genealogiam Christi descripsisse.

Sed contra est autoritas Scripturæ.

Respondeo dicendum, quod sicut dicitur. 2. ad Timot. 5. Omnis scriptura sacra est diuinitus inspirata. Quæ autem diuinitus fiunt, ordinatissimè fiunt: secundum illud Rom. 13. Quæ à Deo sunt, ordinata sunt. C Vnde conuenienti ordine genealogia Christi est ab Euangelistis scripta.

Ad primum ergo dicendum, quod sicut Hierony. dicit super Matth. Isaias loquitur de generatione diuinitatis Christi: Matth. autem enarrat generationem Christi secundum humanitatem. Non quidem explicans modum Incarnationis, quia hoc etiam est ineffabile: sed enumerans patres, ex quibus Christus secundum carnem processit.

Glos. ord. ex Hiero. in c. 1. Mat. in prin. to. 9.

Ad secundum dicendum, quod ad hanc obiectionem, quam mouit Iulianus Apostata, diuersimodè ab aliquibus respondetur. Quidam enim (vt Greg. Nazianz. dicit) dicunt eosd m esse, quos vterque Euangelista enumerat: sed sub diuersis nominibus, quasi binomios. Sed hoc stare non potest: quia Matth. ponit vnum filiorum David scilicet Salomo- D nem. Lucas autem ponit alium, scilicet Nathan, quod secundum historiam libri Regum constat fratres fuisse. Vnde alij dixerunt, quod Matthæus veram genealogiam Christi tradidit. Lucas autem putatiuam, vnde incepit, Vt putabatur filius Ioseph. Erant enim aliqui ex Iudæis: qui propter peccata Regum Iuda, credebant Christum ex David non per reges, sed per aliam eius stirpem hominum priuatorum, esse nasciturum. Alij vero dixerunt, quod Matthæus posuit patres carnales, Lucas verò posuit patres spirituales, scilicet iustos uiros, qui dicuntur patres, propter similitudinem honestatis. In libro verò de Quæstionibus veteris, & noui testamenti, respondetur, quod non est intelligendum, quod Ioseph à Luca dicatur esse filius Heli, sed quòd Heli,

Aug. in li. q. ex nouo test. qu. 56. [illegible] Demonstrare perfectus est.

q. 56 & in alio lib. q. ioci. Cur facta & dicta q. 6. to. 4.

A Heli, & Ioſeph fuerunt patres Chriſti diuerſimodè à Dauid deſcendentes. Vnde de Chriſto dicitur, quòd putabatur filius Ioſeph, & quòd ipſe etiam Chriſtus fuit Heli filius: quaſi diceret quòd Chriſtus ea ratione qua dicitur filius Ioſeph, poteſt dici filius Heli, & omnium eorum, qui ex ſtirpe Dauid deſcenderunt: ſicut Apoſtol. dicit Roman. nono. Ex quibus, ſcilicet Iudæis, Chriſtus eſt ſecundum carnem. Auguſt. vero in libro de quæſt. Euangel. tripliciter ſoluit dicens. Tres cauſæ occurrunt: quarum aliquam Euangeliſta ſecutus eſt. Aut enim vnus Euangeliſta patrem Ioſeph, à quo genitus eſt, nominauit: alter verò vel auum maternum, vel aliquem de cognatis maioribus poſuit. Aut vnus erat huic Ioſeph naturalis pater, & alter eum adoptauerat, aut more Iudæorum, cùm ſine filijs vnus deceſſiſſet, eius vxorem propinquus accipiens, filium quem genuit, propinquo mortuo deputauit. Quod etiam quoddam genus adoptionis legalis eſt, vt ipſe Aug. dicit in 2. de conſenſu Euangel. Et hæc vltima cauſa eſt verior, quam & Hieronym. ſuper Matth. ponit: & Euſeb. Cæſarienſis in Eccleſiaſtica hiſtoria ab Africano Hiſtoriographo traditam aſſerit. Dicunt enim quod Nathan, & Melchi diuerſis temporibus de vna eademque vxore Ieſca nomine, ſingulos filios procreauerunt: quia Nathan, qui per Salomonem deſcendit, vxorem eam primum ceperat, & relicto filio vno Iacob nomine, defunctus eſt: poſt cuius obitum (quoniam lex viduam alij viro non vetat nubere) Melchi, qui per Nathan genus ducit, cum eſſet ex eadem tribu, ſed non ex eodem genere relictam Nathã accepit vxorem: ex qua etiam ipſe ſuſcepit filium nomine Heli. Et ſic ex diuerſo patrum genere efficiuntur Iacob, & Heli vterini fratres: quorum alter, ideſt. Iacob fratris ſui Heli ſine liberis defuncti, ex mandato legis accipiens vxorem genuit Ioſeph: natura, quidem generis ſuum filium, ſecundum vero legis præceptum Heli efficitur filius. Et ideo Matthæus dicit, Iacob genuit Ioſeph: ſed Lucas, quia legalem generationem deſcribit, nullum nominat aliquem genuiſſe. Et quamuis Damaſcen. dicat, quod Beata Virgo Maria Ioſeph attinebat ſecundum illam originem, qua pater eius dicitur Heli, quia dicit eam ex Melchi deſcendiſſe: tamen credendum eſt, quòd etiam ex Salomone originem duxerit, ſecundum aliquem modum per illos Patres, quos enumerat Matthæus, qui carnalem Chriſti generationem dicitur enarrare, præſertim cùm Ambr. dicat Chriſtum de ſemine Iechoniæ deſcendiſſe.

li. 2. c. 5 ante mediũ tom. 4.

B

li. 2. c. 3. circa prin. to. 4.

Euſeb. li. 1. hiſto. eccl. c. 6. in fi. & c. 7. parum ante med. idẽ habet etiã Ambroſ. in Lu. lib. 3 inter princ & med. to. 5.

C

lib 4 orth. fid. c. 15. ante med.

Ad tertium dicendum, quod ſicut dicit Aug. in lib. de conſenſu Euangel Matth. regiam in Chriſto inſtituerat inſinuare perſonam, Luc. autem ſacerdotalem. Vnde in generationibus Matthæi ſignificatur noſtrorum ſuſceptio peccatorum à domino Ieſu Chriſto: in quantum ſcilicet per carnis originem, ſimilitudinem carnis peccati aſſumpſit. In generationibus autem Luc. ſignantur noſtrorum abolitio peccatorum à Chriſto Domino. Et ideo generationes Matthæus deſcendens enumerat, Lucas autem deſcendens. Inde etiam eſt, quod Matthæus ab ipſo Dauid per Salomonem deſcendit, in cuius matre ille peccauit: Lucas verò ad ipſum Dauid per Nathan aſcendit, per cuius nominis Prophetam Deus peccatum illius expiauit. Et inde eſt etiam, quia Matthæus ad mortalitatem noſtram Chriſtum deſcendentem voluit ſignare, ipſas generationes ab Abraham vſq; ad Ioſeph, & vſq; ad ipſius Chriſti natiuitatem deſcẽdendo, cõmemorauit ab initio Euangelij ſui: Lucas autem non ab initio, ſed à Baptiſmo, Chriſti generationẽ narrat, nec deſcendendo, ſed aſcendendo, tanquã ſacerdotem in expiandis peccatis magis aſſignãs: vbi teſtimoniũ Ioannes perhibuit dicens: Ecce qui tollit peccatum mundi. Aſcendendo autem tranſit ab Abraham & peruenit ad Deum: cui mundati, & expiati recõciliamur. Merito etiam adoptionis originem ipſe ſuſcepit: quia per adoptionem efficimur filij Dei: per carnalem verò generationem filius Dei, filius hominis factus eſt. Satis autem demonſtrauit non ſe ideo dixiſſe Ioſeph filium Heli, quod de illo ſit genitus: ſed quod ab illo fuerit adoptatus, cum, & ipſum Adam filium Dei dixerit, cum ſit factus à Deo. Numerus etiam quadragenarius ad tempus præſentis vitæ pertinet, propter quatuor partes mundi: in quo mortalem vitam ducimus ſub Chriſto regnante. Quadraginta autem quater habent decem, et ipſa decem ab vno vſque ad quatuor progrediente numero conſumantur. Poſſet etiam denarius ad decalogum referri, & quaternarius ad præſentem vitam, vel etiam ad quatuor Euangelia, ſecundũ quæ Chriſtus regnat in nobis. Et ideo Matth. regiam perſonam Chriſti commendans, quadraginta perſonas poſuit, excepto ipſo. Sed hoc intelligendum eſt, ſi ſit idem Iechonias qui ponitur in fine ſecundi quaterdenarij & in principio tertij, vt Auguſt. vult. Qui dicit factum eſſe ad ſignificãdum quòd in Iechonia facta eſt quædam deflexio ad extraneas gentes, quando in Babyloniam tranſmigratum eſt: quod præfigurabat Chriſtum à circumciſione ad præputium migraturum. Hierony. autem dicit duos fuiſſe, Ioachin, ideſt, Ieconiam patrem ſcilicet, & filium, quorum vterq; in generatione Chriſti aſſumitur, vt conſtet diſtinctio generationum, quas Euangeliſta per tres quaterdenarios diſtinguit, quòd aſcendit ad quadraginta duas perſonas. Qui etiam numerus ſanctæ conuenit Eccleſiæ. Hic enim numerus conſurgit ex ſenario, qui ſignificat laborem præſentis vitæ, & ſeptenario, qui ſignificat quietem vitæ futuræ. Sexies enim ſeptem ſunt quadragintaduo. Ipſe etiam quaterdenarius: quia ex denario & quaternario conſtituitur per aggregationem, ad eandem ſignificationem pertinere poteſt, quæ attributa eſt quadragenario, qui conſurgit ex eiſdẽ numeris ſecundũ multiplicationẽ. Numerus autem quo Lucas vtitur in generationibus Chriſti, ſignificat vniuerſitate peccatorum. Denarius. n. tanquam iuſtitiæ numerus in decem præceptis legis oſtenditur. Peccatum aũt eſt legis tranſgreſſio, Denarij vero numeri tranſgreſſio eſt vndenarius. Septenarius autem ſignificat vniuerſitatem, quia vniuerſum tempus ſeptenario dierum numero voluitur, ſepties autem vndecim ſunt ſeptuaginta ſeptem, & ita per hoc ſignificatur vniuerſitas peccatorum, quæ per Chriſtum tolluntur.

li. 3. in Lu. declinãdo ad fin. to. 5. li. 2. cap. 4. in principio & poſt mediũ ſimul. to. 4.

D

Ad quartum dicendum, quod ſicut Hieron. ſuper Matth. dicit, quia Ioram rex generi ſe miſcuerat impiiſſimæ Iezabelis: idcirco vſque ad tertiam generationem, eius memoria tollitur, ne in ſanctæ natiuitatis ordine poneretur. Et ita vt Chryſoſt. dicit, quanta benedictio facta eſt ſuper Ieſu, qui vindictam fecerat

Matt. 1. ſuper illud, Ioram genuit Oziã, to 9.

Hom. 1. in opere imperfecto, to. 2.

A serat super domum Achab, & Iezabel, tanta est ma ledictio super domum Ioram, propter filiam iniqui Achab. & Iezabel, vt vsque ad quartam generationem præcidantur filii eius de numero Regum: sicut scriptum est Exod. 20. Reddam peccatum parentum in filios vsque ad tertiam, & quartam generationem. Est etiam attendendum, quod & alij Reges fuerunt peccatores, qui in genealogia Christi ponuntur: sed non fuit eorum continua impietas. Nam vt dicitur in lib. Quæstionum veteris, & noui Testamenti, Salomon merito patris sui dimissus in regno est, Roboam, merito Asa filij sui: horum autem trium continuauit impietas.

Aug in li. q. ex nouo test q. 85. to. 4.

Ad quintum dicendum, quòd sicut dicit Hieron. super Matth. In genealogia Saluatoris nulla sanctarum mulierum assumitur, sed eas quas Scriptura reprehendit: vt qui propter peccatores venerat, de peccatoribus nascens, omnium peccata deleret. B Vnde ponitur Thamar, quæ reprehenditur de socerino concubitu: & Raab, quæ fuit meretrix: & Ruth, quæ fuit alienigena: & Bethsabee vxor Vriæ quæ fuit adultera. Quæ tamen proprio nomine non ponitur, sed ex nomine viri designatur: tum propter peccatum ipsius, quæ fuit adulterij, & homicidij conscia: tum etiam vt nominato viro, peccatum Dauid ad memoriam reuocetur. Et quia Lucas Christum designare intendit, vt peccatorum expiatorem, talium mulierũ mentionem non facit. Fratres autem Iudæ commemorat, vt ostendat eos ad Dei populum pertinere: cum tamen Ismael frater Isaac, & Esau frater Iacob à populo Dei fuerint separati; propter quod in generatione Christi non commemorantur, & etiam vt superbiam de nobilitate excludat. Multi enim fratrum Iudæ ex ancillis nati fuerunt: sed omnes simul erant C Patriarchæ, & tribuum principes. Phares autem, & Zaram simul nominantur, (vt Ambr. dicit super Lucam) quia per eos gemina describitur vita populorum: vna secundum legem, quæ significatur per Zaram: altera secundum fidem, quæ significatur per Phares. Fratres autem Iechoniæ posuit, quia omnes regnauerant diuersis temporibus, quod in alijs Regibus non acciderat, vel quia eorum similis fuit, & iniquitas, & miseria.

Mat. 1. super illud, Iudas genuit Phares, to. 9.

Lib. 3. in Luc. aliquantulũ ante medium c. 3.

De hac re latè diximus supra disput. 2. huius tomi, sect. 3. vbi propter loci opportunitatem genealogiam B. Virginis texere necessarium fuit, qua explicata, nihil est, quod de Christi genealogia dicamus, nec circa literam D. Thom. nouum aliquid explicandum occurrit.

ARTICVLVS IV.

Vtrum decuerit Christum nasci de fœmina.

171 3. d. 12. q. 3. art. 2. q. 2. & op. 3. c. 328.

AD quartum sic proceditur. Videtur, quòd materia corporis Christi non debuerit esse assumpta de fęmina. Sexus enim masculinus est nobilior, quam sexus fęmineus. Sed maximè decuit vt Christus assumeret id, quod est perfectum in humana natura: Ergo videtur, quod non debuerit de fœmina carnem assumere, sed magis de viro: sicut & Eua de costa viri formata est.

2. Præterea, Quicunque ex fęmina concipitur, vtero fęminæ concluditur. Sed Deo qui cęlum, & terram implet (vt dicitur Hiere 23.) non competit, quod paruo fęminæ vtero includatur. Ergo videtur, quòd non debuerit concipi de fęmina.

3. Præterea, illi qui concipiuntur ex fęmina, quandam immunditiam patiuntur. Vnde dicitur Iob 25. Nunquid iustificari potest homo comparatus Deo, aut apparere mundus natus de muliere? Sed in Christo nulla immunditia esse debuit, ipse enim est Dei sapientia: de qua dicitur Sapient. 7. Nihil inquinatum in illam incurrit. Ergo non videtur, quod debuerit carnem assumere de fęmina.

Sed contra est, quod dicitur Galat. 4. Misit Deus filium suum factum ex muliere.

Respondeo dicendum, quod licet filius Dei carnẽ humanam assumere potuerit, de quacunque materia B voluisset: conuenientissimum tamen fuit, vt de fęmina carnem acciperet. Primò quidem, quia per hoc tota humana natura nobilitata est. Vnde Augustin. dicit libro 83. Quæstionum, Hominis liberatio in vtroque sexu debuit apparere. Ergo, quia virum oportebat suscipere, qui sexus honorabilior est, conueniens erat vt fęminei sexus liberatio hinc appareret, quod ille vir de fęmina natus est. Secundò, quia per hoc veritas incarnationis astruitur. Vnde Ambros. dicit in libro de incarnat. Multa in Christo secundum naturam inuenies, & vltra naturam, secundum conditionem etenim naturæ in vtero fęminei corporis fuit, sed supra conditionem Virgo concepit, virgo generauit; vt crederes quia Deus erat, qui innouabit naturam, & homo erat, qui secundum naturam nascebatur ex homine. C Et Augustinus dicit in Epistola ad Volusianum. Si omnipotens Deus hominem vbicunque formatum, non ex materno vtero crearet, sed repentinum inferret aspectibus, nonne opinionem confirmaret erroris, nec hominem verum suscepisse, vllo modo crederetur? & dum omnia mirabiliter facit, auferret quod misericorditer fecit. Nunc vero ita inter Deum, & hominem mediator apparuit, vt in vnitate personæ copulans vtranque naturam, & solita sublimaret insolitis, & insolita solitis temperaret. Tertiò, quia per hunc modum completur omnis diuersitas generationis humanæ. Nam primus homo productus est ex limo terræ sine viro, & fęmina: Eua verò producta est ex viro sine fęmina: alij verò homines nascuntur ex viro, & fęmina. Vnde hoc quartum quasi Christo proprium relinquebatur, vt produceretur ex fęmina sine viro.

q. 11. in medio, to. 4.

c. 6. circa med. to. 2.

Est epist. 3. ante medio to. 2.

D Ad primum ergo dicendum, quòd quia sexus masculinus est nobilior, quam fęmineus, ideo humanam naturam in masculino sexu assumpsit; ne tamen sexus fęmineus contemneretur, congruum fuit, vt carnem assumeret de fęmina. Vnde Augustin. dicit in libro de Agone Christiano. Nolite vosipsos contemnere viri, filius Dei virum suscepit; nolite vosipsas contemnere fęminæ, filius Dei natus ex fęmina est.

c. 18. circa med. to. 3.

Ad secundum dicendum, quod sicut Augustinus dicit 23. lib. contra Faustum (qui hac obiectione vtebatur,) Non planè, inquit, catholica fides, quæ Christum Dei, filium natum secundum carnem credit

li. 23. c. 10 ante med. tom. 6.

A ex virgine, vllo modo eundem Dei filium sic in vtero mulieris includit, quasi extrà non sit, quasi cæli, & terræ administrationem deseruerit, quasi à Patre recesserit; sed vos Manichæi corde illo, quo nihil potestis nisi corporalia phantasmata cogitare, ista omnino non capitis. Vt enim dicit in epistola ad Volusian. Hominum iste sensus est, nihil nisi corpora valentium cogitare: quorum nullum potest esse vbique totum: quoniam per innumerabiles partes aliud alibi habeat necesse est. Longe alia est animæ natura, quam corporis: quanto magis Dei, qui creator est, & animæ & corporis, & nouit vbique totus esse, & nullo contineri loco: nouit venire, non recedendo vbi erat: nouit abire, non deserendo quo venerat.

Est epist. 3. aliquantulùm à prin. to. 2.

B Ad tertium dicendum, quòd in conceptione viri ex fœmina non est aliquid immundum, in quantum est opus Dei: vnde dicitur Act. 10. Quod Deus creauit, tu ne commune dixeris, idest, immundum. Est ibi tamen aliqua immunditia ex peccato proueniens, prout cum libidine quis concipitur ex commixtione maris, & fœminæ, quod tamen in Christo non fuit, vt suprà ostensum est. Si tamen aliqua esset ibi immunditia, ex ea non inquinaretur Dei Verbum, quod nullo modo est immutabile, vel alterabile. Vnde August. dicit in libro contra quinque hæreses. Dicit tibi Deus creator hominis, filius hominis, Quid est, quod te permouet in mea natiuitate? non sum libidinis conceptus cupiditate: ergo matrem, de qua nascerer, feci. Si solis radius cloacarum sordes siccare nouit, eis inquinari non nouit: quanto magis splendor lucis æternæ, quocunque radiauerit mundare potest, & ipse pollui non potest.

q. 19. ar. 2.

cap. 5. circ. med. to. 6.

C Litera huius articuli tam perspicua est, vt non indigeat expositione. De re autem ipsa præter ea, quæ in primo tomo, disput. 4. attigi tractando de conuenientia incarnationis, disputaui supra in hoc tomo disput. 1. sect. 1. & disput. 5. sect. 1. & in sequentibus nonnulla addemus.

ARTICVLVS V.

Vtrum corpus Christi de purissimis sanguinibus Virginis formatum fuerit.

172

3. d. 3. q. 2. art. 1.

AD quintum sic proceditur. Videtur, quod caro Christi non fuerit concepta ex purissimis sanguinibus Virginis. Dicitur enim in collecta, quod Deus Verbum suum de Virgine carnem sumere voluit. Sed caro differt à sanguine Virginis. Ergo corpus Christi non est sumptũ de sanguine Virginis.

D 2. Præterea, Sicut mulier formata est miraculosè de viro, sic corpus Christi miraculosè formatum est de Virgine: Sed mulier non dicitur esse formata de sanguine viri, sed magis de carne, & ossibus eius, secundum illud, quod dicitur Genes. 2. Hoc nunc os, ex ossibus meis, & caro de carne mea. Ergo videtur, quod nec etiam corpus Christi formari debuerit de sanguine Virginis, sed de carnibus, & ossibus eius.

3. Præterea, corpus Christi fuit eiusdem speciei cum corporibus aliorum hominum: sed corpora aliorum hominum non formantur ex purissimo sanguine, sed ex semine, & sanguine menstruo. Ergo videtur, quod nec etiam corpus Christi fuerit conceptum ex purissimis sanguinibus Virginis.

Sed contra est, quod Dam. dicit in 3. lib. quòd filius Dei construxit sibi ipsi ex castissimis, & purissimis sanguinibus Virginis, carnem animatam anima rationali.

lib. 3. orth. fid. ca. 2. in medio.

Respondeo dicendum, quòd sicut suprà dictum est, in conceptione Christi fuit secundum conditionem naturæ, quòd est natus ex fœmina, se supra conditionem naturæ, quod est natus ex Virgine. Habet autem hoc naturalis conditio, quòd in generatione animalis fœmina materiam minister, ex parte autem maris fit principium actiuum in generatione, sicut probat Philosophus in lib. de Generatione animalium. Fœmina autem, quæ ex mare concepit, non est Virgo: & ideo ad supernaturalem modum generationis Christi pertinet, quòd actiuum principium in generatione illa fuerit virtus supernaturalis diuina. Sed ad naturalem modum generationis eius pertinet, quod eius materia, de qua corpus eius conceptum est, sit conformis materiæ quam aliæ fœminæ subministrant ad conceptionem prolis. Hæc autem materia secundum Philosophum in libro de generatione animalium, est sanguis mulieris non quicunque sed perductus ad quandam ampliorem degestionem, per virtutem generatiuam matris, vt sit materia apta ad conceptum, & ideo ex tali materia fuit corpus Christi conceptum.

Art. præc.

li. 1. ca. 19. in fin. præcipuè: & li. 2. c. 4. & 5. to. 4.

li. 1. ex ca. 18. & 19. tom. 4.

Ad primum ergo dicendũ, quòd cum Beata Virgo fuerit eiusdem naturæ cum alijs fœminis, consequens est, quòd habuerit carnem, & ossa eiusdem naturæ. Carnes autem, & ossa in alijs fœminis sunt actuales corporis partes, ex quibus constituitur integritas corporis, & ideo subtrahi non possunt sine corruptione corporis, vel diminutione, Christus autem, qui venerat corrupta reparare, nullam corruptionẽ, aut diminutionem integritatis matris eius inferre debuit, vt supra dictum est Et ideo nõ debuit corpus Christi formari de carne vel ossibus Virginis, sed de sanguine, qui nondum est actu pars, sed est potentia totum, vt dicitur in libro de generatione animalium. Et ideo dicitur, carnẽ de Virgine sumpsisse: non quod materia corporis eius fuerit actu caro, sed sanguis, qui est potentia caro.

q. 28. ar. 1. & 2.

Ad secundum dicendum, quòd sicut in prima parte dictum est, Adam, quia institutus erat, ut principium quoddam humanæ naturæ, habebat in suo corpore aliquid carnis, & ossis, quod non pertinebat ad integritatem personalem ipsius, sed solum in quantum erat naturæ humanæ principium, & de tali carne formata est mulier absque viri detrimento. Sed nihil tale fuit in corpore Virginis, ex quo corpus Christi posset formari sine corruptione materni corporis.

p. 1. q. 92. art. 3. ad 2. argum.

Ad tertium dicendum, quod semen fœminæ non est generationi aptum, sed est quiddam imperfectum in genere seminis, quod non potuit perduci ad perfectum seminis complementum, propter imperfectionem virtutis fœmineæ. Et ideo tale semen non est materia, quæ de necessitate requiratur ad conceptum, sicut Philosophus dicit in libro de Generatione animalium. Et ideo in conceptione cor-

A *poris Christi non fuit: præsertim quia licet sit imperfectum in genere seminis, tamen cum quadam concupiscentia resolnitur, sicut & semen maris. In illo autem conceptu virginali, concupiscentia locum habere non potuit, & ideò Damascen. dicit, quòd corpus Christi non seminaliter conceptum est. Sanguis autem menstruus, quem feminæ per singulos menses emittunt, impuritatem quandam naturalem habet corruptionis: sicut & cateræ superfluitates, quibus natura non indiget, sed eas expellit. Ex tali autem menstruo corruptionem habente, quod natura repudiat, non formatur conceptus: sed hoc est purgamentum quoddam illius puri sanguinis, qui digestione quadam est præparatus ad conceptum: quasi purior, & perfectior alio sanguine. Habet tamen impuritatem libidinis in conceptione aliorum hominum, in quantum ex ipsa commixtione* B *maris, & fœminæ, talis sanguis ad locum generationi congruum attrahitur. Sed hoc in conceptione Christi non fuit: quia operatione Spiritus sancti talis sanguis in vtero Virginis adunatus est, & formatus in prolem, Et ideo dicitur corpus Christi ex castissimis, & purissimis sanguinibus Virginis formatum.*

lib. 3. orth. fid. c. 2. 4. 6. & 7.

COMMENTARIVS.

NOtanda est hoc loco ratio D. Thom. Inde enim, probat Christi corpus fuisse formatum ex sanguine Virginis, quia formatus est Christus ex Virgine tanquam verus filius eius, ad hoc autem necessarium fuit vt Beata Virgo in illa conceptione præstiterit, quod aliæ fœminæ in conceptione filiorum præstare solent, vt matres possint C appellari, illud autem præcipuum est, quod sanguinem suum subministrant, ex quo fœtus possit formari, hoc ergo vt minimum necessarium fuit in Virgine, vt mater possit appellari. Non enim satis esset, quod Christus acciperet corpus ex Virgine formando illud ex costa. v.g. aut alio simili modo, quia non magis posset filius eius appellari, quam Eua dici possit filia Adæ, & ideò formatus est, beata Virgine verissimè, ac propriissimè sanguinem suum subministrante, tanquam vera mater. Dicitur autem ille sanguis fuisse purissimus, quia vt hic D. Thom. ex Aristot. refert, & indicat August. libro 83. quæstionum. quæst. 56. etiam in alijs matribus humanum corpus ex puro sanguine magisque digesto fabricatur, in beata autem Virgine fuit purissimus, tum ob singularem eius temperantiam: tum etiam ob singularem Spiritus sancti curam, & prouidentiam. Et hæc ratio D. Thom. tam efficax est, & euidens supposito principio fidei, vt conclusionem faciat omnino certam, & ita recepta est D communi consensu, & traditione totius Ecclesiæ. Et habetur in 6 Synod. act. 11. in epistol. Sophronij, & in Damasceno, quem hic D. Thom. citat, & in alijs patribus communiter. Occurrebant autem difficultates circa veritatem hanc, quæ quia modum conceptionis attingunt, tractabantur commodius in disputatione sequenti. Cætera sunt clara in articulo. Nam illa quæstio, an sanguis informetur anima, quam D. Thom. hic attigit in argumento primo in Pri. Tom. circa quæst. 4. latissimè disputata est.

ARTICVLVS VI.

Vtrùm corpus Christi in antiquis patribus fuerit secundum aliquid signatum.

173 3. d. 3. q. 4. art. 2.

D sextum sic proceditur. Videtur, quod corpus Christi fuerit secundum aliquid signatum in Adam, & in alijs patribus. Dicit enim Aug. 10. super Gen. ad literam, quod caro Christi fuit in Adam, & Abraham secundum corpulentam substãtiam. Sed substantia corpulenta est quiddam signatum. Ergo caro Christi fuit in Adam, & Abraham, & alijs patribus secundum aliquid signatum.

lib. 10. cap. 19. & 20. to. 3.

B *2. Præterea, Roman. 1. dicitur, quòd Christus factus est ex semine Dauid secundum carnem. Sed semen Dauid fuit aliquid signatum in ipso. Ergo Christus fuit in Dauid secundum aliquid signatum, & eadem ratione in alijs patribus.*

3. Præterea, Christus ad humanum genus affinitatem habet, in quantum ex humano genere carnem assumpsit. Sed si caro illa non fuit secundum aliquid signatum in Adam, nullam videtur habere affinitatem ad humanum genus, quod ex Adam deriuatur: sed magis ad alias res, vnde materia carnis eius assumpta est. Videtur ergo, quòd caro Christi fuerit in Adam, & in alijs patribus secundum aliquid signatum.

Sed contra est, quod August. dicit 10. super Gen. ad literam: Quocunque modo Christus fuit in Adam, & Abraham, & alijs patribus, alij homines C *etiam ibi fuerunt, sed non conuertitur. Alij autem homines non fuerunt in Adam, & Abraham, secundum aliquem materiam signatam, sed solum secundum originem, ut in Prima parte habitum est, ergo neque Christus fuit in Adam, & Abraham secundũ aliquid signatum, & cadẽ ratione nec in alijs patribus.*

libr. 10. ex c. 19. & 26. colligitur, to. 3.

1. p. q. vlt. art. 2.

Respondeo dicendum, quod sicut suprà dictum est, materia corporis Christi non fuit caro, & os Beatæ Virginis, nec aliquid, quod fuerit actu pars corporis eius, sed sanguis, qui est potentia caro. Quicquid autem fuit in Beata Virgine à parentibus acceptum, fuit actu pars corporis Beatæ Virginis. Vnde illud, quod fuit in Beata Virgine à parentibus acceptum, non fuit materia corporis Christi, & ideò dicendum est, quòd corpus Christi non fuit in Adam, & alijs patribus secundum aliquid signatum, ita scilicet quod aliqua pars corporis Adæ vel alicuius al- D *terius posset designari determinatè, vt diceretur quòd ex hac materia determinatè formabitur corpus Christi: sed fuit ibi secundum originem sicut & caro aliorum hominum. Corpus enim Christi habet relationem ad Adam, & alios patres mediante corpore matris eius. Vnde nullo alio modo fuit in patribus corpus Christi, quam corpus matris eius, quod non fuit in patribus secundum materiam signatam, sicut nec corpora aliorum hominum, vt in prima parte dictum est.*

Art. præc.

Ad primum ergo dicendum, quòd cùm dicitur Christus fuisse in Adam secundum corpulentam substantiam, non est intelligendum hoc modo, quod corpus Christi in Adam fuerit quædam corpulenta substantia: sed quia corpulenta substantia corpo-

1. p. q. vlt. art. 1.

ris

ris Christi, idest, materia, quam sumpsit ex Virgine, fuit in Adam sicut in principio actiuo, non autem sicut in materiali principio: quia scilicet per virtutē generatiuam Adæ, & aliorum ab Adam descendentium vsque ad Beatam Virginem factum est, vt illa materia præpararetur ad cōceptum corporis Christi, Non autem fuit materia illa formata in corpus Christi, per virtutem seminis ab Adam deriuatam. Et ideo Christus dicitur fuisse in Adam originaliter, secundum corpulentem substantiam, non autem secundum seminalem rationem.

Ad secundum dicendum, quòd quamuis corpus Christi non fuerit in Adam, & in alijs patribus, secundum seminalem rationem: corpus tamen Beatæ Virginis, quod ex semine maris est conceptum, fuit in Adam, & in alijs patribus secundum rationem seminalem. Et ideo mediante Beata Virgine, Christus secundum carnem dicitur esse ex semine Dauid per modum originis.

Ad tertium dicendum, quòd Christus habet affinitatem ad humanum genus secundum similitudinem speciei. Similitudo autem speciei attenditur, non secundum materiam remotam: sed secundum materiam proximam, & secundum principium actiuum: quod generat sibi simile in specie. Sic igitur affinitas Christi ad humanum genus sufficienter conseruatur, per hoc, quòd corpus Christi formatum est ex sanguinibus Virginis, deriuatis secundum originem ab Adam, & alijs patribus. Nec refert ad hanc affinitatem vndecūque materia illorum sanguinum sumpta fuerit, sicut nec hoc refert in generatione aliorum hominum, sicut in Prima parte dictum est.

COMMENTARIVS.

RΕctè aduertit Caietan. D. Thom. hanc mouisse quæstionem occasione cuiusdam antiquæ opinionis, quæ, vt carnem Christi tam in se, quam in suis parentibus omnino faceret a peccato, debitoque peccati liberam, asseruit Deum in Adamo particulam quandam substantiæ eius designasse, & quasi separasse, ut omnino esset a lege peccati præseruata, eamque vsque ad Beatam Virginem, per omnes sibi succedētes progenitores eius, integram fuisse transfusam, vt ea illa purissima Christi caro formaretur. Quam sententiam inter recentiores defendit Galatin. libro 7. capit. quarto, Diuus autem Thomas merito hanc sententiam reijcit, est enim reuera merum figmentum. Indicat autem D. Thom. duplicem rationem. Prima est, quia Christi caro non fuit formata ea aliqua materia, quæ fuerit actu pars corporis Virginei, non ergo fuit formata ex illa particula signata, quæ in prioribus parentibus præcesserit, & Virgini communicata fuerit. Patet consequentia, quia Christi corpus non fuit formatum ex prioribus parentibus, nisi mediante B. Virgine: B. autem Virgo non habuit a suis parentibus, nisi ea, quæ fuerunt actu partes corporis eius.

Obiectio. Dices, filius non solum habet a matre actu partes, sed etiam humorem, & sanguinem, qui est pars in potentia. Respondetur, esto, ita sit eo tempore, quo fœtus concipitur, nihilominus tamen eo tempore, quo beata Virgo filium concepit, non potuit in suo corpore habere aliquid a parentibus acceptum, quod non esset actu pars eius, quia si aliquid sanguinis in prima conceptione suscepit a matre,

Responsio.

A non potuit toto illo tempore cōseruari sub forma sanguinis, quia cum esset potentia caro, & agens propinquum, necesse est, vt tandem fuerit in carnem, vel ossa conuersum. Vnde confirmari potest hæc ratio, nam vel illa particula substantiæ, ea qua formatum fingitur Christi corpus erat incorruptibilis, & hoc asserere hæreticum est, aut corruptibilis, & mutabilis in hominia substantiā, & ita non potuit perpetuò immutata conseruari, & transfundi. Nisi forte dicatur miraculosè fuisse conseruatam, quod uoluntarium & sine fundamento est, & oportebit præterea aliud miraculum adiungere, quo, illa particula substantiæ perpetuò fuerit a parentibus in filios transfusa. Non enim transfundi poterat ex vi seminalis generationis naturalis, tum quia non transfundebatur, vt ex ea formaretur proles, neq; vt informaretur anima eius, neque ut concurreret ad generationem eius, sed solum, vt deferretur vsque ad Christum: tum

B etiam, quia illa particula solum, deriuabatur, iuxta hanc sententiam, ad eos filios, ex quibus venturus erat Christus, & non ad alios, etiam si fortasse prius tempore ab eodem parente, per eandem seminalem virtutem, & facultatem generarentur. Sequitur ergo illam transfusionem, & propagationem prout ad Virginem, vel Christum pertinebat, nunquam fuisse naturalem, sed miraculosam, & potius diuina, quam humana actione, ac voluntate factum esse, ut illa particula transfunderetur. Quod per se absurdissimum est. Et præterea ex illo sequitur Christum non fuisse filium Dauid, neque Abrahæ, quod est cōtra scripturam, sequela patet, quia omnes illi antiqui patres, re uera non fuerunt iuxta hanc sentētiam, veri progenitores Christi, sed solum quasi deferentes illam particulā, quæ diuino arbitrio, & motione comitabatur alicuius filij generationem.

C Secunda ratio, quam tacitè indicat Diuus Thomas est, quia corpus Christi non fuit in parentibus aliter quam corpus Virginis, quia non fuit in illis, nisi mediante Virgine, sed corpus Beatæ Virginis non fuit in patribus secundum materiam signatam, quia non fuit in illis aliter, quàm alij filij sunt in suis parentibus. Quod D. Thomas non probat, est autem certissimum, quia Beata Virgo fuit naturali modo concepta per ueram seminalē propagationem, aliàs non fuisset ex vi suæ conceptionis peccato obnoxia (quod Galatin. consequenter admittit) grauiter tamen errat, vt supra ostensum est. Aliter tamen respondere posset, & vitare huius rationis vim, negando maiorem & dicendo, Virginem quidem fuisse conceptam ex communi, & infecta materia, sicut progenitores eius, tamen in illam fuisse transfusam illam particulam, ea qua corpus Christi formandum erat, sicut in omnibus præcedentibus progenitoribus factum fuerat. Sed licet hoc ita sit, non ob-

D stat, quia ratio D. Thom. procedit contra eos, qui asserebant, corpus Virginis ex illa particula fuisse formatum; tamen contra alium modum explicandi illam sententiam sufficienter concludit, quæ in prima ratione adducta sunt. Et addi præterea potest, quòd iuxta illum modum non fuisset formatū Christi corpus ex sanguine Virginis, neque de substantia eius magis, seu proximius, quàm de substantia Adæ, vel Abrahæ. Patet consequentia, quia solum fuisset formatum ex materia illius particulæ, quę eadē numero fuerat in Adamo, Abraham, &c. solumque fuisset differentia, quod tempore formationis Christi illa particula inuenta est in corpore Virginis, & non in alijs. Hæc autem omnia sunt absurda, & a doctrina fidei aliena, & ideo hæc sententia antiquata prorsus est, & ab omnibus reiecta. Ad fundamentum uerò eius respondet D. Thom.

duobus articulis sequentibus. Ita argumentis verò quæ in hoc articulo ponit, & in solutionibus eorum, nihil explicandum occurrit.

A

ARTICVLVS VII.

Vtrum caro Christi in Patribus fuerit peccato obnoxia.

174 3.d.3.q.4. art.1.2.

AD septimum sic proceditur. Videtur, quòd caro Christi in antiquis patribus peccato infecta non fuerit. Dicitur enim Sapien. 7. quòd in diuinam sapientiam nihil inquinatum incurrit. Christus autem est Dei sapientia, vt dicitur 1. ad Corinthios 1. Ergo caro eius nunquam peccato inquinata fuit.

B

li.3.c.6.& 7. nô longe à princip. & ca. 3. a medio.

2. Præterea, Damascenus dicit in tertio libro, quòd Christus primitias nostræ naturæ assumpsit. Sed in primo statu caro humana non erat peccato infecta. Ergo caro Christi non fuit infecta, nec in Adam nec in alijs patribus.

lib.10.cap. 20 a med. tom. 3.

3. Præterea: Aug. dicit 10. super Gen. ad literam, quòd natura humana semper habuit cum vulnere, vulneris medicinam. Sed id, quod est infectum, non potest esse vulneris medicina, sed magis ipsum indiget medicina. Ergo semper in natura humana fuit aliquid non infectum, ex quo posthmodum est corpus Christi formatum.

q.27.art. 2.& q.14. art.3.ad 1.

Sed contra est, quòd corpus Christi non refertur ad Adam, & ad alios patres, nisi mediante corpore Beatæ Virginis, de qua carnem assumpsit. Sed corpus Beatæ Virginis totum fuit in originali peccato conceptum, vt suprà dictum est: & ita etiam secundum quòd fuit in patribus, fuit peccato obnoxium. Ergo caro Christi, secundùm quod fuit in patribus, fuit peccato obnoxia.

C

Respondeo dicendum, quòd cùm dicimus Christum, vel carnem eius fuisse in Adam & in alijs patribus, comparamus ipsum, vel carnem eius ad Adam, & ad alios patres: Manifestum autem est, quod alia fuit conditio patrum, & alia Christi. Nam patres fuerunt subiecti peccato, Christus autem fuit omnino à peccato immunis. Dupliciter ergo in hac comparatione errare contingit. Vno modo vt attribuamus Christo, vel carni eius conditionem, quæ fuit in patribus: puta, si dicamus, quòd Christus in Adam peccauit: quia in eo aliquo modo fuit, quod est falsum: quia non eo modo in eo fuit, vt ad Christum peccatum Adæ perueniret: quia non deriuatur ab eo secundum concupiscentiæ legem, siue secundum rationem seminalem, vt suprà dictum est.

artic.præc. ad 1. & q. 35.artic.1. ad 2.

D

Alio modo contingit errare, si attribuamus ei, quod actu fuit in patribus, conditionem Christi vel carnis eius, vt scilicet, quia caro Christi, secundum quod in Christo fuit, non fuit peccato obnoxia: ita etiam in Adam, & in alijs patribus fuerit aliqua pars corporis eius, quæ non fuit peccato obnoxia, ex qua postmodum corpus Christi formaretur: sicut quidam posuerunt. Quod quidem esse non potest. Primo, quia caro Christi non fuit secundum aliquid signatum in Adam, & in alijs patribus, quod posset distingui à reliqua eius carne, sicut purum ab impuro: sicut iam suprà dictum est. Secundò, quia cùm caro humana peccato infitiatur ex hoc, quod est per concupiscentiam concepta: sicut tota caro alicuius hominis per concupiscentiam concipitur, ita etiam tota peccato inquinatur. Et ideò dicendum est, quòd tota caro antiquorum patrum fuit peccato obnoxia. nec fuit in eis aliquid à peccato, immune, de quo post modum corpus Christi formaretur.

art.præc.& q.15.ar.2. ad 2.

A

Ad primum ergo dicendum, quod Christus non assumpsit carnem humani generis subiectam peccato, sed ab omni infectione peccati mundatam. Et ideò in Dei sapientiam nihil inquinatum incurrit.

Ad secundum dicendum, quòd Christus dicitur primitias nostræ naturæ assumpsisse, quantum ad similitudinem conditionis: quia scilicet assumpsit carnem peccato non infectam, sicut fuerat caro hominis ante peccatum. Non autem hoc intelligitur secundum continuationem puritatis: ita scilicet, quòd illa caro puri hominis conseruaretur a peccato immunis, vsque ad formationem corporis Christi.

B

Ad tertium dicendum, quòd in humano natura ante Christum erat vulnus, idest, infectio originalis peccati in actu, medicina autem vulneris non erat ibi actu, sed solùm secundum virtutem originis: prout ab illis patribus propaganda erat caro Christi.

COMMENTARIVS.

HVnc articulum proposuit D. Thom. vt illam signatam particulam, de qua in præcedenti articulo dictum est, ostenderet necessariam non esse, vt caro Christi ab omni peccato, ac debito peccati immunis fuerit ex vi suæ originis. Primum ergo supponit Christum omnino fuisse peccato liberum, & debito, ac origine peccati, quia non peccauit in Adamo, cum in illo non fuerit contentus secundum seminalem rationem, quoniam non erat ex illo formandus, & concipiendus per seminalem originem. Ex quo fit, non esse necessarium ad hanc Christi immunitatem, & innocentiam, vt præcesserit in parentibus illa signata particula immunis peccati, quia caro Christi non fuit in parentibus in actu secundum aliquid signatum, sed tantum in potentia materiali proximè, vel remotè. Imo addit D. Thom. non esse possibilem illam particulam, quia tota caro hominis peccato inquinatur, cùm tota per concupiscentiam concipiatur, quæ conceptio est proxima radix, & origo talis infectionis. Quæ ratio optimè concludit, si particula illa propagari, seu communicari dicatur ex vi seminalis conceptionis: si verò hoc negetur, vel fingantur alia inusitata miracula, procedunt rationes superius factæ. Et hactenus D. Tho. in corpore articuli.

C

D

Ex quibus, si quis attentè consideret, intelliget, D. Thomam nõ respondisse directè quæstioni propositæ. Solum enim concludit, totam carnem antiquorum patrum fuisse peccato obnoxiam, nec fuisse in eis aliquid à peccato immune, de quo postmodum Christi corpus formaretur, vnde, licet res satis constet: tamen de modo loquendi dubitari potest, an simpliciter concedi possit, carnem Christi in patribus fuisse peccato obnoxiam. Caietanus enim hoc loco existimat posse cõcedi, carnem Christi in patribus fuisse peccato obnoxiam. Nam licet prius reduplicationẽ, & quasi limitationem posuisset, dicens, *caro Christi in patribus, vt in patribus*

postea

A postea tamen simpliciter illud concedit, imò Magister Sententia. in 3. dist. 3. concedit, carnem Christi prius, quàm conciperetur, fuisse peccato obligatam, seu obnoxiam, & videtur fauere D. Thom. art. sequenti, argumento tertio cum solutione. Sed quâuis res constet, in modo loquendi oportet cautioné adhibere. Vnde in primis nullo modo dicendum est absolute, carnem Christi fuisse peccato obnoxiam, tum quia neque in se fuit vnquam subiecta debito peccati, neque ex parentibus habuit originem, propter quam futura esset peccato obnoxia. Deinde illa propositio, caro Christi in parentibus fuit peccato obnoxia, non est admittenda. Ratio est, quia caro Christi non continebatur actu in parentibus, vt autem erat in potentia non erat in illis secundum seminalem virtutem, & ideò non poterat ex vi talium parentum, seu causarum maculari, seu peccato subijci, quia illi parentes solum poterant inficere carnem, quam in seminali virtute con- B tinebant, ergo non potest caro Christi dici obnoxia peccatò in suis causis, & parétibus, quia hoc nihil aliud significat, quam ita contineri in illis, vt ab illis possit infici, seu maculari per propagationem. Tertio dicere possumus, carnem antiquorum patrum, quæ in potentia carnem Christi continebat, fuisse peccato subiectam, val obnoxiam. Hoc patet ex præcedenti articulo. Quia caro Christi non fuit formata ex aliqua signata particula, quæ in eius parentibus fuerit ab infectione peccati omnino immunis: sed tota caro præcedentium patrum de se legi peccati subiecta fuit, & hoc modo vere dicitur Christus natus ex peccatoribus, *ut ex peccatoribus nascens, omnium peccata deleret*, vt Orige. dixit homil. 28. in Luc. & Hierony. Matth. 1. qui notat, ad indicandum hanc Dei benignitatem, in genealogia saluatoris, potius peccatricum mulierum mentionem fieri, quam sanctarum. Et Caietanus sine dubio nihil aliud intendit, & ideò addit reduplicatio- C nem illam, *vt in parentibus*, & D. Thom. dixit: *secundum qualitatem, quam habuit in suis parentibus*, quod est dicere, non ipsam, sed carnem suorum parentum fuisse obnoxiam peccato. Et sine dubio melius est ita loqui, vt in corpore huius articuli D. Thom. est locutus. In quo vlterius aduerto, aliud esse loqui de parentibus remotis Christi, aliud de parente proximo, quæ fuit sola mater eius. In illis enim fuit caro non solum obnoxia, sed etiam subiecta peccato: in hac verò subiecta non fuit, potest vero dici fuisse obnoxia, iuxta supra tradita de conceptione Virginis.

ARTICVLVS VIII.

Vtrum Christus in lumbis Abrahæ fuerit decimatus.

275 3.d.3.q.4. arti.3.q.2. & 4.d.1.q. 2 ar.2.q. 3.ad 2.

AD octauum sic proceditur. Videtur quod Christus fuerit in lumbis Abrahæ decimatus. Dicit enim Apostolus ad Hebræ. 7. quod Leui pronepos Abrahæ decimatus fuit in Abraham, quia eo decimas dante Melchisedech, adhuc Leui erat in lumbis eius. Sed similiter Christus erat in lumbis Abrahæ, quando decimas dedit. Ergo ipse etiam Christus fuit decimatus in Abraham.

2. Præterea, Christus est ex semine Abrahæ secundum carnem, quam de matre accepit. Sed mater eius fuit decimata in Abraham. Ergo pari ratione Christus.

3. Præterea, illud in Abraham decimabatur, quod curatione indigebat, vt August. dicit 10. super Gen. ad literam. Curatione autem indiget omnis caro peccato obnoxia. Cũ igitur caro Christi fuerit peccato obnoxia (sicut dictũ est) videtur, quod caro Christi in Abraham fuerit decimata. li. 10. c. 10. post medium, 10.3.

4. Præterea. Hoc non videtur aliquo modo derogare dignitati Christi: nihil. n. prohibet patre alicuius Pontificis decimas dante alicui sacerdoti, filium eius Pontificem maiorem esse simplici sacerdote. Licet ergo dicatur Christus decimatus, Abraham decimas dante Melchisedech, non tamen propter hoc excluditur, quin Christus sit maior, quam Melchisedech. Art. præc. in fine cor.

Sed contra est, quod August. dicit. 10. super Genes. ad literam, quod Christus ibi, scilicet in Abraham, decimatus non est: cuius caro inde non feruorem vulneris, sed materiam medicaminis traxit. li. 10. c. 20. post medium 10. 3.

B *Respondeo dicendum, quod secundum intentionem Apostoli oportet dicere, quod Christus in lumbis Abrahæ non fuerit decimatus. Probat enim Apostolus, maius esse sacerdotium, quod est secundum ordinem Melchisedech, sacerdotio Leuitico, per hoc quod Abrahã decimas dedit Melchisedech, adhuc Leui existente in lumbis eius, ad quem pertinet legale sacerdotium. Si autem Christus etiam in Abraham decimatus esset, eius sacerdotium non esset secundum ordinem Melchisedech, sed minus sacerdotio Melchisedech. Et ideo dicendum est, quod Christus non est decimatus in lumbis Abrahæ, sicut Leui. Quia enim ille, qui decimas dat, nouem sibi retinet, & decimam alij tribuit, quod est perfectionis signum (inquantum est quodam modo terminus omnium numerorum, qui procedunt vsque ad decem) inde est, quod ille, qui decimas dat, protestatur se imperfectum, & perfectioné* C *alij tribuere. Imperfectio autem humani generis est propter peccatum, quod indiget perfectione eius, qui à peccato curat. Curare autem à peccato, est solius Christi: ipse enim est agnus, qui tollit peccata mundi, vt dicitur Ioan. 1. Figuram autem eius gerebat Melchisedech, vt Apost. probat Hebræo. 7. Per hoc ergo, quod Abraham Melchisedech decimas dedit, præfigurauit se velut in peccato conceptum: & omnes, qui ab eo descensuri erant, ea ratione, vt peccatum originale contraherent, indigere curatione, quæ est per Christum. Isaac autem, & Iacob, & Leui, & omnes alij sic fuerunt in Abraham, vt ex eo deriuarentur, non solum secundum corpulentam substantiam, sed etiam secundum rationem seminalem, per quam originale peccatum contrahitur. Et ideo omnes in Abraham sunt decimati, idest: præfigurati indigere curatione, quæ est per Christum.* D *Solus autem Christus sic fuit in Abrahã vt ab eo deriuaretur non secũdum rationem seminalem, sed secundum corpulentam substãtiam, & ideò non fuit in Abraham sicut curatione indigens, sed magis sicut vulneris medicina, & ideo non fuit in lumbis Abrahæ decimatus. Et per hoc patet responsio ad Primum.*

Ad secundum dicendum, quod quia beata Virgo fuit in originali peccato concepta, fuit in Abraham sicut curatione indigens: & ideo fuit ibi decimata, velut inde descendens secundum seminalem rationem. De corpore autem Christi non est sic, vel dictum est.

Ad tertium dicendum quod caro Christi dicitur fuisse in antiquis Patribus peccato obnoxia, secundum qualitatem, quam habuit in ipsis Patribus, qui fue-

fuerunt decimati, non autem secundum qualitatem, quam habet prout est actu in Christo, qui non est decimatus.

Ad quartum dicendum, quod sacerdotium Leuiticum secundum carnis originem deriuabatur: vnde non minus fuit in Abraham, quam in Leui. Vnde per hoc quod Abrahã decimas dedit Melchisedech, tanquam maiori, ostenditur sacerdotium Melchisedech, in quantum gerit figuram Christi, esse maius sacerdotio Leuitico. Sacerdotium autem Christi non sequitur carnis originem, sed gratiam spiritualem. Et ideo potest esse, quod pater det decimas alicui sacerdoti tanquam minor maiori, & tamen filius eius, si sit pontifex, est maior illo sacerdote, non propter carnis originem sed propter gratiam spiritualem, quam habet à Christo.

COMMENTARIVS.

HIc articulus positus est ad explicandum locum Pauli ad Hebræ. 7. quem August. tractat, & in hunc modum exponit, lib. 10. Genes. ad lit. c. 12. probat enim ibi Paulus, sacerdotium Leuiticum fuisse minus perfectum sacerdotio Melchisedech, quia in Abraham est decimatus Leui, Abraham enim decimas soluit Melchisedech, quando in lumbis suis Leuiticam prolem continebat. Quo facto mysticè, & in figura professus est, sacerdotium Leuiticum inferius fore sacerdotio Melchisedech. Ex quo statim oriebatur difficultas, nam eodem argumento posset probari sacerdotium Christi esse inferius Melchisedech, quia etiam ipse in lumbis Abrahæ cõtinebatur. Vnde etiam in persona eius intelligi potest Abraham soluisse decimas, & professus esse illum fore inferiorem. & hoc est Christum esse decimatum in lumbis Abrahæ. Respondet vero Augu. non esse eandem rationem de Christo, & de Leui. Quia Christus non continebatur in lumbis Abrahæ *secundum seminalem rationem*, sicut ille, sed tantum *secundum corpulentam substantiam*, & ideò non intelligitur decimatus, sicut ille, quia solum intelligitur decimatus in parente filius in illo contentus secundum seminalem virtutem, & hoc sensu doctrina Augustini, & D. Thom. est certissima, & de fide, & intenta à Paulo in dicto loco.

Christus in lumbis Abrahæ non decimatus.

Obiectio.

Dices, cur tantum intelligitur decimatus filius contentus secundum seminalem rationem, & non ille, qui secũdum corpulentam substantiam in illo continetur.

Responsio.

Respõdetur, sicut in Adam non peccarunt, nisi qui secundum seminalem rationem in eo continebantur, ita nec in Abraham sunt decimati, nisi qui eo modo in lumbis eius existebant. Et ratio proxima est, quàm hic reddit D. Thom. Quia Abraham soluendo decimas imperfectionem suã professus est, & defectum suæ conceptionis, & originis, ratione cuius, curatione, quæ per Christum est, indigebat. Quia sicut numerus denarius perfectionem, & consummationem significat: ita solutio decimarum fuit quædam confessio propriæ imperfectionis, & indigentiæ, quam Abraham exhibuit repræsentans omnes suos posteros, qui ex vi illius, seu ex vi originis, ab illo cum eodem defectu, & imperfectione dimanaturi erant, huiusmodi aũt erant illi tantum, qui secundum seminalem rationem in eo continebantur. Ratio verò radicalis est, quia filij contenti in seminali virtute parentis, sunt propriè in virtute, & quasi in naturali potestate eius, & ideo operari potest parens, vt caput, & principium eorum. At verò filius contentus solum secũdum corpulentam substantiam, est in illo tantum

A secundum potentiam passiuam, & quasi obedientialem, saltem quoad modum generationis, & propagationis, & ideò non operatur propriè huiusmodi pater, vt caput, & principium talis filij, ita vt operationes eius, ad filium aliquo modo pertinere censeantur. Et ex his (vt hoc circa solutionem ad secundum, D. Tho. adnotetur.) colligitur differentia inter Christum, & Virginem, quia illa decimata fuit in Abraham, quia in eo secundum seminalem rationem continebatur: ad hoc autem non est necesse, vt fuerit in peccato concepta, sed satis est, ex vi suæ originis fuisse peccato obnoxiam, & indiguisse redemptione Christi, per quam fuit ab illo peccato præseruata.

B. Virgo in lumbis Abrahæ decimata.

QVÆSTIO. XXXII.

B De Conceptione Christi, quòad actiuum principium, in quatuor articulos diuisa

De qua disputant Theologi, in 3. dist. 4.

DEinde considerandum est de principio actiuo in conceptione Christi.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

Primo, vtrum Spiritus sanctus fuerit in principium actiuum conceptionis Christi.

Secundo, vtrum possit dici, quod Christus sit conceptus de Spiritu sancto.

Tertio, vtrum possit dici, quod Spiritus sanctus sit pater Christi secundum carnem.

Quarto, vtrum beata Virgo aliquid actiuè egerit C *in conceptione Christi.*

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum Spiritus sanctus fuerit principium actiuum conceptionis Christi.

AD primum sic proceditur. Videtur, quod efficere conceptionem Christi, non debeat attribui Spiritui sancto. Quia vt August. dicit in primo de Trin. Indiuisa sunt opera Trinitatis, sicut & indiuisa est Trinitatis essentia. Sed efficere conceptionem Christi, est quoddam opus diuinum. Ergo videtur, quod non magis sit attribuendum Spiritui sancto, D *quam Patri, vel Filio.*

176 1. dist. 2. artic. 2 quæst. 2. & 4. co. c. 45. & 46. & opu. 3. c. 226 & lo. 1214. col. 2 fin. c. 1. l. 1. c. 4. in fin. & 5. in pri. to. 3.

2. Præterea Apost. dicit Gal. 4 Cum uenit plenitudo temporis, misit Deus filium suum factum ex muliere. Quod exponens August. in 4 de Tri. dicit Eo vtique missum, quo factum ex muliere. Sed missio Filii attribuitur præcipuè Patri, vt in prima parte habitum est. Ergo, & conceptio secundum quam factus est ex muliere, debet præcipuè Patri attribui.

li. 4. ca. 10. parum ante med. to. 3. 1. p. q. 43. ar. 5.

3. Præterea, Prouerb. 9. dicitur, Sapientia ædificauit sibi domum. Est autem sapientia Dei ipse Christus: secundum illud, 1. ad Corin. 1. Christum Dei virtutem, & Dei sapientiam. Domus autem huius sapientiæ est corpus Christi, quod etiam dicitur templum eius secundum illud Ioan. 2. Hoc autem dicebat de templo corporis sui, ergo videtur, quod efficere conceptio-

ceptionem corporis Christi, debet præcipuè attribui Filio, non ergo Spiritui sancto.

Sed contra est, quod dicitur Luc.1. Spiritus sanctus superueniet in te, &c.

Respondeo dicendum, quod conceptionem corporis Christi tota Trinitas est operata: attribuitur tamen hoc Spiritui sancto triplici ratione. Primo quidem: quia hoc congruit causæ incarnationis, quæ consideratur ex parte Dei, Spiritus enim sanctus est amor Patris, & Filij, vt in Prima parte habitum est.

1.p. q.37. artic.1.

Hoc autem ex maximo Dei amore prouenit, vt filius Dei carnem sibi assumeret in vtero virginali. Vnde dicitur Ioan.3. Sic Deus dilexit mundum, vt filium suum vnigenitum daret. Secundo quia hoc congruit causæ incarnationis ex parte naturæ assumptæ. Per hoc enim datur intelligi, quod humana natura assumpta est a filio Dei in vnitatem personæ, non ex aliquibus meritis sed ex sola gratia, quæ Spiritui sancto attribuitur, secundum illud.1 ad Corin.12. Diuisiones gratiarum sunt, idem autem Spiritus. Vnde Aug. dicit in Enchir. Iste modus quo est natus Christus de Spiritu sancto, insinuat nobis gratiam Dei, qua homo nullis præcedentibus meritis. in ipso primo exordio naturæ suæ, quo esse cœpit, Verbo Dei copularetur in tantam personæ vnitatem, vt idem ipse esset filius Dei, qui filius hominis, & filius hominis, qui filius Dei. Tertio: quia hoc congruit termino Incarnationis. Ad hoc enim terminata est Incarnatio, vt homo ille, qui concipiebatur, esset sanctus, & filius Dei. Vtrunque autem horum attribuitur Spiritui sancto, Nam per ipsum efficiuntur homines filij Dei secundum illud Galat.4. Quoniam estis filij Dei, misit Deus Spiritum filij sui in corda vestra, clamantem Abba, pater Ipse est etiam Spiritus sanctificationis: vt dicitur Roman.1. Sicut ergo alij per Spiritum sanctum sanctificantur spiritualiter, vt sint filij Dei adoptiui. ita Christus per Spiritum sanctum est in sanctitate conceptus, vt esset filius Dei naturalis. Vnde Roman.1. secundum vnam glos. quod præmittitur, scilicet. Qui prædestinatus est filius Dei in virtute, manifestatur per id, quod immediatè sequitur: Secundum Spiritum sanctificationis, idest, per hoc, quod est conceptus de Spiritu sancto, & Angelus annuntians, ex hoc, quod præmiserat, Spiritus sanctus superueniet in te, concludit, Ideoque, & quod nascetur ex te, sanctum, vocabitur filius Dei.

Enchi. c. 40. non lõge a prin. om.3.

Ex gl. ordin. & Origen.

Ad primum ergo dicẽdum, quod opus conceptionis commune quidem est toti Trinitati, secundum tamen modum aliquem, attribuitur singulis personis. Nam Patri attribuitur autoritas respectu personæ filij, qui per huiusmodi conceptionem sibi assumpsit humanam naturam. Filio autem attribuitur ipsa carnis assumptio. Sed Spiritui sancto attribuitur formatio corporis, quod assumitur a Filio. Nam ipse Spiritus sanctus est spiritus Filij, secundum illud Gala.4 Misit Deus spiritum filij sui. Sicut autem virtus animæ, quæ est in semine, per spiritum qui in semine includitur, format corpus in generatione aliorum hominum: ita virtus Dei, quæ est ipse filius (secundum illud.1. ad Corinth.1. Christum Dei virtutem) per Spiritum sanctum corpus formauit, quod assumpsit. Et hoc etiam verba Angeli demonstrant, dicentis, Spiritus sanctus superueniet in te, quasi ad præparandam, & formandam materiam corporis Christi, & virtus Altissimi, idest, Christus obum- A *brabit tibi, idest, corpus in te humanitatis accipiet incorporeum lumen diuinitatis. Vmbra enim à lumine formatur, & corpore: vt Grego. dicit, 18. Mor. Altissimus autem intelligitur Pater, cuius virtus est Filius.*

Glos. ord. supra illa verba. Luc.1.

li.18.c.12 in princ.

Ad secundum dicendum, quod missio refertur ad personam assumentem, quæ a Patre mittitur: sed conceptio refertur ad corpus assumptum, quod operatione Spiritus sancti formatur. Et ideo, licet missio, & conceptio sint idem subiecto: quia tamen differũt ratione, missio attribuitur Patri, efficere autem conceptionem Spiritui sancto: sed carnem assumere attribuitur Filio.

Ad tertium dicendum, quod sicut August. dicit in libro de Quæstionibus veteris & noui Testamenti, quæstio ista gemina ratione potest intelligi. Primum enim domus Christi Ecclesia est, quam ædificauit sibi B *sanguine suo. Deinde potest, & corpus eius dici domus ipsius, sicut dicitur templum eius. Factum autẽ Spiritus sancti factum filij Dei est, propter naturæ, & voluntatis vnitatem.*

In 2. p. q. ex nouo Tes. q. 52. in princ. to.4.

COMMENTARIVS.

DVo intendit docere D. Thom. in hoc art. Alterum est ad rem pertinens, scilicet, conceptionem Christi solius Dei efficacia fuisse perfectam, & hoc simpliciter affirmat, dicens totam Trinitatem conceptionis illius fuisse principium. Et nullam adiunxit probationem, præter testimonium Luc.1. quia hæc res est in fide notissima, & in superioribus satis tractata, de qua diximus in superiori tomo, cum de caussis vnionis hypostaticæ, & C in hoc, cum de virginitate Deiparæ disputaremus. Alterum verò, quod D. Thom. docet, ad modum loquendi spectat, nimirum, hanc operationem attribui, & appropriari Spiritui sancto. Cuius modi loquendi optimas rationes adducit. & adeò perspicuè, vt nihil addere oporteat: solum notandæ videntur expositiones aliquotũ locorum scripturæ, quas in hoc artic. tradit.

Prima est in corpore art. circa illa verba Pau. ad Gal.4. *Quoniam estis filij Dei, misit Deus spiritum filij sui in corda vestra clamantem Abba pater.* Ex quibus verbis D. Th. colligit, Spiritum sanctum esse, qui filios Dei constituit, cum tamen Paulus solum dicere videatur, Spiritum sanctum esse, qui filios Dei clamare facit. *Abba pater.* Et potius indicet supponi prius filios Dei constitutos, & ideo dari illis Spiritum sanctum, qui hunc effectum in eis efficiat: vt insinuant verba illa. *Quoniam estis filij Dei*, & Chrysost. illa exponens indicauit. Re- D spondet Caiet. hic, D. Tho. sumpsisse argumentum à posteriori ex illo loco. Nam in hac spirituali generatione idem est principium, quo efficimur filij, & quo proprium affectum filiorum cõcipimus. Quia ergo Paulus affirmat Spiritum sanctum esse, qui nobis affectum illum operatur, ex quo clamamus, *Abba pater*, ideo, ex hoc testimonio colligit D. Thom. illum esse, qui nos filios adoptiuos efficit. Quem sensum indicauit Ansel. circa hunc locum dicens: *Effectus ergo probat vtrosque Dei filios esse, dum in cordibus. vtrorumque clamat Spiritus sanctus ad Deum. Abba pater. Et quis est spiritualis ille clamor, nisi prius affectus electorum erga Deum?* Quæ expositio probabilis est. D. autem Tho. sine dubio allusit ad illius loci intelligentiam, quam ipse tradidit lect.3. in illud capit. vbi sic exponit. *Quoniam estis filij Dei, modus adipiscendi hoc donum,*

Expositio in locum Pauli. Galat.4.

non est per coniunctionem cum Christo secundum carnem: sed per missionem spiritus filij in corda vestra, per quem esses Christo coniuncti, & adoptati in filios, & in illo clamatis Abba pater. Qui sensus est consentaneus eidem Pau. ad Ro. 8. dicēti, *Accepistis spiritum adoptionis filiorum in quo clamamus Abba pater: ipse enim spiritus testimonium reddit spiritui nostro, quod sumus filij Dei*. Itaque ideo, ille spiritus facit nos clamare *Abba pater*, quia facit nos filios Dei, est enim spiritus verax, & efficax, neque ob aliam causam illi attribuitur ille affectus, & operatio clamandi, *Abba pater*, nisi quia, gratia, & adoptio, s qua procedit, eidem Spiritui sancto accommodatur.

Expositio in locum Pauli ad Rom. 1. Secunda est in eodem corp. circa illa verba ad Rom. 1. *Qui prædestinatus est filius Dei in virtute secundum Spiritum sanctificationis*. In quo vltimo verbo vult, D. Th. significatam esse conceptionem Christi ea Spiritu sancto. Quod duobus modis potest accommodari. s. inde constare Christum esse filium Dei, quia in virtute Spiritus sancti, qui est spiritus sanctificationis, conceptus est. Vel certè, quia prædestinatus est filius Dei, ideo etiam esse prædestinatum, vt in virtute per spiritum sanctificationis conciperetur. Fateor tamen vtramque expositionē esse duriusculam. Sed locum huuc satis fusè tractauimus supra. q. 24.

Expositio in locum Luc. 1. Tertia est in sol. ad 1. circa illa verba angeli Luc. 1. *Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi*. Vbi nomine Spiritus sancti tertiam Trinitatis personam intelligit, cui Christi cōceptio attribuitur; per virtutem autem Altissimi intelligi filium, qui est, *virtus altissimi*, id est, æterni patris, & obumbraturus dicitur Virginem, quatenus in ea corpus humanitatis erat assumpturus, quo suæ diuinitatis lumen quodammodo tegens, posset ab illa verus Deus, & homo concipi. Quam expositionem indicauit Greg lib. 18. Mor. cap. 12. & Bern. homil 4. in *Missus est*, & Greg. Nyssē. oratione de sancta Christi natiuitate post medium, & Theophy. Luc. 1. vbi per *Virtutem altissimi*, Verbū etiam diuinum intelligit, uerbum autem *obumbrandi* aliter interpretatur, nimirum, vt idem sit, quod *contegere, & undique circundare, & apprehendere Virginem. Sicut gallina*, inquit, *contegens pullos suos, eos obumbrare dici potest*. Et hæc expositio probabilis est, hoc modo intellecta. Vt autē in superioribus annotaui ex Aug. lib. 3. contra Maximin. ca. 17. Arriani illa abutebantur, ut Spiritum sanctum minorem filio facerent, illique solum materiæ præparationem; huic uerò propriam corporis formationem attribuerent, non solum per appropriationem, sed per proprietatem, inter personas opera distribuentes. Qui sensus hæreticus est. Alij ergo per *uirtutem altissimi*, omnipotentiā Dei patris potius intelligunt, ut in hac conceptione pater appropriatione quadam intelligatur habere locū generantis, & obumbrantis, & quasi congregētis Virginem, & loco seminis Spiritum sanctum in eam immittentis cuius opera conciperet. Quam expositionem & probat, & latius exponit Iansenius. Mihi vero verisimilius est totum illum sermonem esse de Spiritu sancto, posterioremque particulam nihil aliud, quam prioris expositionem continere, ac si clarius diceret Angelus, Spiritus sanctus super ueniet in te, itaque omnipotenti virtute te proteget, & confortabit, vtmque tribuet, vt sine virginitatis tuæ detrimento possis concipere. Ita Exponit Euthym. & indicat Damasc. lib. 3. de fide c. 2. Neque ab illa Spiritus sancti obumbratione excluditur, quod idem Spiritus sanctus mentem Virginis recreauerit, cœleste refrigerium illi conferens, vt Greg. loco citato exposuit. Neque etiam excluditur, quod omnis concupiscentiæ motum, ac fomitis incendium extinxerit, ut Cyprian. exponit serm. de natiu. Ambr. lib. de mysterijs, c. 3. & Beda ibi. Verbum enim *obumbrandi*, simpliciter explicatum, nihil aliud, quam protegere significat, iuxta illud. *Scapulis suis obumbrabit tibi*. Vnde omnes prædictos effectus optimè in significatione sua cōplectitur.

Expositio in locum Pro. 9. Quarta est in sol. ad 3. circa illa uerba. Prou. 9. *Sapientia ædificauit sibi domum*, quæ dicit tam de Ecclesia, quam de hoc mysterio intelligi posse. Et vtraque expositio est frequens apud sanctos, vt videre licet in Cyprian. epist. 63. & August. 17. de Ciuit. c. 20. & alijs, quæ in proæmio totius materię adduximus. Qui sensus, licet fortasse mystici sint, sublimes tamen sunt, ac veneratione suscipiendi maxima.

ARTICVLVS II.

Vtrum Christus debeat dici conceptus de Spiritu sancto.

AD secundum sic proceditur. Videtur, quod Christus non debeat dici conceptus de Spiritu sancto. Quia super illud Roman. 2. Ex ipso, & per ipsum & in ipso sunt omnia, dicit glos. Augusti. Attendendum, quod non ait de ipso, sed ex ipso: ex ipso enim celi sunt, & terra, quia ipse fecit ea: non autem de ipso, quia non de substantia sua. Sed Spiritus sanctus non formauit corpus Christi de substantia sua. Ergo Christus non debet dici conceptus de Spiritu sancto. 177 3 d. 4. q. 1. art. 1. q. 4. & 4. cō d. c. 46. & opus. 3. ca. 226. Aug. in lib. de natura boni, ca. 27. tom. 6.

2. Præterea. Principium actiuum, de quo aliquid concipitur, se habet sicut semen in generatione: Sed Spiritus sanctus non se habuit sicut semen in conceptione Christi. Dicit enim Hieronym. in expositione catholicæ fidei, non sicut quidam sceleratissimi opinantur, Spiritum sanctum dicimus fuisse pro semine, sed potentia ac virtute creatoris dicimus esse operatum, id est, formatum corpus Christi. Non ergo debet dici, quod Christus sit conceptus de Spiritu sancto. Ante me. illius. t. 2.

3. Præterea. Nihil vnum de duobus formatur, nisi aliquo modo commixtis. Sed corpus Christi formatum est de Virgine Maria. Si ergo Christus dicatur conceptus de Spiritu sancto, videtur, quod facta sit commixtio quædam Spiritus sancti, & materiæ, quam Virgo ministrauit, quod patet esse falsum. Nō ergo Christus debet dici conceptus de Spiritu sancto.

Sed contra est, quod dicitur Matth. 1. Antequam conuenirent, inuenta est in vtero habens de Spiritu sancto.

Respondeo dicendum, quod conceptio non attribuitur soli corpori Christi, sed etiam ipsi Christo, ratione ipsius corporis. In Spiritu autem sancto duplex habitudo consideratur respectu Christi. Nam ad ipsum filiū Dei, qui dicitur esse conceptus, habet habitudinem consubstantialitatis: ad corpus autē eius habet habitudinem causæ efficientis. Hæc autem propositio, De, vtramque habitudinem designat, sicut cum dicimus hominem aliquem esse de suo patre. Et ideo conuenienter dicere possumus Christum esse conceptum de Spiritu sancto, hoc modo quod efficientia Spiritus sancti referatur ad corpus assumptum, consubstantialitas

litas verò ad personam assumentem.

A

Ad primum ergo dicendum, quod corpus Christi, quia non est consubstantiale Spiritui sancto, non propriè potest dici de Spiritu sancto conceptum, sed magis ex Spiritu sancto. Sicut Ambros. dicit in libro de Spiritu sancto, quod ex aliquo est, aut ex substantia, aut ex potestate eius est. Ex substantia, sicut filius, qui a patre est: ex potestate, sicut ex Deo omnia: quo modo & in vtero habuit Maria ex Spiritu sancto.

L. 2. c. 5. nõ procul a fine, to.

Ad secundum dicendum, quod super hoc videtur esse quædam diuersitas Hieronym. ad quosdam alios doctores, qui asserunt Spiritum sanctum in conceptione Christi fuisse pro semine. Dicit enim Chrysostom. super Matth. Vnigenito Dei in Virginem ingressuro, præcessit Spiritus sanctus, vt præcedente Spiritu sancto in sanctificationem nascatur, scilicet Christus, secundum corpus, diuinitate ingrediente pro semine. Et Damasce. dicit in 3. lib. Obumbrauit super ipsam Dei sapientia, & virtus, velut diuinum semen. Sed hoc de facili soluitur: quia secundum quod in semine intelligitur virtus actiua, sic Chrysost. & Damasce. comparant semini Spiritum sanctum; vel etiam Filium, qui est virtus Altissimi. Secundum autem quod in semine intelligitur substantia corporalis, quæ in conceptione transmutatur, negat Hieronym Spiritum sanctum fuisse pro semine.

Hom. 1. in Mat. in opere imperfecto, in ult. fo. ante fi. t. 2 3. ort. fi. c. 2. circa prino.

B

Locis nũc proxime dictis.

Hier. in lo co citato, in arg. ca. 38. 39. & 40.

Ad tertium dicendum, quod sicut August. dicit in Enchirid. non eodem modo dicitur Christus conceptus, aut natus de Spiritu sancto, & de Maria virgine, nam de Maria virgine materialiter, de Spiritu sancto verò effectiuè. Et ideo, non habuit hic locũ commixtio.

COMMENTARIVS.

Hic solum voluit D. Thom. proprietatem loquutionis explicare, propter illam particulam *de*, quæ (vt Theologi volunt) consubstantialitatem indicat, in quo differt ab illa particula *ex*, quæ latiorem habet significationem, solumque ordinem, seu habitudinem vnius ab alio significat, vt eleganter tractat August. libr. de natura boni contra Manichæos cap. 26. & 27. & D. Thom. hic, & alijs locis frequenter. Vnde videtur fieri, Christum rectè dici ex Spiritu sancto conceptum, non tamen de Spiritu sancto, quia quatenus Spiritus sancti opera conceptum est, non est illi cõsubstantialis. In contrariũ verò est, quia Matth. 1. habentur illa uerba angeli. *Quod enim in ea natum est, de Spiritu sancto est*, quibus responderi posset in Græco haberi particulã, *ἐκ*, quæ optimè verti posset per particulam *ex*, vt vertit, & interpretatur Ambros. libr. 2. de Spiritu sancto cap. 5. Tamen, quia vulgata lectio habet *de Spiritu sancto*. & Ecclesia in symbolo confitetur; *conceptum de Spiritu sancto*, ideo D. Thom. (quem cæteri Theologi in 3. d. 4. imitantur) defendit propositionem illam in rigore esse veram. Quia Christus simpliciter dictus suppositum includit, & pro illo supponit, quod est cõsubstantiale Spiritui sancto, & hoc satis est, ut possit dici Christus *de Spiritu sancto conceptus*, neque oportet, ut secundum eã naturam, in qua conceptus est, sit consubstantialis. Vnde in solutionibus argumentorum rectè D. Th. colligit corpus Christi non propriè dici *de Spiritu sancto*: sed *ex Spiritu sancto*. Quia illud est quidem ab Spiritu sancto, vt ab efficiente causa; non tamen est illi consubstantiale, nec pro supposito eiusdem substantiæ supponit.

Christus vere dicitur de Spiritu sancto conceptus.

D

A

Circa solutionem ad 2. de locutione illa, Spiritum sanctum in hac conceptione fuisse *loco seminis* videantur supra notata dist. 5. sect. 1. in sexta probatione primæ conclusionis.

ARTICVLVS III.

Vtrum Spiritus sanctus dici debeat pater Christi secundum carnem.

AD tertium sic proceditur. Videtur, quod Spiritus sanctus debeat dici pater Christi secundum humanitatem. Quia secundum Philos. in libr. de Generatione animalium, pater dat principium actiuum in generatione, mater vero ministrat materiam. Sed Beata Virgo dicitur mater Christi propter materiam, quam in conceptione eius ministrauit. Ergo videtur, quod etiam Spiritus sanctus possit dici pater eius, propter hoc, quod fuit principium actiuum in conceptione ipsius.

178 3. d. 4. q. 1. art. 2. q. 1. & q. 2. ad 1. & 4. & in exp. lit. ad 2. & 4. cõtra c. 47. & op. 3. c. 210. l. 2. e. 3. & 4. t. 4.

B

2. Præterea, Sicut mentes aliorum Sanctorum formantur per Spiritum sanctum, ita etiam corpus Christi est per Spiritum sanctum formatum. Sed alij sancti propter prædictam formationem dicuntur filij totius Trinitatis, & per consequens Spiritus sancti. Videtur ergo, quod Christus debeat dici filius Spiritus sancti, inquãtum corpus eius est a Spiritu sancto formatum.

C

3. Præterea, Deus dicitur pater noster secundum hoc, quod nos fecit, secundum illud Deutero. 32. Non ne ipse est pater tuus, qui possedit te, & fecit, & creauit te? Sed Spiritus sanctus, fecit corpus Christi, vt dictum est. Ergo Spiritus sanctus debet dici pater Christi secundum corpus ab ipso formatum.

art. 1. huius quæst.

Sed contra est, quod August. dicit in Enchi. Natus est Christus de Spiritu sancto, non sicut filius, & de Maria Virgine sicut filius.

Ench. ca. 40. in prin. to. 3.

Respondeo dicendum, quod nomina paternitatis, & maternitatis, & filiationis generationem consequuntur, non tamen quamlibet, sed propriè generationem viuentium, & præcipue animalium. Non enim dicimus, quod ignis generatus sit filius ignis generantis, nisi fortè secundum metaphoram, sed hoc solum dicimus in animalibus, quorum generatio est magis perfecta. Nec tamẽ omne quod in animalibus generatur, filiationis accipit nomen, sed solum illud, quod generatur in similitudinem generantis. Vnde, sicut Augustinus dicit, non dicimus quod capillus, qui nascitur ex homine, sit filius hominis, nec etiam dicimus quod homo, qui nascitur, sit filius seminis, quia nec capillus habet similitudinem hominis, nec homo, qui nascitur ex semine, habet similitudinem seminis; sed hominis generantis Et si quidem perfecta sit similitudo, erit perfecta filiatio, tam in diuinis, quam in humanis. Si autem sit similitudo imperfecta, erit etiam filiatio imperfecta. Sicut in homine est quædam similitudo Dei imperfecta, & in quantum creatus est ad imaginem Dei, & inquantum recreatus est secũdum similitudinem gratiæ. Et ideo, vtroque modo potest homo dici filius Dei, et quia scilicet est creatus ad imaginem eius, & quia est ei assimilatus per gratiam. Est autem considerandum, quod illud quod de aliquo dicitur secundum perfectam rationem, nõ est di-

Ench. ca. 36. circa prin. to. 3.

D

dicendum de eo secundum rationem imperfectam: sicut quia Socrates dicitur naturaliter homo secundum propriam rationem hominis, nunquam dicitur homo secundum illam significationem, quia pictura hominis dicitur homo, licet fortè ipse assimiletur alteri homini. Christus autem est filius Dei secundum perfectam rationem filiationis: vnde quamuis secundum humanam naturam sit creatus, & iustificatus: non tamen debet dici filius Dei, neque ratione creationis, neque ratione iustificationis, sed solum ratione generationis æternæ, secundum quam est filius patris solius. Et ideo nullo modo debet dici Christus filius Spiritus sancti, nec etiam totius Trinitatis.

Ad primum ergo dicendum, quod Christus conceptus est de Maria Virgine materiam ministrante in similitudinem speciei: & ideo, dicitur filius eius. Christus autem secundum quod homo, conceptus est de Spiritu sancto, sicut de actiuo principio, non tamen secundum similitudinem speciei, sicut homo nascitur de patre suo, & ideo, Christus nō dicitur filius Spiritus sancti.

In cor. a. *Ad secundum dicendum, quod homines, qui spiritualiter formantur a Spiritu sancto, non possunt dici filij Dei secundum perfectam rationem filiationis. Et ideo, dicuntur filij Dei secundum filiationem imperfectam, quæ est secundum similitudinem gratiæ, quæ est a tota Trinitate. Sed de Christo est alia ratio, vt dictū est. Et similiter dicendum est ad tertium.*

COMMENTARIVS.

PLus docet D. Thom. in art. quam proponat in titulo. Cum enim quæsierit, an Christus ratione humanæ cōceptionis possit dici Spiritus sancti filius, respondet, nec ratione conceptionis, nec ratione creationis, nec ratione iustificationis posse Christum dici filium, vel Spiritus sancti, vel totius Trinitatis. Et de primo quidem membro, quod ad hunc artic. propriè spectat, res est certissima, & omni carens difficultate, Christum vt hominem, non posse dici filium Spiritus sancti, propterea quod per efficientiam eius sit conceptus. Vnde Conc. Tolet. 11. *Spiritus sanctus*, inquit, *non est pater filij incarnati, ne duos filios introducamus*, & Chrysost. homil. 2. in symbol. Apost. tom. 5. *Non intelligas*, inquit, *patrem Christi secundum carnem Spiritum sanctum esse*. Idem optimè docuit August. in Enchir. c. 38. & 39. Rupert. lib. 1. de operib. Spiritus sancti, cap. 10. vbi propriè rationem tetigit, quam etiam adduxit hic D. Thom. in sol. ad 1. l. quia Christus vt homo, non procedit à Spiritu sancto secundum similitudinem speciei: Pater autem nō dicitur, nisi qui producit sibi simile in natura viuentis ex vi productionis.

Christus etiam vt homo, nō potest dici Spiritus sancti filius.

Alia vero duo membra, quæ tractant de relatione fundata in creatione, vel iustificatione secūdū humanitatem, ad hunc locum non spectant: & quod D. Thom. hic dixit sine controuersia verum est, scilicet Christum non esse his nominibus, seu titulis filium appellandum, cum nobilior filiatio illi cōueniat. Quod præsertim est certum, si de Christo simpliciter, & absque additione vlla loquamur. Cū enim simpliciter nō possit appellari creatura, nec vocari poterit absolute filius ratione creationis. Et eadem ratione non erit filius dicendus propter iustificationem creatam, quia simpliciter non est sanctus per participationem, sed per essentiam. An vero Christus in quantum homo, possit dici creatura, & consequenter an habeat relationē creaturæ ad Deum, quæ per metaphoram, & lato modo filiatio vocatur, supra q. 16. tractatum est, & de re quidem non est dubium, quin talis relatio in Christum vt hominē conueniat: consultius tamen est, non appellare illam filiationem, ad tollendam omnem æquiuocationem, & occasionem erroris, cum talis relatio, vera filiatio non sit. De alia verò relatione Christi, vt hominis, fundata in gratia sanctificante, vel vnionis, vel habitualis, supra q. 23. fusè satis disputatum est.

ARTICVLVS IV.

Vtrum beata Virgo aliquid actiuè egerit in conceptione corporis Christi.

AD quartum sic proceditur. Videtur quòd Beata Virgo aliquid actiue egerit in conceptione corporis Christi. Dicit enim Damascenus in 3. li. quod Spiritus sanctus superuenit Virgini, purgans ipsam, & virtutem susceptiuam Verbi Dei tribuens, simul autem & generatiuam. Sed virtutem generatiuam passiuā habebat a natura, sicut & quælibet fœmina. Ergo dedit ei virtutem generatiuam actiuam, & sic aliquid actiue egit in conceptione Christi. Inf. q. 33. ar. 4. ad 2. & 3. d. 3. q. 2. art. 1. li. 3. c. 2. parum ante med.

2. Præterea, Omnes virtutes animæ vegetabilis, sunt virtutes actiuæ: sicut Commen. dicit in 2. de Anima. Sed potentia generatiua, tam in mare, quàm in fœmina, pertinet ad animam vegetabilem: ergo tam in mare, quam in fœmina actiuè operatur ad cōceptionem prolis.

3. Præterea, Fœmina ad conceptionem prolis materiam ministrat, ex qua naturaliter corpus prolis formatur. Sed natura est principium motus intrinsecum, ergo videtur, quod in ipsa materia, quam B. Virgo ministrauit ad conceptum Christi, fuerit aliquod principium actiuum.

Sed contra est, quod principium actiuum in generatione dicitur ratio seminalis. Sed sicut Aug. dicit 10. super Gene. ad literam, corpus Christi in sola materia corporali, per diuinam conceptionis, formationisq; rationem de Virgine assumptum est, non autem secundum aliquam rationem seminalem humanam. Ergo B. Virgo nihil actiue fecit in conceptione corporis Christi. li. 10. c. 20. to. 3.

Respondeo dicendum, quod quidam dicunt B. Virginem aliquid actiuè operatam esse in conceptione Christi, & naturali virtute, & supernaturali. Naturali quidem virtute quia ponunt, quod in qualibet materia naturali est aliquod actiuū principium: alioquin credunt, quod non esset transmutatio naturalis. In quo decipiuntur: quia transmutatio dicitur naturalis, propter principium intrinsecum, non solum actiuum, sed etiam passiuum. Expressè enim dicit Philoso. in 8. Physic. quod in grauibus, & leuibus est principium passiuum motus naturalis, & non actiuum. Nec est possibile, quod materia agat ad sui formationem, quia non est actu. Nec est etiam possibile, quod aliquid moueat seipsum, nisi diuidatur in duas partes, quarum vna sit mouens, & alia sit mota: quod in solis animatis contingit, vt probatur 8. Physicor. l. 8. tex. 29. 30. 31. 32. & c. 10. 2. lib. 8. text. 30. 10. 2.

Su-

Supernaturali autem virtute: quia dicunt ad matrem requiri, quod non solum materiam ministret (quæ est sanguis menstruus) sed etiam semen, quod commixtum virili semini, habet virtutem actiuam in generatione. Et quia in Beata Virgine nulla fuit facta resolutio seminis propter integerrimam eius virginitatem, dicunt, quod Spiritus sanctus supernaturaliter ei tribuit virtutem actiuam in conceptione corporis Christi, quam aliæ matres habent per semen resolutum. Sed hoc non potest stare, quia cum quælibet res sit propter suam operationem (vt dicitur 2. de Cælo) natura nõ distingueret ad opus generationis sexum maris, & fœminæ, nisi esset distincta operatio maris ab operatione fœminæ. In generatione autem distinguitur operatio agentis, & patientis. Vnde relinquitur, quod tota virtus actiua sit ex parte maris: passio autem ex parte fœminæ. Propter quod in plantis, in quibus vtraque vis commiscetur, non est distinctio maris, & fœminæ. Quia igitur Beata Virgo non hoc accepit, vt esset pater Christi, sed mater, consequens est, quod non acceperit potentiam actiuam in conceptione Christi, siue aliquid egerit, ex quo sequitur ipsam fuisse patrem Christi: siue nihil egerit (vt quidam dicunt) ex quo sequitur huiusmodi potentiam actiuam sibi frustra fuisse collatam. Et ideo, dicendum est quod in ipsa conceptione Christi, Beata virgo nihil actiuè operata est, sed solã materiam ministrauit. Operata tamen est ante conceptionem aliquid actiuè, præparãdo materiã, vt esset apta conceptui.

b. 2. tex. 57 no. 2.

Ad primum ergo dicendum, quod illa conceptio tria priuilegia habuit, scilicet, quod esset sine peccato originali, quod esset non puri hominis, sed Dei, & hominis, item quod esset conceptio Virginis. Et hæc tria habuit a Spiritu sancto. Et ideo, dicit Damascenus quantum ad primum, quòd Spiritus sanctus superuenit Virgini purgans ipsam, id est præseruans, ne cum peccato originali conciperet. Quantum ad secundum dicit, & virtutem susceptiuam Verbi Dei tribuens, id est, vt conciperet Verbum Dei. Quantum autem ad tertium dicit, simul autem, & generatiuam, scilicet manens virgo posset generare, non quidem actiuè, sed passiuè, sicut aliæ matres hoc consequuntur ex semine viri.

loco citato in arg.

Ad secundum dicendum, quod potentia generatiua in fœmina est imperfecta, respectu potentiæ generatiuæ, quæ est in mare Et ideo sicut in artibus, ars inferior disponit materiam, ars autem superior inducit formam, vt dicitur in 2. Physic. ita etiam virtus generatiua fœminæ præparat materiam, virtus autẽ actiua maris format materiam præparatam.

lib. 2. Phy. tex. 25. to.

Ad tertium dicendum, quòd ad hoc, quòd transmutatio sit naturalis, non requiritur, quòd in materia sit principium actiuum, sed solum passiuum, vt dictum est.

COMMENTARIVS.

HVic artic. non existimaui addendum esse commentarium. Nam multa philosophica, quæ D. Thom. in eo attingit, si discutienda essent, longam requirerent disputationem a nostro instituto satis alienam. Quæ verò ad mysterium conceptionis Christi explicandum necessaria fuerint, in sequenti disputat. attingemus commodius.

A

DISPVTATIO X.

In tres sectiones distributa.

De causis, quæ humanam Christi conceptionem ex Virgine operata sunt.

QVòd fuerit in Christo humana conceptio, disputari non oportet, cum in superioribus tractando de ipso Incarnationis misterio, & de dignitate matris Dei, eiusque virginitate, satis ex principijs fidei probatum sit. Quid etiam sit hæc conceptio, disputationem non requirit, cũ hæc quæstio cæteris hominibus communis sit: id verò, quod in Christi conceptione fuit proprium, explicatis causis, & modo eius, constabit. Hoc igi-
B tur in hac, & sequenti disputatione præstandum est. Ex quatuor autem causis, quæ ad naturales effectus concurrere solent: finalis in præsenti disputatione clara est. Proximus enim finis huius conceptionis fuit, vt gigneretur homo Deus. Vnde omne id, quod fuit incarnationis finis, potest dici finalis causa huius conceptionis, de qua re in 1. q. huius 3. p. satis dictum est. Causa formalis propria, & intrinseca conceptionis huius, fuit vera anima rationalis vero corpori humano vnita: vnde hoc ipsum corpus, seu materia eius, fuit intrinseca materialis causa eiusdem conceptionis, de quibus, in q. 4. 5. & 6. huius 3. p. fusè disseruimus, non est ergo, quod sine vtilitate eadẽ repetamus. Idem enim est dicere Verbum assumpsisse verum corpus humanum, veramque animam rationalem, & dicere hæc intrinseca humanæ cõceptionis eius fuisse principia. Superest igitur tantum, vt de causa ministrante mate-
C riam, & per modum matris concurrente, ac de efficiente causa dicamus.

To. 1. d. 3. sect. 3. & d. 5. per totam.

SECTIO I.

Quomodo Beata Virgo materiam ministrauerit, ex qua conceptus fuit Christus.

INquiro potius, quomodo hoc factum sit quam an sit factum, quia suppono Beatam Virginem veram Christi, ac Dei fuisse matrem. hoc enim tanquam primum fundamentũ huius materiæ in dis. 1. huius tomi iactum, probatũque est. Ex quo nunc infero (id quod de fide etiam certum est) Christum ex substantia Virginis fuisse conceptum: hoc enim necessarium est, vt ipsa fuerit vera eius mater, & propterea dixit Pau. ad Gal. 4. *Misisse Deum filium suum factum ex muliere*, id est, ex substantia eius. Et eandem vim habet verbum illud ad Roma. 1. *Qui
D factus est ei ex semine Dauid secundum carnem*, & illud Angeli Luc. 1. *Quod enim ex te nascetur sanctũ*. Vt. n. inquit Athan. serm. contra omnes hæreses. *si dixisset per te verisimile aliquid haberet impudentia eorum qui dixerunt. Verbũ transisse per Virginem tanquam per canalem, cæterum cum dicat ex te, clare demonstrat Verbum assumpsisse ex ea humanum templum.* Quod ferè eodem modo põderauerat Ambros. libr. de incar. domin. sacramento. cap. 6. & optimè August. afferens prædicta tria testimonia sermo. 193. de tempore. Et ad hoc confirmandum valent omnia, quæ supra adduximus, & ad probandum Deiparam esse veram matrem Christi & ad ostendendum Christum, & Virginem ducere genealogiam ex Dauid. Nam, vt rectè dixit Theo. Dia. 2. *si Christus nõ sumpsit substantiam corpoream ex Virgine, vana sunt omnes promissiones antiquis patribus factæ.* Nã multo minus sumpsisset

Christus ex substantia Virginis conceptus.

Theodo.

ex

ex illis, quia non nisi media Virgine aliquid ab eis accipere potuit: Et hac etiam ratione dicitur Christus *contentus in antiquis parentibus*, seu, *in lumbis eorum*, vt citato loco tractauimus, Vnde Aug. lib. 2. de gratia Christi, seu peccato originali, ca. 27. notat, ideo Abraham iussisse seruum suũ ponere manum, *sub fœmore suo*, ad iurandum, Gen. 24. quia caro Christi de illo fœmore propaganda erat, quod etiam notauit Chrys. orat. quadam super illum locum, quæ inter quasdam nõdum Latinas factas circumfertur. Denique, veritas hæc definita est in omnibus concilijs, quæ de hac materia tractant, Ephesino, Calce. Quinta synodo actione. 8. can. 8. Sexta syn. act. 11. & act. 13. cap. 1. Lateranensi, sub Martino primo, & alijs quæ in citatis locis latè adduximus: tradunt etiam frequenter patres, præsertim videri possunt Damasce. libr. 3. cap. 2. & 3. & lib. 4. c. 15. & Ambros. dicto libr. de incar. dominicæ sacramento. cap. 9. Augu. contra epist. fundameoti, cap. 7. Ratio autem à priori est, diuina uoluntas, quæ statuit Christi conceptionem, & incarnationem hoc modo fieri. A posteriori verò optima ratio est. Nam, si nihil de Virgine erat sumpturus quorsum per illam transiret, & nasceretur, nisi fortasse, vt nos deciperemur? Nam si Beata Virgo nihil de suo in eum transtulit, reuera non peperit filium suum: sed protulit effectum alienum. Coniecturæ autem, seu congruentiæ sunt omnes, quibus supra ostendimus decuisse Deum nasci ex fęmina, & fieri filium eius, itemque ad vincendum dæmonem oportuisse assumere naturam ex eadem massa, quæ in primo homine lapsa fuerat, vt hoc modo medicina esset magis accommodata vulneri, & satisfactio quadã ratione magis propria exhiberetur in ea natura, per quã Deus fuerat offensus. Propter qđ ad Hebr. 2. dicitur, *qui sanctificat, & sanctificantur, ex vno omnes*, & infra, *Quia pueri communicauerũt carni, & sanguini, & filius Dei participauit eisdem.*

In conceptione Christi suum sanguinẽ Virgo ministrauit.

Secundo, ex eodem principio infertur, Christũ conceptum esse ex purissimis sanguinibus Beatissimæ Virginis, ipsa suum sanguinem ministrante eo modo, quoad veram humanam generationem, ex parte matris, fieri necesse est, vt explicando ar. 5. D. Th. in q. 31. dictum est, & elegãter explicat Sophronius in sua epistola.

Obiectio.

Difficultas igitur tantum superest, quomodo, potuerit B. Virgo ita ministrare materiam ad Christi conceptionem, vt verè, ac propriè maternum concursum hac in parte præstiterit. Et ratio difficultatis est. Primo, ex parte ipsius materiæ, nam aliæ matres partim ministrant sanguinem, partim etiam semen. Nam, iuxta Galeni sententiam lib. 1. de semine, fętus non tantum formatur ex sanguine tanquam ex materia: sed etiam ex semine fęmineo, & virili, quoad partes solidiores, quales sunt venæ, arteriæ, nerui, & similes, quæ facilius ex re crassa, & viscosa, cuiusmodi semẽ est, quam ex sanguine formantur. Quam sententiam Medici, & Philosophi frequentius sequũtur, at Beata Virgo non ministrauit semen, ergo non habuit plenum cõcursum maternum in ea conceptione. Et ex parte etiam ipsius sanguinis est difficultas, quia aliæ fęminæ ministrant sanguinem menstruum ad formationem fętus, B. autẽ Virgo ex purissimis sanguinibus Christum concepit. Denique in modo ministrandi est difficultas, quia aliæ fęminæ ministrant modo, & facultate vitali, quia generare, & concipere est actus vitæ vegetatiuæ, qui requirit tempus, successionem, & modum a natura præscriptum: quæ omnia in hac conceptione seruata non sunt, quia (vt disp. sequenti dicemus) Spiritus sanctus infinita virtute subito formauit prolem. Nec satisfaciet, si quis respondeat, ut Beata virgo dicatur concepisse Christũ ex sua substantia satis esse, quod ex ipsius sanguine Christi corpus fuerit formatum, quacunque ratione id factum sit. Hoc enim reuera non est satis ad veram conceptionem humanam, neque vt Beata Virgo sit verè mater; sicut neque Adam dici potuit pater, aut mater, eo quod Eua fuerit de costa eius formata, nec Beata Virgo diceretur verè peperisse filium, nisi per naturales vias illum emisisset, neque etiam fuisset vera conceptio, si (vt quidam dixerunt) Christi corpus non in vtero, sed in corde, alia vè parte corporis formatum esset. Necessarium ergo est vt conceptio facta fuerit ex materia a natura determinata ad formationem humanæ prolis, & modo uitali, ac humano, aliàs reuera non fuisset vera conceptio, nec Beata Virgo vera mater euasisset.

Respondetur, difficultatem hãc multũ ex principijs philosophicis pendere, quæ hoc in loco examinanda nõ sunt, sed supponenda. Solum oportet ut Theologus aduertat, Philosophiam subditã esse debere, & subordinatam Theologiæ, huius enim ueritas certior est, & quodammodo regula philosophicæ veritatis, ita ut nihil possit esse in philosophia verum, quod Theologicis principijs sit contrarium. Duo igitur principia hic certa esse oportet. Alterum est B. Virginem concepisse, integerrima, prorsusq; illibata manente illius virginitate. Alterum ita concepisse, vt propriè, ac verè mater effecta sit, quæ duo in superioribus demonstrata sunt.

B. Virgo Christum in vtero cõcepit.

Ex his infertur primo, B. Virginem concepisse filium in vtero, & in loco fęminei corporis ad concipiendum fœtum a natura destinato. Quod optimè conuincit Caie. hic q. 31. ar. 5. contra quosdam, quos suo tempore dixisse refert factam esse conceptionem in corde, hoc enim est contra verba euangelij. *Ecce concipies in utero*. Luc. 1. & contra illa uerba eiusdem Luc. cap. 2. *cum Maria desponsata sibi vxore pregnante*. Nam esse pregnantem, uterum grauidum manifestè indicat. Quod clarius dixit Matth cap. 1. *Inuenta est in vtero habens de Spiritu sancto*. Repugnat etiam rationi, & veritati conceptionis, partus, & maternitatis, ut obijciendo tactum est.

Respõdeo ad obiectiones in oppositũ.

Secundo, infertur, concurrisse in ea conceptione omnia, quæ necessaria sunt ad humanam, seu maternam filij generationem, si enim aliquid ex necessarijs defuisset, non fuisset vera conceptio. Ad primam ergo partẽ difficultatis propositæ, respõdeo si semen maternum simpliciter necessarium est ad concipiendum filium, consequenter dicendum esse B. Virginem, per naturalẽ facultatem partem sanguinis in semen conuertisse, idque ad debitum locum conceptionis transmisisse. Quod inter Scholasticos absq; formidine concedit Richard. in 2. d. 4. ar. 2. q. 1. citatur etiã Mantuanus *tractatu de conceptione Christi*. Qui tamen ita senserit, consequenter dicere debet, illam seminis transmissionem factam esse sine vlla inordinatione, & uoluptate, aut aliquo motu cõcupiscẽtiæ, vel Spiritu sancto obũbrãte, vel quia subito, & absque ulla commotione naturalium membrorum facta est. Et inde fit, ut non magis deroget integritati, & puritati uirginitatis, quam solius sanguinis transmissio. Vnde etiam dicendum est, quando sancti dicunt formatum esse Christi corpus ex purissimis sanguinibus, vel a maiori, potiori, & certiori parte materiam hanc nominasse, uel certè sub illa necessariam seminis partem comprehendisse, quia semen quodammodo sub sanguine comprehenditur, quia ex sanguine decocto, & depurato conficitur.

Et hæc sententia probabilis est, incerta tamen, neque *frequenter in ore versanda*, vt Bona. dixit in 3. d. 4. art. 2. q. 1. Vnde satis pium, & probabile, etiã est, si quis velit sentire cum D. Thom. hic q. 31. art. 5. ad 3.

5. ad 3. conceptionem hanc absque vlla seminis transmissione perfectam esse, si propriè, & rigorosè de semine loquamur. Hoc enim dictis Sanctorum, & perfectioni virginitatis magis est consentaneum, & philosophicæ doctrinæ non repugnat, & si repugnaret, potius esset theologię accommodanda, quam è contrario. Primum enim Arist. 1. de Generat. Animal. c. 20. & li. 2. c. 4. in vniuersum negat fœminam emittere semen, aut ex illo formari fœtum: sed, solum ex sanguine. Deinde, quamuis totum hoc Aristoteli non concedamus, est enim creditu difficile, propter rationes, & experimenta quę Medici afferunt, licet (inquam) fateamur posse fœminam conficere semen, & illud esse posse partem materiæ, ex qua formatur fœtus: nihil est tamen, quod nos cogat ad dicendum illud esse simpliciter necessarium ad formationem prolis. Quia cum sanguis, & semen parum in substantia differãt, & ex sanguine facile possit elaborari semen, cur non poterit etiam naturali modo fieri, ut, quamuis interdum fœmina non emittat semen, si sufficientem sanguinis copiam ministret, & virile semen sit efficax, ac etiã copiosum, hoc ad naturalem generationẽ sufficiat? Præterea, Galenus ait, non solum semen fęmineũ, sed & virile materialiter concurrere ad formationẽ fœtus, non est autem dubium, quin possit interdũ vnum esse in maiori quantitate, quam aliud, & è conuerso, ergo eadem ratione, etiam si alterutrum desit quoad materialem partem, vel etiam si sit sterile, vel ita indispositum, vt sit ineptum ad formationem prolis, si tamen ille defectus ex alia parte, vel ex abũdantia, & optima qualitate sanguinis suppleatur, id satis, superque erit ad humanam generationem. Denique cum hæc materia sanguinis, & seminis respectu prolis sit veluti remota, non est cur applicatio eius in tali dispositione sit simpliciter necessaria. Quia si aliundè ministretur sufficiẽs materia, per vim formatiuam poterit ea dispositio, quæ necessaria fuerit, effici, ac suppleri. Cum ergo hæc materia necessaria simpliciter non videatur, satis consentaneum est credere, in Beatissima Virgine nõ fuisse assumptam, sed solum sanguinẽ ex quo, sicut Spiritus sanctus suppleuit, id, quod de fuit virilis seminis, ita etiam formauit, quidquid ex fœmineo semine formari potest.

B. Virgo in Christi cõceptione materiã sãguinis ministrat nõ seminis.

Obijci tamen possunt verba Bedæ lib. 4. in Luc. cap. 49. vbi ex professo videtur probare Christum fuisse conceptum ex semine Virginis. *Qua enim cõsequentia*, inquit, *eius lacte credatur nutritus, cuius semine negatur esse conceptus, cùm ex vnius eiusdemque fontis origine secundũ Physicos vterque liquor emanet?* Resp. ibi solum, agere contra hæreticos, vt probet Christum esse conceptum de substãtia Virginis, & illam vocat *sementinam materiam*, vt ex verbis antecedentibus constat, & sequentibus, sic enim ait. *Nisi fortè putanda est Virgo, sementinam suæ carnis materiã nutriendo in carne Dei filio suggerere potuisse, incarnando autem quasi maiori & inusitato miraculo minimè potuisse*: vbi constat per *sementinam materiam*, non intelligere semen propriè dictũ, non. n. illud est, quo nutritur fętus, sed sãguis. Vtraq; hæc sentẽtia est probabilis: dicamus ergo materiã huius cõceptionis fuisse sanguinẽ, nec contendamus, an sanguis ille, quem B. Virgo ad cõceptionem Christi ministrauit, fuerit tantũ sanguis rubeus, vel iã ita decoctus, vt albus effectus sit, vel in vtraque dispositione. Siue enim vno, siue altero modo dicatur, nihil virginitati, & puritati Deiparæ derogatur, & sine dubio asserendum est in ea dispositione illum ministrasse, in qua iuxta debitum naturæ ordinem, ministrari à matribus solet; quæ autẽ sit illa dispositio ex naturali Philosophia petendum est; & tractat prolixè Caiet. 2. 2. q. 154. artic. 12.

Ad alteram partem de sanguine menstruo, quidam cõcedunt etiam corpus Christi formatum esse ex sanguine menstruo Virginis, Abulens. Matth. 1. q. 52. & Leuitic. 12. qu. 5. Alij verò negant, quia is sanguis imperfectus est, & quodammodo ad corruptionem tendens, de quo legi potest Caiet. 2. 2. q. 154. artic. 12. Tamen hæc quæstio potest esse de nomine. Certum est enim iuxta veriorem Philosophorum, & Medicorum sententiam, sanguinem ex quo formatur fętus, non esse sanguinem corruptũ, sed purum, perfectiusque decoctum, vt D. Thom. supra q. 31. art. 5. docuit, & ibi ex Aristot. August. & alijs diximus: quia tamen natura prouidit, vt fœminæ propter necessitatem generationis hoc sanguine abundarent, quando ille necessarius non est ad formationem, vel nutritionem fœtus, prouidit etiam modum, quo certis, definitisque temporibus expelleretur, & fortasse quando est in eo statu, ut expellendus sit, iam est imperfectus, & ad corruptionem tendens, & quasi excrementum quoddã, & tunc consueuit appellari. *Sanguis menstruus*, Et hoc sensu non formatur fœtus ex sanguine menstruo, vt sic, idest, in eo statu constituto, formatur tamen ex illo met sanguine, qui nisi formando fętui deseruiret, menstruus fuisset.

Christus ex sanguine menstruo Virginis non est formatus.

Ad tertiam difficultatis partem, de modo huius conceptionis, dicendũ est quęst. sequenti. Et quod ad vim effectricem pertinet, dicemus in sectione sequenti: Nunc breuiter respondeo, in cónceptione tres actiones distingui posse. Prima est cõgregatio sanguinis materni in vtero. Secunda formatio fœtus remota. Tertia, vltima dispositio, & informatio fœtus. Quod si cõprehendamus etiam nutritionẽ prolis, qua vsque ad perfectionem, & quasi maturitatem perducitur vsque ad natiuitatem (nam hęc est veluti perfectio, & consumatio conceptionis) in illa distingui poterunt illæ tres actiones, proportione seruata, quia necesse est, & ministrari nutrimentum, seu materiam nutritionis, & disponi, ac tandem conuerti, & animari: tamen in hac posteriori parte nulla est difficultas, tùm quia est veluti estrinseca conceptioni, tùm etiam quia post Christum conceptum, reliqua naturali modo perfecta sunt. Virgo enim alimentum præstabat purissimũ, & perfectissimum, eodem genere actionis, & motus, quo aliæ matres, quia nihil erat, quod impediret: neque est vlla ratio, & fundamentum ad miracula non necessaria confingenda. Quod autem pertinet ad tres priores actiones, duæ postremæ non pertinent propriè ad ministrationem materiæ, sed ad formationem, de qua sect. sequenti dicendum est, tantum ergo superest prima actio, quæ naturaliter fit per naturalem facultatem ipsis vteri, qui suscepto virili semine, vel ab illo quasi excitatus, aut fortasse etiam adiutus, statim attrahit ex venis sanguinem formando fœtui conuenientem. Hanc ergo actionem etiam habere potuit Beata Virgo, vt vitali modo hunc sanguinem ministraret, solum duplici ratione fuit illa actio miraculosa. Primo, quia absque susceptione virilis seminis, sacer illius venter sanguinem attraxit supplente Spiritu sancto vim illam, quam virile semen confert ad huiusmodi actionem, vel certè altiori modo excitando illam facultatem actiuam, vt suam actionem exerceret. Secundo, quia illa attractio multo breuiori tempore, quàm naturaliter posset, effecta est. Hęc autem duplex ratio miraculosè operandi non est contra rationem veræ generationis, quia non mutauit essentialem rationem illius actionis, nec vitalem modum, seu accidentaliter potius illam perfecit. Et eadem ratione addẽdum est, si fortasse sanguis Virginis prius non erat satis dispositus ad formationem prolis, ea nimirũ dispositione, quæ proximè antecedit efficaciam seminis, diuinitus fuisse

Virginem confortatam, vt subito illam dispositionem efficeret impediendo materiæ repugnantiam, vel alio simili modo. Potest autem facile hoc miraculum euitari, si dicamus diuina prouidentia factum esse, vt Beatæ Virginis corpus ita nutriretur, & gubernaretur, vt in eo momento haberet sanguinem rectè præparatum, & aptissimum ad Christi conceptionem.

SECTIO II.

Vtrùm solus Spiritus sanctus fuerit causa efficiens conceptionis humanæ Christi ex Virgine.

NOn intendimus excludere duas alias Trinitatis personas, supponimus enim opera Trinitatis ad extra esse indiuisa quoad effectionem: & ita quanquam appropriatè hoc opus tribuatur Spiritui sancto: commune tamen esse totius Trinitatis. Sensus ergo quæstionis est, an sit excludenda omnis alia causa creata proximè efficiens, & solum potest propriè esse quæstio de persona humana, patre scilicet, aut matre, quia nulla est alia causa per se, ac propria generationis humanæ.

Supponimus autem secundo in hac conceptione nullum hominem habuisse efficientiam vllam, quia non est opera viri effecta, & quò ad hoc, certũ est Spiritum sanctum adhibuisse omnem vim actiuam, quam virile semen solet in conceptione exercere. Quod totum de fide certum est, & supra probatum, cùm de virginitate Deiparæ ageremus. Tota ergo quæstio ad Virginem reuocatur, an scilicet ipsa operata fuerit effectiuè cum Spiritu sancto, vel solus Spiritus sanctus sine ipsa.

Suppono autem tertio, in Christi conceptione interuenisse duo, nimirum formationem corporis, vsque ad vnionem illius cum anima (quam suppono a solo Deo creari) & vnionem totius humanitatis cùm Verbo. Hic non agimus de efficientia huius vnionis, quia hæc intrinsecè non spectat ad humanam generationem, & quia de causis eius superius quæst. secũda, dictum est, agimus ergo de actione illa, quæ versatur circa corpus vsque ad perfectam dispositionem, & vnionem cùm anima. Suppono quarto, Beatam Virginem habuisse omnem efficientiam, quam necesse est habere fœminam, vt vera mater sit, vt ex dictis in præcedenti sectione manifestum est. Vnde præter actionem illam antecedentem, qua mater disponit remotè, ministratque materiam (de qua iam diximus) certum videtur habuisse Virginem aliquam actioně quasi cõcomitantem, quam sine dubio omnes matres habent, quandiu in utero formatur corpus, vt rectè docuit D. Thom. in 3. dist. 3. quæst. 2. artic. 1. Quia ipse maternus vterus calore suo naturali, & spiritibus vitalibus fouet, & conseruat semen, & multum iuuat ad bonam dispositionem, & cõplexionem corporis. Quæ actio in alijs fœminis durat per quadraginta, vel octoginta dies, vsque ad perfectam conceptionem, beata autem Virgo, quia in ea conceptio subito perfecta est, non ideo priuari debuit hac efficientia, & ideo ei datum est vt subito efficeret totam illam dispositionem, quã hoc modo, & per has qualitates in naturali tempore effectura erat. Igitur quæstio solum superest de principali illa actione, quæ propriè dicitur formatio fœtus, quæ consistit in organizatione corporis vsque ad vltimam dispositionem.

De qua duplex est Theologorum opinio. Prima affirmat, quidquid est efficientiæ in illa actione, tribuendum esse soli Spiritui sancto, & Beatam Virginem materiam ministrasse duntaxat. Ita, Diuus Thomas hic, & quæst. sequenti, artic. 4. ad 2. & Caietanus hic, & in Secunda Secundæ quæst. 154. A artic. 12. Richard. in 3. distinct. 3. artic. 2. quæst. 2. Capreol. dist. 4. & ibi Palud. quæst. 2. in fine, & Marsil. quæst. 5. artic. 2. Fundamentum Philosophicum est: quia putant hi doctores cùm Aristot. 1. de generat. animal. cap. 20. & lib. 2. cap. 4. in omni humane generatione matrem nõ concurrere actiuè, sed solum ministrare materiam. Theologicum autem fundamentum Diui Thomæ fuit, ne concederet Virginem in hac conceptione emisisse semen, quia hoc puritati, & virginitati eius derogare uidetur. Quod tamen necessarium fuisset, si Beata Virgo aliquid effectura erat, nam tota vis actiua in humana generatione est medio semine: Neque enim satisfacit, si quis dicat, quàmuis aliæ matres efficiant per semen, Virgini supernaturaliter datũ esse, vt sine semine haberet totam illam efficientiam, quam aliæ matres habere solent. Hoc (inquam) non satisfacit, quia si hęc efficientia fœminæ necessaria est ad generationem humanam, & in ea fun- B datur ratio, & relatio matris, vt B. Virgo genuerit tanquàm vera mater, necesse est, vt per facultatem hanc animæ vegetantis, & per vitalem actum eius genuerit, hæc autem facultas non est nisi, vel ad formandum semen, vel in virtute, quæ in illo residet, ergo, si ab his non processit actio, non fuit vera generatio, ergo, vt dicamus Virginem non emisisse semen, & nihilominus verè genuisse, dicendum est, ex parte matris generationem humanam non consistere in actione seminis, sed solum in ministratione materiæ.

Secunda sententia est, Beatam Virginem effectiuè operatam esse cum Spiritu sancto ad Christi cõceptionem. Hanc sequuntur plures Theologi, in 3. & distinct. 4 Bonauẽtura artic. 2. quæst. 1. Scot. & Gabriel quæst. vnica, & Maior. quæst. 3. Fundamentum eorum est, quia sentiunt cùm Galeno. 14. lib. de vsu partium, & libro 2. de semine. fœminas concurrere effectiuè ad generationem prolis emitten- C do semen, debile quidem, & imperfectum, & ideò, per se insufficiens, ut ipsum solum formet fœtum, non tamen carens omni vi agendi, coniunctũ enim cùm semine uiri vnum integrum generationis instrumentum componit. Quam sententiam Galenus varijs experimentis, & rationibus probat. Ea verò supposita, concludunt prædicti Theologi Beatam Virginem in cõceptione Christi adhibuisse eandem vim, quam aliæ matres adhibere solent. Tùm quia Spiritus sanctus solum suppleuit defectum patris. Tùm quia aliàs ipsa non fuisset vera, ac perfecta mater Christi.

Non spectat ad præsentem locum, ut controuersiam inter Aristot. & Galenum dirimamus: est enim ualdè difficilis, & ambigua, & non potest hoc loco pro dignitate tractari, neque huius materiæ grauitas id patitur, obiter autem, & sine sufficienti examine illam definiendo, iniuria tantis Philoso- D phis fieret. Præsertim, quia si cùm Aristotele sentiamus, rectè sequitur. Beatam Virginem non habuisse in conceptione Christi efficientiam: Si verò cùm Galeno teneamus fœminas habere vim ad ministrãdum semen efficax, & operatiuum simul cùm semine uiri, non ideò necessario cogimur fateri Beatam Virginem transfudisse hoc semen in matricem, & per illud cooperatam fuisse conceptioni. Quia quàmuis fœmina possit tale semen præstare, non inde fit, illud esse simpliciter necessarium ad generationem, sicut supra de materiali semine dicebamus. Quia uirtus actiua huius seminis eiusdem rationis erit cùm semine uirili, & solum concurrent, ut partes unius agentis integri, ergo posset tàm efficax, & copiosum esse semen virile, vt etiamsi maternum deficiat, si aliunde ministretur sufficiens materia, illud solum sufficiat ad efficiendam conceptionem. Patet consequentia,

quentia, quia vis actiua, quæ completur ex quantitate, seu partibus integralibus eiusdẽ rationis, ablata vna parte, potest per aliam similem suppleri. Nihil enim refert, quòd semen sit à viro, vel à fœmina decisum, si alioqui sit eiusdem rationis, & in sufficienti quantitate. Eo, vel maximè, quòd semen fœminæ dicitur debile, & parum actiuum, vnde fit, vt eius vis facilè suppleri possit per nonnullum augmentum virilis seminis, vel in quãtitate, vel in qualitate illius, quamuis è conuerso solum fœmineũ semen non possit supplere actionem viri, propter remissam virtutem, quam habet. Quod si hoc verum est, vt certè est probabile, dicendum erit, quàmuis mater possit concurrere actiuè; tamen hoc non esse de ratione matris, & ita non oportuisse Virginem habuisse hanc efficientiam, vt vera mater esset, & decuisse, vt illam non haberet, vt eius virginitas, omninò pura & illibata permaneret.

Obiectio. Sed ad huc facta illa hypothesi, obijci potest contra hunc dicendi modum. Primo, quia licet necesse non sit, vt fœmina concurrat actiuè, quando est impedita, vel in fęcunda ad formandum semen, tamen si fæcunda sit, & nihil obstet, naturalis ordo postulat, vt ipsa concurrat: sed Beata Virgo propter optimam complexionem, & ætatem, fæcunda erat, & ad perfectum generationis modum apta, ergò, vt ex parte sua naturali modo concipeset, debuit efficere. Secundo, quia (esto) possit esse mater sine hac efficientia, dubitari tamen non potest, quin perfectiori modo mater sit, quæ non solum effectiuè ministrat materiam, sed etiam format fœtum: & consequenter perfectior matris relatio inde consequetur, cur ergo priuabimus Virginem perfectissima ratione, & relatione matris? Tertio, addere possumus propter hanc causam, virginitatis perfectionem in nullo diminui. Quia in primis, quòd Beata Virgo per naturalem facultatem generatiuam semen efficeret, non est contra virginitatem, & castitatem, quia illud est merum opus naturæ, sicut est naturalis digestio, vel concoctio cibi. Quòd vero semen illud postea transmissum sit ad locum, in quo formatur proles, non magis vi detur contra virginitatem, quàm traosmissio sanguinis, quia illa transmissio fieri potuit obumbrante Spiritu sancto sine vlla concupiscentia, titillatione, aut impudico motu, qui posset sensibilem delectationem parere, materia autem virginitatis non est nisi delectatio sensualis, & talis seminis resolutio, quæ nata sit illam causare, vt D. Tho. docuit, Secunda secundę q. 152. art. 1. ergo virginitatis perfectio huic efficientiæ nihil obstat.

Hæ rationes faciunt sanè valde probabilem posteriorem sententiam, & explicando illam eo modo, quo in obiectionibus insinuatur, & supposita Galeni sententia, est multum verisimilis, & non aliena à modo loquendi Sãctorum patrum. Damascen. enim lib. 3. cap. 2. dicit, Spiritum sanctum in Virginem superuenientem, vim ei tùm ad suscipiẽdum Verbi deitatem, tùm ad gignendum suppeditasse. Clarus Anselmus lib. de conceptu virginali, cap. 13. & 14. dicit corpus Christi formatum esse de semine Virginis. Et obijciens sibi, quia conceptio ex semine est immunda, respondet, hoc intelligendum esse de illo semine, quod cùm consensu semi natur voluptatis, semen autem de Virgine sumptũ fuit absq; ulla voluptate, & ideò, purissimum fuit: Ex quo constat Anselmum de proprio, & effectiuo semine loqui.

Nihilominus tamen opinio sancti Thomæ satis probabiliter defendi potest modo supra dicto, Virginem in Christi conceptio. Negare enim simpliciter, & in vniuersum matrem habere vim agendi in conceptione, aut posse emittere effectiuum semen, difficile existimo esse, nec nô actiue concurrisse per se minus effusione, probabilissimum est. considératis omnibus sensibilibus signis, quæ partim ex anatomia, partim ex alijs effectibus conspiciuntur. Quòd verò semen actiuum fęminæ non sit simpliciter necessarium, mihi ualde probabile est, qua opinione posita, dici consequenter potest, etiam si fœmina fæcunda sit, & semine abundet, non propterea illud esse simpliciter necessarium ad generationem. Quanquam, si talis fœmina naturali modo concipiat, consequutione quadam naturali, necessariò illud emittet, siue hic, & nunc necessarium simpliciter sit, siue non, quia per se ordinatum est ad generationem, & per talem motionem, & actum necessario emittitur, hæc autem necessitas non habuit locum in Virgine, quia modo naturali non concepit, nec cùm illis motibus imperfectis, qui seminis effusionem excitant. Neque propterea aliquid de perfectione matris demitur Virgini: tùm quia ad perfectam matris rationem satis est, quòd ea omnia præstiterit, quæ ad veram generationem humanam necessaria sunt: Tùm etiam, quia si quid fortasse illi defuit de actiuitate seminis, tamen in ministratione materiæ alias matres excessit; aliorum enim filiorum corpora (vt est probabilis sententia Galeni) partim ex uirili semine, partim ex sanguine matris materialiter formantur, corporis autem Christi materia ex sola matre sumpta est. Deinde etiam excessit in illa actione, qua materiam præparauit, fouit, ac disposuit, quæ non parum confert ad humanam generationem, præsertim cum tota efficientia causæ proximæ circa dispositionem materiæ, & corporis organizationem uersetur, neque enim potest animam efficere, neque illam aliter corpori unire, quàm illud perfectè disponendo, Quòd si absque hac seminis transmissione possumus veritatem, proprietatem, ac perfectionem matris tueri, non videtur posse negari, quin hoc virginitatis puritatem aliquomodo augeat, quia in Deipara, non tantum id, quod formale, & quasi morale, & studiosum est in uirginitate, sed etiam id, quod est quasi materiale, debuit esse omni ex parte perfectum, & ideò, integerrima in corpore seruata est, & ab omni illecebra voluptatis naturali, & inuoluntaria præseruata. Effusio autem seminis, etiamsi sine uoluptate fiat, ast pars huius materiæ, & ideò, omnis carentia illius ad perfectionem virginitatis pertinere potuit, saltem ex parte materiæ.

Virgo sine vlla etiam seminis actiuitate, perfectissime Christum concepit, & gignit.

Neque Damasc. contrarium dixit, absolutè enim loquitur de vi generandi, quam non negamus in Virgine fuisse, atque per uim Spiritus sancti eleuatam esse, & confortatam, ut efficacius, ac velocius operaretur, quàm naturaliter posset. Anselmus uero magis uidetur loqui de materiali, quàm de efficienti semine, & ex plicari potest eo modo, quo uerba Bedę præcedenti sectione explicuimus, omnis anim materia generationis humanæ: solet interdũ seminis nomine significari.

SECTIO III.

Vtrum potuerit Beata Virgo Christum Deum, & hominem ex viro concipere.

Qvæstio hæc non potest intelligi de potentia ordinaria, quia in his præsertim rebus, quę à sola diuina uoluntate & potentia pendent, illud solum potest dici possibile de potentia ordinaria, quod Deus facere decreuit, quodque diuinis mysterijs magis est consentaneum, & hoc sensu constet non potuisse Deiparam ex uiro concipere. Intelligenda ergo quæstio ast de potentia absoluta, quam non mouissem, nisi in quodam D. Thom. interprete legissem, hic q. 31. artic. 4. esse

impossibile Christum dominum potuisse habere patrem naturalem in terris. Et fundamentum est, quia generatio actiua non terminatur ad humanitatem, sed ad personam, ergo actio virilis seminis terminatur ad esse personale hominis, ergo implicat contradictionem, hominem Deum generari per actionem virilis seminis, oporteret enim illam actionem terminari ad esse personale talis hominis, & consequenter ex vi talis actionis viri humanitatem personæ diuinæ, quod implicat contradictionem. Nulla enim creatura potest concurrere efficienter ad hoc, vt persona diuina communicet suam subsistentiam personæ creatæ, quia illud esse, est supra omnem ordinem creaturæ, & ideò, contineri non potest in eius virtute, & potestate. Confirmari potest hæc sententia, quia non potuit Deus homo ita concipi, vt ex vi suæ originis esset obnoxius originali culpæ, hoc enim repugnat dignitati Verbi Dei, sed si conciperetur ex viro, peccato originali fuisset obnoxius, ergo.

Beata Virgo Christū Deum hominem ex viro potuit concipere.

Dicendum verò est absque vlla dubitatione, potuisse Deum hominem concipi, & generari ex muliere opera viri. Hanc assertionem censeo adeo certam, vt contraria nec probabilis, nec verisimilis sit. Probatur. Primò, quia non implicat contradictionem, vt patebit statim facilè soluendo obiectiones factas. Et præterea declaratur, quia Deus potest assumere in vnitatem personæ naturam hominis geniti ab alio homine (vt supra ostensum est quæst. 4.) ergo potest assumere illam naturam in primo instanti, quo perficitur generatio. Nam si in posteriori tempore assumi potest ablata subsistentia, quam iam habebat, cur non poterit in primo instanti assumi, & præueniri, ne fiat subsistentia propria. Secundo, ita declaratur, quia vel vnio hypostatica humanitatis ordine naturæ supponit vnionem partium, & compositionem humanitatis, vel è contrario prius natura partes assumuntur, & postea inter se vniuntur, & ipsis mediantibus assumitur tota humanitas. Si primum dicatur, ergo fieri rectè potuit, vt actio virilis seminis versaretur circa corpus formandum vsque ad vltimum instans generationis inclusiuè, animamque illi vniendam, totamque humanitatem componendam. & quod in posteriori signo naturæ assumeretur illa humanitas, prius quam intelligeretur subsistens. Si autem dicatur secundum (quod verius est) certè cùm anima prius natura creatur, quàm vniatur corpori, posset prius natura assumi à Verbo, etiam si corpus, cui erat vnienda, virile semine organizatum esset: & eadem ratione posset idem corpus in eodem instanti prius natura assumi, & posterius natura in eodem instanti possent illæ partes vniri, ex vi illarum dispositionum, quæ virtute eiusdem seminis in tali corpore fierent. In his enim omnibus non solum non est contradictio: sed nec difficultas vlla: quin potius si verum est (vt est probabile) Beatam Virginem concurrisse effectiuè, alterutro ex his modis necessario philosophandum est. Denique, quamuis de facto conceptio Christi non fuerit facta opera viri: tamen in ipsa effectione Spiritus sancti distinguenda est duplex actio, altera est conceptio actiua, altera vnitio hypostatica, nam hę duæ sunt valde distinctæ: per priorem enim suppleuit defectum, & efficaciam virilis seminis, & id effecit, quod homo effecturus erat, licèt altiori modo, quo etiam posset Spiritus sanctus formare purum hominem sine hypostatica vnione, ergo etiam potuisset totam hanc actionem permittere homini, & virili semini, quamuis in eodem instanti ipse esset aliam actionem, seu vnionem hypostaticam, operaturus. Quo circa valdè absurdum, & ri-

A diculum existimo sentire, potuisse Deum facere, vt homo fit Deus, & Deus homo, & vt aliqua fœmina sit mater Dei: & tamen facere non potuisse, vt aliquis vir pater Dei existeret.

Ad fundamentum ergo respondetur actionem virilis seminis terminari quidem ad personam subsistentem in natura, vt ad vltimum terminum, qui genitus, vel natus denominatur, versari autem proximè circa naturam vniendo partes, ex quibus componitur, ex qua compositione resultat suppositum. Et ideò, si pater generaret filium, cuius naturam Deus assumeret in instanti generationis eius, vt ille pater diceretur verè genuisse talem filium hominem Deo, non esset necessarium, vt effectiuè attingeret vnionem hypostaticam in ipsa humanitate cùm Deo, sed satis esset, vt in eodem instanti vniret inter se animam, & corpus Deo vnita. Sicut homo generat hominem subsistentem, quia vnit inter se animam, & corpus subsistētia, quamuis illas partiales subsistētias ipse non effecerit. Exempla sunt euidentia, hoc enim modo Christus nutriebat se, effectiuè attingendo illam generationem partialem, quæ in nutritione fit, quamuis effectiuè non faceret hypostaticam vnionem illius partis materiæ. Sic etiam verè dicuntur Iudæi interfecisse Deum, quia disiunxerunt animam à corpore, & è contrario, si Deus usus esset creatura ad suscitādum Christum, illa diceretur verè suscitasse Deum, & effecisse hunc hominem, quamuis vnionem hypostaticam non effecisset. Addo præterea, quamuis contradictionem implicet, hominem per illam actionem seminis, quæ ad generandum necessaria est, vnire effectiuè humanitatem Verbo, quia illa est actio naturalis, & uirtute naturali tantum procedens, quod ad uim argumenti pertinebat, cui iam respōsum est: non tamen implicare contradictionem creaturam assumi à Deo ut instrumentum ad illam vnionem faciendam, ut probauj latè supra. q. 2. Quia tota illa actio versatur circa humanitatem, & id, quod per illam formaliter fit, est quid creatum, & infinitum, quamuis terminetur ad subsistētiam Verbi infinitam, quod non refert, quia non oportet, ut illa subsistentia contineatur in uirtute, & potentia instrumenti.

Respōsio ad argumenta in oppositū.

B

C

Tom. 1. disputat. 10. sect. 2.

Ad cōfirmationem respondetur, concipi opera viri latius patere, quàm generari ab homine lapso, & descendere ab Adamo, posset enim denuo creari homo, à quo Christus generaretur, & hoc satis esset ad intentionem nostram, loquimur enim simpliciter de absoluta potentia. Secundo, dicitur, nec in homine lapso habere efficaciam argumentum, quia licet humanitas talis hominis, si sibi ipsi relinqueretur, ut in propria persona subsisteret, ex vi suæ conceptionis, obnoxia esset originali peccato, tamen supposita unione hypostatica ex ui illius fieret immunis ab originali culpa, ut dixi latius in primo tomo q. 15. disput. 33. sect. 2. concl. 2.

D

QVÆSTIO XXXIII.

De modo, & ordine conceptionis Christi in quatuor articulos diuisa.

De qua disputant Doctores in 3. Sent. d. 3.

Dinde considerandum est de modo, & ordine conceptionis Christi.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

Pri-

A *Primo, vtrum corpus Christi in primo instanti cõceptionis fuerit formatum.*

Secundo, vtrum in primo instanti conceptionis fuerit animatum.

Tertio, vtrum in primo instanti conceptionis fuerit à Verbo assumptum.

Quarto, vtrum conceptio illa fuerit naturalis, vel miraculosa.

ARTICVLVS I.

Vtrùm corpus Christi fuerit formatum in primo instanti conceptionis.

180 3. d. 3. q. 5. art. 2 & 4. contra ca. 44.

D primum sic proceditur: Videtur, quòd corpus Christi non fuerit formatum in primo instanti suæ conceptionis. Dicitur enim Ioan. 2. Quadraginta & sex annis ædificatum est templum libro 4. de Trin c. 5. princ. to. 3. 83. quæst. q. 56. in fi. to. 4. *hoc, quod exponens August. in 4. de Trinit dicit. Hic numerus perfectioni Dominici corporis apertè congruit. Et in lib 83. Quæstionum dicit. Non absurdè quadraginta sex annis dicitur fabricatum esse templum, quod corpus eius figurabat, vt quot anni fuerunt in fabricatione templi, tot dies fuerint in corporis Dominici perfectione. Non ergo in primo instanti conceptionis corpus Christi fuit perfectè formatum.*

2. *Præterea, Ad formationem corporis Christi requirebatur motus localis, quo purissimi sanguines de corpore Virginis ad locum generationi congruum peruenirent. Nullum autem corpus potest moueri localiter in instanti: eo quòd tempus motus diuiditur* li. 6. phys. tex. 37. 38 & 39. to. 2 *secundum diuisionem mobilis, vt probatur in 6. Physic. Ergo corpus Christi non fuit in instanti formatum.*

q. 31. ar. 5. 3. *Præterea, Corpus Christi formatum est ex purissimis sanguinibus Virginis, vt supra habitum est. Non autem potuit esse materia illa in eodem instanti sanguis, & caro: quia sic materia simul fuisset sub duabus formis. Ergo aliud fuit instans, in quo vltimo fuit sanguis, & aliud in quo primo fuit caro formata. Sed inter quælibet duo instantia est tempus medium, ergo corpus Christi non fuit in instanti formatum, sed per aliquod tempus.*

4. *Præterea, Sicut potentia augmentatiua requirit determinatum tempus in suo actu, ita etiam, & virtus generatiua: vtraque enim est potentia naturalis, ad generationem animam pertinens. Sed corpus Christi fuit determinato tempore augmentatum, sicut & aliorum hominum corpora: dicitur enim Luc. 2. quòd proficiebat sapientia, & ætate, ergo videtur, quòd pari ratione formatio corporis eius, quæ pertinet ad vim generatiuam, non fuerit in instanti, sed determinato tempore, quo aliorum hominum corpora formantur.*

Sed contra est, quod Gregor. dicit 18. Moralium, Angelo nunciante, & Spiritu sancto adueniente, mox Verbum in vtero, mox intra vterum Verbum caro.

Respondeo dicendum, quòd in conceptione corporis Christi tria est considerare. Primo quidem, motum localem sanguinis ad locum generationis: secundo, formationem corporis ex tali materia: tertio, autem, augmentum, quo perducitur ad quantitatem perfectam. In quorum medio ratio conceptionis consistit, nam primum est conceptioni præambulum, tertium autem conceptionem consequitur. Primum autem non potuit esse in instanti: quia hoc est contra ipsam rationem motus localis corporis cuiuscunque, cuius partes successiuè subintrant locum. Similiter, & tertium oportet esse successiuum: tum quia augmentum non est sine motu locali, tum etiam quia procedit ex virtute animæ iam in corpore formato operantis, quæ non operatur nisi in tempore. Sed ipsa formatio corporis, in qua principaliter ratio conceptionis consistit, fuit in instanti, duplici ratione. Primò quidem, propter virtutem agentis infinitam, scilicet Spiritus sancti, per quem corpus Christi est formatum, vt suprà dictum
B *est. Tantò enim aliquod agens citius potest materiam* q. præced. art. 2.
disponere, quanto maioris virtutis est. Vnde agens infinitæ virtutis, potest in instanti materiam disponere ad debitam formam. Secundo, ex parte personæ Filij, cuius corpus formabatur: non enim erat congruum vt corpus humanum assumeret nisi formatum. Si autem ante formationem perfectam aliquod tempus conceptionis præcessisset, non posset tota conceptio attribui filio Dei, quæ non attribuitur ei nisi ratione assumptionis. Et ideò, in primo instanti, quo materia adunata peruenit ad locum generationis fuit perfectè formatum corpus Christi, & assumptum. Et per hoc dicitur ipse filius Dei conceptus: quòd aliter dici non posset.

Ad primum ergo dicendum, quòd verbum Augustin. vtrobique non refertur ad solam formationem corporis Christi, sed ad formationem simul
C *cùm determinato augmento vsque ad tempus partus: vnde secundùm rationem illius numeri dicit perfici tempus nouem mensium, quo Christus fuit in vtero Virginis.*

Ad secundum dicendum, quòd motus ille localis non comprehenditur infra ipsam conceptionem, sed est conceptioni præambulus.

Ad tertium dicendum, quòd non est assignare vltimum instans, in quo materia illa fuit sanguis, sed est assignare vltimum tempus, quod continuatur, nullo interueniente medio, ad primum instans, in quo fuit caro Christi formata. Et hoc instans fuit terminus temporis motus localis materiæ ad locum generationis.

Ad quartum dicendum, quòd augmentum fit per potentiam augmentatiuam ipsius quod augetur. Sed formatio corporis fit per potentiam generatiuam,
D *non eius, qui generatur, sed ipsius generatis ex semine, in quo operatur vis formatiua ab anima patris deriuata: Corpus autem Christi non fuit formatum ex semine viri (sicut suprà dictum est) sed ex operatione Spiritus sancti, & ideò, talis debuit esse formatio, vt Spiritum sanctum deceret. Sed augmentum corporis Christi fuit factum secundum potentiã augmentatiuam animæ Christi, quæ cum sit specie conformis animæ nostræ, eodem modo debuit corpus illud augmentari, sicut & alia hominum corpora augmentantur, vt ex hoc ostenderetur veritas humanæ naturæ.* q. præced. art. 2.

COMMENTARIVS.

DIstinguit D. Thom. tria, quæ in conceptione Christi interuenerunt, scilicet, congregationem sanguinis ad locum cōceptionis, formationē corporis,& eius augmētum. Primum dicit factum esse in tempore, quia fit per motum localem,& in solutione ad secundum aduertit, hunc motum nō pertinere ad conceptionem, sed esse quid extrinsecum applicans illi materiam, & ideò nihil referre ad perfectionē conceptionis, quòd hæc sanguinis congregatio in tempore sit facta. Illud verò in hac assertione difficile est explicatu, quid sub hoc locali motu comprehendatur, quod sequenti disputatione explanabimus.

Iam verò corporis formationem ait D. Tho. factam esse in momento, quod duplici ratione confirmat: Prima est, quia virtus Spiritus sancti est infinita. Quæ ratio immediatè solum probat hoc esse B possibile: subintelligit autem D. Tho. decuisse, Spiritum sanctum in modo faciendi hoc opus ostēdere omnipotētiam suam, modo perfectissimo illud perficiendo, quando quidem ad Verbi incarnationem ordinabatur. Secunda ratio indiget maiori expositione, sic.n. D. Tho. colligit. Deus cōceptus est ex Virgine, ergo oportuit, vt in primo momento, in quo facta est, uel inchoata conceptio, facta etiā fuerit vnio hypostatica carnis ad Verbum, aliàs non tota conceptio ad Deum esset terminata, ergo oportuit, vt simul fuerit conceptio inchoata, & cōsummata, vsq; ad coniunctionem carnis cum anima rationali, quia nō decuit Verbum assumere carnem, antequàm anima informaretur.

Obiectio. Sed dicet aliquis, non sequi inconueniens, etiam si dicamus corpus illud fuisse humano more quadraginta, & amplius diebus perfectum, & tamen non esse assumptū vsque ad rationalis animæ in- C troductionem, quia vsque ad illud instans, nōdum est corpus humanum, neque actio, quæ antecedit instans generationis, est reuera humana cōceptio, nisi remotè, & habitudine quadam: sicut dicitur generatione inchoari in alteratione, quæ antecedit. Cōceptio enim humana generationem substantialem in tali specie significat, vnde licèt præcedens alteratio, successiuè facta esset, nihilominus verè, ac pro-

Respōsio. priè diceretur Deus conceptus ex Virgine. Respōdetur, nomine cōceptionis totum illud includi, & ualde decuisse, ut diuinum Verbum totam humanam conceptionem assumeret, ac quodam modo deificaret, nec decuisse, ut Spiritus sanctus aliquid ea sanguina Virginis fabricaret, quod non esset Deus, seu Deo hypostaticè unitum, & ipsam etiā Virginem decuit, nihil unquàm cōcipere nisi Deū, vnde Luc. 1. dicitur, *Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus Altissimi obumbrabit tibi. Quod enim ex te nascetur sanctum, vocabitur filius Dei.*

Obiectio. D Dices fortalsè non esse inconueniens, ut caro fuerit à principio assumpta prius quàm esset animata, sicut post mortem mansit vnita Verbo sine anima. Nam sicut eo tempore solū erat caro humana per habitudinem ad animam, quam habuerat, ita ab initio conceptionis potest dici caro humana, quia ad suscipiendam rationalem animam præ-

Respōsio. paratur. Respondetur non esse similem rationem. Non enim decuit Verbum diuinum prius tempore assumere corpus, quàm rationalem animam, aut prius fieri embrionem, aut aliquid simile, quàm hominem, ut latius supra diximus, quæst. 6.

Tertium, scilicet augmentum corporis, dicit D. Tho. factum esse in tempore, per successiuum augmentum. Quod per se constat, est enim hoc extra rationem conceptionis, & naturali modo, ac uirtute animæ fit.

A Iuxta hāc assertionem explicat D. Thom. in sol. ad 1. loca Augustini, in 4. de Trinitate, & in lib. 83. quęstionum, ubi sensit corpus Christi successu tēporis fuisse perfectum in utero matris, & est sine dubio uerus sensus eius. Dicit enim quadraginta sex senarijs dierum fuisse corpus Christi perfectū, qui dierum numerus, nouem menses cōficit. Quo modo autem tot dies fuerint requisiti ad perfectū augmentum corporis Christi intra uiscera matris, cùm in uno instanti habuerit corpus tàm perfectum, quàm alij habere solēt quādraginta diebus, hoc non espoluit August. attigit tamen D. Thom. art. sequenti, argumento secūdo, & dicemus disputatione sequenti.

ARTICVLVS II.

Vtrùm corpus Christi fuerit animatum in primo instanti suæ conceptionis.

AD secundum sic proceditur. *Videtur, quòd corpus Christi non fuerit animatum in primo instanti suæ conceptionis. Dicit enim Leo Papa in Epistola ad Iulianum. Non alterius naturæ erat caro Christi; quàm nostra, nec alio illi, quàm cæteris hominibus anima est inspirata principio. Sed alijs hominibus non infunditur anima in primo instanti suę conceptionis, ergo nec corpori Christi anima debuit infundi in primo instanti suę conceptionis.* 181 3. d. 3. q. 5. art. 2. ad 3. & 4. cōtra c. 44. & 45 ad 2. & op. 3. c. 223. & 224. & Io. 2. lect. 15. co. 1. & ca. 2. lc. 3. col. 3. Est ep. 11. ad Iulianū Episc. Coēlem, non remotè à fine illius.

2. Pręterea, Anima (sicut quęlibet forma naturalis) requirit determinatam quantitatem in sua ma- C *teria. Sed in primo instanti conceptionis corpus Christi non habuit tantam quantitatem, quantam habēt corpora aliorum hominum, quando animantur: alioquin si continuè fuisset postmodum augmentatum: vel citius fuisset natum, vel in sua natiuitate fuisset maioris quantitatis, quàm alij infantes. Quorum primum est contra Augustinum 4. de Trinit. vbi probat eum spatio nouem mensium in vtero Virginis fuisse. Secundum autem, est contra Leonem Papam, qui in sermone Epiphanię dicit, quòd Magi viderūt, & adorauerunt puerum Iesum, in nullo ab humanę infantię generalitate dissimilem. Non ergo corpus Christi fuit animatum in primo instanti suę conceptionis.* lib. 4. ca. 5. to. 3. In ser. 4. circa mediū illius incip. hic sermo. Iustum & rationabile.

3. Pręterea, Vbicunque est prius, & posterius, oportet esse plura instātia. Sed secundum Philosoph. in libro de Generatione animalium, in generatione lib. 2. ca. 4. to. 4. D *hominis requiritur prius, & posterius: prius enim est viuum, & Postea animal, & postea homo, Ergo non potuit animatio Christi perfici in primo instanti suę conceptionis.*

Sed contra est, quod Damascen. dicit in 3. libr. Simul caro, simul Dei Verbi caro, simul caro animata anima rationali, & intellectuali. lib. 3. c. 2. a med.

Respondeo dicendum, quòd ad hoc quod conceptio ipsi filio Dei attribuatur (vt in Symbolo confitemur, dicentes: Qui conceptus est de Spiritu sancto) necesse est dicere, quòd ipsum corpus Christi, dùm conciperetur, esset à Verbo Dei assumptum. Ostensum est autem suprà, quòd Verbum Dei assumpsit corpus mediante anima, & animam mediante spiritu, idest intellectu. Unde oportuit, q in primo in- In symbo. Apost.

stanti

ftanti conceptionis corpus Chrifti effet animatum anima rationali. A

Ad primum ergo dicendum, quod principium infpirationis animæ, poteft confiderari dupliciter. Vno modo: fecundum difpofitionem corporis: & fic non ab alio principio infpirata eft anima corpori Chrifti, & corporibus aliorum hominum: ficut enim ftatim formato corpore alterius hominis, infunditur anima, ita fuit in Chrifto. Alio modo poteft confiderari dictum principium folum fecundum tempus: & fic quia prius tempore formatum fuit perfectè corpus Chrifti, prius tempore fuit etiam animatum.

Ad fecundum dicendum, quòd anima requirit debitam quantitatem in materia, cui infunditur, fed ifta quantitas quandam latitudinem habet: quia, & in maiori, & in minori quantitate faluatur. B *Quantitas autem corporis, quam habet, cum primo fibi infunditur anima, proportionatur quantitati perfectæ, ad quam per augmentum perueniet: ita fcilicet quod maiorum hominum maiorem quantitatem corpora habent in prima animatione. Chriftus autem in perfecta ætate habuit decentem, & mediocrem quantitatem, cui proportionabatur quantitas, quàm corpus eius habuit in tempore, quo aliorum hominum corpora animantur: minorem tamen habuit in principio fuæ conceptionis. Sed tamen illa parua quantitas non erat tàm parua, ut in ea non poffet ratio animati corporis conferuari, cùm in tali quantitate quorundam paruorum hominum corpora animentur.*

Ad tertium dicendum, quod in generatione aliorum hominum locum habet, quod dicit Philofophus, propter hoc quòd fucceffiuè corpus formatur, & difponitur ad animam. Unde primo tanquàm imperfectè difpofitum, recipit animam imperfectam: & poftmodum, quando perfectè eft difpofitum, recipit animam perfectam. C *Sed corpus Chrifti, propter infinitam uirtutem agentis, fuit perfectè difpofitum in inftanti, vnde ftatim in primo inftanti recipit formã perfectam, ideft animam rationalem.*

HIc articulus non indiget commentario, non enim eft io illo noua difficultas præter tractatam in articulo præcedenti. Suppofito enim priori miraculo de perfecta formatione corporis Chrifti in momento, abfque nouo miraculo, quafi naturali lege, confequebatur, ut corpus illud in eodem inftanti anima rationali formaretur. Quia materiæ perfectè difpofitæ, proportionata forma, oaturali lege debita eft.

ARTICVLVS III.

Vtrum corpus Chrifti in primo inftanti fuæ conceptionis fuerit à Verbo affumptum. D

228 3.d.2.q.2. art.3 & d. 3 q.5. art. 2.& 4.contra.ca.44. & 45.

AD tertium fic proceditur. Videtur, quod caro Chrifti prius fuerit concepta, & poftmodum affumpta: Quod enim non eft non poteft affumi. Sed caro Chrifti per conceptionem effe incepit. Ergo videtur, quòd fuerit affumpta à Verbo Dei, poftquã fuit concepta.

A *2. Prætereà, Caro Chrifti fuit aßumpta à Verbo Dei mediante anima rationali. Sed in termino conceptionis accepit animam rationalem. Ergo in termino conceptionis fuit affumpta, fed in termino conceptionis dicitur iam concepta: Ergo, prius fuit concepta, & poftmodum affumpta.*

3. Prætereà, in omni generato prius tempore eft id, quod eft imperfectum, eo quod eft perfectum, lib.6. text. 23.to.3. *vt patet per Philofophum in 9. Metaph. Sed corpus Chrifti eft quoddam generatum. Ergo ad vltimam perfectionem, quæ confiftit in vnione ad Verbum Dei, non ftatim in primo inftanti conceptionis peruenit, fed primo fuit caro concepta, & poftmodum affumpta.*

Sed contra eft, quod Auguft. dicit in lib. de fide ad cap. 18. in *Petrum: Firmiffimè tene, & nullatenus dubites, carnem Chrifti non fuiffe conceptam in vtero Virginis, priufquàm fufciperetur à Verbo.* pri.to.3.

Refpondeo dicendum, quòd (ficut fuprà dictum q.16.ar.6. & 7. *eft) propriè dicimus Deum factum effe hominem, non autem propriè dicimus, quòd homo factus fit Deus: quia fcilicèt Deus affumpfit fibi id, quod eft hominis, non autem præextitit id, quod eft hominis, quafi per fe fubfiftens antequàm fufciperetur à Verbo. Si autem caro Chrifti fuißet concepta antequàm fufciperetur à Verbo, habuiffet aliquando aliquam hypoftafim, præter hypoftafim Verbi Dei, quod eft contra rationem incarnationis: fecundum quam ponimus Verbum Dei eße vnitum humanæ naturæ, & omnibus partibus eius in vnitate hypoftafis. Nec fuit conueniens quod hypoftafim præexiftentem humanæ naturæ, vel alicuius partis eius, Verbum Dei fua affumptione deftrueret. Et ideò, contra fidem eft dicere, quòd caro Chrifti prius fuerit concepta, & poftmodum affumpta à Verbo Dei.*

Ad primum ergo dicendum, quod fi caro Chrifti non fuiffet in inftanti formata, feu concepta, fed per temporis fucceffionem, oporteret alterum duorum fequi, vel quòd affumptum nondum effet caro, vel quod prius effet conceptio carnis, quàm eius aßumptio. Sed quia ponimus conceptionem in inftanti effe perfectam, confequens eft, quod in illa carne fimul fuit concipi, & conceptum effe. Et ficut Auguft. dicit in lib. de fide ad Petrum: dicimus ipfum Dei Verbum fua carnis acceptione conceptum, ipfamque carnem, Verbi incarnatione conceptam. Et per hoc patet etiam refponfio ad fecundum. Nam fimul dùm caro illa concipitur, concepta eft, & animatur.

Ad tertium dicendum, quòd in myfterio incarnationis, non confideratur afcenfus, quafi alicuius præexiftentis proficientis vfque ad vnionis dignitatem: ficut pofuit Photinus hæreticus, fed potius confideratur ibi defcenfus fecundum quod perfectum Dei verbum, imperfectionem naturæ noftræ fibi affumpfit fecundum illud Ioan. 6. Defcendit de cælo.

TExtus D. Thom. eft perfpicuus, res autem ipfa tractata eft in fuperiori tomo circa quæftioné 6. ubi, oftendimus fimul tempore fuife corpus Chrifti animatum, ac Verbo unitum.

ARTICVLVS IIII.

Vtrùm conceptio Christi fuerit naturalis, vel miraculosa.

183
3. d 3 q. 2. art. 2. & 4. contra ca 34 & quo. 6. q. 10. & opus. 3. c. 225. vsq; 232 & Isa. 7. le. 2. col. 2. princ.

AD quartum sic proceditur. Videtur quòd conceptio Christi fuerit naturalis. Secundum enim conceptionem carnis, Christus dicitur filius hominis. Est autem verus, & naturalis filius hominis, sicut verus, & naturalis Dei filius: ergo, eius conceptio fuit naturalis.

2. Præterea, Nulla creatura producit operationem miraculosam. Sed conceptio Christi attribuitur Beatæ Virgini, quæ est pura creatura: dicitur enim quòd Virgo Christum concepit. Ergo videtur, quòd non sit miraculosa conceptio, sed naturalis.

3. Præterea, ad hoc quod aliqua transmutatio sit naturalis, sufficit quòd principium passiuum sit naturale: vt suprà habitum est. Sed principium passiuum ex parte matris in conceptione Christi fuit naturale: vt ex dictis patet. Ergo, conceptio Christi fuit naturalis. (q. præced. art 4.)

Sed contra est, quod Dionysius dicit in Epistola ad Caium monachum: Super hominem operabatur Christus ea, quæ sunt hominis: & hoc monstrat Virgo supernatura iter concipiens. (q. 32. ar 4. In epist. quę incip. Quęris, tu quidé, circa med. illius.)

Respondeo dicendum, quod sicut Ambros. dicit in libro de incarnatione, multa in hoc mysterio, & secundum naturam inueniens, & vltra naturam. Si enim consideremus id, quod est ex parte materiæ conceptum, quod mater ministrauit, totum est naturale. Si verò cōsideremus id, quod est ex parte virtutis actiuæ, totum est miraculosum. Sed quia vnumquodque magis iudicatur secundum formam, quam secundum materiam, & similiter secundum agens, quàm secundum patiens: inde est, quod cōceptio Christi debet dici simpliciter miraculosa, & supernaturalis, sed secundum aliquid, naturalis. (ca. 6. circa med. to. 2.)

Ad primum ergo dicendum, quòd Christus dicitur naturalis filius hominis, in quantum habet naturam humanam veram, per quam est filius hominis: licèt eam miraculosè habuerit. Sicut cæcus illuminatus, videt naturaliter per potentiam visiuā, quam miraculosè accepit.

Ad secundum dicendum, quòd conceptio attribuitur Virgini Beatæ, non tanquàm principio actiuo: sed quia ministrauit materiam conceptui, & in eius vtero est conceptio celebrata.

Ad tertium dicēdum, quod principium passiuum naturale sufficit ad transmutationem naturalem, quando naturali, & consueto modo mouetur à principio actiuo proprio. Sed hoc in proposito non habet locum. Et ideò conceptio illa non potest dici simpliciter naturalis.

COMMENTARIVS.

QVæstio huius articuli solum spectat ad modum loquendi, nā res satis constat ex ijs, quæ supradicta sunt de hac cōceptione, & quæ de illius modo statim dicemus. Vnde nihil in textu D. Th. occurrit explicandum præter solutionem ad 1. in qua D. Thom. ait Christum dici naturalem filium hominis, in quantum habet veram naturam humanam, per quam est filius hominis, licèt eam miraculosè habuerit.

Statim enim occurrit obiectio, aliud est enim esse naturalem hominem: aliud verò esse naturalem filium hominis, vt ergo Christus sit verus, ac naturalis homo, satis est habere veram naturam hominis, non tamen hoc sufficit, vt sit naturalis filius hominis. Homo enim dicitur à natura, filius autem ab origine, & ideò, sicut, vt sit homo, requirit humanam naturam, ita vt sit naturalis filius, naturalis origo necessaria est. aliàs si humana eius natura formata esset ex costa Virginis, vel alio simili modo, nihilominus fuisset naturalis filius hominis, quod est planè falsum. Respondetur verum esse, quod obiectio sumit, ad humanam filiationem pręter humanam naturam necessariam esse originem, & hoc ipsum D. Tho. insinuauit, cum addidit, *in quantum habet naturam humanam, per quam est filius hominis.* Vt verò mens eius radicitus intelligatur, considerare oportet, aliud esse generationem, vel cōceptionem esse veram: aliud esse naturalem: rursus recolere oportet, nos interdū dici miraculosum ratione termini, interdum verò tantum, ratione modi. Conceptio ergo Christi ex Virgine, vera conceptio, ac generatio humana fuit, quantū ex parte matris esse oportet (vt superius explicatum est) modus autem fuit aliquo modo supernaturalis in velocitate, & similibus circunstantijs, quæ veritatem conceptionis non tollunt. Rursus ex parte causæ efficientis fuit illa conceptio supernaturalis: terminus autem eius omnino naturalis, agimus enim præcisè de conceptione, nō de hypostatica vnione. Quia ergo conceptio actionem significat, & habitudinem dicit ad efficientem causam, ideò sicut supernaturali virtute facta est, ita supernaturalis simpliciter dicitur, licèt ex parte materiæ, & termini naturalis quodammodo sit, hoc tamen satis est, vt Christus dicatur simpliciter naturalis filius hominis. Quia vt sit filius, sat est, quòd veram humanam originem habeat ex matre, vt verò dicatur naturalis filius, satis est, vt ex vi illius originis eandem naturam habeat cum matre. Non enim dicit naturalis filius propter modū, sed propter terminum originis, & hoc significauit D. Tho. cum dixit esse filium naturalem, *in quantum habet naturam humanam.* s. communicatam per verā conceptionem naturalem ex parte materiæ & termini. Et in hoc sensu rectè vtitur exemplo cæci illuminati. Nam in eo opere, quamuis modus sit supernaturalis, terminus tamen naturalis existit.

Obiectio. Respōsio. Christus quomodo dicatur naturalis filius hominis.

DISPVTATIO XI.

In duas sectiones distributa.

De tempore, & modo, quo Christi conceptio ex Virgine perfecta est.

DE tempore huius conceptionis. i. de anno, mense, die, & hora, quibus facta est, nihil est, quod dicamus. Supra. n. ostēdimos factam esse tempore annunciationis Angelicæ, de qua ea omnia en in loco tractauimus. Solū igitur restat agendum de tempore, quatenus respicit modū conceptionis, & est mensura eius, quod est quærere, an hæc cōceptio fuerit successiua actio, vel instantanea, nec. n. alius modus inquirendus, aut explicandus superest, cætera enim omnia, quę desiderari possūt, explicādo causas conceptionis, exposita sunt. Duo ergo breuiter de hoc modo dicemus, scilicet, quis fuerit possibilis, uel qualis re ipsa seruatus sit.

SE-

SECTIO I.

Utrum fuerit possibile conceptionem Christi fieri in instanti.

SVppono non esse sermonem de tota actione, seu augmento post creationem, & informationem animæ subsequutam, quia extra conceptioné est. Suppono secundo, non esse quæstionem de unione animæ ad corpus, nam etiam extra controuersiam est, in initio factam esse in instanti, hoc enim est proprium initium rerum permanentium. Tertio, nullam oportet esse quæstionem de productione, seu intentione quarumcunque qualitatum, quibus humanum corpus disponitur. Quia huiusmodi actio ex vi sui intrinseci termini non requirit successionem, sed solum ex contrariú qualitatum resistentia, seu ex indispositione subiecti, virtuti autem infinitæ Spiritus sancti nullum contrariú resistere potest, quo minus effectum suum possit in instanti producere. Difficultas ergo in duobus consistit. Primò, in sanguinis congregatione, quæ corporis formationem antecessit. Secundo, in formatione corporis, idest organizatione, ac distinctione membrorum diuersas figuras, densitatem, vel raritatem habentium.

Circa primum, D.Tho. hic indicare videtur illé congregationem non potuisse fieri in instanti; sed tantum in tempore. Quia necessariò requirit motum localem, & ita uidentur intelligere D.Thom. interpretes.

Cōgregatio sanguinis ad conceptioné Christi necessaria cōstitui in utero Virginis in instanti potuit.

Dicendum autem videtur primo, non implicasse contradictionem, totum sanguinem ad formandum corpus Christi necessarium in vnico instanti constitui in loco conceptioni destinato. Probatur, quia non est necessarium fieri per motum localem cōtinuum, potuit enim fieri per mutationem indiuisibilem, qua corpus nunc primo acquirat hunc C locum, & primo relinquat, seu desinat esse in loco, in quo tempore proximè antecedenti quieuerat, nulla enim est in hoc repugnantia, vel implicatio contradictionis. Neque enim obstat locum illum esse extensum, & consequenter, vel secundum se totum, vel secundum partem esse distantem a priori loco. Quia loquendo de absoluta potentia, non est necessarium, vt sanguis pertransierit omnia loca media, potuit enim fieri diuina virtute, vt pertráfiret de extremo in extremum, non existendo in medio. Nulla enim in hoc ostendi potest repugnátia, & ex aliis effectibus fit facile creditu. Nam de Angelis multi opinátur posse naturaliter hoc facere, probabilius etiam est idem corpus posse a Deo constitui in locis distantibus, quamuis non existat in medio, facilius igitur poterit mutare de loco in locum non pertranseundo medium. Nunc etiam constituitur Christi corpus præsens in Eucharistia, & multi censent illam esse tantum actionem ad- D ductiuam, quod est probabile, & certum est esse possibile. Si ergo, potest Deus adducere hoc corpus ex loco distanti non solum non tráseundo media, sed nec relinquendo quidem alium locum, facilius poterit transmutare prædicto modo de loco ad locum. Neq; enim ad vim huius rationis refert, quod in Eucharistia non sit Christus locali modo, satis est enim, quod ibi acquirat præsentiam realem, modus enim præsentiæ difficultatem non auget, nec specialem aliquam repúgnantiæ, vel implicationis rationem, importat. Denique, potest Deus mouere vnum corpus per aliud non diuidendo, sed penetrando illud, cur ergo facere non potest, vt transiliat de loco in locum non existédo in medio? Quin potius Durand. 4. distin. 44. q. 6. & Palud. q. 3. ad 3. multò facilius existimant hoc posterius fieri posse,

Transitus de extremo in extremum sine transitu per medium, nō est impossibilis.

A quam prius. Hoc ergo modo fieri potuit in instanti hæc sanguinis congregatio ad conceptionem Christi necessaria.

Addo verò vlterius, hanc sanguinis congregationem fieri non potuisse, hoc modo in instanti concurrente actiuè B. Virgine, & adhibente aliquam naturalem vim ad illam mutationé. Potuit quidé Deus vti ad hunc effectum naturalibus Virginis facultatibus, tamquam instrumento operante per potentiam obedientialem actiuam modo supernaturali, ea scilicet ratione, qua posset Deus per quamcunque creaturam eam mutationem efficere, non potuit autem fieri, ut B. Virgo per facultatem naturalem propriis viribus naturaliter operantem aliquid circa mutationem illam operaretur. Quia illa mutatio omnino est extra ordinem naturalium motuum, & actionum vitæ vegetatiuæ. Differt enim essentialiter illa mutatio ab attractione, vel impulsu, quibus tantum duobus modis potest na- B turalis potentia aliquod extrinsecum corpus mouere.

Circa secundum de organizatione, seu formatione corporis, difficultas oritur ex superiori puncto. Quia si motus localis nō potest fieri nisi in tempore, omnis mutatio, quæ intrinsecè, vel concomitanter requirit mutationem loci, non magis poterit fieri in instanti, quam motus localis. Vnde D. Thom. probat augmentationem corporis Christi factam esse in tempore, quia necessario coniunctam habet loci mutationem, sed idem omnino est de corporis delineatione, nam hæc etiam includit mutationem loci secundum diuersas partes. Quod ita facile declaratur, constituamus enim in loco conceptionis totum necessarium sanguinem, qui homogeneus est, eiusdem figuræ, raritatis, & similium dispositionum, intelligi ergo nō potest hunc sanguinem coagulari, condensari, & in diuersis partibus variis figuris formari, nisi necessario intelligantur C partes eius mutare locum. Quia pars densior facta minorem locum occupat, quam antea, diuersa etiá figura diuersum situm in loco requirit, suppono enim corpus illud in principio, & termino actionis esse naturali modo in loco, ergo non magis hæc formatio potuit in instanti fieri, quam localis motus.

Difficultas verò in contrarium est, quia D.Tho. magnam differentiam inter hæc constituit. Ego autem ingenuè fateor nescire me satisfacere difficultati positæ. Vnde conuincor ad dicendum non potuisse hanc formationem fieri in instanti secundum se totam, nisi simul efficiendo, ut partes sanguinis mutarent sua loca sine transitu per medium. Quia, alias non posset intelligi illa locorum mutatio sine successione. Supponimus enim in eo instanti, quo facta est cōceptio, singulas partes corporis fuisse tantum in locis sibi propriis, & adæquatis & nullam earum fuisse in pluribus locis, aut in maio- D ri loco, quam naturaliter posset occupare, ne nouú miraculum sine fundamento, aut necessitate fingamus. Prædicto auté modo possibile fuit huiusmodi corporis formationem in instanti fieri, efficiendo, scilicet ut totus sanguis, qui toto tempore præcedenti hunc locum occupauit, habens hanc partem in hoc loco, & illam in illo, & sic de aliis, subito in instanti conceptionis, aliter secundum partes suas se habuerit ad totum locum. Sicut posset Deus in uno momento ita mutare sphæram solis intra suum spatium, ut pars, quæ immediatè antea erat in Occidente, nunc sit in Oriente, & è contrariò, ad quod necessarium est, ut secundum partes mutata fuerit ab extremo in extremum sine medio, neque in hoc est maior repugnantia, quam in eo, quod circa priorem parté diximus. Quid vero ad D. Thom. dici possit, explicabimus sectione sequenti.

Formatio corporis Christi in instanti fieri quomodo potuit.

queutis

quenti. Ex hoc vero consequenter sequitur, si formatio corporis hoc modo facta est in instanti, non potuisse Virginem ad illam concurrere ꝑ facultatẽ vitalem operantem vi naturali, vt talis est. Quia hic modus formationis includit mutationem, quæ omnino est extra latitudinem naturalium, & uitalium actionum talis facultatis, ut ostensum est.

SECTIO II.

Utrum formatio corporis Christi facta sit in instanti.

SVppositis, quæ dicta sunt, solum potest versari quæstio de illa duplici actione. s. de congregatione sanguinis, quę antecedit conceptionem, & de ipsa corporis formatione.

Congregatio sanguinis ad Christi cõceptionẽ necessariã tempore facta.

Quoad priorem, veram existimo sententiam D. Thom. illam mutationem factam esse in tempore per verum localem motum, non quia aliter fieri repugnauerit (vt dixi) sed quia non omnia miracula asserenda sunt, sed quæ fundamentum habent, & probari possunt, vel quia necessaria, vel quia mysterio admodum consentanea, nihil autem hotum hic intercedit. Nulla enim est autoritas, quæ nos cogat ad credendum hic illud magnum miraculum transferendi vnum corpus de loco ad distantem locum, sine transitu per medium. Nulla est etiam necessitas. Quia cum illa sanguinis congregatio ad conceptionem intrinsecè non pertineat, necessarium non est, ut Deo, seu Verbo possit tribui; potuit ergo fieri in sanguine nondum vnito Verbo, atque adeo in tempore conceptionem, & vnionem hypostaticam antecedente. Denique, nihil aliud est magis consentaneum mysterio, quia oportuit, ut seruata in omnibus, quæ necessaria essent, conceptionis huius dignitate, in aliis seruaretur naturalis modus quoad fieri posset, & ideo decuit, vt B. Virgo (vt supra dicebamus) naturali, ac vitali facultate sua, uim adhiberet ad attrahendum, congregandumque sanguinem, ita vt motus ille quoad substantiam naturalis esset, & uitalis, & solum in velocitate, ac subtilitate supernaturalis. Vnde uerisimile est, cum primum B. Virgo cœpit præstare cõsensum illo uerbo, *Ecce*, cępisse simul quasi exhibere, & collocare sanguinem in loco ad conceptionem Christi accommodato, Spiritu sancto eã mouente, & uim, ac efficaciam præstante, ut supra dictum est. Neque circa hoc occurrit alia difficultas notatu digna.

Quoad posteriorem uerò actionem, quidam hęretici hac nostra tempestate (ut Canis. refert lib. 3. de B. Virgine c. 22.) negarunt Christi corpus formatum esse in instanti. Quod non inuenio, quo fundamento alio asserere potuerint, nisi quia rei difficultate uincebantur, & scripturæ autoritate non cõuincebantur.

Cõceptio Christi instãti facta.

Dicendum verò est, conceptionem Christi domini quoad ea, quæ sunt de intrinseca ratione eius, factam esse in instanti. Hæc conclusio præcipuè nititur testimonio Ecclesiæ, & sanctorum. Probatur autem prius aliquo modo ex scriptura, Luc. enim 1. dixit Angelus ad Virginẽ, *Ecce concipiens in vtero, & paries filium, &c.* quem infra dicit fore *magnum, & filium altissimi*, dixit ergo, ipsum Dei filium fore concipiendum ex Virgine, tota ergo conceptio ad filium terminata est: sed non fuit terminata donec perfecta, quia non fuit caro prius assumpta, quàm animata, ergo tota conceptio simul est facta. Vnde inferius subiungit Angelus, *Quod enim ex te nascetur sanctum, vocabitur filius Dei*, sicut ergo solus Spiritus sanctus à principio conceptionem operatus est, ita etiam filius Dei à principio illam assumpsit, seu terminauit. Et ideo, (vt ex

A Basilio statim dicam) illam conceptionem. *Natiuitatem* vocat Angelus, quia non fuit prius initium conceptionis, quã natiuitas in vtero, quæ in substãtiali generatione perficitur. Secundo, probatur ex 6. Syno. Act. 11. vbi Sopht. in sua epist. dicit simul fuisse carnem *conceptam animatam & vnitam Verbo*. Quem locum priori Tom. latè tractauimus circa q. 6. D. Thom. Et confirmatur ex Basil. hom. 25. de humana Christi generatione, vbi tractans illud angelicum verbum: *Quod in ea natum est, hinc*, inquit, *deprehendere licet, quod non secundum modum carnis, constitutio domini fuit, conceptum namque illico perfectum, non per interualla paulatim formatum, vt plane verba declarant, non enim dicit, quod in ea cõceptum est, sed quod in ea natum est*. eandem veritatem docet optimè Damasc. lib. 3. de fide, c. 2. cuius verba statim perpendam. Euthy. etiam Matth. 1. tractans illa eadem verba: *Quod in ea natum est, Formatum*, inquit, *genitum dixit, vt discamus*

B *non paulatim modo seminis formatum esse, sed repente quoad formationem perfectè factum esse*. Vnde quod paulo antea, id, quod formatum est in vtero Virginis, embtionem vocat, impropriè, & latè vsus est illa voce, vt significaret prolem recens genitam. Ratio ad hanc veritatem confirmandam satis esplicata est circa artic. 5. D. Thom. Quia scilicet tota conceptio Christi ad Verbum est terminata. Vnde omnes sancti, qui docent carnem Christi simul esse conceptam, & vnitam, plurimum fauent eidem veritati. Optima sunt verba Fulgentij de fide ad Petrum capit. 18. *Firmissimè tene, & nullatenus dubites non carnem Christi sine diuinitate conceptã, prius quàm assumeretur*: alia retuli in citato loco 1. tom. Confirmari potest hæc ratio, quia si Christi corpus paulatim perfectum esset, cõsequens fieret vt prius quàm omnibus suis membris constaret, rationali anima informaretur, quia iuxta commu-

C nem Philosophorum doctrinam in alijs hominibus, in quibus corpus paulatim formatur, & anima introducitur post principalium partiũ formationem, vt sunt iecur, cor, ac cerebrum, ante quàm corpus omni ex parte perfectum sit, necessarium igitur fuisset animam Christi hoc pacto introduci. Vnde sequeretur, vel corpus illud prius esse animatum, quàm assumptum, quod est hęreticum, vel certè prius assumptum, quam perfectè formatũ, quod non decebat.

Ex quibus omnibus intelligitur, veritatem hanc esse conclusionem theologicam omnino certam, quam negare non solum temerarium, sed etiam erroneum esset, non dico autem simpliciter esse de fide, & contrariam hæresim, quia neque ex scriptura sacra apertè colligitur, nec expressam Cõciliorum definitionem inuenio: habet tamen prędictam certitudinem, quia ex principijs fidei, adiuncta sanctorum

D espositione, & autoritate, necessario colligitur. Adde præterea, ecclesiam celebrare festum incarnationis in eodem die, quo annuntiatio angelica facta est, sentiens eodem die Deum factum esse hominem. Vnde hoc, vt minimum videtur certum de fide, & consequenter conceptionem Christi non esse factam per ea interualla temporum, quibus aliæ conceptiones fiunt. Quin etiam supra ostendimus, antequam Angelus Gabriel è cubiculo Virginis discederet, Verbum factum esse hominem, huic autem valde affine est, vt illa conceptio subito fuerit perfecta, est igitur hæc veritas certissima. Quapropter obseruandus est locus Theophyl. Luc. 1. vbi tractans illa verba: *Virtus altissimi obumbrabit tibi*, sic inquit, *Sunt, qui dicunt, quod vbi dominus obũbrauit vterum Virginis, statim perfectus fuerit infans: alij autem hoc non recipiunt. Audi enim, quod dicat, ideò, & quod nascetur sanctum, hoc est, quod particulatim in vtero crescit, & non statim perfe-*

ctum

stum ex illis. Quæ verba exponi possent de perfectione augmenti, vt sensus sit, corpus Christi non statim in conceptione fuisse perfectum, id est ea quantitate, quam alij tempore natiuitatis habent. Sed si considerentur superiora verba, nō habet locum hæc expositio, apertè enim loquutus fuerat de prima carnis delineatione, & formatione ex sanguinibus Virginis, & dubium relinquit, an paulatim fuerit delineata, & figurata: sed (vt dixi) assertio proposita omnino certa est: an vero dubitatio illa Theophylacti in aliquo sensu locum habeat, statim dicam.

1. Obiect. Sed occurrūt nonnullæ difficultates. Prima est, quomodo potuerit Beata Virgo simul ministrare tantam sanguinis copiam, vt ex eo subito infantis corpus formaretur. Oportuisset enim, vt vel antea B. Virgo nimio sanguine abundaret, vel postea necessario sanguine, ac proprio corpori proportionato, caruerit.

Respons. Respōdetur, sine aliquo ex hisce incōmodis potuisse Beatam Virginem prædictum ministrare sanguinem. Quia quātitas sanguinis, cum qua potest corpus sanum, & optimè proportionatum conseruari, magnam habet latitudinem, & ideò, potuit B. Virgo abūdare purissimo sanguine absque vllo incommodo, vel ægritudine corporis. Imo hoc erat quasi connaturale: tum quia feminis datum est à natura, vt non solum ad indiuidui cōseruationem, sed etiam ad speciei propagationem, magnam vim sanguinis efficiant, præsertim in iuuenili, & accommodata ætate, qualis erat in Virgine. Ad quod etiā iuuabat optima corporis eius temperies. nec existimo illi defuisse singularē Spiritus sancti prouidentiam, qua factum est, vt tali modo corpus suū gubernauerit, ac nutrierit, quo posset facile, & sine detrimento sui corporis, Christi corpori ministrare. Dici etiam posset, sicut ex parua materia costæ Adæ formauit Deus corpus Euæ, ita ex paruo sanguine Virginis potuisse formari corpus infantis, quod multo minoris quantitatis fuit, quam corpus Euæ.

2. Obiect. Secūda difficultas est, quia si corpus Christi integrum formatum fuit tam breui mora, necessarium fuisset exire de vtero matris ante nouem menses; quoniam alij infantes egrediuntur ante octauum mensem post perfectam conceptionem, alioqui oportuisset Christi corpus existere in vtero matris in maiori quantitate, & mole, quam naturaliter esse posset. Hæc difficultas tribus modis solui potest; supponēdo vt certum, Christum extitisse in vtero matris nouem mensibus, quod infra probabimus agentes de natiuitate. Primus modus est, concedēdo supposito primo miraculo cōceptionis, naturaliter debuisse nasci ante nouem menses: diuinitus tamen factum esse, vt non antea nasceretur, tum vt occultaretur mysterium, tum ne monstruosa, & præternaturalis natiuitas videretur. Nec cēsebitur inconueniens, vt quantitatem aliquanto maiorem in vtero matris habuerit. Quadraginta quippe diebus non potuit adeò magnum esse illud augmentum, vt sensibus perciperetur, aut præternaturale videri posset. Hæc vero responsio non quadrat, quia multiplicat miracula sine fundamento, & necessitate, nec sibi admodum constat vt patebit.

Secundo, ergo dici potest, licet corpus Christi in principio fuerit perfectum, postea tamen augmentum eius fuisse ita temperatum, & paulatim factum, vt non nisi nouem mensibus peruenerit ad debitam nascendi quantitatem. Ceterum, & hæc responsio displicet, quia illa retardatio augmenti non potuit esse naturalis, vnde oporteret interuenire quasi perpetuum miraculum in toto illo nouē mensium augmēto. Tertia igitur, & vera respōsio est, quam D. Thom. supra tetigit, maximam, & minimam quantitatem corpori humano accom- A modatam non consistere in indiuisibili; sed nonnullam habere latitudinē. fieri ergo potuit vt corpus Christi formaretur integrum in minima quadam quantitate, non quidem monstruosa, & præternaturali (vt quidam dixisse feruntur) sed in minima, quæ tali corpori poterat esse naturalis cōsiderata eius complexione & dispositione. Postea verò per nutritionem nouem mēsium, peruenisse naturaliter, non solum ad minimam quantitatem accretionis, quā tale corpus posset naturaliter habere in vtero matris (hanc enim ante expletum octauum mensem adipisci potuit) sed etiam ad maximam suæ complexioni accommodatam. Et hæc est sine dubio mens D. Thom. & ad eam possunt accommodari, quæ Caiet. dicit, licet non satis rem explicet. Addi etiam potest, partum, qui decimo mense contingit, non esse præter naturam, sed (vt medici uolunt) esse satis accommodatum naturæ. Vnde Sapien. 7. ait Sapiēs, *Decem mensium tem*- B *pore, coagulatus sum in sanguine*. Potuit ergo Christi corporis perfecta formatio, licèt nouem mensibus consummata fuerit, in aliquo esse similis decem mensium formationi propter primæ conceptionis celeritatem.

Tertia, & obscurior difficultas est. Quia hæc corporis formatio, & conceptio includit organorum distinctionem, condensationem, & figurarum varietatem, hæc autem omnia non possunt fieri in instanti. Nam (vt supra dictū est) habent mutationem localem adiunctam. 3 Obiect.

Organizatio corporis non potest in instanti fieri.

Respondent aliqui organizationem esse dispositionem vltimam, quæ simul, & in eodem instanti fit, cum introducitur forma, nō solum miraculosè, sed etiam ex natura rei, est enim quasi effectus formalis eius, & ueluti impressio cuiusdam figuræ. Sed hoc planè repugnat, demonstratum enim est, hanc formationem corporis organici, & membrorum eius, non posse naturaliter fieri totam simul: cum necessario includat C mutationem partium in ordine ad locum, tum in partibus ipsius sanguinis, tum etiā in corpore circunstante. Nam si sanguis ex vna parte contrahitur, & condensatur, vt fiant ossa, & aliæ partes, necesse est relinquere aliquod spatium, & aerem subintrare ad replendum illud, quod planè nō fit sine motu locali, & ex alia parte accidere potest, vt mēbra longiora occupent aliquod spatium, quod sanguis nō occupabat, & consequenter inde expellat corpus præexistens, quod sine motu non fit. Denique organizatio propriè non est effectus formalis animæ, sed dispositio materiæ, quæ in vltimo, & perfecto gradu, qui ad generationem requiritur, in instanti eiusdem generationis consummatur, naturaliter autem loquendo prius tempore inchoatur, & per quadraginta, & amplius dies paulatim fit. Videtur ergo necessario respondendum, hanc corporis Christi formationem factam esse in aliquo tempore, quamuis breuissimo, ita vt (exem- D pli gratia) intelligamus eo breui tempore, quo B. Virgo protulit illa verba: *Ecce ancilla domini*, congregatum esse sanguinem in vtero, & non statim, ac illuc peruenit, in vno instanti fuisse totum corpus formatū: sed alia breuissima morula. v. g. dum dicebat Virgo, *Fiat mihi secundum verbum tuum*, fuisse organizationem perfectam, & in instanti terminatiuo verborum Virginis, consummatam, introductam animam, & unionem hypostaticam perfectam. Ad quam expositionem uidetur posse accommodari doctrina D. Tho. art. 1. Cum enim dicit, motum localem sanguinis ad locum generationis factum esse in tempore, sub illo motu includi potest omnis mutatio, per quam tam sanguinis totus, quā singulę partes eius constitutæ sunt in eo situ, & loco, qui in instanti generationis esse oportebat. Est enim eadem ratio de vtraq; mutatione,

nec

nec maius inconueniens videtur successionem in vna mutatione admittere quam in alia. Et explicari potest exemplo formationis corporis Adæ, q̃d licet a Deo ex terra formatum fuerit, tamen propter prædictam loci mutationem, in tempore, formatum fuisse videtur, vt colligi potest ex D. Tho. 1. p. q. 91. art. 2. ad 1. quatenus dicit, angelos potuisse aliquid præuium operari ad illam formationẽ, per localem motum, atque idem est de formatione corporum resurgentium.

Hæc responsio videtur præseferre quandam claritatem, & philosophicæ difficultati satisfacere. Tamen in Theologia mihi videtur admodum difficilis. Primò, quia ex illa sequitur conceptionem corporis Christi factam esse in tempore, & quo ad hoc solum differre a nostra, quod breuiori tempore sit facta. Sicut enim conceptio nostra incipit, quãdo, virtute seminis, incipit sanguis coagulari, & ad figuras, & dispositiones diuersorum membrorum coaptari, ita conceptio Christi incepit, quan- B do virtute Spiritus sancti, similis actio circa sanguinem Virginis inchoata est. Differentia autem erit, quod illa actio in conceptione nostra protenditur per quadraginta dies, in Christi autem conceptione per breuissimam moram accelerata est. Addi etiam posset alia differentia, quod in naturali conceptione partes ipsæ præcipuæ inter se successiuè formantur, vna post aliam, in Christi autem conceptione dici potest, omnes fuisse simul inchoatas, ac breui tempore perfectas; hoc tamen non obstat, quominus cõceptio Christi, sicut & nostra, simpliciter, & absolutè successiuè facta sit. Hoc autẽ videtur improbari omnibus testimonijs, & rationibus supra adductis. Primò, quia necessario sequitur, aut Verbum assumpsisse corpus illo breui tempore, priusquam informaretur anima, quod est hæreticum, uel certè non totam conceptionem Christi terminatam esse ad Verbum, quod repugnat scripturæ, & partibus supra citatis. Secundo, sequitur C materiam sanguinis Virginis, ex qua conceptum est corpus Christi, non transisse immediatè a forma sanguinis ad suscipiendam animam rationalẽ Christi; Consequens primò est apertè contra D. Thom. hic artic. 1. ad 3. deinde repugnat supra dictis. Inde enim fieret prius Beatam Virginem ex suo sanguine, & in suis uisceribus concepisse aliquam aliam substantiam, & suppositum creatum, quã Deum. Prima sequela patet, quia si sanguis ille successiuè condensatus est, vt formaretur os ex illo immediate antequam absolueretur condensatio requisita in ea parte corporis humani, iam non poterat in illa materia conseruari forma sanguinis. Præsertim, quia cum tali condensatione necessario coniuncta est alteratio nimia. v. g. siccitatis, & frigiditatis, ergo, necessarium fuit prius expelli formã sanguinis, sic enim in naturali nutritione propter hanc causam nõ transit sanguis immediate in os, sed prius transmutatur in medullam, vt sic paula- D tim, magis ac magis accedat ad dispositionẽ ossis. Et idem argumentum fieri potest de toto illo corpore, quod successiuè formabatur ad introductionem animæ. Nam immediatè ante animationem necesse est, vt habuerit eam dispositionem, quam habere solent alia corpora humana in eodem statu. Quia solum indiuisibilis terminus deesse poterat in eo instanti, Nam si deesset aliquid diuisibile in cõdensatione, & figuratione eadem difficultas rediret; at verò corpus sic dispositum non est aptũ ad formam sanguinis, ut in alijs hominibus constat. Quod si dicas miraculosè factum esse, vt vel illa partium condensatio sine alteratione proportionata fieret, vel vt forma sanguinis permaneret in materia, in qua naturaliter esse nõn posset, magis consentaneum rationi erit aliud miraculum exco- A gitare, quo tota illa conceptio subito, & sine vlla successione facta sit. Denique, obstant huic modo dicendi testimonia sanctorum patrum supra citata, quæ omnem prorsus successionem excludunt. Sed inter omnia apertissima sunt verba Damasce. libr. 3. cap. 2. dicentis, *Dei filium per Spiritum sanctum procreationis modo sibiipsi corpus condidisse, non ita ut paulatim, tacitisque incrementis figura corporis absolueretur: sed vno, eodemque momento perficeretur*. At iuxta prædictã responsionẽ figura nõ est tota vno momento perfecta, sed in tẽpore, quamuis breui delineata. Obstat etiam D. Thom. qui in illo artic. 1. & in art. 2. ad 3. docet, statim ac sanguis virginis congregatus fuit in vtero eius, in vno instanti terminatiuo illius motus localis fuisse Christi corpus formatum. Obstat denique communis sententia Theologorum in 3. d. 3. dicentium, formationẽ corporis Christi in instanti fuisse perfectam absque successione, & hoc dicunt fuisse ma- B ximum miraculum huius cõceptionis, quod in solo instanti fuerit perfecta. Si autem successio, quãuis exigua, interuenisset, nullum fere fuisset miraculum, quod in instanti fuerit terminata conceptio; sed solum, quod velociori mutatione, & breuiori tempore esset perfecta. Ita Bona. ibi. q. vltima totius dist. Gab. d. 4. q. vnica, artic. 2. con. 2. qui etiam de antecedenti motu concedit factum fuisse in instanti. Palud. distin. 3. q. 3. Ale. Alensis 3. p. quæst. 8. membr. 2. & quæst. 9. m. 4. & 4 par. quæst. 34. m. 3. alias q. 10. memb. 4. art. 2. § 6. Rich. distin. 3. art. 2. quæst. 2.

Quo circa dicendum censeo, totam hanc conceptionem factam esse in instanti, & consequẽter diuina uirtute factum esse, ut tota illa materia, uel secundum se totam, uel secundum partes occuparet locum alium, quem immediatè ante non habebat, eo modo, quo supra explicuimus, hoc esse possibile. Cum. n. hoc non repugnet, & autoritati sancto- C rum, & rationi, ac dignitati mysterij consentaneũ sit, non est, cur id asserere formidemus, aut magnitudine miraculi terreamur. Præsertim cum Chrysost. homil. 13. in Gen. indicet, formationem corporis Adæ hoc modo momentaneo fuisse factam, dicens. *Puluerem terræ suo præcepto in corporis naturam vertit. Nam sicut substantiam terræ, cum non esset, produxit, ita & nunc cum uellet, puluerem terræ in corpus uertit.* Iuxta hunc uero dicendi modũ consequenter asserendum est, B. Virginem non habuisse efficientiam, quasi connaturalem, & (vt ita dicam) seminalem, circa hanc corporis formationem, quatenus hanc momentaneam loci mutationem includit, ut ex dictis in præcedenti sectione constat. Neque hoc est contra veritatem conceptionis humanæ Christi, quæ ex parte principij efficiẽtis omnino fuit miraculosa, & ex parte matris satis est, ut in administrationa materiæ, & aliqua alteratione, seu dispositione fuerit naturalis. Dices, nul- D lo modo potuisse concurrere actiuè B. Virginẽ in eo instanti uirtute naturali, cum tota actio fuerit miraculosa. Respondetur, licèt fuerit miraculosa quòad modum, tamẽ, quòad substantiam, & terminũ fuit naturalis, & ideò, potuit aliquo modo concurrere B. Virgo, ad aliquam alterationem, ut fouẽdo calore suo materiam illam, & calefaciendo, uel quid simile, quod satis est.

Quod si quæras, si tantum miraculum necessarium fuit in momentanea formatione corporis, sicut in momentanea congregatione sanguinis, cur D. Th. unum potius negauit, quam aliud. Respondetur, merito id fecisse, quia ut tota conceptio terminaretur ad Deum, fuit hoc miraculũ in ipsa formatione necessarium, & aliunde non obstabat quominus B. Virgo posset in eo instãti præstare, quod ex parte matris necessarium est, at uerò in utroque

horum

Vera responsio.

Obiectio.

Respõsio.

Dubium.

horum contrarium accidit in sanguinis congregatione, ut in principio huius sectionis explicatum reliquimus.

QVÆSTIO. XXXIIII.

De perfectione prolis conceptæ, in quatuor articulos diuisa.

Einde considerandum est de perfectione prolis conceptæ.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

Primò, vtrùm in primo instanti conceptionis Christus fuerit sanctificatus per gratiam.

Secundò, vtrùm in eodem instanti habuerit vsum liberi arbitrij.

Tertiò, vtrum in eodem instanti potuerit mereri.

Quartò, vtrum in eodem instanti fuerit plenè comprehensor.

DOctrina huius quæstionis fusè tractata est in primo tomo huius materiæ. Nam in q. 7. ubi D.Thom. agit de gratia Christi, omnia diximus, quæ ad 1.artic.huius quæstionis spectant. In q. autem 9. agendo de scientia Christi in communi, explicuimus quando, & quomodo, ratione, & libero arbitrio uti inceperit. in q. uero 10. de scientia beata, quando primum illam susceperit diximus, quod D.Thom. hic, art.4. tetigit. Deoique de merito eius, de quo D.Tho. differit, art.3. in q.19. latissimè dictum est. Omissa igitur inutili, & permolesta earundem rerum repetitione, solum ea, quæ ad intelligendum D.Tho. necessaria fuerunt annotauimus.

ARTICVLVS I.

Vtrum Christus in primo instanti suæ conceptionis fuerit sanctificatus per gratiam.

184 3.d.5.q.5. art.3. *D primum sic proceditur. Videtur, quod Christus non fuerit sanctificatus in primo instanti suæ conceptionis. Dicitur enim primæ ad Corinth.15. Non prius quod spirituale est, sed quod animale, deinde, quod spirituale. Sed sanctificatio gratiæ pertinet ad spiritualitatem. Non ergo statim à principio suæ conceptionis Christus percepit gratiam sanctificationis, sed post aliquod spatium temporis.*

2. Præterea, Sanctificatio videtur esse a peccato, secundum illud primæ ad Corint. 6. Et hoc quidem fuistis aliquando, scilicet peccatores, sed abluti estis, sed sanctificati estis: sed in Christo nunquam fuit peccatum: ergo non conuenit sibi sanctificari per gratiam.

3. Præterea. Sicut per verbum Dei omnia facta sunt, ita per Verbum incarnatum sunt omnes homines sanctificati, qui sanctificantur. Hebræ.2. Qui sanctificat, & qui sanctificantur ex vno omnes. Sed verbum Dei, per quod facta sunt omnia non est factum, vt Aug. dicit in 1. de Trin. ergo Christus per quem li.1.c.6. nō procul a prin.to. 3.

A *sanctificantur omnes, non est sanctificatus.*

Sed contra est, quod dicitur Luc. 1. Quod ex te nascetur sanctum, vocabitur filius Dei. Et Ioan. 10. Quem pater sanctificauit, & misit in mundum.

Respondeo dicendum, quod (sicut suprà dictum est) abundantia gratiæ sanctificantis animam Christi deriuatur ex ipsa Verbi vnione, secundum illud Ioannis 1. Vidimus gloriam eius quasi Vnigeniti a Patre, plenum gratiæ, & veritatis. Ostensum est autem supra, quòd in primo instanti suæ conceptionis corpus Christi animatum fuit, & a Verbo Dei assumptum, vnde consequens est, quòd in primo instanti suæ conceptionis Christus habuerit plenitudinem gratiæ sanctificantis animam, & corpus eius. q.7. art.1. q.præ. ar.2.

B *Ad primum ergo dicendum, quod ille ordo, quem ponit ibi Apostolus pertinet ad eos, qui per profectum ad spiritualem statum perueniunt. In mysterio autem incarnationis magis consideratur descensus diuinę plenitudinis in naturam humanam, quam profectus humanæ naturę, quasi præexistentis in Deum: & ideò, in homine Christo a principio fuit perfecta spiritualitas.*

Ad secundum dicendum, quòd sanctificari, est aliquid fieri sanctum. Fit autem aliquid, non solum ex contrario, sed etiam ex negatiuè, vel priuatiuè opposito, sicut album fit ex nigro, & etiam ex non albo. Nos autem ex peccatoribus sancti efficimur, & ita sanctificatio nostra est ex peccato. Sed Christus quidem secundum hominem factus est sanctus, quia hãc gratiæ sanctitatem non semper habuit: non tamen sanctus est factus ex peccatore: quia peccatum nunquam habuit, sed factus est sanctus ex non sancto, secundum hominem, non quidem priuatiuè, ut scilicet aliquando fuerit homo, & non fuerit sanctus: sed negatiuè, quia scilicet, quando non fuit homo, non habuit sanctitatem humanam, & ideò, simul factus fuit homo, & sanctus homo. Propter quod Angelus dicit Lucæ.1. Quod nascetur ex te sanctum. Quod exponens Greg.18. Moral. dicit. Ad distinctionem nostræ sanctitatis Iesus sanctus nasciturus asseritur: nos quippe si sancti efficimur, non tamen nascimur: quia ipsa natura corruptibilis conditione constringimur: ille autem solus veraciter sanctus natus est, qui ex commixtione carnalis copulę conceptus non est. l.18. c.34. circa medium, & Beda super illa verba. Luc.10. 2.

C

D *Ad tertium dicendum, quod aliter operatur Pater creationem rerum per Filium, aliter tota Trinitas sanctificationem hominum per hominem Christum. Nam verbum Dei est eiusdem virtutis, & operationis cũ Deo Patre vnde, Pater non operatur per Filium, sicut per instrumentum quod mouet motum. Humanitas autem Christi est sicut instrumentum diuinitatis: vt supra dictum est, & ideò, humanitas Christi est sanctificans, & sanctificata.*

COMMENTARIVS.

NOn explicat satis D.Thom. an solum loquatur de sanctificatione per gratiam habitualem indicat tamen in articulo de ea facere se sermonẽ, quatenus dicit hanc gratiam ab unione Verbi deriuari. Aliúdè uerò obstare uidetur, quod in solutio

ne ad secundum significat Christum absque hac gratia non intelligi sanctum, & per eam factum esse sanctum ex non sancto, quæ non possent esse vera, si de habituali gratia sermo esset, ostendimus enim in superioribus per gratiã vnionis, quæ prior est sanctificari. Qua propter intelligi posset hic articulus absoluté de gratia sanctificaote, non limitando doctrinam ad haoc, vel illam gratiam, sed vtrique, seruata proportione, eam accommodando, Vnde, si de sanctificatione per gratiam vnionis interpretemur, quamuis secũdum rem idem sit Verbum, cui humanitas vnitur, & per quod sanctificatur; tamen secundum rationem distinguuntur, quia aliud est assumi ad subsistendum, aliud sanctificari per ipsum Verbũ, ad quod fit assumptio. Et hoc sensu dici potest hæc sanctificatio deriuari, ab vnione, sicut vnum attributum diuinũ dicitur ratio alterius. Et cum hac expositione optimè quadrat, quod D. Thom. ad 2. dicit, Christum factum esse sanctum ex non sancto homine, quatenus factus est homo ex non homine. Quo dicendi modo indicat Christum nnn solum non fuisse prius tempore hominem, quam sanctum, verum etiam, nec prius natura, quia per ipsam vnionem sanctificatus est, loquimur autem de Christo homine, qui propriè sanctificari dicitur. Nam, si loquamur de humanitate, illa, reuera, prius natura extitit, quàm sanctificaretur, sicut prius natura extitit, quam assumeretur. Et hnc modo terminus a quo illius sanctificationis fuit negatio substantialis sanctitatis in hac humanitate, non quæ duratione præcederet, sed quæ existeret, si statim in eodem instanti non assumeretur illa humanitas, vt hic Deus homo constitueretur. At verò intelligendo hunc art. de gratia habituali (vt fortasse D. Thom. intellexit, quia hæc, reuera, est, quæ propriè dicitur ab vnione deriuari) solutio ad secundum sano modo exponenda est. Quia licèt temporis duratione, simul Christus fuerit homo, & sanctus sanctitate accidentali, tamen prius natura fuit factus homo, & sanctus per gratiam vnionis. Quaproptee non intelligitur sanctificatus per gratiam habitualem ex non sancto simpliciter, sed ex non sancto tali modo id est, sanctitate accidentaria, seu (vt D. Thom. loquutus est) sanctitate humana, illa enim sanctificatio, quæ est per gratiam unionis, multo magis est diuina. Cætera perspicua sunt in litera. Quę Caiet. autem notat, superius suo loco tractata sunt, nec oportebat hoc loco iterum contra Scotũ inuehi, cũ de cõparatione inter gratiã vnionis, & habitualẽ, seu visionẽ beatam satis superq; supradictum sit.

Per gratiã habitualẽ, & vnionis quomodo Christus sanctificatus.

A

B

C

ARTICVLVS .II.

Vtrùm Christus in primo instanti suæ conceptionis habuerit vsum liberi arbitrij.

D

581 veri. q. 29. art. 8. co.

AD secundum sic proceditur. Videtur, quod Christus secundum hominem, non habuerit vsum liberi arbitrij in primo instanti suæ cõceptionis. Prius est enim esse rei, quàm agere vel operari. Vsus autem liberi arbitrij est quædam operatio. Cum ergo anima Christi esse inceperit in primo instanti suæ conceptionis (vt ex prædictis patet) videtur esse impossibile, quod in primo instanti conceptionis habuerit vsum liberi arbitrij.

Art præc. & locu ibi sita.

2. Præterea, Vsus liberi arbitrij est electio. Ele-

A *ctio autem præsupponit deliberationem consilij: dicit enim Phylosophus in 3. Ethicor. quod electio est appetitus præcosiliati. Ergo, Videtur impossibile, quòd in primo instanti suæ conceptionis Christus habuerit vsum liberi arbitrij.*

l 3. Eth. c. 3. c. 11. t. 5.

3. Præterea, Liberum arbitrium est facultas voluntatis, & rationis (vt in prima parte habitum est) & ita usus liberi arbitrij est actus voluntatis, & rationis, siue intellectus. Sed actus intellectus præsupponit actum sensus, qui esse non potest sine conuenientia organorum, quæ non videtur fuisse in primo instanti cõceptionis Christi. Ergo videtur, quòd Christus non potuerit habere vsum liberi arbitrij in primo instanti suæ conceptionis.

1. p. q. 83.

Sed contra est, quod August. dicit in lib. de Trin. Mox vt Verbum venit in uterum, seruata ueritate propria naturæ, factum est caro, & perfectus homo.

B *Sed perfectus homo habet usum liberi arbitrij: Ergo Christus habuit in primo instanti suæ conceptionis vsum liberi arbitrij.*

Id habet Greg. li. 9. in registro c. 61. a me dio. Et August. 13. de Trin. c. 9. 10. 17. & 19. t 3. q. 7. ar. 12. & q 19. ar. 3. & q. 33. art. 3.

Respondeo dicendum, quòd (sicut suprà dictum est) humanæ naturæ, quam Christus assumpsit, conuenit spiritualis perfectio in qua non profecit, sed eam statim a principio habuit. Perfectio autem vltima non cõsistit in potentia, vel in habitu, sed in operatione: unde in 2. de Anima dicitur, quod operatio est actus secundus. Et ideò, dicendum est. quod Christus in primo instanti suæ conceptionis habuit illam operationem animæ, quæ potest in instanti haberi. Talis autem est operatio voluntatis, & intellectus, in qua consistit vsus liberi arbitrij. Subito enim, & in instanti perficitur operatio intellectus, & uoluntatis, magis quam visio corporalis, eo quòd intelligere, velle, & sentire, non est motus, qui sit actus imperfecti

l. 2. de anima tex. 6. tom. 2.

C *(quod successiuè perficitur) sed est actus iam perfecti: vt dicitur in 3. de Anima. Et ideò, dicendum est quod Christus in primo instanti suæ conceptionis habuit usum liberi arbitrij.*

li. 3. de anima. tex. 28 to. 2.

Ad primum ergo dicẽdum quòd esse est prius natura, quam agere: non tamen est prius tempore, sed simul cum agens habet esse perfectum, incipit agere, nisi sit aliquid impediens, sicut ignis simul dum generatur, incipit calefacere, & illuminare. Sed calefactio non terminatur in instanti, sed per temporis successionem: illuminatio autem perficitur in instanti. Et talis operatio est vsus liberi arbitrij, ut dictum est.

Ad secũdum dicendum, quod simul cum terminatur consilium, vel deliberatio, potest esse electio. Illi autem qui deliberatione consilij indigent, in ipsa terminatione consilij primò habent certitudinem de eligendis, & ideò, non statim eligunt. Ex quo patet, quod deliberatio consilij non prȩexigitur ad electionem, nisi propter inquisitionem incerti. Christus autem in primo instanti suæ conceptionis, sicut habuit plenitudinem gratiæ sanctificantis, ita habuit plenitudinem veritatis cognitȩ, secundum illud, Plenum gratię & veritatis. Vnde, quasi habens omnimm certitudinem, potuit statim in instanti eligere.

In cor. ar.

D

Ad tertium dicendum, quod intellectus Christi secundum scientiam infusam poterat intelligere etiã non conuertendo se ad phantasmata: ut supra habitum est, Vndè, poterat in eo esse operatio uoluntatis, & intellectus absque operatione sensus. Sed tamen

q. 11. art. 1

potuit

potuit in eo esse etiam operatio sensus, in primo instanti suæ conceptionis, maximè quantum ad sensum tactus, quo sensu proles concepta sentit in matre, etiam antequam animam rationalem obtineat, vt dicitur in libro de Generatione animalium. l. 2. c. 4. & 3. 10. 4. *Vnde, cùm Christus in primo instanti suæ conceptionis habuerit animam rationalem, formato iam, & organizato corpore eius, multo magis in eodem instanti poterat habere operationem sensus tactus.*

COMMENTARIVS.

IN hoc artic. solum est notanda solutio ad 3. In qua D. Thom. dicit, potuisse Christum in primo instanti cõceptionis suæ sensibili phantasmate vti media tactus operatione, non propter speciale aliquod miraculum: sed quia proles concepta naturaliter sentit in utero matris, prius etiam tempore, quam anima rationali informetur. B Vnde fit, multo magis posse sentire in illo instanti, quo informatur anima rationali; cum ergo Christus in primo instanti suæ conceptionis habuerit corpus perfectum, & Obiectio. anima rationali informatum, naturaliter sentire potuit sensum tactus. Hoc tamen alicui uideri poterit difficile, tùm quia immutatio huius sensus nõ fit sine Physica, & reali alteratione, quæ non fit in instanti; tùm etiam, quia sensus tactus nõ percipit qualitates sibi congenitas, & proportionatas, nisi Respõsio. secundũ aliquem excessum, uel intensionem, quæ in eo instanti esse non potuit. Respondetur, D. Thom. aperte hoc loco sentire sensum tactus posse immutari purè intentionaliter in instãti, ad sentiendum non qualitates suo organo inhærentes, sed in corpore circunstante, quę sunt ueluti obiectum illius sensationis, & iuxta hanc doctrinam non habent locum difficultates positæ, quam rem diligentius, & ex professo expendimus in libris C de anima. Addendum etiam est in hac solutione: sicut in intellectu habuit Christus in primo instãti species, tùm per se, tùm per accidens infusas, ita potuisse habere in sensu phantasmate diuinitus infusa, quibus cooperari potuit intellectui per scientiã per accidens infusam operanti. De qua re diximus in q. 12. Quæ uerò hic Caiet. inculcat in q. 9. & 11. diligenter inquisita sunt.

ARTICVLVS III.

Vtrùm Christus in primo instanti suæ conceptionis mereri potuerit.

186
3. d. 13. q. 1. ar. 2. q. 3 & d. 14. ar tic. 3. q. 6. & d. 18. ar tic. 3 & 5. c. & verit. q. 29. ar. 8. & opusc. 3. ca. 213. & 228. 2. p. q. 63. ar. 5.

AD tertium sic proceditur: Videtur, quod Christus in primo instanti suæ D conceptionis mereri non potuerit. Sicut enim se habet liberum arbitrium ad merendum, ita ad demerendum. Sed diabolus in primo instanti suæ creationis non potuit peccare. vt in prima parte habitum est: ergo neque anima Christi in primo instanti suæ creationis (quod fuit primum instans conceptionis Christi) potuit mereri.

2. Prætereà, Illud, quod homo habet in primo instanti suæ conceptionis, videtur ei esse naturale: quia hoc est ad quod terminatur sua generatio naturalis. Sed naturalibus non meremur, ut patet ex his quę dicta sunt in Secunda parte. Ergo videtur, quod vsus liberi arbitrij, quem Christus habuit secundum homi- A nem in primo instanti suæ conceptionis, non fuerit meritorius.

3. Prætereà, Id, quod semel aliquis meruit, iam fecit quodammodo suum: & ita non videtur, quòd iterum possit illud idem mereri, quia nullus meretur quod suum est. Si ergo Christus in primo instanti suæ conceptionis meruit, sequitur quod postea nihil meruerit, quod patet esse falsum. Non ergo Christus in primo instanti suæ conceptionis meruit.

Sed contra est, quod Aug. dicit super Exod. Non habuit omninò Christus iuxta animæ meritum, quo potuisset proficere. Potuisset autem proficere in merito, si in primo instanti suæ conceptionis non meruisset: ergo in primo instanti suæ conceptionis meruit Christus.

Respondeo dicendum, quòd (sicut supra dictum Art. 1. huius quæst. est) Christus in primo instanti suæ conceptionis sanB ctificatus fuit per gratiam. Est autem duplex sanctificatio, vna quidem adultorum, qui secundum propriũ actum sanctificantur. Alia autem puerorum, qui nõ sanctificantur secundum proprium actum fidei, sed secundum fidem parentum vel Ecclesiæ. Prima autem sanctificatio est perfectior, quàm secunda: sicut actus est perfectior quam habitus, & quod est per se, eo quod est per aliud. Cum ergo sanctificatio Christi fuerit perfectissima (quia hc sanctificatus est, ut esset aliorum sanctificator) consequens est, quod ipse secundum proprium motum liberi arbitrij in Deum fuerit sanctificatus, qui quidem motus liberi arbitrij est meritorius. Vnde, consequens est, quòd in primo instanti suæ conceptionis, Christus meruerit.

Ad primum ergo dicendum, quod liberum arbitrium non eodem modo se habet ad bonum, & ad maC lum. Nam ad bonum se habet per se, & naturaliter, ad malum autem se habet per modum defectus, & præter naturam. Sicut autem Philosophus dicit in li. 2. tex. 18 to. 2. secundo de Cælo. Posterius est, quod est præter naturam, eo, quod est secundum naturam, quia id, quod est præter naturam, est quędam excisio ab eo, quod est secundum naturam. Et ideò, liberum arbitrium creaturæ in primo instanti creationis potest moueri ad bonum merendo, non autem ad malum peccando, si tamen natura sit integra.

Ad secundum dicendum, quòd illud, quod homo habet in principio suæ creationis secundum communẽ naturę cursum, est homini naturale: nihil tamen prohibet quin aliqua creatura in principio suæ creationis aliquod beneficium gratiæ à Deo consequatur. Et hoc modo anima Christi in principio suæ creationis consecuta est gratiam, qua posset mereri, & ex ratione, gratia illa, secundum quandam similitudinem dicitur fuisse illi homini naturalis, vt patet per August. in Enchi.

Ad tertium dicendum, quod nihil probibet idem c. 40. a me to. 3. esse alicuius ex diuersis causis. Et secundum hoc Christus gloriam immortalitatis, quam meruit in primo instanti suæ conceptionis, potuit etiam posterioribus actibus, & passionibus mereri, non quidem vt esset sibi magis debita, sed vt sibi ex pluribus causis deberetur.

COMMENTARIVS.

QVæstionem huius artic. sub eisdem terminis tractaui supra citato loco: discursum autem D. Thomæ

D. Thomæ ſpecialiter expoſui tractando, an Chriſtus meruerit gloriam animæ ſuæ. Vnde, circa hūc textum animaduertendum tantummodo occurrit verbum D. Thomæ notatione dignum in ſol. ad 1. Cum enim docuiſſet (quod in eius ſchola frequens eſt, & ſatis veriſimile) liberum arbitrium creaturæ, licèt in primo inſtanti ſuæ creationis poſſit liberè operari bene merendo: non tamen peccādo: cum hoc, inquam, docuiſſet, addidit limitationem dicens, *ſi tamen natura ſit integra*. Quod verbum nec Caiet. nec alij interpretes ponderarunt, & quamuis multum de illo cogitauerim, nihil inueni; quod ſenſum, ac mentem D. Thomæ attingere videatur. Primò ergo, ſi natura integra contra lapſam (vt ſolet) diſtinguatur, non habet locum illa limitatio in angelica natura, illa enim non poteſt non eſſe integra in primo inſtanti ſuæ creationis, nec eſt capax originalis peccati (vt per ſe conſtat) neque actualis pro illo inſtanti ſecundum D. Th. Nec etiam accommodari poteſt ad humanam naturam, primum, quia etiam homo lapſus non poteſt in primo inſtanti ſuæ creationis peccare, cum naturaliter tunc non poſſit ratione vti. Quod ſi diuinitus illuminetur, nō poterit etiam in eo inſtanti, quo à Deo illuminatur, peccare, tum quia illuminatio illa eſſet a Deo, & non eſſet libera, vnde non poſſet eſſe talis, quæ ad peccādum induceret, tum etiam, quia non minus tale peccatum tribueretur autori naturę, quàm peccatum commiſſum ab Angelo in primo inſtanti. Quid enim refert, quod natura ſit lapſa, ſi in primo inſtāti operatur quaſi naturaliter ducta, & gubernata ab autore naturæ. Et hæc ratio in vniuerſum probat de homine miraculosè creato a Deo cum uſu rationis, in quocunque ſtatu creetur, ſiue in gratia, ſiue in natura integra, ſiue in puris naturalibus.

Creatura rationalis in inſtanti ſuæ creationis, vſu rationis diuinitus accepto peccarenō poteſt.

Dici fortaſſe poſſet D. Tho. ſub primo inſtanti creationis comprehendiſſe primum inſtans, quo homo peruenit ad vſum rationis, in quo homo lapſus peccare poteſt, quia iam a ſe, & non tantum ab autore naturæ moueri cenſetur. Sed eſto, hoc verū ſit, (quod non eſt hoc loco examinandum) non ſatisfacit, quia eadem ratione dici poſſet, hominē natum, & educatū in natura integra potuiſſe peccare in primo inſtāti, quo peruenit ad vſum rationis. Quare dicere quis poſſet, non fuiſſe D. Tho. vſum ea voce *natura integra*, in illa vſitata ſignificatione qua à natura lapſa, vel pura ſeparatur, ſed dicere voluiſſe, liberum arbitrium non poſſe peccare in primo inſtanti, *ſi natura ſit integra*, id eſt, ſi habeat a ſuo autore auxilium, & prouidentiam ſibi pro illo inſtanti debitam. Sed neque hoc mihi ſatisfacit. Tum quia eſt inuſitata illa ſignificatio vocis, tum etiam quia nunquam D. Thom. poneret ſub conditione, quod exiſtimabat nulla ratione poſſe deeſſe. Vnde ſuſpicor illam vocem vel caſu excidiſſe, vel fortaſſe aliunde. v.g. ex marginali notatione alicuius, aliorum errore in textum irrepſiſſe. Cuius indicium eſſe poteſt, quod cum pluribus alijs locis idē argumentum cum eadem ſolutione pertractauerit ſimpliciter, & abſque ulla limitatione, ubique reſponderit, ut uidere licet. 1. p. q. 62. ar. 5. ad 3. & in 3. d. 18. q. unica, ar. 3, ad 4. & q. 19. de ueritate artic. 8. ad 2.

Vltimò, cauenda eſt notatiūcula Caietan. quòd ſacramenta non conferant gratiam eis, qui abſque actuali attentione, & deuotione illa ſuſcipiūt. Eſt enim hæc falſa doctrina, ut ſuo loco latius dicemus.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum Chriſtus fuerit perfectus cōprehenſor in primo inſtanti ſuæ conceptionis.

D quartum ſic proceditur. Videtur, quod Chriſtus non fuerit perfectus cōprehenſor in primo inſtanti ſuæ conceptionis. Meritum enim præcedit præmium, ſicut & culpa pęnam. Sed Chriſtus in primo inſtanti ſuæ conceptionis meruit: ſicut dictum eſt. Cum ergo ſtatus comprehenſoris ſit principale præmium, videtur, quod Chriſtus in primo inſtanti ſuæ conceptionis non fuerit comprehenſor. 187

Locis ſup. art. 3. adductis.

Art. præc.

2. Præterea, Dominus dicit Luc. vltim. Hæc oportuit Chriſtum pati, & ita intrare in gloriam ſuam. Sed gloria pertinet ad ſtatum comprehenſoris. Ergo Chriſtus non fuit in ſtatu comprehenſoris in primo inſtanti ſuæ conceptionis, quando adhuc nullam ſuſtinuerat paſſionem.

3. Præterea, illud, quod non conuenit nec homini, nec Angelo, videtur eſſe proprium Deo, & ita non conuenit Chriſto ſecundum quòd homo. Sed ſemper eſſe beatum, non conuenit nec homini, nec Angelo: ſi enim fuiſſent conditi beati, poſtmodum non peccaſſent. Ergo Chriſtus ſecūdum quod homo, non fuit beatus in primo inſtanti ſuæ conceptionis.

Sed contra eſt, quod dicitur in Pſalm. 64. Beatus quem elegiſti & aſſumpſiſti: quod ſecundum gloſ. refertur ad humanam naturam Chriſti, quæ aſſumpta eſt a Verbo Dei in vnitatem perſonæ. Sed in primo inſtanti conceptionis fuit aſſumpta humana natura a Verbo Dei in vnitatem perſonæ. Ergo, in primo inſtanti ſuæ conceptionis, Chriſtus ſecundum quod homo, fuit beatus, quod eſt eſſe comprehenſorem.

Aug. hoc loco Pſal. 64. to. 8.

Reſpondeo dicendum quod (ſicut ex dictis patet) non fuit conueniens, vt Chriſtus in ſua conceptione acciperet gratiam habitualem tantum abſq; actu: accepit enim gratiam non ad menſuram, ut ſupra habitum eſt. Gratia autem uiatoris cum ſit deficiens à gratia comprehenſoris, habet menſuram minorem, reſpectu gratiæ comprehenſoris. Vnde, manifeſtum eſt, quod Chriſtus in primo inſtanti ſuæ conceptionis, accepit non ſolum tantam gratiam quantam comprehenſores habent, ſed etiam omnibus comprehenſoribus maiorem. Et quia gratia illa non fuit ſine actu, conſequens eſt quod, actu fuerit comprehenſor, uidendo Deum per eſſentiam clarius cęteris creaturis.

Art. præc.

q. 7. art. 5. 10. & 11.

Ad primum ergo dicendum, quod (ſicut ſupradictum eſt) Chriſtus non meruit gloriam animę ſecundum quam dicitur comprehenſor, ſed gloriam corporis ad quam per ſuam paſſionem peruenit.

q. 19. ar. 3.

Unde patet reſponſio ad ſecundum.

Ad tertium dicendum, quòd Chriſtus ex hoc quod fuit Deus, & homo, etiam in ſua humanitate habuit aliquid præ cęteris creaturis, vt ſcilicet ſtatim a principio eſſet beatus.

D. Thomæ litera nulla indiget expoſitione, ſolum notatiuncula Caietani corrigenda eſt. Docet enim gratiam uiatoris ſemper eſſe intenſiorem

rem gratia comprehensoris, de qua re diximus supra, cùm de prima sanctificatione Virginis ageremus, & in materia de caritate latius disputatur.

QVÆSTIO XXXV.

De natiuitate Christi, in octo articulos diuisa.

De qua re disputant Doctores, in 3. d. 8.

Onsequentur post Christi conceptionē agendum est de eius natiuitate. Et primò, quantum ad ipsum natiuitatem. Secundò, quantum ad natiuitatis manifestationem.

Circa primum quæruntur octo.

1 *Primò, vtrum natiuitas sit naturæ, vel personæ.*

2 *Secundò, vtrùm Christo sit attribuenda alia natiuitas, præter æternam.*

Tertiò, vtrùm secundum natiuitatem temporalē Beata Virgo sit mater eius.

Quartò, vtrùm debeat dici mater Dei.

Quintò, vtrùm Christus, secundum duas filiationes, sit filius Dei Patris, & Virginis matris.

Sextò, de modo natiuitatis.

Septimò, de loco.

Octauò, de tempore natiuitatis.

Circa titulum huius quæstionis adnotare oportet, duplicem posse distingui hominis natiuitatem, aliam in vtero, de qua Matt. 1. dicitur. *Quod in ea natum est, de Spiritu sancto est*, aliam extra vterum, de qua ibidem c. 2. dicitur. *Cum natus esset Iesus in Bethlehem Iuda*, Inter quas magna differentia intercedere videtur. Quia natiuitas in vtero consistit in substantiali hominis generatione: at verò, natiuitas extra vterum solùm in quodam motu locali vitali modo effecto, quo mater à se filium separat, & quasi per se constituit. D. Thom. ergo in hac quæstione (vt rectè Caiet. aduertit) de vtraque natiuitate disputat: in quinque prioribus articulis de illa præsertim, quæ est in vtero: in tribus vero posterioribus de alia, quæ fit extra vterum.

Obiectio. Dices, iam D. Thom. egisse de conceptione quæ nihil aliud esse videtur, quam natiuitas in vtero. Respondet Caiet. hæc duo inter se differre, nam cōceptio in hoc consistit, quòd mater intra se capit, quod generandum est, natiuitas, verò, est via ad naturam. Quę differentia magis vocum ethimologiā,

Respōsio. quam rerum diuersitatem explicat. Propria ergo differentia est, quòd conceptio complectitur totam illam actionem, qua corpos prolis formatur, & vsque ad instans generationis organizatur, ac disponitur: natiuitas verò in vtero propriè significat substantialem actionem, qua anima vnitur corpori, vt generetur homo, quæ duo licèt in Christo domino simul duratione effecta sint, tamen secundum se diuersam rationem habent, & conceptio natiuitatem antecedit. Ideo, Diuus Thom. conuenienti ordine, postquam de conceptione disseruit, de natiuitate dicere aggreditur, & prius de natiuitate in vtero, quia alteram antecedit. Omnia verò disputant sub communi voce natiuitatis, quia multa sunt vtrique natiuitati cōmunia, & seruata vtriusque ratione eis possunt accommodari.

A

ARTICVLVS I.

Vtrùm natiuitas sit naturæ vel personæ.

D primum sic proceditur: Videtur, quod natiuitas naturæ conueniat magis, quam personæ. Dicit enim Aug. in lib. de fide ad Petrum. Natura æterna, atque diuina, non posset concipi, & nasci ex humana natura, nisi secundum veritatem humanæ naturæ. Si igitur diuinæ naturæ conuenit concipi, & nasci ratione humanæ naturæ, multò magis conuenit humanæ naturę. 288 3. d. 8. ar. 1 cad. 40. in med. to. 3.

B 2. *Præterea, Secundum Philosophum 5. Metaph. nomen naturę à nascēdo sumptum est. Sed denominationes fiunt secundum similitudinis conuenientiā, ergo, videtur, quòd natiuitas magis pertineat ad naturam, quàm ad personam.* lib. 5. Metaph. tex. 5. to. 3.

3. *Prętereà, Illud propriè nascitur, quod per natiuitatem incipit esse. Sed per natiuitatem Christi non incepit esse persona Christi, sed eius humana natura. Ergo videtur, quòd natiuitas propriè pertineat ad naturam, non ad personam.*

Sed contra est, quod Damasc. dicit in 3. lib. Natiuitas hypostasis est, non naturę. l. 3. cap. 6. paulo à princi.

Respondeo dicendum, quòd natiuitas potest attribui alicui dupliciter, vno modo, sicut subiecto: alio modo, sicut termino: Sicut subiecto, quidem attribuitur ei, quod nascitur, hoc autem propriè est hypostasis, non natura. Cùm enim nasci sit quoddam generari, sicut generatur aliquid ad hoc quòd sit, ita nascitur aliquid ad hoc quod sit. Esse autem, propriè est rei subsistentis: nam forma, quæ non subsistit, dicitur esse solum, quia ea aliquid est, persona autem, vel hypostasis significatur per modum subsistentis: natura autem significatur per modum formæ, in qua aliquid subsistit. Et ideò, natiuitas tanquam subiecto nascenti, propriè attribuitur personę, vel hypostasi, non naturę. Sed sicut termino attribuitur natiuitas naturę: terminus enim generationis, & cuiuslibet natiuitatis est forma: natura autem per modum formę significatur. Vndè, natiuitas dicitur esse via in naturam, vt patet per Philosophum 2. Physic. terminatur enim naturæ intentio ad formam, seu naturam speciei. li. 2. Phy. text. 14. to. 2.

C

D *Ad primum ergo dicendum, quòd propter identitatem, quę in diuinis est inter naturam, & hypostasim, quandoque natura ponitur pro persona, vel hypostasi. Et secundum hoc dicit August. naturam diuinam esse conceptam, & natam: quia scilicet persona Filij est concepta, & nata, secundum humanam naturam.* Loco citato in arg.

Ad secundum dicendum quòd nullus motus, seu mutatio denominatur à subiecto, quod mouetur, sed à termino motus, à quo speciem habet. Et propter hoc natiuitas non denominatur à persona, quę nascitur, sed à natura, ad quam natiuitas terminatur.

Ad tertium dicendum, quòd natura, propriè loquendo, non incipit esse, sed magis persona incipit esse in aliqua natura, quia (sicut dictum est) natura significatur, vt quo aliquid est: persona autem significatur, vt quę habet esse subsistens. In cor. ar.

COMMENTARIVS.

QVæstio hæc Phylosophica potius est, quàm Theologica, cùm non solum ad Christi: sed etiam ad omnium hominum, imo ad rerum omnium generationem pertineat: meritò tamen à D.Thom. præmissa est, quoniam verus, ac proprius modus loquendi de Christi natiuitate ex illa plurimum pendet. Respondet ergo D.Thom. dupliciter natiuitatem alicui tribui, vt subiecto scilicet, vel termino. Priori modo dicit natiuitatem pertinere ad hypostasim, quia illa est, quæ, & generatur, & nascitur, posteriori autem modo (inquit) natiuitatem tribui naturæ, quia est veluti forma integra suppositi.

Obiectio. Sed occurrit duplex difficultas. Altera communis, quia potius integer terminus natiuitatis est homo, sicut terminus calefactionis, potius est calidum, subiectum autem solum est quædam para naturæ, scilicet materia prima, illa enim est subiectum generationis, vt constat ex 1. & 5. Physico. Altera est propria Christi domini, in quo persona non potuit esse subiectum natiuitatis creatę, quia cum hæc natiuitas sit mutatio quædam, non potest inesse in persona immutabili, inest ergo in sola natura, ergo illi tribuenda est tanquam natiuitatis subiecto.

Respôsio. Ad priorem difficultatem nonnulli recentiores contétiosè negant materiam primam esse subiectum, in quo natiuitas inhæret, sed personam, vel hypostasim. Sed hęc sententia naque apta est ad explicandá Theologicam difficultatem, quia (vt supra argumétabamur) in Christo domino necesse est natiuitatem inhærere in natura, siue ratione materiæ, siue ratione totius naturæ, quod ad præsentem D.Tho. quæstionem nihil refert.

Subiectū natiuitatis, seu generationis materia prima.

Neque etiam est in Philosophia admodum verisimilis. Nam repugnat Arist. citatis locis, & 1. de generatione, c. 13. act. 12. Meta. c. 2. ac D. Tho. & omnibus antiquis expositoribus. Ac denique repugnat rationi, nam sicut in mutatione accidentaria, subiectum, cui inhęret mutatio, est illud, quod vtriq; termino subijcitur, ita in substantiali mutatione, qualis est generatio, seu natiuitas; subiectum, cui mutatio inhæret, est id, quod sub vtraque forma manet, hæc autem est materia, à qua altera forma expellitur, & in quá altera inducitur, vel, si materialis sit, ex ea educitur. In ea enim actione quæ in materia, vel circa materiam versatur, inducendo, vel educendo substantialem formam, tota generatio consistit. Melius ergo Caiet. distinguit, aliud esse subiectum denominationis: aliud inhæsionis, atque generationem inhærere materiæ: denominare verò suppositum, quę doctrina in philosophia satis vulgatis est.

In generatione aliud subiectum denominationis, aliud inhęsionis.

Addere verò oportet aliam etiam vulgarem distinctionem duplicis termini mutationis, seu generationis, nimirum integri, seu *vt quod*, & formalis, siue *vt quo*: prior est D suppositum, seu compositum, posterior vero est forma, si Physicè, vel natura, & non metaphysicè, loquamur. D.Thom. igitur in hoc texto per terminum apertè intelligit formalem terminum *vt quo*, terminum autem completum, seu *vt quod*, vocauit natiuitatis subiectum. Dicit enim esse subiectum, quod nascitur, & hoc verè dixit esse ipsum suppositum, vt in ea natura subsistit, quæ est talis natiuitatis terminus formalis, quia generatio est via quædam, & tendentia ad esse, & ideò propriè denominat id, quod per se est, seu quod habet esse: huiusmodi autem est homo, non humanitas, & ita manet expedita vtraque difficultas, quæ de subiecto inhæsionis procedebat.

Constat etiam ex ijs totam hanc quæstioné magis ad modum loquendi, quàm ad rem spectare. Nam in re satis constat, in quo recipiatur generatio, & quid per illam fiat, modus autem loquendi D.Tho. est sine dubio verus, ac proprius, & non A solum Philosophiæ consentaneus, sed & in Theologia necessarius. Propter hanc enim causam confitemur hominem, & Deum natum esse de Virgine, & æternum filium à patre: negamus tamen diuinitatem esse natam. Vnde Gabriel, & alij, qui humanitatem, vel partes eius dicunt nata esse de Virgine impropriјssimè loquũtur, & vix possunt rationem reddera cur diuinitas etiam genita, vel nata dici nó possit. De qua re diximus plura in superioribus circa quæstionem 1. & 2. D.Tho.

Hæc, quę dicta sunt, ad natiuitatem in vtero propriè pertinent: accommodari verò possunt ad eá, quæ est extra vterum, obseruando nonnulla, in quibus differunt. Primùm enim, cum hæc natiuitas locali motu perficiatur, inde fit, vt subiectum, cui inhæret, sit totũ compositum, quod nascitur. Supponit enim hęc natiuitas suppositum iam constitutũ, B ac genitum, quod per se primo expellitur, seu ex vtero matris egreditur. Solùm est circa hoc notanda differentia inter Christum, & reliquos homines: hi enim cùm nascũtur, omninò tàm in supposito, quàm in natura de loco, ad locum trásferuntur: at verò, in Christo, quia suppositum secundum se vbique est, & immutabile, licèt nasci, sicut ambulare dicarur ratione naturæ, tamen secundum se, reuera, non transit de loco, in locum, sed tantum secundũ assumptam naturam. Vnde fit, vt in alijs hominib. hæc natiuitas adæquatè inhęreat in toto supposito, seu composito ex natura, & subsistentia, in Christo verò solum in humanitate insit. Et hoc sensu etiam de hac natiuitate in Christo verum est, suppositum esse subiectum denominationis eius, non vero inhæsionis, nisi eo modo, quo ea, quæ inhærent naturæ, possunt dici inhærere supposito mediante natura. Denominat autem hęc natiuitas solum suppo C situm, quàmuis aliàs, motus localis soleat etiá partem denominare, quia licèt natiuitas hæc motu locali perficiatur, consideratur tamen vt conplementum quoddam generationis substantialis, & quasi via quædam ad constituendum indiuiduum quoddam per se distinctum, & à matre separatum, & eadem de causa non consideratur locus, aut vbi, tanquàm formalis terminus eius, sed ipsa natura (à qua natiuitas dicta est) quatenus est distincta à matre, seu ab vtero eius, & vt sic, est quid constituens hominem omninò, ac per se à sua causa distinctum qui vt sic, est integer terminus eiusdem natiuitatis; & denominationis subiectũ, vt diximus. In primo argumento attingit D.Tho. materiam de communicatione idiomatum, quærens an diuinitas possit dici nata, vel concepta ex Virgine, propter quædam verba Aug. seu potius Fulgentij li. de fide ad Petrũ, cap. 2. & merito dicit illam locutionem esse impropriam & piè explicandam, vbi fuerit inuenta, de D qua re diximus plura quæst. 16. Hinc verò inferunt aliqui etiam hanc esse impropriam, *Diuinitas est incarnata*. Sed errant, est enim illa locutio frequeter à patribus vsurpata, & in varijs Concilijs probata, quia incarnari propriè significat carni vniri, & diuinitas quamuis non sit ex fœmina nata, verè tamen, ac propriè est carni vnita in Verbi persona. De qua re plura in citato loco.

ARTICVLVS II.

Vtrùm attribuenda sit Christo aliqua natiuitas temporalis.

18, 3. q. 14. q. 2. ar. 2. ad 4. & 3. d. 8. art. 4. q. 1. & de vnion. art. 2. ad 16.

D secundum sic proceditur. Videtur, quòd Christo non sit attribuenda aliqua natiuitas temporalis. Nasci enim est, velut quidam motus rei non existentis antequam nascatur, id agens beneficio nati-

natiuitatis, vt sit. Sed Christus ab æterno fuit. Ergo, non potuit temporaliter nasci. A

2. Præterea, Illud, quod est in se perfectum, natiuitate non indiget. Sed persona filij Dei ab æterno fuit perfecta. Non ergo, indiget temporali natiuitate. Et ita videtur, quod non sit temporaliter natus.

3. Præterea, Natiuitas propriè personæ conuenit. Sed in Christo est vna tantùm persona. Ergo, in Christo est tantum vna natiuitas.

4. Præterea, Quod duabus natiuitatibus nascitur, bis nascitur. Sed hæc videtur esse falsa, Christus est bis natus, quia natiuitas eius, qua de Patre est natus, interruptionem non patitur, cùm sit æterna: quod tamen requiritur ad hoc aduerbium, bis. Ille enim dicitur bis currere, qui cùm interruptione currit. Ergo, videtur, quod in Christo non sit ponenda duplex natiuitas.

Lib. 3. orth. fid. ca. 7. & in dio.

Sed contra est, quod Damasc. dicit in 3. lib. Confitemur duas Christi natiuitates: vnam, quæ est ex Patre, æternã, & vnam, quæ est in vltimis temporibus, propter nos.

Ar. præced.

Respondeo dicendum, quòd (sicut dictum est) natura comparatur ad natiuitatem, sicut terminus ad motum, vel mutationem. Motus autem diuersificatur, secundum diuersitatem terminorum: vt patet per Philosophum in 5. Physicor. In Christo autem sunt duæ naturæ, diuina, scilicet, & humana, quarum, vnã accepit ab æterno à Patre, alteram, accepit temporaliter à matre Et ideò, necesse est attribuere Christo duas natiuitates: vnam, qua æternaliter natus est à Patre, aliam, qua temporaliter natus est à matre.

Li. 5. Phys. text. 41. & sequentibus. to. 2.

Ad primum ergo dicendum, quod hæc fuit. obiectio cuiusdam Feliciani heretici, quam August. in libro contra Felicianum sic soluit. Fingamus, inquit, sicut plerique volunt, esse in mundo animam generalem quæ sic ineffabili motu semina cuncta viuificet, ut non sit concreta cum genitis, sed vitam præstet ipsa gignendis. Nempè cùm hæc in vterum, passibilem materiam ad vsus suos formatura peruenerit, vnam facit secum esse personam eius rei, quam non eandem constat habere substantiam: & fit operante anima, & patiente materia, ex duabus substantijs vnus homo. Sicque animam nasci fatemur ex vtero, non quia, antequã in nasceretur, quantum ad se attinet, ipsa penitus non fuisset. Sic ergo, imò sublimius, natus est de matre filius Dei, secundum hominem, eo pacto, quo cùm corpore nasci docetur, & animus: non quia vtriusque sit vna substantia: sed quia ex vtraque fit vna persona. Non tamen ab initio carnis incepisse dicimus Dei filium, ne temporalem credat aliquis deitatem: non ab æterno filij Dei nouimus carnem, ne non veritatem humani corporis, sed quandam eum suscepisse putemus imaginem. C D

To. 12. paulo post prin. tomo 6.

Ad secundum dicendum, quod hæc fuit ratio Nestorij, quam soluit Cyrill. in quadam Epistola dicens. Non dicimus, quod filius Dei indiguerit necessario propter se secunda natiuitate post eam, quæ ex Patre est, est enim fatuum, & indoctum, existentem antè omnia secula, & consempiternum Patri indigere dicere initio, vt sit secundò. Quoniam autem propter nos, & propter nostram salutem vniens sibi secundũ subsistentiam, quod est humanam, processit ex muliere, ob hoc dicitur nasci carnaliter.

In Concil. Chalced. act. 1. & epist. ad Nestoriũ circa medium & in serm. Concil. Ephes. sini.

Ad tertium dicendum, quod natiuitas est personæ, vt subiecti, naturæ autem, vt termini. Possibile est autem vni subiecto plures transmutationes inesse, quas tamen necesse est secundum terminos variari. Quod tamen non dicimus, quasi æterna natiuitas sit transmutatio, aut motus, sed quia significatur per modum mutationis, aut motus.

Ad quartũ dicendum, quod Christus potest dici bis natus secundum duas natiuitates. Sicut enim dicitur bis currere, qui currit duobus temporibus, ita potest dici bis nasci, qui semel nascitur in æternitate, & semel in tempore: quia æternitas, & tempus multo magis differunt, quàm duo tempora, cùm tamen vtrunque designet mensuram durationis.

COMMENTARIVS.

B

VEritas fidei, quam hoc art. D. Thom. docet, in superioribus varijs testimonijs scripturæ sacræ. Conciliorum, & sanctorum confirmata est, vbi ostendimus Beatissimam Virginem esse veram Dei matrem, Deumque & hominem verè concepisse, ac genuisse. Nihil enim aliud est Christo attribuere natiuitatem temporalem (si de natiuitate in vtero agamus) quam ipsum esse factum, seu genitum hominem ex Maria vera matre sua: de natiuitate autem extra vterum dicendum est statim post sequentem disputationem.

Vnum igitur tantum adnotandum hoc loco superest circa solutionem ad 4. in qua D. Thom. mouet dubium, an Christus possit dici bis natus. In quo Durand. in 3. distinct. 8. quæst. 2. negat eam loquutionem esse veram. Quia, ille terminus *bis* solum numerat actiones, quæ in eodem mensura successiuè fiunt, & per interruptionem multiplicantur: at vero æterna Christi natiuitas, & temporalis, non sunt in eadem mensura, nec illa interrupta est: sed semper durat, sicut non dicitur aliquis bis legisse librum, etiam si simul duos libros legat nec bis vidisse Deum, etiam si duobus actibus videat. Nihilominus tamen, dicendum est cùm D. Thom. hic verè, ac propriè dici Christum bis natum. Quod etiam sensit Magister d. 8 & ibi Bonau. art. 2. q. 1. ac ferè cæteri & ita expressè loquitur Lactant. lib. 4 diuin. inst. c. 8. Fulgentius verò de fide ad Petr. cap. 2. *Natus est*, inquit, *semel ex patre, & semel ex matre*, perinde autem est dicere *semel, & semel*, quod *bis*, aut *semel & iterum*. Vndè confirmari hoc potest ex Paul. ad Hebr. 1. dicente, *& cum iterum introducit primogenitum in orbem terrarũ*. Per natiuitatem enim temporalem dicitur filius Dei *iterum introductus in orbem terrarum*. Ratio est, quia in illo termino *bis*, tantum numeratur duplex Christi natiuitas. Quatenus. n. in ratione saltẽ analoga natiuitatis conueniunt, & inter sè distinguuntur numerari illo modo possunt: nec necesse est, ut sub eadem mensura comprehendantur, neq; vt altera interrupta sit, seu cessauerit, hæc enim accidentaria sunt: per se verò sufficit, vt re ipsa origines distinctæ sint, & earum etiam durationes. Vt rectè diceretur hic aer bis illuminatus, si postquã ab uno agente lumen in illo productum est, aliud lumen ab alio introduceretur, priori illuminatione non interrupta, sed durante.

Christus verè, ac propriè bis natus dicitur.

Dices, ergo, etiam dici poterit Christus bis filius, quia duplicem natiuitatem duplex filiatio consequitur. Respondetur, primum Christum non esse duos filios: quia hic numerus requirit multitudinem suppositurum. Deinde, propter similitudinẽ loquutionũ, ne sub vna videatur altera introduci,

Obiectio.

Respõsio.

cauendus videtur ille loquendi modus: maximè cum multis videatur filiatio respicere suppositum, magis quàm natiuitas: quapropter censent illam posteriorem loquutionem esse falsam. Alij addunt illum terminum, *bis*, magis numerare actiones, quàm formas. Quod non video quàm sit firmum, propriè enim dicimus aliquem esse bis canonicũ, vel doctorem, videtur ergo illa loquutio in rigore vera, sed cauenda est, vel explicanda propter prædictum errorem.

ARTICVLVS III.

Vtrùm secundum temporalem Christi natiuitatem, Beata Virgo possit dici mater eius.

190 3. d. p. 2. ar. 2. & 2. & d 4. q. 2. ar. 2. & 4. contr. c. 32 § 4. & cap. 34. & 44 & op. 3. c. 227. & 230. & op. 60 cap. 3. col. 4.

AD tertium sic proceditur. Videtur, quòd secundum temporalem natiuitatem Christi, B. Virgo non possit dici mater eius. Vt enim supra dictum est, B. Virgo Maria nihil actiuè in generatione Christi operata est, sed solam materiam ministrauit. Sed hoc non videtur sufficere ad rationem matris, alioquin lignum diceretur esse mater lecti, aut scãni. Ergo, videtur quòd Beata Virgo non possit dici mater Christi.

q. 32. ar. 4. *2. Præterea, Christus ex beata Virgine miraculosè natus est. Sed miraculosa generatio nõ sufficit ad rationem maternitatis, vel filiationis: non enim dicimus Euam fuisse filiam Adæ. Ergo, videtur, quod nec Christus debeat dici filius beatæ Virginis.*

q. 3. c. 2. 4. & 7. *3. Præterea, ad matrem pertinere videtur decisio seminis. Sed sicut Damasc. dicit in 3. lib. corpus Christi non seminaliter, sed conditiuè à Spiritu sancto formatum est. Ergo videtur, quòd beata Virgo non debeat dici mater Christi. Sed contra est, quod dicitur Matth. 1. Christi generatio sic erat. Cùm esset desponsata mater Iesu Maria, Ioseph, &c.*

Respondeo dicendum, quòd B. Virgo est vera, & naturalis mater Christi. Sicut enim suprà dictum q. 52. ar. 2 *est, corpus Christi non est de cælo allatum, sicut Valentinus hæreticus posuit: sed de Virgine matre sumptum, & ex purissimis sanguinibus eius formatum. Et hoc solum requiritur ad rationem matris: vt ex* q. 31. art. 5. *suprà dictis patet. Vnde beata Virgo verè est mater Christi.*

q. 32 ar. 3. *Ad primum, ergo, dicendum, quod (sicut supradictum est) paternitas, siue maternitas, & filiatio, non competunt in quacunque generatione, sed in sola generatione viuentium. Et ideò, si aliqua inanimata ex aliqua materia fiant: non propter hoc consequitur in eis relatio maternitatis, & filiationes: sed solum in generatione viuentium, quæ propriè natiuitas dicitur.*

Ad secundum dicendum, quod sicut Damascen. li. 3. c. 7. circa mediũ. *dicit in 3. lib. natiuitas temporalis, qua Christus est natus propter nostram salutem, est quodam modo secundum nos: quoniam natus est homo ex muliere, & tempore conceptionis debito. Super nos autem, quoniam non ex semine, sed ex Spiritu sancto, & sancta Virgine, supra legem conceptionis. Sic igitur ex parte matris natiuitas illa fuit naturalis, sed ex parte operationis Spiritus sancti fuit miraculosa,*

A *vndè Beata Virgo est vera, & naturalis matre Christi.*

Ad tertium dicendum, quòd (sicut suprà dictum est) resolutio seminis fœminæ, non pertinet ad necessitatem conceptus, & ideò, resolutio seminis non ex necessitate requiritur ad matrem.

Hi duo articuli explicati sunt in prima disputatione huius tomi.

ARTICVLVS IIII.

Vtrùm Beata Virgo debeat dici mater Dei.

B *AD quartum sic proceditur. Videtur, quòd beata Virgo non debeat dici mater Dei. Non enim dicendum est circa diuina mysteria, nisi, quod ex sacra Scriptura habetur. Sed nunquam in sacra Scriptura legitur, quòd sit mater, aut genitrix Dei, sed quod sit mater Christi, vel mater pueri: vt patet Matth. 1. Ergo non est dicendum quòd B. Virgo sit mater Dei.* 191 3. d. 2. q. 2. ar. 3. & 4. contra c. 34 43. & 45. fi & op. 8. c. 229.

2. Præterea, Christus dicitur Deus secundum diuinam naturam. Sed diuina natura non accepit initium essendi ex Virgine, ergo, B. Virgo non est dicenda mater Dei.

3. Præterea, Hoc nomen Deus, communiter prædicatur de Patre, & Filio, & Spiritu sancto. Si ergo B. Virgo est mater Dei, videtur sequi, quod beata Virgo sit mater Patris, & Filij, & Spiritus sancti, quod est inconueniens. Non ergo Beata Virgo debet dici C *mater Dei.* Can 2. cõcil. Ephes. 1. n. 1. concil. & habetur inter opera.

Sed contra est, quòd in capitulis Cyrilli approbatis in Ephesina synodo legitur. Si quis non confitetur Deum esse secundum veritatem Emanuel, & propter hoc Dei genitricem sanctam Virginem (genuit enim carnaliter carnem factum Dei Verbum) anathema sit. Cyril. epi. 4. tomo 4.

Respondeo dicendum, quod (sicut suprà dictum est) omne nomen significans in concreto naturam aliquam, potest supponere pro qualibet hypostasi illius naturæ. q. 16. ar. 8. *Cùm autem vnio incarnationis sit facta in hypostasi (sicut suprà dictum est) manifestum est, quòd hoc nomen Deus, potest supponere pro hypostasi habente humanam naturam, & diuinam. Et ideò, quicquid conuenit diuinæ naturæ, vel humanæ, potest attribui illi personæ, siue secundum quod pro ea supponit nomen significans diui-* D *nam naturam, siue secundum quod pro ea supponit nomen significans humanam naturam. Concipi autem & nasci, personæ attribuitur, & hypostasi, secundum naturam illam, in qua concipitur, & nascitur. Cùm igitur in ipso principio conceptionis fuerit humana natura assumpta à diuina persona (sicut prædictum est) consequens est, quod verè* q. 33. ar. 3. *possit dici, Deum esse conceptum, & natum de Virgine. Ex hoc autem dicitur aliqua mulier alicuius mater, quod eum concepit, & genuit: vndè, consequens est, quod Beata Virgo verè dicatur mater Dei: solum enim sic negari posset, beatam Virginem esse matrem Dei, si vel humanitas prius fuisset subiecta cõceptioni, & natiuitati, quàm homo ille fuisset,*

sit filius Dei (sicut Photinus posuit) vel humanitas non fuisset assumpta in vnitatem personæ, vel hypostasis Verbi Dei, sicut posuit Nestorius. Vtrumque autem horum est erroneum, vnde hæreticum est negare beatam Virginem esse matrem Dei.

Ad primum ergo dicendum, quòd hæc fuit obiectio Nestorij: quæ quidem soluitur ex hoc, quod licèt non inueniatur expressè in scriptura dictum, quòd Beata Virgo sit mater Dei: inuenitur tamen expressè in scriptura, quòd Iesus Christus est verus Deus, vt patet 1. Ioann. vlt. & quòd beata Virgo est mater Iesu Christi, vt patet Matth. 1. vnde sequitur ex necessitate ex verbis scripturæ, quòd sit mater Dei. Dicitur etiam Roman 9. quòd ex Iudæis est secundum carnem Christus, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula. Non autem est ex Iudæis nisi mediante Beata Virgine. Vnde ille, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula, est verè natus ex Beata Virgine, sicut ex sua matre.

Ad secundum dicendum, quòd illa est obiectio Nestorij, sed Cyrillus in quadam epistol. contra Nestorium, eam soluit, sic dicens. Sicut hominis anima cùm proprio corpore nascitur, & tanquam vnum reputatur: & si voluerit quispiam dicere, quòd est genitrix carnis, non tamen, & animæ genitrix, nimis superfluè loquitur. Tale aliquid gestum percipimus in generatione Christi: natum est enim ex Dei patris substantia Dei Verbum: quia verò carnem assumpsit, necessarium est confiteri, quòd natum est secundum carnem ex muliere. Dicendū est ergo, quòd beata Virgo dicitur mater Dei, non quia sit mater Diuinitatis, sed quia personæ habentis diuinitatem, & humanitatem, est mater secundum humanitatem.

Innuitur i epi. 1. quæ habetur i ter opera Cyrill. to. 4

Ad tertium dicendum, quòd hoc nomen Deus, quamuis sit commune tribus personis: tamen supponitur quandoque pro sola persona Patris, quandoque pro sola persona Filij, vel Spiritus sancti: vt supra habitum est. Et ita cùm dicitur, B. Virgo est mater Dei, hoc nomen, Deus, supponitur pro sola persona Filij incarnata.

P. p. q. 3. artic. 7.

ARTICVLVS V.

Vtrùm in Christo sint duæ filiationes.

192 3. d. 8. ar. 5. Et quol. 1. art. 2. Et quol. 9. q. 2. art. 3. & opu. 3. ca. 219.

AD quintum sic proceditur. Videtur, quòd in Christo sint duæ filiationes. Natiuitas enim est causa filiationis. Sed in Christo sunt duæ natiuitates, ergo etiam in Christo sunt duæ filiationes.

2. Præterea, Filiatio, qua quis dicitur filius alicuius, vt matris, vel patris, dependet aliqualiter ab ipso, quia esse relationis, est ad aliud aliqualiter se habere, vnde & interempto vno relatiuorum: interimitur aliud. Sed filiatio æterna, qua Christus est filius Dei patris, non dependet à matre, quia nullum æternum dependet à temporali, ergo Christus non est filius matris, filiatione æterna. Aut ergo nullo modo est filius eius (quod est contra prædicta) aut oportet quòd sit filius eius, quadam alia filiatione temporali. Sunt ergo in Christo duæ filiationes.

arti. præc.

3. Præterea, Vnum relatiuorum ponitur in definitione alterius, ex quo patet, quòd vnum relatiuorum specificatur ex alio. Sed vnum, & idem non potest esse in diuersis speciebus, ergo, impossibile videtur, quòd vna, & eadem relatio terminetur ad extrema omninò diuersa. Sed Christus dicitur filius patris æterni, & matris temporalis, qui sunt termini omninò diuersi, ergo, videtur, quod non possit eadem relatione Christus dici filius patris, & matris. Sunt, ergo, in Christo duæ filiationes.

Sed contra est, quod sicut Damasc. dicit in lib. 3. Ea, quæ sunt naturæ, multiplicantur in Christo, & nō ea quæ sunt personæ. Sed filiatio maximè pertinet ad personam: est enim proprietas personalis, vt patet ex his, quæ in 1. parte dicta sunt. Ergo, in Christo est vna tantum filiatio.

li. 3. orth. fid. c. 13. ſ medio.

P. p. q. 40. art. 2. 3. & 4.

Respondeo dicendum, quòd circa hoc sunt diuersæ opiniones. Quidam enim attendentes ad causam filiationis, quæ est natiuitas, ponunt in Christo duas filiationes, sicut, & duas natiuitates. Alij verò attendentes ad subiectum filiationis, quod est persona, vel hypostasis filij, ponunt in Christo vnam tantum filiationem, sicut, & vnam hypostasim, vel personam. Vnitas enim relationis, vel eius pluralitas, non attenditur secundum terminos, sed secundum causam, vel subiectum. Si enim secundum terminos attenderetur, oporteret quòd quilibet homo in se duas filiationes haberet: vnam, qua referretur ad patrem, & aliam, qua referretur ad matrem. Sed rectè consideranti apparet eadem relatione referri vnumquemque ad suum patrem, & matrem propter vnitatem causæ: eadem enim natiuitate homo nascitur ex patre, & matre, vndè eadem relatione ad vtrunque refertur. Et eadem ratio est de magistro, qui docet multos discipulos eadem doctrina: & de domino, qui gubernat diuersos subiectos eadem potestate. Si vero, sint causæ diuersæ speciei differentes, ex consequenti videntur etiam relationes specie differre, vnde nihil prohibet, plures tales relationes eidem inesse: sicut si aliquis est aliquorum magister in Grammatica, & aliorum in Logica, alia est ratio magisterij vtriusque, & ideò, relationibus diuersis, vnus, & idem homo potest esse magister, vel diuersorum, vel eorundem secundum diuersas doctrinas. Contingit autem quandoque, quòd aliquis habet relationem ad plures secundum diuersas causas, eiusdem tamen speciei: sicut cùm aliquis est pater diuersorum filiorum secundum diuersos generationis actus: vndè, paternitas non potest specie differre, cùm actus generationum sint ijdem specie. Et quia plures formæ eiusdem speciei non possunt simul inesse eidem subiecto: non est possibile, quòd sint plures paternitates in eo, qui est pater plurium filiorum, generatione naturali. Secus autem esset, si esset pater vnius generatione naturali, & alterius per adoptionem. Manifestum autem est, quod non vna, & eadem natiuitate Christus est natus ex patre ab æterno, & ex matre ex tempore, nec natiuitas est vnius speciei, vndè, quantum ad hoc, oporteret dicere in Christo esse diuersas filiationes, vnam temporalem, & aliam æternam. Sed quia subiectum filiationis non est natura, aut pars naturæ, sed solum persona, uel hypostasis, in Christo autem non est hypostasis, vel persona, nisi æterna: non potest

potest in Christo esse aliqua filiatio, nisi quæ sit in A *hypostasi æterna. Omnis autem relatio, quæ ex tempore de Deo dicitur, non ponit in ipso Deo æterno aliquid secundum rem, sed secundum rationem tātum; sicut in prima parte habitum est. Et ideò filiatio, qua Christus refertur ad matrem, non potest esse realis relatio: sed solùm secundum rationem. Et sic quantum ad aliquid, vtraq; opinio verum dicit, nam si attendamus ad perfectas rationes filiationis oportet dicere duas filiationes, secundum dualitatem natiuitatum. Si autem attendamus ad subiectum filiationis, quod non potest esse nisi suppositum æternum, nō potest in Christo esse realiter nisi filiatio æterna. Dicitur tamen relatiuè filius ad matrem relatione, quæ cointelligitur relationi maternitatis ad Christum. Sicut etiam Deus dicitur dominus relatione, quæ cointelligitur reali relationi, qua creatura subicitur Deo. Et quamuis relatio dominij nō sit realis in Deo, dicitur tamen realiter dominus, ex reali subiectione creaturæ ad ipsum. Et similiter, Christus dicitur realiter filius Virginis matris, ex relatione reali maternitatis ad Christum.*

P. p. q. 13. art. 7.

Ad primum ergo dicitur, quod natiuitas temporalis causaret in Christo temporalem filiationem realem, si esset ibi subiectum huiusmodi filiationis capax. Quod quidem esse non potest, ipsum enim suppositum æternum non potest esse susceptiuum relationis temporalis: vt dictum est. Nec potest dici quòd sit susceptiuum filiationis temporalis, ratione humanæ naturę, sicut etiam, & temporalis natiuitatis: quia oporteret naturam humanam aliqualiter esse subiectam filiationi, sicut est aliqualiter subiecta natiuitati: cùm enim Aethiops dicitur albus ratione dentis, oportet quòd Aethiopis dens sit albedinis subie- C *ctum. Natura autem humana nullo modo potest esse subiectum filiationis: quia hæc relatio directè respicit personam.*

In corp. art.

Ad secundum dicendum, quod filiatio æterna non dependet à matre temporali: sed huic filiationi æternę cointelligitur quidam respectus temporalis dependens à matre, secundum quem Christus dicitur filius matris.

Ad tertium dicendum, quòd vnum, & ens se consequuntur, vt dicitur in 4. Meth. Et ideò, sicut contingit, quod in uno extremorum relatio sit quoddam ens, in alio autem non sit ens, sed ratio tantum (sicut de scibili, & scientia Philosophus dicit in 5. Meth.) ita etiam contingit quòd ex parte vnius extremi, est vna relatio, ex parte autem alterius extremi sunt multæ relationes. Sicut in hominibus ex parte pa- D *rentum inuenitur duplex relatio, vna paternitatis, & alia maternitatis, quę sunt specie differentes, propter hoc, quod alia ratione pater, & alia ratione mater est generationis principium. Si verò, essent plures, eadem ratione, principium vnius actionis (puta cùm multi simul trahunt nauem) in omnibus esset vna: & eadem relatio. Ex parte autem prolis, est vna sola filiatio secundum rem, sed duplex secundū rationem, in quantum correspondet vtrique relationi parentum, secundum duos respectus intellectus. Et sic etiam quantum ad aliquid in Christo est vna tantum filiatio realis, quæ respicit patrem æternum, est tamen ibi alius respectus temporalis, qui respicit matrem temporalem.*

li. 4. text. 3. tom. 3.

li. 5. Met. tex. 20. tomo 3.

COMMENTARIVS.

SEntentia D. Thom. in hoc artic. est, duas esse in Christo dominn relationes filiationis, quia natiuitates, quas consequuntur, diuersarum rationum sunt. Negat tamen vtramque esse realem, sed solum æternam, qua refertur ad patrem: temporalem verò, qua refertur ad matrem, solum dicit, esse relationem rationis, quanquàm Christus dicatur realiter filius ex relatione matris ad ipsum. Fundamentum eius est, quia filiatio est proprietas personæ, & in illa recipitur, persona autem Christi non est capax relationis realis nouæ, ac temporalis, est. n. persona diuina, cui nulla res ex tempore aduenire potest. Responderi posset, filiationem esse in supposito, tamē media natura. Quod tacitè refellit D. Tho. in sol. ad 1. quia natura humana, inquit, nullo modo potest esse subiectum huius relationis, quia filiatio directè respicit personam. Quod D. Thom. amplius non probat, sed vt per se notū assumit, multa B que alia dicit in articulo, quæ magnas possent excitare quæstiones, dialecticas tñ, ac methaphysicas; ideòque ab huius loci grauitate alienas. Prætermittendę igitur sunt, & solùm de ijs, quæ ad Christum, & matrem eius spectant, disserendum.

DISPVTATIO XII.

In tres sectiones distributa.

De relationibus, quæ ex Christi natiuitate inter eū, & matrem consequuntur.

DE natiuitate Christi in utero, an sit, quid sit, & quę fuerint illius causę, dū de conceptione eius tractaretur, necessariò dicendum fuit enim hęc duo C re ipsa ita inter se coniuncta, vt disputatione disiungi non potuerint. Solum igitur superest, & ordo etiam doctrinæ postulat, ut de relationibus hanc natiuitatem consequentibus. Cum enim hæc natiuitas (ut diximus) sit ipsa generatio substantialis uiuentis ex uiuente, si quæ sunt inter ipsas relationes, hanc natiuitatem consequi necesse est. Nec uerò nunc est uniuersaliter disputandum de his relationibus, quales sint, & quę habeant fundamenta, sed his suppositis, quę cęteris hominibus communia sunt, dicēdum est, quid Christo, & eius matri sit tribuendum.

SECTIO I.

Vtrū in B. Virgine sit relatio realis matris ad filiū.

RAtio dubitandi esse potest, quia non existente termino non existit relatio, sed in Christo nō D est proprius terminus ad relationem matris necessarius: quia relatio matris respicit personam ab ipsa procreatam, vndè, talis relatio necessario requirere uidetur in termino personam creatam, persona autem Christi est increata.

Dicendum uerò est primò, in Beata Virgine esse relationem realem maternitatis. Hanc conclusionem supponit Diuus Thom. hic, & à nemine Theologorum (quem ego viderim) in dubium reuocatur. Vnde non posset sine temeritate negari, supponendo hanc relationem in alijs matribus esse realem. Non assero esse de fide, quia licet fides doceat Beatam Virginem verè, ac realiter genuisse, & hoc sensu de fide sit verè, ac realiter esse matrem, si quis tamen negaret inde esse consecutam relationem realem, sed appellari realiter matrem tantum à munere generandi, nihil diceret

In Virgine relatio realis maternitatis ad filium.

ceret contra dogmata fidei: illis tñ suppositis non cõsentaneè philosopharet, quia in B. Virgine sunt omnia, ex quibus hæc relatio resultare solet. Habuit.n. (vt supra ostendimus) in Christi conceptione, & natiuitate eundem concursum, quẽ aliæ matres in interna, ac substantiali filiorũ conceptione, ac generatione habere solent, relatio aũt matris ex hoc concursu, seu generatione resultat. Nec põt deesse sufficiens terminus ad talem relationem, vbi non deest talis generatio, quia necesse est ipsam generationẽ ad aliquem terminũ per eam productũ terminari: idem aũt qui est terminus per generationem productus, est etiam terminus, quem respicit relatio matris hæc.n. est relatio causæ; relatio autẽ causæ terminatur ad effectum; effectus autẽ est terminus per actionem productus, ergo, de primo ad vltimum, idem est terminus generationis, & relationis maternæ, ergo, sicut Christus est sufficiẽs terminus realis generationis ex matre, ita etiam est sufficiens terminus realis relationis maternitatis, nihil, ergo, hic deest, vt relatio realis sit.

Relatio maternitatis in Virgine eiusdẽ rationis cũ relationib. aliarũ matrum.

Dico secundò, hæc relatio matris in B. Virgine est eiusdem speciei cùm relationibus aliarum matrũ. Hæc assertio, licèt distinctè et non asseratur à Theologis: supponitur tamẽ, & ex eorũ principijs apertè colligitur, quia hæc relatio in Virgine habet fundamentum, & terminum eiusdem rationis. Primum patet, quia Deipara verè genuit Christũ Deũ hominem, & natiuitas temporalis Christi, est vera natiuitas humana eiusdem rationis cum natiuitate aliorum hominum, vt certa fide constat ex omnib. supra adductis: hęc autem natiuitas, & generatio est proximum fundamentum, seu ratio fundandi hãc relationem. Secundum probatur. s. habere terminũ eiusdem rationis, quia hic terminus est idẽ, qui est terminus natiuitatis, sed illa natiuitas habet terminum eiusdem rationis cùm nostra, ergo. Et confirmatur quia Christus vt homo, est eiusdẽ rõnis nobiscum, licèt supposito differat, relatio autem illa, sicut, & natiuitas, terminatur ad Christum vt hominem. Cõfirmatur secundò, quia sicut calefactio habet eundem terminum, siue recipiatur in homine, siue in ligno, & in calefaciente eadem relatio consequitur, quia forma inducta, & actio, per quam inducitur, eiusdem rationis est, quamuis subiecto differant, ita dicendum est in præsenti, seruata proportione. Nàm licèt suppositum Christi, & nostrum, secundum se, diuersa sint: tamen, quia natura humana, quæ tali supposito coniungitur, est eiusdem rationis, cùm nostra, & actio, qua beata Virgo concurrit, eiusdem etiam rationis extitit, ideò, etiam relatio eiusdem speciei, in ea consurget. Tandem cõfirmatur, quoniã aliàs Deipara nõ esset vniuocè mater cùm reliquis, quod est contra mentem Conciliorum, & Sanctorum de hac materia loquentium, quos supra retulimus.

Obijcies, nam B. Virgo miraculosè Christũ concepit, miraculosè ẽt ad humanam eius generationẽ operata est, ergo, est mater miraculosa, ergo, relatio matris est supernaturalis proportionata fundamento, quòd proximè consequitur. Respondetur cũ D. Tho. hic art. 3. B. Virginem simpliciter dicendam esse veram, & naturalem matrem Christi, sicut cũ eodem Thoma supra q. 33. art. 4. explicuimus Christum esse naturalem filium hominis, hęc.n. duo correlatiua sunt, relatio ergo matris vera, ac naturalis relatio est, atq; adeò eiusdem speciei cùm reliquis. Ad obiectionem autem, respondetur ex eodem D. Thom. quamuis conceptio Christi fuerit miraculosa, tum propter vnionem hypostaticam, tùm ratione causæ efficientis humanam generationem, præterea ex parte modi, tamen ex parte matris, quo ad substantiam, & essentiam fuisse conceptionem naturalem (vt rectè dixit Ambr. lib. de incarn. domi.

Cõceptio Christi in vtero Virginis, quo modo miraculosa, & quomodo naturalis.

A sacra. c. 5. & 6. & in superioribus satis declaratũ est) relatio autem consequitur eam conceptionem, vt est à matre secundum substantiam, & essentiam illius: Vnde fit, licèt propriè possit dici, B. Virginem miraculosè cõcepisse (vt D. Tho. supra docet) quia cõceptio includit modum, & habitudinem ad causam efficientem: non tamen tàm propriè dici matrem miraculosam, & supernaturalem, quia mater vocatur à relatione, in qua propriè nihil est supernaturale, quamuis aliqui interdum piè hoc modo loquantur ad explicandam dignitatem, & excellentiam conceptionis, & personæ in illa conceptæ, Bonau. in 3. dist. 4. art. vlt. q. 2. & Richard. artic. 2. q. 3. Gabr. q. 1. art. 2. Marsil. q. 5. art. 3. dub. 2.

Ad rationem dubitandi in principio positam responsio facilis est ex dictis. Nàm terminus huius relationis est persona Christi non secundum se: sed vt cùm humanitate componit hunc hominẽ: hoc autem modo nihil obstat, quòd sicut persona æter-
B na temporaliter genita est, ita etiam sit terminus relationis realis. Dices, ergo non poterit B. Virgo dici mater Dei, aut Verbi, sed solùm Christi, aut huius hominis, quia relatio solùm respicit suum terminum, quatenus talis est. Sed neganda est consequutio: quia relatio, quę per se primò, & formaliter respicit aliquem terminum, consequenter, & quasi materialiter respicit subiectum remotum, seu suppositũ illius termini. Vt licèt homo albus sit similis rei albæ vt sic; tamen etiam dicitur similis Petro, quia est suppositum illius albedinis: quod ferè in omnibus formis, quæ habitudinem dicunt ad aliud, videre licet.

Obiectio.

Respõsio.

SECTIO II.

Vtrùm in Christo sit relatio realis, & creata filij ad matrem.

C PRima sententia est, Christum referri ad matrẽ relatione reali, sed increata. Ita sentit Henric. quod. 4. q. 3. fundamentum eius est, quia in vno supposito, vna est relatio eiusdem rationis, sicut in vno patre plures filios generante vna est paternitas. Et confirmari potest, quia filiatio æterna terminat humanam naturam, & indè resultat hic homo, ergo illa eadem relatio, vt terminans talem naturam refert, hunc hominem ad Virginem, & hoc modo proprijssimè dicitur Virgo mater Dei, seu Verbi. Hanc sententiam videtur amplecti Alex. Alens. 3. p. q. 10. m. 3. ad argumenta.

Secunda sententia est, Christum referri ad Virginem sola relatione rationis filiationis temporalis. Ita D. Tho. hic, & in 3. dist. 8. art. 1. & ibi latè Capreol. & Sanctus Bonau. art. 2. q. 2. Fundamentum D. Thom. iam supra explicatum est, nimirum relationem filiationis respicere personam, quod à Ca-
D iet. & alijs Tomistis non probatur nisi ex denominatione, quoniam videlicet humanitas non potest denominari filia: sed solùm suppositum, si autem relatio filiationis inhæreret immediatè soli naturæ, & composito, vel supposito non nisi ratione naturæ, denominaret illa relatio aliquomodo naturã ipsam. Sed hæc ratio (si nihil amplius addatur) videtur euidenter infirma: simili enim argumento probari posset, natiuitatem humanam Christi non esse realem, aut non inhærere in humanitate. Probatur, quia non denominat illam natam: sed solum suppositum, quod, ergo, ipsi responderint de natiuitate, item dici poterit de relatione filiationis. Addendum igitur est, vt hæc ratio vim aliquam habeat, adæquatum subiectũ, cui inhæret hęc relatio, esse totũ suppositum, vt constat ex natura, & subsistentia: Et huius ratio est, quia illud est subiectum huius relationis, quod est adequatus ter-

minus,qui nascitur,seu generatur,sed hic terminus est totum ipsum suppositum,quia donec illud per fectum sit, non est consummata generatio: ergo, adæquatus terminus, cui inhæret hæc relatio est ipsum suppositum, ita vt saltem inhæreat in cōposito ex natura, & subsistentia vt sic,& hoc satis est, vt non possit in Christo hæc relatio esse realis,cùm inhærere non possit in composito ex Verbo, & humana natura. Et hinc potest constitui nonnulla differentia inter natiuitatem,& filiationem. Natiuitas enim est veluti via, quæ quasi præcedit in materia,introducendo formam, & ideò, licèt in natura inhæreat, denominat terminum, ad quem dicit habitudinem, at verò filiatio est veluti proprietas consequens vltimum terminum generationis, ac tantummodo se habet,vt forma inhærens,ideòque solum denominat subiectum,cui inhæret.Et confirmari potest primò, quia in diuinis relatio filiationis nullo modo est in natura, nec illa denominat, sed est solum proprietas personalis. Secundò,quia propter hanc causam Christus non est capax relationis realis adoptiuæ. Tertiò, nam si Christus per humanitatem assumptam genuisset,non haberet relationem realem paternitatis: & si assumpsisset duas naturas, & in eis fuisset genitus à duabus matribus,& per eas genuisset duos filios,non haberet nisi vnicam relationem paternitatis,aut filiationis,etiam secundum rationem. Quartò,quia aliàs sequitur,si Christus nunc dimitteret humanitatem, illum hominem fore filium Virginis,quia maneret in humanitate eadem relatio filiationis,consequēs autem falsum est, quia B. Virgo non genuit illum hominem.

Tertia sententia est, esse in Christo relationem filiationis realem,ac temporalem ad matrem. Hæc est communior sententia Theolog. in 3.dist. 8. Richard.art.2.q.2.in fine Scoti q.vnica.Durand. q. 3. quamuis vtatur distinctione non necessaria. Dicit enim filiationem,vt est proprietas personalis,idest, constituens personam, tantum esse vnam in Christo, quod est certissimum, quia in Christo tantum est vna relatio substantialis, & subsistens, quæ est personalitas Verbi Dei: at verò, de filiatione, vt est tantum forma referens ad aliud, concedit esse duas in Christo filiationes reales. Eandem sententiam tenet Gabr. ibi concl.3.licèt in alijs conclusionibus doceat,quomodo loquendum sit, posita sententia Nominalium,qui putant has relationes non esse formas reales: & eodem ferè modo procedit Marsil.q.7.art.2.Fundamēta,ac rationes huius sententiæ, postea referemus.

Christus non denominatur filius Virginis per increatā relationē filiationis.

Dico igitur primò,Christum dominum non referri ad Beatam Virginem,nec denominari filium eius per increatam filiationis relationem. Hæc assertio videtur mihi certa, primò quia illa relatio nullo modo conuenit Christo propter generationem eius ex matre,ergo non potest denominare illum filium Virginis,nec ad illam eum referre. Patet consequutio; quia Christus solùm dicitur filius Virginis propter humanam generationem: & quæ per illam ipsi conueniunt. Antecedens verò patet, quia illa relatio conuenit Christo secundum se,propter æternam generationem; eidem verò, vt subsistenti in humana natura, conuenit ratione vnionis hypostaticæ,quę est actio distincta ab humana generatione.

Secundò, generatio æterna, & temporalis sunt omninò diuersæ rationis, solùmque analogicè in ratione generationis conueniunt; ergo, & relationes filiationis sunt eodem modo diuersæ,nam relationes accommodantur fundamentis, seu rationibus,ex quibus aliquomodo oriuntur. Vt in eodem homine relatio discipuli, & relatio filij, diuersæ sunt, quia & ex diuersis principijs resultant, & diuersos terminos respiciūt:multò autem magis differunt natiuitas æterna,& temporalis, quam generatio,& doctrina,maiorque differentia est inter patrem æternum,& Beatissimam Virginē vt matrem, quam inter humanum patrem, & præceptorem. Neque oportet decipi propter conuenientiam in nomine filiationis, illa enim (vt dixi) est analoga, & non impedit distantiam inter rem creatam, & increatam. Explicatūq; optimè potest, si fingamus Spiritus sancti personam sumpsisse carnem ex Virgine,tūc enim proprie.n.esset filius Virginis,sicut nunc est Verbum,de illo, tamen nec verisimiliter cogitari posset referri ad matrem per increatam relationē processionis, cum in illa nulla ratio filiationis nequaquam conueniat; idem autem iudicium est de persona Verbi,quia licet eius proprietas sit filiatio,est tamen altioris ordinis.

Tertiò,illa relatio conuenit Christo,vt Deus est, seu vt est talis persona prorsus increata,sed sub hac ratione non refertur ad matrem,solum in quātum homo est, aliquo modo creatus,seu productus ex matre,ergo,illa relatio non refertur ad matrem. Deniq; respectus realis est aliquid pēdens aliquo modo à termino,quem respicit,præsertim,quando respectus est temporalis,& terminus creatus,si,ergo, Christus,vt homo,habet respectum realem ad Virginem per ipsam relationem æternam: necesse est vt ille respectus sit aliquid reale in ipsa relatione dependens à suo termino,ita ut si B. Virgo non existat,necesse sit Christū illo respectu carere, hoc autē repugnat perfectioni, & immutabilitati increatæ relationis. Quòd si dicas illum respectum nihil secundum rem addere,sed solum secundum rationem;iam incides in secundam opinionem, quia ille respectus erit relatio rationis formaliter diuersę rationis à relatione æterna, cum diuersum habeat terminum,& fundamētum,et si quasi in esse in eodem supposito cōcipiatur. Si autem dicas hunc respectum esse realem,& poni posito termino,& auferri,illo ablato:& tñ nihil omninò esse præter ipsam relationem increatam:id planè intelligi nō potest,quia si nihil est,præter relationem ęternam,ergo,posito tali fundamento,& termino,nihil ponitur, nec aufertur;quia relatio æterna, & quidquid est omninò idem formaliter cùm ipsa, nec denuo ponitur,nec aufertur;ergo,ille respectus nihil est, quomodo ergo est respectus realis? Quod præterea declaratur, quia aliàs eodē modo posset dici Deus referri ex tempore ad creaturas respectu reali, sine additione ulla,uel dependentia;quod, quia intelligi non potest,meritò negant Theologhi huiusmodi relationes,seu respectus in Deo: & eadem ratione inter homines cum pater habens vnum filium, alium generat,necesse est,ut vel illi adueniat noua relatio à priori distincta, vel certè, ut præexistens aliquo modo augeatur,seu extendatur,& vt secundum aliquid sui habeat dependentiam à nouo termino,ad quem habet nouam habitudinem,seu respectum.

In Christo relationis realis filiationis ad matrem.

Dico secundò, probabilius videtur esse in Christo domino,vt homine relationem realem filiationis ad matrē eiusdem speciei cū alijs filiationibus humanis. Probatur primò,quia in Christi humanitate potuit inhęrere relatio aliqua realis respiciens Virginem,ut terminum, & causam,& habens pro fundamento actionem,vel passionem, seu generationem,& natiuitatem; hæc autem relatio, quamuis humanitati inhæreat, propriè suppositum,seu hunc hominem denominat; ergo, non est nisi relatio uera filiationis. Maiorē concedit Caiet. hic veritate coactus,dū in fine ferè totius cōmentarij dicit; Christū referri ad matrē reali relatione causati ad causam,quam relationem humanitati inhęrere, necesse est,vt ipse et fatetur. Ratione et cōuinci potest

test,quia B. Virgo est causa realis,à qua humanitas illa aliquomodo effecta est, & illa est subiectum capax relationis;ergo,resultat in illa relatio ex vi talis effectionis. Quod varijs modis explicatur. Nam cum lignum,v.g.fit calidum ab igne, licèt illud supp positum non habeat simpliciter suum esse ab igne nihilominus tamen calor in illo factus respicit ignem, vt effectus causam, ergo similiter quamuis humanitas fiat in Verbo,licèt Verbum ipsum non fiat a Virgine,nihilominus in humanitate poterit esse relatio effectus ad causam, cum non minus quam calor sit capax illius. Alio modo explicatur, si fingamus humanitatem solā,& ab omni supposito proprio,& alieno separatam fieri, & concipi ex Virgine; vt sic esset capax relationis realis effectus ad causam,ergo,quod nunc fiat in verbo,non impedit hanc relationem. Denique illa humanitas est capax relationum realium,similitudinis,æqualitatis, & aliarum, quarum fundamenta possunt inesse ipsi humanitati: sed etiam fundamentum B huius relationis causati inest (vt ostensum est) humanitati, & non habet aliunde specialem repugnantiam,quia causari commune est naturis, & formis.

Relatio eum propriè deno minat, quem denominat eius fundamentū. Minor propositio in primo argumento assumpta scilicet relationem hanc propriè denominate hunc hominem, & non naturam, probatur primo. Quia relatio eum propriè denominat,quem denominat eius fundamentum, ut inductione in omnibus relationibus uidere licet. Ille enim dicitur pater,qui generare dicitur, & ille similis, uel æqualis, qui quantus,aut albus, uel aliquid huius modi. Ratio est,quia cum relatio conueniat alicui medio fundamento,seu ratione illius, necesse est, vt ei conuenire dicatur,cui conuenit fundamentū; fundamētū aūt relationis(de qua agimus) non est aliud,quā generatio,uel natiuitas ex Virgine, quia beata Virgo non habuit alium influxum, vel causalitatem,in qua hæc relatio fundari possit,ergo,quē denominat hoc fundamentum,eundem denominat hæc relatio, sed natiuitas non denominat humanitatem,sed hunc hominem,ergo,similiter hęc relatio. Confirmatur,& explicatur supra posito exemplo;Nam cum ligno fit calidum ab igne, sicut,quod fit per se est calidum,seu compositum,& non solus calor,ita quod per se primo refertur, vt effectus ad causam,est calidum ut sic,quamuis relatio illi conueniat medio calore: sic ergo intelligi potest in præsentia. Quod ī alijs relationibus Christi,quæ non negantur esse reales, viden licet, dicitur enim Christus similis, vel dissimilis, æqualis vel inæqualis, quamuis hæ relationes in sola humanitate inhæreant.

Obiectio. Dices,quamuis hæ relationes denominent suppositum,uel hunc hominem, possunt tamen denominare naturā,uel partes eius,potest enim humanitas dici similis, uel corpus æquales, ut uerò hæc relatio nō potest denominare naturam, nō enim dicitur propriè causata,seu producta, sed cōcausata,aut comproducta. Respōdetur, hoc ipsum nos intendere,& ex aliis relationibus solum sumimus similitudinem in hoc,quod inhęrendo naturæ possunt denominare personam, quamuis in alio non sit similitudo, id enim prouenit ex diuersitate fundamenti,ut prior ratio supra facta declarat. Adde, esse in Christo alias proprietates in hoc etiam similes huic relationi. Nā operatio,uel amor inest naturæ, & non propriè denominat operantem, uel amantem,nisi personam,& hinc consequuntur relationes reales operātis,seu amātis,uel amici. Cur enim negabimus has esse reales in Christo? quamuis naturam non denominent,sed personam,quia suis fundamentis accommodantur.

Iam uero prima consequentia,& conclusio intē ta multipliciter probatur. Primò,quia hæc relatio non est causati ad causam in genere, sed in specie, est ergo relatio geniti ad genitricem, quia non habuit Virgo respectu Christi, vel humanitatis eius aliud causalitatis genus,ergo est relatio filiationis. Primum antecedens uidetur per se euidens: tum quia illa relatio consequitur ex causalitate, ut in re fit,nō fit aūt in genere,sed in tali specie, tum etiam quia ex parte Virginis non est alia relatio matris, alia causæ: sed est vna, & eadem nomine generico, vel specifico significata; quia B. Virgo non est aliter causa,quam generando. Secundò, quia in alijs hominum filius non est duplex relatio,altera in humanitate causati ad causam: altera in supposito filij ad patrem; sed sicut est vna generatio,qua per se primò fit homo,& comproducitur humanitas, ita est vna relatio,qua per se primò refertur hic homo,& (vt ita dicam) correfertur humanitas;ergo, illa relatio causati in alijs hominibus est relatio filiationis,ergo,& in Christo. Probatur consequentia, quia habet fundamentum proximum, & terminum eiusdem rationis scilicet generationem humanam, & veram matrem, & ab his sumit relatio suam specificam rationem. Tertiò argumentor explicando amplius rationes factas, & euertendo fundamentum contrariæ sententiæ:Quia non magis requirit relatio filiationis,vt inhęreat supposito secundum se,quàm hęc relatio causati, ergo ex hoc capite non possunt distingui hæ relationes,& cum ex nullo alio possint(vt probatum est) relinquitur non esse distinctas. Antecedens patet,quia sicut denominatio filij cadit in suppositum,& non in naturam, ita, & denominatio propria huius relationis (vt ostensum est) ergo,non est maior ratio, cur vna harum relationum inhæret supposito secundū se,quam altera. Et idem argumentum sumi potest ab operationibus,alijsque proprietatibus,vel relatiuis,vel absolutis,quæ licèt denominent illud suppositum,non potest inde colligi, necesse esse vt illi C inhæreant. Et idem argumentum fieri potest de ipsa natiuitate. Neque solutio,aut differentia supra indicata satisfacit, scilicet, quod generatio sit veluti via,& relatio veluti proprietas consequens: Tum, quia hoc nihil refert, quia operatio est etiam proprietas totius suppositi iam cōstituti: & nihilhominus denominat suppositum, & non naturam,licèt huic inhæreat, quia est ab illo tanquam adæquato, & integro principio: Tum etiam,quia relatio accōmodatur fundamento, in denominando.

Quartò, argum. explicando rationes à priori, quia actio, seu causalitas matris non versatur per se circa substantiam filij causandam,vel efficiendam;sed solùm circa vnionem formæ, cum materia medijs dispositionibus, quæ causalitas tam integra, & perfecta fuit in B. Virgine, sicut in alijs matribus, eiusdemq; rationis, & ad illā nihil prorsus referet, quod subsistētia filij sit creata, vel increata, & hac ratione relatio matris in Virgine est realis perfecta, & eiusdem rationis cūm alijs,ergo eadem ratione ex parte filij ad realem relationem filiationis impertinens est substantiam esse creatam, vel increatam,dummodo subsistens in hac humanitate verè sit productus à matre per supradictum causalitatis modum. Primum antecedens ita declaro,nam in humana generatione cuiusuis hominis supponitur materia subsistens, & similiter anima prius natura creatur subsistens; tota autem actio, seu causalitas matris uersatur, circa materiam ministrandam,uel disponendam,& formæ coniungēdam,qua vnione facta, necessario consequitur, ut adæquatus terminus illius sit res subsistens,ergo ad hāc matris causalitatem non refert, quod materia, & forma supponātur prius natura subsistētes, sub sistentia propria magis,quam aliena,aut creata potius,

tius, quam increata: Eodémq; modo erit productus à matre talis filius, siuè hac subsistentia subsistat, siue illa, ergo, eadem similiter relatione ad matrem refertur, quia relatio in effectu consequitur ex causalitate, vel actione secùdum id, quod per se, ac formaliter ex vi illius fit: non verò secundum, id quod aliundè supponitur: Sicut eadem relatio calidi sequitur ex actione ignis, siue fiat circa lignum, siue circa aquam, vel aliquid aliud.

Quintò, relatio matris in Virgine est realis, & per eam refertur ad Christum, vt à se causatum, ergo relatio causati, quæ respondet in Christo, est relatio filiationis. Patet consequentia, tùm quia huic relationi matris nulla alia relatio respondere potest: Tùm etiam, quia per illud idem potest Christus in se suscipere relationem filij ad matrem, per quod terminat relationé matris ad ipsum. Nàm in his relationibus mutuis, vel formalis terminus vnius est alia relatio (vt aliqui volunt) atque ita necesse est, vti anique esse realem, quia non potest relatio esse sine suo formali termino, vel certè (si formalis terminus est aliquid absolutum) illud est proximum subiectum, seu fundamentum oppositę relationis, vt in relatione similitudinis in albedine, formalis terminus vnius, si non est alia similitudo, saltem est albedo, in qua alia similitudo, fundatur. Ostensum autem est terminum formalem relationis matris esse humanitaté, quatenus est terminus etiam formalis generationis ex matre, ergo, illa ét erit sufficiens subiectum, seu ratio recipiendi relationem filij ad matrem. Sextam rationem ex reali denominatione filij sumptam addemus soluendo argumenta.

Dico tertiò, quamuis in Christo sit duplex relatio realis filiationis, non tamen est duo filij, sed vnus tantum. Probatur facilè; quia ad multiplicationem illius concreti (siue adiectiuè, siue substantiuè sumatur) non sufficit multiplicatio formæ, sine suppositorum multitudine: qua de causa licèt in Christu sint multæ operationes, uel natiuitates, vel artes aut scientiæ, non est plures operantes, &c. sed vnus operans, vnus natus, vnus artifex, vnus sciés, sic ergo in proposito.

Responsio ad argumenta in oppositũ. Superest, vt secundæ opinionis argumentis satisfaciamus; nam de prima nihil noui est, quod dicamus. Igitur ad præcipuum fundamentum rectè ibi dictum est, integrum, & completum subiectum, quod relatio denominat, esse suppositum, quod generatur: non tamen necessarium esse; vt relatio illi adæquate, ac per se primò inhæreat, sicut de natiuitate, & operationibus dicendum est. Nec differentia ibi posita satisfacit, ut probandu conclusionem ostédimus. Vnde, ad probationem scilicet, illud esse subiectum filiationis, quod est terminus adæquatus generationis. Respondetur, esse quidem subiectum denominationis, non tamen inhæsionis. Nã sicut illud suppositum, seu compositum est terminus adęquatus generationis, quamuis tota generatio formaliter versetur circa naturam, illique inhæreat, ita hæc relatio filiationis potest denominare idem suppositum, quáuis insit soli humanitati.

Obiectio. Sed vrgebis, quia alij homines geniti plus habent a suis matribus, quam Christus a Virgine, habent enim ab illis humanitatem, & subsistentiam, atque adeò ipsum suppositum: Christus autem à Virgine tantum habuit humanitatem, ergo, aliam relationé causati, uel producti habent alij filij ad matres, quam Christus ad Virginem. Hoc ductus argumento dicere solebam, relationem filij ad matrem in Christo, & alijs hominibus esse quidem eiusdem speciei (vt probatum est) in Christu tamen, non esse ita completam, vel (vt sic dicam) ita extensam sicut in reliquis hominibus. Vt, si intelligeremus igné producere in vno subiecto caloré, A vt octo cum suo intrinseco termino: in alio verò minorem calorem, seu absque tali termino, consequenter diceremus relationem effectus in utroq; calido esse eiusdem rationis: tamen in vno esse magis completam, & perfectam, quàm in alio. Iuxtà quã doctrinam, dicendum vlterius erat, in alijs hominibus filiationem secundum suum esse côpletũ inhærere in toto supposito, vt côstat ex humanitate, & subsistétia: in Christo verò inhærere tantum in humanitate. Quia alij filij generantur a matribus, tam secũdum naturam quam secundum subsistentiam, quæ denuò fit ex ui talis generationis; Christus autem solùm habuit à matre humanitatem, secundum quam ab illa genitus est, quod formaliter, & essentialiter sufficit ad rationem filiationis. Quia formalis ratio talis generationis non sumitur ex subsistentia: sed ex natura. Nam sicut Christus est homo eiusdem rationis, & speciei nobiscum, quia ratio hominis sumitur a natura, non B a persona, ita generatio, & relatio eius est eiusdem rationis, quia p se, & formaliter terminatur ad hominem, ratione humanitatis, non ratione subsistentiæ. Hæc doctrina probabilis est: nunc verò nô ad modum placet, ex ea enim sequitur relationé matris non esse in beata Virgine tam completam, & integram, sicut est in alijs matribus. Deindè quia (si res attètè consideretur) nihil minus habet Christus à matre, quam quilibet alius filius: Subsistétia enim creata, quæ est in alijs filijs, secundum se non fit à matre; sed partim in anima, & materia supponitur; facta autem vnione formæ cùm materia absque noua matris causalitate resultat integra subsistentia totius, constans ex partialibus subsistentijs partium, ita vt impossibile sit illam impedire, suppositis in corpore, & anima proprijs partialibus subsistétijs. Simili auté modo in generatione Christi ex Virgine ordine naturæ supponuntur anima, C & corpus vnita Verbo, & subsistentia in illo, & hęc inter se per generatioué vniuntur: qua vnione facta, absque alia matris causalitate, necessariò sequitur, vt tota humanitas illa subsistentia subsistat, atque adeò, ut hic homo sic subsistens, productus sit: tantũ ergo causalitatem habet beata Virgo ad productionem huius hominis, sicut aliæ matres, nec plus habent alij filij a matribus, quam Christus à Virgine, ergo, relatio filiationis in Christo, & matris in Virgine æquè completæ, ac perfectæ sunt, sicut inter alios homines. Ad instátiam ergo factã negatur assumptum, est enim falsum, ut planè constat ex dictis.

Responsio. Relatio filiationis in Christo, & maternitatis in Virgine æque completa, ac perfecta, sicut inter alios homines.

Filiationis diuinę & creatæ in Christo differétia.

Ad confirmationes eiusdem opinionis. Ad primam de filiatione diuina negatur similitudo, quia illa est relatio per se subsistens, constituês personã in ratione personæ, & ideò non potest recipi in natura, sed terminare illã; hæc uerò relatio supponit personam constitutam, & inhæret media natura. D Est etiam aliud discrimen; quia in Diuinis filius nô distinguitur natura a patre; sed sola relatione, quare necesse est, vt per se constituat personam, & non inhæreat ratione naturæ: at uerò hæ relationes creatæ supponunt personas matris, & filij constitutas in proprijs naturis, per quas possũt illis inhærere.

Ad secundam côfirmationem de filiatione adoptiua, respondetur in Christo, ut sanctificato per gratiam creatam esse quidem relationem realem ad Deum, ut sanctificantem; illam uero non esse filiationem adoptiuam, non propter illud principium, quod filiatio debeat inhærere supposito; sed quia illa relatio in Christo non sequitur ex adoptione, sed ex gratia connaturali, ut supra q. 23. latius dictum est.

Ad tertiam confirmationem respondetur omnia esse falsa quæ assumũtur, & potius retorqueri

posse

pnsse argumẽtum. Nam si Christus per humanitatem generaret filium, resultaret verè in eo relatio realis paternitatis, quia sicut actio, ita & relatio ex illa resultans cõuenit supposito, medio principio agendi, quod est forma, seu natura. Et eadem ratione, si Verbum assumeret plures naturas, plures haberet relationes filiationis, & si per eas generaret, haberet plures relationes paternitatis. Ac denique si fingeremus humanitatem B. Virginis esse vnitã hypostaticè Deo, & genuisse Christũ, sicut modò genuit, non minus haberet relationem realem matris, quam modò habet, & in eo casu magis ostẽditur efficacia cuiusdam vulgaris argumenti in hac materia, sumpti ex denominatione reali filij, & matris. Nam, quia Christus verè, & realiter est filius Virginis, videtur rectè colligi, habere relationem realem. Responderi autem solet cum D. Th. hic, Christum dici realiter filium Virginis ex relatione reali matris ad ipsum. Hæc verò responsio nõ haberet locum in casu posito: quia non magis esset Virgo capas relationis realis maternitatis, quàm Christus filiationis: uel certè, si beata Virgo, quamuis esset persona increata, esset capax relationis realis maternitatis, non est, cur negemus Christum esse capacem relationis realis filiationis. Nisi fortè quis dicat, in eo casu posse realiter dici matrem, aut filium propter originem, non verò propter relationem. Sed si hoc licet gratis dicere, pari ratione, posset aliquis negare omnem relationem realem inter matrem, & filium, dicendo ita denominari ab origine, non à relatione.

Ad quartam confirmationem, concedo, si Verbum dimitteret humanitatem permansuram in illo homine, seu in humanitate illa subsistẽte in proprio supposito eandem relationem filiationis, quã nunc habet, vt rectè uidetur probare argumẽtum factum, quia manet subiectum fundamentum, & terminus: ergo non est, quod corrumpatur relatio. Ex quo vlterius sequitur illum hominem esse filium Virginis, quandoquidem habet in natura humana relationem realẽ filiationis ad ipsam. Addit verò Gab. in 3. d. 4. q. vnica, art. 3. dub. 1. illum non esse eundem filium Virginis, qui antea erat, undè concedit consequeoter posse Virginẽ habere duos filios ex vi eiusdem generationis, & alia similia infert, non minus impropria, & falsa, quam fundamentum, vndè colliguntur. Dico ergo vlterius, illũ hominem in eo casu non solum fore filium Virginis, sed eundem filium. Quia habet eandem numero filiationem, & in eadem numero natura, & ex vi eiusdem generationis, nec obstat, quòd suppositũ sit diuersum, quia (ut supra dixi) etiam si duæ personæ eandem humanitatem assumant, essent unus hnmo, ergo in eo casu esset idem homo, licet esset diuersum suppositum, ergo, pari ratione, esset idẽ filius. Quapter, non consequenter loquuntur nonnulli recentiores Thomistæ, qui negant, in eo casu, posse illum hominem dici filium Virginis, cùm aliàs, cum D. Thom. fateantur esse vnum, & eundẽ hominem, si sit vna, & eadem natura, quamuis supposita sint diuersa. Neq; enim refert, quòd simul, aut successiuè eadem humanitas in vno, uel diuersis suppositis subsistat: quandoquidem, sola vnitas naturæ ad hãc vnitatem sufficere censetur: sicut patet a simili, nam quemadmodum est unus artifex, qui simul habet plures artes, ita etiam, qui successiuè.

Obiectio. Sed instabis, ergo, si Verbum diuinum nunc dimitteret humanitatem, ut subsisteret non in proprio, & creato supposito, sed in persona patris, pater esset filius Virginis, quia esset idem homo, & in humanitate haberet eandem relationem filiationis, consequens est falsum, diximus enim supra, quod si humanitas Christi prius in proprio supposito extitisset, licèt postea assumpta esset à Verbo, Verbum non esset filius Virginis.

Respons. Respondetur oẽgando simpliciter consequentiam: cõcedi quidem posset hunc hominem formaliter, quatenus hic homo est, esse filium Virginis, quia hic homo solùm dicit subsistens in hac humana natura, & hoc verè fuit genitum ex Virgine, quamuis hoc suppositum, seu hoc subsistens, non fuerit ab illa genitum, & ideò, non sequitur Patrem fuisse genitum ex Virgine, quia Pater iam dicit definitè, & quasi materialiter, hoc suppositum, quod nec terminauit generationem ex Virgine, nec est de ratione huius hominis vt sic. Et ratio à priori est, quia quę hic homo facit, vel patitur non dicuntur de Patre, aut Verbo, nisi per communicationem idiomatum: hæc autẽ communicatio nõ est nisi ratione vnionis; & ideò, solùm habet locum in ijs, quæ fiunt post vnionem factam, non in ijs, quæ antecedunt. Vndè etiam si Deus assumeret humanitatem hominis peccatoris, non diceretur Deus peccasse, eò quòd suppositum proprium illius humanitatis prius per illam peccasset; & similiter si Verbum nunc dimitteret humanitatem, & pater eam asumeret, non diceretur pater redemisse homines, neque mortuus pro illis; Eadem ergo ratione, non diceretur filius Virginis, quia hæc denominatio dicit ordinem ad præteritam actionem, seu passionem, quæ nullo modo facta fuit in persona patris. Nec est omninò eadem ratio, si humanitas dimissa à Verbo in propria persona subsistere incipiat; duplex enim differentia intercedit. Prima, quia quando natura creata subsistit in proprio supposito, non potest hoc suppositũ cõdistingui ab ipsa natura, & ideò non aliter possumus loqui de hoc supposito, quàm de hoc homine formaliter, ac propterea simpliciter dicimus hunc hominem esse genitum, uel esse filium Virginis: at verò quando natura asumitur ab alia persona, suppositum illud secundum se cõdistinguuntur a natura, & ideò non fit communicatio idiomatum talis naturę sub nominibus proprijs illius suppositi, vel propriæ naturæ eius, nisi supposita vnione eiusdẽ cùm alia natura. Secunda differentia est, quia subsistentia propria conuenit naturæ ab intrinseco, & ideò, quamuis à principio fuerit diuinitus impedita, si post ea suæ naturæ relinquatur, censetur habere eam subsistentiam ex vi illius actionis, & productionis, qua incepit esse, & ideò, totum id potest tribui, & referri in causam propriam, & principium illius naturæ: At verò subsistentia alterius personæ nullum habet fundamentum in natura, neque in actione, qua recipit esse, & ideò, si illa persona non terminauit talem naturam in ipso generationis instanti, nulla ratione potest genita, vel filius denominari.

SECTIO III.

Vtrùm perseuerent nunc in Christo, & Virgine relationes matris, & filij.

RAtio dubitandi esse potest, nam in Christi morte estincta vtraque relatio est. Quia sicut post illam mortem non mansit hic homo, vt sic, neque humanitas, ita neque relatio filiationis, neque filius Virginis vt sic: ablato autem vno extremo, necesse est tolli relationem in alio; sed resurgente Christo non videntur ex natura rei posse redire tales relationes, quia iam non habebat Christus esse hominis, ex vi maternæ generationis, illa enim causalitas iam habuit suum effectum, qui postea destructus est, & deinde per aliam actionem redijt idem secundum rem; non tamen formaliter, vt terminus, vel effectus prioris actionis: relatio autem filiationis fundari videtur in huiusmodi esse vt causato

to per maternum concursum, seu operationem, ergo per resurrectionem nō rediit talis relatio, sicut nec fundamentum eius, quod fuit generatio. Et cō firmatur, quoniam aliàs fieri non posset, quin inter personas, quarum vna semel aliam generauit, esset relatio realis, etiam si postea sępius esse desinerent, & alijs modis iterum producerentur. A

Respondetur quæstionem hanc communem videri omnibus alijs filijs, & matribus, quia nihil potest hic dici factum ex speciali miraculo; sed natura rei attendēda est, quia relatio habet talem modum existendi; & incipiendi, vt positis fundamento, & termino necessario omninò resultet; illis autem non positis, fieri non potest relatio etiā de potentia absoluta: totum autem fundamentum harū relationum est, quòd Christus homo semel fuit genitus ex Virgine, si ergo hoc fundamentum sufficiens est, vt illæ relationes non solum durent durāte illo esse hominis; sed etiam vt iterum, atque iterum pullulent, etiam si illud esse hominis interruptum sit (ut ita dicam) si postea alia via sit instauratum; si hoc, inquam, sufficit in Christo, & Virgine, sufficiet in omni alia filiatione, & maternitate. Si autem in alijs non sufficit, nec in Christo sufficiet, & consequenter nec miraculosè potuissent tales relationes redire, quia fierent sine sufficienti fundamento, quod illis repugnat.

Maternitas, & filiatio in Virgine, & Christo sēper durāt.

Videtur autem verisimile, illud fundamentum satis esse, vt hæ relationes semper resultent. Quia semper est verum dicere hunc hominem fuisse genitum ab illa muliere: ex hoc autem intrinsecè sequuntur dictę relationes. Item, quia si Christus, & beata Virgo nunquam fuissent mortui, sed translati ad gloriam, non esset dubium, quin in eis perseuerarent dictæ relationes; solum quia semel Virgo genuit Christum: Sed hoc æquè uerum est, etiam si extrema, inter quæ versantur illæ relationes, interdum defuerint, & postea redierint, sicut duæ albedines, quæ nunc sunt similes, retinent easdem numero relationes similitudinis, siue perpetuo durēt siue aliquando corrumpantur, & iterum producantur. Vndè non est, cur dicamus de ratione filiationis esse, vt subiectum eius, proxima, seu vltima productione habuerit esse per generationem ex matre, sed satis est quòd aliquando traxerit originem ex matre, & ita, sicut res facta, seu præterita, non potest iam non fuisse facta, seu præteriisse, ita non est inconueniens, vt relatio filiationis semel habita, amitti non possit, existentibus eius subiecto, & termino. Quod tandem ex modo loquendi confirmatur; Quia ita nunc absolutè loquimur de Christo, & Virgine, matrem, & filium eos appellando, prout nūnc sunt in statu gloriæ. Quocirca addendum est vltimò (quidquid sit de metaphysica quæstione relationum) quod attinet ad matris dignitatem, morali modo, consideratam, certissimum esse, eam perseuerare in Deipara: imò nunquàm fuisse imminutam, etiam in triduo mortis Christi: quia licèt tūnc non esset hic homo, quem B. Virgo genuerat; uerè tamen erat ille, quem genuit Virgo habens vnitas sibi partes illius humanitatis, quas ex Virgine accepit; quod satis est ad hanc matris dignitatem conseruandam, quæ (vt supra dixi) magis moraliter, quàm physicè explicanda est.

ARTICVLVS VI.

Vtrùm Christus fuerit natus sine dolore matris.

AD sextum sic proceditur. Videtur, quòd Christus non fuerit natus sine dolore matris. Sicut enim mors hominum subsecuta est ex peccato primorum parentum (secundum illud Genes. 2. Quacunque die comederis ex eo, morte morieris) ita etiam dolor partus, secundum illud Gen. 3. In dolore paries filios. Sed Christus mortem subire voluit, ergo videtur, quod pari ratione, eius partus esse debuerit cùm dolore. 193 2. 2. q. 164 ar. 2. ad 3.

B 2. Pręterea, Finis proportionatur principio. Sed finis vitę Christi fuit cum dolore, secundum illud Is. 53. Verè dolores nostros ipse tulit. Ergo videtur, quod etiam in sua natiuitate fuerit dolor partus.

3. Praeterea, In lib. de ortu Salnatoris narratur, quod ad Christi natiuitatem obstetrices occurrerunt, quæ videntur esse necessariæ parienti propter dolorem, ergo videtur quod Beata Virgo peperit cum dolore.

Sed contra est, quod Augustinus dicit in Sermone de Natiuitate, alloquens Virginem matrem. Nec in conceptione, inquit, inuenta es sine pudore, nec in partu inuenta es cum dolore.

Respondeo dicendum, quod dolor parientis causatur, ex apertione meatuum, per quos proles egreditur. Dictum est autem suprà, quòd Christus est egressus ex clauso utero matris: & sic nulla uiolētia apertionis meatuum ibi fuit, & propter hoc, in illo partu nullus fuit dolor, sicut nec aliqua corruptio. Sed fuit ibi maxima iucunditas, ex hoc quod homo Deus est natus in mundum, secundum illud Isa. 35. Germinans germinabit sicut lilium, & exultabit lætabunda, & laudans. In ser. 14. paulo à princ. to. 10. C q. 28. ar. 2.

Ad primum ergo dicendum, quod dolor partus consequitur in muliere commixtionem virilem. Vnde Genes. 3. postquam dictum est. In dolore paries, subditur. Et sub viri potestate eris. Sed sicut dicit August. in sermone de Assumptione beatę Virginis, ab hac sententia excipitur Virgo mater Dei, quæ quia sine peccati collutione, & sine virilis admixtionis detrimento Christum suscepit, sine dolore genuit: & sine integritatis violatione, pudore virginitatis, integro permansit. Christus autem mortem suscepit spontanea uoluntate: ut pro nobis satisfaceret, non quasi ex necessitate illius sententiæ: quia ipse mortis debitor non erat. c. 4. paulo à prin. incipit hic ser. Ad interrogata, & habetur to. 9. D

Ad secundum dicendum, quod sicut Christus moriendo destruxit mortem nostram, ita suo dolore nos à doloribus liberauit, & ideò mori voluit cùm dolore. Sed dolor parientis matris non pertinebat ad Christum, qui pro peccatis nostris satisfacere veniebat, et ideò non oportuit, quod mater eius pareret cum dolore.

Ad tertium dicendum, quod Luc. 2 dicitur, quod beata Virgo ipsum puerum, quem pepererat, pannis inuoluit, & posuit in pręsepio. Et ex hoc ostenditur narratio illius libri (qui est apocryphus) esse falsa. Vnde Hieron. dicit contra Heluidium. Nulla ibi obste-

stetrix, nulla mulierculsrum sedulitas intercessit, & mater, & obstetrix fuit. Pannis, inquit, inuoluit infantem, & posuit in præsepio. Quæ sententia, apocryphorum deliramenta conuincit.

A

ARTICVLVS VII.

Vtrùm Christus debuerit in Bethlehem nasci.

194 Infr. q. 46. ar. 10. 1. Et Mat. 3. co. 6. & op. 40. c. 4. co. lu. 3.

D septimum sic proceditur. Videtur, quod Christus non debuerit in Bethlehem nasci. Dicitur enim Isai. 2. De Sion exhibit lex, & Verbum Domini de Ierusalem. Sed Christus est verè verbum Dei, ergo, de Ierusalem debuit prodire in mundum.

B

2. Prætereà, Matth. 2. dicitur scriptum esse de Christo, quòd Nazarenus vocabitur: quòd sumitur ex eo, quod scribitur Isa. 11. Flos de radice eius ascendet, Nazareth enim flos interpretatur: sed maximè aliquis denominatur a loco suæ natiuitatis, ergo videtur, quod in Nazareth nasci debuerit, vbi etiam fuit conceptus, & nutritus.

3. Prætereà. Ad hoc Dominus natus est in mundo, vt veritatis fidem annuntiaret, secundum illud Ioannis 18. In hoc natus sum, & ad hoc veni in mundum, vt testimonium perhibeam veritati. Sed hoc facilius fieri potuisset, si natus fuisset in ciuitate Romana, quæ tunc dominatum orbis habebat. Unde, & Paulus Romanis scribens dicit, Roma. 1. Fides vestra annuntiatur in vniuerso mundo. Ergo videtur, quod non debuerit in Bethlehem nasci.

C

Sed contra est, quod dicitur Michææ 5. Et tu Bethlehem Ephrata, paruulus es in millibus Iuda: ex te mihi egredietur, qui sit dominator in Israel.

Respondeo dicendum, quòd, Christus in Bethlehem nasci voluit duplici ratione. Primò quidem, quia factus est ex semine Dauid secundum carnem, vt dicitur Rom. 1. Cui etiam facta fuerat repromissio specialis de Christo, secundum illud 2. Reg. 23. Dixit vir, cui constitutum est de Christo Dei Iacob. Et ideo in Bethlehem, de qua natus fuit Dauid, nasci voluit, vt ex ipso loco natiuitatis, promissio esi facta impleta ostenderetur, & hoc designat Euangelista dicens: Eo quòd esset de domo, & familia Dauid, Secundò, quia (vt Grego. dicit in homil.) Bethlehem domus panis interpretatur. Ipse autem Christus est, qui ait: Ego sum panis viuus, qui de cælo descendi.

D

Hom. 8. in Euan. nô procul a prin. & Beda in c. 5. super Lucam. to. 5.

Ad primum ergo dicendum, quod sicut Dauid in Bethlehem natus est, ita etiam Hierusalem elegit, vt in ea sedem regni constitueret, & templum Dei ibi ædificaret, & sic Hierusalem elegit, vt esset ciuitas simul regalis, & sacerdotalis. Sacerdotium autẽ Christi, & eius regnum, præcipuè consummatum est in eius passione, & ideo conuenienter Bethlehem elegit natiuitati, Hierusalem verò passioni. Similiter etiam per hoc hominum gloriam confutauit, qui gloriantur de hoc, quòd ex ciuitatibus nobilibus originem ducunt, in quibus etiam præcipuè volunt honorari. Christus autem è conuerso, in ciuitate ignobili nasci voluit, & in ciuitate nobili pati opprobrium.

Ad secundum dicendum, quod Christus florere voluit, secundum virtuosam conuersationem, non secundum carnis originem. Et ideò, in ciuitate Nazareth educari voluit, & nutriri, in Bethlehem autem voluit, quasi peregrè, nasci. Quia, vt Gregorius dicit, per humanitatem, quam assumpserat, quasi in alieno nascebatur: non secundum potestatem, sed secundum naturam. Et etiam (vt Beda dicit) in diuersorio loco egebat, ut nobis multas mansiones in domo Patris sui præpararet.

Hom. 8. in Euan. nô remotè à princ. a. l Luc. super illud Et reclinauit eũ in præsepio, est c. 5. secũdũ ord Bedę, tom. 5.

Ad tertium dicendum, quòd sicut dicitur in quodam sermone Ephesini concily. Si maximam Romã elegisset ciuitatem, propter potentiam ciuium, mutationem orbis terrarum putarent, si filius fuisset Imperatoris potestati vtilitatem ascriberent. Sed vt diuinitas cognosceretur orbem transformasse terrarũ, pauperculam elegit matrem, & pauperiorem patriam. Elegit autem Deus infirma mundi, ut confundat fortia, sicut dicitur 1. ad Corint. 1. Et ideo, vt suã potestatem magis ostenderet, in ipsa Roma, quæ caput mundi erat, etiam caput Ecclesiæ suæ statuit, in signum perfectæ victoriæ: ut exinde fides deriuaretur ad vniuersum mundum: secundum illud Isa. 26. Ciuitatem sublimem humiliabit, & conculcabit eam pes pauperis, scilicet, Christi, gressus egenorum, idest Apostolorum Petri, & Pauli.

COMMENTARIVS.

IN hoc etiam articulo, nihil explicandum occurrit in D. Thom. litera. Quæ verò pertinent ad testimonium Mich. 5. fusius disputatione sequẽti explicabuntur: vbi, & examinanda sunt ea, quæ Caietanus notat, circa solutionem ad secundum: Quæ verò scribit circa solutionem ad tertium, de sede Romana, quòd iure Diuino illius Episcopus sit vniuersalis Ecclesiæ pastor, ita vt ex præcepto Christi, hæc duo coniuncta esse necesse sit, ad hũc locũ non spectant, & maiori, ac diligentiori examinatione indigent. Nam licèt constet de iure Diuino esse, vt summus Pontifex sit caput totius Ecclesiæ, & Petri successor in Episcopatu orbis; non tamen ita constat esse de iure Diuino, vt ille idem sit Episcopus Vrbis. Sed de hoc aliàs. Testimonium autẽ quod D. Thom. affert ex Concilio Ephesio. habetur in tom. 6. illius appendice 5. cap. 2. in oratione Theodoti Aocyrorum Episcopi, de natiuitate Saluatoris.

ARTICVLVS VIII.

Vtrùm Christus fuerit tempore congruo natus.

D octauũ sic proceditur. Videtur, quod Christus non fuerit congruo tempore natus. Ad hoc enim Christus venerat, vt suos in libertatem reuocaret. Natus est autem tempore seruitutis, quo, scilicet, totus orbis præcepto Augusti describitur, quasi tributarius factus: ut habetur Luc. 2. Ergo videtur, quod nõ congruo tempore Christus fuerit natus. 195

2. Prætereа, Promissiones de Christo nascituro Gentibus non fuerant factæ: secundum illud Romanor. 9. Quorum sunt promissa. Sed Christus natus est tempore, quo Rex alienigena dominabatur: sicut patet

tet Matth. 2. Cùm natus esset Iesus in diebus Herodis regis. Ergo videtur, quod non fuerit congruo tempore natus. A

3. Præterea, Tempus præsentiæ Christi in mundo diei comparatur, propter id, quod ipse est lux mūdi: vndè ipse dicit Ioan. 9. Me oportet operari opera eius, qui misit me, donec dies est. Sed in æstate sunt dies longiores, quàm in hieme; ergo cùm natus fuerit in profundo hiemis, octauo calendas Ianuarij, videtur. quòd non fuerit conuenienti tempore natus.

Sed contra est, quod dicitur Galat. 4. Cum venit plenitudo temporis, misit Deus filium suum factum ex muliere, factum sub lege.

Respondeo dicendum, quòd hæc est differentia inter Christum, & alios homines, quod alij homines nascuntur subiecti necessitati temporis; Christus autem tanquam dominus, & conditor omnium temporum, elegit sibi tempus, in quo nasceretur, sicut & matrem, & locum. Et quia quæ à Deo sunt, ordinata sunt, & conuenienter disposita: consequens est, quòd conuenientissimo tempore Christus nasceretur. B

Ad primum ergo dicendum, quòd Christus venerat nos in statum libertatis reducere de statu seruitutis. Et ideò, sicut mortalitatem nostram suscepit, vt nos ad vitam reduceret: ita (vt Beda dicit) eo tempore dignatus est incarnari, quo mox natus censui Cæsaris ascriberetur, atque ob nostri liberationem ipse seruitio subderetur. Tempore etiam illo, quo totus orbis sub vno principe viuebat, maxima pax fuit in mundo, & ideo decebat, vt illo tempore Christus nasceretur, qui est pax nostra faciens, vtraque vnum, vt dicitur Ephes. 2. Vnde Hieron. dicit super Is. Veteres reuoluamus historias, & inueniemus vsq; ad vigesimum octauum annum Cæsaris Augusti, in toto orbe terrarum fuisse discordiam, orto autem Domino, omnia bella cessauerunt secundum illud Is. 2. Non leuabit gens contra gentem gladium. Congruebat etiam, vt in illo tempore, quo vnus princeps dominabatur in mundo, Christus nasceretur, qui venerat congregare suos in vnum, vt esset vnum ouile, & vnus pastor, vt dicitur Ioan 10. C

Super illud Luc. 2. vt profiteretur cū Maria. est e. 5 secundum ordinem Bedæ to. 2.

Super illud Isa. 2. Non leuabit gens cōtra gentem. to. 5.

Ad secundum dicendum quòd ideò Christus, Regis alienigenæ tempore nasci voluit, vt impleretur prophetia Iacob dicentis Genes. penult. Non auferetur sceptrum de Iuda, & dux de femore eius, donec ueniat, qui mittendus est. Quia vt Chrysosto. dicit super Matt. quàmdiu Iudaica gens sub Iudaicis regibus, quamuis peccatoribus, tenebatur, Prophetæ mittebantur ad remedium eius: Nunc autem, quando lex Dei, sub potestate regis iniqui tenebatur, nasci tur Christus quia magna, & desperabilis infirmitas, medicum artificiosiorem quærebat. D

Hom. 2. in Matth. in op. imperfec. non lōge a prin. to. 2.

Ad tertium dicendum, quòd sicut dicitur in libr. de q. uete. & noui testam. tum Christus nasci voluit, quando lux diei incrementum incipit accipere: ut ostenderetur, quod ipse uenerat, vt homines crescerent in lucem diuinam, secundum illud Luc. 1. Illuminare his, qui in tenebris, & in umbra mortis sedent. Similiter etiam asperitatem hiemis elegit ad natiuitatem ut ex tunc carnis afflictionem pateretur pro nobis.

In li. q. ex no. test. q. 53. to. 4. in ter opera August.

COMMENTARIVS.

CONstituit D. Thom. differentiam inter Christum, & alios homines, quod alij subduntur necessitati temporis, vt nascantur; Christus verò sibi nascendi tempus elegit. Vnde concludit fuisse conuenienti tempore natum, quia, quę à Deo sunt, ordinata sunt. Videtur autem nulla prorsus intercedere differentia. Quia Christus non vt homo, sed vt Deus elegit sibi tempus nascendi, vndè vt homo etiam fuit subditus necessitati nascendi tali tempore à Deo præordinato; idem autem est in alijs hominibus, qui non nisi ex Diuina prouidentia certis temporibus nascuntur. Quare, si de Ioanne Baptista v. g. quęreremus, an conuenienti tempore natus fuerit, eadem ratio esset reddenda, scilicet, tempore à Deo prædefinito fuisse natum. & ideo, tempus illud non potuisse, non esse conueniens. Respondetur in primis, non esse, hoc loco disputandum, an Deus eodem modo omnium hominum natiuitates, & tempora prædefiniat: certum autem est tempus natiuitatis Christi singulari modo esse prædefinitum ex ratione Diuinæ bonitatis, & sapientiæ. Nec dubito, quin aliorum etiam hominum, præsertim singulariter electorum natiuitates, ac tēpora eodem prædefiniantur modo. Itaque, solum est differentia, quod in Christo eadem persona sibi ipsi prædefiniuit tempus nascendi in assumpta natura; & ideò absolutè, & simpliciter hæc persona, seu hic homo per communicationem idiomatum, dicitur sibi prædefinisse tempus nascendi. Nisi fortassè quis dicat, quamuis Christus, vt homo, non potuerit sibi eligere tempus nascendi in vtero matris, quia necessario supponitur homo, & consequenter natus in vtero; potuisse tamen sibi eligere tempus, & horam natiuitatis extra vterum: quod profectò est probabile, quámuis non sit D. Th. sensus, neque ad rem admodum pertinens. Tum quia, illud tempus non tàm fuit prædefinitum à Christo, vt homine, quàm voluntariè susceptum ex prædefinitione Diuina. Tùm maximè, quia supposita priori natiuitate in vtero ex illa necessario ordine naturæ definitum fuit tempus nascendi extra vterum; supposito tali corporis temperamento, & alijs circumstantijs, quæ in illa natiuitate fuerunt.

Tēpus natiuitatis Christi singulariter a Deo prędefinitū.

In solutione ad secundum attigit D. Tho. expositionem illius loci Genes. 49. *Non auferetur sceptrū de Iuda, &c.* de quo in prima disputatione Tomi superioris fusè disputatum est.

DISPVTATIO XIII.

In quatuor sectiones distributa.

De natiuitate Christi, ex vtero matris.

POstquàm de conceptione, & natiuitate Christi, in vtero matris dictum est, sequitur, vt de mysterio Virginei partus, quo Christus in lucem est editus, disseramus. Quoniam autem (vt in superioribus diximus) in his disputationibus eam dicendi rationem tenere curamus, qua vniuersam simul vitæ Virginis seriem texamus, ac explicemus, ratio temporis postulabat, vt si quid notatu dignum in illis nouem mensibus, quibus Christus in visceribus matris latuit, acciderit, illud adnotaremus; sed de illo tempore nihil in scripturis, vel monumentis fide dignis habemus, nisi quod Lucas narrat, de visitatione Elisabeth. Statim enim post filij conceptionem, eadem fortassè die (vt Euange-

lista

lista innuit) comita Sancto Ioseph (vt decentius, ac verisimilius ab omnibus prudenter iudicatum est) in montana perrexit Virgo, nõ vt in fide confirmaretur, *nec quasi incredula de oraculo* (vt Hæretici calumniantur) *sed quasi læta pro voto religiosa pro officio, & festinans præ gaudio*, (vt dixit Bern. homil. 4. super *Missus est*, & Ambr. & alij expositores Luc. 1.) Ait autem Euangelista ibi permansisse *quasi mensibus tribus*. An verò tempore natiuitatis Baptistæ præsens affuerit, dicemus infra, cùm de Ioanne Baptista disputabimus. Post illud ergo tempus, reuersa est in domum suam, scilicet, in ciuitatem Nazareth: & postea accidit quod Matth. narrat de suspicione, ac turbatione Sancti Iosephi, deque Angeli apparitione. Qua de re supra, cùm de matrimonio Virginis, & de Sancto Iosepho disputaremus, nonnulla diximus. Appropinquante itaq; partus tempore profecti sunt Bethlehem, vbi Christus natus est. De hac igitur natiuitate, primò videndum est qualis fuerit, deinde de circunstãtijs loci, ac temporis: de signis verò, ac prodigijs, quæ in illa contigerunt, dicemus commodius in disputatione sequenti.

Maria curuisitat Elisabeth.

SECTIO I.

Utrum verè, & propriè Christus fuerit natus ex Virgine.

NOn defuerunt, qui negarint Christum propriè natum esse ex Virgine, quia non naturali, & ordinaria via: sed alia nescio qua ex Virgine prodijt, quod fortasse dixerunt, ut eius Virginitati, & integritati consulerent. Ad quem errorem accessit Gotfredus quodl. 7. q. 6. dicens Christum nõ fuisse natum transeundo per medium: sed ab extremo in extremum immediatè transiliendo. Hoc. n. facilius ei uisum est, quàm quòd interiacentia corpora penetrauerit absque ruptione. Quam sententiam inter alias refert Durand. in 4. d. 44. q. 6. & illi non admodum displicet.

Dicendum verò est, beatam Virginem uerè ac propriè peperisse Christum, ipsumque verè ac propriè natum esse ex Virgine. Est conclusio certa de fide. Probatur prior pars, apertissimis scripturis, Is. 7. *Ecce Virgo concipiet, & pariet*, tàm verè ergo peperit, quàm concepit. Matth. 1. *Pariet autem filium*, & infra. *Non cognouit eã donec peperit filiũ.* Si ergo est verus, ac proprius filius, et est verus, ac proprius partus; uel si alterum impropriè exponimus, cur non etiam alterum; Et Lucæ. 2. *Completi sunt dies, ut pareret, & peperit filium suum primogenitum.* Secundò, probatur ex definitione, & traditione Ecclesiæ, in Concilio Lateranẽsi, sub Martino, primo, consult. 5. can. 5. definitur beatam Virginem verè, & propriè fuisse Dei genitricem, *quia veraciter ipsum Deum cõcepit, & incorruptibiliter genuit.* Idem traditur in Concilio Calcedonens. actio. 5. in cõfessione fidei, vbi etiam approbatur Epistol. 11. Leonis Pap. ad Flauianum, in cuius cap. 1. ita ad rem præsentem loquitur. *Non ita intelligẽda est illa generatio singulariter mirabilis, & mirabiliter singularis, ut per nouitatẽ creationis, proprietas remota sit generis.* Quæ verba tam ad conceptionem, quam ad partum accommodari possunt. Et eandem ueritatem docent omnia Concil. & Patres quos statim referam, & rationem assignabo. Ex hac verò priori parte necessario sequitur posterior. Nam illa duo, scilicet, partus, & natiuitas correlatiua sunt. Vndè alijs scripturæ locis Christus natus dicitur. Ioann. 18. *Ego in hoc natus sum*, & Is. 9. *Paruulus natus est nobis.* Et dicto Concilio Lateranense, can. 4. definitur propriè, *& secundum veritatem duas esse in Christo natiuitates.* Idem in 5. Synodo collat. 8. can. 2. & in 6. Synodo act. 11. in Epistol. Sophronij, & in 1. Epist. Cyril. ad Nestor. quæ in Cõcilio Ephesino habetur, *Verbum Dei sustinuisse*, dicitur *generationem carnalem, carnis suæ natiuitatem suam faciens, & ideò vere prodijsse ex Virgine, & natum esse carnaliter*: & similia habentur in Epist. Cyrilli cùm concilio Alexan. ad eundem Nestor. quæ ibi Ephesino recipitur, & approbatur. Idem docet egregiè Damascen. lib. 3. de fide cap. 7. Fulgentius, libr. de fide ad Petrum capit. 2.

Virgo verè ac propriè Christum parit.

Natiuitas Christi ex Virgine uera, & propria.

Ex hac conclusione sequitur, primò, Christum exiuisse de vtero Virginis per naturalem viã, qua reliqui homines nasci solent. Quod Damas. lib. 4. c. 15. his Verbis docuit. *Conceptio quidem per aurem contigit, procreatio autem per eam partẽ, qua fetus in lucem oriri consueuit.* Ratio est, quia hoc est de ratione veri partus, veræque natiuitatis. Congruẽtia verò tam conclusionis, quam huius consectarij est, quia Deus nõ tantum voluit fieri homo, sed et filius hominis, & feminam quandam uoluit esse Veram Dei matrem; non essent autem uera mater, & uerus filius, nisi esset verus partus, & uera natiuitas; vnde eleganter dixit Nazianzen. orat. 51. quæ est Epist. 3. ad Cledon. *Christũ Diuino modo genitũ esse, quia sine opera viri, & humano, quia iuxta pariendi consuetudinem.* Et nõ minus sapienter idem Nazianzen. oratio. 16. de amore pauperum non longè à principio dixit, *voluisse Deum, non tantum naturam, sed etiam natiuitatem nostram honorare, & ideò vtramque assumpsisse, cùm omni proprietate, absque macula tamen, vel indecentia, prout Deum decebat.* Et confirmatur, quia quidquid aliud dicatur, sine fundamento, & necessitate dicitur: & præsertim, quia asserere transitum ab extremo in extremum sine medio, maius fortasse, miraculum est, remque obscuriorem, & difficiliorem reddit. Video tamen posse aliquem multa ex his, quæ adduximus de natiuitate in vtero interpretari; dicendum verò est multa ex illis necessario intelligi de natiuitate extra vterum; alia verò ad illam etiam extendi, quatenus ad quodam complementum, & perfectionem matris hæc natiuitas pertinet.

Secundò, colligitur ex eadem conclus. B. Virginẽ ad partum Christi, non merè passiuè; sed aliquo modo agendo, & quasi impellẽdo, cõcurrisse ad fetum emittendum. Hoc enim ad partus, & natiuitatis veritatem pertinet, quoniam aliàs non ipsa Virgo peperisset Christum, sed vel ab aliqua extrinseca causa eductus esset ex vtero, vel certè ipse virtute sua ex vtero exiuisset, sicut egressus est de sepulchro. Beata igitur Virgo, vt vera sit mater, eũ impulsum, vel efficaciam, quam aliæ matres solent, in suo partu ad emitendam prolem adhibuit. Vnde Ecclesia canit. *Enixa est puerpera Regem.* Et confirmari hoc potest, quia in hoc nulla est difficultas, neq; indecentia. Nàm efficere per se potius ad perfectionem pertinet, & potuit fieri sine vllo labore, aut violentia: præsertim cùm Diuina virtute factum sit, vt sine vlla resistentia, vel repugnantia id fieret, sicut supra cùm de virginitate Mariæ ageremus, declaratum est, vbi fundamentum contrarij erroris dissoluimus, latius de illo dicturi infra, agẽtes de Christi resurrectione. Quo in loco ostendimus posse vnum corpus simul cũ alio in eodem loco existere. Quod (vt August. inquit libr. 22. de Ciuitat. c. 8.) *illi soli non credunt, qui etiam dominũ Iesum per integra virginalia matris enixum, & ad discipulos ostijs clausis ingressum non credunt.*

Virgo actiuo impulsu Christũ emittit ex vtero.

SE-

SECTIO II.

Utrum Christi natiuitas absque dolore matris, & sordibus puerperij perfecta sit.

NEminem ex ijs, qui Deiparam virginẽ in partu permansisse crediderunt, inueni, qui asseruerit cùm dolore peperisse, hæc enim duo consentanea esse non possunt; non defuerunt tamen, qui sordibus puerperij eã putarint obnoxiam. In quã sententiam inclinauit Abulens. super cap. 12. Leu. quæst. 2. 3. 4. & 13. & clarius in 50. Idem asseruit Erasmus Luc. 2. Caietan. verò hic artic. 6. circa ad 3. partim descendit in hanc sententiam, partim eam corrigit. Dicit enim, intercessisse in illo partu omnia, quæ non ex peccato, sed ex natura sunt, quæque in statu innocentiæ extitissent: addit verò, Angelorum ministerio prouisum fuisse, vt nulla necessaria esset ablutio: *vt & manus Virginea* (inquit) *ab huiusmodi obscuris seruarentur munda, et mens ipsius ad tanti gaudij fructus magis unita esset.* Ratio huius sententiæ esse põt, quia ut constat ex Aristot. 2. de Gen. Animal. cap. 4. & Gal. 11. de formatione fœtus, quando homo concipitur, membranæ quædam in vtero matris formantur, in quibus fœtus inuoluitur, & intra illas, usque ad tempus natiuitatis continetur, quæ licèt varia habeant nomina, & officia (quorum explicatio non est huic loco necessaria) vulgari tamen appellatione *secundinæ* dicuntur, & hæ rumpuntur tempore natiuitatis, vt proles exeat, post cuius natiuitaté, mater secũdinas emittit, & copiam sanguinis, qui ad nutrimentum prolis illic fuerat congregatus.

Secũdinæ quid.

Certum igitur uidetur Christi corpusculum, intra huiusmodi mẽbranas fuisse conceptum, aliàs nec naturalem statũ habuisset in vtero matris, nec naturali modo potuisset alimentum exugere, nec excrementa emittere; neque ab externis alterationibus tueri, ad quæ munia huiusmodi membranæ à natura sunt datæ: si igitur Christi corpus, quamdiu fuit in vtero matris, his est secundinis inuolutum, necesse fuit tempore natiuitatis rupi, vel alio modo illis expoliari, ut alijs hominibus accidit, ergo necessarium etiam fuit beatam Virginem extra corpus suum illas emittere (erant enim iam superfluæ, & quasi excrementa quædam) cum hac autem emissione, sanguinis etiam emissio coniuncta est.

Partus Virginis sine dolore.

Dicendum verò est primò Beatam Virginem peperisse absq; vllo dolore. Probatur primò, ex patribus, Gregor. Nazian. in Tragædia de Christo patiente, circa princip. Virginem introducit de se dicẽtem. *Parens expers laboris, & doloris extiti.* Gregor. Nyssen. oratio. 1. de resurrectione, idem docet, & Damasce. lib. 4. de fid. cap. 15. qui accommodant illud Isa. 66. *Antequã parturiret, peperit, & antequã perueniret partus eius, peperit masculũ*, vbi septuaginta legũt, *antequam ueniat dolor parturientium, effugit, & peperit masculum*: Idem docet Augustinus sermo. 14. de Nati. & sermo. 1. de Assumptione. Fulgent. sermo. de laudibus Virginis. Bernar. homil. 3. in *Missus est*, & serm. 4. in vigilia natiuitatis, vbi eleganter tractat, quomodo Virgo tam à pęna pariendi cum dolore, quàm ab sterilitatis maledictione fuerit immunis. Denique Ecclesia in officio natiuitatis canit. *Nesciẽs Virgo virũ, peperit sine dolore saluatorem sæculorum.* Vltimo probatur rationibus. Prima est (qua sancti patres vtuntur,) quia dolor partus respondet libidini, & volũtati cõceptionis: Vnde Damasc. supra. *Quam voluptas*, inquit, *non anteiuit, nec dolor quidem in partu sequutus est.* Secunda, quia maximè decebat Christum, ut ortu suo nullum prorsus incommodum, etiam temporale matri afferret, præsertim cũ facillimè posset huiusmodi nocumentum vitare. Tertia, & propria ratio philosophica est illa D. Th. quia dolor oritur ex diuisione, aut violenta compressione, vel relaxatione partium, ostensum autem est nihil horum passam fuisse Beatam Virginem.

In partu Virgo secundinas non emisit.

Dico secundò, B. Virgo in partu suo non emisit secundinas. Hęc conclusio asserta est à Patribus in Trullo congregatis Can. 79. his verbis. *Absque vllis secundinis ex Virgine partum esse confitentes, vt qui sine semine constitutus sit, idque toti gregi annũciantes eos, qui propter ignorantiam aliquid faciũt, quod nõ decet, correctioni subijcimus*, & infra subdit *non licere ex cõmunibus, & ijs quæ in nobis fiũt, inenarrabilem Virginis partum, qua supra mentem, et sermonem verbum peperit, definire, metiri, ac describere.* Quæ definitio magnam habet autoritatem quoniã illi canones, præterquam quòd plusquã à ducentis viginti patribus editi sunt, in septima Synodo actione 7. can. 1. approbati videntur, vt Surius adnotauit. Qui etiam aduertit eandem Synodum, & Florentinam, & Adrianum, ac Michaelem summos Pontifices horum canonũ autoritate vsos fuisse. Et quamuis quorundam Græcorum temeritate aliqui eorum deprauati esse dicantur, hic tamen (de quo agimus) nunquam in dubium reuocatus est. Illud tamẽ valdè huius canonis vim, atque efficaciam minuit, quòd aliqui codices non legunt, *absque secundinis*, sed *absque ullo dolore*, & ita vertit Iouerius in suis sanctionibus Ecclesiasticis. Ego verò, cum originale græcum consulere nõ potuerim, quod illo caream, non possum de alterutra versione certum ferre iudicium: si tamen intentionem illius decreti spectemus, verisimile est mentem illorum Patrum fuisse, quã Surius explicuit. Reprehendunt enim ibi quorundam consuetudinem, qui in honorem secundinarum impollutę Virginis, quasdam obseruabant cœremonias, & rationem reddunt, quia non est honor Virginis illi attribuere, quæ cæteris parientibus cõmunia sunt. Intendunt ergo negare huiusmodi secundinas in partu virgineo. Et hanc conclusionem confirmabunt, quæ in sequentibus asseremus.

Natiuitas Christi sine sordib. facta.

Dico ergo Tertio, Virginis partum, Christique natiuitatem purissimè sine vllis sordibus fuisse perfectam. Probatur primò ex Patribus, in 6. Synod. act. 11. Sophronius in sua epistola partum Virginis vocat *incorruptibilem*, quia, scilicet, *sine fluxu sanguinis, aut simili passione perfectus est*, & simili ratione Epiphanius li. 3. cõt. hær. in fine. *Natus est*, inquit, *per genitales meatus citra pudefactionẽ, impollutè, absque inquinamentis.* In eandem sententiã conspirant Naz. in tragædia, Christus patiens, col. 10. & 15. Cypr. in ser. de natiu. Christi, *Maria*, inquit, *genitrix, & obstetrix nullus dolor, nulla natura contumelia in puerperio*, vbi alia multa habet ad idem propositum. Item August. 29. cont. Faustũ. c. 3. & 4. & libr. de quinque hæresibus, cap. 5. *Stulte*, inquit, *Vndè sordes in Virgine matre, vbi nõ est cõcubitus cum homine patre?* Denique D. Thom. hic art. 6. ad 3. in eadem est sententia. Negat enim, & merito cum Hieronym. lib. contr. Eluid. interfuisse in partu Virginis obstetricum ministerium, aut mulierum sedulitatem, quæ non parum fuisset necessaria, si Beata Virgo sordibus puerperij fuisset obnoxia. Et quamuis Caietan. propter hanc causam adhibendum putauerit angelicum ministeriũ: non videtur tamen necessarium, nec expediens in hoc negotio alterius creaturæ, præterquàm ipsius Virginis operam interpositam fuisse. Et confirmatur. Nam propter hanc causam docent sancti patres infra referendi. Beatam Virginem non indiguisse purificatione, quia *germinans germinante si-*

cut

aut lilium, si licet verba Isa. 35. accommodare. Vndè Cyprianus supra eleganter dicit prodijsse Christum ex Virgine, *sicut fructum ex arbore, aut sicut radium ex sole*, quibus, & alijs exemplis explicant sancti Patres summam puritatem, & munditiam illius partus. Ratione tandem declaratur: nàm hęc conclusio ex præcedenti sequitur. Sunt autem, qui existiment posse interdum naturaliter fieri, vt mulier sine huiusmodi secūdinis, aut sordibus pariat. Quod indicare visus est Cornel. Iaosen. in cōcord. c. 10. citans Aristotelem: tamen neque Arist. id asserit, neque videtur naturaliter possibile. Tractat quidē hac de re Arist. lib. 7. de Hist. Anim. & cap. 9. dicit, interdum emittere fęminam parientem saniem pallidam, interdum cruentam, & subdit nonnullis neutrum accidere: non tamen dicit alicui accidere partum sine emissione secundinarum, aut sanguinis, & aliorum excrementorum, vt ex sequenti ca. manifestè constat. Et ratio id conuincit, quia ille modus conceptionis est è natura præscriptus & fieri nō potest, quin nouem illis mensibus, quibus puer alitur in utero, aliqua excrementa, & sanguinis copia congregata sint, quæ in partu necessitate quadam naturali expellantur. Non oportet igitur in naturali actione fundari: sed operæ pretium est fateri miraculum aliquod fuisse necessarium, vt Christi natiuitas dicto modo fieret: sed illud miraculum maximè decebat, & tanti filij dignitatem, & Virginis puritatem. Et sicut expediens fuit, vt Christus nascendo non esset matri alicuius doloris causa, ita quoque, vt nullam ei corporalem immunditiam, aut indecentiam afferret. Vndè, licèt hoc miraculum non sit in euangelio expressum: ex ipsa tamen rei decentia pijssimè creditur, accedente pręsertim Patrum, (quos attulimus) autoritate. Et in Euangelio nonnullum habemus iudicium, dicēte Luca c. 2. *peperit filium suum primogenitum, & pannis eum inuoluit, & reclinauit eum in præsepio*. Quibus verbis insinuatur nullam aliam actionem, mūdationéve in eo negotio intercessisse, aut fuisse necessariam, vt Hieron. ponderauit, contra Eluidium, & D. Thom. hic art. 6. ad 3. & benè Caietan.

Partus fæminarum naturaliter nō est sine sordibus.

Dupliciter autem explicari potest hoc miraculū, Primò, vt Christi conceptio facta fuerit absque illis membranis, & secundinis. Quod fieri potest verisimile, tùm quia miraculosè Spiritus sancti virtute conceptus est, tùm etiam, quia videtur cessasse illarum necessitas. In naturali enim conceptione incipit secundina formari, vt genituram complectatur, in qua vis seminis vt ita paulatim formetur fętus. Hæc autem ratio in Christi conceptione cessauit, quia momento perfecta est absque lamine, & absque impuro sanguine matris ex quorum concursu, & actione vnius, & alterius dispositione generatur hæc membrana crassa, sicca, & duriuscula. Si autem Christus in vtero matris non fuit inuolutus his membranis, absque nouo miraculo factum est, vt in natiuitate inuentæ non sint, ablatis autem secundinis, facile intelligitur ratio, ob quam nullæ aliæ sordes inuentæ fuerint, nec sanguinis emissio, quia hęc omnia potissimū eueniūt in aliorum partu ex diuisione secūdinarum, in quibus illa omnia congregantur. Hic verò dicendi modus, quamuis fieri potuerit, necesse tamen est, vt multa miracula congerat, ferè continua illis nouem mensibus, vt in principio huius sectionis argumentabamur. Duo tamen sunt pręcipua. Alterū pertinet ad alimentum fœtus, quia fœtus per vmbilicum secundinis copulatur, per quas fugit sanguinem à matre, & ideò secundinæ plenæ sunt venis. Vndè, si Christi corpusculum his membranis caruisset, non potuisset naturaliter ali. Nisi fortasse verum sit (quod aliqui dicunt) præter has membranas prodire ex venis matricis fęminę quosdam veluti funiculos, quibus fœtus coniungitur matri in vmbilico, vt nutriatur. Nam si hoc verum est, facile intelligitur fieri potuisse, vt Virgo non haberet tempore partus superfluum sanguinem, quem euacuaret, sed solum sanguinem purissimum, qui, & ad sui corporis, & filij nutritionem sufficeret. Alterum miraculum est, quia nō poterat naturaliter corpus Christi in vtero Virginis non habere aliqua excrementa, oportuisset ergo, vel illa inijcere in matricem Virginis, quod non decebat, neque est ordini naturę consentaneum, vel certè fieri miraculosè debuit, vt alia via resoluerentur.

Alius modus explicādi hoc miraculum facilior esse videtur, si dicamus Christum quidem fuisse conceptum membranis inuolutum, & ita habuisse in vtero matris statim omninò naturalem: tempore auté natiuitatis, sicut prodijt per naturales vias sine ruptione claustri virginalis, ita etiam exuisse illas membranas eas penetrādo absque ruptione, atque hac ratione purum, ac nudum ex vtero matris elapsum fuisse. Membranas autem illas, cùm omni sanguine, & excrementis in illis conclusis non fuit necesse in lucem hanc prodire post Christum natum: sed diuina virtute fieri potuit, vt vel in aliam materiam resoluerentur, vel alio miraculoso modo in alium conuenientem locum transferrentur. Primum quidem, ut partus Virginis omni ex parte esset purissimus, eiusque integritas, ac virginitas ex illius modo manifestaretur. Deinde, quia cū secundinæ sint corpus densum, ac durum, non poterāt ex vtero Virginis exire absque ruptione claustri virginalis sine miraculo penetrationis, vel transitus ab extremo in extremum sine medio. Cùm ergo necessarium fuerit aliquod miraculum, credēdum est Deum illud elegisse, quod, & dignitati mysterij accommodatius esset, & facilius, vt omnia possint opimè expediri. Nam (vt doctè dixit Caietan.) hæc secreta miracula, quæ aliena sunt ab omni suspicione, maximè decuerunt Christum, & vt mater infantiæ propter mateis obsequiū, & vt susceptus omnia disponerentur, & citius expedirentur. Addit præterea, & rectè, hæc omnia conduxisse ad confirmationem, & augmentum fidei Ioseph, qui cum matre adorabat natum mundi Dominum.

Denique circa hanc rem obseruatione dignus est locus Hieronym. lib. contr. Eluid. vbi ad illum loquens, sic inquit, *Iunge, si libet, nostras contumelias, nouem mensibus vterum intumescentem, fastidia, partum, sanguinem, pannos non erubescimus.* Hęc enim verba per exaggerationem intelligi possunt, sensu quasi conditionato, vt quando alteri respondendo dicimus, etiam si totum, quod assumis, concedatur, non sequi, quod intendit. Sic inquit Hieronym. licèt necessarium esset concedere alteri omnia illa, quæ in humana conditione vilia, & abiecta esse videntur, non propterea negandum fuisse Christum natum esse ex Virgine, & illam Virginem permansisse. Quo fit, vt si necessarium non sit omnia illa concedere, magis conuincatur hæreticus, quòd sine occasione, vel causa in illam sententiam inciderit: Et quia reuera illa concedere nō erat necessarium, quasi se corrigens subdit Hierony. *sed, vt hęc, quæ scripta sunt, non negamus ita illa, quę non sunt scripta, renuimus.* Quæ responsio satisfacere posset huic loco, nisi idem Hieronym. in epistol. 22. ad Eustoch. de custodia Virginitatis, mentem suam amplius explicuisset, dicens: *Nouem mensibus in vtero, ut nascatur expectat, fastidia sustinet, cruentus egreditur.* Quorū uerborum nullam commodam expositionem inuenio, nihilominus sententia à nobis explicata magis probanda videtur.

SECTIO III.

Que in loca natus sit Christus.

TRia loca huius gloriosæ natiuitatis possumus ex Euangelistis colligere, Bethelehem, diuersoriũ, ac præsepe, vt vnus sit veluti proprius, alius cõmunis, tertius communior, quiq; pluribus pateret. De singulis igitur aliquid breuiter adnotandum.

Christus nascitur in Bethlehẽ Iudæ.

Primùm itaque, Christum natum esse in Bethlehem Iudæ, fide constat ex Matthæo, & Luca, & æqua certitudine constat, fuisse prædictũ à Michæa c. 5. Messiam nasciturum fuisse in Bethelem, ita, enim Matt. c. 2. & Io. c. 7. illum locum interpretãtur. Nàm quàmuis dici possit, eos non interpretari, sed referre, quod sacerdotes, & scribæ, alijque dicebãt: tamen reuera eam interpretationem approbant, imò ideò referunt, vt doceant impletum fuisse in Christo, illud signum Messiæ, quod inter Iudæos communi omnium erat consensione receptum, eo quòd in scriptura esset expressum. Neque ad aliũ applicari possũt illa verba, *ex te enim exiet dux qui regat populum meum Israel.* Non enim possunt attribui Dauid, cùm multò antè hanc prophetiã, quæ de futuro loquitur, natus sit; neque Zorobabeli, qui natus est Babilone; neque alicui alteri, nullus enim alius dux Israel post illam prophetiam ortus est ea Bethelhem.

Obiectio Respõsio.

Sed dicent Hebræi, etiam Christum nunquam fuisse ducem, aut dominum popul. Israel. Respondemus, vel non esse sermonem de Israel secundum carnem, nec de principatu, aut dominio temporali: sed de Israel, & duce, ac pastore spirituali, de quo dictum est Oseæ 1. *Congregabuntur filij Iuda, & filij Israel pariter, & ponet sibimet caput vnum*, & Hierem. 31. *Ecce dies venient dicit dominus, & feriam domui Israel, & domus Iuda fœdus nouum* & infra, *Dabo legem meam in viscer bus eorum, & in corde eorum scribam eam.* Vel etiam addere possumus Christum esse ducem populi Israel. Multi enim à principio Euangelicæ prædicationis illi nomina dederunt, & plures quotidie conuertuntur, & in fine seculi omnes tandem illi subijcientur. Illud vero in prædictis testimonijs obseruandum est, Micheam prædixisse Christum nasciturum in Bethelehem Ephrata, Matthæum tamen referre, illum natum esse in Bethlehem Iudæ. Hæc tamen nulla est differentia, quæ ad rem pertineat: eadem enim vrbs Bethlehem olim dicta est *Ephrata*, vt patet Genes. 35. & 48. & Psalm. 131. quem ad hoc mysterium accommodat eleganter Hiero. epist. 27. dicens: Dauidem in verbis illis. *Si introiero in tabernaculum domus mea, &c. donec inueniam locum domino,* explicasse desiderium, quo tenebatur cognoscendi hoc mysterium, & statim oculis prophetalibus illud agnouisse dicens. *Ecce audiuimus eum in Ephrata, inuenimus eum in campis syluæ.* Hæc autẽ Bethlehẽ erat in sorte Iudæ, non procul ab Ierusalem, (vt ait Euseb. lib. 7. de Dem. c. 2.) idest, vel triginta quinq; stadijs, vt ait Iustinus Apolog. vel sex milliarijs, vt scribit Hieron. de locis hebraicis, & ideò dicta etiã est, Bethlehem Iudæ, vt distingueretur ab alia Bethlehem, quæ erat in tribu Zabulon, vt constat Iosue: 29. & notauit Hieron. in Matth. & lib. de locis Hebraicis. Qui etiam animaduertit vtrumque nomen mysterio natiuitatis Christi rectè adaptari. Bethlehem enim *domus panis*, interpretatur, Ephrata, autem *fructifera*, Christus autem, & panis est vitæ, & præcipuus vniuersi fructus. Quanquam enim hæc nomina nõ fuerint ab hominibus propter hoc mysteriũ imposita: sed vel propter illius terræ pinguedinem, ac fæcunditatem, vel (vt alij volunt) appellatione sumpta ab aliquibus priscis hominibus,

A de quibus mentio fit 1. Paralip. 4. diuina autem prouidentia fieri potuit, vt mysterio à se prædefinito nomina congruerent. Vnde etiam ratio colligitur, ob quam, Christum eo loco nasci oportuit, scilicet, vt in eo, quod per prophetam dictum fuerat, impleretur. Prædictum autem fuit, vt hoc esset nobis vnũ ex certis signis aduentus Messiæ.

Obiectio. Respõsio.

Dices, sed cur prædefiniuit Deus, vt in hoc loco potius, quam in alio nasceretur. Respondetur si generatim loquamur, & consideremus Bethlehem, vt erat patria Dauid, non alia ratione elegit eam, quã ipsum Dauid, scilicet, sua volũtate, & beneplacito: postquam autem elegit nasci ex Dauid, decuit in patria illius nasci, vt locus ipse natiuitatis originem demonstraret. Si verò consideretur Bethlehem, vt erat exigua, & humilis ciuitas, eadem ratione electa est, quia Christus humilem, ac pauperem nascẽdi modum elegit. Vndè serm. 1. de Epiphan. inquit Leo. *Sed qui serui susceperat formã, Bethlehem præ* B *elegit natiuitati, Ierosolymam passioni.*

Bethlehẽ in natiuitate Christi cur electa.

Sed hinc oritur grauis difficultas ex loco Mich. 5. prout ab ipso scribitur, & à Matthæo refertur ca. 2. ille enim Bethlehem ciuitatem minimam, ac paruam appellat, dicens, *& tu Bethlehem Ephrata minima es in millibus Iuda,* Matth. autem, *Nequaquã minima es.* Quæ videtur aperta contradictio, in qua dissoluenda tam Hieronym. quàm alij desudarũt. Sed quoniam, & ad nostrum institutum non multum refert, & ab alijs diligenter tractata est, præsertim à Cornel. Iansenio c. 9. Concordiæ, & à Francisco Ribera Mich. 5. ideò breuiter tantum ad notabo, nonnullos ex Patribus antiquis tàm Græcis, quàm Latinis citare hoc testimonium Mich. cùm negatione, vt videre licet in Iustino in dial. contra Triphon. Cyrill. Alex. lib. 2. de fine ad Reginas sub titulo, quòd Christus sit Deus, Orig. li. 1. cont. Cels. satis post med. Tertull. lib. contr. Iudæos ca. 12. Cyprian. lib. 2. testim. 12. & Aug. 18. de Ciuit. cap. 30. C Chryst. in demonstratione, quod Christus sit Deus, imò & Hieron. epist. 27. eodem modo legit, & Euseb. lib. 6 de Demon. c. 13. quamuis lib. 2. demostratione 51. & lib. 7. demonstratio. 4 negationem non adhibeat. Vndè conijci potest aliqua exemplaria Græca habuisse illam negationem, (vt indicatur in noua editione septuaginta interpretum iussu Sixti Quinti edita) aut fortasse (quod verisimilius est) intẽdum patres citasse verba Prophetæ, prout ab Euangelista relata sunt, quod ex Ambr. lib. 5. epist. 18. non obscurè colligitur. Prius enim refert uerba Prophetæ cùm negatione, & tamen paulo inferius dubium mouet de apparenti contradictione inter Euangelistam, & Prophetam, quam dicit esse verborum, non tamen sensuum, vt ipse explicat.

Testimonij Michee & Matthei cõcordia.

Breuiter tamen sensus Prophetæ fuisse videtur Bethlehẽ exiguum oppidum fuisse, ciuium, scilicet, numero, & murorum ambitu: non tamen dignitate, & nobilitate, quandoquidem ex illo nasciturus D erat Messias. Quòd enim, cùm *paruulum* eum vocat de quantitate (vt ita dicam) situs, seu loci loquatur, nullus est, qui dubitet. Nam, & proprietas verborũ id postulat, & ex re ipsa constat Bethlehem paruum fuisse oppidum. Vnde & Ioan. 6. *castellum* appellatur. Quòd autem docere voluerit Propheta dignitate, & nobilitate fore magnum, constat ex sequentibus verbis, *Ex te mihi egredietur dominator in Israel:* imò ideò præmisit, & antè oculos posuit localem exiguitatem eius, vt amplitudo eius, & dignitas mirabilior videretur. Euangelista autem Matthæus, quia prior pars de loci quantitate nihil ad mysterium pertinebat, partem aliam de illius dignitate disertis verbis explicare studuit, dicens, *Nequaquam minima es in principibus Iuda*, & vt explicaret se loqui de loci dignitate, subdit *Ex te enim exiet dux*, addens particulam *enim*, quæ

etiam non est in Propheta. Nam causa, ob quam Bethlehem nō est minima dignitate, ea est, quia in illā natus est Christus. Quæ tamen ratio ad loci magnitudinem accommodari non potest: &, ita nulla est contradictio, quia Euangelista non tam exteriorem verborum sonum, quàm sensum respexit. Nec existimo necessarium, ut legantur in Propheta per interrogationē uerba illa, *Minimus es in millibus Iuda*, Tùm quia nec in Hebræo neque etiā in Græco codice est nota interrogationis, neque vllus Patrum illam adhibuit. Tùm etiā quia (si ita legatur) ex vi horum verborum, non habebitur ex hoc loco Bethlehem fuisse exiguum oppidum, quod sine dubio intendit affirmare Propheta.

Denique, quia hoc modo affirmatiuè legendo melius cōsistit sensus, tacitè enim indicata, seu sub intellecta latet ibi cōiunctio aduersatiua, ut sensus sit, *Tu Bethlehem paruulus quidē es, sed ex te egredietur dominator in Israel*, ac si diceret, sed virtute, & dignitate magnus existis. Vnde Greg Naz. orat. 19. funebri in Patrē suum. *Nulla (inquit) res prohibuit, quo minus Bethlehem simul, & parua ciuitas esset, & totius terra metropolis, utpote Christi parens, atque nutrix.*

B

Secūdo dicitur Christus natus in diuersorio, vt cōstat Luc. 2. Quid autem hoc diuersorium fuerit, & vbi fuerit situm, non satis constat. Et quidem Hieron. in epitaphio Paulæ, seu epistol. 27. significat fuisse domū aliquam intra Bethlehem sitam, ad quam aduenę tanquā ad hospitium commune diuertebant. Sic. n. de Paula scribit, *Bethlehem ingressa, & in specum saluatoris introiens, postquam vidit sacrum Virginis diuersoriū, & stabulū, in quo agnouit bos possessorem suum, & asinus presepe domini sui.* Fauere et videtur Cypr. serm. de natiuit. Christi, vbi de pastoribus loquens, inquit, *Veniunt in Bethlehem, quē prædixit Gabriel, inueniunt Emanuel, ciuitas parua, domus paupercula, suppellex exigua*, Beda li. de locis sāctis c. 8. dicit: *diuersoriū fuisse quasi naturale semiantrum in orientali angulo Bethlehē situm*: vbi significat fuisse intra muros Bethlehem.

C

Aliorum verò sententia est, diuersorium illud fuisse speluncam quandam in suburbijs Bethlehemiticis positam. Ita indicat Hier. epistol. 27. & 18. vbi locum illum appellat *speluncam saluatoris, & paruum terra foramen.* Origenes etiam l. cōtra Celsum satis post medium, & Euseb. lib. 7. de Demōst. cap. 2. demonstrat. 4. vbi dicit, nunc ostendi agrum, in quo Virgo enixa infantem deposuit, clarius Nicepl. lib. 1. hist. c. 13. affirmat locum illū fuisse speluncam extra oppidum positam. Et potest afferri probabilis coniectura. Quia cum eo tempore magna hominum multitudo in Bethlehem confluexet, vt describeretur iuxta Cesaris edictum, accidere facile potuit, vt Ioseph, & Beata Virgo intra Bethlehem locum hospitij non inuenirent, & ideò ad prædictam speluncam extra muros diuertere congerentur. Dicitur. o. fuisse locus ille quasi publicū, & commune receptaculum, ad quod pauperes peregrini, uel pastores confugere solebant. Ratio verò, ob quam Christus huiusmodi locū, in quo nasceretur, elegit: moralis quidem est, ut reprobaret gloriam mundi, & damnaret sæculi uanitatem, ut Bernard. inquit ser. 3. de natiu. Domini. Quæ ratio optima est, si locus ille, ut pauper, & abiectus cōsideretur, si autem spectemus illum ut hospitium quoddam, & Christum ueluti in uia nascentem, conueniens etiam fuit (ut loquit Petrus Chrysol. ser. 175.) *Ut uia nasceretur in via, vt omnis aditus excluderetur erroris, et uiator tandē cœlum peteret, qui terreni itineris incassum diu sudores pertulerat, & labores.* Vel certè (ut Greg. ait hom. 8. in Euan.) *Propterea nō in parentum domo sed in uia nascitur, ut ostenderet, quia per humanitatem suam, quam assumpserat quasi in alieno nascebatur.*

Diuersorium in quo nascitur Christus quale.

D

A

Addit verò Caiet. hic, literalem rationē huius mysterij fuisse, quia ad occultandā huius natiuitatis excellentiā, & matris Virginitatē, oportuit, vt remotis arbitrijs, procul; ab amicis, & cognatis, atq; adeò extra domicilio proprio, B. Virgo pareret. Eademq; ratione potuit esse cōueniens, vt in loco remoto, & extra vrbē posito, partus accideret, alioqui vel oporteret obstetricē vocari, & alia, quæ in partu necessaria esse solent, adhiberi, vel necessariū esset mysterium Virginei partus omnibus patere. Præsertim, quia oportebat pastorū, & Magorum adorationē absq; tumultu, & publica manifestatione, ac multorum admiratione fieri. Cū ergo diuina sapientia suauiter oīa disponat, locum ad hæc omnia accommodatū elegit: Et ideò, incredibile est, locū hunc extra vrbem positum fuisse. Neq; obstat, q̄ dicitur Christus in Bethlehem natus, quia alicuius oppidi, seu ciuitatis nomine etiam suburbia comprehenduntur.

Tertius locus huius natiuitatis dicitur fuisse. Presepe, de quo Hier. epist. 18. *Presepe, inquit, in quo infantulus vagijt silētio magis, quam infirmo sermone honorandum est.* Obseruandum verò est præsepe nō fuisse proprium locū natiuitatis Christi, id est, quē Christus exiens ex vtero matris primò attigit, seu occupauit, prius. n. B. Virgo, vt Euangelista dicit, *peperit filium suum*, & postea *reclinauit eum in præsepio.* Vndè non immerito scire aliquis cupiet, quis fuerit ille locus, quem nascēs Christus suo sacratissimo corpore primò tetigit. Videri. n. potest fuisse terra, seu pauimentū illius speluncę, quia ibi nulla fuit obstetrix, quę prolem reciperet. Quod si ita fortasse fuit, non exiguū in eo facto Christus præstitit humilitatis exēplum. Verisimilius autē est manus, & brachia beatæ Virginis fuisse primum locum, quem Christus extra uterū occupauit, ut Caiet. hic art. 6. docere uidetur. Et quia hoc poterat decenti modo fieri, ut ipsamet Virgo nascentem ex se infantem susciperet, uerisimile est angelorum ministerio fuisse susceptum, & manibus Virginis positum. Hoc enim totum Christi dignitatē decebat, & beatæ Virgini tale gaudium, & amoris significatio debebatur. Vndè eleganter Cypr. an. in serm. de natiuitate Christi, *Genitrix, inquit est, & obstetrix, & deuotam dilectæ sobolis exhibet clientelam, attrectat amplectitur, iungit oscula porrigit mammam, totum negotium plenum gaudij.*

In præsepi reclinatur Christus.

Christus ex utero matris, p dies angelorum manibus suscipitur.

Sed rogas, cur beata Virgo filium postea reclinauerit in præsepio. Respondeo, si literalem, & humanam rationem sequamur, id necessitate quadā factum esse, quia non semper poterat brachijs Virginis, aut Iosephi sustineri, neque ibi commodior inueniebatur locus: si autem contemplemur diuinam prouidentiam, cuius admirabili consilio omnia fiebant: tradunt Patres rationes uarias: tùm morales, tùm allegoricas, ut uidere licet in homilijs, & orationibus de natiuitate Christi. Illa hoc loco notanda videtur, quam Chrysost. homil. 1. in Lucam attigit dicēs: *Quare in presepio, vt compleretur vaticinium Isaia Propheta, cognouit bos possessorem suum, & asinus presepe domini sui, scriptum est in alto loco homines, & iumenta saluos facies domine si homo es, panem comede si animal es, ad præsepe accede.* Et eandem ferè rationem latius persequitur, aliàs simul insinuans, Gregor. Nyssen. orat. de sancta Christi natiuitate his verbis. *Porrò præsepe rationis, atque sermonis expertinū animal u domicilium est: in quo Verbū nascitur, vt bos cognosceret possessorem suum, & asinus præsepe domini sui, bos subditus legi asinus oneribus portandis destinatum, animal. quod peccato simulacrorū cultus oneratum, at que grauatum est. At brutis quidē conueniens cibus, & victus gramen ac, fænū est qui producit enim gramē, & fænū pecoribus, inquit propheta, rationale au*

Dubium. Respōsio.

tem animal pane nutritur. Quamobrem idcircò præsepio, quod est habitaculum brutorũ is, qui de Cęlo descendit panis vita proponitur, vt etiã bruta rationalia inuicē sumpto cibo, rationē adipiscantur. Medius igitur inter bouem, & asinum in præsepio vtriusq; dominus est, ut soluto interstitio sepis, ambos in sese creet in vnũ nouum hominē, & ab hoc graue legis iugum auferat, & illud simulachrorum cultus onere leuet. Ex quibus verbis intelligimus, Christũ ooo solum iacuisse in pręsepio, verum ét inter animalia bruta, bouem, scilicet, & asinũ, & tunc ad literã impletum esse, quod iuxta septuaginta interpraetes Abac.c.3. prædixit, *consideraui opera tua, & expaui, in medio duorum animalium cognosceris.* Quam lectiooē, & interpretationē videtur amplecti, Ecclesia in officio natiuitatis Domini dicens: *O magnum mysteriũ, & admirabile sacramentum, vt animalia viderent Dominum natũ iacentem in præsepio.* Et in officio de Circũcisione domini, inquit, *Domine audiui auditum tuum, & timui, cõsideraui opera tua, & expaui, in medio duorũ animalium iacebat in præsepio, & fulgebat in Cælo.* Atq; hæc fuit sentẽtia antiquorum Patrum, Greg. Nyss. nuper citati, Nazian. ora. io Christi natiuitatem, Cyril. Ierosl. catech. 12. Aug. orat. coot. Indæos, & paga. c. 13. Hiero. epist. 27. ad Eustochium, Paulini epist. 10. ad Seuerum.

Inter bouē, & asinũ nascitus Christus.

Vltimò circa pręsepis locum notandũ est Chrysost. citata homilia indicare fuisse lapideum, seu luteum, *ò si mihi liceret*, inquit, *videre illud præsepe, in quo dominus iacuit, nũc nos Christiani, quasi pro honore, tulimus luteũ, & posuimus argenteũ, sed mihi preciosius est, quod ablatum est.* Alij verò dicunt fuisse ligneum, & hæc videtur esse communior Ecclesiæ Romanæ traditio, in qua præsepe illud vsq; in hodiernum diem summa reuerentia seruatur in D. Mariæ templo, quod *Maioris* oomen obtinuit. Denique refert Hieron. epist. 48. in loco illius speluncæ insignem Ecclesiam extructam esse, & præsepe loco altaris collocatum. Eiusdem quoque Ecclesię memioit Beda libr. de locis sanctis cap. 8.

SECTIO IIII.

Quo tempore Christi natiuitas acciderit.

OMnia ferè, quæ de circunstantijs huios temporis inquiri possont, io soperioribus sont definita. Sopponeoda ergo suot hoc loco, quæ in 1. tomo disput. 6. sect. 1. de tempore, quo facta est incarnatio, scripsimus, vbi conclusimus factam fuisse ferè quater millesimo anno à creatione mũdi, anoo 2. Olympiadis. 194. Ita enim locus ille intelligẽdus est, quamois errore scriptoris factom sit, vt, cùm sermo esset de incarnatione, positus sit annus natiuitatis, quæ iuxta computatiooem Romanorum cootigit in anoo 41. imperij Ang. Huic autem fundamento addendum est, ab incaroatione vsque ad natiuitatem Christi nouem integros menses fuisse transactos. Refert enim Epiphanius hæres. 51. quosdam dixisse Christum septimo à sua cóceptione mense fuisse natum, alios verò fuisse gestatum in vtero nouem mensibus, & ferè decem, & septem diebus. Vtrumque verò est omoinò falsum, ut constat ex Ecclesiastica traditione, quam notauit August. lib. 4. de Trinit. cap. 5. & lib. 83. quæst. in 56. & Chrysost. hom. 1. in Lucam, & hoc idem iotelligit Sophronius in epist. syoodali, quæ refertur 6. Synodo act. 11. cùm inquit, *In vtero Virgineo deportatum, tempus expleuisse legitimi puerpery.* Damascenus verò lib. 4. c. 15. *Nouem*, ioquit, *menses expleuerat, ac decimum iam ingressus erat, cum in lucē prolatus est*, & Theorianus in legatione ad Armenos, dicit nouem mensibus, & quinque diebus Christum fuisse in vtero matris, sed nihil docet à superioribus Patribus diuersum. Nam Aug. etiam dicit nouem menses, & sex dies inter conceptionem, & natiuitatem intercessisse: loquitur autem de mensibus æqualibus, ex 30. diebus coostantibus, numerando autem menses inæquales, prout sunt in commuoi vsu hominum, solum nouem integri menses interfuerunt, qui omnes ducentos septuaginta sex dies complectuntur, vt etiam August. aoimaduertit, & facilè potest dignosci compotando dies, qui soot inter festa Aonunciationis, & Natiuitatis Christi, prout in Romana Ecclesia celebrantur. Ratio autem huius temporis non est alia (vt notarunt Sophroo. & Damascen.) nisi quia, hoc est legitimum tempus, & maximè connaturale ad perfectam hominis oatiuitatem, io ijs autem, quæ ad perfectionem naturæ pertineot, & indecentiam oon habent, voluit Christus naturali modo nasci. Tertiò, tandem supponendum est, ex dictis supra citato loco tomi 1. & ex hoc ipso disput. 9. Sect. 5. Christum conceptum esse. 25. die Martij, vt ex Athanasio, Chrysost. & Aug. Clemeote Alex. & Nicephoro ibi citatis, & ex Ecclesiastica traditione coostat.

Quo tempore Christi natiuitas euenerit.

Ex his igitur sequitur primò, Christi natiuitatem contigisse iuxtà Græcorum computatiooem anoo 3. Olympiadis 194. iuxtà modum autem cõputandi Romanorum anno 42. imperij Augusti, vt ex Eusebio, Epiphaoio, Clemente Alexand. & Beda citato loco ootauimus, & in eandem sententiam Tertoll. & Iren. interprætati sumus. Vna verò difficultas superest hoc loco explicanda: nam Lucas Euangelista refert Christum natum eo ferè tempore, quo facta est prima descriptio sub Quirino: Atteste Iosepho libr. 18. antiquit. cap. 13. illa census, seu descriptio sub Quirino incidit in annũ 57. post victoriam Actiacam, qui fuit quadragesimus oonus imperij Augusti, illud ab initio consulatus, seu triumpiratus oumeraodo. Respondetur, vel Iosephum oon loqui de censu, & descriptione, cuius Euaogelista Lucas meminit, vel certe io anoorum computationa lapsum esse. Priorem respoodendi modum amplexus est scholiastes Eusebij, Dadræus lib. 1. Histor. cap. 5. quanquã Eusebius ibi illo testimonio Iosephi in confirmationem historiæ euangelicę utatur, nulla huius discordiæ mentione facta. Itaque, ex ipsis verbis Lucæ constat non semel tantum, sed sæpius exactum fuisse hoc tributum soh Quirino, sic enim, inquit, *Hæc descriptio prima facta est sub præside Syriæ Cyrino.* Nam quod dicit *primam* noo simpliciter intelligit, sed sub illo præside, nam sub alijs prius sępe fuerat tributum Iudęis à Romanis impositum, & imperatum. Dicit ergo prædictus aotor, Iosephum non fuisse loquutum de primo censu cuius Lucas mentionem fecit: sed de secunda, vel tertia descriptione (illæ enim per lustra fiebaot) qoæ post Herodis mortem, & Archelao iam in exilium misso, facta est. Posteriorem verò respõdendi modum constaotissimè defendit uir eruditus Baronius io apparatu suorum annaliũ, quia re uera (si attentè legatur idem Iosephus in ultimis verbis li. 17. & c. 1. & 3. lib. 18.) apertè loqui videtur de primo censu soh hoc præside exacto: latissimè ergo probat hic autor lapsum fuisse Iosephum, referentem hanc descriptiooem ad tempora Archelai, post defunctum Herodem: quem sæpius io eadem historia lapsum esse demõstrat, ne præsens error incredibilis uideatur. Indicat etiam causam erroris, nimirum, quòd in rebus ad Herodianum regnũ pertinentibus, nouẽ annos prætermiserit. Ac deniq; ostendit, pręter diuinam autoritatẽ, licèt humana coniuctura agendũ esset, maiorem fidem Lucæ adhibendam esse, q̃ Iosepho: tùm q; fuerit illis temporibus vicinior: tum ét q; res Christianorum, & me-

Dubium.

Respõsio.

Descriptio sub Cyrino Præside quo anno facta.

& melius nouerit, & sincerius vbique tractet, ac referat: tum denique, quia haec historia Lucae à nullo Ethnicorum, & antiquorum hostium fidei in hac parte reprehensa est. Quin potius Iulianus apostata apud Cyrillum lib. 6. contra illum, hoc Lucae testimonio comprobat Christum cum patre, & matre fuisse descriptum sub Cyrino. Igitur quidquid sit de Iosephi testimonio, certum est hanc descriptionem factam fuisse eodem anno, quo natus est Christus. Id enim diserte affirmat Euangelista. Quod autem Euseb. in Chronico descriptionem hanc videtur ponere in secundo anno Olympiadis 194. natiuitatem autem Christi, in 3. intelligendum est: Quirinum superiori anno fuisse Roma missum, vt censum faceret, descriptionem autem factam esse sequenti anno, quo natus est Christus: Vnde etiam certum est illam descriptionem factam esse B regnante Herode, antè Archelaum, atque adeò 29. vel ad summum 30. anno ab Actiaca victoria, qui fuit 42. imperij Augusti. Sub quibus autem consulibus Romanis, & quo anno Herodiani regni natiuitas Christi contigerit, praetermitto dicere, tum, quòd neque ad scolasticum institutum, neque ad fidei confirmationem, vel defensionem pertinere censeo. Tum etiam, quia res mihi est incerta, de qua nihil affirmare, sed aliorum tantum sententias possem referre. Quod satis diligenter praestitit Caesar Baronius supra, & Benedictus Pererius lib. 11. in Daniel, quaest. 5.

Secundo ex dictis principijs colligitur, quo mense, & die natus est Christus. Clemens enim Alex. lib. 1. Stroma. versus finem, refert quosdam haereticos asseruisse Christum dominum natum esse vigesimo, vel vigesimo primo die Aprilis: alios verò vigesima quinta die Maij, Epiphanius autem haeres. 51. dicit natum fuisse sexto die Ianuarij, C quam sententiam tacito autoris nomine refert, ac reijcit Hieron. Ezech. 1. in principio, dicens eo die manifestatum fuisse Christum, non natum, quamquam ipse non de sexto, sed de quinto die Ianuarij loquatur. De quo infra dicemus agentes de baptismo Christi. Et Aegyptios eo die solitos fuisse celebrare natalem domini diē refert Cassianus coll. 10. cap. 1. & habetur etiam in praefatione, ad epist. Theophyl. Alexand. tom. 1. Bibli. & apud Isidorū lib. 1. Eccles. off. & insinuat Origenes homil. 8. in diuersos.

Vera ergo sententia est Christum natum esse 25. die mensis Decembris, quae satis probatur ex Ecclesiastica traditione, & festi celebritate, quàm à temporibus Apostolorum eo die obseruatam esse constat ex Clemente lib. 5. const. Apostol. c. 12. alias 13. & ex Orosio lib. 7. ca. 2. Eadem est sententia antiquorum Patrum Euod. apud Nicephor. lib. 2. Hist. c. 3. Chrysost. hom. 1. in Lucam. Aug. 4. de Trinitat. c. 5. & in enarratione Psalm. 132. paulò ante finem. Anastasij Episcopi Niceni lib. q. in Scripturā q. 92. Ratio autem, ob quam Christus elegit eo mensis tempore nasci, moralis quidem, ac mystica multiplex assignatur à Patribus, qui notant natum esse asperiori tempore hyemis, id statim amplectens, quod carni laboriosius erat, & molestius Bernard. hom. 3. de Natiuit. Domini, natum etiam esse ait quando dies crescere incipiunt, quia Dei dispensatio in ipso credebat, & Augustinus in dicto Psalm. 132. & serm. 18. de natiuit. Domini. Propria vero ratio est. Quia facta cōceptione vigesimo quinto die Martij, naturalis ordo postulabat, vt natiuitas in praedictum diem incideret.

Natiuitatis Christi quando dies crescere incipiunt, quia Dei dispensatio in ipso credebat. (margin: Natiuitas Christi mensis & dies.)

Dubium. Sed quaeres fortasse, quaenam dies hebdomadae illa fuerit. Respondetur rem esse incertam, quidam Respōsio. enim (vt Baronius supra refert) dixerunt natum fuisse feria sexta. Caeterum probabilius est natum fuisse die dominica. Id enim affirmat sexta Synodus A cap. 8. Idem tradit Niceph. 1. lib. Histor. cap. 12. vbi de die circuncisionis loquitur, sed in idem incidit. In eadem sententia est Sophronius orat. de natali Christi, & Antonin. 1. par. Histor. titul. 5. cap. 1. §. 2. sequitur Guglielmus Durand. lib. 6. rationalis c. 13. & Dadraeus in libro de emendatione temporum, & in scholio super Euseb. lib. 1. histor. cap. 5. Et quidem, si Christus conceptus est, feria sexta hebdomadae, necessario consequitur, ut die dominica fuerit natus. Cuiuis enim rectè computanti, facilè patebit, si vigesima quinta dies Martij incidit in feriam sextam, necesse esse, vt dies vigesima quinta sequentis mensis Decembris sit dies Dominica. Quòd autem Christus incarnatus fuerit feria sexta hebdomadae, verisimile fit sententijs Patrum dicentium eodem die fuisse incarnatum, & mortuum, vt videre licet in Augustino, & alijs supra citatis, & in Athanasio. quaest. 17. ad Antiochum, vbi dicit Christum eodem die fuisse cōnceptum, quo Adam fuit creatus. Constat autem illum fuisse creatum feria sexta (vt notat Gaudentius tractat. 1. in Exodum) quia creatus est sexta die, pridie ante Sabbathum.

Obiectio. Dices, Sancti patres numerantes res admirandas, quae die dominica acciderunt, ponunt in illa resurrectionem Domini, non tamen Natiuitatem, vt videre licet in Leone epist. 81. ad Dioscorum, & Respōsio. August. serm. 154. de temp. Respondeo ex autoritate negatiua non sumi efficax argumentum, potuerunt igitur sancti hoc omittere, vel quia erat incertum, vel quia illis in mentem non venit.

Vltimò, tandem inquiri potest de hora huius natiuitatis. Anastasius enim Nicenus loco citato dixit natum esse hora septima diei. Anastasius vero Synaita lib. 7. Examer. dicit natum fuisse ad vesperā. Isichius autem (vt refert Baronius) scripsit natum fuisse hora tertia diei. Non citat autem locum, neq; explicat, de qua hora tertia intelligat: quia si loquatur de hora tertia vespertina, ferè coincidit cūm praecedenti, & est improbabilis sententia: si autem de matutina (licèt incerta sit) tamen propinquior est veritati. Dicendum est ergo, Christum natum esse post duodecimam horam noctis illius, quę fuit naturalis diei initium, antequam artificialis dies inchoaretur. Hoc colligitur ex Euangelio adiuncta Ecclesiae traditione: ex Lucae enim 2. cap. non obscurè colligitur Christum noctu natum esse in illis verbis. *Peperit filium suum primogenitum*, si adiunguntur alia. *Et pastores erant in regione eadem vigilantes, & custodientes vigilias noctis super gregem suum.* Et hinc orta est Ecclesiastica traditio celebrādi sacram noctem illam, & sacrificium in ea offerendi ex decreto Telesphori Papae in sua epistol. decretali cap. 2. quod notauit etiam Damasus Papa D in pontificali, in vita Telesphori. Quòd verò post mediam noctem Christus natus sit, necessario dicendum est (vt rectè Caiet. Lucae 2. notauit) vt Christi natiuitas ad diem sequentem pertineat. Nam si natus esset ante mediam noctem potius dicendus esset natus vigesima quarta, quàm vigesima quinta Decembris die. Neque enim dici potest, quòd fuerit natus nocte sequenti, in qua vigesimus quintus dies terminatur, nam Ecclesiastica traditio docet contrarium: illa enim nox, in qua dies vigesimus quintus inchoatur, sacra, & solennis in vniuersa Ecclesia habetur. Et confirmari hoc potest à contrario: nam quamuis Christus dominus Eucharistiae sacramentum instituerit in ea parte noctis feriae quintae, quae ad exitum, & finem illius diei tendebat: tamen, quia ante mediam noctem illud mysterium perfecit, eius celebritas in feriam quintam, non verò in sextam refertur. At festum resurrectionis diei dominicae tribuitur, quia licèt resurrectio fortassè quo

ctu facta ſit; tamen poſt mediam noctem, inchoante iam naturali die dominica perfecta eſt. Idem ergo iudicium eſt de die, & hora Natiuitatis. De illis autem horis, quę ſunt à media nocte vſque ad initium lucis, nihil certi affirmari poteſt; quòd autem aliquis crediderit natiuitatem hanc paulò poſt mediam noctem fuiſſe, eò (vt exiſtimo) minus à vero aberrabit. Ita enim ſentire videtur Eccleſia, quæ ad hanc natiuitatem accommodat verba illa Sap. 18 *Cùm quietũ ſilentium contineret omnia, & nox in ſuo curſu medium iter haberet, omnipotēs ſermo tuus exiliens è Cælo à regalibus ſedibus venit.* Et Platina in vita Teleſphori, refert ex inſtitutione ipſius primam miſſam natalis domini circa mediã noctem celebrandam eſſe; quod etiam nunc ſeruat conſuetudo.

QVÆSTIO XXXVI.

De manifeſtatione Chriſti nati, in octo articulos diuiſa.

De qua re Doctores tractant. Matt. 2. & Luc. 2.

Deindè, conſiderandum eſt de manifeſtatione Chriſti nati.

Et circa hoc quæruntur octo.

Primò, vtrum natiuitas Chriſti debuerit eſſe omnibus manifeſta.

Secundò, vtrùm debuerit aliquibus manifeſtari.

Tertiò, quibus manifeſtari debuerit.

Quartò, vtrùm debuerit ipſe ſe manifeſtare, vel potius manifeſtari per alios.

Quintò, per quæ alia manifeſtari debuerit.

Sextò, de ordine manifeſtationum.

Septimò de ſtella per quam manifeſtata fuit eius natiuitas.

Octauò, de veneratione Magorum, qui per ſtellam, Chriſti natiuitatem cognouerunt.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrùm natiuitas Chriſti debuerit eſſe omnibus manifeſta.

298 Inf q. 39. artic. 8. 3.

D primum ſic proceditur: Videtur, quòd Chriſti natiuitas debuerit eſſe omnibus manifeſta. Impletio enim promiſſioni debet reſpondere. Sed de promiſſione aduentus Chriſti dicitur in Pſalm. 49. Deus manifeſtè veniet. Venit autem per carnis natiuitatem: ergo videtur, quod eius natiuitas debuerit eſſe toti mundo manifeſta.

2. Præterea, Primæ ad Timoth. 1. dicitur, Chriſtus in hunc mundum venit peccatores ſaluos facere. Sed hoc non fit, niſi inquantum eis gratia Chriſti manifeſtatur, ſecundum illud Tit. 2. Apparuit gratia Dei, & Saluatoris noſtri omnibus hominibus eruidens nos, vt abnegantes impietatem, & ſecularia deſideria, ſobriè, & piè, & iuſtè viuamus in hoc ſeculo. Ergo videtur, quod Chriſti natiuitas debuerit eſſe omnibus manifeſta.

3. Præterea, Deus ſuper omnia pronior eſt ad miſerendum, ſecundum illud Pſalm. 44. Miſerationes eius ſuper omnia opera eius. Sed in ſecundo aduentu, quo iniuſtitias iudicabit, veniet omnibus manifeſtus: ſecundum illud Matth. 24. Sicut fulgur exit ab Oriente, & patet vſque in Occidentem, ita erit aduentus filij hominis. Ergo, multo magis primus aduentus, quo natus eſt in mundo, ſecundum carnem, debuit eſſe omnibus manifeſtus.

Sed contra eſt, quod dicitur Iſaiæ 45. Verè tu es Deus abſconditus, ſanctus Iſrael Saluator. Et Iſaię 53. quaſi abſconditus eſt vultus eius, & deſpectus.

Reſpondeo dicendum, quòd natiuitas Chriſti non debuit eſſe communiter omnibus manifeſta. Primò quidem: quia per hoc impedita fuiſſet humana redemptio, quæ per crucem eius peracta eſt. Quia, vt dicitur primæ ad Corinthios. 2. Si cognouiſſent, nunquam Dominum glorię crucifixiſſent.

Secundò, quia hoc diminuiſſet meritum fidei, per quam venerat homines iuſtificare: ſecundum illud Romanor. 3. Iuſtitia Dei, per fidem Ieſu Chriſti. Si enim manifeſtis indicijs Chriſto naſcente, eius natiuitas omnibus appareret, iam tolleretur ratio fidei: quæ eſt argumentum non apparentium, vt dicitur Hebreor. 11. Tertiò, quia per hoc veniſſet in dubium veritas humanitatis ipſius. Vndè Auguſti. dicit in Epiſtola ad Voluſianum. Si nullas ex paruulo in iuuentutem mutaret ętates, nullos cibos, nullos caperet ſomnos: nonne opinionem confirmaret erroris, nec hominem verum vllo modo ſuſcepiſſe crederetur? & dùm omnia mirabiliter facit, auferret quod miſericorditer fecit. Eſt epiſt. 3. nō multū remote ante mediū to. 1.

Ad primum ergo dicendum, quòd autoritas illa intelligitur de aduentu Chriſti ad iudicium, ſecundũ quod gloſſa ibidem exponit.

Ad ſecundum dicendum, quòd de gratia Dei Saluatoris erudiendi erant omnes homines ad ſalutem, non in principio natiuitatis eius: ſed poſtea tempore procedente, poſtquàm operatus eſt ſalutem in medio terræ. Vndè poſt paſſionem, & reſurrectionem ſuam dicit diſcipulis ſuis, Matthæi vlt. Euntes docete omnes Gentes.

Ad tertium dicendum, quòd ad iudicium requiritur, quòd autoritas iudicis cognoſcatur; & propter hoc oportet, quòd aduentus Chriſti ad iudicium ſit manifeſtus. Sed primus aduentus fuit ad omnium ſalutem, quæ eſt per fidem, quæ quidem eſt de non apparentibus, & ideò primus Chriſti aduentus debuit eſſe occultus.

COMMENTARIVS.

NOn eſt facilè explicare, quo ſenſu, de manifeſtatione Chriſti D. Thomas interroget, varijs enim modis potuit Chriſti natiuitas manifeſtari, tùm in modo, tùm etiam in obiecto. In modo quidem, quia potuit manifeſtari, uel clarè, & ſecundum ſe, aut per intellectualem viſionem, aut etiam per corporalem, vel ſolùm per prædicationem, & teſtimonium, & ſigna externa, aut euidentia, quæ intellectum conuincerent, vel ſolùm ſufficientia ad certam rei fidem faciendam. In obiecto autem, quia poterat prædicari vel ſola natiuitas illius hominis, vel ſalus etiam futura per ipſum, aut etiam eius diuinitas. Quod ergo ad obiectum attinet, ſeu ad rem manifeſtatam, ſine dubio ſermo eſt de Chriſto Deo, & homine, hominumque redemptore, prout eius cognitio ad ſalutem neceſſaria eſt. Manifeſtare enim illum tantum, vt

hominem

hominem recens natum, paruum, & ad eius honorem, & ad nostram salutem referebar. Quod verò pertinet ad modum manifestationis, Caietanus D. Thom. intelligit de vltimo modo, qui est per signa, quæ euidenter facerent rem fide dignam, & omnes homines ad illam credendam inducerent, & efficaciter attraherent. Quæ expositio videtur sanè consentanea rationi; quia huiusmodi manifestatio est accommodata viatoribus, & ad eorum salutem, & ad Christi honorem pertinere maximè videri poterat: & ideò de illa videtur mouisse quæstionem D. Thom. vt ex secunda ratione huius artic. & ex artic. sequenti ad 1. non obscurè colligitur. Vult tamen D. Thom. his locis, vt indicia talia sint, quæ omninò rem manifestent, non quòd oporteat, vt rè clarè, & prout in se est, ostendant: sed solùm, vt sint tàm efficacia, vt ad subijciendum, & conuincendum intellectum benè dispositum sufficiant, qualia fuerunt ostensa pastoribus, aut Magis, quamuis necesse non sit, semper esse externa, poterat enim etiam interius similis manifestatio fieri. Itaque de eodem genere manifestationis videtur D. Thom. in hoc artic. loqui, & in sequenti, vbi concludit debuisse natiuitatem Christi aliquibus manifestari, certum est autem solùm prædicto modo fuisse manifestatam.

Obiectio. Supposita verò hac tituli expositione, difficiles sunt rationes, quibus D. Thom. respõsionem suam confirmat. Negat enim debuisse Christi natiuitatem omnibus statim manifestari triplici ratione. Primò, quia impedita fuisset humana redemptio, quæ per crucem perficienda erat. Secundò, quia impediretur meritum fidei. Tertiò, quia posset de veritate humanitatis Christi dubitari: hæc autem incommoda, & præsertim secundum, & tertium, minimè sequuntur ex sola manifestatione prædicta. Nàm in primis quamuis omnibus statim prędicata esset natiuitas, & sufficientibus signis demonstrata: non tamen omnes necessario crederet, posset ergo nihilominus non impediri mors Christi. Et confirmatur, nam Herodi fuit quoddam modo manifestata natiuitas, qui nihilominus non credidit, sed Christi mortem mediatus est. Responderi verò potest, supposito modo redemptionis nostræ à Deo prædefinito, non fuisse conueniens natiuitatem Christi manifestari statim omnibus. v. g. Iudæis, eo modo, quo fuit manifestata pastoribus, vel alio simili, quia licèt non omninò necessario sequatur, valdè tamen verisimile

Respõsio. est, potuisse inde sequi, vt omninò, vel magna ex parte impediretur modus redemptionis nostræ à Deo præordinatus. Et credibile est Deum in æterno suo consilio præuidisse hoc fore, si illud fieret.

Obiectio. Secunda vero ratio D. Thom. videtur difficilior. Cur enim si natiuitas Christi omnibus prædicaretur, meritum fidei tolleretur, & non potius fundaretur? Respondet Caietan. non omninò auferendum, sed minuendum saltem fuisse meritum fidei. Sed in primis D. Thom. non minuendum, sed tollendum fuisse concludit, sic enim loquitur, *Iam tolleretur ratio fidei*. Et idem repetit, artic. sequenti ad 1. Deindè, cur etiam minueretur: certè in pastoribus, & Magis non fuit diminutum, nam potius eorum fides laudatur, & exageratur à Patrib.

Respõsio. Responderi potest, licet D. Tho. loquatur de manifestatione, quæ per prædicationem, seu signa interna vel externa incipiat tamen, simul includere terminum illius manifestationis, quæ tendat vsque ad claram, & corpoream visionem Christi nati, talis enim fuit manifestatio facta pastoribus, Simeoni, & Annæ, vt magis ex articulo 6. constabit: hæc autem manifestatio partim minueret, partim tolleret meritum fidei. Nam circa ea, quæ clarè viderentur, tolleret fidem, & ita minueret meritum eius. Nec refert nunc metaphysicè disputare, an circa mysteria sic visa, posset fides exerceri, præsenti enim instituto, & rationi satis est, quòd moraliter, & vt in plurimùm, nullus ferè fide crederet, quæ clarè esset intuitus. Vndè, secundò dici potest, si Christi natiuitas tàm euidétibus signis omnibus esset manifestata, quàmuis non sequatur in omnibus, & singulis hominibus tollendam esse rationem fidei, valdè tamen probabiliter sequi, quam plures esse credituros magis, propter indicia, & signa, quæ exterius apparebant, quàm propter diuinum testimonium, & ita potuisset vera ratio fidei, & meritum eius impediri.

Tertia denique ratio subobscura est. Cur. n. si vera Christi natiuitas omnibus manifestaretur, reuocanda esset in dubium ueritas humanitatis eius? Nam potius facilius ab omnibus crederetur, sicut Obiectio. a Magis, & pastoribus est credita, præsertim, quia ea manifestatio ex uirtute diuinitatis crederetur profecta. Responderur, non oportere, vt singulæ rationes omnia probent: sed satis esse, vnaquæque Respõsio. aliquid concludat. Hæc ergo ratio potissimum probare uidetur, non decuisse Christum nasci in ea ætate, in qua posset per se ipsum omnibus manifestari, & ita uidetur illam exponere D. Thom. artic. 4. & testimonium Augustini, quo hic utitur, hoc maximè indicat. Deindè addi potest, licèt non omnes homines: plures tamen potuisse inde sumere occasionem, negandi ueram Christi humanitatem, & præsertim homines posterioribus temporibus futuri, quibus illa manifestatio tàm clara facta non fuerat. Diuina ergo sapientia, quæ suauiter omnia disponit, & omnibus hominibus, ac temporibus prouidet, non in principio natiuitatis Christi: sed postea conuenienti tempore saluatoris aduentum, omnibus manifestare disposuit, ut rectè hic D. Thom. ad 2. concludit, & artic. sequenti magis explicat.

In solutione ad primum, explicat D. Thom. verba illa Psalm. 49. Deus manifestè ueniet, intelligenda esse de posteri Christi aduentu, qui erit ad iudicandum, & indicat generalem regulam interpretandi eodem modo omnia similia sacræ scripturæ loca in quibus publicus, ac manifestus Christi aduentus prędicatur. Et in solut. ad 3. optimum rationem reddit, ob quam Christus in priori aduentu occultè uenit, in posteriori uerò publicè uenturus est. Quæ sunt notanda pro his, quæ in ultima parte huius operis diceńda sunt, ubi de secundo aduentu, & iudicio latius disseremus.

ARTICVLVS II.

Vtrùm natiuitas Christi debuerit aliquibus manifestari.

D secundum sic proceditur. Videtur, quod natiuitas Christi nulli debuerit manifestari. Quia vt dictum est, hoc erat congruum humanę saluti, vt primus Christi aduentus esset occultus. Sed Christus venerat, vt omnes saluaret, secundum illud primę ad Timothęum 4. Qui est Saluator omnium hominum, maximè fideliū. Ergo natiuitas Christi nulli debuit manifestari.

2. Pręterea, Antè natiuitatem Christi, manifestata erat beatę Virgini, & Ioseph futura Christi natiuitas. Non ergo erat necessarium Christo nato, eandem alijs manifestari.

3. Præterea, Nullus sapiens manifestat id, ex quo turbatio nascitur, & detrimentum aliorum. Sed manifestata Christi natiuitate, subsecuta est turbatio: dicitur enim Matthæi secundo, quòd audiens Herodes Christi natiuitatem, turbatus est, & omnis Hierosolyma cum illo. Cessit etiam hoc in detrimentum aliorum: quia ex hac occasione, Herodes occidit pueros in Bethlehem, & in omnibus finibus eius, à bimatu, & infrà, Ergo videtur, quod non fuerit conueniens Christi natiuitatem aliquibus manifestari.

Sed contra est, quòd Christi natiuitas nulli fuisset proficua, si omnibus esset occulta. Sed oportebat Christi natiuitatem esse proficuam: alioquin frustrà natus fuisset. Ergo uidetur, quòd aliquibus manifestari debuerit Christi natiuitas.

Respondeo dicendum, quòd sicut Apostolus dicit Romanorum decimo tertio. Quæ à Deo sunt, ordinata sunt. Pertinet autem ad diuinæ sapientiæ ordinem, vt Dei dona, & secreta sapientiæ eius non æqualiter ad omnes, sed immediatè ad quosdam perueniant, & per eos ad alios deriuentur. Vndè, & quantum ad resurrectionis mysterium dicitur Actorum decimo, quòd Deus dedit Christum resurgentem manifestatum fieri non omni populo, sed testibus præordinatis à Deo. Vnde, & hoc etiam debuit circa ipsius natiuitatem obseruari, vt non omnibus Christus manifestaretur, sed quibusdam, per quos posset ad alios deuenire.

Ad primum, ergo dicendum, quod sicut fuisset in præiudicium salutis humanæ, si omnibus hominibus Dei natiuitas innotuisset, ita etiam, & si nulli nota fuisset. Vtroque enim modo tollitur fides: tàm scilicet per hoc, quòd aliquid est totaliter manifestum, quàm etiam per hoc, quòd à nullo cognoscitur, à quo possit testimonium audiri. Fides enim est ex auditu, vt dicitur Roman. 10. C

Ad secundum dicendum, quod Maria: & Ioseph instruendi erant de Christi natiuitate antequàm nasceretur: quia ad eos pertinebat reuerentiam exhibere proli conceptæ in vtero, & etiam obsequi nasciturę. Eorum autem testimonium propter hoc, quòd erat domesticum, fuisset habitum suspectum circa magnificentiam Christi, & ideò oportuit, vt alus manifestaretur extraneis, quorum testimonium suspectum esse non posset.

Ad tertium dicendum, quod ipsa turbatio subsequuta ex natiuitate Christi manifestata, congruebat Christi natiuitati. Primò quidem, quia per hoc manifestatur cœlestis Christi dignitas. Vndè Gregorius dicit in Homilia. Cœli Rege nato, Rex terræ turbatus est: quia nimirum terrena altitudo confunditur, cùm celsitudo cœlestis aperitur. Secundò, quia per hoc figurabatur iudiciaria Christi potestas. Vndè August. dicit in quodam sermone Epiphaniæ. Quid erat tribunal iudicantis, quando superbos Reges cunabula terrebant infantis. Tertiò, quia per hoc figurabatur deiectio regni diaboli: quia vt Leo Papa dicit in sermone Epiphaniæ. Non tantum Herodes in semetipso turbabatur, quantum diabolus in Herode: Herodes enim terrenum hominem æstimabat, sed diabolus Deum cognoscebat, & vterque regni sui successorem timebat, diabolus cœlestem, sed Herodes terrenum. Superfluè tamen, quia Christus non venerat regnum in terra habere. Vnde D

Hom 10. in Euāg. in princ.

Id forma liter habet Chrys. ho milia 2 in Matt. ante medium, in opere imperfecto, 10.2.

A *Leo Papa dicit Herodi loquens. Non capit Christum regia tua: nec mundi dominus, potestatis tuæ sceptri est contentus angustys.*

Quod autem Iudæi: turbabantur, qui tamen magis gaudere debuerant, aut hoc est, quia, vt Chrysostomus dicit, de aduentu iusti non poterant gaudere iniqui, aut volentes fauere Herodi, quem timebant; populus enim plus iusto fauet eis, quos crudeles sustinet. Quòd autem pueri ad Herode sunt interfecti, non cessit in eorum detrimentum, sed in eorum profectum. Dicit enim Augustinus in sermone quodam de Epiphania. Absit, vt ad liberandos homines Christus veniens, de illorum præmio, qui pro eo interficerentur, nihil egerit, qui pendens in ligno, pro eis à quibus interficiebatur orauit.

In ser 4. Epiph. inter prin. & medium.

Hom. 2. in Mat. in opere imperfecto, super illud, audiēs Herodes turbatus est, to. 2. Serm. 13. de Epiphania. Ex meleloq. titu. Magus.

B

Hic artic. ex dictis in præcedenti expositus relinquitur. Quod verò in solut. ad tertium de cæde innocentium attingitur, dicetur commodius infrà disput. 17.

ARTICVLVS III.

Vtrùm sint conuenienter electi illi, quibus est Christi natiuitas manifestata.

AD tertium sic proceditur. *Videtur quòd non sint conuenienter electi illi, quibus est Christi natiuitas manifestata: Dominus enim Matthæi decimo mandauit discipulis. In uiam Gentium ne abieritis, vt scilicet, prius manifestaretur Iudæis, quàm Gentibus. Ergo videtur, quòd multo minus à principio fuerit reuelanda Christi natiuitas Gentilibus, qui ab Oriente venerunt, vt habetur Matthæi 2.*

2 Præterea, Manifestatio diuinæ veritatis præcipuè debet fieri ad Dei amicos: secundum illud Iob 36. Annuntiat de ea amico suo. Sed Magi videntur esse Dei inimici: dicitur enim Leuitici decimonono. Non declinetis ad Magos, nec ab Ariolis aliquid sciscitemini. Non ergo debuit Christi natiuitas Magis manifestari.

3. Præterea, Christus venerat totum mundum à potestate diaboli liberare: vnde dicitur Malachiæ. 1. Ab ortu solis, vsque ad Occasum, magnum est nomen meum in gentibus. Non ergo solùm in Oriente positis debuit manifestari, sed etiam vbiquè terrarum debuit aliquibus manifestari.

4. Præterea, Omnia sacramēta veteris legis erant Christi figura. Sed sacramenta veteris legis dispensabantur per ministerium sacerdotum legalium. Ergo videtur, quod magis debuerit Christi natiuitas manifestari sacerdotibus in templo, quàm pastoribus in agro.

5. Præterea, Christus ex Virgine matre natus est, & ętate paruulus erat. Conuenientius igitur videtur fuisse, quod Christus manifestaretur iuuenibus, & virginibus, quàm senibus, & coniugatis, vel viduis, sicut Simeoni, & Annę.

Sed

Sed contra eſt, quod dicitur Ioan. decimotertio. Ego ſcio quos elegerim. Quæ autem fiunt ſecundũ Dei ſapientiam, conuenienter fiunt: Ergo conuenienter ſunt electi illi, quibus eſt manifeſtata Chriſti natiuitas.

Reſpondeo dicendum quòd ſalus, quæ erat futura per Chriſtum, ad omnem diuerſitatem hominum pertinebat, quia ſicut dicitur Coloſſen. 3. in Chriſto Ieſu non eſt maſculus, & fœmina, Gentilis, & Iudæus, ſeruus, & liber, & ſic de alijs huiuſmodi. Et vt hoc in ipſa Chriſti natiuitate præfiguraretur, omnibus conditionibus hominum eſt manifeſtatus, quia vt Auguſtinus dicit in ſermone de Epiphania. Paſtores fuerunt Iſraelitæ, Magi Gentiles, illi propè, iſti longè: vtrique tamen ad angularem lapidem concurrerunt. Fuit etiam inter eos alia diuerſitas: nam Magi fuerunt ſapientes, & potentes, Paſtores autem ſimplices, & viles. B *Manifeſtatus etiam eſt iuſtis, Simeoni, & Annę, & peccatoribus, ſcilicet, Magis: Manifeſtatus eſt etiam, & viris, & mulieribus, ſcilicet, Simeoni, & Annę, vt per hoc oſtenderetur, nullam cõditionem hominum excludi à Chriſti ſalute.*

In ſer. 4. qui eſt. 32 ſer. nõ procul. a pri. to. 10.

Ad primum ergo dicendum, quòd illa manifeſtatio natiuitatis Chriſti fuit quædam prælibatio plenæ manifeſtationis quæ erat futura. Et ſicut in ſecunda manifeſtatione primo annuntiata eſt gratia Chriſti per Chriſtum, & eius Apoſtolos, Iudæis, & poſtea Gentilibus: ita ad Chriſtum primò peruenerunt Paſtores, qui erant primitiæ Iudæorum, tanquam propè exiſtentes: & poſtea venerunt Magi à remotis, qui fuerunt primitiæ Gentium: vt Auguſtinus dicit.

ſer. 2. de Epipha. q. eſt 30. in ordine, circa pri. to. 10.

Ad ſecundum dicendum, quod (ſicut Auguſtinus dicit in ſermone de Epiphan.) Sicut præualet imperitia in ruſticitate Paſtorum, ita præualet impietas in ſacrilegijs Magorum: vtroſque tamen ſibi lapis ille angularis applicuit, quippè, qui venit ſtulta eligere, vt confunderet ſapientes: & non vocare iuſtos: ſed peccatores, vt nullus magnus ſuperbiret, nullus infirmus deſperaret. Quidam tamen dicunt, quod iſti Magi non fuerunt malefici, ſed ſapientes Aſtrologi; qui apud Perſas, vel Caldæos Magi vocantur.

In ſer. 2. Epip. a med. to. 10

Ad tertium dicendum, quòd ſicut Chryſoſtom. dicit, Ab Oriente venerunt Magi, quia vndè dies naſcitur, inde initium fidei proceſſit, quia fides lumen eſt animarum. Vel quia omnes, qui ad Chriſtum veniunt, ab ipſo, & per ipſum veniunt. Vndè dicitur Zachar. 6. Ecce vir Oriens nomen eius. Dicuntur autem ab Oriente, ad literam veniſſe, vel quia de vltimis Orientis partibus venerunt, ſecundum quoſ- D *dam, vel quia de aliquibus vicinis partibus Iudææ venerunt, quę tamen ſunt regioni Iudęorum ad Orientem. Credibile tamen eſt, etiam in alijs partibus mundi aliqua indicia natiuitatis Chriſti apparuiſſe, ſicut Romę fluxit oleum, & in Hiſpania apparuerunt tres Soles, paulatim in vnum coeuntes.*

Homil. 2. Matt. in oper. ſup. ill. ud, Ecce Magi ab Oriente, to. 2.

Ad quartum dicendum, quòd ſicut Chryſoſtom. dicit, Angelus manifeſtans Chriſti natiuitatem, non iuit Hieroſolymam, non requiſiuit Scribas, & Phariſeos, erant enim corrupti, & præ inuidia cruciabantur. Sed paſtores erant ſynceri antiquam conuerſationem Patriarcharum, & Moyſi colentes. Per hos etiam paſtores ſignificabantur doctores Eccleſiæ, qui A *bus Chriſti myſteria reuelantur, quę latebant Iudęos.*

Ad quintum dicendum, quòd ſicut Ambroſius dicit, generatio domini, non ſolùm a iuuenibus, ſed etiam à ſenioribus, & iuſtis accipere teſtimonium debuit, quorum etiam teſtimonio propter iuſtitiam magis credebatur.

li. 2. in Lucã ca. cuius initiũ eſt de Simeone, & Anna to. 5.

ARTICVLVS IIII.

Vtrùm Chriſtus per ſeipſum natiuitatem ſuam manifeſtare debuerit.

AD quartum ſic proceditur. Videtur, quòd Chriſtus per ſeipſum, natiuitatem ſuam manifeſtare debuerit. Cauſa enim, quę eſt per ſe, ſemper eſt potior ea, quę eſt per aliud: vt dicitur in octauo Phyſicorum. Sed Chriſtus ſuam natiuitatem manifeſtauit per alios, puta, paſtoribus per Angelos, & Magis per ſtellam. Ergo multò magis per ſeipſum debuit ſuam natiuitatem manifeſtare.

lib. 8. Phy. tex. 39. to. 2.

2. Pręterea, Eccleſiaſtici 20. dicitur, Sapientia abſcondita, & theſaurus inuiſus, quæ vtilitas in vtriſque? Sed Chriſtus à principio ſuę conceptionis plenè habuit ſapientię, & gratię theſaurum. Niſi ergo hanc plenitudinem manifeſtaſſet per opera, & verba, fuiſſet fruſtra ei data ſapientia, & gratia: quod eſt inconueniens, quia Deus, & natura nihil fruſtra faciunt: vt dicitur in 1. de Cęlo.

li. 1. de Cęlo. tex. 32. tom. 2.

3. Pręterea, in libro de infantia Saluatoris legitur, quòd Chriſtus in ſua pueritia multa miracula fe- C *cit. Et ita videtur quòd ſuã natiuitatem per ſeipſum manifeſtauerit.*

Sed contra eſt, quod Leo Papa dicit, quod Magi viderunt, & adorauerunt puerum Ieſum in nullo ab humana infantiæ generalitate diſſimilem. Sed alij infantes non ſeipſos manifeſtant. Ergo, neque decuit, quòd Chriſtus per ſeipſum ſuam natiuitatẽ manifeſtaret.

In ſer. 4. de Epiph. in med. Incipit hic ſer. Iuſtũ & rationabile.

Reſpondeo dicendum, quod natiuitas Chriſti ad humanam ſalutem ordinabatur, quæ quidem eſt per fidem. Fides autem ſalutaris diuinitatem, & humanitatem Chriſti confitetur. Oportebat igitur ita manifeſtari natiuitatem Chriſti, vt demonſtratio diuinitatis eius, fidei humanitatis ipſius non pręiudicaret. Hoc autem factum eſt, dùm Chriſtus in ſeipſo natiuitatem ſimilem infirmitati humanę exhibuit, & tamen per Dei creatus diuinitatis virtutem in ſe mon- D *ſtrauit. Et ideò, Chriſtus non per ſeipſum ſuam natiuitatem manifeſtauit, ſed per quaſdam alias creaturas.*

Ad primum ergo dicendum, quod in via generationis, & motus oportet per imperfecta ad perfectum peruenirí. Et ideò Chriſtus prius manifeſtatus eſt per alias creaturas: & poſtea manifeſtauit ſe per ſeipſum, manifeſtatione perfecta.

Ad ſecundum dicendum, quod licet ſapientia abſcondita ſit inutilis, non tamen ad ſapientem pertinet, ut quolibet tempore manifeſtet ſeipſum, ſed tempore congruo. Dicitur enim Eccleſiaſtici 20. Eſt tacens, non habens ſenſum loquelæ, & eſt tacens, ſciens tempus apti temporis. Sic ergo ſapientia Chriſto da-

ta,

ta, non fuit inutilis, quia seipsum tempore congruo manifestauit, & hoc ipsum, quod tempore congruo abscondebatur, est, sapientiæ indicium.

Ho. 22. in Ioan. non longe a prin. t. 32.

Ad tertium dicendum, quod liber ille de infantia Saluatoris est apocriphus. Et Chrys. dicit super Ioann. quòd Christus non fecit miracula antequam aquam conuertit in vinum, secundum illud quod dicitur Ioan. 2. Hoc fecit initium signorum Iesus. Si enim secundum primam ætatem miracula fecisset, nō indiguissent Israelitæ alio manifestante eum: cum tamen Ioannes Baptista dicat Ioan. 1. Vt manifestetur in Israel, propterea veni in aqua baptizans. Decenter autem non incępit facere signa in prima ætate, existimassent enim phantasma esse Incarnationem, & antè opportunum tempus cruci eum tradidissent, liuore liquefacti.

ARTICVLVS V.

Vtrùm natiuitas Christi debuerit per Angelos, & stellam manifestari.

200 *D quintum sic proceditur. Videtur, quod nō debuerit manifestari per Angelos Christi natiuitas. Angeli enim, sunt spirituales substantiæ, secundum illud Psal. 103. Qui facit Angelos suos spiritus. Sed Christi natiuitas erat secundum carnē, non autem secundum spiritualem eius substantiam. Ergo, non debuit per Angelos manifestari.*

2. Præterea, Maior est affinitas iustorū ad Angelos, quàm ad quoscunque alios, secūdum illud Ps. 33. immittet Angelus Domini in circuitu timentiū eum, & eripiet eos. Sed iustis, scilicet, Simeoni, & Annæ, non est manifestata Christi natiuitas per Angelos. Ergo, nec pastoribus per Angelos manifestari debuit.

3. Pręterea, Videtur, quod nec Magis debuerit manifestari per stellam, hoc enim videtur esse erroris occasio, quantum ad illos, qui æstimant sydera natiuitatibus hominum dominari. Sed occasiones peccādi sunt hominibus auferendæ. Non ergo fuit conueniens, quod per stellam Christi natiuitas manifestaretur.

4 Præterea, Signum oportet esse certum ad hoc, quòd per ipsum aliquid manifestetur. Sed stella non videtur esse signum certum natiuitatis Christi. Ergo, inconuenienter fuit Christi natiuitas per stellam manifestata.

Sed contra est, quod dicitur Deuterono. 32. Dei perfecta sunt opera. Sed talis manifestatio fuit opus diuinum. Ergo, per conuenientia signa fuit effectu.

Respondeo dicendum quòd sicut manifestatio syllogistica fit per ea, quæ sunt magis nota ei, cui est aliquid manifestandum: ita manifestatio, quę fit per signa, debet fieri per ea, quæ sunt familiaria illis, quibus manifestatur. Manifestum est autē, quod viris iustis est familiare, & consuetum interiori Spiritus sancti instinctu edoceri. absque signorum sensibilium demonstratione, scilicet, per Spiritum prophetię. Alij verò corporalib. rebus dediti, per sensibilia ad intelligibilia adducuntur. Iudæi autem consueti erant diuina responsa per Angelos accipere, per quos etiā legem acceperant: secundum illud Actuum 7. Accepistis legem in dispositione Angelorum: Gentiles verò, & maximè Astrologi consueti sunt stellarū cursus inspicere. Et ideo, iustis, scilicèt, Simeoni, & Annæ, manifestata est Christi natiuitas per interiorem instinctum Spiritus sancti: secundum illud Lucæ 2. Responsum accepit à Spiritu sancto, non visurum se mortem. nisi prius videret Christum Domini. Pastoribus autem, & Magis tanquā rebus corporalibus deditis manifestata est Christi natiuitas per visibiles apparitiones. Et quia natiuitas nō erat purè terrena, sed quodāmodo cælestis, ideò, per signa cælestia vtrisque Christi natiuitas reuelatur. Vt enim August. dicit in sermone de Epiphan. Cęlos Angeli habitāt, & sydera ornant, vtrisque ergo cæli enarrant gloriam Dei. Rationabiliter autem pastoribus, tanquam Iudæis, apud quos frequenter factæ sunt apparitiones Angelorum, reuelata est natiuitas Christi per Angelos. Magis autem assuetis in consideratione cęlestiū corporum, manifestata est per signum stellæ: quia (vt Chryso. dicit) per consueta eos Dominus vocare voluit, eis condescendens. Est autem, & alia ratio: quia vt Gregor. dicit, Iudæis tanquam ratione vtentibus, rationale animal, idest, Angelus prædicare debuit. Gentiles verò, quia vti ratione nesciebant, ad cognoscendum Dominum, non per uocem sed per signa perducuntur. Et sicut Dominum iam loquentem annuntiauerunt Gentilibus prædicatores loquentes, ita eū nondum loquentem elementa muta prædicauerunt. Est etiam, & alia ratio: quia vt Aug. dicit in sermone Epipha. Abrahæ innumerabilis fuerat promissa successio non carnis semine, sed fidei fęcunditate generanda. Et ideò, stellarum multitudini est comparata, vt cælestis progenies speraretur. Et ideò gentiles in syderibus designati, ortu noui syderis excitantur, vt perueniunt ad Christum, per quem efficiuntur semen Abrahæ.

Glo. ord. super 2. cap. Matth. super id, Vidimus stellam.

homil. 6. in Matth. sup illud. Ecce stella quam uiderāt, t. 2. Greg. ho. 10. in Euāgel. circa prin.

Ad primum ergo dicēdum, quod illud manifestatione indiget, quod de se est occultum: non autem illud, quod de se est manifestum. Caro autē eius, qui nascebatur erat manifesta, sed diuinitas erat occulta. Et ideò, conuenienter manifestata est illa natiuitas per Angelos, qui sunt Dei ministri. Vnde, & cum claritate Angelus apparuit, vt ostenderetur, quòd ille qui nascebatur, erat splendor paternæ gloriæ.

Ad secundum dicendum, quod iusti non indigebant visibili apparitione Angelorum: sed eis sufficiebat interior instinctus Spiritus sancti propter eorum perfectionem.

Ad tertium dicendum, quòd stella natiuitatem Christi manifestans omnem occasionem erroris subtraxit. Vt enim Augu. dicit contra Faustum. Quidam astrologi ita constituerunt nascentium hominum fata sub stellis, vt aliquam stellarum, homine aliquo nato, circuitus sui ordinem reliquisse, & ad eum, qui natus est perrexisse asseuerent? sicut accidit circa stellam, quæ demonstrauit natiuitatem Christi. Et ideò, per hoc non confirmatur error eorum, qui sortem nascentium hominum astrorum ordini colligari arbitrantur, non autem credunt astrorum ordinem ad hominis natiuitatem posse mutari. Similiter etiā, vt Chrys. dicit, Non est hoc astronomiæ opus, a stellis scire

li. 2. c. 5. a med. to. 6.

Ho. 6. in Matt. non procul a prin. to. 2.

ſcire eos, qui naſcũtur: ſed ub hora natiuitatis futura prædioere. Magi autem tempus natiuitatis non cognouerunt: vt hinc ſumentes initium, à ſtellarum motu futura cognoſcerent, ſed potius è conuerſo.

Hom. 2. in Matth. in ope imp. ſup. illud Vidimus ſtellã eius to. 2.

Ad quartum dicendum, quod ſicut Chryſ. refert in quibuſdam ſcripturis apocryphis legitur, quod quædam gens in extremo Orientis iuxtà Oceanum, ſcripturam quandam habebat ex nomine Seth, de upparituru hac ſtella, & muneribus huiuſmodi offerendis: quæ gens diligenter obſeruabat huius ſtellę exortum, poſitis exploratoribus duodecim, qui certis temporibus de nocte uſcendebant in montem, in quo poſtmodum eam viderunt, habentem in ſe, quaſi paruuli formam, & ſuper ſe ſimilitudinem crucis. Vel dicendum, quod ſicut dicitur in libro de Quæſtionibus veteris & noui Teſtamenti. Magi illi traditionem Balaam ſequebantur, qui dixit, Orietur ſtella ex Iacob.

in l. q. ex no. teſta. q. 39. to. 4. ope. Aug.

B *Vndè, videntes ſtellam extra ordinem mundi, hanc eſſe intellexerunt, quam Balaam futuram indicem Regis Iudæorum prophetauerat. Vel dicendum, ſicut Auguſtinus dicit in ſermone de Epiphania, quod ab Angelis aliqua admonitione reuelationes audierunt Magi, quòd ſtella Chriſtum natum ſignificaret: & probabile videtur quod a bonis, quando in Chriſto adorundò ſalus eorum idm quærebatur. Vel ſicut Leo Papa dicit, in ſermone de Epiphania, præter illam ſpeciem, quæ corporeum incitauit obtutum fulgẽtior veritatis radius eorũ, corda perdocuit, quod ad illuminationem fidei pertinebat.*

In ſer. 7. q: ii eſt 35 in ord. ante med. to. 10.

In ſerm. 4 parum ante med.

ARTICVLVS VI.

Vtrùm natiuitas Chriſti ordine conuenienti fuerit manifeſtata.

201

D ſextum ſic proceditur: Videtur, inconuenienti ordine Chriſti natiuitas fuerit manifeſtata. Illis enim debuit primò manifeſtari Chriſti natiuitas, qui Chriſto propinquiores fuerunt, & qui magis Chriſtum deſiderabant: ſecundum illud Sapient 6. Pręoccupat eos, qui ſe concupiſcunt, vt ſe priorem illis oſtendat. Sed iuſti propinquiſſimi erant Chriſto per fidem, & maximè eius aduentum deſiderabant: vndè dicitur Luc. 2. de Simeone, quod erat homo iuſtus, & timoratus expectans redemptionem Iſrael. Ergo prius debuit manifeſtari Chriſti natiuitas Simeoni, quam paſtoribus, vel Magis.

2. Prætereà, Secundum Auguſtinum. Magi fuerunt primitiæ Gentium Chriſto crediturarum. Sed primò plenitudo Gentium intrat ad fidem, & poſtmodum omnis Iſrael ſaluus fiet: vt dicitur Romanorum 11. Ergo prius debuit manifeſtari Chriſti natiuitas Magis, quam paſtoribus.

In ſer. 2. de epiph. to. 10.

3. Prætereà, Matth. 2. dicitur, quod Herodes occidit omnes pueros, qui erunt in Bethlehem, & in omnibus finibus eius, a bimatu, & infrà, ſecundum tempus, quod exquiſierat a Magis. Et ſic videtur quod per duos annos poſt Chriſti natiuitatem Magi ad Chriſtum peruenerint. Inconuenienter igitur poſt tantum tempus fuit Gentilibus Chriſti, natiuitas manifeſtata.

A *Sed contra eſt, quod dicitur Dan. 2. Ipſe mutat tẽpora, & ætates. Et ita tempus manifeſtationis natiuitatis Chriſti videtur congruo ordine eſſe diſpoſitum.*

Reſpondeo dicendum, quod Chriſti natiuitas primò quidem, manifeſtata eſt paſtoribus ipſo die natiuitatis Chriſti, vt enim dicitur Luc. 2. Paſtores erant in regione eadem vigilantes, & cuſtodientes vigilias noctis ſuper gregem ſuum: & vt diſceſſerunt ab eis Angeli in cęlum, loquebantur adinuicem, tranſeamus vſque Bethlehem, & venerunt feſtinantes. Secundò autem, Magi peruenerunt ud Chriſtum decima tertia die natiuitatis eius: quo die feſtum Epiphaniæ celebratur. Si enim reuoluto anno, uel etiam duobus annis veniſſent, non inueniſſent eum in Bethlehem: cum ſcriptum ſit Luc. 2. quod poſtquàm perfecerunt omnia ſecundum legem Domini (offerentes, ſcilicèt, puerum Ieſum in templum) reuerſi ſunt in Galileam in ciuitatem ſuam Nazareth. Tertiò, autem, manifeſtatu eſt iuſtis in templo quadrageſimo die à natiuitate Chriſti: ut habetur Lucæ 2. Et huius ordinis ratio eſt: quia per paſtores ſignificantur Apoſtoli, & alij credentes ex Iudæis, quibus primò manifeſtata eſt fides Chriſti: inter quos non fuerunt multi potẽtes, nec multi nobiles, ut dicitur prima ad Corin. 1. Secundò autem fides Chriſti peruenit ad plenitudinem Gentium, quæ eſt præfigurata per Magos. Tertiò autem peruenit ad plenitudinem Iudæorum, quæ eſt pręfigurata per iuſtos: vnde, & in templo Iudæorum eſt eis Chriſtus manifeſtatus.

Ad primum ergo dicendum, quod ſicut Apoſt. dicit Rom. 9. Iſrael ſectando legem iuſtitiæ, in legem iuſtitiæ non peruenit: ſed Gentiles qui non quęrebant iuſtitiam, Iudæos communiter in iuſtitia fidei præuenerunt. Et in huius figuram Simeon, qui expectabat conſolationem Iſrael, vltimò Chriſtum natum cognouit, & præceſſerunt eum Magi, & paſtores, qui Chriſti natiuitatem non ita ſolicitè expectabant.

C

Ad ſecundum dicendum, quod licèt plenitudo Gẽtium prius intrauerit ad fidem, quàm plenitudo Iudæorum: tamen primitię Iudæorum præuenerunt in fide primitias Gentium, et ideo, paſtoribus prius manifeſtata eſt Chriſti natiuitas quàm Magis.

Ad tertium dicendum, quod de upparitione ſtellę, qua upparuit Magis, eſt duplex opinio. Chryſ. enim ſuper Matth. & Augu. in ſermone Epiphan. dicunt, quod ſtella Magis upparuit per biennium ante Chriſti natiuitatem: & tunc pręmeditantes, & ſe ad iter pręparantes, à remotiſſimis partibus Orientis peruenerunt ad Chriſtum tertiadecima die à ſua natiuitate.

Chryſ. ho. 20. in Matthæ. ante med. to. 2. Augu. in ſer. 7. ante med. & in alio ſer. de epip. poſt ſer. ad fra. in eremo. to. 10.

D *Vndè, & Herodes ſtatim poſt receſſum Magorum videns ſe ab eis illuſum, mandauit occidi pueros à bimatu, & infra, dubitans ne tùnc Chriſtus natus eſſet, quando ſtella upparuit, ſecundum quòd à Magis audierat. Alij vero dicunt ſtellam apparuiſſe primò, cùm Chriſtus natus eſt, & ſtatim Magi, viſa ſtella, iter arripientes, longiſſimum iter in tredecim diebus peregerunt, partim quidem adiuti diuina virtute, partim autem dromedariorum velocitate. Et hoc dico ſi venerunt ex extremis partibus Orientis. Quidam tamen dicunt eos veniſe de regione propinqua, vndè fuerat Balaam, cuius doctrinæ ſectatores fuerunt. Dicuntur autem ab Oriente veniſſe: quia terra illa eſt ad Orientalem partem terræ Iudeorum. Et ſecundum*

hoc Herodes non statim recedentibus Magis, sed post biennium pueros interfecit. Vel quia dicitur interim accusatus Romam iuisse, vel aliquorum periculorum terroribus agitatus, à cura interficiendi puerum interim destitisse. Vel quia potuit credere Magos fallacis stellæ visione deceptos, postquàm non inuenerunt, quem natum putauerant, erubuisse ad se redire: vt Aug. dicit in libro de Consensu Euangelistarum. Ideò autem non solum bimos pueros interfecit, sed etiam infra: quia (vt Aug. dicit in quodam sermone Innocentium) timebat ne puer, cui sydera famulantur, speciem suam paulò suprà ætatem, vel infra transformaret.

l.2.c.11.in ter me. & fi. to 4. Glo. ord. super illa verba Matth. 2. a bimatu.

ARTICVLVS VII.

Vtrùm stella, quæ Magis apparuit, fuerit vna de cælestibus stellis.

B

203 Op. 60. c. 7. & Mat. 2.co.4.

AD septimum sic proceditur. Videtur, quod stella, quæ Magis apparuit, fuerit vna de cælestibus stellis. Dicit enim Aug in quodam sermone Epiphaniæ, Dum pendet ad vbera, & vilium patitur Deus inuolumenta pannorum, repentè nouum de cælo sydus effulsit. Fuit igitur stella cælestis, quæ Magis apparuit.

In ser. 2. epiph qui est 30. in ordine, & ser 3 eiusdem festi, to. 10.

2 Præterea, Augustinus dicit in sermone quodam Epiphaniæ: Pastoribus Angeli, Magis stella Christum demonstrat, vtrisque loquitur lingua cælorum: quia lingua cessauit Prophetarum. Sed Angeli pastoribus apparentes, fuerunt verè de cælestibus Angelis. Ergo, & stella Magis apparens, fuit verè de cælestibus stellis.

3. Præterea, Stellæ, quæ non sunt in cælo, sed in aere, dicuntur stellæ cometæ, quæ nō apparent in natiuitatibus Regum, sed magis sunt inducia mortis eorum. Sed illa stella designabat Regis natiuitatem: vndè Magi dicuntur Matthæi 2. Vbi est, qui natus est Rex Iudæorum? vidimus enim stellam eius in Oriente. Ergo videtur, quod fuerit de cælestibus stellis.

lib 2.c.5.a med.to.6.

Sed contra est, quod Aug. dicit in libro 2 contra Faustum. Non ex illis erat hæc stellis, quæ ab initio creaturæ itinerum suorum ordinem sub creatoris lege custodiunt, sed nouo Virginis partu, nouum sydus apparuit.

ho. 6 post med. primi fol. à princ. homi.to.2.

Respondeò dicendum, quod sicut Chrys. dicit super Matth. quod illa stella, quæ Magis apparuit, nō fuerit vna cælestium stellarum, multipliciter manifestum est.

Primò quidem, quia nulla alia stellarum hac via incedit, hæc enim stella ferebatur à Septentrione in Meridiem: ita enim Iudæa iacet ad Persidem, vnde Magi venerunt.

Secundò, apparet hoc ex tempore: non enim solùm apparebat in nocte, sed etiam in media die, quod non est virtutis stellæ, sed nec etiam Lunæ.

Tertiò, quia quandoque apparebat, & quandoque occultabatur. Cùm enim intrauerunt Hierosolymam, occultauit seipsam: deinde vbi Herodem reliquerunt, seipsam monstrauit.

Quartò, quia non habebat continuum motum, sed cùm oportebat ire Magos, ibat, cùm oportebat stare,

A stabat, sicut & de columna nubis erat in deserto.

Quintò, quia non sursum manens, partum Virginis demonstrabat, sed deorsum descendens, hoc faciebat. Dicitur enim Matth. 2. quòd stella, quam viderant Magi in Oriente, antecedebat eos, vsque dùm veniens staret suprà vbi erat puer. Ex quo patet, quod verbum Magorum dicentium Vidimus stellam eius in Oriente, non est sic intelligendum; quasi ipsis in Oriente positis stella apparuerit existens in terra Iuda, sed quia viderunt eam in Oriente existentem, & præcessit eos vsque in Iudæam, quamuis hoc a quibusdam sub dubio relinquatur. Non autem potuisset distinctè domum demonstrare, nisi esset terræ vicina. Et sicut ipse dicit, hoc non videtur proprium esse stellæ, sed virtutis rationalis cuiusdam. Vndè videtur hæc stella virtutis inuisibilis fuisse in talem apparentiã transformata. Vndè quidam dicunt, quòd sicut Spiri-

B tus sanctus descendit super baptizatum Dominũ in specie columbæ: ita apparuit Magis in specie stellæ. Alii verò dicunt, quòd Angelus, qui apparuit pastoribus in humana specie, apparuit Magis in specie stellæ. Probabilius tamen videtur, quòd fuerit stella de nouo creata non in cælo, sed in aere, vicino terræ, quæ secundum diuinam voluntatem mouebatur. Vndè Leò Papa dicit in sermone Epiphaniæ: Tribus Magis in regione Orientis, stella nouæ claritatis apparuit, quæ illustrior cæteris pulchriorq; syderibus, in se, intuentium oculos animosque conuerteret, ut confestim aduerteretur, non esse otiosum, quod tàm insolitum videbatur.

In ser. 1 nō longe a prin.

Ad primum ergo dicendum, quod cælum in sacra Scriptura, quandoque dicitur aer: secundùm illud, Volucres cæli, & pisces maris.

C Ad secundum dicendum, quod ipsi Angeli cælestes ex suo officio habent, ut ad nos descendant in ministerium missi, sed stellæ cælestes suum situm non mutant: Vndè non est similis ratio.

Ad tertium dicendum, quòd sicut stella illa non est sequuta motum stellarum cælestium, ita nec etiã stellarum cometarum: quæ nec de die apparent, nec cursum suum ordinarium mutant. Et tamen non omninò aberat significatio cometarum, quia cæleste Regnum Christi comminuit, & consumit vniuersa Regna terræ, & ipsum stabit in æternum: vt dicitur Daniel. 2.

ARTICVLVS VIII.

Vtrùm Magi conuenienter ad Christum adorandum venerint.

D

AD Octauum sic proceditur. Videtur, quod Magi non conuenienter ad Christum venerandum venerint. Vnicuique enim Regi reuerentia debetur à suis subiectis; Magi autem non erant de Regno Iudæorum. Ergo cum ex visione stellæ cognouerunt natum esse Regem Iudæorum, videtur, quod inconuenienter venerunt ad eum adorandum.

203 Matth. 2. in princ.

2. Præterea, Stultum est, viuente Rege aliquo, extraneum Regem annunciare. Sed in regno Iudææ regnabat Herodes. Ergo, stultè fecerunt Magi alterius Regis natiuitatem annunciantes.

3. Præ-

3. Præterea, Certius est cœleste iuditium, quàm iudicium humanum. Sed Magi ducatu cœlestis indicij ab Oriente, venerant in Iudæam. Stultè ergo egerunt, præter ducatum stellæ, humanum indicium requirendo, dicentes, Vbi est qui natus est Rex Iudæorum?

4. Præterea, Munerum oblatio, & adorationis reuerentia, non debetur nisi Regibus iam regnantibus. Sed Magi non inuenerunt Christum regia dignitate fulgentem. Ergo inconuenienter ei munera, & reuerẽtiam regiam exhibuerunt.

Sed contra est, quod dicitur Isaiæ. 60. Ambulabunt Gentes in lumine tuo, & Reges in splendore ortus tui. Sed qui Diuino lumine ducuntur, non errãt. Ergo, Magi, absque errore, Christo reuerentiam exhibuerunt.

artic. 6. huius q. arg. 2. Respondeo dicẽdum, quòd sicut dictum est. Magi sunt primitiæ gentium in Christum credentium: in quibus apparuit, sicut in quodam præsagio fides, & deuotio Gentium venientium à remotis ad Christum. Et ideò, sicut deuotio, & fides Gentium est absque errore per inspirationem Spiritus sancti: ita etiam credendum est, Magos à Spiritu sancto inspiratos, sapienter Christo reuerentiam exhibuisse.

In ser. 2. qui est 30. in ord. ante mediũ illius. to. 10. Ad primum ergo dicendum, quòd sicut Aug. dicit in sermone Epiphaniæ, cum multi Reges Iudæorum nati fuissent, atque defuncti, nullum eorum Magi adorandum quæsierunt. Non itaque Regi Iudæorum, quales illic esse solebant, hunc tam magnum honorem longinqui, alienigenæ, & ab eodem regno prorsus extranei a se deberi arbitrabantur: sed talẽ natum esse didicerunt, in quo adorando, se salutem, quæ secundum Deum est, cõsecuturos minime dubitauerunt.

Ad secundum dicendum, quod per illam annũciationem Magorum præsignabatur constantia Gentiũ, Hom. 2. in Matt. i op. impe. sup illud Vidimus stellã to. 2. Christum vsque ad mortẽ confitentium. Vndè Chrys. dicit super Matth. quòd dum considerabant Regem futurum, non timebant Regem præsentiam: adhuc non viderant Christum, & iam parati erant pro eo mori.

In ser. 6. & est 34. in or. a med. to. 10. Ad tertium dicendum, quod sicut Augustinus dicit in sermone Epiphaniæ: Stella, quæ Magos perduxit ad locum, vbi erat cùm matre Virgine Deus infans, poterat eos ad ipsam perducere ciuitatem Bethlehem, in qua natus est Christus: sed tamen subtraxit se, donec de ciuitate, in qua Christus nasceretur, etiã In ser. 4. de Epiph. inter prin. & med. Iudæi testimonium perhiberent: ut sic geminato testimonio confirmati (sicut Leo Papa dicit) attentiori fide expeterent, quem & stellæ claritas, & prophetiæ manifestabat authoritas. Et ita ipsi annunciant Iudæis Christi natiuitatem, & interrogant locum, credunt, & quærunt, tanquàm significantes eos, qui ambulant per fidem, & desiderant speciem: vt Au- In ser. 6. qui est 34. in or. de temp. pan lo a pr. to. 10. gustinus dicit in sermone Epiphaniæ. Iudæi autem indicantes eis locum, natiuitatis Christi, similes facti sunt fabris arcæ Noe, qui alijs vbi euaderent præstiterunt, & ipsi diluuio perierunt. Audierunt, & abierunt inquisitores, dixerunt, & remanserunt Doctores, similes lapidibus milliarijs, qui viam ostendunt, nec ambulant. Diuino etiam nutu factum est, ut aspectu stellæ subtracto, Magi humano sensu in Ierusalẽ irent, quærentes in ciuitate regia Regem natũ, vt in Ierusalem primò Christi natiuitas publicè annuntiaretur (secundum illud Is. 2. De Sion exibit lex, & verbum Domini de Ierusalem) & vt etiam stu- A dio Magorum de longe venientium, damnaretur Iudæorum pigritia propè existentium.

Ad quartum dicendum, quod sicut Chrys. dicit Hom. 2. in Matth. in op. imp. super illud & inter. do. to. 2. super Matt. Si Magi terrenum regem quærẽtes venissent, fuissent confusi: quia tanti itineris laborẽ sine causa suscepissent, vnde nec adorassent, nec munera obtulissent. Nunc autem quia cœlestem regem quærebant, etsi nihil regalis excellentiæ in eo viderent, tamen solius stellæ testimonio contenti, eum adorauerunt, vident enim hominem, & agnoscunt Deum. Et offerunt munera dignitati Christi congruentia: aurum quidem, quasi Regi magno: thus, quod in Dei sacrificio ponitur, immolatur vt Deo: myrrha, quæ mortuorum corpora condiuntur, præbetur, tanquam Hom. 10. in Euan. post med. illius. pro salute omnium morituro In quo etiam, vt Greg. dicit, instruimur, ut nato regi aurum (per quod signi- B ficatur sapientia) offeramus, in conspectu eius, sapiẽtiæ lumine splendentes. Thus autem, per quod exprimitur orationis deuotio, offerimus Deo, si per orationum studia Deo redolere ualeamus. Myrram autẽ, quæ significat mortificationem carnis, offerimus, si carnis uitia per abstinentiam mortificemus.

DISPVTATIO XIIII.

In sex sectiones distributa.

De signis, & prodigijs, quibus Christi natiuitas manifestata est præsertim Magis.

C Diuus Thomas in tota hac quæstione non disputat solum de illa manifestatione Christi nati, quæ eadem die noctæ natiuitatis eius facta est, sed simpliciter de omnibus manifestationibus, quæ illis dieb. Natiuitati proximis in scriptura factæ esse leguntur, & eas ad quatuor reuocat. Prima facta dicitur Mariæ, & Iosepho, quã attigit artic. 2. ad 2. de qua nihil aliud dicit, quam eam esse factam ante natiuitatem Christi, quia ad eos pertinebat reuerentiam exhibere proli conceptæ in vtero, & etiam obsequi nasciturae, & hoc quidem indubitatum est, quãtum ad reuelationem fidei, quã Virgo, & Iosephus habuerunt de Diuinitate, & dignitate Christi nasciturì, & de modo etiam (vt existimo) nascendi, salua matris integritate, & virginitate, quamquam hoc posterius non sit tam certum, sicut prius, quod in Euangelio expressius habetur; de quo te plura dicam inferius, tractando de D perfectione fidei Beatæ Virginis. An verò circunstantiæ huius natiuitatis, scilicet, locus, tempus, & reliquæ, reuelatæ fuerint Beatæ Mariæ, & Iosepho ante Christi ortum, incertum est; piè tamen ita credi potest. Ratio enim. D. Tho. hoc etiam probabiliter persuadet, oportuisse, scilicet, hæc etiam illis, prius manifestari, vt cõuenientius, & opportunius nascituræ proli deseruirent. Et de hac manifestatione nihil aliud dicendum occurrit. Secunda ergo manifestatio facta est pastoribus; tertia Magis, quarta Simeoni, & Annæ, de quibus promiscuè D. Thom. agit in omnibus his art. Quia verò de prima, & tertia pauca dicenda occurrunt, præterea, quæ in Euangelio continentur, quæ ad illas pertinent, quæque omnibus his manifestationibus, & alijs signis, & prodigijs in hac natiuitate factis cõmunia sunt, in sequenti sectione expediemus; in reliquis verò quæ ad Magorum aduentum, & adorationem

tionem pertinent,& longiore indigent expositione prosequemur.

SECTIO I.

Quibus signis, quibusque personis Christi natiuitas manifestata sit.

De materia huius dubij nihil ferè certum inuenio, præter ea, quæ Euangelistæ referunt, & ideo breuissimè dicendum est; quamuis non oporteat Christi natiuitatem vniuerso orbi statim manifestari (vt circa artic. 1. D.Thom. explicatum reliquimus) oportuisse tamen aliquo modo disponi seu præparari mundum, vt venientem saluatorem susciperet. Vt enim ait Leo Pap. sermo. 1. de Epiph. *Ad omnium hominum spectabat salutem, ut iam vniuerso declararetur mundo, cum adhuc exiguo deti neretur opidulo.* Quocirca, eo tempore adimpletū. videtur, quod Aggæus Propheta ca. 2. prædixerat: B *Adhuc vnum modicum est, & ego commouebo cælum, & terram, & mare, & aridam, & mouebo omnes gentes, & ueniet desideratus cunctis gentibus.* Varia enim legimus in historiis eo tempore accidisse prodigia, vt videre licet in Orosio lib. 6. cap. 20. & sequentibus, & in Iulio Obsequente libro de prodigijs, cap. 128. & sequent. quæ licèt non omnis in die natalis domini facta fuerint: vniuersa tamen ad Christi ortum illustrandum diuinitus ordinata fuisse, omnes scriptores pij, ac catholici annotarunt.

Prodigia in aduentu Christi qualia. Primum prodigium fit de templo Pacis, quod à Romanis æternū existimabatur, quod ea suis oraculis haberent, donec Virgo pareret, duraturum, corruisse autem dicitur, ea nocte, qua deipara Christum peperit. Ita refert Bonau. opusc. de quinque festiuitatibus pueri Iesu. cap. 2. & habetur etiam in quadam homilia de natiuitate Christi, quæ sub nomine Petri Damiani habetur in Lippomano to. 8. & Surio. tom. 6. Celat tamen Baronius, in principio suorum anualium, & diligenter obseruauit homil. illam non esse Petri Damiani, quod in ea mentio fiat Bernardi, qui (vt ipse dicit) quinquaginta annis, uel (vt ea Tritemio colligitur) nonaginta posterior, & eruditè ostendit historiam illam non solum incertā, sed etiam falsam esse, quia ante Vespasianum, qui templum Pacis Romæ ædificauit

Templū Pacis, Romæ quan do fuerit. (teste Iosepho li. 7. de bello Iudaico) nullum aliud templum Pacis Romæ fuisse legitur, quod in natali Christi corruere potuerit.

Secūdum prodigium refertur de fonte olei, qui Romæ toto quodam die sine intermissione fluxit. Huius meminit Diuus Tho. hic ar. 3. ad 3. & multi existimant hoc accidisse eadem die, seu nocte, qua Christus natus est. Orosius tamē qui dicto li. 6. ca. 19. huius prodigij meminit, illud tertio anno Triumuiratus, hoc est viginti septem annis ante Christi natiuitatem accidisse confirmat, quamquā D illo significatum fuisse dicat Christum (qui *unctus* interpretatur) regnante Augusto fuisse nasciturū. Idemque dicit de multis alijs prodigijs, quæ eodē tempore refert accidisse: quale etiam Tertium illud prodigium est, quod D.Thom. eodem supra citato loco ponit. De trib. solibus, qui in Hispania apparuerunt, in unumque paulatim coierunt. Cuius etiā meminit Iulius Obsequēs supra. Plinius uerò libr. 2. histor. cap. 31. sæpius refert apparuisse tres soles, non dicit tamen in unum coiuisse, quamuis hoc tempore Augusti imperatoris accidisse cō memoret propè initium Triumuiratus, ut ex Consulibus, quos ibi refert colligi potest.

Quartum refert Sanctus Bonauen. citato loco in nocte natiuitatis, omnes nefando peccato inquinatos subito interijsse, additque alia quæ incerta A sunt. Quintum prodigium esse potest, dæmonum oracula eo tpe conticuisse, & interdum, vel inuitū dæmonem hanc causam seu rationem sui silentij reddidisse, ut Nicephorus post alios refert li. 1. hist. c. 17. Cum enim Octauius Augustus nullum in tēplo Apollinis responsum acciperet, causamque interrogaret, tandem respondit in hunc modum.

Me puer Hebræus diuos Deus ipse gubernans,
Cedere sede iubet, tristemque redire sub Orcum:
Aris ergo de hinc tacitis abscedito nostris.

Sextum, ac postremo loco, prodigium ponere possumus, generalem pacem in vniuerso Imperio Romano sub uno Principe factam, vt Christus Princeps pacis nasceretur, sicut prædictum fuerat If. 9. & 11. Habitabit lupus cum agno, &c.

Natiuitatis Christi manifestatio necessaria. Secundo dicendum est oportuisse Christi natiuitatem aliquibus personis peculiariter manifestari. Hoc rectè declarat D.Thom. hic ar. 2. quoniam sicut posset in detrimentum fidei cedere, si Christus omnibus absque delectu manifestaretur: ita etiam si omnes lateret. Nam *sapientia abscon a, & thesaurus inuisus quæ utilitas in utrisque*? Ecclesiast. 20. Item, propter hanc causam resurrectio Christi, quamuis non fuerit omnibus patefacta, demonstrata tamen est *testibus præordinatis a Deo*, vt dicitur Act. 10. Denique ea Euangelio hoc constat, in quo tres narrantur huius mysterij manifestationes. Prima facta pastoribus, circa quam solum occurrit notandum ex Beda de locis sanctis cap. 8. illos pastores fuisse tres, & in loco, vbi eis apparuit Angelus, fuisse ecclesiam ædificatam, illum autem locum fuisse propè Bethlehem iuxta turrim Ader, id est, *gregis*, iuxta quam, Iacob pauit greges suos (ut refert Hier. in epitafio Paulæ, seu epist. 27.) Secunda est facta Simeoni, & Annæ; quam inquit D. Th. art. 6. factam esse in templo. Intelligendus autem uidetur quoad visibilem, seu corpoream manifestationem Christi nati, simul cum interna illius C cognitione. Nam quoad aliquam interiorem reuelationem antea præcessisse videtur. Nam de Simeone inquit Lucas, ca. 2. quod *responsum acceperat a Spiritu sancto, non uisurum se mortem, nisi prius uideret Christum domini, & uenit in spiritu in templum.* De hac reuelatione præter Ambr. & expositores Luc. 2. legi possunt homiliæ sanctorū Patrū de festo Purificationis, & de Simeone legi potest Epiphanius libr. de Vitis Prophetarum iuxta finē, & Timotheus presbyter Ierosolymitanus serm. de S.Simeone: de Anna verò legi potest Ambrosius in libr. de viduis parum à principio, & Cyrillus Ierosolymitanus cathec. decima, & de vtroque Greg. Nyss. & Amphilochius, & Chrysost. homilijs de occursu Domini.

Tertia reuelatio facta est Magis, de qua in sequētibus sectionibus fusè dicendum. Nunc solum est obseruandum, duas priores reuelationes factas esse Iudæis: tertiam verò Gentibus. Hoc tamen ordi D ne, ut prius Christus natus visus sit à pastorib. Iudæis, deinde adoratus à Magis gētilibus: postea in templo cognitus à Simeone, & Anna Iudæis, quibus significatum est, Christum esse Saluatorem Iudæorum, & gentium, & ab vtrisque esse cognoscendum, & adorandum: ita tamen, ut agnitionis Christi initium à Iudæis sumeretur, ab eis verò ad gentes transiret, in eisque propagaretur, & conseruaretur vsque ad finem sæculi, quando Iudæorum vocatio iterum consummanda est. Indicauit hoc Augustinus, sermone 2. de Epiphania, dicens, *Nunc ergo charissimi gratiæ filij, & hæredes, uidete uocationem uestram, in manifestatio Iudæis & gentibus Christo, tāquam angulari lapide, perseuerantissima dilectione cohærere. Manifestatus enim est, in ipsis cunabulis infantiæ suæ ijs, qui propè, & ijs, qui longe erant. Iudæis, in pastorum propinquitate, gētibus in Magi-

Magorum longinquitate. Et sermone 4. *Illi Magi, quidnam fuerũt, nisi primitiæ Gentiũ? Israelitæ Pastores, Magi gentiles, illi propè, isti longè, vtrique tamen ad angularẽ lapidem cucurrerunt, veniẽs quippe sicut Apost. dicit, Euãgelizauit pacem nobis, qui eramus longe, & pacem his, qui prope: ipse est enim pax nostra, qui fecit vtraque vnum.* Addit verò Chrysostomus homilia sexta super Matthæ. voluisse Christũ ab ipso statim initio *ostium gentibus reserare, vt Iudæorum amentiam reprehenderet, et domesticos cultores suos per externos erudiret.* Cõside rat etiam Ruper. lib. 2. in Matth. propè initium, in Magorum adoratione gentium perfectionem prę significatam esse. Pastores enim Iudæi, & ab Angelo instructi, non adeò sunt eruditi, vt procidentes adorarent, aut munera offerrẽt, sed tantummodo, *venerunt, & cognouerunt de verbo, quod dictum erat illis.* Magi verò primitiæ gentium, & venerunt, *& procidentes adorauerunt, & munera obtulerunt,* quib. interiorem fidem, magnamque mysteriorũ Christi cognitionem protestati sunt.

SECTIO II.

Quot, & cuius conditionis viri Magi fuerint.

TAm de numero, quam de Magorum statu, & conditione varia est scriptorum opinio. Glossa enim Matth. 2. eos in magna multitudine fuisse existimat. De illorum verò statu, & conditione, quidam existimant illos fuisse Reges: alij verò negant, quibus magis assentit Iansenius c. 9. Concordiæ. Fundamentum est, quoniam neque Euangelista eos Reges vocat: quod tamen nõ tacuisset quippè cum ad gloriam Christi non parum pertineat, quod non quilibet homines, sed Reges, ac Principes illi submitterentur. Præterea, hoc explicare fuisset necessarium ad perfectam historiæ narrationem. Erat enim hæc circunstantia valde necessaria: tũ ad intelligẽdas prophetias in hoc mysterio impletas, tum etiam, vt sacramentum futuræ conuersionis gentiũ expressius indicaretur. Adhæc si Magi Reges fuissent, Herodes certè regio honore, & apparatu eos excepisset: quod tamen non fecit, quã tum ex Euangelico colligi potest. Denique hoc plurimum suadet, quod nullus veterum Patrum eos, *Reges* appellat. Quanquàm, quia erant potentes viri, & propter magiam, seu sapientiam Regi adstarent, quia sine eorum cõsilio nihil in regno fieret, *Reges* appellari possint. Huiusmodi autẽ fuisse sapientes, & Magos in Perside ex libr. Hester colligi potest: ex qua regione Magos venisse, postea ostendemus. Et in hanc sententiam videtur inclinare Hiero. Daniel. secundo, qui dicit apud Chaldæos philosophos, & sapiẽtes *Magos* appellari, & iuxtà eorũ sententiam Reges, & principes eiusdem gẽtis omnia facere: & subdit, *vnde, & in natiuitate Domini, ipsi primum ortum eius intellexerunt.* De eorum denique sciẽtia varia etiam est opinio. Quidam enim existimant illos verè fuisse sapientes, alij verò fuisse maleficos, & ariolos. Ita sensit Augustinus sermone 2. de Epiphania dicẽs, *Præualet imperitia in rusticitate pastorum, & impietas in sacrilegijs Magorum.* Idem sentit Origenes, lib. 1. contra Celsum circa finem, vbi Magos interpretatur, *qui cum dæmonibus habent commercium, eosque ad artes suas, & operationes inuocare solent.* Et subdit viso in cęlis prodigio, visos fuisse hos Magos suis incantationibus, vt quid significaret, intelligerent: dæmones autem iam à Christo superatos cõticuisse, indeq; coniectasse, hominem, qui per stellam significabatur, potentiorem esse dæmonijs, ideoque eum adorare decreuisse. Idem ferè ho. 13. in Num. Inclinat in eandem sententiam Basilius, homil. de

A humana Christi generatione, & Iustinus Martyr, contra Triphonem, circa medium, in illis verbis, *Magi enim, quos dæmon sibi vendicarat ad omnia maleficia postquam venerunt, vt adorarent Christũ, videntur ab illo defecisse, redacti in huius potestatẽ.* Idem sentit Ignatius epist. 14. ad Ephesios circa finem vbi agens de stella, quæ apparuit Magis, inquit, *Hinc euanuit mundi sapientia, præstigię factę sunt nugę, magia risus, omnes ritus malitiæ aboliti.* Et ab hac sententia non abhorret. D. Thom. hic art. 3. ad secundum. Fundamentum horum autorũ solum in Magorum nomine positum est, quia Magiæ nomine huiusmodi artes maleficæ significari solent, vt sumitur ex Philone li. de specialibus legibus, & Plinio li. trigesimo historiæ c. 1. & Tertull. li. de idololatria, vbi hac ratione dicit magiam Ro- B manis legibus puniri.

Dicendum verò est primò, hos Magos tres tantum numero fuisse: Hæc est communis sententia sanctorum, Leonis Pap. sermone primo de Epiphania; *Trib. igitur Magis, &c.* & serm. 4. *Tres itaque viri, &c.* & serm. 5. *Tres Magos pręuia stella perduxit,* & in reliquis sermonibus semper illos tres fuisse testatur. August. sermo. 1. Epiphanię, vbi dicit significatum esse Trinitatis mysterium in tribus muneribus, & tribus personis singulis singula munera offerẽtibus. Rupertus lib. 2. in Matth. *Tres homines,* inquit, *tribus partibus orbis Asię, Africę, & Europę, fidei confessionis, et adorationis exempla existere meruerũt.* Eadem est sentẽtia Anselmi, & fere reliquorum expositorum Matthæ. 2. Et coniectura ex tribus muneribus desumi potest, si verum est (quod Augustinus dixit) singulos singula munera obtulisse, quod etiam probat Beda infra citandus. Quanquam Anselmus supra, & Abu- C lens. q. 18. in Matthæ. secundum cap. potius existiment, singulos tria munera obtulisse, quia hoc magis congruit mysterio, quoniam singuli agnoscebant, & profitebãtur Christum esse Deum, Regẽ, & mortalem hominem: hæc itaque coniectura incerta est. Maius argumentum sumi potest ex communi sensu Ecclesiæ, & vulgari, ac antiquissima pictura. Denique Beda in collectaneis non longè à principio, horum virorum nomina, vultusque describit, *Primus,* inquit, *dicitur fuisse Melchior senex & canus, barba prolixa & capillis aurũ obtulit Regi domino Secundus nomine Gaspar, iuuenis imberbis, rubicundus, thure, quasi Deo oblatione digna Deum honorabat. Tertius fuscus integre barbatus, Balthasar nomine per myrrham filium hominis moriturum professus est.*

Magorũ nomina & vultus

Dico secundo, hos non fuisse maleficos: sed verisimile est, fuisse sapiẽtes Astrologos. Docet expressè Anselm. Matt. 2. dicens. *Non malefici, sed sapien-* D *tes Astrologi fuerũt:* Quæ verba sumpsit ex opere imperfecto homil. 2. Rupertus etiam vocat *sapientes gentiles,* indicat Leo Papa sermone 4. de Epiphan. his verbis, *Gens, quæ spectandorum syderũ arte pollebat.* Clarius Cyprianus, sermone de stella, & Magis, *Arte,* inquit, *mathematica, vim, & discursum nouerant planetarũ, & elementorum naturam, & astrorum ministeria certis experimentis obseruabant.* Inclinat in eandem sentẽtiam Isidor. li. de passione Domini, cap. 14. Fundamentum huius sententiæ esse potest, quia nomen *Magorum* nõ semper in malam sumitur partem: sed interdũ veros sapientes significare solet, ergo non est cur propter solum Magorum nomẽ eos maleficos esse iudicemus. Nam ex illo solo nomine, hoc non probatur: qui autẽ non probatur malus, bonus præsumi debet. Assumptum patet, primò ex Isidoro lib. 8. Ethimolog. c. 9. vbi dicit primum stellarum interpretes Magos fuisse vocatos, & subdit huiusmodi fuisse, qui ad Christum adorandum venerunt. Quã

Tres Magi astrologi, non malefici.

quàm

quàm ibidem etiam dicat, maleficos vulgo *Magos* appellari. Deinde ex Hieronymo Daniel. 2. vbi sic inquit, *Videntur mihi incantatores esse, qui verbis rem peragunt: Magi qui de signis philosophantur, malefici, qui sanguine utuntur, & victimis*; Et infra, *Consuetudo, & sermo communis Magos pro maleficis accipit, qui aliter habentur apud gentem suã, eo quod, sint philosophi Caldaorũ*, & huiusmodi significat fuisse hos Magos, qui Christum adorauerũt. Et similia ferè habet Is. 47. vbi tamen indicat hos Magos fuisse *ex ijs, qui ex Astrorum cursu, lapsuque syderum res humanas regi arbitrantur*. Tertiò, idem Hieronym. tom. 9. in regula monachorum, ca. de abstinentia philosophorum, refert apud Persas tria fuisse genera Magorum, & quosdam eorũ fuisse doctissimos, & eloquentissimos, qui præter farinam, & oleum, nihil aliud in cibum sumebãt, non est ergo incredibile, ex horum genere fuisse Magos Christi adoratores.

Persarum Magi.

Dico tertio, quàmquàm incertum sit an isti Magi Reges fuerint; verisimile tamen, ac probabile est, eos Reges fuisse. Prior pars ex dictis inter referendam contrariam sententiam satis constat. Posterior vero probatur testimonijs antiquorum Patrum, Aug. seu Autor operis de mirabilib. sacræ scripturæ, lib. 3. c. 4. hoc sentit in verbo illo, *Reges alacres pergunt*. Idem serm. 43. ad fratres in eremo. *Audistis*, inquit, *fratres mei carissimi, sanctissimos Reges dominum diligenter quæsiuisse*. Tertul. lib. 3. contra Iudæos cap. 9. de hoc mysterio interpretãs verba Isa. 8. *Antequam sciat puer vocare patrem suũ & matrẽ suam auferetur fortitudo Damasci*. & illud Ps. 71. *Dabitur illi de auro Arabiæ: & Reges Arabum, & Saba dona adducent*, inquit, *Nam, & Magos Reges ferè habuit Oriens, et Damascus Arabia retro deputabatur, antequam transcripta esset in Syrophæniçẽ ex distinctione Syriarum, cuius tũc virtutem Christus accepit accipiendo insignia eius aurum scilicet, & odores*. Vnde Isidor. libr. de pas. domin. c. 15. idem sentiẽs inquit: *Nam, & Magos Reges habuit Oriens*. Et vterque videtur alludere ad locũ Plinij supra citatũ ex lib. 30. c. 1. Cicero etiam refert lib. de Diuinit. neminem esse potuisse Regem Persarum, qui non prius Magicam scientiam didicisset, quod etiam retulit Philon. libr. de specialib. legibus. Theophyl. præterea Matt. 2. eos *Reges Persicos* appellat, similiter, & Ansel. ibi *Reges* vocat. Quam sententiam multi alij expositores sequuntur, & eandem docet Arnoldus Carnotensis, in opusculo de laudib. Virginis. *Reges*, inquit, *Arabum, & Saba ab Oriente egressi, sequuti stellã insolitis luminis, genibus curuatis, & humi purpura defluente, Iesum nostrum pannosum adorãtes, donis sacramentalibus uenerati sunt*. Et confirmatur: Nã Patres dicunt, & Ecclesia in officio festi Epiphaniæ indicat, in hac Magorum adoratione impletam esse prophetiam Dauid Psalm. 71. *Reges Tharsis, & Insulæ munera offerẽt, Reges Arabum, & Saba, dona adducent*: Cui concinit Isaias cap. 60. dicens, *Et ambulabũt gentes in lumine tuo, & Reges in splẽdore ortus tui*. Rectè enim stella, quæ Magis apparuit, *splendor ortus* Christi, & *lumen* illum indicãs interpretari potest, quam sequentes ambularũt gẽtes, & Reges Magi, ut Christum natum colerent. Vnde infra subdit. *Omnes de Saba uenient, aurum, & thus deferentes, &c*. Ita exposuit D. Prosper de promis. & prædict. Dei par. 3. promis. 6. Chrisostomus homil. 1. ex varijs in Matth. & Euchetius in Isa. & Iulianus Archiepiscopus Toletanus, li. 1. cõtra Iudæos à medio, & Arnoldus Carnutensis supra. Nec dissentit commentarius Hieron. Psal. 71. dicens, *in Magorum muneribus inchoatũ esse, quod ibi fuerat a propheta prędictum*: subdit tamen; *Ipsi enim gentium, Regumque typum tenuisse monstran-*

Adoratores Christi Magi Reges fuerunt.

A *tur*. Quibus verbis contrariæ sententiæ, & Iansenij expositioni fauere videtur: tamen sic dicens Hieronymus hos Magos fuisse *typum gentium*, non excludit quin vere gentiles fuerint, ita dicens fuisse *typum Regum*, nõ excludit, quin verè Reges fuerint, dicũtur ergo *typus*, tanquã primitiæ gentiũ, earũq; Regum ac Imperatorum. Et quamquis hæc sententia non possit in Euangelio satis fundari, tamen dona, quæ Magi obtulerunt, non videntur Regibus indigna, & verbum illud, *Apertis Thesauris suis*, apparatũ Regiũ indicat. Euangelista verò Magorum nomine potius quam Regum vsus est fortasse, quia sapientiæ nomen dignius, quam potentiæ existimauit. Vel (vt Canus dixit lib. vndecimo de locis cap. 5. ad 4.) non existimauit Euangelij testimonium regio apparatu, cumulandum. Quod verò Herodes Magos parum honorifice exceperit, Herodianæ superbiæ tribuendum existimauit idẽ Canus. Ego verò, ex Euangelio non video colligi

B posse, quo apparatu, vel honore Magos exceperit. Itaque, Euangelij historia ab hac sententia non abhorret, & antiqui Patres (quidquid Iansenius dicat) ita simpliciter loquuntur: Et alioqui sententia hæc plausibilis est, eamque Christianus populus iam olim imbuit, non est ergo, cur sine alio fundamento, aut vtilitate deseratur, Piè igitur, ac probabilissimè creditur Magos fuisse Reges.

SECTIO III.

Ex qua regione uenerint Magi ad adorandum dominum.

DVæ circunstantiæ huius mysterij diligenter inquirendæ sunt, locus, scilicet, & tempus, quoniam ex earum cognitione historiæ veritas multum pendet. In vtraque autem duo loca, & tempo-

C ra explicanda sunt, nimirum locus, vnde discesserunt, & ad quem venerunt, seu in quo Christum adorarunt, & similiter tempus, in quo stella eis primum apparuit, ut in eo a patria sua discessisse credantur, & tempus in quo Christum venerati sunt.

Principio igitur de regione, ex qua Magi venerunt, Euangelium solum dicit eos *ab Oriente* venisse. Vndè hoc solum certum est, nimirum patriam Magorum respectu Bethlehem Orientalem fuisse. Animaduertẽdum est enim, particulam illam. *Ecce Magi ab oriente venerunt*, dupliciter posse exponi, primò, tantum respectiuè, habita ratione vtriusque loci, ex quo, & ad quem tendebant: quo sensu, qui Roma in Hispaniam veniret, posset dici ab Oriente venire, idest a regione, quæ respectu Hispaniæ orientalis est. Quod exemplum declarat hunc sensum, licet quiddam verum contineat, non tamen esse propriũ, nec satis explicare sensum dictorum verborum. Alio ergo modo explicari potest absolutè *ab Oriente*, idest, à regione aliqua in

D Orientali plaga sita: quem sensum magis etiam explicant sequentia verba. *Vidimus stellarum eius in Oriente*. Hic enim modus loquendi (vt ex vsu etiã Latinorum constat) propriè indicat illam mundi partem, quæ Orientalẽ plagam occupat, sicut *Occidens* dicitur hæc pars, quam nos habitamus, in qua licèt respectiuè possint distingui pars occidentalis, & orientalis: tamen simpliciter non appellatur hæc regio *Oriens*, sed *Occidens*. Quoniam autẽ ipsum Oriens vastissimum est, cui Palestina confinis est: & quasi terminus eius, quamquàm isti Magi dicantur ab Oriente venisse, intelligi potest (vt hic D. Thomas art. 3. ad tertium notauit, & dubiũ reliquit) venisse a vicino aliquo Orientali loco, vel à remotis Oriẽtis partibus, hoc uero posterius magis indicãt verba Euangelij. *Vidimus stellam eius in Oriente*, & illud, *Reuersi sunt in regionem suam*.

Et ita hoc sæpe repetit Leo Pap. in sermonibus de Epiphania, in secundo inquit, *Hunc principem natu longinqua Orientalium gentium nationes insolito nouis syderis splendore didicerunt*, & in tertio vocat Magos *remotioris Orientalis habitatores*, & serm. 4. *gens in longinqua Orientalis plagæ regione consistens*, & sermone quinto. *Hoc autē signū, quòd Magos in longinquo positos efficaciter mouit, &c.* & sermo. 6. *à remotissima Orientis parte venerunt*. Et eodem modo loquitur Chrysost. homil. 6. in Matth. Ambrosius lib. 2. in Lucam c. de Magis, & alij Patres infra citādi. Quorum sentētia aptior etiā est ad exaggerandum, & amplificandum mysterium. Et hæc est sufficiens ratio, seu congruentia, propter quam creditur Christus, potius ex remotis, quàm ex vicinis regionibus Magos ad se colēdum, & adorandum adduxisse.

Quæ autem fuerit illa Magorum Regio incertū est, quia ex scriptura nihil habemus, & sancti Patres variè loquuntur. Quidam enim ex Persia eos venisse dixerunt, fortassè quia Magorum autoritas inter Persas maxima fuit, vt ex Plinio, & Cicerone supra retulimus. Ita Basil. homil. de humana Christi generatione, & Iuuencus lib. 1. Historiæ Euangelicæ, Chrysost. (quem sequuntur Theophyl. & Euthym.) hom. 6. in Matt. qui insuper addit eos ex septentrione venisse. Nam, & Hieron. Mich. 5. dicit Persidem Occidentalem esse respectu Ierusalem. Sed non video, quo modo hæc duo cùm Euangelio coherēat, nisi fortassè intelligat Chrysostomus Magos quidem venisse ex Oriente, non tamē linea recta, sed declinando ad septentrionalem plagam, simpliciter tamē certius est Persiam esse orientalē. Eadem sententia habetur in imperfecto homil. 2. Tribuuntur etiam Cyrillo Alexandrino, sed de illius sententia statim dicam. Citantur etiam Hieronym. Daniel. 2. & Thodoret. lib. 5. Historiæ c. 38. Sed hi solum dicunt Magorum scientiam, & autoritatem plurimum in Persiude viguisse.

Secunda sententia affirmat eos venisse ex Mesopotamia, seu Chaldæa; vel quia Magorum scientia inter Chaldæos maximè floruit: vel certè quia Balaam, cuius successores Magi fuisse dicuntur, Chaldæus fuit. Ita indicat Origenes homil. 13. in Num. versus finem, & Hieron. Isa. 47. & Daniel. 2. & Ambros. lib. 2. in Lucam cap. de Magis, & Theodotus Ancyranus orat. de natiuitate Christi: & hanc sententiam defendit Iansen. cap. 9. Concordiæ, qui existimat Patres pro priori sententia citatos ab hac non dissidere: sed sub nomine Persarum Chaldæos comprehendisse, quòd aliquando vnum fuerit Persarū, & Chaldæorum regnum.

Patria Magorū Arabia Fœlix. Verisimilius tamen est hos Magos ex Arabia Fœlice venisse. Triplex enim est Arabia. Prima dicitur *Deserta*, quę in controuersiam non cadit, quia non habitatur. Altera dicitur *Petrea*, quæ minus quidem distat à Palestina, non tamen Orientalis est: sed meridionalis, maximè respectu Iudææ. Solum ergo relinquitur *Arabia Fœlix*, vt si verum est Magos ex aliqua Arabia fuisse, consequenter credātur ex hac Arabia, & non ex alijs aduenisse. Illud autē fit verisimile, primum testimonijs scripturarum, quæ de hoc mysterio ab Ecclesia, & sanctis Patribus intelliguntur. Psalm. 71. *Reges Arabum, & Saba dona adducent*, & inferius; *Dabitur ei de auro Arabiæ*: Quamquàm enim Hieronymus, Augustin. Basil. Theodor. & alij, intelligant ibi generaliter esse prædictum, gentes, Reges, ac Principes adoraturos Christum, eique, vt verò Deo, munera oblaturos, eaque expositio reijcienda non sit: non tamē propterea excluditur, quin ibi etiam prædictum sit huius adorationis initium ab Arabicis Regibus, & aurum Arabiæ offerentibus sumēdū fuisse. Quod Ecclesia sentire videtur, cùm Psalmum illum huic

A festiuitati accommodat, & alij Patres supra citati, qui de hoc mysterio exponunt, & præterea Cyrillus Alexandrinus, lib. 4. in Isa. oratio. 4. Tertull. lib. contra Iudæos, c. 9. & lib. 3. contra Marcion. ca. 13. Aymo, & Incognitus, Hugo Cardinalis, Lyranus, & alij in expositione illius psalmi. Et consonat prophetia Isaiæ cap. 60. *Inundatio camelorū operiet te, dromedary Madian, & Epha, omnes de Saba venient, aurum, & thus deferentes, & laudem domino annunciātes*, vbi Hieronymus, *Madian*, inquit, *& Epha regiones sunt trans Arabiam, fertiles camelorum, omnisque prouincia appellatur Saba, vnde fuit & Saba Regina, quæ venit sapientiam audire Salomonis*. Idem verò Hieronymus lib. quæstionum in Genesim circa illa verba cap. decimi. *Filij autem Chus, Saba*, & circa illa *filij Regma, Saba*, dicit à

B priori Saba, quòd per *Samech* scribitur, appellatos esse Sabæos, & regionem Saba, *quæ nunc*, inquit, *interpretatur Arabia*: de qua dicit intelligendum esse illud Psalm. 71. *Reges Arabum, & Saba*. Alij verò existimant eam regionem traxisse nomen a Nepoia Abrahæ, de quo fit mentio Genes. 25. nam & ibi nominantur Madian, & Epha, & deindā subditur Abraham separasse eos ab Isaac ad plagam Orientalem, & ibi Hieronymus in quæst. Hebraicis ait, iuxtà historicos Hebræorum eos occupasse Arabiam, quod etiā sentit Epiphanius, in compendio doctrinæ, quod habetur libro 3. aduersus hæreses in fine, qui tamen Arabicam illam regionem, vndè Magi venerunt, *Magodiam* appellat, indicans ab ea fuisse Magos sic appellatos. Denique Plinius, lib. 6. cap. 28. Sabæos Arabes esse dicit. quod latius tractat lib. 12. c. 14. Iuxtà prædictas ergo prophetias rectè intelligitur Magos Arabes fuisse. Regio Madian & Epha.

C Secundò, in hac sententia sunt antiqui Patres, Iustinus Martyr. dialog. cū Triphone. *Quàm primū*, inquit, *natus est, Magos ex Arabia profecti adorarunt eum*: & vt ad hoc mysterium accommodet prophetiam Isa. 8. *Priusquam sciat puer vocare patrem, & matrem, auferetur fortitudo Damasci*. Subdit Damascum sitam esse in terra Arabica, quamuis nunc contributa sit Syro Phœniciæ. Et idem dixit expressè Tertullianus dicto li. 3. contra Marcio. ca. 13. Cyprian. etiam serm. de stella, & Magis, *Nec multò post*, inquit, *Arabum fines huius rei notitia penetrauit, & incolis Saba præclari stella luminis cæleste numen nouis splendoribus indicauit*. Præterea Cyrillus Alexandr. lib. 4. in Isa. oratio. 4. exponens verba illa cap. 49. *Ecce isti de longe venient, & ecce illi ab Aquilone, & Mari & isti de terra Australi*, ipse legit *de terra Persarum*, & exponit de aduentu Magorum, & subdit interdum Persiam Arabiam nominari, vel è conuerso. Et fortassè eodem sensu

D Isidorus lib. de passione Domini cap. 14. dicit Magos venisse *de gente Persarum, & de Arabia, & Saba*. Nam quia Arabia Fœlix sic est Persiæ vicina, vt ab ea solo Persico sinu separetur, interdū sub *Persiæ* appellatione comprehenditur. Et hoc modo possent ad hanc sententiam accommodari sancti in prima citati. Quomodo Magi venisse dicantur è Perside.

Tertiò, sumitur coniectura ex qualitate donorum, quæ Magi Christo obtulerunt, Arabia enim Fœlix ferax est auri, & aromatum, vndè Regina Saba magnam vim auri, & aromatum Salomoni attulit, quando ad illius gloriam videndam venit. 3. Ragum. 10. Vndè Tertull. in Apologet. cap. 42. ad hāc Abrabiæ abundantiā alludens, inquit, *Thura planè non emimus, si Arabia quæruntur, sciant Sabęi pluris, & cariores suas merces Christianis sepeliendis profligari, quàm Dijs fumigandis*. & cap. 30. grana thuris vocat *Arabicę arboris lacbrymas*. Et Plinius libr. 12. ca. 14. Regionem Saba *thuriferam* vocat, & solam ferè Arabiam esse, *feracem thuris*. Arabia fœlix aromatū ferax, & auri.

De auro verò sufficiens testimonium est illud Psal. *Dabitur ei de auro Arabiæ*. Vnde obiter colligimus literalē rationem, ob quā Magi hæc dona obtulerunt, fuisse, quia illorum regio illis rebus maximè abundabat, & in maiori æstimatione, ac pretio inter ipsos habebantur. Mysticas autem rationes tradunt sancti Patres supra citati, quæ in eis videri possunt, præsertim in Irenæo lib. 3. contra Hæres. cap. 10. Hilario canon. 1. in Matth. vbi sic inquit: *In auro Regem, in thure Deum, in myrrha hominē. Atq; ita sacramenti omnis est cū summata cognitio, in homine mortis, in Deo resurrectionis, in Rege iudicij*. Similia ferè leguntur in Leone, Cypriano, & Chrysostomo, & Gregor. Nisseno oratio. de sancta Christi natiuitate. Isidoro lib. de allegorijs noui testamenti in principio, & Ruperto lib. 2. in Matthæ. in principio, qui sentiunt eas rationes mysticas fuisse ab ipsis Magis intellectas, & intentas ad profitendam veram fidem, quam de Christi diuinitate, ac humanitate habebāt. Quod expressius docuit Theodorus Ancyranus, oratio. de natiuitate Christi, habita in Concilio Ephesino, tom. 6. appendice 5. cap. 2. Addi potest in confirmationem conclusionis, ex Hieronymo Isa. 15. quòd licet Balaam oriundus fuerit ex Mesopotamia: illud tamen vaticiniū, *orietur stella ex Iacob*, non in Mesopotamia, sed in Arabia protulit. Illuc enim à Rege Moab vocatus fuerat, vt constat ex Numer. 23. Moab autem, inquit Hieronymus, prouincia est in Arabia. Fateor tamen Hieronymum non explicare illam esse Arabiam Fœlicem.

Obiectio. Sed obijci potest, quia in illo eodem Psalm. 71. dicitur, *carā illo procident Aethiopes, & inimici eius terram lingent, Reges Tharsis, & Insulæ munera offerēt*, & Psalm. 67. dicitur. *Aethiopia præueniet manus eius Deo*: Sed Tharsis est in India Orientali; Aethiopia verò longè ab Arabia distat. Et confirmatur; Nam, vbi in illo Psal. 71. dicitur, *Reges Arabum, & Saba*, illud *Saba* in Hebræo per *Samech* scribitur, quomodo regionem Aethiopię significat, vt ex Isa. 43. & 45. colligitur, & ibi Hierony. indicat in posteriori capite. Confirmatur secūdo: quia Arabia potius est meridionalis, quam orientalis, vndè Regina Saba, *Regina Austri* appellatur.

Respōsio. Ad primum de nomine *Tharsis*, respondetur ex Hieron. 3. tom. epist. 133. ad Marcel. & Isai. 2. illud nomen æquiuocum esse, & interdum significare Indiæ regionem: interdum verò ipsum mare: & hoc posteriori modo sumitur in prędicto Psalmo, vt *Reges Tharsis* dicātur, qui regnant in insulis maris, si

Regio Tarsis quæ. ue hoc generatim intelligatur, siue specialiter de insulis maris, seu sinus Persici, cui fortasse aliquis horum Magorum dominabatur. De nomine autem *Aethiopiæ* omues Sācti intelligunt ea voce per metaphoram significari omnem Ecclesiam ex gentibus congregandam, quia peccatis deformis, ac nigra erat, sed per Christum erat pulchritudinem cōsequutura, & Israeliticum populum præuentura. Ita exponunt Theodoretus, Ruffinus, Augustinus, Incognitus, & alij dicto Psal. 67. & 71. & Origen. hom. 1. in Cantica, Chrysostomus hom. 1. ex varijs in Matth. Neque obstat, quòd illud verbum generū conuersionem generatim significet, quia (ut supra disi) hæc expositio alteram non excludit, præsertim quòd posuit prius prædici vniuersalis conuersio gentium, & postea in particulari initium, & primitiæ illius conuersionis designari, ut prædicti sancti etiam exponunt.

Ad primam confirmationem, incertum est illud, quod assumitur: nam Hieronymus in quæst. Hebraicis in Genesim, & Isai. 43. indicat *Saba*

Saba regio quæ. per *Samech*, scriptum, Arabiæ regionem significare: Vndè fortassè scriptum per vnam literam, scilicet, *Schin*, significat vniuersam Arabiam: scriptū

A verò per aliam literam *Samech*, specialem aliquā prouinciam, uel regionem eius. Vndè in hoc Psal. 71. ubi nos legimus, *Reges Arabum, & Saba*, Hebræi legunt *Reges Saba, & Saba*, primum, per *Schin*, & secundum, per *Samech*. Quod si fortassè est aliud Saba in Aethiopia, cuius nomen ibi positum est: Respondetur, non omnia quæ ibi prædicta sunt, ad Magorum aduentum pertinere, neque oportere, ut omnia statim initio natiuitatis Christi fuerint impleta. Quòd verò potius Reges Arabiæ, quàm Aethiopiæ initium huic cōuersioni daturi essent, & prophetia Isaiæ confirmauit, apud quem nullus dubitat, quin *Saba* Arabiam significet, & euentus ipse probauit.

Vndè ad secundam confirmationem respondetur, eam rectè concludere hos Magos nō fuisse Aethiopes. Nam Aethiopia omninò est Australis; propter quod aliqui existimant, & indicat Origen. supra, Reginam Austri ex Saba Aethiopica uenisse:

B At uerò Arabia, quamuis non nihil ad Austrū declinet, Orienti tamen uicinior est. Vnde Tacitus li. 5. Histor. Iudæam à parte Orientali dicit spectare Arabiam, quod maximè uerum esse censetur, si hyemalis solstitij ratio habeatur.

SECTIO IIII.

Quo loco, & tempore Magi Christum adorauerint.

PRimo de loco, in quo Magi Christum inuenerunt, omnes ferè Patres conueniunt illum fuisse Bethlehem. Quia Matthæ. 2. satis apertè indicatur, in illis uerbis. *Et mittens eos in Bethlehem, dixit, ite*, &c. adiunctis illis: *Qui cum audissent Regem, abierunt*, vtique Bethlehem, stella duce. *Vsque dum veniens staret supra vbi erat puer*. Dissensio tamen est, in quo loco Bethlehemitico, & inuenerint, & adorauerint Magi Christum. Nonnulli

C enim existimant, locum illum non fuisse speluncam, seu stabulum, in quo Christus natus fuerat: sed domum aliquam oppidi Bethlehem fundati fortasse in verbo illo Matt. 2. *Et intrantes domum, inuenerunt puerum*. Ita docet Epiphanius, libro 2. contra hæreses, in 51. *Ingressi*, inquit, *in domum, inuenerunt puerum cum Maria, non amplius in prę sepi, nec amplius in spelunca, sed in domo*. Existimat enim Epiphanius Magos non post decimum tertium à natiuitate diem: sed post duos annos Christum adorasse, & ideò, consequenter rectè opinatur, non in spelunca, sed in aliqua alia domo eū inuenisse.

Verior tamen, ac communior sētē, est eodem loco fuisse Christum adoratum à Magis, quo fuit natus. Ita docet Hieronymus Epist. 18. & 27. *Hic demonstratus à stella, hic adoratus à Magis*. Chrysostomus hom. 6. in Matth. *In præsepi*, inquit, *& tugurio*. Idem significat hom. 1. ex varijs in Matth. & orat. de sancto Philogonio paulò post medium.

Christus in præsepi adoratus à Magis.

D *Accurrunt inquit, vt illum videant in præsepe iacētem*. Greg. Niss. orat. de sancta Christi natiuitate. *Regem in spelunca latentem non ignorauerunt*. Cyprian. de stella, & Magis. *In loco humili, & supellectile vili Rex Regum, & dominus dominantium inuenitur, cognoscitur, adoratur*. Idem indicat Theodotus Ancyranus, supra dicta oratione de natiuitate, & optimè Euthym. Matth. 2. dicens de Euangelista. *Tugurium hic domum appellat, quod Lucas diuersorium dixit, domus enim erat, quod utcunq; in habitaretur*. Et eadem sententia frequens est apud sanctos Patres, Leonem, Augustinum, Fulgentiū, & Eusebium Emissenum, Bernardum, & reliquos in concionibus de Epiphania. Vnde Niceph. 1. lib. Historiæ c. 13. hanc sententiam certiorem esse dicit. Et constat, quia Beata Virgo non discessit à lo-

co

eo partus, vsque ad Purificationem: ostendemus autem hoc mysterium antè purificationem contigisse. Deindè qua ratione negat Epiphanius inuentum esse Christum in præsepe, posset negare inuentum esse in Bethlehem, vt statim commodius argumentabimur, quia hæc quæstio ex alia de tempore pendet.

Secundò ergo, de tempore adorationis Magorũ, quod ad mensem, & diem attinet, suppono accidisse sexta die Ianuarij, de qua re commodior disputandi locus incidet infrà quæst. 38. Tota ergo hoc loco disputatio est de anno, quo post Christi natiuitatẽ, hoc mysterium peractum fuit. Nam idem Epiphanius loco supra citato, & lib. 1. hæres. 30. versus finẽ, docet Christum adoratum fuisse à Magis biennio, post suam natiuitatem. Fundatur, quoniam Herodes iussit interfici infantes *à bimatu, & infra secundum tempus, quod exquisierat a Magis.* Signum igitur est eos peruenisse Ierusalem, biẽnio, postquam stellam Christum natum ostendentẽ inspexerant.

Obiectio. Quòd si obijcias, quia iuxta hanc sniam, non inuenissent Magi Christum in Bethlehem. Nam Euangelista dicit, statim post Virginis Purificationem reuersos esse parentes Christi in Nazareth ciuitatem suam.

Respõsio. Respondet Epiphanius, ob venerationẽ Natiuitatis Christi solitos fuisse Deiparam, & Ioseph redire singulis annis Bethlehem, & ita contigisse, vt ibi inuenirentur à Magis, non quidem in spelunca, sed in domo aliqua (vt Euangelista significat.) Quia in alijs annis non concurrebat tanta hominum frequentia, venientium vt describerentur, iuxtà Cæsaris edictum, quę fuit occasio, vt in nocte natiuitatis Virgo, & Ioseph non ad domum aliquã, sed ad spelunca diuerterent. Huius sniæ vr̃ etiã esse Euseb. in Chronico. Nam eodẽ anno videtur ponere, & aduentum Magorum, & occisionẽ Innocentium, quod vr̃ potissimum huius sniæ fundamẽtũ. Quia verisimile est Herodem nõ distulisse tanto tẽpore Innocentiũ cædem; sed statim, ac intellexit se fuisse illusum à Magis, illam exequutioni mãdasse.

Nihilominus communior snia, ac verisimilior est, Magos peruenisse Bethlehem decimo tertio die post Christum natum. Quod aliquantulum indicat Matth. dicens, *Cũ natus esset Iesus in Bethlehem Iuda, ecce Magi ab Oriente venerunt.* Deinde hæc vr̃ esse cõis traditio, & sensus Ecclesiæ, quã supponũt omnes Patres supra citati: qui dicunt Christum inuentum esse à Magis in diuersorio, ꝙ non fuisset credibile, si post duos annos Magi aduenissent. Ita scribit Ammo. Alex. in harmo. quatuor Euangeliorum. Niceph. lib. 1. c. 13. & Albinus de diuinis officijs c. de Epiphan. & Anselm. Matth. 2. Vndè elegãter August. serm. 2. de Epiphan. *In præsepi tũc iacebat, & Magos ab Oriente ducebat, abscõdebatur in stabulo, & agnoscebatur in cælo, vt agnitus in cœlo, manifestaretur in stabulo.* Tertio, quia, vt venirent ex Arabia, vsq; Bethlehem, non indigebant tanto temporis spatio: distat enim trecentis ad summum leucis, quas decem diebus perficere potuerunt. Præsertim cum Isai. 60. indicetur, eos in dromedarijs fuisse venturos. Quod obiter confirmat hos Magos venisse ex Arabia, in qua hi cameli procreãtur, qui dromedarij dicuntur; hoc autem animal velocissimum est, teste Arist. lib. 9. de hist. animal. c. vltimo, & Philostratos in vita Apollonij ait, conficere vno die *mille stadia,* idest, quadraginta leucas.

Prima respõsio ad fundamẽtũ Epiph. Ad fundamentum Epiphanij: Respondent aliqui stellam apparuisse Magis biennio antè natiuitatem Christi. Ita docet Augustinus, & ex eodẽ fundamẽto id colligit serm. 7. de Epiphania, cum enim dixisset Magos venisse paucis diebus à natiuitate Christi transactis, subdit in cœlo vidisse stellam, *non antè paucos dies, sed antè ferme biennium, sicut inquirenti Herodi patefecerunt. Vnde a bimatu, &* A *infra, secũdum tempus, vt scriptum est, quod inquisierat à Magis.* In eadem snia est Chrysost. hom. 7. in Matth. quamuis non dicat ante biennium, sed antè multum tempus stellam apparuisse. In imperfecto autem Matth. hom. 2. dicitur, Magos iter egisse per biennium præcedente stella: nõ explicatur autem, an illud biennium præcesserit, vel subsequutũ fuerit Christi natiuitatem: ex ijs verò, quæ inferius dicuntur colligi potest præcessisse, cùm asseratur Magos inuenisse Christum in pręsepi. Atque idem planè sensit Theophyl. Matth. 2. & Nicephor. lib. 1. Histor. cap. 13.

Stella Magis nõ apparuit ante Christi natiuitatem. Cæterum hæc sententia difficilis creditu est. Primò, quia (vt cõtra Epiphanium argumẽtabamur) non potuerunt Magi tm̃ tempus in via conficere: nec verisimile est eos post visam stellam profectionem B distulisse, nec oportuit illis stellã apparere antè tempus ad illud iter agendum necessarium, præsertim quia *Spiritus sancti gratia nescit tarda molimina.* Deindè cùm peruenerunt Ierusalem, non inquirebant de Rege nascituro: sed iam nato, dicens: *Vbi est qui natus est rex Iudæorum,* & addunt, *Vidimus enim stellam eius,* idest, regis nati, ergo stella statim ac illis apparuit, indicauit illis non nasciturũ, sed natum: Vndè Aug. serm. 4. de Epiph. *Eo,* inquit, *die, quo natus est Christus, illi stellam in Oriẽte viderunt, & quem natum indicabat agnouerunt, & ex illo die ad hunc diem occurrerunt,* Idem indicat Leo Papa, serm. 1. de Epiphania, in illis verbis. *Mox ab omnibus voluit agnosci, qui dignatus est omnibus nasci. Tribus igitur Magis in regione Oriẽtis stella nouæ claritatis apparuit,* & serm. 2. dicens: *simul Magos per stellã, & Pastores per Angelos ortũ domini didicisse,* & Fulgẽtius serm. de Epiphan. sic loquitur. *Hæc stella nunquàm antè apparuit, quia nũc eũ puer C iste creauit, & à Magis ad se venientibus prænuã deputauit.* Atque ad eũdem modum loquuntur cæteri Patres, qui de Epiphania scribunt. Et hanc sniam magis videtur probare D. Thom. hic art. 6. ad 3.

Ad fundamentum ergo Epiphanij respõsio vulgaris est (quam ibidem D. Thom. refert) Herodem non occidisse infantes antè biennium transactum, quia Romam eo tempore vocatus fuit, eò quòd à filijs suis apud Cæsarem fuerat accusatus; neque eo anno, vsque ad sequentem redire potuit. Sed hoc non solum est incertum, verùm etiam antiquis historijs parum consentaneum. Euseb. enim lib. 1. histor. cap 8. post Innocẽtium mortem, indicat Herodem domesticis calamitatibus, ac seditionibus fuisse afflictum.

Vera responsio. Aliter respondet Aug. 2. lib. de consensu Euangelist. cap. 11. his verbis. *Omitto dicere, quot, & quantis occupationibus regia cura distẽdi potuerit, & per plurimos dies ab illa intentione, vel auerti omninò, D vel impediri.* Et in toto illo capite varias huius dilationis causas, & occasiones excogitat, quæ sine dubio accidere potuerunt. Non tũ existimo necessarium concedere Herodem per biennium distulisse Innocentium cædẽ: habemus quidẽ ex Luca nõ occidisse illos intra primum, vel fortassè etiam intra secundum mensem. Nam prius Virgo præsentauit filium in templo, & deindè descendit cum Ioseph in Nazareth, & verisimile est ibi aliquo tẽpore habitasse, priusquàm admoniti ab Angelo in Aegyptum discederent, post quem discessum, teste Matthæo, mors Innocentium sequuta est. Intercessit ergo aliquod tempus à reditu Magorum, vsque ad mortem Innocentium; & fortassè non fuit tantum duorum mensium, sed plurĩũ: tum propter coniecturas Augustini, tũ ex quia verisimile est, priusquã tàm immane facinus Herodes aggrederetur, omnẽ adhibuisse diligentiam, vt conquisitos Magos ad se reuocaret. Quãuisquàm aũt statim intra paucos mẽses infantes occidi iusserit, fecit tñ, vt interficerentur

Infantes innocẽtes quo tpe ab Herode interẽpti.

tur omnes à bimatu, & infra, non quia existimaret stellam antè duos annos apparuisse Magis: sed præ nimio timore, & ob maiorem certitudinem, & securitatem. Quod rectè docuit Chrysost. homil. 7. his verbis, *Quod à biennio, & infra interfecit ne miremur, siquidem pauor, & furor, maioris securitatis & certitudinis causa etiam tempus profere, ne quisquam eius ætatis, & fortè is potissimum propter quẽ alij interimuntur, effugiat.* Addi etiam potest (quod hic D. Thom. ex Aug. refert) timuisse Herodem, *ne cui sydera famulabantur, speciem suam paulò supra, vel infra ætatem transformaret.* Addo denique, quãquam Herodes à Magis didicisset tempus apparitionis stellæ: non tamen potuisse ab eis discere, an eodem die, quo stella apparuit, natus fuerit puer, necne, & ideò, vt quod intendebat, certius assequeretur, interficiendos curauisse infantes, etiam natos aliquo tempore antè apparitionem stellæ, cuius signum est, quia etiam alios necandos iussit; quos post ortam stellam natos esse certò B competiebat. Et hoc modo interpretor verbum illud Euangelistæ, *à bimatu & infra secundum tempus, quod exquisierat à Magis*: quia, scilicet, considerato tẽpore ortus stellę, humana quadã astutia arbitratus est intra tempus illud Redemptoris natiuitatem contigisse.

Adoratio Magorũ die veneris cõtigit.

Ex dictis in hac sectione obiter colligitur (si vera sunt, quæ supra de die natiuitatis Christi disimus) hanc adorationem Magorum die veneris contigisse, quia Christus ortus fuit die dominica, & à Magis adoratus fuit eodẽ anno post tredecim dies.

Obiectio

Neque obstat, quòd in quibusdam decretis, quæ post sextam Synodum habentur in 3. tom. Con. & illi tribuuntur in 8. eorum, significatur hanc diem fuisse dominicam. Nam (si attentè legatur) non dicit die dominica Christum adoratum fuisse à Magis: sed illis stellam refulsisse, quod verum est. Quia (vt diximus) illis apparuit in die natiuitatis Christi. Aliud verò ibi dicitur, ex quo posset nonnullũ sumi argumentum, scilicet, baptismum Christi acci C disse die dominica: dicemus autem infra hoc, &

Respõsio.

illud mysterium in eadem die factum fuisse. Sed est facilis respõsio. Fuerunt enim in eodem die mẽsis, idest, sexto Ianuarij, qui non semper est idem hebdomadæ dies, vt per se constat.

SECTIO V.

Quę fuerit stella, quę Magis apparuit, & quo modo moueretur, ac eos duceret.

Stella, quę Magis apparuit, nõ fuit ex cœlestibus.

DE stella, quæ Magis apparuit, concors est omnium sñia, non fuisse aliquam ex cœlestibus. Ita docet D. Tho. hic arti. 7. Vbi plures rationes adducit sumptas ex Chrysost. hom. 6. in Matth. quas Damasc. lib. 2. c. 7. his breuioribus verbis cõplectitur, *Sydus quod Magis apparuit, non ex illis erat, quę ab ipso mundi ortu condita sunt. Id quod ex eo liquido perspicitur, quod illud nunc ab ortu ab occasũ, D nunc a septentrione ad Austrũ progrediebatur, nũc delitescebat, nunc sese rursus aperiebat, id quod a syderum ordine, & natura discrepat.* Et eadem prius docuerat Basil. hom. de humana Christi generatione. Et eadem est sñia Origenis lib. 1. cõtra Celsum non longe à fine. Quã optime confirmat Aug. lib. 2. cont. Faust. c. 5. & serm. 3. de Epiphan. Fulgentius in serm. de Epiphania: Leo item Papa ser. 3. de Epiphania *nouum sydus* illud appellat. Quę sñia (vt August. doctè indicauit) solum probabilior est, nõ certa. Nam rationes illæ, ex motu eius desumptæ, non omninò cogunt. Nam licèt illa esset ex stellis cœlestibus, iuberi poterat nato Christo relinquere, quẽ agebat, & ad Christum manifestandum descendere, nouoque modo, & inusitato moueri. Sed licèt hoc diuina potentia facere potuerit: id tamen, quã A facilius est, & pauciora miracula, minoremq; immutationem ordinis vniuersi requirit, fecisse credẽdum est: multò autem facilius fuit nouam stellam condere, quam è cœlo diuellere, & vacuum illũ locum relinquere; aut cęlum ad illum replendum rarefacere, aut nouo, & inusitato corpore illum replere, ac rursus stellam, suo peracto ministerio illuc reducere. Adde, stellam hanc, quæ Magis apparuit, (vt Leo Pap. inquit serm. 1. & 3. de Epiphan.) illustriorem, ac pulchriorem cæteris syderibus fuisse. Quod etiam docuit Ignatius epist. 14. ad Ephes. & Chrysost. supra, qui probat eluxisse plus quã solẽ, quia lucebat in die, hoc autem (vt ipse rectè argumentatur) non poterat stellis cęlestibus naturaliter conuenire, cùm ab ipso sole lumen accipiant; oportuit ergo, vt Deus illi lumen adderet: eadem autem facilitate potuit nouam stellam creare.

Stella magis visa cęteris illustrior syderibus.

Stella a Magis visa verè corporea, & lucida.

Difficultas verò superest, cuius naturæ fuerit illa stella. In qua in primis certum existimo illam fuis- B se naturæ corporeæ, idest, verum corpus lucidum, & illuminans. Itaque, neque fuit aliquid specie tm̃ apparens, seu phãtasticum, quia Euangelium apertè significat fuisse stellã exterioribus sensibus obiectam, atque lucentem: neque etiam fuit lux aliqua, quasi subsistens, & per se separata: tum, quia nõ est necesse hoc nouum miraculum sine necessitate fingere, tum etiam, quia stella significat corpus aliqd, & non tantum accidens. Et hinc fit illam stellam, ex materia, & forma substantiali fuisse compositã: hoc enim (vt supponimus) connaturale est omni corpori: & habuisse præterea lucem, quæ accidens est corporis illuminantis, quale illud fuisse, & nomẽ ipsum stellę probat, & munus: quomodo enim dux viæ esse posset, nisi illuminando? Ex qua autẽ materia constiterit, qualis etiam eius forma fuerit, & quale lumen, valde incertum est.

Dub. 1.

Primum. n. inquiri potest, an illa materia fuerit cęlestis, vel inferioris ordinis. Primum enim vf nomen C *stella* suadere, quod propriè significat corpus aliquod cęleste: scriptura autem propriè intelligenda est, si commodè potest. Vndè ferè omnes sancti supra citati hoc vocant *cœleste signum*, seu *à cœlo datum*. In contrarium verò est, quia non fuit necessarium aliquid nouum ex nihilo creare. Item, quia oportuisset post illud breue tempus, vel stellam illam annihilari, vel cęlo postea affigi, vtrumque autem absurdum est.

Respõsio. Materia stellę à Magis visę qualis.

Quare verisimilius videtur, fuisse ex materia aerea, seu elementari procreatam, vt sentit Abulens. Matt. 2. & D. Tho. hic art. 7. ad 1. & hoc significant Patres, quando dicunt illam non fuisse, *cœlestem stellam*. Non. n. solùm intelligunt non fuisse ex numero cœlestium astrorum, sed etiam non fuisse illius ordinis, & naturæ. Et hoc ipsum significare voluit Origenes dicto lib. 1. contra Celsum, cùm dixit illam esse *ad similitudinem cometa*. Nõ enim intelligit fuisse eiusdem rationis, quoad splendorem, & D motum, sed solùm quoad materiã, ex qua facta est. Nec nomen *stella*, obstat: tùm, quia sępe in scriptura nominatur res, prout exterius apparet, seu prout vulgo nominatur: tùm etiam, quia interdum nomẽ *stellæ* in scriptura cometas significat, seu corpora lucida in aere apparentia, sicut, & ipse aer interdum *cœlum* appellatur.

Deindè inquiri potest, qualis fuerit forma, & species huius stellæ, an fuerit forma alicuius corporis simplicis, vel mixti, atque ita perfecta: vt ei fuerit connaturalis totus ille splẽdor, & lux. In quibus si diuinare licèt, dicendum est in primis fuisse tale illud corpus, vt ei fuerit cõnaturalis illa lux. Quia hoc non repugnat: imò tàm facilè fieri poterat virtute diuina, sicut in pręternaturali subiecto, & aliàs prior effectus perfectior est, magisq; diuinã sapiẽtiã & Christi maiestatẽ demũstrãs. Huic verò probabile

babile sit, corpus illud fuisse mixtum aliquod perfectum, quia non fuit corpus cœleste (vt diximus) neque aliquod ex elenteneis, sunt enim valdè imperfecta corpora, & nulli eorum tantum lumen cõnaturale est: præter hæc autem non dantur alia corpora simplicia.

Dub. 3. Rursus de ipsa luce talis stellę inquiri potest, quãta fuerit. Nam (quod ad essentiam spectat) verisimile est fuisse eiusdem rationis cum reliquis: de intensione verò, Patres citati significant fuisse sole splendidiorem, vt patet ex Ignatio, Chrysost. Damascen. & alijs supra citatis, qui omnes inde argumentum sumunt, quòd in meridie luceret, & Ecclesia in hymnis Epiphaniæ canit, *quem stella, quæ solis radium vincit decore, ac lumine.*

Respõsio. Lux stellę à Magis visæ quãta. Nihilominus tamen non existimo necessariũ, vt habuerit lucem intẽsiorem, & maiorem luce solis, quia difficile creditu est, perfectiorem lucem esse cõnaturalem alicui inferiori corpori, aut datam esse à Deo sine necessitate. Vt enim in meridie luceret, & videri posset, satis erat, quòd esset terræ propinqua, & haberet lucem valdè perfectam, & materiam admodum densam, hoc.n. plurimum cõfert ad lucendum magis. Ex quo etiam obiter responderi potest ad curiosam interrogationem, si stella illa tam pulchra, & lucida fuit, & in meridie lucebat, quomodo ab alijs hominibus præter q̃ à Magis, visa non fuit, non solũ in propinquis, sed ẽt in remotis regionibus. vel si visa fuit, quò non omnes in sui admirationem rapuit, & per totum orbem eius fama percrebuit? Ratio enim fortasse est, quia cũ esset terræ vicina, tãtum in locis propinquis lucebat, præsertim in die: nocte verò fortasse eleuabatur, ita vt solùm ab ijs, qui syderibus cognoscẽdis vacabãt, discerni posset, vt Niceph. inquit, lib. 1. Hist. ca. 14.

Dub. 4. Vltimò tandem inquiri potest de motu, & motore huius stellæ. Quòd enim stella illa moueretur ad ducẽdos Magos verisimile est. Duplex enim est opinio in hac re. Altera dicit Magos non semper vidisse stellam, sed semel tantum in principio, postea disparuisse, donec iterum eis apparuit, quãdo egrediebantur Ierusalem, vt Bethlehem pergerent. Cui sententiæ videntur fauere illa verba Matth. *& ecce stella, quam viderãt in Oriente antecedebat eos.* Tũ tum ergo visa fuit in Oriente, & postea non fuit dux itineris, nisi ab Ierusalem vsque Bethlehem. Idem videntur indicasse Magi illis verbis, *Vidimus stellam eius in Oriente.* Et hanc sententiã amplexi fuit Caiet. Matth. 2. & Iansen. c. 9. Concordiæ, & tribui solet Basil. hom de humana Christi generatione, & Aug. serm. 2. Epiphanię, sed hi sancti nihil clarè dicunt. Vndè contraria sententia, scilicet, stellam fuisse ducem Magorum, semperque eos fuisse comitatam, & ab eis visum, communis est antiquorum, Chrys. hom. 6. in Matt. & 2. imperfecti, quem Theophyl. Euthym. & alij sequuntur Matth. 2. vbi Hieron. idem indicat, & clarius Beda, & Leo Pap. serm. 4. Epiphan. & fauet hymnus Ecclesiasticus, *Ibant Magi, quam viderant, stellam sequentes præuiam.* Et hæc sententia est satis verisimilis: oportebat.n. homines ignorantes, & nouos in fide sensibili signo duci, & ita D. Tho. hic hãc amplectitur sententiam. Neq; Euangelium repugnat, quia nõ oportuit oĩa explicatè dici. Sed est vlterius animaduertẽdo ex eodem D. Tho. dupliciter posse intelligi Magos vidisse stellam, & illius ductu in Iudæam venisse. Primò, quòd ipsa non fuerit localiter præsens in Oriente: sed tantũ in Iudæa, seu supra Bethlehem, fuerit autem visa à Magis in Oriente existẽtibus, qui illã respicientes, & quasi antè oculos semper habentes in Iudæam venerint. Secundo, quòd ipsa stella visa fuerit existens in Oriente, & semper comitata fuerit Magos venientes per viã, illisque iter demonstrans, sicut ducebat Deus populũ Israel per desertum in columna nubis, & ignis. Et hic posterior modus est sine dubio verus, & ab omnibus citatis Patribus explicatus, & consentaneus illis verbis Euangelij. *Vidimus enim stellam eius in Oriente,* & euidentius illis; *& ecce stella, quam viderant, Magi in Oriente, antecedebat eos, vsq; dum ueniens staret supra, vbi erat puer.* Mota ergo fuit illa stella vsque ad locum natiuitatis Christi.

Ex quo facilè intelligitur motum illum nõ fuisse naturalem, & ab intrinseco: sed ab aliquo intellectuali motore, erat enim motus, quasi progressiuus, (vt Chrysost. & alij notaot) interdum erat vniformis: interdum verò per modum descensus, & aliquando quiete interrumpebatur ex libertate motoris absque vlla alia Physica causa, vt videre licet, cùm peruenit Bethlehem, tunc enim, & stetit stella, & descendit propè ipsum locum natiuitatis Christi, vt illum euidentius designaret, quæ omnia non poterant, nisi ab intellectuali motore proficisci. Quis autem ille motor fuit? Non constat: verisimile autem est non fuisse motam immediate à Deo, seu Spiritu sancto, vt videtur indicari in hom. 2. imperfecti, sed media aliqua virtute Angelica, quia Deus cùm commodè fieri potest, operatur per causas secundas, & quantum ex scriptoris colligi potest, regulariter loquẽdo huiusmodi motus per Angelos operatur, atq; in hac sñia est Abulens. supra, & hoc modo ĩterpretari possumus Chrysost. hom. 6. in Matth. & Theoph. ac Euthym. qui eũ sequuntur, & Aug. si autor est operis de mirabilibus sacræ scripturæ, in lib. 3. c. 4. qui dicunt illam stellam non fuisse veram, sed inuisibilem aliquam virtutem in speciem syderis transfiguratam: intelligunt enim non fuisse veram stellam Cœlestem, non tamen nõ fuisse verum corpus lucidùm; quia verò inuisibilis virtus illam mouebat, & quasi per illam loquebatur, ideò dicitur fuisse inuisibilis virtus in speciem stellæ transfigurata, seu quasi assumens, & mouens corpus in figura stellæ apparens.

Vnum verò superest dubium, si Magi à stella dirigebantur, quomodo diuerterunt à via, & necessarium fuit illis inquirere, vbi Christus natus esset? Dubium.

Respondetur, hoc confirmat, quod nuper dicebamus, stellam illam motã fuisse ab aliqua intelligẽtia, cuius arbitrio, & diuina in primis voluntate factum est, vt aliquando sese occultaret: vel radios lucis continendo suspendente Deo concursum suũ: uel ita sese eleuando, ut uideri non posset. Verisimile autem est (quod Chrysost. inquit) duxisse Magos usq; Ierusalem, & ibi se occultasse, undè factũ est, ut ipsi putauerint ibi esse terminum itineris, & (ut Leo Pap. inquit) *Regem natũ in ciuitate regia fuisse requirendum.* Cur autem uoluerit Deus occultari stellam Magis, ut ipsi Christum in Ierusalem requirerent. Cur etiam consequenter uoluerit permittere turbationem Herodis, & Innocentium cædem, eleganter disputatur à sanctis Patribus in citatis locis, qui uarias rationes reddũt, quas D. Tho. attigit supra art. 2. ad 3. summa earum est. Primò, uoluisse Deum Christi natiuitatem publicè annunciari Iudæis per gentes, tùm, ut eorum ignorantia, & excæcatio indicaretur: tùm, ut ipsi uerum proferrent testimonium de loco natiuitatis Mesliæ, quo conuincerentur, ut scribit Leo serm. 2. de Epipha. tum denique, ut Magi, qui erant primitiæ gentium fidem suam, & animi constantiam manifestarent, & omnibus, quorum duces futuri erant eaempln essent. Secundò, uoluisse Deũ permittere Herodis turbationem, tùm, ut illius tyranni crudelitas, & astutia ostenderetur, tum etiam, ut exemplo illo constaret nihil posse humana consilia aduersus diuina, neq; Christũ fuisse interficiendum q̃n Reges terræ uolebant, sed q̃n ipse uoluit, ut eleganter tradit Fulgentius serm. de Epiphan. Tum deniq;, ut manifestare

tur prauus Iudæorum dispositio, qui simul cùm Herode turbati, & Christi necem machinati fuerunt, vt notat Hieronym. Matth. 3. Tertiò, voluisse Deũ cædem Innocentium permittere, tùm propter eorum commodum, & gloriam, vt veri martyres efficerentur, vt est constans totius Ecclesiæ, & Patrum omnium sententia, vt agêtes de baptismo latius dicturi sumus. Tum etiam, vt Christus omnibus modis à martyribus testimonium acciperet, & quædam futurorum martyrum semina, ac initia statim iacerentur, & vt in infantibus, in quibus nullum meritũ, aut dispositio inueniri poterat, gratia Christi, & singularis prærogatiua martyrij euidentius commendaretur, vt Bernard. inquit serm. de Innocentibus. Præterea, vt opere ipso infantes infanti Christo deseruirent, eiusq; natiuitatis testes essent vel quia dum in eis completur prophetia illa, *Rachel plorans filios suos*, signum natiuitatis Messiæ datum est, vel quia dum propter Christum natum occiduntur, certissimum illi testimonium præbent. Vndè etiam factum, vt non solùm testes, sed etiam præcones eiusdem natiuitatis extiterint. Nam vt eleganter inquit Leo magn. serm. 2. de Epiphania, *& sæuitia Herodis volens primordia suspecti sibi regis extinguere, huic dispensationi nesciens seruiebat: vt dum atroci intentus facinori, ignotum sibi puerũ indiscreta infantiũ cæde persequitur, annunciatum cælitus dominatoris ortum insignius vbiq; fama loqueretur, quam promptiorem ad narrãdum, diligentioremque faciebat, & superna significationis nouitas, & cruentissimi persecutoris impietas.*

Innocẽtiũ cædes cur à Deo permissa.

SECTIO VI.

Quomodo, visa stella, Magi cognouerint Christi natiuitatem.

FVit quorundam sententia Christi natiuitatem potuisse à Magis per Astrologiæ scientiam, & stellarum constellationem agnosci. Ita docuit Petrus de Aliaco, q. 30. in Genes. vt latius tractat Sixtus Senensis, li. 6. Bibl. annot. 10. Cui sententiæ videtur fauere Hieron. in 47. ca. Isai. circa finem, dicens, *Magi de Oriente venerũt domini stellam se vidisse dicentes, vel ex artis sciẽtia, vel ex vaticinio Balaã prophetæ sui.* Et similia verba reperiuntur nomine Augusti. lib. 3. de mirabilib. scripturæ cap. 4. Sed est sententia prorsus falsa, nec potest habere nisi hæreticum fundamentum: nimirum generationes hominum fatali quadam necessitate ex stellarum constellationibus prouenire: quod est hæreticum, humanamq; libertatem destruens. Et multò absurdius, & intolerabilius est id sentire de diuinis operibus, ac supernaturalibus mysterijs, in quo ordine Christi conceptio, & natiuitas existunt. Legatur contra hunc errorem generaliter Leo Pap. epist. 91. vel iuxta alios codices 93. ad Turibium & in specialitractando de hoc mysterio Greg. Nyssen. Orat. de de natiuitate Christi, Chrysostom. us & cæteri Græci in Matthæum. Gregor. Pap. hom. 10. in Euang. Augusti. serm. 6. Epiphan. & 2. lib. contr. Faust. cap. 5. & sequentibus, qui tamen præcipuè disputant de stella, quæ Magis apparuit, & rectè dicunt non potuisse illam esse fatum pueri, sed (si ita loqui licet) potius puerum stellæ fatum appellandum esse. Quia non puer propter stellam, sed stella propter puerũ demonstrandum exorta est. Vnde eleganter Petrus Chrysologus serm. 156. circa illud verbum, *Stellam eius, Habere*, inquit, *capit stellam vnam, totam qui fecit, habet, & cõtinet creaturam: qui habet stellam, non habetur à stella, neque ipse agitur cursu stellæ, sed ipse stellæ agit cursum, cuius per cælum sic cursum dirigit, sic moderatur incessum, sic viam temperat, vt Magorum seruiat, & mutatur ad egressum.* Quocirca verbum suprà citatum ex Hieron. obiter tantum dictum esse videtur, & non affirmando: sed sub disiunctione quadam. Potest præterea ita exponi, vt non sit sensus potuisse Magos visa stella ex illa per artis scientiam cognoscere Christi natiuitatem: sed q; arte iuuari potuerint ad intelligendum eam stellam fuisse nouam, & inusitatam. Eadem expositio adhiberi potest verbis Aug. quæ obscuriora sunt, quanquàm ille liber incertæ est authoritatis.

Secunda sentẽtia est, Magos, qui successores erãt Balaam, ex vaticinio illius fuisse edoctos orituram aliquã stellam, quæ natiuitatem Regis cuiusdam Iudæorum indicaret, iuxtà verbum illud Num. 24. *Orietur stella ex Iacob, & cõsurget virga de Israel*, ac propterea summa cura, ac sollicitudine obseruasse, & expectasse ortũ illius stellæ, & ideò illa visa statim fuisse motos ad quærendum Regem per eã indicatum. Hæc est communis antiquorum Patrũ sententia, Orig. hom. 13. 15. & 18. in Num. & lib. 1. contra Cels. Basil. dicta hom. de humana Christi generatione. Qui addunt, forsan per aduentũ Domini sensisse Magos suorum Deorum, seu potius Dæmonum potestatem debilitatam, indeq; cœpisse cognoscere magnæ virtutis esse Regem natum, & per stellam indicatum. In eadem sñia sunt ferè oẽs expositores. Matth. 2. Hieron. Theoph. Euth. Ansel. Chrysost. in imperfecto hom. 2. Itẽ ferè omnes Patres in homilijs de Epiphania. Leo Papa, præsertim serm 4. Cypr. serm. de stella, & Magis, & benè Petrus Chrysol. serm. 156. *Non curiositate*, inquit, *Chaldæa, non arte magica, sed Iudaica Prophetia.* & serm. 157. *Non Chaldæa arte, sed de prisca sanctorum traditione maiorum. Erant isti de genere Noe, de filijs Abrahæ qui Christum nasci per Deum didicerant, non per artem, eumque hominem Deum Regem moriturum alto cognouerant sacramente.* Quibus verbis indicat hic autor, non ex sola prophetia Balaam: sed etiam ex maiorum traditione habuisse Magos fidem de aduentu Christi, & ex illa motos fuisse, vt ad Christum adorandum festinarent. Eandem sententiam de prophetia Balaam docuit Isidorus lib. de Passione domini c. 13. & idem sentit Hieron. Isa. 47. August. lib. 3. de mirabilib. sacræ scripturæ, & Greg. Nyss. orat. de sancta Christi natiuitate. Denique Ambros. lib. 2. in Lucam c. de Magis. Accedit et profanos authores tradidisse per totum Orientem famam percrebuisse, Regem quendã nasciturum in Iudæa fuisse, qui rebus omnibus potiretur. Ita colligitur ex Cicerone lib. 2. de diuinatione, & Suetonio in vita Vespasiani: & tradũt ex nostris Orosius, lib. 6. c. 6. & Aegesippus lib. 5. & alij.

Dicendum tamen est Magos, simul cum externo signo stellæ habuisse internum lumen, ac diuinam illustrationem. Ita docet D. Thom. hic art. vltim. & videtur mihi constans, ac certa sententia, quam ijs verbis docuit Leo Pap. ser. 1. de Epiphan. *Dedit ergo aspicientibus intellectum, qui præstitit signum, & quod fecit intelligi, fecit inquiri, & se inueniendum obtulit requisitus*, & serm. 3. *Magnitudinem significationis intelligunt, agente hoc sine dubio in eorum cordibus inspiratione diuina, vt eos tanta visionis mysterium non lateret, & quod oculis ostendebatur in selitum, animis non esset obscurum*, & sermon. 4. *Præerat huic miraculo gratia Dei, &c.* & inferius, quasi exponens secundam sententiam supra citatam, inquit, *Quamuis autem diuinæ dignationis esset hoc munus, vt cognoscibilis gentibus fieret natiuitas Saluatoris: ad intelligendum tamen miraculum signi, potuerunt Magi etiam de antiquis Balaam prænunciationibus commoneri.* Idem sentit Fulgentius serm. de Epiphan. & latè Chrysolog. serm. 156. & sequentibus de eodem mysterio, & August. serm. 7. *Hanc stellam*, inquit (*sicut intelligitur*) *admirati cuius etiam esset, consequente reuelatione nosse me-*

Visa stella interius illuminati Magi.

A *se meruerunt, Regis (vt dixi) Iudæorum eoque nato, cum & hoc eius gratia cognouissent, ad eum adorandum hodie occurrere potuerunt*, & optimè etiam Chrysost. hom. 6 in Matt. qui hoc confirmat, simul cum Augustino supra, quia Magi non venerunt ad Christum sola cogitatione, & spe regni temporalis: tum, quia non sperarent illum futurum temporalem Regem suum, sed gentis alienæ: tum etiam, quia magno periculo se exposuerunt, nouum Regem in alieno Regno, & in ciuitate regia, & coram Rege, qui tunc regnabat futurum successorem quærentes. Præterea, quia infantulum adorarunt nulla Regis videntes insignia, cuius gratiam tunc captare non poterant, si tantum homo, & Rex temporalis futurus crederetur, quandoquidem eorum obsequium nō agnoscebat, neque etiam apud illius parentes humanā aucupari beneuolentiam, seu adulationem potuerunt, cùm eos pauperes, & inopes esse perspicerent. Denique, quia ad patriam cedeūt nullo spectato temporali præmio. Cognouerunt B igitur Christum esse plus quàm hominem, & Regem plus quàm temporalem: atqui huiusmodi cognitionem sine gratia Spiritus sancti habere nequiuerunt. Eo vel maximè, quòd suis muneribus insignem quandam de Christo cognitionem declararunt, vt supra ex sanctis Patribus citauimus, & vno verbo dixit eleganter Fulgentius supra: *Attende, quid obtulerunt & agnosce, quid crediderunt*. Deinde in toto itinere ac diligentia quærendi Christū, & in illa animi constantia, quâ de illo Ierosolymis interrogarunt, & in illo *gaudio valdè magno*, quò gauisi sunt, visa iterum stellā, ac denique in eo obsequio, quo coram puero in præsepi inuento procidetunt, eumq; adorarunt insignem animi virtutē, fidem, religionem, atque charitatem ostenderunt. Ergo non est dubium, quin singulari, & excellenti gratia à Spiritu sancto fuerint interius præuenti, & adiuti. Postremo in Euangelio legimus, post adoratum Christum accepisse Magos in somnijs responsum, *ne redirent ad Herodem*, quid ergo mirum, quod existentes in Oriente diuinum responsum acceperint, vt Christum adorandum adirent? agnouerunt ergo stellæ significationem diuina lumine. Voluit autem Deus non tantum interius eos illuminare: sed etiam sensibili stellæ signo ducere, tū, quia erant imperfecti, & quasi paruuli in fide: tum etiam, quia hęc est suauis diuinæ prouidentiæ dispositio, vt per ea, quæ vnicuique familiaria sunt, vnumquemque ad se trahat, & moueat. Quia ergo Magi in rerum cœlestium, ac stellarum consideratione versabantur, ideo eis per noui syderis illustrationem demonstrari voluit, vt rectè D. Tho. art. 5. declarat, & art. 3. ad 3. vbi dicit ideò ab Oriēte fuisse vocatos, vt significaretur à Christo, cuius nomē *Oriens* est Zachar. 6. attractos fuisse. Denique Chrysost. hom. 11. in c. 1. Ioannis, Magos dicit fuisse factos à Christo magistros Iudæorum, & hom. 16. ex varijs in Matth. ad Christum loquens inquit, *Ipse* D *aduentu tuo Magos ab Oriente vocasti, & Euangelistas eos ad sua remisisti*.

Fides, & religio Magorum insignis.

QVÆSTIO XXXVII.

De legalibus, circa puerum Iesum, obseruatis, in quatuor articulos diuisa.

DEinde considerandum est de circuncisione Christi. Et quia circuncisio est quædam professio legis obseruandę (secundum illud Galat. 5. Testificor omni homini circuncidenti se, quoniam debitor est vniuersæ legis faciendæ) simul cum hoc quærendum est de alijs legalibus circa puerum Iesum obseruatis.

Vnde quæruntur quatuor.

Primò, de eius circuncisione.

Secundò, de nominis impositione.

Tertiò, de eius oblatione.

Quartò, de matris purgatione.

ARTICVLVS I.

Vtrùm Christus debuerit circuncidi.

AD primum sic proceditur: Videtur, quod Christus non debuerit circuncidi. Veniēte enim veritate cessat figura. Sed circuncisio fuit Abrahæ præcepta in signum fœderis, quod erat de semine nascituro, vt patet Genes. 17. Hoc autem fœdus fuit in Christi natiuitate completum. Ergo, circuncisio statim cessare debuit. 104 Infra q. 40 ar. 4 co. Et 4. d. 1. c. q. 2. ar. 2. q. 3. & opu. 60. cap. 5.

2. Prætereà, Omnis Christi actio nostra est instructio; vnde dicitur Ioan. 13. Exemplum dedi vobis, vt quemadmodum ego feci, ita & vos faciatis. Sed nos non debemus circuncidi: secundum illud Galat. 5. Si circuncidimini, Christus vobis nihil proderit: Ergo videtur, quod nec Christus debuerit circuncidi.

3. Prætereà, Circuncisio est ordinata in remedium originalis peccati. Sed Christus non contraxit originale peccatum: vt ex suprà dictis patet. Ergo, Christus non debuit circuncidi.

C *Sed contra est, quod dicitur Lucæ 2. Postquàm consummati sunt dies octo, vt circuncideretur puer.*

Respondeo dicendū, quod pluribus de causis Christus debuit circuncidi. Primò, quidem, vt ostendat veritatem carnis humanæ, contra Manichęum, qui dixit eum habuisse corpus phantasticum, & contra Apollinarium, qui dixit corpus Christi esse diuinitati consubstantiale: & contra Valentinum, qui dixit Christum de cęlo corpus attulisse. Secundo, vt approbaret circūcisionem, quam olim Deus instituerat. Tertiò, vt comprobaret se esse de genere Abrahę, qui circuncisionis mandatum acceperat in signum fidei, quā de ipso habuerat. Quartò, vt Iudęis excusationem tolleret, ne eum reciperent, si esset incircuncisus. Quintò, vt obediēdi virtutem nobis suo commendaret exemplo. Vndè, & octaua die circuncisus est, sicut in lege erat præceptum. Sextò, vt qui in similitudinē carnis peccati aduenerat, remedium, quo caro peccati consueuerat mundari, non respueret. Septimò, vt legis onus in se sustinens, alios a legis onere liberaret, secundum illud Galat. 4. Misit Deus filium suum factum sub lege, vt eos, qui sub lege erant, D *redimeret.*

Ad primum ergo dicendum, quòd circuncisio per remotionem carnalis pelliculę in membro generationis facta, significabat spoliationem vetustā generationis, a qua quidem vetustate liberamur per passionem Christi. Et ideò, veritas huius figuræ non fuit plenè impleta in Christi natiuitate, sed in eius passione, ante quàm circuncisio suam virtutem, & statum habebat. Et ideo, decuit Christum ante suam passionem tanquàm filium Abrahę circuncidi.

Ad secundum dicendum, quòd Christus circuncisionem suscepit eo tempore, quo erat sub præcepto. Et ideò, sua actio in hoc est nobis imitanda, vt obseruemus ea, quæ sunt nostro tempore in præcepto: quia vnicuique negotio est tempus, & opportunitas, vt dicitur Eccles. 8. Et prætereà, vt Origen. dicit, sicut mortui sumus cùm illo moriente, & consurreximus Christo resurgenti: ita circuncisi sumus spirituali circuncisione per Christum, & ideò, carnali circuncisione non indigemus. Et hoc est, quod Apostolus dicit Coloss. 2. In quo, scilicet, Christo circuncisi estis circunsione non manu facta, in expoliatione corporis carnis, sed in circuncisione Domini nostri Iesu Christi.

Ad tertium dicendum, quod sicut Christus propria voluntate mortem nostram suscepit, quæ est effectus peccati (nullum in se habens peccatum) vt nos à morte liberaret, & spiritualiter nos faceret mori peccato, ita etiam, & circunsionem, quæ est remedium originalis peccati, suscepit absque hoc, quod haberet originale peccatum: vt nos a legis iugo liberaret, & vt in nobis spiritualem circunsionem efficeret: vt scilicet, suscipiendo figuram, impleret veritatem.

COMMENTARIVS.

NOn inquirit D. Thom. de debito præcepti, seu de morali debito ad morum honestatem necessario: sed solùm de debito decentiæ, aut congruitatis. Et hoc sensu respondet debuisse, seu decuisse Christum circuncidi. Cuius rei septem rationes affert, non quidem necessarias, sufficientes tamen, supposito mysterio iam facto. Solùm in quinta, quæ fundatur in exemplo obedientiæ, obseruandum est, non esse sensum, Christum obedijsse præcepto circuncisione, quo obligaretur, & hoc modo dedisse nobis exemplum obedientiæ, sed potius ob reuerentiam illius legis, se illi subdidisse, etiam ea non teneretur, & hoc modo exemplum obedientię præbuisse.

Argumenta D. Thom. facilia sunt, eorumque doctrina in sequenti disputatione explanãda amplius est. Id verò, quod Caietan. notat, circa solutionem, ad secundam, quanquàm alienum est ab hoc loco corrigendum tamen breuiter est. Tractat enim, an liceat nunc vti circuncisione, non vt legali cæremonia, neque ad obseruandam legem antiquam, neque in remedium originalis peccati: sed solùm propter conformitatem ad Christum, & licèt dubitando tantum procedere videatur, in eam tamen sententiam inclinat, vt ablato scandalo, hoc per se malum non sit, sed potius bonum, quia obiectum est indifferens, & finis ad quem ordinatur bonus. Hęc sententia sine dubio falsa est (vt D. Thom. docuit in 4. dist. 1. q. 2. art. 9. quęst. 3. ad 3.) Ratio est, quia Christus non assumpsit circunsionem, nisi vt cæremoniam legalem, velle ergo conformari Christo in vsu circuncisionis, est re ipsa velle conformari illi in vsu cæremoniæ legalis, quod non magis licet in circuncisione, quàm in omnibus alijs cæremonijs legis, quas Christus seruauit. Quòd si quis in ea actione, vel passione cõsideret solũ id, quod materiale, & corporale est, uanum est, & superstitiosum uelle in hoc conformari Christo: si uerò respiciat dolorem, & carnis afflictionem, non licet homini in hoc conformari Christo, abscindendo uel minimam corporis sui partem, sicut nemini licet, uel manum sibi perforare, spineam coronam capiti infigere, ut Christo conformetur,

Vsus circũcisionis omnino illicitus hoc tẽpore.

A ARTICVLVS II.

Vtrùm conuenienter fuerit Christo nomen impositum.

AD secundum sic proceditur. Videtur, quod inconuenienter fuerit Christo nomen impositum. Veritas enim Euangelica debet prænunciationi propheticæ respondere. Sed prophetæ aliud nomen de Christo prenunciauerunt: dicitur enim Isai. 7. Ecce Virgo concipiet, & pariet filium, & vocabitur nomen eius Emanuel. Et 8. Voca nomen eius, accelera, spolia detrahe, festina prædari. Et 9. Vocabitur nomen eius Admirabilis, Consiliarius, Deus fortis, pater futuri sæculi. Princeps pacis, & Zach. 6.
B *dicitur, Ecce vir, Oriens nomen eius. Ergo, inconuenienter vocatum est nomen eius Iesus.*

2. Prętereà, Isa. 62. dicitur, Vocabitur tibi nomen nouum, quod os domini nominauit; Sed hoc nomen Iesus, non est nomen nouum, sed pluribus fuit in veteri Testamento impositum: vt patet etiam ex ipsa genealogia Christi Luc. 3. ergo videtur, quod inconuenienter vocatum est nomen eius Iesus.

3. Præterea, hoc nomen, Iesus, salutem significat, vt patet per id, quod dicitur Matth. 1. Pariet filium, & vocabis nomen eius Iesum, ipse enim saluum faciet populum suum à peccatis eorum. Sed salus per Christum non est facta solùm in circuncisione, sed etiam in præputio: vt patet per Apostol. Rom. 4. inconuenienter ergo hoc nomen fuit Christo impositum in sua circuncisione.

C *Sed contra est autoritas Scripturæ, in qua dicitur Luc. 2. quod postquam consummati sunt dies octo, vt circumcideretur puer, uocatum est nomen eius Iesus.*

Respondeo dicendum, quòd nomina debent proprietatibus rerum respondere. Et hoc patet in nominibus generum, & specierum: quia vt dicitur 4. Metaph. ratio, quam significat nomen, est definitio, quæ designat propriam rei naturam. Nomina autem singularium hominum semper imponuntur ab aliqua proprietate eius, cui nomen imponitur. Vel à tempore, sicut imponuntur nomina aliquorum sanctorum his, qui in eorum festis nascuntur: Vel à cognatione, sicut cùm filio imponitur nomen patris, uel alicuius de cognatione eius, sicut propinqui Ioannis Baptistæ uolebant eum uocari nomine patris sui Zachriam, non autem Ioannem: quia nullus erat
D *in cognatione eius, qui uocaretur hoc nomine, vt dicitur Luc 1. Vel etiam ab euentu, sicut Ioseph uocauit primogenitum suum Manassem, dicens, Obliuisci fecit me Deus omnium laborum meorum. Genes. 41. Vel etiam ex aliqua qualitate eius, cui nomen imponitur, sicut Genes 25. dicitur, quòd quia, qui primus egressus est de utero matris, rufus erat, & totus (in morem pellis) hispidus, uocatum est nomen eius Esau, quod interpretatur rubens. Nomina autem, quæ imponuntur aliquibus diuinitus, semper significant aliquod gratuitum donum eis diuinitus datum: sicut Gene. 17. dictum est Abrahę appellaberis Abraham quia patrem multarum gẽtium constitui te. Et Matth. 16. dictum est Petro, Tu es Petrus, & super hãc petram ædificabo ecclesiam meam.*

Quia

Quia igitur Christo hoc munus gratia collatum erat, vt per ipsum omnes saluarentur, ideò, conuenienter vocatum est nomen eius Iesus .i. Saluator, Angelo hoc nomen prenunciante, non solum matri, sed etiã Ioseph, qui erat futurus eius nutritius.

Ad primum ergo dicendum, quod in omnibus illis nominibus, quodammodo significabatur hoc nomen Iesus, quod est significatiuum salutis. Nã in hoc quod dicitur, Emanuel, quod interpretatur, nobiscũ Deus, designatur causa salutis, quæ est vnio diuinæ, & humanæ naturæ in persona Filij Dei, per quam factum est, vt Deus esset nobiscum, quasi particeps nostræ naturæ. Per hoc autem, quod dicitur. Voca nomen eius accelera, spolia, detrahe, &c. designatur à quo nos saluabit, quia à diabolo, cuius spolia abstulit B *secundũ illud Colos. 2. Expolians principatus, & potestates, traduxit confidenter. In hoc autem, quod dicitur, Vocabitur nomen eius Admirabilis. &c. designatur via & terminus nostræ salutis, inquantum, scilicet, admirabili diuinitatis consilio, & virtute ad hæreditatem futuri sæculi perducimur, in quo erit pax perfecta filiorũ Dei sub ipso principe Deo. Quod verò dicitur. Ecce vir Oriens nomen eius, ad idem refertur, ad quod primum, scilicet, ad incarnationis mysterium, secundum quod exortum est in tenebris lumen rectis corde.*

Ad secundum dicendum, quod his qui fuerunt ante Christum, potuit conuenire hoc nomen Iesus secundum aliquam aliam rationem, puta, quia aliquam particularẽ, & temporalem salutem attulerunt. Sed secundum rationem spiritualis, & vniuersalis salutis, hoc nomen proprium est Christo, & secundum C *hoc, dicitur esse nomen nouum.*

Ad tertium dicendum, q̃ sicut Gen. 17. legitur, simul Abraham suscepit nominis impositionẽ a Deo, & circuncisionis mandatum: & ideò, apud Iudæos consuetum erat, ut ipso die circuncisionis nomina pueris imponerentur, quasi ante circuncisionem perfectum esse non habuerint. Sicut etiam nunc pueris in baptismo nomina imponuntur. Vndè, super illud Prou. 4. Ego filius fui patris mei, tenellus, & unigenitus coram matre mea, dicit gl. Quare Salomon se vnigenitum coram matre nominat, quem fratrem vterinum præcessisse scriptura testatur, nisi quia ille mox natus, sine nomine, quasi nunquam fuisset, de vita decessit? Et ideò, Christus simul cum fuit circuncisus, nominis impositionem accepit.

D

COMMENTARIVS.

Nomẽ Iesu conuenienter Christo impositũ.

QVatuor breuiter, & eleganter explicat Diuus Thom. in hoc art. Primum, hoc nomen Iesus, fuisse Christo accommodatissimum, fuit enim diuinitus impositũ: nomina autem quæ diuinitus imponuntur, sumi solent ex aliquo munere gratiæ diuinitus collato, Christo autem hoc munus gratiæ datum est, vt scilicet, fuerit omnium saluator. Secundum est in solutione ad 1. in hoc nomine cætera Christi nomina, quæ in scripturis inueniuntur, mirabiliter cõtineri, de qua re plura in disput. sequenti dicenda sunt. Tertium est in sol. ad 2. hoc nomen, prout Christo impositum est, fuisse nouũ, & nunquam antea alteri impositum, quia licèt ipso materiali nomine nonnulli antea insigniti fuerint, ratio autem, & ethimologia nominis noua, ac singularis i Christo fuit. Alij enim dicti sunt *Iesus* vel propter aliquid temporale cõmodũ, quod ho- A minibus attulerũt, vel propter eorum imitationẽ, & cognationẽ, solus aũt Christus dictus est *Iesus*, eo quod futurus erat autor spiritualis vitæ, ac salutis. Iuxta quam doctrinam explicat D. Tho. locum Is. 62. *Vocabitur tibi nomen nouum quod os Domini nominauit.* Quæ doctrina, & expositio consentanea est Cyril. lib. 5. de Trinit. dicentis nomen Iesus esse nomen nouum Verbo impositum, carnis natiuitatem indicans, & Isaiæ vaticinium implens. Idem expressius docet idem Cyrill. libr. de fide ad Theodos. propè medium. Sed licet hæc expositio probabilis sit, idem tamen Cyril. & Hierony. in Isaiam non ad Christum, sed ad Ecclesiam, & spiritualem populum Israel, locum illum Prophetæ referendum putãt. Et quidem planus contextus literæ hoc requirit, sic enim inquit: *Propter Syon non* B *tacebo, & propter Ierusalem non quiescam, donec egrediatur, vt splendor iustus eius & saluator eius, ut lampas, accendatur. Et videbunt gentes iustum tuũ, & cuncti Reges inclytum tuum, & vocabitur tibi nomen nouum, quod os Domini nominauit.* Illud enim pronomen, *tibi*, ad Ecclesiam manifestè refert prophetiam, illi ergo noua ex ore ipsius Dei nomẽ clara promittitur. Quod dicit Hierony. impletum fuisse, quando Christus dixit Petro: *Super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam.* Vndè Euse. lib. 2. de Demon. Euange. demonstratione. 49. dicit hoc nomẽ nouum, esse nomen Christianorum *quod à saluatoris nostri Iesu Christi appellatione deductũ, in toto orbe terrarũ laudibus, & fauore celebratur.* De quo legi potest Chrysosto. homil. 18. in 1. cap. Ioannis.

Quartum est in solut. ad 3. conuenienter fuisse Christo nomen impositum in die circuncisionis, cuius literalẽ rationem reddit; Quia inter Iudæos C ita erat in more positum, quem morem ortũ esse dicit, tum ex eo, quod Abraham simul cum circuncisionis mandato nouum nomen a Deo accepit: tũ etiam, quod ante circuncisionem, cum infantes nõ essent Deo reconciliati, non censebantur habere esse perfectum, neque nomine digni. Quæ ratio est optima, & accommodari potest impositioni nominis, quę nunc fit in baptismo. In Christo tamen domino locum non habet; Nam secundum se ab initio conceptionis meruit, & habuit tale nomen: imò, illud *vocatum est ab Angelo, priusquam in vtero conciperetur*, seruari tamen in se voluit populi sui consuetudinem. De qua re nonnulla addemus disputat. sequenti.

DISPVTATIO XV.

D

In duas sectiones distributa.

De mysterio circuncisionis.

QVæ ad materiam de circuncisione spectant, non sunt hoc loco tractanda, cum de hac re ex professo disputet D. Thom. q. 70. quam, diuina ope, in sequẽ. tomo explicabimus. Solum ergo supponenda est historia Gen. 17. vbi Deus præceptum tradidit Abrahę eiusque posteris de circuncidendis octauo die infantibus. Quod præceptum non poterat obligare infantes donec ad ætatem adultam peruenirent; obligabat tamen parentes, vt in filijs suis illud obseruarent. De hoc ergo præcepto videndum est, qua ratione, vel obligatione in Christo fuerit impletum, ac deinde nonnihil de nomine ei imposito dicemus. Quam disputationem, & duas proximè sequentes breuiter expediemus,

hoc Herodes non statim recedentibus Magis, sed post biennium pueros interfecit. Vel quia dicitur interim accusatus Romam iuisse, vel aliquorum periculorum terroribus agitatus, à cura interficiendi puerum interim destitisse. Vel quia potuit credere Magos fallacis stellæ visione deceptos, postquàm non inuenerunt, quem natum putauerant, erubuisse ad se redire: vt Aug. dicit in libro de Consensu Euangelistarum. Ideò autem non solum bimos pueros interfecit, sed etiam infra: quia (vt Aug. dicit in quodam sermone Innocentium) timebat ne puer, cui sydera famulantur, speciem suam paulò suprà ætatem, vel infra transformaret.

l.2.c.11.in ter me. & fi.to 4. Glo. ord. super illa verba Matth 2. a bimatu.

ARTICVLVS VII.

Vtrùm stella, quæ Magis apparuit, fuerit vna de cœlestibus stellis.

202 Op. 60. c. 7. & Mat. 2.co.4.

AD septimum sic proceditur. Videtur, quod stella, quæ Magis apparuit, fuerit vna de cœlestibus stellis. Dicit enim Aug in quodam sermone Epiphaniæ, Dum pendet ad vbera, & vilium patitur Deus inuolumenta pannorum, repentè nouum de cœlo sydus effulsit. Fuit igitur stella cœlestis, quæ Magis apparuit.

In ser. 2. epiph qui est 30. in ordine, & ser 3 eiusdem festi, to.10.

2 Præterea, Augustinus dicit in sermone quodam Epiphaniæ: Pastoribus Angeli; Magis stella Christum demonstrat, vtrisque loquitur lingua cœlorum. quia lingua cessauit Prophetarum. Sed Angeli pastoribus apparentes, fuerunt verè de cœlestibus Angelis. Ergo, & stella Magis apparens, fuit verè de cœlestibus stellis.

3. Præterea, Stellæ, quæ non sunt in cœlo, sed in aere, dicuntur stellæ cometæ, quæ nō apparent in natiuitatibus Regum, sed magis sunt indicia mortis eorum. Sed illa stella designabat Regis natiuitatem: vndè Magi dicuntur Matthæi 2. Vbi est, qui natus est Rex Iudæorum? vidimus enim stellam eius in Oriente. Ergo videtur, quod fuerit de cœlestibus stellis.

lib 2.c.5.a med.to.6.

Sed contra est, quod Aug. dicit in libro 2 contra Faustum. Non ex illis erat hæc stellis, quæ ab initio creaturæ itinerum suorum ordinem sub creatoris lege custodiunt, sed nouo Virginis partu, nouum sydus apparuit.

ho. 6 post med. primi fol. à princ. homi.to.2.

Respondeò dicendum, quod sicut Chrys. dicit super Matth. quod illa stella, quæ Magis apparuit, nō fuerit vna cœlestium stellarum, multipliciter manifestum est.

Primò quidem, quia nulla alia stellarum hac via incedit, hæc enim stella ferebatur à Septentrione in Meridiem: ita enim Iudæa iacet ad Persidem, vnde Magi venerunt.

Secundò, apparet hoc ex tempore: non enim solùm apparebat in nocte, sed etiam in media die, quod non est virtutis stellæ, sed nec etiam Lunæ.

Tertiò, quia quandoque apparebat, & quandoque occultabatur. Cùm enim intrauerunt Hierosolymam, occultauit seipsam: deinde vbi Herodem reliquerunt, seipsam monstrauit.

Quartò, quia non habebat continuum motum, sed cum oportebat ire Magos, ibat, cùm oportebat stare, A stabat, sicut & de columna nubis erat in deserto.

Quintò, quia non sursum manens, partum Virginis demonstrabat, sed deorsum descendens, hoc faciebat. Dicitur enim Matth. 2. quòd stella, quam viderant Magi in Oriente, antecedebat eos, vsque dùm ueniens staret suprà vbi erat puer. Ex quo patet, quod verbum Magorum dicentium Vidimus stellam eius in Oriente, non est sic intelligendum, quasi ipsis in Oriente positis stella apparuerit existens in terra Iuda, sed quia viderunt eam in Oriente existentem, & præcessit eos vsque in Iudæam, quamuis hoc a quibusdam sub dubio relinquatur. Non autem potuisset distinctè domum demonstrare, nisi esset terræ vicina. Et sicut ipse dicit, hoc non videtur proprium esse stellæ, sed virtutis rationalis cuiusdam. Vndè videtur hæc stella virtutis inuisibilis fuisse in talem apparentiã transformata. Vndè quidam dicunt, quòd sicut Spiri B tus sanctus descendit super baptizatum Dominũ in specie columbæ: ita apparuit Magis in specie stellæ. Alii vero dicunt, quòd Angelus, qui apparuit pastoribus in humana specie, apparuit Magis in specie stellæ. Probabilius tamen videtur, quòd fuerit stella de nouo creata non in cœlo, sed in aere, vicino terræ, quæ secundum diuinam voluntatem mouebatur. Vndè Leo Papa dicit in sermone Epiphaniæ: Tribus Magis in regione Orientis, stella noua claritatis apparuit, quæ illustrior cæteris pulchriorq; syderibus, in se, intuentium oculos animosque conuerteret, ut confestim aduerteretur, non esse otiosum, quod tàm insolitum videbatur.

In ser. 2. nō longe a prin.

Ad primum ergo dicendum, quod cœlum in sacra Scriptura, quandoque dicitur aer: secundum illud, Volucres cœli, & pisces maris.

C Ad secundum dicendum, quod ipsi Angeli cœlestes ex suo officio habent, ut ad nos descendant in ministerium missi, sed stellæ cœlestes suum situm non mutant. Vndè non est similis ratio.

Ad tertium dicendum, quòd sicut stella illa non est sequuta motum stellarum cælestium, ita nec etiã stellarum cometarum: quæ nec de die apparent, nec cursum suum ordinarium mutant. Et tamen non omninò aberat significatio cometarum, quia cœleste Regnum Christi comminuit, & consumit vniuersa Regna terræ, & ipsum stabit in æternum: vt dicitur Daniel. 2.

ARTICVLVS VIII.

D Vtrùm Magi conuenienter ad Christum adorandum venerint.

203 Matth. 2. in princ.

AD Octauum sic proceditur. Videtur, quòd Magi non conuenienter ad Christum venerandum venerint. Vnicuique enim Regi reuerentia debetur à suis subiectis; Magi autem non erant de Regno Iudæorum. Ergo cum ex visione stellæ cognouerunt natum esse Regem Iudæorum, videtur, quòd inconuenienter uenerint ad eum adorandum.

2. Præterea, Stultum est, viuente Rege aliquo, extraneum Regem annunciare. Sed in regno Iudææ regnabat Herodes. Ergo, stultè fecerunt Magi alterius Regis natiuitatem annunciantes.

3. Præ-

3. *Præterea, Certius est cęleste inditium, quàm indicium humanum. Sed Magi ducatu cęlestis indicij ab Oriente, venerant in Iudæam. Stultè ergo egerunt, pręter ducatum stellæ, humanum indicium requirendo, dicentes, Vbi est qui natus est Rex Iudæorum?*

4. *Pręterea, Munerum oblatio, & adorationis reuerentia, non debetur nisi Regibus iam regnantibus. Sed Magi non inuenerunt Christum regia dignitate fulgentem. Ergo inconuenienter ei munera, & reuerētiam regiam exhibuerunt.*

Sed contra est, quod dicitur Isaiæ. 60. Ambulabunt Gentes in lumine tuo, & Reges in splendore ortus tui. Sed qui Diuino lumine ducuntur, non errāt. Ergo, Magi, absque errore, Christo reuerentiam exhibuerunt.

artic. 6. huius q. arg. 2.

Respondeo dicēdum, quòd sicut dictum est. Magi sunt primitiæ gentium in Christum credentium: in quibus apparuit, sicut in quodam pręsagio fides, & deuotio Gentium venientium à remotis ad Christum. Et ideò, sicut deuotio, & fides Gentium est absque errore per inspirationem Spiritus sancti: ita etiam credendum est, Magos à Spiritu sancto inspiratos, sapienter Christo reuerentiam exhibuisse.

In ser. 2. qui est 30. in ord. ante mediū illius. to. 10.

Ad primum ergo dicendum, quòd sicut Aug. dicit in sermone Epiphaniæ, cum multi Reges Iudæorum nati fuissent, atque defuncti, nullum eorum Magi adorandum quęsierunt. Non itaque Regi Iudęorum, quales illic esse solebant, hunc tam magnum honorem longinqui, alienigenæ, & ab eodem regno prorsus extranei a se deberi arbitrabantur: sed talē natum esse didicerunt, in quo adorando, se salutem, quę secundum Deum est, cōsecuturos minime dubitauerunt.

C *Ad secundum dicendum, quod per illam annūciationem Magorum pręsignabatur constantia Gentiū, Christum vsque ad mortē confitentium. Vndè Chrys. dicit super Matth. quod dum considerabant Regem futurum, non timebant Regem pręsentiam: adhuc non viderant Christum, & iam parati erant pro eo mori.*

Hom. 2. in Matt. i op. impe. sup illud Vidimus stellā to. 2.

Ad tertium dicendum, quod sicut Augustinus dicit in sermone Epiphaniæ: Stella, quę Magos perduxit ad locum, vbi erat cùm matre Virgine Deus infans, poterat eos ad ipsam perducere ciuitatem Bethlehem, in qua natus est Christus: sed tamen subtraxit se, donec de ciuitate, in qua Christus nasceretur, etiā Iudæi testimonium perhiberent: ut sic geminato testimonio confirmati (sicut Leo Papa dicit) attentiori fide expetérent, quem & stellæ claritas, & prophetię manifestabat authoritas. Et ita ipsi annunciant Iudęis Christi natiuitatem, & interrogant locum, credunt, & quærunt, tanquàm significantes eos, qui ambulant per fidem, & desiderant speciem: vt Augustinus dicit in sermone Epiphaniæ. Iudęi autem indicantes eis locum, natiuitatis Christi, similes facti sunt fabris arcæ Noe, qui alijs vbi euaderent pręstiterunt, & ipsi diluuio perierunt. Audierunt, & abierunt inquisitores, dixerunt, & remanserunt Doctores, similes lapidibus milliarijs, qui viam ostendunt, nec ambulant. Diuino etiam nutu factum est, ut aspectu stellæ subtracto, Magi humano sensu in Ierusalē irent, quærentes in ciuitate regia Regem natū, vt in Ierusalem primò Christi natiuitas publicè annuntiaretur (secundum illud Is. 2. De Sion exibit lex, & verbum Domini de Ierusalem) & vt etiam stu- A *dio Magorum de longe venientium, damnaretur Iudæorum pigritia propè existentium.*

In ser. 6. & est 34. in or. a med. to. 10.

In ser. 4. de Epiph. inter prin. & med.

In ser. 6. qui est 34. in or. de temp. paulo a pr. to. 10.

Ad quartum dicendum, quod sicut Chrys. dicit super Matt. Si Magi terrenum regem quęrētes venissent, fuissent confusi: quia tanti itineris laborē sine causa suscepissent, vnde nec adorassent, nec munera obtulissent. Nunc autem quia cęlestem regem quærebant, etsi nihil regalis excellentiæ in eo viderent, tamen solius stellæ testimonio contenti, eum adorauerunt, vident enim hominem, & agnoscunt Deum. Et offerunt munera dignitati Christi congruentia: aurum quidem, quasi Regi magno: thus, quod in Dei sacrificio ponitur, immolatur vt Deo: myrrha, qua mortuorum corpora condiuntur, prębetur, tanquam pro salute omnium morituro In quo etiam, vt Greg. dicit, instruimur, ut nato regi aurum (per quod significatur sapientia) offeramus, in conspectu eius, sapiē- B *tiæ lumine splendentes. Thus autem, per quod exprimitur orationis deuotio, offerimus Deo, si per orationum studia Deo redolere ualeamus. Myrram autē, quæ significat mortificationem carnis, offerimus, si carnis uitia per abstinentiam mortificemus.*

Hom. 2. in Matth. in op. imp sup per illud & intr. do. to. 2.

Hom. 10. in Euan. post med. illius.

DISPVTATIO XIIII.

In sex sectiones distributa.

De signis, & prodigijs, quibus Christi natiuitas manifestata est præsertim Magis.

C DIuus Thomas in tota hac quæstione non disputat solum de illa manifestatione Christi nati, quæ eadem die nocte natiuitatis eius facta est, sed simpliciter de omnibus manifestationibus, quæ illis dieb. Natiuitati proximis in scriptura factæ esse leguntur, & eas ad quatuor reuocat. Prima facta dicitur Mariæ, & Iosepho, quā attigit artic. 2. ad 2. de qua nihil aliud dicit, quam eam esse factam ante natiuitatem Christi, quia ad eos pertinebat reuerentiam exhibere proli conceptæ in vtero, & etiam obsequi nascituræ, & hoc quidem indubitatum est, quātum ad reuelationem fidei, quā Virgo, & Iosephus habuerunt de Diuinitate, & dignitate Christi nascituri, & de modo etiam (vt existimo) nascendi, salua matris integritate, & virginitate, quamquam hoc posterius non sit tam certum, sicut prius, quod in Euangelio expressius habetur; de qua re plura dicam inferius, tractando de D perfectione fidei Beatæ Virginis. An verò circunstantiæ huius natiuitatis, scilicet, locus, tempus, & reliquæ, reuelatæ fuerint Beatæ Mariæ, & Iosepho ante Christi ortum, incertum est; piè tamen ita credi potest. Ratio enim. D. Tho. hoc etiam probabiliter persuadet, oportuisse, scilicet, hæc etiam illis, prius manifestari, vt cōuenientius, & opportunius nascituræ proli deseruirent. Et de hac manifestatione nihil aliud dicendum occurrit. Secunda ergo manifestatio facta est pastoribus; tertia Magis, quarta Simeoni, & Annę, de quibus promiscuè D. Thom. agit in omnibus his art. Quia verò de prima, & tertia pauca dicenda occurrunt, præterea, quæ in Euangelio continentur, quæ ad illas pertinent, quæque omnibus his manifestationibus, & alijs signis, & prodigijs in hac natiuitate factis cōmunia sunt, in sequenti sectione expediemus; in reliquis verò quæ ad Magorum aduentum, & adorationem

tionem pertinent,& longiore indigent expositione prosequemur.

SECTIO I.

Quibus signis, quibusque personis Christi natiuitas manifestata sit.

De materia huius dubij nihil ferè certum inuenio, præter ea, quæ Euangelistæ referunt, & ideo breuissimè dicendum est; quamuis non oportuerit Christi natiuitatem vniuerso orbi statim manifestari (vt circa artic. 1. D.Thom. explicatum reliquimus) oportuisse tamen aliquo modo disponi seu præparari mundum, vt venientem saluatorem susciperet. Vt enim ait Leo Pap. sermo. 1. de Epiph. *Ad omnium hominum spectabat salutem, ut tam vniuerso declararetur mundo, cum adhuc exiguo detineretur opidulo.* Quocirca, eo tempore adimpletũ videtur, quod Aggæus Propheta ca. 2. prædixerat: B *Adhuc vnum modicum est, & ego commouebo cælum, & terram, & mare, & aridam, & mouebo omnes gentes, & ueniet desideratus cunctis gentibus.* Varia enim legimus in historiis eo tempore accidisse prodigia, vt videre licet in Orosio lib. 6. cap. 20. & sequentibus, & in Iulio Obsequente libro de prodigijs, cap. 128. & sequent. quæ licèt non omnia in die natalis domini facta fuerint: vniuersa tamen ad Christi ortum illustrandum diuinitus ordinata fuisse, omnes scriptores pij, ac catholici annotarunt.

Prodigia in aduentu Christi qualia. Primum prodigium fit de templo Pacis, quod à Romanis æternũ existimabatur, quod ex suis oraculis haberent, donec Virgo pareret, duraturum, corruisse autem dicitur, ea nocte, qua deipara Christum peperit. Ita refert Bonau. opus. de quinque festiuitatibus pueri Iesu. cap. 2. & habetur etiam in quadam homilia de natiuitate Christi, quæ sub nomine Petri Damiani habetur in Lippomano to. 8. C & Surio. tom. 6. Celat tamen Baronius, in principio suorum annalium, & diligenter obseruauit homil. illam non esse Petri Damiani, quod in ea mentio fiat Bernardi, qui (vt ipse dicit) quinquaginta annis, uel (vt ex Tritemio colligitur) nonaginta posterior, & eruditè ostendit historiam illam non solum incertã, sed etiam falsam esse, quia ante Vespasianum, qui templum Pacis Romæ ædificauit (teste Iosepho li. 7. de bello Iudaico) nullum aliud templum Pacis Romæ fuisse legitur, quod in natali Christi corruere potuerit.

Templũ Pacis, Romæ quando fuerit.

Secũdum prodigium refertur de fonte olei, qui Romæ toto quodam die sine intermissione fluxit. Huius meminit Diuus Tho. hic ar. 3. ad 3. & multi existimant hoc accidisse eadem die, seu nocte, qua Christus natus est. Orosius tamẽ qui dicto li. 6. ca. 19. huius prodigij meminit, illud tertio anno Triumuiratus, hoc est viginti septem annis ante Christi natiuitatem accidisse confirmat, quamquã D illo significatum fuisse dicat Christum (qui *unctus* interpretatur) regnante Augusto fuisse nasciturũ. Idemque dicit de multis alijs prodigijs, quæ eodẽ tempore refert accidisse: quale etiam Tertium illud prodigium est, quod D.Thom. eodem supra citato loco ponit. De trib. solibus, qui in Hispania apparuerunt, in unumque paulatim coierunt. Cuius etiã meminit Iulius Obsequẽs supra. Plinius uerò libr. 2. histor. cap. 31. sæpius refert apparuisse tres soles, non dicit tamen in unum coiuisse, quamuis hoc tempore Augusti imperatoris accidisse cõmemoret propè initium Triumuiratus, ut ex Consulibus, quos ibi refert colligi potest.

Quartum refert Sanctus Bonauen. citato loco in nocte natiuitatis, omnes nefando peccato inquinatos subito interijsse, additque alia quæ incerta A sunt. Quintum prodigium esse potest, dæmonum oracula eo tpe conticuisse, & interdum, vel inuitũ dæmonem hanc causam seu rationem sui silentij reddidisse, ut Nicephorus post alios refert li. 1. hist. c. 17. Cum enim Octauius Augustus nullum in tẽplo Apollinis responsum acciperet, causamque interrogaret, tandem respondit in hunc modum.

Me puer Hebræus diuos Deus ipse gubernans,
Cedere sede iubet, tristemque redire sub Orcum:
Aris ergo de hinc tacitis abscedito nostris.

Sextum, ac postremo loco, prodigium ponere possumus, generalem pacem in vniuerso Imperio Romano sub uno Principe factam, vt Christus Princeps pacis nasceretur, sicut prædictum fuerat Isa. 9. & 11. Habitabit lupus cum agno, &c.

Secundo dicendum est oportuisse Christi natiuitatem aliquibus personis peculiariter manifestari. Hoc rectè declarat D.Thom. hic ar. 2. quoniam sicut posset in detrimentum fidei cedere, si Christus omnibus absque delectu manifestaretur: ita etiam si omnes lateret. Nam *sapientia abscons a, & thesaurus inuisus quæ utilitas in utrisque?* Ecclesiast. 20. Item, propter hanc causam resurrectio Christi, quamuis nõ fuerit omnibus patefacta, demonstrata tamen est *testibus præordinatis à Deo*, vt dicitur Act. 10. Denique ex Euangelio hoc constat, in quo tres narrantur huius mysterij manifestationes. Prima facta pastoribus, circa quam solum occurit notandum ex Beda de locis sanctis cap. 8. illos pastores fuisse tres, & in loco, vbi eis apparuit Angelus, fuisse ecclesiam ædificatam, illum autem locum fuisse propè Bethlehem iuxta turrim Ader, id est, *gregis*, iuxta quam, Iacob pauit greges suos (ut refert Hier. in epitafio Paulæ, seu epist. 27.) Secunda est facta Simeoni, & Annæ; quam inquit D.Tho. art. 6. factam eis esse in templo. Intelligendus autem uidetur quoad visibilem, seu corpoream manifestationem Christi nati, simul cum interna illius cognitione. Nam quoad aliquam interiorem reuelationem antea præcessisse videtur. Nam de Simeone inquit Lucas, ca. 2. quod *responsum acceperat a Spiritu sancto, non uisurum se mortem, nisi prius uideret Christum domini, & uenit in spiritu in templum.* De hac reuelatione præter Ambr. & expositores Luc. 2. legi possunt homiliæ sanctorũ Patrũ de festo Purificationis. & de Simeone legi potest Epiphanius libr. de Vitis Prophetarum iuxta finẽ, & Timotheus presbyter Ierosolymitanus serm. de S. Simeone: de Anna verò legi potest Ambrosius in libr. de viduis parum à principio, & Cyrillus Ierosolymitanus cathec. decima, & de vtroque Greg. Nys. & Amphilochius, & Chrysost. homilijs de occursu Domini.

Natiuitatis Christi manifestatio necessaria.

Tertia reuelatio facta est Magis, de qua in sequẽtibus sectionibus fusè dicendum. Nunc solum est obseruandum, duas priores reuelationes factas esse Iudæis: tertiam verò Gentibus. Hoc tamen ordine, ut prius Christus natus visus sit à pastorib. Iudæis, deinde adoratus à Magis gẽtilibus: postea in templo cognitus à Simeone, & Anna Iudæis, quibus significatum est, Christum esse Saluatorem Iudæorum, & gentium, & ab vtrisque esse cognoscendum, & adorandum: ita tamen, ut agnitionis Christi initium à Iudæis sumeretur, ab eis verò ad gentes transiret, in eisque propagaretur, & conseruaretur vsque ad finem sæculi, quando Iudæorum vocatio iterum consummanda est. Indicauit hoc Augustinus, sermone 2. de Epiphania, dicens, *Nunc ergo charissimi gratiæ filij, & heredes, uidete uocationem uestram, in manifestatio Iudæis & gentibus Christo, tãquam angulari lapide, perseuerantissima dilectione cohærere. Manifestatus enim est, in ipsis cunabulis infantiæ suæ ys, qui propè, & ys, qui longe erant. Iudæis, in pastorum propinquitate, gẽtibus in Mago-*

Magorum longinquitate. Et sermone 4. *Illi Magi, quidnam fuerũt, nisi primitiæ Gentiũ? Israelitæ Pastores, Magi gentiles, illi propè, isti longè, vtrique tamen ad angularẽ lapidem cucurrerunt, veniẽs quippe sicut Apost. dicit, Euãgelizauit pacem vobis, qui eramus longè, & pacem his, qui propè: ipse est enim pax nostra, qui fecit vtraque vnum.* Addit verò Chrysostomus homilia sexta super Matthæ. voluisse Christũ ab ipso statim initio *ostium gentibus reserare, vt Iudæorum amentiam reprehenderet, et domesticos cultores suos per externos erudiret.* Cõsiderat etiam Ruper. lib. 2. in Matth. propè initium, in Magorum adoratione gentium perfectionem pręsignificatam esse. Pastores enim Iudæi, & ab Angelo instructi, non adeò sunt eruditi, vt procidentes adorarent, aut munera offerrẽt, sed tantummodo, *venerunt, & cognouerunt de verbo, quod dictum erat illis.* Magi verò primitiæ gentium, & venerunt, *& procidentes adorauerunt, & munera obtulerunt,* quib. interiorem fidem, magnamque mysteriorũ Christi cognitionem protestati sunt.

SECTIO II.

Quot, & cuius conditionis viri Magi fuerint.

TAm de numero, quam de Magorum statu, & conditione varia est scriptorum opinio. Glossa enim Matth. 2. eos in magna multitudine fuisse existimet. De illorum verò statu, & conditione, quidam existimant illos fuisse Reges: alij verò negant, quibus magis assentit Iansenius c. 9. Concordiæ. Fundamentum est, quoniam neque Euangelista eos Reges vocat: quod tamen nõ tacuisset quippè cum ad gloriam Christi non parum pertineat, quod non quilibet homines, sed Reges, ac Principes illi submitterentur. Præterea, hoc explicare fuisset necessarium ad perfectam historiæ narrationem. Erat enim hæc circunstantia valde necessaria: tũ ad intelligẽdas prophetias in hoc mysterio impletas, tum etiam, vt sacramentum futuræ conuersionis gentiũ expressius indicaretur. Adhæc si Magi Reges fuissent, Herodes certè regio honore, & apparatu eos excepisset: quod tamen non fecit, quãtum ex Euangelico colligi potest. Denique hoc plurimum suadet, quod nullus veterum Patrum eos, *Reges* appellat. Quanquàm, quia erant potentes viri, & propter magiam, seu sapientiam Regi adstarent, quia sine eorum cõsilio nihil in regno fieret, *Reges* appellari possint. Huiusmodi autẽ fuisse sapientes, & Magos in Perside ex libr. Hester colligi potest: ex qua regione Magos venisse, postea ostendemus. Et in hanc sententiam videtur inclinare Hiero. Daniel. secundo, qui dicit apud Chaldæos philosophos, & sapiẽtes *Magos* appellari, & iuxtà eorũ sententiam Reges, & principes eiusdem gẽtis omnia facere: & subdit, *vnde, & in natiuitate Domini, ipsi primum ortum eius intellexerunt.* De eorum denique sciẽtia varia etiam est opinio. Quidam enim existimant illos verè fuisse sapientes, alij verò fuisse maleficos, & ariolos. Ita sensit Augustinus sermone 2. de Epiphania dicẽs, *Præualet imperitia in rusticitate pastorum, & impietas in sacrilegijs Magorum.* Idem sentit Origenes, lib. 1. contra Celsum circa finem, vbi Magos interpretatur, *qui cum dæmonibus habent commercium, eosque ad artes suas, & operationes inuocare solent.* Et subdit viso in cęlis prodigio, visos fuisse hos Magos suis incantationibus, vt quid significaret, intelligerent: dæmones autem iam à Christo superatos cõticuisse, indeq; coniectasse, hominem, qui per stellam significebatur, potentiorem esse dæmonijs, ideoque eum adorare decreuisse. Idem ferè ho. 13. in Num. Inclinat in eandem sententiam Basilius, homil. de

A humana Christi generatione, & Iustinus Martyr, contra Triphonem, circa medium, in illis verbis, *Magi enim, quos dæmon sibi vendicarat ad omnia maleficia postquam venerunt, vt adorarent Christũ, videntur ab illo defecisse, redacti in huius potestatẽ.* Idem sentit Ignatius epist. 14. ad Ephesios circa finem vbi agens de stella, quæ apparuit Magis, inquit, *Hinc euanuit mundi sapientia, præstigię fabulę sunt nugę, magia risus, omnis vetus malitia aboliti.* Et ab hac sententia non abhorret D. Thom. hic art. 3. ad secundum. Fundamentum horum autorũ solum in Magorum nomine positum est, quia Magiæ nomine huiusmodi artes maleficæ significari solent, vt sumitur ex Philone li. de specialibus legibus, & Plinio li. trigesimo historiæ c. 1. & Tertull. li. de idololatria, vbi hac ratione dicit magiam Ro-

B manis legibus puniri.

Dicendum verò est primò, hos Magos tres tantum numero fuisse: Hæc est communis sententia sanctorum, Leonis Pap. sermone primo de Epiphania; *Trib. igitur Magis, &c.* & serm. 4. *Tres itaque viri, &c.* & serm. 5. *Tres Magos pręuia stella perduxit,* & in reliquis sermonibus semper illos tres fuisse testatur. August. sermo. 1. Epiphanię, vbi dicit significatum esse Trinitatis mysterium in tribus muneribus, & tribus personis singulis singula munera offerẽtibus. Rupertus lib. 2. in Matth. *Tres homines,* inquit, *tribus partibus orbis Asię, Africę, & Europę, fidei confessionis, et adorationis exempla existere meruerũt.* Eadem est sentẽtia Anselmi, & fere reliquorum expositorum Matthæ. 2. Et coniectura ex tribus muneribus desumi potest, si verum est (quod Augustinus dixit) singulos singula munera obtulisse, quod etiam probat Beda infra citandus. Quanquam Anselmus supra, & Abu

C lens. q. 18. in Matthæ. secundum cap. potius existiment, singulos tria munera obtulisse, quia hoc magis congruit mysterio, quoniam singuli agnoscebant, & profitebãtur Christum esse Deum, Regẽ, & mortalem hominem: hæc itaque coniectura incerta est. Maius argumentum sumi potest ex communi sensu Ecclesiæ, & vulgari, ac antiquissime pictura. Denique Beda in collectaneis non longè à principio, horum virorum nomina, vultusque describit, *Primus,* inquit, *dicitur fuisse Melchior senex & canus, barba prolixa & capillis aurũ obtulit Regi domino Secundus nomine Gaspar, iuuenis imberbis, rubicundus, thure, quasi Deo oblatione digna Deum honorabat. Tertius fuscus integre barbatus, Balthasar nomine per myrrham filium hominis moriturum professus est.* Magorũ nomina & vultus

Dico secundo, hos non fuisse maleficos: sed verisimile est, fuisse sapiẽtes Astrologos. Docet expressè Anselm. Matt. 2. dicens. *Non malefici, sed sapien-*

D *tes Astrologi fuerũt:* Quæ verba sumpsit ex opere imperfecto homil. 2. Rupertus etiam vocat *sapientes gentiles,* indicat Leo Papa sermone 4. de Epiphan. his verbis, *Gens, quæ spectandorum syderũ arte pollebat.* Clarius Cyprianus, sermone de stella, & Magis, *Arte,* inquit, *mathematica, vim, & discursum nouerant planetarũ, & elementorum naturam, & astrorum ministeria certis experimentis obseruabant.* Inclinat in eandem sentẽtiam Isidor. li. de passione Domini, cap. 14. Fundamentum huius sententiæ esse potest, quia nomen *Magorum* nõ semper in malam sumitur partem: sed interdũ veros sapientes significare solet, ergo non est cur propter solum Magorum nomẽ eos maleficos esse iudicemus. Nam ex illo solo nomine, hoc non probatur: qui autẽ non probatur malus, bonus præsumi debet. Assumptum patet, primò ex Isidoro lib. 8. Ethimolog. c. 9. vbi dicit primum stellarum interpretes Magos fuisse vocatos, & subdit huiusmodi fuisse, qui ad Christum adorandum venerunt. Quã- Tres Magi astrologi, non malefici.

quàm ibidem etiam dicat, maleficos vulgo *Magos* appellari. Deinde ex Hieronymo Daniel. 2. vbi sic inquit, *Videntur mihi incantatores esse, qui verbis rem peragunt: Magi qui de signis philosophantur, malefici, qui sanguine utuntur, & victimis*; Et infra, *Consuetudo, & sermo communis Magos pro maleficis accipit, qui aliter habentur apud gentem suā, eo quod, sint philosophi Caldaorū*, & huiusmodi significat fuisse hos Magos, qui Christum adorauerūt. Et similia ferè habet II. 47. vbi tamen indicat hos Magos fuisse *ex ijs, qui ex Astrorum cursu, lapsuque syderum res humanas regi arbitrantur*. Tertiò, idem Hieronym. tom. 9. in regula monachorum, ca. de abstinentia philosophorum, refert apud persas tria fuisse genera Magorum, & quosdam eorū fuisse doctissimos, & eloquentissimos, qui præter farinam, & oleum, nihil aliud in cibum sumebāt, non est ergo incredibile, ex horum genere fuisse Magos Christi adoratores.

Persarum Magi.

Dico tertio, quàmquàm incertum sit an isti Magi Reges fuerint; verisimile tamen, ac probabile est, eos Reges fuisse. Prior pars ex dictis inter referendam contrariam sententiam satis constat. Posterior vero probatur testimonijs antiquorum Patrum, Aug. seu Autor operis de mirabilib. sacræ scripturæ, lib. 3. c. 4. hoc sentit in verbo illo, *Reges alacres pergunt*. Idem serm. 43. ad fratres in eremo. *Audistis*, inquit, *fratres mei carissimi, sanctissimos Reges dominum diligenter quæsiuisse*. Tertul. lib. 3. contra Iudæos cap. 9. de hoc mysterio interpretās verba Isa. 8. *Antequam sciat puer vocare patrem suū & matrē suam auferetur fortitudo Damasci*. & illud Ps. 71. *Dabitur illi de auro Arabiæ: & Reges Arabum, & Saba dona adducent*, inquit, *Nam, & Magos Reges ferè habuit Oriens, et Damascus Arabiæ retro deputabatur, antequam transcripta esset in Syrophænicē ex distinctione Syriarum, cuius tūc virtutem Christus accepit accipiendo insignia eius aurum scilicet, & odores*. Vnde Isidor. libr. de pas. domin. c. 15. idem sentiēs inquit: *Nam, & Magos Reges habuit Oriens*. Et vterque videtur alludere ad locū Plinij supra citatū ex lib. 30. c. 1. Cicero etiam refert lib. de Diuinit. neminem esse potuisse Regem Persarum, qui non prius Magicam scientiam didicisset, quod etiam retulit Philon. libr. de specialib. legibus. Theophyl. præterea Matt. 2. eos *Reges Persicos* appellat, similiter, & Ansel. ibi *Reges* vocat. Quam sententiam multi alij expositores sequuntur, & eandem docet Arnoldus Carnotensis, in opusculo de laudib. Virginis. *Reges*, inquit, *Arabum, & Saba ab Oriente egressi, sequuti stellā insoliti luminis, genibus curuatis, & humi purpura defluente, Iesum nostrum pannosum adorātes, donis sacramentalibus venerati sunt*. Et confirmatur: Nā Patres dicunt, & Ecclesia in officio festi Epiphaniæ indicat, in hac Magorum adoratione impletam esse prophetiam Dauid Psalm. 71. *Reges Tharsis, & Insulæ munera afferēt, Reges Arabum, & Saba, dona adducent*: Cui concinit Isaias cap. 60. dicens, *Et ambulabūt gentes in lumine tuo, & Reges in splēdore ortus tui*. Rectè enim stella, quæ Magis apparuit, *splendor ortus* Christi, & *lumen* illum indicās interpretari potest, quam sequentes ambularūt gētes, & Reges Magi, ut Christum natum colerent. Vnde infra subdit. *Omnes de Saba venient, aurum, & thus deferentes, &c*. Ita ea posuit D. Prosper de promis. & prædict. Dei par. 3. promis. 6. Chrisostomus homil. 1. ex varijs in Matth. & Eucherius in Isa. & Iulianus Archiepiscopus Toletanus, li. 1. cōtra Iudæos à medio, & Arnoldus Carnotensis supra. Nec dissentit commentarius Hieron. Psal. 71. dicens, *in Magorum muneribus inchoatū esse, quod ibi fuerat a propheta prædictum*: subdit tamen; *Ipsi enim gentium, Regumque typum tenuisse monstrantur*. Quibus verbis contrariæ sententiæ, & Iansenij expositioni fauere videtur: tamen sic dicens Hieronymus hos Magos fuisse *typum gentium*, non excludit quin vere gentiles fuerint, ita dicens fuisse *typum Regum*, nō excludit, quin verè Reges fuerint, dicūtur ergo *typus*, tanquā primitiæ gentiū, earūq; Regum ac Imperatorum. Et quamquis hæc sententia non possit in Euangelio satis fundari, tamen dona, quæ Magi obtulerunt, non videntur Regibus indigna, & verbum illud, *Apertis Thesauris suis*, apparatū Regiū indicat. Euangelista verò Magorum nomine potius quam Regum vsus est fortasse, quia sapientiæ nomen dignius, quam potentiæ existimauit. Vel (vt Canus dixit lib. vndecimo de locis cap. 5. ad 4.) non existimauit Euangelij testimonium regio apparatu, cumulandum. Quod verò Herodes Magos parum honorifice exceperit, Herodianæ superbiæ tribuendum existimauit idē Canus. Ego verò, ex Euangelio non video colligi posse, quo apparatu, vel honore Magos exceperit. Itaque, Euangelij historia ab hac sententia non abhorret, & antiqui Patres (quidquid Iansenius dicat) ita simpliciter loquuntur: Et alioqui sententia hæc plausibilis est, eamque Christianus populus iam olim imbuit, non est ergo, cur sine alio fundamento, aut vtilitate deseratur, Piè igitur, ac probabilissimè creditur Magos fuisse Reges.

Adoratores Christi Magi Reges fuerunt.

SECTIO III.

Ex qua regione venerint Magi ad adorandum dominum.

DVæ circunstantiæ huius mysterij diligenter inquirendæ sunt, locus, scilicet, & tempus, quoniam ex earum cognitione historiæ veritas multum pendet. In vtraque autem duo loca, & tempora explicanda sunt, nimirum locus, vnde discesserunt, & ad quem venerunt, seu in quo Christum adorarunt, & similiter tempus, in quo stella eis primum apparuit, ut in eo a patria sua discessisse credantur, & tempus in quo Christum venerati sunt.

Principio igitur de regione, ex qua Magi venerunt, Euangelium solum dicit eos *ab Oriente* venisse. Vndè huc solum certum est, nimirum patriam Magorum respectu Bethlehem Orientalem fuisse. Animaduertēdum est enim, particulam illam. *Ecce Magi ab oriente venerunt*, dupliciter posse exponi, primò, tantum respectiuè, habita ratione vtriusque loci, ex quo, & ad quem tendebant: quo sensu, qui Roma in Hispaniam veniret, posset dici ab Oriente venire, idest a regione, quæ respectu Hispaniæ orientalis est. Quod exemplum declarat hunc sensum, licet quiddam verum contineat, non tamen esse propriū, nec satis explicare sensum dictorum verborum. Alio ergo modo explicari potest absolutè *ab Oriente*, idest, à regione aliqua in Orientali plaga sita: quem sensum magis etiam explicant sequentia verba. *Vidimus stellarum eius in Oriente*. Hic enim modus loquendi (vt ex vsu etiā Latinorum constat) propriè indicat illam mundi partem, quæ Orientalē plagam occupat, sicut *Occidens* dicitur hæc pars, quam nos habitamus, in qua licèt respectiuè possint distingui pars occidentalis, & orientalis: tamen simpliciter non appellatur hæc regio *Oriens*, sed *Occidens*. Quoniam autē ipsum Oriens vastissimum est, cui Palestina confinis est: & quasi terminus eius, quamquàm isti Magi dicantur ab Oriente venisse, intelligi potest (vt hic D. Thomas art. 3. ad tertium notauit, & dubiū reliquit) venisse a vicino aliquo Orientali loco, vel à remotis Oriētis partibus, hoc vero posterius magis indicāt verba Euangelij. *Vidimus stellam eius in Oriente*, & illud, *Reuersi sunt in regionem suam*.

Et ita hoc sæpe repetit Leo Pap. in sermonibus de Epiphania, in secundo inquit, *Hũc principem natũ longinqua Orientalium gentium nationes insolito noui syderis splendore didicerunt*, & in tertio vocat Magos *remotioris Orientalis habitatores*, & serm. 4. *gens in longinqua Orientalis plaga regione consistens*, & sermone quinto. *Hoc autẽ signũ, quòd Magos in longinquo positos efficaciter mouit, &c.* & sermo. 6. *à remotissima Orientis parte venerunt*. Et eodem modo loquitur Chrysost. homil. 6. in Matth. Ambrosius lib. 2. in Lucam c. de Magis, & alij Patres infra citãdi. Quorum sentẽtia aptior etiã est ad exaggerandum, & amplificandum mysterium. Et hæc est sufficiens ratio, seu congruentia, propter quam creditur Christus, potius ex remotis, quàm ex vicinis regionibus Magos ad se colẽdum, & adorandum adduxisse.

Quæ autem fuerit illa Magorum Regio incertũ est, quia ex scriptura nihil habemus, & sancti Patres variè loquuntur. Quidam enim ex Persia eos venisse dixerunt, fortasè quia Magorum autoritas inter Persas maxima fuit, vt ex Plinio, & Cicerone supra retulimus. Ita Basil. homil. de humana Christi generatione, & Iuuencus lib. 2. Historiæ Euangelicæ, Chrysost. (quem sequuntur Theophyl. & Euthym.) hom. 6. in Matt. qui insuper addit eos ex septentrione venisse. Nam, & Hieron. Mich. 5. dicit Persidem Occidentalem esse respectu Ierusalem. Sed non video, quo modo hæc duo cum Euangelio cohęreãt, nisi fortasè intelligat Chrysostomus Magos quidem venisse ex Oriente, non tamẽ linea recta, sed declinando ad septentrionalem plagam, simpliciter tamẽ certum est Persiam esse orientalẽ. Eadem sententia habetur in imperfecto homil. 2. Tribuitur etiam Cyrillo Alexandrino, sed de illius sententia statim dicam. Citantur etiam Hieronym. Daniel. 2. & Theodoret. lib. 5. Historiæ c. 38. Sed hi solum dicunt Magorum scientiam, & autoritatem plurimum in Perside viguisse.

Secunda sententia affirmat eos venisse ex Mesopotamia, seu Chaldæa; vel quia Magorum scientia inter Chaldæos maximè floruit: vel certè quia Balaam, cuius successores Magi fuisse dicuntur, Chaldæus fuit. Ita indicat Origenes homil. 13. in Num. versus finem, & Hieron. Isa. 47. & Daniel. 2. & Ambros. lib. 2. in Lucam cap. de Magis, & Theodotus Ancyranus orat. de natiuitate Christi: & hanc sententiam defendit Iansen. cap. 9. Concordiæ, qui existimat Patres pro priori sententia citatos ab hac non dissidere: sed sub nomine Persarum Chaldæos comprehendisse, quòd aliquando vnum fuerit Persarũ, & Chaldæorum regnum.

Patria Magorũ Arabia Fœlix.

Verisimilius tamen est hos Magos ex Arabia Fęlice venisse. Triplex enim est Arabia. Prima dicitur *Deserta*, quę in controuersiam non cadit, quia non habitatur. Altera dicitur *Petrea*, quæ minus quidem distat à Palestina, non tamen Orientalis est: sed meridionalis, maximè respectu Iudææ. Solum ergo relinquitur *Arabia Fœlix*, vt si verum est Magos ex aliqua Arabia fuisse, consequenter credãtur ex hac Arabia, & non ex alijs aduenisse. Illud autẽ fit verisimile, primum testimonijs scripturarum, quæ de hoc mysterio ab Ecclesia, & sanctis Patribus intelliguntur Psalm. 71. *Reges Arabum, & Saba, dona adducent*, & inferius; *Dabitur ei de auro Arabiæ*: Quamquàm enim Hieronymus, Augustin. Basil. Theodor. & alij, intelligant ibi generaliter esse prædictum, gentes, Reges, ac Principes adoraturos Christum, eique, vt verò Deo, munera oblaturos, eaque expositio reijcienda non sit: non tamẽ propterea excluditur, quin ibi etiam prædictum sit huius adorationis initium ab Arabicis Regibus, & aurum Arabiæ offerentibus sumẽdũ fuisse. Quod Ecclesia sentire videtur, cùm Psalmum illum huic

A festiuitati accommodat, & alij Patres supra citati, qui de hoc mysterio exponunt, & præterea Cyrillus Alexandrinus, lib. 4. in Isa. oratio. 4. Tertull. lib. contra Iudæos, c. 9. & lib. 3. contra Marcion. ca. 13. Aymo, & Incognitus, Hugo Cardinalis, Lyranus, & alij in expositione illius psalmi. Et consonat prophetia Isaiæ cap. 60. *Innundatio camelorũ operiet te, dromedarij Madian, & Epha, omnes de Saba venient, aurum, & thus deferentes, & laudem domino annunciãtes*, vbi Hieronymus, *Madian*, inquit, *& Epha regiones sunt trans Arabiam, fertiles camelorum, omnisque prouincia appellatur Saba, vnde fuit & Saba Regina, quæ venit sapientiam audire Salomonis*. Idem verò Hieronymus lib. quæstionum in Genesim circa illa verba cap. decimi. *Filij autem Chus, Saba*, & circa illa *filij Regma, Saba*, dicit à

B priori Saba, quòd per *Samech* scribitur, appellatos esse Sabæos, & regionem Saba, *quæ nunc*, inquit, *interpretatur Arabia*: de qua dicit intelligendum esse illud Psalm. 71. *Reges Arabum, & Saba*. Alij verò existimant eam regionem traxisse nomen a Nepote Abrahæ, de quo fit mentio Genes. 25. nam & ibi nominantur Madian, & Epha, & deindè subditur Abraham separasse eos ab Isaac ad plagam Orientalem, & ibi Hieronymus in quæst. Hebraicis ait, iuxtà historicos Hebræorum eos occupasse Arabiam, quod etiã sentit Epiphanius, in compendio doctrinæ, quod habetur libro 3. aduersus hæreses in fine, qui tamen Arabicam illam regionem, vndè Magi venerunt, *Magodiam* appellat, indicans ab ea fuisse Magos sic appellatos. Denique Plinius, lib. 6. cap. 28. Sabæos Arabes esse dicit. quod latius tractat lib. 12. c. 14. Iuxtà prædictas ergo prophetias rectè intelligitur Magos Arabes fuisse.

Regio Madian & Epha.

C Secundò, in hac sententia sunt antiqui Patres, Iustinus Martyr. dialog. cũ Triphone. *Quàm primũ*, inquit, *natus est, Magi ex Arabia profecti adorarunt eum*: & vt ad hoc mysterium accommodet prophetiam Isa. 8. *Priusquam sciat puer vocare patrem, & matrem, auferetur fortitudo Damasci*. Subdit Damascum sitam esse in terra Arabica, quamuis nunc contributa sit Syro Phœnicię. Et idem dixit expresè Tertullianus dicto li. 3. contra Marcio. ca. 13. Cyprian. etiam serm. de stella, & Magis, *Nec multò post*, inquit, *Arabum fines huius rei notitia penetrauit, & incolis Saba præclari stella luminis cœleste numen nouis splendoribus indicauit*. Præterea Cyrillus Alexandr. lib. 4. in Isa. oratio. 4. exponens verba illa cap. 49. *Ecce isti de longe venient, & ecce illi ab Aquilone, & Mari & isti de terra Australi*, ipse legit *de terra Persarum*, & exponit de aduentu Magorum, & subdit interdum Persiam Arabiam nominari, vel è conuerso. Et fortasè eodem sensu

D Isidorus lib. de passione Domini cap. 14. dicit Magos venisse *de gente Persarum, & de Arabia, & Saba*. Nam quia Arabia Fœlix ita est Persiæ vicina, vt ab ea solo Persico sinu separetur, interdũ sub *Persia* appellatione comprehenditur. Et hoc modo possent ad hanc sententiam accommodari sancti in prima citati.

Quomodo Magi venisse dicantur è Perside.

Tertiò, sumitur coniectura ex qualitate donorum, quæ Magi Christo obtulerunt, Arabia enim Fœlix ferax est auri, & aromatum, vndè Regina Saba magnam vim auri, & aromatum Salomoni attulit, quando ad illius gloriam videndam venit. 3. Regum. 10. Vndè Tertull. in Apologet. cap. 42. ad hãc Arabiæ abundantiã alludens, inquit, *Thura planè non emimus, si Arabia queruntur, sciant Sabęi pluris, & carioris suas merces Christianis sepeliendis profligari, quàm Dijs fumigandis*. & cap. 30. grana thuris vocat *Arabicę arboris lachrymas*. Et Plinius libr. 12. ca. 14. Regionem Saba *thuriferam* vocat, & solam ferè Arabiam esse, *feracem thuris*,

Arabia fœlix aromatũ ferax, & auri.

De auro uerò sufficiens testimonium est illud Psal. *Dabitur ei de auro Arabiæ*. Vnde obiter colligimus literalē rationem, ob quā Magi hæc dona obtulerunt, fuisse, quia illorum regio illis rebus maximè abundabat, & in maiori æstimatione, ac pretio inter ipsos habebantur. Mysticas autem rationes tradunt sancti Patres supra citati, quæ in eis uideri possunt, præsertim in Irenæo lib. 3. contra Hæres. cap. 10. Hilario canon. 1. in Matth. vbi sic inquit: *In auro Regem, in thure Deum, in myrrha hominē. Atq; ita sacramenti omnis est cōsummata cognitio, in homine mortis, in Deo resurrectionis, in Rege iudicij*. Similia ferè leguntur in Leone, Cypriano, & Chrysostomo, & Gregor. Nisseno oratio. de sancta Christi natiuitate. Isidoro lib. de allegorijs noui testamenti in principio, & Ruperto lib. 2. in Matthæ. in principio, qui sentiunt eas rationes mysticas fuisse ab ipsis Magis intellectas, & intentas ad profitendam veram fidem, quam de Christi diuinitate, ac humanitate habebāt. Quod expressius docuit Theodotus Ancyranus, oratio. de natiuitate Christi, habita in Concilio Ephesino, tom. 6. appendice 5. cap. 2. Addi potest in confirmationem conclusionis, ex Hieronymo Isa. 15. quòd licet Balaam oriundus fuerit ex Mesopotamia: illud tamen vaticiniū, *orietur stella ex Iacob*, non in Mesopotamia, sed in Arabia protulit. Illuc enim à Rege Moab vocatus fuerat, vt constat ex Numer. 23. Moab autem, inquit Hieronymus, prouincia est in Arabia. Fateor tamen Hieronymum non explicare illam esse Arabiam Fœlicem.

Obiectio. Sed obijci potest, quia in illo eodem Psalm. 71. dicitur, *corā illo procident Æthiopes, & inimici eius terram lingent, Reges Tharsis, & Insulæ munera offerēt*, & Psalm. 67. dicitur. *Æthiopia præueniet manus eius Deo*: Sed Tharsis est in India Orientali; Æthiopia verò longè ab Arabia distat. Et confirmatur; Nam, vbi in illo Psal. 71. dicitur, *Reges Arabum, & Saba*, illud *Saba* in Hebræo per *Samech* scribitur, quomodo regionem Æthiopię significat, vt ex Isa. 43. & 45. colligitur, & ibi Hierony. indicat in posteriori capite. Confirmatur secūdo; quia Arabia potius est meridionalis, quam orientalis, vndè Regina Saba *Regina Austri* appellatur.

Respōsio. Ad primum de nomine *Tharsis*, respondetur ex Hieron. 3. tom. epist. 133. ad Marcel. & Isai. 2. illud nomen æquiuocum esse, & interdum significare Indiæ regionem: interdum verò ipsum mare: & hoc posteriori modo sumitur in prędicto. Psalmo, vt *Reges Tharsis* dicātur, qui regnant in insulis maris, siue hoc generatim intelligatur, siue specialiter de insulis maris, seu sinus Persici, cui fortasse aliquis horum Magorum dominabatur. De nomine autem *Æthiopia* omnes Sācti intelligunt ea voce per metaphoram significari omnem Ecclesiam ex gentibus congregandam, quia peccatis deformis, ac nigra erat, sed per Christum erat pulchritudinem cōsequutura, & Israeliticum populum præuentura. Ita exponunt Theodoretus, Ruffinus, Augustinus, Incognitus, & alij ditto Psalm. 67. & 71. & Origen. hom. 1. in Cantica, Chrysostomus hom. r. ex varijs in Matth. Neque obstat, quòd illud verbum gentiū conuersionem generatim significet, quia (ut supra dixi) hæc expositio alteram non excludit, præsertim quòd potuit prius prædici vniuersalis conuersio gentium, & postea in particulari initium, & primitiæ illius conuersionis designari, ut prædicti sancti etiam exponunt.

Regio Tharsis quæ.

Ad primam confirmationem, incertum est illud, quod assumitur: nam Hieronymus in quæst. Hebraicis in Genesim, & Isai. 43. indicat *Saba* per *Samech*, scriptum, Arabiæ regionem significare: Vndè fortasse scriptum per unam literam, scilicet, *Schin*, significat uniuersam Arabiam: scriptū

Saba regio quæ.

A uerò per aliam literam *Samech*, specialem aliquā prouinciam, uel regionem eius. Vndè in hoc Psal. 71. ubi nos legimus, *Reges Arabum, & Saba*, Hebræi legunt *Reges Saba, & Saba*, primum, per *Schin*, & secundum, per *Samech*. Quod si fortassè est aliud Saba in Æthiopia, cuius nomen ibi positum est: Respondetur, non omnia quæ ibi prædicta sunt, ad Magorum aduentum pertinere, neque oportere, ut omnia statim initio natiuitatis Christi fuerint impleta. Quòd uerò potius Reges Arabiæ, quàm Æthiopiæ initium huic cōuersioni daturi essent, & prophetia Isaiæ confirmauit, apud quem nullus dubitat, quin *Saba* Arabiam significet, & euentus ipse probauit.

Vndè ad secundam confirmationem respondetur, eam rectè concludere hos Magos nō fuisse Æthiopes. Nam Æthiopia omninò est Australis, propter quod aliqui existimant, & indicat Origen. supra, Reginam Austri ex Saba Æthiopica uenisse:

B At uerò Arabia, quamuis non nihil ad Austrū declinet, Orienti tamen uicinior est. Vnde Tacitus li. 5. Histor. Iudæam à parte Orientali dicit spectare Arabiam, quod maximè uerum esse censetur, si hyemalis solstitij ratio habeatur.

SECTIO IIII.

Quo loco, & tempore Magi Christum adorauerint.

Primo de loco, in quo Magi Christum inuenerunt, omnes ferè Patres conueniunt illum fuisse Bethlehem. Quia Matthæ. 2. satis apertè indicatur, in illis uerbis. *Et mittens eos in Bethlehem, dixit, ite, &c.* ad iunctis illis. *Qui cùm audissent Regem, abierunt*, vtique Bethlehem, stella duce. *Vsque dum veniens staret supra vbi erat puer*. Dissensio tamen est, in quo loco Bethlehemitico, & inuenerint, & adorauerint Magi Christum. Nonnulli

C enim existimant, locum illum non fuisse speluncam, seu stabulum, in quo Christus natus fuerat: sed domum aliquam oppidi Bethlehem fundati fortasse in verbo illo Matt. 2. *Et intrantes domum, inuenerunt puerum*. Ita docet Epiphanius, libro 1. contra hæreses, in 51. *Ingressi*, inquit, *in domum, inuenerunt puerum cum Maria, non amplius in præsepi, non amplius in spelunca, sed in domo*. Existimat enim Epiphanius Magos non post decimum tertium à natiuitate diem: sed post duos annos Christum adorasse, & ideò, consequenter rectè opinatur, non in spelunca, sed in aliqua alia domo eū inuenisse.

Verior tamen, ac communior sniā, est eodem loco fuisse Christum adoratum à Magis, quo fuit natus. Ita docet Hieronymus Epist. 18. & 27. *Hic demonstratus a stella, hic adoratus à Magis*. Chrysostomus hom. 6. in Matth. *In præsepi*, inquit, *& tugurio*. Idem significat hom. 1. ex varijs in Matth. & orat. de sancto Philogonio paulò post medium.

Christus in præsepi adoratus a Magis.

D *Accurrunt inquit, vt illum videant in præsepe iacentem*. Greg. Nissen. orat. de sancta Christi natiuitate. *Regem in spelunca latentem non ignorauerunt*. Cyprian. de stella, & Magis. *In loco humili, & supellectile vili Rex Regum, & dominus dominantiū inuenitur, cognoscitur, adoratur*. Idem indicat Theodotus Ancyranus, supra dicta oratione de natiuitate, & optimè Euthym. Matth. 2. dicens de Euangelista. *Tugurium hic domum appellat, quod Lucas diuersorium dixit, domus enim erat, quod utcunq; inhabitaretur*. Et eadem sententia frequens est apud sanctos Patres, Leonem, Augustinum, Fulgentiū, & Eusebium Emissenum, Bernardum, & reliquos in concionibus de Epiphania. Vnde Niceph. 1. lib. Historiæ c. 13. hanc sententiam certiorem esse dicit. Et constat, quia Beata Virgo non discessit à lo-

co partus, vsque ad Purificationem: offeodemus autem hoc mysterium antè purificationem contigisse. Deinde qua ratione neget Epiphanius inuentum esse Christum in præsepe, posset negere inuentum esse in Bethlehem, vt statim commodius argumentabimur, quia hæc quæstio ex alia de tempore pendet.

Secundò ergo, de tempore adorationis Magorũ, quod ad mensem, & diem attinet, suppono eccidisse sexta die Ianuarii, de qua se commodior disputadi locus incidet infrà quæst. 38. Tota ergo hoc loco disputatio est de anno, quo post Christi natiuitatẽ, hoc mysterium peractum fuit. Nam idem Epiphanius loco supra citato, & lib. 1. heref. 30. versus finé, docet Christum adoratum fuisse à Magis biennio, post suam natiuitatem. Fundatur, quoniam Herodes iussit interfici infantes *à bimatu, & infra secundum tempus, quod exquisierat a Magis*. Signum igitur est eos peruenisse Ierusalem, biẽnio, postquam

Obiectio. stellam Christum natum ostendenté inspexerent. Quòd si obijcias, quia iuxta hanc sniam, non inuenissent Magi Christum in Bethlehem, Nam Euangeliste dicit, statim post Virginis Purificationem reuersos esse parentes Christi in Nazareth ciuitatem suam.

Respõsio. Respondet Epiphanius, ob venerationẽ Natiuitatis Christi solitos fuisse Deiparam, & Ioseph redire singulis annis Bethlehem, & ita contigisse, vt ibi inuenirentur à Magis, non quidem in spelunca, sed in domo aliqua (vt Euangelista significat.) Quia in alijs annis non concurrebat tanta hominum frequentia, venientium vt describerentur iuxtà Cæsaris edictum, quę fuit occasio, vt in nocte natiuitatis Virgo, & Ioseph non ad domum eliquá, sed ad speluncam diuerterent. Huius sniæ vř etiá esse Euseb. in Chronico. Nam eodé anno videtur ponere, & aduentum Magorum, & occisioné Innocentium, quod vř potissimum, huius sniæ fundamẽtũ. Quia verisimile est Herodem nõ distulisse tanto tẽpore Innocentiũ cædem; sed statim, ac intellexit se fuisse illusum à Magis, illam esequutioni mádesse.

Nihilominus communior snia, ac verisimilior est, Magos peruenisse Bethlehem decimo tertio die post Christum natum. Quod aliquantulum indicat Matth. dicens, *Cũ natus esset Iesus in Bethlehem Iudæ, ecce Magi ab Oriente venerunt*. Deinde hæc vř esse cõis traditio, & sensus Ecclesiæ, quá supponũt omnes Patres supra citati: qui dicunt Christum inuentum esse à Magis in diuersorio, qui non fuisset credibile, si post duos annos Magi aduenissent. Ita scribit Ammon. Alex. in harmo. quatuor Euangeliorum. Niceph. lib. 1. c. 13. & Albinus de diuinis officijs c. de Epiphan. & Anselm. Matth. 2. Vndè elegáter August. ferm. 2. de Epiphan. *In præsepi tũc iacebat, & Magos ab Oriente ducebat, absẽdebatur in stabulo, & agnoscebatur in cælo, vt agnitus in cælo, manifestaretur in stabulo*. Tertio, quia, vt venirent es Arabia, vsq; Bethlehem, non indigebant tanto temporis spatio: distet enim trecentis ad summum leucis, quas decem diebus perficere potuerunt. Præsertim cum Isai. 60. indicetur, eos in dromedarijs fuisse venturos. Quod obiter confirmat hos Magos venisse ex Arabia, in qua hi cameli procreátur, qui dromsdarij dicuntur: hoc autem animal velocissimum est, teste Arist. lib. 9. de hist. animal. c. vltimo, & Philostratus in vita Apollonij ait, coficere vno die *mille stadia*, idest, quadragiota leucas.

Prima respõsio ad fundamẽtũ Epiph. Ad fundamentum Epiphenij: Respondent aliqui stellam apperuisse Megis bienoio antè natiuitatem Christi. Ita docet Augustinus, & ex eodẽ fundamẽto id colligit ferm. 7. de Epiphania, cum enim dixisset Magos venisse paucis diebus à natiuitate Christi transactis, subdit: *ex* cœlo vidisse stellam, *non antè paucos dies, sed antè ferme biennium, sicut inquirenti Herodi patefecerunt. Vnde a bimatu, & infra secũdum tempus, vt scriptum est, quod inquisierat a Magis*. In eadem snie est Chrysost. hom. 7. in Matth. quemuis non dicat ante biennium, sed antè multum tempos stellam apparuisse. In imperfecto autem Matth. hom. 2. dicitur, Magos iter egisse per biennium præcedente stelle: nõ explicatur autem, an illud biennium præcesserit, vel subsequutũ fuerit Christi natiuitatem: ex ijs verò, quæ inferius dicuntur colligi potest præcessisse, cùm asseratur Magos inuenisse Christum in presepi. Atque idem planè sensit Thophyl. Matth. 2. & Niceph. lib. 1. Hist. cap. 13.

Cæterum hæc sententia difficilis creditu est. Primò, quia (vt cõtra Epiphanium ergumẽtabamur) non potuerunt Megi tm̃ tempus in via conficere: nec verisimile est eos post visam stellam profectionem distulisse, nec oportuit illis stellá apparere antè tempus ad illud iter agendum necessarium, præsertim quia *Spiritus sancti gratia nescit tarda molimina*. Deinde cùm peruenerunt Ierusalem, non inquirebant de Rege nescituro: sed iam nato, dicens: *Vbi est qui natus est rex iudæorum*, & addunt, *Vidimus enim stellam eius*, idest, regis nati, ergo stelle statum ac illis apparuit, indicauit illis non nesciturũ, sed natum: Vndè Aug. ferm. 4. de Epiph. *Eo*, inquit, *die, quo natus est Christus, illi stellam in Oriẽte viderunt, & quem natum indicabat agnouerunt, & ex illo die ad hunc diem occurrerunt*. Idem indicat Leo Papa, ferm. 1. de Epiphanie, in illis verbis. *Mox ab omnibus volunt agnosci, qui dignatus est omnibus nasci. Tribus igitur Magis in regione Oriẽtis stella noua claritatis apparuit*, & ferm. 2. dicens: *simul Magos per stellá, & Pastores per Angelos ortũ domini didicisse*, & Fulgẽtius ferm. de Epiphan. sic loquitur. *Hæc stella nunquàm antè apparuit, quia nũc eá puer iste creauit, & à Magis ad se venientibus prçuiá deputauit*. Atque ad eũdem modum loquuntur cæteri Patres, qui de Epiphania scribunt. Et hanc sniam magis videtur probere D. Thom. hic art. 6. ad 3.

Stella Magis nõ apparuit ante Christi natiuitatem.

Ad fundamentum ergo Epiphanij respõsio vulgaris est (quem ibidem D. Thom. refert) Herodem non occidisse infantes antè biennium transactum, quia Romam eo tempore vocatus fuit, eò quòd à filijs suis apud Cæsarem fuerat accusatus; neque eo anno, vsque ad sequentem redire potuit. Sed hoc non solum est incertum, verùm etiam antiquis historijs parum consentaneum. Euseb. enim lib. 1. histor. cap 8. post Innocẽtium mortem, indicat Herodem domesticis calamitatibus, ac seditionibus fuisse afflictum.

Aliter respondet Aug. 2. lib. de consensu Euangelist. cap. 11. his verbis. *Omitto dicere, quot, & quantis occupationibus regia cura distẽdi potuerit, & per plurimos dies ab illa intentione, vel auerti omninò, vel impediri*. Et in toto illo capite varias huius dilationis causas, & occasiones excogitat, quæ sine dubio accidere potuerunt. Non tñ existimo necessarium concedere Herodem per biennium distulisse Innocentium cædẽ: habemus quidé es Luca nõ occidisse illos intra primum, vel fortassè etiam intra secundum mensem. Nam prius Virgo præsentauit filium in templo, & deindè descendit cum Ioseph in Nazareth, & verisimile est ibi aliquo tẽpore habitesse, priusquàm admoniti ab Angelo in Aegyptum discederent, post quem discessum, teste Matthæo, mors Innocentium sequuta est. Intercessit ergo aliquod tempus à reditu Magorum, vsque ad mortem Innocentium, & fortassè non fuit tantum duorum mensium, sed plurĩ: tum propter coniectures Augustini, tũ et quia verisimile est, priusquã tàm immane facinus Herodes aggrederetur, omné adhibuisse diligentiam, vt conquisitos Magos ad se reuocaret. Quemquàm aũt statim intra paucos mẽses infantes occidi iussisset, fecit tñ, vt interficerentur

Vera responsio.

Infantes innocẽtes quo tpe ab Herode interẽpti.

tur omnes à bimatu, & infra, non quia exiſtimaret ſtellam antè duos annos apparuiſſe Magis: ſed præ nimio timore, & ob maiorem certitudinem, & ſecuritatem. Quod rectè docuit Chryſoſt. homil. 7. his verbis, *Quod à biennio, & infra interfecit ne miremur, ſiquidem pauor, & furor, maioris ſecuritatis & certitudinis cauſa etiam tempus profert, ne quiſquam eius ætatis, & fortè is potiſſimum propter quē alij interimuntur, effugiat.* Addi etiam poteſt (quod hic D. Thom. ex Aug. refert) timuiſſe Herodem, *ne cui ſydera famulabantur, ſpeciem ſuam paulò ſupra, vel infra ætatem transformaret.* Addo denique, quã quam Herodes à Magis didiciſſet tempus apparitionis ſtellæ: non tamen potuiſſe ab eis diſcere, an eodem die, quo ſtella apparuit, natus fuerit puer, necne, & ideò, vt quod intendebat, certius aſſequeretur, interficiendos curauiſſe infantes, etiam natos aliquo tempore antè apparitionem ſtellæ, cuius ſignum eſt, quia etiam alios necandos iuſſit, quos poſt ortam ſtellam natos eſſe certò comperiebat. Et hoc modo interpretor verbum illud Euangeliſtæ, *à bimatu & infra, ſecundum tempus, quod exquiſierat à Magis:* quia, ſcilicet, conſiderato tẽpore ortus ſtellę, humana quadã aſtutia arbitratus eſt intra tempus illud Redemptoris natiuitatem contigiſſe.

Adoratio Magorũ die veneris cõtigit.

Ex dictis in hac ſectione obiter colligitur (ſi vera ſunt, quæ ſupra de die natiuitatis Chriſti diximus) hanc adorationem Magorum die veneris contigiſſe, quia Chriſtus ortus fuit die dominica, & à Magis adoratus fuit eodẽ anno poſt tredecim dies.

Obiectio

Neque obſtat, quòd in quibuſdam decretis, quæ poſt ſextam Synodum habentur in 3. tom. Con. & illi tribuuntur in 8. eorum, ſignificatur hanc diem fuiſſe dominicam. Nam (ſi attentè legatur) non dicit die dominica Chriſtum adoratum fuiſſe à Magis: ſed illis ſtellam refulſiſſe, quod verum eſt. Quia (vt diximus) illis apparuit in die natiuitatis Chriſti. Aliud verò ibi dicitur, ex quo poſſet nonnullũ ſumi argumentum, ſcilicet, baptiſmum Chriſti acci- C diſſe die dominica: dicemus autem infra hoc, & illud myſterium in eadem die factum fuiſſe.

Reſpõſio.

Sed eſt facilis reſpõſio. Fuerunt enim in eodem die mẽſis, ideſt, ſexto Ianuarij, qui non ſemper eſt idem hebdomadæ dies, vt per ſe conſtat.

SECTIO V.

Quę fuerit ſtella, quę Magis apparuit, & quo modo moueretur, ac eos duceret.

Stella, quę Magis apparuit, nõ fuit ex cœleſtibus.

DE ſtella, quæ Magis apparuit, concors eſt omnium ſñia, non fuiſſe aliquam ex cœleſtibus. Ita docet D. Tho. hic art. 7. Vbi plures rationes adducit ſumptas ex Chryſoſt. hom. 6. in Matth. quas Damaſc. lib. 2. c. 7. his breuioribus verbis cõplectitur, *Sydus quod Magis apparuit, non ex illis erat, quę ab ipſo mundi ortu condita ſunt. Id quod ex eo liquido perſpicitur, quod illud nunc ab ortu ab occaſũ, nunc a ſeptentrione ad Auſtrũ progrediebatur, nũc deliteſcebat, nunc ſeſe rurſus aperiebat, id quod a ſyderum ordine, & natura diſcrepat.* D Et eadem prius docuerat Baſil. hom. de humana Chriſti generatione. Et eadem eſt ſñia Origenis lib. 1. cõtra Celſum non longe à fine. Quã optime confirmat Aug. lib. 2. cont. Fauſt. c. 5. & ſerm. 3. de Epiphan. Fulgentius in ſerm. de Epiphania: Leo item Papa ſer. 3. de Epiphania *nouum ſydus* illud appellat. Quę ſñia (vt Auguſt. doctè indicauit) ſolum probabilior eſt, nõ certa. Nam rationes illæ, ex motu eius deſumptæ, non omninò cogunt. Nam licèt illa eſſet ex ſtellis cœleſtibus, iuberi poterat nato Chriſto relinquere, quẽ agebat, & ad Chriſtum manifeſtandum deſcendere, nouoque modo, & inuſitato moueri. Sed licèt hoc diuina potentia facere potuerit: id tamen, quẽ

A facilius eſt, & pauciora miracula, minoremq; immutationem ordinis vniuerſi requirit, feciſſe credendum eſt: multò autem facilius fuit nouam ſtellam condere, quam è cœlo diuellere, & vacuum illũ locum relinquere; aut cęlum ad illum replendum rarefacere, aut nouo, & inuſitato corpore illum replere, ac rurſus ſtellam, ſuo peracto miniſterio illuc reducere. Adde, ſtellam hanc, quæ Magis apparuit, (vt Leo Pap. inquit ſerm. 1. & 3. de Epiphan.) illuſtriorem, ac pulchriorem cæteris ſyderibus fuiſſe. Quod etiam docuit Ignatius epiſt. 14. ad Epheſ. & Chryſoſt. ſupra, qui probat eluxiſſe plus quã ſolẽ, quia lucebat in die, hoc autem (vt ipſe rectè argumentatur) non poterat ſtellis cęleſtibus naturaliter conuenire, cùm ab ipſo ſole lumen accipiant, oportuit ergo, vt Deus illi lumen adderet: eadem autem facilitate potuit nouam ſtellam creare.

Stella magis viſa cęteris illuſtrior ſyderibus.

Difficultas verò ſupereſt, cuius naturæ fuerit illa ſtella. In qua in primis certum exiſtimo illam fuiſ- B ſe naturæ corporeæ, ideſt, verum corpus lucidum, & illuminans. Itaque, neque fuit aliquid ſpecie tñ apparens, ſeu phãtaſticum, quia Euangelium apertè ſignificat fuiſſe ſtellã exterioribus ſenſibus obiectam, atque lucentem: neque etiam fuit lux aliqua, quaſi ſubſiſtens, & per ſe ſeparata: tum, quia nõ eſt neceſſe hoc nouum miraculum ſine neceſſitate fingere, tum etiam, quia ſtella ſignificat corpus aliqd, & non tantum accidens. Et hinc fit illam ſtellam, ex materia, & forma ſubſtantiali fuiſſe compoſitã: hoc enim (vt ſupponimus) connaturale eſt omni corpori: & habuiſſe præterea lucem, quæ accidens eſt corporis illuminantis, quale illud fuiſſe, & nomẽ ipſum ſtellę probat, & munus: quomodo enim dux viæ eſſe poſſet, niſi illuminando? Ex qua autẽ materia conſtiterit, qualis etiam eius forma fuerit, & quale lumen, valde incertum eſt.

Stella a Magis viſa verè corporea, & lucida.

Dub. 1.

Primum. n. inquiri poteſt, an illa materia fuerit cęleſtis, vel inferioris ordinis. Primum enim vř nomen *ſtella* ſuadere, quod propriè ſignificat corpus aliquod cęleſte: ſcriptura autem propriè intelligenda eſt, ſi commodè poteſt. Vndè ferè omnes ſancti ſupra citati hoc vocant *cœleſte ſignum*, ſeu *à cœlo datum*. In contrarium verò eſt, quia non fuit neceſſarium aliquid nouum ex nihilo creare. Item, quia oportuiſſet poſt illud breue tempus, vel ſtellam illam annihilari, vel cęlo poſtea affigi, vtrumque autem abſurdum eſt.

Reſpõſio. Materia ſtellę à Magis viſę qualis.

Quare veriſimilius videtur, fuiſſe ex materia aerea, ſeu elementari procreatam, vt ſentit Abulenſ. Matt. 2. & D. Tho. hic art. 7. ad 1. & hoc ſignificant Patres, quando dicunt illam non fuiſſe, *cœleſtem ſtellam*. Non. n. ſolùm intelligunt non fuiſſe ex numero cœleſtium aſtrorum, ſed etiam non fuiſſe illius ordinis, & naturæ. Et hoc ipſum ſignificare voluit Origenes dicto lib. 1. contra Celſum, cùm dixit illam eſſe *ad ſimilitudinem cometa*. Nõ enim intelligit fuiſſe eiuſdem rationis, quoad ſplendorem, & motum, ſed ſolùm quoad materiã, ex qua facta eſt. D Nec nomen *ſtella*, obſtat: tùm, quia ſępe in ſcriptura nominatur res, prout exterius apparet, ſeu prout vulgò nominatur: tùm etiam, quia interdum nomẽ *ſtellæ* in ſcriptura cometas ſignificat, ſeu corpora lucida in aere apparentia, ſicut, & ipſe aer interdum *cœlum* appellatur.

Deindè inquiri poteſt, qualis fuerit forma, & ſpecies huius ſtellæ, an fuerit forma alicuius corporis ſimplicis, vel mixti, atque ita perfecta: vt ei fuerit connaturalis totus ille ſplẽdor, & lux. In quibus ſi diuinare licèt, dicendum eſt in primis fuiſſe tale illud corpus, vt ei fuerit cõnaturalis illa lux. Quia hoc non repugnat: imò tàm facilè fieri poterat virtute diuina, ſicut in pręternaturali ſubiecto, & aliàs prior effectus perfectior eſt, magiſq; diuinã ſapiẽtiã & Chriſti maieſtatẽ demõſtrãs. Hinc verò probabile

babile fit, corpus illud fuisse mixtum aliquod perfectum, quia non fuit corpus cœleste (vt diximus) neque aliquod ex elementis, sunt enim valdè imperfecta corpora, & nulli eorum tantum lumen cõ naturale est: præter hæc autem non dantur alia corpora simplicia.

Dub. 3. Rursus de ipsa luce talis stellæ inquiri potest, quãta fuerit. Nam (quod ad essentiam spectat) verisimile est fuisse eiusdem rationis cum reliquis: de intensione verò, Patres citati significant fuisse sole splendidiorem, vt patet ex Ignatio, Chrysost. Damascen. & alijs supra citatis, qui omnes inde argumentum sumunt, quòd in meridie lucebat, & Ecclesia in hymnis Epiphaniæ canit, *quem stella, quæ solis radium vincit decore, ac lumine.*

Respõsio. Lux stellæ à Magis visæ quãta. Nihilominus tamen non existimo necessariò, vt habuerit lucem intẽsiorem, & maiorem luce solis, quia difficile credito est, perfectiorem lucem esse cõnaturalem alicui inferiori corpori, aut datam esse à Deo sine necessitate. Vt enim in meridie luceret, & videri posset, satis erat, quòd esset terræ propinqua, & haberet lucem valdè perfectam, & materiam admodum densam, hoc. n. plurimum cõfert ad lucendum magis. Ex quo etiam obiter responderi potest ad curiosam interrogationem, si stella illa tam pulchra, & lucida fuit, & in meridie lucebat, quomodo ab alijs hominibus præter q̃ à Magis, visa non fuit, non solùm in propinquis, sed & in remotis regionibus, vel si visa fuit, quo non omnes in sui admirationem rapuit, & per totum orbem eius fama percrebuit? Ratio enim fortasse est, quia cõ esset terræ vicina, tãtum in locis propinquis lucebat, præsertim in die: nocte verò fortasse eleuabatur, ita vt solùm ab iis, qui syderibus cognoscẽdis vacabãt, discerni posset, vt Niceph. inquit, lib. 1. Hist. ca. 14.

Dub. 4. Vltimò tandem inquiri potest de motu, & motore huius stellæ. Quòd enim stella illa moueretur ad ducẽdos Magos verisimile est. Duplex enim est opinio in hac re. Altera dicit Magos non semper vidisse stellam, sed semel tantum in principio, postea disparuisse, donec iterum eis appareret, quãdo egrediebantur Ierusalem, vt Bethlehem pergerent. Cui sententiæ videntur fauere illa verba Matth. *& ecce stella, quam viderãt in Oriente antecedebat eos.* Tãtum ergo visa fuit in Oriente, & postea non fuit dux itineris, nisi ab Ierusalem vsque Bethlehem. Idem videntur indicasse Magi illis verbis, *Vidimus stellam eius in Oriente.* Et hanc sententiã amplexi sunt Caiet. Matth. 2. & Iansen. c. 9. Concordiæ, & tribui solet Basil hom de humana Christi generatione, & Aug. serm. 2. Epiphaniæ, sed hi sancti nihil clarè dicunt. Vndè contraria sententia, scilicet, stellam fuisse ducem Magorum, semperque eos fuisse comitatam, & ab eis visum, communis est antiquorum, Chrys. hom. 6. in Matt. & 2. imperfecti, quem Theophyl. Euthym. & alij sequuntur Matth. 2. vbi Hieron. idem indicat, & clarius Beda, & Leo Pap. sermo. 4. Epipban. & fauet hymnus Ecclesiasticus, *Ibant Magi, quam viderant, stellam sequentes prauiam.* Et hæc sententia est satis verisimilis: oportebat. n. homines ignorantes, & nouos in fide sensibili signo duci, & ita D. Tho. hic hãc amplectitur sententiam. Neq; Euangelium repugnat, quia nõ oportuit oĩa explicatè dici. Sed est vlterius animaduertẽdum ex eodem D. Tho. dupliciter posse intelligi Magos vidisse stellam, & illius ductu in Iudæam venisse. Primò, quòd ipsa non fuerit localiter præsens in Oriente: sed tantũ in Iudæa, seu supra Bethlehem, fuerit autem visa à Magis in Oriente existẽtibus, qui illã respicientes, & quasi antè oculos semper habentes in Iudæam venerint. Secundo, quòd ipsa stella visa fuerit existens in Oriente, & semper comitata fuerit Magos venientes per viã, illisque iter demonstrans, sicut ducebat Deus populũ

A Israel per desertum in columna nubis, & ignis. Et hic posterior modus est sine dubio verus & ab omnibus citatis Patribus explicatus, & consentaneus illis verbis Euangelij. *Vidimus enim stellam eius in Oriente,* & euidentius illis; *& ecce stella, quam viderant, Magi in Oriente, antecedebat eos, vsq; dum ueniens staret supra, vbi erat puer.* Mota ergo fuit illa stella vsque ad locum natiuitatis Christi.

Ex quo facilè intelligitur motum illum nõ fuisse naturalem, & ab intrinseco: sed ab aliquo intellectuali motore, erat enim motus, quasi progressiuus, (vt Chrysost. & alij notant) interdum erat vniformis: interdum verò per modum descensus, & aliquando quiete interrumpebatur ex libertate motoris absque vlla alia Physica causa, vt videre licet, cùm peruenit Bethlehem, tunc enim, & stetit stella, & descendit propè ipsum locum natiuitatis Christi, vt illum euidentius designaret, quæ omnia non poterant, nisi ab intellectuali motore proficisci.

B Quis autem ille motor fuit? Non constat: verisimile autem est non fuisse motam immediatè à Deo, seu Spiritu sancto, vt videtur indicari in hom. 2. imperfecti, sed media aliqua virtute Angelica, quia Deus cùm commodè fieri potest, operatur per causas secundas, & quatenus ex scripturis colligi potest, regulariter loquẽdo huiusmodi motus per Angelos operatur, atq; in hac sñia est Abulen. supra, & hoc modo īterpretari possumus Chrysost. hom. 6. in Matth. & Theoph. ac Euthym. qui eũ sequuntur, & Aug. si autor est operis de mirabilibus sacræ scripturæ, in lib. 3. c. 4. qui dicunt illam stellam non fuisse veram, sed inuisibilem aliquam virtutem in speciem syderis transfiguratam: intelligunt enim non fuisse veram stellam Cœlestem, non tamen nõ fuisse verum corpus lucidum; quia verò inuisibilis virtus illam mouebat, & quasi per illam loquebatur, ideò dicitur fuisse inuisibilis virtus in speciem

C stellæ transfigurata, & corpus quasi assumens, & mouens corpus in figura stellæ apparens.

Vnum verò superest dubium, si Magi à stella dirigebantur, quomodo diuerterunt à via, & necessarium fuit illis inquirere, vbi Christus natus esset? Dubium.

Respondetur, hoc confirmat, quod nuper dicebamus, stellam illam motã fuisse ab aliquo intelligẽtia, cuius arbitrio, & diuina in primis voluntate factum est, vt aliquando sese occultaret: vel radios lucis continendo suspendente Deo concursum suũ: uel ita sese eleuando, ut uideri non posset. Verisimile autem est (quod Chrysost. inquit) duxisse Magos usq; Ierusalem, & ibi se occultasse, undè factũ est, ut ipsi putauerint ibi esse terminum itineris, *& (ut* Leo Pap. inquit) *Regem natũ in ciuitate regia fuisse requirendum.* Cur autem uoluerit Deus occultari stellam Magis, ut ipsi Christum in Ierusalem requirerent. Cur etiam consequenter uoluerit permittere turbationem Herodis, & Innocentium cædem, Respõsio

D eleganter disputatur à sanctis Patribus in citatis locis, qui uarias rationes reddũt, quas D. Tho. attigit supra art. 2. ad 3. summa earum est. Primò, uoluisse Deum Christi natiuitatem publicè annunciari Iudæis per gentes, tùm, ut eorum ignorantia, & excæcatio indicaretur: tùm, ut ipsi uerum proferrent testimonium de loco natiuitatis Messiæ, quo conuincerentur, ut scribit Leo ferm. 2. de Epipha. tum denique, ut Magi, qui erant primitiæ gentium fidem suam, & animi constantiam manifestarent, & omnibus, quorum duces futuri erant exemplo essent. Secundò, uoluisse Deũ permittere Herodis tui bationem, tùm, ut illius tyranni crudelitas, & astutia ostenderetur, tum etiam, ut exemplo illo constaret nihil posse humana consilia aduersus diuina, neq; Christũ fuisse interficiendum q̃n Reges terræ uolebant, sed q̃n ipse uoluit, ut eleganter tradit Fulgentius serm. de Epiphan. Tum denique, ut manifesta-

tur praua Iudæorum dispositio, qui simul cùm Herode turbati, & Christi necem machinati fuerunt, vt notat Hieronym. Matth. 3. Tertiò, voluisse Deũ cædem Innocentium permittere, tùm propter eorum commodum, & gloriam, vt veri martyres efficerentur, vt est constans totius Ecclesiæ, & Patrum omnium sententia, vt agẽtes de baptismo latius dicturi sumus. Tum etiam, vt Christus omnibus modis à martyribus testimonium acciperet, & quædam futurorum martyrum semina, ac initia statim iacerentur, & vt in infantibus, in quibus nullum meritũ, aut dispositio inueniri poterat, gratia Christi, & singularis prærogatiua martyrij euidentius commendaretur, vt Bernard. inquit serm. de Innocentibus. Præterea, vt opere ipso infantes infanti Christo deseruirent, eiusq; natiuitatis testes essent vel quia dum in eis completur prophetia illa, *Rachel plorans filios suos*, signum natiuitatis Messiæ datum est, vel quia dum propter Christum natum occiduntur, certissimum illi testimonium præbent. Vndè etiam factum, vt non solùm testes, sed etiam præcones eiusdem natiuitatis extiterint. Nam vt eleganter inquit Leo magn. serm. 2. de Epiphania, *& sæuitia Herodis volens primordia suspecti sibi regis extinguere, huic dispensationi nesciens seruiebat: vt dum atroci intentus facinori ignotum sibi puerũ indiscreta infantiũ cæde persequitur, annunciatum cælitus dominatoris ortum insignior vbiq; fama loqueretur, quam promptiorem ad narrãdum, diligentioremque faciebat, & superna significationis nouitas, & cruentissimi persecutoris impietas.*

Innocẽtiũ cædes cur à Deo permissa.

SECTIO VI.

Quomodo, visa stella, Magi cognouerint Christi natiuitatem.

FVit quorundam sententia Christi natiuitatem potuisse à Magis per Astrologiæ scientiam, & stellarum constellationem agnosci. Ita docuit Petrus de Aliaco, q. 30. in Genes. vt latius tractat Sixtus Senensis, li. 6. Bibl. annot. 10. Cui sententiæ videtur fauere Hieron. in 47. ca. Isai. circa finem, dicens, *Magi de Oriente venerũt domini stellam se vidisse dicentes, vel ex artis scientia, vel ex vaticinio Balaã prophetæ sui.* Et similia verba reperiuntur nomine August. lib. 3. de mirabilib. scripturæ cap. 4. Sed est sententia prorsus falsa, nec potest habere nisi hæreticum fundamentum: nimirum generationes hominum fatali quadam necessitate ex stellarum constellationibus prouenire: quod est hæreticum, humanamq; libertatem destruens. Et multò absurdius, ac intolerabilius est id sentire de diuinis operibus, ac supernaturalibus mysterijs, in quo ordine Christi conceptio, & natiuitas existunt. Legatur contra hunc errorem generaliter Leo Pap. epist. 91. vel iuxta alios codices 93. ad Turibium & in specialitractando de hoc mysterio Greg. Nyssen. Oratione de natiuitate Christi, Chrysostom. & cæteri Græci in Matthæum. Gregor. Pap. hom. 10. in Euang. August. serm. 6. Epiphan. & 2. lib. contr. Faust. cap. 5. & sequentibus, qui tamen præcipuè disputant de stella, quæ Magis apparuit, & rectè dicunt non potuisse illam esse fatum pueri, sed (si ita loqui licet) potius puerum stellæ fatum appellandum esse. Quia non puer propter stellam, sed stella propter puerũ demonstrandum exorta est, Vnde eleganter Petrus Chrysologus serm. 156. circa illud verbum, *Stellam eius, Habere*, inquit, *capit stellam unam, totam qui fecit, habet, & cõtinet creaturam: qui habet stellam, non habetur a stella, neque ipse agitur cursu stellæ sed ipse stellæ agit cursum, cuius per cœlum sic cursum dirigit, sic moderatur incessum, sic viam temperat, ut Magorum seruiat, & mutatur ad egressum.* Quocir-

ca verbum suprà citatum ex Hieron. obiter tantum dictum esse videtur, & non affirmando: sed sub distinctione quadam. Potest præterea ita exponi, vt non sit sensus potuisse Magos visa stella ex illa per artis scientiam cognoscere Christi natiuitatem: sed quod arte iuuari potuerint ad intelligendum eam stellam fuisse nouam, & inusitatam. Eadem expositio adhiberi potest verbis Aug. quæ obscuriora sunt, quanquàm ille liber incertæ est authoritatis.

Secunda sentẽtia est, Magos, qui successores erãt Balaam, ex vaticinio illius fuisse edoctos orituram aliquã stellam, quæ natiuitatem Regis cuiusdam Iudæorum indicaret, iuxtà verbum illud Num. 24. *Orietur stella ex Iacob, & cõsurget virga de Israel*, ac propterea summa cura, ac sollicitudine obseruasse, & expectasse ortũ illius stellæ, & ideò illa visa statim fuisse motos ad quærendum Regem per eã indicatum. Hæc est communis antiquorum Patrũ sententia, Orig. hom. 13. 15. & 18. in Num. & lib. 1. contra Cels. Basil. dicta hom. de humana Christi generatione. Qui addunt, forsan per aduentũ Domini sensisse Magos suorum Deorum, seu potius Dæmonum potestatem debilitatam, indeq; cœpisse cognoscere magnæ virtutis esse Regem natum, & per stellam indicatum. In eadem sñia sunt ferè oẽs expositores. Matth. 2. Hieron. Theoph. Euth. Ansel. Chrysost. in imperfecto hom. 2. Itẽ ferè omnes Patres in homilijs de Epiphania. Leo Papa, præsertim serm. 4. Cypr. serm. de stella, & Magis, & benè Petrus Chrysol. serm. 156. *Non curiositate*, inquit, *Chaldæa, non arte magica, sed Iudaica Prophetia.* & serm. 157. *Non Chaldæa arte, sed de prisca sanctorum traditione maiorum. Erant isti de genere Noe, de filijs Abraha qui Christum nasci per Deum didicerant, non per artem, eumque hominem Deum Regem moriturum alta cognouerant sacramenta.* Quibus verbis indicat hic autor, non ex sola prophetia Balaam: sed etiam ex maiorum traditione habuisse Magos fidem de aduentu Christi, & ex illa motos fuisse, vt ad Christum adorandum festinarent. Eandem sententiam de prophetia Balaam docuit Isidorus lib. de Passione domini c. 13. & idem sentit Hieron. Isa. 47. August. lib. 3. de mirabilib. sacræ scripturæ, & Greg. Nyss. orat. de sancta Christi natiuitate. Denique Ambros. lib. 2. in Lucam c. de Magis. Accedit ẽt profanos authores tradidisse per totum Orientem famam percrebuisse, Regem quendã nasciturum in Iudæa fuisse, qui rebus omnibus potiretur. Ita colligitur ex Cicerone lib. 2. de diuinatione, & Suetonio in vita Vespasiani: & tradũt ex nostris Orosius, lib. 6. c. 6. & Aegesippus lib. 5. & alij.

Dicendum tamen est Magos, simul cum externo signo stellæ habuisse internum lumen, ac diuinam illustrationem. Ita docet D. Thom. hic art. vltim. & videtur mihi constans, ac certa sententia, quam ijs verbis docuit Leo Pap. ser. 1. de Epiphan. *Dedit ergo aspicientibus intellectum, qui præstitit signum, & quod fecit intelligi, fecit inquiri, & se inueniendum obtulit requisitus*, & serm. 3. *Magnitudinem significationis intelligunt, agente hoc sine dubio in eorum cordibus inspiratione diuina, vt eos tanta visionis mysterium non lateret, & quod oculis ostendebatur in splitum, animis non esset obscurum*, & sermon. 4. *Præerat huic miraculo gratia Dei, &c.* & inferius, quasi exponens secundam sententiam supra citatam, inquit, *Quamuis autem diuinæ dignationis esset hoc munus, vt cognoscibilis gentibus fieret natiuitas Saluatoris: ad intelligendum tamen miraculum signi, potuerunt Magi etiam de antiquis Balaam pronunciationibus commoneri.* Idem sentit Fulgentius serm. de Epiphan. & latè Chrysolog. serm. 156. & sequentibus de eodem mysterio, & August. serm. 7. *Hanc stellam*, inquit (*sicut intelligitur*) *admirantibus eius etiam esset, consequentis reuelatione nos-*

Visa stella interius illuminati Magi.

se me-

A *se meruerant, Regis (videlicet) Iudæorum, eoque nato, cum & hoc eius gratia cognouissent, ad eum adorandum hodie occurrere potuerunt*, & optimè etiam Chrysost. hom. 6 in Matt. qui hoc confirmat, simul cum Augustino supra: quia Magi non venerunt ad Christum sola cogitatione, & spe regni temporalis: tum, quia non spectarent illum futurum temporalem Regem suum, sed gentis alienæ: tum etiam, quia magno periculo se exposuerunt, nouum Regem in alieno Regno, & in ciuitate regia, & coram Rege, qui tunc regnabat futurum successorem quærentes. Præterea, quia infantulum adorarunt nulla Regis videntis insignia, cuius gratiam tunc captare non poterant, si tantum homo, & Rex temporalis futurus crederetur, quandoquidem eorum obsequium nō agnoscebat, neque etiam apud illius parentes humanā aucupari beneuolentiam, seu adulationem potuerunt, cùm eos pauperes, & inopes esse prospicerent. Denique, quia ad patriam redeūt nullo spectato temporali præmio. Cognouerunt

Fides, & religio Magorum insignis.

B igitur Christum esse plus quàm hominem, & Regem plus quàm temporalem: atqui huiusmodi cognitionem sine gratia Spiritus sancti habere nequiuerunt. Eo vel maximè, quòd suis muneribus insignem quandam de Christo cognitionem declararunt, ut supra ex sanctis Patribus citauimus, & vno verbo dixit eleganter Fulgentius supra: *Attende, quid obtulerunt & agnosce, quid crediderunt*. Deinde in toto itinere, ac diligentia quærendi Christū, & in illa animi constantia, qua de illo Ierosolymis interrogarunt, & in illo *gaudio valdè magno*, quò gauisi sunt, visa iterum stella, ac denique in eo obsequio, quo eotam puero in præsepi inuento procidentes, eumq; adorarunt insignem animi virtuté, fidem, religionem, atque caritatem ostenderunt. Ergo non est dubium, quin singulari, & excellenti gratia à Spiritu sancto fuerint interius præuenti, & adiuti. Postremo in Euangelio legimus, post adoratum Christum accepisse Magos in somnijs responsum, *ne redirent ad Herodem*, quid ergo mirum, quod existentes in Oriente diuinum responsum acceperint, vt Christum adorandum adirent? cognouerunt ergo stellæ significationem diuino lumine. Voluit autem Deus non tantum interius eos illuminare: sed etiam sensibili stellæ signo ducere, tū, quia erant imperfecti, & quasi paruuli in fide: tum etiam, quia hęc est suauis diuinæ prouidentiæ dispositio, ut per ea, quæ vnicuique familiaria sunt, vnumquemque ad se trahat, & moueat. Quia ergo Magi in rerum cœlestium, ac stellarum consideratione versabantur, ideo eis per noui syderis illustrationem demonstrari voluit, vt rectè D. Tho. art. 5. declarat, & art. 3. ad 3. vbi dicit ideò ab Oriéte fuisse vocatos, vt significaretur à Christo, cuius nomé *Oriens* est Zachar. 6. attractos fuisse. Denique Chrysost. hom. 11. in c. 1. Ioannis, Magos dicit fuisse factos à Christo magistros Iudęorum, & hom. 16. ex varijs in Matth. ad Christum loquens inquit, *Ipse*

D *aduentu tuo Magos ab Oriente vocasti, & Euangelistas eos ad sua remisisti*.

QVÆSTIO XXXVII.

De legalibus, circa puerum Iesum, obseruatis, in quatuor articulos diuisa.

DEinde considerandum est de circuncisione Christi. Et quia circuncisio est quædam professio legis obseruandę (secundum illud Galat. 5. Testificor omni homini circuncidenti se, quoniam debitor est vniuersæ legis faciendæ) simul cum hoc quęrendum est de alijs legalibus circa puerum Iesum obseruatis.

A

Vnde quæruntur quatuor.

Primò, de eius circuncisione.

Secundò, de nominis impositione.

Tertiò, de eius oblatione.

Quartò, de matris purgatione.

ARTICVLVS I.

Vtrùm Christus debuerit circuncidi.

AD primum sic proceditur: Videtur, quòd Christus non debuerit circuncidi. Veniēte enim veritate cessat figura. Sed circuncisio fuit Abrahæ præcepta in signum fœderis, quod erat de semine nascituro, vt patet Genes. 17. Hoc autem fœdus fuit in Christi natiuitate completum. Ergo, circuncisio statim cessare debuit.

104 Infra q. 40 ar. 4 co. Et 4. d. 1. e. q. 2. ar. 2. q. 3. & opu. 60. cap. 5.

B

2. Præterea, Omnis Christi actio nostra est instructio; vnde dicitur Ioan. 13. Exemplum dedi vobis, ut quemadmodum ego feci, ita & vos faciatis. Sed nos non debemus circuncidi: secundum illud Galat. 5. Si circuncidimini, Christus vobis nihil proderit: Ergo videtur, quod nec Christus debuerit circuncidi.

3. Præterea, Circuncisio est ordinata in remedium originalis peccati. Sed Christus non contraxit originale peccatum: vt ex suprà dictis patet. Ergo, Christus non debuit circuncidi.

C *Sed contra est, quod dicitur Lucæ 2. Postquàm consummati sunt dies octo, vt circuncideretur puer.*

Respondeo dicendū, quod pluribus de causis Christus debuit circuncidi. Primò, quidem, vt ostendat veritatem carnis humanę, contra Manichæum, qui dixit eum habuisse corpus phantasticum, & contra Apollinarium, qui dixit corpus Christi esse diuinitati consubstantiale: & contra Valentinum, qui dixit Christum de cęlo corpus attulisse. Secundo, ut approbaret circuncisionem, quam olim Deus instituerat. Tertiò, ut comprobaret se esse de genere Abrahę, qui circuncisionis mandatum acceperat in signum fidei, quā de ipso habuerat. Quartò, ut Iudęis excusationem tolleret, ne eum reciperent, si esset incircuncisus. Quintò, ut obediēdi virtutem nobis suo commendaret exemplo. Vndè, & octaua die circuncisus est, sicut in lege erat præceptum. Sextò, ut quia in si-

D *militudinē carnis peccati aduenerat, remedium, quo caro peccati consueuerat mundari, non respueret. Septimò, ut legis onus in se sustinens, alios à legis onere liberaret, secundum illud Galat. 4. Misit Deus filium suum factum sub lege, ut eos, qui sub lege erant, redimeret.*

Ad primum ergo dicendum, quòd circuncisio per remotionem carnalis pelliculę in membro generationis facta, significabat spoliationem vetustæ generationis, a qua quidem vetustate liberamur per passionem Christi. Et ideò, veritas huius figuræ nōn fuit plenè impleta in Christi natiuitate, sed in eius passione, antequàm circuncisio suam virtutem, & statum habebat. Et ideo, decuit Christum antè suam passionem tanquàm filium Abrahę circuncidi.

Quia igitur Christo hoc munus gratia collatum erat, vt per ipsum omnes saluarentur, ideò, conuenienter vocatum est nomen eius Iesus.i. Saluator, Angelo hoc nomen prenunciante, non solum matri, sed etiã Ioseph, qui erat futurus eius nutritius.

Ad primum ergo dicendum, quod in omnibus illis nominibus, quodammodo significabatur hoc nomen Iesus, quod est significatiuum salutis. Nã in hoc quod dicitur, Emanuel, quod interpretatur, nobiscũ Deus, designatur causa salutis, quæ est vnio diuina, & humanæ naturæ in persona Filij Dei, per quam factum est, vt Deus esset nobiscum, quasi particeps nostræ naturæ. Per hoc autem, quod dicitur. Voca nomen eius accelera, spolia, detrahe, &c. designatur à quo nos saluabit, quia à diabolo, cuius spolia abstulit secundũ illud Colos. 2. Expolians principatus, & potestates, traduxit confidenter. In hoc autem, quod dicitur, Vocabitur nomen eius Admirabilis. &c. designatur via & terminus nostræ salutis, inquantum, scilicet, admirabili diuinitatis consilio, & virtute ad hæreditatem futuri sæculi perducimur, in quo erit pax perfecta filiorũ Dei sub ipso principe Deo. Quod verò dicitur. Ecce vir Oriens nomen eius, ad idem refertur, ad quod primum, scilicet, ad incarnationis mysterium, secundum quod exortum est in tenebris lumen rectis corde.

Ad secundum dicendum, quod his qui fuerunt ante Christum, potuit conuenire hoc nomen Iesus secundum aliquam aliam rationem, puta, quia aliquam particularẽ, & temporalem salutem attulerunt. Sed secundum rationem spiritualis, & vniuersalis salutis, hoc nomen proprium est Christo, & secundum hoc, dicitur esse nomen nouum.

Ad tertium dicendum, ꝙ sicut Gen. 17. legitur, simul Abraham suscepit nominis impositionẽ a Deo, & circuncisionis mandatum: & ideò, apud Iudæos consuetum erat, ut ipso die circuncisionis nomina pueris imponerentur, quasi ante circuncisionem perfectum esse non habuerint. Sicut etiam nunc pueris in baptismo nomina imponuntur. Vndè, super illud Prou. 4. Ego filius sui patris mei, tenellus, & unigenitus coram matre mea, dicit gl. Quare Salomon se vnigenitum coram matre nominat, quem fratrem vterinum præcessisse scriptura testatur, nisi quia ille mox natus, sine nomine, quasi nunquam fuisset, de vita decessit? Et ideò, Christus simul cum fuit circuncisus, nominis impositionem accepit.

COMMENTARIVS.

Nomẽ Iesu conuenienter Christo impositũ.

QVatuor breuiter, & eleganter explicat Diuus Thom. in hoc art. Primum, hoc nomen Iesus, fuisse Christo accommodatissimum, fuit enim diuinitus impositũ: nomina autem quæ diuinitus imponuntur, sumi solent ex aliquo munere gratiæ diuinitus collato, Christo autem hoc munus gratiæ datum est, vt scilicet, fuerit omnium saluator. Secundum est in solutione ad 1. in hoc nomine cętera Christi nomina, quæ in scripturis inueniuntur, mirabiliter cõtineri, de qua re plura in disput. sequenti dicenda sunt. Tertium est in sol. ad 2. hoc nomen, prout Christo impositum est, fuisse nouũ, & nunquam antea alteri impositum, quia licèt ipso materiali nomine nonnulli antea insigniti fuerint, ratio autem, & ethimologia nominis noua, ac singularis ĩ Christo fuit. Alij enim dicti sunt *Iesus* vel propter aliquod temporale cõmodũ, quod ho-

A minibus attulerũt, vel propter eorum imitationẽ, & cognationẽ, solus aũt Christus dictus est *Iesus*, eo quod futurus erat autor spiritualis vitæ, ac salutis. Iuxta quam doctrinam explicat. D. Tho. locum Is. 62. *Vocabitur tibi nomen nouum quod os Domini nominauit.* Quæ doctrina, & expositio consentanea est Cyril. lib. 5. de Trinit. dicenti nomen Iesus esse nomen nouum Verbo impositum, carnis natiuitatem indicans, & Isaiæ vaticinium implens. Idem expressius docet idem Cyrill. libr. de fide ad Theodos. propè medium. Sed licet hæc expositio probabilis sit, idem tamen Cyril. & Hierony. in Isaiam non ad Christum, sed ad Ecclesiam, & spiritualem populum Israel, locum illum Prophetæ referendum putãt. Et quidem planus contextus literæ hoc requirit, sic enim inquit: *Propter Syon non*
B *tacebo, & propter Ierusalem non quiescam, donec egrediatur, vt splendor iustus eius & saluator eius, ut lampas, accendatur. Et videbunt gentes iustum tuũ, & cuncti Reges inclitum tuum, & uocabitur tibi nomen nouum, quod os Domini nominauit.* Illud enim pronomen, *tibi*, ad Ecclesiam manifestè refert prophetiam, illi ergo noua ea ore ipsius Dei nomẽ clatura promittitur. Quod dicit Hierony. impletum fuisse, quando Christus adixit Petro: *Super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam.* Vndè Euse. lib. 2. de Demon. Euange. demonstratione. 49. dicit hoc nomẽ nouum, esse nomen Christianorum *quod à saluatoris nostri Iesu Christi appellatione deductũ, in toto orbe terrarũ laudibus, & fauore celebratur.* De quo legi potest Chrysosto. homil. 18. in 1. cap. Ioannis.

Quartum est in solut. ad 3. conuenienter fuisse Christo nomen impositum in die circuncisionis, cuius literalẽ rationem reddit: Quia inter Iudæos
C ita erat in more positum, quem morem ortũ esse dicit, tum ex eo, quod Abraham simul cum circuncisionis mandato nouum nomen a Deo accepit: tũ etiam, quod antè circuncisionem, cum infantes nõ essent Deo reconciliati, non censebantur habere esse perfectum, neque nomine digni. Quæ ratio est optima, & accommodari potest impositioni nominis, quę nunc fit in baptismo. In Christo tamen domino locum non habet; Nam secundum se ab initio conceptionis meruit, & habuit tale nomen: imò, illud *vocatum est ab Angelo, priusquam in vtero conciperetur*, seruari tamen in se voluit populi sui consuetudinem. De qua re nonnulla addemus disputat. sequenti.

DISPVTATIO XV.

D
In duas sectiones distributa.

De mysterio circuncisionis.

QVæ ad materiam de circuncisione spectant, non sunt hoc loco tractanda, cum de hac re ex professo disputet D. Thom. q. 70. quam, diuina ope, in sequẽ. tomo explicabimus. Solum ergo supponenda est historia Gen. 17. vbi Deus præceptum tradidit Abrahę eiusque posteris de circuncidendis octauo die infantibus. Quod præceptum non poterat obligare infantes donec ad ætatem adultam peruenirent, obligabat tamen parentes, vt in filijs suis illud obseruarent. De hoc ergo præcepto videndum est, qua ratione, vel obligatione in Christo fuerit impletum, ac deinde nonnihil de nomine ei imposito dicemus. Quam disputationem, & duas proximè sequentes breuiter expediemus,

mus, quia res faciles sunt, eas tamen non omninò præter mittendas duximus, vt integra, ac completa doctrina traderetur.

SECTIO I.

An Licuerit, vel decuerit Christum circuncidere.

SVpponn in primis Christum non fuisse subiectum præcepto circuncisionis, seu quod idem est, parentes eius non fuisse obligatos ad circuncidendum illum, non solum quia Deus erat, sed etiá, quia non fuerat ex feminis viuili commuum aliorũ modo genitus (vt latius probaui tomo præcedenti disput. 41. sectione 2.) Quod tamen per se, & ex vi illius præcepti intelligendum est. An verò propter scandalum vitandum nonnulla fuerit obligatio, dicam inferius.

Duplex ergo hinc oritur dubitandi ratio. Prior est, quia secluso præcepto Dei, nõ liceret Iudæis filios suos circuncidere, tum quia vulnus illud in tenerrima ætate mortis periculum afferre poterat; tũ etiam, quia nullius membri abscisio, vel mutilatio per se licita est, secluso Dei præcepto, vel vrgente necessitate; sed in Christo cessauit diuinum præceptum, ergo non licuit hominibus diuinam eius carnem attingere, & sacratissimum sanguinem fundere.

Secunda ratio dubitandi est, quia circũcisio præcipuè instituta fuit, vt esset signum fœderis inter semen Abrahæ, & Deum Gen. 17. significabat autẽ vel Christum venturum; erat enim quædam protestatio, & signaculum fidei Christi venturi; ut indicatur ad Rom. 4. vel spiritualem circuncisionẽ per fidem Christi conferendam. Hac enim ratione dabatur in membro generationis, quia Christus ex semine Abrahæ erat nasciturus, & quia futurus erat remedium peccati originalis, quod per circuncisionem traducitur, ergo tale signum nõ poterat vere applicari Christo iá nato, & natura sua à peccato immuni. Et hæc ratio efficacius probat non decuisse Christum circuncidi, & signum peccatoris assumere.

Christus octauo die circuncisus.

Dicendum verò est: primò, sanctum, & honestũ fuisse, Christum circuncidi. Est conclusio de fide; Nam in primis de fide certum est, Christum fuisse circuncisum. Ita enim vniuersa Ecclesia intelligit verbum illud Luc. 2. *Postquam cõsummati sunt dies octo, vt circuncideretur puer, vocatum est nomẽ eius Iesus.* Nam licet Euangelista, facta mentione diei ad circuncisionem instituti, traditum facere ad nominis impositionem, nec affirmare expresse videatur Christum fuisse circuncisum: tamen verus sensus illius loci est, *Postquam consummati sunt dies octo*, idest postquam aduenit dies octauus circuncisioni puerorum indictus, & postquam in eo circuncisus est puer, illi Iesu nomen impositũ est. Ita Ammonius Alex. in harmonia quatuor Euãgeliorum. Ambr. hic, & alij expositores. Nam quia consuetum erat, & lege præceptum, vt infantes circũciderentur, ideò Euangelista potius id tanquam indubitatum, manifestumq; supponere, quam disertè narrare visus est. Quia vero impositio nominis propria, & peculiaris fuit, & ideò, de illa distinctius scripsit. Quamquàm si textum Græcum attendamus, in eo apertius hoc indicatur, additur enim coniunctio, &, quo modo, *postquam consummati sunt dies octo vt circunciaeretur puer, & vocatum est nomẽ eius Iesus*, illa enim dictio copulatiua manifestè supponit illum circuncisum esse, & præterea illi fuisse impositum nomen Iesu.

Deinde certum etiam de fide est, licite, ac sanctè egisse eos, qui Christum circunciderunt. Primum enim B. Virgo, quæ peccare non poterat, in eum actum consensit, in sua etiam Ioseph, tanquam nutritius, & quasi pedagogus Christi, suam in eo facto voluntatẽ interposuit, imò (vt aliqui volunt) circuncisionis etiam ipse minister fuit. Præterea, totum id factum est voluntate eiusdem Christi, & æterni patris, qui *ipsum misit factum sub lege, ut eos, qui sub lege erant redimeret.*

Obiectio.

Dices etiam voluntarie passus est Christus, & nihilominus actio, a qua prouenie bat illa passio, nõ erat bona, ergo idem posset quis dicere in præsenti. Respondetur esse valdè diuersam rationem; illa enim actio erat iniuriosa, & intrinsecè mala: hæc autem minimè, & ideò, non solum ut passio, sed etiam vt actio fuit Christo voluntaria, & non solũ permissa, sed etiá ordinata ab æterno patre. Quod dupliciter explicari potest: primò, quia verisimile est non esse factam a Ioseph, & B. Virgine absque speciali Dei reuelatione. Et fortasse quando Angelus docuit Ioseph, nomen quod puero erat imposi turus, simul significauit, ut illud imponeret die circuncisionis more consueto. Vnde Epiphan. lib. 1. hæresi 30. sub finem, alios pueros inquit, non esse autores circuncisionis, sed parentes ipsorum, Christum autem sicut incarnationem, & conceptionem, ac nominis impositionem, ita & circuncisionem sibi ipsi disposuisse. Secundò seclusa etiam reuelatione, illa circuncisio tunc erat actio sacra, & religiosa, & autoritate diuina ad diuinum cultum instituta, & vt illius usus esset licitus, non oportebat, ut ex obligatione legis fieret, poterat enim voluntarie assumi ab his, qui lege Moysis non obligabantur, quamquam post illam assumptam seruandæ legi obnoxij manerent, teste Paulo ad Gal. 5. Ergo, etsi Christus non esset subiectus legi circuncisionis; iustè tamen, & sanctè potuit à parentibus circuncidi.

Respõsio. Circuncisio Christi facta.

Neque obstabat circuncisionis significatio: est enim hæc differentia inter uoces, & res, seu facta, quod uocum usus primarius est significatio: at uerò res, seu facta habere possunt alium primarium usum. Deinde, uoces expressiùs significant, quã facta, ac denique in eodem facto potest multiplex significatio fundari, ita ut una possit ab alia separari. Prima ergo ratio instituendi circuncisionem fuit, ad consignandum populum Dei, & homines diuino cultui, quodammodo destinandos, iuxta illud Gen. 17. *Statuã pactum meum inter me, et te, ut sim Deus tuus, & seminis tui post te*, & infra, *Circuncidetis carnẽ præputij, ut sit in signum fœderis inter me & uos*: hic ergo usus, & significatio optimè potuit in Christũ dominum cadere. Aliæ uero significationes, cum non essent expressæ, non erant necessario coniunctæ cum illo opere, & ita poterant separari, & uitari omne mendacium, sicut constat, quia non solum post Christum natum, sed etiam post mortem eius multo tempore licita fuit circuncisio, & Paulus licitè circuncidit Thimoteum absque ullo mendacio, uel falsa significatione.

Primaria circũcisionis significatio quæ.

Ex quibus ferè expeditæ relinquuntur rationes dubitãdi initio positæ. Quibus addo, quamuis per se non fuerit necessarium parentibus Christi, puerum circuncidere; per accidens tamen ad uitandũ scandalum, meritò existimari potuisse necessariũ. Quia cum partus esset manifestus omnibus, miraculum autem conceptionis esset occultissimum, non potuisset non generari graue scandalum, si circuncisio fuisset prætermissa. Et quamquam hæc necessitas fortasse non tanta fuerit, vt obligationem simpliciter inducerent, quia non erat necessariũ, vt cæteris constaret, si fortasse circuncisio omitteretur, nihilominus tamen demonstrat ratio facta, hunc fuisse conuenientissimum modum, non solum ad vitandum scandalum, sed etiam ad significandam promptissimam voluntatem parendi legi, eique reue-

reuerentiam exhibendi, eam nimium exequendo etiam cùm non obligaretur.

Circuncisio Christi multis modis decentissima.

Dico secundò, decuisse maximè Christum circũcidi. Est conclusio æquè certa, ac præcedens. Quam optimis rationibus confirmat D. Tho. 10 art. quæ omnes ferè ad literam desumptæ sunt ex Epiphanio loco nuper citato, vbi sic inquit: *Propter multas causas circuncisus est, & primum, vt ostenderet seipsum in veritate carnem assumpsisse, propter Manichæum, & eos, qui dicunt, eum in specie apparuisse:* Et postea eandem rationem applicat cõtra Apollinarem, & Valentinum. Secundò: *Vt non haberẽt Iudæi excusationem si enim non fuisset circuncisus, poterant dicere, non potuimus Christum suscipere.* Quam rationem eleganter tetigit Chrysost. similem causam agens hom. 34. in acta Apost. & rationem reddens, cur Paulus Thimotheum circuncideret, inquit: *Hæc est causa circuncidendi, non enim ferebant audire verbum ab incircunciso, vide opus circuncidi, vt circuncisionem tollas.* Tertiò addit Epiphan. *Oportebat ipsum, qui præceperat Abrahã, vt circuncideretur, signaculi apparentis gratia, dati nempe ad figuram veri ac inuisibilis, nunc circuncidi, et hoc signaculum confirmare.* Sic Euse. Emil. homil. in octaua natiuitatis domini: *Ideo, ipse circuncisus est, vt legem compleret, & bonam esse ostenderet.* Et Cyprian. sermo. de hoc mysterio: *Neque hoc sacramentum, inquit, consuetudini antiquæ subtrahere voluit Christus & licèt non esset in hoc tempore necessarium, tamen ne antiqua religio prorsus reproba videretur, in se voluit circuncisionis aptari signaculũ.* Quarto pergit Epiph. *Durauit hæc vsque ad Christum, & hac de causa etiam ipse circuncidi voluit,* sic Euseb. Emil. supra, *Circuncisio in Christo completa est, in quo, & alia legis cęrimonię consummatę sunt, finis enim legis Christus.* Vnde eleganter August. serm. 13. de tempore. *Dominus quidem suscepit circuncisionem, ablaturus ipsam circuncisionem, suscepit vmbram daturus lucem suscepit figuram, impleturus veritatem.* Apertius idem August. lib. qq. noui testament. q. 22. *Circuncisio, inquit, vsque ad Christum ducta est,* & infra, *Ideo debuit circuncidi, vt ipse probaretur esse qui promissus Abrahæ esset, ita vt de cætera circuncisio cessaret impleta promissione.* In quibus verbis quintam rationem indicat Aug. videlicèt, oportuisse Christum circuncidi, ne à semine Abrahæ existimaretur alienus, & consequenter, non crederetur esse ille, de quo, Abrahæ prædictum fuerat. *In semine tuo benedicẽtur omnes gentes.* Sextò, subiungit Epiphan. *Vt circũcisus rationabiliter, circũcisionem dissolueret, & aliam maiorem ostenderet, non veluti qui non haberet, & sibi ipsi constitueret sed qui haberet quidem, ostenderet autem, quod hac non amplius esset opus, sed maiore.* Quã rationem eisdem ferè verbis tradit Eus. Emis. suprà, dicens: *Ideò circũcisus, vt eius nobis significationem commendaret.* Et infrà, *& Iudæi quidem in vno membro circunciduntur, quare autem circuncidantur, non intelligunt, Christiani verò, quid circũcisio significet intelligentes, non vnum tantum, sed omnia membra circuncidunt, non pellis incisione, sed totius superfluitatis abiectione,* Septima ratio sumi potest ex verbis ipsius Christi ad Ioannẽ Baptistam Matth. 3. *Sine modò, sic enim decet nos implere omnem iustitiam.* Sicut enim Christus baptizari

Bernard. in serm. 1. de circuncisione.

volens, summum dedit exemplum humilitatis, ita circuncisionem suscipiens: *Manifestum* (inquit Bern.) *dedit humilitatis exemplum, quia nec vestigium quidem vllum vulneris habens, alligaturam non refugit vulneris.* Dedit etiam exẽplum obediẽtiæ, patientiæ, caritatis, cæterarumq; virtutum, quæ omnes iustitiæ nomine comprehenduntur. Octauam denique rationem addere possumus; voluisse statim post natiuitatem circuncidi, vt pro nobis

A Deo patri satisfacere inciperet, & redemptionis nostræ initium, quod nõ minoris valoris esset, quã totum pretium, Patri offerret. *Nobis enim,* inquit Euseb. Emis. *circuncidetur dominus, sicut enim pro nobis est baptizatus, & passus, ita & pro nobis est circuncisus.* Vndè Paulus ad Galatas 4. *Factus,* inquit, *sub lege, vt eos, qui sub lege erant, redimeret,* & secundæ ad Corinth. 5. *Eum, qui non nouerat peccatum, pro nobis peccatum fecit, vt nos efficeremur iustitia Dei in ipso.* Itaque sicut non fuit indecens Christũ assumere carnem in similitudinem carnis peccati, ita nec fuit indecens, sed multis rationibus conuenientissimum, circuncisionem assumere, quæ licet in alijs carnem peccati significaret, in ipso verò solum veritatem carnis, similitudinem autem carnis peccati, & totius peccati remedium indicaret, ac

B polliceretur.

Cætera, quæ de hoc mysterio desiderari poterãt, vel facilia sunt, vel ex communi ratione circuncisionis petenda, quale est illud de circunstantia temporis, seu octaui diei. De qua videri potest Bero. sermo. 3. de hoc mysterio. De circunstantia autem loci, cauendus est lapsus Niceph. lib. 1. Hist. cap. 12. dicentis Christum fuisse circuncisum in domo Ioseph, in quo nec sibi constat cum statim cap. sequẽti dicat, Christum inuentum esse a Magis in speluca, & præsepi: nec verum dicit, quia certum est, B. Virginem vsque ad diem purificationis a loco natiuitatis Christi nõ descessisse, fuit ergo in eodem diuersorio circuncisus, vt rectè notauit Epiphan. lib. 1. contra hæreses. tom. 1. cap. vltimo, post hæresim 20.

Locus circũcisionis Christi.

Vltimò tandem inquirere aliquis posset, quid de præputio Christi factum sit. In qua re solum dicere possumus in præsenti loco, præputiũ illud sum-

C ma diligẽtia, ac veneratione seruatum esse a B. Virgine, hoc enim per se verisimile est, & pietati, ac caritati Virginis contentaneum. An verò in resurrectione iterum particula illa fuerit corpori Christi coniuncta, infra agentes de Christi resurrectione, dicemus.

Dubium.

Præputiũ Christi.

SECTIO II.

Cur nomen Iesus fuerit Christo domino in circuncisione impositum.

Diuus Cypria. lib. de cardinalibus Christi operibus, cap. de ratione circuncisionis indicat: sicut præceptum fuit Israelitis, vt octauo die paruulos circunciderent, ita etiam fuisse mandatum, vt eodem die nomina eis imponerent. Sic enim inquit. *Hoc cum octaua die iussum sit celebrari, & nomen circunciso aptari intimatum est ijs, qui digni*

D *sanctorum consortio censebãtur, quod eorum nomina scriberentur in Cęlis, & æterna beatitudinis, quam post vitæ huius septimanam octaua, consequitur, hęredes fierent, & consortes, quicunque vita innocenti a sese domino consecrassent.* Non est autem intelligendum, vtrumque fuisse a Deo distinctè, & propriè præceptum, Gen. enim 17. vbi lex circũcisionis traditur, nulla de nomine imponendo fit mentio: sed consuetudinem imponendi nomen octauo die, veluti necessaria quadam consequutione supposita hominum conditione ex lege circũcisionis ortam fuisse. Est enim necessarium hominibus, ut filiis suis propria imponãt nomina, ut eos distinguere, vocare, ac de eis loqui possint, & propter easdem causas necesse est hanc impositionem non differri, sed a principio natiuitatis fieri. Quia vero oportet eam duplice, & cum aliqua solemnitate fieri, ideò, omnibus nationibus in more fuit, vt post aliquot natiuitatis dies, solẽni aliquo ritu hæc nomina imponerẽtur. Vnde, Athenienses apud Suidam deci-

mo natiuitatis die conuocatis cognatis, & amicis, & oblatis Dijs sacrificijs nomine filijs imponebát. Romani verò (vt autor est Festus) octauo die puellis, pueris autem nono imponebant nomina, eos prius lustrando Dijs, & ideò, dies illi *lustrici* vocabantur. Cum ergo ritus circuncisionis inter Iudæos fuerit celeberrimus, & per illum infantes suos paucis diebus post natiuitatem Deo consecrarent, consequens fuit, vt eodem die, quo eos circuncidebát, eis inderent nomina. Vnde hanc fuisse Iudæorum consuetudinem, apertè colligitur ex Luc. 1. & 2. & docent omnes Patres explicantes hoc mysterium. Ex quo Theoph. & Euthy. Luc. 1. rectè colligũt, circuncisionem fuisse solitam præcedere nominis impositionem. Tum, quia decebat, vt prius signaculum Dei imprimeretur, quàm imponeretur humanum. Tum etiam, quia non censebatur inter homines dignus nomine, qui nondum fuerat Deo consecratus.

Hunc igitur morem, & quasi politicam legem obseruare voluit Christus: tum, vt in omnibus rebus honestis, ac decentibus suæ genti assimilaret se. tum etiam, ut in omnibus se verum hominem ostẽderet, vt latè tractat Aug. serm. 40. de tempore. Christus enim verus Deus cum sit, & homo, sicut proprium nomẽ habet, quod diuinam eius personam, & naturam exprimit, quale est nomẽ Verbi, filij, sapientiæ genitæ, imaginis, ac similia, ita oportuit, ut secundum humanam naturam propriũ nomẽ haberet, quo inter veros homines censeretur, & ideò, inter alias causas; quando per circuncisionem vera eius caro, & sanguis comprobata sunt, tunc illi proprium hominis nomen imponitur.

Ex ijs ergo primo concluditur decuisse, vt Christo nato in die Circuncisionis proprium hominis nomen imponeretur. Secundò verò addendum est oportuisse, vt hoc nomen diuina quidem autoritate, ministerio tamen Angelorum, & hominum, imponeretur. Quòd enim diuina autoritas, & Angeli ministerium intercesserit, ex Matt. 1. & Luc. 1. & 2. apertè cõstat, vbi Angelus prius ad Mariã missus, *Ecce*, inquit, *concipies in vtero, & paries filium, & vocabis nomen eius Iesum*: certum est autem Angelum non nunciasse Virgini, nisi quod à Deo acceperat. Vnde Cyrill. lib. de fide ad Theodosium, prope medium, hæc Angeli verba tractans: *Nomen*, inquit, *hoc nouum a Patre opinor per Angeli vocẽ impositum est*, & infra: *Quando ergo vnigenitus filius, qui patri coæternus ante omnia secula extitit, nouissimis temporibus homo factus, & ex muliere natus, & filius declaratus, & primogenitus appellatus, & inter multos fratres numeratus est tunc ille quoque qui secundum naturam pater est, patris leges (vt ita loquar) sequutus, nomen hoc præfiniuit*. Et ideò (vt notauit Bernar. serm. 2. de circuncis.) de hoc nomine loquens c. 2. idem Euangelista Lucas, *vocatum* dicit, *esse ab Angelo: Vocatum plane*, ait Bern. *non impositum, nempe hoc ei nomen est ab æterno, a natura propria habet, ut sit saluator, innatum ei est nomen hoc, non inditum ab humana, vel Angelica creatura*. Ratio verò est, primò, quia nomen imponere, munus est habentis autoritatem in eum cui imponitur, nullus autẽ proprium ius, & autoritatem habuit in Christum hominem, nisi Deus ipse. Secundò, quia perfecta nominis impositio ex perfecta rei cognitione procedit, nullus autem dignitatem Christi perfectè cognoscebat, nisi solus Deus. Tertiò, hæc nominis impositio, quando à Deo fit, est signum specialis beneuolentiæ diuinæ, & singularis dignitatis eius, cui imponitur, ut in Abraham, Isaac, Ioanne Baptista, & Petro uidere licet. Deniq; priuilegium hoc accipiendi nomen à Deo in veteri, ac nouo testamento paucis quidem, aliquibus tamẽ insignibus personis concessum fuit,

Christo diuinitus nomen inditum.

non debuit igitur Christo denegari. Vbi obiter obseruandum est, in scripturis sacris interdum inueniri nomina aliquorum virorum, post ætatis progressum mutata interdũ, à principio imposita, vel ante conceptionem reuelata. Quando enim, vel in Dei cognitione, aut meritis, aut in munere aliquo, & dignitate progressu temporis erant specialiter profuturi, non à principio, sed post aliquod tẽpus ætatis, nomen a Deo suscipiebant, vt nominis mutatio mutationem in persona factam indicaret, vt in Abraham, & Petro constat, & notarunt Origenes, in præfat. Epistolæ ad Romanos, & Hiero. in princip. epistolæ ad Rom. & lib. 4. in Ieremiam, in fine. At verò, qui à principio insigne munus, vel donum aliquod gratiæ acceperunt, simul habuere nomina diuinitus indita, quibus eorum prærogatiua indicaretur, vt videre licet in Isaac; in quo spes Messiæ ex singulari Dei promissione posita fuit, & in Ioanne Baptista, qui in vtero matris gratiam suscepit. Christus igitur, qui à principio in omni munere, & gratia fuit perfectissimus meritò a suo ortu proprium, ac perfectissimum nomen a Deo sortitus est.

Nomina in scriptura qualiter imponi solita.

Deinde, quod hæc impositio per homines facta sit, constat, quia tàm Mariæ, quàm Ioseph dictum est ab Angelo, *& vocabis nomen eius Iesum*, Et meritò: Primum quidem, quia suauis diuinæ prouidentię dispositio hoc postulabat. Deinde, quia beata Virgo, quasi iure materno, hanc sibi potestatem vindicabat, pertinet enim ad parentes, ut filijs nomina imponant: & quamuis hoc ius patri potissimum debitum sit, tanquam capiti primariam potestatẽ habenti, in cuius signũ legimus Abrahã filio Isaac nomen imposuisse. Gen. 18. non tamẽ omnino mater excluditur. vt Gen. 29. & ex alijs locis facilè colligi potest. Quod tũc maximè locũ habet, quando, vel filius patre destituitur, vel ipse exequi hoc munus non potest, qua de causa Lucæ 1. cum Zacharias loqui non posset, Elisabeth, quasi iure vtens, dixit: *Nequaquam, sed vocabitur Ioannes*. Cum ergo beata Virgo esset vera Christi mater, ipsa debuit filio suo nomẽ imponere: imò cum re uera sola ipsa fuerit parens eius, ad eam solam hoc munus pertinere uidebatur. Noluit autẽ Deus sanctissimum Ioseph, vt pote verum sponsum, & maritum Virginis hac dignitate, & auctoritate priuari. Vndè rectè Chrysost. homil. 4. in Matth. ita introducit Angelum loquentem ad Ioseph: *Non quia ex Spiritu sancto est, idcirco te à ministerio tãta existimes dispẽsationis extraneũ. Nã etsi nihil habeas in hac generatione commune, tamẽ quod est propriũ patris, quodque nihil lædit Virginis dignitatem, hoc tibi facile concedo, ut scilicet, nato nomen imponas. Quamquam enim non sit filius tuus: tu tamẽ curam erga illum, & solicitudinẽ ostendes parentis, & propterea te illi ab ipsa statim nominis impositione appropriò familiaremque facio nato infanti*. Denique cum Christus futurus esset subditus illis, s. Mariæ, & Ioseph, mirum non est, quod eorum uoluntate, & mutuo consensu nomen receperit.

Christo per homines nomẽ imponitur.

Tertiò, dicendum est, nomen Iesus aptissimum & conuenientissimum fuisse, ut Christo domino imponeretur. Ad hanc conclusionem confirmandam sufficit, quod in præcedẽti dictum est, hoc nomen à diuina sapientia fuisse excogitatum, eiusq; uoluntate, & autoritate sapienter inditum. Vt autẽ eius impositionis causã explicemus, primũ statuẽdum est, hoc nomen Hebræum esse, cuius ethimologiam nonnulli sequuti Osiandrum hæreticum, à nomine ineffabili, & tetragrammaton Ieoua deducendum putãt, addita, seu interposita vna, vel altera litera, quę hebraicum nomen Iehoua compleat, quo mysterium incarnationis significari dicunt. Sed hæc, quæ, in scriptura, & Patribus fundata nõ sunt,

Nomẽ Iesu Christo conuenienter inditũ.

sunt, omittamus. Certum igitur est, *Iesu* nomen à verbo saluãdi originem ducere, teste Angelo Matth. 1. *Vocabis nomen eius Iesum, ipse enim saluum faciet populum suum a peccatis eorũ.* Vbi Hier. *Iesus hebræo sermone saluator dicitur: ethimologiam ergo nominis eius Euangelista signauit dicens vocabis nomen eius Iesum, quia ipse saluum faciet populum suũ.* Vnde vbicunque in veteri testamento sub hoc nomine Messiar promittitur, septuaginta σωτήρ verterũt, & Hier. seu vulgata *Saluatorem* Is. 62. *Propter Syon non tacebo, & propter Ierusalem non quiescã, donec egrediatur, vt splendor iustus eius, & saluator eius, vt lampas, accendatur*, & Mich. 7. *Ego autẽ ad dominum aspiciam, & expectabo Deum saluatorem meum*, quod Abac. 3. Iesu nomine retento dicitur. *Ego autem in domino gaudebo, & exultabo in Deo Iesu meo.* Vbi in Hebræo non est nomen integrum Iesu, sed nomẽ *Iesa*, quod salutem significat; & potest intelligi abstractum positum pro concreto actiuo, ad denotãdam saluatoris perfectionem, & ita septuaginta verterunt *in Deo saluatore meo.*

Iesus a saluando dictus.

Secundò obseruandum est, hoc nomen fuisse Christo impositum tãquam proprium eius. Potest autem dici proprium. Primò, vt distinguitur contra metaphoricum. Cum enim in scriptura sacra Christus dominus varijs nominib. metaphoricis appellatur: dicitur enim *pastor, ostium, via* & alijs plus quam triginta, quę numerat Hierony. Ezech. 46. & multa congerit Cypr. libr. 2. ad Quirinum, à principio, & Cyril. Ierosf. cate. 10. omnia tamen sub hoc nomine *Iesu*, & propria eius significatione cõprehenduntur. Secundò, potest hoc nomẽ *Iesu* dici proprium, vt à communi, seu appellatiuo distinguitur, vt n. notauit Hieron. Matth. 16. Redemptor noster, & *Christus* dicitur, & *Iesu*, sed nomen *Christi* nomen est dignitatis, nomen autẽ *Iesu* solum est proprium. Nomen enim *Christi* ex vi suæ significationis commune est, reges, & sacerdotes significans, qui oleo vngebantur, & indè deductum est ad significandos iustos, & sanctos, quia gratia Dei vnguntur, & inde tandem deriuatum ad Messiam per antonomasiam significandum, quod Rex futurus esset, & sacerdot. ac Deus, & homo oleo diuinitatis vnctus, vt latè Euseb. libr. 4. de Demon. Euangelica. cap. 15. & Niceph libr. 1. Hist. c. 4. At vero nomen *Iesu* proprium fuit ad hãc personam in hac natura significãdam impositũ. Tertiò, potest hoc nomen dici proprium Redemptoris, quia nulli alteri tributum est, & hoc sensu contendunt aliqui hoc nomen, vt ita dicam, materialiter sumptum, ita esse proprium Christi, vt nulli alteri antea fuerit impositum. Ita tradidit Galatinus lib. 3. de arcanis, ca. 10. & Sãctes Pagninus in interpretatione nominum Hebraicorum, quos sequutus est Iansenius c. 7. concordiæ. Nam etiam si aliqui sunt in testimonio veteri simili nomine appellati; vt *Iesus Naue, Iesus Syrach, & Iesus Iosedech*, respõdent hi scriptores, eorũ nomẽ non fuisse eisdem olim literis conscriptũ, nomen enim eorum erat Iehosua, Christi autem Iesua, quod neque est idem, neque eandem habet interpretationem. Nã *Iehosua* significabat *Deus saluabit*: seu *Deus salus*, *Iesus* verò (vt dictũ est) significat *Saluatorem*. Sed maiorem fidem existimo adhibendam esse antiquis Patribus, & in linguarum cognitione peritissimis qui docuerunt nomen hoc quoad materialem literarum sonum, multis antea fuisse impositum, quamquam vis, & efficacia illius nominis noua, & singularis fuerit in Christo; *Ipse enim solus* (vt Cyril. Ierosolymit. supra dixit) *Iesus appellatur, vero nomine à salutari medicina habens appellationem.* Propter quod excellentiores viri, quibus hoc nomen prius impositum est, typi ac figuræ Christi extitisse censentur. Quod abundè probat locus ille

Iesu nomẽ Christo propriũ.

Zacha. 3. *Ostendis mihi dominus Iesum sacerdotem magnum.* Quo loco, verum, ac proprium Iesu nomen positum esse, omnes Patres docuerunt, adeò, vt quidam eorum de solo Christo verba illa ad literam interpretentur, vt Tertull. lib. cõtra Iudæos, c. vltimo, vbi inquit, delineatum esse ibi Christum summum sacerdotem, *& in persona sua, & in ipsius nominis sacramento.* Idem Lactan. lib. 4. c. 14. Origenes homil. 9. in Leuit. Amb. lib. 3. de fide, cap. 4. Alij verò licèt in sensu historico de Iesu filio Iosedech interpretentur, allegoricè tamen intelligi de Christo non negant, & omnes consentiunt typum fuisse ob similitudinem nominis, officij, &c. vt latè eo loco Hieron. tractat, & Eusebius 4. lib. de Demõst. Euang. cap. 19. vbi sic inquit: *Magnus sacerdos, qui dicitur Iesus, apertissimam imaginem, & notã euidentissimam seruare mihi videtur Saluatoris nostri Iesu Christi, quando, & illius nomine decoratur, & populi de Babylone redeũtis, qui captiuus illuc fuerat auctor extitit.* Eadem est sententia Augustini. 12. cõtra Faust. cap. 36. Theodoreti, & aliorum interpretum Zach. 3. Deindè; quod Iosue eodem nomine in Christi figuram donatus fuerit, sæpius testatur Iustinus Martyr, in dialogo contra Tryphonem, vbi inter alia considerat, Moysen, cùm Iosue mitteret in terram promissionis, illi nomen mutasse, & oblato nomine Auses, vel Osee Iesum vocasse, quo niam introducturus erat populum in eam, vt sicut in hoc munere, ita & in nomine typum Christi gereret. Et idem sensit Tertull. lib. cont. Iudæos, c. 9. & lib. 3. contra Marcionem c. 16. & August. li. 16. cont. Faustum c. 18. & sequentibus, & lib. 2. quæstionum in Exodum, q. 102. & Ambros. in Psal. 47. in fine. & Hiero. lib. 1. contra Iouinianum, latissimè omnium Orige. homil. 2. in Exo. 22. in Num. 1. & Iosue. 1. & optimè Theodoretus in principio libri Iosue. Denique Philo li. de humanitate, & Ioseph. li. 5. antiquitatum, cum sæpius Iosue nominant, *Iesum* illum appellant. Et Euseb. lib. 4. de Demon. in vltimis ferè verbis id confirmat, ipsius vocis interpretationem exactè explicans. Non est igitur hoc nomen in solo verborum proprium solius Christi domini: neque hoc refert ad dignitatem, vel excellẽtiam eius, quę magis ex impositione, & ratione eius, quàm ex sonis petenda est.

Vide Leonẽ Castrũ in 7. c. Isa.

Tertio igitur loco obseruandæ sunt causæ, ob quas Christo domino hoc nomen impositum est, quas Patres citati latè persequuntur, & ideò breuiter illas indicabo. Prima est, (quam hic tetigit D. Thomas in corp. art.) quia nomina propria imponuntur ex rerum, seu personarum proprietatibus, est autem Christo maximè proprium esse Saluatorem, non solum corporum, sed etiam animarum, nec tantum à temporalibus damnis, sed maximè ab æternis, nec solum auferendo summum peccati malum, sed conferendo etiam perfectam gratiæ sanitatem. Cùm enim perfecta sanitas in proprietione consistat, Christus velut vniuersis rebus debitã tribuens proportionẽ, saluatoris nomẽ perfectissimè adimpleuit. *pacificans per sanguinem suũ, quæ in cœlis, & quæ in terra sunt*, ad Colos. 1. Vnde obiter intelligimus huius nominis impositionem, aptissimè infantis circuncisionem fuisse subsequutam. Non enim prius Saluatoris noie insigniri voluit, quã sanguinem suum pro hominib. funderet: quia verò quælibet gutta illius sanguinis ad omniũ hominum salutem sufficere poterat, ideò oblato nostre redemptionis pretio sub tali Symbolo, Saluatoris nomen dignissimè est meritus. Et hinc colligitur secunda ratio huius impositionis, quia hoc nomen ad Christi domini dignitatem, & honorem maximè pertinet: non solum, quia Diuinam eius vim, & efficaciam indicat, quæ ad salutem hominum perficiẽdam illi necessaria fuit: sed etiã, quia suis

Nomẽ Iesu cur Christo impositũ.

suis operibus, & uictorijs illud promeruit. Est námque illud nomen unicuique gloriosius, quod non solum à natura, seu ab origine, manat: sed etiam proprijs, ac egregijs factis comparatum est. Vndè Paulus ad Phil. 2. *Humiliauit semetipsum factus obediens vsque ad mortem, mortem autem Crucis, propter quod, & Deus exaltauit illum, & dedit illi nomen, quod est super omne nomen, vt in nomine Iesu omne genu flectatur, &c.*

In nomine Iesu quomodo reliqua Christi cōtinacantur nomina.

Tertiam rationem insinuat D. Thomas hic ad primum, & eam latè persequitur. D. Bernardus sermo. 2. de Circuncisione, uidelicet, quia in hoc nomine omnia alia Christi nomina, tā propria, quā metaphorica, comprehenduntur. In primis enim in hac uoce diuinitas Christi exprimitur, quia nullus alius nisi uerus Deus nos saluare poterat, ut Patres citati docent, & explicando hoc nomen dixit Epiph. hæres. 29. In quo illud specialiter perpendendum est, quòd Matth. c. 1. cum dixisset, *& vocabis nomen eius Iesum*, statim subdidit, hoc factum esse ut impleretur quod Isaias prædixerat: *Et vocabitur nomen eius Emanuel.* Solet enim Patres interrogare, & latè tractare, quomodo, cum de Messia fuerit prædictum, uocandum esse Emanuel, nō illud, sed Iesu nomen acceperit. Et quamuis diuersi diuersa respōdeant, ut uidere licèt in Chrys. Theophyl. Euthym. ibi, Lactan. lib. 4. c. 22. Tertul. lib. 3. contra Marcionem c. 8. & 9. Aug. serm. 8. de Natiuitate. Matthæus tamen potius dixit per huius nominis impositionem, prophetiam illam impletam esse: non enim erat sensus illius, Messiam nominandum esse hac materiali uoce Emanuel, sed rem illa voce significatam ei esse tribuendam; quia tunc uerè, ac singulari modo Deus nobiscum esse incœpit, quando Verbum caro factum est. Quod mysterium apertissimè nobis declarat nomen *Iesus*, quo non solum Verbi maiestas, sed etiam humanitatis ueritas indicatur, sine qua, Saluatoris munus Deus exequi non posset. Significatur autē illa humanitas, tanquam principium, & radix bonorum omnium, quæ sub nomine *salutis* comprehenduntur.

Emanuelis nomen Christo cur non inditum.

Vndè tandem quarta ratio colligi potest, quæ ad nos homines pertinet. uoluit enim Deus hoc nomine miseros homines consolari, eorumque spem erigere. Prædixerat enim Deus Is. 26. *Propter Syon non tacebo, & propter Ierusalem non quiescam, donec egrediatur, vt splendor, iustus eius, & Saluator eius vt lampas accendatur.* Et quoniam hic Saluator futurus erat hominibus omnium bonorum fons, & origo, in toto illo capite hæc describit Isaias, & tandem concludit, *Ecce Dominus auditum fecit in extremis terræ, dicite filiæ Syon, ecce Saluator tuus uenit.* Et alijs sæpe locis uolens prædicto Christi aduentu homines consolari, & ad fiduciā excitare, sub nomine Saluatoris illum proponit, ut potissimum uidere licet c. 12. *Confitebor tibi domine, quoniā iratus es mihi, conuersus est furor tuus, & consolatus es me Ecce Deus Saluator meus, fiducialiter agam, & non timebò. quia fortitudo mea, & laus mea dominus, & factus est mihi in salutem, haurietis aquas in gaudio de fontibus Saluatoris.* Vnde etiam Angeli prædicantes Christi natiuitatem Lucæ 2. *Saluatorem* statim nominant, dicentes: *Quia natus est vobis hodie Saluator.* Propterea ergo *Iesus* nomē Christus elegit, ut uel ipso nomine audito hominum animi erigerentur: tum & ut beneuolentiam erga homines commendaret. Cum enim posset ab alijs innumeris perfectionibus appellari, eam, potissimum elegit quę summum eius erga homines amorem indicaret. Denique, sicut inter omnia Dei attributa, misericordia est, quæ potissimū prædicatur, & extollitur, ita illud maximè nomen elegit, quod misericordiam commendaret, maximè cui potissimū conuenit illud Cantico. 1. *Oleū effusum nomen tuum*, vt latè & eleganter persequitur Bernard. serm. 15. in Cantica: Et ideo de hoc nomine dicitur Acto. 4. *Non esse aliud sub cœlo, in quo oporteat nos saluos fieri.*

Saluatoris nomen solatium, ac spes hominum.

ARTICVLVS III.

Vtrùm Christus conuenienter fuerit in templo oblatus.

AD tertium sic proceditur. Videtur, quod inconuenienter fuerit Christus in templo oblatus. Dicitur enim Exo. 13. Sanctifica mihi omne primo genitum, quod aperit vuluam in filijs Israel. Sed Christus exiuit de clauso Virginis vtero, & ita matris vuluam non aperuit. Ergo, Christus ex hac lege non debuit in templo offerri. 160

2. Præterea, Illud quod est semper præsens alicui, non potest ei præsentari. Sed Christi humanitas semper fuit Deo maximè præsens, vtpote, semper ei coniuncta in vnitate personę. Ergo, nō oportuit, quod coram domino sisteretur.

3. Præterea, Christus est hostia principalis, ad quam omnes hostiæ veteris legis referuntur, sicut figura ad veritatem. Sed hostię non debet esse alia hostia. Ergo, non fuit conueniens, vt pro Christo alia hostia offerretur.

4. Præterea, Inter legales hostias præcipua fuit agnus, qui erat iuge sacrificium: vt habetur Num. 28. vnde etiam Christus dicitur agnus, Ioan. 1. Ecce agnus Dei. Magis ergo fuit conueniens, quod pro Christo offerretur agnus, quam par turturum, uel duo pulli columbarum.

Sed in contrarium est autoritas scripturæ, quę hoc factum esse testatur Luc. 2.

Art. 1. huius quæst. in cor. & ad 3.

Respondeo dicendum, quòd sicut dictum est, Christus voluit sub lege fieri, vt eos, qui sub lege erant, redimeret, & vt iustificatio legis in suis membris spiritualiter impleretur. De prole autem nata, duplex pręceptum in lege traditur. Vnum quidem generale, quoad omnes: vt scilicet: completis diebus purificationis matris, offerretur sacrificium pro filio, siue pro filia: vt habetur Leuit. 12. Et hoc quidem sacrificium erat, & ad expiationem peccati, in quo proles erat concepta, & nata, & etiam ad consecrationem quandam ipsius, quia tunc primò pręsentabatur in templo, & ideò aliquid offerebatur in holocaustum, & aliquid pro peccato. Aliud autem pręceptum erat speciale in lege de primogenitis, tam in hominibus, quam in iumentis. Sibi enim Dominus deputauerat omne primogenitū filiorum in Israel, pro eo, quod ad liberationem populi Israel percusserat primogenita Aegypti, ab homine usque ad pecus, primogenitis filiorum Israel reseruatis. Et hoc mandatum ponitur Exod. 13. in quo etiam pręfigurabatur Christus, qui est primogenitus in multis fratribus, vt dicitur Rom. 8. Quia igitur Christus ex muliere natus erat quasi primogenitus, & voluit fieri sub lege, hęc duo Euangelista Lucas circa eum fuisse obseruata ostendit, primo quidem, id quod pertinet ad primogenitos, cum dicit. Tulerunt illum in Ierusalem, ut sisterent eum Domino, sicut

scrip

ſcriptum eſt in lege Domini: Quia omne maſculinum adaperiens vuluam ſanctum Domino vocabitur. Secundo, illud, quod pertinet communiter ad omnes, cum dicit. Vt darent hoſtiam, ſecundum quod dictum erat in lege Domini, par turturum, aut duos pullos columbarum.

Ad primum ergo dicendum, quod ſicut Greg. Niſſen. dicit: Illud legis præceptum in ſolo incarnato Deo ſingulariter, & ab alijs differenter impleri uidetur. Ipſe namque ſolus ineffabiliter conceptus, ac incomprehenſibiliter editus, virginalem vterum aperuit non antea connubio reſeratum, ſeruans, & poſt partum, inuiolabiliter ſignaculum caſtitatis. Vndè quod dicit, adaperiens vuluam, deſignat, quod nihil antea indè intrauerat, vel exiuerat. Et per hoc etiam ſpecialiter dicitur maſculinus, quia nihil de femineitate culpæ portauit. Singulariter etiam ſanctus, quia terrenæ contagia corruptelæ immaculati partus nouitate non ſenſit.

Ad ſecundũ dicendum, quòd ſicut filius Dei non propter ſeipſum factus eſt homo, & circuncifus in carne, ſed vt nos per gratiam faceret deos, & ut ſpiritualiter circuncidamur: ſic propter nos ſiſtitur Domino, vt diſcamus Deo præſentare noſmetipſos, & hoc poſt circunciſionem eius factum eſt, vt oſtendat neminem, niſi circunciſum vitijs, dignum eſſe diuinis conſpectibus.

Ad tertium dicendum, quod propter hoc ipſum voluit hoſtias legales pro ſe offerri, qui erat vera hoſtia, ut figura veritati coniungeretur, & per veritatem figura approbaretur, contra illos, qui Deum legis negant a Chriſto fuiſſe in Euangelio prædicatum.

Hom. 14. in Luc. à medio illius, to. 3.

Non enim putandum eſt (vt Origen. dicit) quod filium ſuum bonus Deus ſub lege fecerit, quam ipſe non dederat.

Ad quartum dicendum, quod Leuit. 12 præcipitur, vt qui poſſent, agnum pro filio, aut filia, ſimul et turturem, ſiue columbam offerrent: qui vero non ſufficerent ad offerendum agnum, duos turtures, vel duos columbarum pullos offerrent. Dominus ergo, qui cũ diues eſſet, propter nos egenus factus eſt, ut illius inopia diuites eſſemus, ut dicitur 2. ad Corinth. 8. pro ſe pauperum hoſtiam voluit offerri: ſicut, & in ipſa natiuitate pannis inuoluitur, et reclinatur in præſepio; Nihilominus tamẽ huiuſmodi aues figuræ congruũt: Turtur enim quia eſt auis loquax, prædicationem, & confeſſionem fidei ſignificat: quia vero eſt animal caſtum, ſignificat caſtitatem: quia vero eſt animal ſolitarium, ſignificat contemplationem. Columba verò eſt animal manſuetum, & ſimplex, manſuetudinem, & ſimplicitatem ſignificans. Eſt etiam animal gregale: vnde ſignificat vitam actiuam Et ideo, huiuſmodi hoſtia figurabat perfectionem Chriſti, & membrorum eius. Vtrumque etiam animal propter conſuetudinem gemẽdi, præſentes Sãctorum luctus deſignat, ſed Turtur, quæ eſt ſolitaria, ſignificat ſecretas orationum lachrymas. Columba vero, quæ eſt gregalis, ſignificat publicas orationes eccleſiæ. Vtrumque verò animal duplicatum offertur, vt ſanctitas ſit, non ſolũ in anima, ſed etiam in corpore.

Glo. ord. ſuper illa verba Luc. 2. Par turturum.

COMMENTARIVS.

DVo præſtat D. Thom. in corpore art. Primò enim declarat duo præcepta in ueteri lege data, aliud generaliter ad omnes filios, aliud ſpecialiter ad primogenitos pertinens, & vtrumque oſtendit in Chriſto fuiſſe ſeruatum ex Euangelio Lucæ. De qua re in ſequenti diſputatione fuſius dicturi ſumus. Secundo, rationem reddit, ob quam hæc legalia præcepta in Chriſto ſeruata ſint, & nullam aliam reddit, niſi *quia uoluit fieri ſub lege*, ſubintelligit autem ſub his breuib. verbis ferè omnes rationes ſupra tractatas art. 1. nã fere omnes hic accommodari poſſunt, vt idem D. Thom. art. ſequenti ſignificauit.

In ſolutione ad primum refert D. Tho. ex Greg. Niſſeno expoſitionem illius præcepti, de ſanctificando primogenito, quod aperit vuluam matris, quod uidelicet, in Chriſtum maximè conueniat, quam D. Thom. non reijcit. Sed ex illa potius ſoluit argumentum. De hac tamen re, quid ſentiendum ſit, diximus ſupra cum de virginitate B. Mariæ ageremus, ubi alia etiam teſtimonia Amb. Orige. & aliorum Patrum tractauimus, ac oſtendimus hanc non eſſe literalem expoſitionem, ſed allegoricam, illamque locutionem, quod Chriſtus aperuerit vuluã matris, quãuis in ſenſu, quo ab his Patribus aſſeritur, vera ſit, quia ipſe dedit matri ſuæ fœcunditatem, quia tamen non eſt propria, ſed metaphorica, non eſſe abſque ſufficienti declaratione vſurpandam. Quocirca ad literam intelligendo legis præceptum, concedi poſſet argumento, legẽ illã ad Chriſtum non pertinuiſſe, ipſum tamen ſe illi voluntariè ſubdidiſſe, præſertim quia licèt reuera illum non comprehenderet, tamen ſpecie, & exiſtimatione hominum ſub illa continebatur, & propterea cum nollet miraculum conceptionis ſuæ tunc omnibus manifeſtari, voluit omne offendiculum, & ſcandali occaſionem auferre. Aliæ ſolutiones argumentorum doctrinam moralem continent obſeruatione dignam.

ARTICVLVS IV.

Vtrùm mater Dei conuenienter ad templum purganda acceſſerit.

AD quartum ſic proceditur. Videtur, quod inconuenienter mater Dei purganda ad templum acceſſerit. Purgatio enim non videtur eſſe niſi ab immunditia. Sed in beata Virgine nulla fuit immunditia, vt ex ſupra dictis patet. Ergo, non debuit, ut purganda, ad templum accedere. 107

art. præc. ad 1.

2. Prætereà, Leuit. 12. dicitur; Mulier, quæ ſuſcepto ſemine peperit maſculum, immunda erit ſeptem diebus: & ideò ei præcipitur, quod non ingrediatur Sanctuarium, donec impleantur dies purgationis eius. Sed beata virgo peperit maſculum ſine virili ſemine. Non ergo debuit ad templum venire purganda.

3. Prætereà, Purgatio ab immunditia non fit niſi per gratiam. Sed ſacramenta veteris legis gratiã non conferebant, ſed ipſa potius ſecum gratiæ auctorem habebat. Non ergo conueniens fuit, vt ad templum purganda veniret.

Sed contra eſt, autoritas Scripturæ qua dicitur Lucæ 2. quod impleti ſunt dies purgationis Mariæ ſecundum legem Moyſi.

Reſpon-

Respondeo dicendum, quod sicut plenitudo gratiæ à Christo deriuatur in matrem, ita decuit, vt mater humilitati filij conformaretur, humilibus enim Deus dat gratiam, vt dicitur Iacobi 4. Et ideò, sicut Christus licèt non esset legi obnoxius, voluit tamen circuncisionem, & alia legis onera subire, ad demonstrandum humilitatis, & obedientiæ exemplum, & vt approbaret legem, & vt calumniæ occasionem Iudæis tolleret: propter easdem rationes voluit & matrem suam implere legis obseruantias, quibus tamen non erat obnoxia. A

Ad primum ergo dicendum, quod licèt beata Virgo nullam haberet immunditiam, voluit tamen purgationis obseruantiam, implere, non propter indigentiam, sed propter legis præceptum. Et ideò, signanter Euangelista dicit, quod impleti sunt dies purgationis eius, secundum legem: ipsa enim, secundum se, purgatione non indigebat.

Ad secundum dicendum, quod signanter Moyses videtur fuisse locutus ad excipiendam ab immunditia matrem Dei, quæ non peperit suscepto semine. Et ideò patet, quod non obligabatur ad impletionem illius præcepti, sed voluntariè purgationis obseruãtiã adimpleuit, vt dictum est. B

In cor. art.

Ad tertium dicendum. quod legalia sacramenta non purgabant ab immunditia culpæ, quod fit per gratiam, sed hanc purgationem præfigurabant, purgabant autè purgatione quadam carnali ab immunditia irregularitatis cuiusdam: sicut in secunda parte dictum est. Neutram tamen immunditiam beata Virgo contraxerat, & ideò, non indigebat purgari.

P. 2. q. 102. art. 5.

COMMENTARIVS.

Affirmat D. Thom. conuenientissimè id fecisse B. Virginem, non quod lege teneretur, sed vt filio in humilitate conformaretur. Vbi duo breuiter obseruanda sunt, primò, cum D. Tho. dicit B. Virginem non fuisse obnoxiam legis obseruãtijs, non esse intelligendum absolutè, & in vniuersum: nulla est enim ratio, ob quam dicamus B. Virginẽ omninò fuisse liberam, & exemptam ab omni legis obligatione, etiam post filij conceptionem, & partum, quia nec ex dignitate matris Dei, hoc necessario sequebatur, nec ad dignitatẽ Virginis pertinebat, nec specialem aliquam decentiam, vel conuenietiam habebat, præsertim cum lex illa esset diuina, & omnibus generaliter esset proposita. Sensus ergo. D. Thom. est, decuisse B. Virginem implere legis obseruantias, etiam illas, quibus teneta nõ erat obnoxia, vt in hac cæremonia specialiter accipit, propter singularem rationem, quam in sol. ad secũdum explicat, scilicet, quia in ipsis verbis legis B. Virgo fuerat exempta, quam rationem statim fusius explicaturi sumus. C

Secundò, obseruandum est, quamuis D. Thom. prius solum dixerit, propter humilitatem debuisse Virginem legem purificationis seruare, postea verò tacitè, tres alias causas insinuare, scilicèt, vt obedientiæ exemplum præberet, vt approbaret legẽ, & vt calumniæ occasionem tolleret, quæ omnes facilè possunt ad vnam humilitatem reuocari. Nam, qui vere est humilis, & perfectè obedit legi, & optimè de illa sentit, ac sentire se ostẽdit, & potius vult existimari abiectus, & impurus, quam scandalum fratribus, aut offensionis occasionem tribuere. D

DISPVTATIO XVI.

In duas sectiones distributa.

De Christi præsentatione, & Virginis Purificatione.

Supponẽda in primis est fides historiæ, ex Luc. 2. capite, vbi sic habetur: *Et postquam impleti sunt dies purgationis eius, secundum legem Moysi, tulerunt illum in Ierusalem, vt sisterent eum Domino, &c.* Ex quibus verbis adiũctis legibus Exod. 13. & Leuit. 12. constat hoc factum esse quadragesimo die à natiuitate Domini, vt ecclesiastica etiam traditio habet. Vsque ad illum ergo diẽ permansit Beata Virgo in Bethlehem: quid autem eo tempore, præsertim post aduentum Magorum, factum fuerit, scriptum non est: sed vniuscuiusque considerationi, contemplationique relinquitur. Igitur, prætermisso illo tempore, ad declarandum mysterium præsentationis, & purificationis accedamus.

SECTIO I.

Vtrùm debuerit beata Virgo Christum in templo præsentare, ac redimere, & pro eo sacrificium offerre.

Principio præ oculis habenda sunt verba duarum legum, quę ad mysterium præsens spectãt. Prior est de primogenitis Exod. 13. *Sãctifica omne primogenitum, quod aperit vuluam in filijs Israel*, & infra, *cũ que introduxerit te Dominus in terram Cananæi sicut iurauit tibi, & patribus tuis, & dederit tibi ea separabis omne, quod aperit vuluam domino*, & infra. *Omne primogenitũ hominis de filijs tuis precio redimes.* Illud autem precium quantum futurum esset, explicatur Num. 18. illis verbis, *Redẽptio eius post vnum mensem siclis argẽti quinque põdere sanctuarij.* Posterior, quæ ad omnes illos pertinebat, habetur Leu. 12. *Mulier, si suscepto semine pepererit masculũ, immunda erit septem diebus, iuxta dies separationis menstruæ, & die octauo circuncidetur infantulus: ipsa vero triginta tribus dieb. manebit in sanguine purificationis suæ*, & infra. *Cumq; expleti fuerint dies purificationis suæ pro filio siue pro filia deferet agnum anniculũ in holocaustum, & pullum columbæ, siue turturem, pro peccato*, & infra. *Quod si nõ inuenerit manus eius nec potuerit offerre agnum sumet duos turtures, vel duos pullos columbarum, vnum in holocaustum, & alterum pro peccato, orabitque pro ea sacerdos & sic mundabitur.*

Circa has igitur leges primò omnium obseruandum est, in prima earum designari quidem locũ, scilicet templum, quod solum erat oblationi sacræ accommodatum, non verò præfigi certum diem: quo illa oblatio primogeniti facienda erat. Verisimile tamen est solitam fuisse fieri eam oblationem eodem die, quo mater purificanda templum adibat, quia neque ante illum poterat cõmodè filius offerri, cum mater non posset templum adire, nec erat vlla ratio, cur amplius differretur, cum opportunè posset vtraque lex eadem opera impleri. E cõtrario verò in altera lege definitur tempus ac dies, quo illud sacrificium offerendum erat: non tamen in ea præscribitur, vt filius in templum, & ad locũ sacrificij adduceretur, vel Deo, & Sacerdoti præsentaretur. Vndè, quando filius non erat primogenitus, non erat necessarium ex vi alicuius legis, vt in tẽplo præsentaretur; cum verò erat primogenitus,

tus quia ratione prioris legis offerendus erat in tēplo, simul & pręsentabatur, & sacrificium offerebatur. Quapropter cum Lucas dicit, *Postquam impleti sunt dies purgationis eius, secundum legē Moysi, tulerūt illum in Ierusalem, vt sisterēt eum Domino, sicut scriptum est in lege Domini:* in priori parte facit mentionem secundę legis, in posteriori verò primæ, & postea ad secundam legem regreditur: cum inquit: *Et vt darent hostiam, secundum quod dictum est in lege Domini*. Itaq; ex concursu (vt ita dicam) seu coniunctione legum, euenit, vt hæc omnia eodem loco, & tempore peragerentur.

Secundū obseruandum est, certum esse priorem legem latam esse ratione filij: non verò ratione matris: Nam licèt non obligaret filium, sed parentes ad ipsum filium offerendum, tamen per se præcipiebatur oblatio, & sanctificatio filij, non propter sanctificationem, seu purificationē matris; sed per se in memoriam accepti beneficij, quādo Deus primogenitos Aegypti interfecit, vt in manu forti populum suum ex Aegypto educeret. Dicebatur autē tūc sanctificari primogenitus, non quia ab aliqua immunditia etiam legali purificaretur: sed quia speciali ritu Deo consecrabatur, & à rebus profanis separabatur. Ex qua explicatione satis perspicuum est, nulla ratione fuisse indecens, aut incongruum

Christū in tēplo presentari, & offerri, cōuenientissimum.

Christum in templo præsentari, & offerri, & multis titulis, ac rationibus fuisse conuenientissimum. Primò enim hic applicari possunt rationes omnes, quæ supra de circuncisione factæ sunt, quæ in præsenti mysterio quodam modo magis vigent, quia in eo nulla est vmbra, vel significatio peccati: sed potius ex illo intelligitur Christum esse verum hominem ex muliere procreatum, ac verè sanctum, quia statim ab initio Domino fuit consecratus, & oblatus, quòd in hoc mysterio specialiter significatum esse, inquit Ambr. in Lucam in hunc modum. *Verbis legis promittebatur Virginis partus, & verè sanctus quia immaculatus*. Quæ verba, & alia, quæ ibi subijcit, tractaui supra disputatione de virginitate. Deinde fuit hoc specialiter expediens, tū, vt Christus omnibus modis sese pro nobis in sacrificium offerret; tum etiam, vt non solum nos redimeret, sed etiam pro nobis redimeretur, primogenitus enim in templo oblatus, non ibi manebat: sed pretio redimebatur, vt eodem c. 13. dicitur illud autem pretium erant quinq; sicli, Num. 18. Tum &, vt statim ab infantia templum illud honoraret, & impleret prophetiā Aggæi. 2. *Veniet desideratus cū ctis gentibus, & implebo domum istam gloria, dicit dominus exercituū, magna erit gloria, domus istius nouissimæ, & plusquam primæ*: & illud Malach. 3. *Et statim veniet ad templum sanctū suum Dominator, quem vos quæritis, & Angelus testamenti, quem vos vultis*.

Dub. 1.

Difficultas verò est, an hæc oblatio Christi in tēplo, ēt secundū legem Moysi facienda fuerit. Vbi non est dubium, an hæc lex Christum obligauerit. Diximus. n. supra, eo q̀ esset Deus, & absque virili semine de Spiritu sancto conceptus, exēptum fuisse à totius legis Mosaicæ obligatione. Solùm igitur potest dubitari, an verba illius legis iuxtà formam præcipiendi, quam præseferunt, in Christum conueniant, quamquam eum propter alias causas non obligent. Et ratio dubij oritur, ex illo verbo. *Quod aperit vuluam in filijs Israel*. Videt enim Christus dominus non aperuisse vuluā matris, cùm natus sit integra manente eius virginitate, & ideò ex hoc capite verba legis nullo modo vidētur posse Christo adaptari. In contrarium verò est, quia Lucas dicit. *Tulerunt eū in Ierusalem, vt sisterēt eum Domino, sicut scriptū est in lege Domini. Quia omne masculinum adaperiēs vuluā, sanctum Domino vocabitur*: indicat ergo Christum fuisse ex primogenitis, qui

A aperuit vuluam matris: quin potius Chrys. Ambr. Orig. Greg. Nissen. & alij Patres disput. 5. sect. 2. citati, sentiūt Christū singulari modo aperuisse vuluā matris, & ideò hāc legē singulariter illū indicasse.

Circa hoc prętermissa illa sentētia antiquorum, quæ magis mystica est, & spiritualis (vt supra dixi) duplex potest esse dicēdi modus. Primus est, verbū illud: *Qui aperit vuluam*, à Spiritu sancto additum esse pp Christum, vt verbis huius legis nullo modo comprehenderetur: quia aperire vuluam propriè, & in rigore significat, more consueto, & ordinario nasci, vias, & meatus generationis perfectè aperiēdo. Quō dixit Hormisda Pap. epist. 1. c. 3. Christum non aperuisse vuluam matris: & hanc expositionē vr̃ indicare Beda Luc. 2. licèt subobscurè: & Cyril. Ierusol. homil. de occursu Domini dicens: *Samuel quidem, & Isaac, & simul etiā Iacob, & Ioseph, & alij multi, qui præter spem nati sunt ex sterilibus, & aparuerunt infertiles vuluas matrū, Sancti Domino* **B** *vocati sunt: Christus autem solus ex solo vnigenitus, cum virginales portas non aperuisset, non est sanctus Domino: sed sanctus sanctorum, & Dominus dominorum, & Deus deorum, & primogenitus primogenitorum, & Rex regnantium, & vocabitur, & credetur, & nunc in templo a Simeone prædicabitur*. Et

Respōs. 1. vera.

hęc sententia est probabilis, quia verba legis in proprietate sermonis intelligenda sunt. Item, quia ex vt illius verbi filius masculus, qui post fœminam nasceretur, quamuis inter masculos esset primus, nō comprehendebatur hac lege, nec erat offerendus in templo, quia non aperiebat vuluam matris; sed inueniebat apertam ex primi partu fœminæ, vt Caiet. Lippomanus, & Oleaster, & alij exposuerūt: ergo, maiori ratione Christus, licèt fuerit primogenitus, cùm non aperuerit vuluam matris, nullo modo fuit uerbis legis comprehensus. Neque huic expositioni obstant uerba Lucæ. Solum. n. significare uoluit Christum fuisse oblatum in templo, ut in eo **C** seruaretur quòd de primogenitis aperientibus uuluam in lege statutum erat, non quia hæc uerba ad ipsum pertinerēt: sed quia cum reuera esset primogenitus, & mysterium natiuitatis eius ignoraretur, decuit illam legem in eo seruari.

Christ° lege de præsentatione non comprehēsus.

Respōs. 2. pbabilis.

Alter dicendi modus esse potest, ut uerbum illud. *Qui aperit vuluam*, non in ea proprietate, & quasi materiali significatione sumatur, uidelicet, ut necessarium fuerit ad obligationem illius præcepti apertionem uuluæ fieri ex filij natiuitate: sed ut nihil aliud sit aperire uuluam, q̄ primo exire per uuluam. Quanquam. n. ab illo effectu, qui naturaliter fieri solet à filijs, qui primò exeunt ab utero matris eo nomine appellentur *primogeniti*; tñ id, ad quod significandum translata uř illa uox, solùm est ipse filius, qui absolutè est primogenitus, seu, qui primò exit ex utero, siue materialiter rumpat claustrū matris, siue non. Et iuxtà hanc exponēdi rationē Christus erit primogenitus adaperiens uuluā. & ita uer- **D** bis quidem legis comprehendetur, quamuis lege non obligetur. Et hūc dicendi modum indicat Rupertus lib. 2. de Trinit. & operibus eius in Exod. c. 24. & Abulensis c. 13. Exodi in principio, & eum sequutus est Iansen. c. 10. Cōcordię. Et est probabilis: prior tamē sicut simplicior, ita, & altior, & proprietati literæ magis consentaneus uidetur.

Tertiò principaliter circa posteriorem legem obseruandum est ambiguum esse uerbum illud, *Pro peccato*, simpliciter enim ponitur, & non explicatur an ad matrem, uel ad filium referendum sit. Vndè consequenter manet ambiguum, an hæc lex, saltem quantum ad sacrificium offerendum pro peccato, filium, uel matrem respiciat, idest, an posita sit propter aliquam matris, uel potius pp filij sanctificationem. In qua re duplex etiá potest esse dicendi modus: Primus, uerbū illud referendum

esse ad matrem, pro cuius peccato hoc sacrificium A offerebatur, atque ita legem hanc nullo modo ad Christum pertinuisse; sed ad Virginis purificationem, de qua in sequenti lectione dicendum est. Huius sententiæ est Lyra. Leuit. 12. quam ibidem sequutus est Abulens. quæst. 23. & 30. & Caiet. ibi, & Iansenius c. 10. Concordię. Et potest fundari primò in sequentibus verbis. *Et tradet sacerdoti, qui offeret illam coram Domino, & orabit pro ea*: quæ verba nõ obscure indicare videntur fœminam esse, pro qua sacerdos offerebat hoc sacrificium, sicut pro ea orabat, vt mundaretur.

Secundò, quia (vt ait Caietan.) regulare est, vt offerens pro peccato, intelligatur offerre pro peccato suo. Tertiò, quia filius non habebat peccatum, pro quo offerretur: originale enim iam supponebatur per circũcisionem deletum, vel in fœminis per aliud remedium illis accommodatum. Quod si ab ijs autoribus inquiras, quod sit hoc peccatum fęminæ, pro quo hoc sacrificium offerebatur? Abulens. B & Caietan. respondent nullum in particulari; sed in cõmuni pro peccatis, à quibus nemo est immunis. Sed hoc duriusculũ est: nam hæc specialia sacrificia semper ad specialem maculam delendã instituebantur. Lyranus respondet, offerri pro peccato libidinis, quod in coitu, quantumuis licito regulariter admiscetur, saltem, secundum aliquam venialẽ inordinationẽ. Sed neq; hoc placet, tum, quia hoc peccatum non necessario, neq; semper cõmittitur, tum ẽt, quia eadem ratione instituendum esset sacrificiũ pro simili peccato viri: tum deniq;, quia si quod est huiusmodi peccatum, non in partu, sed in cõceptione committitur, prius ergo expiandum esset, nec oportuisset partum expectare. Burgensis ergo, & Iansenius respondent hoc non esse peccatum aliquod, quod sit vera culpa: sed esse legalem immũditiam, vel irregularitatem ex sordibus puerperij, & fluxu sanguinis contractam. Sed licèt hæc expo- C sitio rectè explicata probabilis sit, interrogare ab his autoribus possumus, cur non possit similiter explicari de peccato filij? idest pro immunditia legali, & irregularitate contracta ex immunda natiuitate.

Alter modus exponendi verbum illud *pro peccato*, est, vt ad prolem referatur, ita vt illud sacrificiũ esset propter aliquod peccatum prolis expiãdum. Ita docuit August. lib. quæstionum in Leuiticum, quæst. 40. quem hic art. 3. D. Thom. & Caiet. sequutus est, & Glossa ordinaria Leuit. 12. & ibi Hugo Cardinalis, Rupertus lib. 2. in Leuit. c. 16. Beda, & Euthym. Luc. 1. Sanctus Eligius hom. de purificat. August. fundamẽ videt in verbo illo Leuit. *Cumq; expleti fuerint dies purificationis suæ, pro filio, siue pro filia deferet agnũ anniculum, &c.* Non ignorauit tamen August. posse facilè responderi, verbũ illud, *pro filio siue pro filia*, non esse construendum cùm sequenti uerbo. *Deferet agnum, &c.* sed cùm ante- D cedenti scilicet. *Cùm expleti fuerint dies purificationis*, ita ut sensus sit, cùm expleti fuerint purgationis dies designati pro filio, siue pro filia, deferet agnũ in holocaustum. Cùm hanc igitur expositionem, quæ planè literalis est, Augustinus videret, adiũxit verba Lucæ c. 2. *Cùm inducerent puerum Iesum parẽtes eius, vt facerent secũdum consuetudinem legis pro eo*: quibus indicatur pro eo oblatum fuisse sacrificium. Sed hæc etiam verba per se sumpta non admodum cogunt, quia referri possunt, non ad hãc legem, sed ad alteram supra expositam. Induxerũt enim eum in templum, vt pro eo facerent, secundũ consuetudinem legis, idest, vt illum præsentarẽt, & offerrent Deo. Sed obstat huic expositioni, quod Ecclesia in officio purificationis, Responsorio secundo, & tertio primi nocturni, aliter uidetur exponere, dicens: *Obtulerunt pro eo Domino par turturum, aut* A *duos pullos columbarum*. Quæ verba licet quidẽ possunt ad improprios sensus, vt *pro eo*, dicatur oblatum sacrificium, idest, propter natiuitatem eius, seu occasione illius: tamen in rigore multũ fauent huic sententiæ, quæ (quidquid nimis licenter dicat Iansenius) valdè probabilis est, præsertim cùm sit grauissimorum Patrum. Oportet tamen illam conuenienter exponere: nunquam enim ij sancti dixerũt offerri hoc sacrificiũ pro peccato originali prolis. Nam licet August. dicat hic indicari vitiatam originem ex Adamo, & prolem in iniquitatibus esse cõceptam, propter quod D. Thom. dixit hoc sacrificium fuisse *ad expiationem peccati, in quo proles erat concepta, & nata*; nihilominus non existimo loquutos fuisse de peccato originali quoad culpam eius, quã vbique docent solitam fuisse auferri per circuncisionem, loqui ergo videntur de immunditia cõtracta ex vi conceptionis impuræ, ac libidinosæ, & natiuitatis sordidæ, & (vt ita dicam) sanguinolentæ. B Nam quia tota hæc corruptio ex infectione peccati orta est, ideo sacrificium illud dr̃ esse pro peccato.

Respõsio probabilis.

Quocirca quasi tenendo mediam viam inter has sententias, vel illas conciliando, probabiliter censeo illud verbum, *pro peccato*, neque ad solam matrem, neque ad solum filium, sed ad vtrumq; esse referendum. Quod sanè videtur August. indicasse his verbis: *Cur ergo non illud quod natum est, purgari dicit scriptura per hoc sacrificiũ, sed ipsam quæ peperit? an ad ipsam quidem, vnde illa origo trahebatur, relata purgatio est propter sanguinis fontem? non poterat tamẽ sine ipsius fœtus purgatione, qui ex ipso sanguine exortus est.* Et eandem sententiam indicat Origen. homil. 14. in Lucam. Vbi enim nos legimus: *Cùm impleti essent dies purgationis eius*, ipse legit, *dies purgationis eorum*, vt habent nonnulli codices Græci, & ad vtrumque, matrem scilicet, & prolem purgationem refert. Ad quod ma- C gis explicandum conferre potest doctrina, quam Iansenius affert: cùm in scriptura dicitur offerendum esse aliquod sacrificium *pro peccato*, non semper intelligi illud sacrificium offerendum esse in satisfactionem, ac remissionem alicuius culpæ: sed illam vocem esse impositam ad significandum quoddam genus sacrificij instituti ad quancunque expiationem, vt ex Leuitic. 14. & 15. & ex alijs locis constat. In hac ergo lege præcipiebatur fœminæ, vt tàm pro se, quàm pro filio offerret holocaustum in gratiarum actionem, & sacrificium pro peccato, ad suam purgationem, & sanctificationem filij, qui speciali modo tunc Deo dicabatur. Nàm licèt per circuncisionem masculi sanctificarentur: tamen neque illa cœremonia fuerat peculiariter in lege Moysi instituta: sed antiquior, nec erat generalis omni proli, & habuit aliam propriam, & specialem rationem institutionis, & ideo conueniens fuit, vt per speciale legis sacrificium statim filij sanctificarentur legali sanctifica- D tione, ac Deo consecrarentur, vel certè, vt magis, ac magis mundarentur, ac liberarentur a reliquijs originalis peccati, vt Hugo Cardinalis adnotauit, & indicauit Euthym. supra dicens: *Iussit lex, vt darent par turturum, propter pueri temperantiam. Est enim turtur animal castissimum, aut duos pullos columbarum, propter eius fœcunditatem*: Ex quibus omnibus intelligere licet, hanc legem obseruatam esse à Virgine, non solum propter se, sed etiam propter filium. Itaque non solum mater, sed etiam filius huic legi se subiecit: quamquã multis nominibus ab illa esset liber, & specialiter, quia nulla indigebat sanctificatione nec propria nec legali. Potuit tamen holocaustum, quod erat in gratiarum actionem, propriè pro illo offerri: sacrificiũ sũt pro peccato, nõ ita propriè, si secundũ specialẽ rationem, & intentionem suam consideretur: Nam quate-

Respõsio vera.

nus

nus omne sacrificium continet cultum Dei, & potest in gratiarum actionem offerri, sic poterat etiã tale sacrificium pro Christo offerri: imò ab ipsomet offerebatur, etiam in satisfactionem pro totius naturæ peccato.

Quarto, & vltimò obseruandum est in lege præceptũ esse, vt in hoc holocausto agnus offerretur; pauperibus tamẽ fuisse permissum, vt loco agni offerrent vnum pullum columbæ, seu turturem in holocaustum: alterum verò pro peccato. Lucas ergo Euangelista, vt denotaret parentes Christi obtulisse sacrificium pauperum, nulla agni mentione facta, inquit; *Vt darent hostiam, secundum quod scriptum est in lege Moysi par turturum, aut duos pullos columbarum.* Est autem obseruatione dignum, cur Euangelista non definitè, sed sub disiunctione eorum oblationem retulerit, lex enim sub disiunctione fuit lata, quia voluit hoc offerentium voluntati relinquere, tamen in effectu non seruabatur nisi definitè alterum eorum offerendo: cùm ergo Lucas non legislatoris, sed historiographi munus exerceat, cur non definitè retulit quid Virgo obtulerit? Reuera nulla alia est ratio, nisi quia solùm voluit significare Virginis paupertatem, quod nobis esse poterat vtile. Nàm quod obtulerit turturem, aut pullum columbæ, nihil ad nostram institutionem referrebat. Addit verò Abulens. Leuit. 13. quæst. 29.

Turturẽ Virgo cur obtulerit, & non agnum.

Beatam Virginem non propter paupertatem, quã reuera pateretur, idest, quia esset impotens ad offerendum agnum: sed propter paupertatem, idest, vt affectum paupertatis demonstraret, & vt filium, quem offerebat, paupertatis amatorem esse significaret, ideò non agnum, sed turturem obtulisse. Et addunt aliqui mysterium aliud, scilicet, quia cùm verum agnum offerret, non oportebat figuratiuũ agnum offerre. Confirmat autem Abulensis suam sententiam, quia beata Virgo habuit quinque siclos, quibus Christum redimpleret, ergo etiam potuisset agnum emere, si voluisset. Præterea confirmatur, quia paucis antè diebus dono acceperat à Magis aurum, & alia, quæ erant sufficientis valoris ad emendum agnum.

Sed hæ coniecturæ, & mysticæ rationes ita sunt accipiendæ, vt literalis sensus non corrumpatur. Certum est itaque beatam Mariam impleuisse legem verè, ac propriè, ac si ea obligaretur: verba autem legis erant: *Quod si non inuenerit manus eius, nec potuerit offerre agnum, sumet duos turtures, &c.* oportet ergo, vt hæc verba ad literam vera sint in Virgine: alioqui non obseruasset legem. Verba autem illa moraliter intelligenda sunt, si non posset commodè, & iuxtà statum suum, & hoc sensu fatendum est Virginem non potuisse; habebat enim tenuem substantiam, & extra patriam multis diebus peregrinabatur, & ideò licet absolutè posset, non tamen moraliter, iuxta statum suum, & ideò non tenebatur in rigore offerre agnum, etiamsi aliàs fingamus lege obligari. Hoc autem posito, sunt optimæ duæ rationes adductæ, ob quas elegit potius offerre pauperum oblationem, quam diuitum. Tùm etiam, propter humilitatem in qua libenter se pauperem ostendebat, ac profitebatur. Coniectura autem illa de quinque siclis non cogit, nam potius, quia oportuit expendere quinque siclos in redemptionẽ filij, prout absolutè, & sine vlla remissione in lege statuebatur, ideò non erat ei tanta facultas, vt simul posset commodè agnum offerre. Ad alteram verò coniecturam de oblatione facta à Magis dicitur, vel dona Magorum non fuisse magni valoris, & quantitatis, vel magna ex parte Virginẽ, & Ioseph alijs pauperibus ex eis subuenisse. Ac denique (quidquid de hoc sit) non mutauit statum Virginis, ac pauperem conditionem, quòd eo tempore aliquam maiorem pecuniæ copiam haberet, poterat enim prudenter eam in futuros vsus reseruare.

Non prætermittam in fine huius sectionis aduertere singularem quandam sententiam Origenis, ne fortassè aliquis in eã offendat. Ille enim de hac Virginis oblatione sermonem habens homil. 14. in Lucam, sic inquit: *Turturum par, & duos pullos columbarum pro Saluatore uidemus oblatos, ego, & aues istas beatas puto, quæ pro ortu domini oblatæ sunt. Et quomodo asinam Balaam miror, & felicitate accumulo, quia digna fuerit non solum videre Angelum Dei, sed etiam ore reserato in humanum sermonem erumpere: sic multo amplius has volucres prædico, easque sustollo, quod pro domino nostro, & Saluatore oblatæ sunt. Vt offerrent pro eo par turturum, aut duos pullos columbarum. Nouum quid forsitan videar inferre: sed pro maiestate rei parum dignum. Sicut noua fuit generatio Saluatoris non ex viro, & muliere, sed ex sola sanctum Virgine, sic & par turturum, & duo pulli columbarum non fuerunt tales, quales oculis carnis aspicimus: sed qualis Spiritus sanctus in specie columbæ descendit, & venit super Saluatorem, quando in Iordane fuit baptizatus, tale fuit & par turturum. Non erant volucres istæ, vt istæ, quæ per aerem volitãt, sed diuinum quiddã, & humana contemplatione augustius, sub specie columbæ, & turturis apparebat, vt non talibus victimis, qualibus omnes homines, ille, qui pro toto mundo nascebatur, & pati debebat, coram Domino mundaretur: sed vt dispensatio eius noua omnia, ita etiã nouas haberet hostias secundum voluntatem omnipotentis Dei.* Hæc fortassè ab Origene dicta fuerunt in aliquo sensu metaphorico, ad innuendum hoc sacrificium quatenus à Virgine, & pro Christo oblatum est, singularem habuisse excellentiam, ac speciali Spiritus sancti prouidentia fuisse ordinatum: alioqui tamen de fide certum est, aues illas fuisse veras, quales ab alijs offerri solebant. Hoc enim veritas, & proprietas scripturæ requirit, & Origenes in hac parte suspectus est, facilè enim literali sensu scripturæ relicto, ad metaphoricum diuertit.

Origenis sẽtẽtia singularis.

SECTIO II.

Vtrùm ex necessitate, vel obligatione legis beata Virgo ad templum purganda venerit.

NOn est quod in controuersiam vertamus, an Beata Virgo sanctè, ac conuenienter egerit, legem purificationis obseruans. Quoniam (vt eleganter Bernardus dixit sermon. 3. de purificat.) nõ est dissimilis ratio purificationis matris, & filij circuncisionis. Sicut enim decuit, vt filius, etiamsi impurus, ac peccator esset existimandus, legem seruaret, vt humilitatem, ac obedientiam profiteretur, omnemque scandali occasionem vitaret; ita ob easdem causas oportuit Virginem purificari. *Esto itaq;* (inquit Bernard.) *ò Beata Virgo, inter mulieres tanquam vna earum, nam & filius tuus sic est in numero puerorum.*

Cùm ergo constet hoc fuisse conueniens, quærimus an etiam fuerit necessarium. In qua quæstione duæ includũtur; prima, an causa, seu ratio huius legis in B. Virgine inuenta fuerit, vt propterea censenda sit sub lege comprehensa: altera est, an verba legis ad ipsam pertineant, solent enim leges obligare, etiamsi ratio earum in particulari cesset. Priorẽ quæstionem latè tractat Abulens. Leuit. 12. quęst. 2. & seq. & opinatur, rationem propter quam lex illa introducta est, in beata Virgine inuentam fuisse. Nàm illa lex lata fuit propter immunditiam corporalem parturientiũ ex fluxu sanguinis prouenientẽ, vt patet ex illis verbis: *Orabit pro ea sacerdos, &* sic

sic mundabitur à profluuio sanguinis sui. Sed licèt beata Virgo in suo partu mundior fuerit alijs fœminis, non tamē omnino caruit fluxu sanguinis, ergo ratio legis in ea viguit. Sed hæc ipsamet ratio oppositam sententiam veram esse demonstrat: ostendimus enim supra disput. 13. sect. 2. partum Virginis fuisse purissimum, omnisque sordis immunem, & a fluxu sanguinis liberum. Quam esse communem Patrum sententiam, & rationi valdè consentaneā ostendi supra citato loco. Vndè eleganter Bernard. dicto sermone: *Nihil in hoc conceptu, nihil in partu impurum fuit, nihil illicitum, nihil purgandum. Nimirum cùm proles ista fons puritatis sit, & purgationem venerit facere delictorum, quid in me legalis purificet obseruatio? qua purissima facta sum, ipso partu immaculato?* Et Euseb. Emissenus sermone de Purificatione: *Quamuis,* inquit *purgationis dies ab beatam Mariam Virginem non pertinerent, expectauit tamen ipsa, donec omnes purgationis dies complerentur, quos nō sibi, sed alijs mulieribus lex constituerat. Non enim de ea dictum fuerat, omne sanctum non tanget, qua ipsum sanctum sanctorum in gremio tenebat, in sinu fouebat, & virgineo lacte nutriebat.* Et Sanctus Eligius: *Nequaquam immunda iudicatur, qua sancto Spiritu obumbrante totius munditiæ, & sanctitatis autorem genuisse probatur:* & similia habet Anselmus in hoc Lucæ Euangelium. Sed omnium grauissimè Cyrillus Alexan. lib. 2. de fide ad Reginas, parum à principio, vbi ex sua, & cuiusdā antiqui Episcopi, cuius nomen non refert sentētia, hæc profert verba: *Quod si is, qui Deus secundū naturam est, vtpotè vnigenitus Dei filius, serui forma indutus, sacræque Virginis primogenitus appellari non dedignatur, semetipsum redemptionem pro omnibus tradidit; clarè patet, in quantam impietatem prolabantur Arriani, qui Deiparam Mariam ijs sacrificijs, quę pro puerperis ex lege afferri mos erat, opus habuisse asserunt.* Sit igitur constans, ac certum B. Virginem nullam habuisse maculam; propter quam purificatione indigeret.

Reliquum est vt explicemus, an verbis legis fuerit comprehensa. Fuit enim ferè omnium Patrum, qui hanc legem explicarunt, concors sententia, nō absque mysterio, & singulari Spiritus Sancti prouidentia additum esse in ea verbum Illud: *Mulier si suscepto semine pepererit masculū:* vt indicaretur, hac lege non esse comprehensam illam mulierem, quæ absq; suscepto semine masculum pareret. Ita ponderauit Orig. homil. 8. in Leuiticum. Rupert. lib. 2. in Leuit. c. 16. Euseb. Emissenus, Sanctus Eligius, Bernardus, & Laurentius Iustinianus in citatis concionibus de Purificatione, & Theoph. Lucæ 2. *Benè,* inquit, *dixit secundum legem Moysi, nam secūdum veritatem nulla necessitate astringebatur, dictum enim est in lege, mulier, quo suscepto semine conceperit, &c.* Similia ferè verba habent Euthymius, & Beda ibi, quos secutus est Caietanus ibi. At verò Abulensis in 12. cap. Leuitic. quæstio. 2. hanc sententiam reijcit coniecturis quibusdam, & rationibus parum vrgētibus. Summa earum est, quia sine causa legislator intenderet illo verbo excipere beatam Virginem, cùm illa exceptio nullius futura esset vtilitatis, quia nec beata Virgo illa vsura erat, nec alijs constare poterat eam absque semine concepisse. Hanc verò sententiam amplexi sunt moderni expositores, qui Hebraicarum literarum peritiores sibi videntur. Oleaster in Leuiticum, Iansenius cap. 10. Concordiæ, & inclinat etiam Caietan. super Leuiticum. Me autem coniectura Abulensis nihil mouet, valdè enim vtile esse potuit, quod admiranda Virginis conceptio, tanto antea tempore fuerit à Moyse prophetice indicata. Quòd verò ad phrasim Hebraicam pertinet, licèt fortasse verum sit, *semen,* sæpe non significare principium generationis; sed prolem ipsam, & ideò, *facere semen,* idem esse quod *generare*; tamen, si consideremus nullum verbum esse in scriptura sine mysterio, & legislatorem vtrumque verbum posuisse, verisimile est non sine causa id fecisse; sed ad indicandum aliquod mysterium, præsertim cùm septuaginta interpretes non vertant. *Mulier quo fecerit,* sed, *quæ susceperit semen,* quod propriè ad principium generationis refertur. Et Hieronymus hanc retinens interpretationem, ita sentire visus est. Nec factum existimo absque speciali Dei prouidentia, quod vulgata editio tam apertè hoc mysterium indicauerit, quodque tot annis in Ecclesia fuerit receptum: non igitur est à viris catholicis, ac pijs tam facilè contemnendum. Addo, quamuis phrasis illa Hebraica idem significet, quod *prolem concipere,* vel *emittere,* vel (vt alij ad rem explicandam dicunt) idē sit, quod *seminificare:* nihilominus, si verbi, & locutionis vim, & ethymologiam consideremus propriè significat prolem emittere ex concepto semine, ergo quacunque ratione exponatur, est locus prędicto mysterio. Denique omnes fatentur, beatam Virginem non fuisse obligatam hac lege, vt videre licet in citatis Patribus, & in Chrysostom. homil. de occursu Domini, solus enim Abulensis hoc in dubium reuocare ausus est, dicens obligatam quidem fuisse ex vi verborum legis; an verò re ipsa fuerit obligata, vel alia via, aut ratione fuerit exempta, incertum esse, & ex Diuino arbitrio, & dispensatione pendere. Iansenius autem videns hoc aduersari communi sensui Ecclesię, & Sanctorum, prudentius quidem, fortassè tamen minus consequenter dixit, licèt verba legis Virginem comprehendere possent, ac ligare; nihilominus tamen illam non obligasse, tùm, quia in ea cessauit ratio legis, non solum quia sordibus puerperij caruit, sed etiam, quia ipsum autorem sanctitatis, & munditiæ peperit: tùm etiam, quia peperit Deum: qui supra omnem legem erat. Hæ tamen rationes (si rectè expendantur) non sufficiebant, vt beata Virgo non obligaretur lege, si verbis legis comprehenderetur. Nam cessante fine legis in particulari, non cessat obligatio legis, & quòd filius fuerit omni lege superior, quia Deus erat, non ostendit idem esse matri attribuendum, alioquin totius veteris legis obligatione Virgo libera fuisset, quod nulla ratione dicitur. Vt ergo firmo, ac constanti fundamēto dicamus beatam Virginem non fuisse hac lege obligatam asseramus necesse est, verbis legis non fuisse comprehensam.

Virgo lege de purificatione lata nō fuit comprehensa.

Cætera, quæ de hoc mysterio desiderari possunt, legantur in homilijs sanctorum Patrum, & in expositoribus Euangeliorum, & specialiter de reuelatione facta Simeoni, & Annæ nonnulla tetigimus supra disputat. 14. Sectione 1. vbi Sāctos Patres, qui de hac re scripserunt, indicauimus, præsertim Chrysostomum, Gregor. Nyssenum, Cyrillum Ierosolymitanum, ex quibus colligere licet, quàm sit antiqua in Ecclesia huius mysterij celebratio, ac festiuitas: & vnde duxerit originem cæremonia benedicendi, & accendendi cæreos in hac festiuitate, quæ tempore etiam Cyrilli Ierosolymitani erat in vsu: *Læti,* inquit, *hodie lampades ornemus, sāque filij lucis, ceras vera luci Christo offeramus. Quoniam lumen ad reuelationem gentium mundo apparuit, adeò lumina ex lumine resplēdeamus,* Legatur Albinus Flaccus lib. de Diuinis officijs, capitu. de purification. vbi dicit, Ecclesiam inter alias causas introduxisse hanc cæremoniam ad mutandam lustrandi consuetudinem, quā Gentes obseruabant, dicantes hunc mensem Deo Februo, vt Augustinus etiam retulit libro 7. de ciuitate, cap. 7. & eandem rationem habet Beda in libro de ratione temporum, & latius Innoc. 3. serm. de Pu-

Mos benedicendi, & accendendi cæreos in die purificationis vnde ortus.

de Purificationa, & plures alias rationes affert Eligius dicta hom. 2. de eadem festiuitate.

Vltimò obseruari hoc loco potest, legem hanc de purificatione, sicut alias cæremoniales omnes veteris legis, iam cessasse; permissum tamen esse ab Ecclesia, vt si fœminæ velint post partum abstinere aliquandiu ab ingressu Ecclesiæ, & postea deferre prolem, vt pro ea ad dominum preces fundantur, possint id facere, vt patet ex capit. vnicu, de purificatione post partum. Oportet tamen, vt omnis superstitio seruandi legem veterem absit, solumque fiat causa religionis, & ob reuerentiam loci sacri, & in hunc sensum piè interpretanda sunt quædam verba, quæ in Missa Aethiopum leguntur in benedictione puerperæ, in hunc modum. *Tu domine instituisti Moysem seruum tuum in lege tua, & docuisti eum constitutionem mundam, quæ conuenit omni fœminæ, quæ pepererit*, & infra. *Quæsumus pro ancilla tua, quæ seruauit constitutionem tuam, & optat ingredi in sanctum tabernaculum tuum, &c.* B Intelligitur enim seruasse constitutionem, quantum ad similitudinem, quandam externæ cæremoniæ, non quoad propriam rationem, & obligationem legis.

DISPVTATIO XVII.

In tres Sectiones distributa.

De reliquis mysterijs vitæ Christi vsque ad annum ætatis eius trigesimum.

EXplicato purificationis mysterio, ac reliquo tempore vitæ Christi prætermisso, disputationem de baptismo eius statim aggreditur D. Tho. nos verò, priusquam ad illius mysterij explicationem accedamus, duo præstanda duximus. Primum .n. vt historiæ seriem melius texendo, nihil quoad fieri potest intactum relinquamus, de Saluatoris infantia, deque reliquo vitæ tempore ab Euangelistis prætermisso, pauca dicemus. Deinde, quoniam reliqua mysteria vitæ Christi minus cõiuncta sunt cum disputatione de B. Virgine, absoluemus oẽa, quæ ad illius excellentiam, & dignitatem spectare videbuntur. Quibus finitis, reliqua vitæ Christi mysteria, & cæterarum quæstionũ D. Thomæ explicationem persequemur.

SECTIO I.

Cur Christus in Aegyptum fugere voluerit.

MAtthæus Euangelista capit. 2. post narratam trium Magorum historiam, statim subiũgit: *Qui cum recessissent, ecce Angelus Domini apparuit in somnis Ioseph dicens, surge, & accipe puerum, &* D *matrem eius, & fuge in Aegyptum. & esto ibi, vsque dum dicam tibi. Futurum est enim vt Herodes quærat puerum ad perdendum eum.* In quibus verbis significari vr, statim post discessum Magorum, nullaque mora temporis interposita Christum in Aegyptum fuisse. Si tñ, quæ supra dicta sunt, recolamus, necesse est, vt multi dies intercesserint. Diximus .n. supra, Magos adorasse Christum decimotertio die ab eius natiuitate: ex Luca autem c. 2. constat, quadragesimo die fuisse Christũ in templo oblatum, & postea reuersos esse parentes eius in Galilæam in ciuitatem Nazareth: & verisimile est aliquo tempore ibi habitasse: constat igitur plures dies, & fortassè, aliquot menses præcessisse, antequàm beata Virgo discederet in Aegyptum, quamuis incertum sit, quantum illud tempus fuerit. Verbum ergo

Quo tempore Christus in Aegyptũ secesserit.

A illud Matthæi: *Qui cum recessissent, ecce Angelus Domini, &c.* positum est ad historiam continuandam, non ad indicandum statim post reditum Magorum hanc reuelationem fuisse subsequutam. Dicere verò posset aliquis, reuelationem quidem esse factam Iosepho statim post discessum Magorũ, ante purificationem: illum verò expectasse conueniens tempus fugiendi. Quod videtur insinuare Anselm. Matth. 2. dicens: *Quamuis timerent Herodem, tamen non sunt ausi transgredi legem, quin ad templum puerum deferrent, vbi Simeon accepit eum in vlnas suas, & Anna de eo multa prophetauit.* Sed hoc nullo modo dici potest, repugnat enim consequentibus verbis Euangelij Matth. *Qui consurgens accepit puerum, & matrem eius nocte, & secessit in Aegyptum.* Vbi omnes sancti contemplantur summam diligentiam, & obedientiam sancti Iosephi, quia subito: & absque vlla mora Angelicæ monitioni paruit, & ita omnes expositores hanc reuelatio- B nem ponunt factam vt minimum post purificationem. Et quamuis Iansenius in Concordia indicet factam esse antequam redirent Nazareth, post præsentationem templi, & expressius Caietan. id affirmet Matth. 2. motus coniectura probabili, non tamen efficaci, vt videbimus: tamen (si attentè Euangelium Lucæ consideretur) contrarium verius apparet, vt Eutym. ibi adnotauit, & senserunt Tatianus, & Ammonius Alexandrinus in harmonijs Euangeliorum, & colligi potest ex Origene hom. 18. in Lucam. & Anselm. (si rectè perpendatur) in eadem est sententia. Nam post verba supra citata subiungit: *Quo facto secesserunt in Nazareth, & cum rumor de puero iam inciperet dilatari, mittitur Angelus Gabriel, qui in Aegyptum faciat puerum deportari.* Vbi indicat (quod Ammonius etiam supra notauit) ante præsentationem in templo Herodẽ nõ fuisse commotum, nec cæpisse quærere Christum ad interficiendum, postea verò, cùm ex ijs quæ in C templo Simeon, & Anna publicè de Christo prędicauerant, adiunctis alijs, quæ præcesserant, rumor de illo percrebuisset, cępisset illum magis pertimescere, & contra Christum ira incitari, ideoq; missũ esse Angelum, qui Iosephum admoneret. Quod ergo Anselmus dixerat parentes Christi timuisse Herodem etiam ante purificationem, non est intelligẽdũ, ac si timor ille ex reuelatione ab Angelo facta, ortus esset: sed quia ex humana coniectura, & prudentia, cum ardenti amore ad Christum coniũcta, & diligenti cura custodiendi illum, suspicionem aliquam, vel timorem concipere potuerunt.

His ergo positis, inquirendum occurrit, quæ fuerit necessitas fugiendi in Aegyptum. Et est ratio dubij, quia Herodes non iussit interfici omnes infantes Regni sui, sed solum in Bethlehem, & in omnibus finibus eius, Christus autem, & parentes nõ habitabant Bethlehem, sed Nazareth, ergo nullũ erat periculum q́ esset Christus interficiendus, non ergo erat, quod hac occasione arrepta, fugerent in Aegyptum: eò vel maximè, quòd Deus, à quo illa reuelatio profecta est, iam præuiderat, quo in loco Innocentium cædes futuræ essent, & præsciebat nõ fuisse futuras in Nazareth. Et confirmatur, quia quando Ioseph rediit ex Aegypto, propter timorẽ Archelai filij Herodis, diuertit a Iudæa ad ciuitatẽ Nazareth, existimans ibi se futurum omni periculo liberum, ac securum, ergo eadem ratione potuisset ibi manere ante discessum. Addunt infideles, si Christus verus Deus fuit, quid oportuit fuga vitæ consulere? Imò quid potest esse iniquius (aiebant Nestoriani apud Maxentium dialog. 1.) quàm vt credatur Deus propter hominem fugisse in Aegyptum.

Dicendum verò est primò, proximam, & litteralẽ causam, seu rationẽ huius itineris fuisse ad vitan-

Obiectio.

Respõsio.

dum periculum mortis, quod ex insidijs Herodis Christo domino imminebat. Erat enim à Deo præ definitum vt nō in infantia, sed in adulta ętate post prædicatum Euangelium pro hominibus moreretur, & ideò (ait Fulgentius serm. de Epiphania) *Dignatus est in Aegyptum fugere, vt postea crucem dignaretur ascendere: facit enim* (vt infra subsit) *eum mori benignitas propria, non malignitas aliena.* Neque huic rationi obstat obiectio facta: quia in primis, licèt potuisset Christus potentia, ac maiestate sua, non solùm Herodis insidias impedire, sed etiam regno illum, vitaq; priuare: noluit tamē potestate vti, sed dignatione. Vt enim notauit Euseb. lib. 9. de demonstr. Euang. demon. 4. *Nō decebat Saluatorem adhuc puerū miracula exordiri, atq; ante tēpus diuinam ostentare virtutem.* Vnde rectè Fulgēt. *fugit*, inquit, *non formidine humana sed dispensatione Diuina fugit, non necessitate, sed potestate.* Et eleganter Petr. Chrysol. ser. 150. *Quid est*, inquit, *quod sic cœlestis causa tristatur, vt humanus se confundat* B *auditus, lassetur animus, laboret intelligentia, sensus hebeteretur, fides nutet, spes titubet, credulitas ipsa succumbat persequente homine Deus fugit, sæuiente terra cœlum trepidat, & pauor patris filio fugiente mōstratur, Dauid persequente Saul ad Iudæam cōfugit, recepit vicinia, domus vnius viduæ Heliç sufficit ad latebras, Christo fugienti locus deest, prouincia deficit, non subuenit patria*, & quæ sequuntur vsque ad illud, *Euangelista igitur referendo talia, videtur excitasse hæreticorum latratus.* Causam verò, & mysterium explicans subiungit inferius. *Bellicosus quòd in bello fugit, artis est, non timoris, Deus quādo fugit hominem, sacramenti est, non pauoris, potens, quando se subducit infirmo, insequentem non pauet, sed foris producit, vult enim in aperto vincere, qui publicam referre cupit ex hoste victoriam; hinc est quod Christus fugit, vt cedat tempori non Herodi*; & cætera quæ elegāter persequitur. Deindè, licèt Diuina pro C uidentia posset in ciuitate Nazareth eum custodire immunem, tamen si prouidentiam humanam spectemus, nō satis existimari poterat ibi esse securus, quia cum Herodes tunc esset vtriusque prouinciæ Rex: facilè poterat inquirere, & perscrutari diligēter, donec intelligeret fœminam quandam peregrinam, & aduenam Bethlehem peperisse, ac postea discessisse, ac ita paulatim poterat Saluatorem inuenire. Præsertim cum (vt notat Hieron. circa illa verba Matth. 2. *Mortui sunt enim, qui quęrebāt animam pueri.*) non solum Herodes, sed etiam Scribæ, & Pharisæi, vt illi morem gererent, Christi necem procurarent. Nec refert, quòd Deus præsciuerit Herodem non fuisse interfecturum infantes Nazareth, sed Bethlehem, tum, quia noluit Deus negotiū hoc gubernari iuxtà præscientiam suam, sed iuxtà periculi grauitatem, prout modo hominibus accommodato vitari poterat: Tum etiam, quia licet tantum cōstet interfectos fuisse Bethlehemiticos infantes: D non tamen inde sequitur non adhibuisse Herodē omnem aliam diligētiam in toto Regno suo, si fortassè alicubi vestigium aliquid noui Regis nati inuenitet. Denique (si cōiectura Caietani vera esset) facilius videret hoc expediri, putat. n. ille Virginē, & Ioseph post purificationē nō redijsse Nazareth, sed potius voluisse habitare in Iudea Ierosolymis, aut Bethlehem. Tamen huic coniecturæ non assentior, tùm, quia non habet fundamentum, neq; est consentanea Lucę, tùm, quia etiam oportet rationē reddere, cur nō redierint Nazareth, vel saltem, cur de hoc non fuerint admoniti, si satis ibi erant securi, & necesse erit tunc vti rationibus adductis.

Secundam verò, & principalem causam addidit Euangelista, scilicet, fugam hanc *non de periculi metu, sed de prophetia venisse mysterio*, vt Petrus Chrysolog. supra dicit: *Vt adimpleretur*, inquit, *quod di-* A *ctum est à Domino per Prophetam dicentem, ex Aegypto vocaui filium meum. Si enim in Aegyptum nō fugisset, ex Aegypto vocari non potuisset*, vt Euseb. Emissenus inquitur. Hoc autem loco cauēda est nimis libera (ne dicam temeraria) interpretatio Iansenij c. 11. Concordiæ, vbi negare ausus est, verba illa (vt sunt apud Oseam) continere vllo modo de Christo prophetiam, sed solum per accommodationem quandam ab Euangelista citari. Vt si quis de patre nimium amante filium dicat in illo impleri illud poetæ,

Fuga Xpi in Aegyptū ab Osea Propheta prænunciata.

Omnis in Ascanio cari stat cura parentis.

Et (quod grauius est) licentiam præbet ita interpretandi similia Euangelistarum loca, cum dicunt. *Vt adimpleretur, quod dictum est per Prophetam.* Sed (vt quemadmodum sentio, loquar) sententia hæc grauem errorem, & Euangelicæ veritati valdè perniciosum continet. Primò quia pugnat cum verbis Euangelistæ dicentis: *Vt adimpleretur, quod dictum* B *est à Domino per prophetā.* Nō enim potuit clarius dicere, Dominum per prophetam loquutum fuisse in illis verbis de hoc mysterio, quod in Christo impletum est. Deindè pugnat cum intentione Euāgelistæ. Vt enim ostēdat Christum esse, quem prophetiæ respiciebant, & in quo omnes implentur, adducit prophetiam, & ostendit concordiam inter prædictionem, & effectum, & vt hanc vim habet illud verbū, *Vt adimpleretur*, illud enim propriè adimpleri dicitur, quod prædictum erat. Tertiò, pugnat cum cōi sententia sanctorum, omnes. n. exponētes tam locum Matth. quàm Oseæ, intelligunt ibi contineri de Christo prophetiā, vt videre licet in Hieron. vtroque loco, & epist. 150. ad Algasiam, q. 2. & Chrysost. Theoph. Euthym. Ansel. Beda, D. Thom. Glossa ordinaria, & alijs expositoribus Matth. 2. Vnde Euseb. Emiss. supra, sic inquit: *Impleta est prophetia, & vtilitas prophetia.* Et Petrus Chrysol. su- C pra dixit verba illa allata esse ab Euangelista, vt causam redderet ex mysterio prophetiæ. Hanc etiā sententiam indicauit Greg. Naz. orat. 24. dicens: *De quo*, id est de Christo, *nunc mihi quoq; patrem audire videor dicentem, ex Aegypto vocaui filium meum*, vbi Elias Cretensis adnotat ex Euangelistę testimonio constare hanc fuisse de Christo prophetiam. Et eodem modo exponit Athanas. tom. 1. lib. de incar. Verbi Dei, longe à medio, clarius Prosper, de promissionib. & prædiction. Dei par. 3. ca. 8. & Anastasius Synaita lib. 12. commentariorum in Hexameron. Euseb. & alij, quos statim referam.

Dubium.

Dubitari autem solet, vtrùm verba illa, prout à Propheta sunt dicta, ad prædicendum hoc mysterium in sensu literali, vel spirituali sint dicta: Euseb. enim dicto lib. de Demonstr. demonst. 4. non solum sentit illā prophetiam ad literam esse de Christo, sed ēt nullum alium pati literalē sensum. Quæ sētiā verisimilis non est, & ideò alij concedunt illa verba ad literam esse dicta de populo Israel, nihilominus D tamen etiam in sensu literali dicta esse de Christo, ita Lyranus, & Chartusianus Matth. 2.

Obiectio.

Communior tamen sententia est, illa verba in sensu literali esse dicta de populo Israel, qui solet filius Dei in scriptura appellari, vt patet Exod. 4. *Filius meus primogenitus Israel*, & ideò sub ea rōne interdum gerere figuram Christi; atque ita consequenter dicta esse de Christo in sensu spirituali. Ita exponunt Chrysost. hom. 8. in Matth. quē Theophil. & ferè alij Græci sequuntur. Origenes homil. 17. in Numeros, tractans verba illa: *Deus eduxit illum de Aegypto, cuius fortitudo similis est Rhinocerontis*, & probabile existimat hæc verba eodē modo intelligi de Christo, quod etiam notauit Hiero. Matth. 2. clarius verò eandem sententiam docuit idem Hierony. Oseæ 11. & alij, quos congerit Franciscus Ribera in illum locū, vbi copiosè, ac doctè

hanc

hanc sententiam suadet. Et est sine dubio vera, nisi fortassè in modo loquendi sit controuersia. Concedimus enim omnes hunc sensum fuisse ab Spiritu sancto intentū, vt Euangelista Matthæus explicuit. Quamquàm n. sensus sit spiritualis: si tñ in alio loco scripturæ explicatus sit, ab eo sumitur firmū argumentum, cùm iam cōstet ab Spiritu sancto intētum. Præterea nullus negare poterit, quin illa verba immediatè significauerint populum Israel educendum de Aegypto, & rem illam fuisse figuram Christi uocati ex Aegypto. Vnde fit, verba illa, mediante re proximè significata, hoc mysterium expressisse, quæ est definitio spiritalis sensus. Quia tñ illa verba immediatè relata, ad hoc mysteriū, illud etiam in omni proprietate sermonis apertè continent, & declarant: ideo addiderunt alij autores, nō solum in sensu spiritali, sed etiam in literali illud significare. Nam illa verborum proprietas, non absque singulari Spiritus sancti prouidētia seruata est: quod quidem piè, & nō ineruditè animaduersum est. Quia tamen propria ratio sensus literalis requirit, vt nō solùm oratio undè sumpta illum sensum in proprietate sermonis referre possit, sed etiam, vt in eo sensu possit cum antecedētibus, & consequētibus texi, & vnum integrum historicum, seu literalem sensum conficere; quod prædictis verbis in dicto sensu non potest conuenire, ideò non potest in rigore, & propriè dici sensus literalis.

In confirmationem huius rationis Euangelistę addere possumus factum etiam id esse, vt adimpleretur, quod dictum est per Isai. c. 19. *Ecce Dominus ascendet super nubem leuem; & ingredietur Aegyptum, & cōmouebuntur simulacra Aegypti à facie eius*. Ita confirmauit hanc rationem Euangelistæ Chrysost. hom. 2. imperfect. Et Euseb. lib. 6 de Demonstr. c. 20. latè locum hūc de hoc mysterio declarat, & Atha. loco supra citato de incarnatione Verbi, & Procopius in Isaiam, qui per *nubem leuem*, sacram Virginem intelligit, cuius vlnis in Aegyptū Saluator inuectus est. Quæ *nubes* dicitur, quia per eam Deus pluit in terras gratiam Christi (vt dixit Ambros. de institutione Virginis) *leuis* uerò, quia *virili semine pragrauata non est*, (vt ibidem dixit Ambr. & in exhortatione ad Virgines, & Hieron. super Isaiam) vel quia nullum habuit pondus peccati, nec passionis, aut fomitis, vel quia *super res omnes terrenas volabat*, vt dixit Procopius. Quamquā per *nubem leuem*, etiam caro Christi ex Spiritu sancto concepta intelligi possit, vt ijdem Patres interpretantur, & Augustinus tractatu trigesimo quarto, in Ioannem, & Prosper de prædictionibus Dei, parte tertia, capitulo 2. Addit præterea Eusebius tunc etiam impletum illud esse: *Commouebuntur simulachra Aegypti à facie eius. Nā Damones*, inquit, *qui animas Aegyptiorum subiectas habebāt, cum sensissent nouam, diuinamque virtutem ad se accessisse, illicò commoti sunt, & fluctuationem, ac perturbationem in se ipsis pertulerunt, corque ipsorum, & vis intelligendi intrinsecus in ipsis consumpta sunt, cessaruntque, ac fugata sunt*. Indicat autē Eusebius simulachra tunc non fuisse sensibiliter commota, subdit enim. *Et tunc quidem insensibiliter Damones talia passi sunt*. Nicephorus verò libro decimo Historiæ, capitulo 31. significat, etiam ipsa corporea simulachra corruisse, vbi miraculum quoddam refert de arbore, quæ in ciuitate Hermipoli ad Christi ingressum sese ad terram vsque euerenter inflexit, vt ipsum adoraret. Idem refert Sozomenus libro 5. Histor. capitulo 20. Et in Historia Lausiaca, in vita sancti Apollinis Abbatis, capitulo 52. memoriæ prodidit Palladius, in eadem ciuitate Hermipoli extare templum, in quod ingressus Saluatore, omnia idola prostrata, comminutaque sunt. Procopius etiam super dictum locum Isa. hoc indicat, dicens, *cū Dominus in puerili ætate in Aegyptum deuectus est, ineffabili potentia confregit idola*. Citari etiam solent in hanc sententiam Athanas. libro de Incarnatione Verbi, & Origenes homil. 3. in diuersos. Tamen reuera ij Patres solùm dicunt per Christum confracta esse Aegypti idola, quando gens illa per Euangelij prędicationem ad ipsum conuersa est, cuius veluti indicium, ac præsagium fuit introitus pueri Iesu in Aegyptum, & ita apertè se exponit Eusebius. Illud ergo quod de euersione idolorum dicitur, incertum est. Et quidem quod in tota Aegypto acciderit, non est admodum verisimile: quod verò in aliqua ciuitate, in qua Christus habitauit, diuina eius virtus idola confregerit, non est incredibile, quanquàm in dicto loco Isaiæ non habeat fundamentum; sed in quadam humana historia satis incerta. Et idem iudicium fit de alijs miraculis, quæ circumferuntur à puero Iesu in Aegypto facta, de quibus videri potest Burcardus in descriptione terræ sanctæ, parte secunda, cap. 4. & Cæsar Baronius in Annalibus anno primo.

fuga Christi i Aegyptū ab Isaia pphetata prędicitur.

Christus puer Aegyptū ingressus idola destruit.

Vltimò, his duabus causis migrationis Christi in Aegyptum, quas Euangelista attigit, & veluti literales sunt, addere possumus alias mysticas, & morales. Prima est, quam attigit Leo Papa sermone 2. de Epiphania, his verbis; *Tunc autem etiam Aegypto Saluator illatus est, vt gens antiquis erroribus dedita, iam ad vicinā salutem per occultam gratiam signaretur, & quę nondum eiecerat ab animo superstitionem, iam hospitio reciperet veritatem*. Quam rationem magis explicans Euseb. supra, inquit in Aegypto initium accepisse idololatriam, eamque gentem fuisse omnium superstitiosissimam, & inimicam populi Dei, & longissimè à prophetis abfuisse. & ideò apud illos Dei virtutem primò commoratam esse. Ex quo dicit factum esse, vt plus apud Aegyptios, quam apud alios homines Euangelicæ doctrinæ verbum inualuerit. Quibus adde, propter hanc causam Aegypti nomine sæpe in scriptura significari gentes vniuersas, vt notauit Hieronym. dicto loco Isai. 19. qui hoc modo illum tropologicè interpretatur, vt scilicet, ibi prædictum sit, Dominum in humana carne venturum in mundum, & vniuersam Aegyptum, id est gentilitatem subiugaturum. Ad hoc ergo significandum voluit Christus statim in infantia in veram, ac propriam Aegyptum deferri, & Aegyptiorum errores profligare, (vt agit Greg. Naz. orat. 35.) Et hanc rationem eleganter prosequitur Orig. dicta homil. 3. in diuersos. Eam verò auget, & confirmat Leo Papa, sermon. 3. de Epiphan. his verbis: *Aegypto se parentum ministeria subuectus intulerat, repetens scilicet, Hebrææ gentis antiqua cunabula, & principatū veri Ioseph maioris prouidentia potestate disponens, vt illam diriorem omni inedia famem, qua Aegyptiorum mentes veritatis inopia laborabant, veniens de cælo panis uita, & cibus rationis auferret: ne sine illa regione pararetur singularis hostia sacramentum, in qua primum occisione agni salutiferum crucis signum, & Pascha Domini fuerat præformatum*.

Exilij Xpi in Aegyptū rationes & causæ.

Altera ratio moralis est, quam Origenes supra tetigit, his verbis Christum alloquens: *Fuge in Aegyptum, vt ij, qui nunc Christi persecutionem patiuntur, qui tribulationes tolerant, qui iniurias perferunt, fortiter flent, viriliter præliantur, Ecclesiā non deserant; sed semper meminerint, quia Dominus à peccatoribus persecutionem perpessus est*. Et infra, *Fugit enim Dominus de loco in locum, non mortē timens, neq; interfectionem formidans, sed mysterium, & cōsummationem passionis expectans*. Vnde vlterius colligunt sancti, voluisse Christū docere exēplo suo sectatores suos, licere in persecutioni-

bus fugere. *Nam quisquis in Christo manet interim cedit nō fidem denegat, sed tempus expectat*, vt dixit Cyprianus in lib. de lapsis, parū à principio. Et Athanas. apolog. de fuga, qui addit, *decuisse Christum, sicut esuriendo sitiendo patiendo ita quoq; ipsa ratione fugiendi ostendere se carnem gestare, & hominem factum esse*. Et statim adducit in exemplum mysterium, quod explicamus: eandemq; rationem tetigit Tertullianus lib. de fuga in persecutione, cap. 8. & August. tract. 15. in Ioan. & epist. 180. Addit Euseb. Emiss. serm. de Innocentibus, Christum fugiendo Herodem, nos docuisse Diabolū, & mēbra eius fugere, nec itineris difficultate terreri, quia melius est duro labore fatigari, quā ab hostibus necari. Et eleganter Petrus Chrysol. serm. 150. *Christus fugit nobis, non sibi Christus fugit, vt dispensata temporibus sacramenta seruaret. Christus fugit, vt futuris uirtutibus & perfidis materiā tolleret excusandi, & credituris fidei fiduciā largiretur, quia in persecutione melius est fugere, quam negare*, & serm. 151. acutè ponderat, non dixisse Angelum Iosepho, vade in Aegyptum, sed *fuge in Aegyptum*, vt apertè fuga ipsa & mandari, & honorari videretur; infra verò subdit: *Christum fugisse, vt fugas nostras in persecutionibus temperaret*; vbi rationes alias eleganter affert, quæ ibi videri possunt.

SECTIO II.

Quando, & ad quem locum Christus ex Aegypto redierit.

NOn est, quod de ratione, & causa, ob quam Christus ex Aegypto rediit, quæstionem moueamus. Rediit enim, quoniam Ierusalem elegerat passioni, & vt in Iudæa doctrinam suam disseminaret. Definitum quippe erat, vt *de Syon exiret lex, & Verbum Domini de Ierusalem*. Solùm ergo vidētur posse desiderari in hoc reditu duæ illæ circūstantiæ C temporis, & loci, in titulo propositæ, quoniam ad Euangelicæ historiæ intelligentiam earum cognitio conferre potest.

De tempore igitur huius reditus illa quæstio tractanda occurrit, quo anno ætatis suæ Christus ex Aegypto redierit. hoc enim cognito, & stabilito tēpore, quo è Galilæa egressus est facilè erit colligere, quot annis Aegyptum incoluerit. Prima ergo sententia est Epiphanii dicentis, Christum quarto ætatis suæ anno ex Aegypto rediisse. Ita docet lib. 1. Penarii, tom. 1. in fine, post hæresim 20. & libro 3. hæresi 78. vnde colligit Christum tantum duobus annis habitasse in Aegypto, existimat enim ille expleto biennio à natiuitate fuisse adoratum à Magis, & deinde in Aegyptum profectum. Hæc sententia tribui etiam potest Seuero Sulpitio lib. 2. sacræ historiæ, quatenus opinatur, sicut Epiphanius, Christum natum esse trigesimo tertio anno regni Herodis, & Herodem regnasse 73. annos. Inde D enim fit Christum rediisse quarto ætatis anno, rediit enim statim post obitum Herodis, vt ex Euangelio colligitur.

Secunda sententia est Nicephori libr. 1. cap. 14. qui dicit rediisse tertio anno ætatis, atque adeò ferè eisdem tribus annis mansisse in Aegypto, docuerat enim cap. 13. fugam Christi in Aegyptum accidisse statim post eius præsentationem.

Tertia opinio est, Christum eodem, vel initio sequentis anni quo iuit Aegyptum, inde rediisse. Ita refert Cæsar Baronius in Annalibus anno octauo, & tribuit Onuphrio Panuino in Fastis, atque idem sentit in Chronico ecclesiastico, ubi ponit hunc reditum Christi ex Aegypto in tertio anno ætatis Christi: cum tamen alibi in eodem anno videatur ponere fugam. Nam in Fastis lib. 2. Com-

A ment. dicit Christum natum esse anno 752. ab vrbe condita, in fine eius, circuncisum autem, adoratum à Magis, & oblatum in templo, initio anni 753. Postea vero anno 754. subdit hæc verba; *Hoc anno Herodes Iudeorū Rex pueros interfecit, Ioseph, & Maria Christum dominū in Aegyptum transporta sunt*. Harum sententiarum nullum reperio probabile fundamentum.

Quarta opinio esse potest, Christum venisse ex Aegypto, vel in fine quinti, vel initio sexti anni ætatis suę. Ita Iansenius c. 11. Concordiæ. Cuius fundamentum est, quia Christus natus est anno 32. regni Herodis (vt colligitur ex Eusebio in chronico) Ponit enim initium regni Herodis anno tertio Olympiadis 186. natiuitatem autem Christi Olympiade 194. anno tertio; regnauit autē Herodes 37. annis, vt est omnium sententia, Eusebii ibi; & Iosephi 14. antiquitatum, c. 26. & lib. 17. ca. 10. & aliorum, quos referam. Relinquitur ergo Christum agentem ferè B sextum ætatis annum ex Aegypto rediisse. Et pro eadem sententia afferri potest Beda, lib. de sex ętatibus. Licèt enim dicat regnum Herodis 36. annis finitum fuisse, asserit tamen Christum natum esse trigesimo primo anno regni eius.

Quinta sententia est, Christum rediisse ex Aegypto in fine septimi, vel initio octaui anni ętatis suę. Ita sentit Ammonius Alex. in harmonia Euāgeliorum dicit enim Christum continuum septennium egisse in Aegypto, & in eadem sentētia est Anselm. Matt. 2. dicens Dominum latuisse septem annis, & habitasse in quadā ciuitate Aegypti quæ vocata est Heliopolis, & inferius significat fugam Christi in Aegyptum cōtigisse ferè post annum à natiuitate. Dicit. n. innocentes fuisse occisos post annum, & dies quatuor ab ortu Christi; colligitur autem ex Euangelio Christum paulò ante Innocentium necē aufugisse, vnde fit, iuxtà sententiam Anselmi fieri etiam potuisse, vt Christus in Aegypto octauū ætaC tis annum expleuerit. Quod verò Anselmus dicit de tempore cędis Innocentum, non video quo fundamento nitatur, nisi quod fortasse existimauit, Innocentes eo die fuisse interfectos, quo eorum solēnitas ab Ecclesia celebratur, nimirū 28. die Decēb. cumq; hoc nō potuerit fieri eodē anno, quo Christus est natus, cum nōdum fuisset circuncisus, adoratus à Magis, oblatus in templo, & in Aegyptum delatus, quæ omnia ante Innocentium necem facta esse compertum est, coniectatus est Anselmus, eam cædem sequenti anno à Natiuitate Christi accidisse. Illud verò fundamētum, quòd Ansel. supponit, infirmum est & incertum, non enim necesse est Innocentes eo die interfectos esse, quo Ecclesia eos colit; imò fortasse, neque vno die interfecta est tanta Innocentium multitudo.

Vltima opinio est Cæsaris Baronii, qui in Annalibus anno 8. existimat Christum rediisse ex Aegypto, inchoato nono anno ætatis suæ, & nititur discursu D quodam satis probabili. Primum enim supponit Herodem superuixisse vsque ad octauum annum ętatis Christi; mortuum autem (vt omnes cum Iosepho testantur) post Paschale tempus. Deindè, sumit hunc reditum Christi ex Aegypto accidisse 7. die Ianuarii, vt habetur in omnibus martyrologiis, Rom. Bedæ, Adonis, Viuardi, & aliorum. Vnde concludit non rediisse Christum, vsq; ad initium anni noni ætatis suæ, quod est apertè consequēs. Quòd. n. cum mortuus fuit Herodes Christus ageret octauū annum, probat Cęsar, quia natus est vigesimo nono anno regni Herodis, qui (vt est omnium sententia,) 37. annis regnauit. Assumptum probat idem Autor latè in apparatu, ostendens initium regni Herodis sumendū esse ab anno secūdo 187. Olympiadis, quo anno Augustus Antoniū, & Cleopatram bello superauit Actiaco. Nā licèt prius

ante

ante aliquot annos Herodes fuisset Rex Institutus; A anni tamen regni illius, (vt ipse coniectatur) non sunt numerandi nisi a victoria Actiaca, postquam fuit ab Augusto in regno cōfirmatus, & stabilitus. Nam in superioribus annis partis non fuerat poti tus regno propter Antigonū, qui illud occupauerat, partim videbatur cecidisse à dignitate Regia, quod Antonij partes esset sequutus, vt constat ex Iosepho, libro decimoquinto Antiquitatum, cap. decimo. Et confirmat hanc sententiam, quia cum Augustus omnia Antonij acta rescidisset, & Herodes prius ope Antonij regnum suscepisset, non est verisimile, Herodem ab eo tempore regnum suū numerasse, sed a tempore, quo ab Augusto illud accepit. Quòd verò ab eo tempore 37. anni transierint, colligit ex alijs locis Iosephi, libr. 14. antiquit. cap. 17. & libro 17. capit. 8. & libr. 1. de bello Iudaico, capit. 21. in quibus scribit, Herodem decimumquintum egisse ætatis annum, quando Antipater pater eius administrationem Iudeæ suscepit à Iulio Cæsare in Consulatu Caleni, & Vatinij, & superuixisse vsque ad septuagesimum ætatis annum. Quibus annis computatis, plane colligitur regnasse 37. annis, sumpto initio à monarchia Augusti, vsq; ad octauum Christi annum.

In hac re nihil certum, ac firmū definiri potest, pendet enim ex re valdè incerta, vnde, scilicèt, sumendum sit initium regni Hærodis, quam etiam Benedictus Pererius, vir alioqui in his chronologijs valde versatus, insolutam reliquit libro vndecimo in Danielem, q. 5. Si tamen coniectura vtendū est, certè nō displicet diligens Baronij obseruatio. Illud ergo imprimis probabilius sit, Christum Dominum intra paucos méses à natiuitate Aegyptū petijsse, supra enim verisimilius existimauimus Herodem non plus temporis Innocētium necem distulisse. Deindè, verisimilius etiam est statim post obitū Herodis ex Aegypto redijsse, vt ex Matthęi capitulo secundo colligitur. Nec refert, quod Herodes obijsse dicatur initio veris, & Christi reditus ex Aegypto Ianuario mense in Kalendarijs annumeretur. Existimo enim non numerari diem, quo ex Aegypto discessit, sed quo in patriam peruenit. Et non oportuit, ut statim eodem die, aut mense, quo mortuus est Herodes, Iosepro Angelus apparuerit, vt reditum pararet. Denique certum est redijsse Christum aliquot annis ante duodecimum suæ ætatis, vt colligitur ex illo verbo Luc. 2. *Et ibāt parentes eius per omnes annos in Ierusalem in die solenni Paschæ*, vbi loquitur de eo tempore, quo habitabant Nazareth simul cum puero Iesu, habitarūt ergo ibi aliquot annis, priusquam Iesus factus esset duodecim annorum. An verò illi fuerint tres, aut plures anni, incertum est, parùque ad fidei mysteria explicāda refert, sicut etiam abscondita sunt, & occulta, quæ à Christo, & eius matre illis annis peracta sunt.

Reditus Christi ex Aegypto. quando.

Superest, vt de altera sectionis parte breuiter dis D seramus, de loco, scilicet, ad quem parentes Christi ex Aegypto redierunt, quem Matthæus dicit fuisse Nazareth, & ita de hoc nulla est cōtrouersia. Quod verò Euangelista subdit Iosephum ob timorem Archelai illuc migrasse, duplicem quæstionem habet. Prior est, cur dicat illuc diuertisse ob timoré, & non potius, quia illa erat propria patria vnde discesserat. Posterior est, quomodo existimauerit se ibi fore securiorem, cùm sicut Archelaus in Iudæa, ita in Galilæa regnaret Herodes Tetrarcha pro Herode patre suo.

Dubium.

Propter priorem difficultatem existimauit Caieta. Matth. 2. parentes Christi, post illius præsentationem non redijsse Nazareth, neque intendisse ibi amplius habitare, & ideò in reditu in eadam intentione perseuerantes in Iudæa habitare voluisse.

Sed hæc responsio neque habet sufficiens fundamentum, nec nobis visa est verbis Luc. satis consentanea, vt supra diximus. August. igitur libr. 2. de cōsensu Euang. cap. 9. respondet, cum primum Angelus apparuit Iosepho in Aegypto, illum intellexisse *iussum se esse pergere in Iudæam, ipsa enim primitus intelligi potuit terra Israel*; postea verò cū audisset regnare Archelaum noluisse se tali periculo obijcere, sed cogitasse Galilæam etiam potuisse sub terra Israel comprehendi. Quę responsio neque ipsi Augustino satisfecit, quia non est verisimile Iosephum existimasse aliquid sibi esse præceptum ab Angelo, quod reuera non erat, nisi cum Hilario dicamus, reuera prius fuisse Iosephum monitum ab Angelo, vt in Iudæam rediret, postea verò, vt iret in Galilęam. Quod tamen neque ex verbis Euangelij colligi potest, nec videtur admodum verisimile. Nam (vt idem Hilarius obijcit) cur per Angelum fieret admonitio, quæ statim mutanda erat. Et ideò B Augustinus subdit aliam responsionem, quæ videtur nonnihil Caietano fauere. Dicit enim: *videri potuisse parentibus Christi cū puero de quo talia per Angelica responsa didicerant, non esse habitandū nisi in Ierusalem, vbi erat templum Domini: postea vero ob timorem Archelai mutasse voluntatē, quia non iubebantur diuinitus ibi habitare.* Quæ responsio est verisimilis; nec tamen fauet sntæ Caietani, quia non dicit parentes Christi à principio concepisse eam volūtatem, sed post Angelicas apparitiones. Solum occurrunt duo addenda; primum, indicare Augustinum in vltimis verbis, Iosephum cōcepto timore Archelai suo arbitratu mutasse volūtatem, & decreuisse ire in Galilæam, quia aliud non erat diuinitus præceptum: ex verbis tamen Matthæi colligitur illum ex diuina reuelatione id fecisse, vt patet ex illo verbo: *Et admonitus in somnijs.* Vnde Hilarius canone 2. in Matth. illud explicans inquit: *Per Angelum monetur, vt in Galilæā C transeat, & in regionis eius ciuitate Nazareth inhabitet.* Alterum est, satis probabile uideri (quod Iansenius dicit) Iosephum voluisse ire in Iudæam, non vt ibi habitaret, sed ut gratias Deo ageret, & sacrificium in templo Deo offerret; postea verò timuisse, ne in tēplo agnitus Christus, Archelao manifestaretur.

Sed quæret aliquis, quomodo ergo singulis annis regnante eodem Archelao ibant parētes Christi in templum Ierosolymnanū (vt Lucas narrat.) Non est enim dubium quin vltra duodecimum ætatis Christi annū Archelaus regnauerit, licèt Augustinus hoc vertat in dubium, omnes enim historiæ nouem annos illum regnasse referunt. Dici ergo potest cum eodem Augustinu lib. 2 de consensu Euangelist. c. 10. *fieri potuisse, vt per diem festum inter tam ingentem hominum turbam latenter ascēderent, mox reuersuri: ibi tamen alijs diebus habitare metuerent.* Dubium. Respons.

Ad secūdam dubitationem respondet August. dicto libr. 2. c. 8. eo tempore, quo Archelaus regnabat, nōdum Herodem patrem eius babuisse tetrarchiam Galilçæ: sed illam postea suscepisse, quando missus est Archelaus in exilium. Sed hoc non consonat historijs, quibus narratur, Herodé distribuisse regnum inter tres filios, & Cæsarem testamentū illius confirmasse, vt autor est Iosephus lib. 17. antiquit. cap. 17. aliàs 13. Respondetur ergo, Iosephum minus timuisse Herodem Antipam, quam Archelaum, vel quia Archelaus propriè successerat in regno Iudęæ, & quamuis nondum Regis nomen à Romanis obtinuerat, affectabat tamen illud, & Ierosolymis impetabat ad quam Magi accesserant, quærentes nouum Regem Iudæorum, & ideò verisimilius erat eum simul cum regno, alterius successoris odium à patre hæreditasse. Vel certè, quia An

typas

typas iustè, ac pacificè prouinciam suam moderabatur; Archelaus vero crudelior erat, ac tyrannicè gubernabat, propter quod etiam regno priuatus est, & missus in exilium, vt videre est in Iosepho, dicto lib. Antiquit. cap. vlt. & lib. 2. de bello Iudaico, cap. sexto.

SECTIO III.

Quid egerit Christus, quamque vivendi rationem cum parentibus tenuerit usque ad trigesimum aetatis annum.

De toto hoc tempore vitæ Christi Domini nihil certi habemus præter nonnulla valdè generalia capita, quę ea scripturis colliguntur. Primū est, Christum hoc tempore habitasse in Nazareth cum parētibus suis. Hoc colligitur ex Luc. 2. vbi expressè hoc asseritur de tempore vsq; ad 12. ętatis annum; de reliquo verò solùm dicitur. *Et descendit cum eis, & venit Nazareth*, & infra, *Et Iesus proficiebat sapientia, & ætate, & gratia apud Deū, & homines.* Si autem cum his coniungantur, quæ statim c. 3. idem Euangelista scribit. *Anno autem quintodecimo imperij Tiberij Cæsaris, &c.* Satis indicatur, vsque ad illum annum permansisse in Nazareth, rationéque viuendi in superiori capite descriptam tenuisse, hoc est, nō solitariam, nec ab hominum conuictu semotam, sed veluti communē, & ordinariam in exterioribus. Ita Abulens. Matt. 13. q. 79. qui aduertit, Christum vocatum esse Nazaræum, quod maiorem vitæ partem Nazareth transegisset, cur autem hoc vitæ genus in ea ætate elegerit dicemus infra, quæstionem quadragesimā explicantes.

Hinc intelligimus eo tempore pauperem vitam Christum duxisse, quia parentes eius pauperes fuerunt, vt ea Euangelio colligitur, tum ex ijs, quæ de Natiuitate Christi narrantur, tùm ex ijs, quæ dicuntur de Purificatione Virginis, & de oblatione ab ipsa facta, quæ pauperum propria fuit (vt ibi notauimus) tum etiam ea ijs, quę dicuntur de fabrili arte, quam Iosephus exercebat, quæ accommodata est homini pauperi. Vndè Chrysostomus ho. 67. in Matthæ. *Regulas* inquit, *nobis prabuit ne maiora quam necessarius vsus exigat, requiramus. Ideoque quando nascebatur, non magnificas ædes, non locupletem matrem sed pauperrimam, & fabro desponsatam elegit.* Et similia habet Basilius lib. de constitution. monasticis, cap. 5. cuius verba paulo inferius commodius referemus. Ac denique Origenes homil. 8. in Leuit. addens de oblatione Virginis in tēplo, *In hoc*, inquit, *ostenditur, verum esse illud, quod scriptum est, quia Christus Iesus, cum diues esset, pauper factus est, ideo, & matrem, de qua nasceretur, elegit pauperem.*

Pauperem vitā Christus agit. Secundò, hinc colligo, quanquàm Christus hac ætate pauperem egerit vitam, non tamen ideò ino pem, vt è mendicato viueret, an verò hunc modū viuendi postea spontè assumpserit, quando ad prædicandū progressus est, infra dicemus. Ratio vero, cur de illo ipse id asseramus in prōptu est. Quia eo tempore in domo parentum, & ex eorum bonis, vel laboribus alebatur, vnde Hierony. epist. ad Eustoch. de custodia virginitatis, *Vsq; ad triginta*, inquit, *annos parentum paupertate contentus est.* Nō ergo opus fuit victū mēdicare, neque enim putandū est parētes Christi adeò inopes fuisse, vt aliorum eleemosynis viuerent (vt hęretici huius temporis non in laudem, sed in Virginis contemptum falsò, & sine vllo fundamento confingunt) Nā in primis ea scriptura sacra habemus, Iosephū fabrilem artem exercuisse, non solent autem homini artifices mendicare, neque eleemosynas exigere. De-

A inde supra disp. 1. sect. 1. & 3. sanctos Patres retulimus asserentes parentes Virginis honestæ fuisse cōditionis, & Beatam Virginem fuisse unigenitam, & hæredem, & ideò nupsisse viro eiusdem tribus, & familiæ: quin potius annotat Niceph. lib. 1. Hist. c. 3. parentes Domini rediisse Nazareth è Bethlehē post Christi natiuitatem *propter eam, quæ, tum ibi eis erat substantiā, & possessionem. Utrobique enim*, inquit, *habitabant, quod utroque loco prouentum aliquem sit conijcere licet) haberent.* Denique Eusebius Emis. hom. in Natiu. Virgi. Mar. *Manifestum*, inquit, *est, Beatissimam virginem Mariam, quæ nobilissima hæres parentibus suis in hereditatem successerat, (siquidem, neque fratres habuit, neque habuisse legitur) neminem de alia tribu coniugem accipere potuisse. Sed fortasse dicis eam non habuisse hæreditatē. Lege ergo in Leuitico, & inuenies, quod nemo hæreditatem suam ex toto vendere poterat, etsi usum eius vendere potuisset. Veniente namque iubilæo omnis*

B *nis hæreditas ad proprium Dominum reuertebatur, quomodo ergo sine hæreditate esse poterat, quæ ex tā nobilissimis parentibus orta fuerat?* Itaque licet non essent diuites Maria & Ioseph; non tamē adeo inopes existimandi sunt, vt sine aliorum subsidio pat uam familiam suam alere non possent. Neque decebat sanctissimā Virginem talis egestatis modus, ac viuendi ratio. Neq; ēt ad virtutis, ac sanctitatis perfectionem fuit necessaria, neq; conueniens saltem pro eo tempore, in quo in statu matrimonij viueret tam priuatam, & in exterioribus rebus communem agebat. Et eadem ratione non oportuit Christum saltem pro illo tempore hūc paupertatis modum assumere.

Hæc verò generatim intelligenda sunt, vt casus speciales excipiamus. Nam de tribus illis diebus, quibus Christus annum agens duodecimum à parentibus abfuit, Bernar. Bonau. & alij, qui de illo

C mysterio scribunt, probabiliter credunt Christum è mendicato vixisse. Et idē aliqui contemplantur de tēpore, quo in Aegypto peregrinabatur, quod accidere fortasse interdum potuit; incertum tamē est, an factum fuerit.

Secundum caput est, Christum duodecimo ætatis anno in die solemni Paschæ venisse cum parentibus ad Ierosolymitanum templum, cōsummatisque diebus festiuitatis, parentibus id ignorātibus, Ierosolymis remāsisse: post triduū vero inuentum fuisse in templo: *sedentem in medio Doctorum, audientem illos, & interrogantem eos, ita vt omnes stuperent super prudentia, & respōsis eius.* De quo mysterio; quia, quæ ad scholasticum institutum pertinent, supra dicta sunt disp. 3. sect. 3. ideo hoc loco solū adijciam: primò ex hac historia colligi quod Lucas Euangelista c. 2. dicit: *Et ibant parentes per singulos annos in Ierusalem in die solemni Pascha*, etiam de Christo intelligendum esse. Nam statim

D de anno duodecimo subdit, *Ascendentibus illis, cō summatisque diebus cum redirent, remansit puer Iesus.* Vbi dicit puerum remansisse, quem antea non dixerat aperte cum parentibus venisse. Vult ergo intelligi, filium nunquam separari à parentibus solere, præsertim tu operibus religionis, & pietatis, & ideò sub verbo illo: *Ascendentibus illis*, filium etiam fuisse comprehensum, ergo similiter in prioribus verbis, cū dicuntur parentes soliti esse ascendere per singulos annos, de Christo etiam dictum esse, intelligendum est. Secundò obseruandum est voluisse Christum (vt Ambro. notat libr. 2. in Lucam) à duodecimo ætatis anno sumere suæ disputationis exordium, suæque eximiæ sapientiæ indicium dare, & quasi radium quendam sui splendoris emittere, ut ab ea ætate, in qua perfectum rationis iudicium incipere solet, sese paratum ostenderet ad iussa Patris implenda, & vt Iudæorum ani-

In templū Salomonis quot ānis Christus ascendebat.

mos

A mos aliquo modo excitaret, ac disponeret, vt postea doctrina eius non omninò noua videretur, neque ipse repente omninò Doctor prodiret; sed recordari possent eum à tenera ętate, magnum sapientiæ suæ specimen illis exhibuisse. Cætera videri possunt in expositoribus Euangelij, legi etiam potest Baronius in Annalibus, anno. 12. nũ, quæ adducit, historiam illustrare possunt.

Tertium est, quod Lucas subdit c. 2. *Et descendit cum eis, & venit Nazareth, & erat subditus illis.* Ex quo verbo colligunt sancti Patres, Christum Dominum toto hoc tempore coluisse, & obediuisse parentibus suis, vt eleganter notat Hiero. epist. 47. de vitando suspecto contubernio, cuius verba supra retuli, agens de dignitate sancti Iosephi. Addunt etiam, eos in rebus domesticis iuuisse, & præsertim sanctum Iosephum, quãdiu vixit, in arte fabrili. Vnde Basilius in constitut. Monasticis, cap. 5. *cum prima,* inquit, *sua ætate, parẽtum suorum imperio esset subiectus, & labores corporis omnes æquo* B *animo cum ipsis animo illis obediẽs tolerauit. Verisimile est enim, cum homines illi essent & iustitiæ, & pietatis cultores; tenues tamen solitos eos in assiduis corporis laboribus versari, & hac ratione quotidianũ sibi victũ quæritare. Porrò Iesus cum his (vt diuina litera prædicãt) esset subiectus, sine dubio in perferẽdis etiam vnà cum ipsis laboribus, morigeram declarabat suam obedientiam.* Et similia ferè habet Iustinus dialogo cõtra Tryphonem. Ex quo verisimile est, etiam post mortem Iosephi (diximus. n. supra probabile esse, eum ante trigesimum Christi annũ mortuum fuisse) Christum Dominum per se solum in ea ætate fabrilem artem exercuisse, ut se, ac Beatissimam matrem suam aleret. Vnde Mat. 6. dicebant, de illo Iudæi, *Nonne hic est Faber, filius Mariæ? &c.* Vbi Caietan. notat, cum eo tempore literis non vacaret, vt patet ex aliorum verbis & admiratione, *quomodo literas scit, cum non didicerit?)* credendum esse, arti fabrili operam dedisse, ne vagus, & otiosus videretur. Et idem considerauit idem Caiet. infra q. 40. in princ. & ante illum sanctus Bonauentura, ac fere omnes, qui vitam Christi Domini describunt.

Obedientia Christi erga parẽtes.

Fabrilem artẽ Christus exercet.

Quartum est, verbum illud eiusdem Euangelistæ Luc. c. 2. *Et Iesus proficiebat sapientia, & ætate, & gratia apud Deũ, & homines.* Quæ verba in primo tomo huius materiæ, agens de gratia, & scientia Christi fusè tractaui, & ex expositionibus ibi datis intelligi potest, his verbis descripsisse Euãgelistam summam perfectionem omnium, ac singularum actionum, quas Christus toto tempore exercuit. Apud Deum enim erant excellentis meriti, & coram hominibus etiam summa prudentia, & honestas in eis elucebat. Nec prætermittendum existimo, quod cum Euangelista in eo capite bis indicet hunc Christi profectum, diuersis tamen verbis illum describit. Prius enim agens de ætate Christi ante duodecimum annum, *Puer,* inquit, *crescebat, & confortabatur, plenus sapientia, & gratia Dei erat in illo.* Vbi nullam mentionem facit de profectu, nisi quoad ætatem, de sapientia autem, & gratia solum dicit, fuisse illis plenum. Nam cum in his nunquam creuerit in se; sed solum quoad ostensionem, & manifestationem per operationes, quas in ea ætate coram hominibus non ita demonstrabat, ideò tunc nõ dicitur in his creuisse, sed his fuisse plenus. At postea agens de illo in grandiori ætate, *Proficiebat,* inquit, *sapiẽtia, ætate, & gratia apud Deum, & homines,* quia toto eo tempore maxima virtutis, ac sapiẽtiæ opera perficiebat; & in eis quodammodo augebatur, vel in multitudine & excellentia operum, vel in demonstratione, ac ostensione suę virtutis. Scio priora verba à multis accipi in eodem sensu, quo posteriora. Quia in Græco dici- A tur. *& confortabatur spiritu,* quam particulam, *spiritu,* fere omnia exemplaria Græca habent, licet in vulgata Latina desit: & ita legunt Theoph. & Euthymius, qui interpretantur de augmento in extẽsione spiritus, & virtutis. & in robore ad vincendam omnem malitiam. Illud autem verbum, *Plenus sapientia,* si ad verbum e Græco reddatur, idem significat, quod implebatur sapientia, Participium enim πληρούμενον de præsenti est, & prædictã propriam significationem habet, vt ijdem autores interpretantur, & Cyrillus, ac Origenes statim citandi: quæ lectio, & interpretatio probabilis quidẽ est; prior tamen, quam adduximus, non est omninò reijcienda. Nam in primis illa particula *spiritu,* etiam ab antiquioribus Patribus Græcis videtur prætermissa, vt apertè colligitur ex Origene, hom. 18. & 19. in Lucam, & clarius ex Cyrillo Alexand. li. 2. de fide ad Reginas, ante medium, vbi illud verbum, *& confortabatur,* ad corpus refert his verbis: B *exinanitioni quidem verè conuenire asserimus, cum corporei incrementi susceptionem, tum corpulentarũ quoque partium consolidationem, & confortationẽ.* Et eodem modo legit, & exponit hunc locum S. Vigilius, lib. 4. contra Eutychem, circa finem, & Gaudentius Brixiensis in responsione ad Paulum Diaconum, de his verbis, *Pater maior me est.* Aliud autem uerbum *plenus sapientia,* licèt iuxta vim verbi Græci, supradicto modo verti posset; tamen etiam admittit vulgatam lectionem, & significationem. Vnde B. Vigilius libr. 3. contra Eutychem uersus finem, ita citat hunc locum, *Puer autem crescebat, & confortabatur repletus sapientia.* Denique (utcũque legatur) res, de qua agimus satis cõstat, uoluisse, scilicet, Euangelistam docere Christum, in quo gratia, & sapientia Dei singulari modo semper habitauit, toto illo tempore eximia gratiæ, & sapientiæ opera exercuisse, & vnà cum corporis incre- C mento (vt Cyrillus supra dixit) sapientiam illius, & gratiam quotidie magis, magisque foris sese prodidisse.

Quintò, & ultimò addere possumus, uerbum illud Ioan. 2. *Hoc fecit initium signorum Iesus in Cana Galilææ, & manifestauit gloriam suã.* Nã ex hoc loco colligunt Patres, Christum toto hoc ætatis suę tempore miracula non edidisse: Quidam enim exponere voluerunt illud fuisse primum signum factum à Christo in Cana Galilęæ: non verò primum simpliciter. Quam expositionem refert Chrysostomus hom. 22. in Ioan. & licèt non probet, non tamen reijcit. Tamen reuera non est verisimilis, quia Euangelista non dicit hoc esse primum miraculũ factum in Cana Galilęæ, sed simpliciter dicit hoc fuisse initium signorum Iesu, & hoc initium dicit factum esse in Cana Galieæ, deinde subdit, *& manifestauit gloriam suam,* indicans antea non illam manifestasse per signa, & miracula. Denique quid D referebat, illud miraculum esse primum in illa ciuitate? uel cur potius adnotatum esset ab Euãgelista, primum miraculum in Cana factum, quam in alijs ciuitatibus? Sensus ergo planus est, illud miraculũ fuisse initium signorum, quo Christus cœpit suam gloriam manifestare, & discipulorum fidem sibi conciliare. Propter quod dixit de Christo Tertull. lib. de bapti. c. 9. *Prima rudimenta potestatis suę vocatus ad nuptias aqua auspicatur.* Eandem sententiam latè probat Epiphanius hæresi. 51. Ita etiam exponunt Ambros. sermone 19. D. Thom. infra q. 43. ar. 3. Theoph. & Eutymius ibi, & inclinat magis Chrysostomus qui tanquam certius, affirmat Christum ante baptismum miracula non edidisse; quod latius confirmat homil. 16. in Ioannem, dicẽs signa illa, & miracula, quæ de Christi infantia referuntur, vera non esse, & optimas congruentias adducit, ob quas non decuit Christum in ea ætate mi

racula

racula enim sunt ad doctrinam confirmandam. Deinde, quia si ante ætatem conuenientem miracula ederet, vel phantasma putaretur, vel ante conueniés tempus morti traderetur? Denique quia oportuit prius manifestari à Ioãne Baptista, sicut ipse dixit Ioa.1. *Vt manifestetur in Israel, ego veni in aqua baptizans*, ergo signum est antea non fuisse miraculis manifestatum. Quod tamen intelligendum est, de miraculis ab ipso Christo factis in sui manifestationem, ita vt ipse ostenderet se esse autorem eorum, quod ideò dico, vt excludam mira illa opera, quæ in Christi infantia patrata sunt. Nam in illis ex modo, quo fiebant, non ostendebatur ipsum puerum esse autorem eorum, sed à Deo fieri singulari amore, & beneuolentia erga illum. Relinquitur ergo Christum ea ætate priuatam vitam egisse, & reliqua omnia, quæ ab eo tunc temporis gesta dicuntur, incerta esse, & apocrypha, vt Gelasius Papa docuit in c. Sancta Romana. decimaquinta dist. de quibus videri etiam potest Irenæus lib. 1. contra Hæreses, c. 17. & quæ ibi Feuardétius notat. Et hęc de infantia, & priuata vita Saluatoris sufficiát, quæ hoc loco intermittenda est, vt quæ de beata Virgine dicéda supersunt, antequam ab illa separemur, compleamus.

Miracula in infantia a Christo cur non edita.

DISVTATIO XVIII.

In quatuor sectiones distributa.

De perfectione meritorum, & gratia beata Virginis.

DIstinximus in principio huius materię triplicem Virginis sanctificationem, & solum primam explicuimus (quoniam de illa fere sola D. Thom. q. 27. disseruit) superest igitur, vt de secunda, quæ per totum illius vitæ tempus durauit, ac demum de tertia quæ in fine vitæ illi in præmiũ data est, sermonem instituamus. Quoniam verò secúda sanctificatio per propria merita potissimum facta est, & cum illa coniuncta fuit aliorum donorum gratiæ, scientię, ac sapientiæ perfectio, de his omnibus hoc in loco disputabimus, eodé ferè ordine, quo in priori tomo de huiusmodi donis animæ Christi collatis disseruimus. In præsenti autem disputatione solum de meritis, ac perfectione gratię sanctificantis, quam beata Virgo obtinuit, in sequenti verò de donis scientiæ, & sapientiæ, postea de gratijs gratis datis dicemus.

SECTIO I.

Vtrùm beata Virgo, toto tempore vitæ suæ potuerit in gratia crescere per propria merita.

POst primam sanctificationem beatam Virginé suis meritis, ac operibus magnum gratiæ augmentum consequutam esse, compertum est. Diximus enim supra, nó fuisse à principio beatam, sed viatricem: gratia autem viatoris augeri potest per bona opera (vt fides docet) quanto ergo Virginis opera fuerunt meliora, táto vberius gratiæ augmétum per ea mereri potuit, quod euidentius ex dicétis constabit. Solum igitur disputari potest, an hæc potestas merendi, & augendi gratiam durauerit in B. Virgine toto tpe mortalis vitæ. In qua re neminem inuenio, qui negauerit potuisse Virginem crescere in gratia, vsq; ad filij conceptionem, quia eo tempore potuit semper ad maiorem perfectionem tendere, & ex fide, & caritate, magis, ac magis operari, & nunquam vltimam perfectionem gratiæ có-

A sequuta est, quãdiu filium non concepit. Vnde Gabriel Angelus, qui eã *gratia plenam* appellauerat, deinde subiunxit, *Spiritus sanctus superueniet in te*, vt nimirũ *superimpleret eam*, (vt Bernardus dixit) idest, vt abundantiori gratia, & sanctitate cumularet, vt cæteri Patres exponunt. Videantur quos in primo tomo citaui disput. 8. sect. 7. & 8. dum tractarem quomodo Beata Virgo meruerit esse mater Dei, condignam illi dignitati dispositionem merédo: totum enim illud meritum incarnationem filij antecessit.

De tempore autem ab incarnatione filij, vsque ad mortem, fuit quorundam opinio, Beatam Virginem non potuisse amplius mereri, neque in gratia crescere. In hanc sententiam, quamuis cum timore inclinat Scotus in 4. dist. 4. quæst. 6. ad 5. Almain. in 3. d. 3. q. 3. Possunt etiam citari Richardus ibi art. 1. q. 4. & Alensis 3. p. q. 9. memb. 3. ar. 2. §. 2. ad 1. quatenus dicunt beatam Virginem post conceptioné B filij non potuisse peccare, quia erat in statu plenæ gratiæ, & perfectæ caritatis. Et D. Thom. supra, q. 27. art. 5. ad secundum, quatenus dicit *gratiam Virginis fuisse consummatam in conceptione filij*, & Diuus Bernardinus serm. 51. de cóceptione, qui dicit Virginem in filij conceptione accepisse tãtam gratiam, quantam accipere potest viatrix creatura. Ac deníque Damasc. oration. 1. de dormitione Deiparæ, vbi ita loquitur: *mors enim eos*, idest, alios sanctos *perficit, beatosque ostendit id, videlicet ipsis afferens, vt in eorũ virtute nulla iam mutatio cadat: minimè tamẽ hoc in te vsurpabimus neq; .n. mors tibi beatitudinem attulit, neque in gratia perfectionem conciliauit. Omnium etenim bonorum initiũ, medium, & finis securitas etiam, ac vera confirmatio in illa seminis experte conceptione posita fuit.* Fundamentum huius sententiæ solum esse potest, quia decuit beatam Virginem ad concipiendum filium perfectissimè præparari, ac disponi, ergo veC risimile est accepisse tunc gratiam, quantam pura creatura capere potest, non igitur habuit postea, quò vltra progrederetur.

Hæc verò sententia mihi probabilis nó est, quare sine vlla dubitatione dicendum existimo potuisse Virginem post filij incarnationem crescere in gratia. Ita sumo ex Diuo Thoma dicta q. 27. art. 5. ad 2. vbi triplicem perfectionem gratiæ virginis distinguit: primam, qua disposita fuit, vt esset idonea mater Christi: secundam, quam accepit in conceptione Christi: tertiam, quam habet in gloria. Et quamuis expresse non dicat hanc vltimam, & consummatam gratiam in intensione fuisse maiorem cæteris; tamen reuera hoc etiam intendit, ita enim præfert tertium statum secundo, sicut secundũ primo, & similia habet opusculo 60. art. 3. Et eandem doctrinam alijs verbis insinuauit Rupert. lib. 6. in Cant. non longè à princip. dicens Virginem *in sua prima sanctificatione fuisse ut auroram, in filij conce*D *ptione vt lunam, in morte ut solem*, quia semper perfectiorem gratiam habuit. Et sub hac ipsa metaphora *Auroræ*, explicauit optimè eandem doctrinam Bonau. in speculo Mariæ, cap. 9. & 11. Expressius docuit hanc conclusionem Durand. in 3. d. 3. q. 4. dicens, licèt Beata Virgo post filij conceptioné non potuerit peccare, potuisse tamen mereri, quia erat purè viatrix. Idem Gab. ibi, q. 2. art. 3. dub. 1. inde enim probat Virginem habuisse libertatem ad actus præceptos; etiam post filij conceptioné, quia aliàs non potuisset mereri, nec de facto meruisset eliciendo actum bonum, quod reputat omnino falsum; idemque tenet Ochan, quem ibi citat. Eandé sententiam docuit Vega lib. 10. in Trident. cap. 2. cuius verba, quia probabiles rationes continent, referam: *Quis enim*, inquit, *neget ipsam sanctiorem, & gratiorem Deo fuisse, postquam filium Dei*

Post Christi incarnationé crescere in gratia Virgo potuit.

con-

concepit peperit, nutriuit, & pro nobis patienter tulit in cruce morti si fieri potest, vt gratior sit aliquis apud Deum vno tempore, quam alio, nescio, quemad modum possit quis credere, tam parui apud Deū fuisse tanta illa, ac praecellentia obsequia, vt non eā, post ipsa, multo habuerit cariorem, & gratiorem? Nam quod quidam existimant, datam ei esse in conceptione filij Dei totam gratiam, quam postea meritura erat, somnium est absque vllo fundamento, contra legem Dei effictum, quod cadē facilitate, qua dicitur merito est contemnendum. Idem docuit Sotus in 4. d. 5. art. 2. eisdem ferè verbis; *Quis ambigat, quin, cū merita praemium praecedant, per tam egregia omniū virtutum officia, qua post sacratissimum partum accumulauit, cumulatior etiam indies, & excellentior illi accresceret gratia? fuit quidem gratia plena antè conceptionem filij, quātum par erat, ut fieret Christi mater: attamen, gratia illa non fuit eo modo summa, ut non posset deinceps meritis augeri.* Eandē deniq; sententiam cæteri Theologi in 3. d. 3. supponere videntur, vt certam, & Patres vbicunque disputāt de obsequijs B. Virginis in Christum, de doloribus, ac cruciatibus, quos in eius nece sustinuit. Tandem ratione probatur: primò, quia (vt bene dicti Auctores dicunt) per se incredibile est, tot labores, & dolores ex perfectissimo amore, & caritate pro Christo susceptos nullius fuisse meriti apud Deum, aut personam Virginis illi gratiorem, & cariorem non reddidisse.

Obiectio. Dicet aliquis, etiam Angeli exhibent Deo multa ministeria, & obsequia, & ex perfecto amore: & tamen neque merentur, neque fiunt illi gratiores. Christus quoque per sua opera nō reddebatur gratior Deo. Sed differentia inter hos sanctos, & Virginem, veritatem hanc illustrat, & rationem eius à priori ostēdit.

Respōsio. Primò enim, beata Virgo quādiu in corpore mortali vixit, non fuit beata, neque in statu comprehensoris secundum animam (vt in superioribus probatū est) ergo per fidem semper ambulauit, ergo erat in statu merendi, ergo poterat mereri augmentū gratiæ. Quia ex parte gratiæ nullū erat impedimentum, cum nondum esset in termino, & ipsa de se augeri possit in infinitū: neq; alia conditio ad hoc meritū necessaria deerat. Nisi quis fingat singularem legem in Virgine, vel potius, exceptionē à lege cōmuni de potestate merendi in statu viæ, quæ conficta esset, & sine fundamēto, & in Virginis potius detrimentum, quam vtilitatem: Melius est enim cuilibet viatori posse mereri, quam sine fructu operari, sed hęc potestas concessa est omnibus viatoribus, cur ergo dicemus negatam esse Virgini, eo præsertim tempore, quo perfectius operata est? Exemplum ergo de sanctis Angelis adductum, non est accommodatum, cum illi in termino sint; neque etiam exemplum de Christo domino est ad rem, tum quia ob dignitatem suę personæ erat infinitè gratus, tum præterea, quia etiam ille secundum animam fruebatur Deo, & vt sic, non erat viator: tum etiam, quia vt viator fuit mereri potuit, & alijs, & sibi, quatenus capax erat, alicuius præmij, ergo negandum non est, beatam Virginem mereri potuisse, sed non potuit mereri alijs de condigno, ergo sibi, ergo potuit per merita in gratia crescere, quia nec ratione dignitatis suæ personæ, nec ratione status erat incapax huius augmenti.

Obiectio. Sed dici potest, beatam Virginem potuisse quidem toto vitæ suæ tempore mereri non augmentū gratiæ de nouo obtinendo, sed iam obtentum. Potuit enim Deus eo momento, quo filium concepit, dare illi omnem gratiam, quam toto tempore vitę suæ meritura erat: iam enim Deus omnia illa merita præuidebat, & poterat illorum præmium statim conferre, decuisse autem videtur, saltem gratiæ

A augmentum illi statim præbere, vt Beata Virgo simul, ac mater Dei effecta est, fieret illi gratissima, atque carissima. Respōsio. Sed hæc euasio in primis sine fundamento conficta est præter ordinariam legem, exactamque, ac propriam merendi rationem, quæ postulat, vt meritum antecedat præmium, & principium meriti ipsum meritum, præsertim in eadē persona. Præterea principium meriti nunquam cadit sub meritum, si autem tota gratia, quæ futura erat præmium meritorum Virginis, antecessisset tēpore eadem merita, necessario fuisset principium illorum. Nam gratia, quæ antecedit in operante exequutionem operum, est principium eorū, quatenus apud Deum grata, & meritoria sunt, meruisset ergo beata Virgo ipsum principium meriti: qđ neque in Christo domino concedimus. Rursus via potest intelligi ille modus meriti, & præmij nisi omnino immutando omnes leges, ac conditiones merendi. Quod ita declaro; quia si beata Virgo à

B principio incarnationis habuit omnem gratiæ intensionem, quam perpetuò esset habitura, ergo ex illo tempore potuit elicere actus caritatis æquales in intensione ipsi gratiæ. Quia gratia de se non est otiosa; sed efficax ad operādum iuxta totam perfectionis suæ latitudinem, & si in aliquo puro viatore ita vnquam operari potuit, maximè in Virgine, quæ nunquam diuinæ gratiæ restitit, neque obstaculum eius efficaciæ apposuit, operabatur ergo ex tota intensione habitus gratiæ, & caritatis, sed per vnum actum caritatis ita intensum meretur homo æqualem intensionem habitus, (vt ex materia de gratia, & de caritate suppono) ergo beata Virgo, vel post unum actum suæ gratiæ adęquatum nihil per sequentes meruit, (quod improbatum est) vel ampliorem, quam receperat, meruit gratiam. Nisi quis fortasse dicat, tā singulis actibus æqualibus, quam omnibus simul eandem omnino gratiā veluti pluribus titulis meruisse, sicut de Christo Do

C mino dici solet. Sed hoc non rectè dicitur, Christi enim meritum fuit infinitum, & ideò non potuit esse intensiuè maius in multis actibus, quā in uno, in Virgine autem meritum singulorum actuum erat finitum, & unumquodq; capax noui premij, non ergo poterat omnibus ex æquo satisfieri uno, & eodem finito premio, seu gratię augmento. Denique aliorum hominum merita non ita remunerantur, (ut suppono) cur ergo dicemus beatam Virginem in hoc deterioris fuisse conditionis.

Superest respondeamus testimonijs initio positis. Responsio ad argumenta in oppositū. D. Thomas, cum dicit Beatam Virginem in conceptione filij fuisse in gratia consummatam, non intelligit de consummatione simpliciter, quæ solū futura est in gloria: sed de consummatione, per quā ita confirmata est in bono, ut amplius peccare non posset. Vnde sic inquit: *In conceptione filij consummata est in gratia confirmans eam in bono* Et idem

D est reliquorum Scholasticorum sensus, vno, uel alio excepto. Ad testimonium sancti Bernardini respondetur, verisimile esse Beatam Virginem in cōceptione filij habuisse maiorem gratiam, quam ullus uiator in statu uię unquam habuerit: non tamē inde fit, habuisse tunc tantam gratiam, quantam ipsamet in statu uię habitura erat.

Ad Damascenum, (cuius uerba difficilia sunt, & per exaggerationem dicta) respondeo, intelligendum esse de perfectione gratiæ, quoad omnis mali remotionem, & perfectam securitatem, & confirmationem in bono: non uerò quo ad omnem intensionem, seu perfectionis modum, aliàs ea eisdē uerbis colligi posset Beatam Virginem ab eo tempore, quo filium concepit, fuisse plenè, ac perfectè beatam.

Ad ultimam coniecturam respondetur, plenitudinem

dinem gratiæ Virginis non repugnara augmentn, A semper enim ab instanti conceptionis plena fuit, quia semper habuit quidquid pro tēporis opportunitate cōueniens fuit, & dignitatem eius decuit: semper tamē magis, ac magis impleri potuit, quia hoc ipsum eidem dignitati, ac meritis eius debitū erat. Quocirca sicut dignitati matris non fuit debitum, vt ad statum gloriæ subito tunc eleuaretur, ita neque, vt omne gratię augmentum illi conferretur sed quod viatoris statui esset proportionatum, sufficiensque principium perueniendi ad statum gratiæ consummatæ, seu gloriæ Deiparæ consentaneum. Et hoc sensu etiam dici potest accepisse in conceptione filij omnem gratiæ perfectionem, nō formaliter, sed quasi in radice. Quo sensu explicari etiam Bernardinus. & Damascenus possent, sit ergo certum beata Virginem quamdiu hic vixit, potuisse mereri.

SECTIO II.

Vtrum Beata Virgo in singulis actibus, singulisque momentis vitæ suæ perfectè, & quasi continue meruerit.

B

EXposita potestate merendi, quam Beata Virgo toto tempore vitæ habuit, sequitur, vt actum, seu perfectum exercitium huius potestatis explanemus. In qua re illud solum in genere certū est; Beatam Virginem meruisse suis actibus, perfectumq; gratiæ augmentum consequutam esse, quoniam illa potestas non fuit otiosa, sed in actum prodijt; multò perfectius, quam in cæteris iustis. Vnde August. de bono coniugali c. 25. *Quæ sint*, inquit, *Mariæ merita, quis ignorat?* & Damasce. lib. 4. cap. 15. creuisse dicit sicut *oliuam fructiferam*. A nobis verò specialius explicandum est, qualis fuerit perfectio huius meriti, tam in multitudine actuum, quā in perfectione (vt ita dicam) intēsiua, & extensiua, C eiusque continuatione.

Dico ergo primo, beatam Virginē per omnes, ac singulos actus humanos, quos in mortali vita post primam sanctificationem exercuit, augmentū caritatis, gratiæ, & gloriæ meruisse. Dixi *post primā sanctificationem*, quia per actum, quo se ad illam disposuit, licèt primam gloriam meruerit; non tamē gratiam, & augmentum eius, vt in superioribus docui. Probatur ergo, quia in primis beata Virgo nullos habuit actus indeliberatos, neq; inter deliberatos habuit aliquem malum (vt in superioribus demonstratum est) ergo omnes actus eius fuerūt moraliter boni, (quia non datur actus indifferens in indiuiduo, in eo præsertim, qui perfecto modo operatur) ergo omnes fuerunt meritorij, quia (vt per se credibile est) omnes actus suos frequenter referebat in Deum magna caritate dilectum, quia nullum habebat inordinatorū affectuum impedimē- D tum. Vnde verisimile est, frequentissimè, ac ferè sine intermissione, quamdiu vigilabat, de Diuinis rebus cogitasse, mentemq; suam in Deum fixam habuisse. Cum enim plenum dominium suorū actuum haberet, nunquam præter voluntatem suā distrahebatur; voluntariè autem nō auertebat mētem à Diuina contemplatione, nisi fortasse corporis imbecillitas, aut necessitas eam cōpelleret, quod raro accidere poterat. Ad externas enim actiones peragendas satis erat interiorem mentis attentionem remittere, quanquam non omnino suspenderetur; vt autem corruptibile corpus id ferre posset, in causa erat, quod summa facilitate, & iucunditate in Diuinis meditationibus versabatur. Testis est Ambrosius lib. 2. de Virginibus, in principio, qui eleganter virtutum officia, quib. beata Virgo apud Deum promerebatur, describit. Inter alia, *Intenta*, inquit, *operi, verecunda sermone, arbitrum mentis solita non hominem, sed Deum quærere*, & infra. *Vt ipsa corporis species simulachrum fuerit mentis, & figura probitatis*. & iterum, *hæc ad ipsos ingressus Angeli inuenta domi in penetralibus sine comite, ne quis intentionem abrumperet, ne quis obstreperet. Neq; enim comites fœminas desiderabat, quę bonas comites cogitationes habebat*. Nihil ergo in singulis operationibus beatę Virginis ad rationem meriti de condigno deesse poterat.

Per singula opera Virgo augmentum gratię merebatur, & gloriæ.

Dico secundo, ita meruit per singulos actus, ut statim augmentum gratiæ, quod promerebatur, obtineret. Hæc conclusio probari potest iuxtà varias Theologorum sententias, de augmento gratiæ, & caritatis per nostra merita. Quidam enim existimant, omne gratiæ augmentum, quod iustus meretur, (siue per intensos, siue per remissos actus illud mereatur) statim conferri. Quæ sententia valdè probabilis semper mihi visa est, quia meritum est sufficiens causa præmij, & ideò, si ratione status non repugnat, statim confertur. Et in hac sententia, conclusio posita euidens est. Alij verò censent, nō dari statim augmentum gratiæ, nisi meritum eius in actu intensiori, ac feruentiori fundetur, & in hac sententia, probanda est conclusio sumpto alio principio, scilicet, beatam Virginem, semper respondisse Diuinæ gratiæ vocanti, tantumque cooperatam fuisse, quantum poterat iuxtà mensuram Diuinæ gratiæ, quæ illi conferebatur. Quod probo primò: quia quidquid perfectionis in genere gratiæ sanctificantis alicui puræ creaturæ concessum est, non est beatæ Virgini denegatum (vt initio huius materiæ ostendimus) sed illa gratiæ perfectio data in primis est Angelis sanctis (vt cōstat ex prima par. q. 62. art. 6. & nonnullis hominibus saltem aliquo tempore vitæ, ut beato Francisco post vocationem suam, vsque ad mortem, quod facilius credi potest de Paulo, ac reliquis Apostolis, & per se probabile est in tanta multitudine, ac varietate donorum gratiæ, hoc etiam fuisse aliquibus hominibus diuinitus datum, maximè igitur beatæ Virgini. Secundò, ita explicatur, quia in beata Virgine nihil fuit, qđ eam impediret, ac retardaret, quo minus Diuinæ gratiæ cooperaretur quātum posset, quia nec habebat fomitem, neque vllam potentiarum deordinationem, ergo sicut sancti Angeli propter hanc causam omninò cooperati sunt Diuinæ gratiæ, ita etiā beata Virgo, præsertim, quia licèt in conditione naturæ esset inferior, in diuinis donis erat superior, & à Spiritu sancto facilè poterat, tàm accommodatè, tamque suauiter semper moueri, vt pro mensura vocationis responderet. Ex hoc ergo principio ita concludo: B. Virgo quando amabat Deum, semper operabatur ex tota efficacia caritatis, & gratiæ tam habitualis, quàm actualis, seu mouentis: ergo semper ita operabatur, vt mereretur augmentum gratię, & se disponeret ad illud statim obtinendum: probatur cōsequentia, quia verisimile est actum sic elicitum à caritate, esse intensiorem habitu, à quo procedit, quia habitus de se est sufficiens principiū actus æqualis, quod si accedat specialis Dei motio facilè eliciet intensiorem. Quod si quis contendat Beatam Virginem non semper habuisse motionē, qua intensius operaretur, in hoc non multum contendam, quia res incerta est, quamuis pietati magis consentaneum sit, altius & excellentius de Virgine sentire. Ad probandam verò consequentiam illatam, satis esse existimo, quod B. Virgo, (ut dixit etiam S. Bernardi. dictu sermo. 51. cap. 3.) *nihil unquam elegit, nisi, quod ei sapiētia diuina demonstrabat, tantumque semper dilexit Deum, quantum à se diligendum existimauit*. Quid enim amplius in homine viatore desiderari potest, quo se ad recipiendum gratiæ augmentum disponat, quam quod cū

Augmentum gratię quod Virgo merebatur, statim obtinuit.

diuina

diuina,& ex diuina gratia operetur, quantum iuxta mensurã diuinę motionis potest? Si enim Deus non denegat suam gratiam facienti ex priori gratia,quod in se est,quomodo negabit præmium augmenti gratiæ facienti quantum ex diuina gratia potest ad illud merẽdum?Certè qui plus requirit,impossibilem constituit huius augmenti consequutionem in hac vita,idque sine fundamento, & præter diuinæ gratiæ liberalitatem,vel potius præter diuinæ iustitiæ in remunerandis meritis æquitatem, & præter infirmorum hominum necessitatem,& vtilitatem.Ex qua ratione,cum proportione applicata,idem concludi potest de omni merito beatæ Virginis fundato in quibuscunque actibus quarumcũque virtutum,& de quacunque latitudine, ac multitudine meritorum, vel ex multitudine actuum, vel ex continuatione ac perseuerãtia prouenieute. Nam cùm beata Virgo omnibus ijs modis meruerit operandu perfectè, & ex tota efficacitate suæ gratiæ, & auxilij, statim obtinebat quidquid gratiæ merebatur,quia faciebat quod in se erat,ab id obtinendum,nihil autem aliud desiderari potest, vt dictum est.

Maria perfectus psectissimos vitæ actiuæ, & cõtẽplatiuæ meruit. Dico Tertiò, beata Virgo meruit per actus perfectissimos tam vitæ actiuæ,quam contemplatiuæ. Hanc conclusionem pono ad explicandam amplius perfectionem huius meriti,simulque declarãdam eximiam,ac perfectissimam rationem viuendi,& aptissimam ad sanctitatem augendam, quam beata Virgo in hac vita habuit.Et primum in genere probari potest, quia perfectissimus status hõis vtramque vitam actiuam, & contemplatiuam cõplecti debet, vt D.Thomas docet,Secunda Secundę,quæst.188. art.sexto: & infra, q. 40.artic. 1. ad secundum. Vbi hanc viuendi rationem dicit Christum assumpsisse: maximè autem decuit Virginem imitari filium,& post illum,perfectissimum viuendi modum habere.Secũdò declaratur breui discursu facto de vita Deiparæ,quam in tria potissima tẽpora partiri possumus.Primum protenditur vsque ad filij conceptionem,de quo supra,initio disputatio.7.ex antiquorum Patrum scriptis ostendimus.

Modus viuẽdi virginis vsq;ad filij conceptionem. beatam Virginem in templo habitasse,ibique diuinæ contemplationi potissimum vacasse,& ardentissimis desiderijs , ac orationibus Messiæ aduentum impetrasse,ac promeruisse. Addit verò Ambrosius lib.2.de virginib.in principio , non caruisse tunc Virginem perfectissimo exercitio virtutum ad vitam actiuam pertinentium,inter alia , *quid ergo inquit,exequar ciborum parsimoniam,officiorum redũdatiam alterum vltra naturam superfuisse,alterum penè ipsi natura defuisse? Illic nulla intermissa tempora,hinc congeminatos ieiunio dies,& si quando reficiendi successisset voluntas , cibus plerunque obuius , qui mortẽ arceret,non delicias ministraret*. vbi quãquàm Ambrosius, non loquatur in particulari de hoc tempore, sed generatim de tota vita Virginis : tamen,quæ dicit,ad illam maximè ætatem sunt accommodatissima. Refert præterea Sabellicus lib. 2.exemplorum cap.4. & 9.& lib.8.cap. 4.ex quadã antiqua traditione , solitam fuisse Virginem tota hac ætate à prima luce ad tertiam diei horam contemplationi,ac rebus sacris vacare:deinde verò vsque ad meridiem operi alicui incumbere: reliquam verò diei partem sacræ lectioni, & orationi impendere. Quod etiam ita fuisse reuelatum sanctę Brigittę refert Canisius, qui de hac ætate Virginis latè disputat, libr. de beata Maria, cap.12 & 13.

Modus viuendi Mariæ ab incarnatione vsq;ad Ascensionẽ Domini. Secundum tempus durauit, ab incarnatione vsque ad Ascensionem Domini,in quo excellentiora opera,vtriusque vitę exercuit,tum quia maiori sem per gratia, & sanctitate pollebat ,cum etiam,quia maiorem opportunitatem perfectius operandi ua

A cta est.Primò enim ad hoc tempus spectat singula re illud meritum fidei,caritatis,obedientiæ , & humilitatis,quod in ipsa filij conceptione enituit,quã do suum consensum præstitit. Vt mirum in modũ ponderat , & exaggerat Bernardinus Senensis sermone 51.Ponderant etiam Ambrosius lib.2.in Lucam.Bernardus in homilijs in *Missus est*,& Laurẽtius Iustinianus sermone de Annuntiatione.Deinde quòd ad vitam contemplatiuam pertinet, plurimum ad perfectionem eius contulit præsentia filij , qua semper fruebatur , & ad illum amandum non tantum gratiæ,sed etiam naturæ , impetu ferebatur , vt rectè notauit Anselmus, lib de excellentia Virginis,cap.4. Accedit quod *sedens secus pedes filij,audiebat verbum illius* , nunquam enim ferè à filio discedebat,propter quod Epiphanius hęr. 78. eam vocat,*perpetuam Iesu sectatricem*.Quod si audiendo verba Simeonis, vel aliorum custodiebat ea,*conferens in corde suo*,quod audiendo verba filij

B existimandum est effecisse? Denique quod ad vitam actiuam spectat , in hac ætate exercuit summa pietatis officia erga filium: sponso etiam suo ministrauit,ac familiæ curam gessit.Et(quod caput est)maximos labores , & dolores simul cũ filio sustinuit, vt rectè considerauit Ansel.lib.de excellenti Virg. c.5.& eleganter Rupertus, 3.lib. in Cantica,in fine. Item Petrus Damianus serm.1.de natiuitate beatæ Mariæ.

Tertium tempus durauit vsque ad Beatæ Virginis obitum, quo tempore cœlestem quandam vitã egisse nemo pius dubitare potest. Vnde (vt est apud Sabellicum supra , & Nicephorum lib.2. Histor.cap.3.) post Christi mortem in Ioannis domo habitauit,priuatamque,& ab hominum consortio semotam vitam egit, vbi filij absentiam perpetua illius cosiderationе,& caritate compensabat. Vnde Laurentius Iustinianus sermone de Assumptione, de hac ætate Deiparæ loquens,inquit: *Nullus ardo* **Modus viuendi Mariæ in nouissimo vitæ tẽpore.**

C *rem Virginis sufficit explicare,quanto desideriorum cremabatur incendio, quam crebris suspirÿ angebatur*,& alia,quæ eleganter persequitur, & Rupertus lib. 5.in Cantica,cuius magnam partem in explicãda altissima Virginis contemplatione ponit. Nec verò huic tempori exercitium actiuæ vitæ defuit: quin potius cum alijs temporibus illa actiuam vitam circa corporales actus exercuisset, in hoc tempore illam in spiritualibus actibus, qui ex suo genere pfectiores sunt,exhibuit. Nam (vt sub nomine Hieronymi refertur sermone de Assumptione,& sequẽti disputat.latius dicemus) Apostolos docuit,& Lucam Euangelistam de mysterijs fidei instruxit. Et credibile est in consolandis , ac spiritualiter iuuandis alijs fidelibus sæpe occupatam fuisse. Vnde Beatus Ignatius epist.3.ad Mariam,eam deprecatur, vt se confortare , & consolari dignetur,ad quem Beata Virgo rescripsit, eum confirmans in fide, & ad persequutiones sustinendas erigens, eique aduen-

D tum suum cum Ioanne Euangelista ad Antiochenam Ecclesiam inuisendam pollicetur.Et Epiphanius hæres. 78.dubitat,an beata Virgo cum Ioanne in Asiam profecta sit:Patres autem Concilij Ephesini cap. 27.tom.2.affirmant ipsam cum Ioanne Euangelista Ephesiorum ciuitatem incoluisse.Quod si ita factum est, propter proximorum salutem , & Ecclesiæ augmentum sine dubio peractum est.Cõstat igitur beatam Virginem in toto vitæ suæ progressu perfectissimas operationes actiuæ, ac contemplatiuæ vitę exercuisse, quas eleganter describit Ignatius epist. 1. ad Ioannem Euangelistã, ubi post multa ita concludit. *Sicut nobis à fide dignis narratur,in Maria matre Iesu humana natura natura sãctitatis Angelica copulatur,et hac talia excitauerũt viscera nostra, & cogunt valde desiderare aspectum huius,si fas est fari,cœlestis prodigij, & sacratissimi specta-*

spectaculi. Cuius epistolæ meminit etiam Bernard. serm. 7. in Psalm. 90.

Dico quartò, verisimile est, beatam Virginem toto tempore vitæ suę continuè meruisse, & in gratia creuisse. Hæc conclusio duplicem potest habere sensum, & in vtroque est pia, & probabilis, in altero autem certior. Docet illam Albert. Magn. lib. de B. Virgine c. 176. & 177. & 197. Vbi dicit nouum priuilegiũ Virginis fuisse, quia quolibet tempore meruit. Quod dictum refert, & approbat Antoninus 4. par. tit. 15. c. 20. §. 6. Idem tenet Bernardinus de Busto 4. par. sermo. 9. §. vltimo, dicens non esse dubitandum, quin à primo instanti vsus liberi arbitrij vsque ad suum fœlicissimum transitũ, semper fuerit in actu merendi. Indicat Canis. lib. 5. cap. 1. in illo verbo, *cuius vita iugis, & continua quadã fuit contemplatio*, & alios statim referemus. Potest autem hæc conclusio intelligi, vel de tempore, quo vigilabat, & hoc sensu, non solum est verisimilis, sed etiam certa, quia quandiu ratione vsa est, sine vlla intermissione semper est bene operata, vt rectè dixit Ambros. libr. 2. de virginibus, in principio. Et patet, quia cum haberet perfectum dominium suorum actuum, nunquam est indeliberatè operata: Nec vero cessare omnino poterat ab omni actu externo, & interno, tum quia hoc fere est humano modo impossibile, tum etiam quia in homine vtente ratione, & potente aduertere, nonnulla culpa esset sic otiosum manere: semper ergo, ex quo permanentem vsum rationis habuit, aliquem actum liberum exercuit, uel internum tantum, vel simul externum, ergo continuè benè operata est, ergo continuè meruit: utraque consequentia constat ex principijs positis. Alio ergo modo intelligi potest conclusio, etiam de tempore quod somno tribuebat, & hoc sensu est incerta, sed quod sit uerisimilis probari potest. Primò, testimonio Bernardini Senensis, dicto sermo. 51. art. 1. Vbi ex sua, & aliorum sententia dicit, non fuisse somno impeditam, quominus libere in Deum conuerti posset, & affert cõtectutam, quia hoc priuilegium aliquibus sanctis pro aliquo uitæ tempore cõcessum est. Accommodat etiam illud Ieremiæ 1. *Virgam vigilantem ego video.* Idem habet in 4. opere sermonum, tractatu de Beata Virgine, sermo. 4. art. 1. cap. 2. ubi dicit, etiá cum dormiebat, fuisse Virginem in altiori contemplatione, quam fuerit aliquis alius dum uigilaret. Vnde illi attribuit uerba illa Cant. 5. *Ego dormio, sed cor meum vigilat*: Quia eleganter de Virgine exponit Ruper. libr. 5. in Cantica, in initio, ubi inter alia inquit: *Multarum quoque animarum fuit, & est, non solum secundũ similitudinem etiã sancte dormire, idest a terrenis curis vacare, & in cœlestibus per contemplationem corde vigilare, uerum etiam eodẽ modo, quo & Iacob dormiuit, secundum corpus dormire, & secundum animam cœlestia uidere sed ee, o Cęlum Dei, vnica sedes Domini, in vtroque vigilandi modo cunctis mortalibus, siue terrenis hominibus longe eminentior extitisti, longè studiosior ad contemplandum eum, in quem desiderant angeli prospicere, atque aptior fuisti.* Fauet huic sententię Ambros. lib. 2. de Virgin. in principio dicens: *Dormire non prius cupiditas, quam necessitas fuit: & tamen cum quiesceret corpus, vigilaret animus, qui frequẽter in somnijs, aut lecta repetit aut somno interrupta continuat, aut disposita gerit, aut gerẽda pręnũciat.* Quæ uerba tractans Canisius lib. 1. ca. 13. in hanc sententiam inclinat, quam etiam tenet Bernardinus de Busto in Mariali. 3. par. serm. 1. p. 3. & Dionys. Richelius in illud Cant. 5. *Ego dormio, & cor meum uigilat*, art. 18. Et confirmari potest Ex Aug. 5. cont. Iulian. cap 9. Vbi de hominibus in statu innocentiæ inquit: *Tam fęlicia erant somnia dormiẽtium, quam vita vigilantium.* Ergo maiori ratione

A possumus de B. Virgine dicere, tam fœlicem fuisse dormiendo, quam vigilando, Quidquid enim perfectionis gratiæ in illo statu communicatum est, illi non est denegatum. Ex quo aliam sumo confirmationem, quia Angelis sanctis datum est, vt ex quo in primo instanti suæ creationis conuersi sint in Deũ nunquam ab illius actuali amore cessauerint, sed hoc donum maximè pertinet ad perfectionem caritatis, & sanctitatis, ergo credi potest communicatum esse B. Virgini. Præterea, si verum est B. Virgini datam esse aliquam scientiam, seu cognitionem per se infusam, qua vti posset sine conuersione ad phantasmata, facile intelligimus etiam in somno potuisse illa scientia vti, & consequenter meritoriè per voluntatem operari, quia hæc non pendet à corpore, si intellectus expeditus sit ad cogitandum, & proponendum obiectum; est autem probabile B. Virginem præditam fuisse hac scientia, vel toto, vel maiori tempore vitæ suæ. Est ergo verisimilis hæc sen-
B tentia, quanquam in re adeò incerta, nihil constanter affirmare possimus.

Addo tamen, licèt demus hoc meritum propter somnum, & corporis imbecillitatem interdum interruptum esse: nihilominus tam breuem fuisse illã moram, totque diuinis cogitationibus fuisse interceptam, vt morali quodammodo possit hoc meritum appellari continuum, Beata enim Virgo partim propter optimam corporis temperiem, partim propter moderatissimam viuendi rationem, exigui temporis somno indigebat, & ex virtute perfecta, qua corpus suum affligebat, magnam etiam illius temporis partem vigilijs, & orationi tribuebat. Vnde Bernardinus, ac Bonauentura, & Canisius supra varias reuelationes referunt, quibus nonnullis hominibus patefactum fuit, solitam fuisse B. Virginẽ ferè integras noctes insomnes meditando, ac orando traducere, & ipso eo tempore, quo dormiebat, credi potest solitam fuisse, præ nimia caritate, qua
C Deum diligebat, frequenter excitari à somno, ac statim animum suum in Deum eleuare. Hoc enim experimento constat accidere, & ex diuina gratia concedi multis, qui diuina caritate flagrant, præsertim eo tempore, quo de rebus diuinis frequẽtius cogitant, & in actibus diuini amoris sæpius, ac feruentius exercentur: hæc enim animi promptitudo, atque facilitas ad eliciendos huiusmodi motus in Deum maior fuit, ac perfectior in Beata Virgine à principio vitæ, quam fuerit in quocunque alio sancto eo tempore, quo maiorem perfectionem, & deuotionem consequutus est, vt ex supradictis de perfectione primę sanctificationis Virginis satis constat.

SECTIO III.

An B. Virgo aliquod augmentum gratie obtinuerit ex opere operato, & quibus modis.

D

QVòd B. Virgo magnum gratiæ augmentum ex opere operato fuerit consequuta, dubitari non potest, quia non fuit peioris conditionis, quàm alij iusti: nec sacramenta fuerunt in illa minus efficacia, imò eo quidem magis, quò meliori dispositione illis vtebatur. Solum ergo necesse est, vt modos, seu tempora huius augmenti distinctius aperiamus, & explicemus. Possunt autem ad tria capita reuocari. Primum est, sacramentum illud, quod in remedium originalis peccati fœminis applicari solitum erat, in illo enim gratia dabatur nõ propriè ex opere operato, sed admodum eius, idest præter omne meritum suscipientis, sicut dabatur in circuncisione, & in remedio legis naturæ, præsertim quando infantibus applicabantur, vt infra dicemus agentes de sacramentis in genere, Certum est

Beatæ

Beatę Virgini paulo post eius natiuitatem applicatum esse hoc sacramentum, sicut Ioannes Baptista circuncisus fuit, etiam si in vtero matris fuisset sanctificatus. Extraordinaria enim Dei sanctificatio non obstat, quominus ordinaria remedia contra peccata applicari debeant, præsertim cum hæc supernaturalia, & diuina mysteria non sint hominibus nota, ergo in hoc sacramento datum est Virgini aliquod augmentum gratiæ ad modum operis operati. Quia hęc gratia infallibili lege dabatur per tale sacramentum, & Beata Virgo eo potissimum tempore capax erat augmenti gratiæ, & prior sanctificatio non reddiderat illam incapacem huius sacramentalis gratiæ. Notauit hoc Paludan. in 3. d.3.q.2. paulò ante solutiones principalium argumentorum.

Alterum caput continet vsum sacramentorum nouæ legis, & fructum eorum, de quibus similiter certum est, non caruisse Virginem fructu illorum quibus est vsa, quanquàm Scotus in 1. sectione citatus, in hoc dubitauerit, cuius sententiam Sotus, & alij ibidem citati, meritò reijciunt. Est enim certum principium fidei, hæc sacramenta conferre gratiam non ponentibus obicem. Solum ergo superest vt dicamus, quibus sacramentis nouæ legis Deipara vsa fuerit: & quidem de tribus constat, non fuisse Virgini collata. Primum est ordo, cuius non erat capax propter fœmineum sexum. Secundum est Pęnitentia, cuius materiam non habuit, & ideò illud suscipere non potuit. Tertium fuit Matrimonium, quod ad Virgine contractum non est, postquam in sacramentum nouæ legis est institutum. De duobus verò certum est, illa suscepisse primum est sacramentum baptismi, vt omnes Theologi docent, & Euthym. Ioan. 3. *Scribunt*, inquit, *quidam Apostolorum temporibus proximi, quod Christus Petrũ; & Virginem matrem baptizauerit. Petrus verò reliquos Apostolos.* Quibus verbis videtur explicari historia, quam ex Euodio refert Nicephorus lib. 2. c. 3. Vbi dicit Christum manibus suis Petrum *tantum modo* baptizasse, explicãdum autem videtur, vt illa dictio exclusiua non excludat Virginem Christo coniunctissimam, quæ non est eisdem legibus, quibus cæteri, comprehendenda. Ratio verò est, quia pręceptum baptismi omnibus generatim propositum est, & verbũ illud: *Nisi quis renatus fuerit*, neminem excipit; neque oportet, vt nos B. Virginem ex aliquo speciali priuilegio excipiamus, cùm nec fundamentum habeat, neque ad eius perfectionem pertineat. Secundò, quia hoc decuit ad exemplum aliorum fidelium. Tertiò, quia per baptismum constituuntur, & signantur membra Ecclesiæ, prout à Christo institutæ, cuius perfectissimum membrum debuit esse B. Virgo. Tandem quia per baptismum datur potestas vtendi sacramentis alijs nouæ legis, sacratissima autem Virgo eis vti debuit præsertim Eucharistia.

Sacramẽto ordinis, pęnitẽtiæ, & Matrimonij Virgo non suscepit.

Maria Virgo Christi manib. baptizata.

Alterum ergo sacramentum, quod certum est B. Virginem frequenter accepisse est Eucharistia. Primò, quia vsus huius sacramenti est in præcepto diuino, quod eadem ratione, qua præceptum baptismi, Virginem comprehendebat. Secundò, frequentia eius est in consilio, & per sese honestissima, & vtilissima, & valde consormis eximiæ caritati Virginis erga filium. Tertiò, quia legimus Actor. 2. in primitiua Ecclesia fideles omnes vel quotidie, vel frequenter vsos esse hoc sacramento, ergo multò magis B. Virgo hanc consuetudinem obseruauit.

Eucharistiæ sacramentũ frequẽter Virgo suscepit.

His duobus adiungi potest tertium confirmationis sacramentum, nam licèt reuera illud non receperit quoad signum visibile, in quo ratio sacramenti consistit; recepit tamen characterem, gratiam, & abundantiã Spiritus sancti, quæ sunt effectus illius sacramẽti. Sicut enim Apostoli in die Pẽtecostes præter omne meritum suum receperunt, quasi ex opere operato, Spiritum sanctum, & perfectissimum confirmationis effectum, & ideò postea sacramentum ipsum non susceperunt, quia iterari non potest, ita maiori ratione B. Virgo eodem die similem effectum, & donum perfectius, ac copiosius accepit.

Sacramentum cõfirmationis quomodo Virgo receperit.

Solum igitur de sacramento Extremæ Vnctionis potest esse controuersia. Multis enim indecens, ac indecorum videtur, quod B. Virgo illo munita fuerit. Ita sentit Palud. in 4. dist. 23. q. 3. art. 2. Supplementum Gabrielis, quæst. 1. dub. 3. & Victoria in Sum. nu. 222. Fundamentum esse potest, vel quia B. Virgo erat incapax huius sacramenti, quoniam institutum est pro ijs tantum, qui aliquando actualiter peccauerunt, vt cõstat ex forma illius, in qua dr: *Remittat tibi Deus, quidquid peccasti per visum, auditũ*, &c. Beata autẽ Virgo nunquam actualiter peccauit; sicut ergo, quia hoc sacramentum institutum est pro infirmis ægritudine corporali, ideò dari nõ potest sanis, ita quia institutũ est pro ijs, qui actuali labe peccati aliquãdo infecti fuerunt, ideò dari non potest ijs, qui nunquam peccauerũt. Vel secundo, licèt admittamus B. Virginem fuisse capacem huius sacramenti; videtur tamen indecens, vt vngeretur; tùm quia non decuit deprecari illi remissionem actualium peccatorum, tùm etiam propter honestatem, præsertim cum illo non indigeret, nec ratione effectus, nec ratione alicuius præcepti diuini, quod nullum esse creditur de tali sacramento.

Alij verò existimant B. Virginem ante mortem vnctam fuisse. Ita docuit Albertus Magn. in Mariali, ca. 72. & 74. cuius sententiam referens Antonin. 3. par. tit. 14. cap. 8. §. 3. *Ponit*, inquit, *Albertus quòd B. Maria in morte se fecerit inungi, sicut etiam cõmunicauit, & hac, non quia indigeret, cum nullum peccatum etiam veniale, nec reliquiæ peccati essent in ea; sed vt pręberet fidelibus in omnibus exemplum humilitatis, & vitę Christianę.* Et hanc sententiam sequutus est Syluester in Rosa aurea tractat. 3. de quæstionibus impertinentibus, casu 43. & Bernardinus de Busto, 4 parte principali, sermon. 11. parte 3, Canisius etiam lib. 1. de beata Maria, cap. 9. in hac est sententia, dum laudat Albertum supra, cap. 81. dicentem, Beatam Virginem omnia sacramenta nouæ legis suscepisse *pręter ordinem*, quod verbum, vel correctione, vel pia aliqua interpretatione indiget, vt ex dictis patet: debuisset enim matrimonium, & pœnitentiam excipere. Supponit verò hęc sententia, non esse de necessitate huius sacramenti, vt persona, cui tribuitur, aliquando peccauerit actualiter: sed satis esse, vt habeat vsum rationis, & consequenter, quòd in se est, peccare possit, & à dæmone tentari, vt graues Theologi docent in 4. dist. 23. Bonauentur. Richardus, Guillielm. de Rubio. Maior, & alij. Quia hoc satis est ad primarium effectum, propter quem, per se primò, hoc sacramentum est institutum, scilicet, ad confortandum hominem in vltima pugna, prębendo auxilium aduersus insidias inimici, quæ eo tempore solent esse vehementiores, simulque spiritualem sanitatem præstandam, si homo illa indiguerit, atque etiam corporalem, si illi expedierit. Ita enim graues Theologi hunc effectum explicant, vt suo loco vberius dicemus, & interim videri possunt Petrus Sotus lectio. 1. de hoc sacramento, & Palacius in 4. dist. 23. disput. 2. conclusione 1. homo autem adultus, quãmuis nũquam peccauerit, ex se capax est huius effectus, & verba formæ circa illum veraerũt in sensu conditionali, scilicet, *si quid peccasti*. Hoc enim modo ordinarũ est hoc sacramentum ad peccata, vel eorum reliquias delendas, vt ex verbis Iacobi cap. 5. colligitur, *si in*

peccatis est, dimittentur ei. Ergo licet B. Virgo nunquàm peccauarit, capax fuit effectus huius sacramenti, quia capax fuit gratiæ, & spiritualis auxilij, quo aduersus insidias inimici in vltima pugna ita muniretur, ac si illi obijciendæ essent, nam simpliciter libertatem habuit, quamuis diuinitus esset in bono confirmata.

Sacramentum extremę vnctionis vtrum Virgo susceperit.

Iudicium inter has sñias pẽdet ex principijs pertinentibus ad sacramentum axtremæ vnctionis, scilicet, q̃ sit subiectum capax illius, quis effectus, & quæ forma. Ne igitur hoc loco hæc omnia sine sufficienti probatione, & examine definiamus, respondeamus tantum sub conditione, si vt homo sit capax huius sacramenti, necessarium non est, quòd actualiter peccauerit, B. Virginem fuisse capacem illius: si autẽ fuit capax illius, verisimilius esse illud suscepisse, tùm propter fructum eius, tùm propter fidei, ac fidelium ædificationem, & humilitatis exemplum. Neq; enim ex parte formę est vlla indecentia, tùm quia facilè intelligi potest, concessum esse in hoc peculiari casu, aliquod speciale priuilegium: tùm maximè, quia sensus illius est conditionalis, vel (vt ita dicam) potentialis, i. *Remittat tibi Deus, si quid peccasti*, vel conferat Deus tibi gratiã sufficientem ad delendam omnem maculam, quæ per sensus contrahi solet. Neq; etiam ex parte materiæ erat hoc indecens, quia semper applicatur cũ summa honestate.

In conceptione filij Virgo singulariter ornata.

Tertium caput huius augmenti constitui potest in aliquibus temporibus, vel opportunitatibus, in quibus B. Virgo immediate à Deo suscepit singularem sanctificationem, seu augmentum eius. Huiusmodi intelligimus fuisse instãs illud, in quo filium concepit, vt omnes Theologi in 3. d. 3. sentire videtur. Qui dicunt, sicut in cõceptione sua accepit primam sanctificationem, præter omne meritum, & præter omnem sacramentalem sanctificationẽ, sed ex singulari priuilegio: ita in conceptione filij accepisse præter omne meritum singularem perfectionem sanctificationis, ob nouam, & admirabilẽ præsentiam diuini Vatbi, iuxtà verbum Angeli dicentis, *Spiritus sanctus superueniet in te*. Et hoc modo sensit apertè D. Tho. supra q. 27. art. 3. tunc fuisse illi sublatum fomitem peccati, qui iuxtà illius sententiam, antea tãtum fuerat ligatus, & art. 4. docet gratiam Virginis in filij conceptione fuisse quodammodo cõsummatam. Idem latè Durand. supra q. 3. Scotus etiam, & reliqui, quos sect. 3. retuli, dum aiunt, tam perfectã fuisse in eo instanti gratiã Virginis, vt amplius crescere non potuerit, hoc necessario supponunt. Idem apertè docẽt Damasc. Rupertus, ac Bernardin. ibi citati. Bernardus sæpe in homilijs super *Missus est*. Laurẽtius Iustin. sermo. de Annũciatione. Deniq; Athan. serm. de sanctissima Deipara, inquit: *Tunc descẽdisse Spiritum sanctum in Virginem cum omnibus suis virtutibus essentialibus, imbuentem eam gratia, & virtute*, & infra excludit errorem, *putantium tãtum vim quandam, & energiam illi datã esse Spiritus, vt incarnatio perficeretur.* Et paulò post subdit: *secundum orthodoxorum dogmatum rectitudinem, virtute, & spiritu esse impletam Virginem, tum vt corpus eius sanctificaretur, tum vt salutarem illum fœtum concipere posset.* Vnde Euseb. Emisse. homil. super *Missus est*, in feriam quartam Dominicæ quartæ aduentus: *Cum gratia*, inquit, *plena sit, priusquam concipiat post conceptionem quanta abundauit?* Et Albertus Magnus in Mariali c. 69. quem imitatur D. Thom. opusc. 60. artic. 3. triplicem distinguunt plenitudinem gratię Virginis, aliam vocant *sufficientiæ*, quam habuit à principio, aliam *abundantiæ*, quam dicunt habuisse in filij cõceptione: aliam *singularis excellentię*, quã in toto vitæ decursu consecuta est. Denique afferri potest coniectura, quia quando B. Virgo visitauit Elisabeth, propter Christi præsentiam, & Ioannes fuit sanctificatus, & Elisabeth gratia impleta: quid ergo mirum, quòd diuinum Verbum ingrediens vterum Virginis, singulari modo illam sanctificauerit? De hoc ergo augmento nullus sine temeritate dubitare potest. Alia verò sunt tempora, de quib. simile quidpiam probabiliter cõiectare possumus, quamuis sit res minus certa: huiusmodi sunt dies natiuitatis Christi, dies mortis, vel resurrectionis eius; de die verò Pentecostes iam diximus.

SECTIO IV.

Quantam gratię perfectionem, ac intensionem fuerit B. Virgo consequuta.

HActenus varios modos explicuimus, quibus beata Virgo toto tempore vitæ suæ in gratia, & sanctitate creuit, reliquum est, vt tandem cõcludamus, & explicemus cumulum gratię, quem toto illo tempore congregauit, id est, in quo gradu, & intensione gratiam habuit in instanti mortis suæ. In qua re vnum tantum est certũ, scilicet, eam gratiã fuisse intensiorem, quã sit in supremis Angelis, vel hominibus sanctis. Sicut enim de fide est, Deiparã in perfectione beatitudinis esse omnib. superiorẽ, ita etiam certum est, in intẽsione gratiæ, omnes antecellere; quia perfectio beatitudinis perfectioni gratię respondet. Et hoc etiam facilè ostendi potest ex his, quæ de prima sanctificatione, & meritis B. Virginis hactenus tractata sunt. Solum ergo desiderari potest, vt explicemus, quanta fuerit hæc excellentia, vel quis excessus huius gratiæ Virginis respectu gratiæ collatæ reliquis sanctis, vel singulis, vel omnibus simul sumptis. Quę res, cum nec reuelatione manifesta sit, nec certa ratione ostendi possit, vix tractari potest, nedum à nobis definiri, quia nõ possumus verè dicere B. Virginem tot habuisse gradus gratiæ, neq; plures, neq; pauciores. Nihilominus tamẽ conandũ nobis est, vel sub ratione aliqua communi, & vniuersali, vel per comparationẽ ad alios sanctos, perfectionem & excellentiam huius gratiæ, quoad fieri possit, explicare.

Dico ergo primò, beatam Virginem in fine vitæ peruenisse ad summam, & (vt ita dicam) penè immensam gratię perfectionem, & intensionem. Probatur primò ex modo loquendi sanctorum Patrum. Damascenus enim orat. 2. de Assumptione, *gratię abyssum*, Virginem vocat. Epiphanius orat. de laudibus Virginis *gratia*, inquit, *sanctę Virginis est immensa.* Et infrà, vocat eam, *mare spirituale habens gemmam cœlestem Christum.* Et infrà *solo Deo excepto, cunctis superior existis, cui prędicandę, neque hominum, neque Angelorũ lingua sufficit.* Sic etiam Anselm. de excellentia Virginis, c. 3. inquit: *Nullus hominum, vel Angelorum penetrare potest immensitatem diuini amoris erga Virginem.* Et infrà *ineffabilis est, & stupenda omni seculo huius mulieris gratia, & exaltatio.* Et c. 8. post multa concludit: *Quid amplius dicere possum Domina, immensitatem quippè gratię, & glorię, & fęlicitatis tuę considerare incipienti, & sensus deficit, & lingua fatiscit.* Sic etiam Bernard. sermon. 4. de Assumptione, *ineffabile* vocat priuilegium meritorum sanctissimæ Virginis, & Bernardin. dicto serm. 51. tantam dicit esse perfectionem Virginis, ut *soli Deo cognoscenda reseruetur*. Multa similia habet Andreas Cretensis orat. de dormitione Virginis, ubi inter alia vocat eam *omnis sanctitatis sanctissimum thesaurum.* Ephrem quoque oratione de laudibus Virginis inter alia inquit: *sanctior Cherubin, sanctior Seraphin, & nulla comparatione cæteris omnibus superis exercitibus gloriosior.* Bonauentur. in speculo Mariæ, capit. 5. *immensa certè fuit gratia, qua ipsa*

Gratia Virginis in fine vitę immẽsa prope.

la fuit plena. Deniq; verba illa, quę supra ex Ignatio A citauimus, quibus in epist. 1. ad Ioannem, eã vocat: *cœleste prodigium, & sacratissimum spectaculum*, satis indicant hanc gratiæ immensitatem.

Secundò, explicatur conclusio rationibus. Prima, quia supremus inter sanctos Angelos valdè intensam habet gratiã, ita, vt verisimile sit nullũ sanctorum hominum ad eã gratiæ perfectionem peruenisse, solis Christo, & Virgine exceptis; peruenit autem ille supremus Angelus ad eam gratiæ perfectionem, per vnum, vel ad summũ duos actus fidei, spei, caritatis, religionis, obedientiæ, humilitatis, & aliarum virtutũ, si fortasse illos in breuissimo illo interuallo, quo fuit viator, exercere potuit. Et enim communis Theologorum doctrina, Angelũ in primo instanti per aliquem actum se disposuisse ad primam gratiam recipiẽdam, & in secundo perfectè, & ex toto conatu operando, illam cõsummasse. Ex hoc ergo concluditur ratio. Nam B. Virgo in B primo instanti suæ sanctificationis perfectiorẽ gratiam assequuta est, quàm supremus Angelus in sua prima sanctificatione; sed B. Virgo nõ duobus, aut tribus, sed penè infinitis actibus perfectis, & ex toto conatu, atque tota efficacia suæ gratiæ, & caritatis elicitus, eiusdem gratiæ augmẽtum, & perfectionem promeruit, ergo est penè immensum hoc augmẽtum. Vtraque assumptio in superioribus probata est, consequentia verò solum consideratione indiget, & (vt ita dicam) enumeratione frequentissimorum actuum caritatis, & aliarum virtutũ, quos B. Virgo 60. annorum spatio exercuit.

Secundò, vt hoc amplius explicetur, suppono actus amoris Dei elicitos à caritate esse meritorios augmenti eiusdem caritatis, & consequenter gratię, & gloriæ s(ecundu)m totam latitudinem graduum eorumque æqualitatem, & adæquationẽ, ita vt si actus sit, vt quatuor, mereatur quatuor gradus augmẽti gratiæ, & sic de reliquis. Et quidem, quod ij actus meritorij sint secundum totam latitudinem suam augmenti habitus, certum esse censeo, quia si solum essent meritorij secundum excessum actus remissi, vel æqualis, nullius essent valoris, meriti, quod plus quàm falsum esse censeo, & repugnans doctrinæ Concilij Trident. Sess. 6. vt latius in prima C secundæ docetur. Quòd verò hoc augmentum sit cum prædicta ęqualitate, & proportione nõ de omnibus actibus meritorijs, sed de solis perfectissimis actibus caritatis asseritur, non vt certum, sed vt verisimilius, quia sicut in prima sãctificatione si quis disponitur per actum caritatis vt quatuor, habitũ æqualem suscipit ex vi talis dispositionis, ita etiam pari, vel maiori ratione, qui post iustificationẽ primam similem actum operatur, totidem gradus augmenti, & perfectionis habitus consequitur: quia in hoc actu intercedit meritum de condigno, quod non inuenitur in prima dispositione. Præterea, sicut hi actus caritatis sunt nobilissimi, ita etiã sunt D efficacissimi ad meritum, & augmentum eiusdem caritatis, ergo rationi consentaneum est, vt tot gradus mereãtur, quot in se habent. Ex hoc ergo principio concluditur, Virginis gratiam sæpissimè fuisse effectam duplo maiorem, quàm antea erat, quia (vt supra ostendi) operabatur ex tota virtute gratiæ, & motionis diuinæ, igitur eliciebat actus æquales, vel maioris intensionis, quàm esset habitus: ergo per singulos actus huiusmodi ita crescebat illa gratia, vt fieret duplo maior, quã in principio erat: sed hi actus numero, & multitudine fuerunt penè infiniti, vt ex dictis etiam patet, ergo.

Tertiò, considerandum vlterius est, posteriores actus hoc modo, & cum hac perfectione elicitos semper extitisse duplo maioris meriti, quã priores, quia semper procedebant ex habitu facto intensiori per priorem actum secundũ totam latitudinem eius. Vnde si prior gratia Virginis fuit v.g. centũ, & per illam operata fuit vt centum, gratia effecta est ducentorum graduum: si ergo postea gratia illa operabatur secundum totam actiuitatem suam, efficiebat actum habitui proportionatum, vel intensiorem, ergo vlterius talis gratia per talem actum in duplo augebatur, ergo si hoc modo iterum, atq; iterum, ac sæpissimè, & gratia augeatur per actus, & q; aucta eliciat meliores actus, & à melioribus melius augeatur, in fine augmenti tanta erit perfectio, vt via possit humano ingenio comprehendi. Hic autem discursus præter principium positũ de meritò actus, secundum totam latitudinem, supponit aliud scilicet, statim dari homini totum augmentũ, quod per huiusmodi actus meretur. Sed hoc quàm sit verum, & rationi consentaneum ea dictis in 2. sectione satis constat. Nàm licèt de merito fundato in actibus in quibus homo non operatur, quantum potest, nec facit totum, quod in se est, magis sit controuersum, ac dubium an statim detur augmentum illi respõdens: tamẽ de merito illorũ actuum, in quibus homo fecit totum quod in se est, nulla videtur esse posse ratio dubitãdi, præsertim quia etiã de merito actuum remissorum verisimilius est statim habere effectũ augmenti gratiæ sibi respondentis, quia meritum de se est sufficiens causa præmij.

Augmentũ caritatis, & gratiæ Virginis in fine vitę quantum.

Quartò, ex eisdem principijs potest amplius explicari hæc perfectio: nàm ea illis manifestè sequitur B. Virginem in fine vitæ suæ potuisse tot gradus gratiæ vno actu mereri, quot in toto tempore superioris vitæ, per omnes actus, & modos sanctificationis, & augmenti eius fuerat consecuta. Quia ille actus eliciebatur ab actu sic intenso, ex tota virtute, & efficacia sua, & ex toto conatu, & auxilio sibi proportionato, ergo merebatur per talem actũ tot gradus gratiæ, & caritatis, quot antea habebat, vel certè plures, ergo multiplicando huiusmodi actus penè immensum, & incomprehensibile erit tale augmentum.

Obiectio.

Contra hanc assertionem nihil inuenio, quod possit difficultatem parere nisi fortasse quòd aliquibus videri poterit incredibile, tale, ac tantũ augumentum, quia excellentiam, ac magnitudinem eius capere non possunt. Si tamen quis cõsideret Deiparę dignitatem penè infinitam, & initium sanctificationis eius, quod fundamentum habuit in montibus sanctis, seu in culmine sanctitatis, & progressum vitæ eius admirabilis, ac diuinæ, non hæsitabit ob admirationem; sed facilè (vt existimo) intelliget totam hanc gratiæ perfectionem optimè in beatam Virginem conuenire.

Respõsio.

Dices, hinc sequi videtur, quemlibet iustum, vel sanctum si aliquo tempore merendo perseueret, pręsertem postquàm ad perfectionem peruenit, breui tempore posse consequi ingens gratię augmentum; nàm principia posita eadem ferè proportione applicari possunt.

Obiectio.

Respondetur non esse similem rationem, primò, quia reliqui semper habent impedimentum fomitis, & tardò operantur secundum totam latitudinem habituum, pręsertim si sint valdè intensi. Deinde quia etiam, cum ad eam perfectionem deueniunt, vix attingunt primam gratiam, quam, vel beata Virgo, vel primus Angelus in sua prima sanctificatione obtinuerunt.

Respõsio.

Dico secundo, probabiliter credi potest, B. Virginem consequutam esse plures gradus gratiæ, & caritatis, quàm sint in omnibus sanctis hominibus, & Angelis etiam collectiue sumptis, itaque si mente concipiamus ex multitudine gratiarum sanctorum omnium vnam intensissimam gratiam cõsurgere (quod solum explicandæ rei gratia dictum sit) non adæquaret intensionem gratiæ Virginis. Cõclusio hæc à Scholasticis, antiquisque scriptoribus non disputat, & ideò fortasse in terminis a ne

mine reperietur asserta, sicut etiam neque negata
est, neq; improbata; sit tñ probabilis, & verisimilis,
tum testimonij, & coniecturis adductis in prima
conclusione, tum ẽt ijs, quas nunc adijciemus. Pri-
mum. n. sancti Patres, vbicunq; loquũtur de gratia
Virginis, & gloria, (perinde namq; est) tam magni
ficè de ea sentiunt, & loquuntur, vt non solum præ
dictam perfectionem, sed maiorem etiã illi tribue-
re videãtur. Ille fonsus serm. 2. de Assumptione: *Si-
cut est incomparabile, quod gessit, & ineffabile, quod
percepit, ita est incomprehensibile præmium gloriæ,
quod meruit*. Andræas Cretensis sermone de dor-
mitione Deiparæ, talem, ac tantum dicit esse statum
gloriæ Virginis, *vt quia nec discerni possit, hono*re-
tur silẽtio: Et infrà: *Quæ habes cum alijs non co*mpa-
*bilem appellationem, quæ excepto Deo solo, es omni-
bus altior*. Ac demũ; concludit, *O sancta, & sanctis
sanctior, & omnis sanctitatis sanctissime thesaure*.
Petrus Damianus sermone de Assumptione, *Vir-
go*, inquit, *inter animas sanctorũ, & Angelorum cho
ros super eminens, & cuncta, merita singulorum, &
omnium titulos antecedit*, vbi illæ duę particulæ, *sin
gulorum*, & *omnium* energiam aliquã habere vñt,
& ibidem, ita dicit superare Virginẽ alios sanctos
in gratia, sicut Sol in luce, & claritate stellas exce-
dit; ac tandem de eadem Virgine sic loquitur: [In
illa inaccessibili luce prælucens, sic vtrorumq; spiri
tuum habetat dignitatem, vt sint, quasi non sint, &
comparatione illius, nec possint, nec debeant appa
rere.] Et serm. da natiuitate Virginis: [Quid gran-
dius virgine Maria, quæ magnitudinem summæ di
uinitatis intra sui ventris conclusit arcanum? Attẽ-
de Seraphin, & videbis, quidquid maius, est, minus
Virgine, solumq; opificem opus istud supergedi,].
& infrà, [gloria, quæ eam ex hoc mundo transeun
tem excepit, principium ignorat, nescit finẽ, de qua
nihil aliud possumus dicere, nisi quia gloriosa di-
cta sunt de te gloria Dei.] Et sermon. de Annũcia-
tione, [hęc est, in quã, dulcis Dominus cũ omni sua
dulcedine superuenit. Cum enim fecerit Deus om
nia opera sua valdè bona, hoc melius fecit, conse-
crans sibi in ea reclinatorium aureum.] Damasce-
nus orat. 1. de dormitione Virginis, satis post me-
dium, *Dei matris*, inquit, *& seruorum Dei infinitũ
est discrimen*. Chrysostom. in Lyturgia, primum ne
gat aliquid esse in tota rerum vniuersitate, quod,
cum B. Virgine comparari queat: Deinde eam vo-
cat *incomparabiliter gloriosiorem, quam Seraphin*.
Et in sermone, quem Ecclesia refert in festo natiui-
tatis Virginis: [Magnum reuera miraculum, fra-
tres dilectissimi, fuit semper. B. Virgo Maria. Quid
namque illa maius, aut illustrius vllo vnquam tem
pore inuentum est, seu aliquando inueniri poterit?
hæc sola cœlum, ac terram amplitudine superauit.
Quidnam illa sanctius? non Prophetæ, non Apo-
stoli, non Martyres, non Patriarchæ, non Angeli,
non Throni, non Dominationes, non Seraphin,
non Cherubin, non denique aliud quidpiam inter
creatas res visibiles, aut inuisibiles maius, aut excel-
lentius inueniri potest.] Nihil ergo Chrysost. exci-
pit. siue Virgo beata cum singulis, siue cum omnib.
sanctis comparetur. Vnde Ephrem oratione de
laudibus Virginis: *Nulla*, inquit, *comparatione om
nibus superis exercitibus gloriosior, prestantissimum
orbis terrę miraculum, omnium sanctorum corona
ob fulgorem inaccessa*. Laurentius Iustin. in serm. de
Assumptione apertius, inquit: *Merito quidquid ho
noris, quidquid fœlicitatis habebatur in singulis, to-
tum abundabat in Virgine. Hinc sanctorũ admira-
tio de Maria*. Anselmus de laudibus Virginis c. 9.
*Pura sanctitas, & sanctissima puritas pijssimi pecto-
ris eius omnem omnis creaturę puritatem, siue san-
ctitatem transcendens, incomparabili sublimitate
hoc promeruit, vt reparatrix perditi orbis dignissime*
A *fieret*, &c. quæ subiungit, quæ ad eandem rem con-
firmandam plurimum valent. Et hoc ipsum confir
mat, quod Bonauent. opusculo de laudibus Virgi-
nis c. 7. ex sententijs Patrum docet. Dei gloriã ma-
gis in sola Virgine, q̃ in cæteris Dei operibus purè
creatis relucere, atq; adeò pfectiones omnes in cæ-
teris rebus diuisas, ac distributas in Virgine beata
excellentiori modo esse congregatas. Et accommo-
dat verba illa: *Omnia flumina intrant in mare, &
mare non redundat*. Quia oĩa flumina gratiarum in
trant in mariã, & dignitatem eius non excedũt. Vn
de *sicut in mari*, inquit, *aquarum, ita in Maria sunt
congregationes gratiarum*. Quod Hieron. verbis cõ
firmat dicentis. *Cæteris per partes præstatur, Maria
verò simul se tota infudit gratiæ plenitudo*: Affert ẽt
id Eccle. 14. *In plenitudine sanctorum detentio mea*,
B & cũ Bernardo sic explicat: *Ideo, in plenitudine san
ctorum Maria detentio fuit, quia in mirifica perfe-
ctione sua, plenitudo perfectionis omnium sanctorum
illi non defuit*. Quod postea declarat discurrẽdo per
singulas virtutes, & gratiarũ genera: possumus au-
tem eadem ratione per omnes gradus gratiæ sancti
ficationis discurrere horum enim collectio, & con-
gregatio multo magis ad illius perfectionẽ perti-
net. Et ad hoc confirmandũ conferre possunt, qui-
bus supra disput. 3. ostendimus, quid quid donorũ
gratiæ diuisum est in relinquis sanctis, totum fuisse
collectum in Virgine, Quamobrẽ Hieron. eam vo-
cat, *hortum deliciarum, in quo condita sunt oĩa florũ
genera, & odoramenta virtutum*: & Petrus Damia-
nus supra, *locum voluptatis* appellat, *quem Deus om
nibus gratiæ diuitijs cumulauit*.

Secundò principaliter fit verisimilis conclusio
varijs coniecturis. Prima sumitur ex dignitate ma-
tris Dei, quæ in suo genere est infinita. Nam Deus
C vnicuique dat gratiam ac commodatam statui, ac
muneri suo, vt in principio huius materiæ expli-
cuimus, sed tota hæc gratiæ intensio, ac plenitudo
optimè cõuenit cum dignitate matris Dei. Primò,
quia illa dignitas est altioris ordinis, & suo modo
infinita, vnde etiam si in infinitum illa gratia inten
deretur, nunquam excederet terminos, aut debitã
proportionem illius dignitatis. Propter quòd Eu-
thym. sermon. de Zona Virg. & Andreas Creten-
sis serm. de dormitione Deiparæ dixerunt: *si quid,
quod nos superat in ea diuina operata est gratia, ne-
mo miretur intuens ad nouum, & ineffabile, quod in
ea peractum est mysterium ab omni infinitate infini-
ties infinitè exemptum*, ergo, cum ex diuina sapien-
tia ad certum gradum definita fuerit illa gratia, ve-
risimile est eam esse talem, tamque perfectam, vt
omnes inferiores in se quodammodo cõplectatur.
Sicut enim Anselmus dixit, *decuisse Virginem ea
puritate nitere, qua maior sub Deo nequeat intelligi*:
D ita dicere possumus, decuisse ea sanctitate, & gra-
tia perfici, qua nulla maior in vlla pura creatura,
neque in omnibus simul intelligatur. Et confir-
matur, quia maior est dignitas matris Dei, quàm
munera sanctorum omnium, & dignitates, etiam
si in vnam congregentur, ergo optimè huic digni-
tati respõdet gratia, quæ omnium aliorum gratias
superet. Propter quòd S. Bernardin. sermone 15.
de festiuitatibus Virginis, dicit plus meruisse Ma-
riam eo actu fidei, & obedientiæ, quo Angelo an-
nuncianti filij conceptionem assentita est, & assen-
tiendo sese condignè desposuit, ac de congruo me-
ruit, vt esset mater Dei, quàm meruerint omnes
sancti omnibus actibus, ac meritis suis, quia vide-
licet, eo actu meruit saltem de congruo eam digni-
tatem, cui excellentior gratia, & gloria quodammo
do debetur. Et ad hunc accommodat verba illa Sa-
piẽtis, *Multæ filiæ cõgregauerunt sibi diuitias, tu su
pergressa es vniuersas*. Ac tandem concludit, tãtam
esse perfectionem Virginis, vt soli Deo cogno-
scenda

Obiectio. scenda reseruetur. Dices hac ratione probaretur, beatam Virginem habuisse banc gratiæ plenitudinem ab eo saltem instanti, in quo incœpit esse mater Dei. Respondetur negando consequentiam: satis est.n.q tunc habuerit totam hãc perfectionem, quasi in radice, quia nondũ peruenerat ad vltimũ terminum perfectionis suæ; quanquàm, si quis illud consequens concederet, fortasse non admodũ erraret.

Respõsio.

Secunda ratio esse potest, quia Deus plus amat Virginem, q̃ reliquos sanctos omnes, ergo plus gratiæ illi confert; gratia.n. respondet amori Dei, erga personam, quam perfectè amat. Antecedens probatur, quia talis amor vt debitus matri. Vnde Aug. (prout refert Bonau in speculo Mariæ, ca.6.) ad Virginem sic loquitur: *Te ipse Rex Regum, vt matrē veram, & decoram sponsam pro omnibus diligens, amoris amplexu sibi associat.* Et Anſel. lib. de excellentia Virginis, c.4. inde concludit amorem Dei erga Virginem esse maiorem, q̃ erga alias creaturas, quia, quod carius amauit, illi reseruauit. *Ostendit ergo*, inquit, *amorem erga matrem, quo nullũ putemus esse posse maiorem*, & infra. *Quid ergo hic dicemus, est ne putatis, vlla mens hominis, qua modũ huius dilectionis, quam Deus ad hanc Virginē habuit, queat penetrare?* & infra. *Potest ne quæso vllus hominũ aut Angelorum istius amoris immēsitatē penetrare, vel dignitatis honoris illius, quidquam cogitatu percipere comparabile?* Hinc ét Bernardinus dicto sermone, c.3. dicit Christum potius venisse pro sola Virgine redimenda, quam pro cæteris oibus hominibus: quod refert ex Glossa in id Canticor 4. *Vulnerasti cor meum soror mea sponsa*, &c. Hinc etiam Methodius sermone de Purific. Virginis, ad eam sic loquitur. *Euge, quę debitorem illũ habes, qui omnibus mutuatur, Deo enim vniuersi debemus; tibi autem etiā ille debet.* Quocirca quod Abulensis r. Prologo in Matth. quęst. 19. simpliciter dixit. Christum plus diligere Ecclesiam, quàm matrem suam, si sub Ecclesia matrem comprehendat, indubitatum est, quia hoc modo comparatur totum cum parte, & hoc sē sũ rectè probant, quę adducit Christum maximè diligere Ecclesiam suam, quam *suo sanguine redemit* ad Ephes. 5. Si verò per Ecclesiam intelligit reliquum corpus Ecclesiæ excludendo Virginem (quo modo sumi debet, vt rectè fiat comparatio) in hoc sensu falsum est, quod inquit, amorem Christi ad Ecclesiam esse incomparabiliter maiorē, quàm ad matrem suam, & Ecclesiam incõparabiliter maioris æstimationis esse apud Christum, quàm matrē suam. Ratio autem illius est, quia Deipara est quædam pars Ecclesiæ, & redempta, sicut vnus de Ecclesia. Quæ ratio in prædicto sensu nullius est momenti, quia etiam reliquum corpus absq; Virgine, non est tota Ecclesia, sed pars eius, quæ licèt multitudine, & extensione maior sit; tamen B. Virgo intensiuè, & in ualore, ac pretio est longè excellẽtior. & illius redemptio (ut cum Bernardino diximus) magis fuit à Deo intenta, quàm reliquorum hominum. Potest verò confirmari hæc ratio, quia verisimile est, beatam Virginem plus amare Deum, quã cæteros sanctos simul: Nam (ut rectè dixit Bonauentura in speculo Mariæ, capit. 6. circa finem) *Quid mirum, si prę omnibus diligas, qui prę omnibus est dilecta?* Decuit enim inter matrem, & filium amorem mutuum esse perfectissimum, prę sertim, quia tali filio à tali matre, talis amor debebatur, habuit autem beata Virgo omnem perfectionem, quam habere debuit: Denique verisimile est beatam Virginem hunc amorem, & optasse, & petijsse, cur ergo dubitabimus illum impetrasse? ponderat, & exaggerat hunc amorem eleganter Anselmus quinto libro de excellentia Virginis, capitul. quarto, & inter alia sic Virginem alloquitur:

Maria magis Christo dilecta, q̃ Ecclesia

Et tu, ò beatissima fœminarum, in quam, fluxit tam copiosa, & superemiuent gratia omnium gratiarum, quid animi quæso gerebas ad eum, qui tibi hæc magna fecit? quasi dicat, habuisse amorē diuino amori consentaneum.

Tertia ratio ijs nõ dissimilis colligi potest ex similitudine, ac proportione inter Christum, & Virginem. Diximus enim in priori tomo gratiā creatam animæ Christi infusam, cùm non fuerit infinita (qnia esse non potuit) fuisse tamen, quantum esse potuit, proportionatam dignitati capitis, & maiestati Verbi Dei, & ideò in intensione superasse omnes aliorum hominum, & Angelorum gratias etiam simul sumptas: decuit autem Virginem esse Christo simillimam, & coniunctissimam, ergo in hac etiã perfectione, & intēsione gratiæ debuit ad illius perfectionē cũ debita proportione accedere.

Similitudo itergratiã Christi, & Virginis.

Dices, cum hæc excellentia conueniat Christo ratione suæ dignitatis, potius fit illi iniuria, si Virginem ei faciamus æqualem. Respondetur, ideò diximus cum debita proportione, non cum æqualitate: Christi enim gratia tā ipsius Virginis, q̃ reliquorum sanctorum Angelorum, & hominũ gratias ét simul collectas plurimum superat; gratia aũt Virginis solũ cum aliorum sanctorum gratijs confertur, & illas superare df; & in hoc dicimus seruari optimam proportionem, & similitudinem. Primò quidé, quia (vt Bernardus dixit ser. de Natiuitate beatæ Mariæ) Christus in Ecclesia est tāquam fons gratiæ, Beata autē Virgo, vt aquæ ductus, reliqui verò sancti, vt riuuli; ergo in Christo, vt in fonte congregantur omnes gradus gratiæ, qui tàm ad aquæ ductum, quàm ad riuulos fluunt; in Virgine vero ut in aquæductu congregantur omnes, qui ad riuulos deriuantur. Hoc enim modo, & in toto corpore Ecclesiæ est optima proportio, & inter Christum, & Virginem conueniens similitudo, & coniunctio.

Obiectio.

Respõsio.

Maria aquę ducti gratię.

Deinde hinc potest quarta ratio formari. Nam, quia gratia Christi respectu oium est gratia capitis, ideo habet illam excellentiam, sed B. Virgo participat illam dignitate.n, decet ergo, vt & gratia eius illam perfectionē participet. Explicatur secundò proposito assumpta ex sanctis Patribus Iren. lib. 3. cõtra Hæreses, c. 33. *Sicut Eua inobediens facta, & sibi, et vniuerso generi humano causa facta est mortis, sic & Maria habent prędestinatum virum, tamen Virgo obedient, & sibi, & vniuerso generi humano, causa facta est salutis*; & infra. *Euę inobedientię nodus solutionē accepit per obedientiam Marię, quod enim alligauit Eua per incredulitatem, hoc Virgo Maria soluit per fidem* Quomodo dixit et Hieron. in Epist. ad Eustochium de custodia virginitatis, *Mors per Euam, vita per Mariam.* Latius August. serm. 35. de sanctis. *Altior cœlo est, de qua loquimur, abysso profundior, cui laudes dicere conamur. Hęc est enim, quę sola meruit mater, & sponsa vocari, hęc primę matris damna resoluit, hęc homini perdito redemptionem adduxit. Mater enim generis nostri pœnam intulit mundo; genitrix Domini nostri salutem edidit mundo; auctrix peccati Eua, auctrix meriti Maria, Eua occidendo obfuit; Maria viuificando profuit; illa percussit, ista sanauit.* Ex quo principio inferius ita concludit. *Quid dicam pauper ingenio, cum de te, quidquid dixero, minor laus est, quam dignitas tua meretur. Si cœlum te vocem, altior es; Si matrem gentium dicam præcedis; si formam Dei appellẽm, digna existis; si dominam Angelorum vocitem, per omnia te esse probaris.* Similia multa habet serm. 11. & 17. de Natiuitate. Eleganter verò & copiosè Petrus Chrysolog. serm. 140. *Quantus sit Deus, satis ignorat ille, qui huius Virginis mentem non stupet, animum non miratur. Pauet Cœlum, tremunt Angeli, creatura non sustinet, natura non sufficit, & vna puella sic Deum in sui pe-*

Florit capit, recipit, oblectat hospitio, vt pacem terris, Cœlis gloriam, salutem perditis, vitam mortuis, terrenis cum Cœlestibus parentelam, ipsius Dei cum carne commercium, pro ipsa domus exigat pensione, & sermone 142. *Ipse* inquit, *Angelus miratur, omnes homines vitam meruisse per fœminam*, Hinc Bernardus, sermone 2. de Assumptione, *Per te*, inquit, *accessum habemus ad filium, ò benedicta, inuentrix gratiæ, genitrix vitæ*; & sermone 2. Pentecostes, *Tunc* inquit, *operabatur salutem nostram in medio terræ, in vtero, videlicet, Virginis, qui mirabili proprietate terræ medium appellatur. Ad illam omnes, sicut ad medium, sicut ad arcam Dei, sicut ad rerum causam, sicut ad negotium sæculorum respiciunt, & qui in cœlo habitant, & qui in inferno, & qui nos præcesserunt, & nos, qui sumus, & qui sequentur, & nati natorum, & qui nascentur ab illis*; & infrà, *In te Angeli lætitiam, iusti gratiam, peccatores veniam inuenerunt in æternum. Meritò in te respiciunt oculi totius creaturæ, quia in te, & per te, & de te benigna manus omnipotentis, quidquid creauit, recreauit*. Et similia multa habet in sermo. *Signum magnum*, & in sermone de Natiuitate Mariæ, quibus in locis indicat nullum gratiæ donum communicari hominibus nisi per Mariam, & inter alia loquit: *Maria omnibus facta est, sapientibus, & insipientibus copiosissima, caritate se debitricem effecit, omnibus misericordiæ sinum aperuit, vt de plenitudine eius accipiant vniuersi, captiuus redemptionem, æger curationem, tristis consolationem, peccator veniam, iustus gratiam, Angelus lætitiam, tota Trinitas gloriã denique filij persona humanæ carnis substantiam, vt nemo sit, qui se abscondat à calore eius*. Subscribunt eidem sententiæ Sanctus Ephrem, oratio. ad sanctissimam Virginem, vbi *mediatricem, & reconciliatricem* appellat, & sanctus Germanus, sermon. de Cœna Domini, latissimè Petrus Damianus, sermone de Annunciatione, & sermone de Assumptione, & sermone primo de Natiuitate Mariæ; quorum nonnulla verba infrà afferemus tractantes de intercessione Virginis, & cultu illi debito. Si ergo omnia gratiæ dona per Virginem cæteris communicantur, rationi consentaneum est, vt in ipsa prius reciperentur. Quod si de gratijs, vel donis, aut virtutibus (vt ita dicam) diuersarum rationum, nemo hoc negabit, propter dictam causam, & alias, quas in principio huius materiæ adduximus, videtur sanè, neque de gradibus, & intensione gratiæ id esse negandum, cùm ad perfectionem sanctitatis hoc maximè pertineat. Vnde rectè dixit Bonauentura supra. *Quid mirum si omnis gratia ad Mariã confluxit, per quam tanta gratia ad cæteros diffluxit?* Et Laurentius Iustin. sermone de Annunciatione, *Magna*, inquit, *profectò fuit Mariæ gratia, exuberans, atque completa, quæ cœlis dedit gloriam, terris præbuit Deum, gaudium præstitit Angelis, seculoque pacem refudit, fide docuit gentes, vitijsque finem imposuit, humanæ vitæ instituit ordinem, atque spiritualem edidit moribus disciplinam. Quomodo non est Maria, iuxta Gabrielis oraculum, plena gratia, quæ effecta est mater Dei, paradisi scala, cœli ianua, interuentrix mundi, dæmonum fuga, peccatorum spes, Dei, & hominum verissima mediatrix?*

Maria omnibus salutaris, & vtilis.

Quinta, & vltima ratio formari potest ex præcedentibus, quia actus perfectæ caritatis, quos beata Virgo habuit in hac vita innumerabiles fuerũt, ita vt eorum multitudo possit fortassè cum numero Sanctorum omnium conferri, quia (vt ostendimus) ferè totam vitam in perpetua contemplatione transegit, in qua feruentissimè Deum amabat, & hunc amoris actum frequentissimè repetebat. Præterea ostendimus, non minus meruisse beatam Virginem quolibet horum actuum, quàm meruit

A supremus Angelus illo actu perfectè libero, quo meritum suum consummauit; Vnde fit consequẽs, sæpissimè singulis actibus plus meruisse beatam Virginem, quàm singulos homines sanctos omnibus actibus vitæ suæ, quia meritum supremi Angeli non fuit minus perfectum, quàm totũ meritum cuiuslibet hominis, saltem regulariter loquẽdo (vt abstineamus à quæstione non necessaria, an, scilicet, aliquis homo præter Virginem, maiorem gratiam consequutus fuerit, quàm supremus Angelus) igitur, si huiusmodi actus meritorij beatæ Virginis adæquant numerum omnium beatorum, planè consequitur, etiam gratiam eius superare gratiam omnium illorum. Si verò numerus actuum est inferior numero sanctorum (vt credi facilè potest) compensari potest hæc inæqualitas.

B Primò, gratia ipsa, quæ data fuit Virgini ex opere operato. Secundò, perfectione, & valore singulorũ actuum, nam etiam meritum primi Angeli excedit merita multorum inferiorum simul sumpta. Tertiò, augmento, & maiore intẽsione ipsorum actuũ non enim fuerunt omnes inter se æquales, sed quo gratia fiebat auctior, eo actus ab illa procedentes, erant intensiores, & maioris meriti, vt supra fusè declaratum est. Quæ omnia si exactè computentur, fit reuera valdè verisimile, quod asserimus, in re enim adeò obscura, & non apertè reuelata, non est quærenda maior certitudo.

Nec video, quid possit contra hanc sententiam obijci, nisi fortassè, quod noua, inusitata, ac præter hominum opinionem esse uideatur. Sed nõ est cur nouum censendum sit, quod doctrinæ priscorum Patrum non solum non aduersatur, verum etiam ita ab eis insinuatur, vt meritò illis attribui possit: uel saltem existimari hanc esse accommodatam explicationem eorum, quæ ipsi magno verborum

Obiectio.

Respõsio.

C pondere, & uirtute docuerunt. Accedit, quòd cum ante viginti annos in Academia Salmanticensi rogatus à grauibus uiris, quæstionem hanc disputare, atque definire fuerim aggressus, cumq; in hanc sententiam ualdè propenderem, rei nouitate detentus, eam proprio iudicio, ac sententia definire ausus non fui, donec doctores sapientissimos, & in rebus Theologicis ualde uersatos consului: quibus omnibus pia, atque probabilis hæc sententia visa est.

Poterat hoc loco disputari, quid amplius præter gratiæ perfectionem beata Virgo sibi meruerit: sed si generalia principia de merito obseruentur, & commodè applicentur, non est quòd in hac re amplius immoremur. Nam singularis illa quæstio, an beata Virgo, aut incarnationem, aut dignitatem matris Dei meruerit, in priori tomo disputatione decima, sectione 7. diligenter tractata est: de gloria uerò, quam sibi Virgo promeruit, infra est dicẽdum. Præter gratiam autem, & gloriam nihil est, quod per se cadat sub meritum, nisi quod ad illas per se ordinatur, aut per se est cum illis coniunctũ. Denique de merito beatæ Virginis respectu aliorum, an, scilicet, alijs etiam meruerit, nonnihil in hac sectione attigimus, & superius tractantes de meritò Incarnationis. Constat enim de condigno nihil meruisse nobis beatam Virginem, quia est proprium priuilegium Christi, de congruo verò merendo incarnationem, magnum bonum nobis promeruit, & dum uixit, potuit etiam multa bona aliquibus hominibus mereri. An uerò aliquid amplius nobis meruerit, dum hic uiueret, aut nunc etiam nobis mereatur, uel saltem impetret infra disputandum est, Disput. 23. Sectio. 1. & 2.

D

DISPVTATIO XIX.

In ſex Sectiones diſtributa.

De ſcientia, & ſapientia, quam beata Virgo in ſtatu via conſequuta eſt.

Væ diximus de gratia ſanctificante Virginis beatę, communia ſunt omnibus virtutibus Theologicis, & moralibus, & Spiritus ſancti donis, quæ cum eadem gratia connexa ſunt, vnde explicando perfectionem huius gratiæ, & meritorum Deiparæ excellentiam, quam in his omnibus virtutibus habuit, explicatam reliquimus, & obiter nonnulla adduximus de frequẽtiſſimo vſu; ac ferè continua eorundem exercitatione. Quapropter nihil amplius de illis dicendum occurrit. Solum ergo ſupereſt, vt de intellectualibus perfectionibus, atque gratijs gratis datis ſermonem inſtituamus; de prioribus in hac diſputatione, de poſterioribus verò in ſequenti dicemus.

SECTIO I.

Vtrum beata Virgo habuerit in hac vita perfectam diuinarum rerum cognitionem.

PRincipio ponendum eſt, quamdiu Deipara vixit in corpore mortali, non fuiſſe beatam ſecundum animam (vt oſtendimus ſupra diſputat. 4. ſect. 1.) vtor autem beatitudinis nomine, vt indicẽ non habuiſſe ſtabilem, ac permanentem viſionẽ; an verò habuerit interdum illá in raptu, dicemus diſputatione ſequenti.

Ex hoc autem principio neceſſario ſequitur, habuiſſe in hac vita fidem myſteriorum Dei, (vt eadem diſputatione 4. ſect. 7. dixi) quia fundamentũ ſanctitatis, & iuſtitiæ in viatore eſt fides, ſed beata Virgo quádiu fuit in corpore mortali fuit viatrix, & ſancta, ergo per fidem ſemper ambulauit, quia ſine fide non potuiſſet placere Deo; & ideo Luc. 2. beata prædicatur, quia credidit.

Virginis fides perfectiſſima. Ex quo vlterius manifeſtum eſt, hanc fidem in Virgine fuiſſe perfectiſſimam, tum ex parte ſubiecti, in quo fuit valde intenſa, & prorſus certa, omnem motum etiam primo primum dubitationis excludens; tùm ex parte obiecti, quia per illam diſtinctiſſimè credidit myſteria Trinitatis, & Incarnationis, & reliqua omnia, quæ ad diuinitatem, & humanitatem pertinent. Ita docent Patres, Ambroſius lib. 2. de Virginibus, lib. 2. in Lucam, Epiphan. ſermone de laudibus Virginis, Auguſtinus ſermone de Aſſumptione, Bernard. ſermone 35. in Cantica circa finem, & in libro de Paſſione Domini, qui inter eius opera habetur, cap. x. Rupertus ferè toto libro in Cantica. Vnde Abulenſis parad. primo, capitulo trigeſimo primo, dicit propter hãc fidei perfectionem vocari Virginem ab Auguſtino, & Bernard. *matrem credentium*. Ratio autem ſumenda eſt ex principijs ſupra poſitis. Oſtendimus enim beatam Virginem habuiſſe omne donum, omnemque perfectionem gratiæ ſanctificantis, quæ Angelis, vel hominibus communicata eſt, imò, & excellentiori modo: tota autem hæc perfectio fidei ad dona gratiæ ſanctificantis pertinet. Deinde oſtendimus in Beata Virgine fuiſſe in omni genere virtutis eximiam ſanctitatem, ſed fides eſt fundamentum iuſtitiæ, ergo debuit infundi in perfectione proportionata tantæ ſanctitati, & iuſtitiæ. Præterea oſtendimus in beata Virgine nullũ fuiſſe inordinatum motum in omnibus potentijs

A eius: ergo nullum dubitationis impulſum, aut motum paſſa eſt. Denique agentes de eius innocentia, eximiam fidem, quam in filij conceptione, paſſione, ac morte habuit, apertè demonſtrauimus. Blaſphemat igitur Lutherus, qui fidem Centurionis Mariæ fidei præfert, eo quòd Matth. 8. de Centurione dixit Chriſtus: *Non inueni tantam fidem in Iſrael.* Eo tamen loco non comparat Chriſtus Centurionem cũ omnibus, ac ſingulis, qui ex populo in ipſum crediderunt; hoc enim modo, non ſolum fides Virginis, ſed etiam Simeonis, & Annæ, Ioſephi, & Ioannis Baptiſtæ, & Magorum, atq; aliorũ plurimorum fuit maior quàm fides Centurionis. Comparat ergo cũ his, quibus ipſe prædicauerat, & corã quibus miracula fecerat, quiq; fidẽ in Chriſtum inde conceperant, inter quos hic Cẽturio excelluiſſe dr, vel ſimpliciter, vel ſolum proportione quadam, quia ille, cum eſſet gentilis, & neq; ex ſcriptura, neq; ex maiorum traditione eſſet inſtructus, B facilius, conſtantius, atque admirabilius credidit.

Obiectio.

Reſponſ.

Sed quæret aliquis, an beata Virgo fuerit conſecuta totam hanc fidei perfectionem à principio ſuæ ſanctificationis, vel poſtea temporis decurſu. Vbi non poteſt eſſe difficultas de perfectione intẽſiua. Nam certum eſt, non habuiſſe totam illam à principio, ſed in illa creuiſſe, ſicut in gratia, alijſque virtutibus; habuit tamen à principio, & ſingulis tẽporibus eam fidei intenſionem, quę intenſioni gratiæ proportionatè reſponderet. Deinde nulla etiã eſt difficultas de illa perfectione, quæ omnem dubitationis motum excludit. Quia conſtat hanc habuiſſe à principio, ex quo caruit fomite; igitur ſolum poteſt inquiri de perfectione ex parte obiecti crediti, præſertim an à principio diſtinctè cognouerit myſteria Trinitatis, & Incarnationis. Eraſmus enim ſenſit Virginem non adoraſſe filium ſuum ſtatim ac illum peperit, quia non conſtat tũc cognouiſſe illum eſſe Deum. Sed eſt impia, & hæ- C retica ſententia, contra vniuerſæ Eccleſiæ ſenſum, ac traditionem, vt conſtat ex ijs, quæ in ſuperioribus de Annunciatione Angelica, & de Chriſti Natiuitate tractauimus, & ex ijs, quæ ſancti Patres tradunt explicantes hæc myſteria, præſertim Cyprianus ſermone de Natiuitate, Auguſtinus ſermone 9. de Natiuitate, Bernard. in homilijs ſuper *Miſſus eſt*, Ambroſius ſuper Lucam, & libro de Ioſeph Patriarcha, capitulo ſecundo, vbi Mariæ, & Ioſephi meminit, & D. Thomas ſupra quæſt. 30. art. 1. ad ſecundum. Item ex Luc. 1. colligitur ſanctam Eliſabeth cognouiſſe, & credidiſſe eum, quem Virgo conceperat, eſſe Deum, vt patet ex illis verbis: *Vnde hoc mihi, vt veniat mater Domini mei ad me?* Quomodo igitur potuit hoc ignorare Sancta Virgo? Dicendum eſt ergo, beatam Virginem à principio ſuæ ſanctificationis habuiſſe fidem explicitam Trinitatis, quia huius obiecti cognitio maximè ſpectat ad primariam fidei perfectionem, D quam Angeli, & Adam habuerunt in ſua prima ſanctificatione, ergo multo magis beata Virgo. Deinde cognouit explicitè myſterium Incarnationis, quoad ſubſtantiam illius, id eſt, Verbum diuinum ſecundam Trinitatis perſonam carnem fuiſſe aſſumpturum. Quod eodem argumento probari poteſt, quia etiam hæc eſt maxima fidei perfectio, quæ aliquibus in prima ſignificatione eſt communicata, & ſuperius oſtendimus etiam Ioannem Baptiſtam, cum in utero ſanctificatus eſt Chriſtum Deum, & hominem cognouiſse. Non oportuit autem, vt à principio cognoſceret beata Virgo omnes circunſtantias huius myſterij. Certũ eſt enim non agnouiſſe, ex qua fœmina Deus eſſet aſſumptus carnem, neque quo loco, & tempore: in horum igitur cognitione proficere potuit, prius legendo, & intelligendo vetus teſtamentum, po-

Dub. 1.

Qualẽ fidei perfectionẽ ab initio ſuę ſanctificationis Virgo habuit.

stea per annũciationem Angelicam, Christi doctrinam, ac multarum rerum experimentum.

Ex hac verò responsione alia dubitatio oritur. Quantum beata Virgo in hac Dei cognitione profecerit, an, scilicet Apostolos, & Theologos omnes, qui in Ecclesia Dei fuerunt, superauerit. Respondetur sine vlla dubitatione ita de beata Virgine sentiendum esse. Primò enim ita sentiunt Patres, Anselmus lib. de excellentia Virginis, cap. 7. *Licèt ipsi scilicet Apostoli, per reuelationem Spiritus sancti edocti fuerint in omnem veritatem; incomparabiliter tamen eminentius, ac manifestius ipsa per eum spiritum veritatis, illius veritatis profunditatem intelligebat, & per hoc multa eis per hanc reuelabantur, quæ in se non solum simplici scientia, sed ipso effectu, ipso experimento didicerat.* Vnde Sancti eam sæpè vocant *Apostolorum Magistram.* Ignatius epistola prima, vocat *nostræ religionis magistram.* Ac proptereà Rupertus, libro 2. de gloria, & honore filij hominis circa principium, inter alia dicit, habuisse Virginem tempus tacendi, & tempus loquendi, priusque durasse quamdiu Christus in hoc mundo visit, *cum conseruabat, & conferebat in corde suo omnia diuina verba, & erat hortus verè conclusus, & fons signatus:* posterius verò tempus à Christi Domini Ascensione inchoasse, in quo *erant emissiones eius paradisus, & fauus distillãs labia eius.* Denique eadem ratione Bernardus, sermone 4. in *Missus est,* dicit Mariam Euangelistas illuminasse *iuxta sui nominis,* inquit, *ethimologiam.* Nam Maria inter alias interpretationes *illuminatrix* exponitur à Diuo Hieronymo libro de nominibus Hebraicis in Exodum. Denique Ambrosius, libro primo, de institutione Virginis, cap. 7. de Ioanne Euangelista dicit, *mirum non esse præ cæteris fuisse locutum mysteria, cum ei præsto esset aula cœlestium sacramentorum.* Et Eusebius Emissen. sermone de Assumptione Virginis: *Ipsa* inquit, *non solum secũdum humanitatẽ, sed etiam secundum diuinitatem, & contemplari, & plus omnibus cognoscere meruit.* Et confirmatur, quia Beata Virgo à sanctis Patribus esse dicitur *omnium hæresum interemptrix*, vt patet ex Athanasio, sermone de sanctissima Deipara, Hieronymo, vel Sophronio, in sermone de Assumptione, Bernardo, in sermone, *signum magnum*, & super *Salue Regina*, prout habetur inter opera eius, & Ruperto, libro primo in Cantica: *Quia sicut ante nos*, inquit, *dictum est; Tu es sola Virgo, quæ vniuersam hæreticam prauitatem interemisti.* Vnde canit Ecclesia: *Gaude Maria Virgo, cunctas hæreses interemisti in vniuerso mundo.* Potest autem hoc specialiter attribui Beatæ Virgini, vel quia generando eum, qui est *lux vera, quæ illuminat omnem hominem*, omnes errorum tenebras fugauerit: vel quia singulari modo cunctis fidei defensoribus, ac doctoribus opitulatur: vel (quod ad rem præsentem pertinet) quia singulari modo fuerit fidei magistra, & quia ipsos etiam Apostolos docuerit, quorum doctrina omnes hæreses interimuntur. Denique confirmatur ratione, quia tota hæc perfectio fidei, & cognitionis diuinæ erat proportionata sanctitati, & dignitati Beatæ Virginis: tùm etiam, quia in ea fuerunt causæ potiores, & efficaciores ad hanc diuinam sapientiam consequendam, vt in sequenti sectione docebimus.

Respõsio Apostolos & Theologos oẽs fidei cognitione Virgo superauit.

Virgo Apostolorũ euãgelistarũq; magistra.

Maria hæresum interẽptrix quomodo dicitur.

SECTIO II.

Quibus modis Beata Virgo in Dei cognitione profecerit, dum in humanis fuit.

VArijs modis solet rerum cognitio comparari: doctrina, ad quam librorum continua lectio reuocatur, & inuentione, ad quam pertinet effectuum experimentum, & obseruatio ad ipsorum causas cognoscendas conducens. Primum igitur certum est, beatæ Virginis sapientiam, omnesque progressus quos in ea fecit, primum à Spiritu sancto, vt à primo & principali Doctore manasse; ab illo enim accepit per reuelationem, & infusionem primam cognitionem diuinorũ mysteriorum, & dona scientiæ, sapientiæ, & intellectus, quibus hæc cognitio maximè iuuatur. Deinde per sanctos Angelos, præsertim per Gabrielem ante filij conceptionem sæpe fuit instructa, & edocta vt Cedrenus refert in Compendio historiæ, & Gregorius Nicomediensis, homilia de oblatione Virginis, & Bernardus homilia quarta, in *Missus est*, cuius verba statim referam, de qua re multa etiam supra diximus, agẽtes de Annunciatione Angelica. Rursus post Christi incarnationem, dubium non est, quin ab illo fuerit singulariter instituta, atque illuminata, vt latè prosequitur Rupertus libro primo in Cantica. Vnde Ambrosius, libro de institutione Virginis, capitulo 14. ab eo tempore, quo filium gestabat in vtero, sentit, illius opera, & auxilio in hac sapientia profecisse, sic enim inquit; *Verè autem aluus ille Mariæ crater tornatilis, in quo erat sapientia, quæ miscuit in cratere vinum suum indeficientem piæ cognitionis gratiam, diuinitatis suæ plenitudine subministrans.* Hinc etiam sic colligit Ansel. in hom. super Euangelium. Luc. 10. *Intrauit Iesus in quoddam castellũ; Christus, vt dicit Apostolus 1. ad Corinthios 1. et ad Colos. 2. est Dei virtus, & Dei sapiẽtia, & in eo sunt omnes thesauri sapientiæ, & scientiæ Dei, & Christus est in Maria, ergo omnes thesauri sapientiæ, & scientiæ Dei sunt in Maria.*

Spũs sanctꝰ primꝰ Mariæ ĩ fide, & cognitione magister.

Quæri verò non immeritò potest, an ab alijs hominibus aliquid Beata Virgo didicerit in hac diuinarum rerum cognitione. Bernardus enim, homil. 4. in *Missus est*, partem negantem indicare videtur, dum inquit Gabrielem nunciasse Virgini conceptionem Elizabeth, *quia decuit, vt ab Angelo potius quam ab homine mysterium disceret, ne mater à consilijs filij aliena videretur. Et vt ipsa rerum tempus, & ordinem melius tenens, scriptoribus, & prædicatoribus Euangelij referaret veritatem, quæ & plene, de omnibus à principio cœlitus fuerat instructa mysterijs.* Anselmus etiam libro de excellentia Virginis, cap. septimo dicit, per spiritum veritatis fuisse altius, ac profundius adoctam, quàm Apostolos. Sicut ergo ipsi nõ ab hominibus, neque per hominem (scilicet purum) sed per reuelationem Spiritus sancti, & Christi domini instructi sunt, ita multo potius beata Virgo.

Dubium.

Quidnam ab hominibus de diuinis mysterijs Virgo cognouerit.

Quod si quis obijciat, quia Luc. secũdo, Simeon docuit Virginem dicens: *Ecce, hic positus est in ruinam,* &c. & ibidem subiungitur, quod ca. etiam 1. dictum fuerat: *Maria autem conseruabat omnia verba hæc conferens in corde suo.* Quibus verbis indicatur beatam Virginem multa didicisse ex ijs, quę alij de Christo loquebãtur. Responderi potest, Simeonem non propter Virginem instruendam, sed propter alios, & propter Ecclesiam illa prophetica verba protulisse; loquutum autem esse singulariter ad Virginem, quia illa mysteria specialiter ad eam pertinebat. Quæ expositio suaderi præterea potest, quia Simeon in illis verbis allusisse videtur ad locum Isai. octauo: *Et erit vobis in sanctificationem; in lapidem autem offensionis; & in petram scandali duabus domibus Israel, in laqueum, & in ruinam habitantibus Ierusalem,* &c. Quem locum de Christo exponunt Petrus prima Canonica, capitulo secundo, & Paulus ad Romanos 9. qui etiam ad Hebræos 2. de Christo exponit sequentia verba Isaiæ: *Ecce ego, & pueri mei, quos dedit mihi Dominus,*

Obiectio.

Responsio

nat,in signum,& in portētū Israel a Domino exercituum, qui habitat in monte Syon. Indicauit ergo sanctus Simeon hoc signum,& hunc lapidem esse Christum,sed beata Virgo erat versatissima in scripturis,& eas optimè noterat:ergo nihil docuit eam Simeō,quod ignoraret;sed in memoriam adduxit, quod sæpe legerat,& intellexerat. Quod autē beata Virgo obseruatet verba,quæ audiebat,& in corde suo ea recogitaret,nullum argumentum est, qd propterea ab hominibus aliquid disceret;sed solū, quòd audiendo huiusmodi verba occasionem sumeret,magis,ac magis diuina mysteria contemplādi. Et hunc esse Euangelij sensum constat,tum quia huiusmodi verba dicuntur de rebus, ac mysterijs notioribus,& pertinentibus ad ipsam substātiam incarnationis,& redemptionis humanæ,quæ non est verisimile Virginem ignorasse;tum etiam, quia de eisdem rebus sæpius illa eadem verba dicuntur.

Respōsio. Est ergo hæc sententia satis verisimilis, & non parum confirmari potest ex ijs, quæ multi Theologi docent de eximia sapientia beatæ Virgini infusa, quæ partim iam attigimus, partim attingemus sectione sequenti. Et quidem si sermo sit de substantia mysteriorum fidei,& perfecta eorum intelligētia, nihil existimo Virginem à puro homine didicisse, quia nec decuit,nec oportuit,cum singulariter fuerit à Spiritu sancto præuenta. Si tamē sit sermo de aliquibus circumstantijs, vel de alicuius rei futuræ prædicatione, vel fortasse etiā alicuius loci scripturæ intelligentia,& similibus,non est inconueniens, quòd ministerio hominum ea interdum didicerit;quia non simul habuit à principio horū omnium exactam cognitionem.

Secundò creuit B. Virgo in cognitione & sapientia,ex assidua lectione, ac meditatione sanctarum scripturarum,ac diuinorum mysteriorum contemplatione. Ita docet Augustinus,sermone 5. de natiuitate,dum Virginem alloquitur. *Recole Maria propheticā lectionem,neq; enim te scientia potest diuinorum præterire librorum, quæ ipsam plenitudinē parituta es prophetarum.* Ambrosius lib. 2. de virginibus. *Tūc minus sola esse videbatur,cum sola esset. Nam quomodo sola,cū tot libri adessent,tot Archāgeli,tot Prophetæ?* Origenes homil. 6. in Lucam dicit: *Mariam fuisse turbatam* in salutatione Angeli,quia nunquam legerat ad aliū quempiam simile factum esse sermonem: *Habebat*,inquit,*legis scientiam,& Prophetarum vaticinia,quotidiana meditatione cognouerat.* Vnde Greg. Nissen. sermone de Natiuitate,& Sophronius,sermone de Assumptione dicunt,beatam Virginem à tenera ætate didicisse sanctam linguam, & quamdiu in templo vixit, lectioni sacratum scripturarum,& meditationi vacasse. Et Andræas Ierosolymitanus,sermone 10 salutationem Deiparæ: *Verisimile*,inquit,*est ipsā & de clara stirpe natam,& Dauidis filiam,haud ignaram diuinorum,quę in diuinis habētur oraculorum fuisse.* Ratio uero est, quia (vt supra ostendimus) Beata Virgo optimam partem vitæ contemplatiuę sibi elegit; munera autem huius vitæ sunt diuinarū rerum,ac scripturarum lectio,meditatio, & cōtemplatio,ergo in ijs maximè B. Virgo se exercuit. Quod autem hoc exercitio plurimum in diuina cognitione profecerit,per se notum est:nihil enim est,quod sic huius cognitionis perfectionem magis iuuet, vt ipsa etiam experientia docere potest, præsertim,cum beata Virgo perfectissimo ingenio ac intellectu polleret,& animum haberet pacatissimum,& ab omni mentis perturbatione semotū; cumque earum rerum,quas legebat,intelligentiam orationibus suis à Deo deprecaretur; nemo enim (vt existimo) audebit hoc in dubium reuocare, aut negare, quin fuerit tam iusta deprecatio à Deo exaudita, ergo singulari etiam Spiritus sancti gratia, & lumine continue adiuuabatur, vt legendo, meditando,ac contemplando,in hac diuina sapientia mirabiles progressus faceret.

Maria sacrarum literarū scie tissima.

Tertiò dicendum est, beatam Virginem multorum effectuum experimento,& obseruatione, ita in aliquorum mysteriorum cognitione profecisse, vt euidentia quadam naturali, seu morali illa vera esse diiudicauerit. Quomodo dixit Bernardus, ho. 4. in *Missus est: Soli datum est nosse,cui datū est experiri.* Et Anselmus, de excellentia Virginis cap. 7. *Multa in se non solum simplici scientia; sed ipso esse Ilu, ipso experimento didicerat de mysterijs Domini nostri Iesu Christi.* Et Bernardinus dicto serm. 51. *non solū per diuinam reuelationem, sed ipso experimento;* At Antoninus 4. p. tit. 15. c. 17. §. 1. *Vidit*, inquit,*& experta est se concepisse nō opere humano, & se peperisse paruulum cum virginitatis honore.* Et infra ex hoc principio colligit cū Alberto, beatā Virginem habuisse de incarnatione, & de verbo incarnato cognitionem, quæ est supra fidem. Denique August. in libro de Assumptione Virginis, c. 7. Inter alia dicit, ex ijs, quæ acciderunt in cōceptione, natiuitate, & alijs mysterijs Christi, liquido potuisse Virginem cognoscere, quòd alia obsequia non nisi Deum decerent. Et Athanas. sermone de sanctissima Deipara, dicit per signa, & effectus vidisse Virginem Verbum incarnatum non in seipso,& facie ad faciem,sed eo modo, quo nos per actiones vitæ cognoscimus euidenter animam nostram. Et declaratur breuiter, quia quędam opera miraculosa euidenter experta est in se, vt cōceptionē sine viro, subitam ac momentaneā prolis animationē in vtero exultantē, melius quam Ioānes, partum sine dolore. Angelorum ministeria, Magorum, ac pastorum aduentum. Deinde in mente, ac voluntate experiebatur mirificos ardētissimi amoris effectus, singularis gaudij omninò spiritualis, ac diuini, admirabilis intelligentiæ cum profundissima humilitate. Quæ omnia non obscurè testabantur, Deum esse illorum operum autorem. Ad hęc edidgebat propheticas, easque euidenter impleri intuebatur. Ex his ergo, & similibus euidenter inferebat, Gabrielem Angelum fuisse nuntium à Deo missum, & consequēter sibi vera narrasse, seque verum Deum in vtero concepisse, ac denique omnia, quæ ipse postea edocuit vera esse.

Dubium. Dices, qualis fuit hæc Virginis cognitio, natura lisne, an supernaturalis, scientiæ, an fidei? Respondeo respectu aliquarum rerum, quas euidēti experimento immedistè cognoscebat Beata Virgo, fuisse cognitionem naturalem non scientiæ propriè dictę, sed euidentis experientiæ, vt v. g. quòd concepit sine viro, quod peperit sine dolore, & similia. Aliarum vero rerum cognitio, quam ex hac euidēti experiētia eliciebat, naturalis etiam erat, cum ex naturali cognitione profecta, & in illa omninò fundata esset. Vnde non erat fides, sed dici potest scientia, quia quatenus ex effectibus, naturalibusque signis oriebatur, & quòad multa erat cognitio euidens in testificante, ut quando sola euidentia signorum, & effectuum absque aliquo adiuncto testimonio, non erat sufficiens ad colligendam alicuius veritatis euidentem cognitionem. Et huius generis sunt mysteria ad diuinitatem pertinentia, nam quę ad humanitatem pertinent, priori modo cognosci poterant. Respōsio.

Obiectio. Dices, si beata Virgo consequuta est euidentem cognitionem mysteriorum fidei, ergo neque indiguit fide, neque illam habuit. Respondetur, negando consequentiam, nam in primis ante huiusmodi veluti experimentalem cognitionem, necessaria illi fuit fides, nisi enim credidisset, nunquam intellexisset, neque supernaturales effectus in se experta esset. Deinde, cognitio euidens postea acquisita, nō potuit

Respōsio.

A potuit expellere fidem, est enim inferioris rationis, & minus certa, quàm supernaturalis fides, & ideò non potest certitudinem eius excludere, neque illius actum, & omninò impedire. Vnde etiã fit, vt ad iudicãdum de supernaturalibus mysterijs iuxta eorum dignitatem, modo, ac lumine supernaturali necessaria Virgini fuerit fides infusa, quæ licèt obscuritate videatur inferior; tamen in obiecto formali, atque adeò in essentia sua simpliciter est superior.

SECTIO III.

Vtrum habuerit B. Virgo scientiam aliquam diuinorum mysteriorum per se infusam.

PRima sententia esse potest, habuisse Virginem ab instanti conceptionis supernaturalem scientiam per se infusam diuinorum mysteriorum. Ita
B sentit Sanctus Bernardinus, tractatu de Beata Virgine, sermone 4. art. 1. cap. 4. dicens: *In prima sanctificatione quantum ad rationem, & intellectum, tanta ei sapientiæ claritas a Deo superinfusa est, quod perfectè intelligebat creaturas, & creatorem, & spiritus, & omnia bona amplectenda, & mala fugienda.* In eadem sententia videtur esse Albertus Mag. lib. de B. Virgine, cap. 71. vbi inquit, Virginem habuisse cognitionem supra fidem, & super cognitionem puræ creaturæ existentis in via, & cap. 96. dicit simul cum habitu fidei habuisse habitum, quo perfectius, quam Adam in sopore, & quam Ioannes super pectus domini recumbens, & quam Paulus in raptu cognouit mysteria supernaturalia, & cap. 132. & 149. inter alia Virginis priuilegia ponit, quod Trinitatem sine medio per specialissimam gratiam in via cognouit, & idem ferè dicit de mysterio incarnationis. Addit etiam habuisse Virginẽ per gratiam *cognitionem matutinam, & vespertinam, & Vespertinam* intelligere uidetur fuisse qui-
C dem; *matutinam* autem scientiam infusam. Quam doctrinam ferè amplectitur Antoninus, 4. par. tit. 15. cap. 17. §. 1. ubi inter alia dicit habuisse beatam Virginem in habitu, & in actu perfectiorem cognitionem, quam Paulum in raptu. Quanquam nõ à principio sanctificationis, sed ex quo Deum concepit, hanc diuinam cognitionem illi tribuat. Et c. 18. §. 2. distinctios refert, & approbat Alberti doctrinam. Præterea Dionysius Richelius Cant. 5. dicit, ab initio habuisse *splendidissimam, & exuberantissimam sapiẽtiam sibi infusam.* Idem Bernardinus de Busto in Mariali, sermone 2. & 9. Fundamentũ solum est, quia Deus potuit hãc perfectionem matri suæ tribuere, & est consentanea dignitati, & statui eius. Quæ sententia, & pia est, & probabilis, præsertim de tempore post filij conceptionem, nam de anteriori tempore non videtur adeò uerisimilis.

D Mihi tamen distinctione utendum uidetur; possumus enim loqui propriè, & in rigore de scientia per se infusa, ut includit, & lumen intellectuale clarum, ac euidens, & species repræsentantes res supernaturales creatas, prout in se sunt; increatas verò, quantum ex creatis supernaturali euidentia cognosci possũt. Alio modo loqui possumus de cognitione per se infusa in communi comprehendendo fidem, ita tamen, ut non solum ratione luminis; sed etiam ratione specierum intelligibilium, quæ ad usum illius luminis necessariæ sunt, intelligatur esse per se infusa, & apta, ut anima coniuncta corpori mortali, possit illa uti sine conuersione ad phantasmata. Lumen enim fidei per se infusum est, & de se non requirit consortium phantasmatum, cũ Angelis etiam commune sit. Vnde proprius etiam actus eius, qui est assensus ueritatis reuelatæ, de se

A non requirit phantasmata. Nam & Angeli viatores actum habuerũt eiusdem rationis, (vt opinor) cum nostra fide. Per accidẽs ergo ratione subiecti, vsus fidei, prout in nobis est, fieri non potest sine conuersione ad phantasmata, quia obiectum illi proponitur modo cõnaturali homini per species sensibus acquisitas. Vnde in Angelis, quia propositio obiecti fit altiori modo illis connaturali, ideo vsus eiusdem fidei in eis nullo modo à sensibus pendet.

Dico ergo primò verisimilius esse, habuisse beatam Virginem cognitionem supernaturalem per se infusam, quòad lumen, & species, ita vt obiecta fidei modo Angelico per altiores species illi fuerint diuinitus proposita, independenter à phãtasmatibus. Et in hoc sensu explicata sententia principio adducta, est re vera probabilissima, & multi ex citatis autoribus possunt facilè in hunc sensum adduci. Et probatur primò, quia totus hic modus co-
B gnitionis est, non solum possibilis, sed etiam facilis, & multum conferre potuit ad maiorem, ac perfectiorem vsum gratiæ sanctificantis, & non excedit limites viatoris, quin potius in viatoribus Angelis inuentus est, ergo valde credibile est concessũ fuisse beatæ Virgini. Secundò, multa priuilegia cõcessa creduntur beatæ Virgini, quæ vel hunc modum cognitionis requirunt, vel certè illo posito, facilius, & commodius intelliguntur, vt verbi gratia, quod in primo instanti suæ conceptionis fuerit per propriam dispositionem, & conuersionem in Deũ sanctificata. Item, quòd toto tempore infantiæ habuerit vsum rationis, circa res diuinas. Item, quòd tempore somni, in Dei contemplatione, & amore occupari posset: quæ omnia, & si quæ sunt alia, id genus, facilè intelliguntur posito prædicto modo cognitionis per se infusæ, & sine illo intelligi nequeunt absque alijs permultis miraculis. Tertiò hoc modo rectè etiam intelligitur, potuisse Virgi-
C nem in statu viæ nunquàm desistere ab actuali aliqua diuinarum rerum consideratione absque corporis impedimẽto, aut defatigatione absque enim non defatigatur contemplatione intellectus, nisi propter necessariam eius cooperationem, & phantasmatum concomitantiam: decuit autem (vt supra diximus) animam beatæ Virginis, ex quo creata est, nunquam à Dei cognitione, & amore cessare. Nam si hoc Angelis datum est, quomodo credemus B. Virgini fuisse negatum?

Scientiam diuinorũ mysteriorũ per se infusã Virgo quomodo habuerit.

Quartò, hoc etiam modo intelligimus potuisse Virginem altius, & perfectius ex vi cognitionis, & amoris diuini, quem perpetuo habebat, præuenire in se, & cohibere omnem inordinatum motum. Vnde Sanctus Bernardinus supra sermone 4. art. 1. cap. 3. & sermone 8. art. 3. cap. 4. & Gerson tractatu 5. super *Magnificat*, Alphabeto 26. litera C. requirunt, vt potissimam causam intrinsecam huius perfectionis, indepẽdẽtiam mentis Virginis à cor-
D pore in Diuina cognitione, & sapientia. Ex quibus rationibus colligitur Virginem habuisse hoc genus cognitionis ab initio suæ sanctificationis: Hoc enim consequenter probant rationes factæ si alicuius sunt momenti.

2 Dico secundò, verisimile est, beatam Virginem, non solum habuisse infusam simplicem fidem, sed etiam Theologicam sapientiam, qua distinctius cognoscuntur mysteria fidei, & veritates, seu, conclusiones, quæ in eis continentur. Iuxta hanc etiam cõclusionem possunt intelligi multi ex autoribus in principio huius sectionis citatis, & illi fauet Bernardus dicta hom. 4. in *Missus est*, dicens; *A principio fuisse cælitus, ac plenè de omnibus mysterijs instructam:* & Anselmus supra dicens: *Licet Apostoli per reuelationẽ Spiritus sancti edocti fuerint omnem veritatem: incomparabiliter tamen eminentius, quæ ma-*

manifestius ipsa per eum Spiritum sanctum, veritatis illius profunditatem intelligebat. Quê imitatur Bonauen. in lib. de laudibus Virginis c. 8. Præterea fauent Sancti supra citati dicentes Mariam fuisse Apostolorum magistram, ergo decuit eam esse sapientissimam in omnibus mysterijs nostræ religionis, multo magis quam Apostoli fuerunt: constat autem Apostolos non solum habuisse habitum fidei infusum, sed etiã habitum scientiæ Theologiæ, qui ad explicandam, & defendendam fidem vtilissimus est. Hoc autem fiet verisimilius, si supponamus hunc habitum Theologiæ, si sit perfectus, & inclinans ad assentiendum, cum maiori certitudine, quàm sit omnis certitudo naturalis, esse supernaturalẽ, & ex natura sua per se infusum, sicut est prudentia infusa, quod est valdè probabile, vt nũc suppono ex ijs, quæ in principio primæ partis, & in materia de gratia tradi solent. Quo supposito, rationi valdè consentaneum est, beatam Virginẽ habuisse hũc habitum per se infusum, quia decuit illam esse perfectam omni supernaturali virtute, tam morali quam intellectuali, statui viatorum accommodata. Præsertim cum ad propriam perfectionem, & ad diuinarum rerum contemplationẽ, & aliorum vtilitatem, multum poruerit et talis sciẽtia deseruire.

Dubium. Sed quæres, vtrum habuerit hanc scientiam à principio suæ conceptionis, vel à filij incarnatione, vel aliquo alio tempore, vt in die Pentecostes: de his enim tribus temporibus dubitari potest, & coniecturæ in vtramque partẽ facilè afferri. Mihi

Respõsio. tamen videtur omni tempore habuisse hanc scientiam, non tamen semper cum eadem perfectione, sed in singulis ætatibus pereã intellexisse omnia, quæ illo tempore erant opportuna, & pro ratione status decebant. Itaque in principio existimo habuisse perfectam scientiam Theologicam earum rerum, quæ ad cognitionem Diuinitatis, & Trinitatis spectant; quia hæc cognitio per se est valde expetenda, & quasi necessaria ad perfectionem viatoris. Habuit etiam perfectam scientiam de promissione Messiæ, & consequenter de mysterio Incarnationis secundum substantiam eius, quia aliqua illius cognitio in omni statu per se fuit necessaria. Vnde perfectio eius pertinebat ad perfectionẽ status viatoris. Habuit denique eam sciẽtiã infusam, quæ ad intelligendum vetus testamentum sufficeret, quia hæc etiam perfectio decebat Virginem in omni statu vitæ suæ, vt ex supradictis satis constare potest. Nihilominus tamen potuit ille habitus discursu tẽporis perfici, tum in intensione, tũ etiam fortasse in extensione quadam, & in maiori vsu, & exercitio, cum acquisitione plurium specierum intelligibilium, per quas homo redditur habilior ad ipsius scientiæ operationes. Sed speciali ter credi potest aliquibus temporibus accepisse Virginem singulare augmentum huius scientiæ à Deo infusum, vt in incarnatione, vel natiuitate Christi circa ea, quæ ad Christum ipsius, & ad mysterium redemptionis humanæ pertinebant. Quia statui illius temporis consentaneum erat, vt maior cognitio daretur Virgini de mysterio, quod in ipsa, & per ipsam perficiebatur. Et eadem ratione in die Pentecostes accepit ampliorem scientiam de rebus omnibus, quæ ad statũ Ecclesiæ Christi pertinent, vt de sacramentis omnibus, de vocatione gẽtium, & reprobatione Iudæorum, de cessatione legalium, & similibus.

Dubium. Quæres, si ita edocta fuit beata Virgo in omnibus mysterijs fidei, cur in controuersia illa de cessatione legaliũ, cum tãta fieret inquisitio, non fuit ipsa ab Apostolis vocata, vt rem totam doceret, & illustraret? Quod enim quidam dicunt eo tempore iam obijsse, falsum esse inferius ostẽdemus. Respõdet Ruper. lib. 1. in Cant. circa med. Virginem inter fuisse Concilio, & omnem soluisse quæstionem. Sed hoc neque in Scriptura legitur; neque consentaneum est his, quæ in actibus Apostolorum narrãtur; neque est verisimile, quia munus illud in Ecclesia ad statum, & sexum fœmineum non pertinet. Respõsio. Neque oportuit beatam Virginem ex singulari aliqua dispensatione, illud exercere, tũm quia hoc nihil ad eius perfectionem pertinebat, tũm maximè, quia eo tempore veluti indicabatur forma futurorum Conciliorum, & docebatur Ecclesiæ modus, qui in definiendis fidei quæstionibus obseruandus esset. Quapropter licèt quilibet Apostolus per se posset quæstionem definire: maluerunt tamen publico Concilio rem totam statuere; & ob eandem causam non oportuit, vt Virgo in Concilio adesset, vel loqueretur; quanquam fieri potuerit, vt Apostoli priuatim Virginem cõsuluerint, & ab illa fuerint instructi.

Dico tertio, verisimilius est beatam Virginem non habuisse scientiam euidentem, & per se infusam supernaturalium mysteriorũ. Hæc conclusio videtur contraria nonnullis ex autoribus supra recitatis, sed nihilominus est consentanea antiquioribus Theologis, qui, licet quæstionẽ hanc ex professo non exagitent; tamen, dum omninò de illa tacent, & hanc scientiam Christo singulariter tribuunt, eam satis indicare videntur. Et idem argumentum sumi potest ea Patribus antiquis, apud quos nullam huius scientiæ mentionem inuenio, sed solum perfectæ fidei, & illius scientiæ, & sapiẽtiæ, quæ cum perfecta fide coniuncta esse potest. Præterea (vt non disputemus, an cum tali scientia potuisset simul esse fides) tamen, vel otiosa esset, vel saltem parum necessaria. Nam, cum illa scientia sit supernaturalis, & per se infusa, esset eiusdem ordinis cum fide, & non minus certa, ergo superflua esset fides: vel denique multum minus posset meritum, & exercitium eius. Vnde sumitur alia coniectura, quia hæc scientia non erat necessaria ad perfectionem sanctitatis, & meriti, neque statui viatorum est accommodata, non est ergo sine sufficienti ratione, aut aliquo maiori fundamento ponenda.

SECTIO IIII.

Vtrum per speciales reuelationes nonnulla cognouerit Beata Virgo.

In superioribus sectionibus egimus de cognitione rerum supernaturalium permanente, & per modum habitus; nunc dicendum superest de reuelationibus; seu illustrationibus, quæ fieri solent trãseũter, & per modum actus. Quæ (vt generatim loquamur) ad duo capita reuocari possunt, scilicet in Verbo, & extra Verbum, seu per visionem Dei claram, aut per aliquod aliud genus abstractiuę cognitionis.

Dic ergo primo, piè, ac pbabiliter credi posse beatam Virginem in hac vita interdum eleuatam fuisse ad videndum clare diuinam essentiam breui tempore. Hæc sententia est grauiũ autorũ, Diui Antonini 4. par. tit. 15. cap. 17. §. 1. *Fortè*, inquit, *in ipso conceptu, vel partu illi datum est ad horam, vt videret mysteriũ huiusmodi, vt in patria, sicut Paulus vidit Deum in raptu.* Et affert in huius rei confirmationem verba illa Bernard. hom. 4. in *Missus est, illi soli datum est nosse, cui datum est experiri,* & illa: *Vt qui soli Patri notus est, sit & illi:* & in eandem sententiam citat Albertum. Quam esse certam dixit Dionysius Ricbelius super Dionysium de Cœlesti hierarchia, art. 18. & Gerson Alphabeto 88. tit. 9. & Vberti. Cassalius libr. 1. arboris vitæ cruci- B. Virgo in hac vita interdum vidit diuinã essentiã.

crucifixi cap. 9. circa finem, & Villanoua Archiepiscopus Valentinus, in sermone de resurrectione & Medina supra q. 27. art. 5. in fine. Et insinua Diuus Cyprianus, sermone de natiuitate, his verbis: *Unde & matri plenitudo gratiæ debeatur, & Virgini abundantior gloria, quæ carnis, & mentis integritate insignis, spirituali, & corporali intus, & extra Christi præsentia fruebatur.* Vbi agit de die natiuitatis, in quo dicit fuisse datam Virgini abundantiorem gloriam, qua Christi præsentia intus, & extra frueretur. Rupertus etiam lib. 3. in Cantic. in ea verba: *Oculi tui columbarum*, dicit Virginem *raptam esse in tertium Cælum: & vidisse arcana mysteria, quæ non licet homini loqui, perfectius, & excellentius, quam Paulum*. Ex quo verbo sumi potest prima coniectura. Quia probabilis sententia est Paulũ & Mosem vidisse aliquando diuinam essentiam viuentis in corpore mortali, ergo idem de Virgine sentire non solum probabile, sed & probabilius magisque rationi consentaneum existimãdum est: B quia omnia priuilegia gratiæ reliquis concessa, perfectiori, & abundantiori modo Virgini fuere collata.

Obiectio.

Dicunt aliqui, illud principium esse verum in ijs bonis, quæ ad propriam sanctificationem spectant: priuilegium autem illud videndi interdum Deum in via, non referre ad maiorem hominis sanctificationem, sed solum esse quoddam donum gratis datum, & ideò licèt probabile sit, illud esse cõcessum Paulo: & Mosi, quia scriptura sacra id indicat, & nonnulli sancti ita eam exponũt, non propterea fieri verisimile de beata Virgine, de qua nec scriptura sacra quidquam indicat, neq; antiqui Patres aliquid docent, cum tamen alioqui sit vniuersalis scipturæ lex. *Non videbit me homo, & viuet.* Exodi 33. & apud Ioannem cap. 1. *Deum nemo vidit vnquam.* & apud Paulum, 1. ad Timoth. 6. *Quẽ nullus hominum vidit, sed nec videre potest.* Sed in primis, sine causa negatur hoc donum inter ea, quæ C ad propriam sanctificationem hominis pertinent, esse annumerandum. Non enim per se ad aliorum tantum vtilitatem, sed potissimum ad suscipientis bonum, ac perfectionem confert. Magnum enim spirituale bonum secum affert nõ solum, quia pro eo tempore, quo durat totam animam Deo vnit, & singulari eius amore, & charitate inflammat (quod per se satis esset) sed etiam, quia transacta illa visione, memoria, & vestigium eius manens in homine plurimum potest excitare ad eundem Dei amorem, & ad maiorem cum eo familiaritatem, cordisque puritatem. Quocirca, si priuilegium hoc aliquibus hominibus datum esse creditur, immeritò Virgini negatur, non enim oportet aliud speciale testimonium, vel rationem magis propriam spectare ad credenda huiusmodi priuilegia, & singularia beneficia diuinitus Deiparæ esse data. Nàm in ipsamet dignitate matris tanquam in radice, & fonte omnia continentur, vt supra latè declara- D uimus agentes de prima eius sanctificatione. Præsertim cum nõ desint autores graues, & sancti, qui ita sentiant.

Addo denique, simpliciter loquendo probabilius fortè esse, neque Paulum, neque Moysem donatos fuisse, dum adhuc vitam mortalem agerent, claro conspectũ Diuinæ essentiæ. Quia reuera scriptura sacra hoc non affirmat, si rectè intelligatur, vt frequentius à sanctis Patribus intelligitur, & ablato scripturæ testimonio nullum est fundamentũ, neque sufficiens ratio, vt illos à generali regula scripturæ excipiamus. Hoc verò non obstãte, de B. Virgine piè satis, ac probabiliter creditur interdum vidisse in hac vita Deũ, vel in die Incarnationis, aut Natiuitatis Christi, propter singularem matris dignitatem, ad quam tunc euecta est, vel in die

A Resurrectionis, propter incredibilem dolorem, quem in Christi passione sustinuit, vel alijs temporibus opportunis iuxta diuinæ sapientiæ dispositionem.

Obiectio.

Contra hanc verò conclusionem obijci potest Athanas. sermone de sanctissima Deipara, vbi negat, vidisse beatam Virginem in die Incarnationis Verbum, seu Incarnationis mysterium, prout in se est. Et in quæstionibus ad Antiochenum, quæstione duodecima generalius negare id videtur de toto tempore vitæ. Sed hoc posterius testimonium incertum est. Ad vtrumq; verò, licèt fateamur Athanasium fuisse illius sententiæ, id non obstat, quo minus contraria sententia probabiliter defendi possit.

Respons.

Multas in vita reuelationes Virgo habuit.

Dico secundò, extra Verbum, seu per cognitionem abstractiuam etiam habuit Beata Virgo ĩ hac vita varias, ac multiplices reuelationes. Conclusio est certa; & probatur primò, generali ratione, quia B hoc beneficium, & significatio diuini amoris, & familiaritatis ferè omnib. hominibus, qui singulari dono sanctitatis excelluerunt, concessum est, & præsertim virginibus & statum contemplatiuæ vitæ profitentibus, vt ex historijs, quæ gesta sanctorum continent, satis constat, ergo multo magis hoc beneficium concedendum est Virgini. Deinde ante filij conceptionem, dum in templo habitaret, frequentes habuisse diuinas illustrationes, & Angelorum conspectus docent Ambrosius, Hierony. Gregorius Nicomediensis, & alij Patres, quos supra retuli, disputat. 7. in initio, & disputatione, 9. sectione 3. In filij autem conceptione, primum accepit insignem illam reuelationem, quam per Angelum Gabrielem factam Lucas narrat, cap. 1. Addit præterea Anselmus, lib. de excellentia Virginis ca. 7. *Accepisse Virginem ea hora, qua filium cẽcepit, suæ prædestinationis, & super omnes choros Angelorum exaltationis, certam atq; indubitatã reuelationem.* C Quod etiam sentit Damasc. orat. 1. de dorm. Deiparæ. Post Incarnationem verò inter diuinas reuelationes computari potest, quod Christus post resurrectionem suam illi ante cæteros apparuit, suamque gloriam euidenter ostendit, ut infra suo loco tractabimus. Hùc etiam spectat, quod post Ascensionem, Christus illam frequenter visitasse, ac docuisse creditur, ut affirmat Rupertus, lib. 3. in Cantica, & eleganter Laurentius Iustinianus, serm. de Assumptione, dicens; *Neque Angelica tãtũ, verũ etiam filij iugiter visione, ac colloquio exultauit; illi enim cœlestis visio debebatur, cui intẽparabilis gratia in erat plenitudo.* Hinc denique Andræas Creteñsis, sermone de Assumptione, Virginem vocat; *fontem, qui non possit exhauriri diuinarũ reuelationũ.*

Dubium.

Sed quæret aliquis, qualis esset cognitio, quæ per has reuelationes Virgini communicabatur? Respõdetur, non posse aliquid certum, quodque omnib. reuelationibus commune sit affirmari: sed pro di- D uersitate obiectorum, ac rerum, vel opportunitatũ credendum est fuisse qualitatem cognitionis. Itaq; sæpe erat cognitio fidei, vt patet in reuelatione, quæ de conceptione filij Dei, & hominis per Gabrielẽ facta est. Et idem est credibile de reuelatione propriæ salutis, & prædestinationis (si verum est, illam habuisse) interdum verò fortasse eleuabatur, vt clarè uideret, ac intueretur rem, quæ sibi reuelabatur; vel personam, per quam fiebat reuelatio, ut supra cum Athanasio, quæst. 11. ad Antiochum diximus, vidisse clarè, & in se Gabrielem Angelum sibi Incarnationem Christi nunciantem. Denique nonnulla mysteria potuit cognoscere per euidentiã in attestante, sicut Prophetæ interdum illa cognoscebant. Nam, quod ipsa verum, ac perfectum Prophetiæ donum habuerit, in sequenti disputatione probandum est.

Respõsio.

SE-

SECTIO V.

Vtrum habuerit beata virgo humanā scientiam rerum naturalium.

QVæstio hæc intelligi potest de scientia acquisita, & infusa, rursus de infusa, tàm per accidens, quam per se (suppono enim de rebus etiam, & obiectis naturalibus posse homini communicari scientiam per se infusam: vt in priori tomo agentes de scientijs animæ Christi, latius diximus.) Quidam ergo existimant habuisse Virginem scientias omnes naturales, & humanas per accidens infusas. Ita sentit Antoninus, tertia parte, titu. 15. cap. 19. §. 2. & in eandem sententiam refert Albertum. Et suaderi potest primò, quia Adam habuit has scientias infusas. Secundò, quia hæ scientiæ sunt necessariæ primum ad perfectionem scientiæ Theologicæ, in qua diximus beatam Virginem fuisse instructissimam: deinde ad exactam scripturarum intelligentiam, denique ad scientiam morum, & prudentiam, quam supra diximus habuisse Virginem ab initio infusam, non tantum per se, sed etiam per accidens. Alij verò addunt, habuisse Virginem, harum rerum scientiam etiam per se infusam, vt posset spirituales substantias, Angelos, & animas, prout in se sunt perfectè cognoscere, ac contemplari. Quæ sententia tribui solet Iacobo Christopolitano, in tractatu quodam super Canticum *Magnificat.*

Mihi tamen videtur, primo esse verisimilius, non fuisse communicatam Virgini in hac vita scientiam rerum naturalium, naturalem capacitatem intellectus humani superantem, & ita hoc sensu non fuisse illi datam scientiam per se infusam huiusmodi rerum. Hæc conclusio non aliter probatur, nisi, quia de hac scientia Virginis nulla est mentio apud Doctores sanctos, & antiquos Theologos, & alioqui nec necessaria illi fuit, ad propriam sanctitatem, & perfectionem, neque ad munus, & officium, ad quod assumpta fuit, nō enim futura erat magistra sciētiarum, aut veritatum naturalium. Præterea scientia huiusmodi non est debita statui viatoris, neque ad perfectionem fidei necessaria. Ad hæc, scientia hæc de se vniuersalis est, & primario circa res supernaturales versatur, diximus autem, de rebus supernaturalibus non habuisse Virginem huiusmodi scientiam, cur ergo existimabimus, habuisse illam de rebus naturalibus, quarum cognitio minus est necessaria? Quòd denique beata Virgo habuerit cognitionem propriam substantiarum spiritualium, prout in se sunt, nullum est argumentum, quòd habuerit hanc scientiam per se infusam, de qua in hac conclusione loquuti sumus. Primum quidem, quia non fuit necesse, vt haberet illam cognitionem permanenter, ac per modum habitus, ita vt arbitrio suo posset, cum vellet spirituales substantias intueri, hoc enim nulla sufficienti ratione, vel autoritate constat, sed solum quod aliquando Diuina reuelatione ad huiusmodi cognitionem fuerit eleuata. Deinde, quia licèt concedamus habuisse illam cognitionem habitualem, potuisset fieri per species proportionatas animæ separatæ confortando solum intellectum Virginis, vt posset vti illis, vt independenter à corpore mortali, nulla ergo ratione videtur hæc scientia per se infusa necessaria Virgini, nec sine aliquo maiori fundamento asserenda.

Dico secundò, verisimile esse habuisse beatam A Virginem per accidens infusam eam cognitionem rerum naturalium, vel moralium, quæ ad perfectam scripturarum intelligentiam, & ad perfectionem Theologicæ doctrinæ? Item, ad penetrandā, explicanda, ac suadenda fidei mysteria, denique ad consummatam prudentiam, & cognitionem rerum agendarum illi fuit necessaria, aut expediens. Hæc conclusio ex ipsis terminis videtur per se probabilis. Nàm huiusmodi scientia naturalis ex se, non est admodum necessaria Virgini, neque ita accommodata statui, & conditioni eius, vt propter se esset expetenda, aut inquirenda. Et ita (vt mea fert opinio) in harum scientiarum vsu parum se exercuit, libentius enim, ac vtilius supernaturalium rerum cognitioni, & contemplationi vacabat. Nihilominus tamen hæc naturalium veritatum cognitio, ad eos fines, quos in conclusione explicuimus, valde vtilis est, ac necessaria. Ostendimus autem B decuisse beatam Virginem habere omnem illam supernaturalis cognitionis perfectionem, ergo credendum est, habuisse eam naturalem cognitionem, quæ ad supernaturalem necessaria est: non est autem verisimile proprio labore, ac industria paulatim illam acquisiuisse, quia (vt diximus) non decuit eam in huiusmodi actionibus occupari, ergo verisimile est habuisse hanc cognitionem, vel omninò, vel maiori ex parte dono datam à Deo. Quamquam potuerit etiam ex principijs cognitis, plurium veritatum cognitionem elicere; plurimum enim valebat ingenio, & perspicacissimum habebat animum, vt facillimè posset quasdam veritates ex alijs indagare.

Qualiter Virgini sciētia rerum naturalium sit infusa.

Quod si quis inquirat, quando fuerit illi infusa hæc cognitio, & an simul habuerit totam eius perfectionem, vel per discursum, aut interualla temporis. Respondetur rem esse incertam: solumque dici posse eo tempore, & modo illam C habuisse, quo secundum ordinem Diuinæ sapientiæ, & iuxta conditionem, & statum vitæ eius conueniēs fuit.

Dubium.

Respōsio.

SECTIO VI.

Vtrum in beata Virgine, aliqua fuerit ignorantia.

DVplex à Dialecticis distinguitur ignorantia, alia positiua, consistens in errore, quæ dicitur *praua dispositionis*. Alia est priuatiua, consistens in carentia scientiæ, quæ dicitur *ignorantia negationis*; quæ à Theologis distingui solet in propriam ignorantiam priuatiuam, quæ dicit carentiam scientiæ debitæ, aut conuenientis alicui iuxta illius statum, & conditionem, & hæc propriè meretur *ignorantiæ* nomen; alia est per so- D lam negationem scientiæ possibilis, non tamen debitæ, aut pertinentis ad hominis statum, & hæc non propriè dicitur ignorantia, sed negatio scientiæ.

Ignorantia quotuplex.

Prima ergo sententia esse potest, beatam Virginem interdum habuisse in intellectu errorem, & in phātasia falsas imaginationes. Ita sentit Gerson Alpha. 15, litera S. qui solum loquitur de eo tempore, quo Virgo dormiebat, in quo dicit potuisse habere falsa somnia. Generalius tamen etiam de tempore vigiliæ, & de proprio iudicio erroneo hoc docuit Cordub. li. 1. Theologicarum quæstionum, quæstione quadragesima sexta, fundatus in verbis illis Lucæ 2. *Existimantes autem illum esse in comitatu.*

Secunda sententia esse potest fuisse in Virgine ignorantiam priuatiuam, quia (vt constat ex Euangelio Lucæ 1. & 2.) multa non intelligebat, & ideo interdum

interdum admirabatur, & conseruabat verba, quæ audiebat, eaque in corde suo conferebat, interdum interrogabat; *Quomodo fiet istud?* denique de illa, & Iosepho expresse dicitur: *Et ipsi non intellexerunt*, nimirum Christi domini responsionem.

Nullus error, ignorantia ve prauę dispositionis in intellectu Virginis fuit.

Dicendum verò est primò, in intellectu beatę Virginis nunquàm fuisse errorem, neque ignorantiam prauæ depositionis. Hæc conclusio apud me certa est, & contraria pias aures offendere videtur, eamque supponere videntur omnes autores, qui tribuunt Virgini donum iustitiæ originalis, ab initio sanctificationis suæ: expresse verò id docuit Bartholomæus Medina supra, quæstione trigesima, articul. 1. Probatur autem primò, quia in statu innocentiæ non fuisset illa imperfectio erroris. Beatæ autem Virgini communicata est omnis perfectio illius status ijs exceptis, quæ corpori mortali, & passibili repugnant, omnis enim huiusmodi perfectio statum, ac dignitatem Virginis decebat. Secundò, quia error, vel deceptio pœna est per peccatum introducta, vt ex prima ratione constat, & ex D. Thom. 1. 2. quæstione 85. articul. 3. ergo sicut beata Virgo non contraxit culpam, ita neque hanc pœnam. Diximus enim in superioribus, sicut beata Virgo fuit præseruata à culpa, ita fuisse præseruatam ab illis pœnis, quæ magnam aliquam indecentiam, & spiritualem imperfectionem continent, inter quas sine dubio annumeranda est pœna erroris, & deceptionis non minus, quàm quælibet alia inordinatio virium animæ. Vnde oritur tertia ratio, quia beata Virgo habuit plenum dominium suarum potentiarum, summamque prudentiam, absque vllo inordinato motu, ergo poterat facilè nunquam definitè iudicare de rebus incertis: sed vel suspendere iudicium, vel iudicare hoc esse probabile, aut verisimile, vel apparens, vel aliquid huiusmodi. Hæc enim existimatio sufficit ad operandum prudenter, & qui non vult se exponere periculo errandi, si perfectè dominatur suis actibus, cum hac moderatione iudicat, adeò vt ipsi etiam beati de his rebus, quas certo non norunt, non aliter iudicium ferant, nisi Diuina reuelatione instruantur, quos in hac perfectione imitatam esse beatam Virginem credibile est, cum & facilè potuerit, & melius, ac perfectius hoc fit.

Et hinc facilè exponi possunt verba illa; *Existimantes illum esse in comitatu*. Primò, per Synecdochen, vt scilicet, pluraliter dicatur de multis, quod in aliquo tantum accidit, sicut dicuntur latrones blasphemasse Christum, quamuis alter tantum blasphemaret. Sic enim dici potuerunt parentes Christi existimasse illum esse in comitatu, quia Ioseph ita existimabat. Vnde Rupertus libro primo in Cantica docet, Virginem optimè tunc tempotis cognouisse, vbi filius esset; sed quia erat tempus tacendi dissimulasse, atque ita se gessisse, ac si id ignorasset, & existimasset filium esse in comitatu. Quod tamen absolutè, & simpliciter non placet. Patres enim simpliciter intelligunt Euangelicam historiam, prout sonat, atque sentiunt beatam Virginem ignorasse, vbi Christus tunc esset, quia hoc nullam imperfectionem importat, quæ Virginem non deceat, & propter mysterium expediit potuit, vt tunc se Christus matri occultaret, quod etiam illi ad meritum, & nobis ad exemplum prodesse poterat. Secundo ergo exponi possunt illa verba, parentes Christi existimasse eum esse in cumitatu, non simpliciter iudicando, ita esse, iudicio falso, ac erroneo, sed solum iudicando id accidere potuisse, & ex signis, & circunstantijs occurrentibus, id fuisse verisimilius, quod iudicium verum erat: & sufficiens ad illa omnia, quæ ab Euangelista narrantur. Et eodem sensu piè exponẽdos censeo expositores sacros, si alicubi falsam æstimationem Virgini tribuere videantur, vt circa eandem historiam, quod perdiderit filium existimandu rediisse cum Iosepho, & si quæ sunt similia.

Dico secundò, beatam Virginem non omnia semper sciuisse, sed pro temporum varietate nonnulla ignorasse negatiuè; nihilominus tamen nunquam habuisse propriè ignorantiam priuatiuam. Prior pars nota est, ex Euangelio Lucæ primò, & secundo: vt inter referendum secundam sententiam dictum est. Ratio vero solum est, quia sicut non oportuit illam semper esse beatam, ita etiam neque fuit necessarium, neque consentaneum statui eius, vt omnia sciret, & ideò neque ante Angelicam annuntiationem sciuit se futuram matrem Dei, neque modum conceptionis, & similiter post incarnationem non omnia futura semper cognouit, neque quæ in loco distanti fiebant, neque omnes circunstantias mysteriorum Christi: Quo sensu piè exponendus est Origenes hom. vigesima in Lucam, dum negat habuisse Virginem eo tempore fidem plenam omnium mysteriorum, scilicet, quoad distinctam cognitionem rationum omniũ, ac circunstantiarum illorum. Altera pars explicatur, quia beata Virgo omni tempore vitæ suæ eam omnium rerum cognitionem habuit, quæ pro ratione sui status illi maximè expediebat, hoc enim illius dignitatem, & perfectionem decebat, ergo non habuit propriè ignorantiam priuatiuam, quę huic cognitioni opponitur, ut in principio sectionis expositum est.

In intellectu Virginis ignorantia nõ fuit.

Obiectio.

Contra hanc verò posteriorem partem solum video obijci posse verbum illud Lucæ secundo. *Et ipsi non intellexerunt*. Cum enim Christus de Patre suo æterno loqnutus esset, & beata Virgo illius verba non intellexerit, videtur illa ignorantia fuisse valdè moralis, ac propria, & de re ad statum eius valdè pertinente. Respondetur, si verba illa ad Virginem referantur (non enim desunt, qui vel propter circunstantias, vel per Synecdochen propter Ioseph, dicta esse existiment) tamen, si de Virgina intelligantur, non potest esse sensus eam non intellexisse Christum, cum dixit: *Nesciebatis, quia in his, quæ patris mei sunt, oportet me esse*, de suo æterno Patre fuisse loquutum. Tam clarum enim hoc erat, vt neq; Ioseph in hoc hæsitare potuerit. Sciebat. n. Christum, non habere Patrem alium in terris: Et licèt verisimilè sit, Christum, interdum Iosephum ipsum patris nomine appellasse: tamẽ euidens erat, Christum non dixisse illa verba propter Ioseph, tum quia in numero multitudinis loquutus est; *Nesciebatis, quia in his, quæ Patris mei sunt, &c.* Patrem suum ab vtroque distinguens. Tùm etiam, quia manifestum erat Christum illis diebus non tractasse negotia, quæ ad Iosephum pertinerent. Quamuis ergo beata Virgo rectè intellexerit Christum loqui de Patre suo cęlesti, dicitur tamen non intellexisse Christi verba, quia non satis comprehendit, quænam essent res illæ ad æternum Patrem pertinentes, in quibus Christum occupari, & propter eas parentes suos relinquere oportuerat: vel etiam, quia non intellexit, an significare voluerit Christus appropinquasse iam tempus manifestandi seipsum mũdo, & inchoandi humanam redemptionem, vt notauit Iansenius cap. vndecimo Concordiæ. Et hoc modo explicatis illis verbis non attribuitur Virgini aliqua ignorantia priuatiua: sed solum carentia scientiæ alicuius rei, quæ ad ipsam illo tempore minimè spectaret.

Responsio.

Et ex ijs facilè intelligitur, quomodo in beata Virgine potuerit esse vera, ac propria admiratio,

tùm

tum quia in ea fuit noua rerum cognitio, quæ admiratinnem parere solet, tùm etiam quia de rebus antea cognitis, si noua quadam attentione considerentur, aut nouo modo proponantur, potest etiam admiratio oriri, vt latius in priori tomo diximus agentes de Christi admiratione in commentar. articul. octauo, quæstione 8.

DISPVTATIO XX.

In tres sectiones distributa.

De gratijs gratis datis Beatæ Virginis.

HAec sola superest disputatio de donis supernaturalibus Deiparæ collatis in statu viæ, quam pro materiæ dignitate breuissimè expediemus, has gratias gratis datas ad tria capita reuocantes. Quædam enim ad cognitionem, quædam ad sermonem, quædam denique ad operationem spectant, de quibus sigillatim dicendum.

SECTIO I.

Vtrum habuerit beata Virgo gratias gratis datas ad cognitionem pertinentes.

PRæcipua harum gratiarum est prophetia, ad quam spirituum discretio reuocatur, interpretatio item sermonum in quodam sensu sub hoc capite comprehendi potest.

Virgo veram habuit gratiam prophetiæ. Dico ergo primò beatam Virginem verè, ac propriè fuisse prophetissam, atque adeò habuisse gratiam prophetiæ. Conclusio est certa, & communis Sanctorum, quam colliguut ex Lucæ 1. vbi beata Virgo, cum dixit: *Magnificat anima mea Dominum, &c.* prophetico spiritu loquuta est. Vnde Ambros. ibi; *Quo maior*, inquit, *est persona, eo plenior est prophetia*. Quamobrem Basilius exponens illa verba Isa. 8. *Accessi ad prophetissam, & in vtero concepit*, de beata Virgine ista interpretatur dicens: *Quod Maria prophetissa fuerit, ad quam propriè ximè per spiritus prænotionem accesserit Isaias, nemo contradixerit, qui sit memor verborum Mariæ, quæ prophetico afflata spiritu eloquuta est, Magnificat anima mea Dominum.* Et interius: *Quod si animum ad vniuersa eius verba accommodaueris, non vtiq; per diffidium negaueris, quod fuerit prophetissa.* Eodem modo exposuit illa verba Isaiæ Cyrillus lib. 1. in Isa. orat. 5. dicens: *Sanctam Virginem prophetissam vocat*: & eandem amplectuntur. Nazian. orat. 42. quæ est secunda in Pascha, Epiphanius hæres. 78. sub finem. Gregor. Nissenus libr. de testimonijs ex veteri testamento contra Iudæos, c. de natiuitate Christi ex Virgine. Euseb. libr. 7. de Demon. cap. 6. Hieronymus vero in Isaiam (licèt aliam sequatur expositionem) subdit tamen: *Quidam prophetissam sanctam Mariã interpretantur, quam prophetam fuisse non dubium est. Ipsa enim loquitur in Euangelio. Ecce enim a modo beatam me dicent omnes generationes.* August. etiam 17. de Ciuit. ca. vltimo: *Istorum*, inquit, *quinque prophetasse, scilicet, Zacharia, Elisabet, Simeonis, Anna, et Ioannis Baptistæ, ex Euangelio nobis nota est, vbi & ipsa Virgo mater Domini, ante Ioannem prophetasse inuenitur.* Præterea Rupertus lib. 1. in Cantica, eã vocat; *Prophetissam Prophetarum, quia & prophetas docuit, & de ipsa omnes prophetæ prophetarunt.* Idem libr. 1. de Trinit. & eius operibus in Isaiam cap. 34. D. Thom. supra quæst. 27. art. 5. ad 3. Adamus Isaiæ. 8. Galatinus lib. 7. de arcanis cap. 4. 5. & 12. Et ad hoc confirmandum valent, quæ supra diximus de reuelationibus Beatæ Virgini factis. Nã ferè illæ omnes reuelationes Prophetiæ dici possunt. Ratio vero generalis tàm huic gratiæ, quàm cæteris omnibus communis est, quia Beata virgo ita fuit plena gratiæ, vt quidquid alijs per partes datum est, totum simul in ea fuerit cumulatè perfectum, sicut dignitatem eius decebat.

Et ex hac conclusione infertur obiter, accepisse Virginem aliquo modo donum illud, & singulare Spiritus sancti auxilium, quod solet dari scriptori sacro ad canonicam scripturam scribendam. Nam sicut scriptori canonico Spiritus sanctus dictat singula verba, ita Beatæ Virgini dictauit singula verba, quæ in illo celebri cantico, *Magnificat anima mea dominum*, protulit, quæ omnia sicut ab ipsa prolata sunt, Lucas Euãgelista scripsit (hoc enim & ad fidem historiæ, & ad reuerentiam debitam Virgineis uerbis pertinet) canticum autem illud canonicũ est scriptura, non solum quasi materialiter, id est, quia euangelista refert Beatam Virginem illud protulisse: sed etiam formaliter, ac per se, vt ab ipsa Virgine prolatum est, & vt latè recipitur ab vniuersa Ecclesia, fuerunt ergo singula verba illius à Spiritu sancto dictata. Habuit ergo tunc donum, & gratiam, de qua loquimur. Nã quòd hæc detur ad loquendum, vel scribendum, non variat rationem doni, quod ad gratiam prophetiæ reuocari potest, vel (vt alij volunt) ad interpretationem sermonum. An verò Beata Virgo aliquid scripserit non constat. Nam epistola quædam ad Ignatium, quæ nomine eius circunfertur, incertæ autoritatis est, si tamen Ecclesiæ constaret, illam, vel aliquam aliam fuisse a B. Virgine scriptam, nemo (vt existimo) dubitaret, quin inter canonicas scripturas esset annumeranda.

Dico secundò datam fuisse Virgini gratiam interpretationis sermonum. Probatur cõclusio, quia si hæc gratia exponatur in sensu superius tractato, iam constat fuisse in Virgine: si autem intelligatur esse speciale donum, & auxilium Dei ad veram scripturæ sacræ intelligentiam assequendam, in præcedenti disputatione ostendimus, quãtum Beata Virgo in hac cognitione excelluerit, quam certum est non tãtum proprio labore, & ingenio fuisse assequutam, sed multo magis ope, ac inspiratione diuina. Confirmatur, & declaratur, quia hæc gratia quamuis propter vtilitatem aliorum potissimum dari soleat, multum tamen ad propriam sui scipientis perfectionem confert, non solum quatenus intellectum illustrat, sed etiam quatenus ad excitandam, & mouendam uoluntatem adiuuare potest. vtraque autem ratione oportuit dari Virgini, scilicet, & propter eius perfectionem, & propter aliorum vtilitatem, quia futura erat magistra Apostolorum, & Euangelistarum, quibus hoc donum datum est, quia futuri erant lux mundi, ergo multo magis debuit dari Beatæ Virgini, quæ ipsorum lux futura erat, cuiusque *vita inclita* (vt Ecclesia canit) *cunctas illustrat ecclesias.*

Dico tertiò, datam præterea esse Beatæ Virgini gratiam illam, quæ dicitur *discretio spirituum*. Potest autem hæc gratia duobus modis explicari, primò vt sit internum lumen, seu reuelatio, per quam homo intuetur interiores cogitationes cordium, quæ cognitio per modum scientiæ habitualis infusæ soli Christo communicata creditur. Vnde non existimamus. Virgini tribuendam, itata ea, quæ præcedenti disputatione diximus: non est tamen incredibile, interdum per specialem reuelationem Spiritus sancti datum esse Virgini, vt aliorum cogitationes posset intueri, prout expedire aliquando potuit, vel ad res agendas, vel ad aliorum utilitatem,

tem. Hæc enim gratia sic explicata post est prophetiæ, & alijs sanctis interdum communicata est, præsertim initio nascentis Ecclesiæ, quoniam plurimū conferre poterat ad persuadendam fidem, & confirmandos eos, qui credere incipiebant, vt colligitur ex prima ad Corint. 14. Alio modo exponi potest hæc gratia, vt significet speciale donum Spiritus sancti ad discernendum, à quo spiritu bono, vel malo interiores cogitationes, ac desideria proueniant, tam in ipsomet, qui donum hoc recipit, quam in alijs. Quod ergo pertinet ad proprios interiores motus ipsius Virginis, certum est in omni ætate ac vitæ suæ tēpore habuisse singulare Spiritus sancti auxilium, vt certissimè iudicaret omnes suos motus, & effectus ab Spiritu sancto esse profectos, quia singulari modo à Spiritu sancto regebatur, & nullam mentis cogitationem, aut motionem habere potuit veluti ab extrinseco motore inspiratam, quæ non esset à bono spiritu, quia caruit fomite, & omni interna deordinatione potentiarum, vt in superioribus ostensum est. Quocirca licèt exterius tētari potuerit, sicut tentatus fuit Christus; nō tamen interius per inordinatum aliquem affectum, vel motum. In exterioribus verò tentationibus, vel apparitionibus reuelationibus (si fortasse interdum eas passa est, in hoc enim potuit Christo assimilari, quamuis incertum id sit) in ijs, inquā, occasionibus credendum est, ita fuisse ab Spiritu sancto illuminatam, partim per infusam prudentiam, partim per hanc gratiam discernendi spiritus; vt certitudine quadam infallibili posset inter bonum, & malum spiritum dijudicare. Cuius sufficiens argumentum est diuinum illud colloquium, quod cū Angelo Gabriele habuit, in quo tanta prudentia vsa fuit: *vt omnia uerba eius à sapientia thesauro profecta, & à Spiritu sancto dictata* esse videantur, sicut Damascenus dixit oratione prima de assumptione. Denique (quod attinet ad discernendos spiritus aliorum) credendum est beatam Virginem etiam in hoc habuisse gratiam singularem, non solum propter luminam experientiam, quam de rebus spiritualibus habuit, sed etiam, per speciale Spiritus sancti donum, quo maximè indiguit post Christi Domini Ascensionem. Erat enim tunc omnium magistra, ad quam consilij causa fideles vndique confluebant, vt ex Epistolis Ignatij, & ex alijs Patribus supra citatis constat. Addit Diuus Antoninus hanc gratiam discernendi spiritus fuisse quodam modo debitam summæ Virginis humilitati. Cum enim Beatus Antonius, vniuersum mundum videns plenum laqueis inter se connexis, exclamasset: *Quis euadet laqueos istos?* responsum ei est, *sola humilitas*. Summæ igitur humilitati Virginis datum est, vt omnes Dæmonum deceptiones posset agnoscere, atque ita spiritus discernere.

SECTIO II.

Vtrum habuerit beata Virgo gratias illas, quæ circa sermonem versantur.

Gratiæ hæ quatuor sunt, sermo fidei, scientiæ, sapientiæ, ac donum linguarum.

Gratia fidei Virgini data. Primò igitur gratia fidei dupliciter exponitur, primò vt non tantum ad sermonem, sed etiam ad interiorem mentis actum referatur, & importet singularem, & extraordinarium modum certitudinis in rebus fidei credendis, vel absolutè, & per se, seu quasi speculatiuè, vel practicè in ordine ad aliquid operandum. Et hoc sensu nemo dubitare potest, quin beata Virgo gratiam fidei habuerit, quia omnibus modis habuit perfectissimam mentis fidem, vt sæpe in superioribus ostensum est.

A Alio modo refertur hæc gratia fidei ad sermonem, & nihil aliud est, quam speciale donum Spiritus sancti ad proponendas, & explicādas res fidei modo accommodato hominibus simplicioribus, & rudioribus, præsertim cum primū ad fidem veniunt. Et hoc etiam sensu, per se satis credibile est, habuisse Virginem huiusmodi donum, seu auxilium, quia (vt diximus) omnium magistra fuit, & omnibus omnia fieri oportuit.

Secundò, ex eodem principio constat habuisse gratiam sermonis scientiæ, & sapientiæ, quæ nihil aliud sunt, quàm vires, & facultates quædam, seu auxilia ad explicandas facilè, & confirmandas res fidei per causas, & rationes superiores, uel inferiores. Cum enim beata Virgo de rebus fidei cum simplicioribus, & cum sapientioribus tractaret, omnibus modis oportuit in eis, tum intelligendis, tum explicandis esse instructam. De quibus gratijs plura videri possunt in D. Antonino. 4. par. tit. 15. cap.

B 19. §. 1. & 2.

Obiectio. Obijcies vero potest D. Thomas quæst. 27. art. 5. ad 3. Vbi negare uidetur, habuisse Virginem usum sapientiæ quantum ad docendum, quia hoc non cōueniebat sexui muliebri secundum illud 1. ad Timot. 2. *Docere autem mulierem non permitto.* Respondetur tamen cum Caietan. ibi, illud esse intelligendum de vsu docendi publicè, & pro concione, priuatim enim docere, vel instruere aliquem de rebus fidei, interdum decet etiam feminas, & in superioribus ostēdimus, Beatam Virginem Apostolos etiam docuisse. Quin potius Rupertus lib. 5. in Cātica contendit, interdum etiam publicè docuisse. Nam ob singularem aliquam rationem aliquando concessum est hoc feminis, vt de Maria Magdalena legimus. Sed hoc dictum Ruperti incertum est. Respōsio.

Tertiò, hinc oritur ratio dubitandi de dono linguarum, quia videtur dari ad publicas functiones, & conciones, & ideò videri potest hæc gratia non

C fuisse Virgini necessaria. Et ita Caietanus dicta q. 27. art. 5. negare videtur beatam Virginem habuisse vsum huius gratiæ, quod est negare illi hanc gratiam; quia hæ gratiæ gratis datæ in vsu consistunt, non in aliquo habitu. Sed nihilominus verisimilius credimus non defuisse Virgini hanc gratiam, vt docent Albertus in Mariali, & Antoninus supra. §. 8. qui existimat in die Pentecostes simul cum Apostolis hoc donum accepisse, ut nihil spiritualis gratiæ illi deesset Quod etiam potest colligi ex Athanas. ser. de Deipara, dicente; *Virginem omnibus gratijs abundasse*. Et confirmatur, quia in initio Ecclesiæ, frequenter dabatur hoc donum fidelibus, non solum illis, qui futuri erant prædicatores euangelij, sed etiam alijs ferè communiter, vt constat Act. 8. & 9. quid ergo mirum, quod fuerit beatæ Virgini concessum? Eo vel maximè, quod licèt beata Virgo non esset ad varias nationes, ac gentes migratura, vt eas doceret; verisimile tamen est, & ex Patribus, Donum linguarū Virgini datum.

D ac historijs colligitur, fideles ex varijs nationibus ad illam confluxisse, tūm pietatis causa, tum vt ab ipsa magis instrueretur, ac in fide confirmaretur, oportuit ergo, vt & illos intelligeret, & ab illis intelligi posset, quæ duo sunt huius gratiæ munera. Denique mihi est probabile etiam ante illa tempora habuisse vsum huius gratiæ (si fortasse necessitas, vel occasio illum postulauit) vt v.g. quando Christus adoratus fuit à Magis, credibile est illos intellexisse, vel cum peregrinata est in Aegyptum, Aegyptiorum lingua vti potuisse.

SECTIO III.

Utrum B. Virgo habuerit gratias ad operationem pertinentes.

DVæ sunt huiusmodi gratiæ, s. gratia miraculorum, & gratia sanitatum, quæ ad vnam reuocari possunt, quia sanitatis restitutio, prout per huiusmodi gratiam fit, præter naturam, & extraordinariam legem est, & ideò inter miracula cóputari potest. De gratia ergo miraculorum generatim dicta, vt has duas gratias comprehendit D. Th. q. 27. ar. 5. ad 3. negat B. Virginem in vita mortali habuisse vsum huius gratiæ, quod est dicere non habuisse illam, quia hæc est gratia in vsu consistit. Fundamentum est, *quia tunc temporis confirmanda erat doctrina Christi miraculis, & ideò soli Christo, & discipulis eius, qui erant baiuli doctrinæ Christi conueniebat miracula facere.* Et hanc sententiam sequens Caie. ibi, addit aliud fundamentum, quia solida Theologia fundatur in sacra scriptura: ex sacra autem scriptura non habemus, B. Virginem dum vixit in vita mortali fecisse miracula.

Contrariam verò sententiam docent Albertus in Mariali, & D. Antoninus supra, §. 5. & 6. & Rupertus lib. 3. in Cantica, dum in vniuersum docet, Beatam Virginem habuisse omnes gratias gratis datas, & eodem modo citari potest pro hac sententia Athanas. dicto serm. de sanctissima Deipara. Et hæc sententia simpliciter videtur vera: vt tamen eam explicemus; oportet & varia tempora, & varia miraculorum genera, seu varios modos illa operádi, distinguere.

Primò igitur de tempore, seu ætate Virginis, antequàm filium conciperet, nec constat, nec aliqua verisimili ratione affirmare possumus, eam aliqua miracula edidisse, nec videtur illud tempus fuisse adeò opportunum ad huiusmodi gratiam exercendam. Quia neque ad doctrinam confirmandá erát necessaria, nec merita, & sanctitaté Virginis oportebat tunc per miracula manifestari.

Secundò, de tempore à conceptione Christi domini, vsque ad eius Ascensionem, est verisimila nulla per se edidisse miracula præsertim publica. Et hoc fortasse præcipuè intendit D. Thom. probabiliterque suadet eius ratio, & exemplum, quo vtitur de Ioanne Baptista, qui pp hác causam *signum fecit nullum*, vt dr Ioan. 10. Dico autem per se, quia per filium dici potest Virgo interdum operata esse miracula fide, ac impetratione sua. Hic enim est vnus modus concurrendi ad miracula, s. impetrando, & hac ratione operatio virtutum fidei attribui solet. Quia talis oratio requirit peculiare fidei perfectionem, & singularem Spiritus sancti motioné ad petendum miraculum tanta fide, & fiducia, vt infallibiliter obtineatur, iuxta illud: *Si habueritis fidem, sicut granum sinapis, dicetis monti huic, transi hinc, illuc, & transibit.* Matth. 17. Et hoc modo dicere possumus B. Virginem habuisse fidem miraculorum, & per illam operatam esse, obtinendo à filio miraculorum operationem. Cuius signum habemus in miraculo nuptiarum, quod fide sua mater à filio obtinuit, suamque fidem ostendit (vt sancti notant) tùm in eo, quod primú miraculum publicum à filio postulauit: tum et in eo, quod Christi respósione conturbata non fuerit, quamuis exteriori specie videri posset, passa fuisse repulsam. Quin potius confidenter dixit ministris: *Quodquid dixerit vobis facite.* Dixi præterea, præsertim publica, quia de secreta miracula incertum est, an aliqua fecerit præsertim tempore infantiæ Saluatoris, uel in Aegypto, vel alijs temporibus, si fortasse aliqua opportunitas, vel necessitas occurrit.

A Tertiò, de tempore post Christi Ascensionem, verisimile est beatam Virginem multa miracula perpetrasse, vel præbuisse multis sanitatem. Quia licèt ad eam non pertineret, publicè concionari, vel persuadere fidem, tamen ad magnum Ecclesię bonum, & profectum pertinebat, quòd agnosceretur, & coleretur vt Dei mater. Quod totú in Christi Domini manifestationem redúdabat, & fidem in ipsum confirmabat, ergo non fuit præter statú, & conditionem Virginis, vt eo tempore miracula faceret, & insignia beneficia hominibus conferret, quibus eorum fides, & deuotio augeretur. Quamobrem Damascenus serm. 1. de natiuit. Virginis, eá vocat *miraculorum abyssum.* Et Andræas Cretensis serm. de Assumptione, eam vocat *miraculorum esse structricem, potestatem habentem, qua nequeat labefactari.* Et confirmatur; nam (vt ibidem refert hic autor, & Damascenus serm. 2. de Assumptione: & Simeon Metaphrastes de uita, & dormitione Deipa- Gratiā miraculorū & sanitatū, quo tēpore Virgo exercuit.

B re) corpus beatæ Virginis, statim post obitum eius, multa miracula operatum est, & sepulchrum eius solum, quia corpus illud aliquo tempore habuit, effectioné miraculorum illustre fuit. Quid ergo mirum, quòd etiam, dum vitam ageret similia opera interdum effecerit? Nec ratio D. Tho. contra hoc concludit, quia etiam Beata Virgo fuit illo tempore suo modo magistra fidei, & miracula eius in gloriam filij, & fidei confirmationem cedebát. Ratio verò Caietani inefficax valde est, ab autoritate enim negatiua scripturæ nullum argumentum in Theologia sumitur, vt constat ex ijs, quæ de alijs mysterijs supra tractata sunt, & quæ generatim de traditionibus Ecclesiasticis contra hæreticos Theologi docent.

DISPVTATIO XXI.

C In quatuor Sectiones distributa.

De gloriosa morte, & Assumptione beatæ Virginis.

DIsputauimus hactenus de donis gratiæ, & scientiæ, quæ beata Virgo in statu viæ consequuta est, simulque (quátum scholastica ratio patitur) mysteria vitæ eius percurrimus, reliquum est, vt de felici statu gloriæ eius disseramus. Quoniá verò mors terminus est vitæ, ac transitus ad beatitudinem, prius de morte eius, postea de resurrectione, assumptione, ac denique de eximia eius gloria, & beatitudine dicemus.

SECTIO I.

Utrum B. Virgo corporalem mortem passa fuerit.

EPiphanius hęres. 78. hanc qōnem attingens insolutam relinquere uisus est: [Quęrant] inquit, D [uestigia scripturarum, & inuenient utique neque morté Mariæ, neq; an mortua sit, aut non mortua, neq; an sepulta sit, aut nó sepulta.] Et inferius: [Ego. n. non audeo dicere, sed silentiú mihi impero, fortassis. n. alicubi et uestigia inueniemus sanctę illius, ac beatæ, sic nec inuenire datur morté ipsius.] Et paulò post: [Nó aút omnino definio hoc, & nó dico, quod immortalis másit, sed neq; affirmo, an mortua sit.] Fundám eius est supra tactum, quod iterum repetit dicés: [Excessit. n. scriptura menté humaná, & in suspenso reliquit pp uas pretiosum, ac excellétissimum.] Cui fundamento addi potest, quod nec ex historijs humanis aliquid certi habemus de morte eius. Libellus. n. qui de tráſitu Virginis inscribitur, & à Tritemio Melitoni Sardicési tribuitur, & apochrypbus est, teste Gelasio Papa in Cap. sancta Romana, dist. 15. & falso Melitoni imponit, ut ex Hieronymo

ronymo de scriptoribus Ecclesiasticis colligi potest. Referens enim Melitonis scripta, huius non meminit. Et ex Beda in retractione Actorum cap. 8. Vbi & opus ipsum refutat, quòd multa historiæ Lucę de Actis Apostolorũ repugnantia contineat, & non dicit esse Melitonis, sed illi imponi. Præterea alius liber, qui de eodem trãsitu, seu Assumptione Virginis inter opera Hieronymi refertur, omnium sententia, non est Hieronymi, quia in eo fit mentio hæresum Nestorij, & Euthychetis, quæ post Hieronymum exortæ sunt. Quæ coniectura eodem modo probat non esse Sophronij, vt aliqui existimant, quia Sophronius æqualis est Hieronymo, vt ex libro eiusdem Hieronymi de scriptoribus ecclesiasticis constat. Nihil ergo est scriptum, vnde aliquid certi de Virginis obitu definiri possit.

Nihilominus sine vlla dubitatione dicendum est, B. Virginem mortem obijsse. Ita sentit hoc tempore vniuersa Ecclesia, & ad id cõfirmandum sufficit generalis regula scripturarum. Nam omnes filij Adæ corporali morti obnoxij sunt, à qua regula neque autoritas vlla, neque ratio suadet, excipiendam esse Virginem.

Virginis mors. Quin potius grauissimi, & antiquissimi Patres eam mortuam esse testantur, vt constat ex Damasceno, Epiphanio presbytero Constantinopolitano, Andręa Cretensi, sermonib. de dormitione Deiparæ, & Iuuenali Ierosolymitano, apud Nicephorum, lib. 5. Hist. cap. 4. & Simeone Metaphraste de vita, & dormitione Deiparæ, die 15. Augusti. qui omnes referunt Dionysium Areopagitam loco statim citando, & ex alijs recentioribus, quos statim commemorabo. Ratio etiam hoc suadet, quia in primis decuit Beatam Virginem esse similẽ Christo: cum ergo Christus mortem susceperit, non oportuit beatam Virginẽ ab hac lege excipi. Deinde, vt per mortem Virginis constaret euidentius, & indiguisse Christi morte, quia fuit redempta, & habuisse carnem passibilem, à qua Christus similem sumpsit, & ita excluderetur error eorum, qui finxerunt, Beatam Virginem fuisse cuiusdam cœlestis, seu Angelicæ naturæ, vt Epiphan. supra refert, & Diuus Thomas in 3. dist. 4. quæstio. 2. artic. 1. Tandem, quia mors nullam imperfectionem includit, quæ Virginem non deceat: quia potius est pœna, quæ propter Deum suscepta magnum gratiæ augmentum promereri potest: propter quòd *mors sanctorum preciosa in conspectu Domini* esse dicitur. ergo nulla est causa, ob quam à morte corporis fuerit præseruata. Neque Epiphan. hanc veritatem negat citato loco: sed solum asserit in scriptura nihil de illius morte referri.

Dub. 1. Sed quæret aliquis primò. Quæ fuerit causa, vel occasio mortis Deiparæ, an. s. morbo aliquo, seu ægritudine vsque ad mortem laborauerit, vel absq; aliqua naturali causa, sola Dei voluntate, & arbitrio defuncta sit, sicut mortuus videtur Moyses, cui dixit Deus: *Ascende in montem, & morere ibi.* Deuter. 32. Vnde c. 34. subdit: *Mortuusque est ibi Moyses seruus Domini in terra Moab, iubente Domino,* & sicut mortuus videtur Ioannes Euangelista, si vera est historia, quam Nicephorus refert lib. 2. c. 42. qui propter hanc fortasse causam dixerat, lib. 1. ca. 35. Ioannem mortuum fuisse eo modo, quo Dei genitrix. Ex quibus exemplis hæc pars posterior veri similis fieri videtur, quia hic mortis modus videtur excellẽtior, & innocentiæ, ac puritati Virginis, quodammodo debitus. Item, quia mortua creditur sine vllo dolore, (vt Damasc. sentit, orat. 2. de dormitione Virginis.) Tùm, quia sine libidine concepit, omniq; inordinata concupiscentia semper caruit. Tum etiam, quia in morte filij maiores dolores, quàm in morte sentiantur, degustauit.

B. Virgo vi amoris mortua. Addere tamẽ possumus, quamuis B. Virgo mortua non fuerit, vi alicuius morbi corporalis: vt tamen amoris, & ardentissimi desiderij, & intensissimæ contemplationis obijsse. Fieri enim potest, vt mens tanta efficacia, & intensione in his actibus occupetur, vt veluti destituat corpus, ita vt paulatim eius dispositiones remittantur, ac deficiant, ac tandem, ob earum defectum, non possit anima in corpore conseruari.

Non defuerunt tamen, qui dicerent, eam fuisse martyrio coronatam, vt videre licet apud Isidorũ, lib. de uita, & morte sanctorum, ca. 68. & apud Ambrosium, & Bedam Lucæ 2. sed (vt ijdem authores dicunt) hoc nullo probabili fundamento nititur, quia nulla Historia, nulla traditio, nulla que probabilis autoritas hoc confirmat. Verba autem illa Simeonis, *tuam ipsius animam pertransibit gladius.* Ex quibus falsa suspicio orta videtur, nõ esse de corporali eius morte intelligenda, in superioribus ostensum est.

Dub. 2. Respons. Quæres secũdò, quo ętatis anno mortua fuerit. Respondetur rem esse incertam. Ex his enim, quæ in superioribus dicta sunt de Christi conceptione, & in sequentibus de morte eius dicemus, constat B. Virginem egisse annum quadragesimum nonũ, quando Christus dominus mortuus est. Quia quãdo illum peperit iam decimum quintum annum expleuerat, & Christus trigesimo quarto anno ætatis inchoato mortuus est, expleuerat ergo tunc temporis Beata Virgo quadraginta octo ætatis annos, & agebat quadragesimum nonum. Post Christi autem mortem quidam dixerunt vixisse tantum annum integrum, & aliquot menses. Quæ tamen sententia, inter omnes improbabilissima est, & solum in quadam incerta, & apochrypha reuelatione fundata.

Alij ergo existimarunt vixisse Virginem vsque ad secundum annum imperij Claudij, qui fuit vndecimus a Christi morte, quo primum Petrus profectus fuit Romam, teste Eusebio in Chronicis, & Hieronymo de scriptoribus Ecclesiasticis. Vnde fit coniectura, Petrum permansisse in Iudæa, quandiu Deipara vixit: statim verò post mortem eius discessisse, ut Romam pergeret. Quocirca iuxta hanc sententiam Beata Virgo obijt anno ætatis quinquagesimo nono, vel iam expleto, vel propè. Quæ fuit sententia Euodij apud Nicephorum, lib. 2. Histor. cap. 3. quam ipse videtur sequi, tàm ibi, quàm cap. 21. vbi dicit, Beatam Virginem obijsse cum annum ageret sexagesimum. Vnde sentit, quod Euodius dixit, intelligendum esse de annis quinquaginta nouem expletis: non tamen sibi constat Nicephorus, dum dicit beatam Virginem mortuam esse quinto anno Imperij Claudij, qui est decimus quartus à morte Christi, vt apertè constat ex dictis & ex Chronico Eusebij. In eandem sententiam de quinquaginta nouem annis refertur Hippolytus Thebanus ab Epiphanio Presbytero Constantinopolitano, in sermone de Deipara, ut refert Turrianus, libr. 3. pro Epistolis Pontificis, cap. 16. Quamquam (ut Cæsar refert in Annalibus anno quadragesimo octano) ille autor potius asseruit Beatam Virginem tantum quinquaginta septem annis vixisse. & ibidem refert alios asseruisse, quinquagesimo octauo ætatis anno diem humanę uitæ clausisse. Quæ fortasse uarietas ex eo orta est, quòd circa annum conceptionis, uel mortis Christi, aliter, quàm nos supponimus, opinabantur. Ab hac sententia parum discrepat Driedo, lib. 3. de dogmatibus Sacrę scripturæ, tractat. 3. cap. quarto, vbi dicit, beatam Mariam obdormisse anno duodecimo post Christi mortem, secundum chronologiam Eusebij. Sed apud Eusebium hoc ego non reperio: quin potius in Chronico eius Assumptio Beatæ

Virginis

Virginis annotatur in anno sexto Imperij Claudij, qui est decimus quintus à morte Christi, vt dixi. Quanquam illa adnotatio videatur potius ab aliquo addita, quàm ab Eusebio scripta. Sic enim habet: *Maria Virgo Iesu Christi mater ad filium in cœlum assumitur, vt quidam fuisse sibi reuelatum, scribunt.* Nunquam enim Eusebius huiusmodi incertis reuelationibus vti solet, neque ante ipsum aliquid de huiusmodi reuelatione scriptum inuenimus.

Hinc autem nata est aliorum opinio dicentium B. Virginem obijsse annum agentem sexagesimum tertium, quam esse vulgi opinionem dicit Turrianus supra. Cæsar autem Baronius scribit opinionē hanc fundari in traditione quadam, eamq; distinguit ab opinione, quæ colligitur ex dicto loco Eusebij. Sed si iuxta principia posita fiat computatio, nulla est diuersitas.

Responsi

Quo ætatis suæ anno Virgo sit mortua.

Vltima verò snia, quæ in re ambigua verisimilior vr, est, B. Virginem mortuam fuisse anno ætatis septuagesimosecundo. Ita sensit dictus Epiphanius presbyter, & Cedrenus in compendio historiç, & insinuat Andreas Cretensis, serm. de dormitione Deiparæ, dum inquit peruenisse Virginē *ad summam ætatem.* Et hanc sniam confirmat eleganter Cæsar ex testimonio Dionysij c. 3. de diuin. nominib. vbi sic inquit: *Nam, & apud ipsos diuino spiritu plenos Pontifices nostros, cum & nos (vt nosti) & plerique ex sanctis fratribus nostris ad cōtuendū corpus illud, quod autorem vitæ, Deūque ceperat conuenissemus, aderat autem, et frater Domini Iacobus & Petrus supremum decus, & antiquissimum Theologorum columen, vbi post contuitum placuit, vt infinite potentem, diuinæ infirmitatis bonitatem Pontifices laudarēt omnes, quisque pro captu suo.* Quæ verba de sancto corpore B. Virginis, & non de sepulchro Christi, aut de domo Ioannis, in qua Christus cęnauerat, esse intelligēda, & ipsa verba per se sumpta satis suadent, & est communis sententia sanctorum, qui ex hoc loco colligunt, diuina prouidentia factum esse, vt omnes Apostoli, qui tunc temporis viuebant, & præcipui ex eorum discipulis ac Pontificibus Ecclesiæ ad transitum, suous B. Virginis conuenirent. Ita Maximus, D. Tho. & Albertus Magn. illum locum exponentes, Damasc. & Andr. Cretensis orationib. de dormitione, & Assumptione Virginis, Epiph. Presbyter, & Simeō Metaphrastes scribentes de uita, & educatione Deiparæ, Nicephor. & Iuuenalis Ierosolymitanus apud eundē lib. 2. hist. c. 21. 22. & 23. Vbi hanc historiam de trāsitu, & glorioso funere uirginei corporis latè describit. Et inter alia affirmat etiam Christum dominū magna angelorum multitudine comitatum dormitioni eius interfuisse. Quod etiam affirmarunt Damascen. Andr. Cretensis, & alij. Indicant etiam, Athanas. de sanctissima Deipara, & Bernard. serm. 1. de Assumptione. Igitur (ut quod intendimus cōcludamus) scribit Dion. citato loco trāsitum Virginis & Apostolorum conuentum illius causa coactum: at uerò Dionysius (ut ex historia Actuum Apostolicorum colligitur) non uenit ad fidem, usque decimum octauum annum à nece Christi, qui fuit quinquagesimus secundus à natiuitate eius, quia non antea Paulus peruenit Athenas, ergo, ut posset adesset morti Virginis, necesse est, ut B. Virgo ultra sexaginta sex annis uixerit, & ita euertūtur omnes superiores sententiæ. Verisimile autem est, à conuersione Dionysij usque ad aduentum eius in Ierusalem, aliquot annos fluxisse, præsertim si (vt Turrianus, & Baronianus citatis locis iudicāt) conuentus ille Apostolicus absque miraculo, suaui dispositione diuinæ prouidentiæ factus fuit. Quia, & Petrus eo tempore Roma Ierosolymam redijsse creditur, & Paulus etiam circa illa tempora Ierosoly-

A mam reuersus fuit post conuersionem Donysij, & alia ab eo gesta, quæ in Actibus Apostolorum narrantur à cap. 18. ad 21. est ergo in re incerta verisimilis hæc coniectura.

SECTIO II.

Vtrum B. Virgo paulò post mortē gloriosa surrexerit & in cęlum assumpta fuerit.

DE statu, quem corpus, & anima B. Virginis post mortem eius habuerunt, antequam iterum cōiungerentur, nihil ferè dicendum occurrit. Nam de corpore eius constat ex omnibus historijs supra citatis, statim post mortē fuisse in sepulchro repositum, quod Damas. And. Cret. & Simeon Metaphrastes magnis miraculis fuisse à Deo illustratum referūt. Vnde admiratione dignum videri potest Hieronymum, Eusebium, Sozomenum, & B Theodoretum numerantes celebriora sepulchra, aut loca sancta Ierosolymitana, sepulchri huius non meminisse. Beda tamen lib. de locis sanctis, c. 6. huius sepulchri mētionem facit, & in illius loco Ecclesiā extructam esse dicit. Vnde verisimile est, (quod dicit Burchardus in descriptione terræ sanctæ. 1. par. cap. 7. §. 47) post cladem Ierosolymitanā sepulchrum hoc multo tempore latuisse, posteaq; fuisse repertum. Nam nunc etiam, qui sacra Ierosolymorum loca inuisunt, hūc locum sepulchri Virginis cernere se dicunt. Et in lib. de Assumptione Virginis, (qui nomine Ieronymi circunfertur) dicitur monstrari sepulchrum eius in valle Iosaphat inter montes Sion, & Oliueti: additque Beda propè illud conspici sepulchrum sancti Ioseph. In illo ergo sepulchro repositum fuit corpus B. Virginis, & integrum, atque prorsus incorruptum vsque ad gloriosam eius resurrectionem perdurauit, vt omnes citati Patres docent, & per se manifestum est, C considereta dignitate, puritate, ac innocentia Virginis beatissimæ, & ex dicendis hoc amplius constabit.

Sepulchrū Virginis multis miraculis clarum.

De anima autem Virginis à corpore separata, certum est statim vidisse Deum, atque in cœlum fuisse sublatam. Hoc constans est ex certissimis principijs fidei. Est enim mors terminus viæ hominibus à Deo præscriptæ ad præmium promerēdum, quod animæ perfectè purgatæ, & mundę statim ac discedunt è corporibus, consequuntur postquàm Christus dominus per mortem suam pro toto humano genere satisfecit, sed anima B. Virginis absque vlla macula, aut debito pęnę, & perpetuo vixit, & à corpore discessit, ergo statim beata fuit, & ad locum beatorum euecta.

Anima Virginis à corpore separata; statim vidit Deum.

Vnde obiter coniectare licet, in transitu à via ad patriam non interrupisse, aut intermisisse Beatam Virginē diuinæ caritatis, & amoris actum, sed vel eundem, quem vsque ad mortem in terra viuens li- D berè exercuit, in termino viæ maiori quadam perfectione, & necessitate continuasse (si tn̄ verū est, vt fortasse est, actum diuini amoris in via, & in patria esse posse einsdē rationis) vel certè si quis sentiat esse diuersos, saltem sequitur Beatam Virginem ab actu amoris viæ immediatè transisse ad actum amoris patriæ absque vlla intermissione. Verisimile enim est animam Beatæ Virginis eo præsertim tempore, quo morti appropinquabat, nunquam ab actu diuini amoris cessasse, quia neque corporis dolore, neque sensuum perturbatione impediebatur. Quin potius, quia ex diuina reuelatione horam, & momentum sui discessus præsciebat, (vt Patres omnes superius allegati docent) quoad exoptatum illum terminum magis, ac magis accedebat, eò vehementius diuina charitate, & amore flagrabat, atque sic disposita vsque ad

In trāsitu à via ad patriā Virgo amorē Dei nō interrupit.

instans mortis, quod dicitur *primum non esse homi nis* peruenit, in quo, & videre Deum, & illum beatifica charitate diligere incepit, nulla ergo facta fuit interruptio. Ad quātam verò gloriæ perfectionem anima Virginis tūc assumpta fuerit, dicemus sectio. 4.

Paulò post mortē Virgo in corpore gloriosa resurrexit.

Addendum est vltimò, B. Virginem paulò post mortem ad gloriosam, & immortalem vitam corporis, & animæ resurrexisse, atque in cœlum gloriosam ascendisse. Ita sentit vniuersa ecclesia: & hic eius cōsensus ex antiquorum Patrum traditione manauit, vt constat ex Athanasio in sermo. de sanctissima Deipara. Quod tamen opus plerique viri eruditi dubitant, an sit Athanasij, quia videtur post tempora concilij Ephesini editum, cùm in eo refellatur error Nestorij, & Cyrillus, ac alij Patres concilij Ephesini nunquam illius operis meminerint, cum tamen authoritate Athanasij sæpius vtantur. Alij tamen probabile existimant esse Athanasij, quia sub eius nomine est ab ecclesia receptum ante multos annos, & nullus dubitat autorem illius fuisse virum aliquem valde illustrem in ecclesia, pietate, doctrina, & antiquitate præstantem. Et idem iudicium est de libris de Assumptione, qui sub nomine Augustini, Hieronymi, vel Sophronij, referuntur, ex quibus hæc veritas confirmari potest. Præterea ex Damasceno, & Andræa Cretensi orationibus de dormitione Deiparæ. Item ex Iuuenali Ierosolymitano apud Nicephorum lib. 2. hist. c. 23. Vbi refert non sine diuino consilio factum esse, vt funeri Virginis Apostolus Thomas defuerit, cumque paulò post Ierosolymā venisset; iactum tumultū, vbi corpus Virginis positū fuerat, reseratum fuisse, vt à sancto Apostolo & videri posset, & adorari, non tamen fuisse repertum, sed sola sepulchralia linteamina, aptè loco commodo composita: *Quæ & ipse* (inquit Nicephorus) *& qui cum eo aderant, cū veneratione exosculati incredibilique voluptate, odorisque suauitate repleti sepulchrum quidē ad pristinum conformant modum miraculum autem ipsum quasi per manus posteris traditū, ad nos quoq; transmiserunt.* Vnde omnes posteriores sancti, & Doctores traditionem hanc amplexi sunt, Bernardus, & Laurentius Iustin. in sermonibus de Assumptione, Anselmus de excellentia Virginis, c. 8. Rupertus, lib. 6. in Cantica, tractans illa uerba: *Quæ est ista, quæ progreditur tanquam aurora consurgens?* Richard. Victorinus in Cantica, cap. 42. Hugo itē Victorinus, lib. 3. eruditionis Theologicæ, ca. 125. vbi inter B. Virginis priuilegia ponit: *quod sine dolore mortis obijt, quodque cum corpore in cælo viuit, & ad dexteram filij singulariter sedet, Psalmista testante, Astitit Regina a dextris tuis in vestitu de aurato, circundata varietate.* Item D. Tho. supra quæstio. 27. art. 1. & opusc. 8. Bonauent. in speculo Mariæ, cap. 2. Antoninus, prima par. Histor. tit. 6. cap. 3. Gerson. Alphabeto 14. & consentiunt Scholastici

Festū Assumptionis Mariæ quā sit antiquum.

in 3. dist. 3. Et confirmatur ex celebritate festi Assūptionis B. Virginis, quod valde antiquum est in Ecclesia. Nam licet Niceph. lib. 17. cap. 28. dicat tempore Mauritij Imperatoris institutum fuisse; tamē ex Athanasio, Andrea Cretensi, Sophronio, & alijs constat fuisse antiquius. Dicit etiam Nicephorus tūc fuisse institutum festum dormitionis Virginis. Vnde Vsuardus, & Ado in suis martyrologijs dicunt, Ecclesiam celebrare dormitione Virginis. Nam *vbi eius sanctissimum corpus collocatum sit,* plus, inquiunt, *elegit sobrietas Ecclesiæ, cum pietate nescire, quam quid friuolū, & apocryphum inde tenendo docere.* Sed hoc apertè pugnat cum communi sensu Ecclesiæ, ut constat ex omnium fidelium, tam simplicium, quam sapientum mente, & sermone, & ex inscriptione Romani martyrologij, ac Missalis, ex officio illius diei in introitu Missæ, &

A alijs antiphonis, & versiculis, in quibus sæpe repetit Beatam Virginem assumptam fuisse in cœlum. Neque est verisimile, intelligere de Assumptione solius animæ; tum quia Assumptio localis propriè, & in rigore refertur ad corpus. Tum quia etiam animæ aliorum sanctorum deferuntur in cælum; & tamen Ecclesia nullius Assumptionem confitetur, aut celebrat; sed solum transitum, migrationem, aut natalitium diem.

Rationes, seu congruentiæ ad hanc veritatem persuadendam accuratè indicantur a citatis Patribus, præsertim August. & Damasceno, & obiter attinguntur nonnullæ Scripturæ, quæ ad hoc mysterium piè accommodantur. Summa earum est: Prima, quia cum corpus Christi ex corpore Virginis sumptum sit, dici possunt quodammodo esse vna caro. Quare sicut Adam dixit: *Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea,* ita è contrario Christus dicere potest, *Hæc nunc caro, de qua est caro*

B *mea;* sicut ergo decuit carnem Christi omni ex parte esse beatam, & incorruptam: ita etiam & carnem matris, cuius gloria in illius honorem redundat. Vnde hic merito accommodatur illud Psalm. 131. *Surge domine in requiem tuam, tu, & arca sanctificationis tuæ.* Hæc enim arca videtur esse illa, de qua Ecclesia canit: *Ventris sub arca clausus est.* Vnde a Patribus Græcis frequenter appellatur Virgo: *arca, sacrosancta.* Ad quam meritò accommodari possunt verba illa Apocaly. 11. *Apertum est templum Dei in cœlo, & visa est arca testamenti eius in templo eius.* Sicut Bonauentur. supra ca. 9. accommodat etiam illud 3 Reg 8. *Intulerunt sacerdotes arcam fœderis Domini in locum suum.*

Secunda, quia Christus Ioan. 12. promisit: *Vbi ego sum, illic, & minister meus erit;* Beata autē Virgo singulariter ministrauit Christo, quia ex proprio sanguine proprium illi corpus præbuit, ac ministrauit, & proprio lacte illum aluit, ergo singula-

C riter etiam in illa completa est hæc Christi promissio, ergo vbi ipse est, iam ipsa cum eo regnat corpore, & anima gloriosa. Tertia, quia incredibile est (vt August. inquit) corpus illud, ex quo Deus indutus est carne, & in quo primū ab homine Deus visus est, corruptum, & in cineres redactum esse. Vnde Augustinus: *Corpus Virginis escam vermibus traditum, quia sentire non valeo, dicere perhorresco.* Rursus si corpus Virginis integrum, & incorruptum in terra persisteret, incredibile est permissurum fuisse Deum, vt tanto tempore ecclesiam lateret, & absque honore, & veneratione in occulto aliquo, & inuiso loco iaceret. Varijs enim exemplis cōstat, cum corpora aliquorum sanctorum in obscuris, ac minus decentibus locis laterent, diuina prouidentia factum esse, ut Ecclesiæ reuelarentur, atque honorificè conderentur, quid ergo factum fuisse credendum est, cum corpore B. Virginis, si adhuc in terris permaneret? Quarta, corpus

D Virginis fuit quodammodo initium humanæ salutis, quia ex illius sanguine corpus, sanguisq; Christi sumptus est, quod fuit nostræ salutis pretium, ergo rationi consentaneum est, vt idem Virginis corpus singulari modo hāc redemptionem participauerit, atque adeo vt gloriam, & immortalitatem statim fuerit consequutum. Quinta, quia hunc honorem quodammodo debebat filius matri, & spōsus sponsæ, sicut ergo Salomon 3. Reg. 2 in speciali throno matrem ad dexteram collocauit, ita & Christus in cœlo regnans: Vnde multi de Christo, & Virgine intelligunt verba illa Lucæ 22. *Exierunt obuiam sponsæ, & sponso.* Sexta, aliqui probabiliter existimant, Ioannem Euangelistam iam surrexisse cum corpore glorioso: probabilis etiam sententia est, eos, qui cum Christo surrexerunt, corpore, & anima glorioso cum Christo

regna-

regnare, ergo de corpore B. Virginis non solum erit hoc probabile, sed certum. Septima, quia animæ beatorum appetunt gloriam corporum, & illã petunt. Vnde quatenus ea hac parte non habent expletum omnem appetitum, quædam accidentalis beatitudinis perfectio illis deest, ergo etiam anima B. Virginis à corpore separata hunc habuit appetitum, ac desiderium, ergo decuit statim expleri, vt omni ea parte esset perfecta, & si hoc postulauit, sine dilatione exaudita est propter singularem dignitatem, & quasi iure materno. Tandem hoc priuilegium Virginis ad gloriam Dei spectat, Christique domini, & dignitatem Virginis, summamque innocentiam, puritatem, & caritatem maxime decet, quæ enim vniuersæ carnis maculas non contraxit, & ab omnibus sordibus quã longissimè abfuit, non debuit, vt cæteri, carnis resurrectionem expectare. Cui veritati nihil est, quod repugnet, ergo sicut alia priuilegia proportionata matris Dei credũtur Virgini esse concessa, ita est sine vlla dubitatione de hoc iudicandum.

Dub. 1. Sed quæres, qua certitudine hæc veritas tenenda sit. Autor enim lib. de Assumptio. nomine Hieronymi, eam dubiam relinquere visus est, quanquam ita piè posse existimari non neget. Et ferè cũ eadem formidine hoc asserunt Augustinus (si autor est libri de Assumptione, qui inter eius opera refertur tom. 9) & serm. 34. de sanctis, Abulensis etiam Matth. 22. q. 230. solum dicit esse probabiliorem opinionem. Caieta. autem opusc. de Cõceptione, dicit esse piam sententiam, & ferè idem docet Sotus in 4. d. 43. Canus verò lib. 12. de locis, cap. 12. addit esse petulantem temeritatem hoc negare, quem secutus est Corduba, lib. 1. quæstionum Theologicarum, q. 17. Catharinus autem lib. 4. contra Caietanum & in opusc. de Conceptione contendit esse

Responsio. de fide. Sed reuera non est, quia neque est ab Ecclesia definita, nec est testimonium scripturæ, aut sufficiens traditio, quæ infallibilem faciat fidem. Est igitur iam nunc tam recepta hæc sententia, vt à nullo pio, & catholico possit in dubiũ reuocari, aut sine temeritate negari, atque adeò videtur habere eum gradum certitudinis, quem habet alia veritas supra tractata de sanctificatione Virginis in vtero matris.

Dub. 2. Ex iis colligere licet incertum esse, quanto tempore post mortem Virgo resurrexerit, in Cęlumq; assumpta fuerit. Quidam enim asseruerunt resurrexisse, & assumptam esse quadraginta diebus post mortem suam, idest vigesimatertia Septembr. Nã mors creditur accidisse 15. Augusti, quando Ecclesia celebrat festum Assumptionis. Cui sententiæ fauet Beda, qui in martyrologio nono Calendas Octobris ponit secundam Assumptione sanctę Mariæ Virginis, & priorem posuerat 18. Calen. Septébris.

Respons. Vnde necesse est hanc intelligi de Assumptione in sola anima: illam verò de Assumptione in anima, & corpore. Alij existimant eodem die mortem, resurrectionem, & assumptionem accedisse, quia Ecclesia eodem de omnia celebrata. Quæ tamen coniectura debilis est, vt assertiorem parum verisimilem confirmet, aliquam verò probabilitatem habet ad præcedentem sententiam refellendam: Ecclesia enim duplicem illam festiuitaté non agnoscit.

Quanto post mortẽ tẽpore Virgo resurrexerit. Probabilior ergo coniectura est post triduum resurrexisse, hoc enim magis consentaneum est historijs dictis. Dicit enim Nicephorus Apostolos totum triduum ad monumentum Virginis perseuerasse, hymnorum carmina audientes: post diem autem tertium aduenisse Thomam, & quod supra narratum est, accedisse, deinde quandam congruitatem habet, quod in hoc etiam B. Virgo fuerit filium imitata. Eodem autem die, quo resurrexit, in cœlum assumpta est, quia nulla erat ratio, vel occasio alicuius dilationis, sicut in Christi Domini Ascensione fuit. Quo autem honore, & Angelico comitatu perducta in paradisum fuerit: tractant eleganter Sancti Patres supra citati, & pia potius consideratione, quàm Scholastica discussione indiget. Præcipuè videri possunt Athan. sermo. de sanctissima Deipara. & Sophronius epi. de Assumpt. Virg. & Damas. orat. 1. de dormit. Virginis in fine, & orat. 2. per totũ, & D. Anselmus de excellentia Virginis, cap. 8. qui Patres piè credunt non solum omnes Angelorum, & sanctorum choros, verum etiã ipsummet Christum dominum in Virginis occursum venisse, & cum ingenti gloria & gaudio secum eam in thronum deduxisse: quos Patres secutus est D. Anton. 1. par. Histor. titu. 6. cap. 3. §. 1. & videri etiam potest Canisius lib. 5. de Deipara, cap. 3. & sequentibus.

Cur Virgo ab angelis in cęlũ dicatur assũpta. Illud denique in hoc mysterio aduertendum est, propter Assumptionis nomen, & propter vulgarem picturam, qua depingitur Virgo quasi Angelico ministerio, & virtute in cœlum eleuata: videlicet non esse hoc ita intelligendum ac si beata Virgo illorum opera ad ascendendum indigeret, propter enim virtute, quę omnibus gloriosis corporibus communis est, ascendere poterat. Dicitur ergo assumpta ab Angelis, quia honoris causa eam comitabantur, & magis dicitur assumi, quã ascendere, quia illa virtus simpliciter non erat connaturalis tali personæ, sicut fuit Christo, ac propterea etiam (vt supra dicebam) magis propriè dicitur assumptio de corpore, quàm de solo spiritu, quia spiritus non tantum gloriosa, sed etiam propria, & naturali virtute ascendere potest.

SECTIO III.

Ad quantum perfectionem essentialis beatitudinis fuerit Virgo assumpta.

Virgo perfectione beatitudinis omnium hominũ, & angelorũ hierarchias superat. PRimum omnium certum est, beatam Virginẽ superare in perfectione beatitudinis, omnium hominum, & Angelorum hierarchias. Hæc est veritas fidei, quam Ecclesia continet illis verbis: *Exaltata est sancta Dei genitrix super choros Angelorum ad cœlestia regna.* Et eam vt certissimam vniuersa Ecclesia amplexa est. Vnde Anselmus de excellentia Virginis, cap. 4. *Tota,* inquit *Christianitas nouit quã illã super omnes cœlos exaltatam, & Angelicis choris prælatam certissimè credit.* Quod infra cap. 8. eleganter confirmat. Et eadem est omnium antiquorum Patrum traditio, quos magna ex parte supra retuli disputatione 18. sectione 4. de eximia Virginis sanctitate sermonem habens, vbi attuli Chrysostomum, Damascenum, Ephrem, Andræam Cretensem, Petrum Damianum, & alios. Quibus adiungi potest Iacobus, qui in liturgia, Virginam appellat *gloriosiorem, quam Cherubin, & Seraphin.* Et Athanas. de sanctissima Deipara, vbi eam inquit: *verè esse Reginam, & dominam omnium à dextris filij assistentem, & vbique regnantem.* Et Bernard. sermon. 1. & 2. de Assumptione: *Quantum gratiæ in terris adepta est præ cæteris, tantum obtinuit in cœlo gloria singularis.* Et Guarricus sermone de Assumptione, sic introducit Christum loquentem: *Nullus mihi plus ministrauit in humilitate mea, nulli abundantius administrare volo in gloria mea; nec satis glorificatus videor donec te glorificeres.* Et Damascen. orat. 1. de Dormitione Deiparæ: *Omnes,* inquit, *res creatas superat, omnibus dominatur operibus, super cœlos cœlorum extollitur incomparabiliter.* Et Nazianzen. in inuocatione ad Virginem: *Præstantiorem exercitibus cęlestibus vocat.* Rationes verò non sunt necessariæ, quia ex ijs, quæ de gratia &

merito B. Virginis diximus, sunt satis manifestæ.

Reliquum est, vt ad explicandam hanc beatitudinis virgineæ perfectionem, quid in verbo singulariter videat, doceamus. Dico autem singulariter, quia suppono videre ea omnia, quæ cómunia sunt omnibus beatis, vt sunt mysteria fidei, & rerum naturalium genera, & species, & si quæ sunt similia. Suppono ét hæc omnia videre maiore intensione, & claritate q̃ vllũ Angelorum, aut hominum: hoc enim necessario consequitur ex perfectiore beatitudine, vt per se notum est. Solum ergo desiderari potest, vt explicemus perfectionem quasi extensiuam in ordine ad res creatas, seu effectus in Deo visos, ac denique, vt visionem B. Mariæ, cum aliorũ beatorum visionibus comparemus.

Virgo videt in verbo q̃quid Angeli homines q; vident.

Secundò ergo probabiliter dicitur, B. Virginem videre in Verbo quiquid omnes Angeli, & puri homines vident. Explicatur cõclusio. Contingit enim aliquẽ, qui est minus perfectè beatus, aliquid videre in verbo, quod non videatur à perfectiori beato, quia perfectio beatitudinis non sumitur ex ijs obiectis secũdarijs, sed ex pfectiore visione Dei. Et inter ipsa obiecta secundaria, quãuis vnum lateat perfectiorem beatum, possunt alia ab ipso videri ratione quorum non solum compensetur perfectio visionis, sed etiam superetur. Hoc igitur modo, quamuis Deipara beatitudinis perfectione omnes superet, posset aliquis videre in Verbo aliquid, quod ipsa nõ videat. Dicimus ergo, quamuis ex sola maiore perfectione intensiua beatitudinis non sequatur B. Virginem videre omnia, quæ omnes, ac singuli Beati vident, nihilominus verum esse B. Virginem ét in hac perfectione extensiua superare omnes Beatos. Quod vt probem rursus aduerto, tripliciter posse in hoc genere vnum beatum excedere alium. Primò, quia vnum, & idem supernaturale opus, seu mysterium perfectius cognoscit, quàm alius plures v.g. rationes, circunstantias, seu causas illius cognoscendo. Secundò, quia vnus cognoscit aliquas rerũ species, quas non cognoscit alius. Tertiò, quia cognoscit aliquã indiuidua. De primo, & secundo membro ferè vlla est difficultas in præsenti conclusione, quia de supernaturalibus mysterijs certum est, omnia perfectius videri à B. Virgine in Verbo, quam ab vllo beato. Hæc enim mysteria ad duo præcipuè referuntur Trinitatis, scilicet. & Incarnationis, omnes enim alij effectus supernaturales, & gratiæ ad incarnationem aliquo modo ordinantur, vel ab illa manant. Mysterium aũt Incarnationis magis ad Virginem pertinet, quàm ad vllum alium beatorũ, & ideò nullus esse potest infra ipsam, qui plura de hoc mysterio cognoscat, q̃ illa præsertim cum coniunctio, quam B. Virgo habet cum tali opere, & fructus gratiæ, ac meritorũ, quos per ipsum obtinuit, omnium aliorum beatorum statum, ac dignitatem excedat. Mysterium verò Trinitatis, cùm nihil aliud sit, quam Deus ipse, eò ab vnoquoque beato perfectius vi, quo in essentiali perfectione beatitudinis magis reliquos superat, qa essentialis perfectio beatitudinis penes hoc potissimum obiectum attendenda est. In quo non sunt aliæ rationes præter essentiales, & notitiales, quas omnes vniuersi beati necessario vident quamuis unus maiori claritate, & intensione, q̃ alius, in quo B. Virgo omnes antecedit, vt in principio huius sectionis dictũ est. Rursus (quod ad species rerum pertinet.) vident omnes beati vniuersas, quæ vel in aliqua temporis differentia futuræ sunt, vel in virtute causarum naturalium continentur. De speciebus verò absolutè possibilibus incertum est, an aliquis beatus aliquid in hoc genere videat. Si tamen nõnulli vident aliquas, solum est, quatenus ex perfectione visionis necessariò cõsequitur: quid quid aũt est perfectionis in visione beatifica aliorum beatorum, visioni B. Virginis deesse non potest, quia & dignitas eius, & merita, & gratia, penè infinitè dignitatem, gratiam, ac merita reliquorũ beatorum excedunt, ergo si quæ species possibiles à Beatis vidẽtur in Verbo, omnes illas uidet B. Virgo, & tum has, tũ cæteras omnes perfectius uidet, ac comprehendit, quàm cæteri.

In tertio autem mẽbro, idest, in indiuiduorum cognitione solet esse maior differentia inter beatos. Fieri.n. potest ut inferiores beati plura ex ijs videant, quia ad eorum statum pertinent. Sed de his etiam rebus vera est doctrina tradita, B. scilicet Virginem videre omnia singularia, & indiuidua quæ omnes ac singuli beati vidẽt. Nam (vt suppono ex 1. par. q. 12.) videt vnusquisque beatus in Verbo à principio beatitudinis omnes effectus singulares ad suum statum pertinentes, mensurando statum illum non per momenta, & sucessiones nostri temporis. sed per instans æternitatis in qua ipsi, vt beati sunt, uiuunt: sed omnia, quæ ad statum omnium, & singulorum beatorum pertinent, altiori quadã ratione spectant ad Virginis statum, ergo uidet ipsa, quidquid singuli uidet. Explicatur minor, quia omnes isti effectus, uel res singulares quæ dicuntur ad statum beatorum pertinere, pertinent aliquo modo ad effectus gratiæ, & ad salutem prædistinatorum ordinantur. Nam qui huiusmodi non sunt, nec de illis beati solliciti sunt, nec per se pertinent ad beatificam eorum perfectionem: sed B. Virgo singulari modo cooperata est Christo ad omnium hominum, ac prædestinatorũ salutem, ut superius disputatio. 18. sectio. 4. ex Patrum sententijs ostendimus. Et nunc sufficiunt uerba Aodreæ Cretens. serm. de dormit. Virginis: *Sola præter naturam fuit electa ad naturam renouandam, sola deseruit opifici vniuersa natura.* Et confirmatur, nam Beata Virgo propter hanc cooperationem, & propter matris dignitatem uocatur à Patribus: *Mater viuentium domina rerum, regina beatorum*, ut uidere est in Augustin. sermonib. de Natiuita. & sermon. 35. de sanctis, Athanasio de sancta Deipara, Damascen. lib. 4. cap. 15. Anselm. lib. de excellentia Virginis, capit. 9. ergo ad statum eius pertinent omnia, quæ ad singulos subditos, seruos, ac spirituales eius filios specialiter pertinent. Denique vt exemplis rem explicemus, qoidquid Sanctus Bernardus in sua religione operatus est, adiutricẽ habuit Beatam Virginem, & in hoc idem de beato Dominico, ac singulis alijs merito affirmare possumus, comparatur ergo ad omnes Beata Virgo tanquam uniuersalis causa, ad quam referuntur omnia, quæ ad singulos pertinent. Complectitur ergo eminenti dignitate, & statu suo, omnia, quæ ad inferiores status singulorum pertinent, ergo in omni rerum genere uidet in Verbo, quidquid omnes ac singuli beati vident.

Tertiò ex his piè, & probabiliter colligo uidere Beatam Virgioem in Verbo, quidquid Deus videt scientia uisionis, ijs solum exceptis, quæ singulariter ad Christum, & ad interiores animæ eius cogitationes pertinent. De hac exceptione, nullus (vt opinor) dubitabit. Quia cum Beata Virgo longè sit Christo inferior, tàm dignitate, quàm beatitudine, uon decet, vt sine manifestanone, & consensu eius, omnes illius cognitiones, & interiores actus intueri possit. Nec enim pertinet ad statum inferioris, ut omnes cognitiones superioris uideat, neque ullum est probabile fundamentum ad hoc asserendum, presertim cùm Beata Virgo non omnino comprehendat excellentiam gratiæ, & gloriæ Christi Domini. Hac igitur relicta exceptione, de reliquis probatur conclusio. Primò ex ijs, quæ patres docent de excellentia gloriæ, ac beatitudinis Deiparæ, Bernar. enim in ser. *Signum magnum,*

Videt Virgo in Verbo quicqd Deus per scientiam visionis exceptis ijs, quæ ad Christum singulariter ptinẽt.

magnum, tractans illa verba Apocalyp. 12. *Et mulier amicta sole*, & per illam Virginem intelligens cum August. lib. de Symb. ad Catechumenos, c. 1. *Iure*, inquit, *sole perhibetur amicta, quę profundissimum Diuinę sapientię, vltra quam dici potest, penetrauit abyssum, vt quantum creaturę conditio patitur, luci illi inaccessibili videatur vnita.* Quę verba, ne nimium probare videantur, non de absoluta capacitate obedientiali intelligenda sunt: sed secundum legem ordinatam, & iuxta congruentem, ac decentē rationem, considerata cōditione personæ, ac dignitate, cum qua aptissimè quadrat hęc perfectio visionis, de qua loquimur. Vnde Germanus ser. de Assump. *Spiritus tuus, o Maria, viuit in ęternum, omnia obseruas, omnia intueris, & inspectio tua ad omnes se porrigit.* Et plures statim referā. Secundò, ita hoc confirmo, quia verisimile est, totam multitudinem beatorum inferiorum Virgine videre omnia, quæ habitura sunt esse in aliqua differentia temporis, his exceptis, quæ ad personas Christi, & Virginis spectant. Non quod singuli omnia videant, sed quòd, dum hi quædam vident, alij alia, tota beatorum collectio, totam rerum collectionē exhauriat, quia re vera omnia sunt propter electos, ita vt peccatorum, & reproborum permissio ad bonum prædestinatorum ordinetur. Cùm ergò vnusquisque videat, quæ ad se spectāt, & omnia sint propter illos, omnes videbūt omnia. Sed B. Virgo videt omnia, quæ omnes, & singolis vident (vt probatum est) & præterea videt omnia, quæ sibi sunt propria, ergo. Tertiò, ratio in præcedenti assertione facta ad hāc potest accommodari, quia omnia supernaturalia, quodam modò per Virginem, & propter Virginē facta sunt, vt sancti loquūtur. Quia per illam facta est incarnatio per quam, seu propter quam facta sunt cætera omnia bona, mala enim sunt horū defectus, quæ sicut priuationes per habitus cognoscūtur: est ergo B. Virgo sub Christo veluti vniuersalis causa illi coniunctissima, ergo ad illius statum pertinet totū vniuersum, & statum beatorum omnium, ac damnatorum in Verbo comprehēdere. Quæ tota perfectio maximam congruentiam habet cū dignitate matris dominę, ac reginæ rerum omnium, nihil est, quod illi obstare possit, ergo.

Obiectio.
Responsio.

Dices, videmur æquare matrē filio in perfectione gloriæ, atque essentialis beatitudinis. Respondetur, minimè id sequi, primum: quia simpliciter nō videt anima Virginis omnia, quæ cadunt sub scientiā visionis, sicut videt anima Christi. Deinde licet videret omnia: nihilominus multū excederet Christus in visione Dei, quia perfectiori lumine, & claritate videt Deum, & ex rebus possibilibus multò fortasse plura intuetur.

Profectio Virgineæ beatitudinis quāta.

Quartò, addo, probabiliter credi posse superare Virginem in perfectione visionis beatæ nō solum singulos sāctos Angelos, vel puros hoīes, sed ēt vniuersas omnium perfectiones in vnū collectas. Sensus huius assertionis, eiusque fundm̄ ex supradictis de gratia, & meritis B. Virginis petēda sunt. Nā (vt Ildefonsus loquitur serm. 2. de Assumpt.) *sicut est incomparabile, quod gessit, & inęstimabile quod accepit, ita est incomprehensibile prēmium glorię, quod promeruit.* Quæ verba cū alijs multis sanctorū Patrū testimonijs retuli supra disp. 18 sect. 4. q̄ hoc loco repetere molestū, & superuacaneum esset. Addi verò pōt, q̄ Bonauen. lib. de laudib. Virginis, ex Patrū sententijs dicit, Dei gloriam magis in sola Virgine, q̄ in cæteris Dei operibus Christū semper ex cipio enitere. Qd verū nō esset nisi omnium bona, & perfectiones gloriæ in Virgine essent congregatę. Vnde concludit: *gloriosum glorię Marię priuilegium est, quod post Deum, mater nostra gloria, & maius nostrum gaudium ex Maria est.* Cætera, quæ hic desiderari possunt, in prædicto loco videantur.

SECTIO IIII.

Vtrum habeat omnes perfectiones glorię accidentalis corporis, & animę.

EX ijs, quæ de essentiali gloria Virginis dicta sunt, facilè intelligi potest quid de accidentali eius gloria sit sentiendum. Hæc. n. gloriam essentialem consequitur, illiq; proportionatur, ac commēsuratur. Primū igitur (quod ad animam pertinet,) quędam sunt perfectiones gloriæ accidentalis omnib. beatis communes, quamuis nō sint ęquales in omnibus, vt sunt variæ reuelationes, quæ sunt extra verbum, gaudia, impetrationes aliquorum effectuum, & si quæ alia sunt huiusmodi. De quibus nullum est dubium quin beata Virgo perfectius, & cumulatius abundet huiusmodi præmijs accidentalibus quam omnes alij beati, vt per se constat ex hactenus dictis. Aliæ verò sunt perfectiones singulariter, & propriè pertinentes ad quasdam personas, seu munera, & statū earum. In quo ordine poni possunt aureolæ, quæ tribus statibus hominum attribui cēsentur, s. Virginibus, Doctoribus, & Martyribus. Et de aureola quidem Virginitatis constat, tantū esse excellentiorem in Virgine, quanto ipsa perfectius cæteris virginitatem coluit, quod. n. absque pugna carnis, perfectissimam castitatem seruauerit, nec illius meritum, nec coronam diminuit, vt doctè, ac piè, & copiosè ad hoc propositum disseruit Supplem. Gab. 4. d. 49. q. 4. art. 3. dub. 2. Rursus existimo nō caruisse propria aureola Doctoris, quia (vt supra ex sanctis Patribus ostēdimus) singulari, & excellentiori modo fuit fidei magistra, & doctorum doctrix. Neq; enim ad hanc aureolam promerendum necesse est publicè docere, aut pro concione prædicare: sed satis est, veritatem fidei in alios diffundere, vt D. Thom. docet in 4. d. 49. q. 5. art. 5.

Aureola doctoris in cęlo Virgo fruitur.

Dubitatio nōnulla est de aureola martyrij, quia beata Virgo violentam mortem passa non est, vt supra diximus, non ergo fuit verè martyr, ergo neque habet aureolam martyrij. Neque. n. satis est, quòd in morte filij valdè de illius passionibus doluerit, alioqui qui meditando Christi passionem vehemēter dolent, hanc aureolam consequerentur qd est apertè falsum. Et hanc sniam tenet Abulens. Matt. 13. q. 20. & Sotus 4. d. 49. q. 5. art. 2. Alijs simpliciter uidetur B. Virginem verè, ac propriè habere aureolam martyrij. Ita docuit Supplam. Gab. supra, & Viguerius in institutionib. Theolog. cap. 14. §. 3. uer. 2 & potest fundari, quia sancti absolutè eam uocant *martyrem, & plus quam martyrem*, ut colligitur ex Bernard. 10 sermo. *Signum magnum*, Hieron. serm. de Assumpt. Ildephōso, serm. 2. de Assumpt. Ansel. lib. de excellent. Virg. cap. 5. qui hoc epithetum pręcipuè Mariæ attribuunt propter dolorem, quem in filij morte passa est. De quo Simeon dixit: *Tuā ipsius animam pertransibit gladius. Quę* (inquit Anselmus) *mater fuit omnibus doloribus. Quidquid enim crudelitatis inflictum est corporibus martyrū, leue fuit aut potius nihil comparatione tuæ passionis. Quæ nimirum sua immensitate transfixit cuncta penetralia tua, tuique benignissimi cordis intima. Et vtique pia domina non crediderim te potuisse vllo pacto, stimulos tanti cruciatus, quin vitam amitteres, sustinere, nisi ipse spiritus vitæ dulcissimi filij tui, pro quo moriente conquerebaris, & tantopere torquebaris, te confortaret.* Ex quibus verbis potest hæc sententia in hunc modum explicari. Christus dominus verè, ac propriè martyr fuit. Nā propter veritatem morū, & doctrinæ violenter interfectus est, vt docet D. Tho. loco citato, ex 4. sententiarum, B. autē Virgo, tum pp summam cū Christo coniūctionem, tum quia simul cum filio constanter perseue-

seuei a hat in suæ fidei, & amoris testimonio, simul cum ipso patebatur. Et (vt inquit Laurent. Iostin. lib. de triumphali Christi agone, c. 21.) *car eius clarissimum passionis Christi speculum, & perfecta mortis imago effectum erat.* Ergo simul cũ Christo martyr effecta est. Nam licet Christi interfectores directè non intenderent illam propter Christum affligere: tamen reipsa persequendu Christum, ipsam persequebantur, & occidendo Christum, quantum in ipsis erat eam interficiebant. Qui modus passionis, & persequutionis sufficiens est ad martyrium, vt in Innocentibus constat, qui verè fuerunt martyres, quamuis persequutores non intenderent occidere eos propter Christum, sed solum interficere Christum, ergo ex hac parte sufficienter B. Virgo passa est propter fidem, & propter Christum. Aliũde verò sustinuit dolorem sufficientem ad inferen- B dam mortem corporis, nisi peculiari Dei auxilio fuisset suffulta, ergo potest dici martyr, vel (vt Ephrem eam vocat ora. ad Virginem) *martyrum honor, ac decus:* ergo hoc satis est ad aureolam martyrij comparandam.

Hæc controuersia parui momenti esse videtur, nam in gloria essentiali constat habere Virginem, quidquid respondere potest perfectissimo martyrio: tum propter discursum factum. Tum quia animo, & voluntate paratissima fuit ad mortem pro Christo sustinendam. Quod verò pertinet ad accidentalem ornatũ seu decorem, qui *aureola* dicitur, etiam videtur certum aliquid peculiare habere B. Virginem in hoc genere, quod est veluti insigne quoddam excellentissimæ fortitudinis, & caritatis eius, siue hoc dicatur aureola martyrij, siue aliquid eminẽtius illa, quod videtur propriua, ac verius dici. Quemadmodum etiam verisimile est, ob dignitatem matris Dei, & egregium pietatis opus, quòd B. C Virgo in Christum exercuit, habere ipsam singularem aliquem splendorem, ac decorem, qui perfectior sit, quam omnis aureola, qui tamen inter aureolas non connumeratur: sed perfectio quædam est altioris rationis.

Aureolã martyrij ĩ cælo, quõ Virgo habeat.

Et ex ijs facilè est intelligere, quid de gloria corporis Virginis sentiendum sit. Habet enim omnes illas dotes, quæ omnibus beatis communes sunt, tantoq; excellentius quanto perfectiori animæ beatitudine fruitur. Rursus ob singularem filij generationem, castissimam, atque purissimam, existimo habere in corpore singularem aliquem, & admirabilem splendorem, uel aliquid aliud, quòd sit uelut insigne Regiæ dignitatis, ac diuinæ maternitatis, ac principatus, & dominij in omnes beatos, Bonauent. in speculo B. Virginis. ca. 6.

Dotes Virginei corporis in cælo quales.

Ex quibus omnibus tandem sequitur B. Virginem ita in omnibus excedere alios beatos, ut sub Christo ipsa sola specialem sedem, & singularem D chorum in beatitudine constituat. In ordinibus enim Angelorum sanctorum nouem chori distinguuntur ministerijs, & operationibus distincti: sancti verò homines, uel sub illis ordinibus collocantur, uel certè in illis ordinantur, & constituuntur. Nam (ut Theologi docent in 2. d. 9.) ad singulos ordines Angelorum aliqui homines assumuntur: at verò B. Virgo, quoniam habuit superiorem dignitatem, quæ altioris est ordinis, & ministrorum statum excedit, ideò per se singularem chorum constituit. Et hoc modo dicitur ab Ecclesia: *exaltata super omnes choros Angelorum*, tanquam omnium domina, ac Regina. De qua melius, quã de Esther uerum est, quòd, scribitur Esther 2. *Ducta est ad cubiculum regis, & habuit gratiam, & misericordiam coram eo super omnes mulieres, & posuit diadema regni in capite eius.*

Singularẽ in cælo chorum sub Christo Virgo constituit.

A DISPVTATIO XXII.

In tres sectiones distributa.

De adoratione B. Virginis debita.

Postquam de omnibus Deiparę perfectionibus actũ est, superest, vt de cultu, ac ueneratione, qua illã prosequi tenemur, sermonẽ instituamus. Hic autem cultus ad duo pręcipua capita reuocari potest. Alterum est honor, seu adoratio, de quo in disputatione præsenti. Alterum est oratio, de qua in sequenti dicemus. Quoniam verò de adoratione, tùm in genere, tùm de illa, quæ sanctis hominibus, & angelis debetur, in priori tomo copiosè satis disputatum est, ideò ea solum; quæ sunt Virginis propria, hoc loco adiungemus.

SECTIO I.

Utrùm B. Virgo cultu religiose adoranda sit.

HAeretici, qui sanctos homines adorandos negant, nullam Virginis exceptionem faciunt. Sed quoniam nihil speciale afferunt ad cultum Virginis euertendum, & quæ generalia sunt, prædicto loco satis sunt pertractata, eos nullos faciamus. Alia hæresis extremè contraria fuit Collyridianorũ, qui Virginem adorabant, vt Deam, & illi sacrificia offerebant. Ita refert Damasc. lib. de hæresibus, & Epiphan. hæres. 78 Ecclesia verò, & Catholica ueritas media via incedit.

Collyridianorum hæresis.

Dicendum est ergo primò, B. Virginem esse adorandam. Est de fide ex supradictis de Sanctis in cõmuni. Nam, si reliqui sunt adorandi, multo magis B. Virgo. Vnde in 7. Synod. Act. 4. 6 & 7. & in Trident. Sess. 25. in decreto de reliquijs, & veneratione sanctorum, primo loco docetur Deiparæ adoratio. Sanctorum testimonia ex citato loco peti possunt, & statim plura afferemus explicando rationẽ huius adorationis. Ex qua etiam constabit à priori ratio huius cõclusionis. Contra quam nihil uideo, quod obijci possit, nisi fortasse Epiph. dicta hæres. 78. vbi negare videtur Virginem esse adorandam. Sed mens eius ex hæresi, quam impugnat, colligenda est, nomen ergo adorationis pro latria vsurpauit, vnde ibidem postea docet Beatam Virginem honore, ac veneratione prosequendam esse.

Obiectio.

Respõsio.

Secundò, piè addi potest, B. Virginem ab initio sæculi tàm in Ecclesia triumphante, quàm in militante aliquo modo adoratam esse. Explicatur, quia in primis, S. Angeli, à pricipio suę creationis Christum fide cognouerunt, & à principio beatitudinis eundem in Verbo intuiti sunt, tùm, quia fidei visio respondet, tum etiam, quia ad eorum statum maximè spectat suum caput, ac Regem agnoscere. De qua re in priori tom. super quęst. 1. 8. & 19. D. Tho. plura attulimus, & in 1. p. quæst. 57. & 62. fusius tradi solet. Hinc ergo verisimile est, cognitam etiam fuisse à S. Angelis ab initio Deiparam, vel communi conceptu, vt in statu viæ, credendo Deum ex fœmina sumpturum carnem, vel proprio, & particulari, vt in beatitudine intuendo fœminam illam, ex qua Verbum incarnandum erat. Cùm enim illa visio sit perfectissima, & clarissima, verisimile est, ita esse terminatam ad mysteriũ Incarnationis, vt clarè etiam uisa sit ea, quæ futura erat mater Dei: præsertim, quia etiam B. Virginis cognitio multum ad eorum statum pertinebat, cùm ipsa perpetuo futura esset eorum Domina, ac Regina. Item, quia incredibile est, tàm perfectum Dei opus, quale est

Adoratio Virginis ꝑuetusta.

B. Virgo,

B. Virgo, non videri ab aliquo beato in Verbo. Nã, si ab aliquo videtur, maximè à S. Angelis. Quòd si nunc ab eis videtur in Verbo, etiam ab initio visum est, quia visio beata non recipit mutationem, & augmentum. Et hoc indicauit D. Tho. sup. q. 10. art. 2. ad 3. si rectè ponderetur solutio, & cum argumento conferatur: Et ex doctrina, quam ibi tradit, interpretari possumus nonnullos Patres, qui interdum significare videntur, Angelos nõ cognouisse matrem Dei, vt videre licet in Bernar. homil. 1. in *Missus est*, & serm. 4. & 5. de Assumptione, vbi Angelis accommodat verba illa: *Quæ est ista, quæ progreditur?* quasi inquirentibus de persona sibi ignota: quòd etiam habet Lau. Iustin. serm. de Annunt. Tamen ex D. Tho. citato loco interpretamur hæc intelligenda esse de cognitione, quoad omnes circunstantias: non verò, quòad substantiam, & personam ipsam. Ex hoc ergo vlterius concluditur, sicut Christus, vel fide creditus, vel clarè in Verbo visus statim adoratus est ab Angelis, quomodo multi interpretantur illud ad Heb. 1. *Et cum iterum introducit primogenitum in orbem terræ dicit, & adorẽt eum omnes Angeli eius*, semel enim præceptus est adorari ab Angelis, cum primum illis per fidẽ propositus, & iterum cum reipsa fuit incarnatus. Sic igitur etiam B. eius mater, cum primum Sãctis Angelis est cognita fuit ab eis adorata, cum ab eis sit cognita, vt Dei mater, ac Domina omnium, atque adeò, vt adoratione digna: *Decet enim* (vt Damasc. inquit, orat. 1. de Natiuit. B. Mariæ, & 2. de Assumptione,) *Dei matrem ea, quæ filij sunt, possidere, & ab omnibus adorari.*

Cultus virginis ĩ Ecclesia qualis, quamque antiquus.

Rursus eodẽ ferè discursu explicari potest, semper Virginem fuisse in Ecclesia ex hominibus constante cognitam, & in veneratione habitam. Ante aduentum Christi, non quidem ab vniuersa plebe, quæ valde implicitè, & confusè, ac imperfectè Christum cognoscebat, sed à sapientibus, Patriarchis, ac Profetis, à quibus, & præcognita fuit, & prædicta, vt ex Hier. Bernar. & alijs Patribus in principio huius libri ostendimus: post Christi autem aduentum, dum in vita mortali extitit, à fidelibus omnibus, qui illam cognoscebãt in summo honore est habita, vt ex antiquis historijs constat, & ex Epistolis Ignatij ad Ioannem Euangelistam. Postquam verò in cœlum translata est, singulari cultu est ab vniuersa Christi Ecclesia celebrata. Cuius rei certam fidem faciunt, 1. vniuersalis consensus, & traditio Ecclesiæ, cuius initium ignoratur, quod teste Aug. lib. 4. de bap. ca. 24. certum indicium est vsque ad Apostolorum tempora esse reuocandam.

Dies festi in honorẽ Virginis dicati.

Secũdò ea antiquorum Patrum certis testimonijs, quæ partim in superioribus attulimus, agentes de dignitate, gratia, & gloria beatissimè Virginis, partim in sequentibus sectionibus afferemus. Tertiò, ex diebus festis, quos Deo in memoriam & honorem Virginis Ecclesia dicauit. Cuiusmodi sunt, in primis festum Annuntiationis, in quo ante mille annos, conciones habuere Aug. Andreas Hierosol. & alij. Et multo antiquius esse cõstates Athan. de sanctissima Deipara, & ex Leone Pap. epist. 4. c. 2. & ex Concilio Tolet. 12. c. 1. quibus locis significatur festiuitatem hanc esse ab Apostolis institutã. Aliud festum est Purificationis Virginis, quod nõnulli existimarunt tempore Iustiniani Imperatoris fuisse institutũ ex Niceph. lib. 17. hist. c. 28. & Paulo Diaco. lib. 10. rerum Romanarum. Sed licet fortasse eo tempore fuerit speciali præcepto sancitũ, seu renouatum: solennitatem aũt ipsam antiquiorem fuisse constat ex Greg. Nysseno, Chrysost. Cyril. Alex. concionibus de Purificatione, quæ apud Suriũ leguntur, & ex Leone Pap. sup. Et de hoc videri possunt, quæ tradit Albin. Flaccus, lib. de diu. offi. c. de Purificatione. Tertiũ, est festum Assumpt. de quo in superioribus dictum est, & huius, ac præcedentis meminit Concilium Moguntiacum sub Carolo Magno. c. 36. Conc. Lugdun. c. 1. de cõsecr. dist. 3. Quartum, est festum Natiuitatis Virginis, de cuius antiquitate diximus sup. agentes de prima sanctificatione Virginis. His quatuor festiuitatibus, quæ celebriores, & antiquiores sunt, additæ sunt aliæ in Ecclesia Rom. Quinta, ergo est festiuitas S. Mariæ ad Niues, ante mille ducentos annos, tempore Liberij Pap. instituta, ob diuinam reuelationem, vt cõstat ex eius gestis, & ex antiquissima traditione, & ex insigni monumento, quod Romæ adhuc extat. Sexta, est visitationis, quæ in Ecclesia Græca antiquior est, vt constat ex Græcorum Calend. In Latina verò ab Vrbano 6. ante ducentos annos fuit instituta; postea verò in Concilio Basiliens. confirmata, vt constat ex Sessione 43. huius Concilij. Septima, est Conceptionis eiusdem Virginis, de qua sup. disput. 3. sect. 5. latè dictum est. Octaua, est Præsentationis B. Virginis in templo, quæ ante multos annos in Ecclesia Latina inchoata est. Nam in constitutionibus Manuelis Imperatoris, quas in Latinum vertit Ioannes Cleondaius, quædam extat tit. de ferijs, constit. 1. qua præcipitur hoc festum seruari, ac celebrari die 21. Nouemb. quæ constitutio facta est ante quadringentos quinquaginta annos tempore Cœlestini 2. Et quamuis non fuerit in vniuersali Ecclesia iam inde introducta; à multis tamẽ Ecclesijs celebrata est, præsertim in Hispania, ac tandem à Sisto Quinto vniuersali Ecclesiæ proposita. Vnde nũc rectè quadrat (quòd ab Antonino p. 4. tit. 15. ca. 24 §. 3. animaduersum est) cum in Ecclesia octo sint solennitates Deo in solum ipsius cultum dicatæ, scilicet, Trinitatis, Pẽtecostes, Natiuitatis, Circuncisionis, Epiphaniæ, Resurrectionis, Ascensionis, & Corporis Christi, tot esse vniuersales festiuitates in Virginis honorẽ eidem Deo consecratas. Quibus addi possunt singulares festiuitates Virginis, quæ in diuersis prouincijs celebrantur. Quales sunt in Hispania festũ Expectationis Virginis, ante nongentos annos institutum, vt ex Concilio 10. Toletano constat, & festum Descensionis eiusdem, quod in Ecclesia præsertim Toletana antiqua traditione colitur, & vtraque festiuitas à Gregorio xiij. nuper confirmata est. Tandem in vniuersa Ecclesia dies Sabbathi in peculiarem Virginis memoriam, & honorem, destinatus est; Cuius rei certum initium reperire non potui: dicitur autem inchoata fuisse in Concilio Claramontano, sub Vrbano II. ante quingẽtos annos: quod tamen Concilium nunc non extat.

Templa in honorẽ Virginis consecrata.

Quartò, principaliter testantur eandem traditionem antiquissima templa Deo in honorem B. Virginis consecrata, quorum tam frequens est in historijs mentio, tamque euidens experientia cum maiorum traditione coniuncta, vt superuacaneum sit in eis numerandis immorari. Quòd maxime illud cõfirmat, quia in huius cultus confirmationem magna, & frequẽtia miracula in huiusmodi tẽplis Virgineis Deus operatur. Legantur, quæ eruditè congerit Canisius lib. 5. de B. Maria. c. 23. 24. 25. & quæ c. 22. refert de imaginibus Virginis, & veneratione earum, eandem veritatem confirmare possunt. De qua re multa attigimus in præcedenti tomo agentes de imaginum adoratione.

Ex quibus omnibus constat adorationem hanc, quæ Virgini debetur, eique ab Ecclesia tribuitur, cultum Religiosum cõtinere, quia & in Dei honorem redundat, & ad pietatem & spirituale bonum animarum conducit. Quod maximè confirmant ea, quæ de simili cultu religioso sanctorum in genere diximus, & in sequentibus sectionibus amplius explicabitur.

SECTIO II.

Ob quam potissimam rationem beata Virgo sit adoranda.

EXpedita quæstione, An sit hæc adoratio, vt explicemus qualis, seu cuius rationis illa sit, oportet obiectum eius explicare. Et quoniam de materiali obiecto constat, cùm de B. Virgine sermo sit, solũ superest, vt formalem rationem huius adorationis explicemus. Triplex enim potest ratio adorationis in Virgine intelligi.

Prima ratio adorationis Virginis.

Prima igitur ratio, propter quam potest Virgo adorari extrinseca est, qualis in reliquijs, vt in cruce, vel clauis Christi reperitur. Sicut enim crux, & Christum tetigit, & instrumentum fuit nostræ redemptionis, ita multo perfectius beatissima Virgo & Christum tetigit, & ad nostram redemptionem est cooperata. Hoc igitur modo adorabilis est B. Virgo ratione extrinseca, id est quatenus Christum tetigit, ita vt tota ratio huius adorationis sit Christus. Ita sentit D. Thom. sup. q. 25. art. 5. vbi Caiet. id clarius exponit. Est tamen ex eisdem autoribus, & alijs Theologis in 3. dist. 9. obseruandum, quanquã hæc ratio speculatiuè considerata sufficiens sit, vt propter eam Virgo sit adorabilis; practicè tamen, seu in vsu non esse hoc modo adorandam, præsertim communi, ac publica Ecclesiæ adoratione, non quia hoc sit intrinsecè malum, nam reuera nõ est. Nam si quis idoneus sit ad discernendas rationes adorationis, & cauendum omne periculum, & ad scandalum vitandum, nulla est in huiusmodi adoratione deordinatio, aut malitia. Sed tamen illius communis vsus vitandus dicitur. Primo propter periculum, quod esse potest in adoranda creatura rationali propter diuinam excellentiam, licèt extrinsecè applicatã. Cum enim creatura rationalis per se sit capax absolutæ adorationis, propter aliquam intrinsecam excellentiam, fieri potest, vt homines, præsertim ignorantes, in errorem labantur diuinam illi tribuentes excellẽtiam, Propter quam causam superiori lib. diximus, neque hominem, vt est ad imaginem Dei, neque Sanctos, vt singulari modo sunt templa Dei, esse latria adorandos propter diuinam excellentiam. Secundò, quia maior honor personæ adoratæ est, quòd propter intrinsecam, & propriam excellentiam colatur, quàm propter extrinsecam habitudinem contactus, v. g. aut repræsentationis: quia huiusmodi honor potius est testimonium excellẽtiæ illius personæ, propter quam fit adoratio, quàm eius, in quam materialiter terminatur adoratio.

Secunda ratio adorationis Virginis.

Secundo, adorari potest B. Virgo propter intrinsecam sanctitatem, quam habet, quod est per se notum ex his, quæ in genere de adoratione sanctorum dicta sunt. Quia in B. Virgine est sanctitas eiusdem rationis, & maioris perfectionis, ut sup. probatum est.

Tertia ratio adorationis Virginis.

Tertia ratio, propter quã est adorabilis B. Virgo, assignari potest dignitas matris Dei. Hoc sumo ex D. Thom. in 2. 2. q. 103. art. 4. ad 2. & ita declaratur. Quia hæc dignitas distincta est a dignitate gratiæ, & altioris quodammodo rationis, quam illa, vt in principio huius materiæ ostendimus. Rursus non est extrinseca, sed propria, & intrinseca ipsius Virginis, siue in ea intelligatur esse physicè, propter relationem realem ad Christum, quæ est in Virgine, siue moraliter, vt eodem loco sup. cit. explicui, sicut dignitas Regis est in Rege, quòd satis est ad absolutam, & propriam adorationem. Est ergo adorabilis Virgo propter hanc dignitatem, sicut ipsa dixit, Luc. 1. *Quia fecit mihi magna, qui potens est. Et quia respexit humilitatem ancillæ suæ, ecce enim ex hoc beatã me dicẽt omnes generationes;* vt illi non incommodè applicare possimus, verba Apostoli ad Phil. 2. *Humiliauit semetipsam, propter quod, & Deus exaltauit illam, & dedit illi nomen, quod sub Deo, est; super omne nomen*, scilicet, nomen matris Dei, vt in hoc nomine omne genu flectatur congruenti, & accommodata adoratione. Vt enim sup. ex Damasceno dicebamus orat. 2. de Assumptione Virginis: *Decet matrem ea, quæ filij sunt, possidere, & ab omnibus rebus adorari.* Ex quib. verbis confirmatur, & magis explicatur hic titulus adorationis. Nam. B. Virgo eò, quòd mater Dei est, habet speciale quoddam ius & dominium in omnes creaturas, sed vnicuique iure dominij debetur ab inferioribus adoratio, ergo. Maior patet ex Sanctis Patribus, qui primò fundant hoc dominium in cõiunctione, & affinitate inter Deum, & Virginem. Athan. serm. de sanctissima Deipara: *Quia ipse Rex est, & Dominus, mater, quæ eum genuit, & Regina, & Domina verè censetur.* Et infra, quasi, explicans, vel limitans hoc dominium, dicit *esse secundum sexum fœmineum*, ac si diceret esse tale, quale esse solet in vxore uel matre, propter coniunctionem ad Regem. Quanquam enim non soleat habere supremum dominium; suam tamen potestatem imperãdi habet, & omnes illi, tanquam dominæ, ac superiori deferunt. Vnde Damasce. lib. 4. de fide, ca. 15. *Verè enim*, inquit, *rerum omnium cõditarum domina effecta est cum creatoris mater extitit.* Et Aug. serm. 35. de Sanctis agens de hac matris dignitate: *Quid*, inquit, *dicam pauper ingenio, cum de te, quidquid dixero minor laus sit, quam dignitas tua meretur?* & infrà. *Si dominam Angelorum vocitem, per omnia te esse probaris.* Et Rupert. lib. 3. in Cantic. circa id Cantic. 4. *Veni coronaberis, ita*, inquit, *coronaberis vt in cælis Regina sanctorum, & in terris Regina sis regnorum.* Et Anselmus de Excellentia Virginis, c. 8. *Deus eam cuncta secum creatura perẽni iure dominaturã in throno gloriæ suæ collocauit*, Et eodem modo loquuntur Bernar. serm. 1. de Assumpt. Petrus Damia. sermo. 1. de Natiuit. Mariæ. Ac deniq; 7. synodo, actione 4. citans Gregorium, eam specialiter vocat *omnium Christianorum dominam*, indicans alium titulum huius dominij, scilicet, quia ad nostram redemptionem singulari modo cooperata est. Sicut enim Christus eo quod nos redemit, speciali titulo Dominus est, ac Rex noster; ita & B. Virgo propter singularem modũ, quo ad nostram redemptionem concurrit, & substãtiã suam ministrando, & illum pro nobis voluntariè offerendo, nostramque salutem singulariter desiderando, petendo, procurando. Propter quod *mater* etiam *omnium hominum* dicitur, vt inquit Rupert. lib. 13. in Ioan. *Quia nimirum salutis omnium causam tũc sine dolore peperit, quando Deum hominem factum de carne sua genuit. Et tũc magno dolore parturiebat, quando iuxta crucem eius stabat.* Ergo titulus hic matris, ac dominij est sufficiẽtissima adorationis ratio. In quo magna est differentia inter Virginem & alios sanctos, quidquid Duran. dicat in 3. d. 9. q. 3.

Dominiũ Virginis in creaturas omnes unde ortum.

Obiect. 1.

Sed dicet aliquis hanc rationem adorationis nõ esse à prima distinctam, quia B. Virgo non aliter effecta est mater Dei, quàm concipiendo ipsum, contingendo, & in vtero suo portando. Respondeo esse magnam, & apertam differentiam, quia in prima ratione solum consideratur præcisa ratio contactus, vel repræsentationis, quæ vt sic, non dicit motalem dignitatem propriam creaturæ rationalis, sed solum habitudinem quandam, quæ in rebus etiã inanimatis reperitur. Item, illa prima ratio non sequitur causalitatem aliquam, nec propriam coniunctionem ad Christum; & Deum: sed reperiri potest in qualibet alia persona, quæ Christum tetigisset. At verò in hac vltima ratione consideratur digni-

Respõsio.

dignitas omninò propria creaturæ rationalis, fundata in vera causalitate matris, & singulari ad Christum coniunctione; sunt ergo hi tituli valdè diuersi.

Obiect. 2. Rursus tamen obijci potest, quia hæc dignitas sic explicata, & præcisè sumpta, non est sufficiens ratio absolutæ adorationis. Nam si à gratia sanctificante separetur, non constituit personam per se adorabilem: ergo, hic titulus separatus à secundo, non est sufficiens ratio adorationis.

Respõsio. Respondeo primò fieri non posse secundum potentiam ordinariam, & iusta legem quasi connaturalem dignitati matris, quin dignitas gratiæ coniuncta sit, & veluti consequatur dignitatem matris, vt in superioribus ostendi: & hoc satis est, vt hæc matris dignitas per se, & vi sua intelligatur esse sufficiēs ratio adorationis. Secundò, admisso illo casu, dupliciter posset fingi, primò, vt ea persona, quamuis esset sine gratia; non tamen esset in peccato mortali, sed veluti in puris naturalibus adiuncta solum B dignitate matris Dei, absque vlla alia gratia, vel beatitudine supernaturali, vel ordinatione, vel acceptatione ad illam, & in eo casu dico eam personam fore adorabilem propter dignitatem matris, quia est sufficiens ratio, & non esset impedita. Secundò, potest fingi talis persona in statu peccati, & inimicitiæ diuinæ, & in eo statu non posset adiuuari cultu saltem religioso, quia peccatum existens redderet illam indignam tali adoratione, & impediret rationem aliam propter personæ indignitatem.

SECTIO III.

Cuius speciei, & virtutis actus sit hæc Virginis adoratio.

Virgo nō potest propriè adoratione latriæ adorari.

Explicato formali obiecto huius adorationis, facilè erit exponere, & cuius naturæ sit, & ad quā virtutem pertineat. primò enim de fide, certum est B. Virginem non posse adorari propria, ac perfecta latria. Hæc enim soli Deo debetur propter excellentiam infinitam, & increatam, quam Virgini attribuere idololatria esset, & hoc sensu Epiphan. & Damasc. damnant, vt hæreticos Collyridianos, qui Virginem latria colebant, & eodem dixit S. Ambros. lib. 3. de Spiritusancto, cap. 12. adorationem Christi propriam non esse cum eius matre communicandam.

Obiectio. Sed contra, nàm Ecclesia videtur hanc adorationem Virgini tribuere, dum eam vocat spem nostram, matrem gratiæ, & similibus titulis eam honorat, ac si ipsa esset autor gratiæ, & salutis, quod pertinet ad cultum latriæ. Et similia reperiuntur in Sanctis Patribus, August. sermon. secundo de Annuntiatione, qui vocat eam *spem vnicam peccatorum*. Similia habet Bernard. sermone de Natiuitate Beatę Mariæ. Ephrem oratione de Laud. D Virginis, vbi vocat *gaudium, salutem, & pacem mundi*, & pleraque id genus in superioribus allata sunt.

Respons. Respondetur in his omnibus non verba, sed verborum sensum esse attendendum. Quanquam enim etiam inter homines eodem verbo petamus à Rege, & ab amico Regis, vt nostri misereatur, vel nos adiuuet; tamen non idem respectu vtriusque significamus, neque idem ab vtroque postulamus: sed alterum vt faciat, alterum verò, vt intercedat, rogamus. Sic igitur Ecclesia, & Patres loquuntur ad Virginem, quam etiam (vt supra vidimus) interdum vocant *reparatricem*, ac *mediatricem*, non immediatè, & per se, sed per Christum, quia Redemptorem nobis genuit, & apud illum plurimum valet, vt in disputatione sequenti latius dicemus. Quæ mens, & sensus Ecclesię, tá est per se A perspicuus, & omnibus notus, vt propterea, Sācti nihil formident illis modis securissimè loqui.

Secundò, licèt supra diximus, beatam Virginē publico, & communi cultu non esse adorandam, propter extrinsecam excellentiam Christi, seu propter contactum ad illum; tamen si ita aliquādo ab aliquo adoretur, certum est illud adorationis genus ad religionem pertinere, atque dici posse secūdariam latriam, quatenus ab eadem virtute latriæ proficiscitur, quamuis reuera sit actus distinctus ab adoratione latriæ propriè, & simpliciter dicta. Quia illa adoratio, vt terminatur præcisè ad Virginem, non est summa adoratio, neque absoluta, neque propter intrinsecam excellentiam increatam, sed est similis illi, qua reliquiæ Christi adorantur. Quæ omnia constant ex dictis supra de reliquijs, est enim prorsus eadem ratio, itaque hæc conclusio, iuxtà ibi dicta, explicanda est, & amplificanda.

Tertiò, si B. Virgo propter sanctitatem gratiæ, B & gloriæ adoretur, talis adoratio essentialiter eiusdem speciei est cum adoratione aliorum sanctorū, & ab eadem virtute proficiscitur, quia excellētia, in qua nititur eiusdem speciei est, & eodem modo essentiali Virginem perficit. Quamquàm, quia hæc dignitas excellentior est in Virgine, quàm in alijs sanctis, adoratio etiam illi respondens perfectior in eadem specie, magisque illi debita est. Ad quam excellentiam explicandam Theologi hanc Virginis adorationem non simpliciter *duliam*, sed *hyperduliam* vocarunt, quæ uox excellentem duliam significat. Circa quam vocem solum obseruādum est, interdum solere vsurpari ad significandā omnem adorationem, quæ aliquo modo excedit communem duliam, & inferior est, quàm perfecta latria. Et hoc modo, non solum dicitur de adoratione fundata in sanctitate gratiæ, sed etiam de alijs, vt in superioribus dictum est, & in sequenti assertione dicam. Alio autem modo, & magis pro- C prio vox *hyperdulia*, significat adorationem, quæ propter gratiam creatam datur: eminēs tamen est, ac perfectissima in illa ratione, & hoc modo in præsenti sumitur: sed habet etiam hic vsus quandā latitudinem. Est enim in hoc genere quædam hyperdulia, nō simpliciter, sed respectu quorundam, quomodo dicunt Ioannes Baptista, & Apostoli dicuntur habere excellentem gratiam, & gloriam, ita dici possunt adorari hyperdulia. Et ita loquitur Felicianus contra secundam confessionem Andeburgensem art. 2. quæst. 4. Alia verò est hyperdulia nō respectu huius, nel illius, sed simpliciter in tali genere, & hoc modo dicitur Beata Virgo adoranda hyperdulia, quia habet summam excellentiam gratiæ, quæ moraliter, & in vsu Ecclesiæ sit fundamentum, & ratio huius adorationis. Quod propterea dico, quia in Christo domino est gratia creata, multò perfectior, quàm in Virgine, propter quā posset excellentiori hyperdulia adorari, quàm beata Virgo, tamen hic modus adorationis in Christo non est vsitatus, quia in Christo est excellentior dignitas gratiæ vnionis.

Adoratio hyperduliæ Virgini debita ob sanctitatem gratiæ, quam habet.

Hyperdulia quotuplex.

Dub. 1. Sed quæret aliquis. In quo consistat hic excessus, seu maior perfectio hyperduliæ vltra communem duliam. Quia neque externi actus sunt diuersi, vt per se constat, neque interni, cum dictum sit actus voluntatis eiusdem rationis esse, nec per se possint in intensione differre, quia interdum inferior sanctus potest intensiori affectu coli, quam Beata Virgo.

Respõsio. Respondetur primum esse differentiam in existimatione, à qua hæc adoratio procedit, quæ de Virgine altior est, & excellentior. Secundò, in actibus voluntatis potest assignari differentia non intensionis (hæc enim est impertinens, ut rectè argumētū probat) sed ueluti obiectiua, & appretiatiua, quatenus aliquis uult, & maiora honoris signa Virgini

gini exhibere,& (quantum in se est) honorem Virginis aliorum honori præferre,ita vt si necessarium esset alterutrum prætermittere,potius aliorum sanctorum,quàm Virginis cultum omitteret. Tertiò, hinc potest assignari differētia in actibus externis, possunt enim aliqui destinari ad singularem Virginis excellentiam significādam, qui alijs sanctis accommodari non possunt,vt in verborum vsu conspicitur, & ad alias actiones facilè accommodari potest. A

Qualis Virgini debeat adoratio ob dignitatem matris Dei. Quartò, adoratio illa,quæ tribuitur Virgini propter specialem matris Dei dignitatem, quanuis lato modo supra exposito *hyperdulia* vocetur: videtur tñ esse diuersæ naturæ, ac speciei à dulia seu hyperdulia, quæ in dignitate gratiæ fundatur,& præcedenti assertione explicata est. Hæc videtur esse sententia D.Thom.2.2.quæst.103.artic.4.ad 2.Vbi dicit hyperduliam,quæ debetur Virgini propter affinitatem ad Deum,esse potissimam speciem duliç communiter sumptæ. Vbi Caietanus aduertit Virginem habere consanguinitatem cum Christo, vt homine, affinitatem verò cum Christo, vt Deo, & ideò illi deberi specialem adorationem: *quia propria*, inquit, *operatione attigit fines diuinitatis*, idest, quia,concepit,peperit,ac nutriuit Deum;. Ratione probatur, quia dignitas, in qua fundatur hæc adoratio,est specie distincta à dignitate gratiæ habitualis,& ad alium ordinem spectat, scilicet, ad ordinē vnionis hypostaticæ, ergo adoratio in illa fundata est diuersæ rationis, quia habet obiectum formale diuersum. B

Obiectio. Dices ergo adoratio sancti Petri propter dignitatem Apostolicam, uel Sancti Ioannis propter dignitatem precursoris,erit etiam diuersę speciei ad adoratione propter sanctitatem.

Respōsio. Respondetur non esse eandem rationem, tum, quia hę non sunt dignitates, quę precisè somptæ sint sufficiens ratio religiosi cultus, de quo nunc loquimur, sed sunt ministeria quædam, quæ coniuncta cum gratia conferre possunt ad maiorem quendam honorem, & uenerationem; tum etiam, quia illa omnia ministeria immediatè ordinantur ad gratiam sanctificantem, & ita in eodem ordine constituuntur, ac propterea tota illa adoratio ad duliam pertinet; dignitas autem matris Dei in utroque excellit. C

Dub.2. Sed quæres, An hæc adoratio sit perfectior altera, quæ in gratia fundatur. Nam dignitas gratiæ (ut supra uidimus)multis excellentior uidetur,quā dignitas matris Dei præcisè considerata, ergo etiā adoratio in ea fundata erit perfectior, quia licèt altera uideatur ad altiorem ordinem pertinere, quia aliquo modo respicit hypostaticam unionem; tamen fieri potest, ut supremum inferioris ordinis excedat infimum superioris.

Respōsio. In contrarium uerò est,quia dignitas matris considerando omnia,quæ formaliter, & in uirtute, vel quasi in radice includit, excellentior est (ut supra ostendimus) ergo etiā adoratio, quæ in illa nititur, perfectior est. Et confirmatur,nam propter hanc causam, Ecclesia potissimum ueneratur Virginem, ut Matrem Dei, & hanc rationem maximè prædicat, & omnibus præponit,ergo intelligit ob hanc causam illi deberi potissimum cultum. D Adde hanc dignitatem matris requirere gratiam tanquam congruentem, & ueluti connaturalem dispositionem,& ideò illa una adoratione, qua adoratur mater Dei, ut sic, etiam coadoratur eius sanctitas & omnis eius perfectio sub altiori quadam ratione, quatenus, scilicet, omnia manant ex maternitate Dei, & ad illam ordinātur. Et hic uidetur perfectissimus modus adorationis Virginis & maximè proprius, & accommodatus dignitati eius.

Dub.3. Vltimò inquiri potest,a quo habitu oriatur hæc adoratio. Ad quod tribus modis respōderi potest. Primò,ut oriatur a uirtute duliæ, a qua oritur adoratio aliorum Sanctorum, quia hæc virtus inclinat ad honorandam personam creatam, propter quancunque dignitatem creatam supernaturalem, vel supernaturali regulæ conformem. Sed hic modus non videtur admodum probabilis,neque consentaneus ijs,quæ dicta sunt. Quia ratio formalis huius adorationis est valde diuersa, & licèt sit supernaturalis; tamen est in diuerso ordine, & constituit actum valde diuersum,non ergo est,cur dicamus habitum esse eundem. Secundò ergo dicitur, proficisci ab eodem habitu Religionis, à quo oritur Dei, & Christi adoratio. Primò, quia licèt hæc dignitas matris creata sit;tamen respicit excellentiam increatam, & inde sumit valorem suum, quod videtur sufficere ad vnitatem habitus. Vnde in humanis idem habitus, qui inclinat ad honorandum Regem, inclinat etiam ad honorandam matrem Regis,vt sic. Videntur enim hæc esse quasi correlatiua, & ideo consequutionem quandam inter se habere, quæ satis est, vt in eodem habitu, seu principio radicentur. Et huc spectare videtur, quòd sæpe Patres dicunt: *totum honorem matris ad filium referri*. Tandem, quia hæc dignitas,(vt dixi) pertinet ad ordinem vnionis hypostaticæ, ergo adoratio, quæ in illa nititur, pertinet ad illam virtutem,quæ unionem hypostaticam veneratur. Sicut enim dulia, quæ respicit gratiam creatam,complectitur omnia, quæ sunt illius ordinis, ita religio,quæ respicit excellentiam increatam, & consequenter gratiam vnionis, comprehendet omnia, quæ in eodem sunt ordine. Hic dicendi modus videtur satis probabilis.

Tertiò, verò dici posset hoc genus adorationis constituere propriam virtutem, & habitum distinctum à cæteris,quia fundatur in singulari quadam dignitate propria, & intrinseca creaturæ. Respon. Quod satis esse videtur, ut distinguatur à uirtute religionis, ut significare uisus est D.Thom. in citato loco ex 2. 2. reuocans hanc adorationem potius ad duliam in communi, quam ad religionem. Quia licèt ultimatè totus hic honor matris cedat in honorem filij, proxima tamen; & immediata ratio eius diuersa est, & non consideratur, ut respectiua, sed ut absolutè constituit excellentem hanc personam, & ueneratione dignam. Cum uerò hæc dignitas singularis sit inter omnes creatas, mirum non est, quòd singularem ac propriam uirtutem requirat. Quapropter hic etiam dicendi modus probabilis censendus est. Quid autem simpliciter uerius sit, alijs iudicandum relinquo.

DISPVTATIO XXIII.

In tres sectiones distributa.

De B. Virginis intercessione, atque inuocatione.

Ateria huius disputationis reliquis Sanctis communis est. Et quoniam de illa nihil in superioribus diximus, non omninò generalia principia prætermittemus, præsertim cum heretici, qui hanc Virginis intercessionem detestantur, nihil singulare afferant, quod in reliquos Sanctos maiori ratione non conueniat. Curabimus tamen in ea præsertim incumbere,quę B.Virgini sunt propria. Quoniam uerò Inuocatio intercessionem supponit (si.n. beata Virgo pro nobis non intercederet, superuacanea esset eius inuocatio) idcircò prius de illius intercessione, ac deinde de inuocatione differemus.

SE-

SECTIO I.

Vtrum Beata Virgo ante statum beatitudinis fuerit aliquo modo nostra salutis causa.

NOn defuerunt hæretici, qui dicerent, B. Virginem esse præcipuam salutis nostræ causam, vel per modum efficientiæ, vel per modum meriti, & redemptionis. In quem errorem videntur incidisse hæretici, quos refert Epiphanius hæresi. 78. & 79. Et eundem Ecclesiæ Catholicæ tribuunt huius temporis hæretici. Quoniam Catholici Virginem oramus, vt nostri misereatur, eamq; nuncupamus *matrem gratiæ, & misericordiæ, reparatricem saculi, & mediatricem generis humani*. Addunt etiam nos dicere Virginem, non tantum orare Christũ, sed etiam ei imperare. Hic tamen error nullum habet fundamentum. Quod verò sit falsa calumnia, quam nouatores impoñut Catholicis, ex dicendis constabit.

Virgo nõ fuit propriè causa nostræ salutis.

Dicendum ergo est primo, Beatam Virginem non fuisse per modum causæ efficientis, propriã, aut principalem causam nostræ salutis. Hæc cõclusio est certissima, & in primis si intelligatur de causa prima, vel etiam de causa principali, ac per se, nostræ salutis, est certa de fide. Quia B. Virgo, nec Deus est, vt sit causa prima alicuius effectus, nec virtutem habet iustificandi, aut dandi gratiam, vel gloriam, cum etiam hoc sit proprium solius Dei, iuxta illud Psal. 83. *Gratiam, & gloriam dabit Dominus*. Vbi nomine *gratiæ*, omne supernaturale donum comprehenditur, iuxta illud Iacobi 1. *Omne datum optimum, & omne donum perfectum desursum est, descendens à Patre luminum.* Quòd si hæc conclusio intelligitur de causa efficiente, quacunque ratione, vel principali, vel instrumentali, non est expresse de fide. Quia neque est expressa in scriptura, neq; traditione aut definita ab Ecclesia, neq; ex principijs fidei euidenter colligitur; tamen est certa, ita, vt oppositũ asserere, plus sit, quàm temerarium. Quia est præter omnium Theologorum doctrinam, & sine fundamento. Neq; enim B. Virgo habet de se hanc efficientiam instrumentariã, neque vlla probabili autoritate, vel ratione dici potest Deum illam eleuare ad huiusmodi actionem; quin potius solam Christi humanitatem sentit Ecclesia instrumentum dei coniunctum ad efficiendam gratiam, sacramenta vero esse instrumenta ipsius humanitatis. Quod autem B. Virgo sit etiam instrumentum Christi, inauditum est, aliàs etiam posset dici esse instrumentum ad consecrandum (quod esset hæreticum) nullo igitur modo est causa efficiens gratiæ, præsertim si ex lege ordinaria, ac regulariter loquamur. Nã si quis dicat per modum miraculi interdum assumptam fuisse, vt instrumẽtum ad alicuius sanctificationem, v.g. Ioannis Baptistæ, vel alterius, id esset quidem incertũ, non tamen aliqua censura dignum.

Vnde vlterius, si eadem conclusio generalius, intelligatur de omnibus beneficijs non solum supernaturalibus, sed etiã naturalibus, ut sunt salus corporis, bona temporalia, &c. proportione seruata eandem habent veritatem. Quia B. Virgo, nec causa prima post esse horum bonorum, nec causa secũda principalis, nec ordinariè potest illa efficere, etiam instrumentaliter, nisi per modum miraculi, quando Deus ei virtutem præstat. An verò ex Dei dono concessum sit B. Virgini, & positum in eius uoluntate, ut hæc bona, vel omnia, uel aliqua possit in hominibus operari miraculosè, & instrumẽtaliter, in hoc nihil inuenio certa fide esse definitum: probabilius tamẽ existimo hoc esse propriũ animæ Christi, cui potentia faciendi miracula per modum habitus, seu permanentis facultatis data est, & ideò non tantum arrogãdo Deum, sed etiam volendo, & imperando creaturis, operatur.

Quomodo Virgo salutis nostræ causa fuerit.

Dico secundò, quamuis B. Virgo, nec nos redemerit, nec aliquid de condigno nobis meruerit; tamen impetrando, merẽdo de congruo, & ad incarnationem Christi, suo modo cooperãdo, ad nostrã salutem aliquo modo cooperata est. Prior pars est certa de fide, quia esse mediatorem Dei, ac hominũ, propriè, ac perfectè solius est Christi, vt in præcedenti tomo in q. 26. probatum, & explicatum reliquimus. Posterior verò etiam est clara, scilicet, quòd beata Virgo tribus modis ad salutem nostrã operata fuerit. Primò, merendo de congruo incarnationem. Secundò, orando, & petendo, & quandiu fuit in via, de congruo merendo nobis salutem Tertiò, concipiendo Christum nostræ salutis autorem. Quæ omnia ex dictis in superioribus satis patent. Et eisdem modis sæpissimè Sancti Patres, B. Virgini attribuunt, quod nostræ fuerit salutis causa, quos latè supra retuli, disput. 18. sect. 4. agẽs de excellentia gratiæ Virginis, & disput. 3. sect. 5. explicando locum illum Genes. 3. *Ipsa conteret caput tuum*. Præter quos videri possunt Irenæus lib. 3. c. 33. Anselm. lib. de Laud. Virg. cap. 9. Fulgent. serm. de Laudibus Mariæ, ea parte Saluatoris, vbi egregiè opponit Mariã Euæ, vt sicut hæc fuit humani casus principium, ita illa fuerit nostræ reparationis exordium, & causa. Vnde August. sermone 17. de Natiuit. *Auctrix peccati Eua, auctrix meriti Maria*. Et Innoc. 3. sermone 2. de Assumptione: *Quod damnauit Eua saluauit Maria*. Quæ comparatio prædictum Sanctorum sensum exponit. Eua enim non fuit propria, ac directa causa humani casus, quia in ea non peccauimus, dicitur autem causa nostræ ruinæ, quia Adamum ad peccandum induxit, ita igitur beata Virgo non fuit per se causa nostræ salutis, nec nos redemit, nec de condigno nobis meruit, dicitur ergo causa, quia nobis Christum genuit, & aliquo modo ipsum nobis promeruit, & obtinuit. Quo sensu dicit etiam Bernard. serm. 98. [Per te Virgo sancta cęlum repletum est, infernus euacuatus est, & ruinæ cœlestis Ierusalem instauratæ. Et infrà, [Maria omnibus facta est, sapientibus, & insipientibus, copiosissima caritate debitricem se fecit, omnibus misericordię sinũ aperuit, ut de plenitudine eius accipiant uniuersi, captiuus, redemptionem, æger curationem, tristis consolationem, peccator ueniam, iustus gratiam, Angelus lætitiam, tota Trinitas gloriam, denique filij persona carnis humanæ substantiam, ut non sit, qui se abscondat à calore eius.] Et Germanus sermo. de Zona Domini, sic Virginem alloquitur: [Non est vlla facietas tuæ defensionis, non est numerus tuorum beneficiorum. Nullus enim est, qui saluus fiat, nisi per te Virgo sanctissima; nemo est, q liberetur à malis, nisi per te ò purissima, nemo est, cui donum concedatur, nisi per te ò castissima; nemo est, cui misereatur gratia, nisi per te, ò honestissima.] Quę omnia per Christum, quem ipsa genuit, veritatem habere intelligenda sunt. Quomodo dixit Andreas Ierosol. orat. de dormit. Virginis: *Sola prater naturam fuit electa ad naturam renouã dam: sola deseruit opifici uniuersa nature*. Quod infra explicans sic loquitur ad Virginem: *Rex desiderauit gloriam tua pulchritudinis, & adamauit diuitias tua Virginitatis, et in te habitauit, & inter nos fixit tabernacula, & per te Deo, & Patri nos reconciliauit.* Similiter Ephrem oratio. ad Virginem, inquit: *Per te reconciliati sumus Christo Deo meo, Filio tuo; tu captiuorum redemptio, & omnium salus; Aue pax, gaudiũ, & salus mundi; Aue mediatrix gloriosissima; Aue uniuersi terrarum orbis conciliatrix:* Deinde Petrus Damianus, sermone de Annunciatione: *Euocatur cœlestis ille conuentus, init,* Deus

Deus consilium, cogit concilium, facit Deus sermonem cum Angelis de restauratione eorum, & de redemptione hominum, & statim de thesauro diuinitatis Mariæ nomen euoluitur, ac per ipsam, cum ipsa, & in ipsa totum hoc faciendum decernitur, ut sicut sine ipso nihil factum est, ita sine illa nihil refectum sit. Et multa similia habet Sermone de Assumptione, vbi post multa concludit. *In Virginis virga, & baculo crucis peccatorum spes, & consolatio sita est, quemadmodum Propheta clara voce declarat, dicens: Virga tua, & baculus tuus ipsa me consolata sunt.* Et ser. 1. de Natiuit. Virginis; *Hodie*, inquit, *nata est illa; per quam renascimur omnes*, quòd tũ in illa, tum in duabus sequentibus cõcionibus elegãter prosequitur. Denique Richard. Vict. c. 26. in Cantic. *Talis*, inquit, *fuit in virtutibus, tantaque fuit eius caritas, ut nõ solum ad eius gentem, Iudæos, videlicet, extenderetur: sed ad ignotos, & notos, ad omnes denique homines dilatata fuerit, pro his indesinenter orauit, pro his sollicita fuit, pro his orando exaudita fuit dicente ad eam Angelo Gabriele, inuenisti gratiam apud Deum, scilicet quem quærebas. Omnium salutem desiderauit, quæsiuit, & obtinuit; imò, & salus omnium per ipsam facta est, unde & mundi salus dicta est.*

SECTIO II.

Vtrùm beata Virgo, nunc etiam in cœlo existens, ad nostram salutem cooperetur, pro nobis intercedendo.

NOn inueni aliquem in particulari negasse beatæ Virginis intercessionem potius, quam aliorum sanctorum, neque potuit hoc in alicuius mẽtem cadere, seruos nimirũ posse rogare pro nobis C Deum, non verò matrem. Illi verò hæretici, qui generaliter, & in uniuersum negarunt Sanctos intercedere pro nobis, idẽ de beata Virgine docuerũt. Horum autor Vigilantius fuit, ut testis est Hieronymus lib. contra illum, quem sequuti sunt Henriciani, ut tradit Bernardus sermone 66. in Cantica; & Vvaldenses, vt refert Antonin. 4. par. tit. 11. cap. 7. §. 2. Cathari, ut refert Turrecremata in sũma de Ecclesia lib. 4. par. 2. cap. 35. & Ioannes Vvicleph apud Vvaldensem tomo 3. de sacramentalib. cap. 108. Fundamẽtum horum esse potuit, vel quia inutile putarunt, quòd beata Virgo intercedat pro nobis, cùm Deus sit paratissimus ad benefaciendum nobis: uel secundò, quia putant hoc esse iniuriosũ Christo, quia hoc est ponere alium mediatorem præter ipsum, ac si eius intercessio nõ est sufficiẽs, uel denique quia existimant sanctos ignorare res nostras, & ideò non posse excitari, ut nobis quicquàm postulent. D

Virgo pro nobis in cœlo intercedit.

Ex quo tertio fundamento uidetur ortus secundus error, quẽ Lutherani sectantur, B. Virginẽ, & alios sanctos in genere, & in uniuersali intercedere pro nobis, quia in communi cognoscunt indigẽtiam nostram, labores, pericula, &c. Quæ cognitio sufficit, ut ex caritate moueantur ad optanda, & petenda nobis Diuina beneficia, at uerò in particulari negant Sanctos intercedere, hoc, uel illud beneficium huic, uel illi personæ petendo, quia ignorãt, quid unusquisque desideret, uel qua re indigeat.

Dicendum uerò est primò, beatam Virginem pro nobis in cœlo orare, ac intercedere. Est de fide ex communi sensu Ecclesiæ, & traditione. Et probari ĩ primis potest testimonijs, & rationibus, quibus probari solet in genere, Sanctos orare pro nobis. Nàm si alij pro nobis intercedunt, multo magis id præstabit Beata Virgo, quæ & gratia apud Deum, & caritate erga homines reliquos omnes superat. Antecedens uerò de Sanctis An-A gelis constat frequentibus scripturæ locis. Tobiæ 12. *Ego obtuli orationem tuam Domino.* Daniel. 10. *Princeps regni Persarum restitit mihi.* Apocalyps. 8. *Ascendit fumus incensorũ de orationibus Sanctorum, de manu Angeli coram Deo.* De sanctis verò hominibus sunt egregia verba illa Petri. 2. canon. capit. 1. *Dabo autem operam, frequenter habere vos post obitum meum, vt horum memoriam faciatis*, idest, habere vos in memoria, vosq; iuuare; vt hæc adimpleatis. Apocal. etiam c. 5. *Viginti quatuor seniores ceciderunt coram agno, habentes singuli phialas aureas plenas odoramẽtorum, quæ sunt orationes sanctorum.* Et hic est communis sensus Ecclesiæ, & Sanctorum Patrum, quorum egregia testimonia congerunt Alanus toto dialog. 3. & Bellarminius lib. 1. de sanctorum beatitudine c. 18. Hic verò affer-B te possumus propria testimonia de beata Virgine. August. serm. 35. de sanctis, postquàm de fœlicitate Virginis multa dixerat, ita ipsam alloquitur: [Has ergo tuas fœlicitates possidens, conuertere ad nostrarum miseriarum salutem. Inter hæc igitur fratres cum toto mentis affectu beatissimæ Virginis nos intercessionibus committamus, vt ipsa nos sedula prece commendare dignetur in cœlis. Neque enim dubium, quę meruit pro liberandis proferre pretium, posse plus omnibus liberatis impendere suffragium.] Et multa similia habet serm. 2. de Annũciatione. Germanus Constantinopolitanus, sermone de Zona Virginis: [Quis, inquit, post tuũ filium, curam gerit generis humani sicut tu? quis ita nos defendit in nostris afflictionibus? quis in supplicationibus adeo pugnat pro peccatoribus? Tu enim, cum habeas maternam apud tuum filium fiduciam, & potentiam, nos tuis interpellationibus, & intercessionibus ei efficis familiares, & das salu-C tem, & ab æterno liberas supplicio; omnia tua admirabilia sunt, ò Deipara, omnia ingentia, & aliorum vires superantia: propterea, & patrocinium tuum maius est, quàm intelligentia apprehendi possit.] Et inferius concludit; *Potens ergo est tuum auxilium, ò Deipara, ad salutem, & non indiget aliquo alio ad Deum intercessore:* Quo vltimo verbo non excludit Christum, quem nomine Dei meritò complectitur, nec aliorum Sanctorum intercessionem excludit; sed solum docet Virginem non vti alijs sanctis, vt intercessoribus ad Deum. sed alios potius ad Virginis intercessionem cõfugere. Similiter Andreas Cretensis, in sermone de Assumptione Virginis, sic illam affatur: *Abi in pace, placa dominum pro communi figmento. Nam, quamdiu versabaris in terra, te habuit parua terra portio; ex quo tamen translata es è terra, te vniuersus mũdus continet commune propitiatorium. O vita suppeditatrix, & vita viuentium & causa vitæ.* Nec dissimiliter D Ephrem in oratione citata eam vocat: *Peccatorum & auxilio indigentium apud Deum adiutricem*, Et his verbis illam salutat: *Aue vallum fidelium, & mundi salus, Aue tranquille portus, Aue refugium peccatorum, & hospitium, Aue propitiatorum laborantium, Aue anima mea spes bona, Aue Christianorum omnium firma salus.* Præterea S. Bernar. multis in locis, hanc beatæ Virginis intercessionem eleganter commendat, & exaggerat, vt videre licet, homil. 2. in *Missus est*, ex qua nõnulla verba sequẽti sectione referam, & in sermone; *Signum magnum. Quod si verè est plena pietatis, & gratiæ, plena mansuetudinis, & misericordię, age gratias ei, qui talẽ tibi mediatricem benignissima miseratione prouidit, in qua nihil possit esse suspectum. Denique omnibus omnia facta est*, & quæ supra retuli. Multa similia habet in sermone de Natiuitate Mariæ, de aquæductu, & sermon. 2. Dominicę primæ post Epiphaniam: *Sæpiùs à nobis pulsata fuerit, nõ deerit necessitati nostrę, quoniam misericors est, & mater*

miseri-

misericordia. Præterea S. Bonauentura in speculo Mariæ, sæpius veritatem hanc docet, & nonnulla ex scriptura, & ex Sanctis Patribus colligit, præsertim c. 8. *Quia Dominus*, inquit, *potentissimè tecum est, ideo, & tu es potentissima secum, potentissima es per ipsum. potentissima apud ipsum, ita vt verè dicere possit illud Ecclesiast. 24 in Ierusalē potestas mea*. Et infrà refert Anselmum dicentem; *Exaudi pia, adesto propitia, adiuua potentissima*. & infra; *Quid mirum*, inquit, *si Maria in filio suo, permaneat in æternum, cum etiam beneficia Mariæ in seruos suis permaneant in æternum?* Et infra, accommodans illud Ruth. 2. *Benedicta es à Domino filia, quæ priorem misericordiam posteriore superasti. Magna*, inquit, *erga miseros fuit misericordia Mariæ adhuc exulantis in mundo; sed multo maior erga miseros est misericordia eius iā regnantis in cœlo. Unde pro splēdore prioris misericordia fuit pulchra vt Luna, pro splēdore verò posterioris misericordiæ est electa, vt Sol. Nam quemadmodū Sol Lunam superat magnitudine splendoris, sic priorem Mariæ misericordiam superat magnitudo posterioris*. Similia repetit c. 12. citās Bernardum dicentē; *Quis misericordiæ tuæ, ô benedicta, longitudinem, & latitudinem, & sublimitatem, & profundum queat inuestigare?* Et in toto illo libro multa congerit similia, & c. 5. accommodat Virgini verba illa Psal. *Abyssus abyssum inuocat, exponit*, idest, *mater filium pro nobis*, & refert Augustinum de Virgine dicentem; *Sicut apud Deum est potentior, ita & præ omnibus Sanctis est pro nobis sollicitior*. Hinc Gregorius Nicomediēs. *omnipotentem*, vocat Virginē, oratione sua. Et Ansel. de Laudibus Virginis, c. 12. inquit; *Te sic Deus exaltauit, vt omnia secū possibilia esse donauerit*. Et infrà; *Tu velis, & nequaquam fieri non poterit*. Ac denique Petr. Damian. ser. 2. de Natiuitate Mariæ *Fecit*, inquit, *tibi magna, qui potens est, & data est tibi omnis potestas in cælo, & in terra, & nihil tibi impossibile, cui possibile est desperatos in spem beatitudinis reuelare. Quomodo enim illa potestas potentiæ tuæ poterit obuiare, quæ de carne tua, carnis suscepit originem? accedis enim ad illud aureū reconciliationis humanæ altare, non solū rogās: sed etiam imperans, domina, non ancilla*. Quæ posteriora verba calumniantur, valdeque reprehendunt hæretici huius temporis, vt refert Cani. lib. 5. c. 11. vbi similia verba refert ex Bonauentura, & propter hanc causam, nobis imponunt, quòd rogemus Virginem, vt iubeat filium facere, quòd petimus. Sed nullus Christianorum hoc modo orat. Quod. n. per metaphoram dictum est ad exaggerandam efficaciam intercessionis Virginis, nō est propriè vsurpādum, sicut Iosuę 10. dicitur; *Obediente Deo voci hominis*: Vnde non fit, nos, cū rogamus Deum imperare illi.

Rationes ad hanc veritatem confirmandam colliguntur, ex prædictis verbis Sanctorum. Prima, quia Beata Virgo, dum in mortali corpore vixit, orabat pro hominibus, ergo multo magis ī patria. Antecedens neque ab hæreticis negatur, quia constat ex scriptura sacra in hac vita, fideles & iustos orare pro alijs, & Lucę 2. Beata Virgo rogauit filiū, vt indigentibus subueniret. Consequētia vero probatur, quia orare pro hominib. est opus caritatis, misericordiæ, ac religionis, sed beata Virgo in statu beatitudinis, nec minore caritate nos prosequitur, nostrique miseretur, nec minus Deū colit, ac reueretur, quàm in via, ergo ex hac parte, non minus excitatur in patria ad orandum Deum pro nobis, quàm in uia. Aliūde verò in superioribus ostēsum est, beatam Virginem intueri in Verbo, quæ hic geruntur apud nos: ergo hinc etiam potētior erit ad orandum in patria, quàm in via: quia in via neque omnes nostras miserias ita cognoscebat, & quas cognoscebat, non semper considerabat, sicut nunc eas semper in Verbo cōtemplatur. Pręterea, ex parte Dei, nihil est, quod huic intercessioni, magis in patria obstet, quàm in via. Quia quamuis Deus sit paratissimus ad benefaciendum nobis: nihilominus vult rogari à nobis tàm pro nobis, quā pro alijs, quia vult nobis benefacere, vt tamen velit per media caritati, & religioni magis consentanea, nobisq. vtiliora, sua bona nobis elargiri, ergo eadem ratione vult rogari à Virgine pro nobis ad maiorem sui gloriam, & caritatis Virginis ostēsionem, & vt secundum ipsum Beata Virgo à nobis honoretur, ut par est, vt statim dicemus. Denique nulla fit in hoc iniuria Christo: sed totū potius in illius gloriam cedit, quia (vt in fine superioris tomi, q. 26. art. 1. diximus) quamuis solus Christus sit per se mediator præcipuus inter nos. & Deum, nihilominus sancti homines, & Angeli quodam modo sunt mediatores, tamen per ipsum Christum. Nam ipsum, & per ipsum intercedunt pro nobis, & ita etiam beata Virgo in nomine eius petit, cū pro nobis, & per ipsum impetrat quidquid impetrat. Quia quidquid omnes homines, & ipsa etiam Virgo à Deo obtinent, per merita Christi obtinēt, vt in eodem priori tomo quæst. 19. latissimè probatum est. Sic igitur per Virginis intercessionem non obscuratur, sed illustratur potius Christi gloria, quādoquidem tota illa oratio Virginis Christo nititur, & non adhibetur, eo quòd merita, & orationes Christi per se sufficere non possint: sed quia ipse voluit, vt conuenienti modo, & ordine nobis applicarentur, vt eadem applicatio in maiorem nostram vtilitatem, & suorum sanctorum, ac præsertim beatæ matris suæ honorem cederet.

Ex quibus rationibus colligitur beatam Virginem non solum in generali, sed etiam in particulari pro nobis orare. Quia omnia, quæ adduximus, hoc probant, & si quid obstaret, maximè quòd res nostras ignoraret. Atqui certissimū est illas agnoscere (vt in superioribus ostensum est.) Nā licèt de modo cognoscēdi, & de multitudine rerum cognitarum disputatio sit inter Theologos: tamē, quòd res nostra aliquo modo cognoscat, quantū ad statum suæ beatitudinis, & ad Ecclesiæ vtilitatem necessarium est, nullus catholicus dubitat. Id. n. non solum de beata Virgine: sed etiam de cæteris Sanctis proportione seruata vniuersalis Ecclesia sētit. De qua re in materia de beatitudine disputatur latius in 1. par. q. 12. & in 1. 2. q. 3. & 2. 2. q. 83. & videri potest August. lib. de cura pro mortuis agenda, c. 15. & Greg. 12. moral. c. 13.

Vltimo colligitur ex dictis non solum intercedere pro nobis Beatā Virginem, sed etiam eius intercessionem esse omnium efficacissimam, ut omnes Sancti citati docent, & rationes factæ conuincunt. Quin potius, si vera sunt, quæ de caritate, & gratia B. Virginis in superioribus docuimus, existimo à B. Virgine in hac potestate, & efficacia, non solum Sanctos singulos, sed omnem etiam cœlestem curiam superari. Itaque si cogitatione fingamus B. Virginem aliquid postulare, totamque curiam cœlestem illi resistere (sicut apud Danielem vnus Angelus alteri resistebat) potentior esset, maiorisque efficaciæ, & valoris apud Deum Virginis, quàm reliquorum Sanctorum omnium oratio. Et ita quidem sentiunt Sancti Patres paulò ante citati, estque dignitati matris maximè consentaneum, & perfectissimæ gratiæ, & caritati beatæ Virginis quodammodo debitum. Et ideò Ecclesia, & frequentius, & altiori quodam modo orat ad Virginem, quàm ad reliquos Sanctos, ut iamiam dicemus.

Efficacia Virginis intercessionis quāta.

SECTIO III.

Vtrum beata Virgo sit a nobis oranda.

HAeretici, qui negant Virginem orare pro nobis, consequenter negaturi sunt ipsam esse à nobis orandam. Quia neque petere ab illa possumus, vt nobis bona elargiatur, tanquàm eorum autor, neque etiam vt à Deo, vel Christo ea nobis obtineat, si pro nobis non orat. In quo errore versantur omnes hæretici citati sect. præcedenti, & præterea omnes huius temporis nouatores, qui generaliter dicunt inutile esse interpellare sanctos, quia nos non audiunt; & illicitum, quia est contra gloriam Christi vnici mediatoris nostri: nullus tamen hæreticus fuit, qui admittens aliquem Sanctorum posse a nobis orari, hoc specialiter B. Virgini denegauerit.

B. Virgo inuocãda & oranda.

Quapropter dicendum est, beatam Virginẽ inuocandam esse, & orandam ab hominibus. Cõclusio est de fide ex communi vsu, & consensu totius Ecclesiæ, ac perpetua traditione Sanctorum, quæ colligitur ex omnibus supra adductis. Vbicunque enim dicunt Beatam Virginem orare pro nobis: & ipsam orant, & à nobis orandam esse docent, Præterea, in canone Missæ, & in Liturgijs Iacobi, Basilij, & Chrysost. sæpe fit inuocatio, & oratio ad sãctissimam Virginem, ex quo euidenter colligitur, hanc esse Apostolicam traditionem. Accedunt prę terea sancti Patres. Augustinus, ser. 18. de Sanctis: *Accipe itaque quascunque exiles, quascunque meritis tuis impares gratiarum actiones, & cũ susceperis vota, culpas nostras orando excusa, admitte nostras preces intra sacrarium exauditionis, & reporta nobis antidotum reconciliationis,* &c. & similia habet sermone 35. de Sanctis, & Anselmus de Laudib. Virg. c. 12. *Rogamus te domina, per ipsam gratiam, qua te pius, & omnipotens Deus sic exaltauit & omnia secum possibilia esse donauit, quatenus id apud ipsum impetres, nec sis obsecratu difficilis, quia proculdubio ideò vnigenitus filius tuus dominus noster Iesus Christus erit ad concedendum promptissimus.* Optima etiam sunt verba illa Germani Constantinopolitani in sermone de Zona Virginis: *Quæso, vt in aduentu filij tui, cum assistemus omnes iudicandi, tu vt maternam habens fiduciam, & maximam potentiam, valida illa manu tua ab æterno igne nos eripias.* Illustris etiam est, quamuis vulgaris locus ille Bernardi hom. 2. in *Missus est: Si insurgant venti tentationum, si incurras scopulos tribulationum, respice stellam, voca Mariam in periculis, in angustijs, in rebus dubijs Mariam cogita, Mariam inuoca. Non recedas ab ore, non recedas à corde. & vt impetres eius orationis suffragium, non deseras conuersationis exemplum.* Et in sermone *Signum magnum: Quid ad Mariã accedere trepidet humana fragilitas?* Et infrà: *Amplectamur vestigia Mariæ fratres mei, & deuotissima supplicatione beatis illius pedibus prouoluamur, teneamus eam, nec dimittamus, donec benedixerit nobis: Potens est enim, nempè vellus est medium inter rorẽ, & areã mulier inter Solẽ & Lunam, Maria inter Christum, & Ecclesiam constituta.* Et in serm. de Nat. Mariæ: *Ad patrem verebaris accedere, Iesum tibi dedit mediatorem, sed forsitan & in ipso maiestatem vereare Diuinam: aduocatum habere vis, & ad ipsum, & ad Mariam recurre,* &c. quæ latè, & eleganter prosequitur Athan. in serm. de sanctissima Deipara sub finẽ sic inquit: *Ad te clamamus, recordare nostri sanctissima Virgo, & retribue nobis pro exiguis istis eloquijs magna dona ex diuitijs tuarũ gratiarũ, tu quæ gratia plena es. Nam ideò his vocibus, vt ex re ipsa desumptis, & natura laudatorijs, præcipue in tuum encomium vtimur, si quando hymnus, si quando laus tibi, siue à nobis, siue ab vniuersa Ecclesia offertur.* Greg. Naziauz. orat. 18. de laudibus sancti Cypriani, de eodem sancto hæc refert: *Virginẽque Mariam supplex obsecrãt, vt periclitanti suppetias ferret, ieiunij, & chameuniæ pharmaco sese communijt.* Et Greg. Nyssenus similia refert in oratione de Gregorio Thaumaturgo, cui Virginem inuocatam apparuisse significat. Neque est dissimile, quod de seipso refert Rupertus Abbas, initio Canticorum. Tandem in Concilio Ephesino, frequẽtes sunt homiliæ Cyrill. & aliorũ Patrum in quibus B. Virginis auxilium, & opem implorant. Et in 6. Synodo, act. 18. Cõstantinus Imperator fidei subscribens ait: *sperare se salutem consequi à multorum munerum datore Deo intercessionibus sanctæ immaculatæ Deiparæ.* Et in 7. Synod. act. 6. to. 6. cum relatus esset canon. 15. Concilij bulli Constantinop. anathema fertur in eum, qui Deiparæ intercessiones syncera fide non postulauerit. B Cui respondet Epiphanius totius sacrosanctæ synodi nomine: *In his firmata, & stabilita Catholica Ecclesia, ab ijs, qui aliter, quàm dogmata, et traditiones eius habent sentiunt, non vult confirmari.* Et Cõcil. Basiliense sess. 43. *Inter omnes,* inquit, *qui Cœlestem Regem pro nobis interpellãt, præcipuè ad gloriosissimam illam, & omni laude dignissimam Dei genitricem Mariam est recurrendũ, quæ quãto altior existit, tanto humilius ad nos respicit, omnes ad se trahere cupiens, pro quibus in vtero gestauit Saluatorem.* Denique Trident. sess. 25. generatim definit sanctorum inuocationem. Vnde his addi possunt omnia testimonia, quæ de inuocatione Sanctorum communia sunt, quæ tamen efficacius conuincunt de Virgine, quanto ipsa excellentior est ipsis.

Præterea adiungi potest ratio similis illi, quæ sect. præcedenti facta est. Quia beata Virgo orat, & intercedit pro nobis, & hoc modo nos adiuuat, cur C ergo non expediet illam orare, vt hoc ipsum beneficium nobis prę̃stet? Inter homines enim non solum rogamus eum, qui rem optatam præstare potest, sed etiam eum, qui apud eum intercedere potest, quid ergo obstare potest, quin simili modo ad Virginem oremus? Neque enim timendum est, ne nostras orationes non agnoscat, quia (vt probauimus, & vniuersa Ecclesia sentit) res nostras cognoscit, & præcipuè orationes, quæ maximè ad illius honorem, & statum beatificum, & ad nostram vtilitatem pertinent. Deinde non obstat Christi honor, quia sicut ipsa Virgo per Christum orat, & sicut nos, cum Deum oramus, per Christum petimus, ita cum oramus Virginem non aliud petimus, quàm vt Christum ipsum pro nobis oret, vel Deum per Christum; & vt nostram indignitatem, & infirmitatem suppleat, & ita totum redũdat in gloriam Christi. Atque eadem ratione totum cedit in Diuinam gloriam: quia hæc oratio D ad Virginem prædicto modo, & sensu facta nõ ad cultum latriæ, sed ad cultum duliæ, vel hyperduliæ pertinet.

Obiectio. Responsio.

Dices, nonne maior esset fiducia, maiorque Dei gloria, si immediatè ad Deum accederemus? Respõdetur, interdum hoc facere, bonum esse, ac expediens: tamen quod aliquando per Virginem accedamus, etiam est illi placitũ, & per se conueniẽs. Primò, ob maiorem reuerentiam Diuinæ maiestatis, vt significauit Bernard. locis supra citatis. Secũdò propter matris honorẽ. Vt enim Deus amicos suos honoret, interdũ per eos facit, quòd sine illorum intercessione non cõcedit, sicut legimus fecisse cũ Abraham, & Abimelech, Gen. 20. & clarius cum Iob, & amicis eius Iob 42. *Iob autem seruus meus orabit pro vobis faciem eius suscipiam.* Tertiò, vt dignitas intercessoris suppleat inopiam nostrã,

vnde

vnde Virgioem interpellare, non est de Diuina mi- A
sericordia diffidere : sed de propria indignitate, & indispositione timere. Vide Bernardus dicta hom. in *Missus est. si criminum immanitate taclatus, &c.* & eodem sensu dixit in serm. de Natiuit. Mariæ: *Hęc peccatorum scala, hęc tota ratio spei meę.* Et similia multa habent Petrus Dami. And. Creten. & alij supra citati, & optimè Ricardus Victorinus, cap. 32. in Cant.

Ex his sequitur non solum esse à nobis Virginē orandam, sed etiam præ omnibus sanctis. Primò, quia eius oratio dignior est, & efficacior (vt ostendimus) & ipsa quo nos magis amat, humiliorque est, eo promptior est, & sollicitior pro nobis. Secūdò, quia eius oratio vniuersalior est, nàm quidquid alij impetrent, aliquo modo per Virginem impetrant, quia (vt Bernardus dixit) illa est mediatrix ad mediatorem, & veluti collum, per quod influētiæ capitis ad corpus descendūt. & ideò epist. 174. monet Beroard. vt quidquid Deo offerre volumus, per B Mariam offeramus, *vt eodem alueo ad largitorem gratię gratia redeat, quo fluxit.* & ser. *Signum magnum: Totum,* inquit *nos habere voluit per Mariā.* Et Germanus, serm. de Zona. *Nemo est, cui donum concedatur, nisi per te;* Et ideò vocant illam *refugium nostrum, naufragantium portum,* & similibus encomijs, quæ passim in citatis sanctis reperientur. Et hinc ortum est, vt inter alios sanctos nō vtamur vno, vt intercessore ad alium, quia omnes sunt eiusdem ordinis; ad Virginem autem, tanquam ad Reginam, & Dominam, alij adhibentur intercessores. Quo sensu Angelicam salutationem alijs sanctis recitamus, vt nimirum eam pro nobis Virgini repręsentēt. Rursus, hinc etiam fit interdum, ut nonnullos sanctos ad hæc, vel illa, specialia beneficia obtinenda singulares aduocatos habeamus, vt constat ea vsu Ecclesiæ, & indicauit Aug. epist. 137. Virginē autem ad omnia habemus vniuersalem aduocatā, quia in omnibus est potentior, quàm cæteri in sin- C gulis actibus. Hinc denique ortum est, ut Ecclesia sancta, & præstantioribus modis Virginem oret, eam vocando *spem nostram, vitam, dulcedinem, matrem misericordię,* &c. Et frequentius, ac instantius ad illam, quàm ad reliquos sanctos oret. Nullus enim est dies, in quo non illi Publicas orationes offerat, uel in horis canonicis, uel in Missę sacrificio, vel signo publicè dato semel, aut bis, aut ter in die, vt vniuersus populus Virginem deprecetur. De qua consuetudine nihil omninò certum reperire potui, quàmuis in uita D. Bonauenturę referatur, eius autoritate, & diligentia cœpisse introduci consuetudinem præbendi signum in occasu Solis ad Virginem salutandam, quod in superioribus etiam tactum est. Præterea in concionibus etiam publicis orationem ad Virginem præmittit, de qua consuetudine legi potest Arboreus 4. Theosophię, cap. 6. & Castro verbo oratio. hæresi 4. Deinde ad eam inuocandam plures dies festos illi habet dicatos, vt D supra latè explicuimus. Sentit ergo Ecclesia Virginis intercessionem, & orationem prę omnibus alijs sibi esse vtilem, ac necessariam, est ergo B. Virgo à nobis præ omnibus oranda. Vt autem Bernard. dixit, ne oratio inefficax sit, post Deum est à nobis amanda, & imitanda.

QVÆSTIO XXXVIII.

De Baptismo Ioannis in sex articulos diuisa.

De qua redisputant Doctores in 4 d. 2. & expositores sanctarum scripturarum. Matth. 3.

DEinde considerandum est de Baptismo, quo Christus baptizatus est. Et quia Christus baptizatus est baptismo Ioannis, primò, considerandum est de baptismo Ioannis in communi: secundò, de baptizatione Christi.

Circa primum quęruntur sex.

Primò, vtrùm conueniens fuerit, quòd Ioannes baptizaret.

Secundò, vtrùm ille baptismus fuerit à Deo.

Tertiò, vtrùm contulerit gratiam.

Quartò, vtrùm alij, præter Christum illo baptismo debuerit baptizari.

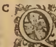
Quintò, vtrùm baptismus ille cessare debuerit Christo baptizato.

Sextò, vtrùm baptizati baptismo Ioannis erant postea baptizandi baptismo Christi.

DISPVTATIO XXIIII.

In tres sectiones distributa.

De Ioanne Christi præcursore.

QVoniā ab hac disputatione præcipuā iam nunc huius materiæ partē exordimur, in qua de mysterijs uitæ, ac mortis Christi domini, ac de eo præsertim tempore, quo sese hominibus publicè manifestauit, ac prodidit, tractandum est, operæpretium duximus à Ioanne Christi pręcursore initiū sumere, quoniam & ad hoc præcipuè est missus, vt de Christi aduētu publicum testimoniū prædicaret, & ab illius baptismate Christus cognosci, ac manifestari cœpit. Dicemus ergo primò de ipso Ioāne, quis, qualisve fuerit, & ad qđ munus a Deo assumptus, quibusq; gratiæ donis, ac priuilegijs ornatus fit, deinde de baptismo eius in genere, ac tādē de Christo à Ioanne baptizato, & ab æterno Patre, inter Iordanis flucta manifestato disseremus.

SECTIO I.

Vtrùm Ioannes Baptista fuerit pręcursor Messię in lege promissus.

DVo sunt pręcipua in scripturis vaticinia, quibus futurus Messiæ præcursor prædictus est. Primum est apud Isaiam, c. 40. *Vox clamantis in deserto, parate uiā Domini, rectas facite in solitudine semitas Dei nostri.* Alterum est apud Malachiam c. 3. *Ecce ego mittā Angelum meum, & pręparabit uiā ante faciem meam.* Quæ testimonia (vt indicauit Iustinus Martyr dialogo cū Triphone coartās præsertim prius testimonium) si ante rem impletā cōsiderentur, obscuram prophetiam, & ambiguū continere sensum videri possunt; postquàm tamē manifestata ueritas est, ac Ioannes Christū prædicauit, & post prædicationem eius lex, prophetæq; cessarūt, & in Christo impleta sunt omnia, quæ de Præcursor Christi à prophetis prędictus.

A Messia prædicta olim fuerant, satis apertè monstratum est prænunciari hisce in locis Messiæ præcursorem. Vnde Euseb. lib. 9. de Demon. cap. 5. & Prosper. de prædictionibus: & promissionibus Dei, par. 3. cap. 1. & Iustinus supra, significant, inter alia signa, quæ data sunt Iudæis ad cognoscẽdum Messiæ aduentum, id vnum fuisse, quod ante illum præcursor quidam, tanquam publicus præco antecessurus esset, qui & hominum reserare, aures, & oculos illuminaret, vt venientem Messiam, & audire possent, & cognoscere. Quapropter meritò huius præcursoris munus sub duplici metaphora in illis testimonijs significatur. Primò enim appellatur, *Vox.* Quia (vt inquit Epiphan. hære. 69. circa medium:) *Vox est praparatiua auditus hominum primũ enim inarticulatam vocem sonantem reddere solẽt clamãtes, è longinquo vocantes eos, qui ab ipsis aliquid audire debent. Et vbi illi vocem solam audierint, & mẽtem ad audiendum cõuerterint, aure sque praparauerint, tunc is, qui sonantem vocem emisit, de cætero distinguit sermonem, quem dicere voluit. Sic etiam* B *Ioannes vox fuit, aures hominum praparans, non enim erat ipse Verbum, sed post ipsum venit Verbum.* Deinde appellatur *Angelus*, non natura (vt sensit Origenes tomo 5. in Ioan. & eius tacito nomine Cyrill. refert lib. 1. in Ioan. cap. 7. & Beda Mar. 1.) sed munere, & officio, vt ijdem Patres tradunt. Quia nimirum præcursor Domini futurus erat nuncius à Deo missus, qui clamaret, & aduentum Messiæ hominibus nunciaret, sicque viam Domino præpararet. Vnde quasi ad euertendum illum errorem dixit Ioannes cap. 1. *Fuit homo missus à Deo, homo*, inquit, propter naturam, sed *missus a Deo*, & ideo Angelus ministerio. Vt autem notauit Chrysost. in imperfecto in Matthæum hom. 27. singulariter vocatus est *Angelus* præcursor domini, vt sanctitas eius, ac vitæ puritas, quæ tanto muneri necessaria erant indicarentur: *Puto*, inquit, *quod gloriosior est Ioãnes. quia homo fuit, & propter virtutis* C *meritum Angelus est vocatus, quàm si nomine Angelus, et natura fuisset. Angelus enim hoc ipso quod Angelus, nõ est virtutis pramium, sed natura proprietas. Iste autem mirabilis est, qui in humana natura Angelicã sanctitatem transgressus est, & obtinuit, quod non habuit natura, per gratiam.*

Ioãnes Baptista Messiæ præcursor à Deo promissus.

Primum igitur omnium constat ex his testimonijs, promissum fuisse à prophetis quendam hominem Messiæ præcursorem, cuius id esset futurum munus: Præparare scilicet, viam ante faciem Messiæ, non solum nunciando aduentum eius, (quod alijs quoque prophetis commune fuit) sed etiam ostendendo illum præsentem, & quasi digito monstrando, & prædicatione sua homines disponendo vt illum susciperent. Vnde Chrysost. supra: *Omnes Propheta venturum testati sunt, ille solus iam venisse monstrauit. Deinde alij Propheta missi sunt, vt aduẽtum eius annũciarent: iste autem, vt praparares viã ipsius, aliud autem est aduentum eius annunciare,* D *aliud est viam præparare. Nunciantibus aduentum eius pradicationis sermo commissus est: praparanti autem vias, humana correctionis opus iniunctum est.*

Secundò, constante ex his facilè potest has prophetias impletas esse in Ioanne, atque adeò illum fuisse præcursorem Messiæ à Deo promissum. Primò quidem, quia priorem prophetiam exposuit idem Ioannes de seipso Ioannis. 1. vbi interrogatus à Iudæis, quisnam esset, cum negasset se Christum esse, Eliam, aut Prophetam, & ipsi vrgerent dicentes: *Quis es, vt responsum demus ijs, qui miserunt nos, quid dicis de teipso? ait: Ego vox clamantis in deserto, dirigite viam Domini, sicut dixit Isaias Propheta.* Vbi clarè affirmat esse se præcursorem Messiæ, illum, quem sub nomine *vocis*, Isaias ante prædixerat, & ita etiam exposuerunt Matth. & Lucas, A cap. 3. & Marcus cap. 1. Posterius autem testimonium, de ipsomet Ioanne exposuit Christus Matth. 11. dicens: *Hic est de quo scriptum est, Ecce ego mittam Angelum meum, ante faciem tuam.* Secundò, hoc patet ex consensione verborum vtriusque prophetiæ cùm rebus à Ioanne gestis, & in Ioanne. Primum enim verbis dicitur *vox clamantis in deserto.* Quia, vt Lucas dicit cap. 3. *Factum est Verbũ Domini super Ioannem Zacharia filium in deserto, & venit in omnem regionem Iordanis pradicans baptismum pœnitentia.* Quin potius vniuersa eius vita appellari potest perpetua quædam *vox clamantis in deserto*, quia ab vtero matris cæpit Christum in montanis Iudææ prędicare ac diuulgare; & statim ac natus est per patrem suum cæpit de Christo prophetare, ac prædicare. Nàm (vt dicit Ecclesia in hymno sancti Ioannis) per ipsum fuit vox Zachariæ restituta, & gratia prophetiæ communicata, qua Christi aduentum prædicauit dicens: *Bene-* B *dictus Dominus Deus Israel, quia visitauit, & fecit redemptionem plebis sua.* Deinde statim ab infantia eremum inhabitare orsus (vt infra dicemus) quàmuis non verbis, factis tamen, ac exemplo Christũ, virtutisque viam prædicare cæpit. Inde tandem postea egressus, propriè, & verè fuit *vox clamantis*, seu *vox clamans in deserto.* Quod ad literam (vt inquit Cyrillus in Esa. & Euseb. supra) intelligitur de deserto propè Iordanem, in quo pœnitentiam prędicare exorsus est. Per metaphoram verò (vt inquit Hieronymus) *intelligitur Ecclesię solitudo*, de qua Isa. 35. dicitur; *Latare deserta sitiens, exultet solitudo, & floreat quasi lilium.* Hæc enim deserta erat notitia Dei, & ab idolis tenebatur. Verba item alterius prophetiæ optimè in Ioannem conueniunt, qui & nuncius Dei fuit, & angelicam in terris vitam agens, missus à Deo Patre est *ante faciem suam*, id est, ante Verbum incarnatum, quòd *facies Patris* dicitur, iuxta illud Psalmi. 79. *Domi-* C *ne Deus virtutum conuerte nos, & ostende faciem tuam, & salui erimus.* Vel certè missus est ab ipsomet Verbo, *ante faciem suam*, idest ante seipsum, iuxta communem phrasim scripturæ. Vnde Zacharias Luc. 1. intelligens completam esse in filio suo hanc prophetiam, inquit; *Tu puer Propheta altissimi vocaberis, praibis enim ante faciem Domini parare vias eius.* Parauit autem viam Domini, (vt in vtraque prophetia prædictum erat) prædicando Christum iam venisse, & Regnum cælorum propè esse, & hortando omnes ad pœnitentiam, vt sese ad Christum, & spirituales eius fructus suscipiendos compararent. Est igitur manifestè in Ioanne impleta vtraque de præcursore Messiæ, prophetia: ipse ergo fuit præcursor à Deo promissus. De quo nonnulli Patres etiam interpretantur illud Psalm. 131. *Paraui lucernam Christo meo.* Ita Cyrillus libr. 1. in Ioann. capit. 7. D & Tertullian. libr. contra Iudæos capit. 9. vbi sic inquit: *Nec nouum est Spiritui sancto, Angelos appellare eos, quos ministros sua virtutis Deus prafecit. Idem enim Ioannes non tantum Angelus Christi vocatus est, sed & lucerna lucens ante Christum, paraui enim, inquit, lucernam Christo meo, vt Dauid pradicat. Quare ipse Christus veniens adimplere Prophetas, dicit ad Iudaos. Ille fuit lucerna ardens, & lucens, vtpotè. qui non tantum vias eius prçparabat in eremo, sed & agnum Dei demonstrando, illuminabat mentes hominum prçconio suo:* Eandem expositionem habent Idacius Clarus, libr. 1. contra Varimadum Arrianum non longè à principio, August. & Hierony. eundem Psalmum exponentes,

Ioannes Christi lucerna.

SECTIO II.

Quodnam fuerit munus præcursoris.

IN hoc munere explicando hæretici huius temporis mirè allucinantur, & infinita mendacia cooffinguot. Dicunt enim Baptistæ ministerium fuisse abrogare Mosaicam legem, sicut de facto, inquiunt, & iure abrogauit, & cæremooias Mosaicas abstulit, totumque statum religionis mutauit. Hinc præterea addunt ipsum nouum testamentum inchoasse, & baptismum in illo permansurum instituisse, gêtesque ad illum, & ad Ecclesiæ societatem manifestè recepisse, & alia similia, quæ latè refert Canisius lib. de sancto Ioanne cap. 6. Ad hæc autem portenta asserenda solum nituntur verbis illis Christi Luc. 16. *Lex, & Propheta vsque ad Ioannem*. Propter quæ, nonnulli etiam Patres asseruerunt Ioannem fuisse antiquæ legis finem, & nouæ principiû. Vnde Cyrill. Ierosol. cat. 3. ¶ *Veteris*, inquit, *testamenti finis, & noui principium est baptismus. Ioânes erat dux eius, quo maior inter natos mulierum nullus, qui finis erat Prophetarum. Omnes enim Propheta & lex vsque ad Ioannem, & idem erat rerum euãgelicarum principium, initium enim Euangelij Iesu Christi erat Ioannes baptizans*, Et infrà vocat Ioannem huius gratiæ ducem; Et sanctus Paulinus in natali 9. de sancto Felice, sic inquit:

Hic est præcursor Domini, & Baptista Ioannes.
Idem Euangelij sacra ianua metaque legis.

Insuper Petrus Chrysologus sermone 91. de sancto Ioanne io hunc modum loqoitur: *Christi præco, arcanum Patri, filij nuncius, signifer superni Regis, peccatorum venia, Iudæorum correctio, vocatio gentium, & (vt propriè dicam) legis, & gratię fibula.*

Sed horum hæreticorum sententia, & in Christum iniuriosa est, & nullo nititur apparenti fundamento. Dicendum igitur est, præcursoris munus illud duntaxat fuisse, quod in prædictis Prophetarum testimonijs continetur, quodque Zacharias Luc. 1. illis verbis complexus est. *Tu puer Propheta altissimi vocaberis, præibis enim ante faciem Domini parare vias eius, ad dandam scientiam salutis plebi eius*. Hanc verò *scientiam salutis* præcursorisque ministerium apertius explanat Ioannes cap. 1. dicens: *Fuit homo missus à Deo, cui nomen erat Ioannes. Hic venit in testimonium ut testimonium perhiberet de lumine, ut omnes crederent per illum. Non erat ille lux: sed ut testimonium perhiberet de lumine*. Primum ergo, ac pręcipuum munus pręcursoris fuit, ut testimonium de Christo perhiberet, prædicando ipsum esse Messiam in lege promissum, & ut populum præpararet, ac disponeret ad hoc testimonium de Christo suscipiendum. Quod partim fecit exemplo uitæ innocentissimæ, & integèrrimæ, partim prędicando penitentiam, & ad hunc eundem fidem, (vt infrà dicemus) ordinatus est baptismus eius, quo mediante multitudinem hominum congregabat, quibus Christum, ac Messiam annunciabat. Et ita exponunt hoc munus præcursoris Patres omnes exponentes prædicta Ioannis, & Lucæ testimonia, præsertim, Augustinus, Ambrosius, Chrysostomus, Cyrillus, & alij quos statim referam. Confirmatur ex rationibus, quas sancti assignant, ob quas fuit necessarium hoc præcursoris munus: nimirum quooiam Christi aduentus futurus erat occultus, & in humilitate, ac paupertate, ideoque conueniens fuit, ut præter alia signa de Messia exhibita, præcederet etiam quidam testis omni exceptione maior, qui illum veluti digito demonstraret, vt rectè dicit Augustinus tractatu 35. in Ioannem. Accedebat præterea, homines propter innumera peccata fuisse veluti obcœcatos ad videndum lumen Christi, quare expediens idcirco erat, vt prædicatio Ioannis præcederet, qua homines ad pœnitentiam prouocaret, vt ablatis densissimis delictorum tenebris, splendidissimum iustitiæ solem intueri possent, vt Augustinus latè prosequitur homil. 20. & 21. de sanctis, & Origenes tom. 5. & Chrisostomus, homil. 5. in Ioannem. Præcursoris ergo munus nullum aliud fuit, quam testimonium reddere Messiæ, & præparare homioes ad illud testimooium suscipiendum.

Præcursoris officiû quod.

Ex quo infero, & dico secundò, non pertinuisse ad munus præcursoris ferre legem gratiæ, aut nouum condere testamentum. Est de fide, & probatur primo, quia id non esset ante Christum præcurrere, sed munus potius ac dignitatem Christo præripere. De illo enim solo scriptum erat Isa. 33. *Dominus Rex noster, Dominus legifer noster*, & Ioel secundo. *Filij Sion exultate, & lætamini in Domino Deo vestro, quia dedit vobis Doctorem iustitiæ*. Quæ testimonia, aliaque similia fusè explicuimus, & confirmauimus in præcedenti tomo disputatione 47. sectione secunda, sed omnia clarius explicuit Ioannes, capit. primo dicens. *Non erat ille lux, sed vt testimonium perhiberet de lumine*. Et infra refert testimonium eiusdem præcursoris dicentis: *De plenitudine eius nos omnes accepimus, & gratiam pro gratia, quia lux per Moysem data est, gratia, & veritas per Iesum Christum facta est*. Sub gratia autem, quæ à veteri lege distinguitur, vniuersa lex gratiæ comprehenditur, in qua potissimum est gratia ipsa, & efficacia, quam ad illam conferendam habet Propter quam ad Roman. 8. vocatur à Paulo, *lex spiritus vitæ in Christo Iesu*. Et confirmatur: quia nunquàm æternus Pater iussit nobis, vt obediamus præceptis Ioannis, sed filij sui, dicens: *Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui, ipsum audite*. Matth. & Luc. 9. & 2. Petr. 1. Neque Christus ipse præcepit nobis seruare mandata Ioannis, sed sua, Ioan. 13. *Mandatum nouum do vobis*, & cap. 14. *Mandata mea seruate*. Et cap. 15. *Si præcepta mea seruaueritis, manebitis in delectione mea*. Et Matth. vltim. dicit Apostolis. *Docete omnes gentes, docentes eos seruare omnia, quęcunque mandaui vobis*. In tota autem scriptura nullum est verbum, in quo insinuetur Ioannem fuisse legislatorem, ergo hæretici hoc asserentes, & sibi ipsis contrarij sunt, qui nihil credendum existimant, nisi, quod in scriptura habetur, & ipsi scripturæ repugnant, quæ solum Christum facit legis gratiæ autorem. Et confirmatur secundò, nam præceptum de suscipiendo baptismo (quod videtur esse veluti ianua totius legis gratiæ, & in quo ipsi hæretici multum ponunt) non est à Ioanne latum, sed à Christo, tùm quia (vt infra probo) baptismus Christi valdè diuersus est à baptismo Ioannis, & præceptum de baptismo Christi durat, de baptismo autem Ioannis nullum est, imò nec fuisse vnquam, etiam quãdo Ioannes baptizabat, verisimile est, vt infrà dicemus. Et quidem tametsi fuisset, ad legem gratiæ non pertinuisse, certum profectò est, cum in illa non obliget, neque obligauerit vnquàm, tùm etiam, quia Ioan. 3. legimus Christum dixisse, *Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu sancto*, de Ioanne verò nec scriptum, nec traditum habemus, quòd similia verba, quæ præceptum indicare possunt protulit, nec sine causa dicit Christus: *Ex aqua, & spiritu sancto* vt significaret se non præcipere baptismum Ioannis, qui erat in sola aqua: sed suum, qui futurus erat etiam *in Spiritu sancto*, vt di-

Nouã legẽ, aut testamentû cõdere nõ fuit munꝰ pręcursoris.

Ioan. 1. Tandem lex noua, vel est idem, quòd nouũ testamentum, vel in illo continetur. sed non est testator noui testamenti Ioannes, sed Christus non enim Ioannes morte sua, sed Christus illud confirmauit teste Paul. ad Heb. 9. non ergo Ioannes est autor legis nouæ. sed Christus. Neq; enim à Ioãne factæ sunt promissiones noui testaméti, sed à Christo, neq; in Ioannis meritis fundantur, sed Christi, nec Ioannes fundauit Ecclesiã, instituit sacraméta, summusve illius est Pontifex, sed Christus, vt prædicta disputatione 47. superioris tomi latius tractatũ est.

Hinc dico tertiò, Ioannem non immutasse neq; abrogasse legem veterem, neque hoc ad munus illius pertinuisse. Hæc assertio de fide est, & necessariò sequitur ex præcedenti. Quia lex vetus non est abrogata, nisi per nouam. Neque autoritas abrogãdi legem est, nisi apud eum, qui autoritaté habet illam condendi: vtraque autoritas æquè soli Christo in scriptura tribuitur ad Galatas 3. [Christus nos redemit de maledicto legis, factus pro nobis male- B dictus.] & infra: [Quid igitur lex, propter transgressionem posita est, donec veniret semen, cui promiserat.] & infrà: [Priusquàm veniret fides, sub lege custodiebamur conclusi, in eam fidem, quæ reuelanda erat. Itaque lex pedagogus noster fuit in Christo, at vbi venit fides, iam nõ sumus sub pedagogo.] Per fidem aũt intelligit Paul. viuam fidem Christi, & gratiam noui testamenti, sicut apertè explicuit, subiungéa: [Omnes enim filij Dei estis per fidem in Christo Iesu. Quicunque enim in Christo baptizati estis, Christum induistis.] & cap. 4. [Cũ essemus paruuli, sub elementis mundi eramus seruiétes: at vbi venit plenitudo temporis, misit Deus filium suum factum ex muliere, factum sub lege, vt eos, qui sub lege erant, redimeret, ut adoptionem filiorum reciperemus.] Et deinde postquàm veritatem hanc varijs modis, ac testimonijs scripturæ, cõfirmasset, concludit, *Itaque fratres, non sumus ancillæ filij, sed liberæ, qua libertate Christus nos libera-* C *uit.* Non ergo Ioannes, sed Christus legem veterem abrogauit, nosque ab illius iugo, & seruitute liberauit. Quapropter in scriptura vbicunque excluditur lex, statim gratia Christi subiũgitur, Act. 15. [Quid tentatis Deum, imponere iugum super ceruices discipulorum, quod neque Patres nostri, neque nos portare potuimus? sed per gratiã domini Iesu Christi credimus saluari.] Et ita hæc veritas, ut manifesta supponit ab omnibus Patribus, & Theologis, vbicunque de cessatione legalium disputant, vt uidere licet præsertim in Aug. & Hieron. in epistolis, quas inter se mutuò de hac materia scripserunt. Adiungi etiam potest in huius, & præcedentis assertionis confirmationem locus ille Deuteron. 18. [Prophetam de gente tua, & de fratribus tuis, sicut me suscitabit tibi Dominus Deus tuus, ipsum audies.] & infrà: [Prophetam suscitabo eis de medio fratrum tuorum similem tui, & ponam verba mea in ore eius, loqueturq; ad eos omnia, quæ præcepe- D ro illi. Qui autẽ uerba eius, quę loquetus in nomine meo audire noluerit, ego vltor existam.] Quod testimonium de Messia esse intelligendum in superiori tomo disput. 2. fusius ostendi. Prędicitur autẽ in illo Messiam futurum alterum legislatorem diuinæ legis, & insinuatur non obscurè Moysi legem fuisse obseruandam donec ipse veniret, & noua, diuinaq; præcepta ferret, Ille ergo diuinus Propheta fuit autor nouæ legis, & abrogator ueteris, & non Ioannes, qui interrogatus à Iudęis, an esset Propheta verè, ac fideliter respõdit: *Non.* Vt enim notauit Cyril. lib. 1. in Ioa. c. 24. non sciscitabãtur illum, an esset qualiscunque Propheta (hoc enim modo non inficiaretur esse se Prophetam) sed an esset ὁ προφήτης, id est, ille propheta, cuius præcepta, & leges audituri essent. Et ideò meritò respondit se non esse

Lex vetus non est à Ioanne abrogata.

Lex vetus per Christum abrogata.

A prophetã illum, sed esse vocem præparãtem hoies vt essent dispositi ad audiendum illum prophetã, eiusq; fidem, & euangelium suscipiendum. Et hoc sensu dixit rectè Aug. ser. 20. de sanctis, Ioanné sub lege existétem Christũ proclamasse, & prædicasse, & hoc modo ad legem Euangelium transmisisse: [Quod enim, inquit, nondum natus de secreto materni vteri prophetauit, & expers lucis iam testis est veritatis, hoc est intelligendũ, quod latens sub velamine, & carne literæ, & Redemptorem mundi spiritu prędicauit, & nobis dñm nostrum de quodam legis utero proclamauit.] & infrà: [Quòd aũt Ioannes in carcere cõstitutus ad Christũ discipulos suos ordinat, legem ad euangelium trãsmittit.] & infrà: [Præmittitur ante Iesum Christũ Ioannes, quasi testamentũ uetus ante nouũ.] Similiter Hila. can. 14. in Matth. [Ioannes, inquit, formam prętulit legis, quia lex Christũ prædicauit, & Ioannes profectus ex lege est, Christũ ex lege prænũcians.] Elegãtius B & apertius Chrys. ho. 3. imperfecti tractans illa uerba: [uox clamantis in deserto. Vox, inquit, est sonus confusus, nullũ secretũ cordis ostendens:] & infrà: [Verbũ aũt est sermo rõnabilis mysteriũ cordis aperiés,] & infra: [Ideò ergo Ioannes dictus est uox, nõ verbũ, quia per Ioanné, neq; misericordias suas Deus, neq; iustitias, neq; ante constitutionem mũdi præparata consilia demonstrauit, sed hoc tantũmodo, quia aliquid magnifacere Deus in hominibus meditabatur; postea aũt per filiũ suũ plenissimum mysteriũ suæ uolũtatis aperuit.] & infrà, allegoricè exponés locustas, quas manducabat Ioãnes.

[Quòd docebat, inquit, idem manducabat, uolatilia quidem erant, non autem magna, nec satis in altum uolantia, quia Iudæi, quibus à Ioanne pœnitentia sola iniungebatur secundum iustitiam legis, metu pęnæ uiuebant, non secundum spiritualia, & altissima Christi pręcepta. [& infrà:] Ideò Ioannes mel agreste edebat, quoniam adhuc ante Christũ, C ante Spiritum sanctum constitutus sub lege, legis vtebatur eloquijs, insipidis, insuauibus, & agrestibus. [& infrà:] Filius Dei sub lege factus est, vt eos, qui sub lege erant redimeret, & educeret: Ioannes autem sub lege natus est, non ut eos, qui sub lege erant educeret, sed ut essent sub lege, & secundum legem, & viuerent, & docerent, propterea, nihil extra legem, aut fecit, aut docuit, sed tantum pęnitentiam prædicauit.]

Præterea, ex reipsa, & processu Euangelicæ historiæ, facile conuinci potest, Ioãnem neq; factis suis legis opera neglexisse, neq; uerbis illam nõ esse obseruandam docuisse. Si enim Iudęi frequenter Christo obijciebant, quòd (ipsorum existimatione) legé transgrederetur, quomodo crimé hoc nõ obseruassent in Ioanne, aut cur illud dissimulassent? Deinde in Actib. Apostolorum sæpe legimus, præsertim c. 21. vsq; ad 26. quã acriter Iudæi Paulũ persequerentur, ꝙ gentibus communicare, legem transgredi, & D téplum uiolare videretur, ac docere non esse necessariũ legem Moysi obseruare, quid igitur facturi essent, si Ioannes ante Christi, & Apostolorum prędicationem, ac miracula, legem abrogare ausus esset? Ad hęc, cũ baptismus Ioannis non esset legi contrarius; sed potius quodam modo consentaneus, eò ꝙ aquæ baptismata, ac lauacra frequentissima essent in illa lege; nihilominus tamen, quoniam nouum baptizandi ritum introducebat, ab illo interrogãt: *Quid ergo baptizas, si tu nõ es Christus, neque Elias, neque Propheta:* ergo si aliquid cõtra legem, aut faceret, aut doceret, multò magis illud obijcerét, eiusque rõnem postularent, ergo id asserere alienũ est ab Euangelica historia uoluntarieque confictum.

Sed hæreticorum iam respondendum obiectionibus, qui præcipuè nituntur uerbis illis: *Lex, & Propheta vsque ad Ioannem.* In quibus duo sunt expli-

Obiectio hæreticorum.

explicanda, alterum de duratione Prophetiæ, alterum de duratione legis: quorum primum licèt ad præsentem controuersiam pertinere non videatur, per se tamen, difficultatem habet: quia non solum ipse Ioannes Propheta fuit, sed etiam multi post ipsum prophetauerunt, præsertim Ioannes Euangelista, & alij, de quibus in Actibus Apostolorum fit mentio, & in Epistolis Pauli, & alijs, & præsertim in Apocalypsi, multa spiritu prophetico dicta continentur. Imo, & in antiquis Prophetia multa sunt, quæ usque ad Ioannem non sunt impleta, sed tempora legis gratiç respiciunt. Dicendum uerò est cum Hieronymo Matth. 11. sermonem esse de Prophetis, qui de Christo uenturo scripserunt. Nàm quia Ioannes nô solum illum uenturum esse dixit, sed iam uenisse ostendit, & digito demonstrauit, ideò usque ad illum dicũtur esse prophetiæ. Nàm licèt in eis multa contineantur posterioribus implet temporibus, tamen quia pręcipuus omnium prophetiarum scopus erat Christus, ideò absolutè dicuntur prophetiæ esse usque ad illud tempus, in quo Christus præsens manifestari cæptus est. Aliã interpretationem statim tPrædemus.

Prophetias usque ad Ioanẽ durasse, quo intelligendum Respõsio.

Altera pars de lege, primò potest in eundem sensum exponi ex uerbis Matth. c. 11. *Propheta, & lex vsque ad Ioannem prophetauerunt.* Vbi non dicitur lex, usque ad Ioannem durasse: sed prophetasse. Vniuersa enim lex quædam erat prophetia, mysteria Christi repræsentans; quæ dicitur prophetasse usque ad Ioannem, quia ex eo tempore cæpit impleri. Antea enim erat ueluti grauida, & sub uelaminibus, ac figuris Christum continebat: à temporibus autem Ioannis parturire est orsa, quando iam non in figuris, sed apertè Regnum cœlorum prædicari, & Christus cępit ostendi. Et hanc expositionem indicauit Euthy. c. 58. in Lucam, & c. 20. in Matt. qui aliam expositionem addit, dicens omnes Prophetas, & legem usq; ad Ioannem Iudæis prophetasse, cumque fuisse ultimum prophetarum: deinceps uerò nullum aliũ eis prophetasse. Vel aliter dicamus sensum esse, legem durasse usque ad Ioannem (ut philosophicis terminis utamur) intelligẽdum esse, intrinsecè durasse usque ad illum, quia toto ipsius tempore durauit; & iam indè abrogari cępit, quasi extrinsecè, quia tunc cępit Euangelium prædicari, & homines præparari ad deserendam illam, altioremque amplectendam. Vnde Amb. lib. 8. in Lucã in principio: *Lex, & Propheta vsque ad Ioannem, non quia lex defecit, sed quia incipit Euangely prædicatio. Videntur enim minora compleri, cum potiora succedunt.* Et ad eundem fere modũ exponit Aug. lib. 83. quæstionum, in 58. aliam partem de prophetia, ubi dicit Ioannem prophetiæ gessisse personã: Christum autem, qui per prophetiam pręnũciabat Euãgelij duxisse personam, & ideò prophetiam cępisse minui postquam id, quod pręnunciabat, aduenit. Itaque sentit ideò dictum esse: *Lex & Propheta vsque ad Ioannem*, quia ex tunc antiqua prophetia minui cępit. Vnde inferius inquit: *Postquam ergo prophetia ipsa in Ioanne constituta digito ostendit præsentem, quem uẽturum ab exordio generis humani cecinerat, incipit minui usque indè crescere prędicatio regni Dei.* Et in eodem sensu Hyeron. epist. 151. ad Algasiam, q. 1. *Lex, inquit, & Prophetæ usq; ad Ioannem prophetauerunt, non quod Ioannes Prophetarum sit finis, & legis, sed ille, qui Ioannis testimonio prędicatus est.*

Legem durasse vsq; ad Ioannẽ quo intelligẽdum.

Ex his cõstat, quis sit sanctorum Patrum sensus, quorũ autoritate hæretici abutuntur. Vocant enim Ioanné principium legis nouæ, & finem ueteris in eodẽ sensu, quia ab illo prędicari cępit, & promitti regnũ Cœlorũ, & demonstrari, & Christus noui testamenti conditor, & ita dici pôt Ioãnes, quasi extrinsecũ principiũ nouę legis, sicut lucifer dr̃ esse initiũ

Ioãnes initiũ legis nouæ & finis veteris, quo.

A diei, & finis noctis. Vnde Tertull. lib. 4. in Marc. c. 33. *Agnoscamus, inquit, Ioannem constitutum inter vetera, & noua, ad quem desineret Iudaismus, & a quo inciperet Christianismus*, quòd infra explicans subdit; *Ioannes antecursor, & pręparator ostenditur uiarum Domini euangelium superducturi, & regnũ Dei promulgaturi.* Sic et Greg. Naz. orat. 21. in laud. Athanasij, Ioannem uocat *lucernam ante lucem, uocem ante sermonem, mediatorem ante mediatorem*, & subdit; *mediatorem, utquam, ueteris, & noui testamenti*, & orat. 20. Basilium cum Ioanne conferens, inter alia, inquit; *Ipse quoq; inter duo testamenta medius, illius, uidelicet, literam euertens, huius uerò spiritum in publicum efferẽs, ac per externa, & uisibilis legis euersionem occultam legem implens.* Quę uerba per accommodationem de Basilio dicuntur: nomine autẽ *uisibilis legis*, intelligi uidetur lex carnis: nomine autem *legis occultę*, lex spiritus, & rationis: propriè uerò pertinent ad Ioannem Baptistã.
B Non sunt autem ita intelligenda, ac si Ioannes directè euertisse legem ueterem, aut contra illam prædicasset: sed quòd regnum cœlorum, & spiritum legis nouæ, & eius autorem paulatim ostendens, ac prædicans, quoddam fuerit legis ueteris euertendæ principium. Hinc denique Aug. libr. quæstionum ueteris, & noui testamenti, in 69. simul dicit prædicante Ioanne cessasse legem ueterem, & illam nihilominus durasse usq; ad Christum: per quem abrogata est, & simul etiam dicit, legem, & Prophetas fuisse usque ad Ioannem, & fuisse usque ad Christum. Quia utrumque iuxtà distinctionem positam verum est.

SECTIO III.

Quam sanctitatis, & gratię perfectionem fuerit Ioannes Baptista consequutus.

C

IN hac sectione sermo est de gratia sanctificante, nàm de gratijs gratis datis in sectione 5. dicendũ. Duplex autem perfectio gratiæ distingui potest, altera, quæ consistit in collatione boni, altera, quæ ad remouendum malum pertinet. De priori dicemus in sectione hac, de posteriori verò in sequenti.

Dico ergo primò perfectionem gratiæ, & sanctitatis, quam Beatus Ioannes est consequutus, fuisse eximiam. Hæc assertio dupliciter explicari potest, primò absolutè, ita vt sensus sit Ioannem dignioribus, atque excellentioribus sanctis, & Dei amicis esse annumerandum, & hoc sensu est de fide, vt est vniuersalis Ecclesiæ sensus, ac traditio, quæ satis probatur testimonio Angeli Luc. 1. *erit magnus coram Domino*, & infra: *Ipse præcedet ante ipsum in spiritu, & virtute Eliæ*, vbi Ambros. *Non corporis*, inquit, *sed animi magnitudinem declarauit: est coram Domino magnitudo animi magnitudo*
D *uirtutis. Aetatem enim animæ numeramus, non pro ratione temporis, sed pro qualitate uirtutis*, & infra, *Ideo fortasse in spiritu, & uirtute Eliæ, quia sanctus Elias, & uirtutem habuit magnam, & gratiam.* Similiter, & Procopius ibidem docet, more scripturæ sacræ solum eum magnũ prædicari, qui virtute, & sanctitate, uerè magnus, & singularis existit. Quod etiã optimè declarauit Angelus verbo illo, *coram Domino*. Homines enim ea uident: & in existimatione habent, quæ apparent: Deus autem intuetur cor. Et hoc saltem conuincit sermo Christi Matthæ. 11. *Inter natos mulierum non surrexit maior Ioanne Baptista.* Ex quibus uerbis licet colligere alteram rationem explicandi hanc Ioannis sanctitatem, eum cum alijs conferendo. In ea uerò exponenda duo sunt extrema uitanda: Vnum est eorum, qui propter prædicta Christi

verba existimare possent Ioannem in perfectione A sanctitatis, & gratiæ omnibus hominibus testimonio Christi anteponi. Aliorum est hæreticorum huius temporis, qui vel ad vitandum extremum errorem, vel certè, quia ipsi neque inæqualis sanctitatis gradus, neque veram aliquã in hominibus sanctitatem agnoscunt, sed solam imputationem iustitiæ Christi, negant uerba illa esse de perfectione sanctitatis intelligenda, sed solum de excellentia muneris, & officij præcursoris. Sed in primis, quòd Christus de perfectione vitæ, ac sanctimoniæ loquutus sit, tùm ex ipsis verbis, tum ex Sanctorum Patrum expositione euidenter constat; *Quid*, inquit, *existis in desertum videre? arundinem vento agitatam?* Hic certè non officium, sed animi virtutem constantiamq; commendat: *Quid existis videre? hominem mollibus vestitum?* Quib. sanè verbis vitæ austeritatem, ac seueritatem perfectamque mundi abnegationem declarat. *Sed quid existis videre? Prophetam? etiam dico vobis plus quam Prophetam*: ijs B quidem verbis muneris magnitudinem, ac dignitatem exaggerat: non tamen, vt in ea persistat; sed ut ex illa ad explicandam excellentiã sanctitatis ascendat. Vnde sequentibus verbis satis indicat eum, sicut munere, ita & sanctitate, & innocentia Angelum fuisse. Ac tandem iureiurando confirmat; *inter natos mulierum, non surrexisse maiorem Ioanne Baptista.* Eò uel maximè, quòd nomine Prophetæ Iudæi in communi, ac vulgari sermone intelligebant hoiem, qui non solũ futura prædiceret, sed etiam singulari quadam virtutis laude, & Dei familiaritate polleret. Vnde Ioan 9. cum Pharisæi cæcũ interrogassent, quid de Christo sentiret, ille respondit: *quia Propheta est*, illo verbo significans illum esse eximium, ac sanctissimum uirum. Similiter turbæ Christi sanctitatem confiteri, & laudare volentes, sæpe dicebant eum esse Prophetam, aut Prophetam magnum surrexisse, & Deum visitasse plebẽ suam. Cum ergo Christus interrogat: *Quid existis videre? Prophetam?* communi, & consueta significatione, Prophetæ nomine vsus uidetur. Vnde, cum subiungit esse *plusquam Prophetam*, planè indicat non solum munere, sed etiam sanctitatis gloria inter cæteros Prophetas excelluisse. Quod statim apertius declarans dixit: *inter natos mulierum, &c.*

Prophetæ nomen apud Iudæos excellens.

Accedunt Sanctorum Patrum testimonia, & expositiones. Chrysost. hom. 37. in Matth. hæc verba saluatoris de magnitudine sanctitatis intelligens ex rebus ipsis ita confirmat: *Veniat tibi in mentem mensa illius, educatioque, & mentis altitudo, ita enim in terris, quasi in cælis uersabatur, &c.* & homil. 27. operis imperfecti: *Quanto vox proximior verbo, non tamen uerbum: sic Ioannes propinquior Christo, non tamen Christus*, & iterum: *Vide ergo, quia omnibus sanctis est maior, cui solus Christus est prior.* Hæc autem Chrysostomi uerba supra tactã D difficultatem inculcant, quoniam in aliud extremũ inclinant. Ita enim uidetur Chrys. sanctitatẽ Ioannis extollere, vt solum Christum ei anteponere videatur, quod commune ei est cum reliquis Patribus, vt videre licet in Teophyl. Euthymio, & alijs expositoribus Ambr. lib. 5. in Lucam propè finẽ, qui dicunt Christum cõparare Ioannem cum natis ex mulieribus humano, & communi natiuitatis modo, non verò cum nato ex Virgine. Vnde Ambros. *Hunc* (Idest Ioannem) *omnibus dico esse maiorem, sed inter mulieris, non virginis natos. Maior enim fuit ijs, quibus æqualis esse poterat sorte nascendi. Alia ista natura nec cum humanis generationibus comparanda.* Sentiunt igitur hi Patres Ioãnnem omnibus sanctis testimonio Christi esse prælatum. Christo ipso dumtaxat excepto.

A Quia èt iuxtà expositionem Aug. li. 2. cont. aduersar. leg. & Prophet. c. 5. & tract. 13. in Io. & Epiphan. hær. 26. & Chrysost. in imperfecto, quẽ Theophyl. & Euthym. imitantur, ipsemet Christus fecit hanc exceptionem cum dixit: *Qui autem minor est in regno Cælorum, maior est illo*, seipsum vocãs minorem in Regno cœlorũ, quia & minor erat ętate, & apud homines in Ecclesia militante (quàm Regnum cœlorum appellat) in minori æstimatione habebatur. Quę expositio, pp autoritatẽ dictorum sanctorum, ualdè probabilis est, quanquàm Cirill. lib. 2. Thesa. c. 4. eò quòd illa abuteretur Eunom. ut Christum purum hoiem faceret, eam reijciat. At verò (vt Iurisperiti dicunt) *exceptio firmat regulam*, ergo Christus se solum excipiẽs affirmat Ioannem esse omnibus alijs sine ulla exceptione maiorem. Quapropter Ambr. ser. 94. hæc eadẽ uerba tractans: *Præcellit*, inquit, *cunctis, eminet uniuersis, antecellit Prophetas, supergreditur Patriarchas, & quisquis ex muliere est, inferior est Ioãne.* Et Cy- B rill. Ierosolym. cat. 3. ad illuminatos: *Etiã si Eliam Tesbitem dixerit esse in Cælum assumptũ, attamen nõ est hic maior Ioãne. Enoch translatus est, sed non est maior Ioãne. Moyses maximus legislator, & oẽs Propheta, sed non maiores Ioanne. Neu ego Prophetas Prophetis audeo comparare, sed ipse Dominus noster, et illorũ dominus Iesus pronunciauit. Maior inter natos mulierum Ioanne non surrexit, nõ inter natos Virginum, sed mulierum. Magna serui ad conseruos comparatio: filij uerò ad seruos minimè comparanda est gratia, & excellentia.* Aug. serm. 23. de sãctis; *Si in natis mulierum, hoc est in hominibus, nemo exurrexit maior Ioanne Baptista, quisquis Ioãne plus est, non tantum homo, sed & Deus est*, & præfat. in 2. enarrationem in Psal. 29. tractans verba illa Ps. 44. *Vnxit te Deus Deus tuus, oleo exultationis præparticipibus tuis*, colligit Christum esse vnctum C eo modo, quo cæteri homines iusti, Patriarchæ, Prophetæ, Apostoli, Martyres, & quidquid magnũ est in genere humano: *Quando quidem*, inquit, *nihil maius extitit in genere humano quàm Ioannes Baptista, nec in natis mulierum exurrexit. Si quæris excellentiam hominis, Ioãnes Baptista est. Cuius autem Ioannes se dicit non esse dignum corrigiam calceamenti soluere, quid erat ille nisi amplius quã cæteri homines?* Interpretatur, ergo hanc gratiæ magnitudinem de excellentia gratiæ sanctificantis, q̃ in nullo puro homine sentit esse maiorem, quàm in Ioanne Baptista. Eodem ferè modo loquuntur alij Patres in concionibus de Ioanne Baptista, Maximus, Honorius, Eusebius Emiss. Petrus Chrysol. Bernardus, Laurentius Iustinianus, & alij. Sed inter omnes excedere uidetur Cyrillus lib. 2. thesauri c. 4. vbi prædicta uerba tractans, inquit: *Non maior inter natos mulierum tẽpore dicitur, sed virtutis sublimitate, qua ad eos peruenit terminos, quo natura humana peruenire potest.*

D Nihilominus huiusmodi sanctorũ Patrum dicta prudenti moderatione explicanda sunt, & ad uerba saluatoris, & ad rem, de qua agimus applicanda. In primis. n. certum est in huiusmodi sanctorum comparationibus non posse B. Virginem comprehendi. Etenim in gratiæ, & sanctitatis perfectione B. Virginem superiorem Ioanne extitisse indubitatum est, atq; èt eo tempore, cum Christus prædicta verba protulit, ut ex tractatis in superioribus satis constat. Neque quoad hoc verba Christi difficultatem habent, ut ex dicendis facilè constabit, præsertim cum dici possit non cum fœminis, sed cum uiris tantum illum contulisse. Nonnulla autem Patrum uerba præsertim Chrysost. Amb. & Aug. quę sũt uniuersaliora, & ueluti per quandam exaggerationem dicta, piè interpretanda sunt, & uel ad sensum uerborum Christi accommodãda; vel saltem

dicen-

Ioānes minor Virgine.

A dicendum B. Virginem esse cum Christo coniunctam, vt cum illo escipi intelligatur. Nam sicut Theologi dicunt dictionem exclusiuam non escludere concomitantia, ita dici potest, cum nonnulli Patres asserunt solum Christum esse maiorem Ioāne, non excludi Virginem, sed potius cum Christo copulari, & comprehēdi. Cuius manifestum argumentum est, quia alijs locis anteponunt Virginē, non modo omnibus sanctis hominibus: sed etiam omnibus Angelis, quorum testimonia superius attulimus: Ioannem verò nunquam præferunt omnibus Angelis, vt videre licet citatis locis, & Petr. Chrysol. ser. 157. ad summum vocat illum *Angelis parem*, & eodem modo loquutus fuit Aug. ser. 25. de sanctis. Quin potius Aug. lib. 2. contra aduer. legis, & Prophet. cap. 5. & lib. quæstionum veteris testam. q. 56. dicit alios Prophetas esse æquales Ioanni, licet non maiores, quæ est etiam sententia Hieronymi Matth. 11.

B Deinde ex vi verborum saluatoris non constat Ioannem esse sanctiorem omnibus sanctis noui testamenti, præsertim Apostolis, non quòd hoc affirmare dignum aliqua censura sit: sed quòd sit incertum, & Christi testimonio probari non possit. Christus enim de præterito tempore vsque ad illud, in quo, ea verba protulit, loquutus est, dicēs: *Inter natos mulierum non surrexit maior*. Vnde non sequitur maiorem vnquàm postea fuisse surrecturum neminem. Quod in verbis Lucæ euidentius apparet, vbi non simpliciter *maior*, sed inter Prophetas *maior* dicitur, ergo indè non colligitur esse maiorem Apostolis, præsertim cū Prophetarum nomine sancti præcipuè veteris testamenti intelligi soleant. Adde Anselmi, & S. Thomæ iudicio Matth. 3. Apostolos munere, & officio superiores fuisse Ioanne, quia fuerunt Ecclesiæ fundamenta, vniuersalesque pastores, ac principes, & in vniuerso orbe testimonium Christo reddiderunt, quòd Ioannes in vno populo Iudęorū præstitit. Cùm ergo Deus det gratiam, & sanctitatē muneri accōmodatam, fieri potest, vt sicut Apostoli ministerio superiores fuerunt Ioanne, ita fuerint & gratia igitur Christi verba non possunt de Apostolis intelligi.

Inter Ioānē, & Apostolos cōparatio.

C Non tamen ideò assero Apostolos fuisse sanctiores Ioanne, nàm Ansel. & Thomas, qui affirmant eos ministerio antecellere Ioannem, negant meritis, & sanctitate esse illo superiores. Et ratio adhiberi potest, quia licèt simpliciter munus Apostolicū fuerit maius potestate, dignitate, & rerum agendarum magnitudine, ac difficultate; fieri tamen potuit, vt ministerium Ioannis, considerata Iudęorū dispositione, & temporis opportunitate, quādo neque Christus vlla miracula ediderat, neque gratia Spiritus sancti adhuc effusa fuerat, abundantiorem quandam gratiam, & vitæ innocentiam postulauerit, vt eius testimonium, quod nullis miraculis, aut signis, sed solius vitæ autoritate confirmabat, idoneum, & omni fide dignissimum prudenter existimari posset. Vnde egregie Cyrill. lib. 1. in Ioan. c. 7. *Quomodo*, inquit, *autoritati eius credēdum nō erat, qui tāto cumulo virtutis præfulsit, vt lux ipsa a nonnullis crederetur?* Et in eandem sententiam Euseb. lib. 9. de Demonst. ca. 5. quæstionem proponit quid esset in Ioanne: *quo capta multitudo illa admiraretur hominem, & prædicanti baptisma pœnitentiæ fidem haberet, cum præsertim nulla illius gesta memoriæ prodita sint. Neque enim quòd aut mortuos excitauerit, aut alia miracula fecerit, scriptum extat.* Et respondet: *nihil aliud, quam nouum, & admirabile vitæ genus:* cumque latè illius mores descripsisset, tandem concludit, *hæc igitur arbitror ipsum Ioannem intuentibus, admirationem, ac stuporem erga hominem attulisse*. Addo denique quāquàm Deus nunquàm deneget omnem gratiam necessariam

A ad obeundum munus, in quo ipse hominem constituit: non tamen solam illam necessario præbere, sed interdum longè maiorem. Sicut quibusdam Apostolorū maiora impertiuit dona gratiæ, quàm alijs, licèt in Apostolico munere oēs fuerint æquales. Et è contrario, quàmuis B. Petrus fuerit alijs potestate, ac dignitate superior, non propterea necesse est, vt sanctitate omnes superauerit. Sic igitur quāuis ministerium Ioannis inferius fuerit, & propter illud præcisè consideratum, non indiguerit tanta gratia, quanta Apostoli, nihilominus fieri potuit, vt ex singulari Dei beneuolentia, & propter coniunctionem, & spiritualem quandam familiaritatem ad Christum, cumulatiorem gratiam susceperit. Ergo hæc comparatio incerta est, nihilque videtur in ea temerè affirmandum.

Præterea, etiam si comparationem hanc à Christo factam ad Prophetas veteris testamenti limitemus, necesse non est, vt propter verba Christi, strictè, ac rigorosè intellecta eū omnibus sanctis Christo antiquioribus anteponamus.

B Primò quidem quia (vt ex verbis Lucæ colligitur) non cum omnibus sanctis, qui eum antecesserunt, sed cum solis Prophetis comparatus est. Nisi dicamus perindè esse comparare Ioannem cum prophetis, & cum omnibus antiquioribus iustis. Nàm ante Ioannem nulli sancti fuerunt maiores Prophetis. Omnes enim Patriarchæ, & celebriores veteris testamenti homines prophetiæ gratiæ claruerunt. Præsertim quia (vt paulò ante diximus) propter hanc causam deriuatum est hoc nomen in illo populo ad significandum quemlibet virum vitæ moribus, & sanctitate conspicuum:

Ioānes Baptista maior ne sanctis omnibus fuerit.

Secundò, dato quod hoc ita sit, in prædictis verbis non asseritur Ioannem esse maiorem superioribus iustis, seu Prophetis, sed alios non esse maiores illo. Vnde fieri potuit (vt August. & Hieron. notarunt) vt aliqui fuerint Ioanni pares. Quāmquàm

C ad hoc etiam responderi possit, licèt verba illa nudè, atque præcisè sumpta, ita possint exponi: cum antecedentibus tamen subsequentibusque coniuncta, & iuxtà vsitatum loquēdi modum, non solum negatiuum, sed etiam positiuum, & affirmatiuum sensum continere. Primò quidem, quia præmiserat Christus Ioannem esse plus quàm Prophetam, & in huius confirmationem, ac declarationem subdidit, nullum ex muliere natum esse maiorem illo. Deinde, quia in communi modo loquendi eo dicendi genere significamus aliquem esse sanctiorem doctioremve alijs.

Tertiò, addi potest Christum non dixisse simpliciter Ioannem fuisse sanctiorem omnibus Prophetis, sed nullum surrexisse maiorem illo. Quòd multi existimant referri posse ad primam sanctificationem Ioannis, ita ut sensus sit, nullum Prophetam surrexisse à peccato originis cum abundantiori gratia, ac pluribus priuilegijs, & Spiritus sancti donis.

D Quo non obstante fieri potuit vt in progressu vitæ alij fuerint maiorem sanctitatem consequuti. Sed & hoc etiam facilè reijci potest. Tum quia ille sensus de prima sanctificatione non videtur literalis, sed valdè metaphoricus. Nunquàm enim verbum, *surrexit*, in scriptura in ea significatione ad literam sumitur, & in Euangelio Lucæ non est verbum, *surgo*: sed verbum substantiuum, *est*, vnde idem significat aliud verbum absolute dictum, sicut quando Christo populus acclamabat. *Propheta magnus surrexit in nobis*, idest, apparuit, seu missus est à Deo: & Deuter. 9. *Nō surrexit vltrà Propheta in Israel sicut Moyses*. Tum etiam quia (vt statim dicam) ex prima Ioānis sanctificatione, adiuncta perfectione vitæ eius, satis verisimiliter colligitur, non minus Ioannem reliquos Sanctos in augmēto sanctitatis gratię, quàm in prima sanctificatione antecelluisse.

A Quartò dici posset ex Cyrillo libro 2. thesauri c. 4. Ioannem dictum esse maiorem: *propter humanā virtutem, in cuius usu, & exercitio mirabilis fuit propter asperrimam vitam, & quia eremum semper coluit, & robore animi carnē rationi subiecit. Nihilominus tamen mirabiliores Ioanne esse, qui per spiritum renati sunt, cuius donum Regnum cælorum dicitur, iuxtà illud, Regnum cælorum intra vos est.* Luc. 17. In quibus verbis non est intelligendum, docere Cyrillum Ioannem habuisse virtutem humanam sine gratia spiritus: sed præcisè alteram cum altera comparare, & significare voluisse meliorem esse, vel minimam gratiam, quam maximam virtutem humanam per se consideratam. Quæ expositio est quidem subtilis, nō tamen admodum literalis, præsertim cum perfectio virtutis Ioannis, non nisi ex abundanti gratia spiritus profecta sit, & illius augmentum perfectionemque meruerit.

B Quintò tandem exponi possunt prędicta verba, Ioannem non dici maiorem propter solam sanctitatis excellentiam, ac perfectionem: sed pp singularem modum, maioresq; prærogatiuas, ac priuilegia sanctitatis, in quibus sine dubio excelluit, ac singularis fuit. Sed hoc etiam nō satisfacit: Tum quia declaratum est, Christum præcipuè loquutum esse de vitæ sanctitate, quæ reuera sola est, quæ facit simpliciter maiorem apud Deum. Tum ét, quia ex illis prærogatiuis rectè perpensis, fit consequens in perfectione etiam sanctitatis Ioannem excelluisse, vt statim explicabitur. Quocirca, quāuis propter hos varios exponendi modos, nec certum, nec constans sit, in quo gradu sanctitatis Ioannes inter omnes Sanctos, & Prophetas collocandus sit: est tamen verisimile superare omnes antiquos Patriarchas, ac Prophetas, & absque iniuria posse cum Apostolis, ac reliquis Sanctis noui testamenti conferri.

C Secundò, ac principaliter explicari potest affectio suprà posita ex progressu vitæ sanctæ, Ioannis, quæ in Euangelio describitur, (quòd inter singularia eius priuilegia non immeritò annumerandum est.) Primò enim conceptio eius ab Angelo est annunciata, quod de nullo alio, nisi de Christo in nouo testamento legitur: in veteri autem de vno tm̄. aut altero, iisque præstantissimis viris, nimirum Isaac, & Sansone, qui præter insignem sanctitatem, Christi domini typi fuerunt. Et in hoc priuilegio singulare præterea fuit in Ioanne, quod eius conceptio ab eodem Gabriele Angelo, à quo Christi incarnatio annunciata est, & quidem in templo: imò & in sacratiori parte templi, nimirum in Sācta sanctorum, ut putant Bernard. serm. de priuilegiis Ioānis Baptistæ. Ambr. Beda Euthym. Lucæ 1. August. tract. 49. in Ioannem, qui hac de causa censent Zachariam patrem Ioannis fuisse summum sacerdotem. Verius tamen est Zachariam non fuisse summum sacerdotem. Lucas enim non vocat eum principem Sacerdotum, uel sacerdotem summum; sed

D simpliciter *Sacerdotem*, qui alios habebat ęquales, atq; eiusdē ordinis. vt colligitᷣ ex illo verbo Luc. 1. *Fuit Sacerdos quidam nomine Zacharias*, & infrà: *Factum est autem, cū sacerdotio fungeretur Zacharias in ordine vicis suę*, idest, suæ classis, seu familię, de qua prius dictum fuerat, *de vice Abia*. Vt enim constat ex 1. Paralipomen. 24. sacerdotū multitudo in viginti quatuor ordines, seu classes erat distincta, quæ *vices* dicebantur, seu *turmæ*. 2. Paralip. 20. Vnus ergo ex his sacerdotibus erat Zacharias. Vnde non est ingressus in Sancta sanctorū, in quæ solus Sūmus sacerdos semel in anno ingrediebatᷣ: sed in aliā templi partē, quæ vocabatur *primum tabernaculum*, seu *Sancta* ad Hebræos 9. quod erat post primum velū, & in eo erat altare thymiamatis, & panes propositionis, atque illuc soli sacerdotes functionis suæ tempore ingrediebantur. In

Zacharias Ioannis pater non fuit sūmus sacerdos.

Lege Frācīscū Toletum Ic 18. Ioānis & Baronīū in apparatu.

A hoc ergo loco facta est conceptionis Ioannis annūciatio, & quidem grauissimis verbis magnificisque de Ioanne prædictionibus, nomenque illi impositum, quod gratiam significat, quæ omnia excellentē Ioānis sanctitatem futurā manifestè indicāt.

Secundò post conceptionē in vtero matris, repletus est Spiritu sancto, & donum gratiæ sanctificantis, & prophetiæ, ac liberi arbitrii vsum, & perfectam quādam Christi cognitionem accepit, quæ omnia latè in superioribus tractata sunt, cum de prima Virginis sanctificatione ageremus. Et uideri præterea potest Ambr. serm. 63. Vbi ad Ioannem accommodat illud Ieremiæ 1. *Priusquàm te formarem in vtero, noui te, & antequàm exires de vulua, sanctificaui te, & prophetam in gentibus dedi te.* Quę ibidem Hieron. de Ioanne interpretatur. Vnde elegāter Petrus Chrysol. ser. 88. [Beatus,] loquitᷣ, [Ioannes, qui ante Dei spiritu meruit intonare, quam hominis uagiret in fletu: Beatus, qui ante diuina possi-

Ioānes in Vtero matris gratia repletus.

B dere meruit, quàm sortiretur mala: Beatus, qui ante meruit cęlum scire, quàm terram; beatus, qui antequàm videret præsentia, futura meruit nunciare; beatus, qui ante Deum capere potuit, quàm suo ipse caperetur à corpore; beatus, & singulariter beatus, qui antequā m saperet quærere, meritum conquisiuit; beatus, qui non peruenit ad gratiam per laborem, sed ad labores ipsius gratiæ dignatione descēdit.] Et similia habet ser. 91. [Videtis, quemadmodum Ioannes ante peruenit ad cœlum, quàm tangeret terram; ante accepit diuinum spiritum, quàm haberet humanum, ante suscepit diuina munera, quàm corporis membra; ante cępit viuere Deo, quàm sibi; ante rapuit arma, quam membra; & vt uinceret mundum, viuit ante naturam; antequàm Christum præcederet, se præcessit.]

C Tertiò, post primam sanctificationē in vtero vsque ad natiuitatem suam plurimum in diuina gratia, & sanctitate creuit. Quia (vt Origen. Ambr. & alii Patres sentiunt) non solum in ipso sanctificationis instanti vsum tūnis habuit: sed ét postea in illo permansit. Quòd si verum est, dubitari non potest, quin actus fidei, caritatis, ac religionis sæpius exercuerit, & q̄ B. Virginis Christi præsentia singulariter fuerit illis trib. mensib. ad eos exercendos excitatus, & adiutus. Ac deniq; in eius natiuitate tot signa, & mirabilia facta sunt, ut hoīes stupore repleti dicerent: *Quis putas puer iste erit? etenim* (subdit Euāgelista) *manus Domini erat cum illo*. Vnde licèt hæc per se se sanctitatē, aut gratiā sanctificantē nō augerent, sunt tn̄ honorifica eximiæ beneuolentiæ diuinæ, ac conspicua Ioannis sanctitatis indicia.

Quartò, paulò post natiuitatem statim ab infantia in eremum se abdidit, & admirabilem uitæ rationē instituit. Quòd in iis verbis indicauit Luc. 1. *Puer autē crescebat, & confortabatur spiritu, & erat in desertis vsq; in diem ostensionis suæ ad Israel.* Quod explicans c. 3. dicit fuisse ibi, donec factū

D est super eum verbum Domini, & ad concionandum, & baptizādum exiuit, ex quibus locis, (quidquid hęretici huius temporis nugentur) intellexit semper Ecclesia Ioannem. à prima ætate consortia hominum uitasse; vitamque solitariam in eremo duxisse: vnde in eius hymno canit:

Antra deserti teneris sub annis
Ciuium turmas fugiens petisti.

Vnde Simeon Metaphra. Ioannis uitam describēs dixit: [uix à fasciis solutum solitudinē habitasse, uitamq; egisse Angelicā,] & Chrys. hom. 10. in Matt. [Ab ipsis incunabulis in eremo semper inhabitauit, & Angelicam quādam uitam mortali in carne præ se tulit.] & hom. 38. [Ita in terris, quasi in cęlo uersabatur.] & infrà: [Nulli hominum, antequàm ad baptizandum accederet, Deo autem soli sua semper offerebat colloquia, neminem uidit unquā cō-

Ioannes ab infantia eremi incola.

Luc. 1. & 2.

sessorum,

ructuorum, neque ab aliquo horum visus fuit, non lacte nutritus, non lecto susceptus, non tecto, non foro, non alia re humana vsus est.] & hom. 15. in Ioan. [Vita, & asperitate, & omnium hominũ contemptu erat insignis, si quidem veste, mẽsa, domo, & ipso victu contempto, eremum ab ineunte ætate coluit.] & Hiero. aduersus Luciferianos parũ à principio: [Quid mihi necesse est in talis viri laudibus immorari, cum à Deo patre etiã Angelus nuncupetur? Planè Angelum, qui post materni vẽtris hospitium eremi deserta sectatus, paruulus de serpentibus lusit, qui oculis spectantibus Christum, nihil aliud est dignatus aspicere, quia eloquiis Domini, quæ melle, & fauo dulciora sunt, dignã Deo vocem erudiuit: & ne quæstione morer, sic decebat crescere præcursorem Domini.] & epist. 4. ad Rusticum: [Ioãnes Baptista sanctam matrem habuit, Pontificisque filius erat: & tamen nec matris affectu, nec patris opib. vincebatur, ut in domo parẽtum cum periculo viueret castitatis. Viuebat in eremo, & oculis desiderantibus Christum, nihil aliud dignabatur aspicere. Vestis aspera, zona pellicea, cibus locustæ, melque syluestre, omnia virtuti, continentiæque præparata.] Et epist. 7. ad Lętam: [Samuel nutritur in templo, Ioãnes in solitudine præparatur, hic fugit vrbes, zona pellicea cingitur, locustis alitur, ac melle syluestri, & in typum pœnitentiæ prædicandæ tortuosissimi animalis vestitur exuuijs.] Similia habet Orige. hom. 11. in Lucam, [Dignè qui sic conceptus fuerat, & natus, non expectauit vt à patre nutriretur, sed recessit, & abijt in deserta, vbi purior aer erat, & cęlum apertius, & familiarior Deus, ut vacaret orationibus, & cũ angelis conuersaretur, appellaretque Dominum, illũque audiret respondentem, & dicentem. Ecce adsum. Sicut enim Moyses loquebatur, & Deus respondebat ei, sic puto, ꝙ Ioãnes loquutus fuerit in deserto, & Dominus responderit ei.] Eadem ferè repetit homil. 16. Vnde de augmento gratiæ illius sic loco superiori loquitur, tractans illud. [Puer autem crescebat, & confortabatur spiritu. Non in eadem permanebat mẽsura, qua cęperat, sed semper crescebat in eo spiritus, & p singulas horas, & momenta spiritu succrescente anima quoque sua incremẽta capiebat, & non solũ anima, sed etiam sensus, & meos augmenta spiritus sequebantur.] Eodem modo de Ioanne loquuntur, & vitæ illius rationem exponunt, Epiph. hæres. 63. in fine. Euseb. li. 9. de Demon. c. 5. Theophyl. Euthy. & alij, exponẽtes loca Matthæi, & Lucæ, Aug. Bern. Beda, Euseb. Emiss. & reliqui Patres concionibus de Ioanne Baptista. Huic etiam rei fidem faciunt Historiographi, qui referunt Ioannem Baptistam annum cum dimidio ætatis agentem, ductum esse in eremum à matre sua, Herodianam fugiente fortasse iram, vt scribit Nicephor. lib. 1. Hist. c. 14. & Cedrenus in compendio historiæ, qui addit detulisse in speluncа quadã, ibique matrẽ obijsse, Angelum autem curam pueri suscepisse. Cuius speluncæ ad Iordanem sitę fit mentio in Prato spirituali, c. 1. & ibi dicitur Ecclesia ędificata, cuius ẽt meminit Beda li. de locis sanctis, c. 13. Errant ergo Hęretici, qui negant Ioannem eremum inhabitasse, & solitariam egisse vitam, nihil aliud deserti nomine interpretantes, quam domum parentum in montanis sitã. Quod & alienum est à proprietate verborum scripturæ, & à sanctorum Patrum expositione, & sensu Ecclesiæ. Eò, vel maximè, quòd domus Zachariæ non erat in deserto, sed intra quandam ciuitatẽ in montanis sitam, vt colligitur ex illis verbis Luc. 1. *Exurgens Maria abijt in mõtana cum festinatione in ciuitatem Iuda, & intrauit domũ Zachariæ.* Ex his ergo omnibus constat, cũ B. Ioannes à principio plenitudinem Spiritus sancti fuerit cõsequu-

A tus, & postea tanto tempore adeò continuè, constanter, ac intensè per illam meruerit, magnam perfectionem fuisse sanctitatis adeptum.

Vltimò, perfectionem gratiæ, & meriti Ioannis inde explicare possumus, ꝙ perfectissimum statũ vitæ actiuæ, & contemplatiuæ assequutus est. Primum. n. ad perfectionem vitæ contemplatiuæ duo potissimũ pertinere vñr: alterum quasi disponẽs, & præparans, s. corporis mortificatio, & carnis afflictio; alterum, in quo propria huiusce vitæ ratio consistit, s. vnio mentis ad Deum, & caritatis, ac cõtemplationis perfectio. Primum horũ explicatur in Euangelio varijs in locis. Nam de eius abstinentia dixit Christus Matt. 11. *Venit Ioannes, neq; mãducans, neque bibens.* Propter ꝙ dixit Basilius concione 1. de Ieiunio: *Ioãnis Baptistæ vita, quid aliud* B *erat, quàm vnicum, ac perpetuum ieiunium?* Et Ambr. lib. de Elia, & ieiunio c. 3. *Quia vita*, inquit, *humana possibilitatem continentia supergressus fuerat, non homo sed Angelus appellatus est.* Dicitur ergo Ioannes venisse *non manducans, neque bibens*, non quia oĩno nihil manducaret, sed quia vis humano cibo, & qui ad hominem alendum sufficeret, vteretur. Vnde Matt. 3. dicitur: *Esca autem eius erat locustæ, & mel syluestre.* In quo cibo exponendo licèt Sancti varij sint: oẽs tñ conueniunt, fuisse cibũ austerũ, & vilẽ, insuauẽ, & amarum, ut notarunt Aug. ser. 65. de tempore. Chrys. Euthy. & Ambr. in Matt. & Luc. 3. c. & Chrys. etiam hom. 2. in Marcum, & Origen. homil. 11. in Luc. Rursus dicitur de vestitu eius in eisdem locis Euangelij, fuisse *de pilis camelorum, & zonam pelliceam circa lumbos suos.* Quod vestimentum cilicium fuisse significat Paulinus epist. 10. ad Seuerum, dicens. *Ioannem pili camelorum hirto tegmine vestiebant.* Et in carmi- C ne de Ioanne Baptista.

Ioannis abstinentia.

Vestis erat curuis setis contexta Cameli,
Contra luxuriam, molles duraret ut artus,
Arceretque graues compuncto corpore somnos.

Apertius D. Anselm. Matth. 3. *Gerebat*, inquit, *habitum pęnitentię, dum cilicio cęmelino indutus esset, & cibos syluestres comederet.* Alij verò Patres, quãuis non apertè dicant fuisse cilicium, oẽs tamẽ docent fuisse asperum, ac pœnitentis indumentum. Id etiam colligunt ex alijs verbis Christi Matt. 11. *Quid existis videre? hominẽ mollibus vestitum?* vt videre licet in Ambr. ser. 65. Greg. hom. 6. in Euangelia, & Chrys. hom. 1. imperfecti, vbi de Zona pellicea specialiter dicit fuisse morem Iudæorum zonis laneis præcingi: Ioannẽ verò ob maiorem carnis macerationem zona pellicea vsum fuisse. Vnde Gaudentius Brixiensis trac. 2. in Exo. *Zona*, inquit, *pellicea circa lumbos mortificationem significat vi-* D *tiorũ; pellis enim, quæ aptatur in vsum, non nisi mortui animantis est.* Et eodem ferè modo loquuntur Hier. Theoph. & alij in Matt. aliique Patres supra citati, ac denique Nazia. qui hæc omnia his versib. cõplectitur in carmine de præceptis ad Virgines.

Melle tamen agresti repulit vilique locusta,
Zachariæ genitore satus, texisque cameli
Membra pilis, habuitq; domum versatile cęlum;
Atque in humo dura corpus dabat ipse sopori.

Alterum, quod ad perfectionem vitæ contemplatiuæ præsertim spectat, insinuatum est à Luca. c. 1. his verbis: *Puer autem crescebat, & confortabatur spiritu.* Et ex dictis de vita eius solitaria, austera, & pęnitenti per se fit credibile non nisi in diuinis cogitationibus, colloquijs, & affectibus potuisse toto illo tempore versati, vt docent Patres locis supra citatis, & optimè Bernar. ser. de priuilegijs Ioan. Baptistæ: [Relinquit Ioannes mundum, homines fugit, patriam nescit, parentes aspernatur, & in solius diuinitatis apicẽ defigit obtutus. Mira rerum conuersio, hominem vix mundum ingressum, mundi

fugere

fugere gloriam, & sæculi cupiditates non solum obliuisci, sed nescire, perpetuumque cum diuinitate habere cõsortiũ.] Et Chrys. hom. 1. in Marcum, [Fœlix ista conuersatio, despicere homines, Angelos quærere, vrbes deserere, & in solitudine inuenire Christum.] Hinc docet Bern. ser. de natiu. Baptistæ, Ioannem in rebus diuinis magisterio spiritus intrinsecus edoctum fuisse. [Ioannes in spiritu tãquam angelus eruditur, nimirũ tãto propinquior verbo, quanto vox verbo vicina, cui nulla voce alia media, quòd foris sonet, oportet intimari. Neq;.n. Ioannem prædicatio, sed inspiratio docuit, quẽ repleuit spiritus in vtero matris suæ verè ardens, & vehementer accensus, quem sic præoccupauit flamma cœlestis:] & infrà: [Ardens erat in seipso vehementi austeritate conuersationis erga Christum intimo quodam, & pleno feruore deuotionis.] Nec dissimilia sunt verba Chrys. hom. 12. in Ioannem: [Ita igitur Ioannes, cùm omnibus se sensibilibus exuisset, alijs magistris nõ indiguit, sed cœlitus eruditus est.] Et eodem modo loquitur Greg. lib. 1. dialog. c... Huc accedit quòd de hac causa frequenter sancti Patres Ioannem vocant: *Principem, & quasi exemplar vitæ monasticæ*, quæ tota in contemplatione posita est. Vnde Bernar. supradicto sermone de priuilegijs Baptistæ: *Ioannes ætatis supergressus infantiam, & nobilioris generis generositatẽ oblitus, soli vacat diuinitati factus forma vitæ, monachorũ propositum, Anachoretarum principium, totius religionis assertio.* Et Chrys. hom. 1. in Marcũ, *Monachorum principem*, vocat. Hieron. verò epist. 22. ad Eustochium de custodia Virginitatis *principem anachoretarum* appellat. Et eadem est sentẽtia Isid. lib. 2. de diuin. offic. c. de monachis, Cassiani colla. 18. c. 6. Euthy. & Theoph. in Mat. Nicephori lib. 8. Histo. c. 39. & Sozomeni lib. 1. c. 12. Constat igitur beatissimum Ioannem vitæ contemplatiuæ summum apicem attigisse.

Ioannis cõtemplatio quanta.

Quòd verò actiuæ vitæ partem summa cum laude, ac virtutis exemplo exercuerit: *Non est* (vt Bernardus inquit) *currentis linguæ volubilitate disserẽdum, sed euangelicæ dignitatis comprobandum eloquio*. In illo enim legimus perfectissima munera vitæ actiuæ, in quibus S. Ioãnes diuino iussu, & inspiratione se exercuit. Primò enim, ut Luc. ait, c. 3. *Factum est super eum verbum Domini, & venit in omnem regionem Iordanis prædicans baptismũ pœnitentiæ in remissionem peccatorum.* Et vt Patres animaduertũt, illi singulariter datum est, vt primus omnium regnum cęlorum clarè, ac distinctè hominibus annunciaret. Deinde missus est ad baptizandos homines eosq; ad Christi baptisma præparandos; & (quod maximè dignitatis indicium est,) ipsiusmet Christi baptizator efficitur, dicente Christo: *Sine modo, sic enim decet nos implere omnem iustitiam.* Tertiò, Christo testimonium perhibet, eũque præsentẽ demonstrat, dicens: *Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi.* Denique summa animi constantia veritatem docens: vitia, ac hominũ peccata reprehendit, & vsque ad mortem, quã pro tuenda veritate sustinuit, in hoc admirabilis vitæ genere perseuerauit. Cõcludamus igitur cum Ambros. in præfat. in Lucam, Ioannem Baptistam humilitate, abstinentia, fide, vestimento, cibo, nuncio ad summũ quendã sanctitatis gradum peruenisse.

SECTIO IV.

Vtrum Ioannes mala culpæ, & defectibus, qui ex illa fluunt, subiectus fuerit.

TRia sunt culparum genera, originale, mortale, ac veniale, defectusque duo, qui ex illis nascuntur, ignorantia, & fomes peccati, de quibus in præsenti quæstione aliquid desiderari potest. Nã de cæteris malis pœnę, quæ licet ex peccato oriantur; per se tamen nec indecentia sunt, nec inter maxima mala annumerantur, (vt sunt mors, dolor, & huiusmodi) nihil est, quod dicamus, cum ex Euangelio constet, Ioannem his incommodis fuisse subiectum, & ad illius profectum, maximumq; bonũ pertinuerit ea pati, ac propter Deum, ac virtutem constanter sustinere. Primò igitur, certum sit, Ioannem in peccato originali fuisse conceptum, & vsq; ad sextum à conceptione sua mensem in culpa, ac Dei inimicitia extitisse: Hoc existimo esse omnino certum. Licet enim in scriptura non sit in particulari expressum, & explicatum, continetur tamen illis regulis generalibus, quibus significatur omnes homines, qui ex Adamo per seminalem rationem originem ducunt, originalem ab eo maculam contrahere. Constat autem ex Luc. 1. Ioannem hoc naturali modo fuisse cõceptum. Quod autem ab illa generali regula non fuerit speciali priuilegio exemptus, totius Ecclesiæ consensu, & Sanctorum Patrum traditione constat, & insinuatum est ab Angelo Luc. 1. *Et spiritusancto replebitur adhuc ex vtero matris suæ.* Sensus enim esse videtur, quamuis non ipso conceptionis momento: adhuc tamen in matris utero existentem eximio quodam fuisse sanctificationis genere sanctificandum. Vnde inferius subditur cum post sex menses à conceptione Ioannis, audiisset vocem Mariæ Elisabeth, Ioannem in vtero exultasse, & repletam esse Spiritu sancto Elisabeth. Vbi Patres omnes in superiorib. citati intelligunt, tunc primum Ioannem sanctificatum, & originale peccatum illi fuisse dimissum. Ratio verò) præter communem legem solum est, quia non oportuit priuilegium hoc alteri, quàm Deiparæ communicari, neque ad munus pręcursoris necessarium erat.

Ioannes in originali peccato cõceptus.

Secundò, ex hoc principio colligo Ioannem Baptistam fuisse subiectum fomiti, & effrenatis motibus, sentientis appetitus, quibus *sentiebat aliam legem in membris suis repugnantem legi mentis suæ, & captiuum ipsum ducentem in legem peccati.* Hæc assertio eisdẽ modis, quib. præcedens probãda est. Nã hic fomes intrinsecè sequitur ex originali culpa, atque carentia originalis iustitiæ: huiusmodi autem fomes secundum ordinariam legem non tollitur, quando originale peccatũ remittitur, vt in baptismo constat, & experientia ipsa satis ostendit, & colligitur ex ijs, quæ Concil. Trid. tradit Sess. 5. can. 5. & Aug. 1. retract. c. 26. & sæpe aliàs: ergo, quãuis Ioanni fuerit remissa originalis macula, nihilominus in illo fomes permansit. Quia nullum est fundamentum, quo illum, hac in parte, à generali regula excipiamus, & singulare ei priuilegium fuisse concessum affirmemus: cum nec ex scriptura sacra colligi possit, neque ab aliquo sanctorum Patrũ afferatur, imò neque in dubium reuocetur. Quin potius omnibus in locis supra citatis (in quib. de pœnitentia Ioannis disputant) apertè supponunt, eũ passum esse carnis pugnam, & contradictionem, & ad eam moderandam, ac superandam, ieiunijs, vigilijs, ac diuturna carnis maceratione indiguisse. Denique neque ex munere præcursoris, vel ex alia Ioannis dignitate probabilis coniectura fieri potest, vt fomite caruisse dicatur. Neque enim Paulus, postquàm à Deo vocatus, & gentium Apostolus effectus est, inferior fuit dignitate, & officio, neque charitate in Christum, neq; diuina contemplatione, & tamen interdum vehementibus fomitis motibus premebatur. Quin potius (si occasiones, aut ministerij necessitatem spectemus) multò magis indigebant hoc dono Apostoli, quam Ioannes, hic enim [illegible] vitam egit, ita vt etiam eo tem[illegible] [illegible]abatur, & baptizabat, in

Ioannes Baptista fomiti peccati subiectus.

desertis versaretur; Apostoli verò per vniuersum orbem peregrinabantur, varias prouincias peragrādo. Vnde necesse erat inter homines, hoc est, inter occasiones, & pericula sæpè versari, & nihilominus tali dono caruerunt, & cuidam eorum (vt de omnibus intelligatur) dictum est: *Sufficit tibi gratia mea, nam virtus in infirmitate perficitur.* Idē et

Obiectio. go eadem, vel maiori ratione de Ioanne intelligendum est. Contra hoc verò obijci potest Orig. hom. 9. in Leuit. dicens, zonam pelliceam circa lumbos Ioannis significasse partem illam corporis eius, ita emortuam, vt neque leuie motus, neque alius quisquam in lumbis eius fuisse credatur; sed sola castitas, & pura pudicitia. Respon. idem de Ieremia affirmat, vnde sano modo intelligendus est de motu voluntario, aut quòd rarissimè, & leuius, quàm cæteri homines hos motus passus fuerit.

Respons.

Tertiò, ex his probabiliue colligo, Ioannem Baptistam non caruisse omni culpa veniali. Hæc consequutio nititur doctrina Aug. lib. 5. contra Iulian. c. 9. vbi existimat rectè inferri, eū, qui caruit actuali culpa, carere etiam originali, ergo si Ioannes habuit originale, habuit etiā actuale. Vnde idem Augustinus, lib. de natura, & gratia, c. 36. cum ostēdisset in vniuersum omnes homines cōclusos esse sub peccato, tàm originali, quàm actuali, solam B. Virginem excepit, de qua nullam vult, cū de peccatis agitur, haberi controuersiā. Quæ exceptio satis indicat ex sententia Augustini neminem alium esse excipiendum, & meritò. Sunt enim in scriptura generales regulæ: *Neminem esse, qui non peccet; Si dixerimus, quoniam peccatum non habemus, ipsi nos seducimus.* Propter quas Aug. de bono perseuerāt. c. 2. inter tria dogmata, quæ dicit Ecclesiam aduersus Pelagianos defendere: *Vnum est, in quantacunque iustitia, sine qualibuscunque peccatis in hoc corruptibili corpore neminem viuere.* Et in eam sentētiā refert Cyprian. in expositione orationis dominicæ. Qui libro de opere, & eleemosynis ita loquitur: *Agnoscamus diuinæ indulgentiæ munus salubre, & emendandis, purgandisq; peccatis nostris, qui sine aliquo conscientiæ vulnere esse nō possumus, insistamus.* Et infrà, *Si autem nemo sine peccato esse potest, quisquis se inculpatum dixerit, aut superbus, aut stultus est.* Similia habet lib. 3. ad Quirinum, nu. 56. Et eadem generalis locutio passim in Patribus reperitur, præsertim apud Hieron. in dialogis contra Pelagianos, Greg. lib. 17. Moral. c. 10. aliàs 8. & lib. 18, c. 5. aliàs 4. vbi quædam dicit esse peccata, quæ à iustis vitari possunt, quædam, quæ non possunt, & li. 3. 2. c. 4. aliàs 2. & Bern. lib. de præcepto, & dispensatione, vbi absolutè dicit esse impossibile cuiuis mortalium, quin interdum saltē venialiter peccet. Nunc est ergo, cur ab hac generali regula Ioannem Baptistam sine alia autoritate, aut rationis fundamento excipiamus. Addo Apostolos etiā post Apostolatum, & confirmationem in gratia, ac plenitudinem Spiritus sancti, interdum venialiter deliquisse: Paulus enim ad Galat. 2. affirmat Petrum reprehensibilem fuisse. Dixi tamē assertionem hanc solum esse probabiliorem, quia non defuerunt Catholici quidam, qui hoc priuilegium Ioāni tribuerint, vt Galatin. li. 7. de Arcanis, c. 9. & Catharinus opuscul. 2. de eximia Christi prædestinatione, quoniam de illo canit Ecclesia.

Antra deserti teneris sub annis
Ciuium turmas fugiens petisti,
Ne leui saltem maculare vitam
Famine posses. Et rursus.
O nimis fœlix, meritique celsi,
Nesciens labem niuei pudoris.

Quibus adiungi possunt nonnulla Patrum testimonia, quæ in assertione sequenti declarabimus. Propter quæ hutum autorum sententia nulla cen

A sura digna est, ut notauit Driedo lib. 1. de grat. & lib. arbitr. cap. 5. part. 2. Præsertim cum D. August. qui constantius, ac frequentius docet nullum hominem posse vitare omnia peccata, interdum dicat: *Si quis doceat aliquem fuisse, qui non ex viribus liberi arbitrij, sed singulari gratiæ priuilegio illa vitauerit, nec temerè, nec perniciosè errare,* vt videre licet lib. de spiritu, & litera, cap. 2. & Epist. 95. quā ipse cum alijs quatuor Episcopis Africanis ad Innocētium I. scripserunt. Vnde Concil. Trid. Ses. 6. Can. 23. negat quidem, posse hominem sine speciali priuilegio viuere absque peccato veniali, & affirmat hoc priuilegium datum esse Beatæ Virgini. An verò alteri concessum fuerit, nec affirmat, nec negat. Est ergo res hæc, quæ sub opinionem cadere potest: tamen quia nullum est sufficiens fundamentum ad hoc priuilegium asserendum, & generales regulæ sunt in contrarium, ideò assertionem posītam longè probabiliorem iudicamus. Prædicta au

B tem Ecclesiæ verba ita exponi possunt, quòd priorum sensus sit, Ioannem fugisse hominum consortia, vt (quoad fieri posset) venialia peccata vitaret, & ne sermone offenderet, quòd frequentissimum est: non tamen inde fit, assequutum fuisse, ne vnquā venialiter caderet. In posterioribus autem verbis, nomine *labis*, intelligi potest mortalis culpa, præsertim castitati opposita, propter cuius insignē perfectionem meritò appellari potest *niuei pudoris*. Addere deniq; possumus duplex esse genus venialium peccatorum, aliud, quod plena libertate, & deliberatione cōmittitur: aliud, quod ex surreptione contrahitur. De hoc posteriori genere euidētior est assertio posita, quia vix, & non sine magno miraculo fieri potest, ut homo, qui inordinationi fomitis subditus est, interdū hoc peccati genere non inficiatur. At verò de priori genere peccati non est improbabile, Ioannem nunquàm venialiter peccasse, & ita exponi posse prædictum Ecclesiæ hym-

C num. Nec de Apostolis post Spiritus sancti aduentum, idest, incredibile, quia hoc genus peccati, in modo peccandi, simile est mortali: solumq; in grauitate, & materia differt. Sed in hac re nihil certi statuendum censeo.

Quartò, dicendum est, Ioannem Baptistam nunquam mortaliter peccasse, atque adeò in prima sua sanctificatione confirmatum in gratia fuisse. Hanc assertionem existimo ita certam, vt sine magna temeritate, ac errore negari non possit. Probari primum potest ex verbis Angeli ad Zachariam: *Spiritu sancto replebitur adhuc ex vtero matris suæ.* Lucæ 1. In quo testimonio ponderandum in primis est aduerbium illud, *adhuc*, & illa præpositio, *ex*. Nam via illorum verborum est non solum repletum fuisse in vtero Spiritu sancto, sed ex vtero, quia ex eo tempore deinceps semper futurus erat Spiritu sancto repletus. Quod rectè perpendit Iansenius cap. 2. Concordiæ. Deinde verbum ipsum,

Ioannes Baptista ab vtero matris cōfirmatus in gratia.

D *replebitur Spiritusancto*, perfectam quandam sanctificationem, firmā, ac stabilem indicat. Quod si antecedentia, & subsequentia verba ponderentur, hoc plurimum confirmabunt. Præmisit enim Angelus: *Erit magnus coram Domino, & vinum, & siceram non bibet:* quibus verbis indicauit fore perpetuò consecrandum diuino obsequio, & postea subiungit: *Et multos filios Israel conuertet ad Dominū Deum ipsorum, & ipse præcedet ante illum in spiritu, & virtute Eliæ.* Ac denique in fine capitis concludit: *Puer autem crescebat, & confortabatur spiritu:* nunquam ergo amisit Spiritum sanctum, quem in prima sanctificatione recepit, sed in illo semper creuit, Et hoc etiam maximè confirmant omnia, quæ de eius prædicatione, & uita narrat idem Luc. cap. 3. & Matth. 3. & 11. Propter quæ dixit Gregor. Nyssen. lib. 6. de beatitudinibus in 3.

Quod

Quod paruum, aut magnum in uita illorum (agit enim etiam de Elia) *historia nouit delictum.* Quæ verba, & alia, quæ ibidem adiungit, iuxta hanc assertionem temperanda sunt. Secundo, vniuersa Ecclesia, & Patres omnes hoc modo scripturam intelligentes, ita planè sentiunt de innocentia, & prima sanctificatione Ioannis. Etenim nisi Ecclesia sentiret Ioannem ab eo tempore perpetuò fuisse sanctum, Deique amicum, nūquam natiuitatem eius tanta veneratione coleret. Vnde Ambros. libr. 2. in Lucam, dicit: *Ioannem cepisse a mensura perfectę ętatis plenitudinis Christi.* Clarius Athanas. serm. 4. contra Arrianos ad medium, dicit, *quosdā fuisse puros omni crimine, si quidē Ieremias ex utero sanctificatus, & Ioānes dum adhuc a grauida matre gestaretur, exultauit in gaudio ad uocem Deiparę uirginis.* Quibus verbis aliam egregiā coniecturā B indicat: valdè enim verisimile est, nō fuisse Deum largiturum alicui tàm singulare, ac miraculosum sanctificationis modum, quē permissurus esset in grauia peccata labi, ac tanto beneficio priuari. Quapropter Beda serm. 10 vigil. Ioan. Bapt. sic colligit; Quid uiuenti, & conuersanti inter homines poterat deesse uirtutis, qui etsi, ut homo in iniquitatibus conceptus est, contra morem tamen humanæ conditionis non in delictis eum præuaricationis: sed in gratia remissionis mater sua peperit. Neque enim dubitandum est, quin Spiritus sanctus, qui eū repleuit, & etiā à peccatis omnibus absoluit.] Vbi [absoluere] apertè uocat, præuenire, ne in ea laberetur. Hinc etiam Cyprian. li. 1. epist. 6. aliàs episto. 76. inquit; ut certum esset, Ioannem, quādo baptizauit Christum, habuisse Spiritum sanctum, accepisse illum adhuc in utero matris constitutum. Quæ collectio nullius esset momenti, nisi Cyprianus ut manifestum supponeret, non potuisse Ioan C nem Spiritum sanctum amittere, à quo tàm mature fuerat præuentus. Præterea Greg. lib. 3. Moral. c. 5. de carcere, & morte Ioannis sermonem habens: [Nunquid credimus,] inquit, [aliquid fuisse, quod in eius uita illa sic despecta mors tergeret? Sed quādo ille, uel in cibo peccauit, qui locustas solummodo, & mel siluestre edit? quid Deo, uel de qualitate sui tegminis deliquit, qui camelorum pilis corpus operuit? quid de conuersatione sua offendere potuit, qui de eremo nō decessit?] Apertius loquitur Bed. homil. de Decollatione Ioannis Bap. dicens: [Quis nostrum dicere audeat Beatum Ioānem actu, uel dicto, uel habitu, uel motu peccasse? Quis in eius præcordijs peccato poterat esse locus, quē & ante natiuitatem Spiritus sancti consecrauit aduentus?] Quæ uerba tàm generalia sunt, ut peccatum etiam ueniale excludere uideantur; sed temperanda sunt, ut solum de mortalibus, quæ simplici- D ter peccata sunt, intelligantur. Ex eodem modo exponendus est Euseb. Emiss. serm. 1. de Ioanne Baptista, cum in hæc verba loquitur: [Sicut vas plenū balsamo admixtionem liquoris alterius respuit, & penitus excludit, ita in eum nihil sæcularis maculæ introire poterat, in quo sanctificationis plenitudo regnabat.] Deinde hoc confirmari potest ex supra citatis Sanctorum testimonijs, in quibus agentes de acerbissima Ioannis pœnitentia, ex eo potissimum capite illā exaggerant, quòd cum esset à peccato immunis, tam asperam vitæ rationem amplexus sit. In cuius rei confirmationem egregia sunt Bernardi Verba, serm. in Natiuit. Bapt. *Ioannes sanctus homo missus a Deo, imò Angelus Dei, quo nullus maior in natis mulierum, innocentissimum illud corpus sic castigat sic affligit.* Deniq; afferri possūt ad hoc ostendendum varia epitheta, quibus Sancti Patres Ioannem ornant, dum illum vocant *virtutis scholam, magisterium uitæ sanctitatis formam, normam iustitiæ, orbis exemplum, correctionem I-* A *udeorum.* Quæ omnia, & similia videri possunt in Aug. serm. 22. de Sanctis, Petro Chrysologo serm. 127. Bernar. serm. de Excellent. Ioannis, & Andrea Ierosolymitano de amputatione capitis Ioannis Bapt. & Isidor. lib. de vita, & morte Sanctorum, ca. 67. Sed in illis omnibus titulis, & nominibus, vel supponitur, uel apertè continetur Ioannis innocētia, simulq; indicatur multiplex ratio, propter quā expediens fuit, ut hoc donum Christus suo præcursori, testi, ac eximio concionatori, concederet, quē ad corripiendos Iudęos, ac iustitiæ parandam viā præmittebat. Sit ergo constans, atque certissimum, Ioannem à prima sanctificatione fuisse in gratia confirmatum. In qua re, nec dissentiētem aliquem catholicum, nec difficultatē ex scriptura, aut ex rationibus desumptam inuenio. Quid verò hęreticorum ineptijs respondendum sit, post sequentem assertionem subijciemus. B

Ioannes qualē habuerit scientiam.

Quintò igitur, quod ad ignorantiam pertinet, quamuis negandum non sit, Ioannem multa ignorasse, & vt hominem interdum decipi, aut errare potuisse, tamen in rebus ad bonū animæ pertinentibus, certum est, nihil ignorasse, quod ad perfectionem sanctitatis necessarium sit. Prior pars constat primò ex ipsa naturali hominis conditione, & imbecillitate. Deinde, ex radice originalis peccati. Tertiò, quia si Ioannes fuit subiectus fomiti, cur non etiam ignorantiæ, ac humanæ deceptioni? Deniq; quia nullo probabili fundamento affirmari potest datum esse Ioanni peculiare aliquod priuilegium, quo hæc imperfectio tolleretur, cum nonnulli dubitent, an id ipsi Deiparæ sit datum. Occurrebat verò hoc loco statim inquirendum, quarum rerum sciētiam Ioannes habuerit, & vtrum aliqua, vel per se, vel per accidens infusa, illi data fuerit: sed non C existimo oportere de re prorsus incerta prolixius disputare, præsertim cum nihil aliud probabiliter dici possit, neq; amplius necessarium sit, quàm quod in posteriori parte assertionis continetur, quæ ex dictis in hac, & præcedenti Sectione probata relinquitur. Ostendimus enim Ioannem ab initio suæ sanctificationis perfectam quandam gratiam, & perfecto modo, idest, cum Dei, & Christi cognitione, amore, & exultatione suscepisse, atque in ea in dies singulos debita proportione crescēdo, ad sanctitatis fastigium tandem peruenisse, ergo necesse est, ut semper habuerit spiritualium, ac diuinarum rerum cognitionem huic perfectioni sanctitatis accommodatam. Deinde, Ioannes Propheta fuit, & plus quàm propheta, missus à Deo, vt de Christo testimonium perhiberet, ergo habuit quidquid necessarium est, ut aliquis testis fide dignus habeatur: ad hoc autem non tantum innocentia, & vitæ D probitas, sed etiam scientia earum rerum necessaria est, quarum ferendum est testimonium, ergo cum Beatus Ioannes de Christo, de Regno Cœlorum, de Spiritus sancti gratia in homines effundenda testimonium esset redditurus, & rectas ad Deum vias ostensurus, oportuit de his omnibus perfectam habuisse notitiam. Quod refellendo hæreticorum errores amplius confirmabimus.

Hæreticorum errores circa sanctitatē Ioannis.

Contra doctrinam enim in hac, & præcedenti assertione contentam Brentius, & alij hæretici huius temporis (vt Canisius refert lib. de sanct. Ioan. c. 9.) varia mendacia ex falsa sacrarum literarum intelligentia, confingunt. Primò enim docent, imprudenter egisse Ioannem, ac grauiter peccasse, quando Christum recusauit baptizare, dicens: *Ego a te debeo baptizari, & tu uenis ad me?* Matth. 3. Quia eo facto, iudicium, consiliumque suum, iudicio, & consilio Christi uidetur prætulisse. Secundò, ex verbo illo, *Et ego nesciebam eum.* Ioan. 1. Colligunt ante baptismum habuisse Ioannem solum humanā

Ioannes Baptista culpæ mortalis expers.

quandam

quandam opinionem de Christo, donec in baptismo assequutus fuit perfectam cognitionem per diuinam reuelationem. Tertiò, hic referri potest antiqua sententia quorundã, qui dixerunt etiam post baptismum dubitasse Ioannem, an Iesus esset Messias promissus, quando in vinculis cõstitutus misit ad illum discipulos, qui eum interrogarent: *Tu es, qui venturus es, an alium expectamus?* Matth. 11. & Luc. 7. Ita sentit Tertull. lib. de præscript. hæret. c. 8. his verbis: [Cum adhuc dubitaretur apud omnes, an esset Christus, cum etiam Ioannes certus esse desijsset,] & lib. de baptis. cap. 10. [Ipsum, quod cœleste donũ in Ioanne fuerat spiritus prophetiæ, post totius spiritus in Dominum trãslationem, vsque adeò defecit, vt quem prædicauerat, quem aduenientem designauerat, postmodum an ipse esset, miserit sciscitatum:] Idem repetit lib. 4. contra Marcio. cap. 18. vbi inquit Ioannem auditis virtutibus Christi scandalum passum fuisse, & ideò dubitasse, an Christus esset, qui expectabatur, & causa Ioannis Christum dixisse, *Beatus, qui non fuerit scandalizatus in me.* Quem errorem de Ioannis scandalo fuisse Marcionis colligitur ex Epiphanio, hæresi 42. confut. 8. vbi dicit, verba illa: *Beatus qui non fuerit scandalizatus in me*, Marcionem ad Ioannem retulisse. Quin etiam Iustinus martyr q. 38. ad Orthodoxos, significat Ioannem hanc interrogationẽ per discipulos fecisse, vt disceret: & Christum miracula coram discipulis Ioannis fecisse, vt & illis, & per illos Ioanni persuaderet se esse eum, de quo idem Ioannes testatus fuerat.

Ad primam obiectionem facilis est responsio. Patres enim omnes factum illud Ioannis explicantes, illius fidem, humilitatem, modestiam, ac moderationem maximè commendant. Inter peccatores enim Dominum, ac Redemptorem suum agnouit, & quasi stupore quodam in admirationem raptus expauit, eumque attingere, & vt peccatorem baptizare veritus est. Vt tamen Chrysost. notat, nec pertinax fuit, nec contentiosus, sed Christo præcipienti statim obsequutus est. Ita exponunt Ambr. lib. 2. in Lucam, Chrysost. hom. 12. in Matth. Cypr. lib. de Cardinalib. Christi operibus, cap. de baptis. Christi, Aug. serm. 29. & 37. de tempore, & alij Patres, quorum testimonia, & sententias Canisius refert loco superius citato.

Ad secundam obiectionem. Occasio errandi hæreticis fuit, quòd de tota infantia, & de Ioannis educatione sinistrè, & contra Euangelicam historiã sentiunt. Putant enim in domo parẽtum vixisse, & cum Christo domino omni tempore ætatis suæ familiariter, & amicè conuersatum esse. Vnde fit, vt non potuerint interpretari verba illa: *Et ego nesciebam eum*: quòd Christus de facie ignotus fuerit Ioanni, & ideò exponunt de ignorantia personæ, quòd scilicet, eius diuinitatem, & dignitatem certa fide, ac reuelatione nondum agnosceret: At verò sancti Patres sicut aliter de Ioanne sentiunt, ita longè aliter locum hunc interpretantur. In primis enim docent, Ioannem à visceribus matris Christum verum Deum esse, verumq; Messiam cognouisse. Ita docent Ambros. & alij multi, quos retulimus agentes de prima sanctificatione Ioannis, & de vsu rationis illi accelerato. Docent præterea, reliquo vitæ tempore vsque ad baptisma solitariam vitam egisse, & Spiritus sancti instinctu, ac illustratione magis, ac magis edoctum esse, vt præcedenti sectione retulimus. Et ita conciliari possunt Hilarius, & Bernardus, ille enim lib. 6. de Trinitate versus medium tractans verbum illud Patris: [Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene cõplacui. Hoc, inquit, Ioannes licèt non ignarus audiuit; tamen ad doctrinam nostram paternæ vocis testimonium mittitur.] & infrà, [Ioannes enim iã

Ioannes ab vtero matris Christũ verũ Deũ & Messiã eẽ cognouit.

ab vtero prophetans non eguit hac voce, Hũc audite.] At verò Bernar. in serm. de excellentia Ioannis, inter eius priuilegia ponit, ꝙ illi in baptismate prima facta sit Trinitatis reuelatio. Intelligendum enim hoc est de reuelatione externa clariori, & expressiori, quam antea facta esset alicui. Etenim si loquamur absolutè de quacunque reuelatione, neq; ipsi Ioanni tunc primum facta est, cùm prius Christum filium Dei esse, eumque in Spiritu sancto baptizaturum cognouisset, neque ipse Ioannes fuit primus, cui Trinitas reuelata est.

Ioannes de facie Christum ignorabat.

Ex his ergo principijs necessario colligunt Patres, cum dixit Ioannes: *Et ego nesciebam eum*, non ignorasse, eum esse verum Messiã, verumq; Deũ, quamquam in illo verbo exponendo varij sint, ut latè tractat, ac diligenter Franciscus Toletus, cap. 1. Ioan. annotat. 72. & Iansen. c. 14. Vera tamen expositio est, Ioannem quamdiu in deserto fuit, de facie Christum ignorasse, quia nunquã cum illo conuersatus fuerat, neque familiariter egerat, quod nõ absque diuina prouidentia factum est, ut testimonium eius de Christo apud homines, omni suspicione careret. De illo ergo tempore dixit Ioannes, *& ego nesciebam eum*, & ideò subdidit: *Sed qui misit me baptizare, ille mihi dixit, super quem videris Spiritumsanctum descendentem, & manentem, ille est, qui baptizat in Spiritu sancto.* Hæc expositio colligitur ex Chrysostomo, Theophyl. Ruperto, Euthym. & alijs.

Obiectio.

Solum potest obstare, quia prius quàm Ioannes vidisset Spiritumsanctum in specie columbæ descendentem in Christum, eum agnouerat, eique testimonium reddiderat, dicens: *Ecce agnus Dei*, nã illa visibilis ostensio facta est post baptismũ Christi: Ioannes verò ante baptismum protulit illa verba, cùm videret Iesum veniẽtem ad se, & postea timuit illum baptizare propter reuerentiam, & humilitatem.

Respons.

Responsio communis ex Chrysost. Euthym. & alijs super 1. caput Ioannis est, Ioannem nõ vno modo cognouisse Christum, sed prius prophetìcè, & interiori reuelatione, postea externa, & signum datum Ioãni illis verbis: *Super quem videris Spiritum sanctum descendentem, & manentem*, non fuisse solum ad ipsius cognitionem, idest, vt ipse in particulari Christum agnosceret, sed vt agnosceret ad testimonium de eo reddendum, & populo manifestandum, vt etiam significauit ipse Ioannes dicens statim post illa verba: *Et ego vidi, & testimonium perhibui, quia hic est filius Dei.* Ita respõdet Iansen. cap. 14. & 16. Concord. Addendum verò est in obiectione facta aliquid assumi incertum, scilicet id, quod narrat Ioannes cap. 1. *Altero die vidit Ioannes Iesum venientem ad se, &c.* contigisse ante Christum baptizatum. Quanquam enim interdum hoc indicet Gregor. hom. 6. in Euange. & hom. 2. in Ezech. probabilius tamen est, postea contigisse. Nam statim subditur, & testimonium perhibuit Ioannes dicens; *Quia vidi Spiritumsanctũ quasi columbam descendentẽ.* Quod cõstat in Christi baptismate factum esse, igitur ex hac parte obiectio nullam difficultatem habet. Quomodo autem Ioannes cognouerit Christum accendentem ad baptismum, prius quàm columba super eum apparuisset; dici potest, ante publicam ostensionem columbæ, Ioannem vidisse descendentem ipsam columbam, & manentem super Christum, quia non sine causa singulariter illi dictum fuit: *Super quem videris spiritum descendentem, & manentem*, sed hoc non satis quadrat contextui Matth. & aliorum Euangel. vt latius dicemus Disputatione sequenti. Addi ergo potest communi responsioni supra positæ, Ioannem habuisse eo tempore reuelationem de Christo, & per eam illum cognouisse, quem antea non agnouerat: tamen hanc reuelationẽ prius

incæpisse

incepisse interius, ac tandem consummatam esse in illo externo signo columbæ descendentis, & uocis Patris personantis, ac tunc fuisse reuelationem perfectam, & aptam non solum ad priuatam Ioannis cognitionem; sed etiam ad reddendum publicum de Christo testimonium, & ideò meritò dixisse Ioannem illud signum sibi esse datum, quo Christum cognosceret, & agnitum demonstraret, ac de illo testimonium preberet.

Ioannes ad Christum discipulos cur miserit cum legatione.

Ad tertiam obiectionem dicitur, Ioannem non misisse discipulos ad Christum, eo quòd dubitaret eum esse verum Messiam Redemptorem mundi; sed potius, ut ipsi discipuli, & occasione interrogationis eorum, reliqua plebs, uisis miris operibus Christi, eiusq; uerbis auditis, magis in fide eius cõfirmarentur. Vnde eleganter Hieronymus, epistol. 151. ad Algasiã. q. 1. *Ioannes mittebat discipulos suos in uinculis constitutus, ut sibi quærens illis disceret, & capite truncandus illum doceret esse sectandum, quem interrogatione sua magistrum omnium fatebatur. Neque enim poterat ignorare, quem ignorantibus antea monstrauerat, de quo Patrem intonantem audierat: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui.* Et hæc est sine dubio literalis expositio illius interrogationis. Subiũgit verò statim Hieron. aliam his verbis: *Quod autem dicit: Tu es, qui uenturus es? hunc quoque sensum habere potest. Scio, quod ipse sis, qui tollere venisti peccata mundi. Sed quia ad inferos descensurus sum, etiam interrogo, utrùm & illuc ipse descendas, ut qui in terris hominibus nunciaui, etiam inferis nunciem, si fortè venturus es?* Quam posteriorem expositionem sequutus est Gregor. hom. 6. in Euangel. & 1. in Ezech. & illam post priorem subiunxit Beda lib. 3. in Lucam, cap. 27. Tamen reuera potius est allegorica, quàm literalis, ut patet tũ ex illo uerbo: *Qui uenturus es,* nam absolutè dictum significat uenturum in hũc mundum, non in infernum, presertim cùm tunc Ioannes in mundo esset, & nondum ad sinum Abrahæ descendisset. Tùm ex illo verbo, *alium expectamus.* Planè enim loquutus est de Messia expectato à Iudæis: nam, quòd descensurus esset in infernum, neq. omnibus erat notum, neque ita expectatum. Tùm denique ex responsione Christi, in qua solum ostendit se esse Christum, & per eum impleri signa Messiæ à Prophetis prædicta: de descensu autem ad inferos nihil respondit. Addo interrogationem illam in hoc sensu vix fuisse vtilem, quia cùm Christus iam venisset, verisimile est, iam, tum fuisse notum Patribus in limbo existentibus, vel per diuinam reuelationem, vel certè testimonio iustorũ, qui post Christum natum illuc descenderant, Simeonis, Iosephi, & aliorum, & non erat, cur Ioannes dubitaret, quin descendens in limbum hoc ipsum testificari posset. Quod verò Christus descensurus esset in infernum si Ioãnes antea ignorabat, certè ex illa interrogatione, & responsione addiscere non poterat. Verisimilius autem est, mysterium illud, & ipsi Ioanni, & ueteribus iustis fuisse ex antiquis prophetis notum. Licèt enim de illo mysterio non sint admodum frequentes, nec sine obscuritate loquantur: tamen à sapientibus prophetis, & à Ioanne, qui plus quàm propheta erat, non ignorabatur.

Et propter easdem rationes mihi etiam non placet alia expositio, quam in cõmentarijs super Matth. adiungit Hier. his verbis: *An non conueniat filio Dei, ut gustet mortem, & alium ad hæc sacramenta missurus est?* Quomodo enim dubitare potuit Ioannes Christum fuisse moriturum pro hominibus, quẽ mundi Redemptorem esse credebat? Aut quomodo sciscitari poterat, an alterius mors ad hæc sacramenta perficienda futura erat sufficiens? Adhæc in scripturis, præsertim Isaiæ, clarissimè erat prædictum, Messiam moritũrum esse pro hominibus, quis autem existimet Ioannem, aut non legisse Isaiam, aut legendo non intellexisse? Denique veteres Patres animaduertunt, Ioannem demõstrasse Christũ sub metaphora agni, ut indicaret illũ per mortem fuisse offerendum in sacrificium pro peccatis hominum. Sola ergo prima expositio vera est, & literalis, quam elegantissimè confirmat Chrysost. hom. 37. in Matth. ostendens nullo modo potuisse cadere dubitationem, uel formidinem in Ioanuẽ, qui tot, ac tantis testimonijs Christum agnouerat, neque rationem ullam habebat, quæ se ad dubitandum induceret, & hom. 38. id rectè confirmat ex uerbis, quibus constantiam Ioannis Christus prædicauit: *Quid existis uidere? arundinem vẽto agitatam?* Excusat, inquit: *Ioannem ostendens non ipsum esse mutatum à priori sua sententia, neque esse leuem hominem, qui huc, atque illuc iactetur; sed stabilem, atque constantem.* Nec minus eleganter Hilarius can. 11. in Matth. *Ioãnes detentus carcere Dominũ ignorat? & propheta tantus Deum suum nescit? atq; venturum vt præcursor nuntiauit, consistentem ut propheta agnouit, aduenientẽ vt cõfessor veneratus est, unde tam varia, & tam abundanti eius scientia error obrepsit? Sed consequens de eo Domini testimonium sentire hoc ita non sinit, neque sanè credi potest Spiritussancti gloriam in carcere posito defuisse.* Et infrà: *Talis igitur Ioannes exemplo non sua, sed discipulorum ignorantiæ consulit.* Et eandẽ expositionẽ habet Ambr. lib. 5. in Lucam, circa finem, Anselm. Theophyl. & Euthym. in Matth. eamq; egregiè explicat Rupert. lib. 9. de gloria, & honore filij hominis, in Matthæum, in principio, prius demonstrãs nihil aliud interrogasse Ioannem à Christo per discipulos, nisi an esset uerus Messias in lege promissus; ac deinde ostendens hoc fecisse Ioannem, vt ij discipuli ab ipsomet Christo audirent, & operibus eius comprobatum viderent ipsum esse Christũ. Addit denique Chrysost. dicta hom. 37. de hoc fuisse solicitum Ioãnem, cùm esset in vinculis, & mortem sibi esse propinquam agnosceret: *Dum timeret, ne perniciosa materiam opinionis relinqueret, si discipulis maneret se Christo putãtes, nullo pacto illi coniungerentur, & ideo hoc modo Christo ipse offerre curauit.* Nulla ergo in fide Ioãnis dubitatio, nulla in hoc eius facto culpa fuit, nullum denique scãdalum passus est. Non igitur propter Ioannem, dixit Christus: *Beatus est, qui non fuerit scandalizatus in me;* sed propter discipulos Ioannis, qui inuidiæ motib. in Christum insurgebant, & ita illius operibus scãdalizabantur, ut exponit Hieronymus supra, & cęteri Patres: Addit verò Hilarius, Christũ statim subiũxisse Ioannis encomiũ, ne existimare quisquam posset propter Ioannem illa uerba dixisse. Aliter tamẽ Epipha. inquit dicta hæresi 42. quoniam Christus aiebat nullum esse maiorem Ioanne inter natos mulierem, ideò dixisse beatum esse, qui in ipso non scandalizaretur, existimans Ioannem se etiam maiorem esse. Quæ tamen expositio aliquantulum uidetur esse uiolenta, quia Christus nondum encomium illud de Ioanne protulerat, quando hanc edixit sententiam. Potius ergo accommodanda est hæc expositio ad animũ discipulum Ioannis, qui effectu quodam humano cupiebant Ioannem esse maiorem, & ideò in Christo scandalizabantur, cuius opinionem, & existimationem indies augeri cernebant. Quo sanè modo expositio hæc cũ superiori coincidit.

SE-

SECTIO V.

Quæ gratiæ gratis datę, & singularia priuilegia in Ioanne fuerint.

DIximus de gratia sanctificante, meritis, & innocentia sanctissimi Ioannis, & obiter fidem, & cognitionem superoaturalē eius attigimus: Ex quibus facilè colligere licet, fuisse in illo omnes virtutes per se infusas, & omnia Spiritus sancti dona, hæc enim ex oatura sua gratiam sanctificantem comitantur, earumque perfectio gratiæ perfectioni proportionatè respondet. Reliquum ergo est, vt de gratijs gratis datis noo nulla dicamus, ac tandē singularia eius priuilegia breuiter eoumeremus

B Primò igitur, ex omnibus gratijs gratis datis solum videtur certum, fuisse io Inanne gratiam prophetiæ. Pars negatiua huius assertionis ex sequentibus constabit, quia reliquæ gratiæ oulla certa autoritate ostendi possuot, quod secus est in gratia prophetiæ. De hac enim prædixit Zacharias Luc. 1. *Et tu puer Propheta altissimi vocaberis.* Et ex ipso vsu id cōfirmari potest, statim enim.c.3. dicit idem Euangelista: *Factum est verbum Domini super Ioannem Zachariæ filium in deserto*: qui dicedi modus spiritum propheticum indicat. Vnde statim describit actum prophetādi [Veniet fortior me, ipse vos baptizabit io Spiritu sancto, & igne, cuius ventilabrum in manu eius, & purgabit areā suam.] Et ad eundem spiritum prophetiæ spectat, quod refert Ioannes, cap. 1. *Qui misit me baptizare in aqua, ille mihi dixit, &c.* Est ergo secundum fidem certum, Ioannem fuisse verè, ac propriè prophetam. Quocirca, cùm Christus dixit Matt. 11. *Quid existis videre? prophetam? Amē dico uobis, & plus quàm prophetam*, non ita iotelligendum est, ac si affirmare voluerit, Ioannem quidem esse aliquid maius propheta, & negare esse verū prophetam; sed potius, quod utrumq; affirmauerit, scilicet, & esse prophetam, & aliquid amplius. Et in hunc sensum exponunt locum illum sancti Patres. Vnde Hierony. dicta Epist. ad Algas. q. 1. *Plus, inquit, quàm propheta, quòd ad priuilegium prophetale, etiā Baptistæ accessit præmium, vt Dominum suum baptizaret.* Rursus, idem Hierony. Matt. 11. & super ad Ephes. 3. *Plus, inquit, quàm propheta, quod quę alij prædicauerant, ipse digito demonstrat*, vt etiam tradit Aug. lib. 2. contra literas Petiliani, cap. 37. & tract. 4. in Ioan. & Hilarius can. 11. in Matt. *Gloriam, inquit, omnem Ioannis Dominus ostendit dicens esse eum, vltra prophetam, quia soli ipsi licuerit, et prophetare Christum, & videre.* Addit prętera Hieron. ad Galat. 1. in principio esse plus, quàm prophetā: *Quia non tantum propheta, sed etiā Apostolus fuit.* Quā Apostoli dignitatem eidem Ioanni tribuunt Chrysost. hom. 15. ex varijs io Matt. Damasc. li. 4. de fide, c. 16. Cyrill. lib. 2. io Ioannem. c. 1. Orige. to. 32. in Ioao. circa illa verba: *Amen amen dico uobis, qui recipit eū, quem ego misero, me recipit.* Qui Patres, vt Ioannem Apostolum vocent, nituntur verbis illis Ioan. 1. *Fuit homo missus à Deo*, quia *Apostolus* idē est, quòd *missus*. Vnde noo loquuntur de digoitate Apostolica propriè sumpta, ut ad legem Euangelicam pertinet, & includit vniuersalem quādam potestatem, & iurisdictionem in vniuersum orbem; sed largè, vt significat Christi prædicatorem, ac testem speciali modo à Deo missum. Propter quòd & *Angelus* in scriptura dictus est: *missus ad uiam Domino præparandam*, qua etiam appellatione, & munere superior cæteris prophetis fuit, ut eodem loco Christus significauit. Eodem modo interpretatur Ambros. 4. de fide. cap. 4. Ioanoem esse plus quàm prophetam, quanquam diuersam rationem

Ioannes quomodo plus, quā propheta.

A adiungat, scilicet, quia nōdum editus prophetauit. Quam rationem habet etiam Isid. lib. de vita, & obitu sanctorum noui testamenti, & Bernard. serm. de natiuitate Ioānis Bapt. Deinde Chrysost. hom. 27. imperfecti, eandem expositionem indicans, rationem illā magis exaggerat his verbis: [Quis prophetarum cum esset propheta, prophetam facere potuit? Elias quidem vnxit Eliseum in prophetam: non tamen prophetandi gratiam illi dooauit, iste autem in vtero matris existens diuini introitos scientiam matri donauit, & os illius in verbo confessionis aperuit, vt cuius oon uidebat personam, cognosceret dignitatem, & infra: Statim exultans puer phophetauit non voce, sed motu.] Pręter has verò addi potest alia ratio ex eodem Chrysost. ibi: [Quia omoes prophetæ prophetaueruot de Christo: de illis autem nō prophetatum est: ipse autem non solum prophetauit de Christo; sed etiam alij prophetæ prophetauerunt de ipso.] Tandem dici potest ex Chrysostom. hom. 15. ex varijs in Matth. [Quia Ioannes oon solum propheta fuit: sed etiā silētiom prophetarum,] quoniam sicut ipse Christus ibidem dixit: [Lex, & prophetæ vsque ad Ioannem.] Quę ratio fundatur in altera suprà posita, quòd Ioanoes noo prophetauit Christum futurū, sed præsentem moostrauit, & ideò io illo reliqoi Prophetæ siluerunt. Vnde rectè Augustin. li. 17. de Ciuitat. cap. 24. [Nouissimus propheta, inquit, fuit Ioannes, qui iuuenis iam iunenem Christum, non quidem futurum prædixit, sed tum incognitum, (scilicet, de facie) prophetica cognitione moostrauit, propter qd ipse Dominus ait: Lex, & prophetæ vsque ad Ioannem.] Fuit ergo Ioānes verus propheta, licèt omnibus dictis modis plus quam propheta fuerit. Et eodem sensu accipiēdum est, quod C de illo Christus dixit Luc. 7. *Maior inter natos mulierum propheta Ioanne Baptista nemo est.* Nam his verbis apertè affirmat, vel potius supponit, eum esse prophetam imò & maiorem cæteris. Coogruentia denique adiungi potest, quia hoc donum maximè necessarium erat Ioanni, vt fidem, & autoritatem testimonio suo conciliaret. Prima enim conditio io fideli teste necessaria est certa rerum cognitio, quæ de rebus diuinis, & occultis ab homine uiatore maximè per prophetiam comparatur.

Ioannes silentium prophetarum.

Solum potest cootra hanc ueritatem obijci eiusdem Ioannis testimonium, qui interrogatus: *Propheta es tu? respondit: Non sum.* Ioan. 1. & difficultatem auxit interpretatio August. tract. 4. in Ioannē, dicentis: *Et non erat propheta Ioannes, maior erat, quam propheta.* Vbi etiam Christi testimonium supra tractatum, aliter, quàm oos, interpretari uidetur. Quod acutè confirmat à simili. Nam illæ inter D rogationes Christi: *Quid existis uidere? arundinem uento agitatam? hominem mollibus uestitum?* sensū reddunt negatiuum, ergo & illa: *Quid existis uidere? prophetam?* similem quoque sortitur intelligentiam. Respondetur primum cum Cyrill. & Chrys. Origen. Theoph. & Euthym. Ioann. 1. hanc interrogationem iotelligi non de quocunqoe propheta in communi: sed in particulari de illo, quem Moyses Deut. 18. prædixerat: Iudæi eoim non intelligebant illum prophetam futurum esse Messiam, & ideò postquā suscitati sunt à Ioanne, an esset Messias, Elias ve, quem ante Messiam expectabant, rursus interrogaot, an sit io signis ille propheta: & hoc sensu meritò oegauit Ioannes esse se illum prophetam, quamuis alioqui uerus esset propheta. Quam expositionem tanqnam improbabilem reijcit Iansenius, cap. 16. Concordiæ, sed excessit valdè, sufficiens enim erat tātorum Patrum autoritas, ut eam faceret probabilem, & ratio, qoia (vt Euthy. inquit) illi aut vix, aut nullo modo dubitare poterant,

Obiectio.

Respons.

rant, quin Ioannes esset propheta, quē frequenter prophetantem audierant, igitur interrogabant de aliquo singulari propheta. Cui et fauet articulus Græcus, quia non propheta simpliciter, sed *ille propheta* dr. Secundò, rñdeo cum Aug. (quem Greg. sequitur hom. 3. in Euang.) Iudæos in cõi interrogasse, an esset propheta, eos tñ de propheta aliquo ex ijs, qui iam antea præcesserant, vel certè illis similiter in gratia, & munere prædicendi futura intellexisse. Et in hoc sensu negauit Ioānes se esse prophetā, non q; negauerit se habere spiritū prædicēdi futura; sed q; negauerit hoc esse suum præcipuū munus, aut se esse ordinarium prophetā, qui quasi in obscuro, & de longinquo futura tm̄ prædiceret, & non potius præsentē demōstraret eum, ih quē prophetiæ tendebant vniuersæ, quo sensu dictum est: *Lex & prophetæ vsq; ad Ioannem*. Et ad eundem modum intelligi rectè pōt, Christum negasse Ioannem esse prophetam, q̄q̄ iuxta sensum magis literæ consonū reuera non neget, sed affirmet potius, cū subiungat: *Etiā dico vobis plus quam prophetā*.

Gratia interpretationis sermonum Ioanni data.

Secundò, de alia gratia gratis date, quæ ad cognitionem ēt pertinet, *& interpretatio sermonum dicitur*, uerisimile est datā esse Ioanni, siue hæc gfa significet speciale auxiliū ad scripturā sacram interpretandā, siue ad scribendum, uel loquendum more canonici scriptoris. Et quidē in priori sensu est res facilior, & magis propria. Oportebat. n. tā insignem prophetā, Christi præconem, ac nūtium, eō scripturas intelligere spiritu, quo esset diuinitus cōditæ. Et vt vno exemplo rem totā exponamus, qñ Ioannes de seipso interpretatus est prophetiā Isa. *Vox clamantis in deserto*, sine dubio eius interpretatio infallibilem habuit autoritatē, quia non solū ex humanis cōiecturis, sed ex singulari Spiritus sā cti instinctu e ita est. Hanc ergo vocamus gratiam interpretationis sermonū. At verò in posteriori sēsu certum est, Ioannē Baptistā non fuisse scriptorem canonicū, atq; ita ad hoc munus non accepisse specialem gfam: tñ quia verbo multa dixit, & prophetauit, quæ in Euangelio narrant & canonicā autoritatem habent vsu, non tm̄ quasi materialiter, ut ab Euangelista referūtur: sed ēt formaliter, prout ab ipso Ioanne sunt dicta, ideò quòad hæc dicimus aliquo modo hanc gratiam participasse.

Gratia discernendi spiritus Ioanni quomodo data.

Tertiò, est alia gratia ad cognitionem pertinens, quæ *discretio spirituum* appellatur, quæ in uno sensu, sed in maxima sua perfectione significat diuinā quandā vim ad cognoscendas cordiū cogitationes. Quo sensu probabilius existimo, Ioannem nō habuisse hāc gratiā, quia, quia rōne nō fuit expediens vt signa, uel miracula faceret (sicut infra dicemus) eadem non oportuit, ut posset horum cogitationes reuelare, quia hoc est vnū ex maximis miraculis, & quod in scriptura sacra poni solet, vt maximum diuinæ omnipotētiæ signum. Dices, potuit cognoscere, etiāsi non esset alijs reuelaturus. Sed contra, quia huiusmodi gratia non datur pp propriam p fectionē, sed ad vtilitatem aliorum, & maximè ad confirmandam fidem, quæ vtilitas non obtinetur, nisi alijs de huiusmodi gratia, seu cognitione constet. Sicut in Christo Dño videmus sæpe verbis, & factis ostēdisse se cognoscere aliorum corda, & cogitationes, vt hoc modo fidem sibi conciliaret, doctrinamque suā confirmaret. Sicut ergo eo tempore cætera signa Christo reseruata sunt, & ideò *Ioannes signum fecit nullum*, ita de hac gratia uidetur existimandum. Alio verò sensu significat hæc gratia speciale donū ad discernendos motus à bonō, uel malo spiritu prouenientes. Et hoc sensu nō dubito, quin Ioannes hāc gfam habuerit. Maximè. n. pertinet ad perfectionem spiritualis viri, & præsertim cum Ioannes fuerit publicus concionator, & doctor, ad quem consilij causa homines confugie-

Obiectio. Respons.

bant, vt etiam ex Euangelio colligitur, Lucæ 3. vbi eum interrogabant, *Quid ergo faciemus?*

Gratia sermonis quomodo Ioanni communicata.

Quartò, de gratijs pertinentibus ad sermonē, nō vr dubium, quin Ioannes habuerit gratiam fidei, scientiæ, & sapientiæ. Q̄m hæ in tanto concionatore valde fuerunt necessariæ. Gratiam autē, seu donū linguarum probabilius vr nō habuisse, Tūm quia prædicaturus non erat, nisi in regione Iudæorum, tum quia hoc ēt fuisset quoddam miraculosum signum, q; nō minus homines in admirationem raperet, quàm cætera miracula, ut in Apostolis experientia docuit Act. 2. ergo nec necessarium, nec cōueniens fuit hoc donum communicari Ioanni.

* Ioannes miracula non patrauit.

Quinto, de alijs duabus gratijs ad operationem pertinentibus expresse dr Ioan. 10. *Quia Ioannes quidem signum fecit nullum*. Vbi ponderanda sunt Euangelistæ verba. Non. n. vr ipse hoc affirmare, sed ex aliorū ore referre. Sic. n. ait loquens de Christo: [Quærebant igitur eum apprehendere, & exiuit de manibus eorū, & abijt iterū trans Iordanem in eum locum, ubi erat Ioānes baptizās primum, & mansit illic, & multi veniebant ad eum, & dicebant, quia Ioannes quidem signū fecit nullū.] Ex quibus constat, alios hoc asseruisse, & Euāgelistam solum referre, quod illi dixerunt. Vnde non vr esse de fide, quia ipse non affirmat eos vera dixisse, neque Spiritus sancti instinctu loquutos, neq; fuisse hōies singularis sanctitatis, sed de media plebe, qui nondum in Christum credebant, sed illis sese rōnibus, & coniecturis, ad credendum excitabant. Nihilominus non vr in dubium reuocādum, quin ea sñia sit uera, & certa, tū quia licēt Euāgelista id nō expressè affirmet, sed referat, tacitè confirmat tñ. Cōmemorat quippe credidisse in Christū per multos, & explicat qua ratione fuerint ad credendum permoti, conferendo, f. facta Ioannis cum factis Christi, & verba Ioannis, quibus testimoniū Christo reddiderat, cū ijs, quæ in ipso Christo essent experti. Sicut ergo mens Euāgelistæ fuit, eos rectè fecisse credendo, ita ēt tacitè affirmauit prudenti, veraque ratione fuisse adductos. Hoc ergo modo & refert, & affirmat simul Ioannem signū fecisse nullum. Et ita intelligit hunc locum Chrys. ho. 60. in Ioannem, quē Theoph. & Euth. imitantur, & eadem est sñia Aug. tract. 48. Ex quo vlterius addendum est, nomine signorum comprehendi opera vtriusque gratiæ. sic enim ait: [Nullum miraculum ostendit Ioannes, non dæmonia fugauit, non expulit febrem, non cæcos illuminauit, non mortuos suscitauit, &c.] Et eadem est sententia aliorum expositorum & ex ipsa voce [signi] cōstat. Vsurpatur enim ad significandā extraordinaria, & singularia opera, atque adeò miraculosa, quibus annumeratur sanitatum effectio, quando præter ordinem naturæ fit. Ratio autem, seu congruentia, ob quā, ita diuinitus ordinatum est, redditur a D. Tho. in hac quæst. art. 2. ad 1. Quia Ioan. doctrina, & oratio ad Christum ordinabatur, & ideo vt homines principaliter in Christum intenderēt, & differentiam inter ipsum, & Ioannem agnoscerent, expediēs erat, vt Ioannes miracula non faceret, sed ut uitæ exemplo, & scripturæ testimonio doctrinam confirmaret suam.

Vltimò, ex dictis in hac, & præcedentibus sectionibus constat, quot, & quanta fuerint priuilegia sancti Ioannis. Omnia enim reuocari possunt, vel ad gratiam sanctificantem, & virtutes, quæ illam comitantur, uel ad gratias gratis datas, uel ad statum vitæ actiuæ, & contemplatiuæ, uel ad ministerium, in quo est à Deo constitutus, de quibus omnibus in superioribus dictum est. Quocirca, nihil hoc loco addendum superest, præter ea, quæ in sequenti sectione de illius gloria, & aureolis dicemus.

SE-

SECTIO VI.

Quæ sit excellentia gloriæ S. Ioannis.

HActenus diximus de donis, ac ministerijs gratiæ, quæ in hac vita Ioannes est consequutus, reliquum est, vt de donis gloriç dicamus, quòd facilè erit ex præcedentibus colligere, cum gloria gratiæ, operibusque respondeat.

Gloria Io. quanta.

Primò igitur certum est, in essentiali gloria B. Ioannem summum quendam gradum, & excellẽs præmium fuisse consequutum. Gratia enim, & merita, quibus in hac vita Ioannes inter alios excelluit, non fuerunt inania, vel humana tãtum; sed digne singularis coronæ, ac præmij apud Deum. Vnde eleganter Bernard. dicto serm. de Excellent. S. Ioannis: *Considera*, inquit, *mansiones regni, & vniuersum ordinem humanç generationis circumuola, solumque Ioannem tam veteris, quam noui testamẽti Patribus, videbis esse prçpositum, vel çquatum*, & inferius, Seraphinorum ordine illum constituit.

Dub.

Hic verò addendum est, gloriosam B. Ioannis animam, non statim, ac separata est à corpore, hac gloriam fuisse consequutam. Quia (vt ex Euangel. constat) ante Christũ dominum mortuus est, quo tempore ianua regni nondum erat hominibus patefacta. Vnde æquali quoque certitudine constat, fuisse Ioannem eo tempore in eo loco, in quo iustorum animæ recipiebantur, eisque instantem iam iã sui exilij terminum annunciasse.

Hinc verò dubitatio oritur, vtrùm Ioannes dicendus sit ad nouum, an potius ad vetus testamentum spectare. Videtur enim ea hoc sequi, pertinere ad testamentum vetus, tùm quia in eo uidentur C distingui Sancti noui, ac veteris testamenti, quòd isti in termino viæ statim ad gloriam admissi sunt, si nullum habuissent personalem obicem: hi verò minimè, donec totius naturæ impedimentum auferretur. Tum etiam, quia Ioannes mortuus est, priusquàm nouum testamentum esset confirmatum, sanguine enim, & morte Christi (vt Paulus inquit) confirmatum est. Tum denique, quia vetus testamentum obseruauit, illiusque prçceptis, ac legibus obnoxius fuit, non autem præceptis, & legibus noui testamenti. Vnde Epiphan. libro de vitis prophetarum, Ioannem vltimo loco ponit, indicans fuisse vltimum prophetam veteris testamenti. Nihilominus D. Thom. 2. q. 174. art. quarto ad tertium, simpliciter dicit Ioannem pertinere ad nouum testamentum. Et hoc modo explicat, quomodo Ioannes potuerit esse maior propheta, quàm Moyses, quo scriptum erat Deuteron. ultimo: D *Nõ surrexit ultra in Israel Propheta sicut Moyses. Nã hoc loco*, inquit, *comparatio fit cum Prophetis veteris testamenti: Ioannes autem ad nouum testamentum pertinet, cuius ministri prçferuntur etiam ipsi Moysi, quasi magis clare speculantes, ut habetur 2. ad Corinth. 3.* Quo ultimo uerbo rationem huius rei indicat, quia Ioannes apertè Christum cognouit, & non iam uenturum, sed præsentem credidit. Quæ uidetur prima, & quasi fundamentalis differentia inter Patres ueteris, & noui testamenti. Deinde probabile est Ioannem a Christo fuisse baptizatum, ut D. Thom. hic art. 6. ad 3. existimat, cum Chrysost. homil. 4. imperfecti. Quod etiam sentit Nazianz. orat. 39. uersus finem, dicens de Christo; *Sciebat enim paulo post futurum, ut ipse Baptistam baptizaret*. Baptismus autem ianua est noui testamenti. Quamobrem Isidorus lib. de vita, & morte sanctorum, Ioannem ponit inter sanctos noui testamenti. Hæc verò disceptatio videtur esse posse de modo loquendi. Quia non potest certa A aliqua ratione definiri, quid omninò requiratur, vt quispiam ex Sanctis ad nouum testamentum propriè pertinere dicatur. Nam si aliquis contẽdat necessarium esse, vt viuatis aliquo tempore post confirmatum huiusmodi testamẽtum per mortẽ Christi, non poterit, (ut existimo) ab opinione sua efficaci aliqua ratione abduci, & idem ferè erit, si quis è contrario contendat sufficere baptismum, vel fidem Messiæ iam incarnati, vt aliquis de nouo testamento esse censeatur.

Respons.

Hic verò posterior modus loquẽdi cum D. Th. mihi magis probatur. Quia cum præcipua ratio veteris testamenti cõsistat in promissione, & expectatione Messiæ, qui iam illum nõ expectabat, sed præsentem intuebatur, sub ea ratione non ad vetus, sed ad nouum testamentum pertinere meritò cen- B sebitur. Confirmatur, ac declaratur in Ioanne, nam promissio, ac prædicatio expressa Regni cœlorum, propria est noui testamenti. Hæc autem initium habuit à Ioanne Baptista, ergo, ille etiam ad nouũ testamentum pertinuit. Posset tamen aliquis distinctione fortassè non improbabili vti. Potest enim Ioannes considerari, vel vt membrum Ecclesiæ, vel vt Propheta, & præcursor Christi. Priori modo nõ pertinuit Ioannes ad nouum testamentum, quia non fuit propriè membrum Ecclesiç, vt à Christo institutæ, prius enim mortuus est, quàm Christus Ecclesiam suam perfectè fundaret: posteriori autẽ ratione meritò dicitur pertinere ad nouũ testamentum, quia præsentem Christum annunciabat, non futurum, sicut veteres Prophetæ. Et hoc modo locutus est D. Tho. citato loco, & simili modo in præsenti quæstione, art. 1. ad primum, dicit, baptismum Ioannis aliqua ratione pertinuisse ad legem Christi, quia fuit quasi sacramentale quodam disponẽs C ad baptismum Christi.

Ioãnes Baptista non ad uetus, sed ad nouum testamẽtũ pertinet.

Secundò dicendum est, habere Ioannem in beatitudine, præter communem gloriam accidentalẽ, quæ ex essentiali manat, tres aureolas Virginis, Doctoris, & Martyris, probantur singulç partes. Nam in primis Ioannem fuisse perpetuo Virginem: cõmunis est totius Ecclesiæ vox, & consensus, eumq; inter virgines numerant Ignatius epist. 9. ad Philadelphienses, Epiphanius hæresi 63. Ambros. sermone 65. Cassianus libro 6. de cœnobiorum institutis, cap. 4. Et idem colligitur ea omnibus Patribus, qui eum *Angelum* appellatum esse dicunt, quod Angelicam vitam in corpore duxerit (quos supra latè retulimus) sed prçcipuè videri potest Chrysostomus hom. 10. & 38. in Matthæum. Ratio præterea ex dictis est manifesta, quia ostendimus, Ioannem nunquàm mortaliter peccasse: rursus ex Euangelio, & ex ijs, quæ supra de instituto, & ratione eius disseruimus, constat eum vxorem non duxisse, cum so- D litariam, & eremiticam vitam egerit, ergo necesse est, ut virgo permanserit. Nam sine graui peccato, aut illicita copula virginitas amitti non potest. Vnde rectè Petrus Chrysol. *Meritò in natis mulierum cunctis maior est hic Ioannes, qui nõ solum adulteras arguit; sed & licita mulierum cõsortia virginitatis amore calcauit*, & rursus; *Quid peteret luxuria, nisi castitatis interitum, pudicitiæ necem?* Idem ser. 127. Ioannem vocat *virginitatis speculum, pudicitiç titulum, castitatis exemplum*.

Ioãnes uirgo perpetuus.

Quæret verò fortassè aliquis, an Ioannes non solum uirgo fuerit, sed etiam virginitatem suam Deo voto consecrauerit. De hoc nihil inuenio à veteribus scriptũ, satis tñ piè, & probabiliter id affirmare possumus, quoniam ab infantia se totũ Deo consecrauit, uitamque cçlibem, ac solitariam perpetuo agere decreuit, ergo verisimile est, hoc suum propositum uoto firmasse; ut & immobilius esset, & Deo gratius. Neque id omninò intactum Patres reliquerunt, sed indicant potius, cum dicunt Ioan-

nem monasticam vitam egisse, ac monachorum A principem fuisse, sicut antea retulimus. Ex his ergo satis constat, habere Ioannem in gloria virginis aureolam. Nam si virginitatem coluit, non carebit propria virginum corona. Atque eadē ratione probari breuiter potest, habere aureolam Doctoris, quia teste Christo *lucerna fuit ardens, & lucens.* Quibus verbis munus Doctoris seu euangelici prædicatoris indicatur, quemadmodum Christus Apostolis dixit *Vos estis lux mundi, & sic luceat lux vestra coram hominibus.* Matth. 5. Denique ex Euangelica historia, & ex ijs, quæ in superioribus diximus de munere Ioannis satis constat, ipsum Doctoris munus obijsse.

Aureolā virginis & Doctoris in cœlo Ioānes habet.

Postremò martyrem fuisse Ioannem, atque martyris aureolam habuisse, etiam colligitur ex Euangelio, in quo legimus interfectum fuisse ab Herode, eo quòd de adulterio ab ipso reprehenderetur: Interfectus ergo est, quia testimonium perhiberet veritati, seu quòd virtutis actum exerceret, quòd B ad rationem martyrij satis est, vt D. Tho. ostendit 2.2.q.124. art. 5. vbi hoc exēplo Ioannis pbat id sufficere ad rationem martyrij; *Nam in ecclesia,* inquit, *beati Ioānis Baptistæ martyrium celebratur, qui non pro neganda fide: sed pro reprehensione adulterij mortem sustinuit.* Quam rationem scripsit August. Psalm. 140. in fine his verbis; *Pro lege veritatis pro æqualitate, pro iustitia, ideò sanctus, & ideò martyr.* Et eandem appellationem illi tribuit Ambros. dicto serm. 65. & cæteri Patres exponentes historiam decollationis eius, vel in concionibus de eadem re. Vnde obiter notandus est, & cauendus error Iosephi lib. 18. antiquit. ca. 7. dicentis Ioannem fuisse interfectum ab Herode, quoniam veritas est, ne tanta hominis autoritas defectionem aliquam pareret. Quæ ratio (si vera esset) per se sola satis non esset, vt ea mors rationem martyrij haberet. Vera ergo ratio est, quam Euangelista protulit, quæ absque vlla prorsus dubitatione ad martyriū satis fuit, C vt benè confirmat Nicephorus lib. 1. Histor. ca. 19. Qui rursus addit eum passum esse martyriū anno trigesimo secundo ætatis cum dimidio, quod etiam dixit Algerus lib. 2. de Euchar. cap. 7. Addunt denique Hiero. Epist. 27. & Isido. de vita, & morte Sanctorum, corpus eius apud Sebastem fuisse sepultū. & notat Hieronym (quem Nicephorus imitatur) truncum corpus fuisse sepulturæ traditum. Nam *Herodes* (ait Nicephorus) *Ioannis reprehensionē, quodam modo etiam post capitis resectionem veritus, coniungereque id rursus reliquo corpori timens, apud se remotis arbitris in abstrusiori regia loco sepeliendum duxit.*

Aureolā martyrij in cœlis Ioannes habet, vt verus martyr.

Hoc verò loco offerebat sese, quæstio de reliquijs, & corpore Ioannis, ac credendæ sint esse in terris, & quo in loco esse probabiliter existimentur, & qua rursum veneratione habendæ. Sed hoc postremum commune est Ioanni cum cæteris sanctis, & disputatum in superiori tomo; de alijs verò, quæ ad historiam pertinent, legi potest Canis. D de S. Ioanne cap. 14. & nonnihil attingemus inferius, cum de his, qui cùm Christo surrexerunt disputabimus.

Corpus Ioānis vbi sepultū & quomodo

Hic vero adnotare non omittam, locum Greg. lib. 9. dicētis: *Corpus præcursoris post mortem à persecutoribus fuisse incensum, sicut,* inquit, *historia mortis eius testatur.* Quæ verba vt admiranda notauit Adrianus Pap. supra in Rescripto de imaginibus ad Carolum Mag. cap. 23. eò quòd in Euangelio legimus, corpus Ioannis post mortem à discipulis eius sepultum esse. Marc. 6. Fieri tamen potuit, vt post illa tempora ossa Ioannis fuerint igni tradita, & hoc fuisse, memoriæ proditum in historia, quam Gregorius allegat.

ARTICVLVS I.

Vtrum fuerit conueniens Ioannem baptizare.

AD primum sic proceditur. Videtur, quòd non fuerit conueniens Ioannem baptizare. Omnis enim ritus sacramentalis ad aliquam pertinet legem. Sed Ioannes non introduxit nouam legem. Ergo inconueniens fuit, quòd nouum ritum baptizandi introduceret. 208 3.d.2 q.2. art.2.4.

2. Prætereà, Ioannes fuit missus à Deo in testimonium tanquàm Propheta: secundum illud Lucę 1. Tu puer Propheta Altissimi uocaberis: Sed Prophetæ, qui fuerunt ante Christum, non introduxerunt nouum ritum, sed ad obseruantiam legalium rituum inducebant, vt patet Malach. vlt. Mementote legis Moysi serui mei. Ergo nec Ioannes nouum ritum baptizandi introducere debuit.

3. Præterea, Vbi est alicuius rei superfluitas, non est ad illud aliquid addendum. Sed Iudæi excedebant in superfluitate baptismatum, dicitur enim Marci 7. quòd Pharisæi, & omnes Iudæi nisi crebro lauauerint manus, non manducant, & à foro venientes nisi baptizentur, non comedunt, & alia multa sunt, quæ tradita sunt illis seruare, baptismata calicum, & vrceorum, & æramentorum, & lectorum. Ergo inconueniens fuit, quod Ioannes baptizaret.

Sed contra est, autoritas scripturæ Matthæi tertio. vbi præmissa sanctitate Ioannis, subditur. Quod exibant ad eum multi, & baptizabantur in Iordane.

Respondeo dicendum, quod conueniens fuit Ioannem baptizare, propter quatuor. Primò, quidem, quia oportebat Christum à Ioanne baptizari, ut baptismum consecraret, ut Augustinus dicit super Ioannem. Secundò, ut Christus manifestaretur. Vnde ipse Ioannes Baptista dicit Ioannis primo, ut manifestetur, scilicet, Christus in Israel, propterea ueni ego in aqua baptizans; concurrentibus enim turbis ad baptismum, annunciabat Christū: quod quidem facilius sic factum est, quàm si per singulos discurrisset, ut Chrysostomus dicit super Ioann. Tertiò, ut suo baptismo assuefaceret homines ad baptismum Christi. Vnde Gregorius dicit in quadam homil. quòd ideo Ioannes baptizauit, vt præcursionis suæ ordinem seruans, qui nasciturum Dominum nascendo præuenerat, baptizando quoque baptizaturum Dominum præueniret. Quartò, vt ad pœnitentiam homines inducens, homines præpararet ad dignè suscipiendum baptismum Christi. Vnde ibidem Beda dicit, quod quantum cathecumenis nondum baptizatis prodest doctrina fidei, tantum profuit baptisma Ioannis ante baptisma Christi. Quia sicut ille prædicabat pœnitentiam, & baptismum Christi prænunciabat, & in cognitionem veritatis, quæ mundo apparuit attrahebat: sic ministri Ecclesiæ primò, erudiunt, post peccata eorum redarguunt, demum in baptismo Christi remissionem peccatorum promittunt.

Habetur ex serm. 2. de Epi. to. 10.

Chrysho. 30. in Ioā. ante med. to. 3.

Hom. 7. in Euāg. parum ante med.

Ad primum ergo dicendum, quod baptismus Ioan-

Ioannis non erat per se sacramentum: sed quasi quoddam sacramentale disponens ad baptismum Christi. Et ideò aliqualiter pertinebat ad legem Christi, non autem ad legem Moysi.

Ad secundum dicendum, quod Ioannes, non solum fuit Propheta, sed plus quàm Propheta, vt dicitur Matth. 11. fuit enim terminus legis, & initium Euangelij. Et ideò magis pertinebat ad eum, uerbo, & opere inducere homines ad legem Christi, quàm ad obseruantiam veteris legis.

Ad tertium dicendum, quòd baptismata illa Phariseorum erant inania, vtpotè ad solam munditiam carnis ordinata. Sed baptismus Ioannis ordinabatur ad munditiam spiritualem: inducebat enim homines ad pœnitentiam: vt dictum est.

Quæstio huius art. per se facilis est, & litera D. Tho. adeò perspicua, ut non indigeat commentario, præter dicta Disput. præcecedenti, & ea, quæ in sequenti addemus.

ARTICVLVS II.

Vtrum baptismus Ioannis fuerit a Deo.

209 4. d. 2. q. 2. art. 1. q. 3. Baptism⁹ hic, nō fuit sacrm, sed sacramentale.

AD secundum sic proceditur. Videtur, quod baptismus Ioannis non fuerit à Deo. Nihil enim sacramentale, quod est à Deo, denominatur ab homine puro, sicut baptismus nouæ legis non dicitur Petri, vel Pauli, sed Christi. Sed ille baptismus denominatur à Joanne, secundum illud Matt. 21. Baptismus Joannis vnde erat, è cęlo, an ex hominibus? Ergo baptismus Ioannis non fuit à Deo.

2. Præterea, Omnis doctrina de nouo à Deo procedens, aliquibus signis confirmatur, vnde & Dominus Exod. 4. dedit Moysi potestatem signa faciendi. Et Hebr. 2. dicitur. Cum fides nostra principium accepisse enarrari à Deo ab eis, qui audierunt, in nos confirmata est, contestante Deo signis, & portentis. Sed de Ioanne Baptista dicitur Joann. 10. Ioannes signum fecit nullum. Ergo, videtur, quòd baptismus, quo baptizauit, non esset à Deo.

3. Præterea, Sacramenta, quę sunt diuinitus instituta, aliquibus sacræ scripturæ præcepit continentur. Sed baptismus Joannis non præcipitur aliquo pręcepto sacræ scripturæ. Ergo videtur, quod non fuerit à Deo.

Sed contra est, quod dicitur Joan. 1. Qui me misit baptizare in aqua, ille mihi dixit, Super quem videris spiritum, &c.

Respondeo dicendum, quod in baptismo Joannis duo possunt cōsiderari, scilicet, ipse ritus baptizandi, & effectus baptismi. Ritus quidem baptizandi non fuit ex hominibus, sed à Deo, qui familiari Spiritus sancti reuelatione Joannem ad baptizandum misit. Effectus autem illius baptismi fuit ab homine: quia nihil in illo baptismo efficiebatur, quod homo facere non posset. Unde non fuit a solo Deo, nisi inquantum Deus in homine operatur.

Ad primum ergo dicendum, quod per baptismum nouæ legis homines interius per Spiritum sanctum baptizantur, quod facit solus Deus. Per baptismum autem Joannis, solum corpus mundabatur aqua. Vnde dicitur Matth. 3. Ego baptizo vos in aqua, ille vos baptizabit in Spiritu sancto. Et ideò baptismus Ioannis denominatur ab ipso: quia, scilicet, nihil in eo agebatur, quod ipse non ageret. Baptismus autem nouę legis non denominatur à ministerio, qui principalem baptismi effectum non agit, scilicet, interiorem emundationem.

Ad secundum dicendum, quod tota doctrina, & operatio Ioannis ordinabatur ad Christum, qui multitudine signorum, & suam, & Joannis doctrinam confirmauit. Si autem Joannes signa fecisset, homines ex æquo Ioanni, & Christo attendissent. Et ideò, vt homines principaliter Christo intenderent, non est datum Ioanni, vt faceret signum: Iudæis tamen quærentibus quare baptizaret, confirmauit suum officium autoritate scripturæ dicens: Ego vox clamantis in deserto, &c. vt dicitur Ioan. 1. Ipsa etiam austeritas vitæ, eius officium commendabat, quia vt Chrysost. dicit super Matth. mirabile erat, in humano corpore tantum pœnitentiam videre.

Ad tertium dicendum, quòd baptismus Joannis non fuit ordinatus à Deo, nisi vt modico tempore duraret, propter causas prædictas. Et ideò, nō fuit commendatus aliquo prępcepto communiter edito in sacra scriptura, sed familiari quadam reuelatione Spiritus sancti, vt dictum est.

COMMENTARIVS.

PRoprius sensus huius articuli est, an baptismus Ioannis, quòad ritum, & modum baptizandi, fuerit à Deo institutus, & Ioanni traditus, ac inspiratus, an uerò fuerit humanum inuentum. Ad maiorem autem doctrinæ explicationē, distinguit D. Thom. inter ritum, & effectum baptismi, & quoad ritum, dicit baptismum illum fuisse à Deo, iuxtà illud Ioan. 1. *Qui misit me baptizare in aqua.* Ex quo uerbo constat, ex peculiari Spiritus sancti inspiratione fuisse Ioannem ad baptizandum missum, atque ita à Deo accepisse baptismū. Sed posset aliquis respondere, accepisse quidem Ioannem à Deo reuelationem, seu præceptum baptizandi, non tamen modum, ritumve baptismi. Sed cum Euangelista dicat: *Qui misit me baptizare in aqua,* illo uerbo satis totum illius baptismi ritum expressit, quia (ut infrà uidebimus) nihil aliud erat de necessitate illius baptismi, quàm exterior aquæ ablutio. Quamquàm, etiamsi aliquid aliud ad ritum illius baptismi pertinuisset, totum id foret intelligendum sub illo uerbo esse comprehensum, sicut cum dicimus Christum misisse Apostolos ad baptizandum, illa uoce complectimur, totum id, quod ad baptismum Christi perficiendum necessarium est. Quia licèt nomen illud ab exteriori lotione sumptum sit: significat tamen totam illam actionem, uel cæremoniam, quæ ad baptismum perficiendum est necessaria. Quoad effectum uerò illius baptismi ait D. Thom. fuisse ab homine. Quod nihil aliud dictum est, quam baptismum illum non habuisse effectum ullum supernaturalem: sed in sola externa lotione, quæ ab homine fit, constitisse: Quod (ut infrà uidemus) certum est de effectu ex opere operato, & propria efficacia ipsius baptismi. Nam ad effectum gratiæ ex opere, seu dispositione operantis consequendum, poterat ille baptismus aliquo modo concurrere, excitando, & mouendo homines ad pœnitentiam: quo sensu, inter alios (dictus est ille) *baptismus pœnitentiæ.* Ioānis baptismus a Deo.

A In solut. ad primũ ontandum est verbum illud: *Baptismus nouæ legis non denominatur a ministre, qui principalem baptismi effectum neu agit. scilicet, interiorem emundationem.* Exponẽdum namq; est iuxtà communẽ doctrinam D.Tho. scilicet, in baptismo nouæ legis ministrum non agere effectum gratiæ sua uirtute, neq; suo nomine, sed in uirtute Christi: & ideò meritò uocari *baptismum Christi*, In baptismo autem Ioannis nihil fiebat, nisi illud sensibile, & externũ, quod ab homine uirtute propria fieri potest. De solutione ad 2. & 3. dicemus in proxima disputatione sequenti.

ARTICVLVS III.

Vtrum baptismo Ioannis gratia daretur.

110 4.d.2.q.2. art.1.q.1. co.

B *D tertium sic proceditur. Videtur, quòd in baptismo Ioannis gratia daretur. Dicitur enim Marci 1. Fuit Ioannes in deserto baptizans, & prædicans baptismum pęnitentiæ in remissionẽ peccatorum. Sed pœnitentia, & remissio peccatorum est per gratiam: Ergo baptismus Ioannis gratiam conferebat.*

2. Præterea, Baptizandi à Ioanne confitebantur peccata sua, vt habetur Matth.3. & Mar.1. Sed confessio peccatorum ordinatur ad peccatorum remissionem, quæ fit per gratiam. Ergo, in baptismo Ioannis gratia conferebatur.

3. Præterea, Baptismus Ioannis propinquior erat baptismo Christi, quam circuncisio. Sed per circuncisionem remittebatur peccatum originale: quia: C *vt Beda dicit, idem salutiferæ curationis auxiliũ circuncisio in lege contra originalis peccati vulnus agebat, quod nunc baptismus agere reuelatæ gratiæ tempore consueuit. Ergo multo magis baptismus Ioannis remissionem peccatorum operabatur, quod sine gratia fieri non potest.*

Beda ĩ ho. circũcisio nis inter prin. & medium: Eã habes in ho. totius anni.

Sed contra est, quod Matth.3. dicitur Ego quidem bapti o vos in aqua in pęnitentiam. Quod exponens Gregor. in quadam Homil. dicit, Ioannes non in Spiritu, sed in aqua baptizat, quia peccata soluere non valet. Sed gratia est à Spiritu sancto, & per eam peccata tolluntur. Ergo baptismus Ioannis gratiam non conferebat.

Hom.7 in Euan. parum ante med.

Respondeo dicendum, quod sicut dictum est, tota doctrina, & operatio Ioannis præparatoria erat ad Christum: sicut ministri, & inferioris artificis est præparare materiam ad formam, quam inducit principalis artifex. D *Gratia autem conferenda erat hominibus per Christum: secundum illud Ioan. 1. Gratia, & veritas per Iesum Christum facta est. Et ideò, baptismus Ioannis gratiam non conferebat, sed solum ad gratiam præparabat tripliciter. Vno quidem modo, per doctrinam Ioannis inducentem homines ad fidem Christi. Alio modo, assuefaciendo homines, ad ritum baptismi Christi. Tertio modo, per pęnitentiam, præparando homines ad suscipiendum effectum baptismi Christi.*

Ad primum ergo dicendum, quod in illis verbis (vt Beda dicit) potest intelligi duplex baptismis. Vnus quidem quem Ioannes baptizãdo conferebat, qui dicitur baptismus pęnitentiæ: quia, scilicet, ille A *baptismus erat quoddam inductiuum ad pœnitentiam: & quasi quædam protestatio, qua profitebantur homines se pęnitentiam acturos. Alius autem est baptismus Christi, per quem pecca remittuntur, quem Ioannes dare non poterat: sed solum prædicabat, dicens ille vos baptizabit in Spiritu sancto. Vel potest dici, quod prædicabat baptismum pęnitentiæ, idest inducentem ad pęnitentiam: quæ quidem pęnitentia ducit homines in remissionem peccatorũ. Vel potest dici, quod per baptismum Christi (vt Hieronymus dicit) gratia datur, qua peccata gratis dimittuntur: quod autem consummatur per sponsum, initiatur per paranymphum, scilicet Ioannem. Vnde dicitur, quod baptizabat, & prædicabat baptismum pęnitentiæ in remissionem peccatorum: non ideò quia hoc ipse perficeret, sed quia præparando, ad hoc homines disponebat.*

Fuit Ioannes ĩ deserto baptizãs est c. 3. secundum ordinem Bedæ.

Sup illud Mar 1 Prędicãs bap. pęnit.10.

B *Ad secundum dicendum, quod illa confessio peccatorum, non fiebat ad remissionem peccatorum, statim per baptismum Ioannis exhibendam, sed consequendam per pęnitentiam consequentem, & per baptismum Christi, ad quem pęnitentia illa præparabat.*

Ad tertium dicendum, quòd circuncisio instituta erat ad remedium originalis peccati. Sed baptismus Ioannis ad hoc non erat institutus sed solum erat præparatorius ad baptismum Christi, vt dictum est. Sacramenta autem ex vi institutionis suum habent effectum.

COMMENTARIVS.

C IN corpore articuli nihil occurrit explicandum, quia tàm assertio negatiua D. Tho. quæ posita etiam erat in articulo præced. quàm ratio, seu congruentia, quam adiungit, satis in ipso contextu perspicua sunt, de re uerò ipsa disputabimus statim disputatio. 25. sect. 2.

In solutione ad primum, explicat D. Tho. locũ Marci 1. *Fuit in deserto Ioannes baptizans, & prædicans baptismum pęnitentiæ in remissionem peccatorum.* Quia in eo obscurum esse uidetur, quomodo Ioannes dicatur baptizasse in remissionẽ peccatorum, cum per batismum eius gratia non daretur, per quam peccata remittuntur. Et ideò est prima expositio in illis uerbis non unum, sed duo baptismata indicari. Aliud.n. est baptizare; aliud baptismum prædicare. Ioannes ergo unum baptismũ dabat, & alium prędicabat, non ergo baptismus à Ioãne datus, sed prædicatus dr esse in remissionem peccatorum; dabat enim baptismum suum, prædicabat autem baptismum Christi, qui dicitur dari *in re*- D *missionem peccatorum*. Quæ expositio confirmari potest testimonio eiusdem Ioannis Baptistæ, sic loquentis apud Ioannem cap. 1. *Ego baptizo in aqua, medius autem vestrum stetit, quem vos nescitis, ipse est, qui post me venturus est, qui ante me factus est*, & infrà: *Qui misit me baptizare in aqua, ille mihi dixit, super quem videris spiritum descendentem, & manentem super eum, hic est, qui baptizat in spiritu sancto.* Ecce duplex baptisma aliud datum à Ioanne, aliud prædicatum. Et hanc expositionem attingit Gregor. homil. 20. super Euangelia, Beda super Mar. nec uidet̃ ualde dissimilis expositio Hieron. in Marcum dicentis: *Quod consummatur per sponsum, initiatur per paranymphum.* Dicitur enim Ioãnes præparasse, & disposuisse hoĩes ad baptismum Christi, tum baptizãdo, tũm perfectiorem Christi baptis-

Baptism' Ioannis cur baptismus pęnitẽtiæ dicatur.

baptismum prædicando. Hæc verò expositio non videtur probãda, nam certũ est ipsummet baptismum Ioannis dici in scriptura baptismum pœnitẽtiæ, vt constat ex verbis Pauli Act. 19. *Ioannes baptizauit baptismo pęnitentię populum.* Cum ergo dicit Ioannes prædicasse baptismum pęnitentiæ; nõ est sensus pręd icasse baptismum Christi, sed suũ, prius enim quam illum daret, oportebat, prædicando homines ad eum suscipiendum inuitare. Vnde Matt. c. 3. *Venit*, inquit, *Ioãnes prędicans, & dicens, pęnitẽtiam agite.* Lucas verò c. 3. addit: *Venit prædicãs baptismum pęnitentię.* vbi Ambr. *Aliud*, inquit, *fuit baptismus pęnitentia, aliud verò gratię est.* Secunda ergo expositio, & facilis est, Ioannem prædicasse pœnitentiam, & baptismũ penitentiæ in remissionem peccatorum, non vt hæc per ipsum baptismum obtineretur: sed per pœnitentiam, in cuius quasi testimonium baptismus ille dabatur, & ideò dictus est *baptismus pœnitentię.* Et hanc expositionem magis videtur probare D. Tho. hic, & Caiet. & ad illam magis accommodat verba Hieron. supra citata. Quia. n. Ioannes prędicatione, & baptismo suo inuitabat homines ad pęnitentiã, & remissionem peccatorum, quę per Christum consummatur, ideò dicit Hieronymus, initiari per Ioannem, quod consummatur per Christum.

In solut. ad secundum insinuat D. Thõ. confessionem illam peccatorum, quam faciebant Iudæi ad Ioannis baptismum accedentes, fuisse propriã, & vocalem manifestationem peccatorum, quæ vnusquisq; cõmiserat. Et quidem, q fuerit actio distincta à susceptione illius baptismi, dubitari nõ põt, quidquid Caiet. super Euang dicat, quia verba Euãgelistarum sunt satis aperta. Quòd verò illã non tãtum fuerit confessio peccatorum in genere (vt quidam putant) sed in specie (vt hic D. Tho. insinuat) snia est Basil. lib. 1. de bap. par. 2. aliquãtulũ à principio, & in regulis breuioribus 288. & Chrysost. hom. 3. imperfecti, & Tertull. lib. de bapt. c. 20. quẽ sequitur Iansen. c. 13. Concordiæ, & Canis. lib. 1. de corruptę. ver. Dei, cap. 8. quia aliud est, se agnoscere peccatorem, q oẽs hoies habent, aliud peccata sua confiteri, qđ difficilius est. Illa verò cõfessio nec sacramentalis erat, vt per se notum est, nec à Ioanne exigebatur, sed vel ex quodam feruore verè pœnitentis animi vel ex quadam consuetudine, quæ in illa lege erat, huiusmodi confessiones faciendi proficiscebatur, vt latè, ac benè explicat Iansen. sup.

In solut. ad 3. significat D. Tho. circuncisionẽ ex vi suæ institutionis habuisse effectum remittendi originale peccatum. Dicit. n. fuisse institutam in remedium originalis peccati, & subdit, sacramẽta habere effectum ex vi suæ institutionis. Sed hæc intelligenda sunt accommodatè, iuxtà ea, quæ D. Th. in proprio loco de circuncisione docet. Non. n. fuit circuncisio propria causa gratiæ, sed signum, & cõditio, ad cuius præsentiam Deus gratiam conferebat, peccatũq; originale remittebat, non ex virtute ipsius circuncisionis, neq; ex speciali ac propria ratione institutionis eius, sed ex prouidentia, ac promissione Diuina, qua, propter Christum uenturum, statuit iustificare infantes, cum primum ritu aliquo religioso Deo consecrarentur. Sed de hoc latius in sequenti tomo.

ARTICVLVS IIII.

Vtrùm alij, pręter Christum, baptismo Ioannis baptizari debuerint.

D quartum sic proceditur. Videtur, quòd baptismo Ioannis solus Christus debuerit baptizari. Quia sicut dictum est, ad hoc Ioãnes baptizauit, vt Chri-

A *stus baptizaretur: sicut Aug. dicit super Ioannem. Sed, quod est proprium Christo, non debet alijs conuenire. Ergo, nulli alij debuerunt illo baptismo baptizari.* Articul. 1. Trac. 13. in Ioan. inter pri. & medium, t. 9.

2. Prætereà, quicunq; baptizatur, aut accipit aliquid à baptismo, aut baptismo aliquid confert. Sed à baptismo Ioannis nullus aliquid accipere poterat, (quia in eo gratia non conferebatur, ut dictum est) Art. præc. *nec aliquis baptismo aliquid conferre poterat, nisi Christus, qui tactu mundissimæ suæ carnis, aquas sanctificauit. Ergo uidetur, quod solus Christus baptismo Ioannis debuerit baptizari.*

3. Prætereà, Si alij illo baptismo baptizabantur, hoc non erat nisi ut præpararentur ad baptismum Christi: & sic conueniens uidebatur, quod sicut baptismus Christi omnibus confertur, & magnis, & paruis, & Gentilibus, & Iudæis, ita etiam & baptis- B *mus Ioannis conferretur. Sed non legitur, quòd ab eo pueri baptizarentur, nec etiam Gentiles: dicitur enim Marci 1. quod egrediebantur ad illum Israelitę vniuersi, & baptizabãtur ab illo. Ergo uidetur, quod solus Christus à Ioanne debuerit baptizari.*

Sed contra est, quod dicitur Luc. 3. Factum est, cũ baptizaretur omnis populus, & Iesu baptizato, & orante, aperti sunt cęli.

Respondeo dicendum, quòd duplici de causa oportuit alios à Christo baptizari baptismo Ioannis. Primò quidem (ut Aug. dicit super Ioan.) quia si solus Christus baptismo Ioannis baptizatus esset, non deessent, qui dicerent baptismum Ioannis, quo Christus est baptizatus, digniorem esse baptismo Christi, quo alij baptizantur. Secundò, quia oportebat per baptismum Ioannis alios ad baptismum Christi pręparari: Trac. 4. in Io. à med. & tract. 5. inter prin. & mediũ to. 9. C *sicut dictum est.*

Ad primum ergo dicendum, quòd non propter hoc solum fuit Ioannis baptismus institutus, ut Christus baptizaretur, sed etiam propter alias causas, ut dictum est. Et tamen si ad hoc solum esset institutus, ut Christus eo baptizaretur, oportebat, prædictum inconueniens uitari, alijs hoc baptismo baptizatis.

Ad secundum dicendum, quod alij, qui ad baptismum Ioannis accedebant, non poterant quidem baptismo aliquid conferre, nec tamen à baptismo gratiam accipiebant, sed solum pęnitentię signum.

Ad tertium dicendum quòd quia ille baptismus erat pęnitentiæ, quæ pueris non conuenit, ideò baptismo illo pueri non baptizabantur. Conferre autem Gẽtibus uiam salutis, soli Christo reseruabatur, qui est expectatio Gentium, ut dicitur Gen. penultim: Sed & ipse Christus Apostolis inhibuit Gentilibus Euan- D *gelium prædicare, ante passionem, & resurrectionem: vnde multo minus conueniebat, per Ioannem Gentiles ad baptismum admitti.*

COMMENTARIVS.

QVæstio huius articuli est facillima, & nulla indiget expositione, nec ferè habet dubitãdi rõnem. Nam cum ille esset baptismus pœnitentiæ; & ad hoc præcipuè daretur, vt omnes ad illam excitarentur & ad baptisma Christi præpararentur, perspicuum est, debuisse generatim omnibus hominibus conferri. Hinc verò colligit D. Tho. in solut. ad 3. baptismum illũ nõ esse datum infantibus, qui non sunt capaces pœnitentiæ, in cuius significatio-

nem, vel excitationem baptismus ille dabatur. Baptismus enim Christi, quia virtute sua prodesse potest, datur infantibus; ille autem Baptismus, cũ per se non prodesset, & aliqui non posset excitare infantes ad pœnitentiam, non erat, cur ipsis tribueretur. Quod non obscurè colligitur ex Matt. & Luc. 3. vbi, ij, qui baptizabantur à Ioanne dicuntur confiteri peccata sua, & corripi à Ioãne, & similia, quæ non nisi in adultos conueniunt. Addit denique D. Thom. baptismum illum non fuisse datum Gentilibus, quod ex eisdem Euangelistis, & ex Marco, & Ioan. haud obscurè colligitur. Nam ratio D. Tho. est optima. Et ante Christi prædicationem non expediebat viam salutis publicè gentibus prædicari. Vnde Luc. 1. inquit Zacharias ad Ioãnem: *Tu puer Propheta Altissimi vocaberis, praibis enim ante faciem Domini parare vias eius, ad dãdam scientiam salutis plebi eius*, non ergo missus est ad prædicandum Gentibus, sed Iudæis tm̃: Ioannes autẽ illos solos baptizabat, quibus baptismum, & pœnitentiam prædicabat. Denique ad munus præcursoris ita fieri oportebat, quia magnum fuisset Iudæis scãdalum, si Ioannes ad baptismum suum homines Gentiles, & incircuncisos vocaret.

ARTICVLVS V.

Vtrum baptismus Ioannis debuerit cessare Christo Baptizato.

A D quintum sic proceditur. *Videtur, quòd baptismus Joanis cessare debuerit, postquam Christus fuit baptizatus. Dicitur enim Joan. 1. vt manifestetur in Jsrael, propterea, veni in aqua baptizans, sed Christo baptizato sufficienter fuit manifestatus, tùm per testimonium Ioannis, tùm per descensum columbæ, tum etiam testimonio paternæ vocis. Ergo uidetur, quod non debuerit postea baptismus Ioannis durare.*

2. *Præterea, Augustinus dicit super Ioan. Baptizatus est Christus, & cessauit Ioannis baptismus. Ergo uidetur, quòd Ioannes post Christum baptizatum, non debuerit baptizare.*

3. *Præterea, Baptismus Ioannis erat præparatorius ad baptismum Christi. Sed baptismus Christi incœpit statim Christo baptizato, quia tactu suæ mundissimæ carnis uim regeneratiuam contulit aquis, vt Beda dicit. Ergo videtur, quod baptismus Ioannis cessauerit Christo baptizato.*

Sed contra est, quod dicitur Ioannis 3. quod uenit Jesus in Judæam terram, & baptizabat, erat autem, & Ioannes baptizans. Sed Christus non baptizauit, nisi postquàm fuit baptizatus. Ergo, uidetur, quod postquàm Christus fuit baptizatus, adhuc Ioannes baptizabat.

Super 3. c. Lu sup il la uerba, factũ est aũt, & gl. ord. super illa uerba Luc. Et Ie su baptizato.

Respondeo dicendum, quod baptismus Joannis cessare non debuit Christo baptizato. Primo quidem; quia (ut Chrysost. dicit) si cessasset Ioannes baptizare, Christo baptizato, existimaretur quod zelo, uel ira hoc faceret. Secundò: quia si cessasset à baptizando Christo baptizante discipulos suos in maiorem zelum immisißet. Tertiò, quia persistens in baptizando, suos auditores mittebat ad Christum. Quartò, quia (ut Beda dicit) adhuc permanebat umbra veteris legis: nec debuit præcursor cessare, donec ueritas manifestaretur.

Ho. 28. in Ioan. non multũ remotè a prin. 3.

Hæ in gl. ord. sup c. ord. sup il la uerba. Erat autẽ & Ioan.

Ad primum ergo dicendum quod nondum Christus erat plenè manifestatus eo baptizato; & ideo, ad huc necessarium erat, quod Ioannes baptizaret:

Ad secundum dicendum, quod baptizato Christo cessauit baptismus Joannis: non tamen statim, sed eo incarcerato. Unde Chrysostomus dicit super Joãnẽ: Aestimo propter hoc permissum esse mortem Joannis, & eo sublato de medio, Christum maximè prædicare cœpisse, ut omnis multitudinis affectio ad Christum transiret, & non ultrà his, quę de vtroque erant sententijs scinderetur.

Ho. 28. in Ioan. non remote a prin. to. 3.

Ad tertium dicendum, quòd baptismus Joannis præparatorius erat, non solum ad hoc, quod Christus baptizaretur, sed etiam ad hoc, quod alij ad Christi baptismum accederent. Quod nondum fuit impletum Christo baptizato.

B

COMMÈNTARIVS.

IN hoc art. explicatur tempus, quo durauit Ioannis baptismus, & in corpore articuli solum dicit D. Tho. durasse post Christi baptismum. Quod rectè colligit ex Ioann. 3. vbi dicitur: *Post hæc uenit Jesus, & discipuli eius in Iudæam terram, & illic demorabatur cum eis, & baptizabat. Erat autem, & Ioannes baptizans in Aenon, iuxta Salim:* & cap. 4. in initio, *Ut ergo cognouit Iesus, quia audierũt Pharisæi, quod Jesus plures discipulos facit, & baptizat, quam Ioannes,* &c. certum est autem. Christum nõ habuisse discipulos, nec baptizasse per illos donec baptizatus fuit à Ioanne. Durauit ergo baptismus Ioannis aliquo tempore. postquàm baptizatus est Christus. In solut. verò ad 2. addit D. Thom. durasse vsque ad incarcerationem Ioannis, quod non obscurè etiam indicatur Ioann. 3. cum dicitur: *Erat etiam Ioannes baptizans in Aenon iuxta Salim. quia aqua multa erant illic, & veniebant, & baptizabantur, nondum enim missus fuerat Ioannes in carcerem.* Indicat ergo Euangelista, Ioanne coniecto in vincula cessasse eius baptismum. Vnde Chrysost. homil. 28. exponens illud verbum Ioannis, inquit, *In eum vsque diem eum baptizasse significat.* vbi optimas etiam congruentias adducit. Ioannes enim, postquam in carcerẽ coniectus fuit, per se baptizare nõ potuit (vt constat,) nullibi autem legimus per discipulos suos baptizasse. Quod non sine mysterio, & ratione ictum est, tum quia baptismus illius duraturus non erat, tum etiam quia præcipuè baptizabat, vt occasionem haberet prædicandi Christum, & disponendi homines ad cognitionem illius, quod munus fuit proprium eius, nec poterat per discipulos exerceri. Antequàm uero coniectus esset in uincula, sicut non fuit expediens, ut à prædicando Christo cessaret, ita neque à collatione baptismi, quia nondum erat Christus perfectè manifestatus.

D

Obseruandum uerò hic est, D. Tho. solum egisse de fine, aut termino huius baptismi, nihil aũt de initio dixisse, fortasse, quoniá ex Luca c. 3. habemus, cœpisse Ioannẽ baptizare anno 15. imperij Tiberij Cęsaris, & multos ante Christũ baptizasse. Obseruandum deniq; est, D. Tho. explicasse terminũ baptismi Ioannis ex circonstantia cõiectionis eius in uincula: quo aũt anno utrunq; acciderit, scilicet, Ioã nem coniectum esse in uincula, & cessasse baptismum eius, D. Tho. non explicat. Vnde &t obscurũ relinquitur, quãto tempore, seu quot annis baptismus Ioannis durauerit. De qua re dicemus agentes de tempore, quo Christus fuit baptizatus.

AR-

ARTICVLVS VI.

Vtrùm baptizati baptiſmo Ioannis, eſſent poſtea baptiſmo Chriſti baptizandi.

213 infra queſ. 66.ar.9.2. & 4.d.2.q. 2.art.4.

D ſextum ſic proceditur. Videtur, quòd baptizati baptiſmo Ioannis, non fuerint baptizandi baptiſmo Chriſti. Ioãnes enim non fuit minor Apoſtolis: cũ de eo ſcriptum ſit Matth. 11. Inter natos mulierum non ſurrexit maior Ioanne Baptiſta. Sed illi, qui baptizabantur ab Apoſtolis, non iterum paptizabantur, ſed ſolummodo addebatur eis impoſitio manuum. Dicitur enim Act.8. quòd aliqui baptizati tantum erant à Philippo in nomine Domini Ieſu: tunc Apoſtoli, ſcilicet, Petrus, & Ioannes, imponebant manus ſuper illos, & accipiebant Spiritũ ſanctum. Ergo videtur, quòd baptizati à Ioanne, non debuerint baptizari baptiſmo Chriſti.

B

2. Prætereà, Apoſtoli fuerunt baptizati baptiſmo Ioannis: fuerunt enim quidam eorum diſcipuli Ioannis, vt patet Ioan.1. Sed Apoſtoli non videntur eſſe baptizati baptiſmo Chriſti: dicitur enim Ioann. 4. quod Ieſus non babtizabat, ſed diſcipuli eius. Ergo videtur, quod baptizati baptiſmo Ioannis, non erant baptizandi baptiſmo Chriſti.

3. Prætereà, Minor eſt, qui baptizatur, quam qui baptizat. Sed ipſe Ioannes non legitur baptizatus baptiſmo Chriſti. Ergo multo minus illi, qui à Ioanne baptizabantur, indigebant baptiſmo Chriſti.

C

4. Prætereà, Actor.19. dicitur, quòd Paulus inuenit quoſdam de diſcipulis, dixitque ad eos, Si Spiritum ſanctum accepiſtis credentes? At illi dixerunt ad eum. Sed neq; ſi Spiritus ſanctus eſt, audiuimus. Ille verò ait: in quo ergo baptizati eſtis? Qui dixerunt, in Ioannis baptiſmate. Et ſequitur, quod baptizati ſunt iterum in nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti. Sic ergo videtur, quòd, quia eſſe Spiritum ſanctum neſciebant: oportuit eos iterum baptizari: ſicut Hieronym. dicit ſuper Ioelem, & in epiſtola de viro vnius vxoris, & Ambr. in lib. de Spiritu ſancto. Sed quidam fuerunt baptizati baptiſmo Ioannis, qui habebant plenam notitiam Trinitatis. Ergo non erant baptizandi iterum baptiſmo Chriſti.

cap.2. Ioel nõ multũ remotè à fin tom.6.

5. Prætereà. Rom. 10. ſuper illud, Hoc eſt verbum fidei, quod prædicamus, dicit glo. Auguſt. Vnde eſt iſta tanta virtus aquæ, vt corpus tangat, & cor abluat, niſi faciente verbo, non quia dicitur, ſed quia creditur? Ex quo patet, quòd virtus baptiſmi dependet ex fide. Sed forma baptiſmi Ioannis ſignificauit fidem Chriſti, in qua nos baptizamur: dicit enim Paulus Actuum 19. Ioannes baptizabat baptiſmo pœnitentiæ populum, dicens: In eum, qui venturus eſt poſt ipſum, vt crederent, hoc eſt in Ieſum. Ergo videtur, quòd nõ oportebat; baptizatos baptiſmo Ioannis, iterum baptizari baptiſmo Chriſti.

D

Amb.li.1. ca.3. circa prin.to.2. Eſt gloſſ. Aug. trac. 80. in Ioã. à medio illius to.9.

Tract.5.in Ioan. inter pri. & mediũ tom.8

Sed contra eſt, quod Aug. dicit ſuper Ioan. Qui baptizati ſunt baptiſmate Ioannis, oportebat vt baptizarentur baptiſmate Chriſti.

Reſpondeo dicendum, quòd ſecundum opinionem

A

Magiſtri in 2. diſt. 4. Sent. illi, qui baptizati ſunt à Ioanne, neſcientes Spiritum ſanctum eſſe, ac ſpem ponentes in illius baptiſmo, poſtea baptizati ſũt baptiſmo Chriſti. Illi verò, qui ſpem non poſuerunt in baptiſmo Ioannis, & Patrem, & Filium, & Spiritum ſanctum credebant, non fuerunt poſtea baptizati, ſed impoſitione manuum ab Apoſtolis ſuper eos facta Spiritum ſanctum receperunt. Et hoc quidem verũ eſt, quantum ad primam partem, quod multis autoritatibus confirmatur.

Sed quantum ad ſecundam partem eſt pęnitus irrationabile quòd dicitur. Primò quidem, quia baptiſmus Ioannis, Neque gratiam conferebat, neque characterem imprimebat, ſed erat ſolum in aqua, vt ipſemet dicit Matth.3. Vnde baptizatis fides vel ſpes, quam habebant in Chriſtum, non poterat hunc defectum ſupplere. Secundo, quia quando in ſacramento omittitur, quod eſt de neceſſitate ſacramenti, non ſolum oportet ſuppleri quod fuerat omiſſum, ſed oportet totaliter innouari. Eſt autẽ de neceſſitate baptiſmi Chriſti, quòd fiat non ſolum in aqua, ſed etiam in Spiritu ſancto: ſecundum illud Ioannis 3. Niſi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu ſancto, non poteſt introire in regnum Dei. Vnde illis, qui tantum in aqua baptizati erant baptiſmo Ioannis, non ſolum erat ſupplendum quod deerat (vt ſcilicet, daretur eis Spiritus ſanctus per impoſitionem manuum) ſed erant iteratò totaliter baptizandi in aqua, & ſpiritu.

Tract. 5. Ioa. inter prin. & medium, to.9.

Ad primum ergo dicendum, quòd ſicut Auguſtinus dixit ſuper Ioannem, ideò poſt Ioannem baptizatum eſt: quia non dabat baptiſmum Chriſti ſed ſuum: quod autem dabatur à Petro, & ſic quod datum eſt à Iuda, Chriſti erat. Et ideò ſi quos baptizauit Iudas, non ſunt iterum baptizandi: baptiſma enim tale eſt, qualis eſt ille, in cuius poteſtate datur, non qualis ille, cuius miniſterio datur. Et inde eſt etiam quod baptizati à Filippo diacono, qui baptiſmum Chriſti dabat, non ſunt iterum baptizati: ſed acceperunt manus impoſitionem per Apoſtolos, ſicut baptizati per ſacerdotes confirmantur per Epiſcopos.

Epiſt.168. a med. pręcipue, to. 2.

Ad ſecundum dicendum, quod ſicut Auguſtinus dicit ad Seleucianũ, intelligimus diſcipulos Chriſti fuiſſe baptizatos, ſiue baptiſmo Ioannis (ſicut nonnulli arbitrantur) ſiue quod magis credibile eſt, baptiſmo Chriſti, neque enim miniſterio baptizandi defuit, vt haberet baptizatos ſeruos, per quos cæteros baptizaret, qui non defuit memorabilis illius humilitatis miniſterio, quando eis pedes lauit.

Hom. 4. I Matth. in opere imperf. ſup illud ſine modo, to. 9.

Ad tertium dicendum, quod ſicut Chryſoſtomus dicit ſuper Matthæum per hoc quod Chriſtus Ioanni dicenti, Ego à te debeo baptizari, reſpondit; Sine modo: oſtenditur, quod poſteà Chriſtus baptizauit Ioannem. Et hoc dicit in quibuſdam libris apocryphis manifeſtè ſcriptum eſſe. Certum tamen eſt, vt Hieron. dicit ſuper Matt. quod ſicut Chriſtus fuit baptizatus in aqua a Ioanne, ita Ioannes à Chriſto erat in Spiritu baptizandus.

Ad quartum dicendum, quod non ſit tota cauſa, quare illi fuerunt baptizati, poſt baptiſmum Ioãnis, quia Spiritum ſanctum non cognouerant, ſed quia nõ erant babtiſmo Chriſti baptizati.

Ad quintum dicendum, ꝙ ſicut dicit Auguſtinus contra Fauſtum, Sacramenta noſtra ſunt ſigna pręſentis gratiæ: ſacramenta verò veteris legis fuerunt

signa gratiæ futuræ. Vnde ex hoc ipso, quòd Ioannes baptizauit in nomine venturi, datur intelligi, quod non dabat baptismum Christi, qui est sacramentum nouæ legis.

DISPVTATIO XXV.

In quinque Sectiones distributa.

De Baptismo Ioannis.

DIsputatio hæc posset in materiam de sacramento baptismi reijci, quoniã collato inter se Christi, Ioannisq; baptismo, vtriusque ratio melius dignosci posset: tũ tum ꝓpter D. Tho. tùm propter rationem, quæ ipsum mouit, scilicet, vt cõmodius mysterium baptysmatis Christi, explicemus, hoc loco expedienda est. Primũ igitur naturã, caussas, effectusq; huius baptismi explicabimus, deinde cũ Christi baptismate illud breuiter conferemus.

SECTIO I.

An baptismus Ioannis essentialiter constiterit ex aliqua materia, & forma.

QVoniam ex omnibus Euangelijs constat, Ioãnem baptizasse, & in actis Apostolorum sæpe etiam fit mentio baptismatis Ionnis, ideò suppono illud reuera extitisse, & inquiro, quid fuerit. Potest autem eius essentia dupliciter explicari. Primò, per partes physicas, illisue similes, materiam scilicet, & formam, vel per principia metaphysica, genus, scilicet, & differentiam: hoc posteriori modo explicabitur, postea declarando, an ille baptismus sacramentum fuerit, quod nunc intelligi non potest, donec effectus, & institutio illius baptismatis intelligatur. Priori igitur modo nunc tractanda res est.

Materia remota baptismi Ioãnis, aqua naturalis.

Principio igitur certa fide constat, quasi materiã remotam baptismatis Ioannis fuisse aquam naturalem. Nam, vt constat Matth. 3. & Marc. 1. Ioannes in Iordane baptizat aqua ipsius fluminis, quæ naturalis erat, & Ioa. 3. dicitur: *Erat Ioãnes in Aenon baptizans iuxta Salim, quia aquę multę erant ibi.* Aquæ autem simpliciter dictæ, naturales aquas significant. Vnde Acto. 1. dixit Christus: *Ioannes quidem baptizauit aqua*, quod ipsemet Ioannes testatus fuerat Matth. & Lucæ 3. & Marc. ac Ioanuis 1. dicens: *Ego baptizo in aqua.*

Secundò certum item est, quasi materiam proximam, vel essentiam illius baptismatis constitisse in ipso vsu, vt nomen ipsum baptismi præsefert, & in his duobis absque vlla controuersia habuit similitudinem ille baptismus, cum baptismo à Christo instituto, & hoc sensu dixit Tertull. lib. de baptis. ca. 4. *Nec quicquam refert inter eos, quos Ioannes in Iordane, & Petrus in Tyberi tinxit*, scilicet, quoad similitudinem materiæ. Tractat. n. ibi de similitudine quæ est inter naturales aquas, propter quã quælibet ad baptismum cõficiendum sufficit. Difficultas ergo superest, an totus ritus, & essentia illius cęremoniæ posita fuerit in sola externa ablutione aquæ, vel illa sola fuerit materia, & aliquid aliud adiunctum per modum formæ.

Prima sententia affirmat, habuisse baptismum illum eandem formam, quam habet noster baptismus: ita necesse est, sentiant hæretici, qui affirmant, baptismum Ioannis, & Christi omninò eiusdem rationis fuisse. Quem errorem Donatistis tribuit Aug. lib. 2. contra literas Petiliani, c. 32. quanquàm Donatistæ reuera non affirmabant Ioannem baptizasse sub forma Trinitatis, vt ex Augustino constat. Vnde necesse est eos negasse, hanc formam esse de essentia baptismi Christi, vel certè imperitè secum pugnasse. Et in eodem errore versantur huius temporis hæretici, vt referunt Canil. lib. de sancto Ioã. c. 9. Et Bellarm. lib. 1. de sacramento bapt. c. 19.

Secunda sententia est, Ioannem baptizasse sub aliqua forma, nõ quidem inuocando Trinitatem, sed Christum venturum, vt v. g. dicendo: *Ego te baptizo in nomine Christi venturi*, vel alio simili modo. Ita sentit D. Thom. hic art. 6. ad 5. vbi Caiet. id supponit, ac sentit. Idem tenet Magist. in 4. dist. 2. & Bonau. ibi explicans literam Magistri Palud. q. 2. art. 1. Marsil. q. 2. art. 2. Alens. 4. p. q. membr. 3. art. 1. Hugo Victorinus lib. de sacram. parte 6. cap. 6. Cui Inia vr fauere Hieron. circa illa verba Ioel 2. *Effundam de spiritu meo super omnem carnem*, vbi sic inquit; *Vnde, & in Actibus Apostolorum, qui baptizati erant baptismate Ioannis, in eum, qui venturus erat, hoc est in nomine Domini Iesu, quia responderunt Paulo interroganti, sed nec si sit Spiritus sanctus nouimus: iterum baptizantur, imò verũ baptisma accipiunt, quia sine Spiritusancto, et mysterio Trinitatis, quidquid in vna altera persona accipitur, imperfectum est.* Ambr. item 1. de Spiritu sancto c. 7. *Ioannes quidem in aduenientis Iesu, non in suo baptizabat nomine, & ideo spiritum nesciebant* (loquitur de illis, de quibus est sermo Act. 19) *quia nec baptismum in Christi nomine, sicut Ioannes baptizare sciebat, acceperant.* Deniq; Aug. in lib. quæstionum noui test. q. 29. dicit baptismum Ioannis non fuisse *sine Saluatoris mentione* Fundari potest hęc opinio in verbis Act. 19. *Ioannes baptizauit baptismo pęnitentię populum dicens in eum, qui venturus esset post ipsum, vt crederent*, hoc est, in Iesu, vbi Beda iu eadem est sententia.

Tertia sententia negat Ioannem baptizasse sub aliqua forma verborum. Hanc tenent in 4. dist. 2. Durand. q. 3. Gabr. q. 2. Scotus q. 2 art. 1. Scotus verò q. 2. vtramque censet probabilem. Fundamentũ huius sententiæ est, quia ex scriptura hoc non colligitur, & alioqui non erat necessaria hæc forma ad finem illius baptismatis.

Dico breuiter, primò certum esse, Ioannem non baptizasse sub illa forma, *Ego te baptizo in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.* Hoc colligitur ex Act. 19. vbi baptizati baptismo Ioannis negant se nomen Spiritus sancti audiuisse, ergo signum est in illo baptismo non fuisse solitam fieri Trinitatis inuocationem. Quod testimonium esset euidens, si certum esset illis hominibus datũ fuisse integrum baptismum Ioannis, sed quia hoc Ambros. supra negare visus est, ideò non videtur omninò concludere, quanquàm (vt verum fatear) non video, qua ratione, aut fundamento, id negetur. Quia absolutè ibi dicuntur illi homines baptizati baptismo Ioannis, quòd simpliciter non ita esset, nisi baptismum illum integrum accepissent. Deinde, ideò Paulus explicauit illis, quomodo Ioannes baptizaret, vt eos doceret, qua ratione fieri poterat, ut baptizati essent baptismo Ioannis, & nihil de Spiritu sancto audiuissent, ergo supponit, potuisse illos accipere integrum Ioannis baptismum sine Spiritus sancti inuocatione. Et ita intellexit hunc locum Hiero. locu supra citato, & idem indicat in epist. 150. ad Hedibiam, q. 2. Præterea constat hæc veritas, quia Christus fuit, qui hanc formam instituit, vt constat ex verbis illis; *Baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.* Matth. vltim. Ac meritò, quia expressa fides Trinitatis non est omnibus publicè prædicata, nisi per Christum, & Apostolos, non per Ioannem. Rursus, (ut infrà dicemus) baptismus Ioannis non dabat Spiritum sanctum, neq; ergo necesse erat in illo inuocari,

cari. Vnde quod Ioannes ipse dixit; *Ego vos baptizo in aqua, alius veniet qui fortior me est, ipse nos baptizabit in Spiritu sancto*. Ea poni potest tum dando, tum etiam inuocando Spiritum sanctum. Vnde apud August. lib. 2. contra literas Petiliani, cap. 32. habentur hæc verba: *Ioannes dedit aquam sine nomine Trinitatis sicut ipse professus est, dicens: Ego baptizo vos in aqua, &c.* Fateor tamen hæc verba esse Petiliani, non Augustini, cæterum quia Augustinus illa admittit, sententiam approbare visus est.

Baptism⁹ Ioannis non fuit sub vlla forma verborum.

Dico secundò, ex scripturis colligi non posse, an Ioannes baptizauerit sub certa forma verborum, nec ne: illa tamen, & rationi magis consentaneum videtur, Ioannem in suo baptismo nulla forma vsum fuisse. Prior pars constat, quia in Euangelio, vbi præcipuè narratur huius baptismi historia, nulla talis formæ fit métio, neq; etiam in loco illo Actuum, quia ibi non dicitur, Ioannem baptizasse in nomine Christi, seu inuocando illud, sed dixisse, *vt crederent in eum, qui venturus esset post ipsum*. B Quorum verborum sensus apertus est, Ioanné docuisse, & mónuisse eos, quos baptizabat, vt in Christum crederent: ex quo non fit, vt formam illá suo baptismati adhiberet, quia nó est sermo de forma, sed de doctrina, vt laté Chrysost. hom. 10. in Matt. quanquam eo loco nihil dicat de prædicto Pauli testimonio, sed solum prædicationem, & baptismum Ioannis explicet.

Posterior pars declaratur primò, quia vbique in scriptura tantum dicitur Ioánis baptisma fuisse in *aqua*, non est ergo vnde asseramus fuisse etiam in verbo, seu habuisse formam aliquam. Deinde est coniectura, quia postquàm Ioánes aliquo tempore baptizauit, miserunt ad eum Pharisæi interrogãtes, an esset Christus, ergo signum est illum nó fuisse solitum baptizare in nomine Christi venturi. Præterea, vel intelligitur baptizasse in noiè Christi venturi, solum eo sensu, quo Iudæi credebant Christum esse venturum, & hoc non est verisimile, tú C quia Christus tunc non erat venturus hoc sensu; sed iam venerat, neque ad Ioannis munus pertinebat prædicare hoc modo Christum venturum, sed præsentem; vel baptizabat in nomine Christi venturi, id est quia iam iam manifestandus erat hominibus, & baptizaturus eos in spiritu. Quomodo intelligendum videtur, quod dicit Paulus prædicto loco, Ioannem docuisse homines, vt crederent in eum, qui post ipsum venturus erat: at, si Ioãnes baptizasset hoc sensu explicato, ante baptismú exigeret ab hominibus fidem illius, in cuius nomine baptizandi erant: hoc autem non esse verisimile non obscurè colligitur ex Marc. 3. & Luc. 7. Ad hęc est alia coniectura, quia si Ioannes baptizaret sub illa forma, etiam Christum sub eadem baptizasset, consequens autem videtur absurdum. Dices in Christo non leuasse illam formam, vt respondent Paludan. & Marsilius. Sed contra, quia sequitur reuera Christum non recepisse baptismum Ioan- D nis, sicut non recipit nunc sacramentum baptismi, qui abluitur sine forma. Deinde, cum ille baptismus fuerit potissimum institutus, vt esset occasio parandi viam Christo, ut ipse baptizaretur ad sanctificandas aquas, credendum est eo modo fuisse institutum, quo expediebat vt Christo commodè applicaretur. Tandem in sacramentis nouæ legis, formæ verborum institutæ sunt, quia sunt aptæ ad expressius significandos spirituales effectus gratiæ horum sacramentorum, & ad inuocãdam, seu applicandam virtutem Diuinam, quæ in eis principaliter operatur: sed in baptismate Ioannis non dabantur gratia, aut spirituales aliqui effectus (vt iam dicemus) nec virtus Diuina specialiter in eo operabatur, ergo non fuerunt in eo verba necessaria: sicut neque in sacramentis veteris legis adiun-A gebantur verba propter eorum imperfectionem, & propter prædictam causam.

Vltimò igitur ex iis concluditur, totam substantiam, & essentiam illius baptismi positam fuisse in exteriori aquæ ablutione. Patet tam ex dictis testimonijs scripturæ, quàm a sufficiéti enumeratione, quia exclusis verbis nihil aliud esse videtur, quod de necessitate, vel de essentia illius baptismi dici possit. Dices, si ille baptismus tantum erat ablutio quædam exterior, nihil ergo habebat sacri, nihilque à communi, & vulgari ablutione differebat. Respondetur negando consequentiam, nam in illa cæremonia ex intentione, & speciali deputatione, seu impositione, & modo, quo fiebat, habebat rationé quandam signi, & cæremoniæ sacræ. Baptizabat enim Ioannes *baptismo pænitentiæ in remissionem peccatorum*. Vnde ille baptismus erat signum quoddam subiectionis, & humilitatis, quo homines se peccatores profitebátur, & indigere interna ablutione, atque remissione peccatorum. Erat etiam ille baptismus ad significandum perfectiorem baptismum Christi futurum: & ita licét materialiter non esset nisi ablutio aquæ: tamen in ratione talis cæremoniæ, & signi à communi ablutione differebat.

Baptism⁹ Ioãnis in externa aquæ ablutione positus.

Obiectio.

Respõsio.

SECTIO II.

Vtrum baptismus Ioannis ad dandam gratiam fuerit institutus, vel cuius rei gratia.

EXplicata essentia, & natura huius baptismi, sequitur, vt aperiamus causas eius. Et quoniam intrinsecæ causæ, cum rei substantia coincidunt, superfunt tantum extrinsecæ explicandæ, dicemus ergo primò de finali, quoniam hæc quodammodo prior est, & rei naturam maximè declarat, præsertim in rebus arte, seu vsu hominú factis, simul verò dicemus de effectu, quoniam finis, & effectus in eandem rem incidunt. Hæretici ergo huius temporis contendunt baptismum Ioannis non minus contulisse gratiam, quam nostrum, qui sané conse quenter videntur loqui. De nostro enim baptismo dicunt, non conferre gratiam nisi excitãdo fidem, quis autem neget etiam baptismum Ioãnis potuisse excitare fidem? Et hæc videtur esse antiquior hæresis Donatistarum, vt colligitur ex citato loco August. li. 2. contra Petilianum, c. 32.

Dicendum verò est primò, baptismum Ioannis non habuisse virtutem conferendi gratiam; neque ad hunc finem fuisse institutum. Hæc assertio est de fide. Et probatur primo ex Scriptura, Sanctorú expositionibus adiunctis. Nam Matth. & Luc. 3. Mar. & Ioannis 1. differentiam constituit ipsemet Ioannes inter suum, & Christi baptisma, dicens: *Ego baptizo vos in aqua, qui autem post me venturus est, ipse vos baptizabit in Spiritu sancto*. Quæ differentia ita sumenda necessario est, vt intelligatur baptismus Ioannis non contulisse gratiam, & spiritum. Nam cum vterque baptismus & Ioannis, & Christi fit in aqua, certè cum inter eos constituitur differentia, & Ioannis baptisma esse in aqua dicitur, necessario intelligendum est esse tantum in aqua: baptismum autem Christi habere vtrumque, aquam, scilicet, & spiritum, vt dicitur Ioan. 3. Vnde eleganter Richar. Victor. tract. de baptismo Christi. *Ioannes baptizat in aqua solum, sicut homo, Iesus in aqua, & Spiritu sancto, sicut homo Deus, baptizare in aqua, & spiritu, est ab omni sorde peccati múdare, insuper gratiam infundere*. Idem docent Orig. tom. 8. in Ioann. Cyril. lib. 2. in Ioan. c. 26. & libro 2. cap. 57. Chrysost. homil. 10. 11. & 12. in Matth. Vbi expressè dicit in Christi baptismo dari Spiritus sancti gratiá. Ioannis aút baptismum hoc do-

Baptism⁹ Ioannis non contulit gratiam.

no caruisse, & homil. 16. in Ioann. id confirmat illis A verbis, quæ, dixerunt quidam baptizati baptismo Ioannis Act. 19. *Sed neque si Spiritus sanctus est audiuimus.* Idem ho. 40. in Acta Apostolorum, Naz. orat. 39. in sancta lumina prope finem dicit, baptismum Ioannis non fuisse omninò similem Iudæorum baptismatibus, quia ad pœnitentiam dabatur, neq; etiam fuisse æqualem baptismo Christi, quia spiritum non dabat. Cuius sententiæ sensus esse videtur, Ioannis baptismum non fuisse, uel solum signum, aut figuram futurorum, sicut fuit transitus maris rubri, uel ad tollendos aliquos legales defectus, vel immunditias, sicut erant Iudæorum lauacra, sed fuisse ad excitandos homines ad pœnitentiam, eosque ad Christi baptisma disponendos, & in hoc legalia baptismata superasse, fuisse tamen inferiorem baptismo Christi, quia gratiam ex opere operato non cōferebat. Eodem modo Basil. loquitur homil. 13. & libr. 1. de baptismo non longè à principio: *Quantum discriminis est inter spiritum,* B *& aquam, tantundem, videlicet, est inter eum, qui baptizat in spiritu sancto, & eum, qui baptizat in aqua.* Vnde Damas. lib. 4. cap. 10. propter hanc causam baptismum Ioannis *rudimentarium* appellat. Eandem sententiam latè docet Hieron. dial. contra luciferianos, vbi contrarium errorem vocat *dogma peruersum.* Eandem sententiam tradunt Amb. præfat. in Psal. 37. Greg. homil. 7. in Euangelia, August. frequenter contra Donatistas lib. 2. contra literas Petiliani cap. 32. & lib. 3. cap. 56. & lib. de vnico baptismo cap. 7. & lib. 5. De Baptismo, cap. 9. & 10. & epist. 48 ad finem, & præterea in Enchir. c. 49. & libr. quæstionum noui testamenti, q. 29. optimè Leo Pap. epist. 4. cap. 6. Denique videtur hæc veritas definita in Conc. Trid. Ses. 7. can. 1. de baptismo, vbi anathemate fuerit, qui dixerit baptismum Ioannis habuisse eandem vim, quam habuit baptismus Christi. Nam licet posset aliquis tergiuersari dicens, hinc solum colligi baptismum Ioannis nō C contulisse tantam gratiam, vel eosdem spirituales effectus omnes, quos Christi baptismus; non verò nullum omnino contulisse, aut peccatum non remisisse. Quæ interpretatio, si nuda verba consideremus, non potest ex illis satis confutari: si tamen attendamus mentem Concilij, quæ non est alia, quā scripturæ, & sanctorum, quibus nititur, intelligemus aperte non fuisse intentionem eius comparare hæc baptismata in quantitate virtutis: sed in specie (ut ita dicam) quia unum habēt uim conferendi gratiam, qua caruit aliud. Ratio uerò, seu congruentia est, quia Ioannes neque erat autor gratiæ, nec Redemptor peccatorum: sed præcursor Redēptoris, ergo neq; oportuit, nec decuit, ut ante Christum institueret baptismum, quo gratiam daret, uel ex opere operato peccata remitteret, hoc enim ad illius munus non pertinuit: sed solū, ut supra prædicatione homines ad gratiam Christi suscipiendā præpararet. Et ideo, de Christo dictum est: *Gratia,* D *& veritas per Iesum Christum facta est,* Ioan. 1. de Ioanne uerò solum dicitur: *Præibis ante Dominū parare uias eius.* Luc. 1. Hanc rationem attigit, & eleganter explicuit Tertull. lib. de bap. c. 10.

Baptism⁹ Ioannis cur institutus.

Dico secundo, Ioannis baptismus solum fuit institutus, ut Christi manifestationi, ac ostensioni deseruiret, atque uiam ad baptismum Christi pararet. Ita docuit ipsemet Ioannes, illis uerbis, *sed ut manifestetur in Israel, propterea veni ego in aqua baptizans.* Ioa. 1. Quomodo autē baptismus ille ad manifestandum Christum contulerit, uarijs rationibus explicuit D. Thom. hic art. 1. Nam in primis, sicut prædictum erat, uenturum esse Messiam, ita de illo fuerat scriptum effusurum super homines aquam mundam, qua ab omnibus inquinamentis mundarentur Ezech. 36. & alijs locis, quæ conge- A rit eleganter Cyprian. epist. 63. & ideò ut admonerentur homines, Messiam, eiusque baptismum iā iam adesse, decuit (ut Greg. inquit homil. 7. in Euang.) ut sicut Ioannes prædicatione sua, ita baptismo, homines ad Christum, & baptismum eius excitaret. Deinde, in ipso baptismo Ioannis manifestatus est Christus à patre coram uniuersa multitudine, quæ ad baptismum Ioannis confluebat, & ipse Ioannes commodius hoc modo potuit Christū prædicare omnibus, qui ad baptismum accedebāt, vt Chrys. notauit hom. 16. in Ioan. & latius ho. 10. in Matt. & Cyril. 1. in Ioan. cap. 26. & Aug. tract. 4. in Ioann. qui alias rationes adducunt, quæ in D. Thom. legi possunt. Solum notanda est alia, quam tetigit Aug. tra. 5. in Ioann. his verbis: *Quare missus est Ioannes baptizās, quia oportebat baptizari Christum.* Quæ potest ad illam de manifestatione reuocari, oportuit enim, vt Christus in baptismo a Patre manifestaretur.

Obiectio.

B Superest verò Hæreticorum obiectio, quia Matth. 3. dicitur Ioannes dedisse *baptismum pœnitētiæ in remissionem peccatorum.* Quæ verba explicās Basil. libr. de baptismo, excellētiam baptismi Ioannis ex illis colligit, dicens [Simul atque accesserat quis & peccata sua, quantacunque, & qualiacunq; fuissent, confessus fuerat, in Iordanis flumine baptizabatur, & confestim peccatorum remissionem accipiebat.] & Cyril. Ierosol. cat. 3. [baptizabantur, inquit, ab illo confitentes peccata sua, primum ostendebant vulnera, deinde, ille medicamēta ponebat, & credentes liberabat ab igne æterno,] & August. li. 5. de baptismo, cap. 9 dicit, baptizari in aqua pœnitentiæ in remissionem peccatorum nulli hominum nisi Ioanni fuisse concessum, & in illo libr. q. noui testamenti, qui eius nomine circunfertur, in q. 29. indicatur, baptismum Ioānis remisisse peccata, quamuis gratiam non contulerit.

Respōsio.

Respondetur ad locum Matth. illum baptismum dictum esse *Pœnitentiæ,* C quia introductus est ad excitandos homines ad pœnitentiam, quam propterea Ioannes cœpit prædicare, dicens: *Pœnitentiam agite.* Et quia per pœnitentiam remittuntur peccata, dicitur etiā fuisse *in remissionem peccatorum,* non quam ipse per se daret, sed ad quam per pœnitentiam comparandam, homines excitaret. Vnde eleganter Chrysol. serm. 137. [*erat,* inquit, penes Ioannem venia: sed non sine pœnitentia erat remissio, sed luctibus comparata.] & infrà: [Per baptismum Ioānis purificabatur homo ad pœnitentiam, non promouebatur ad gratiam: at verò Christi baptisma sic regenerat, sic immutat, sic hominem reddit ex vetere nouum, vt præterita nesciat, &c.] August. sermon. 37. de tem. [Prædicabat in deserto Ioannes baptismum pœnitentiæ in remissionem peccatorum, nō quo crimina commissa deleret, sed quo emendaret errantes. Nam remissio peccatorum Christi gratiæ seruabatur.] Et hinc est, quod in scriptura baptis- D mus Christi, sæpe dicitur *mundare, regenerare, & saluare,* ad Ephes. 5. ad Titum 3. nunquam verò hoc dicitur de baptismo Ioannis. Item, quāuis ad baptismum Christi requiratur pœnitentia, Act. 2. non tamē ipse appellatur *baptismus pœnitentiæ,* sicut baptismum Ioannis. Quia non est solū ad excitandos homines ad pœnitentiam, sicut erat ille, sed potius supponere debet pœnitentiam. Denique baptismo Christi tribuitur remissio peccatorum tanquàm proximæ causæ, ut Act. 2. & alijs locis citatis: at verò Ioannis baptisma solum media pœnitentia dicitur fuisse propter remissionem peccatorum. Et idem est sine dubio sensus Cyrilli, & Basilij locis supra citatis. Augustinus verò expressè negat baptismum Ioannis dedisse remissionē peccatorum; quin potius lib. 5. de baptis. c. 10. aliam expositionem illorum uerborum Matt. indicat, quā

Baptism⁹ Ioannis baptism⁹ pœnitentiæ cur dictus.

supra

supra tractauimus in commentario art. 1. D. Thom. dicens, Ioannem baptizasse *in remissionem peccatorum*, quia dando baptismum aquæ, prædicabat alium baptismum, in quo erant remittẽda peccata; & hoc modo dicit Ioannem, vel baptismum eius dedisse remissionem peccatorum, non *in re*, sed *in spe*. Quod ex Greg. & Beda ibidem retulimus.

SECTIO III.

Quando fuerit institutus, & datus baptismus Ioannis, quantumque durauerit.

DVplex distingui solet causa efficiens sacramentorũ, instituens, & ministrans, & vtraque inquirenda est in baptismo Ioannis: Quia licet propriè sacramentum non sit, (vt infra dicam) modum tamen sacramentorum imitatur. B

Baptism⁹ Ioannis à Deo.

Primò igitur, de institutione Baptismi Ioannis certum est, illum a Deo duxisse primam originem. Hoc constat ex Luca cap. 3. dicente: *Factum est verbum Domini super Ioannem Zacharia filium in deserto, & venit in omnem regionem Iordanis prædicans baptismum pœnitentiæ*. Quibus verbis satis indicatur, hoc fuisse verbum Domini factum super Ioannẽ, scilicet, vt ad baptizandum, & baptismum prædicandum exiret. Quod clarius explicuit ipsemet Ioannes dicens Ioan. 1. *Qui misit me baptizare, ille mihi dixit, &c.* ex præcepto ergo Dei baptizauit, hoc ergo modo baptismus ille à Deo traxit originem. Nam, qui Ioanni dixit: *Super quem videris spiritum descendentem, & manentem, hic est qui baptizat in Spiritu sancto*, non fuit alius nisi Deus, (fuit enim illa diuina reuelatio) idem ergo Deus illum ad baptizandum misit, vt rectè exponit Cyrill. lib. 2. in Ioan. cap. 2. & 3. dicens hæc dixisse Ioannem, *ne sua sponte præcurrere videretur, qui non suæ voluntatis, sed diuinæ dispensationis minister fuit*. Et August. lib. 4. de bap. cap. 22. dicit, eundem Dominum Ioanni dedisse munus baptizãdi, qui ab eodem baptizatus est, quod per communicationem tantum idiomatum intelligendum est, (vt ipse disertè explicuit tract. 5. in Ioannem) baptizatus enim fuit Dominus in humanitate, non est autem verisimile per humanitatem misisse Ioannẽ ad Baptizandum, sicut Apostolos postea misit, vt ex verbis Euangelij satis constat. Et confirmatur primò, concl. posita ex verbis Christi Matt. 21. vbi Christus interrogat: *Baptismus Ioannis unde erat è cœlo an ex hominibus?* quod ideò interrogauit, quia intelligebat Pharisæos non fore negaturos baptismum Ioannis fuisse è cœlo, & à Deo duxisse originem. Ex quo tanquam ex vero principio eos cõuincere volebat, quod male agerent non credentes Ioanni, qui de ipso testimonium præbuerat, vt Chrys. & cæteri exponunt. Rursus confirmatur, quia non fuisset ausus Ioannes propria autoritate nouum, & inusitatum ritum introducere; quin potius ipsi etiam Iudæi intelligebant id sine diuino mandato, & autoritate non licuisse. Vnde, cum Ioannes negasset se esse Messiam, Eliam, aut prophetam, ab eo sciscitantur: *Quid ergo baptizas, si tu non es Christus, neque Elias, neque propheta?* Ac si dicerent, si non es propheta, ergo non habes diuinam reuelationem, & mandatum baptizandi, quo modo ergo audes propria autoritate baptizare? Ipse autem Ioannes respondit tacitè, se non propria, sed diuina autoritate baptizare, quia plus erat, quã propheta, scilicet, præcursor Domini, vnde inquit: *Ego uos baptizo in aqua; medius autem vestrum stetit, quem vos nescitis*.

Difficultas verò superest, utrum ille baptismus ita duxerit à Deo originem, vt ab illo fuerit immediatè institutus, an solum quia ipse misit Ioannem A ad baptizandum, illi committens, vt suo arbitrio baptismum institueret. Hæretici enim huius temporis priori modo explicant institutionem huius baptismi, vt illum nostro baptismo similiorem efficiant. Nonnulli verò Catholici, vt ab illis omnino dissideant, docent, proximum institutorem huius baptismi fuisse Ioannem, cuius arbitrio, & voluntati ritus illius baptismi a Deo commissus est. Quod confirmant, ex appellatione, quia in scriptura, ille baptismus frequẽter vocatur *baptismus Ioãnis*, fuit ergo Ioannes non minister solum, sed institutor illius baptismi, illa enim denominatio non solet ministris attribui. Hac. n. ratione baptismus Christi nunquam appellatur baptismus Petri, aut Pauli. Quam differentiam inter baptismum Christi, & Ioannis indicauit August. lib. 5. de bapt. c. 13. B & hanc sententiam tradit Bellarmin. li. 2. de baptismo c. 20. & Medina hic.

Baptism⁹ Ioãnis de Deo institutus.

Nihilominus dico secundò, ritum huius baptismi immediatè esse a Deo institutum, & Ioanni traditum. Hæc est expressa sententia D. Thom. hic, ar. 2. quem sequitur Sotus in 4. d. 2. qu. 2. art. 1. Et in eandem sententiam inclinat Canis. lib. de B. Ioanne, cap. 7. Et satis probata videtur in commentario art. D. Thom. ex verbis illis Ioannis: *Qui misit me baptizare in aqua*, ex ijs. n. habemus totum ritum illius baptismi, ergo Ioannes non tantum in genere præceptum baptizandi, sed etiam in particulari accepit ritum, quo baptizaturus esset, quia ille ritus (vt probatum est) non erat alius, nisi vt in aqua fieret baptismus. Et declaratur amplius, nam in ritu illius baptismi duo possunt spectari, alterum (vt ita dicam) positiuum, alterum negatiuum. Positiuum, appello, quod fiebat per ablutionem naturalis aquæ, & quoad hoc negari non potest, fuisse in C particulari ex institutione diuina, vt verba citata videntur conuincere. Negatiuum autem voco, quod non habuit alias essentiales cæremonias, neque aliquam formam, &c. Et quoad hoc contendere posset aliquis, quamuis Deus præscripserit Ioanni, ut in aqua baptizaret: illius tamen arbitrio commisisse, ut modum & ritum talis baptismi institueret, vt v. g. quod cum forma, uel sine illa fieret, uel alio ritu. Sed hoc mihi non probatur. Et uarijs modis reijci potest. Primò, quia de facto probabilius credimus, in illo baptismo non fuisse alium ritum præter ablutionem aquæ, ergo saltem de facto totus ille ritus non fuit alius, nisi quem Deus præscripsit, ergo gratis, & sine fundamento dicitur, fuisse liberum Ioanni adiungere alium ritum, si uoluisset. Deinde, quia Christus dixit Apostolis *baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti*, nõ solum positiuè colligimus, hunc ritum esse essentialem huic baptismo, sed etiam negatiuè, nihil il- D li adiungi posse, quod essentiale sit, ergo si Deus præcisè dixit Ioanni *baptiza in aqua*, non solum positiuè colligendum est, illę fuisse ritum essentialem: sed etiã negatiuè nihil adiungi potuisse, quod esset essentiale. Vnde licèt fateremur potuisse Ioannem suo arbitrio adiungere aliquas cæremonias: non tamen propterea dicendum esset, eas potuisse de essentia illius baptismi. Et confirmatur quia ubicunque in scriptura dicitur Ioannem baptizasse *in aqua*, intelligimus exclusiuè in sola aqua, ut supra notauimus, ergo si Deus præcisè reuelauit Ioanni ut baptizaret in aqua, rectè intelligitur, præscripsisse ritum illius baptismi in sola aqua. Et cõfirmatur præterea, quia aliàs potuisset Ioannes instituere suum baptismum sub illa forma, *Ego te baptizo in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti*. quod non apparet uerisimile. Sed dicũt aliqui hęc rectè conuincere, illum baptismum datum esse Ioanni ex instinctu Spiritus sancti, nihilominus Ioannem illum ritum instituisse. Sed non uideo

quo-

quomodo hæc cohæreant. Aliàs eodem modo possent dici sacramenta vetera instituta a Mose. Quia, licèt ea acceperit ex reuelatione diuina: ipse tamen fuit primus eorum promulgator. Deinde, quæro, quid sit baptismum institui a Deo, nisi quod Deus ipse tradat, & præcipiat ritum talis baptismi, quod enim tradat per hominem, non tollit, quin institutio diuina sit. Quocirca si aliquando vocatur Ioannes institutor illius baptismi, intelligendum est, quia fuit primus promulgator. Ita loquitur D.Th. 4.d.2.qu.2.arti.1. Tandem coniectura alterius opinionis parum efficax est, eam enim dissoluit D. Thom. hic artic.2.ad 1. dicens baptismum Ioannis denominatum fuisse ab ipso Ioanne. Quia cum spiritualem non conferret effectum, nihil in eo agebatur, quod ipse non faceret, & ideò quamuis ipse non esset institutor illius baptismi, tamen quia in exequutione non solum erat minister, sed veluti causa principalis, ideò ab ipso Ioanne denominabatur. Et nihil aliud significauit August. citato loco, B cum enim dicit Ioanni datam esse potestatem baptizandi, non est sensus, illi datam esse potestatem instituendi baptismum: sed conferendi illum propria virtute, & per modum principalis causæ. Quo etiam sensu dixit Tertull. libr. de baptismo cap. 10. *Ioannis baptismum diuinum fuisse, mandato tamen, non & potestate, quod & Ioannem a Domino missū legimus in hoc munus, cęterum humana conditione.* Quibus verbis idem, quod D.Thom. hic, docet, scilicet, baptismum illum fuisse diuinum quoad ritū, & institutionem; non verò quoad effectum, ideòque *humanum*, denominari, quod idem est, ac denominari baptismum Ioannis. Addi etiam potest, sicut lex vetus dicta est *lex Moysi*, non quia eius ille autor fuerit (hoc enim sensu lex illa diuina fuit, quia solum Deum habuit autorem) sed quia per Moysem primum est promulgata, & quia spiritum non dabat, neq; alium effectum supernaturalem secundum se habebat, sic nimirum dici de baptismo Ioannis posse.

Dubium.

Ex his dico 3. proximam causam illius baptismi effectiuam fuisse S. Ioannem. Hoc per se notum est ex Euangelio, & ea paulò ante dictis explicatum relinquitur, Ioannem non tam fuisse ministrum, quam principalem causam illius baptismi, quamuis vtroque modo denominari possit. Nam in genere causæ moralis dici potest minister Dei, quia missus ab illo eiusque iussu illud ministerium exercebat, tamen in genere causæ physicæ, dici causa propria, & principalis potest, vt ex D.Th. hic colligitur. Quia quidquid erat i illa actione, vel effectu eius, humana poterat virtute fieri.

Respōsio. Ioānes nō per discipulos, sed per seipsū baptizat.

Sed quæret aliquis, vtrum Ioannes solum per se ipsum baptizauerit, an vero etiā discipulis illud munus commiserit. Cum enim ille baptismus tantum fuerit quædam ablutio exterior, videtur verisimile potuisse facile per alios exerceri. Nihilominus Ioannem solum per se ipsum baptizasse, est ex D pressa sententia Cyril. lib. 2. in Ioan. cap. 57. & fortasse aliter fieri non potuisse, probabilius est. Et primum quidem colligi potest ex Ioan. 3. & 4. nam, in priori loco sic dicitur: *Erat autem, & Ioannes baptizans in Aenon iuxta Salim, quia aquæ multæ erant illic, & veniebant, & baptizabātur, nōdū enim missus fuerat Ioannes in carcerem.* Vbi pōderanda est illa particula, *enim*, redditur enim causa, quod Ioannes baptizaret, quia nondum erat missus in carcerem, ex quo colligitur non per discipulos; sed per se ipsum baptizasse. Nam si per discipulos baptizasset, potuisset vtique baptismus eius durare etiam ipso coniecto in vincula. Vnde in posteriori loco de Christo explicatur quòd non baptizaret ipse, sed discipuli eius, quòd de Ioanne non dicitur, se solum baptizasse. Denique hoc colligi potest A ex illis verbis eiusdem Ioanni: *Qui misit me baptizare, ille mihi dixit*, Ioan. 1. soli ergo Ioanni datū est præceptum baptizandi, neq; legimus datam esse ei potestatem communicandi munus illud cum alijs hominibus. Præterea ex fine illius baptismi hoc colligi potest. Ordinabatur enim ad Christi manifestationem (vt diximus) & ad munus præcursoris pertinebat, sicut ergo Ioannes non poterat per alios exercere munus præcursoris, ita neque baptizare. Quocirca quamuis ille baptismus esset tantū in aqua; tamen quatenus erat ceremonia quædam sacra, vna ex circūstantijs illius erat, vt à Ioāne solo ministraretur. Et hinc sumi potest alia ratio, ob quam ille dictus est baptismus Ioannis, quam significauit etiam Aug. lib. 5. de baptism. c. 13. & tract. 5. in Ioannem.

Contra hoc verò obijci potest, quia Act. 19. dicitus, cum Paulus peruenisset Ephesum, peruenisse ibi quosdam discipulos Ioannis baptismate baptizatos, B qui non videntur ab ipso Ioanne potuisse immediate baptizari, cum ille nunquam Ephesi baptizauerit. Respondetur potius credēdum illos fuisse Iudæos aliquos; qui eo tempore, quo Ioānes baptizabat. Ierosolymis inuenti fuerant, & ab illo tunc fuisse baptizatos. Quod ipsemet Paul. sequentibus verbis indicauit dicens: *Ioannes baptizauit baptismo pœnitentię populum &c.*

Ex quo vltimo colligitur, qua ratione baptismus ille durare non potuerit vltra vincula Ioannis, & cum vita illius simul fuerit extinctus, ut latè docet Aug. tract. 4. in Ioan. Quia nimirum solo illius ministerio nitebatur; & sicut Ioanni nullus successit in munere præcursoris, ita neque in ministerio baptizandi illo baptismo. Quod autem vsque ad incarcerationem Ioannis durauerit, in commentario art. 5. explicatum est.

SECTIO IIII.

C *Vtrum baptismus Ioannis fuerit sacramentum veteris, aut nouę aut alterius legis.*

PRimò hæretici supra citati, qui hunc baptismū eundem esse existimant cum baptismo Christi, consequenter dicent esse sacramentum nouæ legis, non enim negant nostrūm baptismum esse verum sacramentum. Quanquam fortasse Donatistæ non dicerent, illum baptismum, prout à Ioanne inchoatum pertinuisse ad nouam legem, sed fuisse etiam ante illam. Hæretici verò huius temporis, qui dicunt Ioannem inchoasse nouam legem, consequenter dicunt, illum esse sacramentum nouæ legis, vt referunt Lindan. libr. 4. Panopl. c. 16. Canis. lib. de B. Ioanne. Bellarminus, lib. 1. de bap. cap. 19. Et hi consequenter etiam docēt, baptizatos baptismo Ioannis non fuisse iterum baptismo Christi baptizandos.

D Sed horum hæreticorum nullum est fundamentū, vt ex hactenus tractatis de ritu, & effectu illius baptismi constare potest.

Secundò, fuit multorum Catholicorum sententia baptismum illum fuisse verum sacramentum speciei, ac natura diuersum à nostro baptismo, quia tam in ritu quam in significatione, & efficacia ab illo differebat, distinctum etiam a sacramentis veteris legis, quia talis baptismi modus in tota illa lege non continebatur: simile tamen sacramentis veteribus, quia erat egenum elementum, quoniam gratiam non conferebat. Ita opinatus est Hugo Vigorinus li. 2. de sacram. par. 6. c. 6. Magister in 4. d. 2. quem ibi D.Thom. q. 2. art. 1. q. 1. sequutus est, & Bonau. art. 2. q. 2. Duran. q. 3. Pal. q. 2. art. 2. Richar. art. 2. q. 1. Alex. 4. p. q. 3. mem. 3. Marsil. q. 2. ar. 2. Fundamentum est, quia ille baptismus erat quædam

sancta

sancta cæremonia ordinata ad aliqualem hominũ sanctificationem, & significans gratiam, & spiritualem ablutionem per Christum dandam, nihil ergo illi deerat ad veram rationem sacramenti, quin potius Marsilius existimat fuisse perfectius sacramentum, quam legalia, quia non solum significabat gratiam, sed etiam proximè ad illam disponebat.

Baptism' Ioannis non fuit sacramentum nouæ legis.

Dicendum verò est primò, illũ baptismum non fuisse sacramentum nouæ legis. Hoc est de fide. Et probatur primò, quia sacramenta nouæ legis tantum sunt septem à Christo instituta, ille autem baptismus nullum ex his sacramentis fuit, maximè enim fuisset baptismus Christi, quod dici nõ potest secundum fidem, vt ex dictis constat, quia differebant: Primo, in ritu ex parte formæ, quæ rei essentiam constituit. Secundò, in efficacia, vt ostensum est. Tertiò, consequenter in significatione, quia baptismus Christi significat gratiam præsentem, quæ per ipsum datur, baptismus autem Ioannis, vel nõ significabat gratiam, vel non vt à se conferendam. Quartò, in origine, quia noster baptismus institutus est à Christo Deo homine, ille autem ab homine vt sic inspiratus est a Deo. Quintò, hinc fit, vt ille baptismus nõ potuerit esse professionis, neque omninò sacramentum nouæ legis, sicut est noster baptismus, quia neq; fuit institutus ab autore huius legis vt sic, neque etiam tempore huius legis. Nam antequam hæc esset inchoata, ille incœpit, & extinctus est, antequam illa fuerit tradita. Hinc fit sextò, quod per illum baptismum nõ imprimebatur character indelebilis, sicut imprimitur per nostrum. Quia per illum non regenerabantur homines, neque profitebantur aliquam legem, neque efficiebãtur membra alicuius Ecclesiæ, nec denique fiebant capaces aliorum sacramentorum magis, quam eo tea esset. Et ita hæc est omnium Sanctorum Patrũ sententia, quos latè retulimus sect. 1. & 2. & omnium Theologorum, quos paulo ante citaui.

Ioannis baptismo baptizati baptismũ Christi tenebantur suscipere.

Ex quo inferunt omnes (vno excepto Magistro, qui in hoc grauiter errauit) illum baptismũ Ioannis non fuisse ita ad salutem sufficiẽtem, quin post institutum, & præceptum Christi baptismum obligati fuerint omnes ad suscipiendum illum, etiam si baptismo Ioannis essent baptizati, sicut D. Tho. hic docet art. vlt. & sine vlla dubitatione est de fide certum. Quod manifestè probatur primò ex illa historia Act. 19. Vbi baptizati baptismo Ioannis iussi sunt iterũ baptizari baptismo Christi, vt euidenter constat ex plano literæ contextu, & proprietate verborum, quæ hæretici huius temporis varijs modis conantur ad falsos, & metaphoricos sensus detorquere, tam improbabiliter, atq; imprudẽter, vt superuacaneum censeam eos referre. Præsertim cum legi possint apud Canisium lib. sæpe citato c. 7. & Bellarm. lib. 1. de bap. cap. 22. prædicto autem modo intelligunt eam historiam Chrys. Beda, & omnes expositores. Innoc. Pap. epist. 22. c. 1. Orig. tom. 8. in Ioannem: Hier. Ioelis 2. & Dialog. cont. Luciferianos. Amb. ad Gala. 3. Aug. li. 2. contra literas Petiliani. c. 37. & lib. 5. de baptismo c. 9. & 10. Vnde tract. 5. in Ioannem: *Qui baptizati sunt à Ioãne, nõ eis suffecit, baptizati sunt enim baptismo Christi, quia non baptismus Christi erat baptismus Ioannis, qui acceperunt baptismum Christi, baptismũ Ioannis non quærunt, qui acceperunt baptismum Ioannis, baptismum Christi quæsierunt.* Et cõfirmatur, quia verisimile est, aliquos ex Apostolis Christi fuisse baptizatos à Ioãne præsertim Andreã, qui discipulus eius fuerat: quin potius de omnibus, id affirmant Chrysost. hom. 1. in Acta Apost. & Tertull. lib. de bapt. c. 12. & tamen cõstat omnes Apostolos fuisse baptizatos baptismo Christi, vt videre licet I Aug. epist. 108. ad Seleucia. Quin etiã est verisimile, multos ex ijs Iudæis, qui initio Apostolicæ prædicationis Ierosolymis conuertebantur ad fidem Christi, fuisse antea à Ioanne baptizatos. Dicit enim Marcus c. 1. quod *egrediebatur ad Ioannẽ omnis Iudæa regio, & Ierosolymitæ vniuersi, & baptizabãtur ab eo*, & tamen omnes sine discrimine, cum conuertebantur, statim baptizabantur baptismo Christi, vt constat ex Actibus Apostolorum, vbi c. 2. quærentibus Iudæis à Petro, & reliquis Apostolis: *Quid faciemus viri fratres?* respondit Petrus: *pœnitentiam agite, & baptizetur vnusquisq; vestrum in nomine Iesu Christi, &c.* Quibus verbis baptismũ Christi proponit omnibus vt necessarium, quanquam dubitari nõ possit, quin multi ex illis essent baptismo Ioannis abluti. Tandem simile argumentum sumi potest ex verbis Christi Matth. vlt. *Baptizantes eos in nomine Patris & filij, & spiritus sancti.* Ex quo præcepto sumẽda est ratio à priori huius veritatis, quia baptismus Christi omnibus hominibus est in præcepto, vt necessarius ad salutem; sed per solum baptismum Ioannis non impletur hoc præceptũ. Tum, quia, baptismus Ioannis lõgè alius erat a baptismo Christi. Tum etiam, quia ille baptismus nõ imprimebat characterem Christi, ergo. Quocirca, sine fundamento distinxit Magister inter baptizatos baptismo Ioannis. Nam si non habebant, inquit, notitiam Trinitatis, seu Spiritus sancti, indigebant baptismo Christi propter locum Act. 19. si autem iam habebant notitiam Trinitatis, non oportebat iterum baptizari. In quo grauiter, & valdè inconstanter lapsus est. Quia necessitas baptismi Christi non est propter notitiam Trinitatis comparandam (ad id enim satis est instructio, & doctrina) sed ex præcepto Christi oritur, quod non minus obligabat eos, qui fidem Trinitatis habebant, quam, qui illius ignari erant. Item, cum baptisma Christi non solum sit præceptum; sed etiã medium necessarium ad salutem, eius necessitas etiam est propter effectum eius, quem non dabat baptismus Ioannis, etiam si homines illum suscipientes, cognitione Trinitatis pollerent.

Ex his ergo colligitur alia differẽtia inter baptismum Ioannis, & nostrum, quod hic est ad salutem necessarius, non verò ille. Vnde etiam fit, vt oportuerit hunc durare vsque ad finem mundi, non tamen illum. Fit etiam, hunc vniuerso mundo fuisse propositum, & prædicatum, illum verò tantum vni regioni Iudæorum. Denique hinc consequenter necessarium fuit vt hic ministrari potuerit non solum à Christo, vel Apostolis, sed ab alijs etiam hominibus: illi verò satis fuit solius Ioannis ministerium, quia solum pro illo breui tempore institutus est.

Ioãnis baptisma nõ erat necessarium.

Dubium.

Quæri verò hic obiter potest an pro illo tempore, quo ille baptismus durauit, fuerit necessarius Iudæis, non quidem necessitate medij, nam hoc modo satis ex dictis constat non fuisse necessarium, cum nihil contulerit necessarium ad salutem, sed necessitate saltem præcepti. Elias Cretensis super orationem 1. Nazian. §. *Idcirco Iesus baptismi aqua tingitur:* significat de hoc fuisse eo tempore Diuinum præceptum, sicut erant alia legalia. Verius tamen contrarium apparet, & ideò dicendum est, neque hoc modo fuisse necessarium, vt bene docuit Palud. in 4. d. 2. q. 2. ar. 2. Quia huiusmodi præceptũ non continetur in præceptis legis nouæ, nec veteris, vt per se notum est. Neque sine certa ratione, aut autoritate affirmandum est, cum ex voluntate Dei pendeat. Et confirmatur ex Luc. 7. vbi sic dicitur: *Pharisæi, & legis periti consilium Dei spreuerunt in semetipsos non baptizati ab eo*, fuit ergo ille baptismus in consilio, non sub præcepto. Vnde statim & inferius ca. 20. reprehendit Christus Pharisæos, quod Ioanni fidem non adhiberent, quodque

Respõsio.

Baptism' Ioãnis in consilio Iudæis fuit, non in præcepto.

que

que in eum essent blasphemi, quod autem baptizari ab eo noluerint, nunquam eos reprehendit tanquam alicuius præcepti transgressores, signum ergo est non fuisse in præcepto. Congruentia verò esse potest, quia ille baptismus non erat res adeo utilis, & necessaria, ut oporteret strictè mandari.

Baptism' Ioãnis nõ fuit sacramẽtum legis antiq.

Dico secundò, baptismum illum non fuisse sacramentum legis veteris. Ita docent fere omnes Theologi relati, & referendi, & Iustin. Martyr. qu. 36. ad Orthodoxos, *Baptisma*, inquit, *Ioannis præuium erat legis gratię, & ideo supra legem erat*, idest præter obligationem legis, vel etiam aliquo modo perfectior veteribus umbris, quia propinquius ad Christum disponebat. Et hoc modo dixit Naz. orat. 36. in sancta lumina, Ioannem unn baptizasse *Iudaico amore*, & Aug. lib. 5. de bap. c. 9. nulli homi num concessum esse ante Ioannem illo baptismi genere baptizare. Quia non in aqua solum, sed ad pœnitentiam, & aliquo modo ad remissionem peccatorum comparandam dabatur, quod non habebant vetera baptismata. Ratio verò est, quia sacramenta legis veteris sunt illa, quæ in veteri lege continentur, & per Moysem à Deo data fuerunt. Vnde etiam circuncisio, quæ non est ex Moyse, sed ex Patribus, à multis non censetur sacramentum veteris legis, quanquam de illa maior quædã sit ratio. Quia licèt non fuerit primum in illa lege data, fuit tamen veluti acceptata, & eius præceptum in ea lege obligauit, & veluti ianua ac fundamẽtum illius extitit: baptismus autem Ioannis nullo modo contẽtus fuit sub lege veteri, nec per Moysem traditus, nec præceptus, aut obseruatus. Vnde ipsimet Iudęi cum viderent, illum ritum esse præter legem Moysis, interrogabant: *Quid ergo baptizas si tu non es Christus?* Corrigendus ergo est, Orig. li. 5. in ad Roman. c. 6. vbi dicit, Christum fuisse baptizatum *non eo baptismate, quod in Christo est, sed eo, quod in lege est*. Vbi baptismum Ioãnis vocat baptismum in lege. Et infra subdit: *Baptismum Ioãnis expletio erat veterum, non inchoatio nouorũ*. Sed re vera ille baptismus non fuit propriè in lege veteri (vt ostẽsum est) potuit tamen hoc modo appellari, propter quãdam similitudinem, quia erat baptismus inefficax, & in aqua solum.

Obiectio. Dices, cur magis dicitur *expletio veterum, quam inchoatio nouorum*? Quia sicut fuit quodammodo terminus legis veteris: ita fuit initium nouæ, extrinsecus tamen vtrique, quia ad neutram pertinuit.

Respõsio. Respondeo quia durante lege veteri, & antequam noua promulgata esset, & institutus est, & cessauit.

Baptism' Ioãnis nõ fuit pprie sacramẽtum.

Dico tertiò, baptismus Ioannis non fuit propriè sacramentum. Ita D. Tho. hic art. 1. & Alber. in 4. d. 2. art. 6. Sot. q. 2. ar. 1. & recentiores omnes. Ratio tamen non ab omnibus efficax redditur. Prima esse solet, quia omnia sacramenta spectant ad veterẽ, vel nouam legem. Necesse enim est, sacramentum ad legem aliquam diuinam pertinere. Quia à solo Deo institui potest, saltem secundum potẽtiam ordinariam: lex autem diuina positiua nulla est præter veterem, aut nouam. Baptismus autem Ioannis non fuit sacramentum ueteris legis, nec nouæ. Quę ratio efficax esset, si probaretur de ratione sacramẽti esse. ut sub aliqua lege cõprehendatur, quod prędicta ratione nõ fit, nec uidetur necessarium. Quia non est de ratione sacramenti, ut eius usus præcipiatur, sicut multi de cõfirmatione, & extrema unctione putant. Et quia præceptum est quid extrinsecum, & posterius ratione sacramenti.

Alia ratio est, quia ille baptismus non fuit per se institutus ad significandum, sed ad disponẽdos homines ad pœnitentiam. Verum hoc in primis uidetur grauis dictum. Cur enim ille baptismus nõ fuit propter aliquam significationem, sicut alia sacramenta vetera? Deinde, nõ posset ille baptismus deseruire ad excitandos, & præparandos homines, nisi haberet aliquam significationem. Quia nõ poterat excitare, nisi tanquàm signũ: sicut vox non posset hominem excitare, si non significaret: Denique omnes sancti dicunt, Ioannem baptismo suo Christi baptismum prænunciasse. Et D. Th. dixit fuisse sacramentale quoddam, quod intelligi absq; ratione signi sacri nõ potest.

Tertia ergo ratio sit, quia de ratione sacramenti est, vt sit cæremonia stabilis ad significandum hominem aliquo modo instituta, & gratia sanctificãtem modo practico significans. Quam definitionẽ nunc suppono, latius in materia de sacramentis in genere explanandam: sed in hoc baptismo ferè nihil horum reperitur, quia ille baptismus nec conferebat per se aliquã sanctificationem internam, & spiritualem, nec legalem, seu cæremonialem, quia non auferebat irregularitatem aliquam, immunditiamve legalem: nullo ergo modo per se sanctificabat, sed solum excitabat homines, ut se peccatores recognoscerent, & aliquod humilitatis opus exercerent. Deinde, non fuit ille baptismus cæremonia stabilis, quæ pro statu alicuius legis permaneret. Quo sanè sensu intellecta prima ratio reijcienda non est. Quia licèt de ratione sacramenti non sit, vt singulis sit in præceptu: est tamen, ut permanẽtem habeat institutionem, atq; ut hoc modo ad aliquã legem, seu statũ alicuius legis pertineat. At baptismus Ioãnis non fuit institutus, vt cum aliqua lege duraret, sed solum vt præambulum quoddã & dispositio remota ad introductionẽ. legis nouæ. Rursus non videtur ille baptismus habuisse practicam significationem gratiæ, quæ per illum baptismum, tãquam per signum quoddam practicum promitteretur; sed primò, & per se introductus fuit ad excitandos homines ad pœnitentiam, & humilitatẽ, & hinc quasi ex naturali similitudine habuit, vt aliqualiter baptismum Christi futurum significaret, eo modo, quo vnus actus virtutis ea natura rei significat alium similem, uel actus exterior interiorem. Et hoc modo admitti etiam potest secunda ratio supra tacta. Non ergo fuit ille baptismus sacramentum.

Dubium. Respõsio. Baptism' Ioannis quid.

Quod si inquiras, quid tandẽ sit? Iustinus q. 37. vocat illum *præludium* seu *proœmium euangelicæ gratię*. Rabbanus li. 2. de insti. cler. c. 26. vocat, *Velut catechismum ad baptismum Christi*. Indicat & Hie. Mat. c. Cyril. 2. in Ioannẽ c. 57. appellat, *Introductorium ad perfectionem*. D. Th. hic art. 1. vocat *quasi quoddam sacramentale, disponens ad baptismum Christi*. Denique (vt sæpe dixi) solum fuit cæremonia quædam externa ad prouocandos homines ad virtutem, quod non satis est ad rationem sacramenti, nisi latissimè ea voce vti velimus.

QVÆSTIO XXXIX.

De baptizatione Christi, in octo articulos diuisa.

Einde, *considerandum est de baptizatione Christi*.

Et circa hoc quæruntur octo.

Primò, utrùm debuerit baptizari.

Secundò, utrùm debuerit baptizari baptismo Ioannis.

Tertiò, de tempore baptismi.

Quartò, de loco.

Quintò

Quintò, de hoc quod ei sunt cęli aperti.

Sextò, de Spiritu sancto apparente in specie columbæ.

Septimò, vtrum illa columba fuerit verum animal.

Octauò, de voce paterni testimonij.

ARTICVLVS. I.

Vtrùm fuerit conueniens Christum baptizari.

214 4.d.2.q 2. art. 3.q.3. & 3.q.3. art.2.q 1. corpo. & Matth. 3. co.12.op. 60.c.9.

D primum sic proceditur. Videtur, quod non fuerit conueniens Christum baptizari. Baptizari enim est ablui. Sed Christo non conuenit ablui, in quo nulla fuit impuritas. Ergo videtur quod B *Christum non decuerit baptizari.*

2. Præterea, Christus circuncisionem suscepit, vt impleret legem. Sed baptismus non pertinebat ad legem. Ergo non debebat baptizari.

3. Præterea, Primum mouens in quolibet genere est immobile secundum illum motum: sicut cęlum, quod est primum alterans, non est alterabile. Sed Christus est primum baptizans, secundum illud Ioa. 1. Super quem videris Spiritum descendentem, & manentem, hic est, qui baptizat. Ergo ipsum non decuit baptizari.

Sed contra est. quòd dicitur Matth. 3. quod venit Iesus à Galilæa in Iordanem, ad Ioannem, ut baptizaretur ab eo.

Lib. 2. in Lu. c. vlt. in princ. tom. 5.

Respondeo dicendum, quòd conueniens fuit, Christum baptizari. Primo quidem, quia vt Ambrosius C *dicit super Lucam Baptizatus est Dominus, non mũdari uolens, sed mundare aquas, vt ablutæ per carnem Christi, quæ peccatum non cognouit, baptismatis vim haberent, & vt sanctificatas aquas relinqueret postmodum baptizandis, sicut Chrys. dicit super Matth Secundò, quia sicut Chrys. dicit super Matth.*

Hom. 4 in opere imperfecto non remote a prin. to. 2. In orat. in Sancta Lumina a me. to. 5.

quamuis ipse non esset peccator, tamen naturam suscepit peccatricem, & similitudinem carnis peccati, propterea etsi pro se baptismate non indigebat, tamẽ in alijs, carnalis natura opus habebat. Et sicut Greg. Naz. dicit. Baptizatus est Christus, ut totum veterem Adam immergat aquæ.

Tertiò, baptizari uoluit, sicut Aug. dicit in sermone de Epiphania, quia voluit facere, quod faciendum omnibus imperauit. Et hoc est, quod ipse dicit, Sic decet nos implere omnem iustitiam. Vt enim Amb. di-

Lib. 2. in Lu par. a me. to. 5.

xit super Luc. Hæc est iustitia, vt quod alterum facere velis, prior ipse incipias, & tuo alios horteris exemplo. D

Ad primum ergo dicendum, quod Christus non fuit baptizatus, ut ablueretur, sed ut ablueret, sicut dictum est.

In corp.

Ad secundum dicendum, quod Christus non solũ debebat implere ea, quæ erant ueteris legis, sed etiam inchoare ea, quæ sunt nouæ legis: Et ideò non solum uoluit circuncidi, sed etiam baptizari.

Ad tertium dicendum, quod Christus est primum baptizans spiritualiter: & sic nõ est baptizatus, sed solum in aqua.

A Titulus huius art. generatim de baptismo intelligendus est, abstrahendo a baptismo Christi, vel Ioannis. Nam in art. seq. inquirit D. Thom. qua specie baptismi oportuerit baptizari Christum. Et ideò vt rationes, propter quas id fuit expediens, melius explicemus, commodius erit vtrumque simul Articulum interpretari.

ARTICVLVS II.

Vtrùm Christus baptismo Ioannis debuerit baptizari.

D secundum sic proceditur. Videtur, quod Christus non debuerit baptizari B *baptismo Ioannis. Baptismus enim Ioannis fuit baptismus pænitentiæ. Sed pænitentia Christo non conuenit, quia nullum habuit peccatum. Ergo videtur, quod non debuerit baptizari baptismo Ioannis.*

Hom. 11. in Matth. non lõge a me. to. 2.

2. Præterea, Baptismus Ioannis, sicut dicit Chrysost. medium fuit inter baptismũ Iudæorum, & Christi baptismum. Sed medium sapit naturam extremorum. Cum ergo Christus non fuerit baptizatus baptismate legali, nec etiam baptismate suo; videtur, quod pari ratione baptismate Ioannis baptizari non debuerit.

3. Præterea, Omne, quod in rebus humanis est optimum, debet attribui Christo. Sed baptismus Ioannis non tenet supremum locum inter baptismata. Ergo non conuenit, Christum baptizari baptismo Ioannis. C

Sed contra est, quod dicitur Matt. 3. quod venit Iesus in Iordanem, vt baptizaretur a Ioanne.

Tract. 13. in Io. aliq̃ tulum a pr. to. 9.

Respondeo dicendum, quod sicut dicit Aug. super Ioan. baptizatus Dominus baptizabat, non eo baptismate, quo baptizatus est. Vnde cum ipse baptizaret baptismo proprio, consequens est, quod non fuerit baptizatus suo baptismate, sed baptismate Ioannis. Et hoc fuit conueniens, primò quidem propter conditionem baptismi Ioannis, qui non baptizauit in Spiritu, sed solum in aqua Christus autem spirituali baptismate non indigebat, qui a principio suæ conceptionis gratia Spiritus sancti repletus fuit, vt patet ex dictis, & hæc est ratio Chrys. Secundò, vt Beda dicit, baptizatus est baptismo Ioannis, vt baptismo suo baptismum Ioãnis comprobaret. Tertiò, sicut Greg. Nazian. dicit, Accedit Christus ad baptismum Ioannis, D *sanctificaturus baptismum.*

Beda Marci 1. circa prin. ca. 4. to. 2. Nazian. I or. in sancta lumina a med. ar. præce. Caiet.

Ad primum ergo dicendum, quod sicut supra dictum est, Christus baptizari voluit, ut nos suo exemplo induceret ad baptismum. Et ideo ad hoc, quod esset efficacior eius inductio, voluit baptizari baptismo, quo manifestè non indigebat, vt homines ad baptismum accederent, quo indigebãt. Vnde Ambr. dicit super Luc. Nemo refugiat lauacrum gratiæ, quãdo Christus lauacrum pęnitentiæ non refugit.

libr. 2. in Luc. c. vlt. a me. to. 5.

Ad secundum dicendum, quod baptismus Iudæorum in lege pręceptus, erat solum figuralis: baptismus autem Ioannis aliqualiter erat realis, inquantum inducebat homines ad abstinendum a peccatis: baptismus autem Christi habet efficaciam mundandi a peccato, & gratiam conferendi. Christus autem ne

que

que indigebat percipere remiſſionem peccatorum, qua in eo non erant: neque recipere gratiam, qua plenus erat; ſimiliter etiam cum ipſe ſit veritas, non cōpetebat ei, id, quod in ſola figura gerebatur. Et ideò, magis congruum fuit quod baptizaretur baptiſmo medio, quam aliquo extremorum.

Ad tertium dicendum, quod baptiſmus eſt quoddam ſpirituale remedium. Quantò autem aliquid eſt magis perfectum, tantò minori remedio indiget. Vnde ex ho ipſo, quod Chriſtus eſt maximè perfectus, conueniens fuit, quod non baptizaretur perfectiſſimo baptiſmo: ſicut ille qui eſt ſanus, non indiget efficaci medicina.

COMMENTARIVS.

QVàmuis D.Tho. ſimplicem, ſeu affirmatiuam tantum quæſtionem proponat; mens tamen ipſius fuit excluſiuam tractare quæſtionem, an ſcilicet, debuerit ſolo baptiſmate Ioannis baptizari. Vnde ex his duobos articulis tres aſſertiones colligi poſſunt.

Baptiſmo Ioānis baptizari Chriſtus debuit.

Prima eſt, conueniens fuiſſe Chriſtum baptizari baptiſmate Ioannis. In qua alia generalis cōcluſio continetur, ſcilicet, fuiſſe conueniens aliquo baptiſmo baptizari. Huius aſſertionis varias adducit rationes. D.Thom. primam vt ſuo baptiſmo mundaret, & ſanctificaret aqoas, vimque regenerandi illis conferret. Hæc eſt 1. In 1. art. & 3. in 2. quam eiſdem fere terminis habent Grego. Naz. orat. 10 ſancta lumina, quæ eſt 39. Hilar. can. 2. in Matt. Chryſ. hom. 10. in Matt. Ambr. ſer. 4. Epiph. & li. 2. in Lucam c. vlt Hieron. Matt. 3. Auguſ. ſer. 1. Epiphan. & ſer. 1. dominicæ infra octa. Epiph. & ſer. 2. addit. *Vt noui baptiſmatis conſtituat ſacramentum.* Vbi indicat, Chriſtum recipiendo baptiſmum Ioannis, inſtituiſſe ſuum. Quia (vt ſuo loco latius dicendum) tūc veluti deſtinauit aquas ad ſacramentalem miniſterium. Et eodem modo intelligendum eſt: *ſanctificaſſe illas*, aut dediſſe eis virtutem, non imprimendo qualitatem aliquam; ſed per extrinſecam denominationem, ſeo deputationem. Eodem modo explicanda eſt illa vox *mundaret*, quæ metaphoricè hic vſurpatur, eamque magis explicans Aug. libr. 3. de mirabilibus ſcript. c. 5. *Ad baptiſmum*, inquit, *deſcendit, vt aquas, quas in delicto Adæ Deus non maledixerat, terra tamen, qua continebantur, maledictione infectas purgaret.*

Secuoda ratio in primo art. eſt, vt ſuo baptiſmo nobis proficeret: Ipſe enim baptiſmate non indigebat, quod Naz. ſup. dixit, quem Damaſce. imitatur, li. 4. c. 10. *vt veterem Adam in aquis ſepeliret*. quod poteſt exponi. vel ſecundum repræſentationem, quia illo batiſmate ſignificatum eſt, totam humanam naturam in Chriſto, & per Chriſtum à peccatis abluendam: vel ſecūdum valorem, & meritum, quia per illum humanitatis actū, meruit, Chriſtus, vt hominis peccatum deleretur, in aquiſque ſepeliretur. Vel ſecuodum inſtitutionem, quia ſuo baptiſmate dedit Chriſtus aquis virtutem ad lauandum, atque mundandum veterem Adam. Et hoc vltimo ſenſu hæc ratio cum prima coincidit.

Tertia ratio in primo at. eſt. Quia decuit Chriſtū prius exequi, quod faciēdum omnibus imperabat. Quam rationem refert D. Th. ex Aug. ſer. de Epip. Nam in primo ſic ait: *Quod facere nos voluit, prior ipſe fecit*, videtur tameo difficilis, quia ſi quid probat, illud eſt oportuiſſe, ſcilicet, baptizari Chriſtum ſuo baptiſmo, non Ioaonis, quia noo hunc, ſed illū præcepit. Hanc vero difficultatem veluti explicans Aug. tract. 5. in Ioan. ſic ait: [Autoritatem dare baptiſmo ſuo hinc dignatus eſt, vt cognoſcerent ſerui

A ſui, quanta alacritate deberēt currere ad baptiſmū domini, quando ipſe dignatus eſt accipere baptiſmum ſerui,] & infra, [vt accipiēs, quod inferius erat ab inferiori, ad id, quod ſuperius erat, hortaretur inferiorem.] Similia habet li. 4 de baptiſ. c. 22. & li. 3. de mirabilibus ſcripturæ, c. 3. & eodem modo dixit Amb. li. 2. in Lucam propè finem. [Quid enim tam diuinum ad popolos prouocandos, quā vt nemo refugiat lauacrum gratiæ, quādo Chriſtus lauacrū pœnitentiæ nō refugit? nemo ſe dicat exortem eſſe peccati, quando Chriſtus venit ad remedium peccatorum.] Ad hunc etiam modum accipiendum eſt, (quod ait Naz. orat. 40.) tres, ſcilicet, eſſe hominis natiuitates, per generationem, per baptiſmum, per reſorrectionem, quas Chriſtus honorauit naſcendo, reſurgendo, & baptiſmum recipiēdo. Hoc. n. neceſſe eſt intelligi de baptiſmo ſecūdū externam ablutionem, nō vero ſecuodū propriam rationē, & ritum noſtri baptiſmi. Et eodem modo

B exponenda ſunt verba Aug. li. q. nooi teſtamēt. q. 49. [Dignū erat, vt ipſe exemplo eſſet futuris filiis Dei, qui per baptiſmom filios Dei fieri docebat, & qui credentibus Spiritom ſanctum à Deo dari promittebat, debuit iſtud in ſemetipſo viſibiliter demooſtrare.] Et infrà [hominis cauſam ſuſcipiens, & per regenerationem filios Dei fieri docens baptizari debuit, vt in ſe hoc oſtenderet ratum.]

Quarta ratio ex ar. 2. eſt, Chriſtum fuiſſe baptizatum, vt Ioannis baptiſmum comprobaret, ſicut circunciſos eſt, vt circunciſionem bonam eſſe exēplo ſuo oſtenderet. Qoam ratiooem attigit Chryſ. hom. 4. imperfecti, & Beda Mar. 1. & explicari amplius poteſt. Nam cum Chriſtus eſſet ſtatim baptiſmum ſuum inſtituturus, ne videretur baptiſmum Ioannis, tanquam malum abijcere, alium, loco eius introducendo, decuit illum prius accipere.

Quinta ratio adiungi poteſt ex Aug. in Enchiri.

C c. 49. dicente: *In aqua voluit baptizari à Ioanne, nō vt iniquitas eius dilueretur: ſed vt magna commēdaretur humilitas*, & ſer. 93. de verbis Do. *Hoc fecit ad humilitatis exemplum, in ipſa quippe humilitate oſtendit implere iuſtitiam.* Alludens ad verba Chriſti. Mat. 3. *Sine modo, ſic enim decet nos implere omnem iuſtitiam.* Similia habet tract. 5. & 12. in Ioan. & lib. 4. de baptiſ. c. 22. & Bern. ſer. 4. de Epiph.

Sexta, quæ præcedētem magis explicat, ſumitur ex Naz. ora. 39. dicente: [Chriſtus baptizatus eſt ante ſuæ prædicationis initium, vt ea res nobis documento, eſſet purgationem, animiq; ſubmiſſionem prius adhibendam eſſe, nec concionandi prouinciam ante ſuſcipi debere, quam ad ſpiritualis, & corporeæ ætatis perfectionem ventum fuerit.

Septima addi poteſt ex eodem Naz. ibi, baptizatum eſſe Chriſtum: *vt ſuum baptizatorē ſanctificaret*, i. vt ampliori ſanctitate illū ornaret. Octaua adiungi pōt ex Aug. li. 3. de mirabilibus ſcripturæ. c. 5. vbi loquit, Chriſtū eſſe baptizatū, vt ſe Dæmo-

D ni occultaret exiſtimāti illū ad baptiſmum acceſſiſſe tāquā lauacri, & purgationis indignū. Dices id nō potuiſſe fieri ſine mendacio, q̄a illud erat ſignū peccatoris, & indigētis pęnitentia. Reſpondetur ſępe, in ſuperiorib. expeditā eſſe obiectionē ſimilē. Nā opera, quæ p ſe bona ſunt, fieri poſſunt pp ſuā honeſtatē ſine animo ſignificandi aliquid falſum, quamuis futurum fortè ſit, vt alij occaſionem deceptionis inde accipiant. Addi vero poteſt, Chriſtum propter ſe non indiguiſſe pœnitentia: tamen propter nos debuiſſe ſatisfacere, & humilitatis opera exercere, & hnc potuiſſe illo facto ſignificari.

Obiectio.

Reſpōſio.

Secunda aſſertio D.Th. eſt, nō oportuiſſe Chriſtū baptizari ſuo baptiſmate. Quam concluſionē notandā cēſeo, pp huius tēporis hæreticos. Qui ea potiſſimū rōne probat. Ioannis baptiſmū eundē fuiſſe cū batiſmo Chriſti, q̄m Chriſtus ſolo vno baptiſ-

Chriſtū ſuo baptizari baptiſmate non decuit.

mo

mo baptizatus fuit, constat autem illum fuisse baptismum Ioãnis. Decuit aũt (inquiunt) vt suum baptismum ipse reciperet. Tum propter magnum fidelium solatium. Tùm ẽt, quia per baptismum efficimus vnum corpus (vt dr̃ 1. ad Cor. 12.) D. Thom. igitur veluti his hæreticis occurrens negat, decuisse Christum propriũ baptisma suscipere: cuius rei nonnullas reddit rationes. Primam insinuat, art. 1. ad 3. *Quia Christus fuit primum baptizans spiritualiter*, ac si diceret Christum esse principium nostri baptismi in superiori ordine existẽs, & ideò ad hoc significandum decuisse, vt ipse non subderetur baptismo, quod instituebat. Quæ ratio explicanda est ex ijs, quæ tradit D. Tho. supra q. 63. art. 5. & 6. vbi probat in Christo nõ esse characterem, quia in eo est plenitudo potestatis, & sacerdotij, cuius character solum est participatio quædam. Sic. n. in præsenti, cum per baptismum Christi imprimatur character baptismalis, qui est propriũ inferiorum militum insigne, non oportuit illo insigniri supremũ B ducem. Secunda ratio ex 2. art. est, quia baptismus Christi est non tm̃ *in aqua*, sed etiam *in spiritu* (est enim regeneratio spiritualis) ne igitur videretur Christus indigere tali generatione, non oportuit illum baptismum suscipere. Quæ rõ non habuit locum in baptismo Ioannis, qui tm̃ erat *in aqua*. Tertia ratio ex solut. ad 2. & 3. in eodem ar. est, quia baptismus Christi est spirituale remedium: Christus autem cùm esset perfectissimus, remedio non indiguit. Vt hoc igitur significaretur, non oportuit suo lauari baptismate. De qua re cõmodè dicemus infra in fine totius quæst. disp. 27. sect. 3.

Baptismo legali Xp̃m baptizari cur nõ decens.

Tertia assertio D. Tho. est non oportuisse Christũ baptizari aliquo baptismo legali, seu veteris legis. Hanc hẽt D. Tho. ar. 2. ad 2. & solum eam probat, quia ille baptismus erat tm̃ figura; cùm autem Christus esset veritas, non competebat ei (inquit) quod in sola figura gerebatur. Quæ ratio vr̃ nimiũ probare, alioquin neque circumcisionem debuisset C Christus assumere, neque alias cæremonias legales exercere, q̃a *omnia in figura contingebant illis*. Quocirca hæc ratio D. Tho. solũ probat in illis baptismatibus veterib. sm̃ se consideratis non fuisse sufficientem rationem, propter quam eis Christus vteretur, & ideò, cùm in illis non inueniatur peculiaris ratio, quæ in circumcisione & alijs similibus reperta est, verisimile esse Christum non fuisse illis vsum. Addo præterea baptismata illa legalia nõ potuisse ab omnibus proprio arbitrio exerceri, sed ad aliquam purificationem ab immũditijs legalibus. Quia ergo Christus nulla purificatione indiguit, neque immunditiam legalem cõtraxit, idcircò necesse non fuit, illis baptismatibus vti.

ARTICVLVS III.

Vtrùm Christus conuenienti tempore fuerit baptizatus.

3. re 4. d. 4. q. 3. ar. 2 q. 2. 1. & d. 44. in pri. expositionis literæ.

AD tertiũ sic proceditur. Videtur, quòd non conuenienti tempore Christus fuerit baptizatus. Ad hoc enim Christus baptizatus est, vt suo exẽplo alios ad baptismũ prouocaret. Sed fideles Christi laudabiliter baptizantur, non solum ante trigesimum, sed in infantili ætate. Ergo videtur, q̃ Christus non debuerit baptizari in ætate triginta annorum.

2. Præterea, Christus non legitur docuisse, vel miracula fecisse ante baptismum. Sed vtilius fuisset mũdo, si priori tempore docuisset, incipiens à vigesimo A *anno, vel etiam prius. Ergo videtur, q̃ Christus, qui pro vtilitate hominum venerat, ante trigesimum annum debuerit baptizari.*

3. Præterea, Iudicium sapientiæ diuinitus infusæ, maximè debuit manifestari in Christo. Est autẽ manifestatum in Daniele tempore suæ pueritiæ: secundum illud Daniel. 13. Suscitauit Dominus spiritum pueri iunioris, cuius nomẽ Daniel: ergo multo magis Christus in sua pueritia debuit baptizari, & docere.

4. Præterea, Baptismus Ioannis ordinatur ad baptismum Christi, sicut ad finem. Sed finis est prior in intentione, & posterior in executione, ergo vel Christus debuit primus à Ioanne baptizari, vel vltimus.

Sed contra est, quod dicitur Luc. 3. Factum est cũ baptizaretur omnis populus, & Iesu baptizato, & orante: & infrà. Et ipse Iesus erat incipiens, quasi annorum triginta.

Respondeo dicendum, quòd Christus conuenienter fuit in trigesimo anno baptizatus: Primò quidem, quia Christus baptizabatur, quasi ex tunc incipiens docere, & prædicare. Ad quod requiritur perfecta ætas, qualis est triginta annorum. Vnde legitur Gen. 41. Quòd triginta annorum erat Ioseph, quando accepit regimen Aegypti. Similiter etiam 2. Reg. 5. legitur de Dauid, quod triginta annorum erat cum regnare cœpisset. Ezechiel etiam in trigesimo anno cœpit prophetizare, ut habetur Ezechiel. 1. Secundò, quia sicut Chrysost. dicit super Matt. futurum erat, vt post baptismum Christi, lex cessare inciperet. Et ideo hac ætate Christus ad baptismũ venit, quæ potest omnia peccata suscipere, vt lege seruata nullus dicat, quòd ideò eam soluit, quia implere non potuit. Tertiò, quia per hoc, quòd Christus in ætate perfecta baptizatur, Ho. 10. nõ remote à pr. tom. 2. *C datur intelligi, quòd baptismus parit viros perfectos: secũdum illud Ephes. 4. Donec occurramus omnes in vnitatem fidei, & agnitionis filij Dei, in virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi. Vnde & ipsa proprietas numeri ad hoc pertinere videtur; consurgit enim trigenarius numerus ex ductu ternarij in denarium. Per ternarium autem intelligitur fides Trinitatis, per denarium autem impletio mandatorum legis, & in his duobus perfectio vitæ Christianæ consistit.*

Ad primum ergo dicendum, quòd sicut Gregor. Nazian. dicit, Christus non est baptizatus, quasi indigeret purgatione, nec quòd aliquod illi immineret periculum differendo baptismum, sed cuiuis alij nõ in paruum redundat periculum, si exeat ex hac vita, nõ indutus veste incorruptionis, scilicet, gratia. Et licet bonum sit post baptismum baptismi munditiam custodi- In orat. in Epiph. Lumina post med. *D re, potius tamen est (vt ipse dicit) interdum paulisper maculari, quam gratia omnino carere.* Eodem loco.

Ad secundum dicendum, q̃ vtilitas, quæ à Christo prouenit hominibus, præcipuè est per fidem, & humilitatem, ad quorum vtrumq; valet, q̃ Christus in pueritia, uel adolescẽtia non cœpit docere, sed in perfecta ætate. Ad fidem quidẽ, quia per hoc apparet in eo vera natura humanitatis, quod per temporum incremẽta corporaliter profecit: & ne huiusmodi profectus putaretur esse phantasticus, uoluit sapientiam suam vel virtutem manifestare ante perfectam corporis ætatem. Ad humilitatem verò, ne ante perfectam ætatem aliquis præsumptuosè prælationis gradum, & docendi officium assumat.

A *Ad tertium dicendum, ꝙ Christus proponebatur hominibus in exemplum o͞ium. Et ideò oportuit in eo ostendi id, quod competit omnibus secundum legem co͞em: vt.s. in ætate perfecta doceret. Sed sicut Grego. Nazia. dicit, non est lex co͞is, quod raro contingit, sicut nec vna hirũdo ver facit. Aliquibus.n. ex quadã speciali dispensatione, secundũ Diuinæ sapientiæ ordinẽ, & ro͞nem, concessũ est præter legem co͞em, vt ante perfectam ætatẽ, officiũ vel præsidendi, vel docẽdi haberent; sicut Salomon, Daniel, & Hieremias.*

Loco citato ad ar. j.

Ad quartum dicẽdum, quod Christus nec primus, nec vlterius debuit à Ioãne baptizari: quia vt Chrysost. dicit super Matt. Christus ad hoc baptizabatur, vt confirmaret prædicationem, & baptismum Ioannis: & vt testimoniũ acciperet à Ioanne. Non autẽ creditum fuißet testimonio Ioãnis, nisi postquam fuerunt multi baptizari ab ipso. Et ideò non debuit primus à Ioanne baptizari. B *Similiter & nec vltimus; quia (sicut ipse ibidem subdit) sicut lux solis non expectat occasum Luciferi, sed eo procedẽte egreditur, & suo lumine obscurat illius candorem: sic & Christus non expectauit, vt cursum suum Ioannes impleret, sed adhoc eo docente, & baptizante, apparuit.*

Hom. 4. in opere impfc. circa prin. illi⁹, to. 2.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum Christus debuerit in Iordane baptizari.

217. Mat. 3. co. 4. fin.

AD quartum sic proceditur. Videtur, ꝙ Christus non debuerit baptizari in Iordane. Veritas enim debet respondere figuræ. Sed figura baptismi præcessit in trãsitu maris Rubri, vbi Aegyptij sunt submersi, sicut peccata delentur in baptismo. Ergo videtur, ꝙ Christus magis debuerit baptizari in mari rubro, quam in flumine Iordanis. C

2. Præterea, Iordanis interpretatur descensus. Sed per baptismum aliquis ascendit magis, quàm descendat, vnde etiam Matth. 3 dicitur, quòd baptizatus Iesus confestim ascendit de aqua. Ergo videtur inconueniens fuisse, ꝙ Christus in Iordane baptizaretur.

3. Præterea, Transeuntibus filijs Israel, aquæ Iordanis conuersæ sunt retrorsum, vt legitur Iosue 4. & sicut etiam in Psal. 113. dicitur. Sed illi, qui baptizãtur, non retrorsum, sed in antea progrediuntur. Non ergo fuit conueniens, quòd Christus in Iordane baptizaretur.

Sed contra est, quod dicitur Marc. 1. quòd baptizatus est Iesus à Ioanne in Iordane. D

Respondeo dicendum, quòd fluuius Iordanis fuit, per quem filij Israel in terram promißionis intrauerũt. Hoc autem habet baptismus Christi speciale præ omnibus baptismatibus, ꝙ introducit in regnum Dei: quod per terram promißionis significatur. Vnde dicitur Ioan. 3. Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu sancto, non po͞t introire in regnum Dei. Ad quod etiam pertinet, ꝙ Helias diuisit aquas Iordanis, quãdo erat in curru igneo rapiendus in cælum, vt dicitur 4. Regum. 2. quia, scilicet, transeuntibus per aquam baptismi per ignem Spiritus sancti patet aditus in cælum. Et ideò conueniens fuit, vt Christus in Iordane baptizaretur.

A *Ad primum ergo dicendum, quòd transitus maris Rubri præfigurauit baptismum, quantum ad hoc, quòd baptismus delet peccata, sed transitus Iordanis, quantum ad hoc, quòd aperit ianuam regni cælestis, qui est principalior effectus baptismi, & per solum Christum implenus. Et ideò conuenientius fuit, quòd Christus in Iordane, quàm in mari baptizaretur.*

Ad secundum dicendum, & in baptismo est ascensus per profectum gratiæ, qui requirit descensum humilitatis: secũdum illud Iac. 4. Humilibus autem dat gratiam. Et ad talem descensum referendum est nomen Iordanis.

Ad tertium dicendum, quòd sicut August. dicit in sermone de Epiphania Sicut antea aquæ Iordanis retrorsum conuersæ fuerant, ita modò Christo baptizato retrorsum peccata co͞uersa sunt. Vel etiam per hoc significatur, ꝙ contra descensum aquarum, benedictionum fluuius sursum ferebatur. B

DISPVTATIO XXVI.

In duas Sectiones distributa.

De tempore, & ætate, in qua Cristus baptizatus est.

DE Christi baptismo, quoad substantiam, & causas eius nihil addendum occurrit ijs, quæ in superioribus dicta sunt, q͞m ex Euangelio constat, baptizatum fuisse Christum baptismo Ioannis, de quo quid fuerit, iam dictum est: causæ verò, seu rationes, ob quas Christus baptizatus est, satis sunt in commẽtario art. 2. explicatæ. Superest igitur, vt de circunstantijs illius baptismi, ac de ijs C quæ in ipso acciderunt disseramus. Tractat aũt D. Tho. in his duobus articulis de circunstantijs t͞pis, & loci baptismi Christi, & quidem de circunstantia loci nihil dicendum occurrit: tũ quia non v͞r esse res magni momẽti, tum ẽt, quia ro͞es o͞es, quas D. Tho. affert, allegoricæ sunt, ac morales. Literalis.n. fortasse ro͞, ob q̃ Christus in Iordane baptizatus fuit, solum est, quia ille erat aptus, & accommodatus locus, vt ad illũ maior ho͞ium multitudo conflueret, ut coram eis Christus à Patre, & à Ioanne manifestaretur. De circunstantia uerò temporis accuratè disputandum est, quoniã hic iacendum est fundamentum ad ea, quæ de tempore prædicationis, & mortis Christi, tractanda postea sunt.

SECTIO I.

Quo die, ac mense baptizatus sit Christus.

D PRima s͞nia est Epiphanij, hæres. 51. non longe à fine, asserentis Christum baptizatũ esse sexto Idus Nouembris. Quæ s͞nia nullo testimonio ab ipso probatur, nec video quo niti fundamento possit. Quid verò de ea sentiendum sit, dicam postea.

Secunda ergo s͞nia est, illum fuisse baptizatũ sexto die Ianuarij. Hanc tenet Onuphrius in fastis, li. 2. Canus lib. 11. de locis, c. 5 ad 6. & Cæsar Baron. in apparatu suorum Annalium, ubi dicit Romanã Ecclesiã semper ab Epiphanij s͞nia abhorruisse, & antiquos Patres, ac ipsammet ecclesiã hanc s͞niam profiteri. Quod quàm constanter ab ipso dictũ sit, ex dicendis constabit. Nititur ergo hæc opinio in quadã Ecclesiastica traditione, quæ docet Epiphaniam, seu apparitionem D͞ni factam Magis, sexta die Ianuarij accidisse (vt supra de illo mysterio agẽ-

tes,

tes indicauimus) Sed eadem Ecclesiastica traditio docet eodem mense, mensisq; die Christũ fuisse baptizatũ. Quod patet primo ex officio Epiphaniæ, vt sæpe hoc Ecclesia repetit. Vnde in primo responso rio inquit: *Hodie in Iordane baptizato Domino, aperti sunt cœli*, & in quadam antiphona: *Hodie cœlesti sponso iuncta est Ecclesia, quoniam in Iordane lauit Christus eius crimina*, & rursus in alia: *Tribus miraculis ornatũ diem sanctum colimus, hodie in Iordane a Ioãne Christus baptizari voluit*. Ac denique in hymno: *Lauacra puri gurgitis cœlestis agnus attigit, peccata, qua non detulit, nos abluendo sustulit*. Secundò, vt hæc antiquorum Patrum snia, August. ser. 37. de temp. sic inquit: *Quamquam nonnulli hodie Dominum à Magis æstimẽt adoratũ, alij aquã in vinum mutasse quidam vero baptizatum illum à Ioanne confirment; in omnibus tamen filius Dei creditur, in omnibus est vera festiuitas*. Et eodem sensu dixerat ser. 29. *In hac die, siue quòd stella ortus sui nuntium præbuit, siue quòd aquam in vinum conuertit, siue quòd in Iordanis vndis aquas ad reparationẽ humani generis suo baptismo consecrauit, in quolibet horum salutis nostra mysteria continentur*. Et eodẽ ferè modo loquitur Ambrosius serm. 18. 21. & 22. Sed (si rectè prædicta verba ponderetur) hi duo Patres non multum fauent huic sniæ. Nam fatẽtur quidem alterum ex ijs mysterijs hoc die factũ esse, incertum tñ relinquunt oĩa ne, an vnum tm̃, & qd illorum fuerit. Et quis Ambr. in postremo loco addat hęc verba: [Licet à diuersis alterutrum factum esse credatur, ego vero vtrumque factum esse cõfitemor:] tñ mysticè hoc esse intelligendum statim declarat, dicens vnum mysterium in alio contineri. Neque aliter vſ sentire S. Maximus, cui potissimũ solet hæc snia tribui: In sermone. n. de Epiphania sic loquitur: In hac dilectissimi, celebritate, sicut relatu paternę traditionis istruimur, multiplici nobis est festiuitate lętandum. Ferunt. n. hodie Christum Dominũ uel stella duce à gentibus adoratũ, vel inuitatum ad nuptias, aquas in vinum vertisse, uel suscepto à Ioanne baptismo consecrasse fluenta Iordanis] Vbi sub disiunctione loquens, indicat quidẽ aliquod ex ijs mysterijs illo die contigisse, nõ tamen oĩa. Et ad eundem modum loquitur Origen. hom. 8. in diuersos, & Cassian. collat. 10. c. 2. vbi refert Aegyptios solitos esse vna die celebrare Epiphaniorum festum, & natalis, ac baptismi Dñi: [quoniã sacerdotes illius prouinciæ, inquit, vel dominici baptismi, uel secundum carnem natiuitatis eundem diem esse diffiniunt.] Vbi etiã sub disiunctio ne loquitur, & occasionem præbet eodem ferè modo interpretandi Latinæ Ecclesiæ consuetudinem, dum nimirum eodem die celebrat illa tria mysteria. Quia certum existimat aliquod ex illis eo die esse factum, & incertum est, quod illorum sit. Quo circa cum in ea festiuitate dic: [Hodie Christus baptizatus est, vel Magis apparuit,] iuxta hanc sniam non intendit affirmare, reuera oĩa hæc facta esse illo die: sed oĩa illo die repręsentari, atq; in memoriam reuocari: sicut qñ Christi Dñi resurrectionẽ, aut mortẽ colit, & dicit eo die Christum esse mortuum, aut ex mortuis surrexisse: cum tñ s̃m veram anni cõputationem, sæpe non sit idem dies, in quo hæc mysteria sunt gesta. Et in aliquibus anni festiuitatibus sæpe hoc accidit, qñcunq; Ecclesia ad recolendum aliquod mysterium, uel memoriam alicuius sancti faciendam, propter speciales causas eligit diem aliquem, præter eum, in quo reuera res ipsæ contigerunt; & nihilominus ita Ecclesia loquitur, ac si illo die facta essent.

Propter hæc est tertia opinio, quæ negat quidem baptismum Christi accidisse sexto die Ianuarij: nõ tamẽ affirmat, quo die contigerit; sed incertum relinquit. Ita opinatur Iansenius, c. 14. Cõcordiæ, vbi

A negat intercessisse annum inter baptismum, & nuptias: & tamen, c. 18. affirmat, nuptiarum miraculũ sexta die Ianuarij factum esse. Eodem modo opinatus est Benedictus Pererius, lib. 11. in Danielẽ, par. 1. Nam quæst. 6. affirmat Christum sexta Ianuarij conuertisse aquam in vinum: & tamen quæst. 7. verisimilis credit non annum integrum, sed paucos menses fluxisse à die baptismi vsque ad nuptiarum diem. Præterea Franciscus Toletus super Ioanõ, c. 2. annot. 15. credit esse probabilius, magisq; traditioni Ecclesiæ consentaneum, tria illa mysteria nõ accidisse uno eodemque die, non tamen docet, qd ex his mysterijs sexto Ianuarij die contigerit. Rursus Cęsar Baronius in Annalibus, anno 33. negat ẽt supradicta tria mysteria facta esse eodem die. Fundamentum est, quia Patres supra relati non copulatiuè, sed sub disiunctione loquuntur: sentiunt ergo non omnia, sed solum aliquod ex ijs mysterijs illo die factum esse. Accedit, q; si baptismus, & nuptiæ

B eodem die acciderunt, necesse est inter illa annum integrum fuisse transactum: quia certissimum est non fuisse facta eodem numero die. Nam ut constat ex Euangelio Matth. 3. & 4. Ioan. 1. & 4. postq̃ Christus baptizatus est, ieiunauit quadraginta diebus, deinde uerò discipulos uocauit, prius quã nuptiarum miraculum patraret, ergo ut eodem die factum sit necesse est, ut integer annus reuolueretur; hoc autem creditu difficile est. Primò, quia D. Petrus Act. 1. dicit Christum cępisse docere, & cõgregare discipulos à baptismate Ioannis, ergo nõ est verisimile integrum annũ transegisse nullo signo, seu miraculo facto. Secũdò, quia in baptismo Christus declaratus est à Patre doctor, & magister hominum, ergo statim cępit eo fungi munere, non ergo per annum distulit. Tertiò, est vrgens locus apud Augustin. sermo. 154. de tempore, vbi affirmat baptismum Christi, & miraculum nuptiarum

C die dominico accidisse, quod esset impossibile, si post annum eodem die mensis vtrumque esset factum. Addi preterea possent hoc loco difficultates, quę ex opposita sententia sequuntur circa ætatem Christi, & tempus mortis eius. Sed de his postea opportunius.

Inter has sententias difficile est ferre iuditium, quoniam pendent ex historia ualde incerta: existimo tamen (ut consequenter, & cum aliquo fundamento loquamur) alterutrum è duobus esse dicendum, scilicet, uel omnia illa tria mysteria eodem die esse facta, uel de nullo illorum definitè constare, an illo die fuerit factum, necne. Vnde miror Iansenium, Pererium, & Baronium, quomodo, cũ illud primum negent, potuerint de aliquo illorum determinatè tam constanter affirmare illo die factum esse, vt dicant esse ueteristimam traditionẽ, vſum, & obseruationem Ecclesiæ, communemq; Doctorum sententiam, cum nullum sit maius fundamentum ad hoc asserendum de uno, quam de

D alio, neque ipsi vllum afferant; sed unusquisque id eligat: quod alijs opinionibus vnicuique proprijs videtur magis consentaneum. Vnde fit, vt inter se etiam non conueniant, dum alius de baptismo, alius de nuptiarum miraculo id affirmet.

Quocirca, ne cogamur omnia in dubium uocare, sentiendum existimo baptismum Christi, & alia etiam duo mysteria sexto die Ianuarij facta esse. Primò, quia id negare de facto Epiphaniæ uidetur sanè communi traditioni contenium reluctari, & ijs testimonijs, quæ de tempore aduentus Magorum supra retulimus, non est autem maior ratio certitudinis (ut dixi) de hoc mysterio, quàm de reliquis. Secundò, quia reuera Ecclesia in officio Epiphaniæ, multum huic sententiæ fauet. Quòd vero quidam dicunt elegisse Ecclesiam illam opinionem, ut probabilem ad suam insti- Baptism Christi, qñ contigerit.

institoendam festiuitatem, nns omnino iuuat. Nó A enim contendimus nostram sententiam esse certã: sed t probabiliorem esse eligendam, quandoquidē Ecclesia illam eligit. Tertiò. licèt fateamur Augustinum, & Ambrosium locis citatis confirmare omnia illa eodem die esse facta; sed solum referre quosdam ita de uno mysterio sensisse; quosdam verò de alio; oon tñ referunt quenquam negasse aliquod ex ijs mysterijs eo die esse translactum. Vnde sine causa illis imponitur, q insinuent non omnia, sed vnum tantum illo die accidisse, sed solũ prę seferuot dubitationem aliquam, vel incertitudinē. Ita tamen vt in eã senteotiam magis propendeãt, & ioatà illam simpliciter loquantur, ut uidere licet in eodē August. serm. 36. de tempore, & Ambros. d. serm. 18. & 20. Sanctus verò Maximus licet vtatur coniunctione disiungente *vel*; uidetur tñ eam pro copulante posuisse, quod Latinis frequens est. Et colligi potest ex verbis, quæ subiungit: [Et q̄ rectè tria hæc mysteria vno acta die prædicantur, B qui in ineffabile Trinitatis arcanũ vno Dei sub nomine cõfitemur.] Et eodem sensu videntur loquuti Paulinus in natali 9. Sancti Felicis, & Isidor. lib. 1. de offic. Eccles. c. de Epiphania, qui simili modo loquendi vtunt. Quod euidens est præsertim apud Isidor. qui sic inquit: [Si quidem eodem die idem Iesus etiam Iordanis lauacro tingitur, diuisoque cęlo Spiritus sancti descēdentis testimonio Dei filius esse declaratur, cuius diei nomeo ea eo, quod apparuit gentibus Epiphania ouocupatur:] dicerat aũt eodem die Magis apparuisse. Deinde noo est contemnenda autoritas Bernardi, qui sermo. 1. de Epiphan. expresse id affirmat dicens: [Nec sola hęc apparitio, sed altera quædam (sicut à patribus nostris accepimus) hodie celebratur, quę etsi longo post tē pore, facta creditur hoc ipso die] Vnde sermonem secundum sic eaorditur: [Tres apparitione Domini legimus ooo quidem die, sed non uno tempore factas.] Idem repetit sermo. 3. Et Petrus Chrysol. C serm. 57. obi post multa in fine ita concludit: [Christus diuerso tempore uno, eodemque die Magorũ munere, aquæ mutatione, atque Patris voce Deus trino testimonio noscitur, fitque de trina ostensione Christi Epiphania una, & sacrata solemnitas.] Et similiter ser. 160. postquàm multis verbi idem docuerat, concludit: [Tribus autem modus hodie Christi Deitas est probata, Magorum munere, Patris testimonio, aquæ mutatione in uinom, quia tribus stare omne verbum scripturæ firmauit autoritas] Ad hęc Hieron. Ezech. 1. exponens illa verba: [In quinta mensis.] dicit mensem illum fuisse Iannarium, & in illa die significatum esse baptisma (in qoo aperti sunt Christo cœli.) & Epiphaniorũ diem hucusque venerabilem. Quibus verbis indicat Christum apparuisse, & baptizatum esse quinta die Ianuarij. Sed fortasse propter propinquitatē dierum non existimanit hoc ad figuram, seu metaphoram referre: Insinuat ergo Hieron. hanc senten- D tiam, & satis apertè significat baptismum, aduentũ que Magorum in eundem incidisse diem. Huc accedit Albinus, lib. de Ecclesiast. officijs, cap. de baptismo Dñi, qui memoriæ prodit ieiunium Christi absolutum esse 15. Kalend. Mart. quem idem cõstat esset qoadragesimum à die sexto Ianuarij. Deinde verò subdit post anoi reuolutionem inchoasse miracula, aquas io uinum conuertendo. Tandē disertis uerbis docet, illa tria mysteria eodem die essefacta. Denique in hanc sententiam propendet Leo Papa epistol. 4. vbi dum reprehendit eos, qui in die Epiphaniæ solemni ritu catechumenos baptizabant, cum iuxta Ecclesiæ Romanæ ritum in die Paschalis, & Pentecostes baptizandi sint, subdit io hunc modum: [Si quis autem Epiphaniæ festiuitatem, quæ in suo ordioe debito honore ueneranda est, ob hoc existimat priuilegium habere baptismatis, quia hoc quidam putant, qood in ea die Domious ad baptismum sancti Ioannis accesserit, sciat illius baptismi aliam gratiam, aliam fuisse rationem. neque ad eãdem pertinuisse virtutem, qua ex Spiritu sancto renascunt, qui ex Deo nati sunt.] Vbi quamuis eam sententiam non referat, ut certam; eam tamen probabiliorem esse sentiens, non reijcit, vt aliorum rationem excludat: sed illam potius ut uerã amplecti uidetur, & aliam causam Ecclesiasticę consuetudinis prębet.

Neque contra hanc sententiam urgent coniecturę, quibus tertia opinio fulciebat, quin potius prima, & secunda possunt haoc sententiam comprobare. Nam uerũ illius est inter baptismum, & nuptias annũ intercessisse, ut Caieta. etiam sensit, q. 43. art. 3. & patet. Quia Christus post baptismũ recessit in eremum, & ieiunauit quadraginta diebus: post ieiunium uerò statim redijt Nazareth, ibique B aliquo tempore commoratus est (si Epiphanio loco superius commemoratio credimus, ex Euangel. eoim probari id non potest.) quia etsi Luc. c. 4. statim post historiam ieiunij, & tentationis subdat: [Et regressus est Iesus ĩ uirtute spiritus in Galilęã, & fama exijt per uoiuersam regionem de illo, & ipse docebat in Synagogis eorum, & magnificabatur ab omnibus, & uenit Nazareth, ubi erat nutritus.] Tamen hoc (quod Lucas narrat) nõ accidit statim post ieiunium, & tentationem: sed postquàm iam Christus aliquo tempore prædicauerat, & multa ediderat miracula, vt ex ipsis verbis Euangelistæ, & ex Matth. 13. & Marc. 6. colligitur. Vnde August. li. 2. de consensu Euangelist. c. 17. huoc reditum Christi io Galilæam (quem Lucas memorat) post coniectum in uincula Ioannem accidisse testatur. Nihilominus tamen uerisimile est, etiam post ieiuoium redijsse Nazareth, & nonnunquam inter suos fuisse versatum, interdum verò uenisse, ubi baptizabat C Ioannes, ut illi esset occasio sæpius de ipso reddendi testimonium. Quod ualdè conueniens, ac necessarium fuit, ut Christi fama, & pręedicatio, ac testimonium Ioannis de ipso, per omnium aures uulgaretur, & ora. Et aliquo modo indicatur c. 1. Ioaonis, ubi narratur, Christum semel, & iterum uenisse ad Ioannē, qoi statim uiso Christo illum demonstrabat, dicens: *Ecce Agnus Dei*; & tamen ex cõtextu historiæ Euangelicæ, & ex ijs, quæ supra diximus, coostat illa omnia accidisse post baptismum, & consequenter post ieiunium, & tentationē, quæ immediatè baptismo successerũt. Deinde postquã satis fuerat Christus Ioannis pręedicatione manifestatus, antequàm miraculum in nuptijs edidisset, cæpit pręedicare, & discipulos vocare, ac congregare, ut constat ex Ioao. 2. Vbi legimus Christum babuisse discipulos, qui noptijs & miraculo præsentes affuerunt, & cap. 1. Andræam, & alterum di- D scipulum Ioannis adhæsisse Christo, eũq; interrogasse, *Magister vbi habitas*? Qua interrogatiooe satis indicarunt (ut ibi Caietanos notat) iam tunc habitom fuisse Christum publicum magistrum, & doctorem. Quod certè nomen breuiori tempore, quàm uno anno, sibi comparare non poterat, igitur nihil mirom est, (imò id congruit quidem,) quòd annus integer inter baptismum, & nuptias intercessent. In quo non desijt Christus doctoris munere fungi, quamuis non statim cæperit patrare miracula. Quia (ut Chrysostom. ait, hom. 22. in Ioann.) [prius debueruot congregari discipuli, qui deuoti attenderent miraculis, quæ fieri iocipiebant, eisque, io fide, quam cooceperant, confirmarentur.]

Respõsio ad argumenta in oppositũ.

Ad tertiam uerò coniecturam negatur utrumque mysteriom baptismi, & conuersionis aquæ in uinum die Dominico accidisse. Nec est ulla

ratio

ratio probabilis, qua id persuadeatur. Illud autem A Augustini testimonium non omnino cogit, vt huic rei fidem faciamus, præsertim cum inter illos sermones falsò nonnulli sint Augustino adscripti, ex quibus ille existimari vnus potest. Quia neque Augustini stilum redolet, neque aliquid habet Augustino dignum. Vnde in quibusdam decretis, quę sextę Synodo tribuuntur, in 8. vbi narrantur mira opera, quæ Deus die Dominico patrauit, inter alia ponitur baptismus Christi, non tamen nuptiarum miraculum.

SECTIO II.

Quo ætatis suæ anno Christus dominus fuerit baptizatus.

Circa annum decimũ quintũ Tiberij imperãtis baptizat⁹ Christus.

DVo sunt in hac re certa. Primum est, Christum fuisse baptizatum circa annum decimũquintum Imperij Tiberij Cæsaris. Hoc ex Euangelio B aliquo modo colligi potest. Nam Lucæ tertio asseritur anno decimoquinto Tiberij, factum esse verbum Dñi super Ioannem; vt ad prædicandum, & baptizandum exiret. Ex quo necessario sequitur ante illum decimumquintum annum Christum non fuisse baptizatum, vt per se constat. Additur verò ibidem, cũ baptizaretur oĩs populus, Iesum etiam baptizatum fuisse: non tñ expresse eodem anno baptizatus dr. Non verò id est probare difficile. Primò, quia (vt hic notauit D. Tho. ar. 3. ad 4. ex Chrysostomo hom. 4. imperfecti) Christus, neq; primus neque vltimus fuit à Ioãne baptizatus. Quia vt cõuenienter posset Ioannes testimonium de Christo reddere, oportuit, vt prius ad baptismũ, populi multitudo conflueret. Neq; et vsque in finem differre baptismum suũ decebat Christum, quia oportuit, vt adhuc Ioanne docente, & baptizante, manifestaretur, & inciperet docere, ac baptizare Christus, vt nulla inter eos videretur esse contentio. Discipulosque suos ad Christum mittere, & reliquos omnes C in fide eius confirmare Ioannes posset, vt latius docuit D. Tho. quęst. præced. art. 5. Et vtramque partẽ insinuauit Lucas illo verbo: *Cum baptizaretur omnis populus, Iesu baptizato, &c.* Nam in hoc verbo cõtinetur, vnà cum alijs accessisse Christum ad baptismum, atque adeò venisse ante ipsum alios, alios post ipsum. Baptismus autem Ioannis nõ durauit, nisi per annum, & paulò amplius, quod ex historia Euangelica, & ex ijs, quæ supra diximus de ætate, in qua obijt Ioannes, manifestè datur intelligi, necesse est ergo, Christum fuisse baptizatum eodem anno, quo Ioannes baptizare primum cæpit, & ante impletum illum. Baptizatus ergo est ipso anno decimoquinto Imperij Tiberij, uel certè non multo post illum impletum. Neq; enim affirmare simpliciter possum, euenisse id intra ipsum annum decimumquintum. Quia non mihi constat, quo mense illius anni Ioannis baptismum inchoari quàm D quàm verisimile sit, ex quo Ioannes baptizare cępit Christum non per plures menses distulisse baptismum. Tùm quia oportebat in operibus pietatis, & humilitatis promptum se, & paratum ostendere, atque alijs exemplo esse. Tùm etiam, quia sciebat tempus prædicationis Ioannis futurum esse pbreue, & ideò expediens fuisse non differri manifestationem suam. Et confirmari potest, nam (ut colligitur ex primo, & secundo cap. Ioannis) quando Christus fecit miraculum in Cana Galilçæ, nondũ erat Ioannes cõiectus in uincula, ergo (si uera sunt, quę sectione pręcedenti docuimus) baptizauit Ioãnes toto illo anno à Christi baptismate, vsque ad nuptias, ergo cũ eius baptismus paulò amplius durauerit, necesse est dicamus, Christum propè initiũ baptismatis Ioannis, statim ac populi multitudo cępit ad illum concurrere, fuisse baptizatum, ergo baptizatus fuit eodem decimoquinto anno Imperij Tiberij. Et addi potest coniectura. Quia Lucas nõ tàm propter Ioannem Baptistam, quàm propter Christum texuit historiam, designauitq; tempus, & annum, in quo Ioannes cępit baptizare, ergo nõ solum uoluit indicare initium baptismi Ioannis: sed multò magis initium baptismi Christi, credendum est ergo eodem anno utrumque factum esse. Et ita sentiunt Patres omnes, & expositores Euangeliorum, & Euseb. in Chronico.

Differre baptismum suũ Christ⁹ cur nõ debuit.

Hinc colligitur grauem esse errorem, qui apud Tertullianum legitur, lib. 1. contra Marcia. c. 15. nimirum cępisse Christum Dominum sese hominibus manifestare anno duodecimo Imperij Tiberij. Siue enim hoc ex propria sententia asserat, siue ex Marcione referat, nulla ratione potest consistere. Tùm quia, Christus nec docere cæpit, nec miracula edere, nec aliomodo se publicè manifestare ante baptismum, ut omnes docẽt, & ex Euangelio non obscurè colligitur, & manifestè testatur Pet. act. 1. illis verbis: *Incipiens a baptismate Ioannis.* Deniq; quia Præcursor præire debuit ante Dominum, sed Ioannes non cępit sese populo ostendere, nec baptizare ante decimumquintum annum Tiberij, ergo nec Christus.

Trigesimũ circiter ætatis annũ agẽs baptizatur Christus.

Secundò, est certum, ac de fide, Christum baptizatum fuisse circa trigesimum ætatis suæ annum. Id enim testatur Lucas eodem loco ijs verbis: *Et ipse Iesus erat incipiẽs quasi annorum triginta.* Quę verba sine dubio referuntur ad ea, quæ immediate præcesserant: *Factus est, cum baptizaretur omnis populus Iesu baptizato, & orante apertum est cęlum:* dr ergo Christus fuisse quasi triginta annorũ, quãdo hoc accidit. Et hæc est communis omnium Patrum, scriptorumque sententia. Quam uerò ob causam, usque ad tantam ætatem baptismum Christus distulerit, variæ rationes redduntur à Patribus (ut hic D. Th. art. 3. notauit) quæ partim morales sunt, partim allegoricæ. Quas fere Gregor. Nazianzen. oratio. 39. his uerbis complexus est: [Quæ res nobis documento esse debet, purgationem, animique submissionem prius adhibendam esse, nec concionandi prouinciam ante suscipi debere, quam ad spiritualis, & corporeæ ætatis perfectionem uentum fuerit.] latius oratione 40. [At dices, Christus trigesimo anno baptizatur, idque cũ Deus esset, tu me baptismum urgere iubes? cum Deum dixisti, quæstio abs te soluta est.] Primò; [nam ille purgatio ipsamet erat, nec purgatione indigebat.] Secundò: [Nec verò ei quicquam periculi metuendum erat baptismi prorogandi.] Tertiò: [Ille trigesimo anno, ac non prius sese iudicauit, ne ostentationis cuiusdam opinionem præberet.] Quartò: [Quia hæc ætas plenum virtutis argumentum, docendique maturitatem habet.] Quinto [Quoniam ei salutiferum modo supplicium subeundum erat, omnia, quæ ad passionem spectabant, ad passione concurrere oportebat, nimirum ostensionem, baptismum, cælestе testimonium, prædicationem, multitudinis concursum, miracula, & velut corpus unũ fieri non diuulsum, nec temporũ interuallis disiunctum, & interruptum.] Addi uerò potest, (si literalem, ut ita dicam, rationem spectemus) Christum non fuisse antea baptizatum, quia Ioãnes antea baptizare non cęperat: ideò autem Ioannes ante illud tempus baptizare non cęperat, quia, cum esset illius baptismi primus institutor, nõ poterat ante maturam, & perfectam ætatem tantum tamque graue munus inchoare, præsertim cum oporteret prius prædicare pœnitentiam, & per eam homines ad baptisma cohortari, & per nouum baptizandi ritum omnes in admirationem rapere, ac deinde in ipso baptismo, testimonium de

Baptismi Christi ꝓrogãdi cãq̃ fuerint.

Christo præbere. Quæ omnia in minori ætate, nec A grauiter, nec conuenienter fieri poterant.

His ergo positis, grauis, & difficilis controuersia superest, quomodo intelligendum sit, Christum baptizatum esse agentem quasi annum trigesimum. Cuius decisio pendet ex vero sensu illorum verborum Lucæ: *Et erat Iesus incipiens quasi annorum triginta.*

In qua re prima sententia est, Christum Dominum venisse ad baptismum, anno vigesimo nono ætatis suæ, in fine eius, antequàm illum expleret, & trigesimum inchoaret, vt sensus sit erat Iesus quasi incipiés annum trigesimum ætatis, nondum enim inceperat; sed iamiam propè ad illum accedebat. Ita Caietanus Lucæ 3. Cui sanè non multum repugnant verba Euangelistæ. Nam participium illud; *Incipiens* non ad ætatem: sed ad manifestationem, & prædicationem Christi esse referendum; nec aduerbium illud: *Quasi* referri ad participium; *Incipiens*, nec diminuere illud: sed pertinere ad ætatem triginta annorum. Quia Lucas non dicit; *Quasi incipiens annorum triginta, sed incipiens, quasi annorum triginta.* Ita vt sensus planus sit, erat Iesus, qñ baptizatus est, & cępit manifestari, quasi annorum triginta. Licèt hoc (inquã) ita sit, nihilominus posset litera commodè admittere illum sensum. Rectè enim dici potest quasi triginta annorum ille, qui ferè iam compleuit vigesimumnonum annum, quãuis trigesimum nondum attigerit, quia hãc vim habet illud aduerbium, *quasi*.

Et hæc sñia probanda necessariò est illis autoribus, qui existimarunt, Christũ trigesimo ætatis anno passum esse, quamquã eorum sit opinio improbabilis, ut infrà dicam. Item, posset facilè defendi hæc opinio Caietani si vera esset sententia Epiphanij asserentis Christum baptizatum esse mense Nouembris. At verò positis ijs, quæ diximus, & ipse ét Caietanus admittit, nempe Christum baptizatum esse sextos Ianuarij, nullo modo potest hæc opinio defendi. Quia Christus explebat ętatis annum vigesimoquinto die Decembris, ergo si nundum expleuerat vigesimum nonũ ætatis annum, attigisset quidem ille tantummodo, vigesimumoctauum, & tredecim dies, ergo non potuit dici quasi triginta annorum eo, quòd ferè vigesimumnonum ætatis annum impleuisset. Accedit, quòd nullus veterum hũc dicendi modum sequutus est.

Secunda sñia extremè contraria est, Christum triginta annos natum, attingentemque iam trigesimum primum per aliquot menses, aut saltem dies ad baptismũ venisse. Primus autor, qui disertis verbis hãc scripsit sñiam, fuit Beda, lib. de rône temp. c. 5. quem ex recentioribus multi, & graues scriptores sequuntur, & ex antiquis Patribus in illius confirmationem adducuntur multi. Quorũ pręcipuus est Ignatius epist. 5. ad Trallianos, ubi sic inquit: *& expletis tribus annorum decadibus verè baptizatus est à Ioanne.* Quib. verbis, (vt multis placet) expressè dicit expleuisse iam trigesimum annum. Quod confirmare vr Chrysost. hom. 10. in Matt. dicens: *post triginta annos Iesum venisse ad baptisma*, eodẽque modo loquitur Euth. Matt. 3. in principio, & Bern. serm. 1. Epiphaniæ dicit. *Cum trigesimum annum exegisset in carne.* Sed hæc Patrum testimonia (si exactè considerentur) parum fauent huic sñiæ. Nam ijs locis non tractãt; an vnoo completus esset trigesimus annus ætatis Christi, qñ ab baptismum peruenit, sed loquuntur cõi, & vulgari modo: in cõi autem sermone verè, ac propriè dr̃ aliquid factum esse expletis triginta annis, etiã si durante anno trigesimo factum sit, Sicut Luc. 2. dr̃: *postquam consummati sunt dies octo vt circuncideretur puer*, cum tamen durante octauo die sit circũcisus. Et Christus dixit Marc. 8. *Post tres dies resurgam*, cum tamen in ipsa die tertia resurrecturus esset. Est præterea ad hanc expositionem confirmandam optimum testimonium desumptum ex canonibus collectis ex Græcis Synodis per Martinum Braccarensem Episcopum, vbi cap. 20. sic dr̃: *Si quis triginta ætatis suæ non impleuerit annos, nulla modo presbyter ordinetur, etiamsi valdè sit dignus, quia & ipse dominus trigesimo anno baptizatus est, & sic cæpit docere*, constat aũt non fuisse necessarium integrum complere trigesimum ætatis annum, ut quis posset ordinari. Ex antiquis ergo Patribus non potest hæc sñia satis suaderi: ex scriptura aũt probari ét nequit, hunc esse sensum Lucę; persuaderi verò potest, uerba Lucæ cõmodè, & sine ulla vi hunc sensum pati. Quia aduerbium illud *Quasi*, non semper diminutionẽ; sed interdum excessum, licèt exiguum significat. Vt cum dicimus, Hic sunt quasi mille homines, significare possumus, uel pauciores esse, quàm mille, vel paulò plures. Exemplum est in Euãgelio Mat. 8. *Erant, qui manducauerant, quasi quatuor millia*, & similiter Ioan. 6. dicuntur mãducasse, *quasi quinque millia*, & tamen Matt. 14. dicitur fuisse numerus, *quinque millia virorum exceptis paruulis, & mulieribus.* Quocirca, si hic modus dicendi magis conuenit cum humana historia, & chronologia, sustineri potest, non repugnare scripturæ. Ex scriptura verò, aut alia Ecclesiastica autoritate probari satis non potest.

Tertia opinio est, Christum post expletum vigesimumnonum annum, & inchoatum trigesimum ad baptismum venisse. Hæc est cõis sñia, vt Abulẽ. Matth. 3. & Lyranus Luc. 3. adnotarunt. Videturq; esse expressa D. Tho. art. 3. dicẽtis, Christũ fuisse in trigesimo anno baptizatum. Nã in omni sermonis proprietate illud dr̃ fieri tali anno, quod fit illo durante, antequam ad finem deueniat. Et eodem ferè modo loquuntur Patres antiqui, Nazianz. orat. 39. & 40. *Trigesimo* (inquit) *anno baptizatur.* Hierony. C Ezech. 1. *Triginta annos natus uenit ad baptismum, quæ in homine perfecta ætas est.* Et vtitur exẽplo Numer. 4. vbi sacerdotes dicuntur ministrare à trigesimo anno, & supra, vbi sine dubio requiritur, q̃ attigerint trigesimum annum, nõ quod expleuerint. Sic etiam Aug. lib. 3. de mirabilib. sacræ scripturæ, c. 5. dicit Christum trigesimum annum agente venisse ad baptismum. Orig. hom. 1. in Ezechielem ferè nihil aliud dicit, quam Euangelista, & eodem ferè modo Iustinus Martyr in dialogo cum Triphone ait: [Christus per annos fermè triginta expectauit, donec Ioannes præiret baptismum prædicando.] Theophyl. Lucæ 3. solum dicit: [cum triginta annorum esset Dominus, baptizatus est:] & eodẽ ferè modo loquitur Ambr. Luc. 3. Quin et Irenęus, lib. 2. c. 39. dicit Christum incępisse annum trigesimum, & Eusebius, lib. 1. Historiæ, c. 10. *Incipiebat*, inquit, *tunc trigesimum annum*. Denique Epiphan. ex professo hoc suadet, hæres. 51. Et hæc sententia D optimè uerbis Lucæ consonat. Quia aduerbium illud *quasi*, & proprius, & frequentius ad diminuendum ponitur, quàm ad augendum, ergo, cum dicitur Christus fuisse *quasi annorum triginta*, rectè exponitur nondum illos expleuisse.

Trigesimo ætatis inchoato anno baptizatus est Xp̃s.

Potest etiam hęc sententia humana historia, seu chronologia confirmari; quàmquàm & illa etiam tam incerta sit, ut facilè ad alias detorqueri quoq; sñias possit: si tamen nonnulla statuamus probabiliora, magisque recepta principia, uidetur fortaise opinio hæc uerisimilior. Primum est, Christum natum esse quadragesimo secundo anno Imperij Augusti, ut ex sententia Clemenus Alexandrini, Eusebij, Epiphanij, & Bedæ ostendimus in priori tomo disputatio. 6. sectio. 1. in fine. Alterum est, Augustum imperasse annus quinquaginta sex integros, numerando imperium eius ab initio Consulatus;

Anni Imperij Augu. quot.

Nam

Nàm eodem ferè die, quo mense Augusti Consul renunciatus est, post quinquaginta sex annos, qui fuit ætatis eius septuagesimus sextus, defunctus est. Vnde, si imperium ab initio Triumuiratus accessamus, idem est annorum numerus, duobus tamen exceptis mensibus, qui soli à consulatu ad Triumuiratum vsque fluxerunt. Hæc chronologiæ ratio sumpta est ex Dione lib. 48. & 56. histor. Rom. Eutropio lib. 7. eiusdem historiæ. Sueton. c. 5. 8. & sequentibus. Quam amplecti videtur Euse. in chronicis, tribuens Augusto prædictos quinquaginta sex annos imperij. Et idem colligitur ex Tertulliano lib. contra Iudæos c. 8. Dicit enim Christum natum esse quadragesimo primo anno Imperij Augusti, & illo imperante quindecim annis vixisse, ex quo apertè efficiuntur dicti quinquaginta sex anni, quidquid sit, an ea, quæ assumit, vera sint. Idem sentit Nicephorus lib. 1 Hist. c. 17. quatenus dicit, Augustum vixisse supra septuaginta quinque annos, idest, ferè septuaginta sex. Constat enim ex prædictis historijs eum accepisse Consulatum pridie, quàm vigesimum ætatis annū impleret, supersunt ergo quinquaginta sex anni imperij. Quod ergo ibidem ait Niceph. imperasse quadraginta tribus annis intelligēdum est de tempore monarchiæ, quod ferè quadraginta quatuor annorum fuit iuxtà veriorem sententiam. Denique hanc computationem, sequitur Onuphrius lib. 2. fastorum, & ferè reliqui recentiores. At verò Epiphanius in Anchota. & Beda lib. de sex ætatibus, sex menses addunt huic Imperio Augusti. Quia fortassè non ab initio consulatus, seu triumuiratus illud numerant: sed ab eo tempore, quo missus est à Senatu cum exercitu contra Antonium, quod sex menses durauit ante consulatum, vt constat ex Suetonio, & illo etiam tempore dici potest imperasse. Quod ergo Iosephus lib. 18. Antiquit. c. 7. tribuit imperio Augusti quinquaginta septem annos, cū dimidio, ab omnibus reijcitur. Nisi Augusti imperium computetur à morte Iulij Cæsaris, quæ duobus ferè annis antecessit primum Augusti Consulatum teste Appiano, libr. 4. de bello ciuili. Quamuis alij vnum tantum annum intercessisse contendant, ut latè Baronius in apparatu Annalium. Ex his ergo constat vixisse Christum imperante Augusto, quatuordecim annos integros, & præterea octo menses, qui sunt à fine decembris, quando natus est Christus, vsque ad finem augusti, quādo Augustus mortuus est, si ergo his quindecim addamus Tiberij imperantis annos, in cuius decimo quinto anno diximus Christum fuisse baptizatum, efficiuntur prædicti triginta anni inchoati, & nondum expleti.

Sed vt hæc collectio clarior fit, oportebit tertiū principium adiūgere, s. Tiberium statim post mortem Augusti absque ulla intermissione, seu alicuius interregni interpositione, imperij gubernacula suscepisse. Memoriæ enim proditum est, eodem ferè die, quo Augustus obijt, Tiberium tanquam filium hæredem adoptatum, ab Augusto regnare cœpisse, vt uidere licet in Onuphrio supra, & alijs. Ex quo ét intelligitur Tiberium cæpisse imperare mēse Augusto, vel (vt alij volūt) Septembri, quia eo tempore mortuus est Augustus. Vt hinc et concludamus (supposita sententia, quam præcedenti sectio. elegimus) Christum fuisse baptizatum quinto mēse anni decimiquinti, Imperij Tiberij (tot enim menses fluxerunt à fine Augusti, usque ad sextum diem Ianuarij) vixit ergo Christus imperante Tiberio quatuordecim annos, & menses ferè quinque, qui additi supra quatuordecim annos, & menses octo, quos sub Augusto uixerat, efficiuntur uiginti nouē anni integri, & aliquot dies. Vltimò tandem confirmari potest hæc sententia ex Olympiadibus Eusebij, quarum cōputatio ad texendas chronologias, temporum series, omnium probabilissima existimatur, & tamē ille ponit baptismum Christi anno quarto Olympiadis ducentesimæ primæ, cùm nati uitatem eius posuisset anno tertio Olympiadis cētesimæ nonagesimæ quartæ. quæ si rectè computētur, apertè colliguntur triginta anni non integri, sed inchoati.

Hinc etiam explicatum relinquitur, quot menses aut dies agerentur anni trigesimi Christi domini, quando baptizatus est. Epiphanius enim supra cōsequenter dicit, attigisse tunc Christum decimū mensem trigesimi anni. Sed hoc nō potest consistere cum ijs, quæ de die baptismatis sunt dicta, neque cum Romana chronologia, vt à nobis est explicata. Nam si Christus fuisset baptizatus mense Nouembri, post expletum vigesimumnonū ætatis annum, non potuisset baptizari intrà decimumquintum annum Imperij Tiberij. Sed oportebat illum expleri, & inchoari decimum sextum, saltē per tres menses, qui inter Augustum, & Nouembrem intercedunt, quod facile supputari potest ex ijs, quæ diximus. Dicendum est ergo, tantum per tredecim dies inchoasse annum trigesimum. Totidem enim, & non plures fluxerant à vigesimaquinta die Decembris, quando iuxta Ecclesiasticam traditionem natus est, & vigesimum annum ætatis annum impleuerat, vsque ad sextam Ianuarij, quando illum baptizatum diximus. Ex quo etiam obiter colligitur baptizatum à Ioāne Christum post tres, uel ad summum, post quatuor menses, ex quo baptizare cęperat. Quia id orsus est facere inchoato iam decimoquinto anno Imperij Tiberij, Christus autem baptizatus est quintu mense illius anni. Vnde etiā verisimile fit Ioannem incępisse prædicationem suam ferè in initio anni decimi quinti Imperij Tiberij, & ita esse Lucæ narrationem intelligendam.

Vna verò superest obiectio, quia iuxta hanc sententiam nō videntur commodè exponi illa verba, *Erat Iesus incipiens quasi annorum triginta*. Non enim rectè dicitur esse aliquis, *quasi triginta annorum*, eò quod solum per tredecim dies, trigesimum annum inchoauerit: sed potiùs cum ad complemētū ferè trigesimi anni peruenerit. Respōdetur quacunque ratione hæc verba exponamus in omni rigore, & proprietate prædictum sensum admittere. Nam si participium illud *Incipiens* referatur, non ad Christi ętatem, sed ad manifestationem, seu prædicationem (vt supra dicebam) nihilominus rectè dicitur Christus fuisse *quasi triginta annorum*, quādo prædicare cępit. Quia iam annum agebat trigesimum. Nam illud *Quasi*, præcisè sumptum non indicat multum, uel parum defuisse temporis illius trigesimi anni; sed solum illum annum fuisse inchoatum, & nondum impletum. Et ita videtur exponere Orig. homil. 28. in Luc. & clarius Euthym. Lucæ 3. Si verò participium illud *Incipiens*, referatur ad ætatem Christi, adhuc est clarior, & euidentior expositio. Si enim simpliciter dixisset fuisse *quasi annorum triginta*, ambiguum relinqueretur, esset ne in initio, vel fine, aut medio illius anni. Additum ergo est participium *Incipiens*, ad indicandū ita fuisse *quasi triginta annorum*, vt trigesimum inchoaret.

Dices hoc sensu superflua est illa particula *Quasi*, satis enim fuisset dicere, *Erat incipiens annorum triginta*. Respondetur si ita esset simpliciter scriptum, existimari poset, uel saltem dubitari, an inciperet habere triginta annos completos, & ideo ad rem magis explicandam utraque uoa addita est. Ita uidetur intellexisse Theophyl. apud quem ita legimus: *Et ipse Iesus incipiebat esse fermè annorum triginta*.

Obiectio. Respōsio. Obiectio. Respons.

ARTICVLVS V.

Vtrùm Christo baptizato; cęli debuerint aperiri.

118 Infr.q.49. ar.5. 3. Et 3.d.18 ar. 6.q.3.2.& d. 22.q.3. ar.1.4. Et op.60.c.9.

D quintum sic proceditur. Videtur, ꝙ Christo baptizato non debuerint cæli aperiri. Illi enim aperiendi sunt cæli, qui indiget intrare in cælum, quasi extra cęlum existens. Sed Christus semper erat in cęlo, secundum illud Ioan. 3. Filius hominis, qui est in cęlo. Ergo uidetur, quòd non debuerint cęli aperiri.

2. Præterea, Apertio cęlorũ, aut intelligitur spiritualiter, aut corporaliter; Sed non potest intelligi corporaliter; quia corpora cœlestia sunt impassibilia, & infrangibilia: secundum illud Iob 37. Tu forsitan cum eo fabricatus es cęlos, qui, solidissimi, quasi ære fusi sunt. Similiter etiam nec potest intelligi spiritualiter: quia ante oculos filij Dei cæli antea clausi non fuerant. Ergo, videtur inconuenienter dici, ꝙ baptizato Christo aperti fuerint ei cęli.

B

3. Præterea, Fidelibus cælum apertum est per Christi passionem, secũdum illud Hebr. 10. Habemus fiduciam in introitu Sanctorum in sanguine Christi. Vnde etiam nec Christi baptismo baptizati, si qui ante eius passionem decesserint, cælos intrare potuerũt. Ergo, magis debuerunt aperiri cęli Christo patiente, quàm eo baptizato.

Sed contra est, quòd dicitur Luc. 3. Iesu baptizato, & orante apertum est cęlum.

Respondeo dicendum, quòd sicut dictum est, Christus baptizari voluit, vt suo baptismo cõsecraret baptismum, quo nos baptizaremur. Et ideò in baptismo Christi ea demõstrari debuerant, quæ pertinẽt ad efficaciam nostri baptismi. Circa quam tria sunt consideranda. Primò quidem, principalis virtus, ex qua baptismus habet efficaciam: quæ quidem est virtus cœlestis. Et ideò baptizato Christo, apertum est cælũ, vt ostẽderetur, quòd de cætero cælestis virtus baptismum sanctificaret. Secundò operatur ad efficaciã baptismi fides Ecclesiæ, & eius, qui baptizatur, vnde & baptizati fidem profitentur; & baptismus fidei dicitur sacramentum. Per fidem autẽ inspicimus cælestia, quæ sensum, & rationem humanam excedunt. Et ad hoc significandum Christo baptizato aperti sunt cæli. Tertiò, quia per baptismum Christi specialiter aperitur nobis introitus regni cælesti: qui primò homini præclusus fuerat per peccatum. Vnde baptizato Christo aperti sunt cæli: vt ostenderetur, quod baptizatis patet via in cælum. Post baptismum autem necessaria est homini iugis oratio, ad hoc quòd cælum introeat. Licet.n. per baptismum remittantur peccata, remanet tamen fomes peccati, nos impugnans interius, & mundus, & dæmones, qui impugnant exterius. Et ideo signanter dicitur Luc. 3. ꝙ Iesu baptizato, & orante, apertum est cęlum; quia, s. fidelibus necessaria est oratio post baptismum. Vel vt detur intelligi, quod hoc ipsum, quod per baptismum cęlum aperitur credentibus, est ex uirtute orationis Christi. Vnde signanter Matt. 3. dicitur, quod apertum est ei cælum, idest, omnibus propter eum, sicut si Imperator

Ar.3. hui⁹ quæst.

Bed.c.10. sup Luc

A aliciui pro alio petenti dicat, Ecce, hoc beneficium nõ illi do, sed tibi, id est, propter te illi; vt Chrys. dicit super Matth.

Hom. 4. i Mat.ãme. illius in opere imperfecto.

Ad primum ergo dicendum, quod sicut Chryso. dicit super Matt. sicut Christus secundum dispensationem humanam baptizatus est, quamuis ipse propter se baptismo non indigeret: sic etiam secundum humanam dispensationem aperti sunt ei cæli, secundum autem naturam diuinam semper erat in cælis.

Hom.4. in Mat. in opere imperfecto, i medio illius, to. ij.

Ad secundum dicendum, quod sicut Hier. dicit super Matth. cæli aperti sunt Christo baptizato, non reseratione elementorum, sed spiritualibus oculis, sicut & Ezechiel in principio voluminis sui cælos apertos esse commemorat. Et hoc probat Chrys. super Matth. dicens; Quod si ipsa creatura, scilicet, cælorum rupta fuisset, non dixisset, aperti sunt ei: quia, quod corporaliter aperitur, omnibus est apertum. Vnde etiã Marci primo expresse dicitur, quod Iesus statim ascẽdens de aqua vidit apertos cælos; quasi ipsa apertio cælorum ad visionem Christi referatur. Quod quidem aliqui referunt ad visionẽ corporalem, dicentes, quod circa Christum baptizatum tantus splendor fulsit in baptismo, ut viderentur cæli aperti. Potest etiam referri ad imaginariam visionem, per quem modum Ezechiel vidit cælos apertos. Formabatur enim ex virtute diuina, & voluntate rationis talis visio in imaginatione Christi: ad designandum, quod per baptismum, cæli aditus hominibus aperitur. Potest etiã & ad visionem intellectualem referri, prout, scilicet Christus vidit iam baptismo sanctificato apertum esse cælum hominibus; quod tamen etiam uiderat fiendum.

Circa fiñẽ cõmẽtarij i 3.c. Matth. to.9.

Hom.4. in Mat i ope re imperfecto cir. m e. illi⁹ to. ij.

G Ad tertium dicendũ, ꝙ per passionem Christi aperitur cælum omnib sicut per causam cõem apertionis cælorum. Oportet tamen hanc causam cõem apertionis cælorum, singulis applicari ad hoc ꝙ cælum introeant, quod quidem fit per baptismum, secundum illud Rom. 6. Quicunq; baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus. Et ideo, potius fit mentio de apertione cælorum in baptismo, quam in passione Christi.

Vel sicut Chrys. dicit super Matt. baptizato Christo, cæli tantum sunt ei aperti: postquam vero tyrannum uicit per crucem, quia non erant necessaria portæ cælo, nunquam claudendo, nõ dicunt Angeli, Aperite portas, iam.n. erant apertæ, sed, Tollite portas. Per qđ dat intelligere Chrys ꝙ obstacula, quib. prius obsistentib. animæ defunctorum introire non poterãt cælos; sunt totaliter per passionem Christi ablata: sed in baptismo Christi sunt aperta, quasi manifestata iã
D via, per quam homines erant in cælum intraturi.

Hom.4. in Matt. in opere im perfect. i me. illi⁹ to. ij.

COMMENTARIVS.

DVo præcipuè tractat D. Th. in hoc art. Primũ cuius causa hoc signũ factũ sit, alterũ quõ factũ sit. Primũ explicat in corpore ar. ubi tres rõnes affert, ob quas Christo baptizato aperti sunt cœli. Prima est, vt significaret uirtutem cęlestẽ datã esse baptismo. Vñ Cypr. ser. de bap. Christi: *ad esse se tãtis mysterijs, & præsentiam suam dignosci dignata est sempiterna diuinitas, cælisque apertis in specie columbæ Spiritus sanctus, & intelligi voluit, & uideri.* Secunda, ut significaretur fidem, quæ humana trãscendat,

Baptizato Christo cur cęli aperti sint.

ſcendat,& cęleſtia attingat neceſſariam eſſe, vt baptiſmus in nobis efficax ſit, & præſertim indicatū eſt debere eos, qui in Chriſto baptizamur oculis fidei videre cęlos ſibi aperiri,& Spiritum ſanctum ad eos mitti,ſi ipſi non reſiſtant uel obicem ponāt. Addit prætereà Chryſ. hom. 12. in Matth. hoc factum eſſe,vt baptizati intelligant,ſe ad cęleſtia quærenda vocatos,nihilque iam cum rebus terrenis habere commune.

Tertia ratio,& vulgatiſſima eſt, vt ſignificaretur per Chriſti baptiſmum ianuam regni cœlorum, quæ prius clauſa erat hominibus, recluſam eſſe, & apertā. Ita Chry. ſupra,& hom. 4. imperfecti,& Anſel. Matth. 3. & ibidem Beda,& Luc. 3. *Ieſu* (inquit) *baptiZato apertum eſt cęlum,quia dum corporis humilitate dominus undas Iordanis ſubyt diuinitatis ſua potentia Cęli nobis ianuas pandit*. Quæ omnes rationes partim morales,partim allegoricæ conuenientiſſimæ ſunt. Tamen ad literam dici poteſt, quia Spiritus ſanctus viſibiliter deſcenſurus erat in ſpecie columbæ,oportuiſſe viſibiliter demōſtrari columbam illam è cęlo deſcendere, ſingulari,atque extraordinario modo. Ad hoc ergo cęlum aperiri viſum eſt,ac prætereà, vt vox patris inde proficiſci videretur. Addi etiam poteſt ex Chryſ. ſupra oportuiſſe tunc maieſtatem Chriſti, oſtendi, nam multi exiſtimare poterant Ioannem eſſe maiorem illo. Tum propter admirandam vitæ rationem, & inſignem Ioannis famam,ac nomen. Tùm etiam, quòd Chriſtum uiderent ab ipſo baptizatum. Vt ergo nō deciperentur:ſed intelligere poſſent Chriſtum eſſe maiorem Ioanne, & quodammodo cęleſtem hominem, imò & pluſquam hominem, ideò illo baptizato aperti ſunt cęli, & reliqua ſigna facta. Hæc enim ratio æque de cunctis procedit, & efficacius de omnibus ſimul ſumptis, quam de ſingulis. Vnde Cyril. Ieroſol. cat. 17. *Spiritusſanctus deſcendit,cum dominus baptiZaretur ne baptiZati dignitas lateret.* & infrà *Aperti ſunt cęli propter dignitatem deſcendentis Verbi.*

Secundum, quomodo hoc factum ſit, explicat D. Tho. in ſol. ad 2. vbi varias opiniones refert, nec ſatis apertè ſententiam definit ſuam:qua de re poſtea diſſeremus, cætera argumenta non indigent expoſitione.

ARTICVLVS VI.

Vtrùm conuenienter Spiritus ſanctus ſuper Chriſtum baptizatum deſcenderit in ſpecie columbæ.

D ſextum ſic proceditur. Videtur, quòd inconuenienter, Spiritus ſanctus ſuper Chriſtum baptizatum dicatur deſcendiſſe in ſpecie columbæ. Spiritus enim ſanctus habitat in homine per gratiā. Sed in homine Chriſto fuit plenitudo gratiæ à principio ſuæ conceptionis, quia fuit unigenitus à patre, vt ex ſupra dictis patet. Non ergo debuit Spiritus ſanctus ad eum mitti in baptiſmo.

2. Præterea, Chriſtus dicitur in mundum deſcendiſſe per myſterium Incarnationis, quando exinaniuit ſemetipſum formam ſerui accipiens. Sed Spiritus ſanctus non eſt incarnatus. Ergo inconuenienter dicitur, q Spiritus ſanctus deſcenderit ſuper eum.

3. Præterea, In baptiſmo Chriſti oſtendi debait, ſicut in quodam exemplari, id quòd fit in noſtro baptiſmo. Sed in noſtro baptiſmo non fit aliqua miſſio vi-

A *ſibilis Spiritus ſancti. Ergo nec in baptiſmo Chriſti debuit fieri viſibilis miſſio Spiritus ſancti.*

4. Præterea, Spiritus ſanctus à Chriſto in omnes alios deriuatur: ſecundum illud Ioan. 1. De plenitudine eius nos omnes accipimus. Sed ſuper Apoſtolos Spiritus ſanctus deſcendit, non in ſpecie columbæ, ſed in ſpecie ignis. Ergo nec ſuper Chriſtum debuiſſet deſcendere in ſpecie columbæ, ſed in ſpecie ignis.

Sed cōtra eſt, quod dicitur Luc. 3. Deſcendit Spiritus ſanctus corporali ſpecie, ſicut columba in ipſum. [Ho. 4. in Matth. in opere imperfecto à med. præci. tom. 2.]

Reſpondeo dicendum, quod hoc, quod circa Chriſtum factum eſt in eius baptiſmo (ſicut Chryſoſt. dicit ſuper Matt.) pertinet ad myſterium omnium, qui poſtmodum fuerant baptizandi. Omnes autem, qui baptiſmo Chriſti baptizantur, Spiritumſanctum recipiunt, niſi ficti accedant; ſecundum illud Matth. 3. Ipſe vos baptizabit in Spiritu ſancto. Et ideò, con
B *ueniens fuit, vt ſuper Chriſtū baptizatum Spiritus ſanctus deſcenderet.*

Ad primum ergo dicendum quod ſicut Aug. dicit 15. de Trinit. abſurdiſſimum eſt dicere, quod Chriſtus, cum iam triginta eſſet annorum, acceperit Spiritum ſanctum. ſed venit ad baptiſmū, ſicut ſine peccato, ita non ſine Spiritu ſancto. Si enim de Ioanne ſcriptum eſt, quod Spiritu ſancto replebitur ab vtero matris ſuæ, quid de homine Chriſto dicendum eſt, cuius carnis ipſa conceptio, non carnalis, ſed ſpiritualis fuit? Tunc ergo, ideſt, in baptiſmo, corpus ſuum, ideſt, Eccleſiam præfigurare dignatus eſt, in qua baptizati præcipuè accipiunt Spiritum ſanctum. [Lib. 15. c. 25. à medio. to. 3.]

Ad ſecundum dicendum, quòd ſicut Aug. dicit in 2. de Trinitate. Spiritus ſanctus deſcēdiſſe dicitur ſuper Chriſtum corporali ſpecie, ſicut columba: non
C *quia ipſa ſubſtantia Spiritus ſancti uideretur, quæ eſt inuiſibilis, neque ita, quòd illa viſibilis creatura in unitatem perſonæ diuinæ aſſumeretur: neque enim dicitur, quòd Spiritus ſanctus ſit columba, ſicut dicitur, quòd filius Dei eſt homo ratione vnionis. Neq; etiam hoc modo Spiritusſanctus viſus eſt in ſpecie columbæ, ſicut Ioānes vidit agnum occiſum in Apocalypſi: ut habetur in Apocal. 5. Illa enim viſio facta fuit in Spiritu per ſpirituales imagines corporum: de illa verò columba nullus unquam dubitauit, quin oculis viſa ſit. Nec etiam modo in ſpecie columbæ Spiritus ſanctus apparuit, ſicut dicitur 1. ad Corint. 10. Petra autem erat Chriſtus. Illa enim petra iam erat in creatura, & per actionis modum nuncupata eſt nomine Chriſti, quem ſignificabat: illa autem columba ad hoc tantum ſignificandum repentè extitit, & poſtea ceſſauit, ſicut flāma, quæ in rubo apparuit*
D *Moyſi. Dicitar ergo Spiritus ſanctus deſcendiſſe ſuper Chriſtum, non ratione vnionis ad columbam: ſed vel ratione ipſius columbæ ſignificatis Spiritum ſanctum, quæ deſcendendo ſuper Chriſtum venit. Vel etiam ratione ſpiritualis gratiæ, quæ à Deo per modum cuiuſdam deſcenſus in creaturam deriuatur ſecundum illud Iacob. 1. Omne datum optimum, & omne donum perfectum de ſurſum eſt, deſcendens à Patre luminum.* [Lib. 2. c. 6. to. 3.]

Ad tertium dicendum, quod ſicut Chryſ dicit ſuper Matth. in principijs ſpiritualium rerum ſemper ſenſibiles apparent viſiones propter eos qui nullam intelligentiam incorporalis naturæ ſuſcipere poſſunt: ut ſi poſtea non fiant, ex his, quæ ſemel facta ſunt [Hom. 12. in Matth. ante med. tom. 2.]

sunt, recipiant fide. Et ideò, circa Christum baptizatum corporali specie spiritus sanctus visibiliter descendit, vt super omnes baptizatos inuisibiliter postea credatur descendere. A

Ad quartum dicendum, quod Spiritus sanctus in specie columbæ apparuit super Christum baptizatũ propter tria. Primò quidem, propter dispositionẽ, quę requiritur in baptizato, vt scilicet nõ fictus accedat, quia dicitur Sapien. 1. Spiritus sanctus disciplinæ effugiet fictum. Columba autem est animal simplex astutia & dolo carens: unde dicitur Matt. 10. Estote simplices sicut columbæ. Secundò, ad designandum septem dona Spiritus sancti, quæ columba suis proprietatibus significat. Columba enim secus fluenta habitat, ut inde uiso accipitre, mergat se, & euadat: quod pertinet ad donum sapientiæ, per quam sancti secus Scripturæ diuinæ fluenta resident, ut incursum diaboli euadant. Item columba meliora grana eligit: B *quod pertinet ad donum scientiæ, qua Sancti sententias sanas, quibus pascantur, eligunt. Item, columba alienos pullos nutrit, quod pertinet ad donum consilij, quo Sancti homines, qui fuerunt pulli, idest, imitatores diaboli, doctrina nutriunt, & exemplo. Item, columba non lacerat rostro: quod pertinet ad donum intellectus, quo sancti bonas sententias, lacerando nõ peruertunt, hæreticorum more. Item, columba felle caret: quod pertinet ad donum pietatis, per quam sancti ira irrationabili carent. Item, columba in cauernis petræ nidificat, quod pertinet ad donum fortitudinis, qua Sancti in plagis mortis Christi, qui est petra firma, nidum ponunt, idest, suum refugium, & spem. Item columba gemitum pro cantu habet: quod pertinet ad donum timoris, quo sancti delectantur in gemitu pro peccatis. Tertio apparuit Spiritus san-* C *ctus in specie columbæ propter effectum proprium baptismi, qui est remissio peccatorum, & reconciliatio ad Deum, columba enim est animal mansuetum. Et ideò, sicut Chrysost. dicit super Matth. in diluuio apparuit hoc animal, ramum ferens oliuæ: & communem orbis terrarum tranquillitatem annuncians, & nunc etiam columba apparet in baptismo, liberatorem nobis demonstrans. Quartò, apparuit Spiritus sanctus in specie columbæ super Dominum baptizatum, ad designandum communem effectum baptismi, qui est coniunctio ecclesiasticæ vnitatis, unde dicitur Ephes. 5. quod Christus tradidit semetipsum, ut exhiberet, sibi gloriosam Ecclesiam non habentem maculam, aut rugam, aut aliquid huiusmodi, lauans eam lauacro aquæ in uerbo uitæ. Et ideò, conuenienter Spiritus sanctus in baptismo demonstratus est in specie columbæ, quæ est animal amicabile, & gre-* D *gale: vnde & Cant. 5. dicitur de Ecclesia. Una est columba mea. Super Apostolos autem in specie ignis Spiritus sanctus descendit propter duo. Primò quidem, ad ostendendum feruorem, quo corda eorum erant commouenda, ad hoc quod Christum vbique inter pressuras prædicarent, & ideò etiam in igneis linguis apparuit. Vnde August. dicit super Joan: Duobus modis ostendit visibiliter Dominus Spiritum sanctum, scilicet per columbam super Dominum baptizatum, & per ignem super discipulos congregatos: ibi simplicitas, hic feruor ostenditur. Ergo ne Spiritu sanctificati dolum habeant, in columba demonstratus est, & ne simplicitas frigida remaneat, in igne*

Hom. 12. in Matth. parum ante med. tomo 2.

Tract. 6. I Ioan. aliquantulũ a princip. to. 9.

A *demonstratus est. Nec te moueat, quia linguæ diuisæ sunt, vnitatem in columba cognosce. Secũdò, quia sicut Chrysost. dicit, cum oportebat delictis ignoscere (quòd fit in baptismo) mansuetudo necessaria erat, quæ demonstratur in columba; sed vbi adepti sumus gratiam restat iudicij tempus, quòd significatur per ignem.*

ARTICVLVS VII.

Vtrùm illa columba, in qua apparuit Spiritus sanctus, fuerit verum animal.

B *D septimum sic proceditur. Videtur, quòd illa columba in aqua Spiritus sãctus apparuit, non fuerit uerum animal. Illud enim uidetur specie tenus apparere quod secũdum similitudinẽ apparet. Sed Luc. 3. dicitur quod descendit Spiritus sanctus corporali specie, sicut columba in ipsum. Non ergo fuit vera columba, sed quædam similitudo columbæ.*

116 Ioann. 2. l. 10. col. 2. & op. t. c. 9

2. Prętereà, Sicut natura nihil facit frustra, ita nec Deus, ut dicitur in 1. de cęlo. Sed cùm columba illa non aduenerit nisi ut aliquid significaret, atque præteriret (vt Aug. dicit 2 de Trin.) frustrà fuisset vera columba; quia hoc ipsum fieri poterat per colũbæ similitudinem. Non ergo illa columba fuit verum animal.

li. 1. de cœlo. text. 32. to. 2. lib. 2. de Trinit. c. 6. in fin. to. 3.

3. Præterea, Proprietates cuiuslibet rei ducunt in cognitionem naturę illius rei. Si ergo fuisset illa C *columba verum animal, proprietates columbæ significassent naturam veri animalis, non autem effectus Spiritus sancti. Non ergo videtur, quod illa columba fuerit verum animal.*

Sed cõtra est, quod Aug. dicit in lib. de agone Christiano. Neque hoc ita dicimus, ut dominum Jesum Christũ dicamus solum verum corpus habuisse, Spiritum autem sanctum fallaciter apparuisse oculis hominum, sed ambo illa corpora uera esse credimus.

c. 22. a medio t. 3. q. 5. art. 2.

Respondeo dicendum, quod (sicut supra dictum est) non decebat ut filius Dei, qui est ueritas Patris, aliqua fictione uteretur: & ideo, non phantasticum, sed verum corpus accepit. Et quia Spiritus sanctus dicitur spiritus ueritatis, ut patet Ioan. 16. ideo etiã ipse ueram columbam formauit, in qua appareret: licèt non assumeret ipsam in unitatem personæ. Vnde post prædicta verba Aug. subdit. Sicut non oporte- D *bat vt homines falleret filius Dei, sic etiam non oportebat vt falleret Spiritus sanctus: sed omnipotenti Deo, qui uniuersam creaturam ex nihilo fabricauit, nõ erat difficilè, verum corpus colũbæ, sine aliarũ columbarum ministerio figurare, sicut non fuit ei difficilè verum corpus in vtero Marię sine virili semine fabricare, cum creatura corporea, & in uisceribus fœminæ ad formandum hominem, & in ipso mundo, ad formandum columbam, imperio Domini, uoluntatique seruiret.*

co. l. de agone Christiano cap. 22. post med. to. 3.

Ad primum ergo dicendum, ꝙ Spiritus sanctus dicitur descẽdisse in specie, uel similitudine colũbæ: non ad excludenda veritatẽ columbæ, sed ad ostendendum quod ipse non apparuit in specie suæ substantię.

Ad

Ad secundum dicendum, quòd non fuit superfluũ formare veram columbam, vt in ea Spiritus sanctus appareret: quia per ipsam veritatem columbæ significatur veritas Spiritus sancti, & effectuum eius.

Ad tertium dicendum, quòd proprietates columbæ, eodem modo ducunt ad significandum naturam columbæ, & ad significandos effectus Spiritus sancti. Per hoc enim, quòd columba habet tales proprietates ostenditur, quod columba significat Spiritum sanctum.

COMMENTARIVS.

In Christũ baptizatũ cur Spiritus sãctus descendit.

IN his articulis tria tractat D. Thom. Primum, cur baptizato Christo Spiritus sanctus visus est in eum descendere? scilicet ad significandum Spiritum sanctũ dãdũ esse per Christi baptismũ, iuxta illud: *Ipse vos baptizabit in Spiritu sancto.* Ioan. 1. & illud: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu sancto* c. 3. Quod amplius explicans D. Th. in solu. ad primum dicit cum Aug. lib. 5. de Trinitate c. 26. non descendisse Spiritum sanctum in Christũ baptizatum, quòd eum tunc primò repleuerit. Ab instanti enim conceptionis suæ ita fuit omni gratia replens, vt crescere non potuerit. Descendit ergo ad significandum donum, quod dandum erat baptizandis in Christo, & præterea ad indicandum donũ illud plenissimè, ac perfectissimè in Christo habitare, de cuius plenitudine omnes alij erant accepturi. Quod significatum est Ioanni Baptistæ, quando illi dictum est. Ioan. 1. *Super quem videris Spiritum sanctum descendentem, & manentem ipse est, qui baptizat in Spiritu sancto*: vt latissimè exponit Aug. tract. 5. in Ioanne. Ex quo intelligitur aliter descendisse visibiliter Spiritũ sanctum in Christum, & in Apostolos, aliosve sanctos: ad Christũ enim facta est missio visibilis solum, quòad externam speciẽ, & significationem, nõ verò quòad internum effectum, & inuisibilem missionem. Vnde Spiritum sanctum visibiliter mitti ad Christum, nihil aliud fuit, quam Spiritus sancti donum, quod à principio conceptionis in Christo erat, ac permanebat, nouo signo visibili manifestari. At verò in alijs simul cũ nouo visibili signo facta est interior Spiritus sancti missio per noua dona gratiæ, aut specialem eorum perfectionem. Et ad hũc modum exponendi sunt Patres, cum interdum videntur docere Christum in baptismate, Spiritu sancto fuisse vnctum, impletũque illud Psal. 44. *Vnxit te Deus Deus tuus oleo lætitiæ*: vt Athanasius orat. 2. contra Arrianos. & Cyril. Ierol. cat. 17. illuminat. & 3. mystagogica, & Optatus Mileuitan. lib. 4. contra Parmen. & Hiero. li. 64. & Hilarius lib. 11. de Trinitate intelligendi (inquam) sunt, quoad externam manifestationem illius vnctionis. Nam alioqui certum est, Christum in conceptione sua fuisse perfectissimè Spiritu sancto vnctum perpetua, atque inamissibili vnctione, ut docuit Damas. li. 4. de fid. c. 6. Ambr. lib. de Noe, & arca c. 3. & lib. 2. in fine, ex quo id mutuatus est Beda lib. 1. in Lucam c. 10. & Greg. lib. 9. registri epist. 61. De qua re latissimè egimus, multaque alia congessimus ex Patribus in priori tomo disput. 18 Sect. 1. 2. & 3.

Missio visibilis Spiritus sancti qualiter ad Christum sit facta.

Supra Christum baptizatũ in specie columbæ cur Spiritus sanct⁹ apparuit.

Secundum, declarat D. Thom. in sol. ad 4. cur apparuerit Spiritus sanctus in specie colũbæ. Cuius rei varias adhibet rationes, quæ ab ipso enucleãte satis exponuntur. Summa omnium est, ut in columbæ proprietatibus, tum effectus baptismi, tũ dispositio suscipientis significentur. Quas breuiter attigit Tertullian. lib. de baptismo, capit. 8. dicens: *Tunc ille sanctissimus spiritus super emendata, & benedicta corpora libens à Patre descendit super baptismi aquas, tanquam pristinam sedem recognoscẽs conquiescit columbæ figura delapsus in dominum, ut natura Spiritus sancti declaretur per animal simplicitatis, & innocentiæ, quod etiam corporaliter ipso felle careat columba*, lege Isidorum lib. 12. originũ c. 7. Vnde quòd D. Th. hic dixit per simplicitatem columbæ significari dispositionem, quam accedentes ad baptismum habituri sunt, ut exposuerunt etiam Amb. & Beda in Lucam. Tert. refert ad effectum baptismi, seu donum Spiritus sancti, quòd per illum datur. Subiungit deinde Tertullianus & aliam, quæ hic apud D. Th. est tertia, quam paucioribus verbis ille complexus est lib. contra Valentinianum c. 2. dicens: *Columba à principio diuinæ pacis est præco*: Quẽ imitatus Hier. dial. aduersus Lucif. *Emittitur (inquit) de arca coruus, & non redit, & postea pacem terræ columba nuntiat. Ita & in baptismate Ecclesiæ tetterrimo alite expulso, id est, diabolo pacẽ terræ nostræ colũba Spiritus sancti nũtiat.* Similia habet ep. 83. ad Ocean. & Chrysost. hom. 12. in Matth & egregiè Cyril. Ierosol. dicta cat. 17. vbi latius figuram hanc, & vtramq; rationem persequitur, & Beda Mat. 3. vbi aliam significat rationem his verbis: *Ideo, Spiritus sanctus super saluatorem in specie columbæ apparuit, quia non veniebat, vt per zelum peccata puniret: sed vt per mansuetudinem toleraret.* Et inde colligit rationem, ob quam Spiritus sanctus in baptismo descẽdit in specie columbæ, in die vero Pentecostes in specie ignis, dicẽs. *In igne verè super simplices homines apparuit, vt eis ad puniendum in se peccata spiritualis feruor accedẽret, quia Deus per mansuetudinem vindicari parceret.* Quibus verbis comprehendit vtranque rationem D. Th. hic in eadem solutione ad 4. Tertiò, declarat D. Th. art. 6. ad 2. & toto art. 7. qualis illa columba fuerit, & quomodo apparuerit. Quæ res diligentiorem examinationem requirit in disp. sequenti tractandam.

ARTICVLVS VIII.

Vtrùm conuenienter Christo baptizato, fuerit vox Patris audita filiũ protestantis.

AD octauum sic proceditur. Videtur, quòd inconuenienter Christo baptizato fuerit vox Patris audita, Filiũ protestantis, Filius enim & Spiritus sanctus secundum hoc quòd sensibiliter apparuerunt, dicuntur visibiliter esse missi. Sed patri non conuenit mitti, ut patet per Aug. in 2. de Trin. Ergo, etiam nec apparere.

221 Inf. q. 45. art. 4 & q. 66. art. 6. cor. & op. 60. c. 2.

l. 2. de Tri. c. 12. in fi. to 3.

2. Præterea, vox est significatiua verbi in corde concepti. Sed Pater non est verbum, ergo inconueniẽter manifestatur in voce.

3. Præterea, Homo Christus non incepit esse filius Dei in baptismo, sicut quidam hæretici putauerunt, sed à principio suæ conceptionis fuit filius Dei. magis ergo in natiuitate debuit vox Patris protestari Christi diuinitatem quam in eius baptismo.

Sed contra est, quod Matt. 3. dicitur. Ecce vox de cælis dicens. Hic est filius meus dilectus in quo mihi complacui.

Respondeo dicẽdum, quòd sicut supra dictum est in baptismo Christi, qui fuit exemplar nostri baptismi, demonstrari debuit, quod in nostro baptismo perficitur

ar. 6. huius quæst.

ficitur. Baptismus autem, quo baptizabantur fideles A *consecratur in inuocatione, & uirtute Trinitatis, secundum illud Matt ult. Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, et Spiritus sancti. Et ideò, in baptismo Christi) vt Hieron. dicit mysterium Trinitatis demonstratur. Dominus enim in natura humana baptizatur, Spiritus sanctus descendit in specie columbæ, Patris vox testimoniũ Filio perhibentis auditur. Et ideò conueniens fuit, ut in illo baptismo Pater declararetur in uoce.*

In cõmēt. 3. c. Matt. circa fi. t. 9

Ad primum ergo dicendum, quod missio visibilis addit aliquid super apparitionem, scilicet autoritatem mittentis. Et ideò, Filius, & Spiritussanctus, qui sunt ab alio, dicuntur mitti visibiliter, & non solum apparere: Pater autem, qui non est ab alio, apparere B *quidem potest, visibiliter autem mitti non potest.*

Ad secundum dicendum, quod Pater non demonstratur in voce, nisi sicut actor vocis, uel loquens per uocem. Et quia proprium est Patri producere verbum, quod est dicere, uel loqui: ideò, conuenientissimè Pater per uocem manifestatus est, quæ significat verbum. Vnde, & ipsa vox à Patre emissã, filiationem Verbi protestatur. Et sicut species columbæ, in qua demonstratus est Spiritus sanctus, non est ipsa natura Spiritus sancti, nec species hominis, in qua demonstratus est ipse Filius est ipsa natura filij Dei: ita etiã ipsa uox non pertinet ad naturam Verbi, vel Patris loquentis. Vnde Ioan. 5. Dominus dicit. Neque uocẽ eius, idest patris vnquam audistis, neq; speciem eius vidistis. Per quod (sicut Chrysost. dicit super Ioan.) paulatim eos in philosophicum dogma inducens, ostendit, quoniam neque uox circa Deum est, neque C *species. sed superior est, & figuris, et loquelis talibus. Et sicut columbam, & etiam humanam naturam à Christo assumptam tota Trinitas operata est, ita etiã, & formationem vocis. Sed tamen in voce declaratur solus Pater, ut loquẽs sicut naturam humanam solus Filius assumpsit, & sic in columba solus, & Spiritus sanctus demonstratus est, ut patet per Aug. in lib. de Fide ad Petrum.*

Hom. 59. in Ioan. à med. to. 3.

Ad tertium dicendum, quod Diuinitas Christi nõ debuit omnib in eius natiuitate manifestari: sed magis occultari in defectibus infantilis ætatis. Sed quando iam peruenit ad perfectam ætatem, in qua oportebat eum docere, & miracula facere, & homines ad se conuertere, tunc testimonio Patris erat eius diuinitas manifestanda, ut eius doctrina credibilior fieret: vnde, & ipse dicit Ioan. 1. Qui misit me Pater, ipse D *testimonium perhibet de me. Et hoc præcipuè in baptismo, per quem homines renascuntur in filios Dei adoptiuos Filij autem Dei adoptiui instituuntur ad similitudinem filij naturalis: secundum illud Rom. 8. Quos præsciuit, hos & prædestinauit conformes fieri imaginis filij sui. Vnde Hilarius dicit super Matth. quòd super Iesum baptizatum descẽdit Spiritus sanctus, & uox Patris audita est, dicentis. Hic est filius meus dilectus: ut ex his, quæ consummabantur in Christo cognosceremus per aquæ lauacrum, & de cœlestibus portis sanctum in nos Spiritum inuolare, & paternæ uocis adoptione Dei filios fieri.*

ca. 9. circa prin. to. 3.

Can. 3. in Matth. circa finem.

COMMENTARIVS.

RAtio, quam D. Thom. reddit, vocem Patris auditam idcirco esse, ut expressa repræsentatio Trinitatis, illiusque professio in baptismo Christi futura indicaretur, communis est sanctorum omnium, vt videre licet in August. serm. 63. de verbis Domini. Hieronym. Beda, Anselm. & Chrysost. & alijs Græcis, & Latinis Matth. 3. & Luc. item 3. Vbi rectè Ambr. *Vidimus* (inquit) *spiritum, sed in specie corporali, uideamus, & Patrem, sed quia uidere non possumus, audiamus.* Alia verò ratio addi potest ex Cyprian. lib. 1. ad Quirinum c. 10. auditam esse uocem Patris dicentis: *Ipsum audite*, eò quòd tunc lex gratiæ inchoari uideretur. Tertia addi potest ex Hilario canon. 2. in Matth. illius paternæ uo- B cis testimonio indicatum esse nos per adoptionẽ filios Dei fieri, cum per baptismum regeneramur. Reliqua, quæ in solutionibus argumentorum traduntur, licet obseruatione digna sint, expositione non indigent.

Vox Patris in baptismo Christi audita cur.

DISPVTATIO XXVII.

In tres Sectiones distributa.

De ijs, quæ in baptismo Christi acciderunt.

TRia narrantur ab Euangelistis, cœlorum apertio, columbæ descensus, & vox Patris. De quibus sigillatim dicemus, ac tandem ordinem eorũ, quidque ad baptismum Christi contulerint, uel an naturam eius mutauerint, explana- C bimus.

SECTIO I.

Vtrùm baptizato Christo, verè fuerit cœlum apertum, ita vt externis sensibus percipi potuerit.

PRimo doctores omnes sine controuersia, ac ferè sine disputatione docent cęlum, quod elementis imminet, nõ fuisse reipsa diuisum, nõ quia id fuerit Deo impossibile: sed quia tam inusitatum miraculum, nec fuit tunc necessarium, nec verba scripturæ cogunt, ut id fingamus. Primum declaratur, quia in primis cęlum incorruptibile diuidi miraculum est. Deindè, illo diuiso, uel oportuisset spatium interiectum vacuum relinqui, vel elementa ad illud replẽdum ascendere. Ad hæc, si illa diuisio fieret in cęlo, & non in aere, non posset certè oculis percipi sine nouo miraculo, si uerò facta est si- D mul in aere, hoc sufficit ad repræsentationem mysterij, nec oportuit diuisionem ad cęlos vsque peruadere, quo vix possunt humani sensus attingere. Denique etiam Ezechiel. cap. 1. dicuntur cęli fuisse aperti, & Gen. 7. & Act. 7. & sæpe aliàs reperitur idem modus loquendi scripturæ, & non propterea fit, vt passim cœli diuisi fuerint. Quomodo autem cęli dicantur aperti Christo baptizato, non eodem modo ab omnibus explicatur.

Baptizato Christo non est in cęlis facta diuisio.

Quidam enim dicũt, in externis corporibus nullam diuisionem uel mutationem, quę oculis cerni posset, factam esse, sed solum interius in mente, seu in imaginatione, cęlum, ac si apertum esset, apparuisse. Ita uidetur sensisse Hier. Matth 3. & Ezech. 1. Quæ sentẽtia dupliciter explicari potest, primò, ut solum per metaphoram dicatur *cęlum apertũ*, nõ quia, uel uisu, uel imaginationi sic apparuerit: sed solum, quia uisus est sensibilis effectus columbæ quasi descẽdentis è cęlo, sicut Gen. 7. dicuntur *aperta catharactæ cęli*, propter abundantẽ aqua-

tum

rum fluxum: non verò propter aliquā cœli, vel aëris diuisionem. Quæ metaphora est frequēs in scriptura: *Aperiatur terra, & germinet saluatorē*, vel quia apparuerunt, & quodammodo uisa sunt cœlestia mysteria, sicut Act. 7. dixit Stephanus: *Ecce video cœlos apertos*, non quia visu, aut imaginatione cœlum tanquam diuisum aspiceret: sed quia videbat Christum in cœlo existentem. Similiter quoq; dicitur Ezech. 1. [Aperti sunt cœli, & vidi visiones Dei.] Vbi Hieron. hunc dicendi modum indicās ait, *apertos cœlos non diuisione firmamēti, sed fide credentis intelligi, eò, quod cœlestia sint illi reserata mysteria. Vnde, & in baptismate saluatoris, quādo Spiritus sanctus in specie columbæ descendit super eum, apertos cœlos legimus.* Eūdem sensum indicat Matth. 3. cum inquit: *Aperiuntur cœli, non referatione elementorum, sed spiritualibus oculis, quibus et Ezechiel, &c.* Idem Beda Marc. 1. & Chrys. in imperfecto hom. 4.

A

Secundo modo explicari potest hæc sententia, q; ipsum cœlum diuisum apparuit, quasi sensibili diuisione, ita tamen, ut hæc apparitio non oculis, sed solum imaginariæ visioni sit facta. In hunc modum explicant aliqui sententiam Hieronymi, Bedæ, & Chrysostomi iam expositam, & D. Tho. hic ita interpretatur Ezechielem uidisse cœlos apertos, & licet vtrumq; modum probabilem existimet, in hunc tamen maximè uidetur propensus. Nam eū secundo loco ponit, & ex duobus modis explicandi priorem, qui est omninò per metaphoram, intellectualemque visionem significat, ultimo loco constituit, & ita uidetur eum præferre alijs (vt etiā Caietan. notauit) ratione, quia indicauit, quia visio intellectualis perfectior est. Solet autem hæc sententia fundari præcipuè in verbo Matth. 3. *& ecce aperti sunt ei cœli.* Nàm illo pronomine, *ei*, indicatur soli Christo ostensam esse illa cœlorum apertionem. Vnde Marcus: *Et statim ascendēs de aqua vidit cœlos apertos.* Solus ergo ipse vidit, ergo non est facta mutatio, neque ostensio aliqua in obiectis sensibilibus, quæ aliorum etiam oculis patebant, ergo fuit solum imaginaria in Christo, uel certè intellectualis.

B

Marc. 1.

Sed retorquendo hoc idem fundamentum reijcienda vε hæc sententia, quia illa apertio cœlorum non soli Christo, sed cæteris etiam, qui præsentes aderant, ostensa est, ergo signum est factam esse per aliquam externam mutationem, & visionem sensibilem. Patet consequentia, quia licèt potuerit fieri in singulorum imaginationibus, tamen alius modus erat facilior, & hominum multitudini, ac cōmodatior. Antecedens verò constat ex omnibus coniecturis, quas supra addusimus, ob quas fuit expediens cœlos aperiri in Christi baptismate. Nàm omnes fundantur in significatione mysterij, quæ illo sensibili signo facta est: illa autem significatio sensibilis, non erat Christo necessaria, sed nobis, ergo oportuit, vt talis esset, quæ ab alijs perciperetur. Vndè sancti omnes, qui eas rationes afferunt, non obscurè hoc supponūt. Et hinc etiā fit, illam apertionem non debere omninò metaphoricè exponi, quia sic exposita non significat aliquod sensibile signum distinctum à descensu columbæ, sed solā intelligentiam mysterij cœlestis, & spiritualis ibi reconditi, ergo cùm illa apertio cēseatur facta propter specialem significationem, non solam metaphoram continet; sed ueram mutationem in re factam, & sensibus obiectam significat. Et augeri potest uis huius rationis, quia Euangelistæ tria illa distinctè enumerant, cœlum apertum, columbam descendentem, & uocem de cœlo factam: ac duo posteriora intelliguntur aliquo modo propriè facta, & sensibus obiecta, & inter sese distincta, ergo eodem modo interpretandum est primum, quòd sit

Cœlos in Iordane sensibiliter apertos alij præter Christū vidēt quo modo.

C

D

signum aliquod sensibile distinctū ab alijs duob. Confirmatur præterea ex Marco, qui sub eodē verbo inquit: *Vidit cœlos apertos, & spiritum tanquā columbam*, sicut ergo intelligit sensibili, & externa visione vidisse columbam, ita & vidisse cœlos apertos intelligendum est. Vnde sicut dicens Marcus, Christum uidisse columbam, non excludit, quin alij viderint, ita etiam dum dicit vidisse cœlos apertos, non propterea solum ipsum vidisse putādum est. Neque etiam ex verbo Mathæi hoc colligi potest. Tum, quia verbū illud: *Aperti sunt ei*, ex Græco verbo verti pōt aperti sunt *super eum*, ἐπ' αὐτόν. Quod dici potest, nō quia ipse uiderit, sed quia circa eum facta est illa ostensio, & explicari potuisset illo modo, etiam si ipse eam non uidisset, sed solū alij, qui aderant. Vel si ad cognitionem referatur, ita ut sensus sit Christum uidisse cœlum sibi apertum, non propterea excluduntur alij (vt dixi) quin idem uiderint, sed explicatum est ab Euangelista illo speciali modo, ad indicandum mysterium, cœlos, scilicet singulariter aperiri ei, qui baptizatur.

Secundò, igitur probabilius fit, illam cœlorum apertionē externis oculis uisam esse omnibus, qui aderant, & consequenter factam esse per externam aliquam mutationem in obiecto sensibili. Nam licèt interdū fieri possit, ut etiam oculus aliquid uidere uideatur, non per mutationem obiecti, sed p solam impressionem speciei factam in oculo, tamē in præsenti non ita factum est. Quia quando ita fit visio, ut eodem modo obiectum ab omnib. uideatur, signum est, non fieri uisionem per huiusmodi impressionem solā in uidente factam, sed per mutationem obiecti, ut D. Thom. docuit (quamuis de re alia disputans) infrà q. 76. art. 8 Ratio verò est (quam etiam supra tetigi de uisione imaginaria) quia hic modus est facilior, & magis proportionatus, tùm ad sensibilem repræsentationem, tùm ad uisionem, quæ omnibus præsentibus communis est. Ita ergo uerisimile est, factam esse illam cœlorū apertionem, ut Iansen. & alij recentiores docent, & prius significauerat Euthy. Matth. 3. & D. Tho. hic non repugnat.

Cœlorum apertio sēsibiliter Iordane facta, astātium oculis uisa.

Quod si tandem inquiras, quænam mutatio in obiecto facta, & in quo obiecto, seu corpore facta sit. Dicendum est factam esse in aere, qui in scriptura nomine *cœli*, frequentissimè appellatur. Nullū enim erat corpus propinquius, & aptius ad eā immutationem recipiendam. Modus autem esse potuit. Primò, quòd reuera ipse aer diuisus sit, & in partes separatus, sed hoc difficultatem inuoluit, an spatium illud, quod erat inter partes diuisas interiectum, esset uacuum, uel quòd nàm aliud corpus illud occuparet. Secundò, formari potuit in aere species, seu similitudo aliqua apertionis, seu hiatus sensibilis, faciendo, scilicet, ut partes aeris ita oculos immutarent, ut apparerent diuisæ, & distantes. Quod intelligi potest, si partes illæ, quæ separari uidentur, densiores fiant, & lucidiores, ita ut ad illas possit uisus terminari: aer autem interiectus maneat rarior. Tunc enim uidebuntur partes illæ inter se disiungi, atque ita cœlum aperiri.

Cœlos in Iordane apertos intelligendū quo modo.

SECTIO II.

Vtrùm Spiritus sanctus verè in specie columbæ descenderit, ita ut externis oculis cerni posset.

NOn hic inquirimus id, quod ad ipsam personam Spiritus sancti spectat, quia supponimus illam nec per sui mutationem descendere potuisse, sed solum, quia nouo modo repræsentata est in ordine ad specialem gratiæ effectum (ut latius t. par. quæ. 43. differitur) nec ipsam secundū se oculis uideri posse corporeis, sed solū in figura, uel signo

gno sensibili (vt tractatur ex professo 1. p. quæst. 12.) Agitatur ergo hæc quæstio de ipso signo, seu columba, sub cuius specie Spiritus sanctus apparuit.

Colũba in Iordane apparens oculis uisa.

Qua in re, primò certum est, columbam illã exterioribus oculis visam esse super Christum descẽdere, & in hoc omnes conueniunt. Primò, propter proprietatem verbi *videndi*, quòd nõ oportet metaphoricè exponi de intellectuali, vel imaginaria visione: Vnde Aug. lib. 2. de Trinit. cap. 6. sic scribit: *De illa columba nullus unquam dubitauit, quòd oculis visa sit.* Secundò, quia non solum Christus, sed etiam Ioãnes illam vidit, ut dicitur Ioan. 1. Tertiò, quia verisimilius est ita descendisse, ut ab omnibus qui aderant cõspecta sit, ut indicat Aug. sup. & docent expositores omnes, super Euangelia, præsertim Chrys. hom. 16. in Ioan. & probari potest omnibus rationibus superiori sectione adductis, & sequenti sect. latius tractabitur, & confirmabitur.

Secundò, certũ est, siue illa columba verum fuerit animal, siue species tenus duntaxat, non fuisse hypostaticè vnitam Spiritui sancto, vt hic docet D. Thom. ad 2. cum Augustino loco citato, & Chrysost. hom. 12. in Matth. & est omnino certum: Non enim dicitur Deus factus columba, sicut dicitur factus caro, aut homo, neque ad finem missionis, seu apparitionis Spiritus sancti necessaria erat hypostatica vnio, sicut fuit ad finem incarnationis, vt rectè notauit D. Th. 1. p. q. 43. art. 7. ad 4. Quia nõ apparuit Spiritus sanctus sub specie columbæ, vt per illam aliquid operaretur merendo, aut satisfaciendo, sicut Verbum per humanam naturam. Deniq; licèt huiusmodi natura irrationalis non sit huius hypostaticæ vnionis omninò incapax: non tamen diuinam maiestatem decet illi vniri. De qua re latius in superiori tomo dictum est.

Circa hoc verò obscurus est locus Tertull. lib. de carne Christi c. 3. vbi dicit: *Spiritum columbæ corporis illapsum descendisse super Dominum, qui Spiritus (ait) cum hoc esset, tam verè erat columba, quam Spiritus, nec interfecerat substantiam propriam assumpta substantia extranea.* Sed hæc verba, vel corrigenda sunt, quia Euãgelium non dicit Spiritum fuisse verè columbam, sed apparuisse quasi columbam: vel exponenda sunt iuxtà ea, quæ statim dicemus.

His ergo positis controuersia est, vtrùm illa columba fuerit verum animal, nec ne. Prima sentẽtia est, fuisse verum animal de nouo à Deo creatũ ad illud munus. Ita sentit Aug. lib. de agone Christiano c. 22. solet etiam tribui Chrysostomo ho. 12. in Mat. & 4. in Acta, sed ijs locis reuera neutrum affirmat, sed solum docet Spiritum sanctum non dici apparere in specie columbæ, vel ignis, quia naturã columbæ assumat, sed quia in his repræsentatur. An verò sub illa specie vera fuerit natura colũbæ, nec ne non explicat. Ad hãc verò sententiam accõmodari possunt verba Tertulliani suprà citata, vt non sit sensus Spiritum verè factum esse colũbam sed veram columbam assumpsisse, nõ hypostaticè; sed vt in ea repræsentaretur. Augustinũ sequutus est Anselmus Mat. 3. & Hugo Cardinalis Ioa. 1. & nonnulli ex Scolasticis in 1. d. 16. ac deniq; D. Th. hic art. 7. qui vtitur ratione sumpta ex Augustino. Quia decuit, ut Spiritus veritatis nec fictione vteretur, nec homines falleret: hoc enim argumento cõcludimus Verbum assumpsisse veram hominis naturam, quoniam aliàs nos decepisset. Sed hoc (quidquid sit de assertione) certum est rationem hanc non concludere. Eam enim in re simili dissoluit idem D. Thom. 3. par. q. 76. art. 8. ex doctrina eiusdem Aug. lib. 2. quæstionum in Euangelia, q. 51. dicẽs, quãdo species aliquis diuinitus formatur, & ad veritatem aliquam significandam refertur, nullam

Luc. 24.

esse deceptionem, sed veritatis significationem. Velut cũ Christus apparuit discipulis eũtibus in Emaus in specie peregrini, nulla fuit deceptio, etiam si ob eam causam contigerit alios decipi. Quia aliorum deceptio tribui non potest illi, qui verbis, uel factis uera significat sine intentione fallendi. Neque est eadem ratio de humana natura à Verbo assumpta. Quia assumpta est nõ tantum ad repræsentãdum, sed ad existendum, & operandum, & ideò, non solum dicitur Verbũ apparuisse in specie hominis, sed factum homo; quod nequit esse verum sine vera natura hominis.

Secunda ergo sententia est, columbam illam nõ fuisse veram, sed tantum apparentem. Hanc docet August. epist. 102. Vbi latè probat non oportuisse illam speciem colũbæ vera informari anima, sicut nec vocem Patris, quæ in eodẽ baptismate audita est, per organa vitæ formari. Idem lib. 3. de mirabilibus scripturæ cap. 5. his verbis: *Quamuis corporali specie spiritus sanctus super dominum descendere dicitur, non tamen de auibus sumpsisse columbã, sed ex aere minimè dubitatur.* Quæ verba non possunt exponi solum de assumptione ad unionem hypostaticã, alioq; posterior pars falsa esset, quia hoc modo, nec veram, nec apparentem columbam Spiritus sanctus assumpsit. Videri tamen potest Aug. his verbis solum negare illã colũbã sumptã esse ex auibus, quæ antea existebant, non tamẽ fuisse verũ animal de nouo ex aere procreatum. Sed huic sensui repugnat ratio, quam Aug. subiungit dicens: *Nequaquam enim ex auibus Spiritum sanctum necesse fuit corpus assumere, dum aues in nullo trãsgressæ sunt legem naturæ, sed etsi in aliquo transgrederentur, non debuit à spiritu assumi, vt et delictis vindicta solueretur, cum neque rationalis sit, neq; æterna.* Quæ ratio directè solum probat, naturam colũbæ non esse assumptã à spiritu in vnitatem personæ, hinc tamen consequenter uoluit concludere, non oportuisse, ut esset uera, sed tãtum apparens, ut etiã in principio capitis dixerat, & insinuat li. 2. de Trinit. c. 5: dum ait: *Facta est quædam creatura species ex tempore, in qua visibiliter ostenderetur Spiritus sanctus, siue cum in ipsum Dominũ corporali specie, velut columba, descẽdit, siue cum die Pẽtecostes, &c.* Vbi etiam perpendendum est, eodem modo loqui August. de columba, & de igne Pentecostes, quem, & ipse Aug. dicta epist. 102. & omnes, docent non fuisse uerum ignẽ. Clarius uidetur hoc docere Ambros. lib. 1. de sacram. cap. 5. dicens: *Non columba descendit, sed quasi columba: Christus carnem suscepit, non sicut carnem, sed carnis veritatem, Spiritus autem sanctus in specie columbæ, non in veritate columbæ.* Huc accedit Optatus Mileuitan. lib. 4. contra Parmenian. *spiritale (inquit) oleum imagine columbæ descendit.* Nazian. verò orat. 39. solum dixit: *Descendit vt columba corporeo modo conspecta.* Et hoc ipsum uidentur sentire Chrys. Teoph. & Euthym. Matth. 3. qui semper vocant *speciem columbæ*, seu *quasi columbam*: expressius verò id docẽt recentiores expositores, Caietan. Iansenius post Glossam Mat. 3. Lyranum Mat. 1. Abulensem. q. 48. & 85. in tertium caput Matth. & Procopius Gen. 18. & hanc sententiam sequutus fuerat, D. Thom. in 1. dist. 16. art. 3. q. unica. Quæ videtur uerisimilior, cui in primis fauent uerba scripturæ; quæ nõ appellat simpliciter columbam, sed *tanquam*, vel *sicut colũbam*. Quod licèt referri possit ad ipsam personam Spiritus sancti, qui non potest dici simpliciter columba, etiam si illa esset uerum animal, cum nõ esset hypostaticè assumpserit, ideoque dicatur *quasi columba*, commodius tamen intelligitur de tota illa re, quæ apparuit: sicut cũ Act. 2. dicitur apparuisse *tanquam ignis*, non solum intelligitur de Spiritu sancto, sed & de specie externa. Coniecturæ uerò sunt: prima, quia Deus nihil facit frustra, ad finem

Colũba in baptismo super Christũ descẽdẽs, nõ fuit vera, sed apparens.

autem

autem illius apparitionis satis, superque erat imago columbæ, cum solum esset ad repræsentandū; & (ut Aug. dixit dicta epist. 102.) non minus declaratur omnipotentia & sapientia Dei, in hoc, quòd ita illi creatura obtemperet, vt sine animæ viuificis ministerio, figura, motusque volucris eadem pro nutu creatoris ingeratur aspectibus, quam creando verum animal. Secundò, quia post factam illam repræsentationem, vel illud animal erat corrumpendum, & destruendum (vt Tertull. & alij autores primæ sententiæ factum esse fatentur,) & ita superuacanea fuisset illa creatio: præsertim cùm Deus non soleat destruere ea, quæ condidit, quando alioqui ex proprijs principijs, & causis corruptio nō sequitur; Vel permansura erat illa columba, vt peracto ministerio auolaret, sicut reliquæ aues, & hoc non erat ita decens, neque ad confirmandum miraculum necessarium, uel admodum vtile. Tertiò, omnes aliæ apparitiones, quæ ministerio Angelorum in corporibus assumptis factæ sunt, ita explicantur, vt res non sint veræ, quę apparent nisi fortassè quādo res apparentes sunt ita simplices, seu imperfectæ, ut non possint facilius repræsentari, quam fieri, ut nubes, & aliæ res huiusmodi, nō verò res aliæ perfectæ, ac viuentes. Neque enim tres viri, qui Abrahæ apparuerunt, fuerunt veri homines, & sic de cæteris. Non est ergo, quòd in hac apparitione aliquid singulare, & inusitatum sine nouo fundamento fingamus.

Dubium.

Sed inquiret tandem aliquis, Vtrum hæc columba apparuerit super Christum ante, an post baptismum eius, aut vtroque tempore. Quæ difficultas orta est ex verbo Ioannis, *super quem videris Spiritum sanctum descendentem, & manentem, ipse est, qui baptizat.* Hinc. n. videtur sequi, antequā Ioānes Christum baptizaret, vidisse Spiritum descendentem, & manentem super Christum, qui antea illū cognouit: vnde fit ante baptismum descendisse columbam: & ita opinatur Caietan. Matth. 3. & alij; quos audacter loquutos esse merito dixit Franciscus Toletus Io. 1. ann. 72. quia sine vllo fundamēto id confingūt. Certum ergo sit columbam apparuisse Iesu baptizato, vt dixit Lucas cap. 3. imò expressè Matth 3. dicit post baptismū Christum ascēdisse de aqua, & statim uidisse cœlos apertos, & Spiritum descendentem, quasi columbam; tunc igitur solum credēdum est, columbam apparuisse. Nam si antea etiam descendisset, uidisset utique illam Christus, & Euangelistæ aliquam illius mentionē fecissent, quòd nō solum non faciunt: imò in ipso narrationis modo indicant apparitionem illam fuisse nouam, & insolitam. Ad difficultatem autē positam, iam supra declaratū est, quomodo Ioannes prius de facie ignorauerit Christum, & postea ante baptismum priuata reuelatione illum cognouerit absque signo externo: postea verò publica reuelatione, & aptiori ad testimoniū de Christo reddendum.

Respons. Post Christum baptizatū columba apparet.

SECTIO III.

Vtrum baptizato Christo vox Patris verè audita fuerit, & ob quam causam.

QVæstio hæc intelligi primum potest de ipso signo externo, an verum fuerit, idest, an fuerit vera vox, quæ percipi auribus posset: & hoc modo exiguam, aut ferè nullam difficultatem habet. Nā certum est illam non fuisse uocem in ea veritate, ac proprietate, qua uox dicitur sonus formatus, per organa vitæ informata anima, vt Augustin. notauit epistol. 102 & est per se clarum. Atque tamen certum uidetur illum fuisse verum sonum realem, ac sensibilem, qui & sensum immutare, & menti non minus significare possit, quā si esset vox ab homine prolata, vt eodem loco August. aduertit, qui propterea dicit sonum illū talem fuisse, qualis edi potest ex corpore animato. Et patet ex verbis Euangelistarum dicentium factam esse vocem de cœlo. Nam, vt hoc verum sit, necesse est, ut saltem fuerit sonus articulatus ad modum vocis, quia non poterat aliquid aliud, seu imago, aut similitudo uocis illis verbis significari. Quod confirmari potest ex alijs locis Euāgeliorum, in quibus uoces similes auditæ esse dicuntur, quæ statim commemorabimus.

Vox in Iordane cœlitus delapsa verus sonus realis, & sensibilis.

Hinc necessariò sequitur eam uocem auditam esse non solum à Christo, & Ioanne, sed etiam à reliquis hominibus, qui præsentes aderāt. Probatur ex dictis, quia erat verus sonus sensibilis, nec poterat sine nouo miraculo peruenire ad aures Ioānis, quin ad alios etiā deferretur. Deinde ex fine illius vocis, nō enim propter Christū, & Ioannem solū necessaria erat illa vox. Sicut Ioan. 12. cum venisset de cœlo vox, & audita esset à turba, dixit Christus: *Non propter me hæc vox venit, sed propter vos.* Tertio ex communi omnium interpretatione Chrysost. hom. 12. in Matth. Teoph. Euth. & aliorum.

Vox super Christum baptizatū de cęlo delapsa ab astantibus audita.

Obiectio.

Verum est, Hilarium lib. 9. de Trinitate ante medium significare illam uocem non esse auditam nisi à solo Ioanne præter Christum. Et potest suaderi, quia si omnis populus illam audisset de cęlo delatam, omnes credidissent, nec fuisset testimonium Ioannis necessarium: cum tamen ille post baptismum nō cessauerit testimonium Christo reddere, quòd se maior esset. Sed hæc sententia reuera non est verisimilis, neque Hilarius eam docet. Ibi enim obiter interpretatur uerba illa Ioan. 5. *Neque vocē eius audistis, neque speciem eius uidistis.* Quæ ipse refert ad hanc uocem Patris in baptismo auditā, & interrogat, quomodo illam non audierint Iudæi? & respondet: *sed fortè in Ierosolymis manentes nō audierant, quia in desertis Ioannes solum audierat.* Ex qua ratione potius colligitur, eos qui non manserant Ierosolymis: sed in deserto cum Ioanne fuerant, audiuisse uocem illam. Etenim si illi non audierunt, quia Ierosolymis manserunt, certè si cum Ioanne fuissent, audiuissent, cum ergo dicit *solus Ioannes*, non excludit eos, qui comitabantur eum, sed eos, qui Ierosolymis manserant. Et hæc quòad mentem Hilarij. Nam quod attinet ad verba illa Ioan. 5. *Vocem eius non audistis*, fortasse alium habēt literalē sēsum, de quo legi possūt expositores.

Respons.

Ad coniecturam verò responderi potest ex Alb. Matt. 3. eos, qui aderāt, audiisse quidem confusum sonum illius uocis, non tamen distinctè significationem eius percepisse. Sicut Ioan. 12. quando audita est vox illa: [Et clarificaui, & iterum clarificabo, turba, quæ stabat, & audierat, dicebat tonitruū esse factum: alij dicebant, Angelus ei loquutus est.] Sed hoc & dicitur gratis sine fundamento, & licet credi posset de aliquibus, qui fortasse longè aberāt, vel de rudi plebe, tamen uerisimile non est verba illa non esse claré, ac distinctè percepta, & audita à multis, sicut in die trāsfigurationis Apostoli distinctè audierunt simile Patris testimonium, ut Petrus inquit 2. Canonica, c. 1. Respondetur ergo mirum non esse quòd Iudæi, quamuis vocem audierint, non statim illi fidem adhibuerint, neque enim erat illis euidens eam vocem esse à Deo. Nam euidentiora signa postea habuerunt, quibus tamen non crediderunt.

Ex his colligitur, ac confirmatur quòd supra dicebamus, necessarium esse, ut hæc signa ab omnibus, qui aderant, perciperentur. Quia (vt eleganter notat Chrysostom. homil. 12. in Matt.) si omnes audissent vocem illam: *Hic est filius meus dilectus*, & nullum uidissent speciale signum, quod indicaret

dicaret eum, de quo verba illa dicebantur, potius crederent de Ioanne, quam de Christo proferri. Quia non est dictum; *Hic, qui baptizatur*. Sed simpliciter *hic*. Vnde, cum maiorem haberent de Ioanne, quam de Christo existimationem, potius illum designari putarent, quàm Christum. Propterea ergo descendit Spiritus sanctus in specie columbæ, & super Christum mansit, vel vt Optatus Mileuitanus ait loco citato: *capitis eius insedit, & vocem* (ait Chrysostom.) *traxit ad filium, cunctisque fecit esse perspicuum, quod illa vox de baptizato deberet intelligi*. Quam sententiam eisdem ferè verbis habet Damasc. orat. de transfig. *Paterna, inquit, voce cælitus intonāte, dilectus filius esse asserebatur is, qui baptizabatur, à columba autem tāquā à spiritu, ve luti digito, indicabatur is, cui testimonium dicebatur*. Necessarium ergo fuit, ut columba ab omnibus conspici posset, quemadmodum vox potuit audiri, & quia cœlorum apertio ad descensum columbæ fiebat, & omnia in eundem finem, Christi, scilicet, manifestationem tendebant, consequens est, ut omnia æquè fuerint cunctorum sensibus obiecta.

Secundò, potest intelligi quæstio proposita de veritate illius vocis, quoad eius significationē, id est an vera fuerit illa vox de Christo prolata. Cū qua quæstione coniuncta est alia, scilicet quo sensu illa vox prolata sit. Sed huiusmodi quæstiones partim ad materiam de Trinitate spectant, partim in priori tomo à nobis explicatæ sunt, tùm disput. 2. dum diuinitate Christi monstraremus, tùm proprius, disput. 49 dum de Christi filiatione diceremus, vbi Adrianum Papam, Con. Francfurd. & alios Patres retuli ex hoc loco probantes Christum esse filium Dei naturalem, & non adoptiuum, quod illi proprium est, ac singulare, & ideò singulariter vocatur à Patre, *Filius meus*, id est, proprius ac naturalis, ac singulariter dilectus, id est, nō filius, quia dilectus, quod proprium adoptiuorū est. Sed dilectus, quia filius.

Et hinc colligitur primò verba illa, vt vera sint, singulariter tribuenda esse personæ Patris, quia Christus non est filius totius Trinitatis, sed solius primæ personæ. Quod si quæras quomodo possit illa vox soli Patri tribui, cū à tota Trinitate sit effecta. Respondet D. Tho. hic ad 2. cum Fulgent. lib. 9. de fide ad Petrum c. 9. licèt efficientia vocis communis sit toti Trinitati, sicut & efficientia colūbæ; tamen sicut columba specialiter est ad repræsentādam personam Spiritus sancti, ita illa vox ad declarandum solum Patrem, vt loquentem, & ideò vox illa ei singulariter tribuitur, & eius significatio de sola illius persona vera existit. Vnde eleganter Cyprian. serm. de baptismo sic ait: [Huiusque Domine sancte Pater, non audiuimus te ita loquentem, vt personaliter tibi assignetur loquutio, quam proferres, hāc vocem à paternitate tua delatam, nemo est, qui ambigat, non est, qui sibi hoc verbum audeat arrogare,] & infra: [Hoc testimonium auditū est, quia filius Dei est, quem Ioannes tenet in manibus, verus homo, verus Deus, vnicus Patris dilectus, à Patre, immeritos nos dilexit. Duo grata vocabula, filius, & dilectus, ipso Deo dictante nostris sensibus imprimuntur, ut communio nominum nos associet collegio munerum, & tantæ dulcedinis nomina nostrum emolliant animum, accedātque deuotionis affectum. Per omnia sibi Pater in filio complacuit.

In Christi baptismo expressa Trinitatis manifestatio facta.

Secundò ex prædicta verborum veritate, & testimonio Cypriani colliguntur variæ rationes, propter quas hoc paternum signū datū est in Christi baptismate, quas etiam in commentario ar. 8. explicatas reliquimus. Intelligitur denique quō in Christi baptismo, facta est expressa Trinitatis repræsentatio, ac manifestatio. Quia in Christo baptizato persona filij erat, in columba autem, & uoce, personæ Patris, & Spiritus sancti repræsentatæ sunt, simulque indicatum est Christi baptismum in Trinitatis professione, ac inuocatione perficiendum fore.

Ex hac autem veritate sumpserunt aliqui occasionem asserendi, illum baptismum, quo Christus baptizatus est, non tantum fuisse baptismū Ioannis, & aquæ, sed & gratiæ, eiusdemq; rationis cum baptismo à Christo instituto. Cui opinioni vt faueret Damasc. lib. 4. de fide c. 10. vbi distinguens varia genera baptismatum: *Quartum, inquit, Ioānis fuit quantum Domini baptisma, quo ipse tinctus est*. Vbi Clictoueus, & ita exponit Damasceni sententiam, vt simpliciter sonat, & mordicus illam defendit.

Christus baptismo Ioannis lotus non suo.

Sed licèt fortassè hæc sentētia potius ad loquendi modum, quàm ad rem pertineat, uitanda tamē est, tum, quia fauet huius temporis hæreticis, tum ēt, quia repugnat Patribus dicentibus, Christum baptizatum esse baptismo Ioānis, ut illum approbaret, & ut magnam ostenderet humilitatē assumendo imperfectum baptismum pœnitentiæ, cum ipse pœnitentia non egeret. Tum denique, quia in rigore est falsa. Primò, quia quando Christus baptizatus est; nondum erat baptismus illius institutus, quamquam tunc aliquo modo inceperit eius institutio. Secūdò, quia Ioannes, qui fuit minister illius baptismi, non habuit intentionem baptizandi baptismo Christi, sed suo, quia tunc potestatem aliā non acceperat. Tertiò, quia de ratione baptismi Christi est, ut minister, qui baptizat, Trinitatem inuocet proprijs verbis, quod Ioannes tunc nō fecit; quin potius (si verba Euangelistarum attentè considerentur) illamet Trinitatis repræsentatio, quæ in illo baptismo facta est, non fuit ad perficiendum, consecrādumque baptismum. Sed potius peracto iam baptismate, & postquàm Christus iā ex aquis ascenderat, facta est, ergo nec propter illam repræsentationem, nec propter aliam causam potest dici Christus baptizatus suo baptismo, sed Ioannis. Damascenus autem laxo quodā, & improprio modo loquutus est dicens Christum baptizatum esse suo baptismo, quia dum baptizatus est à Ioanne, suum baptismum præfigurauit, & quodāmodo instituit, ut ex Aug. sumi potest lib. 15. de Trinit. cap. 26. Hieron. & Chrysost. Amb. Beda, alijsque expositorib. in Matth. & Luc. cap. 3.

QVÆSTIO XL.

De modo conuersationis Christi; in quatuor articulos diuisa.

Consequenter post ea, quæ pertinent ad ingressum Christi in mundum, vel ad eius principium, considerandum, restat de his, quę pertinent ad progressus ipsius.

Et primò, considerandum est de modo conuersationis ipsius: secundò, de tentatione eius: tertiò, de doctrina; quartò, de miraculis.

Circa primum quæruntur quatuor.

Primò, vtrum Christus debuerit solitariam uitam ducere, an inter homines conuersari.

Secundò, vtrùm debuerit austeram vitam ducere in cibo, & potu, & vestitu, an cum alijs communē.

Tertiò, vtrum debuerit abiectè viuere in hoc mundo, an in diuitijs, & honore.

Quartò, vtrùm debuerit secundum legem uiuere.

Quan-

QVanquam in ordine Euangelicæ narrationis baptismus proximè sequatur Christi ieiunium,& tentatio, D. Tho. autem, vt seruato doctrinę ordine ab vniuersalibus ad singularia descēdat: explicato Christi baptismo, qui fuit quasi initiū ostensionis, & manifestationis Christi, quæstionem hāc interponit, in qua explicat rationem, modumque viuendi. Quem Christus in hac vita elegit. Et quæ in tribus primis art. docet, sunt quidem egregia, & ad mores hominum componendos notanda: adeò tamen perspicua, ut expositione nō egeāt. Quare nullum illis adijciemus commentarium, sed una breui disputatione complectemur omnia.

ARTICVLVS I.

Vtrum conueniens fuerit Christum inter homines conuersari.

222

Inf. art. 2. corp. & ad 3. & 22. q. 25. art. 6. co. 5. Pro. 30.

AD primum sic proceditur. Videtur quod Christus non debuerit inter homines conuersari, sed solitariam uitam agere. Oportebat enim quòd Christus sua cōuersatione non solum se hominē ostēderet esse, sed etiam Deum. Sed Deum non conuenit cum hominibus conuersari: dicitur enim Dan. 3. Exceptis Dijs, quorum non est cum hominibus conuersatio. Et Philosophus dicit in primo Politicæ, quod ille, qui solitarius viuit, aut est bestia, si scilicet propter sæuitiam hoc faciat: aut est Deus, si hoc faciat propter contemplandam veritatem. Ergo videtur, quod non fuerit conueniens Christum inter homines conuersari.

Lib. 1. c. 2. a med. t. 5.

C 2. Præterea, Christus dum in carne mortali uixit, debuit perfectissimam uitam ducere. Perfectissima autem vita est contemplatiua, vt in secunda parte habitum est. Ad vitam autem contemplatiuam maximè competit solitudo, secundum illud Osea 2. Ducam eā in solitudinem, & loquar ad cor eius; ergo videtur, quod Christus debuerit solitariam uitam ducere.

22. q. 182. ar. 4.

3. Præterea, conuersatio Christi debuit esse uniformis, quia semper in eo debuit apperere id, quod optimum est. Sed quandoque Christus solitaria loca quærebat turbas declinans. Vnde Remigius dicit super Mat. Tria refugia legitur Dominus habuiße, nauim, montem, & desertum: ad quorum alterum quotiescunque turbis comprimebatur, conscendebat. Ergo, & semper debuit solitariam uitam agere.

Sed contra est, quod dicitur Bar. 3. Post hæc in terris uisus est, & cum hominibus conuersatus est.

D Respondeo dicendum, quòd conuersatio Christi talis debuit esse, vt conueniret fini Incarnationis, secundum quam uenit in mūdum. Venit autem in mūdum, primò quidem ad manifestandum ueritatem: sicut ipse dicit Io. 18. In hoc natus sum, & ad hoc ueni in mundum, ut testimonium perhibeam ueritati. Et ideò, non debebat se occultare uitam solitariam agēs: sed in publicum procedere publicè prædicando. Vnde Luc. 4. dixit illis, qui uolebant eum detinere. Quia & alijs ciuitatibus oportet me euangelizare regnum Dei, quia ideò missus sum. Secundò, uenit ad hoc, ut homines à peccato liberaret: secundum illud primę ad Tim. 1. Christus Iesus uenit in hunc mundum, peccatores saluos facere. Et ideò, ut Chrys. dicit, licèt in

A eodem loco manendo, posset Christus ad se omnes attrahere, vt eius prædicationem audirent: non tamen hoc fecit, præbēs nobis exemplum, vt perambulemus & requiramus pereuntem: sicut pastor ouem perditam, & medicus accedit ad infirmum. Tertiò, venit, vt per ipsum habeamus accessum ad Deū, vt dicitur Rom. 5. & ideò familiariter cum hominibus conuersando conueniens fuit, vt omnibus fiduciam daret ad se accedendi. Vnde dicitur Matt. 9. Factum est discumbente eo in domo, ecce multi publicani, & peccatores uenientes, discumbebant cum Iesu & discipulis eius. Quod exponens Hieronym. dicit, videbāt publicanum à peccatis ad meliora conuersum, locum inuenisse pœnitentiæ, & ob id etiam ipsi non desperant salutem.

B Ad primum ergo dicendum, quòd Christus per humanitatem suam, uoluit manifestare diuinitatem. Et ideò conuersando cum hominib. (quod est proprium hominis) manifestauit omnibus suam diuinitatē prædicando, & miracula faciendo, & innocenter, & iustè inter homines conuersando.

Ad secundum dicendum, quòd (sicut in secunda parte dictum est) uita contemplatiua simpliciter est melior, quàm actiua, quæ occupatur circa corporales actus. Sed vita, secundum quam, aliquis prædicando, & docendo cōtemplata alijs tradit, est perfectior, quàm vita, quæ solum contemplatur: quia talis vita præsupponit abundantiam complationis. Et ideò Christus talem uitam elegit.

22. q. 182. art. 4. & q. 188. ar. 6.

Ad tertium dicendum, quòd actio Christi fuit nostra instructio. Et ideò, ut daret exemplum prædicatoribus, quod non semper se darent in publicum, ideò, quandoque Dominus se à turbis retraxit. Quod quidem legitur fecisse propter tria. Quandoq; quidē propter corporalem quietem. Vnde Mar. 6 dicitur, quòd Dominus dixit dispulis. Venite seorsum in desertum locum, & requiescite pusillum, erant enim, qui veniebant, & redibant multi, & nec spatium manducandi habebant. Quandoque verò causa orationis. Vnde dicitur Luc 6. Factum est in illis diebus, exijt in montem orare, & erat pernoctās in oratione Dei. Vbi ait Ambrosius, quòd ad præcepta uirtutis quo nos informat exemplo. Quandoque uerò, vt doceret fauorem humanum uitare, unde super illud Matth. 5. Videns Iesus turbas, ascendit in montem, dicit Chrysost. Per hoc quod non in ciuitate, & foro, sed in monte, & solitudine sedit, erudiuit eos, nihil ad ostentationem facere, a tumultibus abscedere, & maximè, cum de necessarijs disputare oportet.

Li. 5. i Lu. cuius titu. est. De oratione Iesu in monte ante mediū to. 5. Ho. 15. in Matt. circa pr. to. 2.

ARTICVLVS II.

Vtrùm Christus austeram vitam in hoc mundo ducere debuerit.

223

Infr. q. 41. ar. 3. ad 1.

AD secundum sic proceditur. Videtur quòd Christus debuerit austerā vitā ducere in hoc mundo. Christus enim multò magis prędicauit perfectionē vitæ, quā Ioannes. Sed Ioannes afteram vitam duxit, ut suo exemplo homines ad perfectionem vitæ prouocaret. dicitur enim Matth. tertio, quod ipse Ioannes habe-

habebat vestimentum de pilis camelorum, & zonam pelliceam circa lumbos suos, esca autem eius erat locustæ & mel sylvestre. Quod exponens Chrysost. dicit. Erat mirabile in humano corpore, tantam patientiam videre: quòd & Iudæos magis attrahebat. Ergo videtur, quòd multò magis Christum decuerit austeritas vitæ.

Ho. 10. in Matt ante med. to. 2.

2. Præterea, Abstinentia ad continentiam ordinatur, dicitur enim Oseæ 4. Comedent, & non saturabuntur, fornicati sunt, & non cessauerunt. Sed Christus continentiam in se seruauit, & alijs seruandam proposuit, cum dixit Matth. 19. Sunt eunuchi, qui se castrauerunt propter regnum cælorum: qui potest capere capiat. Ergo videtur, quod Christus in se, & in suis discipulis austeritatem vitæ seruare debuerit.

3. Præterea, Ridiculum uidetur, vt aliquis districtiorem vitam incipiat, & ab ea in laxiorem reuertatur: potest enim dici contra eum, quod habetur Luc. 14. Hic homo cæpit ædificare, & non potuit consummare. Christus autem districtissimam uitam incæpit post baptismum, manens in deserto: & ieiunans quadraginta diebus, & quadraginta noctibus. Ergo videtur non fuisse congruum, quod post tantam vitæ districtionem ad communem vitam rediret.

Sed cōtra est, quod dicitur Matth. 11. Venit Filius hominis manducans, & bibens.

Art. præc.

Respondeo dicendum, quod (sicut dictum est) congruum erat incarnationis fini, vt Christus non ageret solitariam vitam, sed cum hominibus conuersaretur. Qui autem cum aliquibus conuersatur, conuenientissimum est, vt se eis in conuersatione conformet, secundum illud Apostoli primæ ad Cor. 9. Omnibus omnia factus sum. Et ideò, conuenientissimum fuit, vt Christus in cibo, & potu communiter se, sicut alij haberet. Vnde Augustinus dicit contra Faustū, quod Ioannes dictus est, non manducans, neque bibens, quia illo victu, quo Iudæi vtebantur, non utebatur. Hoc ergo nisi Dominus uteretur non in eius comparatione manducans, bibensque diceretur.

Li. 16. c. 30 ante med. to. 6.

Ad primum ergo dicendum, quòd Dominus in sua conuersatione exemplum perfectionis dedit in omnibus, quæ per se pertinent ad salutem. Ipsa autem abstinentia cibi, & potus non per se pertinet ad salutem: secundum illud Roman. 14. Non est Regnum Dei esca, & potus. Et Augustinus dicit in lib. de Quæstionibus Euangel. exponens illud Matth. 11. Iustificata est sapientia à filijs suis, quia, scilicet, sancti Apostoli intellexerunt Regnum Dei non esse in esca, & potu, sed in æquanimitate tolerandi, quos nec copia subleuat, nec deprimit egestas. Et in tertio de doctrina Christiana dicit, quod in omnibus talibus non usus rerum, sed libido utentis in culpa est. Vtraque autem uita est licita, & laudabilis; ut scilicet, aliquis a communi consortio hominum segregatus abstinentiam seruet, & ut in societate aliorum positus, communi uita utatur. Et ideò Dominus uoluit utriusque uitæ exemplum dare hominibus. Ioannes autem (sicut Chrysost. dicitur super Matth.) nihil plus ostendit præter uitam, & iustitiam: Christus autem & à miraculis testimonium habebat: dimittens ergo Ioannem ieiunio fulgere, ipse contraria incessit uia, ad mensam intrans Publicanorum, & manducans, & bibens.

Li. 1. c. 11. ante med. to. 4.
Li. 3. c. 12. parū a pr. to. 3.

A

Ad secundum dicendum, quòd sicut alij homines, per abstinentiam consequuntur virtutem continendi, ita etiam Christus in se, & in suis discipulis, per virtutem suæ Diuinitatis carnem comprimebat. Vnde sicut Matth. 9. dicitur, Pharisæi, & discipuli Ioannis ieiunabant, non autem discipuli Christi. Quod exponens Beda dicit, quod Ioannes vinum & siceram non bibit; quia illi abstinentia meritum auget, cui potentia nulla inerat naturæ, Dominus autem, cui naturaliter suppetebat delicta domare, cur eos declinaret, quos abstinentibus poterat reddere puriores.

Sup illud Marc. 2. quare dis. tui non ieiunant?

Ad tertium dicendum, quod sicut Chrysost. dicit super Matth. vt discas, quam magnum bonum est ieiunium, & quale scutum est aduersus diabolum, & quoniam post baptismum non lasciuiæ, sed ieiunio intendere, oportet, & ipse ieiunauit, non eo indigens, sed nos instruens. Non autem vltra processit ieiunando, quam Moyses & Helias, ne incredibilis uideretur carnis assumptio. Secundum mysterium autem, vt Gregor. dicit, quadragenarius numerus exemplo Christi in ieiunio custoditur, quia virtus decalogi per libros quatuor sancti Euangelij impletur: denarius enim quater ductus, in quadragenarium surgit. Vel quia in hoc mortali corpore ex quatuor elementis subsistimus: per cuius voluptates, præceptis dominicis contraimus, quæ per decalogum sunt accepta. Vel secundum August. in libr. 83. Quæstionum, omnis sapientiæ disciplina est Creatorem, creaturamque cognoscere. Creator est Trinitas, Pater, & Filius, & Spiritus Sanctus. Creatura uerò, partim est inuisibilis, sicut anima cui ternarius numerus attribuitur: diligere enim Deum tripliciter iubemur, ex toto corde, & ex tota anima, & ex tota mente. Partim uisibilis, sicut corpus, cui quaternarius debetur, propter calidum, humidum, frigidum, & siccum. Denarius ergo numerus, qui totam insinuat disciplinam, quater ductus, idest, numero, qui corpori tribuitur, multiplicatus, quadragenariū conficit numerum, & ideò tempus, quo ingemiscimus, & dolemus, quadragenario numero celebratur. Nec tamen incongruum fuit, ut Christus post ieiunium, & desertum, ad communem uitam rediret: hoc enim conuenit uitæ, secundum quam, aliquis contemplata alijs tradit, quam Christus dicitur assumpsisse, ut primo contemplationi uacet, & postea ad publicum actionis descendat, alijs conuiuendo. Unde & Beda dicit super Marc. Ieiunauit Christus, ne præceptum declinàres, manducauit cum peccatoribus, ut gratiam cernens, agnosceres potestatem.

Ho. 13. in Mat. nō remote a pr. to. 1.
B
Ho. 16. in Euā. post mediū illius.
l. 83. q. 81. I prin. to. 4.
C
Id hēt formaliter Amb. li. 2. in Lu. in c. de Mariæ turbatę cōsolatione, non remotè a princ. tom. 5.
D

ARTICVLVS III.

Vtrum Christus in hoc mundo debuerit pauperem vitam ducere.

AD tertium sic proceditur. Videtur, quòd Christus in hoc mundo non debuerit pauperem uitam ducere, Christus enim debuit eligibilissimam uitam assumere. Sed eligibilissima uita est,

224
4. cōtra c. 5. ad 10. & opu. 18. c. 15 & opu. 20. li. 3. c. 8

ta est, quæ est mediocris inter diuitias, & paupertatem; dicitur enim Prouerb. 30. Mendicitatem, & diuitias ne dederis mihi, tribue tantum victui meo necessaria. Ergo, Christus non debuit pauperem vitam ducere, sed moderatam.

2. Præterea, Exteriores diuitiæ ad vsum corporis ordinantur, quantum ad victum, & vestitum. Sed Christus in victu, & vestitu communem uitam duxit, secundum modum aliorum, quibus conuiuebat. Ergo, videtur, quod in diuitijs, & paupertate communem modum viuendi seruare debuerit, & non vti maxima paupertate.

3. Præterea, Christus maximè homines inuitauit ad exemplum humilitatis; secundum illud Matt. 11. Discite à me, quia mitis sum, & humilis corde. Sed humilitas maximè commendatur in diuitibus: unde dicitur 1. Timoth. vltim. Diuitibus huius sæculi præcipe, non altum sapere. Ergo, uidetur, quod Christus non debuerit ducere pauperem vitam.

In illud Matt 8. accedēs vnº scrib. ait d li. to. 9. *Sed contra est, quod dicitur Matth. 8. Filius hominis non habet ubi caput reclinet, quasi dicat, secundū Hierony. Cur me propter diuitias, & sæculi lucra cupis sequi, cum tantę sim paupertatis, ut nec hospitiolū quidem habeam, & tecto vtar non meo. Et super illud*

Lib. circa fi. commē ta. ad c. 17. Matt. t. 9. *Matth. 17. vt non scandalizemus eos, vade ad mare dicit Hieron. Hoc simpliciter intellectum ædificat auditorem, dum audit tantæ Dominum fuisse paupertatis, vt vnde tributa pro se, & Apostolo redderet, non habuerit.*

Respondeo dicendum, quòd Christum decuit in hoc mundo pauperem vitam ducere. Primò quidem; quia hoc erat congruum prædicationis officio, propter C *quod venisse se dicit Mar. 1. Eamus in proximos vicos, & ciuitates, vt & ibi prædicem: ad hoc enim veni. Oporteret autem prædicatores verbi Dei, vt omninò vacent prædicationi, omninò à sæcularium rerum cura esse absolutos: quod facere non possunt, qui diuitias possident. Vnde, & ipse Dominus Apostolos ad prædicandum mittens, dicit eis Matth. 10. Nolite possidere aurum, neque argentum. Et ipsi Apostoli dicunt Act. 6. Non est æquum nos relinquere uerbum Dei, et ministrare mensis. Secundò: quia sicut mortem corporalem assumpsit, ut nobis uitam largiretur spiritualem: ita corporalem paupertatem sustinuit, ut nobis diuitias spirituales largiretur. Secundum illud 2. ad Corinth. 8. Scitis gratiam Domini nostri Iesu Christi, quoniam propter uos egenus factus est, ut illius inopia uos diuites essetis. Tertiò, nè si diuitias haberet, cu* D *piditati eius prædicatio adscriberetur. Vnde Hieronymus dicit super Matthæum. Quòd si discipuli e-*

In illud Matth 10. nolite possidere aurum, to. 9. *ius diuitias habuissent, viderentur non causa salutis hominum, sed causa lucri prędicare, & eadem ratio est de Christo. Quartò, ut tanto maior uirtus diuinitatis eius ostenderetur, quanto per paupertatem uidebatur abiectior. Vnde dicitur in quodam sermone Ephesini Concilij: Omnia paupera, & uilia elegit, omnia mediocria, & plurimis obscura, ut diuinitas cognosceretur orbem transformasse terrarum, propterea pauperculam elegit matrem, pauperiorem patriam, egens fuit pecunijs: & hoc tibi exponit præsepe.*

Ad primum ergo dicendum, quòd superabundantia diuitiarum, & mendicitas, vitanda videntur ab his, qui volunt viuere secundum virtutem, in quantum sunt occasiones peccandi. Abundantia namque A *diuitiarum est superbiendi occasio: mendicitas autem est occasio furandi, & mentiendi, aut etiam periurandi. Quia verò Christus peccati capax non erat, propter hanc causam, ex qua Salomon hoc vitabat, Christo vitanda non erant. Neque tamen qualibet mendicitas est furandi, & periurandi occasio, vt ibidem Salomon subdere videtur, sed sola illa, quæ est contraria voluntati, ad quam vitandam homo furatur, & periurat. Sed paupertas voluntaria hoc periculum non habet: & talem paupertatem Christus elegit.*

Ad secundum dicendum, quòd communi vita vti, quantum ad victum, & vestitum, potest aliquis non solum diuitias possidendo, sed etiam à mulieribus, & B *diuitibus necessaria accipiendo. Quod etiam circa Christum factum est: dicitur enim Lucæ 8. quod mulieres quædam sequebantur Christum, quæ ministrabāt ei de facultatibus suis. Vt enim Hieronym. dicit contra Vigilantium; consuetudini Iudaicæ fuit, nec ducebatur in culpam more gentis antiquo, vt mulieres de substantia sua, victum, atque vestitum præceptorib. suis ministrarent. Sed quia hoc scandalum facere poterat in nationib. Paulus se abiecisse commemorat. Sic ergo communis victus poterat esse sine sollicitudine impediente prædicationis officium: non autem diuitiarum possessio.* Hoc hēt formaliter, ca. 17. Matt sup illud. Erāt ibi mulieres. to. 9.

Ad tertium dicendum, quòd in eo, qui ex necessitate pauper est, humilitas non multum commendatur; sed in eo, qui volūtariè pauper est (sicut fuit Christus) ipsa paupertas est maxima humilitatis indicium.

DISPVTATIO XXVIII.

In tres Sectiones distributa.

De ratione, seu statu vitæ, quem Christus in hoc mundo habuit.

IN hac disputatione solum tractandū est de tempore à baptismo Christi, quod dici potest tempus prędicationis, ac manifestationis eius. Nam de tempore, quòd baptismum antecessit in superiorib. dictū sat est: hic verò pauca quædam addemus, prout loci, & materiæ opportunitas postulauerit. Supponēdū igitur in primis est in mō, seu rationem vitæ Christi domini duo posse cōsiderari. Vnū est, id quod ad proprios mores, alterū, quod pertinet ad munus, seu officium, quod ad aliorū vtilitatē exercuit. Quę duo complexus est Lucas illis verbis Act. 1. *Cœpit Iesus facere, & docere*: & de illis eodem ordine tractat D. Tho. disputabiturque à nobis. Hic enim de priori parte solum agemus, de posteriori verò quæst. 42. & seqq. Deinde, supponenda sunt ea generalia principia, quæ in priori tom. satis probata sunt, scilicet Christum Dominum non potuisse nō instituere vitam irreprehensibilem, atque honestissimam: imò operatum semper esse, quòd gratius erat Deo, cuius voluntatem cognoscebat, summaque ac perfectissima caritate diligebat. Quocirca de interiori animi eius perfectione, & virtutum exercitio nihil ferè est, quod hoc loco addamus. Quia ex dictis locis, & ex iis, quæ de gratia, & scientia beata, & infusa animæ Christi diximus, constat fuisse veluti in continuo

ctu; seu exercitatione virtutum actibus earũ semper sine otio, vel interruptione, sibi inuicem succedentibus, prout ordini caritatis Dei, & proximorũ magis erat consentaneum. Solum ergo dicendum superest de ratione viuendi, quam instituit in his rebus externis, quæ ad corporis moderationem, & conuictum humanum pertinet. Nam, licèt ex prędictis generalibus principijs apertè inferatur in his omnibus elegisse, quod pensatis omnibus foret honestius, Deoque gratius, explicãdum verò à nobis est, quid illud fuerit, quamve ob causam ita sit factum.

SECTIO I.

Cur non instituerit Christus vitam eremiticam, & ab hominum consortio seiunctam.

RAtio dubitandi esse potest, quia hoc genus vitæ est perfectissimum & aptissimum ad nobiliores actus caritatis exercendos, & familiarius cũ Deo agendum, iuxtà illud: *Ducam eam in solitudinem, & loquar ad cor eius*. Oseæ 2. Propter quòd, de hoc vitæ genere, videtur Christus dixisse: *Optimam partẽ elegit sibi Maria*, debuit ergo Christus eandem eligere. Dicet fortassè aliquis, hæc habere locũ in puris hominibus, qui externis actionibus, vel hominum cõuersatione impediri possunt, ne se Diuinis rebus feruenter impendant, & interdum etiam exponi periculo minus honestè operandi; non verò in Christo, cui nihil poterat ad perfectã virtutis rationem officere. Sed hoc non satisfacit: tùm quia Christus dominus in modo vitæ suæ nõ solum quid sibi necessarium; sed quid etiam nobis futurum esset exemplo, obseruare debuit. Tum ẽt, quia licet omnia Christi opera ex dignitate personæ haberent infinitam quandam perfectionem; ex se tñ, & ex obiectis vnum præstabat alijs, cumque non posset omnia simul efficere (neque enim miracula nõ necessaria fingẽda sunt) debuit ea, quæ meliora essent, pręstare: huiusmodi autem sunt, quę in vita solitaria exerceri possunt, ergo.

Dicendum verò est cõuenientius fuisse, vt Christus Dominus inter homines versaretur, & cũ illis vitam cõem ageret. Hoc est certum, quia ita factũ esse constat ex Euangelio, certum est ad: Christum id egisse, quod magis decebat. Rationem autẽ reddit D. Tho. Quia hoc vitæ genus maximè necessarium, vel vtile fuit ad finem Incarnationis, exercendumq; munus, ad quod à Patre fuit missus in mundum. Non enim venit solum, vt esset redẽptor hominum: sed etiam doctor, & magister, tum veritatẽ docendo, tum etiam exemplo, ac doctrina hoĩum mores componendo. Quam rationem elegãter, ac perspicuè D. Tho. declarat, & in tria capita distinguit. Solum potest obijci, quia hæc ratio ad summũ uidetur probare de eo tempore, quo Christus prædicauit in mundo. Tunc.n. necesse fuit peregrinari inter hoĩes, & facilem se tractabilemq; prębere, vt eos ad sui cognitionem, & amorem alliceret: at uerò de toto tempore uitæ, ante baptismum non concludit hæc ratio. Quia tunc priuatam uitam egit, & neq; docebat, neque populo concionabatur, ergo non oportuit tũc cõem uitam agere. Potuisset quippè more Ioannis Baptistæ prius solitariam, & eremiticam uitam degere: posteà uerò opportuno tẽpore hoĩes docere, & ad eum finem cum ipsis unà conuiuere. Nec dici potest propter exemplum mãsisse etiam illis prioribus annis inter homines, tùm quia opera illo tempore facta, ità priuata fuerunt, & paucis hominibus cognita, ut nemini ferè exemplo esse potuerint. Tùm quia, licèt solitariam uitã ageret, primum posset exemplo suo homines ad similem uitæ rationem, quæ omnium est perfectissima permouere. Respõdetur primò ad ipsummet doctoris munus, quo postea fungendum ei fuit, cõduxisse quamplurimum, vt totum prioris vitæ tempus in conspectu, & cõi hominum conuictu traduceret, vt compertum esset oĩbus nihil ab hominib. didicisse ouñquã, nec potuisse nisi diuinitus edoctũ admirandam rerum diuinarum scientiam ostendere. Vnde hinc postea mirabantur dicentes: *Quomodo hic literas scit, cũ non didicerit?* Ioa. 7. & Mat. 6. *Admirabantur in doctrina eius dicẽtes: Vnde huic hæc omnia, & quæ est sapiẽtia, quæ data est illi; et virtutes tales, quæ per manus eius efficiuntur? Nonne hic est faber filius Mariæ?* &c. Itaq; ipsemet conuictus, & quasi familiaris communicatio, & vulgaris officij, ac vitæ ratio occasio fuit, vt eius doctrina maiorem haberet splendorem, & admirationem. Secundò, non oportuit exordiri solitariam vitam & ab hoĩum frequentia consortioq; semotam, cum oporteret cum ijs postea valdè familiariter agere, etiam cum publicanis, & peccatoribus eorum fragilitati quodammodo (in ijs, quæ praua non erant) sese accõmodando, tùm vt eos ipse à peccatis adduceret, tum vt ipsi maiori cum fiducia ad eum accederent: hæc aũt tanta mutatio posset, aut leuitatem indicare animi, aut suspitionem afferre, q̃ de prioris vitæ perfectione aliquantulũ remisisset. Tertiò, magnũ: & admirabile eo tempore datum est hominib. humilitatis exemplum, quod maioris esse momenti Christus existimauit, quàm omnem aliam vitæ rationem instituere, quæ hominibus sanctior, & excellentior appareret. Addo etiam decuisse, vt Christus exemplo suo doceret homines temperatè, & sine reprehensione inter homines degere.

Ad rationem ergo dubitandi in principio positam respondet D. Tho. hic ad 2. perfectius esse illud vitæ genus, quod cum diuina contẽplatione coniũctam habet eam actionem, qua aliquis contemplando, & docendo, quæ meditatus est, alijs tradit. Et huiusmodi vitæ ratio à Christo est initia, quia licèt non semper prædicauerit: semper tamen vitæ suæ modum ad eum finẽ retulit, & quando munus prædicatoris exercuit, diuinam contemplationem nõ omisit, non solum interius (vbi nunquã illa caruit) sed etiam exterius, vacãdo, scilicet, ab externis functionibus, & ab hominum frequentia sese adducẽdo. Et hinc patet responsio ad alteram difficultatis partem. Nam in hoc vitæ genere instituendo, perfectissimum virtutũ exemplar hominibus Christus præbuit: Nec tamẽ oportuit exercere semper actus ex obiecto perfectissimos, tùm quia debuit humano modo viuere, & operari, perfectio autem humanæ vitæ, varietatem quandam actionum necessariò requirit, tum etiam, quia non semper est melius operari actum secundum se, seu ex obiecto meliorẽ, sed eum, qui fini caritatis magis est consentaneus, tum denique, quia, cum Christus sit velut exẽplar vniuersale omnibus hominibus propositum, operæpretium fuit, vt omnium virtutum opera in eo elucerent, & (quo ad fieri posset) omnes in se hominum conditiones, ætates, & status complecteretur eminentiori quadam ratione, vt omnes in eo haberent, quòd imitaretur. Quam certè ob causam oportuit, vt & actiuam, & contemplatiuam vitam, ita coniungeret, vt interdum eam actionem exerceret, quæ posita est in corporalibus rebus, interdum verò spiritualem, item, aliquando vitam ageret in exterioribus vulgarem, & communem, aliquando rursum cœlestem, vt ieiunando quadraginta dies, pernoctando in oratione Dei.

Hanc denique D. Thom. doctrinam confirmare possumus eleganti Gregorij Nazianz. testimonio, quod ipse quidem Basilio præstitit orat. 20. multo tamen verius, ac perfectius Christo quadrat: *Cum solitaria* (inquit ille) *vita, & quæ societate gaudet, vt plurimum inter se dissiderent, ac pugnarent, nè vtraque omninò, vel commoda, vel incommoda*

Vita Christo eremitica cur non decens.

sua

sui pura, & immixta haberet: praeclare eas inter se reconciliauit ac permiscuit, ut nec contemplatio communicationis expers esset, nec actio contemplatione careret, sed quemadmodum terra, & mare, ita etiam hae duae uitae commoda sua inter se communicantes ad unicam Dei gloriam concurrerent. Multaq; similia in eandem sententiam edisserit orat. 21. in Acha. vbi inter alia, sic scribit: *Sic enim haec duo hoc est, tranquillam actionem, & actuosam tranquillitatem consociauit, & copulauit; ut persuasum omnibus redderet, monasticam uitam professionem morum potius grauitate, & constantia, quam corporis secessione exprimi, atque insigniri.*

SECTIO II.

Vtrum Christus dominus religiosae uitae statum coluerit.

SI nomine vitae religiosae intelligamus vitam sanctam, & honestam eo generali locutionis genere, quo dixit Iacobus c. 1. *Religio munda, & immaculata apud Deum, & Patrem haec est, uisitare pupillos, & uiduas in tribulatione eorum, & immaculatum se custodire ab hoc saeculo*, hoc, inquam, loquendi modo, non est locus quaestioni, satis enim constat, Christum sanctissimam duxisse uitam. Si verò ea voce peculiarem illam uiuendi rationem, & statum intelligamus, in quo homines ab affectibus terrenarum rerum abstracti Diuino muneri consecrantur, paupertatem, castitatem, & obedientiam colentes, hoc sensu pauca possunt certo affirmari dubitari verò, & inquiri permulta.

Primò igitur de obedientiae voto, aut professione certum est non habuisse locum in Christo. Quia propter dignitatem personae nulli hominum iure subditus fuit, ut priori tomo ostensum est. Et quamuis prioribus annis subditus fuerit parentibus; postea verò nullum habuit, cui specialiter obediret, nec iure, nec facto, quamuis sacerdotibus, & Principibus Rempublicam gubernantibus iuxtà communem legem, & morem obedierit. Secundò, certum est, Christum dominum perpetuam virginitatem seruasse.

Perpetua in Christo virginitas.

Hoc est de fide certum, quia licèt in Euangelio in proprijs terminis non sit expressum; tamen ex tota illius serie satis constat, & vniuersa Ecclesia semper intellexit, & omnes Patres passim praedicant, neq; oportet rem satis perspicuam ac manifestam, quam ne haeretici quidem in dubium vnquàm vocarunt, latius comprobare. Congruentiae autem sunt etiam per se notae; primò quia haec vitae ratio est per se excellentior, & ad omnem finem Incarnationis, & vitae Christi magis accommodata, & officio Doctoris, ac sacerdotis summi aptissimè conueniens. Secundò, quia Euangelica puritas maximè decebat Diuinam personam. Tertiò, propter exemplum, Praedicaturus enim erat hominibus virginitatis consilium, ideoq; operaepretium fuit, ut eos ad amplectendam illam suo exemplo permoueret. Quo loco adduci possunt omnia, quae supra agentes de virginitate B. Mariae ex Patribus congessimus, illa enim multò magis in Christo locum habent.

Dubium.

Inquiri tamen consequenter potest, vtrùm Christus dominus Deo uirginitatem suam, & perpetuam castitatem uoto consecrarit. Sed de hac re nihil uel in scriptura sacra, uel in ueteribus Patribus scriptum inuenio. D. Tho. quidem 2. 2. q. 88. art. 4. ad 3. in genere attigit quaestionem, an Christus aliquid vouerit, & id simpliciter negare uidetur, quamquàm solum dicat, quod Christo secundum se, non competebat vouere, duasq; huius rei reddit rationes. Prima, quia erat Deus. Secunda, quia voluntatem habebat firmatam, & immobilem in bono. (finis. n. uoti esse uidetur stabilire uoluntatem in ea re, quae Deo promittitur) sed neutra harum rationum concludit. Nam quàmuis Deus esset, erat etiam homo.

Christus voti capax, sicut, & praecepti.

Quapropter mihi non est dubium quin non obstante Diuinitate personae suae fuerit capax uoti, & obligationis ex illo ortae. Probatur, quia ratione naturae & voluntatis humanae erat capax proprij dominij, proprijque iuris, & obligationis. Item, hac ratione poterat sese obligare homini per ueram promissionem, cur non etiam Deo? Nam unitas personae Diuinae in utraque natura Diuina, & humana non obstabat, quia ea non obstante poterat intercedere vera ratio iustitiae, & satisfactionis Christi hominis ad Deum (vt in superioribus ostensum est) ergo poterat etiam interuenire promissio, & obligatio eius. Non enim haec est magis ad alterum, quàm iustitia. Praeterea fuit Christus capax praecepti, ergo & uoti. Patet consequentia, tùm quia uotum habet vim cuiusdam particularis legis, tùm etiam, quia non minus uidetur repugnare Deo recipere legem à superiore, quàm se obligare superiori, ergo si primum habet locum in Deo propter assumptam naturam, secundum non repugnabit illi. Et hae quidem rationes non solum videntur probare non repugnasse simpliciter uotum Christo, eo quòd Deus esset; sed etiam non fuisse indecens, neq; minus conueniens, sicut non fuit indecens habere praeceptum, neque orare, sacrificium offerre, aliosve actus religionis exercere, ergo neq; actus uouendi, & uoti obseruatio, qui sunt ex perfectioribus actibus religionis. Et hinc etiam uidetur eneruari altera D. Tho. ratio. Quia uotum nec solum, nec praecipuè est propter firmandam uoluntatem: sed propter offerendum Deo obsequium, consecrandamque, & ad nobiliorem ordinem eleuandam ipsam uoti materiam. Ac denique, ut actus ex uoto factus perfectior sit, quàm sine voto. Et hic etiam locum habet argumentum factum de praecepto, quod positum fuit Christo, etiamsi haberet uoluntatem firmatam in bono, idemq; facturus esset, etiamsi non interueniret praeceptum. Quia praeceptum non semper ponitur propter inducendam, seu firmandam uoluntatem: sed per se, propter maius obedientiae bonum.

Ex quo aliqui probabiliter opinantur, sicut Christus habuit praeceptum moriendi pro hominibus ita etiam de eadem re uotum emisisse. Atque ad hoc accommodant illud Psal. 21. *Vota mea Domino reddam*. Nam Psalmum illum de Christo omnes interpretantur. In eo enim habentur uerba illa, quibus Christus in cruce usus est: *Deus Deus meus, quare me dereliquisti*, & ita Glossa ibi uerba illa de Christo interpretatur. Et quamuis D. Thom. probabiliter dicat Christum esse loquutum in persona suorum membrorum, si tamen propriè, & sine incommodo potest de Christo intelligi, cur non ita interpretabimur? Nam, & Hieronym. ibi inter alia inquit: *Vota Christi sunt natiuitas, vel passio, vel mysterium corporis, ac sanguinis eius*, Quae non possunt uota dici, nisi quatenus uoto oblata sunt. Eodem ferè modo exponit August. ibi. Basilius uerò, & Theodor. addunt *uotum* ibi propriè significare promissionem. Est ergo probabile Christum in primò instanti conceptionis suae, se uoto consecrasse Deo ad redimendos homines, & in hunc finem omnes actiones, ac passiones uitae suae uoto obtulisse, erit igitur etiam probabile perpetuae uirginitatis uotum Deo nuncupasse. Et confirmatur tandem, quia uirginitas per sese est amabilis, & digna Christo, ergo & eius perfectio, ac consecratio. Huc accedit quod hac ratione uoluit Christus, matrem suam uirginitatem uouere: nobis etiam consuluit ut idem faciamus, quid ergo obstare potest quo minus in hoc ipse praeiret exemplo, cum ad perfectionem hoc spectet, & nullam imperfectionem includat, quae Christum dedeceat? Certè uidetur hic dicendi modus habere plurimum pietatis, ac probabilitatis. Neq; uf aduersa-

Respons. Christum perpetuae virginitatis votum Deo nuncupasse probabile est.

ri D.Tho.qui ipse solum videtur docuisse,nó fuisse eandem rationem vouendi in Christo,quæ in nobis est;atq; esse in eo peculiarem causam, ob quam voto non indiguerit, quod rectè probant rationes eius. An verò de facto vouerit, nec ne,videtur consultò prætermisisse propter rei incertitudinem,quod sanè consilium eligendum nobis est, ne rem nouá & incertam simpliciter affirmare uideamur. Nobis ergo sufficiat Christum à principio castitatem coluisse, eamq; firme,ac stabili voluntate sibi proposuisse, & in diuinum honorem,& gloriam retulisse. Vnde fit, vt eminéter habuerit, quidquid perfectionis est in castitate Deo consecrata per votum, siue proprium,ac formale votum emiserit,siue non.

Christus paupertatem seruauit, & coluit.

Tertiò,certum est,Christum Dominum paupertatem seruasse, atq; coluisse. Hoc constat ex historia Euangelica. Nam Matt.8.dicitur: *Filius hominis non habet, vbi caput suum reclinet.* Idem notat Hieron. Matth.17.in illo facto, quando Christus misit Petrum ad mare, vt afferet, vnde solueret tributú, vnde 2.ad Cor.8.ait Paulus, *Scitis gratiam Domini nostri Iesu Christi, quoniam propter vos egenus factus est* Deinde, Christus consilium dabat Apostolis suis Matt.10. *Nolite possidere aurum, neque argẽtum*, ergo maximè decebat vt quod prædicabat verbo,doceret exemplo. Vnde Matt.19.dicebat: *Si vis perfectus esse, vade, vende omnia quę habes,& da pauperibus, & sequere me*, idest imitare me, & statim subiunxit diuitem difficile posse saluari, & ideò Petrus respondit: *Ecce nos reliquimus omnia,& secuti sumus te*, ergo dabat Christus discipulis suis exemplum paupertatis. Quocirca hæc veritas in genere,& absolutè sumpta, de fide est,& tradita in decretis Pontificum, quos statim referam.

In modo autem explicandi hanc paupertatem magna controuersia est, quæ (vt multi existimant) inter summos quoque Pontifices versatur. Vt verò intelligatur, ponendum est primò,non esse sermonem de paupertate,quæ excludat excellens illud,& quasi diuinũ dominium; quod Christus habuit in omnes creaturas, ratione hypostaticæ vnionis, de quo in priori tom.disput.48.sect.2.latius disseruimus: est igitur sermo de paupertate vt est in vsu hominum; & dicit carentiam humani dominij, aut usus liberi earum rerum,quæ corpori necesse sũt. Secundò, ponendum est non esse quæstionem de tempore vitę Christi ante baptismum. Nam de illo iam superius satis diximus victitasse,scilicet, ex bonis parentum:& fortassè etiam aliquid suo labore, & fabrili arte peperisse. Nec affirmari satis potest, vtrũ aliquid eo tempore, ut proprium possederit, quàmquam de bonis immobilibus satis certum videatur, eorum non habuisse dominium, quia neq; parentum fuit hæres,neque illis emédis,aut acquirendis nauauit operam. Quod si beatus Ioseph bone aliqua immobilia reliquit, verisimilius est dono illa dedisse Virgini, si ijs ad uitam transigendam indigebat. Cæterarum autem rerum mobilium potuit fortassè Christus habere dominium aliquod, seu proprietatem,licèt etiam fieri potuerit, ut solo vsu contentus sibi à parentibus dato, dominium illis proprietatemque permiserit. Vel credi etiam potest in illa sanctissima familia Iesu, Mariæ, & Ioseph omnia fuisse communia, seruato tamen ordine. Nam Iosepho commissum erat,ut esset veluti dispensator illius domus, & uerisimile est Christum semper sese vt subditum, inferioremque gessisse, atque adeò nihil ut proprium toto illo tempore possedisse,ac dispensasse,sed iuxta parentum arbitrium.

Quod genus paupertatis ante baptismũ professus sit Christus.

Omisso ergo hoc tempore, de reliquo est controuersia, quod genus paupertatis professus tunc fuerit. Et primo est dubitatio de modo, seu obiecto huius paupertatis, utrùm,scilicet, omnium rerum dominium à se abdicauerit solo usu retento, an proprietatem aliquarum rerum habuerit, uel in particulari,uel in communi:& est quęstio de rebus mobilibus,nam de immobilibus eadem, uel maior ratio est de hoc tempore,quæ de tota uita superiori,& ita de his bonis nulla est controuersia, sed de mobilibus, & usu consumptibilibus. Ratio uerò difficultatis est,quia Nic.III.in c. *Exijt*,de uerb.signif.in 6. tradit Christum exemplo suo docuisse eã paupertatem, quæ omnium rerum proprietate, tã in communi, quam in particulari priuat. Vnde sentire uidetur, eo tempore non habuisse Christũ dominium,neque in particulari, neque in communi,etiam earum rerum,quæ usu consumuntur. At uerò Ioannes xx.in extrauagantib. *Ad conditorem*, & *Cum inter nonnullos*, & *Quia quorundam*, de uerborum significatione, uidetur damnare ut hæreticum,dicere, Christum nullius rei proprium dominium habuisse. De quorum Pontificum dissensione uideri possunt Turrecremat.lib.2.sum.c.112 & Bellarm. lib.4. de Summo Pontifice cap. 14. & Soto lib.4.de iust.q.1.art. 1. Sed exponamus breuiter primò, quid res habeat, inde uerò constabit, quid ad prædicta iura respondendum sit. De re igitur ipsa quatuor mihi uidentur, partim certa, partim uerisimilia.

Aliquo tẽpore post baptismũ Christ⁹ aliquarũ rerum dominiũ in cõmuni habuit.

Primum est in aliqua parte illius temporis habuisse Christum aliquarum rerum dominium saltem in communi, idest simul cum discipulis. Hoc ut minimum docet Ioannes xx. & colligi potest ex Ioann.4.ubi dicitur: *discipulos abijsse in ciuitatẽ, vt cibos emerent*. Et cap.6 dixit Christus ad Philippum: *Vnde ememus panes, vt manducent hi?* & Matth.14.dixit. *Non habent necesse ire, date illis vos manducare*,& Ioann.12. *Iudam habuisse loculos,& ea, quæ mittebantur portasse*, & additur ibidem Iudam fuisse *furem, & latronem* eò, quòd aliquid ex illis bonis usurparet. Aiebat ergo contra iustitiam,& dominium,quod in ea bona Christus, & alij Apostoli habebant:& cap.13.cum Christus dixisset Iudæ; *Quod facis,fac citius*, putarunt discipuli: *quia loculos habebat Iudas, quod dixisset ei Iesus, Eme ea, quæ opus sunt nobis ad diem festum, aut egenis, ut aliquid daret*. Quæ omnia supponunt fuisse aliquarum rerum dominium in collegio Apostolico, cui Christus præerat. Vnde Gregor. Nazianz. orat. 16. in fine, vt exemplo Christi homines ad erogandam eleemosynam inducat, inquit: *Quin me monet Christi crumena,quæ nos ad pauperes alendos exhortatur*. Et August. libro de mendacio capit.5. *Videmus & ipsum Dominum habuisse loculos,quo ea,quæ dabantur, mittebantur. vt seruari possent ad vsus pro tempore necessarios.* Similia habet de opere Monachorum capit.14. & concione tertia in Psalm. 103. & ratione probatur, Quia non poterat Christus non habere vsum aliquarum rerum, & illum habebat liberum, & independentem ab alio, qui omninò esset extra collegium Apostolicum, ergo necesse est, ut uel Christus ipse, uel saltem totum illud collegium haberet talium rerum dominium. Patet consequentia,tum,quia dominium nihil aliud est, quàm facultas libera utendi re in omnem usum. Tũ etiam, quia illæ res non habebant alium dominum. Nisi quis fortassè dicat, uoluisse Christum, ut uel soli Apostoli haberét illud dominium, uel certè,ut maneret apud eos,à quibus eleemosynas accipiebant, ipsis solum usum recipientibus, quę tamen & ualde friuola sunt,& sine fundamento conficta. Quia hoc neque ad perfectionem spectabat,neq; ad moralem usum aliquid referebat. Et hæc est fundamétalis ratio huius ueritatis. Quia huiusmodi dominium in communi, neque perfectioni, neque eius statui repugnat.

Secundò

Primũ. & particulare rerum dominiũ, post baptismũ quã Xps habuit.

Secundò verisimilis mihi est, in aliqua etiã parte illius temporis habuisse Christum dominum aliquarum rerum proprium, & in particulari. Hoc probatur, quia non statim ac baptizatus fuit, habuit discipulos, quibus cum in cõi viueret, vt eis statim essent omnia cõia: sed aliquo tpe saltem breui solus degebat, & qñ cœpit habere sectatores nó statim habuit illos stabiles, & perfectionem profitentes. Vnde legimus semel, atque iterum Apostolos vocasse, quia non statim à principio cum eo permanserũt, nec effecerũt vnum veluti corpus politicum, quod esset capax dominij communis, ergo necessa erat, vt eo tempore eorum, quæ Christus possidebat, & ad victum, & vestitum ei donabantur, proprium, ac peculiare haberet dominium, vt eisdem rationibus ostendi potest. Quia tunc habebat liberum vsum illarum rerum: nec potest fingi, apud quem alium earum dominium resideret. Præterea, hoc nihil perfectioni derogat, quia pro temporis, & status opportunitate non poterat esse alia conueniens viuendi ratio. Denique hoc ipsum insinuat Ioannes 22. dicens, cum hoc non sit per se malum, etiam decuisse, vt in hoc genere paupertatis, & moderati dominij Christus esset hominibus exemplo. Cum enim Christus esset commune omnium exemplar, & doctor, decuit vt omnibus præberet exemplum, & ijs, qui perfectam, & ijs, qui minus rigidam paupertatem profiteremur.

Tertiò, certum esse debet Christum dominum aliqua parte illius temporis, nihil proprium in particulari habuisse, sed ad summum in cõmuni. Hoc sentit vterque Pontifex supra citatus. Et colligitur satis ex locis Euangelij, & alijs coniecturis, & rationibus adductis.

Xps aliquãdo rerum omnium dominio omnino caruit.

Quartò, an aliquando Christus tàm in speciali, quàm in communi omnium rerum proprietate caruerit, dubium, & incertum est. In hoc enim Pontifices dissidere videntur: possumus autem hac vti distinctione. Nam aliud est actu carere huiusmodi rerum dominio: aliud verò etiã professione, seu proposito, vel (vt ita dicam) etiam aptitudine. Priori modo dubitari non potest, quin Christus dominus aliquando caruerit dominio rerum omnium tam in communi, quàm in particulari, vt fortassè cùm dicebat. *Filius hominis non habet, ubi caput suum reclinet*, vel quando: *Mulieres enim sequebantur ministrantes ei ex facultatibus suis*, Luc. 8. Quòd si dicas tũc saltem habuisse vestes, quibus operiebatur, quarum dominium non erat apud alium: sed apud ipsum, vel saltem apud collegium Apostolicum: dicam certè, saltem eo tempore, quo in Cruce pependit omnium rerum temporalium, & vsu, & dominio caruisse. Nam libenter cessit ijs, qui proprias vestes eripuerãt. Alij verò ab hac generali propositione excipiunt vestes, quibus vtebatur, quod mihi nõ displicet. Nàm licèt in Cruce vi priuari potuerit vsu illarum: non tamen dominio, quòd antea habebat, qualecunque illud fuerit. Vnde scriptum est: *Diuiserunt sibi vestimenta mea, & supra vestem meam miserunt sortem*. Psalm. 21. vbi uox illa *mea* dominium indicat. Et hoc satis fuisse uidetur, ut Nicolaus dicere potuerit Christum dedisse nobis perfectissimæ paupertatis exemplum, tàm in communi, quàm in particulari. Nam & Chrysost. hom. 17. in 2. epist. ad Corinth. explicans illa uerba; *Propter nos egenus factus est*, & inquirens, quæ fuerit illa Christi paupertas, respondet fuisse eam, quã in sua passione monstrauit. Posteriori modo non reperio quòd aliquo tẽpore Christus dominus hoc genus paupertatis professus sit, ita, vt neque in communi, neque in particulari aliquod proprium habere decreuerit. Quod ut declaretur, fingamus Christũ paupertatem uoto firmasse, & Apostolos votum paupertatis emisisse. Dico ergo nunquàm instituisse eã vitæ rationem, & statum, in quo nihil essent habituri, neq; in communi, neq; in particulari, nec hanc paupertatẽ vouisse. Prob. quia in nocte cœnæ Christus habebat loculos, ergo in cõi habebat dominiũ aliquarum rerum (ut Nicolaus fatetur) ergo signũ est nunquàm antea professum esse illum vitę statũ, qui hoc dominium in communi non admitteret. Nam si aliqñ eam rationem uiuendi Christus instituisset, ab ea nunquàm recessisset. Fuisset. n. quodãmodo ab inchoato maioris ac strictioris paupertatis statu decidere: & iuxtà hæc possunt intelligi, quę Ioannes 22. de Christi paupertate docet, quãquàm fundamentum eius nobis probare non sit necesse. Existimat. n. vsum, & dominium nõ distingui in his rebus, quæ vsu consumuntur, & inde concludit, si Christus habuit vsum, habuisse ẽt dominium. Quę collectio, si bona esset, non solum concluderet de dominio in communi, sed ẽt in speciali. Illud ergo, quod Ioannes assumit, non pertinet ad doctrinã fidei, vnde non est ab eo ut Pontifice definitum; sed vt à priuato doctore probabiliter existimatum, atq; idcirco necesse non est, ut illi assentiamur. Verius enim est etiam in his rebus inueniri posse facultatẽ vtendi, quæ uerè dominium non sit, quod & definita sit ad determinatum usum, semperque à uoluntate alterius pendeat. Non igitur hac ratione negamus Christum caruisse hoc dominio in communi; sed quia ex Euangelio colligi potest, nunquàm eũ professum esse huiusmodi paupertatis genus.

In rebus vsu cõsũptibilibus dñium ab vsu qñõ distinguitur.

Obiectio. Respons.

Dices hoc est perfectius; ergo oportuit, ut aliquo tempore illud profiteretur. Respondeo primum satis esse, ut interdum eam paupertatem exerceret. Quia licèt profiteri hanc paupertatem ad statum perfectionis pertinere possit, non tamẽ necesse est, vt ad maiorem perfectionem pertineat. Nam pro diuersitate personarum, & statuum interdũ ita esse potest, interdum minimè. Vnde Ioann. 22. in hoc sensu definit, non esse statui perfectionis contrariũ aliquid in communi possidere. Et quidã dicti Fraticelli (qui oppositum docuerunt) vt hæretici damnati fuerunt. Quapropter, cùm Nicolaus indicat: quòd habere loculos aliquid de perfectione diminuit, dicens, Christum, cum loculos habuit, sese infirmioribus, minusque perfectis accommodasse, vt omnibus exemplo esset, quidam dicunt non hoc definisse, sed aliud agenda, ut particularem doctorem tradidisse. Quod insinuauit Bened. 12. ut colligitur ex directorio Inquisitorum quæst. 12. & 18. Melius verò dicitur, Nicolaum solum asseruisse in genere paupertatis minorem, minusque rigidã esse illam, quæ loculos habere permittit: non uerò inde fit, quòd semper pertineat ad maiorem perfectionem simpliciter. Adde quamuis in particulari persona, uel Ecclesiæ congregatione ad perfectionis statum pertineat profiteri paupertatem in communi, uel in particulari: tamen respectu totius Ecclesiæ, non pertinere ad perfectionem eius, ut non habeat bona communia, idest, ut ea bona, quibus aluntur membra eius, non sint sub dominio saltem ipsius corporis Ecclesiæ. Vndè primitiua Ecclesia, quæ uidetur professa statum perfectionis, habebat dominium bonorum in communi. Quia ergo Christus cum Apostolis Ecclesiam inchoabant, necesse fuit, ut ea bona, quæ habebant, essent sub dominio illius corporis. Et ad hunc modum posset exponi Nicolaus Papa. Nam ibi ait Apostolos abdicasse dominium rerum in particulari, & in communi. Quod neque intelligi de abdicatione in communi respectu totius Ecclesiæ. Neq; enim negari potest, quin eo tempore, quo fidelibus omnia erant cõia: ea bona, quibus utebantur Apostoli essent sub dominio totius Ecclesiæ, ergo solum dici possunt abdicasse dominium in communi, cõ tare aliqua particulari, quæ fuerit specialis congrega-

tio, & pars Ecclesiæ. Sicque dici potest viuēte, Christo nihil proprij habuisse collegium Apostolicum, etiam in communi. Quia quidquid habebant commune erat ipsis, & omnibus fidelibus; seu Christi sectatoribus, & discipulis. Et ita verissimū est Christum dedisse exemplum omnis perfectæ paupertatis, quæ in Ecclesia esse potest conuenienter.

Inter Nicolaū, & Ioā. 22. Pontif. nullum de Xp̄i paupertate dissidium.

Ex his constat, quid dicendum sit ad dictorum Pontificum decreta. Vt enim alia omittamus, quę præsentis disputationis non sunt, quod ad nos pertinet: nulla est inter eos contradictio, quod etiā Ioā. 22. in vltima Extrauaganti declarauit. Ioānes enim docuit Christum aliquando habuisse rerum dominium, vel in particulari, vel in communi, & contrarium vt hæreticum damnat; hoc autem Nicolaus non negat. Sed potius expresse id admittit, dum declarat Christum habuisse loculos. Non definit autem Ioannes, semper Christum habuisse hoc dominium, quia ex Euangelio colligi non potest, & ipse solum docet, quod in Euangelio continetur, fieri ergo potuit, q̄ Ioannes non negat vt aliquando, neque in communi, neque in speciali, quicquam Christus habuerit; quamquàm hoc multò minus sit certum, quod à Nicolao non expresse asseritur, & explicandum est iuxtà superius dicta. Sed roget quis vtrùm Christus votum prædictæ paupertatis nuncupauerit, sicut D. Tho. de Apostolis probabiliter colligit ex illis uerbis: *Ecce nos reliquimus omnia, & sequuti sumus te.* Nam inde uidetur haberi, Apostolos hac in re fuisse Christum imitatos, atq; adeò illum, vt ipsis foret exemplo, idem propositū ostendisse, votoq; firmasse. Sed hac in re nihil addēdum occurrit ijs, quę in simili, de castitate antea diximus. Nam licèt Medina hic definiat vt certum Christū huiusmodi votum non emisisse: nihil tamē noui affert, quo id ostendat, nec D. Tho. cuius sola autoritate, & rationibus ipse utitur, id ut certum definit, vt supra satis explicatum reliquimus.

Dubium.

Illud sanè certius est, siue Christus paupertatem hanc vouerit, siue non: libera tamen & spontanea voluntate illam assumpsisse, vt nostram salutem operaretur, nobisque perfectionis exemplo esset. In quo grauiter errauit Armachanus serm. 4. qui dixit, Christum nullius rei dominium, vel proprietatem habuisse, non uoluntate sua, sed quia ea conditione accepit à Deo vsum rerum, ut nullam sibi posset appropriare. Tale enim accepit dominium, quale Adam in statu innocentiæ: Adam vero hoc conditione vsum rerum accepit. Quæ omnia vana sunt, & sine fundamento, & contra Pau. 2. ad Cor. 8. dicentem, esse gratiam, & beneficium Christi, quòd egenus fuerit propter nos. Ad hæc Christus volūtarie pro nobis dolores, passionesque sustinuit, ergo simili voluntate pro nobis pauper factus est. Item, Ioā. 6. cum turbæ illum creare vellent Regem, voluntariè fugit. Denique illud, quod de Adamo dicitur, incertum est, & fortassè non verum, tamen (quamuis ita esset) Christus non erat subditus illis legibus, & præterea, cum secundum corpus factus fuerit in similitudinem carnis peccati, & quoad ad hoc non assumpserit perfectiones iustitiæ originalis, consequenter fuit capax dominij, & proprietatis, quæ introducta est, & accommodata statui naturæ lapsæ, & carnis passibilis. Quod ergo Christus non assumpserit hoc dominium politicum & humanum, non ideò fuit, quia esset incapax illius, sed quia voluntariè illud à se abdicauit, seu vsurpare noluit.

Tandem solet circa hanc Christi paupertatem inquiri, an interdum tanta fuerit, vt mendicare cōpulsus sit. Caiet. Matth. 5. negat, Christum aliquando mendicasse: cuius sententiam sequitur Medina hic, & Castrus lib. 10. aduersus hæres. verbo, mendicitas. Fundamentum horum autorum solum est, quia non legimus Christum mendicasse. Quam

A quam enim Ioann. 4. legamus Christum petijsse à Samaritana potum aquæ, illud uerò non fuit propriè mendicare, nam illud etiam diuitibus, & nobilioribus interdum euenit. Quin potius legimus Christum mendicis, & egenis eleemosynam erogasse: legimus etiam mulieres quasdam Christi sectatrices, suis eum facultatibus aluisse. Addi solet in huius sententiæ confirmationem, quòd in veteri lege videtur prohibitum mendicare. Deuteron. 15. *Omnino indigens, & mendicus non erit inter vos.*

Contrariam sententiam cōstantissimè defendit VValdensis lib. 4. doctrin. fidei antiquę cap. 3. & 4. vbi priorem sententiam appellat nimis hæreticam, & scripturæ, ac veterum doctorum assertioni contrariam. Sed in hac censura excessit, nisi loquatur, iuxta mētem eorum hæreticorum, quos impugnat. Illi enim negabant licere religiosis mendicare; & ideò negabant, Christum mendicasse, vt mendicitatem
B damnarent. Et hoc modo hęreticum est dicere, Christum mendicitatem uitasse vt malam, quod verò re ipsa mendicauerit, necne, ad dogmata fidei nō spectat. Eandem sententiam scilicet Christum mendicasse tenuit Cathar. lib. 2. contra Caiet. & Sixtus Senen. lib. 6. biblioth. annot. 118. & 137. & Albertus Pighius lib. 5. contra Erasmum. Probari autem potest, primò, quia coniecturæ alterius sententiæ nullius momenti esse uidentur. Vt enim omittam interdum Augustinum interpretatum esse, actum illum petendi potum à Samaritana, fuisse actū mendicandi. Item, quòd alijs placet verbum illud Christi Lucæ 19. *Zachæe in domo tua oportet me manere*, fuisse quoddam mēdicandi genus: etiam si demus, scriptum non esse Christum interdum mendicasse, non propterea sequitur nunquam mēdicasse. Quia neq; hoc etiam legitur, neque omnia, quæ Christus fecit, uel non fecit scriptis mandata sunt: deinde ex ijs, quæ scripta sunt, conijcimus, quæ scripta nō sūt.
C Vt ex eo, q̄ Christus duodecimo ætatis anno relictis parentibus Ierosolymis mansit, piè colligunt Bernard. & Bonauent. illis diebus è mendicato vixisse; Sic igitur eo tempore, quo Christus prædicauit, aliquādo indiguisse, vt alienis facultatib. aleretur, vt videre est Luc. 8. non constat autem, neq; est admodū verisimile semper fuisse illi vltro oblatas res omnes necessarias ipso nihil petente, ergo verisimile est interdum sibi necessaria postulasse, quod est mendicare. Explicatur minor, primò, quia licèt legamus aliq̄n mulieres sequentes ipsum, eum suis facultatibus sustentasse: non tamē semper habuit mulieres sectatrices. Nam in principio suę prædicationis, quando discipulorum delectum habere cœpit, non est verisimile, statim adhæsisse et comites fęminas, in eiusq; obsequium suas facultates erogasse. Deinde, quia Matt. 21. legimus Christum aliquādo venientem Bethania Ierosolymam in itinere esuriuisse, & ad arborem fici accessisse, vt inde reficere-
D tur, non ergo tūc aderant fœminæ, quæ ex facultatibus suis illum alerent. Quid ergo prohibet, quominus similem persępe passus inopiam, è mendicato sibi subuenerit? Præterea uerisimilius uidetur Apostolos interdum mendicasse, ut quando missi sunt sine pecunijs, & cæteris rebus, apud Matthæum, & Luc. utrobique capit. 10 ut prædicarent, & ab ijs, quos docebant, victum haberent, iuxta illud: *Dignus est operarius mercede sua*, cur ergo non credemus illud etiam interdum fecisse Christum, vt Apostolos suo inflammaret exemplo; & quia actus ille est bonus, & humilitatem præfert. Neque enim uerum est fuisse inter Iudæos mendicare prohibitum. Verbum enim illud Deuter. 15. non prohibitionem continet, sed promissionem, promittit enim Deus illis tantam rerum abūdantiam, ut nemini mēdicare, futurum necesse sit.

Quæ

Quæ promissio sub conditione facta est, quæ ibi statim subiungitur, *si audieris vocem Domini Dei tui*: & ideò non est impleta, quia conditio non est apposita. Vel certè (vt exponit D. Thom. 2. 2. q. 187. art. 5. ad 3.) licèt illa sit prohibitio, non tamen fit egenis, ne mendicent; sed diuitibus, ne in subueniendis pauperibus ita sint auari, ut eos cogant mendicare. Quæ expositio videtur magis cōsentanea textui, tum, quia ibi nō tradebantur promissiones; sed potius præcepta, vel admonitiones quædam ad misericordiam pertinentes. Tum, quia statim subiungitur in vulgata; *Non erit mendicus inter vos, vt benedicat tibi Dominus*. Intelligēdum autem puto, illud non tam fuisse rigorosum præceptum, quam exhortationem ad elargiendas copiosè eleemosynas; tamen, quia id reipsa futurum non erat, subiūgit ibidem; [, Non deerunt pauperes in terra habitationis tuæ, & ideò ego præcipio tibi, vt aperias manum fratri tuo, &c.] vbi nomen *pauperis* mēdicum significat, ut constat ex Hebræo, quia eadem vox est vtrobique. Et quia præceptum eleemosynæ (quod statim subiungitur) rarò obligat, nisi quando is, qui indiget, petit, non ergo prohibiti erant mendici, qui ibidem futuri esse prædicuntur. Vnde in Euangelio legimus multos inter Iudæos mendicasse, vt de duobus cæcis Ioan. 9. & Luc. 18. & de alio claudo Act. 3. & de Lazaro Luc. 16. Et hinc facilè constat nullius momenti esse coniecturam illam, quod Christus interdum alijs eleemosynam dabat. Hoc enim etiam de Apostolis dici posset & de omnibus ferè, qui paupertatem uolūtariā profitentur, quib. frequenter accidit, ut nonnulla, quę mendicando quæsierunt, pauperibus elargiantur. Tandem de Christo rectè intelligitur illud Psalm. 39. *Ego autem mendicus sum, & pauper*. Nam Psal. illum de Christo intelligit Paul. ad Heb. 9. item illud Ps. 108. *Persecutus est hominem inopem, & mendicum*. Petrus enim Act. 1. exponit persequutorem illum esse Iudam, atque adeo mendicū fuisse Christum. Et ita ibi interpretatur Hierony. Aug. Theodoretus, & Arnobius, Basilius etiam in regulis breuioribus regu. 162. ita legit locum illum Paul. 2. ad Corin. 8. *Propter nos mendicus factus est*. Quia verbum Græcum πτωχεύω propriè mendicare significat, quamquam interpretetur, eum posse dici mendicum, quia ex diuite egenus factus est, & similiter alij Patres sentiunt posse *mendicum* exponi, idest, *pauperem & egenum*, tamē nihil etiam uetat, quod propriè & in omni rigore intelligatur, & idem est de alijs testimonijs, quæ VValdensis congerit.

Responsio. Christū aliquādo mendicasse probabile.

Quocirca (si in re incerta iudicium ferendum est) hæc posterior sententia videtur magis probanda, quia supposita Christi paupertate, & varijs itineribus via fieri potuit, ut non interdum illi occurrerit necessitas mendicandi: Præsertim *cum tantæ paupertatis fuerit* (vt notat Hiero. Matt. 21.) *& ita nulli adulatus sit, ut interdum in vrbe maxima nullum hospitem, nullam inuenerit mansionem, & oportuerit eū redire Bethaniam, ut in domo Lazari hospitio reciperetur*, quod certè quoddam genus mendicitatis erat. Atq; actenus de Christi paupertate.

Vltimo loco ex his omnib. facile colligi potest, quid propositæ quæstioni respōdendum sit. Nā si loquamur de statu religionis, qui per tria vota essētialia constituitur, manifestè constat Christum Dominum hoc sensu religiosam vitam professum nō esse. Quia neque illa tria vota emisit, nec satis constat an aliquod eorum nuncupauerit. Si verò consideremus id, quod perfectionis est in statu religionis, & religiosum uocemus eum, qui se totum ab affectu humanarum rerum abstraxit, ac diuino cultui perpetuo, & immobiliter consecrauit, sic certū est Christum instituisse uitam habentem excellentiori modo, quicquid perfectionis est in uita religiosa seclusis imperfectionibus. Nam status religionis solum est via ad perfectionem, Christus autem nunquam fuit in via perfectionis: sed semper in termino. Rursus alij indigent voto, quo eorum uitæ ratio stabilis, ac firma censeatur: Christo autē domino sufficiens ad hoc erat deliberata uoluntas, firmūq; propositū, quia de se erat ita cōfirmatus in bono, vt semper, quod esset perfectius, facillimè posset operari. His autem, alijsque ablatis imperfectionibus in Christo fuit summa perfectio paupertatis, castitatis, & obedientiæ, ad Deum quidem iure, & facto, ad homines verò saltem usu, & facto: Nam homini iure subdi non debuit, non propter defectum, sed potius propter personæ maiestatem, & excellentiam. Denique summam habuit perfectionem caritatis, ad quam hæc omnia ordināatur, habuit ergo eminentissimo modo, quidquid perfectionis in religiosorum conuentibus, & in quolibet alio perfectionis statu esse potest.

Christus religiosus quomodo fuerit.

SECTIO III.

Vtrum Christus uitam austeram agere debuerit, an moderatam.

QVæstio intelligitur de uitæ seueritate in victu, & vestitu, rebusque alijs, quæ ad corporis castigationem pertinent. Ratio dubitandi est, quia multis de causis videtur decuisse, vt Christus magis, quam alij homines, hoc vitæ genus institueret. Primò, quia eiusmodi vitæ seueritas maximè est ad hominis perfectionem in statu naturæ lapsæ propter vincendas cupiditates, exercendamque patientiam necessaria, ergo quamuis Christus propter seipsum non egeret hoc medio ad perfectionē acquirendam: tamen vt homines ad illud amplectendum alliceret, oportuit, ut eo uteretur. Secundò, quia huiusmodi corporis afflictiones sunt ad satisfaciendum Deo pro peccatis aptissimæ, quamuis autem Christus nō haberet peccata pro quibus satisfaceret: tamē tota mortalis eius uita ordinata est ad satisfaciendum pro nostris, ergo, ut non solum ex dignitate personæ, sed etiam ex ipsorum operū proportione, & qualitate magis satisfaceret, decuit, vt hanc uitæ rationem assumeret. Tertiò, multum confert hoc seueræ vitæ institutum ad commouendos homines, & persuadendum, quia magnam conciliat sanctitatis opinionem. Et licèt non debeat propter hunc finem præcipue fieri; tamen, quando simul sperari hic fructus potest, non est malum: sed potius bonum simul illud intendere. Sed incarnatio, & vita Christi ordinabatur ad docendos, excitandosque homines ad uirtutem, & pœnitentiam ergo propter hunc etiam finem maximè decuit, ut vitæ seueritatem seruaret Christus, & ostenderet: Quæ omnia in Ioanne Baptista confirmari possūt, qui eximia uitæ austeritate est vsus, non quidē propter peccata, quæ commiserat, quę uel nulla, uel exigua, fuerunt: sed ne illa committeret, & ut hominibus pœnitentiæ præberet exemplum, sicque sanctitatis exemplo, & opinione, apud homines plurimū valeret, ut testimonium de Christo redderet.

Vita Christi eius austerā esse nō decuit.

Dicendum vero est primò, non oportuisse, vt Christus austerum vitæ genus profiteretur. Conclusio hæc est certa; quæ satis probatur, primò ex factis, & verbis ipsiusmet Christi. Matth. enim 11. dixit: *Venit Ioannes non manducans, neque bibens, & dicunt dæmonium habet. Venit filius hominis mānducans, & bibens, & dicunt, ecce homo vorax & potator vini*. ex quo loco colligitur sancti Patres, cōsultò Christum instituisse uitam minus seueram, ac rigidam, quam Ioannem, *Vt facilius omnes lucrifaceret*, vt dixit Chrys. ho. 38. in Mat. qui subdit: *Illā arctam viuendi uiam Ioanni omninò dimisit; ipse verò*

ro publicanorum, atque peccatorum mensas elegit, vt publicanos & peccatores saluaret. Et ea eodem etiā loco colligit Iren. lib. 4. contra hæres. c. 51. *Christum ita conuersatum esse cum hominibus, vt eorum communibus cibis vteretur, & vinum biberet.* Sed latius hoc prosequitur Aug. li. 16. contra Faust. c. 11. animaduertens non ideo dictum esse, Ioannem nec manducasse, nec bibisse, quia omnino non manducaret, nec biberet: sed quia vinum, & siceram non biberet, sed aquam, nec cōmunib. cibis hominū uteretur: sed locusta, & melle syluestri. Vnde rectè concludit de Christo dici: *Venit filius hominis mãducans, & bibens, eo quod & vino, & illo victu, quo Iudæi vtebantur, vteretur.* De vestitu autem cōstat ex Euangelio non fuisse usum veste contesta ex pilis camelorum, aut zona pellicea, sicut Ioānem; sed alijs, quæ in more essent apud Iudæos. Tum quia si tu hoc aliquid singulare Christus egisset, nō oēs Euangelistæ id prætermisissent. Tum etiam, quia vestis aspera, & rigida, ac mensa vulgaris, & cōmunis, non rectè inter se cohærent. Tum etiam, quia sæpe in Euangelio fit mentio vestimentorum Christi, & indicatur non fuisse vnum, & simplex: quin etiam fuisse ea materia communi, qua reliqui homines vterentur. Hoc patet ex Inno. 13. *Surgit a cœna, & ponit vestimenta a sua,* non quidem oīa (vt p se constat.) neq; n. nudum manere decebat, pluribus ergo vestimentis induebatur. Quod ēt ex iis, q̄ in passione narrantur, euidenter cōstat. Nam Ioā. 19. milites quædam vestimenta inter se diuiserunt, super tunicā verò incōsutilē sortē miserūt, ergo necesse est fuisse vestes diuersas. Imò Euth. his locis, & super Mat. ex pdictis verbis colligit Christū, ut minimū tribus vestib. vsum fuisse, uimirū interiori tunica, sueu subucula, & alio vestimento, q super induci gestari solet, & pallio, q est externū operimē tum aliarum vestium. In quo (vt idem autor memi nit) non agebat Christus cōtra consiliū q. Apostolis dederat Mat. 10. *Ne que duas tunicas, &c.* Quia ibi nō agit de plurib. vestibus diuersarū rōnum, q̄ veluti vnū integrū indumentū constituunt; sed de vestibus mutatoriis eiusdē rōnis. Sicut Ioannes Baptista, cū Luc. 3. dicebat. *qui habet duas tunicas, det non habenti,* non loquebatur de uestibus diuersarū rōnū, q̄ singulæ ad munus suū necessariæ sunt, vt homo integrè, & decenter uestiatur: sed agebat de uestib. superfluis, & ad eunde finē cōfectis. Rursus ex eisdē locis colligere licēt, quamq̄ vestes Christi pciosæ non fuerint) q aliqui de veste inconsutili opinati sunt; non tñ rectè, quia id nō decet Christū, qui dis erat. *Qui mollib. vestiuntur in domibus regū sunt:* Licet (inq̄) pretiosæ non fuerint; non fuisse tñ oīno viles, sed mediocres, & cōes. Alioquin non tantā diligentiam adhibuissent milites, ut eas partisenē inter sese, sortem mittentes, vt nec fieret ulli iniuria, nec inter se cōtēderēt, cui pars melior esset tribuenda. Nā (vt rectè notauit Iansen. c. 143. concord. & insinuarunt Theop. in Marcū, & Ambr. in Lucam) super oīa vestimenta sortē miserunt (ex verbis eorundē Euangelistarū non obscurè colligitur) sed specialiter sup tunicā, q̄ nullo modo scindere voluerunt, nè tota dissolueretur, & oīno periret. Erat ergo vestis illa lanea, & iuxta cōem morē illius populi contexta. Vnde notat Isidor. Peleusiota li. 1. Epist. 74. ad Cratonē fuisse cōem vestem, qua utebantur pauperes Galilæorum, fuit ergo uictus; & uestitus Christi cōis, & uulgaris. Quod si hoc uerum est de illo tempore, quo mūdo prædicauit, potiore id iure credendum de priore tēpore, quo priuatā degebat uitam. Præsertim cū tū temporis uulgaré exerceret artē, & more aliorū cæterius viueret. Ratio aūt ofum est, q̄ supra tetigit Chryf. & hic explicuit D. Th. art. 2. quia ad huē Incarnationis, ita fuit expediēs, ut pdicatione sua, familiariq; usu posset homines ad se allicere. Quā rationem ipsemet Christus teddidit Pharisæis, quando eis calumniātibus, q cum publicanis, & peccatoribus manducaret, respondit. Non veni vocare iustos, sed peccatores. Mat. 9. Præterea, quia vt diait Nicolaus 4. in ca. *Exijt qui seminat:* de verborum signifi. cum Christus omnibus sit ppositus io exēplar virtutis, oportuit, vt oēs, & fortes, & infirmi in eo haberēt, q imitarent, atq; in illū intuentū nullus posset de virtute cōsequēda desperare. Et ideò sūme caritatis, atq; adeò & pfectionis in eo fuit, q *omnibus omnia fieri voluit, & fratribus assimilari vt misericors fieret.*

Victus Christi qualis.

Vestitus Christi qualis.

Vestimento rū Christi qualitas.

Dico secundò, quamuis Christus nō egerit exteriorem vitam nimis seuerā, & rigidam: egit tamen moderatissimam, quæ ad seueram potius, & austeram, q̄ ad blandam, ac suauem proprius videretur accedere. Hanc conclusionē probant rationes dubitandi in principio positæ, & per se videtur satis clara, & certa. Quia hoc vitæ genus decebat Christi personam, & grauitatem, præsertim cum vitam perfectam prædicaret omnesq; delicias aspernandas doceret. Quod facere expediebat, & verbo, & exemplo, vt ex his, q̄ de paupertate eius dicta sunt, & de mysterijs infantiæ, & iuuentutis eius liquido constare potest. Denique hæc assertio soluendo difficultates in principio positas explicabitur, & confirmabitur melius.

Ad primam ergo rationem respondetur ex D. Tho. hic ad 1. abstinentiā cibi potus, (& idem est de cæteris corporis afflictionibus) p se pertinere ad salutē, neq; ad perfectionem virtutis. *Quia regnum Dei non est esca, & potus:* ad Rom. 8. *Sed in æquanimitate tolerandi, quos nec culpa sublevas, nec deprimit egestas:* vt diait Aug. quem D. Th. citat. Quod ut magis explicetur, aduertēdum est, moderationē in cibo, & potu, & reliquis, quæ ad corporis cultū spectant, quatenus per eam seruatur medium rationis, pertinere, ac necessariam esse ad virtutem. Quia hoc est temperantiæ obiectum, quæ virtus p se, & in omni statu homini est necessaria præsertim in animali corpori uiuenti, huiusmodi autem virtutis obseruatio nō potest dici seueritas uitæ, sed moderatio, & temperatio. Alia verò est abstinentia cibi, & potus, & aliarū deliciarum corporis, quę non solum superflua moderatur; sed etiam ex iis, quæ tēperata censentur multa respuit, & hæc in tota sua latitudine dici potest pœnitentia; quæ si aliquo modo sit excellens, vel supra communem hominum uirtutem, potest dici austeritas, seu seueritas uitæ, q̄ qua varij possūt esse gradus, vt per se cōstat. Hæc ergo vitæ austeritas, seu pœnitentia per se nō est necessaria ad salutem neque in statu innocentiæ esset necessaria ad perfectionem virtutis, in statu tñ naturæ lapsæ est valdè vtilis, & necessaria ad pfectionem virtutis non pp se, sed pp aliud. Primò, ad satisfaciendum p peccatis. Secūdò, ad frenandā carnis concupiscentiam. Tertio ad abstrahendum animum ab affectu terrenarū rerū, ut delitijs corporis carens, propriis, ac spiritualib. oblectetur. Quarto, ad humilitatis, patientiæ, fortitudinis, & similiū uirtutū exercitationē. Christus ergo Dñs in primis dedit nobis exemplū moderationis, & tēperantię, quatenus per se est ad virtutem necessaria, quia cū hæc sit pp se amanda, & obseruanda, non potuit in Christo nō esse perfecta. At verò austeritas, & seueritatis uitæ non fuit ita necessariū, ut nobis daret ea eplū, q a in eo non erat eadem ratio, & necessitas huius austeritatis, q̄ in nobis est. sicut in statu innocentiæ non esset necessaria. Quia quantū pertinet ad animi rectitudinem, & perfectū potentiarū omnium ordinē, atq; integrā subiectionem partis inferioris ad superiorem, Christus habuit plus q̄ donū originalis iustitiæ, & impeccabilis fuit, & connaturaliter in omni uirtute perfectus, & ideò non indi-

Respōsio ad argumēta ī op positum.

Austeritas vitę in statu naturæ lapsę vtilis, & necessaria quomodo.

Austeritas vitæ non fuit Christo necessaria.

indiguit vitę seueritate, aut pęnitentia pp supra di- A ctos fines; & ideò ex hoc capite non fuit ita necessarium, vt exemplum summæ austeritatis, vel seueritatis hominib. præstaret. At verò, quia non solũ pp se, sed magna ex parte propter nos plurimũ, virtutum actus exercuit. & quia erat doctor, & exemplar hominum, idcirco non omnino prætermisit huius austeritatis opera, sed tempore opportuno quædam perfectissima, & eximia illius præbuit exempla: quæ tamen ita cum ordinaria, & cõmuni vitæ moderatione coniunxit, ut & pęnitentiæ ac seueritatis vtilitatem nobis ostenderet, & suo muneri prædicandi, ac leniter, & familiariter conuersandi cum hominibus, vt eos ad se traheret, nõ deesset.

Vitæ sanctitas, & regula perfectionis, nõ est ex uitæ austeritate pensanda.

Ex quo præterea intelligi volunt (vt etiam Aug. & D.Th. paulum antea citati adnotarunt) quanquã austeritas vitæ, multum ad perfectionem conferat, & quodam modo necessaria sit, non tamen ab illa sumendã esse regulam perfectionis, ita vt ratio aliqua, seu institutum vitæ religiosæ perfectius cẽsendum sit, quò maiorẽ vitæ austeritatem profitetur. Quod præter exemplum Christi, & Aug. & Th. authoritatem ratio etiam conuincit, quia hæc austeritas non est oecessaria ad perfectiooem pp se, sed vt mediũ ad virtutem comparandam, præsertim caritatem Dei, & proximi, ut per se constat, & tradit D. Th. 2.2.q.184.ar.3. & Cassian. quem ipse refert collat. 1.c.7. ergo si de hoc medio aliquid remittatur, vel quia caritas Dei, & proximi id postulat, ut accidit Christo, vel quia adhibentur alia media, quæ iudicãtur magis necessaria, & opportuniora in aliquo statu, cõsiderato fine, & actionib. eius, quæ nõ possunt oĩa cum summa illa seueritate cõiungi, hominum fragilitate spectata, hæc (ioquam) austeritatis diminutio nihil remittet de perfectionis statu, sed ea non obstante tanto poterit esse maior perfectio, quãtò & finis vitæ perfectior, & media ad eum obtinendum magis sunt proportionata. Nam vt Pau. inquit. 1. ad Timot. 4. *Exercitatio corporalis ad modicum vtilis est, pietas autem ad omnia.* Quem locũ, licèt Chrys. & Græci aliter interpretẽtur, tñ Amb. Ansel. D.Tho. Caiet. & alij intelligunt in eo loqui Paulum de corporis afflictione, & castigatione, & non quidem eam reijcere, vt inutilem, sed eam conferre cum pietate, quæ in Dei cultu, & proximorũ beneuolentia, & misericordia posita est, & hanc illi præferre, vt meliorem, & vtiliorem. Vnde Ansel. *Corporalis*, inquit, [exercitatio, quæ est in ieiunijs, vigilijs, labore manuum, ac multimoda corporis afflictione, parũ vtilitatis habet, respectu magnæ vtilitatis, quam habet pietas religiosæ mentis,] & infrà [exerce te ad pietatem, i. compassionẽ proximo tuũ, & ad opera misericordiæ.] Quòd magis explicans D.Tho. inquit [Exercitatio ieiunij, & huiusmodi sua natura non sunt bona, sed pęnalia, & si homo non peccasset, nihil borum fuisset, sed sunt bona medicinalia, Sicut. n. rhabarbarũ est bonũ, in quantũ releuat à cholera, sic & ista, inquantũ comprimunt cõcupiscẽtias, ergo ad illud modicũ sunt vtilia,] & infrà: [Quia tm̃ ad morbum peccati carnalis, non spiritualis, quia aliqñ propter abstinentiam homo in iracundiã, inanẽ gloriã, & hmõi incurrit, pręfert ergo abstinẽtiæ pietatẽ, & accipitur hic vtroque modo pro cultu Dei, & misericordia.] Quod adhuc amplius exponens Caieta. ait, secũdũ genus proprium, corporalis exercitatio in ieiunijs, abstinẽtijs, peregrinationibus, cilicijs, & huiusmodi ad modicũ vtilia est, quia tm̃ valet ad domandũ corpus propriũ, pietas autem ad omnia vtilis est, idest, officia pietatis erga Ecclesiæ membra, & cultus erga Patremfamilias domus, quæ est Ecclesia, sunt vtilia ad omnia tam spiritualia, quam temporalia.] Ad eundem modum intelleait hunc locum B. Bernardus in apologia ad Gulielm. Abbatem,

Perfectio status religiosi, maior, minorve unde sumenda.

A vbi postquã prædicto modo Paulum exposuerat, subiungit; *Siccine illa spiritualia persuades vt etiã hæc, quæ ex regula habemus, corporalia damnes? Nequaquam, sed illa oportet agere, & ista non omittere, alioqui cum aut ista omitti necesse est aut illa, ista potius omittenda sunt quam illa. Quanto enim spiritus corpore melior est, tanto spiritualis, quam corporalis exercitatio fructuosior. Tu ergo cum de horũ obseruatione elatus, alijs eadem nõ obseruantibus derogas, nonne te magis transgressorem regulæ indicas, cuius licèt minima quædã teneas, meliora deuitas?* de quib. Paulus, *Aemulamini* ait, *Charismata meliora. Detrahendo quippe fratribus, in quo temetipsum extollis, perdis humilitatem, in quo alios deprimis charitatem, quę sunt Charismata meliora. Tu, si tuum corpus multis, ac nimijs laboribus atteris, ac regularib. asperitatibus mortificas membra tua, quę sunt super terram, benè facis. Sed quid si ille, quem similiter non laborantem dijudicas, modicum est vtilis, corporali videlicet, exercitatione, amplius autẽ, quam tu de illa, quæ ad omnia valet, idest pietate?* Nõ põt ergo ex sola vitæ austeritate vitæ perfectio mensurari, sed omnia consideranda sunt, præsertim finis, mediaque omnia, quatenus tali fini sunt magis accommodata, ita ut non vnum tantum, aut alterum medium per se consideretur, & cum alio conferatur, sed uniuersa mediorum, & viuendi ratio. Nam interdum, quod de corporali austeritate remittitur, alijs laboribus compensatur, & præsertim omnium spiritualium affectuum diligenti, ac continua moderatione, & omnium humanarũ dignitatum, & honorum abdicatione, ac denique integra uoluntatis renuntiatione, quæ ad perfectionem obtinendam maximè confert. Nam ut eleganter dixit Ioannes 22. in Extrauagant. *Quorundam*, de verborum significatione, *Magna quidẽ paupertas, sed integritas maius bonum est, sed obediẽtia maximum, si custodiatur illæsa. Nam prima rebus, secunda carni, tertia verè menti donatur, & animo.* C Vnde fit, cum corporis castigatio ad castitatem per se, & vi sua referatur, non posse inter maxima bona ad perfectionem conducentia annumerari: sed medium locum tenere. Ac propterea Christus dominus prima, ac præcipua exempla vitæ suæ in virtute obedientiæ constituit; deinde in operib. pietatis, & hominum conuersione, & ijs omnibus adiunxit aliquam uitæ seueritatem, docens hanc etiam esse necessariam, sed in ea mensura, quæ suo muneri expediret.

Vnde ad secundam rationem in principio positam respondetur, Christum munus redẽptoris cũ munere doctoris coniunxisse, & vtrique omni ex parte satisfecisse, & ideò assumpsisse omnes dolores, & afflictiones corporis, quæ secundum perfectam æqualitatem, & proportionem ad satisfaciendum pro nobis, satis, superq; essent, eam autem vitæ seueritatem, quæ ad perficiendum prædicatoris D munus accommodata non erat, omisisse. Addere præterea possumus, austeritatem uitæ, & castigationem corporis non consistere solũ ijs in rebus, quæ manifestè, & in hominũ conspectu fiunt. Multa enim occultè, ac secretò fieri solent, quib. corpus castigatur, & affligitur, vt secreta verberatio, cilicium humique cubatio, & alia id genus, quis autem scire potest, Vtrum Christus dominus sæpe his modis carnem suam occultè afflixerit, ut magis ac magis pro nostris sceleribus satisfaceret. Ego quidem non dubito, quin sæpe cum in oratione Dei dies, noctesque consumeret, peccata nostra defleret, pro eisque contristaretur. Quia caritas Dei, & hominũ illum urgebat. An uero alijs modis supradictis usus fuerit ad affligendum carnem suam, & satisfaciendum pro nobis, quia neque scriptum inuenio, neque admodum necessarium apparet, affirmare

Corpus suum quõ modo Christus afflixerit.

mare non audeo, quanquam neque indecens, neq; incredibile mihi esse videatur.

Christus, & Ioãnes in eligendo uitæ statu cur ta diuersi.

Ad tertium, & simul ad exemplum de Ioãne Baptista respondetur cum Chry. hom. 38. in Mat. vbi de hoc argumento multa eleganter disputat, & primum inquit: [Ioannes præter vitæ sanctimoniã nihil aliud magni ostendit, quia nullũ fecit signũ, Christus vero signorum, atq; miraculorũ testimonio claruit, & ideò aliam viuendi viam Ioanni dimittens, ipse publicanorum, atq; peccatorum mẽsas elegit, vt publicanos atque peccatores saluaret. Secũdò sic Ioannem, & Christum venatorũ more diuersis, & quasi contrarijs vijs incessisse, vt homines caperent. [Nam quoniam vniuersum penè genus humanum maximè ieiunantes solet admirari, & duritiam viuendi nimium approbare, ideò à teneris vnguiculis dispensatione diuina duriter vixit Ioannes, vt ad credendũ verbis suis populi ducerẽtur, Christus vero licèt hanc viam ipse confecerit, B cum quadraginta diebus ieiunauit, & cum circumijt, ita docens, vt non haberet vbi caput reclinaret, sed tamen etiam alteram præparauit, ut facilius omnes lucrifaceret, & ut Iudæi nullã haberẽt excusationem, si seueritas Ioannis tristis, & grauis videbatur, cur Iesum edentem, & bibentem repulerint.] Vnde concludit, eadem fuisse vtriusq; studia, etsi specietenus contraria videãtur. Nam à summa concordia diuersas iniere vias, quæ tamen ad vnũ exitum omninò perducerent. Hæc sententia est ferè ad verbum Chry quæ valde notanda sunt ijs, q diuersa studia virtutis, ac religionis profitentur, vt intelligant ad eundem terminum tendere omnia, & quamuis in exteriori cultu diuersa, & quasi contraria sint, re tamen vera summam inter se habere, & posse, & debere concordiam.

Dubium.

Ex ijs verò, quæ in hac sect. disputauimus, facilè expediri potest breuis quædã dubitatio huic sanè loco non importuna. Vtrum. s. Christus dñs nudis C pedibus incesserit. Nonnulli. n. ita existimarũt Bonau. opus. seu epist. hac de re, quę hr to. 1. opusc. Lyra. Iu. 1. & Replicator Mat. 1. Abu. q. 68. I 3. c. Mat. & q. 49. in 20. c. Exo. & uf esse snĩa Hier. epis. 22. ad Eustochium, de custod. uirginitatis, ubi sic habet: [Moyses, & Iesus Naue nudis in sanctam terrã pedibus iubẽtur incedere, & discipuli sine calceamẽtorum onere, & uinculis pellium ad prædicationẽ noui Euangelij destinantur, & milites uestimentis Iesu sorte diuisis, caligas non habuere, quas tollerent, nec. n. habere poterat dñs, quod prohibuerat seruis.] Quibus uerbis etiã fundamenta huius snię indicat. Primum est, q Christus mittẽs discipulos ad prædicandum consuluit, uel iussit, ne calceamẽta portarent Luc. 9. & Matt. 10. Quod interpretans Chrys. ho. 9. super epist. ad Philip. ad literam intelligit fuisse præceptum, q Christus eo tẽpore discipulis suis imposuit, quamq̃ illud postea in nocte cęnæ reuocauerit, qñ dixit Apostolis. D *Quando misi uos sine sacculo & pera, & calceamẽtis, nũquid aliquid defuit uobis? sed nũc qui habet sacculũ, tollat similiter & perã*, Luc. 22. quod eodẽ modo intelligit Aug. 22. cont. Faust. c. 67. Secundum, quia qñ Christus est crucifixus, nudatus est uestibus, nõ calceis. Tertium addi potest, quia Magdalena lauit pedes Iesu in domo Pharisæi Luc. 7. q non potuisset cõmodè fieri, nisi Christus nudis pedibus esset.

Respõsio Christus calceatus incessit.

Cæterum contraria sententia probabilior est, q̃ amplectuntur Burgensis Mar. 1. addition. 1. Caiet. Luc. 3. Iansen. in Concordia cap. 55. & Fran. Tolet. Ioan. 1. annotat. 65. & est sentẽtia D. Aug. ser. 42. de sanctis, ubi metaphoricè exponens illud uerbum Christi: *Neque calceamenta* de mortuis operibus subdit: [Nam de ijs calceamentis quibus calceati ambulamus, consolatur me idem dominus meus. Si enim ipse calceatus non esset, non de illo Ioan- A nes diceret. Non sum dignus soluere corrigiam calceamentorum.] Quibus uerbis unum fundamẽtũ huius sententiæ indicat sumptum ex dictis uerbis Ioannis, quæ uidentur supponere Christum usum fuisse calceis, quanquam hęc uerba multi existimãt dicta fuisse per modum prouerbij, quo uoluit Ioannes dicere se esse indignum, ut uel in ministerio uilissimo Christo famularetur. Quę quidem interpretatio probabilis est, sed non satisfacit, quia licet uerũ sit Ioãnem, id significare uoluisse, probabilius tamen est usum fuisse uerbis, & modo dicendi, quę in omni ueritate, & proprietate Christo possent adaptari. Deinde si id erat prouerbium illius gẽtis, signum est omnibus commune, ac uulgare fuisse uti calceis, ergo uerisimilius est Christum etiam illis fuisse usum. Dici, præterea, potest uerbis Ioãnis, tũc Christum incessisse calceatum, quod nemo certè negare potest, quia illo tempore neque muneri, neque modo uiuendi Christi aliud expediebat, cre B di, tamen posse, postquam prædicare incępit, calceos abiecisse. Contra hoc tamen est potissima cõiectura huius opinionis, quia ostensum est, Christũ etiam tempore prædicationis suę usum fuisse communi modo uiuendi in uictu, & uestitu, ergo etiã in calceorum usu reliquis similis fuit. Patet consequentia, quia est eadem ratio, uel fortasse maior. Quia nudis pedibus ambulare magna pars est austeritatis uitæ, & præsertim in terra aspera, & calidiori, qualis est Iudæa, per quam assiduè discurrebat, & peregrinabatur. Et cõfirmatur, nã prophetæ nõ incedebant nudis pedibus, ut colligi põt ex Is. 20. ubi ad commouendum populum, & aliquod supplicium indicandum dixit Deus ad Isaiam: *Vade, & tolle calceamenta tua de pedib. tuis*, ergo cũ hoc non fuerit moris apud Iudæos, & Christus studuerit sese in exterioribus communi modo accommodare, non est credibile in hoc solo fuisse singularem, præsertim cum Euangelistæ nullam huius C rigoris mentionẽ faciant, quæ non uideretur omittenda, eò quòd esset inusitata, notatuq; dignissima.

Responsio ad argumenta in oppositũ.

Neque obstant alterius sententiæ fundamenta. Ad 1. enim (ut omittamus metaphoricas expositiones Aug. supra dicto serm. & li. 2. de consensu Euãgel. c. 30. quas etiam attigit Hiero. Epist. 24.) dicendum est, siue illud fuerit consilium, siue præceptũ; siue temporale, siue perpetuum, non fuisse sensum uerborũ Christi instruere discipulos, ut nudis omninò pedibus incederent, sed uel, ut secum non ferrent duplicia calceamẽta, & mutatoria, sicut supra explicuimus prohibuisse duas tunicas, & ita exponunt Burgens. & Caiet. Matt. 10. in idem ferè incidit, quod alij dicunt, solum esse illo modo dicendi prohibitam nimiam curam, & solicitudinem externarum, quæ corporis commoditati inseruiũt. Sicut cũ ibidem dicitur. *Neminem salutaueritis in via*, non significatur id quod litera præseferre uidetur, D sed illo modo dicendi significata est diligentia, & solicitudo, quam in suo exercendo munere prædicatores Euangelici adhibere debent. Vel certè melius intelligitur, Christum dixisse discipulis ut sine calceis illud iter agerent, tum quia (si proprietas literæ retineri potest) non est cur ad alios sensus diuertamus. Tum etiam, quia Luc. 22. iterum dixit illis: *Quando misi uos sine sacculo, & pera, & calceamentis*. At uerò licèt eos miserit sine calceis, nõ inde fit, ut nudis pedibus ambulauerint, sed (ut Marcus c. 6. expresè dicit) *calceatos sandalijs*, quæ hoc differunt à calceis, quod non cooperiunt totum pedem. Sed superiorem partem relinquunt apertam. Quod significat Aug. lib. 2. de consensu Euãgelist. cap. 30.

Discipuli Christi calceati sandalijs cur incedere iussit.

Quod si quæras, cur Christo curæ fuerit, ut discipuli potius sandalijs calceati incederent, quam calceis? Aug. uarias rationes affert allegoricas, & inter

A alias hæc reddi poteſt. Chriſtum ſignificare voluiſſe ſolum neceſſaria ferenda eſſe, ſandalia autem cũ plantã pedis muniant, humanæ neceſſitati præcisè ſubueniunt, quod autem ſuperior pedis pars tecta ſit, potius commoditatis cuiuſdam, quam neceſſitatis eſſe videtur. Sed fortaſſe literalis ratio eſt, quia Iudææ incolę, præſertim pauperes, ſandalijs frequẽtius vterentur: ad iter verò agendum ſandalia cum calceis commutarent. Voluit autem Chriſtus diſcipulos ſuos etiam in via vti ſandalijs, vt ſignificaret nullo ipſis apparatu, vel ſumptu opus eſſe, neq; aliter in via, quam in vrbe, cum ſe comitarentur, inſtructos irę oportere. Ita reſpondet Ianſe. Sed quia hæc tantum eſt coniectura, potuit etiam è contrario accidere, vt iter agentes ſandalijs vterentur propter maiorem facilitatem, & agilitatem, ſicut noſtrates homines, vulgares nimirum, ac plebei, in itinere quidem ſculponeis, in oppidis autem, & vrbibus calceis vti cernimus. Voluit ergo Chriſtus, vt B nullum aliud calceamentum præter id, quo in itinere vſuri eſſent, ſecum adferrent, & hoc modo hæc reſponſio incidit in expoſitionem Caietani, eamq; magis explicat.

Ex hac verò doctrina, colligunt multi Chriſtum tempore prædicationis vſum fuiſſe ſandalijs, & nõ calceis. Ita ſentiunt Ianſenius, & Toletus ſupra. Tũ propter hoc conſilium, quod Apoſtolis dedit, & eorum vſum, quem Marcus refert. Tum ex illo facto Magdalenæ. Nam ſi Chriſti pedes non erant ſuperius cooperti, facile poterant à Magdalena lachrymis irrigari. Pręterea quia Apoſtoli poſt Chriſti Aſcenſionem dicuntur vſi fuiſſe ſandalis. Quod iuxta lectionem Grecam colligi poteſt, ex Act. 12. vbi dixit Angelus Petro: *Calcea te caligas tuas.* Gręce enim legimus *ſandalia.* vbi Chry. & alij Græci ita exponunt, & Gloſſa ordin. Vnde fertur Romæ ſeruari quoddam Petri ſandalium, & aliud B. Andręæ fertur eſſe in Hiſpania in ciuitate Ouetenſi, & ita C de Apoſtolis opinátur Abul. Matth. 10. q. 60. & 83. & Dion. Carthuſianus ibidem. Et eundem fuiſſe uſum priſcorũ Chriſtianorũ colligi poteſt ex Tert. lib de pallio. c. 5. & clarius ex Clem. Alex. lib. 2. pedagogica 11. ergo veriſimile eſt Chriſtum illis etiã fuiſſe vſum. Quæ coniecturę probant quidem fieri potuiſſe, vt Chriſtus interdum ſandalijs uteretur, præſertim ſi illorum vſus erat in more Iudęorum, quod verò nunquam vſus fuerit calceis, non ſatis probant. Nam ſi illi quoque erant in uſu, cur non etiam fieri potuit, ut illis interdum uteretur: cum communi uſui ſe accommodauerit, ſicut diximus. Nihil ergo de hoc affirmari poteſt.

Ad ſecundam ergo coniecturam Hieronymi reſpondetur, uel milites crucifigentes Chriſtum contempſiſſe calceos, uel ſandalia, quod nullius eſſent ualoris uel certè nomine ueſtimentorum comprehendi potuiſſe, ita enim vulgari more loquimur.

Accubitus veterum in menſis qualis.

Ad 3. de Magdalena iam reſponſum eſt, ſi uerum D eſt Chriſtũ uſum fuiſſe ſcandalijs; Alij verò reſpondent morem fuiſſe ueteribus, (quoniam in ſtragulis accumbebant in conuiuijs) diſcalciari, vt diſcumberent, ne forte calceorum ſordibus pretioſa lectorum ſtragula inquinarentur. De quo multa congerit Dion. Lambinus in Scolijs Horatij Satyra ulti. lib. 2. & Gulielmus Philander ſuper Vitruuium. lib. 6. cap. 5. Et fortaſſe hac de cauſa dictum eſt Iudæis Exo. 12 ut manducaturi agnum calceamenta haberent in pedibus, quia nimirum in conuiuijs ſine calceis accumbere ſolerent. Sed de hac re hactenus.

A ARTICVLVS IV.

Vtrùm Chriſtus in hac vita ſecundũ legem conuerſatus fuerit.

D quartum ſic proceditur. Videtur, quod Chriſtus non fuerit conuerſatus ſecundum legem. Lex enim præcipiebat vt nihil operis in ſabbatho fieret: ſicut Deus die ſeptimo requieuit ab omni opere, quod patrarat. Sed ipſe in ſabbatho curauit hominem, & ei mandauit, vt tolleret lectum ſuum, ergo videtur, quod non fuerit ſecundum legem conuerſatus.

2. Præterea. Eadem Chriſtus fecit, & docuit, ſecundum illud Act. 1. Cœpit Ieſus facere, & docere. B *Sed ipſe Matth. 15. docuit, quod omne, quod intrat in os, non coinquinat hominem, quod eſt contra præceptum legis quæ per eſum, & contactum quorundam animalium dicebat hominem immundum fieri, ut patet Leu. 11. ergo videtur, quod ipſe non fuerit ſecundum legem conuerſatus.*

3. Præterea, idem iudicium uidetur eſſe facientis, & conſentientis: ſecundum illud Rom. 1. Non ſolũ illi, qui faciunt, ſed & qui conſentiunt facientibus. Sed Chriſtus conſenſit diſcipulis ſuis ſoluentibus legem, in hoc quod ſabbatho ſpicas vellebant excuſando eos: ut habetur Matt 12. Ergo videtur, quòd Chriſtus non conuerſatus fuerit ſecundum legem.

Sed contra eſt, quod dicitur Matth. 5. Nolite putare quoniam ueni ſoluere legem, aut prophetas. Quod exponens Chryſ. dicit. Legem impleuit, primo quidem nihil tranſgrediendo legalium, ſecundò iuſtifi- C *cando per fidem, quod lex per literam facere non valebat.*

Ho. 16. in Mat. 4. p a pei. illius 10. 2.

Reſpondeo dicendum, quod Chriſtus in omnibus ſecundum legis præcepta conuerſatus eſt. In cuius ſignum etiam uoluit circuncidi: circuncißio enim eſt quędam proteſtatio legis implendæ, ſecundum illud Gal. 5. Teſtificor omni homini circuncidenti ſe, quoniam debitor eſt uniuerſę legis faciendæ. Voluit autem Chriſtus ſecundum legem conuerſari. Primò quidem, ut legem veterem approbaret. Secundò, vt eam obſeruando, in ſeipſo conſummaret, & terminaret, oſtendens, quod ad ipſum erat ordinata. Tertiò, ut Iudæis occaſionem calumniandi ſubtraheret. Quartò, ut homines à ſeruitute legis liberaret: ſecundum illud Gal. 4 Miſit Deus Filium ſuum factum ſub lege ut eos qui ſub lege erant redimeret.

D *Ad primum ergo dicẽdum, quod Dominus ſuper hoc ſe excuſat à tranſgreſſione legis tripliciter. Vno quidem modo, quia per præceptum de ſanctificatione ſabbathi, non interdicitur opus diuinum, ſed opus humanum: quamuis enim Deus die ſeptimo ceſſauerit à nouis creaturis condendis, ſemper tamen operatur in rerum conſeruatione, & gubernatione. Quod autem Chriſtus miracula faciebat, erat operis diuini. Unde ipſe dicit Ioan. 5. Pater meus uſque modo operatur, & ego operor. Secundò, excuſat ſe per hoc, quod illo pręcepto non prohibentur opera, quæ ſunt de neceßitate ſalutis etiam corporalis. Vnde ipſe dicit Luc. 13. Vnuſquiſq; ueſtrum ſabbatho non ſoluit bouem ſuum, aut aſinum à præſepio, & ducit*

ada-

adæquare? Et infra 14 Cuius vestrũ asinus, aut bos in puteum cadet, & non continuo extrahet illum die sabbathi? Manifestum est autem, quod opera miraculorum, quæ Christus faciebat, ad salutem corporis, & animæ pertinebant. Tertiò, quia illo præcepto non prohibentur opera, quę pertinent ad Dei cultum. Vnde dicitur Matt. 12. An non legistis in lege, quia sabbathis sacerdotes in templo sabbathum violant, & sine crimine sunt? & Ioan. 7. dicitur quod circumcisionem accipit homo in sabbatho. Quod autẽ Christus paralytico mandauit, vt lectum suum sabbatho portaret, ad cultum Dei pertinebat, idest ad laudem virtutis diuinæ. Et sic patet, quod sabbathum non soluebat, quamuis hoc ei Iudæi falso obycerent, dicentes Ioan. 9. Non est hic homo à Deo, qui sabbathum non custodit.

Ad secundum dicendum, quòd Christus voluit ostendere per illa verba, quod homo non redditur immundus secundum animam ex vsu ciborum quorumcunque secundũ suam naturam, sed solum secundum quandam significationem: quod autem in lege quidã cibi dicũtur immundi, hoc est per quandam significationem. Vnde Aug. dicit contra Faustum. Si de porco, & agno requiratur, vtrum natura mundus est, dicimus, quia omnis creatura Dei bona est, quadam vero significatione agnus mũdus, porcus immũdus est. Lib. 6. c. 7. non longe a pri. to. 6.

Ad tertium dicendum, quod etiam discipuli quando esurientes, spicas sabbatho vellebant, à trãsgressione legis excusantur propter necessitatem famis: Sicut & Dauid non fuit transgressor legis, quando propter famis necessitatem comedit sanctos Panes, quos ei edere non licebat.

Hic articulus diligenter expositus est superiori tomo disp. 43. sect. 2. dum quæreretur. Vtrum Christus subiectus fuerit alicui legi. Quapropter eatundem rerum inutili repetitione lectori molesti non erimus. Quod in sequentibus semper obseruabimus.

QVÆSTIO XLI.

De tentatione Christi, in quatuor articulos diuisa.

De qua Doctores super Matthæum 4.

Deinde, considerandum est de tentatione Christi.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

Primò, vtrùm fuerit conueniens Christum tentari.

Secundò, de loco tentationis

Tertiò, de tempore.

Quartò, de modo, & ordine tentationis.

ARTICVLVS I.

Vtrùm conueniens fuerit Christum tentari.

516 Opu. 60. c. 11. a pri. Ad primũ sic proceditur. Videtur quod Christo tentari non conueniebat. Tentare enim est experimentum sumere, quod quidem nõ fit nisi de re ignota. Sed virtus Christi erat nota, etiã dæmonibus: dicitur enim Lucæ 4. quod non sinebat dęmones loqui, quia sciebant eum esse Christum. Ergo videtur, quod non decuerit Christum tentari.

2. Præterea, Christus ad hoc venerat, vt opera diaboli dissolueret: secundum illud Ioannis 3. In hoc apparuit filius Dei, vt dissoluat opera diaboli. Sed non est eiusdem dissoluere opera alicuius, & ea pati. Et ita videtur inconueniens fuisse, quod Christus pateretur se tentari à diabolo.

3. Præterea, Triplex est tentatio, scilicet, à carne, à mundo, & à diabolo. Sed Christus non fuit tentatus, nec à carne, nec à mundo. Ergo nec etiam debuit tentari à diabolo.

Sed contra est quod dicitur Mat. 4. Ductus est Iesus à Spiritu in desertum, vt tentaretur à diabolo.

Respondeo dicendum, quòd Christus tẽtari voluit. Primò quidem, vt nobis contra tentationes auxiliũ ferret. Vnde Greg. dicit in hom. Non erat indignum Redemptori nostro, quod tentari voluit, qui venerat occidi. Iustum quippè erat, vt sic tentationes nostras suis tentationibus vinceret sicut mortem nostram venerat sua morte superare. Secundò, propter nostram cautelam, vt nullus quantũcunq; sanctus se ęstimet securum, & immunem à tentatione. Vnde, & post baptismum tentari voluit, quia sicut Hilarius dicit super Mat. in sanctificatis nobis maximè diaboli tentamenta grassantur: quia victoria magis est ei exoptata de sanctis. Vnde, et Eccl. 2. dicitur, Fili, accedẽs ad seruitutem Dei sta in iustitia, & timore. & præpara animam tuam ad tentationem. Ho. 16. in Euan. non longe a princ. Can. 3. in Matt. non longe a prin.

Tertiò, propter exemplum, vt s. nos instrueret qualiter diaboli tentationes vincamus. Vnde Aug. dicit in 4. de Tri. quòd Christus diabolo se tẽtãdũ præbuit vt ad superandas tentationes eius mediator esset, nõ solum per adiutorium, verum etiam per exemplum. Lib. 4. c. 13 aliquantulum a pri. tom. 3.

Quartò, vt nobis fiduciam de sua misericordia largiretur. Vnde dicitur Heb. 4. Non habemus pontificem, qui non possit cõpati infirmitati bus nostris, tẽtatũ autem per omnia pro similitudine absq; peccato.

Ad primum ergo dicendum, quod sicut Aug. dicit in 9. de ciu. Dei. Christus tantũ innotuit dæmonibus, quantũ voluit: non per id, quod est uita æterna, sed per quædam temporalia suæ virtutis effecta, ex quib quandam coniecturam habebant Christum esse filiũ Dei. Sed quia rursus in eo quædã signa humanæ infirmitatis videbant, non pro certo cognoscebat eum esse filium Dei, & ideò eũ tentare voluit. Et hoc significatur Mat. 4. vbi dicitur, quod postquam esuriyt, accessit tentator ad eum: quia vt Hilarius dicit. Tẽtare Christum diabolus non fuisset ausus, nisi in eo per esuritionis infirmitatem, quæ sunt hominis recognosceret. Et hoc etiam patet ex ipso modo tentandi, cum dixit: Si filius Dei es. Quod exponens Amb. dicit, Quid sibi vult talis sermonis exorsus, nisi quia cognouerat Dei filium esse venturum, sed uenisse per hanc infirmitatem corporis non putabat? Li. 9. c. 21. a prin. t. 5. Can. 3. in Mat. nõ remotè a principio. Amb. li. 4. in Luc. ca. 14 in ord. in ut. de 1. tentatione Christi. t. a

Ad secũdum dicẽdum, quòd Christus venerat dissoluere opera diaboli, non potestatiuè agendo, sed magis ab eo, & eius membris patiendo, vt sic diabolum vinceret iustitia, non potestate, sicut Aug. dicit 13. de Trinitate, quod diabolus non potentia Dei, sed iustitia superandus fuit. Et ideo circa tẽtationẽ Christi considerandum est, quid propria voluntate fe- Li. 13 cap. 13. a prin. to. 3.

cit, & quid à diabolo passus fuit. Quòd enim tentatori se offerret, fuit propria uoluntatis. Vnde dicitur Matth. 4. Ductus est Iesus in desertum à Spiritu, ut tentaretur à diabolo. Quod Greg. intelligendum dicit de Spirituſancto, ut scilicet, illuc eum Spiritus suus duceret, ubi eum ad tentandum spiritus malignus inueniret. Sed a diabolo passus est, ut assumeretur, uel supra pinnaculum templi, uel etiam in montem excelsum ualde. Nec est mirum (ut Gregorius dicit) si se ab illa permisit in montem duci, qui se pertulit etiam à membris crucifigi. Intelligitur autem a diabolo assumptus, non quasi ex necessitate: sed quia (ut Orig. dicit super Luc.) sequebatur eum ad tentationem, quasi athleta spontè procedens.

Hom. 16. Euā nō lō ge a prin.

Hom. 16. Euan. non longe à pr.

Hom. 31. I Lucam, in prin. to. 3.

Ad tertium dicendum, quod sicut Apostolus dicit, Christus in omnibus tentari uoluit absque peccato. Tentatio autem, quæ est ab hoste, potest esse sine peccato, quia fit per solam exteriorem suggestionem. Tentatio autem; quę est à carne non potest esse sine peccato, quia huiusmodi tentatio fit per delectationē, & concupiscentiam. Et sicut August. dicit nonnullū peccatum est quando caro concupiscit aduersus spiritum. Et ideò Christus tentari uoluit ab hoste, sed non à carne.

COMMENTARIVS.

Lib. 19. de ciuit. Dei c. 4. à me. to. 5.

Tentari cur Christus debuit.

RAtiones D. Thom. optimæ, & perspicuę sunt, atq; ex sanctis Patribus desumptæ, quos ipse refert, quibus addi potest Cypria. ser. de ieiunio & tentat. Christi, vbi inter alia, inquit: *voluit sapiētia Dei erudiendos informare exemplo, & contra tētamenta proponere documenta, vt videret & sentiret humana ratio, quam insuperabilis sit, victrixque peccati, si libertas arbitrij libero moderamine dirigatur.* Addit Chryſ. hom. 13. in Matt. ideò post baptismum tentatum fuisse, *vt unusquisque baptizatorū, si post baptisma maioribus tentationibus urgeatur, nō turbetur, quasi insperatū sibi aliquid obuianerit.* In ho. vero 5. imperfecti, dicit ideò tētatū esse Christum, postquam testimonio Patris declaratus est filius Dei, vt significaret nobis, quando abrenunciamus diabolo, & filij Dei per baptismū efficimur, tunc totis nos, & viribus, & impetu agitari à dęmone, quasi à se alienos, & iam Christi milites designatos. Significatum etiam est inquit Tertul. lib. de bap. c. vlt. neminem intentatum regnum Dei cōsequuturum, simul verò declaratum est, ait idem Tertul. de orat. c. 8. quis sit artifex, & præses tentationū omnium, dataque nobis est virtus ad eum superandum, vt docuit Dam. lib. 3. cap. 20. & in idem redit, quod ait Atha. lib. de passione, & cruce Domini nō longe à fine, tentatoris vires esse confractas, ita vt à sectatoribus Christi conculcari, & ludibrio haberi possit. Quod rectè exposuit Aug. li. 3. de mirabil. sacræ scripturæ, c. 6. dicens: *Cum inimicus damnatur, & vincitur, humano generi libertas, & redemptio praeparatur. In hoc namque conflictu, dum Satanas supra auterem se eleuare voluit, homo, qui sub eo illuc vsq; fuerat per Domini victoris auxilium vltra ipsum excreuit, & dum contra se fortiorem pugnare nititur; interim ille qui erat infirmior, aduersus eum roboratur.* Ac denique eleganter Amb. li. 4. in Luc.: *Ductus est, vt diabolum prouocaret, nā nisi ille certasset, non mihi iste vicisset. Mysterio, vt illū Adam, de exilio liberaret. Exemplo, vt ostenderet nobis diabolum ad meliora tendentibus inuidere, & tunc magis esse cauendum, ne mysterij gratiam deserat mentis infirmitas.*

A Sed hoc est loco obseruandum (vt simul solutionem ad 1. D. Tho. explicemus) alias esse causas, ob quas Christus se tentari permisit, quas citati Patres explicarunt, alias vero, ob quas Dęmon Christum tentare ausus est. Alios enim homines potissimum tentat Dæmon, vt ad peccandū inducat, Christum verò nec solum, nec præcipuè eam ob causam aggressus est, sed potissimum, vt exploraret, vtrum verè filius Dei esset. Varijs enim modis, & suspicatus fuerat, & audierat (inquit Chry. dicta ho. 5. imperfecti) Christum esse filium Dei, & saluatorem mundi, ab Angelis in die natiuitatis, à Ioāne, & à Patre in baptismo, aliunde verò signa, & infirmitates veri, ac passibilis corporis in eo conspiciebat, & ideò accessit exploraturus, an esse vere filius Dei. Quod satis indicauit prima interrogatione; *Si filius Dei es,* quod omnes expositores intelligunt de filio Dei vero, ac naturali. Nam quod Christus esset filius Dei per gratiam, i. bonus, ac sanctus, dubitare non

Dæmon Christum cur tētauit

B poterat, cum peccatum nullum, opera autem virtutis innumera in eo conspexisse. Quin etiam declarauit hoc in eo signo, quod ab eo postulauit: *Dic vt lapides ipsi panes fiant.* à puro homine, licet sancto non erat, cur huiusmodi signum exigeret, quia certus erat opus illud nec potuisse fieri humana virtute, imò, neq; angelica, neq; ignorabat, homini iusto ex eo, quod sit filius Dei adoptiuus, nō statim dari virtutem ad similia opera facienda: de filio autem Dei naturali non dubitabat, quin tale miraculum edere posset. Voluit ergo explorare, an esset filius Dei naturalis, & ita exponunt Chryſ. Cypria. & reliqui Patres supracitati.

Ex quo intelligimus primò Dæmonem vsq; ad illud tempus nondum agnouisse, Christum esse verum Deum, an verò illum postea cognouit, infra disputabimus. Hoc verò facilè credi potest: tum ex hac ipsa tentatione, nam si persuasum esset, Christū esse verum Deum, ac naturalem, illum aggredi au-

C su non esset. Tum etiam quia vsq; ad id tempus nōdum Christus fecerat miracula in suæ diuinitatis testimonium, & quamuis multa mirabilia in eius conceptione, & natiuitate cōtingerant, nōnulla creduntur fuisse Dęmoni occulta, virtute diuina, vt cōceptio ex Virgine sine viro, & fortasse, alia similia. Præterea cum potuerit Deus illa omnia efficere in puro homine dubitare potuit Dæmon, factum ne ita fuisset. Quando verò audiebat, Christum vocari filium Dei, etiam potuit decipi, & existimare, solū propter singularē sanctitatem, & beneuolentiam Dei erga illum ita appellari.

Quocirca potius potest aliquis inquirere, quō potuerit Dęmon dubitare, an Christus esset filius Dei naturalis cum non dubitaret eum esse verum hominem, & de mysterio vnionis hypostaticæ nihil posset suspicari. Rńdetur (vt omittamus quæstionem illā an ex carentia subsistētiæ potuerit in hāc suspicionem venisse, de qua in priori tomo satis di-

Dubium.

Responsio

D ctū est) cū Amb. li. 4. in Lucā, & D. Th. hic, cognouisse Dæmonem Dei filium esse venturū, quod intelligere potuit, vel p illā reuelationē, q̄ de Dei incarnatione habuit, statim ac creat⁹ fuit, cuius occasione, & inuidia peccauit; per q̄ licèt nec tps, nec modum, nec causam humanæ redemptionis agnouit: habuit tñ notitiam aliq hypostaticæ vnionis, q̄ non solū possibilē, sed & futuram esse credidit, & ideò prospectis iudicijs, q̄ in Christo iam viderat meritò in suspicionē diuinitatis eius venire potuit. Vel certè cognoscere potuit Deū esse vēturū p scripturas, & oracula pphetarū, quib. satis apertè pdictū erat Messiā vēturū, & futurū esse verū Deum, & hominē, vt in principio priori tomi pbatū est. Eas ergo cū intelligeret Dæmō, dubitare potuit, an IESVS esset Messias, & consequenter, an esset verus Deus, dices, si ex scripturis cognitionē accepisset,

De Christi diuinitate dubitare dæmon quomodo potuit.

actu; seu exercitatione virtutum actibus eorũ semper sine otio, vel interruptione, sibi inuicem succedentibus, prout ordini caritatis Dei, & proximorũ magis erat consentaneum. Solum ergo dicendum superest de ratione viuendi, quam instituit in his rebus externis, quæ ad corporis moderationem, & conuictum humanum pertinet. Nàm, licèt ex prędictis generalibus principijs apertè inferatur in his omnibus elegisse, quod pensatis omnibus foret honestius, Deoque gratius, explicãdum verò à nobis est, quid illud fuerit, quamve ob causam ita sit factum.

SECTIO I.

Cur non instituerit Christus vitam eremiticam, & ab hominum consortio seiunctam.

RAtio dubitandi esse potest, quia hoc genus vitæ est perfectissimum & aptissimum ad nobiliores actus caritatis exercendos, & familiarius cũ Deo agendum, iuxtà illud: *Ducam eam in solitudinem, & loquar ad cor eius*. Oseæ 2. Propter quòd, de hoc vitæ genere, videtur Christus dixisse: *Optimam partẽ elegit sibi Maria*, debuit ergo Christus eandem eligere. Dicet fortassè aliquis, hæc habere locũ in puris hominibus, qui externis actionibus, vel hominum cõuersatione impediri possunt, ne se Diuinis rebus feruenter impendant, & interdum etiam exponi periculo minus honestè operandi; non verò in Christo, cui nihil poterat ad perfectã virtutis rationem officere. Sed hoc non satisfacit: tùm quia Christus dominus in modo vitæ suæ nõ solum quid sibi necessarium; sed quid etiam nobis futurum esset exemplo, obseruare debuit. Tum ẽt, quia licet omnia Christi opera ex dignitate personæ haberent infinitam quandam perfectionem; ex se tñ, & ex obiectis vnum præstabat alijs. cumque non posset omnia simul efficere (neque enim miracula nõ necessaria fingẽda sunt) debuit ea, quæ meliora essent, pręstare: huiusmodi autem sunt, quę in vita solitaria exerceri possunt, ergo.

Vita Christo eremitica cur non decens.

Dicendum verò est cõuenientius fuisse, vt Christus Dominus inter homines versaretur, & cũ illis vitam cõem ageret. Hoc est certum, quia ita factũ esse constat ex Euangelio, certum est aũt Christum id egisse, quod magis decebat. Rationem autẽ reddit D. Tho. Quia hoc vitæ genus maximè necessarium, vel vtile fuit ad finem Incarnationis, exercendumq; munus, ad quod à Patre fuit missus in mundum. Non enim venit solum, vt esset redẽptor hominum: sed etiam doctor, & magister, tum veritatẽ docendo, tum etiam exemplo, ac doctrina bonum mores componendo. Quam rationem elegãter, ac perspicuè D. Tho. declarat, & in tria capita distinguit. Solum potest obijci, quia hæc ratio ad summũ videtur probare de eo tempore, quo Christus prædicauit in mundo. Tunc. n. necesse fuit peregrinarî inter hoies, & facilem se tractabilemq; prębere, vt eos ad sui cognitionem, & amorem alliceret: at uerò de toto tempore uitæ, ante baptismum non concludit hæc ratio. Quia tunc priuatam uitam egit, & neq; docebat, neque populo concionabatur, ergò non oportuit tũc cõem uitam agere. Potuisset quippè more Ioannis Baptistæ prius solitariam, & eremiticam uitam degere: posteà uerò opportuno tẽpore hoies docere, & ad eum finem cum ipsis unà conuiuere. Néc dici potest propter exemplum mãsisse etiam illis prioribus annis inter homines, tùm quia opera illo tempore facta, ità priuata fuerunt, & paucis hominibus cognita, ut nemini ferè exemplo èsse potuerint. Tùm quia, licèt solitariàm uitã ageret, primum posset exemplo suo homines ad similem uitæ rationem, quæ omnium est perfectissima permouere. Respõdetur primò ad ipsummet doctoris munus, quo postea fungendum ei fuit, cõ-

A duxisse quamplurimum, vt totum prioris vitæ tempus in conspectu, & cõi hominum conuictu traduceret, vt compertum esset oĩbus nihil ab hominib. didicisse nunquã, nec potuisse nisi diuinitus edoctũ admirandam rerum diuinarum scientiam ostendere. Vnde hinc postea mirabantur dicentes: *Quomodo hic literas scit, cũ non didicerit?* Ioa. 7. & Mat. 6. *Admirabantur in doctrina eius dicẽtes: Vnde huic hæc omnia, & quæ est sapiẽtia, quæ data est illi; et virtutes tales, quæ per manus eius efficiũtur? Nonne hic est faber filius Mariæ?* &c. Itaq; ipsemet conuictus, & quasi familiaris communicatio, & vulgaris officij, ac vitæ ratio occasio fuit, vt eius doctrina maiorem haberet splendorem, & admirationem. Secundò, non oportuit exordiri solitariam vitam & ab hoĩum frequentia consortioq; semotam, cum oporteret cum ijs posteà valdè familiariter agere, etiam cum publicanis, & peccatoribus eorum fragilitati quodammodo (in ijs, quæ praua non erant) sese ac
B cõmodando, tùm vt eos ipse à peccatis adduceret, tum vt ipsi maiori cum fiducia ad eum accederent: hæc aũt tanta mutatio posset, aut leuitatem indicare animi, aut suspitionem afferre, ꝙ de prioris vitæ perfectione aliquantulũ remisisset. Tertiò, magnũ: & admirabile eo tempore datum est hominib. humilitatis exemplum, quod maioris esse momenti Christus existimauit, quàm omnem aliam vitæ rationem instituere, quæ hominibus sanctior, & excellentior appareret. Addo etiam decuisse, vt Christus exemplo suo doceret homines temperatè, & sine reprehensione inter homines degere.

Ad rationem ergo dubitandi in principio positam respondet D. Tho. hic ad 2. perfectius esse illud vitæ genus, quod cum diuina contẽplatione coniũctam habet eam actionem, qua aliquis contemplando, & docendo, quæ meditatus est, alijs tradit. Ex huiusmodi vitæ ratio à Christo est initia, quia licèt non semper prædicauerit: semper tamen vitæ suæ,
C modum ad eum finẽ retulit, & quando munus prædicatoris exercuit, diuinam contemplationem nõ omisit, non solum interius (vbi nunquã illa caruit) sed etiam exterius; vacãdo, scilicet, ab externis functionibus, & ab hominum frequentia sese adducẽdo. Ex hinc patet responsio ad alteram difficultatis partem. Nam in hoc vitæ genere instituendo, perfectissimum virtutũ exemplar hominibus Christus præbuit: Nec tamẽ oportuit exercere semper actus ex obiecto perfectissimos, tùm quia debuit humano modo viuere, & operari, perfectio autem humanæ vitæ, varietatem quandam actionum necessariò requirit, tum etiam, quia non semper est melius operari actum secundum se, seu ex obiecto meliorẽ, sed eum, qui fini caritatis magis est consentaneus, tum denique, quia, cum Christus sit velut exẽplar vniuersale omnibus hominibus propositum, operæpretium fuit, vt omnium virtutum opera in eo elucerent, & (quo ad fieri posset) omnes in se homi-
D num conditiones, ætates, & status complecteretur eminentiori quadam ratione, vt omnes in eo haberent, quòd imitaretur. Quam certè ob causam oportuit, vt & actiuam, & contemplatiuam vitam, ita coniungeret, vt interdum eam actionem exercerer, quæ posita est in corporalibus rebus, interdum verò spiritualem, item, aliquando vitam ageret in exterioribus vulgarem, & communem, aliquando rursum cœlestem, vt ieiunando quadragiota dies, pernoctando in oratione Dei.

Hanc denique D. Thom. doctrinam confirmare possumus eleganti Gregorij Nazianz. testimonio, quod ipse quidem Basilio præstitit orat. 20. multo tamen verius, ac perfectius Christo quadrat: *Cum solitaria* (inquit ille) *vita, & quæ societate gaudet, vt plurimum inter se dissiderent, ac pugnarent, nè vtraque omninò, vel commoda, vel incommoda*

sua

sua pura, & immixta haberet: praeclare eas inter se reconciliauit ac permiscuit, ut nec contemplatio communicationis expers esset, nec actio cōtemplatione careret, sed quemadmodū terra, & mare, ita etiam hæ duæ uitæ cōmoda sua inter se cōmunicantes ad unicā Dei gloriam concurrerent. Multaq; similia in eandē sententiam edisserit ora. 21. in Atha. vbi inter alia, sic scribit: *Sic enim hæc duo hoc est, tranquillā actionem, & actuosam tranquillitatem consectauit, & copulauit, ut persuasum omnibus redderet, monasticæ uitæ professionem morū potius grauitate, & constantia, quam corporis secessione exprimi, atque insigniri.*

SECTIO II.

Vtrùm Christus dominus religiosæ uitæ statum coluerit.

SI nomine vitæ religiosæ intelligamus vitam sanctam, & honestam eo generali locutionis genere, quo dixit Iacobus c. 1. *Religio munda, & immaculata apud Deum, & Patrem hæc est, uisitare pupilles, & uiduas in tribulatione eorum, & immaculatum se custodire ab hoc sæculo*, hoc, inquam, loquēdi modo, non est locus quæstioni, satis enim constat, Christum sanctissimam duxisse uitam. Si verò ea voce peculiarem illam uiuendi rationem, & statū intelligamus, in quo homines ab affectibus terrenarum rerum abstracti Diuino muneri consecrātur, paupertatem, castitatem, & obedientiam colentes, hoc sensu pauca possunt certo affirmari dubitari verò, & inquiri permulta.

Primò igitur de obedientiæ voto, aut professione certum est non habuisse locum in Christo. Quia pp dignitatem personæ nulli hominum iure subditus fuit, ut priori tomo ostensum est. Et quamuis prioribus annis subditus fuerit parentibus; postea verò nullum habuit, cui specialiter obediret, nec iure, nec facto, quāuis sacerdotibus, & Principibus Rempublicam gubernantibus iuxtà communē legem, & morem obedierit. Secūdò, certum est, Christum dominum perpetuam virginitatem seruasse.

Perpetua in Christo virginitas.

Hoc est de fide certū, quia licèt in Euangelio in proprijs terminis non sit expressum; tamen ex tota illius serie satis constat, & vniuersa Ecclesia semper intellexit, & omnes Patres passim prædicant, neq; oportet rem satis perspicuam ac manifestam, quā ne hæretici quidem in dubium vnquàm vocarunt, latius comprobare. Congruentiæ autem sunt etiam per se notæ; primò quia hæc vitæ ratio est per se excellentior, & ad omnem finem Incarnationis, & vitæ Christi magis accōmodata, & officio Doctoris, ac sacerdotis summi aptissimè conueniens. Secundò, quia Euangelica puritas maximè decebat Diuinam personam. Tertiò, propter exemplum, Prædicaturus enim erat hominibus virginitatis cōsilium, ideoq; operæpretium fuit, ut eos ad amplectēdam illam suo exemplo permoueret. Quo loco adduci possunt omnia, quæ supra agentes de virginitate B. Mariæ ex Patribus congessimus, illa enim multò magis in Christo locum habent.

Dubium.

Inquiri tamen consequenter potest, vtrùm Christus dominus Deo uirginitatem suam, & perpetuā castitatem uoto consecrarit. Sed de hac re nihil uel in scriptura sacra, uel in ueteribus Patribus scriptū inuenio D. Tho. quidem 2. 2. q. 88. art. 4. ad 3. in genere attigit quæstionem, an Christus aliquid uouerit, & id simpliciter negare uidetur, quamquàm solum dicat, quod Christo secundum se, non competebat uouere, duasq; huius rei reddit rationes. Prima, quia erat Deus. Secūda, quia voluntatem habebat firmatam, & immobilem in bono. (finis. n. uoti esse uidetur stabilire uoluntatē in ea re, quæ Deo promittitur) sed neutra harum rationū concludit. Nam quàmuis Deus esset, erat etiam homo.

Christus voti capax, sicut, & præcepti.

Quapropter mihi non est dubiū quin nō obstante Diuinitate personæ suæ fuerit capax uoti, & obligationis ex illo ortæ. Probatur, quia ratione naturæ & voluntatis humanæ erat capax proprij dominij, proprijque iuris, & obligationis. Item, hac ratione poterat sese obligare homini per ueram promissionem, cur non etiam Deo? Nam unitas personæ Diuinæ in utraque natura Diuina, & humana non obstabat, quia ea non obstante poterat intercedere vera ratio iustitiæ, & satisfactionis Christi hominis ad Deum (vt in superioribus ostensum est) ergo poterat etiam interuenire promissio, & obligatio eius. Non enim hæc est magis ad alterum, quàm iustitia. Præterea fuit Christus capax præcepti, ergo & uoti. Patet consequentia, tùm quia uotum habet vim cuiusdam particularis legis, tùm etiam, quia non minus uidetur repugnare Deo recipere legem à superiore, quàm se obligare superiori, ergo si primum habet locum in Deo propter assumptam naturam, secundum non repugnabit illi. Et hæ quidē rationes nō solum vidētur probare non repugnasse simpliciter uotum Christo, eo quòd Deus esset; sed etiam non fuisse indecens, neq; minus conueniens, sicut non fuit indecens habere præceptū, neque orare, sacrificium offerre, aliosve actus religionis exercere, ergo neq; actus uouendi, & uoti obseruatio, qui sunt ex perfectioribus actibus religionis. Et hinc etiā uidetur eneruari altera D. Tho. ratio. Quia uotum nec solum, nèc præcipuè est propter firmādam uoluntatem: sed propter offerendū Deo obsequium, consecrandamque, & ad nobiliorem ordinem eleuandam ipsam uoti materiam. Ac denique, ut actus ex uoto factus pfectior sit, quàm sine voto. Et hic etiam locum habet argumentum factū de præcepto, quod positum fuit Christo, etiamsi haberet uoluntatem firmatam in bono, idemq; facturus esset, etiamsi nō interueniret præceptum. Quia præceptum non semper ponitur propter inducendam, seu firmandam uolūtatem: sed per se, propter maius obedientiæ bonum.

Ex quo aliqui probabiliter opinantur, sicut Christus habuit præceptum moriendi pro hominibus ita etiam de eadem re uotum emisisse. Atque ad hoc accommodant illud Psal. 21. *Vota mea Domino reddam*. Nam Psalmum illum de Christo omnes interpretātur. In eo enim habentur uerba illa, quibus Christus in cruce usus est: *Deus Deus meus, quare me dereliquisti*, & ita Glossa ibi uerba illa de Christo interpretatur. Et quamuis D. Thom. probabiliter dicat Christum esse loquutum in persona suorum membrorum, si tamen propriè, & sine incommodo potest de Christo intelligi, cur non ita interpretabimur? Nam, & Hieronym. ibi inter alia inquit: *Vota Christi sunt natiuitas, vel passio, vel mysterium corporis, ac sanguinis eius*, Quæ nō possunt uota dici, nisi quatenus uoto oblata sunt. Eodem ferè modo exponit August. ibi. Basilius uerò, & Theodor. addunt *uotum* ibi propriè significare promissionem. Est ergo probabile Christum in primò instanti conceptionis suæ, se uoto consecrasse Deo ad redimendos homines, & in hunc finem omnes actiones, ac passiones uitæ suæ uoto obtulisse, erit igitur etiam probabile perpetuæ uirginitatis uotum Deo nuncupasse. Et confirmatur tandem, quia uirginitas per sese est amabilis, & digna Christo, ergo & eius perfectio, ac consecratio. Huc accedit quod hac ratione uoluit Christus, matrem suam uirginitatem uouere: nobis etiam consuluit ut idem faciamus, quid ergo obstare potest quo minus in hoc ipse præiret exemplo, cum ad perfectionem hoc spectet, & nullam imperfectionem includat, quæ Christū dedeceat? Certè uidetur hic dicendi modus habere plurimum pietatis, ac probabilitatis. Neq; uſ aduersa-

Respons. Christum perpetuæ virginitatis votum Deo nuncupasse, probabile est.

ri D. Tho. quia ipse solum videtur docuisse, nō fuisse eandem rationem vouendi in Christo, quæ in nobis est: atq; esse in eo peculiarem causam, ob quam voto non indiguerit, quod rectè probant rationes eius. An verò de facto vouerit, nec ne, videtur consultò prætermisisse propter rei incertitudinem, qđ sanè consilium eligendum nobis est, ne rem nouā & incertam simpliciter affirmare uideamur. Nobis ergo sufficiat Christum à principio castitatem coluisse, eamq; firma, ac stabili voluntate sibi proposuisse, & in diuinū honorem, & gloriam retulisse. Vnde fit, vt eminēter habuerit, quidquid perfectionis est in castitate Deo consecrata per votum, siue proprium, ac formale votum emiserit, siue non.

Christus paupertatem seruauit, & coluit.

Tertiò, certum est, Christum Dominum paupertatem seruasse, atq; coluisse. Hoc constat ex historia Euangelica. Nam Matt. 8. dicitur: *Filius hominis non habet, vbi caput suum reclinet.* Idem notat Hieron. Matth. 17. in illo facto, quando Christus misit Petrum ad mare, vt afferet, vnde solueret tributū, vnde 2. ad Cor. 8. ait Paulus, *Scitis gratiam Domini nostri Iesu Christi, quoniam propter vos egenus factus est* Deinde, Christus consilium dabat Apostolis suis Matt. 10. *Nolite possidere aurum, neque argētum*, ergo maximè decebat vt quod prædicabat verbo, doceret exemplo. Vnde Matt. 19. dicebat: *Si uis perfectus esse, vade, vende omnia quę habes, & da pauperibus, & sequere me*, idest imitare me, & statim subiūxit diuitem difficile posse saluari, & ideò Petrus respondit: *Ecce nos reliquimus omnia, & sequuti sumus te*, ergo dabat Christus discipulis suis exemplum paupertatis. Quocirca hæc veritas in genere, & absolutè sumpta, de fide est, & tradita in decretis Pontificum, quos statim referam.

In modo autem explicandi hanc paupertatem magna controuersia est, quæ (vt multi existimant) inter summos quoque Pontifices versatur. Vt verò intelligatur, ponendum est primò, non esse sermonem de paupertate, quæ excludat excellens illud, & quasi diuinū dominium; quod Christus habuit in omnes creaturas, ratione hypostaticæ vnionis, de quo in priori tom. disput. 48. sect. 2. latius disseruimus: est igitur sermo de paupertate vt est in vsu hominum; & dicit carentiam humani dominij, aut usus liberi earum rerum, quæ corpori necesse sūt. Secundò, ponendum est non esse quæstionem de tempore vitę Christi ante baptismum. Nam de illo iam superius satis diximus victitasse, scilicet, ex bonis parentum: & fortassè etiam aliquid suo labore, & fabrili arte peperisse. Nec affirmari satis potest, vtrū aliquid eo tempore, ut proprium possederit, quàmquam de bonis immobilibus satis certum videatur, eorum non habuisse dominium, quia neq; parentum fuit hæres, neque illis emēdis, aut acquirendis nauauit operam. Quod si beatus Ioseph bona aliqua immobilia reliquit, verisimilius est ducem illa dedisse Virgini, si ijs ad uitam transigendam indigebat. Cæterarum autem rerum mobilium potuit fortassè Christus habere dominium aliquod, seu proprietatem, licèt etiam fieri potuerit, ut solo vsu contentus sibi à parentibus dato, dominium illis proprietatemque permiserit. Vel credi etiam potest in illa sanctissima familia Iesu, Mariæ, & Ioseph omnia fuisse communia, seruato tamen ordine. Nam Iosepho commissum erat, ut esset veluti dispensator illius domus, & uerisimile est Christum semper sese vt subditum, inferioremque gessisse, atque adeò nihil ut proprium toto illo tempore possedisse, ac dispensasse, sed iuxta parentum arbitrium.

Quod genus paupertatis ante baptismū pfessus sit Christus.

Omisso ergo hoc tempore, de reliquo est controuersia, quod genus paupertatis professus tunc fuerit. Et primo est dubitatio de modo, seu obiecto huius paupertatis, utrùm, scilicet, omnium rerum dominium à se abdicauerit solo usu retento, an proprietatem aliquarum rerum habuerit, uel in particulari, uel in communi: & est quęstio de rebus mobilibus, nam de immobilibus eadem, uel maior ratio est de hoc tempore, quæ de toto uita superiori, & ita de his bonis nulla est controuersia, sed de mobilibus, & usu consumptibilibus. Ratio uerò difficultatis est, quia Nic. IIII. in c. *Exijt*, de uerb. signif. in 6. tradit Christum exemplo suo docuisse eā paupertatem, quæ omnium rerum proprietate, tā in communi, quam in particulari priuat. Vnde sentire uidetur, eo tempore non habuisse Christū dominium, neque in particulari, neque in communi, etiam earum rerum, quæ usu consumuntur. At uerò Ioannes 22. in extrauagantib. *Ad conditorem*, & *Cum inter nonnullos*, & *Quia quorundam*, de uerborum significatione, uidetur damnare ut hæreticum, dicere, Christum nullius rei proprium dominium habuisse. De quorum Pontificum dissensione uideri possunt Turrecremat. lib. 2. sum. c. 112 & Bellarm. lib. 4. de Summo Pontifice cap. 14. & Soto lib. 4. de iust. q. 1. art. 1. Sed exponamus breuiter primò, quid res habeat, inde uerò constabit, quid ad prædicta iura respondendum sit. De re igitur ipsa quatuor mihi uidentur, partim certa, partim uerisimilis.

Aliquo tēpore post baptismū Christ⁹ aliquarū rerum dominiū in cōmuni habuit.

Primum est in aliqua parte illius temporis habuisse Christum aliquarum rerum dominium saltem in communi, idest simul cum discipulis. Hoc ut minimum docet Ioannes 22. & colligi potest ex Ioann. 4. ubi dicitur: *discipulos abijsse in ciuitatē, vt cibos emerent*. Et cap. 6 dixit Christus ad Philippum: *Vnde ememus panes, vt manducent hi?* & Matth. 14. dixit. *Non habent necesse ire, date illis vos manducare*, & Ioann. 12. *Iudam habuisse loculos, & ea, quæ mittebantur portasse*, & additur ibidem Iudam fuisse *furem, & latronem* eò, quòd aliquid ex illis bonis usurparet. Agebat ergo contra iustitiam, & dominium, quod in ea bona Christus, & alij Apostoli habebant: & cap. 13. cum Christus dixisset Iudæ; *Quod facis, fac citius*, putarunt discipuli: *quia loculos habebat Iudas, quod dixisset ei Iesus, Eme ea, quæ opus sunt nobis ad diem festum, aut egenis, ut aliquid daret*. Quæ omnia supponunt fuisse aliquarum rerum dominium in collegio Apostolico, cui Christus præerat. Vnde Gregor. Nazianz. orat. 16. in fine, vt exemplo Christi homines ad erogandam eleemosynam inducat, inquit: *Quin me monet Christi crumena, quæ nos ad pauperes alendos exhortatur*. Et August. libro de mendacio capit. 5. *Videmus & ipsum Dominum habuisse loculos, quo ea, quæ dabantur, mittebantur. vt seruari possent ad vsus pro tempore necessarios*. Similia habet de opere Monachorum capit. 14. & concione tertia in Psalm. 103. & ratione probatur, Quia non poterat Christus non habere vsum aliquarum rerum, & illum habebat liberum, & independentem ab alio, qui omninò esset extra collegium Apostolicum, ergo necesse est, ut uel Christus ipse, uel saltem totum illud collegium haberet talium rerum dominium. Patet consequentia, tum, quia dominium nihil aliud est, quàm facultas libera utendi re in omnem usum. Tū etiam, quia illæ res non habebant alium dominum. Nisi quis fortassè dicat, uoluisse Christum, ut uel soli Apostoli haberēt illud dominium, uel certè, ut maneret apud eos, à quibus eleemosynas accipiebant, ipsis solum usum recipientibus, quę tamen & ualde friuola sunt, & sine fundamento conficta. Quia hoc neque ad perfectionem spectabat, neq; ad moralem usum aliquid referebat. Et hæc est fundamētalis ratio huius ueritatis. Quia huiusmodi dominium in communi, neque perfectioni, neque eius statui repugnat.

Secundò

Primũ. & particulare rerum dominiũ, post baptismũ quã Xps habuit.

Secundò verisimilis mihi est, in aliqua etiã parte illius temporis habuisse Christum dominium aliquarum rerum proprium, & in particulari. Hoc probatur, quia non statim ac baptizatus fuit, habuit discipulos, quibus cum in cõi viueret, vt eis statim essent omnia cõia: sed aliquo tpe saltem breui solus degebat, & quãdo cæpit habere sectatores nõ statim habuit illos stabiles, & perfectionem profitentes. Vnde legimus semel, atque iterum Apostolos vocasse, quia non statim à principio cum eo permanserũt, nec effecerũt vnum veluti corpus politicum, quod esset capax dominij communis, ergo necesse erat, vt eo tempore eorum, quæ Christus possidebat, & ad victum, & vestitum ei donabantur, proprium, ac peculiare haberet dominium, vt eisdem rationibus ostendi potest. Quia tunc habebat liberum vsum illarum rerum: nec potest fingi, apud quem alium earum dominium resideret. Præterea, hoc nihil perfectioni derogat, quia pro temporis, & status opportunitate non poterat esse alia conueniens viuendi ratio. Denique hoc ipsum insinuat Ioannes 22. dicens, cum hoc non sit per se malum, etiam decuisse, vt in hoc genere paupertatis, & moderati dominij Christus esset hominibus exemplo. Cum enim Christus esset commune omnium exemplar, & doctor, decuit vt omnibus præberet exemplum, & ijs, qui perfectam, & ijs, qui minus rigidam paupertatem profiteremur.

Tertiò, certum esse debet Christum dominum aliqua parte illius temporis, nihil proprium in particulari habuisse, sed ad summum in cõmuni. Hoc sentit vterque Pontifex supra citatus. Et colligitur satis ex locis Euangelij, & alijs coniecturis, & rationibus adductis.

Xps aliqñdo rerum omnium dominio omnino caruit.

Quartò, an aliquando Christus tàm in speciali, quàm in communi omnium rerum proprietate caruerit, dubium, & incertum est. In hoc enim Pontifices dissidere videntur: possumus autem hac vti distinctione. Nam aliud est actu carere huiusmodi rerum dominio: aliud verò etiã professione, seu proposito, vel (vt ita dicam) etiam aptitudine. Priori modo dubitari non potest, quin Christus dominus aliquando caruerit dominio rerum omnium tam in communi, quàm in particulari, vt fortaisè cùm dicebat: *Filius hominis non habet, ubi caput suum reclinet*, vel quando: *Mulieres eum sequebantur ministrantes ei ex facultatibus suis*, Luc. 8. Quòd si dicas túc saltem habuisse uestes, quibus operiebatur, quarum dominium non erat apud alium: sed apud ipsum, vel saltem apud collegium Apostolicum: dicam certè, saltem eo tempore, quo in Cruce pependit omnium rerum temporalium, & vsu, & dominio caruisse. Nam libenter cessit ijs, qui proprias vestes eripuerát. Alij verò ab hac generali propositione excipiunt vestes, quibus vtebatur, quod mihi nõ displicet. Nàm licèt in Cruce vi priuari potuerit vsu illarum: non tamen dominio, quòd antea habebat, qualecunque illud fuerit. Vnde scriptum est: *Diuiserunt sibi vestimenta mea, & supra vestem meam miserunt sortem*. Psalm. 21. vbi uox illa *mea* dominium indicat. Et hoc satis fuisse uidetur, ut Nicolaus dicere potuerit Christum dedisse nobis perfectissimæ paupertatis exemplum, tàm in communi, quàm in particulari. Nam & Chrysost. hom. 17. in 2. epist. ad Corinth. explicans illa uerba; *Propter nos egenus factus est*, & inquirens, quæ fuerit illa Christi paupertas, respondet fuisse eam, quám in sua passione monstrauit. Posteriori modo non reperio quòd aliquo tépore Christus dominus hoc genus paupertatis professus sit, ita, vt neque in communi, neque in particulari aliquod proprium habere decreuerit. Quod ut declaretur, fingamus Christũ paupertatem uoto firmasse, & Apostolos votum paupertatis emisisse. Dico ergo nunquàm instituisse eã vitæ rationem, & statum, in quo nihil essent habituri, neq; in communi, neq; in particulari, nec hanc paupertaté vouisse. Prob. quia in nocte cœnæ Christus habebat loculos, ergo in cõi habebat dominiũ aliquarum rerum (ut Nicolaus fatetur) ergo signũ est nunquàm antea professum esse illum vitę statũ, qui hoc dominium in communi non admitteret. Nam si aliqñ eam rationem uiuendi Christus instituisset, ab ea nunquàm recessisset. Fuisset. n. quodámodo ab inchoato maioris ac strictioris paupertatis statu decidere: & iuxtà hæc possunt intelligi, quę Ioannes 22. de Christi paupertate docet, quãquàm fundamentum eius nobis probare non sit necesse. Existimat. n. vsum, & dominium nõ distingui in his rebus, quæ vsu consumuntur, & inde concludit, si Christus habuit vsum, habuisse ét dominium. Quę collectio, si bona esset, non solum concluderet de dominio in communi, sed ét in speciali. Illud ergo, quod Ioannes assumit, non pertinet ad doctriná fidei, vnde non est ab eo ut Pontifice definitum; sed vt à priuato doctore probabiliter existimatum, atq; idcirco necesse non est, ut illi assentiamur. Verius enim est etiam in his rebus inueniri posse facultaté vtendi, quæ uerè dominium non sit, quia & definita sit ad determinatum usum, semperque à uoluntate alterius pendeat. Non igitur hac ratione negamus Christum caruisse hoc dominio in communi; sed quia ex Euangelio colligi potest, nunquàm eũ professum esse huiusmodi paupertatis genus.

In rebus vsu cõsũptibilibus dñium ab vsu quõ distinguitur.

Obiectio.
Respons.

Dices hoc est perfectius; ergo oportuit, ut aliquo tempore illud profiteretur. Respondeo primum satis esse, ut interdum eam paupertatem exercuerit. Quia licèt profiteri hanc paupertatem ad statum perfectionis pertinere possit, non tamé necesse est, vt ad maiorem perfectionem pertineat. Nam pro diuersitate personarum, & statuum interdũ ita esse potest, interdum minimè. Vnde Ioann. 22. in hoc sensu definit, non esse statui perfectionis contrariũ aliquid in communi possidere. Et quidá dicti Fraticelli (qui oppositum docuerunt) vt heretici damnati fuerunt. Quapropter, cùm Nicolaus indicat: quòd habere loculos aliquid de perfectione diminuit, dicens, Christum, cum loculos habuit, sese infirmioribus, minusque perfectis accommodasse, vt omnibus exemplo esset, quidam dicunt non hoc definisse, sed aliud agenda, ut particularem doctorem tradidisse. Quod insinuauit Bened. 12. ut colligitur ex directorio Inquisitorum quæst. 12. & 18. Melius verò dicitur, Nicolaum solum asseruisse in genere paupertatis minorem, minusque rigidá esse illam, quæ loculos habere permittit: non uerò inde fit, quòd semper pertineat ad maiorem perfectionem simpliciter. Adde quamuis in particulari persona, uel Ecclesiæ congregatione ad perfectionis statum pertineat profiteri paupertatem in communi, uel in particulari: tamen respectu totius Ecclesiæ, non pertinere ad perfectionem eius, ut non habeat bona communia, idest, ut ea bona, quibus aluntur membra eius, non sint sub dominio saltem ipsius corporis Ecclesiæ. Vndè primitiua Ecclesia, quæ uidetur professa statum perfectionis, habebat dominium bonorum in communi. Quia ergo Christus cum Apostolis Ecclesiam inchoabant, necesse fuit, ut ea bona, quæ habebant, essent sub dominio illius corporis. Et ad hunc modum posset exponi Nicolaus Papa. Nam ibi ait Apostolos abdicasse dominium rerum in particulari, & in communi. Quod nequit intelligi de abdicatione in communi respectu totius Ecclesiæ. Neq; enim negari potest, quin eo tempore, quo fidelibus omnia erant cõia: ea bona, quibus utebantur Apostoli essent sub dominio totius Ecclesiæ, ergo solum dici possunt abdicasse dominium in communi, cũ tate aliqua particulari, quæ fuerit specialis congrega-

A tio, & pars Ecclesiæ. Sicque dici potest viuẽte, Christo nihil proprij habuisse collegium Apostolicum, etiam in communi. Quia quidquid habebant commune erat ipsis, & omnibus fidelibus; seu Christi sectatoribus, & discipulis. Et ita verissimũ est Christum dedisse exemplum omnis perfectæ paupertatus, quæ in Ecclesia esse potest conuenienter.

Inter Nicolaũ, & Ioã. 22. Pono nullum de Xp̃i paupertate dissidium.

Ex his constat, quid dicendum sit ad dictorum Pontificum decreta. Vt enim alia omittamus, quę præsentis disputationis non sunt, quod ad nos pertinet: nulla est inter eos contradictio, quod etiã Ioã. 22. in vltima Extrauaganti declarauit. Ioãnes enim docuit Christum aliquando habuisse rerum dominium, vel in particulari, vel in communi, & contrarium vt hæreticum damnat; hoc autem Nicolaus non negat. Sed potius expressè id admittit, dum declarat Christum habuisse loculos. Non definit autem Ioannes, semper Christum habuisse hoc dominium, quia ex Euangelio colligi non potest, & ipsa solum docet, quod in Euangelio continetur, fieri B ergo potuit, q̃ Ioannes non negat vt aliquando, neque in communi, neque in speciali, quicquam Christus habuerit; quamquàm hoc multò minus sit certum, quod à Nicolao non expressè asseritur, & explicandum est iuxtà superius dicta. Sed roget quis vtrùm Christus votum prædictæ paupertatis nuncupauerit, sicut D. Tho. de Apostolis probabiliter colligit ex illis uerbis: *Ecce nos reliquimus omnia, & sequuti sumus te.* Nam inde uidetur haberi, Apostolos hac in re fuisse Christum imitatos, atq; adeò illum, vt ipsis foret exemplo, idem propositũ ostendisse, votoq; firmasse.

Dubium.

Sed hac in re nihil addẽdum occurrit ijs, quę in simili, de castitate antea diximus. Nam licèt Medina hic definiat vt certum Christũ huiusmodi votum non emisisse: nihil tamẽ noui affert, quo id ostendat, nec D. Tho. cuius sola autoritate, & rationibus ipse nititur, id ut certum definit, vt supra satis explicatum reliquimus.

C Illud sanè certius est, siue Christus paupertatem hanc vouerit, siue non: libera tamen & spontanea voluntate illam assumpsisse, vt nostram salutem operaretur, nobisque perfectionis exemplo esset. In quo grauiter errauit Armachanus serm. 4. qui dixit, Christum nullius rei dominium, vel proprietatem habuisse, non uoluntate sua, sed quia ea conditione accepit à Deo vsum rerum, vt nullam sibi posset appropriare. Tale enim accepit dominium, quale Adam in statu innocentiæ: Adam vero hoc conditione vsum rerum accepit. Quæ omnia vana sunt, & sine fundamento, & contra Pau. 2. ad Cor. 8. dicentem, esse gratiam, & beneficium Christi, quòd egenus fuerit propter nos. Ad hæc Christus volũtarie pro nobis dolores, passionesque sustinuit, ergo simili voluntate pro nobis pauper factus est. Item, Ioã. 6. cum turbæ illum creare vellent Regem, voluntariè fugit. Denique illud, quod de Adamo dicitur, incertum est, & fortasse non verum, tamen (quamuis ita esset) Christus non erat subditus illis legibus, & D præterea, cum secundum corpus factus fuerit in similitudinem carnis peccati, & quoad ad hoc non assumpserit perfectiones iustitiæ originalis, consequenter fuit capax dominij, & proprietatis, quæ introducta est, & accommodata statui naturæ lapsæ, & carnis passibilis. Quod ergo Christus non assumpserit hoc dominium politicum & humanum, non ideò fuit, quia esset in capax illius, sed quia voluntariè illud à se abdicauit, seu vsurpare noluit.

Tandem solet circa hanc Christi paupertatem inquiri, an interdum tanta fuerit, vt mendicare cõpulsus sit. Caiet. Matth. 5. negat, Christum aliquando mendicasse: cuius sententiam sequitur Medina hic, & Castrus lib. 10. aduersus hæres. verbo, mendicitas. Fundamentum horum autorum solum est, quia non legimus Christum mendicasse. Quamquam enim Ioann. 4. legamus Christum petijsse à Samaritana potum aquæ, illud uerò non fuit propriè mendicare, nam illud etiam diuitibus, & nobilioribus interdum euenit. Quin potius legimus Christum mendicis, & egenis eleemosynam erogasse: legimus etiam mulieres quasdam Christi sectatrices, suis eum facultatibus aluisse. Addi solet in huius sententiæ confirmationem, quòd in veteri lege videtur prohibitum mendicare. Deuteron. 15. *Omnino indigens, & mendicus non erit inter vos.*

Contrariam sententiam cõstantissimè defendit VValdensis lib. 4. doctrinæ fidei antiquę cap. 3. & 4. vbi priorem sententiam appellat nimis hæreticam, & scripturæ, ac veterum doctorum assertioni contrariam. Sed in hac censura excessit, nisi loquatur, iuxta mẽtem eorum hæreticorum, quos impugnat. Illi enim negabant licere religiosis mendicare; & ideò negabant, Christum mendicasse, vt mendicitatem damnarent. Et hoc modo hęreticum est dicere, Christum mendicitatem uitasse vt malam, quod verò re ipsa mendicauerit, necne, ad dogmata fidei nõ spectat. Eandem sententiam scilicet Christum mendicasse tenuit Cathar. lib. 2. contra Caiet. & Sixtus Senen. lib. 6. biblioth. annot. 118. & 137. & Albertus Pighius lib. 5. contra Erasmum. Probari autem potest, primò, quia coniecturæ alterius sententiæ nullius momenti esse uidentur. Vt enim omittam interdum Augustinum interpretatum esse, actum illum petendi potum à Samaritana, fuisse actũ mendicandi. Item, quòd alijs placet verbum illud Christi Lucæ 19. *Zachæe in domo tua oportet me manere,* fuisse quoddam mẽdicandi genus: etiam si demus, scriptum non esse Christum interdum mendicasse, non propterea sequitur nunquam mẽdicasse. Quia neq; hoc etiam legitur, neque omnia, quæ Christus fecit, uel non fecit scriptis mandata sunt: deinde ex ijs, quæ scripta sunt, conijcimus, quæ scripta nõ sũt. C Vt ex eo, q̃ Christus duodecimo ætatis anno relictis parentibus Ierosolymis mansit, piè colligunt Bernard. & Bonauent. illis diebus è mendicato vixisse; Sic igitur eo tempore, quo Christus prædicauit, aliquãdo indiguisse, vt alienis facultatib. aleretur, vt videre est Luc. 8. non constat autem, neq; est admodũ verisimile semper fuisse illi vltro oblatas res omnes necessarias ipso nihil petente, ergo verisimile est interdum sibi necessaria postulasse, quod est mendicare. Explicatur minor. primò, quia licèt legamus aliq̃s mulieres sequentes ipsum, eum suis facultatibus sustentasse: non tamẽ semper habuit mulieres sectatrices. Nam in principio suę prædicationis, quando discipulorum delectum habere cœpit, non est verisimile, statim adhæsisse ei comites fœminas, in eiusq; obsequium suas facultates erogasse. Deinde, quia Matt. 21. legimus Christum aliquãdo venientem Bethania Ierosolymam in itinere esuriisse, & ad arborem fici accessisse, vt inde reficeretur, D non ergo tũc aderant fœminæ, quæ ex facultatibus suis illum alerent. Quid ergo prohibet, quominus similem persæpe passus inopiam, è mendicato sibi subuenerit? Præterea uerisimilius uidetur Apostolos interdum mendicasse, ut quando missi sunt sine pecunijs, & cæteris rebus, apud Matthæum, & Luc. utrobique capit. 10. ut prædicarent, & ab ijs, quos docebant, victum haberent, iuxta illud: *Dignus est operarius mercede sua,* cur ergo non credemus illud etiam interdum fecisse Christum, vt Apostolos suo inflammaret exemplo, & quia actus ille est bonus, & humilitatem præfert. Neque enim uerum est fuisse inter Iudæos mendicare prohibitum. Verbum enim illud Deuter. 15. non prohibitionem continet, sed promissionem, promittit enim Deus illis tantam rerum abũdantiam, ut nemini mẽdicare, futurum necesse sit.

Quæ

Quæ promissio sub conditione facta est, quæ ibi statim subiungitur, *si audieris vocem Domini Dei tui*: & ideò non est impleta, quia conditio non est apposita. Vel certè (vt exponit D. Tho. 2. 2. q. 187. art. 5. ad 3.) licèt illa sit prohibitio, non tamen fit egenis, ne mendicent; sed diuitibus, ne in subueniendis pauperibus ita sint auari, ut eos cogant mendicare. Quæ expositio videtur magis cōsentanea textui, tum, quia ibi nō tradebantur promissiones; sed potius præcepta, vel admonitiones quædam ad misericordiam pertinentes. Tum, quia statim subiungitur in vulgata; *Non erit mendicus inter vos, vt benedicat tibi Dominus.* Intelligēdum autem puto, illud non tam fuisse rigorosum præceptum, quam exhortationem ad elargiendas copiosè eleemosynas; tamen, quia id reipsa futurum non erat, subiūgit ibidem; [Non deerunt pauperes in terra habitationis tuæ, & ideò ego præcipio tibi, vt aperias manum fratri tuo, &c.] vbi nomen *pauperis* mēdicum significat, ut constat ex Hebræo, quia eadem vox est vtrobique. Et quia præceptum eleemosynæ (quod statim subiungitur) rarò obligat, nisi quando is, qui indiget, petit, non ergo prohibiti erant mendici, qui ibidem futuri esse prædicuntur. Vnde in Euangelio legimus multos inter Iudæos mendicasse, vt de duobus cæcis Ioan. 9. & Luc. 18. & de alio claudo Act. 3. & de Lazaro Luc. 16. Et hinc facilè constat nullius momenti esse coniectutam illam, quod Christus interdum alijs eleemosynam dabat. Hoc enim etiam de Apostolis dici posset & de omnibus ferè, qui paupertatem uolūtariā profitentur, quib. frequenter accidit, ut nonnulla, quę mendicando quæsierunt, pauperibus elargiantur. Tandem de Christo rectè intelligitur illud Psalm. 39. *Ego autem mendicus sum, & pauper.* Nam Psal. illum de Christo intelligit Paul. ad Heb. 9. item illud Ps. 108. *Persecutus est hominem inopem, & mendicum.* Petrus enim Act. 1. exponit persequutorem illum esse Iudam, atque adeo mendicū fuisse Christum. Et ita ibi interpretatur Hierony. Aug. Theodoretus, & Arnobius, Basilius etiam in regulis breuioribus regu. 262. ita legit locum illum Paul. 2. ad Corin. 8. *Propter nos mendicus factus est.* Quia verbum Græcum πτωχεύω propriè mendicare significat, quamquam interpretetur, eum posse dici mendicum, quia ex diuite egenus factus est, & similiter alij Patres sentiunt posse *mendicum* exponi, idest, *pauperem & egenum*, tamē nihil etiam uetat, quod propriè & in omni rigore intelligatur, & idem est de alijs testimonijs, quæ VValdensis congerit.

Respōsio. Christū al quādo mendicasse probabile.

Quocirca (si in re incerta iudicium ferendum est) hæc posterior sententia videtur magis probanda, quia supposita Christi paupertate, & varijs itineribus vix fieri potuit, ut non interdum illi occurrerit necessitas mendicandi: Præsertim *cum tanta paupertatis fuerit* (vt notat Hiero. Matt. 21.) *& ita nulli adulatus sit, ut interdum in vrbe maxima nullum hospitem, nullam inuenerit mansionem, & oportuerit eū redire Bethaniam, ut in domo Lazari hospitio reciperetur*, quod certè quoddam genus mendicitatis erat. Atq; actenus de Christi paupertate.

Vltimo loco ex hic omnib. facile colligi potest, quid propositæ quæstioni respōdendum sit. Nā si loquamur de statu religionis, qui per tria vota essētialia constituitur, manifestè constat Christum Dominum hoc sensu religiosam vitam professum nō esse. Quia neque illa tria vota emisit, nec satis constat an aliquod eorum nuncupauerit. Si verò consideremus id, quod perfectionis est in statu religionis, & religiosum uocemus eum, qui se totum ab effectu humanarum rerum abstraxit, ac diuino cultui perpetuo, & immobiliter consecrauit, sic certū est Christum instituisse uitam habentem excellentiori modo, quicquid perfectionis est in uita religiosa seclusis imperfectionibus. Nam status religionis solum est via ad perfectionem, Christus autem nunquam fuit in via perfectionis: sed semper in termino. Rursus alij indigent voto, quo eorum uitæ ratio stabilis, ac firma censeatur: Christo autē domino sufficiens ad hoc erat deliberata uoluntas, firmūq; propositū, quia de se erat ita cōfirmatus in bono, vt semper, quod esset perfectius, facillimè posset operari. His autem, alijsque ablatis imperfectionibus in Christo fuit summa perfectio paupertatis, castitatis, & obedientiæ, ad Deum quidem iure, & facto, ad homines verò saltem usu, & facto: Nam homini iure subdi non debuit, non propter defectum, sed potius propter personæ maiestatem, & excellentiam. Denique summam habuit perfectionem caritatis, ad quam hæc omnia ordinātur, habuit ergo eminentissimo modo, quidquid perfectionis in religiosorum conuentibus, & in quolibet alio perfectionis statu esse potest.

Christus religiosus quo modo fuerit.

SECTIO III.

Vtrum Christus uitam austeram agere debuerit, an moderatam.

QVæstio intelligitur de uitæ seueritate in victu, & vestitu, rebusque alijs, quæ ad corporis castigationem pertinent. Ratio dubitandi est, quia multis de causis videtur decuisse, vt Christus magis, quam alij homines, hoc vitæ genus institueret. Primò, quia eiusmodi vitæ seueritas maximè est ad hominis perfectionem in statu naturæ lapsæ propter vincendas cupiditates, exercendamque patientiam necessaria, ergo quamuis Christus propter seipsum non egeret hoc medio ad perfectionē acquirendam: tamen vt homines ad illud amplectendum alliceret, oportuit, ut eo uteretur. Secundò, quia huiusmodi corporis afflictiones sunt ad satisfaciendum Deo pro peccatis aptissimæ, quamuis autem Christus nō haberet peccata pro quibus satisfaceret: tamē tota mortalis eius uita ordinata est ad satisfaciendum pro nostris, ergo, ut non solum ex dignitate personæ, sed etiam ex ipsorum operū proportione, & qualitate magis satisfaceret, decuit, vt hanc uitæ rationem assumeret. Tertiò, multum confert hoc seueræ vitæ institutum ad commouendos homines, & persuadendum, quia magnam conciliat sanctitatis opinionem. Et licèt non debeat propter hunc finem præcipue fieri; tamen, quando simul sperari hic fructus potest, non est malum: sed potius bonum simul illud intendere. Sed incarnatio, & vita Christi ordinabatur ad docendos, excitandosque homines ad uirtutem, & pœnitentiam ergo propter hunc etiam finem maximè decuit, ut vitæ seueritatem seruaret Christus, & ostenderet: Quæ omnia in Ioanne Baptista confirmari possūt, qui eximia uitæ austeritate est vsus, non quidē propter peccata, quæ commiserat, quę uel nulla, uel exigua, fuerunt: sed ne illa committeret, & ut hominibus pœnitentiæ præberet exemplum, sicque sanctitatis exemplo, & opinione, apud homines plurimū valeret, ut testimonium de Christo redderet.

Dicendum vero est primò, non oportuisse, vt Christus austerum vitæ genus profiteretur. Conclusio hæc est certa; quæ satis probatur, primò ex factis, & verbis ipsiusmet Christi. Matth. enim 11. dixit: *Venit Ioannes non manducans, neque bibens, & dicunt dæmonium habet. Venit filius hominis māducans, & bibens, & dicunt, ecce homo vorax & potator vini.* ex quo loco colligunt sancti Patres, colulto Christum instituisse uitam minus seueram, ac rigidam, quam Ioannem, *Ut facilius omnes lucrifaceret*, vt dixit Chrys. ho. 38. in Mat. qui subdit: *Illā arctam viuendi uiam Ioanni omninò dimisit; ipse ve-*

Vita Christi cur austerā esse nō decuit.

rò

re publicanorum, atque peccatorum mẽsas elegit, vt publicanos & peccatores saluaret. Et ex eodem etiã loco colligit Iren. lib. 4. contra hæres. c. 51. *Christum ita conuersatum esse cum hominibus, vt eorum communibus cibis vteretur, & vinum biberet.* Sed latius hoc prosequitur Aug. li. 16. contra Faust. c. 11. animaduertens non ideo dictum esse, Ioannem nec manducasse, nec bibisse, quia omnino non manducaret, nec biberet: sed quia vinum, & siceram non biberem; sed aquam, nec cõmunib. cibis hominũ vteretur: sed locusta, & melle syluestri. Vnde rectè concludit de Christo dici: *Venit filius hominis mãducans, & bibens, eò quod & vino, & illo victu, quo Iudæi vtebantur, vteretur.* De vestitu autem cõstat ex Euangelio non fuisse usum veste contexta ex pellis camelorum, aut zona pellicea, sicut Ioãnem; sed alijs, quæ in more essent apud Iudæos. Tum quia si in hoc aliquid singulare Christus egisset, nõ oẽs Euangelistæ id prætermisissent. Tum etiam, quia vestis aspera, & rigida, ac mensa vulgaris, & cõmunis, non rectè inter se cohærent. Tum etiam, quia sæpe in Euangelio fit mentio vestimentorum Christi, & indicatur non fuisse vnam, & simplex: quin etiam fuisse ex materia communi, qua reliqui homines vterentur. Hoc patet ex Inno. 13. *Surgit a cœna, & ponit uestimenta a sua,* non quidem oĩa (vt p se constat) neq; .n. nudum manere decebat, pluribus ergo vestimentis induebatur. Quod ẽt ex iis, q̃ in passione narrantur, euidenter cõstat. Nam Ioã. 19. milites quædam vestimenta inter se diuiserunt, super tunicã verò incõsutilẽ sortẽ miserũt, ergo necesse est fuisse vestes diuersas. Imò Euth. his locis, & super Mat. ex p̃dictis verbis colligit Christũ, ut minimũ tribus vestib. vsum fuisse, nimirũ interiori tunica, siue subucula, & alio vestimento, q super indusiũ gestari solet, & pallio, q est externũ operimẽtum aliarum vestium. In quo (vt idem autor meminit) non agebat Christus cõtra consiliũ q Apostolis dederat Mat. 10. *Neque duas tunicas, &c.* Quia ibi nõ agit de plurib. vestibus diuersarũ rõnum, q̃ velut vnũ integrũ indumentũ constituunt; sed de vestibus mutatorijs eiusdẽ rõnis. Sicut Ioannes Baptista, cũ Luc. 3. dicebat: *qui habet duas tunicas, det non habenti,* non loquebatur de vestibus diuersarũ rõnũ, q̃ singulæ ad munus suũ necessariæ sunt, vt homo integrè, & decenter uestiatur: sed agebat de uestib. superfluis, & ad eundẽ finẽ cõfectis. Rursus ex eisdẽ locis colligere licèt, quamq̃ vestes Christi p̃ciosæ non fuerint (q aliqui de veste inconsutili opinati sunt; non tñ rectè, quia id nõ decet Christũ, qui dixerat. *Qui mollib. uestiuntur in domibus regũ sunt:*) Licet (inq̃) pretiosæ non fuerint; non fuisse tñ oĩno viles, sed mediocres, & cões. Alioquin non tantã diligentiam adhibuissent milites, ut eas partirent inter sese, sortem mittentes, vt nec fieret ulli iniuria, nec inter se cõtẽderẽt, cui pars melior esset tribuenda. Nã (vt rectè notauit Iansen. c. 143. concord. & insinuarunt Theop. in Marcũ, & Ambr. in Lucam) super oĩa vestimenta sortẽ miserunt (vt ex verbis eorundẽ Euangelistarũ non obscurè colligitur) sed specialiter sup tunicã, q̃ nullo modo scindere voluerunt, nè tota dissolueretur, & oĩno periret. Erat ergo vestis illa lanea, & iuxta cõem morẽ illius populi contexta. Vnde notat Isidor. Pelusiota li. 1. Epist. 74. ad Cratonẽ fuisse cõem vestem, qua utebantur pauperes Galilæorum, fuit ergo uictus; & uestitus Christi cõis, & uulgaris. Quod si hoc uerum est de illo tempore, quo mũdo prædicauit, potiore id iure credendum de priore tẽpore, quo priuatã degebat uitam. Præsertim cũ tũ temporis uulgarẽ exerceret artẽ, & more aliorũ exterius viueret. Ratio aũt oĩum est, q̃ supra tetigit Chrys. & hic explicuit D. Th. art. 2. quia ad finẽ Incarnationis, ita fuit expediẽs, ut p̃dicatione sua, familiariq; usu

Victus Christi qualis.

Vestitus Christi qualis.

Vestimentorũ Christi qualitas.

A sed homines ad se allicere. Quã rationem ipsemet Christus reddidit Pharisæis, quando eis calumniãtibus, q cum publicanis, & peccatoribus manducaret, respondit. Non veni vocare iustos, sed peccatores. Mat. 9. Præterea, quia vt dixit Nicolaus 4. in ca. *Exijt qui seminat:* de verborum signif. cum Christus omnibus sit ꝓpositus in exẽplar virtutis, oportuit, vt oẽs, & fortes, & infirmi in eo haberẽt, q imitarentur, atq; in illũ intuentes nullus posset de virtute cõsequẽda desperare. Et ideò sũmæ caritatis, atq; adeò & pfectionis in eo fuit, q *omnibus omnia fieri voluit, & fratribus assimilari vt misericors fieret.*

Dico secundò, quamuis Christus nõ egerit exteriorem vitam nimis seuerã, & rigidam: egit tamen moderatissimam, quæ ad seueram potius, & austeram, q̃ ad blandam, ac suauem propriùs videretur accedere. Hanc conclusionẽ probant rationes dubitandi in principio positæ, & per se videtur satis clara, & certa. Quia hoc vitæ genus decebat Christi personam, & grauitatem, præsertim cum vitam
B perfectam prædicaret omnesq; delicias aspernandas doceret: Quod facere expediebat, & verbo, & exemplo, vt ex his, q̃ de paupertate eius dicta sunt, & de mysterijs infantiæ, & iuuentutis eius liquido constare potest. Denique hæc assertio soluendo difficultates in principio positas explicabitur, & confirmabitur melius,

Ad primam ergo rationem respondetur ex D. Tho. hic ad 1. abstinentiã cibi potus, (& idem ait de cæteris corporis afflictionibus) p se pertinere ad salutẽ, neq; ad perfectionem virtutis. *Quia regnum Dei non est esca, & potus:* ad Rom. 8. *Sed in aquanimitata tolerando, quos nec culpa sublenat, nec deprimit egestas:* vt dixit Aug. quem D. Th. citat. Quod ut magis explicetur, aduertẽdum est, moderationẽ in cibo, & potu, & reliquis, quæ ad corporis cultũ spectant, quatenus per eam seruatur medium rationis, pertinere, ac necessariam esse ad virtutem.
C Quia hoc est temperantiæ obiectum, quæ virtus p se, & in omni statu hominis est necessaria præsertim in animali corpori uiuenti, huiusmodi autem virtutis obseruatio nõ potest dici seueritas uitæ, sed moderatio, & temperatio. Alia verò est abstinentia cibi, & potus, & aliarũ deliciarum corporis, quæ non solum superflua moderatur; sed etiam ex ijs, quæ tẽperata censentur multa respuit, & hæc in tota sua latitudine dici potest pœnitentia: quæ si aliquo modo sit excellens, vel supra communem hominum uirtutem, potest dici austeritas, seu seueritas uitæ, ĩ qua varij possũt esse gradus, vt per se cõstat. Hæc ergo vitæ austeritas, seu pœnitentia per se nõ est necessaria ad salutem neque in statu innocentiæ esset necessaria ad perfectionem virtutis, in statu tñ naturæ lapsæ est valdè vtilis, & necessaria ad pfectionem virtutis non pp se, sed pp aliud. Primò, ad satisfaciendum ꝓ peccatis. Secũdò, ad frenandã carnis concupiscentiam. Tertio ad abstrahendum ani
D mum ab affectu terrenarũ rerũ, ut delitijs corporis carens, proprijs, ac spiritualib. oblectetur. Quartò, ad humilitatis, patientiæ, fortitudinis, & similiũ uirtutũ exercitationẽ. Christus ergo Dñs in primis dedit nobis exemplũ moderationis, & tẽperantiæ, quatenus per se est ad virtutem necessaria, quia cũ hæc sit pp se amanda, & obseruanda, non potuit in Christo nõ esse perfecta. At verò austeritatis, & seueritatis uitæ non fuit ita necessariũ, ut nobis daret exẽplũ, qa in eo non erat eadem ratio, & necessitas huius austeritatis, q̃ in nobis est, sicut in statu innocentiæ non esset necessaria. Quia quantũ pertinet ad animi rectitudinem, & perfectũ potentiarũ omniũ ordinẽ, atq; integrã subiectionem partis inferioris ad superiorem, Christus habuit plus q̃ donũ originalis iustitiæ, & impeccabilis fuit, & connaturaliter in omni uirtute perfectus, & ideò non iudi-

Respõsio ad argumẽta in oppositum.

Austeritas vitæ in statu naturæ lapsæ vtilis, & necessaria quomodo.

Austeritas vitæ non fuit Christo necessaria.

A indiguit vitę seueritate, aut pęnitentia pp supra dictos fines; & ideò ex hoc capite non fuit ita necessarium, vt exemplum summæ austeritatis, vel seueritatis hominib. præstaret. At verò, quia non solũ pp se, sed magna ex parte propter nos plurimũ, virtutum actus exercuit. & quia erat doctor, & exemplar hominum, idcirco non omnino prætermisit huius austeritatis opera, sed tempore opportuno quædam perfectissima, & eximia illius præbuit exempla: quæ tamen ita cum ordinaria, & cõmuni vitæ moderatione coniunxit, ut & pęnitentiæ ac seueritatis vtilitatem nobis ostenderet, & suo muneri prædicandi, ac leniter, & familiariter conuersandi cum hominibus, vt eos ad se traheret, nõ deesset.

Vitæ sanctitas, & regula perfectionis, nõ est ex uitæ austeritate pensanda.

Ex quo præterea intelligi voluit (vt etiam Aug. & D. Th. parum antea citati adnotarunt) quanquã austeritas vitæ, multum ad perfectionem conferat, & quodam modo necessaria sit, non tamen ab illa sumendã esse regulam perfectionis, ita vt ratio aliqua, seu institutum vitæ religiosæ perfectius cẽsendum sit, quò maiorẽ vitæ austeritatem profitetur. Quod præter exemplum Christi, & Aug. & Th. auctoritatem ratio etiam conuincit, quia hæc austeritas non est necessaria ad perfectionem pp se, sed vt mediũ ad virtutem comparandam, præsertim caritatem Dei, & proximi, ut per se constat, & tradit D. Th. 2. 2. q. 184. ar. 3. & Cassian. quem ipse refert collat. 1. c. 7. ergo si de hoc medio aliquid remittatur, vel quia caritas Dei, & proximi id postulat, ut accidit Christo, vel quia adhibentur alia media, quæ iudicãtur magis necessaria, & opportuniora in aliquo statu, cõsiderato fine, & actionib. eius, quæ nõ possunt oĩa cum summa illa seueritate cõiungi, hominum fragilitate spectata, hæc (inquam) austeritatis diminutio nihil remittet de perfectionis statu, sed ea non obstante tanto poterit esse maior perfectio, quãtò & finis vitæ perfectior, & media ad eum obtinendum magis sunt proportionata. Nam vt Pau. inquit. 1. ad Timot. 4. *Exercitatio corporalis ad modicum vtilis est, pietas autem ad omnia.* Quem locũ, licèt Chrys. & Græci aliter interpretẽtur, tñ Amb. Ansel. D. Tho. Caiet. & alij intelligunt in eo loqui Paulum de corporis afflictione, & castigatione, & nonquidem eam reijcere, vt inutilem, sed eam conferre cum pietate, quæ in Dei cultu, & proximorũ beneuolentia, & misericordia posita est, & hanc illi præferre, vt meliorem, & vtiliorem. Vnde Ansel. *Corporalis*, inquit, [exercitatio, quæ est in ieiunijs, vigilijs, labore manuum, ac multimoda corporis afflictione, parũ vtilitatis habet, respectu magnæ vtilitatis, quam habet pietas religiosæ mentis,] & infrà [exerce te ad pietatem, i. compassionẽ proximo tuo, & ad opera misericordiæ.] Quòd magis explicans D. Tho. inquit [Exercitatio ieiunij, & huiusmodi sua natura non sunt bona, sed pęnalia, & si homo non peccasset, nihil horum fuisset, sed sunt bona medicinalia, Sicut. n. rhabarbarũ est bonũ, in quantũ releuat à cholera, sic & ista, inquantũ comprimunt cõcupiscẽtias, ergo ad illud modicũ sunt vtilia,] & infrà: [Quia tñ ad morbum peccati carnalis, non spiritualis, quia aliqñ propter abstinentiam homo in iracundiã, inanẽ gloriã, & hmõi incurrit, pręfert ergo abstinẽtiæ pietatẽ, & accipitur hic vtroque modo pro cultu Dei, & misericordia.] Quod adhuc amplius exponens Caieta. ait, secũdũ genus proprium corporalis exercitatio in ieiunijs, abstinẽtijs, peregrinationibus, cilicijs, & huiusmodi ad modicũ vtilis est, quia tñ valet ad domandũ corpus propriũ, pietas autem ad omnia vtilis est, idest, officia pietatis erga Ecclesiæ membra, & cultus erga Patremfamilias domus, quæ est Ecclesia, sunt vtilia ad omnia tam spiritualia, quam temporalia.] Ad eundem modum intellexit hunc locum B. Bernardus in apologia ad Guilielm. Abbatem, vbi postquã prædicto modo Paulum exposuerat, subiungit; *Siccine illa spiritualia persuades vt etiã hæc, quæ ex regula habemus, corporalia damnes? Nequaquam, sed illa oportet agere, & ista non omittere, alioqui cum aut ista omitti necesse est aut illa, ista potius omittenda sunt, quam illa. Quanto enim spiritus corpore melior est, tanto spiritualis, quam corporalis exercitatio fructuosior. Tu ergo cum de horũ obseruatione elatus, alijs eadem nõ obseruantibus derogas, nonne te magis transgressorem regulæ iudicas, cuius licèt minima quędã teneas, meliora deuitas?* de quib. Paulus, *Aemulamini* ait, *Charismata meliora. Detrahendo quippe fratribus, in quo temetipsum extollis, perdis humilitatem, in quo alios deprimis charitatem, quę sunt Charismata meliora. Tu, si tuum corpus multis, ac nimijs laboribus atteris, ac regularib. asperitatibus mortificas membra tua, quę sunt super terram, benè facis. Sed quid si ille, quem similiter non laborantem dijudicas, modicum est vtilis, corporali videlicet, exercitatione, amplius autẽ, quam tu de illa, quæ ad omnia valet, idest pietate?* Nõ põt ergo ex sola vitæ austeritate vitæ perfectio mensurari, sed omnia consideranda sunt, præsertim finis, mediaque omnia, quatenus tali fini sunt magis accommodata, ita ut non vnum tantum, aut alterum medium per se consideretur, & cum alio conferatur, sed vniuersa mediorum, & viuendi ratio. Nam interdum, quod de corporali austeritate remittitur, alijs laboribus compensatur, & præsertim omnium spiritualium affectuum diligenti, ac continua moderatione, & omnium humanarũ dignitatum, & honorum abdicatione, ac denique integra uoluntatis renuntiatione, quæ ad perfectionem obtinendam maximè confert. Nam ut eleganter dixit Ioannes 22. in Extrauagant: *Quorundam*, de verborum significatione, *Magna quidẽ paupertas, sed integritas maius bonum est, sed obediẽtia maximum, si custodiatur illæsa. Nam prima rebus, secunda carni, tertia verò menti donatur, & animo.*

C Vnde fit, cum corporis castigatio ad castitatem per se, & vi sua referatur, non posse inter maxima bona ad perfectionem conducentia annumerari: sed medium locum tenere. Ac propterea Christus dominus prima, ac præcipua exempla vitæ suæ in virtute obedientiæ constituit; deinde in operib. pietatis, & hominum conuersione, & ijs omnibus adiunxit aliquam uitæ seueritatem, docens hanc etiam esse necessariam, sed in ea mensura, quæ suo muneri expediret.

Perfectio status religiosi, maior, minorue unde sit mensuranda.

Vnde ad secundam rationem in principio positam respondetur, Christum munus redẽptoris cũ munere doctoris coniunxisse, & vtrique omni ex parte satisfecisse, & ideò assumpsisse omnes dolores, & afflictiones corporis, quæ secundum perfectam æqualitatem, & proportionem ad satisfaciendum pro nobis, satis, superq; essent, eam autem vitæ seueritatem, quæ ad perficiendum prædicatoris munus accommodata non erat, omisisse. Addere
D præterea possumus, austeritatem uitæ, & castigationem corporis non consistere solũ ijs in rebus, quæ manifestè, & in hominũ conspectu fiunt. Multa enim occultè, ac secretò fieri solent, quib. corpus castigatur, & affligitur, vt secreta verberatio, cilicium humique cubatio, & alia id genus, quis autem scire potest, Vtrum Christus dominus sæpe his modis carnem suam occultè afflixerit, ut magis ac magis pro nostris sceleribus satisfaceret. Ego quidem non dubito, quin sæpe cum in oratione Dei dies, noctesque consumeret, peccata nostra defleret, proeisque contristaretur. Quia caritas Dei, & hominũ illum urgebat. An uero alijs modis supradictis usus fuerit ad affligendum carnem suam, & satisfaciendum pro nobis, quia neque scriptum inuenio, neque admodum necessarium apparet, affir-

Corpus suum quo modo Christus afflixerit.

mate

mare non audeo, quanquam neque indecens, neq; incredibile mihi esse videatur.

A

Ad tertium, & simul ad exemplum de Ioãne Baptista respondetur cum Chry. hom. 38. in Mat. vbi de hoc argumento multa eleganter disputat, & primum inquit: [Ioannes præter vitæ sanctimoniã nihil aliud magni ostendit, quia nullũ fecit signũ, Christus vero signorum, atq; miraculorũ testimonio claruit, & ideò aliam viuendi viam Ioanni dimittens, ipse publicanorum, atq; peccatorum mẽsas elegit, vt publicanos atque peccatores saluaret. Secũdò ait Ioannem, & Christum venatorũ more diuersis, & quasi contrarijs vijs incessisse, vt homines caperent. [Nam quoniam vniuersum penè genus humanum maximè ieiunantes solet admirari, & duritiam viuendi nimium approbare, ideò à teneris vnguiculis dispensatione diuina duriter vixit Ioannes, vt ad credendũ verbis suis populi ducerẽtur, Christus varo licèt hanc viam ipse consecerit, cum quadraginta diebus ieiunauit, & cum circum ijt, ita docens, vt non haberet vbi caput reclinaret, sed tamen etiam alteram præparauit, ut facilius omnes lucrifaceret, & ut Iudæi nullã haberẽt excusationem, si leueritas Ioannis tristis, & grauis videbatur, cur Iesum edentem, & bibentem repulerint.] Vnde concludit, eadem fuisse vtriusq; studia, etsi specietenus contraria videãtur. Nam à summa concordia diuersas inicre vias, quæ tamen ad vnũ exitum omninò perducerent. Hæc sententia est ferè ad verbum Chry quæ valde notanda sunt ijs, q diuersa studia virtutis, ac religionis profitentur, vt intelligant ad eundem terminum tendere omnia, & quamuis in exteriori cultu diuersa, & quasi contraria sint, re tamen vera summam inter se habere, & posse, & debere concordiam.

Christus, & Ioãnes ineigendo uitæ statu cur ta diuersi.

Ex ijs verò, quæ in hac sect. disputauimus, facilè expediri potest breuis quædã dubitatio huic sanè loco non importuna. Vtrum. s. Christus dñs nudis pedibus incesserit. Nonnulli. n. ita existimarũt Bonau. opusc. seu epist. hac de re, quę hf to. 1. opusc. Lyra. Io. 1. & Replicator Mat. 1. Abu. q. 68. 3. c. Mat. & q. 49. in 20. c. Exo. & uf esse insa Hier. epist. 22. ad Eustochium, de custod. uirginitatis, ubi sic habet: [Moyses, & Iesus Naue nudis in sanctam terrã pedibus iubetur incedere, & discipuli sine calceamẽtorum onere, & uinculis pellium ad prædicationẽ noui Euangelij destinantur, & milites uestimentis Iesu sorte diuisis, caligas non habuere, quas tollerent, nec. n. habere poterat dñs, quod prohibuerat seruis.] Quibus uerbis etiã fundamenta huius sniç indicat. Primum est, q̃ Christus mittẽs discipulos ad prædicandum consuluit, uel iussit, ne calceamẽta portarent Luc. 9. & Matt. 10. Quod interpretans Chrys. ho. 9. super epist. ad Philip. ad literam intelligit fuisse præceptum, q̃ Christus eo tẽpore discipulis suis imposuit, quamq̃ illud postea in nocte cęnæ reuocauerit, qñ dixit Apostolis. *Quando misi uos sine sacculo & pera, & calceamẽtis, nũquid aliquid defuit uobis? sed nũc qui habet sacculũ, tollat similiter & perã*, Luc. 22. quod eodẽ modo intelligit Aug. 22. cont. Faust. c. 67. Secundum, quia qñ Christus est crucifixus, nudatus est uestibus, nõ calceis. Tertium addi potest, quia Magdalena lauit pedes Iesu in domo Pharisæi Luc. 7. q̃ non potuisset cõmodè fieri, nisi Christus nudis pedibus esset.

Dubium.

B

C

D

Cæterum contraria sententia probabilior est, q̃ amplectuntur Burgensis Mar. 1. addition. 1. Caiet. Luc. 3. Iansen. in Concordia cap. 55. & Fran. Tolet. Ioan. 1. annotat. 65. & est sentẽtia D. Aug. ser. 41. de sanctis, ubi metaphoricè exponens illud uerbum Christi: *Neque calceamenta* de mortuis operibus subdit: [Nam de ijs calceamentis quibus calceati ambulamus, consolatur me idem dominus meus. Si enim ipse calceatus non esset, non de illo Ioannes diceret. Non sum dignus soluere corrigiam calceamentorum.] Quibus uerbis unum fundamẽtũ huius sententiæ indicat sumptum ex dictis uerbis Ioannis, quæ uidentur supponere Christum usum fuisse calceis, quanquam hęc uerba multi existimãt dicta fuisse per modum prouerbij, quo uoluit Ioannes dicere se esse indignum, ut uel in ministerio uilissimo Christo famularetur. Quę quidem interpretatio probabilis est, sed non satisfacit, quia licet uerũ sit Ioãnem, id significare uoluisse, probabilius tamen est usum fuisse uerbis, & modo dicendi, quę in omni ueritate, & proprietate Christo possent adaptari. Deinde si id erat prouerbium illius gẽtis, signum est omnibus commune, ac uulgare fuisse uti calceis, ergo uerisimilius est Christum etiam illis fuisse usum. Dici, præterea, potest uerbis Ioãnis, tũc Christum incessisse calceatum, quod nemo certè negare potest, quia illo tempore neque muneri, neque modo uiuendi Christi aliud expediebat, credi, tamen posse, postquam prædicare incepit, calceos abiecisse. Contra hoc tamen est potissima cõiectura huius opinionis, quia ostensum est, Christũ etiam tempore prædicationis suę usum fuisse communi modo uiuendi in uictu, & uestitu, ergo etiã in calceorum usu reliquis similis fuit. Patet consequentia, quia est eadem ratio, uel fortasse maior. Quia nudis pedibus ambulare magna pars est austeritatis uitæ, & præsertim in terra aspera, & calidiori, qualis est Iudæa, per quam assiduè discurrebat, & peregrinabatur. Et cõfirmatur, nã prophetæ nõ incedebant nudis pedibus, ut colligi põt ex Is. 20. ubi ad commonendum populum, & aliquod supplicium indicandum dixit Deus ad Isaiam: *Vade, & tolle calceamenta tua de pedib. tuis*, ergo cũ hoc non fuerit moris apud Iudæos, & Christus studuerit sese in exterioribus communi modo accommodare, non est credibile in hoc solo fuisse singularem, præsertim cum Euangelistæ nullam huius rigoris mentionẽ faciant, quæ non uidetur omittenda, eò quòd esset inusitata, notatuq; dignissima.

Respõsio Christus calceatus incessit.

Neque obstant alterius sententiæ fundamenta. Ad 1. enim (ut omittamus metaphoricas expositiones Aug. supra dicto serm. & li. 2. de consensu Euãgel. c. 30. quas etiam attigit Hiero. Epist. 24.) dicendum est, siue illud fuerit consilium, siue præceptũ; siue temporale, siue perpetuum, non fuisse sensum uerborũ Christi instruere discipulos, ut nudis omninò pedibus incederent, sed uel, ut secum non ferrent duplicia calceamẽta, & mutatoria, sicut supra explicuimus prohibuisse duas tunicas, & ita exponunt Burgens. & Caiet. Matt. 10. in idem ferè incidit, quod alij dicunt, solum esse illo modo dicendi prohibitam nimiam curam, & solicitudinem earũ rerum, quæ corporis commoditati inseruiũt. Sicut cũ ibidem dicitur. *Neminem salutaueritis in via*, non significatur id quod litera preleferre uidetur, sed illo modo dicendi significata est diligentia, & solicitudo, quam in suo exercendo munere prædicatores Euangelici adhibere debent. Vel certè melius intelligitur, Christum dixisse discipulis ut sine calceis illud iter agerent, tum quia (si proprietas literæ retineri potest) non est cur ad alios sensus diuertamos. Tum etiam, quia Luc. 22. iterum dixit illis: *Quando misi uos sine sacculo, & pera, & calceamentis*. At uerò licèt eos miserit sine calceis, nõ inde fit, ut nudis pedibus ambulauerint, sed (ut Marcus c. 6. expressè dicit) *calceatos sandalijs*, quæ hoc differunt à calceis, quod non cooperiunt totum pedem. Sed superiorem partem relinquunt apertam. Quod significat Aug. lib. 2. de consensu Euãgelist. cap. 30.

Responsio ad argumenta in oppositũ.

Discipuli Christi calceati sandalijs cur incederent.

Quod si quæras, cur Christo curæ fuerit, ut discipuli potius sandalijs calceati incederent, quam calceis? Aug. uarias rationes affert allegoricas, & inter alias

alias hæc reddi potest, Christum significare voluisse solum necessaria ferenda esse, sandalia autem cũ plantã pedis muniant, humanæ necessitati præcisè subueniunt, quod autem superior pedis pars tecta sit, potius commoditatis cuiuldam, quam necessitatis esse videtur. Sed fortasse literalis ratio est, quia Iudææ incolę, præsertim pauperes, sandalijs frequẽtius vterentur: ad iter verò agendum sandalia cum calceis commutarent. Voluit autem Christus discipulos suos etiam in via vti sandalijs, vt significaret nullo ipsis apparatu, vel sumptu opus esse, neq; aliter in via, quam in vrbe, cum se comitarentor, instructos irę oportere. Ita respondet Ianse. Sed quia hæc tantum est coniectura, potuit etiam è contrario accidere, vt iter agentes sandalijs vterentur propter maiorem facilitatem, & agilitatem, sicut nostrates homines, vulgares nimirum, ac plebei, in itinere quidem sculponeis, in oppidis autem, & vrbibus calceis vti cernimus. Voluit ergo Christus, vt nullum aliud calceamentum præter id, quo in itinere vsuri essent, secum adferrent, & hoc modo hæc responsio incidit in expositionem Caietani, eamq; magis explicat.

Ex hac verò doctrina, colligunt multi Christum tempore prædicationis vsum fuisse sandalijs, & nõ calceis. Ita sentiunt Iansenius, & Toletus supra. Tũ propter hoc consilium, quod Apostolis dedit, & eorum vsum, quem Marcus refert. Tum ex illo facto Magdalenæ. Nam si Christi pedes non erant superius cooperti, facile poterant à Magdalena lachrymis irrigari. Prętereà quia Apostoli post Christi Ascensionem dicuntur vsi fuisse sandalis. Quod iuxta lectionem Græcam colligi potest, ex Act. 12. vbi dixit Angelus Petro: *Calcea te caligas tuas.* Gręce enim legimus *sandalia.* vbi Chry. & alij Græci ita exponunt, & Glossa ordin. Vnde fertur Romæ seruari quoddam Petri sandalium, & aliud B. Andręæ fertur esse in Hispania in ciuitate Ouetensi, & ita de Apostolis opinãtur Abul. Matth. 10. q. 60. & 83. & Dion. Carthusianus ibidem. Et eundem fuisse usum priscorũ Christianorũ colligi potest ex Tert. lib de pallio. c. 5. & clarius ex Clem. Alex. lib. 2. pedagogica 11. ergo verisimile est Christum illis etiã fuisse vsum. Quæ coniecturę probant quidem fieri potuisse, vt Christus interdum sandalijs uteretur, præsertim si illorum vsus erat in more Iudęorum, quod verò nunquam vsus fuerit calceis, non satis probant. Nam si illi quoque erant in usu, cur non etiam fieri potuit, ut illis interdum uteretur: cum communi usui se accommodauerit, sicut disimus. Nihil ergo de hoc affirmari potest.

Ad secundam ergo coniecturam Hieronymi respondetur, uel milites crucifigentes Christum contempsisse calceos, uel sandalia, quod nullius essent ualoris uel certè nomine uestimentorum comprehendi potuisse, ita enim vulgari more loquimur.

Accubitus veterum in mensis qualis.

Ad 3. de Magdalena iam responsum est, si uerum est Christũ usum fuisse scandalijs; Alij verò respondent morem fuisse ueteribus, (quoniam in stragulis accumbebant in conuiuijs) discalciari, vt discumberent, ne forte calceorum sordibus pretiosa lectorum stragula inquinarentur. De quo multa congerit Dion. Lambinus in Scolijs Horatij Satyra ulti. lib. 2. & Gulielmus Philander super Vitruuium. lib. 6. cap. 5. Et fortasse hac de causa dictum est Iudæis Exo. 12. ut manducaturi agnum calceamenta haberent in pedibus, qoia nimirum in conuiuijs sine calceis accumbere solerent. Sed de hac re hactenus.

ARTICVLVS IV.

Vtrùm Christus in hac vita secundũ legem conuersatus fuerit.

D quartum sic proceditur. Videtur, quod Christus non fuerit conuersatus secundum legem. Lex enim præcipiebat vt nihil operis in sabbatho fieret: sicut Deus die septimo requieuit ab omni opere, quod patrarat. Sed ipse in sabbatho curauit hominem, & ei mandauit, vt tolleret lectum suum, ergo videtur, quod non fuerit secundum legem conuersatus.

2. Præterea. Eadem Christus fecit, & docuit, secundum illud Act. 1. Cępit Iesus facere, & docere. Sed ipse Matth. 15. docuit, quod omne, quod intrat in os, non coinquinat hominem, quod est contra præceptum legis quæ per esum, & contactum quorundam animalium dicebat hominem immundum fieri, ut patet Leu. 11. ergo videtur, quod ipse non fuerit secundum legem conuersatus.

3. Præterea, idem iudicium uidetur esse faciẽtis, & consentientis: secundum illud Rom. 1. Non solũ illi, qui faciunt, sed & qui consentiunt facientibus. Sed Christus consensit discipulis suis soluentibus legem, in hoc quod sabbatho spicas vellebant excusando eos: ut habetur Matt. 12. Ergo videtur, quòd Christus non conuersatus fuerit secundum legem.

Sed contra est, quod dicitur Matth. 5. Nolite putare quoniam ueni soluere legem, aut prophetas. Quod exponens Chrys. dicit. Legem impleuit, primo quidem nihil transgrediendo legalium, secundò iustificando per fidem, quod lex per literam facere non valebat.

Ho. 16. in Mat. 4. pa pri. illius 10. 2.

Respondeo dicendum, quod Christus in omnibus secundum legis præcepta conuersatus est. In cuius signum etiam uoluit circuncidi: circuncisio enim est quædam protestatio legis implendæ, secundum illud Gal. 5. Testificor omni homini circuncidenti se, quoniam debitor est uniuersæ legis faciendæ. Voluit autem Christus secundum legem conuersari. Primò quidem, ut legem veterem approbaret. Secundò, vt eam obseruando, in seipso consummaret, & terminaret, ostendens, quod ad ipsum erat ordinata. Tertiò, ut Iudæis occasionem calumniandi subtraheret. Quartò, ut homines à seruitute legis liberaret: secundum illud Gal. 4. Misit Deus Filium suum factum sub lege ut eos qui sub lege erant redimeret.

Ad primum ergo dicẽdum, quod Dominus super hoc se excusat à transgressione legis tripliciter. Vno quidem modo, quia per præceptum de sanctificatione sabbathi, non interdicitur opus diuinum, sed opus humanum: quamuis enim Deus die septimo cessauerit à nouis creaturis condendis, semper tamen operatur in rerum conseruatione, & gubernatione. Quod autem Christus miracula faciebat, erat operis diuini. Vnde ipse dicit Ioan. 5. Pater meus usque modo operatur, & ego operor. Secundò, excusat se per hoc, quod illo pręcepto non prohibentur opera, quæ sunt de necessitate salutis etiam corporalis. Vnde ipse dicit Luc. 13. Vnusquisq; vestrum sabbatho non soluit bouem suum, aut asinum à præsepio, & ducit

ada-

cit, & quid à diabolo passus fuit. Quòd enim tentatori se offerret, fuit propriæ uoluntatis. Unde dicitur Matth. 4 Ductus est Iesus in desertum à Spiritu, ut tentaretur à diabolo. Quod Greg. intelligendum dicit de Spiritusancto, ut scilicet, illuc eum Spiritus suus duceret, ubi eum ad tentandum spiritus malignus inueniret. Sed a diabolo passus est, ut assumeretur, uel supra pinnaculum templi, uel etiam in montem excelsum ualde. Nec est mirum (ut Gregorius dicit) si se ab illo permisit in montem duci, qui se pertulit etiam à membris crucifigi. Intelligitur autem a diabolo assumptus, non quasi ex necessitate: sed quia (ut Orig. dicit super Luc.) sequebatur eum ad tentationem, quasi athleta sponte procedens.

Hom. 16 in Euã nõ lõge a prin.

Hom. 16. Euan. non longe à pr.

Hom. 31. I Lucam, in prin. to. 3.

Ad tertium dicendum, quod sicut Apostolus dicit, Christus in omnibus tentari uoluit absque peccato. Tentatio autem, quæ est ab hoste, potest esse sine peccato, quia fit per solam exteriorem suggestionem. Tentatio autem; quę est à carne non potest esse sine peccato, quia huiusmodi tentatio fit per delectationẽ, & concupiscentiam. Et sicut August. dicit nonnullũ peccatum est quando caro concupiscit aduersus spiritum. Et ideò Christus tentari uoluit ab hoste, sed non à carne.

COMMENTARIVS.

Lib. 19. de ciuit. Dei c. 4. a me. to. 5.

Tentari cur Christus debuit.

RAtiones D. Thom. optimæ, & perspicuę sunt, atq; ex sanctis Patribus desumptæ, quos ipse refert, quibus addi potest Cypria. ser. de ieiunio & tentat. Christi, vbi inter alia, inquit: *voluit sapiẽtia Dei erudiendos informare exemplo, & contra tẽtamenta proponere documenta, vt videret & sentiret humana ratio, quam insuperabilis sit, victrixque peccati, si libertas arbitrij libero moderamine dirigatur.* Addit Chrys. hom. 13. in Matt. ideò post baptismum tentatum fuisse, *vt unusquisque baptizatorũ, si post baptisma maioribus tentationibus urgeatur, nõ turbetur, quasi insperatũ sibi aliquid obuiauerit.* Io ho. vero 5. imperfecti, dicit ideò tẽtatũ esse Christum, postquam testimonio Patris declaratus est filius Dei, vt significaret nobis, quando abrenunciamus diabolo, & filij Dei per baptismũ efficimur, tunc totis nos, & viribus, & impetu agitari à dęmone, quasi à se alienos, & iam Christi milites designatos. Significatum etiam est inquit Tertul. lib. de bap. c. vlt. neminem intentatum regnum Dei cõsequuturum, simul verò declaratum est, aitidem Tertul. de orat. c. 8. quis sit artifex, & præses tentationũ omnium, dataque nobis est virtus ad eum superandum, vt docuit Dam. lib. 3. cap. 20. & in idem redit, quod ait Atha. lib. de passione, & cruce Domini nõ longe à fine, tentatoris vires esse confractas, ita vt à sectatoribus Christi conculcari, & ludibrio haberi possit. Quod rectè exposuit Aug. li. 3. de mirabil. sacræ scripturæ, c. 6. dicens: *Cum inimicus damnatur, & vincitur, humano generi libertas, & redemptio præparatur. In hoc namque conflictu, dum Satanas supra autorem se eleuare voluit, homo, qui sub eo illuc vsq; fuerat per Domini victoris auxilium vltra ipsum excreuit, & dum contra se fortiorem pugnare nititur; interim ille qui erat infirmior, aduersus eum roboratur.* Ac denique eleganter Amb. li. 4. in Luc. *Ductus est, vt diabolum prouocaret, nã nisi ille certasset, non mihi iste vicisset. Mysterio, vt illũ Adam, de exilio liberaret. Exemplo, vt ostenderet nobis diabolum ad meliora tendentibus inuidere, & tunc magis esse cauendum, ne mysterij gratiam deserat mentis infirmitas.*

A Sed hoc est loco obseruandum (vt simul solutionem ad 1. D. Tho. explicemus) alias esse causas, ob quas Christus se tentari permisit, quas citati Patres explicarunt, alias vero, ob quas Dęmon Christum tentare ausus est. Alios enim homines potissimum tentat Dæmon, vt ad peccandũ inducat, Christum verò nec solum, nec præcipuè eam ob causam aggressus est, sed potissimum, vt exploraret, vtrum verè filius Dei esset. Varijs enim modis, & suspicatus fuerat, & audierat (inquit Chry dicta ho. 5. imperfecti) Christum esse filium Dei, & saluatorem mundi, ab Angelis in die natiuitatis, à Ioãne, & à Patre in baptismo, aliunde verò signa, & infirmitates veri, ac passibilis corporis in eo conspiciebat, & ideò accessit exploraturus, an esse vere filius Dei. Quod satis indicauit prima interrogatione; *Si filius Dei es*, quod omnes expositores intelligunt de filio Dei vero, ac naturali. Nam quod Christus esset filius Dei per gratiam, i. bonus, ac sanctus, dubitare non

Dæmon Christum cur tẽtauit

B poterat, cum peccatum nullum, opera autem virtutis innumera in eo conspexisse. Quin etiam declarauit hoc in eo signo, quod ab eo postulauit: *Dic vt lapides ipsi panes fiant.* à puro homine, licet sancto non erat, cur huiusmodi signum exigeret, quia certus erat opus illud nec potuisse fieri humana virtute, imò, neq; angelica, neq; ignorabat, homini iusto ex eo, quod si filius Dei adoptiuus, nõ statim dari virtutem ad similia opera facienda: de filio autem Dei naturali non dubitabat, quin tale miraculum edere posset. Voluit ergo explorare, an esset filius Dei naturalis, & ita exponunt Chrys. Cypria. & reliqui Patres supra citati.

Ex quo intelligimus primò Dæmonem vsq; ad illud tempus nondum agnouisse, Christum esse verum Deum, ac verò illum postea cognouit, infra disputabimus. Hoc verò facilè credi potest: tum ex hac ipsa tentatione, nam si persuasus esset, Christũ esse verum Deum, ac naturalem, illum aggredi au-

C su non esset. Tum etiam quia vsq; ad id tempus nõdum Christus fecerat miracula in suæ diuinitatis testimonium, & quamuis multa mirabilia in eius conceptione, & natiuitate cõtingerant, nõnulla creduntur fuisse Dęmoni occulta, virtute diuina, vt cõceptio ex Virgine sine viro, & fortassè, alia similia. Præterea cum potuerit Deus illa omnia efficere in puro homine dubitare potuit Dæmon, factum ne ita fuisset. Quando verò audiebat, Christum vocari filium Dei, etiam potuit decipi, & existimare, solũ propter singularẽ sanctitatem, & beneuolentiam Dei erga illum ita appellari.

Quocirca potius potest aliquis inquirere, quõ potuerit Dęmon dubitare, an Christus esset filius Dei naturalis cum non dubitaret eum esse verum hominem, & de mysterio vnionis hypostaticæ nihil posset suspicari. Rñdetur (vt omittamus quæstionem illã an ex carentia subsistẽtiæ potuerit in hãc suspicionem venisse, de qua in priori tomo satis di-

Dubium.

Responsio

D ctũ est) cũ Amb. li. 4. in Lucã, & D. Th. hic, cognouisse Dæmonem Dei filium esse venturũ, quod intelligere potuit, vel p illã reuelationẽ, q̃ de Dei incarnatione habuit, statim ac creat' fuit, cuius occasione, & inuidia peccauit; per q̃ licèt nec tps, nec modum, nec causam humanæ redemptionis agnouit: habuit tñ notitiam aliq hypostaticæ vnionis, q̃ non solũ possibilẽ, sed & futuram esse credidit, & ideò prospectis indicijs, q̃ in Christo iam viderat meritò in suspicionẽ diuinitatis eius venire potuit. Vel certè cognoscere potuit Deũ esse vẽturũ p scripturas, & oracula pphetarũ, quib. satis apertè pdictũ erat Messiã vẽturũ, & futurũ esse verũ Deum, & hominẽ, vt in principio priori tomi pbatũ est. Eas ergo cũ intelligeret Dæmõ, dubitare potuit, an IESVS esset Messias, & consequenter, an esset verus Deus, dices, si ex scripturis cognitionẽ accepisset,

De Christi diuinitate dubitare dæmon quomodo potuit.

Ad primum ergo dicendum, quòd Christus proponitur omnibus in exemplum per fidem: secundum illud Hebr. 12. Aspicientis in Autorem fidei, & consummatorem Iesum, Fides autem (vt dicitur Roman. 10.) est ex auditu: non autem ex visu. Quinimmò Ioan 20. dicitur, Beati, qui non viderunt, & crediderunt. Et ideò ad hoc, quòd tentatio Christi esset nobis in exemplum non oportuit, quòd ab hominibus videretur, sed sufficiens fuit quòd hominibus narraretur.

Ar. præce. ad 3. & 2. 3. q. 88. ar. 4. ad 2. *Ad secundum dicendum, quòd duplex est tentationis occasio. Vna quidem ex parte hominis, puta cum aliquis se peccato propinquum facit, occasiones peccandi non euitans. Et talis occasio tentationis est vitanda, sicut dictum est Loth Genes. 19. Ne steteris in omni regione circa Sodomam. Alia verò tentationis occasio est ex parte diaboli, qui semper inuidet ad meliora tendentibus: vt Ambr dicit. Et talis tentationis occasio non est vitanda. Unde dicit Chrysost. super Matth. quòd non solum Christus ductus est in desertum à Spiritu, sed omnes filij Dei habentes Spiritum sanctum. Non enim sunt contenti sedere otiosi, sed Spiritus sanctus vrget eos aliquid magnū apprehendere opus. Quod est esse in deserto, quantum ad diabolum: quia non est ibi iniustitia, in qua diabolus delectatur. Omne etiam bonum opus est desertum, quantum ad carnem, & mundum: quia non est secundum voluntatem carnis, & mundi. Talem autem occasionem tentationis dare diabolo, non est periculosum: quia magis est auxilium Spiritus sancti, qui est perfecti operis auctor, quàm impugnatio diaboli inuidentis.*

Ad tertium dicendum, quòd quidam dicunt omnes tentationes factas fuisse in deserto. Quorum quidam dicunt, quod Christus ductus est in sanctam ciuitatem, non realiter, sed secundum imaginariam visionem. Quidam autem dicunt, quod etiam ipsa ciuitas sancta, idest, Hierusalem, desertum dicitur: quia erat derelicta à Deo. Sed hoc non est necessarium: quia Marcus dicit, quòd in deserto tentabatur à diabolo: non autem dicit, quòd solum in deserto.

In hoc artic. & duobus sequentibus explicat D. Thom. circunstantias, ordinemque ac modum tentationis Christi, & obiter attingit aliqua de ieiunio eius. Quæ omnia in sequenti disputatione commodius explicabuntur, contextus enim D. Tho. satis perspicuus est, nec alia indiget expositione.

ARTICVLVS III.

Vtrùm Christi tentatio debuerit esse post ieiunium.

228 q. præced. ar. 2.

D tertium sic proceditur. Videtur, quod Christi tentatio non debuerit esse post ieiunium. Dictum est enim suprà quòd Christum non decebat conuersationis austeritas. Sed maxima austeritatis fuisse videtur, quòd quadraginta diebus & quadraginta noctibus nihil comederit: sic enim intelligitur 40. diebus, & noctibus ieiunasse, quia scilicet in illis diebus nullum omnino cibum sumpsit, vt Greg. dicit. Ergo non videtur, quòd debuerit huiusmodi ieiunium tentationi præmittere.

Ho. 16. in Euāg. cir. med.

A *2. Præterea, Marci 1. dicitur, quòd erat in deserto quadraginta diebus, & quadraginta noctibus, & tentabatur à Sathana. Sed quadraginta diebus, & quadraginta noctibus ieiunauit, ergo videtur, quod non post ieiunium, sed simul dum ieiunaret, sit tentatus à diabolo.*

3. Præterea, Christus non legitur nisi semel ieiunasse. Sed non solum semel fuit tentatus à diabolo, dicitur enim Luc. 4 quòd consummata omni tentatione, diabolus recessit, ab illo, vsque ad tempus. Sicut ergo secundæ tentationi non præmisit ieiunium, ita nec primæ præmittere debuit.

Sed contra est, quòd dicitur Matth. 4. Cum ieiunasset quadraginta diebus, & quadraginta noctibus, postea esuriit, & tunc accessit ad eum tentator.

B *Respondeo dicendum, quòd conuenienter Christus post ieiunium tentari voluit: Primò quidem, propter exemplum: quia cùm omnibus (sicut dictum est) immineat se contra tentationes tueri, per hoc, quod ipse ante tētationem futuram ieiunauit, docuit, quod per ieiunium nos oportet contra tentationes armari: vnde inter arma iustitiæ Apostolus ieiunia connumerat, 2. ad Cor. 6. Secundò, vt ostenderet, quod etiam ieiunantes diabolus aggreditur ad tentandum, sicut alios, qui bonis operibus vacant, & ideò sicut post baptismum, ita post ieiunium Christus tentatur. Vnde Chrys. dicit super Matth. vt discas, quam magnum bonum est ieiunium, & qualiter scutum est aduersus diabolum, & quoniam post baptismum non lasciuiæ, sed ieiunio intendere oportet, & ideò Christus ieiunauit, non ieiunio indigens, sed nos instruens. Tertiò, quia post ieiunium sequuta est esuries, quæ dedit diabolo audaciam eum aggrediendi, sicut dictum est.* Art. 1. huius quæst. Ho. 13. in Mat. paulo post princ.

C *Cum autem esuriit Dominus (vt Hilar. dicit super Matth.) non fuit ex surreptione inediæ, sed naturæ suæ hominem dereliquit: non enim erat à Deo diabolus, sed à carne vincendus. Vnde etiam vt Chrysost. dicit, non vltra processit in ieiunando, quam Moyses, & Helias, ne incredibilis videretur carnis assumptio.* Ar. 1. ad 1. argum.

Ad primum ergo dicendum, quòd Christum non decuit conuersatio austerioris vitæ, vt se communem exhiberet illis, quibus prædicauit. Nullus autem debet assumere prædicationis officium, nisi prius fuerit purgatus, & in virtute perfectus, sicut, & de Christo dicitur Act. 1. quod cœpit Iesus facere, & docere. Et ideò, Christus statim post baptismum austeritatem vitæ assumpsit, vt doceret post carnem edomitam, oportere alios ad prædicationis officium transire:

D *secundum illud Apostoli, Castigo corpus meum, & in seruitutem redigo, nè fortè cum alijs prædicauero, ipse reprobus efficiar.*

Ad secundum dicendum, quòd verbum illud Marci potest sic intelligi, quòd erat in deserto quadraginta diebus, & quadraginta noctibus, quibus, scilicet ieiunauit. Quod autem dicitur, Et tētabatur à Sathana, intelligendum est, non illis quadraginta diebus, & quadraginta noctibus, quibus ieiunauit, sed post illos, eò quod Matth. dicit, Quod cum ieiunasset quadraginta diebus, & quadraginta noctibus, postea esuriit: ex quo sumpsit tentator occasionem accedendi ad ipsum, vnde, & quod subditur. Et Angeli ministrabant ei, consecutiuè intelligen-

telligendum esse ostenditur ex hoc, quod Matth. 4. dicitur, Tunc reliquit eum diabolus, scilicet post tentationem, & ecce Angeli accesserunt, & ministrabant ei. Quod verò interponit Matth. eratque cum bestijs, inducitur, secundum Chrysost. ad ostendendum quale erat desertũ, quia scilicet erat inuium hominibus, & bestijs plenum. Tamen secundum expositionẽ Bedæ, Dominus tẽtabatur quadraginta diebus, & quadraginta noctibus. Sed hoc intelligendum est non de illis tentationibus visibilibus, quas narrant Matth. & Luc. quæ manifestæ factæ sunt post ieiunium: sed de quibusdam alijs impugnationibus, quas fortè illo ieiunij tempore Christus est à diabolo passus.

Hom. 15. in Matth. paulo à pr. 10. 1. c. 3. Marc. in c. 1. Mar. i c. 5. secundo eius or din. to. 2.

Ad tertium dicendum, quòd sicut Amb. dicit super Luc. recessit diabolus à Christo vsque ad tempus, quia postea non tentaturus, sed pugnaturus aduenit, tempore, scilicet passionis. Et tamen per illam impugnationem videbatur Christum tentare de tristitia, & odio proximorum, sicut in deserto de delectatione gulæ, & contemptu Dei per idololatriam.

Li. 4. i Lu. c. de rede. diaboli à Christo ante med. to. 5.

ARTICVLVS IIII.

Vtrùm fuerit conueniens ordo, & modus tentationis Christi.

126 Opusc. 60. c. 11. circa medium.

AD quartũ sic proceditur. Videtur, quod Christi non fuerit conueniens tentationis modus, & ordo. Tentatio enim diaboli ad peccandum inducit. Sed si Christus subuenisset corporali fami, conuertendo lapides in panem, non peccasset; sicut non peccauit, cum panes multiplicauit (quod non fuit minus miraculum) vt turbæ esurienti subueniret. Ergo videtur, quòd nulla fuerit illa tentatio.

2. Præterea, nullus persuasor conuenienter suadet contrarium eius, quod intendit. Sed diabolus statuẽs Christum supra pinnaculum templi, intendebat eum de superbia, seu vanagloria, tentare. Ergo inconuenienter persuadet ei, vt se mittat deorsum: quod est contrarium superbiæ, uel vanæ gloriæ, quæ semper quærit ascendere.

3. Præterea, Vna tentatio conueniens est, vt sit de vno peccato. Sed in tentatione, quæ fuit in monte, duo peccata persuasit, scilicet cupiditatem, & idololatriam. Non ergo conueniens videtur fuisse tentationis modus.

4. Præterea, Tentationes ad peccata ordinantur: Sed septem sunt vitia capitalia, vt in secunda parte habitum est. Non autem tentauit nisi de tribus, scilicet gula, vanagloria & cupiditate, non ergo videtur sufficiens tentationis modus fuisse.

5. Præterea: Post victoriam omnium vitiorum, remanet homini tentatio superbiæ, vel vanæ gloriæ, quia superbia etiam bonis operibus insidiatur, vt pereant, sicut dicit Aug. Inconuenienter ergo Matt. vltimam ponit tentationem cupiditatis in monte, mediam autem inanis gloriæ in templo præsertim, cum Lucas ordinet econuerso.

6. Præterea, Hier. dicit super Matt. quod propositum Christi fuit diabolum humilitate vincere, non potestate. Ergo non imperiosè, & obiurgando, eum repellere debuit, dicens, Vade retro Sathana.

Sup illud Matth. 4. non in folo pane vi uit homo, tom. 9.

7. Præterea, Narratio Euangelij videtur falsum continere. Non enim videtur possibile, quòd Christus supra pinnaculum templi statui potuerit, quin ab alijs videretur: neque aliquis mons tam altus inuenitur, vt inde totus mundus inspici possit, vt sic ex eo potuerint Christo omnia regna mundi ostendi. Inconuenienter ergo videtur descripta Christi tentatio.

Sed contra est, scripturæ sacræ autoritas.

Respondeo dicendum, quòd tentatio, quæ est ab hoste, fit per modum suggestionis, vt Greg. dicit. Non autẽ eodem modo potest aliquid omnibus suggeri, sed vnicuique suggeritur aliquid ex his, circa quæ est affectus. Et ideo diabolus hominem spiritualem non statim tentat de grauibus peccatis; sed paulatim à leuioribus incipit, vt postmodum ad grauiora perducat. Vnde Greg. exponens illud Iob 39. Procul adoratur bellum, exhortationem ducum, & vlulatum exercitus dicit. Bene duces exhortari dicti sunt, exercitus vlulare, quia prima vitia deceptæ menti quasi sub quadam ratione se ingerunt, sed innumera, quæ sequuntur, dum hanc ad omnem insaniam pertrahunt, quasi bestiali clamore confundunt. Et hoc idem diabolus obseruauit in tentatione primi hominis, nã primò sollicitauit mentem primi hominis de ligni vetiti esu, dicens, Gen. 3. Cur præcepit vobis Deus, vt non comederetis de omni ligno paradisi? secundo de inani gloria, cum dixit, Aperientur oculi vestri. Tertiò, produxit tentationem ad extremam superbiam, cum dixit, Eritis sicut dij, scientes bonum, & malum. Et hunc etiam tentandi ordinem seruauit in Christo. Nam primò, tentauit ipsum de eo, quod appetunt quantumcunque spirituales viri, scilicet de sustentatione corporalis naturæ per cibum. Secundò, processit ad id, in quo spirituales viri quandoque deficiunt, vt, scilicet aliqua ad ostẽtationem operentur, quod pertinet ad inanem gloriam: Tertiò, perduxit tentationem ad id, quod iam non est spiritualium virorum, sed carnalium, scilicet vt diuitias, & gloriã mundi concupiscant vsque ad contemptum Dei. Et ideo in primis duabus tentationibus dixit, Si filius Dei es, non autem in tertia, quæ non potest conuenire spiritualibus viris (qui sunt per adoptionem filij Dei) sicut duæ primæ. His autem tentationibus Christus restitit testimonijs legis non potestate virtutis, ut hoc ipso, & plus hominem honoraret, & aduersarium plus puniret, cum hostis generis humani non quasi à Deo, sed quasi ab homine vinceretur, sicut dicit Leo Papa.

Ho. 16. in Euãg. paulo post princ.

Li. 31. Mo ral. c. 32. i prin.

Ad primum ergo dicendum, quòd vti necessarijs, ad sustentationem, non est peccatum gulæ, sed quod ex desiderio huius sustentationis homo aliquid inordinatum faciat, ad vitium gulæ pertinere potest: Est autem inordinatum quod aliquis, vbi potest recursus haberi ad humana subsidia, pro solo corpore sustentando, miraculosè sibi cibum quærere velit. Vnde, & Dominus filijs Israel miraculosè manna præbuit in deserto, vbi aliundè cibus haberi nõ poterat, & similiter Christus in deserto turbas pauit miraculosè, vbi cibi haberi non poterant. Sed Christus ad subueniendum fami, poterat aliter sibi prouidere, quàm miracula faciendo: sicut, & Ioannes Baptista fecit (vt legitur Matt. 3.) vel etiam ad loca proxima properando. Et ideò, reputabat diabolus, quòd Christus peccaret, si ad subueniendum fami miracula facere attentaret, si esset purus homo.

In ser. 1. de quadra ge. paulo ante med.

A *Ad secundum dicendum, quòd per humiliationem exteriorem, frequenter quærit aliquis gloriam, qua exaltetur circa spiritualia bona. Vnde August. dicit in lib. de serm. Domini in monte. Animaduertendum est, non in solo rerum corporearum nitore, atque pompa, sed etiam in ipsis sordibus luctuosis esse posse iactantiam. Et ad hoc significandum diabolus Christo suasit, vt ad quærendum gloriam spiritualem, corporaliter mitteret se deorsum.*

Li. 2. c. 19. in med. tomo 4.

Ad tertium dicendum, quòd diuitias, & honores mundi appetere peccatum est, quando huiusmodi inordinatè appetuntur. Hoc autem præcipuè manifestatur ex hoc, quod pro huiusmodi adipiscendis homo aliquid inhonestum facit. Et ideò non fuit contentus diabolus persuadere cupiditatem diuitiarum, & honorum: sed induxit ad hoc, quòd propter huiusmodi adipiscenda Christus eum adoraret, quod est maximum scelus, B *& contra Deum. Nec solum dixit, Si adoraueris me: sed addidit, Si cadens: quia, vt dicit Ambros. habet ambitio domesticum periculum: vt enim dominetur alijs, prius seruit, & curuatur obsequio, vt honore donetur; & dum vult esse sublimior, fit remissior. Et similiter etiam in præcedentibus tentationibus, ex appetitu vnius peccati in aliud peccatum inducere est conatus, sicut ex desiderio cibi, conatus est inducere in vanitatem sine causa miracula faciendi & ex cupiditate gloriæ, conatus est inducere ad tentandum Deum, per præcipitium.*

Li. 4. in Lucam in tit. de 3. tenta. Christi, a med. to. 5.

Ad quartum dicendum, quòd (sicut dicit Ambr. super Luc.) non dixisset Scriptura, quòd cõsummata omni tentatione, diabolus recessit ab illo, nisi in tribus præmissis esset omnium materia delictorum: quia causæ tentationum, causæ sunt cupiditatum, scilicet, carnis oblectatio, spes gloriæ, & auiditas potentiæ. C

Li. 4. c. de recessu diaboli a Xpo circa p. to. 5.

Ad quintum dicendum, quòd sicut August. dicit in lib. de Consensu Euangel. incertum est quid prius factum sit, vtrum regna terræ prius demonstrata sint ei, & postea in pinnaculum templi locatus sit, an hoc prius, & illud postea; nihil tamen ad rem, dum omnia facta esse manifestum sit. Videtur autem Euangelistæ diuersum ordinem tenuisse: quia quandoque ex inani gloria venitur ad cupiditatem, quandoque econuerso.

Li. 2. c. 16. circa med. to. 4.

Ad sextum dicendum, quod Christus cum passus fuisset tentationis iniuriam, dicente sibi Diabolo, Si filius Dei es, mitte te deorsum, non est turbatus, nec diabolum increpauit. Quando verò diabolus, Dei sibi vsurpauit honorem dicens, Hæc omnia tibi dabo, si cadens adoraueris me, exasperatus est, & repulit eum dicens. Vade Sathana. Vt nos illius discamus exemplo nostras, quidem iniurias æquanimiter sustinere, Dei autem iniurias, nec vsque ad auditum sufferre. D

Ad septimum dicendum, quod sicut Chrysost. dicit, forsitan diabolus, quantum ad se, sic Christum assumebat in pinnaculum templi, vt ab omnibus videretur, ipse autem nesciente diabolo sic agebat, vt à nemine uideretur. Quod autem dicit, & ostendit ei omnia regna mundi, & gloriam eorum, non est intelligendum, quod uideret ipsa regna, uel ciuitates eorũ, vel populos, vel aurum, uel argentum. Sed partes terræ, in quibus vnumquodque regnum, uel ciuitas posita est, diabolus Christo digito demõstrabat: & vniuscuiusque regni honores, & statum verbis exponebat.

Hom. 5. in Matt. circa med. in opere imperfecto, to. 2.

Vel secundum Origen. ostendit ei, quomodo ipse per diuersa vitia regnabat in mundo.

Hom. 13. in Luc paulo a pri. to. 3.

DISPVTATIO XXIX.

In quatuor Sectiones distributa.

De recessu Christi in desertum, & ijs, quæ ibi acciderunt.

NArrant Euangelistæ, Matth. & Luc. ca. 4. Mar. verò cap. 1. Christum statim post baptismum ductum esse in desertum, & ieiunasse quadraginta dies, & noctes, posteaq; esurijsse, ac tentatum esse. Quæ omnia eo, quo sunt ordine proposita, explananda à nobis sunt.

SECTIO I.

Quid causa fuerit, cur Christus in desertum secessisset.

DVæ causæ huius mysterij explicandæ nobis sunt, efficiẽs, & finalis. De efficiente dicit Mat. *Ductus est Iesus in desertum a Spiritu*, Mar. *Expulit eum in spiritum*. Luc. verò *Agebatur in spiritu*. Quo loco omnes Patres intelligunt Spiritum sanctũ significari Hier. in Matt. Amb. lib. 4. in Luc. Chrysost. hom. 13. in Matt. & 9. imperfecti. Orig. 29. in Luc. *Quia quotquot spiritu Dei ducuntur, ij filij sunt Dei: hic autem extra omnes, propriè filius Dei erat, ideo, & ipsum oportebat Spiritu sancto duci.* Idem Cypr. serm. de tentat. Athan. epist. ad Serap. Spiritum sanctum non esse creaturam, Greg. hom. 16. in Euangelia, Chrysol. serm. 11. Et primo hoc colligit Athan. ex absoluta, *Spiritus* appellatione, quã proximè præcesserat, Spiritum sanctum, tanquam columbam descendisse in Christum. Vnde apertè constat eundẽ spiritum indicari, cum subiungitur: *Ductus est a spiritu*: Quod clarius est apud Luc. dicentem: *Iesus autem plenus Spiritusancto regressus est à Iordane, & agebatur in spiritu. Nam cum sermo est* (inquit Athanas.) *de illis, apud quos est Spiritusanctus, & aliquid dicitur de spiritu in illis operante, sine additamento Dei aut alterius nota, ambiguum esse non potest, quin Spiritussanctus intelligendus sit, maximè si articulus* quem hoc loco reperies in omnibus Euangelistis. Præterea, hoc satis probari potest ex verbis Matt. *Ductus est a spiritu, vt tẽtaretur à diabolo.* Nã si spiritus malus eum duxisset, dicturus potius erat Euãgelista: *Duxit eum spiritus, vt tentaret eum.* Illa ergo distinctio, & contrapositio *spiritus, & diaboli* satis declarat dictum esse à Spiritusancto.

Christus in desertũ a Spiritu sãcto ducit.

D Ex quo intelligimus primò, non fuisse Christũ ductum ab spiritu, motu corporali, externo, & quasi violento, sed interno instinctu, & spirituali motione, cui Christus voluntariè consentiens seipsum agebat, & ita intelligendum est naturali motu, & progressu iuisse in desertum. Atque hac ratione exponenda sunt illa verba Matth. *Ductus est a spiritu*, idest, *Spiritusancto duce, & comite*, vt Cyprian. inquit. Quod magis explicuit Luc. dicens: *Agebatur in spiritu*. Quod ita intelligẽdũ est, sicut illud Paul. ad Rom. 8. *Qui spiritu Dei aguntur, hi sunt filij Dei*, i. qui eius interno occulto impulsu, de quo impulsu intelligẽdũ est illud Mar. *Expulit eũ in desertũ*. Vnde eleganter Cyril. li. 2. ad Reginas §. de Christi sãctific. *Virtute, inquit, spiritus in desertũ agi dicitur, nõ quod vi aliqua eo abreptus, adductusue sit: sed quod vitæ ad tempus ibi traduxerit, monasusq; sit spiritus virtute armatus supra humanæ naturæ conditionem.*

Sine violẽtia à Spiritu Christus in desertũ adductus.

Colligitur secundò, non potuisse Christum non recta intentione, & pp honestissimas causas in desertum duci, quandoquidem & Spiritus sancti motione, proprioque consensu, & voluntate, quæ non poterat non esse sancta, & honesta ductus est. Sed

Dubium. oritur circa hoc difficultas ex verbis Euangelistę dicentis, *Ductus est vt tentaretur à Diabolo.* Vbi hanc vnicã ponit causam, quæ non vr̃ rõni consentanea. Quia licèt tentari non sit malum, quærere tñ tentationum occasiones, & hosẽm aliquid eo fine operari, vt tentetur, non vr̃ honestum, qui.n. hoc intendit, virtute vult aliquid mali fieri, nam tentatio, vt è Dæmone proficiscitur, mala est. Sicut si homo quidpiam faceret, vt alteri daret occasioné peccandi, ipse sine dubio peccaret, ergo idẽ est de eo, qui operatur, vt Dęmoni occasioné præbeat malè operandi. Quia licèt illa praua actio Dæmoni non imputetur ad nouam pęnam rõne status, tñ reuera ipsa vi sua est praua, quare non potest honesta voluntate intendi. Nec refert, quod dæmon sit paratissimus ad tentandum, quia quamuis pp honestum finem liceat vti malitia eius: qui paratus est, directè tñ intendere, vt is malum illud exequatur, quod facere paratus est, & hac intentione aliquid efficere, id est, ad excitandum illum, non licet, quia hoc est malum ipsum intendere, ac velle. Et augetur difficultas, quia *omnis Christi actio nostra est instructio,* licebit ergo nobis occasiones quærere, vt à Dæmone tentemur, quod planè videtur absurdum. Hoc enim esset tentare Deum, & occasionibus, ac periculis peccandi sese exponere.

Ex hac difficultate oritur alia, quia nõ vr̃ decuisse, vt Christus in desertum recederet, & quasi eremiticam vitam institueret. Tùm, quia nec pp se indiguit, nec pp nos: quia nõ oportuit vt illius viuẽdi modi nobis exemplũ præberet, qui hominibus nõ expedit, cum sit caritati, beneficentiæ, & humanæ cõicationi contrarius, innumerisq; periculis expositus. Tùm maximè, quia non decebat solitariam, ac seuerissimam vitam aggredi, quadraginta tm̃ dies duraturam, ne videretur manum ad aratrum misisse, & postea retrò respexisse, atque inde sumerent hoĩes occasionem ab instituta vitæ seueritate recedendi, q ipsemet Christus damnauit Lu. 9. Dicendũ verò est primò, Christum dñm ob multas, easque iustissimas causas statim post baptismũ in eremum secessisse. Nã licèt Euangelistæ vnã tm̃ cõmemorent: non tñ excludunt alias, quæ à sanctis Patribus excogitatæ sunt. Et in primis, si proximam, & quasi intrinsecam causam contemplemur, sine dubio Christus reliquit hoĩum consortia, & recessit in locũ oĩno solitarium, & incultum ubi tm̃ bestiæ versabantur (vt Marcus notauit) vt illis diebus cœlestè, & quasi angelicam vitam ageret, *Non quidem humanam, & corpoream* (vt ait supra Cyril.) *Sed supra humanæ naturæ conditionem*, vt ab oĩ corporis curã, & actionib. liber, soli diuinæ contemplationi uacaret. Hoc enim vitæ genus intelligere debemus Christũ egisse illis diebus, nec motiuus esse poterat, cuius animus Deo erat cõiunctissimus, nec somno indigebat, qui cibo, & potu nõ vtebatur. Cumq; ille recessus in desertũ, quasi de se, & natura sua, ad hunc finem tendat, nõ vr̃ dubitandũ quin pp hunc finẽ à Christo, & Sancto spiritu institutus sit, & in hunc modũ pñt exponi illa uerba Lucæ, *Agebatur in spiritu diebus quadraginta*, vt significet omnibus illis dieb. actũ esse à spiritu, i. vitam omnino spiritualem, ac penè diuinã oĩbus illis diebus egisse: & ad hoc illud esse ductũ, vt hmõi vitam ageret. Veruntñ hæc expositio uiolenta esse ur̃. tũ quia Græcè non dr̃ in *deserta*, sed *in desertum*, qd significat terminum localis motus, qui non durauit 40. dieb. tum et, quia, ut ex textib. Græcis emendatiorib. cunstat illud 40. diebus, nõ coniungitur cum uerbo agebatur, quod

In desertũ Christus cur secedit.

Marci 1.

A præcesserat, sed cũ sequentib. ual sicũ illo construatur, aliquid subintelligendum est, i. agebatur in desertũ ut ibi esset 40. dieb. Docuit tñ hanc sniam Cyprian. dicto ser. de ieiu. *Eligitur (inquit) solitudo, vt soli Deo vacans anima, cum in se per continentiam mactauerit voluptates purgatis affectibus ad cœlestia euolet*: loquitur de Christo, ac si indigeret purgatione, & carnis maceratione, quia propter exemplum nrm ita operatus est, ac si hæc ille esset necessaria.

Et hinc solui potest obiectio, si qs dicat ut Christus huiusmodi duceret uitam, nõ indigebat solitudine, nec cessatione à cæteris humanis actionibus. Quia nihil illi impedimenti esse poterat, quominus semper, & Deo frueretur per uisionem beatã, & per inferiorem aliquam scientiam in perpetua cõtẽplatione perseueraret. Rñdetur, quamuis per scientiam per se infusam potuerit Christus sine dependentia à sensibus contemplari diuina, tñ per cognitionem omnino naturalem nõ poterat sine speB ciali miraculo multa simul perfectè considerare, neque etiã per operationem phantasiæ simul comitari operationem intellectus si circa res uarias, omninoq; diuersas, uersaretur. Vt igitur Christus Dñs sm omnes animi uires, tàm naturales, quàm supernaturales, tàm intellectus, & uoluntatis, quam phãtasiæ, & appetitus totum sese in res diuinas immergeret, longè perfectiori modò, quam ex natura rei posset, dũ alia sensibilia tractaret, & cum hominibus conuersaretur, potuit illis diebus in desertum recedere. Quo et modo intelligi possũt Euãgelistæ, cum alijs in locis dicunt solitũ esse Christũ in desertum secedere, ut oraret. ut Luc. 5. *Ipse secedebat in desertum, & orabat*. Præterea quãuis recessus in eremum non esset Christo necessarius pp hunc finem: tñ oportuit, ut suo exemplo nobis ostenderet solitariam uitam esse ad cõtemplationẽ sptissimã, & ad eam, ut ad finem potissimum ordinari, ut latè disserit Cassia. colla. 19. Et hic oritur secũda causa, C & quasi finis extrinsecus huius recessus Christi in eremum, scilicet, ut hominibus daret exemplũ. Primò quidem ijs, qui solitariã uitam amant, eam suo exemplo approbando, & suadẽdo, ut eleganter notauit Basil. opusc. de laudib eremi, ubi post multa, quæ de illo argumento dixerat concludit: *Et quod amplius memorem? quandoquidem ipse Saluator omnium in exordio suæ manifestationis inuisere, ac propria se dignatus est habitatione consecrare. Post quã enim baptismatis aquã, qua lotus est lauit (vt Euãgelista testatur) statim spiritus expulit eũ in desertum.* Similia ferè habet in epist. ad Chelidonium. Deinde hoc etiam facto, dedit Christus exemplum hominibus communem uitam degentibus, nimirum eos debere interdum ab hominum consortio recedere, & soli Deo uacare, ut sine offensione, & periculo possint ad actionem descendere, & cum hominibus agere. Quod (ut D. Tho. notauit) ad eos spectat maximè, qui profitentur munus docendi, & D instruendi alios; quos prius oportet contemplationi se dare, ut postea securius maiorique cum fructu possint in proximorum salutem incumbere. Nàm quia Christus hoc erat genus uitæ professurus, idcirco à diuina contemplatione exorsus est. Vnde obiter expeditur ultima difficultas supra tacta. Nõ enim erat Christo Dño, & muneri eius conueniẽs, ut illa solitudo per totam uitam duraret, sed solũ, ut esset dispositio, & præparatio ad suum munus exercendum, & hac intentione inita est, ideoque non fuit præter animi constantiam, & robur, quod quadraginta tantum diebus in ea permanserit.

Vltimò dicendum est, Christum et ductum esse in desertum, ut cum dæmone pugnaret, eumque superaret. Hãc causam reddit Euãgelista, eò q aptior erat ad explicandã tẽtationem, quã statim erat narraturus. Potest agi (ut ad primam difficultatem tñdeamus)

Obiectio.

Respõsio. Ad vacandum Deo quomodo solitudine Christus indiguit.

Solitaria vita quã vtilis.

Quomodo i desertũ Christ. cũ diabolo pugnaturus egreditur.

deamus) hoc esplicari, primò, vt illa particula, *vt*, dicat consequutionem, nō verò propriam causam, & rationem, quod est in euágelijs frequentissimū. Itaque primario, ac per se, recessit in eremum Christus propter honestatem, & exercitium uirtutis, qđ in eo obiecto reperitur, præsciens autem fore, vt ibi tentaretur à Sathana, voluit id permittere propter causas art. 1. commemoratas. Et hunc sensum indicauit Petrus Chrysol. ser. 11. dicens: *Iesus ductus est in desertū a Spiritu, non à diabolo, vt esset diuinus cursus, nō humanus incursus, vt esset spiritus præsciētia, inscitia non esset humana*. Secundò, potest illa particula, *vt*, causaliter explicari, ita tamen, vt non tentatio, sed permissio tentationis, & fructus eius intelligantur intenta. Quod quidem ad Spiritum sanctum propriissime referri potest, atq; ita facilis res est. Nam Deus sapientissimè, ac rectissimè facit permittendo tentationes peccatorum, & aliquid operando, vt facilius tentationi locus sit, si dæmon illam exercere voluerit. Nā per hoc ipse, neque inducit dæmonem, nec positiuè prouocat, sed solum permittit propter maius bonum. Tamen, quia hæc permissio Dei cum præscientia illius coniuncta tā certa, & infallibilis est, ac si esset efficax voluntas, ideò interdum in scriptura sacra dr̄ Deus facere, quæ permittit: vel operari, ac si illud intenderet, cū solam intendat permissionem, & hoc etiam modo loquuntur sancti Patres in præsenti tentatione, ut videre licet in Amb. lib. 4. in Luc. Chrys. hom. 13. in Matth. & alijs suprà citatis. Sic ergo Spiritus sanctus hac intentione duxit Christum in desertum, vt eum à dęmone tentari permitteret propter effectum, & fructum tentationis, quem præsciebat. Quod non solum, cum Christo, sed etiam cum alijs hominibus præstat Deus, interdum cum iustis propter maius illorum bonum, interdum cū peccatoribus in pœnam, & supplicium. Potest etiam hæc intentio humanæ Christi voluntati tribui, ita vt nō solum Spiritus sanctus eum hac intentione duxerit, sed etiam ipse hac intentione incesserit. Et hoc etiam Christo domino licuit: tum, quia illi constabat hanc esse diuini spiritus voluntatem, & intentionem: tum maximè, quia præsciebat nullum sibi ex ea tētatione periculum immiñere, sed potius in magnam Dei gloriam, hominum vtilitatem, ac dæmonis confusionem redundaturam. Quamobrem non sequitur, posse alios hoīes temere uelle à dæmonibus tentari, aut sese eorum tentationibus obijcere, quia illis, nec de suo periculo, nec de Spiritus sancti voluntate, & speciali auxilio ita constat: quāquā (vt rectè hic D. Thomas dixit art. 2. ad 2.) omnibus liceat virtutis perfectionem profiteri, tametsi intelligant, vehementius esse se à dæmonibus agitandos. Quia hoc non est Deum tentare, sed de illius potius auxilio, & virtute sperare, quæ efficacior est, quam omnis dæmonum tentatio. Et eadem ratione solitariam vitam aggredi, si quis à Spiritu sancto excitetur, licèt illic vehementius soleat Demō homines vexare, ut idem notauit D. Tho. ex Chrysost. hom. 13. in Matth. Cauendum tamen est, ne temerè id fiat, quia secluso extraordinario Spiritus sancti instinctu, secundum ordinariam legem, vita prorsus solitaria non est incipientibus accommodata, sed ijs, qui diu se in virtute exercuerunt, & perfectionis apicem attigerunt, vt docuerunt antiqui Patres, Benedictus in sua Regula c. 1. Hiero. epist. 1. ad Rusticum, August. lib. de moribus Ecclesiæ c. 3. Qua de re elegāter loquitur Abbas Ioannes apud Cassianum coll. 19. c. 3. Ex his sit satis difficultatibus suprà positis. Quærere vero potest aliquis, quare remotus, ac solitarius sit locus electus ad congrediendum cum dæmone, sed hæc de re opportunius erit sermo sectione 2. & 3.

A

SECTIO II.

Quomodo potuerit Christus quadraginta diebus sine sensu famis ieiunare.

PRimò, Christum quadraginta diebus ieiunasse, manifestè testantur Euangelistæ: causæ verò, cur ieiunare voluerit, facilè ex dictis in præced. sect. colligi possunt. Scilicet, ut exemplo nobis esset. *Ne putet homo* (inquit Cyprian.) *se iam euasisse periculum, & maceratione carnis non indigere, cum in eremum uenit*, & rursus: *Elegit desertum, ac ieiuniū, vt solitudine fugiens mundum, & ieiunio macerans carnem, cum solo Dęmone dimicetur*. Sic Basil. hom. 1. de ieiunio. *Dominus noster non prius in carne, quā pro nobis assumpserat, diaboli insultus excepit, quam eam ieiunio communisset*. Deinde, vt ieiunij necessitatem, ac præstantiam commendaret: Vnde Tertull. lib. aduersus Psychios c. 8. *Ipse Dominus baptisma suum, & in suo omnium, ieiunijs dedicauit, imò nouum hominem in ueteris suggillationem uirtute fastidiēdi cibi initiabat: vt eum diabolo rursus per escā* B *tentare quærenti, fortiorem fame ostentaret. Præstituit deinde ieiunijs legem sine tristitia transigendis: cur. n. tristè, quòd salutare? Docuit etiam aduersus diriora Dæmonia ieiunijs prœliandum. Quid n. mirū, si eadem operatione spiritus iniquus educitur, qua sāctus inducitur?* Deniq; ostēdere suo exemplo voluit ad rationem, & contemplationem ieiunium esse instar alarum, quibus aīa sursum ferri, & cœlestia contemplari ualet, ut dixit Chrys. hom. 1. in Genes.

Christus cur ieiunauerit.

Secundò, constat ex Euangelio, Christum ita ieiunasse illis quadraginta diebus, ut nullum omnino cibum, potumve sumpserit. Expressè enim Lucas dicit. *Et nihil manducauit in diebus illis*. Vbi licet expressa mentio non fiat abstinentiæ à potu; nomine tamen manducationis comprehēditur. Quia manducatio, seu refectio integra potum, ac cibum comprehendit. Atque in hunc modum ieiunium hoc Christi semper vniuersa intellexit Ecclesia. Vnde Cyril. lib. 2. ad Reginas. C *Absque cibo, & potu* (inquit) *rebus vtique humani corporis necessarijs ibi degebat*. Et Ignatius epist. 8. ad Philipp. *Quadraginta dies, & noctes perdurauit sine humano alimento*: & August. lib. 3. de mirabilib. scrip. c. 6. *Nullo humani pactus suffragio fultus*.

Statim verò sese offert inquirendum, qua virtute potuerit Christus tot dies, noctesque sine cibo, potuque transigere, sola diuina, & miraculosa, an aliquo modo naturali. Quibusdā enim videtur potuisse hoc fieri modo quodāmodo naturali, supposita supernaturali perfectione animæ Christi, per quam ita fuit illis diebus diuinæ contemplationi intentus, & quasi continua raptus ecstasi, vt operationes animæ vegetantis omnino fuerint impeditæ: ad eum modum, quo Paulus in raptu sine cibo, & potu, ac famis sensu permāsit. Quia cum eadem anima sit harum operationum principium, dū eius virtus circa superiores actiones, veluti absorpta est, D impeditur profectò ne alias inferiores actiones expeditè exerceat. Quare tanta potest esse animæ in illas operationes intentio, vt hæ omninò impediantur. Vndè experimur ex nimia animi attentione in rerum meditatione, & contemplatione fieri, vt cibus concoqui, ac digeri nequeat, ergo eadem ratione, & proportione fieri poterit, vt omninò impediatur, impedita autem actione naturalis caloris, necessariò, ac sine nouo miraculo fit, ut homo sine cibo, & potu conseruari possit, quandiu illa animi attentio durauerit.

Dubium. Ieiunium Xp̄i in deserto quale.

Sed hæc sña nō potest satisfacere. Quia licèt damus inter actiones vitales, in quib. anima propria virtute, & suo intrinseco, ac speciali modo operatur esse connexionem supradictam, actiones tn̄ merè naturales, quæ per solam alteratioōē qualitatū naturaliū fiunt, impediri nō possunt pp animi at-

tentionem ad alias superiores actiones, quia illæ qualitates in actione sua merè naturali nõ pẽdent ab actuali animę operatione, & influxu. At verò sola actio harum qualitatum sufficiens est, vt homo non possit naturaliter conseruari quadraginta diebus sine cibo, & potu: quia tanto tempore necessariò fieret alteratio à calore naturali, & partibus dissimilibus inter se, & à medio, seu corpore circumstãte, & ab alijs causis externis, quæ naturale hominis temperamentum ad uitam conseruandam necessarium dissoluerent.

Respons. Qua Christ⁹ virtute quadraginta diebus ieiun⁹ in deserto permãsit.

Quapropter dicendũ est, Christum dñm supernaturali uirtute, & miraculorũ effectrice vsum esse, qua huiusmodi actionem, & alterationem impediuit. In quo Moysem, & Eliam superauit, qui simili quidem modo quadraginta diebus sine cibo, potuque manserunt Exod. 34. & 3. Reg. ca. 19. sed illi extrinseca uirtute Diuina: Christus verò propria, & intrinseca uirtute, qua plenum dominium habebat supra corpus suũ, vt ea illi agere, & pati posset, quæ vellet. Atq; hæc est concors Patrum sñia præsertim Cyrilli, & Augustini locis statim citandis.

Dubium. Caieta. sẽtentia.

Et hinc facilè expeditur dubitatio alia, quæ propter singularem Caietani sñiam prætermitti hoc loco non potest. Dubitat. n. ille Matth. 4. Vtrũ Christus quadraginta hisce diebus, quib. ieiunauit, esurierit, an uerò expletis omnibus diebus. Et respõdet oĩbus illis diebus famẽ sensisse, quia superfluũ est (inquit) multiplicare miracula sine necessitate, imò aliàs quoque frustra ieiunasset, si nihil sensisset. Nihil. n. tale ieiuniũ uel ad meritum, uel ad corporis afflictionẽ, uel ad nostrũ exemplũ contulisset. Quã sñiam hoc loco referẽs Medina probabilem existimat. Mihi uerò & improbabilis & temeraria ui minimum vr. Primum, quia ferè apertè repugnat uerbis Euangeliorũ. Nã Matt. dicit: *Cum ieiunasset quadraginta diebus, & quadraginta noctibus, postea esuriJt.* Dices, non tamen dicit antea non esurijsse. Respondeo, nisi velimus uim literæ inferre, satis hoc significat illa uox *postea*, præsertim cum Lucas addiderit: *Et consummatis illis esurijt.* Nã si quis narret expleto tali tpe aliquid esse factum planè significat antea non esse factum, ut patet ex similib. locutionibus eiusdem Lucæ: *Postquam consummati sunt dies octo. c. 2. Et cum complerentur dies Pentecostes, Act. 1.* Adde hanc esse cõem ueterũ Patrũ, & expositorum intelligentiam, vt uidere licet in Hilario, Orig. Hieron. Chrysost. Ambr. alijs denique Græcis, & Latinis super Matt. & Luc. Vnde Basil. dicta hom. 1. de ieiunio. [Et unde (inquit) quam mirabiliter ille tentatori per esuritionem præbuit ansam alioqui pp Diuinæ naturæ sublimitatem nõ patebat ad illũ aditus diabolo, nisi se per esuritionẽ ad humanã imbecillitatem submisisset:] & Greg. Nyss. li. de Beatitudinib. in 4. [Cũ quadraginta dies (inquit) ieiunus permansisset, postea esurijt. Dedit. n. quãdo volebat occasionẽ naturæ officio suo fungendi: sed tẽtationũ inuentor, cũ intellexit affectũ famis ẽt illũ inuasisse, cõsuluit, ut lapidib. exciperet appetitũ] & cætera, quæ persequitur, hoc tentationis genus eggregiè ad mores accommodans: & Cyr. dicto lib. ad Reg. [Cũ quantũ sat erat, tã ieiunasset diuinaq; uirtute absq; cibo, & potu incorruptã carnẽ conseruasset, uix tandem, quæ propria illius sunt pati eam siuit, esurijsse. n. dr. Sed quam ob causam, quęso esurijt? Ob eã nimirũ, quo aptè p utrũq; Deum simul, & hominẽ se esse declararet.] Præterea Aug. lib. 3. de Mirab. scrip. c. 6. [Quare consummatis quadraginta diebus esurire Dominus Iesus describitur, cũ Moyses, & Elias tanto tpis spatio per ieiunium famem pati non memorentur? Famẽ uerò, & laborẽ Redemptor noster cõsummato tãto dierũ numero sustinet, quatenus, & tentatori occasionẽ tentandi inferret, & nosceretur, q̃ uerã humanæ carnis sub-

Matt. 4. Respons.

Post quadraginta dies noctesque ieiunij Christus esurijt.

A stantiã gestaret.] Tandẽ Petrus Chrysolog. dicto serm. 11. [Postea (inquit) esurijt. Hoc non est infirmitatis signũ, sed insigne uirtutis, quia cum dicit, postea esurijt, quadraginta diebus, & quadraginta noctibus, probat in illo esuriem non fuisse. Esuriẽ sentire, & vincere est laboris humani, diuinæ virtutis est esuriem non habere.] Deinde verò subiũgit rationes, ob quas postea esurire voluit, à superioribus Patribus tactas. Quas etiam nõ obscurè significauit Ignatius dicta epist. & Cyprian. ser. de ieiunio, & tenta. Domini, & Iræn. lib. 5. contra hæres. c. 31. Ratione præterea hoc declaratur, refellendo simul coniecturas Caietani. Quia vno, eodemque miraculo fieri potuit, ut Christus sine cibo, & potu quadraginta dies, noctesq; transigeret, & vt famẽ, ac sitim non sentiret: nimirum impediendo, ac suspendendo actionem caloris naturalis, aliorumq; contrariorum agentium, ergo in hoc nulla multiplicantur miracula, quin potius maius esset mira- **B** culum, q̃ fame premeretur tot diebus: nec tandem consumeretur. Nam, vel illa esuries augebatur in dies, vel in eodem statu permanebat: si primum, ergo naturaliter mortem induceret, & maius esset miraculum in tanta corporis alteratione, ac debilitate viuum, ac vegetum conseruari. Si secundum, illud certè vt minimum esset æquale miraculum. Quia in agentibus naturalibus eiusdem rationis est, postquam applicata sunt, & non impedita, inchoare actionem, & in ea ad finem, vsque progredi. Et similiter eiusdem miraculi est eorũ actionẽ, uel in principio, vel in progressu suspendere, ergo (si alterutrum hic dicendum est) melius dicitur, actionem esse suspensam in principio, & ideò illis diebus omninò fuisse appetitum cibi, & potus impeditum. Præterea, dicunt Patres suprà citati non sine mysterio factum esse, ut prius Christus tot diebus famis morsum non sentiret, & postea esuriret, nimirum, ut cum prius aliquod dedisset suæ diuini- **C** tatis iudicium, ueram postea humanitatem ostenderet, atque ita Dæmonem dubium, ancipitemque relinqueret. Denique Christus illis diebus non tantum ieiunauit, vt per carnis afflictionem pro nobis satisfaceret, nobisque exemplo esset, sed etiam, vt doceremur propter spirituales delegationes, corporales contemnere: item per Diuinam contemplationem, & gaudium, q̃ ex ea nascitur, quodammodo rerum sensibilium appetitum extingui, & memoriam cibi, ac potius auferri. Sicut de Ioanne Abbate refert Cassian. colla. 19. c. 4 quod delitijs spiritualibus occupatus, non recordabatur, an pridem comedisset, nec ne. Vnde etiam sumi potest confirmatio, quia non sentire famem, sine magno miraculo prouenire interdum potest ex nimia rerum diuinarum attentione, quæ omnes vires, tùm intellectus, tum etiam imaginationis absorbeat. Ergo vel hac de causa potuit Christus non esurire illis diebus: **D** postea verò de illa attentione remittens, & calori naturali, alijsq; agentibus velut facultatem agendi præbens, famem sensit, eamq; sustinuit toto tempore, quo tentationes durarunt. In quo oppoitunum satis nobis exemplum præbuit patienter, & æquo animo ferendi corporis molestias, quæ ex ieiunijs, & tentationibus oriuntur.

SECTIO III.

Quo loco tempore Christus ieiunauit, & à Dæmone tentatus est.

DE causis, ob quas Christus tentari se permisit, satis in coment. art. 1. dictum est, de circunstantijs verò illius tẽtationis pauca dicenda supersunt.

Principio igitur de tempore, quo tẽtatus fuit, sic scribit Matth. *Cum ieiunasset quadraginta diebus, & quadraginta noctibus postea esurijt, & accedẽs tẽtator dixit ei, si filius Dei es, &c.* Ex quibus uerbis colligunt, oẽs Patres, & docet expresse hic D. Tho-

ait,

Quo tem. pore Christus tentatus sit. Dubium.

art. 3. Christum fuisse tentatum illis tentationibus A (quas Euangelistæ narrant) post quadraginta dies ieiunij. Ita supponunt apertè omnes allegati in superiori sect. qui dicunt, Dęmonem accepisse ansam tentandi Christum, quòd eum esurientem vidisset.

Circa quod dubitare potest aliquis, quia Matth. non affirmat tentatorem accessisse, postquam vidit Christum esurientem: sed solum vnum post aliud narrat, ex ordine aũt literæ non rectè colligitur, eo dẽ ordine res gestas esse, quo recẽsentur, pręsertim cum alij Euãgelistæ simpliciter narrent, Christum tentatũ fuisse, illis diebus: imò Lucas prius narrat fuisse tentatum, postea ieiunãsse. Est aũt aduertendum, D. Thom. hic art. 3. in arg. sed contra, in hunc modum citare verba Matt. *Cum ieiunasset quadraginta diebus, & quadraginta noctibus, postea esuryt & tunc accessit ad eum tentator.* Sed in textu Euãgelij non est illa particula, *Tunc*, nec in Græcis, Latinisve codicibus, cũ tamen in ea tota vis testimonij sita esse videatur. Deinde refertur totus ille con B textus tãquam vna periodus, cũ tamen duplex sit, quarum prior ibi finitur, *postea esuryt*, posterior verò subsequitur. *Et accedens tentator*, & ita locum habet difficultas proposita. Ad quam dicendũ vr̃,

Respons. nõ ex solo ordine literæ: sed ex tota narratione hoc sufficienter colligi, præsertim cum in fine illius cõcludant Matth. & Luc. *Et consummata omni tentatione reliquit eum diabolus, & ecce Angeli accesserunt, & ministrabant ei.* Ex quo rectè intelligimus post finitam tentationem Christum soluisse ieiunium, quod quadraginta diebus durauerat, ergo signum est, tentationem fuisse factam finitis illis diebus, vel certè in vltimo eorum. Quid enim horum duorum verius sit, non satis certum est. Nam cũ Lucas dicat: *Consummatis diebus, postea esuryt*, & tentatio post famem intelligatur subsequuta, vr̃ accidisse die quadragesimoprimo ab inchoato ieiunio, & hoc sentit D. Thom. hic art. 3. Aliunde verò C obstat, quod Patres dicunt non sine mysterio factũ esse, vt Christus non minus quam quadraginta diebus ieiunauerit, ne minor esse, quam Moyses, & Elias videretur: & vt ieiunũ ĩ ecclesia seruãdũ præsignificaret. Nec ẽt quadraginta dies ieiunij excesserit, ne existimaretur nõ esse verus homo, & ꝑpter multa mysteria, quæ de quadragenario numero frequẽter ipsi commentãtur. At verò si post integros

Quadraginta diebus cur Christus ieiunauerit.

quadraginta dies Christus fuisset tẽtatus, oportuisset eum vltra quadraginta dies ieiunare, quia non poterant tentationes illæ vna hora, imò neque fortasse minore tempore, quã vnius diei absolui. Adde, argumentum illud sumptum ex eo verbo, *consummatis diebus*, non esse efficax, quia hic loquendi modus etiam locum habet, quando vltimus dies inchoatus est, vt suprà diximus, exemplo eiusdem Lucæ cap. 1. *Postquam consummati sunt dies octo.*

Nihilominus facilè põt prior inia defendi, dicẽdo tẽtationes breui tpe fuisse cõsummatas, & ideò non posse dici Christũ vltra quadraginta dies ieiu D nasse, quãuis non statim in initio, sed post aliquot horas diei quadragesimiprimi cibum sumpserit.

Sed quãquã rõ facta satis cõcludat finem totius tentationis fuisse vel post quadraginta dies, uel in fine illorum: tamẽ nõ satis probat initium, seu primam illarum tentationum antea non fuisse. Quod quidem ex eo pẽdet. Vtrum, illæ tentationes, quasi cõtinuè factæ fuerint, prout narrantur, an verò interpositis aliquot diebus. Intelligi enim potest dæmonem cæpisse tentare Christum prima tentatione decimo, aut uigesimo die, postea verò nonnullis diebus interiectis addidisse secundam, ac deniq; in fine, tertiò, ac uehementius incubuisse. Quæ explicatio Mat. non repugnat, ut dixi, Marco autem, & Lucæ consentanea est dicentibus. *Erat in deserto quadraginta diebus, & tentabatur à Sathana.*

Sed nihilominus omnes Patres, & expositores intelligunt tẽtationes expressas ab Euangelistis cõtinenter esse factas: quia Matt. & Luc. narratione sua hoc magis indicãt. Itẽ quia & ex modo primæ tentationis, & ex Verbis Euangelist. non obscurè colligitur, illam tentationem factam esse, postquã Christus esurire cępit. Hic. n. occasione sumpta instigabat illũ Dæmõ, ut lapides in panem conuerteret, ergo omnes illæ tẽtationes factæ sunt post quadraginta dies. Deinde finitis tẽtationibus addit Lucas. *Et consummata omni tẽtatione, diabolus recessit ab illo usque ad tempus*, ergo significat, postquam illum tentare cæpit non destitisse uiquam, donec omnes tentationes consummaret. Sine dubio ergo asserendum est sine dierum interpolatione factas fuisse, atque adeò post quadraginta dies ieiunij, & inchoatas, & perfectas fuisse.

Christus tentari quãdo cæperit.

Sed adhuc explicanda supersunt uerba illa Lucæ, & Marc. *& tentabatur à Sathana.* Propter quæ B graues aliqui authores dixerunt, quamuis illæ tentationes, quas in specie Euangelistæ exprimunt, factæ sint post ieiunium, alijs tamen modis, qui in Euangelio non explicantur, Christum tentatum à Dæmone fuisse illis quadraginta diebus. Ita sentit Beda lib. 1. in Marcum c. 5. dicens. *Tentatur quadraginta diebus, & quadraginta noctibus, vt indicet, quòd quandiu hic viuentes Domino seruimus, adest aduersarius, qui iter nostrum tentando impedire nõ cessat.* Clarius Origenes hom. 29. in Lucam. *Quadraginta* (inquit) *diebus tẽtatur Iesus, et quæ fuerint tentamenta nescimus, quæ ideò forsitan prætermissa sunt quia maiora erant, quam ut literis crederentur. Et si sic oportet dicere. sicut mundus capere non poterat omnes libros, si scripta fuissent, quæ fecit, & docuit Iesus, sic quadraginta dierum tentationes, quibus tentatus est Dominus à Diabolo, mundus ferre non poterat si scriptura docuisset.* Idem sentit Euseb. lib. 9. de Demonst. c. 7. vbi dicit diebus, & noctibus C tẽtatũ esse, & ad hũc sensum accõmodat uerba illa Ps. 90. *Non timebis à timore nocturno, a sagitta volante in die, a negotio per ambulante in tenebris, ab incursu, & Dæmonio meridiano.* Et ibidem ait magnam Dæmonum cateruam omnibus illis diebus Christum circundasse ad eum inuadẽdum. Euthy. verò Matt. 4. ita explicat hanc sententiam, ut dicat illis diebus Dæmonem tentasse Christum, *Et fortè quo per somnium per tristitiam, & per ignauiã, & similia.* Nec D. Thom. hic art. 3. ad 2. ab hac sententia est alienus, sed intelligendam esse dicit non de illis tentationibus uisibilibus quas Euãgelistę narrãt: sed de quibusdam alijs impugnationibus, quas fortè illo ieiunij tẽpore Christus est à diabolo passus. Et Caietan. addit probabile videri illis diebus Dęmones formasse corporeas similitudines varias ad tentandum Christum, sicut de B. Antonio, alijsque Patribus Anachoretis legimus. Denique hanc sententiam sequitur Iansen. cap. 15. Concordiæ. Est D igitur hæc opinio satis probabilis. Nam & per se credibile est Dæmonem fuisse valde propensum ad tentandum Christum, & nisi fortassè speciali Dei prouidentia fuit impeditus, magna solicitudine ac diligentia id peregisse. Præterea uerba Euangelij fauere uidentur: Nam licèt uerba Marc. non ita urgeant, quia ille rem breuiter, & concisè narrat, & simul dicit: *Tentabatur a Sathana, & Angeli ministrabant illi.* Vnde sicut ex hoc colligi non potest, sępius Angelos ei ministrasse illis dieb. sed solum post ieiunium, & tentationes, ita nõ potest colligi sæpius fuisse tentatum ante quadragesimũ diem: sensus ergo erit in illis quadraginta diebus, uel immediatè post illos hæc omnia accidisse. Cæterum uerba Lucæ magis uidentur fauere, quæ ita habent *Agebatur in spiritu in deserto, vel, in desertum diebus quadraginta, & tentabatur a diabolo*:

Dubium.

vbi in Græco deest illa particula, & , vnde ille numerus dierum coniungi videtur, cum verbo *tentabatur*, seu cum participio *tentatus*, quod est in Græco, scilicet *quadraginta diebus tentatus à diabolo.*

Respons. Quot dies & quando tentatus à Dæmone Christus sit.

Sed reuera sensus Lucæ nõ est alius à sensu Mar. Nàm in Græco vtrobiq; est participium, idemque cõtextus: Vnde rectè intelligi potest primum illud verbum dictum esse à Luca per recapitulationem, seu anticipationem: posteà verò distinctè, suoq; ordine esse narrata, quæ breuiter anticipata fuerant, quod frequens est in scriptura, iuxta sextam regulã Ticonij apud Aug. lib. 3. de doct. Christ. c. 36. Quocirca nullum video in Euangelijs sufficiens fundamentum, vt asseramus illis diebus fuisse Christum à Dæmone tentatum. Deinde probabilius videtur Dæmonem non tentasse illis diebus Christum in forma uisibili, & quasi humana persuasione, sicut postea fecit, quod rectè docuit hic D. Thom. & est clara sententia omnium Patrum, quos sect. præced. retuli, Ignatij, Hilarij, Hier. Chrys. Ambr. Cypriani, & aliorum, qui dicunt Dæmonem non fuisse ausum aggredi Christum, donec eum conspexit esurientem, & humana patientem. Valde enim timebat ne fortassè esset plus quã homo, propter ea quæ de illo audierat, & uiderat. Et ideo quandiu in deserto illum uidit vitam agentem supra humanæ naturæ conditionem, & nihil sentientem, nec occasionem inuenit, nec ausus est apertè cum illo cõgredi. Rursus secluso hoc tẽtationis genere, cum ipse nõ potuerit Christum tentare interna tentatione, sed tm̃ externa per suggestionem, uix apparet, quibus alijs modis tẽtare eũ illis diebus potuerit, nisi fortassè obiecta aliqua sensibilia exterius proponẽdo, q̃bus, uel terreretur, uel perturbaretur, vt excitãdo strepitũ vehementem, aut proponendo monstruosas figuras, & imagines. Qui sanè modus possibilis quidẽ fuit. Sed tã puerilis mihi vr, ut uix credã Dæmonẽ ijs modis aggressum esse Christũ, cuius insignẽ virtutẽ & perfectionẽ, uel iouitus agnouerat, & dignitatẽ diuinã suspicabatur, ac reuerebatur. Quocirca illæ Origenis exaggerationes nimiæ sunt, & sine aliquo fundamẽto scripturæ, verba aũt Euthy. minus cautè dicta. Quia Dæmon non poterat torporẽ, uel segnitiem in Christũ immittere, quia hæc pertinẽt ad intrinsecũ tentandi modum, & ad imperfectionẽ fomitis, cũ hæc sine aliquo affectu sensibili minimè fiant: quem non potuit Dæmon in Christo excitare, sed externa solum obiecta proponere, ac repræsentare. Atque de tentationis tempore hactenus.

Secundò, de loco tentationis docent Euangelistæ Christum ductum esse in desertum, ibique tentatum esse, quare dubium non est, quin Christi tentatio in deserto aliquo modo sit facta. Cuius rei uariæ rationes morales traduntur à Patribus locis citatis, quas hic ar. 2. attigit D. Tho. quibus addi possũt duæ, quas indicauit Cyprian. alteram ijs uerbis. *Locus secretus eligitur, quia solius Dei iudicio ieiunia sunt agenda.* Quàm latè prosequitur, docẽs voluisse Christum hoc exemplo docere in huiusmodi externis operibus uirtutũ in primis humanas esse laudes fugiẽdas. Quæ ratio licèt à Cyprian. in ieiunio explicetur eadem, maioremque uim habet in insigni uictoria de Dæmone reportata. Quod infrà declarat dicens recessisse in desertũ, ut fugiendo mundum expeditior esset ad dæmonem superandũ. Vnde alteram rationem his uerbis adiungit. *Vt anima expedita liberius obuiet impugnanti, securior est congressus, vbi singula non vellicant dimicantem, nec inebriant animam lenocinia voluptatum.*

In deserto cur Christus tentatus.

Respons.

Difficultas uerò communis hoc loco est, an tota illa tentatio peracta fuerit in deserto. Ratio dubitandi est, quia quamuis Matth. & Luc. referant, primã tentationem factam esse in eodem deserto, in quo Christus ieiunauit: secundam tamen in pinnaculo templi: tertiam verò in monte excelso narrant esse factam. Circa hoc quidam dicunt reipsa omnes tẽtationes fuisse in deserto factas, & Christum nõ verè, sed imaginariè tantum ductum esse in Ierusalẽ super pinnaculum templi. Ita refert hic D. Th. & videtur insinuare, licèt subobscurè Cypria. dicto sermo. dum ait: *Localiter quidẽ in deserto prima fuit tentatio: sed cæteras eo modo circunduxit tentatoris astutia quo Ezechiel, cum super fluuium Chobar sederet, Ierosolymam raptus in spiritu, ciuitatem ædificat, & metitur, & muros, & templum instaurat, hoc modo super culmẽ templi Christus erat in spiritu.* Et pot hoc suaderi, quia in Euãgelio dr, Dæmonẽ ostẽdisse Christo super excelsum montem posito oĩa regna orbis terræ: qd nequit intelligi secundũ verã ac realẽ præsentiam. Quia non poterant simul oĩa regna mundi ita obijci oculis, ac fieri localiter propinqua, vt verè, & in seipsis cernerentur, ergo necesse est id secundũ imaginariã præsentiam intelligi, ergo eadem rõne cætera quoque possunt intelligi.

Respons.

Nihilominus vera sñia est, Christum dñm verè, & corporaliter ductum esse Ierosolymam, & super pinnaculum templi collocatum. Ita sentit D. Tho. hic, & Caiet. contrariam sñiam *figmentum* uocat, quia uerba Euangeliorũ sont satis expressa. Mat. 4. sic ait. *Tunc assumpsit eum diabolus in sanctã ciuitatem*, seu in *Ierusalem* (vt ait Lucas) *& statuit eum supra pinnaculum templi.* Quæ uerba sunt historica, & propriè possunt intelligi. Deinde subiũgit Euãgelista, dixisse Dæmonẽ. *Mitte te hinc deorsum*, q̃ uerba necessariò supponunt Christum reuera fuisse in loco illo eminenti positum, quia (nisi ita esset) nõ posset inde se præcipitem agere. Præterea, quia Dæmon non poterat interius immutare Christi phantasiam (hoc. n. non decebat) sed externa solum obiecta proponere, non poterat ergo efficere, ut Christus imaginaria apprehẽsione supra pinnaculũ tẽpli ferri uideret. Deniq; in hoc nullũ est incõmodũ, nulla indecẽtia, ut uidebimus. Quapropter Patres omnes ita hunc locum ad literam intelligunt, ut uerba sonant, ut ex omnibus supracitatis patet, & statim etiam nonnullos indicabimus.

Tentationes Christi non in deserto oẽs sunt factæ.

Nec coniectura ex tertia tentatione sumpta quicquam contrariæ sententiæ confert. Quia etiam in illa reipsa Christus fuit ductus super montem excelsum, eiq; demonstrauit Dæmon omnia regna mundi non solum imaginaria cognitione se (ut rectè dixit Euthym.) *Digito ei demonstrans partes orbis, in quibus mundi regna sita erant, dicens. In hac parte est regnum Romanorum, in illa Persarum, in illa Syriorum, & sic de alijs, & hoc gloriam habet in ijs rebus, illud in alijs, &c.* Hoc ergo modo in momento, idest, in breui tempore, (ut Lucas ait) *ostendit ei omnia regna mundi, & gloriam eorum.* Quæ omnia sumpsit Euthymius, ex Chrys. in imperfect. hom. 5. Teoph. uerò addit, *sensibiliter ei mõstrasse in mõte omnia regna, ante oculos ea apparere faciens.* Sed hoc quomodo fieri potuerit, uix intelligi potest, nisi fortasse ueluti describẽdo imagines quasdam urbium, quod non uidetur necessarium.

Dubium.

Sed quæres rursus. Quõ Christus à Dæmone in hæc loca sit ductus. Cyprianus supra inconueniẽs ait esse credere diabolũ eũ tulisse, aut q̃ Christus ei ferendũ se cõmiserit, cuius insidias agnoscebat. Vnde cõcludit proprio spiritu, idest, uirtute animæ suæ Christum ad hæc loca deductum Dæmonis sequẽtem uestigia. In eandem sñiam propendent Anse. Matt. 4. Orig. hom. 31. in Luc. D. aũt Greg. ho. 16. in Euangelia sentit Christũ Dñm ab ipso dæmone fuisse in templũ, & in montem excelsum transportatũ. *Nec mirum* (inquit) *est, si se ab illo permisit in montem duci, qui se pertulit etiam ab illius membris crucifigi.* In eadẽ sñia est Chrys. hom. 5. imperfe. & ferè reliqui expositores, & D. Thom. hic ar. 4. ad 7.

Respõsio. Christũ i tẽplũ, & mõtẽ ex-

Et

celsum à Dæmone transportatus.

Et hæc snia vr magis consentanea verbis Euangeliorum. Primum illud verbum, *Assumpsit*, propriè hoc significat. Deinde ét verbũ illum, *statuit, super pinnaculum templi*; supponit, quòd sb ipso vehebatur. Et addi pôt coniectura, quia hic modus erat facilis Dæmoni. Nam si humano gressu totum illud iter esset agendum, non nisi longo tempore, & magna Christi defatigatione confici posset. Rectè verò annotat D. Tho. cum Chrysost. quamuis Christus per aerẽ vectus sit, non permisisse tamen, vt ab alijs cerneretur, ne aut scandalum, & admirationẽ eis ingeneraret, aut magus videretur.

Ex his ergo necessariò concluditur, non oẽs tentationes factas esse in deserto: sed primam tm̃: secũdam verò in tẽplo Ierosolymitano in pinnaculo, idest, in fastigio, seu in summitate ædificij, tertiam verò in alio mõte excelso. Quod aũt fuerit illud desertum, & quis hic mons, quantumque inter se, & à Ierosolymis distauerint, affirmare non possum. Quia quamuis nonnulla in expositoribus legãtur, B mihi valdè incerta sunt, & ambigua, fuerũt autem hæc loca singulis tentationibus accommodata. Nã locus desertus, vbi cibus humanus inueniri nõ poterat, aptus erat, vt homo famelicus cibũ sibi miraculosè fieri optaret, locus eminens, & altus, atq; in medio regiæ ciuitatis situs vanitati commodus: denique mons excelsus, oportunus apparebat, vt oculus multa cõspiceret, quæ animus apeteret, & ideò ad tentandum de auaritia meritò electus est. Neq; huic sniæ Euãgelistæ repugnant, cum ex eis potius deprompta sit. Nec. n. affirmant omnem tentationem factam esse in deserto: sed solũ Christum tentatum esse in deserto, quod verum est, quia ibi primò tentatus est, indeque sumptum omnis tentationis initium. Neque est incredibile, statim post vltimam tentationem Christum inuentum esse in deserto, propter verba Mat. dicentis: *Et erat in deserto quadraginta diebus, & quadraginta noctibus, & tentabatur a Sathana, eratque cum bestijs, & Angeli ministrabant illi*. C Ex quo loco videtur colligi hæc oia peracta esse in deserto.

Loca tentationum oportuna.

Post vltimam tentationem Christus in desertũ reducitur.

Refert aũt Matth. illud Angelorum ministerium fuisse post vltimam tentationem, & omnes expositores intelligunt cibum, illi, ac potum in eodem deserto, in quo ieiunauerat, ministrasse, ergo credibile est reductum esse in desertum è monte, in quo tẽtatus fuerat. Quod si hoc verum est, non est credendum, vectum esse à Dæmone, cum iam à tentando destitisset, & Matt. & Luc. narrent statim ab eo recessisse, sed vel eorundem sanctorum Angelorum ministerio, qui iam in deserto mensam illi parauerant, vel sua certè propria virtute, vt erat ei facillimum.

SECTIO IV.

Quibus in rebus, quove ordine, ac modo Christus tẽtatus fuerit.

Qua de re in deserto tẽtatus sit Christus.

TRia in titulo proponuntur, quæ ad cõplementum huius disput. necessaria videri põt. & sõ breuiter expediẽda sunt. Primò igitur (qđ ad res, seu materias harum tentationum attinet) oẽs affirmãt vnam fuisse gulæ, alteram superbiæ, seu gloriæ vanæ, auaritiæ alterã. In quo nulla ferè est difficultas, solum est circa primam aduertendum, illam vocari tẽtationem gulæ, quia in materia cibi versabatur, & quia inducebat Christum ad subueniendũ fami modo indebito, in quo includitur nimius cibi appetitus, & inordinatus, non ex parte materię, seu quantitatis, quæ reuera non excessisset medium temperantiæ in hoĩe sic esuriente, cui nec manducatio, nec talis spẽs cibi prohibita erat: Sed i modo sũ explicato. Qui ét uanitatem quandã continebat petẽdo miraculum, q̃ neq; ad Dei gloriã pertinebat, A neq; ad alium finem tunc erat necessarium, sed solum cuiusdam ostentationis causa. Idem ferè in tertia tentatione adnotandum est. Nam licèt promissio regnorum ad auaritiam pertineat: In ea tamen continẽtur ambitio, superbia & similia vitia. Etenim appetitus regnandi dominandique libido, hæc omnia complectitur, & ita in omnibus his tẽtationibus fuit præcipuè intenta superbia, & vanitas, quamuis sub diuersis (vt ita dicam) coloribus, & ad diuersas materias applicata.

Illud præterea considerandum est, licèt hæc ultima tentatio, rõne promissionis à Dæmone factæ, ad auaritiam pertinere dicatur; tñ ratione materiæ, seu actus, ad quem inducebat Christum, pertinuisse potius ad sacrilegiũ, & idololatriã. Tñ sicut Arist. dixit, qui furatur pp mœchiam potius est mœchus, q̃ fur, ita Dæmon inducens ad sui adorationẽ pp auaritiam, simpliciter dr̃ de auaritia tentasse, & hoc ipsum in alijs tentationib. notandum est, q̃uis B in eis uideatur paulatim processisse. Nã in prima, uf respexisse ad aliquod de se nõ malum, nẽpe esurientis corporis refectionem, per medium tñ malum, & inordinatum. In secũda respexit ad aliquid turpe quidem, & malum, sed quod de se uideri posset, nõ admodum graue, ut est uana apud homines existimatio: per medium tamen magis, atq; euidentius inordinatum. In tertia uerò manifestius prodit malitiam suam, & ad summum malum contra Deum induxit, pp insimum quoddam motiuum, quod radix, & occasio uitiorum omniũ esse solet.

Rectè ét aduertit Caiet. hoc loco, ita noluisse dęmonem inducere Christum ad hæc uitia, ut in singulis diuinitatem eius explorare studuerit, ideoq; in prima ab illo requisiuit opus diuinitatis proprium, nempe ut rem uanam in aliam solo Imperij sui nutu, uerboque conuerteret, quod non nisi à Deo, uel saltem uirtute diuina fieri potest. Vnde si Christus in testimonium, & probationem, q̃ esset C filius Dei, prout à Dæmone exigebatur, opus illud patrasset, euidenter agnouisset Dæmon quod optabat; Christus autem Dominus (ut notauit Iren. li. 5. cõtra hæres. c. 21.) ita illũ elusit. [Vt ad illud, si filius Dei es, tacuerit & hominis confessione eum excæcauerit, dicens: Non in solo pane uiuit homo.] Et hæc ferè omnia in secunda tentatione obseruari possunt, in qua etiam opus supernaturale in testimonio diuinitatis Dęmon postulauit. Cui tamen ita Christus respondit, ut de sua diuinitate silens, & humanitatem recognoscens, ac secundum illam subiectionem ad Deum, diceret: [Non tentabis Dominum Deum tuum.] At uerò in tertia tentatione Dæmon nullum supernaturale opus exegit, q̃ de illo obtinẽdo iam desperasset: sed flagitauit potius opus omnino diuinitati contrarium & iniuriosũ, ut si uerus Deus esset, tanta blasphemia, & illata sibi prouocatus iniuria, se Dæmoni potius adorandum imperaret, atque hoc modo suam diuinitatẽ D proderet, Christus autẽ summa sapientia, & eximia autoritate (qualis hominem iustum deceret) & Dæmonis temeritatem, audatiamque perfringit dicẽs: [Vade Sathana,] & suam diuinitatem abscondit adiungens: [Dominum Deum tuum adorabis.]

Ex quibus ét relinquitur, q̃uo Christus exemplo suo docuerit, qua rõne sint à nobis Dæmonis tentationes superandę. Primò, uerbo Dei, & scripturis sanctis utendo: Secundò, diuina mandata in memoriam reuocando. Tertiò, diuinis promissionib. confidendo. Quartò, tentatoris insidias percallendo: & nulla in re earum, quas intendit, ei cooperãdo: sed magna fiducia in Deum. & autoritate etiã, si opus fuerit, illum repellendo.

Secundò, (quod ad ordinem pertinet) nonnulla est diuersitas inter Euangelistas, quoad secundam, & tertiam tentationem. Quia Luc. 2. loco tentationem

né de auaritia, seu idololatria in excelso monte factam commemorat. Mat. uerò hanc ponit tertio loco, in secundo uero tentationem factam in téplo, quā Lucas 3. loco recenset. Quapropter Aug. lib. 2. de consens. Euang. c. 16. dubiū relinquit, quid horum factum sit prius, quem D. Th. hic imitatur, art. 4. ad 5. Caiet. autem ibidem miratur, cur Aug. hoc in dubium uocauerit, & certum existimat, eū ordinem seruatum fuisse, quem præscribit Matth. Quia in Luca nulla est uox, quæ ordinem indicet, sed simplex narratio unius rei post aliam, ex qua serie narrationis non satis colligitur ordo rerum, at uerò apud Matt. multa sunt quæ ordinem indicāt. Nā finita prima tētatione dr: *Tunc assumpsit, &c.* quæ particula consequutioné unius post aliud indicat, & similiter post secūdā subiungitur; *Iterum assumpsit eum, &c.* Quibus uerbis idem ordo indicatur, & tandem absoluta ultima tentatione, concluditur: *Tunc reliquit eum diabolus.* Et hanc senté tiam sequuntur cōmuniter expositores omnes & ueteres Patres, Hiero. Hilar. Chrysost. & alij supra citati, quibus addi potest Pacianus in paræneſi de pœnitétia, in ultima parte, quæ est de baptismo, & expressius Cassian. collat. 5. c. 6. Qui ordo tentationum est etiam ipsis rebus magis accommodatus, ut ex dictis, & ex ijs, q̄ D. Th. tradit, planè colligit.

(Margin: Ordo tentationum Christi.)

Tertiò, de modo harum tentationum omnes dicunt apparuisse Dæmonem in specie uisibili, ut ipsa uerba scripturæ insinuāt: *Accidens tentator*, nā illud uerbum motum corporalem indicat. Deinde ipsa mutua colloquutio etiam indicat corporalia organa. In qua auté specie apparuerit Dæmon nō satis constat, omnes tñ existimant, in humana specie apparuisse, quia hæc ad loquendum, & audiendum est aptior. Et Carthus. addit apparuisse sub specie uiri sancti. Denique credendum est apparuisse sub illa forma, quæ aptior ei ad persuadendum uisa est: modus aūt solū fuit per exteriorē sermoné, quia Dęmon non poterat Christi affectum, uel interiores sensus aliter excitare, ut in superiorib. diximus, & notauit Damas. libr. 3. de fide, ca. 10. Vbi id confirmat, quia Dæmon non potuit alio modo Adamum tentare, ergo multo minus Christum. Vnde bene coniectat Caiet. hic, quamquam paucissimis uerbis rei summa ab Euangelistis referatur, tamen uerisimile esse Dęmonem longa oratione fuisse usum, ut Christum flecteret, quanquam uerisimilius sit à Christo solo uno, aut altero uerbo Dæmonem fuisse superatum, ac repulsum.

(Margin: Sub specie uisibili Christo diabolus tentator apparet.)

QVÆSTIO XLII.

De doctrina Christi; in quatuor articulos diuisa.

DEinde, considerandum est de doctrina Christi.

Et circa hoc queruntur quatuor.

Primò: utrum Christus debuerit prædicare solum Iudæis au etiam Gentilibus.

Secundò, utrùm in sua prædicatione debuerit turbationem Iudæorum uitare.

Tertio utrùm debuerit prædicare publicè, uel occultè.

Quartò, utrùm debuerit docere solum uerbo, uel etiam scripto.

De tempore autem, quo docere incæpit, supra dictū est, cùm de baptismo eius ageretur.

A

ARTICVLVS I.

Vtrùm conueniens fuerit Christum Iudæis, & non Gentibus prædicare.

AD primum sic proceditur. Videtur, q Christus non solum Iudæis, sed etiam Gentilibus debuerit prædicare. Dicitur enim Isai. 49. Parum est, ut sis mihi seruus ad suscitandas tribus Israel, & faces Iacob conuertendas, dedi te in lucem 230
B *Gentium, ut sit salus mea usque ad extremum terræ. Sed lumen, & salutem Christus præbuit per suam doctrinam; ergo uidetur, parum fuisse, si solum Iudæis, & non Gentilibus prædicauit.*

2. Præterea, Sicut dicitur Matth. 7. Erat docens eos, sicut potestatem habens. Sed maior potestas doctrinę ostenditur in instructione illorum, qui penitus nihil audierunt, quales erant Gentiles, vnde Apost. dicit ad Rom 15. Sic prædicaui euangelium hoc, non vbi nominatus est Christus, ne super alienum fundamentum ædificarem. Ergo, multò magis Christus prædicare debuit Gentibus, quam Iudæis.

3. Præterea, Vtilior est instructio multorum, quā vnius. Sed Christus aliquos Gentilium instruxit sicut mulierem Samaritanam, Ioann. 4. Chananeam, Matth. 15. Ergo videtur, quòd multò fortius Christus debuerit multitudini Gentium prædicare.

C *Sed contra est quòd Dominus dicit Matth. 15. Non sum missus nisi ad oues, quæ perierunt domus Israel. Sed Roman. 10. dicitur, Quomodo prędicabunt nisi mittantur? ergo Christus nō debuit prædicare nisi Iudæis.*

Respondeo dicendum, quòd conueniens fuit prędicationem Christi, tàm per ipsum, quàm per Apostolos à principio, solis Iudęis exhiberi. Primò quidem, ut ostenderet per suum aduentum impleri promissiones antiquitus factas Iudęis, non autem Gentilibus. Vnde Apost dicit Rom. 15. Dico Christum Iesum ministrum fuisse circuncisionis (id est Apostolū & prędicatorem Iudęorum) propter veritatem Dei, ad confirmādas promissiones Patrum. Secundò, vt eius aduentus ostenderetur esse à Deo. Quæ enim à Deo sunt, ordinata sunt, ut dicitur Roma. 13. Hoc autem
D *debitus ordo exigebat, vt Iudæis, qui Deo erant propinquiores per fidem, & cultum vnius Dei, prius doctrina Christi proponeretur, & per eos transmitteretur à Gentes. Sicut etiam in cœlesti hierarchia, per superiores Angelos ad inferiores, diuinæ illuminationes deueniunt. Vnde super illud Matth. 15. Non sum missus nisi ad oues, quæ perierunt domus Israhel, dicit Hier. Non hoc dicit, quin, & ad Gentes missus sit: sed quòd primum ad Israhel missus est. Vnde & Isa. vltimo dicitur. Mittam ex eis, qui saluati fuerint (scilicet, ex Iudæis) ad Gentes, & annunciabunt gloriam meam Gentibus. Tertiò, vt Iudęis auferret calumniandi materiam; vnde super illud Matth. 10. In uiam Gentium ne abieritis, dicit Hieronym. Oportebat primum aduentum Christi nunciari Iudęis, ne iustam haberent excusationem: dicentes, ideò se Dominum reiecisse, quia ad Gentes, & Samaritanos Apostolos miserit. Quartò, quia Christus per crucis victoriam,*

(Margin: In illud uerbum Matt. 15. Non sum miss. to. 9.)

(Margin: In illud Matt. 10. in uiam gentium. tom. 9.)

ctoriam, meruit poteſtatem, & dominium ſuper Gentes. Vnde dicitur Apocalypſis 2. Qui vicerit, dabo illi poteſtatem ſuper Gentes, ſicut & ego accepi à Patre meo, & Philipp. 2. dicitur, quòd quia factus eſt obediens vſque ad mortem, mortem autem crucis, Deus exaltauit illum, vt in nomine Ieſu omne genu flectatur, & omnis lingua ei confiteatur. Et ideò ante paſſionem ſuam noluit Gentibus prædicari ſuam doctrinam, ſed poſt paſſionem dixit diſcipulis, Matt. vltimo: Euntes docete omnes Gentes. Propter quod, vt legitur Ioann. 12. cum imminente paſſione quidam Gentiles vellent Ieſum videre, reſpondit, Niſi granũ frumenti cadens in terram mortuum fuerit, ipſum ſolum manet: ſi autem mortuum fuerit multum fructũ affert. Et ſicut Auguſt. dicit ibidem, ſe dicebat granũ mortificandum in infidelitate Iudæorum, & multiplicandum in fide omnium populorum.

Tract. 51. in Ioann. circa med. illius, t. 9.

Ad primum ergo dicendum, quòd Chriſtus fuit in lumen, & ſalutem Gentium per diſcipulos ſuos, quos ad prædicandum Gentibus miſit.

Ad ſecundum dicendum, quòd non eſt minoris poteſtatis, ſed maioris facere aliquid per alios, quã per ſeipſum. Et ideò in hoc maximè poteſtas diuina in Chriſto monſtrata eſt, quòd diſcipulis ſuis tantã virtutem contulit in docendo, ut Gentes, que nihil de Chriſto audierant, conuerterent ad ipſum. Poteſtas autem Chriſti in docendo attenditur, & quantum ad miracula, per quæ doctrinam ſuam confirmabat, & quantum ad efficaciam perſuadendi, & quantum ad autoritatem loquentis: quia loquebatur quaſi dominium habens ſuper legem, cum diceret, Ego autem dico vobis; & etiam quantum ad virtutem rectitudinis, quam in ſua conuerſatione monſtrabat, ſine peccato viuendo.

Ad tertium dicendum, quòd ſicut Chriſtus non debuit a principio indifferenter Gentilibus ſuam doctrinam communicare, ut Iudæis tanquàm primogenito populo deditus obſeruaretur: ita etiam non debuit Gentiles omnino repellere, ne ſpes ſalutis eis precluderetur. Et propter hoc aliqui Gentilium particulariter ſunt admiſſi, propter excellentiam fidei, & deuotionis eorum.

COMMENTARIVS.

SEntentia D. Tho. in hoc art. eſt, conueniens fuiſſe, vt Chriſtus per ſe Iudæis tantum prædicaret, gentibus autem per Apoſtolos, & diſcipulos ſuos. Cuius rei optimas, & perſpicuas congruentias affert. Intelligendum eſt autem (vt ex eodem colligitur in ſol. ad 3.) non fuiſſe ſimpliciter Chriſto prohibitũ, ne gentes doceret, cum interdum legamus id feciſſe: ſed miſſum eſſe dũtaxat, ut publicè, & ex inſtituto Iudæis prædicaret, nõ verò gentibus, vtq; hoc conuenienti tempore reſeruaret per Apoſtolos exequendum. Ex quo rectè colligit D. Thom. in ſolu. ad 2. Chriſtum non ſolum fuiſſe doctorem Iudæorum, ſed etiam Gentium modò nimirũ quodammodo excellentiori, quique uirtutem eius, & poteſtatem excellentẽ valdè commendat. Habuit quippe authoritatem ad creandos doctores gentiũ longè aliter, quam homines poſſint: etiamſi vtant poteſtate ab eodem Chriſto data. Nam licèt vicarius Chriſti poſſit mittere ad prædicandum, & dare ius docendi, non tamen facultatem, ſeu ſufficientiam ad docendum, & multò minus poteſt tribuere vim, & efficaciã verbo. At verò Chriſtus vtrũq; præbuit Apoſtolis, quos totius orbis doctores inA ſtituit, iuxta illud: *Ego dabo uobis os, & ſapientiã, cui non potuerunt contradicere omnes aduerſarij ueſtri:* Luc. 21. Et ideò Paul. ad Gala. 1. gloriatur ſe eſſe cõſtitutum Apoſtolum Gentium, *non ab hominibus, neque per hominem ſed per Ieſum Chriſtum,* & 1. ad Timoth. 2. *In quo poſitus ſum ego prædicator, & Apoſtolus (ueritatem dico, & non mentior) doctor gentium in fide, & veritate,* quòd nimirum Doctores ab ipſo Chriſto immediatè creati excellentiores fuerint, & ſapientia, virtuteq; maiores.

Chriſtus doctor gẽtium quomodo.

Obiectio. Sed poteſt quis circa rationem quartam D. Thomæ obijcere. Probat enim ideò noluiſſe Chriſtum doctrinam ſuam gentibus ante mortẽ prædicare: quia eadem mortem poteſtatem, & dominium ſuper gentes meruit. Quæ ratio eodem modo in Iudæis procedit, quia etiam in illos ſingulare dominium, & poteſtatẽ per mortem comparauit: nã & pro illis mortuus eſt, ſicut & pro gentibus. Reſpondetur rectè concludi hoc ſolo titulo non fuiſſe prę- Reſponſ.
B dicandum Iudæis ante mortem: fuerunt aliæ cauſſæ, propter quas illis prædicare Chriſtus debuerit, ſcilicet quia illis fuerat ſpecialiter promiſſus ac miſſus: & quia illis credita erant eloquia Dei, ac denique, quia omnino oportebat, ut Chriſtus per ſeipſum aliquibus prædicaret; non poterat autem ab alijs conuenientius ordiri, quàm à Iudæis.

ARTICVLVS II.

Vtrum Chriſtus debuerit Iudęis, ſine eorum offenſione, prædicare.

C

D ſecundum ſic proceditur. Videtur, quod Chriſtus debuerit Iudæis ſine eorum offenſione prædicare. Quia vt Augu. dicit in lib. de Agone Chriſtia. in homine Ieſu Chriſto ſe nobis ad exemplum uitæ præbuit filius Dei. Sed nos debemus vitare offenſionem, non ſolum fidelium, ſed etiã infidelium: ſecundum illud 1. ad Cor. 10. Sine offenſione eſtote Iudæis, & Gentibus, & Eccleſiæ Dei. Ergo videtur, quod etiam Chriſtus in ſua doctrina offenſionem Iudæorum uitare debuerit. 231

2 Præterea, Nullus ſapiens debet facere unde effectum ſui operis impediat. Sed per hoc, quod ſua doctrina Chriſtus Iudæos turbauit, impediebatur effectus eius doctrinæ, dicitur enim Luc. 11. quòd cum Dominus Phariſæos, & Scribas reprehenderet, cœperunt grauiter inſiſtere, & os eius opprimere de multis, inſidiantes ei, & quærentes aliquid capere ex ore eius, ut accuſarent eum. Non ergo uidetur
D *conueniens fuiſſe, quòd eos in ſua doctrina offenderet.*

3. Præterea, Apoſtolus dicit 1. ad Tim. 5. Seniorem ne increpaueris, ſed obſecra ut patrem. Sed ſacerdotes, & principes Iudæorum erant illius populi ſeniores. Ergo videtur, quòd non fuerint duris increpationibus arguendi.

Sed contra eſt, quod Iſa. 8. fuerant prophetizatũ, quòd Chriſtus eſſet in lapidem offenſionis, & petram ſcandali duabus domibus Iſrael.

Reſpondeo dicendum, quòd ſalus multitudinis eſt pręferenda paci quorumcunque ſingularium hominum, & ideò quando aliqui ſua peruerſitate multitudinis ſalutem impediunt, non eſt timenda eorum offenſio à prędicatore, uel doctore, quod multitudinis

ſaluti

*saluti prouideat. Scribæ autem, & Pharisæi, & prin*A *cipes Iudæorum sua malitia plurimum impediebant populi salutem: tùm quia repugnabant Christi doctrinæ, per quam solam poterat esse salus, tum etiã, quia prauis suis moribus vitam populi corrumpēbant. Et ideò, Dominus, non obstante offensione eorum, publicè veritatem docebat, quam illi oderant, & eorum vitia arguebat. Et ideò dicitur Matth. 15. quòd discipulis Domino dicentibus, Scis quia Iudæi audito hoc verbo, scandalizati sunt: respondit, Sinite illos, cæci sunt, ducesque cæcorum: cæcus autem si cæco ducatũ præstet, ambo in foueam cadunt.*

Ad primum ergo dicendum, quòd homo sic debet esse sine offensione omnibus, vt nulli det suo facto vel dicto minus recto occasionem ruinæ. Sed cum de veritate scandalum oritur, magis est sustinendum scandalum, quàm veritas relinquatur: vt Gregorius B *dicit.*

Hom. 7. in Ezec. aliquantulũ à prin.

Ad secundum dicendum, quòd per hoc, quòd Christus publicè Scribas, & Pharisæos arguebat, non impediuit, sed magis promouit effectum suæ doctrinæ; quia cum eorum vitia populo innotescebant, minus auertebatur à Christo propter verba Scribarum, & Pharisæorum, qui semper doctrinæ Christi obsistebant.

Ad tertium dicendum, quòd illud verbum Apostoli est intelligendum de illis senioribus, qui non solum ætate, vel autoritate, sed etiam honestate sunt senes, secundum illud Num. 11. Congrega mihi septuaginta viros de senioribus Israel, quos tu nosti, quòd senes populi sint. Si autem autoritatem senectutis in instrumentum malitiæ vertant, publicè peccando, sunt manifestè & acriter arguendi: sicut & Daniel dixit Dan. 13. inueterate dierum malorum, &c.

Doctrina huius articuli moralis est, & concionatoribus vtilis, vt & prudenter, & fideliter suo munere fungi sciant, & ideò eam in sequenti disput. latius tractabimus.

ARTICVLVS III.

Vtrum Christus omnia publicè docere debuerit.

232 Opusc. 60. c. 24.

D tertium sic proceditur. Videtur, quod Christus non omnia publicè docere debuerit. Legitur enim multa seorsum discipulis dixisse: sicut patet in sermone Cœnæ, vnde & Mat. 10. dixit. Quod in aure audistis in cubilibus, prædicabitur in tectis. Non ergo omnia publicè docuit.

2. Præterea, Profunda sapientiæ nõ sunt nisi perfectis exponenda: secundum illud 1. ad Cor. 2. Sapientiam loquimur inter perfectos. Sed doctrina Christi continebat profundissimam sapientiam. Non ergo erat imperfectæ multitudini communicanda.

*3. Præterea, Idem est, veritatem aliquam occultare silentio, & obscuritate verborum. Sed Christus veritatem, quam prædicabat, occultabat turbis obscuritate verborum, quia sine parabolis non loquebatur ad eos; vt dicitur Matth. 13. ergo pari ratione pote*A *rat occultare silentio.*

Sed contra est, quod ipse dicit Ioan. 18. In occulto locutus sum nihil.

Respondeo dicendum, quòd doctrina alicuius potest esse in occulto tripliciter. Vno modo, quantum ad intentionem docentis, qui intendit suam doctrinã non manifestare multis: sed magis occultare. Quod quidem contigit dupliciter, quandoque ex inuidia docentis, qui vult per suam scientiam excellere, et ideò sciẽtiam suam non vult alijs communicare. Quod in Christo locum non habuit: ex cuius persona dicitur Sap. 7. Quam sine fictione didici, & sine inuidia communico, & honestatem illius non abscondo. Quandoque verò hoc contingit propter inhonestatem eorum, quæ docētur: sicut Aug. dicit super Io. ꝙ quædã sunt mala, quæ portare non potest qualiscunque pudor humanus, vnde de doctrina hæreticorum dicitur Prou. 9. B *Aquæ furtiuæ dulciores sunt. Doctrina autem Christi non est, neque de errore, neque de immunditia, & ideò Dominus dicit Marc. 4. Nunquid venit lucerna, idest, vera, & honesta doctrina, vt sub modio ponatur? Alio modo, aliqua doctrina est in occulto, quia paucis proponitur, & sic Christus etiam nihil docuit in occulto: quia Christus omnẽ doctrinam suam, vel turbæ toti proposuit, vel omnibus suis discipulis in communi. Vnde Aug. dicit super Ioan. Quis in occulto loquitur, qui coram tot hominibus loquitur, præsertim si hoc loquitur paucis, quod per eos vult innotescere multis? Tertio modo, aliqua doctrina est in occulto quantũ ad modum docendi. Et sic Christus quædam turbis loquebatur in occulto, parabolis vtẽs ad annuncianda spiritualia mysteria, ad quæ capienda non erant idonei, vel digni. Et tamen melius erat eis,* C *vel sic sub tegumento parabolarum, spiritualium doctrinam audire, quam omnino ea priuari. Harum tamen parabolarum apertam, & nudam veritatem Dominus discipulis exponebat, per quos deueniret ad alios, qui essent idonei; secundum illud 2. ad Timot. 2. Quæ audisti à me per multos testes, hæc commenda fidelib. hominibus, qui idonei erunt, & alios docere. Et hoc signatum est Num. 4. ubi mandatur, quod filij Aaron inuoluerent vasa Sanctuarij, quæ Leuitæ inuoluta portarent.*

Tract. 96. circa fin. tom 5.

Tra. 113. Ioan. in med. to. 9.

Ad primum ergo dicendum, quòd (sicut Hilar. dicit super Matth. exponens illud verbum inductum) non legimus Dominum solitum fuisse noctibus sermocinari, & doctrinam tradidisse in tenebris: sed hoc dicit, quia omnis sermo eius carnalibus tenebræ sunt, & verbum eius infidelibus nox est. Itaque quod à se dictum est, cum libertate fidei, & confessionis, vult D *esse loquendum. Vel secundum Hieron. comparatiuè loquitur: quia videlicet erudiebat eos in paruo Iudææ loco respectu totius mundi, in quo erat per Apostolorum prædicationem doctrina Christi publicanda.*

Can. 10. in Matt. parũ à medio.

Super verbum Mat. citatum in art. to. 9.

Ad secundum dicendum, quòd Dominus non omnia profunda suæ sapientiæ sua doctrina manifestauit, non solum turbis, sed nec etiam discipulis quibus dixit Ioann. 16. Adhuc multa habeo vobis dicere, quæ non potestis portare modò. Sed tamen quomodocunque dignum duxit alijs tradere de sua sapientia, non in occulto, sed palã proposuit, licet non ab omnibus intelligeretur. Vnde August. dicit super Ioann. Intelligendum est ita dixisse Dominum: Palam locutus sum mundo; ac si dixisset: Multi me audierunt,

Tra. 113. in Ioa. in med. illius to. 9.

dicerunt, & rursus non erat palam, quia non intelligebant.

In cor. ar. *Ad tertium dicendum, quòd turbis Dominus in parabolis loquebatur (sicut dictum est) quia nõ erant digni, nec idonei nudam veritatem accipere, quam discipulis exponebat. Quod autem dicitur, quòd sine parabolis non loquebatur eis; secundum Chrysostomum, intelligendum est quantum ad illum sermonem: quamuis aliàs sine parabolis multa turbis locutus fuerit. Vel secundum August. in libr. de Quæstionibus Euang. hoc dicitur, non quia nihil propriè locutus est, sed quia nullum ferè sermonem explicauit, vbi non per parabolam aliquid significauerit: quamuis in eo aliqua propriè dixerit.*

Ho. 48. in Mat. cir. pri. illius tom. 2.

In lib. q. ex Ma. c. 15. t. 4. in princip.

COMMENTARIVS.

Christus omnia publice nihil in occulto docuit.

RESponsio D. Tho. simpliciter, & absolutè est Christum omnia publicè, nihilque in occulto tradidisse. Quæ assertio sub his terminis de fide est, nam eisdem illam Christus asseruit. Ioann. 18. *Ego palam loquutus sum mundo, & in occulto locutus sum nihil.* Circa quæ verba omnes ferè expositores, præsertim August. Chrysost. & Cyrill. dubitant, quomodo Christus nihil in occulto docuerit, cum sæpe cum discipulis suis de diuinis rebus secretò egerit. Matth. 20. *Assumpsit duodecim discipulos suos secreto, &c.* & c. 17. *Accesserunt discipuli ad Iesum secretò, & dixerunt: Quare nos non potuimus eycere illum?* & statim ipse docuit eos. Et similiter capit. 24. *Accesserunt ad eum secretò, dicentes: Quãdo hæc erunt?* & similiter eos solos instruxit de signis diei iudicij. Præterea in die Trãsfigurationis cum opere ipso gloriam suã tribus tãtũ Apostolis ostendisset, dixit eis: *Nemini dixeritis visionem, donec filius hominis à mortuis resurgat.* Matth. 17. Ac deniq; in nocte cœnæ solis Apostolis multa, magnaq; mysteria declarauit, & illis specialiter dixit: *Iam non dicam vos seruos, sed amicos, quia omnia, quæ audiui a Patre meo, nota feci vobis.* Alia rursũ fit obiectio. Nam licet interdum Christus publicè coram multis loqueretur: ita tamen sub figuris, & parabolis loquebatur, vt à paucis intelligeretur, videlicet, ab Apostolis, quibus interdum doctrinam suam priuatim declarabat, & dicebat: *Vobis datum est nosse mysteria regni Dei: cæteris autem in parabolis, ut audientes non intelligant.*

Obiectio.

Ioan. 15.

Matt. 13.

Respons. Ad has igitur difficultates soluendas, vsus est D. Thom. distinctione trimembri, quam sumpsit ex August. tract. 113. in Ioannem, & possumus eã ad bimembram reuocare. Dupliciter enim potest aliquis dici occultè loqui. Primò, ex parte eorũ, quibus loquitur, & ex modo, ac intentione, qua loquitur, quia videlicet, & paucis loquitur, & secretè, ita vt intendat doctrinam suam occultare. Secundò, ex parte modi, quia loquitur verbis obscuris, & sub ænigmate, quamuis coram multis loquatur. Prior sensus est proprius, quia hæc est significatio propria illius verbi, *in occulto loqui.* Et hoc sẽsu loquutus est Christus in citato loco. Vnde id explicuit, quia non in locis abditis, sed in Synagoga, & in templo coram omnibus semper docuerat. Quo verbo non excludit, quin interdum in deserto, interdum in naui, nonnunquam domi loquutus sit: sed quod publica loca ad docendum non fugerit, neque aliud publicè, aliud occultè prædicarit. Deniq; quòd nunquàm ita docuit, ut uoluerit doctrinam suam tanquam mendacem, & fraudulentam in angulo latere. Vnde si interdum solos discipulos docebat, eos tamen iam antea instruxerat,

Doctrina à Christo in occulto quomodo tradita.

A *Quod in aure auditis, prædicate super tecta, & quod dico vobis in tenebris, dicite in lumine.* Matth. 10. Vt autem acutè dixit August. qui ita loquitur, ut velit publicè dici, quæ docuit, nõ potest dici occultè loqui, etiamsi paucis loquatur. Et ita facilè expediũtur omnia, quę in prima ratione dubitandi proponebãtur. Quibus solum addenda sunt duo. Vnũ est, licèt Christus aliqua dixerit vel ostenderit Apostolis, quæ voluit secretò teneri, quamdiu ipse viueret, hoc nõ repugnare supradictis verbis eius. Quia illa omnia non aduersabantur ijs, quæ publicè docebat, neque erant talia, quæ publicè dici non possent eò, quòd essent mala, aut suspecta, (de quo genere doctrinę Iudæi arguere Christum volebant) sed erãt eiusdem rationis cum ijs, quæ publicè docebat, & ad ea magis stabilienda, & declaranda referebãtur, vtque opportuno tempore publicè vulgarẽtur. Alterum est, multa Christum docuisse Apostolos, quæ nõ erant in vulgus imperitæ plebi B propalanda: nec propterea dicendus est ea occultè docuisse. Quia (vt notauit Gregor. lib. 2. Pastor. cap. 4. & latius Clemens Roman. epistol. 3. ad sapientiam doctoris pertinet, non omnia in vulgus effundere, sed ea duntaxat, quæ necessaria sunt, & quæ capere vulgus potest, altiora verò mysteria doctoribus solum, ac magistris populi tradendo. Quæ satia docentur publicè quando ijs, qui sunt capaces, & ad quorum munus pertinet eorum cognitio, proponuntur.

Quæ nõ, & quibus publice proponenda.

Vide Ca. in manda tis, dis. 43.

Ex his facilè expediri potest secunda obiectio, quæ procedit iuxta aliam acceptionem occultæ doctrinæ ex parte modi, quæ ad veritatem verborum Christi nõ referebat. Quia (vt Aug. etiam notauit) quando dixit: *Palam loquutus sum,* nõ fuit sensus, idest, perspicuè, & clarè: sed coram multis. Potest tamen etiam, hoc modo explicari Christi sententia, ut etiam volunt Cyril. libr. 11. in Ioann. cap. 44. Chrysost. homil. 82. Theoph. Ioann. 18. qui tamen C non eodem modo exponunt verba Christi: Chrysost. enim & Theophyl. dicunt Christum respondisse ad mẽtem interrogantis, ut negaret se aliquid seditiosum, aut falsum docuisse, quale ipsi Pharisæi, & Pontifices existimabant, & hoc modo dicit se palam semper docuisse. Quia nũquam propter eã causam quicquam occultè, & sub ænigmate dixerat: sed, si quid interdum hoc modo docuisset, solũ fuit, quia mysteria erant altiora, quæ à multitudine capi possent. Aliter verò ait Aug. Christum dicere omnia se loquutum esse palàm, nam (quod in ipso erat) paratus profectò erat palàm docere omnia, vt à cunctis posset intelligi; quia verò non omnes ad intelligendum erant, credendumque dispositi, idcircò, non omnib. ita loquebatur. Tertiò, potest dici ex Cyrillo, & ex paulò antea notatis, pietatis viam non enigmaticè, sed dilucidè Christum mundo prædicasse, quòad omnia, quæ necessaria sunt, idest, quòad præcepta, doctrinamque mora- D lem, & cognitionem fidei, quòad mysteriorum substantiam: altiora tamen mysteria pro temporum, & personarũ opportunitate obscurius tradidisse.

ARTICVLVS IV.

Vtrum Christus debuerit doctrinã suam scripto tradere.

D quartum sic proceditur. Videtur, quòd Christus doctrinam suam debuerit scripto tradere. Scriptura. n. inuenta est ad hoc quòd doctrina commendetur memoriæ in futurum. Sed doctrina

Ad Hebr. 8. le. 2. in fin.

doctrina Christi duratura erat in æternum: secundum illud Luc. 21 Cœlum, & terra transibunt, verba autẽ mea non transibunt. Ergo videtur, quòd Christus debuerit suam doctrinam scripto mandare.

2. Præterea, Lex vetus in figura Christi præcessit; secundum illud Hebr. 10. Vmbram habens lex futurorum bonorum. Sed lex vetus à Deo fuit descripta; secundum illud Exod. 24. Dabo tibi duas tabulas lapideas, & legem ac mandata, quę scripsi. Ergo videtur, quòd etiam Christus doctrinam suam scribere debuerit.

3. Præterea, Ad Christum, qui venerat illuminare his, qui in tenebris, & in umbra mortis sedent (vt dicitur Luc. 1.) pertinebat erroris occasiones excludere, & viam fidei aperire. Sed hoc fecisset, doctrinam suam scribendo: dicit enim August. in 1. de consensu Euag. quòd solet nõnullos movere, cur ipse Dominus nihil scripserit vt alijs de illo scribentibus necesse sit credere. Hoc enim illi, & maximè Pagani quærunt, qui Christum culpare, aut blasphemare nõ audent, eique tribuunt excellentissimam sapientiam, sed tamen tanquam homini Discipulos verò eius dicunt magistro suo amplius tribuisse, quam erat: vt eum filium Dei dicerent, & Verbum Dei per quod facta sunt omnia. Et pòstea subdit: Videntur parati fuisse hoc de illo credere, quod de se ipso scripsisset, nõ quod alij de illo pro suo arbitrio prædicassent. Ergo videtur, quod Christus ipse doctrinam suam scripto tradere debuerit.

Li. 1. c. 7. ante med. to. 4.

Eod li. 1. de cõsens Euang. c. 7. circa medio to.

Sed contra est, quòd nulli libri ab eo scripto habentur in canone scripturę.

Respondeo dicendum, conveniens fuisse Christum doctrinam suam non scripsisse. Primò, quidem propter dignitatem ipsius. Excellentiori enim doctori excellentior modus doctrinę debetur, & ideò Christo tanquam excellentissimo doctori hic modus competebat vt doctrinam suam auditorum cordibus imprimeret. Propter quod dicitur Matth. 7. quod erat docens eos sicut potestatem habens. Vnde etiam apud Gentiles Pythagoras, & Socrates, qui fuerunt excellentissimi Doctores, nihil scribere voluerunt. Scriptura enim ordinatur ad impressionem doctrinę in cordibus auditorum, sicut ad finem. Secundò propter excellentiam doctrinæ Christi, quæ literis cõprehendi non potest: secundum illud Ioan. vlt. Sunt, & alia multa, quæ fecit Iesus, quæ si scribantur per singula, nec ipsum arbitror mundum capere posse eos, qui scribendi sunt libros, Quos sicut Aug dicit, non spatio locorum credendum est mundum capere non posse: sed capacitate legentium comprehendi fortasse non posse. Si autem Christus scripto doctrinã suã mandasset, nihil altius de eius doctrina homines æstimarent, quam quod Scriptura contineret. Tertiò, vt ordine quodam ab ipso, doctrina ad omnes perueniret, dùm ipse s. discipulos suos imediatè docuit, qui postmodũ alios verbo, & scripto docuerunt. Si autem ipsemet scripsisset, eius doctrina immediatè ad omnes peruenisset Vnde, & de sapiẽtia Dei dicitur Prou. 9. quòd misit ancillas suas vocare ad arcem. Sciendum tamen est (sicut Augusti. dicit in primo de consensu Euangel.) aliquos Gentiles existimasse Christum quosdam libros scripsisse, continentes quædam magica, quibus miracula faciebat, quæ disciplina Christiana condemnat. Et illi tamen, qui Christi libros tales se legisse affirmant, nulla talia faciunt, qualia illum libris talibus fecisse mirantur, Diuino enim iudicio sic errant, ut eosdem libros ad Petrum, & Paulum dicant tãquam epistolari titulo prænotatos, eo quòd in pluribus locis simul eos cum Christo pictos viderũt. Nec mirum, si à pingentibus fingentes decepti sunt, toto enim tempore, quo Christus in carne mortali cum suis discipulis vixit, nondum erat Paulus discipulus eius.

Trac. vlt. in Euang. Ioan. nõ procul à fine.

Li 1. c. 61. & 10. to. 4.

Ad primum ergo dicendum, quòd (sicut August. dicit in eodem lib.) omnibus discipulis suis tanquam membris sui corporis Christus caput est. Itaque cùm illi scripserunt, quæ ille ostendit, & dixit, nequaquã dicendum est, quòd ipse non scripserit: quãdoquidem membra eius id operata sunt, quod dictante capite cognouerunt. Quicquid enim ille de suis factis, et dictis nos legere voluit, hoc scribendum illis tanquam suis manibus imperauit.

Ad secundum dicendum, quòd quia lex vetus in sensibilibus figuris dabatur, ideò etiam conuenienter sensibilibus signis scripta fuit Sed doctrina Christi, quæ est lex Spiritus vitæ, scribi debuit non atramento, sed Spiritu Dei viui, non in tabulis lapideis, sed in tabulis cordis carnalibus, ut Apostolus dicit 2. ad Corinth. 3.

Ad tertium dicendum, q illi qui Scripturæ Apostolorum de Christo credere noluerunt, nec ipsi Christo scribenti credidissent: de quo opinabantur, quòd magicis artibus fecisset miracula.

COMMENTARIVS.

PRobat D. Thom. 3. rationibus non fuisse conueniens, vt Christus doctrinam suam scripto traderet. Et prima quidem ratio rectè probat magis oportuisse, vt Christus verbo doceret, quia ille est perfectior docendi modus. Præsertim, quando doctrina non tantum ad illuminandum intellectum, sed etiam, & maximè ad excitandum affectũ ordinatur. Non videtur autem probare illa ratio non fuisse conueniẽs, vt præter illum modum, scripto quoque Christus doceret, cum hic modus neque imperfectus sit, neque quidpiam includat, qd Christum non deceat, & melius videatur pluribus modis, quam vno dũtaxat docere: Eo, vel maximè, quòd modus docendi in scripto habet aliquam perfectionem, quã alius modus caret, scilicet, durationem stabilẽ. Quò fit, vt non modo præsentibus, sed prodesse etiam posteris queat. Et hinc eneruatur etiam tertia ratio. Cur enim nõ decuit, & imò, & melius fuit, vt Christus omnes nos immediatè doceret, si non verbo, saltem scripto? Certè si fieri potuisset, vt omnes eum loquentem audiremus melius id existimaretur, ac conuenientius? ergo cũ id potuerit saltem scripto fieri, cur negabimus id fuisse conueniens? Nam reuera magna fuisset con solatio fidelium si haberemus doctrinam ab ipsomet Christo scriptam. Et hinc tandem obscurior redditur, secunda ratio D. Thom. scilicet quòd altitudo doctrinæ Christi non poterat literis comprehendi. Quidquid enim verbo profertur, potest literis significari. Verba enim vel scripta vel voce prolata idem significant, si ergo doctrina Christi quantumuis excellens, & alta, potuit verbo doceri, cur non etiam scripto? Deinde doctrina Dei, & Spiritus sancti scriptis continetur, nec propterea putãt homines in diuina scientia nihil aliud esse, quàm in scriptura continetur, non est autem altior, quã Spiritus sancti, doctrina Christi.

Obiectio circa rationes D. Th.

Potissi-

A Potissima quidem ratio, quæ conuincit fuisse cõuenies, vt Christus nihil nobis in scriptis traderet, est, ita fecisse eum, quem constat nihil potuisse facere, vel omittere, quod non fuerit conueniens. Dixi tñ super articulum 1. huius 3. paa. interdum dici conueniens, q̃ non est malum: sed recta aliqua rõne fieri põt. Quidquid.n. bonum est, ea rõne cõueniẽs dici põt, & hoc sensu nulla est hic difficultas. Quod.n. Christus dñs per scriptum doctrinam suã scriberet, vel non scriberet, ex se indifferens est, & sine dubio potuit pp aliquã honestam rõnem, vel fieri, uel omitti. Vnde, cũ de facto omissum sit, nõ est dubium quin cõsultò, & non casu fuerit à Christo factum, & consequenter, q̃ pp honestũ finẽ effectum sit, atque edeò, q̃ in hoc sensu fuerit conueniens. Alio verò modo dr̃ conueniens, q̃ consideratis omnibus magis eligẽdum iudicatur, vel quia pp se est amabilius, vel quia ad res alias est vtilius: & in hoc sensu non est facilè rationem reddere,

Doctrinã in scriptis à Christo tradi, conueniẽs ne fuerit?

B cur fuerit conueniens, ut Christus doctrinam suã scriptam non reliquerit. Neq; fortasse id dicere est admodum necessarium, nam si aliquid scripsisset, non deessent rõnes plures, pp quas id cõueniẽtius crederetur, vel saltẽ erat res æquè indifferens, quia, & scribendo, & nõ scribendo æquè commodè, ac sufficienter potuit Christus finem suum assequi, & nostræ saluti, ac instructioni prouidere. Si tñ hoc verum est (vt reuera esse vr̃) hinc satis probabiliter concludi potest, cõuenientius fuisse, vt Christus in sua doctrina scribenda nullam operam poneret. Quia scriptioni intendere, per se non est expetibile, neq; Christo ad eliquam eius perfectionem, dignitatemve necessarium. Si ergo ad commodũ nostrum, neque erat necessarium, neq; vtilius, impertinens fuit Christo hmõi actio. Quòd aũt nobis necessaria nõ fuerit, notum est. Quod aũt nec vtilior, patet, quia quidquid Christus per seipsum scribere potuit, potuit ẽt per elios, & cũ eodem fructu, & C æquali certitudine, & autoritate. In quo differt multũ scripturæ à voce viua. Nã scriptura à quocũque manet, non magis mouet, neq; illuminat, dũmodo omnino eandem doctrinam, & eisdẽ verbis contineat, & eadem veritatis autoritate munita sit. Quæ omnia potuit habere scriptura facta à Christo per ministros suos, & non per seipsum: at verò viua vox, tam ad docendum, quam ad mouendum & delectandum magnam vim & energiam habet a persona loquentis, & ideò maximè oportuit, ut hoc saltem modo Christus nos doceret.

Responsio ad obiectionem.

Ex ijs facilè est intelligere vim rationũ D. Tho. Nam prima fundetur non solum in hoc, q̃ modus docendi uoce melior est, ac perfectior: sed & quia illo posito, alius nihil ad Christi perfectionem, vel ad nostram utilitatem referebat. Secunda verò solum est congruentia quædam, quia uidetur magis consentaneum excellentiæ tantæ doctrinę, ut in ipso modo docendi primi, ac supremi doctoris eius D indicatum sit, illam literis comprehẽdi non posse. Tertia etiam est optima, quia supposito, scripturam illam non fuisse necessariã, conuenientius fuit seruare ordinem suauis prouidentiæ Dei, vt homines per homines doceantur. Ex his etiam facilè intelliguntur, quæ de hac q. disseruit Aug. lib. 1. de cõsens. Euang. c. 7. & seq. Ex quo etiam intelligere licet ad Christi autoritatem pertinuisse, vt scriptoribus eius tanta fides haberetur, ac si ipse per seipsum scripsisset.

Dubium.

Hic verò optabit scire quispiam, quæ fides adhibenda sit ijs, qui dicunt Christum eliquid scriptitasse. Nam Euseb. 1. lib. Hist. c. 13. refert se vidisse epistolam à Christo domino scriptam, & ed Regẽ Abagarum missam. Ioannis etiam 8. legimus Christum digito scripsisse in terra. Respondetur certissimum esse Christum nihil scripsisse ad docendum,

Respons.

A seu quod doctrinam contineret, ite.n. docet vniuersæ Ecclesiæ traditio. Nec.n. verisimile est Christũ scripsisse aliquid ad docendum, idque in Ecclesia nunq̃ fuisse receptum. De illa verò epistola, & res incerta est, nam inter apocriphas ponitur à Gelasio, & ignoratur, (si fortè talis extitit epistola) vtrũ à Christo per seipsum, an per aliquem discipulum sit scripta. Ac denique illa non fuit ad doctrinam tredendam, sed vrbanitatis, & salutandi causa.

Nihil ad doctrinã in scriptis a Christo relictum.

Aliud verò, quòd ex Io. 8. affertur non est ad rẽ. Primò, quia illa non erat scriptura permanens, & durabilis, de qua nũc loquimur. Secundò, quia nõ erat ad docendum, sed ad significandum ijs, qui adulteram accusabant, dignos esse, qui in terra scriberentur, iuxtà illud Ierem. 17. [Recedentes à te in terra scribentur,] vt indicauit Hier. lib. 2. cont. Pelag. & Rabbanus in Ioanné, & Ambr. epist. 76. dũ ait: [Peccatores in terra scribuntur, iusti in cœlo.]

Christus digito scripsit in terra cur.

B

DISPVTATIO XXX.

In tres Sectiones distributa.

De Christo Doctore, eiusque doctrina.

IN superiori tom. disp. 46. in initio ad notaui, pertinuisse ad Christũ, quatenus sacerdos est, & summus Ecclesiæ pontifex, munus docendi, ac prædicãdi hoibus, huius verò rei tractationem, quam nis cum dispot. de sacerdotio Christi coniuncta videretur, in hunc tamen locum distulimus, tum, vt seruaremus D. Th. ordinẽ, tum ẽt quia Christus in mortali vita hoc præcipuè munus exercuit, postquã se hoibus manifestare cœpit. Possent aũt de hac re multa disputari, quæ, vel i superiorib. sunt dicta, uel ad alia Theologiæ loca spe C ctant, & ideò, ne eadem repetamus, neq; ad peregrinas quæstiones diuertamus, indicabo breuiter osa, & ea seligam quæ ad præsens institutum spectãt. Primò ergo inquiri posset, an in Christo dño fuerint omnia, quæ ad perfectum doctorem necessaria sint. Sed circa hanc rem uideantur, quæ diximus de scientia, gratie, innocentie, ac perfecta uita eius. Nam hęc sunt, quæ perfectum aliquẽ doctorem constituunt, hic ergo solom dicẽdum, qua rõne conueniat Christo hoc munus, seu ius docendi hoies. Secundò, inquiri posset; quibus, & vbi pręedicauerit, de qua re satis dictum est in commentar. ar. 1. & 3. Tertiò, quid, seu q̃ doctrinam docuerit, & hæc res pertinet ad materiam de fide, & de sacramentis, docuit.n. doctrinam fidei, & sacramentorum, hic satis est, supponamos, docuisse semper veritatẽ, non solũ quia Deus erat, sed ẽt quia vir sũmè sapiens, ac summè iustus nõ potuit aliud docere. Quia neque falli potoit pp summam sapientiã, D neque fallere pp bonitatem, & innocentiam. Vnde ẽt constat non quamcunq; veritatem, sed ad bonum enimi spectantem docuisse, de quo nonnihil postea dicemus. Quartò, tractari põt, quomodo docuerit. In quo multa continẽtur, an uerbo, uel scripto, clarè, vel obscurè, publicè, uel decretò, de quibus iã egimus. Rursus an sufficienter doctrinã suã tradiderit, & veram esse, ac fide dignam ostenderit, & hoc ad materiam fidei spectat, ubi de credibilitate Christianæ fidei latissimè disseritur, & in seq. disput. agentes de miraculis Christi nõnulla insinuabimus. Deinde ad hoc etiam pertinet, quãta autoritate, efficacique uirtute verborom, atque edeò quo fructu, uel scandalo prædicauerit, de quibus nonnulla dicemus. Vltimò, dicendum est, quãto tẽpore prædicauit. Nam de initio prædicationis eius iam diximus fuisse post baptismum, seu ten-

tationem

tationem eius. Quot verò annis durauerit, hoc loco dicendum erit.

SECTIO I.

Vtrum Christus ad docendos homines venerit, & perfectè munus illud obierit.

Christus mũdi doctor, & magister diuinitus datus.

Dico primò, Christum dñm esse missum à Patre in mundum, vt esset doctor hominum, est de fide. Quæ satis probatur, Isa. 30. *& erũt oculi tui videntes præceptorem tuum, & non faciet auolare a te vltra doctorem tuum.* Quia, ex quo Christus Ecclesiam docere cæpit, non illam deseruit, sed eam semper docet per se, aut p discipulos suos. Et ideò, nomen hoc *doctoris, seu magistri*, sibi specialiter reseruari voluit idẽ Dñs, Matt. 23. dicens: *Nec vocemini magistri, quia magister vester vnus est Christus*, de quo ppea dicit æternus Pater per eundẽ Isaiam c. 55. *Ecce testem populis dedi eum, ducem, ac præceptorem gẽtibus.* & c. 49. *Parũ est, vt sis mihi seruus ad suscitandas tribus Israel, et fæces Iacob conuertẽdas. Dedi te in lucem gentium, vt sis salus mea vsq; ad extremũ terræ*, & c. 61. *Spiritus Domini super me, ad annuntiandum mansuetis misit me, vt mederer cõtritis corde, & prædicarem captiuis indulgẽtiã, & clausis apertionẽ.* Et Ioel. 2. *Filij Sion exultate, & lætamini in domino Deo vestro, quia dedit vobis Doctorẽ iustitiæ.* Quẽ locũ de Christo esse intelligendum nullus, qui Iudæus non sit negare poterit. Præsertim cum paulò inferius subiungatur: *Et erit post hæc, effundã de spiritu meo super omnẽ carnem.* Quæ verba de Spiritus sancti aduentu interpretatus est Pet. Act. 2. Præterea, ipsemet Christus testatus est de se Io. 18. *Ego in hoc natus sum, & ad hoc veni in mundum, vt testimoniũ perhibeam veritati*, & Luc. 4. *ad euangelizãdum pauperibus misit me.* Et ideò, Matt. 11. vt se Christus ostenderet verũ Messiã, inter alia signa, hoc præbuit: *Pauperes euangelizantur.* Ac deniq; Io. 13. *Vos*, inquit, *vocatis me magister, & domine, & bene dicitis, sum etenim.* Et ideò, æternus Pater semel in baptismo, & iterum in transfiguratione eum, vt proprium doctorẽ nobis ppo suit dicens: *Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui, ipsum audite.* Vnde Aug. orat. de quinque hæresib. ad finẽ: *Gratias*, inquit, *tibi Deus Pater omnipotens, qui & filium tuum ostendisti, & mihi in doctorem dedisti.* Rõ verò, seu congruentia est. Quia ad salutem nostram, non tm̃ necessarium erat, vt Christus redemptionẽ nostrã perficeret, sed ẽt, vt viam salutis opere, & verbo nobis ostenderet, alioqui non esse nobis sufficienter prouisum, quia sine fidei, & mediorũ cognitione, q̃ ad salutem necessaria sunt, nullus posset saluari. Et ideò (vt Greg. inquit, 1. p. pastor. c. 3.) *Ita Deus in carne apparuit, vt non solum nos per passionem redimeret sed etiam conuersatione doceret.*

Ioan. 2.

Ioan. 10.

Et ipse Dñs pp hanc causam seipsum appellat *bonum pastorem*, q & verbo, & doctrina oues suas pascat, & pro eis animam suã ponat. Vnde in priori tom. disp. 3. sect. 3. inter rationes quas adduximus, pp quas fuit per se conueniens Deum fieri hominem, vna fuit vt ipsa Dei Sapientia, quæ est *lux vera*, hominem doceret, ac viam salutis ostenderet.

Potestas docẽdi in Christo vnde orta.

Dico secundò, potestas docendi per se conuenit Christo ratione hypostaticæ vnionis. vnde, non solum hoĩes, sed ẽt angelos docere, & illuminare potest. Cõclusio est certa, quia Christus rõne vnionis hẽt, q sit caput oĩum, & consequenter, ut possit in oẽs influere, modo oĩbus accõmodato. Deinde rõne vnionis est summus Sacerdos, ac supremus Ecclesiæ pastor, est aũt de rõne summi Pontificis, vt possit docere, & illuminare sibi subditos. Hẽt etiã Christus, quia Deus homo est, quasi ius quoddam A ad saluandos, & redimendos homines, & hoc etiã titulo habet, vt possit eos docere, quatenus hoc medium necessarium est ad salutem hominum. Et hinc fit, potuisse Christum obligare omnes homines ad suam doctrinam audiẽdam, quam ipse per se, vel per discipulos suos prædicabat, quod ad potestatem excellentiæ Christi pertinet, de qua superiori tom. disp. 47. dictum est.

Virtus docendi in Christo q̃ excellens.

Dico tertiò, facultas, seu virtus docendi fuit maior in Christo, quã in vlla creatura esse possit. Hoc constat primò, quia in Christo est maior sciẽtia, & altiori modo, quã sit in vlla pura creatura, quam à principio habuit summè perfectam, & connaturalem. Vnde hoc illi singulare est, q ita docet, ut nũquã discat, & ita sit magister, ut nunq̃ fuerit discipulus. Nam licèt anima eius in primo instanti suę creationis à Verbo scientiam acceperit, & ea rõne dici possit tunc didicisse, & habuisse magistrum Deum ipsum. Quomodo intelligi possunt verba il B la Ioan. 7. *Doctrina mea non est mea, sed eius, qui misit me*, vt intelligit ẽt Aug. lib. 1. de Trin. c. 12. & Ambr. lib. 2. de fide, c. 4. & lib. 5. c. 2. tñ quia vnam, & eãdem personam cum Verbo cõponit, dr Christus hanc scientiam à se hr̃e, vt sibi connaturalem, & ideò non tam didicisse, q̃ perfectã scientiam simul accepisse. Discere. n. vr̃ quendam motum, seu progressum ab imperfecto ad perfectum significare. Sicut etiam Christus, vt Deus, per ęternam generationem habet scientiam à Patre, de qua etiã intelligi possunt verba illa, *Doctrina mea non est mea, sed eius qui misit me*, vt exponunt Aug. 2. de Trin. c. 2. & tract. 27. in Ioann. & Cyrill. lib. 4. in Ioan. c. 42. & Chrysost. hom. 48. in Ioan. & nihilominus nõ potest propriè, aut verè dici Verbum discere à Patre, quia per naturalẽ generationem ab illo habet scientiam perfectam. Ad hũc ergo modum loqui possumus de sciẽtia humanitatis, quamuis nec tam perfecta illa sit, neq; eodem modo connatura C lis. Intelligendum ergo hoc est secundũ quandam imitationem, non verò secũdũ æqualitatẽ. Et huic modo loquendi fauet Ambr. priori loco suprà citato. Nam cum prius dixisset, Christum vt hominẽ protulisse illa verba: *Mea doctrina nõ est mea*, subdit, *Iudæi cum doctrinam eius secundum hominem quærerent, & dicerẽt, quomodo hic literas scit, cum non didicerit? Respondit Iesus, Mea doctrina nõ est mea. Nam cum sine eruditione literarum doceat, nõ quasi homo: sed ut Deus videtur docere, qui doctrinã non didicerat, sed inuenerat. Adinuenit enim omnem viam disciplinæ, & post hæc in terris visus est, & cũ hominib. conuersatus est, Baruc. 3.* Hæc est ergo prima causa, ob quã Christus, in ratione doctoris, super omnes eminet. Nam vt de eo testatus est Baptista Ioann. 3. *Qui de cælo venit, super omnes est, & quod vidit, & audiuit, hoc testatur.* Secunda ratio est, quia in Christo est maior sanctitas, & vitę puritas, quæ ad excellentiam doctoris maximè perti- D net. Propter quod ipse dixit Ioan. 9. *Quis ex vobis arguet me de peccato?* & subiunxit: *si veritatem dico vobis, quare non creditis mihi.* Tertia esse potest, quia Christus non solum habebat vim ad docendum exterius proponẽdo veritatem (quod alij homines habere possunt) sed etiam interius illuminãdo, & virtutem dando ad intelligendum, & credẽdum altissima mysteria, quæ ratio non attingit. Denique quia ita docet, ut etiam rudes, & *quodammodo* ad scientiam capescendam ineptos interdum subitò sapientes reddat, & diuinorum capaces mysteriorum. Quarta excellentia est, quia docendo nõ solum illustrat intellectum, sed etiam cor penetrat, ut Paul. ait ad Hebræos 4. Propter quod meritò dicebant discipuli Ioann. 6. *Quo ibimus, verba vitæ æternæ habes.* Et ideò, quando volebat, vnico verbo ita excitabat hominem, ut suæ voluntati, & vocationi

Excellentia doctrinæ I Christo vnde.

tioni, statim obediret, quod diuinę virtute, & efficaciæ verbi tribuendum est.

In modo docendi Xps inter omnes excellens.

Ex quib. præterea intelligitur, excelluisse & Christum in modo docendi, vt ar. 3. ad 2. D. Th. notauit, vbi ex quatuor cōditionib. hoc declarat. Prima, quia suā doctrinā miraculis confirmabat. Secunda, quia loquebatur in virtute, & efficaciis ad persuadendū. Tertia, quia magna authoritate suam doctrinā proponebat. Quarta, quia quod docebat, probitate vitæ confirmabat. Vbi Caiet. addit conditiones alias, quæ magis sunt proprietates doctrinæ, quàm modi docendi, s. excellentia doctrinæ, vtilitas, rectitudo, integritas, & consummata perfectio in rebus omnibus, quæ ad mores pertinent: Sed hæc (vt dixi) in materia de fide latius explicanda sunt.

SECTIO II.

Vtrum docuerit Christum cum offensione, & scandalo Iudaeorum docere.

B

RAtio difficultatis est, quia ipsemet Christus dñs Matt. 7. monet: *Nolite dare sanctum canibus, neq; mittatis margaritas vestras ante porcas.* & Prouer. 9. commonefacit Sapiēs, *Noli arguere derisorē, ne oderit te*, & Eccl. 8. *Non incendas carbones peccatorum, arguens eos, & ne incendaris flamma ignis peccatorum illorum.* Cum ergo Christū non lateret doctrinam suam nō profuturam Iudęis, sed potius futuram eis occasionem perpetrādi maiora mala, non par erat, vt eos doceret, aut corriperet. Nā, & rō caritatis hoc postulat, quæ prohibet dari proximis occasionem peccandi: & rō ēt ipsius doctrinę, ne otiosè, & sine fructu proijciatur, atque omnimodè cōtemnatur. Quam ob rem dixit Aug. li. 50. hom. in 41. *Si scirem non tibi prodesse, non te admonerem, vā te terrerem.* & serm. 36. de sanctis, *solent*, inquit, *aliquoties doctores Ecclesiæ non pro negligentia peccantium ab increpatione cessare, sed quia eos timent, ex ipsa castigatione ad peiora mala prorumpere.* Quam rōnem docendi, tanq̄ prudentem laudat, & commendat, & 1. lib. de Ciuit. ca. 9. *Si propterea*, inquit, *quisque obiurgandis, & corrigendis malè agentibus parcit, quia opportunius tempus inquirit, vel eisdē ipsis metuit, ne deteriores ex hoc efficiantur, vel ad bonam vitam, & piam erudiēdos impediant infirmos alios, & premant, atque auertant a fide, non videtur esse cupiditatis occasio sed consilium caritatis.* Eadē autem est ratio de doctrina, & de correptione, & hæc oīa, quæ Augu. describit, in Christi prædicatione, & doctrina vsu venerunt: fuisset ergo caritatis consilium Iudæos ita dispositos non docere. Vnde Hiero. super Amos 5. in hanc sniam vt interpretari verba illa. [Ideò prudēs in tempore illo tacebit, quia tempus malum est. Quando (inquit) vir Ecclesiasticus, & prudens in domo Dei multas impietates esse cognouerit, & non solum multas: sed & fortes, quæ opprimere possint iustitiam, taceat in illo tempore, nec det sanctum canib.] Ac deniq; Gregor. lib. 6. in 1. Reg. c. 2. prope finem: [Quandoque, (inquit) mala Regum, & terræ magnorum tolerāda sunt, ne exasperati ad peiora dilabantur.] Vnde tandem augetur difficultas, quia prædicatio Christi exemplum esse debuit futuris Euāgelij prædicatoribus, sed ij prædicare, aut docere non debent, quando maius timetur dānum, quàm fructus speretur, ergo nec docere Christus debuit cum tanta Iudæorum offensione.

C

D

Hæc difficultas, ferè cōis est, in materia de correptione fraterna, & de scandalo. Nam de illa interrogari solet (vt videre est. 2. 2. q. 33. ar. 7.) an interdum sit facienda publicè, etiam si is, qui corrigitur, non sit emendatus, de scandalo verò tractari etiā solet, an propter aliquorum scādalum correptio sit

A omittenda, atque eadem est ratio de doctrina. Et ad vtramque quæstionem definiendam regula generalis est, quam hic statuit D. Th. salutem multitudinis pręferendam esse bono priuato cuiuscunque personæ. Vnde, si doctrina per se bona sit, & ad salutem populi necessaria, aut valdè vtilis, vel ad bonum promouendum, vel ad vitanda mala, & peccata, omittenda non est, quanquam aliqui perturbandi sint, & peiores efficiendi. Quia illud scandalum non est datum, sed acceptum, nec factum, sed permissum, ordo autē caritatis non obligat ad vitandum huiusmodi scandalum cum aliorum detrimento, vel incommodo. Et eadem ratio est de correptione, si. n. consideretur correptio, vt ad emendationē delinquētis dirigitur, sub hac ratione facienda nō est, vbi desperatur fructus, nedum si maius detrimentum timeatur. At si reprehensio vnius cōsideretur, vt medium ad coercendos alios, vel saltē ad impediendum, ne scelera quotidam alios ad similia peccata inducant, (quod solum habet locum in peccatis publicis) sæpe non eo omittenda, non solum, si non speretur emendatio priuatæ personæ; sed neque etiam si maiora mala, & peccata ipsius timeantur. Quia tunc reprehensio non est inutilis, cum cōmunitati profutura speretur. Neque est iniusta, cum sit quædam innocentum hominum, & ipsius virtutis, ac diuini honoris iusta defensio, & pœna quædam ipsius peccatoris de se medicinalis, ad quam infligendam ius habet Euangelicus Prædicator, ac Doctor, quatenus ad commune bonum necessaria est. Neque etiam est contra ordinem caritatis, quandoquidem minus malum permittitur propter maius bonum, & scandalum illud non est actiuum, sed passiuum, vt explicatum est. Et hæc regula sic explicata, & generatim sūpta omnino certa est, & indubitata. Hoc enim sensu in scriptura reprehēduntur Prophetæ, & pastores, qui peccata populi non corrigunt, sed dissimulant. Isa. 55. *Clama, ne cesses*, & cap. 56. *Canes muti non valentes latrare.* Threnor. 2. *Neque aperiebant iniquitatem tuam.* & latissimè Ezech. 3. 13. & 33. in quibus locis videndus est Hieronym. qui hoc rectè declarat, & confirmat. Et Gregor. 2. par. pastor. ca. 4. Optimè Chrysost. in illud ad Timot. 5. *Peccantem coram omnib. argue: Quid*, inquit, *nonne maius scandalum facit coram omnibus arguere? Minimè id quidem. Magis enim scādalizantur, si peccata non ignarantes, nullū inferri videant cruciatum? sicut enim si impunè peccatur, plurimi delinquunt, ita si peccata puniantur cū plures virtuti student.* loquitur autē de peccatis publicis, de quibus Paulus fuerat loquutus, vt omnes exponunt, & per se clarum est. Nā de occultis Christus dixerat: *Corripe illum inter te, & ipsum solum.* De qua re Bern. epi. 78. elegāter dixit: [Cum carpūtur vitia, & inde scandalum oritur, ipse sibi scandali causa est, qui fecit, quod argui debet, non ille, qui arguit. Denique nec cautior sum in verbo, nec circunspectior in sanctu illo, qui ait: Melius est, vt scandalum oriatur, quam vt veritas relinquatur. Quamquam nescio quid prosit, si quod mundus clamat, ego tacuero, omniumq; passim naribus infecto fœtore, solus dissimulo pestem.] & Greg lib. 7. epistol. 5. quæ refertur in c. Paulus, 2. q. 7. exponens illud: [seniorem ne increpaueris. Hæc regula tunc seruāda est, cū culpa senioris exemplo suo non trahit ad interitum corda iuuenum, vbi autem senior ad interitum iuuenib. exemplum præbet, ibi districta increpatione feriendus est.] Atque multa similia de hoc argumento facilè reperiuntur tam in dictis, q̄ in factis, & exemplis, tum Prophetarum, cum Apostolorum, & aliorum Sanctorum Patrum. Quāquā verò hæc generalis doctrina indubitata sit, eam tn̄ ad praxim reducere, circūstātias omnes prudenter perpendere, vt doctor Euangelicus, neque in tacē-

Peccata publica etiā cū proximi offensione quādo corrigenda.

Matt. 18.

do segnis, neque in loquendo imprudens sit, valdè est difficilè, & ideò, & constanti animo, & maturo iudicio pollere necesse est, eo, q boc munere fungit.

Prudētia Christi in instruēdis corripiendisque Iudæis. Ex hac verò regula optimè colligitur, prudentissimè egisse Christum dñm, constanter docendo, & corripiendo Iudæos, etsi multorum offensionē, & scandalum inde oriturum esse præsciret. Hoc constat primo ex ipsius Christi autoritate, qui nihil potuit imprudenter, aut præter caritatis ordinem operari, sed legimus ita fecisse, & discipulis interdum ipsum monentibus, q Iudæi scandalizarentur, respondisse, *Sinite illos, cæci sunt, & duces cæcorum*. Secundò, id patet ex re ipsa. Nam doctrina Christi erat vniuerso mundo necessaria, minoris q; momenti erat, quod vel pauci illam reciperent, qui erant futuri veluti semen disseminandum, & multiplicandum in vniuerso orbe, q̄ quod Iudæi offensionis, ac scandali occasionem acciperent. Deinde, Iudæorum principes, Scribæ, & Pharisæi publicè corrumpebāt populū, eiusq; salutem impediebāt, tùm prauis moribus, tum et resistendo veritati, & doctrinam Christi, quæ sufficienter illis proponebatur, reprehendendo, & ideò, non obstante qualibet eorum offensione, publicè à Christo obiurgandi fuerunt. Denique quamuis ex doctrina, & reprehensione Christi Iudæi sumpturi erant occasionē occidendi ipsum, quod grauius peccatum fuit, quā cætera omnia, quæ antea ipsi commisertant, tamen hoc eorū malo benè vsurus erat Deus ad maximū bonorum, quale est redemptio, & totius mundi salus. Non ergo debuit Christus doctrinam suam celare ne illum malum fieret, sed potius debuit, neq; à docendo, neque ab increpando desistere, ne tantum bonum impediretur.

Respōsio ad argumenta in oppositū. Rationes autem dubitandi in initio positæ solū procedūt in illis casibus, q̄n ex doctrina, aut reprehensione vel priuata, vel publica nullum speratur commodum, sed solum detrimentum. Vel certè, quando tm̄ est malum, quod timetur, tamque exiguum bonum, quod speratur, vt hoc potius præter mitti debere, q̄ illud permitti, prudenter iudicetur. Sæpe. n. huiusmodi casus morales euenire possunt, eumque hæc res, neq; intrinsecè mala sit, neque necessariò bona, sed iuxta diuersas circunstantias interdum vnum expediat, interdum aliud, ideò scriptura, & sancti nunc vno modo loquūtur, nunc alio, vbique tamen idem intendunt, nimirum vt id semper fiat, quod ordini caritatis magis fuerit consentaneum.

SECTIO III.

Quanto tempore Christus prædicauit.

Hæc quæstio necessaria est, vt intelligatur, qua ætate Christus mortuus est, & ideò diligenter est hoc loco discutienda. Prima ergo sententia est quorūdam Patrum, qui solum vnum annum Christi prædicationi adscribunt. Ita docent Clemens Alex. lib. 1. Stro. non lōgè à fine, afferens illud Isa. 61. *Spiritus Domini super me, eo quod unxit me Dominus*. & infrà: *Vt prædicarem annum placabilem Domino*, & in hanc sententiam meritò citati possunt Lactantius, Iulius Africanus, & alij, qui afferunt, Christum trigesimo ætatis anno obijsse, quos infra suo loco referemus. Tribui etiam solet hæc opinio Tertulliano, qui lib. cont. Iudæos, c. 8. dicit, Christum mortuum esse anno decimoquinto Imperij Tiberij. Sed hic autor potius videtur errasse ponens initium prædicationis Christi anno duodecimo Tiberij, vt supra ex lib. contr. Marcionem annotauimus.

Secunda snia est, Christum dominum duobus annis p̄dicasse. Hæc vr fuisse snia Apollinaris Laodiceni apud Hier. Daniel. 9. & eam sequitur Cyrill. Alex. in 29. caput Isaiæ in principio.

Tertia sententia, & communis est Christum prędicasse tribus annis, & nōnullis mensibus, cuius autores postea referam.

Quarta sola assa potest, posuisse in prædicationa supra quatuor annos menses quoq; aliquot. Vt autem de his tribus sententijs vltimis feramus iudicium, (prima enim in omni sensu est improbabilis) est animaduertendum, initium prædicationis Christi posse computari vel à baptismo, uel à miraculo nuptiarum. Quæ differentia in nostra sententia nulla est ad præsentem quæstionem refert. Existimamus. n. annum integrum inter illa duo mysteria intercessisse: qui verò hoc negant, tantumq; aliquot menses intercessisse afferunt, nihil referre putant, quòd à baptismo, vel nuptijs prędicationis sumatur exordium.

Principio igitur certum existimo, à miraculo nuptiarum posuisse in prædicatione Christum, vt minimum duos annos, & aliquot menses, aut dies. In quo ferè omnes sancti Patres conueniunt, idq; ex discursu Euangelij Ioānis manifestè colligunt. Nā cap. 2. statim post miraculum nuptiarum commemorat vnū pascha, quod Christus Ierosolymis celebrauit, deinde cap. 6. aliud memorat, quod sine vlla dubitatione est distinctū à superiori (vt apertè constat ex historia illorum capitum) atque ita numeratur vnus annus, qui, vt minimū inter illa paschata interpositus est. Rursus ca. 11. & 13. mentionem facit alterius paschatis, in quo Christus interfectus est, quod esse distinctum à reliquis eodē modo ex eadem historia constat, ergo necesse est, vt prædicatio Christi durauerit saltem duobus annis, q a tria paschata non possunt minori tempore numerari. Quibus insuper addendum est tempus illud, quod à miraculo nuptiarum, vsque ad proximū pascha fluxit, quod iuxta sententiam supra à nobis approbatam, fuit à 6. die Ianuarij, vsque ad finem Martij. Et ex eadem snia sequitur, si numeremus annos prædicationis Christi à baptismate, non posse à nobis pauciores, q̄ tres numerari, & hinc etiam euidēter confutatur prima sola. Quia siue initium prædicationis sumat à baptismo, siue à miraculo nuptiarum, nō potest prædicationis tempus vno anno coarctari. Aliæ verò tres sententiæ omnes habent aliquid probabilitatis, vel statuendo diuersum prædicationis initiū, vel iuxta diuersas sententias probabiles circa annum, qui à baptismo ad nuptias vsque fluxit, diuersimodè sentiendo.

Iam verò inquirendum superest, an ex historia euāgelica colligi possit alius huiusce prædicationis annus, petitò ipsius pricipio, à miraculo nuptiarum, atque adeò, vtrum ab eo die numerandi sint tres anni, an tm̄ duo. Nam q vltra triennium non extendat, ex eadem historia euangelica Ioānis ferè oēs autores colligunt. Quia Ioan. latè describit, & per diuersa paschata indicat annos prædicationis Christi, saltem à miraculo nuptiarum. Et ideò, vanum esset, & sine fundamento, aliquem annum addere, qui ex hac euangelica historia non colligatur, vt dicemus latius agētes de morte Christi. Tota igit̄ cōtrouersia posita est in expositione illorū verborum Ioan. c. 5. *Post hæc erat dies festus Iudæorum, & ascendit Iesus Ierosolymam*. Dubium est enim, quod fuerit illud festū. Si. n. fuit pascha, cum illud sit distinctum ab ijs, quæ c. 2. & 6. memorantur, atq; illis intercedum, necesse erit addere alium annum: si aūt fuit festum Pentecostes, vel aliquod aliud, nulla erit necessitas addendi alium annum. Prima ergo expositio, & latis frequens est, illud festum non fuisse pascha. Primò, quia non est verisimile Ioannem cap. 5. mentionem facere unius paschatis & statim, capit. 6. transitum ad aliud face-

Io. 2. & 5.

Testimoniū Io. 5. de festo Iudæorū.

te, vnius integri anni historia prætermissa.

3. exposit.

Secundò, quia Ioan. diligens fuit in designandis festis paschæ, vt setiem, & veluti chronologiã prædicationis Christi notaret, & ideò distinctè semp illa nominat, & non cõmuni, vulgarique voce *diei festi*. Denique, quia aliàs necessarium erit nobis admittere quatuor annos integros p̃dicationis Christi numerando à baptismate, quod inauditum est, & cum humana historia, & chronologia nõ potest cohærere. Quod si inquiras, quodnam fuerit illud festum, de quo fit mentio Ioan. 5. Chrys. hom. 35. in Ioan. (quem Theoph. & Euthy. sequuntur) sine probatione dicit: *Ve mihi uidetur Pentecostes*, Cyrillus verò lib. 2. c. 125 eandem tenens sniam, probationem adiungit, quia hoc festum vt immediatè sequutum post pascha, at verò Iudæi nullum festũ immediatè post pascha celebrant, nisi Pentecostes. Assumptum uerò solum probatur à Cyrillo ex ordine historiæ, quia postq̃ c. 2. Ioannes mentionem fecerat paschatis, vsq; ad c. 5. non fecit mentionem alterius diei festi. Quæ tñ probatio non est efficax; sæpe n. euangelica historia facit transitum ab uno festo ad aliud remotum. Hanc sniam docuit etiã Apollinaris apud Hieron. Dan. 9. D. Tho. Albert. Mag. Lyranus, & alij, super Ioan. & Petrus Comestor in historia Euangel. c. 81.

2. exposit.

Secũda expositio est, illud festum fuisse pascha. Ita sensit Iren. li. 2. aduer. hæres. c. 39. & optimè Rupert. lib. 5. in Ioannem in initio. Atq; idẽ sentiunt alij antiqui Patres infrà citandi, & ex recentioribus Iansen. & Fran. Tol. ibi, & Bened. Pererius lib. 11. in Daniel. q. 7. Suaderi põt primò ex absoluta appellatione *diei festi*. Quia neq; in ueteri, neq; in nouo testamẽto, alia solemnitas absoluta *diei festi* appellatione nominatur, pascha verò, quasi per antonomasiam, sæpe ita vocatur, præsertim à Ioanne, vt c. 4. [Cum venisset in Galilæam exceperunt illum Galilæi, cum omnia vidissent, q̃ fecerat Ierosolymis in die festo, ipsi enim uenerant ad diem festũ.] Vbi per diem festũ necesse est, pascha intelligi, alludit enim ad historiam, quàm cap. 2. narrauerat, quòd, in die paschæ eiecisset Christus ementes, & vendẽtes è templo. Et vt hic locus non parum vrgare, q̃ paucis interpositis subdit Ioan. ĩ c. 5. *Post hæc erat dies festus Iudæorum*, ergo verisimile est in eadẽ significatione usum esse illa uoce. Præsertim quia statim c. 7. agẽs de alia solennitate sub nõie *diei festi*, non simpliciter ita vocauit, sed cum addito *diem festum Scenopegia*, c. verò 11. & sequẽtibus, sæpe pascha *diem festum*, simpliciter appellat. Et similiter Matth. c. 26. *Non in die festo* & Luc. ca. 2. *secundum consuetudinem diei festi*, quem paulò antea *Pascha* vocauerat.

Testimoniũ Io. de die festo intelligendũ de Paschate.

Secundò est uehemens coniectura, quia illa oĩa, q̃ à Ioanne narrantur dicta, & facta a Christo, à c. 2. (ubi die paschæ dr̃ eiecisse, ementes, & uẽdentes, a templo) usque ad c. 5. (ubi fit mentio huius diei festi) non uidentur potuisse fieri solis quinquaginta diebus; imò neque breuiori tempore, q̃ integro anno, quod ita declaratur.

Nam c. 3. narrat colloquium Christi cum Nicodemo, & postea dicit uenisse Iesum cum discipulis in Iudæam, & ibi moratum esse, & baptizasse. Quo loquendi modo significat non paucis diebus illic habitasse. Deinde (quod magis urget) c. 4. narrat redijsse Christum à Iudęa in Galilæam, & transijsse per Samariam, & post colloquium cum Samaritana, inter alia dixisse discipulis: *Nonne vos dicitis, quod adhuc quatuor menses sunt, & messis venit?* Quæ uerba perpendens Ruper. supra inquit: *Constat, quòd vbi non plus, quatuor menses ad messem intersunt, paschalis festiuitas non plus, quam duobus mensibus longè abest, quo vtique spatio temporis nulla alia festiuitas occurrit, in qua secũdum præceptum legis omne masculum deberet apparere ante conspectum Domini.*

Tp̃s messis ĩ Iudęa quando.

Et ex eisdem verbis colligunt S. Th. Hugo Card. Claud. Caiet. & Iansen. illud tempus, in quo Christus Samariam pertransijt, fuisse hyemale inter Nouembrem, & Ianuarium. Qua tempus messis in Iudæa erat mensis Martij, vel Aprilis, vt colligi potest ex Iosue 4. Vbi dicitur populus Israel pertransijsse Iordanem decimo die mensis primi (qui erat Martius) & tamen capit. tertio dictum erat illud fuisse tempus messis his verbis, *Iordanis ripas alueι sui tempore messis impleuerat.*

Dicere verò aliquis posset in cap. 4. per mensem primum non intelligi Martium, qui solum erat primus in ordine ad festiuitates celebrandas, sed Septembrem, qui erat primus in computatione anni communis Hebræorum. Sed hæc fuga excluditur, cap. 5. vbi dicitur *transmisso Iordane fecisse populũ Phase. 14. die mensis ad vesperam in campestribus Iericho*, non autem est dubium, quin de eodem mẽse intelligatur, quia non permanserunt ibi sex menses, vt facerent pascha, sed post quatuor dies illud celebrarunt, vt notauit Theod. q. 2. in Iosue, & indicauit Hierony. lib. 1. contra Iouinianum circa medium. Aliter eludi posset hic locus, dicendo uerbis illis cap. 3. non affirmari illud fuisse tempus messis; sed comparari enundationem illam cum ea, quæ tempore messis fieri solebat. Nam septuaginta legunt: *sicut in tempore messis*. Sed huic expositioni obstat vulgata lectio; quæ non habet: *sicut in tempore*, sed simpliciter, *tempore messis*. Secundò, quia statim cap. 5. post narratam paschæ celebrationem additur, *& comederunt de frugibus terræ die altero*, (scilicet die 15. mensis primi) *azimos panes, & polentam eiusdem anni, defecitque manna, postquàm comederunt de frugibus terræ, neque vsi sunt vltra cibo illo filij Israel, sed comederunt de frugibus præsentis anni terræ Canaam.* Ergo negari non potest, quin eo tempore fructus terræ iam ad maturitatem peruenissent, atque adeò, quòd tempus messis iam instaret. Atque ita exponunt hunc locum Lyranus, Hugo, & Abul. quæstio. 35. in cap. 5. qui aduertunt primum mensem Iudæorum interdum coincidere cum nostro Aprili, & ita potuisse accidere illo anno, cumque illa regio calidior sit, & propè Iordanem esset, & humidior, atque magis disposita, ut citius fructus maturescerent, fieri potuisse, ut eo iam tempore aliqua ex parte messis inciperet: Et confirmari potest hæc sententia ex Leuit. 23. ubi præcipitur in paschate offerri manipulum primitiarum coram Domino, quod est signum, eo tempore segetes fuisse iam aptas ad messem. Vnde Ioseph. 3. antiq. cap. 12. refert tempore paschatis solita esse omnia sata habere iam culmum spicam, & grana, & quamuis non essent omnino perfecta, fuisse tamen uicina maturitati, saltem in aliquibus locis. Ita ut meti possent, ut manipulus spicarum offerretur Deo, utque possent grana torreri, & in sacrificium offerri. Quod etiam notauit Lyranus supra, & Leuit. ac Exod. 23. Vbi propter hanc causam primus mensis uocatur *Mensis nouorum*, & apertius. cap. 23. *Mensis nouarum frugum:* Relinquitur ergo, tempus illud, in quo Christus pertransijt Samariam non potuisse esse paulò ante Pentecostem. Illud namque tempus non distabat à tp̃e messis per menses quatuor, maximè cũ Christus non de fine, sed de initio messis loquatur. Sic enim ait: *Adhuc quatuor menses sunt, & messis venit*, ergo illud festum, de quo Ioã. loquitur, ca. 5. non potuit esse festum Pentecostes, quia illud proximè sequutum est post transitum Iesu per Samariam. Et eadem ratione concluditur, nõ posse ẽt explicari locum illum de festo tabernaculorũ proximo Septẽbri celebrato post illud pascha, cuius facta fuerat mẽtio, c. 2. Quia in illo tp̃is interuallo, nunquã defuere quatuor menses, usque

A ad tempus messis, ergo festum illud nō fuit festum tabernaculorum. Nec ēt esse potuit festum Encæniorum (vt Caiet. sins it. Io. 5. quem Canus sequitur lib. 10. de locis c. 5. ad 6.) tùm quia illud festum non erat adeò solenne, ut simpliciter *dies festus*, quasi p antonomasiā diceretur. Quæ ratio generaliter probat de reliquis festis minoribus, quæ hyeme celebrabantur. Tum etiā, quia illo modo non possunt commodè verba Christi esplicari: Oportuisset. n. vt ante mensem Nouembris, in quem festum illud incidebat, Christus transisset per Samariam, ergo tunc dicere non posset: *Adhuc quatuor menses sunt, & messis venit.* Eò vel masimè quòd solum in tribus solennioribus festis Paschæ, Pentecostes, & Tabernaculorum tenebaotur omnes Iudęi, quia terrā promissionis incolebant, Ierosolymam ad sacrificādum ascendere, vt constat Exod. 23. illud autem festum, de quo Ioanoes loquitur c. 5. videtur fuisse aliquod ex ijs tribus, vt omnes grauiores expositorea intelligunt. B Nam verba illa: *Erat dies festus Iudaeorum, & ascendit Iesus Ierosolymam*, vim habēt causalis propositionis, scilicet, ascendisse Christū, quia erat dies festus, nimirum, in quo omnibus ascendendum erat. Cum ergo ostensum sit noo fuisse festum Pentecostes, neque Tabernaculorum, nihil sanè verisimilius dici potest, quàm quòd fuerit festum paschæ.

Contra hoc verò aliqui cōtendunt, tempus messis apud Iudæos fuisse eodem tēpore, qoo est apud nos. Nam Leuit. 23. & Esod. 23. indicatur finē messis in fine Augusti accidere solitum esse, atque ita colligunt festum paschæ incidere solitum in principium veris, vt Hiero. notat Aggæi 2. Vnde fit eodem tempore paulò post pascha potuisse Christū dicere: *Adhuc quatuor menses sunt, & messis venit*, vt sensit Cyrill. lib. 2. in Ioan. c. 106. Cui sniæ fauet Chrys. tom. 2. sermone quodam de Ioanne Baptista, vbi dicit, Iuniū fuisse initium messis frumentaceæ. C Iuxtà quā sniam rectè intelligi potest locus Ioannis de festo Pentecostes. Sed præter quam q illa espositio de festo paschæ non solum prædicta ratione: sed etiam alijs, & quidem efficacibus nititur. Hęc, quæ ad refelleodam prædictam rationē afferuntur, nullo modo nobis suaderi possunt. Tū quia loca scripturæ in contrarium adducta, tā aperta sunt, vt vis possint explicari. Tum ēt, quia id, qd dr, repugnat, & principijs geographiæ, & omni historiæ, ac esperientiæ. Tū etiam, quia ex citatis locis Leuit. & Exod. 23. constat in festo Pentecostes solitas esse offerri primitias frugum, & duos panes ex primitijs tritici. Vnde fit eo tempore, non solū inchoatum, sed ferè finitum fuisse tempus messis; io fine autem Augusti non solum messis, sed etiam vindemia finita erat, vt eisdem locis Lyranus notat, & Deut. 26. Quod ēt est signum multò antea finitum fuisse tempus messis. Nullo ergo modo à paschate ad initium messis poterant quatuor menses D superesse, non ergo potuerunt illa verba à Christo dici tpe veris, statim post pascha, sed tempore hyemis ante pascha, ergo locus ille Ioan. 5. noo potest de Pentecoste, sed solum de pascha iotelligi.

Tps prædicationis Xpi quantum.

Es hac ergo huios loci expositione (quā veriorē existimamus) concluditur, quatoor paschata numarari à Ioanne post miraculum nuptiarum, & consequenter oumerando prædicationem Christi ab eo miraculo, tribus aonis, & tribus mensibus durasse, atque adeò (si sumamus initium à tpe baptismi) numerandos esse quatuor anoos, & tres menses.

1. Obiect.

Sed supersunt nonnullæ difficultates circa hanc sniam. Prima est, quia nullus autor grauis tot annos tribuit prædicationi Christi, sed ad summum tres, & aliquot menses, vt videre licet in Euseb. lib. 8. de Demonst. demon. 2. circa finem, vbi tamen nō declarat, ex quo tempore illorum annorum seriem A ordiatur, in chronico tñ apertè vr illos à baptismate Christi repetere, vt patet computando, quæ narrat in Olympiade ducentesima prima, & ducentesima secunda, sed apertissimè id docet lib. 1. Hist. c. 10. Euseb. aūt sequutus est Hier. Dan. 9. vbi Theod. idē sensit, & clarius Ignatius epist. 5. ad Trallianos. *Triennium prædicauit Euangelium, signa, & prodigia patrauit.* Et vr initium sumere à baptismate, cuius prosimè mentionem fecerat. Eādem sniam vr tenuisse Beda lib de rōne tēpo. c. 45. & Aymo Apocal. 12. & Niceph. lib. 1. c. 29. Ad hanc difficultatem nihil aliud habeo, quod rñdeam, nisi hos patres nō satis distinsisse inter initiū prædicationis Christi sumptum à baptismo, vel à miraculo nuptiarum, solumque docere voluisse es Euangelio Ioānis tres tm̄ annos colligi posse, quod nos etiā fatemur. Cæterum, quia es traditione Ecclesiastica alium integrū annum credimus intercessisse à baptismo, vsque ad noptias, ideò annom alium annumerandū B censemus, siue ille annumeretur inter annos prædicationis (quia ex tunc cæpit docere, & discipulos congregare, vt supra diximus,) siue dicatur initium potius esse sumendum à nuptijs, quia tunc cępit Christus dn̄s manifestare gloriam suam hominibus, & doctrinam miraculis cōfirmare, quod ad modum loquendi spectat. Quamuis prior, qui initium doctrinæ sumit à baptismate videatur magis vsitatus, magisque historiæ, & rationi conformis.

2. Obiect.

Secunda difficultas sumitur ex Luc. c. 3. dicente: *Anno quintodecimo Imperij Tiberij Cæsaris, sub principibus sacerdotum Anna, & Caipha factum est verbum Domini super Ioannem.* Es quib. verbis colligi vr totum tempus prædicationis Christi cōprehensum esse sub pontificatibus Annæ, & Caiphæ, id est, baptizatum esse eo anno, quo Annas pontificatum gerebat, mortuū aūt in pontificatu Caiphæ. Nam hoc posterius manifestò cōstat ex oībus Euāgelistis, illud verò prius es hoc loco Lucæ deducit. C Et ita interpretat Euseb. lib. 1. Hist. c. 10. Rursus addendum est es Iosepho lib. 18. antiq. c. 3. inter Annam, & Caipham tres Pontifices intercessisse, Ismaelem, Eleazarum, & Simeonem, qui eo tpe aonui erant, vt apertè colligitur es uerbis illis Ioann. c. 11. *Cum esset Pontifex anni illius*, & Iosephus idem testatur, ergo tota Christi prędicatio è baptismo vsque ad mortē nō potuit integrum quadriennium efficere. Quo argumēto vsus est Eusebius supra, eumq; imitatur Nicephorus. Sed est ualde inefficax argumentum multis de causis.

Respons.

Primò, quia ēt si cōcedantur oīa, quæ in argumento sumuntur, consequentia non est efficax. Quia cum nō cōstet, qn̄ inciperet, uel finiretur annus pontificatus illorum pontificum, fieri rectè potuit, vt sub illis quamque pōtificibus Christus prædicauerit quatuor aonis integris, & aliquot mēsib. vt facilè constabit intuenti, & consideranti. Secundò, quia non satis cōstat Annam fuisse Pontificē eo anno, quo Christus D est baptizaus. Quia verba illa Lucæ, *Sub principibus Anna, & Caipha*, valdè ambigua sunt, & obscura. Quia nudè, ac simplicer accepta potius indicare videntur, vtrumque fuisse Pontificem eo anno, & per vices ministrasse, vt sentit Augustin. tract. 49. in Ioannem. Alij existimant Caipham tunc fuisse Pōtificem & durasse vsque ad Christi mortem. Nam illum accepisse pontificatum quarto, vel quinto anno Imperij Tiberij, & in eo perdurasse vsque ad finem imperij eius, nō obscurè colligitur ex Ioseph. lib. 18. antiq. cap. 3. & 6. quòd verò ipse solus summus Pontifex esset, satis constat es Matth. 26. *Duxerunt eum ad Caipham principem sacerdotum*, & Ioann. 11. & 18. *Duxerunt eum ad Annam primum, erat enim socer Caiphæ, qui erat pontifex anni illius*, ergo etiam ille solus erat pontifes anno baptismi Christi. Cum illo autem numeratus est

Annas

Annæ, & Caiphæ põtificat⁹ qualis.

Annas à Luca, tum quia pontificatum paulò ante A gefferat, & idcircò nomen principis ſacerdotũ nõdum amiſerat: tum etiam quia erat ſocer Caiphæ, ac ꝑpea, eximia autoritate pollebat, atque hanc ob cãm in paſsione. Dñi ad illum primum ductus eſt Chriſtus. Quidam ét arbitrantur illum fuiſſe ſummum præſidem concilij Sanhedrin, ad quod ueræ uel falſæ doctrinæ iudiciũ pertinebat. Nã Act. 4. in illo Concilio, quod aduerſus Apoſtolos coactũ eſt. Annas uocatur princeps ſacerdotum, Caiphas uerò deinde cũ reliquis annumeratur, cũ tamẽ eodẽ anno, quo mortuus eſt Chriſtus durãte adhuc Caiphæ pontificatu conciliũ illuc congregatum ſit. Alij denique arbitrantur Annã, & Caiphã alternis annis pontificalẽ dignitatem obtinuiſſe, & ideo dictum eſſe: *ſub Anna, & Caipha*. Quia licet eo anno, quo Ioannes Baptiſta prædicare cæpit, alter eorum tantummodo eſſet Pontifex, tamẽ ſub utriuſq; pontificatu prædicauit, & uterque dicebatur princeps ſacerdotum, quia alternis ſibi annis mutuò ſuccede B bant. Quæ res ſicut probari non poteſt, ita neque alia efficaciori rõne refelli. Addo præterea cõtra Euſeb. non potuiſſe dici *factum eſſe verbum Domini ſub Anna, & Caipha*, ſolũ, quia Caiphas futurus erat põtifex poſt trienniũ, uel quadrienniũ, quãdo Chriſtus mortuus eſt, præſertim cũ eo anno defunctus iã eſſet Ioannes, nullo ergo mõ conſiſtere, ut Euſebij cõputatio. Qđ præterea euidenter conuincitur, quia hiſtoria Ioſephi, qua Euſeb. utitur, anteceſsit ferè per quatuordecim annos Chriſti baptiſma, & prædicationẽ: accidit. n. in initio Imperij Tiberij, ut dictũ eſt, & euidenter conſtat ex Ioſepho. Ex quo ét facilè intelligitur, nõ fuiſſe perpetuo obſeruatum eo tpe: ut ſummi pontifices annui eſſent: Sed hoc pẽdebat ex Romanorũ imperio: qui interdũ breuiori tpe, interdum diuturniori, aliquem põtificem patiebãtur eſſe. Vnde etiã euenire poterat. Vt idem ſæpe pontifex fieret. Ex hiſtoria ergo, & C ſucceſsione horum pontificum nihil certe de tempore prædicationis Chriſti haberi poteſt.

3. Obiect. Reſponſ.

Tertia, & grauis difficultas ſumitur ex chronologia Romana euangelicæ coniuncta. Nã ex Luca habemus Chriſtum baptizatũ eſſe anno 15. Imperij Tiberij, ſed hiſtoriç grauius anno eiuſdem Imperij decimooctauo Chriſtum defunctum memorant, ergo non potuit prædicatio Chriſti à baptiſmate inchoata quatuor integris annis durare. Sed hęc difficultas commodiorem locum habebit infrà, cùm agemus de anno, quo defunctus eſt Chriſtus, ubi docebimus euenisse id quidem anno 19. Imperij Tiberij. Ex quo etiam confirmabitur amplius ſententia, quam hic defendimus.

QVÆSTIO XLIII.

De miraculis a Chriſto factis in generali, in quatuor articulos diuiſa,

DEinde conſiderandum eſt de miraculis à Chriſto factis, & primò, in generali, ſecundo, in ſpeciali de ſingulis miraculorum generibus, tertiò, in particulari de transfiguratione ipſius.

Circa primum quæruntur quatuor.

Primò vtrum Chriſtus debuerit miracula facere.

Secundò, vtrum fecerit ea virtute diuina.

Tertiò, in quo tempore incęperit miracula facere.

Quarto, vtrum per miracula fuerit ſufficienter oſtenſa eius diuinitas.

ARTICVLVS I.

Vtrum Chriſtus debuerit facere miracula.

AD primum ſic proceditur. Videtur, quod Chriſtus miracula facere non debuerit. Factum enim Chriſti verbo ipſius debuit concordare. Sed ipſe dicit Matt. 16. Generatio mala, & adultera ſignũ quærit, & ſignum non dabitur ei, niſi ſignum Ionæ Prophetæ. Non ergo debuit miracula facere. 314 Opuſ. 2. c. 7. & op. 3. c. 133. & op. 12. art. 17. & op. 60 ca. 51. in princ.

2. Prætereà, Sicut Chriſtus in ſecundo aduentu venturus eſt in virtute magna, & maieſtate, (vt dicitur Matth. 24) ita in primo aduentu venit in infirmitate: B *ſecundum illud Iſa. 53. Virum dolorum, & ſcientẽ infirmitatem. Sed operatio miraculorum magis pertinet ad virtutem, q̃ ad infirmitatem Ergo non fuit conueniens, quod in primo aduentu miracula faceret.*

3. Præterea, Chriſtus venit ad hoc vt homines ſaluaret per fidem, ſecundum illud Heb. 12. Aſpicientes in autorem fidei, & conſummatorem Ieſum. Sed miracula diminuunt meritum fidei, vnde Dominus Io. 4. dicit. Niſi ſigna, & prodigia videritis, non creditis. Ergo non videtur, quod Chriſtus debuerit miracula facere.

Sed contra eſt, quod ex perſona aduerſariorũ Dei dicitur Ioan. 11. Quid facimus, quia hic homo multa ſigna facit?

Reſpondeo dicendum, ꝙ diuinitus conceditur homini miracula facere, propter duo. Primo quidem, & principaliter, ad confirmandam veritatẽ, quã aliquis C *docet, quia. n. ea, quæ ſunt fidei, humanã rationẽ excedunt, nõ poſſunt per rõnes humanas probari: ſed oportet, ꝙ probentur per argumentum diuinæ uirtutis, vt dum aliquis facit opera, quę ſolus Deus facere poteſt, credantur ea, quæ dicuntur eſſe à Deo, ſicut cum aliquis defert literas annulo Regis ſignatas, creditur ex voluntate Regis proceſſiſſe, quod in illis cõtinetur. Secundo, ad oſtendendam præſentiam Dei in homine per gratiam Spiritus ſancti, vt dum, ſ. homo facit opera Dei, credatur Deus habitare in eo per gratiã. Vnde dicitur Gala. 3. Qui tribuit vobis Spiritum, operatur virtutes in vobis. Vtrumque autem circa Chriſtum erat hõibus manifeſtandum, ſ. ꝙ Deus eſſet in eo per gratiam, non adoptionis, ſed vnionis, & ꝙ eius ſupernaturalis doctrina eſſet à Deo. Et ideo conuenientiſſimũ fuit, ut miracula faceret. Vnde ipſe dicit Ioan* D *nis 10. Si mihi non vultis credere, operibus credite. Et Io. 5. Opera, quæ dedit mihi pater, vt faciam, ipſa ſunt, quæ teſtimonium perhibent de mę.*

Ad primum ergo dicendum, quod hoc, quod dicit. Signum non dabitur ei, niſi ſignum Ionæ Prophetę, intelligendum eſt, vt Chryſ. dicit, quod tunc non acceperunt tale ſignum, quale petebant. ſ. de cęlo, non ꝙ nullum ſignum eis dederit, vel quia ſi ea faciebat, non propter eos, quos ſciebat lapideos eſſe, ſed vt alios emendaret: & ideo non eis, ſed alijs illa ſigna dabantur. Ho. 54. in Matt. ante med. t. 2.

Ad ſecundum dicendum, quod licet Chriſtus venerit in infirmitate carnis, quod manifeſtaretur per paſſiones: venit tamen in virtute Dei, quòd erat manifeſtandum per miracula.

A *Ad tertium dicendum, quòd miracula in tantum diminuunt meritum fidei, in quantum per hoc ostenditur duritia eorum, qui nolunt credere ea, quæ scripturis diuinis probantur, nisi per miracula. Et tamen melius est eis, vt vel per miracula conuertantur ad fidem, quàm q omnino in infidelitate permaneant: dicitur enim 1. ad Cor. 14. quòd signa data sunt infidelibus, vt scilicet, conuertantur ad fidem.*

COMMENTARIVS.

RESpondet D. Th. conuenientissimum fuisse, vt Christus miracola faceret. Qd euidenter probat ex fine prædicatione Christi, & excellẽtia eius, ad q̃ confirmandá, & demonstrandá Christi diuinitaté, vtilia erant miracula. Nõ tñ declarat vtrum ad huoc finem fuerint simpliciter necessaria: cum tamen ex verbis Christi domini interdum necessitas, interdum vtilitas colligi videatur. Quam ré inferius disputabimus, vbi ét exponemus, qđ in solu. ad 3. tetigit D. Th. qũo miracula conferant ad fidé, & augeant, vel minuant meritum eius.

In sol. ad 1. explicat D. Th. locum illum Mat. 12. & 16. *Generatio praua, & adultera signum quærit, & signum nõ dabitur ei, nisi signum Ionæ prophetæ.* In quo primum obseruandum est, Pharisæos petẽtes à Christo signum de cęlo dupliciter peccare potuisse. Primo, ex praua intẽtione, quia non petebãt illud signum, vt crederent, sed vt occasioné haberent calumniandi Christum, vt ariolum, seu incantatorem. Hanc. n. fuisse istorum mentem indicauit Christus, tum eos appellans hipocrytas, (vt Græca habent, nonnullaque Latina) tum acriter incessens illis verbis, *Generatio praua, & adultera.* Secundò, peccabant per duritiam, & infidelitatem contemnendo cætera miracula, quæ Christus faciebat, & nouum, atque inusitatũ signum exigentes, vt Christi potentiam explorarent. Propter quod dicuntur accessisse ad tentandum eum, & hanc eorum mentem indicauit Christus, cũ illos arguit, q ex signis aeris faciem cęli dijudicare nossent: Messiæ autem adoentum ex proprijs eius operibus, & signis nollent agnoscere, & ideò sine necessitate nouum signum postularent. Propter hanc ergo duplicé causam Christus eos acriter repulit, oĩno negauit signum eis se esse daturum. Quod dupliciter D. Th. exponit. Primò. q Christus non negauerit absolutè se daturum vllum signum, quandoquidem postea multa edidit miracula, sed non daturum tale signum, quale illi volebant. Ita exponit Chrys. hom. 44. Iuxtà quàm expositionem, illud: *Nisi signum Ionæ Prophetæ*, non habet vim excipiendi propriè (nam exceptio propriè fit ex rebus comprehensis sub clausula vniuersali, à qua fit exceptio, resurrectio aũt non erat tale signum, quale petebant Iudæi) hẽt ergo vim aduersatiuæ, ita ut sit sensus nõ dabitur eis signum, quale petunt, sed aliud longè dissimile, q oẽs eorum calumnias possit superare. Alia expositio est,: *Non dabitur eis*, i. pp eos, ita vt non negauerit Christus se facturum signa, quæ alijs prodessent, sed negat se facturũ, vt consulat eorum vtilitati, uel vt annuat eorum petitioni, quia lapidei erant, imò ferrei, ideoq; talia signa poscebãt. Ita etiam exponit Chrysost. & sequitur Euthym. in Matth. suo c. 23. & Theoph. Matth. 16.

Quod si obijcias, Etiam illud signum Ionæ non esse datum istis, qui signum petebãt. i. pp ipsos, aut ipsorũ petitioné. Rñdent Theoph. & Euthy. signa de cęlo, q̃ facta sunt in morte Christi, & in eius resurrectione, ipsis Iudæis, & induratis, specialiter data esse, vt vel cõuerterentũ, vel inexcusabiles fierent, eorumq; cæcitas omnibus nota foret. Vide Iansen. c. 49. Con. & Toletum in Ioan. 2. annot. 23.

Signũ de cęlo Iudęi quorsũ petunt.

Signũ de cœlo quo Iudęis Xp̃s negat.

Obiectio.

Respons.

ARTICVLVS II.

Vtrum Christus fecerit miracula diuina virtute.

AD secundum sic proceditur. Videtur q Christus non fecerit miracula diuina virtute. Virtus. n. diuina est omnipotens. Sed videtur quòd Christus non fuerit omnipotens in miraculis faciendis: dicitur enim Mar. 6. quod non poterat ibi, s. in patria sua virtutem vllam facere. Ergo videtur, quod non fecerit miracula virtute diuina.

B 2. Præterea, Dei non est orare: Sed Christus aliquando in miraculis faciendis orabat: vt patet in suscitatione Lazari Ioann. 11. & in multiplicatione panum, vt patet Mat. 13. Ergo videtur, quòd non fecerit miracula virtute diuina.

3. Præterea, Ea, quæ virtute diuina fiunt, non possunt virtute alicuius creaturæ fieri. Sed ea, quæ Christus faciebat, poterãt etiam fieri in virtute alicuius creaturæ: vnde & Pharisæi ei dicebant, quod in Beelzebub principe dæmoniorum ejciebat dæmonia. Ergo videtur, quod Christus non fecerit miracula virtute diuina.

Sed contra est, q Dominus dicit Ioan. 14. pater in me manens, ipse facit opera.

Respondeo dicendum, quod sicut in prima parte habitum est, vera miracula sola virtute diuina fieri possunt: quia solus Deus potest mutare naturæ ordinem, quod pertinet ad rationem miraculi. Vnde Leo

C Papa dicit in epistola ad Flauianum, quod cum in Christo sint duæ naturæ, vna earum est diuina, quæ fulget miraculis: altera, scilicet, humana, quæ succumbit iniurijs. Et tamen vna earum agit cum communicatione alterius, in quantum, scilicet, humana natura est instrumentum diuinæ actionis, & actio humana virtutem accipit à natura diuina, sicut supra habitum est.

Ad primum ergo dicendum, q hoc, quod dicitur, non poterat ibi vllam virtutem facere, non est referendum ad potentiam absolutã, sed ad id, quod potest fieri congruenter, non enim congruum erat, vt inter incredulos operaretur miracula. Vnde subditur Et mirabatur propter incredulitatem eorum: secundũ quẽ modum dicitur Gen. 18. Num celare potero Abraham, quæ gesturus sum? & 19. Non potero facere quicquam, donec ingrediaris illuc.

D Ad secundum dicendum, quod (sicut Chrysost. dicit super illud Matth. 14. Acceptis quinque panibus, & duob. piscibus, aspiciens in cœlum benedixit, & fregit) oportebat credi de Christo quonia à Patre est, q ei æqualis est. Et iõ vt vtrumq; ostendat, nunc quidẽ cum potestate, nunc aũt orans miracula facit: & in minorib. quidem respicit in cęlum, puta in multiplicatione panum: in maiorib. aũt, quæ sunt solius Dei, cũ potestate à seipso agit: puta quãdo peccata dimisit, mortuos suscitauit. Quod aũt dicitur Ioan. 11. q in suscitatione Lazari oculos sursum leuauit, nõ propter necessitatem suffragij, sed propter exemplum hoc fecit. Vnde dicit Propter populum, qui circumstat dixi, vt credant quia tu me misisti.

Ad tertiũ dicendũ, q Christus alio modo expellebat

233 3. d. 15. q. 1. ar. 3. co. & d. 15. q. 1. a. 3. cor. & ad. 4. & 4. d. 5. q 1. a. 1. & op. 11. c. 27.

p. 1. q. 110. ar. 4.

Epi. 10. c. 4. parum à princ.

q. 13. ar. 3

Ho. 50. in Mat. par. à princip. to. 1.

bat dæmones, quàm virtute dæmonum expellautur. Nam virtute superiorum dæmonum, ita dæmones à corporibus hominum expelluntur, quòd tamen remanet dominium eorum quantū ad animam: non enim contra regnum suum diabolus agit. Sed Christus dæmones expellebat non solum à corpore, sed multò magis ab anima. Et ideò Dominus blasphemiam Pharisæorum dicentium eum in virtute dæmoniorum dæmonia eijcere, reprobauit, primò quidē per hoc, quod Sathanas contra seipsum non diuiditur: secundò, exēplo aliorum, qui dæmonia eijciebant per Spiritū Dei: tertiò, quia dæmoniū expellere non posset, nisi ipsum vicisset virtute diuina: quartò, quia nulla conuenientia in operibus, nec in effectu erat sibi, & Sathanæ, cum Sathanas dispergere cuperet, quos Christus colligebat.

De hoc articulo legantur, quæ scripsimus priori tomo disput. 31. sect. 1. & 2.

ARTICVLVS III.

Vtrùm Christus incæperit facere miracula in nuptijs.

236 4. d. 44 in expositione lit. & opus. 11. ar. 18. & lo. 2. l. 21 co. 3. & c. 2. l. 2. fin. & c. 3. l. 5. fin. *AD tertium sic proceditur. Videtur, quòd Christus non incæperit miracula facere in nuptijs mutando aquam in vinū. Legitur enim in lib. de infantia Saluatoris, quod Christus in sua pueritia multa miracula fecit. Sed miraculū de conuersione aquæ in vinum fecit in nuptijs trigesimo, vel trigesimo primo anno suę ætatis. Ergo videtur, quòd non incæperit tunc miracula facere.*

2. Præterea, Christus faciebat miracula secundū virtutem diuinam. Sed virtus diuina in eo à principio suæ conceptionis erat: ex tunc enim fuit Deus, & homo. Ergo videtur, quòd à principio miracula fecerit.

3. Præterea, Christus post baptismum, & tentationem cœpit discipulos congregare, vt legitur Mat. 4. & Ioan. 1. Sed discipuli præcipuè congregati sunt ad ipsum, propter miracula, sicut dicitur Luc. 4. quòd Petrum vocauit obstupescentem, propter miraculū, quod fecerat in captura piscium. Ergo videtur, quòd ante miraculum, quod fecit in nuptijs, fecerit alia miracula.

Sed contra est, quòd dicitur Io. 3. Hoc fecit initium signorum Iesus in Cana Galilææ.

Respondeo dicendum, quòd miracula facta sunt à Christo propter confirmationem doctrinæ eius, & ad ostendendam virtutem diuinam in ipso. Et ideò quantum ad primum, nō debuit ante miracula facere, quā docere inciperet. Non autem debuit incipere docere q. 36. ar. 3. *ante perfectam ætatem, vt supra habitum est, cum de baptismo ageretur. Quantum autem ad secundum, sic debuit per miracula deitatem ostendere, vt crederetur veritas humanitatis ipsius, Et ideò sicut dicit Chrys. super Ioan. decenter non incæpit signa facere* Ho. 20. in Io. cir. medium, t. 3. *in prima ætate: existimassent enim phantasma esse incarnationem, & ante opportunum tempus cruci eum tradidissent.*

Ad primum ergo dicendum, quod sicut Chrys. dicit super Ioannem ex verbo Ioannis Baptistæ dicentis. Vt manifestetur in Israel, propterea veni ego in aqua baptizans, manifestum est, quod illa signa, quæ quidam dicunt in pueritia à Christo facta, mendacia, & fictiones sunt. Si enim à prima ætate miracula fecisset Christus, nequaquam Ioannes eum ignorasset, neque reliqua multitudo indiguisset magistro ad manifestandum eum.

Ad secundum dicendum, quod Dei virtus operabatur in Christo secundum quod erat necessarium ad salutem humanam, propter quam carnem assumpserat. Et ideò sic miracula fecit virtute diuina vt fidei de veritate carnis eius, præiudicium non fieret.

Ad tertium dicendum, quod hoc ipsum ad laudē discipulorum pertinet, quod Christum secuti sunt, cū nulla eum miracula facere vidissent: sicut Gregorius dicit in quadam homilia. Et Chrysostomus dicit, tunc signa, maximè necessarium erat facere, quā do discipuli iam congregati erant, & deuoti, & attēdentes his, quæ fiebant. Vnde subditur. Et crediderūt in eum discipuli eius: non quia tunc primum crediderunt, sed quia tunc diligentius, & perfectius crediderunt. Vel discipulos vocat eos, qui futuri erant discipuli, sicut exponit August. in lib. de consensu Euāge. Greg. ho. 5. in euan. in princ. Chrys. ho. 22 in Ioā. paulo ante med. & to. 3. li. 2. c. 17. med. to. 3.

Circa hūc articulum videantur dicta supra hoc tomo disput. 17. sect. 3.

ARTICVLVS IV.

Vtrùm miracula per Christum facta sufficienter eius diuinitatem ostenderint.

AD quartum sic proceditur. Videtur, quòd miracula, quæ Christus fecit, nō fuerint sufficientia ad ostendendā diuinitatem ipsius. Esse enim Deū, & hominem proprium est Christo. Sed miracula, quæ Christus fecit etiam ab alijs sunt facta. Ergo videtur, quod non fuerint sufficientia ad ostendendam diuinitatem ipsius. 237 3. d. 25 q. 1. art. 1 & d. 16 q. 1. ar. 3 co. & 1 cont. 6. & l. 4. c. 15 ad 3 & q. 2. a. 6. a. 4 & Io. 15. l. 5. ...

2. Præterea. Virtute diuina nihil est maius. Sed aliqui fecerunt maiora miracula, quā Christus, dicitur enim Io. 14 Qui credit in me, opera quæ ego facio, & ipse faciet, & maiora horum faciet. Ergo videtur, quod miracula, quæ Christus fecit, non fuerint sufficientia ad ostendendam diuinitatem ipsius.

3. Præterea, Ex particulari non sufficienter ostenditur vniuersale. Sed quodlibet miraculorum Christi fuit quoddā particulare opus. Ergo ex nullo eorū potuit manifestari sufficienter diuinitas Christi, ad quā pertinet vniuersalem virtutem habere de omnibus.

Sed contra est, quod Dominus dicit Ioan. 5. Opera, quæ dedit mihi Pater, vt faciam, ipsa testimoniū perhibent de me.

Respondeo dicēdum, quod miracula, quæ Christus fecit, sufficientia erant ad manifestandam diuinitatem ipsius, secundum tria. Primò quidem, secundum ipsam speciem operum, quæ transcendebant omnem potestatem creatæ virtutis: & ideo non poterant fieri nisi virtute diuina. Et propter hoc cæcus illuminatus dicebat Ioann. nono: A sæculo non est auditum; quia aperuit quis oculos cæci nati: nisi esset hic

bic à Deo, non poterat facere quicquam. Secūdò, propter modum miracula faciendi: quia. s. quasi ex propria potestate miracula faciebat: non autem orando, sicut alij. Vnde dicitur Luc 6. ꝙ virtus de illo exibat, & sanabat omnes. Per quod ostenditur (sicut Cyrill. dicit) quòd non accipiebat alienam virtutem; sed eū esse naturaliter Deus propriam virtutem super infirmos ostendebat, & propter hoc innumerabilia miracula faciebat. Vnde super illud Mat. 8. Eijciebat spiritus verbo, & oēs malè habentes curauit, dicit Chrysost. Intende quantam multitudinē hominum curatā transcurrunt Euangelistæ, non vnumquemq; curatum enarrantes, sed vno verbo pelagus ineffabile miraculorum inducentes. Et ex hoc ostendebatur, ꝙ haberet virtutem coæqualem Deo patri, secundum illud Ioan 5. Quæcunque pater facit, hæc & filius similiter facit. Et ibidem. Sicut Pater suscitat mortuos, & viuificat, sic & Filius hominis, quos vult viuificat. Tertiò, ex ipsa doctrina, qua se Deum dicebat, quæ nisi vera esset, non confirmaretur miraculis diuina virtute factis. Et ideò dicitur Mar. 1. Quænam doctrina hæc noua: quia in potestate spiritib. immundis imperat, & obediunt ei?

Hom. 28. ī Mat. paulo a prin. to. 2.

Ad primum ergo dicendum, ꝙ hæc erat obiectio Gentilium. Vnde Aug. dicit in Epist. ad Volusianum. Nulla, inquiunt competentibus signis tantæ maiestatis indicia claruerūt, quia larualis illa purgatio, qua. s. dæmones effugabat, debilium curę, reddita vita defunctis, si & alia considerentur Deo parua sunt. Et ad hoc respondet Aug. Fatemur, & nos talia quędā fecisse Prophetas, sed & ipse Moyses, & cæteri Prophetæ Dominum Iesum prophetauerunt, & ei gloriā magnam dederunt. Qui propterea talia & ipse facere voluit, ne esset absurdum, quòd per illos fecerat, si ipse etiam non faceret. Sed tamē, & aliquid propriū facere debuit, nasci de virgine, resurgere à mortuis, cælum ascēdere: hoc Deo, qui parum putat, quid plus expectet ignoro. Num homine assumpto alium mundum facere debuit, vt eum esse crederemus, per quē factus est mundus? Sed nec maior mundus, nec isti æqualis in hoc mundo fieri posset. Si autem minorem faceret infra istum, similiter hoc quoque parum putaretur. Quæ tamen alij fecerunt, Christus excellentius fecit. Vnde super illud Io. 15. Si opera non fecissem in eis, quæ nemo alius fecit &c. dicit Aug. Nulla in operibus Christi videntur esse maiora, quam suscitatio mortuorum: quòd scimus etiam antiquos fecisse Prophetas. Fecit tamen aliqua Christus, quæ nemo alius fecit. Sed respondetur nobis, & alios fecisse, quæ nec ipse, nec alius fecit. Sed qui tam multa vitia, & malas, valetudines, vexationesq; mortalium tanta potestate sanaret, nullus omnino legitur antiquorum. Vt enim taceā quos iubendo, sicut occurrebant, saluos singulos fecit. Marcus dicit, ꝙ quocunque loco introibat in vicos, aut ī villas, aut in ciuitates, in plateis ponebant infirmos, & deprecabantur eum, vt vel fimbriam vestimenti eius tangerent, & quotquot tangebant eum, salui fiebant. Hæc nemo alius fecit in eis. Sic enim intelligendum est, quòd ait in eis, non inter eos, aut corā eis, sed prorsus in eis, quia sanauit eos. Nec tamen alius quicunque in eis talia opera fecit, quoniam, quisquis alius homo aliquid eorum fecit, ipso faciente fecit: hoc autem ipse non illis facientibus fecit.

Episto. 3. post. med. illius, to. 2.

Episto. 3. a med. illius to. 2.

A *Ad secundum dicendum, quòd Aug. exponens illud verbum Io. inquirit, quę sint ista opera maiora, quæ credentes in eum erant facturi: an fortè, quòd ęgros ipsis transeuntib. etiam eorum vmbra sanabat: maius est enim quòd sanet vmbra, quam fimbria. Veruntamen, quando ista Christus dicebat, verborum suorum facta, & opera commendabat. Cum. n. dixit, Pater in me manens ipse facit opera; quæ opera tūc dicebat, nisi verba, quæ loquebatur? Et eorundē verborum fructus erat fides illorum. Veruntamen, euangelizantib. discipulis non tam pauci, quam illi erāt, sed Gentes etiam crediderunt. Nonne ab ore ipsius diues ille tristis abscessit? & tamen postea, quòd ab illo auditum non fecit vnus, fecerūt multi, cum per discipulos loqueretur. Ecce maiora fecit prædicatus à credentibus, quàm locutus est audientibus. Verum hoc* B *adhuc mouet, quòd hæc maiora per Apostolos fecit: non autem ipsos tantum significans ait: Qui credit in me, opera, quæ ego facio & ipse faciet. Audi ergo, & intellige: Qui credit in me, opera, quæ ego facio, & ipse faciet. Prius ego facio, deinde & ipse faciet: quia facio, vt faciat. Quæ opera nisi vt ex impio iustus fiat? Quod vtique in illo, sed non sine illo, Christus operatur. Prorsus maius hoc esse dixerim, quam creare cælum, & terram, cęlum enim, & terra transibūt, prædestinatorum autem salus, & iustificatio permanebit. Sed & in cęlis Angeli sunt opera Christi, nū quid etiam his operibus maiora facit, qui cooperatur Christo ad suam iustificationem? Iudicet qui potest, vtrum maius sit iustos creare, quam impios iustificare. Certè si ęqualis est vtrumque potentiæ, hoc maioris est misericordiæ. Sed omnia opera Christi intelligere, vbi ait: Maiora horum faciet: nulla nos necessi-* C *tas cogit: horum enim forsitan dixit, quę illa hora faciebat. Tunc autem uerba fidei faciebat; & utiq; minus est uerba iustitię prędicare (quòd fecit preter nos) quam impios iustificare, quòd ita facit in nobis, ut faciamus & nos.*

Innuitur 23. tra. in Io. super illud, maiora demonstrabit illis to. 9.

Ad tertium dicendum, quod quando aliquid particulare opus proprium est alicuius agentis, tunc per illud particulare opus probatur tota uirtus agentis, sicut cum ratiocinari sit proprium hominis, ostenditur aliquis esse homo ex hoc ipso, quòd ratiocinatur circa quodcunque particulare propositum. Et similiter cū propria uirtute miracula facere sit solius Dei sufficienter ostensum est Christum esse Deum, ex quocunque miraculo quod propria uirtute fecit.

DE quæstione huius articuli integra disputatio nobis est statim instituenda, & ideò solum est D circa literam adnotandum, tria illa, quæ D. Th. in art. ponit non esse diuisim, sed coniunctim accipienda, & præsertim tertium non esse separandum à reliquis. Nisi enim Christus affirmasset, se esse Deū, & in huius veritatis confirmationem miracula edidisset, sola ipsa miracula per se sumpta non satis ostenderent, ipsum esse verum Deum, at verò facta in confirmationem doctrinæ, efficacissima fuerunt ad illam roborandam, vt statim ostendemus. Oportet antequam disputationem instituamus, sequentem quæstionem D. Th. percurrere, quoniam eandem continet materiam, & si quid est in ea difficultatis, eadem disputatione aptius comprehendetur.

QVÆSTIO XLIIII.

De singulis miraculorum speciebus, in quatuor articulos diuisa.

DEinde considerandum est de singulis miraculorum speciebus.

Et primò, de miraculis, quæ fecit circa spirituales substantias.

Secundo, de miraculis, quæ fecit circa cœlestia corpora.

Tertiò, de miraculis, quæ fecit circa homines.

Quartò, de miraculis, quæ fecit circa creaturas irrationales.

ARTICVLVS I.

Vtrum miracula facta per Christum circa spirituales substantias, fuerint conuenientia.

138 AD primum sic proceditur. Videtur, quod miracula, quæ fecit Christus circa spirituales substantias non fuerint cõuenientia. Inter spirituales enim substantias Sancti Angeli præpollent dæmonibus, quia vt Aug. dicit in 3. de Trin. spiritus vitæ rationalis desertor, atque peccator, regitur per spiritum vitæ rationalem, pium, & iustum. Sed Christus non legitur aliqua miracula fecisse circa Angelos bonos, Ergo ne etiam circa dæmones aliqua miracula facere debuit.

Lib. 3. c. 4. nõ procul à princip. to. 3.

C

2. Præterea, Miracula Christi ordinabantur ad manifestandam diuinitatem ipsius. Sed diuinitas Christi non erat dæmonibus manifestanda; quia per hoc impeditum fuisset mysterium passionis eius, secũdum illud 1 Cor. 2. Si cognouissent, nunquam Dominum gloriæ crucifixissent. Ergo non debuit circa dæmones aliqua miracula facere.

3. Præterea, Miracula Christi ad gloriam Dei ordinabantur, vnde dicitur Matt. 9. quòd videntes turbæ paralyticum sanatum à Christo, timuerunt, & glorificauerunt Deum, qui dedit potestatem talẽ hominibus. Sed ad dæmones nõ ptinet glorificare Deũ, quia non est speciosa laus in ore peccatoris, ut dicitur Eccle. 15. Vndè, et sicut dicitur Mar. 1. & Luc. 4. nõ sinebat dæmonia loqui ea, quę ad gloriam ipsius pertinebant. Ergo uidetur non fuisse conueniens, quod circa dæmones, aliqua miracula faceret.

D

4. Præterea, Miracula à Christo facta, ad salutem hominum ordinantur. Sed quædam dæmonia ab hominibus eiecta fuerunt, cum hominum detrimento quandoque quidem corporali, sicut dicitur Marc. 9. quòd dæmon ad præceptum Christi exclamans, & multum discerpens hominem, exijt ab eo, & factus est sicut mortuus: ita vt multi dicerent, quia mortuus est. Quandoque etiam cum damno rerum: sicut quãdo dæmones ad eorũ preces misit in porcos, quos præcipitauerunt in mare. Unde ciues illius regionis rogauerunt eum, vt transiret à finibus eorum, vt legitur Matth. 7. Ergo videtur inconuenienter fecisse huiusmodi miracula.

Sed contra est quod Zach. 13. hoc prænunciatum A fuerat, vbi dicitur, Spiritum immundum auferam de terra.

Respondeo dicẽdum quòd miracula, quæ Christus fecit argumenta quædam fuerunt fidei, quam ipse docebat. Futurum autem erat, ut per virtutem diuinitatis eius excluderet dæmonum potestatem ab hominibus credituris in eum: secundum illud Ioan. 12. Nunc princeps huius mundi eicietur foras. Et ideò conueniens fuit, quòd inter alia miracula etiam obsessos à dæmonibus liberaret.

Ad primum ergo dicendum, quòd homines sicut per Christum erant à potestate dæmonum liberandi, ita per eum erant Angelis consociandi: secundũ illud Col. 1 Pacificans per sanguinẽ crucis eius, quæ in cœlis, & quæ in terris sunt. Et ideò circa Angelos alia

B

miracula hominibus demonstrare non conueniebat, nisi vt Angeli hominibus apparerent, quod quidem factum est in natiuitate ipsius, & in resurrectione, & ascensione eius.

Ad secundum dicendum, quòd sicut Aug. dicit 9. de Ciu. Dei, Christus tantum innotuit dæmonibus, quantum voluit, tantum autem voluit, quantũ oportuit. Sed innotuit eis non sicut Angelis sanctis per id, quod est uita æterna: sed per quædam temporalia suæ virtutis effecta. Et primò quidem videntes Christum esurire, post ieiunium æstimauerunt eum nõ esse filiũ Dei. Vnde super illud Luc. 4. Si filius Dei es, &c. dicit Amb. Quid sibi vult talis sermonis exorsus, nisi quia cognouerat Dei filium esse venturum, sed venisse per infirmitatem corporis non putauit? Sed postmodum visis miraculis, ex quadam suspicatione coniecturauit, eum esse filium Dei. Vnde super illud Mar. 1. Scio quòd sis sanctus Dei, dicit Chrys quòd non certam aut firmam aduentus Dei habebat notitiam, sciebat tamen ipsum esse Christum in lege promissum. Unde dicitur Luc. 4. Quia sciebãt ipsum esse Christum. Quod autem ipsum confitebantur esse filium Dei, magis erat ex quadam suspitione, quam ex certitudine. Vnde Bed. dicit super Luc. Et dæmonia filium Dei confitebantur. Et sicut postea dicitur: Sciebant eum esse Christum: quia cum ieiunio fatigatum eum diabolus videret, verum hominem intellexit. Sed quia tentando non præualuit, vtrùm filius Dei esset dubitabat. Nunc autem per signorum potẽtiam, vel intellexit, uel potius suspicatus est esse filium Dei. Non ideò igitur Iudæis eum crucifigere persuasit, quia Christum Dei filium non esse putauit: sed quia se morte illius non præuidit esse damnandũ. De hoc enim mysterio à seculis abscõdito, dicit Apostolus, quòd nemo principum huius sæculi cognouit: si enim cognouissent, nunquam Dominum gloriæ crucifixissent.

Li. 9. c. 21 parũ à pri. tom. 5.

Li. 4. I Lu. c. 14 in ti. de 1. tent. Christi non procul à prin. tom. 3.

Sup illud Lu. 4. Sciebat ipsum esse Christum Est. c. 14 lecan. ord. Bedæ t. 4.

D

Ad tertium dicendum, quòd miracula in expulsione dæmonum non fecit Christus propter vtilitatem dæmonum, sed propter vtilitatem hominum, vt ipsi eum glorificarent. Et ideò prohibuit eos loqui ea, quæ ad laudem ipsius pertinebãt, primò quidem, propter exemplum. quia, vt dicit Athan. compescebat diaboli sermonem, quamuis vera fateretur: vt nos etiam assuefacias ne curemus de talibus, etiam, si vera loqui videantur. Nefas est enim, vt cum adsit nobis Scriptura diuina, instruamur à diabolo: Est enim hoc periculosum, quia veritati frequenter dæmones immiscent mendacia. Secundò, quia (sicut Chrysost.

Id habet Chrys cõcione 1. de Lazaro ante med. tom 2. & Theoph. Luc. 4. & Mar. 1.

Chrysost. dicit) non oportebat eos surripere officij Apostolici gloriam; nec decebat Christi mysterium lingua fętida publicari, quia non est speciosa laus in ore peccatorum. Tertiò, quia (vt Beda dicit) nolebat ex hoc inuidiam accendere Iudæorum. Vnde etiam ipsi Apostoli iubentur reticere de ipso ne diuina maiestate prędicata, passionis dispensatio differretur.

C. 4. in Lu. est in c. 14 secun. ord. Bedę circa finē illius to. 2.

Ad quartum dicendum, quòd Christus specialiter uenerat docere, & miracula facere propter vtilitatem hominum principaliter quantum ad animę salutem. Et ideò permisit dęmones, quos eijciebat, hominibus aliquod nocumētum inferre uel in corpore, vel in rebus propter animę humanę salutem, ad hominum, scilicet instructionem. Vnde Chrysost. dicit super Matth. quòd Christus permisit dęmonibus in porcos ire, non quasi à demonibus persuasus: sed primò quidem, vt instruat magnitudinem nocumenti dæmonum, qui hominibus insidiantur. Secundò, vt omnes discerent quoniam nec aduersus porcos audeant aliquid facere, nec ipse consentiat. Tertiò, vt ostenderet, quòd grauiora in illos homines operati essent, quam in illos porcos, nisi essent diuina prouidentia adiuti. Et propter easdem etiam causas permisit eum, qui à dęmonibus liberabatur, ad horam grauius affligi, à qua tamen afflictione eum continuò liberauit. Per hoc etiam ostenditur (vt Beda dicit) quòd sępe dùm conuerti ad Deum post peccata conamur, maioribus nouisque antiqui hostis pulsamur insidijs. Quòd facit, vel vt odium virtutis incutiat, uel expulsionis suę vindicet iniuriam. Factus est etiam homo sanatus velut mortuus (vt Hieronym. dicit) quia sanatis dicitur, Mortui estis, & vita vestra abscondita est cum Christo in Deo.

Ho. 29. in Mat. circa prin. to. 2.

Marc. 9. super verbū in arg. cit. to. 9.

In hoc artic. sola solutio ad 2. singularem difficultatem tangit, an Dæmones agnouerint Iesum esse Messiam, & Deum, quam statim discutiemus.

ARTICVLVS II.

Vtrùm conuenienter facta fuerint miracula per Christum circa cœlestia corpora.

339 D secundum sic proceditur. Videtur, quod inconuenienter fuerint à Christo facta miracula circa cœlestia corpora, vt enim Dion. dicit 4. cap. de Diu. no. diuinę prouidentię non est, naturam corrumpere, sed saluare. Corpora autem cœlestia secundum suam naturam sunt incorruptibilia, & inalterabilia; vt probatur in primo de cœlo. Ergo non fuit conueniens, vt per Christum fieret aliqua immutatio circa ordinem cœlestium corporum.

2. Pręterea, Secundum motum cœlestium corporum, temporum cursus designantur, secundum illud Gen. 1. Fiant luminaria in firmamento cœli, & sint in signa, & tempora, & dies, & annos. Sic ergo mutato cursu cęlestium corporum, mutatur temporum distinctio, & ordo, Sed non legitur hoc esse percepturn ab Astrologis, qui contemplantur sydera, & computant menses, vt dicitur Isa. 47. Ergo videtur, quòd per Christum non fuerit aliqua mutatio facta circa cursum cęlestium corporum.

A

3. Præterea, Magis competebat Christo facere miracula viuenti, & docenti, quam morienti: tum quia vt dicitur 2 ad Corint. vltim. Crucifixus est ex infirmitate, sed viuit ex uirtute Dei, secundum quam miracula faciebat: tum etiam, quia eius miracula confirmatiua erant doctrinæ ipsius. Sed in vita sua non legitur Christum aliquod miraculum circa cœlestia corpora fecisse: quinimò Phariseis petentibus ab eo signum de cęlo, eis dare renuit: vt habetur Matth. 12. & 16. Ergo videtur, quòd nec in morte circa cęlestia corpora aliquod miraculum facere debuerit.

B

Sed contra est, quod dicitur Luc. 23. Tenebræ factæ sunt in vniuersa terra vsque ad horam nonam: & obscuratus est Sol.

Respondeo dicēdum (quòd sicut supra dictum est) miracula Christi talia esse debebant, vt sufficienter eße Deum ostenderent. Hoc autem non ita euidenter ostenditur per transmutationes corporum inferiorum, quæ etiam ab alijs causis moueri possunt, sicut per transmutationem cursus cœlestium corporum, quę à solo Deo sunt immobiliter ordinata. Et hoc est, quod Dionys. dicit in Epist. ad Policarp. Cognoscere oportet non aliter aliquando posse aliquid peruerti cœlestis ordinationis, & motus, nisi causam haberet ad hoc mouentem, qua facit omnia, & mutat secundam suum sermonem. Et ideò conueniens fuit, vt Christus miracula fecerit etiam circa cœlestia corpora.

Ar. 4. q. prę.

Parum ante me. epi.

C

Ad primum ergo dicendum, quòd sicut inferioribus corporibus naturale est moueri à cœlestibus corporibus (quæ sunt superiora secundum naturæ ordinem) ita etiam naturale est cuilibet creaturæ, vt trāsmutetur à Deo secundum eius voluntatem. Vnde Augustin. dicit 26. contra Faust. & habetur in glo. Roman. 11. super illud: Contra naturam insertus es. &c. Deus creator conditor omnium naturam nihil contra naturam facit, quia id est cuique rei natura, quod Deus facit. Et ita non corrumpitur natura cœlestium corporum, cum eorum cursus immutatur à Deo, corrumperetur autem si ab aliqua alia causa immutaretur.

Li. 26. c. 3. ante med. to. 6.

Ad secundum dicendum, quòd per miraculum à Christo factum non est peruersus ordo temporum. Nam secundum quosdam illæ tenebræ, vel solis obscuratio, quæ in passione Christi accidit: fuit propter hoc, quòd Sol suos radios retraxit, nulla immutatione facta circa motum cœlestium corporum, secundum quem tempora mensurantur. Vnde Hierony. dicit super Matth. Videtur luminare maius retraxisse radios suos, ne aut pendentem videret Dominum, aut impij blasphemantes sua luce fruerentur. Talis autem retractio radiorum non est sic intelligenda, quasi Sol in sua potestate habeat radios emittere, vel retrahere: non enim ex electione: sed ex natura radios emittit: vt dicit Diony. 4. cap. de Diu. no. sed Sol dicitur retraxisse radios, in quantum diuina virtute factum est, ut solis radii ad terram non peruenirent. Origenes autem dicit hoc accidisse per interpositionem nubium. Vnde super Matth. dicit;

D

In c. 27 super illud. Ab hora 6. tenebræ factæ sūt. to. 9.

Hom. 35. in Matt. in 5. f. ante fin. ho. to. 3.

Conue-

Conuenientius est intelligere, quasdam tenebrosissimas nubes maltas, & magnas concurrisse super Hierusalem, & terram Iudææ, & ideò factæ sunt tenebræ profundæ à sexta hora, vsque ad nonam. Arbitror enim sicut cætera signa, quæ facta sunt in passione, scilicet quòd velum templi est scissum, quòd terra tremuit, &c. in Hierusalem tantummodo facta sunt, ita & hoc. Aut si latius voluerit quis extẽdere ad terram Iudææ, propter hoc quòd dicitur: Tenebræ factæ sunt in vniuersa terra. Quod intelligitur de terra Iudææ sicut in 3. lib. Regum dixit Abdias ad Eliam: Viuit dominus Deus tuus, quia non est gens aut regnum, vbi non miserit dominus meus quærere te ostendens, quòd eum quæsierat in gentibus, quæ sunt circa Iudæam. Sed circa hoc magis credendum est Dion. qui oculata fide inspexit hoc accidisse per interpositionem Lunæ inter nos, & Solem. Dicit enim in Epist. ad Polycarpum. Inopinabiliter Soli Lunam incidẽtem videbamus in Aegypto, scilicet, existentes: vt ibidem dicitur. Et designat ibi quatuor miracula.

In epi. ad Polycarpum post me. illius

Quorum primum est, quod naturalis eclipsis solis per interpositionem lunæ nunquam accidit nisi tempore coniunctionis solis, & lunæ: tunc autem erat luna in oppositione ad solem decimaquinta existens, quia erat Pascha Iudæorum. Vnde dicit: Non enim erat coniunctionis tempus. Secundum miraculum est: quod cum circa horam sextam luna visa fuisset simul cum sole in medio cœli, in vesperis apparuit suo loco, idest in Oriente opposita soli. Vnde dicit. Rursus ipsam vidimus, scilicet lunam, à nona hora (in qua, scilicet recessit à sole cessantibus tenebris) vsque ad vesperam supernaturaliter constitutam ad diametrum solis, id est, vt diametraliter esset soli opposita. Et sic patet, quod non est turbatus consuetus temporum cursus, quia diuina virtute factum est, & quod ad solem supernaturaliter accederet, præter tempus debitum, & quòd à sole recedens in locum proprium restitueretur tempore debito. Tertium miraculum est, quòd naturalis eclipsis semper incipit ab Occidentali parte solis, & peruenit vsque ad Orientalem. Et hoc ideò: quia luna secundum proprium motum, quo mouetur ab Occidente in Orientem est velocior sole in suo proprio motu, & ideò luna ab Occidende veniens attingit solem, & pertransit ipsum, ad Orientem tendens. Sed tunc luna iam pertransiuerat solem, & distabat ab eo, quasi per medietatem circuli, in oppositione existens, vnde oportuit quòd reuerteretur ad Orientem versus solem, & attingeret ipsum primò ex parte Orientali procedens versus Occidentem. Et hoc est, quod dicit, Eclipsim etiam ipsam ex Oriente vidimus inchoatam, & vsque ad solarem terminum venientem (quia totum solem eclipsauit) postea regredientem. Quartum miraculum fuit, quod in naturali eclipsi ex eadem parte incipit sol prius reapparere, ex qua parte incæpit prius obscurari: quia, scilicet luna se soli subijciens naturali suo motu solem pertransit versus Orientem, & ita partem Occidentalem solis, quam primo occupat, primò etiam derelinquit. Sed tunc luna miraculosè ab Oriente versus Occidentem rediens, non pertransiuit solem, vt esset eo orientalior:

Loco sic dicto.

Io prædi. epi. ad Polycarpũ a me. illius.

A sed postquam peruenit ad terminum solis, reuersa est versus Orientem: & ita partem solis, quam vltimo occupauit primò etiam dereliquit. Et sic ex parte Orientali inchoata fuit eclipsis, sed in parte Occidentali prius incæpit claritas apparere. Et hoc est, quod dicit. Et rursus vidimus non ex eodem, id est, non ex eadem parte solis, & defectum, & purgationem, sed econuerso secundum diametrum factam. Quintum miraculum addit Chrysostom. super Matth. dicens, quòd tribus horis tunc tenebræ permanserunt, cum eclipsis solis in momento pertranseat, non enim habet moram, vt sciunt illi, qui considerauerunt. Vnde datur intelligi quòd luna quieuerit sub sole, nisi fortè velimus dicere, quod tempus tenebrarum computatur ab instanti, quò sol incæpit obscurari, vsque ad instans in quo totaliter fuit repurgatus. Sed sicut Orig. dicit super Matth.

Ho. 89. in Matt. non multũ longe a pri. tom. 2.

B aduersus hoc filij sæculi huius dicunt, Quomodo hoc factum tam mirabile nemo Græcorum, aut Barbarorum scripsit? Et dicit, quod quidam nomine Phlegon in Chronicis suis scripsit hoc in principatu Tiberii Cæsaris factum, sed non signauit quòd fuerit in luna plena. Potuit ergo hoc contingere, quia Astrologi vbique terrarum tunc temporis existentes non solicitabantur de obseruanda eclipsi, quia tunc tempus non erat: sed illam obscuritatem ex aliqua passione aeris accidere putauerunt. Sed in Aegypto, vbi rarò nubes apparent propter aeris serenitatem permotus est Dion. & socij eius, vt prædicta circa illam obscuritatem obseruarent.

Hom. 35. in Matth. fol 4. & 5. in fine ante fin. ho. to. 3.

Ad tertium dicendum, quòd tunc præcipuè oportebat in Christo diuinitatem per miracula ostendere, quando in eo maximè apparebat infirmitas secundum humanam naturam.

C Et ideò in Christi natiuitate stella noua in cœlo apparuit. Vnde Maximus dicit in sermon. Natiuitatis. Si præsepe despicis, erige parumper oculos: & nouam in cœlo stellam, protestantem mundo natiuitatem Dominicam contuere. In passione autem adhuc maior infirmitas circa humanitatem Christi apparuit, & ideò oportuit, vt maiora miracula ostenderentur circa principalia mundi luminaria. Et sicut Chrysostomus dicit super Matth. hoc est signum, quod petentibus promittebat dare, dicens: Generatio praua, & adultera signum quærit, & signum non dabitur ei, nisi signum Ionæ prophetæ, crucem significans, & resurrectionem. Etenim multo mirabilius est in eo, qui crucifixus erat, hoc fieri, quàm eo ambulante super

D terram.

Ho. 89. in Mat. circa prin. to. 3.

COMMENTARIVS.

IN hoc articul. D. Thom. totus est in explicandis signis cœlestibus, quæ in morte Christi contigerunt. De qua re inferius suo loco disputandum à nobis est: sicut suo etiam loco supra disseruimus de signo cœlestis sideris quod tempore natiuitatis Christi Magis apparuit (quod hic D. Thom. in solutione ad tertium attigit, ideoque hoc loco non est nobis amplius immorandum.

Solum

Verba Auguſtini de potentia creaturarum obedientiali quomodo intelligenda.

Solum in ſolutione ad primum, ſano modo intelligenda ſunt verba illa, quæ D. Thom. ex Aug. affert, id eſſe cuiuſque rei naturam, quod Deus facit, & ideò nihil poſſe Deum facere in creatura, quod ſit contra naturam eius, nec corrũpi aliquo modo cœlum, ſi à ſuo naturali motu à Deo immutetur, corrumpendum autem fore, ſi ab aliqua creatura immutaretur. Nam per hæc verba ſolum indicata eſt potentia obedientialis, quam omnis creatura habet, vt Deo obediat, ratione cuius dicitur habere quandam vniuerſalem propenſionem ad omnia, quæ Deus in ea operari voluerit. Non eſt autem negandum, quin vnaquæque res habeat ſuã propriam particularemque naturam, & connaturales proprietates, quæ tales ſunt, non ſolum, quia à Deo donantur, ſed quia res ex ſe illas poſtulat. Vnde ſi ijs priuetur, à quocunque priuetur, ſiue à Deo, ſiue à creatura aliquid præter naturam patietur, & ex parte corrumpetur, ac imperfecta manebit.

ARTICVLVS III.

Vtrùm conuenienter Chriſtus circa homines miracula fecerit.

140 *AD tertium ſic proceditur. Videtur, quòd inconuenienter Chriſtus circa homines miracula fecerit. In homine enim potior eſt anima: quam corpus, Sed circa corpora, multa miracula Chriſtus fecit, circa animas verò nulla miracula legitur feciſſe: nam neque aliquos incredulos ad fidem virtuosè conuertit, ſed admonendo, & exteriora miracula oſtendendo, neque etiam aliquos fatuos ſapientes legitur feciſſe. Ergo videtur, quod non conuenienter ſit circa homines miracula operatus.*

q. præc. artic. 2.

2. Præterea, Sicut ſuprà dictum eſt, Chriſtus faciebat miracula virtute diuina, cuius proprium eſt ſubito operari, & perfectè, abſque adminicula alicuius. Sed Chriſtus non ſemper ſubito homines curauit, quantum ad corpus, dicitur enim Marc. 8. quod apprehenſa manu cæci, eduxit eum extra vicum, & expuens in oculos eius, impoſitis manibus, interrogauit eum ſi quid videret, & aſpiciens ait, Video homines, velut arbores ambulantes. Deinde iterum impoſuit manus ſuper oculos eius, & cæpit videre, & reſtitutus eſt ei viſus, ita vt clarè videret omnia. Et ſic patet, quod non ſubito eum curauit: ſed primò quidem imperfectè, & per ſputũ. Ergo videtur non conuenienter circa homines miracula feciſſe.

3. Præterea. Quæ ſe inuicem non conſequuntur, non oportet quod ſimul tollantur. Sed ægritudo corporalis non ſemper ex peccato cauſatur, vt patet per illud, quod Dominus dicit Ioann. nono. Neque hic peccauit, neque parentes eius, vt cæcus naſceretur. Non ergo oportuit vt hominibus corporum curationem quærentibus peccata dimitteret, ſicut legitur feciſſe circa paralyticum Matth. nono. Præſertim quia ſanatio corporalis cum ſit minus, quam remiſſio peccatorum, non videtur eſſe ſufficiens argumentum, quod poſſit peccata dimittere.

A *4. Præterea, Miracula Chriſti facta ſunt ad confirmationem doctrinæ ipſius, & teſtimonium diuinitatis eius: vt ſupra dictum eſt. Sed nullus debet impedire finem operis ſui. Ergo videtur inconuenienter Chriſtus quibuſdam miraculosè curatis præcepiſſe, vt nemini dicerent: vt patet Matth. nono, & Marc. octauo, præſertim, quia quibuſdam alijs mandauit, vt miracula circa ſe facta publicarent, ſicut Marc. 5. legitur, quod dixit ei, quem à dæmonibus liberauerat. Vade in domum tuam ad tuos, & annuncia eis quanta tibi Dominus fecerit.* q. pr. ar. 4.

Sed contra eſt, quod dicitur Marc. ſeptimo. Benè omnia fecit, & ſurdos fecit audire, & mutos loqui.

B *Reſpondeo dicendum, quòd ea, quæ ſunt ad finem, debent fini eſſe proportionata. Chriſtus autem ad hoc in mundum venerat, & docebat, vt homines ſaluos faceret; ſecundum illud Ioann. 3. Non enim miſit Deus filium ſuum in mundum, vt iudicet mundum, ſed vt ſaluetur mundus per ipſum. Et ideò conueniens fuit, vt Chriſtus particulariter homines miraculosè curando oſtenderet ſe eſſe vniuerſalem & ſpiritualem hominum ſaluatorem.*

Ad primum ergo dicendum, quòd ea, quæ ſunt ad finem, diſtinguuntur ab ipſo fine. Miracula autem à Chriſto facta ordinabantur ſicut ad finem, ad rationalis partis ſalutem, quæ conſiſtit in ſapientiæ illuſtratione: & hominum iuſtificatione; quorum primum præſupponit ſecundum: quia vt dicitur Sapient. 1. in maleuolam animam non introibit ſapientia, nec habitabit in corpore ſubdito peccatis, C *Iuſtificare autem homines, non conueniebat niſi eis volentibus, hoc enim eſſet & contra rationem iuſtitiæ, quæ rectitudinem voluntatis importat, & etiam contra rationem humanæ naturæ, quæ libero arbitrio ad bonum ducenda eſt, non autem per coactionem. Chriſtus ergo virtute diuina interius homines iuſtificauit, non tamen eis inuitis: nec hoc ad miracula pertinet, ſed ad miraculorum finem. Et ſimiliter etiam virtute diuina ſimplicibus diſcipulis diuinam ſapientiam infudit. Vnde dicit eis Luc. 2. Ego dabo vobis os, & ſapientiam, cui non poterunt reſiſtere, & contradicere omnes aduerſarij veſtri. Quod quidem, quantum ad interiorem illuminationem inter viſibilia miracula, non numeratur, ſed ſolum quantum ad exteriorem actum, in quantum ſcilicet videbant homines eos, qui fuerant illiterati & ſimplices, tam ſapienter,* D *& conſtanter loqui. Vnde dicitur Actor. quarto. Videntes Iudæi Petri conſtantiam, & Ioannis, comperto, quod homines eſſent ſine literis, & idiotæ, admirabantur. Et tamen huiuſmodi ſpirituales effectus, etſi à miraculis viſibilibus diſtinguantur, ſunt tamen quædam teſtimonia doctrinæ, & virtutis Chriſti, ſecundum illud Hebr. ſecunda. Conteſtante Deo ſignis, & portentis, & varijs virtutibus, & Spiritus ſancti diſtributionibus. Sed tamen circa animas hominum, maximè quantum ad immutandas inferiores vires, Chriſtus aliqua miracula fecit. Vnde Hieronymus ſuper illud Matth. nono. Surgens ſecutus eſt eum, dicit, Fulgor ipſe, & maie-*

Super illud Matth. 9. cum

ſtas

transire vidit hominem scdẽtem, to. 9. Super illud Mat. 21. videntes Prin. & scribæ mirabilia quę fecit; to. 9. In folio 328. qui liber primo in lucem prodijt anno Domini 1555. Parisijs apud Carolum Guillart.

stas diuinitatis occultæ, quæ etiam in facie relucebat humana, videntes, ad se trahere poterat ex primò aspectu. Et super illud Matth. 21. Eyciebat omnes vendentes, & ementes &c. dicit idem Hieron. Mihi inter omnia signa, quæ fecit Dominus, hoc videtur esse mirabilius, quod vnus homo, & illo tempore contemptibilis, potuerit ad vnius flagelli verbera tantam eiicere multitudinem. Ignenm enim quiddam atque sydereum radiabat ex oculis eius, & diuinitatis maiestas lucebat in facie eius. Et Orig. dicit super Ioan hoc esse maius miraculum eo, quo aqua conuersa est in vinum: eo quòd illic inanimata subsistit materia, hic verò tot millium hominum domantur ingenia. Et super illud Ioan. 18. Abierunt retrorsum, & ceciderunt in terram, dicit Augustin. Vna vox tantam turbam odijs ferocem, armisque terribilem, sine telo vllo percussit, B *repulit, strauit: Deus enim latebat in carne. Et ad idem pertinet, quod dicitur Luc. quarto, quòd Iesus transiens per mediũ illorum ibat. Vbi dicit Chrysostom. quòd stare in medio insidiantium & non apprehendi diuinitatis eminentiam ostendebat. Et quod dicitur Ioann. octauo, Iesus abscondit se, & exiuit de templo: vbi Augustin. dicit Non abscondit se in angulo templi quasi timens, vel post murum, aut columnam diuertens, sed diuina potestate se inuisibile insidiantibus constituens, per medium illorum exiuit. Ex quibus omnibus patet, quòd Christus quando voluit virtute diuina animas hominum immutauit: non solum iustificando, & sapientiam infundendo, quod pertinet ad miraculorum finem, sed etiam exterius alliciendo vel terrendo, vel stupefaciendo, quod pertinet ad ipsa miracula.*

Trac. 112. in Ioann. post med. to. 9.

C *Ad secundum dicendum, quòd Christus venerat saluare mundum non solum virtute diuina, sed per mysteriũ Incarnationis ipsius. Et ideò frequẽter in sanatione infirmorum nõ sola potestate diuina vtebatur, curando per modum imperij, sed etiam aliquid ad humanitatem ipsius pertinens apponendo. Vnde super illud Luc. quarto. Singulis manus imponens, curabat omnes dicit Cyril. Quamuis vt Deus potuisset omnes verbo pellere morbos: tangit tamen omnes, ostendens propriam carnem efficacem ad præstanda remedia. Et super illud Marc. octauo. Exponens in oculos eius impositis manibus, &c. dixit Chrysostom. Spuit quidem, & manus imponit cæco, volens ostendere quòd verbum diuinum, operationi adiunctum miracula perficit: manus enim operationis est ostensiua, sputum sermonis ex ore prolati. Et super illud Ioann. 9. fecit lutum ex sputo, & liniuit lutum super oculos cæci, dicit* D *Augustin. De saliua sua lutum fecit, quia verbum caro factum est. Vel etiam ad significandum, quòd ipse erat qui ex limo terræ hominem formauerat: vt Chrysostom. dicit. Est autem circa miracula Christi considerandum, quòd communiter perfectissima opera faciebat. Vnde super illud Ioann. secundo. Omnis homo primum bonum vinum ponit, dicit Chrysostom. Talia sunt Christi miracula, vt multo his, quæ per naturam fiunt, speciosiora, & utiliora fiant. Et similiter in instanti infirmis perfectam sanitatem conferebat. Vnde super illud Matth. octauo. Et surrexit, & ministrabat illis, dicit Hieron. sanitas, quæ confertur à Domino tota simul re-*

Hom. in Mat. circa med. to. 2.

Trac. 54. in Io. non remote a prin. to. 9. Ho. 21. in Ioan. post me. illius tom 3.

Super illud Matt.

A *dit. Specialiter autem in illo cæco contrarium fuit, propter infidelitatem ipsius: vt Chrysost. dicit. Vel sicut Beda dicit. Quem vno verbo totum simul curare poterat, paulatim curat, vt magnitudinem humanæ cæcitatis ostendat, quid vix, & quasi per gradus ad lucem redeat, & gratiam suam nobis indicet, per quam singula perfectionis incrementa adiuuat.*

8. Cũ venisset Iesus in domum Petri tom. 9. Hom. 9. in Matth. innuitur. Beda Matth. 8. Est. c. 34. secũdum eius or. tom. 2. q. pt. ar. 2.

Ad tertium dicendum, quòd sicut suprà dictum est, Christus miracula faciebat virtute diuina. Dei autem perfecta sunt opera, ut dicitur Deuteron. 32. Non est autem aliquid perfectum, si finem non consequatur: finis autem exterioris curationis per Christum factæ, est curatio animæ, & ideò conueniebat Christo, ut alicuius corpus curaret, nisi eius curaret animam. Vnde super illud Ioan. septimo. Totum hominem sanum fecit in sabbato, dicit Augustin. B *quòd curatus est vt sanus esset in corpore, & credidit, ut sanus esset in anima. Specialiter autem paralytico dicitur. Dimittuntur tibi peccata: quia vt Hieronym dicit super Matth. datur ex hoc nobis intelligentia propter peccata plerasque euenire corporum debilitates: & ideò forsitan prius dimittuntur peccata, ut causis debilitatis ablatis sanitas restituatur. Vnde & Ioann. quinto dicitur, Iam noli amplius peccare, ne deterius tibi aliquid contingat. Vbi dicit Chrysost. Dicimus quòd ex peccatis nata erat ei ægritudo. Quàmuis autem, vt Chrys. dicit super Matth. quanto anima est potior corpore, tantò peccatum dimittere maius sit, quam corpus sanare: quia tamen illud non est manifestum, facit minus, quod est manifestius; ut demonstraret maius, & non manifestum.*

Tract. 30. in Ioan. à med. to. 9.

Mat. 9. super illud, quid est facilius dicere, to. 9.

Hom. 37. in Io. c. 3. Ho. 30. in Matth. a med. to. 2.

C *Ad quartum dicendum, quod super illud Matth. 9. Videte, ne quis sciat, dicit Chrysost. Non est hoc contrarium, quod hic dicitur ei, quod alteri dicitur, Vade, & annuncia gloriam Dei. Erudit enim nos prohibere eos, qui volunt nos propter nos laudare: si autem ad Deum gloria refertur, non debemus prohibere, sed magis iniungere, vt hoc fiat.*

Hom. 33. non multum lõgè a pr. to. 2.

COMMENTARIVS.

QVæ D.Thom. docet in artic. perspicua sunt. In solutione verò ad 1. inuestigat, an sicut Christus fecit miracula in corporibus hominũ, ita fecerit in animabus. In qua re in primis dubitari potest, cur D.Thom. omnino prætermiserit mortuorum resurrectionem. Huiusmodi enim miraculum non minus circa animam, quam circa corpus fit. Tam supernaturale enim est animam semel à corpore separatam iterum illi uniri, sicut corpus animæ. Quando enim Christus dixit; *Lazare ueni foras*, non minus miraculosum fuit animam obedire, & ab inferis illius vocis virtute reuocari, & corpori copulari, quá corpus ipsum subitò excitari, & extra monumentum prodire, hoc igitur miraculi genus circa animas uersatur. Tamen D.Thom. de illo non est loquutus, quia in argumẽto non considerat animam in ordine ad corpus, seu ut est forma corporis. Quoniam miracula, quæ circa illam sub hac ratione fiunt, cum terminẽtur ad totum compositum, sub miraculis (vt ita dicam) corporeis continentur. Considerauit ergo animam, vt est mens, seu spiritus, idest, ut intelligit, & amat,

Dubium.

Respons.

& amat, nàm sub ea ratione quodammodo abstrahit à corpore.

Cõuersio peccatoris insigne miraculũ.

In hac re est secundò considerandum, ꝙ licet hominum iustificatio potius sit finis miraculorũ, quam inter miracula aonumeranda, tamen quo ad modum interdum est miraculosa, & tali modo facta, potuit etiam ad doctrinæ confirmationem, & testimoniũ diuinitatis Christi adduci. Et hoc modo miraculosum fuit, quòd Christus verbo, & imperio suo peccata dimitteret, quamquam quia talis modus non objiciebatur sensibus, interdum npotuerit eum alio sensibili signo confirmare, ac manifestare, sicut legimus factum Matth. 9. In hoc etiã genere numerari possunt subitæ conuersiones hominum, qui diuturna consuetudine in peccatis volutabantur, sicut de Matthæo legimus. Sicut enim Aug. inter magna miracula Christi ponit, quòd p paucos, & simplices homines mundum conuerterit, ita meritò etiam inter miracula magna numerari potest, quòd vno verbo Matthæum conuerterit. Matth. 9. vt ibidem notat Hieron. quamquam ipse indicet aliquid sensibile reluxisse in facie Domini, quo vidẽtes ad se trahere poterat primo aspectu, quod etiam hic D. Thom. refert, & non videtur ei displicere. Mihi tamen incertum est, non. n. videtur necessarium, quòd in vultu Christi aliquid sensibile miraculosè apparuerit, præter decentissimam vultus eius grauitatem, ac venustatem, efficacia enim verbi eius non erat in sensibili specie, sed in uirtute, quamquam etiam aspectus eius esset gratissimus, & vt sic posset aliquid deseruire.

Verbo Christus uirtus, & energia.

Tertiò est in vltimo eiusdem solutionis obseruãdum, duo genera miraculorum ibi numerari. Primum est in virtute, quam Christus habebat in verbo ad terrendos homines, eosq; solo etiam verbo in terram prosternendos, ut Ioan. 18. fecit, & hæc virtus esse poterat vel ex actione circa animã, quia timorem, ac terrorem illis incutiebat, vel etiam circa corpora, quia efficaciter illa mouere poterat, atque deijcere.

Aliud erat genus miraculi, quod Christus hominum sensibus in eorum sese præsentia, & clara luce celabat. Quomodo exponit D. Tho. cum Aug. quem ipse refert, & Euth. Ioan. 8. illud Ioan. 8. *Iesus abscondit se, & exiuit de templo*, & fortasse eodem modo accidit, quod dicitur Luc. 4. *Iesus transiens per medium illorum ibat*. Quamquã potuerit aliò etiam modo id fieri, scilicet vt sua in illos præsentia perterruerit, ut in eum quamuis præsentem manus injicere non sint ausi. Illa uerò sui occultatio fieri potuit absque actione miraculosa circa alios per solam suspensionem influxus sensibilium specierum, sicut Diuus Thom. supra docuit, tenebras in die passionis fieri potuisse per solam suspẽsionem influxus radiorum solarium. Et si hoc modo facta est, non potest computari hoc miraculum inter ea, quæ facta sunt circa animas, sed potius videtur esse miraculum circa ipsum corpus Christi, in quod tale habebat dominium, vt posset etiam actionem naturalem, seu emanatione specierum suspendere, sicut miraculũ tenebrarum magis fuit circa solem, quam circa aerem. Alio verò modo potuit illud miraculũ fieri, scilicet ut quãuis ipse Christus sui species effunderet, alij nihilominus, uel illis uti, uel ad eum uidendum attendere non possent, & si hoc modo factum est, magis propriè dici potest miraculum illud circa animas extitisse, prior tamen modus uidetur facilior, & consentaneus doctrinæ D. Th. inf. q. 54. art. 1. ad 2. & 3.

Miraculosa Christi præsentis occultatio Iudæis coram qualiter facta.

In sol. ad 2. duo attigit D. Tho. Alterum est, cur Christus miracula fecerit per actiones, & res sensibiles quales sũt cõtactus, saltus, & alia id genus. Et respondet id fecisse, ut doceret ipsam carnem suam habuisse uim effectricem horum miraculorum: de qua re uideri possunt dicta superiori tom. disp. 31. sect. 3. 5. 6. & 8. Alterum est, cur Christus quædam miracula non subito, sed paulatim perfecit. Et duplicem causam indicat. Prior est indispositio non physica, sed moralis hominis suscipientis beneficium, quem paulatim uolebat Christus ad perfectè credendum inflectere. Posterior est significatio alicuius mysterij. Quod est notandum, vt Christi miracula, non solum vt eximia opera, ac beneficia à nobis considerentur, sed etiam vt signa, per quæ interdum aliquid innuebat, seu loquebatur. Reliquæ solutiones non indigent aliqua notatione.

ARTICVLVS IV.

Vtrùm conuenienter Christus fecerit miracula circa creaturas irrationales.

D quartum sic proceditur. Videtur, ꝙ inconuenienter fecerit Christus miracula circa creaturas irrationales. Bruta enim animalia sunt nobiliora plantis. Sed Christus fecit aliquod miraculum circa plantas: puta, cum ad verbum eius est siccata ficulnea: vt dicitur Matth. 21. Ergo uidetur, ꝙ etiã circa animalia bruta miracula facere debuisset.

2. Præterea, Pœna non iustè infertur nisi pro culpa. Sed non fuit culpa ficulneæ quòd in ea Christus fructum non inuenit, quando non erat tempus fructuũ. Ergo uidetur, ꝙ inconuenienter eam siccauerit.

3. Præterea, Aqua, & aer sunt in medio cœli, & terræ. Sed Christus aliqua miracula fecit in cœlo (sicut supra dictum est) similiter etiam in terra, quãdo in eius passione terra mota est. Ergo uidetur, quòd et in aere, & aqua aliqua miracula facere debuerit, ut mare diuidere, sicut fecit Moyses, uel etiam flumen; sicut fecerunt Iosue, & Helias, & ut fierent in aere tonitrua, sicut factum est in monte Sinai, quando lex dabatur; & sicut Helias fecit. 3. Reg. 18.

4. Præterea, Opera miraculosa pertinent ad opus gubernationis mundi per diuinam prouidentiam. Hoc autem opus præsupponit creationem. Inconueniens ergo uidetur, quòd Christus in suis miraculis usus est creatione, quando scilicet multiplicauit panes. Non ergo conuenientia uidentur fuisse eius miracula circa irrationales creaturas.

Sed contra est, quòd Christus est Dei sapientia, de qua dicitur Sapien. 8. quòd disponit omnia suauiter.

Respondeo dicendum, quòd (sicut supra dictum est) miracula Christi ad hoc ordinabantur, quòd uirtus diuinitatis cognosceretur in ipso ad hominum salutem. Pertinet autem ad uirtutem diuinitatis, ut omnis creatura sit ei subiecta. Et ideò in omnib. creaturarum generibus miracula eum facere oportuit, & non solum in hominibus, sed etiam in irrationalibus creaturis. Art. præc.

Ad primum ergo dicendum, quòd animalia bruta propinquè se habent secundum genus ad hominem, unde, & eodem die cum homine facta sunt. Et quia circa corpora humana multa miracula fecerat; non oportebat, quòd circa corpora brutorum animalium aliqua miracula faceret: præsertim, quia quantum ad naturam sensibilem, & corporalem, eadem ratio

est de

est de hominibus, & de alijs animalibus praecipuè terrestribus. Pisces autem cum viuant in aqua, magis à natura hominum differunt, vnde, et alio die sūt facti. In quibus miraculum Christus fecit in copiosa piscium captura: vt legitur Luc. 5. & Joan. vlt. & etiam in pisce, quem Petrus capit, & in eo inuenit staterem. Quòd autem porci in mare praecipitati sūt, non fuit operatio diuini miraculi: sed operatio daemonum ex permissione diuina.

Ho. 68. in Mat. dùm agit de hi fic. ficul- neæ, to. 3. *Ad secundum dicendum, quòd sicut Chrys. dicit super Matth. cùm in plantis, vel brutis aliquid tale Dominus operatur non quaeras qualiter iustè siccata est ficus si tempus non erat. Hoc enim quaerere est vltimae dementiae, quia scilicet in talibus non inuenitur culpa, & poena, sed miraculum in specie, & admirare miraculi factorem. Nec facit creator iniuriam possidēti, si creatura sua suo arbitrio vtatur ad aliorum salutem: sed magis (vt Hilar. dicit super Matth.) in* Can. 21. in Mat. parū ante med. *hoc bonitatis dominicae argumentum reperimus. Nā vbi afferre voluit procuratae per se salutis exemplū, virtutis suae potestatem in humanis corporibus exercuit: vbi verò in contumaces formam seueritatis* Loco iam dicto in pr huius solutionis. *constituebat, futuri speciem damno arboris indicauit, & praecipuè (vt Chrysostom. dicit) in ficulnea, quae est humidissima, vt miraculum maius appareat.*

Ad tertium dicendum, quod Christus etiam in aqua, & in aere fecit miracula, quae sibi conueniebant, quando scilicet vt legitur Matth. 8. imperauit uentis, & mari, & facta est tranquillitas magna. Non autem cōueniebat ei, qui omnia in statū pacis, & tranquillitatis reuocare venerat, vt vel turbationem aeris, uel diuisionem aquarum faceret. Vndè Apostol. dicit Hebr. 12. Non accessistis ad tractabilem, & accessibilem ignem, & turbinem, & caliginem, & procellam. Circa passionem tamen diuisum est uelum, ad ostendendum reserationem mysteriorum legit. Aperta sunt monumenta, ad ostendendum, quòd per eius mortem, mortuis uita daretur. Terra mota est, & petrae scissae sunt, ad ostendēdum, quòd lapidea hominum corda per eius passionē emollirentur, & quod totus mundus virtute passionis eius erat in melius commutandus.

Tract 14. Ioan. non procul à prin. to. 9. *Ad quartum dicendum, quòd multiplicatio panum non est facta per modum creationis, sed per additionem extraneae materiae in panes conuersae. Vnde August. super Joannem dicit. Vnde multiplicat de paucis granis segetes, inde in manib. suis multiplicauit quinque panes. Manifestum est autem, quod per conuersionem grana multiplicantur in segetes.*

COMMENTARIVS.

Littera Diui Thomae est elegantissima, & perspicua. Solum ergo superest circa totam quaestionem animaduertendum, D. Thom. mentionem fecisse omnium miraculorum, quae circa res à se distinctas operatus est Christus, praetermissa autē ea, quae circa seipsum est operatus, cum tamen illa sint omnium excellentissima, & maxima, & ad doctrinam Christi confirmandam efficacissima, ex quibus alia facta sunt in Christi infantia, vt partus ex Virgina, alia tempore praedicationis, vt quòd quadraginta diebus sine cibo, & potu ieiunauerit. quòd super aquas ambulauerit, &c. alia in eius passione, & morte, ut quòd aqua, & sanguis fluxerint è corpore iam emortuo, alia in eius resurrectione. Haec verò non sine causa praetermisit D. Thom. Nam inter haec quaedam sunt, quae ita pertinent ad corpus Christi, ut etiam fiant circa res alias, ut est occultari sensibus, ambulare super aquas, & haec non sunt omissa, sed inter illa censentur miracula, quae circa res alias sunt facta. Alia verò sunt miracula propria ipsius corporis Christi, quasi in ipso manentia, & haec inter mysteria ipsius vitae Christi merito numerantur, & declarantur sicut in superioribus factum est de miraculis infantiae, & ieiunij, & infarius fiet de miraculis passionis, & resurrectionis, & ideo nullum ex his miraculis declarandum superarat, praeter quam transfiguratio eiusdem. De qua propterea conuenientissimo ordine D. Thom. quaestionem sequentem instituit, eamque nos post sequentem itidem disputationē, explicabimus.

DISPVTATIO XXXI.

In quatuor Sectiones distributa.

De efficacia miraculorum Christi ad doctrinam eius suadendam.

De miraculis Christi secundum se, id est an verè facta sint, qua ve potestate, ac virtute, quaque actione, ac modo, nihil hoc loco addendum occurrit ijs, quae in priori tom. disput. 31. tractauimus. Quoniam verò ea miracula Christus addidit ad suam diuinitatem manifestādam, confirmandamque doctrinam, illud videtur huius loci proprium, ut ostendamus quam fuerint ad hunc finem assequendum efficacia. In quo tria potissimum consideranda veniunt, scilicet quam fuerint illa miracula ad praedictum effectum necessaria, val vtilia, rursus, quàm sufficientia, & efficacia, ac denique in quibus hunc affectum habuerint.

SECTIO I.

Vtrum miracula Christi fuerint simpliciter necessaria ad suadendam, ac confirmandam eius doctrinam.

Ratio dubitandi est, quia ipsemet Christus Ioā. 15. dicit: *Si opera non fecissem in eis, quae nemo alius fecit, peccatum non haberent*, ergo erant illa opera simpliciter necessaria, vt homines Christo credare tenerentur, quandoquidem sine illis non peccarent non credendo, certum est autem Christum de peccato infidelitatis fuisse locutum, ergo fuerunt illa miracula necessaria, vt Christi doctrinam satis credibilem redderent. Quia (vt constat ex materia de fide) obligatio ad credendum statim oritur cum doctrina sufficiēter praedicatur, ac proponitur. Vnde Ioan. 10. ait ipsemet Christus: *Opera, quae ego facio in nomine Patris mei, haec testimonium perhibent de me*; & infrà: *si non facio opera Patris mei, nolite credere mihi*. In quibus conditionalis loquutionibus necessitas talis medij virtute cōtinetur. In contrarium verò est, quia praeter miracula possunt esse alia testimonia, quae ad doctrinam confirmādam sufficiant, ut sunt vitae puritas cum sapientia coniuncta: vndè Christus dicebat: *Quis ex vobis arguet me de peccato, si ueritatem dico vobis, quare non creditis mihi*: Ioan. 8. Item, prophetia, quae cum impleta ostenditur, sufficiens est veritatis testimonium, sic igitur Christus sine miraculis poterat ex prophetijs impletis ostendere se esse uerum Messiam, (vt saepius fecit) hoc autē prin-

cipium sufficiens erat, vt ostenderet se esse Deum, nam hoc etiam de vero Messia erat prædictum, ergo hoc etiam satis erat, vt suæ doctrinæ veritatem confirmaret. Et confirmatur, nàm Ioánes Baptista nullis factis miraculis sola vitæ sanctitate satis cōprobauit testimonium quod de Christo reddebat, ita vt non possent Iudæi prudenter non illi fidem adhibere, ergo &c.

Suppono sermonem esse posse, vel de vtilitate miraculorum ad confirmandam doctrinam, vel de necessitate simpliciter, quæ intelligi potest aut secūdum legem Dei ordinariam, aut etiam de potentia Dei absoluta: Rursus, vbi de necessitate absoluta, id est nulla suppositione facta, vel de necessitate tātū ex hypothesi. Item, tractari potest de necessitate, vt doctrina prudenter credi possit, uel non tantū, vt possit, sed etiam debeat, nec possit homo sine infidelitate illi non assentiri. Denique sermo esse potest de necessitate, vel in ordine ad fidem humanā, vel in ordine ad diuinam, idest certam & infallibilem, quæ diuina autoritate nitatur. Aduertendum vltimò est, non esse hic sermonem de quacunque doctrina in generali, sed in particulari de doctrina Christi, quæ est supra omnē sensum, & supra omnem creatum intellectum.

Miracula ad suadē dam Christi doctrinam conuenientissima.

Primò igitur, certum est, ad suadēdam hanc doctrinam aptissima media, & conuenientissima fuisse opera miraculosa in eius confirmationem facta. Hoc est certissimum, primò, ex ipso vsu Christi testimonio confirmato, Ioa. 5. *Vos misistis ad Ioānem, & testimonium perhibuit veritati*, & infra: *Ego autem habeo testimonium maius Ioāne. Opera enim quæ dedit Pater, vt perficiam ea, illa testimonium perhibent de me*, & c. 10. *Opera, quæ facio in nomine Patris mei, hæc testimonium perhibent de me*, & infrà. *Si mihi nō vultis credere, operibus credite*, & c. 14. *Alioquin propter opera ipsa credite*. Idē cōfirmat potestas data Apostolis ad facienda miracula, quia post Christum futuri erant primi huius doctrinæ prædicatores. Vnde Paul. ad Heb. 2. [Quomodo nos effugiemus, si tantam neglexerimus salutem, quæ cū initium accepisset enarrari p dominum ab eis, qui audierunt, in nos confirmata est cōtestante Deo signis, & portētis.] Idem videre licet

Exod. 4.

in lege veteri, Moysi enim quia futurus erat primus illius legislator, magna virtus, & potestas in miraculis faciendis data est. Item, apud omnes homines, qui Deo nolunt resistere, magnā vim semp habuerunt miracula ad cęlestem doctrinam cognoscendam. Vnde Ioan. 3. dicebat Nicodemus: [Scimus, quia à Deo venisti Magister. Nemo enim potest hæc signa facere, quæ tu facis, nisi fuerit Deus cum eo.] & 3. Reg. 17. mulier illa videns resuscitatum filium dicebat ad Heliam; [In isto cognoui, q vir Dei es tu, & quod verbū Dei manet in ore tuo.] Ratio denique hoc confirmat, quia supernaturalis doctrina necesse est, vt Deum ipsum habeat principalem autorem, & assertore, ergo opera propria ipsius Dei sunt etiam aptissima ad confirmandam talem doctrinam, quòd omnium à Deo ipso originem ducat. Quia euidens est talia opera non posse fieri nisi virtute diuina, euidens etiam est non posse Deum sua autoritate, singularique virtute mendacium confirmare, & ideò hæc diuina opera in veritatis confirmationem facta uocantur à Patribus: *Quasi sigillum Dei*, quo talem doctrinam consignat.

Miracula nō fuerūt simpliciter necessaria ad credendū Christi doctrinā.

Secundò certū est, talia miracula non fuisse simpliciter necessaria, ut doctrina Christi prudenter credi posset, & deberet, non solum fide humana, ac formidolosa, sed etiam infusa, ac certa. Hoc etiam existimo certum, & probatur primò exemplo adducto Ioánis Baptistæ, cuius testimonium de Christo tale erat, vt omni fide dignum esset, ita, vt qui

sufficientem illius cognitionem haberet, grauiter peccaret illi non assentiendo, sed ille non fecit miracula, ergo non sunt simpliciter necessaria ad hūc effectum, non solum de potentia absoluta, sed nec de ordinaria. Maior patet ex illo Ioā. 1. [Hic venit in testimonium, ut testimonium perhiberet de lumine,] opera autem Dei sunt perfecta, & quando ad munus aliquod seu ministerium destinat quempiam, dat ei omnia necessaria ad illud obeundum, dedit ergo Ioanni omnia necessaria, ut sufficiens testimoniū de Christo redderet (alioqui quid opus erat insufficiēti testimonio, & fide non digno?) & ideò Christus Ioann. 5. tacitè reprehendit Iudæos, quòd testimonio Ioannis nō habuissent fidem, ut ibi significarunt Chrysost. hom. 39. & Cyril. lib. 2. cap. 149.

Obiectio.

Dices, Ioanni non fuisse necessaria miracula, quia non introducebat nouam legem, nouamue doctrinam supernaturalem, sed eandem, quam haberent Iudæi, stabiliebat, & cōfirmabat, solumq; monstrabat Messiam, quem ipsi expectabant. Accedit, q sanctitas, & asperitas vitæ eius, magnaq; autoritas, quam apud populum habebat, poterant ad prædictum genus doctrinæ confirmandum sine miraculis sufficere.

Respons.

Sed in primis mysterium præcipuum, quod Christus, & Ioannes prędicarunt, & ex quo tota ueritas doctrinæ utriusq; pendebat, idem omninò fuit, scilicet Iesum esse uerum filium Dei, & Messiam in lege promissum, qui peccata mūdi tolleret, & spiritū uitæ conferret. ergo ex parte doctrinæ eadē erat difficultas. Deindè quoad uitæ innocētiam, & sanctitatē maior fuit in Christo, & licèt in exteriori modo uiuendi maior esset asperitas in Ioāne: tamen hæc non est simpliciter necessaria ad ueritatis cōfirmationem, quādo aliunqui puritas, & innocētia uitæ omnib. nota est, quæ tanta in Christo fuit, ut etiam aduersarijs ausus sit dicere: *Quis ex uobis arguet me de peccato?* ubi non solū criminis probationem, uerum ne probabilem quidem, & apparentē obiectionē exclusit. Tanta erat, nāq; oībus euidens ipsius innocentia. Aliunde etiam superabat Christus Ioannem in uirtute, sapientia uerborum, & in autoritate, qua loquebatur *tanquam potestatem habens*.

Innocētia Christi quanta. Ioan. 8.

Efficacia verborū Christi quanta.

Vnde non dubito quin seclusis miraculis, sola Christi prædicatio prout ab illo fiebat, esset sufficiens ad doctrinam ita suadendam, vt ad adhibendam sibi fidem prorsus obligaret. Quo modo intelligi potest, quod ipsemet Christus dixit Ioan. 15. *Si non uenissem, & locutus eis non fuissem peccatum non haberent, nunc autem excusationem nō habent de peccato suo.* Vbi nulla miraculorū mētione facta inexcusabiles appellat eos, qui sibi loquēti nō crediderant. Tata erat uis, & efficacia uerborum eius. Vnde Ioan. 4. Samaritana absq; miraculis pp solū Christi sermonem credidit, & postea, [multo plures crediderunt propter sermonē eius, & mulieri dicebant. Quia iam non propter tuam loquelā credimus, ipsi enim audiuimus, & scimus, quia hic est saluator mūdi,] & tā Christus ibi nulla miracula fecisse legitur, sed efficacia uerbi sui illos ita interius commouit, ut & credere possent, & tenerētur. Et hæc est rō à priori huius ueritatis, quia Christi uirtus non erat alligata miraculis, sed poterat alijs modis ueritatē doctrinæ suæ ostendere & cōfirmare, atq; ita eā pdicare ut exterius sufficiēter proponeret, & interius ēt sufficiēter excitaret, atq; illuminaset hominē, ut si uellet, posset quidem diuino fultus auxilio sibi præcertissimo credere.

Miracula ad firmādam Christi doctrinam quo modo necessaria.

Dico tertiò, miracula Christi Dei quodammodo dici possunt ad confirmandam sufficienterque proponendam Christi doctrinam fuisse necessaria. Declaratur primò, quia, quod moraliter est ualde utile, dici potest quodāmodo necessariū, miracula aūt Christi fuisse ad hunc effectum ualdè utilia ia ostē

lum

sum est. Et præter dicta, notant sancti Patres aliam vtilitatem. Nam Christi opera simul erant, & miracula, & magna beneficia, & misericordiæ opera hominib. collata, & ad illustrandum intellectum, & ad amorem conciliādum aptissima. Quoniam uerò ad suscipiendā doctrinam, quę euidenter non cogit intellectū, necessaria est pia voluntatis affectio, ideò ex hoc ét capite fuerunt illa opera quodammodo necessaria, ut ea doctrina ab animis audientium beneuolè susciperetur. Secundò, quāuis miracula non sint necessaria singulis, ut possent credere, tamen respectu cōitatis possunt dici quodammodo necessaria, quia sine illis pauci crederent. Cuius signum est quia interuenientib. signis, etiam miraculis pauci in Christum crediderunt, quid ergo si miracula nō extitissent? Et hæc ratio necessitatis maximè augetur, si Ecclesia non consideretur solum, prout erat in illis hoībus, qui Christum audierunt, sed vt erat perpetuò usq; ad finem sæculi duratura in eis, qui nec uiderunt Christū, neq; audierunt, & hoc sensu vr dixisse Greg. lib. 27. Moral. c. 6. *Sanctis prædicatoribus nequaquam ad persuadendum verba sufficiūt, nisi etiam miracula addantur.* Tertiò, potest hæc necessitas ita explicari, ut nō sit absoluta: sed ex suppositione. Prædictum n. erat, Messiam patraturum magna miracula, vt constat Isa. 35. & alijs locis, ut ergo Christus persuaderet hominibus se esse uerū Messiam, necessarium fuit, ut miracula faceret, quæ de Messia erant prædicta. Quia sicut necessarium fuit alia signa primi aduētus Messiæ impleri, ita & hoc.

Respons. ad argumenta in oppositū. Testimonij Ioann. 15. prima expositio.

Ex his ergo facilis est responsio ad rationes dubitandi initio positas. Nā, quę secundò loco sunt positæ secundā assertionem confirmant: quæ priori loco iuxta primā, & tertiā exponi possunt uno è trib. modis. Primus est, si Christus iā mira opera non fecisset, Iudæos fore excusandos, ut saltē non eo genere peccati, nec tam grauiter delinquerent, sicut nūc peccarunt, non uerò q̄ oīnò culpa uacarent. Nam etiamsi absq; tot miraculis nō crederent, esset ignorantia crassa, & culpabilis, nunc autem nō solū fuit ignorantis, sed & malitia, & blasphemia in Spiritumsanctū. Ab hoc ergo peccato excusari posset, si non fuissent miracula, non tn̄ simpliciter ab omni peccato. Hanc responsionem indicat Toletus Ioā. 4. annot. 27. in fine. Sed difficultatem patitur, quia uerba Christi absoluta sunt, & generalia, unde simpliciter negare of Iudæos cōmisuros peccatū infidelitatis nō credendo in Christum, si ipse miracula non fecisset. Ita uidetur exponere Aug. tract. 89.

Secūda expositio.

Alter modus est, si Christus miracula non fecisset, plurimos Iudęorū excusari potuisse à peccato infidelitatis. Doctores. n. qui scripturas ītelligebāt, Christiq; p̄dicationem facilius capere poterāt, inexcusabiles essent, non credendo, ét sine miraculis: at verò plebeij, qui difficilius mysteria capiunt, potuissent excusari à peccato, si nulla miracula vidissēt, visis autē tot miris operib. inexcusabiles facti sunt. Hanc expositionem habet Tolet. cap. 15. annot. 22. Sed non minorem difficultatem habet, quā præcedens. Quia ét quoad hoc, verba Christi sunt generalia, imò (si rectè series contextus consideretur) prædicta Christi verba potius ad Principes, quam ad plebem Iudæorum referebantur. Sic. n. inquit: *Si me persequuti sunt, & vos persequentur*; at verò potius Principes, q̄ turba, persequuti fuerant Christū. Addit: *Sed hæc omnia facient vobis propter nomē meum*; at Principes Iudæorum persecuti sunt Apostolos, potius quàm plebs. Subiungit: *Quia nesciūt eum, qui misit me, si non venissem, & locutus fuissem eis*, & infra: *Si opera non fecissem in eis*, &c. de persecutoribus ergo suis loquitur, & de eisdem vtramq; conditionalem propositionem profert.

3. exposit.

Tertius ergo modus exponendi esse pōt, vt Christus loquatur de necessitate ex suppositione. Nam cum se Messiam esse prædicaret, si mira opera non præstitisset, quæ de Messia prædicta erant, nō esset dignus, cui fides haberetur, nam facta dictis repugnarent, & ideò dicere potuit: *Si opera nō fecissem, peccatum non haberent.* Dices ergo antequam Christus efficeret omnia miracula, quæ de Christo prædicta erant, non tenebantur in eum credere. Respōdetur, negando cōsequentiam. Sicut etiam, si Christus nō resurrexisset, non peccaremus in illum nō credendo. Nam si Christus non resurrexit: *Inanis est prędicatio nostra inanis est, & fides nostra, inuenimur autem, & falsi testes Dei.* 1. ad Corint. 15. & tamen non inde fit, antequam Christus resurgeret Iudæos non fuisse obligatos ad credendum ei. Nam talis præcesserat prædicatio, quæ sufficiens erat ad credendum illum esse Messiam promissum, & ad sperandum fore, vt implerentur, quę deerāt. Vnde vtrumq; verum est, s. non fuisse expectanda oīa dicta miracula ad credendum, & q̄ (si facta nō fuissent) non peccarent, nō credendo. Quia si Christus nō fuisset facturus ea miracula, quæ de Messia erāt prædicta, neq; etiam posset ita proponere se esse Messiam, vt alios ad credendū obligaret, & in sensu composito impossibile fuit sic prædicare, & nō facere prædicta miracula.

Si Christ. miracula nō fecisset nū Iudæi in non credēdo peccassent. Obiectio. Respons.

4. exposit.

Præter hos modos occurrit alius, nimirum, vt illis verbis: *Si opera non fecissem in eis*, non tantum miracula, sed tota Christi vita, & prædicatio contineantur, atque hoc modo nulla est difficultas. Quia sensus non est, si miracula non fecissem, sed absolutè, nisi dictis, & factis meam fidem satis confirmassem: *Peccatum nō haberent*, ex quo nō sequitur, q̄ si sola miracula deessent, etiam excusarentur. Et hic sensus vr certè simplicior, eumq; indicauit Cyrill. lib. 10. in Ioan. c. 30.

Testimonij Ioann. 10. expositio.

Deniq; circa illud testimonium ex Ioan. 10. *Si non facio opera patris mei, nolite mihi credere*, addi pōt alius sensus, qui mihi uidetur germanus, s. si opera, quæ facio non sunt a Patre meo; idest, si non sunt virtute diuina facta, sed Dæmonis præstigijs, non est, q̄ mihi credatis: si autē ipsa opera sese manifestant, q̄ sint diuina, vel illis saltem credite. Ex quo sensu nulla difficultas relinquitur præsenti quęstioni. Quia licèt Christo non essent miracula simpliciter necessaria, vt dignus fide haberetur: tn̄ postquam mira opera fecisset, si non satis constaret, illa esse vera, & non ficta, non posset illi fides adhiberi, & hoc modo veritas miraculorum necessaria erat ad Christi doctrinam confirmandam. Quæ etiam non est necessitas simpliciter, sed ex suppositione, scilicet, supposito, quod miracula fiant.

SECTIO II.

Verùm miracula Christi doctrinam ita confirmarent, vt ad credendum cogerent.

PRincipio certum est, miracula Christi sufficientia fuisse ad doctrinam confirmandam, ita ut qui illa cōspexerant, prudenter credere, & possent, & tenerentur. Quod euidēter probant verba Christi paulò ante tractata, & alia multa in superiori sectione adducta, & quæ dicemus, euidentius hoc confirmabunt. Quod ergo hic, explicatione indiget, illud est. Vtrum illa miracula euidenter ostenderent, Christum esse Deum, atq; hoc modo cogerent, seu necessitatem inferrent intellectui ad assentiendum. Ratio difficultatis est, quia illa miracula non solum ondebant euidēter, Christi doctrinā esse credibilē, sed ét esse uerā, euidentia suæ ueritatis cogit intellectum. Antecedens probatur, quia euidens est, talia opera, s. suscitationem mortui, illuminationem cæci, & sanitates tali modo factas. s. per solum imperium, uel per contactum non posse fieri nisi diuina uirtute. Rursus est euidens illa ope-

ra esse facta à Christo in confirmationem doctri- **A** næ suæ, propterea .n. dicebat: *Ipsa testimoniũ perhibent de me, & operibus credite.* Denique etiã est euidens, Deum non posse mentiri, & ideò, nec etiam posse virtute sua speciali mendacium confirmare, ergo ex his principijs euidens erat Christum esse Deum & vera dicere. In contrarium verò est, quia si miracula Christi euidenter intellectum conuincerent, omnes necessariò illum agnouissent, eique credidissent, atqui non ita accidit, ergo.

Vt controuersiam hanc melius comprehendamus, reuocãda tota Christi doctrina est ad duo principia, quæ ipse in ea persępe inculcabat, quoniã ab illis, & totius doctrinæ ueritas, & cũctorum hominum salus pendebat. Vnũ est esse se verum Messiã, Alterum est, esse verum Deum. Quanquam .n. hoc posterius ex priori necessario consequatur suppositis ijs, quæ de Messia in veteri testamento prædicta erant (vt superiori tom. disp. 2. latè tractatum est) tñ quia intelligentia, & cognitio scripturarum nõ oĩbus inerat, voluit Christus vtrunq; distinctè **B** prædicare, & miraculis confirmare. Vnde vlterius aduertendum est miracula Christi dupliciter considerari posse, vno modo coniuncta cum scripturis, & prædictionibus, quæ de Messia erant: alio modo per se, sine cõiunctione cum superioribus prophetijs, non aliter, quàm si illæ non pręcessissent. Et sub hac posteriori ratione adhuc possũt dupliciter considerari, vel vt cadunt in assertionem Christi, qui affirmabat se esse Messiam, & Deum, & in eius veritatis confirmationem talia miracula faciebat, vel per se sola, vt sũt veluti effectus diuinitatis sub illa humanitate latentis absque vllo alio principio.

Miracula Christi p se sola nõ euidenter cõuincũt illum esse Messiã, & Deum.

Dico primò, miracula Christi per se sola, & cum nullo alio principio coniuncta, etiam si euidenter vera esse cognoscerentor, non erant sufficientia ad cognoscendum Christum esse Messiam, aut Deũ. Hæc assertio est per se euidens, quia poterat Deus illa miracula facere per hominem purum, qui non esset Messias. Nam etiam Christus Dominus de discipulis suis dixit: *Maiora horum facient.* Ioan. 14. de qua re dixi etiam priori tom. disp. 3. sect. 2. Quinimò nec miracula sola per se euidenter ostedunt hominem esse sanctum, atque adeò nec vera semper dicere. Quia potest Deus miracula per peccatores facere, gratiæ enim gratis datæ non sunt euidẽtia signa sanctitatis.

Ex miraculis Christi cũ Prophetarũ testificatione coniũctis diuinitas eius quumodo euidẽter agnoscatur.

Dico secundò, miracula Christi, vt cõiuncta prophetijs, quæ de Messia erant, absque alia Christi testificatione suæ diuinitatis euidenter ostendebant ipsum esse Messiam, & Deum, dummodo, & prophetiæ intelligerentur, & crederentur, & veritas miraculorum euidẽter cognosceretur. Ratio huius posterioris partis est, quia cognitio cõclusionis pręsupponit cognitionem præmissarum. Quod aũt ex illis principijs euidenter sequatur hæc conclusio, probatur. Quia in veteri testamento satis clerè reuelatum erat Messiam futurum esse verum Deum, vt dicto loco ostendimus. Deinde prędicta erant eius miracula tanquam propria signa, quibus certò dignosci posset, ergo, qui intuebatur illa opera, & euidenter cognoscebat esse illa, quæ Isai. 35. erant prædicta, euidenti signo cognoscere poterat Christum esse Messiam, & consequenter esse verum Deum. Et hoc argumento tacitè vsus est Christus Mat. 11. cum Ioãni interroganti per discipulos, an ipse esset Messias, respondit quidem miracula ipsa, quę faciebat ostendens, alludens sine dubio ad locũ Isaię, in quo eadem miracula eisdem penè verbis prædicta fuerant, vt indicauit Chys. ibi hom. 37. & optimè, ac eleganter Lactant. lib. 4. de vera sapientia c. 15. & Athan. li. de incarnat. Verbi, eiusq; corporali aduentu: *Euidentia,* inquit, *documenta intueantur. Ait .n. scriptura: Tũc aperiẽtur oculi cęcorum, &c.* *Quo audent, vel contra ista oculos attollere, siquidem prophetia Deum aduenturum significat, & signa eius præsentię tempus ostendunt;* & deinde notat, quã quam antiqui Prophetæ vnum, vel aliud miraculũ patrauerint: tam multa verò miracula edere, proprium signum fuisse Messię. Quod etiam obseruauit Amb. lib. 5. in Lucam c. de missione discipulorũ Ioannis ad Iesum. Alia Patrum testimonia videri possunt in priori tom. disput. 2. sect. 3.

Obiectio.

Dicet aliquis hanc euidentiam solum esse consequentiæ, non consequentis: quia non solum fundatur in euidentia miraculorum, sed in testimonijs etiam veteris testamenti, quæ non erant euidenter vera, sed fide credita. Respondetur qñ testimonia continent prædictionem rerum futurarum, si res prædictæ iam videantur impletæ, euidenter tunc constare illa fuisse vera. Quamuis ergo prophetię, in quibus hæc miracula, & signa Messiæ prædicta erant, antequã implerentur, sola fide crederentur: visis tñ effectibus, & euidenter agnitis, conuincitur intellectus, vt credat illam prædictionem fuisse ueram. Et in præsenti materia etiam conuincitur, illã prædictionem esse à Deo, tum quia erat de re contingenti, & liberatum ẽt, quia erat de effectib. supernaturalibus, qui à Dei uolũtate, & singulari influxu pendebant. Vnum uerò est, ꝙ in tota hac cognitione ut potius creditum, q̃ euidẽs, s. an hę prophetiæ dictæ sint de Messia, & in quo sensu: & quo ad hoc fatemur non esse hic maiorem euidentiã, quã esse possit in interpretatione cuiusuis locutionis in propria, & simplici uerborũ significatione. Omnis .n. euidentia, quæ est in testificante, necessariò supponit uerba, uel signa: quib. ille loquitur, & eorum nudam, atq; apertam intelligẽtiam. Hic uerò supponimus prædictas prophetias de Messia, & eius diuinitate, tam esse perspicuas, & claras, ut à nemine, qui nõ sit admodum pertinax, negari possint, maximè post earum euentum, ut prædictis di**C**sputationibus, prima, & secũda superioris tomi fusè disseruimus. Deniq: ad rem præsentem satis nobis est euidentia consequentiæ. Quia solum hoc intendimus, ex illis prophetijs sic intellectis, & euidẽtia miraculorum, necessariò, ac euidenter inferri Christum esse Messiam ac uerum Deum.

Dico tertiò miracula Christi euidenter cognita, & coniuncta testimonio ipsius Christi, qui asserebat se esse Messiam, & uerum Deum, & in eius cõfirmationem talia miracula faciebat, cõuincere poterant Christum esse uerum Deum euidentia morali in testificante. Hæc est sententia D. Tho. hic, ut eum exponit Caiet. hic & infrà quęst. 47. art. 5. & in tandem inclinat D. Tho. 3. dist. 16. quęst. 1. art. 3. & 1. contr. gent. c. 6. Scotus in prolog. sent. quęst. 4. & eandem supponere uidetur Athan. dicto libro de incarnat. & Orig. lib. 8. contr. Celsum, eamque probat prima ratio dubitandi in principio posita. Fundatur enim hæc euidentia in hac ratiocinatione **D** Quidquid Deus sua autoritate confirmat, est uerum, sed id, quod Christus affirmabat, Deus sua autoritate cõfirmabat, ergo erat uerum, atqui affirmabat se esse Messiam, & Deũ, ergo uerè ita erat. Omnes præmissæ sunt euidentes. Maior primi syllogismi, quia euidens est Deum non posse mentiri, ut nunc suppono. Minor, quia euidens est, uera miracula non posse fieri nisi uirtute diuina: suppono autem euidenter cognosci illa miracula esse uera, & in confirmationem eorum, quæ à Christo dicebantur facta. Denique quod Christus hæc doceret euidens erat audientibus.

Dubium.

Subterfugere, posset aliquis, dicendo minimè repugnare, Vt Deus speciale ausilio, & gratia gratis data concurrat cum homine ad facienda, miracula, quàmuis ipse homo illa faciat in confirmationem falsitatis. Quia hinc non sequitur, quod

Deus

Deus mētiatur,& nullum aliud eſt principium huius repugnantiæ,aut incommodum, quod inde ſequatur. Antecedens declatur. Nam primò, Deus dat ſacerdoti ſupernaturalem facultatē conſecrādi, & eam ipſius libertati committit, vt benè,vel malè ea vtatur:& qñ malè vtitur,Deus nihilominos ſpeciali, ac ſupernaturali auxilio cum illo cōcurrit,ad faciendum opus vi ſua miraculoſum;& nihilominus malitia hominis in Deū nō redundat,ergo idē erit in p̄ſenti proportione ſeruata. Secundò, Deus pōt cōferre homini gratiam ſanitatum,vt ſimiliter ea benè,vel malè vtatur,ergo ſicut pōt Deus cōcurrere cum tali homine ad conferendam miraculosè ſanitatem, ēt ſi id faciat pp auaritiam,vel vanā gloriam,poteſt ēt concurrere,ēt ſi id faciat ad decipiēdos alios homines, atq; adeò in confirmationem falſitatis. Tertiò,eſt ratio a priori,quia licèt homo, qui facit miracula,dicat ſe id facere in confirmationem eorum,quæ loquitur, non inde fit Deum concurrere ad eandem confirmationem. Sed cōcurret ſolum ex vi prioris donationis, ſeu legis,vel pacti, quo ſtatuit dare illi homini talem virtutem, & concurrere cum illo,pp quencunq; finem ipſe operet̃, ergo etiam ſi Deus concurrat,non ſequitur ipſum mentiri,nec confirmare mendacium:ſed ſolū permittere, vt alij putent,confirmare. Deniq; nunquā eſt euidens miracula, prout à Deo procedunt,fieri in confirmationem veritatis:ſed ſolum,prout ſunt ab homine. Quartò,amplius hoc exēplo illuſtrat̃ difficultas;Fingamus Deum decreuiſſe craſtina die miraculum aliquod facere pp finem ſibi cognitū, & alicui homini hoc reuelaſſe. In eo caſu poſſet huiuſmodi homo errorem aliquem prædicare, ac dicere in eius confirmationem facturum Deum,tali die tale miraculum,nunquid ppea teneretur Deus ceſſare à perpetrando miraculo, ne mendaciū confirmaretur?aut propterea confirmaret, quia homo dicit pp hāc cauſam fieri,cum reuera Deus hoc nō intēdat, nec pp hāc cauſā faciat?Sicut ergo in hoc caſu,nō obſtante mendacio hominis, poſſet Deus miraculum facere, & non propterea mentiretur, licèt homines deciperentur,nec confirmaret mēdacium,quamuis homines id exiſtimarent:ita quamuis,propter alias cauſas daret alicui homini poteſtatem faciendi miracula,cum pleno dominio vtēdi illa in quencunq; vſum bonum, vel malum,nō propterea mentiretur concurrendo cum tali homine,nec reuera mendacium ſua autoritate confirmaret,quidquid homines ſibi perſuaderent.

Hæc argumenta(vt verum fatear)ſunt apud me difficilia,& vellē potius eorū ſolutiones ab alijs,audire, q̃ docere. Vnde Durand. q. 1. prologi illa breuiter attingēs,propterea negat miracula facta in teſtimonium veritatis efficere euidentiam eius. Cuius ſnſa fortaſsè eſt vera de euidentia Mathematica,non tñ de euidentia morali,quæ ſufficiat ad cōuincendū intellectum nō admodum prauè diſpoſitum. Quod ita declaro,ſupponendo id,qđ in materia de fide latius docetur,pertinere ad diuinā prouidentiā: vt non permittat aliquid falſum ſuo ſub nomine, & autoritate ita proponi,atq; exterius cōfirmari,vt ſm rectam rationem cogantur homines ad credendum illud eſſe dictum à Deo,& aſſentiēdum ea certitudine,quæ omnem dubitationem expellat. Quia ſi Deus hoc permitteret, & cooperaretur ad omnia ſigna,& opera,quibus mendaciū cōfirmatur,quamuis reuera propriè non mentiretur (vt argumenta facta probant) quodam modo tñ abuteret̃ ſuprema ſua poteſtate in præiudiciū ſuæ autoritatis,qua fide dignus exiſtit. Nam ſi concurrentibus tot ſignis, & diuinis operibus exterius factis in confirmationē veritatis adhuc poſſet ſubeſſe falſitas, nulla ſupereſſet via ad credendum Deo loquenti per homines,vel per ſigna,quod eſt cōtra

Deus mēdacia confirmare nō pōt p opera ſupnaturalia i cōfirmationē falſæ doctrinæ facta

A diuinam veritatem,& autoritatē,quā ipſum oportet hře in dicendo. Propter hāc ergo cauſam exiſtimo eſſe moraliter euidens,fieri non poſſe,vt Deus concurrat cum hoīe ad perficienda vera opera ſupernaturalia, quæ fieri nō poſſunt niſi uirtute diuina,& q̃ illa faciat in confirmationem falſæ doctrinæ,q̃ vt diuinam, & à Deo reuelatam proponit.

Dubium.

Dices,ergo eadem ratione pertineret ad Dei prouidentiā non permittere apparētia miracula, quæ virtute dæmonū fieri ſolent,& ab Antichriſto fiēt. Quia illa ēt moraliter ſufficiunt ad decipiendos homines, qui vix poſſunt vera miracula à falſis internoſcere; illa aūt deceptio,cum fiat ſub ſpecie diuinæ virtutis & autoritatis etiam redundat in præiudicium eiuſdem diuinæ autoritatis, & meritò pōt diminuere fidem,quæ Deo loquenti debetur. Reſpondetur non eſſe eandem rationem, quia qñ ſūt falſa miracula, ſemp relinquit̃ aliquis modus,quo moraliter poſſint diiudicari,ſi hoīes,qđ in ſe eſt,faB ciant ad cognoſcendam veritatem. Primò,benè cōſiderando ipſamet opera,ſignaq; & circunſtantias eórum. Secundò,conſiderando perſonam, vitā, & mores eius qui ſic loquitur,& operatur. Tertiò,cōſiderando doctrinam ipſam, an aliqua in parte rōni aduerſetur,vel alijs reuelationib. diuinis ſufficiēter propoſitis per Eccleſiā. Deniq; orando Deū, & conſulendo ſcripturas,& prædictiones in ea factas,& ſigna data,ne in errorem inducamur. Itaq; non pertinet ad prouidentiam Dei non permittere falſa ſigna,quæ ad probationē,& profectum electorum proſunt: ſed pertinet ad prouidētiam Dei dare auxilium, ac modū quo poſſint diiudicari, & cognoſci,quia nō eſt diuinæ bonitatis,& ſapiētiæ, vt permittat hominē tentari ultra id q̃ poteſt. Ac propterea qñ facta morali diligentia, & inueſtigatione adhuc conſtat euidenter vera eſſe miracula, quæ fiūt in confirmationem doctrinæ,nulla reliC quitur ratio dubitandi de talis doctrinæ veritate, præſertim ſi miracula ſint frequentia,& magna autoritatē,ac poteſtate facta,& vitæ innocētia,ac ſanctitate confirmata, & in ipſa doctrina nihil contra honeſtatem, nihil contra rationem rectam, nihil deniq; contra alias diuinas reuelationes appareat. Quę omnia in doctrina,& miraculis Chriſti cumulatiſſimè inuenta ſunt,& ideò ad moralem euidentiam præſtandam ſatis fuiſſe creduntur. Ex his ergo ad difficultates poſitas dicendum eſt, quamuis demus poſſe Deum permittere aliquem efficere miraculum, ſeu opus ſupernaturale affirmantē,ſe id facere in confirmationē alicuius rei,quæ in ſe falſa eſt,quam tamen Deus neq; affirmare,neq; confirmare intēdit. Nihilominus ſemper poſſe hominem ſi velit omnia,quæ tale opus circunſtant attētè conſiderare, ex eis conijcere,quo ſpiritu tale opus fiat,ita ut ſaltem dubitare poſſit,& ad Deū recurrere, & quantum in ſe eſt facere ad falſitatē viD tandam,quòd ſi ita ſe gerat, ad diuinam prouidentiam ſpectabit non permittere eum decipi. Addo denique,qñ Deus dat poteſtatem ad ſupernaturale opus faciendum, conſiderandum eſſe modū,& finem eius. Qñ.n. datur modo ſtabili,ac permanēti non ad confirmandā ueritatem,ſed ad aliquam publicam vtilitatem,ut interdū datur gratia ſanitatis, vel alia ſimilis: tunc licèt quis diceret ſe illa vti in confirmationem ueritatis,non ideò ſtatim eſſet illi fides adhibenda,ſed utendum potius eſſet alijs regulis fidei certis,& infallibilibus. Si uerò poteſtas hæc,& uſus eius datur ſingulari,& extraordinario modo, ita ut non appareat alius finis, uel utilitas eius,pręter ueritatis confirmationem,tūc certè maximè ſpectat ad diuinam prouidentiam, non concurrere ſpecialiter ad tale opus:quando homo per illud intendit falſitatem perſuadere, ac alios decipere propter rationes dictas.

Reſpōſio.

SECTIO III.

Vtrũ miracula Christi coegerint Angelos ad credẽdum Christo prædicanti se esse Messiam, ac Deũ.

QVæstio hæc in malis Angelis tantum locum habet, quia beati semper Christum clarè cognouerunt, ac in Verbo viderunt: alioquin posset locum in quolibet Angelo secundum suam naturam solum considerato. Et specialis ratio dubitandi in illis est, quia ipsi euidentissimè cognoscunt veritatẽ miraculorum, quia vident rerum substantias, & actiones, prout in se sunt. Vnde, si miraculum sit supernaturale, quoad terminum, vt quod duo corpora sint penetratiuè in eodem loco, postquam factũ est, euidenter illud vident. Idemq; est, si miraculum sit in modo, vel ex parte subiecti, vt quando cæcus illuminatur, vel mortuus resurgit, uel ex parte actionis, seu agẽtis, vt q̃n subitò, & sine applicatione naturalis agentis fit effectus sanitatis, vel aliud similis. B Rursus euidenter ẽt sciunt hæc miracula nõ posse fieri nisi virtute diuina, quia euidenter cognoscunt naturas rerum, & sciunt in tota natura non esse virtutem, quæ ad hoc se extendat, sed solum in autore naturę, ergo visis huiusmodi miraculis conuincuntur ad credẽdum Deum esse testem eius doctrinæ, quæ per talia miracula confirmatur, ergo & ad credendam ipsam doctrinam; sed dæmones hoc modo videbant miracula Christi, uidebant ẽt ea facere in confirmationem doctrinæ suæ: Audiebant .n. eum dicentem: *Vt autem sciatis quia filius hominis habet potestatem in terra dimittendi peccata, adolescens, tibi dico surge.* Matt. 9. & Ioan. 11. *Vt credant, quia tu me misisti*, & Io. 5. & 10. & sæpe in sua prædicatione hoc Christus significabat. Et qđ maximè urget, non solum Christi, sed ẽt ipsius Dei testimonium bis audierunt: *Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui, ipsum audite*, & euidenter C cognoscebãt illud non fuisse pronunciatum opera alicuius dæmonis, sed Dei, uel per se ipsum, uel (q̃ perindè est) per sanctos Angelos, ac ministros suos ergo conuicti fuerũt ad credendum eo modo, quo Iacobus ait, *Dęmones credunt, & contremiscunt.* In contrarium verò est illud Pau. 1. ad Cor. 2. *Si cognouissent, nunquam Dominum gloriæ crucifixissent.*

In hac difficultate idem est quærere, an Dæmones de facto cognouerint Christum esse verũ Messiam, ac Deum, & an ad hoc credendum fuerint cõuicti, & necessitate compulsi. Quia ipsi vel nõ habent assensum opinatiuum, & cũ formidine, vel (si illum habent) non habent piam volũtatis affectionem, qua propẽsi sint ad supernaturalem veritatẽ credendam, q̃n nullo modo coguntur, & cõuincũtur. Et ideò explicãdo, quid factum sit, simul explicabimus modum, seu necessitatem talis assensus.

Dico ergo primò, si Dæmones speciali Dei prouidentia impediti nõ fuerunt, ne Christum cogno D scerent, conuicti sunt ad credendum, & assentiẽdũ, illum esse verum Messiam à Deo promissum. Propono conclusionem hanc sub conditione. Quia (vt Aug. ait lib. 9. de Ciu. c. 21.) *Christus tãtum innotuit dæmonibus, quantum voluit, tantum autem voluit, quantum oportuit.* Hæc igitur conclusio colligit̃ ex doctrina D. Th. & Sanctorum, vt statim ostẽdam, eamq; docet Caiet. hic. Nunc solum rõne probat. Quia (vt dixi) Dæmones euidenter cognoscebãt veritatẽ miraculorũ Christi, & (qđ magis est) si à Deo non fuerunt impediti, cognouerunt euidẽter fuisse cõceptum sine opera viri, & natum ex virgine, matris integritate seruata, & in eius natiuitate euidenter audire potuerunt Angelos annunciantes natũ esse Saluatorem, qui est Christus Dñs, quos euidenter sciebant non posse mentiri, cum sciant esse beatos. Rursus euidenter cognoscebant innocentiã, & puritatem vitæ Christi. Ad hæc audiebant ipsum Christum expressè dicentem se esse Messiam pro-

Dęmõ euidenter agnoscebat veritatem miraculorũ Christi

A missum Ioan. 4. *Ego sum, qui loquor tecum*, & Matt. 15. cum Petrus confessus esset, *Tu es Christus filius Dei viui*, ipse cõfessionem eius approbauit dicẽs, *Beatus es, &c.* & c. 11. cum Ioannes Baptista misisset ad quærendum, an ipse esset Messias, satis clarè affirmauit, ostendens miracula & Ioann. 11. cum Martha dixisset, *Ego credidi, quia tu es Christus*, ipse tacitè probauit, & postea faciens miraculum, inquit: *Vt credant, quia tu me misisti*, intelligens se esse illum, qui quasi per antonomasiam mittendus expectabatur. Quod clarius dixit Ioan. 17. *Vt cognoscant te solum Deum uerum, & quem misisti Iesum Christum.* Quæ verba tam clara sunt, & aperta, vt nullam amphibologiam, vel violentam, aut falsam interpretationem patiantur. Præterea clarè intelligebant dæmones Christũ facere miracula in cõfir- B mationem huius veritatis, iuxta illud *Vt credãt homines, quia tu me misisti.* Deniq; sciebat scripturas, & signa, ac miracula, quæ de Messia prædicta erãt, & euidenter cernebant ea omnia cõpleri per Christum, ergo, vel inuiti cogebantur fateri ipsum esse Christum, si à Deo non sunt impediti, ne ipsum agnoscerẽt. Neq; vero dici potest dæmonem volũtariè nõ animaduertisse omnia signa, quib. Messias cognosci poterat, neque ea inter se, & cũ operibus Christi contulisse, ut eum agnosceret. Quia (vt ex Euangelio colligitur, & notant Patres explicantes Christi tentationem, vt supra vidimus) Dæmon sũmo ardebat desiderio cognoscendi Christum, quis esset, ergo nõ est verisimile, voluntariè, & data opera prætermisisse aliquid, quo ipsum posset agnoscere: si ergo diuina prouidentia impeditus non fuit, euidenter cognouit illum esse Messiam ex miraculis, & signis eius, cum eiusdem ac scripturarum testimonio coniunctis, & inter se collatis.

C Sed inquirendum superest, an fuerit dæmon impeditus à Deo, ne hoc agnosceret. Quidã affirmant toto tempore vitæ mortalis nunquam dæmonem cognouisse Iesum esse Messiã, ita vt definitè, & indubitanter hoc iudicaret, consequenterque impeditum esse à Deo, ne uel oĩa Christi mysteria intueri, vel oĩa verba eius audire, vel oẽs prophetias, quę de illo erant, considerare, & inter se conferre posset. Ita sentit Carthus. Luc. 4. & Mat. 1. & super ad Rom. 10. art. 4. citátur etiam Caiet. Scot. & Abul. sed falso. Potest verò suaderi hæc opinio: quia si dęmon agnouisset Iesum esse Messiam, agnouisset etiam filium Dei, ac verum Deum, quia ex scripturis notum erat Messiam futurum fuisse uerũ filiũ Dei, consequens autem est falsum. Quia (vt Paulus citato loco dixit) si eum cognouissent esse Deum, non essent ausi ei passionem ac mortem tam solicitè moliri. Et ideò Hieron. Matth. 1. cum Ignatio dicit, impeditum esse dæmonem, ne mysteria natiui- D tatis, & conceptionis Christi cognosceret, ne si eũ Deum esse sciret, mortem eius impediret.

Dubium.

Sed contraria sententia mihi sine dubio vera videtur. Quia licet fortassè tempore infantiæ impeditus sit dæmon, ne Christum agnosceret (non ob eam profectò causam, ne mortem eius impediret, sed ob eam potius, ne illum acrius insectaretur, & maturius, quam diuina prouidentia disposuerat interficere, vt D. Tho. supra docuit q. 29. art. 1. ad 3.) Nihilominus tamen, postquam Christus cæpit prędicare, antequam pateretur, permissus est dæmon, seu non impeditus cognoscere ipsum esse Christũ, Ita docet eodem loco D. Thom. & hic q. 44. art. 1. ad 2. & infra q. 47. artic. 5. Lyran. Matt. 2. & Luc. 4. & Abulen. Matth. 4. q. 22. Idẽ sentit Ambros. 1. ad Cor. 2. vbi expressè ait sciuisse Dęmones Iesum esse eum, qui in lege promissus erat. Et August. lib. quæst. noui, & veter. test. q. 66. Greg. Beda, & alij infrà citandi. Qui Patres hoc colligunt ex Mar. 1. & Luc. 4. vbi dęmon sic Christũ alloquebatur. *Quid*

Respons. Christum Dæmon Messiã verũ esse cognoscit.

nobis,

nobis, & tibi Iesu Nazarene, venisti perdere nos? scio te, quod sis Sanctus Dei. & Marc.c.5.& Matth. ac Luc. 8. vocabant dæmones Christum, *Filium Dei altissimi.* Responderi verò potest, vel vocasse filium Dei per adoptionem, & eximiam sanctitatem, & eadem de causa vocasse, *Sanctum Dei*, vel certè mentitos esse, & adulandi, & tentandi causa eũ vocasse *Filium Dei*. Sed quanquàm verba dæmonis non faciant fidem, tñ verba Lucæ vñr conuincere: subdit.n.dicto cap.4. *Nō sinebat ea loqui, quia sciebant ipsum esse Christum.* Quę verba aliqui ita interpretantur, vt illud: *Quia sciebant*, non sumatur causaliter, neque Euangelista reddat causam, ob quam Christus non sinebat dæmonia loqui; sed sumitur indefinitè, seu ad explicandum, quid erat illud, qd ea loqui nō sinebat, nempè quod scirent ipsum esse Christum. Nam hoc est, quod dæmones dicebãt, *Scio, quod sis Sanctus Dei*, ita Iaolen.c. 28. Cócord. & Erasmus Marc. 1. Cui expositioni fauet Græca lectio, quanquàm alteram etiam expositionem admittat. Et iuxta hanc interpretationem hoc testimonium non habet maiorem vim, quàm præcedētia. Tamē simplicior sensus videtur, vt illa sint verba Euangelistæ, & causaliter exponantur. Et ita exponit Beda lib. 2. in Luc.c.4. dicens. *Dæmonia filiũ Dei confitebantur & attestante Euangelista sciebāt ipsum esse Christum.* Sine autem vno, siue alio modo interpretemur, Sancti Patres dicunt dæmonem compulsum esse tacere, non quia falsum diceret; Sed quia nolebat Christus dæmonis testimonio comprobari se esse filium Dei. Ita Tertul.licèt subobscurè lib.4.cont. Marc.c.7. & 8. Hieron. Marc. 1. *Sciens Sanctū Dei obmutescere iubetur, quia sciens Deum non sicut Deum glorificauit*, & Matth.8.circa illa verba. *Quid tibi, & nobis Iesu fili Dei. Non voluntatis inquit, ista cōfessio est sed necessitatis extorsio:* & infrà: *Dæmones cernentes Dominũ in terris repentè versari ad iudicandos se venisse credebant.* Quæ uerba ex Hieron. mutuatus est Beda, Chryf. hom. 5. in Marc. *cogitur verum dicere, tormenta cogunt, sed malitia vetat.* Et infrà explicans verbum illud Christi. *Obmutesce. Nolo me laudet vox tua, non veni, vt tuo testimonio comprobarer;* Clarius id dixit Euthym. Marc. 1. & Theophylact. Luc.4. *Nō sinebat, inquit, Dæmonia loqui, tum quod non indigebat immundorum testimonijs, tum quod nolebat accendi inuidiam Hebræorum videntium ab omnibus honorari.* Et Marc.1. addit aliam rationem, scilicet, vt nos doceret ne credamus dæmonijs, etiam si vera dicãt. Qui oes Patres planè sentiunt verum pronunciasse dæmonem, cum aiebat se scire illum esse Christum. Ratio uerò est, quia nullum est fundm, vt asseramus Deum impediuisse dæmonem, ne hãc ueritatẽ agnosceret, ergo cum alias constet ipsum habuisse sufficiens principium ad eam cognoscendam, & scriptura hoc magis significet, non est, cur negetur. Antecedens probatur. Quia nec est autoritas ulla ad id asserendum, nec ratio aut inconueniens, quod inde sequatur, ut ex seq. conclus. apertè constabit. Et confirmatur tandem expresso testimonio Aug.lib.9. de Ciuit.c.21. *Ipsi*, inquit, *Dæmones etiā hoc ita sciunt, vt eidem Domino infirmitate carnis induto dixerint. Quid nobis, & tibi Iesu Nazarene venisti huc ante tempus perdere nos? Clarum est in his verbis, quod in eis & tanta scientia erat, & caritas non erat:* & inferius subdit, quamuis in principio demon dubitaret, & ideo in tētatione esplorare uoluerit, an esset Christus: postea uerò illũ cognouisse, *per quidam temporalia suę virtutis effecta, & occultissima signa præsentię, quę Angelicis sensibus, etiam malignorum spirituum potius, quam infirmitati hominum possent esse conspicua.*

Dæmões tacere de Christi diuinitate cur ab eo compulsi.

Dico secundò, quamuis in principio dæmon dubitauerit de Christi diuinitate, uerisimile tamen

Christi diuinitatem

A est, antequam mortem eius machinaretur, eā sciuisse, ac iudicasse illum esse filium Dei naturalem. Hæc est sententia D. Tho. locis citatis, quamuis dicat, dæmonem non habuisse firmum hac de re iudicium: sed potius suspicionem, & formidolosum assensum. Et eodem modo intelligendum est, quod docet D. Thn. 1.p.q.64.art.1.ad 4. & eandem sententiam tuetur Caiet.hic. Quæ probatur ex eisdem locis Euangelij supra adductis, adiunctis Patrum expositionibus ac testimonijs. Hieron. Matt. 8. in verbis supra citatis, non solum de Messia, sed de Deo, seu filio Dei loquitur, quanquàm addat hæc verba: *Tam dæmones, quem Diabolus suspicari magis filiũ Dei, quam nosse intelligendi sunt.* Sed verba, quæ postea subiungit, declarant vocare suspitionem, non quòd non esset iudicium definitum, sed quia non erat clara cognitio, seu per Dei, reuelationem, sed per signa. Sic enim inquit. *Nemo enim nouit Patrē nisi filius, & cui voluerit filius reuelare.* Et eodem

Demones ante eius mortē agnouerunt.

B modo intelligendus est Beda lib. 2. in Luc. cap. 14. cum ait de dæmone: *Per signorum potentiam vel intellexit, vel potius suspicatus est esse filium Dei.* Idē lib. 1. in Marc.c.8. Euthym. & Theophyl. supra, & expressè Gregor. 33. lib. Moral.cap.6. aliàs 10. tractans illa verba. [In oculis eius quasi hamo capiet eum. In hamo, inquit, Incarnationis captus est. quia dum illn appetit escam corporis, transfixus est aculeo diuinitatis.] & infra subdit. [Et quidem Behemoth iste filium Dei incarnatum nouerat, sed redemptionis nostræ ordinem nesciebat.] Et in frà, [Vnde benedicitur, In oculis eius quasi hamo capiet eum, in oculis quippè habere dicimus, quod coram nobis positum videmus. Antiquus verò hostis humani generis redemptorem ante se positum vidit, quem cognoscendo confessus, cōfitendo pertimuit dicens. Quid nobis, & tibi fili Dei? In oculis itaque suis hamo captus est, quia & nouit, & momordit.] Idem ferè sentit homil.25. in Euangelia,

C quamuis nonnihil recedat à priori sententia. In eadem est Greg. Nys. orat. 1. de resurrect. vbi eodē modo locum Ioo interpretatur. Item Augustin. locis citatis præcedenti conclusione. Chrysost. etiam homil. 5. in Marcum, prius uidetur in hanc sententiã propensus, postea uerò ab illa recedit, aut rem dubiam relinquit. Ponderat enim, cur dixerit dæmon, [Scio, quod sis sanctus Dei.] Et non [Scio, quod sis sanctus Deus, inquit O peruersitas mētis. Inter flagella, & tormenta positus & scit uerum, & tamen confiteri non vult.] Subdit uerò postea, *Fingis te scire, sed nescis, aut enim scis, & dolosè taces, aut certè ignoras. Non est enim sanctus Dei sed sanctus Deus.* Notat autem circa hæc Euthy. non simpliciter dixisse [Sanctus, sed cum adiectione articuli. Ille sanctus, siquidem & prophetæ sancti sunt, sed per participationem, solus autē Deus propriè, & natura sanctus est. Ob id ergo dixit, sanctus ille, hoc est natura, & propriè sanctus.] Et idem Chrysostom. homil. 29. in Matthæum affirmat tunc accessisse dæmones diuinitatem Christi præsci-

D entes. Nec dissentit Ambros. lib. 4. in Lucam cap. de confirmatione doctrinæ Christi per miracula, qui Iudæorum improbitatem inde exaggerat, quod quem dæmones confitentur, & Deu u agnoscunt, ipsi negarunt. Clarius Tertullianus libro contra Praxeam capit. 26. probans Christum esse naturalem filium Dei. [Hoc, inquit, & Sathanas eum in tentationibus nouit, Si filius Dei es, hoc & exindè dæmonia confitentur, Scio, quod sis filius Dei.] & libro quinto contra Marcionem, cap.6. eadem ferè habet verba. Et eleganter Athanas. libro de incarnatione Verbi Dei, eiusque corporali aduentu, satis post medium, ubi sic inquit. *Quod non est persuasum hominibus impijs, id dæmones suis oculis contuentur, Deumque illum esse, & sentiunt, &* cre-

creauunt, ideoque fugiunt, & adorabundi in hac voces erumpunt, quæ tunc loquebantur, cum ille ad huc in carne versaretur, nouimus qui sis, tu es ille sanctus Dei. Rursumq; clamabãt, quid tibi nobiscũ fili Dei. Idemque sentit in epist. ad Marcellin. de interpretat. psalmorum, in fine. Et Greg. Nazianz. orat. 42. agens de Christi diuinitate. *Deitatis fidem abrogas? hoc ne Dæmones quidem ipsi fecerunt. Ita & eudiciij peruersitate Iudæos, & incredulitate Dæmones superas, illi enim filij vocabulum æqualitatis vocem esse censuerunt, hi autem eum a quo fugabantur, Deum agnouerunt, doloribus nimirum, quos sentiebant, fidẽ ipsis facientibus:* vbi Nicetas notat Gregorium alludere ad prædictum locum Marci 1.

Vnde diabol⁹ Christum agnouit esse filium Dei naturalẽ.

Secundò, principaliter probatur ratione. Primò, quia in veteri testamento euidẽtissimè prædictum erat, Messiam futurum verum Deum, Deiq; filium (de quo in primo tomo disput. 2. testimonia multa congessimus) sed Dæmon intelligebat eas scripturas, & cognoscebat Iesum esse Messiam, ergo, & esse Deum. Secundò, audiuit vnum, & alterum testimonium Patris (vt supra diximus) audiuit etiam sæpe ab ipsomet Christo se esse filium Dei, & vnũ cum Patre, Ioan. 5. 8. 10. & sæpe, euidenterque cernebat miracula in eius rei confirmationem facta. Sed ad hæc dici potest primò, Deum impediuisse, ne dæmon intelligeret scripturas de diuinitate Messiæ, aut certè, ne illas applicaret, & inter sese, & cum verbis factis, & persona Christi conferret, impediuisse etiam, ne audiret testimonium Patris de Christo, aut ipsiusmet Christi de seipso. Sed hæc euasio (vt supra in simili dixi) nullo fundamento nititur. Quia licèt aliquo tempore oportuerit Christum occultari dæmoni, tamen hoc non fuit necessarium toto tempore vitæ ad eum finem, scilicet vt nostra redemptio, & passio Christi non impediretur, vt statim ostendam, seclusa autem hac necessitate, nulla est ratio, neque autoritas, quę probet dæmonem impeditum esse à Deo, ne Iesum Deũ esse agnosceret. Secundò responderi potest, dæmonem sæpe quidem audiuisse, & legisse, Messiam esse Deum, Deiq; filium: tamen non satis intellexisse, an diceretur filius Dei naturalis, vel per participationem, & verisimilius esse hoc posteriori modo ea intellexisse, cum nõ posset mysterium incarnationis intelligere naturali cognitione, & aliunde hẽret voluntatem prauè affectam, vt ppea, vbi non oĩnò cogeretur, in deteriorem partem ié acciperet. Quę quidem euasio conferre potest, vt intelligamus, qđ aliqui sancti dicunt dæmonẽ non tam habuisse certam cognitionem, q̃ suspitionem diuinitatis Christi, quia semper habuit hanc qualemcunq; occasionem nonnihil formidandi, uel timendi: tñ non fuit sufficiens, vel ad iudicandum contrarium, vel ad suspendendum assensum. Nam in primis dæmon nõ ignorat Deum habere naturalem filium (mysteriũ enim Trinitatis à principio creationis agnouit) similiter antè incarnationis tempus cognouit filiũ Dei fore incarnandum, vt Ambr. & Greg. ante citati, & probatiores Theologi sentiunt, & D. Th. in loco citato ex 1. p. docet ẽt à principio creationis habuisse oẽs Angelos huius mysterij reuelationẽ. Ex hoc ergo capite non fuit difficilè Demoni intelligere, ac credere, aliquem hoĩem esse filium Dei naturalem. Quia hoc iam credebat esse possibile, & futurum: aliundè verò prædictiones scripturæ erant tã multæ, tamq; perspicuę, vt vix credi possit angelicũ intellectũ in eis percipiendis hallucinatum fuisse, verba etiam Christi erant tam clara, ut ipsi quoq; Iudæi (sicut Nazian. supra notauit) intelligerent prędicare seipsum verũ Dei filium, & æqualem Patri. Quanquam ergo dæmon, quandiu non satis intellexit Iesum esse Messiam, potuerit dubitare de sensu, in quo Christus in baptismo v. g. dictus est filius Dei: Christi post q̃ sibi persuasit illum esse Messiam, & tot testimonia diuinitatis eius vidit, & audiuit, sine dubio id credidit, quãuis fortasse interdum, qñ non satis consideraret pp magnitudinẽ mysterij, & suã prauam dispositionẽ, vel infelicitatẽ, vel ẽt dubitaret.

Post resurrectionem Christi diuinitate dubitationem dæmon habuit.

Ex his verò necessariò concluditur, post Christi resurrectionẽ multò euidentius cognouisse dæmonẽ Christi diuinitatẽ, & si q̃ fortasse hæsitationem vel formidinẽ patiebatᷣ, eã abiecisse, & vel inuitum credidisse, atq; tunc maximè locũ habuisse, q̄ Iacobus ait c. 2. *Dęmones credũt, & cõtremiscunt*, quodque ait Paul. ad Phil. 2. *In nomine Iesu omne genu flectatur, cęlestium terrestrium, & infernorum, & omnis lingua confiteatur, &c.* Rõ verò est manifesta, quia in Christi morte, & resurrectione experti sunt dæmones euidentiora signa diuinitatis Christi. Viderunt. n. illũ descẽdentẽ, ad inferos cũ dñio, & potestate, & iustorũ aĩas ex Tartari faucib. eripientẽ, videbant p̃terea ab angelis sãctis adorari, & proclamari Deũ, ac dñm virtutum. Sic. n. multi Patres interpretantᷣ verba illa Psal. 23. *Attollite portas Principes vestras, & eleuamini portę ęternales, & introibit Rex glorię. Quis est iste Rex glorię? Dominus virtutum ipse est Rex glorię.* Rursus ex tũc cęperũt euidentius intelligere, quo sensu Iesus p̃dicaretᷣ Deus, Deiq; filius, nõ per participationẽ, uel adoptionẽ: sed p naturã. Ac deniq; intellexerunt eũ esse, qui sibi ipsis cũ primũ creati sunt p fidẽ est propositus, vt eũ venerarentᷣ, & tanq̃ suũ caput, ac principẽ recognoscerent, q̄ ipsi facere detrectantes, eiusq; diuinitatem ambientes *tanquam fulgur è cælo ceciderũt.*

Superest vt explicemus illa verba Pau. 1. ad Cor. 2. *Si cognouissent, nunquã Dominum glorię crucifixissent.* Quæ a multis nõ de dæmonib. sed de Iudæorũ principibus, vel in vniuersũ de principibus, seu de sapientib. seu philosophis huius sęculi intelligunt. Quod patet ex Orig. hom. 1. in Cantic. & Tertull. lib. 5. cont. Marc. c. 6. Chrys. Hieron. Theoph. Ansel. ibi. Et est probabilis expositio, tñ habet difficultatem, quàm attingam sect. seq. Præterea illa verba Pauli. *Sapientiã loquimur non huius sęculi, neq; principatus huius sęculi,* nõ videntur Iudęorum principibus conuenire, tum quia non possunt dici *principes huius sęculi.* Tum etiam, quia Paulus uniuersaliter loquitur, dicens, neminem principum huius sæculi cognouisse mysterium Christi, quod propter solos Iudæos dici non potuisset. Quod argumentũ uisum est Caiet. ibi insolubile. Sed responderi posset, quod si qui erant principes sæculi, qui Christũ potuissent, & debuissent agnoscere, maximè erant principes Iudæorum, ut Pilatus, ac alij inter quos Christus uersatus est, & ideò potuit Apostolus ex eo, q̄ Christus est crucifixus ab illis principibus huius seculi propter ignorantiam, generaliter concludere, nõ esse cognitum à principibus huius sæculi.

Sed quidquid sit de hac expositione, alij uerba illa de dęmonibus interpretantur, quæ etiam expositio est probabilis, & satis consentanea textui, eamque Hieronym. amplectitur Daniel 11. Ambr. 1. ad Corinth. 2. & ibi Anselm. August. dicta quæstio. 66 Noui testamenti, ubi propterea negat, dęmones cognouisse Iesum esse filium Dei, quamuis cognouerint esse Christum. Ille uerò liber non est certæ autoritatis. Græg. etiã locis supra citatis uerba illa de Dæmonibus intelligit, & propterea in posteriori loco dicit Dæmones prius in miraculis Deum cognouisse, postea uerò, dum uiderent eum passibilem, de cognitione sua in dubitationem cecidisse. Sed melior est responsio, quæ ex priori eius loco colligitur: Nimirum non duxisse Paulum, ignorasse dęmones Christi diuinitatem: sed mysterium absconditum in Christi passione, & morte, s. salutem, ac reparationem hominum, ac imperij dęmonum euersionem, maximamque Dei gloriam, & honorem

Testimonij Pauli.

tem in ea contineri. Ita exponit D.Tho. hic dicens: A *Non ideo Dæmon Christum Iudæis crucifigere persuasit, quia filium Dei nõ putauit, sed quia se morte illius nou præuidit esse dãnandum*. Quę verba sumpsit D.Tho. ex Beda locis suprà citatis. Eandem expositionem tradit Leo Pap. serm. 9. de passione dicens: *Neque ipse itaq; diabolus intellexit, quod sæuiẽdo in Christum suum destrueret principatum, qui antiqua fraudis iura non perderet, si se à Domini Iesu sangui ne cõtineret; sed malitia nocendi auidus dum irruit ruit, dum capit, ductus est, dũ prosequitur mortalem, incidit in Saluatorem*. Caiet. etiam tam 1. ad Cor. 2. quàm hoc loco ingeniosè declarat, quõ Dæmones, et si diuinam maiestatem in Christo cognouerint, non ppea à Christo persequẽdo abstinuerint, quin potius ex odio, & ira, quam cõtra Deum, & res oẽs eius inueteratam habent, vehementius in eum ex ar serint. Quod ita potest amplius explicari. Nam Dæmones ita Deum odio habent, vt si possent in ipsã Diuinitatem irruere, eamq; in nihilum redigere, id facere tentarent. Ergo, ẽt si cognouerint Christi humanitatem esse deificatam, & ipsius Dei singulari modo effectam, multò maiori odio mortem, ignominiam, atq; omnia illi machinarẽtur mala. Item, etiam si dæmon cognouerit personam Christi, non propterea contineri potuit ex amore, aut reuerẽtia (vt per se constat) neq; ẽt ex timore seruili, qa nullum certũ damnũ timabat, vt magis iã es plicabo.

Obiectio. Duæ verò difficultates supersunt in hac expositione. Prior est, quia non videtur potuisse dæmon cognoscerẽ Iesum esse Messiam, ac verum Deum, & ignorare, per passionem, & mortem eius esse homines redimendos, quia hoc etiam erat expressè prædictum in Prophetis, præsertim in Psalmis, & Isaia, quin etiam ipse Christus sæpe prædixerat se post triduum resurrecturum, ergo necessario hoc ẽt credebat dæmon, ergo sciebat per mortem tendere Christum ad gloriam, non tantum suam, sed etiã aliorum. Nã hoc ẽt satis apertè prædixerat ipsemet Christus, vt cum diceba: *Vado parare vobis locum, vt vbi ego sum, & vos sitis*. Posterior est, quia Dæmon, vt Iudæos ad necẽ Christi incitaret, præcipuè mouebatur ex odio Dei, ergo quamuis sciret futurum esse, vt per mortem Christi, amitteret imperiũ in omnes, non propterea desisteret à procurãda morte Christi, quia intelligebat fieri iniuriam Deo, Christum occidendo, quàm quolibet alio peccati genere. Hanc ergo iniuriam præ nimio odio prætulisset cuicunque aliari incommodo.

Respõsio. Ad priorem difficultatem respondetur, eas prophetias non fuisse adeò claras, vt necessarium fuerit Dæmoni omnes intelligere, antequàm implerẽtur, & ideò facilè potuit, vel ignorare illas, vel certè non animaduertere præsertim cum ob nimiam superbiam, & inuidiam totus esset positus in Christo expugnando, & superando. Considerandum est enim, sicut, cũm homo vehementi passione ducitur aduersus inimicum, non semper considerat incommoda sibi imminẽtia, & licèt interdum aliquo modo repræsententur, fidem non adhibet: sed seipsum excæcat, ita accidisse dæmoni ob prauum affectũ, quem in Christum habebat. Multi verò existimant in ipsa mei nocte passionis Christi, quando iam antiquæ prophetiæ ad exitum perducebantur, cœpisse dæmonem aliquid suspicari, & per vxorem Pilati voluisse Christi mortem impedire. Ita sentit Anselmus, Lyranus, & Caietanus, Matth. 27. & Petrus Comestor in historia Euangelica cap. 166. & optimè Bernardus sermon. 1. de resurrectione. Sed hoc valdè incertum est, nam multi antiqui Patres existimant, non dæmonem, sed bonum aliquem Angelum immisisse somnium illum vxori Pilati, non vt impediretur mors Christi (sciebat enim Deus non fuisse impediendam) sed vt causam suam magis iustificaret, & nullam excusationem peccati Pilato relinqueret, & fidem nostram magis confirmaret. Nam si dæmon voluisset impedire mortẽ Christi, potius per Iudæos, quam per vxorem Pilati id facere aggrederetur. Ita sentiunt super Matthæum cap. 27. Origenes, Hilarius, Hieronymus, Chrysost. Theophylactus, & Euthymius, Ambrosius Luc. vigesimotertio, Augustinus sermone 121. de Tempore, & Athanasius sermone de Passione, & cruce Domini, qui tamen fatetur, dæmonem in morte Christi fuisse solicitum de pditione sua, & ideò incitasse Iudæos, vt dicerent verba illa. *Si filius Dei est, descendat de Cruce, & credimus ei. Quia Domini mortem*, inquit, *euitare cupiebat, ne alys salus efficeretur*.

Ad posteriorem partem respondetur, quanquã peccatum interficientium Christum fuerit maximum: tamen multo maiorem esse diuinam gloriã, quæ ex Christi morte, & hominum reparatione re B sultat. Item, multò maius malum esse, quod consurgit ex infidelitate, & idololatria ferè totius orbis. Denique cum dæmon sit superbissimus, nunquàm committeret aliquid, ex quo futurum sciret, vt imperium in homines amitteret, & cultu, ac adoratione priuaretur.

SECTIO IIII.

Vtrum ex Christi miraculis cognouerint Iudæi, Iesum fuisse Messiam promissum, verumque Deum.

Dixisimus de Angelis superest vt dicamus de hominibus, & tota quæstio reuocat ad Iudæos. Illi enim & Messiam sperabãt, & notitiam diuinarum scripturarum habebant, & doctrinam Christi, ac miracula experti sunt. Agit autem ex professo de hac re D.Tho. infra, q. 47. art. 5. non potuit tamẽ hoc loco prætermitti, ne res inter se connexas separaremus. C Supponimus ergo ex hactenus dictis, potuisse Iudæos præsertim, qui scripturas nouerãt, & verba Christi audiebant eiusque miracula conspiciebant, cognoscere illum esse Messiam, & consequenter verum Deum. Probatur primò de cognitione per fidem infusam, quia illud obiectum satis superque proponebatur, ut ex positum est. Secũdò, de cognitione per fidem humanam vehementer inducẽtem intellectum ad assentiẽdum propter motiua sensibus manifesta, supposita præsertim prædictione scripturarum, ad quas Christus semper illos prouocabat, dicens: *Scrutamini scripturas, quia illæ testimonium perhibent de me. Et si Moysi crederetis, crederetis, & mihi*. Neque hoc indiget maiori probatione, & ex iis, quæ dicemus, euidẽtius constabit. Difficultas ergo superest, an de facto Iudæi conuicti fuerint ad hoc credendum. Ratio difficultatis est, quia supra diximus, miracula Christi coniuncta scripturis, & testificationi eius, euidenter ostendisse ipsius diuinitatem: euidentia autem cogit intellectum, ergo coegit enã intellectus Iudæorum. In contrarium verò est, quia etiam supra diximus, hanc euidẽntiam non oriri, nisi ueritas miraculorum euidenter cognoscatur, & pro- D phetiæ, & testimonia perspicuè intelligantur: at verò homines nec possunt euidenter cognoscere ueritatem miraculorum, quia non intuentur naturas rerum, nec scripturas possunt adeò clarè intelligere, præsertim prophetias. Ad hæc, quamuis nonnulla signa Messiæ in Iesu uiderẽtur impleta: tamẽ multa alia implenda supererant, præsertim ea, quæ de secundò Christi aduentu sunt: neque uerò erat illis euidens, quæ essent de primò, quæve de secundo aduentu intelligenda. Denique hæc euideotia (esto) aliqualis esse possit, consurgit tamẽ ex plena multarum rerũ, & circunstantiarũ consideratione t

ingenium autem humanum vix potest ita omnia necessaria considerare, quin aliquid prætermittat, præsertim si aliquo prauo, & repugnante affectu ducatur.

In hac re prima sola est, Iudæos cognouisse Iesum esse Messiam, & verum Deum, & nihilominus ex ira, atque odio, quod contra eum animo conceperant, illum interfecisse. Ita sentiunt multi Patres exponentes parabolam vineæ Matt. 21. vbi ait Christus. *Agricolæ autem videntes filium dixerunt intra se, hic est hæres, venite occidamus eum.* Per quos agricolas Iudæos significabat, vt ipsi etiã statim intellexerunt, significat ergo eos cognouisse Christũ. Ita Orig. tract. 19. in Mat. vbi inquit Iudæos cognouisse Christum esse filium Dei, eumq; nihilominus occidisse, sicut Herodes credidit Christum nasciturum in Bethlehem, & nihilominus quæsiuit illum, vt occideret, etiã sit esset Messias promissus: Deiq; filius. Chrysost. quoq; hom. 40. imperfecti, apertè dicit. *Ex omnibus operibus eius cognouerunt filium Dei esse, & hoc significant dicentes, hic est hæres.* Rursus Beda lib. 3. in Matth. *Manifestissimè,* inquit *probat Dominus nõ per ignorãtiam, sed per inuidiam Principes Iudæorum crucifixisse filium Dei. Intellexerunt hunc esse, de quo dictum est: Postula a me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam,* quæ verba vsurpauit Ansel. eodem loco. Et confirmari hæc sententia potest ex verbis Christi, Ioan. 15. *Si non venissem, & locutus eis non fuissem, peccatum non haberent, nunc autem excusationem non habent de peccato suo, quia & viderunt, & nouerunt me, & patrem meum.* Et ideò c. 12. vocat eos Christus *obcæcatos, & obduratos,* non ergo ex ignorantia, sed ex malitia Christũ cognitum occiderunt.

Secunda sententia esse potest, Iudæos cognouisse Iesum esse Messiam, non tamen esse verum Deum. Ita sentit Euthym. in Matt. suo cap. 50. Dicit enim Christum agnitum esse à Iudæis Regem Israel à Prophetis prædictum, non tamen filium Dei. Idem insinuat Theophyl. ibidem, dicens agnouisse Christum, idem Burgens. Matth. 21. Sixtus lib. 6. an. 98. Lyranus Matth. 21. Et hæc opinio, quoad partẽ negantem, fundari potest in illis verbis 1. ad Corin. 2. *Quem nemo principũ huius sæculi cognouit. Si enim cognouissent, nunquã Dominũ gloriæ crucifixissent,* Quæ (vt supra vidimus) à multis Patribus exponuntur de Principibus Iudæorum. Neque hic habet locum expositio, quod ignorauerint fructum redemptionis, non autem Christi diuinitatem. Quia Iudæi non habebant tam prauum affectum, & odium in Deum, sicut Dæmones, vt verũ Deum agnitum interficere auderent. Et cõfirmari potest, Nam sæpe voluerunt Iudæi Christum interficere, eò, quòd se Deo æqualem faceret, vt patet Ioan. 8. & 10. *De bono opere non lapidamus te, sed de blasphemia, quia tu, homo cum sis, facis teipsum Deum.* Denique non videntur Pharisæi intellexisse Messiam futurum verum Dei filium naturalem, ergo licèt cognouerint esse Messiam, non inde fit, cognouisse etiam filium Dei. Antecedens colligi potest ex Matth. 22. vbi Christus Pharisæos interrogauit, *Quid vobis videtur de Christo? cuius filius est?* Ipsis autem respondentibus esse filium Dauid (quoniã reuera sentiebant futurum purum hominem) obiecit rursus verba eiusdẽ Prophetæ. *Dixit Dominus Domino meo, &c.* concluderet esse plus quam hominem, & plus quàm filium Dauid.

Tertia sententia est, Iudæos neutrum cognouisse, scilicet, neque esse Messiam, neque verum Deum. Ita sentit Abulensis Matth. 21. quæst. vlt. Caietan. Lucæ 23. circa illa verba. *Ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt:* vbi ait ignorasse Iudæos, quis esset ille, quem crucifigebant. Expressius id docet hic q. 47. art. 5. Quorum potissima ratio est, quam superius tetigimus. Quia ipsi sperabant Messiam futurum Regem temporalem. Nihil enim spirituale in diuinis promissionibus ac prophetijs intelligere valebãt, vt in priori tom. disp. 1. sect. 4. fusè declarauimus, vbi plures ex Patribus retulimus hoc docẽtes, & in Euangelio habemus nonnulla vestigia. Nam ipsi etiam Christi discipuli in principio, nihil aliud de regno Christi cogitabant. Vnde dicebant, *Domine si in tempore hoc restitues regnum Israel.* Act. 1. & Luc. 24. *Nos sperabamus, quod ipse esset redempturus Israel;* scilicet, à Romanorum Imperio. Denique filij Zebedæi (vt Patres notant) nihil aliud, quam regnum temporale cogitabant, quãdo præcipuas in illo sedes petebant, Matt. 20. Cum ergo Iudæi de regno Christi temporali cogitarent, & in eo nullum signum, indiciumve eiusmodi regni cernerent, non videntur potuisse cognoscere eũ esse Messiam.

B In hac quæstione primum oportet distinguere de ijs Iudæis, qui in Christum crediderunt, vel de ijs, qui eum interfecerunt, nam de his posterioribus præcipuè est quæstio: De prioribus aũt breuiter dicendum est eos cognouisse Iesum esse Messiam, ac verum Deum, sicut cognouit Petrus, qñ confessus est, *Tu es Christus filius Dei viui:* Matth. 16. & Marthacum dixit: *Ego credidi, quia tu es Christus filius Dei, qui in hunc mundum venisti:* Ioann. 11. iuxta interpretationem Augustini tractat. 49. & Hilar. li. 6. de Trinitate. Ea verò cognitio solum erat per fidẽ, vt apertè constat ex verbis citatis, & ex illis, quæ Christus dixit Petro: *Caro, & sanguis non reuelauit tibi, sed pater meus.* Et fortassè in aliquibus saltem in principio, non fuit illa fides cum certitudine necessaria ad fidem infusam, sed solum fides quædam humana propter apparentia motiua. Rursus intelligendum est, eosmet, qui in Christum credebant, facilius credidisse illum esse Messiam, quàm verũ Deum. Quia hoc posterius continebat mysterium C altius, & obscurius, quod (ut verisimile est) pauci distinctè intellexerunt vsque ad Christi resurrectionem, & Apostolorum prædicationem; sed inuolutè credebant, Christum esse filium Dei cum insigni quadam sanctitate, & excellentia. Quia vulgus nõ erat tunc capax maioris cognitionis, vt patet ex toto discursu Euangelij, & ex ignorantiis quæ in aliquibus Apostolis erat nocte cœnæ, vt meritò Christus eis diceret: *Tanto tempore vobiscum sum, & non cognouistis me?* Ioan. 14. Vnde Petro dictum est ex singulari Patris dono tãtũ, sibiq; distinctã de Christo cognitionem ei fuisse datã, & de Martha Chrys. & alij probabilius existimant nõ cognouisse distinctè Christũ esse filium Dei naturalẽ. Ex his consequenter colligitur hos, qui in Christũ crediderũt, non oẽs habuisse euidentiã veritatis doctrinæ eius, neque quòd ipse esset Messias, aut Deus. Fuit quidem ipsis euidens, ipsum esse dignum fide, & prudenter D fieri credendo illi (vt satis ex superioribus cõstat) non tamen fuit euidens, vera esse, quæ diceret. tum, quia ferè oẽs erant simplices, ac illiterati hoĩes, qui non sciebant scripturas, tum ẽt, quia non oẽs videbant cuncta miracula, & multò minus eorum veritatem euidenter cernebant. Præterea, quia non oẽs sciebant euidenter miracula illa fieri in confirmationem doctrinæ, aut non posse permittere Deum, ut falsitatis prædicator talia signa faceret.

Non aũt incredibile est, imò valde probabile, ac fortassè verũ nõnullos, q miracula Christi viderũt, & in eum crediderunt, aliqñ peruenisse ad euidentẽ cognitionem veritatis doctrinæ Christi, ac diuinitatis eius. Quod maximè credi potest de Apostolis, saltem post Christi resurrectionem (ut omittam beatam Virginem, quæ multo antea hanc euidentiam habuit.) Ita docuit hoc loco Medina super q. 42. Et suadet breuiter. Quia (ut ostẽdimus) Christi

Iudæi in Xpm credẽtes Messiam illũ esse, verũque Deũ agnouerunt.

Credẽtes in Xpm qualẽ de ipso, eiusque doctrina notitiam habuerunt.

opera

opera coniuncta cum eius doctrina,& Prophetarũ prædictionibus ad eaitum iam perductis,sufficiẽtia erant ad p̃stãdã hanc cognitionẽ euidentem in testificante: sed Apostoli hæc oĩa considerabãt, & intelligebant. Nã in primis veritas miraculorũ satis euidenter illis erat nota. Quid.n.euidentius,q̃ Lazarum fuisse mortuum, & postea vixisse? certè non erat minus euidẽs,q̃ quemlibet alium hoĩem viuere, & idem iudicium est de illuminationa cęci nati,& similib. operibus,quæ ex diuturnitate,atq; permanentia effectuum,& aa eorũ frequentia satis sese ostendebant esse vera. Pręsertim cum is,qui ea faciebat,& homines ad bonos mores instiiueret, & ad illos sese perfectè formaret, nullamq; temporalem vtilitatem ab hominibus quæreret: sed solũ Dei honorem,& gloriam,& bonorum instaurationem. Accedit,quod dùm ipsimet Apostoli faciebãt miracula,euidenter sciebant sa non inijsse fœdus cum Dæmone,sed potius hostile bellum,scilicet sciebant etiam talia opera asse, quæ non poterant fieri vi Dæmonis: & tamen fieri videbant virtute Christi,& in confirmationem doctrinæ eius. Præterea,euidenter conspexerunt Christum à mortuis suscitatum (quantũ humanis sensibus aliquid potest euidenter iudicari) ergo omnibus cõsideratis euidens illis arat testimonium de Christi diuinitate,ac eius doctrinæ veritate. Neque contra hanc euidẽtem cognitionem aliquid afferri potest,quod difficultatem ingerat. Quia hæc euidentia non excludit fidem ab homine: quamquã enim assensus hic euidens ex signis,non sit assensus fidei infusæ, nec tam perfectos,aut certus, sicut ille, nec in substantia sua supernaturali, sicut ille,quia nititur solo humano discursu,& principijs, quatenus per sẽsus,vel naturale lumen euidẽter cognoscuntur,nihilominus taman huiusmodi cognitio non excludit à subiecto fidem infusam, qua homo voluntariè certiori assensu credit non humanis sensibus sed diuinæ veritati tãquam rationi assentiendi innixus. De qua re latius in 2.2. disseritur.

Plebs iudæorũ nõ agnouit Christum esse Messiam ac Deum.

Secuudò, de alijs Iudæis,qui non sunt Christum sequuti, D Thom. distinguit communem plebẽ à Iudæorum principibus,& Pharisæis,& de communi plebe docet non agnouisse Iesum esse Messiam, neque Deum: quæ sententia, quoad hanc partem (si sano modo explicetur) mihi certa videtur. Quia isti (vt supponimus) non crediderant in Christũ fide voluntaria (agimus enim de illis, qui per volũtatem non ei adhæserunt) nec etiam fida coacta, quæ euidentiam aliquam supponit. Quia ij non erant tam capaces, vt possent ad euidentem cognitionem peruenire. Nesciebant enim scripturas, nec virtutem miraculorum, nec sensum verborũ Christi, neque alia multa, quorum perfecta cognitio ad huiusmodi euidentiam est necessaria. Non potest tamen negari fuissa in illo populo rumorem sparsum,& vehementem suspicionem exortam, quod Iesus esset Messias. Vnde Ioan. 7. Dicebãt quidam: *Ecce palam loquitur, & nihil ei dicunt, nunquid verè cognouerunt principes, quia hic est Christus?* statim verò subiungunt, *sed hũc scimus, vnde sit, Christus aũt cum venerit, nemo scit, vnde sit.* Ex quo etiã dubitari non potest, quin præter eos, qui vera, ac infusa fida in Christum credebant, multi ex plebe interdum hoc crederent fide humana, sicut accidit in omnibus rebus, quæ in ore vulgi circunferũtur, & per coniecturas eliciuntur. Et tales fortasse fuerunt multi ax illis, qui Matt. 21. clamabant, *Osanna filio David*, & illi de quibus apud Ioan. c. 7. subditur. *De turba autem multi crediderunt in eum, & dicebãt, Christus cum venerit nunquid plura signa faciet, quã que hic facit?* & infra: *Alij dicebant, hic est verè Propheta, alij, hic est Christus, alij, nunquid à Galilaa venit Christus? & facta est dissensio.* Itaq; nullus ex his habebat euidẽtem cognitionem, sed fidem aliquam humanam cum formidine, vel tantum dubitationem, & suspicionem. Alij verò habebant repugnantem sentẽtiam ortam, aut ex praua voluntate, aut ex leuibus coniecturis, & nonnullis signis, quæ videbantur non assa in Christo impleta, vel ex inconsideratione, vel deniqua ea timore Principum, qui eos insectabãtur, qui in Christum credebant. Nam (vt dicitur Ioan. 9.) *Iam conspirauerant, ut si quis confiteretur eum esse Christum, extra Synagogam fieret.* Quæ tamen omnia ad eorum ignorantiam excusandam satis nõ erant. Quia motiua ad credendum erant de se sufficientissima, & vrgentissima, etsi quid habebant dubitationis facta mediocri diligẽtia poterant facile ab ipso Christo, eiusque discipulis edoceri: timor autem humanus non poterat eos excusare, vt per se constat. Potuit autem illa ignorãtia culpæ grauitatem minuere, & ex parte excusare, & impedimenta auferre, ut postaa facilius eos posset tãti peccati pœnitere. Vnde Iustin. q. 108. ea ijs, qui Christum non agnouerunt, existimat fuisse eos, qui post Christi mortem facilè conuersi sunt. Et eodem fortasse sensu dixit Beda li. 6. in Luc. c. 94. Chr[illegible]um orando in Cruce obtinuisse remissionem peccati eis qui ex ignorantia peccauerant, non alijs.

Tertiò, de principibus Iudæorum, & Pharisęis, qui Christum persequuti sunt verius uidetur, eos nõ cognouisse Christum esse filium Dei naturalẽ. Quod etiam D. Tho. docet, & in eo conueniũt autores primæ, & secundæ sententię, & ad id suadendum videntur efficacia ea, quæ in confirmationem secundæ sententiæ adducta sunt. Quia (quidquid sit, an cognouerint, illum essa Messiam) tamen (vt ego existimo) pauci, vel nulli ex principibus Iudęorum, qui eo tempore viuebant, intelligebant Messiam futurum verum Deum, neque mysterium incarnationis suspicabantur, & ideò in eo maximè scandalum patiabantur, quod Christus, cum esse homo, se prædicaret Deum: quod tamen nullum scandalum eis esset, si sperarent aliquem, qui simul esset verus homo, verusque Deus.

Iudęorũ principes & Pharisæi diuinitatẽ Christi ignorant.

Dices ergo, non erat in tota Synagoga Iudæorũ, qui veram da Messia existimationem haberet. Respondetor veram existimationem habebãt, qui sperabãt illum vèrum hominem prophetam, sanctũ, ac Deo coniunctissimum, in qua uera cognitione implicitè credebant reliqua, quæ ad Christum, pertinent, quod illis tunc ad salutem sufficiebat, pauci verò erant; qui distinctè altiora mysteria de Messia cognoscerent, etsi, qui erant, fuerant à Deo singulariter illuminati, vt Simon. Anna, Zacharias, Elizabet, & alij, qui sina dubio Christo nõ repugnarunt, sed facile obtemperarunt: Fortasse etiam aliquis erat tam versatus in scripturis, tamq; sincerè ac propriè eas intelligens, ut aliquid da diuinitate Messiæ, vel suspicaretur, vel opinaretur: sed in hoc nihil certi affirmari potest. Quia illi Iudæi nullũ signum aut vestigium dederunt talis cognitionis, neque tempora, quo Christus prædicauit, neq; postea, semper enim conati sunt scripturas euertere, & ad falsos sensus detorquere.

Quartò, (quod attinet, an cognouerint Iesum esse Messiam) existimo illos fuisse ancipites, vel incõstãtes, multum enim, & signis, & prophetijs vrgebantur, & conuincebãtur. Vnde quando actuali passione odij, iræ, aut inuidiæ non erãt commoti, & obcęcari, uidebantq; signa Christi, & considerabant verba prophetarum, existimo sæpè definito assanso, quamuis humano, & ex coniecturis, iudicasse eum esse Massiam. Quia argumenta erant fortissima, quare ablato impedimento praui affectus, uehementisq; passionis, non poterant nõ interdũ habere suũ affectũ. At verò (vt notauit Euthy. Luc.

23.&

Pharisæi Christum nō cognouerūt esse Messiam.

23.& significat D.Th.ſup 21. c. Mat. & loco ſupra citato)ſuborta paſſione,vel timore humano,quidā facilè ab hac perſuaſione cadebāt, quia firmam fidem non habebant. Nam(vt dicitur Ioan.12.) *Cū tanta ſigna feciſſet coram eis,non credebant in eum, vt ſermo Iſaiæ Prophetæ impleretur, excæcauit oculos eorum,&c.* Alij verò,quamuis in eadem opinione perſiſterent, non audebant eam profiteri propter hominū timorē:Sic Ioannes eodem loco ſubiungit. *Veruntamen ex principibus multi crediderūt in eū,ſed propter Phariſæos nō confitebantur, vt è Synagoga non eijcerentur. Dilexerūt enim magis gloriā hominū quā Dei.* Quocirca tempore paſſionis Phariſæos,& Principes, qui Chriſtum crucifixerunt,veriſimilius eſt tunc non credidiſſe illum fuiſſe verū Meſſiā,quod ſatis ſignificauit eis Chriſtus,quando in concilio interrogatus,an eſſet Chriſtus,reſpōdit, *Si dixero vobis non credetis mihi.* Lucæ 22.& Ioan.10.cum Iudæi dicerent. *Quouſque animam noſtrā tollis?* Ipſe reſpondit. *Loquor vobis, & non creditis mihi.* & c.12.habentur verba ſupra citata. Ad hæc Petrus Act.3. *Scio,quod per ignorantiam feciſtis,ſicut & principes veſtri.* Nam licèt Caiet.hic dicat poſſe illam ſimilitudinem intelligi in facto,ſeu in cooperatione eiuſdem peccati, non tū in modo,ſeu origine culpæ:tamen verba ipſa planè intellecta ſatis indicant vtroſque ex ignorantia peccaſſe. Deinde Paul.in lege edoctus ad pedes Gamalielis dicit ſe miſericordiam conſequutū eſſe,ꝙ ignorantia fecerit. Vnde etiam colligi poteſt præceptorem eius in lege edoctum eadem ignorantia laboraſſe, idem ergo credibile eſt de cæteris ſaltem frequētius. Præterea hoc ipſum indicauit Chriſtus affixus cruci Mat.23.illis verbis. *Ignoſce illis, quia neſciunt,quid faciunt.* Denique cum Iudæi magna Dei beneficia per Meſſiam ſperarent,& hanc fidē, & expectationem Meſſiæ non mutaſſent, ſi ſibi perſuaſiſſent hunc eſſe Meſſiam,& in hac perſuaſione duraſſent,non potuiſſent illi mortem, ac pernitiē tāto ſtudio machinari,vt hic etiam optimè locum habeat, ꝙ Paul.dixit 1.ad Cor. 2. *Si cognouiſſent, nunquam Dominum gloriæ crucifixiſſent.*

Obiectio. Responſ.

Neq; contra hanc ſententiam ſic explicatam video aliquid obijci poſſe quod difficultatē habeat, niſi fortaſſe illud Mat.21. *Hic eſt hæres.* Ex quo (cū in parabola dictum ſit) non poteſt colligi firmum argumentum,tū,quia non eſt neceſſe applicare ſingula verba parabolarum,tum etiam, quia non omnia in proprietate,& rigore dicūtur. Vnde exponi poteſt eos dixiſſe, *Hic eſt hæres*,ideſt,hic ſe facit hæredem,& Dei filium,ſicut Sap.2.de Iudæis prædictum erat dicturos. *Filium Dei ſe nominat morte turpiſſima cōdemnemus eum*, Deinde pōt exponi: *Hic eſt hæres*,id eſt,qui primū locum in populo tenet,quēq; oēs ſequuntur,& colūt. Præterea, Caiet. inquit illo verbo Chriſtū ſub parabola prædixiſſe,quod poſtea in cōcilio Iudæi proprijs verbis dixerūt. *Omnes credent in eū.* Dicere ergo: *Hic eſt hæres*,non fuit dicere,hic eſt Meſſias, ſed hic eſt, in quem omnes credent,& ita fiet Dominus, ac hæres populi Iſrael. Ianſenius verò dicit illo verbo ſignificatum eſſe,uel quod multi ex populo credebant,uel quod ipſi Principes facile cognoſcere poterant,& debebant:quę reſpōſio colligitur ex Iuſtino q.140. Deniq; id dici potuit, quia interdum argumentis conuincebantur ad id credendum, quāuis poſtea propter humanum timorem,aut auaritiam,alioſue affectus in ſua cæcitate permanſerint.

Vltimò verò addendum in hac quæſtione eſt, Iudæos,vel omnes,vel ferè omnes euidenter cognouiſſe Chriſtum fuiſſe virum iuſtum,& innocentē, & pęna mortis indignum. Hoc conſtat ex publica innocentia vitæ Chriſti,quæ tanta erat,vt eo interrogante. *Quis ex vobis arguet me de peccato?* nullus

A ſit auſus ei quicquam obijcere,etiam ſi maximo illum odio proſequerentur. Deinde ex operibus miraculoſis,& doctrina eius id euidenter intelligere potuerunt. Deniq; etiam Iudas coram Iudæis profeſſus eſt,ſe tradidiſſe ſanguinē iuſtum,cui ipſi non contradixerunt.

QVÆSTIO XLV.

De Transfiguratione Christi, in quatuor art. diuiſa.

De qua Doctores Matth. 17. Mar 9. Luc. 9. & Doctores in 3. diſt. 16.

B *Einde conſiderandum eſt de Transfiguratione Chriſti.*

Et circa hoc quæruntur quatuor.

Primò, vtrùm cōueniens fuerit Chriſtum transfigurari.

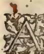
Secundò, vtrum claritas transfigurationis fuerit claritas glorioſa.

Tertiò, de teſtibus transfigurationis.

Quartò, de teſtimonio paternæ vocis.

ARTICVLVS I.

Vtrum fuerit conueniens Christum transfigurari.

D primum ſic proceditur. Videtur, ꝙ non fuerit conueniens Chriſtum trāsfigurari. Non enim competit vero corpori, C *vt in diuerſas figuras mutetur, ſed corpori phantaſtico. Corpus autē Chriſti non fuit phantaſticum,ſed verum: vt ſuprà habitum eſt. Ergo uidetur, ꝙ transfigurari non debuerit.* 242

2. Præterea, Figura eſt in quarta ſpecie qualitatis, claritas autem eſt in tertia,cum ſit ſenſibilis qualitas. Aſſumptio ergo claritatis à Chriſto, transfiguratio dici non debet.

3. Præterea, Corporis glorioſi quatuor dotes (vt infra dicetur,) ſ. impoſſibilitas, agilitas, ſubtilitas, & claritas. Non ergo debuit transfigurari magis ſecundum aſſumptionem claritatis, quam ſecundum aſſumptionem aliarum dotium. q.5.art.1.

Sed contra eſt, quod dicitur Matth. 17. quod Ieſus transfiguratus eſt ante tres diſcipulorum ſuorum.

Reſpondeo dicendum, quod Dominus diſcipulos ſuos prænunciata ſua paſſione induxerat eos ad ſuæ D *paſſionis ſequelam. Oportet autem ad hoc, quod aliquis directè procedat in uia, quod finem aliqualiter, præcognoſcat: ſicut ſagittator nō rectè iaciet ſagittā, niſi prius ſignum proſpexerit in quod iaciendum eſt. Vnde, & Tho. dixit Ioan. 14. Domine neſcimus quo vadis, & quomodo poſſumus uiam ſcire? Et hoc præcipuè neceſſarium eſt, quādo via eſt difficilis, & aſpera, & iter laborioſum, finis verò iucūdus. Chriſtus autem per ſuam paſſionem ad hoc peruenit, vt gloriam obtineret non ſolum animæ, quam habuit à principio ſuę conceptionis, ſed etiam corporis; ſecundū illud Lucæ ultimo. Hæc oportuit Chriſtum pati, & ita intrare in gloriam ſuam. Ad quam etiam perducit eos, qui veſtigia ſuæ paſſionis ſequuntur, ſecundum illud Actor. 14. Per multas tribulationes oportet nos*

intrare

intrare in regnum cælorum. Et ideò, conueniens fuit, vt discipulis suis gloriam suę claritatis ostenderet, quæ est ipsum transfigurari, cui suos configurabit, secundum illud Philippen. 3. Reformabit corpus humilitatis nostrę configuratum corpori claritatis suę. Undè Beda dicit super Matth. Pia prouisione factum est, vt contemplatione semper manentis gaudij ad breue tempus delibata, fortius aduersa tolerarent.

Mat. 9. parum a pr. to. 2.

Super illud Matt. 17. transfiguratus est ante eos tom. 2.

Ad primum ergo dicendum, quod sicut Hierony. dicit super Matt. nemo putet Christum per hoc quod transfiguratus dicitur pristinam formam, & faciem perdidisse, vel amisisse corporis veritatem, & assumpsisse corpus spiriluale, vel aereum. Sed quomodo transformatus sit, Euangelista demonstrat dicēs, Resplenduit facies eius sicut Sol: vestimenta autem eius facta sunt alba sicut nix. Vbi splendor faciei ostenditur, & candor describitur vestium, non substantia tollitur, sed gloria commutatur.

Ad secundum dicendum, quod figura circa extremitatem corporis consideratur: est enim figura, quæ termino, vel terminis comprehenditur. Et ideò, omnia illa, quæ circa extremitatem corporis considerantur, ad figuram quodammodo pertinere videntur: Sicut autem color, ita, & claritas corporis non transparentis, in eius superficie attenditur. Et ideò assumptio claritatis transfiguratio dicitur.

Ad tertium dicendum, quod inter prædictas quatuor dotes, sola claritas est qualitas ipsius personæ in seipsa: aliæ vero tres dotes nō percipiuntur, nisi in aliquo actu, vel motu, seu passione. Ostendit igitur Christus in seipso aliqua illarum trium dotium indicia, puta agilitatis, cum supra vndas maris ambulauit: subtilitatis quando de clauso vtero Virginis exiuit: impassibilitatis, quando de manibus Iudæorū vel præcipitare, vel lapidare eum volentium, illæsus euasit. Nec tamen propter illa transfiguratus dicitur, sed propter solam claritatem, quę pertinet ad aspectum personæ ipsius.

COMMENTARIVS.

Primum omnium in argumēto primo, & secūdo, cum solut. explicat D. Th. quid nomen *Transfigurationis* significet, dicens non significare mutationem formæ, aut figurę corporis Christi Domini. Quia talis mutatio fieri non poterat sine magna alteratione, & immutatione intrinseca corporis Christi, quam tunc fieri non decebat, solum ergo significat immutationem in vultus splendore, & cādore vestium. Quod (vt D. Tho. refert) optimè colligit Hierony. ex ipsis verbis euangelistæ. [Transfiguratus est ante eos, & resplenduit facies eius, sicut Sol, vestimenta antè eius facta sunt alba, sicut nix.] Quod ergo dixerat, *Transfiguratus*, sequentibus verbis expofuit. Eadem aūt erit vocis significatio, etiāsi iuxta proprietatem Græci idiomatis *transformationem* vocemus. Quia forma, & figura ad idem significandum accipi solent, ut patet ex Arist. c. de qualitate, & ideo mutatio facta i hominis vultu, quoad omnia, quæ in eius superficie apparēt, siue sit color, siue splendor, *transformatio*, vel *trāsfiguratio*, dici potest. Vnde rectè Euthym. cap. 34 in Matt. *Transformatus*, inquit, *est, corpore quidem in propria figura manente, diuino verò splendore modicum quiddam in eo detegente, ac faciem illustrante, speciemque illius ad maiorem Dei similitudinē immutante*. Et eodem modo exponendum est verbū. Luc. 9. dicentis: *Et facta est species vultus eius altera*, scilicet, quo ad splendorem, non verò quoad figuram, vel alias qualitates.

Aristot. in prædicā. c. de qualit.

Secundò, in corp. art. reddit D. Th. rationem, ob quam Christus transfigurari voluit, scilicet, vt hominibus ostenderet finem, & terminum, quò per crucem, & passionem perventurus esset, discipulos que suos, atque in illis omnes homines ad vestigia Crucis suæ, spe perueniendi ad eundem terminū: seu einsdem gloriæ participationem excitaret, iuxta illud ad Rom. 8. *Si filij, & heredes, heredes quidē Dei, coheredes autem Christi, si autem compatimur, vt & conglorificemur*. Quam rationem ex Beda refert D. Tho. eandem verò latè explicat Leo Papa in ferm. de transfiguratione, & eam tetigit Damasc. orat. de transfiguratione, dicens: *Nam, qui laborum fructus perspectos habent, idem quoque intrepido animo in certamen descendit. Etenim lucri cupiditas homines eo adducere solet, ut corpori suo minimè parcant*. Quod humanis exemplis fusè declarat, & tacitam obiectionem dissoluit.

Trāsfigurari cur Christus voluit.

Posset enim aliquis dicere, satis fuisse per fidem ostendi Apostolis Christi gloriam, & laborum terminum, vt possent viam crucis amplecti, non ergo necesse fuit, etiam quoad externam speciem ostendi. Nam, & ipsemet Petrus huius mysterij testis de eodem sermonem habens epist. 2. c. 1. *Habemus, inquit firmiorem propheticū sermonem, cui bene facitis attendentes tanquam lucernę lucenti in caliginoso loco*. Cui respōdendum est, potuisse quidem fidē sufficere, & ideò hanc ostensionem gloriæ Christi non fuisse simpliciter necessariam: fuisse tamē valde vtilem ac conuenientem. Quia (vt Damasc. prædicto loco subiūgit.) *Spirituales Domini propugnatores non terrenorum quæstuum cupidi, nec fluxorū bonorum desiderio flagrantes, cum ea, quę in spe posita sunt, ipsis etiam oculis contuētur, eosque qui prius labores pertulerunt, bonorum in spe positorū delicijs fruentes conspiciunt, maioribus animis ad certamina se comparant*. Secundam rationem significat eodem loco Damasc. Christum transfiguratum fuisse, suamque gloriam discipulis ostendisse, ut discrimen inter vetus, ac nouum testamentum significaret. Olim enim Israeliticus populus in faciē Moysi intendere non poterat propter splēdorem vultus, nunc autem Apostoli: *Reuelata facie gloriam Domini speculantur*: Quòd etiam significatum esse dicit in nube lucida; quæ in transfiguratione apparuit. Moyses enim caliginem subibat, vmbram, & opacitatem legis subindicans: Christum autem, & Apostolos nubes lucida obumbrat, quia iam *mysterium a seculis absconditum* detectum est, ac perpetua, & sempiterna glória ostenditur. Tertiam rationem addere possumus, ex Leone Papa, serm. de transfigura. Transfiguratum esse Dominum. *Vt de cordibus discipulorum Crucis scandalum tolleretur, nec conturbaret eorum fidem voluntariæ humilitas passionis, quibus reuelata esset absconditę excellentia dignitatis*. Itaque hoc mysterio actum est, vt Apostoli in fide de Christi diuinitate confirmarentur, & eum esse agnoscerent, quem prophetæ prædixerāt, & lex præfigurauerat. Petrus enim Math. 16. Christi diuinitatem prius confessus est: postea verò cum Christus suam passionem, & mortem prædicaret, existimans rem illam Christo indignam, *Absit*, inquit, *à te Domine non erit tibi hoc*, quam Christus acriter reprehendit. Vt vero eius, & aliorum discipulorum infirmitati subueniret, statim cap. 17. eis suam gloriam ostendit, vt neq; propter infirmitatem passionis de ipsius diuinitate dubitarēt, neque propter magnitudinem diuinitatis crucis opprobrium exhorrescerent, cum illud talis haberet exitum gloriæ. Vnde quartam rationē colligere possumus, voluisse Christum hoc mysterio hominibus ostendere, quid corpori suo esset debitum,

Obiectio.

Responſ.

Corpus Christi gloria priuatum in hæc uerba propter hominum salutem.

bitum, quantoque illud priuaret gloria propter eorum commodum ac reparationem. Et propter eandem fortassè causam, quando transfiguratus est, loquebatur *de excessu, quem completurus erat in Ierusalem*, idest, de passione sua, quam pro hominibus posset assumere, gloriam corpori suo debitam intra sinus animæ miraculosè represserat. Cuius rei signum, ac testimonium in die illa hominib. ostendit. Nam (vt Damasc. suprà dixit.) *Non externa gloria illi corpori accessit, sed interna ex Verbi deitate, modo quodam omnium sermonem excedente ipsi personaliter vnita.*

Tr̃sfiguratio quid sit.

Tertiò, in sol. ad 3. incipit D. Thom. amplius explicare, quid sit hæc transfiguratio, nempè qđ sit assumptio, seu communicatio illius claritatis, quæ est vna ex quatuor dotibus gloriæ corporis. Quam rationem ar. seq. magis explicat: hic vero rationem reddit, cur potius assumptio huius dotis dicatur *transfiguratio*, quam assumptio agilitatis, quando super mare ambulauit, uel subtilitatis, qñ de clauso uirginis utero prodijt. Habet autem difficultatē ratio D. Tho. quia indicat ex quatuor dotibus corporis gloriosi solam claritatem esse qualitatem inhærentem illi, quod certè non omnes admittunt.

Obiectio.

Multi enim existimant alias dotes esse qualitates, p̃sertim agilitatem, & impassibilitatē. Dici uerò potest, primum D. Thom. non negare esse qualitates, sed esse qualitates sensibiles, quæ per se immutent sensum, sic enim ait, *Aliæ uero tres dotes non percipiuntur nisi in aliquo actu, uel passione*, non ergo dicit non esse, sed non percipi. Et hoc sensu rectè accommodatur ratio. Nam ratio, & perfectio claritatis tota consistit in informatione, seu actu formali, quem cōfert corpori, quod propterea facit apparere alterius formæ, ideircò immutatio secundū hāc dotem rectè uocatur *trāsfiguratio*, seu *transformatio*: at uerò aliæ dotes, uel non sunt qualitates, uel non sunt huiusmodi: sed ordinantur ad aliquem actum secundum efficiendum, uel impediēdū, unde fit, ut non immutent corporis formam, prout sensibus obijcitur, atque ita secundum illas non dicitur fieri *transfiguratio*, seu *transformatio*.

Respons.

Cur sola immutatio secundum dotē claritatis dicatur in Christo transfiguratio.

Addo præterea (quidquid sit, an propriæ dotes corporis gloriosi omnes sint qualitates, necne) certū tamen esse ad effectus aliarū dotiū quos Christus in mortali corpore assumpsit non fuisse necessarias inhærentes qualitates, quia quod ambulauerit super undas maris, id fecit per uirtutem miraculorum effectricem, quæ non est aliqua qualitas corpori Christi superaddita (vt latè diximus priori to. dist. 31. sect. 3. & 5.) quod uerò per aliud corpus penetrauerit, non pōt per qualitatem inhærentem fieri, quia neque in corpore glorioso ille potest esse effectus qualitatis corporeæ, ut infra latius dicemus. Deniq; quod de manibus Iudæorum interdū illæsus euaserit (quod D. Thom. reuocat ad dotem impassibilitatis) sine dubio nō est factum per qualitatem, qua illud corpus in se fieret impassibile, sed solū, quia Iudæis occultatus est (ut supra circa q. 44. in commentario art. 4. explicuimus,) At uero claritas transfigurationis non potest intelligi absq; inhærente qualitate, ut magis ex sequentib. patebit, & ideò optima est differentia à D. Tho. assignata.

ARTICVLVS II.

Vtrum claritas Christi in transfiguratione fuerit claritas gloriosa.

3. di. 16. q. 2. art. 3.

AD secundum sic proceditur. Videtur, quod illa claritas non fuerit claritas gloriosa. Dicit enim quædam glosa Bedæ super illud Matth. 17. Transfiguratus est coram eis. In corpore, inquit, mortali ostendit non immortalitatem, sed claritatem similem futuræ immortalitati. Sed claritas gloriæ est claritas immortalitatis. Non ergo illa claritas, quam Christus discipulis ostendit, fuit claritas gloriæ.

2. Præterea, Super illud Lucæ 9. Non gustabunt mortem donec videant regnum Dei, dicit glo. Bedæ, idest, glorificationem corporis in imaginaria repræsentatione futuræ beatitudinis. Sed imago alicuius rei, non est ipsa res. Ergo claritas illa non fuit claritas beatitudinis.

3. Præterea, Claritas gloriæ non est nisi in corpore humano. Sed claritas illa transfigurationis apparuit non solum in corpore Christi: sed etiam in vestimentis eius, & in nube lucida, quæ discipulos obumbrauit. Ergo uidetur, quod illa claritas non fuerit claritas gloriæ.

Sed contra est, quod super illud Matth. 17. Transfiguratus est ante eos, dicit Hiero. Qualis futurus est tempore iudicij, talis Apostolis apparuit. Et super illud Mat. 17. Donec videant Filium hominis uenientem in regno suo, dicit Chrys. Volens monstrare quid est illa gloria, in qua postea venturus est, eis in præsenti uita reuelauit sicut possibile erat eos discere, ut neque in Domini morte iam doleant.

Super illud Matt. 17. transfiguratus est, ante eos, to. 6. Ho. 17. in Mat. circa prin. to. 2.

Respondeo dicendum, quod claritas illa, quā Christus in transfiguratione assumpsit, fuit claritas gloriæ quantum ad essentiam, non tamen quantū ad modum essendi. Claritas .n. corporis gloriosi deriuatur ab animæ claritate, sicut Aug. dicit in Epist. ad Dioscorum. Et similiter claritas corporis Christi in transfiguratione deriuata est a diuinitate ipsius (vt Damasc. dicit) & à gloria animæ eius. Quod enim à principio conceptionis Christi, gloria animæ nō redundaret ad corpus, ex quadam dispensatione diuina factū est, vt in corpore passibili nostræ redemptionis expleret mysteria, sicut suprà dictum est. Non tamen per hoc adempta est Christo potestas deriuandi gloriam animæ ad corpus. Et hoc quidem fecit quantum ad gloriæ claritatem in transfiguratione. Aliter tamen, quam in corpore glorificato: nā ad corpus glorificatū redūdat claritas ab anima, sicut qualitas quædā permanens corpus afficiens, unde fulgere corporaliter, nō est miraculosum in corpore glorioso. Sed ad corpus Christi in transfiguratione deriuata est claritas à diuinitate, & anima eius, nō per modū qualitatis immanentis, & afficientis ipsum corpus, sed magis per modū passionis transeuntis: sicut cū aer illuminatur à Sole. Vndè ille fulgor tūc in corpore Christi apparēs, miraculosus fuit: sicut & hoc ipsum, q̄ ambulauit super undas maris. Vnde Dion. dicit in Epist. 4. ad Caium, Super hoīem operabatur Christus ea, quę sunt hominis: & hoc mōstrat Virgo supernaturaliter cōcipiēs, & aqua instabilis, materialiū & terrenorū pedū sustinēs grauitatē. Vnde nō est dicēdū (sicut Hugo de Sancto Victore dicit) q̄ Christus assumpsit quatuor dotes, claritatis, i trāsfiguratione, agilitatis, ambulādo sup mare, subtilitatis egrediendo de clauso vtero Virginis, & impassibilitatis in cœna quādo dedit corpus suū ad edēdū sine hoc q̄ diuideretur: quia dos nominat quandā qualitatem immanētē corpori glorioso. Sed miraculosè habuit ea, quæ pertinēt ad dotes. Et est simile quantum ad animam de uisione, qua Paulus vidit Deum in raptu, ut in 2. parte dictum est.

Epi. 56. ante me. t. 2.

q. 14. art. 1. ad 2.

Incipit hæc epist. Quæ vis tu quidē, circa me. illius.

Ad

Ad primum ergo dicendum, ꝙ ex illo verbo non ostenditur, ꝙ claritas Christi non fuerit claritas gloriæ, sed quod nō fuerit claritas corporis gloriosi: quia corpus Christi nōdum erat immortale. Sicut.n.dispēsatiue factum est, vt in Christo gloria animæ non redundaret ad corpus, ita fieri potuit dispēsatiuè, vt redundaret quantum ad dotem claritatis, & non quantum ad dotem impassibilitatis.

Ad secūdū dicendum, ꝙ illa claritas dicitur imaginaria fuisse, non quia esset vera claritas gloriæ: sed quia erat quędā imago repręsentās illam gloriæ perfectionem, secundum quam corpus erit gloriosum.

Ad tertiū dicendū, ꝙ sicut claritas, quæ erat in corpore Christi, repræsentabat futuram claritatem corporis eius, ita claritas vestimentorum eius designabat futuram claritatem sanctorum, quæ superabitur à claritate Christi, sicut candor niuis superatur a splēdore Solis. Vnde Greg. dicit 32. Moral. ꝙ vestimenta Christi facta sunt splendentia, quia in supernę claritatis culmine sancti omnes, ei luce iustitię fulgētes adhęrebunt. Vestium enim nomine iustos, quos sibi adiunget, significat: secundum illud Isaiæ quadragesimonono. His omnibus velut ornamento vestieris. Nubes autem lucida significat Spiritus Sancti gloriam, uel uirtutem paternā (vt Orig. dicit) per quam sancti in futura gloria protegentur. Quamuis etiam conuenienter significare possit claritatem mundi innouati, quæ erit sanctorum tabernaculum. Vnde Petro disponente tabernacula facere, nubes lucida discipulos obumbrauit.

Lib. 32. c. 5. in fine.

Lib. 3. in Mat. inter med. & fi. tom. 3.

COMMENTARIVS.

REsponsio D. Thom. est illam fuisse claritatem gloriæ quantum ad essentiam, non tamen quātum ad modum essendi. Explicat autē diuersitatē huiusmodi consistere in hoc, quod illa claritas nō est data corpori Christi per modum qualitatis permanentis: sed passionis transeuntis: non explicat aūt vtrum illa differentia fuerit essentialis, an accidentalis. Dicens enim fuisse claritatem gloriæ quoad essentiam, indicat fuisse eiusdem speciei, atque adeò solum accidentaliter distingui, nisi interpretemur, dici *claritatem gloriæ quoad essentiam*, non secundum speciem vltimam: sed secundum gradū, seu ordinem rerum, quę expositio videtur violenta. Aliundē, cum D. Th. dicat differre, sicut lumen aeris a claritate Solis, videtur constituere differentiā specificam. Nam ita censent multi Philosophi differre inter se lumen aeris, & lucem Solis. Sed prior expositio uidetur probabilior, & quoad mētem D. Thom. (vt probatum est ex verbis eius) & quoad rem ipsam. Quia maior, uel minor duratio qualitatis, quæ prouenit ex sola causa extrinseca cōseruante, non est satis ad specificam distinctionem, neque illam indicat; sicut si Paulo in raptu data est visio Dei clara, & lumen gloriæ (hoc enim exemplo D. Thom. hic vtitur) lumen illud, & visio non erant specie diuersa ab ijs, quæ sunt in animab. beatis, quamuis breui tēpore durauerit. Quia hoc fuit ab extrinseco, solum ex voluntate causæ conseruātis, sic ergo in præsenti. Item quia sancti citati dicunt Christum ostendisse tunc gloriam, quàm prædicabat, ergo.

Claritas transfigurationis in Christi corpore miraculosa.

Ex hac ergo conclus. infert D. Th. Primum est, fuisse miraculosum corpus Christi fulgere illa claritate. Potest autē miraculum explicari aut ex parte corporis, quia in statu corruptibili, & (vt ita dicā) animali, non est capax illius splēdoris: & ex parte

A ipsius claritatis. Nam pręter naturā eius est, quod fiat transeunter, & non permanenter, atq; incorruptibiliter. Vbi solum est cōsiderandum corpori humano secundum propriam, & intrinsecā naturam semper esse supernaturalem claritatē gloriæ, sicut intellectui humano semper est supernaturale lumē gloriæ intellectuale. Ex hoc ergo capite nō minus est miraculosa claritas corporis gloriosi, quā fuit claritas transfigurationis. Rursus corpori humano informato aīa beata ratione beatitudinis animę, quodammodo naturalis, ac debita est propria gloria, & claritas. Vnde quia corpus Christi anima beata informabatur, ex hoc capite nō magis fuit miraculosa hæc claritas transfigurationis, quàm claritas corporis gloriosi. At verò, quia non quidquid est supernaturale, miraculosum dicitur: sed quod pręter legem, ordinariumq; modum fit, ideò claritas transfigurationis data corpori mortali modo miraculosa dicitur, non ex parte principij, seu

B animæ, neq; ex parte corporis secundum nudam essentiam eius, sed ex parte status, & ex parte modi. Adde etiam ex eò, quòd illa claritas data est ab alijs dotibus separata.

Claritas transfigurationis fuerit ne dos corporis gloriosi.

Secundò, infert D. Th. illam claritatem non esse dicendā dotem corporis gloriosi; sed participationem eius, aut aliquid ad illam pertinēs. Quod magis ad modum loquendi, quàm ad rem ipsam spectat, supposita sententia (quam duximus probabiliorem) has claritates non differre specie.

Vult, n. D. Th. dotem significare qualitatem habentē modum stabilem, ac permanentem, seu inamissibilem, sicut beatitudo hunc etiam statum requirit: dos. n. significat beatificam proprietatem ad accidentalem saltem beatitudinem pertinentem.

Dubium.

Circa rationem autem qua D. Th. probat illam fuisse claritatem gloriosam dubitat Caiet. Quia solum probat in anima Christi, eò ꝙ gloriosa est, & diuinitati coniūcta, fuisse potestatem cōicandi glo-

C riam illam, & claritatem corpori. Sed hoc (vt idem Caiet. uidit) facilem habet responsionem, quia probata ea potestate, D. Th. pro comperto habuit à nemine posse in dubium reuocari, quin illa fuerit claritas gloriæ. Tum quia, si aliqua claritas futura erat, potiori iure ac rōne futura illa, q̄ à principio intrinseco dimanare poterat, quam alia, q̄ extrinsecùs adueniret. Tū etiam quia illa claritas erat magis accommodata fini transfigurationis, scilicet, ut hoies aliquo modo suis oculis gloriam Christi cōspicerent. Quia si non fuisset illa gloriosa claritas, non vidissent homines gloriam Christi.

Respons.

Dubium.

Maior difficultas esse poterat in principio, quod D. Th. assumit claritatem corporis gloriosi deriuari ex claritate animæ, ex Aug. epi. 56. ad Dioscorū, & in Christo deriuari a diuinitate illi corpori coniuncta, ex Damascen. dicta orat. de transfigur. Sed prior pars, cum cōis sit oībus hoībus, non est hoc loco latè disputanda. Ego verò sic existimo, id non

D esse intelligendum de propria, ac physica dimanatione, quia claritas gloriosa aīæ non est nisi aut lumen gloriæ, aut visio beata: lumen autē gloriæ est virtus quædā intellectualis, q̄ ex natura sua solum est principium sui actus secundi, seu operationis: operatio aūt, q̄ est ipsa visio beata, est quidā actus immanens, qui per se, & natura sua non est operatiuus extra suam potentiā. Deinde illud lumen, ac visio per se oīno abstrahunt à corpore, & cōia sunt angelis, atq; illis oīno accidentarium est, ꝙ anima uniatur corpori, nō est ergo vñ habeant naturalē virtutem effectricē claritatis in corpore, neque in aīa gloriosa fingi, aut excogitari potest aliud principium. à quo physicè manet claritas: Nam gratia, quæ est in essentia animæ, & qñ cōsummata est, vocat̃ et *gloria*, non est principiū physicum talis claritatis, ut per se constat. Illud ergo fundm̄, seu dictū

Claritas corporis gloriosi quō ex animę claritate dimanet.

Aug.

Aug. intelligendum est, non secundum dimanationem physicam, sed secundum quandam rationem debiti fundatã vel in merito, vel in cõnaturali proportione inter animã, & corpus, & inter beatitudinem animæ, ac beatitudinem corporis. Et hoc satis est ad intentionem D. Thom. vt ex dictis constat. Et eodem modo intelligenda est altera pars ex Damas. sumpta. Nam si consideretur diuina persona, quatenus subsistētia est vnita illi corpori, ut sic nõ est principium alicuius physicæ actionis ad extra: sed solum quatenus habet uoluntatem, & omnipotentiam cum Patre, & Spiritusancto commonem, ergo ab illa vt vnita, non potuit physicè manare hęc claritas. Sed, quia rõne illius est aliquo modo debita, & quia eadem persona, quæ illã efficiebat, erat persona illius naturæ, ideò dicitur ab ipsa diuinitate manasse. Sicut etiã gratia habitualis, & aliæ virtutes infusæ dicuntur dimanare à gratia vnionis, sicut explicuimus in priori tom. disp. 18. sect. 3. Hæc verò intelligenda sunt de emanatione connaturali per propriam, & connaturalem actionẽ. Nam si sit sermo de actione instrumentaria, facile intelligitur, animam Christi habere vim ad efficiẽdam gloriam in corpora: sed hanc vim non habet propter beatitudinem animæ, nec solum per illã: sed propter unionem ad Verbum, & per suam substantiam, uel uoluntatem, uel per uisionem, si noluerit. Hanc verò actionem instrumentariam concedere omnibus beatis, seu Visionibus beatificis, uoluntarium est.

Solutiones argumentorum claræ sunt. Solum in sol. ad 3. est animaduertendum. D. Tho. explicate candorem uestium Christi in transfiguratione nihil aliud fuisse, quam Claritatem, & splendorem, & Caiet. addit splẽdorem vestium à corporis splẽdore, redundasse, quod etiam significauit Euthym. suo c. 34. in Mat. dicens: [Vestimenta eius facta esse candida, sicut lumen, diffuso etiam in illa splendore.] Addit etiam Caiet. nubem lucidam splendore a corpore Christi, & eius vestibus relucentem illuminatam esse. Quæ prẽ... probabiliter sont considerata. Quia non est dubium, quin ipsamet virtus Christi fuerit proximum principium efficiens omnem illum splendorem. Et sic quidem fieri potuit, vt vnus splendor ab alio resultaret. Et hic modus est magis connaturalis, magisque declarat vim, & energiam illius gloriosæ claritatis, qua corpora beata non solum in se lucida erunt, sed etiam *fulgebunt sicut Sol*, & circumstantia corpora illustrare poterunt.

Candor in veste Christi.

ARTICVLVS III.

Vtrùm testes transfigurationis conuenienter fuerint inducti.

144

D tertium sic proceditur. Videtur, quod non conuenienter inducti fuerint testes transfigurationis. Vnusquisque enim maximè potest probibere testimonium de notis. Sed qualis esset futura gloria, tempore transfigurationis Christi nulli homini, per experimentum erat adhuc notum, sed solis angelis. Ergo, testes transfigurationis magis debuerunt esse Angeli, quàm homines.

2. Præterea, Testes veritatis non decet aliqua fictio, sed veritas, Moyses aũt, & Helias non ibi verè affuerunt, sed imaginariè: dicit. n. quadam glos. super illud Luc. 9. Erant aũt Moyses, & Helias, &c. Sciendũ est, inquit, non corpore, vel animas Moysis, & Heliæ ibi apparuisse, sed in subiecta creatura illa corpora fuisse formata. Potest & credi angelico ministerio hoc factum esse, vt Angeli eorum personas assumerent. Non ergo videtur q̃ fuerint conuenietes testes. A

3. Præterea, Act. 10. dicitur, quod Christo omnes Prophetæ testimonium perhibent. Ergo non soli Moyses & Helias debuerunt adesse tanquam testes, sed etiam omnes Prophetæ.

4. Præterea, Gloria Christi omnibus Christi fidelibus repromittitur, quos per suam transfigurationem ad illius gloriæ desiderium accendere uoluit. Non ergo solos Petrum, Iacobum, & Ioannem in testimonium suæ transfigurationis assumere debuit, sed omnes discipulos.

In contrarium est Euãgelicę Scripturæ auctoritas.

Respondeo dicendum, quod Christus trãsfigurari voluit, vt gloriam suam hominibus ostenderet, & ad B *eam desiderandã homines prouocaret: sicut supra dictum est. Ad gloriam autem æternæ beatitudinis adducuntur homines per Christum, non solum, qui post eum fuerunt, sed etiam, qui eum præcesserunt. Undè eo ad passionem properante, tam turbę, quæ sequebãtur, quam quę præcedebant, ei clamabant Osanna, vt dicitur Matth. 21. quasi salutem ab eo petentes. Et ideò conueniens fuit, vt de præcedentibus ipsum, testes adessent, s. Moyses, & Helias, & de sequentibus ipsum, scilicet, Petrus Iacobus, & Ioannes, vt in ore duorum, vel trium testium staret hoc verbum.*

Ar. 1. huius quæst.

Alias, &

Ad primũ ergo dicendum, q̃ Christus per suã trãsfigurationẽ manifestauit discipulis corporis gloriã, quę ad solos homines pertinet. Et ideo conuenienter non Angeli, sed hoĩes ad hoc pro testibus inducũtur.

Ad secundũ dicendũ quod gl. illa dicitur esse sumpta ex libro, C *qui intitulatur de Mirabilibus sacræ scripturę, qui nõ est liber autenticus, sed falsò ascribitur Aug. & ideò illi glossę non est standũ. Dicit. n. expresse Hieron. super Mat. Considerandum est, quod Scribis & Pharisæis de cælo signa poscentibus dare, noluit: hic verò vt Apostolorum augeat fidem, dat signum de cælo. Helia inde descendente, quo conscenderat, & Moyse ab inferis resurgente. Quod non est sic intelligendum, quasi anima Moysi suum corpus resumpserit: sed quod anima eius apparuit per aliquod corpus assumptum, sicut Angeli apparent. Helias autem apparuit in proprio corpore, nõ quidem de cælo empyreo allato, sed de aliquo eminẽti loco, quo fuerat in curru igneo raptus.*

Super illud Matt. 17. Et apparuit illis Moyses & Helias t. 9.

Ad tertium dicendum, quòd (sicut Chys. dicit super Matth.) Moyses, & Helias in medium adducuntur propter multas rationes. Prima est hęc: quia e- D *nim turbę dicebant esse Heliam, vel Hieremiam, aut vnum ex Prophetis, capita Prophetarum secum ducit, vt saltem hinc appareat differentia seruorum, & domini. Secunda ratio est, quia Moyses legem dedit, Helias pro gloria Domini ęmulator fuit. Unde per hoc quod simul cum Christo apparent, excluditur calumnia Judęorum accusantium Christum tanquam trãsgressorem legis, & blasphemum, Dei sibi gloriã vsurpantem. Tertia ratio est, ut ostendat se habere potestatem mortis, & vitę, & esse iudicem mortuorum, & viuorum, per hoc quod Moysem iam mortuum, & Heliam adhuc viuentem secum ducit. Quarta ratio est: quia sicut Lucas dicit, Loquebantur cum eo de excessu, quem completurus erat in Hierusalem, idest de passione, et morte sua. Et ideò vt super hoc discipu-*

Ho. 57. in Mat. super illud. apparuerunt Moyses & Helias t. 2.

lorum

palorum animos confirmaret, inducit eos in mediũ, qui se morti exposuerunt pro Deo. Nam Moyses cũ periculo mortis se obtulit Pharaoni: Helias verò Regi Achab. Quinta ratio est: quia volebat vt discipuli sui æmularentur Moysi mansuetudinem, & zelum Heliæ. Sextam rationem addit Hilar. vt ostenderet, scilicet, se per legem, quam dedit Moyses, & per Prophetas, inter quos fuit Helias præcipuus, esse prędicatum.

Can. 17. in Matt. non remotè à prin.

Ad quartum dicendum, quod alta mysteria non sunt omnibus exponenda immediate: sed per maiores suo tempore ad alios debẽt deuenire. Et ideò, vt Chrisost. dicit, aßumpsit tres tanquam potiores. Nam Petrus excellẽs fuit in dilectione, quam habuit ad Christum, & iterum in potestate sibi commißa: Ioannes vero in priuilegio amoris, quo à Christo diligebatur propter suam virginitatem: & iterum propter prærogatiuã Euangelicæ doctrinæ: Iacobus autem propter prærogatiuam martyrij. Et tamen hos ipsos noluit hoc, quod viderant, alijs annunciare ante resurrectionem, ne (vt Hieron. dicit) & incredibile eßet pro rei magnitudine, & post tantam gloriam apud rudes animos sequens crux scandalum faceret, uel etiam totaliter impediretur à populo: & vt cũ essent Spiritusancto repleti tunc gestorum spiritualiũ testes essent.

Ho. 57. in Matt. non procul à prin. to. 2.

Super illud Mat. 17. Nemini dixeritis uisionem.

COMMENTARIVS.

Mysteriũ transfigurationis coram testibus cur effectum.

IN corpore art. probat D. Thom. oportuisse mysterium hoc corã aliquibus testibus fieri. Quia (vt rectè supra notauit Euth.) non fiebat propter Christum: sed propter vtilitatem nostram: si autẽ esset omnino occultum, quæ fuisset in eo vtilitas? Rursus optimam etiam congruentiam affert D. Thom. ob quam decuit testes illos assumi, & ex hominibus, qui Christum præcesserant, & qui eum sequebantur, vt indicaretur omnes futuros esse participes illius gloriæ per eundem Christum. Cui addi potest, (quod Damasc. ait) vocasse Christum testes vtriusque testamenti, vt se vtriusq; donum declararet, & eorum cõformitatem ostenderet. Denique rectè etiam probat D. Thom. fuisse conuenientem illum numerum testium, ut in ore duorũ, vel trium firmaretur hoc verbum. Quam rationem tetigit Leo Papa d. serm. de transf. Cui addi pôt, accersitos esse tres testes ex ijs, qui sequebantur Christum, cum ex ijs, qui ipsum antecesserant, duo sint tãtum vocati, vel vt significaretur maior perfectio legis gratiæ, pluresque esse gloriam consequuturos ex ijs, qui Christum sequuntur, quã ex ijs, qui præcesserunt, uel certè quia testimonium de excellentia illius gloriæ magis necessarium erat ijs, qui crucem Domini erant inspecturi, & imitaturi, quam ijs, qui iam præcesserant. Cur autem hi potius homines, quam alij assumpti sint ad testimonium de hoc mysterio reddendum, explicat D. Thom. in solut. argument.

In sol. ergo ad primum rationem tradit, cur nõ sint vocati angeli, eamq; esse dicit, [Quia non spiritualis, sed corporalis gloria ostendebatur.] Vbi põderandum est, si D. Thom. censuisset, angelos non habere gloriam per Christum, potuisse rationem reddere consentaneam ijs, quæ in corp. art. docuerat, solum vocatos fuisse homines, quia soli illi per Christum ad gloriam adducuntur: tamen quia D. Tho. est in ea sententia, (quæ vera est) angelos ẽt habere gloriam à Christo, ideò non est vsus ea ratione: sed alia de gloria corporis, quæ sufficiens est. In sol. verò ad 3. (omissa solut. ad 2. de qua postea disputãdũ) plures rationes adducit, ob quas Moyses, & Elias potius, quam alij ex veteribus in trãsfiguratione apparuerunt, quæ sumptæ sunt ex Chrysost. ho. 57. in Matt. & ex Hilar. can. 17. in Mat. Easdem fere habet Damas. dict. orat. de transfigur. & Leo magnus loco citato. Qui aliam rationem indicat, scilicet, apparuisse Moysem legislatorem, vt ostenderetur possibilia fieri mãdata per gratiam, & Heliam insignẽ prophetam, vt doceretur prophetiam verã fieri per Christi præsentiã. Adde ex Tertull. lib. 4. cont. Marc. c. 22. apparuisse Moysem, & Eliam, quando Pater dedit testimonium filio, eum que nos audire præcepit. [Vt intelligatur facta trãslatio auditionis à Moyse legislatore, & Elia æmulatore legis, à creatore in Christum eius secundũ decessionem veteris, & successionẽ noui testamẽti. Tradit igitur Pater filio discipulos nouos, ostensis prius cum illo Moyse, & Elia, in claritatis prærogatiua, atque ita dimissis quasi iam officio, & honore perfunctis,] & hanc rationem tetigit etiam Epiph. hæres. 42. confu. 17. Euangelij Marcionis dicens, Christum duxisse secum in gloria sua Moysem, & Eliam, ut sese ostenderet non esse contrariũ legi, & prophetis.

In sol. ad 4. rationẽ reddit, quare potius Petrus, Ioannes, & Iacobus huius mysterij testes vocati sint, quam alij Apostoli. Et fere eandem habet Damas. dicta orat. dicens Petrum quidem vocatum esse, & quod esset caput Ecclesiæ, & quod Christo testimonium reddidisset, esse filium Dei viui, ut experimento cognosceret reuelatione æterni Patris se tantum mysterium didicisse, Ioannes verò quod esset virgo, quodq; de Christo diuinitate clarissimum illud esset testimonium redditurus. *In principio erat Verbum*, vsq; ad illud, *& uidimus gloriam eius gloriam quasi vnigeniti a Patre*. Io. 1. ut posset dicere. *Quod audiuimus, quod vidimus oculis nostris, quod perspeximus; & manus nostræ cõtrectauerunt de verbo uitæ annunciamus vobis*. 1. Io. 1. Iacobum denique, quod Apostolorũ primus martyrium esset pro Christo subiturus. Denique (ait Damasc.) *Ibi vocati sunt, quod summis virtutum ornamentis præditi essent, & singulariter à Christo diligerentur.*

Petrus, Iacobus, ac Ioannes, testes assumpti transfigurationis cur.

ARTICVLVS IV.

Vtrum cõuenienter auditum fuerit testimonium paternæ vocis in transfiguratione.

AD quartum sic proceditur. Videtur, quod inconuenienter auditum fuerit testimonium paternæ uocis dicentis. Hic est filius meus dilectus. Quia, vt dicitur Iob 33. semel loquitur Deus, & secundò, idipsum non repetit. Sed in Baptismo hoc ipsum paterna vox fuerat protestata. Non ergo fuit conueniens, quod hoc iterum protestaretur in transfiguratione. 241

In cat. au. Mat. 17. li. 2. & Mat. 9. libr. 2.

2. Præterea. In baptismo simul cum uoce paterna affuit Spiritus sanctus in specie columbæ, quod in transfiguratione factum non fuit. Non ergo conueniens uidetur fuisse Patris protestatio.

3. Præterea. Christus docere incæpit post baptismum, & tamen in baptismo vox Patris ad eum audiendum hominem non induxerat: ergo nec in transfigur. inducere debuit.

4. Præterea, Non debent aliquibus dici ea, quæ ferre non possunt, secũdum illud Ioan. 16. Adhuc ha-

bea

quæ gloriam conciliauit, & infrà: *Quanquam igitur nunquã sanctũ illud corpus diuinæ gloriæ expers fuerit: at cũ ea gloria in corpore sub aspectum cadente obscura esset, ab ijs, qui carnis vinculo constringebantur, cerni non poterat. Transfiguratur itaq; nõ quod non erat assumens, neq; in id, quod non erat, migrãs, verùm id, quod erat discipulis suis declarans, eorum nimirum oculos aperiens. Atque hæc sententia est horum verborum Trãsfiguratus est ante eos. Idẽ enim ipse manens præter id, quod prius cernebatur, aliud nunc discipulis apparere videbatur.* Ad hunc modũ videtur loqui Epiph. lib. 2. hæref. 66. in fin.

Christi corpus ante resurrectionẽ nõ erat gloriosũ. Obiectio. Respons. Sed longè alia est mens Damasceni. Sẽsa. n. illa nullo modo sustineri potest, estq;n. erronea contra verã corporis Christi passibilitatem. Dicere. n. corpus Christi fuisse semper in se gloriosum, licet nõ apparuerit, nihil aliud est, q̃ affirmare ipsum in se fuisse impassibile, quamuis pati videretur. Dices habuisse semper in se dotem claritatis, absq; dote impassibilitatis. Sed hoc est in primis contra vniuersæ Ecclesiæ sensum, ac perpetuam traditionem, quæ docet Christi corpus caruisse corporis gloria, quandiu vixit. Est præterea fingere sine fructu, & fundamento quoddam perpetuum miraculum, nimirũ, vt corpus passibile, & mortale fuerit semper gloriosa claritate affectum, & quòd splendor ille existẽs in corpore nullo modo sensibus obijceretur, & qđ corpus ipsum conspiceretur non aliter lucidum, aut coloratum, quàm sint alia corpora humana:

Verba Damasc. quo modo sint intelligenda. Damasc. ergo in citato loco, gloriam corporis Christi vocat non claritatem corpoream: sed ipsammet hypostaticam vnionem: seu diuinitatem ipsi carni Christi substantialiter vnitam, & hoc sensu dicit corpus illud fuisse glorificatum statim ac formatũ est: hanc verò eius gloriam propter carnis passibilitatem fuisse occultam: in transfiguratione autem fuisse manifestatam non in se; sed per radios gloriosæ claritatis ab illa manantes, nec quia ipsa tūc de nouo facta fuerit: sed quia tunc quodãmodo fit facta visibilis oculis discipulorũ, qui hoc sensu dicitur fuisse tunc aperti, non quia immutatio in solis illis facta sit; sed quia latens diuinitas tunc quodammodo illis manifestata est. Hunc autem esse sensum Damasc. cõstat, tùm ex eius doctrina li. 3. de fide c. 17. & in alijs locis frequenter, vbi hoc modo explicat hanc carnis glorificationem, quam *deificationem* ẽt appellat. Tum ẽt ex illamet oratione, vbi sæpe dicit claritatem transfigurationis manasse ex ipsa deitate, & discrimen constituit inter claritatẽ, qua facies Moysis splenduit, à Christi claritate, q̃ illa fuit ab extrinseco: hæc verò, inquit: *Ex insita diuina gloria claritate manabat*. Sicut ergo fuisse hãc claritatem nouã, quamuis à diuinitate manantẽ, & eodem modo exponendus est Epiph. Cum hac verò interpretatione optimè consentit alter locus Greg. Naz. orat. 49. de fide, vbi de hoc mysterio sic loquitur: [Vt sol cùm in nube tegitur, claritas eius comprimitur, non cęcatur, & lumen illud, quod toto orbe diffusum claro splẽdore cuncta perfundit, paruo admodũ obstaculo nubis includitur, nõ auferturs: sic, & homo ille, quẽ Dei filius induit, deitatẽ in illo non intercepit, sed abscondit. Deniq; cũ se in monte paululum extra ipsum hominem extulisset, fulgore luminis eius penè obcæcati Apostoli sunt,] & infrà: [Vt claritatis solis nõ vsq; ad nostros emicat visus, sed sibi salua est, quia, quod non vſ, in firmitatis est nostræ, quorum oculos nubium texit obscuritas, ita & maiestas illa diuina, quæ vt dixi, corpus induerat, probat se non suo detrimẽto proprio latuisse fulgore, sed carnis (vt dixi) beneficio, cuius causa filius Dei filius hominis est factus.]

Tertius modus explicandi hoc mysterium est, q̃ reuera noua quædam claritas circa Christum sit effecta, ratione cuius facies eius, splendescere visa sit, ipsa verò claritas reuera non adhæserit ipsi corpori, seu faciei Christi, sed solum aeri: ad faciẽ autẽ Christi terminata fuerit extrinsecè, seu per solam cõtiguitatem, sicut multi cẽsent lucem solis terminari ad speculum, seu ad corporis opaci superficiẽ. Hic modus diceodi vt insinuari ab Aug. l. 3. de mirab. sacr. scrip. c. 10. Vbi sic inquit, *Licet in hac ostẽsione Domini facies solari splendidior fulserit, non ipsa carne splẽduit, sed diuinitas latens in corpore luminis sui portiunculam conficiendam foris videntibus, quantum poterat concessit*. Sed hic ẽt modus explicãdi, licèt non sit tam apertè erronę us, sicut præcedẽtes, est tñ sine dubio falsus. Primò, quia Matt. dicit: *Resplenduisse faciem eius, sicut solem, & esse trãsfiguratum seu transformatum*, & Lucas dicit: *Et facta est species vultus eius altera*. Sed hęc oia non pñt in proprietate sermonis esse vera pp solũ extrinsecũ corpus, Christo adiacẽs, de nouo immutatũ: oecesse est ergo, vt in ipsamet facie, & carne Christi facta sit immutatio per aliquam qualitatem illi inhęrentem, non quidem corrumpentẽ, neq; alterantẽ naturalem dispositionẽ eius, sed perficientem, & illustrãtem illam. Secundò, quia, qđ Christus paulò ante dixerat Matt. 17. *Sunt quidã de hic astantibus, qui non gustabunt mortem, donec videant filium hominis venientem in regno suo*, i. in gloria sua, multi sancti interpretantur esse impletum in Christi trãsfiguratione, vt Chrys. Damasc. Leo Papa, & elij supra citati, & Euseb. Emiss. serm. in sabbato post 2. Dominicę Quadragesimæ. Qui oẽs colligũt tunc esse visum corpus Christi in gloriosa claritate corporis sui, sed corpus gloriosum non erit splendẽs per claritatem alterius corporis ad ipsum extrinsecè terminatam, ergo nec corpus Christi. Neq; mẽs Aug. in verbis supra citatis fuit negare carne Christi verè splenduisse, sed nõ proprio lumine, seu qđ à se haberet, sed lumine à diuinitate manante, vt verba statim subiuncta declarant: [Vndè vestimenta candorem niuis habuerunt, dum neq; de carne neque de diuinitate erant? nisi forte vt per carnem diuinitas foris illuxit, sic, & caro illuminata de diuinitate per vestimenta radiabat.]

Dicẽdum est igitur Christum transfigurari nihil aliud fuisse, q̃ corpus eius eximia gloriæ claritate sibiipsi inhærẽte de nouo affici, ac illustrari. Quod ex refutatione aliorum modorũ, & ex dictis in cõment. ar. 1. & 2. D. Tho. satis est comprobatum.

Sed possunt circa hunc nonnulla dubia agitari, Primum est, an illa claritas fuerit eiusdem naturæ cum lumine, & claritate solis. Sed hæc dubitatio cõmunis est omnibus beatis, suppositis ijs, quę diximus, s. claritatem corporis Christi fuisse eiusdem rationis cum claritate gloriæ, & ideò de illa plura dicemus infra de resurrectione disputantes. Nunc breuiter vt illã claritatem esse altioris rationis, quamuis contrarium doceat in 3. dist. 16. q. 2. sine efficaci probatione. Nostra verò sentẽtia est D. Tho. ibi. q. 2. art. 1. ad 4. & ad 2. & eadem videtur supponere in tota hac quæstione, tenẽt etiã Richar. in 4. d. 49. art. 4. q. 6. vbi dicit hanc claritatem esse supernaturalem. Idem sentit Scot. ibi. q. 15. & Sot. q. 4. art. 8. quamuis nonnihil hęsitet. Et videtur hoc magis cõsentaneum modo, quo scripturę, de hac claritate loquuntur. Quãquã. n. interdũ illã comparent cum luce solis, sicut hic dr. *Et splenduit facies eius, sicut sol*, & Matt. 13. *Fulgebunt iusti, sicut sol*, tñ hæ cõparatione fiunt (vt Patres notant) quia non est in sensibilib. aliud exẽplũ, quo intellectus noster possit manuduci ad cõcipiendam illam admirandã claritatẽ corporum gloriosorum. Quam alterius rationis esse indicant scripturæ alijs locis Apoc. 21. vbi cęlestẽ beatitudinem Ioannes describit: *ciuitas*, inquit, *illa non eget sole, neq; luna, vt luceant in ea, nã claritas Dei illuminabit illã, & lucerna eius est agnus*,

gnut, & prius dixerat: *Vidi ciuitatem sanctam habẽtem claritatem Dei*. Solet.n.scriptura, qñ excellentiam alicuius rei explicare vult, *Dei* cognomine in signire, vt *paradisus Dei*, *cedri Dei*, *montes Dei*, Sic ergo Ioannes, vt significet claritatem illã esse alterius ordinis, & excellentię, vocat *claritatem Dei*, Vnde Pau.ad Philip. *Reformabit* (inquit) *corpus humilitatis nostræ configuratum corpori claritatis suæ*, non claritatis Solis: sed alterius excellẽtioris claritatis, quæ propria est corporis Christi, & ab illo tanquã à primo fonte, & exemplari ad alia corpora beatorũ manat. Deindè illa claritas hét principium, & radicem alterius ordinis, nempè supernaturalem gloriam animæ, ergo & ipsa esse debet supernaturalis. Nã si aĩa dotibus supernatu alib. perficitur, cur non ét, & corpus? Præsertim cũ aliæ tres dotes corporis supernaturales sint. Deniq; nõ repugnat intelligere claritatem corporalẽ in specie sua nobiliorem claritate solis: cur ergo negabimus Deũ illã dedisse corporibus beatorum, cùm hoc totum perfectioni illius beatitudinis sit cõsentaneũ.

Claritas corporis gloriosi corporeis oculis nõ videri naturaliter possit.

An verò illa claritas gloriæ naturaliter possit oculis corporis videri, alio loco disputandũ est: Mihi tñ vř illam non esse extra latitudinẽ obiecti visibilis, quanquã corruptibilis oculus, pp imbecillitatẽ, non possit fortassè in illam intẽdere, vnde eo verisimile sit (quod Duran.et supra notauit) confortatos fuisse discipulorum oculos, vt possent eã claritatẽ intueri. Nam q eam oculis corporis videbunt, certissimũ est, vt notauit Aug.li.cont. Adimant. Manich.c.28. De quo legi pot D.Th.in 4.d.44.q.pri.art.2.q.2.& quę dicemus in materia de resurrectione.

Dub. 2.

Alterum dubium est, vtrùm hæc claritas transfigurationis fuerit tm in superficie corporis Christi an ét in intimis partibus corporis; sicut erat in nube, & vř et fuisse in vestibus, quia *diuinæ lucis communicatione condecorata fuerunt*, vt Damas. loquitur, insinuans id, quod cùm Caiet. supra dicebamus, corpus ipsum fulgore suo illuminasse vestes. non potuissent aũt vestes illuminari à corpore ita, vt in externa superficie candidę apparerent, ac lucidę, nisi lux totam substantiam vestium penetraret, ac si esset Chrystallus, vel aliud simile corpus. Nã si sola superficies vltima illustraretur, sola interior superficies, quæ erat carni coniuncta fuisset illuminata: exterius aũt non apparet lux: sed potius contegeretur, si ergo lux vestes ossuo penetrauit, multo magis totum Christi corpus. Deinde hæc claritas dř manasse ab aĩa beata: ergo sicut anima beata totum corpus intimè informat, ita vř proportionatum, ac debitum illi esse, vt totum illud reddat fulgens, ac lucidum, atq; ita vñr sentire Theologi de corporibus beatorum: sicut ignitus carbo totus fulget non solum in extrema superficie, sed intus, quia intus habet conceptum lumen, qui per poros foras radios effundit, vel sicut sol, non solum in vltima superficie, sed intimè in tota sua substantia lucidus est, ergo idem dicendũ est de corpore Christi. Quòd sicut sol fulsisse dř, & in gloria sua apparuisse eo modo, quo à beatis conspicietur (vt Damas.ait) vel sicut in die iudicij apparebit (vt inquit Hieron.) quantum ad claritatem, scilicet, corporis, non verò quantum ad visionem diuinitatis, quam discipuli mortali carne circundati intueri non poterant, vt Leo Papa dicit.

Nihilominus D.Tho.ar.1.ad 2.sentit claritatem illã tm fuisse in superficie externa corporis Christi, & idem habet in 3.d.16.q.2.ar.1.ad 3. & Durã. q.a.nu.7. Et D.Th.hoc colligit ex nomine transfigurationis. Nam sicut figura est in termino, seu superficie ita color, seu claritas corporis opaci, & in de dicta est transfiguratio mutatio illa, quæ facta est in extremitate, seu superficie corporis Christi, ergo illa claritas tm ibi fulsit. Deinde nõ potest ie-

Claritas transfigurationis in superficie tãtum, extra

fe claritas tã profundi corporis, quin illud reddat transparens, & visu penetrabile, quia lux est actus diaphani, vt diaphanũ est; corpus aũt Christi non vř factum fuisse transparens in transfiguratione, alioqui viderent Apostoli interiores partes corporis eius: cum tñ solum legantur vidisse faciem eius splendescere. Quocirca nec vestimenta eius facta sunt transparentia, quia sola ipsa visa sunt alba, & non per illa visa est caro Christi. Vndè sicut candor, in extrema superficie tm vř, ita ille candor, seu splendor vestium. Ex his ĩnijs quælibet potest facilè defendi: hæc tñ posterior vř probabilior; tum pp autoritatem D.Tho. tùm, quia est magis consentanea verbis Euangelij, tùm quia ad finem, & vtilitatem huius miraculi hoc satis est, & ideò non est augendum miraculum sine necessitate: multo aũt maius miraculũ est mortale corpus totũ intimè luce re, quã in sola superficie extrema claritatem, quam tãcunque recipere. Quapropter licèt probabile sit corpora gloriosa futura esse lucida omnino, & transparentia, non est necesse, ut de corpore Christi in transfiguratione hoc fateamur. Quia licèt tunc assumpserit claritatẽ gloriæ, nõ tñ modo perfecto, & stabili, & tõ satis est, q superficietenus assũpserit.

ma corporis Christi recepta.

Respons.

Tertium dubium esse potest, an hæc claritas fuerit tantum in facie Christi. Et ratio dubitandi esse potest, quia Matth. solum dicit: *Et resplenduit facies eius sicut sol*. Luc. verò: *Et facta est species vultus eius altera*, indicãt ergo solũ ĩ facie Christi fuisse claritatem illam. Deindè ad vtilitatem miraculi hoc satis est, quia sola species faciei ab Apostolis cõspiciebatur: Nihilominus verisimilius est, totum corpus fuisse claritate perfusum, quia totum dicitur *transfiguratum*, seu *transformatum*. Et quia totum informabatur anima beata, & quia tota hæc illustratio poterat miraculo deseruire. Nam dùm Euangelistę dicunt splenduisse faciem eius, non excludunt reliquas corporis parte. Nàm sine dubio etiam splendebant manus cum cerni oculis possent, reliquæ autem intimę partes, quæ vestibus tegebantur, quamuis in sese immediatè non uidebentur, in uestibus tamen quodammodo conspiciebantur, nempe per splendorem, qui in uestes ipsas redundabat. Vnde Marc. nulla faciei facta mentio ne solum dixt: *Transfiguratus est, & vestimenta eius facta splendentia*, ubi particula, &, consequutionem quandam vř significare, ac si diceret, totus ipse est transfiguratus, & noua claritate perfusus: unde factum est, ut & uestimenta splẽduerint, est ergo uerisimile claritatem illam per totũ Christi corpus fuisse diffusã. Quam sñiam expresse docuit Hiero.in epist.61. ad Pammachium aduersus errores Ioannis Ierosolymitani dicens. *Sic, & Dominus noster in monte transfiguratus est in gloria, non vt manus, ac pedes, cęteraque membra perderet, & subito in rotunditate, vel solis, vel sphere volueretur: sed eadem membra solis fulgere rutilantia Apostolorum oculos prestringerent: Vnde, & vestimenta eius mutata sunt in candorem, non in aerem, ne forte, & vestes eius asseras spirituales. Et facies eius (inquit) fulgebat sicut sol. Vbi autem facies nominatur, existime, quod & cętera membra conspecta sint.* Quod vltimum verbum sic intelligendum existimo, esse conspecta per vestimẽtorum splendorem, qui ex corpore radiabat. Nàm q vestes ipsæ factæ sint transparẽtes, & membra omnia in seipsis visa sint, nec necessariũ est, nec verisimile, quàmquàm (si id asseratur) multò magis dicendum erit omnia illa perfusa fuisse lumine, & claritate. Sed illud prius (vt dixi) est verisimilius. Quod etiam Augustinus significauit illis verbis: *Caro illuminata per vestimenta radiabat*. & idem sensit Lyranus Luc.6 dicens: *Vestimenta facta esse candida, vt essent conformia claritati corporis*.

Dub. 3.

Matth. 17. Luc. 9.

Respons.

Totũ Christi corpus clarıtate gloriæ perfusum.

SE.

SECTIO II.

Vtrum Moyses, & Elias verè cum Christo apparuerint in eius transfiguratione.

PRincipio dicendũ erit de Elia, de quo minor difficultas est. D. Tho. igitur art. 3. refert Glossam super Luc. 9. dicentẽ Eliam uerè nõ apparuisse, sed angelico ministerio simulachrum Eliæ demonstratum esse, & in solut. ad 2. dicit illam Glos. sumptã fuisse ex lib. de mirabilibus sacræ scripturæ, Augustino falso ascripto, ac ppea nullius esse autoritatis. Sed in illis libris de mirabilib. sacræ Scripturæ eam inuenire non potui. Nã licèt referri soleat ex li. 3. c. 13. tñ ibi nulla oĩno fit mentio Eliç, in capite aũt 10. expresè cõtrariũ docetur, nimirum uerè ibi Eliã apparuissè. In Glossa uerò ordinaria, & apud Hugonem Luc. 9. indicatur hæc snia, & ut probabilis relinquitur, eamq; tribuit Ambrosio Hugo Cardi. quã apud illum non reperio, neq; alium inuenio huius sniæ defensorem, neque rationem, qua nitatur, quapropter, ut erronea reijcienda est.

B Dicendum itaq; Heliam in propria, ac vera persona corpore, & animo viuentem ibi apparuisse.

Marc. 9.
Matth. 17

Hoc probatur ex historia Euangelica. Marc. n. sic loquit: *Et apparuit illis Elias cũ Moyse*, Matthæus verò, *& apparuerunt Moyses, & Elias cum eo loquentes*.

Lu. 9.

Lucas aũt addit, *& ecce duo viri loquebantur cùm eo, erant autem Moyses, & Elias*. Quç verba in sua proprietate, quam historia requirit, vera esse non possunt nisi in prædicto sensu. & ideò oẽs Patres ita illa intelligunt, & consentit vniuersa Ecclesia.

Elias verè in transfiguratione Christi apparuit.

Præterea; nulla in hoc est difficultas, quia Elias corpore, & animo viuus perseuerat, vt est cõmunis traditio Patrũ, quos infrà agẽtes de secũdo Christo aduentu commemorabimus, nũc duos tm̃ testes proferamus. Alter est Aug. lib. 1. de peccator. meritis c. 3. dicens: *Neque enim Enoch, & Elias per tam longam ætatem senectute marcuerunt, neque tamen crede eos iam in illam spiritualem qualitatem corporum commutatos, qualis in resurrectione promittitur, quç in Domino prima præcessit, nisi quia isti fortasiè, neq; ijs cibis egent, qui sui consumptione reficiunt.* Alter est Tertul. lib. de anima, c. 35. *Elias* (inquit) *non ex decessione vitæ, sed ex translatione venturus est, neque corpori restituendus, de quo non est exemptus, sed mundo reddendus, de quo est translatus, non ex postliminio vitæ, sed ex supplemento prophetiæ.* Cum ergo Elias nõ esset ex mortuis reuocãdus, sed ex alio loco, in quo viuit in montem Thabor transferendus, quod facili negotio fieri poterat, non est, quòd ambigamus ita factum esse, cum scriptura dicat ibi Eliam apparuisse, & cum Christo loquutũ esse. Vnde meritò Epiph. hæres. 64. ex Proclo, & Methodio hæc verba refert, & approbat: *Nihil Dominus mentitus est, quare non spectrũ aut, visum ostendit discipulis in monte, Eliam, & Moysem, quo ipsos deciperet, sed id, quod erãt extra falsitatem.* Statim occurrebat quæstio, ex quo loco adductus sit, D. Thom. enim hic solum dicit allatum esse non de cœlo empyreo, sed de aliquo eminenti loco, quo fuerat curru igneo raptus, sed quæstionem hanc in prædictum locum reijciamos, vbi de Elia ex professo disputabimus.

Secundò ex dictis licet colligere veram Moysis animã alicui corpori coniunctam pręsentem mysterio affuisse. Hoc enim vt minimũ probant verba scripturæ, & cõmunis omnium Patrum consensus, vt statim videbimus. Vnde August. lib. de cura pro mortuis agenda c. 15. vbi probat animas mortuorum interdum apparere, cum induxisset Samuelis exemplum, quod in dubium reuocari poterat, subdit: *Quid de Moyse dicturi sumus, qui & in Deut. mortuus, & in Euangelio cum Elia qui mortuus nõ est, legitur apparuisse viuentibus?* Vbi apertè sentit hoc non posse in dubium reuocari. Quapropter

A quod Hugo Cardinalis Luc. 9. ex Chrysost. refert, nullam animã ex inferno exijsse, donec Christus illùc descendit, intelligẽdum est de exitu ad statum glorię, quamuis ipse Hugo nõ rectè in hoc sentiat, sicut de Elia dictum est.

Controuersia autem est, in quo corpore Moyses apparuerit, & quomodo illi fuerit anima coniuncta. Quã vt explicemus supponendum est, ante illud mysterium animam Moysis mansisse à corpore separatam, & in sinu Abrahç cùm alijs Patribus quieuisse. Quod præmitto ad excludendas duas falsas opiniones: Prior est quorundam, qui dixerunt Moysem nondũ esse mortuum, sed cum Elia vsque ad iudicij diem reseruari, vt ijdem sint testes iudicij, qui fuerunt transfigurationis. Ita sentit Hilar. can. 20. in Matt. Amb. etiã lib. 1. de Cain, & Abel. c. 2. sentit Moysem nõ fuisse mortuum, & ideò dicit: *Nemo scit sepulturam Moysi, quia vitam eius omnes nouerunt.* Idem insinuat Hieron. exponens verba illa

Dubium.

B Amos 9. *Qui ædificat in cœlo ascensionem suam, Ascendit*, inquit, *Dominus in cœlo cum Henoch, ascendit cum Elia, ascẽdit cum Moyse, cuius sepulturæ locus, quia in cœlum ascenderat, in terra non potuit inueniri*, & Greg. Nys. lib. de vita Moysis sub finem sic de illo scribit: *Veneranda uita huius sæculi finẽ affert verbo Dei consummatum. finem dico viuum, cui non succedat sepultura, cui non addatur tumulus, cui nullam oculis caliginem, nullam faciei corruptionem inducat.* Et ex recentioribus tenuit hanc sniam Catherin. Gen. 1. & 2. & Ioan. Arboreus lib. 11. Theosophiæ, c. 11. Qui autores nitũtur quibusdam coniecturis, quas omitto, quia nihil habent difficultatis. Præsertim, cùm de morte Moysis expressa habeamus sacræ scripturæ testimonia, Deu. 34. sic dr: *Ascendit Moyses super montem Nebo, mortuusque est ibi Moyses seruus Domini in terra Moab iubente Domino.* Quç uulgata uersio tollit ambiguitatem, quam habet versio septuaginta

Moyses verè mortuus.

C interpretum, & Ambrosiũ decepit. Illi enim legũt: *Mortuus est ibi iuxta uerbum Domini*, ex quo Ambr. colligit, illam non fuisse verã mortẽ, nàm verbũ Dñi non occidit, sed uiuificat. Quæ leuis est coniectura, nàm verbum Dei interdum occidit, Verbũ ergo illud nullum aliud fuit, nisi illud, quod ca. 32. Dns dixerat Moysi: *Ascende in montem Nabo, & morere in monte.* Quod esse intelligendum de uera morte, tam expresè ibi explicatur, vt nõ uideatur quõ potuerit in dubiũ reuocari. Additur. n. *Quem conscendens iungeris populis tuis, sicut mortuus est Aaron frater tuus in monte Hor, & appositus populis suis.* Quid clarius? Rursus additur: *Quia preuaricati estis contra me in medio filiorũ Israel.* Vbi illa matura mors dr esse pęna illius culpæ. Deniq; post mortem dr traditus sepulturæ, vnde qđ sepulchrũ eius occultum dicatur, tm̃ abest, vt inde conijciendũ sit fuisse mortis expertem, vt potius mortẽ eius manifestè cõfirmet. Vnde Epiph. lib. 1. hære. 9. scri-

Sepulcrũ Moysis occultũ quare.

D bit corpus Moysis fuisse ab angelis sepultũ, qđ in honorem tãti viri factũ esse dicit Oecumen. super epistolã Iudæ ex Philone lib. de uita Moysis, & latè tractat Abul. Deut. 34. q. 3. & sequentib. Chry. vero hom. 1. in Matt. dicit factum id esse, ne Hebræi corpus eius adorarent. Deniq; Iosephus lib. 4. antiqu. in fine, dicit consulto Moisem in sacris voluminibus scripsisse se mortuum, ne Iudæi propter excellentem eius uirtutem à Deo raptum prædicarent.

Posterior sentẽtia (quam etiam omnino falsam esse supponimus) dicit Moysem quidem mortuũ esse: statim tamẽ surrexisse, ac propterea sepulcrum eius agnouisse neminẽ. Ita tradidit Rabbi Samuel lib. de aduentu Messiæ, c. 13. Sed hæc sententia erronea est, & sine vllo fundamento, & contra omniũ Patrum consensum, vt videbimus statim, & latius infrà agentes de descensu Christi ad inferos.

Sabbi Samuel.

Cùm igitur animus Mosis. tùnc esset à corpore separatus, de corpore in quo apparuit in transfiguratione, duplex est opinio. Prima apparuisse in corpore aereo, quod nō informabat: sed solum vt motor illi coniūgebatur, ad eum modū, quo angeli solent assumere corpora. Hæc est opinio D. Tho. hic, artic. 3. ad 3. quem Lyranus sequitur Matth. 17. & Abul. q. 54. & 55. ibi Ratio solum est, quia ad illam apparitionem id satis erat, neque oportebat tm̄ miraculum fieri, cum statim esset corpus relicturus.

Moyses in ꝓprio suo corpore in trāsfiguratione apparet.

Secunda snīa est, Moysem in suo uero corpore per uersm resurrectionem, & propriā animæ informationem apparuisse. Ita docet Hieron. c. 17. Mat. illis uerbis: *Moyse ab inferis resurgente*. Idem expressè Aug. dicto lib. 3. de mirab. sacræ Scripturæ c. 10. vbi in terminis quęstionē tractat, & utramq; opinionem sefesens, hanc eligit, & eādem indicat Damas. dicta orat. dicens: *In hoc monte mortuorum resurrectionis fides astruitur, ac mortuorum, ac viuorum Dominus esse declaratur, vt qui scilicet ex mortuis Moysem assumpserit, uiuum autem Eliā testē adhibuerit*, & hāc opin. amplexus est Sot. in 4. d. 43. q. 2. art. 1. ad 2. Et licèt prima sit probabilis, hæc mi **B** hi magis probatur. Primò, quia hoc modo syncerior est veritas scripturæ. Dicit enim apparuisse Moysem, non esset autem Moyses in omni proprietate, nisi corpore consteret. Secundò, quia ibi apparuerunt Moses. & Elias, ut essent testes glorię Christi, quepp non fictè, sed uerè apparere debuerunt, ergo eadem rōne debuit adesse Moses in corpore proprio, quie adhibitus est, ut esset testis occulatus, qui proprijs sensib. gloriā Dn̄i cōspiceret, qđ esse non poterat, uisi in proprio corpore. Tertiò, quia (ut est probabilior opinio) anima separata ui sua natureli non pôt assumere corpus, neque mouere illud, ergo ut eīa Moysis assumeret aereū corpus, & per illud loqueretur, oportebat vim ei supernaturalē, & miraculosam imprimi, ergo si opur **C** tet, vt fateamur aliquod supnaturale opus, melius est proprij corporis assumptionism, ac temporaneā resurrectionem fateri, cum & æquè facilè à Deo fieri potuerit, illaq; posita scripturæ verbe, ec totū mysterium proprius ec verius intelligantur. Quin consonum huic snīæ est, quod aliquis ex antiquis Patribus docét, in trēsfiguratione expleuisse Deū, quod Moysi promiserat Exod. 33. Vbi Moysi petéti à Deo: *Ostende mihi gloriam tuam*, Dominus respondit; *cum transibit gloria mea, videbis posteriora mea*, vt exponit Tertull. lib. 4. cont. Marc. c. 22. & lib. contra Praxeam ca. 14. quibus locis dicit etiem in hoc monte expletum esse illud Nu. 12. *Os ad os loquar ad eum in specie, non in anigmate, id est in specie hominis, quam erat gestaturus*. Eandem expositionem latè tradidit Irenæus lib. 4. contre hæreses cap. 37. & Cyril. Ierosol. cat. 10. & Orig. hom. 12. in Exodum, qui omnes Patres sentiunt Moysem, non tm̄ visione intellectuali, sed ét corporali vidisse glo **D** riam Christi, & similiter, esse cum eo locutum, sentiunt ergo in proprio corpore viuum apparuisse.

Sed duo hinc oriuntur breuia dubia. Primū est, an corpora Moysi, & Eliæ apperuerint ét splendētis, & gloriæ claritate rutilātia. Et rō dubij esse potest, qui Lucas inquit: *Erant autem Moyses, & Elias visi in maiestate*, quod alij vertunt: *visi in gloria, iuxta proprietatem vocis Græca δόξα*.

Vnde Tertul. lib. contra Mar. ca. 22. dicit Moysem, & Eliam uisos esse: *In consortio claritatis, quod dignationis & gratia exemplum est*. Et Orig. hom. 12. in Exod. *Apparuerunt* (ait) *Moyses, & Elias in gloria, hic non refertur, quia glorificatus est vultus eius*, scilicet Moysis, *sed quia totus apparuerit in gloria*. & infrà, *necessario gauisus est, quia iam non solum vultu glorificatus descendit de monte, sed totus glorificatus ascendit in montem*. Quin Damas. dicta **A** orat. de transfiguratione, eandem snīem indicans, rōnem adhibet dicens: *Oportebat siquidem ipsis* (id est discipulis) *conseruorum suorum, ac Dei famulorum gloria, animisque fiducia conspecta, Domini benignitatem, atque indulgentiam admirari, atque zelum inde maiorē concipere, & ad suscipienda certamina confirmari*: & eandem snīem indicat Epiphan. hær. 42. dum inquit Christum duxisse secum in propria sua gloria Moysem, & Eliam, & ostendisse discipulis: *quo ipsos cohæredes sui regni ostenderet*. In contrarium verò est. Primò. quia Euangeliū de solo Christo dicit: *Resplenduit facies eius, sicut sol*, & solum illum fuisse transfiguratum, et si Elias claritatem gloriæ accepisset, etiam ille esset transfiguratus. Deindè, quia Moises. & Elias non erant beati secundum animem, ergo non conueniebat illis; vt haberent corpora glorificata.

Respons. Corpora Moysis & Eliæ num apparuerint cū claritate gloriosa.

In hac re probabilius vr̄, eos aliquo modo fuisse factos participes glorię, & claritatis corporis Chri **B** sti (vt Lucas significat) vt̄ aūt verisimile, habuisse, illem claritatem ex consortio, & redundantia corporis Christi, quod videt̄ significasse Tertul. supra, loquens de Moyse, dùm ait *Stetisse cū Christo ore ad os, & facie ad faciem, & in gloria ipsius nedum in conspectu. De qua* (inquit) *gloria non aliter illustratus discessit a Christo, quam solebat a creatore*.

Exod. 34.

Dub. 2.

Alterum dubium est. Quomodo cognouerit Petrus Mosem, & Eliam. Hoc tetigit Tertul. supra, & primū dicit non potuisse eos cognoscere per imagines eorum, quia imaginum vsus erat Hebræis prohibitus. Sed hęc ratio rem incertam assumit, ut latè in priori tomo dixi disp. 54. sect. 1. & 2. est tn̄ rō verisimilis. Quia (quentū ex historijs colligitur) imagines apud Hebræos non erant in vsu. Deinde docet Petrū eos cognouisse, *in spiritu*, id est interno instinctu, & reuelatione, & est hoc verisimile. Quia cū illi appererēt vt testes maiestatis, & gloriæ Christi, oportebat eos ab Apostolis cognosci. Ter **C** tiò verò, nō est improbabile eos fuisse cognitos ex colloquio cū Christo, uel quia interdum sunt ab illo proprijs nominibus appellati, uel quia talem sermonem ipsi habuerunt de passione Christi, ut ex illo agnosci potuerint, ut notauit, & latius explicuit Iansen. c. 67. Concordiæ.

Respons. Quomodo Moysē, & Eliā in mōte Thabor Petr. agnoscit.

SECTIO III.

Quibus circumstantijs, quo ve ordine, facta sit transfiguratio.

IN hac sectione breuiter comprehendam pauca quædam, quæ ad completam huius myster ij explicatione vīr necessaria. Primū. igitur de tēporē, in quo Christus trāsfiguratus est, siquò mense, die, aut anno, nihil ferè inuenio ab autoribus scriptū. Illud solum ex serie Euangelicæ historiæ verisimilius colligitur, Christū post mortem Ioannis, cum iam trigesimum tertium ætatis annum ageret, nec **D** multum à passione abesset, quā paulò antea (Matt. 16.) vt iam imminentem, discipulis nunciauerat; transfiguratum esse. Ita sentiunt Ammon. Alex. in harmonie Euangelica, Iansenius in concordia, & Baronius in annalibus. In uerbis aūt Euangeliorū notari solet quædam diuersitas. Nàm Mat. Marc. & Lucas numerāt diē transfigurationis ab eo die, in quo Christus sermonem habuerat, cum discipulis, eosq; ad crucem ferendam hortatus fuerat, concludens sermonē illis uerbis: *Sunt de hic stantibus, qui non gustabunt mortem donec videant filium hominis*, &c. & Matt. & Marc. dicunt transfiguratum esse, *post dies sex*. Lucas uerò *ferè post dies octo*. Sed hanc uarietatē facilè Patres conciliāt, quia Matt. & Mar. omiserūt dies extremos, quos Lucas numerauit. Ita Aug. de cons. Euāg. c. 56. & oēs expositores, & Epiph. li. 2. hær. 66. in an. ac Dama. i p̄dicta oratione.

Trāsfigurationis Christi tēpus.

ne. Qui addit Euangelistas vtroque modo numerasse propter varia mysteria, quæ in vtroque numero indicantur, vt latius ipse prosequitur.

Locus trāsfigurationis Christi.

Secundò, de loco. Primum Euangelistæ dicunt, Christum transfiguratum esse in monte. Cuius rei sancti Patres varias rationes morales, & mysticas afferunt. Illę nobis sufficiant, quas paucis verbis cōplexi sunt Damasc. dict. orat. & Euthy. super Matt. *Subducit illos in montem excelsum, Seorsū, vt à nullo alio conspici possit, nihil enim faciebat ad gloriam, sed omnia ad vtilitatem.* Pręterea, vt discamus oportere à terrena subleuari humilitate eum, qui diuina contemplatione dignus habendus est. Item, vt ostēderet tantum perfectis in caritate fore manifestandum. Denique quoniam solitudo mater est orationis. Addit Tertul. lib. 4. contra Mar. c. 22. *In montē secedit, nam & pristinum populum apud montem, & visione, & voce sua Creator initiarat, oportebat in eo suggestu consignari nouum testamentum, in quo conscriptum vetus fuerat, sub eodem etiam ambitu nubis, quam nemo dubitauis de aere creatoris conglobatam. Nec nunc muta nubes fuit, sed vox solita de cælo, & Patris nouum testimonium super filium, de quo in Psal. 2. Filius meus es tu, ego hodie genui te, & in Isa. quis Deum metuens audit vocem filij eius?*

Trāsfigurari in mōte cur Christi uoluit.

Exod. 19.

Isa. 50.

B

Adduot præterea Euangelistę illum fuisse montem Thabor, quem multi censent esse illum montem, in quem (vt dicitur Matt. 28.) discipuli iussu Domini congregati sunt, vt ipsum ascendentem in cœlū conspicerent. Qui propterea in magna veneratione à Christianis est habitus, vt ex Hieron. colligitur in Epitaphio Paulæ, vbi refert eam solitam esse montem illum religionis ergo conscendere & ex Beda de locis sanctis c. 17. qui refert ibi fuisse tres ecclesias ædificatas in memoriam huius mysterij. Denique Damasce. suprà dicta orat. intelligit tunc impletum esse illud Psal. 88. *Thabor, & Hermon in nomine tuo exultabunt. Nam Hermon (inquit) prius exultauit, quando paterno testimonio Christo ad baptismum profecto filij nomen tributum est, nunc verò exultat, ac lætitia perfunditur Thabor. diuinus, ac sanctus ille mons non minus gloria, quàm altitudine sublimis*, & cætera, quæ ibidē elegāter prosequitur.

C

Ordo gestorum in trāsfiguratione Christi.

Tertiò, circa ordinem ex Matt. & Marc. colligitur, primò Christum fuisse, transfiguratum, deinde apparuisse ei Moysem, & Eliam, postea dixisse Petrum: *Bonum est nos hic esse, &* statim factam esse nubem, quæ omnes illos compleat est, ac tunc auditam vocem. *Hic est filius meus dilectus*, qua territi discipuli ceciderunt in terram, posteaque à Christo confortati, leuantes oculos *neminem viderunt nisi solum Iesum.* Ex Luca verò addendum est, ante quàm Christus transfiguraretur, orasse, & interim discipulos somno grauatos dormitasse, eisque dormientibus, Christum transfiguratum esse, eique Moysem, & Eliam apparuisse, & postea Apostolos excitatos è somno vidisse gloriam Christi, & qui cum eo adstabant. Subdit autem Lucas Petrum nō esse locutum donec Elias, & Moyses iam à Christo discedebāt. Quod nonnullam difficultatem habet, quam tetigit Aug. lib. 2. de consens. Euang. cap. 56. quia alij Euangelistæ significant multò antea Petrum loquutum, quam Moyses, & Elias cū Christo loquerentur. Dicendum verò est Petrum non esse loquutum donec Moyses, & Elias colloquium cum Christo finierunt, & signum aliquod discedēdi præbuerunt. Hinc enim Petrus motus videtur ad ea verba proferenda, quasi dolens, quod gaudiū illud tam breui tempore duraret. Addunt denique Euangelistæ præcepisse Christū discipulis, ne quidquam de ijs, quæ viderant, loquerentur. Cuius rei causas addducit hic D. Tho. art. 3. ad 4. ex Hieronymo, quibus addi potest alia ex Damasc. supra, quæ mihi valdè placet, hoc fecisse Christum, ne aliorum discipulorum pectora mæstitia perfunderentur. Adde etiam, ne inuidiæ stimulis concitarentur, & præsertim (ait Damasc.) *ne proditorem inuidia rabies in furorem ageret.*

Dubium.

D

Respons.

A

QVÆSTIO XLVI.

De passione Christi, in duodecim articulos diuisa.

De qua Doctores in 3. dist. 15. vsque ad dist. 20.

Onsequenter considerandum est de his, quæ pertinent ad exitum Christi de mundo. Et primò, de passione eius: secundò, de morte: tertiò, de sepultura: quartò, de descensu ad inferos.

Circa passionem occurrit triplex consideratio: prima de ipsa passione: secunda de causa efficiente passionis: tertia de fructu passionis.

Circa primum quærentur duodecim.

Primò, vtrùm necesse fuerit Christum pati pro liberatione hominum.

Secundò, vtrùm fuerit alius modus possibilis liberationis humanæ.

Tertiò, vtrùm ille modus fuerit conuenientior.

Quartò, vtrùm fuerit conueniens, quòd in cruce pateretur.

Quintò, de generalitate passionis eius.

Sextò, vtrùm dolor, quem in passione sustinuit, fuerit maximus.

Septimò, vtrùm tota anima eius pateretur.

Octauò, vtrùm passio eius impediuerit gaudium fruitionis.

Nonò, de tempore passionis.

Decimò, de loco.

Vndecimò, vtrùm conueniens fuerit, ipsum cum latronibus crucifigi.

Duodecimò, vtrùm passio ipsius Christi sit diuinitati attribuenda.

QVoniam præcipua mysteria à Christo in vltima cœna peracta, in sequenti tomo in materia de Eucharistia explicanda sunt, ideò eis prætermissis incipit D. Thom. agere de passione. In quo tractatu multa repetit, quæ de incarnatione, & actionibus Christi in genere dicta sunt, & ideò ut breuitati consulamus, ea semper omittemus, & loca designabimus, in quibus in priori tomo tractata fuerint.

ARTICVLVS I.

Vtrùm fuerit necessarium Christū pati pro liberatione humani generis.

D primum sic proceditur. Videtur, quod non fuerit necessarium Christum pati pro humani generis liberatione. Humanum enim genus liberari non poterat nisi à Deo: secundum illud Isa. 45. Nunquid non ego Dominus, & non est vltrà Deus absque me? Deus iustus, & saluans non est, præter me. In Deum autem non cadit aliqua necessitas: quia hoc repugnaret omnipotentiæ ipsius. Ergo non fuit necessarium Christum pati.

246 2. dist. 20. art. 1 q 3. & art. 4. q. 2. Et op. 2. c. 7.

2. Præterea, Necessarium voluntario opponitur. Sed Christus ꝓpria volūtate est passus: dicitur enim

Isa. 53. Oblatus est, quia ipse voluit, non ergo necessarium fuit eum pati.

3. Præterea, Sicut in Psal. 24. dicitur. Vniuersæ viæ Domini misericordia, & veritas. Sed non videtur necessarium, quòd pateretur ex parte misericordiæ diuinæ: quæ sicut gratis dona tribuit, ita videtur, quòd gratis debita relaxet absque satisfactione, neque etiam ex parte diuinæ iustitiæ, secundum quam homo æternam damnationem meruerat. Ergo videtur, non fuisse necessarium quòd Christus pro liberatione hominum pateretur.

Ca. 4. non remote à pr. *4 Præterea, Angelica natura est excellentior, quam humana, vt patet per Dion. 4. ca. de diui. nom. Sed pro reparatione angelicæ naturæ, quæ peccanerat, Christus non est passus. Ergo videtur, quòd nec etiam fuerit necessarium eum pati pro salute humani generis.*

Sed contra est, quòd dicitur Ioan. 3. Sicut Moyses exaltauit serpentem in deserto: sic oportet exaltari filium hominis, vt omnis, qui credit in eum, non pereat, sed habeat vitam æternam. Quod quidem de exaltatione in cruce intelligitur, ergo videtur, quòd Christum oportuerit pati.

Respondeo dicendum, quòd (sicut Philosophus dicet in quinto Meta) necessarium multipliciter dicitur. Li. 5. tex. 6 to. 3. *Vno quidem modo, quod secundum sui naturam impossibile est aliter se habere: & sic manifestū est: quod non fuit necessarium Christum pati, neque ex parte Dei, neque ex parte hominis. Alio modo dicitur aliquid necessarium ex aliquo exteriori. Quod quidem si sit causa efficiens vel mouens, facit necessitatem coactionis: vtpote cum aliquis non potest ire propter violentiam detinentis ipsum.* C *Si verò illud exterius quod necessitatem inducit, sit finis, dicetur aliquid necessarium ex suppositione finis, quando scilicet finis aliquis, aut nullo modo potest esse, aut non potest esse conuenienter, nisi tali fine præsupposito. Non ergo fuit necessarium Christum pati necessitate coactionis, neque ex parte Dei qui Christum diffiniuit pati, neque etiam ex parte ipsius Christi, qui voluntariè passus est. Fuit autem necessarium necessitate finis: qui quidem potest tripliciter intelligi. Primò, quidem ex parte nostra, qui per eius passionem liberati sumus: secundum illud Ioan. tertiò. Oportet exaltari Filium hominis, vt omnis, qui credit in eum non pereat, sed habeat vitam æternam. Secundo, ex parte ipsius Christi, qui per humilitatem passionis meruit gloriam exaltationis. Et* D *ad hoc pertinet, quod dicitur Luc. vltim. Nonne oportuit Christum pati, & sic intrare in gloriam suam? Tertiò, ex parte Dei, cuius diffinitionem circa passionem Christi prænuntiatam in scripturis, & præfiguratam in obseruantia veteris Testamenti oportebat impleri. Et hoc est, quod dicitur Luc. 22. Filius hominis, secundum quod definitum est, vadit. Et Luc. vltim. Hæc sunt verba, quæ locutus sum ad vos, cum adhuc essem vobiscum, quoniam necesse est impleri omnia, quæ scripta sunt in lege Moysi, & Prophetis, & Psalmis de me. Quoniam sic scriptum est, & sic oportebat Christum pati, & resurgere à mortuis.*

Ad primum ergo dicendum, quòd ratio illa procedit de necessitate coactionis ex parte Dei.

Ad secundum dicendum, quòd ratio illa pro- A *cedit, de necessitate coactionis ex parte hominis Christi.*

Ad tertium dicendum, quòd hominem liberari per passionem Christi, conueniens fuit, & misericordiæ, & iustitiæ eius. Iustitiæ quidem: quia per passionem suam Christus satisfecit pro peccato humani generis: & ita homo per iustitiam Christi liberatus est. Misericordiæ verò, quia cum homo per se satisfacere non posset pro peccato totius humanæ naturæ (vt supra habitum est) Deus ei satisfactorem dedit filium suum, secundum illud Rom. 3. Iustificati gratis per gratiam ipsius, per redemptionem, quæ est in Christo Iesu, quem proposuit Deus propitiatorē per fidem in sanguine ipsius. Et hoc fuit abundantioris B *misericordiæ, quam si peccata absque satisfactione dimisisset. Vnde dicitur Ephes. 2. Deus, qui diues est in misericordia propter nimiam caritatem, qua dilexit nos, cùm essemus mortui peccatis, conuiuificauit nos in Christo.*

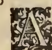
Ad quartum dicendum, quòd peccatum Angeli non fuit remediabile, sicut peccatum hominis, vt ex supradictis in prima parte patet. q. 1. art. 1.

COMMENTARIVS.

Textus D. Thom. est perspicuus, si aduertamus eum non loqui de necessitate simpliciter, ocque ad melius esse, uel ex suppositione, sed abstractè, ac præcisè, nam in sequentibus explicat modum huius necessitatis. Tres verò quæstiones hic attigit D. Thom. Prima, an Christus liberè, uel necessariò sese morti obtulerit, quàm priori tomo disput. 37. latè disputauimus. Secunda, an eius passio fuerit necessaria ad reparationem generis humani. Tertia, in sol. ad 3. cur Deus hominem lapsum reparauerit, & non Angelum, quas eodem tomo disput. 4. sect. 1. & 2. & 4. tractauimus, ubi etiam diximus, cur magis dicatur nos redemisse Christus per passionem, & mortem, quàm per alia opera vitæ suæ. P. p. q. 64. art. 2.

ARTICVLVS II.

Vtrùm fuerit possibilis alius modus liberationis humanæ, quam per passionem Christi.

AD secundum sic proceditur. Videtur, quòd non fuerit, possibilis alius modus liberationis humanæ, quàm per passionem Christi. Dicit enim Dominus Ioan. 12. Nisi granum frumenti, cadens in terram, mortuum fuerit, ipsum solum manet, si autem mortuum fuerit multū fructum affert, vbi dicit Aug. quod seipsum granum dicebat. Nisi ergo mortem passus esset, aliter fructum nostræ liberationis non fecisset. 247 3. dist. 20. art. 4. q. 1. Et opusc. 1. c. 17. Trac. 51. in Ioan. circa me. 10. 9.

2. Præterea, Mat. 26. Dominus dicit ad Patrem, Pater mi, si non potest hic calix transire, nisi bibam illum, fiat voluntas tua. Loquitur autem ibi de calice passionis, ergo passio Christi præterire non poterat. Vnde, & Hilar. dicit: ideo calix transire non potest; nisi illum bibat, quia reparari, nisi ex eius passione non possumus. Can. 31. in Matth. nō multū remote a fine.

3. Præterea, Iustitia Dei exigebat, vt homo à peccato liberaretur, Christo per passionem satisfaciente. Sed Christus suam iustitiam non potest præterire: dicitur enim 2. ad Timoth. 2. Si non credimus, ille fidelis permanet, negare seipsum non potest. Seipsum autem negare, si iustitiam suam negaret, cum ipse sit iustitia, ergo videtur quod non fuerit possibile alio modo hominem liberari, quam per passionem Christi.

4. Præterea, Fidei non potest subesse falsum. Sed antiqui Patres crediderunt Christum passurum, ergo videtur, quod non potuerit esse, quin Christus pateretur.

Li.13. cap. 10. circa prin. to. 3. Sed contra est, quòd Aug. dicit 13. de Trin. Istum modum, quo nos per mediatorem Dei, & hominum, hominem Christum Iesum, Deus liberare dignatur, asserimus bonum, & diuinæ congruum dignitati: verum etiam ostendamus, non alium modum possibilem Deo defuisse, cuius potestati cuncta æqualiter subiacent.

Respondeo, dicendum, quod aliquid potest dici possibile, vel impossibile dupliciter. Vno modo simpliciter, & absolutè, alio modo ex suppositione. Simpliciter igitur, & absolutè loquēdo, possibile fuit Deo alio modo hominem liberare, quàm per passionem Christi, quia non est impossibile apud Deum omne verbum, vt dicitur Luc. 1. Sed ex aliqua suppositione facta, fuit impossibile: quia enim impossibile est Dei præscientiam falli; & eius voluntatem seu dispositionem cassari, supposita præscientia, & præordinatione Dei de passione Christi, non erat simul possibile Christum non pati, vel hominem alio modo, quam per eius passionem liberari. Et est eadem ratio de omnibus his, quæ sunt præscita, & præordinata a Deo, vt in prima parte habitum est.

Parte 1. q. 23. art. 3. Ad primum ergo dicendum, quod Dominus ibi loquitur supposita præscientia, & præordinatione Dei, secundum quam erat ordinatum, vt fructus humanæ salutis non sequeretur, nisi Christo patiente. Et similiter intelligendum est, quod secundo obiicitur. Si non potest hic calix transire, nisi bibam illum, scilicet propter hoc, quod tu ita disposuisti, vndè subdit. Fiat voluntas tua.

Ad tertium dicendum, quòd hæc etiam iustitia dependet ex voluntate diuina, ab humano genere satisfactionem exigente pro peccato, nam si voluisset absque omni satisfactione hominem a peccato liberare, contra iustitiam non fecisset. Ciuilis enim Iudex non potest salua iustitia culpam sine pœna dimittere, qui habet punire culpam in alium commissam: putà, vel in alium hominem, vel in totam rempublicam, siue in superiorem principem. Sed Deus non habet aliquem superiorem, sed ipse est supremum, & commune bonum totius vniuersi. Et ideò, si dimittat peccatum, quod habet rationem culpæ, ex eo quòd contra ipsum committitur, nulli facit iniuriam: sicut quicunque homo remittit offensam in se commissam absque satisfactione, misericorditer, & non iniustè agit. Et ideò Dauid misericordiam petens, dicebat: Tibi soli peccaui: quasi dicat, potes sine iniustitia mihi dimittere.

Ad quartum dicendum, quod fides humana, & etiam scripturæ Diuinæ quibus fides instruitur, innituntur præscientiæ, & præordinationi Diuinæ. Et ideò eadem ratio est de necessitate, quæ prouenit ex suppositione eorum, & de necessitate quæ prouenit ex præscientia, & voluntate diuina.

Huic artic. nihil addendum occurrit, sed videnda sunt dicta in citatis locis.

ARTICVLVS III.

Vtrùm fuerit aliquis modus conuenientior ad liberationem humani generis, quam per passionem Christi.

AD tertium sic proceditur. Videtur, quod alius modus conuenientior fuisset liberationis humanæ, quam per passionem Christi. Natura enim in sua operatione imitatur opus diuinum, vtpotè à Deo mota, & regulata. Sed natura non facit per duo, quod per vnum potest facere. Cum ergo Deus potuerit hominem liberare sola propria voluntate, non videtur conueniens fuisse, quod ad liberationem humani generis Christi passio adderetur. 3. dist. 18. art. 6. q. 3. cor. Et di. 20. ar. 4. q. 1. Et quol. 2. art. 2.

2. Præterea, Ea, quæ fiunt per naturam, conuenientius fiunt, quam ea quæ fiunt per violentiam: quia violentia est quædam excisio, seu casus ab eo, quod est secundum naturam: vt dicitur in lib. 2. de cœlo. Sed passio Christi mortem violentam induxit, ergo conuenientius fuisset, vt Christus naturali morte moriendo, hominem liberaret, quàm quod pateretur. Ex libr. 2. text. 18. to. 2.

3. Præterea, Conuenientissimum videtur quod ille, qui violenter, & iniustè detinet aliquid, per superioris potentiam spolietur, vnde Isai. 52. dicitur: Gratis venundati estis, & sine argento redimemini. Sed diabolus nullum ius in hominem habebat, quem per fraudem deceperat, & per quandam uiolentiam seruituti subiectum detinebat. Ergo videtur conuenientissimum fuisse, quod Christus diabolum per solam potentiam spoliaret absque sua passione.

Sed contra est, quod Aug. dicit 13. de Trin. Sanandæ nostræ miseriæ conuenientior modus alius nō fuit, quam per Christi passionem. Li. 13. c. 10 paulo post prin. to. 3.

Respondeo dicendum, quod tanto aliquis modus conuenientior est ad assequendum finem, quanto per ipsum plura concurrunt, quæ sunt expedientia fini. Per hoc autem, quod homo per Christi passionem est liberatus, multa concurrerunt ad salutem hominis pertinentia præter liberationem a peccato. Primò enim per hoc, homo cognoscit, quantum Deus hominem diligat, & per hoc prouocatur ad eum diligendum, in quo perfectio humanæ salutis consistit. Vndè Apost. dicit Roman. 5. Commendat suam caritatem Deus in nobis, quoniam cum inimici essemus, Christus pro nobis mortuus est. Secundò, quia per hoc dedit nobis exemplum obedientiæ, humilitatis, constantiæ, iustitiæ, & cæterarum virtutum in passione Christi ostensarum, quæ sunt necessariæ ad humanam salutē. Vnde dicitur 1. Pet. 2. Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum, ut sequamini uestigia eius. Tertio, quia Christus

stus per passionem suam non solum hominem à peccato liberauit, sed etiam gratiam iustificantem, & gloriam beatitudinis ei promeruit, vt infrà dicetur. A

quæst. 48. *Quartò, quia per hoc est homini inducta maior necessitas, se immunem à peccato conseruandi, qui se sanguine Christi redemptum cogitat à peccato: secundum illud 1. Cor. 6. Empti enim estis pretio magno: glorificate, & portate Deum in corpore vestro. Quintò, quia hoc ad maiorem dignitatem hominis cessit: vt sicut homo victus fuerat, & deceptus à diabolo, ita etiam homo esset, qui diabolum vinceret: & sicut homo mortem meruit, ita homo moriendo, mortem superaret: vnde dicitur 1. ad Corin 15. Deo gratias, qui dedit nobis victoriam per Dominum nostrum Iesum Christum. Et ideò conuenientius fuit, quòd per passionem Christi liberaremur, quàm per solam Dei voluntatem.* B

Ad primum ergo dicendum, quòd natura etiam, vt aliquid conuenientius faciat plura ad vnum assumit, sicut duos oculos ad videndum. Et idem patet in alijs.

Ad secundum dicendum, quòd sicut Chrysost. dicit, Christus non sui mortem, quam non habebat, cùm sit vita: sed hominum mortem venerat consumpturus. Vndè non propria morte corpus deposuit, sed ab hominibus illatam sustinuit. Sed etsi ægrotauisset corpus eius, & in conspectu omnium solueretur, inconueniens erat eum, qui sanaret aliorum languores, habere proprium corpus affectum languoribus. Sed & si absq; morte corpus alicubi seorsum deposuisset, ac deindè se offerret, non crederetur ei de resurrectione differenti. Quomodo enim pateret Christi in morte victoria, nisi coram omnibus eam patiens, per incorruptionem corporis probasset extinctam. C

Ad tertium dicendum, quòd licèt diabolus iniustè inuaserit hominem: tamen homo propter peccatum, iustè erat sub seruitute diaboli derelictus à Deo. Et ideò conueniens fuit, vt per iustitiam homo à seruitute diaboli liberaretur, Christo satisfaciente pro ipso per suam passionem. Fuit etiam hoc conueniens ad vincendam superbiam diaboli, qui est desertor iustitiæ, & amator potentiæ, vt Christus diabolum vinceret, & hominem liberaret, non per solam potentiã

Li. 1. ca c. 12. & 19 simul to. 3. *deitatis, sed etiam per iustitiam, & humilitatem passionis, vt August. dicit 13. de Trinitate.*

COMMENTARIVS.

HIc etiam articulus in supradictis locis est expositus. Solum circa rationes D. Thom. & id, quod Caietan. notat, aduertendum est, duplicem hic fieri posse comparationem; una est, alterius modi redemptionis, qui esset à persona creata, cùm redemptione facta à persona diuina, in quo sensu quæstio hæc magis est de incarnatione ipsa, quàm de passione, quàmquàm rationes D. Thom. præsertum 1. 3. & 4. etiam in hoc sensu procedant. Potest uerò fieri alia comparatio inter hunc modum redemptionis, & alium, qui esset ab eadem persona diuina non per mortem: sed per aliud genus actionis, & hæc uidetur esse propria huius loci, & de illa optimè procedunt etiam rationes D. Thom. cætera uideantur locis citatis.

A

ARTICVLVS IIII.

Vtrùm Christus pati debuerit in cruce.

AD quartum sic proceditur. Videtur, quòd Christus non debuerit pati in cruce. Veritas enim debet respondere figuræ. Sed in figura Christi præcesserunt omnia sacrificia ueteris Testamẽti, in quibus animalia gladio necabantur, & postmodum igni cremabantur. Ergo videtur, quòd Christus nõ debuerit pati in cruce, sed magis gladios, uel igne.

349 3. dist. 10. art. 4. q. 2. ad 1. Et 4. cont. c. 55. ad 17. & 18. Et 2. quol. q. 1. art. 2. Et op. 3. cap. 235. Li. 3. orth. fid. c. 20.

B *2. Præterea, Damasc. dicit quòd Christus, non debuerit aßumere detestabiles passiones. Sed mors crucis videtur fuisse maximè detestabilis, & ignominiosa, vnde dicitur Sapien. 2. Morte turpissima condemnemus eum. Ergo videtur, quòd Christus non debuerit pati mortem crucis.*

3. Præterea, De Christo dicitur: Benedictus, qui venit in nomine Domini, vt patet Mat. 21. Sed mors crucis erat mors maledictionis, secundum illud Deuter. 21. Maledictus est à Deo, qui pendet in ligno. Ergo videtur quòd non fuerit conueniens Christum crucifigi.

Sed contra est, quod dicitur Phil. 2. Factus est obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis.

Respondeo dicendum, quòd conuenientissimum fuit Christum pati mortem crucis. Primò quidem, propter exemplum uirtutis. Dicit enim August. lib. 83. quæst. Sapiẽtia Dei hominem ad exemplum, quo rectè viueremus, suscepit. Pertinet autem ad uitam rectam, ea, quæ non sunt metuẽda, non metuere. Sunt autem homines, qui quamuis mortem ipsam non timeant, genus tamen mortis horrescunt. Vt ergo nullum genus mortis rectè viuenti homini metuendum esset, illius hominis cruce ostendendum fuit: nihil enim erat inter omnia genera mortis illo genere execrabilius, & formidabilius. Secundò, quia hoc genus mortis maximè conueniens erat satisfactioni pro peccato primi parentis, quod fuit ex eo, quòd contra mãdatum Dei, pomum ligni vetiti sumpsit. Et ideò conueniens fuit, quòd Christus ad satisfaciendum pro illo peccato seipsum pateretur ligno affigi, quasi restituens, quod Adam sustulerat: secundum illud Psal. 64. Quæ non rapui, tunc exoluebam. Vndè Aug. dicit in quodam sermone de passione. Contempsit Adã præceptum accipiens ex arbore pomum, sed quicquid Adam perdidit, Christus in cruce inuenit. Tertia ratio est, quia (vt Chrysost. dicit in serm. de passione) in excelso ligno, & non sub tecto passus est, vt etiam ipsius aeris natura mundetur, sed & ipsa terra simile beneficium sentiebat, decurrentis de latere sanguinis stillatione mundata. Et super illud Ioann. 3. Oportet exaltari filium hominis dixit, Exaltari audiens, suspensionem intelligas in altum, vt sanctificaret aerem, qui sanctificauerat terram ambulando in ea. Quarta ratio est: quia per hoc, quòd in alto moritur, ascensum nobis parat in cælum, vt Chrysostom. dicit. Et inde est, quòd ipse dicit Ioann. 12. Ego, si exaltatus fuero à terra, omnia traham ad meipsum. Quinta ratio est, quia hoc competit vniuersali saluationi totius mundi. Vnde Gregor. Nyssen. dicit, quòd figura crucis à medio

Lib 83. quæs. q. 25 in pr. to. 4.

D

In ho. de cruce, & latrone, quæ īcipit. Hodierna die non remouẽ a pr. to. 3.

dio

dio contactu in quatuor extrema partita, ſignificat virtutem, & prouidentiam eius, qui in ea pependit, vbique diffuſam. Chryſoſt. etiam dicit, quod in cruce expanſis manibus moritur, vt altera manu ueterem populum, altera eos, qui ex Gentibus ſunt trahat. Sexta ratio eſt, quia per hoc genus mortis diuerſæ virtutes deſignantur. Vnde Auguſt. dicit in li. de gratia vet. & noui Teſtamen. Non fruſtra tale genus mortis elegit, ut latitudinis, & altitudinis: & longitudinis, & profunditatis, de quibus Apoſtolus loquitur, magiſter exiſteret. Nam latitudo, quæ eſt in eo ligno, quod tranſuerſum deſuper figitur, hoc ad bona opera pertinet: quia ibi extenduntur manus. Longitudo in eo, quod ab ipſo ligno vſque ad terram conſpicuum eſt, ibi enim quodammodo ſtatur, id eſt, perſiſtitur, & perſeueratur, quod longanimitati tribuitur. Altitudo eſt in ea ligni parte, quæ ab illa, quæ tranſuerſũ figitur, ſurſum verſus relinquitur, hoc eſt, ad caput crucifixi, quia bene ſperantium ſuperna expectatio eſt. Jam verò illud ex ligno, quod fixum occultatur, vnde totum illud exurgit, profunditatem ſignificat gratuitæ gratiæ. Et ſicut Aug. ſuper Joann. dicit. Lignum, in quo fixa erant membra patientis, etiam cathedra fuit magiſtri docentis. Septima ratio eſt, quia hoc genus mortis plurimis figuris reſpondet. Vt enim Auguſt. dicit in ſerm. de paſſione, de diluuio aquarum humanum genus arca lignea liberauit. De Aegypto Dei populo recedente, Moyſes mare virga diuiſit, & Pharaonem proſtrauit, & populum Dei redemit. Idem Moyſes lignum in aquã miſit, & amaram aquam in dulcedinem commutauit. Ex lignea virga de ſpirituali petra ſalutaris unda profertur. Et ut Amalec uinceretur, circa uirgam Moyſes expanſis manibus extenditur: & lex Dei, arcæ Teſtamenti creditur lignea, ut his omnibus ad lignum crucis, quaſi per quoſdam gradus ueniatur.

In ep. 120 c. 16. à me. 10. 2.

Tr. 119. in Ioã. parũ à pr. to. 9.

Ad primum ergo dicendum, quod altare holocauſtorum, in quo ſacrificia animalium offerebantur erat factum de lignis, vt habetur Exod. 26. & quantum ad hoc ueritas reſpondet figuræ. Non autem oportet, quod quantum ad omnia: quia iam non eſſet ſimilitudo, ſed ueritas, vt Damaſc. dicit in 3. lib. Specialiter tamen, vt Chryſoſt. dicit, non caput ei amputatur, ut Ioanni, neque ſectus eſt, ut Iſaias: vt corpus integrum, & indiuiſibile morti ſeruet, & non fiat occaſio uolentibus Eccleſiam diuidere. Loco autem materialis ignis, fuit in holocauſto Chriſti, ignis caritatis.

L. 3. orth. fid. c. 26. non longe à fin.

Ad ſecundum dicendum, quod Chriſtus deteſtabiles paſſiones aſſumere renuit, quæ pertinebant ad defectum ſcientiæ, uel gratiæ, aut etiam uirtutis. Nõ autem illas, quæ pertinent ad iniuriam ab exteriori illatam; quinimo ut dicitur Heb. 12. ſuſtinuit crucẽ, confuſione contempta.

Lib. 14. c. 3. & 4. t. 6.

Ad tertium dicendum, quod (ſicut Auguſti. dicit 14. contra Fauſtum) peccatum maledictum eſt, & per conſequens mors, & mortalitas ex peccato proueniens. Caro autem Chriſti mortalis fuit, ſimilitudinem habens carnis peccati: & propter hoc Moyſes eam nominat maledictum: ſicut & Apoſt. nominat eam peccatum dicens, 2. ad Cor. 5. Eum, qui non nouerat peccatum, pro nobis peccatum fecit, ſ. propter pœnam peccati. Nec ideo maior inuidia eſt, quia dixit: Maledictus eſt à Deo; niſi enim Deus peccatum odiſſet, non ad eam ſuſcipiendam, atque tollendam filium ſuum mitteret. Confitere ergo maledictum ſuſcepiſſe pro nobis, quem confiteris mortuum eſſe pro nobis. Vnde ad Galat. 3. dicitur, Chriſtus nos redemit de maledicto legis, factus pro nobis maledictum.

COMMENTARIVS.

Paſſio Chriſti in cruce modus mortis conuenientiſſimus.

QVoniam de materia huius articuli integram diſputationem inſtituti ſumus, nunc circa textum D. Thom. ſolum annotabimus, ex ſeptem rõnibus, quibus probat fuiſſe conueniens Chriſtũ in Cruce pati, non omnes, ac ſingulas per ſe ſumptas probare aſſertionem: ſed vnaquæque ratio probat fuiſſe conueniens aliquid, quod in eo mortis genere reperitur, & conſequenter oẽs ſimul ſumptæ rectè concludũt illud mortis genus ad reparationẽ, & exemplum noſtrum fuiſſe conuenientiſſimum. Itaque prima ratio D. Th. probat decuiſſe Chriſtũ ſuſtinere mortem valdè *execrabilem, ac formidabilem*. Quæ duo verba vñr referri ad ignominiam, & dolorem, eo. n. magis formidatur mors, quo maioribus cruciatibus, ac doloribus ſuſtinẽda eſt, & eo magis eã execramur, quò cum maiori ignominia, & dedecore coniuncta eſt. Vt ergo Chriſtus exemplo ſuo nos doceret, nõ ſolum non timere mortẽ, ſed nec genus mortis, etiamſi cum ſummo eſſet dolore, ignominiaq; cõiunctum, Crucẽ ſubire voluit, in qua & ingens dolor erat, & ignominia non minor. Vnde Iſidor. lib. 5. Originũ, c. vlt. circa finem: *Maiorem*, inquit, *eſſe pœnã Crucis, quàm patibuli. Nam patibulũ appenſos ſtatim exanimat, Crux autem ſuffixos diu cruciat. Vnde et in Euangelio latronibus, vt morerentur, & de ligno ante Sabbathũ deponerentur crura confracta ſunt, quia ligno ſuſpenſi, citò mori non poterant.* Et Aug. tra. 31. in Ioan. *Supplicium ideò durius erat quia diutius cruciabat, & omnes crucifixi longa morte necabantur.* Et ideò, cũ Chriſtus citius inuentus fuerit mortuus, oẽs admirati ſunt. Et in eandem ſententiã eleganter loquit̃ Aug. tract. 36. vbi dicit. *Illa morte peius nihil fuit inter omnia genera mortium, &c.* Eadem luculentius repetit idem Aug. ſer. 18. de verbis Dñi, vbi inter alia inquit: *Si genus mortis exhorreſcit infirmitas, nihil eo tempore fuit ignominioſius, quam mors Crucis non enim fruſtra commendans eius obedientiam Apoſtolus addidit dicens, Factus eſt obediens vſq; ad mortem, mortem autem crucis.* Quod uerbum ponderans & Chryſ. ſer. 7. in epiſt. ad Philip. ſic ſcribit: *Papè, quàm magnum, & vehementer ineffabile eſt, quod ſeruus factus eſt. Quod verò mortem ſuſtinuit, multo plus eſt, ſed eſt & aliud maius quiddam iſto, & admirabilius. Quamobrem? Quoniam non quauis mors iſti ſimilis eſt, iſta namque omnium uidebatur probroſiſſima, iſta plena dedecore, iſta maledicta, maledictus enim, inquit, omnis, qui pẽdet in ligno.* & D. Thom. ibi dicit illo verbo: *mortem, mortem autem crucis*, notari, Chriſtum non fugiſſe ignominiam, quia illa mors erat ignominioſiſſima. Vnde & Sap. 2. dr̃ in perſona Iudæorum: *Morte turpiſſima condemnemus eum.* Illo enim ſupplicij genere ſolum mancipia, aut ſerui, nõ autem liberi ſolebãt affici. Vnde Lactant. libr. 4. diuinarum Inſti. ca. 26. [Dicat, inquit, fortaſſe aliquis cur ſi Deus fuit, & mori voluit, non ſaltem aliquo honeſto mortis genere affectus eſt? cur potiſſimum cruce? cur infami genere ſupplicij? quod etiam homini libero, quamuis nocenti videatur indignum.] Cuius rei optimã rationem affert, veluti amplificãs ſuperiorem cauſam ex noſtro exemplo deſumptam, ijs verbis: *Vis, qui humilis aduenerat, humilibus, & infirmis opẽ*

Ignominia crucis quanta.

ferret

Acerbitas & ignominia i morte a Christo cur assumpta.

ferret, et in omnibus spem salutis ostenderet, eo genere afficiendus fuit, quo humiles, & infirmi solēt, ne quis esset omnino, qui eum non posset imitari. Addendum verò vlterius est, non solum propter exemplū nostrum voluisse Deum tàm acerbum, & ignominiosum mortis genus Christum exantlare: sed etiā, vt Christi obedientiam ad Deum, & caritas erga homines, & seueritas diuinæ iustitiæ magis ostenderetur. Denique vt diuina sapientia, ác virtus amplius eluceret, dum per mortem ignominiosam, & dæmonem vicit, & homines ad sui cognitionem, & amorem traxit. Et ideò Paulus 1. ad Cor. 1. Verbū crucis *Dei virtutem* appellat, & subdit: *Quia, quod stultū est Dei, sapientius est hominibus, & quod infirmum est Dei fortius est hominibus*. Vnde Leo Papa ser. 1. de pas. Dom. *Non est,* inquit, *dilectissimi, erubescenda crux Christi quæ de virtute est diuini cōsilij, nō de conditione peccati.* & serm. 2. *Crux Christi sacramentū veri, & prænunciati habet altaris, vbi per hostiā salutarē, natura humana celebra-* B *retur oblatio. Ibi sanguis immaculati agni, antiquæ præuaricationis pacta delebat, ibi tota diabolicæ dominationis conuertebatur aduersitas, & de elatione superbia victrix humilitas triumphabat.* Rursus ser. 8. *ô admirabilis potentia crucis, ô ineffabilis gloria passionis, in qua, & tribunal domini, & iudiciū mundi, & potestas est crucifixi.* Et cætera, quæ elegāter prosequitur. Vltimò considerandum est in hac rōne ex Chrys. dict. ser. 7. ad Phil. quāuis Christus ob prædictas causas hoc genus mortis elegerit: Iudæos verò idem genus ignominiosæ mortis ad eū interficiendum delegisse, vt Christum probrosum efficerent: [Vt & si nemo propterea ab ipso abstineret, quòd occisus esset: abstineret tamē, vel ideò, q hoc pacto occisus esset:] Quam Iudæorum mētē satis significauit Ieremias illis verbis: [Venite mittamus lignū in panē eius, & nomen eius non memoretur amplius. Verum (prosequitur Chrys.) C quāto magis splendet ueritas, tanto redditur illustrior; quia tali mortis genere putabāt eum abominandum fore, & omniñò abominandissimum, & tamen nihil potuerunt, sed ipse illustrior, ac maior esse ostenditur.]

Secunda rō probat tm̄ decuisse Christum in ligno mori, qm̄ per lignum, seu fructum arboris deceptus homo fuerat. Quam rōnem indicat Ecclesia, cum in hymno canit: [Et medelam ferret, indè, hostis vnde læserat:] & alibi: [Vt qui in ligno vincebat, in ligno quoque vinceretur.] Eandem breuiter significauit Leo Papa ser. 6. de passione, dicens: [Per lignū erigitur lapsus in ligno, & gustu fellis, & aceti diluitur esca peccati.] Et Damas. lib. 4. c. 12. [Quoniam morti per lignum aditus patuerat, consentaneum erat, ut per lignum quoque vita, & resurrectio donaretur.] Et Hiero. ad Galat. 3. [Ille pependit in ligno, vt peccatum, quod commiseramus in ligno scientiæ boni, & mali, ligno deleret appensus] D Decuit enim, vt eisdem armis, quibus Dæmon hominē vicerat, ab eodem vinceretur, & ut homo, sicut per inobedientiam ligni peccauerat, ita per obedientiam in ligno redimeretur. Ad quod accōmodari possunt verba illa Cant. 8. *Sub arbore malo suscitaui te, ibi corrupta est mater tua*. Nam priora verba de arbore crucis intelligit Greg. ibi.

Exaltari Christum à terra in ligno cur decuit.

Tertia, & quarta ratio solum sunt congruentiæ, ob quas expediens fuit Christum à terra eleuatū, seu in aere, mori: iuxta illud Ioan. 3. *Oportet exaltari filium hominis*, & c. 12. *Ego si exaltatus fuero à terra omnia traham ad me ipsum*. Quam rationē præter Chrysostomum (quem D. Tho. citat) luculēter tractat Lactan. lib. 4. de vera sapientia, c. 26. vbi sic inquit: [Illa quoque præcipua fuit causa cur Deus crucem maluerit, quòd illa exaltari eum fuit necesse, & omnibus gentibus passionem Dei notescere.

A Nam quoniam is, qui patibulo suspenditur, & conspicuus est omnibus, & cæteris altior, crux potius electa est, quæ significaret illum tam conspicuum, tamque sublimem futurum, vt ad eum cognoscendum pariter, & colendum cunctæ nationes ex omni orbe cōcurrerent.] Eandem rationem simul cū multis alijs amplificat elegāter Athan. lib. de incarnatione Verbi, & corporali eius aduentu. Primò, quia oportuit Christi mortem esse notissimam, & in oculis omnium, vt tāto esset admirabilior, & certior resurrectio, quanto mors esset omnibus manifestior, seu (qđ perinde ferè est) vt victoria de morte clarius ostendi posset, dum eam in oculis oīum in se prouocatam mortuam reddidisset: [Ac iā deinde manē, & exhaustam, sui corporis incorruptibilitate probasset.] Secundò, quia oportuit diabolum præcipitari, aeremq; purificari. Dæmon enim cœlo lapsus in hoc aere vim suam exercebat, & ideò Christus in aere sublimatus, aerem purgauit, & contra Dæmonum insectationes vim, atque effi- B cacitam tribuit. Tertiò, sublimatus est in aere, quia nouum cęlorū iter nobis aperiebat, quos ipse suo corpore in sublimè attollebat. Nam quemadmodū illud pro omnibus morti obtulit, ita quoque per illud viam ad cœlos commonstrauit.

Quinta, & sexta ratio D. Tho. propriè procedūt de supplicio crucis, quoad figuram, & propriū modum eius. Et quinta est præcipua, & quæ frequentius reperitur in Patribus, optimè Lactant. supra: *Extendit in passione manus suas, orbemque dimēsus est, vt iam tunc ostenderet ab ortu solis vsque ad occasum, magnum populum ex omnibus linguis, & tribubus congregatum, sub alas suas esse venturum: & signum illud maximum, atque sublime frontibus suis suscepturum.* Et Athanas. loco etiam supra citato: *Si mors Domini redemptio est hominum, quomodo nos aduocasset, nisi crucifixus esset? In sola enim cruce mors extensis manibus toleratur, ideò ergo par erat,* C *vt Dominus hoc modo mortem sustineret, manusque eius extenderentur, vt hac quidem veterem populū, illa vero gentiles attraheret, & ambos in se coniungeret.* Iuxta quē interpretationem aliter possumus exponere latitudinem, longitudinem, sublimitatē, & profunditatem crucis: quam Aug. hic à D. Tho. citatus. Latitudo enim crucis designata ligno eius transuerso indicat generalem fructum crucis, per vniuersum orbem diffundendum, vt Lact. & Athanas. exposuerūt: longitudo vero significata in ligno recto, cuius extremæ partes sunt sublimitas, & profundum, quia ex altera in terra infixum, ex altera versus cęlum erigitur, hoc (inquam) lignum indicabat crucem, & in terra, & in cœlo, & etiam subtus terram vim, & efficaciam habituram, iuxta illud ad Colo. 1. *Pacificans per sanguinē crucis eius, & quæ in cęlis, & quæ in terra sunt*, & illud ad Philip. 2. *Vt in nomine Iesu omne genu flectatur, cęlestiū, terrestrium, & infernorum*. Vnde Damasc. lib. 4. de D fide, c. 12. vbi dicit verbum crucis appellari: *Virtutē Dei, quia sicut quatuor extremæ crucis partes per medium centrum inter se cohærent, & constringuntur, ita per Dei potētiam sublimitas, & profunditas, ac longitudo, et latitudo, hoc est, omnis tam visibilis, quam inuisibilis creatura continetur.* Aliter Hier. Mar. 15. inquit: *Species crucis, quid est, nisi forma quadrata mundi? Oriens de vertice fulgens, Arcton dextra tenet, Auster in læua consistit. Occidens sub plantis firmatur.* Eadem ferè habet Beda Luc. 22. vbi refert carmina Sedulij lib. 5. Paschalis, in quibus eadem sententia continetur. Aliter Clemens Alexandr. oratio. exhortatoria ad Gentes in fine, dicit, per extensionem manuum Christi significari, solutum esse hominem, qui alligatus erat interitui, & corruptioni. Denique Grego. Nazianz. oration. 1. apologetica ante medium, ferè omnes has rationes

Quatuor partes crucis Christi quid portendant.

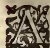
nes breuissimis verbis complexus est, dicens: *Idcir A cò lignum aduersum lignum, & manus aduersus manum, illę, inquam fortiter extensa, aduersus incontinenter extensam. illi claui cōfixa, atque constricta, aduersus remissam, & solutam. illi orbis fines coniū gentes, aduersus eam, quæ Adamum è paradiso exturbauit. Idcirco sublimitas aduersus lapsum, & fel aduersus gustum, & spinea corona aduersus paruū imperium, & mors aduersus mortem, & tenebræ ad uersus lumen, & sepultura aduersus illam in terram reuersionem, & resurrectio propter resurrectionem.* Plura de hac re videri possunt apud Ambrosium, ser. 55. & 56. Chrysost. trib. homiliis de cruce, in ter tio tomo, & Iren li. 5. contra hæref. c. 17. & Cyprianum, seu potius Ruffinum in expositione symboli, Cyprianum etiam sermone de passione Dom. & Augustinum lib. 2. de doctrina Christi, cap. 41. & tract. 118. in Ioannem.

Septimam rationem ex eo conficit D. Thom. quod oportuit veteres figuras crucis impleri. Quę rō sup B ponit mysterium futurum, & conuenientiam eius secundum se, & ex eius suppositione procedit. Et simile argumentū sumi posset ex prophetiis, quas infrà suo loco afferemus. Nam n. prophetias impleri necessarium erat. Offerebat autem se hoc loco occasio multa dicendi de huiusmodi Crucis figuris. Sed eam rem ut alienam ab scholastico instituto prætermittamus. Videri autem possunt multa de hoc argumento apud Iustinum Mar. dialogo cū Triph. & apolog. 2. & Tertull. li. 3. contr. Marcion. c. 18. & seqq. & lib. contra Iudæos, c. 10. & seq. Lactant. lib. 4. de vera sap. c. 18. & Aug. li. 16. cont. Faustum, c. 15. & sequētibus, vbi explicat, Virgam, qua Moyses petram percussit, fuisse crucis figuram. Da masc. lib. 4. c. 12. ubi inter alia explicat, Iacob, quando cancellatis manibus, & adorato uirgæ fastigio, filiis Ioseph benedixit, crucis mysterium delineasse. Quod et attigit Hieron. Ierem. 31. Peruulgata et est Crucis figura in serpente æneo, quam ipsemet C Christus explicauit Ioan. 3. *Sicut Moyses exaltauit* Figuræ crucis Caruli. *serpentem in deserto ita oportet exaltari filium hominis.* Quam Cyrillus ibi, Aug. Chrys. & alij exposito res latè explicant, & alij exponentes illud ad Galat. 3. *Factus pro nobis maledictum.* Refert etiam Iustinus supra, agnum paschalem in figuram Crucis solitum esse assari affixum duobus lignis recto, & transuerso in modum Crucis expāsis. Moysem prętereà orantem expansis manibus in figuram Crucis, vt populus uinceret, hoc mysterium significasse, multi Patres exponunt, quos retuli priori tomo, disp. 56. sect. 3. Sed de his hactenus. Solutiones argumentorum primi, & secundi non indigent annotatione vlla. De loco verò illo ad Gal. 3. qui in so lut. ad 3. tractatur, plura dicemus inferius in disp. de mysterio crucis.

ARTICVLVS V.

Vtrùm Christus omnes passiones sustinuerit.

250 Infr. q. 48. ar. 1. h. o. in 2 fol. à principio libri.

D quintum sic proceditur. Videtur, quod Christus omnes passiones sustinuerit. Dicit enim Hilar. 10. de Trinitate. Vnigenitus Dei ad peragendum mortis suę sacramentum consummasse se omne humanarum genus passionum testatur, cum inclinato capite emisit spiritum. Videtur ergo, quod omnes passiones humanas sustinuerit.

2. Præterea, Isa. 52. dicitur, Ecce intelliget seruus A meus, & exaltabitur, & eleuabitur, & sublimis erit valdè, sicut obstupuerunt super eum multi, sic inglorius erit inter viros aspectus eius, & forma eius inter filios hominum. Sed Christus est exaltatus secundum hoc, quòd habuit omnem gratiam, & omnem scientiam pro quo super eum multi admirantes obstupuerunt. Ergo videtur, quod inglorius fuerit sustinendo omnem passionem humanam.

3. Præterea, Passiō Christi ordinata est ad liberationem hominis à peccato, vt supra dictum est. Sed Art. 3. huius quæst. *Christus venit liberare homines ab omni genere peccatorum, ergo debuit pati omne genus passionum.*

Sed contra est, quod dicitur Ioan. 19. quòd milites primi quidem fregerūt crura, & alterius, qui crucifixus est cum eo: ad Iesum autem cum uenissent, nō fregerunt eius crura. Non ergo passus est omnem humanam passionem.

Respondeo dicendum, quod passiones humanę pos sunt considerari dupliciter. Vno modo quantum ad speciem, & sic non oportuit Christum pati omnem passionem, quia multa passionum species sibi inuicem contrariantur, sicut combustio in igne, & submersio in aqua. Loquimur enim nunc de passionibus ab extrinseco illatis, quia passiones ab intrinseco causatas, (sicut sunt ægritudines corporales) non decuit eū pati, ut supra dictum est. Sed secundum genus, passus q. 14. ar. 4. *est omnē passionem humanam. Quod quidem potest considerari tripliciter. Vno modo ex parte hominū. à quibus passus est. Passus est enim aliquid, & à Gētilibus, & à Iudæis: & à masculis, & à feminis, vt patet de ancillis accusantibus Petrum. Passus est etiam & à principibus, & à ministris eorum, & popularibus, secundum illud Psal. 2. Quare fremuerūt gentes, & populi meditati sunt inania? Astiterūt Reges terræ, & principes conuenerunt in vnum aduersus Dominum & aduersus Christum eius. Passus est etiā & à familiaribus, et notis, sicut patet de Iuda cū prodente, & Petro ipsum negante. Alio modo patet idem ex parte eorum in quibus homo potest pati. Passus est enim Christus in suis amicis, eum deserentibus. In fama, per blasphemias contra eum prolatas. In honore & gloria, per irrisiones, & contumelias ei illatas. In rebus, per hoc quod etiam vestibus spoliatus est. In anima, per tristitiam, tedium, & timorem In corpore, per vulnera, & flagella. Tertiò, potest considerari quantum ad corporis membra. Passus est enim Christus in capite, pungentium spinarum coronam, in manibus, & pedibus fixionem clauorum, in facie alapas, & sputa, & in toto corpore flagella. Fuit etiam passus secundum omnem sensum* D *corporeum: secundum tactum quidem, flagellatus, & clauis confixus: secundum gustum, felle, & aceto potatus: secundū olfactum, in loco fœtido cadauerū mortuorum (qui dicitur Caluarię) appensus patibulo: secundum auditum, lacessitus uocibus blasphemantiū & irridentium: secundum uisum, uidens matrem & discipulum, quem diligebat, flentes.*

Ad primum ergo dicendum, quod uerbum illud Hilar. est intelligendum quantum ad omnia genera Citatio ar gum. 1. *passionum, non autem quantum ad omnes species.*

Ad secundum dicendum, quod similitudo ibi attenditur, non quantum ad numerum passionum, & gratiarum, sed quantum ad magnitudinem utrinsque: quia sicut sublimatus est in donis gratiam super

per alios, ita deiectus est infrà alios per ignominiã passionis.

Ad tertium dicendum, quod secundum sufficientiam una minima passio Christi sufficeißet ad redimẽdum genus humanum ab omnib. peccatis: sed secundum conuenientiam, sufficiens fuit quod pateretur omnia genera passionum, sicut iam dictum est.

COMMENTARIVS.

Circa literam huius articuli ferè nihil adnotandum occurrit, quia perspicua sunt omnia, quæ D. Tho. dicit, & sub illis capitibus, quæ numerat, potest quilibet ex Euangelica historia recensere in indiuiduò personas, à quibus Christus passus est, conuitia, iniurias, passiones, ac dolores, quæ sustinuit, de quibus omnibus infrà in disputationib. aliquid attingemus. Videri etiã possunt circa hunc art. quæ in superiori tomo disputata sunt de defe- B ctibus à Christo assumptis, disp. 32. & 34. In his verò, quæ Caiet. notat, rectè dictum est mala pœnæ quodã modo esse deificata, eo q̃ à Christo assumpta sunt. Quod verò malum culpæ quodammodo etiam deificatum sit, non rectè dictum est. Nã malo culpæ tanta dignitas omnino repugnat. Ratio enim ob quam malum pœnæ ad tantam dignitatem euectum est, nimirum ut valorem infinitum haberet ad satisfaciendum Deo, & ut nobis fieret amabile, ac desiderabile, non habuit locum in malo culpæ, quod neque est aptum ad satisfaciendũ, sed potius satisfactionem requirit, neque etiam debet à nobis experi, quin potius ipsum malum pœnæ assumptum est, ut sit inditio, quàm sit uobis odio habendum malum culpæ. Quòd verò Christus assumpserit corpus de massa peccatrice, non id fecit, ut peccatum vllo modo deificaret, quia parentum peccata nullo modo ad ipsum pertinuerunt quoad culpam, sed solum quoad pœnam: sed id fe- C cit, ut peccatores honoraret, eorumque naturam deificaret. Hæc obiter dicta sunt propter notatiunculam Caietani, quem non in re, sed solum in proprietate sermonis lapsum esse existimo. De hac verò re disputatum est disp. 33. sect. 2. tomi prioris.

ARTICVLVS VI.

Vtrùm dolor passionis Christi fuerit maior omnibus doloribus.

151 3.d. 15.q. 2.art. 3.q. 3. Ercop. 3. c. 238. & 239.

AD sextum sic proceditur. Videtur, quod dolor passionis Christi non fuerit maior omnib. alijs doloribus. Dolor enim patientis augetur secundum grauitatem, & diuturnitatem passionis. Sed D *quidam martyres, grauiores passiones, & diuturniores sustinuerunt, quam Christus, sicut patet de Laurentio, qui est assatus in craticula, & Vincentio, cuius carnes sunt vngulis ferreis laceratæ, ergo uidetur, quod dolor Christi patientis non fuerit maximus.*

2. Prӕterea, Virtus mentis est mitigatiua doloris, in tantum quod Stoici posuerunt tristitiam in animum sapientis non cadere, & Arist. posuit quod virtus moralis medium tenet in passionibus. Sed in Christo fuit perfectißima virtus mentis, ergo uidetur, q̃ in Christo non fuerit maximus dolor.

Li. 2. Eth. c. 3. 4. & 9. tom. 5.

3 Præterea, quanto aliquod patiens est magis sensibile, tanto maior sequitur dolor passionis. Sed A *anima est sensibilior, quàm corpus, cum corpus sentiat ex anima. Adam etiam in statu innocentiæ videtur corpus sensibilius habuisse, quàm Christus, qui assũpsit corpus humanum cum naturalibus defectibus, ergo videtur, quod dolor animæ patientis in purgatorio, vel in inferno, vel etiam dolor Adӕ, si passus fuisset, maior fuisset quàm dolor passionis Christi.*

4. Præterea, Maioris boni amißio causat maiorẽ dolorem: Sed peccator peccando amittit maius bonũ, quam Christus patiendo, quia uita gratiæ est melior, quam uita naturæ. Christus etiam, qui amisit uitam, post triduum resurrecturus, minus aliquid amisisse videtur, quod illi qui amittunt vitam, permansuri in morte. Ergo uidetur, quod dolor Christi non fuerit maximus dolorum.

B *5. Præterea Innocentia patientis diminuit dolorem passionis. Sed Christus innocenter est passus, secundum illud Hiere. 11. Ergo autem, quasi agnus mãsuetus, qui portatur ad victimam, ergo videtur, quod dolor paßionis Christi non fuerit maximus.*

6. Prӕterea, In his, quæ Christi sunt, nihil fuit superfluum. Sed si minimus dolor Christi suffecisset ad finem salutis humanæ: habuisset enim infinitam virtutem ex persona diuina. Ergo, superfluum fuisset assumere maximum dolorem.

Sed contra est, quod Thren. primo dicitur ex persona Christi. Attendite & videte, si est dolor, sicut dolor meus.

Respondeo dicendum, quod sicut suprà dictum est, cum de defectibus assumptis à Christo ageretur, in Christo patiẽte fuit verus dolor, et sensibilis, qui causatur ex corporali nociuo: & dolor interior, qui cau- q. 15. art. 5. & 6. C *satur ex apprehensione alicuius nocumenti, qui tristitia dicitur. Vterque autem dolor in Christo fuit maximus inter dolores præsentis vitæ, quòd quidem contingit propter quatuor. Primo quidem, propter causas doloris: nam doloris sensibilis causa fuit lӕsio corporalis, quæ acerbitatem habuit, tum propter generalitatem passionis, de qua dictum est, tum etiam ex genere passionis: quia mors confixorum in cruce est acerbissima; quia configuntur in locis neruosis, & maximè sensibilibus, s. in manibus, & pedibus, &* q. 15. & artic. præc. *ipsum pondus corporis pendentis continue auget dolorem, & cum hoc etiã est doloris diuturnitas, quia non statim moriuntur, sicut hi, qui gladio interficiuntur. Doloris autem interioris causa fuit, primo quidẽ omnia peccata humani generis, pro quibus satisfaciebat patiendo, vnde ea, quasi sibi ascribit dicens in Ps. 21. Verba delictorum meorum: secundo, speciali-* D *ter casus Iudæorum, & aliorum in eius morte delinquentium, & præcipuè discipulorum, qui scandalum passi sunt in Christi passione: tertio, etiam amissio uitæ corporalis, quӕ naturaliter est horribilis humanæ naturæ. Secundo, potest magnitudo doloris eius considerari ex perceptibilitate patientis, & secundum animam, & secundum corpus. Nam, & secundum corpus erat optimè complexionatus; cum corpus eius fuerit formatum miraculosè operatione Spiritus sancti: sicut & alia, quæ per miracula facta sunt, fuerunt alijs potiora (vt Chrysost. dicit de vino, in quod Christus aquam conuertit in nuptijs) & ideo in eo maximè viguit sensus tactus ex cuius perceptione sequitur dolor. Anima etiam secundum ui-*

Hom. 21. in Ioan. à med. illius tom. 3.

res

A ros interiores, efficaciſſimè apprehendit omnes cauſas triſtitiæ. Tertiò, magnitudo doloris Chriſti patiẽtis poteſt conſiderari ex doloris, & triſtitiæ puritate. Nam in alijs patientibus mitigatur triſtitia interior, & etiam dolor exterior, ex aliqua conſideratione rationis, per quãdam deriuationem, ſeu redundantiam à ſuperioribus viribus ad inferiores; quod in Chriſto patiẽte non fuit, quia vnicuique virium permiſit agere, quod eſt ſibi proprium, ſicut Damaſcen.

Li.3.c.15. a med. dicit. Quartò, poteſt conſiderari magnitudo doloris Chriſti patientis, ex hoc, quòd paſſio illa, & dolor à Chriſto fuerunt aſſumpta voluntariè, propter finem liberationis hominum à peccato. Et ideò, tantam doloris quantitatem aſſumpſit, quę eſſet proportionata magnitudini fructus, qui inde ſequebatur. Ex his igitur omnibus cauſis ſimul conſideratis manifeſtè apparet, quod dolor Chriſti fuerit maximus.

B Ad primum ergo dicendum, quod ratio illa procedit ex vno tantum prædictorum, ſcilicet ex læſione corporali, quæ eſt cauſa ſenſibilis doloris. Sed ex alijs cauſis multò magis dolor Chriſti patientis augetur, vt dictum eſt.

in cor. ar. Ad ſecundum dicendum, quod virtus moralis aliter mitigat triſtitiam interiorem, & aliter exteriorem dolorem ſenſibilem. Triſtitiam enim interiorem diminuit directè, in ea medium conſtituendo, ſicut in proprio materia. Medium autem in paſſionibus virtus moralis conſtituit

p.2.q. 64. art. 1.& 2. (vt in ſecunda parte habitum eſt) non ſecundum quantitatem rei, ſecundum quantitatem proportionis, vt ſcilicet paſſio non excedat regulam rationis. Et quia Stoici reputabant, quòd nulla triſtitia eſſet ad aliquid vtilis: ideò credebãt, quod totaliter à ratione diſcordaret, & per conſequens, quòd totaliter eſſet ſapienti uitanda, ſed ſecundum rei veritatem triſtitia aliqua laudabilis eſt

Luc. 14.c. 9.tom 5. (vt Aug. probat in 14. de Ciuitate Dei,) quando, ſcilicet procedit ex ſancto amore, vtpotè cum aliquis triſtatur de peccatis proprijs, vel alienis. Aſſumitur etiã, vt vtilis ad finem ſatisfactionis pro peccato, ſecundũ illud Apoſtol 2. ad Corin. 7. Quæ ſecundum Deũ eſt triſtitia, pœnitentiam in ſalutem ſtabilem operatur. Et ideò Chriſtus, ut ſatisfaceret pro peccatis omniũ hominum, aſſumpſit triſtitiam, maximam quidem quantitate abſoluta, non tamen excedentem regulam rationis. Dolorem autem exteriorem ſenſus, virtus moralis directè non minuit: quia talis dolor non obedit rationi, ſed ſequitur corporis naturam. Diminuit tamen ipſum indirectè, per redũdantiam à ſuperioribus viribus in inferiores, quod in Chriſto non fuit, vt dictum eſt. D

Ad tertium dicendum, quòd dolor animæ ſeparatę patientis, pertinet ad ſtatum futuræ damnationis, quę excedit omne malum huius vitę, ſanctorum gloria excedit omne bonum pręſentis uitæ. Vnde cum dicimus Chriſti dolorem eſſe maximum, non comparamus ipſum dolori animę ſeparatæ. Corpus autem Adæ pati non poterat, niſi peccaret, & ſic fieret mortale & paſſibile, & minus doleret patiens, quam corpus Chriſti propter rationes prędictas. Ex quibus etiam apparet, quod etiã ſi per impoſſibile ponatur, quod Adam in ſtatu innocentię paſſus fuiſſet, minor fuiſſet dolor eius, quàm Chriſti.

Ad quartum dicendum quod Chriſtus non ſolum doluit pro amiſſione vitæ corporalis propriæ, ſed etiam pro peccatis omnium aliorum, qui dolor in Chriſto exceſſit omnem dolorem cuiuſcunque contriti: tum quia ex maiori ſapientia, & caritate proceſſit, ex quibus dolor contritionis augetur, tùm etiam, quia pro omnibus peccatis ſimul doluit: ſecundum illud Iſa. 53. Verè dolores noſtros ipſe tulit. Vita autẽ corporalis Chriſti fuit tantæ dignitatis, & præcipuè propter diuinitatem vnitam, quòd de eius amiſſione etiam ad horam, magis eſſet dolendum; quàm de amiſſione vitæ alterius hominis per quantumcunque tempus. Vnde & Philoſophus dicit 3. Ethicor. quod virtuoſus plus diligit vitam ſuam, quanto ſcit eam eſſe meliorem, & tamen eam exponit propter bonum virtutis. Et ſimiliter Chriſtus vitam ſuam maximè dilectam, expoſuit propter bonum caritatis, ſecundũ illud Hierem. 12. Dedi dilectam animam meam in

Lib.3.c.9. circa med. tom. 5.

B manibus inimicorum eius.

Ad quintum dicendum, quod innocentia patientis minuit dolorem paſſionis quantum ad numerum: quia cum nocens patitur, dolet non ſolum de pœna, ſed etiam de culpa: innocens autem ſolum de pœna. Qui tamen dolor in eo augetur ex innocentia, in quãtum apprehendit nocumentum illatum, vt magis indebitum. Vnde etiam, & alij magis ſunt reprehenſibiles, ſi ei non compatiuntur, ſecundum illud Iſaiæ 57. Iuſtus autem perit, & non eſt qui recogitet in corde ſuo.

Ad ſextum dicendũ, quod Chriſtus voluit genus humanum à peccatis liberare non ſola poteſtate, ſed etiam iuſtitia. Et ideo, non ſolum attendit quantam virtutem dolor eius haberet ex diuinitate vnita, ſed etiam quantum dolor eius ſufficeret C ſecundum humanam naturam ad tantam ſatisfactionem.

COMMENTARIVS.

DE materia huius articuli agemus proxima diſputatione. Litera autem D. Thom. non indiget alia expoſitione: nam ex ijs, quę ibi dicemus fiet ſatis perſpicua. Quod verò D. Thom. dicit, hic in vltima ratione, & in ſolutio. ad 6. Chriſtum aſſumpſiſſe eam quantitatem doloris, quæ non ſolum ex vnione ad Verbum; ſed ex ſe ſufficeret ad condignam ſatisfactionem pro humana natura, explicatum eſt in ſuperiori tom. diſputation. 4. ſectio. 4. in ſolutio. ſecundę obiectionis, vbi diximus id eſſe intelligendum ſecundum quandam proportionem.

D ARTICVLVS VII.

Vtrùm Chriſtus paſſus fuerit, ſecundum totam animam.

D ſeptimum ſic proceditur. Videtur, quod Chriſtus non fuerit paſſus, ſecundum totam animam. Anima enim patitur patiente corpore per accidens, inquantum eſt corporis actus. Sed anima non eſt actus corporis ſecundum quamlibet partem eius: nam intellectus nullius corporis actus eſt, vt dicitur in 3. de anima. Ergo videtur, quòd Chriſtus non fuerit paſſus ſecundum totam animam.

252 3.d.15 q.2 art.1, q. 3. & art.3.q. 2.& ver.q. 26. art. 3. ad 1.& ar tic.8. & 9. Et quol. 7.ar.5.

2. Præ-

A *2. Præterea, Qualibet potentia animæ patitur à ſuo ſubiecto. Sed ſuperioris partis rationis obiectum ſunt rationes æternæ: quibus inſpiciendis, & conſulendis intendit, vt Aug. dicit 12. de Trin. Ex rationib. autem æternis nullum potuit Chriſtus pati nocumentum, cum in nullo ei contrarientur. Ergo videtur, quod non fuerit paſſus ſecundum totam animam.*

Li. 12. c. 7. in fi. tom. 3.

3. Præterea, Quando paſſio ſenſibilis vſque ad rationem pertingit, tūc dicitur completa paſſio, quæ in Chriſto non fuit, ſed ſolum propaſſio, vt Hiero. dicit. Vnde, & Dionyſ. dicit in epiſt. ad Ioannem Euangeliſtam, quòd paſſiones ſibi illatas patiebatur ſecundum iudicare ſolum. Non ergo videtur, quod Chriſtus ſecundum totam animam pateretur.

Hiero. ſup illud Mat. 3. Cœpit cōtriſtari, & mœſtus eſſe tom 9. Incipit hæc epiſt. Dionyſ. Saluto ſe aīa, &c. cir. med. illius.

4. Præterea, Paſſio dolorem cauſat. Sed in intellectu ſpeculatiuo non eſt dolor: quia delectationi, quæ eſt ab eo quod eſt conſiderare, nulla triſtitia opponitur, vt Philoſophus dicit in 1. Topic. Ergo videtur, quòd Chriſtus non pateretur ſecundum totam animam.

B

2. Topic. c. 13. in loco Ab his in quibus repetitur alterum cōtrariū, to. 2. Pſalm. 87. Eſt Auguſ. ibi, to. 8.

Sed contra eſt, quod in Pſalm. 87. dicitur ex perſona Chriſti, Repleta eſt malis anima mea. Gloſſa, non vitijs, ſed doloribus, quibus anima carni compatitur, vel malis, ſ. pereuntis populi compatiendo. Nō autem fuiſſet anima eius his malis repleta, ſi non ſecūdum totam animam paſſus eſſet, Ergo Chriſtus eſt ſecundum totam animam paſſus.

Reſpondeo dicendum, quod totum dicitur reſpectu partium: partes autem animæ dicuntur potētiæ eius. Sic ergo dicitur anima tota pati, inquantum patitur ſecundum ſuam eſſentiam, vel inquantum ſecundum omnes ſuas potentias patitur. Sed conſiderandum eſt, quod aliqua potentia animæ poteſt pati dupliciter. Vno modo paſſione propria, quæ quidem eſt ſecundū quod patitur à ſuo obiecto, ſicut ſi viſus patiatur ex ſuperabundanti viſibili. Alio modo patitur aliqua potentia paſſione ſubiecti, ſuper quod fundatur, ſicut viſus patitur patiente tactu ſenſus in oculo, ſuper quē fundatur viſus, puta cùm oculus pungitur, aut etiam diſtemperatur per calorem. Sic igitur dicendum eſt, quòd ſi intelligamus totam animam ratione ſuæ eſſentiæ, ſic manifeſtum eſt totam animam Chriſti paſſam eſſe. Nam tota eſſentia animæ coniungitur corpori, ita quòd tota eſt in toto, & tota in qualibet parte eius, & ideò corpore patiente, & diſpoſito ad ſeparationem ab anima, tota anima patiebatur. Si vero, intelligamus totam animam ſecundum omnes potentias eius, ſic loquendo de paſſionibus proprijs potentiarum, patiebatur quidem ſecundum omnes vires inferiores: quia in ſingulis viribus inferioribus animæ, quæ circa temporalia operantur, inueniebatur aliquid, quod erat cauſa doloris Chriſti: ſicut ex ſupra dictis patet. Sed ſecundum hoc ſuperior ratio non patiebatur in Chriſto ex parte ſui obiecti, ſ. Dei, qui non erat animæ Chriſti cauſa doloris, ſed delectationis, et gaudij. Secundum autem illū modum paſſionis, quo potentia aliqua dicitur pati ex parte ſui ſubiecti, ſic omnes potentiæ animæ Chriſti patiebantur, omnes enim potentiæ animæ radicantur in eſſentia eius, ad quam peruenit paſſio, paſſo corpore, cuius eſt actus.

C

D

Ar. 5. & 6. huius q.

Ad primum ergo dicēdum, quod licet intellectus, ſecundum quo eſt potentia quædam, non ſit corporis actus: eſſentia tamen animæ eſt corporis actus, in qua radicatur potentia intellectiua, vt in 1. parte habitum eſt.

A

Ad ſecundum dicendum, quod illa ratio procedit de paſſione, quæ eſt ex parte proprij obiecti, ſecundū quam ſuperior ratio in Chriſto paſſa non fuit. P. p. q. 77. ar 2. & 8.

Ad tertium dicendum, quod dolor tunc dicitur eſſe paſſio perfecta, per quam anima perturbatur, quādo paſſio ſenſitiuæ partis pertingit vſque ad immutādam rationem a rectitudine ſui actus, vt ſ. ſequatur paſſionem, & non habeat liberum arbitrium ſuper eam. Sic autem paſſio ſenſitiuæ partis non peruenit in Chriſto uſque ad rationem, ſed ex parte ſubiecti, ſicut dictum eſt.

Ad quartum dicendum, quod intellectus ſpeculatiuus non poteſt habere dolorem, vel triſtitiam ex parte ſui obiecti, quod eſt verum abſolutè conſideratum, quod eſt perfectio eius. Poteſt tamen ad ipſum pertingere dolor, vel cauſa doloris per modum iam dictum. In corp. ar. In corp. ar.

B

COMMENTARIVS.

IN titulo huius art. multæ quæſtiones continentur, quas D. Tho. in corpore diſtinguit, vt benè Caie. explicat. Sed vna tantum eſt, in qua nonnihil poteſt eſſe difficultatis, quæ à nobis in ſuperiorib. eſt ſatis tractata. Prima ergo quæſtio eſt, an tota anima Chriſti ſēm eſſentiam ſuam dolores paſſa ſit, & in hac, licèt videatur eſſe aliqua controuerſia inter D. Tho. hic, qui affirmat, & inter Scotum in 3. diſt. 15. qui hoc negare videtur; tamen in re non poteſt eſſe controuerſia; quia & certum eſt, dolorem non recipi immediatè in eſſentia animæ; ſed in potentia, cuius eſt actus vitalis, & immanens: & certum etiam eſt totam animam ſecundum eſſentiam eſſe principale principium doloris, & hoc ſenſu ipſam pati, & ſentire dolorem. Dub. 1. Reſponſ.

C

Altera quæſtio eſt, an omnes potentiæ aīæ Chriſti paſſæ fuerint ex parte ſubiecti, & hæc quæſtio videtur potius de modo loquendi, quàm de re. Quia potētiā aliquam pati ſolum ex parte ſubiecti, nihil aliud eſſe vſ. (quantum ex D. Th. colligitur) quā ꝙ ſubiectum, in quo talis potētia exiſtit, ſeu radicat, patiatur, & hoc modo ex deciſione prioris quæſtionis eſt manifeſtum, omnes potētias animæ Chriſti paſſas eſſe patiente ipſa anima, in qua omnes potētiæ radicantur. Sed reuera valdè impropriè dicetur aliqua potentia pati, ſolum quia eſt in ſubiecto, quod per aliam potentiam patitur, niſi paſſio vnius potentiæ aliquomodo redundet in alteram, impediēdo illam à ſua actione, vel alio ſimili modo. Vt in exemplo D. Thom. quando tactus, qui eſt in oculo, patitur, dicitur viſus pati, quia illa paſſio aliquo modo redundat in viſum, nam dum alteratur tactus, mutatur diſpoſitio neceſſaria in organo, ad exercendam conuenienti modo operationem viſus. Quòd ſi hoc rigoroſo ſenſu hæc ſecunda quæſtio agitaretur, negandum potius eſſet, Chriſtum paſſum eſſe ex parte ſubiecti ſecūdum omnes animæ potentias, quia paſſio, aut dolor vnius potentiæ, quantumuis maximus, non redundabat neceſſariò in omnes, etiamſi omnes in eadem anima radicarentur, neque impediebat illas, quominus operationes ſuas perfectè exercerent, vt hic D. Thomas docet, & latius dictum eſt in ſuperioribus loco ſtatim citando. D. Thom. ergo, quo ad hanc quæſtionem non eſt loquutus in hoc ſenſu rigoroſo, ſed in priori, ſiue ille proprius ſit, ſiue improprius. Dub. 2. Reſponſ.

D

Tertia quæſtio eſt, an anima Chriſti paſſa fuerit in Dub. 3.

Respon. Aïa Christi num in omnibus potentijs suis directe passa fuerit.

A tit in omnibus poteotijs suis per se, ac directè, ex proptijs actibus, & obiectis omnium potentiarũ. Et hæc est propria quęstio ad rem spectans, & hoc loco intenta. Cui D.Th. respondet animam Christi passam esse in omnibus inferioribus potentijs; non tamen in ratione superiori. Et in priori quidẽ parte huius responsionis nulla est difficultas, si cõsiderentur ea, quæ in præced. art. dicta sunt, & animaduertatur, non uocari hic passionem, solum dolorem, uel tristitiam, (hæc enim formaliter non sunt, nisi in appetitu, & uoluntate.) Sed uocatur passio, omnis immutatio corporis, uel animi, ex qua nati sunt oriri dolor, vel tristitia. Illud etiam est aduertendum sermonem hic esse solum de potentijs animæ, quæ sunt ad cognoscendum, & appetẽdum, quia est sermo de passione animali, seu uitali, & ita io hac parte nulla est difficultas. B At verò alia pars negans Christum passum esse in portione superiori, maiorem difficultatem, & controuersiã habet, sed ea est à nobis latè disputata in superiori to. disp. 38. sect. 2. vbi dixi etiam in portione superiori passum esse Christum tristitiam, & dolorem, & exposui, D.Th. hic esse intelligẽdum de ratione superiori in ordine ad suum obiectum primariũ, quod est Deus, ita enim ipse seipsum exposuit. Et eodem loco latè disputaui, quomodo in eadem voluntate Christi potuerint simul esse gaudium, & tristitia, quod D.Th. ar. seq. tractat, cui propterea nihil addendum hoc loco occurrit.

ARTICVLVS VIII.

Vtrum tota anima Christi in passione frueretur. fruitione beata. C

253 3.d. 15.q. 2.art. 3.q. 2. & veri. q.10.ar.11. ad 3. & q. 26.ar.9.& 10. Et qdlibet 2. q. 2. artic. 2. cor. & op. 3 c.238.& 236.q. 15. ar.10. Lib. 10.c. 5. & li.7.c. ult. Art. 6. huius quæst. P.2.q.4.

AD octauum sic proceditur. Videtur, ꝙ anima Christi in articulo illius passionis non tota frueretur fruitione beata. Impossibile est enim simul dolere, & gaudere, cùm dolor, & gaudium sint contraria. Sed anima Christi tota patiebatur dolorem in tempore passionis: vt supra habitum est. Nõ ergo poterat esse, ut tota frueretur.

2. Præterea, Philosophus dicit in 7. Ethic. quòd tristitia, si sit vehemens, non solum impedit delectationem contrariam, sed quamcunque, & è conuerso. Dolor autem passionis Christi fuit maximus (vt ostẽsum est) & similiter delectatio fruitionis est maxima: vt in principio Secundæ partis habitum est. Non ergo potuit esse, quod anima Christi tota simul pateretur, & frueretur. D

Li.1. ex c. 4. & 10. 10.3.

3. Præterea, Fruitio beata est secundum cognitionem, & amorem diuinorum, ut patet per Augustin. in primo de doctrina Christiana. Sed non omnes vires animæ attingunt ad cognoscendum, & amandum Deum. Non ergo tota anima Christi fruebatur.

lib.3.c.15. post med.

Sed contra est, quod Damasc. dicit in 3. lib. quod diuinitas Christi permisit carni agere, & pati, quæ propria. Ergo pari ratione cùm proprium esset animæ Christi, inquantum erat beata, quod frueretur, passio eius fruitionem non impediebat.

Art. præc.

Respondeo dicendum, quod sicut dictum est prius tota anima potest intelligi, & secundum essentiam, & secundum omnes eius potentias. Si autem intelligatur secundum essentiam, sic tota anima fruebatur, inquantum est subiectum superioris partis animæ, cuius est frui diuinitate, vt sicut passio ratione essentiæ A attribuitur superiori parti animæ, ita è conuerso fruitio ratione superioris partis animæ attribuatur essentiæ. Si vero accipiamus totam animam ratione omnium potentiarum eius, sic non tota anima fruebatur, nec directè quidem, quia fruitio non potest esse actus cuiuslibet partis animæ, nec per redundantiã gloriæ: quia dum Christus erat viator, non fiebat redundantia gloriæ à superiori parte in inferiorem, nec ab anima in corpus. Sed quia nec è conuerso superior pars animæ impediebatur circa id, quod est sibi proprium, per inferiorem, consequens est ꝙ superior pars animæ, perfectè fruebatur Christo patiente.

Ad primum ergo dicendum, quod gaudiũ fruitionis non contrariatur directè dolori passionis: quia nõ B *sunt de eodem, nihil autem probibet contraria eidem inesse non secundum idem. Et sic gaudium fruitionis potest pertinere ad superiorem partem rationis per proprium actum, dolor autem passionis secundũ suũ subiectum. Ad essentiam vero animæ pertinet dolor passionis ex parte corporis, cuius est forma: gaudiũ vero fruitionis ex parte potentiæ, cui subycitur.*

Ad secundum dicendum, quod verbum illud Philosophi habet veritatem ratione redũdantiæ, quæ naturaliter fit ab vna potentia animæ in aliam. Sed hoc in Christo non fuit, ut supra dictum est. In corp. artic. & ar. 6.

Ad tertium dicendum, quod ratio illa procedit de totalitate animæ, quantum ad eius potentias.

DISPVTATIO XXXIII.

C In duas sectione distributa.

De passione Christi in genere.

SVppono primò, sermooem esse de ijs, quæ Christus Dominus passus est hominum actiooibus, & iniurijs, prę sertim eo tempore, quo potestati, & manibus eorum est traditus. Nam de cæteris passionibus, laboribus, ac doloribus, quæ reliquo vitæ tempore sustiouit, nihil ferè in particulari scriptum habemus, quod expositione indigeat, io communi uerò satis de hoc diximus io superioribus, & præsertim in primo tomo super q. 14. & 15. D.Thom.

Ex quo loco, secundò est io præsenti supponendum, Christum dominum verè, & uon taorum in D specie sustinuisse passiones omnes, quæ de ipso leguntur, ut dolorem, tristitiam, timorem, & huiusmodi connaturales, & irreprebeosibiles affectus. Quòd latè ibi ostendimus disp. 32. sect. 1. & 3. & disp. 34. sect. 3. & latius disp. 38. sect. 3. & super q̃stionem 15. D.Tho. io commentar. ar. 5. & 17. Quibus locis, & varios errores refellimus, & nonnulla Patrum dicta præsertim Hilarij, quæ obscuriora videbãtur, exposuimus. Rursus, Christũ ab hominibus passiones multas sustinuisse, ex historiæ Euãgelicæ veritate constat, de causis uerò earum, & de fructu, qui ex illis ad nos redundauit, oihil nunc dicendum est, tum ꝙ D.Th. tribus sequentib. quæst. de hac re latissimè disputat; tùm, ꝙ io superiori tomo satis à nobis explicata sunt, vt ibi annotamus. Quid verò hæc passio sit, ex ipso nomine constat, & ex ijs, quæ in citato loco de tristitia, & dolore dicta suot, & io seq. sect. amplius explicabitur, igitur duo tantum in genere explicanda supersunt: quæ oimirum fuerint, & quàm graues hæ Christi passiones.

SECTIO I.

Quæ passionum genera Christus sustinuerit.

HAeretici huius tẽporis non contenti ijs pas-
sionib.& doloribus,qui in scriptura de Chri-
sto referuntur, dñt ipsum pertulisse inferni crucia
tus,& dolores. Quod non solum affirmant de aia
Christi post morte (qua de re postea agemus) sed
ẽt de Christo viuẽte in hac mortali vita,præsertim
eo tẽpore,quo passus dr̃,s.ab illa hora,qua in hor-
to orauit vsq; ad crucem.Cum aũt hi hæretici cru-
ciatus,& dolores inferni nominant,non intelligũt
dolorẽ ex combustione ignis prouenientem,q̃ uo
camus *pœnam sensus*, sed intelligunt *pœnã damni*,
seu quanda participationem eius, quæ consistit in
interna quadã,ac vehementi anxietate,atque tristi-
tia,q̃ dicunt Christum habuisse,eò q̃ sentiret Deũ
sibi iratũ, seq; ita ab ipso derelictũ,vt vehementis-
simè timeret, ne à morte absorberetur,ac ppetuò
à Deo alienatus maneret. Huius blasphemiæ pri-
mus assertor,& inuentor fuit Caluinus, quem Brẽ
tius Melancton,& alij sequuti sũt(vt refert Rober
tus Bellarm.li.4.de Christo c.8.) Sed in hoc errore
q̃ plures hęreses,& blasphemię continent. Primò,
q̃ Christus in passione sua ita senserit Deũ sibi ira
tum,vt de propria salute dubitauerit,qd repugnat,
& cum vera Christi diuinitate,& cũ perpetua bea-
titudine animæ eius, & cũ innocentia. ac perfecta
scientia,qua & se immunem omni culpa cognosce
bat, & diuinam iustitiam non ignorabat, q nemi-
nem sine propria culpa perpetuò damnat. Deniq;
pugnat cum verbis ipsiusmet Christi:qui in horto
discipulis dixit: *Spiritus quidem promptus est,caro*
Matt.26. *autem infirma.* Et Petro: *An putas,quia non possum*
rogare Patrem meum,& exhibebit mihi modo plus
quam duodecim legiones Angelorum? Nũquid hęc
verba sunt hominis sentientis sibi Deum iratum?
Postea verò dixit principi Sacerdotum. *Amodo vi*
debitis filium hominis sedentem a dextris virtutis
Dei,& venientem in nubibus cœli. Sũt ne hæc ver-
ba hoĩs de sua salute dubitantis? Deinde in cruce
Luc. 23. dixit latroni: *Hodie mecum eris in paradiso*, non er
go formidabat de sua salute, qui ẽt alteri,& quidẽ
maximo peccatori,salutem pollicebatur. Quod ar
gumentum notauit Hilar.lib.10.de Trinit.vt hunc
errorem anteq̃ natus esset,cõfutaret. Præterea Ioã.
c.18.sic inquit: *Iesus itaque sciens omnia quæ ventu*
ra erant super se processit,&c. nõ ergo accessit Chri
stus ad passionem ignorans,quid sibi euenturũ es-
set,atque adeò,nec de salute sua dubitans:quin po
tius sępe antea ipse prædixerat: *Filius hominis tra-*
detur ad flagellandum, & crucifigendum,& tertia
Matt.20. *die resurget.* Ac denique discessurus ex hac vita,di-
xit,ad Patrem: *In manus tuas Domine,commendo*
Luc. 23. *spiritum meum.*

Secundus error horum hæreticorum est, quòd
Christo attribuũt vel desperationem, vel certè mo-
tus desperationis,& verba inordinatè prolata,qui
bus illum desperationis motũ expressit. Quod est
hęreticum,vt constat ex dictis in priori tom. disp.
33.sect.1.& 34.sect.2.

Tertiò errant hi hæretici,qm̃ non putant ad re-
demptionem nostram suffecisse dolores,passionẽ,
& mortem,quæ scriptura de Christo refert. Quod
ẽt est hæreticum, nam scriptura sacra non tribuit
nostrã redemptionẽ, nisi sanguini,& morti Chri-
sti ad Rom. 5.ad Colos.1.ad Ephes.1.& sępe aliàs.

Quartò, denique errant,quia sine vllo fundamẽ
to cõfingunt huiusmodi genus doloris, & anxieta
tis in Christo. Quia neque in scriptura fundm̃ ha-
bet,neque perfectioni, & excellentiæ Christi con-
A sonat,quia huiusmodi pœnæ genus coniunctũ est,
vel cum culpa, vel cum magna ignorantia,nec de-
nique ad nostram vtilitatem confert. Quia neque
ad exemplũ, cùm non deceat, neque expediat,nos
huiusmodi actiones imitari,neq; ẽt ad nostrã redẽ
ptionem,quia aliæ passiones,quæ in euangelio nar
rãtur,satis superq; fuerunt ad satisfaciendum pro
nobis.Nõ immorabor autem in referendis, ac dis-
soluendis argumentis,quibus hi hæretici vtuntur,
tùm quòd in eis nihil difficultatis sit, vt videre est
in Bellarmino supra:tùm etiam,quia (si aliquid in
ea re potest esse vtilitatis) traditum est à nobis prio
ri tomo locis nuper citatis.

Dicendum est ergo primò, Christum dñm su-
scepisse tm̃ eas passiones humanas, quas naturali
mõ ab hoĩbus tolerare poterat. Nõ assero passum
esse oẽs passiones hmõi,& quę possibiles sũt. Neq;
enim fuit igne combustus, neque ense occisus, ne-
que membra eius secta sunt,ossa ve confracta, quæ
B oĩa,& infinita similia vnus homo ab alijs pati põt,
sed assero, quicquid Christus passus est, contineri
sub hoc passionis mõ. Quod ita declaro, qa nõ est
fingẽdum Deum per seipsum exagitasse Christũ,
aut speciali mõ,vel miraculoso fuisse operatum,vt
Christus inusitatas aliquas passiones sustineret, id
enim alienum est à Dei benignitate,neque fundm̃
vllũ hẽt in scripturis,aut traditione aliqua. Quod
enim Isa.53.dr̃: Christus *percussus à Deo, & humi*
liatus, de morte, àc flagellis eius à Hiero.& oĩbus
expositorib.& permissiuè intelligitur, sicut ad Ro
ma.8.dr̃: *Proprio Filio suo non pepercit: sed pro no-*
bis omnibus tradidit illum Rursus non est ẽt fingẽ
dum Deũ permisisse dæmoni, ut per seipsum illũ
torqueret suo arbitrio,& voluntate. Quãq̃ q̃ hoc
per se indecens non esset,neq; alienum à caritate
Christi,si nobis esset necessariũ(nam qui permisit
se tentari,& in montem ferri à dæmone, permitte-
re ẽt posset, se torqueri, & dolorem ab eodẽ pati,&
C qui passus est à membris dęmonis,potuisset ẽt per
mittere se ab eodẽ dæmone immediatè torqueri,
vt aliàs argumentatur Greg. hom.26. in euãgelia)
nihilominus tñ asserendum nõ est, ita factũ fuisse,
quia neq; nobis est necessariũ, nec id legimus, aut
nobis est traditũ: sed solum permissum esse dæmo
ni,vt per malos hoĩes Christum affligeret, ac cõtri
staret quãtum posset,ac uellet, iuxta illud Luc.22.
Hac est hora vestra,& potestas tenebrarum,i.mali-
gnorum spirituum, qui cum hactenus semper per
vos me perdere conati sint, tũc tandem permittũt,
quod diu concupiuerunt, perficere per uos,qui eo
rum estis ministri,vt benè exposuit Iansẽ.c.137. Cõ
cord.& anteeum Euthym.suo c.78. in Lucam, &
Lyran.Luc.22.

Ex his ergo concluditur, Christum tantum ea
passionum genera sustinuisse,quæ vi,& malitia hu
mana effici potuerunt.Quia seclusa speciali virtute
Dei,& immediata actione dæmonis, non superest
D alius passionis modus,qa (vt supponimus) sermo
est de passionibus ab extrinseco illatis,non à natu
ralibus causis,nec casu,sed uirtute, & industria ali-
cuius liberi agentis.

Secundò dicendũ est, in hoc genere sustinuisse
Christum oẽs quodãmodo passiones, quas aliquis
homo industria hoĩum pati põt. Hanc conclus.re-
ctè explicuit,D.Tho.ar.5.& rectè docet intelligen-
dã esse non de singulis specieb. passionũ, quia hoc
nõ fuerat possibile:tũ, quia qdam ex ijs passionib.
alijs repugnantium ẽt,quia pñt infinitis modis ex
cogitari. Intelligit̃ ergo de generib. passionũ, qa,s.
Christus in omni bonu humano passus est,in ui ex
teriori parte corporis, in oĩbus sensibus,ab oĩbus
personis,à coniunctis,ab alienis,à Iudæis, à Genti
bus,& sic de reliquis. Solũ est aduertẽdũ noĩe pas-
sionis, hic nõ cõprehendi solũ passionẽ physicã,q̃
corpus

corpus realiter attingit, & alterat, & dolorẽ efficit, sed in vniuersum omnem actum, quo priuatur homo aliquo bono suo, uel aliquod malum patitur, siue sit per realẽ passionẽ, siue per extrinsecã tm̃ denominationem, vt accidit in infamia, uel per immutationem intentionalem sensuũ, vt in contumelijs, vel solã priuationẽ, ut in amicorum desertione, & similibus. Et hoc modo est facilis, & perspicua cõclusio quæ satis ex euangelistis constat.

Est verò prudẽti lectori considerandum in his Christi passionibus nihil esse leuiter fingendũ, q uel ab euangelistis narratum non sit, uel ex ijs, quæ ipsi narrant, adiũcta Patrum expositione, probabiliter colligi nõ possit. Pñt quidem fideles piè meditari acerbitatẽ earum passionũ, q narrãtur, earũq; circunstãtias ex ijs, quæ humano modo contingũt, & ex affectu, & dispositione taliũ personarũ conijcere: non tñ licet nouas passionum figmenta cõfingere, quia hoc neq; temeritate carere põt, neq; euidenti periculo falsitatis. Cur aũt voluerit Christus tot passionum genera perferre, optima est ratio, q hoc loco Caiet. adhibet, s. vt omnes illas deificaret, & hominibus expetẽdas redderet, & ut doceret hominem oĩa humana commoda contemnere, & nihil eorum malorũ timere, quæ ab hominibus inferri possunt, sicut ipse dixerat: *Nolite timere eos (timore, s. mundano) qui occidunt corpus: animam aũt nõ possunt occidere.* Mat. 10. Quod vno verbo dixit Damasc. lib. 3. de fide, cap. 20. *Omnia hæc assumpsit, vt sanctitatem omnibus afferret*, & huc accommodari possunt rationes omnes, quæ de supplicio crucis in art. 4. D. Thom. explicatæ sunt.

SECTIO II.

Quàm graues, & acerbi fuerint dolores passionum Christi.

QVoniam humana passio eo maximè videtur habere rationem pœnæ, quo dolorem, vel tristitiam infert, ideò ad intelligendam pœnã, q̃ Christus pro nobis sustinuit, acerbitatem dolorũ eius oportet explicare. Possumus aũt id præstare, vel absolutè, uel cõparatione facta cum alijs doloribus. Et quidè priori modo, cum nobis non cõstet, quis fuerit gradus illius doloris, solum dicere possumus dolores passionũ Christi fuisse maximos, ac vehementes, vt constat ex ipsa narratione euangelicę historiæ, q̃ in seq. disput. ex parte explicabimus, & sãctorum testimonia proferemus. Nunc sufficiant testimonia Dauidis, & Isaię, qui elegantissimè acerbitatem passionum Christi describunt. Psalm. 21. *Circumdederũt me vituli multi, tauri pingues obsederunt me: aperuerunt super me os suum, sicut Leo rapiens, & rugiens. Sicut aqua effusus sum, & dispersa sunt omnia ossa mea. Factum est cor meum, tanquam cera liquescens in medio vẽtris mei*, & Psal. 68. *Sustinui qui simul contristaretur & non fuit, & qui cõsolaretur, & nõ inueni*, Isai. c. 53. *Non est species ei, neque decor, & vidimus eum, & non erat aspectus, & desiderauimus eum despectum, & nouissimũ virorũ, virum dolorum, & scientem infirmitatem.*

Acerbitas dolorum Xp̃i quanta.

Vt ergo hæc grauitas dolorũ Christi aliquo modo à nobis explicetur, oportet cõparatione vti. Potest autem hæc comparatio fieri, uel in spẽ doloris, quæ ex obiecto, & causis eius sumenda est: vel in intensione, quæ comparatio locum habet ẽt inter dolores specie distinctos, sicut calor, & frigus possunt in intensione conferri, quamuis specie differant, vel potest ẽt fieri comparatio in duratione doloris: vel denique in extensione, quę solum hẽe potest locũ in dolores sẽsibili, quatenus eius causa per plures, vel pauciores partes corporis extẽdi põt: Rursus cõparari potest dolor Christi, uel cum dolore, quẽ patitur aĩa, aut angelus ab igne inferni, uel purgatorij, vel cum dolore, quem patientur damnati cũ corporibus suis post resurrectionem: vel denique cũ omnibus doloribus, quos homines in hac vita passi sunt, aut ẽt pati possunt. Deniq; animaduertẽdum est, nomine doloris nõ solum intelligi sensibilẽ dolorem, qui ex reali læsione corporis nascitur, sed ẽt interiorem tristitiam, quæ nascitur ex apprehẽsione cuiuscunq; mali pręsentis, & odio illius. quæ tristitia, seu dolor interdum esse potest de malo culpę propriæ, uel alienæ, aut de malo pœnæ. Vt igitur de his omnibus nonnihil dicamus; ab ijs quæ clariora sunt initium sumamus.

Primò itaq; certum est dolorẽ de peccatis oĩbus fuisse in Christo vehementiorẽ, & intẽsiorem, quã fuerit, uel s̃m ordinariam potẽtiã esse posset in alio homine. Hoc affirmat D. Th. art. 6. ad 4. Vbi solum facit comparationẽ cum dolore cuiuscunq; hominis contriti. Et hoc sensu est euidẽs ob rõnes, quas breuissimè D. Th. attigit. Quia ex parte materialis obiecti Christus doluit de omnibus peccatis hominũ simul sumptis, ac pręcisissimè cõsideratis: ex parte obiecti formalis nullus ita cognouit, ac ppendit offensionem Dei, ingratitudinem, & malitiam oẽm, quę est in peccato: ex parte cognitiõnis, nullus tã clarè, ac tãta animi attentione oĩa, quæ ad detestãdum peccatum mouere possunt cõsiderauit: ex parte principij nullus tanta caritatẽ Deum dilexit, aut Deum colere ac diuinum ius illæsum seruare studuit. Deniq; nullus tãtam gratiam habuit, tãtumq; auxilium ad detestandum peccata, ergò sine vllo dubio vehementius de illis doluit, q̃ quiuis alius. Quę ratio pcedit de dolore peccati, vt est ad satisfaciendum Deo, uel ex caritate Dei; eadem tñ fieri potest de dolore peccatorũ, ut sunt mala ipsorum hoĩum, eisq; æternam damnationem pariũt. Nam ẽt Christus intẽsius diligebat hoĩes, & distinctius, ac clarius hęc eorum mala, & damna perpendebat, q̃ ulla creatura. Quin potius addo, maximũ dolorem de peccatis hominũ, fuisse in Christo vehementiorem, & intensiorem, q̃ sint omnes alij dolores de quibuscunq; rebus, vel obiectis, qui in hominibus, vel Angelis sunt, uel s̃m ordinariã potentiam esse põt. Qđ ita declaro, quia oẽs alij dolores, aut sunt praui, aut honesti, naturales, aut supernaturales. De supernaturalibus iam dictum est, & eadem est rõ de quolibet dolore honesto. Quia cũ hic dolor de peccatis oĩbus, oritetur in Christo ex perfectissima caritate, & gratia, excelsit in intensione, omnem alium actum uirtutis cuiuscũque creaturæ, quia nulla creatura tam intẽsè operata est in aliquo genere uirtutis, sicut Christus dñs, quia gratia in Christo excedit in intensione oẽm uirtutem creaturæ: Christus aũt dolebat de peccatis hominũ s̃m totã intensionem gratiæ suæ, & caritatis. Et eadem rõ concludit, si cõparatio fiat cũ quouis dolore prauo, & turpi. Quia oĩs dolor huiusmodi, elicit per solas uires naturæ humanæ, uel Angelicæ: nulla aũt est naturalis potentia, quæ in suo gradu possit tam intensum actum efficere sicut potest gratia Christi in suo ordine: excelsit ergo hic dolor Christi in intensione, omnes dolores hominum, uel dæmonum, cuiuscunque rationis sint.

Dolor Xp̃i de peccatis omnibus quantus.

Secundò, si loquamur de interiori tristitia, q̃ prouenire põt ex malo pęnæ proprio, certum est naturalem tristitiã, q̃ Christus habuit de malis, q̃ passus est, non fuisse tam vehementẽ ex parte obiecti, seu s̃m speciem suam, sicut est tristitia, q̃ dãnati habẽt de suo statu, ac perditione. Hoc ẽt docet D. Th. art. 6. ad 3. Et ratio est manifesta, quia illa tristitia oritur ex malo pęnæ altioris ordinis, & rationis, nimirum ex pœna dãni, & amissione æternæ beatitudinis, (de hac. n. potissimũ agimus, & frẽt coniunctã disperationem salutis, sicut gaudiũ beatorũ, cũ certa, & inamissibili possessione coniunctum est: tristitia verò Christi de proprio malo pęnæ solum fuit de malo tẽporali, & humano, ergo sunt hæ tristitiæ

Tristitia q̃ Christ habuit de malis, quę patiebatur, sit ne cũ tristitia dãnatorũ cõparãda.

diuersarum rationum, & illa est specie sua multò acerbior, sicut multum ipsum, quo nititur est longe maius, nam actus proportionatus est obiecto suo, & effectus causæ, An verò idem dicendum sit, si hæ tristitiæ in gradu intensionis comparentur, non ita constat. Quia sicut in naturalibus qualitatibus, potest qualitas in sua specie minus perfecta, minusque actiua, in intensione habere tot gradus, quot habet qualitas perfectior, vt patet in frigore, & calore, ita in actibus uoluntatis, & appetitus potest idē reperiri, vt in amore patet. vel gaudio. Nam licèt amor Dei, & gaudium de bonis eius, sit excellentius secundum speciem, quàm amor, uel gaudiū boni creati: potest nihilominus interdum hoc esse intensius illo: sic igitur quàmuis hæc tristitia Christi secundùm speciem sit inferioris rationis, quàm tristitia damnatorum, fieri potuit, ut intensiuè esset maior. Quæ ratio sanè concludit hoc non repugnare, sed ita accidere potuisse. An verò ita de facto fuerit, non potest constare, & uerisimilius est non fuisse tam intensam, quia hæc tristitia solum eliciebatur ab appetitu, vel volūtate Christi iuxtà naturales vires, & efficaciam earum, erat. n. tristitia merè naturalis, ergo ad summū habuit maximam intensionem, quàm anima Christi per naturales facultates, & uires earum potest efficere circa tale obiectum: sed verisimile est damnatos, uerbi gratia, dæmones etiam tristari de suo dāno æternæ damnationis totis viribus, ac toto conatu, quem naturaliter possunt adhibere, ergo eliciēt tristitiam intensiorem, nam eorum voluntas, natura sua, efficacior est, & obiectum ipsum vehementius excitat ad talem conatū. Quòd si sit sermo de voluntatibus hominum damnatorum, quàmuis illæ in naturali efficacia non superent naturales uires voluntatis Christi: tamen ut minimū, elicient actum tristitiæ intensum, quantum per uires naturæ possent, quia hoc naturale est, supposita apprehēsione tanti mali, & ultra hoc vnusquisque cogetur diuina uirtute, ut eo vehementiorem tristitiam sentiat, quo maiori pœna dignus est. Itaq; hæc Christi tristitia, cum tristitia damnatorum, nec in specie nec in gradu comparabilis est.

Obiectio. Dicunt hæretici, ergo non sumpsit Christus pœnam, pro qua satisfacturus erat, nec æqualem illi, consequens est falsum, tum, quia est contra illud Isaiæ 53. *Disciplina pacis nostra super eum*: Tum etiam, quia inde fit Christum non soluisse condignam pœnam. Sed hæc nullius momenti sunt, con-

Respōsio. cedo enim Christum non assumpsisse formaliter, & in se pœnam illam, pro qua satisfecit, alioquin assumpturus esset pœnam damni, & pœnam ignis æternam, assumpsit ergo pœnas huius vitæ, per quas pro pœnis alterius uitæ satisfaceret. Huius autem satisfactionis dignitas, non ex identitate pœnæ, sed ex proportione, neque ex sola qualitate, & quātitate pœnæ, sed maximè ex dignitate personæ, & perfectione caritatis pensanda est, ut latius diximus in superioribus.

Tertiò, si conferamus hanc Christi tristitiam cùm omni alia humana tristitia, quę de humanis, ac temporalibus malis concepta est, uerissimum est (quod D. Thom. ait) Christi tristitiam fuisse summam in intensione, & acerbitate. Quod rectè probat D. Thom. discurrendo per omnes causas, quæ huiusmodi tristitiam generare uel augere possunt.

Tristitia Xpi quanta. Nam obiectum huius tristitiæ secundùm se maximum erat. Primum mors, quòd inter omnia humana mala censetur maximum, & in Christo augebatur ex dignitate uitæ eius, quæ diuina erat propter vnionem. Secundò, modus mortis ignominiosissimus, & acerbissimus, & cum alijs grauissimis doloribus coniunctus, ex flagellis, spinis, & alijs similibus passionibus ortus. Tertiò, accedit perfecta, & in-

A tensissima apprehensio borū omnium, quę maximè solet tristitiam excitare. Quartò, uoluntas, & appetitus Christi permissus est naturę suæ, ut circa tale obiectum sic propositum, quantū naturę propēsione, & efficacia posset, contristaretur, & diuinitus factum est, ut unus actus alium non impediret, nec gaudium unius partis in aliam redundaret, nec denique aliquod aliud solatium adhiberetur, qd tristitiam illam posset minuere, uel leuare. Nam humanū nullum habuit, quia ab amicis derelictus est, & ab vno uenditus, ab alio negatus. Vnde de Christo dictum est Isa. 63. *Torcular calcaui solus*, & Ps. 68. *Consolantē me quęsiui, & non inueni*. Diuina verò cōsolatione omnino priuatus est modo iam explicato. Porrò quāquam necessarium non sit Christū toto tempore uitę hoc genus tristitiæ assumpsisse, tamen quod aliquo tēpore saltem in passione illā assumpserit, omnes Theologi dicunt in 3. d. 15. et D. Th. hic, eiusq; tristitiæ sufficientia, signa sunt

B sudor sanguineus, & illa uerba Christi; *Tristis est anima mea usque ad mortem*, quæ ita multi interpretantur; *Tanta afficior tristitia, quæ posset mortē afferre, nisi egò mea uirtute illam impedirem*. Aug. verò Psalm. 86. ita exponit. *Tāta est tristitia anima mea, ut parum absim a morte*. Illa autem tristitia, quæ tū maxima uidebatur, in progressu passionis aucta est, quando ipse dolor sensibilis, & mali perpessio interiori representationi adiūgebatur: ac tādem in cruce uidetur ad suprēmū gradum peruenisse, ut declarant ista Christi uerba: *Deus Deus meus, ut quid dereliquisti me?* de quibus postea redibit sermo. Ergo omnib. perspectis talem interdū habuit Christus tristitiam humanam, ac naturalē, qualem nullus hominum habuit, nec habebit. Fuit autem conueniens Christum tantam tristitiā assumere, propter congruentias sæpe allatas, scilicet, propter maiorem excellentiam suæ satisfactionis, etiam ex parte pœnæ assumptæ, & propter exē-

C plum nostrum, ac præterea, ut euidentius ueritatē naturæ assumptę demonstraret.

Sed obijci pōt, quia in Christo multa erant, quę possent tristitiā eius leuare. Primò ipsa uirtutis operatio, atq; animi fortitudo, & constantia, quę p se plurimum ualet ad consolandū hoīem, ēt si inter maximos labores, & res tristes uersetur. Secundò caritas Dei, & proximi, q magnū gaudiū secū affert. Tertiò, spes fructus, videbat. n. p eas passiones hominum æternā salutem esse cōparandam. Quartò, ēt humana consolatione non oīnò caruit. Nā licèt exterius nullus amicorū permitteret ad illum accedere, & eum alloqui: tñ multi, præsertim B. Virgo, & Apostoli fidem ad illū seruarūt, & de eius passionibus anxij erant, ac solliciti, quod ipsum nō latebat, ex quo nonnullum solatium humanū capere poterat. Imò nec angelica cōsolatione caruit, vt in horto declaratum est. Vnde nonnulla sumi pōt coniectura, non oīnò caruisse diuina, sicut multi

D S. Martyres inter ingentia tormenta exultabant cōsolatione diuina, ergo non vř tristitia Christi fuisse tam acerba, tamq; omni consolatione destituta. Rñdetur quanq̃ fieri potuerit, ut Christus interdū aliqua considerauerit, quæ tristitiam possent remittere, & consolationē afferre, non tñ oportuit, ut hæc semper haberet animo præsentia, ut ab eis aliq̃ cōsolationem caperet. Sed interdū ut summę tristitię locum daret, ab ijs omnibus, quę consolationē afferre poterant, aīum auertebat (loquor extra uisionem beatam: quę ita superiorem partē perficiebat, ut in inferiorem nullo modo redundaret.) Interdū verò, ne tristitia conficeretur, ac naturales uires ad patiendum amitteret, poterat tristitiā remittere, & ea cōsiderare, quæ & cōsolari, & confortare hoīem possent, & hoc solum probant oīa adducta: nihil tamen faciūt contra sniam à nobis positam, quia nō

Obiectio.

Respons.

Christus ſ passione sua omni solatio destitutus.

asse-

asserimus semper Christũ habuisse illam summã tristitiam, sed aliquando. Addo tamẽ aliud esse mẽte contemplari ea, quę possunt hominem excitare, & confortare ad agendum fortiter, constanterque sustinẽdas passiones; & iniurias; aliud verò hęc cõsiderare, vt tristitiam remittant. Possunt.n. hæc duo coniungi, magna, scilicet animi constantia, & fortitudo cum eximia tristitia, & ita in Christo domino fieri potuit, vt ea consideratio, quę animum cõfortabat, tristitiam non leniret. Vndè in horto dicitur apparuisse Angelus *confortans eum*; non verò gaudiũ aliquod, uel delectationem afferens, itaq; hoc sensu non est dubium, quin interdum in portione inferiori caruerit omni diuina consolatione, quæ tristitiam mitigare posset, qui in hoc voluit suos martyres superare, & maiorem animi fortitudinẽ, ac patientiam ostendere, & sua tristitia eorum consolationem promereri.

Dolor Xpi sensibilis quantus.

Quartò superest conferamus sensibilem Christi dolorem, cùm reliquis. Est enim in eo alia difficultatis ratio, q̃ in tristitia. Et (vt omittamus, quæ clara sunt) constat in duratione non fuisse Christi dolorem maiorem reliquis, cum breui tempora durauerit. Deindè etiam est manifestum in extẽsione, quæ est ex parte subiecti, non excessisse, neque superasse dolores omniũ martyrum. Quia aliqui martyres ita fuere minutatim in frusta dissecti, vt in omnib. partibus corporis externis, & internis dolorẽ vehementẽ senserint. Alij sunt ferreis vnguibus laniati; alij ictis uel facibus, uel igne combusti per totum: at verò de Christo domino nõ constat, q̃ in omnibus partibus corporis etiam externis læsionẽ acceperit, quæ proprium dolorem causare potuerit, vt v.g. in brachio, ĩ crure, & in alijs fortasse partibus: de interioribus autẽ multo certius est non accepisse Christum propriam læsionem doloris effectricẽ. Quia nec flagella, nec claui, aut alia instrumẽta doloris omnes partes penetrarunt. Verũ est tñ quasi per quãdam redundantiam, dolorem illum fuisse per totum corpus, & omnes partes præsertim solidas, & sentiẽtes diffusum. Tùm quia læsis quibusdam partibus, nerui contrahebantur, & aliarum partium uirtus debilitabatur. Tùm etiam, quia ex nimio labore, & fatigatione absq; vlla requie, quã habebat, præsertim in cruce, necessariũ fuit, vt oẽs partes dolore afficerentur; & hoc sensu in extẽsione ex parte subiecti, nullus dolor humanus videt potuisse dolorem Christi superare, quamuis alij fortassè fuerint in hoc æquales. Quia cum corpus humanũ sit finitum, facilè potest dolor totum illud occupare. Quod si ita contingat, non poterit esse in hoc excessus, sed æqualitas: in hoc autẽ dicimus excessisse interdum aliquos martyres, quod ferro, aut igne directè ĩ pluribus partibus corporis externis, & internis tormenta passi sunt. Et hunc vlterius sequitur accidere potuisse, ut multi martyres in vna, vel altera parte corporis maiorem, ac intensiorem dolorẽ perpessi sunt, quàm Christus in alia, vt verbi gratia in oculis, lingua, & similibus partibus, in quibus alij vehementer cruciati sunt; Christus aũt, aut minimè, aut certè lenius. Comparatio ergo fieri debet inter summum dolorem sensibilem, quem Christus habuit in ea parte corporis, in qua maximum dolorem sensit, & alium quemcunque dolorem maximum. Ex quo intelligitur ad explicãdam hanc acerbitatem doloris Christi, non referre multitudinem dolorũ, seu læsionum: nempè quòd in manibus, & pedibus clauis fuerit confixus, in capite spinis coronatus, & toto corpore flagellatus; nam hæc augent dolorem extensiuè, non intẽsiuè. In quo est notanda differentia inter dolorem, & tristitiam. Nã tristitia oritur ex apprehensione interiori: potest autem intellectus, uel imaginatio simul, ac per modum vnius apprehendere multa,

Dolores martyrũ ĩ comparatione dolorum Christi quales, & quanti.

A quæ tristitiam vehementiorem, & intensiorem efficiant; at verò dolor sensibilis causatur ex reali læsione, & ideò, quòd hæc in diuersis partibus multiplicetur, non auget dolorem intensiuè, sed extensiuè, nisi fortassè læsio unius redundet in alteram, vt supra dicebamus.

Sic igitur intellecta, & explicata hac comparatione, sententia D. Tho. est, dolorem Christi fuisse maximum intensiuè, non quidem omnium dolorum, qui esse possunt de potẽtia absoluta, (nam in eodem Christo potuisset esse maior dolor, si vehementior causa, aut læsio adhiberetur) sed eorum, quos hoĩes passi sunt. Cuius assertionis duplex ratio ex D. Tho. colligitur. Prima est, quia magnitudo doloris oritur, & ex magnitudine læsionis, quæ est causa doloris, & ex dispositione patientis, quæ esse potest magis perceptiua doloris, tùm ex optima complexione corporis, in qua sensus tactus maximè viget; tùm ex efficacia animæ, & interiori apprehensione, ex qua uis doloris maximè pendet.

Dolor Christi intẽsiuè omniũ maximus.

B At uerò in Christo domino, & læsio corporis fuit magna, præsertim quando clauis affixus, ipsoque toto corporis pondere dumtaxat manibus, capite spinis coronatus, totoq; corpore cruciatus, ĩ cruce pependit. Complexio etiam corporis eius fuit perfectissima, & uis animæ ad apprehendendum, & attendendum efficacissima, ergo, & dolor eius fuit maximus. Secunda ratio, quæ ex D. Tho. colligitur, est, quia Christus uoluntariè assumpsit hãc doloris magnitudinem, ut pro nobis exactius satisfaceret. Hæc uerò secunda ratio ita intelligenda est, ut non putetur Christus suo arbitrio intendisse illum dolorem ultra eum gradum, quem tales causæ in tali corpore sic dispositio naturaliter efficere poterãt. Quia (vt concedamus hoc miraculũ fuisse possibile,) non est necessarium, neque ulla autoritate, vel ratione fundatum; sed ex hac ratione solum concludendum est, Christum dominum nul-

C lo modo impediuisse causas huius doloris, neque auertisse interiorem mentis, seu imaginationis apprehensionem; sed potius efficacissimè ea omnia considerasse, quæ augere dolorem possent. Itaque tota uis rationis in priori consistit, & posterior solum est addita, uel ad explicandam congruentiam, ob quam Christus tàm acerbum dolorem assumpsit; uel ad excludendam tacitam obiectionem, causas scilicet doloris fuisse grauissimas, Christũ autem voluntate sua potuisse illas impedire: nec enim ita fecit, sed unicuique causæ, & facultati permisit operari, quæ illius sunt propria, ut Damas. dixit lib. 3. c. 15. & 20.

Sed adhuc superest difficultas circa assertionem D. Thom. & priorem eius rationem. Quamquam enim rectè cõcludat in eodem genere doloris, vel suppositis causis æqualibus, seu eiusdem rationis, non tñ in uniuersum probat de omnibus doloribus sensibilibus. Nàm in ijs potest esse, non solum

Obiectio.

D diuersitas maioris, & minoris intensionis intra eãdem speciem; sed interuenire etiam potest differẽtia specifica pro diuersitate læsionum, seu causarũ. Non enim vr esse eiusdem rationis dolor, qui prouenit ex cõbustione ignis, & qui ex diuisione cõtinui, aut qui ex nimio calore, uel ex nimio frigore nascitur. Habẽt enim obiecta ualdè diuersa, undè etiam in ipso effectu sensibili modo ualdè diuerso percipiuntur, ut in fame, & siti perspicere licet; sunt.n. hæ passiones quædã doloris. Et è cõtrario ex delectationibus sensibilibus confirmari potest, neq;.n. oẽs sunt eiusdem rõnis, igitur nec dolores. Hoc ergo supposito, fieri potest, ut alius dolor sensibilis specie sua sit grauior, q̃ is, qui oritur ex cõfixione manuum, aut pedũ, aut ex alijs læsionibus, quæ in Christi corpore factę sunt. Vnde enim constat eam læsionem natam esse efficere sum-

mum dolorem, quoad essentiam, & speciem doloris sensibilis? Quòd si ex alia causa v.g. igne, aut simili potest oriri grauior dolor in specie, ergo, cum aliæ causæ doloris alterius rationis applicatæ fuerint alijs hominibus, fieri potest, vt ex eo capite eorũ dolor fuerit maior, saltẽ quoad grauitatẽ essentialem, quanquàm ex dispositione patientis fuerit minor aptitudo ad dolendum. Quin potius hęc ratio procedere potest, etiã si supponantur dolores esse eiusdem rationis, & differre solum in intensione. Nam potest esse tantus excessus in læsione, causavè doloris, vt excessum ex dispositione sentiẽtis exuperet. Videntur autem læsiones, seu volnera aliquorum martyrum plurium excessisse lęsionem factam in corpore Christi, ergo.

Respons.

Hæc obiectio apud me conuincit non posse in hac re esse certitudinem: sed rem esse dubiam, & ancipitem, & potuisse quidem vno, vel altero modo accidere. Neq; ad perfectionem nostræ redemptionis, & passionis Christi multum refert exacta hæc, in intensione, & doloris acerbitate cõparatio, satis.n.est, quod assumpserit grauissimos dolores, quãtum expediebat, decebatq; maximè: nihilominus tñ recedendum non est à snia D. Tho. quam etiam Theologi in 3. dist. 15. magis probant, & communi sensu piorum fidelium videtur recepta, & ad illam accommodari solent verba illa Thren. 1. *Attẽdite, si est dolor sicut dolor meus.* Magis.n. exaggerat caritatem Christi erga nos, atq; illius prouidentia potuerunt facilè omnes causæ ita disponi, pręparari, aut permitti, ut maximum ipsi dolorem incuterẽt. Deindè ex parte subiecti constat fuisse in Christo sufficiẽtem causam maioris doloris: ex parte verò læsionis ualdè grauẽ, & efficacem: ita, vt de nulla alia constet esse maiorem intensiuè in determinata parte subiecti, ergo omnibus consideratis sentiẽdum est, dolorẽ Christi fuisse maximum inter omnes dolores, quos mortales homines in hac vita passi sunt, uel aliquando patientur.

Ex quibus colligo primũ, non solum in determinata corporis parte. v.g. manibus, pedibus, & capite sensisse Christum dolorem maximum; sed ẽt in toto corpore: ita, quod considerando dolorem illũ, cum Christus in cruce patiebatur, tanquã vnam passionẽ per totum corpus diffusam, nullus hominũ vnquam habuerit totum corpus suum simul tãto dolore affectum. Quia licèt ille dolor Christi non fuerit æqualis in omnibus partibus eius, & in aliqua habere potuerit remissiorem dolorem, quã aliquis martyr in alia; tamen considerando totam integrã corporis affectionẽ in nullo fuit vnquam similis dispositio, & acerbitas doloris, vt ratio facta proportionaliter applicata sufficienter ostendit.

Dolor Xpi pœna, & dolore dãnatorũ minor.

Secundò colligitur, quod dicẽdum sit, si hic dolor comparetur cùm dolore gehennæ, qui dr̃ *pęna sensus*. Ille enim sine ulla dubitatione est lõgè alterius rationis, & prout fit in solis spiritibus, habet etiam perceptionem, seu sensum alterius ordinis, & ideò, nõ est dubiũ, quin ratione sua sit acerbior. Quòd autem sit etiam intensior in gradibus, non ita constat: est tñ verisimilius propter rationem supra factam de tristitia, quę hic facile applicari potest. Nam, & causa doloris, quæ est ignis, vt instrumẽtum diuinæ iustitiæ, & dispositio patiẽtis, cùm sit purè spiritualis, ac propterea magis efficax, etiã ad maiorem intẽsionem conferre potest: An verò idem dicẽdum sit de animabus purgatorij, res magis dubia est, quia illæ mitius puniuntur. Vndè aliqui credunt nõ solum in Christo, sed etiam in alijs hominibus reperiri posse interdum maiorẽ dolorẽ, quàm in animabus purgatorij. Sed quoad genus pęnæ, & doloris mihi nõ est dubium, quin dolor purgatorij sit maior, quia est eiusdem ordinis cùm pœna sensus inferni. Quod verò attinet ad intensionem, probabile est, posse aliquam pœnam purgatorij esse minus intẽsam, quia potest esse propter causam leuem. De qua re latius in materia de purgatorio. Denique quid dicendum est, si comparatio fiat cum dolore sensibili, quem patiũtur corpora damnatorum post resurrectionem? Res ẽt est incerta, quia ille dolor damnatorum uidetur esse futurus sensibilis, eiusdem rationis cum dolore, qui percipitur ex combustione ignis. Nihilominus probabilius est etiam illum dolorem futurum esse maiorem, & ignem non solum naturali uirtute, sed etiam vt instrumentum Dei ad illum esse cooperaturum. Sed de hoc aliàs.

DISPVTATIO XXXIV.

In tres Sectiones distributa.

De ijs, quæ Christus Dominus, vsque ad comprehensionem, passus est.

EXplicata generatim acerbitate passionis Christi, ut ea, quæ nonnullã difficultatem habẽt in ijs, quæ de rebus in ea gestis narrantur, & theologicã expositionem requirũt, in particulari pertractemus, totam illam historiam in tres præcipuas partes diuidemus, primã usque ad Christi comprehensionem, secundam vsque ad crucis gestationem, tertiam usque ad mortem. In hac igitur disputatione, quæ primam partem cõtinet, tria potissimum mysteria declaranda occurrunt, scilicet venditio Christi, Iudæq; crimen, sudor sanguinis, quẽ orans in horto passus est, ac denique quomodo à Iudęis fuerit comprehensus. In quibus mysterijs exponendis nõ solum dicemus quid Christus passus fuerit (quod videtur nostri instituti propriũ) sed etiam, si oportuerit, vt res tota magis illustretur, interdum declarabimus, quid Christus fecerit, loquutusve sit.

SECTIO I.

Quam ob causam, & quo pretio Iudas Christum vẽdiderit.

PRimò supponendum est ex historia Euangelica, Iudam Christum vendidisse, ut constat ex verbis illis Matth. 26. *Tũc abijt unus de duodecim, qui dicebatur Iudas Iscariotes, ad principes Sacerdotũ, & ait, quid vultis mihi dare, & ego eũ uobis tradam?* Ex quo loco coniectare possumus, Iudam pepigisse cum Iudæis de Christo tradendo pridie ante noctem cœnæ. Vt.n. ex eo loco constat, biduo ante pascha Principes & Pharisæi cõcilium coegerunt, ut de Christo capiendo, & interficiendo deliberarent. Narrat aũt statim Matt. Iudam, cùm ęgrẽ tulisset factũ illud de muliere, quæ in Bethania effudit vnguẽtum super caput Iesu, abijsse ad principes sacerdotum. Hinc ergo intelligi potest iuisse ad concilium, in quo erant congregati, atq; ita illo eodem die de tradendo Christo pepigisse.

Obiectio.

Dices, ergo die Martis vẽdidit illũ; quia ille erat dies biduus ante pascha, quod die Iouis ad vesperã incipiebat, non ergo factũ est hoc pridie ante cęnã.

Responsio.

Rñ detur, si solũ cõsideremus literam Euãgelij potuisse hoc modo exponi, tñ adiuncta ecclesiastica consuetudo, & traditio declarat illud biduum dictum esse respectu diei festi, qui die Veneris celebrabat, atq; adeò factum Iudæ contigisse die Mercurij, & in eodẽ fuisse coactum concilium Iudæorũ aduersus Iesum. Nam pp hanc causam dies Mercurij inter dies, qui spectant ad passionẽ Domini, numeratur,

Quonam die Iudas Christum vendidit.

ratur, quia in eo cœpit pati Christus, cum in eo venditus sit, & ideò etiã apud complures fuit antiqua cõsuetudo ieiunandi feria 4. in honorem passionis Domini, vt constat ex Aug. epist. 86.

Obiectio. Sed rursus dices, Matth. narrat Iudam vendidisse Christum statim post cœnam factam in Bethania: constat autem ex Ioanne cap. 12. cœnam illam factã esse sexto ante pascha die, ergo venditio Iudæ antea etiam facta est.

Non defuerunt, qui dicerent, cœnam illam, & vnctionem, de qua loquitur Ioãnes, esse diuersam ab ea, de qua loquitur Matt. ita potuisse diuerso tempore celebrari, alteram sexto die ante pascha, alteram biduo. Nã etiam võt in diuersis domibus celebratę. Matth. n. ait, Christum cœnasse in domo Simonis leprosi: Ioãnes verò significat cœnasse in domo Marthę. aderant enim Lazarus, & Maria, & Martha ministrabat, non est autẽ verisimile ministrasse in aliena domo. Item, Matth. dicit fœminam illam vnxisse caput Iesu, Ioan. verò ait Mariam vnxisse pedes: apud Mat. discipuli indignantur, apud Ioannem solus Iudas: & iuxtà hanc sententiam facilis est responsio ad obiectionem. Cœnam narratam à Matth. contigisse biduo ante pascha: quam verò narrat Ioannes antea celebratam, fuisse diuersam. Hæc fuit sñia Orig. tract. 35. in Matth. & eandem indicat Chrysost. ho. 81. in Matth. & clarè Euthym. suo c. 62. in Matth. & hanc sententiã secutus est Cæsar. Baron. in Annalib. anno 32. & 34. eãque ex Euangelio colligi existimat.

Matt. 26. Ioan. 12.

Sed leui fundamento motus est, quia neq; Matt. neque Marc. scripserunt cœnam illam factam esse biduo ante paschs, sed cùm narrare inciperent concilium Iudæorum illo die factum, & deindè narraturi essent proditionem Christi, quam in eo concilio Iudas fecit, per recapitulationẽ interposuerũt, quid ante paucos dies gestum esset in illa cœna, vt occasionem indicarent, qua Iudas indignatus, & ad Christum prodendum impulsus est. Vnde neq; etiam dicunt Iudam statim post illam cœnã abiisse ad prodendum Christum; sed finita narratione vnctionis, quam interposuerant, reuertũtur ad historiæ narrationem, quam aggressi erant. Deindè tot sunt circunstantiæ similes in utraque cœna, & vnctione, vt non sit uerisimile diuersas fuisse, præsertim cum contrariæ coniecturæ non repugnent eidem cœnæ. Nam illa de diuerso tempore iam reiecta est: alia verò de diuersa domo non cogit, tum quia Chrysost. ho. 64. in Ioan. refert, multos sensisse cœnam, quam narrat Ioannes, non fuisse factam in domo Lazari, potuit n. Martha, vel ex magna ad Christum deuotione, uel propter cognationem, & familiaritatem aliquã cum Simone in domo eius ministrare. Tum etiam, quia Theoph. in Matth. refert illum Simonem fuisse patrem Lazari, & Marthæ, quod etiam refert Niceph. lib. 1. Hist. c. 27. Reliquę coniecturæ faciliores sunt, nõ enim oportet, vt singuli Euangelistæ singula narrent, sed satis est, vt ea, quæ referunt, inter se non pugnent: non pugnat autem, quòd eadem mulier in eadem cœnæ vnxerit pedes, & caput, & quòd Iudas cœperit indignari, & postea alij discipuli eum imitati sint, quãuis fortasse non eadem intentione, vt Chrys. dixit. Et eadem responsio est ad cætera, quæ obijci solẽt, ut egregiè obseruauit Aug. qui præcipuus autor est huius sententiæ lib. 2. de consen. Euang. c. 79. quẽ sequuti sunt Ansel. Matt. 26. & Ruper. lib. 10. in Io. & eam uidetur tandem tenuisse Chrys. hom. 64. in Ioann. dum Matt. cum Ioanne concordare nititur, & eandem sequitur Hieron. Matth. 26. qui attentè est legendus, nam initio uidetur distinguere mulierem, quæ vnxit pedes Domini ab ea, quæ unxit caput. Sed (quidquid sit de eius snia quoad distinctionem personarũ, de quo aliàs) tñ nõ distinguit has

Resp. [Respons.]

cœnas in Bhetania factas, & narratas a Matth. & Ioanne, vt euidẽter patet ex sequentib. imò in priori distinctione non vr agere de vnctione pedum, q̃ narrat Ioãnes, sed q̃ narrat Luc. c. 7. quę sine dubio fuit diuersa, & antea facta est. Deniq; hanc sñiam sequuntur Caiet. Iansen. Tolet. & alij. Et iuxta illã facilè patet solutio ad obiectionẽ factã, nimirũ Iudam non vendidisse Christum eo die, quo cœna facta est. Quia licèt immediatè post illã narretur, nõ oportet res eodẽ ordine gestas esse, quo narrantur.

Secundò dicendum est de causa huius venditionis, quæ inquiri põt, vel ex parte Dei, vel ex parte Iudæorum, aut ex parte Iudæ. Ex parte quidẽ Dei, cur permiserit Christum à Iuda vẽdi. Ad q̃d respõdendum est, pp eam causam permisisse vendi, pp q̃ permisit comprehendi flagellari, & crucifigi. Quã Paul. ad Rom. 8. vno verbo complexus, dixit. *Qui proprio suo filio non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum.* Itaq; inter alia voluit Christum pro nobis hoc genus iniurię, infidelitatis, & ingratitudinis perpeti, vt & nos doceret similia mala patiẽter ferre, & vt specialem modum tristitiæ, & doloris, quem talis proditio causare poterat, ad satisfaciendum pro nobis assumeret. Vnde de hoc afflictionis genere scriptũ est Psal. 40. *Homo pacis meæ, in quo speraui, qui edebat panes meos, magnificauit super me supplãtationẽ.* Vbi Aug. & Hier on. de Iuda hoc interpretantur, & ponderant verbum illud *panes meos*, quo dicunt esse indicatum mysterium Eucharistiæ, cuius proditor Iudas particeps fuit, vt in materia de Eucharistia latius dicendum est. Et eodem modo exponunt verba illa Psal. 54. *Si inimicus meus maledixisset mihi, sustinuissem vtique, & si is, qui oderat me, super me magna locutus fuisset, abscondissem me forsitan ab eo, tu vero homo vnanimis dux meus, & notus meus, qui simul mecum dulces capiebas cibos, in domo Dei ambulauimus cum consensu &c.*

Christus à Iuda uendi cur passus est.

Rursus ex parte Iudæorum inquiri põt, nõ quidem, quid eos impulerit, vt Christũ comprehendere cuperent, (nam satis notũ est ex euangelio, inuidia, & odio motos esse) sed specialiter quid eos mouerit, vt pecunijs emerent, quem quotidie in tẽplo vel in ciuitate suo arbitrio, sine difficultate vlla poterant comprehendere. Sed huius rei causam apparuerunt ẽt Euangelistæ. Marcus. n. sic inquit, ca. 14. *Quærebant summi Sacerdotes, & Scribæ, quomodo eum dolo tenerent & occiderent*, Lucas vero addit, *Timebant verò plebem*. Itaque sicut timebant illũ occidere *in die festo, ne tumultus fieret in populo*: ita etiam timebant publice, & coram plebe eum comprehendere, ne fieret seditio, & ne fortassè multi eum defendere conarentur. Propter hanc ergo causam quærebant oportunitatem, ut in loco securo, & remoto eum caperent, atque in iudicio sisterent, & tumultuato, ac plebem contra eum excitarent, priusquam se tueri, aut à discipulis, amicisque defendi posset. Ad hoc ergo cautè præstandũ suam industriam, ac diligentiam Iudas promisit, & propterea, gauisi sunt Iudæi, pecuniamq; ei spõpõderũt. Addi etiam potest timuisse Iudæos, ne Christus eorum cogitata cognoscens fugeret, seq; occultaret. Nam c. 11. inquit Ioannes. Iudæos ad inuicẽ colloquẽtes dixisse. *Quid putatis, quia non venerit ad diem festum? Dederat autẽ Pontifices, & Pharisæi mãdatum, ut si quis cognouerit, vbi sit, indicet, vt apprehendant eum.* Ioan. 11.

Denique ex parte Iudæ, quid ipsum impulerit ad vendendum Christum, non defuerunt quidam heretici Caiani appellati, qui dicerẽt Iudam benè egisse vendendo Christum, vel quia Christus legẽ peruertebat, quod Iudas impedire voluit, vel certè quia Christum perfectè cognouit; & ex perfecta cognitione veritatis eũ prodidit zelo generis huma-

ni, quod cognouit non posse saluari nisi per Christum, nec Christum potuisse mori, nisi ab ipso proderetur. Ita ferè refert Iren. lib. 1. cont. hęres. c. vlt. & Tertull. lib. de præscriptionib. aduersus hęret. c. 47. & Epiph. hæres. 38. Possunt autē hi hæretici in confirmationē sui erroris adducere verba illa Christi.

Ioan. 13.

Quod facis fac citius. Nisi. n. benè operaretur, non eum Christus ad operandum impelleret.

Sed repugnant euidentibus scripturæ testimonijs: passim. n. in Euangelio hoc Iudę peccatum dānatur, & Christus dixit: *Vę homini illi, per quē filius hominis tradetur, bonū erat ei, si natus nō fuisset homo ille,* Matt. 26. & apud Ioan. c. 13. *Vos mūdi estis: sed non omnes, sciebat. n. quis esset, qui traderet eū, & propterea dixit, non estis mundi omnes,* & ibidem: *Cum diabolus misisset in cor, vt traderet eum Iudas,* & infrà: *Et post bucellam intrauit in eum Sathanas, & exiuit continuo.* Deniq; isti hæretici peiores ipso Iuda esse uidentur. Ille. n. peccatum suum

B

Matth. 27

confessus est & agnouit, dicens: *Peccaui tradēs sanguinem iustum,* Quib. uerbis etiā rationem sui peccati agnoscit, quòd nimirum contra omnem iustitiam, virum innocentem, ac sanctum prodiderit. Quanquàm (vt notauit Leo Papa serm. 1. de Passione) non totā grauitatē sui peccati declarauit: in quo aliud peccatū suæ infidelitatis indicauit, non enim peccauit solum tradendo hominem iustum: sed ēt tradendo ipsum filium Dei, quem ille non satis agnoscebat, nec credebat.

Dicendum est ergo, Iudam pp auaritiam Christum uendidisse. Hęc est cōis sententia omniū Patrum, quam colligunt, tùm ex eo, q Matthæus & Marcus antequam narrent hanc Iudæ proditionē, interponunt indignationem eius ob vnguentū effusum super caput Iesu: Quamobrem fuisse ex auiditate pecuniæ, declarauit Ioānes illis verbis: *Non quia de egenis pertinebat ad eum, sed quia fur erat.* Vnde colligunt ex eo die machinatum esse Iudam, quō Christum venderet, vt illam iacturā resarciret. Tum ēt, quia hanc mentem suam satis ipsemet exponit illis verbis: *Quid vultis mihi dare, & ego vobis eū tradam?* Vnde August. enarrat. in Psalm. 63. [Auaritia, quæ captiuauit discipulū comitem Christi, captiuauit & militē custodē sepulchri.] & Chrys. hom. 64. in Ioan. loquitur eos, cur Christus dispensatorem pecuniæ fecerit eum, quem furem, & auarū esse nō ignorabat, dicit Christum hos permisisse, vt maius periculum vitaret, s. ut cupiditas, & auaritia eius inde expleri posset, & ita tolleretur ei proditionis occasio. Quam rationem attigit ēt Euthym. super c. 12. Ioan. quæ tñ hoc sensu accipiēda est, q tanta fuerit cupiditas Iudæ, vt expleri nō potuerit ijs, quæ furabatur, nisi etiam magistrum suū uenderet. Et ita sunt intelligenda uerba, quæ subdit Chrysost. [Neq; enim poterat dicere pecuniarum id cupiditate fecisse, sufficiētes enim loculi esse debebant, qui eius satisfacerēt cupiditati, sed sola malitia.] Non enim intendit negare Iudam hoc fecis-

Auaritiæ causa Iudas Christum vendidit.

Ioan. 12.

C

Matth. 26.

D

se cupiditate pecuniæ: sed solum non fuisse talē cupiditatem illam, quæ aliquam, uel humanā posset excusationem habere, erat enim nimis effrenata cupiditas. & ex ingenti malitia orta. Quàm porrò admixtam auaritiæ malitiam significare volens Leo Papa serm. 9. de passione, inquit: [Impius Iudas maluit minister esse diaboli, quàm Apostolus Christi, quem non timoris perturbatione deseruit, sed pecuniæ cupiditate distraxit. Hoc perfidus Iudas inebriatus veneno, dum sitit lucrum, peruenit ad laqueum, & tam stultè impius fuit, vt triginta argenteis, & Dominum vēderet, & magistrum.] Illud verò est considerandum, non fuisse proditum à Iuda Christum, vt occideretur: sed solum quia existimauit fore, vt in exilium mitteretur, aut in carcere detineretur, ne populū commoueret. Hinc enim fa-

A

ctum est, vt postea intelligens, Christum damnatū esse à Iudæis, pœnitentia ductus fuerit, referens triginta argenteos, vt narratur Matt. 27. non ergo motus est inuidia, aut odio, sicut alij Iudęi, sed auaritia.

Obiectio.

Dices, qui potuit Iudas, qui tot, ac tanta miracula Christi conspexerat, propter solum affectum pecuniæ illum tradere Iudęis? Quidam dicunt Iudā non credidisse illa fuisse vera miracula, sed apparentia, & virtute dæmonis facta, quod sentit Hieron. Matth. 26. Vel dici potest, quamuis crediderit miracula esse vera: non tamen cognouisse, nec credidisse Christū esse Deum, sed solum virum iustū, & sanctum: hoc enim tam euidens illi erat ex dictis, & factis Christi, vt aliud sibi persuadere non potuerit, vt postea ipsemet cōfessus est dicens: *Tradens sanguinem iustum:* excæcatus tamen passione, & auaritia ipsum prodidit. Ad quod eo facilius induci potuit, quò & indignatus erat ex priori facto, & nō æstimauit tantùm nocumentum fuisse Christo inferendum, vt dictum est. Quanquam autē ille iustum esse Christum crederet, cum autē ad Pharisæos est loquutus, vt eū proderet, grauissimè mentitum esse credendum est (quod est nouum peccati genus) Vt enim factum suum excusaret, & probabile Iudæis faceret, necessarium illi fuit Christum accusare, & dicere se zelo legis moueri ad illū tradēdum, cuius mores expertus erat, neque ferre poterat, &c. Iansen. in Conc. cap. 138.

Tertiò, dicendum de pretio, quo Iudas Christū vēdidit, de quo solus Matth. scripsit fuisse triginta argenteos. Circa quod duę occurrūt dubitationes. Prima est, quæ fuerit illa pecuniæ quantitas, si eam ijs mensuris, quæ apud nos sunt in vsu, metiamur. Secunda, quomodo ueritas nō exactè responderit figuræ. Nam Patriarchæ Ioseph vēditio figura fuit venditionis Christi; ille autem tantum uiginti argenteis venditus legitur Gen. 37.

Matth 27.

Circa primam, magna est opinionū diuersitas, quas latè refert Iansen. cap. 138. Conc. quarum breuis summa est, quosdā asseruisse illos argenteos eiusdē valoris fuisse cum nostris, quos Hispani, *reales*, uocant. Ita sentit Ruper. lib. 10. in Matth. qui ait Iudam solitum fuisse furari decimam partem eorū, quæ habebat in loculis, & ita ceptis his triginta denarijs, recuperasse decimam partem trecentorum denariorum, quibus vnguentum vēdi poterat, quā sibi perijsse indignè ferebat.

Dubium.

Secūda opinio est, unumquemq; argenteum illorum habuisse ualorē decem denariorū, seu argēteorū nostrorū, atq; ita vendidisse Christū trecentis illis denarijs, quib. vnguentū vendi poterat. Ita Lyr. Matt. 26. Sed hęc dicta sunt sine fundamento.

Sicli, & drachmę valor.

Tertia ergo opinio Iansenij est; ualorem argentei fuisse quatuor argēteorum ex nostris, atq; adeò triginta argenteos æquiualuisse duodecim scutis argenteis, seu quindecim florenis, seu centum & viginti argenteis ex nostris: hæc enim omnia idem sunt. Fundamentum est, quia *argenteus* substātiuè sumptus, idem solet significare, quod *siclus*, ut patet ex lib. 2. Reg. cap. 18. & Isa. 7. adiuncta expositione Hieron. & ex Ioseph. lib. 3. Antiq. c. 9. siclus autem pēdebat quatuor drachmas, ut dicit Ioseph. & Hieronym. Ezech. 4. & Iere. 32. drachma autem eiusdem ferè ponderis, & ualoris erat cum nostro argenteo, ut Budæus, & omnes tradūt. Addit uerò idem autor ex Budæo lib. 5. de asse, probabile etiā esse, argenteum, quo Hebręi utebant̃ duas drachmas Atticas pēdisse, & ex ijs esse triginta illos argenteos, quibus uenditus fuit Dominus, quia etiā nunc aliqui eorū uisuntur Romæ, & Parisijs eius ponderis, & qualitatis. Quam sniām sequutus est Franc. Ribera Amos 8. & Zach. 11. At uerò Cæsar Baron. in Annalib. in Appendice ad annum 34. aliam excogitauit sententiam, dicens, uerum quidem

dem esse hoc pretium solutum esse Iudæ in nummis argenteis, qui erant in usu Iudæorum, quales sunt, qui modo ostenduntur, & creduntur esse ex illis, qui Iudæ numerati sunt à Scribis, & Pharisæis, nõ tamen solos triginta esse numeratos, sed multo plures. Existimat enim argenteum hoc loco signifi-

Argẽteus quid.

care libram argenteam, quia iuxtà Hebræorũ traditionem, quam ibi ex Rabbinis, & ex Atia Mnota nos refert, hæc vox *argenteus*, licèt in Pentateucho significet *siclum*: in Prophetis verò significat *libram*, & verisimile est Matth. hac significatione usum esse illa voce, cum propheticam prædictioné afferat. Et ita iuxtà hanc sententiam triginta argenteorum valor fuit ferè trecentorum aureorum. Nã unaquæq; libra argentea pendere dicitur quatuor & centum denarios, seu argenteos ex nostris. Præter dictam verò vocabuli obseruationem, nititur potissimum hic autor ea coniectura, quod triginta illis argenteis emptus est ager figuli in peregrinorum sepulturam, vt constet Matth. 27. & Act. 1. vbi dicitur ager ille *Emptus de mercede iniquitatis*, quo significatur solo illo pretio emptum esse. Non est autem verisimile agrum propè Ierosolymam, qué esse oportuit non exiguæ magnitudinis, vt posset capere omnes peregrinos, quibus Ierusolyma abũdabat, potuisse emi minori pretio, præsertim cum ager ille non ad tempus, idest, vsque ad annum Iubilei (vt moris erat apud Iudæos) sed in perpetuum emeretur, eò quòd vsus sepulturæ ascribi deberet in posterum.

Sed (si coniectura vtendum est) obstat huic sententiæ, alia quæ apud me maiorẽ (vt verum fatear) probabilitatẽ efficit. Qui. n. credi potest, Iudæos tã

Iudas cur tã uili pretio Christum uendidit.

facile obtulisse trecẽtos aureos propter opus, quod nullius ferè laboris, vel negotij erat præsertim cum Iudas nec rogatus, nec quæsitus sese ad tradendum Christum obtulerit, propensumque ostenderit? Vnde Hierony. Matth. 26. hac coniectura colligit Iudam vili pretio Christum vendidisse: *Sed quasi vile*, inquit, *tradens mancipium, in potestate ementium posuit, quantum vellent dare*. Et ceteri omnes expositores idem sentiũt, illud scilicet pretiũ fuisse multo minoris valoris. Quanquam enim dicere quis posset, Iudæos præ nimio desiderio, quod habebant comprehendendi Christum, facilè maximam pecuniæ vim obtulisse: id fieret verisimile, si vel in opere ipso, uel in proditore aliquam difficultatem aperti essent, eo vel maximè, quòd eo tẽpore decem aurei in maiori pretio, & æstimatione habebantur, quàm nunc centum.

Respons. Quo pretio Christus à Iuda venũdatus.

Quocirca non coniecturis, sed propria significatione vocis, *argenteus*, quæstio hæc definienda esset: cùm autem ista illa sit valdè æquiuoca, & varias monetas ex argento factas significare soleat, vix potest certa ratione definiri, in qua significatione hoc loco sumenda sit tam in Euangelio, quam apud Zach. c. 11. Videtur autem verisimilius, argenteum illic significare simplicem aliquam D monetam argenti, quæ tunc erat in usu, & illã fuisse uel siclum, uel dimidiam partem sicli, ut tertia & quarta opinio asserebat. Potuit autem ea quantitas pecuniæ sufficere ad emendum agrum in sepulturam peregrinorum, uel quia nõ sola illa emptus est, nàm licèt scriptura dicat ex illis emptum esse, non tamen affirmat ex solis illis, uel certè quia non oportebat agrũm esse adeò magnum, quia rari solent esse peregrini, qui in aliqua ciuitate moriũtur, etiam si magna illorum multitudo illuc cõfluat, ut etiam nunc Romæ, & Compostellæ uidere licèt. Nam ad sepeliendos peregrinos exiguus locus sufficit, præsertim quia (ut dicebam) eo tempore moneta carior erat, quam nunc sit, quare tunc decem aureis emi poterat ager, qui nunc fortassè non potuisset centum comparari.

A Ad ultimam dubitationem non defuerunt, qui in loco Gen. triginta argenteos existimarent esse legendum. Sed lectio illa nullam habet probabilitatem, quia & Hebræi codices habent uiginti, & eodem modo legunt omnes codices emendatiores vulgatæ editionis. Septuaginta ẽt interpretes quoad numerum, *viginti* legunt, quamuis quoad pecuniæ qualitatem non argenteos, sed aureos interpretati sint. Iosephus ẽt lib. 2. Antiq. c. 3. numerum viginti retinuit, sed non dicit uiginti aureis, uel argẽteis fuisse uenditum, sed uiginti minis, quod longè maius pretium est. Nam unaquæq; mina sexaginta siclos pendebat, ue constat Ezec. 45. Sed in utroq; erratũ est, nàm & Hebraica ueritas, & vulgata editio viginti argẽteos habet, & ita esse legendum notauit Hiero. quæst. Hebraicis in Gen. & Matth. 26. Vbi expressè refellit translationé septuaginta, subdẽs: *Neque enim pretiosior esse poterat seruus, quã dominus*. Ad dubitationem ergo rñdetur, nõ oportuisse figuram in oĩbus conuenire cum re præsen-

Dubium.

Respons. Ioseph à fratrib. in Aegyptũ quo pro venditus.

B tata. Et addi potest ex prædictis uerbis Hieron. in hoc seruatã esse proprietatem figuræ, quod seruus minori pretio uẽditus est, quàm dñs. Addo denique neq; hunc pretij numerũ relictum esse sine figura, & prophetia. Nam Exod. 21. pro seruo, aut ancilla occisis solui præcipiebãtur triginta sicli argentei: vnde Iudæi tanti Christum emere uoluerunt, quãtum ab eis seruus æstimabatur. Zach. aũt 11. de hoc hoc pretio prædictũ erat: *Appenderunt mercedem meam triginta argenteos*, id est, cum pro beneficijs acceptis gratiam reddere deberent, dederunt Iudæ 30. argenteos, ut me traderet. Ita exponunt Hiero. ibi, & super Matth. Ruffin. in symbol. Cyril. Ierosol. catech. 13. & huius prophetiæ meminit Matt. c. 27. quamquã mutatis uerbis, & non tribuit illam Zachariæ, sed Ieremiæ, quod non paruam difficultatem multis ingessit, quàm uariè expediunt Orige. Hier. & alij expositores ibi. & Aug. lib. 3. de consen. C Euang. c. 7. Sed illud uerisimilius uidetur. Euangelistam non posuisse nomen Ieremiæ, sed simpliciter nomen Prophetæ; ab aliquo autem additum nomen Ieremiæ in margine, postea irrepsisse in textum in aliquibus codicibus, non enim in omnibus habetur. Et hæc est sententia Hieron. quam Iansenius ca. 140. magis probat, & eandem sequitur Cæsar Baronius in dicta appendice.

SECTIO II.

Utrùm sudor sanguineus Christi in horto orantis verus, ac naturalis fuerit.

EXplicata Christi venditione, quæ legalẽ cœnã antecessit, explananda sequuntur mysteria cœnæ: sed qm̃ hæc in sequentẽ tomũ, ubi mysterium Eucharistiæ explicabimus, à nobis reijciuntur, gradũ facimus ad explicandũ ea, quæ Christo orãti in D horto contigerunt: hæc. n. proximè post cœnã subsequuta sunt. Sic. n. habent Euangelistæ, *Et hymno dicto, exierunt in montem Oliueti*, qui propè Ierusalẽ erat, *Sabbati habẽs iter*, ut dr̃ Act. 1. idest, per unũ milliare distans, tm̃. n. itineris licebat Iudæis in sabbatho agere (ut Oecumenius ibi notat) uel sex stadijs (ut Iosephus tradit lib. 6. de bello Iudaico c. 3.) In eo ergo itinere, quantũ ex Matt. & Mar. colligi põt, sermoné habuit Christus cũ discipulis, in quo, & eorum scandalũ, & morté suam, ac resurrectionem iterũ prædixit. Petroq; asserenti se nullo modo scãdalũ in eum passurũ, q̃ eum esset negaturus, ẽt prædixit, quãuis iam antea in cœna iterum atq; iterum eandem negationé illi prædixisset (ut Aug. notauit lib. 16. de consensu Euangelist. c. 2.) & in eodẽ itinere pertransijt Christus torrentẽ Cedron, q̃ per vallẽ fluit, q̃ inter montem Oliuarum, & Ierusalem

Sabbathi iter quantum.

salem interiacet (vt Ioseph. supra retulit) ac tandem peruenit in villã Gethsemani, quæ erat ad radices montis Oliuarum (vt Hieron. refert lib. de traditio-nib. Hebraicis.) Erat aũt ibi hortus (vt Ioannes refert) in quem ingressus est cũ discipulis, vt oraret. Tria aũt sunt potissima, quæ ab Euangelistis narrantur facta in illa orat. primum, quod *cœpit Iesus pauere, & tædere, & mœstus esse.* Secundum orasse ad Patrem illis verbis, *Pater, si possibile est, &c.* Tertium addit solus Lucas dicens: *Et factus est sudor eius, sicut guttæ sanguinis decurrentis in terram.* Quæ verba, quamuis Hilar. lib. 10. de Trinit. dicat in multis codicibus tam Græcis, quam Latinis deesse, & idem significet Hieron. lib. 2. contra Pelagia. quatenus solum dicit eam partem historiæ in multis codicibus Græcis, & Latinis reperiri: tamen certa fide tenendum est eam partem esse canonicã, & scripturam sacram: præsertim post Conc. Trid. decretum in sess. 4. vbi definit, libros scripturę integros esse suscipiendos cũ omnibus suis partibus, prout in Ecclesia Catholica legi cõsueuerũt, & in vulgata Latina editione habentur. Hæc autem pars communi ecclesiæ consuetudine, & cõsensu recepta est, & antiquissimi ecclesiæ Patres eam vt canonicã susceperunt, vt patet ex Dionys. c. 4. de Cœlest. hierarc. Epiphan. hæres. 69. Aug. Irenęo, & alijs, quos statim referam. Quæ omnia intelligenda sunt etiã de illa parte, in qua Lucas refert apparuisse angelum confortantem Christum. Vnde si in aliquibus codicibus hæc pars deest, credendum est expunctam fuisse ab aliquibus indoctis, specie pietatis. Nam & S. Nicon. in quadam epistola de religione Armenorum refert, eos abstulisse ex Euangelio hanc historiam de sudore sanguinis, imbecillitatis hoc esse existimantes non diuinæ maiestatis.

Igitur de prima, & secunda parte huius mysterij multa dicta sunt in superioribus, de prima in primo tomo. circa quæst. 15. D. Tho. in comment. ar. 7. & disp. 38. sect. 2. & in hoc, præced. disput. multa de hac tristitia Christi dicta sunt. De secunda verò parte, idest de illa Christi oratione, & de voluntate, à qua profecta est, dixi in primo tom. disp. 33. sect. 1. vbi refutaui hæreticos, qui hanc Christi orationẽ ausi sunt reprehendere, & disp. 24. sect. 3. interpretatus sum August. & Hieron. qui interdum indicant verba illa, *si possibile est,* &c. profecta esse ex ignorãtia aliqua, & dubitatione in disp. verò 38. sect. 2. exposui, illa oratione declarasse Christum naturalem affectum voluntatis suæ: quem permittere in se voluit, & exterius exprimere, ad confirmandam naturæ assumptæ ueritatem, & tristitiæ suæ acerbitatẽ declarandam. Solum ergo superest, vt hoc loco de tertia parte huius mysterij sermonem instituamus.

Christus in horto verũ, ac naturalẽ sanguinẽ sudauit.

Dico ergo primò, Christum dñm verum, proprium, ac naturalem sanguinẽ emisisse, quẽ sanguinem sudasse fertur. Hęc assertio mihi est certa, quia verba Luc. sunt expressa, & cum historiam contineant, propriè intelligenda sunt. Vnde (quod Theophyl. dixit) ea scripta esse per hyperbolẽ. Nã sicut qui amarè flet, dicimus sanguine flere, ita qui præ anxietate, & interno labore nimium sudat, dicitur sanguinem sudasse, idest, fluentem sudorem fortiter stillasse. Hæc (inquam) interpretatio cum aliena sit à literæ proprietate, & necessaria non sit, nullo modo est admittenda. Sed ait Euthym. qui in eadem est sententia suo cap. 64. in Matth. Lucam non dicere Christum sudasse sanguinem: sed sudorem eius fuisse, sicut sanguinis guttas, idest, fuisse crassum, & concretum sudorem similem guttis sanguinis. Sed certè, si solam similitudinem voluisset Lucas significare, potius dixisset: *Sicut guttę aquę;* similiores enim videntur guttæ sudoris guttis aquæ, quam sanguinis. Adde particulam illam *sicut,* non semper significare in scriptura similitudinem; sed interdum identitatem, & veritatem, vt Ioan. 1. *Vidimus gloriam eius, gloriã quasi vnigeniti à Patre.* Denique si in hoc loco per particulã illam, *Sicut,* importatur aliqua similitudo, quæ à veritate deficiat, non est in substantia sanguinis, quasi verum sanguinem non sudauerit Christus, sed in forma, & figura guttarum. Quia fortasse non habebant perfectam figuram guttæ, sed alli similem, vel certè, quia non erant ex puro sanguine, sed aliquid sudoris habebant admixtum. Itaq; simpliciter fatendum est, Christum sanguinem verum sudasse, vt euangelij litera præsefert, & communi sensu Ecclesiæ intellecta est, etiam ab Apostolorum temporibus, vt colligere licet ex Iustino Martyre dialogo cum Tryphone, Irenæo, lib. 4. contra hæres. cap. 35. vbi contra negantes ueritatem carnis Christi illud incommodum infert, quod *Globos sanguinis,* non sudasset. Idem repetit lib. 4. c. 69. Idem sentit apertè Epiph. in Anchorato, & Athanas. lib. 6. ad Theophil. qui est de beatitudine filij Dei, anathema dicit in eos, qui Christum verum sanguinem sudasse negãt. Hilar. etiam & Hiero. locis citatis, planè intelligũt ea verba de vero sãguineo sudore, & Aug. lib. 3. de consensu Euangel. c. 4. vbi dicit Christum emisisse sudorem sanguineũ. Ammonius verò Alex. in Harmonia euangeliorum *Sudorem sanguinolentum,* appellauit. Ratio huius sudoris propria, & literalis statim explicabitur. Rationes autẽ mysticæ variæ traduntur à Patribus, Beda super Lucam dicit, significatũ esse hoc Christi sudore defluente in terram, & terrenos hoĩes sanguine Christi esse irrigandos. Aug. in lib. sniarum, snia 68. *Orans, inquit, cum sudore sanguineo dominus Iesus Christus, significabat de toto corpore, quod est Ecclesia, emanaturas martyrum passiones.* Bernar. ser. 3. in Dominicam Palmarum, dicit Christum non fuisse contentum lachrymis oculorũ: sed totius corporis sanguineis lachrymis peccata nostra flere, ac lauare voluisse.

Sãguinei sudoris in Christo causa quæ fuerit.

C Dico secundò, Christus dñs absq; speciali miraculo sanguinem sudauit ex ui internæ afflictionis, & agoniæ, quã in illa oratione passus est. Ita sentit Caiet. Luc. 22. à cuius opinione non multum discrepat Iansen. c. 137. Concord. Declaratur primò, ratione theologica. Quia si ille sãguis miraculosè esset emissus, & non ex ui interioris afflictionis non fuisset signum certum, & euidẽs maximi angoris, & tristitiæ interioris, quia miraculosè poterat etiã cum minima afflictione, imò sine illa emitti: consequens autem est contra sensum oĩum sanctorũ, ab uniuersa Ecclesia receptum. Secundò hoc explicat Caiet. & physica ratione. Quia sicut magnitudo passionis pellit uiolenter sudorem, ita si uehemens sit passio, & deficiat sudoris materia fieri potest, ut sanguinem expellat. Sicut natura, ni (ut ita dicam) effrenis concupiscentiæ coacta, deficiente semine in proprijs organis, sanguinem fundit & deficiente lacte, qui nimium ubera emungit, ut dicitur, elicit sanguinem. In Christo autẽ corpus erat debile, & exhaustum, cumq; alioqui afflictio interior esset uehemens, fieri potuit, ut deficiente materia sudoris, sanguis fuerit ex ui interioris afflictionis expulsus. Nam & Arist. lib. 3. de Hist. animal. c. 19. dicit interdum euenire ex abundantia sanguinis, & intemperie corporis, ut aliquis sanguinem sudet: hæc autem causa non habuit locum in Christo tñ, sicut hæc à natura est, ita alia à nobis explicata est naturalis, & sufficiens ad hunc effectum.

Dices, metus, & tristitia, quibus tunc Christus augebatur, non emittunt sanguinem foras; sed potius ad cor attrahunt, natura ita prouidente, ut principaliori membro in huiusmodi afflictionis tempore subueniatur. Respondetur si angor, & afflictio ex tristitia, metuque proueniens tanta sit, ut corpus commoueat, & inflammet, uim habent

atte-

attenuandi sanguinem,& aperiendi poros,& hinc cõsequi potest emissio sanguinis ad exteriores partes corporis. Eo vel maximè, quod licèt Christus naturali affectu timeret: tamen deliberata voluntate,& efficaci,& actu appetitus à voluntate imperato mortē,& omnes dolores, qui efficacissimè proponebantur, amplectebatur,& naturalem affectũ superabat,& in agonia proueniebat. Ex hoc ergo actu fortitudinis,& audaciæ, magis quam ex timore,& tristitia illa corporis alteratio,& sanguinis emissio prouenire potuit. Quod satis narratione sua Lucas indicauit dicens: [Et factus in agonia prolixius orabat,& factus est sudor eius sicut guttæ sanguinis decurrentis in terram.]

Obiectio.

Sed vrgebis, nam licet fieri possit, vt aliquis subtilis sanguis per poros effluat: tamen verba Lucæ indicant, non tenues, sed crassiores guttas, ex crassiori sanguine concretas, vsque ad terram decurrisse. Hanc enim vim habet dictio Græca θρόμβοι, quæ grumũ crassiorem significat, ergo nõ videtur hoc naturaliter fieri potuisse. Quæ ratio tandem mouit Iansenium, ut diceret non omninò naturali causæ; sed miraculo tribuendum esse, quod de Christi sudore refert Lucas.

Respons.

Sed dici potest; licet propter dictam causam naturalem, subtilis sanguis, & liquidus è Christi corpore flueret, tamen statim perueniebat ad externam corporis superficiem condẽsari potuisse absque miraculo propter aeris intemperiem, præsertim cum esset nox, atque frigidior, Sic ergo sanguis densior,& crassior, effectus, & in guttulas diuisus, in terram decidebat.

Obiectio.

Huic verò nostræ sententiæ contradicere videtur Hilar. lib. 10. de Trinit. his verbis; [Sudorem

Respons.

verò nemo infirmitati audebit deputare, quia dum, & contra naturam est sudare sanguinem, neque infirmitas est, quod potestas non secundum naturæ consuetudinem gessit.] Exponi tamen potest hoc non fuisse infirmitatis, hoc est impotentiæ, & coactionis: Christus enim non ex imbecillitate, aut ex impotentia ita timuit, aut tristatus est, ut sanguinẽ sudauerit, sed voluntariè hos affectus in seipso permisit. Deinde dici potest, potestatis miraculosæ in Christo fuisse sustinere tam ingentem tristitiam, ac internum dolorem, ex quo tam mirabilis externus effectus effluxit, fortasse enim id non est homini possibile per naturam: vel saltem fieri non potest, vt homo huiusmodi passionem patiatur, quando mors inde subsequatur, & hoc modo concedi potest aliquod miraculosum opus hic intercessisse. Non negat autem Hilarius, quod posito tali affectu in corpore ita disposito, potuerit naturaliter sequi prædictus effectus.

Angelus Christum in horto confortat.

Reliquum erat, vt de Angelo confortante Christum (quod eodem loco Lucas narrat) aliqua disputaremus: sed hunc locum sufficienter tractauimus in priori tomo super q. 12. D. Thom. in commen. art. 4. quibus nihil ferè hoc loco addendum occurrit. Idest duntaxat adnotãdum Angelum illum in forma sensibili,& humana apparuisse, solumq; exterius loquutum ad Christum fuisse, ut ex verbis Lucæ facilè colligi potest,& ex iis, quæ supra agentes de tentatione Christi diximus, scilicet, non potuisse interiores Christi potentias immutari immediatè ab Angelis. Vndè, sicut exterius tantum tentari potuit,& ita confortari, non tamen doceri, aut illuminari, vt in prędicto loco ex priori tomo citato D. Thom. disseruit. Quis autem ille Angelus fuerit incertum est, nihilque inuenio de ea re a sanctis Patribus dictum.

SECTIO III.

Iudæ osculum maxima Christi iniuria.

Quę mirabilia, acciderint in Christi cõprehensione.

IN hoc mysterio duo præcipuè considerari possunt, scilicet, quid in eo Christus sit passus, & quid egerit. Prior pars ppria est nostri instituti, nihil tamẽ habet, quod scholasticam disputationem sequirat, sed piam potius considerationem, ac meditationem. Ad tria verò capita reuocari possunt, quę tunc Christus passus est. Primum est iniuria,& infidelitas Iudæ, qui osculi signo illũ tradidit. De quo legi potest Orig. trac. 36. in Mat. & Hiero. Mat. 26. qui dicũt timuisse Iudam, ne Christus seipsum trãsformaret, uel transfiguraret, ne agnosci posset, & ideò dedisse Iudæis hoc signum. Sed hoc difficile creditu est. Primò, quia non est sufficiens fundamẽtum, ut asseramus, Iudam hoc timuisse, quia transfigurationi domini non affuerat: neque ab eius audire id potuit: cum illis præceptum fuerit, ne id dicerẽt,& ipsi tacuerint, ut dicitur Luc. 9. Deindè, quia si Iudas timuit, ne Christus eo modo se occultaret etiã timere potuit, ne sibi ipsi inuisibilis fieret, vel alterius formæ, ergo pari ratione timere posset, ne suum signum esset inutile. Quin potius Cyrill. lib. 11. in Ioan. c. 33. & Chrys. hom. 82. in Ioannem, dicunt Christum potestate diuina ita sese occultasse ministris Iudęorum, & ipsi Iudę, vt eum nõ agnouerint, quando eos interrogauit; *Quem quæritis?* quanquam neq; hoc sit admodum verisimile. Probabilius enim est, quod Aug dicit lib. 3. de cõs. Euang. c. 5. & Ammonius in harmonia euan. Iudã, qui alios antecedebat, primum omnium usque ad Christum venisse, eumque agnouisse, & osculum dedisse,& tunc Christum eum interrogasse, *Amice ad quid venisti?* ut cor eius leniret,& ad meliorem mentem reuocare: statim verò ut eũ confunderet, subiunxisse, *Osculo filium hominis tradis?* ac deinde ulterius processisse, quasi sese offerens iis, qui ad eũ comprehendendum ueniebant, eosque interrogasse: *Quem quæritis?* nõ quia prius sese illis occultasse, sed ut ostenderet potentiam suam in miraculo, quod iterum fecit,& quod uoluntariè sese morti offerebat. Qui ordo rerum ex ipso euangelio satis cõstat, & quia si Iudas non cognouisset Christum antequam ipse interrogaret; *Quem quæritis?* superuacaneum postea fuisset illius signum, quia iam Christus se satis prodiderat.

Obiectio.

Osculi signum Iudæis à Iuda cur datum.

Dices, quid necesse fuit, Iudam præbere hoc signum, cum Christus esset omnibus probè cognitus, præsertim Pharisæis eorumque ministris? Multi censent id factum esse propter Iacobum fratrem domini, qui erat Christo simillimus.

Respõsio.

Sed facilius dici potest, Iudam fuisse ualde sollicitum, ne errore aliquo Christus è manibus militum elaberetur, vt illa eius verba satis declarant; *Tenete eum, & ducite caute.* Ferebatur enim semper eadẽ pecuniæ cupiditate, quia nondum illam acceperat, sed promissa tantum illi erat, vt planè ex euangelio constat. Hac ergo de causa sollicitus fuit in eo signo præstãdo,& quia nox erat, & ideo facilè in persona errari poterat, & præterea quia choros militum Romanorum, quæ ad Christum capiẽdum veniebat, facile poterant eum de facie non agnoscere. Hæc ergo fuit prima iniuria, quam in hoc mysterio Christus passus est, quæ sane fuit maxima: in qua ferenda Christus summã patientiam, & charitatem ostendit. Iudas autem summam ingratitudinem, ac mentis cæcitatem, adeò vt visum Hieronymo sit eum non credidisse signa,& miracula Christi fuisse vera, sed magicis artibus facta, alioqui non existimasset posse a se Christum decipi: Cyrillus autẽ supra dicit, eum passione obcæcatum non considerasse ea, quæ faciebat. Plura de hoc Iudę facinore legantur apud Chry. homi. de proditione Iudæ, & Leonem Magnum serm. de passione.

Ingratitudo Iudę erga Christũ quãta.

Ab omnibus in cõprehensione Christi deseritur.

Secundo passus est Christus desertionem ab amicis,& discipulis: *Omnes enim relicto eo fugerunt* quod non sine speciali Christi prouidentia factum esse, satis significatum est illis verbis, quæ Ioannes refert,

refert, dixisse Christum; [Si ergo me quæritis, sinite hos abire,] vt ibidem Aug. notauit trac. 112. [Ostendit, inquit, quam curam salutis eorum omni tépore habuerit.] Quod magis explicans Ruper. li. 13. in Ioan. ait prænouisse Christum, non fuisse túc Apostolos satis firmos in fide, neque dispositos ad patiendum, & ideò non permisisse eos comprebédi, quia facile eum essent negaturi. Et ita rectè exponit illud verbum, quod subdit Ioánes, [Vt adimpleretur, quod dixit, quos dedisti mihi non perdidi ex eis quenquam,] quia etiam tunc seruauit eos corporaliter, ne spiritualiter perirent. Addunt verò Aug. & Chrys. hom. 82. ex hac Christi prouidentia, & efficacia verbi eius factum esse: vt Iudæi neminem Apostolorum comprehenderint: neque etiam Petrum, qui ausus fuerat seruum principis sacerdotum vulnerare, quod non immerito inter miracula à Christo tunc facta computari potest.

In nullú Apostolorum ministri Iudæorú in horto manus iniecerút.

Ex quo vlterius colligit Caiet. adolescentem illum (quem Marcus refert comprehésum esse à militibus, & nudum relicta syndone ex manibus eorú effugisse) non fuisse aliquem ex Apostolis. Quáquam Epiph. hæres. 78. dicat fuisse Iacobum fratré domini, & Hieron. Ps. 37. Et quamuis Beda super Marcum probabile censeat illum fuisse Ioanné Euangelistam, quæ fuit etiam sententia Ambr. super Ps. 36. & Greg. li. 6. Reg. c. 2. & 14. Moral. c. 23. Sed, Caiet. sentétia verisimilior videtur, quam latius ipse confirmat in ientaculo 6. q. 4. & fuit etiam senténtia Theo. & Euthy. in Mar. Quia cum verbú Christi fuerit efficax, nó potuerunt Iudæorum ministri in aliquem Apostolorú manus iniicere. Addo nullum esse fundamentum ad affirmandum illú fuisse Iacobum, vel Ioannem, præsertim cum neuter eorum adolescens tunc fuerit, uel potius adolescétulus, (vt Græca habent.) Nam Iacobus sesagesimum ætatis annum exeggerat, Ioannes verò trigesimum attigerat, si tempora, & ætates in quib. mortui sunt consulantur. Addo incredibile esse aliqué ex Apostolis tunc fuisse nudum, & sola syndone coopertum, quare verisimile est (quod Caiet. dicit) illum fuisse aliquem ex seruis, qui in ea villa degebant. Sed de his satis.

Dubium. Respons. Fuga Apostolorum Christum deferentiú peccatum fuerit.

Inquiri verò hic posset; an Apostoli peccauerint fugiendo, & deserendo Christum. Respondeo breuiter, si actum illum externum secundum se, & secundum occurrentes circunstantias per se consideremus, non videri actum de se malum, quia neque ipsi poterant defendere Christum, nec debebant, (vt statim dicam) sese autem obijcere morti, aut cóprehensioni non erat eis specialiter præceptú. Quia non erát ipsi pro hominibus morituri, nec Christo erat eorum mors tunc necessaria: neque etiam ad confitendam, vel non negsndam fidem, erat necessarium non fugere. Quia fuga de se nó est contra fidei confessionem, ordinatur enim ad vitá custodiendam, non ad explicandam mentem, ergo nó habebat ille actus, vndè esset de se malus, eo vel maximè, cum discipuli audissent Christum dicentem; *Sinite hos abire*. Dico autem per se, quia per accidens, aut ratione scandali, aut ob conscientiam erroneam, aut si fortasse fuga illa ex aliqua dubitatione in fide, seu fiducia in Christú orta est, potuit in illo actu interuenire peccatum.

Comprehésio Christi qualis.

Tertiò, passus est Christus comprehensionem violentam magno cum strepitu armatorum hominum; à quibus non solum est comprehensus: sed etiam ligatus táquam insignis quidam latro, & malefactor, vt ipsemet dixit. De quo mysterio legi potest Cyril. Ierosol. cat. 13. Et Alex. lib. 11. in Ioan. ca. 32. & 33. & tunc impletum est illud, Psal. 21. *Circúdederút me vituli multi; tauri pingues obsederút me.* & illud, *Circundederunt me canes multi, concilium malignantium obsedit me.* Et illud Isa. 53. *Sicut ouis ad occisionem ducetur.* Et illud Thre. 4. *Spiritus oris nostri Christus dominus captus est*, vt ibi Hierony. exponit.

Quoad secundam parté superius propositam, duo miracula breuiter consideranda sunt, quæ túc Christus est operatus. Quia licet non directè pertineant ad passionem eius, pertinét tamen ad ostendendam innocentiam eius, & voluntatem, qua patiebatur: quæ duo in toto hoc negotio præ oculis semper habenda sunt. Ideò enim Christus etiá eo tempore, quo infirmior, & imbecillior videbatur, miracula operari nó destitit, ne existimaretur à maiestate, & potestate sua cecidisse, aut inuitus, & coactus pati.

Efficacia veri Christi quáta.

Primum ergo miraculum fuit prostrare vnico verbo; *Ego sum*, tantam hominum multitudinem, quod factum efficacia verbi, & potentię Christi. Nam sicut verbo suo omnia creauit, & panem in corpus suum conuertit, vel sicut Ps. 24. dicitur; *Vox domini confringentis cedros*, ita facilè fuit eodé verbo homines prosternere. Et non caret mysterio (vt Rupertus indicauit) verbú illud, *Ego sum*, quod est diuinitatis proprium, à qua virtus, & efficacia illius verbi manauit: De quo elegáter Leo Pap. serm. 1. de Passione; *Hoc verbum illam manú ita ex ferocissimis cúgregatam, quasi quodam fulmineo ictu prostrauit, atque perculit, ut omnes illi atroces minaces, atque terribiles retro acti corruerent*, & ser. 15. dicit, hoc fuisse diuinæ potestatis indiciú; *Quo impiorum conatus, nó armis contrarijs, neque vllius creaturæ potentis auxilio, sed sola Dei virtute prosterneret.* Et ibidé. *Vna domini voce ita percussa est illa multitudo, vt omnes simul amisso membrorum officio retrorsum acti, elisique corruerint.* Quo significat non solum impetu quodam deiectos esse in terram, sed etiam priuatos esse uirtute sentiente, & mouente, ita vt sustinere se, ac regere non valerent, sicut paralyticis solet accidere.

Dubium. Respons.

Quæri autem solet, cur potius factum est, ut retrorsum caderent, quam in faciem, vel alio modo cuius rei variæ rationes mysticè videri possunt in Cyril. li. 11. in Ioannem c. 33. & Greg. ho. 9. in Eze. Propria, & literalis ratio esse videtur, quia maior potentia, & efficacia verbi Christi reluxit in eo deiectionis modo.

Secundum miraculum fuit, quod Christus restituit auriculam Malco, quam ei Petrus absciderat. Hoc enim post præcedens factum fuisse constat ex Ioan. 18. & late explicat Aug. li. 3. de cons. euang. c. 5. De hoc autem miraculo, præter supradicta, nihil aliud notandum occurrit, quam quod propria, & speciali ratione videtur Christus hoc miraculú fecisse, non solum ad exemplum mansuetudinis, & patientię; sed etiam ne Iudæi arriperent occasioné accusandi illud, quod se violenter defendere voluisset, & publicum Reipublicæ ministrum, per se aut per discipulos vulnerasset.

Hinc verò occasio oritur inquirendi, an peccauerit Petrus in eo facto. Et ratio dubitádi esse potest, quia Petrus ex amore Christi motus est ad eum defendendú, vt Chry. notat ho. 85. in Mat. & Hieron. Mat. 26. & Aug. li. de Agone Christiano c. 27. *Petrus*, inquit, *non superbia sed quamuis carnali, tamé amore domini hoc fecit*, idque per se satis credibile est: & alioquin factum ipsum ex obiecto non erat malum, quia licitum est defendere innocentem, Eccles. 4. & Prou. 24. Vnde Cyril. li. 11. in Ioannem c. 35. [Petrus, inquit, gladium habuit, quia secundú legem gladio se defendere licebat. Vnde intentio Petri, qui gladium aduersus hostes, accepit, à mandato legali nó fuit aliena,] & infrà significat Christum non reprehendisse factum Petri, ut malum, sed ut minus perfectum, *Christus*, inquit, *motum huiuscemodi, quamuis secúdum legem fuerit, repressit*

quasi

quasi longe à perfecta virtute constitutum. Quin potius Ambr. Luc. 22. factum Petri comparat cũ facto Phinees, *Petrus*, inquit, *eruditus in lege promptus affectu, qui sciret Phinees reputatũ ad iustitiã, quod sacrilegos peremisset percussis principis seruũ*. Et confirmatur, nam Christus paulo antea dixerat discipulis; *Qui non habet vendat tunicam suam, & emat gladium*, ergo potuit Petrus intelligere voluntatem Christi fuisse, vt gladios haberent ad sui defensionem, ergo existimauit actum illum esse iuxta Christi voluntatem. Vndè Aug. in quęstionibus noui, & veteris testamenti. q. 104. indicat, Petrum non iniustè percussisse: *Quia sicut significatur in Luca, ipso Domino permittente percussit*, & infra addit, Christum ob dixisse Petro; *Qui accipit gladiũ, gladio peribit*, propter id, quod fecerat, *sed ne iterũ percuteret, permissum enim ei erat, vt dolorem faceret, non vt occideret*. In contrarium verò est, quia Christus videtur reprehendisse factum illud, vt malum, pęnaque dignum, sic enim ait: *Conuerte gladium tuum in vaginam, omnes enim, qui acceperint gladium, gladio peribunt*. Quæ verba ius indicant, non factum. Neque enim omnes, qui gladio aduer sus alios vtũtur, te ipsa gladio pereunt, digni tamẽ sunt, vt gladio perimantur. Quod de ijs necesse est intelligi, qui iniustè gladio vtũtur, & ideò nõ sine mysterio dixit Christus, *Omnes, qui gladiũ acceperint*: propria, s. autoritate, vel arbitratu suo, ut notat Aug. 22. cõtra Faustum c. 70. significat ergo Petrum, hoc modo vsum esse gladio. Item, huius rei rationea uatias subdit Christus, dicẽs, *Calicem, quẽ dedit mihi Pater, non uis vt bibam illum? Quomodo ergo implebuntur scripturæ?* Petros enim satis intellexerat Dei ordinationem esse, vt Christus pateretur, & Christi uoluntatem esse, ot omninò ita fieret.

Respons. Vndè alio in loco, cum Petrus Christo prædicenti passionem suam dixisset: *Absit à te Domine*, grauiter ab ipso increpatus, audiuerat; *Vade post me Sathana, scandalum es mihi, quia non sapis ea, quę Dei sunt, sed ea, quæ hominum*: ergo in hoc opere fecit contra Dei ordinationem, & Christi voluntatẽ sibi cognitam, & (quantum in se est) voluit scripturarum prædictiones inanes reddere. Deindè addidit Christus; *An putas, quia non possum rogare Patrem meum, &c.* ac si diceret, Tu existimas indigere me defensione tua, in quo multum erras, ergo etiam ex hoc capite reprehensibile fuit factum Petri. Ex imperfecta enim fide, & Christi existimatione ortum est.

In hac re mihi vera videtur sententia Hieronymi, qui Mat. 26. vno verbo dixit; Petrum hoc fecisse eodem mentis ardore, quo cętera. Alludit autem Hieron, ad id, quod ipsemet dixerat Matt. 14. [In omnibus locis ardẽtissimæ fidei inuenitur Petrus. Volentem ad passionem pergere prohibet, & licèt erret in sensu, non tamen errat in affectu, nolens eum mori, quem filium Dei fuerat paulò ante confessus.] Itaque si factum ipsum secundum se consideremus, excusari non potest propter rõnes dictas;

Quo animo Petrus Malchi auriculã obtruncat. & prætereà (vt ratione in contrarium factæ tãdemus) quia factũ Petri non potuit habere rõnem iustæ defensionis, non solũ quia erat contra Christi voluntatẽ, sed etiam, quia illa nõ erat defensio, sed temeraria quędã aggressio, & iræ impetus, aut uindictæ. Non. n. Petrus poterat Christũ à tot armatis uno mucrone, militib. defendere, uel igitur Petrus considerabat Christum, ut imbecillem homine indigentem defensione, & sic etiam ipse erat impotens ad defendendum, & ideò non habebat iustã rõnẽ inchoãdi defensionem, ut si aliquis uideret decem hões aggredientes innocentem, si non speraret se posse defendere innocentem, etiã si speraret posse unum, vel alterum ex aggressoribus occidere, non iustè faceret, neq; actio illa dici posset iusta defensio: vel Petrus considerabat Christum, ut habentẽ uirtutem plus quàm humanam, qua nixus in virtute verbi eius, quod dixerat; *Qui nõ habet tunicã, emat gladium*, sperabat se posse aduersus totam cohortem illum tueri, sicot a sibi dixit; *Tota nocte laborantes nihil cępimus, in verbo autem tuo laxabo rete*: Hanc enim fuisse mentem Petri, verisimiliter possumus inde conijcere φ statim Christo obtemperauit impetanti; *Conuerte gladium tuum in vaginam*, vt Chrys. supra indicauit. Sed (licet hoc admittamus) non possumus factum Petri secundum se excusare, quia ut tãtum facinus aggrederetur virtute Christi fretus, debuisset illius verbum, & præceptũ expectare. Et ita rectè intelligitur quod Augus. dixit li. xx. cont. Faust. c. 70. Petrum non benè vsum fuisse gladio; *Quia Dominus*, inquit, *iusserat, vt ferrum discipuli eius ferrent, sed nõ iusserat, ut ferirẽt*. Ex quo vlterius duplex alia inordinatio in illo actu inuenitur. Altera, quòd Petrus se exposuit euidenti periculo mortis sine iusta causa: imò propter actionem iniustam. Altera, φ Christũ ipsum, quem defendere cupiebat, maiori periculo exposuit. Dedit enim occasionem Iudæis, ut acrius in Christum sæuirent, & causandi iustam aliquam, uel apparentem occasionem accusandi Christũ. Et hæc quidẽ uera sunt, consideratu factum sm se. An verò per sona ipsa excusanda sit, non facile dixerim, quia ex nimio feruore, & amore potuit nõ cõsiderare has rões oẽs, inuoluntaria, seu inuincibili incõsideratione. Vnde Chry. dicit id fecisse Petrum ex pio, ac ferueoti amore: Ambr. verò indicat, fuisse illum actum quasi ex dono Spiritus sancti: ac vero Aug. supra id non excusat: sed planè dicit peccasse, nõ minua, quam Moysem, quando percussit Aegyptiũ; *Vterq; enim, inquit, nõ detestabili immanitate sed emẽdabili animositate iustitiæ regulã excessit* Imò, nec Cyril. dict. c. 35. uidetur illum omnino excusare. Sed cum hoc ex interiori affectu & dispositione Petri pendeat, non potest à nobis certa ratione definiri, non caret autem magna probabilitate dicere, Petrum tanto feroore, & amore motum esse, ut nihil peccauerit non considerando omnia, quæ in illo negotio consideranda erant.

Factũ Petri culpa necaruerit.

DISPVTATIO XXXV.

In tres Sectiones distributa.

De ijs, quę Christus dominus usque ab latam mortis sententiam passus est.

IN ijs omnibus, q̃ Christus passus est, ex quo fuit comprehensus, usq; ad flagellationem nihil ferè est, φ disputationem nostram requirat, præter ea, q̃ Euangelistæ narrant de Petri negatione. Quæ licèt non uideatur ad Christi passionem pertinere: pertinet tamen maximè, quia licet non ternum dolorem: iniuriam tamen, & tristitiã ei intulit maximam. De cæteris ergo omnibus passionibus solum est historia euangelica breuiter adnotanda. Christus enim à militibus comprehensus, primum ductus est ad Annam, de hoc enim nulla potest esse controuersia, cum sit expressum in euangelio. Vnde, quod legitur apud Clem. li. 5. Cõst. Apostol. c. 16. primum ductum esse ad Caipham, deinde ad Annam, ut apocryphũ reijciendum est. Quã quam Turrianus illud interpretari conetur. Deinde aliqui existimant in domo Annæ cõtigisse, quæ Ioannes narrat de prima negatione Petri, & de alapa Christo infl. cta propter rñsum, φ pótifici ita dixerat: & ita intelligit Aug. li. 3. de cõs. Euang. c. 6. Quia post eam narrationem subdit Ioannes; *Et misit eum Annas ligatum ad Caipham*. At uerò exiſti-

existimant hanc verba dicta esse à Ioanne per recapitulationẽ, non seruato ordine historiæ, aut præteritũ illud *misit* positũ esse pro præterito plusquã perfecto *miserat*, Iuxta quam expositionem nõ est necesse aliquid horum factum esse in domo Annæ, sed in domo Caiphæ, ut sentit Orig. tract. 35. in Mat. & Cyril. li. 12. in Ioan. c. 1. qui tamen in li. 11. c. 38 quædam verba interponit in textu Ioannis, q̃ non habentur in vulgata, s. [miserunt autem eũ ligatum ad Caipham pontificem.] Et hæc expositio magis accommodata est textui præsertim iuxta ea, quæ alij euangelistæ narrant, vt uidebimus sequenti sect. Itaq; in domo Annæ nihil actum legimus: sed solũ videtur eò Christus adductus propter coniunctionem Annæ cum Caipha, vel ut illi aliquis honor deferretur, uel certè ut ipse autoritate sua Christi comprehensionem approbaret, atq; proueheret, ut omittam rationes alias, quę in Aug. Cyr. Beda, Euth. & alijs expositoribus legi possunt. Post hæc ab Anna ductus fuit ad Caipham, in cuius domo multa quidem contigerunt admiranda, & cõsideratione dignissima, quæ tamen nostram explicationem nõ desiderant, nec nostri sunt instituti, sed solum ad literam euangeliorum explicandam pertinẽt.

Christus Annã cur adductus.

Obseruandũ ergo est breuiter tota illa nocte Christum dominum in domo Caiphæ varijs iniurijs, ac doloribus fuisse affectum. Primum enim alapis, & colaphis percussus est: deinde, velauerunt faciem eius, ut liberius irriderent, & conuitijs incessferent. dicentes: *prophetiza nobis*, &c. quasi irridentes ei quòd se se prophetam iactaret. Rursus expuebant in faciem eius, q erat eximiæ ignominiæ, ut constat ex Deu. 25. & Num. 12. Præterea, credibile est alijs modis eum afflixisse, & ictibus eum cecidisse, & presertim barbam eius expillasse, genasq; vulsisse, iuxta illud Isa. 50. [Corpus meum dedi percutientibus, & genas meas vellentibus.] Illud etiam est obseruãdum, Christum dominum percussum, & iniurijs affectum à Iudæis, interdum tacuisse: interdum verò mansuete quidẽ tñ prudenter, & grauiter rñdisse, quod præcipuè notatum est ab Aug. trac. 113. in Ioan. & li. 1. de ser. domini in monte c. 20. & epist. 5. ad Marcellinum, notatum (inquam) est in verbis illis quæ Christus dixit, cum primum alapam accepit: *Si male locutus sum testimoniũ perhibe de malo, si autem benè, cur me cędis?*

Christus in domo Caiphæ quanta sit passus.

Circa quæ dubitat Aug. quò Christus non obseruauit cõsilium, quod dederat; [Si quis percusserit in dexteram maxillam tuam, præbe illi & alteram.] Et in primis rñdet, illud consilium non esse iuxta corticem literæ intelligendum, sæpius. n. id facere nõ expedit. Sed literalis sensus illius modi loquendi est, similem iniuriam æquo, & tranquillo animo esse ferendam, & debere nos esse paratos ad sustinendam potius aliam iniuriam, quam vlciscẽdam priorem. Et hoc modo perfectissimè seruauit Christus, q præceperat. vñ addit Aug. Christũ tũc non tacuisse, sed rñdisse, ne videretur ob iniuriam iratus aut perturbatus, dum. n. magna animi tranquillitate, & verborum mansuetudine locutus est, satis ostendit nihil esse interius perturbatum. Sic Chrys. ho. 3. in 1. ad Cor. circa fi. dicit Christum his verbis magis declarasse suam mansuetudinem, quã si tacuisset. Hinc ẽt Basil. ho. cont. irascentes, hæc verba Christi tractans *Mansuete*, inquit, *atq; immota animo percutientẽ sustine*, q ẽt optimè prosequitur 5. Ephrem. ser. de passione dñi. Aduertendum vlterius est Christum ita fuisse loquutum, ut innocẽtiam suam tueret, & suam causam, quæ simul ẽt Dei, & omniũ nostrũ cã erat, defenderet, ne tacẽdo videretur sentire, se male fuisse loquutum, aut iusta de causa percussũ. Et hoc ipsum in toto progressu dñicæ passionis est diligenter obseruandum. Vbicunque. n. ad refellẽdam calumniã, uel contra doctrinã suam, uel contra psonã, & innocẽtiam rñdere oportebat, id fecit summa aĩ modestia: atque interdũ magna autoritate, ne aium desp̃õdisse videretur, & ut nobis exemplũ daret, non solũ patiẽter sustinẽdi iniurias, verũ etiam constãter loquendi vbi oportuerit, & Dei honor, aut publica utilitas id requisiuerit. Et hæc satis sint de reliqua parte totius historiæ passionis. Quomodo, scilicet ductus fuerit Christus ad Pilatum, & Herodem, & coram hõc omnino tacuerit, coram illo uerò interdum respõderit, interdum minimè. Quæ rectè perpendit Atha. orat. de passione, & cruce domini, & alij Patres exponentes euangelia. Igitur tria præcipua capita totius Historiæ, vsque ad crucifixionem exclusiuè tractanda se legimus. scilicet de negatione Petri, de Christi flagellatione, & de coronatione, & illusione, quæ cum illa coniuncta fuit.

Dubium.

Respons.

In passione sua interdũ cur pro se Christus respõderit.

SECTIO I.

Quoties Petrus Christum negauerit, & quomodo.

DVo sunt præcipuè declarãda, primũ numerus negationũ, sẽr genus peccati, vbi nonnihil de Petri pnĩa adiungemus. Circa primũ nonnulli asserũt, Petrũ negasse Christũ pluries, q̃ ter. Ita Cartus. Mat. 27. & Caie. Io. 18. Fundamentũ est, quia ex tribus primis euãgelistis cõstat apertè, Petrũ vt minimũ ter negasse Christũ in domo Caiphæ: sed ex Ioãne ẽt colligitur negasse illũ in domo Annæ, ergo necesse est, ut pluries, quã ter negauerit. Imò, si credendũ est Aug. tract. 113. in Io. & li. 3. de consensu euãg. c. 6. hinc efficitur sexies, ut minimũ, negasse Christum, quia Aug. dicit ter in domo Annæ illũ negasse. Existimat. n. Aug. oẽs negationes relatas à Ioanne facta esse in domo Annæ. Primã quidẽ, quia ordo literæ Ioannis hoc indicat, & præterea quia Mat. significat primã negationẽ in domo Caiphæ factã esse postq̃ Petrus ingressus fuerat atrium iamq; sedebat, Ioannes uerò indicat negationem à se relatã accidisse in ipso ingressu. Et simile argñ fit de secunda, nã Mat. refert Petrũ secũdò negasse, cum ianuã exiret ad interrogationẽ ancillę. Ioãnes uerò dicit Petrum stantem ad ignẽ, ut calefieret interrogatum ab ijs qui astabant, negasse. Et idem argumentũ fit de tertia negatione. Nã Ioannes dicit interrogatũ fuisse Petrũ à seruo pontificis, Mat. uerò ab ijs, qui astabãt. Verba ẽt, quibus Petrus interrogatur, & quibus negat, in ijs euãgelistis sunt ualde diuersa, sũt ergo oẽs negationes distinctę. Quin potius pp simile argumentũ addidit Caiet. septimã negationẽ in domo Caiphę. Quia Lucas post negãtionẽ ad interrogationẽ ancillę, addit; *Et post pusillũ alius uidẽs eũ dixit, & tu de illis es, & dixit, ò homo nõ sũ.* Quæ negatio uñ diuersa ab oĩbus, q̃ Matt. & Mar. narrãt: & tñ accidit ĩ domo Caiphæ quater ergo negauit in domo Caiphæ, & ter ĩ domo Annæ.

Dicendũ uerò est, Petrũ ter tñ negasse Christũ. Hæc in ĩ a cõior est, & probari potest primò ex uerbis Christi; *ter me negabis*. Si. n. pluries esset negaturus, cur nõ p̃dixisset: uel cur potius numerũ ternariũ designaret, q̃ aliũ? Certè nisi uoluisset designare certũ numerũ; & dicere neq; maiorẽ, neque minorẽ else futurũ, potius simpliciter prędixisset; *Me negabis.* Addo euãgelistas omnes fuisse solicitos in demonstrãdo Christi p̃dictionẽ fuisse impletã. & ideò singuli Petri negationem narrarunt (ut notauit Chry. ho. 84. in Ioannẽ) unde non nisi ternã singuli retulisse negationẽ, insinuantes Christi p̃dictionem, ternarũ negationis fuisse implendã. Secundò; oẽs antiqui Patres exponẽtes euangelia tñ trinæ negationis mentionẽ faciunt. Multi etiã tractãtes 21. c. Ioan. dicũt pro trinã negatione reddidisse Petrũ trinã confessionem. Vnde Aug. tract. 123. in Ioan. [Redditur, inquit, trinæ negationi trina confessio, ne minus amori lingua seruiat, quã timori, & plus uocis elicuisse uideatur mors imminens,

Petrũ ter tãtũ Christum negauit.

Trina a Petro reddit Christo pro trina negatione confessio.

nẽs.quam vita pręsens,]& Cyril.li.12.in Ioã.c.64. *Quoniã n Petrus ter in tempore passionis negauit,iure nunc ab eo contra dilectionis confessio petitur, vt terna negatis equalis confessionis numera cõpensetur. Ita,quod verbis cõmissum fuit verbis curatur.* Idem significauit Ambr.li.2.de sacram.c.7.dicẽs; *Petrus qui antea negauerat,vt illum lapsum aboleret,tertiò interrogatur à Christo,si se amaret.*; Idẽ Luc.32. Et Euthy.Ioa.21. *Pro trina negatione trinam offert cõfessionem.* & Hieron.epist.149.ad Marcellam; *Trinam negationem trina postea confessione deleuit,* qui epist.39.dixerat; *Petrum ter negantẽ,amaræ in suũ locum restituere lachrimæ.*

Tertiò, quia omnia, quæ euangelistæ referunt, possunt satis in concordiam redigi. Quia in primis verisimilius est, omnes negationes, quas Ioannes refert, accidisse in domo Caiphæ. Quod dupliciter explicari potest. Primò, cum Euth. super 26.c.Mat. si dicamus eandem fuisse domũ Annæ,& Caiphæ. Potuit.n.id facilè cõtingere,eo,ꝙ Annas esset socer Caiphæ,contingit autem sæpe,vt gener domũ soceri incolat. Hæc verò tñ si o primò oĩno deuiat, quia non habet fundamentũ ad hoc asserendũ. Deindè, non vř consona Euangelio, nã dř Christus missus ab Anna ad Caiphã: si aũt in eadem domo habitassent,nõ esset cur mitteretur. Nã licet dici posset, in eadem domo fuisse diuersa conclauia,inter quę erat atriũ,& ita potuisse ab vno ad alium mitti: tñ si intra eandẽ domum habitarent, cum vterque maximo desiderio teneretur videndi Christum comprehensum, & alloquendi,& examinandi illũ, non est verisimile expectasse, vt ab vno ad alium mitteret', & non potius statim conuenisse simul,vt illum venientem exciperent. Secundò, ergo hoc melius explicat' dicendo, Christũ ad Annã adductũ nihil ibi fuisse immoratũ: sed protinus ad Caiphã fuisse de- C ductũ;atque ita negationes Petri,& oĩa, q̃ Ioannes narrat, ĩ domo Caiphæ accidisse (vt supra ex Orig. retulimus)& fit verisimile. Quia semp Ioannes vocat *atrium*, seu *domum pontificis.* Annas aũt non erat pontifex:sed Caiphas. Quod.n. Caiet. & alij dicũt simul ambos fuisse Pontifices, & fundamentũ nõ habet, & contra legem erat,& mores Iudæorũ, & verbis ipsius Ioannis repugnat dicentis singulariter de Caipha; [Quia erat pontifex anni illius,] de illo põtifice semper loquitur,cum ait: [Erat notus pontifici,in atrium pontificis,]ac deniq; cũ dixit:[Põtifex ergo interrogauit Iesũ.] Ex quo actu ẽt intelligi potest illũ fuisse Caiphã. Nam examinare reũ,ad pontificẽ,ptinebant. Demq; iam supra explicuimus, qũo illa verba Ioannis; [Et misit eum Annas ab Caipham pontificem,] ad hunc sensum rectè accõmodetur, vel per recapitulationẽ,aut sumendo illud pteritum *Misit*, pro plus q̃ perfecto *Miserat.* Qd,ait Cyril. Ioãnẽ repetiuisse,vt indica- D ret locũ,in quo omnes negationes Petri acciderũt.

In domo Caiphę negationes Petri omnes accidetunt.

Secundò, supposita identitate loci, declaratur, qũo oẽs negationes, quas Euangelistæ referunt,sint eædem. Et quidem de prima nulla est difficultas inter Mat. Marcum, & Lucã. Solũ est inter eos differentia, ꝙ vnus quibusdam verbis vtitur,alius alijs, sẽ tñ eandem explicant, vel ẽt vnus addit aliquid, ꝙ alius tacet,vt v.g. Marcus, & Lucas,referunt Petrũ tũc sedisse ad ignẽ, ꝙ Matth. non negauit, q̃nis neq; hoc dixit. Est ẽt alia differẽtia ꝙ Ma. & Marcus incipiunt narrare negationes Petri, post contumelias Christo factas in domo Põtificis. Lucas verò prius narrat negationem, sed hoc non refert (vt Aug. notauit lib.3.de cons.euang.c.6.) quia non oportet ordinẽ narrationis semper ordini rerũ esse conformẽ, & verisimilius est neq; oĩnò, antecessisse,neq; subsequutas esse;sed fuisse interpositas. Quia cõtumeliæ ferè continuè illa nocte Christo irrogabantur, negationes autem per interualla temporũ

Prima Petri negatio qua.

A factæ sunt. Quod autem prima negatio (quam refert Ioannes) non sit alia ab ea, quæ est prima apud alios euangelistas, non difficile explicatus. Quia in duobus videtur esse differentia, primò, quia Matt. dicit Petrum extitisse foris in atrio, quando primũ Christum negauit, Ioannes verò dicit iam fuisse introductum ab alio discipulo. Sed hęc non sunt pugnantia, quia aduerbium illud *foris*, relatiõnẽ quodammodo dicit. Prius ergo erat Petrus *foris*, idest, extra totam domum,& a discipulo introductus est in primum atrium, & hoc dixit Ioannes, adhuc tamen dicitur esse *foris*, non respectu totius domus: sed respectu secundi atrij, vel illius aulæ, in quam erat Christus introductus, & hic est sensus Mat. vt constat. Qm̃ postquam narrauit contumelias Christi subdit. [Petrus autem sedebat foris in atrio.] Tũ ex Marco, qui loco illius aduerbij *foris* dicit. *In atrio deorsum*, In hoc ergo atrio, quod erat foris, & intus respectu diuersorũ, prima contigit negatio.
B Neque est verum Ioannem dicere factã esse in ipso ingressu ostij, sed solum narrat, Ioãnem introduxisse Petrum; deinde ancillam ostiariam interrogasse Petrum: nõ verò dicit statim in ipso ingressu, id accidisse. Alterũ in quo discordare vr̃ est, q a Lucas dicit, Petrũ, cum alijs circunsedisse ad ignẽ; Ioannes verò cũ alijs stetisse, conciliantur tñ, quia in primis verbum *standi*, interdum significat solũ pręsentiam, vt Ioan.1. [Medius vestrum stetit, quẽ vos nescitis,&] Luc.8.[Foris stant quærentes te.] Deinde, Ioannes non dicit Petrũ stetisse, qñ primo negauit: sed prius narrat negationẽ, postea subdit *Stabant autem*? &c. intelligi ergo potest sedisse quãdo negauit; statim verò post hanc negationem surrexisse, & exijsse foras ante atrium (vt Marcus retulit) & deinde iterum intrasse, & accessisse ad i- C gnem, & cum alijs ibi fuisse.

De secunda negatione cõueniũt Mat. & Marc. factam esse ad interrogationem ancillę, q̃ Mat. explicat fuisse diuersam à priori, Lucas uerò ait; *Et post pusillum alius*, quo pronomine relatiuo masculini generis indicat, non fuisse ancillam, sed aliquẽ hominem. Quod euidentius colligitur ex respõsione Petri; *O homo non sum*, at verò Ioannes solũ dicit; *Dixerũt ergo ei. Nũquid tu ex discipulis eius es?* Propter quod Aug. supra, ait aliquem hominem simul cum ancilla interrogasse Petrum, dedisseque illi huius negationis occasionem. Sed est diligenter considerandum, Marcum, & Matt. non dicere ancillam alloquutum Patrum; sed circunstantes, ad quos cum illa esset loquuta, unus ex eis interrogauit Petrum, an ita esset, sicut illa affirmabat, in hoc ergo nulla est repugnantia. Maior apparare potest esse in eo, quod Mat. dicit, hanc secundam Interrogationem ancillæ factam esse. Petro ianuam exeun- D te; Ioãnes uero dicit. *Erat autẽ Simon Petrus stans, & calefaciens se, dixerunt ergo ei, &c.* Propter hoc fortasse dixit Cyril. li.12. in Ioannẽ c.1. omnia hæc quæ Ioannes narrat post primam negationem, pertinere ad tertiam. Sed iuxta hanc expositionem, uel fatendum est, esse plures negationes tribus (quod nostræ sentẽtiæ aduersatur) uel Ioannem non narrasse tres, quod uidetur esse contra contextum, & intentionem tã Ioannis, q̃ reliquorum Euangelistarum, ut supra notauimus. Aliter Origenes tract.35. in Mat. explicat illud. *Exeunte autem ipso*, idest, uolente exire, nõdũ autem egresso. Sed hoc repugnat Marco, qui statim post primam negationem dicit, *Et exijt foras ante atrium, & statim gallus cãtauit.* Dicendum ergo uidetur cum Beda, & Anselmo, Marcum explicasse quod Matth. breuius dixit. Cũ ergo Matth. ait: *Exeunte autem illo*, non est intelligendum in ipso exitu, uel Petro foras existente, secundo negasse: nam ex eodem Matth. constat omnes negationes factas esse intra atrium, ut patet ex illis

Secũda Petri negatio.

Cõcordia euãgelistarum circa secundam Petri negationem.

illis verbis, quæ in fine subiunxit; [Egressus foras fleuit amarè.] Intelligendum ergo est, Petrum post primam negationem exijsse extra atriũ, (vt Mat. dixit) & tunc ab alia quadam ancilla visum, atque ad eum iterum in atrium reuersum, & ad ignem applicatum, accessisse illam ancillam, & interrogasse, occasionemque secundo negandi dedisse. imò addit Anselmus ancillam statim, ac vidit, & obseruauit Petrum exeuntem, dixisse circũstantibus: *Et hic erat cum Iesu.* Petrum verò non fuisse interrogatũ ab aliquo homine, nec respõdisse negando, donec ad atrium, & ad ignem rediret lus est.

Tertia Petri negatio.

In tertia negatione facilior est concordia. Nam quod Mat. & Marc. aiunt; *Post pusillum.* Lucas explicuit, [& interuallo facto, quasi horæ vnius.] Rursus. Matt. & Marc. generatim dicunt eos, qui astabant, interrogasse Petrum, Lucas verò dicit quendam singularem hominem hoc fecisse, & Ioannes explicat, illum hominem fuisse seruum Pontificis, cognatum Malchi, cuius auriculam Petrus absciderat. Sed hæc etiam facilè rediguntur in concordiam, potuit.n. ille seruus inchoare sermonem, instare deinde alios, & Petrum vrgere. Atq; hac ratione nulla est repugnantia, nam omnis alia varietas, quæ est in interrogationibus aliorum, & respõsionibus Petri, non spectat ad repugnantiã, vel cõtrarietatem: sed ad illam generalem varietatem, quæ in Euangelijs reperitur, & ad cõcordiam potius eorũ spectat, ut Aug notat li. 2. de consensu Euangeli. c. 12. & sequentibus, s. quod eandem rem varijs modis referũt, & vnus attigit, quod alius omisit.

Petrus negauit ter Christum antequã Gallus bis uocem dederit.

Solum hic dubitare quis poterat. Nam iuxta hæc quæ diximus ante galli cantum tantum semel Petrus Christum negauit: Christus autẽ simpliciter dixerat: *Antequã gallus cãtet, ter me negabis.* Mat. 26. Respondetur hoc explicuisse Marcum c. 14. dicentem: [Prius, quam gallus vocẽ bis dederit.] Et ideò, ipse solus inter Euãgelistas curam habuit obseruandi, post primam negationem semel gallum cãtasse, iterum autem post tertiã. Quod ergo apud Lucam, & Mat. dixit Christus: [Ante quam gallus cantet,] intelligendum est, vel cum Aug. Beda, & Anselm. supra, antequam gallus cantet, aio paratus eris ad ter me negandum, & exterius id exequi incipies. Vel melius cum recentioribus, antequam gallus præcipuum cantũ suũ det, seu, antequam cãtum suũ expleat: solet.n. gallus bis cãtare, semel media nocte, & iterũ ꝓpe aurorã, & hũc posteriorem cãtũ esse ꝓcipuũ, & quasi cõplementũ alterius. Sed facilius est dicere, Marcum explicasse, quod alij Euangelistæ dixerunt, & hæc de priori parte sectionis.

Circa posteriorẽ partẽ, s. quo modo Petrus peccauerit, non defuerunt etiam ex priscis Patrib. qui Petrum in eo facto a peccato excusauerint, quamquam non omnes eodem modo. Primò igitur, Hilar. can. 32. in Matt. & Ambr. li. 10. in 22. c. Luc. excusant Petrum, ita verba eius interpretando, ut falsam negationẽ non contineant. Quod.n. dixit: [Nõ noui eum,] dicunt esse verum, quia. [Nemo nouit filium nisi Pater.] Quod uero dixit: [Non noui hominem, quem dicitis,] dicunt esse verum, quia non noscebat purũ hoĩem, aut malefactorẽ hoĩem, sicut ipsi putabant. Et similiter quod dixit, se non fuisse sequutũ Iesum Nazarenum, dicunt verum esse, nõ esse illum sequutũ, quod esset Nazarenus, & Galilæus, sed quod esset filius Dei. Secundò dixit Orig. tract. 35. in Mat. Petrum quidem negasse Christum: tñ non peccasse, quia non poterat non negare. Quia, [Nemo potest dicere dominus Iesus, nisi in Spiritu sancto,] & ideò ad eos, qui Iesum sõfitentur, dĩr: [Non enim vos, qui loquimini, sed spiritus Patris vestri, qui loquitur in vobis.] Mat. 10. At verò Petrus nõ habebat Spiritum sanctum; [Nondum enim erat hominibus datus, quia nondum erat Iesus glorificatus.] Adde, quod Christus prædixerat, Petrum se negaturum, & non poterat falsum esse quod dixerat, ergo non poterat Petrus non negare.

Petrus in Christi negatione grauiter peccauit.

Dicendum est primò, Petrum grauiter peccasse negando Christum. Hoc est de fide. Probatur primo, ex uerbo Christi, [ter me negabis,] negare autem Christum graue peccatum est ex obiecto suo, & ideò dixit idem Christus. [Qui, me negauerit coram hominibus, negabo, & ego eum coram Patre meo.] Præterea, negando Christum mentitus est, dicens: [Non sum, non noui hominem,] quod mendacium de se, & perniciosum, & iniuriosum erat Deo. Sed vlterius fuit iureiurando confirmatum, periurium autem graue peccatum est. Rursus, quod Petrus peccauerit, satis significauit Christus illis verbis Luc. 22. [Et tu aliquãdo conuersus, confirma fratres tuos.] Denique ipsemet Petrus peccatũ suum agnoscens; *Fleuit amare*: Et in hac sententia conueniunt omnes catholici scriptores, & est vniuersalis Ecclesiæ sensus. Ex quo etiam certũ est, illud peccatũ fuisse mortale, ut apertè docent Aug. tract. 113. in Ioannem, & Chrys. ho. 83. in Mat. vbi illud appellat *serium, & insolitum crimen.* Naq; excusatio Ambr. & Hilarij probabilis est, repugnat enim verbis Christi, *ter me negabis*: & alibi, *Donec ter abneges nosse me.* Vnde Hiero. Mat. 26. & epist. 149. ad Marcellam: *Ridiculam*, appellat illam interpretationem, quia mendacem facit saluatorẽ. Aug. etiam tract. 6. in Ioã. de hac expositione dicit: [Quidam fauore peruerso Petrum excusare nitũtur,] & infrà: [Sed quid multis immoror? cum ipse dominus abstulerit omnes humanæ argumentationis ambages, dicens, Donec ter me neges: non accusemus Christum, cum defendimus Petrum.] Tandem per sese satis constat, incredibile esse, illas amphibologias, & verborum interpretationes fuisse à Petro excogitatas, & intentas. Et fortasse Hilar. & Ambr. solum asserere uoluerunt, verba Petri secundum se considerata posse in hunc modum exponi. Vnde Hilar. non excusat Petrum a culpa, sed dicit: [Prope sine piaculo fuisse: tamen quia ex infirmitate carnis, uel ambiguus extitit, amarissime fleuisse, recolentem trepidationis istius culpam, se neque admonitum potuisse vitare.] Ambr. etiam post illas interpretationes subdit: *Sed nos excusamus dominus autẽ nõ excusauit. Non.n. satis est inuoluta respõsio confitentis Iesum, sed aperta confessio. Quid prodest uerba inuoluere, si uideri uis negasse? & ideo Petrus nõ de industria sic respõdisse inducitur, quia postea recordatus est, & tãdẽ fleuit. Maluit.n. ipse suum accusare peccatũ, vt iustificaretur fatẽdo quam grauaretur negando. Quare fleuit quia culpa obrepsit ei.* Fortasse & voluerũt hi sancti, dicere, Petrum non negasse corde, & animo Christum: sed exterius, & in hoc peccasse: indicant tamen etiam exterius vsum esse uerbis ambiguis. Quod non est hæreticum; neq; erroneum, non est aũt probabile. Multo verò magis improbabilis, & erronea est excusatio Origenis. Quia certum est Petrũ antea habuisse gratiam Spiritus sancti. Neq; enim sine ipsius auxilio confiteri potuit Christum *filium Dei uiui*, neq; gratia carebat, quando Christus illi dixit: *Vos mundi estis sed non omnes.* & *Qui lotus est, non indiget nisi ut pedes lauet.* Itaque quamuis ante passionem non esset datus Spiritus sanctus signo visibili, & cum ea plenitudine, qua die Pentecostes: tamen gratia Spiritus sancti, & auxilium ad non peccandum, & confitendum Christum conferebatur hominibus, alioqui neque Iudæi peccatum haberent non credentes illi. Quod verò Christus prædixerit Petri peccatum futurum, non abstulit ei libertatem ad non peccandum, de qua re aliàs latius.

Petrus negãdo Christum fidẽ nõ amisit.

Secundò verò dicendum est; Petrum non ita negasse Christum, vt fidem amiserit, sed solum caritatem,

ratem. Ita docet Aug. tract. 115. in Ioan. & Cyrill. li. 12. c. 1. Et ratio est, quia non legimus Petrum negasse dissentiendo, sed solum exterius negãdo; imò neque exterius negauit Christum esse Deum, vel Messiam, sed solum se nosse illum, sequutumve fuisse. Hoc autem peccatum directè est contra confessionem fidei, non contra fidem; vnde non expellit fidem, sed caritatem. Sicut, qui exterius negat se esse Christianum, non negat fidei veritatem, sed in eius confessione deficit, non est autem cur Petro imponamus illud peccatum, quod eius verba indicat. Vnde Leo Pap. sermo. 9. de passione, sic Petrum alloquitur: *Vidit in te Dominus non fictam fidem, non dilectionem auersam, sed constantiam fuisse turbatam*. In quibus verbis non est intelligendum, Petrum habuisse caritatem: sed non amisisse illam existimationem, quam de Christo habebat, & bonum affectum erga illum, quamuis humanum, & imperfectum. Et eodé modo intelligendus est Bernardus dicens, *in Petro non fuisse extinctam caritatem, sed sopitam*. Quod durius quidem dictum est; exponi tamen potest, quod quia non peccauit ex defectu fidei, neque ex directa auersione in ipsum Christum: sed ex quadam fragilitate, ita caritatem amisit, vt facile potuerit eam recuperare, ideoq; dicitur non tam extincta, quam sopita. Quinimò Cyrill. lib. 11. in Ioan. c. 41. addit, illum negasse Christũ ex quodam nimio affectu ad Christum, quia ex amore illius cupiébat eum videre, & ideò negauit, ne ingredi atrium, & ibi adesse, ac videre Christum prohiberetur. Probabilius autem est præ timore eum negasse, sicut ei indicauerat Christus, dicens, *Animam tuam pro me pones? Amen, amen dico tibi, non cantabit gallus, donec ter me neges*. Nam his bis satis significauit, non ex affectu ad ipsum: sed ex metu illum fuisse negaturum.

Petrus negare Christum cur à Deo permissus.

Quas vero ob causas Deus tam grauem lapsum permiserit, facile potest vnusquisque considerare, & apud prædictos Patres legere, præsertim Leonem, dicto ser. 9. Chrys. ho. 80. Mat. Aug. ser. 124. de tempore, Cyrillum lib. 12. ca. 1. & Greg. ho. 21. in Euangelia. Solum hoc adnotãdum existimo, propter huius temporis hæreticos, qui propter hũc Petri lapsum, & alios, quos ipsi, vel cõfingunt, vel vltra veritatem exaggerant, eum dicunt fuisse indignum Ecclesiæ primatu adnotandum (inquam) est. Ideò permissum fuisse sic cadere, quia futurus erat pastor Ecclesiæ, vt in sua culpa disceret, qualiter aliorum misereri debuisset (vt Grego. ait) Vel (vt ait Hieron. dicta epist. 149) vt exemplo Petri intelligeremus, quanta vis sit pœnitentiæ, per quam, non solũ veniam consequi, sed etiam maiorem dignitatem recuperare, aut obtinere possumus. Addunt etiam Ambr. Luc. 22. & D. Th. Matt. 26. Petrum permissum esse cadere, quia nimium de sua constantia fidebat, vt paulò antea illis verbis ostendit; *Si oportuerit me mori tecum, non te negabo* (vt ibidem Hiero. & Chryso. ho. 83. adnotarunt) & ita illius exemplo omnes edocti sumus, neminem quantũuis sanctũ, & in quauis dignitate constitutum, debere de sua gratia, vel stabilitate confidere.

Petr. post pœnitentiã peccati ueniam adeptus.

Vltimò dicendum est, Petrum statim sui peccati perfectam pœnitentiam egisse, atque illius veniam fuisse consequutum. Hoc constat ex Euangelistis, ex quibus solus Lucas originem huius pœnitentiæ indicauit dicẽs. *Et conuersus Dominus, respexit Petrum*. Circa quæ uerba dubitari solet, an intelligenda sint de corporali, vel tantum de spirituali intuitu. Ratio difficultatis est, quia Petrus negauit deorsum in atrio: Christus autem erat superius in interiori parte domus. Propter quod Augu. li. 3. de consens. Euang. c. 6. & lib. 1. de gratia Christi, c. 45. hoc interpretatur de interiori aspectu, seu auxilio, quo Christus dominus respexit Petrum, eamque ad pœnitentiam excitauit, & negat posse dici, quod corporalibus oculis Dominus visibiliter aspexerit Petrũ. Et ita etiam interpretatur prædicta verba Ambro. super Lucam. Idem sentit Beda lib. 6. in Luc. 22. c. Eadem videtur esse sententia Leonis Pap. sermo. 9. de Passione dicens: *Dominus Iesus, qui intra pontificale Concilium sola corpore tenebatur, trepidationẽ discipuli foris positi diuina uidit intuitu, & pauentis animum, mox ut respexit, erexit, & in fletus pœnitudinis incitauit*. Et eleganter ser. 3. *Illis turbatum discipulum conuenit oculis, quibus eum pie uiderat esse turbandum, & illum conuersa est veritatis inspectio, vbi erat cordis facienda correctio* Et potest hęc sententia cofirmari ex illis scripturæ locutionibus; *Respice in me, & miserere mei*, & similibus. Quæ sententia, cum sit tantorum Patrum, non potest non esse valde probabilis. Mihi tamen difficultatem ingerunt uerba Luc. Non enim tantum dixit; *Et dominus respexit Petrum*, sed dixit: *& conuersus dominus respexit Petrum*. Nam illud participium, *conuersus*, non potest intelligi de interiori, & spirituali conuersione, quia Christus non fuerat antea auersus à Petro, ergo intelligitur de conuersione corporali, habebat enim faciem auersam à Petro, eamq; ad illum conuertit. Et ita intelligunt Chrys. homil. 86. in Mat. Euthy. c. 66. in Mat. Theoph. Luc. 22. qui notant Petrum adeò fuisse timore turbatum, ut uix galli cantum audierit, donec Christus signo uultus eum alloquens, excitauit, & ad saniorem mentem reuocauit. Et hanc sententiam amplectitur Maximus Taurinensis duabus homiliis de negatione Petri, vbi dicit, Christum oculis respexisse Petrum, & mihi videtur magis literalis. Neque est difficile inuenire modũ, quo Christus potuerit corporaliter respicere Petrum: vel quia Christus eductus est foras, & in transitu respexit Petrum, vel quia non constat tertiam negationem, quæ per horam distauit à secunda factam esse intra in atrio. Nullus enim euangelistarum hoc dicit: sed tantum de prima. Imò neque dicunt factam esse ad ignem, & potius ibi significant factam, quò satellitũ multitudo confluebat, quos verisimile est non longè à Christo cõcurrisse, fieri ergo potuit, vt Petrus cupiẽs uidere Christum (vt ex Cyril. supra dicebamus) curauerit ascendere, & ingredi aulam, ita vt potuerit uidere Christum, simulque ab eo conspici. Vtcunq; verò sit, certum est aspectum exteriorem non fuisse sine interiori illustratione, & motione, qua ita Christus tetigit cor Petri, vt flante eius spiritu, ex oculis Petri aquæ fluxerint, & fœlices manarint lachrymæ. *Quæ ad diluendam culpam negationis* (vt Leo Papa inquit, *virtutem sacri habuere baptismatis*. Quibus uerbis significat talem fuisse pœnitentiam Petri, vt non solum ad culpam, sed etiam ad omnem pœnã tollendam sufficerent. Quod uerisimile faciunt illa uerba euangelistarum. *Fleuit amare*. De quibus, ac de pœnitentia Petri plura uideri possunt apud citatos patres presertim Ambr. super Luc. 22. c. Augu. dicto lib. 1. de gratia Christi cap. 44. & 45. Chryso. homil. 1. & 4. de pœnitentia, & orat. 5. contra Iudæos.

Dubium.

Christus corporalibus oculis Petrum negantem aspexerit.

Petri lachrymæ. Psal. 147.

Match. 26.

SECTIO II.

Quoties, & quam acerbe flagellatus sit Christus.

Matth. 27. Marc. 15. Ioan. 19.

QVod Christus dominus iussu Pilati sit flagellatus, expresse referunt Matth. Marc. & Ioan. An uerò de eadem flagellatione loquantur, non constat, quia Matth. & Marcus significant fuisse flagellatum, postquam sentẽtia mortis fuit in eum prolata, sic. n. aiunt; *Videns Pilatus, quia nihil proficeret, tradidit illis Iesum flagellis cæsum, ut crucifigeretur*: at verò Ioannes c. 19. apertè dicit eum fuisse

se flagellatum ante sententiam mortis in eum latã. A Ex qua diuersitate oritur ratio dubitandi; an fuerit bis flagellatus (vt quidam volunt) semel ante sentẽtiã, iterũ verò post illã, vel si semel tñ, an ante sententiã, & Marcus, & Mat. loquuti fuerint p recapitulationẽ: an verò post sñiam, & Ioannes loquutus fuerit per anticipationẽ. Et hinc oritur alia dubitatio, quæ fuerit ratio huius flagellationis. Hieron. in Mat. 27. refert, fuisse Romanis consuetudinem eos prius flagellandi, qui pœna capitis damnandi forent, quod si Christus ob hanc solam causam flagellatus est semel, & post sententiam latam flagellandus fuit. Lucas autem, quamuis flagellorum expresse mentionem non fecerit: tñ illis verbis, *Corripiã eũ, & dimittam*, eã significauit (ut notauit Euthy.) & ita ex his verbis colligũt Cyr. Aug. Chrys. Teoph. Euthy. & alij expositores, Pilatum flagellasse Christum, vt aliqua ex parte satis faceret furori Iudæorum, eumque posset à morte liberare. Quod ẽt indicauit Ioãnes referens post flagellationem exijsse Pilatum, & ostendisse Iudæis Christum, atque dixisse, [Ecce homo, nullam inuenio in eo causam.] B Et iuxta hæc, necesse est fuisse flagellatum ante sentẽtiam. Quod si flagellatus etiam fuit propter priorem causam (vt sentit Hieron. & Mat. indicat) sequitur bis esse flagellatum. Tertio hinc oritur alia dubitatio de acerbitate flagellationis. Nam si solũ est facta tanquàm via ad mortis supplicium, credendũ est non fuisse valde acerbam; sed pro consuetudine, & more Romanorum. Si autem facta est animo satisfaciendi Iudæis, vt essent contenti illa pęna, fit verisimile fuisse acerbissimam ad placandos Iudæorum animos.

Christus e Pilato flagellari iubetur quare.

Dico primò, Christum dñm fuisse flagellatum, anteq̃ sñia mortis in eũ esset lata, & non amplius. Prior pars est certa, nam exp̃sse id asserit Ioãnes, neq; habet locũ anticipatio, quia ipse satis explicat ordinem rerũ, cum ait post flagellationem contendisse Pilatum cum Iudæis, an esset morte dignus, C necne; ac tandem timore humano adductum, sedisse p tribunali, mortisq; sñiam protulisse. Posterior pars est ita recepta, vt contraria; vel pp solam nouitatem nullo fere fundamento nixã, prorsus rejcienda sit. Nullus. n. antiquorum Patrum hoc excogitauit, & euangeliũ Ioannis vix hoc admittit. Nã post sñiam mortis latam illis verbis [Tunc ergo, tradidit eis illum, vt crucifigeretur, statim sequitur, [Susceperunt autem Iesum, & eduxerunt eũ,] &c. Deinde, verba Matth. & Marci nullo modo indicant aliam flagellationem, q post latã sñiam subsequuta sit. Sic. n. habẽt. [Tunc dimisit illis Barabbam: Iesũ autem flagellatum tradidit eis, vt crucifigeretur.] Quibus verbis non dicunt, flagellasse Iesum, ut crucifigeretur; sed Iesum iam flagellatum tradidisse, vt crucifigeretur, q verũ erit ẽt si multo antea Christus esset flagellatus. Deinde (si attentè cõsideretur, omnes circunstantiæ) facilè intelligetur oẽs hos euangelistas de ea le flagellatione esse locutos. Nam D Ioannes ante sñiam narrat. Christũ fuisse flagellatũ, spinis coronatũ, & à militibus illusum, quæ oĩa Matth. & Marcus post sñiam retulerunt, necesse est ergo dicamus, oĩa hæc per recapitulationem fuisse ab eis narrata, nisi velimus fingere ea oĩa bis facta esse. Deniq; (esto) concedamus fuisse Romanis morẽ flagris cedendi capite plectendos: tñ ea flagellatio potuit etiam ad hunc finẽ sufficere, ut dicemus.

Christ[9] semel tantũ flagellat[9] ante mortis sententiam.

Dico secundò, Pilatum flagellasse Christum, vt Iudæis satisfaceret, Christum verò flagellari voluisse, vt Patri satisfaceret. Ratio enim huius insignis ignominiæ, ac doloris inquiri potest, vel ex parte Pilati, & Iudæorum, & ex parte quidem Dei, & Christi eadem rõ est, huius passionis, quę cæterarũ, quã explicuit Isa. c. 53. [Posuit Dominus in eo iniquitatem omnium nostrum,] & infrà: [Vulneratus est propter iniquitates nostras: disciplina pacis nostræ super eum,] & Ps. 128. [supra dorsum meũ fabricauerunt peccatores prolongauerunt iniquitatẽ suam.] & ideò Psal. 34. dicitur in persona Christi, [Congregata sunt super me flagella, & ignoraui] i. innocens fui, & causam illorum in me nesciui: sed aliorũ culpas in me expiandas suscepi. Propter qđ Psal. 37. ait; [Et ego in flagella paratus sum,] & per Isaiam. c. 50. [corpus meum dedi percutientibus.] & Ps. 72. [Et castigatio mea in matutinis.] Christus .n. matutino tempore flagris cæsus fuit. Ex quibus colligere licet aliam diuinam rationem huius flagellationis. s. vt prophetiæ implerentur, quamquã ipsarum prophetiarũ ratio sit, quæ prius est tacta. Quę ita etiam explicari potest, Christum flagellatũ esse, vt à nobis auerteret diuinã flagella. Itẽ, vt nos doceret patienter sustinere, si contingat pp eũ flagellari, iuxta illud Act. 5. [Ibant Apostoli gaudentes,] &c. At verò ex parte Iudęorum non est, q rationem reddamus, ipsi. n. reuera nec postularũt, nec intenderũt flagellationem Christi, quamquam eis non displicuerit, dummodo nõn ea sola afficeretur pœna. Pilatus ergo suo arbitratu illum flagellauit, vt Iudæis aliquid concederet: visus autem est illa pęna. Primò, quia extra pœnam mortis, aut mutilationis nulla est in vsu grauior, maiorisve doloris. Secũdò, quia nulla erat maioris ignominię, erat enim pęna seruorum, vt colligitur ex lege in seruorum, ff. de pœnis. Et ex Act. 22. constat, non licuisse ciuem Romanũ flagellari propter ignominiam. Quod etiam legitur apud Ciceronem ora. pro Caio Rabirio, & & in septima actione in Verrẽ. Tertiò, quoniam hæc pœna non excludebat pœnam mortis, sed illã fortasse antecedebat, voluit Pilatus hanc potius adhibere, quàm aliam, ne Iudęos ad irã commoueret, si fortè desperarent eum mortis pœna esse puniendum, voluit ergo eos paulatim lenire, atque adducere, vt pœnam mortis ei remitti consentirent.

Flagellari Christus cur voluerit.

Flagellarũ ignominia quãta.

Dico tertiò, Christum valdè grauiter fuisse flagellatum. Ita videtur sentire omnes viri Catholici, ac pij, qui de hoc mysterio scripserũt, & colligi potest ex prędicta ratione. Nam Pilatus eo aĩo Christum flagris cędi iussit, ut ea esset totius accusationis integra pęna, Iudęique maiorem non exigerẽt, ergo verisimile est pręcepisse, vt flagellatio esset acerba, & grauis; si enim esset moderata, nõn existimaretur satis ad placandos Iudęos. Secũdò, confirmari potest; nam Christus vbicunque prędicebat suam passionem primum omnium commemorabat flagella Mat. 20. [Tradetur gẽtibus ad flagellãdum,] &c. & in prophetijs de passione Christi, fit insignis mentio huius vapulationis. Psalm. 72. [Fui flagellatus tota die:] Quod aliqui explicant dictum esse propter magnitudinem flagellationis, idest, tam crudeliter, ac si tota die essẽ flagellatus. Non est ergo verisimile quod quidam dicunt tantũ quadraginta plagas vna minus iuxta consuetudinem Iudæorum accepisse. Tertiò, hoc explicatur ex circunstantijs huius flagellationis, nam primo Christus, vt flagellaretur alligatus columnæ est, vt habet traditio. Nam hęc columna dicitur Romæ esse in templo sanctæ Praxedis, & Hierony. epi. 27. sic inquit de locis Ierosolymitanis. [Ostendebatur illic columna Ecclesiæ porticum sustinens infecta cruore domini, ad quam vinctus dicitur, & flagelatus.] Quibus verbis significat columnam illam esse maiorem ea, quæ Romæ conspicitur, & ideò fortassè illa Romana tantum est pars eius columnæ, nisi loquatur Hieronymus de inferiori portitu, quæ humiliori columna poterat sustineri. Beda lib. de locis sanctis capit. 3. dicit in superiori plani te montis Syon ędificatam esse magnam Ecclesiam: [In cuius medio erat columna marmorea, cui adhærens dominus flagellatus est.] Secũdò, flagellatus

Christus atrociter flagellatur.

Dubium.

gellatus fuit Christus à militibus. Quod.n. Ioannes dicit: *Apprehendit Pilatus Iesum, & flagellauit*, nó est putandum Pilatum manu sua flagellasse Christum, vt existimauit Beda, libr. 4. in Marc. c. 44. Id.n. incredibile est, non.n. erat officium illud Præsidis, cum vile, & infimum sit, & præter omnium gentiũ consuetudinem. Neq; verò fingi potest Pilatum aliqua ira percitum id fecisse. Nam potius fauebat Christo, & curabat eum eripere è manibus Iudæorum. Dr ergo flagellasse illũ, quia tradidit eum militibus, vt flagellarent. Vnde coniectare licet eos magna vi adhibita eum verberasse, q ex alijs conuitijs, quibus eum affecere, non obscurè colligitur. Et præsertim, quia præter iussum præsidis vñe illũ spinis coronasse, Quod significauit Ioãnes, cum subdidit: *& milites plectentes coronam de spinis*, &c. Et verisimile etiam est Iudæos, qui aderant, milites incitasse, & data ét pecunia corrupisse, vt eũ acrius verberarent. Tertiò, flagellum (vt Euthym. notat, cap. 67. in Mat.) erat è funiculis, aut loris contextum, & quidá dñt habuisse in extrema parte ferrea quędam puncta, quæ carnem lacerarent, alij verò affirmant etiam catenas fuisse loris admixtas. Quamuis alij dicant primò, fuisse funibus crassioribus flagellatum: secundò, additos esse ferreos scorpiones: tertio, catenis quartò, virgis spineis cæsum, non quod quater sit flagellatus; sed quod in eadem flagellatione hæc omnia instrumenta sint continenter intermixta. Sed hæc incerta sunt, quamuis dicantur ex quadam traditione referri ab ijs, qui terram sanctam incolunt.

Christus à milit. Romanis flagellatus.

Ioann. 19.

A

B

Quartò, de numero plagarum nihil inuenio ab antiquis Patribus scriptum, multi tñ pij scriptores præsertim ex recẽtiorib. affirmant fuisse vltra quinque millia, qđ aliquib. vr incredibile. Quia nec Iudæi, nec Romani consueuerant, ita flagellare, & qa tot verbera sufficerent ad negandum hominem, cũ ergo Pilatus flagellaret Christum, ne illum necaret, non est verisimile permisisse eum tam atrociter verberari. Et licet Ludolphus Carthus. in vita Christi 2. p. c. 58. & Echius in serm. de passione Domini, & alij referat hoc fuisse reuelatum cuidam fœminæ, tamen neque hmôi reuelationes fœminarũ cogunt nos, vt eas veras esse credamus, neque ibi dr plagas flagellorum, sed vulnera passionis eum numerũ excessisse. Itaque hæc res incerta est. Vndè licèt verisimilius sit flagella multum excessisse quadragenarium numerum pp rationes adductas, & quia Christus non more Iudæorũ, sed Romanorũ flagellatus est: tñ quãtus fuerit ille numerus, affirmare nó possumus, quia neque in euãgelio habetur, neq; in scriptura, neque à sanctis Patribus traditus est.

C

SECTIO III.

Quæ, & quanta passus fuerit Christus, quando spinis fuit coronatus.

D

IN hoc mysterio explicando ferè nihil est difficultatis, & ideò breuiter expediemus illud. Tria enim possunt hoc loco desiderari, primò, quæ, & qualis fuerit hæc corona. Secundò, quib. circunstantijs hæc coronatio facta sit. Tertiò, quæ fuerit eius causa, & ratio.

Circa primum Euangelistæ nihil aliud dicunt, præterq̃ Christo domino impositam fuisse à militibus spineam coronam. Vbi est apud Ioannẽ obseruandũ, quod supra cæpimus indicare: sic.n. scribit: *Apprehendit Pilatus Iesum, & flagellauit, & milites plectentes coronam de spinis imposuerunt capiti eius.* In qua diuersitate narrationis, vr planè indicare Pilatũ non iussisse militibus, vt imponerent hãc coronam Christo, neque alijs contumelijs eum afficerent, quæ ibi narrantur. Nam, si Pilatus hoc iussisset, sicut dr flagellasse Christum, ita dici posset, & spinis coronasse. Quia (sicut diximus) non per seipsum flagellauit: sed per milites, cum ergo Euangelista vnum tribuat Pilato: aliud verò militib. vr planè insinuare Pilatũ non ita præcepisse unum, sicut aliud, vt obseruauit Chrys. ho. 83. in Ioan. Aug. uerò tract. 116. solum sub disiunctione dicit Pilatum præcepisse: hæc, uel pmisisse: quo pacto ét Leo pp. serm. 10. de passio. loquens de Pilato, inquit [Dñm Iesum diuersis contumelijs affici, aut permisit, aut iussit.] Qualis aũt fuerit illa corona, & quales spinę, ex quibus fuit contexta, cõiter fertur fuisse ex iuncis marinis, qui habent oblongas, & acutas spinas duriores terrestribus, & ita indicant spinæ illæ, quæ in Ecclesia asseruantur. De numero uerò spinarum, nonnulli affirmant fuisse duas, & septuaginta, alij plures, alij uerò pauciores: quo aũt fundamẽto, uel traditione hæc nitantur, non inuenio, quia ueteres Patres agẽtes de hoc mysterio, nihil dicunt: omnes tamen intelligunt illam coronam fuisse integram, ac circularem, quæ, coronæ uistar regiæ, totum undique caput Saluatoris ambiret.

Spinea corona Christi.

Ioann. 19.

Dubium.

Potest uerò aliquis dubitare, cum hæc corona Christo sit ante latam sniam mortis imposita, quãdo Pilatus adhuc curabat eũ à morte liberare, qũo permiserit hmôi coronã illi imponi, quæ non poterat non inferre uulnera læthalia. Respondetur non esse hoc necessarium, quia non est intelligendũ spinas illas craneum capitis perforasse. Sed solam carnem, & pellem, quæ est in capite, & uerisimile est spinas ita fuisse infixas, per superiorem capitis partem, ut per inferiorẽ sanguine conspersæ prodirẽt, atque hac ratione fortiter in carne infixæ hæterent. Vnde necesse erat uehementẽ sequi dolorem, præsertim quando uenas simul, & neruos traiecissent.

Respons.

Quod attinet ad sm̃, multas, & graues contumelias narrant Euangelistæ, quas Christus in hoc mysterio passus est ab integra cohorte. Etenim cũ Iudæorum uox esset, Christum se fecisse Regem; uoluerunt milites (ut Hieron. Alban. Cyril. Chrysost. & omnes notant) ei ut falso fictoque Regi illudere. Primum ergo adduxerunt Iesum in prætorium, ut in loco publico, maior esset iniuria, maiorq; contumelia. Deinde, exuunt illum proprijs uestibus (ut inquit Matt.) ex quo aliqui colligunt oĩbus uestib. fuisse priuatum, ita ut nudus manserit. Sed est animaduertendum, duobus modis posse intelligi hæc peracta fuisse. primo, ut eodem loco, & una quasi continenti actione Christus fuerit flagellatus, indutus purpura, coronatus, & illusus, & si hoc ita est constat illum fuisse nudatum oĩbus uestibus, ut flagellaretr, & consequenter ueste purpurea indueretr, & illuderetur, quia iuxta hanc expositionẽ nó fuit bis denudatus: sed semel tm̃. Neque ur aliquid esse in Euangelio, qđ repugnet huic expositioni. Ná licet Matth. post illa uerba: *Tunc dimisit illis Barabbam, Iesum autem flagellatũ tradidit eis, vt crucifigeretur* subdat. *Tunc milites præsidis suscipientes Iesum prætorium, congregauerunt ad eum uniuersã cohortem, & exuentes eum, clamydem coccineam circundederunt ei.* tñ certũ est, uel illa uerba *Iesum autem tradidit, vt crucifigeretur*: dicta esse per anticipationem, uel hæc posteriora per recapitulationẽ. Nam ex Euangelio Ioannis constat, prius fuisse Christum ijs oĩbus contumelijs affectum, quã fuerit traditus ad crucifigendum, ergo non obstantibus illis prioribus uerbis rectè intelligi potest; Iesum, statim, ac flagellatus est, antequam proprijs uestibus indueretur, chlamyde coccinea circundatum, aliaque ludibria esse passum. Et confirmatur, nam uerisimile est Christum, qñ flagellatus est, traditum esse militibus, quos supra diximus fuisse ministros, & ab eis ductum esse in atrium prætorij,

Matth. 27.

Matt. 27.

tùm quia si verum est Christum alligatum esse ad A columnam, vt flagris cęderetur, melius intelligitur id factum esse in atrio, quàm in interiori parte domus. Tùm ét, quia si flagellatus est ad placádos Iudęos, etiam verisimile est publicè fuisse flagellatum, vt & ab omnibus conspiceretur, maiorique ignominia afficeretur, ergo, quamuis Euangelistæ in ordine narrationis hoc non explicent, tñ ex his, quæ narrant, verisimiliter colligitur non bis, se semel tantũ fuisse Christum traditũ militibus ante sniam mortis, vt eum educerent in atriũ prætorij, & flagellarent, eos verò statim post flagellationem induisse eum purpura, coronasse spinis, atque illusisse.

Alio verò modo intelligi potest, Christum post flagellationem permissum esse proprijs vestibus indui: postea verò, cũ Pilatus differret mortis sniam in eum dicere, vel eo præcipiente milites, vt magis Iudæos placarat, vel sua voluntate in Iudæorũ gratiam, aut certè, vt veluti ludicro aliquo spectaculo oblectarentur, eũ iterum exuisse. Quem sensum vr̃ B indicare Mat. illis verbis: *& exuerunt eum, & chlamydem coccineam circundederunt.* Quib. significat, tunc eum non ad flagellationem: sed ad hunc specialem actum, exutum fuisse. Et hæc vr̃ esse cõior expositio oĩum interpretum. Qua supposita non satis constat an tunc fuerit nudatus oĩbus vestibus: vel solum aliqua superiori veste, hinc.n. vr̃ hoc posterius probabile; q̃a vestis purpurea, qua indutus est, erat tñ superior quædam vestis, non vr̃ aũt consentaneum, vt toto corpore nudus sola chlamyde coccinea fuerit circũdatus, vestis.n. illa non erat ad hunc vsum apta neque ad repræsentationem, quá ipsi milites intendebant. Nihilominus Orig. tract. 35. in Matt. dicit eum tunc, non solum fuisse vestimentis spoliatum extimis; sed ét tunica incõsutili, & stola. Itaq; sentit oĩno fuisse nudatũ, & verbũ illud Matt. *& exuerunt eum*, simpliciter, & absolutè dictum vr̃ hoc indicare. Atque ita hæc snĩa est probabilis, & accommodata tũ ad pietatem, nam hoc C mõ intelligitur, hanc iniuriam, nec sine magno dolore fuisse, quia vestes carnibus recenti verberatione laceratis adhærebant, vnde non poterant sine magno dolore diuelli, nec sine magno pudore, qui ex illa denudatione oriebatur: tùm ét ad mysticos sensus. Sic.n. intelligitur ter fuisse Christus proprijs vestibus omnino nudatus, vt flagellaretur, vt illuderetur, vt crucifigeretur. In quibus plura moralia documenta facilè excogitari possunt.

Christus in pretorio a Pilati militibus nudatus.

Præterea, post prædictam denudationem sequutæ sunt aliæ contumeliæ. Induerunt eũ.n. veste coccinea, coronarũt spinis, dederuntq; ei arundinem pro regali sceptro, ac denique flectentes genua coram ipso spuebant in faciem eius, alapas dabant, & arundine percutiebant. Quę multa indigent meditatione: disputatione verò ferè nulla. Illa.n. diuersitas, quæ vr̃ esse inter Matt. & alios Euangelistas de veste rubra, quia Matt. eam vocat *coccineam*; Mar- D cus verò, & Ioannes *purpuram*, facilè conciliatur; Quia licet *coccus*, *& purpura*, propriè, & in rigore sumpta diuersa sint, ut constat ex Plinio lib. 9. c. 35. & 36. & lib. 21. c. 8. tñ, propter similitudinem coloris, interdum unum pro alio usurpat, & ita in præsenti nihil aliud significant, q̃, vestem ruber coloris, aptam ad ludicram illam regni Christi repræsentationem, quia purpura Reges, & Imperatores vti solebant. Et ita exponit Athanas. in lib. de pass. & cruce Domini. Ambros. uerò Luc. 23. *chlamydem coccineã, & purpuream tunicam*, distinctas uestes fuisse existimat. Sed id non est necesse, quamuis si uerum est Christũ omnino fuisse nudatum proprijs uestibus, nun est incredibile præter chlamydem indutum esse alia ueste. Quia chlamys solum erat paludamẽtum: quo principes, & milites Romani super arma utebantur.

Chlamyde coccinea Christus induitur.

Quod attinet ad tertiam rationem huius mysterij, eodem modo explicanda est, quo in alijs fecimus. Nam ex parte eorum, qui his iniurijs Christũ afficiebant, rõ iam explicata est, s. ut regno eius irriderent, simulq; ut eum dolore, ac dedecore afficerẽt. Ex parte aũt Dei, & Christi plura mysteria sancti Patres considerant, ex quibus Hieron. Mat. 27. *Nos*, inquit, *hæc intelligamus mystice, in chlamyde coccinea, opera gentium cruenta sustentat, in corona spinea, maledictum soluit antiquum spinas, & tribulos germinabit tibi Gen. 3. in calamo venenata occidit animalia.* Quod explicans Athan. serm. de pass. & cruce dñi, inquit, Dæmonem ignorantem, dedisse Christo gladium contra se, quia arundo serpentibus læthalis esse dr̃: alij in chlamyde rubea dicunt significatum esse imperium, quod Christus suo sanguine comparabat. Vnde Apocal. 19. visus est ueste conspersa sanguine, in qua scriptum erat: *Rex Regum, & Dominus Dominantium.* Clemens vero A- B lex. lib. 2. Pædagogi, c. 8. addit, coronã spineam nos propheticè significasse, & typum fidei nostræ fuisse, quod ibi latè esplicat. Nec dissimiliter Tertull. lib. de corona militis, c. 14. *Ex spinis*, inquit, *in figuram delictorum, quæ nobis protulit terra carnis*, & alia, quæ ibi prosequitur.

Mystica contumelijs Xpi significatio

DISPVTATIO XXXVI.

In quatuor sectiones distributa.

De crucifixione Christi.

EXplicatis omnib. cruciatum, ac ignominiarum generibus, quæ ante latã sententiam saluator noster passus est, superest, vt de vltimo eius supplicio sermonem instituamus. Duo sunt au- C tem consideráda, primum id, quod pertinet ad crucifixionem ipsam, & intrinsecum modus eius: secũdum de extrinsecis circunstantijs illius.

SECTIO I.

Quam iniquè fuerit Christus ad Crucis supplicium damnatus.

ANtequam de crucifixione ipsa dicamus, oportet, vt de snĩa iudicis, ac de itinere Christi vtque ad locum supplicij nonnula præmittamus. Primum expediemus in hac sectione. In qua breuiter dicendũ est, Christũ Dñm iniqua, atq; iniusta Pilati snĩa dãnatũ esse ad crucis supplicium, Iudęis hoc pertinaciter efflagitantib. Hoc constat ex narratione Euãgelistarũ, pręsertim Ioannis: vnde Petrus 1. can. c. 2. inqt: [Tradebãt aũt iudicanti se iniustè.] D .i. permittebat se tradi iudici, q̃ iniustè eũ iudicaturus erat. Aduertendũ aũt est Græcè legi: [Iudicanti se iustè:] & sis est sẽsus diuersus, sed nõ cõtrarius, s. [cũ pateretur, nõ cõminabatur: tradebat autem,] .i. cõmittebat oĩa diuino iudicio seu Deo, qui iustũ iudicium de se ferebat, non iniustum, sicut hostes. Ioan. 9.

Solum pōt hoc loco inquiri primò, quid mouerit Iudæos, vt hoc genus supplicij Christo dño procurarẽt. Rõ dubitationis est, quia ipsimet dixerunt: [Nos legem habemus & s̃m legem nostram debet mori, quia filium Dei se fecit] at verò in tota lege ueteri non erat lex, quæ hoc genus mortis imponeret. Illi.n. alluserunt ad legem latam Leui. 24. cõtra blasphemos, sic.n. paulò ante dixerãt: [Blasphemauit, quid adhuc egemus testibus?] ibi aũt non imponebatur pœna crucis, sed lapidationis. Respõdetur Iudæos ex sola ira, & odio optasse hanc mortem Christo propter maiorẽ acerbitatem, & igno-

Dubium.

Matth. 26

Respons.

miniam eius (vt suprà in commentario ar. 4. diximus. Vnde non postulabant, vt iuxta legem Moysi iudicaretur: sed iuxta morem Romanorum nec solum, vt blasphemus, sed etiam, vt reus Cæsareæ maiestatis, quia se Regem fecerat, & ideò summam, & acerbissimam pœnam postulabant. Quia tñ interdum videbant Pilatum pronum ad absoluendum Iesum, suam etiam legem interponebant, & sm illam etiam esse reũ mortis affirmabant. Nam si hoc semel obtinerent, facilè existimabãt fore, vt illud etiam genus mortis, quod optabant, assequerentur. Notant etiam aliqui, Iudæos solitos esse homicidas crucifigere: Romanos verò famosos latrones. Vnde hoc supplicium duplici titulo Barabbæ debitum erat, qui & homicida erat, & latro (vt Euangelium testatur.) Quoniam ergo Iudæi Barabbam Christo prætulerant, in eum transferendũ putarunt esse supplicium, quod illi homicidæ, ac latroni debebatur, & ita statim, ac illis data est optio, & Barabbam elegerunt, aduersus Christum clamare cœperunt, *Crucifige, crucifige*.

Ioan. 23. Ioan. 19.

Dubiũ 2. Secundò inquiri potest, quamuis hæc sententia lata in Christum reipsa iniusta fuerit, & Iudæi ab hac iniustitia, & multiplici alia malitia odij, inuidiæ, &c. excusari non possint, eo q vel ex malitia, vel ex affectata ignorantia id egerint: an saltem Pilatus possit excusari ab ignorantiam. Videtur enim potuisse excusari, quia secundum allegata testimonia satis videntur probata delicta, quæ Christo obijciebantur, quandoquidem infinita erat hominũ multitudo, quæ hæc testabatur, & confirmat. Nam Christus dixit Pilato: *Non haberes in me potestatem vllam, nisi tibi datum esset desuper*, ergo Pilatus vtẽs hac potestate à Deo data, existentibus legitimus ac

Responſ. cusatoribus, & testibus, potest à culpa excusari. Respõdetur nollo modo excusari posse. Fuit quidem peccatum eius aliqua ex parte leuius peccato Iudæorum: non tñ potest excusari, quin grauissimè peccauerit. Et vtrumq; significauit Christus illis verbis

Ioann. 19. Ioan. 19. *Propterea, qui me tradidit tibi, maius peccatum habet.* Vbi iuxtà cõem expositionem Cyrill. Chryſ. Augustin. Euthymij, & aliorum, q̃ etiã probant Leo, ser. 8 de passione, & Basil. in regulis breuioribus, respõ 46 & colligitur ex Aug. in enarra. Ps. 36. comparatio fit inter peccatum Pilati, & Iu-

Peccatũ Pilati in Xpi dannatione, leuius peccato Iudæorum. dæorum, & horum grauius esse dſ, quàm illius. Deinde ipsemet Pilatus cognouit Christi innocentiã; imò Athan. serm. de pass. & cruce, dicit cognouisse Christi diuinitatem, quid difficilius est creditu; sñ de innocentia nõ est dubium, id enim ipse testatus est, & verbis, & signo lauandi manus. Euidenter ẽt cognouit non fuisse legitimas probationes, quia neque ordo iuridicus seruatus est, nec examinati testes. Deniq; publica quadam euidentia constabat de Christi innocentia, & Iudæos odio, atque inuidia contra eum fuisse percitos. Peccauit ergo Pilatus tam in re iudicata, quam in modo iudicandi, & celeritate, ac temeritate ferẽdi sniam. Quo loco rectè accommodari possunt verba Basil. epist. 37. dicentis: *Si ij, qui rerum in hoc mundo potiuntur, qui de facinorosum aliquem morti sunt adiudicaturi, cortinas obducunt, & spectatissimos quosque ad causæ tractationẽ aduocant, nunc accurate temporis insumũt, nunc legis rigorem contuentes, nunc natura communionem suspicientes, multumque ingemiscentes, iudicandi necessitatem deplorantes, quãto magis oportebat, &c.* Et similia legi possunt in Clemente libr. 2. Const. ca. 56. Ad rationem ergo dubitandi iam responsum est.

Fuerit ne aliqua Pilati potestas in Xpum. Ad illud verò de potestate Pilati respondetur, cum Chryſ. hom. 84. in Ioan. illa Christi verba permissiuè esse intelligenda. Itaque non fuit illi data potestas, sed permissa: *Alioquin*, ait Chryſost. *si data esset et potestas non esset reus criminis.* Sed hoc expo-

A sitione indiget, quia nomine potestatis intelligi potest, vel facultas, seu vis ad interficiendũ, vel iurisdictio, & autoritas, priorẽ potestatẽ hẽbat Pilatus in Christũ, si solũ naturales vires humanitatis consideremus. Nam si Christus voluisset potestate effectrice miraculorũ vti, non haberet Pilatus vim interficiendi Christũ, & ex hoc capite potest illa potestas dici permissa potius q̃ data, quamuis aliunde vis illa, & facultas, quã Pilatus hẽbat per se, & suos milites, ad occidendũ Christũ, non solũ permissa, sed data dici potest à Deo, eo modo, quo tẽporalia bona dãtur à Deo per prouidẽtiã naturalẽ, quãuis postea hõ illis malè vtatur. At verò, si loquamur de potestate, vt dicit iurisdictionẽ, & autoritatẽ superioris, hanc dicunt aliqui habuisse Pilatũ non so lũ permissam, sed cõcessam, quia erat præses, & Dominus se ei subdiderat, nihilominus vero peccasse nõ peccato vsurpatæ iurisdictionis: sed peccato abutẽdi iurisdictione sibi data. Sed verius existimo Pi-

B latum nõ habuisse talem potestatem in Christum, Cum enim esset Dei filius, liber erat, nulliq; humanæ potestati subiectus, vt dictum est priori tomo disp. 43. sect. 2. Hoc ergo sensu non potest dici illi data potestas, sed pmissa. Quia Christus dominus nũquam se illi subdit iure, (vt ita dicam) idest, volens reuera fieri subditus illius, & vt alius haberet iurisdictionem in se. Vbi est enim declarata hæc Christi voluntas, vel quo fundamẽto fingi potest? De facto verò permisit se tractari, vt subditum. Vnde etiam ex hoc capite fuit iniqua sententia Pilati, quia fuit in non subditum, quamquam circa hanc circumstantiam potuerit facilius per ignorantiam excusari; non credo tamen fuisse illam ignorantiã inuincibilem, quia ab ipsismet Iudæis audiuit, q Christus filium Dei se fecisset, & [cùm audisset hunc sermonem, magis timuit.] & ex ore ipsius Christi audierat, ipsum esse regem, non ad modum regum huius mundi, sed alio excellẽtiori, audierat

Ioan. 19.

C etiam multa alia de Christo, quæ illum obligabant, saltem ad expectandum, & inquirendum, vt veritatem cognosceret, & quis ille esset, quem iudicandũ sibi offerebant, & tamen propter humanum timorem temerè se præcipitem egit, & in illum sententiam damnationis dixit.

Ex quibus tandem colligitur, hanc Pilati sententiam multis capitibus fuisse iniustam ex defectu iurisdictionis, ordinis iudiciarij, & ex defectu æquitatis. Nihilominus tamen peccatum Iudæorum fuit grauius, quia omnis hæc iniquitas ab illis habuit originem, ipsi enim quasi coegerunt illum, vnde & ex odio peccarunt, ille verò ex timore humano. Denique illi maiorem habebant de Christo, & de diuinis rebus cognitionem, & ideò minus potest eorum peccatum excusari.

Pilati in Christum sententia multismodis iniusta.

SECTIO II.

D *Vtrum Christus crucem, in qua suspensus est, proprijs humeris gestauerit.*

HAc in re nonnulla vr esse diuersitas inter Euãgelistas. Nam Lucas videtur hoc negare, cũ dicit: [Iesum verò tradidit voluntati eorum. Cum autem ducerent eum, apprehenderunt Simonem quendam Cyrenensem venientem de villa, & imposuerunt illi crucem portare, post Iesum.] & eodem ferè modo loquuntur Marcus, & Matth. At verò Ioannes expressè dicit: [Et baiulans sibi crucem, exiuit in eum, qui dicitur, Caluariæ locũ.] Vnde certum de fide est, Christum portasse crucem suam aliquo tempore, vel spacio illius itineris. Nam hoc manifestè dicit Ioannes. Vnde omnes colligunt, vt minimum impositam esse Christo crucem, quando exiuit de prætorio, eamq; portasse vique

Luc. 23.

Ioan. 19. Christus crucẽ suis humeris portat.

se vsq; ad eũ locum, in quo Simoni Cyrenensi oc-correrent. Nam, quem in via offenderent, Lucas significacilis verbis *venientem de villa*, ergo vsq; ad eum locum portauit illam Christus, vt Ioannes docet. In quo dicunt sancti impletam esse figuram Isaac, portantis ligna ad sacrificium, Genes. 22. ita Chrys. hom. 84 in Ioan. & Aug. serm. 71. de tempore, qui addit, tunc etiam impletum esse illud, quod per Isaiam scriptum erat, ca. 9. *Factus est principatus super humerum eius*. Crux enim, quia Christus per illam de Dæmone triũphauit, & suam exaltationem meruit, (vt dr ad Philip. 2. insigne est, & quasi sceptrum regale imperij Christi. Vnde eleganter Tertull. lib. cont. Iudæos, c. 10. [Quis omnino Regũ in signe potestatis suæ humero præfert, & non aut capite diadema, aut in manu sceptrum, aut aliquam propriè vestis notam? sed solus nouus Rex sæculorum Christus Iesus nouæ gloriæ, & potestatem, & sublimitatẽ suam in humero extulit, crucẽ, scilicet,
Psal. 95. vt secundum prophetiam, Dominus exinde regnaret à ligno.] Eadem repetit lib. 3. cont. Marcionem c. 19. Sic etiam Iustinus Apol. 2. pro Christianis dicit illis verbis, [Significatũ esse vim crucis, cui dominus humeros subiecit.] Eadem ferè tradit Ambr. lib. 3. de fid. ca. 4. & eleganter Aug. tract. 117. in Ioanem: [Ibat, inquit, ad locum, vbi fuerat crucifigendus, portans crucẽ suã Iesus. Grãde spectaculũ, sed si spectet impietas, grãde ludibriũ, si pietas, grãde mysterium, si spectet impietas, grande ignominię documẽtũ, si pietas, grande fidei munimentũ: si spectet impietas, ridet regẽ, pro virga regni lignum sui portare supplicij, si pietas, videt Regẽ baiulantẽ lignum ad semetipsum figendum, quod fixurus fuerat & in frontibus regum, in eo spernendus oculis impiorum, in quo erant gloriatura corda sanctorũ. Dicturo enim Paulo, mihi absit gloriari, nisi in cruce domini nostri Iesu Christi, ipsam crucem suam suo gestans humero commendabat, & lucernæ arsuræ, quæ sub modio ponenda non erat, candelabrum ferebat.] Sed elegantissimè inter omnes Leo Papa serm. 8. de pass. [Traditus, inquit, dominus ſę uiennum voluntati, ad irrisionem regiæ dignitatis, supplicij sui iustus est esse gestator, vt impleretur, quod Isaias propheta præuiderat dicẽs: Ecce natus est puer, cuius imperiũ super humeros eius. Cùm ergo dominus lignũ portaret crucis, quod in sceptrũ sibi cõuerteret potestatis, erat quidem hoc apud impiorum oculos grande ludibrium, sed manifestabatur fidelibus grãde mysteriũ: quia gloriosissimus diaboli victor, & inimicarum virtutem potentissimus debellator, pulchra specie triumphi sui portabat trophæum, & inuictæ patientiæ humeris signum salutis adorandum regna omnibus inferebat.] Ex quibus testimonijs colligi possunt, plures rationes ex parte Dei, & Christi, propter quas hoc mysterium peractum est. Quibus addi possunt egregia verba Euthymij in Ioann. [Ferebat crucem in humeris tanquam strenuus miles lanceam, qua deiecturus erat aduersarium.] Et quæ scribit Cyrill. lib. 12. in Io. c. 18 [Crucem portat Christus, non sibi, sed nobis trãsgressoribus debitam, & isthã: hoc singulari, pclarissimoq; Christi facinore ad fortitudinem, roburque animi, quo pati omnia proprieta te velimus, mirum in modum exhortamur, omnis enim, inquit, qui non accipit crucem suam, & sequitur me, non est me dignus.] Et hęc quidem ex parte Christi.

At verò ex parte militũ, & Iudæorũ imposita est illi crux, quia mos erat, vt homines cruciengendi crucem deferrent, vt testatur Plutarch. libr. de sera Numinis vindicta. Quocirca, ex vi sniæ latæ, & non solum ex singulari odio, hęc pœna Christo fuit addita. Quod indicauit Euthy. c. 67. in Mat. dicens: [Primum imposuerunt ipsi crucem tanq̃ condemnato, & baiulans eam exiuit.] Nec sunt dissimilia, quæ dicit Athan. de pas. & cruce Dom. [Postquam Dominus iudicatus est. Crucem suam sustulit, siquidẽ iudicium subdijt, & fletit ante præsidem.] Et idẽ in sinuat Chrys. hom. 88. in Ioann. illis verbis: [Et ei crucem tanquam reo imposuerunt.

Addendum deniq; est pp alios Euangelistas ab eo loco, quo Simon Cyreneus in via occurrit, et fuisse crucem impositam, vt eam post Christũ portaret. Quod duob. modis intelligi pôt, primò vt nõ fuerit Christo crux sublata: sed Simõ cõductus fuerit, vt simul cũ Christo illã portaret, & ita intelligit Caiet. verba illa Luc. 23. [Imposuerunt crucem Simoni, vt portaret illam post Iesum, Christus enim, inquit, ferebat illam in anteriori parte: Simon verò in posteriori, & ita ibat post Iesum.] Atque hæc explicato vr posse confirmari ex Ioanne dicente,
Ioan. 19. [Et baiulans sibi crucem exiuit in eum, qui dicitur caluariæ locum.] In quibos significat, vsq; ad illum locũ eam portasse. Et hãc expositionem confirmãt multæ picturæ. Alio verò mõ exponi pôt illa verba Lucæ occurrente Simone, crucem sublatã Christo, illi fuisse impositam, vt eã ferret post Iesum, siue illud, *post*, explicet in ordine ad tempus. i. postq̃ Christus illam portauerat, siue in ordine ad locum idest, q̃ Christus anteiret, sequeret aũt Simon portans crucem. Et hoc significant magis uerba Euangelistarũ. [Angariauerũt Simonem, vt tolleret crucem eius, & imposuerunt ei crucem. Atq; est cõior Patrũ expositio Hier. Theoph. Euthy. Matt. 27. & Aug. lib. 3. de consens. Euang. c. 10. Orig. tract. 35 in Matth. & Athan. orat. de pass. & cruce Dñi. Rõ vero huius facti verisimilis, est quia Christus defatigatus cruciatib. vel deficiebat in via, & interdũ cadebat, uel lentius incedebat, q̃ ipsi cuperent, q̃ uitam eius citò finire cupiebant, & ne turbatio populi oriret, & quia erat dies festus, & post illũ Sabbathũ sequebatur. Fuerunt autem à Deo multa mysteria in hoc facto significata, quæ in prædictis sanctis legi possunt, & apud Gregorium, lib. 8. Moral. cap. 26.

Dub. 1. Inquiri verò pôt hoc loco (qđ ad ea, q̃ diximus magis explicanda conferet) quãta fuerit crucis magnitudo. De hac re nihil dñt sancti antiqui. Quidã verò recentiores explicantes Euangelista referunt crucem Christi fuisse longitudinis quindecim palmorũ: latitudinis verò crassitudinis, ut posset pondus hominis, et proceræ staturæ, facilè sustinere. Addit verò Petrus Comestor ca. 172. histor. Euang. quatuor fuisse ligna in cruce, primum rectũ, qđ fuit prædictæ magnitudinis, sm transuersum, de quo nihil legimus, credendum verò est fuisse alteri proportionatum, tertium fuit tabula, in qua titulus crucis scriptus fuit. Ex quo obiter colligi potest, necessarium fuisse, vt in cruce Dñi super lignũ transuersum fuerit aliqua pars ligni recti eminens, in qua titulus crucis configi potuerit, ita vt crucis figura talis fuerit, qualis in ecclesia depingitur. Quod et significare ostendt oẽs Patres distinguentes quatuor crucis partes, altitudinem, latitudiné, longitudinẽ, & profundũ. Oẽs. n. & pręcipuè Aug. lib. 2. de doc. Chry. c. 41. distinguentes has quatuor crucis partes altitudinem appellant superiorem partem crucis, quæ est super lignum transuersum. Verum est tamẽ, argumentum illud ex titulo crucis delumptum non satis ostendere, figuram crucis per se habuisse hanc superiorem partem. Vnde aliqui existimant tantũ fuisse instar figuræ literæ, T. quæ erat signum salutis, & liberationis à percussione Angeli, Ezech. 9. & apud Aegyptios dr vitam significasse, (ut Ruffinus refert lib. 2. Histor. cap. 29. & lib. 5. cap. 17.) Ad affigendum autem titulum poterat aliquod frustũ ligni superaddi, & cruci affigi. Sed quamquam hoc ita sit, & res sit incerta, nõ tamẽ vr hoc maiori fundamento recedendũ à cõi existimatione fidelium,

Figura crucis Christi qualis.

videtur.n.orta ex antiqua traditione, quæ in imaginibus etiam conseruatur. Et uſ quoque hæc figura magis accommodata homini crucifixo, qui corpore ſimilem figuram refert. Denique ſæpe hoies inuerſo ordine crucifigebantur (vt de ſancto Petro communis habet traditio) & tunc neceſſe erat crucem habere ſupra lignum tranſuerſum, partem aliquam, quæ terræ infigeretur. Quartum lignum crucis dicitur fuiſſe ſtipes defoſſus in rupe, in quo infixa erat crux. Sed de hoc ligno maior mihi eſt dubitatio, quia non uideo, cur non fuerit facilius, & firmius ipſummet lignum crucis in terra, ſeu rupe defigi. Quidqd tamen ſit, certũ eſt, quando Chriſtus crucem portabat, ſolum conſtaſſe ex duobus lignis recto, ſcilicet, & tranſuerſo.

Dub. 2.

Tandem poteſt inquiri, an verũ ſit, quod à multis affirmari ſolet: B. Virginem occurriſſe Chriſto domino in via crucem portanti. Reſpondetur hoc

Reſponſ.

in ſcriptura non contineri: neque ab antiquis Patribus tradi: non tamen eſſe recipiendum. Id enim affirmant S. Bonauent. in lib. mediat. uitæ Chriſti, cap. 77. & Sancta Brigitta lib. 1. reuelat. c. 10. Vbi dicit beatam Virginem præſentem affuiſſe, quando Chriſtus flagellatus eſt, & quando portauit crucẽ, & quando fuit cruci affixus, cumq; hoc poſtremũ ex Euangelio conſtet, ex eo poteſt id, de quo agimus, probabiliter colligi. Quia rumor paſſionis Chriſti per Ioannem, uel alios potuit ad Virginem perferri: ſtatim, ac comprehenſus eſt. Vnde veriſimile eſt multò ante, quàm damnatus eſſet ad mortem, Virginem exiiſſe domo, ut eum uideret: uehementi eum amore, & dolore angebatur, non ergo fuit difficilè, ut audita ſententia mortis, ſtatim ad locum ſupplicij properaret, & in uia, uel illi occurrerit, uel expectarit, ut eum conſpiceret. Cauendum eſt tamen, ne quis exiſtimet Beatam Virginẽ fuiſſe inter mulieres illas, quæ Chriſtum flebant, ad quas ipſe dixit: *Nolite flere ſuper me.* Illæ enim (ut notat

Luca 23.

Leo Papa ſerm. x. de Paſſione) ſolum mouebantur quodã humano affectu, quo *Solet infirmior ſexus, etiam pro ijs, qui digni ſunt morte ad lachrymas moueri:* quem non reprehendit Chriſtus, nàm licet ſupernaturalis non eſſet; erat tamen prius, ſed reprehendit earum exiſtimationem. Putabant enim eum coactum pati ut imbecillem, & qui ſe tueri nõ poſſet, & cauſam mortis non intelligebant, nec peccatum eorum, qui eum occidebant, & ideò illis dixit Chriſtus: *Nolite flere ſuper me, ſed ſuper filios veſtros:* hæc autem exiſtimatio in B. Virginem cadere non poterat. Et quamuis ſummè doloret, ac fleret; tamen exterius nullum ſignum uociferationis, aut perturbationis edidiſſe, ſed ſumma modeſtia, ac conſtantia dolorem hunc uehementiſſimum tuliſſe putandum eſt. Vnde quod ſupra Bonauent. dicit, B. Virginem factam eſſe ſemiuortuam pre angustia, piè interpretandum eſt, ſicut infra dicemus, agentes de crucifixione.

SECTIO III.

An verè Chriſtus dominus fuerit Cruci affixus.

NOn defuerunt hæretici, qui negarent Chriſtum dominum fuiſſe in cruce poſitum; ſed Simonem Cyrenenſem, qui conductus fuit, ut crucem ferret, fuiſſe etiam Chriſti loco cruci affixum. Ita ſenſit Baſilides, ut referunt Irenæus lib. 1. contr. Hæreſ. c. 22. Tertull. lib. de præſcript. hæreticor. ca. 46. Euſeb. lib. 4. Hiſtor. c. 8. Epiph. hæreſ. 2. Aug. hæreſ. 4. qui nullum referunt huius hæreſis fundamẽtum. Poteſt tamen afferri illud Deuter. 21. *Maledictus omnis qui pendet in ligno*, ſi ergo Chriſtus in eo pependiſſet, eum hæc malectio comprehendiſſet, quod abſurdiſſimum eſt dictũ. Alij uerò hære-

A tici dixerunt quidẽ Chriſtũ poſitũ fuiſſe in cruce: negarunt tñ fuiſſe clauis affixum, ſed funibus, aut alio modo ligatũ. Hunc errorem tribuũt aliq Anabaptiſtis. Sed ego non reperio apud Prateolũ, uel alium, qui hæreſum cathalogum conſcripſerũt. refert aũt Prateolus quendam Ioannem Vveſtphalũ hæreticum in quadã concione de paſſione dixiſſe: *Quis ſcit, an funiculis eũ alligauerunt cruci?* Fũdm horum hæreticorũ eſſe potuit, quia apud Hebręos erat mors ſuſpendendi homines in cruce, non tamen clauis affigendi, ut patet ex Deut. 21.

Crucis ſupplicio Chriſtus afficitur.

Dicendum uerò eſt primò, Chriſtũ dñm in cruce fuiſſe poſitũ, ac ſupplicio affectum: eſt de fide, quæ primo conſtat ex hiſtoria Euangelica, & ex Paulo ad Phili. 2. dicente: *Factus obediens vſque ad mortem, mortem autem crucis,* & 1. Cor. 1. *Prædicamus Chriſtum, & hunc crucifixum.* Et plura afferemus in 2. concluſ. Eſt. n. in nouo teſtamento frequẽtiſſima hæc ueritas. Secundò probari põt ex ueteri B teſtamento, in quo multis oraculis pdicta fuit hæc veritas. Deuter. 28. *Erit uita tua pendens ante te,* qđ de hoc myſterio interpretatur Leo Pap. ſer. 8. de Paſſione, Aug. 16. cõt. Fauſt. c. 22. & 23. Iren. lib. 5. c. 18. Lact. li. 4. de uera ſapientia c. 18. Tertull. li. cõt. Iudæos, ca. 11. & 12. qui legit: *Erit uita tua pendens in ligno ante oculos tuos,* & Cipr. lib. 2. ad Quirin. c. 20. Præterea, Pſal. 95. Dauid prędixerat: *Dicite in gentibus, quia dominus regnauit à ligno* Quamq̃. n. neque in vulgata editione, habeatur particula illa, *à ligno.* neque in Hebræis codicibus, tñ olim fuiſſe particulam eam in Hebræo, & malitia Iudæorũ expunctã, contendit Iuſtin. Martir dial. cont. Triphonẽ, & ita refert hunc locum Tertull. contra Iudęos c. 10. & 12. & Leo Pap. ſer. 4. de paſſione, Cypr. lib. de monte Syna. & Syon, Aug & Arnob. in illũ locum, & Amb. 1. Cor. 15. Ac denique magno argumento eſt, ꝙ ſeptuaginta interpretes ita uerterint, q̃q̃ Genebr. exiſtimat, particulam illam additã eſ- C ſe ab ipſis interpretibus ſpiritu prophetico, ad explicãdum modũ ſingularem, quo dñs regnaturus erat, & tp̃s, ex quo regni poſſeſſionem erat obtenturus, ſ. ex quo mortuus eſt in ligno. Sed uerius exiſtimo, (quod ẽt uiri docti cenſent, ut notauit Pamelius ſuper Tertullianũ) hanc eſſe genuinam lectionem illius loci, quam Eccleſia dicetur recepiſſe in illo hymno: *Impleta ſunt quę cõcinit, Dauid fidelis carmine, dicẽs in nationibus regnauit à ligno Deus.*

Myſteriũ crucis olĩ pręnunciatum.

Præterea hoc idem miſterium indicatum eſt à Ieremia c. 11. *Mittamus lignum in panem eius,* i. crucem in corpus eius, quod eſt *panis uitæ,* ut exponit Tertull. lib. 3. cont. Marcian. c. 19. & li. 4. c. 40. & Iuſtinus prædicto dialog. & Lact. lib. 4. cap. 18. & Cipr. lib. 2. cont. Iud. c. 15. & 20. & Ruffi. in expoſitione ſimboli, & indicant Hieron. Orige. in Ieremiã. Denique in hunc ẽt ſenſum à prædictis Patrib. exponitur illud Deut. 33. vbi Moiſes benedicens Ioſeph, ait: *Quaſi primogeniti tauri pulchritudo eius,* D *& cornua Rhinocerotis in manibus eius, in illis uentilabit gentes vſq; ad terminos eius.* De quo teſtimonio uideri poteſt Iuſtinus dicto dialog. & optimè Tertull. lib. cont. Iudæos, capit. 10. vbi dicit cornua Rhinocerotis preferre figuram crucis Vnde de eodem myſterio rectè intelligitur illud Abac. 3. *Cornua in manibus eius, ibi abſcondita eſt fortitudo eius* Quem locum de eodem myſterio exponunt Hieronym. ibi, & Cypr. dicto libro contra Iudæos, ca. 21. Auguſt. 18. de Ciuit, c. 32. & Euſeb. lib. 6. de Demõſt. c. 15. Et adhoc uidetur alludere Paul. 1. ad Corinth. 1. dicens. *Quod infirmum eſt Dei, fortius eſt hominibus.* Nam in cruce Chriſti, quæ hominibus infirma vſ, eius maxima fortitudo relucet. Rõnes ad probandam hanc cunclusionem petendæ ſunt ex dictis ſupra in commentario art. 4. vbi expoſuimus. quid mouerit Iudæos, ut Chriſtum ſupplicio

crucis afficerent; quid verò Deum, & Christum, ut tantam ignominiam sustinere voluerit.

Quod circa nihil huic veritati repugnat locus ille Deuter. 21. Primò, quia ut Paul. ait ad Galat. 3. tanta fuit Christi caritas, ut *nos redemerit de maledicto legis, factus pro nobis maledictum*. Vide Aug. lib. 14. cont. Faust. c. 2. & 12. refellens Fausti hæresim, qui propter hunc locum libros Moysis reijciebat, sic inquit: *Aufert Christus de maledicto maledictum, quomodo de morte mortem & de peccato peccatum.* In Christo ergo nihil aliud est illa maledictio, quam mors, uel pœna peccati nō proprij, sed nostri. Et eandem responsionem habet idem Aug. contra Adimantum Manichæum, cap. 21. Secundo addendum est ex Hiero. ad Gal. 3. & Tertull. lib. cont. Iudæos, ca. 31. literalem sensum illius loci Deut. 21. esse maledictionem illam ferri in eum, qui propter merita delictorum suorum suspenditur in ligno, quia nō pati pœnam, sed esse dignū pœna, inuisum est Deo, & eandem expositionem amplectitur Epiph. hær. 66. & colligi potest ex ipso contextu, sic enim incipit: *Quando peccauerit homo, quod morte plectendum est*, &c. Idque rectè confirmat Hiero. Nam si Mardochæus iniustè suspenderetur in ligno, in quo iustè fuit suspensus Aman, aut si tres pueri apud Danielem cruci affigerentur, quia non adorabant idola, nullo modo ad eos pertinuisset hæc maledictio. Iuxta hanc ergo expositionem non est Christus comprehensus sub hoc maledicto legis, quin potius de ligno, in quo ipse fuit suspensus scriptū est: *Benedictum lignum per quod fit iustitia.* Sapien. 14. Tamen sicut Christus quamuis non assumpserit carnem peccati, quia assumpsit similitudinem eius, dicitur interdum ab Apostolo factus pro nobis peccatū, ita quamuis non assumpserit id, quod maledictione dignum est in ijs, qui iustè suspenduntur in ligno, dicitur tamen ab Apostulo factus pro nobis maledictum, & hæc est mens August. citatis locis. Non omittam ultimò animaduertere, qd Hieronymus supra refert, se fuisse edoctum à quodam Hebræo, posse illum locum Deuternom. ita legi: *Non permanebit cadauer eius in ligno, quia contumeliosè Deus suspensus est.* Iuxta quam lectionem sensus erit, quia Deus contumeliosè suspendendus est in ligno, in eius honorem lege præscriptum sit, ut corpora crucifixorum non maneant in ligno: sed sepulturæ tradantur.

Christus in cruce clauis affixus.

Dico secundo, Christus dominus fuit in cruce clauis affixus. Est de fide, expresse enim sæpe in Euangelio. Nam vox *crucifixionis* hoc propriè significat, ea autē vtuntur Euangelistæ. & Petrus Actor. 2. & 4. *Quem uos crucifixistis.* & Pau. 1. ad Corint. 1. *Prædicamus Christum, & hunc crucifixum.* Denique, ne possint hæretici impropriè interpretari crucifixionem pro suspensione, vel adhæsione in ligno, est euidens locus Ioann. 20. vbi dixit Thomas: *Nisi uidero in manibus eius figuram clauorū, non credam.* Cui postea dixit Christus: *Infer digitum tuum huc, & uide manus meas.* Præterea, prædicta erat hæc veritas Zachariæ, cap. 12. *Aspicient ad me, quem confixerunt.* Quem locum de hoc mysterio exposuit Ioann. cap. 19. & latè tractant expositores ibi, & Euseb. libr. 8. de Demonstr. cap. 4. August. 1. de Trinita. cap 13. & 20. de Ciuitat. cap. 30. Et rursus apud eundem prophetam cap. 13. *Quid sunt plagæ istæ in medio manuum tuarum? & dicet, his plagatus sum in domo eorum, qui diligebant me.* Quæ verba Ecclesia intelligit de plagis Christi, & est satis consentanea expositio, ut rectè prosequitur Franciscus Ribera in eum locum. Denique est aperta prophetia Psalm. 21. *Foderunt manus meas, & pedes meos.* Nam licet Hebræi contendant, nō esse ita legēdū: sed, *sicut leo manus meas, & pedes meos*, supple, lacerauerūt: tamen illa locutio noua est ab inimicis Christi excogitata ex similitudine quarundam literarum: cæterum septuaginta interpretes verterunt ut vulgata habet lectio, & Hieronymus sequens Hebraicam veritatem eodem modo transtulit: *Fixerunt manus meas, & pedes meos.* Neque vnquam meminit alterius lectionis, quod argumēto est eius tempestate non fuisse confictam. Rursus ex Ecclesiastica historia constat hæc veritas. Nam Helena Constantini mater, simul cum cruce clauos inuenit, quibus Christus dominus cruci fixus fuit, vt refert Theodoret. libro primo Histor. Ecclesiast. cap. 18. Nicephor. lib. 8. capit. 29. Sozomenus libro 7. cap. 1. Socrates, lib. 1. capit. 17. Ruffinus lib. 1. c. 18. & Ambr. in ora. de obitu Theodosij.

Denique, ut fundamento contrariæ hæresis respondeamus, primùm non fuit omnino præter cōsuetudinem Iudæorum, eos, quos cruce puniebāt, clauis affigere, legimus enim 2. Reg. cap. 21. septē filios Saul fuisse crucifixos, nam licet lex non præscriberet talem modum pœnæ: non tamen prohibebat. Deinde (quidquid sit de lege Iudæorum) constat tamen Romanos vsos esse hoc genere supplicij, de quo multa legi possunt apud Couar. lib. 4. variar. resol. c. 5. Christus autē nō est punitus à Iudæis, sed à Romanis, vnde multa in illo gesta sunt, quæ lege ueteri non erant præscripta. Latus n. eius apertum est, & nisi inuentus esset mortuus, crura essent illi confracta. Et ex his etiam colligi potest ratio, ob quā Christus est hoc supplicio affectus. Nam ex parte Gentiliū fuit eorum consuetudo: ex parte Iudæorum odium in Christum: ex parte uerò Christi fuit uoluntas sustinendi maximum dolorem, qui in his clauorum vulneribus sentitur, ut in superioribus explicatum est.

Duo verò supersunt hic explicanda. Primū est, an Christus fuerit cruci affixus in terra, uel in aere, idest, utrū priusquam erecta fuerit crux, & defossa in terram, Christus in ea fuerit affixus; an verò è cōtrario, prius fuerit erecta, deinde Christus in ea sit appensus. Dub. 1.

Quidam dicūt factum esse priori modo, & referunt, in locis sanctis demonstrari uiæ locum crucifixionis distantem à loco, in quo crux infixa, est terræ per aliquot passus. Et uidetur hic modus esse facilior, tùm ad crucifigendum Christum, tùm ad amplius eum torquēdum. Vnde multi meditantur uehementer fuisse extensum corpus Christi, ut manus & pedes eius foramina in cruce facta possent attingere. Quo sensu exponūt Hieronym. Aug. & Euthym. illud Psalm. 21. *Dinumerauerunt omnia ossa mea*, & illud: *Dispersa sunt omnia ossa mea*: idest, quasi ex locis suis euulsa atque ita distenta, ut dinumerari possent, hoc autē non poterat tam facilè fieri in aere, sicut iacente cruce super terram. Respons.

Alij nihilominus dicūt prius fuisse crucem erectā, & postea eleuatum Christum, vt in ea crucifigeretur. Et hoc docet Bonau. in lib. medit. vitæ Christi, cap. 78. & Ludulphus 2. par. vitæ Christi, cap. 63. & lib. 1. reuelationum S. Brigittæ, c. 10. ubi etiam scribit, postquam altera manus confixa fuit cruci, fune attractam esse alteram, donec pertingeret ad foramē in alia crucis parte factum. Et huic sententiæ uidētur fauere sancti, qui de crucifixione Christi per modū ascēsus loquuntur, ut Ambr. lib. 10. in Luc. c. *Qualis Christus crucē ascēderit*, qd sic incipit: *Refert igitur considerare qualis ascendat*, &c. & Cypr. ser. de pas. dñi: *Ascendisti domine palmam, quia illud crucis tuæ lignum protendebat triumphū de diabolo*, & Greg. Cant. 7. ita explicat illud: *Ascendam in palmam, & apprehendam fructus eius, quia in cruce suspensus fructum meæ apprehendit*, iuxta illud Gen. 49. *Ad prædam fili mi ascendisti.* Gen. 49. Sed hæc facilè possunt ad vtrumque dicendi modum accommodari, & ideò vtrumque potest quilibet piè meditari, nam quomodo reipsa factum sit, incertum est.

Secun-

Dub. 1. Secundò, quæri poteſt, quot clauis fuerit Chriſtus affixus. Nam cũ certũ ſit non fuiſſe pauciores tribus, nec plures quatuor, non ſatis conſtat, an fuerint tres, vel quatuor. Multi.n.cẽſent fuiſſe tantum tres, quod ſentiunt Bonau. & Ludolphus Carthuſ. locis antea citatis, & nonnulli recentiores, videtur que eſſe cõmunis ſenſus populi Chriſtiani, & frequens pictura Chriſti crucifixi. Rõ verò adiungi poteſt, vel quia hic numerus clauorum ſufficit, vel quia maiorem cruciatũ, & dolorem affert, quia ſi tm̃ fuerunt tres claui, oportuerit vtrum que pedem alterum ſuperpoſitum alteri vno clauo cõfigi, qua re neceſſe fuit hmõi clauum longiorem, & craſſiorem eſſe, ac proinde magis, magiſque terebrare pedes. Propter q̃ rationem vi in hanc ſniam inclinare Abulenſ. parad. 3. c. 10. Eamque nonnulli confirmare nituntur ex citatis hiſtorijs de inuẽtione clauorum, ſed nihil ex eis effici põt, quia nihil dñt de numero clauorum, & Ambr. & alij tm̃ duorũ mẽtionem faciunt, quorum alterum in freno equi, alterum in clypeo Conſtantini Helena ponendũ curauit. Aliorũ verò opinio eſt, eos clauos fuiſſe quatuor. Ita ſentit Greg. Turon. lib. 1. de gloria martyrum, c. 6. vbi dicit in ſtipite crucis fuiſſe tabulam in qua pedes Chriſti ſingulis clauis infixi fuerunt. Et huic ſnĩæ vr fauere Cypr. ſerm. de paſſ. dicens: *Clauis ſacros pedes terebrantibus.* atque eadem ſnĩa hr̃ 1. lib. reuelat. S. Brigittæ, c. 10. & illi fauẽt aliquæ antiquæ imagines, in quibus cernitur Chriſtus hoc modo crucifixus. Et poteſt etiam afferri coniectura, tũm quia difficilẽ et, vtrum que pedem vno clauo perforari, & præſertim, quia erat vehemens periculum, ne aliquod os confringeretur; cum tamen certum ſit nullum os corporis Chriſti fuiſſe confractũ. In hac re nihil certi ſtatui poſſe exiſtimo.

Quot clauis cruci Chriſtus affixus.

SECTIO IIII.

Vtrum Chriſtus omnino nudus, & ſpinis coronatus fuerit crucifixus.

EXplicato myſterio crucifixionis Chriſti, ſequitur, vt de circunſtãtijs eius dicamus. Incipimus autem ab ijs, quæ propinquiores uidentur Chriſti corpori, hæc verò tantum duæ ſunt, quæ in titulo propoſito attinguntur.

Circa priorem ergo partem de Chriſti nuditate. Vnum vr̃ certum, ſ. Chriſtum dñm fuiſſe nudatum omnib. veſtibus, quibus induebatur. Nã Euãgelium dicit, milites diuiſiſſe ſibi veſtimenta Chriſti, & ſuper tunicã, q̃ interior ſubucula fuiſſe exiſtimatur, miſiſſe ſortẽ. In dubium ergo reuocatur, an nudus omnino fuerit crucifixus, uel aliquod uelũ ei ſit datum, quo verenda tegerentur. Quidã.n. hoc poſterius ſentiunt, ac piè meditantur, quod legitur in dicto lib. reuelat. S. Brigittæ, vbi B. Virgo ſic loquens introducitur: [*Stante* illo meo, ſicut natus erat, nudo corpore, vnus tũc accurrens portauit ſibi velamen, quo ipſe exultans intimè velabat verẽda ſua.] Iuxta quæ verba Chriſtus prius tectus fuit, q̃ crucifigeretur, vel in altum eleuaretur. Et confirmari põt, quia Chriſtus tm̃ ea paſſus eſt, quæ ipſe decreuerit, ac voluit, ergo cũ in hac nuditate videatur eſſe quædam indecentia valdè repugnãs honeſtati, veriſimile eſt Chriſtum ita decreuiſſe paſſionem ſuam, ac mouiſſe voluntates eorum, qui aſtabant, vt huiuſmodi nuditatẽ adeò verecũdam pati, minimè coactus ſit. Denique propter hanc naturalem honeſtatẽ omnes crucifixi imagines hoc modo depinguntur, ergo veriſimile eſt propter eandẽ cauſam effeciſſe Deũ, vt in ipſa re repreſentata eadem honeſtas ſeruaretur.

Nihilominus communior ſnĩa ſanctorum Patrũ eſt, Chriſtũ omnino nudũ, abſq; alicuius partis A velamine, crucẽ aſcendiſſe. Ita Ambr. li. 10. in Lucam, vbi ſic inquit: *Refert conſiderare qualis aſcendat: nudum uides. Talis aſcendit, qualem nos autore Deo natura formauit, talis in paradiſo homo prius habitauerat, talis ad paradiſum homo ſecundus intrauit.* Idem ſignificat Athan. orat. de Paſſ. & cruce Dñi, dicens: *Exuebat ueſtimenta ſua, decebat enim, cum hominẽ introduceret in paradiſum, exuere tunicas, quas Adam accepit, cũ è paradiſo eijceretur.* Atq; eandem ſnĩam amplectitur Bonauent. & Ludolphus locis citatis. Coniectura ẽt adiũgi põt, primò quia Chriſtus, cũ alligatus fuit columnæ, vt flagellaretur, omniũ ſententia omnino nudus fuit, ergo non recuſauit pro hominib. affici hoc dedecore, & dolore, atq; triſtitia ex hmõi pudore orta. Præterea, (ſi ratione humana vtamur) non eſt veriſimile hoſtes ipſos Chriſti habuiſſe curam tegendi illũ, vix etiam aliq́s ex ijs, qui aſtabant, auſurus eſſet illi ſubuenire, aut hanc beneuolentiã in eũ oſtendere, B quinimò, etiam ſi aliquis, ut B. Virgo, Magdalena, aut Ioannes hoc auderet, non fuiſſet permiſſus ab ijs, qui omnem iniuriam, & ignominiam Chriſto vehementer optabant. Si aũt diuinæ prouidentiæ rationem ſpectemus, nihil abſurdi eſt, q Chriſtus nuditate ſua noſtram nuditatem operire voluerit, omniumq; temporaliũ rerũ abiectionem perfectã docuerit. Item hoc ſigno manifeſtauit fuiſſe, a Patre relictũ uoluntati, & arbitrio Iudæorũ. Deniq; in huius rei cõfirmationem afferri põt, hanc Chriſti nuditatem figuratã eſſe in Noe, Gen. 9. q cũ vineã plantaſſet, inebriatus vino illius, omnino nudatus eſt. Quod de Chriſto eleganter explicant Aug. 16. de Ciuit. c. 2. & li. 12. conr. Fauſt. c. 163. & Cyp. epi. 63. Rupertus, & Eucher. in Geneſim. In re igit̃ incerta, hæc ſententia poſterior probabilior uidetur.

Chriſtus omnino nudus cruci affigitur.

Circa poſteriorem partem. Prima ſnĩa eſt Chriſtum non fuiſſe crucifixũ cũ ſpinea corona, q a q̃ nudatus eſt chlamyde coccinea, & proprijs iterũ C indutus veſtib. ad portandam crucem, depoſuit cæ tera inſignia regia, quamuis Iudicra, ergo veriſimile eſt ẽt tum ablatam illi fuiſſe coronam. Ita colligit Euthy. c. 67. in Mat. Sed hæc opinio nulli affert probabilẽ coniecturã, & ideo probabilior eſt altera ſnĩa: quæ affirmat, Chriſtum ductũ eſſe ad patibulũ cũ ſpinea corona, & cũ eadem eſſe cruci affixum. Ita docuit Orig. trac. 35. in Matth. qui melius, quàm Euthym. ita colligit ex uerbis Matt. *De chlamyde ſcriptum eſt, quoniam denuò ſpoliauerunt eum chlamydem coccineã, de corona autem ſpinea nihil tale euangeliſta ſcripſerunt, propterea quod, & nos quærere uoluerit exitum rei de corona ſemel impoſita, & nunquam detracta.* Et eandem ſnĩam indicat Cypr. ſerm. de paſſione Dom. vbi Chriſtũ in cruce pendentem ſic alloquitur: *Conſideramus opera tua, et expauimus, clauis ſacros pedes terebrantibus, foſſiſq; manibus de uulnerum anxietate non loqueris, de ſpinis ſacrũ caput pungentibus non quæreris, ſed ſatageris, ut* D *innoteſcat poſteris, quare derelictus a Deo uidearis, expoſitus contumelijs, & Iudæorum ludibrijs.* Ita eadem ſnĩa eſt Tertull. lib. cont. Iudæos, ca. 13. vbi de Chriſto explicans figuram Iſaac, inquit: *Iſaac cum ligno reſeruatus eſt, ariete oblato in vepre cornib. hærente, & Chriſtus ſuis temporib. lignũ humeris ſuis portauit, inhærens cornibus crucis, corona ſpinea in capite eius circundata.* Confirmari etiam hoc poteſt ex traditione, quæ habet, Chriſtum, cum duceretur ad locum ſupplicij portans crucem in uia, ſudario quodam faciem terſiſſe, atque in eo effigiem ſuam impreſſam reliquiſſe, & ſudarium ipſum ſanguine tinctum, qui per faciem fluebat propter ſpineam coronam. Deinde, ſi ex parte militum rationem literalem attendamus, poteſt reddi probabilis ratio, quare exuerunt eum chlamyde, nõ verò ab-

Chriſtus ſpinis coronatus cruci aggitur.

abstulerunt coronam spineam, quia uestis illa pur purea fortasse erat alicuius ualoris, & erat aliena, & fieri potuit, ut proprius dñs eam recuperare uoluerit. Quæ ratio in corona spinea locum oon habet. Rursus auferre coronam esset aliquo modo leuare dolorem eius: in mutatione autem vestium nulla erat diminutio doloris: quio potius poterat esse aliqua accretio, non est ergo eadem ratio de vtroque: & ideò noo rectè dicitur, Euangelistam sub vno aliud comprehendisse, sed melius colligitur, affirmando uoum, & tacendo aliud, indicasse uestem esse sublatam, ooo autem coronam: Vltimo, nô omittam aduertere, quosdam existimare, necessariom fuisse auferri coronam, ut uestis inconsutilis iodui, exuivè posset. Vnde meditantur tempore crucifixionis sublatam esse, & iterum impositam. Quod etiam iodicatur in lib. 1. Sanctæ Brigittæ, c. 10. & 11. Et aliqui addent, quando iterum corona imposita est, ooua vulnera in capite effecisse. Sed hæc quamuis vera esse possint, & ideò nullum sit periculum ea piè meditandi: tamẽ nõ habent sufficiens fundamentum, ut simpliciter asseraotur, quia spine non erant adeò abloogæ, & vestis ipsa quãuis esset ioconsutilis, poterat esse superiori parte satis diuisa, ita ut commodè exui posset, sed de his hactenus,

Aliæ circumstantiæ huius mysterij sunt tempus, locus, & latronum societas, cum quibus crucifixus est Christus, de quibus quoniam D. Tho. tractat in reliquis articulis huius quæstionis, ideò illos explicando hanc disputationem simul absoluemus.

ARTICVLVS IX.

Vtrùm Christus fuerit conuenienti tempore passus.

254 Inf. ar. 10. cor.

D nonum sic proceditur. Videtur, ꝙ Christus non fuerit conuenienti tempore passus. Passio enim Christi figurabatur per immolationem agni paschalis: Vnde, & Apostolus dicit 1. ad Cor. 5. Pascha nostrum immolatus est Christus. Sed agnus paschalis immolabatur decimaquarta die ad vesperam: vt dicitur Exo. 12. Ergo videtur, quod Christus tunc debuerit pati, quod patet esse falsum. Nam tunc pascha cum suis discipulis celebrauit (secundum illud Mar. 14. primò die azymorum, quando pascha immolabant) sequenti autẽ die passus fuit.

2. Præterea, Passio Christi dicitur eius exaltatio: secundum illud Ioan. 3. oportet exaltari filium hominis. Ipse autem Christus dicitur sol iustitiæ: vt patet Malach. vlt. Ergo videtur, quòd debuerit pati hora sexta, quando sol est in sua maxima exaltatione, cuius contrarium videtur per id, ꝙ dicitur Mar. 15. Erat autem hora tertia, & crucifixerunt eum.

3. Præterea, Sicut sol in hora sexta maximè exaltatur quolibet die, ita in solstitio æstiuali maximè exaltatur quolibet anno. Debuit ergo magis pati circa tempus solstitij æstiualis, quàm circa tempora æquinoctij vernalis.

4. Præterea, Per præsentiam Christi in mundo, mundus illuminabatur, secundum illud Joan. 9. Quã diu sum in mundo, lux sum mundi: conueniens igitur fuisset humanæ saluti, vt diutius in hoc mundo vixisset ita quòd non pateretur in iuuenili ætate, sed magis in senili.

A *Sed contra est, quod dicitur Ioan 13. Sciens Iesus quia venit hora eius, vt transeat de hoc mũdo ad Patrem. Et Joan. 2 dicit, Nondum venit hora mea. Vbi dicit Aug. Vbi tantum fecit, quantum sufficere iudicauit, venit hora eius, non necessitatis, sed voluntatis. Conuenienti igitur tempore passus est.* Trac. 8. in Io. nõ procul à fine.

Respondeo dicẽdum, quod (sicut supra dictum est) passio Christi subiecta erat eius voluntati. Voluntas autẽ eius regebatur diuina sapientia: quæ omnia cõuenienter, & suauiter disponit, vt dicitur Sapient. 8. Et ideò dicendum est, quod conuenienti tempore passio Christi celebrata est. Vnde Aug. in lib. Quæstion. vet. & nou. Test. dicit, Omnia proprijs locis, & temporibus gessit Saluator. Ar. 1. huius quæst.

Ad primum ergo dicendũ, ꝙ quidam dicunt Christum fuisse passum decimaquarta luna, quando Iudæi
B *pascha immolabant. Vnde, & Ioan. 18. dicitur, ꝙ Iudæi non introierunt in prætorium Pilati ipso die passionis, vt non contaminarentur, sed vt manducarent Pascha. Vbi Chrys. dicit, ꝙ tunc Iudæi faciebant Pascha, ipse vero ante vnam diem celebrauit pascha, reseruans suam occisionem sextæ feriæ, quando vetus pascha fiebat. Cui videtur consonare, quod dicit Ioã. 13. quod ante diem festum paschæ, Christus facta cœna pedes discipulorum lauit. Sed contra hoc videtur esse quod dicitur Matt. 26. quod prima die azymorum accesserunt discipuli ad Jesum dicentes: Vbi vis paremus tibi comedere pascha? Ex quo patet, quod cum primus dies azymorum dicatur decimus quartus dies mensis primi, quando agnus immolatur, & luna plenissima est (vt Hieron. dicit) constat decimaquarta luna Christum cœnam fecisse, & decima quinta eum esse passũ. Et hoc expressius manifestatur per*
C *id quod dicitur Mar. 14. Primo die azymorum, quã do pascha immolabant, & Luc. 22. Venit dies azymorum, in quo necesse erat occidi Pascha.* Ho. 82. in Io. parũ a med. to. 3. Sup illud Matt. 26. prima die azymorũ accesserũt tom. 9.

Et ideò quidem dicunt quod Christus die conuenienti in 14. luna pascha cum discipulis suis manducauit, demonstrans, ꝙ vsq; ad vltimum diem non erat contrarius legi, vt Chrys. dicit super Mat. Sed Iudæi occupati circa procurationem mortis Christi cõtra legem celebrationem paschæ in crastinum distulerunt. Et proptet hoc de his dicitur, ꝙ in die passionis Christi noluerunt intrare prætorium, vt non contaminarentur, sed vt manducarent Pascha. Ho. 82. in Mat. paulo à princ. to. 2.

Sed nec istud videtur esse consonum verbis Marci dicentis: Primo die azymorum, quando pascha immolabãt. Simul ergo Christus, & Iudæi vetus pascha celebrauerunt. Et sicut Beda dicit super Marc. licèt
D *Christus, qui est pascha nostrum, sit crucifixus sequẽti die, hoc est, decimaquinta luna: attamen nocte, qua agnus immolabatur, corporis sanguinisque sui, discipulis tradens mysteria celebranda, & à Iudæis tentus, ac ligatus ipsius immolationis, hoc est passionis suæ, sacrauit exordium. Cum aũt dicitur Ioã. 13. ante diẽ festum paschæ intelligitur, hoc fuisse decima quarta luna, quod tunc euenit 5. feria, nam luna existente decima quarta erat dies solẽnissimus paschæ apud Iudæos. Et sic eundem diem, quem Ioannes nominat ante diem festum paschæ, propter distinctionem naturalem dierũ, Matthæus nominat primum diem azymorũ: quia secundũ ritũ Iudaicæ festiuitatis solẽnitas incipiebat à vespera præcedentis diei. Qđ aũt dicitur,* Beda in c. Mar. 14. & c. 43. secũdũ Bedæ ordinem, tom. 2.

eos co-

eos comesturos esse pasca in decimaquinta luna, intelligẽdum est, ꝙ ibi pasca non dicitur agnus paschalis (qui immolatus fuerat decima quarta luna) sed dicitur cibus paschalis idest anzimi panes: quod oportebat comedi à mundis. Undè Chrysostom. ibidem aliam expositionem ponit, quod pascha potest accipi pro toto festo Iudæorum, quod septem diebus agebatur.

Ho. 86. in Ioan. à medio to. 3.

Ad secundum dicendum, quòd sicut Aug. dicit lib. de consen. Euangel. hora erat quasi sexta, cum traditus est Dominus crucifigendus à Pilato, vt Ioannes dicit. Non enim erat planè sexta, sed quasi sexta, id est peracta quinta, & aliquid etiam sed sexta esse cœperat, donec completa sexta, Christo pendente in cruce, tenebræ fierent. Intelligitur autem fuisse hora tertia, cum clamauerunt Iudæi, vt Dominus crucifigerentur: & veracissimè demonstratur, tunc eos crucifixisse quando clamauerunt. Ergo ne quisquam cogitationem tanti criminis auersus à Iudæis in milites converteret, erat, inquit, hora tertia, & crucifixerunt eum, vt illi eum potius crucifixiße inueniãtur, quia hora tertia, vt crucifigeretur, clamauerunt. Quamquam non desunt, qui per parasceuem, quam Ioan. commemorat, dicens: Erat parasceue hora, quasi sexta, horam dici tertiam velint intelligi. Parasceue quippe interpretatur præparatio. Verum autem pascha, quod in passione Domini celebratur, incępit præparari ab hora noctis nona, quando scilicet, omnes principes Sacerdotum dixerunt, Reus est mortis. Ab illa ergo noctis hora, vsque ad Christi crucifixionem, occurrit hora paresceues sexta, secundum Joann. & hora diei tertia secundum Marc. Quidam tamen dicunt, quòd hæc diuersitas ex peccato scriptoris apud Græcos contingit: nàm figuræ, quibus tria, & sex representantur, satis sunt propinquæ apud eos.

Li. 3. c. 13. nõ procul à pr. to. 4.

In lib. q. ex no. Testa. q. 55. i pri. tom. 4. inter opera Aug.

Ad tertium dicendum, quòd sicut dicitur in lib. de Quæstionibus vet. & no. Testamenti, tunc voluit Dominus passione sua mundum redimere, & reformare, quando eum creauerat, id est in æquinoctio. Et tunc dies super noctem increscit: quia per passionem Saluatoris à tenebris ad lucem perducimur. Et quia perfecta illuminatio erit in secundo aduentu Christi: ideò tempus secundi aduentus æstati comparatur. Matth. vigesimoquarto, vbi dicitur, Cum ramus eius iam tener fuerit, & folia nata, scitis quia propè est æstas: ita & vos cum videritis hæc omnia, scitote quia prope est, & in ianuis. Et tunc etiam erit maxima Christi exaltatio.

Ad quartum dicendum, quòd Christus in iuuenili ætate pati voluit propter tria. Primò quidem, vt ex hoc magis suam dilectionem commendaret, quod vitam suam pro nobis dedit, quando erat in perfectissimo statu. Secundò, quia non conueniebat, vt in eo appareret naturæ diminutio, sicut nec morbus, vt supra dictum est. Tertiò, vt in iuuenili ætate moriens, & resurgens, futuram resurgentium qualitatem in seipso Christus præmonstraret. Unde dicitur Ephes. quarto. Donec occurramus omnes in vnitatem fidei, & agnitionis filij Dei in virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi.

q. 14. ar. 4.

Materia huius articuli latissima est, & integram disputationem, ac plures quæstiones requirit, & comprehendit non solam crucifixionẽ, sed totam passionem Christi à principio eius vsq; ad finem, & ideò infrà commodiori loco, postquã de Christi morte dixerimus propriam da hac materia disputationem instituemus.

ARTICVLVS X.

Vtrùm Christus fuerit conuenienti loco passus.

AD decimum sic proceditur. *Videtur, quòd non conuenienti loco Christus passus fuerit. Christus enim passus est secundum carnem humanam, quæ quidem concepta fuit ex Virgine in Nazareth, & nata in Bethlehẽ. Ergo videtur, quòd non in Ierusalẽ, sed in Nazareth, vel in Bethlehem pati debuerit.*

225 Supra q. 35. artic. 7. ad 1 & inf. q. 83 ar. 3. ad 1. Et o. pus. 60. ca. 18. col. 2.

2. Præterea, veritas debet respondere figuræ. Sed passio Christi figurabatur per sacrificia veteris legis. Sed huiusmodi sacrificia offerebantur in templo. Ergo videtur, quòd, & Christus in templo pati debuerit, & non extra portam ciuitatis.

3. Præterea, Medicina debet morbo respondere. Sed passio Christi fuit medicina contra peccatum Adæ. Adam autem non fuit sepultus in Ierusalem. sed in Hebron, dicitur enim Iosue 14. Nomẽ Hebron antè vocabatur Cariatharbe: Adam maximus ibi inter Enacim situs est. Ergo videtur, quòd Christus in Hebron, & non in Jerusalem, pati debuerit.

Sed contra est, quod dicitur Luc. 13. Non capit Prophetam perire extrà Ierusalem. Sed Christus fuit Propheta. Conuenienter ergo passus est in Ierusalem.

Respondeo dicendum, quòd sicut dicitur in libr. 83 questionum. Omnia proprijs locis, & temporibus gessit Saluator: quia sicut omnia tempora sunt in manu eius, ita etiam omnia loca. Et ideò, sicut conuenienti tempore Christus passus est, ita etiam conuenienti loco.

Aug. in li. q. ex nou. Test. q. 55. in prin. to. 4.

Ad primum ergo dicendum, quòd Christus conuenientissimè in Ierusalem passus est. Primò quidẽ: quia Jerusalem erat locus à Deo electus, ad sacrificia sibi offerenda. Quæ quidem figuralia sacrificia figurabant Christi passionem, quod est verum sacrificium, secũdum illud Ephes. 5. Tradidit semetipsum hostiam, & oblationem in odorem suauitatis. Vndè Beda dicit in quadam homilia, quòd appropinquante hora passionis Dominus appropinquare voluit loco passionis, scilicet, in Ierusalem, quo peruenit ante sex dies Paschæ, sicut agnus Paschalis ante sex dies Paschæ, idest, decima luna secundum preceptum legis ad locum immolationis ducebatur. Secundo, quia virtus passionis eius ad totum mundum diffundenda erat, in medio terræ habitabilis pati voluit, idest, in Ierusalem. Vndè dicitur Psal. 73. Deus autem rex noster, ante secula operatus est salutem in medio terræ, idest in Ierusalem: quæ dicitur esse vmbilicus terræ. Tertiò, quia hoc maximè conueniebat humilitati eius: vt scilicet sicut turpissimum genus mortis elegit, ita etiam ad eius humilitatem pertinuit

Hom. in Dominica Palmarũ in pri quæ te cam in homiliario totius anni.

nuit quòd in loco tam celebri confusionem pati nō recusauit. Vnde Leo Papa dicit in quodam sermone Epiphaniæ. Qui serui susceperat formam Bethlehem praelegit natiuitati, Ierusalem passioni. Quartò, vt ostēderet à principibus populi Iudæorum, exortam esse iniquitatem occidentium ipsum: & ideò in Ierusalem, vbi principes morabantur, voluit pati. Vnde dicitur Actuum 4. Conuenerunt in ista ciuitate aduersus sanctum puerum tuum Iesum, quem vnxisti, Herodes, & Pontius Pilatus cum Gētibus, & populis Israel.

In serm. a. ante med.

Ad secundum dicendum, quòd Christus non in templo, aut in ciuitate, sed extrà portam passus est propter tria. Primò quidem, vt ueritas responderet figuræ: nàm vitulus, & hircus, qui solennissimo sacrificio, ad expiationem totius multitudinis offerebantur, extrà castra comburebantur, vt præcipitur Leui. 16 Vnde dicitur Hebr. 13. Quorū animalium infertur sanguis pro peccato in Sancta, per Pontificem, horum corpora cremantur extrà castra: propter quòd & Iesus, vt sanctificaret per suum sanguinem populum, extrà portam passus est. Secundò, vt per hoc daret nobis exemplum exeundi à mundana conuersatione. Vndè ibidem subditur. Exeamus igitur ad eum extra castra, improperium eius portantes. Tertiò, vt Chrysost. in sermon. de passione, dicit. Noluit Dominus pati sub tecto, non in templo Iudaico, ne Iudæi subtraherent sacrificium salutare, ne putares pro illas tantum plebe oblatum. Et ideò foras ciuitatem, foras muros, vt scias sacrificium esse commune, quod totius terræ est oblatio, quòd communis est purificatio.

In ser. qui incipit hodierna die dñs noster aliquātulū a princ. tom. 3.

Ad tertium dicendum, quòd (sicut Hieron. dicit, super Matth.) Quidam exposuit Caluariæ locum, in quo sepultus est Adam, & ideò sic appellatum: quia ibi antiqui hominis sit conditum caput. Fauorabilis interpretatio, & mulcens aurem populi, nec tamen vera. Extra vrbem enim & foras portam loca sunt in quibus truncantur capita damnatorum, & Caluariæ, idest decollatorum sumpsere nomē. Propterea autem ibi crucifixus est Iesus, vbi prius erat area damnatorum, ut ibi erigerentur vexilla martyrij. Adam verò sepultum iuxtà Hebron, & Arbee, in Iesu filij Naue uolumine legimus. Magis autem Iesus crucifigendus erat in loco communi damnatorum, quam iuxtà sepulchrum Adæ, vt ostenderetur quòd crux Christi, non solum erat in remedium, contra peccatum personale ipsius Adæ, sed etiā contra peccatum totius mundi.

Super illud Matth. 27. Et venerunt in locū, qui dr̄ Golgota, to. 9.

COMMENTARIVS.

PRima generalis assertio D. Tho. est, Christum esse conuenienti loco passum. Quam fundat in ratione generali, scilicet, quia oēs circūstantiæ passionis Christi fuerunt speciali Dei prouidentia definitæ, ac ordinatæ, iuxtà illud Act. 2. *Hunc definito consilio, & præscientia Dei traditum per manus iniquorum affigentes interemistis*, & c. 4. *Conuenerunt in ciuitate ista aduersus sanctum puerum tuum Iesum facere, quæ manus tua, & consilium tuum decreuerunt fieri*. Circa quam rationem, quoniam D. Thom. in his articulis sæpe illam repetit, obseruādū est in passione Christi considerari posse actioné Iudæorum, quæ cum mala sit, non fuit definita à Deo absoluta, & efficaci voluntate; sed solum per-

A missa. Potest item considerari passio Christi, quæ bona est, & hæc fuit à Deo uoluntate absoluta præordinata, sicut etiam ab ipso Christo fuit absoluta voluntate amata. Quoniam uerò passio hęc ab illa actione necessario pendebat, est vlterius considerandum, Deum prius ratione, nostro modo intelligendi, quam in ęterno consilio præordinaret hāc passionem, præuidisse, quid Iudæi facturi essent in Christum, si illis permitteret suo arbitrio, & voluntate vti; qua præscientia supposita, Deus ordinauit Christum tali tempore, & loco nasci, prædicare, & alia opera facere, simulque voluit permittere Iudæos ea facere, quæ facturos ipse præuiderat, si permitterentur, & tunc etiam voluit, & ordinauit ut Christus ea pateretur, quæ passus est, & eo tempore, loco, atque modo, quo passus est, & hoc sensu dicitur pręordinata passio Christi, ita ut illud verbū dicat antecessionem ęternitatis, in qua consilium Dei deffinitum est, ad tempus, in quo executioni

Passio Xp̄i qualiter à Deo præordinata.

B mandatum est, non verò, ut dicat antecessionem ordinis, seu rationis voluntatis pędefinientis passionem Christi, ad uoluntatem permittētem actionem Iudæorum, neque ad prædictam scientiam conditionatam, quæ utrique uoluntati necessario supponenda est. Hoc ergo modo dr̄ Deus prædefinijsse locum; & tempus passionis Christi, quatenus se tenent (vt ita dicam) ex parte passionis, non verò, ut tinent se ex parte actionis Iudæorum, qa ut sic, nō sunt prædefinita; sed permissa. Quanquā ea permissio, supposita pędicta scientia conditionata, quoad infallibilem consequutionem rei permissæ, eandem certitudinem habeat, quam voluntas efficax, solumque differat in causalitate. Addo denique, quàmuis Deus non prædefiniat actum peccati, quia non potest instigare, nec determinare voluntatem ad talem actum, nec absolutè uelle illud, cum prauum obiectum sit: tamen supposita determinatione uoluntatis humanæ ad aliquod

C malum agendum, posse Deum pro ratione suæ sapientiæ inclinare illam, ut in hoc loco, potius quā in aliquod operetur, quia facta priori suppositione iam hoc non est malum, sed indifferens, uel bonū respectu causæ extrinsecæ. Sicut supposita determinatione uoluntatis ad peccandum. v. g. ad iniurīā faciendam, non est per se malum inclinare, & consulere, ut hanc potius, quàm illam inferat. Hoc ergo etiam modo potuit Deus præordinare locum mortis, & passionis Christi supposita Iudęorum praua dispositione a Deo præuisa: sed hæc in p. p. & 1. 2. uberius disputantur. Supposita ergo hac generali assertione, ut magis in specie hæc circunstātia explicetur, distinguere possumus more philosophorum, tria loca passionis Christi. Vnus est cōmunissimus, scilicet, ciuitas Ierosolymorum, alius est locus communis extra ciuitatem, tertius, quasi proprius, nimirum mons Caluariæ. De his ergo tribus locis tres aliæ colliguntur assertiones ex tri

Locus passionis quo modo præordinatus à Deo.

D bus solutionibus argumentorum.

Secunda ergo assertio D. Thom. est, conueniens fuisse Christum pati Ierosolymis. Hanc probat D. Tho. sol. ad 1. quatuor optimis rationibus. Prima ex eo sumitur, quod Ierusalem erat ciuitas à Deo constituta ad sacrificia sibi offerenda, quibus Christi sacrificium præfigurabatur. Circa quam solum occurrit aduertendum (si rationem à priori spectemus) potius ea de causa statuisse Deum, ut sacrificia, Christi holocaustum repræsentantia, Ierosolymis sibi offerentur, quia in eo loco erat Christus moriturus. Nàm sacrificium mortis Christi fuit causa exemplaris, & quodam modo finalis præcedentium sacrificiorum, cum ergo dicitur Christus tali loco mortuus, ut implerentur figuræ, illud nō tàm explicat causam, & rationem, quàm cōsequutionem, & necessariam connexionem.

Xp̄s cur Ierosolymis passus.

Secunda ratio sumpta est ex Psal. 73. [Operatus est salutem in medio terræ.] Qui locus saltem in spirituali sensu, rectè intelligitur de redemptione hominum, quam Christus operatus est, quæ quia omnibus hominibus erat profutura, meritò in Ierusalem facta est, quæ in medio terræ sita esse dicitur. Quam rationem indicauit Tertull. lib. 2. carminũ contra Marcionem c. 4.

Golgotha locus est, capitis caluaria quondam,
Lingua paterna prior sic illum nomine dixit,
Hic medium terræ est, hic est victoria signum.

Hieronym. etiam Ezech. 5. dicit Ierusalem *in medio mundi sitam esse*, ita exponens prædicta verba Psal. 73. & illa Ezech. 5. *Ista est Ierusalem in medio gentium posui eam, & in circuitu eius terras.* Idem Cyrill. catech. 13. & Hilar. canon 33. in Matth. Beda etiam de locis sanctis cap. 3. Iosephus autem lib. 3. de bello Iudaico cap. 2. solum dicit, Ierusalem esse in medio Iudææ, & quasi vmbilicum illius regionis; inde autem fit esse ferè in medio orbis, qui tũc habitari existimabatur, & hoc satis est ad significationem mysterij, quamquàm in rigore, & propriè non sit Ierusalem in medio totius mundi. Tertia ratio est moralis, & satis clara. Quarta verò videtur maximè literalis. Nam, quia Ierusalem erat quasi Metropolitana ciuitas Iudæorum, in qua erant capita totius Synagogæ, & principes sacerdotum, & Concilium Sanhedrin, oportuit Christum ibi prædicare, & seipsum manifestare. Ex quo consequutum est, ut ibi etiam fuerit interfectus. Propter quod generalem sententiam protulerat ipse Christus: *Non capit Prophetam perire extra Ierusalem.* Luc. 13. Quod intelligi potest vel per antonomasiam dixisse de seipso, qui erat propheta ille prædictus Deut. 18. Vel (si generaliter intelligatur) sensus est, Ierosolymitanam ciuitatem fuisse aptissimum locum ad similia flagitia patranda. Quia ad eã præcipuè mittebantur prophetæ, & quia quo erat magis ampla, ac nobilis, eo maioribus peccatis, & iniquitatis abundabat.

Tertia assertio D. Thom. in solut. ad 2. ast, oportuisse Christum pati non in ciuitate, sed extra portam eius. Ex qua conclusione intelligimus, præcedentem ita esse intelligendam, vt nomine Ierusalem comprehendatur non solum ciuitas, sed etiam eius suburbia, vel certè in Ierosolymis interfectus dicatur Christus, quia à ciuitate Ierosolymitana, de qua præcipuè sunt homines ipsi, & infra ciuitatem ipsam traditus est, & damnatus ad mortem, quam tis extra ciuitatis mœnia ductus sit, vt interficeretur. Huius autem assertionis tres etiam congruentias optimas affert D. Tho. mysticas, & morales. Et de prima videri potest locus Pauli ad Hebr. 13. & ibi expositores, & Tertull. lib. cont. Iudæos in fine. Addi præterea potest, sicut sacrificium Christi figuratum fuit in Abel, ita etiam in hoc fuisse impletã illam figuram, quia Cain foras fratrẽ eduxit, ut eũ occideret. Deinde pati voluit Christus extra Ierusalem, vt significaret, passionem suam patum profuturam fuisse illi genti, & futurum fuisse, ut fructus eius ad alias gentes deriuatur. Vnde aliqui traditione haberi dicunt, Dominum in cruce positum terga vertisse ad ciuitatem Ierusalem. Sed hæc, & alia similia mystica sunt. Historica verò ratio esse uidetur, tum quod malefactores frequentius occidi solent extrà ciuitatem. Tum et, quod in lege Moysis præcipiebatur, blasphemos duci extra castra, ut punirentur, Christus autem ut blasphemus delatus fuit.

Extra muros Ierusalē cur Xps sit passus.

Quarta assertio D. Tho. in sol. ad 3 est Christus conuenienter crucifixum esse in monte Caluariæ, qui erat communis locus damnatorũ. Circa quã conclusionem est aduertendum, fuisse communem sanctorum Patrum traditionem, Adam sepultum esse in eo mõte, in quo Christus fuit crucifixus, indeq;

In monte Caluariæ cur Chris sit passus.

A appellatum esse *Caluariæ montem*, quia ibi primi hominis caput reconditum erat. Ita docuit Origen. tract. 35. in Matth. Tertull. lib. 2. Carminum contra Marcionem cap. 4.

Hic hominem primum suscepimus esse sepultum,
Hic patitur Christus, pio sãguine terra madescit,
Puluis Adæ, vt possit veteris cũ sanguine Christi
Commixtus, stillantis aqua virtute lauari.

Idem Athanas. serm. de passione, & cruce dñi, Epiph. hære. 46. Chrysost. hom. 84. in Ioannem. Ambr. lib. 5. epist. 19. & Luc. 23. Aug. ser. 71. de tẽpore, vbi has et congruentias adiungit, dicens: *Et verè, fratres nõ incongrue creditur, quia ibi erectus sit medicus, vbi iacebat ægrotus, & dignum erat, vt vbi occiderat humana superbia, & ibi se inclinaret diuina misericordia, & sanguis ille pretiosus etiam corporaliter puluerem antiqui peccatoris, dũ dignatur*

Adam in mõte Caluariæ sepultus creditur.

B *stillando cõtingere redemisse credatur.* Et Basil. c. 5. Isaiæ in principio dicit, hanc famam non scripto proditam, sed memoria conseruatam in Ecclesia fuisse, & statim adiungit similes congruentias. In eadem sñia est Cypr. ser. de Resurrectione dñi, ac deniq; Hier. epist. 17. ad Marcellam noĩe Paulæ, & Eustochij. Hęc verò sñia non placuit eidẽ Hieron. Matt. 27. & super ad Ephe. 5. existimat. n. eum locum in quo crucifixus est Dñs fuisse illũ in quo alij malefactores solebant supplicio affici, & ideò dictum esse Caluariæ locum, quia *capita damnatorum ibi truncabantur.* Et cõfirmat ex eo, quod alij duo latrones ibidem crucifixi sunt cum Christo. Addit tandem, Adam sepultũ esse iuxtà Hebron, ut legimus Iosue 14. *Adam maximus ibi inter Enacim situs est.* Et hãc solam sequuti sunt multi ex posterio-

C ribus Doctoribus Rupert. in Ioannem, & D. Tho. hoc loco, Lyranus, Iãseníus, Erasmus, & alij. Addit D. Tho. congruentiam, quia magis fuit expediens Christum crucifigi in cõi loco damnatorũ, quam per sepulchrum Adę, ne Christi crux profutura putaretur peccato Adę, & non aliorum.

Sed tñ hoc aliud est loqui de ipsa, an. s. Adamus sepultus esset in loco Caluariæ, aliud de denominatione caluariæ, vnde sumpta sit. Quod argo ad rem attinet, in primis non uidetur contemnenda tantorum Patrum traditio. Neque. n. verisimile est, non fuisse ex aliquo probabili fundamento ottam. Præsertim, quia argumentũ Hieronymi ex loco Iosue 14. desumptũ, nõ est efficax. Quia nomen *Adam*,

D non est tñ proprium cõe significans, qd homo 2. Reg. 7. Oseæ 11. Sumitur autem prędicto loco in hac significatione, & sensus est, aliquem hominem proceræ staturę ibi esse sepultũ. Vnde idem Hiero. in Epist. 27. quæ est epitaphium Paulæ, dicit plerosque existimasse illum maximum hominem ibi sepultũ esse Caleb. Alij ex textu colligũt esse Enac filium Arbe, de quo fit mentio Iosue 15. Ille enim existimatur fuisse gigas, & progenitor gygãtum, qua de causa gygantes in scriptura uocantur filij Enacim. Num. 13. Deut. 1. & 2. Iosue 11. Et Ioseph. lib. 3. Antiq. c. 2. refert eo loco solita esse reperiri ossa gygantum, qui ibi sepeliebantur. Alij censent illum hominem fuisse Arbe, cuius arat illa ciuitas, & à quo nomen accepit. Denique aliqui dicunt, Adamum prius sepultum esse Ierosolymis in monte

Enac gygantũ progenitor.

E Caluariæ: postea verò translatum esse in Hebron. Sed hoc nullo nititur fundamento. Prior uerò solutio omnino soluit argumentum Hieronymi, quare non est relinquenda communis traditio.

Addendum autem est, satis etiam credibile esse, illum locum fuisse quoque communem alijs damnatis ad mortem, tũm, quia nulla est ratio, cur fingamus Christum ad locum peculiarẽ fuisse ductum; tũm et, quia cum esset eminens, & propè ciuitatẽ, facilè intelligi potest fuisse commodum ad illum vsum. Neq; obstat, quod Ioãnes dicat in illo loco fuis-

se hor-

A sumptam ex Chrys. ho. 88. in Matth. voluisse, s. Iudæos Christi causam confundere cum causa latronũ, vt eadẽ om̃ium ratio esse existimaretur. Item addi potest id fecisse, vt supplicium Christi in maiorem eius ignominiam cederet, iuxtà illud Isa. 53. *Et cum iniquis deputatus est*. Quamquã enim hoc intelligi possit impletum in ipsomet supplicio crucis, quo affectus est, ac si esset reus: tñ Marcus c. 15. notauit, hoc facto specialiter impletam prophetiã illam. Secundò, ex parte diuinæ prouidentiæ affert D. Tho. quatuor rõnes ex Patribus desumptas, ob quas hoc facinus permissum est. Quibus addi potest alia ex Chrys. hom. 84. in Ioan. Permisisse hoc Deũ, vt sicut (iuxtà cõe prouerbium) opposita, iuxtà se posita, magis elucescunt, ita iustitia Christi inter latrones posita clarior appareret. Vndè *trib. crucifixis miracula patuerunt? nemo tamen ullũ alteri latronum attribuit, sed soli Iesu, & ita diaboli insidiæ irrita facta sunt*. Alia ẽt ratio adiũgi potest.

B Fuisse s. hoc eximium diuinę prædestinationis consilium, quo præordinatum erat, vt latro ille eo modo admirabili salutem ęternam consequeretur, vt tradit Aug. ser. 130. de tempore his verbis: *Vt redimeret impios (sicut ait sermo diuinus) vt redimeret iniquos inter iniquos reputatus est inter duos, quos dextra, læuaque legimus pepẽdisse. Seipsum confusioni, & opprobrio crucis tradidit, vt latronem glorificaret*. Hoc autem conuenientissimum fuit, tùm vt efficacia passionis statim in ipso ligno crucis cõspiceretur, tum etiam, vt diaboli insidiæ in caput ipsius retorquerẽtur, vt Chrys. supra dixit; *Quia dum ex duobus unus saluus factus est, non solum crucifixi gloriam non offendit, sed potius non parum auxit*. Neque enim minus fuit in cruce latronem cõuerti, & in paradisum ingredi, quàm petras collidi.

Matth. 27. Mar. 15. Luc. 23.

Solutiones ad primum, & secundum nõ indigẽt expositione. In solutione verò ad 3. attingit D. Th. concordiam euangelistarum. Nam Matt. & Marcus in plurali dicunt latrones improperasse Christo: Lucas verò vnum ait blasphemasse, alterum verò confessum esse Christum. Et duas adhibet solutiones. Prior est, in principio vtrumque latronem blasphemasse Christum, postea verò alterum pęnituisse. Hanc ponit D. Th. posteriori loco; vnde vr̃ illam magis probare. Fuit aũt hæc expositio Hier. Chry. Teoph. & Euthymij in Matt. & Cyril. Ierosol. cat. 13. Orig. tract. 35. in Matt. & significat eam Hilar. can. 33. in Matt. Posterior expositio est, Mar. & Matth. loquutos fuisse figuratè, vtentes numero plurali pro singulari, quæ locutio est frequens in scriptura. Ita Epiph. hære 66. in catalogo heresum, & Aug. lib. 3. de consens. euang c. 16. & Anselm. in Matt. Et hæc expositio vr̃ mihi præferenda, quamquam Amb. lib. 10. in Luc. sub dubio vtramque relinquẽs, dicat. *Fortasse, & iste prius conuitiatus est, sed repentè conuersus*. & infrà; *Potuit enim de vno pluraliter dicere, sicut est illud ad Hebr. 11. In pellibus caprinis secti sunt, obturauerunt ora leonum; cũ solus Elias melotem habuisse, Isaias sectus esse, Daniel leonibus intactus mansisse, doceatur*.

Dubiũ 1.

Sed antequã ad alia transeamus, oportet de his latronibus nonnulla breuia dubia explicare. Primum est, an fuerint clauis affixi crucibus. Cui breuiter affirmando rñdendum est sine vlla dubitatione.

Respons. Latrones cum Christo crucib. clauis affixi.

Primò pp verbum, *crucifigendi*, quo Euangelistæ utuntur. Nam propriè significat fixionem clauis factam præsertim cum in eodem contextu eodem modo de Christi, atque istorum crucifixione sermo fit. Et vbicunq; in scriptura legimus aliquẽ fuisse crucifixum, & non tm̃ suspensum, intelligimus clauis esse affixum. Deinde ex ijs, quæ leguntur de inuentione crucis Christi. Legimus enim in historijs supra citatis, cum inuentæ essent tres cruces, non potuisse discerni, quæ nam illarum esset

A Christi, donec miraculo dijudicatũ hoc est. Hinc enim necessario concluditur cruces illas fuisse, & eiusdem figuræ, & oẽs habuisse foramina clauorum. Si. n. crux Christi hac in re excelleret, facilè potuisset eo signo à cęteris discerni. Et quamquã Ambr. in orat. de obitu Theodosij differat à prædictis historiographis, quia non dicit crucem Christi miraculo esse cognitam; sed in titulo, nàm licèt titulus separatus fuerit inuentus, & non cruci affixus, tñ potuerũt uideri in summitate crucis signa, & vestigia affixionis tituli, quod ẽt sentit Chryso. hom. 84. in Ioan. (quamquam hoc ita sit) nihilominus Amb. confirmat hanc snĩam, quatenus dicit, illas cruces in reliquis oĩbus fuisse similes, nec potuisse discerni. Tandem adhiberi potest coniectura, quia cum Iudæi voluerint Christum existimari latronem, eiusque causam similem reputari causę latronum, verisimile est eodem genere pœnę exterioris latrones affecisse. Et hanc snĩam docuit Aug.

B ser. 130. de tẽpore, ubi de bono latrone loquẽs inquit; *In semetipso erat clauis confixus. & non sanctum intellectum, neque confixum sensum habebat*: & Chrys. hom. 1. de cruce, & latrone. *Quod mente sana uigilabat clauorum confixione constrictus, quis poterit non admirari?* & Greg. 18. Moral. cap. 23. *In cruce claui manus pedesque eius ligauerunt, nihil que in eo a pœnis liberum, nisi cor, & lingua remanserant* Denique Abulens. in parad. 3. c. 44. rectè notat cõsuetudinem quorundam, qui aliter latrones pingunt ligatos, & nõ affixos, ex indiscreta aliquorum deuotione introductam esse.

Dubiũ 2.

Secundò, de bono latrone dubitari potest, quõ Christum cognouerit, cùm iàm multa tunc essent, quæ illius fidem, & cognitionem possent impedire. Præsertim ex parte Christi scandalum crucis, uidebat. n. tunc eũ in summa ignominia, dolore, & abiectione: ex parte uerò ipsius, quod ẽt erat positus in grauissimo dolore, & angustia. Cõis rñsio

Latro Christum de cruce pendente quomodo cognoscit.

C sanctorum Patrum est, hunc latronẽ fuisse tunc interius à Deo illuminatum, cum exterius nihil haberet, quod eum ad eam fidem, & confessionẽ excitaret. Vnde, Leo Papa ser. 2. de passione: *Quæ istã fidem exhortatio persuasit? quę doctrina imbuit? quis prædicator accendit? non uiderat prius acta miracula, cessauerat tunc languentium curatio, cæcorum illuminatio, viuificatio mortuorum, ea ipsa, quæ mox erant gerenda, non aderant: & tamen Dominum confitetur, & Regem, quem uidet supplicij sui esse cõsortẽ. Inde ergo oriebatur hoc donum, unde accepit fides ipsa responsum*. In qua snĩa Leonis notãda sũt illa uerba; *Ea ipsa, quæ mox erant gerenda, non aderant*. Vr̃. n. illis tacitè reprehendere id, quod apud Hiero. in c. 27. Matt. reperimus scriptũ; *Sole fugiente, terra commota saxisq; disruptis, & ingruentib. tenebris, unum latronem cepisse credere, & confiteri Iesum*. Quam snĩam penè eisdem verbis habet Chrys. ho. 2. de cruce, & latrone, & significat Orig.

D trac. 35. in Matt. Sed mirum est hos Patres non animaduertisse hãc snĩam pugnare cũ Euangelio, q̃a exceptis tenebris, cætera signa acciderunt mortuo iam Christo, (vt planè ex Euangelio constat) cum tñ ex eodem Euangelio perspicuũ sit, latronem cõuersum esse uiuente Christo. Solis aũt defectio, & tenebrę post latronis conuersionẽ a Luca narrantur. Eandẽ uerò cum Leone snĩam docet Cyr. cat. 13. dicens, *Quæ virtus te illuminauit, ò latro? quis te docuit adorare cõtemptum, & simul cruci affixum? ò lumen perpetuum illuminans obscuratos*. Eandem snĩam latissimè prosequitur Aug. dicto ser. 130. de tpe Chry. ser. de latro. & ser. 1. de cruce, & latrone.

Cęterum (quamquam uerum sit, hoc ita fieri potuisse, sicut hi Patres affirmant) tñ duo nihilominus vñr addenda. Primũ est, fieri ẽt potuisse, ut hic latro, anteq̃ esset datus in custodiã, Christi prædicatio-

cationem audierit, miraculaq; cõspexit, & fortasse A in ipsum crediderit: cur enim hoc repugnat? aut vnde potest oppositum ostendi? nõ enim necesse est, vt oẽs qui Christo credere incipiebant, statim uitia, ac peccata relinquerent, potest.n. fides incipere esse sine caritate, sicut & conseruari. Vnde Aug. li. 1. de orig. ani. c. 9. sed sub dubio relinquit an fuerit antea baptizatus baptismo Christi, [Baptizatũ, inquit, non fuisse quoniã nemo nostrũ nouit, nemo conuincit.] Sed quàmuis hic modus dicendi neq; Euangelio, neq; rationi repugnet: nõ est tñ recedẽdum à cõi snia Patrum, qui ubiq; sentiunt latronẽ illum in cruce cœpisse credere in Christum. Quod præter citatos Patres affirmat Aug. lib. 4. de baptismo cõt. Donatistas c. 22. & sequẽtibus, & insinuat Cyprian. ser. de cœna dñi, & Greg. loco supra citato: [Inspirante Deo, totum illi obtulit, quod in se libe B rum inuenit, ut corde crederet ad iustitiã, ore confiteretur ad salutem. In corde autẽ fidelium tres summopere manere virtutes testatur Apostolus, fides, spes, & caritas, quas cunctas subita repletus gratia, & accepit latro, & seruauit in cruce.] Quæ tñ snia facilius fundari potest, si teneamus primam sniam recitatam in concordia Euangelistarum, nimirum principio ambos blasphemasse; post modum verò alterum credidisse. Supposita uerò altera expositione, solum potest fundari hæc cõis opinio probabili coniectura. Quia cum de hoc homine solum legamus antea fuisse latronem, & solum in cruce cõfessum esse Christum, nõ est unde singatur antea credidisse. Præsertim cum probabile sit magnam partem illius tẽporis, quo Christus prædicauit, in uin C culis fuisse, reliquam verò partem in latrocinijs cõsumpsisse. Ait.n. Leo Papa supra, fuisse insidiatorẽ viarum, & saluti hominum semper infestũ, quod colligit ex supplicio crucis. Vnde subdit; *Usque ad crucem reus fit Christi repente confessor.*

Secundò, addendum est, quãuis verum sit in cruce fuisse conuersum ad fidem, & præcipuã causam illius cõuersionis fuisse internam motionem, & illustrationem Spiritus sancti ex parte tñ obiecti, sit credibile iuuari potuisse, primò, fama miraculorũ, quæ audierat, & fortasse et nonnulla uiderat, vt expresse attigit Orig. dicto tract. 35. in Matt. secũdò, exemplis uirtutũ, quæ in Christo conspiciebat, eximiæ, uidelicet, caritatis, qua illum pro inimicis orãtem audierat, & patientiæ, ac modestiæ. &c. ut expresse notarunt Theoph. Luc. 23. & Euth. c. 67. in D Matt. 3. publica uoce populi acclamantis Christũ innocentem pp nd um vsq; ad crucem adductum esse. Sed hæc omnia non satis essent sine magna, & pene miraculosa Dei motione, & illustratione, qua cognitionem Christi iam explicatam habuit, vt eũ, & innocentem hominem, & alterius regni regem, & supremum dominum, in cuius potestate esset subuenire, si uellet, simul confiteretur.

Tertiò, dubitari potest, quomodo sanctus hic latro saluus fuerit sine baptismo: Quod dubiũ propono, solum pp Cyprianum, & Aug. ille enim Ep. 73. ad Iubaianum, propter hunc fortasse casum,
Dub. 3. huuc latronem martyrem facit, & suo sanguine baptizatum, idq; repetit in ser. de cœna, & in serm. de passione domini. Quam sniam refert Aug. lib. 1. E de Anima, & eius origine c. 9. & lib. 4. de baptism. c. 22. & hoc posteriori loco dicit, martyriũ nõ fuisse simpliciter necessarium huic latroni, ut potuerit saluari. Quia fides, & cõtritio cordis sufficere põt, ubi propter temporis angustias baptismus cõferri nequit. In priori uerò loco explicat Cyprianum in hunc modum, q licèt non fuerit propriè martyr, quia non est mortuus propter Christũ, neq; in testimonium fidei eius; [Tamen apud Deum tantũ ualuit, quod confessus est dominũ crucifixum, quãtum, si fuisset pro domino crucifixus, atque ita in-A uenta est in eo mensura martyris, qui tunc in Christum credidit, quando defecerunt, qui futuri erant martyres.] Addit verò ibidem Augustinus, nõ esse improbabile, tunc fuisse baptizatum baptismo aquæ, inctum illa aqua, quæ ex latere Christi manauit. Sed hi duo sancti Patres fuerunt soliciti in explicãdo, quõ potuerit hic sanctus latro sine baptismo saluari, & ideò alius ad baptismum sanguinis, alius ad baptismum aquæ, uel flaminis recurrunt. Verum nõ oportebat esse solicitos, quia tũc necessitas baptismi modum vrgebat, quare nec fuit propriè martyr, neq; est verisimile potuisse baptizari aqua, quæ de latere Christi profluit. Tùm, quia nullus ibi erat baptizatus cum Christus esset mortuus, & fortasse etiam ipse latro, tùm etiam, quia nulla fuit forma. Deniq; quia vix est credibile, aquã B tanto impetu è latere exiliisse, vt latronem attingeret, præsertim si verum est, hunc latronem dexterã Christi tenuisse; aquàm uerò de latere Christi sinistro manasse.

Respõsio. Bonus latro sine baptismo sãguinis, & aquæ saluari quomodo potuit.

Quartò, dubitari potest de sensu verborũ Christi: *Hodie mecũ eris in paradiso.* Quia vox illa, *paradisus*, varias significationes habet in scriptura: sed ad rem duæ sunt præcipuæ, altera, qua vsurpatur p terrestri paradiso, altera, qua metaphoricè pro gloria cœlesti sumitur. Neque.n. defuerunt Patres, qui priori modo in his verbis Christi accipi cõtendãt, vt Iustinus martyr q. 75. 76. & 85. ad Orthodoxos, & multi ex Patribus (quos retulimus) dicunt latroni fuisse promissum paradisum, ex quo eiectus fuit Adã. Et hanc expositionem defendit Euthy. c. 81. in Lucã. Sed hæc expositio primò fundata vr in fal C so errore, iam ab Ecclesia damnato, q animæ ante diem iudicij cœlestem gloriam non assequantur, Præterea non potest accommodari verbis Christi, tùm quia, promissio eius respondet petitioni latronis: ille autem non petebat terrestrem paradisum: sed consortium regni cœlestis: tùm etiam, quia Christus non erat futurus illo die in paradiso terrestri, vt infrà Disput. 43. sect. 4 dicturi sumus, vbi illã particulam, *Hodie*, exactius explicabimus. Omitto (quod multi censent) paradisum terrestrem nõ extare iam nunc. Quod si ita est, non potuit certè fieri illius promissio. Promisit ergo Christus latroni visionem beatam, eodem die conferendam. Et ita intelligunt Patres citati, & præterea Aug. Epist. 57. ad Dardanum, vbi latissimè hunc locum tractat, & licèt per paradisum videatur intelligere locum cor- D poreum; intelligit tamen esse locum illum, in quo beati fruuntur Deo vbicunque ille sit.

Dubiũ 4. Luc. 23.

Respons. Quid paradisi nomine Christus latroni promisit.

Solùm superest. hoc loco adnotandus locus Cyrilli Ierosol. ne alicui fortasse sit occasio errandi. In catechesi.cat. 13. prædictam expositionem eleganter approbãs, ex ea infert hũc latronem ingressum fuisse paradisũ ante omnes antiquos Patriarchas, atque adeò hunc primũ inter homines, post Christum, Deum clarè vidisse. Sed hæc snia in rigore nõ est vera, quia, (vt infrà dicemus) ianua regni cœlestis in instanti mortis Christi aperta fuit hominibus, in eodem ergo momento, omnes qui digni erant, neque alio impedimento tenebãtur, ingressi sunt, ergo cùm Christus mortuus fuerit, ante latro E ne, necesse est, vt multi fuerint ante paradisum ingressi ante illum. Neque ex uerbis Christi, potest aliud colligi, quia non dixit latroni, tu solus, uel tu primus eris mecum in paradiso. Neq; fortasse Cyrillus voluit oppositum docere: sed solum põderare huic latroni primũ oĩum factam esse promissionem specialem, & datã certam spem ingrediendi paradisum, statim post suum obitum, quod neque Abrahæ, neque Moysi concessũ est. Itaq; verba Cyrilli, licèt minus propria sint, intelligenda sunt tñ, non de proprietate absoluta: sed proportionali, ut ita dicam, idest, hunc latronem fuisse primũ, qui

Cyrill. Ierosol. dictũ de bono latrone.

statim post suum obitum paradisum ingressus est. Atque ita prius proportionaliter ingressum esse, quàm omnes anteriores sanctos. Illi enim longo tempore post mortem: hic verò statim ab instanti suæ mortis vidit Deum.

Dubium. Sed hac occasione inquiri hic poterat, an hoc sit certum, s. latronem hunc statim post obitum admissum fuisse in paradisum, absque vlla mora.

Respons. Respondetur de fide solum est certú, eo die, quo Christus dixit ingressum fuisse paradisum. Quod potest intelligi, uel de die artificiali, ut sit sensus, *Hodie*, idest, ante solis occasum, vel de die naturali, & ita potest extendi vsque ad mediam noctem. Vndè si quis diceret post mortem habuisse hunc latronem aliquid purgandum, atque ita per aliquot horas fuisse in purgatorio, dum tamen diceret intrà illú diem naturalem fuisse in paradiso, nihil diceret cótra fidem. Cæterú probabilius, & doctrinæ sancto rum magis cósentaneum, ac denique ferè certum est, statim sine ulla mora fuisse beatum. Quia credendum est cóuersionem adeò miraculosam fuisse ita perfectam, vt integram remissionem culpæ, & pœnæ consequuta sit. Item, quia opera Christi erant perfecta, & uerba eius indicant plenissimam remissionem. Deniq; etiam tormentu m crucis, & confractio crurium illi potuerunt ad plenam satisfactionem ualere. Et fortasse hoc ei ^ am senserunt Cyprian. & Aug. appellantes hunc martyrem, & baptizatum. Quia, scilicet, assequutus est plenam remissionem, quæ per baptismum, & martyrium obtineri solet.

Anima boni latronis sine purgatorio paradisum ingressa.

ARTICVLVS XII.

Vtrùm passio Christi sit ei us diuinitati attribuenda.

257 4.cót.cap. 55. ad 14.

AD duodecimum sic proceditur. Videtur, quòd passio Christi sit eius diuinitati attribuenda. Dicitur enim prima ad Cor. 2. Si cognouissent nunquam dominum gloriæ crucifixissent. Sed dominus gloriæ est Christus secundum diuinitatem, ergo passio Christi competit ei secundum diuinitatem.

2. Præterea, Principium salutis humanæ est ipsa diuinitas, secundum illud Psal. 36. Salus autem iustorum à Domino. Si ergo passio Christi ad eius diuinitatem non pertineret, videretur quòd non posset nobis esse fructifera.

3. Præterea, Iudæi puniti sunt pro peccato occisionis Christi, tanquam homicidæ ipsius Dei: quòd magnitudo pœnæ demonstrat. Hoc autem non esset, si passio ad diuinitatem non pertineret, ergo passio Christi ad diuinitatem eius pertinuit.

Incipit hęc Epist. Ego arbitrabar. Sed contra est, quod Athanasius dicit in Epistola ad Epictetum. Natura Deus manens, Verbum est impassibile. Sed impassibile non potest pati. Passio ergo Christi non pertinebat ad eius diuinitatem.

q. 2. art. 2. & 3. Respondeo dicendum, quòd (sicut supra dictú est) vnio humanæ naturæ, & diuinæ facta est, in persona, & hypostasi, & supposito, manente tamen distinctione naturarum; vt, scilicet, sit eadem persona, & hypostasis diuinæ, & humanę naturę, salua tamen, utriusque naturę proprietate. Et ideo (sicut supra dictum est) supposito diuinę naturę, attribuéda est passio,

q.16.art.5. non ratione diuinę naturę, quę est impassibilis, sed ratione humanę naturæ. Vndè in Epist. Synodali

A Cyril. dicit: Si quis non confitetur. Dei Verbum passum carne, & crucifixum carne, anathema sit. Pertinet ergo passio Christi ad suppositum diuinę naturę, ratione naturę passibilis assumptę, non autem ratione diuinę naturę impassibilis.

Habetur in prima Synodo Eph. ca. anon. 11.

Ad primum ergo dicendum, quòd Dominus glorię dicitur crucifixus, non secundum, quod est Dominus glorię, sed secundum, quod erat homo passibilis.

Ad secundum dicendum, quòd (sicut dicitur in quodam sermone Ephesini Concilii) mors Christi tàquàm facta mors Dei, scilicet, per unionem in persona, destruxit mortem: quoniam Deus, & homo erat, qui patiebatur. Non enim natura Dei læsa est, sed humana, neque mutatione sua suscepit passiones.

Ad terti um dicendum, quòd sicut subditur ibidé, non purum hominem crucifixerunt Iudęi, sed Deo

B intulerunt præsumptiones. Pone enim principem loqui per uerbum, & hoc formari per literas in charta aliqua, & dirigi ciuitatibus, & aliquis inobediens, chartam disrumpat, ad mortis sententiam deducetur, non tanquàm chartam disrumpens, sed tanquam uerbum Imperiale disrumpens. Non ergo securus sit Iudæus, tanquam purum hominem crucifigens: quod enim uidebat, quasi charta erat: quod autem in ea celabatur, Imperiale uerbum erat natum ex natura, non prolatum per linguam.

In illo ser. Con. Ephesini.

Circa hunc art. legantur dicta de communicatione idiomatum in priori tomo.

DISPVTATIO XXXVII.

C In quatuor Sectiones distributa.

De ijs, quæ Christus in cruce pendens ante mortẽ passus, & operatus est.

EXplicata crucifixione Christi antequá ad eius mortem gradum faciamus, ad huius materiæ complementum operæpretium visum est nonnulla, quæ dum Christus vixit cruci affixus, acciderunt, & notatu digna sunt explanare. Nam quædam ex illis ad Christi passionem, iniuriasque ei illatas pertinent: quædam verò eius caritatem, & innocentiam demonstrant, quæ in hac passionis causa potissimum perpendenda sunt. Omnia igitur, quæ Euangelistæ narrant, ad quatuor præcipua capita redigi possunt. Primum est diuisio, & sortitio vestimentorum Christi a militibus facta. Alterum est tituli crucis impositio: Tertium, quòd aceto fue

D rit potatus. In vltimo comprehendemus verba, quæ Christus in cruce loquutus est, simulque an tunc testamentum condiderit, explicabimus.

SECTIO I.

Quomodo milites vestimenta Christi inter se diuiserint, & quod genus peccati, & iniuri æ hac fuerit.

DE hoc mysterio duo narrant Euangelistæ. Primum est, milites quædá Christi uestimenta inter se diuisisse. Alterum super tunicam inconsutilem misisse sortem. Vtrumq; autem (si diuinæ prouidentiæ rónem spectemus) factum est, tú, vt adimpleretur prophetia, ut Euangelista notauit; [Diuiserunt sibi uestimenta mea, & super uestem meá miserunt sortem.] Tùm, quia Christus oibus rebus,

Diuisio, ac sortitio in vestiméntis Christi a Deo cur permissa. Psal. 21.

rebus,ac fortunæ bonis priuari,& spoliari voluit: tũm,pp alias rõnes mysticas,quas Patres tradunt, vt statim adnotabimus. Si verò ex parte militum causam consideremus Teoph. & Euthym. dicũt, & indicat ẽt Chryſ. milites non ex auaritia, nec pp vestium æstimationem motos esse ad diuidendas, & sortiendas illas(alioqui idem fecissent de vestibus latronum,quas non est verisimile fuisse utiliores,) sed id fecisse in nouam irrisionem Christi, illũ sub sanando, ac si illa essent vestimenta eo digna, qui se Regem prædicauerat. Sed in primis, unde constat non vsurpasse milites,atq; inter se diuisisse vestes latronum? Nam q Euangelistæ hoc non narrent, nullum est argumentum,quia ipsi non assum pserunt prouinciam narrandi oĩa, quæ circa illos acta sunt, sed solum attigerunt ea, quæ ad Christi historiam texendam poterant conducere. Deinde, quis illa rõ horum autorum contemnenda nõ sit: non est tñ negandum,quin ẽt pp utilitatem suam id fecerint milites. Nam id solet esse veluti stipendium hmõi ministrorum,ut notauit Cyril. lib. 12. in Ioa.c.32. Vndè,eam ẽt ob causam tunicam inconsutilem non diuiserunt: sed sortiti sunt,quia, si scinderetur oĩnò redderetur inutilis. Addunt verò nonnulli,ex Procopio Gaza in Genesim c.28. milites fuisse sollicitos,vt haberent partem vestiũ Christi, præsertim tunicam, quia sperabant fore in eis virtutem ad depellendos morbos. Nam sæpe audierant,& fortassè ẽt uiderant plurimos,earũ contactu in pristinam sanitatem fuisse restitutos. Sed hoc non est verisimile. Hmõi.n.spes sine aliqua fide in Christum haberi non poterat:illi aũt milites nullã fidẽ, vel æstimationem de Christo habebãt. Qd si fortassè existimabant illum esse virum sanctum,& timore humano, uel cupiditatem eũ aufi erant occidere, & in eo peccato perseuerabant, quo credibile est eos sperasse per illius vestes consequuturos esse salutem, aut alia supernaturalia beneficia? Nulla ergo pietatis specie moti sunt ad hoc agendum:sed solum uel propter utilitatem tẽporalem, vel ut Christum irriderent. Ex quo intelligitur actum illũ ex parte militum fuisse nouum peccatũ furti,seu rapinæ,præter aliam rõnem iniuriæ,quæ esse poterat i irrisione,& cõtẽptu Christi.

Diuisio vestimentorum Christi à militibus cur facta.

Sed circa singula aliquid notandum superest. Et primò,circa diuisionem Duobus.n. modis fieri potuit,primò,absq; diuisione alicuius vestis, distribuẽdo,s.integras vestes in quatuor partes:& vnoquoque milite unam accipiente. Hunc modum refert Euthy. sed non approbat. Primò,quia iustã illum oportebat ad minimũ Christũ indui quinque vestibus, qd ipsi vf incredibile. Sed certè(licèt id credi non possit de vestibus, q̃ totũ corpus tegũt, ut sunt toga,uel tunica)tñ si numerẽtur ẽt vestes, quæ tm̃ partem corporis operiunt,ut sunt thorax, caligæ,& alia id genus,id non est improbabile, neque ẽt est incredibile Christũ hmõi genere vestiũ fuisse usum. Secũdò, uerò improbatur ille modus dicendi ex uerbis Ioannis: *Et fecerunt quatuor partes vnicuique militi partem, & tunicam, &c.* & infrà: *Non scindamus eam.* Quo verbo apertè indicatur,alias uestes fuisse scissas. Præterea, quia si facta esset partitio sine scissione, per partiales uestes, potuisset tunica alicui illarũ partium annumerari, atque ita non fuisse necesse sortem mittere super eã. Et ideò Euthy. (quẽ alij recentiores sequuti sunt) probabilius existimat, illã partitionẽ factam esse scissis uestibus per futuras in quatuor partes, iuxtà numerũ militũ, quos quatuor fuisse rectè hanc deducit Aug. trac. 118. in Ioan. Et hanc ſnĩam docuit Cyril. cat. 13. ille uerò existimat, Christum præter tunicã non habuisse nisi aliam uestem, quæ necessariò diuidenda fuit, cũ in sortes non fuerit missa.

Partitio vestimentorum Christi inter milites quomodo facta.

Ioan. 19.

A Euth. verò ut minimũ existimat fuisse duas, præter tunicã, quia in plurali dñr uestimenta diuisa: quod tñ argumentũ non est efficax. Quia (ut supra diximus)qñ est sermo de multis interdum solet, in numero multitudinis referri,qđ circa unũ duntaxat gestum est. Atq; ita de hoc numero uestium Christi nihil certi potest affirmari,quãuis de scissione vestium prædicta sententia probabilior uideat.

Dubium.

Tertiò,circa sortitionem,dubitari solet, an solã tunica missa sit in sortem,vel ẽt uestes aliæ. Rõ dubij est,quia Ioannes solum de tunica refert dixisse milites; *Non scindamus eam, sed sortiamur.* Et idem vf colligi ex prophetia Dauid, *Super vestem meã miserunt sortem.* Et ita sentiunt Aug. & S. Tho. in Ioannẽ In contrariũ uerò est,quia reliqui euangelistæ dicunt; *Diuidẽtes uestimenta miserunt sortes*; Et Marcus addit, *Mittentes sortem super eis, quis quid tolleret.* Et ita multi existimant facta diuisione uestiũ in quatuor partes,ut nullus conqueri posset, sorte definiũ esse, quæ pars cuiq; obtingeret. Ita significat Amb. Luc. 23. dicens. *Diuiduntur vestimenta, alij aliud forte defertur.* Et Theoph. Mar. 15. & hanc ſnĩam recentiores amplectuntur. Et vf certè ualdè consentanea verbis Marci, quibus indicator, quidquid unusquisq; militum accepit, forte tulisse. Et per se uidetur hoc uerisimile, s.ad uitandas contentiones, & rixas,ad sortes descendisse. Quia aliàs nullus esset sua parte contentus. Et hoc ẽt argumentum,eos in propriam utilitatem uestes diuisisse. Nec repugnat hæc ſnĩa Ioanni,aut prophetiæ, quia sensus illius est, solam vestem inconsutilem mansisse indiuisam, & tantum forte alicui obtigisse:cæteras autem uestes diuisas fuisse: non excludit tamẽ, quin de illis post ea sacta fuerit sors.

Ioan. 19.
Psal. 21.
Matth. 27.
Luc. 23.
Marc. 15.

B

Responsio Sortitio fuit per vestes Christi omnes facta.

Vltimo loco super erat dicendũm de mysterijs, quæ in hac diuisione, & sortione latuerunt: sed qm̃ hoc ad institutum nostrũ non pertinet, uideantur de hac re sancti Patres exponentes euangelia, præsertim Cyr. Aug. Ambr. Chryſ. Atha. dicto ser. de pass & cruce. Duplex uerò mysterium frequentius notatur à Patribus. Primũ est, per uestes Christi, Ecclesiam significari. Nàm de tuis scriptum apud Isaiam est, *His omnibus tanquam ornamento vestieris.* Ecclesiæ aũt amplitudo significata est in quatuor partibus uestimentorũ, quæ quatuor orbis plagas significant. Per tunicam aũt inconsutilem significata est unitas Ecclesiæ, ut præter notatos Patres notauit Cypr. libro de unitate ecclesiæ. Alterum est(quod obseruarunt Cyril. & Athan.) Tunicam inconsutilem significasse carnem Christi, quã quatuor orbis partes impartibiliter inter se partiti sũt. Cũm quo mysterio rectè quadrat, quod notauit Euthym. uestem illam fuisse à B. Virgine contextam. Addit Ambrosius aliam mistieam significationem quatuor Euangelistarum, forte diuinæ gratiæ inter se gesta Christi diuidentium, quam eleganter persequitur.

C

D

SECTIO II.

Cur fuerit titulus super Crucem Christi impositus.

In narranda historia huius tituli omnes Euangelistæ conueniunt, sed modo narrandi aliquatenus differre uidentur. Primò enim Matth. post Christum crucifixum, & diuisa uestimenta, subdit positam esse *causam super caput eius.* Ioannes uerò prius narrat tituli inscriptionem, postea uestium diuisionem. Sed hoc nihil affert difficultatis. Quia (ut sæpe diximus)non oportet ordinem narrationis ordini rerum respondere, neque Euangelistæ dũm aliquid prius memorant, ppea affirmant factum esse prius: Incertũ tñ hinc relinquitur, utrũ horum prius fuerit, nec mihi constat an positus fit titulus super crucẽ, postq in illa elatus in sublimẽ Christus

Titulus cruci Christi quãdo impositus.

Christus est, an verò prius: verisimile tñ est nõ fuisse positum, donec iam Christus fuit crucifixus, Vnde si affixus fuit cruci antequam à terra eleuaretur, probabile est tunc ét fuisse titulum affixum, nam maiori difficultate, & labore postea affigeret. Si autem Christus affixus est cruci iã erectæ, & eleuatæ in aera, & credibilius est finita Christi crucifixione, statim affixũ esse titulũ. Vñ vtraq; rõne, fit probabile, hũc actũ antecessisse diuisionẽ vestium.

Dubium.

Quòd si ratio inquiratur, cur titulus causæ fuerit affixus cruci Christi potius, quàm crucibus latronum.

Respõsio.

Rñderi põt primò, fortasè ét eorum cruces habuisse titulós, quia licèt Euangelistę non narrent, tñ nõ indè fit non habuisse, vt in simili suprà diximus. Quod si ita est, rõ huius inscriptionis reddi poterit. Quia mos erat inscribendi causam supplicij.

Latronũ crucib⁹ titulus non superpositus cur.

Nibilominus tñ Chrys. hom. 84. in Ioan. ex ijs, quæ in inuentione crucis Christi acciderunt, probat latronibus non fuisse titulos superpositos. Atq; hinc colligit, non sine speciali Dei ordinatione hoc factum esse dicens. *Non parua in hoc dispẽsatio, sed hinc pendet. Cum enim postmodum defosũ esset lignum crucis, nulla de eo cura suscepta, cùm & fideles timerent, & alijs vocarent, contigit vt diu post perquireretur; & cum tres cruces inuenta essẽt, par est, & quia media erat, & propter titulum, Domini crucem agnitam, nam latronum cruces titulis non habebant.* Eandemq; sniam eildem penè verbis sequutus est Euthy. c. 67. in Matth. dicés: *Iuxtà diuinam omninò prouidentiam titulum super solam Christi crucem positum esse.* Et inferius ét addit, inuentam Dñi crucem: *A titulo potissimum fuisse cognitam.* Teoph. verò in Ioan. c. 19. ita hoc explicat, vt dicat, propterea diuina dispensatione factum esse, vt sola crux Christi titulum haberet, vt postea non ignoraretur, sed per hoc signũ cognosci posset. Sed quidquid de re ipsa sit, ratio verò, quæ hos Patres mouit, nõ vr̃ multum vrgere. Primò quidé, quia iuxtà historiam in ecclesia magis receptam, & suprà iudicatam; in crucis inuentione non fuit cognita crux Dñi, ab alijsq; discreta ex titulo, sed speciali miraculo. Deinde, quia licèt demus ex titulo fuisse cognitam, potuit hoc esse, nõ quia aliæ cruces titulis carerét: sed quia diuersas admodum supplicij causas contiñebant. Quod significauit Ambrosius oratione de Obitu Theodosij dicens: *Tria patibula confusa reperit: Sed non potuit obliterari Christi triumphus*, & infrà: *Inuenit quia in medio patibulo prælatus titulus erat, Iesus Nazarenus Rex Iudaeorum*, & infrà: *Habebat ergo Helena, quà legat, vnde crucem Domini recognoscat.* Ergo licèt aliæ cruces titulos haberent, ex varietate inscriptionum posset satis crux Christi cognosci. Quàmuis aũt hæc ratio non cogat, nihilominus illorum Patrũ opinio per se probabilis est, & potest facilè sustineri. Ea verò posita necesse est reddi specialem rõnem, cur potius Christi eam, q̃ aliorũ inscripta sit. Et fortassè esse potuit, quia eius causa erat insignior, & illustrior. Nàm licèt fortasè hmõi titulus nõ oĩbus soleret apponi: probabile tñ est in causis insignibus, hũc morẽ seruatũ esse. Fortè ét ppria, & speciali rõ mouit Pilatum, de quo statim dicam.

Secundò, vr̃ discordare inter se Euangelistæ in describendo hoc titulo, qui causam supplicij Christi continebat. Matt. n. dicit scriptum esse. *Hic est Iesus Rex Iudeorũ:* Marc. tñ habet, *Rex Iudeorũ*; Luc. *Hic est Rex Iudaeorũ.* Ioan. verò; *Iesus Nazarenus Rex Iudaeorum.* Dicẽdum verò est nullo modo inter se pugnare, cum eandem rem contineant; quamuis diuersis verbis. Ea tñ, quæ Ioannes retulit, sunt reuera ipsamet, quæ scripta fuerunt in titulo, vt nunc ét conspiciuntur Romæ in templo Sanctæ crucis. Continent aũt illæ quatuor voces, primò nomen proprium, (quod Lucas omisit, & per pronomen *hic* illud explicauit.) Quia verò multi eò nomine appellari poterant, subiunctum est cognomen ex patria sumptum: alia verò duo verba causam continent, q̃ eisdem verbis omnes Euangelistæ posuerunt. Verbum autem illud *hic est*, (quod Matth. & Lucas posuerunt) formaliter non erat in titulo: erat tamen virtute, & in sensu, quem ipsi explicarunt, potius quàm formalia verba.

Matt. 27.
Marc. 15.
Luc. 23.
Ioan. 19.
Titul⁹ cruci Christi superpositus qui.

Dubium.

Sed hic rursus inquiri potest, cur Pilatus voluerit his verbis causam Christi describi: Nõ. n. dixit. Hic se regem finxit, aut fecit, sed simpliciter eum *Regem* appellauit. Et difficultatem auget, q cũ Iudæi conquererent de hmõi titulo, vellentq; inscribi ipsum dixisse, *Rex sum Iudaeorum:* ipse nihilominus in snia persistit. Hac de causa aliqui existimãt Pilatum reuera cognouisse, Iesum esse verum Regem, sicut antea multis verbis significauerat Iudæis dicens: *Ecce Rex vester*, & rursus, *Regem vestrum crucifigam?* Et huic sniæ vr̃ fauere Chrysos. hom. 84. in Ioann. dùm ait, Pilatum scripsisse hunc titulum, cùm ut Iudæos vlcisceretur, tùm ut Christum excusaret. [Nam cùm eum tanquam prauum tradidisset, & in iam hanc latronum societate confirmari vellet, ne quis tàm turpem mortis notam incurrere, & tanquã malum, & perditum eum accusare posset, ut calumniantium os obstrueret, in Regem suum insurrexisse denunciat, & tanquàm trophæo cuipiam literas insculpsit, clara voce, & victoriam, & regnum profitentes, quàmuis nõ perfectè.] Sic ét Aug. Psal. 56. dicit hunc titulum scriptum esse: [Ad exprobandam frõtem Iudæorum, quòd à Rege suo manus non abstinuerunt.] Et rursus postq̃ retulit querelam Iudæorum apud Pilatũ de hoc titulo, [Rñdit, inquit eis Pilatus. Qđ scripsi, scripsi, quid suggeritis mihi falsitatem? ego non corrumpo veritatem.] Et ibi latè explicat hoc mysteriũ prædictum esse in titulo illius Psalmi, qui est huiusmodi. [In finem ne corrumpas tituli inscriptionem. Nã illud, inquit, ne corrumpas tituli inscriptionem, non video quomodo pertineat ad illũ Dauid. Non. n. aliquis titulus inscriptus erat ipsi Dauid, quem corrumperet Saul.] Vnde inferius concludit. [Saul ergo, populus Iudæorum erat, Dauid Christus erat, titulus ibi, Rex Iudæorum;] de quo infrà iterum redibit sermo. Et confirmari hoc potest, quia Pilatus euidenter cognoscebat innocẽtiam Christi, q̃ apertè est professus, & alioqui ipsum audierat dicentem: *Regnum meum non est de hoc mundo*: Intellexerat ét, quid uxor sua passa esset pp Christum, ergo nõ est mirum, q sibi persuaserit Christum esse Regem. Cæterũ hoc est creditu difficilè. Primò, quia vel Pilatus intellexit Christum iure, licèt non facto, esse Regem tpalem Iudæorũ, & hoc nõ, quia Christus illi dixit: *Regnum meum non est de hoc mundo*, neque habuit aliquod aliud fundamentum ad hoc credendum. Vel intellexit esse Regem Iudæorum: & totius mundi.

Ioan. 19.

Respons. Tituli crucis inscriptio talis à Pilato cur posita.

Dici ergo põt, Pilatũ non intellexisse Christum esse Regẽ eo modo, quo nos credimus eũ esse Regẽ. s. regẽ cœli, & terræ, & reuera supremum dñm totius mundi: aut ét Iudæorum, hæc. n. & similia, non põt ullo sufficienti fundamento affirmari: tñ quia certò sciebat Christum esse innocentem, ut sæpe confessus est, & ab ipsumet audierat se Regem esse, non tñ huius mundi, non credidit ipsum mentiri. Sed confusè intellexit, eũ hẽre inter Iudæos regiã dignitatẽ alterius rõnis à regno tpali pertinentẽ ad ritũ Iudaicũ, sicut pontifices, & prophetæ habebant inter Iudæos singularẽ excellentiã, & dignitatem. Itaq; verisimile est intellexisse Christũ, iuxtà religionẽ Iudæorũ fuisse unũ, ab illorum Deo missum, eisq; datum, ut in rebus ad religionem pertinentibus eos instrueret, & gubernaret. Et hoc sensu, aliove simili vocasse illũ *Regem Iudaeorum*,

atque ita non in Christi ignominiam, & accusationem: sed potius in excusationem, & honorem, atque in Iudæorum opprobrium, & indignationem, hunc titulũ posuisse. Erat enim illis infensus, propterea, quòd in procuranda morte innocentis, ei fuerant molestissimi. Et hoc modo explicata hæc ratio est satis probabilis, quam ex contextu Euangelico acutè deduxit noster Franc. Tolet. cap. 18. & 19. in Ioan. Alio verò modo potest hęc ratio explicari Pilatum posuisse hunc titulum ex humano timore. Nàm, quia Iudæi illi comminati fuerant: *Si hunc dimittis, non es amicus Cæsaris*: Voluit quasi testimonio publico ostendere, & satisfacere Cæsari, quòd regnum eius diligenter defendisset. Voluit ét oĩbus satisfacere cur ad mortem damnasset hoĩem, quẽ innocẽtẽ iudicauerat, scilicet quia accusatus esset, quod regnum affectasset, aut quod Regis Iudæorũ nomen vsurpasset. Noluit aũt scribere, *Se fecisse Regem Iudæorum*: sed simpliciter, *Rex Iudæorum*, vel in odiũ ipsorum Iudęorũ, quibus hoc displicebat, vel quia nunquam ipsum audierat dicentẽ se esse Regem Iudæorum sed *Regem, qui testimonium perhiberet veritati*, sed ipsos Iudæos audierat hoc illi objicientes, & idcò noluit scribere se fecisse, aut dixisse Regem Iudæorũ: sed simpliciter, & indefinitè *Rex Iudæorum*: Deniq; addit Cyril. Alex. lib. 12. in Ioan. c. 31. & August. tract. 117. in Ioan. diuina prouidentia factũ esse, ad gloriam Christi, & prophetiarum complementum, vt Pilatus ét ignorãs, quid faceret, regnum Christi, Iudæis reluctãtibus, publicè profiteretur. Vnde de hoc mysterio intelligit fuisse scriptum in titulo Psal. 56. *Ne corrumpas tituli inscriptionem*. Quòd ita explicuit ét Nicolaus Papa 1. epist. ad Michael. Imperatorem. Vnde sumpsit Aug. occasionem dubitandi: *Si diuina prouidentia factum est, cur non potius Rex hominum, quam Rex Iudæorum scriptum est?* Et videt, intelligendos esse in illo titulo Iudæos spirituales, idest, fideles, & iustos, qui filij Abrahæ dñr ad Gal. 3. & ad Rom. 4. Quod quidem intelligẽdum est in mystico sensu, fortassè ab Spiritu sancto intento. Nàm ad literam Pilatus solum intellexit de Iudæis carnalibus, à quibus Christus accusatus erat, quòd ipsorum regnum affectasset.

Tituli crucis in scriptio redũdat in gloriã Christi.

Tertiò narrant Lucas, & Ioannes hunc titulum scriptum esse Hebraicè, Græcè, & Latinè, quod tñ reliqui Euangelistæ non expresserunt, nec tñ negarunt. Intelligendum aũt est, titulum non semel tm̃ partim Hebraicè, partim Græcè, partim Latinè: sed ter potius in prædictis idiomatibus fuisse integrè descriptum. Ita. n. oẽs expositores docent, & ex ipso titulo, (qui Romæ asseruatur) clarè constat. Ratio ét id persuadet. Vt. n. notarũt Aug. tract. 117. in Ioan. Euthy. c. 67. in Matth. scripsit Pilatus titulum illis tribus linguis, vt ab oĩbus gentibus, & nationibus, quæ ad diem festum Ierosolymam venerant, legi posset. Erant. n. illæ linguę præcipuæ, & frequẽtiores in orbe, Hebræa pp antiquitatem, & quia illius regionis erat propria, Græca pp sapiẽtiam, & eloquentiam Græcorum, Latina pp Romanorum potentiam, & gloriam, ergo ad hunc finem necessarium fuit, vt in vnaquaque harum linguarum integrè scriberetur. In quo ét significatum fuit Christi regnum per vniuersum terrarum orbem propagatum iri, & oẽs gẽtes, ac linguas Christi obsequio fuisse mancipandas, iuxta illud Dan. 7. *Dedit ei potestatem, & honorem, & regnum: & omnes populi, & tribus, & lingua ipsi seruient*, & illud Psalm. 71. *Adorabunt eum omnes reges terræ, omnes gentes seruient ei*. Et ad Philip. 2. *Et omnis lingua cõfiteatur, quia dominus Iesus Christus in gloria est Dei Patris.* a Cyril. Alex. lib. 12. in Ioan. ca. 30. & significauit Nicolaus Papa loco citato. Addit Theoph. Luc. 23: *Hoc, licèt non è mente scribentis, symbolum fuisse, quod potentissimi gentium, quales Romani, & sapientissimi, quales Græci, et religiosissimi, quales Hebræi, regno Christi subyciendi essent.* Et super Ioan. c. 19. inquit, his linguis significatum esse, *Dominum regem esse philosophiæ practicæ naturalis, & theologicæ*, quod fusius prosequitur.

Titul⁹ crucis quoad idiomata inscript⁹.

Tituli crucis mystica significatio.

SECTIO III.

Quando, & quomodo vinum, & acetum felle mixtum fuerint Christo ad bibendum data.

Ratio difficultatis est, quia Matth. & Marcus ante crucifixionem narrant datum esse Christo vinum ad bibendum; ita enim legimus in vulgata Latina. Nàm iuxtà Græcam Matth. non dicit, *vinum*, sed *acetum*, & ita legunt Græci, Origenes, Chrys. Theoph. & Euthym. Et prętereà inter se differũt: Nàm Matt. dicit illud fuisse *Vinum felle permixtum*, Marcus autem dicit fuisse *Myrrhatum vinum*. Matth. quoque ait, *Gustasse illud non tamen bibisse*, Marcus verò simpliciter negat accepisse. Post crucifixionem verò ijdem narrant, datum esse Christo acetum ad bibendũ in spongia: Lucas verò, & Ioannes prætermisso priori potu vini, tm̃ aceti meminerunt. Ioannes autem in eo enarrando differt à prioribus Euangelistis, cùm dicat acetum datũ esse Christo occasione illius verbi *Sitio*, quod in cruce protulit: alij verò dicunt propinatum illi esse acetum, statim ac dixit, *Eli, Eli, &c.*

Primò igitur omnium, certum est, bis ut minimum fuisse Christo potum in passione datum. Id enim expressè habetur ex Marco, & Matth. Vnde mirum est in hoc Lyranum super Matth. hallucinatum fuisse.

Secundò, certum est prius, quam Christus crucem ascenderet, illi fuisse propinatum vinum ad bibendum, statim ac in montem Caluariæ peruenit, paulò antea, quàm crucifigeretur. Ita enim Matthæus, & Marcus significant, & credibile est, fuisse illius gentis consuetudinem, quando aliquis esset capite plectendus, præsertim in cruce, quod erat acerbissimum supplicium, vt vinum deferrent, quo possent hominem confortare, ne deficeret.

Ante crucifixionẽ pot⁹ Christo datus.

Difficultas verò est, an hic potus datus sit Christo semel tãtum ante crucifixionem, vel etiam bis, atque adeò, an Matthæus, & Marcus de eodem potu loquantur. Communis sententia affirmat, fuisse eundem potum, qui reuera fuit uinum, ut Marcus ait, & in Matthæum, uel ita est legendum (ut etiam aliquot Græci codices habent) uel si legatur *acetum*, ita dictum est, quia erat vinum acidum, iamque aceti saporem referebat. Illud autem fuit *myrrha conditum* (ut Matth. dicit) dicitur autem à Marco *cum felle mixtum*: quia uel simul fel habebat, uel per metaphoram, quia amarissimum erat, dictum est felle mixtum. Hoc autem vinum Christus non accepit, ut Marcus dixit. Quia licèt illud degustauerit (vt Matt. refert) non tamen bibit, neque in stomachum traiecit. Ita ferè hoc explicant, & Euangelistas conciliant, Hieronymus, Beda, Anselmus, & Augustinus lib. 3. de consensu Euangelistarum ca. 11. Alijs verò magis placet Matthæum, & Marcum de diuersis potibus esse loquutos. Quã sententiam indicat Euthym. c. 67. in Matthæum, & Theophylactus in Marcum, vtramq; sententiã probabilem relinquit. Hanc uerò posteriorem opinionem constanter defendit Cæsar Baronius in Annalibus anno 34. noua quadam ratione, quam eleganter, & eruditè persequitur. Dicit enim vinũ myrrhatum non fuisse vinum amarum (ut cæteri omnes scriptores communiter existimant) sed uinũ optimũ, quod in uasis myrrhinis admixtus va-

Dubium.

Vinum myrrhinum, seu myrrhatum,

rija

rijs speciebus condiebatur, vt saporem, odoremq; gratissimum inhiberet, & ad confortandum homi nem maiorem vim haberet. Huiusmodi enim vinũ in vsu magnoque pretio fuisse apud antiquos, probat ex Plinio lib. 14. Historiarum, capite 12. & ex Martiali, ueteribusq; alijs apud quos *myrrhina* appellatur. Ex nominis ergo similitudine cõiectat hic author, huiusmodi fuisse vinum myrrhatum, de quo Matth. loquitur. Vndè consequenter colligit illud non fuisse propinatum Christo ex odio, sed ex commiseratione alicuius, qui id attulerat, vt aliquod solatium Christo, uel etiam alijs damnatis ad mortem afferret. Quod, cum gustare noluisset, ab alijs (inquit) qui eum odio habebant, vinum felle mixtum ei propinatum est. Et huic sententiæ fauet, quod Lyranus in Matthæum refert ex traditione Iudæorum, statutum esse à senioribus eorum, vt damnatis ad mortem vinum aromaticũ daretur, propter illud Prouerbiorum vltimo: *Date siceram mœrentibus, & vinum ijs, qui amaro sunt animo.* Hæc sententia non est improbabilis, præsertim si (vt Græca frequentius habet) Matth. *acetum* scripsit. Non enim placet, vt aceti nomine vinum ad corruptionem tendens explicemus: alioqui etiam posset eodem modo exponi aliud acetũ, quod post crucifixionem ei datum est, & eodem modo posset explicari prophetia, vnde non posset constare verum, & proprium acetum Christo fuisse propinatum. Et eadem ratione non placet, ut apud Matthæum nomine *fellis*, intelligamus amaritudinem myrrhæ. Non enim metaphoris uti necesse est, vbi proprietas potest retineri verborum: Si uerò (vt probabilius est) Matth. non *acetum*, sed *vinum*, scripsit (in quo Græci codices sunt emendandi:) facilè enim potuerũt corrumpi, propter vocis similitudiné, vt Iansenius notauit, hoc (inquã) posito, facilè defendi potest, illud vinũ fuisse vnũ, & idem, dummodo myrrhatum, & felle mixtum censeatur. Si cui verò placuerit fuisse diuersa, non repugnabit Euangelio, aduersabitur tamen ferè omnibus expositoribus. Rursus an illud vinũ myrrhatum fuerit, tàm pretiosum (vt Baronius scribit) mihi incertum est, & difficilè est creditu tanta diligentia, & cura in crucifixorum vsus fuisse conditum. Nàm si dicamus hoc beneficium specialiter fuisse Christu collatũ, propter specialé alicuius deuotionem: id non fit probabile cũ Psal. 68. de illo scriptum sit: *Consolantem me quæsiui, & nõ inueni*, ac statim subdatur: *Dederũt in escam meam fel*, nã ij, qui eum amore prosequebantur, uel non audebant illi subuenire, uel præ nimio dolore via poterant; vel certè intelligebant non fore hoc illi gratum. Si autem dicamus huiusmodi vinum solitum esse dari hominibus damnatis ad mortem, etiam id difficilè credi poterit, præsertim cũ autores scribant illam pretiosam myrrhinam in vasis myrrhinis, quę sunt pretiosissima admixtis uarijs, & pretiosis rebus, solere cõdiri. Facilius ergo credi poterit, in eo vino admixtum aliquid myrrhæ, non ex odio, sed ex consuetudine, neque ob delicias, & gustum (fortaisè enim amarum erat) sed quod esset efficacius ad confortandum hominem, & impediendum, ne vapores caput hominis occuparent, vt ibidem ex Aristotele Baronius refert. Nàm si hunc effectum efficere potest vas myrrhinum, eundem poterit prestare myrrha vino immixta. Sed hæc sint satis de re incerta, concordia enim Euangelistarum satis ex dictis constat.

Quale uinum ante crucifixioné Christo datũ.

Dubium.

Quæri uerò potest, cur Christus illud vinũ non biberit? De vino felle mixto, ait Theophyl. fuisse mortiferum, & habuisse venenum admixtum, & quia Christus elegerat mortem crucis, & nun aliá noluisse accipere. Sed hoc non uideo, quo fundamento dictum sit. Hieronymus ad mysticos sen- A sus recurrit. Ait enim gustasse, sed non bibisse, vt significaret, se mortem gustaturum, non tñ in ea permansurum. Alij dicunt significasse, gustasse se peccati pœnam, non tñ bibisse culpam. Fortassè literalis ratio est, quia tunc non indigebat potu, & noluit bibere sine causa. Vel certè noluit tunc extinguere sitim, vt vehementius eam in cruce pateretur. Tùm, quia hęc maior pœna erat, quàm illa, quę esse poterat in uini amaritudine. Tùm etiam, vt in cruce impleretur prophetia, quæ de siti Christi erat prædicta. Si autem vinum myrrhatum erat dulce, & pretiosum, illud nec gustare uoluit, cũ uinum felle permixtum saltem gustauerit, vt omnem cõsolationem omnino respueret. Denique ipse dixerat in cena, non gustaturum uinum usq; ad mortem, quod uoluit obseruare.

Tertiò dicendum est, Christo iam crucifixo, & in cruce pédenti in spongia propinatum fuisse acetum. Hoc constat ex oĩbus Euangelistis, sed supe- B rest inter expositores controuersia, an Euangelistæ oẽs de eodem potu loquantur. Et ratio dubij est. Quòd Matt. & Marc. dicunt spongiam fuisse arundini, uel calamo impositã, Ioan. aũt inquit: *Illi autem spongiam plenam aceto hyssopo circumponẽtes, obtulerunt ori eius.* Propter quod Cyril. Alex. 12. li. in Io. c. 35. docet, diuersas fuisse has actiones: *Alij*, inquit, *calamo, alij ligno hyssopi potũ Iesu offerebãt.* Sed hæc dubitandi ratio non cogit ad hoc asserendum, nam si lignũ hyssopi satis esse poterat ad sustinendam spongiam, non est difficilè intelligere, ipsum mer uocari potuisse arundinem, vel calamũ, & ita sentiunt Theoph. & Euthy. est tñ per se difficilè creditu, lignũ, seu culmum hyssopi fuisse aptũ ad hoc munus, cum hyssopus herba sit humilis, & mollis, quę nõ emittit longum, neq; durũ calamũ, vt uidere licet in Plin. lib. 26. c. 4. Dioscor. li. 3. c. 28. Vndè 3 Regum 4. de Salomone dr: *Disputauit super lignis, a cedro, quæ est in Libano, vsque ad hysso-* C *pum, quæ egreditur de pariete*, quasi diceret, quæ est minima herba. Quocirca hæc difficultas non tàm est de concordia Euangelistarum, q̃ de intelligẽtia Ioánis, quõ. s. potuerit spongia hyssopo circumponi. Quidam igitur dicunt spongiam non fuisse impositam hyssopo, sed potius hyssopũ mixtum aceto, & spongiam fuisse illo liquore, ex aceto, & hyssopo confecto, imbutam. Hanc interpretationé indicauit Theoph. in Ioá. & eam defendit Baronius loco citato, quam dicit esse accommodatam textui Græco. Sed planè repugnat uerbis Ioánis, cũ apertè dicat, spógiam aceto plenam, hyssopo fuisse circumpositam, & non è contra acetum fuisse hyssopo conditum. Et textus Gręcus eodem prorsus modo habet, quo Latinus vulgatus. Caietanus ergo rũdet spongiam fuisse ligatam calamo, nexu herbæ hyssopi. Sed ut uerba Ioan. melius accommudentur, intelligi potest, in summitate arundinis factum esse ex herba hyssopi, receptaculũ quoddam, D & veluti canistrum, in quo facilè posset immitti, ac sustineri spógia. Atq; hac rõne proprijssimè intelligitur, simul fuisse spongiam impositam, & calamo, & hyssopo. Qui modus fit etiã uerisimilis ex eo, quod accõmodatior erat, ut facilè posset spongia poni in summitate calami, absque alio uinculo, & nexu.

Spongia aceto plena Christo in cruce pendenti oblata. Matth. 27. Mar. 15. Ioan. 19.

Hyssopus herba.

Hyssopo spongia quõ imposita.

Maiorem rõnem dubitandi affert differentia supra tacta in enarratione Euangelistarũ. Nã Ioánes dicit Christo sitienti, & propria uoce sitim explicãti, datum esse huoc potum. Alij uerò dñt post uerbum illud, *Eli, Eli*, &c. quendã ex ijs, qui astabant, per iocum, & irrisionem accepisse spongiam, ut ei potum daret. Propter q̃ uarietaté vr posse defendi snĩa illa Cyrilli, sæpius datũ esse acetũ Christo in cruce pédenti. Cui etiam fauet modus loquẽdi Lucæ: *Illudebãt ei milites accedentes, & acetum offerẽtes ei, dicentes; Si tu es Rex Iudæorũ saluum te fac.*

Dubium. Ioan. 19.

Luc. 23.

Responsi. Sitis Christi de Cruce pendentis vnde orta. Matt. 27. Ioan. 19.

Sed tñ verior snia est, de eadem re Euangelistas es- A se loquutos. Statim.n.post illa verba; *Deus Deus meus, vt quid dereliquisti me?* Christus ptulit aliud verbum, quod solus Ioannes scripsit, *Sitio*, quod propriè, & de siti corporali intelligendum est. Reuera.n. sitiebat, & (vt Cyrillus supra notauit) naturale ei fuit vehementem sitim pati, quia ab hora cœnæ nihil biberat, & semper vigilauerat, multũque laborauerat, ac vehemẽti agonia, & tristitia sudorem, ac sanguinẽ emiserat. Deniq; cruci affixus ferè totum sanguinem fuderat, ac penè exhaustus fuerat. Quæ omnia ex natura rei acerbã sitim excitare poterant, quam Christus explicare voluit (præter mysticos, & spirituales sensus) vt ostenderet se non solum exterius, sed ẽt interius vehemẽter torqueri. Sciens ẽt inde futurũ fuisse, vt scripturæ implerentur, dùm Iudæi, vel milites mouerentur ad nouam pœnam, & iniuriam illi inferendam in scripturis prædictam, quam ipse non recusabat, quamuis eorum actionem non intenderet. Occasione B igitur illius verbi à Christo prolati oblatum est illi acetum, quod Ioannes explicuit. Alij Euangelistæ, quàmuis hoc prætermiserint, non tamen negarunt. Quod autem Lucas in plurali loquitur, intelligendũ est, sicut supra diximus, per syllepsim, seu synecdochem. Nàm quod fit à multitudine, quãuis per vnum fiat, solet dici factum esse à pluribus.

Dubium.

Sed inquiri hic solet, quõ tam facilè potuerint ad manum habere spongiã, aliaq; instrumenta necessaria ad dandum potum Christo iam in crucẽ acto. Responsio communis Caiet. Iansẽ. & aliorũ est fuisse consuetudinem deferendi acetũ quo potarent crucifixos, eorumq; mortem accelerarent. At verò Cæsar Baro. supra, contendit spongiã acetum, & hyssopum adduci solita, vt cruciatus esset productior, & vehemẽtior. Quia illa oĩa apta erãt ad sistendum sanguinem, siue acetum potaretur, siue vulneribus applicaretur, ut ex Plinio, & alijs colligit. Sed ipse in eo discursu supponit acetum il- C lud fuisse hyssopo conditum, quod nobis supra nõ placuit. Dici tñ in præsentia potest, satis esse, q vtcunq; sit hyssopo admotum. Nam, & per se habet ad hoc virtutem aliquam, & inde potest maiorem participare, sicut ex coniunctione ẽt cum spongia ad eum effectum dr̃ reddi efficacius. Aliud tñ vr̃ huic sniæ obstare, quia verisimilius est voluisse milites, & Iudæos mortem crucifixorum accelerare potius, q̃ retardare, illos quidem, vt sese expedirent, neq; cogerentur ibi diutius adesse ad custodiam damnatorum: hos verò, qm̃ sm̃ legem oportebat eadem die crucifixos è patibulo deponere. Quæ coniectura magis vrgebat in morte Christi: tùm quia ex odio, & timore tumultus, vehemẽter optabãt illum citissimè occidere: tùm ẽt quia erat dies festus. Sed hæ coniecturæ facilè solui possunt: quia milites non poterant immutare eam consuetudinem; si à iudicibus statuta erat, neq; Romani Iudæorum legibus astringebatur. Quare cum hæc D snia principijs philosophicis sit magis consentanea, & scripturæ, & Patribus non repugnet præferenda vr̃. Nàm ẽt Lyran. super Matt. priorẽ sniam reijcit. Etenim illa sine vllo fundamẽto asserit, acetum potatum habere vim ad accelerãdam mortẽ.

Acetum Christo in cruce cur datum.

Dubium.

Vltimò tandem circa hunc Christi cruciatũ loqui potest, cur, sicut ad expletionem prophetiæ propinatum fuit Christo acetum in potum, non ẽt datum fuit fel in cibum. Vtrumque enim Psal. 68. prædictum erat; *Dederunt in escam meam fel, & in siti mea potauerunt me aceto.* Neque enim negari potest, quin vtraq; pars huius prophetię Christum respiciat, cum vtraq; ab euangelistis de Christo explicata sit. Rñdent quidam ex Aug. super Psal. 68. illa verba: *Dederunt in escam meam fel*, per modũ prouerbij esse intelligenda, idest incredibili acer- A bitate dolorũ me cruciarunt. Est.n. phrasis hęc in scriptura trita satis, ac peruulgaris. Quam expositionem indicãt ẽt Theodoret. & Basil. sic exponẽtes: *Ipsum cibum amarum mihi reddiderunt, quia cibus in dolore, & angustia sumptus, etiam si suauis sit, amarus redditur.* Hæc expositio mihi non probatur, quia non seruat scripturæ proprietatem absq; sufficienti causa. Alioqui ẽt potum aceti possemus metaphoricè interpretari. Cur.n. vnam partem potius, q̃ aliam propriè intelligemus? Euthym. igitur partim super Psal. 68. partim super Matt. multa cõmentatur, ut explicet hoc esse ad literam impletũ, & dicit fieri potuisse, uel vt aliqui porrexerint Christo fel ad manducandum, uel fragmenta fellis aridi pro buccella panis, aceto, uinové diluta dedisse. Sed hæc, licẽt uera esse possint: tñ quia non colligũtur ex Euangelio, non vñt probanda. Nàm iuxtà hanc rñsionem sequitur, saltem ex euangelijs non satis ostendi, illam prophetiam fuisse impletã. Qđ B uidetur esse præter intentionem Matt. qui non sine causa fel noĩauit, & expressit, ut cõiter expositores ibi intelligunt, & Hier. Ps. 68. & Ruffin. in symbo. & Tertull. lib. cont. Iudæos c. 10. Censeo igitur primam partẽ illius prophetię impletam esse, qñ ante crucifixionem datum fuit Christo uinum felle permixtum. Quia etiamsi fel datum sit in uino, uerè dr̃ datum esse in cibum. Non.n. ita sunt intelligenda uerba Psal. *Dederunt in escam meam fel*, id est in cibo meo miscuerunt fel: sed, ipsum fel dederunt mihi in escam: hoc aũt uerissimè, ac proprijssimè dr̃, etiamsi id, qđ datur in cibum uino, uel alteri liquori permixtũ detur, ut sorberi potius possit, q̃ comedi, quod satis constat ex uulgari, & cõi loquendi modo. Verè.n. dr̃ auis dari in escam, etiã si comminuta, vel in ius redacta præbeatur. Et hæc est (vt existimo) intelligẽtia antiquorum Patrum, & propter hanc causam Tertul. supra ita legit prædicta verba Psalm: *Miserunt in potum meum fel.* C Lactantius verò lib. 4. c. 18. dicit illa uerba Psalmi impleta esse in cibo, & potu, quæ, antequã Christũ Iudæi crucifigerent, illi obtulerunt.

Matth. 27.

Respons.

Fel Christo in escã quomodo uel quãdo datum.

SECTIO IIII.

Vtrum Christus verbis, quæ in cruce protulit, testamentum condiderit.

HAnc proponu dubitationem, tùm, ut occasionem nobis præbeat breuiter explicandi uerba, quæ Christus in cruce loquutus est: tũ ẽt, q ad intelligẽda nonnulla scripturæ testimonia, fideiq; mysteria cõducere põt. Est igiť in primis supponẽdum, testm̃ propriè significare ultimam hoĩs uoluntatem, qua de sua hæreditate disponit, ut cõstat ex cõi usu huius uocis. Quia uerò hoĩs uolũtas nõ fit nota hoĩbus, nisi per aliquod signũ, aut instrm̃: ideò ipsum ẽt instrm̃, quo uolũtas testatoris conti- D netur, ac panditur, *testamentum*, solet appellari, & utraq; significatio ad Deum est in scripturis, translata. Voluit.n. Deus hoĩes esse participes hæreditatis suæ. Et hanc suam uoluntatem uarijs modis contestatus est, undè hęc uoluntas Dei hominibus significata, *testamentum* dr̃. Tñ, quia hæc uoluntas Dei manifestatur homini per modum promissionis non absolutæ, sed conditionatæ, ideò testamentum Dei dr̃ ẽt fœdus, & pactum. Vndè Aug. lib. 1. locutionum de Genesi, num. 94. *Amant*, inquit, *scriptura pro pacto ponere testamentum.* Et ideò, ubi Exod. 24. legimus: *Hic est sanguis fœderis*; Paul. ad Heb. 9. citat: *Hic est sanguis testamenti*, & ubi Gen. 17. circuncisio dicitur, *signum fœderis*. Eccles. 44. dicitur: *In carne eius stare fecit testamentum.* Rursus, quia conditio, sub qua Deus suam hæreditatẽ promittit, est obseruatio mandatorum eius, ipsum

Testamentum Dei, quod sit.

etiam Dei præceptum, *testamentum* appellari solet, vt Iosue 7. *Transgressus est testamentum meum quod disposui ad eos*, vt ibi notauit August. lib. locutionum in Iosue. Hinc denique distinguuntur duo testamenta in scripturis *nouum*, *& vetus*, vt constat Ierem. 31. ad Galat. 4. ad Hebræ. 8. quæ distinguuntur, tum in diuinis promissionibus, quæ in testamento veteri præcipuè erant temporales, in nouo autem spirituales, & æternæ, iuxta illud; *Melioris testamenti mediator est, quod in melioribus repromissionibus sancitum est*, ad Heb. 8. Tùm, quia illud continebat præcepta externa, & carnalia: hoc autẽ interna, & spiritualia, iuxta illud; [Pactum feriam cum domo Israel. Dabo legem meam in visceribus eorum, & in corde eorum superscribam eam,] ad Hebr. 8. Deniq; illud sacramenta habebat egena, & infirma, vndè iubebat; sed non iuuabat, hoc verò habet sacramenta efficacia gratiæ, quibus plurimũ iuuat ad implendum, quod iubet, vt latissimè tractat Aug. lib. toto de spiritu, & litera, præsertim cap. 25. & lib. quęst. in Exod. q. 166. & lib. 3. cont. duas epist. Pelagia. c. 4. Hinc deniq; ipsæ scripturæ, in quibus hęc voluntas, & promissiones Dei continẽtur, *testamentum nouum & vetus* dicuntur, tanq̃ instrumenta Dei voluntatem continentia, & significantia. Præcepta etiam ipsa vetera, & noua possunt dici *vetus, & nouum testamentum*, ac denique ipsa sacramenta, quæ etiam sunt signa, vel instrumenta pacti, promissionisque diuinæ.

Testamẽtũ nouũ, & vetus.

2

Ierem. 31.

A

B

Testamẽtũ nouũ & æternũ Christus condidit.

Secundò, supponendum est, Christum dominũ testamentũ condidisse nõ vetus, & tpale. sed nouũ, & æternum. Hoc in primis constat ex Paul. Heb. 7. dicente: *Melioris testamenti sponsor factus est Iesus.* Vocat autem *sponsorem*, quia (vt dicebamus) diuinum testamentum per modum pacti, & promissionis fit, dando leges, & præcepta, & promitten. in hæreditatem seruantibus ea, & ideò cap. 8. vocat Christum, *Mediatorem noui testamenti*. Quia Deus per Christum nouum testamentũ condidit, & bona illius repromisit, quæ suo sanguine idẽ Christus nobis promeruit, & ideò sanguis eius dicitur, *Sanguis noui testamenti*. Mar. 14. Luc. 22. & 1. Cor. 11. & ad Hebræ. 13. dicitur: *Sanguis testamenti æterni*. Quia Christus testamentum, quod condidit, suo sanguine ita confirmauit, vt in ęternum duraturum sit, vel simpliciter, quantum ad bona, quæ promisit, vel vsque ad finem sæculi, quoad leges, & sacraméta, quæ stabiliuit. Et hinc colligitur, Christũ ante mortem suam condidisse hoc testm̃. quia prior debet esse institutio testamenti, q̃ mors testatoris, testamentũ. n. morte confirmatur, vt Paul. docuit ad Hebræ. 9. *Alioquin*, inquit, *nondum vale quandiu viuit, qui testatus est*. Vbi de Christo domino loquitur, supponit ergo Christum, dum vixit, testamentum condidisse. Loquimur autem de testamento, vt significat vltimam voluntatem verbis, aut signis sufficienter expressam, siue sit scriptum, siue non, hoc enim nihil ad rem præsentem refert.

Hebr. 8.

C

D

Prima sẽtentia.

His ergo positis difficultas superest, an Christus dominus in cruce positus, hoc testamentum condiderit, vel antea. Prima sñia esse potest, Christum in cruce testamentum condidisse. Primò, quia si uerba Christi in cruce spectemus, inueniemus oĩa, quæ in prudendi testamento cõdendo obseruari solet. Primò enim solet is, qui testatur, aĩam suam Deo offerre, & commendare: hoc Christus in cruce præstitit. Secundò, solet, qui testatur, si ab aliquibus passus est iniurias, eas in testamento remittere, quod etiam Christum in cruce fecisse legimus. Tertiò, qui testatur, prouidere solet filijs, si eos habet, vel parẽtibus, si eius ope indigent, vel amicis: Christus autem in cruce, & matris curam habuit, & amici Ioannis, ac spiritualis filij: unde Ambros. epist. 82. in fin. *Testabatur in cruce Christus, & inter matrẽ, atque discipulum diuidebat pietatis officia*. Denique hæreditatem promittit, qui testatur: hanc Christus latroni pollicetur in cruce, & in persona eius, oĩbus in se credentibus, ac uerè pęnitentib. Scđo, ibi concurrebant oẽs circunstantiæ ad cõdendum testm̃ necessariç. Solet. n. testm̃, qñ necessitas, aut periculũ prius non urget, in fine uitæ institui: Christo aũt nullum imminebat periculum, cum horam mortis suæ præsciret, non ergo illi fuit necessarium testm̃ condere ante ultimum uitæ terminum. Fuit aũt conueniens usq; ad illud tempus differre, tum ut ostenderet in sua uoluntate, & consilio oĩa momenta esse posita, tũm ẽt, ut se ostenderet liberum, suiq; iuris, etiam si clauis fixus, & in hostiũ potestate, quasi uinctus & captiuus esse uideretur. Deinde, ut testm̃ eius statim, ac esse absolutum, seu (ut ita dicam) immediatè post, morte confirmaretur. Tandem quia, ut testamentum sit validum, oportet, vt solenne sit, & corã testib. fide dignis fiat, testm̃ autem in cruce institutum, maximam solennitatem habuisse necesse est. Nam publicè, & coram omni plebe fiebat, & in loco alto, ac uoce publica, ut à nemine possit ignorari, & coram testibus fide dignissimis, Maria Virgine, Ioanne Euangelista, Magdalena, & alijs. Tertiò, tunc Christus condidit testamentum nouum, qñ abrogauit prius. Quia (sicut Paul. ait ad Heb. 8. [Dicendo nouum, veterauit prius: quod autem antiquatur, & senescit, propè interitum est.] ita nos dicere possumus, instituendo nouum testamẽtũ abrogasse prius. Sed Christus in cruce pendens dixit: *Consummatum est*. Quo verbo significauit impletas fuisse omnes prophetias, omnesque vmbras, & figuras, & consequenter consummatum testm̃, quod in illis fundabatur, ergo illo uerbo significauit Christus, & nouum testamentum fuisse tunc plenè conditum, & antiquum ablatum, ut explicuit D. Thom hic q. 47. art. 2. ad 1. Ioann. 19.

2. Sententia.

Secunda sñia esse põt, Christum dñm non in cruce, sed in noctè cœnæ condidisse testamentũ nouũ. Hæc uẽ antiquorũ Patrum sñia. Damasc. lib. 4. c. 14. [Cùm uoluntariam, inquit, mortem nostra causa suscepturus esset, ea nocte qua se ipsum tradebat, testamentũ nouũ sanctis suis discipulis, & Apostolis, ac per illos omnibus, qui in eum credunt, instituit.] Indicauit etiam Tertull. li. 4. cont. Marc. c. 40. ubi de mysterio, quod Christus in cęna perfecit, sermonem habens, inquit, [Sic, & in calicis mentione testamentum constituit, sanguine suo obsignatũ.] Vbi alludit ad verba, quę Christus in cęna protulit. *Hic est sanguis meus noui testamenti*, illius. s. quod ipse tunc condebat. Quod etiam significauit Chrys. hom. 83. in Matth. dicens: [Hoc ipsum testamentũ nouum confirmat: Et quemadmodum vetus pecudes, & vitulos habebat, eodem modo nouum dominicum possidet sanguinem.] Et idem sentit Ambr. 1. ad Cor. 11. Secũdò, hoc idem probatur ex uerbis Christi Luc. 22. *Hic calix nouum testamẽtum est in meo sanguine*, vel (vt Matth. & Marc. habent) *Hic est sanguis noui testamenti*. Quo loco oẽs expositores Chrys. Theophyl. Euthym. Ansel. Ambros. aduertũt opposuisse Christum sanguinem suum sanguini hircorum, & vitulorum, quo antiquum testamentum sancitum est, dicente Moyse Exod. 24. *Hic est sanguis testamenti, quem mandauit ad vos Deus*. Sicut ergo Moyses dicens illa verba obsignauit uetus testm̃, ita Christus dicens: *Hic est sanguis noui testamenti*, nouum testamentũ obsignauit. Nõ põt autem testamẽtũ obsignari, nisi etiam condat, ergo ibi ẽt cõditum est nouum testamentũ. Tertiò, ex ijs, quę gesta sunt in cęna. Iban. Christus pręcipua, pcepta legis nouę discipulis tradidit, nimirum pręceptũ caritatis. *Hoc est præceptum meum, vt diligatis inuicẽ*, & illud; *Mãdatum nouum do vobis*, & pceptũ noui sacrificij. *Hoc facite in meam commemorationem*

Matth. 26. Marc. 14.

Ioann. 13.

Luc. 22. Matth. 26

memorationem. Quibus ét verbis vsum pręcipui sacri præcepit. Ibidem ét facta est promissio remissionis peccatorum, quæ virtute continet promissioné gratiæ, & gloriæ, & non est facta vni, vel alteri; sed oibus pręsentibus, & absentibus. *Quis pro multis effundetur in remissionem peccatorum*. In his aút, quæ sūt in primis quibusdam capitibus, continetur nouũ testm, in quo per se, & essentialiter tm̃ sunt præcepta fidei viuæ, & sacrorum cum promissione æternæ hæreditatis. Deinde hoc totum gestum est corã legitimis testibus, qui futuri erant principes Ecclesiæ, *& ministri noui testamenti*, 2. ad Corin. 3. quod ministerium in eadem cœna sunt consequuti. Nam illis verbis: *Hoc facite in meam commemorationẽ*, ordinati sunt sacerdotes, *& dispensatores mysteriorum Dei*. 1. ad Cor. 4. non debuerunt autem ministri testamenti ante ipsum testamentum initiari, sed in ipso testamento solent institui. Deniq; tempus illud aptissimũ erat ad testm̃ condendum, quia tũc Christus valdè dixit discipulis suis, quòd ad passionem, & mortem iret. Vndè oportuit, vt prius disponeret ea, quę ad nouum testamẽtũ pertinebant. B

3. Sentẽtia

Tertia snia esse potest, Christum neq; in cœna, neque in cruce testm̃ condidisse, Sed paulatim in discursu vitæ suæ, præsertim à baptismate, & prædicatione sua. Fundamentum est, quia condere testm̃ nouum nihil aliud fuit, q̃ legem nouam ferre sub expressa promissione gratiæ, remissionis peccatorum, ac regni cœlorum, noua sacra, ac nouum ritũ, colendi Deum instituendo; Sed Christus, non præstitit hoc in sola cœna, & cruce, sed prædicto tpe. Nàm statim à principio prædicationis cœpit promittere regnum cœlorum, eamque promissionem sæpissimè in discursu prædicationis suæ confirmauit. Deindè, vel in pabtismo, vel paulò post, sacrm baptismi instituit, qui est quasi fundamentum seu initiũ nouæ legis, & ianua, qua Christi hæreditaté adimus. Rursus alia sacra discursu tpis instituit, nec de oibus constat, qñ sunt instituta, quàmuis C constet de aliquibus. Ad hæc præceptum fidei de suo aduentu, ac de diuinitate sua, quæ est vna ex præcipuis conditionibus noui testamenti, multò ante cœnam sufficienter prædicauit, ac promulgauit Christus Dñs, ergo non vno, vel alio definito actu, ac tpe condidit hoc testm̃; sed successione temporis, ac diuersis actionibus. Et hoc aũt discursu (si rectè procedit) apertè colligitur nouum testm̃ non fuisse à Christo integrè conditum ante mortem. Multa.n. ex pręcipuis, ac valdè necessariis, addita sunt post resurrectionem eius, nàm eo tpe institutum est sacrm pœnitentiæ, & præceptum confessionis latum: imò & præceptum baptismi antea datum non erat. Monarchia etiam Ecclesiastica postea instituta est, & suprema potestas Petro delegata, antea .n. solum erat promissa, hæc sũt omnia constituunt integrè nouam legem, seu nouũ testm̃.

Vt rem hanc exactè explicemus, duplici ratione D Christi personam considerare possumus. Vno modo, vt personam publicam, i. vt caput, & autorem, summumq; Ecclesiæ Pontificem, ac legislatorem. Secundò, vt personam priuatam habentem propriam aliquam, & specialem cognitionem. Sicut enim solet distingui duplex ratio in gratia Christi. scilicet capitis, & priuatæ personæ, ita nos hanc duplicem rationem in eius voluntate considerare possumus, & sub vtraque intelligi potest condere testamẽtum, & declarare vltimam voluntatem suam. Et nouum quidem testm̃ propriè condidit ut caput, & Pontifex Ecclesiæ. Quia condidit illud vt legislator, & quatenus virtutem habet ad infundendam gratiam, & gloriam in cohæredes suos. Vt priuata autem persona diceretur condere testamentum: si tantum vt homo ex bonis temporalibus, & humanis aliquid legasset.

Christus vt caput, & Põtifex Ecclesiæ nouum testamentũ ĩ cruce nõ condidit.

A Dico ergo primò, Christus Dominus, vt caput & Pontifex Ecclesiæ, nullo modo instituit testamentum nouum in cruce pendens. Hæc conclusio probatur: Quia Christus in cruce nullum verbum protulit, quod ad hoc testamentum condendum pertineat. Quod breuiter ostenditur discurrendo per singula verba, quæ in cruce protulit, quæ septem ab Euangelistis referuntur.

Prima Xpi in cruce pẽdentis vox

Primum est illud; *Pater dimitte illis, non enim sciunt, quid faciunt*. Quod retulit Luc. c. 23. Quibus verbis ostenditur in primis (ut Iren. ait lib. 3. cont. Hæres. ca. 20.) longanimitas, patientia, misericordia, & bonitas Christi, dùm etiam eos, qui ipsum occidebant excusat, pro eisque orat. Deinde (ut ait Cypr. serm. de passione) ostendit se Christus in verbis illis Pontificem, ac mediatorem inter Deũ, & homines. Quia (ut Paul. dicit ad Hebr. 5.) *Pontifex ex hominibus assumptus, pro hominibus constituitur in iis, quæ sunt ad Deum, vt offerat dona, & sacrificia pro peccatis, vt condolere possit iis, qui ignorant & errant*. B Vnde Leo Papa ser. 4. de passione, *Passio*, inquit; *Christi salutis nostræ continet sacramenta, quam Dominus Iesus ita ad omnium suscepit salutem, vt inter clauos, quibus ligno tenebatur affixus pro interfectoribus suis paterna clementia supplicaret, & diceret: Pater ignosce illis quia nesciunt, quid faciunt*. Paul. autem ad Hebr. 5. de Christo Pontifice loquens ait: *Qui in diebus carnis suæ preces supplicationesque ad eum, qui possit illum saluum facere à morte, cum clamore valido, & lachrymis offerens, exauditus est pro sua reuerentia*. Exauditus autem dicitur, ad ostendendam uim, & efficaciam illius orationis. Eo enim modo exaudita fuit oratio, quo Christus exaudiri uoluit. Vnde licet, non oibus crucifixoribus dimissum sit peccatum: nihiluminus tñ oratio Christi suum effectum consequuta fuit; quia Christus (ut ait Teoph. Luc. 13.) non absolutè uoluit oibus dimitti: sed oibus, qui illius pęnitentiam agerent. C Vnde Hieron. in illa uerba Isa 27. *Idcircò super hoc dimittetur iniquitas domui Iacob, Propter hoc*, inquit, *idest, propter Christi orationem, auferetur peccatum eius, si voluerit agere pœnitentiam, & merebitur benedictionem Dei, qui sibi maledictionem fuerat imprecatus, dicens: Sanguis eius super nos, & filios nostros*. Itaque ea oratione & ueniam pœnitentibus obtinuit, & auxiliũ sufficiens, quo pœnitere possent. Adde ét ex D. Th. suprà q. 21. artic. 4. ad 2. & Euthy. Luc. 23. illa orat. obtinuisse Christum efficax auxilium ad peccati remissionem cum effectu consequendam: hoc tñ modu non esse factam pro omnibus, sed pro prædestinatis tm̃: & hoc sensu vr dixisse Leo Pap. ser. 11. *De eius orationis potentia fuisse, vt prædicatio Petri Apostoli ex iis, qui dixerunt, sanguis eius super nos, & super filios nostros, multorum ad pœnitentiam corda conuerteret, & vno die baptizarentur tria fere millia Iudæorum, fieretque cor vnum, &* D *anima vna: paratorum iam pro eo mori, quẽ poposcerant crucifigi*. Et ita etiam censent multi, & cõfessionem latronis, & Centurionis, & eorum qui *Reuertebantur percutientes pectora sua*, huic Christi orationi esse adscribendam. Denique multi existimant, propter hanc Christi orationem, Iudæorum supplicium per quadraginta, & eò amplius annos dilatum esse, ut possent (si uellent) pænitentiam agere, suiq; peccati remissionem consequi. Quod indicat Cyprian. suprà, ubi copiosè, & eleganter de huius orationis efficacia tractat. At uerò in huius orationis uerbis nihil est, quod ad testamentũ nouum condendum pertineat, quia licèt Christus exemplum nobis dederit pro inimicis orandi: non tamen illis uerbis aliquid præcepit, uel promisit, uel aliquem noui testamenti ritum instituit.

Oõ Christi de cruce precantis, exaudita quõ.

Secunda.

Secundum uerbũ Christi in cruce fuit ad latronem:

Christi pé dētis ī cruce vox Luc. 23. né. *Hodie mecum eris in paradiso*, de quo multa in superioribus dicta sunt. Et hoc etiam fuit quidem verbum summi Pontificis, qui potestatem habebat excellentiæ ad remitenda peccata, & dandi gratiã, ac perseuerantiam in illa, atq; adeò promittendi regnum cœlorum: sed neq; hoc verbum aliqua rõne ad nouum testm̃ condendum spectauit. Sicut etiam Luc. 7. cum dixit Magdalenæ *Remittuntur tibi peccata tua*, ille fuit quidam actus potestatis excellentiæ, & remissionem peccatorum per eum præstitit: nõ tamé ppea ad institutionem noui testamenti pertinuit.

Tertia Christi de cruce pendētis vox Ioan. 19. Tertiū verbum Christi fuit ad matré. *Mulier, ecce filius tuus*. Et ad Ioannem, *Ecce mater tua*. Qd quidem fuit verbum pietatis, & caritatis, quo ostendit quanta cura, & solicitudine res matris curabat, quantumq; dolori eius, & orbitati compatiebatur. Fuit etiam (vt Aug. dicit tract. 119. in Ioan.) exemplum, quo docuit, quõ sint honorandi paréres. Per se autem constat illa verba nihil pertinuisse ad noui testamenti institutionem. Imò neq; illis verbis explicuit Christus aliquem actum pertinentem ad ipsum, vt caput Ecclesiæ, seu vt personam publicam: sed fuit actus personæ priuatæ: quæ curam gerebat matris suæ. Quamquàm n. Cyril. lib. 12. in Ioã. c. 34. reprehendat eos, qui dicunt Christum carnis coniūctione commotum fuisse, tñ non vr̃ negandū, quin pp specialem coniunctionem, q̃ fm naturam humanã Christum hébat cum Virgine, speciale illius curã gesserit, vt Aug. suprà docuit Chrys. Theop. & Euthy. in Ioann. Neq; ipse Cyrillus hoc negare potuit. Nam statim subdit, illo actu, & reipsa nos docuisse Christum honorandos esse parentes, ergo tunc Christus loquutus est ad Virginem, vt ad parétem. Imò Chrysost. ait, hoc facto obstruxisse Christū os Marcionis. *Nam, si non esset genitus*, inquit, *secundum carnē, neque matrem habuisset, cuius gratia tantam circa eam solam habuisset prouidentiam?* Vndè eleganter Cypr. sermo. de passione Domini. *Considero te in cruce de matre solicitū, cum volentis loqui tecum, cum euangelizares, negaueras retroactis diebus colloquium: Nunc materno moueris affectu, & thalamum humanitatis tuæ cubiculario dilecto cōmendas, & prouidos sedulo benedicta inter mulieres Apostolicam clientelam, & obsequium Virginis Virgini discipulo tradis.* Sensus ergo Cyrilli est, Christū non fuisse commotum ex sensibili affectu, sed ex ratione dictante matrem esse honorandum. Cur auté Christus cõi nomine *Mulieris* Virginem appellarit, dixi superius disp. 1. huius tom. sect. 1. Quã etiam ob causam, eã potius Ioanni, q̃ alteri commendaue rit, alterius negocij est. Dici aũt põt breuiter, mortuum iam tunc fuisse Iosephum (vt in superioribus diximus) ex Apostolis verò solum Ioãnem affuisse cruci, & sua cõstantia, & amoris significatione tm̃ honorem, tantumq; beneficium meruisse: ad quòd ét primum contulit singularis eius puritas, & virginitas, & quod, (vt par est credere) singulari amore Virginem prosequeretur, & (quod caput est) q eum Christus vnicè diligebat. Neque verò defuere quidam, qui affirmarent, & scripta proderant, tã efficacia fuisse illa Christi verba, vt propriū, ac Physicum effectū effecerint, qué significabat, ita vt veras, & physicas relationes matris, & filij, Virgini, Ioanniq; impresserint. Sed hoc fictitium est, & impossibile. Quia relationes non põt imprimi sine fundamento. Illud tñ verisimile est, Christum illis verbis impressisse Virgini, & Ioãni singularé quendã mutuū affectū maternum, & filialem. Sed de hoc aliàs.

Matt. 27. Matt. 15. Quarta, & quinta Christi pé dentis de cruce vox. Quartum verbū est, *Deus Deus meus, vt quid dereliquisti me?* De cuius sensu nihil hoc loco dicam, qm̃ illud satis tractatū io priori to. disp. 32. sect. 1. & inferius, disp. 38. sec. 2. iterum de illo sermo redibit. Certum ergo est verbum hoc, cum nec promissionem, nec præceptum contineat ad rõnem testamé-

A ti nullo modo pertinere, sed solum fuisse quandam ostensionē grauissimi doloris, & afflictionis, quam Christus patiebatur in inferiori parte absq; vllo solatio, qd in eam redundaret. Et eadé rõ est de quinto verbo, *Sitio*, de quo ī præce. sect. multo diximus. Vtrumque enim fuit prolatum tantum ad explicandum dolorem animi, & corporis, vt virtus, que veritas, & acerbitas pœnæ manifestaretur.

Ioan. 19. Sexta Christi de cruce pendētis vox. Sextum verbum, *Consummatum est*, nullam institutioné cõtinet, nec promissioné, aut præceptū: sed solam testificationé Christi, q iã propheriæ cõpletæ essent, quæ de passionib. prædictę erant. Ac si diceret, nihil aliud iam superest in mea passione implendū, sicut Luc. 18. dixerat: *Ecce ascendimus Ierosolymam, & consummabuntur omnia, quæ dicta sunt à prophetis de filio hominis*: Hic est. n. sensus literalis, illius verbi, qd Christus protulit, vt significaret morté suã non casu accidere, sed eo tpe, ac modo, quo à Deo præordinata erat, & pdicta. Quod auté

B testm̃ vetus consummaretur, idest aboleretur, consequutū quidé est ex morte Christi, hoc tñ non est propriè illo verbo significatum. Quia nec verbum, *Consummatum est*, id propriè significat, nec tũc, qñ Christus illud protulit testamétum vetus exoleuerat, sed paulò post in morte eius abrogatum est.

Septima Christi pé dentis in cruce vox Luc. 23. Septimum verbum fuit, *Pater in manus tuas cōmendo spiritum meum*: Qd statim præsefert nihil continere sub sese, qd ad institutionem testamenti noui pertineat, neq; prolatū esse à Christo, vt exerceret aliquod munus capitis, & Pontificis: sed solū vt ostenderet affectum pietaté, ac reuerentiam, q̃ erga patré habebat suum. Et aduenisse iam tps, de quo ipse pdixerat Ioannis 15. *Exiui à Patre, & veni in mundū, iterum relinquo mundum, & vado ad Patrem*. Et vt confutaret hæreticorū blasphemiã, qui pp superiora verba, *Deus Deus meus*, &c. desperationé illi imponere ausuri erant. Nam in hoc ver

C bo ostendit summam certitudinem, & securitatem q suus spiritus esset sub tutela, & protectione Dei. Hoc. n. propriè metaphorica illa locutio significat, iuxtà illud Sap. 3. *Iustorū anima in manu Dei sunt, & non tanget illos tormentum mortis: visi sunt oculis insipientium mori illi autem sunt in pace*, & Deuter. 33. *Omnes sancti in manu illius sunt*. Addunt ét aliqui eo verbo indicasse Christum certitudinem suæ resurrectionis. Nam verbum illud *commendādi*, iuxtà proprietatem verbi Græci, significat traditionem alicuius rei, veluti in depositum, vt seruetur, & post exiguum tempus restituatur.

Ex his ergo oĩbus satis constat, nullum in verbis Christi prolatis in cruce, vestigium fuisse institutionis testamenti noui, cū tñ de rõne testamenti sit vt proprijs, & claris verbis instituatur. Dicet aliObiectio. quis non verbo, sed facto ipso instituisse testamentum nouum, proprium sacrificiū offerendo, quo testamentum illud confirmatum est. Sed hoc nullius

D momenti est, quia aliud est obsignare testamentū Respons. aliud condere, sicut est inter hõies testamētum mo te confirmatur, idest, stabile, & irreuocabile fit: non tamen in ipsa morte fit, sed semper supponitur. Ad de (qd infrà ostendemus) illud sacrificium crucis non fuisse sacrificium proprium noui legis, ut propter solam illud possit dici, aliquo modo illoc esse testamentum nouum conditum.

Dico secundò, Christus dñs, vt caput, & princeps Ecclesiæ præcipuè condidit nouum testm̃ in cœna quoad id, qd in eo est præcipuum, quamuis aliqua, quæ ad illius integritatem pertinent, alijs Christ' vt caput & priceps ecclesię nouū testamētū condidit. tpibus instituerit. Priorem partē huius assertionis probant, quæ adduximus in secūda sniã. Et põt breuiter ita explicari. Quia tũc aliquis propriè dicit instituere testm̃, qñ aliquibus relinquit oĩa bona sua, sed Christus in cœna reliquit Ecclesiæ suum corpus, & sanguinem, atq; seipsum totum, in quo tum & om-

præcipuè, & omnes diuitiæ eius; & omne bonum continetur: vbi non incommodè applicari potest illud Zachar. 9. [Quod est bonum eius, & quod pulcrum eius, nonne frumentum electorum, & vinum germinans Virgines?] Deinde tùnc etiam promisit Ecclesiæ suum spiritum, & præcipua præcepta tradidit (vt supra dicebamus) ac denique noui testamenti expressam mentionem fecit, ergo sine dubio tùnc præcipuè condidit testamentum nouum, quod suo etiam sanguine tùnc incruente immolato sanciuit, postea verò in sacrificio cruento omninò stabiliuit, ac confirmauit. Posterios pars assertionis satis probatur ex ijs, quæ in tertia sententia adducta sunt. Nàm cùm testamentum nouum multa contineat, potuit pro ratione diuinæ sapientiæ temporibus opportunis, quoad diuersa præcepta, & sacramenta paulatim, & successiuè perfici. Neq; est inconueniens, testamentũ hoc prius fuisse morte testatoris confirmatũ, quam fuerit omni ex parte absolutum, quia hoc ipsum iudicium fuit testatorem non diu fuisse inter mortuos permansurũ, sed paulo post ad vitá rediturum, atq; omnibus rebus suis vltimam manum impositurum, antequã in cœlum ascenderet.

In vltima cœna condidit.

Christus vt priuatus homo testamentũ propriè non condidit.

Dico tertiò, Christus, vt priuatus homo propriè testamentum non condidit. Quia nulla bona temporalia habuit, de quibus disponeret: si autem aliquid egit, quod vmbram testamenti haberet, illud potius in cruce, quàm alibi factũ reperitur. Hoc probant adducta in prima opinione, & nihil amplius. Atque hæc de Christi passione sufficiant.

QVÆSTIO XLVII.

De causa efficiente Passionis Christi, in sex articulos diuisa.

DEindè, considerandum est de causa efficiente passionis Christi.

Et circa hoc quæruntur sex.

Primò, utrùm Christus fuerit ab alijs occisus, uel à seipso.

Secundò, ex quo motiuo seipsum passioni tradiderit.

Tertiò, utrùm Pater tradiderit eum ad patiendum.

Quartò, utrùm fuerit conueniens, ut per manus Gentium pateretur, uel potius à Iudæis.

Quintò, utrùm occisores eius eum cognouerint.

Sextò, de peccato eorum, qui Christum occiderunt.

ARTICVLVS I.

Vtrum Christus fuerit ab alio occisus, an à seipso.

258 Inf. q. 50. ar. 1. ad 2. & q. 51. ar. 3. cor. Et opusc. 3. ca. 237 & 238.

D primum sic proceditur. Videtur, quòd Christus non fuerit ab alio occisus, sed à seipso. Dicit enim ipse Ioannis 10. Nemo tollit animam meam à me, sed ego pono eam. Ille autem dicitur aliquem occidere, qui animam eius tollit. Non est ergo Christus ab alijs occisus, sed à seipso.

2. Præterea, Illi, qui ab alijs occiduntur, paulatim debilitata natura deficiunt, & maximè hoc apparet in crucifixis: vt enim dicit Aug. in 4. de Trin. longa morte cruciabantur ligno suspensi. In Christo autem non hoc accidit: nam clamans voce magna, emisit spiritum: vt dicitur Matt. 27. Non ergo Christus est ab alijs occisus, sed à seipso.

Lib. 5. ca. 13. paulò post princ. to. 3.

3. Præterea, Illi, qui ab alijs occiduntur, per violentiam moriuntur, & ita non voluntariè: quia violentum opponitur voluntario. Sed August. dicit in 4. de Trin. quòd spiritus Christi non deseruit carnem inuitus, sed quia voluit, quando voluit, & quomodo voluit. Non ergo Christus est ab alijs occisus, sed à seipso.

Sed contra est, quòd dicitur Luc. 18. Postquàm flagellauerint, occident eum.

Respondeo dicendum, quòd aliquid potest esse causa alicuius effectus dupliciter. Vno modo directè ad illud agendo. Et hoc modo persecutores Christi eum occiderunt, quia sufficientem causam mortis, ei intulerunt, cum intentione occidendi ipsum, & effectu subsequente, quia, scilicet ex illa causa est mors subsequuta. Alio modo dicitur aliquis causa alicuius indirectè, scilicet, quia non impedit cum impedire possit sicut si dicatur aliquis alium perfundere, quia non clausit fenestram per quam imber ingreditur. Et hoc modo ipse Christus fuit causa suæ passionis, & mortis: poterat enim suam passionem, & mortem impedire. Primò quidem, aduersarios reprimendo, vt eum aut non vellent, aut non possent interficere. Secundò, quia spiritus eius habebat potestatem conseruandi naturam carnis suæ, ne à quocunque læsiuo inflicto opprimeretur. Quod quidem habuit anima Christi, quia erat Verbo Dei coniuncta in vnitate personæ, vt Aug. dicit in 4. de Trin. Quia ergo anima Christi non repulit à proprio corpore nocumentum illatum: sed voluit, quòd natura corporalis illi nocumento succumberet, dicitur suam animam posuisse, vel voluntariè mortuus esse.

Li. 4. c. 13. de Trinit. to. 3.

Ad primum ergo dicendum, quòd cum dicitur. Nemo tollit animam meam à me, intelligitur, me inuito: quod enim aliquis ab inuito aufert, qui resistere non potest, illud propriè dicitur tolli.

Ad secundum dicendum, quòd ut Christus ostenderet, quòd passio illata per violentiam, eius animam non eripiebat, naturam corporalem in sua fortitudine conseruauit, vt etiam in extremis positus voce magna clamaret, quòd inter alia miracula mortis eius computatur. Vndè dicitur Marc. 15. Videns autem Centurio, qui ex aduerso stabat, quia sic clamans expirasset ait: Verè hic homo filius Dei erat. Fuit etiam & mirabile in Christi morte, quòd velocius mortuus fuit alijs, qui simili pœna afficiebantur. Vnde dicitur Ioan. 19 quòd latronum, qui cũ Christo crucifixi erant fregerunt crura, ut citò morerentur: ad Iesum autem cum venissent, vt viderunt eum iam mortuum, non fregerunt eius crura. Et Mar. 15. dicitur: quòd Pilatus mirabatur, si iam obijsset. Sicut enim eius voluntate, natura corporalis conseruata est in suo vigore vsq; ad extremum: sic etiam quando voluit, subitò cessit nocumento illato.

Ad tertium dicendum, quòd Christus [illegible] violentiam passus est [illegible] tamen voluntarius mortuus fuit: quia violentia corpori eius illata est, quæ tantum tantum corpori eius præualuit, quantum ipse voluit.

COM-

COMMENTARIVS.

A Materia huius art. per se ex perspicua, solū est aduertendum, cum D. Thom. dicit Christum fuisse causam passionis, & mortis suæ nō directā, sed indirectam, nō loqui de causa propria, seu morali, sed de causa tantum per accidens physicè loquendo. Nam ut aliquis dicatur causa simpliciter, & moralis alicuius effectus, non satis est, quòd possit effectum impedire, & non faciat: sed oportet vt ēt teneatur, quia alioqui effectus non imputatur, nec moraliter reputatur voluntarius: Christus aūt dominus, licèt potuerit suam mortem vitare, non tamen tenebatur. Quia licèt homo semper teneatur non se occidere, non tamen tenetur semper custodire uitam, cùm possit: sed potest eam exponere propter graues causas, sicut Christus eā exposuit pro hominum redemptione.

Dubium. Dubitat autem hic Caiet. quō verum sit potuisse Christum uitare mortem suam. Quia Scot. in 3. d. B 16. q. 2. hoc negare videtur. Sed non uideo hic specialem quęstionem de morte potius, quàm de alijs defectibus, seu passionibus corporis, de quibus generatim dictum est superiori tom. disput. 32. sect. 3. Et summa omnium est, uoluntatem Christi per uires suas naturales non potuisse uitare dolorem, passiones, & mortem, vbi semel corpori sufficientes causæ naturales horum effectuum essent applicatæ. Et hoc sensu existimo loquutum Scotum, eumque Caiet. admittit; neq; vllus catholicus potest in dubium reuocare. At uerò, uoluntas Christi, ut organum Verbi poterat multis modis hos effectus impedire, quod etiam constat, supposita instrumētaria uirtute, quam anima Christi habuit ad supernaturales effectus. Scotus autem, quia uirtutē hāc instrumentariam propriam, & physicam non admittit, nihil de hac potestate loquutus est: non tamen credo, negaret, quin eo modo, quo Christus faciebat alia miracula, posset etiam hoc facere, si expediret. Occurrebat tamen hic quæstio, quàm D. Th. attingit in sol. arg. quomodo de facto mors, seu separatio animæ Christi à corpore facta sit, & utrum ad illam aliquid anima Christi directè, & positiuè fuerit cooperata. Sed hoc pertinet propriè ad disput. de morte Christi, quàm infra circa q. 50. instituemus.

Respons. Christus uitare mortem suam quomodo potuit.

C

ARTICVLVS II.

Vtrum Christus fuerit ex obedientia mortuus.

259
Inf. q. 48. ar. 2. & 3. co. Et 4. cō tra c. 55. ad 33. & 26. Et op. 3. c. 234 Ex Ro. 51. 2. fi. & lib. 5. co. in fin.

D secundum sic proceditur. Videtur, quòd Christus non fuerit ex obedientia mortuus: Obedientia enim respicit præceptum. Sed non legitur Christo fuisse D *preceptum, quod ipse pateretur. Non ergo ex obedientia passus fuit.*

2. Preterea, illud dicitur aliquis ex obedientia facere, quod facit ex necessitate præcepti. Christus autem, non ex necessitate, sed voluntariè passus fuit. Non ergo passus est ex obedientia.

3. Præterea, Caritas est excellentior virtus, quàm obedientia. Sed Christus legitur ex caritate passus, secundum illud Ephes. 5. Ambulate in dilectione, sicut & Christus dilexit nos, & tradidit semetipsum pro nobis. Ergo passio Christi magis debet attribui charitati, quàm obedientiæ.

Sed contra est, quod dicitur Philip. 2. Factus est A *obediens Patri vsque ad mortem.*

Respondeo dicendum, quod conuenientissimū fuit, quod Christus ex obedientia pateretur. Primò quidē, quia hoc conueniebat iustificationi humanæ: vt sicut per unius hominis inobedientiam peccatores constituti sunt multi, ita per vnius hominis obedientiam, iusti constituantur multi, vt dicitur Rom. 5. Secundo, hoc conueniens fuit reconciliationi Dei ad homines, Vnde dicitur Rom. 5. Recōciliati sumus Deo per mortem filij eius, inquantum, s. ipsa mors Christi fuit quoddam sacrificium acceptissimum Deo: secundum illud Ephes. 5. Tradidit ipsum pro nobis, oblationē, & hostiam Deo in odorem suauitatis. Obedientia verò omnibus sacrificijs antefertur, secundum illud 1. Reg. 15. Melior est obediētia, quam victimæ. Et ideò conueniens fuit, ut sacrificium passionis, & mortis Christi ex obedientia procederet. Tertiò, hoc conue- B *niens fuit eius victoriæ, qua de morte, & autore mortis triumphauit. Non. n. miles vincere potest, nisi duci obediat, & ita homo Christus victoriam obtinuit, per hoc, quod Deo fuit obediens: secundum illud Prou. 21. Vir obediens loquetur victorias.*

Ad primum ergo dicendum, quod Christus mādatum accepit à Patre, ut pateretur: dicitur enim Ioā. 10. Potestatem habeo ponēdi animam meam, & potestatem habeo iterum sumendi eam, & hoc mandatum accepi à Patre meo, scilicet ponendi animam, & sumendi eam. Ex quo (vt Chrys. dicit) non est intelligendum, quod prius expectauerit audire, & opus ei fuerit discere: sed uoluntarium monstrauit processū, & contrarietatis ad Patrem suspicionem destruxit. Quia tamen in morte Christi lex vetus consummata est (secundum illud, quod ipse moriens dixit Ioan. C *19. Consummatum est) potest intelligi, quod patiendo, omnia ueteris legis precepta impleuit. Moralia quidem, quæ in preceptis charitatis fundantur, impleuit inquantum passus est, & ex dilectione Patris (secundum illud Ioa. 14 Vt cognoscat mundus, quia diligo Patrē, & sicut mandatum dedit mihi Pater, sic facio, surgite eamus hinc, s. ad locum passionis) & etiam ex dilectione proximi: secundū illud Gal. 2. Dilexit me, & tradidit semetipsum pro me Cæremonialia uero præcepta legis, quæ ad sacrifitia, & oblationes præcipuè ordināntur, impleuit Christus sua passione, inquantum omnia antiqua sacrificia, figura fuerunt illius ueri sacrificij, quod Christus obtulit, moriendo pro nobis. Unde dicitur Colos. 2. Nemo uos iudicet in cibo, aut in potu, aut in parte diei festi, aut Neomeniæ, quæ sunt umbra futurorum, corpus autem Christi; eo, s. quod Christus comparatur ad illa, si-* D *cut corpus ad umbram. Præcepta vero iudicialia legis, quæ præcipuè ordinantur ad satisfaciendum iniuriam passis, impleuit Christus sua passione, quoniam (vt in Psal. 68 dicitur) quæ non rapuit, exoluit, permittens se ligno affigi, pro pomo, quod de ligno homo rapuerat contra Dei mandatum.*

Ho. 59. in Io. in pag. 3. à princ. to 3.

Ad secundum dicendum, quod obediētia; etsi importat necessitatem respectu eius quod præcipitur: tamen importat uoluntatem respectu impletionis præcepti, & talis fuit obedientia Christi. Nam ipsa passio, & mors secundum se considerata, naturali uoluntati repugnabat: uolebat tamen Christus Dei uoluntatem circa hoc implere secundum illud Ps. 39. Vt facerem uoluntatem tuam Deus meus uolui. Vnde dice-

dicebat Matth. 26. Si non potest transire à me calix iste, nisi bibam illum, fiat voluntas tua.

Ad tertium dicendum, quod eadem ratione Christus passus est ex charitate, & obedientia; quia, & præcepta charitatis ex obedientia impleuit, & obediens fuit ex dilectione ad patrem præcipientem.

Materia huius art. diligẽter disputata est in prio ri tomo disput. 43. sect. 1. 2. & 3. & quia hic nihil ad dendum occurrit, nihil etiam repetendum esse censeo,

ARTICVLVS III.

Vtrùm Deus Pater tradiderit Christum passioni.

260 3.d.20 ar 5. q. 1. Et quo lib. 1. art 3. fi. & Matt. 26. co. 2.

D tertium sic proceditur. Videtur, quod Deus pater non tradiderit Christum passioni. Iniquum enim & crudele vi detur esse, quòd innocens passioni, & morti tradatur. Sed, sicut dicitur Deuteronom. 32. Deus fidelis, & absque vlla iniquitate. Ergo Christum innocentem non tradidit passioni, & morti.

2. Præterea, Non videtur quod aliquis à seipso, & ab alio morti tradatur. Sed Christus tradidit semetipsum pro nobis: secundum quod dicitur Isai. 53. Tradidit in mortem animam suam. Non ergo videtur, quod Deus pater eum tradiderit.

3. Præterea, Iudas vituperatur ex eo, quod tradidit Christum Iudæis: secundum illud Ioan. 6. Vnus ex vobis diabolus est quod dicebat propter Iudã, qui eum erat traditurus. Similiter etiam vituperantur Iudæi, qui eum tradiderunt Pilato: secũdum quod ip se dicit Ioan. 18. Gens tua, & Pontifices tui tradiderunt te mihi. Pilatus etiam tradidit ipsum, vt cruci figeretur, ut habetur Ioan 19. Non est autem partici patio iustitiæ cum iniquitate, vt dicitur 2 ad Corin. 6. Ergo uidetur, quòd Deus pater non tradiderit Christum passioni.

Sed contra est, quod dicitur Rom. 8. Proprio filio suo non pepercit Deus, sed pro nobis omnibus tradidit illum.

Art. præc. *Respondeo dicendum, quod (sicut dictum est) Christus passus est uoluntariè ex obedientia Patris. Vnde, secundum tria, Deus Pater tradidit Christum passioni. Vno quidem modo, secundum quod sua æterna voluntate præordinauit passionem Christi ad humani generis liberationem, secũdum illud, quod dicitur Is. 53. Dominus posuit in eo iniquitatem omnium nostrum: & iterum, Dominus uoluit conterere eum in infirmitate. Secundò, inquantum inspirauit ei uoluntatem patiendi pro nobis, infundendo ei caritatẽ. Vnde ibidem sequitur, Oblatus est, quia ipse uoluit. Tertiò, non protegendo eum à passione, sed exponendo persequẽtibus. Vnde, & legitur, Matth. 27. quod pendens in cruce Christus dicebat, Deus meus, Deus meus, ut quid dereliquisti me? quia, s. potestati persequentium eum exposuit ut August. dicit, de gratia noui Testamenti.*

In ep. 120. ex c. 6. & 10.10.2.

Ad primum ergo dicendum, quod innocentem hominem passioni, & morti tradere contra eius uoluntatem, est impium, & crudele: sic autem Deus Pa-

A *ter Christum non tradidit, sed inspirando ei uoluntatem patiendi pro nobis. In quo ostenditur, & Dei seueritas, qui peccatum sine pœna dimittere noluit (quod signat Apostolus dicens, Proprio filio suo non pepercit) & bonitas eius in eo, quod cum homo sufficienter satisfacere non posset per aliquam pænam, quam pateretur, ei satisfactorẽ dedit. Quod signauit Apostolus dicẽs. Pro nobis omnibus tradidit illum, & Romanor. 3. dicit. Quem scilicet, Christum, proposuit Deus propitiatorem per fidem in sanguine ipsius.*

Ad secundum dicendum, quod Christus, secundũ quod Deus, tradidit semetipsum in mortẽ, eadem uoluntate, & actione, qua & Pater tradidit eum: sed inquantum homo, tradidit seipsum uoluntate à Patre inspirata. Vnde non est contrarietas in hoc, quod Pater tradidit Christum, & ipse tradidit se-
B *metipsum.*

Ad tertium dicendum, quod eadem actio diuersi modè iudicatur, in bono, uel in malo, secundum quod ex diuersa radice procedit. Pater enim tradidit Christum, & ipse semetipsum, ex charitate, & ideo laudã tur. Iudas autem tradidit ipsum ex cupiditate, Iudæi autem ex inuidia, Pilatus ex timore mundano, quo timuit Cæsarem; & ideo ipsi uituperantur.

COMMENTARIVS.

HVnc art. proposuit D. Tho. ad explicanda illa verba Pauli ad Rom. 8. *Proprio filio suo non pepercit Deus, sed pro nobis omnibus tradidit illum.* Quæ sic egregiè exponit, Deum tradidisse Christũ pro nobis, quatenus æterno cõsilio definiuit, ut p mortem suam nos redimeret, ex quo ortum est, vt pro nobis fieret homo passibilis, eique Pater inspi rauerit uolũtatem moriendi pro nobis, ac deni q; vt manibus persequentium illum obiecerit, & ... rum uoluntati, potestatique permiserit. Vnde Ori gen. lib. 7. in epist ad Rom. *Pro nobis,* inquit, *tra didit eum, non illa traditione, qua dictum est, Tradet frater fratrem in mortem, & parentes filios. sed tra didisse eum dicitur hoc ipso quod eum cum in forma Dei esset, passus est exinanire semetipsum, & formã serui suscipere, & usq; ad mortem crucis peruenire.* Ex qua expositione obiter refellitur impietas hæreticorum nostri temporis dicentium, Patrem tradidisse Christum inspirando Iudæis eius mortem, eosque ad illam instigando. Sed de hoc aliàs. Eodẽ autem modo exponenda sunt ferè similia uerba Isai. ca. 53. *Dominus posuit in eo iniquitates omnium nostrum,* quæ septuaginta hoc modo verterunt, *Dominus tradidit eum propter iniquitates nostras.* Quæ in hunc modum legit, & exponit Tert. libro contr. Praxeam, c. 30. vbi, Patrem tradere filium, exponit nihil aliud fuisse, quam mortem permittere. Clemens verò Alexan. lib. 1. Pedagogi, c. 8. sic legit: *Dominus tradidit ipsum peccatis nostris,* & exponit: *Peccatorum, scilicet, correctorem, & directorem, & ideò hic solus potest peccata dimittere:* Sic etiam exponenda sunt uerba Christi Matt. 26. *Calicem, quem dedit mihi Pater, non uis, ut bibam illũ?* Dicitur enim dedisse prædictis modis. Solum est in his locutionibus considerandum, cum dicitur Pater tradidisse Christũ, si in verbo *tradendi*, includatur missio filij, propriè id dici de prima persona Trinitatis: si autem solum dicat ordinationem redemptionis nostræ, & permissionem mortis Christi, sic propriè dici de tota Trinitate, atque hoc sensu

Testimonij Paul. ad Rom. 8. expositio.

Deus Pater Christum suũ pro nobis tradidit mortu.

C

D

sensu Patrem non personaliter, sed essentialiter su mi, quamuis appropriatè possit accommodari pri mæ personæ Trinitatis.

Circa rationem vero expositionis D.Th. inquiri poterat, quomodo Deus prædefiniuerit mortẽ Christi. Item, quomodo eam Christo inspirauerit, & suam de illa uoluntatem ostenderit. Sed de hac re uideantur, quæ suprà notauimus quæst. præced. in commentar. art. 10. & in priori tom. disput. 43. section. 3.

Dubium. Circa sol. ad primum, meritò dubitauit Caieta. quomodo D.Tho. agens de Deo dixerit impium esse, innocentem inuitum ad mortem trahere. Cũ enim Deus sit Dominus vitæ, & mortis, respectu illius non esset impium, etiam si innocentem inui

Respons. ti ad mortẽ traderet. Et respondet, cum D.Tho. ita loquutus est, non tractasse in ordine ad Deum: sed secundum se, & absolutè. Sed non satis percipitur, quomodo de hoc possimus loqui absolutè, &

Obiectio. non in ordine ad aliquem. Vel quid referat ad argumentum, quod de Deo procedit, consideratio absoluta, quæ in Deo non habet locum. Deinde, etiam respectu hominis non potest ea locutio accommodari, quia respectu hominis iniquum est innocentem morti tradere, nõ solum inuitum, sed etiam uolentem. Dices, interdum ex iusta causa potest tradi innocens hosti, etiam si occidendus sit, dummodò ab habente potestatem tradatur, ut à Republica. Respõdetur, in casu etiã inuitum posse tradi: imò hoc ipso, quod esset simpliciter inuitus, iam non esset innocẽs, quia in eo casu tenetur ipse consentire. Et similiter in præsenti, si Deus vellet aliquem innocentem morte afficere, & ipse absolutè repugnaret, hoc ipso desineret esse innocẽs, si de diuina uoluntate ei constaret. Videtur ergo D.Tho. vsus illa propositione, solum ad explicandam suauem diuinæ prouidentiæ dispositionem.

Respons. Nam licèt sit absolutus dominus, & possit suo arbitratu absque alia causa, quem voluerit uita priuare, non vult tamen vti absoluto dominio, sed legib. iustitiæ, & æquitatis quodammodo se accommodat. Et hoc modo non considerando in Deo absolutam Domini potestatem, sed solam rationem gubernatoris, ac iudicis, crudele esset, & iniquum, innocentem inuitum interficere, præsertim quia hoc ipso, quod mors ei esset inuoluntaria, esset quoq; consequenter ad satisfaciendum Deo, & ad omnes alios effectus prorsus inuitus. Et hoc fortasse sibi uoluit Caiet. quamuis obscurè loquutus sit. Aliæ solutiones claræ sunt ex dictis.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum fuerit conueniens, Christum pati à Gentilibus.

261 *D quartum sic proceditur. Videtur, quod non fuerit conueniens Christum pati à Gentilibus. Quia.n. per mortem Christi homines erant à peccato liberandi, conueniens uidebatur, vt paucissimi in morte eius peccarent. Peccauerunt autem in morte eius Iudæi, ex quorum persona dicitur Mat. 21. Hic est hæres, uenite occidamus eum. Ergo uidetur cõueniens fuisse, quòd in peccato occisionis Christi Gentiles non implicarentur.*

2. Præterea, Veritas debet respondere figuræ. Sed figuralia sacrificia ueteris legis, non Gentiles, sed Iudæi offerebant. Ergo, neque passio Christi, quæ fuit A *verum sacrificium, impleri debuit per manus Gentilium.*

3. Præterea, sicut dicitur Ioan. 5. Iudæi quærebant Christum interficere, non solum quia soluebat Sabbathum, sed etiã quia patrem suum dicebat Deũ, æqualem se Deo faciens: Sed hoc videbatur esse solũ contra legem Iudæorum, vnde, & ipsi dicunt Ioann. 19. Secundum legem debet mori, quia filium Dei se fecit. Videtur ergo conueniens fuisse, quod Christus non a Gentilibus, sed a Iudæis pateretur, et falsum esse, quod dixerunt, Nobis non licèt interficere quenquam: cum multa peccata secundum legem morte puniantur, vt patet Leuit. 20.

Sed contra est, quòd ipse Dominus dicit Matth. 20. Tradent eum Gentibus ad illudendum, & flagellandum, & crucifigendum.

B *Respondeo dicendum, quod in ipso modo passionis Christi præfiguratus est effectus ipsius. Primò enim passio Christi effectum salutis habuit in Iudæis: quorum plurimi in morte Christi baptizati sunt: vt patet Actuum 2. & 3.*

Secundo vero Iudæis prædicantibus, Effectus passionis Christi transiuit ad Gentes. Et ideo conueniens fuit, ut Christus à Iudæis pati inciperet, & postea Iudæis tradentibus, per manus Gentilium, eius passio finiretur.

Ad primum ergo dicẽdum, quod Christus ad ostẽdendam abundantiam claritatis suæ, ex qua patiebatur, in cruce positus ueniam persecutoribus postulauit. Et ideo, ut huius petitionis fructus ad Iudæos, & Gentiles perueniret, uoluit Christus ab vtrisque pati.

C *Ad secundum dicẽdum, quod passio Christi fuit sacrificij oblatio, in quantum Christus propria uoluntate mortem sustinuit ex charitate: in quantum autẽ à persecutoribus est passus, non fuit sacrificiũ, sed peccatum grauissimum.*

Ad tertium dicendum, quod sicut August. dicit Iudæi dicentes, Nobis non licet interficere, quenquã, intellexerunt non sibi licere interficere quenquam, propter festi diei sanctitatem, quam celebrare iam cæperant. Vel hoc dicebant (vt Chrysost. dicit) quia nolebant eum occidi, non tanquam transgressorem legis, sed tanquam publicum hostem, quia Regem se fecerat: de quo non erat eorum iudicare. Vel quia non licebat eis crucifigere (quod cupiebant) se lapidare: quod in Stephano fecerũt. Vel melius dicendum est, quod per Romanos quibus erant subiecti, erat eis potestas occidendi interdicta. Tr. 114. in Ioan. circa med. to. 9. Ho. 82. in Ioan. post med. illius tom. 3.

D

COMMENTARIVS.

Hic articulus non indiget expositione. Solum est notanda solutio ad 3. in qua D.Tho. dubitat: quomodo uera fuerint verba illa, quæ Iudæi dixerunt Pilato Ioan. 18. *Nobis non licet interficere quenquam*, cum ipsimet dixissent: *Nos legem habemus, & secundum legem nostram debet mori.* At verò licitum erat Iudæis, eum interficere, qui sm legẽ reus mortis erat. Refert igitur D.Tho. varias rñsiones. Prima est, nõ licuisse Iudæis interficere quemquam in die Paschæ. Ita respondent Cyrill. lib. 12. c. 6. & Aug. tract. 114. & eandem attigit Chrysost. hom. 82. in Ioannem, & 86. in Mat. & Beda Ioann. 18. Et potest fundari in eo, quod refertur Act. 12. vbi, cũ Herodes, apprehẽdisset Petrum, quoniam dies Testimonij Ioann. 18. exposi tio. 1.

dies erat azymorum, non statim interfecit illum: sed tradidit militibus ad custodiédum. *Volens post pascha producere eum populo.* vnde hic locus nõ satis probat id non licuisse: sed non decuisse, vel ordinariè non fuisse in vsu: in casu aũt raro, & atroci, qualem Iudæi fingebant causam Christi, non satis constat id non licuisse. Præsertim cum iã esset causa ab eis in consilio præiudicata, esset q; per milites solos executioni mandanda. Præterea si solũ propter temporis circunstantiam hoc illis non licuisset, facilè fuisset Pilato respondere illis, ut paucos dies expectarent: postea verò eum interficerent.

2. exposit. Secunda responsio est, Iudæos voluisse Christũ occidere, non tantum ut legis suę transgressorem; sed etiam vt seditiosum, hostemque Cæsaris, cuius regnum affectasset, propter quod delictum non licebat eis iudicare, neque interficere illum. Sed & hæc responsio est difficilis creditu. Tum, quia Iudæi, quando illa uerba dixerunt, nullum aliud crimen Christo obiecerant, nisi blasphemiam, tũm etiã, quia per legem etiam licebat Iudęis, quodcũque crimen punire condigna pęna.

3. exposit. Tertia responsio est, Iudæos non esse loquntos de quacunque pęna mortis: sed crucifixione, ita, ut idem fuerit dicere: *Nobis non licet interficere*, ac si dixissent nobis non licet crucifigere. Hanc expositionem habet etiam Chrysost. & eam sequuntur Euthym. & Theophy. Et illi fauent uerba, quæ statim subdit Euãgelista: *Vt sermo Iesu impleretur, quem dixit significans, qua morte esset moriturus*, scilicet, morte crucis, ac si apertius diceret, hoc dixerunt Iudæi, ut crucifigeret: Sed in primis hæc verba significare possunt non causam, propter quã id dixerunt Iudæi, sed consequutionem, ut sæpe diximus. Deinde, etiam si mens, & desiderium Iudæorum esset hoc efficere, vt Christus crucifigeretur; tamen illis uerbis non hoc significarũt, nec uidetur esse posse hic illorum sensus, tum, quia nec uerba id significant, & tunc nondum à Pilato petierant Christum crucifigi. Tum etiam, quia facilè potuisset illis respondere, non oportere eum crucifigi, sed satisfuisse lapidari, uel alio mortis genere affici.

4. Exposit. Quarta respon sio, quam D. Tho. magis probat, est, eo tempore non licuisse Iudæis aliquem interficere non propter legem Dei prohibentem, sed ꝗa per Romanos id erat eis interdictum. Quod ex Euangelio colligi ex parte potest. Ideò enim adduxerunt Christum ad Pilatum, ideò, etiam ab eo postularunt, vt Barabbam sibi concederet, quia ipsi non erant iudices in causa mortis. Item, Act. 18. adduxerunt Paulum coram Gallione, quia ipsi non sunt ausi illum occidere. Quin et Ioseph. 20. lib. antiq. ca. 8. refert Annam Pontificem occidisse Iacobum sine cõsensu Præsidis Romani, & propterea priuatum fuisse pontificatu. Et hanc expositionem sequitur Rupert. in Ioann. Sed habet difficultatẽ. Quia id, quod assumitur, est valdè incertum. Nam Ioan. 8. Iudęi in causa adulteræ ostendebant, se habere facultatem lapidandi illam iuxta legem Moysi, & Actor. 7. lapidauerunt Stephanum. Dici potest factũ esse uel consentientibus, uel conniuentibus Romanis, non quia absolutè hoc esset in eorum potestate. Sed hinc oritur potissima difficultas contra hãc responsionem. Nam saltem ex consensu præsidis Romani absque ulla dubitatione eis licebat interficere malefactorem: At verò iam Præses Romanus suum cõsensum dederat, dicens: *Accipite eum uos, & secundum legem uestram iudicate eum*, iam ergo non poterãt illo sensu respondere. *Nobis non licet.*

5. Exposit. Quinta responsio, est Pharisæos ex speciali, & propria secta hoc obseruasse, ut neminem ad mortem damnarent, ut refert Iosephus filius Gorionis lib. 4. historiæ Iudaicæ, c. 6. Illi ergo, specie religionis, dixerunt: *Nobis non licet*: multi enim, & præcipui ex his, qui mortem Christi procurabant, erant Pharisæi, & quia autoritatem apud populum habebant, eos alij imitati sunt, hoc præcipuè ea excusatione intendentes, ut & Christus à Romanis crudeliori morte afficeretur, & ipsi minorẽ apud plebem inuidiam sibi conciliarent. Sed hæc respõsio, in primis diuinat, & leui nititur fundamento. Deinde, cum Pilatus dixit: [Accipite eum uos, & secundum legem vestram iudicate eum;] non est loquutus ad Pharisæos; sed ad iudices populi, non ergo Pharisæi, sed iudices debuerunt respondere. Ioan. 18.

Quocirca illud, in quo omnes hæ expositiones conueniunt, certum est. Iudæos vsos fuisse hac excusatione, intentione crucifigendi Christum, & vitandi populi inuidiam. Quomodo autem verum dixerint ad se excusandum, incertum est. Omnibus uerò consideratis, id, quod prima sententia asserebat, uidetur uerisimilius. Illi etenim omnino uolebant statim Christum interfici, timebant enim vehementer, ne è manibus elaberetur, & ideò sumpserunt eam probabilem excusationem, quòd eo tempore non liceret eis, aliquem ad mortem damnate. Quæ expositio euidentius constabit ex ijs, quæ infrà dicemus de die, in quo interfectus est Dominus.

ARTICVLVS V.

Vtrum Christi persecutores eum cognouerint.

AD quintum sic proceditur. Videtur, ꝙ persecutores Christi eum cognouerint. Dicitur enim Matth. 21. quòd agricolę videntes filium dixerunt intra se, Hic est hæres, uenite occidamus eum. Vbi dicit Hier: Manifestè Dominus probat ex uerbis Iudæorum, principes non per ignorantiam, sed per inuidiam Dei filium crucifixisse, intellexerunt enim eum esse illum, cui Pater per Prophetam dicit: Postula à me, & dabo tibi Gentes hæreditatem tuã. Ergo uidetur, quod cognouerint eum esse Christum, vel filium Dei.

262 opusc. 60. c. 18. in fi. & 1. ad Cor. 2. lo. 1 col. 2. Id innuit c. 21. Matt. in fi. illius c. 9. & etiã in gl. ord.

2. Præterea, Ioan. 15. Dominus dicit: Nunc autem, & viderunt, & oderunt, & me, et Patrem meũ. Quod autem uidetur, manifestè cognoscitur. Ergo, Iudæi cognoscentes Christum, ex causa odij, ei passionẽ intulerunt.

3. Pręterea, In quodam sermone Ephesini concilij dicitur. Sicut qui chartam imperialem discerpserit, tanquam Imperatoris disrumpens verbum, ad mortem addicitur: sic crucifigens Iudæus, quem uiderat, pęnas dabit tanquam in ipsum Deum, verbũ prę sumptionis inijciens. Hoc autem non esset, si eum esse Dei filium, non cognouissent; quia ignorantia eos excusasset. Ergo uidetur, quod Iudæi crucifigentes Christum cognouerint eum esse filium Dei.

Sed contra est, quòd dicitur 1. ad Cor. 2. Si cognouissent, nunquam Dominum gloriæ crucifixissent, & Act. 3. dicit Petrus, Iudæis loquens. Scio quia per ignorantiam fecistis, sicut, & principes vestri, & Dominus in cruce pendens dicit. Pater dimitte illis, non enim sciunt, quid faciunt.

Respondeo dicendum, ꝙ apud Iudęos, quidã erãt maiores, & quidam minores. Maiores quidem, qui eorũ principes dicebãtur, (vt dicitur in lib. Quæstio. veteris,

Aug. in li. q. ve. et no. test. qui incipit, De certe, q. 66 a me. to. 4.

A *veteris, & noui test.) sicut & dæmones, cognouerunt eum esse Christum promissum in lege: omnia enim signa uidebant in eo, quæ dixerant futura prophetæ. Mysterium autem diuinitatis eius ignorabant: & ideò, Apostolus dicit: Quod si cognouissent, nunquam dominum gloriæ crucifixissent. Sciẽdum tamen, quòd eorum ignorantia non eos excusabat à crimine: quia erat quodammodo ignorantia affectata; videbant enim euidentia signa diuinitatis ipsius: sed ex odio, & inuidia Christi ea peruertebant & verbis eius, quibus se Dei filium fatebatur, credere noluerunt, vnde ipse de eis dicit Ioan. 15. Si non uenissem, & loquutus eis non fuissem, peccatum non haberent, nunc autem excusationem non habẽt de peccato suo. Et postea subdit; Si opera non fecissem in eis, quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent, & sic ex persona eorum accipi potest, quod dicitur Iob 21. Dixerunt Deo, recede à nobis: scientiam uiarum tuarum nolumus. Minores uerò, idest, populares, qui mysteria Scripturæ non nouerant, non plenè cognouerunt ipsum esse nec Christum, nec filium Dei; licet.n. aliqui eorum in eum crediderint, multitudo tamen non credidit. Etsi aliquando dubitauerunt, an ipse esset Christus, propter signorum multitudinem, & efficaciam doctrinæ (ut habetur Ioan. 7.) tamen postea decepti fuerunt à suis principibus, ut eum non crederent, neque filium Dei, neq; Christum. Unde, & Petrus eis dixit. Scio quia per ignorantiam fecistis, sicut & principes vestri: quia, scilicet, per principes seducti erant.*

Ad primum ergo dicendum, quòd illa verba dicuntur ex persona colonorum uineæ, per quos significantur rectores illius populi, qui eum cognouerunt esse hæredem; in quantum cognouerunt eum esse Christum promissum in lege. Sed contra hanc respõsionem C *esse uidetur, quòd illa verba Psal. Postula à me, & dabo tibi Gentes hæreditatem tuam, eidem dicuntur, cui dicitur: Filius meus es tu, ego hodie genui te Si ergo cognouerunt eum esse illum, cui dictum est: Postula à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, sequitur, quòd cognouerint eum esse filium Dei. Chrysost. etiam ibidem dicit, quod cognouerunt eum esse filium Dei. Beda etiam dicit super illud Luc. 23. Quia nesciunt, quid faciunt. Notandum, inquit, quòd non pro eis orat, qui quem filium Dei intellexerant, crucifigere, quam confiteri maluerunt. Sed ad hoc potest respõderi quòd cognouerũt eum esse filium Dei, non per naturam, sed per excellentiam gratiæ singularis. Possumus tamen dicere, quod etiam, verum Dei filium cognouisse dicũtur, quia euidentia signa huius rei habebant: quibus tamen assentire, propter odium, & inuidiam noluerunt, ut eum cognoscerent esse filium Dei.* D

Ho. 40. in Mat. I ope re imperf. à me. to. 2. Ca. 94. sc. ord. Bedę, cir. pr. to. 2

Ad secundum dicendum, quòd ante illa uerba præmittitur: Si opera non fecissem in eis, quę nemo alius fecit, peccatum non haberent, & postea subditur. Nunc autem uiderunt, & oderunt, & me, & patrem meum. Per quod ostẽditur, quòd uidentes opera Christi mirifica, ex odio processit, quòd eum filium Dei nõ cognouerunt.

Ad tertium dicendum, quod ignorantia affectata non excusat à culpa, sed magis uidetur culpam aggrauare; ostendit enim hominem sic uehementer esse affectum ad peccandum, quod uult ignorantiam incurrere, ne peccatũ uitet. Et ideò, Iudæi peccauerunt, non solum hominis Christi, sed etiam tanquàm Dei crucifixores.

A Hunc articulum tantum, per occasionem hic D. Thom. præmisit, vt in art. sequenti, peccatum crucifigentium Christum explicaret, nos verò supra rẽ hanc in proprio loco tractauimus, cum de Christi miraculis ageremus.

ARTICVLVS VI.

Vtrùm peccatum Christum crucifigentium fuerit grauissimum.

D sextum sic proceditur. Videtur, quòd peccatum crucifigentium Christum nõ fuerit grauissimum. Non enim est grauissimum peccatum, quod excusationẽ habet. Sed ipse Dominus excusauit pec- B *catum crucifigentium eum, dicẽs: Pater ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt. Non ergo peccatum eorũ fuit grauissimum.* 263 Sup. art. 4. ad 2. fi. & op. 60. c. 18 fin.

2. Prçterea, Dominus dixit Pilato Ioan. 19. Qui tradidit me tibi, maius peccatum habet. Ipse autem Pilatus fecit Christum crucifigi per suos ministros. Ergo videtur fuisse maius peccatum Iudæ proditoris peccato crucifigentium Christum.

3. Præterea, Secundum Philos. in 5. Eth. Nullus patitur iniustum uolens, & sicut ipse ibidem dicit: Nullo patiente iniustum nullus facit iniustum; ergo volenti nullus facit iniustum. Sed Christus uoluntariè est passus: ut supra habitum est. Non ergo iniustũ fecerunt crucifixores Christi, & ita eorum peccatum non fuit grauissimum. l. 5. Eth. c. 9. tom. 5. ar. 2. hui⁹ quæst.

Sed contra est, quod super illud Matt. 23. Et uos implete C *mensuram patrum vestrorum, dicit Chrys. Quãtum ad ueritatem excesserunt mensuram patrum suorum; illi.n. occiderunt homines, isti Deũ crucifixerũt.* Ho. 45. in Mat. I ope re imperf. aliquantulũ à me. tom. 2.

Respondeo dicendum, quod sicut dictum est. Principes Iudæorum cognouerunt Christum: & si aliqua ignorantia fuit in eis, fuit ignorantia affectata. quæ eos non poterat excusare. Et ideo, peccatum eorum fuit grauissimum; tum ex genere peccati, tũ ex malitia voluntatis Minores autem Iudæi grauissimè peccauerunt quantum ad genus peccati: in aliquo tamen diminuebatur eorum peccatum, propter eorum ignorantiam. Vnde super illud Luc. 23. Nesciunt quid faciunt: dicit Beda; Pro illis rogat, qui nescierunt quid facerent: zelum Dei habentes, sed non secundũ scientiam. Multò autem magis fuit excusabile peccatum Gentilium, per quorum manus crucifixus est, qui legis scientiam non habebant. Ar. prçc. & arg. 1. & in respõsione. ca. 94. sec. ord. Bedæ cir. princ.

D *Ad primum ergo dicendum, quo excusatio Domini non refertur ad principes Iudæorum, sed ad minores de populo; sicut dictum est.*

Ad secundũ dicendum, quod Iudas tradidit Christum, non Pilato, sed principibus Sacerdotũ, qui tradiderunt eum Pilato: secundum illud Joan. 18. Gens tua, & pontifices tui tradiderunt te mihi Horum tamem omnium peccatum fuit maius, quàm Pilati, qui timore Cæsaris Christum occidit. Et etiam quam peccatum militum, qui de mandato præsidis Christum crucifixerunt non ex cupiditate, sicut Iudas, nec ex inuidia & odio, sicut principes sacerdotum. In cor. art.

Ad tertium dicendum, quod Christus voluit quidem suam passionem, sicut & Deus eam voluit. Iniquam tamen actionem Iudæorum non voluit, & ideò

occiso-

occisores Christi ab iniustitia non excusantur. Et tamen ille, qui occidit hominem, iniuriam facit, non solum homini occiso, sed etiam Deo, & reipublicæ. Sicut etiam, & ille, qui occidit seipsum, ut Philosophus dicit in 5. Ethic. Vnde, & David damnauit illum ad mortem, qui non timuerat mittere manum, ut occideret Christum Domini, quamuis eo petente: ut legitur 2. Reg. 1.

Lib. 5. Eth. c. vl. nō lō ge à pr. 5

COMMENTARIVS.

Respōnsio D. Tho. est peccatum illud fuisse grauissimum ex genere suo, & in principibus Iudæorum habuisse magnam grauitatem ex malitia, & ex ignorantia affectata: in plebe autē leuius fuisse pp maiorem ignorantiam, quæ, quo maior erat in militib. Romanis, eò magis eos excusare poterat.

Peccatum crucifigentiū Xpm quale.

Circa q̄ doctrinam, vt eam explicemus, nonnulla notanda sunt. Primū est, in hoc peccato occisionis Christi ſm ſe consideratio plures malitias ſm speciem reperiri. Nam primò, si cōsideremus Christum, ut innocentem, & ea morte indignum, illud fuit peccatum homicidij, & iniustitiæ. Secundò, cōsiderando Christum, quatenus erat Messias promissus à Deo, hominumque redemptor, vt sic occisio eius habet malitiam impietatis, eo grauiorem, quo spiritualis coniunctio, sed paternitas maior est, quā carnalis. Tertiò, si consideretur, quatenus fidei, prædicator, quā sufficiētèr proponebat, eius occisio habet malitiam infidelitatis. Quia in odiū eius fidei, quam prædicabat, illū occiderunt. Vnde, dicebant: [Secundum legem nostram debet mori, quia filium Dei se fecit.] Quartò, potest considerari Christus quatenus Deus erat, & homo, & vt sic occisio eius fuit immane sacrilegium contra iustitiam Deo debitam. Nam sicut Christi adoratio actus est religionis, qua Deus colitur, ita eiusdem interfectio, aut quælibet iniuria, aut contumelia sacrilegium est religioni contrarium.

Peccatum crucifigentiū Xpm non fuit omnium grauissimū.

Ex his sequitur primò, nullā malitiam illius peccati fuisse summam ex iis, q̄ esse possunt in omni genere peccati, ut benè notauit Gab. lect. 87. in Cano. ex D. Tho. hac 3. par. q. 80. ar. 5. Nam malitia odij Dei ſm se, & ex genere suo grauius peccatum est, quia directè, & formaliter contra Deum.

Obiectio.

Dices ēt peccatum Iudæorum, fuit odium Dei, iuxta illud Ioan. 17. [Nunc autem, & uiderūt, & oderunt me, & Patrem meum.]

Respon.

Respondetur primum aliud esse loqui de peccato externo crucifixionis, aliud de interiori actu, à quo procedebat, uel imperabat. Peccatum ergo ipsum, ſm se, habebat malitiam iniustitię, uel sacrilegij, & per se non requirebat formale odium, sicut occisio hoīs per se est iniustitia, & non requirit odium, quamuis ex ipso possit procedere. Deinde (esto) peccatum illud in Iudæis, præsertim in principibus eorum, ortū fuerit ex formali odio Christi, quod ueluti per cōicationē idiomatū erat odium Dei: sed tn̄ non erat formale odium Dei, vt Deus est. Neque enim Iudæi abominabant diuinā naturam, aut personam, neque ei ſm se malū aliqd optabāt: sed erat odium Dei in assumpta natura, q̄ ſm se minus peccatum est, quàm odium diuinitatis. Sicut charitas ad Deū maior est, quam ad Christū, vt hoīem. Quin potius si formaliter, & ſm speciem comparetur infidelitas Iudæorum cum Christi homicidio, maius peccatum fuit infidelitas, quā occisio Christi. Quia per se maiori uirtuti opponitur, s. fidei, quæ maior est, quam religio, uel iustitia, & quia infidelitas est peccatum cōtra diuinitatem ſm se, cum aliud peccatū circa humanitatem versetur. Et hinc ēt rectè colligit Gab. supra, maiꝰ fuisse peccatum in Iuda desperare, quā tradere Christum.

Quis illud peius fuit contra virtutem theologicā, atq; adeò contra diuinitatem ipsam. Vnde ab aliquib. peccatum illud d'r esse *peccatum in Spiritum sanctum*, qd maius est, q̄ *peccatum in filiū hominis.* Et hoc mō intelligi potest dictū Greg. lib. 11. mor. c. 5. *Iudas peius de peccato pœnituit quam peccauit.*

Peccatum desperationis in Iuda grauius peccato proditionis.

Secundò sequitur, post peccata contra theologicas virtutes, hoc peccatū occisionis Christi esse ex suo genere maximum, vel ferè. Probatur, nā in primis est contrarium maximæ virtuti post theologicas, quæ est religio, seu iustitia ad Deū. Deinde immediatè attingit ipsam personam Dei, quis non in propria, sed in assumpta natura.

Grauitas peccati crucifigentiū Christū ex obiecto.

Obiectio.

Dices, maius videri peccatum blasphemiæ, & contumeliæ in Deū ipsum ſm se, seu in diuinitatē eius, qa attingit Deū ipsum non in assumpta natura, sed in propria.

Respōsio.

R n̄detur posse quidē inter hæc duo peccata inueniri mutuum aliquem excessum, ſm rationes, comparationesq; diuersas oībus tn̄ consideratis maius esse peccatum occisionis Christi. Quia Deum lædit in re sibi maximè coniuncta, & de se maius nocumētum infert, auferendo uitā infiniti valoris. Blasphemia verò tm̄ lædit Deū in honore, vel fama, quæ sunt magis extrinseca. Et iuxta assertionem hanc pōt exponi D. Tho. hic, cum ait hoc peccatum esse grauissimū, s. inter ea, quæ sunt contra virtutes morales: quamuis etiam possit intelligi, non loqui in proprio rigore respectiuo: sed absolutè vocare grauissimum, i. valde acerbum, & graue. Sicut etiam ibi dixit fuisse grauissimum ob circunstantiam, ex parte peccantium ex malitia: cum tamen fine vlla dubitatione potuerit ea circunstantia grauiori modo concurrere. Aliam interpretationem postea subijciemus. Et hæc de grauitate illius peccati secundum se considerati.

Secundò igitur possumus spectare grauitatē huius peccati ex parte peccantium. In quibus multa possunt considerari. Primum est scientia, uel ignorātia, de qua te satis in superioribus diximus. Et ad minimum certum est ex dictis, neminem ex iis, q ad Christi mortē cōcurrerunt, posse simpliciter excusari pp ignorantiam à grauissima culpa, saltē homicidij viri sancti, & innocentis. Quod de Pilato, supra ostendimus, quia ipse confessus est: [Nullam inuenio in eo causam,] & cum lauit manus suas dixit: [Innocens ego sum à sanguine iusti huius.] De principibus ēt Iudæorum id satis constat ex supra dictis, quibus addi pōt, ipsos scienter, falsos aduersus Christū testes induxisse. De plebe autē Iudæorum potest esse aliqua dubitatio, & maior de militibus Romanis. Nihilominus tn̄ innocentia Christi tam publica erat, ac manifesta, ut nemine ad illius mortem cooperantem ignorantia excusare potuerit, saltē à malitia iniustæ cædis. At verò quoad aliā malitiam sacrilegij, vel impietatis poterat maior ignorantia interuenire, atq; adeò excusatio maior saltem in gentilibus, & in plebe Iudæorū, vt patet ex D. Th. hic & ex superius dictis. Quanta verò fuerit, non potest à nobis definiri: vix tn̄ potest in aliquo admitti inuincibilis, cū oēs multa de Christo, eiusq; diuinitate vidissent signa, & audissent testimonia, quæ, vel ad credendum, uel saltem ad ueritatem plenius discendam, eos obligarent. In principibus autē Iudæorum nulla esse potuit excusatio vt Christus ipse dixit Ioan. 15. quia eorū ignorātia fuit valdè crassa, & affectata, & ex quadam obstinatione, & duritia magis q̄ ex fragilitate aliqua. Non vs tn̄ posse negari, quin, si Iudæi agnoscerent, & sibi persuaderent, Christū esse verū Deū, & nihilominus eū interficere ausi essent, peccatum ex hac parte esset grauius, quia esset maior irreuerentia, & iniuria Dei. Nihilominus tn̄ Iudæorum peccatū d'r grauissimum ex parte peccantium, vel qa sermo est de peccato, quod moraliter loquēdo in hominem

Crucifixores Christi inexcusabiles in fuo oēs. Ioā. 18. 19. Matt. 27.

minem cadere poterat, nam ille alius modus peccandi, & occidendi Deum cognitum, vix poterat n h ominés cadere. Vel certè, quia circunstantia infidelitatis, & voluntariæ excæcationis non minus, q̃ alia vr aggrauat. Huic accedunt aliæ circunstantiæ grauissimæ prauorum affectuum, odij, iræ, & inuidiæ in Christū, quæ ex magna superbia, & ambitione oriebantur, Quę oĩa ex historia euangelica, constant, & ex summa illa diligentia, importunaq́, postulatione ac furore, quo in morte Christi procuranda impij Iudæi debacchati sunt Quo tandē fit, ut peccatum illud saltem in indiuiduo, consideratis oĩbus malitijs, & circunstantijs eius, possit existimari grauissimum oium, quæ ab hoĩbus vnq̃ commissa sunt. Quo sensu potest exponi D. Tho. & eo-

Peccatū crucifigentiū Xpm grauitas, & magnitudo.

dē vr dixisse Bern. ser. quodam de pass. dñi peccatū illud fuisse: *Grauissimum, ac singulare*, q̃q̃ hoc ēt in certum sit, & Bern. rectè intellectus facilè possit exponi. Solet verò cōparari hoc peccatū cum peccato Adæ, quia illud vr fuisse grauius pp nocumentū generis humani. Sed Bernar. supra vr hoc peccatū præferre, quia maioris æstimationis est dignitas Filij Dei, q̃ oēs hoĩes: & præsertim, quia non constat illud nocumentum esse ita præuisum ab Adamo, vt multum aggrauaret. Sed de hoc ēt nihil certi definiri potest. An verò, quia persona Christi fuit infinita, peccatum crucifigentium Christum fuerit infinitum, & cur Iudæorum demeritum ex illa circūstantia non tm̃ creuerit, quantū Christi meritū, & satisfactio ex circunstantia personæ patientis, latè tractatum est in priori tom. disput. 4. sect. 4.

In sol. ad 1. explicat D. Th. verba illa Christi, *Pater dimitte illis, non enim sciunt, quid faciunt*: quod illa excusatio non ad principes, sed ad minores de

Testimonij expositio.

populo Iudæorum referenda sit. Quę est expositio Bedæ Luc. 23. & Iust. q. 108. Quod si obijcias verba Petri Act. 3. *Scio, quia per ignorantiā fecistis, sicut, & principes uestri*. Rndendum est, illam particulā, *sicut*, dicere similitudinē in ignorātia aliqua, non æqualitatē. Sed difficilè creditu est, Christum orasse tm̃ pro pl ebe, & non pro principibus tum quia oratio est uniuersalis, & illa cū non videtur addita ad limitandam orationem; sed ad facilitandā impetrationem, tum ēt, quia Christus dedit exemplum dilectionis inimicorū, unde orare ēt debuit pro principibus Iudæorum, qui erant præcipui inimici eius. Denique, quia effectus illius orationis, quos supra posuimus, ēt in principibus Iudæorū locum habere potuerunt. Quare dici pōt, orationē

Oratio Xpi pēdētis in cruce generalis pro oībus crucifixoribus.

Christi generalem fuisse, & illam excusationem ad omnes etiam pertinere posse, quia omnes aliqua ignorantia laborarunt, Nam licèt hæc in principibus fuerit affectata, tñ quatenus ex aliqua parte diminuit audaciam, uel irreuerentiam in Deum, potuit ad impetrādam ueniam allegari. Et hanc expositioni magis uidētur fauere omnia, quæ circa hāc orationem ex sanctis Patribus supra tradidimus.

In sol. ad 2. D. Th. insinuat grauius peccasse Pōtifices Iudæorum, q̃ Iudam, Pilatumq́; , & milites eius. Et de hac parte posteriori supra diximus. Circa priorem uerò Caiet. censet peccatum Iudæ fuisse grauius, pp maiorem Christi cognitionem, & altiorem statum, quem habebat: & pp maiorem ingratitudinem, ac deniq; pp maiorem proditionis turpitudinem. Ad D. Thom. aūt tacitè rñdet, nō de

Grauiꝰ peccauerunt Pontifices Iudęorū q̃ Iudas.

finijsse contrarium, sed indecisam cōnem reliquisse. Cęterū ego in primis existimo D. Tho. definijsse qōnem, aliàs argumento non satisfecisset. Deinde, censeo, eius sniam esse ueriorem pp duas præcipuas rōnes, quas D. Th. insinuat. Prima est, quia Iudas reuera noluit Christum occidi, neq; id futurū existimauit, ut eius pœnitentia, q̃damus peruersa, declarauit, & supra etiam exposuimus. Et hanc rōnem insinuat D. Th. cū dicit Iudam non tradidisse Christum Pilato, sed Pontificibus. Altera est, quia Iudas ex cupiditate, non ex inuidia, & odio tradidit Christum, sicut principes Iudæorum. His addi potest, quòd Principes Iudæorum maiori duritia, & pertinacia in Christo tradendo perdurarunt, qđ etiam est signum vehementioris, ac intensioris affectus, quæ omnia si rectè perpendātur, videntur magis peccatum augere.

Solutio ad 3. clara est. Ex ea tamen colligi potest summa quædam totius quæstionis huius de causa efficiēte passionis Christi. Illud. n. opus, vt fuit actio Iudæorum, nullo modo est tribuenda Christo, aut Deo. Quia licet Deus ad eā concurrerit physicè tanquàm vniuersalis causa; tamē quia illa actio absolutè mala est, in Deū referri nō potest: sed hoc modo tribuitur Iudæis, vt proditorib. & homicidis Act. 7. gentibus, vt executoribus, Mat. 20. Luc. 18. Demoni, vt primò instigatori, Ioan. 13. At verò quatenus illa passio tenuit se ex parte Dei, & Christi, qui uoluntate suæ illam acceptauit, & permisit, & non impediuit, sic tribuenda est Christo, & Deo. Et ita intelliguntur scripturæ, Isa. 53. Ioan. 11. ad Gala. 2. ad Rom. 8. Ne de hac materia aliquid amplius disputandum occurrit.

Causa efficiēs passionis Christi quæ.

QVÆSTIO XLVIII.

De modo passionis Christi, quantum ad effectū, in sex articulos diuisa.

Deinde, considerandum est de effectu passionis Christi. Et primò de modo efficiēdi. Secundò, de ipso effectu.

Circa primum quæruntur sex.

Primo, vtrùm passio Christi causauerit nostram salutem per modum meriti.

Secundò, vtrùm per modum satisfactionis.

Tertiò, vtrum per modum sacrificij.

Quartò, vtrùm per modum redemptionis.

Quintò, vtrum esse redemptorem sit proprium Christi.

Sextò, vtrùm causauerit effectum nostræ salutis per modum efficientiæ.

Sensus D. Tho. in tit. quæst. est, agendum esse de modo, quo passio Christi suum effectum operata est. Itaque non hic agitur de modo passionis sm̃ se, sed de modo, quo transijt in effectum. Ex hac occasione tractat hic D. Tho. de merito, & satisfactione Christi, & de redemptione nostrā, quæ res, quia copiose disputata est à nobis in priori tomo, hoc loco iterum repetenda non erit, vbi nihil noui addendum occurrit, sed quæ in genere dicta sunt de operibus Christi, passioni applicanda sunt.

ARTICVLVS I.

Vtrùm passio Christi causauerit nostram salutem per modū meriti.

Ad primum sic proceditur. Videtur, quod passio Christi non causauerit nostram salutem per modum meriti. Passionum enim principia, non sunt in nobis. Nullus autem meretur, vt laudatur, nisi per id, cuius principium est in ipso

264 Infr. q. 62. art. 5. & 3. d. 18. ar. 5. & 4. d. 1. q. 1. a. 3. q. 3. verit. q. 26. a. 6. ad 20.

Reſponſi. Sitis Chriſti de Cruce pendentis vndè orta. Matt. 27. Ioan. 19.

Sed tñ verior ſnia eſt, de eadem re Euangeliſtas eſ- A ſe loquutos. Statim.n.poſt illa verba; *Deus Deus meus, vt quid dereliquiſti me?* Chriſtus ꝓtulit aliud verbum, quod ſolus Ioannes ſcripſit, *Sitio*, quod propriè, & de ſiti corporali intelligendum eſt. Reuera.n.ſitiebat, & (vt Cyrillus ſupra notauit) naturale ei fuit vehementem ſitim pati, quia ab hora cœnæ nihil biberat, & ſemper vigilauerat, multũque laborauerat, ac vehemẽti agonia, & triſtitia ſudorem, ac ſanguinẽ emiſerat. Deniq; cruci affixus ferè totum ſanguinem fuderat, ac penè exhauſtus fuerat. Quæ omnia ex natura rei acerbã ſitim excitare poterant, quam Chriſtus explicare voluit (præter myſticos, & ſpirituales ſenſus) vt oſtenderet ſe non ſolum exterius, ſed ẽt interius vehemẽter torqueri. Sciens ẽt inde futurũ fuiſſe, vt ſcripturæ implerentur, dùm Iudæi, vel milites mouerentur ad nouam pœnam, & iniuriam illi inferendam in ſcripturis prædictam, quam ipſe non recuſabat, quamuis eorum actionem non intenderet. Occaſione B igitur illius verbi à Chriſto prolati oblatum eſt illi acetum, quod Ioannes explicuit. Alij Euangeliſtæ, quàmuis hoc prætermiſerint, non tamen negarunt. Quod autem Lucas in plurali loquitur, intelligendũ eſt, ſicut ſupra diximus, per ſyllepſim, ſeu ſynecdochem. Nàm quod fit à multitudine, quãuis per vnum fiat, ſolet dici factum eſſe à pluribus.

Dubium. Sed inquiri hic ſolet, vñ tam facilè potuerint ad manum habere ſpongiã, aliaq; inſtrumenta neceſſaria ad dandum potum Chriſto iam in crucẽ acto. Reſponſio communis Caiet. Ianſe. & aliorũ eſt fuiſſe conſuetudinem deferendi acetũ quo potarent crucifixos, eorumq; mortem accelerarent. At verò Cæſar Baro. ſupra, contendit ſpongiã acetum, & hyſſopum adduci ſolita, vt cruciatus eſſet productior, & vehemẽtior. Quia illa oĩa apta erãt ad ſiſtendum ſanguinem, ſiue acetum potaretur, ſiue vulneribus applicaretur, ut ex Plinio, & alijs colligit. Sed ipſe in eo diſcurſu ſupponit acetum il- C lud fuiſſe hyſſopo conditum, quod nobis ſupra nõ placuit. Dici tñ in præſentia poteſt, ſatis eſſe, ꝙ vtcunq; ſit hyſſopo admotum. Nam, & per ſe habet

Acetum Chriſto in cruce cur datum.

ad hoc virtutem aliquam, & inde poteſt maiorem participare, ſicut ex coniunctione ẽt cum ſpongia ad eum effectum dr̃ reddi efficacius. Aliud tñ vr̃ huic ſniæ obſtare, quia veriſimilius eſt voluiſſe milites, & Iudæos mortem crucifixorum accelerare potius, q̃ retardare, illos quidem, vt ſe expedirent, neq; cogerentur ibi diutius adeſſe ad cuſtodiam damnatorum: hos verò, q̃m ſm legem oportebat eadem die crucifixos è patibulo deponere. Quæ coniectura magis vigebat in morte Chriſti: tùm quia ex odio, & timore tumultus, vehemẽter optabãt illum citiſſimè occidere: tùm ẽt quia erat dies feſtus. Sed hæ coniecturæ facilè ſolui poſſunt: quia milites non poterant immutare eam conſuetudinem, ſi à iudicibus ſtatuta erat, neq; Romani Iudæorum legibus aſtringebantur. Quare cum hæc D ſnĩa principijs philoſophicis ſit magis conſentanea, & ſcripturæ, & Patribus non repugnet præferenda vr̃. Nàm ẽt Lyran. ſuper Matt. priorẽ ſniam reijcit. Eo enim illa ſine vllo fundamẽto aſſerit, acetum potatum habere vim ad accelerãdam mortẽ.

Dubium. Vltimò tandem circa hunc Chriſti cruciatũ inquiri poteſt, cur, ſicut ad expletionem prophetiæ propinatum fuit Chriſto acetum in potum, non ẽt datum fuit fel in cibum. Vtrumque enim Pſal. 68. prædictum erat; *Dederunt in eſcam meam fel, & in ſiti mea potauerunt me aceto.* Neque enim negari poteſt, quin vtraq; pars huius prophetiæ Chriſtum reſpiciat, cum vtraq; ab euangeliſtis de Chriſto explicata ſit. Rñdent quidam ex Aug. ſuper Pſal. 68. illa verba: *Dederunt in eſcam meam fel*, per modũ prouerbij eſſe intelligenda, id eſt incredibili acerbitate dolorũ me cruciarunt. Eſt.n. phraſis hæc in ſcriptura trita ſatis, ac peruulgatis. Quam expoſitionem indicãt ẽt Theodoret. & Baſil. ſic exponẽtes: *Ipſum cibum amarum mihi reddiderunt, quia cibus in dolore, & anguſtia ſumptus, etiam ſi ſuauis ſit, amarus redditur.* Hæc expoſitio mihi non probatur, quia non ſeruat ſcripturæ proprietatem abſq; ſufficienti cauſa. Alioqui ẽt potum aceti poſſemus metaphoricè interpretari. Cur.n. vnam partem potius, q̃ aliam propriè intelligemus? Euthym. igitur partim ſuper Pſal. 68. partim ſuper Matt. multa cõmentatur, ut explicet hoc eſſe ad literam impletũ, & dicit fieri potuiſſe, uel vt aliqui porrexerint Chriſto fel ad manducandum, uel fragmenta fellis aridi pro buccella panis, aceto, uinovè diluta dediſſe. Sed hæc, licèt uera eſſe poſſint: tñ quia non colligũtur ex Euangelio, non vñt probanda. Nàm iuxtà hanc ſn̄tiã ſequitur, ſaltem ex euangelijs non ſatis oſtendi, illam prophetiam fuiſſe impletã. Qđ B uidetur eſſe præter intentionem Matt. qui non ſine cauſa fel notauit, & expreſſit, ut cõiter expoſitores ibi intelligunt, & Hier. Pſ. 68. & Ruffin. in ſymbo. & Tertull. lib. cont. Iudæos c. 10. Cenſeo igitur Matth. 27. primam partẽ illius prophetiæ impletam eſſe, qñ ante crucifixionem datum fuit Chriſto uinum felle permiſtum. Quia etiamſi fel datum ſit in uino, uerè dr̃ datum eſſe in cibum. Non.n. ita ſunt intelli- Reſponſ. genda uerba Pſal. *Dederunt in eſcam meam fel*, id eſt in cibo meo miſcuerunt fel: ſed, ipſum fel dederunt mihi in eſcam: hoc aũt ueriſſimè, ac propriiſ- Fel Chriſto in eſcã quomodo uel quãdo datum. ſimè dr̃, etiamſi id, qđ datur in cibum uino, uel alteri liquori permixtũ detur, ut ſorberi potius poſſit, q̃ comedi, quod ſatis conſtat ex uulgari, & cõi loquendi modo. Verè.n. dr̃ auis dari in eſcam, etiã ſi comminuta, vel in ius redacta præbeatur. Et hæc eſt (vt exiſtimo) intelligẽtia antiquorum Patrum, & propter hanc cauſam Tertul. ſupra ita legit prædicta verba Pſalm: *Miſerunt in potum meum fel.* C Lactantius verò lib. 4. c. 18. dicit illa uerba Pſalmi impleta eſſe in cibo, & potu, quæ, antequã Chriſtũ Iudæi crucifigerent, illi obtulerunt.

SECTIO IIII.

Vtrum Chriſtus verbis, quæ in cruce protulit, teſtamentum condiderit.

HAnc propono dubitationem, tùm, ut occaſionem nobis præbeat breuiter explicandi uerba, quæ Chriſtus in cruce loquutus eſt: tũ ẽt, ꝙ ad intelligẽda nonnulla ſcripturæ teſtimonia, fideiq; myſteria cõducere põt. Eſt igit̃ in primis ſupponẽdum, teſtm̃ propriè ſignificare ultimam hoĩs uoluntatem, qua de ſua hæreditate diſponit, ut cõſtat ex cõi uſu huius uocis. Quia uerò hoĩs uolũtas nõ ſit nota hoĩbus, niſi per aliquod ſignũ, aut inſtrm̃: ideò ipſum ẽt inſtrm̃, quo uolũtas teſtatoris conti- D netur, ac panditur, *teſtamentum*, ſolet appellari, & utraq; ſignificatio ad Deum eſt in ſcripturis, tranſlata. Voluit.n. Deus hoĩes eſſe participes hæreditatis ſuæ. Et hanc ſuam uoluntatem uarijs modis conteſtatus eſt, undè hæc uoluntas Dei hominibus Teſtamentum Dei, quod ſit. ſignificata, *teſtamentum* dr̃. Tñ, quia hæc uoluntas Dei manifeſtatur homini per modum promiſſionis non abſolutæ, ſed conditionatæ, ideò teſtamentum Dei dr̃ ẽt fœdus, & pactum. Vndè Aug. lib. 1. locutionum de Geneſi, num. 94. *Amant*, inquit, *ſcriptura pro pacto ponere teſtamentum.* Et ideò, ubi Exod. 24. legimus: *Hic eſt ſanguis fœderis;* Paul. ad Heb. 9. citat: *Hic eſt ſanguis teſtamenti*, & ubi Gen. 17. circunciſio dicitur, *ſignum fœderis.* Eccleſ. 44. dicitur; *In carne eius ſtare fecit teſtamentum.* Rurſus, quia conditio, ſub qua Deus ſuam hæreditatẽ promittit, eſt obſeruatio mandatorum eius, ipſum

etiam

etiam Dei præceptum, *testamentum* appellari solet, vt Iosue 7. *Transgressus est testamentum meum quod disposui ad eos*, vt ibi notauit August. lib. locutionum in Iosue. Hinc denique distinguuntur duo testamenta in scripturis *nouum*, *& vetus*, vt constat Ierem. 31. ad Galat. 4. ad Hebræ. 8. quæ distinguuntur, tum in diuinis promissionibus, quæ in testamento veteri præcipuè erant temporales, in nouo autem spirituales, & æternæ, iuxta illud; *Melioris testamenti mediator est, quod in melioribus repromissionibus sancitum est*, ad Heb. 8. Tùm, quia illud continebat præcepta externa, & carnalia: hoc autē interna, & spiritualia, iuxta illud; [Pactum feriam cum domo Israel. Dabo legem meam in visceribus eorum, & in corde eorum superscribam eam,] ad Hebr. 8. Deniq; illud sacramenta habebat egena, & infirma, vndè iubebat: sed non iuuabat, hoc verò habet sacramenta efficacia gratiæ, quibus plurimū iuuat ad implendum, quod iubet, vt latissimè tractat Aug. lib. toto de spiritu, & litera, præsertim cap. 25. & lib. quæst. in Exod. q. 166. & lib. 3. cont. duas epist. Pelagia. c. 4. Hinc deniq; ipsæ scripturæ, in quibus hęc voluntas, & promissiones Dei continētur, *testamentum nouum & vetus* dicuntur, tanq̄ instrumenta Dei voluntatem continentia, & significantia. Præcepta etiam ipsa vetera, & noua possunt dici *vetus, & nouum testamentum*, ac denique ipsa sacramenta, quæ etiam sunt signa, vel instrumenta pacti, promissionisque diuinæ.

Testamētū nouū, & vetus.

Ierem. 31.

Secundò, supponendum est, Christum dominū testamentū condidisse nō vetus, & tpale, sed nouū, & æternum. Hoc in primis constat ex Paul. Heb. 7. dicente: *Melioris testamenti sponsor factus est Iesus*. Vocat autem *sponsorem*, quia (vt dicebamus) diuinum testamentum per modum pacti, & promissionis fit, dando leges, & præcepta, & promittendo hęreditatem seruantibus ea, & ideò cap. 8. vocat Christum, *Mediatorem noui testamenti*. Quia Deus per Christum nouum testamentū condidit, & bona illius repromisit, quæ suo sanguine idē Christus nobis promeruit, & ideò sanguis eius dicitur, *Sanguis noui testamenti*. Mar. 14. Luc. 22. & 1. Cor. 11. & ad Hebræ. 13. dicitur: *Sanguis testamenti æterni*. Quia Christus testamentum, quod condidit, suo sanguine ita confirmauit, vt in ęternum duraturum sit, vel simpliciter, quantum ad bona, quæ promisit, vel vsque ad finem sæculi, quòad leges, & sacramēta, quæ stabiliuit. Et hinc colligitur, Christū ante mortem suam condidisse hoc testm̄, quia prior debet esse institutio testamenti, q̄ mors testatoris, testamentū. n. morte confirmatur, vt Paul. docuit ad Hebræ. 9. *Alioquin*, inquit, *nondum valet quandiu viuit, qui testatus est*. Vbi de Christo domino loquitur, supponit ergo Christum, dum vixit, testamentum condidisse. Loquimur autem de testamento, vt significat vltimam voluntatem verbis, aut signis sufficienter expressam, siue sit scriptum, siue non, hoc enim nihil ad rem præsentem refert.

Testamētū nouū & æternū Christus condidit.

Hebr. 8.

His ergo positis difficultas superest, an Christus dominus in cruce positus, hoc testamentum condiderit, vel antea. Prima sñia esse potest, Christum in cruce testamentum condidisse. Primò, quia si uerba Christi in cruce spectemus, inueniemus oīa, quæ in prudendi testamento cōdendo obseruari solet. Primò enim solet is, qui testatur, aīam suam Deo offerre, & commendare: hoc Christus in cruce præstitit. Secundò, solet, qui testatur, si ab aliquibus passus est iniurias, eas in testamento remittere, quod etiam Christum in cruce fecisse legimus. Tertiò, qui testatur, prouidere solet filijs, si eos habet, vel parētibus, si eius ope indigeant, vel amicis: Christus autem in cruce, & matris curam habuit, & amici Ioannis, ac spiritualis filij: unde Ambros. epist. 82. in fin. *Testabatur in cruce Christus, & inter matrē, atque discipulum diuidebat pietatis officia*. Denique hæreditatem promittit, qui testatur: hanc Christus latroni pollicetur in cruce, & in persona eius, omnibus in se credentibus, ac uerè pęnitentib. Scdo, ibi concurrebant oēs circunstantiæ ad cōdendum testm̄ necessariç. Solet. n. testm̄, qn̄ necessitas, aut periculū prius non urget, in fine uitæ institui: Christo aut nullum imminebat periculum, cum horam mortis suæ præsciret, non ergo illi fuit necessarium testm̄ condere ante ultimum uitæ terminum. Fuit aūt conueniens usq; ad illud tempus differre, tum ut ostenderet in sua uoluntate, & consilio oīa momenta esse posita, tùm ēt, ut se ostenderet liberum, suiq; iuris, etiam si clauis fixus, & in hostiū potestate, quasi uinctus & captiuus esse uideretur. Deinde, ut testm̄ eius statim, ac esse absolutum, seu (ut ita dicam) immediatè post, morte confirmaretur. Tandem quia, ut testamentum sit ualidum, oportet, vt solenne sit, & corā testib. fide dignis fiat, testm̄ autem in cruce institutum, maximam solennitatem habuisse necesse est. Nam publicè, & coram omni plebe fiebat, & in loco alto, ac uoce publica, ut à nemine possit ignorari, & coram testibus fide dignissimis, Maria Virgine, Ioanne Euangelista, Magdalena, & alijs. Tertiò, tunc Christus condidit testamentum nouum, quō abrogauit prius. Quia (sicut Paul. ait ad Heb. 8. [Dicendo nouum, ueterauit prius: quod autem antiquatur, & senescit, propè interitum est,] ita nos dicere possumus, instituendo nouum testamētū abrogasse prius. Sed Christus in cruce pendens dixit: *Consummatum est*. Quo verbo significauit impletas fuisse omnes prophetias, omnesque vmbras, & figuras, & consequenter consummatum testm̄, quod in illis fundabatur, ergo illo uerbo significauit Christus, & nouum testamentum fuisse tunc plenè conditum, & antiquum ablatum, ut explicuit D. Thom. hic q. 47. art. 2. ad 1. Ioann. 19.

Secunda sñia esse pōt, Christum dn̄m non in cruce, sed in noctè cœnæ condidisse testamentū nouū. Hæc uf antiquorū Patrum sñia. Damasc. lib. 4. c. 14. [Cùm uoluntariam, inquit, mortem nostra causa suscepturus esset, ea nocte qua se ipsum tradebat, testamentū nouū sanctis suis discipulis, & Apostolis, ac per illos omnibus, qui in eum credunt, instituit.] Indicauit etiam Tertull. li. 4. cont. Marc. c. 40. ubi de mysterio, quod Christus in cęna perfecit, sermonem habens, inquit, [Sic, & in calicis mentione testamentum constituit, sanguine suo obsignatū.] Vbi alludit ad verba, quę Christus in cęna protulit. *Hic est sanguis meus noui testamenti*, illius. s. quod ipse tunc condebat. Quod etiam significauit Chrys. hom. 83. in Matth. dicens: [Hoc ipsum testamentū nouum confirmat: Et quemadmodum vetus pecudes, & vitulos habebat, eodem modo nouum dominicum possidet sanguinem.] Et idem sentit Ambr. 1. ad Cor. 11. Secūdò. hoc idem probatur ex uerbis Christi Luc. 22. *Hic calix nouum testamētum est in meo sanguine*, vel (vt Matth. & Marc. habent) *Hic est sanguis noui testamenti*. Quo loco oēs expositores Chrys. Theophyl. Euthym. Ansel. Ambros. aduertūt opposuisse Christum sanguinem suum sanguini hircorum, & vitulorum, quo antiquum testamentum sancitum est, dicente Moyse Exod. 24. *Hic est sanguis testamenti, quem mandauit ad vos Deus*. Sicut ergo Moyses dicens illa verba obsignauit uetus testm̄, ita Christus dicens: *Hic est sanguis noui testamenti*, nouum testamentū obsignauit. Nō pōt autem testamētū obsignari, nisi etiam condat, ergo ibi ēt cōditum est nouum testamentū. Tertiò, ex ijs, quę gesta sunt in cęna. Ibi. n. Christus pręcipua, p̄cepta legis nouę discipulis tradidit, nimirum pręceptū caritatis. *Hoc est præceptum meum, vt diligatis inuicē*, & illud; *Mādatum nouum do vobis*, & p̄ceptū noui sacrificij. *Hoc facite in meam com-*

2. Sententia.

Matth. 26. Marc. 14.

Ioann. 13.

Luc. 22. Matth. 26

memorationem. Quibus ét verbis vsum præcipui sa cri præcepit. Ibidem ét facta est promissio remissionis peccatorum, quæ virtute continet promissioné gratiæ, & gloriæ, & non est facta vni, vel alteri; sed oîbus præsentibus, & absentibus. *Quis pro multis effundetur in remissionem peccatorum*. In his aût, quæ sūn primis quibusdam capitibus, continetur nouū testm̄, in quo per se, & essentialiter tm̄ sunt præcepta fidei viuæ, & sacrorum cum promissione æternæ hæreditatis. Deinde hoc totum gestum est corā legitimis testibus, qui futuri erant principes Ecclesiæ, *& ministri noui testamenti*, 2. ad Corin. 3. quod ministerium in eadem cœna sunt consequuti. Nam illis verbis: *Hoc facite in meam commemoratioē*, ordinati sunt sacerdotes, *& dispensatores mysteriorum Dei*. 1. ad Cor. 4. non debuerunt autem ministri testamenti ante ipsum testamentum initiari, sed in ipso testamento solent institui. Deniq; tempus illud aptissimū erat ad testm̄ condendum, quia túc Christus valdè dixit discipulis suis, quòd ad passionem, & mortem iret. Vndè oportuit, vt prius disponeret ea, quę ad nouum testamētū pertinebant.

3. Sententia Tertia inia esse potest, Christum neq; in cœna, neque in cruce testm̄ condidisse, Sed paulatim in discursu vitæ suæ, præsertim à baptismate, & prædicatione sua. Fundamentum est, quia condere testm̄ nouum nihil aliud fuit, q̄ legem nouam ferre sub expressa promissione gratiæ, remissionis peccatorum, ac regni cœlorum, noua sacra, ac nouum ritū, colendi Deum instituendo; Sed Christus, non præstitit hoc in sola cœna, & cruce, sed prædicto tpe. Nàm statim à principio prædicationis cœpit promittere regnum cœlorum, eamque promissionem sæpissimè in discursu prædicationis suæ confirmauit. Deindè, vel in pasisimo, vel paulò post, sacrm baptismi instituit, qui est quasi fundamentum seu initiū nouæ legis, & ianua, qua Christi hæreditaté adimus. Rursus alia sacra discursu tpis instituit, nec de oîbus constat, qñ fuitt instituta, quàmuis constet de aliquibus. Ad hæc præceptum fidei de suo aduentu, ac de diuinitate sua, quæ est vna ex præcipuis conditionibus noui testamenti, multò ante cœnam sufficienter prædicauit, ac promulgauit Christus Dñs, ergo non vno, vel alio definito actu, ac tpe condidit hoc testm̄; sed successione temporis, ac diuersis actionibus. Et hoc aût discursu (si rectè procedit) apertè colligitur nouum testm̄ non fuisse à Christo integrè conditum ante mortem. Multa. n. ex præcipuis, ac valdè necessarijs, addita sunt post resurrectionem eius, nàm eo tpe institutum est sacrm pœnitentiæ, & præceptum confessionis latum: imò & præceptum baptismi antea datum non erat. Monarchia etiam Ecclesiastica postea instituta est, & suprema potestas Petro delegata, antea .n. solum erat promissa, hæc aût omnia constituunt integrè nouam legem, seu nouū testm̄.

Vt rem hanc exactè explicemus, duplici ratione Christi personam considerare possumus. Vno modo, vt personam publicam, i. vt caput, & autorem, summumq; Ecclesiæ Pontificem, ac legislatorem. Secundò, vt personam priuatam habentem propriam aliquam, & specialem cognationem. Sicut enim solet distingui duplex ratio in gratia Christi. scilicet capitis, & priuatæ personæ, ita nos hanc duplicem rationem in eius voluntate considerare possumus, & sub vtraque intelligi potest condere testamétum, & declarare vltimam voluntatem suam. Et nouum quidem testm̄ propriè condidit vt caput, & Pontifex Ecclesiæ. Quia condidit illud vt legislator, & quatenus virtutem habet ad infundendam gratiam, & gloriam in cohæredes suos. Vt priuata autem persona diceretur condere testamentum: si tantum vt homo ex bonis temporalibus, & humanis aliquid legasset.

A Dico ergo primò, Christus Dominus, vt caput & Pontifex Ecclesiæ, nullo modo instituit testamentum nonum in cruce pendens. Hæc conclusio probatur: Quia Christus in cruce nullum verbum protulit, quod ad hoc testamentum condendum pertineat. Quod breuiter ostenditur discurrendo per singula verba, quæ in cruce protulit, quæ septem ab Euangelistis referuntur. Christus vt caput, & Pontifex Ecclesiæ nouum testamentū ī cruce nō condidit.

Primum est illud; *Pater dimitte illis, non enim sciunt, quid faciunt*. Quod retulit Luc. c. 23. Quibus verbis ostenditur in primis (ut Iren. ait lib. 3. cont. Hæref. ca. 20.) longanimitas, patientia, misericordia, & bonitas Christi, dùm etiam eos, qui ipsum occidebant excusat, pro eisque orat. Deinde (ut ait Cypr. serm. de passione) ostendit se Christus in verbis illis Pontificem, ac mediatorem inter Deū, & homines. Quia (ut Paul. dicit ad Hebr. 5.) *Pontifex ex hominibus assumptus, pro hominibus constituitur in ijs, quæ sunt ad Deum, vt offerat dona, & sacrificia pro peccatis, vt condolere possit ijs, qui ignorant, & errant.* Vnde Leo Papa ser. 4. de passione, *Passio*, inquit; *Christi salutis nostre continet sacramenta, quam Dominus Iesus ita ad omnium suscepit salutem, vt inter clauos, quibus ligno tenebatur affixus pro interfectoribus suis paterna clementia supplicaret, & diceret: Pater ignosce illis quia nesciunt, quid faciunt*. Paul. autem ad Hebr. 5. de Christo Pontifice loquens ait: *Qui in diebus carnis suæ preces supplicationesque ad eum, qui possit illum saluum facere à morte, cum clamore valido, & lachrymis offerens, exauditus est pro sua reuerentia*. Exauditus autem dicitur, ad ostendendam uim, & efficaciam illius orationis. Eo enim modo exaudita fuit oratio, quo Christus exaudiri uoluit. Vnde licet, non oîbus crucifixoribus dimissum sit peccatum: nihilominus tñ oratio Christi suum effectum consequuta fuit; quia Christus (ut ait Teoph. Luc. 13.) non absolutè uoluit oîbus dimitti: sed oîbus, qui illis penitentiam agerent. Vnde Hieron. in illa uerba Isa 27. *Idcirco super hoc dimittetur iniquitas domui Iacob, Propter hoc*, inquit, *idest, propter Christi orationem, auferetur peccatum eius, si voluerit agere pœnitentiam, & merebitur benedictionem Dei, qui sibi maledictionem fuerat imprecatus, dicens: Sanguis eius super nos, & filios nostros*. Itaque ea oratione & ueniam pœnitentibus obtinuit, & auxiliū sufficiens, quo pœnitere possent. Adde et ex D. Th. suprà q. 21. artic. 4. ad 2. & Euthy. Luc. 23. illa orat. obtinuisse Christum efficaa auxilium ad peccati remissionem cum effectu consequendam: hoc tñ modo non esse factam pro omnibus, sed pro prædestinatis tm̄: & hoc sensu vř dixisse Leo Pap. ser. 11. *De eius orationis potentia fuisse, vt prædicatio Petri Apostoli ex ijs, qui dixerunt, sanguis eius super nos, & super filios nostros, multorum ad pœnitentiam corda conuerteret, & vno die baptizarentur tria fere millia Iudæorum, fieretque cor vnum, & anima vna: paratorum iam pro eo mori, quē poposcerant crucifigi*. Et ita etiam censent multi, & cōfessionem latronis, & Centurionis, & eorum qui *Reuertebantur percutientes pectora sua*, huic Christi orationi esse adscribendam. Denique multi existimant, propter hanc Christi orationem, Iudæorum supplicium per quadraginta, & eò amplius annos dilatum esse, ut possent (si uellent) pænitentiam agere, suiq; peccati remissionem consequi. Quod indicat Cyprian. suprà, ubi copiosè, & eleganter de huius orationis efficacia tractat. At uerò in huius orationis uerbis nihil est, quod ad testamentū nouum condendum pertineat, quia licèt Christus exemplum nobis dederit pro inimicis orandi: non tamen illis uerbis aliquid præcepit, uel promisit, uel aliquem nouū testamenti ritum instituit.

Prima Xpi in cruce pē dentis vox

B

Oro Christi de crucifixoribus precanthis, exaudita quo.

C

D

Secundum uerbū Christi in cruce fuit ad latronem: Secunda.

Christi pēdētis I cru ce vox Luc. 23. nē. *Hodie mecum eris in paradiso*, de quo multa in superioribus dicta sunt. Et hoc etiam fuit quidem verbum summi Pontificis, qui potestatem habebat excellentiæ ad remitenda peccata, & dandi gratiã, ac perseuerantiam in illa, atq; adeò promittendi regnum cœlorum: sed neq; hoc verbo aliqua rōne ad nouum testm̄ condendum spectauit. Sicut etiam

Luc 7. cum dixit Magdalenæ *Remittuntur tibi peccata tua*, ille fuit quidam actus potestatis excellentiæ, & remissionem peccatorum per eum præstitit: nõ tamē ppea ad institutionem noui testamenti pertinuit.

Tertia Christi de cruce pendētis vox Ioan. 19. Tertiũ verbum Christi fuit ad matrē. *Mulier, ecce filius tuus.* Et ad Ioannem, *Ecce mater tua*, Qd quidem fuit verbum pietatis, & caritatis, quo ostēdit quanta cura, & solicitudine res matris curabat, quantumq; dolori eius, & orbitati compatiebatur. Fuit etiam (vt Aug. dicit tract. 119. in Ioan.) exemplum, quo docuit, qũo sint honorandi parētes. Per se autem constat illa verba nihil pertinuisse ad noui testamenti institutionem. Imò neq; illis verbis explicuit Christus aliquem actum pertinentem ad ipsum, vt caput Ecclesiæ, seu vt personam publicam; sed fuit actus personæ priuatæ: quæ curam gerebat matris suę. Quamquàm.n. Cyril. lib. 12. in Ioã. c. 34. reprehendat eos, qui dicunt Christum carnis coniũctione commotum fuisse, tñ non vr negandũ, quin pp specialem coniunctionem, q̃ fm naturam humanã Christum hēbat cum Virgine, speciale illius curã gesserit, vt Aug. suprà docuit Chryf. Theop. & Euthy. in Ioann. Neq; ipse Cyrillus hoc negare potuit. Nam statim subdit, illo actu, & reipsa nos docuisse Christum honorandos esse parentes, ergo tunc Christus loquutus est ad Virginem, vt ad parētem. Imò Chrysost. ait, hoc facto ubstruxisse Christũ os Marcionis. *Nam, si non esset genitus*, inquit, *secundum carnē, neque matrem habuisset, cuius gratia tantam circa eam solam habuisset prouidentiam?* Vndè eleganter Cypr. sermo. de passione Domini, *Considero te in cruce de matre solicitũ, cui volentis loquis tecum, cum euangelizaret, negauerat retroactis diebus colloquium: Nunc materno moueris affectu, & thalamum humanitatis tuæ cubiculario dilecto cōmendas, & prouides sedulo benedictã inter mulieres Apostolicam clientelam, & obsequium Virginis, Virgini discipulo tradis.* Sensus ergo Cyrilli est, Christũ non fuisse commotum ex sensibili affectu, sed ex ratione dictante matrem esse honorandum. Cur autē Christus cõi nomine *Mulieris* Virginem appellarit, dixi superius disp. 2. huius tom. sect. 2. Quã etiam ob causam, eã potius Ioanni, q̃ alteri commendauerit, alterius negocij est. Dici aũt põt breuiter, mortuum iam tunc fuisse Iosephum (vt in superioribus diximus) ex Apostolis verò solum Ioãnem affuisse cruci, & sua cõstantia, & amoris significatione tm̄ honorem, tantomq; beneficium meruisse: ad quòd & primum contulit singularis eius puritas, & virginitas, & quod, (vt par est credere) singulari amore Virginem prosequeretur, & (quod caput est) q eum Christus vnicè diligebat. Neque verò defuere quidam, qui affirmarent, & scriptis proderent, tã efficacia fuisse illa Christi verba, vt propriũ, ac Physicum effectũ effecerint, quē significabat, ita vt veras, & physicas relationes matris, & filij, Virgini, Ioanniq; impresserint. Sed hoc fictitium est, & impossibile. Quia relationes non põt imprimi sine fundamento. Illud tñ verisimile est, Christum illi verbis impressisse Virgini, & Ioãni singularē quendã mutuũ affectũ maternum, ac filialem. Sed de hoc aliàs.

Matt. 27. Marc. 15. Quarta, & quinta Christi pēdentis de cruce vox. Quartum verbũ est, *Deus Deus meus, vt quid dereliquisti me?* De cuius sensu nihil hoc loco dicam, qm̄ illud satis tractatu in priori to. disp. 31. sect. 1. & inferius, disp. 38. sec. 2. iterum de illo sermo redibit. Certum ergo est verbum hoc, cum nec promissionem, nec præceptum contineat ad rōnem testamēti nullo modo pertinere, sed solum fuisse quandam ostensionē grauissimi doloris, & afflictionis, quam Christus patiebatur in inferiori parte absq; vllo solatio, qd in eam redundaret. Et eadē rō est de quinto verbo, *Sitio*, de quo ī præce. sect. multo diximus. Vtrumque enim fuit prolatum tantum ad explicandum dolorem animi, & corporis, vt virtus que veritas, & acerbitas pœnæ manifestaretur.

Sextum verbum, *Consummatum est*, nullam institutionē cõtinet, nec promissionē, aut præceptũ: sed solam testificationē Christi, q̃ ıã prophetiæ cõpletæ essent, quæ de passionib. prædictę erant. Ac si diceret, nihil aliud iam superest in mea passione implendũ, sicut Luc. 18. dixerat: *Ecce ascendimus Ierosolymam, & consummabuntur omnia, quæ dicta sunt à prophetis de filio hominis*: Hic est. n. sensus literalis, illius verbi, qd Christus protulit, vt significaret mortē suã non casu accidere, sed eo tpe, ac modo, quo à Deo præordinata erat, & pdicta. Quod autē testm̄ vetus consummaretur; idest aboleretur, consequutũ quidē est ex morte Christi, hoc tñ non est propriè illo verbo significatum. Quia nec verbum, *Consummatum est*, id propriè significat, nec tũnc, qñ Christus illud protulit testamētum vetus exoleuerat, sed paulò post in morte eius abrogatum est. Ioan. 19. Sexta Christi pēdentis de cruce vox.

Septimum verbum fuit, *Pater in manus tuas cõmendo spiritum meum*: Qd statim præsefert nihil continere sub se, qd ad institutionem testamenti noui pertineat, neq; prolatũ esse à Christo, vt exerceret aliquod munus capitis, & Pontificis: sed solũ vt ostenderet affectũm pietatē, ac reuerentiam, q̃ erga patrē habebat suum. Et aduenisse iam tps, de quo ipse pdixerat Ioannis 15. *Exiui à Patre, & veni in mundũ, iterum relinquo mundum, & vado ad Patrem*. Et vt confutaret hæreticorũ blasphemiã, qui pp superiora verba, *Deus Deus meus*, &c. despe rationē illi imponere ausuti erant. Nam in hoc verbo ostendit summam certitudinem, & securitatem q suus spiritus esset sub tutela, & protectione Dei. Hoc. n. propriè metaphorica illa locutio significat, iuxtà illud Sap. 3. *Iustorũ animæ in manu Dei sunt, & non tanget illos tormentum mortis: visi sunt oculis insipientium mori illi autem sunt in pace*, & Deuter. 33. *Omnes sancti in manu illius sunt*. Addunt & aliqui eo verbo indicasse Christum certitudinem suæ resurrectionis. Nam verbum illud *commendādi*, iuxtà proprietatem verbi Græci, significat traditionem alicuius rei, veluti in depositum, vt seruetur, & post exiguum tempus restituatur. Septima Christi pēdentis in cruce vox Luc. 23.

Ex his ergo oĩbus satis constat, nullum in verbis Christi prolatis in cruce, vestigium fuisse institutionis testamenti noui, cũ tñ de rōne testamenti sit vt proprijs, & claris verbis instituatur. Dicet aliquis non uerbo, sed facto ipso instituisse testamentum nouum, proprium sacrificiũ offerendo, quo testamentum illud confirmatum est. Sed hoc nullius momenti est, quia aliud est obsignare testamentũ aliud condere, sicut & inter hoies testamētum morte confirmatur, idest, stabile, & irreuocabile fit: non tamen in ipsa morte fit, sed factum supponitur. Ad de (qd infrà ostendemus) illud sacrificium crucis non fuisse sacrificium proprium nouæ legis, ut propter solam illud possit dici, aliquo modo tũnc esse testamentum nouum conditum. Obiectio. Respons.

Dico secundò, Christus dñs, vt caput, & princeps Ecclesiæ præcipuè condidit nouum testm̄ in cœna quoad id, qd in eo est præcipuum, quamuis aliqua, quæ ad illius integritatem pertinent, alijs tpibus instituerit. Priorem partē huius assertionis probant, quæ adduximus in secũda sua. Et põt breuiter ita explicari. Quia tũnc aliquis propriè dicit instituere testm̄, qñ aliquibus relinquit ola bona sua, sed Christus in cœna reliquit Ecclesiæ suum corpus, & sanguinem, atq; seipsum totum, in quo tum Christ⁹ vt caput & princeps ecclesiæ nouũ testamentum.

præcipuè in vltima cœna condidit.

& omnes diuitiæ eius; & omne bonum continetur: vbi non incommodè applicari potest illud Zachar. 9. [Quod est bonum eius, & quod pulcrum eius, nonne frumentum electorum, & vinum germinans Virgines?] Deinde tùnc etiam promisit Ecclesiæ suum spiritum, & præcipua præcepta tradidit (vt supra dicebamus) ac denique noui testamenti expressam mentionem fecit, ergo sine dubio tùnc præcipuè condidit testamentum nouum, quod suo etiam sanguine tùnc incruentè immolato sanciuit, postea verò in sacrificio cruento omninò stabiliuit, ac confirmauit. Posterior pars assertionis satis probatur ex ijs, quæ in tertia sententia adducta sunt. Nàm cùm testamentum nouum multa contineat, potuit pro ratione diuinæ sapientiæ temporibus opportunis, quoad diuersa præcepta, & sacramenta paulatim, & successiuè perfici. Neq; est inconueniens, testamentū hoc prius fuisse morte testatoris confirmatū, quam fuerit omni ex parte absolutum, quia hoc ipsum iudicium fuit testatorem non diu fuisse inter mortuos permansurū, sed paulo post ad vitā rediturum, atq; omnibus rebus suis vltimam manum impositurum, antequā in cœlum ascenderet.

Christus vt priuatus homo testamentū propriè non condidit.

Dico tertiò, Christus, vt priuatus homo propriè testamentum non condidit. Quia nulla bona temporalia habuit, de quibus disponeret: si autem aliquid egit, quod vmbram testamenti haberet, illud potius in cruce, quàm alibi factū reperitur. Hoc probant adducta in prima opinione, & nihil amplius. Atque hæc de Christi passione sufficiant.

QVÆSTIO XLVII.

De causa efficiente Passionis Christi, in sex articulos diuisa.

DEinde, considerandum est de causa efficiente passionis Christi.

Et circa hoc quæruntur sex.

Primò, utrùm Christus fuerit ab alijs occisus, uel à seipso.

Secundò, ex quo motiuo seipsum passioni tradiderit.

Tertiò, utrùm Pater tradiderit eum ad patiendum.

Quartò, utrùm fuerit conueniens, ut per manus Gentium pateretur, uel potius à Iudæis.

Quintò, utrùm occisores eius eum cognouerint.

Sextò, de peccato eorum, qui Christum occiderunt.

ARTICVLVS I.

Vtrum Christus fuerit ab alio occisus, an à seipso.

258 Inf. q. 50. ar. 1. ad 2. & q. 51. ar. 3. cor. Et opusc. 3. ca. 237 & 238.

AD primum sic proceditur. Videtur, quòd Christus non fuerit ab alio occisus, sed à seipso. Dicit enim ipse Ioannis 10. Nemo tollit animam meam à me, sed ego pono eam. Ille autem dicitur aliquem occidere, qui animam eius tollit. Non est ergo Christus ab alijs occisus, sed à seipso.

2. Præterea, Illi, qui ab alijs occiduntur, paulatim debilitata natura deficiunt, & maximè hoc apA paret in crucifixis: vt enim dicit Aug. in 4. de Trin. longa morte cruciabantur ligno suspensi. In Christo autem non hoc accidit: nam clamans voce magna, emisit spiritum: vt dicitur Matt. 27. Non ergo Christus est ab alijs occisus, sed à seipso. Lib. 5. ca. 13. paulò post prin. to. 3.

3. Præterea, Illi, qui ab alijs occiduntur, per violentiam moriuntur, & ita non voluntariè: quia violentum opponitur uoluntario. Sed August. dicit in 4. de Trin. quòd spiritus Christi non deseruit carnem inuitus, sed quia uoluit, quando uoluit, & quomodo uoluit. Non ergo Christus est ab alijs occisus, sed à seipso.

Sed contra est, quòd dicitur Luc. 18. Postquàm flagellauerint, occident eum.

Respondeo dicendum, quòd aliquid potest esse causa alicuius effectus dupliciter. Vno modo directè ad B illud agendo. Et hoc modo persecutores Christi eum occiderunt, quia sufficientem causam mortis, ei intulerunt, cum intentione occidendi ipsum, & effectu subsequente, quia, scilicet ex illa causa est mors subsequuta. Alio modo dicitur aliquis causa alicuius indirectè, scilicet, quia non impedit cum impedire possit sicut si dicatur aliquis alium perfundere, quia non clausit fenestram per quam imber ingreditur. Et hoc modo ipse Christus fuit causa suæ passionis, & mortis: poterat enim suam passionem, & mortem impedire. Primò quidem, aduersarios reprimendo, vt eum aut non vellent, aut non possent interficere. Secundò, quia spiritus eius habebat potestatem conseruandi naturam carnis suæ, ne à quocunque læsiuo inflicto opprimeretur. Quod quidem habuit anima Christi, quia erat Verbo Dei coniuncta in vnitate personæ, vt Aug. dicit in 4. de Trin. Quia ergo anima C Christi non repulit à proprio corpore nocumentum illatum: sed uoluit, quòd natura corporalis illi nocumento succumberet, dicitur suam animam posuisse, uel uoluntariè mortuus esse. Li. 4. c. 13. de Trinit. to. 3.

Ad primum ergo dicendum, quòd cum dicitur. Nemo tollit animam meam à me, intelligitur, me inuito: quod enim aliquis ab inuito aufert, qui resistere non potest, illud propriè dicitur tolli.

Ad secundum dicendum, quòd ut Christus ostenderet, quòd passio illata per violentiam, eius animam non eripiebat, naturam corporalem in sua fortitudine conseruauit, vt etiam in extremis positus voce magna clamaret, quòd inter alia miracula mortis eius computatur. Vndè dicitur Marc. 15. Videns autem Centurio, qui ex aduerso stabat, quia sic clamans expirasset ait: Verè hic homo filius Dei erat. D Fuit etiam & mirabile in Christi morte, quòd velocius mortuus fuit alijs, qui simili pœna afficiebantur. Vnde dicitur Ioan. 19. quòd illorum, qui cū Christo crucifixi erant, fregerunt crura, ut citò morerentur: ad Iesum autem cum venissent, ut viderunt eum iam mortuum, non fregerunt eius crura. Et Mar. 15. dicitur: quòd Pilatus mirabatur, si iam obijsset. Sicut enim eius uoluntate, natura corporalis conseruata est in suo uigore vsq; ad extremum: sic etiam quādo uoluit, subitò cessit nocumento illato.

Ad tertium dicendum, quòd Christus simul & violentiam passus est, ut moreretur, & tamen uoluntariè mortuus fuit: quia uiolentia corpori eius illata est, quæ tamen tantum corpori eius præualuit, quantum ipse uoluit.

COM-

COMMENTARIVS.

Materia huius art. per se ex perspicua, solú est aduertendum, cum D. Thom. dicit Christum fuisse causam passionis, & mortis suæ nõ directã, sed indirectam, nõ loqui de causa propria, seu morali, sed de causa tantum per accidens physicè loquendo. Nam ut aliquis dicatur causa simpliciter, & moralis alicuius effectus, non satis est, quòd possit effectum impedire, & non faciat: sed oportet vt & teneatur, quia alioqui effectus non imputatus, nec moraliter reputatur voluntarius: Christus autẽ dominus, licèt potuerit suam mortem vitare, non tamen tenebatur. Quia licèt homo semper teneatur non se occidere, non tamen tenetur semper custodire uitam, cùm possit: sed potest eam exponere propter graues causas, sicut Christus eã exposuit pro hominum redemptione.

Dubium. Dubitat autem hic Caiet. quo verum sit potuisse Christum uitare mortem suam. Quia Scot. in 3. d. B

Respons. Christus uitare mortem suam quomodo potuit. 16. q. 2. hoc negare videtur. Sed non uideo hic specialem quæstionem de morte potius, quàm de aliis defectibus, seu passionibus corporis, de quibus generatim dictum est superiori tom. disput. 32. sect. 3. Et summa omnium est, uoluntatem Christi per uires suas naturales non potuisse uitare dolorem, passiones, & mortem, vbi semel corpori sufficientes causæ naturales horum effectuum essent applicatæ. Et hoc sensu existimo loquutum Scotum, eumque Caiet. admittit; neq; vllus catholicus potest in dubium reuocare. At uerò uoluntas Christi, ut organum Verbi poterat multis modis hos effectus impedire, quod etiam constat, supposita instrumẽtaria uirtute, quam anima Christi habuit ad supernaturales effectus. Scotus autem, quia uirtutẽ hãc instrumentariam propriam, & physicam non admittit, nihil de hac potestate loquutus est: non tamen credo, negaret, quin eo modo, quo Christus faciebat alia miracula, posset etiam hoc facere, si expediret. Occurrebat tamen hic quæstio, quàm D. Th. attingit in sol. arg. quomodo de facto mors, seu separatio animæ Christi a corpore facta sit, & utrum ad illam aliquid anima Christi directè, & positiuè fuerit cooperata. Sed hoc pertinet propriè ad disput. de morte Christi, quàm infra circa q. 50. instituemus. C

ARTICVLVS. II.

Vtrum Christus fuerit ex obedientia mortuus.

259 Inf. q. 43. ar. 2. & 3. co. Et 4. cõtra c. 55. ad 23. & 26. Et op. 3. c. 234 Et Ro. 5 l. 2. fi. & lib. 5. co. in fin.

AD secundum sic proceditur. Videtur, quòd Christus non fuerit ex obedientia mortuus: Obedientia enim respicit præceptum. Sed non legitur Christo fuisse præceptum, quòd ipse pateretur. Non ergo ex obedientia passus fuit. D

2. Præterea, illud dicitur aliquis ex obedientia facere, quod facit ex necessitate præcepti. Christus autẽ, non ex necessitate, sed voluntariè passus fuit. Non ergo passus est ex obedientia.

3 Præterea, Caritas est excellentior virtus, quam obedientia. Sed Christus legitur ex caritate passus, secundum illud Ephes. 5. Ambulate in dilectione, sicut & Christus dilexit nos, & tradidit semetipsum pro nobis. Ergo passio Christi magis debet attribui charitati, quàm obedientiæ.

Sed contra est, quod dicitur Philip. 2. Factus est A *obediens Patri vsque ad mortem.*

Respondeo dicendum, quod conuenientissimũ fuit, quod Christus ex obedientia pateretur. Primò quidẽ, quia hoc conueniebat iustificationi humanæ: vt sicut per unius hominis inobedientiam peccatores constituti sunt multi, ita per vnius hominis obedientiam, iusti constituantur multi, vt dicitur Rom. 5. Secundo, hoc conueniens fuit reconciliationi Dei ad homines, Vnde dicitur Rom. 5. Recõciliati sumus Deo per mortem filij eius, inquantum, s. ipsa mors Christi fuit quoddam sacrificium acceptissimum Deo: secundum illud Ephes. 5. Tradidit ipsum pro nobis, oblationẽ, & hostiam Deo in odorem suauitatis. Obedientia verò omnibus sacrificijs antefertur, secundum illud 1. Reg. 15. Melior est obediẽtia, quam victimæ. Et ideò conueniens fuit, ut sacrificium passionis, & mortis Christi ex obedientia procederet. Tertiò, hoc conue- B *niens fuit eius victoriæ, qua de morte, & autore mortis triumphauit. Non. n. miles vincere potest, nisi duci obediat, & ita homo Christus victoriam obtinuit, per hoc, quod Deo fuit obediens: secundum illud Prou. 11. Vir obediens loquetur victorias.*

Ad primum ergo dicendum, quod Christus mãdatum accepit à Patre, ut pateretur: dicitur enim Ioã. 10. Potestatem habeo ponẽdi animam meam, & potestatem habeo iterum sumendi eam, & hoc mandatum accepi à Patre meo, scilicet ponendi animam, & sumendi eam. Ex quo (vt Chrys. dicit) non est intelligendum, quod prius expectauerit audire, & opus ei fuerit discere: sed uoluntarium monstrauit processũ, & contrarietatis ad Patrem suspicionem destruxit. Quia tamen in morte Christi lex vetus consummata est (secundum illud, quod ipse moriens dixit Ioan. Ho. 59. in Io. in pag. 3. à princ. to. 3. C *19. Consummatum est) potest intelligi, quod patiendo, omnia veteris legis præcepta impleuit. Moralia quidem, quæ in præceptis charitatis fundantur, impleuit inquantum passus est, & ex dilectione Patris (secundum illud Ioa. 14 Vt cognoscat mundus, quia diligo Patrẽ, & sicut mandatum dedit mihi Pater, sic facio, surgite eamus hinc, s. ad locum passionis) & etiam ex dilectione proximi: secundũ illud Gal. 2. Dilexit me, & tradidit semetipsum pro me. Cæremonialia uero præcepta legis, quæ ad sacrificia, & oblationes præcipuè ordinãtur, impleuit Christus sua passione, inquantum omnia antiqua sacrificia, figura fuerunt illius ueri sacrificij, quod Christus obtulit, moriendo pro nobis. Unde dicitur Colos. 2. Nemo nos iudicet in cibo, aut in potu, aut in parte diei festi, aut Neomeniæ, quæ sunt umbra futurorum, corpus autem Christi; eo, s. quod Christus comparatur ad illa, si-* D *cut corpus ad umbram. Præcepta vero iudicialia legis, quæ præcipuè ordinantur ad satisfaciendum iniuriam passis, impleuit Christus sua passione, quoniam (vt in Psal. 68. dicitur) quæ non rapuit, exoluit, permittens se ligno affigi, pro pomo, quod de ligno homo rapuerat contra Dei mandatum.*

Ad secundum dicendum, quòd obediẽtia; etsi importat necessitatem respectu eius quod præcipitur: tamen importat uoluntatem respectu impletionis præcepti, & talis fuit obedientia Christi. Nam ipsa passio, & mors secundum se considerata, naturali uoluntati repugnabat: volebat tamen Christus Dei uoluntatem circa hoc implere secundum illud Ps. 39. Vt facerem uoluntatem tuam Deus meus volui. Vnde

dice-

dicebat Matth. 26. Si non potest transire à me calix iste, nisi bibam illum, fiat voluntas tua.

Ad tertium dicendum, quod eadem ratione Christus passus est ex charitate, & obedientia; quia, & præcepta charitatis ex obedientia impleuit, & obediens fuit ex dilectione ad patrem præcipientem.

Materia huius art. diligẽter disputata est in priori tomo disput. 43. sect. 1. 2. & 3. & quia hic nihil addendum occurrit, nihil etiam repetendum esse censeo.

ARTICVLVS III.

Vtrùm Deus Pater tradiderit Christum passioni.

260 3.d.20 ar 5. q. 1. Et quo lib. 1. art 3. fi. & Matt. 26. co. 2.

AD tertium sic proceditur. Videtur, quod Deus pater non tradiderit Christum passioni. Iniquum enim & crudele videtur esse, quòd innocens passioni, & morti tradatur. Sed, sicut dicitur Deuteronom. 32. Deus fidelis, & absque vlla iniquitate. Ergo Christum innocentem non tradidit passioni, & morti.

2. Præterea, Non videtur quod aliquis à seipso, & ab alio morti tradatur. Sed Christus tradidit semetipsum pro nobis: secundum quod dicitur Isai. 53. Tradidit in mortem animam suam. Non ergo videtur, quod Deus pater eum tradiderit.

3. Præterea, Iudas uituperatur ex eo, quod tradidit Christum Iudæis: secundum illud Ioan. 6. Vnus ex vobis diabolus est quod dicebat propter Iudã, qui eum erat traditurus. Similiter etiam vituperantur C *Iudæi, qui eum tradiderunt Pilato: secũdum quod ipse dicit Ioan. 18. Gens tua, & Pontifices tui tradiderunt te mihi. Pilatus etiam tradidit ipsum, vt cruci figeretur, ut habetur Ioan 19. Non est autem participatio iustitiæ cum iniquitate, vt dicitur 2. ad Corin. 6. Ergo uidetur, quòd Deus pater non tradiderit Christum passioni.*

Sed contra est, quod dicitur Rom. 8. Proprio filio suo non pepercit Deus, sed pro nobis omnibus tradidit illum.

Art. præc. *Respondeo dicendum, quod (sicut dictum est) Christus passus est uoluntariè ex obedientia Patris. Vnde, secundum tria, Deus Pater tradidit Christum passioni. Vno quidem modo, secundum quod sua æterna voluntate præordinauit passionem Christi ad humani generis liberationem, secũdum illud, quod dicitur Is. 53. Dominus posuit in eo iniquitatem omnium* D *nostrum: & iterum, Dominus uoluit conterere eum in infirmitate. Secundò, inquantum inspirauit ei uoluntatem patiendi pro nobis, infundendo ei caritatẽ. Vnde ibidem sequitur, Oblatus est, quia ipse uoluit. Tertiò, non protegendo eum à passione, sed exponendo persequẽtibus. Unde, & legitur, Matth. 27. quod pendens in cruce Christus dicebat, Deus meus, Deus meus, ut quid dereliquisti me? quia, s. potestati persequentium eum exposuit ut August. dicit, de gratia noui Testamenti.*

In ep. 120. ex c. 6. & 10. to. 2.

Ad primum ergo dicendum, quod innocentem hominem passioni & morti tradere contra eius uoluntatem, est impium, & crudele: sic autem Deus Pa- A *ter Christum non tradidit, sed inspirando ei uoluntatem patiendi pro nobis. In quo ostenditur, & Dei seueritas, qui peccatum sine pœna dimittere noluit (quod signat Apostolus dicens, Proprio filio suo non pepercit) & bonitas eius in eo, quod cum homo sufficienter satisfacere non posset per aliquam pœnam, quam pateretur, ei satisfactorẽ dedit. Quod signauit Apostolus dicẽs. Pro nobis omnibus tradidit illum, & Romanor. 3. dicit. Quem scilicet, Christum, proposuit Deus propitiatorem per fidem in sanguine ipsius.*

Ad secundum dicendum, quod Christus, secundũ quod Deus, tradidit semetipsum in mortẽ, eadem uoluntate, & actione, qua & Pater tradidit eum: sed inquantum homo, tradidit seipsum uoluntate à Patre inspirata. Unde non est contrarietas in hoc, quod Pater tradidit Christum, & ipse tradidit se- B *metipsum.*

Ad tertium dicendum, quod eadem actio diuersimodè iudicatur, in bono, uel in malo, secundum quod ex diuersa radice procedit. Pater enim tradidit Christum, & ipse semetipsum, ex charitate, & ideo laudãtur. Iudas autem tradidit ipsum ex cupiditate, Iudæi autem ex inuidia, Pilatus ex timore mundano, quo timuit Cæsarem; & ideo ipsi uituperantur.

COMMENTARIVS.

HVnc art. proposuit D. Tho. ad explicanda illa verba Pauli ad Rom. 8. *Proprio filio suo non pepercit Deus, sed pro nobis omnibus tradidit illum.* Quæ sic egregiè exponit, Deum tradidisse Christũ pro nobis, quatenus æterno cõsilio definiuit, vt per C mortem suam nos redimeret, ex quo ortum est, vt pro nobis fieret homo passibilis, eique Pater inspirauerit uolũtatem moriendi pro nobis, ac denique vt manibus persequentium illum obiecerit, & eorum uoluntati, potestatique permiserit. Vnde Origen. lib. 7. in epist. ad Rom. *Pro nobis, inquit, tradidit eum, non illa traditione, qua dictum est, Tradet frater fratrem in mortem, & parentes filios, sed tradidisse eum dicitur hoc ipso quod eum cum in forma Dei esset, passus est exinanire semetipsum, & formã serui suscipere, & usq; ad mortem crucis peruenire.* Ex qua expositione obiter refellitur impietas hæreticorum nostri temporis dicentium, Patrem tradidisse Christum inspirando Iudæis eius mortem, eosque ad illam instigando. Sed de hoc aliàs. Eodẽ autem modo exponenda sunt ferè similia uerba Isai. ca. 53. *Dominus posuit in eo iniquitates omnium nostrum*, quæ septuaginta hoc modo verterunt, *Dominus tradidit eum propter iniquitates nostras.* D Quæ in hunc modum legit, & exponit Tert. libro contr. Praxeam, c. 30. vbi, Patrem tradere filium, exponit nihil aliud fuisse, quam mortem permittere. Clemens verò Alexan. lib. 1. Pedagogi, c. 8. sic legit: *Dominus tradidit ipsum peccatis nostris*, & exponit: *Peccatorum, scilicet, correctorem, & directorem, & ideò hic solus potest peccata dimittere.* Sic etiam exponenda sunt uerba Christi Matt. 26 *Calicem, quem dedit mihi Pater, non uis, ut bibam illũ?* Dicitur enim dedisse prædictis modis. Solum est in his locutionibus considerandum, cum dicitur Pater tradidisse Christũ, si in verbo *tradendi*, includatur missio filij, propriè id dici de prima persona Trinitatis: si autem solum dicat ordinationem redemptionis nostræ, & permissionem mortis Christi, sic propriè dici de tota Trinitate, atque hoc

Testimonij Paul. ad Rom. 8. expositio.

Deus Pater Christum suũ pro nobis tradidit morti.

sensu

sensu Patrem non personaliter, sed essentialiter sumi, quamuis appropriatè possit accommodari primæ personæ Trinitatis.

Circa rationem vero expositionis D.Th. inquiri poterat, quomodo Deus prædefiniuerit mortē Christi. Item, quomodo eam Christo inspirauerit, & suam de illa uoluntatem ostenderit. Sed de hac re uideantur, quæ suprà notauimus quæst. præced. in commentar. art. 10. & in priori tom. disput. 43. sectione 3.

Dubium. Circa sol. ad primum, meritò dubitauit Caieta. quomodo D. Tho. agens de Deo dixerit impium esse, innocentem inuitum ad mortem trahere. Cū enim Deus sit Dominus vitæ, & mortis, respectu illius non esset impium, etiam si innocentem inuitū ad mortē traderet.

Respons. Et respondet, cum D. Tho. ita loquutus est, non tractasse in ordine ad Deum: sed secundum se, & absolutè. Sed non satis percipitur, quomodo de hoc possimus loqui absolutè, & non in ordine ad aliquem.

Obiectio. Vel quid referat ad argumentum, quod de Deo procedit, consideratio absoluta, quæ in Deo non habet locum. Deinde, etiam respectu hominis non potest ea locutio accommodari, quia respectu hominis iniquum est innocentem morti tradere, nō solum inuitum, sed etiam uolentem. Dices, interdum ex iusta causa potest tradi innocens hosti, etiam si occidendus sit, dummodò ab habente potestatem tradatur, ut à Republica. Respōdetur, in casu etiā inuitum posse tradi: imò hoc ipso, quod esset simpliciter inuisus, iam non esset innocēs, quia in eo casu tenetur ipse consentire. Et similiter in præsenti, si Deus vellet aliquem innocentem morte afficere, & ipse absolutè repugnaret, hoc ipso desineret esse innocēs, si de diuina uoluntate ei constaret. Videtur ergo D.Tho. vsus illa propositione, solum ad explicandam suauem diuinæ prouidentiæ dispositionem.

Respons. Nam licèt sit absolutus dominus, & possit suo arbitratu absque alia causa, quem voluerit uita priuare, non vult tamen vti absoluto dominio, sed legib. iustitiæ, & æquitatis quodammodo se accommodat. Et hoc modo non considerando in Deo absolutam Domini potestatem, sed solam rationem gubernatoris, ac iudicis, crudele esset, & iniquum, innocentem inuitum interficere, præsertim quia hoc ipso, quod mors ei esset inuoluntaria, esset quoq; consequenter ad satisfaciendum Deo, & ad omnes alios effectus prorsus inutilis. Et hoc fortasse sibi uoluit Caiet. quamuis obscurè loquutus sit. Aliæ solutiones claræ sunt ex dictis.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum fuerit conueniens, Christum pati à Gentilibus.

261 *D quartum sic proceditur. Videtur, quod non fuerit conueniens Christum pati à Gentilibus. Quia n. per mortem Christi homines erant à peccato liberandi, conueniens uidebatur, vt paucissimi in morte eius peccarent. Peccauerunt autem in morte eius Iudæi, ex quorum persona dicitur Mar. 12. Hic est heres, uenite occidamus eum. Ergo uidetur cōueniens fuisse, q in peccato occisionis Christi Gentiles non implicarentur.*

2. Præterea, Veritas debet respondere figuræ. Sed figuralia sacrificia ueteris legis, non Gentiles, sed Iudæi offerebant. Ergo, neque passio Christi, quę fuit A *verum sacrificium, impleri debuit per manus Gentilium.*

3. Præterea, sicut dicitur Ioan. 5. Iudæi quærebant Christum interficere, non solum quia soluebat Sabbathum, sed etiā quia patrem suum dicebat Deū, æqualem se Deo faciens. Sed hoc videbatur esse solū contra legem Iudæorum, vnde, & ipsi dicunt Ioan. 19. Secundum legem debet mori, quia filium Dei se fecit. Videtur ergo conueniens fuisse, quod Christus non a Gentilibus, sed a Iudæis pateretur, et falsum esse, quod dixerunt, Nobis non licet interficere quenquam: cum multa peccata secundum legem morte puniantur, vt patet Leuit. 20.

Sed contra est, q ipse Dominus dicit Matth. 20. Tradent eum Gentibus ad illudendum, & flagellandum, & crucifigendum.

B *Respondeo dicendum, quod in ipso modo passionis Christi prefiguratus est effectus ipsius. Primò enim passio Christi effectum salutis habuit in Iudæis: quorum plurimi in morte Christi baptizati sunt: vt patet Actuum 2. & 3.*

Secundo vero Iudęis prędicantibus. Effectus passionis Christi transiuit ad Gentes. Et ideo conueniens fuit, ut Christus à Iudæis pati inciperet, & postea Iudæis tradentibus, per manus Gentilium, eius passio finiretur.

Ad primum ergo dicēdum, quod Christus ad ostēdendam abundantiam claritatis suæ, ex qua patiebatur, in cruce positus ueniam persecutoribus postulauit. Et ideo, ut huius petitionis fructus ad Iudęos, & Gentiles perueniret, uoluit Christus ab utrisque pati.

C *Ad secundum dicēdum, quod passio Christi fuit sacrificij oblatio, in quantum Christus propria uoluntate mortem sustinuit ex charitate: in quantum autē à persecutoribus est passus, non fuit sacrificiū, sed peccatum grauissimum.*

Ad tertium dicendum, quod sicut August. dicit Iudæi dicentes, Nobis non licet interficere, quenquā, intellexerunt non sibi licere interficere quenquam, propter festi diei sanctitatem, quam celebrare iam ceperant. Vel hoc dicebant (vt Chrysost. dicit) quia uolebant eum occidi, non tanquam transgressorem legis, sed tanquam publicum hostem, quia Regem se fecerat: de quo non erat eorum iudicare. Vel quia non licebat eis crucifigere (quod cupiebant) se lapidare: quod in Stephano fecerūt. Vel melius dicendum est, quod per Romanos quibus erant subiecti, erat eis potestas occidendi interdicta.

Tr. 114. in Ioan. circa med. to. 9.

Ho. 82. in Ioan. post med. illius tom. 3.

D

COMMENTARIVS.

HIc articulus non indiget expositione. Solum est notanda solutio ad 3. in qua D.Tho. dubitat: quomodo uera fuerint verba illa, quæ Iudæi dixerunt Pilato Ioan. 18. *Nobis non licet interficere quenquam*, cum ipsimet dixissent: *Nos legem habemus, & secundum legem nostram debet mori.* At vero licitum erat Iudęis, eum interficere, qui sm legē reus mortis erat. Refert igitur D.Tho. varias rñsiones. Prima est, nō licuisse Iudęis interficere quemquam in die Paschæ. Ita respondent Cyrill. lib. 12. c. 6. & Aug. tract. 114. & eandem attigit Chrysost. hom. 82. in Ioannem, & 86. in Mat. & Beda Ioann. 18. Et potest fundari in eo, quod refertur Act. 12. vbi, cū Herodes, apprehēdisset Petrum, quoniam dies

Testimonium Ioann. 18. expositio. 1.

dies erat azymorum, non statim interfecit illum: sed tradidit militibus ad custodiédum. *Volens post pascha producere eum populo.* vnde hic locus nõ satis probat id non licuisse: sed non decuisse, vel ordinariè non fuisse in vsu: in casu aũt raro, & atroci, qualem Iudæi fingebant causam Christi, non satis constat id non licuisse. Præsertim cum iã esset causa ab eis in consilio præiudicata, essetq; per milites solos executioni mandanda. Præterea si solũ propter temporis circunstantiam hoc illis non licuisset, facilè fuisset Pilato respondere illis, ut paucos dies expectarent: postea verò eum interficerent.

2. exposit. Secunda responsio est, Iudæos voluisse Christũ occidere, non tantum ut legis suę transgressorem; sed etiam vt seditiosum, hostemque Cæsaris, cuius regnum affectasset, propter quod delictum non licebat eis iudicare, neque interficere illum. Sed & hæc responsio est difficilis creditu. Tum, quia Iudæi, quando illa uerba dixerunt, nullum aliud crimen Christo obiecerant, nisi blasphemiam, tũm etiã, quia per legem etiam licebat Iudęis, quodcũque crimen punire condigna pęna.

3. exposit. Tertia responsio est, Iudæos non esse loquutos de quacunque pęna mortis: sed crucifixione, ita, ut idem fuerit dicere: *Nobis non licet interficere*, ac si dixissent nobis non licet crucifigere. Hanc expositionem habet etiam Chrysost. & eam sequuntur Euthym. & Theophy. Et illi fauent uerba, quæ statim subdit Euãgelista: *Ut sermo Iesu impleretur, quem dixit significans, qua morte esset moriturus*, scilicet, morte crucis, ac si apertius diceret, hoc dixerunt Iudæi, ut crucifigeret: Sed in primis hæc verba significare possunt non causam, propter quã id dixerunt Iudæi, sed consequutionem, ut sæpe diximus. Deinde, etiam si mens, & desiderium Iudæorum esset hoc efficere, vt Christus crucifigeretur; tamen illis uerbis non hoc significarũt, nec uidetur esse posse hic illorum sensus, tum, quia nec uerba id significant, & tunc nondum à Pilato petierant Christum crucifigi. Tum etiam, quia facilè potuisset illis respondere, non oportere eum crucifigi, sed satisfuisse lapidari, uel alio mortis genere affici.

4. Exposit. Quarta responsio, quam D. Tho. magis probat, est, eo tempore non licuisse Iudæis aliquem interficere non propter legem Dei prohibentem, sed quia per Romanos id erat eis interdictum. Quod ex Euangelio colligi ex parte potest. Ideò enim adduxerunt Christum ad Pilatum, ideò, etiam ab eo postularunt, vt Barabbam sibi concederet, quia ipsi non erant iudices in causa mortis. Item, Act. 18. adduxerunt Paulum coram Gallione, quia ipsi non sunt ausi illum occidere. Quin ẽt Ioseph. 20. lib. antiq. ca. 8. refert Annam Pontificem occidisse Iacobum sine cõsensu Præsidis Romani, & propterea priuatum fuisse pontificatu. Et hanc expositionem sequitur Rupert. in Ioann. Sed habet difficultaté. Quia id, quod assumitur, est valdè incertum. Nam Ioan. 8. Iudęi in causa adulteræ ostendebant, se habere facultatem lapidandi illam iuxta legem Moysi, & Actor. 7. lapidauerunt Stephanum. Dici potest factũ esse uel consentientibus, uel conniuentibus Romanis, non quia absolutè hoc esset in eorum potestate. Sed hinc oritur potissima difficultas contra hãc responsionem. Nam saltem ex consensu præsidis Romani absque ulla dubitatione eis licebat interficere malefactorem: At verò iam Præses Romanus suum cõsensum dederat, dicens: *Accipite eum uos, & secundum legem uestram iudicate eum*, iam ergo non poterãt illo sensu respondere. *Nobis non licet.*

5. Exposit. Quinta responsio, est Pharisæos ex speciali, & propria secta hoc obseruasse, ut neminem ad mortem damnarent, ut refert Iosephus filius Gorionis lib. 4. historiæ Iudaicæ, c. 6. Illi ergo, specie religionis, dixerunt: *Nobis non licet*: multi enim, & præcipui ex his, qui mortem Christi procurabant, erant Pharisæi, & quia autoritatem apud populum habebant, eos alij imitati sunt, hoc præcipuè ea excusatione intendentes, ut & Christus à Romanis crudeliori morte afficeretur, & ipsi minorẽ apud plebem inuidiam sibi conciliarent. Sed hæc respõsio, inprimis diuinat, & leui nititur fundamento. Deinde, cum Pilatus dixit: [Accipite eum uos, & secundum legem vestram iudicate eum;] non est loquutus ad Pharisæos; sed ad iudices populi, non ergo Pharisæi, sed iudices debuerunt respondere. Ioan. 18.

Quocirca illud, in quo omnes hæ expositiones conueniunt, certum est. Iudæos vsos fuisse hac excusatione, intentione crucifigendi Christum, & vitandi populi inuidiam. Quomodo autem verum dixerint ad se excusandum, incertum est. Omnibus uerò consideratis, id, quod prima sententia asserebat, videtur uerisimilius. Illi etenim omnino uolebant statim Christum interfici, timebant enim vehementer, ne è manibus elaberetur, & ideò sumpserunt eam probabilem excusationem, quòd eo tempore non liceret eis, aliquem ad mortem damnare. Quæ expositio euidentius constabit ex ijs, quæ infrà dicemus de die, in quo interfectus est Dominus.

ARTICVLVS V.

Vtrum Christi persecutores eum cognouerint.

AD quintum sic proceditur. Videtur, quòd persecutores Christi eum cognouerint. Dicitur enim Matth. 21. quòd agricolæ videntes filium dixerunt intra se, Hic est heres, uenite occidamus eum. Ubi dicit Hier.: Manifestè Dominus probat ex uerbis Iudæorum, principes non per ignorantiam, sed per inuidiam Dei filium crucifixisse, intellexerunt enim eum esse illum, cui Pater per Prophetam dicit: Postula à me, & dabo tibi Gentes hereditatem tuã. Ergo uidetur, quod cognouerint eum esse Christum, vel filium Dei. 3S2 opusc. 60. c. 18. in fi. & 2. ad Cor. 2. le. 2 col. 1. Id innuit c. 21. Matt. in fi. illius t. 9. & etiã in gl. ord.

2. Praterea, Ioan. 15. Dominus dicit: Nunc autem, & viderunt, & oderunt, & me, et Patrem meũ. Quod autem uidetur, manifestè cognoscitur. Ergo, Iudæi cognoscentes Christum, ex causa odij, ei passionẽ intulerunt.

3. Pręterea, In quodam sermone Ephesini concilij dicitur. Sicut qui chartam imperialem discerpserit, tanquam Imperatoris disrumpens verbum, ad mortem addicitur: sic crucifigens Iudæus, quem uiderat, pęnas dabit tanquam in ipsum Deum, verbũ pręsumptionis inijciens. Hoc autem non esset, si eum esse Dei filium, non cognouissent; quia ignorantia eos excusasset. Ergo uidetur, quod Iudæi crucifigentes Christum cognouerint eum esse filium Dei.

Sed contra est, quòd dicitur 1. ad Cor. 2. Si cognouissent, nunquam Dominum glorię crucifixissent, & Act. 3. dicit Petrus, Iudęis loquens. Scio quia per ignorantiam fecistis, sicut, & principes vestri, & Dominus in cruce pendens dicit. Pater dimitte illis, non enim sciunt, quid faciunt.

Respondeo dicendum, quòd apud Iudęos, quidã erãt maiores, & quidam minores. Maiores quidem, qui eorũ principes dicebãtur, (vt dicitur in lib. Quęstio.

veteris,

Aug. in li. q. ve. et no. teſt. qui i incipit, De certe, q. 66 a me. to. 4.

A *veteris, & noui teſt.) ſicut & dæmones, cognouerunt eum eſſe Chriſtum promiſſum in lege: omnia enim ſigna uidebant in eo, quæ dixerant futura prophetæ. Myſterium autem diuinitatis eius ignorabant: & ideò, Apoſtolus dicit: Quod ſi cognouiſſent, nunquam dominum gloriæ crucifixiſſent. Sciẽdum tamen, quòd eorum ignorantia non eos excuſabat à crimine: quia erat quodammodo ignorantia affectata; videbant enim euidentia ſigna diuinitatis ipſius: ſed ex odio, & inuidia Chriſti ea peruertebant & verbis eius, quibus ſe Dei filium fatebatur, credere noluerunt, vnde ipſe de eis dicit Ioan. 15. Si non ueniſſem, & loquutus eis non fuiſſem, peccatum non haberent, nunc autem excuſationem non habẽt de peccato ſuo. Et poſtea ſubdit; Si opera non feciſſem in eis, quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent, & ſic ex perſona eorum accipi poteſt, quod dicitur Iob 21. Dixerunt Deo, recede à nobi: ſcientiam uiarum tuarum nolumus. Minores uerò, ideſt, populares, qui myſteria Scripturæ non nouerant, non plenè cognouerunt ipſum eſſe nec Chriſtum, nec filium Dei; licet.n. aliqui eorum in eum crediderint, multitudo tamen non credidit. Etſi aliquando dubitauerunt, an ipſe eſſet Chriſtus, propter ſignorum multitudinem, & efficaciam doctrinæ (ut habetur Ioan. 7.) tamen poſtea decepti fuerunt à ſuis principibus, ut eum non crederent, neque filium Dei, neq; Chriſtum. Unde, & Petrus eis dixit. Scio quia per ignorantiam feciſtis, ſicut & principes veſtri: quia, ſcilicet, per principes ſeducti erant.*

Ad primum ergo dicendum, quòd illa verba dicuntur ex perſona colonorum uineæ, per quos ſignificantur rectores illius populi, qui eum cognouerunt eſſe hæredem; in quantum cognouerunt eum eſſe Chriſtum promiſſum in lege. C *Sed contra hanc reſpõſionem eſſe uidetur, quòd illa verba Pſal. Poſtula à me, & dabo tibi Gentes hæreditatem tuam, eidem dicuntur, cui dicitur: Filius meus es tu, ego hodie genui te Si ergo cognouerunt eum eſſe illum, cui dictum eſt: Poſtula à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, ſequitur, quòd cognouerint eum eſſe filium Dei. Chryſoſt. etiam ibidem dicit, quod cognouerunt eum eſſe filium Dei. Beda etiam dicit ſuper illud Luc. 23. Quia neſciunt, quid faciunt. Notandum, inquit, quòd non pro eis orat, qui quem filium Dei intellexerunt, crucifigere, quam confiteri maluerunt. Sed ad hoc poteſt reſpõderi quòd cognouerũt eum eſſe filium Dei, non per naturam, ſed per excellentiam gratiæ ſingularis. Poſſumus tamen dicere, quod etiam, verum Dei filium cognouiſſe dicũtur, quia euidentia ſigna huius rei habebant: quibus tamen aſſentire, propter odium, & inuidiam noluerunt, ut eum cognoſcerent eſſe filium Dei.* D

Ho. 40. in Mat. I opere imperf. à me. to. 2. Ca. 94. ſe. ord. Bedę, cir. pr. to. 2

Ad ſecundum dicendum, quòd ante illa uerba præmittitur: Si opera non feciſſem in eis, quę nemo alius fecit, peccatum non haberent, & poſtea ſubditur. Nunc autem uiderunt, & oderunt, & me, & patrem meum. Per quod oſtẽditur, quòd uidentes opera Chriſti mirifica, ex odio proceſſit, quòd eum filium Dei nõ cognouerunt.

Ad tertium dicendum, quod ignorantia affectata non excuſat à culpa, ſed magis uidetur culpam aggrauare; oſtendit enim hominem ſic uehementer eſſe affectum ad peccandum, quod uult ignorantiam incurrere, ne peccatũ uitet. Et ideò, Iudæi peccauerunt, non ſolum hominis Chriſti, ſed etiam tanquàm Dei crucifixores.

A Hunc articulum tantum, per occaſionem hic D. Thom. præmiſit, vt in art. ſequenti, peccatum crucifigentium Chriſtum explicaret, nos verò ſupra rẽ hanc in proprio loco tractauimus, cum de Chriſti miraculis ageremus.

ARTICVLVS VI.

Vtrùm peccatum Chriſtum crucifigentium fuerit grauiſſimum.

AD ſextum ſic proceditur. Videtur, quòd peccatum crucifigentium Chriſtum nõ fuerit grauiſſimum. Non enim eſt grauiſſimum peccatum, quod excuſationẽ habet. Sed ipſe Dominus excuſauit pec- B catum crucifigentium eum, dicẽs: Pater ignoſce illis, quia neſciunt quid faciunt. Non ergo peccatum eorũ fuit grauiſſimum. 263

Sup. art. 4. ad 2. fi. & op 60. c. 18 fin.

2. Pręterea, Dominus dixit Pilato Ioan. 19. Qui tradidit me tibi, maius peccatum habet. Ipſe autem Pilatus fecit Chriſtum crucifigi per ſuos miniſtros. Ergo videtur fuiſſe maius peccatum Iudæ proditoris peccato crucifigentium Chriſtum.

3. Præterea, Secundum Philoſ. in 5. Eth. Nullus patitur iniuſtum uolens, & ſicut ipſe ibidem dicit: Nullo patiente iniuſtum nullus facit iniuſtum; ergo volenti nullus facit iniuſtum. Sed Chriſtus uoluntariè eſt paſſus: ut ſupra habitum eſt. Non ergo iniuſtũ fecerunt crucifixores Chriſti, & ita eorum peccatum non fuit grauiſſimum.

l. 5. Eth. c. 9. tom. 5. — ar. 2. hui⁹ quæſt.

Sed contra eſt, ꝙ ſuper illud Matt. 23. Et uos im- C *plete menſuram patrum veſtrorum, dicit Chryſ. Quãtum ad ueritatem exceſſerunt menſuram patrum ſuorum; illi.n. occiderunt homines, iſti Deũ crucifixerũt.*

Ho. 45. in Mat. I opere imperf. aliquantulũ à me. tom. 2.

Reſpondeo dicendum, quod ſicut dictum eſt. Principes Iudæorum cognouerunt Chriſtum: & ſi aliqua ignorantia fuit in eis, fuit ignorantia affectata. quæ eos non poterat excuſare. Et ideo, peccatum eorum fuit grauiſſimum; tum ex genere peccati, tũ ex malitia voluntatis Minores autem Iudæi grauiſſimè peccauerunt quantum ad genus peccati: in aliquo tamen diminuebatur eorum peccatum, propter eorum ignorantiam. Vnde ſuper illud Luc. 23. Neſciunt quid faciunt: dicit Beda; Pro illis rogat, qui neſcierunt quid facerent: zelum Dei habentes, ſed non ſecundũ ſcientiam. Multò autem magis fuit excuſabile peccatum Gentilium, per quorum manus crucifixus eſt, qui legis ſcientiam non habebant.

Ar. præc. & arg. 1. & in reſpõſione. — ca. 94. ſec. ord. Bedæ cir. princ.

D *Ad primum ergo dicendum, quo excuſatio Domini non refertur ad principes Iudæorum, ſed ad minores de populo; ſicut dictum eſt.*

Ad ſecundũ dicendum, quod Iudas tradidit Chriſtum, non Pilato, ſed principibus Sacerdotũ, qui tradiderunt eum Pilato: ſecundum illud Ioan. 18. Gens tua, & pontifices tui tradiderunt te mihi Horum tamen omnium peccatum fuit maius, quàm Pilati, qui timore Cæſaris Chriſtum occidit. Et etiam quam peccatum militum, qui de mandato præſidis Chriſtum crucifixerunt non ex cupiditate, ſicut Iudas, nec ex inuidia & odio, ſicut principes ſacerdotum.

In cor. art.

Ad tertium dicendum, quod Chriſtus voluit quidem ſuam paſſionem, ſicut & Deus eam voluit. Iniquam tamen actionem Iudæorum non voluit, & ideò

occiſo-

minem cadere poterat, nam ille alius modus peccandi, & occidendi Deum cognitum, vix poterat in homines cadere. Vel certè, quia circunstantia infidelitatis, & voluntariæ excæcationis non minus, quã alia vr aggrauare. Huic accedunt aliæ circunstantiæ grauissimæ prauorum affectuum, odij, iræ, & inuidiæ in Christũ, quæ ex magna superbia, & ambitione oriebantur. Quę oĩa ex historia euangelica, constant, & ex summa illa diligentia, importunaq; postulatione ac furore, quo in morte Christi procurãda impij Iudæi debacchati sunt Quo tandẽ fit, ut peccatum illud saltem in indiuiduo, consideratis oĩbus malitijs, & circunstantijs eius, possit existimari grauissimum oĩum, quæ ab hoĩbus vnq̃ commissa sunt. Quo sensu potest exponi D. Tho. & eodẽ vr dixisse Bern. ser. quodam de pass. dñi peccatũ illud fuisse: *Grauissimum, ac singulare*, q̃q̃ hoc ẽt in certum sit, & Bern. rectè intellectus facilè possit exponi. Solet verò cõparari hoc peccatũ cum peccato Adæ, quia illud vr fuisse grauius pp nocumentũ generis humani. Sed Bernar. supra vr hoc peccatũ præferre, quia maioris æstimationis est dignitas Filij Dei, q̃ oẽs hoĩes: & præsertim, quia non constat illud nocumentum esse ita præuisum ab Adamo, vt multum aggrauaret. Sed de hoc ẽt nihil certi definiri potest. An verò, quia persona Christi fuit infinita, peccatum crucifigentium Christum fuerit infinitum, & cur Iudæorum demeritum ex illa circũstantia non tm̃ creuerit, quantũ Christi meritũ, & satisfactio ea circunstantia personæ patientis, latè tractatum est in priori tom. disput. 4. sect. 4.

Peccati crucifigentiũ Xpm grauitas, & magnitudo.

In sol. ad 1. explicat D. Th. verba illa Christi, *Pater dimitte illis, non enim sciunt, quid faciunt*: quod illa excusatio non ad principes, sed ad minores de populo Iudæorum referenda sit. Quę est expositio Bedæ Luc. 23. & Iust. q. 108. Quod si obijcias verba Petri Act. 3. *Scio, quia per ignorantiã fecistis, sicut, & principes vestri*. Rndendum est, illam particulã, *sicut*, dicere similitudinẽ in ignorãtia aliqua, non æqualitatẽ. Sed difficile creditu est, Christum orasse tm̃ pro plebe, & non pro principibus tum quia oratio est uniuersalis, & illa cã non videtur adstrĩta ad limitandam orationem; sed ad facilitandã impetrationem, tum ẽt, quia Christus dedit exemplum dilectionis inimicorũ, unde orare ẽt debuit pro principibus Iudæorum, qui erant præcipui inimici eius. Denique, quia effectus illius orationis, quos supra posuimus, ẽt in principibus Iudæorũ locum habere potuerunt. Quare dici põt, orationẽ Christi generalem fuisse, & illam excusationem ad omnes etiam pertinere posse, quia omnes aliqua ignorantia laborarunt, Nam licet hæc in principibus fuerit affectata, tñ quatenus ex aliqua parte diminuit audaciam, uel irreuerentiam in Deum, potuit ad impetrãdam ueniam allegari. Et hæc expositioni magis uidẽtur fauere omnia, quæ circa hãc orationem ex sanctis Patribus supra tradidimus.

Testimonij expositio.

Oratio Xpi pẽdẽtis in cruce generalis pro oĩbus crucifixoribus.

In sol. ad 2. D. Th. insinuat grauius peccasse Põtifices Iudæorum, q̃ Iudam, Pilatumq;, & milites eius. Et de hac parte posteriori supra diximus. Circa priorem uerò Caiet. censet peccatum Iudæ fuisse grauius, pp maiorem Christi cognitionem, & altiorem statum, quem habebat; & pp maiorem ingratitudinem, ac deniq; pp maiorem proditionis turpitudinem. Ad D. Thom. aũt tacitè rñdet, nõ definijsse contrarium, sed indecisam qõnem reliquisse. Cęterũ ego in primis existimo D. Tho. definijsse qõnem, aliàs argumento non satisfecisset. Deinde, censeo, eius sniam esse uerior em pp duas præcipuas rões, quas D. Th. insinuat. Prima est, quia Iudas reuera noluit Christum occidi, neq; id futurũ existimauit, ut eius pœnitentia, quamuis peruersa, declarauit, & supra etiam exposuimus. Et hanc rõnem insinuat D. Th. cũ dicit Iudam non tradidisse Christum Pilato, sed Pontificibus. Altera est, quia Iudas ex cupiditate, non ex inuidia, & odio tradidit Christum, sicut principes Iudæorum. His addi potest, quòd Principes Iudæorum maiori duritia, & pertinacia in Christo tradendo perdurarunt, qđ etiam est signum vehementioris, ac intensioris affectus, quæ omnia si rectè perpendãtur, videntur magis peccatum augere.

Grauiʼpeccauerunt Pontifices Iudçorũ q̃ Iudas.

Solutio ad 3. clara est. Ex ea tamen colligi potest summa quædam totius quæstionis huius de causa efficiẽte passionis Christi. Illud. n. opus, vt fuit actio Iudæorum, nullo modo est tribuenda Christo, aut Deo. Quia licet Deus ad eã concurrerit physicè tan quàm vniuersalis causa; tamẽ quia illa actio absolutè mala est, in Deũ referri nõ potest: sed hoc modo tribuitur Iudæis, vt proditorib. & homicidis Act. 7. gentibus, vt executoribus, Mat. 20. Luc. 18. Dæmoni, vt primò instigatori, Ioan. 13. At verò quatenus illa passio tenuit se ex parte Dei, & Christi, qui uoluntate sua illam acceptauit, & permisit, & non impediuit, sic tribuenda est Christo, & Deo. Et ita intelliguntur scripturæ, Isa. 53. Ioan. 1. & ad Gala. 2. ad Rom. 8. Ne de hac materia aliquid amplius disputandum occurrit.

Causa efficiẽs passionis Christi quę.

QUÆSTIO XLVIII.

De modo passionis Christi, quantum ad effectũ, in sex articulos diuisa.

Deinde, considerandum est de effectu passionis Christi. Et primò de modo efficiẽdi. Secundò, de ipso effectu.

Circa primum quæruntur sex.

Primò vtrùm passio Christi causauerit nostram salutem per modum meriti.

Secundò, vtrùm per modum satisfactionis.

Tertiò, vtrum per modum sacrificij.

Quartò, vtrùm per modum redemptionis.

Quintò, vtrum esse redemptorem sit proprium Christi.

Sextò, vtrùm causauerit effectum nostræ salutis per modum efficientiæ.

Sensus D. Tho. in tit. qnæst. est, agendum esse de modo, quo passio Christi suum effectum operata est. Itaque non hic agitur de modo passionis sm̃ se, sed de modo, quo transijt in effectum. Ex hac occasione tractat hic D. Tho. de merito, & satisfactione Christi, & de redemptione nostrã, quæ res, quia copiosè disputata est à nobis in priori tomo, hoc loco iterum repetenda non erit, vbi nihil noui addendum occurrit, sed quæ in genere dicta sunt de operibus Christi, passioni applicanda sunt.

ARTICULUS I.

Vtrùm passio Christi causauerit nostram salutem per modũ meriti.

Ad primum sic proceditur. Videtur, quod passio Christi non causauerit nostram salutem per modum meriti. Passionum enim principia, non sunt in nobis. Nullus autem meretur, vt laudatur, nisi per id, cuius principium est in ipso

264 Infr. q. 62. art. 1. & 3. d. 18. ar. 5. & 4. d. 1. q. 1. a. 3. q. 3. veri. q. 26. a. 6. ad 10.

& in 4. fi. q. 19. ar. 4. & qu. 34. art. 1. ipso. Ergo, passio Christi nihil est operata per modum A meriti.

2. Præterea, Christus ab initio suæ conceptionis meruit, & sibi, & nobis: vt supra dictum est. Sed superfluum est aliquem iterum mereri id, quod ante meruerat. Ergo Christus per suam passionem non meruit nostram salutem.

3. Præterea, Radix merendi est charitas: Sed charitas Christi non fuit magis augmentata in passione, quàm ante. Ergo non magis meruit salutem nostram patiendo, quàm ante fecerat.

Tr. 104 in Ioa. nõ p cul à fi. t. 9. Sed contra est, quod super illud Philipp. 2. Propter quod, & Deus exaltauit illum, &c. dicit Aug. Humilitas passionis, claritatis est meritum, claritas humilitatis est præmium. Sed ipse clarificatus est, non solum in seipso, sed etiam in suis fidelibus, vt ipse dicit Ioan. 17. Ergo videtur, quod ipse meruerit salutem suorum fidelium. B

Quæst. 8. Respondeo dicendum, quod (sicut supra dictum est) Christo data est gratia, non solum sicut singulari personæ, sed inquantum est caput Ecclesiæ: vt, scilicet ab ipso redūdaret ad membra. Et ideò, opera Christi hoc modo se habent tàm ad se, quàm ad sua membra, sicut se habent opera alterius hominis in gratiâ constituti ad ipsum. Manifestum est autem, quod quicunq; in gratia cōstitutus, propter iustitiam patitur, ex hoc ipso meretur sibi salutem, secundum illud Mat. 5. Beati, qui persequutionem patiuntur propter iustitiam. Vnde, Christus per suam passionem non solum sibi, sed etiam omnibus membris suis meruit salutem.

Ad primum ergo dicendum, quod passio, inquantum huiusmodi, non est meritoria: quia habet principium ab exteriori. Sed secundum quod eam aliquis voluntariè sustinet, sic habet principium ab interiori: C & hoc modo est meritoria.

Ad secundum dicendum, quod Christus à principio suæ conceptionis meruit nobis salutem æternam: sed ex parte nostra erant quædam impedimenta, quibus impediebamur consequi effectum præcedentiū meritorum. Vnde, ad remouendum illa impedimenta oportuit Christum, vt supra dictum est. q. 46. ar. 3.

Ad tertium dicendum, quòd passio Christi habuit aliquem effectum, quem non habuerunt præcedentia merita: non propter maiorem charitatem, sed propter genus operis, quòd erat conueniens tali effectui, ut patet ex rationibus suprà inductis de conuenientia passionis Christi. q. 46. ar. 3. & alijs.

De hoc art. videantur dicta in priori tom. dispu. 41. sect. 1. & sequentib. cum illis coniungendo, quæ diximus dispu. 39. sect. 2. vbi tractauimus, per quos actus Christus meruerit.

In solutione ad secundum, & tertium attingit D. Thom. an Christus meruerit aliquid sua passione, quod prioribus actib. non meruerit, & cur meritum nostræ salutis specialiter tribuatur passioni, cum per reliqua opera vitæ suæ etiam nobis meruerit? Sed de his videnda sunt, quæ diximus eodem tomo disputatio 4. sectio. quarta, in 2. obiectione.

ARTICVLVS II.

Vtrùm passio Christi causauerit nostram salutem per modum satisfactionis.

AD secundum sic proceditur. Videtur, quod passio Christi non causauerit nostram salutem per modum satisfactionis. Eiusdem enim uidetur esse satisfacere, cuius est peccare: sicut patet in alijs pœnitentiæ partibus: eiusdem. n. est conteri, & cōfiteri, cuius est peccare. Sed Christus non peccauit: secundum illud 1. Pet. 2. Qui peccatum non fecit. Ergo ipse non satisfecit propria passione. 265. 4. co. c. 55. ad 23. & 24. & op. 60. c. 18. col. 6.

2. Præterea, Nulli satisfit per maiorem offensam. Sed maxima offensa fuit perpetrata in Christi passione, quia grauissimè peccauerunt, qui eum occiderunt; vt supra dictum est. Ergo uidetur, quod per passionem Christi non potuerit Deo satisfieri. q. præ. a. 6.

3. Præterea, Satisfactio importat æqualitatē quandam ad culpam, cum sit actus iustitiæ. Sed passio Christi non uidetur esse æqualis omnibus peccatis humani generis; quia Christus non est passus secundum diuinitatem, sed secundum carnem, secundum illud 1. Pet. 4. Christo igitur passo in carne. Anima autē, in qua est peccatum, potior est, quam caro. Non ergo Christus sua passione satisfecit pro peccatis nostris.

Sed cōtra est, ꝙ in persona eius dicitur Ps. 68. Quæ non rapui, tūc exoluebam. Non aūt exoluit, qui perfectè non satisfacit. Ergo uidetur, ꝙ Christus patiendo, perfectè satisfecerit pro peccatis nostris.

Respondeo dicendum, ꝙ ille propriè satisfacit pro offensa, qui exhibet offenso id, quod æquè, vel magis diligit, quā oderit offensam. Christus aūt ex charitate, & obedientia patiendo, maius Deo aliquid exhibuit, q̄ exigeret recompensatio totius offensæ humani generis. Primò quidem, propter magnitudinem charitatis, ex qua patiebatur. Secundò, propter dignitatem vitæ suæ, quam pro satisfactione ponebat: quæ erat uita Dei, & hominis. Tertiò, propter generalitatem passionis, & magnitudinem doloris assumpti, ut supra dictum est. Et ideo, passio Christi non solum sufficiens, sed etiam superabundans satisfactio fuit pro peccatis humani generis: secundum illud 1. Ioann. 2. Ipse est propitiatio pro peccatis nostris, non pro nostris autem tantum, sed etiam pro totius mundi. q. 46. ar. 6.

D Ad primū ergo dicendum, quod caput, & mēbra sunt quasi vna persona mystica, & ideo satisfactio Christi ad omnes fideles pertinet, sicut ad sua mēbra. Inquantū ēt duo hoīes sunt unū in charitate, unus pro alio satisfacere potest, vt infrà patebit. Non autē est similis ratio de confessione, & contritione: quia satisfactio consistit in actu exteriori, ad quē assumi possūt instrumenta, inter quæ computantur etiam amici.

Ad secundum dicendum, quod maior fuit charitas Christi patientis, quàm malitia crucifigentium. Et ideò plus potuit Christus satisfacere sua passione, quā crucifixores offendere occidendo; in tantum, quod passio Christi sufficiens fuit, & superabundans ad satisfaciendum pro peccatis occidentium ipsum.

Ad tertium dicendum, ꝙ dignitas carnis Christi non est æstimanda solum, secundum carnis naturam,

sed

sed secundum personam assumentem, inquantum, scilicet, erat caro Dei, ex quo habebat dignitatem infinitam.

Videantur dicta in priori tomo, in tota disput. 4. In sol. ad 1. attingit D. Tho. quæstionem, cur vnus homo possit satisfacere pro alio: non verò conteri, vel confiteri. Sed hæc res habet proprium locum in materia de satisfactione.

ARTICVLVS III.

Vtrùm passio Christi operata sit per modum sacrificij.

166 Infr. q. 49. ar. 4. cor. & q. 63. ar. 4. co. & ad 3. & q. 83. ar. 1. co. & op. 60. ca. 18. col. 6.

AD tertium sic proceditur. Videtur, quod passio Christi non sit operata per modum sacrificij. Veritas enim debet respondere figuræ. Sed in sacrificijs veteris legis, quæ erant figuræ Christi, nunquã offerebatur caro humana, quinimò hæc sacrificia immunda, & nefanda habebantur: secundum illud Psalm. 105. Effuderunt sanguinem innocentem, sanguinem filiorum suorum, & filiarum suarum, quas sacrificauerunt, sculptilibus Chanaam. Ergo videtur, quod passio Christi sacrificium dici non possit.

Li. 10. c. 5. paulo a pr. to. 5. *2. Præterea, Aug. dicit in 10. de Ciuit. Dei, quòd sacrificium visibile, inuisibilis sacrificij sacramentũ, i. sacrum signum est. Sed passio Christi non est signũ, sed magis signatum per alia signa. Ergo videtur, quòd passio Christi non sit sacrificium.*

3. Præterea, Quicunque offert sacrificium, aliquod sacrum facit, vt ipsum nomen sacrificij demonstrat: Illi autem, qui Christum occiderunt, non fecerunt aliquod sacrum, sed magnam malitiam perpetrauerunt. Ergo, passio Christi magis fuit maleficiũ, quàm sacrificium.

Sed contra est, quòd Apostolus dicit Ephe. 5. Tradidit semetipsum pro nobis, oblationem, & hostiam Deo in odorem suauitatis.

Respondeo dicendum, quòd sacrificium propriè dicitur aliquid factum in honorem propriè Deo debitũ ad eum placandum. Et indè est, quod Aug. dicit in Li. 10. c. 6. in pr. to. 5. *10. de Ciuit. Dei. Verum sacrificium est omne opus quod agitur, vt sancta societate inhæreamus Deo, relatum, s. ad illum finem boni, quo veraciter beati esse possimus. Christus autem (vt ibidem subditur) seipsum obtulit in passione pro nobis, & hoc ipsum opus, quod voluntariè passionem sustinuit Deo maximè acceptum fuit, vtpotè ex charitate maximè proueniẽs. Vndè manifestum est, quod passio Christi fuerit verum sacrificium. Et sicut ipse postea subdit in eodem lib. Huius veri sacrificij, multiplicia variaq; signa erãt sacrificia prisca Sanctorum: cum hoc vnum per multa figuraretur, tanquàm verbis multis res vna diceretur, vt sine fastidio multum commendaretur. Et cum quatuor considerentur in omni sacrificio (vt* Li. 4. ar. 14. non longe a fin. to. 3. *Aug. dicit in 4. de Trin.) scilicet, cui offeratur, à quo offeratur, quid offeratur, pro quibus offeratur, idem ipse vnus verusque mediator per sacrificium pacis reconcilians nos Deo, vnum cum illo maneret, cui offerebat, vnum in se faceret, pro quibus offerebat, vnus ipse esset, qui offerebat, & quod offerebat.*

Ad primum ergo dicendum, quòd licèt veritas respondeat figuræ, quantum ad aliquid, non tamen quãtum ad omnia: quia oportet, quòd veritas figuram excedat. Et ideò, conuenienter figura huius sacrificij, quo caro Christi offertur pro nobis, fuit caro non hominum, sed aliorum animalium significantium carnem Christi, quæ est perfectissimum sacrificium. Primò, quidem, quia ex eo, quod est humanæ naturæ caro, congruè pro hominibus offertur, & ab eis sumitur sub sacramento. Secundò, quia ex eo, quod erat passibilis, & mortalis apta erat immolationi. Tertiò, quia per hoc, quod erat sine peccato, efficax erat ad emundanda peccata. Quartò, quia ex eo, quod erat caro ipsius offerentis, erat Deo accepta propter ineffabilem charitatem suam carnem offerentis. Vnde August. dicit in 4. de Trinit. Quid tam congruenter ab Li. 4. c. 14. i med. to. *hominibus sumeretur, quod pro eis offerretur, quàm humana caro? & quid tàm aptum huic immolationi, quam caro mortalis? & quid tam mundum pro mundandis vitijs mortalium, quàm sine contagione carnalis concupiscentiæ caro, nata in utero, & ex vtero virginali? & quid tam gratè offerri, & suscipi posset, quàm caro sacrificij nostri, corpus effectum sacerdotis nostri?*

Ad secundum dicendum, quod Aug. ibi loquitur de sacrificijs visibilibus figuralibus. Loco citato. in arg. *Et etiam ipsa passio Christi licèt sit aliquid signatum per alia sacrificia figuralia, est tamen signum alicuius rei obseruandæ à nobis: secundum illud 1. Petr. 4. Christo igitur passo in carne, vos eadem cogitatione armamini: quia, qui passus est in carne, desiit à peccatis, vt iam nõ hominum desiderijs, sed uoluntate Dei, quod reliquum est in carne viuat temporis.*

Ad tertium dicendum, quod passio Christi ex parte occidentium ipsum, fuit maleficium: sed ex parte ipsius ex charitate patiẽtis, fuit sacrificium. Vndè, hoc sacrificium ipse Christus obtulisse dicitur, non autem illi, qui eum occiderunt.

COMMENTARIVS.

MAteriam huius art. tractaui etiam in superiori tom. disp. 46. sect. 1. Cum enim de sacerdotio Christi sermo esset, operæ pretium fuit explicare proprium illius sacrificium, quĩ est potissimus actus sacerdotij, & potestas per actus explicanda est. Hic igitur solum circa D. Tho. rationem occurrit difficultas. Probat enim Christi passionem fuisse sacrificium, quia fuit aliquid factum in honorẽ propriè Deo debitum ad eum placandum. Quæ ratio, (si solida est) probat circũcisionem Christi fuisse sacrificium, & ieiunium, orationem, & similia. Nam in hæc omnia conuenit illa ratio sacrificij, q̃ D. Tho. ex Aug. sumpsit. Vnde non videtur D. Th. probare, & consequenter nec docere passionem Christi esse propriè, & in rigore sacrificium: sed solum ea lata, & communi significatione, qua omne opus bonum factum in cultum Dei, ad eumq; placandum, dicitur sacrificium. Et augetur difficultas, nam sacrificium propriè dictum debet esse signum sensibile publica autoritate ad significandum aliquid sacrum, & spirituale impositum, & permanẽti lege statutum, quæ omnia non videntur cõuenire Christi passioni, & morti. Hæc verò difficultas postulabat ad perfectum sui decisionem, integrum tractatum de natura sacrificij. Quia verò iam dudum ab initio statuimus, ne peregrinas quæstiones aliundè; quasi diuulsas, adduceremus, & quia Dubium.

in sequenti tomo, quem Deo auspicante propediē in lucem emittemus, materiam de sacrificio integrè disputamus, ideò ad dubitationē positam hoc loco dicendum est. D. Tho. breuiter, ac concisè sacrificij notionem hoc loco posuisse. Nam (vt argu- Respōsio. mentum conuincit) in ea amplitudine multa continentur, quæ propriè sacrificia non sunt, atq; idcirco addēdum est, de ratione sacrificij esse, vt sit oblatio exterior, & sacra, ordinata ad colendum, vel placandum Deum publico, & solenni ritu. Agitur.n. hic præcipuè de sacrificio propitiatorio, quod est actus sacerdotis propriè dicti, qui (ut Paulus ait ad Passio Christi verū, ac proprium sacrificiū. Heb. 5.) [Ex hominibus assumptus, pro hominibus constituitur in ijs, quæ sunt ad Deum, vt offerat dona, & sacrificia pro peccatis.] Quam rationem etiā priori tomo sufficienter explicatam reliquimus, & ex ea optimè concluditur Christi passionē, & mortem fuisse verum, ac propriū sacrificium, quia per eam Christus *Se obtulit oblationē, & hostiam Deo in odorem suauitatis*, ad Ephs. 5. ad Hebr. 7. & sequentibus. Fuit ēt illa oblatio à Deo ordinata, & instituta, tanq̄ supremus cultus illi offerēdus pro toto genere humano in satisfactionem, & reconciliationem eius, & ad hunc cultum offerendum, Christum summum Sacerdotem ordinauit, vt prædicto loco latius explicatum est: Ad argumentū ergo, respondetur non esse eādem rationem de alijs actionibus, vel operib. Christi. Tùm quia alia non sunt ita ordinata ad placandum Deum, & consummandam redēptionem, sicut passio, & mors, tū ēt. quia de ratione sacrificij est, vt victima aliquo modo cōficiatur, & immutetur in honorem Dei, qd factum est per passionem, non verò per alias actiones. Sūt verò, qui dicant, totam Christi uitam fuisse ueluti vnicum sacrificium, quod in morte cōsummatum est. Quod piè dictum est, non tn̄ in rigore, sm̄ propriam rationem sacrificij. Quin potius neque tota passio vt propriè, & intrinsecè pertinere ad rationē sacrificij: sed solum id, quod Christus in cruce passus est. Ibi.n. accepit vulnera lethalia: & ad illius mortem proximè ordinata. Et ideò dicitur à Patribus hoc sacrificium oblatum in altari crucis, vt videre licet in Leone Papa epist. 84. ad Episcopos Palestinæ. Et multi eo modo exponunt verba Pauli ad Heb. 13. *Habemus altare, de quo edere non habēt potestatem, qui tabernaculo deseruiunt*. Et colligi etiam potest ex Paulo ibidem dicente: *Quorum animalium infertur sanguis pro peccato, horū corpora cremantur extra castra, ita & Iesus, ut sanctificaret per suum sanguinem populum, extra portam passus* Gen. 22. *est*: indicans in mysterio crucis, quod extra portam paractum est, oblatum fuisse hoc sacrificium. Ideò etiam Christus portans crucem dicitur fuisse significatus in Isaac portante ligna ad sacrificium. Igit reliqua, quæ antecesserunt, fuerunt quasi via, & applicatio victimæ ad sacrificium: ipsum uerò sacrificium non sine magno mysterio, & diuina ordinatione ueluti ritu mystico extrà portam in altari crucis, manibus extensis, solenni die Paschæ, consummatum est.

Ad aliam difficultatem, q̄ sacrificium oportet esse signum sensibile. Respondetur, duplicem significationem posse in sacrificio excogitari, aliam moralem, de qua dixit Aug. lib. 10. de Ciu. c. 5. [Sacrificium visibile inuisibilis sacrificij signum esse:] aliā mysticam, de qua dixit Aug. lib. 1. contra aduers. legis, & Proph. c. 18. *Vnum uerum & singulare sacrificium Christi multis esse antica sacrificiorum significatum figuris*. Prior significatio est essentialis omni sacrificio, quia sine illa esse non potest uerus cultus latriæ, quod est de essentia sacrificij: & hæc significatio in Christi sacrificio inuenta est. Significabat.n. internum sacrificium, quo Christus uitam suam offerebat ad placandum Deum, significabat etiā de- A structionem peccati, & Ipsius mortis mortem, quā sacrificium illud operaturum erat. Posterior autem significatio non est de essentia sacrificij, sed inuenta est in oīb. sacrificijs veris, & à Deo, uel ex singulari eius inspiratione institutis, vel in expectationē, uel in commemorationē sacrificij Christi. At verò in sacrificio Christi, quod fuit prototypus cæterorum sacrificiorū, non oportuit significationē illā inueniri, sed potius ipsum per cætera sacrificia significari.

Et ex his ad alteram partem (.s. q̄ oporteat sacrificium lege stabiliri) respondetur, illud esse uerū de sacrificio (vt ita dicam) legali, quod cum lege durat: non uerò de sacrificio, quod est supra omnem legē communiter hominibus impositam, quale fuit sacrificium Christi, quod causa uniuersalis, & exemplar sacrificiorū omnium, finisque legis veteris, ac B principium, & fundamentum nouæ fuit.

ARTICVLVS IIII.

Vtrū passio Christi operata sit nostrā salutem per modum redemptionis.

AD quartum sic proceditur. Videtur, q̄ passio Christi non sit operata nostram salutem per modū redemptionis. Nullus.n. emit, vel redimit, quod suum esse non desiit: sed homines nunquam desierunt esse Dei: secundū illud Psal. 23. Domini est terra, & plenitudo eius orbis terrarum, & vniuersi, qui habitant in eo. Ergo videtur, quòd Christus non redemerit nos sua passione. 267 Inf. q. 49. ar. 2. & 3. d. 19. ar. 2. & 3. d. 10. ar. 4. & op. 40. ca. 15. col. 6.

2. Præterea, Sicut Aug. dicit 13. de Trin. Diabo- Lib. 13 de Tr. c. 13. in prin. to. 3, C *lus à Christo iustitia superandus fuit. Sed hoc exigit iustitia, vt ille, qui inuasit dolosè rem alienā, debeat priuori ea, quia fraus, & dolus nemini debet patrocinari, vt ēt iura humana dicunt. Cum ergo, diabolus creaturā Dei, s. hoīem, dolosè deceperit, & sibi subiugauerit, videtur, quod non debuerit homo per modū redemptionis ab eius eripi potestate.*

3. Præterea, Quicunq; emit, aut redimit aliquid, pretium soluit ei, qui possidebat. Sed Christus nō soluit sanguinem suum (qui dicitur esse pretium redemptionis nostræ) diabolo, qui nos captiuos tenebat. Nō ergo Christus sua passione nos redemit.

Sed contra est, quod dicitur 1. Pet. 1. Non corruptibilib. auro, vel argento redempti estis de vana vestra conuersatione paternæ traditionis, sed pretioso sanguine, quasi agni immaculati, & incontaminati Christi. Et Gal. 3. dicitur, Christus nos redemit de ma- q. 46. ar. 4. D *ledicto legis factus pro nobis maledictum. Dicitur au-* ad 3. arg. *tem pro nobis factus maledictum, inquantum pro nobis passus est in ligno, vt suprà dictum est. Ergo, per passionem suam nos redemit.*

Respondeo dicendum, quòd per peccatum dupliciter homo obligatus erat. Primò quidem, seruitute peccati, quoniam qui facit peccatum, seruus est peccati: vt dicitur Ioan. 8 & 2 Pet. 2. A quo quis superatus est, huius & seruus est. Quia igitur diabolus hominem superauerat, inducendo eum ad peccatum, homo seruituti diaboli addictus erat. Secundò, quantum ad reatum pœnæ, quo homo erat obligatus secūdum Dei iustitiam. Et hoc etiam est seruitus quædam, ad seruitutem.n. pertinet, q̄ aliquis patiatur, q̄ non vult: cum liberi hominis sit uti seipso, vt vult. Quia igitur passio Christi fuit sufficiens, & superabundans satisfactio pro peccato, & reatu pœnæ gene-

rη

ris humani: eius passio fuit quasi quoddã pretium, per quod liberati sumus ab vtraque obligatione. Nam ipsa satisfactio, qua quis satis facit, siue pro se, siue pro alio, pretium quoddam dicitur, quo seipsum, vel alium redimit à peccato, & à pœna: secundum illud Dan. 4. Peccata tua eleemosynis redime: Christus autẽ satisfecit non quidem pecuniam dando, aut aliquid huiusmodi: sed dando id, quod fuit maximum, seipsum, scilicet pro nobis. Et ideò passio Christi dicitur esse nostra redemptio.

Ad primum ergo dicendum, quòd homo dicitur esse Dei dupliciter. Vno modo inquantum subijcitur potestati eius. Et hoc modo nunquam homo desiit Dei esse: secundum illud Dan. 4. Dominatur excelsus in regno hominum, & cuicunque voluerit, dabit illud. Alio modo per vnionem charitatis ad eum: secundũ quod dicitur Rom. 8. Si quis spiritum Christi non habet, hic non est eius. Primo ergo modo, nunquam homo desiit esse Dei: secundo verò modo, desijt esse Dei per peccatum. Et ideo, inquantum fuit à peccato liberatus Christo passo satisfaciente, dicitur per passionem Christi esse redemptus.

Ad secundum dicendum, quòd homo peccando obligatus erat, & Deo, & Diabolo: quantum enim ad culpam, Deum offenderat, & diabolo se subdiderat, ei consentiens. Vnde, ratione culpæ non erat factus seruus Dei; sed potius à Dei seruitute recedens, diaboli seruitutem incurrerat, Deo iustè hoc permittente, propter offensam in se commissam. Sed quantum ad pœnam, principaliter homo erat Deo obligatus sicut summo iudici: diabolo autem tanquam tortori: secundum illud Matth. 5. Ne forte tradat te aduersarius tuus iudici, & iudex tradat te ministro, id est, Angelo pœnarum crudeli: vt Chrysost. dicit. Quamuis igitur diabolus iniustè, quantum in ipso erat, hominem sua fraude deceptum, sub seruitute teneret, & quantum ad culpam, & quantum ad pœnam: iustum tamen erat hoc hominem pati, Deo permittente, quantum ad culpã, & ordinante, quantum ad pœnam. Et ideò, per respectum ad Deum, iustitia exigebat, quòd homo redimeretur, non autem per respectum ad diabolum.

Ho. 11. in Mat. in opere imp. nõ longe à fi. to. 2.

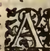
Ad tertium dicendum, quòd quia redemptio requirebatur ad hominis liberationem per respectum ad Deum, non autem per respectum ad diabolum: non erat pretium soluendum diabolo, sed Deo: & ideò, Christus sanguinem suum (qui est pretium nostræ redemptionis) non dicitur obtulisse diabolo, sed Deo.

Quod in hoc art. quæritur, reipsa diuersum non est ab eo, quod in præcedentibus tractatum est; solumque proponitur ad explicandam metaphoram emptionis, seu redemptionis, qua meritum, & satisfactio Christi pro nobis in diuina scriptura explicantur. De qua re satis, superq; dictum est superiori tom. disput. 4. sect. 3.

ARTICVLVS V.

Vtrùm esse redemptorem, sit proprium Christi.

218 3. dist. 19. art. 4. q. 2.

AD quintum sic proceditur. Videtur, quòd esse redemptorem, non sit propriũ Christi. Dicitur enim in Psal. 30. Redemisti me Domine Deus veritatis. Sed esse dominum Deum veritatis, conuenit toti Trinitati. Non ergo est proprium Christi.

2. Præterea, ille dicitur redimere, qui dat pretium redemptionis, sed Deus pater dedit filium suum redẽptionem pro peccatis nostris, secundum illud Psalm. 100. Redemptionem misit Dominus populo suo. Gloss. 1. Christum, qui dat redemptionem captiuis. ergo non solum Christus, sed etiam Deus pater nos redemit.

Glo. inter ibidem.

3. Præterea, Non solum passio Christi, sed etiam aliorum Sanctorum proficua fuit ad nostram salutẽ: secundum illud Gloss. 1. Gaudeo in Passionibus pro nobis, & adimpleo ea, quę desunt passionum Christi in carne mea, pro corpore eius, quod est Ecclesia. Ergo, non solum Christus debet dici redemptor, sed etiã alij sancti.

Sed contra est, quod dicitur Gal 3. Christus nos redemit de maledicto legis, factus pro nobis maledictũ. Sed solus Christus factus est pro nobis maledictum. Ergo, solus Christus debet dici noster redemptor.

Respondeo dicendum, quòd ad hoc quòd aliquis redimat, duo requiruntur, scilicet actus solutionis, & pretium solutũ. Si n aliquis soluat pro redemptione alicuius rei, pretium, quod non est suum, sed alterius, ipse non dicitur redimere principaliter: sed magis ille, cuius est pretium. Pretium autem redemptionis nostræ est sanguis Christi, uel uita eius corporalis, quæ est in sanguine, quã ipse Christus exoluit. Vndè, vtrunque istorum ad Christum pertinet immediatè, inquantum est homo, sed ad totam Trinitatem, sicut ad causam primam, & remotam: cuius erat, & ipsa vita Christi, sicut primi autoris, & à qua inspiratum fuit ipsi homini Christo, ut pateretur pro nobis. Et ideò, esse immediatè redemptorem, propriũ est Christi, inquãtum est homo: quàmuis ipsa redemptio possit attribui toti Trinitati, sicut primæ causæ.

Ad primum ergo dicendum, quòd Gloss. hoc sic ponit, Tu Domine Deus veritatis, redemisti me in Christo clamante: in manus tuas Domine commendo spiritum meum. Et sic redemptio immediatè pertinet ad hominem Christum; principaliter autem ad Deum.

Elicitur ex Glo. ordi. ibi.

Ad secundum dicendum, quòd pretium redemptionis nostræ homo Christus soluit immediatè; sed de mandato Patris, sicut primordialis autoris.

Ad tertium dicendum, quòd passiones Sanctorũ proficiunt Ecclesiæ, non quidem per modum redemptionis, sed per modum exempli, & exhortationis, secundum illud 2. ad Cor. 1. Siue tribulamur pro vestra exhortatione, & salute.

COMMENTARIVS.

HVnc articulum egregiè exposuit Caiet. hic. Ex quo aduertendum est primò, posse munus redimendi dici proprium vel respectu Christi, vel respectu aliarum diuinarum personarum, vel respectu aliorum hominum, vel etiam angelorum. Priori modo ita est proprium Christi esse redemptorem, sicut proprium est illius, incarnari, esse hominem, pati, & mori. Quocirca, si redimere significet vitam suam, & sanguinem offerre pro hominibus, hoc ita est proprium Christi, vt non conueniat alijs personis. Si autem significet absolutè

conferre pretium, vel cõcurrere, excitare, & mouere ad ipsam pretij oblationem, sic non est propriũ Christi: sed totius Trinitatis opus. Nam sicut tota Trinitas operata est incarnationem, ita ét contulit Christo humanam vitam, & sanguinem, atq; adeò pretium, quo nos posset redimere, eademq; Trinitas inspirauit Christo volũtatem moriendi pro nobis, & illi cooperata est, vt seipsum pro nobis offerret in pretium.

Dubium.

Quòd si inquiras, an absolutè Christus solus dicendus sit nos redemisse, & non Pater, neq; Spiritussanctus. Respondeo, hoc ad significationem vocis pertinere, atq; ita consulendum esse vsum eius. Vt autem in scriptura, præsertim in nouo testamento, vbi frequentius sermo est de hominum redemptione.

Redẽptio hominũ propria Xpi quomodo.

Redimere. Dici de eo, qui immediatè soluit pretium, ideòque significare propriam actionem personalem Christi, sicut comedere, vel sanguinẽ effundere. Vndè Apoc. 5. dicit de agno; *Dignus es domine accipere librum, & aperire signacula eius, quoniã occisus es, & redemisti nos Deo in sanguine tuo*, & ad Titum 2. *expectantes beatam spẽ, & aduentum gloria magni Dei, & saluatoris nostri Iesu Christi, qui dedit semetipsum pro nobis, vt nos redimeret ab omni iniquitate, &c.* Et eodem sensu nomen redemptoris absolutè dictum propriũ est Christi, qui eodẽ modo dicitur *nostra sanctificatio, & redemptio.* 1. ad Cor. 1. & ita ét redemptio sæpè attribuitur Christo, ut propria illius, ad Rom. 3. ad Ephes. 1. & ad Colos. 1. 1. ad Timot. 2. & ad Hebr. 9. Quia ipsius propriũ fuit: *Dare animam suam in redemptionem pro multis.* Matt. 20. Interdum verò *redimere* sumitur priori modo, & ita explicat D. Th. hic ad 1. illud Psal. 30. *Redemisti me, domine Deus veritatis.* Ideſt redemisti me per Christum, & in Christo: quanquam ad literam, *Redimere.* Illo loco nihil aliud sit, quàm de manibus persequentium eripere, quæ significatio frequens etiam est in scriptura. In ea uerò significatione videtur propriè dictum Luc. 1. *Benedictus dominus Deus Israel, quia visitauit, & fecit redemptionem plebis suæ.* Et ad eũdẽ modum exponit D. Th. in sol. ad 2. illud Ps. 100. *Redemptionem misit dominus populo suo.*

Posteriori modo, ideſt, facta comparatione ad alias personas creatas, certũ est propriũ esse Christi esse redẽptorem. Qua de re videantur dicta priori tomo in commentario art. 1. quæst. 26. D. Thom. vbi exposuimus, quomodo Christus sit vnicus mediator inter Deum, & homines idemq; his nominibus, *Redemptoris. & Mediatoris* significari.

Obiectio. Testimonij Pauli ad Cor. 1. Expositio.

Cõtra hoc verò obijcit D. Tho. in argumento 3. illud ad Colos. 1. *Adimpleo ea, quæ desunt passionum Christi in carne mea, pro corpore eius, quod est Ecclesia.* Et respondet, passiones Sanctorum proficere Ecclesiæ, non per modum redemptionis, sed per modũ exempli: & exhortationis: Circa quã responsionẽ meritò dubitat Caiet. quia præter illos duos modos exempli, & exhortationis, possunt opera iustorum prodesse alijs per modum satisfactionis, uel quia vnus propria voluntate potest pro alio satisfacere, illi suam satisfactionem applicando: vel quia satisfactiones sanctorum in thesauro Ecclesiæ repositæ possunt p claues Ecclesiæ applicari alijs ad indulgentiam, & remissionem pœnarum. At uerò satisfactio pro alijs genus quoddam redemptionis est, quandoquidem soluto pretio alter à pęna liberatur. Ad quam obiectionem Caiet. multa dicit, nescio tamen an mentem D. Tho. satis explicẽt. Ego existimo D. Tho. prudenter egisse, id tantum attingendo, quod locus Pauli postulabat. Nam reuera literalis sensus illius loci est, quem D. Tho. significauit. Nã passionibus Christi uerè, ac propriè nihil deest, nisi ut nobis earum fructus applicetur, & hoc laborabat Paulus exemplo, & doctrina, & pp hoc passiones sustinebat, ut etiã in superiori tom.

A disp. 4. sect. 10. attigimus, & fauente Deo, latius in materia de satisfactione dicemus. An verò passiones iustorum possint alijs prodesse ad satisfactionem, quia, neq; huius loci erat, neq; breuiter explicari poterat, D. Tho. omninò ab ea quęstione abstinuit: & simpliciter negauit huiusmodi opera prodesse Ecclesiæ per modum redemptionis. Ita. n. loquendum est absolutè, & simpliciter, etiam si prosint per modum satisfactionis: vel quia licèt vnus possit satisfacere pro alio: non tamen de cõdigno: sed tantum de cõgruo (vt multi uolunt,) vel quod certius est, quia non ex perfecta iustitia, quam nomen redẽptionis significat. Et hæc uidetur esse magis propria ratio, quam alię, quas attigit Caiet. et si illæ non sint rejciendæ, s. quia satisfactio Christi, est simpliciter necessaria: aliæ tantũ ex abundãtia: illa liberat simpliciter ab omni culpa, & pœnæ; hæ tantum à quadam pœna temporali. Quibus etiam addi potest, alias satisfactiones non prodesse eccle-

Opera sanctorũ quo modo prosint Ecclesiæ.

B siæ, nisi ut fundatæ in Christo, ex cuius meritis, & virtute prouenit, ut inter membra eius esse possit satisfactionis cõmunicatio. Denique propter istas caũsas nõ dr homo redimere seipsum quãuis possit pro se satisfacere, ergo multo minus poterit dici redimere alios, etiam si aliquo modo pro illis satisfaciat.

ARTICVLVS VI.

Vtrùm passio Christi operata sit nostram salutem per modum efficientiæ.

D sextũ sic proceditur. Videtur, quod passio Christi non sit operata nostram salutem per modum efficientiæ: Causa enim efficiens nostræ salutis est magnitudo diuinæ virtutis: secundum illud

169 Inf. q. 49. a. 1. cor. Et op. 3. cap. 238. fi. & ad Ro. 4. fin. & 1. Cor. 1. lect. 2. col. 4.

C Isa. 59. *Ecce non est abbreuiata manus eius, vt saluare non possit, Christus autem crucifixus est ex infirmitate: vt dicitur 2. ad Corin. 13. Non ergo passio Christi efficienter operata est nostram salutem.*

2. Præterea, Nullum agens corporale efficienter agit nisi per contactum, vnde etiam & Christus tangendo mundauit leprosũ, vt ostẽderet carnẽ suã salutiferã virtutem habere: sicut Chrys. dicit. Sed passio Christi nõ potuit contingere oẽs homines. Ergo, non potuit efficienter operari salutem omnium hominum.

Ho. 24. in Matt. & in opere imper. ho. 21. id innuit, to. 2.

3. Pręterea, Non videtur eiusdem esse operari per modum meriti, & per modum efficientiæ: quia ille, qui meretur, expectat effectum ab alio. Sed passio Christi operata est nostram salutem per modum meriti. Non ergo per modum efficientiæ.

Sed contra est, quòd dicitur 1. ad Cor 1. quod verbum crucis, his, qui salui fiunt, est virtus Dei. Sed virtus Dei efficienter operatur nostram salutem. Ergo, passio Christi in cruce efficienter operata est nostram salutem.

D

Respondeo dicendum, quòd duplex est efficiens, principale, & instrumentale. Efficiens quidem principale humanæ salutis, est Deus. Quia verò humanitas Christi est diuinitatis instrumentum (vt suprà dictum est) ideò, ex consequẽti omnes actiones; & passiones Christi, instrumentaliter operantur in virtute diuinitatis ad salutem humanam. Et secundum hoc passio Christi efficienter causat salutem humanam.

q. 13. ar. 2. & 3. & q. 43. art. 2.

Ad primum ergo dicendum, quòd passio Christi relata ad Christi carnem, congruit infirmitati assumptæ: relata verò ad diuinitatẽ, consequitur ex ea

insi-

infinitam virtutem, secundum illud 1. ad Corinth. 1. Quod infirmum est Dei, fortius est hominibus: quia, scilicet, ipsa infirmitas Christi, in quantum est Dei, habet uirtutem excedentem omnem uirtutem humanam. A

Ad secundum dicēdum, quod passio Christi, licèt sit corporalis, habet tamen spiritualem uirtutem ex diuinitate unita. Et ideò, per spiritualem contactum efficaciam sortitur, scilicet, per fidem, & fidei sacramentum: secundum illud Apostoli. Quem proposuit Deus propitiatorem per fidem in sanguine ipsius.

Ad tertium dicendum, quòd passio Christi secundum quod comparatur ad diuinitatem eius agit per modum efficientiæ: inquantum uerò comparatur ad voluntatem animæ Christi, agit per modum meriti; secundum verò quod consideratur in ipsa carne Christi, agit per modum satisfactionis, in quantum per eā liberamur à reatu pœnæ: per modum uero redemptionis, inquantum per eam liberamur à seruitute culpæ: per modum autem sacrificij, inquantum per eam reconciliamur Deo, ut infrà dicetur. B

Doctrina D. Tho. in hoc arti. difficilis planè est, nisi benignè esplicetur. In quo tàm ad sem explicādam, quàm ad exponendam sententiam D. Thom. pro uiribus laboratum est supeiori tom. dispu. 31. sect. 7. Neq; hoc loco aliquid addendem occurrit.

QVÆSTIO XLIX.

De Effectibus passionis Christi, in sex articulos diuisa.

DEindè, considerandum est de ipsis effectibus passionis Christi.

Et circa hoc quæruntur sex.

Primò, vtrùm per passionem Christi simus liberati a peccato.

Secundò, vtrùm per eam simus liberati à potestate diaboli.

Tertiò, vtrùm per eam simus liberati à reatu pœnæ.

Quartò, vtrùm per eam simus Deo reconciliati.

Quintò, vtrùm per eā sit nobis aperta ianua cœli.

Sextò, vtrùm per eam Christus adeptus sit exaltationem.

Cum passio Christi potissimū operetur per modum meriti, & satisfactionis, nihil aliud est quærere effectus illius passionis, quā quærere quid Christus sua passione meruerit, aut pro quibus personis, vel pro qua re satisfecerit. De quo in priori tomo fusè disputatum est, & ideò ferè in tota hæc quæst. nihil aliud præstabimus, quàm designare loca, in quibus tractata vnaquæq; res est. Ordo uerò huius, præcedentisq; quæstionis uideri potest quodā modo inuersus quia prius oportebat inuistigare, quid causa possit operari, & deindè modum, quo potest operari: D. Tho. uerò uoluit prius explicare uarios modos operādi passionis Christi, quia ad singulos effectus possunt omnes, uel pluses eorum applicari, quod in art. 1. & alijs præstat, estque ad eorum intelligentiam obseruandum.

ARTICVLVS I.

Vtrùm per passionem Christi simus liberati à peccato.

AD primum sic proceditur. Videtur, quod per passionem Christi non simus liberati à peccato. Liberare enim a peccato, est proprium Dei: secundum illud Isai. 43. Ego sum, qui deleo iniquitates tuas propter me. Christus autem non est passus secundum quòd Deus, sed secundum quod homo. Ergo, per passionem Christi non sumus liberati a peccato. 270 3.d.9.ar.1

2. Præterea, Corporale non agit in spirituale. Sed passio Christi est corporalis, peccatum autem non est nisi in anima, quæ est spiritualis creatura. Ergo, passio Christi non potuit nos emundare a peccato.

B *3. Præterea, Nullus pōt liberari a peccato, quod nondum commisit, sed quod in posterum est commissurus. Cùm igitur multa peccata post Christi passionem sint commissa, & tota die committantur, videtur quòd per passionem Christi non simus liberati a peccato.*

4. Præterea, posita causa sufficienti nihil aliud requiritur ad effectum inducendum. Requiruntur autē adhuc alia ad remissionē peccatorum, scilicet baptismus, & pœnitentia. Ergo uidetur, quòd passio Christi non sit sufficiens causa remissionis peccatorum.

5. Præterea, Prouer. 10 dicitur. Uniuersa delicta operit charitas, & 15. dicitur, per misericordiam, & fidem purgantur peccata. Sed multa sunt alia de quibus habemus fidem, & quæ sunt prouocatiua charitatis, ergo, passio Christi non est propria causa remissionis peccatorum. C

Sed contra est, quod dicitur Apoc 1. Dilexit nos, & lauit nos a peccatis nostris in sanguine suo.

Respondeo dicendum, quòd passio Christi est propria causa remissionis peccatorum tripliciter. Primò quidem, per modum prouocantis ad charitatem: quia vt Apost. dicit Roman. 5. Commendat Deus suam caritatem in nobis, quoniam cum adhuc inimici essemus, Christus pro nobis mortuus est. Per charitatem autem consequimur ueniam peccatorum, secundū illud Luc. 7. Dimissa sunt ei peccata multa, quoniā dilexit multū. Secundò, passio Christi causat remissionem peccatorum per modum redēptionis: quia enim ipse est caput nostrum per passionem suam, quem ex charitate, & obedientia sustinuit, liberauit nos tanquàm membra sua a peccatis: quasi per pretium suæ passionis. Sicut si homo per aliquod opus meritoriū, quòd manu exerceret, redimeret se a peccato quod pedibus cōmisisset. Sicut enim naturale corpus est vnū ex membrorum diuersitate consistens, ita tota Ecclesia, quæ est mysticū corpus Christi, computatur quasi vna persona cum suo capite, quod est Christus. Tertiò, per modum efficientiæ, in quantum caro secundū quam Christus passionem sustinuit, est instrumentū diuinitatis: ex quo eius passiones, & actiones operantur in virtute diuina ad expellendum peccatum. D

Ad primum ergo dicendum, quòd licèt Christus non sit passus, secundum quòd Deus, tamen caro eius est diuinitatis instrumentum. Et hoc passio eius habet quandam diuinam virtutem dimittendi peccata, vt dictum est. In cor. ar.

Ad secundum dicendum, quòd passio Christi licèt sit corporalis: sortitur tamen quandam spiritualem virtutem ex diuinitate, cuius caro ei unita est, ut instrumentum. Secundum quam quidem virtutem, passio Christi est causa remissionis peccatorum.

Ad tertium dicendum, quòd Christus sua passione nos à peccatis liberauit causaliter, idest instituens causam nostræ liberationis, ex qua possent quæcunque peccata quandocunque remitti, vel præterita, vel præsentia, vel futura. Sicut si medicus faciat medicinam, ex qua possint quicunque morbi sanari, etiam in futurum.

Ad quartum dicendum, quòd quia passio Christi præcessit, vt causa quædam vniuersalis remissionis peccatorum (sicut dictum est) necesse est, quòd singulis adhibeatur ad deletionem propriorum peccatorũ. Hoc autem fit per baptismum, & pœnitentiam, & alia sacramẽta, quę habent uirtutem ex passione Christi, vt infrà patebit.

q.48 ar.4. & aliis.

q.62.ar.5.

Ad quintum dicendum, quòd etiam per fidem applicatur nobis passio Christi ad percipiendum fructũ ipsius; secundùm illud Rom. 3. Quem proposuit Deus propitiatorem per fidem in sanguine eius. Fides antẽ per quam à peccato mundamur, non est fides informis; quę potest esse etiam cum peccato, sed est fides formata per charitatem, vt sic passio Christi nobis applicetur, non solum quantum ad intellectum, sed etiã quantum ad affectum. Et per hunc etiam modum peccata dimittuntur ex virtute passionis Christi.

De hoc artic. uideantur dicta superiori tomo, disput.4. sect.3. & disput.41. sect.1.

ARTICVLVS II.

Vtrùm per passionem Christi simus liberati à potestate diaboli.

371
3 d.19.ar.2.& 3. di. 19.ar.1.& veri.q.29. ar.7.ad 9. & op. 60. c.18.co.8. & Heb. 2. lc.4. c.1.

AD secundum sic proceditur. Videtur, quòd per passionem Christi non simus liberati à potestate diaboli. Ille enim non habet potestatem super aliquos, in quibus nihil sine permissione alterius facere potest. Sed diabolus nunquàm potuit aliquid in nocumẽtum hominum facere, nisi ex permissione diuina: sicut patet Iob. 1. & 2. quòd potestate diuinitus accepta, eum primò in rebus, & postea in corpore læsit. Et similiter Matth. 8. dicitur, quod dęmones nisi Christo concedente non potuerunt in porcos intrare. Ergo diabolus nunquam habuit in hominibus potestatem. Et ita per passionem Christi non sumus liberati à potestate diaboli.

2. Præterea, Diabolus potestatem suam in homines exercet tentando, & corporaliter vexando. Sed hæc adhuc in hominibus operatur post Christi passionem. Ergo, non sumus per passionem Christi ab eius potestate liberati.

3. Præterea, Virtus passionis Christi in perpetuũ durat (secundum illud Hebr. 10. Vna oblatione consummauit sanctificatos in sempiternum) similiter etiam vbiq; extenditur. Sed liberatio à potestate diaboli, nec est ubique (quia in multis partib. mundi adhuc sunt idololatræ) nec etiam erit semper: quia tempore Antichristi maximè suam potestatem exercebit diabolus in hominum nocumentum; de quo dicitur 2. ad Thes. 2. quòd eius aduentus erit secundum operationem Sathanæ in omni virtute, & signis & prodigijs mendacibus, & in omni seductione iniquitatis. Ergo uidetur, quòd passio Christi non sit causa liberationis humani generis à potestate diaboli.

A

Sed contra est, quod Dominus dicit Ioa. 12. imminente passione. Nunc princeps huius mundi eijcietur foras; & ego si exaltatus fuero à terra, omnia trahã ad me ipsum. Est autem exaltatus à terra per crucis passionem. Ergo, per eam diabolus est à potestate hominum eiectus.

B

Respondeo dicẽdum, quòd circa potestatem, quam diabolus in homines exercebat ante Christi passionẽ, tria sunt consideranda. Primum quidem ex parte hominis, qui suo peccato meruit, ut in potestatem traderetur diaboli, per cuius tẽtationem fuerat superatus. Aliud autem est ex parte Dei, quem homo peccando offenderat, qui per suam iustitiam hominẽ reliquerat potestati diaboli. Tertium est ex parte ipsius diaboli, qui sua nequissima voluntate hominem à consecutione salutis impediebat. Quantum ergo ad primum, homo est à potestate diaboli liberatus per passionẽ Christi, inquantum passio Christi est causa remissionis peccatorum. ar.3. huius quæst. Quantum autem ad secundum dicendum, quòd passio Christi nos à potestate diaboli liberauit, in quãtum nos Deo reconciliauit, ut infrà dicetur. Quantum verò ad tertium, passio Christi nos à diabolo liberauit, in quantum in passione Christi excessit modum potestatis sibi traditæ a Deo, machinando in mortem Christi, qui non habebat meritum mortis, cum esset absque peccato. Unde Aug. dicit in 13. de Trin. Iustitia Christi victus est diabolus, quia cum in eo nihil morte dignum inueniret, occidit eum tamen, & utiq; iustum est, ut debitores, quos tenebat, liberi dimittantur, in eum credentes, quem sine vllo debito occidit. L.13.c.14 non lõge à fin.to.3.

C

Ad primum ergo dicendum, quòd non dicitur sic diabolus in homines potestatem habuisse, quasi posset eis nocere, Deo non permittente. Sed quia iustè permittebatur nocere hominibus, quos tentando, ad suum cõsensum perduxerat.

Ad secundum dicendum, quod diabolus etiam nunc potest quidem Deo permittente homines tentare, quantum ad animam, & uexare, quantum ad corpus. Sed tamen pręparatum est homini remedium ex passione Christi, quo se potest tueri contra hostis impugnationes, ne deducatur in interitum mortis ęternę. Et quicunque ante passionem Christi diabolo resistebãt per fidem passionis Christi hoc facere poterant, licèt passione Christi nondum peracta. Quantum autem ad aliquid nullus poterat diaboli manus euadere; vt scilicet non descenderet in infernum à quo post passionem Christi, se possunt homines eius virtute tueri.

D

Ad tertium dicendum, quòd Deus permittit diabolo posse decipere homines in certis personis, temporibus, & locis, secundum occultam rationem iudiciorum suorum. Semper tamen per passionem Christi est paratum hominibus remedium se tuendi contra nequitias dæmonum, etiam tempore Antichristi. Sed si aliqui hoc remedio uti negligant, nil deperit efficaciæ passionis Christi.

COM-

COMMENTARIVS.

EAdem sunt loca consulenda, quia res eadem est alijs verbis explicata, quia non aliter liberauit nos Christus à potestate diaboli, quàm liberando nos à peccato. Quod fecit aut merendo nobis remissionem peccati iam contracti, vel committi, vel merendo nobis auxilium, ne in peccata labamur, & quo dæmonis tentationes vincere possimus: vel certè suis meritis obtinendo, ne dæmon nos tam acriter insectari, & tentare permittatur. Quæ in prædictis locis tractata, & explicate sunt omnia. Circa id verò, quod D.Tho. ait, dæmonem in passione excessisse modum potestatis sibi traditæ à Deo, dubitat Caiet. quia dæmon non potuit facere, nisi qd Deus illi permisit. Sed responsio est facilis, D.Tho. nó loqui de absoluta permissione Dei: sed de potestate il la, quæ data est dæmoni vt tortori ad vindicandam in homine iniuriam diuinam, quam in se, vel in suo parente commiserat. Quam potestatem excessit, qñ Christũ aggressus est, qui immunis erat à peccato.

ARTICVLVS III.

Vtrum per passionem Christi homines sint liberati à pœna peccati.

272 Infr.q.52. art. 5. cor. & q.86.ar. 4. ad 3. Et 3.d.19.ar. 3. & ver.q. 29.ar.7.ad

AD tertium sic proceditur. Videtur, quòd per passionem Christi, non sint homines liberati à pœna peccati. Præcipua .n.pœna peccati est æterna damnatio. Sed illi, qui damnati erant in inferno pro suis peccatis, non sunt per Christi passionem liberati: quia in inferno nulla est redẽptio. Ergo videtur, ꝙ passio Christi non liberauit hoĩes à pœnis peccati.

2. Præterea, Illis, qui sunt liberati à reatu pœnæ, non est aliqua pœna iniungenda. Sed pœnitentib. iniũgitur pœna satisfactoria. Non ergo per passionẽ Christi sunt homines liberati à reatu pœnæ.

3. Præterea, Mors est pœna peccati: secundum illud Rom.6. Stipendium peccati mors: Sed adhuc post passionem Christi homines moriuntur, ergo per passionem Christi non sunt homines liberati à reatu pœnæ.

Sed contra est, quod dicitur Isa.53. Verè languores nostros ipse tulit, & dolores nostros ipse portauit.

Respõdeo dicendum, quod per passionem Christi liberati sumus à reatu pœnæ dupliciter. Vno modo directè, inquantum, scilicet passio Christi fuit sufficiẽs, & superabundans satisfactio pro peccatis totius humani generis. Exhibita autem satisfactione sufficienti, tollitur reatus pœnæ. Alio modo indirectè, inquantum, scilicet, passio Christi est causa remissionis peccati, in quo fundatur reatus pœnæ.

Ad primum ergo dicendũ, quòd passio Christi sortitur effectum suum in illis, quibus applicatur per fidem, & charitatem, & per fidei sacramenta. Et ideò, damnati in inferno, qui prædicto modo passioni Christi non coniunguntur, effectum eius percipere non possunt.

Ad secundum dicendum, quod (sicut supra dictum est) ad hoc, quòd consequamur effectum passionis Christi oportet nos ei configurari. Configuramur autem ei in baptismo sacramentaliter: secundum illud Roman. 6. Consepulti sumus ei per baptismum in mortem. Vnde baptizatis nulla pœna satisfacto- ar.1.huius q.in cor. et ad 4

A *ria imponitur: quia sunt totaliter liberati per satisfactionem Christi. Quia verò Christus semel tantum pro peccatis nostris mortuus est (vt dicitur 1. Pet.3.) ideò non potest: homo secundariò configurari morti Christi per sacramẽtum baptismi. Vnde oportet, quod illi, qui post baptismum peccant, configurentur Christo patiẽti, per aliquid pœnalitatis, vel passionis, quã in seipsis sustineant: quæ tamen multò minor sufficit, quam esset cõdigna peccato, cooperante satisfactione Christi.*

Ad tertium dicendum, quòd satisfactio Christi habet effectum in nobis, in quantum incorporamur ei, vt membra suo capiti; sicut supra dictum est. Membra autem opportet capiti conformari. Et ideò, sicut ar.1.huius quæst.
B *Christus, primò quidem habuit gratiam in anima cum passibilitate corporis, & per passionem ad gloriam immortalitatis peruenit, ita & nos, qui sumus membra eius, per passionem ipsius liberamur quidem à reatu cuiuslibet pœnæ; ita tamen, quod primò recipimus in anima spiritum adoptionis filiorũ, quo ascribimur ad hæreditatem gloriæ immortalis, adhuc corpus passibile, & mortale habentes. Postmodum verò configurati passionibus, & morti Christi, in gloriam immortalem perducimur: secundum illud Apostoli Rom 8 Si filij, & hæredes; hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi, si tamen compatimur, vt & conglorificemur.*

C Videantur loca prædicta. & pro materia de satisfactione notetur solutio ad 2. quam meritò Caiet. obseruauit.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum per passionem Christi simus Deo reconciliati.

AD quartum sic proceditur. Videtur, quòd per passionem Christi non simus Deo reconciliati. Reconciliato enim non habet locum inter amicos. Sed Deus semper dilexit nos: secundum illud Sapien.11. Diligis omnia, quæ sunt, & nihil odisti eorum, quæ fecisti. Ergo passio Christi non reconciliauit nos Deo. 273 Sup.q.49. a.4. co1.& 3.d.19 ar. 5. qu.1. & op. 60.ca. 28.col.8.

D *2. Præterea, Non potest idem esse principium, & effectus: vndè gratia, quæ est principium merendi, non cadit sub merito. Sed dilectio Dei est principium passionis Christi: secundum illud Ioann.3. Sic Deus dilexit mundum, vt filium suum vnigenitum daret. Non ergo videtur, quòd per passionem Christi simus reconciliati Deo, ita quòd, de nouo nos amare inciperet.*

3. Præterea, Passio Christi impleta est per homines Christum occidentes, qui ex hoc grauiter Deum offenderunt: Ergo passio Christi est magis causa indignationis, quàm reconciliationis Dei.

Sed contra est, quòd Apost. dicit Rom.6. Recõciliati sumus Deo per mortem filij eius.

Respondeo dicendum, quod passio Christi est causa reconciliationis nostræ ad Deum dupliciter. Vno modo, inquantum remouit peccatum, per ꝙ homines constituuntur inimici Dei: secundũ illud Sap.14 Simili-

ter odio sunt Deo impius, & impietas eius, & in Psal. 6. Odisti omnes, qui operantur iniquitatem. Alio modo, in quantum est sacrificium Deo acceptissimum: est n. hoc propriè sacrificii effectus, vt per ipsũ placetur Deus. Sicut tum homo offensam in se commissam remittit, propter aliquod obsequium acceptũ, quod ei exhibetur. Vnde dicitur 1. Reg 26. Si Dominus incitat te aduersum me, odoretur sacrificium. Et similiter tantum bonum fuit, quod Christus voluntariè passus est, quod propter hoc bonum in natura humana inuentum, Deus placatus est super omni offensa generis humani, quantum ad eos, qui Christo passo coniunguntur, secundum modum præmissum.

Ad primum ergo dicendum, quod Deus diligit omnes homines, quantum ad naturam, quam ipse fecit: sed odit omnes quantum ad culpam, quam contra eum homines committunt: secundum illud Eccl. 12. Altissimus odio habet peccatores.

Ad secundum dicendum, quod passio Christi nõ dicitur quantum ad hoc Deo nos recõciliasse, quòd ille nouo nos amare inciperet: cum scriptum sit Hierem. 31. In charitate perpetua dilexi te. Sed quia per passionem Christi sublata est odij causa, tum per ablationem peccati, tum per recompensationẽ acceptabilioris boni.

Ad tertiũ dicendum, quod sicut occisores Christi homines fuerunt, ita & Christus occisus. Maior autem fuit charitas Christi patientis, quam iniquitas occisorum. Et ideò passio Christi magis valuit ad reconciliãdum Deum toti humano generi, quàm ad prouocandum ad iram.

COMMENTARIVS.

MAteria huius articuli in eisdem locis disputata est. Est enim eadem, quæ præcedentium diuersus vocibus, & respectibus. Solũ est sol. ad 2. adnotanda. Non enim videtur directè respondere argumento. Nam argumentum procedebat de dilectione Dei, hoc modo. Quia reeonciliare nos Deo videtur idem esse, quod promereri nobis amoré diuinum cuius peccando facti eramus indigni, sed Christi passio nõ potuit promereri nobis Dei dilectionem, qoia potius supponit Dei dilectionem erga nos, & ab illa processit. Quod argumentum nõ minus in dilectioni æterna procedit, quàm si ex tẽpore in Deo inciperet; D. Tho. autem in solutione solum respondet Christum per passionem suã non meruisse, vt Deus ex tẽpore nos diligere inciperet, quod est euidens. Quia id repugnat Deo, cum includat mutationem. Meruit, etgn, ut ille amor Dei in tempore inciperet habere in nobis effectum, & qoantum in se est, abstulit impedimentum illius amoris, offerendo condignam satisfactionem pro peccatis nostris. Sed quanquàm hoc verum sit, nõ videtur omninò satisfactum propriæ difficultati. Ideò addendum est, quàmuis dilectio Dei secundũ se, sit vna, & simplex, per comparationem tamẽ ad diuersa obiecta, ratione distingui, & secundũ quandam rationem posse esse principalem, secũdũ aliam vero, terminum meriti. Vt in præsenti, illa dilectio generalis Dei circa genus humanũ, qua voluit illi dare Christum in redemptorem, non cadit sub meritis Christi, sed est principium eorum: at illa, qua propter merita Christi iam exhibita, vel prævisa homines sanctificat, & sibi reconciliat, potest optimè cadere sub meritis Christi, siue promerendo nobis effectum illius dilectionis, siue ipsammet dilectionem, vel electionem Dei, vt ad nos liberè termi-

Dilectio Dei, seu electio cadere sub Christi merito quomodo potuit.

A natam. Vtrumque enim verum est, quidquid aliqui hoc loco contendant. De qua re plura non dicam, quia fusè illam disputaui priori tomo disp. 41. sect. 4.

ARTICVLVS V.

Vtrum Christus sua passione aperuerit nobis ianuam cœli.

D quintum sic proceditur. Videtur, quod Christus sua passione non aperuerit nobis ianuam cæli. Dicitur enim Prou. 11. Seminanti iustitiam, merces fidelis. Sed merces iustitiæ est introitus regni cælestis Ergo videtur, quod sancti Patres, qui operati
B *sunt opera iustitiæ, fide consecuti essent introitum regni cælestis, etiam absque Christi passione. Non ergo passio Christi est causa apertionis ianuæ regni cælestis.*

274
3.d 18.ar. 6. q. 2. & 3 d. 19. ar. 3. & 4. d. 4. q. 2. art. 2. q. 6. & ver q. 29. ar. 7. ad 9.

2. Præterea, Ante passionem Christi Helias raptus est in cælum: vt dicitur 4. Reg. 2. Sed effectus non præcedit causam. Ergo videtur, quod apertio ianuæ cælestis non sit effectus passionis Christi.

3. Præterea, Sicut legitur Matth. 3. Christo baptizato aperti sunt ei cæli. Sed baptismus præcessit passionem. Ergo apertio cæli non est effectus passionis Christi.

4. Præterea, Mich. 2. dicitur: Ascendit pandens iter ante eos. Sed nihil aliud videtur esse pandere iter cęli, quam eius ianuam aperire. Ergo videtur, quod ianua cęli sit nobis aperta, non per passionem Christi, sed per ascensionem eius.

C *Sed contra est, quod Apostolus dicit Hebr. 10. Habemus fiduciam in introitu Sanctorum, scilicet cælestium, in sanguine Christi.*

Respondeo dicendum quod clausio ianuæ est obstaculum quoddam prohibens ab ingressu. Prohibebantur autem homines ab ingressu regni cælestis propter peccatum, quia sicut dicitur Isai. 35. via illa sancta vocabitur, & non transibit per eam pollutus. Est autẽ duplex peccatum impediens ab ingressu regni cælestis. Vnum quidẽ commune totius humanæ naturæ, quod est peccatum primi parẽtis, & per hoc peccatũ præcludebatur homini aditus regni cælestis: Vnde legitur Genes. 3. quod post peccatum primi parentis, collocauit Deus cherubim, & flammeum gladium, atque versatilem, ad custodiendam viam ligni vitæ. Aliud autem est peccatũ speciale vniuscuiusque personæ, quod per proprium actum committitur vniuscuiusque hominis. Obiectio.
D *Per passionem autem Christi liberati sumus, non solum à peccato communi totius humanæ naturæ, & quantum ad culpam, & quantum ad reatum pœnæ, ipso soluente pretium pro nobis, sed etiam à peccatis proprijs singulorum, qui communicant eius passioni per fidem, & charitatem, & fidei sacramenta. Et ideò, per passionem Christi aperta est nobis ianua regni cælestis. Et hoc est, quod Apostolus dicit Hebr. 9. quod Christus assistens pontifex futurorum bonorum, per proprium sanguinem introiuit semel in Sancta æterna redemptione inuenta. Et hoc figuratur Num. 35. vbi dicitur, quod homicida manebit ibi, scilicet in ciuitate refugij donec Sacerdos magnus, qui oleo sancto vnctus est, moriatur, quo mortuo poterit in domum suam redire.*

Ad

Ad primum ergo dicendum, quod ſancti Patres operando opera iuſtitiæ, meruerunt introitum regni cœleſtis per fidem paſſionis Chriſti (ſecundum illud Heb. 11. Sancti per fidem vicerũt regna, operati ſunt iuſtitiam) per quam etiam unuſquiſque à peccato purgabatur, quantum pertinet ad emũdationem propriæ perſonæ. Non tamen alicuius fides, vel iuſtitia, ſufficiebat ad remouendum impedimentum, quod erat per reatum totius humanæ creaturæ, quod quidẽ remotum eſt pretio ſanguinis Chriſti. Et ideò, ante paſſionem Chriſti nullus intrare poterat regnum cœleſte, adipiſcendo, ſ. beatitudinem æternam, quæ conſiſtit in plena Dei fruitione.

Ad ſecundum dicendum, quod Helias ſubleuatus eſt in cælum aereum: non autem in cælum empyreũ, qui eſt locus Sanctorum. Et ſimiliter etiam Enoch raptus eſt ad Paradiſum terreſtrem: vbi cum Helia ſimul creditur uiuere, vſq; ad aduentum Antichriſti.

q. 39. a. 3. *Ad tertium dicendum quod (ſicut ſupra dictum eſt) Chriſto baptizato, aperti ſunt cæli, non propter ipſum Chriſtum, cui ſemper cælum patuit: ſed ad ſignificandum, quod cælũ aperitur baptizatis baptiſmo Chriſti, qui habet efficaciam ex paſſione ipſius.*

Ad quartum dicendum, quod Chriſtus ſua paſſione meruit nobis introitum regni cœleſtis, & impedimentum remouit. Sed per ſuam aſcenſionem nos, quaſi in poſſeſſionem regni cœleſtis introduxit. Et ideò dicitur, quod aſcendit pandens iter ante eos.

COMMENTARIVS.

IN titulo huius articuli obſeruandum eſt non eſſe omninò idem mereri nobis regnum cœlorũ, ſeu æternam beatitudinem, & aperire nobis ianuã regni. Nam licet in hoc contineatur, non tamẽ cõuertuntur, Chriſtus enim Angelis meruit regnum cœlorum: non tamen propriè eis aperuit ianuã regni, quæ nunquam eis clauſa fuit. Hominibus aũt per peccatũ fuit clauſa, per quod contraxerunt reatum æternæ damnationis, & carentiæ beatitudinis, pro quo Chriſtus condignè ſatisfaciendo, ianuam regni nobis aperuit. Et ita in hac metaphora duplex ille effectus hactenus explicatus meriti, & ſatisfactionis Chriſti pro nobis cõtinetur. Quare in re ferè non explicat effectum diſtinctum a præcedentibus. Solum in circunſtantia temporis (vt ita dicam) nouum aliquid hoc loco addi poteſt.

Ianua cæli per paſſionẽ Chriſti quomodo hominib. aperta.

Ad quod intelligẽdum obſeruandum eſt, dupliciter potuiſſe Chriſtum aperire hominibus per ſuã paſſionem ianuam regni. Vno modo per paſſionẽ vel exhibitam, vel præuiſam. Nam ſicut Deus propter ſatisfactionem Chriſti, & merita præuiſa, contulit gratiam antiquis iuſtis, eiſque æternam pœnã remiſit; ita etiam potuiſſet illis æternã beatitudinẽ conferre. Vndè, ſicut verè nũc dicuntur per paſſionem Chriſti iuſtificati, ita etiam vere dicerentur per eandem paſſionem ad regnum introducti, & cõſequenter diceretur ianua regni per ipſammet paſſionem eis aperta, quæ per peccatum Adæ fuerat clauſa. Quod ergo paſſio Chriſti abſolutè abſtrahẽdo ab hoc, quod ſit exhibita, vel tantum præuiſa, aditum hominibus ad regnum aperuerit, certiſſimũ eſt ex dictis de meritis, & ſatisfactione Chriſti, nec nouam habet quæſtionẽ. Alio ergo modo intelligi poteſt, paſſionem Chriſti exhibitam ſtatim aperuiſſe hominibus ianuam regni cœleſtis: non tamẽ ſolum præuiſam in hoc ſenſu propriè tractatur, ac definitur hęc quæſtio, & in ea præter oĩa, quæ diximus de merito, & ſatisfactione Chriſti duæ aliæ catholicæ veritates includũtur. Prior eſt, ante mortem Chriſti hominibus patuiſſe aditum ad eternã beatitudinem obtinendam. Poſterior eſt, a morte Chriſti omnes iuſtos, qui nihil habent purgãdum, ſtatim introduci ad regnum cęlorum. Sed hæc poſterior quæſtio proprium locum habet in materia de beatitudine, & ideò ne ab inſtituto more recedamus, in eum locum reijcienda eſt, præſertim cum ad explicanda Chriſti myſteria, & ualorem meritorum eius ferè nihil pertineat. Certum eſt enim ex principijs iam traditis Chriſtum exhibendo ſatisfactionem (quantum in ſe eſt) ſufficientiſſime aperuiſſe ianuam regni, & abſtuliſſe omne impedimentum, atque adeò, quantum eſt ex parte Chriſti ſtatim dari. An verò aliunde, uel ob alias cauſas differatur, alterius ſpeculationis eſt, quamquam de fide ſit non differri. Prior verò quæſtio poterat hoc loco diſputari; tamen quia inferius occurret commodior locus, cum agemus de ſtatu, & loco animæ Chriſti ſeparatæ à corpore, ideò vſque in illum locum differenda eſt.

ARTICVLVS VI.

Vtrùm Chriſtus per ſuam paſſionẽ meruerit exaltari.

275

D ſextum ſic proceditur. Videtur, quòd Chriſtus per ſuam paſſionem non meruerit exaltari. Sicut. n. cognitio veritatis eſt propriũ Deo, & ita ſublimitas: Secũdũ illud Pſ. 112 Excelſus ſup omnes gẽtes Dominus, & ſuper cęlos gloria eius. Sed Chriſtus, ſecundum quod homo, habuit cognitionem omnis ueritatis, non ex aliquo merito pręcedente, ſed ex ipſa unione Dei & hominis: ſecundum illud Ioan. 1. Vidimus gloriam eius, gloriam quaſi vnigeniti à patre, plenum gratię, & veritatis. Ergo, neque exaltationem habuit ex merito paſſionis, ſed ex ſola vnione. 3. d. 18. ar. 4. q. 3.

2. Prętereà, Chriſtus meruit ſibi à primò inſtanti ſuę conceptionis, ut ſuprà habitum eſt, non autem maior caritas fuit in eo tempore paſſionis, quam ante. Cum ergo charitas ſit merendi principium, uidetur, quod non magis meruerit per paſſionem ſuam exaltationem, quam ante. q. 19. a. 4. & q. 34. a. 4

3. Praeterea, Gloria corporis reſultat ex gloria animę, ut Aug dicit in Epiſto. ad Dioſcor. Sed Chriſtus per paſſionem ſuam non meruit exaltationem, quantum ad gloriam animę, quia anima eius fuit beata à primo inſtanti ſuę conceptionis. Ergo, neque etiã per paſſionem meruit exaltationem, quantum ad gloriam corporis. Epi 56. ante med. t. 2.

Sed contra eſt, quod dicitur Phil. 2. Factus eſt obediens uſque ad mortem, mortem autem crucis, propter quod, & Deus exaltauit illum.

Reſpondeo dicendum, quod meritum importat quandam æqualitatem iuſtitiæ, vndè & Apoſtolus dicit Rom. 4. quod ei, qui operatur merces, imputatur ſecundum debitum. Cum autem aliquis ex ſua iniuſta uoluntate ſibi attribuit plus, quam ſibi debeatur, iuſtum eſt, ut diminuatur etiam quantum ad id, quod ſibi debebatur: ſicut cum furatur quis, unam ouem, reddet quatuor, ut dicitur Exo. 22. Et hoc dicitur mereri, in quantum per hoc punitur eius iniqua uoluntas. Ita etiam cum aliquis ſibi ex iuſta uolun-

tate

tate ſubtrahit, quod debebat habere, meretur, ut ſibi amplius ſuperaddatur, quaſi merces iuſtæ uolūtatis. Et indè eſt, quod ſicut dicitur Luc. 14. Qui ſe humiliat, exaltabitur: Chriſtus autem in ſua paſſione ſeipſum humiliauit infrà ſuam dignitatem quantum ad quatuor. Primò, quidem, quantum ad paſſionem, & mortem, cuius debitor non erat. Secundò, quantum ad locum, quia corpus eius poſitum eſt in ſepulchro, & anima in inferno. Tertiò, quantum ad confuſionem, & opprobria, quæ ſuſtinuit. Quartò, quantum ad hoc, quod eſt traditus humanę poteſtati, ſecundum quod ipſe dicit Pilato Ioan. 19. Non haberes in me poteſtatem, niſi datum tibi eſſet deſuper. Et ideò per ſuam paſſionem meruit exaltationem quantum ad quatuor Primò quidem, quantum ad reſurrectionem glorioſam: vndè dicitur in Pſ. 138. Tu cognouiſti ſeſſionem meam, ideſt, humilitatem meæ paſſionis, & reſurrectionem meam. Secundò, quantum ad aſcēſionem in cœlum: undè dicitur Ephe. 4 Deſcendit primum in inferiores partes terræ: qui autem deſcendit, ipſe eſt & qui aſcendit ſuper omnes cælos. Tertiò, quantum ad conſeſſum paternæ dexteræ, & manifeſtationem diuinitatis ipſius; ſecundum illud Iſa. 52. Exaltabitur, & eleuabitur, & ſublimis erit ualdè: ſicut obſtupuerunt ſuper eum multi, ſic inglorius erit inter uiros aſpectus eius. Et Phil. 2. dicitur. Factus eſt obediens vſque ad mortem, mortē autem crucis: propter quod & Deus exaltauit illum, & dedit illi nomen, quod eſt ſuper omne nomen: vt ſcilicet, ab omnibus nominetur Deus, & omnes ei reuerentiam exhibeant ſicut Deo. Et hoc eſt, quod ſubditur. Ut in nomine Ieſu omne genu flectatur, cœleſtium, terreſtriū, & infernorum, Quartò, quantum ad iudiciariam poteſtatē, dicitur enim Iob 36 Cauſa tua, quaſi impij, iudicata eſt, cauſam, iudiciumque recipies.

A

B

C

Ad primum ergo dicendum, quod principiū merendi, eſt ex parte animæ, corpus autem eſt inſtrumētum meritorij actus. Et ideò perfectio animæ Chriſti, quæ fuit merendi principium non debuit in eo acquiri per meritum, ſicut perfectio corporis, quod fuit paſſionis ſubiectum, & per hoc fuit ipſius meriti inſtrumentum.

Ad ſecundum dicendum, quod per priora merita Chriſtus meruit exaltationē ex parte ipſius animæ; cuius voluntas charitate, & alijs uirtutibus informabatur. Sed in paſſione meruit ſuam exaltationem per modum cuiuſdam recompenſationis, etiam ex parte corporis: iuſtum eſt enim ut corpus, quod fuerat ex charitate paſſioni ſubiectum, acciperet recompenſationem in gloria.

Ad tertium dicendum, quod diſpenſatione quadā factum eſt in Chriſto, ut gloria animæ ante paſſionē non redundaret ad corpus, ad hoc quod gloriam corporis honorabilius obtineret, quando eam per paſſionem meruiſſet. Gloriam autem animæ differri nō conueniebat, quia anima immediatè vniebatur Verbo, vndè decēs erat, ut gloria repleretur ab ipſo Verbo: ſed corpus vniebatur Verbo, mediante anima.

De hoc artic. egimus in priori tomo diſput. 40. ſect. 3.

HOc loco Bartholomæus Medina, prolixam inſtituit diſputationem de medijs, quibus Chriſti merita hominibus applicantur, & cur quibuſdam, non vero omnibus fructus infinitus meritorum Chriſti communicetur. Sed diſputatio hæc neque huius loci eſt, neque unam tantum Theologiæ materiam, ſed plures, eaſq; grauiſſimas complectitur de gratia, & iuſtificatione, de fide, & operib. de ſacramentis, de prædeſtinatione, ac reprobatione hominum, quæ omnia pro dignitate hoc loco tractare, ſatis per ſe conſtat, nec fieri poſſe, nec expedire, in ſummam uero ea redigere, & ſuperuacaneum eſt, & inutile. Quod uerò ad præſentem rem ſpectat paucis uerbis attigimus in priori tom. diſp. 4. ſect. 3. in fine.

QVÆSTIO L.

De morte Chriſti, in ſex art. diuiſa.

DEinde conſiderandum eſt de morte Chriſti.

Et circa hoc quæruntur ſex.

Primò, vtrùm conueniens fuerit Chriſtum mori.

Secundò, vtrum per mortem fuerit ſeparata diuinitas à carne.

Tertiò, vtrū fuerit ſeparata diuinitas ab anima.

Quartò, vtrùm Chriſtus in triduo mortis fuerit homo.

Quintò, vtrùm corpus eius fuerit idem numero uiuum, & mortuum.

Sextò, vtrùm mors eius ſit aliquid operata ad noſtram ſalutem.

ARTICVLVS I.

Vtrum conueniens fuerit Chriſtum mori.

AD primum ſic proceditur. Videtur, quod non fuerit conueniens Chriſtū mori. Illud. n. quod eſt primum principium in aliquo genere, nō diſponitur per illud, quod eſt contrarium illi generi, ſicut ignis, qui eſt principium caloris, nunquam poteſt eſſe frigidus. Sed filius Dei eſt fons, & principium omnis uitæ ſecundum illud Pſ. 35. Apud te eſt fons uitæ. Ergo uidetur, quod non fuerit conueniens Chriſtum mori

276 Inf. q. 72. art. 1. cor. 4 con. ca. 55. ad 2. & quol. 2. ar. 2. cor. & opu. 2. c. 7. & opu. 3. c. 234. & 238 fin. & opu. 60. c. 19.

2. Preterea, Maior eſt defectus mortis, quam morbi; quia per morbum peruenitur ad mortem. Sed non fuit conueniens Chriſtum aliquo morbo langueſcere, vt Chry. dicit. Ergo etiam non fuit conueniens Chriſtum mori.

D

3. Præterea, Dominus dicit Ioan 10. Ego ueni, ut uitam habeant, & abundantius habeant. Sed oppoſitum non perducit ad oppoſitum. Ergo uidetur, quod non fuerit conueniens Chriſtum mori.

Sed contra eſt, quod dicitur Ioan. 11. Expedit nobis, ut unus homo moriatur pro populo, & non tota gens pereat. Quod quidem Caiphas prophetice dixit, ut Euangeliſta teſtatur.

Reſpondeo dicendum, quod conueniens fuit Chriſtum mori. Primo quidem, ad ſatisfaciendum pro humano genere quod erat morti adiudicatum propter peccatum: ſecundum, illud Gen. 2. Quacunq; die comederitis, morte moriemini. Eſt autem conueniens ſatisfaciendi pro alio modus, cum aliquis ſe ſubijcit pœnæ, quam alius meruit. Et ideò Chriſtus mori noluit,

vt

A *vt moriendo pro nobis satisfaceret, secũdum illud 1. Pet. 3. Christus semel pro peccatis nostris mortuus est. Secundò, ad ostendendum veritatem naturæ assũptæ: sicut enim Euseb. dicit. Si aliter post conuersationem cum hominibus, euanescens subito euolaret, fugiens mortem ab omnibus compararetur phantasmati. Tertiò, vt moriendo, nos a timore mortis liberaret: vndè dicitur ad Heb. 2. quòd communicauit carni & sanguini, vt per mortem destrueret eum, qui habebat mortis imperium, idest, diabolum, & liberaret eos, qui timore mortis per totam uitam obnoxij erant seruituti. Quartò, vt corporaliter moriendo similitudini peccati, idest, pœnalitati, daret nobis exẽplum moriendi spiritualiter peccato, unde dicitur* B *Rom. 6. Quòd enim mortuus est peccato, mortuus est semel: quod autem viuit, viuit Deo: ita & nos existimate mortuos quidem esse peccato, uiuentes autem Deo. Quintò, vt à mortuis resurgendo, & virtutem suam ostenderet, qua mortem superauit, & nobis spẽ resurgendi à mortuis daret. Vndè Apostolus dicit 1. ad Cor. 15. Si Christus prædicatur, quod resurrexit à mortuis, quomodo quidam in uobis dicũt, quod resurrectio mortuorum non est?*

Ad primum ergo dicẽdum, quod Christus est fons vitæ, secundum quod Deus, non autem secũdum qđ homo, mortuus est autem secundum quod homo, non secundum quod Deus. Vndè Augu. dicit contra Felic. Absit, quod Christus sic senserit mortem, vt quantum in se est uita, vitam perdiderit: si enim hoc ita esset, vitæ fons aruisset. Sensit ergo mortem participatione humani affectus, quem sponte susceperat, non naturæ suæ perdidit potentiam, per quam cuncta viuificat. C

li. cont. Felic. c. 14. in prin. to. 6.

Ad secundum dicendum, quod Christus non sustinuit mortem ex morbo prouenientem, ne uideretur ex necessitate mori propter infirmitatem naturæ. Sed sustinuit mortem ab exteriori illatam. cui se spontaneum obtulit, ut mors eius uoluntaria ostenderetur.

Ad tertium dicendum, quod vnum oppositũ per se non ducit ad aliud: sed quandoque per accidens: sicut frigidum quandoque per accidens calefacit. Et hoc modo Christus per suam mortem nos perduxit ad vitam, dum sua morte mortem nostram destruxit: sicut ille, qui pœnam pro alio sustinet, remouet pœnã eius.

Hic artic. nulla indiget expositione. Nam congruentię, quas D. Tho. affert, sunt perspicuæ, & de illis, atque alijs videri possunt sententię Patrum, quas supra retulimus agentes de passione, & crucifixione. Nam eadem est horum omnium ratio. Videri etiam possunt hę rationes, & alię apud Euseb. lib. 4. de Demon. c. 12. & Athan. sermon. de passione, & cruce domini. In solutionibus, item argumentorum nulla est difficultas. Circa solutionẽ uerò ad 2. cur Christus non assumpserit corporis ęgritudines, & an naturaliter moreretur, si non esset violenter occisus, videantur, quæ diximus superiori tom. disp. 32. sect. 2. D

ARTICVLVS II.

Vtrùm in morte Christi fuerit separata diuinitas a carne.

D secundum sic proceditur. Videtur, quod in morte Christi fuerit separata diuinitas à carne. Vt enim dicitur Matth. 27. Dominus in cruce pendens clamabat Deus meus, Deus meus, vt quid dereliquisti me? Quod exponens, Amb. dicit. Clamabat homo separatione diuinitatis moriturus: B *nam cum diuinitas à morte libera sit, utiq; mors ibi non poterat, nisi uita discederet; quia uita diuinitas est. Sic uidetur, quod in morte Christi sit diuinitas separata à carne.*

177 3. d. 2. q. 1. art. 1. q. 1. & d. 21. q. 1. art. 1. q. 1. & quo. 2. a. 1. cor. & quo 4. art. 6. cor. & op. 3. c. 236. & 237. & op. 60. c. 19. fi.

Lib. 10. in Luc. in ti. de commend spiritus Iesu in me. t. 5.

2. Prǽterea, Remoto medio separantur extrema. Sed diuinitas unita est carni mediante anima: ut supra habitum est. Ergo uidetur, quod cum in morte Christi anima sit separata a carne, quod per consequens, diuinitas sit à carne separata.

q. 6. art. 1.

3. Præterea. Maior est uirtus uiuificatiua Dei, quam animæ. Sed corpus mori non poterat, nisi anima separata; ergo multò minus mori poterat nisi separata diuinitate.

Sed contra est, quod ea, quæ sunt humanæ naturæ, non dicuntur de filio Dei, nisi ratione vnionis, vt supra habitum est. Sed de filio Dei dicitur, id quod conuenit corpori Christi post mortem, s. esse sepultum; ut C *patet in Symbolo fidei, ubi dicitur, quod filius Dei cõceptus est, & natus ex Virgine, passus, mortuus, & sepultus. Ergo, corpus Christi non fuit in morte à diuinitate separatum.*

q. 16. ar. 4.

Respondeo dicendum, quod illud, quod per gratiã Dei conceditur, nunquam absq; culpa reuocatur, unde dicitur Rom. 11. quod sine pœnitentia sunt dona Dei, & vocatio. Multò autem maior est gratia unionis, per quam diuinitas unita est carni Christi in persona, quam gratia adoptionis. per quam alij sanctificantur, & etiam magis permanens ex sui ratione, qa hæc gratia ordinatur ad unionem personalem, gratia autem adoptionis ad quandam unionem affectualẽ, & tamen videmus, quod gratia adoptionis nunquam perditur sine culpa: cum igitur in Christo nullum fuerit peccatum, impossibile fuit, quod solueretur unio diuinitatis a carne ipsius. Et ideo sicut ante mortem D *caro Christi unita fuit secundum personam, & hypostasim Verbo Dei, ita & remansit unita post mortem, ut scilicet, non esset alia hypostasis Verbi Dei, & carnis Christi post mortem, ut Damas. dicit in 3. libr.*

Li. 3. orth. fid. c. 27. circa fin.

Ad primum ergo dicendum, quod derelictio illa non est referenda ad solutionem unionis personalis; sed ad hoc quod Deus pater eum exposuit passioni. Vnde derelinquere ibi, non est aliud, quam non protegere à persequentibus. Vel dicis se derelictum quãtum ad illam orationem, qua dixerat, Pater si fieri potest, transeat à me calix iste; vt Aug. exponit in lib. de Gratia noui Testam.

In ep. 120. ex c. 6. & 10. to. 4.

Ad secundum dicendum, quod Verbum Dei dicitur unitum carni, mediante anima, inquantum caro per animam pertinet ad humanam naturam, quam filius Dei assumere intendebat; non autem ita quod anima

anima sit quasi medium ligans vnita. Habet autem caro ab anima quod pertinet ad humanam naturã, etiam postquam anima separatur ab ea: inquantum scilicet, in carne mortua remanet ex diuina ordinatione quidam ordo ad resurrectionem. Et ideo, non tollitur vnio diuinitatis ad carnem.

Ad tertium dicendum, quod anima habet vim viuificandi formaliter: & ideò, ea præsente, & vnita formaliter, necesse est corpus esse viuum. Diuinitas autem non habet vim uiuificandi formaliter, sed effectiuè: non enim potest esse corporis forma. Et ideo nõ est necesse, quod manẽte unione diuinitatis ad carnẽ, caro sit viua: quia Deus non ex necessitate agit, sed ex uoluntate.

COMMENTARIVS.

Egregia est ratio, qua D. Thom. probat corpus Christi in morte non fuisse à diuinitate separatum. Quia Deus neminem priuat gratia illi côcessa absque eius culpa, gratia autem unionis facta est corpori Christi. Quam rationem sumpsit ex Greg. Nyss. orat. 1. de resurrect. cuius uerba in disp. referam. Eamq; confirmat D. Thom. comparatione facta inter gratiam unionis, & adoptionis. Nam gratia adoptionis nũquam amittitur sine culpa, ergo neq; gratia unionis, quę maior est, & ex suo genere permanentior, cum sit substantialis unio ipsius diuinitatis. Vnde rectè notat Caiet. primam propositionem assumptam intelligẽdam esse de gratijs suo genere permanentibus, ac de se incorruptibilibus. Nam gratiæ, quæ consistunt in actu secundo, & de se sunt ueluti transeuntes, haberi possunt, & amitti sine culpa.

Corpus Christi in morte à diuinitate non fuit diuisum quare.

Obiectio. Sed dicere aliquis posset, quamuis gratia Dei de se permanens nõ auferatur sine culpa, manente subiecto, tamen destructo subiecto posse id accidere. Sicut, si verum est, per gratiam adoptionis aliquas virtutes, uel qualitates permanentes infundi corpori hominis, quamuis illæ non amittantur sine culpa manente homine: tamen illo mortuo destruentur, etiamsi nulla culpa intercedat, ergo eodem modo, cum gratia unionis facta sit humanitati, destructa per mortem humanitate, tolletur illa gratia.

Respõsio. Respondetur unionem illam ita esse factam cum humanitate, ut per se, & immediatè facta etiam fuerit cum anima, & corpore (vt supra q. 6. dictũ est). & ideò quamuis per mortem destructa fuerit humanitas; non tamen destructum omnino fuit subiectum, in quo vnio illa facta est, ac proinde non fuit priuatum gratia vnionis sibi concessa.

Obiectio. Dices, ergo nulla pars corporis seu materiæ, in qua facta est hæc vnio separata est amplius à verbo, propter eandem rationem: consequens autem est planè falsum. Quia partes materiæ, quæ per continuam actionem materiæ resoluebantur, vnitæ erant Verbo, & tamen sine dubitatione ulla dimittebantur.

Respons. Respondetur negando sequelam, quia in huiusmodi partibus cum resoluuntur, & separantur potest dici destrui subiectum, in quo facta est unio. Quia licèt maneat eadem materia prima: non tamen manet in ratione corporis humani, seu partis humani corporis, cui facta est hæc gratia. Nam propterea dicitur corpus hoc assumptum mediante anima, ut hic explicat D. Thom. ad 2. & latius diximus priori tomo, disput. 17. sect. 4. Denique, in illis partibus, cum non essent iterum unitæ animę, non fuit ratio, ob quam diuinitati unitæ manerent.

In sol. ad 1. obseruandũ est in argumento D. Th. opposuisse ipsũ Amb. exponentis uerba illa, [Deus, Deus meus, ut quid dereliquisti me?] de derelictione per separationem diuinitatis à carne, cui potuisse etiam adiungere Hila. can. 33. in Mat. dicentem, [Clamor verò ad Deum corporis uox est recedentis à se verbi contestata dissidium.] In solutione vero respondet D. Th. aliter exponendo verba Christi, de derelictione per permissionem passionis, & mortis. Ad autoritatem autem Ambrosij nihil dicit, modestè illum reprehendens, & eius sententiã relinquens, indicans nullam pati expositionem: & idem iudicium est de uerbis Hilarij, sunt enim simillima. Possemus quidem eos exponere de recessu, vel separatione diuinitatis non substantiali, sed quoad protectionem & defensionem: tamen uix patiuntur verba hunc sensum: sed de hoc plura in Disput.

ARTICVLVS III.

Vtrum in morte Christi fuerit facta separatio diuinitatis ab anima.

AD tertium sic proceditur. Videtur, quod in morte Christi fuerit facta separatio diuinitatis ab anima. Dicit enim Dominus Ioan. 10. Nemo tollit animã meam à me, sed ego pono eam à meipso, & potestatem habeo iterum sumendi eam. Nõ autem uidetur, quod corpus animam ponere possit eam à se separando, quia anima non subijcitur potestati corporis, sed potius è conuerso. Et sic videtur quod Christo secundum quod est Verbum Dei, conueniat animam suam ponere. Hoc autem est eam à se separare. Ergo, per mortem anima eius fuit à diuinitate separata. 278 3. d. 21. q. 1. a. 1. q. 2. & quod. 2. ar. 1. co & opu 3. ca. 236 & cp. 60. c. 9. fi. & Psal. 21. col.

2. Præterea, Athan. dicit maledictum, qui totum hominem, quem assumpsit Dei filius, denuo assumptũ vel liberatum, tertia die à mortuis resurrexisse non confitetur. Sed non potuit totus homo denuo assumi, nisi aliquando fuerit totus homo à verbo Dei separatus. Totus autem homo componitur ex anima, & corpore. Ergo, aliquando fuit facta separatio diuinitatis, & à corpore & ab anima. Refertur. 3. sentent. d. 2. paragrapho. 6.

3. Præterea, Propter unionem ad totum hominẽ, filius Dei verè dicitur homo. Si ergo, soluta unione animæ, & corporis per mortem, Verbum Dei remansit unitum animæ, sequeretur, quod verè dici potuisset, filiũ Dei esse animam. Hoc autem est falsum: quia cum anima sit forma corporis, sequeretur, quod Verbum Dei fuerit corporis forma, quod est impossibile, ergo in morte Christi anima fuit à Verbo Dei separata.

4. Præterea, anima & corpus ab inuicem separata, non sunt una hypostasis, sed duæ. Si igitur Verbũ Dei remansit unitum tam corpori, quã animæ Christi, separatis eis ab inuicem per mortem Christi, videtur sequi, quod Verbum Dei durante morte Christi, fuerit duæ hypostases, quod est inconueniens. Nõ ergo post mortem Christi remansit aĩa Verbo unita.

Sed contra est quod dicit Damascen. in lib. 3. Etsi Christus mortuus est, ut homo, & sancta eius anima ab incontaminato diuisa est corpore: diuinitas tamen inseparabilis ab utrisq; permansit ab anima, dico, & corpore. Li. 3. orth. fid. c. 27. in medio.

Respondeò dicẽdum, quòd anima unita est Verbo Dei immediatius, & per prius, quam corpus, cũ corpus unitum sit Verbo Dei mediante anima, ut supra dictum est. Cum ergo Verbum Dei non sit separatum Art. pręc. in arg. 2. q. 6. art. 1.

in

in morte à corpore, multò minus ſeparatum eſt ab anima. Unde ſicut de filio Dei prædicatur, id, quod conuenit corpori ab anima ſeparato, ſcilicet eſſe ſepultum, ita de eo in Symbolo dicitur, quod deſcendit ad inferos, quia anima eius à corpore ſeparata, deſcendit ad inferos.

Trac. 47. I Ioannem poſt med. tom. 9.

Ad primum ergo dicendum quod Aug. exponens illud verbum Ioã. inquirit, cum Chriſtus ſit Verbum anima, & caro, vtrum ex eo, quod eſt Verbũ, ponat aĩam, an ex eo, quod eſt anima, an iterũ ex eo, quod eſt caro. Et dicit, quod ſi dixerimus, quod verbum Dei animam poſuit, ſequitur, quod aliquando anima illa ſeparata eſt à Verbo, quod eſt falſum, mors enim corpus ab anima ſeparauit, à Verbo autem animam ſeparatam eſſe non dico. Si verò dixerimus, quod ipſa ſe anima ponat, ſequitur, quod anima ipſa à ſe ſeparata ſit, quod eſt abſurdum. Relinquitur ergo, quod ipſa caro animam ſuam ponit, & iterum eam ſumit, non poteſtate ſua, ſed poteſtate Verbi inhabitantis carnem, quia ſicut ſupra dictum eſt per mortem non eſt ſeparata diuinitas Verbi à carne.

In cor. ar.

Ad ſecundum dicendum, quod in verbis illis Athanaſ. non intellexit, quod totus homo denuo ſit aſſumptus, ideſt. omnes partes eius, quaſi Verbum Dei partes humanæ naturæ depoſuerit per mortem, ſed quod iterato totalitas naturę aſſumptæ, ſit in reſurrectione redintegrata per iteratam vnionem animę, & corporis.

Ad tertium dicendum, quod Verbum Dei propter vnionem humanæ naturæ, non dicitur humana natura, ſed dicitur homo, quod eſt habens humanam naturam. Anima autem, & corpus ſunt partes eſſentiales humanæ naturæ. Vnde propter vnionem Verbi ad vtrunque eorum, non ſequitur, quod Verbum Dei ſit anima, vel corpus; ſed quod ſit habens animam, vel corpus.

Li. 3. orth. fid. c. 27. a medio.

Ad quartum dicendum, quod ſicut Damaſce. dicit in 3. lib. quid in morte Chriſti eſt ſeparata anima à carne, non eſt vna hypoſtaſis in duas hypoſtaſes diuiſa, nam, & corpus, & anima Chriſti ſecundum idem ex principio in Verbi hypoſtaſi habuerunt exiſtentiam, & in morte inuicem diuiſa, ſingulum, eorum menſu vnam hypoſtaſim Verbi habens. Quare vna Verbi hypoſtaſis, Verbi & animæ, & corporis extitit hypoſtaſis. nunquam enim neque anima, neq; corpus propriam habuerunt hypoſtaſim, pręter Verbi hypoſtaſim. Vna enim ſemper Verbi hypoſtaſis, & nunquam duę.

COMMENTARIVS.

HIc ar. ex dictis in ſuperiori explicatus eſt. In ſolutione tamen primi argumenti tractat D. Tho. verba illa Ioan. 10. Ego pono animam meã, vt iterum ſumam eam, nam poteſtatem habeo ponendi animam meam, & iterum ſumendi eã. Quibus uidetur ſignificare, Verbum diuinum animã a ſe ſeparaſſe, & iterum aſſumpſiſſe, quia illud pronomen, *ego*, pro perſona Verbi ſupponit. Et reſpõdet ex Aug. tract. 47. in Ioan. illa verba dicta eſſe à Verbo non ſecũdũ ſe, ſed ratione carnis, ita vt Verbũ per carnem aĩam poſuerit, i. ab eadem carne animam ſeparauerit, & iterũ aſſumpſerit. Sed (quidquid ſit de reipſa) nõ exiſtimo tamen pp hęc verba eſſe neceſſariũ dicere, carnem ipſam ſpecialiter cõ-

Teſtimonij Io. 10. expoſitio.

A curriſſe ad deponẽdum, & reſumendam animam. Alijs enim duobus modis põt ſufficiẽter explicari ille locus. Primò, vt, *anima*, nihil aliud ſignificet, q̃ vitam corporalem, ſicut eſt frequens in ſcriptura, & ibidem paulò antea: *Bonus paſtor animam ſuam dat pro ouibus ſuis*, ideſt, vitam ſuã: Et ita ſenſus eſt facilis, uitã meam corporalem pono, ideſt, uoluntariè amitto, *vt iterum ſumam*, ideſt, vt iterum illam mihi reſtituam, & ita exponunt Chryſ. Theoph. & Euthy. Vel ſecũdò, ſi per *animam* intelligamus eſſentialem partem; *Verbum ponere animam*, non eſt ſeparare illam a ſe, ſed ſeparatam à corpore ponere. Prior tamen expoſitio uidetur propria, & literalis.

In ſolutione ad ſecundum attingitur quæſtio, an tota humanitatis habeat aliam vnionem ad Verbũ B diſtinctam a partialibus unionibus corporis, & animæ; quæ in morte fuerit amiſſa, & in reſurrectione reſtituta. Nam Athan. ibi citatus affirmantem partem indicat, D. Tho. verò nihil de hoc affirmauit. ſed ſolum dixit totalitatem naturæ redintegratam fuiſſe in reſurrectione per iteratam vnionem animæ, & corporis. Sed hanc rẽ ſatis diſcuſſimus priori to. diſ. 17. ſect. 5. vbi ſentẽtiam, quam hic indicat Athan. probabiliorem duximus.

Circa ſolutionem ad tertium, tractat D. Tho. an ex vnione Verbi cum anima, uel corpore, ſequatur communicatio idiomatum, quod anima ſit Deus, &c. videantur dicta de hac re ſupra diſp. 14. ſect. 3. & 4. & diſput. 15. ſect. 6. in fine.

ARTICVLVS IIII.

Vtrùm Chriſtus in triduo mortis fuerit homo.

C

D quartum ſic proceditur. Videtur, q̃ Chriſtus in triduo mortis fuerit homo. dicit enim Aug. in 1. de Trin. Talis erat illa ſuſceptio, quæ Deum hominẽ faceret, & hominem Deum. Sed illa ſuſceptio non ceſſauit per mortem. Ergo videtur, quod per mortem non deſierit eſſe homo.

179 3. d. 22. q. 1. art. 1. & quo. 2. ar. 1. & quo 3 a. 4. cor. ſi. & quo. 4. ar. 1. & opuſ. 3. cap. 236. & op. 60. c 20. ſi. lib. 1. c. 13. circa prin. tom. 3. li. 9 c. 4. ante med. to. 5.

2. Pręterea, Phil. dicit in 9. Ethic. quod vnuſquiſque homo eſt ſuus intellectus: vnde & poſt mortem, animam Petri alloquentes dicimus, Sancte Petre ora pro nobis. Sed poſt mortem filius Dei non fuit ſeparatus ab anima intellectuali. Ergo, in illo triduo filius Dei fuit homo.

3. Præterea, Omnis ſacerdos eſt homo, Sed in illo D *triduo mortis, Chriſtus fuit ſacerdos; aliter enim non verum eſſet, quod dicitur in Pſal. 109. Tu es ſacerdos in ęternum. Ergo Chriſtus in illo triduo fuit homo.*

Sed cõtra, Remoto ſuperiori remouetur inferius. Sed viuum, ſiue animatum eſt ſuperius ad animal, & ad hominem, nam animal eſt ſubſtantia animata ſenſibilis: ſed in illo triduo mortis corpus Chriſti non fuit viuum, neque animatum. Ergo, non fuit homo.

Reſpondeo dicendum, quod Chriſtum verè fuiſſe mortuũ, eſt articulus fidei. Vndè aſſerere omne illud, per quod tollitur veritas mortis Chriſti, eſt error contra fidem. Propter quod in epiſt. ſynodali Cyril. dicitur: Si quis non confitetur Dei Verbum paſſum carne, & crucifixũ carne, & quod mortem guſtauit carne, anathema ſit. Pertinet autem ad veritatem mortis

Habetur in Cõci. 1. Eph. c. 11.

tis hominis, vel animalis, quod per mortẽ desinat esse homo, vel animal; mors enim hominibus, vel animalis prouenit ex separatione animæ, quæ complet rationẽ animalis, vel hominis. Et ideò, dicere Christum in triduo mortis hominem fuisse, simpliciter, & absolutè loquendo, erroneum est. Potest tamen dici quod Christus in triduo fuit homo mortuus. Quidam tamen confessi sunt Christum in triduo hominem fuisse, dicentes quidem verba erronea, sed sensum erroris nõ habentes in fide. Sicut Hugo de sancto Vic. qui ea ratione dixit Christum in triduo mortis fuisse hominẽ, quia dicebat animam esse hominem, quod tamen est falsum: vt in 1. parte ostensum est. Magister etiã sententiarum in 22. di. tertij lib. posuit, quod Christus in triduo mortis fuit homo alia ratione: quia credidit, quod vnio animæ, et carnis nõ esset de ratione hominis, sed sufficeret ad hoc quod aliquid sit homo, quod habeat animam humanam, & corpus, siue coniuncta, siue non coniuncta. Quod etiam patet esse falsum ex his, quæ dicta sunt in 1. p. & ex his, quæ supra dicta sunt, circa modum vnionis.

In li. 2. de sacr. 1. parte cap. 11.

q. 75. ar. 4. li. 3. sen. di. 22. par. 1.

P. p. q. 75. art. 4. q. 2. art. 5.

Ad primum ergo dicendum, quod Verbum Dei suscepit animam, & carnem vnitam: & ideò, illa susceptio fecit Deum hominem, & hominem Deum. Nõ autem cessauit illa susceptio per separationem Verbi ab anima, vel à carne, cessauit tamen vnio carnis, & animæ.

Ad secundum dicendum, quod homo dicitur esse suus intellectus, non quia intellectus sit totus homo, sed quia intellectus est principalior pars hominis, in quo uirtualiter, consistit tota dispositio hominis. Sicut si rector ciuitatis dicatur tota ciuitas; quia in eo consistit tota dispositio ciuitatis.

Ad tertium dicendum, quod esse sacerdotem, conuenit homini ratione animæ: in qua est ordinis character. Vnde per mortem homo non perdit ordinem sacerdotalẽ, & multo minus Christus, qui est totius sacerdotij origo.

COMMENTARIVS.

QVæstio huius art. (si rectè consideretur) eadẽ est cum illa, quam D. Th. tractauit supra q. 2. ar. 5. an i Christo homine facta fuerit vnio animæ, & corporis. Quia qua ratione fuit necessaria illa vnio animæ, & corporis, ut Verbũ fieret homo, eadem ratione fuit necessaria, vt perseueraret homo, & ideo sicut ex principio fidei quod Deus factus est homo, necessario sequit᷑ assumpsisse corpus, & animam inter se vnita, ita ex contrario principio, quod in morte dissoluta fuit vnio animæ, & corporis, sequitur tunc Deum desijsse esse hominem. Quocirca, nulla hic superest noua difficultas. Videatur dicta priori to. disp. 15. sect. 4.

Dubium.

An vero concedendum sit in triduo fuisse Christum, quęstio est de modo loquendi, & Duran. quidẽ in 3. d. 26. q. 2. absolutè negat. Quia Christus dicit suppositũ subsistẽs in duabus naturis humana, & diuina: Christus aũt in triduo nõ subsistebat in illis duab. naturis. Itẽ, Iesus nõ erat in triduo, quia si nõ erat homo, nõ erat hic hõ, ergo neq; erat Christus. Vnde refert Durand. non esse verũ, Christũ descẽdisse ad inferos, & iacuisse in sepulchro. Alij vero dixerũt in triduo uerè, ac propriè fuisse Christũ, quia fuit eius anima: quæ est Christus. Ita Vvicleph, (vt refert Vvaldensis li. 1. doctrinalis fidei antiquę c. 34.) qui hæreticus in modo loquendi non errabat: tamẽ in sẽsu, & ratione suæ locutionis incidit in errorẽ, quem ex Hugone hic refert D. Tho. Dicebat enim aĩam esse hoĩem. Dicendũ est ergo propriè, & in rigore, Christũ, vt significat subsistentem in duplici natura integra, non permansisse in triduo, vt argumentũ supra factũ probat: tamẽ per sinecdochem tribuendo parti appellationem totius; dicitur Christus fuisse in triduo, sicut nunc dicitur S. Petrus esse in cęlo. Vel certè (vt Caiet. hic notat circa titulum arti.) Christus in triduo non significabat suppositum duarũ naturarum, idest, diuinitatis, & humanitatis: sed suppositum diuinitatis, quod erat vnitum animæ, & corpori. Sed hæc sint satis de quæstione de modo loquendi.

Respõsio. In triduo verène, ac propriè Christus fuerit.

ARTICVLVS V.

Vtrùm fuerit idem numero corpus Christi viuentis, & mortui.

AD quintum sic proceditur. Videtur, quòd non fuerit idem numero corpus Christi viuentis; & mortui. Christus enim uerè mortuus fuit, sicut & alij homines moriuntur. Sed corpus cuiuscunque alterius hominis: non est simpliciter idem numero mortuum, et uiuum: quia differũt essentiali differentia. Ergo neq; corpus Christi, est simpliciter idẽ numero mortuum, & viuum.

280 quo. 2. ar. 1. & quo. 3. a. 4. ad 2. & quod. 4. q. 5.

2. Præterea, Secundum Philos. in 5. Metaph. Quæcunque sunt diuersa specie, sunt etiam diuersa numero. Sed corpus Christi viuum, & mortuum fuit diuersum specie, quia non dicitur oculus, aut caro mortui, nisi æquiuocè; vt patet per Philosophũ in 2. de Aia & 7. Metaph. Ergo corpus Christi non fuit simpliciter idem numero viuum & mortuum.

Li. 5. met. tex. 12. to. 3.

Li. 2. de anima, tex. 9. & 7. meta. tex 35. to. 2. & 3.

3. Prætereo, Mors est corruptio quædã, Sed illud, quod corrumpitur corruptione substantiali, postquã, corruptum est, iam non est, quia corruptio, est mutatio de esse in non esse. Corpus ergo Christi postquam mortuum fuit, non remansit idem numero cum mors sit substantialis corruptio.

Sed contra est, quod Athan. dicit in Epist. ad Epictet. Circunciso corpore, & potato, & manducante, & laborante, & in ligno affixo, erat impassibile, & incorporeum Dei Verbum, hoc erat in sepulchro positum. Sed corpus Christi viuum fuit circuncisum, & in ligno affixum. Corpus autem Christi mortuũ fuit positum in sepulchro. Ergo hoc idẽ corpus, quod fuit viuum, fuit etiam mortuum.

Circa me. illius inci. Ego arbitrabar.

Respõdeo dicendum, quod hoc, quod dico simpliciter, potest accipi dupliciter. Vno modo secundũ quod simpliciter idem est quod absolutè: sicut simpliciter dicitur quod nullo addito dicitur, vt Philoso. dicit. Et hoc modo corpus Christi mortuum, & viuum simpliciter fuit idem numero: dicitur enim aliquid esse idẽ numero simpliciter, quia est supposito idem. Corpus autem Christi viuum, & mortuum, fuit supposito idẽ quia non habuit aliam hypostasim, viuum & mortuum, præter hypostasim Verbi Dei, vt suprà dictum est. Et hoc modo loquitur. Athan. in autoritate inducta. Alio modo simpliciter idem est, quod omninò, uel totaliter, & sic corpus Christi mortuum, & viuum non fuit simpliciter idem numero: quia non fuit totaliter idem, cum uita sit aliquid de essentia corporis

Li. 2. Top. in fin. illius tom. 2.

Art. 2. huius quæst. In arg. Sed contra.

viuen-

viuentis: est enim prædicatum essentiale non acciden- A *tale. Vndè consequens est, quod corpus, quod desinit esse viuum, non totaliter idem remaneat. Si autem diceretur, quod corpus Christi mortuum totaliter idem remaneret, sequeretur quod non esset corruptum sorruptione, dico, mortis: quod est hæresis Gaianitarum, vt Isidor. disit, & habetur in Decretis 24 q. 3 Et Damasc. dicit in 3. lib. quod corruptionis nomen duo significat: vno modo separationem animæ à corpore, & alia huiusmodi: alio modo perfectam dissolutionē in elementa. Ergo, incorruptibile disere sorpus Domini (secundum Iulianum, & Gaianum) secundum primum corruptionis modum antè resurrectionem, est impium, quia corpus Christi non esset consubstan-* B *tiale nobis, nec in veritate mortuum esset, nes secundum veritatem saluati essemus. Secundò autem modo corpus Christi fuit incorruptum.*

Isi. 8. ety. c. 5. in Decre. 24. q. 3. cap. Quid amante hæretici, a medio. Dam. li. 3. cap. 18. in princ.

Ad primum ergo dicendum, quod sorpus mortuum, cuiuscunque alterius hominis, non remanet vnitum alicui hypostasi permanenti, sicut corpus Christi mortuum. Et ideò, corpus mortuum suiuscunque alterius hominis, non est idem simpliciter, sed sesundum quid, quia est idem secundum materiam, non autem idem secundum formam: Corpus autem Christi remanet idem simpliciter propter identitatem suppositi: vt dictum est.

In cor. ar.

Ad secundum dicendum, quod quia idem numero dicitur aliquid secūdum suppositum, idem autem spe- C *cie est idem secundum formam, vbicunque suppositum subsistit in vna sola natura, oportet quod sublata vnitate speciei, auferatur vnitas numeralis. Sed hypostasis Verbi Dei subsistit in duabus naturis, & ideò, quamuis in Christo non remaneat sorpus idem secundum speciem humanæ naturæ, remanet tamen idem numero secundum suppositum Verbi Dei.*

Ad tertium dicendum, quod corruptio, & mors non sompetit Christo ratione suppositi, secundum quod attenditur vnitas, sed ratione naturæ, sesundum quā inuenitur differentia mortis, & vitæ.

COMMENTARIVS.

Responsio D. Tho. est simpliciter, idest, absolute, & sine addito, fuisse idem numero corpus propter identitatem suppositi: nō tamē fuisse omninò, & ex omni parte idem, cum fuerit sub diuersis formis. De qua assertione, quoad rem ipsam postea disputabimus. Quoad intelligentiam uerò literæ D. Th. difficile est, quod ait, illud dici simpliciter idem numero, quod est supposito idem. Anima enim & corpus Christi inter se non erant unum numero, etiamsi essent supposito idem, & humanitas, & diuinitas non sunt numero idem, etiā si sint supposito idem. Et similiter, si Christus dimitteret animam, quam habet, & assumeret aliam, non propterea essent una numero, licet essent in eodem supposito. Respōdeo, totū hoc pertinere etiam ad modū loquendi. Existimo tamen D. Th. locutū esse in eo sensu, quo superiori to. disp. 13. sect. 2. cum eodem D. Tho. diximus, si verbū assumeret plures humanitates, futurū esse vnū hominem, & non plures. Sic ergo in p̄senti dicit, esse idē corpus numero pp identitatē suppositi loquēdo de corpore in cōcreto. Obiectiones aūt factæ solū probant naturas, vel partes in abstracto sumptas non posse dici idem numero propter identitatem suppositi.

Obiectio.

Respōsio.

ARTICVLVS VI.

Vtrùm mors Christi aliquid operata sit ad nostram salutem.

AD sextum sic proceditur. Videtur, quòd mors Christi nihil operata sit ad nostrā salutem. Mors enim est quædam priuatio: est enim priuatio vitæ. Sed priuatio, cum non sit res aliqua, non habet aliquam uirtutem agendi. Ergo, non potuit aliquid operari ad nostram salutem.

281 Inf. q. 52. a. 2 cor. & 56. art. 1. ad 4 & ad Gal. 1. col. 4.

B *2. Præterea, Passio Christi operata est ad nostram salutem per modum meriti. Sic autem non potuit operari mors Christi: nam in morte separatur anima a sorpore, quæ est merendi principium. Ergo, mors Christi non est operata aliquid ad nostram salutem.*

3. Præterea, Corporale nō est causa spiritualis. Sed mors Christi fuit sorporalis, non ergo potuit esse causa spiritualis nostræ salutis.

Sed sontra est, quod August. dicit in 4. de Trin. Vna mors nostri Saluatoris (scilicet corporalis) duabus mortibus nostris (idest, animæ, & sorporis) saluti fuit.

Li. 4. c. 3. circa fin. tom. 3.

Respondeo dicendum, quod de morte Christi dupli- C *citer loqui possumus. Vno modo, secundum quod est in fieri; alio modo secundum quod est in facto esse. Dicitur autem mors esse in fieri, quando aliquis per aliquam passionem, uel naturalem, vel violentam tendit in mortem. Et hoc modo idem est loqui de morte Christi, & de passione ipsius. Et ita secundū hunc modum mors Christi causa est salutis nostræ sesundum id, quod de passione supra dictū est. Sed in facto esse, mors Christi sonsideratur, secundū quod iam facta est separatio corporis, & animæ, & sic nunc loquimur de morte Christi. Hos autem modo mors Christi non potest esse causa salutis nostræ per modum meriti, sed solum per modum efficientiæ: inquantum s. nec per mortem diuinitas separata fuit à Christi carne: & ideò,* D *quicquid sontigit circa carnem Christi, etiam anima separata, fuit nobis salutiferum virtute diuinitatis vnitæ. Consideratur autem propriè alicuius causæ effectus secundum similitudinē sausæ, undè, quia mors est quædā priuatio vitæ propriæ, effectus mortis Christi attenditur circa remotionem eorum, quæ sontrariantur nostræ saluti, quæ quidem sunt mors animæ & mors sorporis, & ideò per mortem Christi dicitur esse destructa in nobis, & mors animæ, quæ est per pecatum nostrum (secundum illud Rom. 4. Traditus est, s. in mortem, propter delicta nostra) & mors corporis quæ sonsistit in separatione animæ: secundum illud primæ ad Cor. 15. Absorpta est mors in uictoria.*

Quæst. 49.

Ad primum ergo dicendum, quod mors Christi est operata salutem nostram ex uirtute diuinitatis unitæ, & non ex sola ratione mortis.

Ad secundum dicendum, quod mors Christi secundum quod sonsideratur in facto esse, etsi non est ad nostram salutem operata per modum meriti: est tamen operata per modum efficientiæ, ut dictum est.

Ad tertium dicendum, quod mors Christi fuit quidem sorporalis: sed corpus illud fuit instrumentum diuinitatis sibi unitæ, operans in uirtute eius etiam mortuum.

In cor. ar.

COM-

COMMENTARIVS.

DVo docet in hoc art. D. Tho. Primom est, Christum per mortem in facto esse, nihil meruisse nobis: sed solum per mortem in fieri. Quod est dicere, Christum meruisse nobis toto tempore, qoo patiebatur; in instanti verò mortis iam non meruisse. Quod est uerissimũ, quia tunc iam non erat homò, nec uiator, vt latius est à nobis disputatum io superiori to. disp. 39. sec. 3. Alterum est, mortem Christi in facto esse per modom efficientiæ operatam esse nostram salutem. Quod necessariò est iotelligendũ de carne ipsa, seu humanitate, quod. s. ratione mortis fuerit veluti proportionatum, & accommodatũ instrumentum ad aliquos effectus nostræ salutis, vt etiam hic Caiet. & Medina explicaruot, & latius diximus priori to. disp. 31. sect. 7.

DISPVTATIO XXXVIII.

In tres Sectiones distributa.

De morte Christi, què ad substantiam, & causas eius.

POstquam disputatum est de passione Christi, cõsequens est, vt de illius morte disseramus. De qua tria disputanda occurrunt, primum de morte ipsa sũmè, quod in hac disputatione breuiter expediemus, qoia circa D. Th. literã omnia ferè tacta sunt. Secundò, de prodigijs, quæ in ea morte acciderunt, de quo dicemus disp. sequeoti. Ac denique de tempore, quo illa mors accidit, hæc enim sola circunstantia explicanda superest. Cœteræ enim cum ipsa passione expositæ sunt.

SECTIO I.

Vtrũ Christus verè, ac naturaliter mortuus fuerit.

NOn defuerunt heretici, qui negarent, Christũ verè mortuum esse. Ita. n. senserunt Caieta. ut hic D. Th. refert ex Damas. li. 3, de fide c. 28. & Isid. 8. Ethy. c. 3. Et idẽ necesse est sensisse hæreticos omnes, qui in Christo ueritatem humanæ naturæ, aut corporis humani, aut corporis passibilis oegarunt, quorum errores fusè relati atq; refutati sunt in 1. to. q. 4. & 5. & 14. Hi hæretici nullum omninò hẽt fundamentum, nisi fortasse quod indecens, & indecorum illis visum est Deum mori, uel certè, quod putarunt Christi corpus ex vi vnionis factum esse impassibile. Quod uidetur etiam sensisse Amb. lib. 10. in Luc. quatenus sentit, necessarium fuisse diuinitatem recedere à corpore, vt mori posset.

Christus vere mortuus. At verò fidei veritas; imò, & articulus fidei est, Christum verè fuisse mortuom. In qua veritate probanda non oportet prolixius immorari, quia uerba Euangelistarum sunt expressa, & in omnibus symbolis eam apertè profitemur. Ac denique hæc est vnica fides, & spes Christianorum, qui per mortẽ Christi credunt se esse redemptos à morte peccati, & ab æterna morte animæ, & corporis. Rationes verò sunt theologicæ, quidem, quia ad manifestationẽ diuinæ sapientiæ, & uirtutis, & ad delendũ delicta oostra, id fuit conuenientissimum, iuxta illud; *Mortuus est propter delicta nostra*, ad Ro. 4. Physicè uero, quia reuera habuit corpus passibile, & mortale, & tot doloribus, ac passionibus affectum est, vt ad interimendum hominẽ fuerint sufficientissimę.

Sed hinc nascitur dubium, an illa mors fuerit na-

A turalis. Potest autem dici naturalis, vel vt distinguitur à miraculosa, vel vt distinguit à violẽta, vel ut distinguitur à libera, & de singulis breuiter dicemus.

Mors Christi naturalis. Dico ergo secundò, mors Christi in se oon fuit miraculosa: sed oaturalis. Explico. Nam, vt mors in Christo locum haberet. Quoddam miraculum supponi necesse fuit, nimirum, vt quamuis anima esset gloriosa, corpus permitteretur esse passibile, & hoc sensu omnis passio, & dolor, & mors Christi potest dici miraculosa, tanquam ex miraculo proueniens. At verò supposito hoc miraculo, dicimus Christi mortem fuisse naturalem, i. ex vi actioois oaturaliũ causarum necessario, ac naturali ordine subsecutã. Quo in sensu est certa cõclusio, quam docent Theologi in 3. dist. 36. qui etiam adduot, futurum potius fuisse magnum miraculum, si ex talibus tormentis in tali corpore mors non fuisset subsecuta. Ratione declaratur, quia naturale est homini, vt ad conseruandam vitam talem corporis dispositionem, ac cõ B positionem requirat, ita vt si illa dissoluatur, vel remittatur vsq; ad certum gradum, uel terminũ, sub illo conseruari nequeat: sed corpus Christi domini magnam per passionem passum est alterationẽ, & dissolutionem quãdam debitæ compositionis, quatenus sanguinem suum effudit, & cum eo alios humores. Ex quo necesse etiam fuit ut magna uis vitalium, & animalium spirituum effluxerit, ergo, cum hæc alteratio, & dissolutio multis horis durauerit, necessarium fuit peruenire ad eum statum, quo uita naturaliter conseruari non posset, atq; adeò, & mortem naturaliter ingruere.

Obiectio. Dices, potuit anima Christi à corpore recedere, antequam ad eum terminum, extremumq; discrimen perueniret, & tunc mors miraculosa esset: ita uerò factum esse colligi potest ex illis uerbis; [Ego pono animã meam, & nemo tollit eam à me.] Ioã. 12. Vndè D. Th. q. 47. art. 1. ad 2. dicit mirabile fuisse in Christi morte, quòd mortuus sit citius; quam alij, qui simili passione afficiebantur. C Pilatus quoq; miratus fuit, quod iam obijsset Mar. 15. & addit D. Th. *Sicut tamen eius uoluntate natura corporalis conseruata est in sue vigere vsque ad extremum, sic etiã quando voluit, subito cessit nocumento illato*: sic etiã Cyprian. li. de idolorum uanitate de Christo dicit: *Crucifixus prauento carnificis officio spiritum sponte dimisit*; Et Orig. li. 2. cõtra Celsum significat, animã Christi sponte recessisse à corpore, quando adhuc naturaliter posset uiuere. Et confirmari hoc potest ex modo mortis Christi: refert. n. Ioannes, Christũ prius uoce magna clamasse, finitisque illis uerbis: *Pater in manus tuas commendo spiritum meum*, statim efflasse animam. Sed si esset in naturali dispositione morti proxima, non potuisset tam potentẽ clamorem effundere. Ergo, signum est, emisisse spiritum, etiam tunc cum robur corporis, & firmitatẽ haberet, atq; adeò prius, q̃ naturalis necessitas postularet. Vnde etiã *Centurio videns, quod sic clamãs* D *expirasset, exclamauit verè filius Dei erat iste*. Quod non aliunde intulit, nisi quia conspexit eũ arbitrio suo emisisse spiritum statim, ac tam ualide clamauit. Vide Hieron. ibi. Mat. 26. *Diuinæ potestatis inquit fuisse iudicium, spiritũ sic emittere.* & Mar. 15. *Nos*, inquit, *cum ima vect, uel sine uoce morimur, qui de terra sumus, ille uero cum exaltata uoce expirauit, qui de cęlo descendit*. Et Chrys. hom. 89. in Mat. *Ea propter*, inquit, *voce magna clamauit, ut ostenderet sua totum id fieri potestate*. Quod alijs uerbis docuit Athan. q. 77. ad Antiochum dicens: *Christum clamasse, ut suam declararet potentiam*, & q. 76. hoc ipsum indicat, tractans quęstionem cur Christus inclinauerit caput, & postea spiritum emiserit, cum alij homines prius mori soleant, & postea caput inclinare. *Quia omnibus*, inquit, *impletis, quæ pati debuerat, sola mori restabat adhuc, atque hæc quidem*

sibi

sibi metuens, appropinquare non audebat, ideò Christus inclinato capite vocauit ipsam. Et in eodem sensu videtur dicere Euseb. lib. 4. de Demonstr. cap. 12. *Cum altius vocē emisisset, solutus à corpore abyt, neutiquam expectans, dum mors ad ipsum accederet, sed illam cunctantem, ac veluti cessantem, & fugitantem, ipse à tergo insequitur.* Et hanc sententiam tenet Gab. lect. 82. in Can. lit. D. ibi addit congruentiam, scilicet, Christū anteuertisse tempus naturalis mortis, vt euidentius constaret sua sponte, & voluntate mori.

Nihilominus hic modus dicendi non est verisimilis, sed omnino dicendum vr, aīam Christi non prius de seruisse corpus suum, q̄ in illo fuerit sufficiens cā mortis, idest, talis dispositio, cum qua non posset aīa naturaliter corpus illud informare. Probatur primò, quia alioqui Christus non esset occisus à Iudæis, & Gentilibus. Quia reuera non fuisset mortuus ex vi vulnerum ab eis inflixorum. Neq; satis est, quòd Gabriel ait, occidisse eum, quia voluntariè inflixerunt vulnera, ex quib. mors esset secuta, nisi Christus præuenisset. Nam licet hoc satis fuerit ad committendam culpam internam homicidij: non tamen, vt verè dicerentur exterius occidisse, quia de facto non est mors ex eorum actione secuta. Sicut qn̄ Saul iacebat in terra lethalib. sauciatus vulneribus, ex quib. fortasse interiret, vtque citius moreretur, postulauit ab Amalecite, vt ipsum interficeret; certè in eo casu Saul non dr verè interfectus ab ijs militibus, qui prius eum vulnerarant: Sed ab illo, qui eum vltimò percussit, quem propterea Dauid postea capite plecti iussit, eò quòd ausus esset interficere *Christum domini*. Sic ergo in præsenti dici non posset verè, ac propriè, occisus à militib. Christus. Vnde fieret vlterius Christum, seipsum interfecisse, quia illa mors eo instanti, quo facta est, aliquam causam efficientem habuit, sed non naturalem extrinsecam, vt prædicta opinio asserit, ergo. Tandem nulla est ratio, vel coniectura, quę cogat ad illum mortis modum asserendum nec vr rationi consentaneum, vt prius anima Christi deseruerit corpus suū, quam sit deserta ab ipso (ut sic dicam) idest, quàm corporis debilitas, ac necessitas naturalis id postularet.

Christus ex vi vulnerū mortuus.

2. Reg. 31.

2. Reg. 1.

Quin potius existimant aliqui, non statim mortuum esse Christum, ac corpus habuit ita debilitatum, ac dispositum, vt naturaliter non posset ab anima informari, sed miraculosè aliquo tempore vitā conseruasse. Quod vr significare D. Thom. quodli. 1. art. 3. & coniectura esse potest. Quia uix credibile est, corpus temperatissimum post tam crudelem flagellationem, atrociaq; tormēta tam multam, & tàm copiosam sanguinis effusionem, potuisse naturaliter tanto tempore morti resistere. Et confirmari hoc potest ex sudore sanguineo Christi, & tristitia uehementi, quam tunc passus est, quæ tanta fuisse vr, vt ad hoīem extinguendum sufficeret, Præsertim cum vsq; ad mortem durauerit, iuxtà illud: [Tristis est anima mea, usq; ad mortē.] hoc. n. etiā exponi potest (ut Caiet. ibi indicauit) de intensione tristitiæ, quæ tanta fuit, ut ad mortem usq; perducesset, nisi ei diuina uirtus obstitisset. Nec verò ex hoc modo dicendi sequitur fuisse mortem Christi miraculosam, sed potius dilationem mortis. Et iuxta hunc etiam dicendi modum rectè intelligitur omnia, quæ ex scriptura, & Patrib. adducta sunt. Sic enim Christus, quando uoluit, emisit spiritum, & non quando leges naturæ ad id cogebant, quod diuinæ potestatis est.

Matt. 26.

Sed (licet hoc probabile sit) non tn̄ uidetur necessarium. Nunq̄ enim Christi aīa præternaturali modo corpus suum informauit: sed semper habuit in corpore connaturales, ac sufficientes dispositiones saltem, quæ ad cōseruationem necessariæ sunt. A Cur enim fingemus miraculum non necessariū, qđ nec in scriptura, nec in ratione fundari potest, nec ad explicandam acerbitatem passionis, & mortis Christi quicq̄ refert? Quocirca, si fortasse nocumenta illata Christo in passione de se fuerunt efficacia, ut breuiori tempore mortem afferrent, & illis diuina uirtute restitit Christi corpus, seu aīa, ne tàm citò deficeret, non id factū est conseruando animam in corpore sine sufficienti dispositione, sed efficiendo potius ne corporis dispositiones tanta celeritate deficerent, idest, retinendo sanguinem, & spiritus ne breuiori tempore eis corpus destitueret, calorēque, & alias corporis qualitates similiter conseruādo, ne proportio, ac temperamentū omnino necessarium solueretur. Et enim (si quod genus miraculi intercessit) istud uidet facilius, magisque proportionatum, q̄q̄ & hoc incertum sit, neque ad modū necessarium uideatur. Nam (quod ad tristitiam interiorē attinet) non credo Christū in suo appetitu B talem, ac tantam permisisse, quæ ipsum posset naturaliter interimere. Quo enim fundamento hoc affirmari potest? Nam potius ur aliquid inordinationis, uel indecentiæ habere: non enim potest tristitia interimere, nisi intercedente magna commotione humorum, & corporis alteratione. Deinde, ratio postulat, ut in hmōi affectibus admittendis, prę sertim qn̄ ex sola interna consideratione excitantur moderatio aliquā adhibeatur. Quod uerò attinet ad extrinseca nocumenta, & uulnera, non satis constat talia fuisse, vt non potuerit humanum corpus dimidia dici parte illa sustinere.

Vnum ergo solum miraculum certum est in ea morte intercessisse, scilicet, q̄ potuerit uoce magna clamare, cum esset iam morti proximus. Non enim fieri poterat, ut haberet naturalem uirtutem, ac robur ad eum clamorem emittendū, corpus penè exāngue, ac vitalibus spiritib. & consequenter viribus ferè exhaustū. C Et in hoc miraculo ostendit Christus (vt prædicti Patres aiunt) potentiam suam. Sicut. n. potuit resistere, & superare debilitatem corporis ad sic clamandum, ita potuisset morti resistere, si uellet, & ideò ait D. Thom. dict. quodlib. declarasse Christum illo facto, se esse dominū uitæ, & mortis. Et non necessitate absoluta: sed sponte mortem suscipere, cui facilè resistere posset, si vellet. Et ita etiā facilè intelliguntur omnes scripturæ, & soīæ Patrū adductę. Hinc uerò non fit, mortem Christi in se, & propriè fuisse miraculosam; sed habuisse miraculū adiunctum, quod paulò ante præcessit.

Clamor Christi in cruce iām morituri miraculosus.

Dices, miraculū fuit corpus, quod robur habuit ad talem vocem emittendam, statim mori. Respondeo, si robur illud fundatum esset in intrinseca corporis dispositione, bona esset consequutio: tamen, quia non inde ortum, sed ex virtute operatrice miraculorum, ideò nullum nouum miraculum fuit, q̄ corpus diuinitus eleuatum ad illam uocem emittendā, statim naturæ suę relictum, mortem naturaliD ter oppeteret. Centurioni autem miraculosa fuit illa rerum successio, & coniunctio, quia reuera simpliciter loquēdo miraculosa erat, quamuis ipse fortasse non perciperet; in quo esset ratio miraculi constituta. Pilatus aūt (ut ego existimo) non tàm mirabatur de uelocitate mortis Christi, q̄ existimarent tormenta non fuisse sufficientia ad illum interficiēdum, quàm quòd aliquid diuinum, seu plusquàm humanum de Christo suspicatus fuerat, & ideo, vel speraret, vel formidaret illum non tàm citò, aut certè neque omnino moriturum fuisse.

Obiectio. Responsio.

Dico tertiò, Mors Christi uiolenta fuit, & non naturalis. Probatur, quia licèt naturale fuerit mori, posita tali corporis dispositione: tamen ea dispositio ex causa extrinseca, ac uiolēta orta est. Oportet aūt meminisse violentū non esse idem, qđ coactum (hoc. n. opponitur appetitui elicito; illud uerò na-

Mors Xp̄i violenta, sed nō coacta.

turali) vis adē illata Christo, & si nō fuerit propriè coactio, quia ipse voluntate absoluta non restitit, si enim resistere voluisset, nulla humana vis cōtra eū valuisset. Fuit autem violenta, quia fuit contra naturalem inclinationem. Et specialiter in hominib. violenta mors dr̄, quę fit præter intrinsecam hominis dispositionem, & actionem, ac reactionem, ex qua naturalis mors solet oriri, & fit per applicationem extrinsecæ causæ corrumpentis.

Mors Xp̄i oīno libera, ac uoluntaria. Dico quarto, Mors Christi non fuit naturalis, i. necessaria; sed potius libera, ac voluntaria, quatenus supernaturali virtute illam impedire potuit, & noluit, vt in q.47.ar.1. satis explicatum reliquimus.

Obiectio. Dices ergo malè egit Christi aīa recedendo à suo corpore voluntate sua, cum posset in illo permanere. Respondet D. Tho. in dicto quodl. *Si anima in sua potestate haberet recedere à corpore, quando vellet, & iterum aduenire, non maioris esset culpa, si corpus desereret, quàm quòd habitator suam deserat domum.* Quia ergo Christi anima hanc potestatem habuit, ideò nulla culpa illi fuit sic recedere. Iuxtà q̄ responsionem, etiamsi illa anima recederet à corpore optimè disposito, nulla esset culpa: imò neq; se occidere, esset Christo culpæ tribuendum. Quod quidem in sensu composito verum est. Nā si Christus id fecisset, nulla esset culpa: tamen secundū se, seclusisq; miraculis, obiectum illud sese occidendi malum est.

Responsi. Facilius ergo dr̄ (quod in dicto ēt art. 1. q.47. iudicauit D.Th.) animam Christi non debuisse miraculo uti, vel ad resistendum causis extrinsecis, ne corpori nocerent, vel ad informandum corpus carens dispositione ad huiusmodi informationem necessaria. Nulla enim vel naturalis, vel diuina lex obligabat ad hmōi miraculum efficiendum: sed potius lex charitatis, & obedientiæ postulabāt, vt propter consummandum hominis redemptionem mortis legibus se subijceret.

SECTIO II.

Quenam substantialis vnio in Christi morte dissoluta sit.

Separatio aīæ a corpore ī morte Xpi facta. PRimum omnium constat, in morte Christi factam esse separationem animæ à corpore. In hac enim separatione essentialiter mors hominis consistit, & hanc separationem significarunt Euangelistæ illis verbis, *Expirauit*, seu, *Tradidit, vel emisit spiritum.* Animam enim *Spiritum* appellarunt, vt Sancti omnes interpretantur exponentes illa verba, & Athan. lib. de incarnat. Epiph. hæres. 42. in confutatione 73. Marcionis. Et rationem Caiet. addit, quia animus dum viuificat corpus, habet rōnē animæ, quia tunc propriè animat: cū verò incipit esse à corpore separatus, veluti induit rationem spiritus. Quæ ratio (si etymologiam vocis spectemus) non est contemnenda (si aūt vsum,) & anima quoque separata, nomen *animæ* retinet iuxta illud: *Non derelinques animam meam in inferno.* Ps. 15. & anima coniuncta vocatur spiritus, iuxta illud: *Et inspirauit in eo spiraculum vitæ*, Gen. 1. Eccl. 12. *Spiritus redit ad Deum, qui dedit illum*, ubi simul anima separata, & coniuncta *spiritus* appellatur.

In morte Christi humanitas esse desit. Hinc sequitur primò, in morte Christi desijsse esse humanitatem eius. Quia de essētia humanitatis est unio corporis, & animæ. Vnde ēt fit deperditam tunc esse unionem humanitatis ad Verbū, nō per propriam, seu puram, ac præcisam separationē extremorum, sed per destructionem alterius extremi, ut notauit Duran. in 3.d.21. q. 1. Nam duarum rerum unio utriusq; existentiam necessariò supponit, unde ablata humanitate, non potuit manere unio humanitatis ad Verbum.

Obiectio. Dices, uerum est, non mansisse tn̄ in aīa, & corpore, atq; ita, licet non mā-

A serit unio humanitatis, i. afficiens, & uniens humanitatem: mansit tn̄ unio, quæ erat humanitatis, uniens Verbo animam, & corpus.

Responsi. Respondetur hoc quidem rectè dici, (si unio humanitatis ad Verbū nihil addit partialibus unionib. aīæ, & corporis,) tn̄, si uerum est totalem unionem humanitatis partialibus illis unionib. quicquam addere, sicut totalitas humanitatis addit aliquid præter aīam, & corpus, saltem modū distinctum, necesse est dicere, destructa humanitate, destrui etiam eius unionem, ut totalem: & formaliter, ac integrè non manere, etsi maneant partiales uniones, ex quibus in reipsa constabat, sicut etiam non manet humanitas, etiāsi maneant partes, ex quibus constabat.

Verbū in triduo desijt hō eē. Secūdò, ex dicto principio infertur, Verbū in triduo ab Instanti mortis non fuisse hoīem. Quia hō humanitate constituit:

Obiectio. destructa ergo humanitate desijt esse homo. Dices, hō aīa constituitur: sed Verbū habuit aīam, ergo mansit homo. Item hō constat corpore, & aīo, sed tunc Verbū ēt his cōstabat,
B ergo. His rōnibus uñr moti Hugo Vict. lib. 2. de Sacram. p. 1. c. 11. & Mag. in 3. d. 22. ut dicerent, nō obstāte morte Christi, Verbū permansisse hoīem.

Responsi. Sed, (ut D. Th. supra, & Bonau. & reliqui Theologi in prædicta d. notarūt) grauiter lapsi sunt in re Theologica, ex falso philosophico principio. Respondet ergo hoīem constitui aīa, ut forma informante corpus: in morte uerò Christi permansisse animam in Verbo, ut partialē naturam hypostaticè terminatā: non uerò ut formam informātem. Ac similiter hō constat corpore, & aīa, ut partibus essentialibus unam naturam actu componentibus: In Verbo aūt manserunt anima, & corpus post Christi mortem, non ut partes actu cōponētes unā naturam, sed solum ut subsistentes eadem Verbi subsistentia, & iō certū est Verbum in triduo non fuisse hominem.

Dico secundò, in Christi morte non fuisse separata à diuinitate corpus, & aīam. Itaq; nō proprijs
C sed diuina Verbi subsistentia subsisterunt. Conclusio est cōis theologorum cum D. Th. hic, & Mag. 3. d. 21. & est certa ex cōi traditione, & consensu Ecclesiæ. Primum enim colligitur ex symbolo Apostolorum, in quo sic habetur. [Et in Iesum Christū

Corpus & aīa ī Christi morte à diuinitate separata nō sūt. filium eius: vnicum dominum nostrum, qui conceptus est de Spiritusancto, natus ex Maria Virgine, passus sub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus, & sepultus, descendit ad inferos.] Quę oīa dicūtur de filio Dei solum per cōicationem idiomatum pp hypostaticā vnionem. Sicut ergo ex his verbis necessario infertur, qn̄ Christus pependit in cruce, Verbū fuisse naturæ humanæ hypostaticè vnitum: ita etiam concluditur, cum corpus eius iacuit in sepulchro, uel aīa descendit ad inferos, Verbum fuisse illis hypostaticè vnitum. Et hoc modo afferri posset hoc loco omnia testimonia Patrum asserentium, Christum, vel Deum sepultum esse, vel ad inferos descendisse, quæ postea suis locis referemus. Con-
D firmari hoc potest ex alia locutione fidei, s. Deum mortuū esse, seu mortem pro nobis accepisse, ut expresse loquitur Concilium Tolet. 11. in confessione fidei. Nam, sicut si in instanti conceptionis Christi Verbum non fuisset unitum corpori, non potuisset uerè dici Deus conceptus ex Virgine, ita, si non esset unitum corpori mortuo in istanti mortis, non potuisset uerè dici Deus mortuus, seu assumpsisse mortem. Sicut etiam, si Verbum dimitteret humanitatem, licet in eodem instanti peccaret, iam Deus non peccaret. Video dici posse, participium *mortuus*, ampliare ad id, quod est, uel fuit: tamen reuera: [Assumpsisse mortem,] non rectè ita explicatur, sed requirit unionem cum corpore mortuo, præsertim cum etiam sit concedendum, Deum surrexisse à mortuis. Nā, teste Paulo ad Colos. 1. filius Dei hac ratione est *primogenitus mortuorum*. De

quo

quo idem Paul. Act. 13. interpretatur illud Ps. 2. *Filius meus es tu, ego hodie genui te.* Non autem resurgit, nisi quod mortuum iacet, ergo necesse est ad veritatem harum locutionum, vt filius Dei, mauserit corpori vnitus. Præterea est hæc communis Patrũ snia, Damas. lib. 3. cap. 27. ex quo illud axioma manauit: *Quod Deus assumpsit, nunquam dimisit.* Gregor. Nys. orat. 1. de Resurrect. *Cum Deus, inquit, totum hominem per sui infusionem, & contemperationem in diuinam naturam transformasset, in tempore, quo passio administrata est, ab altera parte id, quod semel in mixtum, & contemperatum erat, non separauit. Nam dona Dei huiusmodi sunt, vt eorum illum pœnitere nõ possit sed animam quidem Deitas à corpore sponte sua disiunxit, se autem in vtrisq; manere ostendit.* Et infrà ex hac veritate declarat, quomodo simul esse potuerit idem filius Dei in sepulchro, & in paradiso. Quod clarius dixit Athan. lib. de Incarn. Christi: *Nonne diuisus in duas partes vt homo, & in sepulchro, & apud inferos agebat*: & infrà inquit. *Deitatem nudam non potuisse ad inferos descendere, & expirationem non fuisse Deitatis traductionem seu transmigrationem, sed anima discessum.* Idem latè docet Aug. tract. 47. in Ioan. Ratio verò est, q̃ suprà in comm. ar. 2. D. Tho. explicatam reliquimus. Hic verò addere possumus, cum Christus statim surrecturus esset in eadem humanitate Verbo hypostaticè vnita, non oportuisse, vt relinqueret partes eius, & eas statim reassumeret. Præterea, Verbum assumpsit naturam, ad operãdum nostram salutem; sed etiam in morte illam operatum est moriendo, descẽdendo ad inferos, resurgendo, ergo oportuit semper illam vnionem conseruare, vt hæc oĩa Deus ipse pro nobis operaretur. Tandem, corpus, & aĩa Christi ita fuerunt vnita hypostaticè Verbo Dei, vt vnio eorũ ad Verbum non habuerit essentialem, seu physicam dependentiam ab vnione eorum inter se, ergo dissoluta hac vnione non sequitur illã etiam fuisse dissolutam; ergo non fuit amissa. Quia, quod nõ est necessarium ad mortem Christi, neq; ad nostram salutem, & ad honorem Christi non pertinet: sed potius illi, ac diuinæ gratiæ derogat, nullo modo asserendum est.

Obiectio. Dices ex Ambr. lib. 10. super Lucam, corpus Christi non potuisse mori manens Verbo vnitum, quia cũ Verbum sit vita, illo præsente non potuit mors in Christo locum habere.

Respons. Rñdetur, si (vt Arriani dicebant) Verbũ fuisset carni vnitũ per modũ animæ formaliter viuificantis illam, argũ locum haberet: tamen cum illa snĩa sit hæretica, facilè rñdetur, Verbum in se esse vitam, non fuisse tñ vnitum corpori, ut formam viuificantem: sed per modum subsistentiæ, & ideò sicut manet corpus subsistens absque anima, & humana vita, ita potuisse manere corpus vnitum Verbo absq; eadem vita. Vnde eleganter Aug. lib. contra Felic. c. 14. *Sic mortuus est non recedente vita, sicut passus est non pereunte potentia.*

Obiectio. Contra hanc aũt veritatem vñt sensisse (vt supra dixi) Hilar. in Matth. & Ambr. in Lucam, ita exponentes verba illa Christi. Matth. 27. *Deus Deus meus, vt quid dereliquisti me?* Et eodẽ modo uř loqui Euseb. libr. 4. de Demonst. c. 12. vbi sic inquit: *Tanquam homo corpus de more sepeliendum reliquit, ab eodem vero corpore tanquam Deus discessit.*

Respons. Sed horum Patrum snĩa, si (vt uerba sonant) intelligatur de recessu per separationem hypostasis, omnino vt erronea reijcienda est, nec uideo probabile fundamentum, quo nitatur. Nam uerba illa Christi domini. *Vt quid dereliquisti me?* lõgè diuersum sensum habẽt, scilicet, de desertione, per carentiam omnis gaudij. & consolationis, qua acerba passionis pęna, ac tristitia mitigaretur. Possent autem dicti Patres, (ut supra dicebam,) exponi de separatione quoad protectionẽ carnis: quod necessarium uidetur in Ambrosio. Ne

A que enim dicere quis audebit, illum existimasse, diuinitatem fuisse corporis Christi loco animæ, cum ergo dicit: *Cum diuinitas vita sit, non posset caro mori, nisi ab ea separaretur*, necessariò exponendus est per metaphoram loqui. Ad eũ modum, quo apud Theoderetum in reprehensione 12. Anathematismi Cyrilli, ex persona eiusdem Cyrilli referuntur hęc verba: *Non passus Deus Verbum carni vnitum: sed caro coniuncta Deo Verbo, & secundum suam indulgentiam propria sustinuit. Non enim passio, vel mors facta fuissent, nisi ipse permisisset. Nam si anima præsente non fit mors, quomodo Deo pręsente, nec solum præsente simpliciter sed etiam coniuncto secundum summam quandam, & ipsi soli comprehensibilem unionem, turbaret eius templum, uel passio vel* B *mors?* Quæ uerba ipse Cyrillus in responsione admittit. Vnde necessariò sunt in prædicto sensu intelligenda.

Vltimò, hic inquiri poterat, quæ communicatio idiomatum ex hac unione oriatur; de quo uideri possunt dicta supra priori to. q. 16. & aliquid addemus infrà q. 51. ar. 1. circa sol. ad 1. Rursus tractandum supererat, an idem sentiendum sit de sanguine in passione effuso, mansisse, s. unitum Verbo in triduo. De hac uerò re dicemus commodius infrà dispot. 47. sect. 3.

SECTIO III.

Vtrum in morte Christi aliqua noua generatio, uel hypostica unio intercesserit.

C Hæc quæst. non habet locum in anima Christi domini. Quia ex illa nihil generari poterat, nec noua unio in ea fieri, quia prior conseruata satis erat, ut Verbo unita maneret. Quanquam dubitant aliqui, an fuerit necessarium priorem unionem dissolui, & nouam fieri, sed sine dubio id necesse non fuit, quia (vt diximus latè in superiori tomo, q. 6.) partes, s. anima, & corpus, secundum se, ac prius natura fuerunt vnita Verbo independenter à tota humanitate. Procedit ergo quæstio in corpore Christi, & duplex dubitatio in ea continetur, altera physica est, altera Theologica.

Phyisca dubitatio est, an in corpore Christi recedente anima, introducta fuerit alia forma substantialis. Dubium. Physicũ. D Videtur enim hoc necessarium fuisse iuxtà principia Philosophiæ, ne materia manserit sine forma substãtiali: hac enim de causa in vniuersum necessarium est corruptionem unius esse alterius generationem. In contrarium uerò est, quia si alia forma esset introducta; nõ mansisset idem corpus, quia variata forma non manet idem compositum; consequens autem est contra modũ loquendi scripturæ, & sanctorum. Ioan. 19. *Hic accessit ad Pilatum, vt tolleret corpus Iesu* Psal. 19. *Caro mea requiescet in spe.* Vnde Athanas. epist. ad Epicter. contra Hæreticos: *Corpus quidem cruciatus patiebatur, fluxitque ab illius latere sanguis, & aqua, idem tamen, quia templum Verbi deitate adimplebatur.* Et in Rescripto ad Libertium, dixit: *Eandem carnem Christi fuisse obnoxiam passionibus, & morti, & affixam in cruce, & postea resuscitatam.* Similiter Leo Papa, Sermo. 1. de Ascensione; *Ad sananda in nobis infidelium cordium vulnera, clauorum, et lanceæ erant seruata uestigia, ut non dubia fide, sed constantissima scientia teneretur, eum naturam in Dei Patris consessuram throno quæ iacuerunt in sepulchro.* Et similia ferè habet August. lib. contr. Felic. c. 14. & Sermon. 3. de Ascensio. *Ossa intrà sepulchri angustias paulo ante conclusa Angelorum cœtibus inferuntur.* Gregor. homil. 29. in Euangelia, & alij Patres agentes de sepultura, ascensione, & resurrectione domini.

Opinio de forma corporeitatis.

Propter hæc aliqui Theologi dixerunt in corpore Christi defuncti nullam formã substantialẽ fuisse introductum, quamuis non oẽs eodem modo. alij n. in vniuersum putant idem vsu venire in quã uis hominis morte. Existimãt. n. recedente aĩa manere formam corporietatis solam, eãq; ad materiã conseruandam sufficere. Hæc fuit opinio Henrici quol. 2. q. 2. q̃ latè defendit Scot. in 4. d. 11. q. 3. Dur. ẽt in 3. d. 21. q. 1. significat eam sniam philosophicã esse præferendam, quia necessaria vr ad vitandum erroneum loquendi modum in hac materia, s. non mansisse idem numero corpus mortuum, q̃ erat viuum, & consequenter illud corpus, qd̃ prius fuit vnitum Verbo, non mansisse illi vnitum, quia destructo altero extremo, necesse est destrui vnionẽ. Sed hæc sentẽtia supponit duo principia philosophica falsa. Vnũ est formã corporeitatis esse re distinctam ab anima. Alterum est posse manere substantiale indiuiduum corporis, in nulla tñ specie corporis constitutum. De quib. non est hic disputãdi locus: satis sit dicere, veram theologicam doctrinam non posse ex his falsis principijs pendere, vt statim explicabimus.

Aliorum ergo snĩa fuit, mansisse corpus Christi post mortem absq; illa forma substantiali. Ita iudicat probabile Henric. quodlib. 1. q. 4. tenet Marsil. in 3. q. 3. art. 1. & latius q. 13. art. 1. qui dicit, neminẽ antiquorum Doctorum asseruisse, nouam formam introductum fuisse in corpus Christi, aĩa recedẽte. Vndè, supponendo nõ esse in composito formam corporietatis distinctam ab aĩa, omninò existimat necessarium, vt manserit materia sine forma. Qui non fundatur in principio philolophico. Neq; n. existimat hoc esse naturale in morte cuiuslibet hominis, sed vtitur ratione theologica, s. quia illa forma, vel fuisset assumpta è Verbo, vel non, neutram autem existimat dici posse sine magno incommodo. Sed hoc postea videbimus. Nunc hic dicendi modus non videtur verisimilis, quia fingit nouum miraculum sine vlla causa, vel necessitate, & sine vllo fundamento. Vnde mirum est, quomodo Marsilius dicat, nullum autorem asseruisse nouam formã substantialem introductam fuisse in materiam corporis Christi, cum D. Th. totaq; eius schola negẽt fieri posse, vt materia maneat sine forma. Deinde cur negabimus, corpus Christi mortuũ, fuisse verũ cadauer humanũ? Nam si hoc negatur propter solam identitatem corporis viui, & mortui, negetur ẽt in cadaueribus Sanctorum introduci formã cadaueris, quia reliquiæ Sanctorum adorantur tanq; ipsamet sanctorum corpora. Præterea, supponendo (vt Marsil. admittit) non dari formam corporeitatis, hoc ipso, quod anima separatur à materia, non potest manere idem corpus, quod antea erat, quatenus corpus significat compositum ex materia, & forma, siue introducatur alia forma, siue non, ergo negare huiusmodi formam nihil ferè confert ad saluandam corporis identitatem, cum in omni sententia maneat eadem materia: non tamen idem cõpositum ex materia, & forma.

Inde mortuũ Christi corpus cadaueris forma introducta.

Dicendũ est ergo, ex Christi morte consecutum fuisse, vt in materiam corporis eius noua forma cadaueris introduceretur, sicut in reliquorum hoĩum morte fit. Et hæc est snĩa D. Tho. hic, & discipulorũ eius. Quia hic est ordo, & modus naturalis humanæ mortis, quem immutari non fuit necesse. Quo aũt illud corpus mortuũ idem fuerit cum viuo, latis explicatum est à D. Th. supra. Illud solum addo,

Corpus Xp̃i mortuũ idẽ cũ viuo q̃uo fuerit.

hanc identitatem melius intelligi, si dicamus manere idem corpus numero, quoad materiã, quãtitatem, & oĩa alia accidentia sensibilia, à quib. corporis rõ, vel denominatio præcipuè sumi vr. Quia prima radix quantitatis, & corporeæ molis est materia? forma aũt cadaueris non per se intenditur, sed per accidens introducitur, ne materia maneat sine forma, & quia illa materia retinens priorem organizationem, retinet ẽt habitudinem ad priorẽ formam: hæc satis sunt, ut illud dicatur simpliciter idẽ corpus. Neque. n. in oĩus rebus inuenitur idem modus identitatis, seu unitatis. In Christo etiam illud fuit singulare, quod fuit etiam corpus illud omnino idem ex parte suppositi, ut iam explicabimus.

Dubium Theologicum.

Occurrit igitur secunda dubitatio Theologica, quam supra latè uersat Marsilius, an. s. illa forma cadaueris, atque adeò integra natura ex illa forma, & materia composita assumpta fuerit à Verbo Dei. Marsil. enim supra existimat, semel admissa huiusmodi forma necessarium esse dicere, illam, & compositum ex illa non esse assumptum hypostaticè à Verbo Dei. Quia aliàs aliquid Verbum assumpsisse, quod postea dimitteret, contra commune axioma Theologorum. Quod potest cõfirmari primò, quia assumptio illius formæ, & compositi non erat ad nostram redemptionem necessaria, & alioqui erat noua actio supernaturalis, cuius effectus statim erat dissoluendus, ergo superuacaneum fuisset illam actionem efficere. Et aliunde nihil est quod nos cogat ad hmõi assumptionem asserendã. Quia ex doctrina scripturæ, & sanctorũ, solũ habemus corpus Christi mansisse vnitum Verbo Dei, quod necessario intelligendum est de corpore, quòd antea erat unitum, quia sancti non dicunt nouam onionem esse factam: sed priorem non fuisse dissolutã, ergo solum intelligunt de corpore quoad materiam primam. Et confirmatur secundò, quia licèt illud corpus manserit unitũ Verbo, non admittuntur à Theologis hæ loquutiones, cadauer est Deus, uel è contrario, Deus est cadauer. Cuius rei non potest reddi ratio melior, q̃ Deum non assumpsisse totam naturam illius cadaueris, sed solam materiam, Nam, quod quidam dicunt naturam cadaueris esse imperfectam, & quasi per accidens, & propter aliud, non propter se assumptam, nõ ur satisfacere. Quia natura integra cadaueris nõ est pars alterius, sicut materia, forma, aut sanguis, sed est per se natura integra licèt imperfecta, & ideò uidetur satis esse, ut ex illa resultet communicatio idiomatum, sicut resultaret, assumpta natura ignis, uel leonis. Vnde D. Tho. hic art. 3. ad 3. negans hanc loquutionẽ: [Deus est corpus] rationem reddit: [Quia tantum assumpsit corpus, prout est pars essẽtialis humanæ naturæ,] ergo cum cadauer, prout includit aliam formam substantialem, non possit dici pars essentialis humanæ naturæ, sentit D. Thom. ut sic non fuisse unitum Verbo Dei. Et eodem modo Richardus in 3. distinct. 21. articul. 1. quæstio. 2. ad 2. dicit: [Verbum non remansisse unitum carni post separationem animę, ut cuidam toti, sed ut parti humanæ naturæ.] Et idem ferè dicit Bonauentur. art. 1. quæst. 2.

Aliundè uerò ur necessario dicendum nouam illam formam, & naturam ex illa compositam, fuisse assumptam à Verbo. Quod Marsilius supra probat, quia aliàs illud cadauer subsisteret noua subsistentia creata. Quia natura integra substantialis ab alio non assumpta, necessariò habet secum suã subsistentiam, esset ergo in illo cadauere suppositum creatum præter subsistentiam Verbi, quod videtur esse ualde absurdum, & contra Damas. & alios Patres dicentes in corpore Christi mortuo, & anima separata, non fuisse aliud suppositum præter Verbum Dei, ut D. Tho. hic. ar. 3. ad 3. late refert.

In morte Christi noua ne intercesserit hypostatica vnio.

In hac re, quam à paucis autoribus inuenio in terminis disputatam, nihil noui affirmare audeo: sed censeo simpliciter asserendum, corpus Christi mortuum mansisse unitum Verbo Dei, & in illa subsistãtia absolutè, & simpliciter nullum aliud suppositum extitisse, præter Verbum Dei. Et quo

ad hoc,

A ad hoc rectè loquitur Marf. suprà. & verè dicit, nullum autorem contrarium asseruisse. Potest autem hoc varijs modis explicari. Primò, si teneamus in substantijs oĩno materialibus, quarum formæ non subsistunt non esse aliam subsistentiam præter subsistentiam materię, in qua forma existit, & per quã tota natura subsistit. Nam ea opinione supposita, dici posset in præsenti nullam esse factam nouam vnionem ad formã, vel naturam cadaueris: sed ex vi solius vnionis, antea factæ illius materiæ cũ Verbo mansisse totum illud cadauer subsistens in Verbo, eo modo, quo subsistere pōt. Et hic modus nullũ hẽt in Theologia incommodum. Tñ quia illud fundm̃ metaphysicũ multis videbitur difficilè, adiũgi pōt alius modus, nimirũ, q̃uis ex natura rei ex B materia, & forma vnitis resultet subsistẽtia totius, cuius compositionem ingreditur partialis subsistẽtia materiæ: tñ, quia materia corporis Christi subsistebat subsistentia Verbi, q̃ nō pōt esse pars, seu nouam subsistentiam componere, iō ex vi præcedentis vnionis talis, materia ad Verbum impedimentum esse positũ, ne adueniente forma cadaueris resultaret subsistentia totius: & ita, q̃uis talis forma denuò adueniens non fuerit in se, & primaimè vnita Verbo: nihilominus ex illa, & materia non resultasse suppositum creatũ, neq; illam integram naturam mãsisse per se, & adæquatè subsistentem in se; sed in Verbo, mediante sola materia, in qua extat forma, solum per inexistentiam, & quasi inhęrẽtiam absque alia subsistentia. Et hic modus est ẽt probabilis, & facilè defendi pōt. Tertiò verò dici C pōt, totam illam naturam substantialem speciali modo vnionis sibi adęquato vnitã esse immediatè Verbo. Qui modus vr̃ magis receptus, & facilior, quia nullum est inconueniens, ꝙ Verbum aliquid assumpserit, qd postea dimiserit, qñ illud nō est per se, & ex primaria Intentione assumptum: veluti in uia, & pp aliud. Deinde supposito priori miraculo, seu supernaturali opere rebus ipsis magis cōsentaneũ est, vt neque cum subsistẽtia diuina alia coniungatur, quod uix intelligi pōt, neq; natura integra maneat sine proxima, & adæquata subsistentia. Et ita licet negari non possit, quin oportuerit hunc modum vnionis noua actione fieri, quandoquidem ipse est nouus, & res ẽt, quę vnitur, noua est; tñ, quia fit consequenter ratione prioris operis, vel miraculi, ideò nō censetur omnino noua vnio: D sed veluti consequens, & concomitans antiquam. Et hoc modo facilè est rationibus dubitãdi in principio positis satisfacere.

DISPVTATIO XXXIX.

In duas Sectiones distributa.

De Prodigijs, quæ in morte Christi domini acciderunt.

IN hac disput. sermo est de miraculis, seu prodigijs in Christi morte factis, E in alijs creaturis: nam de ijs, quę facta sunt in ipso corpore Christi, partim superius dictũ est, partim in sequen. disputationib. dicemus, agentes de ijs, quæ in corpore Christi gesta sunt: Hæc autem prodigia dñr in Christi morte facta non solum, quia in ipsomet instanti mortis acciderunt, (hoc.n. via constare potest,) sed quia prope ipsam mortem, Christo iam in cruce pendente, facta sunt. Ea quib. vnũ insigne prodigiũ narratur obuenisse ante Christi mortem, s. solis defectio: *Et tenebræ factæ super vniuersam terram*, in quo multa cōnectur miracula, vt infra uidebimus. Post mortem uerò uaria prodigia narrantur ab Euangelistis, pręsertim à Matth. quæ breuiter explicabuntur.

SECTIO I.

Vtrum in morte Christi tenebræ factæ sint in vniuerso orbe, & quæ earum causa fuerit.

QVod Christo in cruce pendente, factæ sint tenebræ super vniuersam terram à sexta hora vsq; ad horã nonã, ijdem ferè verbis affirmãt Mat. Mar. & Lucas. Quare de hoc nulla est cōtrouersia, sed de eorũ verborũ intelligentia, & p̃sertim, an intelligẽdũ sit in vniuerso mũdo defecisse lumẽ solis, vel tm̃ in regione Iudęæ, q̃ ibi noĩe vniuersæ terræ appellata sit. Hac in re fuit snĩa Orig. trac. 35. in Mat. quẽ Erasm. in 27. c. Matt. est secutus tenebras illas solũ in Iudæa accidisse. Rō esse pōt, qa hmōi ꝓdigia p̃cipuẽ fiebant pp Iudæos, ergo nō oportebat signũ hoc extra Iudęorũ fines apparere. Sicut ẽt alia ꝓdigia, s. terręmotus, &c. nō acciderũt nisi I illa regione: Nec verbũ euãgelistarũ: *Super vniuersam terram*, cogit ad aliã interpretationẽ. Quia interdũ in scriptura ille modus loquendi reperit. Et cōfirmatur primò ex Origene, quia si illæ tenebræ in vniuerso orbe accidisent, notatæ sinę dubio essent, & obseruatæ ab aliquo gentilium scriptorũ, qui eo tpe, vel propè floruerunt, Strabone, Valeri. Maximo, aut Plinio, erat.n. res ualdè admirabilis, notatuq; digna: nullus aũt illius prodigij meminit. Secundò, quia nisi multa miracula multiplicẽtur, nō potuit illa solis defectio esse tã vniuersalis. Quia vel facta est per interpositionem nubium densissimarum, ad eũ modum quo facta sunt in Aegypto, (vt Orig. putat) vel certè (vt Dionysius indicat) p interpositionem lunæ: neutro autem modo potuerunt tenebræ esse adeò vniuersales.

Matt. 27. Marc. 15. Luc. 23.

Dicendũ uerò est primò, eam solis defectionem vniuersalem fuisse in toto orbe. Hęc est communis sententia, Chrys. ho 89. in Mat. quam clarius explicuit Euthy. c. 67. & Theoph. Mat. 27. Hier. ibidem, & frequentius cæteri expositores, Gaudent. tract. 3. in Exod. Idem significat Athan. serm. de pas. & cruce dñi, illis verbis: [Rerum natura suo sole destituta fuit.] Idem sentiunt Tertull. & alij, quos referã, & D. Tho. sup. q. 44. ar. 2. ad 2. Quæ probat̃ primò ex verbis omnium Euãgelistarum, sunt.n. adeò expressa, & conformia, ut temeritatis esse videatur ea restringere, aut sine fundamento in sensu improprio interpretari. Et confirmari hoc potest, quia in scriptura, hæc solis defectio occasus solis appellatur: occasus autem solis significat generalem lucis absentiam. Antecedens patet ex illo Amos 8. [Et erit in die illa, dicit Dominus, occidet vobis sol in meridie, & tenebrescere faciam terram in die luminis.] Quem locum de hoc mysterio interpretantur præter Hiero. & alios interpretes, Cyrill. Ieros. cat. 13. Isidor. lib. de pass. Dñi, c. 45. Tertull. lib. 4. cōtra Marcionem, c. 42. Cypr. lib. 2. ad Quirinum, ca. 23. Ruffin. in symbo. Euseb. lib. 10. de Demonstr. c. 6. Aug. lib. quæst. ex vtroque test. q. 15. & nonnulli ex his, præsertim Tert. de eodem mysterio interpretant̃ verba illa Isa. 50. [Induã cœlos tenebris,] & Isido. citat etiam illud Ierem. 15. [Occidit ei sol cum adhuc esset dies.] Secundò, Diony. Areopag. epist. 7. ad Polycar. contr. Apolophanẽ refert, se Heliopoli in Aegypto uidisse eam solis defectionẽ simul cũ ipso Apolophane. Idẽ repetit epis. 10 ad eũdem Apolophanẽ. Et licet Erasmus has epistolas non recipiat: tamen apud omnes eruditos, & probos in autoritate sunt. Rursus Tertul. in Apologetico, c. 21. indicat etiã Romæ visam esse illã solis defectionẽ, quem, non est verisimile scribentẽ aduersus gentes, uti historia incerta, & illis incognita.

Sunt autem hæc Tertulliani verba: *Eodem momento dies, medium orbem signante Sole, subducta est; deliquium vtique putauerūt, qui id quoque super Christum prædicatum non sciuerunt. Et tamen eum mūdi casum relatum in archiuijs vestris habetis.* Ex Græcis præterea historiographis Phlegon lib. 14. Olim piadarū eiusdem eclipsis meminit, vt ipsemet Origenes supra refert, & Euseb. in Chronico sub Tiberio, Oros. etiam lib. 7. suæ hist. c. 4. Idem colligitur ex Greg. Turon. lib. 1. sacræ hist. Sedul. lib. 5. Pasch. Lactan. quoq; lib. 4. de vera sapien. c. 19. refert, huiusmodi vniuersalem Solis defectionem à Sybillis fuisse prædictam. Tertiò, nulla est ratio, propter q̄ omnia prodigia facta in Christi morte debuerint intra Iudææ terminos contineri, cum Christus nō solum pro Iudæis, sed etiā pro gentib. moreretur, necessariumq; fueret diuinitatem eius, & humanitatem omnibus esse testatam. Quòd si aliquid pro digium vniuersale esse debuit, maximè illud, quod in sole fiebat, quod est totius mundi luminare. Ad B de etiam ex prædictis historijs colligi, terræmotū non fuisse tm in Iudæa, de quo infra dicam. Vnde illis duobus signis cœli, & terræ, monstratum est, eū, qui moriebatur cæli, & terræ esse conditorem, & tàm cœlestes, quā terrestres creaturas domino suo famulari, ac mortem eius deflere, vt Theophy. notauit. Ex quibus non solum nostra sententia confirmata relinquitur, sed etiam ostensum est, coniecturas Origen. nullius esse momenti.

Isa. 50. Eclipsis solis in morte Christi fuit toti mūdo vniuersalis.

Colligitur etiam hinc non esse verisimilem mōdum, seu causam harum tenebrarum, q̄ Origenes excogitauit, scilicet, q̄ nubes aliquę valdè densę inter solem & terram interpositæ fuerint. Quemadmodum probabile est, tenebras Aegyptiacas accidisse, quæ naturā figuræ fuerunt. Illa enim causa sine vllo fundamento excogitata fuit ab Origene, quia sufficiens visa est ad eam exiguam extensionē tenebrarū, quam ipse factam opinatus est. Tamen ad obscurandū Solem in toto orbe minimè potuit C esse sufficiens. Ac deinde Euseb. supra ex Phlegoneo refert in eis tenebris visas esse stellas in toto cœlo, quod est signum, magnam fuisse aeris serenitatem, ac perspicuitatem, non ergo erat densis nubibus obscuratum. Quod præterea ad maiorem miraculi euidentiam, ita fieri oportuit. Nam si solo nubium obiectu, & in paruo terræ spatio illæ tenebræ contigissent, facilè existimari posset casu aliquo, & ab aliqua causa naturali prouenire potuisse, ut indicauit Aug. de mirabilib. sacræ script. lib. 3. cap. 12.

Dubium. Eclipsis solis in morte Christi multis claras miraculis.

Sed difficultas est in assignando modo, & causa huius effectus. Et tamē dubitandū est, quia Dion. supra refert, nimirū tenebras factas esse per eclipsim, seu interpositionem Lunæ inter solem, & terram; in qua etiam interpositione quatuor pōderauit miracula præter totū naturæ ordinem Primū, q̄ luna D obiecta est soli in plenilunio, cū naturaliter solum possit hoc fieri tempore coniūctionis solis cū luna. Quo argumento vtit sæpe Aug. vt probet illā eclipsim miraculosā fuisse, ut epist. 80. ad Helychiū & lib. 3. de Ciuit. cap. 15. Secūdū, q̄ luna paulò ante in proprio situ erat, maximè diuisa à sole, quia suo naturali motu discurrebat: subito verò magna celeritate retro acta est, soliq; obiecta, ac finito trium horarum spatio iterum eadem celeritate ad eū sitū reuersa est, ad quem, suo naturali motu incedens, illis horis peruenisset. Quo factū est, ut licet tempore quo durauit hoc prodigiū cœlorū motus fuerint aliquātulū immutati: eo verò translato, in suo naturali ordine, situq; permanserint, ac si nihil accidisset. Tertiū miraculū, q̄ in naturali eclipsi luna incipit obijci soli ab occidentali parte, qm̄ tendit ab occidente in oriens: in hac verò eclipsi cœpit obscurare solem à parte orietali, quia retroacta est ab A oriete in occidens. Quartum, quia in naturali eclipsi, ea pars solis, quæ prius obscuratur per interpositionem lunæ, prius etiam incipit apparere, luna in suo proprio motu, velocius, q̄ sol progrediente: at verò in hac eclipsi luna, postq̄ obiecta soli est, non est vlterius progressa: sed retrogrediendo in suum situ recurrit. Vnde factum est, vt ea pars solis, quæ vltimò obscurata fuerat, prius apparere incœperit. Hæc notauit Dion. vt fusius explicuit D. Th. in loco citato: & ita ipse etiam pro comperto hēt, has tenebras factas esse per interpositionē lunæ. In cōtrarium verò est, quia sola luna nō potest impedire illustrationem solis in toto orbe.

Dicendum est ergo secundò, propriam, & adæquatam causam harum tenebrarū terræ fuisse, q̄ diuina virtute factum est, ut sol radios suos cōtineret, ita ut licet nullum corpus interijceretur inter solem, & terrā, non illuminaret illam. Hæc est sententia Hieron. in c. 27. Matth. quam sequitur Beda lib. 4. in Matt. c. 15. & lib. 6. in Lucam, ca. 23. Caiet. & alij. Eandem prius significauit Cypr. de bono Patien. dicens: [Cùm ad crucem domini confundantur sidera, elementa turbentur, contremiscat terra, nox diem claudat, Sol, ne Iudæorum facinus aspicere cogatur, & radios, & oculos suos subtrahat, &c.] Idem sentit Oros. lib. 7 histor. cap. 8. Et probatur dicta ratione, aliter enim nō potuisset defectio solis esse vniuersalis. Præterea, hic modus est facilis, quia, sicut ignis Babylonicus continuit actionem suam, Deo suspendente concursum suū, ita Sol potuit non illustrare terram, quia Deus suspendit suum concursum.

Eclipsis solis in morte Christi causa quę fuerit.

Tertiò addendum est, simul interpositam fuisse Lunam inter Solem, & terram. Hoc solum constat autoritate Dionisij. Et congruentia reddi pōt, qa vt miraculum esset maius, & manifestius, voluit Deus vtroque modo fieri. Deinde voluit vtrumq; luminare maius Christo specialiter deseruire, & ad occultandam Christi nuditatem quantum in se erat, quodammodo facere, alterum continendo radios suos, alterum retrogrediendo, ut sese soli obijceret, in quo dignitas Christi morientis manifesta est, cui cęlestes creaturæ seruiebant. Propter quā etiam causam aliud miraculum superiorib. adiunctum est (vt D. Tho. supra notauit, ex Chrys. hom. 89. in Io.) q̄ illæ tenebræ per tres horas durarūt, cum naturalis eclipsis tanto tempore durare non possit. Quia, I. Christus in cruce tribus horis pependit, quo euidentei ostensum est, effectum illum nō casu, nec propter aliam causam fieri, nisi propter Christū. Potuit aūt fieri, ut illis tribus horis vtrūq; astrū nimirum Sol, & Luna quieta permanserint, (vt D. Tho. supra indicat,) vel certè, q̄ facilius vt, vt sol naturalem suum motum perageret, & illum Luna præter naturaliter subsequeretur, seruās sem per eandem proportionem, & interpositionem inter Solem, & terram. Dices, si Sol continuit radios suos, qui fieri potuit, ut Dionysius conspiceret Lunæ interpositionem, & eclipsim. Rñdetur solū impedimentum fuisse Solē, ne terram illuminaret: nō tñ, ne superiores cęli partes illustraret. Nam (ut supra diximus) eo tempore stellę lucebant, quas à Sole illustratas, cōior est Philosophorum sēia. Adde, et ingressum, egressumq; lunæ sub sole successiuè factū esse, & non oportuisse perfectæ tenebras vnico instanti fieri, aut expelli, sed paulatim prout luna ingrediebatur, & egrediebatur sub sole, atque ita factum esse, ex Dionysij obseruatione non obscurè colligitur. Imò D. Th. existimat probabile, non esse necessarium, vt perfectæ tenebræ trib. horis durauerint, sed illas horas computari ab eo tp̄e, quo cœpit remitti lumen solis, vsque ad illud instans, in quo ad naturalem statum restitutum est. Quod est quidem verisimile, q̄ q̄ existimo, tp̄s illud, quo immorata

Eclipsis solis I Christi morte quandiu durauit.

Obiectio.

Respōsio.

morata luna est ingrediendo, & egrediendo sub sole, fuisse perexiguum. Quia licet tanta mora intercesserit, vt obseruari sensibus potuerit, tamen non est necesse tantam fuisse, ut per horam integrã durauerit, atque ita perfectæ tenebræ vltra duas horas durarunt, & ideò simpliciter tribus, aut ferè tribus horis durasse, dici possunt.

SECTIO II.

Quæ prodigia, & quomodo facta sint mortuo iam Christo, & in cruce pendente.

Miraculum defectionis solis, de quo hactenus, ante Christi mortem accidit: cætera, quæ ab euangelistis narrantur post mortem, licèt plura numero sint: breuius tñ expediri possunt. Primum ergo Matthæus narrat velũ tépli scissum esse, qd Lucas posuit anteq̃ morté Christi narraret, sed anticipatione vsus est, uerba.n. Matt. satis clarè denotant consequutionem rerum. Sic.n. ait: *Emisit spiritum, & ecce velum templi scissum est*, ac si clarius diceret, *& statim*, seu *subitò*, hoc euenit, vt notauit Aug. lib. 3. de cons. Euãg. c. 9. Quid aũt voluit Deus hoc prodigio significare? Multa dicunt sancti Patres, q̃ ad expositores euãgeliorum magis spectant. Oĩa verò vr comprehendisse Ambr. lib. 10. in Luc. paucis his verbis: [Velum scinditur, quo vel duorũ populorum diuisio, vel mysteriorum Synagogæ prophanatio, declaratur. Scinditur ergo velum vetus, vt Ecclesia noua fidei suæ vela suspendat. Synagogæ velamen aufertur, ut religionis interna mysteria reuelato mentis cernamus obtutu.] Itaque hac veli diuisione significatum est, antiquatam iam esse legem Iudaicã, templũ fore prophanandum, & sacrificia aboléda, sicuti prædictũ erat Dan. 9. Rursus sacra, quæ sub velamine literæ occulta erant, p Christi mortem esse patefacta. Quã porro mysticã significationem elegãter, vt solet, persequit, Leo Pap. ser. 17. & 18. de pass. Addit Cyr. lib. 12. in Ioan. c. 37. ét significatum esse, per morté Christi propalatam esse sanctorum viam, & ianuam cęli apertã, quæ antea clausa erat, ad Hebr. 9. Deniq; subiungit Theoph. Matth. 27. voluisse Deum signo Iudæis accommodato ostendere, quantum eorum scelus detestaretur. Mos enim erat Iudæis, audita blasphemia in Deũ scindere vestes suas: [Ita ergo, inquit, nunc diuinum templum, quasi ægre ferens mutté Christi, disrumpit vestem suam.]

Primum post mortẽ Christi prodigiũ. Matth. 27. Luc. 23.

Velũ templi scissũ quid portenderit.

Dubium.

Est aũt de hoc velo controuersia, quotuplex fuerit, & quodnã fuerit scissum. Ians. enim, c. 143. Cócord. refert opinionem Orig. asserentis duo fuisse in templo uela, vnum in intima parte templi, quæ *Sancta sanctorũ* dicebatur, in quã solus supremus Pontifex semel in anno ingrediebatur: quamq; velum hoc diuidebat ab alia parte, quæ dicebat *Sancta*, in quam reliquis sacerdotibus ad sacrificia offerenda ingredi fas erat. Alterum in exteriori parte templi, quod diuidebat Sancta ab alia parte templi magis externa, in quã populus ingrediebatur: & hoc posterius diuisum esse, ait Orig. non prius. Quam Origenis sñiam Iansen. improbabilem esse censet, quia, licèt in tabernaculo fuerint duo vela (vt ex ad Heb. 9. constat) tñ in templo Salomonis non vr fuisse, nisi vnum coram propitiatorio. *Quia propriora velo erant*, inquit, *ostia, & porta templi.* Et confirmatur, quia si esset duplex, non dicerent Euãgelistæ adeò indistinctè. *Et velũ templi scissum est*. In modo ergo loquendi satis significant fuisse tantum vnicum.

Velum tẽpli quotuplex.

Sed in primis (quod attinet ad numerum velorum) sñia Orig. valde probabile habet fundamentum. Nam Ioseph. lib. 6. de bello Iudaico, cap. 6. id expresè testatur, describens enim totam fabricam templi, dicit illam interiorem partem, ad quam soli sacerdotes ingrediebantur, separari ab exteriori, Retecta porta deaurata, quæ foras habebat aureas, & aulæum longitudine pari, hoc est velum, quod ibi latè describit. Et infra subdit: [Intima uerò templi pars viginti cubitorum erat: discernebatur autem similiter velo ab exteriori, & Sancta sanctorũ uocabatur. Deinde præter Iosephum, & Origen. testatur id apertè Cyrill. libr. 12. in Ioan. cap. 37. vbi prius sic inquit: [Velum templi linteamen quoddam erat de latere, ad latus, à superioribus templi in medio pendens, ut ad interius tabernaculum solus Pontifex ingredi posset:] Postea uerò subdit: [In primis enim ianuis templi uelum erat extensum, intrà quod, primum tabernaculum erat.] Eandem sententiam manifeste supponit Hieronym. epist. 150. quęst. 8. cũ quæstionem proponit, quod velum templi scissum fuerit exterius, an interius. Quocirca cum res hæc solum ex historia pendeat, & tam graues, antiquique scriptores hoc referant, non video quo fundamento negari possit. Nam quod Euãgelistæ indefinitè loquantur nullum est argumentum. Sæpe enim indefinita loquutio ęquiualet particulari, ac si dicerent, quoddam velũ templi scissum esse. Neque oportuit magis definitè loqui, quia ad historiam nihil referebat. Quod uerò in exteriori parte templi parietes essent, & ostia, nihil impedit, quominus in eis uelum esse posset, ut per se constat.

Dubium. Quodnã velum tẽpli scissũ.

Quod autem ex ijs velis scissum fuerit, res dubia est. Cõmunis enim opinio esse uidetur scissũ fuisse uelum, quod Sancta sanctorum occultabat, & hoc apertè sentit Cyrill. suprà. Nam sancta sanctorum cęlestem patriam repræsentabat, ut colligitur ex Paul. ad Hebr. 9. si ergo scissio veli significauit ianuam cœli aperiri, necesse est, ut illud velũ scissum fuerit, quod coram sanctis sanctorum pendebat. Idem docet expresè Isidorus super Exodum, cap. 50. Euthym. cap. 67. in Matth. Leo Papa serm. 10. de Passione: *Velum, cuius obiectu includebantur Sancta sanctorum, a summo vsque ad ima disruptũ est, & sacrum illud, mysticumque secretum, quod solus summus Pontifex iussus fuerat intrare reseratũ est, vt nihil iam esset discretionis, vbi nihil resederat sanctitatis:* Ex quibus verbis aliæ rationes mysticæ ad hoc confirmandum sumi possunt. Cæterum exterius uelum scissum fuisse præter Origen. tracta. 45. in Matthæum, affirmat expresè Hierony. loco nuper citato. Et uterque utitur mystica coniectura. *Quia nunc ex parte videmus, & ex parte cognoscimus: cum autem venerit, quod perfectum est, tũc velum interius disrumpendum est, vt omnia, quę nunc nobis abscondita sunt, domus Dei sacramenta videamus: Nunc enim per speculum videmus in ænigmate, & cum historiæ nobis velũ scissum sit, vt ingrediamur atrium Dei: tamen secreta eius, & vniuersa mysteria, quæ in cęlesti Ierusalem clausa retinentur, scire non possumus.* Hæc Hieronym. quæ videtur ad literam ex Origine desumpsisse. Quid igitur horum verius sit, mihi incertum est. Quia allegoricæ rationes non cogunt, & uerba Euangelistarum communia sunt. Si tamen uerum est, quod refert Aristeas in historia de septuaginta interpretibus, illud extrinsecum uelum tale fuisse, ut templũ in circuitu clauderet, uerisimile est fuisse appellatum simpliciter, *velum templi*. Sed quoniam illius Iosephus non meminit, imò videtur prorsus diuersum ab ijs, quæ Iosephus commemorat, mihi suspecta res est.

Secũdum in morte Christi prodigiũ terræmotus.

Secundum prodigium fuit terræ motus, quod factum est primò ad iram Dei indicandam iuxtà illud Psalm. 17. [Commota est, & contremuit terra, & fundamenta eius conturbata sunt, quoniam iratus est eis.] Secundò, ad significandam

magnam mutationem rerum futuram. Quod insinuat Pau. ad Heb. 12. dicens; [Cuius uox mouit terram tunc, (idest, cũ prumulgaretur lex vetus) nunc repromittit dicens: Adhuc semel, & ego moueho non solum terram, sed & cęlum. Quod autẽ adhuc semel dicit, declarat mobilium translationem, tanquam factorum, vt maneant ea, quæ sunt immobilia.] Tertiò, ad indicandum supplicium, quod Iudæis imminebat propter mortem Christi. Ac deniq; propter alias causas, quæ Theophyl. Euty. & alij expositores Euangeliorum, & Hieron. dicta q. 8. obseruarunt.

Dubium. Terremotus ĩ morte Xp̃i factus num generalis fuerit.

Quæri verò põt, quibus in locis hic terræ motus contigerit. Orig. trac. 35. in Matt. sentit solum Ierosolymis, vel ad summum in terra Iudęæ accidisse. Et sanè ex euangelijs nihil aliud colligi potest, vnde hoc satis est, ad historiæ euangelicæ veritatem. B Ex alijs verò historijs colligi vr̃, non solum in Iudæa, sed alijs ẽt in locis eo tp̃e terræ motum accidisse. Referũt. n. Cornelius Tacitus lib. 2. suorũ Annaliũ, & Plin. lib. 2. hist. c. 84. Paulus Orosius lib. 7. hist. c. 4. tẽpore Tiberij plures ciuitates in Asia terræ motu corruisse. Quem terræ motũ accidisse eodem die passionis dñi multi arbitrantur, ad quem vr̃ allusisse Aug. de mirabilib. sacræ scripturæ lib. 2. c. 3. dicens [In die mortis domini duodecim ciuitates in Tracia terræmotu concidisse.] Sed tñ eũ terræmotum non in anno dominicæ passionis: sed tredecim, vel 14. annos antea accidisse, colligitur ex Euseb. in Chronico, qui terræmotum illum adscribit quinto anno Tiberij: cum tamen Christus anno 18. vel 19. eiusdem Tiberij obierit. Nihilominus tñ idem Euseb. in 28. anno Tiberij scribit hæc verba: [Bithinia terræmotu concussa, & in vrbe Nyssena ædes plurimæ corruerunt, quæ omnia his congruunt, quę in passione Saluatoris acciderunt.] C Et infrà, ex Phlegonte refert hunc terræmotũ Bithiniæ eodem anno, & die, quo generalis solis defectio, accidisse. Itaque duo terræmotus videntur accidisse in Asia tempore Tiberij, vnusque eorum in diem passionis domini incidisse, fuit igitur mota terra in alijs regionibus extra Iudæam. An verò tota terra contremuerit, non constat.

Tertiũ in morte Xp̃i prodigium petrarũ disruptio.

Tertium prodigium fuit petrarum discissio. Qd̃ aliqui existimant consequutum esse ex uehementi terræmotu, & petrarum concussione. Quod fieri q̃dẽ potuit: tñ Matth. hoc narrat, vt prodigium diuersum, & speciali Dei prouidentia factum ad conuincendam Iudæorũ perfidiam, & eorũ corda lapidea significanda, quę tot prodigijs commota non sunt, cum tñ dura saxa scissa fuerint. Addit Hierony. ex Euangelio Nazaræorum. ẽt superliminare templi, quod ingentis erat magnitudinis per medium diuisum fuisse, & Curil. Iero. Cat. 13. refert, in monte D Caluariæ vsque in hodiernam diem apparere, clareque monstrari, vbi petræ scisse sint propter Christum. Pręterea, dr̃ esse traditio incolarum eius loci, rupem illius montis, in qua tres cruces fixæ erant, ita diuisam fuisse, vt scissio inter crucem Christi, malique latronis interiecta sit, quasi eum à Christo separans. Refert denique Baron. in Annal. anno 34. non solum Ierosolymis, sed in alijs etiam regionibus disruptos fuisse montes, scilicet montem Aluerniæ in Hetruria, & Caietæ promontorium propè Cãpanum littus, quod dicit constare ex traditione incolarum.

Quartũ in morte Xp̃i prodigiũ sepulchrorum patefactio.

Quartum prodigium fuit sepulchrorum patefactio. Quod Cæsar Baron. terrę motui etiam tribuit. Sed dubitari non potest, quin fuerit singulari Dei prouidentia factum ad efficaciam mortis Christi ostendendam, per q̃ mortua mors fuerat, & sancti erant ad immortalem vitam reuocandi. Vnde D. Tho. supra q. 45. ar. 4. ad 3. *Aperta sunt monumenta ad ostẽdendum, q̃ per eius mortem mortuis vita da*- A *retur*, & Cyrill. Ierosl. dicta cat. 13. *Deserit, inquit, sol propter iustitiæ solem, petra scissæ sunt propter spiritalem petram, sepulchra aperta sunt, & mortui surrexerunt propter eum, qui est inter mortuos liber, & emisit ipse unctos de lacu non habẽte aquam.* Obseruanda aũt sunt verba Mat. sic scribentis: *Et monumenta aperta sunt, & multa corpora sanctorum, qui dormierant, surrexerũt, & exeuntes de monumẽtis post resurrectionem eius venerunt in sanctam ciuitatem, & apparuerunt multis.* Matt. 27.

Dubium.

In quibus dubitari potest, an hæc oĩa acciderint statim mortuo Christo. Nam difficilè est creditu, aliquem ex ijs sanctis ante Christum surrexisse: è contrario verò non vr̃ posse dubitari, quin monumenta statim aperta fuerint simul cum terrę motu, & petrarum scissione: at verò resurrectio sanctorũ B eodem contextu, & modo narratur. Nihilominus dicendum est, monumenta quidẽ fuisse aperta eodem tp̃e, quo terrę motus fiebat, & saxorũ crepitus, ac scissio. Ita. n. Matt. indicat, & oẽs interpretes, & sancti exponunt. Quia oĩa hæc signa sint quodam modo eiusdem rationis, & inter se connexa, pręsertim, si uerũ est, ex terræmotu reliqua esse consequuta. At verò de corporib. quæ in monumentis iacebant, probabile est non surrexisse vsque ad Christi resurrectionem. Nam ipse Matt. dicit: *Exiuisse de monumentis post resurrectionem Christi*: Ita. n. distinguenda, & construenda sunt verba Matth. vt habemus in vulgata. Certum est aũt simul, ac resurrexerunt, exiuisse de monumentis. Itaque alia verba. *Et multa corpora sanctorum, qui dormierant, surrexerunt*, per anticipationẽ posita sunt, de qua re plura dicemus infrà, de Christi resurrectione agentes.

Respons.

Præter hæc prodiga, quæ ex Euangelio hñr, narrãt aliud Hiero. & Chrys. in Mat. & Euseb. in Chro C nico, auditas, s. tunc fuisse voces in templo clamantium: *Migremus ex hoc loco*. Sed an hoc acciderit tp̃e passionis, incertum est. Nã Iosephus (cuius testimonio Hiero. & Euseb. utũtur) factũ esse dicit paulò ante excidiũ Ierosol. tp̃e Pentecostes, vt constat ex lib. 2. de hello Iudaico, c. 13. & lib. 7. ca. 12. Aliud ex Plutar. narrat Euseb. lib. 5. de præparatione ca. 9. circa insulas (quas appellant Echinadas) à quibusdam Romanis ex Aegypto in Italiam nauigantib. auditã fuisse vocem gubernatori nauis præcipientem: [Quãdo iuxta paludem fueris, annuncia Pan magnum mortuum esse.] Quod cũ ille fecisset, magnus gemitus auditus est quorundam discedentiũ in illo loco. Quod multi referunt ad mortem Christi, per q̃ princeps huius mundi foras eiectus est. Denique Paul. Palacius super Matt. aliud prodigiũ refert ex reuelatione S. Brigittæ. Eodem momento, quo Christus expirauit, omnes homines, qui vbique terrarum erant, subito quodam horrore, ac D timore fuisse perculsos, causam illius effectus ignorantes. Sed horum, quæ in Euangelio non habentur, fides sit penes autores.

DISPVTATIO XL.

In sex Sectiones distributa.

De tempore passionis, & mortis Domini.

DIsputationem hanc in hunc locum reijcimus, qm̃ passioni, & morti Christi communis est. Sumus autem in ea annũ, mensem, diem, & horam declaraturi, in qua Christus mortuus est. Et quoniam ex euangelio constat mortuũ esse die proximè sequenti, postquam cum discipulis cœnauit, hic etiam tractanda erit celebris illa controuersia, quoto die lunæ Christus cęnauerit, ac mortuus fuerit. Quamobrem non poterit disputatio hæc non esse cæteris prolixior.

SECTIO I.

Quo anno ætatis suæ Christus dominus diem obierit.

INquirimus primũ omnium ætatis annum, quoniam illo cognito, & suppositis iis, quæ superiori tomo de anno incarnationis Dominicæ dicta sũt, facilè erit intelligere, quo anno ab urbe condito fuerit mortuus. In hac ergo quæstione sex inuenio sententias, quatuor improbabiles, & iam antiquatas: duas verò probabiles, ex quatuor priorib. duæ peccant per excessum, per defectum duæ.

Prima est Christum excessisse quadragesimum ætatis annum Hanc docuit Iren. 2. lib. contra hær. cap. 39. & 40. vbi ferè quinquaginta annos ætatis Christo attribuit: Aug. ét lib. 2. de doct. Chri. c. 28. refert quosdam dixisse, Christum quadraginta sex annos vixisse, quos es ignorantia historiæ lapsos dicit. Et Irenæus quidem suam sñiam confirmat; primò, autoritate, & traditione quorũdam presbyterorum Asiæ, indicans eos à Ioanne Euangelista edoctos fuisse. Secundò, id colligit ex verbis Io. 8. *Quinquaginta annos nondum habes, & Abraham vidisti?* Nullus n. ad iuuenem triginta annorũ ita loquitur, sed ad eum, qui iam nõ longè à quinquagesimo ætatis anno distare vł. Tertiò, addit coniecturas, s. quia decuit Christum oẽm hoïs ætatem sanctificare. Præterea, quia hęc ætas prouectior, honorabilior, & muneri præceptoris accommodatior erat. Hæc verò sñia ab oĩbus Patribus reiecta est. Quia tum ea euangelica, tùm ea humana historia falsa esse conuincitur. Primum satis constat ex iis, quæ dicta sunt de tpe, quo Christus baptizatus est, ac prædicauit. Nàm ea euangelio constat baptizatum esse trigesimum annum agentem, & paulò post suam prædicationem inchoasse, vt ex modo euangelicæ narrationis, & ex verbis Petri Act. 1. constat. Rursus, non prædicauit vltra quatuor annos, præsertim à miraculo nuptiarum, ut in superioribus ostensum est. Secundum declaratur, quia Christus passus est sub Põtio Pilato, vt præter euãgelicam historiam scripsit ét Ioseph. lib. 18. antiq. c. 6. vbi Christo domino illustre testimonium reddit. Item verò Ioseph. eodem lib. c. 11. refert, Pilatum ante Tiberij mortem Ierosolyma discessisse, ergo necesse eſt, ut Christi mors Tiberio imperante cõtigerit, Tiberius aũt uiginti trib. annis nõ dum integris imperauit, ut in oĩbus historijs vulgatum est. Cum ergo trigesimus Christi annus in decimum quintũ imperij Tiberij inciderit, nullo modo potuit quadragesimum ętatis annum Christus attingere. Et hoc euidentius constabit ex sequentibus, vbi ostendemus Christum decimooctauo, vel decimo nono anno Imperij Tiberij Cæsaris passum esse. Fundamenta Irenæi non habent difficilẽ respõsionem. Illorum enim presbyterorum traditiones apocryphæ sunt, & ignotæ autoritatis. Illa autem verba euangelij: *Quinquaginta annos nondum habes*, dici potuerunt vsitato quodam, & vulgari modo loquendi, vel certè quòd Christus ob vultus grauitatem, & corporis macerationem, ac senetam uitam, maioris ætatis appareret, quam reipsa esset. Reliqua solutione non indigent.

Secunda sñia esse potest, Christum mortuum esse anno 34. ætatis expleto, & 35. incoato. Quæ licèt à nullo autorũ, (vt reor) asferat; videt tñ posse colligi ex probabilib. principijs. Primum est, Christũ baptizatũ esse anno 30. ętatis expleto. Secũdũ, post integrũ annum effecisse miraculũ in nuptijs. Tertiũ, à nuptijs vsq; ad mortem Christi quatuor paschata numerari à Ioanne, i. tres annos integri; & aliquot menses. Ex ijs ergo simul sumptis necessario concluduntur triginta quatuor anni integri, & aliqui menses ætatis Christi. Nihilominus autem censeo opinionem hanc improbabilem esse, quia licèt ex sola historia euangelica non possit conuinci, hanc sñiam esse falsam, & improbabilem (vt discursus factus ostendit) tñ adiuncta Greca, Romanaq; historia cõiter recepta, nullo modo sustineri potest. Quia oportuisset Christi mortem contigisse in ducentesima tertia Olympiade, & uigesimo anno Imperij Tiberij, q̃ non põt ulla cum probabilitate affirmari, ut uidebimus. Quocirca quamuis illa tria principia singula per se probabilia sint; tamẽ omnia illa simul coniungere non est probabile, quod in rebus probabilibus sæpe euenit.

Tertia sñia est, Christum mortuum esse expleto trigesimo ætatis anno. Nàm initio illius baptizatus est, & in illo prædicauit, iuxtà illud Isa. 61. *Vt prædicarem annum acceptabilem Domino*, & illo finito mortuus esse asseritur. Hæc fuit sñia Valentini, & Gnosticorum, ut refert Irenæus suprà, & Epiph. hęres. 51. vbi eam impugnat. Et eandem sñiam tenuit Clem. Alex. lib. 1. Stromat. qui dicit, expleto trigesimo anno, Christum mortuũ esse, & Iul. Afric. apud Hieron. Daniel. 9. Referri ét potest Lact. lib. 4. de vera sap. c. 10. Vbi ait, Christum fuisse crucifixum anno 15. Imperij Tiberij, quem fuisse trigesimum ætatis Christi constat es Luca. Et eodem modo errauit Tertul. lib. contra Iud. c. 8. (ut notauit Euseb. in Chronico olympiade 194.) de cuius sñia supra diximus agentes de prædicatione Christi. Et ad hanc sñiam vł allusisse Aug. epist. 80. cum dixit: *A natiuitate domini hodie computantur anni fermè quadringenti, uiginti, à resurrectione autem, uel ascensione eius anni plus minus trecenti nonaginta.* Sensit ergo à natiuitate ad resurrectionem solum triginta annos fluxisse. Sed cum Aug. dicat *fermè, & plus minus*, nõ exactè rõnem tpis habuit. Quod verò idem Aug. lib. 18. de Ciuit. c. vlt. dicit, Christum passum esse sub Consulib. Rubellio Gemino, & Ruffo Gemino, quorum consulatus in annum 15. Tiberij incidit, ut constat es historijs, uidetur, potius in Cõsulibus, quàm in Christi ætate, à Tertulliano, & alijs scriptoribus deceptus.

Quarta sñia est, Christũ obijsse anno 31. ætatis expleto inchoato trigesimosecundo. Ita senserunt Seuerus Sulpit. lib. 2. Sacræ historię, Philastr. lib. de hæresib. cap. de hęresi circa annos Christi. Atq; eadem sñia tribui põt Cyrillo Alex. Cassiod. & Apollin. Laodiceno supra citatis in disput. de doctrina Christi, sect. 3. quatenus dñt, Christum duob. tm̃ annis prædicasse. Eandem tradit Paul. Oros. lib. 7. Hist. c. 4. dùm inquit, Christum esse mortuum anno 17. Imperij Tiberij. Sed hæ duę sñiæ ét sunt planè falsæ, & improbabiles. Quia repugnant euangelio, ex quo (vt supra vidimus) euidenter concluditur, Christũ cæpisse prædicare post 29. annum ætatis, & vt minimum prædicasse tribus annis integris, & aliquot mensibus. Quo argumento tertia sñia euidentissimè refutatur. Quarta verò aliquo modo respondere posset, Christum non habuisse triginta annos expletos, qñ fecit miraculũ nuptiarum: postea verò solum prædicasse duobus annis, hoc n. probabile est (ut supra vidimus) sed hęc euasio non reddit illam opinionem probabilem, quia consideratis uerbis Luc. c. 3. & quæ facta narrãtur à Christo à tempore baptismi vsque ad nuptias, non est verisimile, Christum nondum expleuisse tùnc trigesimum annum ętatis. Nàm baptizatus dicitur: *Quasi annorum triginta*, & postea ieiunauit quadraginta diebus, cõgregauit discipulos, &c. Adde necessariũ esse dicere, in illo primo paschate (cuius Ioannes meminit c. 2.) in quo Christus eiecit ementes, & vendentes è templo, habuisse iam tùnc saltem triginta annos, & tres menses alioqui habuisset tm̃ viginti nouem annos, & tres menses. Quare in baptismo non habuisset uiginti nouem annos

annos integros, quia non potuit baptismus nō di-stare ab illo paschate vltra tres menses. Quia, (vt dictum est) illo tempore Christus ieiunauit, tentatus est, congregauit discipulos, fecitq; miraculum nuptiarum, & alia, quæ Ioannes narrat c. 1. & 2. At verò, ab illo primo paschate vsq; ad mortem Christi, vt minimum fluxerunt duo anni integri, quia Ioānes euidenter numerauit tria paschata, ergo nullo modo sustineri potest, quin Christus expleuerit trigesimum s̃m ætatis annum. Quod etiã ex profana historia cū euãgelica coniūcta clarè conuinci pōt, vt in sequentibus sententijs enarrandis videbimus.

Ioan. 2.

Quinta ergo sn̄ia valdè probabilis est, Christū mortuum esse expleto trigesimo secundo ætatis anno, & inchoato trigesimo tertio. Hoc sentit Epiph. hær. 78. dicens: *Christum crucifixum esse anno trigesimo tertio sui aduentus in carne*. Et colligitur ex omnibus autoribus, qui dicunt Christū obijsse anno 18. Imperij Tiberij, vt ex dicēdis patebit. Illud aūt affirmāt Euseb. in Chronico, Beda lib. de ratione temporum c. 7. & lib. de sex ætatibus, Niceph. lib. 1. hist. c. 40. Et ex recentiorib. hanc sn̄iam defendunt Ioānes Lucidus li. de vero die passionis Christi. Dried. li. 3. de dogmatib. tract. 3 c. 5. 4. parte, Canus lib. 11. de locis c. 5. & 6. & Bened. Perer. lib. 11. in Dan. quæst. 7. hæc verò sn̄ia varijs modis ab ijs autorib. explicatur, iuxta diuersa principia supra posita de ętate, in qua baptizatus est Christus, & de tempore, in quo prędicauit, & de anno, qui inter baptismū, & miraculū nuptiarū intercessit. De qb. satis in superiorib. dictū est. Nonnulla verò generalia fundamenta huius sn̄ię postea expendemus.

B

Christus trigesimũ tertiũ ætatis annum agēs moritur.

Sexta igitur sn̄ia, quam nos probabiliorē existimamus est; Christum dn̄m mortuum esse expleto trigesimo tertio anno ętatis, annum agentem trigesimum quartum. Hanc docet Beda li. de ratione tēporum c. 4. vbi incunctanter dicit hanc esse Ecclesiæ fidem, quam vsu quodam, & traditione ecclesiastica confirmat. Et eandem tenet Marian. Scot. in Chronico. Et ex recentiorib. Onuphrius in Fastis, Genebrard. in Chron. & Cæsar Baron. in annalib. anno 34. qui refert Chryl. Cedren. Nicet. & Hiero. Et hæc sententia necessario sequitur ex principijs positis à nobis in superiorib. Diximus. n. Christū baptizatum esse inchoato anno trigesimo ętatis, & post annum miraculum nuptiarum edidisse, & postea numerari quatuor paschata à Ioanne, ergo necessariò concluduntur triginta tres anni, & tres mēses. Quin verò annus ille à baptismo ad nuptias à multis in dubiū reuocatur, loco illius sumā aliud principium, quod certius existimatur etiā ab ijs scriptoribus, qui aliud negant, quiq; quintā sententiam defendunt: nimirum Christum aquam in vinum commutasse die sexto Ianuarij. q̃ esse vetustissimam traditionem, vsum, & obseruationem Ecclesiæ Catholicæ, & n nunc, q; scriptorum sniam, affirmat Bened. Perer. d lib. in Daniel. q. 6. Neque ego te pro aliquem authorem Catholicū hæc negasse. Hinc ergo fit, Christum eo tpe, 1. ante tredecim dies expleuisse ætatis annos. Quæro igitur, an expleuerit tunc trigesimum, & inchoauerit trigesimum primum, uel potius expleuerit trigesimū nonum, & inchoauerit trigesimum. Hoc posterius dici non potest, quia hinc sequitur fuisse baptizatum Christum duobus, uel trib. mensibus anteq̃s expleret vigesimum nonum annum. Quia (vt supra ostendi) necessarium fuit baptismū antecedere nuptias saltem tribus, vel quatuor mensibus. Consequens aūt illud ēino falsum est, (vt supra uidimus) ergo necessario dicendum est primum, f. Christum triginta iam annos natum in nuptijs patrasse mira culū, ergo addendo quatuor paschata, quæ numerat Ioannes, concluditur necessario prædicta ætas triginta trium annorum, & aliquot mensium. Et

C

D

A confirmari pōt hæc sn̄ia, computando annos Christi per Olympiades Græcorū. Ad qd̄ suppono primò, initium Olympiadum in mense Iunio esse sumendum, ut latè deducit Onuph. lib. 1. fastorum. Suppono deindè, Christum dn̄m natum esse anno 3. centesimę nonagesimæ quartę Olympiadis, vt supra etiam ostendimus ex Eusebio in Chronico, Beda in lib. de sex ętatibus, & alijs. Tertiò, pono Christum mortuum esse anno 4. ducentesimę secundæ Olympiadis, quod omnes ferè scriptores sine controuersia admittunt, ex Eusebio in Chronico, vbi ex Phlegonte refert miraculosam solis defectionem in passione domini factam, illo anno 4. ducētesimæ secundæ Olympiadis accidisse. Ex his ergo concluditur necessariò prædictus annorum numerus. Nam ex centesima nonagesima quarta Olympiade Christus vixit sex menses tertij anni illius Olympiadis, & præterea annum integrum. Quia cum initiū anni Olympiaci sumatur in fine Iunij, & Christus natus sit in fine Decembris, apertè cōcluditur natū esse in dimidio illius anni: natus est autem in tertio anno illius Olympiadis, uixit ergo anno, & dimidio illius. Sed præterea vixit octo Olympiades integras minus tribus mensibus, tot. n. desunt usque ad ducentesimam quartam, in cuius anno quarto, mense Martio, idest, nono mēse illius vltimi anni Olympiaci, mortuus est Christus: octo autem Olympiades continēt triginta duos annos. ut per se constat: ergo si addas annū cum dimidio, & tres menses sumas ad complendas octo Olympiades colliges ætatem Christi triginta trium annorum, & trium mensium.

Duo verò sunt, quę huic sn̄iæ maximè obstare videntur. Vnum pendet ex principijs Astronomicis, qd̄ postea agentes de die paschatis attingemus. Alterum oritur ex computatione s̃m Romanā Chronologiam Posuimus. n. supra Christum natum esse ann. 42. Imperij Augusti, ac pterea diximus Augustum imperasse tm̄ quinquaginta sex annis, vixit ergo Christus imperāte Augusto 14. annis, sed iuxta cōem ferè omnium sententiam Christus mortuus est 18. anno Imperij Tiberij, vt docet Euseb. in Chronico, Beda lib. de sex ætatibus, & de ratione temporum, c. 7. Epiph. lib de ponderibus, & mensuris. Marian. Scot. in Chronico, Niceph. Calixtus lib. 1. Hist. c. vltimo, & Nicephorus Gregoras in Chronographia. Sed decē & octo anni supra quatuordecim reddunt triginta duos. Ostendimus itē supra inter finem Imperij Augusti, & initium Tiberij nullum tempus intercessisse, ergo. Et potest hoc ipsum aliter explicari. Nam diximus supra, Christum esse baptizatum, cum inchoatet trigesimum annum: dicit autem Lucas baptizatum esse, 15. anno Imperij Tiberij, ergo, si mortuus est 18. anno eiusdem Tiberij non potuerunt intercedere à baptismo vsque ad mortē nisi tres anni, & aliquot menses, ergo non potuit explere Christus trigesimum tertium ętatis annum.

Obiectio.

Hæc difficultas duob. modis expediri pōt. Prior, est Imperium Augusti cōputari posse a morte Iulij Cæsaris, uel à primo cōsulatu Augusti, & priori modo Christum natum esse quadragesimo secūdo anno Imperij Augusti: posteriori aūt modo in quadragesimo primo. Atq; ita ab illo anno, vsq; ad 18. Imperij Tiberij fluxisse triginta tres annos integros, & aliquot menses. Hunc modū dicendi defendit Cęsar Baron. in apparatu Annaliū, & anno 34. Sed hæc sententia nullo modo nobis probatur. Primò, quia ex illa sequitur, Christum esse baptizatū post expletum trigesimum ętatis annum, quod nō consonat euangelio. Secundò, quia iuxtà hāc computationem, uel negandum est intercessisse annū inter baptismū, & miraculum nuptiarum, uel negandum est à miraculo nuptiarum vsq; ad mortē

Respons.

Christus quo anno imperij Tiberij Cæsaris moretuus.

Chri-

Christi fluxisse quatuor paschata: vel deniq; dicendum esset, Christum vltra triginta quatuor annos integros vixisse. Deindè, iuxta prędictam sniam natiuitas Christi, non in tertio, sed in secundò anno centesimæ nonagesimæ quartę Olympiadis esset statuenda: quod Eusebio repugnat, & alijs ferè scriptoribus. Posterior ergo rñsio sit Christum nō decimo octauo, sed decimonono anno Imperij Tiberij mortuum esse: Ita docuit Onuphr. lib. 2. fastorum Et vř planè colligi ex Chronico Eusebij. Ponit. n. initium Imperij Tiberij in principio anni secundi centesimæ nonagesimæ octauæ Olympiadis: mortem aũt Christi in quarto anno ducentesimæ secũdæ. Olympiadis circa finem, vt superius explicatũ est, ergo vixit Christus in Imperio Tiberij decem, & nouem inchoatis annis. Nã totidem conficiunt quinque Olympiades dempto primo anno vnius, & parte postremi anni vltimæ Olympiadis. Assũptum patet ex supra dicta historia Phlegontis referentis eclipsim mortis Christi in anno quarto ducentesimæ secundæ Olympiadis accidisse. Quo argumẽto pressus Baronius, supra duobus modis rñdet. Primò, mendosum esse locum, & legendũ esse *Tertio anno*, vbi hř, *Quarto*, quia Euseb. referens verba Phlegontis, ponit ea in tertio anno illius Olympiadis, ergo non est verisimile, ad confirmationem suę snię addusisse historiã sibi apertè repugnãtem. Secundò, rñdet Phlegontẽ nō numerasse annum quartũ illius Olympiadis more Græcorũ, sed sm̃ Romanam cõputationem, idest, appellasse illũ quartũ annum, quia sub eisdem Consulibus, & eodem anno 18. Imperij Tiberij, quartus annus illius Olympiadis inchoatus est, q̃uis ante initium eius, atq; adeo in tertio anno illius Olympiadis reuera eclipsis illa acciderit. Sed qđ ad hanc posteriorem rñsionem spectat mirũ mihi vř, & incredibile, Phlegontẽ Græcũ historiographũ, & egregium Olympiadum obseruatorẽ, (vt Euseb. testatur,) ac singulos annos singularũ Olympiadum distinctè numerantem Romana potius cõputatione, q̃ Græca vsum esse. Prior verò rñsio, q̃ sit volũtaria, satis constat, pari. n. facilitate dici posset vitio scriptoris errorẽ irrepsisse in verba Eusebij, & vbi legit: *Decimo octauo anno Imperij Tiberij*, legẽdũ esse; *Decimo nono*; Fateor quidẽ apparere contradictionẽ in verbis Eusebij, Vndè autẽ orta sit, nō satis reperio.

SECTIO II.

Quid fuerit Pascha Iudæorum, & quo tempore celebraretur, & ab Azymorum festo quomodo differret.

EXplicato anno mortis Christi, vt de mense, ac die disseramus, q̃m ex euãgelio solum constat, Christum in Pascate, seu primo die Azymorum esse mortuum, necessariò sumendum est initiũ ab explicatione diei, in quo Iudæi Pascha celebrabãt. Cuius solennitatis fundamentum erat illa lex lata Exo. 12. *Mensis iste vobis principium mensium, primus erit in mensibus anni. Decima die mensis huius tollat vnusquisque agnum per familias, & domos suas, & seruabitis eum vsq; ad 14. diem mensis eius, immolabitq; eum vniuersa multitudo filiorum Israel ad uesperam, & edent carnes nocte illa assas igni, & Azymos panes, cum lactucis agrestibus & comedetis festinanter. Est enim Phase, idest transitus, domini. Habebitis autem hãc diem in monumentũ, & celebrabitis eam solennẽ Domino in generationibus uestris cultu sempiterno. Septem diebus Azyma comedetis, In die primo non erit fermentũ in domibus vestris. Dies prima erit sancta atq; solennis, & dies septima eadem festiuitate venerabilis.* Hæc sunt scripturæ verba, quæ ad nostrum institutum spectant, q̃q̃ nõnulla verba in eis recẽsendis, ꝑtermissa sint.

In quibus exponendis primum omnium aduertendum est, duo præcepta, duasq; solennitates, ac festa Iudæorum in eis contineri. Alterum appellatur Phase, seu Pascha, alterum festum azymorum, quæ duo interdum cõfunduntur, & alterum pro altero ponitur, quia simul incipiebant: propriè tñ sunt reuera distincta, vt expressè docet Ioseph. lib. 3. antiq. c. 10. & notarunt Cyril. lib. 9. in Leuit. Beda in lib. hymnorum, qui habetur to. 1. Abul. 2. par. sui defensorij cap. 3. & Franc. Tole. in Ioan. c. 7. annot. 2. Sunt autem multa discrimina obseruanda inter hæc præcepta, quæ plurimum lucis huic disputationi afferent.

Primò ergo consideranda est materia, & forma horum præceptorum, & in quo consisteret vtraq; dictarum festiuitatum. Nam præceptum de Azymis præcipuè videtur fuisse negatiuum, eiusque materia erat, vt abstinerent à pane fermentato: consequenter verò, quia non poterant omnino abstinere ab esu panis, præcipiebatur vsus Azymi panis, non simpliciter, & absolutè, sed si quis pane vti vellet. Nàm si posset aliquis, & vellet illis diebus omninò à pane abstinere, & alijs cibis vti, quantum est ex vi huius præcepti, non peccaret, dummodo fermentatum non comederet. Quia Deus hoc pręcepto nō per se intendebat præcipere esum panis; sed designare qualitatem eius, vt per se constat. Præcipiebatur præterea hac lege, vt prima, & vltima die Azymorum ab omni opere seruili esset feriatio, & quoad hanc partem etiam erat præceptum formaliter negatiuum quamquam finis eius esset, vt illis diebus cultui Dei vacarent. Præter hæc verò aliquid etiam positiuum præcipiebatur, nimirum vt illis diebus varia sacrificia offerrẽtur, vt patet Num. 28. vbi de ijs diebus Azymorum sic præcipitur: *Dies prima venerabilis, & sancta erit, omne opus seruile non facietis in ea, offeretisque incensum holocaustũ Domino, vitulos de armento duos, arietẽ vnum, agnos anniculos immaculatos septem, &c.* & infrà; *Ita facietis, per singulos dies septem dierum.* Et rursum: *Dies quoque septimus celeberrimus, & sanctus erit vobis omne opus seruile, non facietis in eo.* De his verò sacrificijs populus participare poterat, quantum ex 2. Paral. c. 35. colligi potest. Quàmuis de hirco, qui ijs diebus pro peccato offerebatur, refert Ioseph lib. 3. antiq. c. 10. in vsum sacerdotum solum fuisse reseruari. Adde præterea, secundo die Azymorum in præceptum esse Leui. 23. offerri manipulum primitiarum.

Celebritas paschę & festum azymorũ longe diuersa.

At verò aliud præceptum erat affirmatiuum, duoque præcipuè continebat, primum immolationem agni, alterum, esum eius cum quibusdam circunstantijs. Primum continetur illis verbis: *Immolabitque eum vniuersa multitudo Israel ad vesperã.* Quod præceptum supponebat præparatione agni à decima die mensis, & conditiones agni, scilicet vt esset anniculus, & sine macula. Secundum autem continetur illis verbis: *Et edent carnes nocte illa assas igni, & Azymos panes, &c.* Vndè in hac lege sicuti directè præcipitur esus agni, & lactucarum agrestium, & aliæ circunstantiæ, ita & esus Azymorum: consequenter verò prohibentur illo præcepto quædam alia, scilicet, ut nihil crudum, vel coctum aqua comederetur, &c. Et in hac posteriori parte huius præcepti nulla est difficultas, comedebatur enim agnus in singulis Domibus, & ab omnibus tàm sacerdotibus, quàm laicis.

At uerò in priori parte difficilè est explicatu, ubi, & è quibus offerendum esset illud sacrificium agni, idest, an in templo, & à sacerdotibus, necne. Et est rō dubij, quia Exo. 12. nulla facta mentione sacerdotum dicitur: [Immolabitque eum uniuersa multitudo filiorum Israel ad uesperam. & sumẽt de sanguine eius, & ponent super utrumq. postem,

Dubium.

Exod. 12.

ac in

ac in superliminaribus domorum.] Quibus verbis indicatur in singulis domibus, & à quolibet è populo fore sacrificandum. Vndè Philo lib. 3. de vita Mosis, sic scribit: [Eius mensis, luna decima quarta sub ipsum tempus, quo luna suum orbem solet complere lumine, celebratur migrationis publicæ festiuitas, quam Chaldaicè Pasca nominant. Quo tempore non vt alias plebei homines victimas adducunt ad altare mactandas à Sacerdotibus, sed, iubente lege, tota gens sacrificat, dum per se quisque mactat hostiam proprijs manibus.] Et lib. de Decalogo numerãdo dies festos, inquit: [Et quod paterna Hebræorum lingua Phase dicitur, quando populariter singuli sacrificauit non expectatis Sacerdotibus ipsi permissu legis fungẽtes sacerdotio quotannis per vnum diem destinatum huic negotio.] Idem indicat Ioseph. lib. 2. Antiq. c. 6. aliàs 10. [Quarta decima, inquit, die omnes ad exitum animati sacrificabant.] & infrà: [Vndè nũc solenne nobis manet idem sacrificium, quam solennitatem vocamus Pascha.] Et addi potest coniectura, quia cum agnus esset mactandus luna decima quarta ad vesperam, & statim esset comedendus, fieri non poterat, vel tota agnorũ millia, quot pro vniuerso populo Israel erant necessaria, in templo, & per manus sacerdotum, tàm breui tempore mactarentur.

In contrarium verò est, quia de rõne sacrificij est, vt à sacerdote, & sacrificetur super altare offeratur: quod in lege veteri non erat extra templum Ierosolymitanum, & ideò non poterant extrà illud sacrificia offerri, sed hæc agni mactatio erat verum sacrificium, quod satis constat ex citatis locis, ergo necesse erat, vt per Sacerdotes offerretur.

Dicetur fortassè (quod supra indicat Philo) permissu legis datam fuisse omni populo potestatem sacrificandi agnum Paschalem. Sed si hoc ita esset, oẽs Israelitæ possent dici uerè sacerdotes, & cõis plebs tñ differret à Sacerdotibus Leuiticis (vt ita dicam) sm magis, & minus: non tñ in vera, ac propria rõne sacerdotij. Quia ad verum Sacerdotium satis est potestas sacrificandi, siue vnum, siue plura sacrificia: Sicut in lege noua verum sacerdotium est, quamuis ad vnum tantum sacrificium ordinetur. Et quamuis diuina lege statutum esset, vt hoc sacrificium semel in anno offerretur; nihilominus verus esset Sacerdos, qui potestatem illud offerendi haberet, ergo similiter omnes, qui habebant potestatem offerendi, semel in anno sacrificium agni, erant verè sacerdotes. Consequens autem est falsum, quia vt Paulus ait ad Hebræos 7. *Extra tribum Leui nihil Moyses de Sacerdotibus loquutus est.* Et confirmari potest hæc pars ex 1. Esd. 6. [Fecerunt filij Israel transmigrationis Pascha decima quarta die mensis primi. Purificati enim fuerant Sacerdotes, & Leuitæ, quasi vnus, omnes mundi, ad immolandum Pascha vniuersis filijs transmigrationis, & fratribus suis Sacerdotibus, & sibi, & comederunt filij Israel, qui reuersi fuerant de trãsmigratione.] Ex quo loco habetur Sacerdotes immolasse Phase pro omni populo, erat ergo hic communis, & vsitatus ritus sacrificandi Phase, quia nõ est verisimile Esdram, qui volebat antiquum ritum instaurare, nouum introduxisse.

Nec dici potest, *Pascha*, hoc loco significare reliqua sacrificia, quæ septem diebus azymorum immolabãtur. Tùm, quia hæc non cedebant in vsum populi, sed sacerdotũ: at verò de illo Paschate subditur; *Et comederunt filij Israel*, illud ergo, idem Pascha, quod à filijs Israel comedebatur, idest, agnus à sacerdotibus fuerat immolatũ. Tùm ẽt, quia aperte ibi distinguitur utrumq; festum Paschæ, & azymorum, & in citatis verbis solum de Paschate facta erat mentio: postea uerò subditur: *Et fecerunt solennitatem Azymorum.* Tandem hoc ipsum confirmatur, quia (ut ex locis supra citatis colligitur) agnus non poterat nisi in templo Ierosolymitano immolari: hoc enim significare uidẽtur illa uerba, *Sed in loco, quẽ elegerit Dominus Deus tuus, vt habitet nomen eius ibi.* Hmõi. n. locus non potest propriè dici tota ciuitas Hierosolymitana, quia nõ erat ille locus specialiter electus, ut nomen Dei in ea specialiter habitaret, nisi ratione templi. Quia eodẽ modo, quo habitabat in ea ciuitate, si quia ibi habitabant fideles cultores Dei, habitabat ẽt in reliquis ciuitatib. & populis Israeliticis, ergo, cum specialiter designatur locus, in quo habitabat Deus, tẽplum intelligitur, ibi ergo erat sacrificandus agnus, ergo per manus sacerdotum erat sacrificandus.

In hac re diuersæ sunt sententiæ inter recentiores, quamuis nullus ex professo eam disputet. Claudius Sainctes r. repititione Eucha. c. 7. docet morem Iudæorum fuisse deferendi ad templũ agnos, vt ibi iugularentur, & viscera separatim adolerentur opera sacerdotum, & postea in singulis domibus assari, & comedi fuisse solitos: At verò Marcellus lib. de tempore horarũ canonicarum ca. 71. nu. 13. dicit illud sacrificium populariter peragi solitũ esse non expectatis sacerdotibus. Et idem sentit Robertus Bellar. li. 1. de Missa c. 7. dum ait agnum solitum fuisse immolari in singulis domibus, patre familiàs per se immolante, & reliquis per illũ. Et hanc sententiam prius docuit Diony. Carthu. 2. Paral. c. 30. & 35. Ex quibus locis videtur plurimum hæc sententia suaderi. Nàm in illo c. 30. sic dicitur: *Immolauerunt autem phase decima quarta die mensis secundi, sacerdotes quoque, atque leuitæ tandem sanctificati obtulerunt holocausta in domo domini.* Vbi distinctio fit inter imolationem phase, & aliorum holocaustorũ. Et hæc tribuitur sacerdotibus, & dicitur facta *in domo domini*, non verò illa absolutè tribuitur filijs Israel. Et infrà dicitur, Leuitas immolasse phase pro ijs, qui non potuerunt sanctificari domino multa enim turba sanctificata non erat. In quo indicatur (vt Dionysius notat) turbam, seu quemlibet de populo potuisse immolare phase: indiguisse tamen sanctificatione legali. Et ideò hac deficiẽte Leuitas hoc munus obijsse: cum tamen ad eos etiam non pertineret alia sacrificia offerre: sed ad sacerdotes.

Quocirca hæc sententia sicut communior, ita & probabilior videtur. Et alia scripturæ testimonia, quæ in contrarium afferebantur, facilem habent expositionem. Nàm in priori rectè intelliguntur sub nomine *Pascha*, comprehendi omnia sacrificia, quę illis diebus fiebant, tàm sacrificium agni, quàm alia holocausta, & sacrificia, ex quibus aliqd ẽt in vsum populi cedebat. In posteriori uerò per locum à Deo electum, in quo nomen eius habitaret, præcipuè quidem intelligitur templum Ierosolymitanum, non tñ solum: sed etiam comprehẽdi potest tota ciuitas Ierosolymitana, quæ hoc speciali priuilegio gaudebat, vt diuinum templum intrà se haberet. Quàmquàm autem nõ opporteret hoc sacrificium in templo offerri, nihilominus specialiter electa est Ierosolyma, vel pp mysterium, quia uerus agnus in ea sacrificandus erat, uel certè, ut in ea solennitate omnes Israelitæ Ierosolymis conuenirent, & in templo adorarent, ac alia sacrificia offerrent. Illa uerò difficultas præcipua de sacerdotio ita expedienda uidetur, ut concedamus quoad illum actum quemlibet de populo, uel (quod uerisimilius est) uniuscuiusque familiæ caput constitutum esse à Deo, ut sacerdotem idoneum ad hoc sacrificium offerendum: illud uerò sacerdotium non fuisse propriè Leuiticum, & legale: sed potius simile illi sacerdotio, quod in lege naturæ erat: quod inde etiam confirmari potest, quia etiam ipsum sacrificium agni paschalis extrà sacrificia legalia, & illis

Sacrificij agni paschalis minister qui.

illis quodammodo reputabatur antiquius: sicut & sacrum circumcisionis sacramētis legalibus erat vetustius. Sicut. n. hoc fuit institutū ante legem latā, ita & illud. Nām qd non tanto tpe antecesserit, nihil refert. Vndè Ier. 7. simpliciter dicit Deus; *Non sum loquutus cum Patribus vestris, & non praecepi eis in die qua eduxi eos de terra Aegypti de verbo holocaustomatum, & victimarum.* Quod necessario intelligendum est de holocaustis, & victimis legalibus. Nem (vt notat Hier. ibi, & Clemens lib. 6. Constit. c. 20. & Aug. lib. qōnum vtriusq; testamenti q. 13. & Anast. lib. quæstionum sacræ scripturæ q. 50.) illa sacrificia legalia nō fuerunt pp se intēta à Deo; sed vt populum ad idololatriam propensum ab illa reuocaret, & ideò inquit Deus se non dedisse illa sacrificia à principio, sed post adorationem vituli. At verò hoc sacrificium agni à principio in ipso exitu datum est, quia per se institutum est in memoriam suscepti beneficij, & in singularem, & insignē figuram passionis Christi, & sacrificij nouæ legis. & ideo non habuit oēs conditiones sacrificij legalis: sed retinuit quandam amplitudinem sacrificij legis naturæ, tam in loco, vbi offerri poterat, quam in sacerdotio: et que in vtroq; perfectior rō figuræ seruata est. Nām Christi sacrificium non erat intēplo Ierosolymitano offerendum: *Quia crux Christi, non templi futura erat, sed mundi*: vt ait Leò Pap. ser. 8. de Passio. Et sacrificium legis nouæ non in vno tantū templo offerendum erat: sed in vniuersa Ecclesia, quam ciuitas Ierosolymitana repræsentabet, neque à sacerdotibus definiti generis: sed ex quauis familia fidelium assumi possunt, & ordinari, vt fint in singulis Ecclesijs veluti Patresfamilias domus, vt pro vniuerso populo possint immaculatum agnum offerre.

Phase Ierosolymis tantum celebr. Hactenus dictum est, de prima differentia inter has solennitates. Ex quibus colligi potest secunda, ex circunstantia locis desumpta, quia Phase solum Ierosolymis poterat celebrari postquā populus terram promissionis ingressus est: azyme verò in omni loco etiam extrà Ierusalem edendum erat, vt colligitur ex Deuter. 16. prius enim dicitur: *Immolabisque Phase domino Deo tuo in loco, quem elegerit dominus Deus tuus, vt habitet nomen eius ibi.* Infra verò subd. tur: *Non apparebit fermentum in omnibus terminis tuis septem diebus.* Et infra. *Non poteris immolare Phase in qualibet vrbium tuarū, quas Dominus Deus tuus daturus est tibi: sed in loco, quem elegerit Dominus Deus tuus, vt habitet nomen eius ibi.* Et idem colligitur ex Exod. 12. & 4. Reg. 23. Et ex Euangelio non obscurè colligitur, ed celebrandum Pascha omnes solitos fuisse ascendere in Ierusalem. Vnde etiam nunc Iudæi, licèt Phase celebrare non audeant extrà Ierusalem: dies tamen azymorum obseruant. Distinguere tamen oportet in hoc festo azymorum id, quod in eo erat per modum præcepti negatiui, vel affirmatiui. Nam quoad illud primum obseruandum erat à Iudæis vbique terrarum, quoad secundum verò, idest, quoad sacrificia, quæ illis diebus offerebantur, non poterat extrà templum Ierosolymitanum obseruari, quie legalia sacrificia non poterant nisi in Ierosolymitano tem plo offerri.

Tempus paschæ, & azymorū. Tertia differentia, & (quæ ad rem nostram maximè spectat) est in circūstantia tpis. Nam festum Paschæ, vno tm die, eoque non integro, s. decima querta luna primi mensis ad vesperam celebrabatur, vt constat Exod. 12. Leuit. 23. Deut. 16. & alijs locis: At uerò dies azymorum per septem dies integros durabat, quorum initium sumebatur ab eadē vespera decimæ quartæ lunæ, & vsque ad vigesimum primum protrahebantur. Et qm hæc posterior pars clarior est, solū est in ea aduertendū festū azymorū, propriè cæpisse celebrari decima quinta

A luna primi mensis, vt patet Leui. 23. *Mense primo, quartadecima die mensis ad vesperam Phase Domini est, & quinta decima die mensis huius solennitas azymorum Domini est.* Et hoc modo sumpto initio azimorum septem diem eius festiuitatis numerantur, vt ibidē df. & Exo. 12. & 34. & Num. 28. & Deut. 16. Aeq; refert, quod ibidem df: *Sex diebus comedes azyma, & in die septima, quia collecta est Domini Dei tui, non facies opus.* Nām hæc dies septima distinctè ab alijs numeratur, non quie non esset etiam dies azymorum (vt paulò antea in eodem capite dictum fuerat) sed quia sanctior, & celebrior erat alijs diebus, ut Leuit. 23. df. At uerò, quia festa Iudæorum incipiebant à vespers præcedentis diei, iuxta illud Leu. 23. *A vespera vsque ad vesperam celebrabitis Sabbatha vestra*: hinc fieri eliqn solet, vt etiā decima quarta luna diebus azymorum annumeretur, quia ad vesperam illius incipiebant Iudæi à fermentato abstinere. Et hoc mo-

B do Matth. 26. df: *Prima autem die azymorum accesserunt discipuli ad Iesum dicentes: Vbi vis paremus tibi comedere Pascha?* Quod non potuit fieri decima quinta luna: sed decima quarta ante vesperam: quia in vespere illius diei comedendus erat agnus. Vocatur ergo prima dies azymorum ipsa decima quarta luna. Quod clarum etiam est apud Marcum cap. 14. dicentem: [Et primo die azymotum, quando Pascha immolabant.] Et eodem sensu dixit Lucas cap. 22. [Appropinquabat autem dies festus azymorum, qui dicitur Pascha.] Et ita intellexit hæc loca Aug. epist. 86. ad Casulanum. Et egregiè confirmatur ex Iosepho lib. 2. antiq. c. 5. aliàs 13. in fine dicente: [Qua propter in memoriam eius inopiæ festa per octo dies celebramus, quos vocamus ezymorum.] Quod non aduersatur scripturis supra citatis, quia in illis diebus decimam quartam lunam comprehendit, quę propter rationem supra dictā, *Prima dies azymorum*, interdum uocatur.

Festiuitates Iudæorum a uespera usq. ad uesperam.

C Circa alteram verò partē de tpe celebritatis Phase distinguendæ sunt duæ actiones, quæ in illa solēnitate fiebant. Altera erat immolatio agni, altera eius dem esus. De hac posteriori compertum est, debuisse fieri luna 14. in fine eius, noctis tempore qn iam luna 15. incęperat. Ita sentit Beda. Luc. 22. Lyranus, Abulens. & Alij. Exo. 12. Et colligitur ex verbis illis Exod. 12. *Et edent carnes nocte illa assas igni*, nocte ergo erat agnus comedendus, illa autem nox proximè antecessit diem decimum quintum, vt constat Exod. 12. Quod inde ēt confirmatur, quie ab eo tem pore, quo agnus edebatur, incipiebāt azyma, & fermentum erat prohibitum, nō erat aūt prohibitum vsq; ad noctem 14. lunę, qn iam 15. incipiebat. Aliàs si tota die decimæ quartæ lunę, esset prohibitum fermentum, non fuissent tantum 7. sed 8. integri dies azymorum, quia die 21. finiebantur: hoc aūt apertè repugnat scripturæ. Vnde in li. Paschin, seu Pstchatum, (vt Iansen. refert c. 144. Concord.) ferunt Hebræi consuetudinem suam fuisse, ut in fine 14. diei

D fermentum inquirerent ad lumen lucernæ, quia. s. ea nocte incipiebat esse prohibitum, & ideò antequam comederent agnum cum azymis diligenter scrutabantur domos, ne aliquid fermenti remaneret. Quota verò hora noctis tenerentur Iudæi manducare agnum, illud solum mihi videtur certum, debuisse manducari ante dimidiam noctem. Tum quia (ut legimus 12. Exod.) Angelus; *In noctis medio percussit omne primogenitum in terra Aegypti*, primogenitis Iudæorum exceptis. Et subditur inferius. *Nox ista est obseruabilis Domino, hanc obseruare debent omnes filij Israel.* Vbi Liranus indicat, Tum etiā quis si post mediam noctem comederetur iam non decima quarta, sed potius die decima quinta comederetur. Et fortasse propter hanc causam, quamuis eadem uespere seu nox esset finis 14. lunæ, & initium

initium decimæ quintæ, non dr agnus comedendus in decimaquinta luna, sed in decima quarta, quia non comedebatur in illa, quatenus iustà festiuorum computationem, ad decimam quintam pertinebat, sed quatenus erat pars illius diei naturalis, qui in 14. luna incæperat. Itaque propter has causas verisimilius, uidetur ante mediam noctem debuisse agnum manducari. At verò à principio noctis ad mediam vsque, liberum erat, ut qua uellent hora cęnare possent, quia nulla hac de re per legem inuenitur temporis facta definitio.

De tpe autem; in quo altera actio, s. agni immolatio facienda erat, multiplex est opinio. Prima est Claudij repetitione 1. c. 7. qui dicit, tps immolandi agnum comprehendisse totum dié decimæ quartæ lunæ, vsq; ad vesperam, quæ ingruebat lunæ decimæ quintæ, ita ut celebritas agni paschalis dié quartum decimum, & noctem decimi quinti occuparet, illum quidem ad immolationem, hanc verò ad esum. Cuius fundamentum postea examinabimus. Hęc tñ snīa singularis est, & à nemine (ut opinor) antiquorum asseritur, nec vllum in scriptura habet fundamentum, quin potius illi repugnat. Nàm Exod. 12. & alijs locis, ubi de hac festiuitate sermo est, semper dr immolandum esse agnum 14. luna ad vesperam, ubi particula, *ad uesperam*, non dicit terminum, ad quem vsque licebat immolare: sed potius designat horam, & tempus, in quo id faciendum erat, ut ex ipsis uerbis planè constat, & oés expositores ibi interpretantur. Certum ergo vr ad vesperam decimæ quartæ lunæ debuisse agnum immolari. Duplex aūt vespera illius diei distingui potest, altera, quæ erat initium illius diei, & finis decimæ tertiæ lunę, altera, in qua decima quarta luna vrgebat ad exitum, & imminebat decima quinta. Dubitari ergo potest de quo vespere intelligendum hoc sit Et ratio dubij est, quia Iosephus lib. 2. antiq. c. 5. iusta uersioné Gelenij, sic inquit. *Illucescente quarta decima omnes ad exitum animati sacrificabant*, dr aūt decima quarta illucescere, qñ incipit. Vndè alia uersio habet. *Cum autem instaret decimaquarta dies.* Dicendum uerò est sine ulla dubitatione, hoc præceptum intelligendum esse de posteriori vespera, qñ iàm luna decima quarta ad exitum tendebat. Ita docét Beda, Abulens. & Lyranus supra. Et colligitur ex Cyrillo, & alijs., qui dicunt festum azymorum in ipsamet paschæ celebritate inchoari. Et probatur ex 12. Exodi, & alijs locis in quibus institutionis huius festi fit métio. Illa enim uerba; *Decima quarta luna ad uesperam*, hoc ppriè significant. Itẽ dies azymorum durabāt usq; ad vigesimum primū diem ad vesperam, ut dr Exod. 12. quod necesse est intelligi de vltimo vespere, in quo finitur dies uigesimus primus, nam totus ille dies erat celeberrimus, atq; sanctissimus: ergo incipiebant dies azymorū die decimo quinto à primo uespere eius, ergo in eodem uespere celebrandum erat Pascha. Nam hæ duæ festiuitates ita iungebantur inter sese, ut unius initiū esset finis alterius. Qd etiā inde confirmatur, quia populus Israeliticus eadem nocte, qua Pascha celebrauit, eductus es Aeypto est, seu in initio diei proximi sequentis iuxta illud Exod. 12. *In eadem ipsa die educam exercitum vestrum de terra Aegypti*: eductus autē fuit die decimo quinto, ut ex eodem loco colligitur. Ideò enim singulariter pcipit, vt illa dies sit solenis, & expressè docet Ioseph. li. 2. antiq. c. 5. aliàs 13. ergo comedit Pascha: & immolauit Phase in vespera proximè antecedēti, ergo deinceps in eadē celebrandum fuit.

Vespere decimæ quartæ lunæ agnus paschalis immolat.

Dubium. Respons.

Dicet aliquis his tõnibus rectè probari, agnum fuisse comedendum nocte proximè præcedente diem decimum quintum (sicut supra etiam tradidimus) nihil verò concludere de immolatione. Poterat enim agnus immolari in principio lunæ decimæ quartæ ad vesperam, & reseruari vsque ad diem sequentem, ut in nocte comederetur. Sed hoc planè repugnat uerbis Exod. 12. *Immolabit eum vniuersa multitudo filiorum Israel ad vesperam, & edent carnes nocte illa assas igni.* Ex quibus apertè colligitur, post immolationem in nocte proximè sequenti comedendum fuisse agnum, at verò si potuisset immolari in priori uespere, oportuisset noctem vnam, & diem integrum interijci ab agni immolatione, usque ad eius esum. Rursus solo uno uespere licebat agnum immolari, ergo hoc erat finis lunæ decimæ quartæ; non autem eius initium. Nam si in priori licuisset, certè etiam liceret in posteriori, quin potius toto illo die integro. Sit ergo certum immolandum fuisse agnum ad vesperam quando luna decimaquarta ad exitum tendebat.

Obiectio.

Respons.

Neq; Iosephus loco supra citato nobis aduersatur. Nā verba Græca non significant initium, seu finem diei, sed tm̃ præsentiam, seu esistentiam eius. Sic enim habent, *ἐν τάσει δὲ τῆς τεσσαρεσκαιδεκάτης*, quæ ad literam verti possunt, *cum adesset decima quarta luna.* His adde Epiph. hær. 50. dicenté a decimo die mensis, qñ agnus præparabatur, usque ad diem decimam quartam, in qua comedebatur, solitos fuisse Iudæos quinque diebus ieiunare, quod non posset esse uerum, nisi agnus comederetur in fine diei decimæ quartę. Vndè, quod Ales. Alensis dicit 4. p. q. 1 no. memb. 3. art. 3. Iudęos solitos esse ieiunare septem dies, vt se prępararent ad esum agni, non uideo, quo fundamento dictum sit.

Sed adhuc superest explicandum, quæ sit ista uespera, & qñ inciperet, finireturque, & quot diei horas comprehenderet. Quam rem difficilem reddidit Hebraica lectio pręsertim Leuit. 23. quæ sic habet, *Inter duas uesperas*, vel (ut septuaginta uerterunt) *inter medium uesperarum*. Ex quibus uerbis colligi vr plures fuisse uesperas, & in tempore intermedio Pascha fuisse immolandum. Quæ autem fuerint hę uesperę explicatu difficilè est, & ideò de ea re multa traduntur ab expositoribus eius loci, ut uidere licet in catena Lypomani Genesis 1. & Exod. 12. & Abulen. Caiet. & Oleastro in Exodo & in Leuit. & Ians. ca. 129. Concordię, & Hieronymo VVielmo in opere sex dierum lect. 11. & Marcello Francolino dicto libro de horis canonicis, capit. 18. 19. 20. & 44. Quidam ergo duas dixerunt esse uesperas, aliam solis, quę est in occasu solis, aliam totius diurni luminis, quæ est in principio noctis, quando iam omninò finitur crepusculum pomeridianum. Iuxta quam expositionem tempus intermedium duarum uesperarum, erit solum ipsum crepusculū nocturnum, quod uix durat unius horę tempore, & hoc significant Lypomanus & Oleaster supra. Cui expositioni fauet in primis locus ille Deute. 16. *Immolabis Phase uespere ad solis occasum, quando egressus es de Aegypto*, fauet etiam proprietas ipsius uocis, dictus enim *vesper* est à stella illa, quæ *uesper* appellatur, & solè recedente apparere incipit, ut ex Plinio colligitur libr. 12. cap. 8. & Macrobio lib. 1. Saturnalium c. 15.

Alijs uerò illud tempus nimium breue uisum est ad immolandum, assandum, parandumque agnum, ut statim in principio noctis, si vellent, possent illū manducare, cum tamen de Christo domino scriptū sit Math. 26. *vespere autem facto discumbebat cum discipulis suis*, quod intelligendum uidetur de secundo vespere, seu de principio noctis, & ideò dixerunt primam uesperam incipere à meridie, quādo sol incipit declinare, secundā uerò ab occasu solis, atq; ita medium uesperarum esse totum pomeridianum tempus, quod Græcè ὀψία, Hispanè *la tarde*, appellatur. Iuxta quam interpretationem agnus poterat immolari post meridiem, quacunque hora usque ad noctem. Et hæc sententia placuit Iansenio, estque proba-

probabilis, quàmuis illa vesperarum acceptio nimis sit lata, nec in scriptura habeat sufficiens fundamentum.

Vesperis nomine apud Hebraeos quid significatur.

Et ideò satis probabile vt (quod alij existimant) primam vesperam solitam esse incipere secunda, uel tertia hora post meridiem, quæ *nona hora* olim dicebatur, atque ita tempus medium inter duas vesperas incepisse ab hora nona, & durasse vsq; ad noctem, quæ interdum alterius nomine vesperis significatur, saltem quoad eius primam partem. Quæ interpretatio consentanea est vsui huius vocis, ut colligi potest ex Matth 14. vbi sic dicitur: *Vespere autem facto accesserunt ad eum discipuli eius dicentes, desertus est locus, & hora iam praeterijt*, &c. Quo loco nomine uesperis significatur hora secunda, vel tertia à meridie, quia neq; est verisimile fuisse ipsum meridianum tps, qn solet esse ordinaria hora prandij, cum dicat: *Et hora iam praeterijt*. Et Marcus c. 6. *cum iam hora multa fieret*. Neq; et credi potest trāsactā fuisse horam prandij vltra duas, uel tres horas, erat ergo sine dubio multu ante occasum solis. Vnde Lucas c. 9. clarius dixit: *Dies autem cœperat declinare*. Postea verò Christus fecit miraculum quinque panum, & postquàm oēs prāsi sunt, dimisit turbam, dimissa aūt turba ascēdit in montem ad orandum, & postea subdit Matth. *Vespere autem facto solus erat ibi*. Vbi necesse est noīe vesperis occasum solis, uel primam noctis partem significari. Ergo tps inter uesperas rectissimè inter prætamur tempus illud ab hora nona, vlq; ad occasum solis, seu vsque ad perfectum luminis recessū. Iuxtà quam interpretationem illud Deute. 16. *Immolabis phase vespere ad solis occasum*, exponendū est non post solis occasum: sed qn iam sol tendit ad occasum. Et ita ēt optimè quadrat figura cum re repræsentata. Nam Christus dn̄s paulò post horā nonā mortuus est, qua hora signus incipiebat immolari. Atq, hanc sniam amplectitur Caiet. Exod. 12. vbi Lyranus parum discrepat, qui dicit incepisse ab hora septima. Et in eā magis inclinat Abulen. 2. par. defen. c. 3. Et si dicat Iudæos extendisse hoc tps, incipiendo hanc festiuitatem immediatè post meridiē, qn sol incipit declinare à meridiao, iuxta secundam sniam supra citatam. Vndè aūt hanc consuetudinem collegerit, non inuenio, præsertim cum Ioseph. lib. 16. Antiq. c. 10. s. 6. indicet gene ralem cōsuetudinem Hebræorum fuisse inchoare sabbatha, seu festiuitates suas, ab hora nona præcedentis diei, & clarius lib. 7. de bello Iudaico cap. 17. [Cum dies, inquit, festus adesset, qui pascha vocatur, quando à nona quidem hora vsque ad undecimam hostias cedunt.] Hæc igitur in re incerta, uidetur uerisimilior sententia.

Festiuitas azymorū cur instituta.

Quarta differētia inter has festiuitates est in causa, seu rōne earum, cum qua coniungi potest differentia in nominibus, & appellationibus, quis hęc inter dum cōfundi soleant. Festiuitas igitur azymorum introducta est in memoriam beneficij suscepti, qn populus eductus est de Aegypto, ut cōstat Exo. 12. *Obseruabitis azyma. In eadem enim ipsa die educā exercitum uestrum de terra Aegypti, & custodietis diem istum in generationes uestras ritu perpetuo*. Et c. 34. *Septem diebus uesceris azymis, sicut præcepi ti bi in tempore mensis nouorum, mense enim uerni temporis egressus es de Aegypto*, & idem repetitur Deut. 16. & subditur, *Septem diebus comedes absq; fermento afflictionis panem, quoniam in pauore egressus es de Aegypto*. Qn. n. Hebræi ea nocte ad exitū se præparabant, cogentibus Aegyptijs, nō sunt per missi fermentare panem, & nō fecerunt panes azymos, quos secum ferrent. In huius ergo rei memoriam iussi sunt ijs diebus quotannis azymis uti. Et hinc dies illi dicti sunt azymorum, uel ex materia, & re præcepta, uel ex re repræsentata. Quia uerò ex

A ijs diebus non oēs erant festiui, sed primus, & vltimus, ideò, licèt oēs dicerentur dies azymorum: tñ festum azymorum propriè dicebatur illi duo tm̄ dies, & in primò eorū dicebatur festum illud incipere iuxtà illud Leuit. 23. *Quarta decima die mensis ad uesperum phase Domini est, et quintadecima die mensis huius solēnitas azymorū Domini est*.

Dies azymorū vnde dicti.

At verò festum Paschatis institutum est in memoriam alterius beneficij, quod eadē nocte egressionis ex Aegypto à Deo suscepit Israel, qn Angelus percutiens, & primogenitos Aegyptiorum interficiens, pertransibat domos Hebreorum, primogenitos eorū illæsos relinquens, ut constat Exo. 12. *Cum introieritis terram quam Dominus daturus est uobis (ut pollicitus est) obseruabitis ceremonias istas, et cum dixerint vobis filij vestri, quæ est ista religio? dicetis eis. Victima transitus Domini est, quando transiuit super domos filiorum Israel in Aegypto percutiens Aegyptios & domos nostros liberans*. Et B hinc festiuitas illa uocata est, *Pascha*, seu *phase*, quæ uox diligenter est à nobis explicanda, quoniam ad ea, quę dicentur, non parum conducet.

Festum paschatis cur institutū.

Existimarunt ergo aliqui uocem *Pascha* Græcam esse à uerbo πάσχω, quod pati significat, q, eo die passua est Dominus. Vndè, quod Moyses dixit Exo. 12. *Est enim Pascha à Domini*, putant prophetice esse dictum, idest, *Passio Domini*, quod, scilicet, eo die passurus esset Dn̄s. Ita sentit Tertul. lib. contr. Iudæos, c. 10. & indicat Iren. lib. 4. contra hæte. c. 23. & Naziā. orat. 2. de Paschate. Sed hi Patres non sunt ad literam uocem interpretati, sed mysti eè. Non. n. putarunt carere mysterio, q, eadem uox iuxta diuersa idiomata uarias habeat etymologias, quæ rebus ipsis accommodatæ sint. Re tamen uera uox illa *Phase* Hebræa est, & *transitum* significat, ut clare constat ex Exod. 12. à uerbo פסח *transire*. Et sumpta est hæc appellatio à supradicta C causa, vel rōne, pp quam diximus hanc solennitatem fuisse introductam in memoriam Angeli percutientis, ut notauit Hier. Mat. 26. Quamquam Nazian. & Aug. supra, putent sumptam esse illam uocem ex transitu populi Israel ex Aegypto in terrā promissionis, uel ex transitu per mare rubrum: sed prior est uera, & propria etymologia, ut constat ex citato loco Exodi. Postea verò aliquantulum corrupta est illa uox, & uox *Pascha* introducta, quæ non Græca est, sed Chaldaica est, ut supra ex Phylone citauimus lib. 3. de uita Moysis.

Exod. 12.

Paschasen Phase vnde dictū. Exod. 12.

Exod. 12.

Vndè intelligitur hanc uocem primò esse impositam ad significandam totam illam ceremoniam, seu solēnitatem cenæ agni pascbalis, ut non obscurè indicatur ex illis verbis Exo. 12. *Et comedetis festinanter, est enim Phase, idest, transitus Domini*: & Leu. 23. *Quarta decima die mensis ad vesperam, Phase Domini est*. & in eadem significatione dicit Exo. 34. *Neque residebit mane de victima solennitatis Phase*. Hinc verò secundò translatum est hoc D nomen ad significādum ipsum signum, qui Iuna decima quarta immolabatur, Exod. 12. *Immolate Phase*, & sic dicitur Marc. 14. *Quo vis, ut paremus tibi comedere Pascha*, & Luc. 22. *Venit dies azymorum, in quo necesse erat occidi Pascha*. Et in eadem significatione dixit Paul. 1. ad Corin. 5. *Pascha nostrum immolatus est Christus*. Item 3. Esdrę cap. 1. *Immolate Pascha*. Ex hac uerò duplici significatione duplex alia orta est. Nàm in primis, quia solennitas Phase coniuncta erat cum festo azymorum, sicut ipsum festum Paschatis interdum diebus azymorum annumeratur (vt diximus) ita etiam dies azymorum nomine Paschatis significantur Actor. 12. *Volens post Pascha*, id est, post dies azymorum, *producere eum populo*, & Luc. 22. *Appropinquabat autem dies festus azymorum, qui dicitur Pascha*. Et eodem modo Ioann.

Vox phase seu pascha usurpari quomodo soleat.

c.13. diem primum azymorum, vocat *diem festum Paschæ*, & Matth. c.26. indifferenter appellare videtur Pascha, & azyma dicens: *Erat autem Pascha, & azyma post biduum.* Notauit hoc Beda Mat. 14. & Luc. 22. & in quadam hom. in feriam 3. Dominicæ Palmarum, dicens, quamuis *Pascha* propriè significet solum diem immolationis agni: translatum tamen esse ad significandos dies azymorum. Ex quo tandem translatum etiam est ad significandas victimas, quæ (vt supra diximus) illis diebus offerri solebant, ex Num. 28. quo sensu dictũ uidetur Deuteron. 16. *Immolabis phase domino Deo tuo, de ouibus, & de bobus.* Vbi August. in quæstionibus in Deuteron. q. 24. dicit hoc esse additum, propter sacrificia, quę in diebus azymorum erant immolanda, & Abulensis secunda parte defensorij, c. 8. & expositores communiter. Et eodem modo intelligi potest illud 2. Paralip. 35. *Dederunt sacerdotibus ad faciendum phase pecora commixtim duo millia sexcenta, & boues trecentos,* & infrà: *Immolatum est phase, asperseruntque sacerdotes manu sua sanguinẽ, & Leuitæ detraxerunt pelles holocaustorum.* Et in superioribus alia testimonia ex 1. Esdræ 6. explicuimus.

SECTIO III.

Vtrum Christus dominus vltimam cęnam eo tempore celebrauerit, quo lege præscriptum erat, atque adeò, an decimaquarta luna cęnauerit cum discipulis, & decimaquinta sit passus.

STatuendum primò est, Christum dominũ ante passionem suam legalem cęnam cum discipulis celebrasse, agnumque paschalem ritu Iudaico immolasse, & comedisse. Quæ res tàm aperta est in euangelistis, ut mirum sit non defuisse hoc tpe hæreticos, qui eam negarent. Dicunt. n. (vt Claud. refert repet. 1. de Euch. cap. 7.) Christum misisse discipulos primo die azymorum, ut pascha præpararent, ideoq; non posse id intelligi de agno paschali, quia illud tempus iam nõ erat opportunum ad agnum immolandum, & comedendum cum ante illum diem immolandus esset, ac comedendus. Sed & ante hos refert Theoph. Matth. 26. quosdam hæreticos negasse Christum cænasse agnum paschalẽ. Qui diuerso nitebantur fundamento, scilicet, quia Iudæi stantes comedebant agnum: Christus autem legitur recubuisse ad cœnandum.

Christus cum discipulis Phase celebrat.

Sed hæc sula est planè hæretica. Nam Matt. 26. apertè dicitur, misisse Christum discipulos, ut præpararent pascha, illudq; postea cum eis comedisse. Neq; dici potest, *pascha*, ibi mysticè, aut in alia significatione sumi, tum quia hoc est contra historiæ fidem, ueritatem, ac certitudinem, & contra omniũ Patrum expositionem, tùm etiam, quia Christus misit discipulos, dicens: *Ite ad ciuitatem ad quẽdã, & dicite ei: Magister dicit: Tempus meum propè est, apud te facio pascha cum discipulis meis.* Cõstat ergo *pascha* ibi propriè sumi, quia aliàs ille alius non intellexisset Christi nuncium. Tum præterea, quia Mar. 14. expressè dr: [Primo die azymorũ, qñ pascha immolabant, dicunt ei discipuli: Quo vis eamus, & paremus tibi, ut manduces paschã?] Vbi uerbum illud: *quando pascha immolabant*, necesse est intelligi de agno paschali. Ergo, & sequentia in quibus dr, iuisse discipulos, & præparasse pascha, & postea Christum cũ eis cęnasse, ut rectè exposuit Epiph. hære. 30. indè & argumentum sumẽs aduersus eos, qui negabant licere carnes comedere. Et idem est manifestũ ex narratione Lucæ c. 22. Et de hac cœna legali absque vlla dubitatione loquitur Io. c. 13. cum dicit: *& cœna facta*, & Paul. 1. Cor. 11. cum ait: *Similiter & calicẽ postquam cęnauit dicẽs* ut rectè exposuit Conc. Trid. sess. 22. cap. 1. & Aug. tract. 55. in Ioan. & lib. 3. de cons. Euang. c. 1. & in seq. tomo, de Mysterio Eucharist. disputantib. Deo auspice, dicendum latius. Præterea, hic ritus paschalis erat celeberrimus, ac præcipuus inter Iudæos, & in diuina lege in primis commẽdatus (vt benè D. Tho. in 1. ad Cor. 5. lect. 2.) & constat ex adductis sect. præced. ergo uerisimile non est, a Christo ritũ illum esse prætermissum, aut, si prætermisisset, quo modo non fuisset ei crimen illud à Iudæis obiectũ? Denique fundamentum contrarij erroris nullius momenti est: quia (vt præc. sect. exposuimus) *prima dies azymorum*, illis locis non significat 15. lunam, sed 14.

Obiectio. Respõs. 1.

Dices, leges præceptũ erat, ut die decima agnus adduceret, & vsq; ad 14. diem seruaretur. Rñdetur primò ex Abulensi Exo. 12. illud non fuisse ita lege statutum, ut ritu perpetuo seruaretur: sed tñ pro ea nocte, qua Iudæi egressi sunt ex Aegypto. Vndè, licèt illud tradatur 12. Exodi, nunq̃ tñ reperitur in oĩbus aliis locis, in quibus illius pręcepti mẽtio fit. Et literalis ratio reddi potest, quia tunc ppᵗ instantem necessitatem, oportuit Iudæos antea esse præparatos ad hoc sacrificium, & ad exitum: postea verò nulla erat huiusmodi necessitas. Ratio verò mystica est ad præfigurandum Christum, qui die dominica quinque diebus ante passionem suã solẽniter ingressurus erat Ierosolymam, tanq̃ agnus, qui ad victimã præparabatur, ut ex Chrys. notauit D. Th. in Catena, Io. 12. & Beda hom. in Dominicam Palmar. tractans verba illa Matt. 21. *Cum appropinquasset Iesus Ierosolymam*, & super idem c. 21. Mat. & ibidem Ansel. Lyran. & Gagneius Io. 12. & Ruper. lib. 10. in Io. super c. 10. & 11. & lib. 2. super Exod. c. 6. & lib. 5. de diuinis offic. c. 7. Qui tamen autores, & multi alij, qui hoc mysterium notant, potius indicant illud præceptum adducendi agnũ in domum dęcima die pertinuisse ad ritum perpetuò seruandum in illo sacrificio. Et certè ex uerbis Exodi aliud colligi non potest.

Respõs. 2.

Quod si hoc ita est, respondendum est cũ Claudio supra fuisse Ierosolymis consuetudinẽ, ut ciues Ierusalem dęcima die mẽsis adducerent in domos suas agnos, & pararent cubicula, ac cætera necessaria pro aduenis, & hospitibus, qui penè innumeri confluebant, cum nec agnus extrà Ierosolymã offerri, nec illuc ante decimam diem venire omnes possent, ut agnos præpararent. Sic igitur peregrini homines postea accedentes (quamuis eadẽ die decimæquartæ lunę Ierosolymã uenirent) poterant facilè pretio dato domum conducere, & agnũ iuxtà ritum legis 10. die adductũ inuenire, ut pascha possent celebrare. Quã consuetudinẽ refert Claud. ex Iosepho li. 5. de bello Iudaico, c. 45. sed ille liber solis quatuordecim capitib. concluditur, in quibus nulla illius historiæ mẽtio fit, nõnihil verò indicat lib. 7. c. 17. & per sese est illa historia verisimilis, & ij, quæ in Euangelio narrantur consentanea.

Ad fundamentum autem aliorum hęreticorum primum negatur, necessarium fuisse agnum comedi stando, deindè dicitur Christum cœnam legalem, & vsualem celebrasse, & licèt in vna recubuerit, in alia stare potuisse, de qua re latius in materia de Eucharistia dicturi sumus.

Secundò statuendum est, Christum dñm interfactum esse die proximè sequenti, postquàm legalem cœnam cum discipulis manducauit, ut euidenter ex progressu euangelij constat. Nam noctu cœnauit, & statim egressus est ad orãdum in horto, ibiq; comprehensus, & paulo post eodẽ die demũ occisus. Vndè in canone missę dicimus: *Qui pridie, quam pateretur accepit panem*, &c. Quæ verba à tẽpore Petri dicta esse in missa tradit Hugo Vict. li. 2. de sacra. par. 8. cap. vlt. In breuiario aũt Romano fertur, Alexandrum primum illa addidisse. Et hinc

fit

sit quæstionem de die mortis dominicæ coniungâ esse cùm quæstione de nocte cœnæ, quæ proximè antecessit.

His positis, est celebris sñia Græcorũ dicentium Christum 13. luna ad vesperam pascha cęnasse, & luna 14. durante, fuisse occisum. Ita docet Euthym. Matt. 26. & Niceph. li. 1. Hist. c. 23. & ex antiquioribus Græcis vñr illi fauere Chrys. ho. 82. in Io. Interpretans. n. verbum illud Io. 18. *Et ipsi nõ introierũt prætorium, vt non contaminarentur, sed vt manducarent pascha.* Per pascha agnum paschalem intelligit, *quem eo*, inquit, *die comesturi erant, Christus. n. pridie fecerat pascha, vt reseruaret eadem suã in parasceue quando pascha secundũ antiquam institutionem celebrandum erat.* Quæ uerba Theoph. suis cõmentarijs inseruit. Cyrill. etiam Alex. lib. 12. in Ioã. cap. 2. nomine *paschæ*: in illo loco intelligit agnum paschalem. Ex qua interpretatione hęc sentẽtia planè colligitur, præsertim cum ipse dicat: *Quia iam pascha celebraturi erant*, & infrà subiungit: *Sed & illud multò ridiculosius est: quòd, vt agnum comederent, qui nihil aliud, quàm Christi mysterium figurabat, cauent, ne inquinentur in ipsam autem veritatẽ insaniunt.* Citari etiam potest Origen. tract. 35. in Matt. quatenus dicit Christum mortuum esse 14. luna, quod etiam affirmat Epiph. hæres. 50. quanquã in hoc posteriori loco obscurissimis uerbis hãc tẽ explicet. Huius etiam sñiæ vr̃ fuisse Autor quæst. noui, & vet. testam. inter opera Aug. q. 94. in fi. adiũctis ijs, quæ tradit q. 55. In commentarijs etiam Anselmi super 27. cap. Matt. in fin. repetitur hæc sentẽtia, sed vr̃ certè ab aliquo supposita in commẽtarij pars. Quia Ans. 26. cap. in initio docet contrarium, & in proprio quodam opusculo de fermentato, & azymo. Fũdamenta potissima huius sententię sunt. Primò, testimonium illud Ioan. cap. 13. *Ante diem festum paschæ.* Ex quo habetur Christum cęnasse cũm discipulis suis antè pascha Iudæorũ, ergo præuenit saltem uno die. Secundò, quia quando Iudæi Christum accusabant coram Pilato, nõdum comederant pascha, ut constat ex prædictis uerbis Io. 18. & ex alijs infrà tractandis, ergo Christus passus est ante finem uespere lunæ 14. quando Iudæi immolaturi erant, & comesturi pascha. Tertiò, adiungitur ratio, & coniectura. Nam oportuit veritatem respondere figuræ, sed immolatio agni paschalis, erat figura sacrificij crucis Christi, iuxtà id Ioã. 19. *Os non comminuetis ex eo*, ergo, ut veritas figuræ responderet, sicut magnus immolabatur luna 14. ad vesperam, ita eadem 14. luna debuit Christus immolari. Vnde Leo Pap. ser. de passione: *Hostia in hostiam transit, sanguinem sanguis excludit, & legalis festiuitas dum mutatur, impletur.* Et Iren. lib. 4. cap. 23. de Moyse loquens; *Diem*, inquit, *passionis non ignorauit, sed figuratè prænũciauit eum, pascha nominans, & in eadẽ ipsa die, qua ante tantũ temporis à Moyse prædicta est, passus est Dominus, adimplẽs pascha.* Et hæc est ratio, quare Christus præuenit pascha Iudæorum, scilicet, quia præsciuit fore, ut in legitimo die paschæ occideretur. Alia fundamenta, quæ hic afferri solent, tractabimus sectione sequenti.

Decimaquarta luna ad uesperã pha sc Christ' celebrat. Vera tñ sñia est Christum cęnasse agnum legalem 14. luna ad uesperam, prout lege præscriptum erat, & consequenter luna 15. passum esse. Probatur primò ex Euãgelio Matt. 26. Marc. 14. Luc. 22. ubi dicitur, Christum cœnasse agnum prima die azymorum, in qua (ait Matt.) *Accesserunt discipuli ad Iesũ dicẽtes: Vbi vis paremus tibi comedere pascha?* & postea subdit: *Vespere autem facto discumbebat cum discipulis suis.* Non potest autem hic locus intelligi de primo dic azymorum, i. de die 15. lunæ ad vesperam, seu ad finem eius, ut omnes tam Latini, quã & Græci fatentur, & conuincit locus Io. 13. *Ante diem festum paschæ*: ergo necesse est intelligi de die 14. ad vesperam, quæ erat initium decimæquintæ, & ideò *prima dies azymorũ* vocabatur, à parte totum nominando, vt supra explicatum est. Respondet Euthym. diem 13. vocatam esse ab ijs Euangelistis, *Primam diem azymorum*, quia proximè pręcedebat illam. Sed hoc nulla ratione sustineri potest. Nam dies 13. ita distabat ab azymis, vt in tota illa, neque in aliqua parte illius obseruari inciperent, quo ergo titulo dici poterat: *Prima dies azymorum?* Quis enim vltimam diem Augusti dicat esse primam Septembris, qnia proximè antecedit? Aliter respondet, Euangelistas non dicere illum fuisse primum diem azymorum: sed quod instabat prima dies azymorum. Nam verbum Grecum ἦλθε, ita commodè exponi potest. Quam expositionẽ aliqui etiam tribuunt Chrysost. hom. 82. in Matth. tamen neque est Chrysos. neque accommodari potest Euangelistis. Matth. enim nullo verbo vtitur, sed simpliciter dicit: *Prima dies azymorum accesserunt discipuli.* Vbi euidenter loquitur de die, in qua id factum est, quam non potuit vocare *prima azymorum*, quia post illam instabat: quis enim ita loquitur? Marc. verò magis adhuc rem explicans, inquit: *Prima die azymorum, quando pascha immolabant.* Lucas verò, qui posuit verbum ἦλθε prius dixit: *Appropinquabat autem dies festus azymorum*: postea verò vt significaret illum diem iam aduenisse, subdit: *Erat autem dies azymorum, quando pascha immolabant.* Chrysost. aute in citato loco potius dicit expressè illum diem vocatũ esse *primum azymorum*, ab Euangelistis, quia in vespere eius incipiebat obseruatio azymorum, & hoc sensu dicit, quòd tunc instabat dies azymorum, quia iam illuxerat dies, ad cuius vesperam incipiebat azymorũ dies. Quę expositio eadem est cum ea, quam tradidimus. Quocirca nonnulli Græci uidentes hos Euangelistas nullam pati expositionem, in tanta insaniam inciderunt, teste D. Tho. in 4. dist. 11. q. 2. art. 2. q. 3. Vt dicerent eos errasse, & à Ioanne fuisse correctos. Quod non solum hæreticum est, sed etiã humana coniectura incredibile. Si. n. Euangelistæ errare possunt, cur potius tres, quã vnum errasse dicemus, cum præsertim ij clarè loquantur, ille uerò minimè? cumque Matth. in cœna præsens fuerit, sicut Ioannes, nullus ergo errauit, neq; est vlla contrarietas, ut postea uidebimus.

Secundò, ita docẽt oẽs Patres. In primis Chrys. dicta homil. 82. ita exponit prædicta loca Euangeliorum, quem Theoph. sequitur. Idemq; Chrys. homil. 85. in Matth. expressè dicit Christũ eo die manducasse pascha, quo lege præscriptũ erat, & hom. 82. in Ioan. dicit celebrasse pascha eo die, quo antiquitus celebratum erat. Illa enim vox *antiquitus*, planè dicit relationẽ ad tempus institutionis. Præterea, Theod. q. 24. in Exod. dicit Christum traditũ esse in manus Iudæorum in vespera decimæquartę lunæ, quando pascha immolabant. Idem significat Theoph. Alex. epist. ad Theodos. apud Bed. de rõne temp. c. 57. quatenus negat licitum esse nobis soluere ieiunium luna 13. sed obseruandum esse usq; ad 14. in qua nimirum Christus cœnauit. Idem sentit Victor Antioch. quem nuper Latinum reddidit Theodorus Peltanus noster societatis. Nam exponens locum Marci, ita eum intelligit, sicut exposuimus. Denique Orig. tract. 33. in Mat. (ut ait entẽ legatur) in eadẽ est sententia. Interpretãs. n. illa Christi verba: *Scitis, quia post biduum pascha fiet*, dicit ea fuisse dicta à Christo in 11. luna, cum pascha celebraretur die 14. quę suob. diebus distabat, ab 11. non computatis extremis. Et in seconclu. dit Christum traditum esse post illud biduum, sicut ipse prædixerat, & postea subdit Christum passum esse primo die azymorum, cum vespera antecedenti pascha celebrasset.

Ex Latinis verò idem docent Hieron. Ansel. Beda, Rupert. ac ferè reliqui oēs exponentes Euangelia, & præterea Ambr. epist. 83. Aug. epist. 86. Cypr. ser. de cœna Do. Ansel. lib. 2. de imagine mundi, c. 17. Ruper. lib. 2. in Exo. c. 11. & idem sentit Tertul. licet subobscurè lib. contra Iudæos, cap. 8. & 10.

Tertiò, est manifesta ratio, quia Christus in omnibus legem seruauit, ut in superioribus tractatū est, & ad hoc propositū tradunt Chry. d. hom. 82. in Matt. & Epiph. hæres. 51. Sed lege præscriptum erat tempus celebrādi pascha, vt constat Exod. 12. nec licebat tempus illud immutare priuata autoritate. Vnde, Num. 9. dicitur: *Faciāt filij Israel phase in tempore suo, quartadecima die mensis ad vesperā*, & infra: *Si quis autem & mundus est, & in itinere non fuit, & tamen nō fecit phase exterminabitur anima illa de populis suis, quia sacrificium Domino non obtulit tempore suo*. Et ibidem pro ijs, qui impediti erant illo die, præscribitur dies decimaquarta mensis secundi. Quòd verò Euthy. ait fuisse prohibitū postponere, non verò anticipare illum diem, & voluntarium est, cum neque autoritate, neq; ratione, neq; exēplo probari possit, & est improbabile. Quia qn̄ lex affirmatiua certum tempus statuit, vel diē, in quo aliquid faciendum est, sicut pro illo tempore obligat, & neq; antea, neq; post, ita illo tempore impleri potest, & non antea. Præsertim qn̄ circunstantia temporis pertinet ad specialem ritum, & cęremoniam actus pręcepti, & in specialem sanctificationem, & memoriam talis diei posita est, sicut erat in præsenti die 14. vt constat Exod. 12.

Obiectio. Quòd si quis tādem dicat Christum fuisse supra C legem. Respōsio. Respondetur, id quidem esse verum, quoad obligationem, & culpam, non tamen quòad executionem obseruantiæ legis, quam voluntariè voluit assumere, neque quòad externam speciē transgressionis legis, de qua sine dubio accusatus esset à Iudæis, si contra legem pascha celebrasset: præsertim cum Iudas proditor præsens adfuisset. Et hāc rationem eleganter persequitur Gennadius Scholarius disputans contra Gręcos pro defensione Cōcilij Florentini, cap. 2.

Respōsio ad argumentę oppositæ sententiæ. Ad fundamenta contrariæ sentētiæ. Primum locus ille Ioan. 13. *Ante diem festum Pascha*, tantum abest, vt cæteris Euangelistis contrarius sit, vt potius nostram sententiam confirmet. Nam si Christus dominus ante diem festum paschæ cum discipulis cęnauit, ergo in die festo paschæ mortuus est. D Dies fest. paschę q. Nam (vt ostendimus) pridiè quàm pateretur, cęnauit: dies autem festus paschæ erat luna 15. vt cōstat Exod. 12. & Leuit. 23. ergo cęnauit Christus decimaquarta luna. Respondent Græci diem festum paschæ appellari illum diem, in quo pascha immolabatur, qui erat decimus quartus, & ideò diem ante illum non fuisse nisi decimumtertium. Sed errāt non distinguentes inter diem paschæ, & diem festum paschæ. Dies enim paschæ erat ille, in quo immolabatur agnus, de quo verè dicitur fuisse decimaquarta luna: sed idem ipse dies paschæ erat antè diem festum paschæ. Nam dies festus indicat illum diem, in quo à seruilibus operibus vacabatur, & omninò diuino cultui dicatus est, & hoc modo dies immolationis paschæ non erat dies festus, quia in eo non erant seruilia opera prohibita (vt supra diximus) sequens autem primus dies azymorum erat propriè dies festus paschæ, nam in eo seruilia opera interdicta erant, vt supra etiam dictum Ioan. 13. est. Et de hoc apertè loquutus est Ioannes, nam licèt huiusmodi festum inciperet à vespera, tamen quia dies naturalis incipit à media nocte, ideò rectè dici potest, Ioannem loquutum esse de die naturali, ac festiuo, antè quem diem Christus cœnauit cum discipulis. Hæc autem ita esse ostendi potest primò, ex eodem cap. 13. Ioan. Refert. n. Christum A dixisse Iudæ: *Quod facis, fac citius*. & subdit existimasse quosdam ex discipulis dixisse Christū: [Eme ea, quæ opus sunt nobis ad diem festū.] Ex quo intelligimus diem ab ea nocte proximum, fuisse diē festū: alioqui nulla fuisset occasio suspicandi Christum tanta festinatione voluisse, vt præpararentur necessaria ad festum, si dies integra adhuc superesset, in qua possent necessaria præparari. Secundò, hoc ipsum confirmatur ex Leuit. 23. & Num. 28. [Mense primo, 14. die mensis ad vesperam phase Domini est, & 15. die mensis huius solennitas azymorum Domini est.] Verè ergò dici poterat phase ante solennitatem azymorum. Hanc ergo solennitatem vocauit Ioannes *diem festum pascha*, quia *pascha* interdum significat oēs illos dies azymorum, B vt supra dixi. Et de primo illorum subdit in eod. loco Leuit. *Dies primus erit vobis celeberrimus, sanctusq; omne opus seruile non facietis in eo*. Tertiò, deniq; ipsum nomen *festi*, hoc præ se fert, & potest exemplo declarari. Quia nunc ét in Ecclesia festa quoad officiū Ecclesiasticum incipiunt in primis vesperis: & tn̄, quod in eis fit, rectè dr̄ fieri antè diē festum, quia propria festiuitas, & dies naturalis nō incipit à vespera, sed à media nocte: Sic ergo intelligi pōt suo modo seruatum esse inter Iudæos. Vndè, licèt quoad legales cęremonias inciperent dies azymorum, sicut alia festa à vespera antecedente: tn̄ quoad cōem vsum, non incipiebant vsq; ad mediam noctem. Et hanc interpretationem indicauit D. Tho. supra q. 46. art. 9. ad 1. dicens Ioannem cōputasse dies naturales, quando dixit: *Ante diem festum Pascha*, & idem docet Ioan. 13. & eandē doctrinam indicauit alijs verbis Caiet. super Ioan. 13. & Exod. 12. dum distingnit dies legales, & vsuales Iudæorum, dicens illos à vespera in vesperam, hos verò à media nocte in mediam noctem computari, Ioannem autem de die vsuali fuisse loquutū. Aliter etiam dici potest Ioannem loquutū esse de die artificiali, qui incipit ab ortu solis, & in scriptura simpliciter vocatur dies, & à nocte distinguitur. De hoc ergo die verissimè dictum est, antè illū Christum lauisse pedes discipulorum, quandoquidē nocte, quæ illum diem præcessit, munus illud obiuit.

Aliud testimoniū ex Ioā. 18. tractandum latè est sect. seq. vbi ex eodem ostendemus Christū in die solenni Paschæ mortuū esse: ex quo ét conuincitur luna 14. cœnasse, quod hic intendimus.

D Ad vltimam coniecturam primò dr̄, sacrificium agni Paschalis non minus fuisse figuram Eucharistici sacrificij, q̄ crucis, ut docét S. Patres, Cypr. ser. de cœna Dom. & lib. de vnita. Ecclesiæ. Leo Papa ser. 7. de passione Dom, Greg. hom. 22. in Euāgelia, & alij, quos statim, & istius infrà in materia de Eucharistia commemorabimus. Sacrificiū agni paschalis figura Eucharistiæ. Cū ergo idem sacrificium agni fuerit figura vtriusq; sacrificij cruenti, & incruenti, æquè profectò repræsentauit vtrūq; quoad id, in quo conueniunt, quodq; in eis præcipuū est, scilicet, quoad rem oblatam, quæ est agnus immaculatus, *qui tollit peccata mundi*: quòad ea verò, in quib. differunt, nō potuit vtrunq; ęquè exprimere: sed quòad aliqua repręsentauit vnum, quòad alia verò aliud. Vndè, in ratione sacrificij cruenti similius fuit sacrificio crucis (vt per se constat) in ratione tamen institutionis, & vsu, alijsq; circūstantijs magis repræsentauit Eucharistiæ sacrificium. Nam sicut agnus Paschalis institutus est in memoriam transitus Angeli, & liberationis Iudæorū, ita Eucharistia in memoriam transitus Christi ex hoc mundo, & liberationis hominum: & sicut agnus immolatus cedebat in vsum Iudæorū, ita Christus incruentè immolatus datur in cibum Christianorum, dicente Paulo 1. ad Cor. 5. *Etenim pascha nostrū immolatus est Christus*. Pręterea, sicut ille agnus comedebatur in pane azymo, ita hic Christus mā-

ducatur

ducatur sub speciebus panis. Sūt etiam multæ aliæ similitudines, quas Sancti Patres citati, præsertim Greg. latè persequitur. Ita ergo quoad temporis cic cunstantiam magis repræsentauit sacrificiū agni, sacrificium Eucharistiæ, q̄ crucis. Vndè Grego. Naz. orat. 2. de Paschate, dicit imperasse Deum, vt agnus luna 14. immolaretur, quia tunc Christus daturus erat discipulis suum corpus, & sanguinem. Chrys. verò hom. de prodit. Iudæ, & hom. 83. in Matth. dicit Christū luna 14. dedisse discipulis Eucharistiam, vt figuram agni Paschalis impleret. Adde es Amb. epist. 83. & Cypr. epist. 63. per agnum ad uesperam immolatum prefiguratum esse Christum fuisse immolandum in cruce ad vesperam mundi. Diximus etiam supra, & significat Iræn. lib. 4. cōt. hære. c. 23. per horam immolationis agni, significatam esse horam, in qua Christus in cruce moriturus erat. Hoc ergo modo satis fuit impleta illa figura.

Ad Patres verò, qui videntur dicere Christum mortuum esse luna 14. partim ex dictis patet respō sio, partim dicam plura sect. sequenti.

SECTIO IIII.

Vtrum Iudæi tempore mortis Christi celebrarēt pascha, & festum azymorum tempore à lege prascripto, atque adeò, an Christus mortuus fuerit primo die solenni, ac festiuo azymorum.

EX dictis in sectio. precedenti constat Christum mortuum esse luna 15. quia luna 14. cœnauit, & postridiè occisus est. Vndè, necessario fit, si Iudæi obseruabant ritum paschę, & azymorum in lege prescriptum, Christum occisum à Iudęis esse post quàm phase celebrauerant, in ipso primo die azymorum solenni, ac festiuo. Controuersia ergo nūc est. An eo tempore, quo Christus vixit, Iudęi seruarent tempora solennitatum à lege præscripta. Nam hinc pendet resolutio alterius quęstionis: Vtrum Christus fuerit occisus in die festo.

Sunt aūt in hac de re duæ Latinorum sententię, quæ partim conueniunt cum snia Græcorū tractata sect. præc. partim differunt. Prima est, Iudæos ex parte immutasse tps celebrationis paschæ, & azymorū, atq; adeò illo anno, quo Christus mortuus est, non comedisse agnum luna 14. ad uesperā, sed 15. & festum azymorū reiecisse in 16. Quæ snia cōuenit cum snia Gręcorum in eo, q negat Christū eadem die cænasse agnum quo cœnabant Iudæi, negat ēt occisum esse in die festo, sed anteq̄ illud inciperet, & anteq̄ Iudęi immolarēt phase. Differt tñ, quia Græci dicunt hoc accidisse pp anticipationem Christi, autores verò huius sniæ euenisse aiunt pp postpositionem Iudęorum. Quam, originem traxisse dicunt, ex constitutione quadam facta à Iudæis in secunda templi instauratione, qua cautum est, ne vnquàm primus dies azymorum in feria sexta obseruaretur. Sed si interdum luna 14. in feriā quintam incideret, immolatio agni in lunam 15. Et dies festus in lunam 16. seu in sabbathum trāsferretur. Quod si dicas, quomodo au si fuerint tempora à lege prescripta mutare. Respondetur, obseruasse illa, iuxtà ecclesiasticam (ut ita dicam) computationem, non iuxtà astrologicam, & naturalem. Sumebant enim Iudæi initium mensis à prima luna seu Neomenia, & initiū totius anni à prima luna post ęquinoctium uernale: a qua ferè omnium festorum anni numerationem sumebant. Vnde, quando prima Neomenia totius anni incidebat. v.g. in feriam sextam, non numerabant illā vsq; ad diē sabbathi, & ita componebant Calēdaria, & designabāt pascha in 14. luna iusta suam cōputationē, quāuis reuera esset .5. iuxtà lunæ conuersiones. Hanc sniam docuit Paul. Burg. in additionib. ad Lyranū Matt. 26.

A Ioannes Hētenius in prefatione ad Euthym. super Euangelia, Gagneius in id Ioan. 18. *Et ipsi non introierunt pratorium*. Ioannes Lucidus opusculo de vero die passionis Christi, cap. 9. Onuphr. lib. 2. fastorum in commētarijs, Iansen. c. 128. Concordiæ, & Catharin. lib. 2. contra Caietan. Qui referunt cōstitutionem illam, seu traditionem Hebręorum, ex quodam libro Rabbi Gamalielis, de solis, & lunæ motibus. Reddunt autem rationem illius cōsuetudinis, quia in primis non erat mala, quia non tenebantur Iudæi ad celebrādas suas festiuitates exactè obseruare motus cœlorū, & regulas Astronomiæ, (id enim ferè impossibile erat) satis ergo erat, vt ea celebrarent, iuxtà uulgarem computationem suorum Calendariorum, sicut nunc facit Ecclesia in obseruatione festorum mobilium. Poterant ergo licitè hoc modo componere regulas Calendarij, quas sciebant non ad amussim rēdere iustà calculum astronomicum, sed plus, minusvè ab illo distare. B Deindè, erat hoc illis utile, ne cogerentur duo simul festa seruare, in quibus neq; cibos parare, neq; mortuos sepelire, neq; alia similia illis licebant, à quibus duobus continēter diebus abstinere valdè onerosum fuisset. Denique ēt nunc dūt Hebræi vti hmōi Calendarija, vt qñcunque prima Neomenia in feriam secundam, quartam, uel sextam incidat, in diem aliam transferatur, vt prædictum incommodum olbus anni festis vitetur, vt Ioannes Hentenius supra, & alij latius declarant. Fundamentum pręcipuum huius sniæ est, quia ex Euangelio Ioannis apertè colligitur, Iudęos nondum manducasse agnum, qñ Christum occiderunt, ergo, vel hoc fuit, qa Christus anticipauit Phase, vel quia Iudæi post posuerunt, non primum, ergo secundum. Primum antecedens patet primò, ex Ioan. 18. *Et ipsi non introierunt pretorium, ne contaminarentur: sed ut mãducarent Pascha*. Secundò, Ioan. 19. *Erat autem parasceue pascha*, idest præparatio ad pascha. Ipso C ergo, die, quo Christus est crucifixus, nondum erat pascha celebratum, sed ad illud fiebat præparatio. Et ita videntur exponere hunc locum August. tracta. 117. in Ioan. & lib. 3. de consen. Euangel. cap. 13. Beda, & Glossa ordinaria Ioann. 19. & Anselm. Matth. 27. in illa verba: *Altera autem die, quæ est post parasceue*. Et confirmatur, quia si erat dies præparationis, ergo non erat dies festus, in quo nihil licebat præparare. Alia fundamenta afferemus in sequenti opinione.

Secunda sententia est Iudæos solitos fuisse celebrare semper pascha luna decimaquarta ad vesperam: tñ qñ hæc incidebat in feriam quintam, transferre solitos primum diem azymorum in diem sabbathi, ne duos nimirum festos dies continuè celebrarent. Quę opinio differt à præcedenti, & à sententia Græcorum in hoc, quia docet Christum eadem nocte cœnasse agnum, qua illum cęnabat Synagoga Iudęorum vniuersa: cum illis aūt conuenit, D quia docet Christum non fuisse occisum in die festo, & solenni. Hæc fuit snia Ruperti lib. 2. in Leuit. c. 36. & lib. 10. in Matth. circa id capitis 26. *Scitis, quia post biduum pascha fiet*. Hic verò autor in nulla vel historia, vel traditione fundat eam consuetudinem Iudæorum. Solum contendit ex Euangelio probare Christum non fuisse occisum in die festo. Primò, ex illo Matt. 26. *Non in die festo, ne fortè tumultus fieret in populo*. Secundò, ex illo verbo Ioan. 19. *Vt non remanerent in cruce corpora sabbatho, erat enim magnus dies ille sabbathi*: porrò non alia erat rōne magnus, nisi quia festiuitas paschalis in eum transferebatur. Tertiò, quia in eo die multa opera facta sunt à Iudæis, quæ in die festo non licuissent: vt. v. g. omnia, quæ in Christi morte procurāda fecerunt: neq; est uerisimile eos publicè egisse contra obseruantiam legis. Quia licèt alijs in rebus

essent praui, tamẽ cęremoniarum legis erant obseruantissimi, vnde nec ausi sunt ingredi prætorium, ne contaminarentur; imò Pilato dixerunt: *Nobis non licet interficere quenquam.* Deinde etiam pij viri, & mulieres nonnulla fecerunt eo die, quæ nõ licebãt die festo, nimirum, quòd Iosephus ab Arimatthia emerit syndonem, & deposuerit Christi corpus de cruce, illudq; inuoluerit, ac posuerit in monumento, & aduoluerit lapidem ad ostium monumenti. Marc. 15. & de mulieribus, quòd reuertentes parauerunt aromata, & vnguenta Luc. 23.

Ioan. 18.

Dicendum verò est primò. Iudæos eadem, qua Christus, nocte cœnasse paschalem agnum, atque adeò post illius esum mortem Christi à Pilato petiisse. Hæc sententia est communis Theologorum, quos infrà referam, & probatur primò ex Euangelio Matth. 26. & Mar. 14. Luc. 22. *Primo die azymorum, quando Pascha immolabant.* Vel (vt Lucas ait) *In quo necesse erat occidi Pascha.* Ex quibus verbis, primò habemus Christum comedisse agnũ prima die azymorum, non dicebatur autem, *prima dies azymorum*, nisi quia incipiebant in ea Iudæi abstinere à fermentato, scilicet, ad vesperam lunæ decimæquartæ, vt suprà explicatum est. Responderi potest non vocari primam diem azymorum facto, sed iure. Nàm erat dies, in qua secundum legem abstinendum erat à fermentato, quamuis de facto Iudæi hoc non facerent, sed transferrent. Sed in primis hoc non dicitur consequenter. Nam si Iudæi legitimè introduxerant eam consuetudinem, & festorum translationem, iam non tenebantur eo die seruare azyma, ergo, nec iure, nec facto erat primus dies azymorum. Deindè, licèt illa interpretatio possit accommodari verbis Lucæ, *In quo necesse erat occidi Pascha*, quæ ius significant, tamen cũm verbis Marci stare nõ potest, *Quando Pascha immolabãt*, hæc enim factum, & executionem apertè demonstrant. Præterea idé conuinci potest ex verbis Christi Matth. 26. *Scitis, quia, post biduum Pascha fiet:* quæ non ius, & obligationem, sed factum indicãt. Præsertim, cum discipuli, qui non erant docti, sed vulgares homines, nihil aliud scirent de die, in quo Pascha erat celebrandum, nisi quod in vsu erat totius plebis; & tamen ipsi etiam discipuli supponentes illum esse diem Paschatis, quærebant à Christo: *Ubi vis paremus tibi comedere Pascha?* Non est igitur sermo in toto illo contextu euangelico, nisi de die, in quo de facto Iudæi pascha immolabant; & tamen eodem die dicitur Christus illud immolasse. Deniq; etiam si admittamus illam verborum Lucæ interpretationem, potest retorqueri argumentũ contra prædictam sententiam. Quia si iuxtà legem necesse erat occidi pascha, 14. luna quãdo Christus agnum cęnauit, ergo non solum secundum calculũ astronomicum, sed etiam iuxtà vsitatum morem, & calendarium synagogæ id erat necessarium: alioqui fieret illam consuetudinem, & traditionem Iudæorum esse legi contrariam, quod etiam autores contrariæ sententiæ cõcedere non audent: neq; est verisimile, quandoquidem dicũt esse introductam à viris sanctis, & in lege peritis, & sine ulla contradictione, uel prophetarum reprehẽsione tot annis obseruatam. Quod argumentum potius uidetur cõuincere, nullam fuisse talem cõsuetudinem tempore Christi domini, de quo statim dicam. Tamen illa admissa, non propterea negandum est (quod in euangelio est manifestum) Christum eodem die celebrasse pascha, quo synagoga illud sacrificabat, atque adeò eodem modo numerasse decimamquartam lunam, quo in tota synagoga numerabatur.

Secundò, probatur nostra sententia testimonijs sanctorum Patrum. Nam in primis Græci, qui dicunt Christũ cœnasse decimatertia luna, ut Iudæorum pascha anteuerteret, manifestè supponunt solitos esse Iudæos celebrare pascha decimaquarta luna: & eadem die tempore passionis Christi illud celebrasse.

Deindè, Patres tàm Græci, quàm Latini, vbicũque de hac materia loquuntur, nullam distinctionem faciunt inter tempus à lege præscriptum, & à Christo, & à cæteris Iudæis in nocte cœnæ obseruatum. Id patet autoribus supra citatis, præsertim Theodoret. quæst. 24. in Exod. dicente Christum esse traditum decimaquarta luna, quando Iudæi pascha immolabant. Et idem supponit Clem. Roman. lib. 5. constitut. cap. 13. & 16. Beda lib. de ratione temp. cap. 57. & 59. Anselmus lib. 2. de imagine mundi, cap. 17. ubi dicit Christum iuxtà ritum legis, & morem Iudaicum celebrasse pascha, quando illi celebrabant. Ruper lib. 2. in Exod. cap. 18. & lib. 2. in Ozæ. cap. 7. & lib. 4. de operibus Spiritus sancti, cap. 8. *Faciebant*, inquit, *Pascha secundum lunæ cursum decimaquarta die, comedebant agnum secundum legis mandatum, & eadem nocte Dominum nostrum comprehenderunt.* Deniq; Chrysost. homil. 85. in Matth. licèt in aliquo à nostra sententia discrepet, ut postea dicam, tamen eo ipso hanc assertionem statuit. Dicit enim Iudæos præ ira, & odio in Christum præuaricatos esse legem, suosq; ritus, & mores transgressos, pascha differendo, ergo supponit, tàm secundum legem, quàm secundũ obseruatam consuetudinem debuisse pascha eo nocte celebrari.

Tertiò id, quod supponitur de illa traditione, & consuetudine, apocryphũ est, & improbabile. Nam in primis autores, & libri, qui ad eum probandam afferuntur, nullius sunt autoritatis: solum enim sũt quidam Rabbini, qui ante quingẽtos tantũ annos scripserunt. Deindè, Iosephus lib. 3. antiquit. cap. 5. & lib. 3. cap. 10. cùm retulisset ritum lege præscriptum Exod. 12. eodem modo suo tempore à Iudęis seruatum esse dicit, nulla facta mentione alicuius mutationis, seu transpositionis dierum. Et eodem modo loquitur Philo Iudæus, temporibus Christi vicinus in citatis libris de decalogo, & lib. 3. de vita Moysis. Idamque refert Euseb. lib. 7. histor. cap. 26. ex Anatolio in libris de Paschate: qui id etiam confirmat autoritate Iosephi, Philonis, & aliorum antiquorum. Idem Nicephor. lib. 6. histor. capit. 39. & 37. Et confirmatur, nam ex antiquis Patribus, & historia ecclesiastica constat, Iudæos indifferenter solitos esse celebrare pascha decimaquarta luna in quacunq; die hebdomadæ incidisset, & ideò heretici dicti *Quaterdecimani*, dicti sunt *Iudaizantes*, quòd in quocunque die hebdomadæ pascha celebrandum esse contenderent, si decimaquarta luna in eum incideret. Quam consuetudinẽ aliquamdo Orientalis Ecclesia magna ex parte seruauit. Ita colligitur ex epistola Concilij Niceni ad Ecclesiam Alexandrinam, quam refert Niceph. li. 8. hist. c. 24. & 25. & Theop. lib. 1. histor. cap. 9. & 10. & Socrates libr. histor. capite sexto, & in Tripartia libro secundo, capit. 12. Item, ex epistula Constantini Imperatoris, quàm refert Euseb. lib. 3. de uita Constantini capit. 16. & 17. eodem colligitur ex eodem Euseb. libro 5. Histor. capit. 22. & seqq. & Niceph. libro 4. Histor. cap. 36. & ex Aug. hæres. 29. & Epiphan. hære. 50. & hær. 70. Isidor. lib. 8. Origin. cap. 5. & Athanas. epistol. ad Orthodoxos de Synodis Arimini, & Seleuciæ congregatis. Si igitur tempore primitiuæ Ecclesiæ, Iudæi Pascha celebrabant decimaquarta luna, in quamcunq; diem hebdomadæ incideret (ut disertis verbis dicunt multi ex citatis Patribus) falsa omninò, atq; conficta est illa mutatio, atq; obseruatio dierum, quę ab alia sententia asseritur. Pręsertim, quia ex hac eadem traditione cõstat, solitos fuisse Iudęos die dominica suũ Pascha celebrare, si in illud decimaquarta luna incidisset,

Hæretici quatuordecimani.

A B C D

set, & consequenter feria secunda primum diē festum azymorum agere. Quod prædicta sententia negat, eo quod alias necessariū esset in sequenti hebdomada duo festa continenter obseruare, scilicet, Sabbathum, & dominicam diem, quæ futura erat septima azymorum, in qua iuxtà legem, ab omni opere seruili vacandum erat: quod inconueniens prædicta sententia uitare cupiebat. Illud verò, quod assumimus, non obscurè colligitur ex dictis patribus, & ex Ambrosio epist. 83. & Beda lib. de ratione tēpo. cap. 56. & 59. qui referunt, hac de causa præceptum esse in Ecclesia, ut quando luna decimaquarta incidit in diem dominicam, Paschale festum in sequentem dominicam differatur, ne Christianorum, & Iudæorum celebritas, in eum diem coincideret, quod nunc etiam obseruat Ecclesia. De qua re uideri possunt epistolæ decretales Pij primi, & Victoris Pontificum.

Quartò hinc obiter soluitur præcipuum fundamentum, quod excogitatum est ad hanc mutationem cōfingendam, simulq; ostenditur nulla ratione fuisse necessariam, quia si aliqua esset, maximè ne duo dies festi continenter occurrerent: sed hæc ratio nullius momenti est. Primò, quia reuera non quàm Iudæi hoc incommodum uitare studuerūt, vt ex Iosepho lib. 13. antiquit. c. 16. vbi refert, tempore Hircani festum Pētecostes proximè post Sabbathum incidisse. Ac præterea ex ijs, quæ contraria sententia docet, apertè conuincitur. Dicunt. n. autores illius, primum diem azymorum tempore mortis Christi celebratum esse à Iudæis in die Sabbathi: vndè necesse fuit septimam diem azymorū incidere in feriam sextam sequētem, illa autē dies etiam erat festiua, & solennis, ergo necessario incidunt in illud incommodum, quod vitare student. Deindè, nullum reuera erat incommodum in ea festorum continuatione. Duo. n. sunt, quæ afferunt, primum est de necessitate ciborum, quæ in die festo parari non poterant. Sed hoc procedit ex falso fundamento. Nam, licèt in die Sabbathi prohibitum esset coquere, & parare cibos Exod. 16. non tamen in alijs festiuitatibus, & præsertim in die Paschæ, de quo, & de die septimo azymorum dicitur

Exo. 12. & 16. Exod. 12. *Nihil operis facietis in eis exceptis ijs, quæ ad vescendū pertinent.* Ac propterea (vt notauit D. Thom. Ioan. 19.) prima dies azymorum, licèt esset festum Paschæ, poterat esse parasceue, idest præparatio ad Sabbathum sequentem. Alterum incōmodum erat de sepultura mortuorum, quā biduo differre ualdè fuisset molestum. Sed hoc etiam falso nititur fundamento. Nam (vt aduertit Caietan. Leuitic. 23.) non erat prohibitum in die Paschæ sepelire mortuos, quia illud non erat opus seruile. Vndè, Tobiæ 2. legimus eum die festo surrexisse antè prandium, & corpus mortuum occultè domum attulisse, ut illud postea sepeliret.

Obiectio. Sed dicunt, si festum Paschæ feria sexta, & decimaquinta luna celebraretur, necessariò sequi, ut dies septima festi tabernaculorum incideret in Sabbathum, hoc autem erat inconueniens, quia in eo festo multa fiebant, quę in Sabbatho fieri non licebat.

Respōsio. Hęc verò argumentatio nullius momenti est. Tùm, quia diuina lex nihil in toto festo tabernaculorum faciendum pręcipiebat, quod in die Sabbathi fieri non posset, ut constat ex Leuit. 23. & Num. 29. Alia verò, quę Burgensis refert, incerta sunt, ex Apocryphis traditionibus Iudęorum desumpta, quas verisimilius est, nō esse adeò antiquas: sed multò post Christi tempora adinuentas. Tùm etiam, quia si ea omnia, quę in eo festo solita fieri referuntur, actiones erant religiosæ, & sactę, atq; ad Dei cultum pertinentes, nulla lex vetabat, quo in Sabbatho fieri possent, iuxtà illud Matthæi 12. *Sabbathis Sacerdotes in templo Sabbatum violant, & sine crimine sunt:* si autē actiones illæ erant prophanæ, non erat propter eas mutatio festi facienda. Vndè, cōfirmatur tota hæc ratio. Quia omnes istæ causæ, vel incommoda denuò excogitata, vt fieret hæc mutatio, etiam si vera fuissent, non tamen essent de nouo exorta, sed cum ipsa diuina lege necessario coniuncta veluti intrinsecè, & ex natura rei, ergo, non poterant sufficere ad eam mutationem faciendam. Quia eo ipso, quòd necessario consequuntur ex lege lata per se, & non tantum ex accidenti, intelligitur legislator ea non curasse, sed potius eis non obstātibus voluisse obligare lege sua, prout ab ipso lata est. Tandem, vel illa mutatio, & consuetudo honesta, atq; legitima fuit, uel iniqua. Si primū, ergo Christus Dominus eam obseruasset, nam de eo legimus, quod *ascendebat Ierusalem secundum consuetudinem diei festi*, alioqui sequuntur incommoda præcedenti lectione illata contra Græcorū opinionem, scilicet, quòd præbuisset Christus occasionem scandali, si iustā receptam, iustamq; consuetudinem, legem Dei non obseruaret. Item, neq; Iudas, neque Pharisæi omisissent, quin de hoc crimine illum accusarent. Ac deniq; saltem sequitur aliud incommodum ad materiam de Eucharistia pertinens, scilicet, quàmuis demus Christum voluntariè anticipasse legalem cœnam agni, tamen post illam hicusse iuxtà illam consuetudinem fermento vti: ex quo facilè inciditur in sententiā Græcorum asserentium, Christum in fermentato consecrasse. Si uerò dicatur secūdum, scilicet, illam mutationem fuisse iniquam, minum est fuisse introductam à viris sanctis, qui tempore reædificationis templi affuerunt, & à nullo prophetarum, neq; ab ipso Christo domino fuisse reprehensam. Sit igitur certum tempore Christi domini non fuisse factam huiusmodi mutationem. Quod si uerū est Iudæos eam nunc obseruare, longè post Christi tempora illi consuetudini initium dedere, ut etiam ex Rabbi Aben Esre in commentario Leuit. cap. 23. refert Bellarminus loco supra citato.

Primò die Christus occiditur. Dico secundò, Christum Dominum interfectū esse in die festo, ac solenni Paschæ, quando Iudæi primum diem azymorum celebrabant. Hæc conclusio necessariò sequitur ex præcedenti. Nam constat ex Euangelio Christum interfectum esse die proximè sequenti post noctem, in qua tàm ipse, quàm Iudæi omnes pascha immolabant: sed dies ille erat primus azymorum solennis; atque festiuus, vt constat ex 12. Exod. & alijs locis scripturæ suprà citatis, ergo. Respondet Rupertus, hoc ita futurum fuisse secundum legem: Iudæos uerò transtulisse festiuitatem. Sed hoc in primis, cùm sine historia, aut probatione asseratur, meritò reijcitur, ut per se incredibile, ac voluntariè confictū. Deindè, rationes omnes nuper adductæ aduersus Burgensis translationem, eodem modo vrgent contra hanc sententiam, & endenter refellunt fundamentum eius. Præterea, sequitur ex hac sententia aliud incommodum ad doctrinam de Eucharistia pertinens. Nam si Iudæi prius cœnabant agnum cum azymis, & statim redibant ad fermentum per integrum naturalē diem, sequitur (inquā) Christum seruasse hanc consuetudinem, quæ iusta esse supponitur. Vndè, ulterius probabile sit illum in fermentato consecrasse. Nam consecrauit post legalem cœnam, uiuali cœna iam inchoata, uel proximè ante illam, quando ad fermentum redire licebat.

Denique, ex scriptura sacra, & Patribus potest hęc conclusio directè probari. Primò, ex uerbo illo Ioan. 13. *Ante diem festum Paschæ*. Nam præced. sect. ostendimus illud necessario intelligendum esse de naturali, seu artificiali die, qui proximè sequebatur post eam noctem, in qua Christus lauit

pedes discipulorum,& hic appellatur à Ioãne *dies festus Pascha*: constat autem in illo mortuum esse Christum. Secundò, Ioan.18.dicunt Iudæi, *Nobis non licet interficere quenquã*, quod supra quæst.47. in commentar.art.4.ostendimus intelligendum esse ratione festi Paschalis, quia nulla alia potest afferri ratio probabilis, cur eis non liceret hominem pœna mortis afficere, si alioqui illa esset dignus. Vndè Chrysost. August. Cyrill.ac Beda, suprà pro hac expositione citati, hanc planè docent sententiam. Tertiò, eo die, quo Iudæi moliti sunt Christi mortem, simul curarunt liberationem Barabbæ, eamq; obtinuerũt, sed hoc posterius factum est in die festo, ergo & illud prius. Minor probatur ex verbis Luc.23. *Necesse autem habebat dimittere eis per diem festum, vnum*: & Marc.15. *Per diem autem festum solebat dimittere eis vnum ex vinctis.* Matt. verò c.27.dicit. *Per diem solennem.* Non potest autem eo loco dici: *Dies festus, & solennis*, nisi primus azymorum. Quòd si quis exponat, id dici fieri per *diem solennem*, quia fiebat in vigilia, & propter solennitatem sequentis diei, magnam vim infert literæ, cùm Euãgelistę apertè dicant, id solitum esse fieri in die festo, & solenni, & ita, vt verba præseferunt, simpliciter intelligunt Patres omnes, vt videre est in Chrysost. Hieronymo, & alijs Græcis, & Latinis. Quartò, afferre possumus illud Amos 8. [Occidet Sol in Meridie, & tenebrescere faciam terram in die luminis, & conuertam festiuitates vestras in luctum:] Quem locum quamuis allegorico sensu interpretatur Tertull. libr. contra Iudæos cap. 9. de die mortis Christi, subdit tunc cœpisse solennitates Iudæorum verti *in luctum, quia in die solenni Pascha, & in primo azymorum, Sol occidit in meridie, dum tenebræ factæ sunt per vniuersam terram.* Et eodem modo exposuit Euseb. lib.10. de Demonst. demonstr.6. & eleganter Cyrill. Ierosol. cat. 13. Quibus adiungi potest Orig. homil. 23. in Num. dicens, defecisse omnes Iudæorum festiuitates, eo quòd in loco sancto, & in die festiuitatis dominum Iesum Christum occiderunt. Et hoc etiam modo intelligẽdum est, quod scribit Clemens lib. 5. Const. ca. 14. aliàs 16. [In ipso die suo festo Dominum comprehenderunt, vt perducerent ad exitũ, quod scriptum est. Posuerunt signa sua signa, & in medio solennitatis non cognouerunt.] Dicit enim Iudęos comprehendisse Christum in die festo, quia comprehenderunt illum in nocte decimæquintæ lunæ, ineunte iam die festo iuxtà computationem Hebræorum. Idem docet apertè August. tra ctat. 50. in Ioannem, exponens illa verba: [Proximum ergo erat Pascha Iudæorum. Illum, inquit, diem festum Iudæi cruentum habere Domini sanguine voluerunt, illo die festo occisus est agnus, qui nobis eundem diem festum suo sanguine consecrauit.] Ratione non possumus hanc veritatem confirmare, cùm solum ad historiam pertineat, tamen (vt Leo Papa notauit sermo.7. de passione) non caruit mysterio, nec sine diuino consilio factum est, [vt impij Iudæi, qui sæuiendi in Christum occasiones sæpè quæsierant, non nisi in solẽnitate Paschali exercendi furoris sui acciperent potestatem.] Oportebat enim tam insigne sacrificium in die festo, ac solenni offerri, & in eo antiquarum victimarum vmbras, ac figuras consummari.

Respõsio ad argumenta in oppositũ. Testimonij. Ioan. 18. 1. Exposi.

Ad fundamenta aliarum opinionum, ut respondeamus, exponenda sunt varia loca Euangeliorũ. Primus est Ioan. 18. *Ipsi non introierunt prætorium, ne contaminarentur, sed manducarent Pascha.* Prima expositio est, Iudæos quidem nondum immolasse, & comedisse agnum, quando Christum accusabant corã Pilato; id tamen non euenisse, aut quia tempus præscriptum à lege non esset transactum, aut quia ex antiqua consuetudine soleret immutari: sed quia præoccupati, circa mortem Christi, non poterant eo anno huic solennitati vacare. Hæc verò responsio, si de oĩbus Iudæis intelligatur, æquè improbabilis est, ac aliæ opiniones suprà improbatæ: tùm, quia repugnat verbis Euangeliorum supra tractatis. Tùm, quia incredibile est vniuersam plebem, atq; oẽs hoĩes exteros, qui ad immolandum agnum Ierosolymã conuenerant, in machinanda Christi morte fuisse occupatos, impeditosque, ne agnum suo tpe immolare possent. Si autem intelligatur respõsio solum de Pharisæis, Scribis, ac Principibus Sacerdotum, & de nonnullis eorum ministris, est probabilis hæc expositio, & habet autorẽ Chrysost. hom. 82. & 85. in Matth. quem Theoph. sequitur: & eadẽ videtur esse sententia Cyrill. Alex. loco supra citato, quam etiam ex Eusebio Emisseno refert D. Tho. in catena Luc. 22. & videtur esse sensus Leonis Papæ serm. 7. de passio. vbi sic inquit. [Cum Scribas & Seniores populi ad impium

B concilium Pontifices congregarent, omniumque animos Sacerdotum cura admittendi in Iesum sceleris occupasset, ipsi se Doctores legis lege priuarunt, & spontaneo defectu ritus sibi patrios abstulerunt. Incipiente enim festiuitate Paschali, qui ornare templum, mundare uasa, victimas prouidere, & legitimis purificationibus sacratiorem diligentiam adhibere debuerant, parricidalis odij furore concepto, ad vnum opus vacant, & in vnum facinus simili crudelitate coniurant.] Quæ ferè verba mutuatus videtur Leo ex Hieron. Matth. 26. circa illud. *Tunc congregati Principes Sacerdotum*, &c. Addi etiam potest coniectura. Quia cùm principes Iudæorum vehementi odio in Christum ducerentur, Iudæque promissionem, & aduentum auidissimè expectarent, verisimile est tota illa nocte huic operi fuisse intẽtos, prius præparando cohortem, & ministros, vt Christum caperent, postea ipsum comprehẽdendo, examinãdo, ac iniurijs afficiẽdo.

C Deniq; cum legamus Actor. 23. quosdam Iudæos ita exarsisse odio in Paulum, vt sese deuouerint, neque manducaturos, neque bibituros, donec ipsum occiderẽt, quid mirum est: si dicamus hos Iudęos, qui multo maiori odio in Christum ardebant, tã fuisse solicitos circa mortem Christi, ut nihil de agni manducatione curarint?

Obiectio.

Quod si obijcias, hoc fuisse contra legem, quæ Exod. 12. præcipiebat, ut omnes eadem nocte mãducarent agnum: Iudæos autem, quàmuis alioqui essent iniquissimi, tamen obseruandis suis legalibus cęremonijs fuisse obseruantissimos. Respondetur, eos ita fuisse obcæcatos odio, & inuidia in Christum, vt maius Dei obsequium existimauerint curare illius mortem, quàm legem exequi. Et fortassè multi eorum ex nimia malitia, atque ita cõtra propriam conscientiam legem transgressi sunt, vt animi affectum immoderatum, & insatiabilem sitim sanguinis Christi explerent.

Responsio 2.

D Nihilominus hæc expositio suspecta mihi est. Quia illi Iudæi nullam habuerunt probabilem occasionem omittendi celebrationem Paschæ, etiãsi omnem solicitudinem circa mortem Christi adhibere uoluissent. Nam Iudas traditor, etiamsi de eadem re fuerit solicitus, tempus habuit manducandi Pascha. Quinimmò uerisimile est ita fuisse inter ipsos constitutum, ut post agni cęnam, noctis tẽpore, opportunã horã ad illũ tradendum, & comprehendendum quærerent. Præsertim, quia post cęnã agni lauit Christus pedes discipulorũ, instituit cęnam mysticam, & usualem obiuit, & postquàm egressus est Iudas longũ sermonem habuit, cum discipulis suis: habuerũt ergo satis temporis, ut possent agnum manducare. Adde, quod si manducationem agni ea nocte à lege præscriptam pretermisissent, non debuissent manducare illum usque

ad 14. lunam mensis sequentis, iuxta legem latam Num. 10. ergo non erant soliciti de manducatione agni, quando prætorium non sunt ingressi, vt man ducarent Pascha.

2. exposit. Secunda ergo expositio est, nomine *Pascha* eo loco non agnum, sed azymos panes significari. Hanc amplexus est, D. Thom. hic, q. 46. art 9 ad 1, & super Ioan. & in catena pro illa refert Alcuinū; eique fauent Aug. tracta. 114. in Ioan. & Chrysost. hom. 82. in Ioann. & Theoph. Ioan. 18. eamque sequitur Innocen. lib. 4. de mysterio missæ, ca. 4. Duo verò huic expositioni obstare possunt. Primū est, quia non potest ex scriptura ostendi panes azymos interdum vocari *Pascha*. Alterum est, quia similiter non potest probari ex scriptura ad manducandum ezyma, fuisse necessariam munditiem legalē: imò cùm panie azymos illis diebus esset quasi vsualis, & ritus ille per septē dies integros durarēt, non est admodum verisimile ad illum fuisse necessariam specialem munditiam, uel obseruantiā. Quæ obiectiones satis probant hanc expositionē esse veldè incertam, ac dubiam. Si quis tñ eam sustinere velit, respondere potest ad primam, nomen *Pascha* (vt supra dictum est,) quamuis prima sua significatione solennitatem duntaxat agni significeret, translatum tñ esse ad significandum totum tempus solennitatis ezymorum. Vnde sicut nomē *Pascha*, prout significat proprium Pascha, interdū significat tempus, in quo manducatur agnus, interdum agnum ipsum, ita ēt prout significat totam solennitatem azymorum, interdum significat totum tempus illius solennitatis, interdum vero propriū cibum illius temporis, seu paschalē, qui præcipuè erat panis azymus, atq; ita, cum d. *Vt manducarēt Pascha*, non melè exponitur, id est, ut manducarēt Paschalem cibum. Neq; oportet, ut hæc significatio huius vocis omninò eodem modo in alijs locis scripturæ repetiatur, sed satis est, quod ex alijs probabiliter deducatur. Et eodem modo respondetur ad secundam. Nam panes azymi habebantur sancti, & legales, sicut panes propositionis, ad quos edēdos necessaria erat munditia, vt apertè colligitur ex 1. Reg. cap. 21. q̄q̄ in lege nullibi reperiatur expressum, q̄ ea munditia esset necessaria: sed solum subintellectum sit, quia panes sancti habebantur. Ad hunc ergo modum, quamuis non æquali ratio ne, panes azymi sancti, & legali obseruatione, ac puritate digni eestimari possunt, & ita inter sacros cibos numerantur à Iosepho lib. 3. Antiquit. c. 10. & Philone lib. de uite contemplat. iuxta finem.

Vera expositio. In prætoriū Pilati ingredi Principes Iudæorū cur recusauerint. Tertia verò expositio, quæ eo probabilior videt, quo in scriptura maius habet fundam, est, vt nole *Pascha* illo loco non significari egnum Paschalē, sed alia animalia, quæ illis diebus sacrificari solebant. Quòd. n. illis diebus, præsertim primo, & vltimo plures victimæ, & sacrificia Paschalia offerentur, cōstat ex Num. 28. Deut. 16. 2. Paral. 30. & 35. & ex Iosepho lib. 3. Antiquit. capit. 10. & lib. 17. cap. 11. Quòd verò hostiæ illæ, seu victimæ *Pascha* nomine interdum in scriptura significentur, tradidit Au gust. lib. quæst. super Deuteron. cap. 14. & in superioribus ex verijs locis scripturæ probatum à nobis est sect. 2. in fine. Denique, quòd huiusmodi victimæ Paschales tantùm à mundis legitimè manducari possent, generaliter colligitur ex Leuit. 6. & 7. & 22. & ex Num. 18. specialius uerò ex Deut. 22. Rectè igitur in supradicto loco Ioannis, nomine Paschæ huiusmodi sacrificia intelliguntur. Quam expositionem attigit Abulens. in 2. parte sui defensorij, eamque recentiores scriptores frequentius approbant.

Secundum testimonium explicandum, est illud Ioan. 19. *Erat autem parasceue Paschæ*. Circa quod notandum est cum August. tract. 117. in Ioannem *parasceuem* vocem Græcā esse, & *præparationem* significare. Vnde fit, cum Ioannes vocat diem mortis Christi *parasceuem paschæ*, dupliciter posse intelligi, primò, vt vox ille, *pascha* significet, (vt ita dicā) terminum ad quem. i. præparationem ad Pascha; & hæc interpretatio fauet obiectioni factæ, & ex illa sequitur Christū non in primo die Paschatis esse mortuum, sed in vigilia paschatis. Sed hæc interpretatio falsa est, ut ostendam. Alio ergo modo exponenda est illa uox *pascha*, vt significet quasi subiectum, seu tempus, in quod dies illæ præparationis tunc incidit, ita ut habeat uim adiectiui, & idem sit *parasceue Pascha*, quod parasceue Paschale, seu q in die Paschæ hebat. Hanc verò esse legitimam expositionem ostendo. Primū, quia feria sexta erat apud Iudæos dies præparationis ad Sabbathum, quia in illa præparabantur necessaria ad Sabbathū. Quia, (ut supra diximus,) licèt in alijs festis liceret necessaria ad uictum præparare: non tamen in Sabbatho. Vnde, Exod. 35. etiam succendere ignem prohibitum erat, & ideò die ante Sabbathum omnia ita præparabant Iudæi, ut in Sabbathu omnino uacare possent, ut colligitur Exo. 16. ubi die sexta præcipiuntur colligere cibos duplices. Vbi Orig. hom. 7. notat, hinc diem illam sextam hebdomedæ uocatam *parasceuem*. Quod non obscurè colligitur ex Marco, ca. 15. dicente: *Erat parasceue, quod est Sabbathum*: non ergo nocatur *parasceue*, quia esset præparatio ad Pascha: sed quia communi nomine dies illa ita uocabatur. Et eodem sensu dixit Matt. c. 27. *Altera autem die, quæ est post parasceuem*, que circum Inquutione explicat diem Sabbathi, & ebsolutè uocet *parasceuem*; plenè indicans hoc nnie absolutè dicto solitem esse significari feriam sextam. Et idem colligitur ex Luc 23. dicente: *Erat parasceue, & Sabbathum illucescebat*. Et confirmatur, quia ad diem paschæ nulle præparatio fiebat, quia (ut diximus) in eo poterant cibi, præpareri, ergo sine fundamento dicitur diem illum uocari præparationem ad Pascha. Confirmatur tandem ex Iosepho lib. 16. Antiq. ca. 10. ubi refert Augusti rescriptum, ubi hæc uerba habentur. [Neq; cogi Iudæos ad præstandū uadimonia Sabbatho, aut pridie Sabbathotū post horem nonam, in parasceue.] Vbi apertè uox illa *parasceue* feriam sextam significat, quæ interdum etiam in antiquis canonibus Ecclesiæ retinetur, ut uidere licèt in cano. 68. Apostolorum, & apud Clement. lib. 7. Const. c. 24.

Testimonij Ioã. 19. Exposit.

Parasceue Paschæ q. d.

Obiectio. Sed contra. Nam Aug. tract. 120. in Ioann. dicit: *Accelaratam fuisse a Iudæis sepulturam Christi, ne aduesperasceret quando iam propter parasceuem, quā cœnam puram appellant, facere tale aliquid non licebat*. Et similia habet Beda Ioan. 19. Sentiunt ergo, Iudæos cænaturos fuisse illa nocte cœnam puram, & ideò Chri. sepulturam matureesse: cœne euiē pura non uē dici posse nisi cœna agni. De hoc testimonio Aug. atq; de cœna pura multe commentatur Cæsar Batonius in suis Annelib. anno 34. ac reprehendit eos, qui nomine *cœna pura* censent appellari solitā quamlibet feriam sextam, seu diem *parasceues*, quia nulla ratio reddi potest huiusmodi generalis appellationis. Vnde, existimat cœnam Paschalem intelligi nomine cœnæ puræ propter azymos panes, qui puritatem, & sinceritatem significabant, 1. ad Corinth. 5. Atque ita tandem fatetur, Augusti nnm illo loco fauere cōtrariæ sententiæ asserēti Iudæos nondū cœnasse Pascha, quādo Christus mortuus est. Et cōnrmat ex eodem Aug. tract. 117. in Io. & lib. 3. de consensu Euang. c. 13. ubi *parasceue Paschæ* interpretari uidetur, fuisse præparationem ad Pascha. Sed quidquid sit de alijs locis: tñ (qđ ad cœnam puram attinet) probabilius existimo, non diē Paschatis fuisse ita appelatum pp cœnam agni, sed quālibet diem parasceues, seu feriæ sextæ, Aug. n.

Respōsio. Cena puta quid.

non dicit cœnam agni, nec parasceuem Paschæ vocatam esse *cœnam puram*; sed absolutè *parasceuem*, & eodem modo loquitur Beda. Et expressè Iren. lib. 1. cont. hæres. c. 10. dicit sextam diem appellari *cœnam puram*: & lib. 5. c. 23. *Parasceue*, inquit, *quæ dicitur cœna pura, idest, feria sexta*. Cur autẽ feria sexta ita sit appellata mihi non satis constat, probabile verò est, solitos fuisse Iudæos in nocte feriæ 6. pp Sabbathi festiuitatem, solennem aliquam cœnã instituere. Constat. n. ex Tertull. li. 5. cont. Marc. c. 4 Iudæos inter alias festiuitates annumerare cœnas puras, quas ibi à ieiunijs distinguit. Et hactenus de fundamentis allatis pro prima sententia.

Respõsio ad argumẽta secũdæ sententiæ.

Matt. 26.

In fundamentis secundæ sñiæ alia occurrunt exponenda testimonia. Primum est illud Matth. *Non in die festo*. Ad quod primo dicẽdũ est cum Chrys. hom. 80. in Mat. eos, qui hoc dicebant, non pietatis causa fuisse permotos, vt id dicerent; aut quia putarent id esse contra solẽnitatem diei festi, sed (ut ipsimet dixerũt,) *Ne tumultus fieret in populo*. Deindè quamuis nonnulli ex illis hoc consilium dederint: sed aliorum certè sñia præualuit, præsertim, cũ Iudas vltro offerret sese, pollicitus Iesum sine tumultu se, ac rumore traditurum. Quod ferè notauit Rupertus lib. 3. in Oleam, circa illa verba. [Quieuit paululum ciuitas à commistione fermenti.] Imo verisimile est, Iudęorum principes maiori ex parte studuisse, obstinatoq; animo voluisse Christum in die solenni Paschæ interficere, qñ ex oĩbus regionibus congregati erant Iudæi Ierosolymis, vt supplicium esset celebrius, ac notius. Quod diuina prouidentia in bonum conuertit, nam indè factum est, vt Christi innocentia, & ueritas mortis, ac resurrectionis eius neminem posset latere, nisi voluntariæ excæcari voluisset.

Magnus dies Sabbathi q̃d.

Secundus locus explicandus est, de *magno die Sabbathi*, qui (vt ibi notat Rupertus) non ppea ita est appellatus, φ esset primus azymorum, sed quia erat Sabbathum Paschale, & simul cum festiuitate Paschæ coniungebatur azymorum obseruatio, qđ multum augebat diei solennitatem: tum pp dictã causam, tum ẽt, quia, qñ illud Sabbathum occurrebat proximè post primum diem azymorũ, nõ poterant Iudæi, qui Ierosolymam conuenerant, longũ iter agere, vt ad propria redirent, & ita reddebatur solennior ille dies Sabbathi pp magnã populorũ frequentiam. Adde prætetea, φ Deut. 21. præceptũ erat, ut corpora eorum, qui supplicio afficiebantur eodem die de patibulo deponerentur. Aliundè verò instabat iam vespera, in qua solẽnitas Sabbathi incipiebat, & quia cum illa coniũcta erat festiuitas azymorum, ideò solliciti erant, ne cogerentur aut in die Sabbathi corpora deponere, quod fortassè nõ licebat eis, maximè qñ facilè præueniri poterat, vel ea per totum diẽ in patibulis relinquere: quod & contra legem erat, & contra tãti diei solennitatẽ.

Obiectio.

Dices, maior erat solennitas primi diei azymorum, q̃ solennitas Sabbathi, ẽt si in sm̃ azymorum incideret. Rursus grauius erat corpora hominũ in patibulis ponere, & interficere, q̃ ibi iam posita relinquere, ergo, si hoc posterius tanta solicitudine vitarunt Iudæi, multo magis prius.

Respõsio.

Respõdetur, quidquid sit de antecedenti, quod non caret dubitatione, quia dies Sabbathi, quoad aliquas actiones, & circunstantias festiuior erat, ut ex supra dictis colligi potest) negatur consequentia. Quia nõ erat æqualis affectus Iudæorum. Antequàm. n. Christum interficerent, vehementi passione, & affectu mortis eius impellebantur, & ideo nihil de festi solennitate curabãt, dũmodo mortẽ eius accelerarent: postq̃ verò desiderium expleuerunt suum, neq; amplius haberent, qđ aduersus Christum machinarentur, religionem, dieiq; festiuitatem simulare voluerũt.

Dubium.

Tertio loco exponendum est, qũo in die festo potuerint fieri à Iudæis oĩa, quæ de passione Christi Euangelistæ narrãt.

Respõsio.

Et primum quidem de Iudæis hostibus Christi dici põt, eis non fuisse prohibitũ causam dicere in festu, & mortem procurare: sed exequi, iuxtà illud Ioann. 18. *Nobis non licet interficere quenquam*, quod dictum à Iudæis esse pp diẽ festũ, suprà cũm Cyrill. Chrys. & Aug. docuimus. Supponebant ergo Iudæi sibi licere petere in die festo mortem Christi, quod faciebant, cum eã exequi recusarent, quia non licebat. Secundò, dici põt eos actos esse incredibili odio, & inuidia in Christũ, adeoq; fuisse obcæcatos, ut existimarent magnum se obsequium præstare Deo, interficiẽdo eũ, quem Deo blasphemum, & genti suæ valdè perniciosum iudicabant: aliundè verò timebant populi tumultum, quia sciebant eum habere plures discipulos, à quibus diligebatur, verebãtur denique ne aliqua ratione elaberetur à manibus, sicut aliàs sæpe fecerat, & ideo orta opportunitate, eã neq; breuissimo tempore differre voluerunt. Cuius voluntatis nonnulla signa prius dederant. Nam Ioan. 7. in die festiuitatis Scenopegiæ voluerunt eum comprehendere, idemq; tentarũt postea in die magno, seu octauo festiuitatis. Et Ioã. 10. in alio die festo eũ lapidare tentarunt, vbi iam non tm̃ procurare, sed exequi mortẽ eius volebãt in die festo, sicut Num. 25. transgressor Sabbathi eodem die lapidatus est.

Ioan. 7. & 10.

Dub 2.

Respõsio.

Deindè, de mulieribus, uel alijs personis, quæ ex pietate Christi corpus eodem die sepulturæ mãdarunt, rñdetur facilè, ea opera non fuisse seruilia, sed charitatis, & pietatis, & ideo nõ fuisse prohibita in illo die, (vt supra probatum est,) secus verò erat de die Sabbathi, in quo non seruilia opera: sed simpliciter opera prohibebantur, vt patet Exod. 16. 20. & sequẽtib. Quod absolutè de omnib. operibus Iudęi intelligebant, & saltem intelligi de laboriosis põt, quorum magna necessitas non occurrebat, seu quę sine incommodo differri, aut præueniri non poterant.

Aromata ad vnguẽdũ Christi corpus mulieres quãdo parauerunt.

Deniq; quod de mulieribus addit, quę parauerunt aromata, ut Christum iam sepultũ vngerẽt, quamuis eandem possit admittere responsionem: probabile tñ est eas non id fecisse eodem die, quo mortuus est Christus, sed die sequenti post occasũ Solis finita iam Sabbathi festiuitate. Marcus. n. ca. 16. expressè dicit: [Et cum trãsisset Sabbatum, Maria Magdalene, & Maria Iacobi, & Salome emerunt aromata, vt venientes vngerent Iesum:] Vndè, quod Luc. ait c. 23. [Et reuertentes parauerunt aromata, & vnguenta, & Sabbatho quidem siluerunt secundum mandatum] vel intelligendum est per anticipationem, (vt exponit Innoc. III. lib. 4. de myst. missæ, c. 4) vel certè intelligi potest, quædam parasse illa die veneris, antequam Sol occideret, & Sabbatum inciperet, quę domi habebant, vel ad manũ facilè habere poterant: plura verò emisse postea die sequenti, finita Sabbathi festiuitate.

SECTIO V.

Qua die hebdomadæ, & mensis Christus dominus fuerit mortuus.

Feria sexta Christus moritur.

DVbitatio hæc facilè põt ex dictis in præced. sec. definiri. Nam, quod attinet ad priorem partẽ, ex dictis planè sequitur Christum mortuum esse feria 6. hoc est, die Veneris, quod apertè constat ex Euangelio. Dñ. n. Matth. 27. Christus crucifixus, & sepultus *in die parasceues*, & Mar. c. 15. addidit: *Quod est ante Sabbathũ*, Et Luc. c. 23. *Erat*, inquit, *Parasceues, & Sabbathũ illucescebat*, loquitur aũt de die & hora sepulturę Christi, dici aũt illuxisse Sabbathũ, quia erat propè occasum Solis, in cuius crepusculo Sabbathi festiuitas incipiebat. Deniq; Ioan. c. 19. dicit depositũ fuisse Christũ de cruce eodẽ die, quo

quo sepultus est, ne in cruce Sabbatho maneret, cõstat ergo crucifixum esse die Veneris. Quod enim quidam exponere conati sunt, *Sabbathum* ibi non significare propriè, & in rigore septimam diem hebdomadæ, sed Paschæ festiuitatem, inauditũ est, & omninò falsum, atq; contra propriam significationem *Parasceues, & Sabbathi*: & procedit ex falso fundamento, scilicet, diem proximum post mortem Christi fuisse festum Paschæ. Repugnat deniq; communi sensui, & traditioni Ecclesiæ, quæ sextũ diẽ hebdomatæ specialiter veneratur, ac celebrat, eo qd Christus dominus in eo sit mortuus, vt tradidit etiam Aug. lib. 4. de Trin. c. 5. & epist. 119. ad Ianuarium c. 13. 14. & 15. quæ etiam habetur inter epistolas Hieron. to. 9. Et eandem ob causam ab initio Ecclesiæ obseruatum est, vt fideles eo die à carnibus abstineant, ut constat ex Clemente li. 5. Cõst. c. vltimo, & li. 7. c. 22. aliàs 24. & Ignatio epist. 8. ad Philipp. iuxtà finem, Clem. Alex lib. 8. Stromat. satis post medium, Orig. ho. 10 in Leuit. circa finẽ, Epiph. hæres. 15. & in Anchorato, Tertul. contra Psychicos cap. 1. & 9. Aug. epist. 86. ad Calulanum. Qui addunt etiam feria quarta solitum esse seruari ieiunium, quia in ea coactum est concilium, in quo de morte Christi definitum est. Propter quæ Beda lib. de ratione temporum c. 45. [Nulli, inquit, Catholico dubitare licet Christum feria sexta fuisse occisum.] Et addi potest congruentia ex Iren. libr. 5. contra hæres. cap. 23. Quia decuit Christum eadem mori die, qua homo creatus est, quia pro illo redimendo, ac ueluti recreãdo moriebatur: constat autẽ sexta die hominem fuisse creatum: imò arbitrantur multi eo die peccasse, de quo aliàs. Contra hanc autem veritatem occurebat difficultas de die Pentecostes, seu aduẽtus Spiritus sancti, quomodo potuerit esse dominica dies, si Christ⁹ sexta mortuus est, sed hanc tractabimus commodius infrà, agẽtes de die resurrectionis.

Die Veneris in Ecclesia cur venerabilis ac celebris.

Circa posteriorem partem quæstionis, non est sermo de lunari mense: iam enim diximus Christũ in primo mense, quem Luna confecit post æquinoctium vernale, die illius quintadecima, fuisse crucifixum, sed est sermo de mense solari. Et ratio dubij est. Quia primus mensis lunaris partim in Martiũ, partim incidit in Aprilem, & interdum plures dies vnius mẽsis, interdũ verò plures alterius complectitur, & ideò res dubia est, an in Martio, vel in Aprili, & quoto die alterutrius mensis Christus obierit. Vnde, quidam dixerunt Christum mortuum esse in mense Aprili, alij in die 16. (vt refert Marcellus Francolinus li. 1. de Horis canonicis c. 74.) alij in die secundo, alij verò in die tertio, quæ sententia à multis recẽtiorib. probatur. Quia rectè subducta ratione per tabulas Regis Alphonsi, & per computationem Ecclesiasticam ex aureo numero, & literis Ecclesiasticis, ãno trigesimoquarto ætatis Christi, & per aliquot annos ante, & post illum, dies decimaquinta lunæ nõ incidit in feriam sextam hebdomadæ, neq; in mense Martio: reperitur autem incidisse in prædictum diem Aprilis. Ita Abul. 2. parte Defensorij c. 13. & Ioannes Lucidus lib. de Vero die passionis Christi, ca. 9. & 12. Alij vero dixerunt Christum esse mortuum in mense Martio. Sed inter eos est magna uarietas in assignando die, ut Beda etiam attigit lib. de ratione temporum c. 59. vbi ait, quosdam sensisse Christum esse mortuum vigesimosexto die Martij, in quam sententiam potest citari Epiph. li. 4. c. 10. iuxta communem lectionem quæ habet, septimo Calẽdas Aprilis Christum fuisse mortuum, quam etiam sequitur Onuphrius in Chronico, anno Christi 34. Alij dixerunt Christum mortuum fuisse trigesima die Martij; alij è cõtratio in die septima: alij in 18. ut refert Epiph. hæres. 50. ubi ipse dicit fuisse in uigesimasecunda. Ansel. ve-

A rò super Mat. c. 17. affirmat in vigesimaprima. Alij referunt Theophylum Cæsariensem asserentẽ mortuum fuisse in 24. ut colligitur ex Beda lib. de æquinoctio vernali in fine, ubi ex eodem Theophylo, cũ concilio sub illo congregato, refert Christum resurrexisse septimo Calendas Aprilis, hoc est, vigesima sexta die Martij, unde mortuus sit die 24 seu nono Calendas Aprilis. Vnde, quod ibi dicitur, iuxta hãc sententiam Christum passum esse ab vndecimo Calendarum Aprilis, hoc est, die 22. Martij, intelligendum uidetur, non, quod eo die fuerit comprehensus: sed quia eo die in concilio definitum est à Iudæis, ut Christus moreretur. Alias si Christus vndecimo Calendas fuisset comprehe nsus, sequenti die idest, decimo Calendas fuisset mortuus, vnde, si nõ B integris iacuisset in sepulchro, quod fidei repugnat integris iacuisset in sepulchro, quod fidei repugnat ut inferius ostendemus.

Sed hæc interpretatio durior uideri, aliquantulũ potest, quia ibi dicitur Christus passus ab undecimo calendarum Aprilis, quia ea nocte à Iudæis traditus est. Et ideo potius dicendum uidetur mẽdosos esse codices in quibus legitur septimo Calẽdas resurrexisse, nam legendum est, octauo Calendas, ut emendatiores codices habent, & ut ex antecedentibus, & sequentibus facile potest quisque conijcere. Quia solum tres dies ibi numerantur ab initio passionis, usque ad resurrectionem.

Iuxta hanc ergo veram lectionem, & interpretationem, ex sententia huius autoris, & Concilij cum eo congregati, die vigesimatertia Martij mortuus est Christus, & ita refert, & sequitur hanc sententiam Theophyl. idem Beda lib. de ratione temporũ c. 65. & idem colligitur ex c. 45. & 59. Ex quibus lo C cis etiam constat olim Ecclesias Galliæ sequutas fuisse hanc opinionem. Quæ fuit etiam sententia nonnullorum Patrum, Eusebij Cæsariensis, ut est apud Turrianum li. 5. Constitutionum Apostolicarum cap. 16. & Lactantij libr. 4. diuinarum institutionum ca. 16. Nam licèt in quibusdam codicibus legatur, Christum mortuum esse ante septimam diem Calendarum Aprilis, tamen emendatiores habent ante diem decimum, idest, decima die ante Calendas Aprilis, quæ est vigesimatertia Martij. Et eãdem sequitur Anselmus lib. 2. de imagine mũdi, cap. 7.

Vltima deniq; sententia frequentius recepta & vsitata est, Christum mortuum esse die 25. Martij. Hanc (vt inquit Beda lib. de Ratione temp. cap. 28. & 45.) plures Ecclesiæ Magistri, & Doctores Ecclesiastici tradiderũt. Inter quos est Aug. li. 4. de Trin. c. 5. & 18. de Ciuit. c. vltimo, & li. 83. quæstionũ, q. 56. Chry set. quodam de Nati. Ioan. Baptistæ. Tertull. li. contra Iudæos c. 8. quam sequuntur D. Tho. D super Ioan. cap. 2. Antoninus, platina, Vsuardus, & alij.

Inter quas sententias nullum cõstans iudicium ferre possumus, quia pendet, uel ex humana historia, uel ex tabulis astronomicis, & in utroque est summa varietas, & ita res est incerta. Quare consultius est, uel iudicium differre, uel cum ultima, utpotè communiore, magisque recepta sententia loqui.

SECTIO VI.

Qua hora Christus Dominus passus sit, ac mortuus.

HAec sola quæstio superesse uidetur, quæ ad hãc temporis circunstantiam plenè explicandam pertineat. In qua primum inquiri potest, qua hora Christus Dominus comprehensus fuerit. Deindè, qua hora cruci affixus, quavè mortuus. Reliquum enim

enim temporis spatiũ,quod in alijs passionis eius mysterijs positum est,satis ex Euangelistis,& ex hactenus tractatis,tractandisque constabit.

Quota noctis hora compre-hensus Christus.

Ex tribus autem quæstionibus tactis prima facile expediri potest. Quia cum Euangelistæ nihil expresse dicãt,coniectura solum uti possumus ex ijs, quæ ipsi referunt. Quibus rectè perpensis,ac consideratis uerisimilius uidetur sententia,quæ ex Chrys. colligitur ho.84.in Mat.& 72.in Ioã. Christũ comprehensum esse hora noctis intempesta,vna fortasse,vel altera hora ante noctis dimidium. Quia post Solis occasum Christus cum discipulis ad celebrãdam legalem cœnam discubuit,iuxta illud Luc.22. *Facta hora discubuit*, cum nec anticipare debuerit tempus à lege præscriptum, neq; exequutionẽ eius differre. Post cœnam autem agni discipulorum pedes lauit,postea sacramentum Eucharistiæ instituit,deindè,cœnam vsualem, & communem cum discipulis manducauit,ac postea longum sermonẽ quem Euangelista Ioannes refert, cum eis habuit, ac tandem[hymno dicto exiuit in montem Oliueti.] Quæ omnia non potuerunt certè paucioribus, quam tribus,uel fortasse etiam quatuor horis perfici. Rursus in itinere vsque ad hortum aliquid temporis consumptum est,orãdo autem in horto uidetur integram fecisse horam,antequam primò ad discipulos reuerteretur,eosq; dormientes inueniret. Nam eis tunc dixit;[Sic non potuistis vna hora vigilare mecum?]& tamen postea redijt, & orauit secundò,& tertiò,ergo,cum post hęc omnia cõprehensus sit, rectè coniectamus summa noctè fuisse comprehẽsum. Vnde,cum Aug. ait li.3. de Cõsens. Euang.c.13.adhuc noctis primas partes fuisse,quãdo Christus à Iudæis apprehensus est,exponẽdus est,p primas partes noctis intellexisse eas quæ mediam noctem antecedunt. Quod etiam colligi potest ex probatione,quam subiungit,s. quia quando Christus ad domum Annæ peruenit, nondum gallus cantauerat.Indè.n.solum colligi potest nondũ fuisse mediam noctem, vndè Chrys.suprà, tractãs verba Christi *Non cantabit gallus,&c.* colligit ex illis verbis galli cantum non longe abfuisse ab illa hora *Quia iam*, inquit, *secunda uigilia agebatur*. Quod vero Gab.lect.13.in Can.dicit, Christi passionem quantum ad violentiam ab extrinseco illatam hora noctis tertia incæpisse, in qua Iudæi violẽtas manus in Dominum iniecerũt,non est ab hac sententia alienum. Nam hora tertia comprehendebat totam secũdam vigiliã noctis: nam prima durabat per tres primas noctis secondum nostrã computationem:secunda vero protendebatur à fine primæ vigiliæ vsque ad mediam noctem, & tota illa dicebatur *Hora tertia*, seu *secunda uigilia*, in cuius dimidio tempore, seu circa finem eius comprehensus est Dominus.

Dubium.

In secundo puncto grauior esse difficultas propter apparentem contradictionem,quæ in euangelistis esse uidetur. Ioãnes.n.c.19.plane indicat Christum fuisse crucifixum hora sexta. Dicit.n.horam, qñ Pilatus sedit pro tribunali, vt sententiam mortis in Christum diceret,fuisse quasi sextã,vnde colligere licet,quando crucifixus est,fuisse iam horam sextã.Quod etiam ex Mat.colligi potest, nam c.27. dicit. [A sexta hora tenebræ factæ sunt super vniuersam terram vsq; ad horam nonam,] & illa expleta statim ferè mortuũ esse Christum. Lucas verò ait, *Erat hora ferè sexta,& tenebræ factæ sunt*. In contrarium verò est,quia Marc.c.15.exprese dicit, *Erat autem hora tertia,& crucifixerunt eum*,& tñ postea subdit,hora sexta factas esse tenebras. Quæ diuersitas in narratione euangeliorum tam aperta contradictio non nullis visa est, ut dixerint alterius euangelistę codicem esse mẽdosum. Quia signa,(in quitũt,)quib. numerus ternarius,vel senarius Græ-

A cè scribuntur,simillima sunt,& ita facilè potuit vnum pro alio transcribi. Quam sententiam ita inde finitè retulit D.Th.supra q.46.ar.9 ad 2.& neq; illã reprehendit,neq; declarat in quo euangelistarũ mẽdũ acciderit,tamen in commentariis Hieron.super Psal.77. legimus, textum Marci fuisse corruptum. Quam solam sequuti sunt Caiet.Marc.15. Six.lib. 6.Bibliot.annot.131.& Canus li.2.de locis c.18. ad 5.qui falsò eandem opinionem Theoph. attribuit. Hic.n.autor Marc.15. simpliciter affirmat Christũ crucifixum esse hora tertia,& Ioan.19.idem confirmans potius in aliam sententiam inclinat, quod error acciderit in Euangelio Ioannis,vt pro *tertia sexta* sit positũ,quamuis Theoph.solum referendo procedat. Neutra tamen harũ euasionũ est à nobis admittenda. Primò,quia si hoc modo licet sine ullo fundamento scripturam corrigere, nihil erit firmũ. Secundò, & maximè,quia in nullis codicibus nec Gręcis, nec Latinis est ulla diuersitas lectionis in

B Marco,vel in Ioanne, vt Erasmus,& alij expositores fatentur,& constat ex Aug.infrà citando, Beda, & alijs expositoribus euangeliorum. Atq; ita fuisse ab initio nascentis Ecclesiæ inde licet conijcere, quoniam ex antiquissimis Patribus quidam dicũt Christum crucifixum hora tertia, vt Telesphorus in epist.decretali,& habetur in c. *Nocte sancta*, de consecra.d.1.& apud Borchardum lib.3.decreti.ca. 63.Ambr.in hymno,qui in Ecclesia Mediolanensi sic canitur.

Iam surgit hora tertia,
Qua Christus ascendit crucem.

Et Cyril.Iero.cat.13.*Crucifixus*,inquit, *hora tertia*,Hieron.in Matc.(si tamen ipse est autor)qui etiam id confirmat.Postquam.n.Christus crucifixus est,illudebatur à prętereũtibus,qui capita mouebant,quod nõ potuit accidere post horam sextã, qñ tenebrę terrã suffuderant,ergo, oportuit antea, s.hora tertia fuisse crucifixũ. Alij verò dixerunt fuisse

C se crucifixũ hora sexta,ut Clemens li.5. Const.c.13. aliàs 16.& li.4.c.54.aliàs 40.Igna.epist.2.ad Trallianos.Cypr.li.de oratione dominica.Isi.li.1.de Ecclesiasticis offic.c.19.Athan.li.de Virginita. [Sexta hora,inquit,celebrato preces cũ Psalmis, quoniã hac hora filius Dei sublatus est in cruce.] Quæ diuersitas inter Sanctos Patres quamuis rei difficultatem augeat,tamen apertè ostendit eos ita legisse codices euangeliorum,sicut nos legimus.

Addo præterea sine fundamento dici hunc errorem accidisse propter similitudinem,& facilè mutationem signorũ numeraliũ,tũm, quia neq; inter ea signa est tanta similitudo,vt facilè mutari potuerint.Tũ etiam, quia non constat eas voces scriptas fuisse signis numeralibus,& non potius proprijs literis,ac vocibus, vt nunc in Græcis codicibus habẽtur.Sit ergo certum,contextum euangeliorum non esse mutandum,nec corrigẽdum. Quo posito,duo

D vidẽda sunt,primum quomodo tes ipsa se habeat: deinde uerò quomodo Euangelistæ sint in concordiam redigendi.

Dicendũ est igitur, Christũ Dominũ fuisse crucifixũ in meridie,vel propè,seu(quod idem est) hora sexta diei,vel circa illam. Hanc cõclusionem in primis probat textus Ioãnis,cuius ueritas nulla alia rõne põt defendi,aut consistere, ut uidebimus. Secundo,eandem conclusionem probant testimonia Patrũ supra allata,& cõis sensus, ac traditio Ecclesiæ, quæ hẽt Christũ ante mortem tribus horis in cruce pependisse;constat aũt mortuũ esse hora nona,undè fit crucifixũ esse in sexta. Tertiò,id põt explicari ex discursu passionis Christi. Refertũt.n.euangelistę Iudæos summo manè,idest, prima hora illius diei concilium inijsse, atq; in illud Christũ adduxisse,eumque iterum examinasse,an esset Christus, ac postea detulisse eum ligatũ ad Pilatum, ubi primum facta

est

est accusatio Iudæorum, & variæ interrogationes, ac responsiones inter eos, & Pilatum, & inter Pilatum, & Christum, quæ oĩs si rectè pensentur, plus quam primam diei horam integram requirunt. Deinde, missus est Christus ad Herodem, apud quem iterum accusatur à scribis, & illuditur ab Herode cum exercitu, & veste alba induitur, & ad Pilatum remittitur, in quibus necesse fuit aliam horam, scilicet secundam diei consumi. Postea instruitur noua accusatio, & examinatio causæ apud Pilatum, varij sermones, & colloquia vltro, citroq; miscentur, daturq; Iudæis optio, vtrum vellēt liberari, Barabbā ne, an Christum, & principes persuaserunt populo, vt peterent Barabbam, & tunc primùm apertè clamauerunt de Christo, *Crucifigatur.* Atque ita in officio de cruce Christi à Pio V. probato sit dicitur.

Crucifige clamitant hora tertiarum.

Circumferuntur etiam versiculi quidā de horis Ecclesiasticis, ab omnibus recepti, in hunc modum.

Prima replet sputis, causam dat tertia mortis.

Hæc ergo omnia in tertia hora facta sunt, & vel tota, vel magna pars eius in his elapsa est.

Of. Pij. V. Post illam verò acclamationē Iudæorum Christus dñs flagellatus est, & postea iterum ductus à cohorte in prætorium, & exutus proprijs vestibus, & clamyde coccinea circundatus, & spinis coronatus, & à militibus varijs modis illusus. Quæ certè (Ioan. 19.) omnia nō potuerunt breuiori tempore, q̃ tota hora quarta expediri. Postea à Pilato populis ostenditur, q̃n Iudæi iterum clamauerunt: *Tolle, tolle, crucifige eum,* & illud, *Secundum legem nostram debet mori, quia filiū Dei se fecit.* Quo audito Pilatus *magis timuit,* atq; iterum Christum secum introduxit, longumq; cum illo sermonem habuit, reditq; post ad populum cupiens liberare eū, & post nōnullas interrogationes, ac responsiones, tādem sniam mortis in eum tulit hora quasi sexta, (vt Io. dixit.) Quia si rerum series spectetur, necesse est, vt minimū horam quintam tunc fuisse transactam, vel iustasse finem eius. Deinde, susceperūt Iesum, & iterum illuserunt, & exuerunt clamyde, & proprijs vestib. induerunt, atq; in Caluariæ locum adduxerunt, angariaueruntq; in uia Simonem Cyrenensem, & Christus orationem habuit ad mulieres. Quæ omnia iter retardabant, ac tandem peruentum est ad locū Caluariæ, vbi prius obtulerunt ei myrrhatū vinū, quod est signum aliquātulum quieuisse prius, quā eum crucifigerent. Non potuit ergo in his omnib. non iosumi alia integra hora: ergo nō potuit Christus ante sextam horam, vel propè illam crucifigi. Nam quæ acta legimus illo die, non potuerūt paucioribus, quam sex horis absolui omnia.

Testimonij. Marc. 15. de hora crucifixionis Christi. 1. expositio. Psal. 63.

Superest ergo, vt secundo loco concordiam euāgeliorū exponamus. In quo primo occurrit difficilis locus Marci supra citatus. In cuius expositione plurimū laborauit Aug. li. 3. de consensu Euāg. c. 13. & tract. 117. in Io. & in li. 56. quæst. q. 15. & in li. q. noui & vet. testamenti, q. 65. & sup. 63. circa illud, *Exacuerunt vt gladium linguas suas.* Qui duas excogitauit expositiones. Prima est; ut locus Marci ad literam intelligatur, (ut sonat,) i. Christum verè fuisse cruci affixum hora diei tertia: locū aūt Ioan. nō esse intelligendū de sexta hora diei: sed de sexta hora parasceues Paschæ, qm̃ Ioānes ita inquit: *Erat aūt parasceue pascha hora quasi sexta,* per Pascha autē putat esse intelligendū ipsum Christum, seu immolationem eius in cruce, quæ præparari (inquit) incępit hora nona noctis, a cuius initio computādo vsq; ad tertiam horam diei, sex præterlabuntur horæ. Erat ergo hora sexta non diei, sed præparationis veræ Paschæ. Hæc vero expositio nec ipsi Aug. admodū placet, nec probari vllo modo potest. Primò, quia, quod de textu Marci dicitur, iuxtà dicta non potest consistere. Ostensum est enim Christū

A non potuisse crucifigi hora tertia diei, computādo durationem horarum, vt nos computamus, & sumendo earum initium à principio diei. Secundò, quia expositio Ioannis est nimis violenta, & metaphorica, tùm quia nomen Paschæ in propria significatione id non significat, neq; Euangelistæ vnquā eo sensu vtuntur ea voce, tùm etiam, quia modus ille computandi, & numerandi horas nunquam est vsitatus: tum deniq;, quia gratis dicitur, præparationē mortis Christi incępisse ab hora nona noctis. Nam si aliquod initium eius assignari potest, non potest esse aliud nisi comprehensio Christi, quę nō incæpit hora nona noctis, neq; multò post illā (vt quidam scribunt, sed potius multò ante illā, quia hora nona noctis iuxta hanc computationem est tertia post dimidiam noctem iuxtà nostram computationem. Quia ab hora nona vsq; ad diem tantū supersunt tres horę nostræ, ut Aug. etiam supponitur, ostēdimus autem supra Christum ante mediā
B noctem fuisse comprehensum.

Secunda expositio Aug. est, Ioannē esse intelligēdum ad literam, vt sonat: Marcum verò loquutum fuisse de crucifixione, non quando reipsa facta est in monte Caluariæ: sed quando facta est à Iudæis, quantum in illis fuit, quando, scilicet clamauerūt, *Crucifige, crucifige eum.* Quod factum est hora tertia ut supra declaratum est ac probatum. Hanc expositionē sequitur Ion. li. 5. de myster. missæ. c. 9. & D. Tho. supra vtramq; expositionem Aug. referēs, huic magis adhærere videtur, sicut & Beda in Io. & clarius in Marcum: vbi Theoph. eandem referens expositionem non improbat. Nihilominus tamen probari nullo modo potest. Primò, quia propter solam petitionem; aut acclamationem Iudæorum, non potest propriè, ac verè dici, Iudæos crucifixisse Christum hora tertia, alioqui etiam dici posset, eum interfecisse summo mane, quando in suo concilio sententiam tulerunt dicentes: *Reus est mor*
C *tis.* Imò, idem dici posset in feria quarta, quādo eādem sententiam in alio concilio dixerunt. Eo, vel maximè, quod decretum, vel petitio Iudæorū non erat causa efficax, nec sufficiens crucifixionis Christi, donec Pilatus sententiam diceret, ergo non solum propriè, verum etiā neq; in impropria, & metaphorica significatione dici potest Christus crucifixus hora tertia propter solam petitionem Iudæorum, cum nondum Pilatus protulisset sententiam, vsq; ad horam saltem quintam, ut uisum est. Respōderi potest, quamuis Pilatus non protulerit sententiam hora tertia, sedens pro tribunali, & autoritate judiciaria; tñ tūc incępisse ostendere Iudæis voluntatem consentiendi petitioni eorum: Cuius signū est, quia statim pręcepit eum flagellari, quæ erat veluti dispositio quędam ad crucifixionem, iuxta legē Romanorum (vt in superioribus tractatum est) ergo ex tunc habuit animum illum crucifigēdi, si nō posset aliter satisfacere Iudęis. Propter quā fortas-
D se causam Clemens, & Ignatius locis paulò antè citatis, dicunt hora tertia sententiam mortis latam asse in Christū. Et Athan. li. de Virginitate, dicit hora tertia adductum esse lignum crucis. Sed hæc in primis incerta sunt. Nam potius (quantum ex Euāgelio conijci potest) Pilatus erat eo tempore anceps, & dubius, cupiebatq; eripere Iesum à morte, atq; eo animo illū verberari iussit. Deinde, (vt ea omnia concedamus) non satis sunt ad explicandū textū Marci, qui apertè loquitur de reali crucifixione in executione ipsa; non verò, de animi deliberatione, nisi magnam uim, & æquiuocationem tam litera patiatur, quam ipsa series historicę narrationis, quæ sic habet: *Crucifigentes eum, diuiserunt sibi vestimenta eius, quis quid tolleret, erat autem hora tertia, & crucifixerunt eum.* Vtrobique ergo de eadem crucifixione sermo est. Pręterea, in vtroq; loco

2. exposit. Ioan. 19.

euiden-

euidenter loquitur Marcus de militibus, de quibus sermo est ab illis verbis. [Milites autem duxerunt eum, &c.] & de illis dicitur: [Percutiebant eum, illudebant ei, dabant ei bibere myrrhatum vinũ, diuiserunt vestimenta eius, crucifixerunt eum,] & postea, [& cum eo crucifixerunt duos latrones.] Non est ergo sermo de Iudæis lingua crucifigẽtib. nec de Pilato, alo, vel sententia: sed de militibus manibus, clauibusque Christum in cruce figentibus.

3. exposit. Tertia ergo expositio est, verba illa, *Erat autem hora tertia*, non esse coniungẽda cum sequẽtibus, *Et crucifixerunt eum*: sed simpliciter præcisè, ac per se sumenda, referendaq; ad tempus illud, in quo cœpit Saluator pati à militib. Pilati. Ita Euth. c. 47. in Marcum. Quæ expositio placuit Catharin. lib. 2. in Caiet. Sed via potest etiam mente concipi. Quomodo enim possunt efficere sensum verba illa interposita, quæ nec cum antecedentibus, nec consequentibus connectuntur? Aut quo fundamento dici potest illa hora tertia referri ad hanc, vel illam actionem, uel passionem, si nihil dr̃ factum in illa, sed solum, quod erat hora tertia? Imò, nec diuinari põt, quæ, vel qñ fuerit hæc hora tertia. Addo falsum esse, quod dicit Euthym. Christum cœpisse pati a militibus Pilati hora tertia. Nam si loquatur de initio post sententiam latam, constat ea Ioanne fuisse hora quasi sexta. Si verò loquatur de initio passionis absolute, & ante sententiam cõstat fuisse multo ante horam tertiam, s. nocte præcedenti, uel summo mane si sermo sit de ijs, quæ Christus passus est, postquam ductus est ad Pilati prætorium.

4. exposit. Quarta expositio, quã solam inuenio apud Marcellum li. de horis cano. c. 23. est illud, *Et crucifixerunt eum*, non esse solum copulatiuè interpretãdũ, sed in vi aduerbij tẽpus significãtis, ita ut sit sensus, *Erat autem hora tertia* non diei, sed ex quo crucifixerũt eum, ita ut illis verbis significauerit Marc. tribus horis Christum in cruce pependisse viuũ, dum milites diuidebant uestimẽta eius, illudebantq; ei, ac latrones crucifigebant. Sed hęc expositio auget potius difficultatem, q̃ explicet. Primo. n. violenta est interpretatio illius copulatiuæ, & præter omnẽ vsum tam propriũ, q̃ metaphoricũ. Deinde, illa, q̃ Marcus ibi, & in sequentibus verbis narrat esse facta, ante sextam horã gesta sunt. Nam post illa omnia dicit. *Et facta hora sexta, tenebræ factæ sunt*, si ergo iam tũc Christus pependerat in cruce tribus horis, necesse est, vt hora tertia diei fuerit crucifixus, incidimus ergo in eandem difficultatem.

5. exposit. cõmunis. Quinta ergo, & cõis, ac vulgaris expositio est, qua vtũtur Nicol. Lyr. Dion. Carthus. Gagnei, & alij recentiores euãngelij expositores infra citandi, & Magist. hist. Euangelij c. 166. citat Durand. in Ration. Diui. Offi. li. 5. c. 1. Sed hic potius Aug. ait ergo hæc opinio, Euangelistas de eadem re, atq; de eodẽ tempore esse loquutos, quãuis sub diuersis rationibus, seu habitudinibus, diuersis itẽ nominib. vsi fuerit. Ad quod explicandum, aduertẽdum est primò, qñ de tempore alicuius actionis loquimur, interdum solere nominari tempus. quod inchoatum est, seu actu fluit, quod dicitur *tempus currens*: interdũ verò, quod immediatè ante præcessit, & iam est exactũ, seu, quod immediate subsequitur, qñ proximè distat, & vterq; modus est proprius, vulgaris, & vsitatus. Sic enim quicquid fit post horam tertiam expletam ante inchoatam, quintam potest dici fieri hora quarta; etiam si fiat in principio, uel fine illius: potest etiam dici fieri hora tertia, quia. s. ante expletam quartam factum est. Quod maximè tũc habet usus, quando initio quartæ horę aliquid factũ est. Et eadem ratione, si res fiat propè mediũ quintæ horę, dici potest facta hora quinta, & præsertim si addatur particula diminuens, *quasi* hora quinta.

Secundò, est obseruandum, horas diei ac noctis varijs rationibus diuidi posse, ac numerari, primò, à media nocte ad meridiem, & à meridie ad mediam noctẽ, astronomica numeratione, de qua constat non fuisse loquutos euangelistas. Constat enim ex dictis, iuxta hanc numerationem crucifixum esse Christum ferè hora duodecima diei, cum esset tẽpus æquinoctij, & sex horæ diei iam transijssent. Secundò, numerando horas ab occasu ad occasum solis, sicut Itali numerant, & hoc etiam modo cõstat non fuisse loquutos euangelistas, quia iuxta eam rationẽ crucifixus est Christus hora decima octaua. Tertiò, incipiendo numerationem horarum ab ortu solis, & sigillatim numerando omnes horas, primam, secundam, tertiam, &c. & hoc modo intellexerũt euãgelistas scriptores omnes, qui opiniones priores sequuti sunt: tamen hoc modo non possũt in concordiam redigi, si de eadem re loquuntur, vt verè loquuntur. Quia hora tertia nullo ex supradictis modis dici potest, *quasi sexta*, cum lõgè ab illa distet. Superest ergo quartus modus, qui olim fuit in vsu apud Iudęos, qui tam diem, quã noctem in quatuor vigilias, seu partes, diuidebãt singulis tres horas assignantes. Ita tradunt multi, grauesq; autores statim referendi: in modo autẽ explicandi hanc diuisionem non concordant. *(Modi computãdi horas diei varij.)*

Quidam ergo dicunt, primam illarũ partiũ vocatam esse *Primam*, & durasse per tres primas horas diei, ab ortu solis numerando, & sic consequenter de reliquis, nam secũdã illarũ, q̃ tres subsequentes horas complectebatur uocabant, *tertiam*, aliam *sextam*, aliã *nonam*. Quo supposito, est facilis expositio Nam Christus dominus crucifigi potuit, ante inchoatam horã sextam, i. paulò antè meridiem, qũ adhuc currebat hora tertia, i. secunda pars diei, & ita potuit rectè Marcus dicere crucifixum esse *hora tertia* Quia verò illa hora tertia iam ad exitum tendebat, & hora sexta proximè, atq; immediatè instabat, ideò rectè potuit dicere Ioannes; *Erat hora quasi sexta*. Et hanc expositionem sequuntur recentiores, Iansen. in Concor. cap. 143. & alij quos Marcel. refert.

Obiectio. Sed obijci solet contra hanc sententiã. Quia hic diuisionis modus videtur gratis, & sine fundamento confictus, præsertim cum in Euangelio legamus Ioan. 11. *Nonne duodecim horæ sunt diei?* vbi cõstat Iudæos solitos esse numerare non tantũ prædictas quatuor partes diei: sed duodecim horas tertio modo supra explicato. Vndè, Ioan. 1. legimus: *Erat autem hora quasi decima*, & Ioa. 4. *Heri hora septima reliquit eum febris*, & Matt. 20. *Circa undecimã horam exijt*. Et confirmatur, quia licèt admitteremus diuisionem illam diei in quatuor partes, gratis diceretur, secundam partem vocatam esse tertiã horã, & tertiam sextam, & quartã nonam: sed primam, secũdam, tertiam, & quartam partem. Primò, quidem, quia nomen *hora*, nũquam in scriptura significat, nisi duodecimã diei partẽ, ut patet ex locis allegatis, sicut quatuor partes, in quas nox diuidebatur, nõ dicebantur quatuor horæ, nec tertia, sexta, &c. Sed prima vigilia, secunda vigilia, &c. Deinde quia si prima ex his partibus dicta est *Prima*, vel ex ordine ad alias partes, vel quia in prima hora incœpit, cur secũda pars non est etiam, uel secunda hora appellata, ex ordine ad alias partes, uel certe quarta hora, ex sui initio, quia. s. hora quarta incipiebat? & eadẽ interrogatio fieri potest de tertia, & quarta parte. Nec refert si quis fortassè dicat diuisionem hanc diei in quatuor partes fundamentum habere in antiquis Patribus, vt uidere licet in Tertul. li. de ieiunio c. 10. & Cypr. li. de oratione dominica iuxta finẽ, Chry. ho. 59. ad populũ, & Isid. li. 1. de offic. Eccles. c. 19. qui tractantes de horis canonicis, seu de temporibus diei olim solenni ritu ad orationem deputatis, dicũt diuisum fuisse diem in huiusmodi ho

ras, & insinuant traditionem esse antiquissimā, & à tempore Iudæorum seruatam. Quod & colligi potest ex illo Act. 3. *Petrus, & Ioannes ascendebāt in templum ad horam orationis nonam*, & c. 10. *Ascendit Petrus in superiora, ut oraret circa horam sextā* & infrà; *Orans eram hora nona in domo mea*. Hæc (inquam) responsio non satisfacit; quia in citatis Patribus nunquam reperimus tertiam, sextam, aut nonam plures diei horas amplecti: sed solum singulas istarum horarum diei in ordine ad res diuinas, & officium orationis fuisse solenniores. Neq; ex scripturæ locis citatis videt aliud posse colligi. Illud & difficultatem auget, q neq; in scriptura, neq; in citatis Patribus fit vlla mentio primæ horæ, sed tm̄ numerant, tertiā, sextam, & nonam, & interdū addunt vesperam, de qua & sæpe fit mentio in sacris literis. Vnde nouū quoq; sumitur argumentū contra prædictam diuisionem dicto modo expositam. Quia si nona hora comprehendit decimam, undecimā, & duodecimam horā diei vsq; ad occasum solis, nullū diei tēpus relinquitur, q nomine vesperæ significetur, nisi fortasse crepusculū noctis: aut certè sequitur, nonam, & vesperam, coincidere: neutrum aūt consonat tam ijs, quę supra dicta sunt ad vesperā, quā cōsuetudini ecclesiasticæ, quæ in horis canonicis hæc tempora sub hisce nominibus distinguit.

Propter hæc alij, licet admittant illā diuisionem diei in quatuor partes, multò aliter dictas uoces explicant. Dicunt.n. tertiam significare eam partem, q̄ duret per tres primas horas diei, & ad tertiam terminatur: sextam aūt uocari secūdā partem, q̄ fluit vsq; ad finem sextæ horæ: nonam verò simili proportione partem tertiā diei nūcuperi, q̄ in fine horæ nonæ absoluitur: quartam aūt partem diei, quæ decimam, vndecimā, & duodecimam horam diei complectitur, vesperarū nomine appellari. Ita docent Celixtus Placētinus enarratione 46. super euāgelia quadragesimæ fer. 6. de Resurrectione dn̄i, & Syluest. in Rosa aurea in fer. 6. diei parasceues ar. 3. & in summa, Verbo ieiuniū. q. 4. Marcel. dicto lib. de horis canon. c. 21. Iuste q̄ explicationem expediuntur facillimè oēs dubitationes supra positæ. Quia vnaquæq; pars nomē accepit ab vltima hora i qua terminatur. Vndè, quam pars ab aliquibus uocatur & duodecimæ, sed rectè quoq, uocatur *vespera*, quia vergit ad occasum solis. Hoc & modo assignat fundamentū huius diuisionis satis probabile. Sumpta .n. est ex quatuor illis solēnioribus horis ad oratio nem, uel ad res sacras destinatis, & licèt illæ uoces, *tertia, sexta, & nona*, propriè significent speciales illas horas, q̄ hisce numeris notantur: tamē facilè extendi potuerūt ad significandū totū illud tempus, quod in illis horis terminatur, vel quia per orationem, q̄ singulis illis horis fit, satisfit toti illi tempori, vel quia orationes illis horis assignatę toto illo tēpore fieri poterant. Aut certè, (q in idem redit) descriptio diurni tēporis illas horas tanquam per notiores, & celebriores sæpe fiebat intermedijs omissis, & quæ in his horis intermedijs fiebant, dicebantur fieri in altera ex prædictis horis extremis, fortasse in ea quæ minus distebat. Supposita ergo hac explicatione huius diuisionis diei in quatuor partes, conciliantur prædicta loca hoc modo. Christū crucifixum esse tempore intermedio inter tertiam, & sextam horam, & ideò denominari potuisse ab vtroque extremo.

Et hæc interpretatio est quidem probabilis, sed non minores difficultates patitur, quam præcedēs. Primò quidē, quia si prima pars diei tribus primis horis concludebatur difficile creditū est, propriè, ac verè, dici potuisse factum esse hora tertia id, quod post horam integram, vel fortasè duas gestum est. Vel è contrario, si secunda pars diei sub sexta concludebatur, non erat, cur Ioannes adderet *hora qua*

A *si sexta*, sed simpliciter dicendum esset *hora sexta*. Secundò (qd̄ me magis mouet,) iuxte hanc expositionem oportet dicere Christum fuisse crucifixum intra horam quartam diei, vel ad summum in initio quintæ: hoc autem incredibile videtur, si quæ supra notata sunt de discursu passionis, attētè pēsentur. Deindè, tota illa interpretatio tantum videtur, quadam coniectura probabili niti. Si autem coniectura vti licet, possemus fortasse eliem non minus probabilem excogitare, scilicet, tertiam, sextam, & horam nonam diei fuisse olim specialiter ad orandum deputatas, & ideò fuisse notiores & celebriores, (vt supra probatum est). Tum, quia homines facilè aliquantulum anteponūt vel postponūt actiones, quæ certis temporib. præscriptę sunt, hinc fieri facile potuit, ut nomen *tertia* non tantū horam tertiam, sed & antecedentem, & subsequentem cōplecteretur. Et eadem ratio est de sexta, & de nona. Sicut nunc etiam, vulgari sermone dicimus esse hoB ram vesperarum, quamuis paulò magis, vel minus distet. Et in hac significatione hora tertia incipiebat à secunda hora diei, & finiebatur in quarta, & sic de alijs: atq; ita superest vndecima, & duodecima horæ diei, quæ possint uesperarum nomine significari. Et iuxta hunc modum est ferè eadē conciliatio Euangelistarum: euitatur tamen prima difficultas tecta. Quia hoc modo propriè pōt dici Christus crucifixus hora tertia, etiam si in fine quartæ crucifixus sit, quæ etiam dicitur *hora quasi sexta*, quia statim à tempore quintæ horæ incipiebat sexta, hoc modo, i. in ordine ad orationem, vel ad res sacras. Altera tamen difficultas eadem manet in hac sētentia, quia videtur tempus illud quatuor horarum breuius, q̄, vt potuerit in eo Christus crucifigi.

Deniq; difficultates tactę contra primum modum explicandi illam diei diuisionem non ita vrgēt, quin possit earum omnium sufficiens rō redC di, si commodè explicetur. Vnde cū alius modus illo aptior sit ad explicandos Euangelistas, & soluendas difficultates in historia passionis occurrentes, videtur præferendus. Et primum q attinet ad fundamentū, uel autoritatem, in qua nititur hæc partitio diei, eadem difficultas cōis est huic modo, & cęteris. Atqui non dicimus diurnum tempus fuisse aliquādo diuisum in quatuor partes æquales, quæ illis nominibus *prima, tertia, sexta, & nona* significentur, sicut nox diuidebaf in quatuor vigilias, quia neq; hoc nobis est necessariū, neq; sufficiens habemus illius fundamentū. Hoc ergo solum ex antiquitate sumimus, illas horas, *tertiam sextam, & nonā* fuisse celebriores, fortasse quia erant ad orationem specialiter deputatæ, atq; ideò illarum vsum frequētiorem fuisse, magisq. vsitatum ad referendas actiones sacras, seu tempora, in quibus fiebāt. Vndè, cōiectamus extensionem aliquam factam esse in vsu, D & significatione illarum vocum *tertia, sexta, & nona*, vt plus temporis, quam singulæ, ac præcisè dici horę significarent, quacunque ratione id interpretemur. Deinde, non refert, quod nomen primæ horæ non reperiatur apud antiquos in hac significatione. Quod .n. hęc sententia asserit, solum est, tres primas horas diei non esse comprehensas sub nomine tertię, siue illud prima hora, siue simpliciter primum matutinum tēpus, aut mane diei, siue alio modo appelletur. Rursus potest, aptissima rō reddi horum nominum in prędicta significatione. Tempus enim assignatum v.g. ad eam orationem, quam *tertiam* appellamus, erat hora tertia diei ela psa, seu audita: iuxta communem autem loquendi modum, quod faciendum est statim audita tertię, propriissimè dicitur fieri *hora tertia*. Sic enim qui docet, vel legit à signo horę tertię, vsque ad signū horę quartę, propriè dicitur docere hora tertia. Ad hūc ergo modum illa oratio dicebatur fieri hora

A ra tertia, & inde extenso vocabulo totum illud tempus dicebatur tertia hora, donec inchoaret sexta, de qua, & de nona eadem ratio est, proportione seruata. Nec refert, quod illud tempus, quod *nonæ* ascribitur, possit etiam *vespera* appellari iuxta vsum scripturę & Iudæorum. Quia nomen vesperæ non est desumptum à tempore orationis, sed aliundè, vt supra tractauimus. Quãquã ét dici põt, ét si dicamus horam nonam incæpisse audito signo horę nonæ, & currente iam decima, non oportere, vt totum tẽpus reliquũ vsq; ad finẽ diei dicatur hora nona. Nã si fortasse antea erat tempus aliquod orationi vel sacrificio vespertino deputatũ, incipiente illo tẽpore, põt dici finiri tempus nonæ. Iam.n.diximus nõ oportere has voces ad significandas æquales tẽporis partes esse extensas: sed vnaquæq; significat tẽpus suæ orationis cõsecratum, quod eandem denominationem retinet, donec tempus alterius orationis incipiat, siue illud ęquè distet, siue non. Tandẽ nõ obstat, quod in scriptura sacra interdũ fiat men-B tio aliarum horarum. Neq;.n. negamus, quin Iudęi diuiderent diurnũ tempus in duodecim partes, vel horas, quibus ad metiẽdas suas actiones vterẽtur: quin potius illa nomina *tertiæ, sextę*, & *nonę* horæ hanc diuisionem supponunt, & ideò non est mirũ, quod interdum fiat mentio aliarum horarum, præsertim, qñ agitur de integra diuisione totius diei, vt in eo loco Ioan. 11. vel quando iuxta occurrentem materiam oportet proprium, ac indiuisibile tẽpus quoad fieri possit, indicare. Et hoc modo videtur loquutus Pet. Act. 2. cum dixit, [Cum sit hora diei tertia.] Ille.n. proprijssimè de tertia hora diei videtur loquutus. Quia id erat necessarium ad rem, de qua agebat, s. vt ostẽderet nõ esse aptum tempus, in quo discipuli ebrij esse possent. Similiter in illo loco Ioan. 4. Regulus voluit conferre tẽpus verborũ Christi cum tempore, in quo melius filius habuit, & iõ oportuit propriam horam septimã describere. Et C idem ferè est de alio loco Matth. 20. in quo oportuit declarare, operarios vltimo loco vocatos solũ vna hora diei laborasse. Quod ergo dicimus est, aliam descriptionem per horas ad orationem deputatas fuisse etiã valdè vsitatam, vt ex alijs locis scripturæ probauimus, & per se verisimile esse. Euãgelistas vsos esse hoc genere enumerationis: tum quia hoc apparet necessarium ad eorum concordiã: tũ quia non sine causa, & mysterio solis illis vocibus vsi sunt *tertia, sexta*, & *nona*. Quia.n. mors domini erat res maximè sacra, ac perfectissimum sacrificiũ, ideò voluerunt illam describere per horas diuinis rebus destinatas, quę etiam illo tempore, quo ipsi scripserunt, inter Christianos obseruabãtur in memoriam passionis Christi, vt in eis speciales orationes, seu horæ canonicæ recitarẽtur. Quocirca, in re tam lubrica, & difficili hæc expositio videtur omninò probanda, dum alia aptior non occurrerit.

Dubium.

Adhuc verò superest difficultas ex verbis Lucæ D 23. dicentis: *Erat autem hora sexta, & tenebrę factæ sunt super vniuersam terram*, cum tamẽ Ioãnes dicat hora ferè sexta Pilatum sedisse ad iudicandum, quod necesse est factum esse ante illas tenebras, per horam saltem integram, & Matt. ac Marc. dicãt tenebras sese offudisse hora sexta. Quę difficultas facillimè posset expediri, si intelligerẽtur hęc loca de sexta hora diei propriè, & in rigore. Nam (vt alibi supra notauimus) illud *quasi* potest interdũ minuere, & interdum addere, & ita in præsenti potest indicare, vel horam nondum incæptam, vel parũ antea transactam. Ioannes ergo dixit *hora quasi sexta*, quia nondum erat incæpta: Lucas verò, quia paulo post transactã, seu auditam sextam horam tenebræ factæ sunt. Alij verò Euangelistæ dixerunt simpliciter *hora sexta*, quia quod fit paulò post auditum signum alicuius horæ, in ea hora fieri dicitur, vt pau-

A lo antea notauimus. Quia verò dictum à nobis est Euangelistas non numerare horas diei prædicto modo, sed secundum aliam enumerationem supra explicatam, ideò addendum est Ioannem dixisse, *Hora quasi sexta*, quia maior pars totius temporis, quod sub hora tertia comprehendi poterat, transactum erat: quanquam fortasse integra hora diei deesset vsq; ad initium sextæ horæ. Qñ enim plus q̃ dimidia pars præcedentis horæ transacta est, cõiter solemus dicere, quasi adesse sequẽtem horã. Quod maximè in loquutione Ioãnis locum habuit, quia illa hora, cuius initium proximè instabat, erat reuera hora sexta diei, & in fine eius, qñ.s. audiri solet signum vniuscuiusq; horę, incipiebat sexta hora secũdum aliam appellationem, quam diximus sumptã esse in ordine ad orationem, seu res sacras.

Quòd verò Lucas dixit tenebras factas esse *quasi hora sexta*, dupliciter explicari potest, primò dicẽdo ét tenebras inchoatas fuisse paulò ante audi-B tum signum sextę horæ. Nam, illa particula diminuens *quasi*, potest magis vel minus minuere, & ideò licèt tempus, de quo loquitur Lucas, vt minimum distet per horam diei integram à tempore, de quo loquitur Ioannes, nihilominus potuit eodẽ verbo explicari. Alij verò Euangelistę dixerũt tenebras factas esse *hora sexta*, quia propè auditũ signũ eius factæ sunt. Sed hæc Lucę expositio vnam patitur difficultatem. Quia vr necessarium, vt à crucifixione Christi, vsq; ad tenebras bonum aliquod tẽporis spatium intercesserit, vt supra ex Hiero. super Marc. argumentabamur. Diximus autem exponentes locum Marci, Christum crucifixum esse paulò ante sextam horã, ergo non potuerunt eodem tempore tenebræ fieri. Nam, quod Canus dicit, Christũ crucifixum esse in initio sextæ horæ diei, & tenebras inchoatas esse in fine eiusdem horæ, non videtur posse consistere cum narratione Ioannis, ét iuxtà ipsius Cani interpretationem. Nã si Pilatus sen-C tẽtiam dixit paulo ante initium sextæ horæ, q̃uo potuit Christus crucifigi in initio eiusdẽ horę? Non.n. potuerunt in dimidia hora naturali fieri omnia, q̃ à prolatione sñiæ vsq; ad crucifixionem facta sunt, vt supra deduximus. Potest ergo aliter exponi Lucas tenebras cæpisse ingruere aliquanto tempore post sextam horã inchoatã, seu soditũ signũ illius, & ideò dixisse, *hora quasi sexta*. Quia non in initio illius, sed illa iam decurrẽte tenebræ factæ sunt. Quod non obstat, quominus alij Euangelistæ dicere potuerint, factas esse *hora sexta* & hoc modo intercessit aliquod tempus inter crucifixionem, & tenebras; nempè aliqua pars horæ tertiæ in fine eius, & alia, quæ fluxit in principio sextæ. Quod tempus satis est, ut in eo potuerint fieri circa Christum crucifixum ea, quæ Euangelistæ narrant facta esse ante initium tenebrarum.

Horas mortis Christi.

In tertio membro præsentis quæstionis indagandum iam nũc est, quota hora Christus sit mortuus. D Quod facilè ex dictis decidi põt. Tres.n. primi Euãgelistæ significant Christum mortuũ esse hora nona, & quamuis nõ declarent expressè, in principio, ne, an decursu illius: tamen satis clarè ex eis colligi, ac ꝓbari põt in initio, uel paulò post, mortuũ esse. Dicũt.n. tenebras durasse vsq; ad horã nonã, vl initiũ inchoatã, siue vsq; ad auditũ signũ horæ nonę, Nã, licèt illud signũ reuera sit finis naturalis horę diei: tñ vocat̃ initiũ ĩ ordine ad actiones, sm̃ cõem modũ loquẽdi, & mensurãdi, ut supra notauimus. Deinde, dicit Mat. Christum circa horã nonã exclamasse: *Deus meus, Deus meus*, &c. & statim subiungit mortẽ eius. Deniq; ab illo initio horæ nonæ, vsque ad occasum solis tm̃ três horæ deerãt: ergo nõ potuit Christus mori multo post, q̃a ante solis occasũ fuit de cruce depositus, ac sepultus: nõ potuẽrunt aũt omnia, q̃ facta leguntur à morte vsque ad

sepul-

ſepulturam eius multo breuiori tempore quam trium horarum fieri, vt facilè patebit hiſtoriā Euangelicam conſideranti. Ex quo tandem colligitur, (quod etiam Ianſe. annotauit) Chriſtum aliquantum plus tribus horis viuum in cruce pependiſſe. Quia (vt diximus) paulò antè ſextam crucifixus eſt, & tota hora ſexta, quæ (vt dictū eſt) tres horas diei complectebatur, viuus permanſit in cruce, ac tandem in initio horæ nonæ (quod erat initium quartæ horæ à crucifixione ſua,) vel paulò poſt mortuus eſt.

QVÆSTIO LI.

De ſepultura Chriſti, in quatuor articulos diuiſa.

DEinde, conſiderandum eſt de ſepultura Chriſti.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

Primò, vtrum conueniens fuerit Chriſtum ſepeliri.

Secundò, de modo ſepulturæ eius.

Tertiò, vtrum corpus eius fuerit in ſepulchro reſolutum.

Quartò, de tempore quo iacuit in ſepulchro.

ARTICVLVS I.

Vtrum fuerit conueniens Chriſtum ſepeliri.

282 Inf. q. 52. ar. 4. co. & opu. 3. ca 241. & 242. & op. 60. c. 20. pri. & 1. Cor. 15. lec. 1. c. 3.

AD primum ſic proceditur. Videtur, quòd non fuerit conueniens Chriſtum ſepeliri. De Chriſto enim dicitur in Pſalm. 87. Factus eſt ſicut homo ſine adiutorio, inter mortuos liber. Sed in ſepulchro includuntur corpora mortuorum, quod uidetur eſſe contrarium libertati. Ergo, non videtur fuiſſe conueniens, quòd corpus Chriſti ſepeliretur.

2. Præterea, Nihil circa Chriſtum fieri debuit, quòd non eſſet ſalutiferum nobis. Sed in nullo uidetur ad ſalutem hominum pertinere, quod Chriſtus fuit ſepultus. Ergo, non fuit conueniens Chriſtum ſepeliri.

3. Præterea, Inconueniens eſſe videtur, quòd Deus, qui eſt ſuper cœlos excelſus, in terra ſepeliretur. Sed illud, quod conuenit corpori Chriſti mortuo, attribuitur Deo ratione vnionis. Ergo, inconueniens uidetur: Chriſtum fuiſſe ſepultum.

Sed contra eſt, quod Dominus dicit Matth. 26. de muliere, quæ eum inunxerat, Opus bonum operata eſt in me, & poſtea ſubdit: Mittens. n. hoc vnguentum in corpus meum, ad ſepeliendum me fecit.

Reſpondeo dicendum, quod conueniens fuit Chriſtum ſepeliri. Primo quidem, ad comprobandam veritatem mortis: non enim in ſepulchro aliquis ponitur, niſi quando iam de ueritate mortis conſtat. Vnde, & Marc. 15. legitur, quod Pilatus antequam concederet Chriſtum ſepeliri, diligenti inquiſitione cognouit eum mortuum eſſe. Secundò, quia per hoc, quod Chriſtus de ſepulchro reſurrexit, datur ſpes reſurgendi, per ipſum, his, qui ſunt in ſepulchro: ſecundum illud Ioann. 5 Omnes, qui in monumentis ſunt, audient vocem filij Dei, & qui audierint, uiuent. Tertiò, ad exemplum eorum, qui per mortem Chriſti ſpiritualiter moriuntur peccatis: qui, ſcilicet, abſconduntur à conturbatione hominum. Vndè dicitur Coloſ. 3. Mortui eſtis, & vita veſtra abſcondita eſt cum Chriſto in Deo: Vnde, & baptizati, qui per mortem Chriſti moriuntur peccatis, quaſi conſepeliuntur Chriſto per immerſionem, ſecundum illud Roman. 6. Conſepulti ſumus cum Chriſto, per baptiſmum in mortem.

A

Ad primum ergo dicendum, quod Chriſtus ſepultus, ſe inter mortuos liberum fuiſſe oſtendit, in hoc, quòd per incluſionem ſepulchri, non potuit impediri quin B *ab eo reſurgendo exiuerit.*

Ad ſecundum dicendum, quod ſicut mors Chriſti efficienter operata eſt noſtram ſalutem, ita etiam, & eius ſepultura. Vnde Hiero. dicit ſuper Matth. Sepultura Chriſti reſurgimus. Et Iſ. 53 ſuper illud, Dabit impios pro ſepultura, dicit gl. ideſt, Gentes, quæ ſine pietate erant, Deo, patriq; dabit: quia mortuus, & ſepultus eos acquiſiuit. Gl. ord. ibi id habet.

Ad tertium dicendum, quod ſicut dicitur in quodam ſermone Concilij Epheſini. Nihil horum, quæ ſaluant homines iniuriam Deo facit: quæ oſtendunt eum non paſſibilem, ſed clementem: Et in alio ſermone eiuſdem Concilij legitur. Nihil putat iniuriam Deus, quod eſt occaſio ſalutis hominibus: tu quidem non ita vilem Dei naturam arbitraberis, tanquam quæ aliquando ſubiecta poſſit eſſe iniurijs.

C

COMMENTARIVS.

LItera huius art. facillima eſt, & in corpore eius poſſet addi congruentia, voluiſſe Chriſtum ſepeliri, vt exemplo ſuo indicaret curam ſepeliendi mortuos honeſtam eſſe, & ad pietatem, & miſericordiam pertinere, quam etiam attigit. D. Th. ar. 2.

Chriſtus ſepultus inter mortuos liber.

In ſolut. ad 1. de Chriſto explicat. D. Th. illud Pſ. 87. *Factus ſum ſicut homo ſine adiutorio inter mortuos liber.* Quod dicit rectè accommodari corpori Chriſti, quòd in ſepulchro liberū fuit, quia impediri nō potuit, quin exiret, cum vellet. Quam expoſitionem indicat Aug. in expoſitione illius Pſ. dicens: [Inter mortuos liber eſt, qui carnē ſuā, tanquā ſolutum ab eis templum reſuſcitare poterat, cum volebat.]. Hieron. verò ibidem eadem verba de Chriſto interpretans, ad Chriſti animam ea referre vide-
D tur dicens: *Inter mortuos liber, quia nemo me in inferno vinxit, ſed ego vinctorū catenam propria virtute calcam.* Eodem modo Ruffin. in expoſitione ſymboli Apoſtolorum. *Euidentiſſimè,* inquit, *de eo dicitur, Factus ſum, ſicut homo ſine adiutorio inter mortuos liber. Nō dixit, homo, ſed ſicut homo, quia etiā deſcenderat in infernū: ſed inter mortuos liber, quia a morte teneri non poterat.* Quæ tamen verba tā ad corpus, quam ad animam accommodari poſſunt. Et eodē ferè modo exponit Cyprian. ſermo. de paſſione Chriſti verſus finem. Tota verò hæc expoſitio allegorica eſt. Ad literam enim Dauid loquitur de ſeipſo; quando eum Saul, vel Abſalon ita affligebant, ut videretur à Deo derelictus. Vndè, Baſilius, & Theod. ita interpretantur illa verba. *Inter mortuos liber. Cum nondum mortis ſeruituti connumero.* Nō eſt tamen negandū, quin prima expoſitio, quàm myſtica; ſit maximè à Spiritu ſancto intenta, imò & Dauid quoque reſpexiſſe ad Chriſtum

A stum credibile est. Multa.n. sunt in Ps. quæ vix possunt in alium conuenire.

In sol. ad 2. dicit D. Thom. sepulturam Christi operatam esse nostram salutem efficienter meritoriè. Sed hoc (vt in superioribus notaui) non potest propriè intelligi, sed per quandam propositionem, seu accommodationem, quatenus corpus sepolchro traditum propter homines, est accommodatum instrumentum ad excitandos homines à sepulchris.

In sol. ad 3. supponit D. Thom. esse communicationem idiomatum inter Deū, & corpus mortuū illi vnitum, & ea ratione verum esse dicere, Deum iacuisse in sepulchro. In quo potest esse nonnulla difficultas, quia illa cōmunicatio idiomatum, supponit veritatem huius propositionis. *Deus est corpus mortuum*, vel *hoc corpus est Deus*. Nam in huiusmodi propositionibus fundatur: at vero illæ loquutiones nō admittuntur communiter. Quia ibi corpus erat per modum partis humanę naturæ: cōmunicatio aūt idiomatum non est inter suppositum, B & partem naturæ, quia nomē partis abstractè significat: propter quod non dicitur Verbū in triduo esse animam. Dicendum verò est illam loquutionē simpliciter admittēdam, Deus est sepultus, vt dictū est supra disp. 38. sec. 2. Hæc autē loquutio fundari potest, vel in hoc, quod corpus illud simpliciter erat quoddam totum: vel certè (quod verius est) quod per synecdochem nomen totius parti tribuitur, quomodo Petrus dicitur sepultus, vbi est corpus eius. Et eadem ratione dicitur Christus sepultus, & quia Christus est Deus, dicitur etiam Deus sepultus. Legatur Richard. in 3. d. 21. artic. 1. q. 2. & Bonau. d. 22. art. 1. q. 1.

Simpliciter dicitur Deus sepultus.

ARTICVLVS II.

Vtrùm conuenienti modo Christus fuerit sepultus. C

284 *D secundum sic proceditur. Videtur, nō conuenienti modo Christum fuisse sepultū. Sepultura enim eius respondet morti ipsius. Sed Christus fuit passus mortē abiectissimū: secundum illud Sap. 2. Morte turpissima condemnemus eum: ergo, inconueniens uidetur fuisse, quod Christo exhibita fuit honorabilis sepultura: in quantum à magnatibus fuit tumulatus, s. à Ioseph ab Arimathia, qui erat nobilis Decurio (vt habetur Mar. 15.) & à Nicodemo qui erat princeps Iudæorum: ut habetur Ioan. 3.*

2. Præterea, Circa Christum non debuit aliquid fieri, quod esset superfluitatis exemplum. Videtur autem superfluitatis fuisse, quod ad sepeliendum Christum D *Nicodemus venit ferens mixturam myrrhæ & aloes, quasi libras centum (vt dicitur Ioan. 19.) præsertim, cum mulier præuenerit corpus eius vngere in sepulturam, ut dicitur Mar. 14. Non ergo fuit hoc cōuenienter circa Christum factum.*

3. Præterea, Non est conueniens ut aliquod factū sibiipsi sit dissonū. Sed sepultura Christi fuit simplex ex vna parte: quia, s. Ioseph inuoluit corpus eius in sindone munda (vt dicitur Matt. 27.) non autem auro, aut gemmis, aut serico, vt Hier. ibidem dicit: ex alia vero parte videtur, fuisse ambitiosa, in quantum cum aromatibus sepelierunt. Ergo uidetur, non fuisse conueniens modus sepulturæ Christi.

Super hæc verb Mat. 27. to 9. & Beda sup. Mar. c. 44.

A *4. Præterea, Quæcunque scripta sunt, præcipuè de Christo, ad nostram doctrinam scripta sunt, ut dicitur Ro. 15. Sed quædam scribuntur in Euangelijs circa sepulchrum Christi quæ in nullo uidentur ad nostram doctrinam pertinere: sicut quod fuit sepultus in horto, q in monumento alieno, & nono, & excisso in petra, Inconueniens ergo fuit modus sepulturæ Christi.*

Sed contra est, quod dicitur Isa. 11. & erit sepulchrum eius gloriosum.

Respondeo dicendum, q modus sepulturæ Christi ostēditur esse cōueniens quantum ad tria. Primò quidem, quantum ad confirmandam fidem mortis, & resurrectionis ipsius. Secundò, ad commendādam pietatem eorum, qui eum sepelierunt. Vnde Augu. dicit in 1. de Ciuit. Dei: Laudabiliter commemorantur in Euangelio, qui corpus eius de cruce acceptum diligēter, atq; honorificè tegendum, sepeliendumq; curarunt. B *Tertiò, quantum ad mysterium, per quod informantur illi, qui Christo consepeliuntur in mortem.*

Li. 1. c. 13. circa med. to. 5.

Ad primū ergo dicendum, quod sicut ex morte Christi commendātur patientia, & constantia ipsius, qui mortem est passus, & tantò magis, quanto mors fuit abiectior. Sed in sepultura honorifica consideratur uirtus morientis, qui contra intentionem occidentium, & mortuus honorificè sepelitur: & præfiguratur deuotio fidelium, qui erant Christo mortuo, seruituri.

Ad secundū dicendum, quod in hoc quod Euangelista dicit, Quod sepelierūt eum, sicut mos est Iudæis sepelire (sicut Aug. dicit super Ioan.) admonuit in huiusmodi officijs, quæ mortuis exhibentur, morem cuiuslibet gentis esse seruandum. Erat autem istius gentis consuetudo, ut mortuorum corpora varijs aromatibus condirentur, ut diutius seruarentur illæsa. C *Vnde, & in tertio de doctrina Christiana dicitur, quod in omnibus talibus, non vsus rerum, sed libido vtentis in culpa est. Et postea subdit, quod in alijs personis plerumq; flagitium est; in diuina uel prophetica persona maximè cuiusdam rei signum est. Myrrha enim, & Aloes propter sui amaritudinem significat pœnitentiam, per quam aliquis in seipso Christum conseruat absque corruptione peccati: odor autem aromatum significat bonam famam.*

Trac. 120. in Euang. Ioan. à me. 10. 9.

Li. 3. c. 12. parum à priā. to. 3. eod loco nūc dicto.

Ad tertium dicendum, quod myrrha, & aloes adhibebantur corpori Christi, vt immune à corruptione seruaretur, quod videbatur ad quandam necessitatem pertinere. Vnde, datur nobis exemplum, quod licite possumus aliquibus pretiosis vti medicinaliter pro necessitate nostri corporis cōseruandi. Sed inuolutio corporis pertinebat ad solam quandam decentiam honestatis: & in talibus simplicibus debe- D *mus esse contenti. Per hæc tamen significabatur (vt Hieronym. dicit) quod ille in sindone munda inuoluit Iesum, qui mente pura eum susceperit. Et hinc, vt Beda dicit super Marc. Ecclesiæ mos obtinuit, vt sacrificium altaris non in serico, neque in panno tincto, sed in lino terreno celebretur: sicut corpus Domini est in sindone munda sepultum.*

Super illud Matt. 27. tom. 9. Beda in p dictum verb Mar. c. 44. secū. or. Bedæ, nō procul a fin.

Ad quartum dicendum, quod Christus sepelitur in horto, ad significandum, quod per mortem, & sepulturam ipsius, liberamur à morte, quam incurrimus per peccatum Adæ in horto paradisi commissum. Ideò autem, Saluator in aliena ponitur sepultura (vt August. dicit in quodam sermone) quia pro aliorum moriebatur salute: sepulchrū autē

Ser. 2. in vigi. Paschæ qui est 13. in ordine post med. tom. 10.

mortis

mortis est habitaculum. Per hoc etiam considerari A *potest paupertatis abundantia pro nobis suscepta: nam, qui domum in vita non habuit, post mortem quoque in alieno sepulchro reconditur, & nudus existens à Ioseph cooperitur. In nouo autem ponitur monumento (vt Hieron. dicit) ne post resurrectionem, cæteris corporibus remanentibus, surrexisse alius fingeretur. Potest autem, & nouum sepulchrum, Mariæ virginalem vterum demonstrare. Per hoc etiam datur intelligi, quod per Christi sepulturam omnes innouamur, morte, & corruptione destructa.*

Super hoc verbum Matt. 27. tom. 9. & Bed. c. 94. super Luc.

In monumento autem exciso in petra conditus est (vt Hieron. dicit) ne si ex multis lapidibus, edificatum fuisset, tumuli fundamentis suffossis ablatus furto diceretur. Vndè, & saxum magnum, quod appositum fuit, ostendit quòd non absque auxilio plurimorum sepulchrum potuisset reserari. Si etiam sepultus B *fuisset in terra, dicere poterant, Suffoderunt terram, & furati sunt eum: sicut August. dicit. Significatur autē mysticè per hoc, (vt Hilar. dicit) quod per Apostolorum doctrinam in pectus duritiæ Gentilis quodam doctrinæ opere excisum Christus infertur, rude, scilicet, ac nouum, & nullo antea ingressu timori Dei peruium. Et quia nihil præter eum oportet in pectora nostra penetrare lapis ostio aduoluitur. Et sicut Orig. dicit, non fortuitu scriptum est, quòd Ioseph inuoluit corpus Christi sindone munda, & posuit in monumento nouo, & quòd aduoluit lapidem magnum: quia omnia, quæ sunt circa corpus Iesu, munda sunt, & noua, & valdè magna.*

Super hoc ver. Matt. 27. tom. 9. & Beda super Luc.

In vig. Paschę i ser. 2. a me. tomo. 10. Hil. i can. vlt. i Mat. nō multū à pcula fin. ho. 35. in Mat. i vlt. folio 3.

COMMENTARIVS.

Litera est clara, & de reipsa nonnulla dicemus C disput. seq. Solum est hic adnotādus locus ille Ioannis 19. quem D. Tho. attingit in solut. ad 2. In quo dicitur, Nicodemum adduxisse quasi libras cētum confectionis myrrhæ, & aloes. Quia non solū superfluum (vt D Tho. argumentatur) verum etiā incredibile apparet, tot libras vnguenti in vnius corporis vnctione fuisse cōsumptas. Propter quod aliqui existimarunt libram eo loco non significare mensuram ponderis, sed nummi: vt sensus sit, ad vngendum Christum adductum esse vnguentum, quod centum libris fuerat comparatum. Sed hæc expositio non placet, tùm, quia nō quadrat contextui, tùm etiam, quia non soluit difficultatem. Nam centum libræ argenti etiā uideri potest nimia quātitas pecuniæ. Adde, nomen *libra* in ea significatione, pro quantitate, & mēsura pecuniæ non esse admodum generale, sed in paucis nationibus vsurpata. Vnde, neque apud Latinos antiquos fuit in vsu in ea significatione, neque in scriptura sacra repe- D ritur. Dicunt ergo alij illas libras fuisse minoris quantitatis, quam sint nostræ: & Medina hic asserit fortaisè apud Iudæos libram unciam fuisse: Sed non oportet hoc dicere sine fundamento. Nàm licèt verum sit non omnē libram easdem vncias habere, tamen certum est quamlibet pluribus vncijs constare, & frequentius constitisse duodecim.

Respons. Nicodem⁹ magnificè Christi corpus aromatib. condit ac sepelit.

Dicendum est ergo Nicodemum fuisse virum diuitem, nobilem, ac potentem, & (vt Chrysost. ait homil. 84. in Ioann.) voluisse sepelire Iesum, non vt reum, sed magnificè, tanquam magnum aliquem, atque admirandum virum, & ideò magnam copiam myrrhæ, ac aloes attulisse, vt Christi corpus condiretur, siue tota illa quantitas consumpta fuerit in illa vnctione, (hoc enim Euangelistæ non exprimunt) siue unu solum corpus, sed

A etiam locum, ac pauimentum sepulchri eo liquore perfuderit, id enim fieri etiam potuit, quamuis scriptum non sit.

ARTICVLVS III.

Vtrùm corpus Christi fuerit in sepulchro incineratum.

AD tertium sic proceditur. Videtur, 284 *quòd corpus Christi in sepulchro fuerit incineratum. Sicut enim mors est pœna peccati primi parentis, ita etiam & incineratio: dictum est enim primo homini post peccatum. Puluis es, & in puluerem reuerteris, vt dicitur Gen. 3. Sed Christus mor-* B *tem sustinuit, vt nos à morte liberaret. Ergo etiam incinerari debuit corpus eius, vt nos ab incineratione liberaret.*

Inf. q. 53. ar. 2. co. & ap 1. E13. d. 1. 1. q. 1. art. 2. & q. 2. art. 1. ad 1. & opu. 3. c. 141. & opusc. 60. c. 20. co. 2.

2. Præterea, Corpus Christi fuit eiusdem naturæ cum corporibus nostris. Sed corpora nostra statim post mortem resolui incipiunt, & ad putredinem disponuntur: quia exhalante calido naturali, superuenit calor extraneus, qui putrefactionem causat. Ergo videtur, quòd similiter in corpore Christi acciderit.

3. Præterea, Sicut dictum est, Christus sepeliri voluit, vt daret hominibus spem resurgendi etiam de sepulchris. Ergo, etiam incinerationem pati debuit, vt spem resurgendi incineratis post incinerationem dares.

Art. 1. huius quæst.

Sed contra est, quod in Psal. 15. dicitur. Non da- C *bis sanctum tuum videre corruptionē. Quod Damasce. exponit in 3. lib. de Corruptione, quæ est per resolutionem in elementa.*

lib. 3. orth. fid. c. 18.

Respondeo dicendum, quòd non fuit conueniens corpus Christi putrefieri, vel quocunque modo incinerari: quia putrefactio cuiuscunque corporis prouenit ex infirmitate naturæ illius corporis, quæ non potest amplius corpus continere in vnum. Mors autem Christi (sicut supra dictum est) non debuit esse ex naturæ infirmitate, ne crederetur non esse voluntaria: & ideo non ex morbo, sed ex passione illata voluit mori, cui se obtulit spontè. Et ideò, Christus, ne mors eius naturæ infirmitati adscriberetur, noluit corpus suum qualitercunque putrefieri, aut qualitercunque resolui: sed ad ostensionem virtutis diuinæ voluit corpus illud incorruptum permanere. Vnde Chrysost. dicit, quòd viuentibus alijs homini- D *bus, his, scilicet, qui egerunt strenuè arrident propria gesta: his autem pereuntibus pereunt. Sed in Christo est totum contrarium: nam, antè crucem omnia sunt mœsta & infirma: vt autem crucifixus est, omnia clariora sunt facta, vt noscas non purum hominem crucifixum.*

q. præced. ar. 1. ad 2.

In tract. q. dicitur ad uersus gētiles demōstratio, qđ Christ⁹ sit De⁹ parū ante med. to. 5.

Ad primum ergo dicendum, quòd Christus cum non esset subiectus peccato, neque morti, erat obnoxius, neque incinerationi: voluntariè tamen mortem sustinuit propter nostram salutem, secundum rationes suprà dictas. Si autem corpus eius fuisset putrefactum, vel resolutum, magis hoc fuisset in detrimentum salutis humanæ: dum non crederetur in eo esse virtus diuina. Vndè, ex persona eius in Psalm. 29. dicitur. Quæ vtilitas in sanguine meo, dùm de-

In cor. art. & q. 50. ar. 1.

scendo in corruptionem? quasi dicat. Si corpus meum putresceret, perderetur effusi sanguinis vtilitas.

Ad secundum dicendum, quòd corpus Christi, quantum ad conditionem naturæ passibilis, putrefactibile fuit: licet non quantum ad meritum putrefactionis quod est peccatum. Sed virtus diuina corpus Christi à putrefactione præseruauit, sicut, & resuscitauit à morte.

Ad tertium dicendum, quòd Christus de sepulchro resurrexit virtute diuina, quæ nullis terminis coarctatur, Et ideò hoc, quod à sepulchro resurrexit, sufficiens argumentum fuit, quòd homines erant resuscitandi virtute diuina, non solum de sepulchris, sed etiam de quibuscunque cineribus.

COMMENTARIVS.

Christi corpus in sepulchro non est in cineres solutum.

B Respondet D. Tho. negando Christi corpus in sepulchro in cineris redactum esse. Quæ assertio certa est secundum fidem, quam D. Tho. in argumento, *Sed contra*, probat verbis Psal. 15. *Nō dabis sanctū tuum videre corruptionem.* Quæ cum Damas. lib. 3. de fide c. 28. de Christo interpretatur, & de corruptione, non hominis per mortem, sed humani corporis iam mortui per putrefactionem, & resolutionem in elementa. Quæ ex expositio omnium Patrum in illum locum, Augustini. Hieron. Basi. & Theod. Et omnino certum est hunc esse proprium, ac literalē sensum, cùm Petrus Act. 2. ita sit hunc locum interpretatus. [Propheta, inquit, cum esset, & sciret, quia iureiurando iurasset illi Deus, de fructu lumbi eius sedere super sedem eius, prouidens loquutus est de resurrectione Christi, quia neq; derelictus est in inferno, nec caro eius vidit corruptionem.] Eodem modo exposuit hunc locum Paul. Act. 13 Vbi probat non posse de Dauide intelligi. [David enim, inquit, in sua generatione cū administrasset, volūtate Dei dormiuit, & appositus est ad patres suos, & vidit corruptionem: quem vero Deus suscitauit nō vidit corruptionem.] Ex quib. ēt testimonijs euidenter colligitur, sermonem esse de prædicta corruptione corporis iam mortui: tùm, quia loquens Paulus de Dauid hæc cond istinguit, dicens eum & mortuum esse, & vidisse corruptionem, tum, quia loquens de Christo, & supponit eum mortuum esse, cum resurrexisse affirmet, & negat vidisse corruptionem.

Ratio præterea, qua D. Tho. confirmat assertionem, est optima. Sūma eius est. Quia sicut non decuit Christum corporis morbis, & infirmitatibus subiacere, aut ex ęgritudine mori, ne videretur hæc necessitate potius naturæ, quàm voluntate pati, ita quoq; non decuit post mortem pati corruptionē, ne mors eius naturæ infirmitati adscriberetur. Et in solutione ad primum addit rōnem aliam. Nam D Christus mortem assumpsit pp nostram vtilitatem, corporis aūt mortui corruptio non erat nobis necessaria, aut vtilis, quia per illam, nec mereri iam poterat, nec satisfacere, quin potius esset nobis impedimento, si pp hmōi corruptionem corporis, quispiā aut de veritate volūtariæ mortis, resurrectionis ve, aut de virtute diuinitatis illi corpori coniunctæ dubitaret. Atque in hunc modum interpretatur illud Psal. 29 *Quæ vtilitas in sanguine meo, dum descēdo in corruptionem?* id est, si descendero, seu si corpus meum putrefiat, impeditur fructus, & vtilitas sanguinis effusi. Quo sensu interpretantur etiam hæc verba Aug. & Hieron. Et est satis accommodatus sensus, quamuis spiritualis magis, quàm literalis videatur. Tertia coniectura, & satis literalis addi potest. Quia cum corpus Christi paulò post esset suscitandum, non oportuit eum in cinerem redigi.

A Vt enim Orig. notat li. 2. cōtra Celsum, ideò Christus non permisit ossa sua confringi: sed integrum corpus manere voluit, vt significaret citò esse resurrecturum; multò ergo magis permittere nō debuit corpus suum putrefieri, aut in cineres solui.

In solut. ad secundum sentit D. Th. corpus Christi mortuum, ac suæ naturæ relictū naturaliter fuisse corrumpendum, atq; adeò diuinæ virtutis fuisse, omnino incorruptum conseruari. Quæ snia cōis est Theologorum in 3. dist. 21. (ubi præsertim uideri possunt Scot. & Gabriel.) & omnino indubitata est. Quia necessario sequitur ex vera cōpositione mortalis corporis ex quatuor elementis, atque humoribus. Quocirca, sicut in priori tomo q. 14. ostendimus, Christi corpus mortale, sublata omni potentia diuina necessitate quadam naturali fuisse subiectum passionibus corporis: ita dicendum est de corpore iam defuncto quoad vlteriorem corruptionem, ac resolutionem, nisi diuina virtute specialiter, conseruaretur.

Corpus Christi defunctum suapte natura obnoxium corruptionis.

Obiectio.

Contrà hanc verò doctrinam citari solet Henricus quodl. 12. q. 12. dicens corpus illud ex vi solius unionis nō potuisse naturaliter corrumpi, hoc genere corruptionis. Cui snīæ fauet Damas. libr. 3. de fide, ca. 28. dicens corpus Christi fuisse incorruptibile illo genere corruptionis. Sed in hoc nō potest esse inter Catholicos controuersia, nisi fortasse in modo loquendi. Et in primis Damas. seipsum exponit, dicens: *Secundo corruptionis significatu* (scilicet per resolutionem) *incorruptibile, & hoc est interius expers corpus Domini confitemur, quemadmodum pij Patres nobis tradiderunt*: solū ergo appellat incorruptibile, quia secundum diuinam prouidentiam nō potuit talem corruptionis modum pati. Quod certè exposuit Helias Cretensis super orationem primam Naziā. his verbis. [Cum domini corpus, vt cōem cum omnibus essentiam habens, mortale esset, proinde etiam, vt alia similia mortem obibat: C at verò ob verbi in ipsum inscensionem, non iam ut ipsius naturæ consentaneum erat, corrumpebatur, verum ob inhabitantem in ipsum Deum Verbum, à labe, à corruptione integrum seruatur. Atq; admirabili modo hæc duo concurrentur, nempè vt omnium hominum mors in dominico corpore impleretur, & item mors, ac corruptio propter socium Verbum extingueretur.] Quocirca, cum hoc genus prouidentiæ, & preseruationis esset quodam modo debitum ratione vnionis, potest dici quodāmodo naturale, non quia sola vnio per se, ac formaliter sumpta sufficeret ad preseruandum illud corpus à corruptione, nec quia intrinseca dispositio; & qualitas illius natura sua non esset corruptioni obnoxia. Neq; .n. existimādum est corpus illud statim post aīæ separationem fuisse aliqua intrinseca qualitate affectum, quæ uim haberet resistendi omni corrumpenti, omnemq; peregrinam alterationem impediendi, hoc .n. sine vllo fundamento; uel D autoritate fingeretur. Hmōi .n. dispositionem consequutum est illud corpus per resurrectionem: antea verò tale permansit, quale exterius apparebat, & ideò lancea aperiri potuit, & potuissent ēt crura eius confringi, si Deus permitteret, & potuit ēt frigefieri, ac denique de facto passum est hmōi alterationes, vsque ad illum gradum, in quo naturaliter posset conseruari absq; ulla putrefactione. Neque Henr. loco citato docet oppositum, imò expressè dicit, quod illud corpus esset putrefactum cursu naturali, & quod miraculosè fuerit pręseruatū. Addit verò, hoc miraculū sequi ex priori unione, & ideò fuisse futurum diuina prouidentia ita ordinante, etiam si diu dilata esset resurrectio. Sine causa ergo Scotus in 3. dist. 21. q. vnica Henricum reprehēdit, & cum eo de modo loquendi potius, quàm de re ipsa contendit.

DISPVTATIO XLI.

In tres Sectiones distributa.

De ijs, quæ post mortem circa Christi corpus facta sunt.

IN superioribus disputat. vsq; ad Christi mortem explanandã peruenimus; reliquum ergo est, antequam de resurrectione dicamus, vt de partibus separatis corpore. s. & aīa, quid videlicet in vtraq; illo tpe actum sit, loquamur. Tria verò potissimũ sunt, quę ab Euãgelistis narrari vīt facta circa corpus Christi iam defunctũ. Primò, q latus eius lãcea apertũ sit: deinde q depositũ fuerit **B** de cruce, & præparatum ad sepulturam, ac demũ sepultum. De his igitur dicendum est, & obiter adijciendũ quoq; quid B. Virgo in hoc mysterio passa sit, vt quandam vulgi opinionem corrigamus ac refellamus.

SECTIO I.

Vtrum Christi corpus in cruce pendens post mortem fuerit ita lancea vulneratum, vt ex latere eius sãguis, & aqua manauerint.

RAtio dubitandi esse potest. Quia non vr decuisse, vt Christus post mortem nouũ vulnus acciperet, quia solum pp peccata nostra vulneratus est, vt eis mederetur: vulnus aūt post mortem susceptum non poterat esse medicina peccati, cũ neque ratioṅe meriti, neq; satisfactionis hře posset. Simili **C** .n. ratione dicemus inferius aīam Christi post separatioṅe à corpore nihil amplius passam esse, & D. Th. ferè eodem discursu intulit nõ debuisse Christi corpus in cineres redigi. Et confirmatur, nam sicut decuit Christum ante mortē ab hominib. illudi, & iniuriosè tractari, ita ēt decuit post mortē honorari ut eius virtus, & diuinitas ostenderetur, vt Chry. ēt notauit in Demonst. q Christus sit Deus. Et hac ratione, speciali Dei prouidentia factum est, vt honorificè sepeliret, ergo, Propter hãc fortasse causam, quidã hæretici dixerunt Christi corpus ante mortem fuisse lancea volneratum. Cuius hæresis autor dr fuisse Petrus Ioannes, vt refert Guido Carm. & ex illo Castr. lib. 4. cont. hæres. verbo Christus hęresi 10. & Prateol. lib. 14. elenchi hæresum in 20.

Corpus Xpi post mortē de cruce pendēs lãcea perforatũ

Dicendum verò est, primò, corpus Christi post mortē, anteq̃ de cruce deponeret, lancea vulneratũ esse, eiusq; latus apertum. Assertio est de fide, quam **D** cõtra prædictã hæresim definiuit Clemens V. cum concilio Viennensi, in Clemen. de summa Trin. & fide cath. & probatur expressis verbis Ioann. 19. *Ad Iesum autem cum venissent, vt viderunt eũ iam mortuum, non fregerunt eius crura, sed vnus militũ lancea latus eius aperuit*. Quæ verba, licet expressa sint, tñ ab illo hæretico ita corrumpebantur, vt per recapitulationem postrema verba exponeret, & loco illius præteriti, *Aperuit*, poneret præteritũ perfectum, *Aperuerat*, vt facilius posset referri ad illud tps, in quo Christus adhuc viuebat. Quam falsam interpretationem damnare voluit prædictum Cõcilium, cum dixit: [Nos igitur ad tam præclarum euangelistæ testimonium, & sanctorum Patrũ, ac doctorum cõem sñiam, Apostolicę considerationis (ad quam duntaxat hæc declarare pertinet) faciem conuertẽtes, sacro approbante cõcilio declaramus prædictum Apostolum, & euangelistam Ioannem rectum in præmissis factæ rei ordinē tenuisse, narrando, quòd, Christo iam mortuo, vnus militũ lancea latus eius aperuit] Et verba Ioãnis satis conuin**A**cunt, nam exponere, *aperuit*, i. aperuerat, non est interpretari, sed corrumpere scripturã. Deinde, aduersatiua illa, *sed vnus militũ*, &c. planè ostendit, id factũ esse ab vno milite, postq̃ alij decreuerant Christi crura non frangere, eò, q eum iam mortuũ inuenissent. Rõ verò huius facti, si ex parte militis percutientis inquiratur: dicere possumus cum Chrys. hom. 84. in Ioan. & Cyril. li. 12. c. 39. id fecisse, vt vel exploraret, an verè Christus mortuus esset, vel certè, si non esset, vt eum oīnò interficeret, q facere ēt, potuit, vt Iudæis placeret, vel temeritate quadã, ac ferocia militari. Antè verò, q̃ mortuus existimaret, nemo ausus esset tale vulnus infligere, tum quia in crucifixorum supplicio hoc nõ continebatur, tùm maximè, quia crucifixi permittebãtur paulatim mori, nec solebat accelerari eorũ mors alijs vulnerib. **B** inflictis. Et ideò, licet Iudæi cuperent eo die crucifixorum corpora citò de cruce deponere, nõ sunt ausi eorum maturare mortē: sed à Pilato id petierunt. Si aūt ex parte Dei, & Christi rõ inquirat, permisit ipse lancea latus suũ aperiri, primò, vt magis testata esset, ac cõfirmata eius mors, quis, n. dubitaret mortuum, cuius latus post tot, ac tanta tormenta lancea apertum conspiceret? Secundò, vt idē vulnus testimoniũ postea esset verę ac resurrectionis, quẽadmodũ Thomæ fuit. Tertiò, pp mysteria sanguinis, & aquæ, q̃ statim explicabimus. Propter quæ ēt voluit mortuus potius, q̃ viuus hoc vulnus suscipere, vt prius intelligeretur consummata redẽptio per mortem, à qua virtus sacramentorum fluxit, & per quã ianua regni aperta est. Quæ oīa in apertione lateris, & in effusione sanguinis, & aquæ significabantur. Et præterea voluit Christus antè hoc vulnus mori, vt non tam extrinseca necessitate ferientis militis, q̃ **C** propria voluntate animam tradidisse crederetur.

Corpus suũ Xps lãcea aperiri cur pmisit.

Dubium. Eua de costa Adę dormientis educta figura ecclesiæ de latere Xpi defuncti formatæ. Gen. 2.

Quod si quis inquirat, quo in latere Christus fuerit percussus dextro ne, an sinistro. Nullum firmũ, ac certum rñsum præbere possumus, quia neq; scriptura id explicat, neq; apud antiquos patres aliquid hac de re scriptum inuenitur: Solum dicunt oēs in hoc mysterio impletum esse, qđ in Adamo, & Eua fuerat præfiguratũ, qñ Eua de latere Adæ dormientis formata est in figurã Christi, de cuius latere dormiẽtis in cruce formanda erat Ecclesia, vt significauit Pau. dicens ad Eph. 5. *Sacramentum hoc magnũ est, ego autem dico in Christo, & in Ecclesia*, & notauit Clemens Papa in prædicta Clementina, & Euchet. Ruper. & alij in Genesim. Hiero. ad Ephes. 5. Aug. tract. 9. in Ioan. & lib. 9. Genes. ad liter. c. 19. & Leo Pap. epis. 22. & alij, quos retuli in priori to. q. 1. in commen. ar. 3. Quib. adde Tertul. lib. de aīa c. 43. sic de Adamo loquentem: *Inde deducimur etiã imaginem mortis iam tunc eum recensere si. n. Adam de* **D** *Christo figurabat, somnus Adæ mors erat Christi dormituri in mortem, vt de iniuria perinde lateris eius vera mater viuẽtium figuraretur Ecclesia*. Hinc Ambro. lib. 5. de sacr. c. 1. sentit in eo latere fuisse Christum vulneratũ, ex quo Eua formata fuit: *Quare*, inquit, *de latere? quia vnde culpa, inde gratia: culpa per fœminã, gratia per dominũ Iesum Christum*. Et Ruffin. in expositione symboli *Si quæris*, inquit, *cur non ex alio membro, sed ex latere potius produxisse dicatur aquam, & sanguinē. Videtur mihi in latere per costã mulier indicari. quia fons peccati, & mortis de muliere prima, quæ fuit primi Adam costa, processit: fons redemptionis, ac vita de secũdi Adam costa producitur*. Coniectant autem viri docti, & eruditi Euam de sinistro latere fuisse formatam, in quod vergit cor humanũ: pp summum amorē, qui inter virum, & uxorem esse debet. Eam. n. ob causam formata est fœmina ex viro, vt notauit D. Th. 1. p. q. 92. art. 2. & Aug. 12. de Ciu. c. 26. Theodoret. Rupert. & alij in Genesim. Hinc ergo conijcere possumus Christum in latere sinistro fuisse vulnera-

Respõsio. Christum in sinistro latere lancea vulneratum verisimile ē.

neratum,tñ,ut res figuræ rñderet, tùm ẽt,ut indica retur summa eius charitas erga sponsam Ecclesiã cuius amore vulneratum erat cor eius iuxtà illud. *Vulnerasti cor meum*. Et eodem Amore vulnerari voluit in ea potissimũ parte corporis, quę eius cor hominibus,quasi patere posset,intelligerentq; sibi apertum ostium per quod in cor Christi ingredi, illicque possent requiescere. Vndè Aug. in Manual. c.23. *Longinus,inquit,aperuit mihi latus Christi lancea, & ego intraui, & ibi requiesco securus*. Possumus item literalem rõnem adiungere, quia similes Christum vulnerauit exploraturus,aut certè perfecturus mortem eius,verisimile est, cor eius voluisse trãsfigere. Denique si diuina prouidẽtia hoc permisit,vt mors Christi esset magis testata, & euidẽter conuenientius ẽt fuit, vt in sinistro latere percuteretur. Video tñ huic probabili coniecturæ obstare frequentem vsum pingendi imagines crucifixi in dextro latere vulnerari: solet aũt hæc pictura in Ecclesia hře autoritatem,qm iudicium est antiquæ traditionis,& consensionis Ecclesiæ. Sed non constat hanc consuetudinem esse,vel vniuersalem, vel antiquam. Quare non est,quòd nos multum moueat quanquàm nihil etiam sit temere affirmandum.

Cant. 4.

De latere Christi in cruce verº sanguis aquaq; manauit.

Innoc.Pa.

Secundò dicendum est,verum sanguinẽ ueráque aquam de latere Christi aperto fluxisse. Hæc conclusio est de fide definita ab Innocentio in c.in quadam,de celebratione missarũ, contra quosdam qui negabant exiuisse ueram aquam, sed pituitam, seu phlegmaticũ quendam humorem,quem dicebant aquam appellatũ, quia in eo aqua prædominatur. Verba aũt Ioãnis in propria significatione esse intelligenda semper Ecclesia intellexit, & veritas scripturæ hoc requirit nàm in enarratione præsertim historię non fuisset Ioãnes vsus verbis improprijs, & metaphoricis. Deindè, inquiro,cur aquam impropriè interpretentur. Rñdetur,quia nõ poterat naturalis aqua de corpore humano naturaliter exire.Sed in primis non defuerunt catholici, qui hoc negarent.Nam(vt refert Abu.perad.2.c.29. & 30.) quidam dixerunt in corpore humano, cum primũ recedit aĩe,& incipit frigescere, naturaliter generari aquam per resolutionẽ phlegmatis,& ita potuisse,accidere in corpore Christi.Quæ sn.le præferenda esset præcedenti: si aliter ueritas historiæ euangelicæ consistere non posset,sed non indiget euangelica veritas philosophica fictione. Quia,nec uera aqua tã citò potuisset generari naturaliter, vbi non erat principium à quo generaretur, alioqui fluxisset ẽt per foramina clauorum, & ex quocunq; corpore humano iam mortuo post aliquas horas posset naturaliter aqua educi,quod repugnat experientiæ.Concedendũ est ergo id non potuisse naturaliter fieri ,nec tñ ppea negandum est fuisse ueram aquam. Quia ẽt non poterat de corpore mortuo naturaliter sanguis effluere, & nihilominus sanguinẽ propriè interpretamur,qđ neq; ipsi hæretici negere ausi sunt. Vtrumq; ergo miraculosè accidisse ad mysteriũ aliquod significandũ Patres Ecclesię docent. Primò, vt verites humanæ naturæ assumptæ illo testimonio probaretur, de quo dixit Ioann. I. Canon.c.5. *Tres sunt,qui testimoniũ dant in terra, spiritus,aqua,& sanguis*. Spiritus.n. clemore ualido emissus,& in paternas manus commendatus,testis fuit, in Christo fuisse veram animam rõnalem: sanguis verò, & aqua significarunt corpus Christi fuisse verum humanum corpus compositũ ex quatuor humoribus,quorum pręcipuus est sanguis,& ex quatuor elementis,quorum vnum est aqua, quę ad huiusmodi ministerium magis erat accommodata,quam cętera. Secundò, in sanguine, & aqua significatum est, Ecclesiam pretio sanguinis Christi fundandam,atque abluendam esse. Verumque enim fit per baptismum. qui in aqua confertur, &

1. Ioan. 5.

Cur sanguis, & aqua de latere Christi manauit.

A in sanguine Christi habet efficaciam, iuxtà illud Pauli ad Ephes. 5. *Christus dilexit Ecclesiam,& seipsum tradidit pro ea,ut illam sanctificaret,mundãs eam lauacro aqua in verbo vitæ*:& illud Ioã. 5. *Hic est,qui venit per aquam, & sanguinem Iesus Christus,non in aqua solum,sed in aqua,& sanguine*, id est,non in aqua tm̃ significatiua,qualis erat in lauacris Iudæorum, & in baptismo Ioãnis:sed in aqua, quæ efficaciam haberet ex sanguine Christi iam effuso. Et pp hanc etiã causam,hæc effusio sanguinis Christi non est facta ante mortem, quia tota hæc uirtus sanctificãdi, & fundandi Ecclesiam ex morte Christi potissimum dimanauit. Vnde Ambr.lib. 5.de sacram. c.1. *Quare aqua? quare sanguis? aqua, vt mundaret,sanguis,vt redimeret*. Et hoc sensu intelligendi sunt Patres,cum dñt in hoc uulnere lanceæ,fluxuq; sanguinis, & aquæ significatã esse Ecclesiæ formationem ex latere Christi dormientis in cruce. Vt Cyprian.lib. de mõtibus Sina,& Sion
B in fine. *Percussus,inquit,in latere lancea,sanguis,& aqua mistus profusus fluebat,vndè sibi Ecclesiam sanctam fabricauit*. Vndè,vlterius in hmõi sanguine, & aqua significata sunt oĩa sacramenta Ecclesiæ, quæ ex Christi morte habent efficaciam. Aqua.n. indicat baptismum.qui est ianua, sanguis verò Eucharistiam,quæ est finis,& consummatio sacramẽtorũ, & ideò sub his duob.reliqua comprehenduntur. Et hoc sensu dñt etiam Patres per hoc mysterium indicatũ esse oĩa sacramenta de latere Christi manasse, citaui plures in priori tomo disp.39.sect. 3. quibus addi possunt Cyprian.serm. de passione Christi in fine dicens: *De latere tuo fons egreditur in vitam ęternam prosiliens*,& infrà: *Ex hoc fonte non tantum ablutionis prima, qua initiantur accedẽtes ad Christum,undas haurimus,sed & compunctionum,& lachrymarum perennes effluunt riui,misericordiarũ suauitas,& totius pietatis effectus emanat. Tu Domine sacerdos sancte, qui in tempore ira*
C *cundię factus es reconciliatio,sancti huius sanguinis permanentem plenitudinem reliquisti,& beneficium huius sancti liquoris in perpetuum tradidisti,& constituisti nobis inconsumptibiliter potum viuificũ,crucis signum,& mortificationis exemplum*. Et eleganter Tertul.lib.de bapt.cum c.9.dixisset,ẽt in passione sua Christũ dedisse testimoniũ baptismo aquæ: *Cum vulneratus est,& aqua de latere prorupit*, subdit.c.16. *Est quidem nobis secundũ lauacrum, & ipsum sanguinis,de quo Dominus. Habeo, inquit,baptismo tingi, cũ iam tinctus fuisset. venerat enim per aquam,& sanguinem,sicut Ioannes scripsit,vt aqua tingeretur,sanguine glorificaretur,proinde ut nos faceret aqua uocatos,sanguine electos,hos duos baptismos de vulnere perfossi lateris emisit. Quia, qui sanguinem eius crederent,aqua lauarentur,qui aqua lauissent etiam sanguinem potarent*. In quib.uerbis tertium ẽt mysterium indicat in aqua. s.& sanguine duplex fidelium baptismũ,nimirum sanguinis,seu
D martyrij, & aquæ,seu sacramenti baptismi significatum esse.Quod mysterium notauit clarius Ruffinus dicta expositione symboli dicens: *Potest etiã intelligi, quòd duplicem gratiam baptismi figurauerit, vnam, quæ datur per aquę baptismũ,aliam,quæ per martyrium profusione sanguinis quæritur*. Idem mysterium notauit Hieron. epist.83. ad Oceanum dicens: *Latus Christi percutitur lãcea baptismi,atq; martyrij pariter sacramenta fundantur*. Vltimum mysterium adiungi potest ex eodem Ruffino eodẽ loco his uerbis: *Hoc quidem mysticum est*,(uidelicet,effundere sanguinem, & aquam.) *Ipse enim dixerat,quia flumina de ventre eius procedẽt aquæ uiuæ,sed produxit,& sanguinem, quem petierant Iudæi uenire super se, & super filios suos. Produxit erge aquam,quæ credentes diluat,produxit & sanguinem, qui condemnet incredules*.

1. Ioan. 5.

Sãguinis, & aquę qđ latere Xpi manãtis mystica significatio.

Vnum

Dubium. Vnū verò potest hoc loco dubitari, siquo sanguis, & aqua illa exierit, an permista, vel separata. A Nam in citato loco Cyprianus lib. de Syna, & Syon dicitur effluxisse sanguis aqua mistus. Dicendum verò sine dubio est exiuisse impermista, & loco separata: Tùm, quia hoc significant verba Ioannis: *Exiuit sanguis, & aqua*. Tùm etiam, quia aliàs non potuisset aqua à sanguine discerni: & tamen in prædicto modo dicendi significatur distinctè potuisse cognosci, & oculis videri. Quod significatum est etiā illis verbis: *Et qui vidit, testimonium perhibuit*. Nō enim loquitur Ioannes illis verbis de alia persona a se distincta, vt vnū intellexisse, qui finxerunt eū, qui Christum percussit, fuisse cæcum appellatumque Longinū: atque illo liquore, qui de latere Christi exiuit visum recuperasse, atq; ita de illo scriptū esse: *Vidit, & testimonium perhibuit*. Hoc enim B apocryphum est Neq; vllo modo est uerisimile militem illum, qui Christum percussit, fuisse cæcum. Qualis.n. esse potest cæcus miles? Neq; ēt constat appellatum esse Longinum, sed potius fertur centurionem eum, qui exclamauit, *vere filius Dei erat iste*, fuisse Lōginum illum, qui postea martyr fuit, vt videre licet apud Lippom. to. 6. & Surium tom. 2. ex Metaphraste die 25. Martij, & 16. Octobris. Igitur Ioānes in tertia persona de seipso loquitur, ipse enim vidit, & testimonium perhibuit, & verū scribendo dixit. Non potuisset aūt (nisi aliud miraculum nō necessarium fingamus,) uidere aquam, & sanguinem exeuntē, nisi discretè effluerent. Vndè Cypr. serm. de paf. Christi: *De latere, inquit, sua fons egreditur in vitam æternam prosiliens, & de eadem, cum substātialiq; origine diuisis limitibus aqua, & sanguis emanāt, ad complementum perfectionem totius iustitia*. Duob. aūt modis excogitari hoc pōt. Primò, vt simul tpe aqua, & sanguis exierint per C diuersas tñ partes eiusdem foraminis: & si hoc modo factum est, non potuit fieri sine nouo miraculo, ut non permiscerētur. Secundò intelligi potest, prius totum sanguinem exijsse: deinde verò aquā manasse. Et hic modus vr facilior, & accommodatus, tùm ordini narrationis Ioannis, tùm etiam mysterio. Prius.n. Christus suum sanguinem effudit, multiq; piè meditantur totum sanguinem suum in passione fudisse: & in huius rei signum, ac testimonium, id quod reliquum erat, accepto lanceæ vulnere profudisse. Postea uerò effuso sanguinē, & quasi pretio soluto manauit aqua, quæ virtutē sanctificandi ab illo sanguine habitura erat. Vndè, Hieron. dicta epist. ad Oceanum tractans, simul hunc locum, & illud Ioan. 3. *Nisi quis renatus fuerit ex aqua, &c.* inquit, *Quia ab aquis cœperat, finiuit in aquis*. Quod si per aquam fidelem populum significatum esse interpretemur, (solēt enim in scriptura aquarum nomine populi significari,) rectè ēt D consonat, vt post effusum omnino sanguinem de latere Christi, intelligatur Christianus populus, seu Ecclesiæ corpus de illius latere exiuisse. Denique hæc etiam successio effusionis aquę post sanguinis effusionem, aptissima esse potuit, ut utriusque effusio, clarè, ac distinctè discerneretur.

Respōsio. Sanguis, & aqua ē latere Xpi impermixta fluxerunt. Ioan. 19.

Ad rationem ergo dubitandi in principio positam, respondetur. Quamuis vulnus lanceæ non fuerit necessariū ad meritū, vel satisfactionem: ad mysteriū aūt, & veritatis confirmationem fuisse vtilissimum. Addo etiam, qm Christus ante hoc vulnus nondū totum suum sanguinem effuderat, atque effusum ostenderat, ideò quodammodo dici posse, nondum fuisse finitum tempus patiendi in corpore. Illo autem vulnere suscepto finita fuit abiectio passionis, & honor gloriosæ sepulturæ paulò post incœpit, in quo latis virtus & omnipotentia morientis demonstrata est, vt Chryf. citato loco. & D. Tho. hic art. 2. ad 2. adnotarunt.

SECTIO II.

Quomodo fuerit corpus Christi de cruce depositum, & ad sepulturam præparatum: quiduè tunc B. Virgo passa fuerit.

PRimò, de depositione corporis Christi dñi de cruce Euangelistæ nihil aliud dñt, quàm Iosephū ab Arimathæa virum nobilem, ac decurinnē, seu senatorem populi, obtēta à Pilato facultate deposuisse, seu tulisse corpus Dñi vt illud sepulturæ traderet. Qūo aūt id factum sit, neq; Euangelistæ explicant: neq; ferè ab expositorib. aliquid additū reperio. Obseruari tñ potest primò, dupliciter posse intelligi Christum depositum de cruce. Primò, crucem simul cum corpore tollendo, seu euellēdo è foramine petræ, in quo posita fuerat, eamq; in terra collocando, ac deinde clauis eductis corpus deponendo. Secundò, fieri potuit, vt è cruce manēte immota, & in suo loco erecta, corpus deponeretur. Quo aūt horum modorum factum sit, non constat, & quidem prior vr facilior; atq; paucioribus indigens instrumentis: posteriorem tñ indicat cōis Ecclesiæ pictura. Et fortasse, quamuis Pilatus dedit facultatem deponendi corpus, non intelligitur ēt illam dedisse ad tollendam crucem. Solet. n. hoc fieri vsus Reipublicę, vt cum aliquis publicè damnatur pp delicta publica, & scandalosa, vel corpus eius maneat in loco supplicij, vel si datur facultas deponendi corpus, faltem maneat patibulum, quasi in signum supplicij ad aliorum terrorem. Hac ergo rōne fortasse accidit, vt corpus deponeretur de cruce; non verò crux ipsa è proprio loco tolleretur. Atque hæc forsan occasio fuit, ut crux eo tpe à Christianis non usurparetur, neq; in uarias partes pietatis ergo diuideretur; sed integra usq; ad tpa Helenę permaneret, atq; ita reperiri posset subtus terrā. Fortasse enim in eodē loco mansit usq; ad euersionem Ierusalem, & casu factum est, ut ruinis contecta fuerit. Quod significasse uf Ambr. orat. de obitu Theodosij dicens: *Aperit itaque humum, decutit puluerem tria patibula confusa reperit, quæ ruina contexerat, inimicus absconderat*: & infrà. *Poterat fieri, vt patibula inter se ruina confunderet*.

Match. 27 Marc. 15. Luc. 23. Ioan. 19. Xpi corp⁹ de cruce depositū quō.

Obiectio. Dices, quid obstare potuit, quin B. Virgo, uel alij fideles, saltē clauos reseruarēt, quos Iosephus è cruce eduxerat? constat. n. non fuisse à fidelibus custoditos, nam simul postea cum cruce ab Helena inuēti sunt, vt Ambr. supra refert, & vulgaris Ecclesiæ traditio habet. Dicere pōt aliquis clauos non fuisse extractos è cruce, sed ab ipsis fixis manentibus, manus, ac pedes Christi depositos, quia fortasse obtē poris breuitatem, ac celeritatem non licuit eis in eruendis clauis immorari. Tñ, hic modus mihi non probatur, necesse enim fuisset foramina manuum, ac pedum maiora fieri, vt per clauorum capita extrahi possent, non est autem credibile pios hoies ausos fuisse corpus Christi quāmuis mortuum amplius lacerare, atq; distumpere, eò vel maximè, q non nihil erat periculi, nedum Christi corpus hoc modo deponerent, eos aliquod manuum, pedumve confringerēt. Vndè cōmunis sensus Ecclesiæ (quē pictura refert) est, Iosephum adduxisse oīa instrumenta necessaria ad clauos eruendos, ut Christi corpus posset de cruce deponi. Potius ergo dicerem, eadem lege, qua coactus fuit Ioseph corpus tollere, & crucem immotam relinquere coactum etiam fuisse clauos quoq; in ea infixos tanquam potissima supplicij insignia, instrumentaq; relinquere. Vndè, licèt ad deponendum corpus Christi illos abstulerit, fieri tñ potuit, ut eos iterum in cruce figeret propter dictam causam. Quod si hæc ratio non probatur, ego quidem aliam probabilem non tepetio, quanquàm sine speciali Dei prouidentia, aut consilio factum esse non dubitem.

Respōsio.

Dubium.

Illud ét quæri potest, an necesse sit dicere Ioséphum, & Nicodemum proprijs manibus corpus Christi dñi deposuisse, qm̃ Euangelistæ ita loquuntur, *Tulit, deposuit*, Sed iam in superioribus diximus vim illius verbi hoc non requirere. Dr enim aliquis facere, quod fieri iubet quàmuis ipse per se non faciat: quomodo Pilatus interdum dr flagellasse Iesum. Et cũ alioqui illi essent viri nobiles, verisimile est non per seipsos, sed per alios Christi depositionem, sepulturamq; curasse. Sed licèt hoc ita sit nihilominus magis videtur pietati cõsentaneũ, hos viros suis manibus deposuisse Christum. Mouebãtur enim affectu caritatis, & religionis, neque existimabant illud esse opus seruile, aut sua nobilitate indignum: sed religiosum potius, ac supra suũ meritum, & dignitatem: non tamen oportet eos solos hoc fecisse: iuuari enim ab alijs potuerunt, præsertim à Ioanne, & mulieribus, quæ præsentes aderant. Neq; existimandum est piam operam Beatæ Virginis ibi defuisse, quæ corpus Christi domini statim, ac de cruce depositum est, virgineo venerabunda suscepit in gremio,

Respõsio. Christi corpus Iosephi, & Nicodemi manibus de cruce pie depositum.

Dubium.

Tãdem inquiri potest, qua hora Christi corpus depositum sit. In quo Euangelistæ solum dñt post quàm Christus lancea vulneratus est, & iam serò factum esset, accessisse Iosephum ad Pilatum, & ab eo facultatem petijsse, atq; obtinuisse: postea verò illud de cruce deposuisse. Ita sumit ex Marc. 15, & Ioan. 19. Vbi solum est aduertendum depositionem hanc fuisse ante solis occasum per horam fortassè integram, vel ferè. Nàm ob occasu solis incipiebat Sabbathum Iudæorum, qñ non licebat illis operibus vacare: ideò soliciti fuerunt hi Christi cultores, ut totum negotium sepulturæ eius ante occasum absoluerent, quod vix fieri potuisset, nisi saltem ante vnam horam inciperent Christi corpus de cruce deponere. Et hoc significauit Marc. c. 15. illis verbis; *Cum sero esset factum, quia erat parasceue, quod est sabbathum*. Et ideò ét in principio c. 16. notat, mulieres transacto sabbatho emisse aromata, &c. Idem indicat Lucas illis verbis, quæ supra exposuimus: *Dies erat parasceues, & sabbathum illucescebat*. & infrà *sabbatho quidem siluerunt secundum mandatum*. Idem deniq; est, quod Ioannes ait c. 19. *Ibi ergo propter parasceuem Iudæorũ, quia iuxtà erat monumentum, posuerunt Iesum*. Ex quibus tandem constat corpus Christi post mortem duabus ferè horis in cruce pependisse.

Corpus Christi de cruce quã do deposi tum.

Luc. 23.

Secundò de modo, quo Christi corpus ad sepulturam præparatum est, & conditum Matth. Marc. & Luc. solum dicunt Iosephum ab Arimathæa, postquàm deposuit corpus Iesu, inuoluisse illud in syndone munda. solus verò Ioannes addit, Nicodemum adduxisse aromata ad corpus domini vngẽdum, atq; ita vnctum, & ligatum sepulturæ tradidisse. Et de priori quidem parte nihil addendum occurrit ijs, quæ D. Thu. art. 2. in sol. ad 3. dixit vbi & rationem literalẽ illius pij facti reddit, s. id fuisse conuenientissimum pp quandam honestatem, & indicat moralem, s. illo facto doceri, debere nos huiusmodi rebus simplicibus, ac vilioribus esse cõtentos. Addit præterea rõnem mysticam, nimirum significatum esse, Christum mente pura, ac simplici suscipiẽdum esse. Deniq; adducit ex Beda in huius mysterij memoriá statutum esse ab Ecclesia, vt corpus Dñi im̃ in panno lineo consecretur, vt habetur. c. Consuluit, de cons. d. 1. & idem notat Hier. Matth. 27. Innocen. lib. 2. de mysterijs missæ ca. 16. Vbi dicit corporales pallas significare linteamina, quibus inuolutum fuit corpus Dñi, partem autem quę plicata ponitur super calicem, significare sudarium, quod fuerat super caput eius separatim inuolutum in vnum locum. Idem docet egregiè Alcuinus lib. de diuinis officijs, c. de celebratione missæ, & eius significatione, & Rupertus, Amalarius, Hugo Victorinus, ac ferè alij, qui de sacramentis, & diuinis officijs scribunt.

Christi corpus ad sepulturã pręparatũ quomodo Ioan. 19.

De posteriore autem parte, s. vnctione corporis Dñi, iam supra diximus de quantitate illius vnguẽti: de qualitate verò oẽs scriptores dicunt fuisse illa aromata efficacia ad præseruandum cadauera à corruptione, vt diutius cõseruari possint. Quorum usus freqnens erat apud Iudæos, vt Euangelista dixit, indicans voluisse Christum in huiusmodi rebus quæ ad pietatem spectabant, & quodammodo necessaria esse videbantur, gentis suæ morem sectare, seq; cõi consuetudini conformare, vt ex Aug. rectè D. Tho. explicuit citato loco ad 2. & 3.

Christi corpus vnctũ, & aromatibus cõditum ante sepulturam.

Vnum verò hinc nascitur dubium, quod ab autoribus prætermittitur, quàmuis re vera expositione indigeat. Dñt. n. oẽs Iosephum, & Nicodemum vnxisse corpus dñi eo animo, vt diutius incorruptum seruaretur. Vndè Chrys. hom. 84. in Ioan. eos imperfectæ fidei arguit dicens: [Adhuc de eo tanquàm de puro hoĩe opinabantur, & ea ferunt aromata, quæ maximè corpora seruare soleant, quod nihil magnum de Iesu ipsos existimare arguebat: multum tamen amorem præ se ferunt.] Ex qua doctrina nascitur dubium. Nàm, si hi viri vnxerunt corpus Christi pp præseruationem, ergo oportuit eos sacrum illud corpus exenterare, & intestina extrahere, vt intus, ac foris illud ungere possent. Patet sequela, tùm quia illi vsitato more vnxerunt corpus: hic aũt est mos unguẽdi corpora, qñ pp præseruationem unguntur. Tum ét, quia aliàs inutilis, & inefficax esset vnctio. Nàm, externa unctio in superficie corporis non potest impedire quominus interiora corrumpantur, præsertim cum illa ppter fæces, quæ sunt intrà corpus, & pp magnam humiditatem valdè subiecta sint corruptioni. Consequans aũt est absurdissimum. Et sanè propter hanc maximè causam hoc dubiolum prætermittere nolui, ne fortassè aliquis casu in illud incidens, ita de Christi corpore sentire auderet. Est enim reuera impium, & ab oĩ Ecclesiæ sensu alienissimum. Repugnat ét simplici narrationi Euangelistarũ prout ab uniuersa Ecclesia semper intellecta est. Solum enim inquiunt fuisse unctum aromatibus, inuolutum syndone, linteisq; ligatum. Item, Ecclesia semper intellexit quinque tantum uulnera Christum in suo corpore suscepisse, non ergo exenteratum fuit, quod piæ aures exhorrescunt.

Dubium.

Respõsio.

Ad difficultatem ergo dici potest primò, licèt ea unctio fieret pp præseruationem aliquam, non tamen fuisse adeò perfectã, & exactam, sicuti apud nos interdum fieri uidemus. Neq; n. credibile est eũdem morem sepeliendi huiusmodi fuisse. Quamuis ergo intenderetur præseruatio, non tamẽ adeò diuturna, sed qualis per externam unctionem haberi posset. Deindè fortasse non improbabiliter dici potest, huiusmodi unctionem non fuisse solitam fieri pp præseruationem: sed honoris ergo, & pp decentiam quandam, ne fœtorem aliquem corpora exhalarent. Sicut ét solebant Iudæi lauare cadauera, ut ex Actor. 9. colligitur, quæ consuetudo etiá in Ecclesia antiqua est, ut colligitur ex Greg. lib. 3. dialog. c. 17. & lib. 4. ca. 16. & 27. & tamen illi ablutio non fit pp præseruationem, sed pp decentiam, & in beneuolentiæ signum. Ita ergo facilè introduci potuit, ut pp easdem causas lotioni adiungeretur unctio, & ita fortasse factũ est in hac unctione corporis Christi domini. Quod si hoc uerum est, facilè Iosèphus, & Nicodemus ab ignorantia, & infidelitatis nota liberari possunt. Nam, licèt sapientissimè de Christo sentirent, & proximam illius resurrectionem sperarẽt religiosè admodum, ac piè potuerunt corpus eius prædicto animo, atque intentione ungere.

Christi corpus aromatib. conditur.

Tertiò,

Dubium de B. Virgine.

Tertiò, locus hic postulat, vt explicemus, quod B. Virgo tpe huius mysterij passa sit, præsertim qñ filium mortuum, ac de cruce depositum in vlnis suscepit. Est.n.cõis vulgi opinio beatam Virginem eo tpe passam esse spasmum, i. præ nimio dolore sensum amisisse; atq; in terram corruisse. Cui opinioni fauet ét cõis pictura. Nec desunt sancti Patres, & graues scriptores, qui hoc modo de Virgine loquantur. Quis non oẽs explicent in hoc mysterio potius, quàm in alijs spasmum ei accidisse. Alij enim hoc affirmãt de eo temporis articulo, in quo B. Virgo Christo crucem ferrenti occurrit. Vndè, qui historiam, seu terræ sanctæ situm describunt, dñt in via Caluariæ fuisse templum; cuius ruinæ nunc extant, quod *Sancta Maria de Spasmo*, dicebatur, quia in eo loco B. Virgo occurrit filio portanti crucem, & præ dolore, quasi exanimis concidit; & S. Bonauen. lib. medita. vitæ Christi, c. 77. de hac re loquens: *Cernens*, inquit, *eum oneratum ligno tã grandi, quod primò non viderat, semimortua facta est præangustia, nec verbum dicere potuit*. Alij verò hoc referunt ad illud tempus, in quo B. Virgo conspexit Christum nudum super crucem extendi, vt crucifigeretur. Vnde Ansel. dialog. de pass. Dñi ex persona Virginis sic inquit. *Cum venissent ad locũ Caluariæ ignominiosissimum, nudauerũt Iesum filiũ meum totaliter vestibus suis, & ego exanimis facta fui.* Alij de toto tpe crucifixionis id affirmare vñt. Vndè, in opusculo de lamentatione Virginis Mariæ, quod habetur inter opera Bernardi, sic dicitur, *Iuxtà crucem Christi stabat emortua mater, quæ ipsum ex Spiritusancto concepit: vox illi non erat, quia dolore attrita iacens pallebat, quasi mortua viuens, viuebat moriens, moriebatur viuens, nec mori poterat, quę viuens mortua erat*. Et ad eundem modum loquitur Bonauent. supra c. 79. *Credo, quòd vel propter angustiarũ multitudinem absorta erat, & quasi insensibilis facta, vel semimortua facta est, nunc quidem multo magis, quam cum obuiauit ei crucem portanti*: & cap. 8. idem clarius affirmat accidisse Virgini, quandò Christus lancea est vulneratus. *Tunc*, inquit, *mater semimortua cecidit inter brachia Magdalenæ*. Et similia reperiétur apud alios, qui meditationes vitæ Christi scripserunt, quos ex parte supra retuli, disp. 4. sect. 3.

Respõsio. Quid B. Virgo Christo patiente, atque moriẽte pẽsenserit.

Dicendum aũt est, cum sit certum Beatam Virginem toto tpe passionis Christi hmõi animi, & corporis affectionẽ passam non esse: certius tamen esse, atque euidentius multò minus in depositione Christi de cruce aliquid hmõi ei accidisse. De priori parte huius sniæ dixi nonnulla suprà disp. 4. sect. 3. vbi præter auctoritatem Ambrosij, Anselmi, & Bernardi, eam probaui ea verbis illis Ioan. c. 19. *Stabat autem iuxta crucẽ Iesu Maria mater eius &c.* quæ veritatem hanc mihi conuincere vñt, sicut & ferè oĩbus grauioribus expositoribus visum est. Si.n. eo tpe, quo Christus Dñs maiorem ignominiam, maximosq; dolores sustinebat, nimirum dũ viuus in cruce penderet. Beata Virgo stabat iuxtà crucem inter hostes Christi sine vllo timore, & absque animi deiectione, & infirmitate, quõ credibile est, in aliquo alio passionis tpe sensum, aut constantiam amisisse? Nam si quid eiusmodi B. Virgo passura fuisset, maximè ex nimio dolore, atq; magnitudine tristitiæ: sed tũc maximè doluit, qñ filius magis dolebat (erat. n. affectu, & animo cum eo crucifixa) filius autem grauissimum dolorem in cruce pendens viuus pertulit, ergo tunc maximè debuisset Virgo spasmum pati: certum est autem ex verbis Ioannis, tũc nihil huiusmodi passam esse, ergo. Deniq; rõ vniuersalis est, quia Beatissima Virgo semper habuit perfectum dominium, super oẽs actus, affectusq; suos, atq; ita regebat oẽs motus portionis inferioris, ut nihil indecorũ, nihil dissonum in ea esse permitteret. Erat autem valdè indecens, pp inferioris partis tristitiam, ac perturbationem, corporis viribus, & rõnis vsu priuari: non igitur admisit in se Beata Virgo talem affectum: sed quàmuis acerbissimè doleret, ità tamen moderabatur affectum suum, diuinum beneplacitum, ac gloriam, fructumq; passionis, & hominum salutem considerando, vt posset corpore, & animo constans inter dolores permanere. Quòd si necessarium fuit, etiam diuina virtus, & gratia intercessit, quæ & robur, ac vires corpori adderet, & humores corporis, quasi contineret, nè præ doloris acerbitate nimiũ commouerentur. Ex qua rõne colligitur B. Virginem nõ solum non passam esse spasmum; uerum ét neq; aliquid egisse indecorũ, neq; aliquid, qđ non summam modestiam præseferret: sed (ut rectè loquitur, Anton. 4. par. theolog. tit. 15. cap. 41. §. 1.) *Stabat verecunda, modesta, lachrymis plena, doloribus immersa, ita tamen diuinæ voluntati conformis, quòd (vt Anselmus ait) si oportuisset, ad implendam secundum rationem voluntatẽ Dei, ipsa filium in cruce posuisset, atque obtulisset. Neque enim minoris fuit obedientiæ, quam Abraham.*

B. Virginis constãtia in depositione corporis Christi de cruce quãta.

Et ex ijs tandẽ euidenter conuincitur posterior pars. Quia qñ Christus deponebatur de cruce, iam non sentiebat dolorem, iamq; à multis agnoscebatur, atq; honorificè tractabatur; quæ oĩa multum poterant dolorem Virginis lenire. Deindè resurrectio eius propinquior erat, de cuius fide B. Virgo erat certissima; & uerisimile est ea spe sæpius animum suum erexisse, atq; uires resumpsisse. Non est ergo in hac parte credendum picturis, quæ ex uulgi opinione introduci potuerunt. Quia fortaßè nõ ualuerunt aliter eximium Virginis dolorem pictura exprimere. Auctores uerò (qui in contrariũ adducuntur) in primis non sunt admodum antiqui, at antiquiores non solũ illo modo non loquuntur, sed ét contrariũ sæpe indicant. Deindè aliqui ex illis libris, qui afferuntur, incerti sunt, præsertim liber ille de lamẽtatione Virgi. inter incerta Bernardi opera ponit. Dialogus ét de Passione, Anselmo ascriptus mihi est ualdè suspectus, tùm quia stylus nõn redolet Anselmũ, tùm ét, quia multa in illo cõtinẽtur, quæ nec grauitate, nec doctrinæ Anselmi digna vñt. Vt v.g. qđ B. Virgo cæperit clamare, & eiulare, qñ Christus lanceæ uulnus accepit. Deniq; ét illi Patres nõ oẽs expreßè loquuntur. Anselmus.n. in uno loco dicit; *Quasi exanimis*, in alio uerò, quis dicat: *Exanimis facta fui*, statim uerò explicat non amisisse sensus. Dicit.n. accepisse illicò uirginis mãuelamen capitis, ut Christũ tegeret. Itaq; uerbũ illud *exanimis* solum est positũ ad explicandã acerbitatem doloris: eademq; ferè est Bernardi, & Bonauen. sententia. Nàm per exaggerationem quandam loquuti uidentur, ut loco ét supra citato dixi.

SECTIO III.

Utrum expediens fuerit Christum sepeliri.

Ratio dubitandi esse põt. Nàm corpora defunctorum pp alterutram ex duabus causis solent sepeliri; scilicet aut pp uiuos, aut propter ipsum defunctũ. Propter uiuos quidem, uel ad eorum consolationẽ. Nàm, ut Aug. dicit lib. 1. de ciuitate Dei, ca. 12. *Sepultura mortuorum solatia sunt viuorum, dum eos, quos amabant, prout possunt honorant, atque honeste collocant*. Vel ad utilitatem corporalẽ neq; .n. ferre possent corpora corruptioni obnoxia. Vel ét ad spiritualem quendam fructũ, nam sepeliendo corpora mortuorũ, fidẽ resurrectionis se habere testantur, & de futura morte frequenter admonentur. Propter defunctos uerò, tũ, quia eorũ honori confulit, ac famæ quatenus adhuc manent in memoria hominum,

minum, tum &, quia per hoc modo plura pro eis fiunt suffragia, ac frequentius oratur. At verò in Christo dño, nullum horum locum habebat, cum. n. Christi corpus, & pp vnionem ad Verbum corrumpi nō posset, & paulò post suscitandū esset, pp se non indigebat sepultura, quia neq; indigebat hoium suffragijs, aut orationibus, neq; ab eis honorem quærebat, maiorq; fuisset is, si eius discipuli præsens corpus semper haberent, ac venerarentur, & hoc ét in manus ipsorum hoium commodum redundaret. Fuisset. n. præclarior Christi confessio, ac protestatio, maiorisq; charitatis opus, atq; indicium, igitur conuenientius fuisset corpus Christi sepulturæ non tradere. Et confirmatur, qa si tradendū fuit sepulturæ, debuisset saltem in loco sacro sepeliri, & sacris potius cæremonijs, ac ornatu, nimirum cum psalmorum, & hymnorum cātu, &c. quàm humano, ac solum exteriori cultu.

Xpi corp° se peliri decētissimū.

Dicēdum verò est primò valde conueniens fuisse Christi corpus tradi sepulturæ. Hæc assertio intelligi potest, vel ex parte ipsius Christi, considerando illud opus, quasi passiuè in ipso corpore. Et hoc sensu conclusio absolutè est de fide, quæ satis probatur ex re ipsa. Quia ita factum est non sine magna Dei prouidentia, atq; consilio. Quidquid enim Christus vel viuens, vel mortuus passus est, vt sic ex diuina ordinatione fuit: fuit ergo conueniens absolutè, & simpliciter: siue hæc conuenientia sumenda sit respectu ipsius Christi, siue respectu nostri, hoc. n. posterius in præsenti verius est. Christi. n. corpus pp se non admodum egebat sepultura, (vt rectè probat difficultas in principio tacta) quamuis ét fuerit decens eum post tàm insignem mortem ab hoibus honorari, reuerenterq; tractari. Respectu ergo hoium sumenda est præcipua conuenientia huius mysterij: ut notarunt Cyril. Aug. & alij super Ioanné. Ac pp ea Greg. Nazian. orat. 1. sicut dixit: *Mors aduersus mortem, & resurrectio propter resurrectionem*, ita etiam adiunxit: *Sepultura aduersus illam in terram reuersionem*. Circa quę verba, sic inquit Elias; *Quoniam post transgressionem, illud Adamus audiuit, terra es, & in terram reuerteris, idcircò sepultura Christus afficitur, atque in monumento collocatur, vt Adamum hac condemnatione liberet. Ita Domini sepultura nostram in terrā reuersionem delet.* Quod (vt supra dixi) non est intelligendum, ac si Christus per sepulturam nobis de nouo quicquam meruerit: sed quia ex vi præcedentis meriti, & quia voluntariè passioni se, & sepulturæ præuie obtulit, illud corpus fuit potens ad liberādā nostra corpora ab illa maledictione, quam in Adamo incurrerant. Addit præterea D. Thom conuenientem fuisse Christi sepulturam ad nostram fidem de Christi morte, & resurrectione confirmandam. Nàm in primis quia sepeliri non solent, præsertim à veris, & fidelibus amicis nisi corpora uerè mortua, neq; verè resurgunt, nisi, quæ verá mortem subierūt. ideò, sepultura magnum fuit testimonium verę mortis, & resurrectionis. Ac deindè ipsum quoque sepulchrum, & lapis ille superpositus perpetuum est monumentum, cum vsq; in hodiernum dié testis sit mortis, & resurrectionis Christi. Vndè eleganter Pet. Chrysol. ser. 74. tractans illa verba. [Angelus Dñi descendit de cœlo, & accedens reuoluit lapidé (inquit) Non dixit, voluit, sed reuoluit lapidem, qui aduolutus probauit morté, & reuolutus extitit resurrectionis assertor. Beatus lapis, qui Christū reuelare meruit, & velare: Beatus qui non minus corda aperit, quam sepulchrum. Beatus qui dat resurrectioni fidé, indeq; resurrectionem .. Mutatur hic ordo rerum, mortem, non mortuum deuorat hoc sepulchrum, &c.] & similia multa hēt, ser. 75. Hieron. ét epist. 27. (quæ est Epithaphium Paulæ) sic de illa loquitur. [Ingressa sepulchrum re-

Elias Cre.

A surrectionis osculabatur lapidem, qué ab ostio monumenti amouerat Angelus, & ipsum corporis locum in quo Dñs iacuerat, quasi sitiens desideratas aquas fideli ore lambebat.] Deniq; ét dr Christus sepultus, ut mysticè significaretur, nos esse cum illo spiritualiter sepeliendos, iuxtà illud ad Roman. 6. [Consepulti enim estis per baptismum in morté.] Vndè Aug. in Enchirid. ca. 53. [Quidquid (inquit) gestum est in cruce Christi, in sepultura, & in resurrectione, & ascensione, ita gestum est, ut ijs rebus non mysticè tantum dictis, sed etiam gestis cō figuraretur vita Christiana, quæ hic geritur.

Rom. 16.

Secundò, intelligi pōt conclusio posita de sepultura Christi ex parte discipulorum, seu vt erat actio sepelientium ipsum. Et hoc ét sālu est de fide certa, nimirum opus illud sepeliendi Christum fuisse honestum, ac pium. Hoc patet primò ex modo, quo Euangelistæ narrant hoc factum. Ideò. n. præmittunt Iosephum, & Nicodemum fuisse discipulos B Christi, & Marcus de Iosepho addit: *Quia, & ipse erat expectans regnū Dei*: & fusius Lucas. *Erat* (inquit) *vir bonus, & iustus, hic non consenserat consilio, & actibus eorum, quia expectabat, & ipse regnū Dei*. Et de Nicodemo notat Ioannes, fuisse illum, *qui venerat ad Iesum nocte primum*, vt ipse narrauerat c. 3. ut significaret, illum fuisse pium virum, quique iam in Christum crediderat. Non aūt ob aliam causam horum virtutes adnotarunt Euangelistæ, nisi vt eorum tactum studiosum, magnæque fidei & caritatis fuisse indicarent. Secundò, constat conclusio ex uniuersali consensu totius Ecclesiæ, & traditione oīum Patrum, tàm exponentium Euangelia, quàm mysteria uitę, & mortis Christi tractantium. Qui etiam addunt, reliquos Christi discipulos, qui ibi aderant, ipsamq; Deiparam funeri Christi piam operam dedisse. Addit etiam Simeon Metaphrast. uitam Virginis describens die 15. Augusti, Iosephum adhuc occultum discipulum, & timore detentum, Virginis hortatu fuisse excitatum, C atque animatum, ad Christi corpus petendum, & sepeliendum. Tertiò, sepelire mortuos per se bonū est, atque honestum, ergo multò magis honestum fuit sepelire corpus Christi. Antecedēs de fide certum est, ut patet ex vsu scripturæ. Abraham enim, & alij iusti semper habuerunt curam sepeliendi defunctos, & Iacub, atque Ioseph, præceperunt corpora sua sepeliri in terra promissionis, in qua Christus moriturus, ac sepeliendus erat: non præcepissent autem nisi rem honestam. Et 2. Reg. 2. Dauid laudat eos, qui sepelierant corpus Saul, dicens: [Benedicti uos à Domino, qui fecistis misericordiam hanc cum domino vestro Saul, & sepelistis eum.] Denique Tobias inter alia plurimum laudatur, propter curam, quam habuit sepeliendi mortuos. Idem confirmat Catholicæ Ecclesiæ perpetua consuetudo. De qua uideri potius Dionysius, c. 7. de Eccles. Hierar. Greg Nazian. orat. 4. quæ est D 2. in Iulianum, Chrysostom. homil. 4. super Epist. ad Hebræ. & August. lib. de cura mort. agen. & lib. 1. de Ciuit. c. 12. & 13. Vbi licèt dicat unumquemque fidelium non debere multum esse solicitum, quid post mortem circa corpus suum agendum sit, addit tamen uiuentes debere piam operam adhibere circa corpora mortuorum, præsertim fideliū, vt ea sepelienda curent. Ratio uerò est: quia (ut dicebam) hoc opus, & ad bonam hominum gubernationem est necessarium, & ad quoddam uiuorum solatium, & ad aliquam utilitatem ipsius defuncti, cuius etiam honori, & decentiæ hac in re consulitur. Est igitur hoc opus laudabile, & per se honestum. Prima uero consequentia patet, quia hoc obsequium magis erat Christo debitum, quam cuius alteri. Vndè August. & alij Patres notant uoluisse Christum sepeliri, vt suo exemplo

Marc. 15. Luc. 23.

Io. 3. & 19

Curā pro defunctis genere honestissimum.

Gen. 49. et 50.

Tob. 1. & 12.

hoc

hoc pietatis opus proberet. Qoimrecta Matth. 16. in defensionem Magdalenæ dixit: [Opus bonum operata est in me, mittens enim unguentum hoc, ad sepeliendum me fecit.] Quocirca licèt Christua propter se quodammodo minus hoc obsequio indigeret, tamen etiam pertinuit ad decentiam quaodam, & honorem illi debitum. Neque propter spé resurrectionis prosimè futuræ pretermittendum fuit. Nam (vt omittá eos, qui Christi sepulturá curabant, excepta Virgine, valdè imperfectos fuisse in hac fide, & spe resurrectionis) ad maiorem eiusdem resurrectionis fidem poterat sepultura Christi pertinere, non solum propter ea, quæ supra disimus: sed ét, quia maioris fidei esse poterat credere, sine vlla difficultate posse Christum suum corpus è sepulchro quátumuis clauso, & grandi lapide obsetato viuum educere. Ac deoique magnæ fuit prudentię, cum aliundè nihil aliud de diuina voluntate constaret, Christi corpus humano more religiosè, ac honestè curare.

Funus Xpi cõuenientissimum. Vnde dicendum est secundò, etiam modum funeris, ac sepulturę Christi, pro loci, & temporis opportunitate fuisse conuenientissimum. Hæc cõclusio eodem ferè modo axplicanda, & probanda est, ac præcedens. Nam si consideretur modus huius funeris es parte hominum, prudeotissimè egerunt, primò. secuando consuetudinem gentis suæ, eamque, existimationi, quam de sanctitate, ac dignitate Christi habebant, accommodando. Et ideò, rectè etiam egerunt, illum vnguendo, honestèque ad sepulchrum deferendo. Deinde, quia tempus tale erat, vt moras nõo pateretur, merito etiam in loco vicino, & cum eo oroatu, comitatuque, quem breui habere potuerunt, eum sepelierunt. Sed & illud quoque prudentiæ fuit, & maximæ etiam fidei esse potuit, in monumento, & nouo, in quo oullus alius positus autea fuisset, eum recoudere. Tum, quia nouo homini nouum monumentum dabebatur, nec decebat diuinum corpus cum alijs cadaueribus sepeliri. Tũ etiam, quia ad fidem resurrectionis eius hoc expedire potuit, (vt Hieronym. & alij notarũt) ne illius resurrectio alteri posset attribui. Deoique etiam fuit opua liberalitatis, quòd Iosaph monumétum, quod sibi parauerat (vt ex Matth. colligitur)
Matt. 27. Christo tribueret. Si autem hoc opus ex parte Dei consideretur, egregiè ostendit diuinam sapiétiam, & prouidentiam. Ita enim res omnes disposuit, vt & more consueto, & pro loci, & temporis opportunitate conuenienti, sepeliretur Christus, & tamen plura mysteria in eo modo fuoeris, & sepulchri cõtinereotur, ac denique omnes circuostantias haberet, quæ ad perpetuitatem illius sepulchri, & vtilitatem eius significandam, veritatemque resurrectionis Christi contestandam, erant necessariæ. Vt merito impleta tuoc ceoseatur esse prophetia Isaiæ dicentis: [Et erit sepulchrum eius gloriosum.] Quæ omnia, quoniam à D. Tho. supra copiose explicantur, latius persequi necesse non est.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum Christus fuerit in sepulchro solum vna die, & duabus noctibus.

285 Inf. q. 52. a. 4. co. & q. 53. a. 2. co. & opu. 3. c. 243. & op 60. ca. 20 co. 2. fi. & 1. co. 5. l. 1. co. 2.

D quartum sic proceditur. Videtur, q Christus non fuerit in sepulchro solum vna die, & duabus noctibus. Dicit enim ipse Matth. 12. sicut fuit Ionas in ventre Ceti tribus diebus, & tribus noctibus, ita Filius hominis erit in corde terræ

A *tribus diebus, & tribus noctibus. Sed in corde terræ fuit in sepulchro existens. Nõ igitur fuit in sepulchro solum vna die, & duabus noctibus.*

2. Præterea, Gregor. dicit in hom. Paschali, quòd sicut Sampsõn abstulit media nocte portas Gazæ, ita Christus media nocte auferens portas inferni, resurrexit. Sed postquam resurrexit, non fuit in sepulchro. Ergo, non fuit in sepulchro duabus noctib. integris. Ho. 21. in Euã. declinãdo ad fi.

3. Præterea, Per mortem Christi lux prænaluit tenebris. Sed nox ad tenebras pertinet, dies autẽ ad lucem: Ergo conuenientius fuit, quod corpus Christi fuerit in sepulchro duobus diebus, & vna nocte, quã econuerso.

Sed contra est, quod sicut August. dicit in 4. de Trinit. à vespere sepulturæ, vsque ad diluculum resurrectionis, triginta sex horæ sunt, idest, nox tota cum die tota, & nocte tota. Lib. 4. c. 6. post me. t. 3.

B *Respondeo dicẽdum, quod ipsum tempus, quo Christus in sepulchro mansit, effectum mortis eius repræsentat. Dictum est autem supra, quod per mortẽ Christi liberati sumus à duplici morte, scilicet, à morte animæ, & à morte corporis, & hoc significatur per duas noctes, quibus Christus in sepulchro permansit. Mors autem eius, quia non fuit ex peccato proueniens, sed ex charitate suscepta non habuit rationem noctis, sed diei, & ideo significatur per diem integrũ quo Christus fuit in sepulchro. Et sic conueniens, fuit quod Christus vna die, & duabus noctibus esset in sepulchro.* Art. 6. q. præcedẽt.

Ad primum ergo dicendum quod sicut August. dicit in lib. de consens. Euangelistarum. Quidam, modum loqutionis Scripturæ nescientes, nocti voluerunt annumerare tres illas horas, à sexta vsque ad Li. 3. c. 14. in me. to. 4.
C *nonam, quibus sol obscuratus est, & diei, tres horas alias, quibus iterum terris est redditus, idest, à nona vsque ad eius Occasum. Sequitur enim nox futuri Sabbathi, qua cum suo die computata, erunt iam duæ noctes, & duo dies. Porro autem, post Sabbathum sequitur nox primi Sabbathi, idest, illucescentis diei Dominici, in qua tunc Dominus resurrexit, & ita adhuc non constabit ratio trium dierum, & trium noctium. Restat ergo, vt hoc inueniatur, illo Scripturarum vsitato loquendi modo, quo à parte totum intelligitur, ita scilicet, quod vnam noctem, & vnã diem accipiamus, pro vno die naturali. Et sic primus dies computatur ab extrema parte sui, qua Christus in sexta feria est mortuus, & sepultus: secundus autem dies est integer cum 24. horis nocturnis, & diurnis: nox autem sequens pertinet ad tertium diem. Sicut enim primi dies, propter futurum hominis lapsum, à*
D *luce in noctem; ita isti, propter hominis reparationẽ, à tenebris computantur in lucem.*

Ad secundum dicendum, quod sicut Aug. dicit in 4. de Trini. Christus in diluculo resurrexit in quo aliquid lucis apparet, & adhuc tamen aliquid remanet tenebrarum noctis. Vnde, de mulieribus dicitur, Ioann. 20. quod cum adhuc essent tenebræ, venerunt ad monumentum. Ratione ergo harum tenebrarum Greg. dixit Christum media nocte surrexisse: non quidem diuisa nocte in duas partes æquales, sed infra ipsam noctem. Illud enim diluculum, & pars noctis, & pars diei dici potest, propter conuenientiam, quam cum vtroque habet. Lib. 4. c. 5. tom. 3. Ho. 21. in Euãg. nõ lõge a fin.

Ad tertium dicendũ, quòd intantum lux in morte

Chri-

Christi prævaluit (quia significatur per vnam diem) quod tenebras duarum noctium, idest, duplicis mortis nostræ, remouit, vt dictum est. A

COMMENTARIVS.

DE tempore, quo Christus iacuit in sepulchro duo sunt certa. Primum est, Christum esse sepultum in occasu solis, vel propè illum, vt satis cõstat ex dictis supra de hora, qua Christus fuit de cruce depositus. Alterum est, corpus Christi mortuum iacuisse in sepulchro toto eo tempore, quod vsq; ad resurrectionem interlapsum est. Hoc enim per se notum videtur, supposita vera morte illius corporis, & ijs, quæ ab Euangelistis de eius sepultura narrantur, à quibus quoque, id est, satis expressû. Hanc enim vim habet illud verbum angeli Matth. 28. *Non est hic, surrexit enim.* Per resurrectionem ergo desijt esse ibi, & vsque ad resurrectionem man sit ibidem. Idem confirmat, quod infrà refert Matt. de mendacio à Iudæis conficto, Christi corpus sublatum esse è sepulchro, cùm tamen indè non exierit ab alio sublatum: sed sua uirtute iam uiuum, & gloriosum. Ex his ergo duobus, quæ certa sunt, colligitur, quæstionem hanc de temporis duratione, quo corpus Christi in sepulchro permansit, pendere ex alia, scilicet, quo die, & quota hora resurrexerit, quam postea suo proprio loco tractabo, & ideo in expositione huius articuli nihil est, qd amplius immoremur.

Solum circa rationem, qua D. Tho. probat in ar. fuisse conueniens Christum iacere in sepulchro vno die integro artificiali, & duabus noctibus, ad significandum, ipsum morte sua, quæ per lucem diei significatur, destruxisse duas mortes nostras, aiæ, & corporis, quæ in duabus noctibus indicant, aduertendum in primis est, illam rationem esse mysticam: literalis verò est. Quia illud tempus fuit côueniens ad demonstrandam veritatem mortis Christi, vt inferius latius tractabimus. Deinde sciendum est, illam rõnem sumptam esse ex Aug. lib. 4. de Trinit. c. 3. & lib. 63. qq. quæst. 26. & serm. 181. de tempore, quem imitati sunt Beda, & Ansel. Matt. 12. & Alcuinus lib. de diuin. offic. ap. de feria sexta.

Circa argumenta. De primo infrà ex professo disputandum est. Tertium est facile. Circa secundum, in quo D. Tho. citat Greg. ho. 21. in Euangelia, explicantem de Christi resurrectione figuram Samsonis Iud. 16. & dicentem Christũ media nocte surrexisse, obseruandum est, Greg. applicando figuram Samsonis, qui media nocte exijt è ciuitate, & portas eius tolit, non dicere Christum media nocte surrexisse, sed ante lucem, indicans non oportere veritatem in omnibus circunstantijs exactè responderefiguræ, sicut ad hoc propositum notauit Bonau. in 3. d. 22. q. 3. ad 1. Et ita est facilior expositio Gregorij. Quamq̃ ea etiam, q̃ adhibet D. Tho. vtilis esse possit, propter alios Patres, qui asserunt Christum media nocte surrexisse, vt infrà videbimus.

QVÆSTIO LII.

De descensu Christi ad inferos, in octo articulos diuisa.

DEinde, *considerandum est de descensu Christi ad inferos.*

Et circa hoc quæruntur octo.

Primò, vtrum fuerit conueniens Christum ad inferos descendere.

Secundò, in quem infernum descenderit.

Tertiò, vtrùm totus fuerit in inferno.

Quartò, vtrum aliquam moram ibi traxerit.

Quinto, utrum sanctos Patres ab inferno liberauerit.

Sexto, utrum damnatos ab inferno liberauerit.

Septimo, utrum liberauerit pueros in peccato originali defunctos.

Octauo, vtrũ liberauerit homines de purgatorio.

DISPVTATIO XLI.

In duas Sectiones distributa.

B *De loco, ac statu animarum sanctarum ante Christi mortem.*

HAec disputatio necessaria mihi uisa est ad intelligẽda ea, quæ de loco, in quo beata Christi animá in triduo fuit, & de ijs, quæ in eo operata est, adijcienda sunt postea. In qua supponendũ est, sicut post mortem Christi, ita & ante illam quatuor fuisse animarum separatarum ordines, seu status. Quædam, quæ in statu peccati mortalis è corporib. emigrarunt, quædam, quæ in solo originali quędam verò in statu iustitiæ, cum aliqua tamen veniali culpa, aut reatu pœnæ: aliæ rursum iustæ, & omninò puræ, ac mundæ, siue ita è corporib. egressæ sint, siue post egressum fuerint purgatæ, plenèq; mundatę. De tribus prioribus generibus non habe C mus quæstionem, quia in omnibus illis eadem est ratio de statu, & loco animarum ante, & post Christi mortem. Nam quæ è uita in primo statu decessissent, perpetuo detrudebantur in Tartarum: quæ verò secundò, perpetuo quoq; excludebantur à regno beatitudinis, & in proprio ipsis destinato loco (qui *Limbus puerorum* dicitur) recipiebantur, vbi vsque ad hodiernum diem manent, manebuntq;, vel perpetuo, vel vsque ad iudicij diem. Quas verò tertio loco annumerauimus, in locum purgatorij deferebantur. Poterant aũt indè exire ante Christi mortem, quia poterãt antea plenè purgari. Hoc.n. non pendebat ex executione mortis, seu reali satisfactione Christi pro genere humano: sed ex commensuratione, ac proportione pœnæ purgatorij ad D reatum ex peccatis dimissis derelictum, vt latius in materia de purgatorio dicendum est. Igitur sermo præsens de quarto ordine animarum institnendus est. Supponimus aũt vlterius ex materia de beatitudine, sanctas animas plenè mundas, & purgatas statim ad beatitudinem euolare post Christi mortẽ. Inuestigandum igitur est, an idem fieret ante Christi mortem, vel quò reciperentur illæ animæ, quéve statum haberent.

SECTIO I.

Vtrum animæ sanctæ ante Christi mortem fuerint gloriosæ.

RAtio dubitandi in primis oriri potest ex verbis Sapien. Ecclesiastici 11. *Facile est coram Deo in die obitus retribuere vnicuique secundum vias suas:* retributio ergo diuina semper vnicuique data est in die obitus, iuxtà eius meritum. sed retributio propria harum animarum est beatitudo. Secundo, adiungi potest illud Luc. 16. vbi Lazarus cõsolari dicitur, diues autem cruciari, sicut ergo diues receperat pœnam vltimam, ita & Lazarus vltimum premium. Vnde Aug. epist. 96. ad Euodium propter hoc testimonium fateri uidetur animas sanctas ante Christi aduentum diuinitatem vidisse.

Et

Et eodem modo intellexit illum locum Iust. martyr. q.60. ad Gentes, quamuis ipse historiam illam non admittat. Tertiò, ex Paulo ad Hebr. 11. vbi de antiquis Sanctis dicit: *Per fidem vicerunt regna, adepti sunt repromissiones.* Quod de promissione vitæ æternæ intelligit Anselmus ibidem. Obijcit tamen, quia in fine eiusdem capitis dicit Apostolus: *Hi omnes testimonio fidei probati non acceperunt repromissiones.* Sed respondet priora verba esse intelligenda de beatitudine animæ: posteriora verò de corporum resurrectione. Quartò, vti possumus ratione: quia ad diuinam iustitiam spectat vnicuiq; reddere præmium, atque illud non differre, quãdo anima est iusta, & nihil in se habet, quod beatitudini repugnet. Dicetur fortasse fuisse impedimentum ex parte totius naturæ humanæ, quia nondũ Christus pretium meriti, & satisfactionis suæ pro illa soluerat. Sed quamuis hæc ratio sit sufficiens, ne tota natura humana ad beatitudinem admitteretur ante Christi passionem: non tamen, ut singulæ personæ ab ingressu beatitudinis retardarẽtur: alioqui nec remissio peccati, nec gratia danda fuisset alicui hominum ante Christi passionem, quia etiam respectu horum effectuum nõdum erat pretiũ solutum. Et similiter neq; Angelis sanctis danda esset gloria ante Christi mortem, quia etiam ipsi per Christum illam obtinuerunt.

Nulla anima ante Christi mortem essentialẽ beatitudinem accepit.

Nihilominus certa fide tenendũ est ante Christi mortem, nullam animam quantumuis sanctam, & puram, essentialem beatitudinem accepisse. Ita docent Theologi in 3. d. 18. & in 4. dist. 2. D. Thom. ibi, & supra q. 49. art. 5. & in hac etiam q. ar. 5. Alex. Alen. 3. p. q. 18. memb. 4. Scotus in 4. d. 2. q. 2. & reliqui: qui hoc sensu tradunt Christum morte sua aperuisse hominib. ianuam regni. Quod potius de essentiali beatitudine, quàm de corporeo loco cęli Empyrei intelligendum esse, tradit etiam Innoc. in c. Maiores, de baptismo.

Et probatur primò ex Paulo, ad Hebr. 9. vbi explicans ritum illum veteris legis, quo summus sacerdos tantum semel in anno ingrediebatur in Sancta Sanctorum non sine sanguine, quem offerret pro peccato, dicit in hoc significatum esse nondũ fuisse *propalatam Sanctorum uiam*, donec Christus summus sacerdos seipsum pro peccato in sacrificiũ obtulit. Ita exponit Chrys. hom. 15. Theophyl. & alij, & Ambr. inquit, *cœlum mortalibus fuisse inaccessibile.* Idẽ Ansel. & D. Th. qui addit, ppea Christũ vocari ostiũ, Ioã. 10. & viã, Ioã. 14. q a ipse aperuit viã, & ostiũ regni cęlorum. Vnde subiungit Paul. statim cap. 10. *Habentes itaque fratres fiduciam in introitu Sanctorum in sanguine Christi, quam initiauit nobis uiam nouam, & uiuentem per velamen, id est, carnem suam.* Vbi Chrys. hom. 18. *Introitum*, inquit, *hic cœlũ dixit, & accessum ad spiritualia, quã initiauit, inquit, seu propalauit. Dedicatio enim dicitur initium vtendi, & ideo nouam dicit, siquidem nunc apertæ sunt portæ cęli, quod neque tempore Abraha contigit.* Et eodem modo exponitur reliqui Patres citati. Ac propterea, de veteribus Sanctis dixit Paul. c. 11. eiusdem Epistolæ. *Iuxta fidem defuncti sunt omnes isti, non acceptis repromissionibus, sed à longè eas aspicientes*, vt ibi exponit D. Tho & Anselm. *A longe*, inquit, idest, *oculis fidei considerãtes, quod post mortem eas essent accepturi, non protinus, sed post longa tempora in aduentu Christi.*

Hebr. 11

Secundò, vti possumus alio testimonio Pauli ad Ephes. 4. ita illud Psalmi interpretantis. *Ascendit in altum, captiuam duxit captiuitatem*, vbi nomine *captiuitatis* intelligit Sanctos antiquos, qui ante Christi mortem ueluti captiui, & in carcere detinebantur, quos ipse moriens inde liberauit. De quo mysterio dicitur Zach. 9. [Tu aũt in sanguine testamenti eduxisti uinctos de lacu, in quo non erat aqua.] vt ibi Hieronym. Ruper. alijque exponunt. Idem quoque mysterium uidetur significasse Petrus 1. Canon. c. 3. dicẽs: *Christus semel pro peccatis nostris mortuus est, iustus pro iniustis, ut nos offerret Deo mortificatos quidem carne, viuificatos aũt spiritu, in quo veniẽs prædicauit ijs, qui in carcere erãt spiritibus.* Proprius. n. sensus esse vr. Christũ *in spiritu*, i. in sola anima prędicasse, ac simul contulisse æternam gloriam spiritibus sanctis, qui in carcere erant detenti. Ita Cyrill. Alex. 12. in Ioan. c. 36. & li. 1. de fide ad Reginas, satis post med. & lib. de fide ad Theodos. propè mediũ, vbi introducit Christum dicentem *compeditis, egredimini, & existentibus in tenebris reuelamini.* Idem Nicephor. Constantinop. Epist. ad Leonem Pap. quæ hẽt in Synodo Ephesina, to. 5. c. 22. iuxta finem, dicẽs: *animam Christi prædicasse illis spiritibus resurrectionem, libertatemque, & redemptionem impertiuisse.* Idem Irenę. lib. 4. contra hæreses, c. 45. versus finem, Athanas. Epist. ad Epictetum, non longè à principio, quam refert Epiphan. hæres. 77. Ruffinus in expositione symboli. & Cyprian. lib. 2. ad Quirinum. c. 27. Damasce. lib. 3. cap. vlt. ac denique Clemens Alex. lib. 6. Strom. propè medium, cuius uerba latius explicabimus sequenti disputat. ubi plura in hac sententiam afferemus.

Regni cęlorum prędicatio legis nouæ propria est.

Tertiò, in huius rei confirmationem notant sancti Patres, initium Euangelicæ prædicationis sumptum esse à regno cęlorum, quod sub eo nomine expresso ante in ueteri testamento non fuerat annunciatum, quia tũc longè distabat, & pro illo statu adiri non poterat. Vnde ante passionem Christi appropinquasse dicitur regnum cœlorum. Matt. 3. *Pœnitentiam agite, appropinquauit enim regnum cęlorum.* Quia nimirum passio Christi, per quam ianua regni esset reseranda, iam parũ aberat. Quapropter illa iam exhibita, non solũ appropinquasse, sed aduenisse dicitur regnum Cœlorum. Hinc Chrys. hom. 4. in Marcum. *Quantum in meo corde est legens legem, legẽs prophetas, legens et Psalteriũ, nũquam regnum cœlorum audiui, nisi in Euangelio. Quia antequam Christus aperiret ianuam regni, omnes animæ iustæ detinebantur in inferno.* De qua re scribit optimè Hierony. ad Dardanum, epist. 129. docens, in ueteri testamento sub figuris, & vmbris promissum esse regnum cœlorum: non verò apertè. Quia ianua illius nõdum erat aperta. Vnde subiungit: *Sanguis autẽ Christi clauis est paradisi, terram enim viuentium, quam primus Adam perdidit, secundus inuenit: imo ab illo perditam iste restituit. Mihi ergo* (concludit inferius) *in Euãgelio promittuntur regna cęlorum, quæ vetus instrumentum, omnino non nominat.* Idem Hieron. dial. 1. cont. Pelag. satis post medium, Aug. 19. contra Faust. c. vltimo, & 1. Retract. cap. 22. Indicat etiam Orig. lib. 5. super epist. ad Roma. circa illa verba: *Per unius delictum in omnes homines in condemnationem.* Et alios in sequentibus referemus.

Quartò, ratio à priori huius veritatis ea ordinatione, ac lege diuinæ iustitiæ sumenda est, quæ in lapsu totius humanę naturæ fundamentũ habuit. Adam enim peccando, omnibus hominibus clausit regnum cęlorum: nam totam naturam humanã in sua radice infecit, atque odiosam Deo reddidit, ac propterea indignam æternæ beatitudinis reliquit. Fuit ergo iustitiæ diuinæ consentaneũ, neminem ad eam beatitudinem admittere, donec pro tota natura esset satisfactum. In quo magna est diuersitas inter naturam angelicam, & humanam, vt latius diximus superiori tom. disp. 42. sect. 1.

In animabus Patrũ in sinu Abrahæ cõmorantib

Ex his infertur, Sanctorum animas à corporibus separatas retinuisse fidem, & spem, vsque ad mortem Christi. Probatur, quia in primis certum est, habuisse charitatem, (nam de Sanctis, & iustis loqui-

visque ad mortem Christi fides, et spes permansit.

quimur) & potuisse illius actus exercere, vt per se A constat, quia non erat futura ociosa charitas in illis iustis, ergo necesse est, vt aliquam supernaturalem cognitionem habuerint, ergo cū non habuerint visionem, necesse est, vt fidem retinuerint; fides autē, quæ per charitatem viuit, sine spe esse non potest, quia cum nondum teneat, quem amat, necesse est, vt spe in illum tendat. Deinde in animabus illis nihil erat, quod ab eis fidem, aut spem expelleret, cū nec visionem haberent repugnantem fidei, nec cōsecutionem, quæ spei obiectū destrueret: neque etiam aliquem actū his virtutibus contrariū, cū essent iustæ, & sanctæ. ergo; tandem in animab. purgatorij manet fides, & spes, ergo multo magis in ijs animabus, quæ erant in Sinu Abrahæ. Hinc vero nonnullæ dubitationes oriuntur, quæ de statu harum animarum inquiri possunt.

1. Dubiū. Animę sāctorū Patrū in sinu Abrahæ cōfirmatæ in bono ipeccabiles.

Prima est an essent confirmatæ in gratia, ita vt peccare non possent. Cui breuiter respondeo, minimè peccare potuisse. Quia mors hominis, sicut est B terminus vitę, ita etiam & viæ à Deo præfixæ, vt in ea possit benè, vel malè operari: post mortem autē statim, vel obstinatur in malū, vel cōfirmatur in bono, iuxtà illud Ecclesiast. 11. [Si ceciderit lignum, siue ad austrum, siue ad aquilonem vbi ceciderit, ibi erit.] Vbi mors *casus* appellatur, *Aquilonis* aūt nomine, status peccati, nomine aūt *austri* status gratiæ significatur, vt Hieronym. ibi exponit. Sensus ergo est, omnem hominem, vel in gratia, vel in peccato decedere: & quo ad hoc in eo statu, in quo moritur, perpetuo manere, vt prętet Hieronymū exponit etiam Gregor. 12. Moral. c. 3. & Bernar. sermo. 49. ex paruis. Et cōfirmatur, nam propter hanc causam animæ purgatorij sunt confirmatæ in bono, & peccare non possunt, vt est communis, certaq; sententia, (quam Deo dante in 4. tom. huius 3. par. tractabimus) ergo multò magis idem dicendū est de animabus sanctis existentibus in Sinu Abrahæ. Erant enim multò magis in termino; q̄ animæ purgato- C rij, alioq. possent inde ad purgatoriū, uel etiam ad infernum transire. Quod est planè hæreticū contra vniuersalem Ecclesiæ sensum, & contra illud Luc. 16. *Fili recordare quia recepisti bona in vita tua, & Lazarus similiter mala, nunc autem hic consolatur, tu vero cruciaris; & in his omnibus, inter nos, et vos chaos magnum firmatum est, vt ij, qui volunt hinc transire ad vos, non possint, neque inde huc transmeare.* Ex quib. omnibus non solum probatur, illas animas non potuisse peccare mortaliter; sed etiam neque venialiter. Vnde Aug. lib. 12. Gen. ad liter. cap. 34. agens de Sinu Abrahæ (sic inquit.) *Vbi iam nulla tentatio, vbi tanta requies, post omnes dolores vitæ huius.*

Aiæ sāctorū in sinu Abrahæ īpeccabiles unde. Dubium. Respōsio.

Quod si quæras. Vnde hęc firmitas in bono orietur? Respondeo breuiter, vt multa omittam, quæ alias materias spectāt, non ex sola natura, neque ex aliqua virtute intrinseca, & inhęrente, sed ex diui- D na gratia eas protegente, ortam fuisse: quia neq; ex intrinseca necessitate perseuerabant perpetuò in actuali Dei amore super omnia, neque in intellectu habebant aliquid intrinsecum, quod eas necessariò contineret, ne inconsideratè, vel imprudenter possent aliquid operari. Erat ergo omninò necessaria diuina protectio gratiæ, qua fiebat, vt uel semper essent in actuali amore, & contemplatione Dei, vel nūquàm actum elicerent, quin prius omnia, ad benè, ac prudenter operandum necessaria, considerarent. Quomodo autem hoc non obstante, liberè operarentur, difficultas vulgaris est, quam facile expedire quis potest ex ijs, quæ tradidimus in priori tom. disp. 37. sect. 3.

2. Dubiū.

Secunda dubitatio similis præcedenti est, an illæ animæ possant mereri. Et breuiter negandum est, potuisse: quod etiam est certum. Ratio verò reddi A non potest ex sola rei natura, nihil enim repugnaret eas sibi mereri, cū essent in gratia, & optimos actus liberos exercerent. Fundatur ergo in diuina lege, quæ solùm huius vitæ tempus ad merēdū tribuit (vt in priori tomo, q. 19. disp. 39. sect. 3 tractatū fusè est) & hoc quoq; modo terminū uiæ Deus in morte præscripsit, iuxtà illud Pauli, 2. ad Corin. 5. *Referet vnusquisque propria corporis, prout gessit, siue bonum siue malū.* Quo sensu interpretatur Hierony. illud Eccl. 9. *Mortui nihil nouerūt amplius, neque habent vltra mercedem*, & illud: *Quodcunque facere potest manus tua, instanter operare. Quia nec opus, nec ratio, nec sapientia, nec scientia, erunt apud inferos, quò tu properas*, scilicet, quę ad meritū prodesse possint. Quam expositionem sequutus est & Gregor. 4. dialog. cap. 39. De qua re dicemus plura agentes de animab. purgatorij, vbi ex eodem principio ostendemus, eas non posse mereri. Quod etiā est certum, & inde potest desumi argumentum ad B propositam sententiam cōfirmandam. Ac deniq;, quia aliàs penè infinita fuisent merita, quæ tanto tempore fierent. Quocirca, prædicta assertio potissimum intelligitur de merito proprio, ac de condigno, quod est in ordine ad propriam beatitudinē, & gratię incrementum. An verò de congruo possent mereri, vel incarnationem, vel aliquid aliud, sibi, vel alijs, fortasse est quæstio de nomine, ut iam dicam.

Respōsio. Animę sāctorū Patrū in limbo incapaces meriti.

Tertia enim dubitatio esse potest, an illæ animę posent Deū orare pro se, vel pro alijs. In qua primum certum existimo absolutè. & simpliciter potuisse orare: imò frequentissimè, ac summis conatibus orasse, petendo Messiæ aduentum, suamq; redemptionem. Ita docet hic D. Thom. artic. 2. ad 2. citans Aug. sermon. 137. de tempore, vbi propè finem multa dicit in hanc sententiam, quæ per se satis est clara; Nam si in hac vita hoc faciebant, ut ex innumeris locis sacrę scripturæ constat, quos in su- C periori tomo tractaui disput. 10. sectio. 6. cur nō in eo statu, in quo, & maiorem charitatem habebant, & liberiores, ac expeditiores ad orandū erant? Neque. n. in eis aliquid erat, quod huiusmodi orationē impedire posset. Nā orare pro seipsis, nō repugnat etiam animabus beatis, si aliquid illis desit, & ita legimus in Apocalypsi eas postulare sua corpora, eorumq; beatitudinē: multò ergo minus repugnabat ijs animabus, vt suū redemptorē, suā redēptionem, suamque beatitudinem flagitarent, cùm hæc omnia illis deessent. Vnde fit, vt pro seipsis orare possent, postulando tùm prædicta bona, tùm etiam alia, quib. carebant. Pro alijs uerò in communi saltem etiam orare poterant, vt pro humano genere, pro Ecclesia, vel Synagoga, pro amicis, pro filijs, & pro alijs, quos in hac uita cognouerant. Vnde lerem. 15. *Dixit dominus ad me, si steterint Moyses, & Samuel coram me, non est anima mea ad populū istum.* Qui modus loquendi supponit Moysem, & D Samuelē, q̄uis iam mortuos, solitos esse orare pro suo populo, multaque à Deo impetrare, ut satis significauit ibi Hieronym. & Gregor. lib. 9. Moral. cap. 9. aliàs 12. & Chrysostom. homil. 1. in Epistol. 1. ad Thessalonicens. & apertior locus est, 2. Mach. vltim. vbi Iudas vidit Oniam, & Ieremiam iam defunctos orare pro populo Israel. Vbi ponderandū est uerbū illud: *Hic est fratrum amator*, &c. eadem enim charitas, quæ in via mouet ad orandū, mouere poterat in eo statu, cùm aliàs nihil esset, qđ hanc saltem generalem orationem impediret. At uerò in particulari, cùm illæ animæ nescirent omnia, q̄ in hoc mundo gererentur, orare non poterant, nisi iuxtà mensuram cognitionis, quam habebant, quā que, uel ab hac uita secum duxerant, vel ab animabus illuc migrantibus acceperant, uel ex locutione sanctorum angelorum, vel denique ex diuina reue-

3. Dub. Respōsio. Aiæ sāctorū Patrū in Limbo existentes pro se, atq; alijs orare poterant.

latio.

latione, quę earum statui tunc debita non erat: & ideo(vt existimo) ex lege ordinaria non fiebat, singularia aűt priuilegia, licut sine fundamento affirmanda non sunt, ita etiam nec temerè reijcienda. Supponit aűt hic discursus animas non posse natu rali virtute omnia cognoscere, quæ hic geruntur. quia non est necesse, ut omnium recipiant species infusas: quæ est sententia Aug. & Gregor. quos refert & sequitur D. Thom 1. par. q. 89. art. 8. vbi de hac re latius. Vnde etiam fit, vt eo tempore non possent regulariter orationes directè fundi ad animas in eo statu existentes. Quia cùm non viderét Deum, non poterant orationes hominum supplicantium agnoscere: postulare aűt, ut Deus eas manifestaret illis, fuisset petere singulare priuilegium, & quasi miraculum præter ordinariã legem. Et ideò, in veteri testaméto legimus fideles omnes in terdũ orasse directè ad Angelos, Gen. 48. *Angelus qui eruit me de cunctis malis benedicat pueris istis*, Legimus item homines orasse Deum repræsentan do merita Sanctorum iam defunctorum, vt eis iuuarentur Exod. 32. *Recordare Domine Abraham, Isaac, & Iacob*. & Daniel 3. *Propter Abraham dilectum tuum, & Isaac seruum tuum, & Israel sanctũ tuum*. Legimus etiam vnum hominem directè postulare ab alio homine viuête, vt pro se oret, 1. Regũ 7. *Ne cesses pro nobis clamare ad Dominum*, Qđ aűt aliquis directè orauerit Sanctos defunctos, vt se adiuuarent, vel pro se orarêt, nusquam legimus. Hic enim modus orandi est proprius legis gratiæ, in quo Sancti videntes Deũ, possunt etiam in eo videre orationes, quæ ad ipsos funduntur, de qua re latius in materia de Beatitudine.

Dubiũ 4. Quarta dubitatio esse potest, an illæ animæ pœnam aliquam sustinerent. In qua breuiter dicendũ est, in primis certum esse, caruisse omni pœna sensus, seu ignis, imò potius magno gaudio, & consolatione affectas fuisse, tam ob statum gratiæ, quàm ob spem certam futuræ gloriæ. Cognoscebát enim se esse in gratia confirmatas, & ita nullo timore afficiebantur, quod non poterat non afferre eis magnum solatium. De quo dictum est Luc. 16. [Hic aűt consolatur,] vt benè Chrys. hom. de diuite, & Lazaro, D. Thom. hic art. 5. ad 1. vbi in hunc sensum interpretatur Aug. & verba illa Ioan. 8. [Abraham exultauit, ut videret diem, meum] Certũ denique est, eas habuisse temporalem pœnam damni vsque ad Christi aduentum. Quia (vt dictum est) diuina visione carebant, & omnibus bonis, quę illam intrinsecè consequuntur: ex quo non poterant nõ mærorem aliquem, tristitiamve persentiscere propter tanti boni dilationem, vt D. Thom. hic artic. 5. ad 2. apertè docet, & Caiet. artic. 5. Vnde Grego. 13. Moral. capi. 16. aliàs 31. [In ipsis, inquit, inferni locis iustorum animæ sine tormento tenebantur; graue tamen tædium illis fuit post solutionem carnis adhuc speciem nõ uidere creatoris.] Et de hac tristitia intelligendus est Aug. serm. 1. de resurrect. cùm introducit dæmones suam flêtes ruinam, his verbis: [Ligatos soluit, luctus eorum in gaudium conuertit. Ecce ipsi, qui sub nostris solebant suspirare tormentis, insultant nobis de perceptione salutis. Nunquam potuerűt sic læti esse captiui, &c.] quæ late persequitur.

Respõsio. Animę sã ctorum in limbo pœna sensus omni care bant.

Superest, ut rationes dubitandi in principio positas dissoluamus. Prima fundať in eo, quòd Deus dicitur retribuere in die obitus, quod accommodatè intelligendum est in diuersis statibus pro tempo rum diuersitate. Tunc ergo, in die obitus nõ daba tur iustis ultima retributio in seipsa, ppter naturæ impedimentũ: dabatur tamen in spe certa, & infallibili. Deinde, ibi solũ dicit Sapiens, Deũ conferre retributionem ſm merita in die obitus: non tamẽ dicit, quæ nam sit ista retributio. Quocirca ille sta-

Respõsio ad argumenta in oppositũ.

A tus, quem sanctę animæ habebant in sinu Abrahę, potest dici retributio accommodata ipsarum meri tis pro illo tempore. Sic enim dixit Abraham Luc. 16. ad diuitem, [Fili recepisti bona in uita tua, & Lazarus similiter mala: nunc uerò hic consolať: tu uerò cruciaris.] Vbi apertè significat illũ statum gaudij, & consolationis fuisse retributionem meritorum, non ultimam, & perfectam, sed tempori, & statui accommodatam. Sicut etiam animabus, quę in purgatorium tendunt, in die obitus datur retributio iuxtà merita. Quia, & pro malis operibus datur temporalis pœna, & pro bonis etiam daľ tunc aliqua retributio. Nam, confirmantur in bono, & certæ fiunt suæ salutis ęternæ, unde maxima cõsolatione recreantur: nõ recipiunt autem statim ultimum præmiũ, quia nondum sunt capaces. Quocirca tandem dici potest, omnes in die obitus recipere retributionem ultimam, nisi aliquod, ex parte eorum impedimentum interueniat.

B Et ex ijs expedita manet secũda difficultas sumpta ex cit. ais uerbis Lucæ. Nam illa consolatio Lazari erat quidem de æterna beatitudine, non tamẽ in re obtenta, sed in spe. Locus aűt Augustini, quo illa difficultas cõfirmabatur, ualdè obscurus est, & quidem D. Thom. hic arti. 5. ad 3. ita interpretatur Augustinum, ut non simpliciter neget Christũ descendendo ad inferos aliquid sanctis Patribus cõtulisse, neq; etiam affirmet eos antea uidisse Deũ: sed solum doceat eos, qui erant in Sinu Abrahæ, non fuisse doloribus inferni subiectos. Retulerat enim Aug. opinionem, quæ hoc affirmabat, q̃ improbauerat, & quo ad hoc subdit se non inuenire, quod illis patribus Christus suo descensu contulerit, s. quòad solutionem à doloribus. Sed obseruandum est, Augustinum eo loco sentire Sinum Abrahæ, in quo erant Patriarchæ, Prophetę, & alij iusti, non fuisse in inferno, & consequenter, cum in scriptura dicitur, Christum descendisse ad inferos, nõ

C intelligi de Sinu Abrahæ. Ex quo ulterius infert, illud beneficium, quod Christus contulit ijs, qui erãt in inferno, illuc descendendo, & soluendo eos à doloribus inferni, non esse collatum illis Patrib. qui erant in Sinu Abrahæ, sed quibusdam alijs. Et hinc tandem concludit, se ne scire, quod Christus, descendendo ad inferos, Patribus existentibus in Sinu Abrahæ contulerit, & potius sentit nihil con tulisse. Sed ex hoc non potest inferri, Augustinum sentire, illos Patres antea uidisse Deum, aut non recepisse hanc uisionem, post passionem Christi, & propter ipsã: quia Augustinus hoc non dicit, sed solũ ait, pro pter hunc effectum non fuisse necessarium descensum Christi, & ideò ablata alia necessitate descendendi propter soluẽdos dolores inferni, concludit se nõ inuenire, qđ suo descensu Christus his Patribus contulerit. Hanc uerò esse mentẽ eius constat ex ratione, quam reddit: Cũ enim dixisset: *Quia euidentia testimonia & infernum commemorant, & dolores, nulla causa accurrit cur illò

D credatur uenisse Saluator, nisi vt ab eius dolorib. saluos faceret*: postea sic infert. *Vnde illis iustis, qui ĩ Sinu Abrahę erant, cum ille ad inferna descenderet, nondum quid contulerit inuenio*. Nimirum, qa non soluit eos à dolorib. Et quia dicere posset aliquis contulisse eis uisionem beatam, adhoc excludendũ, subdit hæc uerba: *A quibus eum secundũ beatificam pręsentiam suę diuinitatis nũquam video recessisse*. Vbi non dicit eos fuisse semper beatos, sed eũ per diuinitatem, & beatitudinem suam, & per propriam essentiam semper fuisse illis præsentem; quasi diceret, ad communicandam eis hanc beatitudinem non fuisse necessarium illuc descendere. Hæc de mente Augustini. Nam, de re ipsa postea dicemus, q̃ q̃ uno et uerbo dici posset, Augustinũ in tota illa epistola, inquirendo potius, & dubitando,

Sẽtẽtia Augusti. de descensu Christi ad inferos.

do, quàm affirmando processisse, & ideò obscurè, ac dubitanter esse loquutũ. Ad Iustinum respondetur, falsò citari: nam potius eo loco indicat neminẽ ante generalem resurrectionem videre Deũ, quod ab Ecclesia iam damnatum est, de qua re alibi.

Ad 3. cum Paul. dicit: *Adepti sunt repromissiones*, de temporalib. repromissionibus loquitur, vt cõius expositores intelligũt. Quod si admittere velimus expositionem Anselmi ibi citatam, intelligendum est, Paulũ loqui respectu temporis in quo ipse scribebat. Nam iam tũm Patres antiqui adepti erãt repromissiones quò ad animæ beatitudinem, non verò de tempore ante Christi aduentum.

Ad quartum ex ratione sumptum, iam ferè responsum est, comparatio autem, q̃ fit inter remissionem peccati, seu gratiam, & gloriam, non est eiusdem rationis. Quia gratia, & remissio peccati erat simpliciter necessaria ad salutẽ: gloria verò poterat sine incommodo æternę damnationis aliquo tempore differri, vt dixi etiam in superiori tomo disp. 41. sect. 1.

SECTIO II.

In quo loco fuerint Sanctorum animæ ante Christi mortem.

DE hoc loco in scriptura solum habemus appellari Sinũ Abrahæ, Luc. 16. [Factum est, vt moreret̃ etiam mendicus, & portaretur ab Angelis in Sinũ Abrahæ:] & infrà expressè dicitur, in eodem loco fuisse Abraham: Ex quo rectè colligit August. dict. epist. 99. ibidem fuisse alios iustos Patriarchas, & Prophetas, & absurdũ existimat de hoc dubitare. Vnde, libr. de anima, & eius origin. cap. 15. definit Sinũ Abrahæ intelligendũ esse: *Remotã sedem quietis, atque secretam, quæ dicta est Abrahæ, nõ quod ipse tantum ibi sit, sed quod ipse pater multarum gentium sit positus, quibus est ad imitandum fidei principatum propositus, sicut, & Deus Abrahã se Deũ vocari voluit cum sit innumerabiliũ Deus.* Quo aũt loco, seu in qua parte orbis situs sit hic Abrahę Sinus, in scriptura nõ vr̃ expressum. Quòd autem non sit in inferno, sentit Aug. epist. 57. & dicta epist. 99. Et fundamentũ eius est: Quia *infernus* in scriptura sacra semper sumit̃ in malam partem: pro loco dolorum, ac tormentorum: Sinus autem Abrahæ dr̃ esse locus quietis, & cõsolationis, & veluti cuiusdam beatitudinis. Et confirmatur, nã Lucæ 16. cõdistinguũtur Sinus Abrahę, & infernus, sic enim dicit̃: *Factum est, vt moreretur mendicus, & portaretur ab angelis in Sinum Abrahæ: mortuus autem est & diues, & sepultus est in inferno.* Et infernus dr̃, magnũ chaos firmatum esse inter vnũ, & alium locum. Vnde, quidam existimarunt esse locum aliquem cœlestem: alij esse paradisum terrestrem: alij (vt Aug. refert lib. 4. de Virginit. c. 15.) putarunt non esse locũ animarum, sed partẽ quandam animæ ipsius Abrahæ, quod satis ridiculũ est, vt ibidem ipse dixit, qui etiam lib. 8. Genes. ad lit. ca. 5. dubitat quid Sinus Abrahæ sit. Origenes autẽ super Ioannem circa illa uerba: [Erat autem vnus ex discipulis Iesu recumbens in sinu ipsius,] metaphorice Sinum Abrahæ interpretatur.

Sin⁹ Abrahæ in qua terræ parte fuerit.

Dicendum verò est primò, locum in quo animę sanctæ detinebantur vsq; ad Christi mortem, quẽ Sinum Abrahæ, uel Limbũ sanctorum Patrũ appellamus, fuisse in inferioribus partib. terræ. Conclusio hæc certa est, q̃ primò probari potest ex modo loquendi sacræ scripturæ. Nam, Gene. 37. ait Iacob, [Descendam ad filium meũ lugens in infernum.] Quo loco, (quidquid hęretici contendant, vt postea uidebimus,) non potest inferni nomine sepulchrũ intelligi. Primò, q̃a nec vox Latina hoc propriè significat, nec vox Hebræa שאול cuius loco septuaginta verterũt ᾅδην, qd̃ significat gehennam, non τάφον, qd̃ significat sepulchrũ. Secundo, q̃a cũ Iacob dicat se descensurũ ad filiũ suũ, nõ loquitur de corpore: sed de anima, q̃a sm̃ corpus nõ erat descensurus ad sepulchrum filij sui, non enim erat in eodem loco sepeliendus, præsertim cũ putaret filium fuisse à fera pessima deuoratum: descensurum ergo se dicit sm̃ animam ad locum Sanctorũ Patrũ, in quo (sine dubio) filiũ suũ esse confidebat. Dicit aũt se descensurum in infernũ, est ergo locus ille subterraneus, atq; in inferiorib. terrę partibus constitutus. Quin potius adde, si interdum in scriptura ueteri nomine inferni significatur mors, vel sepulchrũ, vt Iob 7. & alibi, ideò esse, q̃a tũc per mortem omnes animæ, in aliquem inferni locũ descendebant. Vnde, reuera, non tàm sepulchrũ vocatur infernus, q̃ ipsamet mors vocatur descensus ad inferos. Præterea, de eodem loco idem Iacob loquebatur, cum Gen. 42. & 44. dicebat: *Deducetis canos meos cum mœrore ad inferos*, vt Chrys. exponit homil. 4. in Marc. & bene Hieronym. Ecclesiastici 3. vbi adiungit eundem locum optasse Iob, cap. 14. cum dicebat: *Quis mihi tribuat, vt in inferno protegas me?* Quod in eundem sensum exposuit Gregor. 12. Moral. cap. 6. aliàs 7. & lib. 13. cap. 16. & 17. simili modo exponit aliud Iob 17. *Si sustinuero, infernus domus mea est.*

Inferni nomẽ in scriptura q̃d denotet.

Et confirmari hoc potest ex 1. Reg. 28. vbi anima Samuelis uisa est de terra ascendere, quasi existens prius in inferiori loco. Quamquam enim Augustin. lib. 2. ad Simplicianũ, q. 3. & lib. 8. de quæstionib. ad Dulcitium, q. 6. dubitauerit an illa uerè fuerit anima Samuelis, & multi id negauerint, ut Tertullian. lib. de anima, cap. 57. & Iustin. quæstio. 52. ad Gentes, & Aug. lib. 2. de mirabilib. sacræ scripturæ, cap. 11. & lib. quæstion. veteris testamenti, q. 27. & habetur in capite, Nec mirum, 26. q. 5. Et lib. 2. de doctrina Christiana, cap. 23. vocat [imaginem Samuelis,] & ita refertur in capit. illud, 26. q. 2. Sic etiam Hieronym. Matth. 6. vocat [Samuelis phantasma,] eodemq; modo sentit, ac loquitur Rupert. lib. 2. de operibus Trinitatis in libros Regũ, c. 17. & Anastas. Nyssen. lib. quæst. sacræ scripturæ quęst. 37. & inclinat Isido. lib. 8. origiõ. cap. 9. Nihilominus illam fuisse ueram animam, uerius est: tũm, q̃a scriptura dùm potest commodè, simpliciter, ac propriè debet intelligi, præsertim in historia, ac sæpe repetita narratione, qualis est in præsenti loco, qui propriè potest sine incommodo intelligi. Quid enim obstat, quin voluerit Deus in suppliciũ Saulis Samuelem illi uerè apparere, ut illum reprehenderet, ac mortem illi prædiceret? Tũm etiam, q̃a Ecclesiast. 46. inter encomia Samuelis ponitur, q̃d post mortem prophetauerit. Propter quod tandem nium Aug lib. de cura pro mortuis agenda, cap. 15. & 16. sententiam mutauit, & D. Thom. 1. par. q. 89. art. 9. ad 2. dicit. Si Ecclesiastici auctoritas admittatur, (vt omninò admittenda est) dicendum esse, Samuelis animam uerè apparuisse Sauli. Ad quod alludens Ambros. lib. 1. in Lucam, cap. de Zachariæ turbati confirmatione, dicit: [Samuel post mortẽ secundum scripturæ testimonitũ futura nõ tacuit.] Et eandem sententiam docet Iustinus Martyr. dialogo cum Triphone. Vnde, verisimile fit (q̃d multi viri eruditi putant) librum illum quæstionum ad Gentes non esse Iustini. Et idem uidet̃ sensisse Basilius Epistol. 80. citatur etiam Hieronymus in cap. 7. Isa. & 13. Ezech. Sed hæc loca in utranque partem afferri possunt, sicut & verba illa Nazianz. oratio. 3. quæ est prima aduersus Iulianum: [Samuel per ventriloquam trahitur, aut trahi videtur.] Denique Ioseph. lib. 6. antiquitatum, cap. 14. alias 15. ita planè scripturæ historiam intellexit. Quo sensu

Anima Samuel vere ac propriè Sauli apparet.

suppo-

A supposito, optimè etiam ex verbis Samuelis confirmatur conclusio posita. Dixit enim Sauli, *Cras tu, & filij tui mecum eritis*, i. in loco inferni, seu sub terra. Ita enim generatim loquutus est, quia fortasse Saul, & filij eius non omnes ad eundem locũ subterraneũ descenderunt. Vltimò, probari posset conclusio illis testimonijs scripturæ, quibus dicitur Christus ad inferos descendisse, de quibus postea dicendum.

Secundò, principaliter probatur conclusio Patrum testimonijs, communiq; Ecclesiæ consensu. Vniuersa enim Ecclesia ita sentit de loco antiquorum Patrum, vnde in hymno Ascensionis canit,

Inferni claustra penetrans,
Tuos captiuos redimens, &c.

Sicque exponit Irenæ. lib. 4. cap. 45. & 66. quædam verba, quæ dicuntur fuisse Ieremiæ Prophetæ, & B ab impijs Iudæis expuncta, (quod incertum est.) Verba autem sunt: *Recordatus est Dominus Sanctorum mortuorum suorum, qui prædormierũt in terra limo, & descendit ad illos.* Idem Iustin. Martyr dialog. cum Triphone, Chrysost. hom. de Lazaro, & diuite, vbi Sinũ Abrahæ vocat *Paradisum in inferna existentem.* Basil. in id Psal. 48. *Sicut oues, in inferno positi sunt.* Cyril. Alex. lib. 1. de fide ad Reginas, c. Quod Christus sit Deus ex Matth. Vbi propter hanc causam dicit: *In Christi morte infernum Sanctorum animas emittere compulsum esse.* Idem sentit Orig. lib. 3. Periarc. versus finem, & optimè August. lib. 20. de Ciuit. c. 15. Atque idem docent multi ex Patrib. citatis in priori probatione ex scripturis, & plures alij, quos commodius in seq. disputatione referemus.

Tertiò, potest adiungi ratio ex ordine diuinæ sapientiæ, & iustitiæ desumpta. Non n. expediebat animas illas à corporib. separatas, & extra uiam con- C stitutas, super hanc terræ superficiem manere, quæ locus est viatoribus hominibus deputatus: & ideò extrà paradisum terrestrem collocari debuerunt. Quia, & pro hominib. viatoribus creatus fuit, & propter peccatũ primi hominis, pro quo nondum fuerat satisfactum, ab illo eiecti erant. Præterea, ille locus deliciarum non erat aptus, neq; proportionatus, animab. quæ adhuc in carcere detinebãtur. Et propter eandem causam non fuit expediens eas in cęlum ascendere præsertim Empyreũ, ubi proprius locus Beatorũ est. Iustè ergo, ac sapienter locus illis sub terra consignatus est.

Dices, cùm animæ separatæ non sint corporeæ, nõ indigebãt loco corporeo. Quod argũ sępe habuit dubium Aug. ut uidere licet li. 12. Gene. ad lit. ca. 32. & alijs. Respondetur tamen, hoc argumento probari posse, neq; damnatas, neq; purgandas animas esse in locis corporeis, imò neq; beatas. Dicendum est ergo, (quis multi aliter sentiant,) non pos- D se animam separatam existere in mundo, quin sit realiter præsens in certo aliquo, ac determinato loco corporeo, nõ q̃ in illo sit corporeo modo, idest, replens illum quantitatis mole: sed quòd sit ibi realiter præsens, & indistans, distans autẽ ab alijs corporibus, quæ in locis distantibus existunt. Illud ergo spatium corporeum, in quo anima est realiter pręsens vocamus locum eius, siue propriè, siue metaphoricè dicatur locus, quod nihil ad præsentem veritatem spectat.

Anima separata alicubi p̃sens necessario est.

Secundò, dicendum est, hunc locũ, seu Sinũ Abrahæ esse partem quandam inferni cæteris omnibus superiorẽ. Vt intelligatur, & probetur hęc assertio, supponendum est, iuxtà quatuor status animarum, aliquo mõ pœnales, qui fuerũt ante Christi mortem, quatuor distingui à Theologis in 4. d. 45. loca subterranea, quæ circa terræ centrum esse censentur, & ideò *inferna* uocantur ad Philipp. 2. *cælestium, terrestrium, & infernorum,* vel *inferio-* A *res partes terræ* ad Ephes. 4. & Eccl. 24. & Apocal. 5. dicuntur esse *subtus terram*. Quædam enim animæ sunt perpetuò damnatæ propter propriã mortalẽ culpam, & hæ sunt in infimo loco, qui per antonomasiam *infernus* dicitur Luc. 16. *Sepultus est in inferno,* Matth. 11. vsq; *ad infernum descendes,* Isa. 54 & Num. 16. sunt optima loca. De quib. videri potest Hiero. in Isai. & ad Ephes. 4. & Epipha. in Ancora à medio. Aliæ sunt animæ iustæ, purgãdæ tamen aliqua pœna ignis, & hæ locum distinctum requirunt, cùm in sanctitate, & iustitia extremè distent ab alijs animabus, quãuis propter participationem pęnæ ignis vicinum locum postulare videant. De quo loco, & de situ eius, in quarto tom. huius tertię partis Deo iuuante dicemus. Alię sunt animæ damnatæ propter solum originale peccatũ, B & hæ propter carentiam pęnæ ignis diuersum locum ab vtrisque numeratis requirunt: & quia nec iustæ sunt, vt cum iustis collocari debeant, nec tam prauę, ut societatem aliorũ damnatorum mereantur, quia nec Deum odio habẽt, neq; blasphemãt, neq; (vt existimo) inordinatè viuunt: sed licèt fide careant, sm rationem naturalem rectè viuunt: de quo loco, & statu, in prima secundę, vbi de peccato originali agitur, latius disseritur. Nunc sufficiat testimonium Cõcilij Florent. in literis vnionis, vbi locum harum animarum in inferno collocat. Aliæ denique fuerunt animæ iustę nulla purgatione indigentes: tñ propter naturę impedimentum, vsq; ad Christi mortem, quasi in carcere detentę, ac beatitudine priuatæ, eę igitur quantum locũ requirunt distinctum à cæteris, vel propter carentiã pœnæ ignis, vel propter sanctitatem animarum, & specie certam beatitudinis, vel propter vtrunque.

Statim verò occurrebat in hac enumeratione dif- C ficultas vulgaris de homine discedente in peccato originali, & actuali tantum veniali. Sed de hoc alias, in vlt. h. negant posse hominẽ in hoc statu mori, vel quia ex natura rei repugnat in hoc statu esse, vt D. Thom. 1. 2. q. 89. art. 6. vel quia, licèt possit homo esse in hac vita in hoc statu, nunquàm contingit in eo mori, Deo fortasse id specialiter prouidente. Alij verò admittendo huiusmodi statum etiam in anima separata, dicunt huiusmodi animam ad infimum locum inferni pertinere, quia perpetuò aliqua pœna ignis punienda est, vt Richar. in 4. d. 45. art. 1. q. 2. vbi id significat D. Thom. facta dicta suppositione, q. 1. art. 3. ad 6. Alij verò cũ Scoto putant maculam illam posse purgari in purgatorio. De qua re quid sentiendum sit, in prædicto loco primæ secundæ tractandum est, & infrà in materia de pœnitentia aliquid attingemus.

Dubium.

Respons.

Secundò obseruandum est, incertum esse, & hactenus nõ satis explicatum, quo situ, & ordine hæc D loca collocentur: & an contigua sint, uel quantum inter se distent, & quibus terminis claudantur, ac deniq; an inter ea sint interiecta aliqua solida corpora, quibus secernantur. Sed quia in quarto tomo in materia de purgatorio iterum de his redibit sermo, ideò in eum locum hęc nña remittimus. Quia ferè præcipua difficultas huius rei cõsistit circa ordinem, quem inter se seruãt Purgatorium, & Limbus puerorum. Nam, si consideretur conditio locorũ, quatenus vnus requirit ignem, & non alius, vr Purgatorium debere esse inferno propinquius. Si verò spectetur dignitas locatorum, quia in purgatorio sunt animę iustæ, videntur esse debere in loco magis ab inferno remoto. De extremis vero locis nulla est difficultas, nam gehenna omnino debuit esse in loco infimo, tùm propter maius demeritum, & deteriorem statũ personarum ibi existentiũ: tùm etiam, quia sicut meritis, & desperatione maximè distant à beatitudine, ita etiam & loco distare debent. Quartus verò locus, (de quo agimus)

Sinus Abrahæ pars quædã inferni superior.

Inferni Sinus, & recessus, varij.

propter

A propter easdem causas superiori alijs omnibus existimatur. Primò, quia animæ ibi existẽtes erant iustæ, & omnino mundæ: deinde, quia minus distabant à statu, & spe beatitudinis, ut ergo seruetẽ proportio inter locum, & locatũ, meritiq; ad præmiũ, vel pœnam, oportuit has animas in superiori, & honoratiori loco collocari, & hoc aliquo modo potest confirmari ex Luc. 16. vbi inter gehennam, & Sinum Abrahæ magnum chaos esse dicitur. Erat ergo hic Sinus moltò eminentior, & superior. Vnde Chrysost. hom. de diuite in Lucam, notat, Luc. 16. dici de diuite existente in inferno, eleuasse oculos suos, vt Lazarum videret, tanquam in superiori loco existentem. Quod notauit etiam Tertull. lib. 4. contra Marcio. c. 34 & Greg. li. 12. Moral. c. 6. sic inquit: *Nec tamen ita iustorum animas ad infernũ dicimus descendisse, ut in locis pęnalibus tenerentur: sed esse superiora inferni loca, esse & alia inferiora credenda sunt ut & in superiorib. iusti requiescerẽt, & ut in inferioribus iniusti cruciarentur.* Et lib. 13.

B c. 17. tractans illa verba, *In profundissimum infernum descendent omnia mea*, dicit, quamuis Iob descensurus non esset, nisi ad hunc locum animarũ sanctarum, qui cæteris locis inferni superior est: vocari tamen illum profundissimum, respectu cœli, & terrę. Ex his ergo satis probata est conclusio posita: plura uerò de hoc loco inquirere, s. quo nã corpore repleretẽ ille locus, diaphano, uel opaco, aere, vel terra, an esset tenebrosus, vel lucidus, vel similia superuacaneũ est hęc inuestigare, qa omnia hęc sunt nobis incognita: solum possumus affirmare ibi non fuisse aliquod corpus, quod pœnã inferret sanctis illis animabus, & verisimile est aere fuisse plenum, & propterea vocari Zach. 9. [Lacum, in quo non erat aqua.] Est item verisimile non fuisse lucidum, licet contrariũ sine probatione doceat Turrian, lib. 4 pro Epist. Pontificijs, cap. 12. Probari verò potest ex Aug. 12. Gen. ad lit. c. 34. licet ille

C locus exponi possit de luce spirituali. Itaq; loquendo propriè de corporea luce, qđ dixi, uidetur probabilius, tùm quia modus loquendi scripturę hoc magis indicat, ut Iob 17. [Si sustinuero, infernus domus mea est, & in tenebris straui lectulũ meũ,] Isa. 49. [Vt diceres his, qui vincti sunt, exite: & his qui in tenebris sunt, reuelamini.] Quod de sanctis, Patribus in Limbo existentibus rectè intelligitur: tùm etiam quia naturaliter ibi esse non poterat lux corporea, & supernaturaliter fieri, neque illis animabus necessarium erat, nec pro ratione sui status eis debebatur. Et hanc sententiam docuit Anselm. in elucidario, iuxtà fin. Bern. sermo. 4. de omnibus Sanctis, & significat Grego. super Iob loco citato, eamque supponit D. Tho. in 3. d. 22. q. 2. art. 2. q. 1. Rich. à 3. q. 1.

Ex his facilè soluitur ratio dubitandi in initio posita. Quãdo. n. Luc. 16. Sinus Abrahæ ab inferno

D distinguit, nomine inferni significatur gehenna, i. infimus locus ex quatuor enumeratis Ad Aug. verò respondetur, eo loco dubium fuisse, quia nondũ assecutus fuerat veritatem: alijs tamen locis agnouisse Sinum Abrahę fuisse apud inferos, quod dicit expresse 20. de Ciuit. c. 15. & in id Psal. 85. [Eduxisti animam meam ex inferno inferiori.] Ad rationem autem, quæ aliquando Augus. mouit, rectè respondet hic D. Thom. artic. 1. ad 1. infernum significare locum pœnæ, & hoc modo etiam comprehendere Sinum Abrahæ, quia erat veluti carcer, & in eo aliquam pœnam, & mærorem patiebantur animæ sanctæ, ut diximus.

A

ARTICVLVS I.

Vtrum fuerit conueniens, Christum ad infernum descendere.

D primum sic proceditur. *Videtur, q non fuerit conueniẽs, Christum ad infernum descendere Dicit enim Augu. in ep. ad Euodium. Nec ipsos quidẽ inferos vspiã scripturã in bono appellatos potui reperire. Sed anima Christi nõ descendit ad aliquod malum: quia nec animæ iustorũ ad aliquod malum descendunt. Ergo uidetur, quod non fuerit conueniens Christum ad inferos descendere.*

286 3. d. 22. q. & op. 3. c. 142. et op. 60. ca. 11. pr. Ep. 99. inter prin. & med to. 2.

B *2. Præterea, Descendere ad inferos, nõ potest Christo conuenire secundum diuinam naturam (quæ est omnino immobilis) sed solum conuenire potest ei secundum naturam assumptam. Ea uerò, quæ Christus fecit, uel passus est in natura assumpta, ordinantur ad humanam salutem, ad quam non uidetur necessarium fuisse, quod Christus descenderit ad inferos, quia per passionem suam, quam in hoc mundo sustinuit, nos liberauit à culpa, & pœna, vt supra dictum est. Non igitur fuit conueniens, quod Christus ad infernum descenderet.* q. 50. ar. 6.

3. Præterea, Per mortem Christi separata est anima a corpore eius, quod quidem in sepulchro positum fuit, ut supra habitum est. Non autem uidetur quod secundum animam solam ad infernum descenderit: quæsi præ.

C *quia anima, cùm sit incorporea, non uidetur, quod localiter possit moueri: hoc enim est corporum, ut probatur in 6. Phys. descensus autem motum corporalẽ importat. Non ergo fuit conueniens, quod Christus ad infernum descenderet.* Li. 6. Phy. tex. 32. to. 2.

Sed contra est, quod dicitur in Symbolo. Descendit ad inferos. Et Apostolus dicit Ephes. 4. Quòd autem ascendit, quid est nisi quia, & descendit primum in inferiores partes terræ? gloss. id est, ad inferos. gl. inter li.

Respondeo dicendum, quod conueniens fuit Christum ad infernum descendere Primò, quidem, quia ipse uenerat pœnam nostram portare, ut nos à pœna eriperet, secundum illud Isa. 5. Verè languores nostros ipse tulit, & dolores nostros ipse portauit. Ex peccato autem homo incurrerat non solum mortem corporis, sed etiam descensum ad inferos. Et ideò sicut

D *fuit conueniens eum mori, ut nos liberaret à morte, ita conueniens fuit, eum descendere ad inferos, vt nos à descẽsu ad inferos liberaret. Vnde dicitur Oseæ 13. Ero mors tua, o mors, ero morsus tuus inferne. Secundò, quia conueniens erat, ut uicto diabolo per passionem uinctos eius eriperet, qui detinebantur in inferno, secundum illud Zach 9. Tu quoque in sanguine testamenti tui emisisti uinctos tuos de lacu. Et Colos. 2. dicitur. Expolians principatus, & potestates, traduxit confidenter. Tertiò, ut sicut potestatem suam ostẽdit in terra, viuendo, & moriendo, ita etiam potestatem suam ostenderet in inferno, ipsum uisitando, & illuminando Vnde dicitur in Psal. 23. Attollite portas principes uestras, gl. id est, principes inferni auferre potestatem uestram, qua usque nunc, homines in inferno detinebatis: & sic in nomine Iesu omne* glo. ord. & inter li. simul ibid. ex Augu.

genu-

genu flectatur, non solum cœlestium, sed etiam infernorum, ut dicitur Philip 2.

Ad primum ergo dicendum, quod nomen infernorum sonat in malum pœnæ, non autem in malum culpæ. Vnde, decuit Christum in infernum descendere: nõ tanquam ipse esset debitor pœnæ, sed vt eos, qui erãt pœnæ obnoxij, liberaret.

Ad secundum dicendum, quod passio Christi fuit quasi quædam causa vniuersalis humanæ salutis, tã viuorum, quàm mortuorum. Causa autem vniuersalis applicatur ad singulares effectus per aliquid speciale. Vnde, sicut virtus passionis Christi applicatur viuentibus per sacramenta configurantia nos passioni Christi, ita etiam applicata est mortuis per descensum Christi ad inferos. Propter quod signanter dicitur Zachar. 9. quod eduxit vinctos de lacu in sanguine Testamenti sui, idest, per virtutem passionis suæ. vt exponit glo. interl. ibid.

Ad tertium dicendum, quod anima Christi non descendit ad inferos, eo genere motus, quo corpora mouentur, sed eo genere motus, quo Angeli mouentur, sicut in prima parte habitum est. 1. p. q. 53.

COMMENTARIVS.

QVamuis D. Tho. in art. sequenti ad doctrinam exactè tradendam, distinguat duplicem descẽsum, alterum secundum virtutem, seu effectum, alterum secũdum essentiam, seu realem præsentiam, simpliciter tamen ac propriè loquendo, descensus significat localem mutationem, quæ ad realem præsentiam, seu existentia m in inferiori loco terminatur. Et de hac intelligendus est titulus huius articuli, atque de eadem futurus est præcipuus sermo in tota hac quæst.

Respondet igitur D. Th. affirmando, conueniẽs fuisse Christum ad infernum descendere, & in argumento, sed contra, probat ita factum esse: in articulo verò tres adducit rationes conuenientiæ. Prima est, quia Christus venit, vt susciperet nostrã pœnam, vt ab ea nos liberaret; homo autem in peccati pœnam descendebat ad inferos, & ideò oportuit illuc descendere, vt eo descensu nos ea pœna liberaret, sicut suscepit mortem, vt mortem interficeret. Quę ratio duplicem habet difficultatem, Prima est, quia collectio D. Thom. non est in vniuersum bona, alioqui, oportuisset etiam Christum suscipere purgatorij, & inferni cruciatus. Secunda est, quia assumptio solum procedit de pœnis, pro quibus Christus potuit satisfacere: descendendo autẽ ad inferos non satisfecit pro nobis, non fuit ergo propter eam causam necessarium ad inferos descendere. Adde illum descensum Christi ad inferos nõ posse propriè uocari pœnam, sed uoluntariã quandam actionem, quę de se nec tristitiam infert pœnæ, nec dolorem. Sicut, si Rex visitet carcerem, aut xenodochium, illam non est pœna. Quo exemplo utitur Ruffinus in expositione Symboli, inde concludens, Christum fuisse in loco carceris: non tamen sicut alij, quia alij erant, vt soluerent pœnas: Christus verò vt absolueret. Et idem explicuit optimè D. Tho. in 3. d. 22. q. 2. a. 1. quæstiuncula prima ad primum. Respondetur in primis non fuisse D. Tho. mentem, hunc descensum vocare propriè pęnam animæ Christi. Quia reuera non fuit per modum supplicij, nec ad satisfactionem, & propter easdem rationes supra insinuatas; tamẽ quia veluti materialiter similitudinem habet cum pœna animæ, quatenus ea ratione impedita fuit anima Christi, ne statim in cœlestem locum ascenderet, & ad hoc adducta, vt veluti exularet, & ut in loco miseriori suę minus proportionato existeret: ideò in hac similitudine cum malo pœnæ coniecturam suam fundauit D. Thom. Vnde in solutione ad primũ, ita ãit, decuit Christum descendisse in infernum, non tanquam pœnæ debitorem, sed vt eos, qui erant pœnæ obnoxij, liberaret. Ex quo solutione etiam intelligi voluit, non fuisse conueniens, Christum, præsertim post mortem, assumere quamcunque pœnã, vel dolorem nobis debitum: sed solum ea, quæ ipsum Christum decebant, & quibus se ostenderet euersorem pœnæ, potius quàm debitorem. Quocirca, non est eadem ratio de pœna purgatorij, vel inferni. Et hoc est, quod vno verbo dixit acutè Caietanus, primam rationem D. Tho. ex sol. ad 1. complendam esse. Et explicari amplius põt ex solutio. ad 2. Decuit enim Christum assumere nostras pœnas, quæ nobis vtiles esse possent, vel per modum satisfactionis, uel per modum applicationis satisfactionis iam factæ: descensus autem ad inferos, licèt non esset satisfactorius, tamen fuit conueniens medium ad applicandum iustis fructum passionis, iuxta illud Zachar. [In sanguine testamenti tui eduxisti vinctos de lacu.] Pœnæ autem purgatorij, vel inferni, neque per se nobis erant utiles, quia illæ non sunt institutæ ad satisfaciendum pro alijs, sed ad purgandos, vel puniendos eos, qui eas patiuntur. Neque etiam erant medium ad applicandam satisfactionem Christi. Zach. 9.

Obiectio.

Respõsio.

Ex his satis expositæ relinquuntur 2. & 3. ratio, quę per se sunt faciles, quàmquàm, si nudè suman tur, non uidentur probare de descensu locali, sed tantum secundum effectum, sed quia ipsa localis præsentia fuit medium accommodatum ad eos effectus in inferno præstandos, qui in his rationibus enumerantur, nimirum uinctos eripere, expoliare principatus, & potestates, eisque suam potentiam ostendere, ac iustos visitare, & illuminare, ideò illis rationibus satis concluditur, etiam localem descensum fuisse conuenientem. Et hoc etiam est, quod Caiet. dixit, secundum rationem complendam esse ex solut. ad 2. Quę amplius etiam roboranda est ex ijs, quæ art. seq. D. Thom. tradit.

Solutiones ad 1. & 2. iam sunt expositæ, in solu. verò ad 3. multa dici possent de motu animæ separatæ, quæ omitto, quia philosophica sunt. Non possumus tamen non attingere aliqua disputatione sequenti.

Vltimò, obseruare oportet D. Th. in hoc ar. multa scripturæ loca exponere, quæ nunc omittimus, quia seq. disput. expendenda sunt.

ARTICVLVS II.

Vtrum Christus descenderit ad infernum damnatorum.

AD secundum sic proceditur. Videtur, quod Christus descenderit etiam ad infernum damnatorum; dicitur enim ex ore diuinæ Sapientiæ Eccl. 24. Penetrabo omnes inferiores partes terræ. Sed inter partes inferiores terræ computatur etiam infernus damnatorum, secundum illud Psal. 62. Introibunt in inferiora terræ. Ergo, Christus, qui est Dei sapientia, etiam vsque ad infernum damnatorum descendit. 287 3. d. 22. q. 2. ar. 1. q. 2 & opu. 60 c. 21. circa med.

2. Præterea, Act. 2. dicit Petrus, quòd Deus Christum suscitauit solutis doloribus inferni, iuxta quod impossibile erat teneri illum ab eo. Sed dolores non sunt in inferno Patrum, neque etiam in inferno puerorum, qui non puniuntur pœna sensus propter peccatum actuale, sed solùm pœna damni propter peccatũ originale. Ergo, Christus descendit in infernum damnatorum, vel etiam purgatorium, vbi homines puniũtur pœna sensus pro peccatis actualibus.

3. Præterea, 1. Pet. 3. dicitur, quod Christus his, qui in carcere conclusi erant, Spiritu veniens prædicauit qui increduli fuerant aliquando. Quod, sicut

circa med. illius.

Athanas. dicit in Epist. ad Epictetum, intelligitur de descensu Christi ad inferos: dicit enim quod corpus Christi fuit in sepulchro positum, quando ipse perrexit prædicare his, qui in custodia erant, spiritibus: sicut dixit Petrus. B Constat autem, quod increduli erãt in inferno damnatorum. Ergo, Christus ad infernum damnatorum descendit.

est epi. 11. liet pri. & med. to. 2.

4. Præterea, Aug. dicit in Epist. ad Euodium. Si in illum Abrahę Sinum Christum mortuum venisse sacra Scriptura dixisset, non nominato inferno, eiusque doloribus, miror si quisquam ad inferos eum descendisse asserere auderet: sed quia euidentia testimonia, & in infernum commemorant, & dolores, nulla causa occurrit, cur illò credatur venisse Saluator, nisi vt ab eisdem doloribus saluos faceret. Sed locus dolorum est infernus damnatorum. Ergo Christus in infernum damnatorum descendit.

In serm. 1. de resur. q est in ord. 137 paulo a pri. t. 10.

5. Præterea, sicut Aug. dicit in quodam sermone de resurrectione, Christus ad infernum descendens, omnes iustos, qui originali peccato astricti tenebãtur, C absoluit. Sed inter illos erat etiam Iob, qui de seipso dicit, Iob 17. In profundissimum infernum descendẽt omnia mea. Ergo, Christus, etiam vsque ad profundissimum infernum descendit.

Sed contra est, quod de inferno damnatorum dicitur, Iob 10. Antequam vadam, & non reuertar ad terram tenebrosam, & opertam mortis caligine, vbi nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat. Nulla autem est conuentio lucis ad tenebras, vt dicitur 2. ad Cor. 6. Ergo Christus, qui est lux, ad illum infernũ damnatorum non descendit.

Respondeo dicendum, quod dupliciter dicitur esse aliquid alicubi. Vno modo, per suum effectum, & hoc modo Christus in quemlibet infernorum descendit; aliter tamen, & aliter. Nam in infernum damnatorum habuit hunc effectum, quod descendens ad inferos, eos de sua incredulitate, & malitia confutauit: il- D lis verò, qui detinebantur in purgatorio, spem gloriæ consequendæ dedit. Sanctis autem Patribus, qui pro solo peccato originali detinebantur in inferno, lumen æternæ gloriæ infudit. Alio modo dicitur aliquid esse alicubi per suam essentiam, & hoc modo anima Christi descendit solum ad locum inferni, in quo iusti detinebantur, vt quos ipse per gratiam interius visitabat secundum diuinitatem, eos etiam secundum animam visitaret, & loco. Sic autem in vna parte inferni existens, effectum suum aliqualiter ad omnes inferni partes deriuauit, sicut, & in vno loco terræ passus, totum mundum sua passione liberauit.

Ad primum ergo dicendum, quod Christus, A qui est Dei sapientia, penetrauit omnes inferiores partes terræ, non localiter secundum animam omnes circumeundo, sed effectum suæ potentiæ aliqualiter ad omnes extendendo. Ita tamen quod solos iustos illuminauit: sequitur enim. Et illuminabo omnes sperantes in Domino.

Ad secundum dicendum, quod duplex est dolor, vnus de passione pœnę, quem patiuntur homines pro peccato actuali, secundum illud Psalm. 17. Dolores inferni circumdederunt me: alius autem dolor est de dilatione speratæ glorię, secundum illud Prouerbior. decimotertio. Spes, quę differtur, affligit animam, quem quidem dolorem patiebantur sancti Patres in inferno, ad quod significandum Augustin. in sermone de resurrectione dicit, quod lachrymabili obsecratione Christum orabant. Vtrosque autem dolores Christus soluit ad inferos descendens: aliter tamen, & aliter. Nam dolores pœnarum soluit, pręseruando ab eis: sicut medicus dicitur soluere morbum, à quo pręseruat per medicinam; dolores autem causatos ex dilatione gloriæ actualiter soluit, gloriam prębendo.

In serm. 1. de resur. q est 137. in ord. a me. to. 10.

Ad tertium dicendum, quod illud quod ibi dicit Petrus, à quibusdam refertur ad descensum Christi ad inferos, sic exponentes verbum illud, His, qui in carcere inclusi erant, idest, in inferno: spiritu, idest, secundum animam, Christus veniens prędicauit, qui increduli fuerant aliquando. Vnde, & Damasc. dicit in tertio libro, quod sicut his, qui in terra sunt, euangelizauit: ita & his, qui in inferno. Non quidem vt incredulos ad fidem conuerteret, sed vt eorum infidelitatem confutaret. Quia prædicatio nihil aliud intelligi potest, quàm manifestatio diuinitatis eius, quæ manifestata est infernalibus per uirtuosum descensum Christi ad inferos. Augustinus tamen melius exponit in Epistola ad Euodium, vt referatur non ad descensum Christi ad inferos: sed ad operationem diuinitatis eius, quam exercuit à principio mundi. Vt sit sensus, quod his, qui in carcere conclusi erant uiuentes, scilicet, in corpore mortali (quod est quasi quidam carcer animæ) spiritu suæ diuinitatis veniens prædicauit per internas inspirationes; & etiam exteriores admonitiones per ora iustorum. His inquam prædicauit, qui increduli fuerant aliquando, Noe, scilicet, prædicanti, quando expectabant Dei patientiam, per quam differebatur pœna diluuij: unde subdit, in diebus Noe, cum fabricaretur arca.

Li. 3 orth. fid. c. 29.

Epist. 99. a me. illius, tom. 2.

Ad quartum dicendum, quòd Sinus Abrahæ potest secundum duo considerari: uno modo, secundum quietem, quæ ibi erat à pœna sensibili: & quantum ad hoc non competit ei nec nomen inferni, nec sunt ibi aliqui dolores. Alio modo potest considerari, quantum ad priuationem gloriæ separatæ: & secundum hoc habet rationem inferni, & doloris. Et ideò, nunc dicitur Sinus Abrahæ, illa requies beatorum: non tamen dicitur infernus, nec dicuntur nunc in Sinu Abrahæ esse dolores.

Ad quintum dicendum, quod sicut Gregorius ibidem dicit, ipsa loca superiora inferni profundissimum inferni uocat. Si enim quantum ad celsitudinem cœli, aer iste caliginosus infernus est, quantum ad eiusdem aeris altitudinem, terra, quæ infe-

Li. 13. Mo. c. 22. à me.

inferius iacet, & infernus intelligi, & profundum, potest; Quantum vero ad eiusdem terræ altitudinem, & loca illa inferni, quę superiora sunt alijs receptaculis inferni, hoc modo inferni profundissimi appellatione significantur.

COMMENTARIVS.

SVpposita distinctione supra tradita D. Tho. duplici assertiune respondet. Prima est, secundum effectum, Christum in quęlibet locum inferni descendisse. Quam explicat de gehenna, purgatorio, & Sinu Abraham. Quia damnatos de sua incredulitate confutauit, & verisimile est Dæmones speciali tristitia, doloreq; affectos esse, Christi gloriam, & triumphum conspicientes: animas autem damnatas etiam fuisse de nouo accidentaliter afflictas, & inuidia perculsas, videntes salutem vltimam cæteris aduenisse, de cuius ipsæ participatione desperauerant. Vnde intelligitur, hunc affectum solū fuisse per modum cuiusdam locutionis, seu reuelationis, qua datum est omnibus damnatis, vt Christi victoriam, atque triumphum conspicerent, quantū ad eorum cōfusionem satis esset. Hunc aūt effectū D. Tho. non probat, sed quasi per se credibilem, & verisimilem affirmat, vel probatū supponit ex non nullis testimonijs scripturæ, quæ in præcedenti articulo attigerat. Vt est illud Psalmi 23. *Attolite portas principes vestras, & eleuamini portæ æternales*, & illud ad Colos. 2. *Expolians principatus, & potestates traduxit confidenter palā, & triumphans illos in semetipso*. Triumphus ergo Christi solennis fuit, ac publicus coram omnibus angelis, & animabus tàm bonis, quàm malis, vt ex tunc [omnis lingua confiteatur dominum Iesum esse in gloria Dei Patris,] ad Philip. 2. Ex quo vlterius facilius explicatur, ac persuadetur effectus circa animas in purgatorio existentes. Nā illæ redemptionem suam perfectam esse agnouerūt, & spem obtinendi gloriam statim post perfectam purgationem conceperunt, quę magnum eis gaudium peperit. Denique, quòd in Sinu Abrahæ habuerit effectum, per se constat.

Xpi triūphº, & gloria Dæmonib. & dānatis infestissima.

Colos. 4.

De alio autem loco, s. limbo puerorum D. Tho. nihil dicit, neque explicat, an, vel quomodo Christus in illum descenderit secundū effectum. Et in ar. 7. vbi de his pueris specialem habet sermonem, negat quidem Christum eduxisse eos pueros ab eo loco: nihil tamen asplicat, quod in eis fuerit operatus. Caiet. verò in hoc art. exponit, hos pueros comprehendi à D. Tho. sub damnatis, atque ita Christum habuisse in eis illum effectum, quem in alijs damnatis habuit, seruata proportione. *Quia confutati*, inquit, *sunt de malitia originalis, peccati, & de incredulitate, quam, nec propria, nec parentum fide euaserunt*. Quin potius addit Medina hic, locum horum puerorum non esse distinctū à loco aliorum damnatorum. Sed hoc posterius, & est cōtra communem sententiam Theologorum in 4. d. 45. vbi Paludan. Sotus, & alij existimant, magis distare hunc locum à gehenna, quàm à purgatorio. Et multi etiam existimant satis probabiliter etiam locum non futurum perpetuum habitaculum horum puerorum, sed solum vsque ad diem iudicij. Denique acerbissima esset pœna eos detineri in gehenna, *vbi nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat*, & in societate, ac consortio Dæmonum, & aliorum, qui perpetuo Deum blasphemant, & oderunt. Aliud verò, quòd Caietanus dicit, est vtcunq; probabile: satis tamen dubium. Quia hi paruuli, cū nihil propria voluntate peccauerint, non videntur digni hac noua afflictione, reprehensione, & confusione: Et quamuis fructū redemptionis Christi frui non meruerint: non tamen vt pietati Christi consentaneum, vt eos contristaret, cùm ipsi per se impedimentum non posuerint, nec ipsius redemptioni fuerint ingrati. Et ideò, fortè D. Thom. de hoc effectu omnino tacuit, quia res erat dubia, & incerta, q̄ latius tractādam, ac definiendam in proprium locum remitto, quia ex alio principio mihi pendere videtur, s. an illæ animæ puerorum nunc cognoscāt originem status sui, & lapsum primi parentis, & Christi redemptionem sibi non applicatam. Nam si hæc non cognoscunt, apertè sequitur, Christum non habuisse in eis illum effectum, quē Caiet. affirmat. Est autem verisimile hæc non cognoscere, quia nec naturalia sunt, neq; ad earū statum pertinere uidētur, cum neque illis possint ad salutem prodesse, neque oporteat, vt ad pęnam deseruiant, quia cum earum culpa non fuerit persona lis, sed quasi naturalis, satis esse uidetur, q̄ patiātur generalem pœnam carendi visione beata, regnoq; cœlorum, absque alio dolore, vel afflictione personali. Aliunde verò obstat, quod ex animæ iudicantur iudicio priuato statim in morte, sicut postea in fine mundi iudicio iudicandæ sunt vniuersali: & autem iudicantur, necessarium uidetur, ac rationi cōsentaneum, ut intelligant rationem, & causam sui status, quę fuit lapsua earū in Adamo. Quod si hoc agnoscunt, verisimile etiam est habere notitiam redemptionis Christi, & consequenter Christum descendentem ad inferos habuisse, in illis aliquē effectum, non directē, vt eas affligeret, & puniret: sed ad maiorem suam gloriam, & honorem, vt ab omnibus aliquo modo cognosceretur, & in ueneratione haberetur. Et hæc pars magis nobis probatur, q̄ infrà agentes de iudicio latius expendemus.

Iob 10.

Infantes limbo existētes q̄d ad Xpi

in inferno descēdēte senserit.

Secunda assertio D. Tho. est, Christum verè, & secundum essentiam descendisse ad Sinum Abrahæ, sed non descendisse hoc modo ad alia loca inferni: Prior pars est certior, quàm posterior, vtraq; tamen longa examinatione, & disputatione indiget, quam infrà tredemus, in eaque varia testimonia, quæ D. Tho. in sol. argumentorum attigit, com modius explanabimus.

ARTICVLVS III.

Vtrum Christus fuerit totus in inferno.

AD tertium sic proceditur. Videtur, q̄ Christus non fuerit totus in inferno. Corpus enim Christi est pars eius, sed corpus Christi non fuit in inferno.

188 opusc. 3. c. 236.

2. Præterea, Nihil, cuius partes ab inuicem separatæ sunt, potest dici totum: Sed corpus, & anima, quæ sunt partes humanæ naturæ, fuerunt abinuicem separata post mortem, ut supra dictum est. Descendit autem ad infernum mortuus existens. Nō ergo potuit esse totus in inferno.

q. 50. ar. 4.

3. Præterea, Illud totū dicitur esse in aliquo loco, cuius nihil est extra locū illū. Sed aliquid Christi erat extrà infernū; quia & corpus erat in sepulchro, et diuinitas vbiq;. Ergo Christus nō fuit totus ī inferno.

Sed cōtra est, quod August. dicit in lib. de Symbolo. Totus Filius apud Patrem, totus in cęlo, totus in terra, totus in vtero Virginis, totus in cruce, totus in inferno, totus in Paradiso, quò latronē introduxit.

li. 3. c. 7. circa pri. to. 9.

Respondeo dicendum, quod sicut patet ex his, quę in prima parte dicta sunt, masculinum genus refertur ad hypostasim, vel personam, neutrum

P. p. q. 31. a. 2. ad 4. ar.

autem genus pertinet ad naturam. In morte autem A *Christi, licèt anima fuerit separata à corpore, neutrũ tamen fuit separatum à persona filij Dei, vt supra di-* q.50.a.3. & 4. *ctum est. Et ideò, in illo triduo mortis Christi, dicendum est, quòd totus Christus fuit in sepulchro: quia tota persona fuit ibi per corpus sibi vnitum: & similiter, totus fuit ibi ratione animæ sibi vnitæ: totus etiam Christus tunc erat vbique ratione diuinæ naturæ.*

Ad primum ergo dicendum, quòd corpus, quod tunc erat in sepulchro, non est pars personæ increatæ, sed naturæ assumptæ. Et ideò, per hoc quod corpus Christi non fuit in inferno, nõ excluditur, quin totus Christus fuerit: sed ostenditur, quòd non fuit ibi totũ, quod pertinet ad humanam naturam.

Ad secundum dicendum, quòd ex anima, & corpore vnitis, constituitur totalitas humanæ naturæ, B *non autem totalitas diuinæ personæ. Et ideò, soluta vnione animæ & corporis per mortem, remansit totus Christus, sed nõ remansit humana natura in sua totalitate.*

Ad tertium dicendum, quod persona Christi est tota in quolibet loco, sed non totaliter: quia nullo loco circumscribitur. Sed nec omnia loca simul accepta eius immensitatem comprehendere possunt, quinimo ipse sua immensitate omnia comprehendit. Hoc autẽ locum habet in his, quæ corporaliter, & circunscriptiuè sunt in loco: quod si totũ sit alicubi, nihil eius sit extrà: sed hoc in Deo locum nõ habet. Vnde, Augu.st. dicit in sermone de Symbolo. Non per diuersa li.3.c.7.in med.to.9. *tempora, vel loca dicimus vbiq; Christum esse totũ, vt modo ibi totus sit, & alio tempore alibi totus, sed vt semper vbique sit totus.*

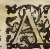
COMMETARIVS.

IN hoc articulo non explicatur res noua, sed modus loquendi. Nam in re constat, Christum non descendisse ad infernum secundum totam humanitatem, sed tantum secundum animam, cui tota persona Christi coniuncta erat, pro qua supponit Christus, cum dicitur ad inferos descendisse. Hac ergo ratione dicitur Christus totus descendisse ad inferos, vt benè explicuit Durand. in 3. distinct. 22. quæst. 2.

Solutio ad tertium notanda est, pro illa quæstione, an Deus sit extrà mundum. Nam, si attente legatur, apertè docet D. Thomas sententiam affirmantem. Dicit enim omnia loca simul accepta Diuinitatis immensitatem capere, vel comprehendere non posse. Vndè, infert in Deo non habere locum eum modum; ita existendi alicubi, vt extrà D non sit.

ARTICVLVS IIII.

Vtrùm Christus aliquam moram traxerit in inferno.

AD quartum sic proceditur. Videtur, *quod Christus nullam moram traxerit in inferno: Christus enim ad hoc infernum descendit, vt ex eo homines liberaret. Sed hoc statim ab eo factum est in ipso suo descensu: facilè enim est in conspectu Dei, subito honestare pauperem, vt dicitur Eccle-* 289 3 d. 22. q. 2. ar. 1. q. 3 Et op. 90. c. 21. cir. fin. *siast. 11. Ergo videtur, quod nullam moram in inferno traxerit.*

2. Præterea, Aug. dicit in sermone de resurrectione, quod sine aliqua mora, ad imperium Domini, ac Saluatoris omnes ferrei confracti sunt vectes. Vnde, ex persona Angelorum comcomitantium Christum, dicitur. Tollite portas principes vestras. Ad hoc autem Christus illuc descendit, vt vectes inferni confringeret. Ergo Christus in inferno nullam moram traxit. In ser. 2. de resurr. qui est in ord. 137. de temp. a me. i. huius to.10.

3. Præterea, Luc. 23. dicitur, quòd Dominus in cruce pendens dixit Latroni: Hodie mecũ eris in Paradiso. Ex quo patet, quod eodem die Christus fuit in Paradiso. Non autem secundum corpus, quod positum fuit in sepulchro, ergo secũdum animam, quę ad infernum descenderat. Et ita videtur, quod non traxerit moram in inferno.

Sed contra est, quod Petrus dicit Actor. 2. quem Deus suscitauit, solutis doloribus inferni: iuxtà quod impossibile erat teneri illum ab eo. Ergo videtur, quod vsque ad horam resurrectionis manserit in inferno.

Respondeo dicendum, quod sicut Christus, vt nostras pœnas in se susciperet, voluit corpus suum in sepulchro poni, ita etiam voluit animam suam ad infernum descendere. Corpus autem eius mansit in sepulchro per diem integrum, & duas noctes, ad comprobandum veritatem mortis suę. Vnde, etiam tantumdem credendum est, animam eius fuisse in inferno, vt simul anima eius educeretur de inferno, & corpus de sepulchro.

Ad primum ergo dicendum, quod Christus statim ad infernum descendens Sanctos ibi existentes li- C *berauit, non quidem statim educendo eos de loco inferni, sed in ipso inferno eos luce glorię illustrando. Et tamen conueniens fuit, vt tamdiu anima eius remaneret in inferno, quamdiu corpus manebat in sepulchro.*

Ad secundum dicendum, quod vectes inferni dicuntur impedimenta, quibus sancti Patres de inferno exire prohibebantur, reatu culpę primi parentis: quos Christus, statim descendens ad inferos, virtute suę passionis, & mortis confregit. Et tamen voluit in inferno aliquandiu remanere, propter rationem prædictam.

Ad tertium dicendum quod illud verbum Domini, est intelligendum non de Paradiso terrestri corporeo, sed de Paradiso spirituali: in quo esse dicuntur quicunque diuina gloria perfruuntur. Vnde Latro, loco quidem cum Christo ad infernum descendit, vt cum Christo esset: quia dictum est ei: Mecum eris in paradiso. Sed præmio in Paradiso fuit, quia ibi diuinitate Christi fruebatur, sicut, & alij Sancti. In cor. ar. Luc. 23.

COMMENTARIVS.

SEntentia Diui Tho. in hoc articulo est, Christi animam fuisse in inferno vsque ad horam resurrectionis corporis è sepulchro. Qua de re post[ea]. Nunc solum occurrunt obseruanda duo; Primum est, circa modum loquendi D. Thom. Christus, vt nostras pœnas in se susciperet, noluit corpus suum in sepulcho reponi, & animam

in

in infernum descendere. Nam, in eo significat, existentiam corporis Christi in sepulchro, & animæ in inferno, fuisse pęnas à Christo susceptas. Et ita simpliciter loquitur Caiet. hic, & Actor. 2. qui in hunc modũ interpretatur verba illa Petri: *Quem Deus suscitauit a mortuis solutis doloribus inferni*, id est, liberando illũ à pęnalitatibus, quas in inferno patiebatur. Quæ, duæ fuisse censentur, nimirum esse animam separatam à corpore, & esse loco vili, atq; infimo: & aliæ duæ similes cõsiderari possunt ex parte corporis. Confirmat aũt hoc Caiet. ex illo Psalmi: *Non derelinques animam meam in inferno.* Nã his uerbis significatur fuisse beneficiũ animæ Christi concessum, liberari à loco inferni, & consequenter aliquam pœnam fuisse ibi existere; sicut in uerbis, quæ statim Psalmista subiũgit: *Nec dabis Sanctum tuum uidere corruptionem*, indicat aliam pœnam humani corporis, s. corruptionem eius, à qua Christus immunis fuit.

Psal. 15.

Alijs uerò non placet hic loquendi modus. Quia pœnę, ac pœnalitates Christi in morte finitæ esse censentur, quia tunc fuit consummata nostra redẽptio, propter q̃ Christus omnes pœnas, & pœnalitates assumpsit. Nec D. Th. fauet priori sententiæ, vt ex ijs, q̃ in art. 1. dicta sunt, colligi põt. Nam, licèt dicat Christũ assumpsisse in anima, & corpore separatis id, qđ in nobis hẽt rationem pœnæ seu pęnalitatis: non tñ vnq̃ dixit in anima, & corpore Christi hęc habuisse rationẽ pœnæ, seu pœnalitatis. Quod ita explicari potest: nã in primis constat inter Catholicos Christi animam nullam tristitiam, vel dolorem, aut tædium sensisse ob descensum, uel detentionem in inferno. Quatenus ergo pœna indicat aliquid dolorẽ afferens, nõ potest illa uocari pęna. Et hoc sensu acutè dixit Bonauent. in 3. d. 22. q. 4. Christum fuisse in loco pęnę sine pœna.

Descẽsus in infernũ nulla aïæ Xp̃i pęna fuit sicuti nec sepultura corporis.

Deinde, certũ est, neq; animam Christi fuisse in inferno detentã, neq; corpus in sepulchro positum in vindictam, vel suppliciũ, aut satisfactionem alicuius peccati. Quia nec Christus assumpsit hæc ad satisfaciendum pro nobis, nec ob aliquã aliam culpam erat debita huiusmodi pœna: ergo neque ea ratione possunt hæ uocari pęnę, vel pœnalitates, s. quatenus omne malum, seu carentia cuiuscunque boni propter culpam inflictam pœna, licèt fortè nõ sentiatur, neq; dolorem afferat. Igitur nullo modo hę possunt uocari pęnalitates Christi. Et hic modus loquendi uidetur proprior, & securior. Quamuis disseritio sit de modo loquẽdi, quia de se inter catholicos constat. Possunt ergo dici carentiæ quædam aliquarũ perfectionum, quæ pœnam mortis consequutæ sunt, & assumptæ ad veritatem mortis, & resurrectionis magis confirmandam: ipse tamen non habentes uerã rõnem pęnę, ut corpus Christi in sepulchro poni, detineriq; ex morte consequutũ est: tamẽ supposita morte illud nõ est pęna, sed commoditas potius corporis. Quod aũt separatio animæ, & corporis facta per mortem aliquo tempore durauerit, necessitate quadam naturali consequutũ est. Quòd verò illud tẽpus breuius, diuturniusve fuerit, diuina voluntate definitũ est, non in pœnam animæ, vel corporis Christi, sed iuxtà rationem diuinæ sapientiæ, prout ad bonũ hominum, & Ecclesiæ magis expediebat. Loca uerò scripturæ quæ Caiet. adducit, non rectè ab eo exponuntur. Illud enim Petri: [Solutis doloribus inferni,] non potest de iis pœnalitatibus (vt Caiet. loquitur) exponi propriè, cum certum sit, eas nullũ animæ Christi dolorem attulisse. At cùm scriptura *dolores* uocat, cum proprietate intelligenda est, cũ facilè possit. Quis autem sit proprius huius loci sensus, infrà uidebimus. Verba autẽ Psal. 15. [Non derelinques animam meam in inferno,] licet concedamus indicare aliquod Dei beneficiũ, vel potius accidentale præmium debitum illi animæ, non solum ratione unionis, sed etiam ratione meritorum, non tamen inde fit carentiam illius boni fuisse propriè pęnam: sed medium quoddam accommodatum ad exequendum ea, quæ Deus circa homines disposuerat, ut art. 1. etiam tactum est.

Dubium.

Secundò est obseruandum, quod D. Tho. affirmat, idest, simul animã Christi eductam fuisse de inferno, & corpus de sepulchro. Nulla. n. ratione uidetur hoc posse consistere, quia corpus non exiuit sepulchro nisi viuum, atq; adeò anima informatũ; non potuit aũt informari ab anima, & virtute eius educi de sepulchro, nisi prius, uel per unũ instans anima in ipso sepulchro fuerit unita corpori. Nã illa unio necessario in aliquo loco facienda fuit, ergo, vel in sepulchro, vel extrà: si extra sepulchrũ, ergo non potuit ab ipsa anima, & uirtute eius educi de sepulchro. Quia prius saltem natura debuisset educi: repugnat aũt animam prius natura mouere corpus q̃ illi uniatur, debuit ergo unio fieri in sepulchro, ergo necessariũ fuit aïam prius educi de inferno, & ad sepulchrũ adduci, q̃ corpus inde exire, ergo non poterat simul educi corpus de sepulchro, & anima de inferno.

Respõsio. Aïa Christi de iferno, & corpus de sepulero simul educta quõ.

Respondetur, sgm̃ mea sententia conuincere, aliqua morula, uel duratione eductam prius animam de inferno, quã corpus de sepulchro. Hoc uerò iustà diuersas sententias de motu spiritualiũ rerum diuersimodè explicari potest. Suppono. n. hic non esse confingenda miracula sine necessitate: sed potius præsuppositis mysterijs, ac supernaturalibus operibus, quæ docet fides, in cæteris rebus id seruatũ esse, quod est magis connaturale, quo ad fieri possit. Atque ita sine disputatione, & controuersia sumo, aïam Christi non fuisse simul in duobus locis distantib. item in uno instanti nostri temporis fuisse iterum corpori unitã. Hæc. n. magis connaturalia sunt, neque fuit vlla necessitas illa immutandi. De motu aũt animæ separatæ, sicut & angeli, quidã sentiunt, non posse transire de extremo ad extremum nisi per medium, quod si ita est, necessarium fuit aliquem, vel breuissimam moram tpis consumi ab exitu animæ Christi de inferno vsque ad instans, in quo fuit in sepulchro corpori vnita, & consequenter toto illo tpe prius exiuit ipsa de inferno, q̃ corpus de sepulchro. Quod si quis velit hanc snĩam (quę valdè probabilis est) defendere, potest exponere D. Tho. cùm dicit *simul*, non loqui adeò mathematicè, sed morali modo, i. non prius exiuit anima, q̃ ueniret ad assumendum corpus. Alij verò sentiunt posse animam sicut angelum transire ab extremo ad extremum sine medio, quod de corporibus gloriosis Durãdus, & alij affirmant. Quod probabilius erit de anima beata: saltem supernaturali virtute debita ratione beatitudinis, præsertim animæ Christi ratione unionis. Et iuxtà hanc sententiam tantũ per unum instans oportuit animam Christi prius exire de inferno, q̃ corpus de sepulchro, nam illudmet instans, quod fuit primum non esse animę Christi in inferno, fuit primum esse eius in sepulchro, & in eodẽ fuit corpori unita, atque immediatè post eduxit corpus de sepulchro. Et hoc modo saluatur dictum Diui Thomæ in sensu magis rigoroso. Quia in eodẽ instanti, in quo anima mota est ab inferno, cępit eius corpus è sepulchro moueri, vnumquodque tamẽ modo sibi accommodato. Nam, si uerum est (ut infrà uidebimus) corpus illud eductũ fuisse per medium, penetrando saxum sepulchro impositum, negari etiam nõ potest, quin aliquod tempus consumpserit, priusquam de sepulchro prodiret. Quo toto tempore verum est dicere, prius animam fuisse extrà infernum, quàm corpus extrà sepulchrum, & nihilominus possunt dici simul educta, quia toto illo tempore iam corpus educebatur, modo sibi accommodato, vt dixi.

solutiones argumentorum D. Thom. sunt faciles, verba autem illa Christi, quæ in solut. ad 3. tractat: *Hodie mecum eris in paradiso*, partim sunt in superioribus exposita, & in sequentibus nonnihil addemus.

ARTICVLVS V.

Vtrùm Christus descendens ad inferos, sanctos Patres indè liberauerit.

290 3 d. 22. q. 2. ar. 2. q. 1. Etop. 3. c. 241. Est ep. 99. declinãdo ad mediũ illius. t. 2.

AD quintum sic proceditur. Videtur quod Christus descendens ad inferos, sanctos Patres inde non liberauerit. B *Dicit enim Aug. in epistol. ad Euodium. Illis iustis, qui in Sinu erant Abrahæ, cum Christus in inferna descenderet, nondum quid contulisset, inueni: à quibus eum secundũ beatificam præsentiam suæ diuinitatis, nunquam video recessisse. Multum autem eis contulisset, si eos ab inferis liberasset. Nõ ergo videtur, quòd Christus sanctos Patres ab inferis liberauerit.*

2. Præterea, Nullus in inferno detinetur, nisi propter peccatum. Sed sancti Patres dum adhuc viuerent, per fidem Christi iustificati fuerant à peccato. Ergo, non indigebant liberari ab inferno, Christo ad inferos descendente.

3. Præterea, Remota causa remouetur effectus: Sed causa descendendi ad inferos est peccatum, quod fuit C
q. 50. ar. 6. *remotum per passionem Christi, vt supra dictum est. Non ergo per descensum Christi ad inferos sancti Patres sunt de inferno educti.*

Infer. 2. de resur. q. est 137. iord post med. tom. 10. *Sed contra est, quod August. dicit in sermone de Resurrectione, quod Christus quando ad inferos descendit, portam inferni, & vectes confregit, & omnes iustos, qui originali peccato astricti tenebantur, absoluit.*

Art. præc. ad 2. arg. *Respondeo dicẽdum, quod (sicut supra dictum est) Christus descendens ad inferos, operatus est in virtute suæ passionis. Per passionem autem Christi liberatum est genus humanum, non solum à peccato, sed*
q. 49. ar. 3. & qu. 50. art. 6. *etiam à reatu pœnæ, vt suprà dictum est. Dupliciter autem homines reatu pœnæ erant astricti. Vno modo, pro peccato actuali, quod quilibet in sua persona commiserat. Alio modo, pro peccato totius humanæ naturæ, quod à primo parente in omnes originaliter* D *deuenit: vt dicitur Rom 5. Cuius quidem peccati pœna est mors corporalis, & exclusio à vita gloriæ. (vt patet ex his, quæ dicuntur Gen. 2. & 3.) nam Deus hominem de Paradiso post peccatum eiecit, cui ante peccatum mortem fuerat comminatus si peccaret: Et ideò Christus descendens ad inferos, virtute suæ passionis ab hoc reatu Sanctos absoluit, quo erant à vita gloriæ exclusi, vt possent Deum per essentiã videre, in quo consistit perfecta hominis beatitudo, vt*
p. 1 q. 3. ar tic. 8. *in secunda parte dictum est. Per hoc autem sancti Patres detinebantur in inferno, quòd eis ad vitã gloriæ, propter peccatum primi parentis, aditus non patebat. Et sic Christus descendens ad inferos, sanctos Patres ab inferis liberauit. Et hoc est, quod dicitur Zach. 9. Tu verò in sanguine Testamenti tui eduxisti vinctos de lacu, in quo non erat aqua. Et Coloss. 2. dicitur, quod expolians principatus & potestates, scilicet, infernales, auferendo Abraham, Isaac, & Ia-*A *cob, & cæteros iustos, traduxit eos, idest, lõgè ab hoc regno tenebrarum ad cælum duxit, vt gloss. ibidem dicit.* glo. interl. & ord. li. mus.

Ad primum ergo dicendum, quod August. ibi loquitur contra quosdam, qui æstimabant antiquos iustos ante aduentum Christi, in inferno doloribus pœnarũ fuisse subiectos. Vndè, parum ante verba inducta præmittit dicens. Addunt quidam hoc beneficium antiquis etiam Sanctis fuisse concessum, vt Dominus, cũ in infernũ venisset à doloribus soluerentur. Sed quonam modo intelligatur Abraham, in cuius sinũ etiã pauper ille susceptus est, in illis fuisse doloribus, ego quidem non video. Et ideo, cum postea subdit, se nondum inuenisse quid descensus Christi ad inferos, B *antiquis iustis contulerit, intelligendum est, quantũ ad absolutionem è doloribus pœnarum: contulit tamen eis quantum ad adeptionem gloriæ: & per consequens, soluit eorum dolorem, quem patiebantur ex dilatione gloriæ. Ex cuius tamen spe magnum gaudium habebant: secundum illud Ioan. 8. Abraham pater vester exultauit, vt videret diem meum. Et ideo subdit: A quibus eum secundum beatificam præsentiam suæ diuinitatis, nunquam video recessisse, in quantum, s. ante aduentum Christi erant beati in spe, licet, nondum essent perfectè beati in re.* Loco citato in arg. Est ep. 99. a nte med. tom. 2.

Ad secundum dicendum, quod sancti Patres dum adhuc viuerent, liberati fuerunt per fidẽ Christi ab omni peccato tàm originali, quàm actuali, & à reatu pœnæ actualium peccatorum: non tamen à reatu pœnæ originalis peccati, per quem excludebantur à gloria, C *nondum soluto pretio redemptionis humanæ. Sicut etiam nunc fideles Christi liberantur per baptismum à reatu actualium peccatorum, & à reatu originalis, quantum ad exclusionem à gloria: remanent tamen adhuc obligati reatu originalis peccati, quantũ ad necessitatem corporaliter moriendi, quia renouantur secundum spiritum, sed nondum secundum carnẽ: secundum illud Roman. 8. Corpus quidem mortuum est propter peccatum: spiritus verò viuit propter iustificationem.*

Ad tertium dicendum, quòd statim Christo mortem patiente, anima eius ad infernum descendit, & suæ passionis fructum exhibuit Sanctis in inferno detentis: quãuis ex loco illo non exierint, Christo apud inferos commorante: quia ipsa Christi præsentia pertinebat ad cumulum gloriæ.

COMMENTARIVS.

SEntentia D. Tho. in hoc ar. & litera eius est clara ex ijs, quæ in proxima disputatione tractata sunt. Solum in solutione ad 3. potest desiderari expositio illorum verborum D. Tho. *Statim Christo mortem patiente anima eius ad infernum descendit, & sua passionis fructum exhibuit sanctis in inferno detentis*: Loquitur enim de fructu passionis, non quocunq;: sed de fructu æternæ beatitudinis. Hic enim maximè desiderabatur ab illis Patribus, & ferè hic solus illis deerat. Et de hoc fuerat sermo in respõsione, & ratione corporis articuli. Inquiri verò potest, quomodo intelligẽdum sit illud, *statim*, an, scilicet, in eodem instanti mortis Christi sancti Patres fuerint ab ipso illuminati. Sed de hoc postea disputabimus,

ARTICVLVS VI.

Vtrum Christus aliquos damnatos ab inferno liberauerit.

291 3. d. 22. q. 2. ar. 1. q. 1 & op. 3. c. 242.

AD sextum sic proceditur. Videtur, quod Christus aliquos damnatos ab inferno liberauit. Dicitur enim Isa. 24. Congregabitur congregatione vnius fascis in lacum, & claudentur tibi in carcere, et post multos dies visitabuntur. Loquitur autem ibi de damnatis, qui militiam cæli adorauerant. Ergo videtur, quòd etiam damnati, Christo descendente ad inferos, sint visitati, quod ad eorum liberationem videtur pertinere.

glo. interl. ibid. *2. Præterea, super illud Zach. 9. Tu autem in sanguine Testamenti tui eduxisti vinctos de lacu, in quo non erat aqua. Dicit glo. Tu eos liberasti, qui tenebantur vincti carceribus, vbi nulla misericordia eos refrigerabat, quam diues ille petebat. Sed soli damnati includuntur carceribus absque misericordia: ergo Christus liberauit aliquos de inferno damnatorum.*

3. Præterea, Potentia Christi non fuit minor in inferno, quàm in hoc mundo: vtrobique enim operatus est per potentiam suæ diuinitatis: sed in hoc mundo, de quolibet statu aliquos liberauit, ergo etiam in inferno liberauit aliquos etiam de statu damnatorum.

gl. int. ibi. *Sed contra est, quod dicitur Oseæ 13. Ero mors tua ò mors, morsus tuus ero inferne, gl. Electos educendo, reprobos ibidem relinquendo. Sed soli reprobi sunt in inferno damnatorum. Ergo per descensum Christi ad inferos, non sunt aliqui de inferno damnatorum liberati.*

Art. præc. *Respondeo dicendum, quod (sicut supradictũ est) Christus descendens ad inferos, operatus est in virtute suæ passionis. Et ideò, eius descensus ad inferos, illis solis liberationis contulit fructum, qui fuerunt passioni Christi coniuncti per fidem charitate formatam, per quam peccata tolluntur: Illi autem, qui erant in inferno damnatorũ, aut penitus fidem passionis Christi non habuerant, sicut infideles: aut si fidem habuerant, nullam conformitatem habebant ad charitatem Christi patientis. Vnde, nec à peccatis fuit erant mũdati. Et propter hoc descensus Christi ad inferos non contulit eis liberationem à reatu pœnæ infernalis.*

Ad primum ergo dicendum, quod Christo descendente ad inferos, omnes, qui erant in quacunque parte inferni sunt aliqualiter visitati: sed quidam ad suã consolationem, & liberationem, quidam autem ad suam confutationem, & confusionem, sicut damnati. Vnde, ibidem subditur: Et erubescet luna, & confundetur sol, &c. Potest etiam hoc referri ad visitationem, qua visitabuntur in die iudicij non ut liberentur, sed vt amplius condemnentur, secundum illud Sophoniæ 1. Visitabo super viros defixos in fecibus suis.

Posita in arg. 2. *Ad secundum dicendum, quòd cum dicitur in gl. Vnde nulla misericordia eos refrigerabat, intelligendum est quantum ad refrigerium perfectæ liberationis: quia sancti Patres ab illis inferni carceribus ante Christi aduentum non poterant liberari.*

Ad tertium dicẽdum, quod non fuit propter Christi impotentiam, quod non sunt aliqui liberati de quolibet statu infernalium, sicut de quolibet statu mundanorum: sed propter diuersam vtrorumque conditionem. Nam homines quandiu viuunt possunt ad fidẽ & charitatem conuerti: quia in hac vita non sunt homines cófirmati in bono, vel malo, sicut post exitum ab hac uita.

COMMENTARIVS.

DOctrina D Thom. in hoc art. cõis est, & clara, quamuis Medina hic quatuor contra illa argumenta obijciat, quæ cuique Theologo (vt dicit) possunt facessere negotium. Sed quarta difficultas, quę ab eo tangitur, ad materiam pertinet de suffragijs: & quod hoc loco necessarium uidetur, attingemus postea. Alia uerò tria argumenta sunt eadem B omnino, quæ D. Thom. proposuit, quę ipse eisdem uerbis repetit, & soluit nulla expositione addita, quia reuera in D. Tho. sunt adeò perspicua, ut nulla indigeant.

Solum circa testimonium illud Isa. 24. (q in solutione primi argumenti exponitur) *Congregabitur congregatione unius fascis in lacum, & claudentur ibi in carcere, & post multos dies uisitabuntur.* Aduertendum est, hoc testimonio vsum fuisse Origenem ad confirmandum suum errorem, inferni pœnas aliquando finitum iri. Sed ex toto discursu illius capitis, & ex verbis consequentib constat prophetam non loqui de visitatione ad consolandum, seu liberandum à pœna, sed ad puniendũs, seu confundendos peccatores. Nàm, de hac paulò ante dixerat: *Visitabit Dominus super militiam cęli.* Vbi Hieronym. *Visitabit*, inquit, *ægrotantem militiam*, secundum illud: *Visitabo in virga peccata eorum, & in flagellis iniquitates eorum.* Et post alia verba C subiungit: *Erubescet luna, & confundetur sol.* Quæ sunt verba vindictæ, & iræ, vt rectè hic notauit D. Tho. Non potest ergo ex hoc loco colligi liberatio aliqua damnatorũ: Vndè (si exponatur de descensu Christi ad inferos) intelligitur uisitasse damnatos, eos conuincendo, & corripiendo. Et hæc est prima expositio D. Tho. Sed non est literalis, quia neque cum antecedentibus, & consequentibus cohæret, neque in toto eo capite fit mentio de hoc mysterio. Magis ergo ad rem uidetur secunda expositio, vt ibi sit sermo de visitatione, quæ fiet in die iudicij, vbi Christus quasi de nouo damnatos condẽnabit. In toto enim illo capite de vltima mundi cõsummatione sermo est.

Testimonij Isa. 24

Expositio Origen.

Psal. 88.

Solũ est difficultas in ipso contextu uerborum. Præmiserat. n. Propheta: *Et erit in die illa, visitabit Dominus super militiam cæli*, quæ dies intelligitur esse dies iudicij, vt Hieronymus, & omnes exponunt. Vnde in illo intelligitur futurũ esse, q statim D subdit: *Et congregabuntur congregatione unius fascis in lacum, & claudentur in carcere.* Ergo illa uisitatio, quæ post multos dies futura dr, non vr posse intelligi de visitatione futura in die iudicij: sed multo tpe post illam. Propterea Adamus, & alij cẽsent illis verbis: *Et post multos dies uisitabuntur*, significari potius ppetuitatẽ eiusdẽ pœnæ: ac si propheta diceret, uisitabit Dñs peccatores condemnãdo illos, *& post multos dies*, i. post quodcunq; tps, ac semper visitabit, quia semper puniet. Et hæc est satis cómoda expositio. Pót aũt retineri expositio D. Th. dicendo, in uerbis illis; *Post multos dies uisitabuntur*, non addi visitationẽ à priori distinctã: sed explicari eã futurã esse post multos dies; statim .n. subditur: *Erubescet luna, & confundetur sol*, quæ propriè ad diẽ iudicij pertinent, vt Hierony. exposuit. Cyrillus verò hæc oĩa multò aliter explicat, s.

de idololatria per Christi aduentum tollenda, & A de potestate Dæmonum per Christum ablata, ipsis virtute eius quasi in custodiam, & carcerem conclusis. Quę expositio in illo uideri potest, latè enim eam persequitur.

ATICVLVS VII.

Vtrum pueri, qui cum originali peccato decesserant, fuerint à Christo liberati.

292 3.d.22. q. 2.ar.2.q.3 Et op. 3.c. 242. *D septimum sic proceditur. Videtur, quòd pueri, qui cum originali peccato decesserant, fuerint per descensum Christi liberati ab inferno. Non enim tenebantur in inferno, nisi pro peccato originali, sicut, & sancti Patres; Sed sancti Patres sunt* B *ab inferno liberati per Christum, vt supra dictum est.* art.4.hui9 q.2. ad 2. *Ergo, & pueri similiter per Christum sunt ab inferno liberati.*

2. Preterea, Apostolus dicit Rom. 5. Si unius delicto multi mortui sunt, multò magis gratia Dei, & donum in gratia vnius hominis Iesu Christi in plures abundauit. Sed propter peccatum primi parentis, pueri cum solo originali peccato decedentes, in inferno detinentur. Ergo, multo magis per gratiam Christi sunt ab inferno liberati.

3. Præterea, Sicut baptismus operatur in uirtute passionis Christi, ita & descensus eius ad inferos, vt art.5.& 6. præced. *ex dictis patet. Sed pueri per baptismum liberantur à peccato originali, & ab inferno. Ergo similiter liberati sunt per descensum Christi ad inferos.*

Sed contra est, quod Apostolus dicit Rom. 3. quod C *Deus proposuit Christum propitiatorem per fidem in sanguine eius. Sed pueri, qui cum solo peccato originali decesserant, nullo modo fuerant participes fidei Christi. Ergo, non perceperunt fructum propitiationis Christi, vt per ipsum ab inferno liberarentur.*

ar.pręced. *Respondeo dicendum, quod (sicut supra dictum est) descensus Christi ad inferos, in illis solis effectum liberationis habuit, qui per fidem, & charitatem passioni Christi coniungebantur, in cuius virtute descensus Christi ad inferos liberatorius erat. Pueri autem, qui cum originali peccato decesserant, nullo modo fuerant coniuncti passioni Christi per fidem, & dilectionem. Neque enim fidem propriam habere potuerant, quia non habuerant usum liberi arbitrij, neque per fidem parentum aut per aliquod fieri sacramentum fuerant à peccato originali mundati. Et ideo descensus* D *Christi ad inferos huiusmodi pueros non liberauit ab inferno. Et præterea, sancti Patres ab inferno sunt liberati, per hoc, quod sunt ad gloriam diuinæ uisionis admissi, ad quam nullus potest peruenire nisi per gratiam, secundum illud Roman. 6. Gratia Dei uita æterna. Cum igitur pueri cum originali peccato decedentes, gratiam non habuerint, non fuerunt ab inferno liberati.*

Ad primum ergo dicendum, quod sancti Patres, etsi adhuc tenerentur astricti reatu originalis peccati, inquantum respicit humanam naturam, tamen liberati erant per fidem Christi ab omni macula peccati: & ideo capaces erāt illius liberationis, quam Christus attulit descendens ad inferos. Sed hoc de pueris di- In cor. ar. *ci non potest, vt ex supra dictis patet.*

A *Ad secundum dicendum, quod cum Apostolus dicit, quod Gratia Dei in plures abundauit, ly plures, non est accipiendum comparatiuè: quasi plures numero sint saluati per gratiam Christi, quàm damnati per peccatum Adæ, sed absolutè: ac si diceret, quod gratia unius Christi abundauit in multos, sicut & peccatum vnius Adæ peruenit ad multos. Sed sicut peccatum Adæ ad eos tantum peruenit, qui per seminalem rotionem carnaliter ab eo descenderunt, ita gratia Christi ad illos tantum peruenit, qui spirituali regeneratione, eius membra sunt facti, quod non competit pueris decedentibus cum originali peccato.*

Ad tertium dicēdum, quod baptismus adhibetur hominibus in hac uita, in qua homo potest transmutari de culpa in gratiam, sed descensus Christi ad inferos exhibitus fuit animabus post hanc uitam; vbi non sunt capaces transmutationis prædictæ. Et ideo, B *per baptismum pueri liberantur à peccato originali, & ab inferno; non autem per descensum Christi ad inferos.*

COMMENTARIVS.

RESponsio D. Thom. est, Christum dominum non liberasse eos pueros ab æterna pœna damni, quam patiuntur. Ratio eius est, quia Christus descendens ad inferos, in illis solis effectum liberationis habuit, qui per fidem & charitatem passioni Christi coniungebant, & similiter illis solis cōtulit gloriam, qui gratiā habebant, cùm gloria non comparetur nisi per gratiam. Sed dicet aliquis hoc esse, quod inquiritur, s. an Christus descendens ad inferos aliquib. contulerit charitatem & gratiam, quā ante non habebant. Videtur enim hoc fieri potuisse saltem in ijs paruulis, qui non habebant uo- C luntatem ita repugnantem diuinæ dilectioni, sicut alij damnati, q sunt in inferno. Ad hoc ergo respōdet D. Tho. in sol. ad 3. Tempus à Deo deputatū, vt possit homo transmutari de culpa in gratiā, esse tempus huius uitæ, post illam verò iam non esse tēpus huius transmutationis. Et hęc est ratio à priori assertionis tàm huius art. quā præcedētis. Illa enim pœna ex diuina lege est æterna, & ideò descendens Christus ad inferos illam non immutauit, neq; huiusmodi damnatis sua merita applicuit. Quæ ratio alio etiam modo explicari potest ex solutione ad 1. scilicet, neminem peruenire ad Dei visionem nisi per fidem; at hi paruuli nunquam habuerunt fidē Christi, & ideò non fuerunt capaces, vt per uisionem beatam ab illo statu liberarentur. Ille autem status sicut non erat status uitæ, neque meritij, ita non erat status acquirendi fidem, per quam perueniretur ad speciem. Xp̄s descēdēs in infernū pueros in limbo existentes liberauerit.

Ex qua doctrina obiter obserua, neminem salua D ri, qui non prius in hac uita fidem, & gratiam saltem habitualem habuerit. Quod vtile est ad definiendam illam q̄onem de infantibus, qui per martyriū saluantur, an iustificentur, ante instans mortis, nec ne. Quod quæri etiā solet de infante baptizato, si contingat eū mori in eodem instanti, in quo baptismus perficitur. Ex quibus etiā q̄onibus possent desumi argumenta contra discursum D. Tho. in hoc art. si uerum esset in eis casibus posse hos infantes immediatè ad gloriam pertrāsire, etiamsi in hac vita nec fidem, nec gratiam essent consequuti. Responderi verò pōt esse dissimilem rationē, quia illi in hac uita receperunt ordinaria media destinata ad salutem consequendam, nimirū baptismū aquæ, vel sanguinis, & ita quodammodo dici possunt habuisse fidem, quia habuerunt baptismum, vel professionem fidei in actu exercito. Veritas Nemo saluatur, nisi prius ī uita fidē, & gratiā habuerit.

tamen

tamen est, infantibus martyribus dari gratiam ante mortis instans, quando iam naturaliter amplius viuere nō possunt. In illo autem casu de baptismo, existimo illum nō esse baptismum essentialiter perfectum, defectu subiecti, ideoq; nec conferre gratiam, nec fidem ante mortis instans, nec postea. De qua re latius in materia de baptismo.

In solut. ad 2. rectè exponit D. Tho. locum illum ad Rom. 5. *Non sicut delictum, ita & donum. Si enim vnius delicto multi mortui sunt, multò magis gratia Dei, & donum, in gratia vnius hominis Iesu Christi in plures abundauit.* Dicit enim, verbum illud, *in plures*, nō esse sumendum comparatiuè, sed positiuè, vt idē sit in plures, quòd in multos. Quæ expositio, licèt, videatur difficilis, quia Paulus comparationem videtur facere, cùm dicit, *multò magis*, tamen est communis omnium, & omninò uera, ac necessaria. Tùm, quia quòad effectum, seu efficaciā plures homines condemnantur, quam saluētur (vt rectè D. Thom. docet) & tam ex scriptura, quam ex seipsa est satis notum: eiusque rei causam attigimus superiori tom. disp. 4. sect. 4. Tùm etiam, quia quoad sufficientiam omnes ex æquo ceciderunt in Adamo, & redempti sunt per Christum. Comparatio ergo Pauli hoc loco non fit in numero personarum: sed in maiori dignitate personæ Christi, maiori q; virtute gratiæ eius, quantū est ex parte illius. Quod euidentius patet ex textu Græco. Nam vbi nos legimus, *multi*, & *plures*, Græcis est eadem uox, nempe πολλοὶ, & πολλοὺς.

ARTICVLVS VIII.

Vtrùm Christus suo descensu liberauerit animas à purgatorio.

293 3. di. 22. q. 2. a. 2. q. 4. Et opu. 3. c. 242. Est pis. 69. in ord. epistolarum nō remote ante me. t. 2. AD octauum sic proceditur, Videtur, quòd Christus suo descensu ad inferos, liberauerit animas à purgatorio. Dicit enim Augustinus in Epistola ad Euodium. *Quia euidentia testimonia, & infernum commemorant, & dolores, nulla causa occurrit, cur illò credatur venisse Saluator, nisi vt ab eisdem doloribus saluos faceret: Sed vtrùm omnes, quos in eis inuenit, an quosdam, quos illo beneficio dignos iudicauit, ad huc requiro: fuisse tamen Christum apud inferos, & in eorum doloribus constitutis hoc beneficium præstitisse non dubito. Non autem præstitit beneficium liberationis damnatis: sicut supra*
ar. 6. huius q. *dictum est. Præter eos autem nulli sunt in doloribus pœnalibus constituti, nisi illi, qui sunt in purgatorio. Ergo, Christus animas de purgatorio liberauit.*

2. Præterea, Ipsa Christi præsentia non minorem effectum habuit, quam sacramenta ipsius. Sed per sacramenta Christi liberantur animæ à purgatorio, & præcipuè per Eucharistiæ sacramentum, vt infra di-
q. 79. ar. 2. *cetur. Ergo, multò magis per præsentiam Christi ad inferos descendentis sunt animæ a purgatorio liberatæ.*

In li. de vera & falsa pœni. c. 9. post. med. to. 4. *3. Præterea, Christus quoscunque curauit in hac vita, totaliter curauit, vt Aug. dicit in lib de Pœnitentia, & Ioan. 7. Dominus dicit: Totum hominem saluum feci in Sabbatho. Sed Christus eos, qui in purgatorio erant, liberauit a reatu pœnæ damni, quo excludebantur à gloria. Ergo, etiam liberauit eos a rea-*
li. 13. c. 29 circa fin. *tu pœna purgatorij. Sed contra est, quod Gregor. dicit in 13. Moral. Dum conditor ac redemptor noster*
A *claustra inferni penetrans, electorum exindè animas eduxit, nos illò ire non patitur, vndè iam alios descēdendo liberauit. Patitur autem nos ire ad purgatorium: ergo descendens ad inferos, animas à purgatorio non liberauit.*

Respondeo dicendum, quod (sicut sæpè dictum est) ar. 4. 5. 6. & 7. huius quæst.
descensus Christi ad inferos, liberatorius fuit in virtute passionis ipsius. Passio autem eius non habet temporalem virtutem, & transitoriam, sed sempiternam, secundum illud Hebræ. 10. Vna oblatione consummauit in sempiternum sanctificatos. Et sicut patet, quòd non habuit tùnc maiorem efficaciam passio Christi, quàm habeat nunc. Et ideò illi, qui fuerunt tales, quales nunc sunt, qui in purgatorio detinentur, non fuerunt à purgatorio liberati per descensum Christi ad inferos. Sed qui autem inuenti sunt ta-
B *les, quales etiam nùnc virtute passionis Christi à purgatorio liberantur, tales nihil prohibet per descensum Christi dd inferos, à purgatorio esse liberatos.*

Ad primum ergo dicendum, quòd ex illa auctoritate Aug. non potest concludi, quòd omnes illi, qui in purgatorio erant, fuerint à qurgatorio liberati, sed quòd aliquibus eorum fuerit hoc beneficium collatū: illis scilicet, qui iam sufficienter purgati erant, vel etiam, qui dum adhuc viuerent, meruerunt per fidē, & deuotionem ad mortem Christi, vt eo descendēte, liberarentur à temporali purgatorij pœna.

Ad secundum dicendum, quòd virtus Christi operatur in sacramentis per modum sanationis, & expiationis cuiusdam: Vndè Sacramentum Eucharistiæ liberat hominem à purgatorio inquantum est sacrificium quoddam satisfactorium pro peccato.
C *Descensus autem Christi ad inferos non fuit satisfactorius, operabatur tamen in virtute passionis, quæ fuit satisfactoria: vt supra habitum est. Sed erat sa-* q. 46. ar. 3. & aliis eiusdē qst.
tisfactoria in generali, cuius virtutem oportebat applicari ad vnumquemque per aliquid specialiter ad ipsum pertinens. Et ideò, non oportet, quòd per descensum Christi ad inferos, omnes fuerint à purgatorio liberati.

Ad tertium dicendum, quòd illi defectus, à quibus Christus in hoc mundo simul hominis liberabat, erant personales, propriè ad vnumquemque pertinentes, sed exclusio à gloria Dei erat quidam defectus generalis pertinens ad totam humanam naturam. Et ideò, nihil prohibet eos, qui erant in purgatorio, per Christum esse liberatos ab exclusione à gloria, non autem à reatu pœnæ purgatorij, qui pertinet ad proprium defectum. Sicut è contrario sancti Patres
D *ante Christi aduentum liberati sunt à proprijs defectibus: non autem à defectu communi, sicut suprà dictum est.* q. 49. ar. 5.

COMMENTARIVS.

NOn est facilis doctrina D. Thom. in hoc art. duas enim assertiones statuit. In prima negat Christum descendendo ad inferos liberasse omnes animas, quæ in purgatorio erant redditq; rōnem: quia passio Christi non habuit tùnc maiorem efficaciam, quàm nunc habeat: quia eius virtus non est transitoria, sed eadem semper: sicut ergo nùnc non liberat oēs animas à purgatorio, donec soluāt, ita nec tùnc. Deindè uero subiungit, secundam assertionem, in hæc uerba: *Si qui autem inuenti sunt*

tales

tales quales etiam nunc, virtute passionis Christi à purgatorio liberantur, nihil perhibet per descensum Christi ad inferos à purgatorio esse liberatos. Affirmat ergo Christum descẽdendo ad inferos aliquos à purgatorio liberasse. Quam assertionem non aliter probat, vł tñ eam posuisse pp autoritatem August. quam in argumento primo refert, vt in eius solutione clarius explicat. In hac verò doctrina, primum difficilis est rõ D. Tho. in prima assertione, quia simili ratione posset concludi, nostra sacramenta non magis iustificare nũc ex opere operato, quàm sacramenta vetera, quia virtus passionis Christi semper est eadem. Quòd si dicas, licèt in se sit eadem, tñ aliter operari in vno tpe, & aliter in alio: eadem rõne concludam, licèt in se sit eadem, plura tñ operari in vno tpe, q̃ in alio, & interdum per vnum medium, interdum per aliud. Sicut ergo nũc applicatur virtus passionis per suffragia Ecclesiæ ad liberandas aĩas à purgatorio, ita potuit tunc applicari per descensum ad inferos, vel per impetrationem Christi, qui pp suæ præsentiæ dignationem potuit hoc meritò postulare. Deindè, est difficultas, qũo cohæreat secunda assertio cum rõne ad probandam priorem assertionem adducta. Interrogo .n. qui sunt illi, qui liberati sunt? si dicatur (ex solutione ad 1.) fuisse eos, qui sufficiẽter purgati erãt: hoc certè nihil est: quia si iam ipsi sufficienter soluerant, non sunt per Christi descensum liberati à purgatorio, nam eodem tpe educerentur, etsi Christus illuc non descendisset: quamquam tunc nõ fuissent statim assumpti ad visionem beatam, sicut modo fuerunt: per hoc, tñ non tam fuerunt liberati à purgatorio, q̃ à Sinu Abrahæ, & a pœna, quam ibi reliqui Patres sancti sustinebant. Si verò dicas (ex eadem solu. ad 1.) liberatos fuisse eos, qui dum adhuc viuerent, meruerunt per fidem, & deuotionẽ ad mortem Christi, vt eo descendente liberarentur à temporali purgatorij pœna: quæro rursus, an isti per illam fidem, & deuotionem reuera meruerint in hac vita remissionem alicuius pœnæ, & illa tm̃ remissa fuerit in purgatorio: & si hoc dicatur, redit argm̃ factum, ꝙ illis nulla facta sit remissio pp descensum Christi, sed suis actibus, & pœnis sufficienter soluerint. Vel præter oẽ meritum, & satisfactionem ipsorum operãtium aliqua pœna gratis remissa est à Christo ad inferos descendente pp priorem fidem, & deuotionem, tanquàm pp dispositionem aliquam, vel meritum da congruo. Et contra hoc procedit rõ articuli, quia nunc nullus liberatur gratis à purgatorio virtute passionis Christi, et si æqualem, vel maiorem fidem, & deuotionem, habuerit ad passionem quam illę animæ habuerũt: ergo, neq; illæ gratis liberatæ sunt, quia virtus passionis semper est eadem. Quod si cæteris existentibus partibus ex parte animarum, aliquæ tunc liberatæ sunt, quæ nunc non liberantur, iam falsa est propositio, quam D. Thom. in priori parte art. posuit, scilicet: *Illi, qui fuerunt tales quales nunc sunt, qui in purgatorio detinentur, non fuerunt à purgatorio liberati per descensum Christi ad inferos.*

Per descẽsũ Christi ad inferos nõ liberatæ à purgatorio sunt aiæ.

Respondetur nihilominus, D. Tho. doctrinam piam esse, & probabilẽ. Voluit .n. extrema vitare vt neq; oẽs animas purgatorij affirmaret, esse liberatas, neq; de oĩbus negaret. Fundamentum autẽ primæ assertionis ita vł explicandum, ꝙ passio Christi de se solũ est quædam vniuersalis causa, quæ licèt virtutem habeat sufficiantem ad saluandum: tamẽ reipsa non saluat, neq; liberat à pœnis, nisi per conuenientia media applicetur. Descensus aũt ad inferos per se non erat medium quasi certa lege statutum ad applicandam Christi passionem, & satisfactionem, & ideò per se, & infallibiliter non liberauit Christus nisi eos, quibus per fidem viuam, & sufficientia media, erat Christi passio applicata ad perfectam remissionem peccatorum, vt erant propria vniusciuisq; personæ, quia iã per mortẽ Christi erat impedimentum naturæ ablatum. Vndè tandem concluditur, nulla sufficienti rõne affirmari posse, Christum generaliter oẽs animas purgatorij liberasse. Et contra hanc rõnem sic explicatam nõ procedit obiectio. Nam virtus passionis secundum ordinariam legem applicari solet per sacramenta, & ita hęc sunt media per se statuta ad hũc effectũ, ideoq; potuit aliter applicari per quædam sacramẽta, & aliter per alia: descensus autem ad inferos nõ fuit medium institutum ad applicanda merita, & satisfactionem passionis Christi. Et ideò, quamuis fateamur, potuisse Christum sua voluntate, vel impetratione applicare illis sua merita, & pro illis fouere, nullum tñ est fundamentum ad asserendũ ita esse factum. Et hinc rñderi potest ad secundam difficultatem, qũo hæc rõ non repugnet secundæ assertioni. Nam illa solum probat, non esse id asserendum generaliter de oĩbus, quia ad hoc oporteret esse aliquam certam legem; tñ si in quibusdam inuenta fuit aliqua specialis rõ, seu congruitas, piè, ac probabiliter credi potest, beneficium hoc illis esse concessum. Hæc aũt specialis rõ. & congruitas vł sufficiens fuisse in ijs, qui singularem aliquã perfectionem fidei, ac deuotionis, erga Christum, vel passionem, aut gloriam eius habuerunt. Neq; obstat, qd aliquæ aiæ, quæ nunc habent tantam fidem, & deuotionem, non statim a purgatorio liberentur; Quia non dicimus satis esse ipsam fidem, vel deuotionẽ, nisi simul intercedat aliqua alia causa, vel occasio, ob q̃ congruum sit, hoc beneficium liberationis alicui concedi. Vndè, illa comparatio, quàm D. Thom. facit inter eos, qui nunc sunt, & qui tunc erant in purgatorio, cum hac proportione intelligenda vł. Quòd sicut nunc aliquæ animæ liberãtur à purgatorio per passionem Christi, non ex lege iustitiæ, sed ex Dei benignitate pp aliquam congruentiam fundatam aliquo modo in fide, & merito illarum: ita ex simili benignitate, liberatæ sint aliquæ aliæ in quatuor similis dies, & meritum inuentum est, quando Christus ad inferos descendit. Et hęc dicta sint ad explicandam mentem D. Tho. De re verò ipsa nonnihil postea addemus.

DISPVTATIO XLIII.

In quatuor Sectiones distributa.

De statu, quem anima Christi habuit corpore separata.

Vpponimus aĩam Christi Dñi eo tpe, quo fuit à corpore separata, fuisse plenè perfectèq; beatam quòad visionẽ, amorem, ac fruitionem Dei, retinuisseq; oẽs perfectiones scientiæ, & gratiæ, quibus cũ esset cõiuncta corpori, prædita erat, vel in substantia sua, vel intellectu, & voluntate. Qd est oĩno certum, tũ, quia hę perfectiones nõ pẽdent à corpore, vndè, si est certũ fuisse beatã in corpore (vt in 1. to. probatum est) multò magis extra. Tàm ẽt, quia de fide est mãsisse vnitã Verbo Dei. rõne cuius vnionis oĩa hæc illi debentur. Denique quia ẽt pp infinita merita debitum illi esse potuit, vt nunquàm eis priuaretur. Cum. n. pp ea merita potuerit etiã alios eo tpe beatificare, multò magis necessarium fuit eam tunc fuisse beatum. Quia verò fieri potuit, vt aĩa illa existens in corpore, simul aliquid passa fuerit, vel ab extrinseco agẽte, vel per internam cogitationem, ideò inquirendum superest, an idem acciderit Christi aĩę iã separatæ à corpore. Primò ergo inquiremus, an statim in morte facta sit oĩno impassibilis, atq; adeò oĩ ex parte beata, deindè, vbi fuerit, ac tandem quid egerit.

SE-

SECTIO I.

An anima Christi per separationem facta sit omnino impassibilis.

PRima sententia est hæreticorum huius temporis, animam Christi post mortem non solũ fuisse passibilem, sed ét pœnas inferni pertulisse: & (quod mirandum maximè est) non loquuntur de aliqua pęna sensus proueniente ab agente extrinseco, v.g. igne (hanc enim ipsi ét in alijs spiritibus esse negant) sed loquuntur de interna, & spirituali afflictione proueniente ex interna cogitatione, qua (vt inquiunt) apprehẽdebat Deum, vt sibi iratum, & infestum, & ideò de sua salute timebat. Vndè necesse erat anxietatem magnam animi, ac diros cruciatus pati. Ita docuerũt Caluinus, & Brẽtius, quos alij sequuti sunt. Fundamentum eorum fuisse vĩ, vt exaggerarẽt Christi cruciatus, & dolores, & credibile redderent (quod vehementer optabant) nostras satisfactiones iam non esse necessarias. Vndè, vñt illa rõne vti, quam supra circa art. 1. D. Thom. attigimus. Quia Christus debuit sustinere omnes pęnas, quas nostra peccata merebantur, iuxtà illud Isa. 53. *Disciplina pacis nostræ super eum.* Sed nostra peccata merebantur gehennæ pœnam, ergo oportuit, vt Christus illa ét afficeretur. Præterea mouere eos potuit, quia ipsi nõ agnoscunt proprium infernum, qui sit locus corporeus, & subterraneus, & ideò, vt explicent scripturas, dicẽtes Christum descendisse ad inferos, explicant hoc nihil aliud fuisse, quàm humiliatum esse vsq; ad pęnas inferni patiendas. Adhibent rursus aliqua scripturæ testimonia, ita perperam intellecta, vt in eis referendis immorari inutile sit. Pręsertim quia potissima sunt ea, in quibus explicatur timor, & tristitia, ac magna pęna, quã Christus in passione, & cruce sustinuit. Propter quæ in eam dementiam Caluinus incidit, vt diceret, Christum ab initio suæ passionis, seu ab ea tristitia, quam est in horto passus, prædictos inferni dolores sensisse. Ea verò omnia testimonia partim in priori tomo (vbi in genere de tristitia ac timore Christi egimus) partim in superioribus disputationibus (vbi hæc mysteria in particulari tractauimus) exposita sunt, nonnulla etiã attingemus in sequenti sententia, quia illi communia sunt.

Secunda sententia esse potest, Christi animam post mortem fuisse passibilem; nõ passione aliqua inordinata, quæ aliquam culpam, uel errorem, aut ignorãtiam supponat: sed passione innoxia, & irreprehensibili, vel interna, qualis esse posset tristitia aliqua de hominum peccatis, aut de pœnis damnatorum, quatenus mala eorum sunt, vel quid simile: Vel quasi extrinseca, vt v.g. pœna ignis, aut alia similis. Ita.n. sensisse aliquos refert hic Med. Et quãuis neminem pro hac sñia referat, significat tñ fuisse Catholicos, neq; ipse eorum sñiam damnat, vt hæreticam, sed tm̃ vt temerariam. Quia licèt dicerent Christum passum fuisse pœnas damnatorum, non tñ eo modo, quo damnati, s. inuoluntariè, aut cum interna deordinatione, sed volũtariè, pro peccatis nostris, & ex maxima charitate. Bonau. etiam in 3. dist. 21. art. 2. q. 1. incertum esse dicit, an anima Christi statim post mortem fuerit, impassibilis, q̃uis probabilius id existimet. Et eũ sequutus est Gabriel ibi, dub. vltimo. Potestq; hæc sñia fundari in illo Act. 2. *Quẽ Deus suscitauit à mortuis solutis doloribus inferni.* Nã, his verbis significatur in resurrectiona solutam fuisse Christi aĩam à doloribus inferni. Item Psalm. 87. in persona Christi dicitur, *Doloribus inferni circundederũt me.* Et in 87. *Posuerunt me in lacu inferiori, in tenebrosis, & in umbra mortis.* Ratio etiam adiungi potest, quia non fuit repugnãtia, quòd anima Christi separata à corpore, etiam si videret Deum, pateretur. Quia sicut passa est per corpus, ita etiam pati potuit immediatè, quia tristitia, & dolor vtroque modo redundat in eandem voluntatem, non est ergo repugnantia, neque etiam est indecentia. Quia non est contra aliquam uirtutem, imò potuit esse opus magnæ charitatis, & accommodatum ad exaggerandam malitiam peccati. Denique propter has causas in corpore separato ab anima aliquid pati voluit, ergo etiã in ipsa anima separata à corpore pati potuit.

Tertia sñia referri potest, aĩam Christi dñi in triduo aliquam pœnam extrinsecam, & (vt ita dicam accidentariam) fuisse perpessam: nõ ita, ut eam aliquo dolore, uel tristitia afficeret: sed ita, vt aliquo accidentario bono eam priuaret. Ita Caietanus, ut suprà vidimus in commen. art. 5.

Aĩa Christi cruciatꝰ dãnatorũ nullo modo passa.

Dico tñ primo, aĩam Christi, neque in corpore, neq; à corpore separatam passam esse, internos cruciatus, & afflictiones, quas dãnati patiuntur, ex eo, quod appræhendunt Deum sibi iratum, & quia de sua salute desperant. Hæc assertio est de fide, & contraria, est hæretica, & blasphema. Et in primis q̃ Christus in passione nec fuerit incertus de sua salute, nec formidauerit, quin Pater se, suamq; humanitatem diligeret, satis in priori tomo, & in hoc ét in superioribus demonstratum est: & illa Christi verba sufficiunt, quæ Caiphæ dixit: *Amodò videbitis filium hominis venientem in nubibus Cœli &c.* Et quæ dixit latroni. *Hodie mecum eris in Paradiso.* Quæ ponderans Hilar. lib. 10. de Trin. quasi nouos hæreticos impugnans. *An ne tibi,* inquit, *metuere infernum credẽdus est, dicens latroni, hodie mecum eris in Paradiso? Dominus communionem ei Paradisi mox pollicetur, tu Christum sub pęnali terrore constituis?* Illa ét uerba, quæ Christus dixit mulieribus, non parum ueritatem hanc declarant. *Nolite flere super me, sed super vos ipsas flete. Quia si in uiridi ligno hæc faciunt, in arido quid fiet?* Ac si diceret, se tm̃ pati temporalem pęnam: grauiorem uerò peccatoribus seruatam esse. Præterea, hi hæretici non solum supponunt Christi aĩam non uidisse Deum in hac uita mortali, sed ét faciũt illam ignorantem, & subiectam erroribus, & inordinatis, atque indeliberatis motibus: imò, & peccatis, uel desperationis, uel immoderati timoris, qui in desperationem posset inducere, & uerba desperationis extorquere, quæ oĩa sunt manifestæ blasphemiæ. Lege Robertum Bellarminũ lib. 4. de Christi anima. c. 8. ubi acutè Caluinũ pręmit proprijs eius uerbis, ac sententijs secum pugnantibus. Quod uerò neq; post separationẽ à corpore pati potuerit aĩa Christi hmõi genus pœnæ, euidentet constat ex illo principio, quod tanquã de fide certũ posuimus, eam animam semper uidisse Deum, & quæ in sequenti assertione adducemus, hoc ét conuincunt.

Matth. 27.
Luc. 23.
Luc. 23.

Aĩa Christi separata à corpore, ignem inferni, uel purgatorij passa non est.

Dico secundò, Anima Christi separata à corpore non est passa pęnam sensus, seu ignis inferni, uel purgatorij. Hanc assertionem existimo ét esse de fide, & contrariam non solum temerariam, sed ét hęreticam, quàmuis nõ sit adeò impia, & blasphema, sicut pręcedens. Quia non tribuit Christo defectus scientię, gratiæ, & gloriæ repugnantes, sicut illa. Probatur conclusio, & censura illius. Quia licèt non inueniatur in terminis hæc veritas ab Ecclesia definita, tñ in scriptura, prout ab oĩbus Sanctis, & uniuersa Ecc[...]a intelligitur, continetur, & ex alijs principijs fidei necessario colligitur. Vtrumq; probatur, primò ex illis uerbis Christi Luc. 24. *O stulti, & tardi corde ad credẽdum nonne oportuit pati Christum, & ita entrare in gloriã suam?* Vbi euidenter loquitur de passione crucis, post quam non inferni pęnam sed gloriam, & triumphũ dicit fuisse sequutũ. Deinde, cũ latroni dixit: *Hodie mecum eris in Paradiso,* apertè supposuit, se futurum nõ in

Luc. 23.

gehennæ

gehennæ doloribus,ac cruciatibus,sed plenum gaudio, & fruitione beata. Præterea,in illo verbo,*Consummatum est*, significauit Christus, & passiones suas, & redemptionem nostram in morte fuisse cōsummatas,iuxtà illud,quod ipse dixerat Luc. 18. *Ecce ascendimus Ierosolymam,& consumabuntur omnia, quæ dicta sunt à Prophetis de filio hominis.* Si autem omnes prophetæ euoluantur,inuenientur prędictę passiones eius vsq; ad corporis mortem, non tamē post illā duratura fuisse,Psal.21.Isa.53. &c. Deniq; hoc egregiè confirmat Paulus ad Philipp. 2.dicens: *Exinaniuit semetipsum factus obediens usq; ad mortem,mortem autem crucis.* Ibi ergo fuit terminata obedientia Christi de redimendis hominibus, & illa fuit summa exinanitio,postquam nō fuit sequuta maior pena: sed potius gloria,& triumphus. vndè subdit: *Propter, quod,& Deus exaltauit illū,& donauit illi nomen, quod est super omne nomen,ut in nomine Iesu omne genu flectatur, cælestium, terrestrium,& infernorum.* B

Ioan.19.

A

Christus triumphā tis instar infernum penetrat.

Vnde possumus secundo argumentari. Nam licet sancti Patres doceant, Christum ad inferna descendisse: simul tñ docent,non vt reum,aut pœnis subiectum,sed vt victorem, ac triūphatorem descēdisse,eiq; (vt Paulus dictis verbis indicauit) oē genu ét in ipsis infernis fuisse curuatū: quam tem elegantissimè describit Aug. serm. 137.de tpe,ad hoc ipsum inducēs verba illa Oseę 13. *Morsus tuus ero inferne,Tūc.n.* inquit,*dominus noster Iesus Christus illum tenebrarum,& mortis principem colligauit,legiones illius perturbauit*, & infrà,in eandem fnam interpretans illud Ioan. 12. [Si exaltatus fuero à terra,omnia traham ad me ipsum. Postquam exaltatus est,inquit,idest,à Iudæis in cruce suspēsus,mox vt spiritum reddidit, vnita suæ diuinitati anima ad inferiorum profunda descendit , cùmq; tenebrarū terminum,quasi de prædator splendidis, ac terribilis attigisset,aspicientes cum impiæ,ac tartaricæ legiones, territæ, ac trementes inquirere cæperunt, dicentes.Quis nam est iste terribilis,& niueo splendore coruscans? Nunquam noster talē excepit Tartarus. Inuasor iste,non debitor: exactor est,nō peccator: iudicem videmur,nū supplicem. Hic,si reus esset,tam potens non esset.] Et post multa similia, quæ elegāter persequitur,inquit. *Quis ergo iste est, qui sic intrepidus nostros,fines ingreditur? & non solum nostra supplicia non veretur, insuper & alios de uinculis nostris absoluit?* Simili modo loquitur Cyrill. Ierosolymit.cat.14. *Exterrita est mors uidēs nouum quendam descendentem in infernum, uinculis; qua illic sunt,non ligatum.* Idem significat Hieron: Oseæ 13. & ad Ephes. 4. Hilarius lib.10. de Trini: Ambr.lib.de mysterio Paschæ,cap.14.& alij, quos infrà referemus. Ex quibus satis constat,hanc veritatem perpetuò in Ecclesia fuisse creditam tanquā certam,& indubitatam,ergo hoc satis est , vt existimanda sit de fide certa. C D

Tertiò,de fide est, animas sanctas, si sint omninò puræ,nullumq; reatum pœnæ habeant,cùm separantur à corpore nō experiri pœnas purgatorij, nedum inferni,ergo,multo magis eadem certitudo ne idem est de Christi anima sentiendum , non ergo illam attigit ignis inferni, cùm nullam haberet culpam,nec purgatorij,cùm nullam haberet pęnæ reatum. Et ideò si auctores secundi erroris supra citati constanter loquerentur, potius dicere deberent Christum passum fuisse pœnas purgatorij , q̄ inferni. Quia voluntariè, & ex charitate,ac breui tēpore illas passus fuisset, in quibus circunstantijs pęna purgatorij cēsetur differre à pęna inferni. Quis autem neget esse hæreticum dicere , Christi animam sine ullo reatu pœnæ, purgatorij pęnas fuisse passam nuisse,cum de qualibet alia anima iusta ita sentire, hæreticum sit? Dices, Christum nō esse passum ob reatum pœnæ,quam ipse sua causa deberet,sed nostri causa,& vt fideiussor,ac redemptor noster. Sed huic euasioni obstant alia principia fidei. Primum, quòd purgatorij pęna non est instituta ad satisfaciendum pro alijs (hoc enim est proprium officiū huius vitæ,) sed ad satisfaciendum proprijs debitis,ac debitis. Deinde,(quod præcipuum est,) quia secundum fidem Christus in cruce plenissimè soluit pro nobis, nostram cōsummans redemptionē, ad Hebræo. 9.& 10. & pretium,quod soluit , non fuit pœna purgatorij , sed sanguis 1. Pet. 1. Ioan.1. Apocal. 5. & ideo nostra redemptio morti eius,nō pœnalitatibus inferni singulariter tribuitur,ad Roman.5. ad Coloss. 1. De qua re multa congessimus in priori tomo,disp.4.& disp.13.sect.6.& disp.39. sect. 3. Ergo, post mortem,nec fuimet causa, nec ut fideiussor habuit aliquem reatum,aut debitum pœnæ,ergo nullo modo pati potuit pęnas purgatorij, vel inferni. Et hinc facilè colligi potest propria ratio huius veritatis, quam sequenti conclusione magis explicabo.

Dico tertiò, anima Christi domini ab instanti, in quo fuit corpore separata, fuit omninò impassibilis. Ita censent theologi suprà citati,sed illi probabiliorem duntaxat existimant hanc assertionem : mihi tamen ita certa est , vt contraria omninò improbabilis,temeraria , atq; errori proxima uideatur. Et in primis suppono , animam rationalem a corpore separatam suapte natura esse impassibilē passione extrinsecus illata,quæ ad corruptionem tendat. Est enim spiritualis,quæ à corporibus naturaliter pati non potest , neq; ab ulla creatura alterari , corrumpivè . Solum posset ex natura rei, à spiritibus naturæ superioris per vim alicubi detineri,qd genus quoddam passionis existimari potest. Certū est autem animam Christi a' nullo potuisse hanc vim pati,quia ratione unionis habebat uim,& efficaciam supra omnes spiritus. Vndè etiam in corpore mortali existens, eos suo nutu,ac uolūtate mouebat. Rursus potest anima separata ex natura rei pati passione, uel receptione aliqua intentionali, recipiendo aliquam speciem,uel speciei modum,uel à Deo,uel per loquutionem , & illuminationem ab alio spiritu. Hæc uerò receptio ex suo genere non pertinet ad passionem pęnalem,de qua nunc loqui mur,sed potius pertinere potest ad passionē perfectiuam, quæ habere non potuit locum in anima Christi separata,cum esset omni scientia plena: nisi fortassè in spirituali locutione, quæ ad præsentem materiam non spectat. Non enim hic explicandū est quomodo angeli loquantur cum Christo, uel nūc in gloria,uel cum anima eius in triduo. Potest tamen hæc qualiscunque impressio ad passionem pœnalem pertinere , quādo inuoluntariè recipitur, uel est de re,quæ possit tędium,tristitiamvè parere. Quod genus passionis inuenitur sine dubio in gehenna.& fortassè etiam in purgatorio animæ sanctæ aliquid huiusmodi patiuntur: in Christi autem anima habere locum non potuit. Quia cum ratione vnionis esset omnibus creaturis superior, nihil inuoluntariè ab eis pati, seu recipere poterat. Propter quam causam etiam in hac uita corpori unita nō potuit à Dęmonibus pati suggestionem aliquā internā,ut in superioribus dictum est, Cùm uerò esset Deo unita, & plenè beata, nec quicquam simile ab ipso Deo pati , nec aliquod ei obiectum teprasentari poterat, quòd illam contristaret, Quia diuina fruitio nullam , uel minimam tristitiam secum admittit: igitur considersta natura animæ rationalis,& superadditis animæ Christi unione hypostatica , & uisione beata, necessitate quadam naturali sequitur, ut illa anima separata ex natura rei sit impassibilis, quia præter passiones enumeratas nulla alia excogitari potest.

Anima Xpi post mortē omnino impassibilis.

Anima rationalis separata patiqd possit.

Su-

A Supereſt, vt probemus ét ſupernaturaliter fuiſſe impaſſibilem animam Chriſti ab inſtanti mortis. Quod facile fiet, ſi ſupponemus non eſſe ſermoné de potentia remota, ſed proxima. Potentiam remotam voco ſolam potentiá obedientialem cum non repugnantia, neque implicatione contradictionis. Quo certè ſenſu non ſolum in triduo, ſed ét nunc anima Chriſti eſt paſſibilis, & oés angeli beati pati poſſunt: tñ ab hac potentia non denominantur res abſoluté, & ſimpliciter loquendo, præſertim ſi conſtet, lege, ac promiſſione diuina ſtatutú eſſe, vt nunquam reducatur in actum. Potentia ergo proxima in præſenti dicetur, ſi fingamus alicui creaturæ datam eſſe inſtrumentariam virtutem, vt paſſionem aliquam in anima Chriſti ſeparate poſſet efficere: vel ſi diuinitus ordinatum eſſet, vt aliqua triſtitia poſſet affligere illam aïam, non obſtante fruitione beata. Et hoc ſenſu negemus potuiſſe illam animá ſuperneturaliter pati, ſed potius fuiſſe impaſſibilé. B Et probatur primò, quia cum hoc miraculum neque ſcriptum ſit, neq; traditum, & ſit præter dignitatem, & meritum vnionis hypoſtaticæ, temerè fingeretur. Et in hoc eſt maxima differentia inter animam ſeparatam, & coniunctam. Quia dũm eſt in corpore paſſibili, natureliter pati poteſt ab extrinſecis agentibus, quę Deus agere permittit ſine nouo miraculo, ſecus verò, qñ iam eſt ſeperata. Atq; eadem eſt differentia inter aïam, & corpus inter ſe ſeparata. Nàm, corpus ſiue coniunctum, ſiue ſeparatum ab anima naturaliter pati poteſt, & ideò mirum nõ eſt ꝙ corpus Chriſti in triduo aliquid paſſum fuerit. Quia non fuit neceſſarium, vt Deus ſupernaturaliter oém actionem naturalem impediret: ſed ſolum eam, quæ corruptionem afferret, aut quę Chriſtum non deceret. At verò e contrario anima naturaliter nihil pati poterat, & non oportuit, vt Deus aliquod inſtrumentum eleuaret, vel miraculum faceret, quo illa pateretur. Vndè eſt ſecunda rõ, quia Chriſtus non aſſumpſit paſſiones, ſeu potétiam proximam patiendi, niſi pp operandem noſtram ſalutem, & hac rõne miraculosè effecit, vt C anima exiſtẽs in corpore, etiamſi beata eſſet, capax foret triſtitiæ: ſed conſummauit opus noſtræ ſalutis, dum in corpore mortali vixit. Ergo, non eſt cur anima iam à corpore ſeparata, ſupernaturaliter fieret paſſibilis: fuit ergo ſtatim impaſſibilis. Maior propoſitio de fide eſt, vt letè tractatũ ſuperiori to. diſ. 3. Minor ét eſt de fide, vt peulò ante probatum eſt. Et hæc eſt potiſſima differentia inter animam Chriſti coniunctam; & ſeparatam, pp quam, licèt in vtroq; ſtatu fuerit beata, & vnita Verbo: in vno tñ fuit paſſibilis, & non in altero. Tertiò, repeto argumentum ſupra factum, quia animæ ſanctæ; poſt mortem ſaltem Chriſti ſtatim ſunt glorioſæ, & impeſſibiles, ſi nihil habeãt purgandum: ergo, multò megis anima Chriſti domini, propter eaſdem rõnes, quibus ſimilis conſequentia ſuprà probata eſt.

D Quod tandem ita declaro, nam, vel anima Chriſti de facto aliquid paſſa eſt in triduo, vel non: primum dici non poteſt, vt probant oïa, quæ in ſecunda concluſione edduximus. Illa. n. generaliter procedunt de quauis peſſione. Conuincitur ét exemplo alierum animarum iuſtarum, quæ poſt Chriſti mortem nihil purgandum habent. Ac præterea, quia nihil fingi, aut excogitari poteſt, ꝙ tũc anima Chriſti paſſa fuerit, cum neq; gehennæ, neq; purgatorij pœnas ſuſtinuerit, neq; illud tædium, vel triſtitiam, quem ſancti Patres antè Chriſti mortem patiebantur, nam potius ſuo aduentu, & deſcenſu ad inferos eam abſtulit. Nec verò ipſe deſcenſus ad inferos, aut exiſtentia in eo loco potuit Chriſtum affligere, quię non erant ei inuoluntaria: neq; ibi exiſtebat, vt reus, ſed vt victor, & Dñs. Deniq;, neque peccata h[illegible]iũ, neq; pœnæ damnatorum, quas intuebatur, triſtitiam parere potuerunt, aut ex charitate & zelo diuini honoris, aut ex charitate, & compaſſione proximorum. Alioqui etiam nunc poſſet Chriſtus, & quilibet alius beatus ex earundem rerum conſideratione triſtari, non tñ ita eſt, quia ratione ſtatus non ſunt capaces triſtitiæ, & quia omnia illa conſiderant ſub ordine diuinæ prouidentiæ, ac iuſtitiæ, quem præferunt omnibus creaturarum commodis, & iudicant omnia illa in maiorẽ Dei gloriam, & honorem credere. Eadem autem ratio eſt de anima Chriſti in triduo, quæ (vt diximus) nullam habuit cauſam, vel rationem, vt miraculosè aliquam triſtitiam in ſe admitteret, nihil ergo paſſa eſt ab inſtanti mortis, ergo ex tunc fuit impaſſibilis, quandoquidem nec ſecundum propriam naturam, & diſpoſitionem pati poterat, nec diuinitus ordinatum erat, vt aliquid pateretur.

Dico quartò, anima Chriſti in triduo caruit quidem aliquibus perfectionibus gloriæ accidentalis: B propriè tñ nullam pœnam ſuſtinuit. Hanc concluſionem ſatis explicui in commentarijs artic. 1. & 5. Et petet breuiter prior pars, quia caruit corpore, & oĩbus gaudijs, operationibus, quę per corpus nũnc operatur, caruit ét loco cœleſti, vt infrà dicem. Poſterior pars probatur, quia his bonis non caruit in ſupplicium, vel pœnam alicuius culpæ: ſed quia propter alias rõnes diuinę prouidentiæ ita expediebat. Addeo hoc ipſum nunc ét dici poſſe de Chriſto in cœlo regnante. Adhuc enim caret aliquo prçmio accidentali: imò & aliqua mala extrinſeca ſuffert, quæ impropriè dicétur mala pęnę. Adhuc. n. à multis blaſphematur, & in multorum mentibus infamiam ſuſtinet, quia à multis adhuc exiſtimatur ſeductor, & iniquus. Vndè, caret perfecta, ac integra exaltatione nominis ſui: caret honore, & adoratione ſibi ab oĩbus debita: caret deniq; ſocietate nihil totum prædeſtinatorum, atq; adeò integro complemento ſui corporis myſtici. Quæ omnia ad gloriã, C & præmium accidentale pertinent: non tamen propterea dici poteſt adhuc ſuſtinere aliquam pœnam, propter eandem rõnem ſupradictam. Sicut etiam inquantum Deus caret honore debito à multis, & forma, & exiſtimatione debita: non tamen propterea dici poteſt aliquam perpeti pœnam.

Aĩa Chriſti in triduo nullã ꝓpriè pœnam ſuſtinuit.

Ad fundamenta primi erroris nihil ferè oportet rñdere, quia oĩa alijs erroribus nituntur. Primò. n. falſum eſt, per Chriſti redemptionem factum eſſe, vt noſtræ diſpoſitiones, & ſatisfactiones non ſint neceſſariæ. Deindè, ét eſt falſum, debuiſſe Chriſtũ nòs redimere per eaſdem pœnas, quibus peccatum in hac vita non remiſſum, in futura punitur. Alioqui ét in æternum debuiſſet in inferno puniri: pœnæ ergo huius vitæ ſatis, ſuperque fuerunt, cum eſſent infiniti valoris. Præterea, valdè errant, dũm negant eſſe proprium locum inferni, vt facilè conſtare poteſt ex diſputatione præcedenti, & nònnulla addemus ſect. ſequenti.

Reſpõſio ad argumenta in oppoſitũ.

D In fundamentis ſecundi erroris, ſolum ſupereſt exponẽdus vnus, vel alius ſcripturæ locus. Ratio. n. quæ ibi adiungitur, iam expedita eſt. Primus locus eſt Act. 2. *Quem Deus ſuſcitauit ſolutis doloribus inferni*. Quem locum Caiet. ibi exponit de pœnis accidentalibus, & extrinſecis: ſed eam expoſitionem ſupra refellimus. Dupliciter ergo poteſt exponi cũ Aug. epiſt. 99. Primò, vt hæc verba referantur ad ipſum Chriſtum, & hoc modo ſoluit dolores inferni; non auferendo quos paſſus eſt: ſed præueniendo, ne illos pateretur. Secũdò, vt referẽtur ad alios, & ita ſoluit dolores ab animabus ſanctis, quæ (vt ſupra diximus) aliquos dolores patiebantur. Omitto alíter legi illum locum in Græco, ſcilicet, *ſolutis doloribus mortis*, quomodò legit Chryſ. hom. 6. in Acta. Nam lectio vulgata retinenda eſt, quamquã illa aliam facilem ét habeat expoſitionem, ſcilicet,

Teſtimonij Act. 2. expoſitio.

Chriſtum

Christū resurrexisse solutis doloribus, quos in morte passus est, vel resurrexisse soluta morte, quam tot doloribus sustinuerat, vel certè, quòd sicut morte sua, & resurrectione, mortem interemit, ita & dolores, qui mortem comitari solent, quodammodo soluit, dando nobis spem vitæ immortalis, & impassibilis.

Testimonij ex Ps. 17. expositio. Secūdus locus ex Psal. 17. *Dolores inferni circundederunt me*, facilem habet expositionem. Dolores .n. inferni dñr, non quí sunt in inferno, sed *dolores mortiferi*, vt exponit Basil. & Theodor. Nam (vt supra dicebam,) quia per mortem oēs hoīes descēdebant in infernum, ideò mors quasi quidam transitus ad infernum existimabatur, & hac de causa grauissimi dolores, qui mortem possint inferre, *dolores inferni* dñr. Hieronymus vero exponit dolores inferni, id est, *inuidia detrahentium, quæ mortem infernalem operantur*. Quod magis explicans Aug. dicit: *Dolores inuidiæ, qui perducunt ad infernum peccati circundederunt me*, significans non esse sermonem de doloribus, quos Christus patiebatur: sed quos ex inuidia patiebantur, qui eum persequebantur. Ita vt significetur ira, & rabies, quæ Iudæos in Christum agitabant. Sed prior expositio magis literæ consentanea videtur.

Psal. 87. Expositio. Tertius locus explicandus est ex Psal. 87. *Posuerunt me in lacu inferiori, &c.* Qui eandem ferè cū præcedenti habet expositionem. Nihil .n. aliud illis verbis significatur, quàm acerba tormenta quibus Iudæi Christum affecerunt, vt eum morti traderēt. Est .n. in his, & similibus locis considerandum Dauidem ita loqui de Christo, vt ēt de se ipso loquatur, (quamq; afflictionem describit, qñ à Saule, vel ab Absalone, quærebatur, vt interficeretur. Et quia mors maximum malorum iudicatur, & eo tempore censebatur, via ita ducens ad infernum, ideò illis metaphoris, & loquendi modis, & suas, & Christi calamitates describit, vt omnes Patres suprà citati intelligunt. Non est ergo in huiusmodi locis sermo de doloribus, quos damnati in inferno patiuntur.

SECTIO II.

Vtrum anima Christi in triduo verè, ac propriè descenderit ad inferos.

QVamquā nullus, qui sacras scripturas admittat, simpliciter negate audeat Christum ad inferos descendisse, qm (vt videbimus,) & frequēter, & expressis verbis id testantur: hæretici tñ, nonnulliq; Catholici ita eas exponunt, vt euertant, atq; rē ipsam negent. Primò ergo hæretici huius tpis contendunt Christum secundum aīam non descendisse ad aliquem locum subterraneum, qui noīe *inferni* significetur. Putant .n. hmōi locum nullum esse, atq; sine fundamento à Scholasticis confictum. Et ideò, quidam eorum (vt Brentius, & Caluinus) dnt aīam Christi descēdisse ad inferos, solum quia dolores inferni sensit. Alij neq; hoc existimant necessarium, quis descēdere in infernum, nihil aliud putant fuisse, quàm mori. Iuxtà quam interpretationem Christus potius secundum corpus, q̄ secundū aīam, ad inferos descendit. Fundamētum huius erroris, præter tractata præcedenti sectione, solum vi esse potuisse. Quia nomine *inferni* in scriptura sepulchrū significatur, iuxta illud Iob 17. *Si sustinuero, infernus domus mea est*. & Psal. 87. *Vita mea inferno appropinquauit*. & Psal. 114. *Pericula inferni inuenerunt me*, id est, pericula mortis. & Psal. 149. *Dissipata sunt ossa nostra secus infernum*. Ergo, hoc satis est ad intelligendas scripturas, quæ de descensu Christi ad inferos loquuntur.

Psal. 144. & 149.

Secunda snia est Durandi in 3. dist. 22. q. 3. qui & admittit propriū locū subterraneum, qui *infernus* dr, & ad illum intelligit Christum descendisse, & in hoc differt à superioribus hæreticis: tñ in verbo *descendendi* ponit metaphoram. Quia non existimat Christum propriè secundum substantiam, & præsentiam aīæ suæ illuc descendisse: sed tm scdm virtutem, & efficaciam. Potest hæc snia suaderi primò, quia hoc satis est ad explicandas scripturas, maximè cum Christus dicatur descendisse ad inferos, vt aīas sanctorum Patrum beatificaret, easq; indè eriperet: sed ad hoc nō est necessaria præsentia substantialis, sed sufficit virtus, & efficacia, ergo. Et confirmatur à simili, quia ēt Christus dr, eo tpe fuisse in paradiso, iuxtà illud, *Hodie mecum eris in Paradiso*. & tñ non est necesse intelligere fuisse in loco Luc 23. Paradisi secundum realem præsentiam, sed secundum efficaciam, (quia ibi beatificauit aīam latronis. Vel certè, si ibi fuit secundum realem præsentiam, vel non fuit in inferno, vel in duobus locis distinctis, ac valdè distantibus simul extitit. Secundò, de Christo non solum dr descendisse ad infernum, sed et ad oēs partes inferni, iuxtà illud Eccl. 24. *Penetrabo omnes inferiores partes terræ, & inspiciam omnes dormientes, & illuminabo omnes sperantes in Domino*: & tñ non ppea creditur descendisse ad oēs partes inferni scdm præsentiam realē. Nam D. Tho. quoad locum gehennæ, & purgatorij hoc explicat de descēsu secundum efficaciam: ergo eadem rōne pōt Durandus id ēt exponere simili modo, quoad Sinum Abrahæ. Tertiò, propriū fundm Durandi fuit. Quia res spirituales non dnr, esse in loco, nisi rōne operationis transeuntis ad corpora, imò existimat ille Angelum (idemq; est de anima) non esse vbi operatur, secūdum realem præsentiā: sed secundum præsentiam ordinis, anima autē separata non potest habere operationem circa corpus, neque Christus Dominus vllam habuit, ergo.

Dicēdum verò est, primò Christum dnm ad infernum secundum aīam descendisse. Assertio est de fide. Intelligimus aūt noīe *inferni* locum aliquem certum subterraneū. Et hoc sensu definita est hæc conclusio ab ecclesia, vt postea videbimus: Probat. ergo, primò, ex scriptura & sanctis Patribus. Primus locus, & clarissimus est Act. 2. vbi Petrus ad probandā Christi resurrectionē affert illud Ps. 15. *Quoniam non derelinques animam meam in inferno, nec dabis Sāctum tuum videre corruptionem*: & subdit. *Prouidens loquutus est de resurrectione Christi, quia neq; derelictus est in inferno, neq; caro eius vidit corruptionem*. Si ergo aīa Christi post separationem à corpore non fuit derelicta in inferno, sed indè reuocata, vt Christus resurgeret necesse est, ꝑ illuc antea descenderit. Ita interpretantur hunc locum Basil. Theodor. & Hieron. ac reliqui expositores in Psal. 15. & Beda cum alijs Actor. 2. & Aug. Epist. 57. & 99. & Ambr. serm. 74 Neq; pōt hic accommodari interpretatio *inferni* pro sepulchro, cum sermo sit de aīa, non de corpore: quin potius à corpore, seu carne euidenter distinguitur: aīa autē non fuit in sepulchro. Secundus locus fit Matt. 12. *Erit filius hominis in corde terræ tribus diebus, & tribus noctibus*. Quod licèt à Chrys. & Euthy. exponatur de sepulchro, quia sepulchra Iudæorum erāt incisa in cauernis, & speluncis, & ita erant quodāmodo intra profundū terræ, sicut cor est intra profundum corporis, rectius tñ exponitur de inferno, cum Hieron. Theoph. & alijs. Tùm, quia *cor terræ* proprius dr centrū eius, quo est in medio, sicut cor est in medio animalis. Tùm ēt, quia hoc sensu melius quadrat figura Ionæ, quam ibi Christus explicuit. Nàm, Ionas dr fuisse *in ventre piscis*, venter aūt est quasi medium, & profundum animalis. Dr ēt fuisse *in vētre inferi*, *in profundo*, *in corde maris*, *in abysso*. Quibus oībus non sepulchrum propriè, infernus aūt aptissimè significatur. Denique dr de

Iona

Iona existente in vētre ceti, *clamaui ad Dominum, & exaudiuit me.* Quod rectè accõmodatur animæ Christi existenti in inferno, non autē corpori mortuo iacenti in sepulchro. Rectè igitur intelligitur hic locus de anima ad inferos descendente. Vndè, eleganter Tertull. lib. de anima, cap. 55. ex hoc loco probat inferos esse in profundo terræ, dicens: *Nobis inferi non nuda cauositas, nec subdiualis aliqua mundi sentina creduntur; sed in fossa terra, & in alto vastitas, & in ipsis visceribus eius abstrusa profunditas. Si quidem Christum in corde terræ triduũ mortis legimus expunctum, idest, in recessu intimo, & interno, & in ipsa terra operto, & intra ipsam cauato, & inferioribus adhuc abyssis superstructo.* Et infrà: *Forma humana mortis apud inferos functus, hic quoque legi satisfecit, neque ante ascendit in sublimiora cælorum, quam descendit ad inferiora terrarum, ut illic Patriarchas, & Prophetas cõpotes sui faceret.* Eodem modo exponit Irenæus lib. 5. contra hære. c. 31. indicat Ambro. ad Ephes. 4. optimè omnium Hieron. Ionæ 2. Tertiò, hi Patres eisdem locis huic testimonio coniungunt illud ad Ephes. 4. *Quod autem ascendit, quid est nisi quia & descendit primum in inferiores partes terræ?* Apertè enim Pau. loquitur de loco inferni, vt ibi etiam Chrys. Hierony. & alij exponunt. Tùm, quia non loquitur de descensu ad terram, qui fuit per incarnationem; sed de descensu ad inferiores partes terræ, tùm etiam, quia loquitur de illo descensu, quo eduxit vinctos de lacu. Quartus locus est ad Rom. 10. *Quis ascendit in cælum? idest Christum deducere. Aut quis descendit in abyssum? idest Christum a mortuis reuocare.* Vbi supponitur Christum fuisse in abysso, indeq; fuisse reductum, vt resurgeret, nomine autem *abyssi* infernus significatur. Vnde Luc. 8. legio Dæmonum rogabat Christum ne imperaret illis, vt in abyssum irent, & ideò cælo opponitur tanquàm extremè distans ab illo, & vt res homini difficillima proponitur, illuc descendere, sicut in cælum ascendere. Ita exponunt Ambros. Ansel. Theodor. & Theophyl. qui apertè dicit: *Ex abysso, idest, ex abditissimo, ac profundissimo loco inferorum.* Quintus locus est 1. Petri 3. *Viuificatus autē spiritu, in quo ijs, qui in carcere erant spiritibus, veniens prædicauit.* De quo loco nonnulla diximus disput. præcedenti, & statim plura attingemus.

Præter hæc uerò testimonia, quæ propria sunt, afferri possunt alia ex veteri testamēto, in quib. mysterium hoc adumbratum est. Vt est illud Psal. 23. *Attollite portas principes uestras, & eleuamini portæ æternales.* Quod de hoc mysterio exponunt Hieron. & Aug. ibi, idem Aug. serm. 2. de resurrect. & significat Athan. ser. 4. contra Arrianos, uersus fin. Item illud Ps. 29. *Eduxisti ab inferno animam meã.* Item illud Psal. 48. *Deus redimet animam meam de manu inferi, cum acceperit me*, & illud Ps. 106. *Quia contriuit portas æreas, & uectes ferreos confregit*, & illud Ps. 138. *Domine probasti me, & cognouisti me, tu cognouisti sessionē meam, & resurrectionem meã:* & infrà: *Si ascendero in cælum, tu illic es: si descendero in infernum, ades.* Quæ loca, & similia, in sensu mystico afferuntur: de quibus uideri potest Hieronym. Aug. Hilar. & Basil. in Psalm.

Secũdò principaliter, probanda est hæc ueritas Ecclesiæ definitione, ac traditione. Definita. n. est in Concil. Lateran. vt habetur in cap. Firmiter, de sũma Trinit. & fide Cathol. Idem traditur in Conc. Toletan. 4. in confessione fidei, & in Symb. Athan. quod Ecclesia recepit, & in Symbolo Apost. prout nunc ab Ecclesia recipitur, & recitatur. Hunc etiã fuisse perpetuum Ecclesiæ sensum, ac traditionem ex scriptis sanctorũ Patrũ euidenter constat, quorũ testimonia tam sunt frequētia, & vulgaria, vt in eis recēsendis immorari superuacaneũ uideatur. Indicabo tamen nonnulla loca præterea, quæ inter exponenda scripturarum testimonia indicata suot, tàm in hac sectione, quàm in præcedenti disputatione, & alia, quæ in sequentibus necessariò erunt referenda. Ex Græcis igitur Patribus docuerunt hanc veritatem Ignatius epist. 5. ad Trallianos, Athan. lib. de Incarn. Christi, propè fin. Clemens Alex. libr. 2. & 6. Stromat. Greg. Nazian. orat. 35. quæ est 3. de Theologia, in fine, & orat. 42. quæ est 2. in Pascha, versus finem, Basil hom. in Psal. 44. circa illud: *Myrrha, gutta, & casia à vestimentis tuis.* Cyril. Ierosol. cate. 4. & 14. & Alex. lib. de fide ad Theodosium circa medium. Epiphan. in Ancorato, & hæres. 46. 69. 77. & 79. & in fine Panarij, in professione fidei. Damascen. lib. 3. de fide, c. vltim. Orig. hom. 15. in Genes. Euseb. libr. 4. de Demonst. c. 12. & lib. 1. Historiæ, cap. vltim. refert orationem Thaddæi vnius ex septuaginta discipulis ab Abgatum, in qua inter explicanda alia Christi mysteria, descensum ad inferos posuit, eiusq; rationem reddidit, idem Niceph. lib. 1. Histor. c. 31. Ex Latinis verò Cypr. lib. 2. aduersus Iudæos, c. 24. & 25. & serm. de Passione, circa finem, & serm. de Ascensione propè finem. Leo Pap. epist. 91. aliàs 93. c. 17. & serm. 1. de Resurrectione, Amb. lib. 3. de fide, c. 3. clarius in lib. de myster. Paschæ c. 4. Hier. Oseæ, 13. Aug. epist. 57. & 91. & 20. de Ciuita. c. 15. tract. 78. in Io. Greg. Magnus lib. 13. moral. ca. 15. & 16. Fulgentius lib. 3. ad Thrasimundum c. 23. Vigil. li. 2. contra Eutych. & Beda lib. 3. in Iob. c. 37.

Vltimò, possumus congruentes rationes reddere; ob quas voluit Christus ad inferna descendere, quas melius in sequenti cõclusione explicabimus, & in solutione argumentorum Durandi.

Aĩa Christi substãtialiter aliqua præsentia ad inferos descendisse.

1 Dico ergo secundò, Christi animam descendisse ad inferos secundum substantiam suam; & realem præsentiam. Ita interpretantur hoc mysteriũ oẽs Doctores Scholastici, in 3. dist. 23. vno excepto Durando, cuius snia non solum non est probabilis (vt existimauit Picus Mirand. in apolog. q. 1.) verũ potius est erronea, & planè hæretica. Primò, quia est contra scripturam, vt ab oĩbus Patribus exponitur, & ab Ecclesia vnanimi consensu intelligitur. Secundò, quia loquitur cõtra proprietatem verborum scripturæ, sine vlla necessitate metaphorici sensus, & sine vlla auctoritate. Tertiò, verba illa, *Non derelinques animam meam in inferno*, nullo modo admittũt illum sensum de existena per solã operationẽ, & efficaciã. Quia si nũquã ibi fuit, et si ibi operaretur, non potuit ibi derelinqui. Item aĩa Christi solum per operatinné fuit in inferno, quid quæso est ibi non derelinqui? Certè solum esse poterit desinere operari in inferoo. Derelinqui verò in inferno esset semper operari ibi, hę sũt interpretationes per se sunt absurdissimæ. Præsertim cum Petrus addat Act. 2. *Iuxtà quod impossibile erat teneri illum ab eo.* i. Christũ ab inferno, non erat aũt impossibile Christum semp ibi operari: neq; hoc fuisset teneri ab inferno, neque illo modo oportuisset eius aĩam ab inferno educi, vt corpori vniretur, & Christus resurgeret, qđ tñ apertè Petrus intendit, atq; ita exponit verba Dauid. Et eodem modo induci ferè possent reliqua scripturæ testimonia, in quib. inter pręmia diuinitus cõcessa animę Christi & inter mira opera virtutis eius, ponitur, ꝙ anima eius paulo post descensum suũ liberata ab inferno sit, quod non põt ad operationem referri. Nã si esse in inferno tm̃ erat ibi operari, liberari ab inferno erit cessare ab illa operatione: hoc aũt nullum erat beneficium aię Christi, neq; ad id præstandum magna aliqua virtus erat necessaria. Quartò, hæc veritas definita est ab Ecclesia, & in symbolo fidei ab Apostolis, & Athanasio proposita, ergo in sensu proprio, & non metaphorico tradita est, aliàs

cum

A cum simul dicatur resurrexisse, & ascendisse in cœlum, possent oia ad metaphoras traduci. Adde oés Patres suprà citatos, ita apertè exponere, & in d. Con. Lateranen. expressè declarari, descendisse secundum aïam. Quia si pp solam operationem df aïe Christi descendisse ad infernum, poterit, & dici ascendisse in cœlum. Quia ét ibi aliquid operata est, angelos illuminando. Dicetur ét iuisse ad paradisum terrestrem, vel eum locum, in quo Elias, & Enoch viuunt: Quia verisimile est, illis ét manifestasse gloriam suam, eisq; gaudium consummatæ redemptionis annunciasse. Similiter dicetur aïa Christi profecta in domum Virginis, vel in locum, vbi Petrus amare flebat peccatum: denique vbicunq; aliquid operata est. Côsequens aût repugnat scripturis, quæ dû specialiter dñt aïam Christi fuisse in inferno, & indè fuisse educta, vt Christus resurgeret, apertè significant, & eam ibi propriè fuisse, & alio modo, quam esset in alijs locis, vbi operabatur. B Et confirmatur, quia aliàs eodem modo diceretur nûnc Christus descendere in terram, quia in ea multa operatur per virtutem aïæ suæ, imò & in infernû nûnc descendit, quia interdû aliquid ibi operat saltê in animab. purgatorij.

Sextò, argumentor contra Durandi fundamentum. Quia uel repugnat aïæ humanæ separatæ verè, ac realiter esse præsentem in loco corporeo, seu in inferno, uel non. Si dicat primum, necesse est, vt neget animas hoium damnatorum uerè, ac propriè esse in inferno, quod est planè hæreticum contra expressa scripturæ testimonia suprà adducta disp. præced. sect. 2. & contra vniuersalem Ecclesiæ sensum, & Patres oés, vt in 1. p. q. 64. latius ostéditur. Quòd si dicat cum aliquib. discipulis D. Th. esse ibi, per passioné à corpore, seu ab igne. Quid dicet de animabus puerorum, quæ nullam pœnã sensus patiuntur? Quid rursum de animabus sanctorum Patrû, in quarum loco nullus ignis erat, C neq; aliud corpus, à quo afficerentur, vel in quod ipse operarentur? Dicet fortassè illas animas fuisse ibi, quia detinebantur ab illis corporibus. Sed in primis hoc est falsum, saltem de animabus sanctorum Patrum. Nullã. n. vim a corporibus patiebantur: fuisset. n. illa quædam pœna sensus, & miraculosa operatio sine necessitate, fundamentoq; conficta. Præsertim cum illæ summa voluntate obedirent diuinæ uoluntati, cuius iussu ibi manere cogebantur. Deindè inquiro, quid sit ibi detineri? Certè nihil est aliud, quam esse, & conseruari præsentem tali corpori. Ergo hæc detentio, vt sit possibilis, supponit esse possibilem realem præsentiam aïæ separatæ in tali loco, vel corpore: & addit, q talis præsentia fiat, uel conseruetur per efficaciam ipsius corporis, vel per aliam uim extrinsecam, ergo eadem rône erit possibilis per uirtutem diuinam, uel intrinsecam ipsius animæ vim. Quòd si hæc præsentia est possibilis, sine causa negatur con D tra scripturas, aïam Christi fecisse seipsam realiter præsentem loco inferni, quod est illuc descendisse. Aliter eludit hoc argumentum Duran. dicés

Euasio. animas damnatas esse in inferno per deputationem. Quia, s. destinatæ sunt, ac deputatæ, ut ibi pꝑpetuò sint resumptis corporibus: aïas uerò sanctorum Patrum ante Christi aduentum fuisse in inferno per deputationem conditionatam, quia ibi futuræ essent cum corporibus nisi redimerentur.

Respôsio. Sed in hac rñsione multi continentur errores. Primò. n. sequitur, aïas damnatorum nûc re vera non esse in inferno. Quia nunc non sunt præsentes: sed erunt postea, cum vnientur corporibus. Secundò sequitur, malos angelos non esse in inferno, quia non possunt deputari rône corporum, quę nunq̃ sunt habituri. Tertiò sequitur, animas Sanctorum Patrum fuisse in gehenna damnatorum, quia se-A cundum illam conditionatam deputationem ibi futuræ fuissent cum corporibus, nisi redimerétur. Quartò sequitur, animas purgandas nullo modo esse in loco purgatorij, quia neq; absolutè, nec côditionatè deputantur, ut ibi sint cum corporibus, quia tm̃ purgandæ sunt in hoc statu, in quo sunt à corporibus separatæ. Atq; idem argm̃ fieri potest de aïabus infantium si verum est eas post diem iudicij reassumptis corporibus non futuras in loco subterraneo, sed in hoc mundo. Vltimò tandem argumentor, quia uel anima separata est nusquam, vel alicubi. Si nusquam primum id intelligi neqt, deindè sequitur animas Sanctorum nunc non esse in cœlo, & Christum non verè, ac realiter eduxisse animas Sanctorum ab inferno: sed tm̃ spiritualiter, quæ omnia repugnant scripturis, & Patribus. Si uerò anima separata potest esse alicubi, potuit ergo anima Christi esse in inferno, fuit ergo ibi, ut scripturas dicit. Cur autem ibi fuerit, iàm iã B dicemus respondendo argumentis Durandi.

Ad fundamentum hæreticorum rñdetur, primum hæreticum esse dicere, nomen *inferni* in scriptura nunq̃ significare locum subterraneum supplicijs aïarum deputatum, est contra euidentissima loca scripturarum, Luc. 16. Matt. 11. aliaq; præcedenti disputatione notata, & contra oïum Patrum sñiam, & expositioné, ut uidere licèt in omnibus, quos hactenus adduximus, & Aug. lib. 2. Retract. c. 24. Hieron. Isa. 14. Greg. 4. dialog c. 42. Tertul. in Apologetico c. 11. & 47. & lib. de anima c. 54. & 55. Deindè probabiliter dici potest, *infernũ* in scriptura nunq̃ significare sepulchrum. Omnia enim loca, quæ ibi citantur, & similia, aptissimè esplicari possunt de loco subterraneo inferni. Secundò, estò, concedamus aliqñ *infernũ* significare mortem, uel sepulchrum, illud solum est significatione analoga, & translatitia, ex qua potius sequitur infernum propriè, & simpliciter dictû si- C gnificare locum subterraneum, qñ aliundè ad aliã significationem nõ distrahitur. Nàm (vt suprà dicebam) quia aïæ oïum boïum antè Christi aduentum ferebantur in infernum, indè mors reputata est quasi uia ad infernum. Ex quo tandem fieri potuit, ut aliqñ nomine *inferni* significaretur. Tertiò ergo df, scripturam dicentem Christum descédisse ad inferos, non posse ullo modo de sepulchro, uel de morte declarari, ut suprà probatû est.

Respôsio ad fundaméta hæreticorum.

Ad fundamenta Durandi. Ad primû falsum est eius interpretationem de descensu per solam operationem satis esse ad explicandas scripturas, ut satis liquidò ońdimus. Rô uerò ibi adducta de beatitudine aïarum Sanctorum Patrum rectè quidé probat, non fuisse Christo simpliciter necessariû scdm aïam ad infernum descendere, vt aliorum aïas bearet: tñ nos non id affirmamus pp necessitatem huius effectus, sed quia scripturæ id affirmát. Congruentes autem rônes pp quas ita factum est D à D. Tho. ar. 1. & 2. adducuntur. Quarum summa est. Primò, quia Christus summa benignitate voluit eos, quos per gratiam interius secundum diuinitatem illuminabat, ét secundum aïam loco uisitare, vt sicut ijs, qui in terra uersabantur, iustitiæ sol ortus erat, ita ét ijs, qui infrà terrã in tenebris & vmbra sedebát, illucesceret, ut Dama. inquit li. 3. de fide c. c. 29. Vbi alias rônes adducit, quæ in eo uideri pñt. Quib. ét addi potest, noluisse Christum suprà terram ascendere, donec suum corpus secû ferret. Item, uoluisse ad inferna descendere, ut se victorem, ac triumphatorem Dæmonum declararet. Et pp alios effectus infrà tractandos, quos licèt absq; reali præsentia aïæ suæ perficere potuisset: tñ conuenientiori modo, & ad suum finé magis accómodato eos præstitit illuc in propria persona, atque animæ substantia descendens.

Respôsio ad argumenta Durandi.

Cur reali præsentia i infernû Xps descédit.

Aliæ

Aliæ rationes Durandi præter ultimam, petunt difficultates proprias in sequentibus sectionib. tractandas. Vltima verò ratio primum procedit ex falso fundamento, scilicet, animam, seu rem spiritualem non posse esse alicubi, nisi per operationẽ, vel applicationẽ virtutis ad corpus, nec posse moueri secundũ propriam substantiam, & realem præsentiam. Vtrumq; n. est falsum. Anima n. cum sit res finita, & intrà modum contineatur, alicubi necessariò est præsens, & indistans ab aliquo loco corporeo. Et quamuis tunc propriè non sit in corpore tã quàm in loco (vt D. Tho. de Angelis docent, & rectè explicuit Greg. Nyssen. lib. 2. Philosophiæ c. 11.) tamen suo modo, & per præsentiam sibi intrinsecã verè dicitur esse ibi, vbi est corpus. Cùm enim nos res spirituales non concipiamus, prout in se sunt, necesse est, vt de ijs i ordine ad corpora loquamur. Præterea (quidquid sit de naturali virtute ipsius animæ) tamen quod per diuinam possit alicubi constitui etiamsi nihil ibi operetur, docuit Aug. 21. lib. de Ciuit. c. 10. Et non video quomodo ab vllo Catholico possit negari, credendũ ea, quæ de locis animarum fides docet; nisi fortaßè excogitando, actiones aliquas animarum circa corpora, absq; necessitate, & fundamento confictas. Vndè ultimò dici potest, Christi animam habuisse in inferno aliquam actionem circa corpora: videlicet, imperio suo illuminasse non tantum mentes animarum sanctarũ, sed etiam aerem ipsum, seu locum corporeum, in quo illæ animæ habitabant, vt docent sanctus Th. 3. dist. 22. q. 2. art. qu. 1. Rich. art. 3. quæst. 2. Decebat enim, vt locus ille tanti victoris præsentia cohonestatus, quoad fieri posset illustraretur, maiestatemque gloriæ referret.

Res spũales siue vi sola operatione, uel applicatione virtutis posũ esse in loco.

Superest autem breue dubium ad hanc sectionẽ pertinens. An hæc veritas, de descensu Christi ad inferos non solùm de fide sit, sed etiam articulus fidei. Et ratio dubij esse potest, quia in Symbolo Niceno hic articulus non continetur. Et quamuis in Symbolo Apostolorum habeatur, tamen quòd ab ipsis Apostolis positus non fuerit, argumento est, q aliqui antiqui Patres exponentes Symbolũ, illũ omittant, vt Augu. 10 libris de fide, & Symbolo, & libris de Symbolo ad Cathecumenos, & Irenæus lib. 1. c. 2. & Tertull. lib. de veladis virginib. in principiu, & lib. de præscript. hæreti. c. 13. & lib. contra Praxeam in principio, & Origen. in initio librorũ Periarchon. Respondetur aliud esse inquirere, an hęc veritas posita sit ab Apostolis expreßè in Symbolo, prout nunc habetur: aliud verò, an nunc computanda sit inter articulos fidei. Quo ad priorẽ partem, licet non sit omnino certum, Apostolos illam particulam addidisse, propter adducta testimonia: est tñ longe probabilius. Primò quidem, quia prędicti auctores non negant, Apostolos addidisse illam particulam, sed solum illam omittunt: Quia nec formaliter referũt totum Symbolum Apostolicum, prout ab eis editum est, & nunc in Ecclesia recitatur, neq; in ijs locis solliciti fuerũt de explicãdo mysterio, qđ in articulis mortis, & resurrectionis continebatur. Secundò, quia alij Patres antiqui eã particulam referunt, & exponunt, quorum testimonium affirmans maius est, q̃ auctoritas negatiua aliorum. Exponunt aũt Chry. hom. 2. de Symbolo, Cyrill. Ierosol. cat. 4. & Ruffinus in exposi. Symboli. Qui tamen addit in Ecclesiæ Romanæ Symbolo, & in Orientis Ecclesijs non haberi illam particulam. Existimo autem loqui de Symbolo Niceno, non de Apostolico. August. deniq; serm. 137. & 181. de tempore, (qui est de expositione Symboli) illam particulam addit, & exponit in c. 8. qui etiã serm. 115. (qui etiam est de traditione Symboli) singulis Apostolis attribuẽs singulas particulas fidei, Thomæ Apostolo tribuit hanc particulam. *Descendit ad inferna.* Euseb. verò lib. 1. Hist. cap. vlt. refert Thaddæum discipulum Christi in summam quandam, quasi in Symbolum redigens Christianam fidem, hunc articulum cum alijs posuisse. Denique Clitoueus super Damas. li. 3. de fide c. ult. dicit hũc articulũ fuisse à beato Philippo Symbolo Apostolorum adiectum; non adiungit verò probationem, neq; mihi constat undè id elicuerit. Satis tamẽ probabile ex dictis est, ab aliquo Apostolo fuisse additum. Vndè apparet eximia impudentia hæreticorũ huius temporis, dicentium hunc articulum fuisse ac Scholasticis excogitatũ, quos imitatur Erasmus in paraphrasi in Matth. in prologo.

Dubium.

Responsio

Descensus Xpi ad inferos in Symbolo Apostolorũ expressus.

Quo ad aliam verò partem, an hæc veritas annumerãda sit articulis fidei, ne sit de nomine quæstio, distinctione utendum est. Si n. per articulum fidei intelligamus veritatem fidei specialem difficultatẽ habentem, (vt D. Th. illum definit 2. 2. q. 1. art. 6.) sic propriè dicendus est articulus fidei à cæteris distinctus, vt idem D. Tho. ibi tradidit, art. 8. Si uerò nomine articuli intelligamus veritatem, quam omnes fideles explicitè scire, ac credere teneantur, sic non existimo necessarium hunc computare inter articulos fidei. Quia non est res admodum necessaria singulis hominibus: & quia ob hanc fortaßè causam in symbolo Niceno omittitur, Cuius symboli cognitio vt esse sufficiens ad præceptũ fidei implendum. Deniq; propterea fortè Aug. & alij Patres in principio citati exponentes symbolũ, nec explicant populo hoc mysteriũ. Contra hoc sentit Medi. hic ar. 1. dicens esse oĩbus hominib. necessarium explicitè scire, & credere hũc articulũ, & in Niceno symbolo esse omissum, nõ quia necessarius nõ sit, sed quia in Apostolorũ Symbolo erat sufficienter traditus, nouaq; difficultas orta non esset. Quæ sñia est probabilis, ac secura: absolutè tamen non existimo dari tale præceptum, nec posse sufficienter ostendi.

Veritas de descensu Xpi ad inferos nũ articul' fidei sit.

SECTIO III.

Quid Christus in animabus existentibus in inferno operatus sit.

QVatuor (vt suprà diximus) erant in inferno animarum ordines, de quib. sigillatim dicemus, atq; ita explicabimus oẽs operationes, quas Christus in eo loco habuit. Nã de actionib. eius circa corpora, non est aliquid certũ, & (si quid est verisimile) iã suprà tactũ est. De actionib. itẽ circa angelos sanctos nihil specialiter occurrit dicendũ. Quia cũ illi iam viderent Deũ, certũ est aĩam Christi nihil noui in eos influxisse, qđ ad essentialem beatitudinem pertinuerit. Quia beatitudo est immutabilis, & augeri non põt ẽm naturã suam, & ẽm legem Dei ordinatã, & non sunt fingenda miracula sine fundamento, aut necessitate. Quoad accidentalẽ verò beatitudinem, credendũ est, Christi aĩam è corpore egredientẽ illuminasse Angelos, atq; noua gaudia illis attulisse. Ea tñ actio per se non pertinet ad effectus à Christo factos in loco inferni, quia Angeli sancti per se ad illũ locũ non pertinent. Quamquã dubitandũ nõ sit, eos cũ Christo illuc descendisse.

Primò ergo certum est, Christum descendendo ad inferos, animabus sanctis, quæ in Sinu Abrahæ erant, essentialẽ beatitudinem, ac cætera aĩæ dona, quæ illam consequũtur, contulisse. Hoc de fide certum existimo. Quia de fide est illas aĩas non vidisse Deum ante Christi mortem, vt suprà ostendimus. Deindè est de fide certum, Christum per mortem aperuisse hominibus ianuam regni, (vt ibi declarauimus,) ideoq; de fide etiam certum est, animas Sãctorum omnium post Christi mortem decedentiũ (si nihil purgãdum habeant) statim videre Deum: ergo idem est de prædictis animabus.

Xps in inferos descendens animabus sanctorũ Patrũ essentialẽ beatitudinem influxit.

Obiectio. Dices, quàmuis sit de fide statim vidisse Deum. A non est tñ de fide animam Christi operatam esse in illis hanc visionem. Respondetur, quàmuis probabiliter existimemus Christi animam per veram, ac physicam efficientiam operatam esse in his aīabus lumen gloriæ, per quod Deum videre possent, (vt etiam Caiet. hic art. 2. opinatur) nunc tñ non loquimur in hoc sensu: sed abstrahendo à physica efficientia, de operatione per modum meriti, vel quacunq; alia ratione, ita vt sensus sit Christum descẽdisse ad inferos, vt pp sua merita statim sancti Patres visionem beatam acciperent, atq; de illo loco simul cum Christi aīa educerentur. Et hoc sensu dicimus esse hanc veritatẽ de fide, quam 13. c. Oseas prædixerat dicens: [Ero mors tua ò mors, morsus tuus ero inferne.] vt interpretantur Aug. ser. 137. de tempore. & Greg. 12. Moral. cap. 8. & Zachar. 9. [Tu quoq; in sanguine testamenti tui emisisti vinctos tuos de lacu, in quo nõ erat aqua,] vt Hieron. B Cyrill. & ferè omnes exponunt. Quamuis Aug. 18. de Ciuit. c. 35. aliter interpretetur. Paulus præterea ad Ephes. 4. in eundem sensum de Christo interpretatur verba illa Ps. 67. [Ascendẽs in altum, captiuã duxit captiuitatem,] & subdit. [Quod aũt ascẽdit, quid est, nisi quia descendit primum in inferiores partes terræ?] Quæ verba veluti interpretans Thaddæus apud Euseb. lib. 1. Hist. c. vlt. [Descendit, inquit, ad inferos, & disrupit maceriem, quam à sæculo nemo disrupeat. Qui descendit quidem solus, ascendit autem cum grandi multitudine.] Et similia ferè verba habet Ignatius dicta Epist. ad Trallianos. Deniq; omnes Patres suprà citati, cum testãtur Christum descendisse ad inferos, addunt illuc descendisse, vt animas Sanctorum ibi quiescentis liberaret. Propter qd rectè dixit Orig. hom. 15. in Genes. *Quod Christus dixit latroni, hodie mecũ eris in Paradiso, non illi soli dictum: sed omnibus Sanctis* C *dictum intellige, pro quibus in infernum descendit.*

Obiectio. Sed obijci potest, quia in eodem instanti in quo Christus est mortuus, aīæ sanctorum Patrum beatitudinem acceperunt, cum in illo instanti consummata sit nostra redemptio, & ablatum humanæ naturæ impedimentum, & consequenter aperta ianua regni. Vndè, cùm in illis animabus nullũ esset personale obstaculum, in eodem instanti regnũ ingressæ sunt, & diuinam hæreditatem ac mercedem acceperunt. Ingressus namq; ille temporis moras nõ requirit, & Deus non differt præmium, & coronã, qñ ea parte hominis nullum est impedimentũ. Sed in eo instanti nondum Christi anima descenderat ad infernum, ergo nullo modo potest dici Christus suo descensu operatus esse nunc effectum, neq; ea de causa illuc descendisse, cùm prius res esset facta, quam ipse illuc descẽderet. Quæ ratio adeò mouit Duran. vt propter illam negauerit Christum secundum realem præsentiam ad inferna descendisse. D

Responsio. Respondetur tñ, (si verum est spiritualem substantiam posse transire ab extremo in extremum absq; existentia in medio) facilè intelligi posse, hunc descensum Christi ad inferos fuisse per hmõi discretam mutationem: atq; adeò in eodem instanti, in quo Christus est mortuus, animam eius fuisse præsentem in loco inferni. Mortuus est. n. per primum non esse, ergo in instanti mortis iam nõ erat in corpore, ergo transiuit in eodem instanti ad locum inferni: Et hæc responsio, supposita illa snīa, mihi valdè probatur, quia, & omnẽ difficultatem euacuat, & perfectionem modũ descensus Christo attribuit. Qua propter, ẽt si secundũ potentiam naturalẽ nõ esset possibilis aīæ, vel angelo huiusmodi motus, verisimilius vr Christi animam per supernaturalem potentiam, sibi multis titulis debitam, & quasi connaturalẽ, eo motus genere in infernum descẽdisse, Nam, ꝙ diuina virtute ille motus fieri possit, certũ A existimo, cùm nulla repugnantia, vel implicatio cõtradictionis in eo ostendi possit. Scdò, si quis velit asserere Christi aīam motu continuo ad infernum descendisse, negare in primis põt illas aīas in eodẽ instanti, in quo Christus est mortuus, fuisse beatas, quia noluit Christus anteq̃ ipse sm aīam præsens adesset, eas illuminare, quia hic modus cõgruentior illi visus est, & illa breuis dilatio non erat magni, vel momenti, vel incommodi. Hæc verò responsio mihi sanè non placet, tum pp rationem inter argumentandũ factam, quæ vr efficax. Tum, quia non existimo dilationẽ beatitudinis, ẽt si sit per breuissimam morã, parui esse momenti. Neq; est vlla sufficiens rõ, ob q̃ credamus Christũ suo descensu hoc incommodũ illis aīabus attulisse. Et ideò melius dicat eo instãti fuisse illuminatas, & hoc attribui suo modo descensui Christi, quia ab eo instanti cœpit illuc moueri, quàmuis nondum illuc peruenisset.

Ab instanti mortis Christi aīę sanctorũ Patru beatæ esse ceperunt.

B Secundò, certum est aīam Christi descẽdendo ad inferos nõ eduxisse de locis inferni aīas ad æterna supplicia dãnatas, neq; illis beatitudinem contulisse (sub damnatis comprehendimus ẽt pueros in solo originali decedentes: quia licèt in pœnæ modo ab alijs differant; rõ in æternitate pęnæ damni eadẽ est de illis, ac de cæteris rõ.) Et hoc sensu assertio posita est cõis Sãctorum, quos suprà citauimus, & Theologorum in 3. d. 22. Sed antequã illam probemus, inquiri statim põt, an sit certa de fide. Et rõ dubitandi esse põt, quia Greg. Naz. orat. 42. li. 2. de Paschate, agens de descensu Christi ad inferos, sub dubio reliquit, [Vtrùm oẽs sine vlla exceptione aduẽtu suo saluos fecerit, an illic quoq; eos dũtaxat, qui crediderunt.] Et Aug. epist. 99. ad Euodium, pp locum Act. 2. [Solutis doloribus inferni, non dubitat affirmare, quin præter aīas sanctas, quæ in Sinu Abrahæ quiscebant, Christus liberauerit aliquas ex C ijs, q̃ dolores inferni patiebantur, incertum tñ relinquit, [an oẽs quos in eis dolorib. inuenit, liberauerit, an quosdã, quos illo beneficio dignos indicauit.] Deindè Clem. Alex. 6. li. strõ. ante medium scribit Christũ descẽdendo ad inferos, ẽt damnatis prædicasse suum aduẽtũ, ac fructũ eius si in ipsum crederent ijs pstitum, quib. in hac vita non fuerat pdicatũ, pp verba Petri 1. Canon. c. 3 *In quo* (*id est in spiritu,*) *& his, qui in carcere erãt spiritu veniẽs prædicauit, qui increduli fuerãt aliquando, quãdo expectabant Dei patiẽtiam in diebus Noe* Illi. n. qui increduli fuerunt in diebus Noe, damnati sunt, ergo potuerunt aliquæ aīæ damnatæ credere Christo in inferno prædicanti, ideoq; indè educi. Vnde c. 4. subdit Petrus. *Ideo, & mortuis prædicatum est Euangeliũ, vt iudicentur quidem secũdum hominem in carne.* Eademq; snīa hr in oratione de defunctis, quæ Damasceno attribuitur. Et in quibusdam Patrũ historijs (vt Nicetas refert sup Greg. Naz. dicta orat. D 42.) legitur, Platonem apparuisse cuidam Christiano, qui ei sępe maledicebat, & conuitijs lacerabat, atq; dixisse, *Ego quidem me peccatorem esse non inficior: verum, cum Christus in infernum descendit, nemo ante me ad fidem accessit.* Quin potius referunt ẽt Iren. lib. 1. contr. hæres. c. 29. & Epiph. hęres. 24. Marcionem asseruisse Christum descendẽdo in infernum oẽs aīas damnatis liberasse, & (qd stultissimum est) sanctorũ Patrum aīas ibi reliquisse, quid prædicationi eius, q̃ in inferno habuit, fidem adhibere noluisse. Tandẽ aliqui existimarũt nostra suffragia posse valere damnatis ad aliquam pœnę remissionem. Multorum ẽt opinio fert, Traiani Imperatoris animam orationibus sancti Gregorij fuisse ab inferni pœnis ereptam, propter Damasceni autoritatem in oratione de defunctis, vbi idem refert de Falconilla similiter ab inferno liberata orationibus sanctę Thecle. Quid ergo mirum, ꝙ Christus descendens ad inferos aīas damnatas liberauerit?

Aīa Christi ad infernũ delapsa, dãnatorum animas ab inferis nõ liberauit. Dubium.

1. Pet. 3. & 4.

Nihilominus respondeo conclusionem positã, intellectam sm̃ ordinariam legem, atq; vniuersaliter de omnibus dãnatis, (vt possit esse locus alicui priuilegio) esse certam de fide. Propter quod Aug. lib. de hæres. in 79. inter hæreses ponit, quæ asserit, Christo descendente ad inferos credidisse incredulos, & omnes inde liberatos, sequutus Philastr. lib. de hæresib. c. de descensu Christi ad inferos. Et satis constat et vniuersali consensu totius Ecclesiæ, & omnium sanctorum Patrum locis suprà citatis, & ex testimonijs scripturæ, quæ iam afferemus. Nam in primis scripturæ docent pœnas damnatorum esse æternas, Matth. 25. *Ite in ignem æternum*, & inferius, *Et ibunt hi in supplicium æternum*. Ergo & pœnæ eorum, qui ante Christi aduentum dãnati sunt, sunt æternæ; nam de omnibus loquitur generaliter scriptura. ergo non omnes liberati fuerunt à Christo; quia si omnes fuissent liberati à Christo, oĩum pœna temporalis fuisse. Et hoc argumentum conuincit; sm̃ communem legem diuinæ iustitiæ nullam ex illis animabus fuisse inde eductã, quia hæc est lex lata, vt, *vbi ceciderit lignum, ibi maneat, siue ad Austrum, siue ad Aquilonem*. Item quia huius vitæ tempus concessum est hominibus ad comparandam, vel admittendam æternam vitam, & ideò, qui hic non fuit vsus medijs concessis à Deo ad finem, & gratiam obtinendam, sm̃ legem ordinariam consequi salutem non potest. Tandem, quia aliàs peioris conditionis fuissent hoĩes, qui nunc damnãtur, quàm, qui antè mortem Christi: non ergo eduxit Christus ab Inferno animas damnatas. Et hunc sensum interpretantur Aug. & Gregor. supra illud Oseæ 13. *O mors ero mors tua, morsus tuus ero inferne*. Dicitur. n. Christus interemisse mortem, quia omninò illam extinxit, & perpetuam vitam hominib. obtinuit: infernum autem tantum dr̃ momordisse, quia nõ omninò illum euacuauit, sed quandam ei partem duntaxat eripuit. An verò ex speciali priuilegio sua voluntate, & arbitrio aliquem damnatum à gehenna Christus eduxerit, dubitari quoquomodo potest. Nam licèt videatur temerarium hoc affirmare cõtra generales regulas scripturæ sine fundamento, vel auctoritate; simpliciter tñ non vr̃ esse erroneum, vel hæreticum. Quia non est de fide, generalẽ illam legem nullam dispẽsationẽ, priuilegiumvé admittere. Et iuxta hæc possent intelligi Nazian. & Aug. supra citati. Quanquam Naz. non videatur illa scripsisse verba, quasi de hac veritate dubitaret, sed solũ vt proponeret, quid de hoc mysterio inquirere, ac scire oporteat. Aug. verò rectè põt intelligi de animabus purgatorij, vt infrà dicemus. Ad Clemen Alex. respondetur, eũ in re deceptũ, atque ex parte sequutum fuisse errorem Marcionis, quem merito Iren. & Epiph. impugnant. Ad Damascenum vr̃ illam orationem falso imponi ei.

Ad rationem dubitandi sumptam ex loco Petri, omninò falsa & absurda est ita intelligentia: historiaq; de Platone, & similes apochryphæ censendæ sunt. Quia in inferno, nulla est redemptio, (vt Ecclesia sentit.) Non est ergo ille status, vt in eo de nouo applicetur, per fidem, & amorem redemptio Christi. Non igitur prędicauit Christus damnatis, vt spẽ salutis illis præberet. Verba aũt D. Petri (quę obscurissima sunt) varijs modis exponũtur Aug. Epist. 99. existimat Petrum non loqui de descẽsu Christi ad inferos, nec de prædicatione Christi facta p animam assumptam, sed de prędicatione facta ab ipso Deo per spiritũ suum in dieb. Noë. Vndè, quod Petrus dicit, Christum *in spiritu* prædicasse non intelligit Aug. in aĩa, vel per aĩam sed in diuinitate sua, vel *in spiritu*, idest, spirituali modo per internam inspirationem. Quòd verò dicit, prędicasse *spiritib. qui in carcere erant*, Aug. exponit, animab. hoĩũ, quę in corpore mortali, tanquã in carcere, erant inclusæ.

Supplicia dãnatorũ æterna. (margin)

Testimonij 1. Pe. 3. (margin)

A Quam expositionẽ magis probauit D. Th. hic ar. 2. ad 3. Est tamen creditu difficilis primò, quia multa uerba exponuntur impropriè, & per translationẽ, cur. n. diceretur Christus in diuinitate venisse ad prædicandum in diebus Noe? Propriè. n. uenire non potuit secundum localem mutationem, vt per se cõstat, neq; verò et impropriè ratione alicuius effectus. Quem enim singularem effectum in incredulis tunc habuit, vt eã de causa venisse dicatur? Deindè per carcerem interpretari corpus, ualdè metaphoricum est. & Origenis sapit errorem, eò uel maximè, quod Petrus dicit mortuis prædicasse Christum, quod exponere de mortuis spiritualiter per peccatum, valdè violentum est, prçsertim cum illos mortuos ab hominibus uiuis Petrus distinguat, & ibidem in hoc sensu dicat, Christum esse iudicem uiuorum, & mortuorum. Deniq; non placet hçc expositio, quia iuxta illam non potest litera connecti, nec reddi ratio, cur Petrus repente, & absq; ulla occasione illius prædicationis fecerit mentionem.

B Propter quæ, reliqui Patres frequentius explicãt locum hunc de descensu Christi ad inferos, (ut annotauimus præcedenti disputat. sect. 1.) & optimè quadrat cum contextu. Dixerat. n. Petrus. *Christus semel pro peccatis mortuus est, iustus, pro iniustis, vt nos offerret Deo mortificatos quidem carne, viuificatos autem spiritu*: Vbi *spiritus*, cum carni opponat, animam manifestè significat. Alia uerò lectio habet, *Mortificatus quidem carne: viuificatus autem spiritu*. Et iuxtà illam est sensus, Christum, ut nos redimeret, mortificatum fuisse secundũ carnem, non autem sm̃ spiritum, idest, secundum aĩam, quæ viua semper, & gloriosa permãsit. Subdit deinde: *In quo*, scilicet, in spiritu, (ad illum. n. euidenter fit relatio) idest, in aĩa *veniẽs prædicauit ijs, qui in carcere erãt, spiritu*, idest, secundum animam: uel (ut alia litera habet) *his, qui in carcere erant spiritibus*. Quę uerba optimè, ac propriè intelliguntur de animabus, quę

C erãt in inferno, & accommodari et possunt animabus sanctorum Patrum, quæ suo modo etiam erant in carcere, ut suprà uidimus. Meritò autem Petrus mentionem fecit huius descensus Christi, uel ut declararet, quomodo uiuificauit spiritũ eius eos, qui mortui erant secundum carnem, uel ut magis declararet, quod dixerat, Christum mansisse uiuum secundum spiritum; qui quidem in illo descendit ad inferos, & Euangelistam egit. Sed difficultatem habent sequentia uerba, scilicet. *Qui increduli fuerant aliquando*. Sensus. n. est Christum prædicasse in inferno illis animabus, quæ tpe Noe incredulæ fuerant. In quibus uerbis est duplex difficultas. Prima quæ propriè ad nos pertinet, In quo statu essent illę animę. Secunda. cur Petrus illarum fecerit specialẽ mentionem, cùm Christus ad oẽs animas eiusdem status ęquè descẽderit. Ad primam, auctores suprà citati dicunt, fuisse ex animab. damnatis. Sed hoc non colligitur ex verbis Petri. Nã, licèt illæ animæ

D fuissent aliquando incredulæ, scilicet, tũc fabricaretur arca Noe, cuius prædicationi, & diuinis comminationibus credere noluerunt, donec pœnam diluuij expertæ sunt: tamen postea conuerti potuerunt pœnitentiam agere, ac saluari. Imò, Petrus addens illam particulam *aliquando*, clarè indicat eas nõ semper perseuerasse in ea incredulitate. Deindè statim cap. 4. dicit, *eos mortuos, quibus Euangelizatum est, iudicatos fuisse secũdum homines in carne*, idest, pœna diluuij fuisse castigatos in corpore, viuere autem secundum spiritum, non ergo fuerunt damnati. Alij, ergo dixerunt: illas animas fuisse in purgatorio, in quo vsque ad descensum Christi ad inferos detentæ sunt propter duritiam suam, & incredulitatem: Christum aũt illuc descẽdentem eis pdicasse, easq; specialiter liberasse. Ita exponit Turrian. li. 4. pro epistolis Pontifici c. 12. vbi ex hoc lo-

co contendit probare locū purgatorij: Quia Sinus Abrahæ nō pōt propriè dici carcer, nec locus tenebrosus, qualis significatur fuisse locus, ad quem descendens Christus mortuis prędicauit, vt colligitur ex Isaiæ 49. vbi hæc Christi prædicatio vr describi illis verbis: *Vt diceres ijs, qui vincti sunt, exite, & ijs, qui in tenebris sunt, reuelamini*. Sed hæc non est sufficiens probatio: tum, quia verius est, (vt supra dixi) locum illum sanctarum animarum fuisse tenebrosum: tùm etiam, quia illi Sancti poterant dici esse in tenebris, non solum sensibilibus, sed etiam spiritualibus, quia lumine gloriæ, & visione Dei carebant. Et eadem ratione dici poterāt fuisse in vinculis, quia in eo loco detinebantur, & ab ingressu Patriæ, & cœlesti loco exulare cogebantur: propter quòd meritò etiam dici possunt fuisse in carcere. Prętèrea, per se videtur incredibile illas animas tot annis fuisse in pœnis purgatorij. Adde, incertum esse, an Christus ex purgatorio aliquos eduxerit.

B Melius ergo, & facilius dicitur, has animas fuisse ex illis iustis, qui erant in Sinu Abrahæ. Sed cur Petrus illarum in particulari meotionem fecit, cū Christus, omnibus, qui ibi erant, dixerit *exite reuelamini*? Bellarminus supra respondet, Petrum fecisse horum mentionem, quia de illis erat maius dubium, an essent salui, nec ne. Sed hęc ratio non satisfacit, quia oportet explicare, quid referret ad intentionem Petri, & epistolæ contextum hoc dubium tollere. Magis.n. dubium est, an Salomon fuerit ex illis iustis, quos Christus liberauit, & infinita dubia possunt agitari, de quibus Petrus ibi mentionem non fecit. Igitur retinendo vulgatam lectionem in illis verbis, *vt nos offerret Deo mortificatos quidem carne, viuificatos autem spiritu*, es eis videtur huius rei ratio sumenda, in toto enim illo capite Petrus consolatur fideles, & animos addit id patiendum pro Christo, & tandem summam rationum in eo posuit. Quod, licèt mortificemur carne, idest, in corpore affligamur, & puniamur, tamen per Christum salnamur in spiritu. Hanc ergo rōnem voluit illu-

C stri exemplo declarare, ac persuadere. Nulli.n. vidētur magis mortificati in carne, quam illi, qui tpe diluuij aquis diuinæ iustitiæ submersi sunt, & tñ multi ex illis in fide Christi spiritu viserunt, & ideo Christus illis vnà cū Sanctis alijs prędicauit, veniēs in infernū. Et ita ēt optimè intelliguntur verba c. 4. *Propter hoc enim, & mortuis Euangelizatum est, vt iudicentur secundum hominem in carne*, idest, vt more hominum, qui corpus possunt interficere, & nō animam, puniantur in carne, viuant aūt in spiritu. Neq; prędictæ expositioni obstat, q multi codices, præsertim Græci, nō legant, *Mortificatos carne, & viuificatos spiritu*: sed: *Mortificatus, & uiuificatus*. Quā lectionem supponit ēt Aug. dicta Epist. 99. & eodē modo legit Ruffinus in expositione Symboli, & Idacius Clarus lib. 3. contra Varimadum. Nō (inquam) obstat, quia emendatiores codices habēt

D prædicto modo, vt videre licèt in Biblijs Complutensibus, & in alijs. Et idem existimo olim fuisse in Græcis codicibus, nam ita legit iuxtà Theodori Peltani translationem Petrus Alexandr. in lib. de Deitate, & refertur in Concilio Ephesino tom. 2. c. 7. & Cyril. lib. 1. de fide ad Theodosium, & lib. 2. ad Reginas, prout habentur in eodem concilio c. 4. & 6. Et reuera, si contextus per se consideretur, magis quadrat hæc lectio, & verba ipsa, præsertim illud *viuificatos spiritu*, melius, ac proprius de nobis dicūtur, quam de Christo. Hæc ergo videntur sufficere ad fundandam dictam expositionem.

Ad alia verò exempla, qd ad effectum suffragiorū attinet, falsum est hōe locum in damnatis, vt rectè D. Tho. docuit in 4. d. 45. q. 2. ar. 2. de qua re, Deo dante, dicemus in 3. tomo huius 3. partis. Ad illud verò speciale de Traiano, (si vera est ea historia)

A dicendum est cum Scholasticis illū non fuisse simpliciter damnatum ad infernum, neq; immediatè trāslatum ad beatitudinem: sed reuocatum ad hanc vitam, vt pœnitentiam ageret. Verius tñ est, illā historiam non esse probatę fidei. Quia tota nititur auctoritate Damasceni, & in opus illud, quod Damasceno tribuitur, meritò creditur non esse illius. Nō quidem, q Damascenus sit antiquior Gregorio, (vt existimauit Medina hoc loco artic. 6. sequutus Trithemium: verius enim est Damascenum vixisse tempore Iconomacorum, imperante Leone, Isauro, & sub Greg. 2. de quo latè Billius in vita Damasceni) sed propter alias rationes, scilicet, quia in eo oratione habetur alius error suprà reprobatus, & contrarius doctrinæ eiusdem Damasceni lib. 2. de fide, cap. 4. item quia incredibile est Gregorium orasse pro Traiano Imperatore, cum ipse lib. 34. Moraliū c. 13. doceat, non esse orandum pro damnatis. Item quia Ioannes Diaconus in vita Gregorij li. 2. c. 44.

Traiani Imperatoris aīa nō est Gregorij Papæ precib. ab inferni pœnis erepta

B dicit, illam historiam in Ecclesia Romana nunquā fuisse existimatam dignam fide. Quæ omnia latius persequitur Bellarminus lib. 2. de purgatorio, ca. 8. & attigit Canus lib. 11. de locis c. 2. Sotus in 4. d. 45. q. 2. art. 2. Atq; eadem responsione expeditur exemplum aliud de Falcouilla. Sed quæres an Christus habuerit in damnatis aliquem aliū effectum. Resp. non habuisse effectum in eis pp eorū commodum, aut perfectionem, nec vt eorū pęnas leniret. Oia.n. quæ hactenus addusimus, hoc rotū probāt, quia illæ aiæ indignæ sunt oi bono, præsertim illæ, quæ sunt in gehenna. Habuit tñ Christus in illis aiabus eum effectū, quem D. Thō. ponit. Nā seipsum sua aiam illis manifestauit, & vt se adorarent, compulit vt generaliter verū sit illud, *In nomine Iesu omne genuflectatur, cœlestium, terrestrium, et infernorum.* Vndè consequenter factū est, vt & Christus eorum malitiā, & pertinaciam reprehenderit, & ipsæ ex superbia nouam quandam afflictionem, inuidiamq;

Dubium.

Responsio

C perseserint. Quæ omnia de propriè damnatis ad gehennam intelligenda sunt. Nam de aiabus puerorum, (vt dixi in comment. art. 2.) res est valdè dubia, de qua sufficiunt, quæ ibi diximus.

Tertiò, & vltimò, superest vt dicamus de anima bus purgatorij. In quibus certum est, Christum habuisse aliquem effectum illuminationis, gaudij, & consolationis, vt in commentario art. 8. explicatum reliquimus. Quod ergo in dubiū uocatur, est, An statim fuerint per Christum liberatæ à pœna, & ad Sinum Abrahæ, beatitudinemque traductæ. In qua re nihil est certum, & ideò, tres, vel quatuor sunt Catholicorū sententiæ. Prima affirmat Christum liberasse omnes animas, quas in purgatorio inuenit. Hæc tribui solet Bonauent. in 3. d. 22. q. 5. Vbi tamen de purgatorio nihil dicit: interdum verò uidetur huic sententiæ suffragari, quatenus generatim ait, liberasse ab inferno omnes electos, tamen

D interdum uidetur potius contrariæ sententiæ fauere. Nam expresse dicit, *Quod Christus solum ad Lymbum descendit, vnde sanctos Patres eripuit, & ita ad supremam partem inferni, nō ad mediam vel vltimam*. Citatur etiam Marsil. in 3. quæst. 13. artic. 2. dub. 3. ubi refert in hanc sententiam Thomā de Argentina, ipse uerò ualdè dubius est, licèt tandem in banc partem inclinet. Quia est (inquit) magis pia. Eandem tenet Maior. in 3. d. 22. & inclinat etiā Gabriel ibi dub. ultimo, indicans hanc esse communem sentētiam Doctorum. Quam obscurè tractat Supplementum Gabrielis in 4. d. 45. q. 1. art. 1. ubi prius dicit, Christum euacuasse Sinum Abrahę, omnes, & singulos, qui ibi erant, liberando: & ita exponit, Sanctos, dicentes Christum liberasse de inferno suos electos, intelligendos esse de electis, qui nihil expiabile habebant. Postea verò subdit, Christū liberasse singulos è purgatorio: Quæ uerba uix

intel-

intelliguntur, nisi fortè veli liberasse aliquos, & nõ omnes. Præterea, in hanc sententiam inclinant Sotus d. 15. q. 8. art. 1. & Gerson Alphab. 83. li. f. vbi dicit, fortè Christum purgatorium euacuasse. In eandem sniam adduci potest Turrianus d. lib. 4. contr. Magdeburg. c. 12. quàmuis ipse indefinitè loquatur de animabus purgatorij: loca uerò scripturæ, quæ adducit, non probant, ut suprà dixi. Potest tamen aliquo modo fundari hæc sententia in verbis illis Eccles. 24. *Penetrabo omnes inferiores partes terræ, & inspiciam omnes dormientes, & illuminabo omnes sperantes in Domino.* Quæ verba de Sapiétia incarnata, & de descensu eius ad inferos multi intelligunt: & inter eos D. Tho. hic. Sed. animæ purgatorijs numerantur inter dormientes sperantes in Domino, ergo. Et idem argumentum sumi potest ex Greg. lib. 13. Moral. ca. 20. dicente Christum descendendo ad inferos liberasse omnes electos. Et fusius Aug. serm. 137. de tempore: *De electis suis nullum apud inferos reliquit: omnia abstulit, utiq; electa illos rapuit quos suus fide, & actib cognouit.* Et præterea, idem Aug. epist. 99. propter locum Act. *Solutis doloribus inferni*, necessarium existimat dicere Christũ liberasse aliquos ex ijs, qui pęnas inferni patiebantur, præter eos, qui erant in Sinu Abrahæ. Quod solũ de animabus purgatorij sine errore dici potest. Et idem habet 12. Genes. ad lit. c. 33. Expressius uerò docuit hanc sententiam Anselm. in Elucidario, vbi inquirens, quam pęnam haberent iusti in inferno antè Christi descensum, respondet, quosdã fuisse tantum in tenebris, alios uerò etiam in quibusdam pęnis, quod non potest intelligi nisi de animabus purgatorij, & tamen infrà subdit: *Omnes absoluit, & in gloriam duxit Rex gloriæ.* & ita exponit illud Isai. 49. *Dices his, qui vincti sunt, exite: & his, qui in tenebris sunt, reuelamini.* vbi per *vinctos* intelligis eos, qui erant in pœnis. Potest tandem addi cõiectura: Quia in die triumphi, & uictoriæ solet concedi venia vinctis, præsertim ijs, qui non sunt rei mortis, quiq; gratiam, & beneuolentiam apud Principem inuenerunt. Item, solet Deus propter orationem iusti liberare animam à purgatorio, qd ergo mirum, quod eo die ad Christi voluntaté, & petitionem fuerit purgatorium euacuatum? Et similes congruentiæ facile possunt excogitari.

Secunda snia extremè contraria est, Christum à purgatorio descésu suo liberasse neminem, qui nõ iam ex integro luisset pœnas. Nam si aliquos fortassè reperit, quorum purgationis tempus illo momento, quo Christus descendit, uel certè eo tempore, quo in inferno fuit, completũ est, illos sine ulla dubitatione liberauit: tñ (vt suprà dicebam) qui huiusmodi fuerunt, non tàm à purgatorio, quàm à Sinu Abrahæ educti sunt. Et pro hac snia põt referri Bonauent. & eam vr tenere Viguerius in institutionibus c. 16. §. 4. ver. 30. Et potest suaderi, quia cõmuniter Sancti solum dicunt descendisse Christũ ad infernum, ut eriperet antiquos Patriarchas, & Prophetas, atq; alios iustos, qui erãt in Sinu Abrahæ, ut expressè tractat Cyrill. Ierosolymita. cat. 4. Greg. autem, & Aug. in priori loco exponi possunt de ijs, qui nihil habebant purgandum: uel quòd eduxerit omnes, non quia omnes statim glorificauerit, sed quia omnib. cõtulit, ne detinerétur in Lymbo expectantes beatitudinem, quam tamé singulis dedit, statim ac inuenti sunt absq; personali aliquo reatu. Aug. uerò in alijs duobus ultimis locis aliter loquutus est. Quia nondum intellexerat, Sinum Abrahę esse locum subterraneũ, & partem inferni, quod postea alijs locis docuit (vt suprà uidimus) & ideò non cogimur illi credere in citatis locis, cũ ex falso fundaméto processerit: Quo destructo verba illa Petri: *Solutis doloribus inferni*, rectè intelliguntur de sanctis Patrib. quia etiam illi in inferno

A erant, & dolorem de carentia beatitudinis, & dilatione redemptionis habebant, eò vel maximè, qd verba, illa iuxtà etiam expositionem suprà traditã, de Christo possunt intelligi. Locus autem ille ex Eccles. 24. quanquam non constet, ad literam intelligi de Sapientia incarnata, & de descensu eius ad inferos potius, quam de Sapiétia increata, quæ sua prouidentia omnia visitat: tñ hoc dato, nihil indè probari potest. Quia ibi solum dr, Sapientiam illuminasse omnes sperantes in se: illuminatio aũt latius patet, quàm glorificatio. Vndè verissimum est, illuminasse ét animas purgatorij, eorumq; spem auxisse, & nouum ijs gaudium contulisse. Non tñ indè fit, eas liberasse: ergo neq; in scriptura, neq; in Patribus est aliquod sufficiens fundamentum ad asserendum Christum liberasse omnes animas purgatorij. Ergo, cum aliũdè stet lex generalis diuinæ iustitiæ, vt qui in hac uita nõ satisfecit, in alia satispatiatur. non potest sine fundamento scripturæ, & sanctorũ

B Patrum aliquid probabiliter affirmari, quod huic legi iustitiæ repugnet. Et confirmatur, primò, nam coniecturæ illæ de die triumphi, & similes, sunt valdè infirmæ, præsertim vt dicamus Christum generaliter dispensasse in hac lege iustitiæ. Aliàs eadem ratione dici posset dispensasse cum damnatis, saltẽ cum infantibus, eisque immediatè sua applicuisse merita, etiamsi in hac vita non fuerint applicata. Satis ergo fuit ad ostensionem suæ victoriæ, & triũphi, q oĩbus iustis contulit noua gaudia, & aliquo modo beatitudinem, iuxtà vniuscuiusq; dispositionem, alijs scilicet in re. alijs in proxima spe. Confirmatur secundò, quia aliquin melioris conditionis fuissent illi hoĩes mortui antè Christum, q̃ alij, qui in lege gratiæ moriuntur, qd est contra perfectioné status legis gratiæ, & sine vlla sufficiẽti ratione. Cur enim Christus descendés ad inferos oĩbus illis animabus pœnam gratis remisit, & regnans in cœlo non eandem indulgentiam concedit iis, qui in

C ipso moriuntur? Deindè inquiro, an eduxit oés animas, quas in purgatorio inuenit, cũ primũ illuc descendit. an uerò oés etiam illas, quæ illuc descendebant, quandiu ipse in inferno mansit? neutrum. n. ur posse conuenienter, & cõsequenter dici. Quis. n. credat nullam aiam, etiamsi descéderet onerata grauissimarum pœnarum reatu, purgatam esse, quamdiu Christus fuit in inferno, sed statim glorificatã, solum propter præsentiam eius in illo loco? Ac si illa præsentia esset nobilior, & efficacior, quã præsentia, quam habet in cœlo. Aut, quomodo potest consequenter dici, liberatas esse eas, quæ antea erant, non uerò eas, quæ postea descenderunt, cum nulla ferè sit maior, uel diuersa ratio?

Vnum tamen video posse ad hæc omnia respondert: & potest esse tertius dicendi modus, Christũ, scilicet, eduxisse animas è purgatorio, non tamen sine sufficiente compensatione, & solutione pœnæ pro culpa. Potuit. n. fieri, vt diuturnitas téporis mi

D nueretur, ita tamen, vt id grauitate, & acerbitate pęnæ compensaretur. Hoc. n. modo. & legi iustitiæ satisfieret, & propter Christi gloriam augendam maior captiuorũ numerus inferno eriperetur. Sed contra hunc modum (præter nouitatem eius) retorqueri possunt ferè oés rationes factæ. Inquiro enim an tanta pœnę diuturnitas sit certa lege statuta, nec ne? Si non est, ergo nihil est de nouo concessum his animabus propter Christum: si est, vndè constat, in ea lege iustitiæ esse dispensatum? Item, vel illis animabus fuit commodius acerbiora pati breui tempore, vel non, si non, quòd nam beneficium illis, cõtulit Christus? si verò fuit commodius, cur non cõfertur nobis omnibus simile beneficium propter Christũ iam glorificatum, & ostendentem patri vulnera suę passionis, qd illis collatum est pp. Christũ descendentem ad inferos? Tandem, vel in ea com-

A mutetione seruata est omnimoda æqualitas, vel non: Si non, sine causa ponitur: quia necessario est asserendum, dispensetum esse in lege iustitiæ, & id, q deerat, solutum esse ex satisfactionibus Christi. Et contra hoc procedunt oẽs rationes factæ. Nam idem dici potuisset de totius pœnæ remissione. Si verò dicatur, seruatam esse æqualitatem: id quidem difficilè intelligitur. Quia dilatio beatitudinis vix potest sola pœna sensus compensari, vel certè si fuit æqualitas, nulla fuit necessitas, nec ratio, ob quam, illa commutatio fieret.

Christus p suû ad inferos descẽsum nõ oẽs è purgatorio eduxit aïas

Vltima snia est media inter præcedentes, scilicet, Christum non eduxisse oẽs animas è purgatorio, aliquas tñ liberasse. Hæc est D. Tho. hic, art. 8. ad 1. quàmuis reuera D. Tho. non omninò id affirmet, nam sub disiunctione loquitur. Vndè ad veritatem sniæ eius sufficeret prior modus, scilicet, qd Christus eduxit eas, qui iam perfectè soluerant. Tamen Caiet. hic, & alij Thomistæ, intelligunt D. Tho. in sensu copulatiuo, scilicet Christum eduxisse aïas, B quæ vno, vel alio modo aptæ erant ad exitum. Et vr reuera mens D. Tho. quem sequutus est Duran. in 3. dist. 22. q. 4. & Palud. q. 3. Auctores quoq; alij qui citati in prima snia, nihil aliud dicunt, cum loquantur idefinitè de animabus purgatorij, præsertim Gabriel, & Turrianus. Et prior pars negatiua huius sententiæ satis probata est ex dictis in secunda opinione. Posterior verò fit probabilis ex dictis in commen. ar. 8. Nam sicut Christus dominus hic viuens quibusdam remisit peccata speciali gratia, & liberalitate, & moriens similem latroni impertiuit gratiam, & postea resurgens quosdam secum suscitauit, non tamen omnes: ita verisimile est aliquibus animabus purgatorij hoc beneficium contulisse pp aliquam specialem rationem meriti, & deuotionis. Item, suffragia, & orationes Sanctorũ iuuant animas purgatorij, vt citius liberentur: ergo multò magis iuuare poterit Christi oratio, si illæ speciali C aliquo titulo eo modo iuuari merentur. Ergo, similt modo credibile est, sua voluntate, & petitione aliquas tunc liberasse, q̃ ad hoc magis erant dispositę.

In hac re (vt ferè citati Theologi docent, & specialiter Richard. in 3. dist. 22. art. 3. q. 2.) via potest definitum ferri iudicium, cum res sit valdè incerta, pendens tantum ex humanis coniecturis, quæ in omnem partem facilè accommodari possunt. Tamen inter oẽs opiniones, sententiæ D. Tho. videtur maiorem speciem probabilitatis simulq; pietatis, ac iustitiæ diuinæ congruentem rationem habere.

SECTIO IIII.

Ad qua loca inferni Christus descenderit, quantumque ibi moratus sit.

HAec duo sub vno titulo comprehendimus, quia breuiter possunt expediri. Circa prioré D ergo partem, certum est descendisse ad Sinum Abrahę, qui erat proprius locus iustorum: difficultas verò est de cæteris locis. Quidam. n. probabile existimant descendisse Christum ad locum gehennæ, & damnatorum, & cõsequenter ad cætera loca. Ita opinatur Bellarm. lib. 4. de Christi anima c. 16. propter verba Sapientis Eccl. 24. *Penetrabo omnes inferiores partes terræ, inspiciam omnes dormientes.* Nam, licèt D. Tho. ar. 1. ad 2. hæc verba explicet de penetratione secundũ effectum, tamen non vr satisfacere, vt suprà in fauorem Durandi argumentabemur. Quia aliàs dici posset ad nullum locũ aliter descendisse, q̃ per effectum, cũ scriptura æquè de omnibus loquatur. Adducit prætetea quædam Patrũ testimonia dicentium, Christum descendisse *ad locum doloris*, ex Aug. epist. 99. *In quo peccatores torquebantur.* Fulgentio lib. 3. ad Thrasimundũ, ca. 30. A *Quique est domicilium magnæ illius mentis*, vt loquitur Emissenus orat. 1. de resurrectione, & similia. Adiungi prętetea potest coniectura. Quia Christus in omnibus inferni locis aliquid operatus est, sed perfectior modus operandi, magisq; connaturalis est per realem præsentiam. Item in morte sua declaratus est de Christus dominus viuorũ & mortuorũ, ita vt omnes etiam dæmones, & damnati ad eius regnum pertineant, eiusq; potestati subditi sunt, ergo oportuit, vt sua præsentia veluti possessionem regni sui caperet, ac de omnibus triumpharet.

Contraria sententiæ est communis Theologorũ D. Thom. hic, art. 2. & in 3. dist. 22. vbi Bonauent. Richard. Gab. Palud. & Marsil. quæst. 13. & reliqui in hoc conueniunt, quòd ad locum damnatorum non descendit, ad locum autem purgatorij quidam eorum censent probabile descendisse, si verum est indè aliquos liberasse. Qui Theologi nullam aliam probationem adducunt, nisi quòd potissima, & B adęquata ratio, ob quam Christus ad inferos descendit, fuit, vt sanctos Patres visitaret, & consolaretur, vsq; eos indè educeret. Hanc enim rationem illius descensus reddunt omnes Patres supra citati. Vt videre licet, præsertim in Cyrill. Ierosolymitano cat. 4. Damasc. lib. 3. ca. vlt. Ruffino in expositione symboli, & Tertulliano lib. de Anima. Et reuera scripturæ hanc potissimam causam assignent, ergo verisimile est tantum descendisse in illum locum, in quo Sanctorum animę existebant. Vnde Aug. dicta epist. 99. *Nulla, inquit, causa occurrit, cur illò venisse credatur Saluator, nisi vt ab eius* (.dest inferni) *doloribus saluos faceret.* Ergo, ex sententiæ Augustini ad nullum locum inferni descẽdit Saluator, ex quo neminem erepturus erat. Confirmat hoc D. Tho. hic art. 8. in argumento, *Sed contrà.* Quia non decebat Christum ad locum damnatorum descendere, *in quo nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat*, Iob 10. *Quæ enim conuentio lucis ad tenebras? Christi ad Belial?* 2. ad Cor. 6. C

In hac re censeo primam sententiam, quamuis noua appareat, non esse tamen temerariam: neque omnino improbabilem. Quia non desunt illi apparentia fundamenta, & contrariæ non fundatur certa auctoritate, sed dubijs coniecturis: multò tñ probabilius vr Christum non descendisse saltem ad locum damnatorum. Primum quidem propter communem consensum Scholasticorum: deindè, quia nulla apparet sufficiens ratio cur illuc descenderit. Est enim præter suprà dicta considerandũ, Christi animam non descendisse ad infernum solum pp effectum, vel pp alios, sed quodammodo propter se, supposito ordine diuinę prouidentię. Quia, cùm illa anima à corpore separata alicubi futura esset, nullus erat pro illo statu aptior locus, in quo existeret. Erat enim ille locus ex diuina prouidẽtia deputatus pro animabus sanctis, vsq; ad consummatam hominum redemptionem, & Christi resurrectionem; & ideò ibi debuit anima Christi etiam collocari, donec iterum corpus assumeret. Noluit enim sine illo supra terram ascendere. Hæc autem ratio optimè declarat, Christum descendisse ad Sinum Abrahæ. Ad gehennam aũt nullam habuit occasionem descendendi, quia neq; ille locus erat accommodatus ipsi, neq; effectus, quem ibi habuit, hoc requirebat. Quia totus fuit per modum loquutionis, seu cuiusdam manifestationis. Vt aũt vnus spiritus cũ altero loquatur, seque illi manifestet, nulla loci propinquitas necessaria est. Deinde, vt Rex possessionem regni capiat, non perambulat oĩa loca, ẽt uilia, & abiecta, sed in ea ciuitate, quæ est caput regni, in qua eũ maximè residere decet, totius regni suscipit gubernacula. Igir vt Christus omnib. damnatis, ac dæmonibus dominaretur, eosq; terreret, & sibi genua flectere cõpelleret, nec necessariũ,

Aĩa Christi non descendit in triduo ad locum dãnatorum.

nec

nec expediés fuit, vt ad eorum teterrimum locum descenderet. Et hæc de loco damnatorum. Quæ pari ferè probabilitate procedunt de loco puerorum, quia licèt in illo non fint horror, & inordinatio, quę in loco damnatorum, tñ etiá non congruebat Christo. Ac præterea quia adhuc est incertum, an Christus sese manifestauerit his pueris, uel aliquid eis contulerit: &, si quid contulit, non pertinuit ad eorum salutem, aut spiritualem profectum, sed solum ad cognitionem dominij Christi, ad quem effectum satis, superq; erat loquutio, & spiritualis præsentia secundum cognitionem. De loco verò purgatorij res est magis dubia: tñ & probabilius cẽseo, Christum ad illum non descendisse. Primum, quia existimo non eduxisse oés animas è purgatorio: & si aliquas eduxit, eas non in purgatorio, sed in Sinu Patrum glorificasse. Atqui vt eas illuc adduceret, non oportuit, vt ad locum purgatorij descenderet, sed vt suam voluntatem ac imperium manifestaret. Ad illuminandas verò cæteras animas iam diximus, non esse necessariam propinquitatem loci, ergo, cum aliàs nec loci qualitas, & conditio esset Christi animæ accommodata, nec ex parte animarum, quæ ibi purgabantur, esset ea congruitas, quæ erat in animabus Patriarcharum, & prophetarum, non oportuit Christi animá illuc descendere.

Xps in triduo ad purgatoriũ non descendit.

Nec locus adductus ex Eccl. 24 difficilem habet expositionem. Primò, quidem, quia non constat, ibi ad literam esse sermonem de Sapientia incarnata. Secundò, quia licèt hunc locum interpretemur de descẽsu per effectum, tñ habetur, ex hoc solo loco non probari sufficienter Christum descendisse ad inferos secundum realem præsentiam, ex quo non sequitur aliquid in fauorem Durãdi. Nàm ex alijs locis scripturæ necessario cõuincitur, Christi aĩam ad aliquem locum inferni verè, ac realiter descendisse. Tertiò, eñdetur, de Christo dici penetrasse *omnes partes terræ*, quia non solum ad superficiem eius descendit, sed & vsq; ad infimum terræ locum penetrauit: non est oportet, vt eum in locum, quoad oés eius siuusiquoquo versum irruperit. Sicut c. 17. dicit Iob. *In profundissimũ infernum descendent omnia mea*, vbi Greg. lib. 18. c. 17. aliàs 22. adnotat, Iob non fuisse descensurum vsque ad infimam inferni partem: totum verò illum locum comparatione nostri, dici profundissimum infernum. Iam verò locus August. ad summum procedit de purgatorio, vt euidenter probatum est; cum dicat non descendisse, nisi ad eũ locum ex quo animas eduxit. Et adhuc, quoad hoc, procedit August. in ea epist. ex eo fundamento, quo existimabat Sinum Abrahæ non posse dici locum inferni, & dolorum, cuius contrarium ex eodem August. & alijs Patribus satis ostendimus. Et ita etiam constat, cætera Patrum testimonia de eodem loco sufficienter intelligi. Coniecturæ verò probando nostram sententiam satis expeditæ sunt.

Respõsio ad argumenta in oppositũ.

Circa posteriorem partem quęstionis nulla ferè est difficultas, suppositis ijs, quæ diximus. Vnũ tñ inuenio Nicephorum lib. 1. Historiæ. c. 31. dicentẽ eadem die, & hora, qua Christus descendit ad inferos, redijsse, secum ducentem Sanctorum animas, & cum eis ad Paradisum transijsse. In quá sniam citat Chrysostomum, nullum tñ locum designat, solumq; adducit coniecturam. Quia non erat rationi consonum, animam eius apud inferos retineri, quę nihil prorsus à primis parẽtis maledictione, & exitio secum attulisset: & ideò subitò, ac in momento vno, ad tabernacula Paradisi immensa luce relucẽtia transiuisse. Et cõfirmari põt ex illis verbis Christi. *Hodie mecum eris in Paradiso*. Quæ ad literam, & in sermonis proprietate verificari possunt de Paradiso terrestri, etsi fateamur Christum verè, & secundum realem præsentiã ad inferos descendisse. Potuit enim eadem die prius descendere, & statim paulò post ad Paradisum transire secum ducens latronis animam, ergo ita exponendus est ille locus. Nam scriptura sacra, quãdo propriè exponi potest, non est ad metaphoras detorquenda. Et ita intelligit illum locum Iustinus, q. 76. ad Orthodoxos, & indicant. Iren. & alij antiqui, qui existimarunt, animas hominum expectare in Paradiso terrestri, vsq; ad corporum resurrectionem, vt suam beatitudinẽ recipiant: præsertim ita exponit Euthym. in fauorem illius sententiæ, Luc. 23.

Nihilominus veritas est Christi animam in inferno fuisse toto illo triduo, donec ascendit, vt corpori vniretur hora resurrectionis. Veritatem hanc non minus certam existimo, quam quòd Christus in inferorum descẽderit. Nam loca scripturę suprà citata, vtrumque eodem ferè modo conuincunt, præsertim ille Matth. 12. *Erit filius hominis in corde terra tribus diebus, & tribus noctibus*. Quod dictum esse ratione animæ descendentis ad inferos, suprà ex ipsis verbis, & ex sanctis Patribus ostendimus: & tamen ibi non solum dicit Christus se descensurum in cor terræ, sed etiam ibi per triduum futurum. Idem probant verba Psalm. 15. prout exponuntur a Petro Act. 2. *Quoniam non derelinques animam meam in inferno. Nam prouidens* (inquit Petrus) *locutus est de resurrectione Christi*. Igitur non est ibi derelictus, quia exiuit indè, ut resurgeret, ibi ergo vsque ad resurrectionem mãsit. Vndè eodem loco ait Petrus. *Quem Deus suscitauit solutis doloribus inferni, iuxta quod impossibile erat, teneri eum*. Tunc ergo solutus est a loco inferni, quando suscitatus est. Ac tandem Paulus ad Rom. 10. *Quis*, inquit, *descendet in abyssum: idest Christum a mortuis reuocare*: Ac si apertè diceret, tunc Christum ex abysso reductum, quando à mortuis reuocatus est. Constat ergo ex scriptura, Christum ex abysso reductum, quando à mortuis reuocatus est. Constat ergo ex scriptura, Christum mansisse in Inferno vsq; ad horam resurrectionis, quam ita etiam intellexerunt omnes Patres suprà citati, inter quos manifestè Aug. Epistol. 57. dicit animam ex inferno remeasse in die resurrectionis. Vndè, ex dictis verbis Christi, *Hodie mecum eris in Paradiso*, colligit in inferno fuisse Paradisum. Item, Irenæus lib. 5. contra Hæres. cap. 31. & Tertull. lib. de anima, cap. 55. ac Petrus Chrysolog. serm. 74. explicans verba illa, *& ecce terra motus factus est magnus*, (quæ de die resurrectionis dicta fuerunt) inquit. *Tremuit terra, non quia angelus descendit de cœlo: sed quia ab inferis Dominator ascendit*. Denique omnes Scholastici in 3. dist. 22. in hac veritate consentiunt. Rationes uero, seu congruentiæ ad hoc cõfirmandum, ex priori parte huius sectionis sufficienter peti possunt.

Respõsio Christi anima per triduũ in inferno fuit.

Luc. 23.

Matth. 28.

Ad coniecturam Nicephori respondetur, Christi animam nõ fuisse detentam in inferno in pęnã: sed solum, vt expectaret corporis sui resurrectionẽ; quam oportebat aliquo tempore differri, ut eius veritas euidentius probaretur. Et eadem ratione detentæ sunt etiam aliorum animæ, non iam in pęnã: sed ut Dominum, suum comitarentur; & quia non decebat antè ipsum aliquem exire. Ad illud verò testimoniũ, *Hodie mecum eris in Paradiso*: Orig. to. 2. in Ioannem, in fine, dupliciter respondet. Primò, illud *hodie*, non sumi propriè pro præsenti die, sed pro præsenti tempore, vel sæculo. Sed hoc est cõtra proprietatem uerbi, & sensum Sanctorum, & Ecclesiæ. Secundò, fortasse Christum prius iuisse ad Paradisum, vt impleret promissum, & deinde descendisse in infernum. Sed hoc est gratis confictũ, contra omnia in superioribus tractata.

Aliter interpretabãtur alij, quos Theoph. refert, scilicet, Christum dixisse, *hodie*, non quia eodem

die id futurum esset, sed ad indicandam certitudinem promissionis. Sed hæc expositio non solum proprietatem verborum destruit, sed etiam veritatem. Verba enim Christi non continent prophetiam de futuro, in quo solet interdum præsens pro futuro poni, sed simplicem promissionem, quæ si non fuit impleta, prout facta est, non fuit vera. Alij exponebant, coniungendo dictionem *hodie*, cum antecedentibus verbis, hoc modo *Amen dico tibi hodie, mecum eris &c.* sed est elusio potius scripturæ, quàm interpretatio. Sic enim sine fructu adiecisset Christus illam temporis determinationem, in qua posita est magna vis, & energia illorum verborum. Quia enim latro petierat, vt Christus recordaretur sui, quando veniret in regnum suum: ideò Christus eum docuit eodem die fuisse implendam petitionem eius. Dicendum ergo est, iuxta superius tractata, q. 46. art. 11. in commen. Paradisum in illis verbis, non sumi, pro Paradiso terrestri: sed pro gloria, ac beatitudine: iuxta illud Apocal. *Vincenti dabo edere de ligno vitæ, quod est in Paradiso Dei mei.* Dices, si licet metaphoricè interpretari Paradisum, cum Christus dicit se futurum in Paradiso, licebit etiam, metaphoricè interpretari infernum, vel descensum, cùm Christus dicitur descendisse in infernum. Respondetur, non esse eandam rationem. Primò, quia ex frequentiori vsu illius vocis *infernus*, tàm in nouo quàm veteri testamento, item ex multitudine testimoniorum, & ex eorum contextu, & circunstantijs, ac denique ex Ecclesiæ, ac Sanctorum sensu, & interpretatione constat, descensum ad inferos propriè esse intelligendum: at vox *Paradisus*, licèt in primæua significatione locum amœnum, uel pomarium significet: tamen in scriptura, præsertim in nouo testamento, translata est ad significandum locum beatitudinis: vt patet etiam 2. ad Cor. 12. Ac præterea ex circunstantijs eiusdem loci constat ita esse intelligendum: Quia latro non petebat esse in pomario: sed in regno Christi, & hoc illi promisit Christus sub nomine *Paradisi*, simul significans latroni regnum suum non esse de hoc mundo, sed in cœlesti beatitudine. Et ita etiam ibi interpretantur Amb. Theophyl. & alij expositores.

QVÆSTIO LIII.

De resurrectione Christi, in quatuor articulos diuisa.

Consequenter, considerandum est de his, quæ pertinent ad exaltationem Christi: Et primò, de eius resurrectione. Secundò, de eius ascensione. Tertiò, de eius sessione ad dexteram Patris. Quartò, de iudiciaria potestate ipsius.

Circa primum occurrit quadruplex consideratio. Quarum prima, est de ipsa Christi resurrectione. Secunda, de qualitate resurgentis. Tertia, de manifestatione resurrectionis. Quarta de eius causalitate.

Circa primum quæruntur quatuor,
Primò, de necessitate resurrectionis eius.
Secundò, de tempore.
Tertio, de ordine.
Quartò, de causa.

DISPVTATIO XLIV.

In octo Sectiones distributa.

De resurrectione secundum se.

POst tractatum de Christi passione, & morte, incipit D. Tho. consequenti ordine de Christi resurrectione disserere. Quia verò resurrectionis ratio vniuersalior est (Christo enim, & alij cõuenire potest) necessarium visum est, nonnulla præmittere resurrectioni Christi, nostræq; communia. Quoniam ex eorum cognitione pendent ferè omnia, quæ de Christi resurrectione tractanda sunt. Dicemus ergo quid nomine resurrectionis intelligamus, & an possibilis sit, & qua uirtute.

SECTIO I.

Quid sit Resurrectio, quæuè sint ad veram resurrectionem necessaria.

INquirimus prius, quid sit, quàm an sit resurrectio. Quia oportebat vocis significationem ante omnia explicare, quod nõ potest breuius, & clarius fieri, quàm inuestigando simul rei quidditatẽ. Supponò igitur primò, resurrectionem esse mutationẽ substantialem, qua id, quod prius extiterat, & corruptum erat, idemmet iterum producitur. Hoc constat ex cõi vsu huius vocis, præsertim in scriptura, & sanctis patribus, & Ecclesiasticis doctoribus, à quibus potissimum sumenda est huius uocis significatio, quia non tam Latina est, quàm Ecclesiastica. Apud Latinos enim veteres non reperit resurrectionis vox, præsertim in hac significatione. Neq; mirum est, quòd, cum rem non agnouerint, nec vocem indiderint. Vndè licèt interdum vtantur verbo, *resurgendi*, non tamen in ea proprietate, quam describimus, sed vt significat instaurationem, seu restitutionem rei ad priorem statum, quamuis non idem numero, quod perierat reparatur. Vt autem posita descriptio constet, singula penè uerba expendenda sunt. Dicimus. n. in primis resurrectionẽ esse mutationem, in quo à creatione, seu potius a recreatione distinguitur. Si enim Deus Angelum, vel hominem, semel productum in nihilum redigeret, rursumq; illum postea produceret, esset illa recreatio, seu restitutio eiusdem rei, quæ antea fuerat, in quo cum resurrectione conueniret: non tamen foret resurrectio prout nunc loquimur, quia nõ esset mutatio, sed simplex effectio ex nihilo. Est ergo de ratione resurrectionis, vt sit propria mutatio; atq; adeò, vt fiat ex præsupposita materia, seu subiecto: in hoc. n. differt pptia mutatio à simplici effectione, quæ mutatione non includit. Quòd si quis cõcedat, illam quoq; simplicem reproductione ex nihilo posse resurrectionem dici, de nomine tantũ quæstionem agitabit. Quia certum est, illam actionem conuenire in hoc cum resurrectione, q; sit reproductio rei, quæ antea erat: tamen & constat hanc reproductionem, cum fit ex subiecto adhuc permanente, esse diuersæ rationis, & esse propriè mutatio nẽ, & posse propria aliqua uoce significari. In hac ergo significatione utimur resurrectionis voce. Sic nulla utuntur scriptura, & Patres, vt videbimus. Et ratio adiungi potest, quia sicut res creatæ secundum legem ordinariam, non annihilatur, ita neq; reproducuntur ex nihilo. Vndè, si aliquid, qđ prius fuerat iterum producuntur, semper fit per mutationẽ aliquam ex præsupposito subiecto: resurrectio aũt non significat quãcunq; reproductionem absolutè possibilẽ, sed secundum potẽtiam, aut legem ordinariam, est ergo resurrectio mutatio ex subiecto.

Resurrectionis descriptio.

Resurrectio est propria ex supposito subiecto transmutatio.

Resurrectio i reb. tãtum materialibus propriè reperitur.

Ex quo colligitur primò, resurrectionem tantũ A habere locum in rebus ex materia formaque compositis. Qua tantum hæ res possunt ex præsupposito subiecto produci, vel reproduci. Est tamen cõsiderandum interdum hanc vocem attribui rei spirituali, seu ratione partis spiritualis, quomodo dicitur homo resurgere spiritualiter, quãdo à statu peccati ad statum gratiæ restituitur: sed ille est metaphorica significatio, tum, quia ibi reuera non reparetur eadem numero gratia, quę desierat esse: tum, etiam quia idem homo simpliciter permansit, & solum secundum quædam accidentia mutatus est. Dicitur ergo tunc resurgere homo ea latine significatione suprà posita, qua resurgere dicitur, quod ad meliorem statum, quem prius habuerat restituitur. Secundò, est obseruandum, posse intelligi, vt in eodem subiecto idem numero accidens, quod destructum fuerat, iterum producatur p mutationem ex subiecto resurrectioni similem, quod mutationis genus etiam in spiritualibus rebus reperiri potest, B vt constat: tamen sicut esse & productio accidentis non sunt talia simpliciter, sed secũdum quid, ita restauratio eiusdẽ accidentis non est simpliciter reparatio, sed secundum quid, & ideò non significetur absolutè nomine resurrectionis, igitur resurrectio simpliciter dicta mutationem substantialem significat (vt dixi) ac propterea solum habet locum in substantijs ex materia formaq; compositis.

Resurrectio propriè nõ est accidẽtis.

Ex quo vlterius sequitur, non in quacunque re materiali, sed in corruptibilibus tãtum resurrectionem habere locum. Primò quidem, quia productio ex præsupposito subiecto propriè non habet locũ nisi in re generabili, & corruptibili, ergo nec reproductio. Deinde, quia oportet (vt dixi) vt hæc mutatio tendat ad producendam rem, quæ prius extiterat, corruptaq; fuerat. Quæ nisi esset destructa, non esset capax reproductionis, & nisi destructa fuisset per corruptionem, nõ mansisset subiectum, ex quo iterũ produci posset. Necesse ergo est, vt corruptio, seu mors resurrectionem antecedat, sicut ergo corruptio non habet locum nisi in re corruptibili, ita neq; resurrectio. Dices, posset Deus destruere cœlũ separando formam, & conseruando materiam, ex qua posset iterum illud reproducere, ergo habet locum resurrectio in re incorruptibili. Respondetur, illud esse præter naturas rerum, tamen in eo genere mutationis, sicut cœlum est reparabile per actioné ex materia in ordine ad diuinã potentiam, ita in ordine ad eandem dici potest corruptibile, seu dissolubile eius materia manẽte. Omissis tamẽ ijs extraordinerijs miraculis resurrectio de potẽtia ordinaria (vt loquimur) solum in substantijs corruptibilibus locum habet, vt satis probatum est.

Obiectio.

Responsio

Resurrectio i reb. solum corruptibilib. locum habet.

Sed aduertatis huiusmodi substãtias multiplices esse: & in omnibus intelligi posse huiusmodi mutationis genus, quamquam non omnes etiam catholici, illud admittant, sine fundamento tamen, vt pòstea videbimus. Resurrectionis ergo nomen generaliter sumptum ad omnes huiusmodi res accommodari potest, frequentius tamen dicitur de rebus animatis, sed maximè de homine, qui veluti per antonomasiam propriè resurgere dicitur, & hoc modo vtimur ferè semper hac voce simpliciter dicta. D Et ratio reddi potest. Quia (vt dixi) hæc vox vsurpata est ad significandam hanc mutationem, vt interdum à Deo solita est fieri. Solent autem fieri propriè hominum resurrectiones, non autem aliarum rerum, vt constat ex canonica, & ecclesiastica historia. Quod si interdum fortasse leguntur res aliæ, vel animalia mortua repente miraculosè excitata, non est necesse credere tunc idem numero, quod occiderat, cum eadem forma excitari, cum neq; ex effectibus, & signis colligi id possit, neq, ad aliquẽ finẽ sit necessarium. In quo est magna differentia inter homines, & res alias corruptibiles. In homine enim forma separata a corpore, manet, & est immortalis, & ideò multiplicatio animarum, & hominum non est omnino per accidens, sed per se ex intẽtione naturę, vt notant D. Th. 1. p. q. 98. art. 1. Vndè, quia resurrectio, vt sic non tẽdit ad multiplicationem, sed ad reparationem eius, quod ceciderat, quando homo suscitatur, necesse est, vt eadem anima, quæ mãseret separata, iterum corpori vniatur, vt idem homo resurget. At verò in alijs rebus, quando corrumpuntur, formæ omninò pereunt, ac desinunt esse, & ideò earum multiplicatio est tantum per accidens ad conseruationem speciei. Atq; eadem ratione, si aliquando post corruptionem subitò excitari videntur, nõ est necesse quod in eodem indiuiduo, sed in eadem specie resurgant, quia ad finem intẽtum nõ magis refert vnum indiuiduum, quam aliud. Resurrectio ergo simpliciter dicta tantum in hominibus regulariter locum habet. Et hoc sensu semper de resurrectione loquemur.

Solus homo antonomasticè resurgere dicatur quo.

Ex his satis exposita relinquitur vltima pars in descriptione posita, s. oportere, vt per resurrectionem idem homo fiat, qui antea desierat esse. Nam si esset alius, iam non esset resurrectio, sed multiplicatio hominũ, noueq; generatio. Sed licet hoc certum sit: tamen in explicanda hac identitate, ex qua ratio resurrectionis pendet, nonnullæ occurrunt difficultates, quæ in sequentibus sectionibus commodius tractabuntur.

SECTIO II.

Utrum sit necessarium, vt id, quod resurgit eandem numero animam, & materiam habeat.

Quod ad priorem partem sectionis attinet res est facilis. Nam de anima rationali nulla est controuersia propter rationem factam in fine præcedentis sectionis, tamen supposita sententia asserẽte in homine plures esse animas, & formas substantiales, aliqui existimant non esse necessarium ad C veram resurrectionem, vt eadem numero anima sentiẽs, vel vegetans redeat. Quod necessariò sequitur ex eorum opinione, qui negant posse per diuinam potentiam reparari eandem numero formam materialem, dependentemq; à materia, post quam destructa est. Et licèt sit possibile, tamen quod ad resurrectionem eiusdem hominis non sit necessariũ, probari potest. Quia homo formaliter constituitur per animam rationalem vt sic, non verò per inferiores formas. Nihilominus contrarium verius est, vt colligitur ex D. Tho. in 4. d. 44. q. 1. art. 1. q. 2. ad 3. Vbi inquit; si in resurrectione non redeat eadẽ aĩa sensibilis, non fore idem animal, & consequenter neq; eundem hominem. Quia hic homo essentialiter includit, q sit hoc animal: & quia variata parte essentiali, non potest simpliciter manere, idem q D antea erat. Deinde, supposita uera sentẽtia, in homine tantum esse unam formã substantialem, est hoc simpliciter necessarium. Quia non põt eadẽ numero anima rationalis redire, quin redeat eadem aĩa uegetans, & sentiens talis hominis, cũ sit una, & eadem, q̃ non põt informare secundũ ultimũ gradũ, quin informet secundũ oẽs. Tũ, quia in re non distinguũtur, tũ ẽt quia sunt essentialiter subordinati. Deniq; (ẽt si uerũ esset illas animae esse distinctas, ac materiales) tamen sine dubio possent à Deo iterũ pduci, ut in sequentibus attingemus. Atq; de facto asserẽdum esset, ita fieri in uera hominis resurrectione, vt sit uerè idẽ numero homo, qui resurgit.

Tota igitur difficultas uersetur in posteriori parte quæstionis, an, s. de necessitate resurrectionis sit eadem materia corporis, resurgentis, & mortui. In qua non est dubiũ de identitate specifica, seu essentiali.

tiali. Quia cum hæc species materiæ.s. rerum generabilium, & corruptibilium sit de essentia corporis humani, & cõsequenter de essentia hominis, si materia corporis resurgentis nõ esset eiusdem speciei, compositum ex illa nõ solum nõ esset idem homo, qui antea fuerat, verum & neq; esset homo. Non esset ergo illa resurrectio, sed noua productio cuiusdam noui monstri. Vnde sentẽtia Eutichetis, Orig. & aliorum, qui posuerunt corpora hominum resurgentium futura alterius rationis, quam nunc sunt, vel hoc titulo hæresis meritò damnatur, quod veritatem resurrectionis euertat, quamuis illa hæresis possit alijs modis intelligi, vt inferius iterum attingemus. Dubium ergo inter catholicos solum est de identitate numerica materiæ primæ. Quidam etiã existimant, non esse necessariam. Quæ sententia tribuitur Origeni exponenti verba illa Ps. 1. *Nõ resurgent impij in iudicio*, vt ex Methodio 10 dialogo Aglaophon, seu de resurrectione refert Epip. hær. 64. vbi licet non expresse loquatur de identitate nume- B rica, necesse est tamen saltem de hac intelligi. Nam expressè dicit non requiri idem primum subiectũ, & hoc modo defendit hanc sniam Durand. in 4. d. 44. q. 1. Cuius fundamentum est, quia forma est, quæ dat composito esse, & vnitatem. Materia. n. cum de se sit pura potentia, ab hac forma habet, q̃ sit hæc, & quod distinguatur ab alia, quia sicut totum esse eius est à forma, ita & identitas, & diuersitas actualis, ergo quandocunq; est sub eadem forma, idẽ cõpositum resultat: ergo, vt sit vera resurrectio eiusdẽ hominis, satis est, q̃ anima sit eadem. Et confirmatur primò, quia in homine per nutritionem variatur materia, & fortasse per aliquot annos tota variatur: & nihilominus manet semper idem homo, ergo similiter esset idem homo, si iterum produceretur ex eadem anima compositus, quamuis materia esset diuersa, ergo esset vera resurrectio. Et hoc argumentum amplificat valdè Orig. apud Methodium suprà, inquirens si materia futura est eadem in re- C surrectione, an sit illa, quam homo habuit in pueritia, vel in senectute, quia materia semper fluit. Confirmatur secundò, quia aliàs si duo homines successiuè habuissent eandem materiam, non possent postea simul resurgere. Quia nõ posset vtriq; eadẽ materia tribui sine nouo saltem miraculo, s. q̃ eadem materia simul sit sub duabus formis, quod Durãd. simpliciter impossibile esse iudicat. Similiter, qui mortuus esset puer, non posset nisi puer resurgere.

Communis verò sententia est, de necessitate resurrectionis esse, vt corpus resurgentis constet ex eadem numero materia, ex qua prius constitit. Ita D. Th. 4. cont. Gent. c. 81. & quod. 11. ar. 6. & in 4. d. 44. q. 1. ar. 1. q. 1. vbi Scot. Palud. Capre. & cæteri Scholastici hanc sniam amplectuntur. Ratio est: quia sicut materia est de essentia hominis, ita idẽtitas materiæ est de ratione eiusdem hominis. Quod declaratur refellendo simul præcipuum Durandi funda- D. mentum, in quo repugnantiam quãdam inuoluere videt. Materia. n. suam propriam entitatem habet, quæ sub diuersis formis manet eadẽ, aliàs in generatione nihil maneret in genito, quod fuit in corrupto. Quia si aliquid manet, illud est aliqua res: maximè aũt est res, q̃ aũt materia, ergo repugnat, vt materia accipiat totam identitatem, vel diuersitatẽ à forma. Nam illa entitas, quæ supponitur formæ, de se est eadẽ, vel diuersa. Imò, nisi hoc ita sit, in ipsa q̃stione, q̃ Durand. admittit ut possibilem, inuoluitur repugnantia. Nam si materia hoc ipso, q̃ est sub eadem forma, est eadẽ, impossibile est, eandẽ aĩam informare diuersas materias, quod in proposita dubitatione supponitur. Quod si Durand. dicat materiã, vt puram potentiam esse diuersam: tamen ut est actu, esse eãdem, in primis falsum supponit. Quia q̃uis materia consideretur, ut potentia pura in

Materia prima in se, & da se propriã habet entitatem.

A ordine ad actum formalẽ, necesse est ut in se sit aliqua entitas, vt esse possit vera ac realis potentia passiua. Deindè non expedit difficultatem. Quia materia etiam ut pura potentia est de essentia compositi substantialis, & ideò si illa aũt diuersa, non erit idẽ homo, qui resurgit. Et confirmatur, nam trãsmigratio animarum (quam Pytagorei ponebant) non cẽsebatur resurrectio: sed noua generatio, quamuis eadem aĩa relicto vno corpore aliud informaret, ergo ad resurrectionẽ non satis est identitas animæ, si distincta sit materia, quam informat, sed erit potius illa quædam animæ transmigratio.

Hæc difficultas pendet multum ex illa quæstione, an variata materia sub eadem forma sit idem homo, necne. quæ quidem multum põt esse de nomine. Nam res ferè constat, s. illum hominẽ omninò, & quoad oẽs partes essẽtiales non esse eundẽ, quoad præcipuam verò partem, quæ propriè hominẽ constituit, esse eundẽ, & ideò, si illa variatio mate- B riæ paulatim fiat, & sub eadẽ corporis organizatione, simpliciter censetur idem homo, loquendo humano more. Si autẽ fieret subita quædam mutatio totius corporis in aliud, non censeretur simpliciter idẽ homo; quamuis fortasse, si fieret modo inpceptibili, & cum organizatione, & figura simili, idem simpliciter vocaretur. Nã, quod variatio paulatim fiat, vel subitò ad ueram rei identitatem, vel diuersitatem nihil referre videtur: sed solum ad existimationem, & ad loquendi modum. Iuxta hæc ergo difficultas posita resolui posset, dicendo resurrectionem perfectam ex omni parte requirere identitatem materiæ, resurrectionem uerò imperfectam, & secundum quid, posse consistere cum sola identitate formæ.

Vt tamen non tantum modus loquendi, sed res ipsa magis explicatur, aduerto, quod cùm resurrectio (vt dixi) sit mutatio quędam, in qua subiectum, & terminus reperitur, interdum põt denominare C subiectum, quo modo dicimus resurgere corpus, q̃ mortuum erat, corpus nã illud subiectum est, non terminus resurrectionis. Interdum uerò põt denominare terminum, quo modo dicimus resurrexisse hominem, vt Lazarum, v. g. Animam verò propriè non denominat, quia illa non ceciderat, sed viua permanserat, quamuis denominari possit reunita corpori per resurrectionem. Igitur, si resurrectio consideretur in ordine ad terminum, sic rectè responsum est, sicut est idẽ, vel alius homo mutata materia sub eadem anima; ita secundum quid posse dici reproductionem, seu resurrectionem eiusdem hominis variata materia, non tamẽ simpliciter, & perfectè. At verò, si resurrectio dicatur in ordine ad subiectum, sic non potest dici vera illius resurrectio, nisi eadem materia numero, quæ fuit in mortuo, sit in homine suscitato. Quia si non est eadem materia corporis mortui, & resurgentis, quamuis resurgat aliquo modo idem homo, tamẽ illud corpus, quod D. fuit mortuum, verè nõ resurgit, quandoquidem vlterius non informatur anima. Item, quia si corpus denominatur, resurgens, ergo oportet, vt illa mutatio, quæ est resurrectio in illo fiat, tanquam in subiecto (alias nullo modo denominari poterit à tali mutatione) ergo necesse est, vt forma introducatur in illammet materiam, ex qua tale corpus constat, quia corpus nõ est subiectum illius mutationis, nisi ratione materiæ, quæ in se recepit formam. Denique propter hanc causam in scriptura sacra non tãtum hominum resurrectio prędicatur, sed etiam promittitur ipsorum corporum, & ossium, ac mẽbrorum suscitatio, vt significetur, non utcunq; homines esse suscitãdos, sed perfectè, hoc est per viuificationem eorundem corporum, quoniam videlicèt hæc est de ratione perfectæ resurrectionis. Vndè Ioan. 5. ait Christus, *Venit hora, in qua omnes,*

De rõne pfectæ resurrectionis est oĩmoda formæ, materiæq; identitas.

qui

qui in monumentis sunt, audient vocem eius, & procedent, qui bona fecerunt, in resurrectionem vitæ, qui vero mala egerût, in resurrectionem iudicij. & Luc. 21. *Capillus de capite vestro nō peribit.* 1. ad Cor. 15. *Seminatur corpus animale, surget spirituale; seminatur in corruptione, surget in incorruptione.* & Iob 19. *In nouissimo die de terra surrecturus sum, & rursum circūdabor pelle mea, & in carne mea videbo Deū.* Vbi Grego. li. 14. c. 27. & sequentibus id latè confirmat, & inter alia inquit. *Nō rectè resurrectio dici potest, vbi non resurgit, quod cecidit.* Et eodem modo interpretatur hæc loca Hierony. in epist. 61. ad Pammachium contra errores Ioan. Ierosol. & latè Aug. 22. de Ciuit. c. 22. & sequentib. & in Enchir. c. 84. & sequentibus, vbi fusè declarat, quo modo eadē materia sit futura in corporibus resurgētium, & optimè lib. 1. de consolatione mortuorum. Vbi id cōficmat ex Isa. 26. *Exurgent mortui, & resurgent, qui in monumentis sunt,* & Ezech. 37. *Ossa arida audite verbum Dei, &c.* Et Fulgent. li. de fide ad Petrum, c. 3. vbi dicit in Christi aduentu à primi hominis corpore, vsq; ad omnium hominū corpora esse suscitanda, & singula corpora singulis suis animabus esse reddenda. Deniq; Damasc. libr. 4. de fide ca. 28. *Resurrectionem, inquit, dicentes, corporum resurrectionē intelligimus. Resurrectio enim nihil aliud est, quam secunda, eius quod cecidit surrectio. Ex quo efficitur, ut illud ipsummet corpus quod interit, & dissoluitur, tandem interitus expers ad vitam rediturum sit.* Similia multa habet Tertull. in li. de resurrectione carnis, Chrysost. varijs homilijs de resurrectione in to. 5. & alij Patres, qui de hoc argumento scripserunt, quorum testimonia in sequētibus attingemus. Itaq; quamuis ille modus imperfectæ resurrectionis à Durando confictus concipi possit, & intelligi, vt possibilis: tamen uera resurrectio, prout Scriptura, & Ecclesia de ea loquuntur, identitatem requirit non solum animæ, sed etiam materiæ. Et prȩter dicta addi potest ratio sumpta ab ordine diuinȩ iustitiæ ex Diony. c. 7. de Eccl. Hier. par. 3. vbi sic inquit. *Alij vero animabus alienū corporum coniugia tribuunt, iniurij (vt reor) quantum in se est afficientes corpora, quæ cum sanctis animabus laborarunt, sacrisque retributionibus priuantes, quæ ad finem sanctissimi cursus peruenerunt.*

In resurrectione eidē omnino corporis futura reparatio.

Responsio ad argumenta in oppositū.

Fundamento Durandi iam satisfactum est, prima quoq; confirmato expedita est. Ad secūdam verò de primo casu, illo fere argumento vtebantur gētes ad eludendam resurrectionem, vt refert Iustin. in quȩstionibus Græcorum ad Christianos in fine. Quibus ipse nihil aliud respondet, quam propter has nugas nō esse resurrectionem in dubium reuocandam, sed spectandam Dei potentiam. Plura verò de eodem argumento scribit Athenagoras li. de resurrectione, ubi dicit, etiam si quis hominis carnibus vescatur, nunquam illis nutriri, nec eas in se conuertere, sed uim nutritiuam statim resilire, & id alimentum abijcere. Sed hoc & contra experientiam est, & contra rationem physicam, quia natura lis calor naturaliter operatur, D. Tho. ergo. 4. d. 44. q. 1. ar. 1. q. 4. ad 3. & 4. & 4. contra gen. c. 81. respondet, si eadem pars materiæ in duobos hominibus fuerit, illi esse tribuēdam, qui eam habuit in sua prima productione, quod, si cōtingit in hoc esse quales, illi esse tribuendam, qui primus illam habuit. Et hac sola posteriori regula vtitur Aug. supra citatis locis, dicēs eam materiam illi animæ esse tribuēdam, quæ primò illam informauit. Quia ueluti primum ius in eam acquisiuit, & illius facta est propria, quæ uerò postea illam habuit, quasi mutuatā illam accepit. Sed in primis non uideo, quam certa ratione hoc constet, aut cur sola temporis antecessio aliquod maius ius conferat. Præsertim cum fieri possit, ut is, qui posterius illam habuit, diutur-

A nioti tempore eam possederit: vel certè vt habuerit per generationem, & quasi primarium sui corporis fundamentum: alius vero solum per nutritionē, vt D. Thom. dixit. In cuius regula illud solum diffi cultatis occurrit, quia solum attēdit rationem physicam, non moralem. Videtur autem etiam esse habenda meritorum ratio. Dicēdum ergo uidetur, sine speciali miraculo (quod fingendum non est sine fundamento) non posse euenire, ut duo homines I toto uitæ discursu eandem omninò materiam habeant. Qua nullus est, qui solis humanis carnibus nutriatur: imò pauci sunt, qui aliquando eis utātur in cibum: ac deindè tot sunt rerum trāsmutationis, ut naturaliter accidere nō possit, eandem omninò materiæ partem, tam in generatione, quam in nutritione, & augmento à duobus hominibus partici pari. Quocirca, nō fingendo aliud miraculum semper vnicuiq; restituitur saltem illa pars materiæ, q̄

B illius fuit propria, & non alterius hominis. Quòd si fortassè in aliquib. partib. materię communicēt, & non sufficiant ad vtrumq; corpus integrum formandum: tunc iuxtà ordinem diuinę prouidentię, & Iustitiæ, uel diuidetur illa materia, uel alteri tota dabitur pro ratione meritorum utriusq;: ita, vt quoad fieri possit, seruetur iustitia distributiua, & homo accipiat præmium, vel pœnam etiam in ea parte corporis, quæ ad bene uel malè operandom magis illi cooperata est; alia uerò pars materiæ supplebitur aliundè. In quo nihil fit contra ueritatem resurrectionis. Quia uerè resurgit totum, quod ceciderat: suppletur autem defectus, quos in hominib. esse contingit. Et idem proportionaliter dicendum est, et si fingatur casus, in quo aliquis homo nullā materiam habeat, quę non fuerit alterius hominis.

C Quia cum materia humani corporis in toto vitę decursu multa sit, etiamsi pars materiæ vnius corporis alteri tribuatur, nunquam deerit aliqua alia pars materię proprij corporis, ex qua possit hominis resurgentis corpus fabricari. Ac deniq; facilè est Deo sua potentia, & prouidentia ita omnia disponere, ac distribuere, ut vnuiquisq; uel omninò, uel maiori ex parte suū proprium corpus accipiat. Vnde uanū est, quod Origenes supra interrogabat, an hęc materia sumenda sit ex puerili, uel senili corpore? nihil enim hoc refert, dummodo identitas materiæ aliquo modo seruetur: reliqua uero Deus dispo net, uel prout magis expediet ad reddendum singulis condignum præmium, pœnamue, uel prout necessarium fuerit ad communem omnium hominū resurrectionem perficiendam.

Ex quo etiam facilis est responsio ad aliam partem secundæ confirmationis Durandi, scilicet quo modo possit resurgere in maiori corpore v. g. virili, qui in paruo, & infantili mortuos est. In quo quidā

D dicunt, posse Deum ex quacunq; parte materię quātumuis minima fabricare corpus magnæ molis, & quantitatis, nulla facta additione substantiæ seu materiæ, sed tantum quantitatis, & aliorum accidentium. Sicut formauit corpus Euæ ex costa Adæ, in qua exigua portio erat materiæ, & tamen corpus ex illa formatum perfectum, & completæ magnitudinis fuit. Ita sentit Greg Nyssen. orat. 3. de Resur. circa medium & insinuat Augu. ser. 2. de consolat. mortuorū, c. 3. dicens. *Sed dubitas quomodo de paruis essibus terus possit homo restitui. Reuera tu ex modica scintilla igni ingentem suscitas flammā. Deus non poterit ex modico ciueris fermento totum corpus sculi sui redintegrare cōspersum?* Nec defuerūt Philosophi, qui crediderint hoc esse possibile. Quod si uerum esset, facilè iuxta hunc dicendi modum omnia dubia supra insinuata soluerentur. Mihi tamē huiusmodi responsio probari nō potest. Quia modus ille, uel impossibilis est, uel eo modo, quo est possibilis, ad uetam resurrectionem non confert. Quod

Puer in exiguo defunct° corpore resurgere i maiori quomodo possit.

& diuersa actione, quam prior modus, necessario erit numero diuersus. Et confirmatur, nam pp hãc solam causam res successiuæ, quæ semel transeunt, nõ possunt eædem numero restitui, quia sunt modi quidam, qui per sese indiuiduantur ex eo, ꝙ hic, & nũc fiant. Quocirca, si ille modus vnionis idem numero restitui põt, ẽt eadẽ numero sessio poterit restitui, ergo & eadem circulatio, & quælibet alia res successiua. Hoc aũt absurdum est: alias sequeretur ẽt ex natura rei sempar redire eundam numero modũ, qñcunq; in eadem re, & in ordine ad idem, iterum, atq; iterum redit. Vt v.g. si postq̃ surrexi, iterum sedeo in eodẽ loco, & cum eodem oĩno situ, eadem oĩno numero sessio fiet, q̃ anta præcesserat: & idem aũt da figura, motu, & similibus. Quia in his nulla est ratio distinctionis, nisi tpis diuersitas, ergo vel hæc nunq̃ satis aũt ad numericam diuersitatem, & ita redibit semper idem numero, vel si aliqñ sufficit, semper illam efficiet etiam in ordine ad diuinam potentiam. In contrarium aũt est:

B Quia de essentia hominis non tñ sunt materia, & anima, sed etiam vnio earum inter se, argo de ratione huius hoĩs, non tantum est hæc materia, & hæc aĩa, sed hæc etiam vnio: ergo vt verum sit reparari hunc hoĩem absolutè, necessarium est ẽt hãc vnionem materiæ, & formæ restitui. Respondeor aliqui, illam vnionem esse accidẽs, & ideò non esse de necassitate eiusdem hominis. Ita Viguer. in institutio. c. 21. §. 2. ver. 4. Sed hoc est falsum, nam illa vnio nõ est accidens, sed modus substantialis, cum ad compositionem substantiæ intrinsecè pertineat.

Vnio materiæ, & formæ eadẽ numero cũ priori non est de necessitate resurrectionis.

In hac ra dicendum videtur, non esse simpliciter ad veram resurrectionem necessariũ, vt idem modus vnionis materiæ, & formæ restituatur. Ita docet D. Tho. in 4. d. 44. q. 1. art. 1. q. 2. ad 2. Quia principia, quæ simpliciter constituunt hunc hoĩem, sũt materia, & forma: vnio aũt est conditio, & quasi via, & causalitas in genere causæ materialis, & for-

C malis ad hunc effectum constituendum, & ideò effectus, seu homo erit simpliciter idẽ numero, si ex eisdem principijs constet, etiamsi vnio sit numero diuersa: Sicut si Christus nũc humanitatem dimitteret, & iterum illam assumeret per aliam vnionẽ numero distinctam, nihilominus persona cõposita eadem numero esset, quæ antea erat. Addo vero non esse impossibile Deo eandem vnionem numero reparare. Potuisset enim ille hanc vnionem numero nunc facere, si antea non fuisset: ꝙ aũt prius fuerit, cum iam non sit, non abstulit Deo potentiã ad illam faciendam. Item, Deus potuisset conseruare illam vnionem vsq; ad hoc tempus, ergo eadem ratione poterit in priori, & posteriori tempore illã efficere, non conseruando eam in tempore medio: nulla est enim maior repugnantia, cùm conseruare sit revera efficere. Tandem Deus non pendet in sua actione à circunstantijs, nec determinatur ab illis ad agendum hoc potius, quàm illud: sed à sua

D voluntate. Et hæ rationes (vt verum fatear) procedũt de omnibus rebus, & modis præsertim permanentibus (vt nunc abstraham à disputationa de successiuis.) Neq; inde tamen fit, naturaliter semper eundem numero modum redire, quandocunq; redit omnino similis in specie. Hi enim modi, sicut, & res alię permanentes, non distinguũtur numero ex circũstantijs extrinsecis, quia hic, & nunc fiunt (sunt enim hæc valde extrinseca) sed distinguũtur seipsis. Nam eo modo, quo habent esse, per illud distinguuntur, sicut & constituuntur. Tamen, quãuis ras hæ non distinguantur numero per illas circunstantias: sed agentia naturalia, determinantur ad agẽdũ hoc indiuiduum potius, q̃ illud à subiecto, & circunstantijs, & idcirco successu temporis afficiunt formas, & modos numero diuersos in subiecto. At Deus nõ pendet, nec determinatur à subie

Reproductio earundẽ numero rerũ pmanentiũ possibilis Deo.

A cto, & circunstantijs, ideoq; potest & efficere vnionem numero diuersam, & eãdem reparare pro sua voluntate. Ex quo tandẽ probabiliter existimo de facto reparari in resurrectione eãdem numero vnionẽ, quæ antea fuerat inter materiam, & formam. Quia licet hoc non sit simpliciter necessarium ad vnitatem eiusdem hominis, tamen aliquid confert ad perfectiorem vnitatem. Cùm ergo, tam facilè possit Deus eandem numero restituere, sicut nouam efficere, verisimilius est eandem restituere.

Vnio inter materiã, et formã eadẽ cũ priori recuperatur in resurrectione.

SECTIO III.

Vtrùm ad resurrectionem eadem requirantur accidentia, idemq; sexus.

Circa priorem partẽ loqui possumus (sicut in alijs diximus) vel de identitate specifica, vel de numerica. Et vf sanè nautram vnitatem requiri.

B Quia cùm resurrectio dicat mutationem substantialem (vt diximus) si restituatur eadem numero substantia erit uera resurrectio, etiam si nulla accidentia restituantur, neq; eadem, neq; similia. Et ita uidetur da resurrectiona sensisse Eutyches, qui dixit resurrectura quidem corpora, non tamen palpabilis: sed aere subtiliora. Qui error solet etiam tribui Orig. qui uidetur negasse, futura esse corpora organica, sed rotunda, ut uidere licet in Prateolo verb. Origenistæ, & uerb. Eutychiani. Cast. uerb. resurrectio. hæres. 2. & 13. & uideri etiam potest Sixtus Sen. lib. 5. Bibl. anno. 143. qui eum uindicat ab hac nota. Dicendum itaq; in primis, necessaria essa aliqua accidentia saltem similia in specie. Qd existimo certũ, quia de fida certũ est, ad veritatem resurrectionis pertinere, vt resurgat corpus heterogeneũ habens ossa, carnem, & neruos, & cæteras partes aptè dispositas, vt per aiam rationalem uiuificetur: sed hæc dispositio fieri nequit sine aliquib. acci-

C dentib. ac temperamento connaturali corpori humano, hæc argo accidentia necessaria sunt, saltem specie similia. Consaquentia cum minori euidens est. Maior uerò cõstat ex scripturis supra citatis, in quib. ossium, & carnis resurrectio promittitur. Vnda Christus aiebat: *Palpate, & videte, quia spiritus carnem, & ossa non habet, sicut me videtis habere. Hoc ergo exemplo capitis nostri* (vt inquit Concil. Toletan. 11. in confessione fidei) *confitemur veram fieri resurrectionem carnis omniũ mortuorum, neq; in aerea, vel qualibet alia carne (vt quidam delirãt) resurrecturos nos credimus: sed in ista; qua viuimus, mouemur, & sumus.* Ex quo testimonio euidenter colligitur, ad ueritatem resurrectionis non tñ requiri eandẽ materiã primã. Hanc. n. fortasse nõ negassent, saltem sm̃ identitatem specificam, Eutyches, Origenes, & alij, qui dicebant corpora resurgentiũ futura aerea, uel rotunda Nam hęc corpora eiusdẽ

Luc. 24.
Cõc. Tol.

Identitas accidẽtiũ specifica ad resurrectionẽ necessario.

D materiæ essent cum tarrestri: differrent aũt in temperamento, & dispositione. Ergo, illi fuerunt hæretici non negãdo identitatem materię: sed ueritatẽ tẽperamenti corporis humani, & partiũ eius, quod tẽperamentũ in accidentib. consistit. Rõ uerò est, quia licèt resurrectio essentialiter sit mutatio substantialis: tñ substantia, quæ per illã fit, non põt naturaliter consistere absq; hmõi accidentib. & ideò, quamuis hæc accidentia per se primò non requirantur, tanq̃ de essentia ipsius resurrectionis, uel primarij termini eius: requiruntur tñ per se secundò, ut dispositiones, & proprietates necessariæ ad eam unionẽ, q̃ per resurrectionem fit, uel eam consequentes, Vnde intalligitur non solum esse necessaria hæc accidentia similia in specie; sed etiã in illo gradu, & tẽperamento, quod possit esse connaturale corpori humano tũ in specie, tũ in indiuiduo.

Quia ratio facta ęquè de his omnibus procedit: de

alijs

A alijs aūt accidentib. nō est eadem ratio, & pp hanc causam non dixi esse necessaria oīa accidentia, sed aliqua. Nam, si qua erant in hoīe prius uiuente aduentitia, nihil ad perfectionem conducentia, neque ad naturalem rei statū, hæc non est necesse redire, quia neque pertinent ad identitatē simpliciter hominis, neque ex illa sequuntur. Et similiter fieri potest, salua ueritate resurrectionis, ut homo resurgēs habeat multa accidentia, quæ prius non habuerat nec in indiuiduo, nec in specie. Quia hoc non repugnat cum uera eiusdem hominis unitate, neque est contra naturalem perfectionem eius, sed spectare potest ad altiorem eius perfectionem, & statum. Et hoc modo salua ueritate resurrectionis potest, *corpus animale resurgere spirituale, & quod erat mortale, resurgere immortale*, ut Apostolus dixit 1. ad Cor. 15. & in sequentibus latius declarabimus.

Restitutio eorūdē numero accidētiū cum priorib nō fit ad resurrectionē necessaria.

Secundò, de unitate numerica dicendū est quędā esse accidentia, quę post mortē hominis, & dissolutionē compositi semper manēt in altera ex partib: B separatis, ut intellectus & uoluntas in aīa, & quātitas in materia prima, iuxta probabiliorem sn̄iam, ut ad hoc etiam propositum docuit D. Thom. in 4. d. 44. q. 1. ar. 1. q. 1. ad 3. Et hæc accidentia necesse est, vt eadem numero redeant. Quia necessario consequuntur eadem principia substātialia, quorū vnio per resurrectionem fit. Alia verò sunt accidentia, q̄ per se pendent à toto composito, & illo dissoluto, vel statim pereunt, vt sensus, vel paulatim corrumpuntur, vt calor, & aliæ qualitates: & de his, si in rigore loquamur, dicendū est non esse simpliciter necessaria ad veram resurrectionem. Ita D. Tho. loco citato ad 4. & patet. Quia quāuis illa varientur, potest eadem substantia consistere modo cōnaturali. Declaratur exemplo, nam quando Christus v. g. illuminauit cæcū non est necesse, vt eundem omninò numero visum illi restituerit, quē antea habuerat, aut quem habiturus esset, si à principio generationis non impediretur. Quę est enim huius rei necessitas? Sicut enim ignis quocūque calore, etiam si C numero distinctus sit, erit cōtentus, & connaturali modo existet: ita si homo recipiat visum suæ naturę accommodatum, satis illi erit, tametsi idem numero non sit: idem ergo dici poterit in resurrectione. Et de facto ita esse futurū sentiunt D. Thom. Scot. & Durand. Sotus, & alij in 4. d. 44. & idem Diuus Thom. 4. contra Gent. c. 81. ad 2. obiectionem. Sed licèt hoc probabile sit, verisimilius tamen est, in resurrectione hominum, quæ erit perfectissima, restitutum iri eadem numero accidentia, præsertim illa, quæ sunt aliquo modo intrinseca naturæ, vt sūt facultates sensuum, & similes. Quod indicatur verbis illis Iob, *quem oculi mei conspecturi sunt*. Et congruentia adiungi potest. Quia hoc est Deo æquè facile, & pertinet ad quandam rationem iustitiæ, vt ijdem sensus, qui fuerunt organa merendi, sint etiā præmij participes. Et hanc opinionem elegit Paludanus in 4. d. 43. disput. 5. in fine.

D Ex his oritur ratio dubitandi circa posteriorem partem quæstionis de identitate sexus, eiusque resolutio. Sexus enim non pertinet ad substantialē identitatem eiusdē compositi. Nam, si constet ex eadem materia, & anima, erit idem compositum, quāuis sexus varietur. Neque etiā pertinet ad ea, quę intrinsecè consequuntur substantialē hominis compositionem: sed uidetur esse quoddā accidens valdè extrinsecū consistens tantum in figura quadam, & situ aliquarum partium corporis humani, ergo licèt varietur, uel omninò tollatur, non tolletur ueritas resurrectionis. Et confirmatur, nam ita fiet in hominū resurrectione, quæ tamen perfectissima erit. Assumptum patet ex Basilio Psal. 114. & Hiero. ad Ephes. 5 vbi sic inquit: *Faueamus, & viri uxores, & animæ nostræ corpora: vt & uxores in viros, & corpora redigantur in animas, & nequaquam sit sexuum ulla diuersitas. Sed quomodo apud Angelos non est uir, & mulier, ita & nos, qui similes Angelis futuri sumus, iam esse incipiamus, quod nobis in cœlestibus repromissum est.* Similia habet Athanas. serm. 2. contra Arian. non longè à fine.

Dicendum verò est in primis, in futura generali resurrectione hōium seruandam esse sexuū diuersitatē, ita ut in eo unusquisque resurgat, in quo conceptus fuit. Hoc certū est, vt constat ex doctrina omniū Scholasticorum in 4. dist. 44. neque aliquis catholicus id vertit in dubiū, sed solum illi hæretici, qui humanū corpus organicum negarunt futurū esse in hōibus resurgentibus. Sancti uerò Patres sicut credunt illa corpora futura esse suis organis distincta, & cōposita, ita distinctionē sexuum in eis futurā agnoscunt. Vt disertè tradunt Tertull. lib. de resurrectione carnis, c. 60. & sequentibus, Hieron. epist. 61. suprà citata ad Pammach. de erroribus Ioannis Ierosolymitani, & in ep. 27. ad Eustoch. non lōgè à fine, & Aug. 22. de Ciuit. c. 17. vbi refert quosdā dixisse resurrecturos omnes in sexu uirili; (quē errorē aliqui tribuūt Armenis) propterea, q̄ Paulus ad Ephes 4. dixit: *Donec occurramus omnes in uirū perfectū, in mensurā ætatis plenitudinis Christi*. Quorum sententiā ipse reijcit. Primò, quia distinctio sexuū nō ad uitium, sed ad naturam pertinet. Et quāuis ad ueterem usum futura nō sit, poterit tn̄ deseruire ad decorē, & ut laudetur Dei sapientia, atq; clementia, qui, & quod nō erat, fecit, & liberauit à corruptione, quod fecit. Secūdò, quia Christus interrogatus à Saducęis cuius in resurrectione futura esset vxor illa, quæ septem uiros habuerat, nun respōdit in eo statu non esse futuros uiros, & fęminas: sed non futuras nuptias, supponēs potius futuras tunc fœminas, non tn̄ ad vsum nuptiarum. Quod argumentū eodem modo pōderauit Beda Luc. 20. vbi eandem sententiā docet. Indicauit et Chrysost. hom. 71. in Matt. & clarius Euthym. suo cap. 53. dicens: *Neque uiri matrimoniū contrahent, neque mulieres nuptui tradentur*. Et notat, Lucam addidisse: *Neque amplius mori poterunt. Quia nuptię propter mortem factæ sunt, & loco mortuorum alij generantur, ubi autem non est mors, iam neque nuptiæ sunt.* Quę verba optimè confirmant, q̄ intēdimus: cautè tn̄ legenda sunt. Quia nuptiæ et in statu innocentię fuissent, unde non tm̄ pp mortem introductæ: sed pp multiplicandos hōies, donec impleretur numerus electorum. Ex quo tn̄ potest eadē proportione ratio confici. Quia post gn̄alem resurrectionem iam erit numerus electorū impletus: non ergo erūt nuptiæ necessariæ. Manebit tamen sexū distinctio pp alias causas. Tertiam rationem addit D. Tho. in 4. dist. 44. q. 1. ar. 3. q. 3. Quia ad perfectam resurrectionem oportet, ut redeat idem numero homo secundum omnes conditiones, quas postulat talis natura non solum specifica, sed etiam indiuidualis. Sed hanc sexuum diuersitatem postulat in primis ipsa natura specifica, cuius diuersi gradus implent per huiusmodi uarietatem. Deinde, talis indiuidua natura, sicut postulat certum temperamentum, & dispositionem, ita & sexum determinatum, ergo ultimam rationem adiungere possumus, quia uel omnes homines resurgēt unius sexus, uel nullius. Hoc posterius dici nullo modo potest, si pro constanti supponamus illa corpora futura esse organica, & uerè humana, ac integra, & non monstrosa, nec mutila. Nam, si propter factam quandam honestatis speciem, quis existimet priuanda esse corpora gloriosa sua integritate, & naturali compositione: eadem ratione dici posset, non habitura multa alia membra, quæ turpitudinem præ se ferunt, aut pudorem. Si autem primū dicatur, inquiro, cur unus sexus retinendus sit, & reijciendus alius? Nunquid

In generali resurrectione futura sexuū distinctio.

propter

propter vitãdam concupiſcentiã, & pudorem? Sed hoc nullius momenti eſt, quia in ſtatu innocentiæ nullus erat pudor, neque cõcupiſcentia inordinata, pp ſummam animæ rectitudinem, & naturæ integritaté, ergo multo minus eſt, ꝙ in reſurrectione timeatur. Dices hoc ſolum procedere in Sanctis, nõ verò in damnatis. Rñdetur, primum nullũ eſſe incõmodum, ꝙ illi pudore afficiantur. Deindè, illi ẽt nõ patientur concupiſcentiæ motus, nã ſuo modo habebunt corpora, quæ ab intrinſeco alterari non poſſint, ſed ſolũ ab igne, & alijs agentibus externis, quæ fuerint inſtrumenta diuinæ iuſtitiæ. Adde, eos tanta triſtitia, ac dolore afficiẽdos eſſe, vt nullus eis futurus ſit voluptatis & concupiſcentiæ locus. Vel fortaſſe reijcietur ſexus fœmineus, quia imperfectus, ut enim Ariſt. dixit, fœminæ ſunt ex quodam defectu naturæ. Sed neq; hoc dici poteſt, tum quia ad perfectioné vniuerſalis naturæ pertinet ipſa varietas rerum, etiã ſi in perfectione ſint inæquales, tum etiam quia licèt ſexus virilis ea ſuo genere perfectior ſit: tamen etiam ſexus fœmineus eſt per ſe intentus à natura. Vnde, non dicitur eſſe ex defectu naturæ, quia ſit monſtruoſus, aut per accidans: ſed quia in eo generatio naturalis eſt minus perfecta, ergo ſeruabitur eadem diuerſitas in perfectiſſimo ſtatu naturæ. Quod ergo Paulus dicit, omnes reſurrecturos *In virum perfectum*, nõ propter ſexum: ſed propter perfectionem ætatis, & iudicij dictum eſt, vt Ambroſius ibi exponit. Vnde nomine uiri, fœminæ etiam comprahenduntur, ſicut in illo Pſal. *Beatus vir, qui timet Dominum*, vt Hieron. & Auguſt. expoſuerunt. Patres verò citati ſolum ſentiunt, non eſſe futuram ſexuum diuerſitatem quoad vſum, non verò quoad ſubſtantiam.

Ex quo vlterius inferre poſſumus, quamuis non ſit ſimpliciter neceſſariũ ad veram reſurrectionem ſubſtantialé, ut ſeruetur idem ſexus in eo, qui reſurgit: pertinere tñ maximè ad perfectionem reſurrectionis. Priorem parté probat rõ dubitãdi in principio facta, & quia ſine dubio poſſet Deus eundem hominé tranſmutare ab uno ſexu in alium, ſeruata identitate numerica ſubſtantiali, ergo poſſet ẽt ſuſcitare eundé numero hoíem in alio ſexu, ergo tũc eſſet uera reſurrectio. Poſteriorem uerò parté probant omnia, q̃ adduximus de futura reſurrectione. Nam ex illis cõſtat, hoc pertinere ad maioré quandam identitaté eius, qui reſurgit, & ad ſtatum quaſi connaturalé, qui in reſurgente requiritur. Quia, licèt reſurrectio in modo ſit ſupernaturalis: tamé terminus eius res naturalis eſt (præcisè loquendo de ſubſtantiali reſurrectione,) & ideo, ut perfecta ſit, connaturalem in ſuo termino requirit ſtatum.

SECTIO IIII.

Vtrum Reſurrectio ſit mutatio inſtantanea.

Mutatio ſubſtantialis in reſurrectione ĩ inſtãti fit.

HAc in re nulla eſt difficultas, quod attinet ad ſubſtantialé ipſam mutationem. Non enim eſt dubiũ, quin poſſit fieri in inſtanti, & ꝙ hic modus ſit maximè proprius, & accõmodatus tali mutationi. Nam, ſi generatio ſubſtantialis ſit in inſtãti, multo magis reſurrectio. Item, primi hominis productio facta eſt in inſtanti, ergo & reſurrectio de ſe eſt mutatio inſtantanea, eſt.n. eadem ratio. Nam, in vtraq; actione facta eſt vnio totius animæ cũ corpore per diuinã virtutem. Dico auté hunc modum eſſe poſſibilem, & magis accõmodatum ex natura rei tali mutationi. Quia ſi Deus uellet unire animã corpori ſucceſſiuè, non dubito, quin de potẽtia abſoluta id facere poſſet. Nam, licèt anima indiuiſibilis ſit, & tota ſimul neceſſariò vniri debeat cui vnitur, tñ hoc ipſo, ꝙ ex parte corporis eſt extenſio, & diuiſibilitas, poteſt ratione illius ſucceſſiuè fieri

A vnio, altero ex duobus modis. Primo, ut vnio in primo aliquo inſtanti fiat in aliqua certa, ac determinata parte corporis, & deinde ſucceſſiuè extẽdatur ad reliquas. Secundo, vt in nullo primo inſtanre intrinſeco fiat vnio animæ, cũ determinata parte corporis: ſed ſucceſſiuè, & in tempore fiat. Neuter enim modus inuoluit contradictionem, tamen poſterior eſt apertè præter naturam rerum ſubſtantialium, præſertim uiuentium: prior verò modus nec eſt conſentaneus diuinæ uirtuti, quæ quantum in ſe eſt perfectè, & efficaciter efficit actiones ſuas, quando ex parte illarum non eſt repugnantia: nec etiam eſt cõſentaneus ipſi actioni, & termino eius: eſt enim ſubſtantialis, & ut ſit perfectus, poſtulat certam quantitatem, in qua totus redeat.

Itaque de ſubſtãtiali mutatione nõ eſt difficultas de mutatione verò accidentali, quã neceſſe eſt ſubſtantiali cõiungi, ut fabricetur, & ſuis organis corpus diſponatur, vt ad animã recipiẽdam aptum ſit, B dubitari poteſt. Nam Aug. epiſt. 49. q. 1. ſignificat totum hoc futurũ eſſe in inſtanti: imò (quod difficilius eſt) ẽt ſi materia, ex qua componendũ eſt corpus, uarijs in locis diſperſa ſit, eadem celeritate fore corpus fabricandum, ac ſi tota eſſet ſimul. Et ita exponit uerba illa 1. ad Cor. 15. *In momento, & in ictu oculi, &c.* Quæ verba tractant etiã Hieron. epi. 152. ad Minerium. *Non* (inquit) *ſaltem in breui ſpacio, ſed in atomo, & in puncto temporis, atque momẽto.* Et idem ſentiunt Theodoret. Oecumenius, Anſelmus, & alij 1. ad Corint. 15. & 1. ad Theſſalonic. 4. & Greg. Nyſſenus, oratione 3. de reſurrectio. In contrarium uerò eſt, quia hæc mutatio accidentalis uidetur intrinſecè petere ſucceſſionem.

Quocirca in hac mutatione accidentali diſtinguere oportet. Nam quædam fit ſolo motu locali, quæ ualde remotè concurrit, ut eſt congregatio materiæ, ſeu cinerũ in locum reſurrectioni aptum, & hæc ſucceſſiuè fieri poſtulat, & ita fiet, quãuis breC uiſſimo tẽpore. Quia uel aliter fieri non poteſt, uel (ſi quo modo poteſt) non oportet multiplicare miracula ſine neceſſitate, præſertim cũ Paulus, qui dixit, *In momento*, dixit ẽt, *In ictu oculi*, quod breuiſſimam tẽporis morã ſignificat. Alia mutatio fit ſola alteratione, vt eſt intenſio, uel tẽperamento qualitatũ: & hæc (ſi per ſe tantũ conſideretur) non eſt dubiũ, quin poſſit fieri in inſtanti, quamquã ratio reſurrectionis ea ſic conſiderata, hoc non requirat. Quia licèt ponamus hãc mutationé ſucceſſiuè fieri in termino eius, fieret in inſtãti reſurrectio. Neque hoc etiã, pugnaret cum ſentẽtia Apoſtoli, quia poſſet illud tẽpus eſſe breuiſſimũ. Nihilominus tñ, ſi conſideremus uirtuté Dei infinitam, probabile eſt de facto non futurã ſucceſſionem in hac mutatione præciſe cõſiderata: Quia qualitates, quæ per hãc mutationé fiunt, non requirunt per ſe ſucceſſioné in ſua productione: ſed ſolũ ratione reſiſtentię, quã agens non pôt ſubito ſuperare, reſpectu aũt infiniD tæ potẽtiæ Dei nulla eſt reſiſtẽtia in cõtrarijs qualitatib. & ideo in hac mutatione p̃cisè conſiderata, nulla eſt ſucceſſio neceſſaria. Alia verò eſt mutatio, quæ licèt alteratio ſit, habet tñ quandam mutationé localem coniunctã, vt eſt rarefactio, & condenſatio: & de hac mihi non eſt dubium, quin natura ſua, & ſecluſis alijs miraculis petat ſucceſſiuè fieri. Quia non fit ſine aliqua mutatione loci, tum ipſius corporis, ꝙ condẽſatur, & rareſit: tum corporis ambientis, ꝙ vel alteri corpori cedit, q̃n rareſit, & maiorem locũ occupet, uel ad replendũ vacuum accedit, q̃n aliud per condenſationé ad minoré locum contrahitur. Ex quo fit, ut ratio reſurrectionis per ſe non requirat, ut hæc mutatio in inſtanti fiat. Quia reſurrectio nõ poſtulat plura miracula, quã ſint neceſſaria, ut idem, quod ceciderat, reſurgat. At verò hoc miraculum non eſt neceſſarium, quia

licèt

licèt organizatio ratione condensationis, & rarefactionis breui tempore fiat, nihilominus in termino eius resurget in instanti idem homo.

An verò, de facto mutatio hæc futura sit in instanti, necne, inter scholasticos controuersum est. Aliqui.n. affirmant, ut Sco. in 4. d. 43. q. 5. Durã. q. 4. Palud. q. 4. Sot. q. 2. ar. 3. Qui tamen inter se dissidét in explicãdo, quõ possit localis mutatio in instãti fieri. Durand. n. existimat id esse impossibile, & ideo conat inquirere modum, quõ id fiat sine loci mutatione. Sed id non assequitur, quia reuera non potest, vt Sotus satis ostédit. Neque ét, q Palu. l. dicit, satisfacit, s. hanc mutationé fieri, vt comitanté generationem, vel corruptioné, & ideo posse fieri in instanti, vt ipse latius declarat. Sed non satisfacit. Quia, si q generatur est densius, vel rarius, q̃ erat illud, ex quo genitũ est, semper manet eadem difficultas, quõ in instanti generari possit sine præuia dispositione, quandoquidem necesse est, vt maiorem, vel minorem locum occupet. Scotus ergo admittit motum localem diuina virtute fieri in instanti, & in re idé dicit Sotus; corrigit tamen modum loquendi, ut scilicet, non sit motus, sed mutatio. Alij verò Theologi negant hanc mutationem fieri in instanti, sed tépore breuissimo. Ita sentit Viguerius in Institut. c. 21. §. 2. ver. 3. qui tamen falso nititur fundamento. Existimat enim hanc organizationem ministerio Angelorum esse faciendam, q est sine fundamento dictum, & contra cæteros Theologos, qui solam congregationem cinerum, quæ per motum localé fit, Angelis concedunt. Sed de hac re postea.

Organizatio in resurrectiõe an possit, aut debeat in instanti fieri.

In præsenti ergo dubitatione verum existimo, posse Deum hãc organizationé facere in instãti, vt in simili qõne dixi supra tractãdo de Christi conceptione, ubi explicui modũ, quo intelligi põt mutatio loci in instanti, q̃ ibi intercedit. Est.n. eadé oĩno rõ in præsentia, quare non est, q plura hic de re addamus. An verò Deus sit vsurus hac potestate, & facturus hoc miraculum in generali resurrectione hoĩum, incertum est. Nam scripturę, quæ de hoc loquuntur, interdũ indicãt successioné, vt Ezech. 37. interdũ subitam mutationé, quæ breuissimum tpˢ admittit. Ita ét loquuntur patres suprà citati, & expositores omnes. Nec vr̃ vlla sufficiens necessitas ad multiplicanda miracula. Et ita probabilem hãc parté existimo: tñ etiam contraria potest facillimè defendi. Nam cũ in eo opere Deus immediatè operetur sua infinita virtute, ad illius decore, & manifestationé pertinet, ut sine ulla mora operetur. Ité, quia alias oporteret ibi fieri aliquas transmutationes substantiales medias, q non uidetur expediés. Est ergo probabile, hanc mutationé in instanti fieri. Illud tñ est certum, siue fiat in instãti, siue in tpe: tamé in quoddam instanti terminari, & compleri, in quo simul fit vnio animę cũ corpore. Vñ valdè errant, qui cum admittant organizationem, fieri in instanti, dicunt nihilominus duratione antecedere vnionem animæ ad corpus. Sunt.n. hæc pugnãtia. Quia vel illa organizatio pertingit vsque ad ultimã dispositioné, & ita in eodé instãti inducetur forma, vel nõ ptingit, & ita nõ tota organizatio fit in instãti, cũ aliquid sit illi addédũ in alio tpe, uel instanti.

SECTIO V.

Vtrum Resurrectio sit supernaturalis mutatio, a physica generatione essentialiter distincta.

Ratio dubitandi esse potest. Quia, si substantialé mutationé cõsideremus, nihil in ea uidetur diuersum ab ea naturali actione, qua in hominis generatione anima corpori unitur. Nam in primis, terminus integer est idem, & similiter terminus formalis, quia tam anima, quã vnio animæ ad corpus est eadem, seu eiusdé speciei, & naturalis omninò.

A Rursus, vtraq; actio fit in instanti, & utraque, quatenus est vnio ad materiam, pendet ab illa; vtriusq; quoque principiũ immediatũ est Deus. Nam, licèt in gñatione naturali agens proximũ attingat dispositiones ultimas: non tñ attingit immediatè vnionem, quæ est modus ipsius aĩæ, & spiritualis, sicut illa: ergo nihil est, in quo possit una mutatio ab alia essentialiter differre. Confirmatur, & explicat̃ hæc ratio. Nam, postq̃ Deus aliquem suscitauit, eadem actione cõtinuata, ac durante cõseruat illam unionem animæ, & corporis, qua illam fecit in primo instanti resurrectionis, (nulla.n. alia actio est necessaria, neque oportet sine causa illas multiplicare) sed illa actio, quæ conseruat vnioné, est eiusdé rationis cũ ea, qua conseruat quemlibet alium hoĩem; & vnioné eius animæ ad corpus in gñatione factã, quia homo suscitatus (cæteris paribus) tã naturali modo existit, & cõseruatur, sicut homo genitus, ergo ét illa actio, qua homo resurgit, est eiusdé rationis cũ illa, qua primo generatur. Et hæ rõnes B procedunt de substãtiali actione, & mutatione. Tertiò; tñ possumus eodé modo argumentari de mutatione accidẽtali, quæ est ad disponendũ, & organizandum corpus. Nam fiat in tpe, ad summũ differt in velocitate, & in agente, (quæ dĩa est accidentalis, vel extrinseca) in reliquis autem omninò conueniunt, s. in termino, in subiecto, & in eductione de potentia illius. Si autem mutatio illa fiat in instãti, ad summũ different tã, quam mutatio instantanea, & successiua, quam differentiam multi arbitrantur esse accidentalem, qñ terminus est omninò idem, habens in se aliquam latitudinem. Et licèt in hoc admittamus essentialé diuersitatem, nõ erit maior, quàm sit inter calefactionem factam in instãti, uel in tempore, quæ nihil uidetur referre, cùm inter actiones naturales possit hæc differentia reperiri.

In contrarium verò est. Quia resurrectio (ut dicemus) est actio oĩnò supernaturalis, ergo non potest C esse eiusdem rationis cum actione naturali; qualis est prima generatio, seu unio animæ & corporis.

De hac re nihil inuenio a Scholasticis dictũ: triplex tñ potest recogitari dicendi modus. Quos ut explicemus, prius distinguere possumus rõné actionis, prout dicit ordiné ad causam efficienté, seu actiuũ influxũ illius, & rõnem passionis, prout tm̃ dicit ipsam unioné in fieri, quatenus trãsmutat subiectũ in ordine ad talé terminum: hæ nãque duæ rõnes formales diuersę uideri possunt, & intelligi põt uariari vna, étsi alia non uariet. Vt v.g. si Deus se solo producat gratiam in aĩa, uel sacrm̃ corporeũ, immutatio passiua aĩæ eiusdem rõnis vr̃, quia ex parte aĩæ idem est modus receptionis, & ex parte etiã gratiæ idé modus unionis, tam in fieri passiuo, q̃ in facto esse. At uerò actionis, quibus grã illis modis producit̃, distinctæ rõnis sunt, tùm quia una fit modo magis miraculoso, q̃ alia, tum ét, quia una pendet essentialiter ab instrumento corporeo, à quo non péD det alia. Ad quã doctrinã confirmandã confert qd D. Tho. 1. 2. q. 1. art. 3. & alijs locis docuit, actioné, ut actionem specificari à principio agendi, q propriè intellectũ de principio agendi non materialiter sumpto, sed formaliter, quatenus uirtute habét ad operandũ, uerũ est. Et ex hoc principio intelligitur posse respectu eiusdem effectus uariari actiones, étsi modus passionis, seu receptionis idem sit.

Hoc ergo supposito, primus dicendi modus est substantialé mutationé resurrectionis, quatenus dicit passiuã receptioné ex parte corporis, esse eiusdé rõnis cũ mutatione substantiali gñationis, pp rõnes primo loco factas: nihilominus tñ actione, per quã fit à Deo hæc mutatio in resurrectione, esse diuersam ab ea, qua fit hoĩs generatio, pp rationem in contrarium factã, & alias, quas statim addemus. Sed hic modus dicendi difficultatem patitur, tum

in explicando, quo actio illa sit alterius rõnis, tum
ét in assignando differentiã inter actioné & passio
né quoad hoc. Prioré parté explicabimus statim in
scda snia: posterior declaratur. Nam, cũ dr, mutatio
né passiuã esse eiusdé rõnis, inquo, quid intelligat
nomine mutationis passiuæ. Nàm, vel intelligitur
acquisitio noui modi vnionis, qui fit in materia qñ
aiæ coniungitur, & hoc non, quia si hic modus cõ-
sideretur in facto esse, naturalis quidem est: tñ etiã
modus vnionis, qui fit in aia, est naturalis. Si autem
consideretur in fieri, ét in illo põt considerari ratio
actionis, sicut cõsideratur in vnione ipsius animę,
ergo si actio, qua fit vnio, ex parte aię est supernatu
ralis, ét actio qua fit vnio ex parte materiæ erit su-
pernaturalis: & è contrario, vterq; modus põt con
siderari per modum passionis, & vterq; erit uel na
turalis, vel supernaturalis. Nõ. n. est maior ratio de
uno, quam de alio: igitur non põt in hoc sensu ac-
commodari dicta distinctio. Scdo igitur noie pas-
siuæ immutationis potest intelligi ipsa unitio aiæ
quatenus de nouo afficit, immutatq; materiam, seu
tota illa unio, quæ de nouo fit, non ut est ab agéte,
sed ut afficit subiectum. Et in hoc sensu impugnat
prædicta snia primò, quia passio hoc modo expli-
cata non differt ex natura rei ab actione, sed tm ra-
tione. Ipsa. n. noua actio in passo recepta, est passio,
& immutatio eius, & uia, qua ad nouũ terminum
tendit, seu transmutatur. Quæ habitudines mente
quidem distinguũtur: in re autem non dñt modos
distinctos. Nulla est. n. necessitas, uel ratio hmõi di-
stinctionis, ergo non põt actio esse alterius ordinis
supernaturalis, quin passio ad eũdem ordiné perti
neat, sola. n. rationis distinctio nõ sufficit eas in di-
uersis ordinib. constituere. Secundò, quia etiam si
admitteremus distinctionem ex natura rei inter il-
las: nulla tñ esset ratio, ob quam una sit censenda
supernaturalis, & distinctæ speciei, & non altera.
Quia si actio est supernaturalis, oportet, vt respiciat
Deum, ut principium efficiés supernaturale, ergo,
cum potentiæ actiuæ respondeat potentia passiua
proportionata, etiam passio respiciet materiã non
secundum potentiam naturalem, sed obediẽtialé,
ergo similiter ratio passionis erit diuersa.

Secundus dicendi modus esse põt, resurrectioné
absolutè esse mutationé specie diuersam ab homi
nis generatione, qui ita põt explicari. Primò, si te-
neamus ultimam dispositioné, quæ in generatione
naturali, ordine naturæ, antecedit introductionem
aiæ, esse principium efficiens illam unionem, tanq̃
instrm generantis. Hoc. n. posito, facilè est actiones
distinguere. Quià actio, quæ fit in generatione ho-
minis, essentialiter pẽdet ab ijs principijs, & instru
mentis, per quæ naturaliter fit, & fortalsè ét pẽdet
ab actuali influxu uteri materni: at uerò actio, quæ
fit in resurrectione, pendet à solo Deo, ut operãte,
præter causas naturales, & supra totum ordiné ea-
rum. Secũdò, etiamsi dicamus dispositiones mate-
riæ non esse instrumenta efficientia unionem: sed
materialiter duntaxat concurrere, & solũ Deũ esse
immediatum principiũ efficiens tam generationis,
q̃ resurrectionis: nihilominus in ipso Deo possu-
mus distinguere duplicem rationem agẽdi, alterã,
qua consideratur ut principium naturæ operans per
uirtuté, & concursum naturæ debitũ: alterã, qua est,
operans supra totum naturæ debitũ. Et iuxtà has
duas rationes distingui poterunt actiones, quæ ma
nant à Deo, uno, uel altero modo operãte. Actio. n.
Dei, quæ in naturali productione hoĩs interuenit,
est iuxtà naturæ debitũ, & ita est à Deo præcisè, ut
à principio naturę accõmodato: actio uerò resurre
ctionis est à Deo, ut operante suprà totum ordi-
nem naturæ. Ex diuersa autem actione sequitur
diuersa passio, propter rationes factas contra pri-
mum modum.

A Sed neque hic modus mihi satisfacit. Nàm, in
primis supponendũ est, ét resurrectionem, ut dicit
substantialem unionem, fieri in materia disposita,
atq; adeò ét ibi dispositionem ultimam ordine na-
turæ antecedere introductionem aiæ. Nàm, eadem
rõ est quoad hoc de resurrectione, & quacunque
alia hominis productione. Quia semper aia uniť
eo modo, quo eius natura exigit: exigit aũt, ut unia-
tur subiecto disposito. Hinc ergo fit non esse ne
cessariũ has actiones distingui ex parte dispositio
num. Nàm, eo modo, quo concurrunt in prima
productione, poterunt concurrere in secunda, nisi
aliunde sit specialis repugnantia, quæ assignari nõ
poterit. Solum ergo poterit esse differentia in mo-
do efficiendi ipsas dispositiones, quæ differẽtia ac-
cidẽtaria est, & ualde remota respectu ipsius actio-
nis substantialis, & in se considerata fortalsè non
est essentialis, ut argumentabamur in initio huius
dubitationis. Deindè, illa duplex rõ efficiendi in
B Deo, in præsenti solum uř pertinere ad quãdã ex-
trinsecam denominationem, non ad physicam re-
rum distinctionem, quia q̃ concursus sit debitus,
uel non debitus, nõ sufficit ad diuersitatem physi-
cam, si aliàs non sit distinctio in termino, uel in
modo agendi. Sicut in rebus naturalibus motus
uiolentus, & naturalis, si ad eundem terminum tẽ-
dant, non differunt specie intrinseca, sed denomi-
natione, quia unus est consentaneus naturæ, alter
uerò non. Et similiter in materia de gratia, propo-
sitio alicuius obiecti, & inspiratio aliqua, uocatur
donum gratiæ, & supernaturale, qñ datur præter
naturæ debitum, & ordinem, q̃uis ipsa motio in
se sit naturalis, ergo idem erit in præsenti. Qđ præ-
terea ita declaro. Quia cum Deus per resurrectio-
nem infundit aĩam corpori q̃uis operetur in ma-
teria ultrà debitum naturale: non tñ ultra naturalé
capacitatem materię, quia reuera ibi materia con-
currit per naturalem potentiã passiuam, qua est ca
C pax animæ, hæc. n. semper est eadem, & immutabi-
lis siue aĩa prius fuerit in materia, siue non: ergo ét
Deus tũnc operatur ut principium naturæ, quoad
actionem quam efficit, q̃uis, quoad debitum libe-
ralius operetur, quã natura postulet. Sicut si Deus
illuminaret hunc aerem sine sole, uel alio lumino
so, aliquid quidem faceret ultra naturæ debitũ: tñ
id, quod faceret, eiusdem rõnis esset cũ alio lumi-
ne, & illuminatione naturali. Quin potius addo vl
terius etiã sub hac rõne debiti nihil deesse unioni
substantiali, quæ fit in resurrectione scdm. se con-
sideratæ, sed tm rõne dispositionum. Ille. n. modus
organizationis, & dispositionis, quæ fit in resurre-
ctione, est quidem præter totius naturæ debitũ: tñ
positis illis dispositionibus, rõne earũ põt dici de-
bita talis aiæ unio. Quia oportet dispositiones ta-
les esse, quæ talem aĩam requirant, nã futura est in-
ter eas naturalis cõnexio. Ergo, ex nullo capite in-
telligi satis potest, q̃ hæc actio, quæ in resurrectio
D ne interuenit, sit alterius rõnis, aut ordinis. Confir
matur tandé, nàm, si Deus annihilet Angelum, &
iterum eum producat: hæc secunda productio nõ
erit specie distincta à prima, sed essentialiter erit
creatio. Et similiter si Deus, qñ peccatorem, qui à
priori gratia exciderat, iterum sanctificat, eandem
numero gratiam illi restituat, quàm prius habue-
rat, illa actio non erit specie diuersa à priori gra-
tię productione: ergo, similiter in pręsenti. Tertius
ergo dicendi modus est, actionem, qua fit resurre-
ctio, esse naturalem quoad substantiam, & super-
naturalem tm quoad modum: & ideò non esse es-
sentialiter diuersam à prima hominis productio-
ne naturali: sed tm differre accidentaliter in modo
organizandi, & disponendi corpus. Hæc sententia
apertè colligitur ex Sco. in 4. d. 43. q. 3. Mars. q. ult
art. 1. Hẽricus quodl. 11. q. 4. qui existimat facta suf-

ficienti corporis dispositione non esse necessariam nouam actionem extrinseci agentis; vt anima corpori iterum vniatur: sed solum prærequiri, vt fiat intimè præsens corpori. Nàm statim, quasi naturali impetu, & causalitate ipsa vnietur corpori, etiã si ab extrinseco non amplius vniatur: ipsa aũt anima alibi existens, si non impediatur, potest virtute sua se facere præsentem corpori, & omnibus partibus eius. Atq; ita concludit non esse necessariam aliam actionem extrinsecam. Quæ ista supponit etiã in hominis generatione posita vltima dispositione corporis, & creatione animæ, cum intima præsentia ad corpus, non requiri aliam actionem extrinsecam: sed ipsam animam statim naturaliter seipsam vnire, & quasi complecti corpus. Quòd si dicas, illam vnionem requirere aliquod principium efficiens. R̃nderi potest, naturaliter resultare ab ipsa anima Quæ sententia est quidem probabilis, sed nùnc non potest examinari, nec est nobis necessaria. Itaq; qualiscunque sit, & à quocunque sit hæc actio, quo ad substantiam eiusdem rationis censetur. Et quidem si comparatio fiat inter resurrectionem, & primam hominis productionem factam à solo Deo in Adamo, aut Eua, existimo hãc sententiam esse certissimam, imò credo solum esse differentiam in quadam denominatione. Quia vna est productio rei, quæ nunquàm fuit simul cum prima animę creatione: altera verò est productio rei, quæ iam iterum fuit, & non est simul cum animæ creatione sed cum conseruatione. Quæ differentia est valdè extrinseca, & accidentalis, vt rationes & exempla allata confirmant. Si tamen comparatio fiat ad generationem propriam, sic non est res tam certa: est tamen verisimilior, vt eadem argumenta probant. Supererat tamen ad perfectam huius rei cognitionem explicãdum, in quo consistat ille supernaturalis modus resurrectionis. Nã licèt hoc ex parte tactum sit, non tamen est exactè declaratum: sed hoc fiet commodius Sectione sequenti.

SECTIO VI.

Vtrum resurrectio sit possibilis naturaliter, vel supernaturaliter.

EXplicata ratione resurrectionis facilè potest hæc quæstio definiri, in qua non inquirimus, an futura sit, vel aliquñ facta fuerit (hoc .n. posterius tractandum, vel in speciali de resurrectione Christi, vel in generali de resurrectione hominum) sed inuestigamus, quid Deus in hac parte potuit efficere. In quo ẽt considerandum est posse esse sermonem de resurrectione, vel præcisè, vt dicit restitutionem, & viuificationem corporis iam emortui: vel de resurrectione, quæ præter vitam corporis, habeat adiunctam transmutationem corporis, ad vitam immortale, & impassibilem, & gloriosam, De hoc posteriori sensu minus disputarunt philosophi: tñ sine dubio multo magis illum modum existimarent impossibilem, quam priorem. Refert autem Tertul. lib. de Præscrip. hæreticorum c. 7. omnes philosophos existimasse resurrectionem impossibilem. *Vt carnis*, inquit, *restitutio negetur, de vna omnium philosophorum schola sumitur.* Vbi licèt non dicat, eos negasse esse possibilem: tñ hanc fuisse illorum sensum ex eorum principijs facilè conijcitur. Aliqui enim illorum ideò negarunt resurrectionem, quia credebant animam vnà cum corpore prorsus interire, atque ideircò negabant posse iterum ad corpus redire. Ita senserunt Epicuræi, & Stoici, qui propterea Paulum resurrectionem prædicantem *nouorum Dæmoniorum annunciatorem appellarunt*, Act. 17. Eodem errore laborauit Plinius lib. 2. Histor. c. 7. & li. 7. c. 55. Nec solum philosophi, sed etiã inter Iudæos Sadducęi in hoc errore versati sunt, vt constet Mat. 22. Mar. 12. Act. 5. & 23. & 25. Vbi Festo insanire visus est Paulus, eò q resurrectionem prædicaret, dicens. *Quid incredibile iudicatur apud vos si Deus mortuos suscitat*, & infrà. *si passibilis Christus, si primus ex resurrectione mortuorum*: & eosdem imitatus est Marcion, teste Tertulliano loco supra citato. Alij verò philosophi, qui posuerunt Deum agere ex necessitate naturæ, quamuis animam humanam immortalem esse cognouerint, existimarunt eam nec post separationem ad corpus redire, nec Deum posse naturalem ordinem immutare. Et fortassè hoc modo sensit Aristot. & alij. Ex hæreticis verò, quamuis multi resurrectionem mortuorum negauerint, non constat autem an eam negauerint, quia putarunt impossibilem, vel solum quia non est animæ humanæ necessaria, uel utilis corporis societas: sed potius solet esse impedimẽtum ad proprias actiones exercendas. Qua ratione solent uti hæretici, & alijs sumptis ex corporum corruptione, & mortalitate, ut uidere licet in Tertull. in lib. de resurrectione carnis. In quibus omnibus indicant posteriorem modum resurrectionis esse impossibilem, & ideò priorem non esse conuenientem.

Secunda sententia extremè contraria referri potest eorum, qui dixerunt resurrectionem etiam naturaliter esse possibilem. Pro qui induci possunt Pythagorici, & alij, qui posuerunt transmigrationem animarum, vel eorundem, aut similium effectuum perpetuam reuolutionem, vt Aug. refert, 16. de Ciuit. cap. 13. Quanquàm isti non de eisdem numero effectibus, sed de similibus loquuti fuerint. Propter quod illa etiam animarum transmigratio, (ut suprà dixi) non esset uera resurrectio, Quia non erat reditus ad idem corpus, quod notauit etiam Tertull. lib. de resurrectione carnis ca. 1. Democritus uerò, (ut ei tribuit Plinius suprà) eadem corpora & posse reuiuiscere, & iterũ uictura esse existimauit: ergo uerisimile est credidisse hoc esse naturaliter possibile. Et ex Scholasticis Scot. In 4. d. 43. q. 3. existimat posse idem numero per naturam redire, si eadem materia iterũ approximetur eidem agenti numero, uel specie. Vnde, inquit, si contingeret eandem materiam seminis, & sanguinis menstrui, ex qua Petrus fuit conceptus, & iterũ sub forma seminis, & sanguinis menstrui, & in matrice eiusdem, uel alterius fœminæ constitui, formaretur idem corpus, qđ antea conceptum fuerat. De unione aũt eiusdem animæ ait à solo Deo posse fieri: consequenter tñ dicit eam fieri à Deo naturali modo, & ex debito naturæ, supposita eiusdem corporis dispositione Et in eãdem sniam inclinat Richar. ibi ar. 3. q. 1. ad 6. quatenus sentit, facta applicatione eiusdem materiæ eidem, uel simili agenti redire eundem numero effectum, D Tho. ẽt ibi ar. 1. quæstiuncula 3. huic fauet sententiæ, quatenus dixit, resurrectionem futuram esse miraculosam, quia dispositio corporis nõ fit modo naturali per uirtutem seminis. Nam, hinc sequi uidetur, si ponamus eandem materiam applicari, ut per uirtutem seminis disponi possit, fieri etiam naturaliter posse, ut idem numero redeat. Et d. 44 q. 1. art. 1. q. 2. ad 1. dicit per generationem naturalem non redire idem numero, quia non fit ex eadẽ materia. Non uidetur aũt naturaliter impossibile, ut ex eadem numero materia, ex qua unus homo fuit conceptus, postea fiat alia cõceptio. Nam, Angelus posset ita applicare actiua passiuis, ut post aliquas transmutationes rediret eadem materia: idemque ex naturali cursu, & successione rerum, naturaliumque causarum fortuito posset accidere. Pro hac etiam sententia referuntur Mai. & Henr. sed hi nihil dicũt præter id, quod

deduximus

deduximus in fine sectionis præcedentis. Fundm̃ huius sniæ non est aliud, nisi quia, si materia est eadem, & agens ibidem, effectus erit, idem 8. Metaph. c. 3. quia tunc non habent effectus, vnde distinguant. Quod argm̃ potissimũ vr̃ vrgere, si supponemus materiã esse principiũ indiuiduationis.

Tertia snia media est, resurrectionem hominis esse possibilem diuina, non naturali virtute: aliarũ verò corruptibilium rerum non esse possibilem reditum eiusdem indiuidui corrupti, ét per diuinam potentiam. Ita sentit Duran. in 4. d. 43. q. 3. & Ioan. de Neapoli, quodl. 21. q. 6. Marsil. 2. de Generat. q. vlt. Quibus vr̃ multum fauere D. Thom. in 4. d. 44. q. 1. art. 1. q. 2. ad 1. Vbi dicit hoiem posse resurgere, quia, cum post mortem maneat anima, quæ dat esse homini, non interrumpitur per mortem esse substantiale ipsius hominis, & ideò non sequitur, vt non possit idem numero reddire pp interruptionem essendi, sicut accidit, inquit, in alijs rebus corruptis, quarum esse oĩnò interrumpitur forma nõ B remanente. Et in sol. ad 3. ex hoc principio dicit, si in hoie esset alia anima sensitiua præter rõnalem, illam futuram esse corruptibilem, & ideò non fore redituram eandem numero in resurrectione. Supponit ergo, non posse eandem numero formã corruptibilem redire. Præterea, hac 3. p. q. 77. art. 5. sentit fieri non posse, vt, quod in nihilum redactũ est, idem numero redeat. Fundm̃ huius sniæ, quoad postremam partem (in cæteris. n. non est difficultas) potissimũ esse vr̃. Quia multiplicata actione multiplicatur terminus: sed actio, qua prius res fuit producta, & conseruata, nõ potest redire eadẽ numero, ergo nec terminus. Probatur, quia si actio posset redire eadem numero, ét res successiuæ possunt eadem numero redire. Alia argumenta congerit Duran. parui momenti, infra verò ea attingemus. Dico primò, resurrectionem hominis, saltem diuina virtute, esse possibilem. Hæc conclusio est de fide, imò in articulis fidei contenta, & ideò in C ea probanda non oportet hoc loco immorari. Quia eisdem testimonijs probanda est, quib. infra probabimus, vel resurrectionem Christi esse factam, vel aliorum hoĩum esse futuram. Præterea, quæ in scripturæ legimus de hominib. à Christo suscitatis, vel ab alijs Prophetis, vt Elia, aut Eliseo, vel ab Apostolis satis conuincunt contra hæreticos substantialem hominis resurrectionem esse possibilẽ. Quod aũt sit ét possibilis resurrectio corporis mortalis ad vitam immortalẽ, & gloriosam, non pertinet propriè ad punctum de resurrectione, sed ad supernaturalem potius beatitudinem. Illud autẽ probabimus inferius agentes de dotibus corporis gloriosi. Cõtra philosophos verò, qui nõ admittunt scripturam, agendum est rõne naturali, quæ quam vim habeat ad hanc conclusionem probandam dicam in sequentibus. Dico secundò, resurrectio, vt fit de facto, solum diuina virtute, ac D supernaturaliter possibilis est. Hæc conclusio est mihi certa, quam docent oẽs Theologi in 4. d. 43. & 44. vbi D. Thom. Palud. Durand. Richar. & alij: Idem D. Tho. quodl. 4. ar. 5. & 4. contra Gent. c. 81. Henric. quodl. 7. q. 16. Aegidius theoremate 1. Et constat ex cõi modo loquendi Sãctorum. Dionys. cap. 6. de diuinis nominibus. *Nos*, inquit, *totos animas dico, & socia corpora ad perfectam vitam, & immortalem transferre pollicetur. Quod veteribus quidem præter naturam fortasse videatur: mihi verò, sibique, & veritati, & diuinum, & supra naturam vt est, videtur; supra naturam nostram dixerim visibilem: non supra omnipotentem*. Lactantius lib. 7. diuinarum institutionum c. 25. *Resurgent*, inquit, *& à Deo corporibus induentur*, & infrà. *Quæ de Anastasi philosophi quoque aliquid dicere conati sunt, tam corruptè, quã poetæ*. & infrà. *Neme quærat a nobis quemadmodum fieri possit, neque enim diuinorum operum potest reddi ratio: sed si a principio Deus hominem; nescio quo inenarrabili modo instituit; credamus ab eodem restitui veterem posse, qui nouum fecit*. Et Greg. hom. 20. in Ezechielem, postquàm multa de resurrectione disputasset, ita concludit. *Diuina virtutis mysteria quæ comprehendi non possunt, nõ intellectu discutienda sunt, sed fide veneranda. Quia quidquid ratione hominis comprehendi potest, mirum iam esse non potest, sed sola vbi in miraculis ratio potentia facientis*. Et ad eundem modum loquitur Damas. lib. 4. de fide c. 18. Chrys. homilijs de Resur. & hom. 65. in Ioann. & hom. 2. in Act. vbi dicit lõgè maius esse excitare mortuos, quam scire diem iudicij. Et ho. 8. in 1. ad Thess. dicit, resurrectionem esse diuinę virtutis opus Amb. li. de fide resurrectionis. *Ideò*, inquit, *resurrectio difficile creditur, quia Dei munus est*. Aug. ét lib. 13. de Trinit. *Fides*, inquit, *totum hominem immortalem futurum, qui vtique constat ex anima, & corpore, non argumentatione humana, sed diuina auctoritate promittit*. Et multa similia habet 22. de Ciui. c. 4. & sequentibus. Denique hoc modo veritas resurrectionis inter articulos fidei annumeratur, quia, prout à nobis creditur, nec fieri, nec naturaliter cognosci potest. Et propter eandem causam Paul. 1. ad Cor. 15. eam appellat *mysterium*, dicens, *Ecce mysterium vobis dico*. Et ad eundem modum loquitur sępe scriptura de resurrectione, tanquam de diuino, ac supernaturali opere. Ratio autem huius veritatis reddi potest ex duplici capite. Primò ex parte termini, quia non vtcunque resurget corpus humanum, sed immortale, gloriosum, & (vt Paulus loquitur) *spirituale*. Constat enim huiusmodi proprietates neque esse naturales corpori humano, neque virtute alicuius naturalis agentis conferri posse. Item, constat, beatitudinem animæ esse supernaturalem: sed hæc resurrectio corporum erit beatitudini animæ proportionata, erit ergo supernaturalis ex parte termini. Et hac ratione potissimum vtuntur Sancti suprà citati, eamque magis explicabimus, cum agemus de dotibus corporis gloriosi. Secundò, potest ratio sumi ex modo, quo fiet corporum resurrectio, & hac vtuntur D. Tho. & ferè alij Scholastici. Hic autem modus ex parte dispositionum corporis sumendus est, & potest cõsistere vel in celeritate resurrectionis, vel in hoc, quod sine varijs trãsmutationibus, quæ necessariæ sunt, vt homo generetur, solo Dei imperio perficietur. Quibus modis est supernaturalis gratia sanitatis, quamuis ex parte termini id, quod fit, sit omninò naturale. Et hanc rationem tetigit Chrys. in suprà dicta hom. 8. in 1. ad Thessal. dicens. *Resurrectio diuina virtutis est, cum telluri mandabit Deus, vt depositum reddat, quemadmodum aliquando euocauit Lazarum, Lazare veni foras, &c.* Ioan. 11.

Dico tertiò, resurrectio, etiamsi præcisè consideretur, vt est reparatio eiusdem numero hominis, qui antea fuerat, non potest virtute alicuius agentis naturalis fieri, sed à solo Deo. Loquor de agentibus naturalibus operantibus naturali virtute, vt causis secundis principalibus, vel vt instrumẽtis naturalib. earum. Nàm, loquendo de creatura, vt instrumento Dei supernaturaliter eleuato, non est dubium, quin eo modo possit resurrectio fieri per creaturam: tamen, quia in hoc non est aliqua peculiaris ratio magis, quàm in alijs miraculis, id omittimus, & sub diuina potentia comprehendimus. Et hoc modo conclusio posita cõis est Theologorum in 4. d. 43. & 44. vbi D. Thom. Sot. & alij supra citati. Et confirmari potest ex difficultate, quæ semper fuit in credenda mortuorum resurrectione, non solum propter specialem modum, quo futura est, quia nec philosophi illum agnoscebant,

Resurrectio hominis diuina virtute possibilis.

Resurrectio futura diuina solum virtute possibilis.

Reparatio eiusdẽ numero hominis in resurrectiõe naturaliter impossibilis.

nec semper ab Apostolis prędicabatur: sed simpliciter, & absolutè pp reparationem eiusdem numero corporis, q cecíderat. Vnde, & in credenda ipsa Christi resurrectione tanta fuit discipulorũ difficultas, & ignorantia, ut uiderentur illis deliramẽta uerba, quę de illa dicebantur. Ratio uerò propria huius conclusionis sumenda est ex parte organizationis, & dispositionis corporis. Quia in primis uix fieri potest, ut eadem numero materia prima, ex qua fuit corpus hominis formatum, iterum ita applicetur, ut per causas naturales possit ex ea homo generari. Quia per continuam transmutationem, & resolutionem materia facilè dissipatur, diuiditur, & commiscetur, & ideò nunq̃ est oĩnò eadem, quę ad generationem iterum assumitur. Deinde, quamuis demus hoc interdum accidere: tñ agentia naturalia non poterunt eam disponere ad eiusdem animę introductionem, cum eodem omnino temperamento, & organizatione. Primò quidem, quia proximum agens principale uel erit diuersum, vel aliter dispositum, q̃ prius fuit, cũ semper sit in continua mutatione: uariatio aũt proximi agentis multum conducit, ut effectus uarietur saltem secundum numerum. Secundò, quia licèt interdum agens proximum sit idem, uel eodẽ modo dispositum: tñ cęli, & influẽtia, & causarum uniuersarum influxus necessario erit diuersus: & tñ sine dubio multum confert, ad temperamentum constituẽdum. Tertio, etiamsi agens naturale esset oĩnò idem, eademq; materia, non rediret naturaliter idem numero effectus, qui antea fuit, nec eadẽ dispositio, & organizatio corporis: aliàs calor eiusdem aquę ab eodem igne semper esset idem numero, etiamsi millies deperderetur, & acquireretur. Similiter quotidianũ lumen, quod in aere fit à sole, esset quotidie idem numero. Quę sunt incredibilia. Et contra Arist. 2. de generat. dicentem, non redire quod corruptũ est. Et contra rõnem. Quia materia, seu subiectum, de se est capax ad recipiendas varias formas, seu dispositiones intra eandem speciem. Nàm, sicut illius potẽtia passiua de se est indifferens ad plures formas intra idem genus specie differentes, ita & ad plures diuersas numero intra eandem speciem. Quia non est unde de se magis limitetur ad unã, q̃ ad aliam. Et similiter agens naturale habens uirtutem ad aliquem effectũ non limitatur ad unum indiuiduum, ut per se constat: ergo, q̃uis hoc agens sępius applicetur ad agendũ in hoc subiecto, non erit determinatum ad agendum semper idem numero. Quia neq; ex uirtute sua, neq; ex capacitate subiecti habet hanc determinationem. Quin potius ex hoc ulterius colligimus, pręter hoc subiectum, & hanc uirtutem agendi necessarium esse aliquid aliud, quod determinet agens ad efficiendum hunc numero effectum potius, q̃ alium. Hoc aũt determinans non potest esse, nisi aut Deus, aut tales circumstantię, cum quibus agens applicatur ad agendum: aut ipsa natura talis agentis, quę de se est determinata ad operandum tali modo, & ordine, ut nùnc postulet talem actionem, & cõcursum, posteà uerò aliũ, & sic de reliquis. Et inter hos modos, hi duo ultimi, (qui fere in unum coincidunt) uerisimiliores sunt, nàm hoc tribuere soli Deo non est philosophicum. Nã, potius causę secũdę determinant concursum Dei. Pręterea, modus ille habet alias difficultates in Theologia, pręsertim circa actus liberos, & causalitatẽ peccati. Ac deniq;, posito illo modo, ex solius Dei uoluntate pendebit, q idem numero redeat, q pręcipuè intendimus. Si tñ uerum est agentia naturalia determinari illo alio modo ad effectus singulares, inde tandem concludimus, postquã naturale agens fuerit determinatũ semel subiecto, nũquàm ad eandem iterum determinari, etsi idem subiectum, iterum, atq; iterum illi applicetur, sed semper ad aliam: atq; alia numero distinctam, quia semper circunstantiæ sunt diuersæ.

Dico quartò per diuinam potẽtiam non solum huius resurrectio, sed cuiuscunq; alterius Indiuidui reparatio possibilis est. Hæc est cõis snĩa ferè omnium Theologorum in 4. d. 43. vbi latè, Capr. q. 1. Palud. q. 2. & 3. & Sotus d. 44. art. 1. D. Tho. quodl. 4. art. 5. & opusc. 9. c. 82. Henric. quodl. 7. q. 16. Et ꝓbatur, quia in hoc non modo nõ apparet implicatio cõtradictionis: sed neq; vlla ẽt difficultas. Quia diuina potentia creando aliquam rem non fuit imminuta, ergo ex parte sua manet æquè efficax ad illam rem iterum creandam, & producendam, si ex parte eius non fuerit repugnãtia, seu si productione indiguerit: sed postq̃ illa res desijt esse, quantum est ex parte sua, indiget productione, vt sit, & nulla est repugnantia in hoc, quod iterũ producatur: poterit ergo iterum produci.

Cuiuscunque indiuidui reproductio diuina virtute possibilis.

Sed inquit Durand. in hisce eisdem verbis inuolui repugnantia. Nàm si iterum est, ergo bis est, ergo habet duplicem durationem, ergo duplicem existentiam, ergo sunt duę res, & non vna, & eadem. Sed hoc est manifestum sophisma, qd̃ idem fuit posset de hoĩe quoad totum compositũ, quod resurgit.

1. Obiect.

Quamuis ergo res, quæ prius fuit, iterumq; producitur, possit dici bis esse, non ppea, dici pôt habere duplicem durationem intrinsecã, ac permanentẽ: sed vnam, & eandem, quæ dr̃ bis esse, quia non durauit continuè, & sine intermissione, sed interrupta fuit, & ita in ordine ad extrinsecam durationem coexistit duabus mensuris distantibus, seu discontinuis, & ideò dr̃ bis fuisse.

Responsio

Sed vrgeri pôt ex Durando, qa hoc ipso qd̃ interrumpitur actio, necesse est postea nouam actionem fieri, tùm, quia non magis potest eadem numero actio redire, q̃ mortuus, aut tẽpus, tùm ẽt, quia cum mutata sit habitudo agentis ad passum, necesse est, & actionem mutari, ergo, & terminum eius multiplicari.

2. Obiect.

Rñdetur tñ, primum negando assumptum. Nàm, sicut Deus eadem numero actione, quasi continuè durante creat angelũ, & per multos annos illũ conseruat, ita posset suspendere aliquo tpe illam actionem, & annihilare angelum, eundemq; iterum postea eadem actione producere, & conseruare: nullã. n. hoc inuoluit repugnãtiam ex parte ipsius actionis. Si. n. illa actio pôt eadem durare per horam integram, quę est repugnantia ex parte eius, qd duret, seu fiat in extremis partibus horæ, & medio tpe non conseruetur? Quocirca (quidquid sit de motu, & tpe, quæ cõ iter censentur nõ posse eadem numero redire, quia successiua sunt, quãuis hactenus id non sit demõstratum) non tñ est eadem rõ de actione, de qua loquimur, quæ indiuisibilis est, & permanẽte, ac durare multo tpe potest: & ideò, sicut semel conseruari potest in continuo tpe, ita & bis poni esse in tpe discontinuo. Loquor aũt de tpe vero, vel imaginario, nam vtraq; habitudo sufficit ad intelligendam hanc iterationem eiusdem actionis. Vndè, non refert, q mutata sit aliquo modo habitudo agentis ad passum, seu effectum. Quia si loquamur de habitudine, quæ præcedit actionem, quasi in actu primo, illa reuera non est necessario mutata nisi in hoc, q agens, & passum non intelliguntur coexistere eidem tempori vero, vel imaginario. Hinc aũt non necessariũ fit, vt varietur actio diuina, quia Deus in actione sua non pendet à tpe, nec determinatur ad agendum ex circunstantiis extrinsecis, sed à volũtate sua. Si verò sit sermo de habitudine in actu secundo, quæ sequitur actionem productiuam effectus, falsum est assumptũ, & petitur principiũ. Quia hoc est, qd̃ contendimus, s. posse effectũ esse eundẽ: & consequenter posse habere eandem habitudinem ad suam causam. Addo deniq; etiam posse

Responsio

Idẽ numero effectus per plures actiones

Reproductio eiusdẽ effectus numero cur impossibilis in natura.

Arist lib. 2. de gener.

seu depen dentias pē dere pōt ab agente. posse Deum actionibus diuersis eundem numero effectum prius producere, & postea reproducere; Quia cum actio sit via ad terminum, potest diuersis vijs ad eundem terminum tendi. Item, actio est dependentia effectus ab agente, potest autem idem effectus pendere pluribus dependentijs ab agente. Sicut idem lumen potest vna actione fieri ab vno luminoso, & postea conseruari ab alio, qd necesse est fieri per diuersam actionem, seu dependentiā. Et similiter gratia nunc fit à Deo per sacramentū, & postea conseruatur sine sacramento, ubi necesse est dependentiam variari. Ratio deniq; est, quia actio ex natura rei est aliquomodo distincta ab effectu, & quidā modus eius, & ideò variari potest circa eundem effectum numero, sicut alij modi variari possunt manente eadem re, quæ illis afficitur.

3. Obiect. Ex quibus etiam colligitur, quam sit futile aliud argumentum Durandi, qui ex eo quòd naturalia agentia non possint idem numero reproducere, infert etiam Deum non posse. Respōsio. Quia id, in quo Deus superat naturalia agentia, scilicet, quod est virtutis infinitæ, & potest agere ex nihilo, nihil, inquit, confert ad hunc effectum. Sed hoc est apertè falsum. Quia uirtus infinita non solū confert, vt possit causa producere meliora, & sine dependentia à subiecto: sed etiam, ut possit agere sine dependentia à tépore, vel alijs circumstantijs. Ex quo prouenit, vt nō limitetur ad agendum hic, & nunc, hoc indiuiduū, sicut naturalia agētia: sed possit suo arbitrio agere, quod uoluerit. Vndè, potius pôt hoc argumentum retorqueri contra Duran. Quia ratio, ob quam agētia naturalia non possunt reproducere idem numero, non habet locum in Deo. Quia eius virtus non est ita limitata, nec determinata, sicut creaturarum, nulla ergo ratio est, cur hoc non possit.

4. Obiect. Hinc tādem diluitur alia ratio Durandi non minus leuis. Quia si Deus, inquit, ageret ex necessitate naturæ, quāuis esset virtutis infinitæ, non posset idem numero reproducere. Et ex hac enim hypothesi Respōsio. impossibili quodlibet inferri potest. Quia enim supponitur Deus uirtutis infinitæ, posset hoc facere, quod secundū se non inuoluit repugnantiam quia uerò supponitur agere ex necessitate naturæ, non posset reproducere idem numero, quia esset determinatus ad vnum, & ideò, uel semper ageret idem numero, uel nunquàm. Sicut etiam si ex necessitate naturæ ageret, vel simul, nihil amplius posset, quam illud, ad quod, aut ex natura sua, aut ab aliquo subiecto determinaretur, vtrūmque autem repugnat infinitæ uirtuti. Et ita ego existimo illum modum agendi & extra se ex necessitate naturæ intrinsecè repugnate cum infinitate simpliciter uirtutis actiuæ. Sed de hoc aliàs, hæc enim sufficiunt contra Durandum.

Ex quibus solutum relinquitur fundamentum suprà positum inter referendum eius sententiam. D.Thom. autem ibi citatus in postremo loco sumpto ex hac 3.p. non est intelligendus loqui de potétia absoluta, sed de ordinaria, ut ibi (Deo dante) latius dicemus. Eodem modo exponēda sunt alia loca ex 4. Sent. quāuis sint difficiliora: satis tamen est, D.Tho. alijs locis, ubi ex professo rem disputauit, disertè ueritatem docuisse.

SECTIO VII.

Vtrùm resurrectio hominis sit natura debita, ideoq; fit à Deo, vt auctore naturæ.

NOn satis est ostēdisse actionē hanc, & potestatem ad illam esse solius Dei, propriam, nisi & explicemus, an sit tribuenda Deo, vt agenti sm leges naturę, an verò, ut agenti suprà ordinē naturæ. Nam, hinc pendet quæstio, an illa actio sit dicenda

A supernaturalis, nec ne? Ad hoc.n. non sat est, quod à solo Deo fiat, ut patet de animæ creatione. Vt autē hic effectus esse à Deo, ut auctore, cōseruatore, aut gubernatore naturę, duplici titulo, seu rōne. Prima sumitur ex parte ipsius hominis, quia in materia corporis humani post mortem manet eadem capacitas naturalis ad habendam aīam, quæ antea fuit. Hęc.n. cum à materia ex natura rei non distinguatur, uariari non potest, manent eadem materia, rursus eadem rōne manet in anima separata appetitus naturalis vt corpori vniatur, teste Aug. lib. 12. Genes. ad liter. c. 35. & D. Thom. 1. p. q. 76. art. 1. ad 6. Quia hic appetitus non est separabilis cum sit ipsamet rei natura: & in anima nihil aliud est, quā naturalis ipsa capacitas, seu formalis aptitudo, quam habet ad informandum corpus, quam necesse est in anima manere. Ergo, ex parte vtriusq; principij passiui, & formalis, est naturali-

B ter possibilis hæc actio. Rursus si totum compositum cōsideretur, & vt deberi homini resurrectio, vt possit humana species suam naturalem beatitudinē perfectè obtinere. Non.n. sola anima, sed totus homo appetit esse beatus, ut per se constat: ergo oportet, ut totus & homo beatitudinem consequatur. Cunctæ.n. res suos ultimos fines naturaliter consequuntur, cur ergo solus homo carebit statu naturali, in quo naturalem beatitudinem possit obtinere? Sed non pôt eam in hac vita possidere ante mortem, tùm, quia dùm hic viuit, semper est innumeris miserijs, & malis tum animæ, tùm corporis obnoxius, qpæ repugnāt statui beatitudinis, tū &, quia vera beatitudo æterna esse debet. Etenim amitti si possit, hoc ipso ita animū relinquit anxium, & solicitum, vt non possit esse beatus. Et iō Aug. 13. de Trin. c. 8. & 20. definit non posse esse

C hoīem beatum in corpore mortali, ergo ex prouidentia naturali debetur homini post mortem resurrectio, vt post naturaliter esse beatus. Nec satis est rñdere, consequuturum hoīem naturalem, beatitudinem in sola anima. Quia non est homo, nec per hoc satis fit appetitui totius speciei. Ac præterea, ipsamet anima separata à corpore, est quodāmodo in statu violēto, non ergo esse in statu apto ad beatitudinem perfectam, nec est conueniens, vt perpetuò maneat in eo statu. Vnde Clemens lib. 5. constitut. c. 6. alias 8. *Qui corpus, inquit, Adæ ex terra fabricatus est, idem & Adæ corpus, & cæterorum post dissolutionem resurgere faciet, quòd hoc natura hominum rationis participi debeatur, viuere, scilicet, in sempiternum.*

Secunda causa seu rō dubitādi sumitur ex diuina prouidentia. Quia non sola aīa est, quæ in hac vita benè, aut male de Deo meretur, ergo ad prouidentiā Dei ex natura rei spectat, vt non sola aīa præmium, uel pœnā recipiat. Constat aūt, uel ipsa

D experientia, hoīes dū hic viuunt, non accipere uel bonorū operū præmia, uel malorū vindictā, ergo ad Dei prouidentiā pertinet hoīem iterū suscitare, ut totus vel puniat, vel beetur. Qua rōne ad persuadendā resurrectionē vtunt Sancti, Chrys. hom. 65. in Ioā. [Ego, inquit, aliud dicā ab humanis rōnibus alij malitiam, alij uirtutē sectantur: sed malitiæ sectatorū multi fęliciter in vltimā peruenerūt senectutem, virtutis aūt contra: quo ergo pro meritis unusquisq; accipiet?] Scilicet, si futura nō est resurrectio? Et eādem rōnem repetit sæpe Chrys. in sermonib. de resurrectione. Optimè Theodor. lib. 5. diuinorū Decretorū c. de Iudicio, & latè Cyril. Ierosl. cat. 18. Et Damas. lib. 4. c. 28. hac rōne nixus ita concludit. *Si non est resurrectio, nō est Deus, nec prouidentia.* Tertul. verò lib. de resurrectione carnis c. 14. inter alia multa, quæ de hac ratione scribit, sic inquit. *Hæc erit tota causa, imò necessitas resurrectionis, congruentissima, scilicet, Deo destinatio*

iudicis, &c. similia repetit sæpe in illo lib. c. 33. 34. 40. & sequentibus, & lib. de patientia c. 11. Similiter Greg. Nyss. orat. 3. de resurrectione, ex hac ratione infert. *Si nõ est resurrectio, non est iudicium*. Ex his ergo omnibus videtur concludi resurrectionis opus ad naturalem Dei prouidentiam pertinere, atque ita, licèt à solo Deo fieri possit: tamen per se, ac præcisè sumptum, posse inter naturalia opera computari, sicut animæ creationem.

Hæc sententia videri potest non omninò improbabilis, & accommodata ad explicandam prouidentiam, quam Deus habiturus esset erga homines, si eos in puris naturalibus sine ordine ad supernaturalem beatitudinem creasset.

Resurrectio res supernaturalis.

Nihilominus tñ dicendum existimo, resurrectionem quacunq; rõne consideratam non esse naturæ debitam sola prouidentia naturali, atque adeò simpliciter dicendã esse supernaturalem, non verò naturalem, nisi secundũ quid. Ita loquitur D. Th. in 4. d. 43. ar. 1. quæstiun. 3. & Sot. latè q. 1. art. 2. & alij cõiter: estq; magis consentaneum locutionib. scripturæ, & sanctorum loquẽtium de resurrectione, tanquam de re oĩno supernaturali: non tñ pp gloriam corporum resurgentium, ꝙ reprobi non habebunt: & tñ in eis resurrectio censetur supernaturalis, pp solam reparationem, & viuificationem corporis iam defuncti. Quòd si dicatur supernaturalis pp modum; s. quia fit solo Dei imperio absq; alijs naturalibus transmutationibus, ex hoc ipso concluditur, ꝙ intendimus, qm̃ resurrectio non est nata fieri alio modo, cum per causas secundas fieri nequeat. Præterea, hoc explicatur ex differentia inter animæ creationem, & resurrectionẽ. Ad primam.n. vnionem aĩæ, & corporis pñt agentia naturalia disponere materiam, dispositione ex natura sua postulante talem formam, quocirca pertinet ad naturalem prouidentiam, & concursum debitum, vt Deus illam infundat: at verò in ordine ad iteratam vnionem, quæ in resurrectione fit, nihil pñt causæ naturales efficere, nec materiam ita disponere, vt postulet illius aĩæ vnionem, ergo non põt illa resurrectio dici simpliciter naturalis.

Resurrectio ex sola prouidentia naturali naturæ prorsus indebita.

Tertiò, si resurrectio est naturaliter debita, vel est hoc intelligendum de debito, (vt ita dicam) physico, vel morali: neutrum dici potest. Nam debitum physicũ appellari potest id, quod debetũr causis naturalibus rõne physicæ virtutis, quam habẽt ad causandum. Sed hoc modo non est debita resurrectio. Quia si consideremus causam materialem, licet in illa maneat capacitas eiusdem formæ, tñ illa est valdè remota; Deus autẽ vt gubernator naturæ, non tenetur explere oẽm capacitatem remotam materiæ, sed solum quatenus per agentia naturalia potest ad proximam dispositionem reduci. Alioqui deberet Deus varias formas in infinitum in materiam inducere, quia oĩum est capax secundum illam remotam capacitatem. Et ideò, hæc capacitas materiæ ad formam prius habitæ congruè vocari solet obedientialis, potius quam naturalis. Quia iam non est in statu, in quo possit per agentia naturalia ad primam capacitatem reduci. Atq; idem ferè est, si consideretur aptitudo ipsius animæ, quæ est causa formalis. Quia etiam nõ tenetur Deus expellere oẽm appetitum naturæ, seu formæ, nec efficere vnionem eius ad subiectum nisi supposita proxima capacitate subiecti: hanc verò non tenetur per se solus ipse efficere, sed seruato ordine causarum naturalium. Denique, ex parte etiã causæ efficientis, nulla est, cui pp physicam virtutem hæc actio, seu concursus ad illam debeatur, ergo nullo titulo est debita naturaliter resurrectio in debito physico. Debitum aũt morale dici potest, ꝙ debetur rõne finis v.g. pp obtinendam beatitudinem; vel rõne iustitiæ distributiuæ, seu con-

A uenientis gubernationis vniuersi in ordine ad mores hoĩum. Sed hoc etiam debitum nulla sufficienti rõne ostenditur. Nàm, in primis satis est, vt homo possit esse beatus tãquam homo, vt Arist. dixit 1. & 10. Eth. & ideò, non oportet, vt naturaliter possit habere beatitudinem carentem oĩ defectu, ac miseris, aut perpetuam absolute, & simpliciter, sed humano modo. Homo.n. non appetit esse beatus, nisi quamdiu est: ad beatitudinem ergo naturalẽ hominis satis est, ꝙ durare possit, quamdiu existit homo. Quia ergo homo natura sua corruptibilis est, ideò beatitudo ẽt, quæ naturaliter conferri potest homini, vt est integrum indiuiduum speciei humanæ, non est simpliciter perpetua, sed temporalis. Quia verò anima hominis est perpetua, ideò in illa perpetuo durare post beatitudo hominis quantum ad id, ꝙ in ea essentiale est, s. quòad cognitionem, & amorem Dei naturalem. Et hoc tñ est debitum, ac consentaneum naturis rerum: quidquid

B verò vltra hoc additur supernaturale est. Rursus quamuis spes resurrectionis sit conuenientissimũ medium ad continendos hoĩes in officio; & optimam rõnem prouidentiæ, & seruandæ iustitiæ distributiuæ contineat: tamẽ non ppea dicendum est, hunc prouidentiæ modum esse simpliciter debitũ naturæ. Posset.n. Deus alijs modis hoĩem gubernare. Imò aliqui censent, & insinuat Scotus, si sola rõ naturalis spectetur, fieri potuisse, vt Deus nullum speciale iudicium ferret de factis hoĩum, bonis præmium: malisq; pœnam tribuendo. Hoc tñ licèt potuerit fieri à Deo, vt supremo dño: non tñ censeo, talem prouidẽtiæ modum esse rebus ipsis, & naturis rõnalibus cõsentaneum. Melius ergo dr, potuisse Deum statuere alium modum prouidẽtiæ, & iustitiæ intra ordinem naturæ contentum. Nàm, quia aĩa est principium proprium, ac per se actionis bonæ, aut malæ, satis est hoĩem in ea recipere præcipuum virtutis præmium; corpus aũt, ꝙ tm̃ est or-

C ganum animæ sicut in hac tm̃ vita mortali esset instrum virtutis ita in eandem posset recipere aliquod præmium suæ actioni proportionatum. Qđ non oportet, vt consistat in diuitijs tpalibus, & voluptatibus, quæ non solent ad uirtutis exercitationem ualde esse utiles: sed in alijs bonis, uel auxilijs, quibus corpus ipsum facilius, & commodius posset ad uirtutis studium accendi. Nullo ergo modo debita est homini resurrectio ex sola prouidentia naturali. Quæ nõa confirmari possunt eleganti testimonio Cypriani, ser. de Resurr. Christi. *Homo, qui ex cœlesti, & terrena materia compactus est, vestitus extrinsecus pelle, & carnibus, tempus accepit, quo te iubente redderet terræ, quòd de terra assumpserat, & ad immaterialem originem reuerteretur spiritus, cuius natura dissolutionis non admittit iniuriam. Corpus putredine, & caro vermibus consumenda secundum naturæ suæ rationem non poterat æternitatis priuilegio perfrui: & quod sibi iure*

D *non competebat, a conditore nequibat exigere. Neque vlla eorum interrogatio super hoc merebatur responsum. Sed tu, optimè domine, vltrò gratiam volens dare spiritui, decreuisti clementibus, ex societate, & clientela, quam reddiderat animæ caro, aliquid ei commodi proueniret, & quæ ei vehiculum fuerat, & particeps studiorum, in recompensatione ministerij iterum dilecto accolæ consociata, pudica, & pacifica rediret, nullus secum reuehens contumelias, quibus deinceps quietis interna concuteret puritatẽ. Sed & hoc Domine, ad cumulum beneficij addidisti, vt inter legem carnis, & spiritus nulla postmodum esset diuersitas, nec post initum fœdus, vlla iterum inter eos recrescat rebellio, sed per manum tuam reconciliatio ordinata stabilis in perpetuum perseueret. Te igitur iubente terra fit caro, & expulsa de domo iterum coniugatur viro, non iam ancil-*

la, sed

la, sed liberæ: & habitant unius moris in domo, nec murmurationibus consopitis, quas olim compugnantes inter se concupiscentiæ concitabant.

Ex quibus vltimis verbis pôt alia rõ, & vltima ad hoc idem confirmandum colligi. Quia si ex natura rei deberetur aiæ separatæ reditus ad corpus, vel deberet hoc fieri in corpore mortali, & corruptibili, atq; eodẽ modo passionib. mutationibusq; subiecto, sicut nũc est: vel in corpore ab his oîb. incommodis abstracto. Si dicatur hoc scdm, apertè sequitur, illum resurrectionis modum non posse esse naturæ debitum. Qui n. fieri pôt, vt corpori natura sua mortali ea naturali prouidentia debeatur immortalitas? Prouidentia. n. naturalis nõ extenditur ad ea dona, quæ sunt præter, vel supra naturam. Alioqui dici posset statũ illum, quem Adamus habuit ante peccatum, quoad eum modũ immortalitatis, & impassibilitatis corporis, quẽ tunc habuit, & quoad perfectam subiectionem inferiorum virium aiæ ad superiores, fuisse illi debitum ex prouidẽtia naturali, q tñ est oĩno falsum. Si uero dicatur primum, sequitur in primis procedendum esse in infinitũ in hac reuolutione mortis, & resurrectionis hominis. Quia si resurgeret mortalis, iterũ moreret, ergo, qua rõne post primã mortem suscitatus est, excitandus esset post secundam, & ita in infinitum. Quod tanq̃ magnum absurdũ, & ludibrium infert Aug. lib. 12. de Ciui. c. 13. contra eos philosophos, qui dicebant, futurum esse in vniuerso perpetuũ earundem rerũ reditũ, atq; circuitionem. Deinde tale corpus non esset desiderabile, neq; aiæ accommodatum, præsertim si naturalem beatitudinem esset cõsequuta. Impediret. n. illa, ne expedite ac sine impedimento posset Deũ contemplari, & amare, redderetq; iterũ subiectã dolorib. & afflictionibus huius vitæ. Quocirca, licèt aĩa pondere naturali dicatur appetere corpus, quia est naturalis forma eius: & quãdiu ẽst in illo naturaliter refugiat mortẽ, quia non est alium statum experta, & quia simpliciter potius vellet perfectionẽ sui corporis acquirere; q̃ illo priuari, iuxta illud. *Nolumus expoliari, sed superuestire*: tñ aĩa semel à corpore separata, & naturaliter beata, appetitu elicito, ac recto potius, credo, eligeret, manere separata, q̃ redire ad corpus corruptibile, & passionibus, ac ærumnis obnoxiũ. Quia reuera magis sibi nocumentũ afferret, q̃ commodum. Quapp status aiæ separatæ per se nũ pôt dici simpliciter violentus. Quia licet in eo careat aĩa complemẽto alicuius appetitus naturalis, tñ propriè nulla vis ei infertur. Sicut cæcus non dr̃ esse in statu uiolẽto, sed in imperfecto, sic ẽt aĩa esset in stato aliqua ex parte imperfecto, non tñ simpliciter uiolẽto. Præsertim quia secundum appetitum elicitum, & rõnalem illum statum præferret alteri, quem naturaliter habere posset in corpore mortali. Et ex his satis rñsum est ad rõnes dubitãdi superius positas.

2.Cor.5.

SECTIO VIII.

Vtrum possit naturali ratione ostendi resurrectionem esse possibilem.

QVidam existimãt nullo modo cognosci posse, quia est supernaturalis: rõ autem naturalis nõ habet sufficientia principia, quibus iudicet de supernaturalibus mysterijs, ẽt ut possibilia sunt. Propter quod diximus in principio huius materiæ, non posse rõne naturali cognosci, incarnationẽ esse possibilem. Et ita opinatur de resurrectione Medina hic art. 1. & indicat Sot. in 4. d. 43. q. 1. ar. 3. Sed in primis non negant hi auctores, posse inueniri rõnes naturales ualdẽ probabiles, quæ psuadeant resurrectionem esse possibilem: neq; ego audeo dicere posse hoc demonstrari rõne ita conuincere intellectum, vt à nemine, ẽt proteruo possit negari. Præsertim cum uideam non defuisse Theologos fide illustratos, qui negauerint, posse Deum rerum producere rem in nihilũ redactam.

Nihilominus tñ existimo, rõnem factam in 4. conclusione, sect. 6. cum oĩbus, quæ circa illam dicta sunt, satis esse ad conuincendum intellectũ benè dispositum, & esse ferè physicam demõstrationem. Denique censeo fere æquali euidentia probari posse, Deum rem corruptam reparare, sicut posse aliquid ex nihilo creare, præsertim in hoĩe, post cuius corruptionem manent partes, ex quibus cõponitur. Vt. n. rectè dixit Greg. hom. 26. in Euan. *Longe minus est Deo reparare, quod fuit, quam creasse, quod non fuit. Aut quid mirum, si hominem ex puluere reficit, qui simul omnia ex nihilo creauit?* & homil. 20. in Ezech. *Mirari, inquit, solent, qualiter caro reuiuiscere possit ex puluere. Mirentur igitur altitudinem cœli, molem terræ, abyssos aquarum, omnia, quæ in mundo sunt, ipsos quoq; Angelos creatos ex nihilo. Minus est ualde, aliquid ex aliquo facere, quam omnia ex nihilo fecisse.* Ac propterea dixit idem Greg. lib. 14. moral. c. 28. *Qui resurrectionis fidem ex obedientia non tenent, certe hanc tenere ratione debuerunt*: & Lact. l. 7. c. 23. *Si à principio*, inquit, *Deus hominem nescio quo inenarrabili modo instituit, credamus ab eodem institui veterẽ posse, qui nouum fecit*: & Aug. ser. 19. de uerbis Apostoli, vbi sic inquit. *Te appello, quicunque infideli animo de resurrectione dubitas, & putas non posse mortuos resuscitari. Quid est amplius, ex nihilo homines facere, qui viuant: an eos, qui facti sunt, & vixerunt, reparare post mortem? Vtique plus est facere, quod nunquam fuit, quam reparare, quod fuerit. Quomodo ergo impossibile esse dicis, Vt Deus, qui hominem formauit ex nihilo reformet? Quomodo nos suscitare non potest conuersos in puluerem, qui etiam si in nihilum redirẽmus facere poterat, vt essemus, sicut & fecit nos esse, cum antea nunquã fuissemus?* Similia habet sermon. 64. de verbis Domini in fine, & epist. 49. q. 1. & epist. 146. & sæpe alias. Et eãdem rationem ex creatione desumptam expendit optimè Cyril. Ierosol. cat. 4. & 18. Athenag. lib. de mortuorum resurrectione, & mihi quidem uim demõstrationis habere uidetur, propter ea, quæ dixi in probatione quartæ conclusionis.

Possibilitas resurrectionis ratione naturali quomodo possit ostendi.

Quam hoc etiã modo declaro. Nam opera, seu mysteria supernaturalia quædam sunt in sua substantia, & essentia supernaturalia, & de his verum est, non posse rõne naturali sufficienter cognosci, & vt possibilia, præsertim, qñ attingunt Deũ ipsum, qui licet cognoscatur esse, q̃d tñ, & quomodo sit, imperfectè cognoscitur solo naturæ lumine, & hmôi est mysterium incarnationis, & similia. Alia verò sunt supernaturalia quoad modum tm̃, quia licet res factæ naturales sunt, quamuis modus faciẽdi sit proprius Dei, uel pp uirtutẽ infinitam, uel pp summam independentiã, ac dominium in operando: & hæc nõ repugnant cognosci, ut possibilia ratione naturali. Nàm, inter hæc opera cõputari potest creatio, quæ ex modo, quo fit, propria est Dei, & uirtutem requirit infinitam; & tamen cognosci potest lumine naturali. Præterea, illuminare cæcũ, sanitatem subitò restituere sine adiumento causarum secundarum, & similia opera sunt supernaturalia hoc modo: vt tñ euidens lumine naturæ posse Deum hæc opera facere. Quia minora sunt, quàm creatio, & non habent aliam repugnantiã, nisi quòd requirunt maiorem potestatem, & uirtutem agendi, q̃ sit in agentibus naturalibus, est autem euidens Deũ habere huiusmodi maiorẽ uirtutem. Deniq; hoc sensu tm̃ dr̃ supernaturale opus, quod superat uirtutem agẽdi oĩum creaturarum,

si ergo potest ratione naturali cognosci, Deum habere maiorem virtutem, imò & infinitam, & omnipotentem, cur non poterit cognosci, posse efficere aliquid supernaturale in dicto sensu. Ergo cũ resurrectio tñ sit supernaturalis hoc modo; poterit naturaliter cognosci vt possibilis. Nam hoc non repugnat ex communi ratione operis supernaturalis (vt declaratum est) neq; speciali ratione resurrectionis. Quia reuera nulla est, vt etiam ostẽdimus: quin potius videtur minus difficile, animam, & materiã iam existentes iterum vnire, quam cæcum illuminare, aut similia opera patrare. De qua re legi potest Durand. in 4. d. 43. q. 1.

Obiectio. Neque contra hoc obstat, quod resurrectio fide credẽda sit: quæ autem fide creduntur, nõ possunt ratione naturali ostendi, tũm, quia aliquæ sunt veritates fidei, quæ ratione naturali ẽt demonstrãtur,

Responsio vt Deum esse, & esse creatorem, aĩam esse immortalem, & alia id genus, tũm etiã, quia resurrectionis veritas, ut pertinet ad fidei articulos, non tantũ continet resurrectionem esse possibilem: sed ẽt esse futuram generaliter in oĩb. hominibus, & hoc, cũ pẽdeat ex libera Dei prouidentia, ac promissione, nõ potest simpliciter demonstrari, quamuis possit vehementibus coniecturis persuaderi, quas in superioribus satis tetigimus, & de eis videri possũt Ambros. Tertull. Athenagoras in libris proprijs de resurrectione. Chrysost. Gregor. Nyssen. Aug. & Gregor. magnus, locis sæpe citatis, & Basil. hom. 8. Exameron, Theophilus Antiochenus li. 1. contra Christianæ religionis calumniatores, sanctus Tho. 4. cõtra Gẽtes c. 79. ubi prædictas rationes *euidentes* appellat. Omitto, resurrectionem, quam credimus, & speramus, multa supernaturalia cõplecti, ut suprà dictum est, quæ non possunt etiam ut possibilia, ratione naturali inuestigari.

ARTICVLVS I.

Vtrùm fuerit necessarium Christum resurgere.

394
3. d. 21. q. 2. art. 1. Et op. 60. ca. 22 prin. li. 4. in. fid. c. vl. in prin. q. 1. ar. 3.

D primum sic proceditur. Videtur, q̃ non fuerit necessarium Christũ resurgere. Dicit enim Damas. in 4. lib. Resurrectio est secunda eius, q̃ dissolutũ est, & cecidit, animalis surrectio. Sed Christus non cecidit per peccatum, nec corpus eius est dissolutum, vt ex supra dictis patet. Non ergo propriè conuenit sibi resurgere.

2. Præterea, Quicunque resurgit, ad aliquid altius promouetur: quia surgere est sursum moueri. Sed corpus Christi remansit post mortem diuinitati vnitum, & ita non potuit in aliquid altius promoueri. Ergo non competebat sibi resurgere.

3. Præterea; Ea, quæ circa humanitatem Christi sunt acta, ad nostram salutem ordinantur. Sed sufficiebat ad salutem nostram passio Christi, per quã sumus liberati à pœna, & culpa, vt ex supra dictis patet. Non ergo fuit necessarium quod Christus a mortuis resurgeret.

q. 44. ar. 5. & per totam q.

Sed contra est, quod dicitur Luc. vlt. Oportebat Christum pati, & resurgere a mortuis.

Respondeo dicendum, q̃ necessarium fuit Christum resurgere propter quinque, primo quidem, ad commẽdationem diuinæ iustitiæ, ad quam pertinet exaltare

A *illos, qui se propter Deum humiliant: secundum illud Luc. 1. Deposuit potentes de sede, & exaltauit humiles. Quia igitur Christus propter charitatem, & obedientiam Dei, se humiliauit vsque ad mortem crucis, oportebat quod exaltaretur à Deo vsque ad gloriosã resurrectionem. Vndè, ex eius persona dicitur in Ps. 138. Tu cognouisti, idest, approbasti, sessionem meã, idest humilitatem, & passionem, & resurrectionem meam, idest glorificationem in resurrectione: sicut gl. exponit.* (gl. interlinea. ibi.) *Secundò, ad fidei nostræ instructionem: quia per eius resurrectionem confirmata est fides nostra circa diuinitatem Christi, quia ut dicitur 2. ad Corint. vlt. Etsi crucifixus est ex infirmitate, sed viuit ex virtute Dei. Et ideò primæ ad Corinthios decimoquinto dicitur. Si Christus non resurrexit, inanis est prædicatio nostra, inanis est & fides nostra. Et in Psal. 29. dicitur:*

B *Quæ vtilitas in sanguine meo, idest in effusione sanguinis mei, dum descendo, quasi per quosdam gradus malorum, in corruptionem? quasi dicat, nulla. Si enim statim non resurgo, corruptumque fuerit corpus meum, nemini annunciabo, nullum lucrabor, ut gloss. exponit.* (Ps. 26. gl. ord. ad iuncta, & interlineali ex Aug.) *Tertio, ad subleuationem nostræ spei, quia dum uidemus Christum resurgere, qui est caput nostrum, speramus, & nos resurrecturos. Unde, dicitur primæ ad Corint. 15. Si Christus prædicatur, quòd resurrexit à mortuis, quomodo quidam dicunt in nobis, quoniam resurrectio mortuorum non est? Et Iob 19. dicitur. Scio, scilicet, per certitudinem fidei, quòd redemptor meus, idest Christus viuit, à mortuis resurgens, & ideò in nouissimo die de terra surrecturus sum, reposita est hæc spes mea in sinu meo. Quartò, ad informationem uitæ fidelium; secundum illud Rom. 6. Quomodo Christus surrexit à mortuis per*

C *gloriam Patris, ita, & nos in nouitate uitæ ambulemus. Et infrà, Christus resurgens ex mortuis, iam non moritur, ita & uos ex estimate vos mortuos quidem esse peccato, viuentes autem Deo. Quintò, ad cõplemẽtum nostræ salutis: quia sicut per hoc, quòd mala sustinuit (humiliatus est) moriendo, ut nos liberaret à malis: ita glorificatus est resurgendo, vt nos promoueret ad bona: secundum illud Roma. 4. Traditus est propter delicta nostra, & resurrexit propter iustificationem nostram.*

Ad primum ergo dicendum, quòd, licèt Christus non ceciderit per peccatum, cecidit tamen per mortem: quia sicut peccatum est casus à iustitia, ita mors est casus à vita. Vnde ex persona Christi potest intelligi, quod dicitur Mich. 7. Ne læteris inimica mea super me, quia cecidi, consurgam. Similiter etiam licèt corpus Christi non fuerit dissolutum per incinera-

D *tionem, ipsa tamen separatio animæ à corpore dissolutio quædam fuit.*

Ad secundum dicendum, quòd diuinitas erat carni Christi post mortem unita unione personali: non autem unione naturæ, sicut anima unitur corpori, ut forma ad cõstituendam humanam naturam. Et ideò, per hoc, quod corpus eius unitum est animæ, promotũ est in altiorem statum naturæ, non autem in altiorem statum personæ.

Ad tertium dicendum, quòd passio Christi operata est nostram salutem, propriè loquendo, quantum ad remotionem malorum: resurrectio autem, quantũ ad inchoationem, & exemplar bonorum.

COM-

COMMENTARIVS.

IN titulo obseruandum est *necessarium*, non sumi absolutè pro re, vel actione, quæ uel ex necessitate fit, vel ad aliquem finem est simpliciter necessaria. Constat enim Christi resurrectionem & fuisse à Deo factam liberè, & potuisse Christũ suã resurrectionem uel differre vsq; ad diem iudicij, vel omninò eã prætermittere: & nihilominus saluare homines, & in beatitudine in sola anima regnare. Hoc n. neq; contradictionem, neque aliqđ absurdum includit omnino repugnans Deo, vt dici possit simpliciter impossibile. Necessarium ergo hoc loco dici potest dupliciter, primò, prout idem est, q longè conuenientius, & oportunius, & hoc mõ põt dici resurrectio Christi necessaria, & sm se, quia maximè decebat corpus Deo unitũ viuum esse, & gloriosum: & in ordine ad finẽ nostræ salutis, quia ad eam exequendam erat hoc mediũ aptissimum. Secundò, põt sumi necessarium cuius oppositum sit impossibile, non quidẽ absolutè, sed facta aliqua suppositione. Vt v.g. supposito, q Christus prædixerat se resurrecturum, necessaria omnino erat eius resurrectio, quia non potuit non esse fidelis, & ueraa. Quo sensu rectè dixit Pau. ad Corint. 15. *Si Christus non resurrexit vana est fides nostra.* Similiter supposito Christum de iustitia meruisse suam resurrectionem, necessariũ simpliciter erat ipsum resurgere. Quia non põt Deus premiũ de iustitia debitum negare cũ hæc iustitia eius promissionem supponat. D. Tho. ergo, in hoc titulo uidetur necessarium sumere utroque modo, seu abstractè, ut ex rationibus eius colligitur.

1. Cor. 15.

Resurrectio Xpi necessaria qão.

Respondet ergo resurrectionem Christi fuisse necessariam. Quam assertionem quinque rõnibus confirmat. Prima fundatur in meritis Christi, & in ordine diuinæ iustitiæ. Quę fulciri potest verbis eiusdem Christi Luc. 23. *Nonne oportuit pati Christum, & ita intrare in gloriam suam?* & verbia Pauli ad Phili. 2. *Factus obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis. Propter quod & Deus exaltauit illum.* Quem locum de exaltatione resurrectionis latè exponit Athanas. orat. 2. cõtra Arrianos, quamquam eo loco indicet, eam exaltationẽ non fuisse mercedem meritorum, sed debitam ratione diuinitatis corpori unitæ. At uerò licèt hic posterior titulus uerus sit, non tamen est prior excludendus, q magis est cõsentaneus verbia Apostoli, vt latius tractatum est superiori to. disp. 40. sect. 3. Põt aũt hæc rõ locupletari ex eodẽ Athan. lib. de Incar. Verbi, eiusque corporali aduentu, dicente, quia Christus morte sua mortem extinxerat, iõ resurgere debuisse: *Profligata enim morte quid reliquum erat, nisi ut in trophaeum deuicta mortis resurgeret?* Et hęc rõ, secluso pacto, & promissione Dei, probat per sese fuisse valdè conueniens, ac proportionatũ hoc pręmium illi merito: posita uerò promissione, probat fuisse simpliciter necessarium.

Secundò, ratio sumitur ea utilitate, & necessitate, ad confirmandam fidem. Quæ dupliciter potest exponi. Primò, quia supposita prædictione Christi erat simpliciter necessarium ad veritatem fidei, Christum implere, quod promiserat. Et hoc sensu (vt dicebam) intelligendum censeo locum Pauli, quem D. Tho. hic citat: *Si Christus non resurrexit, inanis est prædicatio nostra, inanis est & fides vestra.* Absolutè enim, etiamsi Christus non surrexisset, potuisset esse in nobis uera fides, & ad salutem vtilis, tñ suppositis ijs, quæ fides Christi docet, si Christus non resurrexisset, inanis esset talis fides, esset. n. falsa. Et ita explicuit Paul. subdens: *Inuenimur autem, & falsi testes Dei.* Et eodem modo intelligendum est, quod postea subiungit: *si Christus non resurrexit, vana est fides vestra. Adhuc enim estis in peccatis vestris.* Quia nimirum fide falsa non posset esse uera sanctitatis initium, ac fundm̃. Secundo mõ põt hæc rõ intelligi, nulla suppositione facta, & hoc mõ probat, fuisse utilissimum ad persuadendam fidem, & ut hoĩes possent facilius illã amplecti. Christũ resurgere, simulq; probat oportuisse, ut statim ante Euangelij prædicationem resurgeret. Et hunc sensum confirmant optimè alia duo scripturę testimonia, quæ D. Th. hic adducit. Primũ est illud 2. ad Cor. ulti. *Etsi crucifixus est ex infirmitate, sed viuit ex virtute Dei.* Alterum est ex Psal. 29. *Quæ vtilitas in sanguine meo, dum descendo in corruptionem?* idest, si in ea maneã, & non resurgam, neminem. n. lucrabor passione mea. Et hoc ẽt sensu rectè intelligit, qđ ait Paul. ad Rom. 4. *Mortuus est propter delicta nostra, resurrexit propter iustificationem nostram:* Nàm licèt D. Tho. infrà, q. 56. ar. 2. aliter hunc locum exponat de cã instrumentali, & exemplari: optimè tñ ẽt exponitur de cã, (ut ita dicã) obiectiua, & motiua. Christus. n. per passionem suã sufficienter destruxit peccatum: tñ, vt nos iustificaremur, & efficaciter nobis remitteretur peccatum, oportebat passionem Christi nobis applicari per fidem uiuã: [Resurrexit ergo propter iustificationem nostram,] idest, vt fides nostras cõfirmaretur, & sic efficaciter iustificaremur, vt rectè exposuit Adamus in illũ locũ. Et sumitur ex commentarijs Hieronymi. *Qui morte sua nostra peccata aboleuit, necessario resurgens apparuit, vt iustitiã credentium cõfirmaret.* Et Ansel. *Resurrexit,* inquit, *propter iustificationem nostram, idest, vt nos iustificando, suscitaret à morte animæ, quatenus iustè viueremus, quod aliter non poteramus.* Et Ambros. quãuis aliã expositionẽ indicet, tñ huic fauet, cum, inquit, *Ut ad cumulum nobis iustificationes proficerẽt, resurgẽs præceptis suis auctoritatem tribuit, vt eorũ aemulos nos hac fiducia faceret per quã iustificemur, meritis nos augeremus per quam gloriam adepti clari appareamus regno Dei.* Chrys. ẽt ser. 9. in Epist. ad Rom. subobscurè quidẽ, tñ eleganter cõfirmat, tũ hanc expositionem, cùm rõnem D. Tho. dũ inquit, in resurrectione ostensum esse, Christum, nõ propter sua peccata, sed propter nostra, mortuũ fuisse: *Quõ. n. surrexisset, si peccator fuisset? Si verò peccator non fuit, propter alios crucifixus est.* Et ita per resurrectionem confirmatur fides redemptionis nostræ, vt per eam iustitiam assequi possimus, vt postea Chrys. fusius declarat.

2. Cor. 13.
Psal. 27.

Resurrectio Xpi efficacissimũ fidei, & viuũ incitamentum.

Potest præterea hæc D. Tho. ratio confirmari ex loco Pauli ad Roman. 1. *Qui prædestinatus est filius Dei in virtute ex resurrectione mortuorum,* iuxtà lectionẽ, q expositionẽ Græcorum, *Qui declaratus est,* q̃ in priori to. disp. 50. sect. 2. satis probabilem esse ostendimus. In resurrectione. n. Christi manifestata est uera eius diuinitas, atq; ita plurimum fides eius confirmata est. Et ob hanc cãm hoc speciale signũ suę diuinitatis, & veritatis obtulit Christus Iudæis dicens: *Soluite templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud.* Ioã. 2. loquens de templo corporis sui, ut Euãgelista explicat, & Matt. 12. Iudæis petentibus signum, ipse rñdit: [Generatio praua, & adultera signum quærit, & signũ non dabitur ei nisi signum Ionæ prophetæ.] Fuit aũt resurrectio signũ diuinitatis, tũ, quia Christus seipsum suscitauit, iuxtà illud: *Et in tribus diebus excitabo illud.* Tũ ẽt, quia ipse Christus sicut dicebat se esse Deũ, ita prædixerat se resurrecturũ, vnde sua resurrectione in vtroq; veracẽ se esse probauit. Item, quia (vt eleganter dixit Petrus Chrysolog. ser. 75.) [Qui ante suam mortem prædixerat suam resurrectionẽ; vtique sicut scire potuit, potuit, & cauere: sed qa vincere potuit, declinare contempsit, quia resurrectionis gloria sepeliuit morientis iniuriam.] Et hinc ẽt decla-

declaratur optimè D. Tho. ratio: Nam si Christus mortuus in cruce, nō resurrexisset, erubescerent homines credere in hominem crucifixum, qui, *Iudæis est scandalum, gentibus autem stultitia*. Resurrectio igitur & pudorem & metum credentibus abstulit, *quia resurrectionis gloria sepeliuit morientis iniuriā*. Deniq; euentus ipse veritatem huius rationis probauit. Cùm.n. vsq; ad passionem multa miracula Christus fecisset in confirmationem veritatis, quā prædicabat, pauci crediderunt: postea verò prædicantib. discipulis resurrectionem eius, uno die multa millia hominum crediderunt in eum. Fuit ergo resurrectio Christi efficacissimū mediū ad fidē conseruādā, & persuadendā. Et ita Athan. lib. de incarnatio. Verb. eiusq; corporali aduen. Ex his, quæ fides Christi in mundo operatur, ex gentium conuersione, Dæmonum expulsione, Christum resurrexisse latissimè confirmat.

1.Cor. 1.

Resurrectio Christi spei nostræ nutrimentum.

Tertia ratio sumitur ex subleuatione spei nostræ. Quam optimè declarat Leo, ser. 1. de resurrect. ca. 4. dicens: *Ex hoc initiū factum nobis est resurrectionis in Christo, ex quo in eo, qui pro omnibus mortuus est totius spei nostræ forma præcessit, &c.* & sermo. 2. *Ita dubitandū nō est de consortio gloriæ sicut dubitandum non est de communione naturæ*. Quod in sequētibus latè prosequitur, ac in fine tādem confirmat, ex illo ad Philipp. 3. *Saluatorem expectamus Dominum nostrū Iesum Christum, qui reformabit corpus humilitatis nostræ, cōfiguratū corpori claritatis suæ.* Rursus Greg. 14. Moral. c. 27. tractans eum locum, quem D. Tho. hic citat, [Scio, q redemptor meus viuit, & in nouissimo die de terra surrecturus sum,] ait. [Sui capitis gloriam sequuntur membra. Redēptor ergo noster suscepit mortem, ne mori timeremus. ostendit resurrectionē, vt nos resurgere posse confidamus. Vnde, & eandem mortem non plus, q triduanam esse uoluit, ne si illa amplius differretur, in nobis omni modo desperaretur.] Et hoc est, quod Paul. dixit ad Ephes. 2. [Conresuscitauit, & cōsedere nos fecit in cœlestibus in Christo Iesu.] Nā, cum ipse in re, verè suscitatus est, nos cū illo in spe consurreximus. Vndè Grego. Naz. orat. 41. [Heri, inquit, cum Christo in crucem agebar: hodie simul glorificor. Heri commoriebar, hodie simul uiuificor. Heri consepeliebar, hodie simul resurgo,] & orat. 42. in princip. [Hodie salus mundo tam visibili, q inuisibili, Christus ex mortuis, simul surgite. Christus ad sese, redite, Christus ex sepulchro, peccati uinculis soluamini. Portæ inferi aperiunt, & mors opprimitur, & uetus Adam deponitur, & noua perficit, si qua noua in Christo creatura, renouamini.] In quibus omnibus alludit Greg. ad locum Pauli ad Coloss. 3. *Si consurrexistis cum Christo, quæ sursum sunt sapite, &c.* Nec dissimile est, qd inquit Athan. serm. de passione, & cruce Domini: *Necessarium est surgente seruatore, consurgere quoq; cum eo, & ipsum Adamum, & omnes ex Adamo oriundos: & sicut moriente Adam, manebamus nos per eū mortui, ita quoque surgente Dominico corpore, necessum erat omnes cū eo consurgere. Hic enim intellectus est. Pauli ad Corint. scribentis, sicut in Adā omnes moriuntur, ita & in Christo omnes uiuificabuntur.* Et in huius, ac præcedentis rationis cōfirmationem multa peti possunt ex eodem Athan. lib. de Incarna. Verbi: & corporali eius aduentu, & Petro Chrysol. ser. 74. & 75. Aug. serm. 119. de tempore. Vbi inter alia ait: *In passione quid agit docuit, quid toleremus, in resurrectione, quid erit? Docuit quid speremus. Hic opus, ibi merces. Opus in passione, merces in resurrectione.*

Iob. 19.

1.Cor. 15.

Atque ex his, quæ dicta sunt exposita etiam est quinta ratio D. Tho. quæ ferè cum duabus præcedentibus coincidit, s. Christū resurrexisse propter nostræ salutis complemētum, vt non tantum nos

A malis liberaret, sed ét bonis cumularet. Nam, licèt vtrumq; nobis moriendo meruerit: tamē tñ ad id obtinendum resurgendo apparuit, exemplarque, ac terminū nostræ exaltationis ostendit. Quarta verò ratio, moralis est, & nō indiget expositione nec solutione argumentorum, quæ facillimæ sunt.

DISPVTATIO XLV.

In duas Sectiones distributa.

De Christi resurrectione, & causis eius.

EX præcedenti disputatione probatū, supponimus resurrectionem Christi fuisse possibilem, & ideò solum superest inquirēdum, an facta sit. Quid verò sit, nō indiget noua disputatione. B Quia quoad hoc non est alia ratio de Christi resurrectione, & de quauis alia, quod attinet ad vnionē animæ cū corpore sufficienter disposito. Quod uerò pertinet ad vnionem hypostaticam, si aliqua in resurrectione reparata est: satis etiam est in superioribus dictum, addendum verò aliquid erit de proprijs causis huius resurrectionis.

SECTIO I.

Vtrum Christus verè resurrexerit.

HAeretici, qui negarunt Christum esse verum hominem, aut assumpsisse verū corpus humanum, ac mortale, aut verè mortuum fuisse, necesse est, vt veram ét resurrectionem negauerint. Præter hos aūt refert Epiph. hæres. 18. Cherintū asseruisse Christum passum esse, & crucifixū nondum verò resurrexisse, resurrecturū tñ postea in generali C resurrectione. Aliter verò refert errorem Cherinti Irenæus lib. 1. contra hæreses, c. 25. Vbi dicit Cherintū distinxisse Christum à Iesu, & asseruisse passionis tēpore Christū à Iesu recessisse, & neq; mortem obijsse, neq; resurrexisse: Iesum verò, & mortuū fuisse, & resurrexisse. Aug. verò lib. de hæresib. hæres. 8. expresse dicit Cherintū negasse Iesum resurrexisse. Porrò Tertull. lib. de carne Christi c. 24. tacitis nominib. scribit, quosdā asseruisse, adhuc esse animam Christi in cœlo sine carne, quos resurrectionē negasse necesse est. Ac præterea addit, alios dixisse existere carnē Christi in cœlo uacuā sensu. Hos errores attribuit Philastrius Passionistis, Seleucianis, & Hermianis, qui dixerunt solum Christi aīam ascendisse in cœlos: reliquisse verò carnem suā in sole, iuxta illud, [In sole posuit tabernaculū suum.] Potest præterea, hic annecti error Apellis, qui (vt Philastrius refert) affirmabat Christum resurrexisse, non tñ in sua, ac vera carne. Is.n. quāuis D verbis fateri uideretur, re tñ ipse resurrectionem, negabat. Vnde August. hæresi 23. absolutè refert illum dixisse, Christum sine carne resurgentem in cœlum ascēdisse. Solent ij hæretici in cōfirmationē sui erroris adducere illud 2. ad Cor. 5. [Etsi cognouimus Christum sm̄ carnē: sed iam nō nouimus.]

Psal. 18.

Christus resurrexit à mortuis. Sym. Nic.

Dicendum est, vere, ac propriè Christū à mortuis resurrexisse. Conclusio est de fide, & inter articulos fidei ponitur in omnib. symbolis, & in Niceno addit: *& resurrexit tertia die secundum scripturas*. Qui modus dicendi sumptus est ex Paul. 1. ad Cor. 15. dicēte: *Tradidi enim vobis in primis, quod, & accepi, quoniā Christus mortuus est pro peccatis nostris secūdū scripturas, & quia sepultus est, et quia resurrexit tertia die secundum scripturas*. Nā, quia hoc mysteriū difficile hominib. apparebat, & eius fides firma, & stabilis erat illis maximè necessaria,

A ideò Apostolus, & Ecclesia scripturas proponunt, quæ verbũ Dei continent, vt sciamus non humanis testimonijs, sed Dei auctoritate hanc fidem niti. Significant etiam hoc mysterium fuisse in scripturis prædictum, & ita fuisse impletum, sicut fuisse prænunciatũ. Nam, hoc plurimũ valet ad illius fidem conciliendam. Propter quod Christus, qui præcipuus testis fuit suæ resurrectionis, quia eius auctoritas sufficientissima esse posset ad illud confirmandũ: vsus nihilominus est testimonio scripturarum, vt patet Lucæ 24. *Vbi incipiens à Moyse, & omnib. prophetis interpretabatur illis in omnibus scripturis quæ de ipso erant.* Et infrà dixit ad eos. *Hæc sunt verba, quæ loquutus sum ad vos cum adhuc essem vobiscum, quoniam necesse est impleri omnia, quæ scripta sunt in lege Moysi, & prophetis, & psalmis de me. Tunc aperuit illis sensum, vt intelligerent scripturas. & dixit eis. quoniam sic scriptum est, & sic oportebat Christum pati, & resurgere à mortuis tertia die.*

B Dices, quæ sunt hæc scripturarũ oracula, in quibus à Moyse, & Dauide & alijs prophetis Christi resurrectio prædicta fuit? Respondetur, in primis non oportere intelligere, Christũ docuisse suam resurrectionẽ ex libris Moysi, psalmis, & prophetis omnibus, sed ex singulis adduxisse, quæ de ipso erant. Nam in libris Moysi non inuenitur expressa prophetia, quæ ad literam de resurrectione Christi intelligatur. Quãuis valdè indicata sit à Iacob Gen. 49. verbis illis, [Catulus Leonis Iuda, requiescens accubuisti, vt Leo, quis suscitabit eum?] Quem locũ notauit Cyrillus Ierosol. cate. 14. Adduci etiam põt, verba illa Deut. 18. [Prophetã de gente tua, & de fratrib. tuis, sicut me, suscitabit tibi Dñs Deus.] Et infrà: Prophetã suscitabo eis de medio fratrum suorũ, & ponã verba mea in ore eius.] &c. In quo testimonio fortasse nõ sine mysterio bis positũ est verbum, *suscitabo*, quis non oporteat ad literam de resurrectione intelligi. Mediatè etiam (vt ita dicam) potest ex hoc testimonio resurrectio confirmari. Nã

C in eo præcipimur audire verba huius prophetæ, vt verba Dei: vnum aũt ex verbis eius fuit promissio suæ resurrectionis. Deinde in sensu mystico, potuit ex libris Moysi Messiæ resurrectio cõfirmari. Fuit enim sine dubio multis figuris adũbrata, ac repræ-

Gen. 39. sentata, vt in Ioseph, qui post duos annos tertio ineũte è carcere educitur, vt exponit Prosper de pro-

Gen. 22. missionib. & prædictionib. Dei, par. 1. c. 29. Et in Isaac, quem in fide, & spe resurrectionis Abraham immolare non dubitauit, vt Pau. dicit ad Hebr. 11. tamen re ipse Isaac immolatus non est: *Quia resurrectio filio Dei seruata est*, vt eod. lib. dicit Prosper, c. 17. Vnde Gregorius Nyssenus eandem figuram eleganter tractans orat. 1. de resurrect. in princip. [In oue, inquit, mysterium mortis, in vnico vero filio vita, quæ morte nõ perimebatur, demõstratur.] Cyprianus etiam lib. 2. aduersus Iudæos, ca. 25. dicit Christi resurrectionẽ præfiguratam esse à Moyse verbis illis Exo. 19. [Et dixit Dominus ad Moy-

D sem, descende, & testificare populo, & sanctifica illos hodie, & cras, lauentque vestimenta sua, & sint parati in diem tertiam, in die enim tertia descendet Dominus coram omni plebe in monte Synai: Indicans in illa die tertia significatum esse tertium diem resurrectionis Christi, in quo speciali modo Deus ad homines rediit, vt nouum pactum, & legem vniuerso orbi promulgaret.

Ex Psalmis sunt plura, & clariora resurrectionis testimonia. Illud est præcipuum, quod ab Apostolo Petro expositũ est Act. 2. & à Paulo Act. 13. ex Ps. 15. [Quoniam non derelinques animam meam in inferno, nec dabis Sanctum tuũ videre corruptionẽ, Notas mihi fecisti vias vitæ, adimplebis me lætitia cum vultu tuo.] De quo testimonio multa diximus supra tractantes de descensu Christi ad infe-

A ros. Præterea, de hoc ipso mysterio exponit Paul. Act. 13. verba Psal. 2. [Dominus dixit ad me, filius meus es tu, ego hodie genui te.] Nam, de Christi passione præmittitur in eodẽ Psal. [Astiterunt Reges terræ, & principes cõuenerunt in unum aduersus Dominum, & aduersus Christũ eius:] vt Apostoli, & fideles congregati in vnũ vnanimiter exposuerunt, Act. 4. Postea verò de resurrectione subiũgitur: *Dominus dixit ad me*, &c. & quia tunc data est Christo oĩs potestas in cœlo, & in terra, addit: [Postula à me, & dabo tibi gentes hæreditatẽ tuã.] Nã de eodem Christo antea prædictũ erat: [Ego autẽ constitutus sum Rex super Syon montem sanctũ eius,] i. super Ecclesiã, per Sion repræsentatã, cuius veluti possessionẽ post resurrectionẽ suã Christus accepit. Quæ oĩa necesse est ad literam de Christo dño intelligi. Rectè igitur etiã illa verba: [Ego hodie genui te,] de Christo homine intelliguntur. Psal. 2.

B Quod etiã ex verbo illo: [Dominus dixit ad me,] Basili. in scholijs rectè notauit: Quia filius vt Deus, non appellaret patrem *Dominum*, sed vt homo: ergo vt sic dr̃ hodie genitus: & non rõne primæ conceptionis ex matre, vt constat ex ipsius psalmi contextu: ergo. ratione resurrectionis, in qua declaratum est, quàm fuerint iniquæ, & inanes Iudæorum contra Christum meditationes, & consilia. Meritò autem resurrectio generatio appellatur. Quia (vt supra dictum est) reuera est generatio quædam, cũ sit præexistentis corporis ad vitam reuocatio. Propter quod vocatur Christus *primogenitus ex mortuis*, ad Colos. 1. & resurrectionis tempus uocatur à Christo *tempus regenerationis* Matth. 18. Atque ita exposuerunt etiam hunc Psalmũ Hilar. & Theophylus Antiochenus ibi, Ambros. lib. 3. de Sacramentis, c. 1. Chrysostom. Actor. 13. & Eusebius lib. 5. de demonstr. cap. 2. Solet autem hic locus exponi de generatione æterna filij Dei, vt Paul. significat ad Hebræos 1. & sæpe Patres, Cyrillus lib. de fide ad Re-

C ginas, Athanas. serm. 3. contra Arrianos, & in epistola, de Nicena synodo, & Augustin. in enarratio. eiusdem Psalmi, & in Enchirid. c. 49. Alij uerò Patres interdum exponunt, de temporali generatione ex matre, vt Chrysos. hom. de fide in Christum tom. 3. & Cyrillus Alexandrin. lib. 2. de fide ad Reginas, & Grego. Nyss. in lib. de cognitione Dei, qui refertur primo tomo Bibliothecæ. Hæ tamen expositiones ita admitti possunt, ut prior, quæ maximè literalis videtur, non reijciatur.

Rursus in huius mysterij confirmationem adduci potest illud Psal. 3. [Ego dormiui, & somnum cæpi, & exurrexi, quoniam Dominus suscepit me.] Hæc enim verba solet ecclesia vsurpare in die resurrectionis Domini. Et ita exponunt Augustinus ibi, Iustinus dialogo cum Triphone, & Euseb. lib. 13. de præparat. euangelicæ, cap. 7. quamuis hic sensus allegoricus videatur. Nam, ad literam sermo est

D de Dauid, in cuius persona figuratus est Christus. Vltimò ad hoc etiam meritò adduci potest Psal. 56. qui totus esse videtur de Christi passione, & resurrectione saltem in sensu mystico à Spiritu sancto intento. Vnde, Christo accõmodantur illa verba: *Exurge gloria mea*, &c. & illa, *Misit de cœlo, & liberauit me, & dedit in opprobrium conculcantes me.* Et ita exponunt ibi late Augustinus, Hilarius, & alij. Addit etiam Ignatius epist. 5. verba illa Psalmi 40. *Tu autem Domine, miserere mei, & resuscita me, & retribuam eis*, & illa Psalm. 73. *Exurge Deus, iudica causam tuam.* Quib. multa similia adduci possunt.

Tertiò, in Prophetis plures sunt huius mysterij prædictiones. Et in primis Paul. Actor. 13. de hoc mysterio explicat locum Isaiæ 55. [Feriam vobiscum pactum sempiternum, misericordias Dauid fideles.] Quod Paulus iuxta septuaginta citat,

San-

A *Sācta fidelia David.* Sed difficile est intellectu, quo modo possint hæc verba ad Christi resurrectionē aptari. Leo Castrensis in Isaiam vt hoc exponat, dicit in primis, Paulum accipere plurale pro singulari numero, idest *Sanctum David fidele*: & *David*, ibi non significare propriè Regē David: sed Christum ex Dauide ortum, & in eo repræsentatum: atque ita *Sanctum David* significare corpus Domini: *fidele* autem idem esse, quod stabile, incorruptibile, & æternum. Cōtra quam expositionem nihil oportet obijcere, quoniam ipsa per se statim displicet, cum omnia verba ad improprias significationes detorqueat, & plura eorum sine vllo fundamēto. Præterea quia si hæc verba in Isaia considerentur, nec ipsis, nec contextui potest accommodari talis expositio. Prius ergo supponenda est literalis intelligentia illorum verborum apud Isaiam: Est enim ibi expressa promissio noui testamēti, in quo implendæ erant omnes promissiones factæ David: B siue per *David* intelligamus Regem David, cui præcipuè facta est promissio Messiæ, & æterni regni eius, siue intelligamus Christum, vt intelligit Hieronymus, tùm quia verba sequentia hoc requirunt: *Ecce testem populis dedi eum, ducem, ac præceptorē gentibus*: tum etiam quia hæc phrasis est vsitata in scriptura Psal. 88. *Inueni David seruum meū: oleo sancto meo vnxi eū*. De quo postea subditur, *& ego primogenitum ponam illum*, &c. quod propriè in Christum conuenit. De quo etiam dicitur Ezech. 34. *Suscitabo vobis pastorem vnum seruum meum David*. *Sancta* ergo *fidelia David* appellantur ab Isaia sāctæ, & diuinæ promissiones Christo, seu de Christo factæ, & eędem dicuntur *fideles misericordia*, iuxtà vulgatam lectionem Isai. Paulus ergo ab hoc literali sensu non recedit: neque intendit dicere ī illis verbis, *Dabo vobis sancta David fidelia*, in particulari esse promissam resurrectionem, aut corporis Christi incorruptionē, (hoc enim nec Isaias intendit, nec habet fundamentum, vt dixi,) sed, cū C dixisset, Christum suscitatum fuisse à Patre, iuxtà illud. [Ego hodie genui te,] subdit: [Quod autem suscitauit eum à mortuis iam non reuersurum in corruptionem, ita dixit,] &c. idest, ita ex scripturis colligitur, quia sanctæ promissiones à Deo factæ, in Christo erant implendæ. Vnum autem ex illis promissis fuit. [Non dabis sanctum tuum videre corruptionem.] Itaque non affert illa verba Isaiæ, vt in particulari probet resurrectionem: sed vt in generali assumat promissiones de Christo factas fuisse fideles, & suum exitum habituras. Cui expositioni adiungi etiam potest, cum Isaias inquit, *Misericordias David fideles*, alludere ad promissiones factas Psal. 88. qui incipit. *Misericordias Domini in æternum cantabo*, vt Hieronymus, & alij interpretes adnotarunt, tùm propter verborum similitudinem, vtrobique enim fit mentio diuini pacti, misericordiæ, ac fidelitatis, tùm etiam, quia in illo D continētur præcipuæ de Messia promissiones. [Disposui testamentum electis meis. Iuraui David seruo meo. Vsque in æternum præparabo semen tuū,] &c. In illis autem promissionibus, licèt non expressè, implicitè tamen continetur resurrectionis promissio. Nam dicitur Christus duraturus in æternū, *& thronus eius sicut dies cœli*. Paulus ergo, vt probet resurrectionem, adducit locum Isaiæ, ex quo generaliter habetur, has promissiones fuisse implendas, inter quas (ut dixi) resurrectio continebatur: tamen, quia in hoc loco solum continebatur implicitè, addit Paulus aliud testimonium, in quo specialis & propria promissio resurrectionis Christi continetur.

Vaticinia prophetarum de resurrectiōe Christi.

Isa. 55.

Est aliud testimonium Isaiæ, c. 5. quod ad hanc veritatem firmādam afferri potest, vbi de Christo dī: *Præcipitabit mortem in sempiternum*, Ad quem A locum allusisse vr Paul. 1. ad Cor. 15. cum dixit scriptum esse: *Absorpta est mors in victoria*. Nam (ut D. Tho. ibi notauit) testimonium illud s̄m ea uerba non inuenitur in ueteri testamento, sed ex hoc loco uidetur desumptū. Nam sensus idem est. Absorbere. n. mortem idem est, q̄ eam destruere, & profligare: hoc aūt ipsum est, illam præcipitare: & in Hebræo ad literam est uerbum *absorbendi*, pro quo septuaginta posuerūt uerbum *deuorandi*. Obseruandum autem est in Hebræo non legi passiuè, *Absorta est*, sed actiuè, *absorpsit*, seu *deuorauit*; (vt septuaginta transtulerunt) sed uel actiuum positū est pro passiuo (quod est frequens apud Hebræos) uel non de omnium hominum morte, sed de singulari morte Christi intelligēdus est hic locus. Vnde septuaginta nō simpliciter, sed cū articulo dixerūt *Deuorauit, illa mors præualens*, quia mors Christi mortē oīum absorpsit. Ex quo sensu rectè etiā sumi potuit alia ꝓpositio passiua, *Absorpta est mors* B *in victoria*. Nam sensus idem est. Cum quo ēt coincidit illud Oseæ 13. *O mors ero mors tua*. Ex hoc ergo loco colligunt Patres Christi resurrectionem. Quia, cum ipse mortem destruxerit, atq; debellauerit, non potuit ab ea absorberi, aut detineri: ubi ergo prædicta est uictoria Christi aduersus mortē, satis etiā eius est prædicta resurrectio. Vnde Euseb. lib. 4. de Demonst. c. 12. postquam dixerat Christū sua morte mortem fugasse, subdit: *Hac sanè ratione ipsius etiam corpus mortuum excitatum est: & multa corpora, quæ dormierant surrexerunt, vt meritò ex hoc in sacris literis dictū sit, Absorpsit mors in victoria*. & Cyril. super Isaiam, exponens illa verba, *Mors*, inquit *præualuit contra primum parentem. & contra omnem sobolem: at in Christo vires amisit. Tertia enim die reuixit calcata morte, et factus est nobis resurrectio, abstulit lamenta, & lachrymas, abstulit opprobrium peccati*. Et eundem sensum indicat Athan. de cruce, & passione Domini, ubi cum dixis- C set, [Dominum non imbecillitate naturæ mortuū esse: sed quod mortem ad cædem necemque persecutus sit,] subdit [Nō enim morte superari potuit, sed potius aculeum suum amisit,] & infrà, indicās locum Isaiæ. [In deglutione mors fuit, postquam inualuerat.]

Mors in morte Xpi absorpta q̄uo.

Dices, quamuis his testimonijs rectè probetur, Christum post mortem suam aliqn̄ resurrecturū; non tn̄ probari iam resurrexisse. Respondetur primū in multis ex prædictis locis, satis doceri Christi resurrectionem futuram, fuisse paulò post mortem eius, ante prædicationem Euangelij, & conuersionem gentiū, ut patet tùm illis uerbis Psal. 15. *Non derelinques animam meam in inferno, nec dabis sanctum tuum videre corruptionem*. Item, ex alio Psalmo. *Ego hodie genui te. Postula à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & possessionem tuā terminos terræ*. Vbi clarè significatur, Ecclesiæ propagationem futuram post Christi resurrectionē. D Quod ēt significatum est Micheæ 7. ubi in sēsu allegorico, Christus ad mortem, uel ad synagogam loquitur. *Non læteris inimica mea super me, quia cecidi, consurgam*. Et infrà: *Et aspiciet inimica mea, & operietur confusione*, & tamen paulò post subditur: *Dies, vt ædificentur maceriæ tuæ In die illa longe fiet lex, &c.* idest, ab illo die, quo ego consurgam, reædificabitur Ecclesia, & materia eius, quæ antea fuerat diruta, & cessabit lex uetus, &c. Et idem insinuatur in priori loco Isaiæ. Nàm: statim, post illa uerba, *Misericordias David fideles*, subditur, *Ecce testem populis dedi eum, ducem, & præceptorem gentibus*. Rursus in loco Oseæ 13. *O mors, ero mors tua*, statim subditur, *Morsus tuus ero inferne*, ut significetur, utrumq; simul fuisse futurum, s. & mortem destruere per resurrectionem, & infernū mordere educendo Sanctorum animas. Nàm, licet ua-

Obiectio.

Responsio

Psal. 15.

Isaiæ 55.

rum sit, perfectam mortis victoriam non consummari quoad effectum, vsque ad generalem resurrectionem (vt Paul. dixit 1. ad Corinth. 15.) tamen in Christi resurrectione demõstrata, & inchoata est, & in virtute quodammodo cõsummata, quatenus omnes in Christo resurreximus, vt idem Pau. ait ad Ephes. 2.

Ephe. 2.

Et ad eundem modum explicandus est alter locus Isaiæ supra expositus: quibus adiungi potest testimonium Sophoniæ 3. *Expecta me, dicit Dominus, in die resurrectionis meæ in futurum. Quia iudicium meum, vt congregem gentes, & colligam regna, &c.* Quo testimonio vtitur Euseb. lib. 2. de Demonstr. cap 17. & August. 18. de Ciuit. c. trigesimo tertio, & ex eo probant Christum resurrexisse, & postea gentes ad se vocasse. Est etiam optimus locus Iob ca. 19. *Scio, quòd redemptor meus viuit, & in nouissimo die de terra surrecturus sum.* Vbi (vt rectè exponit Gregor. lib. 14. cap. 26.) ex fide resurrectionis Christi sperabat Iob suam resurrectionem: tamen (vt ex verbis eius constat) suam sperabat in nouissimo die, Christi autem resurrectionem longè antea factum iri credebat. Denique præter hæc sunt alia testimonia in Prophetis, in quibus proprius etiam dies resurrectionis Christi indicatur, vt Oseę 6. & Ionæ 2. de quib. in sequenti disp. commodius dicemus.

Vltimò, afferri possent testimonia noui testamẽti. Sed hęc & in superioribus tacta sunt, & tam sunt frequentia, ac euidentia, vt superuacaneum sit in eis enarrandis immorari. Solum desiderari hoc loco posset expositio illius testimonij Act. 1. ubi dicitur Christus, ad comprobandam suam resurrectionem præbuisse, seu ostendisse se discipulis suis *in multis argumentis, per dies quadraginta apparens eis.* Oporteret. n. exponere, quę fuerint hæc argumenta, quibus Christus probauit se post mortẽ iterum viuere, q̃ fuerint valida, & efficacia. Sed quia D. Tho. q. 55. ar. 5. & 6. hoc explicat, ideò, si quid addendum occurrerit, in commentarijs illorum articulorũ dicetur. Rationes aũt, ob quas Christus ante generalem resurrectionem uoluit resurgere, tractatæ sunt in commentario primi articuli, & plura dicemus sectio. seq. Statim verò occurrebat hic quæstio, an Christus fuerit primus resurgentium, eam uerò tractat D. Tho. art. 3. in cuios commentario illam explanabimus.

Ex hac fidei veritate sequitur primò, Christum Dominum resurrexisse in vero corpore humano, idest verè constante ex hac materia rerum generabilium, & corruptibilium, disposita, & organizata, eo modo, quo forma, ac natura humana requirit. Et hoc uoluit Christus probare, ac psuadere discipulis, quando eis dixit, [Palpate, & uidete, quia spiritus carnem, & ossa non habet, sicut me uidetis habere.] Nam (vt Leo Pap. serm. 1. de resurrect. notauit) ut resurrectionis veritas multis documẽtis manifesta fieret, apparere uoluit Christus discipulis, [non solum loquens cum eis, sed habitans, atque conuescens, & pertractari se diligenti curiosoque contactu ab eis, quos dubitatio perstringebat, admittens.] Quod latius exposuit D. Thomas infrà q. 55. ar. 1. 5. & 6.

Luc. 24.

Secundò sequitur, resurrexisse Christum in eodem numero corpore, quod mortuũ in cruce reliquit. Rõ huius, & superioris consectarij est. Quia hæc sunt necessaria ad veram resurrectionem, (vt suprà ostensum est) at Christus uerè resurrexit. Solum est obseruandum, cùm in tpe uitæ Christi domini magna multitudo materię successiuè fuerit per continuam nutritionem acquisita, & adiuncta corpori Christi, fieri potuisse salua veritate resurrectionis, vt ex quacunque parte illius materiæ sufficienter conficeretur corpus, in quo Christus esset

A resurrecturus, vt ex supradictis de resurrectione in cõi constare põt: tñ ad perfectiorẽ vnitatis modum pertinuit, vt idem corpus constans ex eadem omnino materia, ex qua tpe mortis constabat, resurgeret, tũ quia hoc mõ perfectissimè, & omni rõne resurrexit idẽ omninò, q̃ ceciderat, tùm ẽt quia hoc erat necessarium ad ueritatẽ resurrectionis demonstrandam. Nam si Christus assumpsisset corpus ex alia materia compactum, ẽt si esset illa, quæ ex eodem corpore Christi decursu uitæ resoluta fuerat, difficilius crederetur verè resurrexisse. Eratq; hoc quodammodo debitum illi sanctissimo corpori, vt sicut fuerat particeps crucis, & ignominiæ, ita etiã esset consors gloriæ, & æternę uitæ. Propter quod de illo prædictum erat: [Non dabis sanctum tuũ videre corruptionem.] Ex quo loco, & ex tota historia Euangelica, certum omninò est, idem numero corpus, quod in cruce pependit, ex eademq; materia constans, resurrexisse. Et hanc identitatẽ demonstrare uoluit Christus, cùm dixit, Thomę: [Infer digitum tuum huc, &c.] Quem locum tractans Leo Papa, ser. 1. de Resurr. inquit: [Ideò clausis ad discipulos ostijs introibat, & flatu suo dabat Spiritum sanctum, & dato intelligentiæ lumine sanctarũ scripturarũ occulta pandebat. & rursus idẽ uulnus lateris, fixuras clauorũ, & oĩa recentissimæ passionis signa mõstrabat, vt agnosceret in eo proprietas diuinæ, humanæq; naturæ indiuidua permanere.] De qua re dicemus plura infrà q. 54. ar. 4. Cùm aũt dicimus cõstare corpus illud ex eadẽ materia, quæ in eo inuenta est tpe mortis, non excludimus, quin aliquid materiæ illæ corpori addi potuerit, si fortasse necessaria fuit. Hoc. n. idẽtitati corporis nõ repugnat, & ad perfectã eius integritatẽ potuit esse necessarium, de qua re dicturi sumus. q. 54. ar. 2.

Christus in eodem numero corpore, qđ reliquit in cruce, resurrexit.

Psal. 15.

Ioan. 20.

Contra hanc veritatem fidei nihil est, q̃ obijci possit, præterea, quæ obijciuntur aduersus resurrectionẽ in genere, eiusq; possibilitatẽ, quæ in superiorib. tacta sunt, & infrà disputando de generali hominum resurrectione (si quid residuũ fuerit) addetur. Locus aũt ille 2. ad Cor. 5. [Et cognouimus Christum sm carnem, sed iam non nouimus,] tractatus est à nobis superiori tom. disp. 13. sect. 3. vbi diximus nomine *carnis* intelligi carnem passibilẽ, in qua aliqñ fuit cognitus Christus. nunc aũt, licet eãdem carnem habere credatur, non tñ passibilẽ. Quam expositionẽ præter ea, quæ ibi adduxi, his verbis confirmat Leo Pap. serm. 1. de resurrectio. *Non dissonat, dilectissimi ab hac fide magister Gentium Apostolus Paulus, cum dicit: Etsi cognouimus Christum secundum carnem, sed nunc iam non nouimus. Resurrectio enim Domini non finis carnis, sed commutatio fuit, nec uirtutis augmento consumpta substantia est, qualitas transijt, non natura defecit. Et merito dicitur caro Christi in eo statu, in quo fuerat nota, nesciri. Quia nihil in ea passibile, nihil remansit in ea infirmum, vt & ipsa sit per essentiam, & non sit ipsa per gloriam.*

Testimonij Pau 2. Corint. 5

Expositio Leo Papę

SECTIO II.

Quæ fuerint causæ resurrectionis Christi.

IN hac quæstione breuiter discurrẽdum est per oĩa causarũ genera, in quib. aliquid explicandũ occurrerit. Nam de materiali, & formali nihil est, q̃ dicamus, cum iam positum sit idem corpus, & maiori rõne eandem animam ad hãc resurrectionẽ conuenisse. Dicendum ergo est de causa finali, & efficiente, uel morali, ut est meritoria, uel physica principali, & instrumentali, seu ministeriali.

Primo igit̃ ad explicandam finalem causam adduci possunt rationes omnes, pp quas D. Tho. supra probauit, factam esse Christi resurrectionem.

Finis resurrectionis Christi q.

Nam

Nam omnes illæ, atq; in vniuersum vtilitates omnes, quas dicunt Sancti prouenisse nobis ex resurrectione, finalem causam continent resurrectionis Christi, & omnes continentur sub illo uerbo, quo dicitur Christus propter nos homines resurrexisse, sicut mortuus esse. Et huc spectat illud Pauli ad Rom. 4. [Resurrexit propter iustificationẽ nostram:] & illud Gregor. Nazian. orat. 1. [Resurrectio propter resurrectionẽ,] idest, resurrectio Christi propter nostram resurrectionem. Sed vltra hoc addendum est, licèt Christus propter nos resurrexerit: primò tamen, ac per se propter se, suamq; gloriam resurrexisse. Itaque sicut in priori tomo dicebamus, Verbum propter redemptionem nostram carnem assumpsisse: & nihilominus primò, ac per se uoluisse incarnari propter excellentiã tanti mysterij, & vt sese perfectissimo modo creaturis cõicaret: ad eundẽ modũ nunc dicimus, Christi resurrectionem ita fuisse à Deo ad nostram commodũ ordinatã: vt tñ per se se fuerit intẽta propter ipsius Christi gloriam, & exaltationẽ. Primò quidẽ, quia erat debita Christo Domino, propter maiestatem Verbi in illo corpore inhabitantis. Propter qd̃ dixit Petrus Act. 2. [Impossibile fuisse Christũ teneri ab inferno,] seu à morte, ita exponens illud Psalmi. [Non derelinques animam meam in inferno, nec dabis Sanctum tuum uidere corruptionẽ.] Nõ enim decebat, admirabilẽ sanctificationem illius corporis per coniunctionẽ ineffabilẽ ad ipsam sanctitatẽ p essentiã, vt vita, & coniunctione ad suam aĩam diu orbaretur. Vnde Athan. lib. de Incarnat. Verbi Dei, & corporali eius aduentu, dicit: *Eum, qui Dominici corporis resurrectionẽ non credit, nõ satis intelligere vires Verbi, Sapientiaque Dei. Nã si verum est eum corpus assumpsisse, eaque, qua corporis propria sunt, vindicasse, quid de corpore qua so statuere debuit, aut quo fine tandem illud consumere, cum semel intra corporis viscera receptus esset: Vt autem non moreretur fieri non poterat, quia pro omnibus erat in mortem offerendum: ut autem extinctum maneret, neque id fieri debuit, eo quod vitæ sacrariũ esset. Vnde reuixit per suam, qua ut ipse erat vitam.* Similia repetit inferius ubi inter alia inquit. *Quo Dominus ex toto vitam se esse demonstrasset, nisi id quod mortale erat, viuificasset?* Et ser. 2. contra Arrianos, in hunc modum exponit illud ad Philip. 2. *Propter quod, & Deus exaltauit illum.* Refert enim particulam illam *propter quod*, ad præcedentia verba. *Qui cum in forma Dei esset, non rapinã arbitratus est, &c. Nam cum dixisset,* inquit, *humiliauit se metipsum vsque ad mortẽ, statim subintulit, propter quod & Deus exaltauit illum, cupiẽs ostendere, quod etsi, sicut homo mortuus fuerit, attamen vt uita exaltatus sit resurrectione:* & infrà: *cur hic solus ex mortuis integras resurrexerit, causa ea est, quam Paulus priori loco statuit: quod cum Deus esset, homo factus sit, qui è cœlo, & cœlestis appellatur, eo quod Verbum de cœlo descenderit, ideoque sub imperio mortis detineri non potuit. Nam etsi humiliauit seipsum sinens suũ corpus vsque ad mortem procedere: nihilominus tamen illud è terris exaltauit, propterea quod in illo erat filius Dei.*

Psal. 15.

Resurrectio ad Xp̃i gloriã, & exaltationem ordinata.

Secundò, hoc explicatur, quia ratione hypostatica vnionis, & ex gloria animæ, debita erat corpori Christi uita ppetua, ac gloriosa: q̃ aũt aliqñ fuerit mortale factum est ex dispensatione pp nostrã salutẽ, ergo consummata nostra salute per Christi mortem, eisdem rõnibus debebatur illi corpori uita gloriosa per se, ac pp se, ẽt si nobis non esset utilis, ac necessaria eius resurrectio. Vnde meritò dixit Athan. dicto lib. de Incarnat. Verbi, resurrexisse Christum, *vt ostẽderet non ex imbecillitate mortuũ esse: sed ad extinguendam mortem, qua profligata, quid reliquum erat, nisi ut in trophaum deuicta mortis excitaretur?* Quocirca, si hæc intrinseca cã resurrectionis Christi perpendatur, excitandus fuisset Christus statim, ac redemptionẽ nostrã per mortẽ consummauit. Et idõ (vt infrà videbimus) docẽt Patres dilationem resurrectionis oĩno fuisse propter nos, ut de ueritate mortis euidentius constaret: hac verò cã & necessitate finitã, statim (vt ita dicã) ab intrinseco redijsse ad uitã multo magis q̃ reducat aqua ad pristinam frigiditatẽ impedimento ablato. Quo dixit Athan. epist. ad Epictetum, [Corpus mortalis naturæ per Verbum, quod in ipso erat, supra naturã resurrexit.] Sicut ergo aqua ablatis impedimentis natura sua fit frigida, primò quidẽ propter seipsam, quia hæc est naturalis dispositio, q̃ eius forma requirit: deinde, ut res alias frigefacere possit: ita Christi corpus ablata mortis necessitate, quasi ab intrinseco ad uitam reuocatum est, & gloriam sibi connaturalem accepit. Primò quidẽ, propter se, q̃a hic status erat illi debitus rõne vnionis, & sm̃ ordinem diuinæ prædestinationis, per se primò intentus, deinde uerò propter nostrã vtilitatẽ, vt suprà explicatum est. Vñ ẽt egregiè addit Petrus Chrysol. ser. 78 & 81. resurrexisse Christũ propter creaturarũ oĩum, seu totius Vniuersi exaltationem ad nouam pacem & tranquillitatem. [Orbẽ, (inquit) totum pristinũ reformat in corpus, vt quẽ sibi taliter uiderat esse compassum, suam secum suscitaret ad gloriã.] Atque hæc de finali cã.

Resurrectio Xp̃o rõne vnionis hypostaticæ quo debita.

Secũdo, de cã meritoria certũ est, Christũ dñm fuisse cãm meritoriã suæ resurrectionis, ut docet D. Th. art. 4. ad 2. & latius diximus in priori to. disp. 40. sect. 3. Hic uerò inqri poterat, qñ hoc meruerit. Quidã. n. ausi sunt dicere, Christũ hoc meruisse post mortẽ per descensum aĩæ ad inferos. Nam, [qui descẽdit ipse est, & qui ascendit,] & descensũ exaltationẽ meruit. Neq; n. illud opus fuit minoris charitatis, & humilitatis, q̃ cetera quæ in uita gessit. Sed hęc sñia conficta est sine fundamento. Ostendimus. n. in priori tom. disp. 39. sect. 3. tẽpus merendi in Christo dño, sicut & in alijs oĩbus, fuisse finitũ in morte: tũm ẽt, quia scriptura morti, & passioni Christi tribuit meritũ resurrectionis. Quia licet per totam vitam illam meruerit: tñ in morte hoc meritũ consummauit. Vnde Paul. ad Phili. 2. cũm dixisset: *Factus obediens vsque ad mortem*, subdidit, *Propter quod, &c.* non ergo post mortem, sed vsq; ad mortem hoc meruit: Quapropter Aug. tract. 104. in Ioãnem, *Humilitas passionis meritum*, inquit, *est resurrectionis.* Oportebat quippe, ut ipsum corpus esset organũ, ac iustũ meriti suæ resurrectionis & exaltationis. Alia de re hac adduximus prædicto loco, & supra in comment. ar. 1. Quædã verò difficultas hic occurrebat de vnione hypostatica totius humanitatis, quæ dissoluta humanitate, in morte fuit amissa, & cõsequẽter in resurrectione reparata (Propter quod vr̃ dixisse Petrus Chrysol. serm. 80. [Resurgens à mortuis Christus, resumpsit hominẽ, nõ reliquit)] de hac inquã, vnione, occurrebat difficultas, an habuerit ẽt causam meritoriam. Sed eã sufficienter attigimus priori tom. disp. 30. sect. 4.

Xp̃s resurrectionem suã qñ meruerit.

Ephe. 4.

Tertiò, de cã efficiẽte principali satis constat ex supradictis, solũ Deũ potuisse esse cãm resurrectionis Christi. Nam quoad hoc eadem est rõ de Christo, & de aliorum hoĩum resurrectione. Vnde Act. 2. dr̃. [Quem Deus suscitauit à mortuis,] & ad Roma. 8. [Qui suscitauit Iesum Christum à mortuis, viuificabit & mortalia corpora vestra.] Quia uerò Christus ipse Deus est: uerè ẽt dr̃, eundem Christũ fuisse cãm principalem suæ resurrectionis, non ut hoĩem, sed ut Deum. [Quia etsi crucifixus est ex infirmitate, viuit ex virtute Dei.] 2. ad Corinth. vlt. Et hoc modo intelligendum est, cũ dr̃ propria uirtute resurrexisse, iuxra illud Ioan. 10. [Nemo tollit aĩam meã à me, sed ego pono eã ut iterũ sumã eã.]

1. Cor. 10.

Propria uirtute à mortuis Xp̃s resurgit.

Et

Et eodem modo dixit Leo Papa. serm. 5. de resurr. *Deitas, quæ ab vtraque substantia non recessit, quod potestate diuisit potestate coniunxit*. Sic deniq; dixit Athan. loco citato: *Corpus Christi surrexisse per Verbum, quod ipso erat*. Neque hic occurrit noua difficultas, supposito, quod suprà ostensum est, diuinitatem non fuisse separatam à corpore, & anima tempore mortis.

Quartò, de causa instrumentali physica solū inquiri pōt, de ipsismet partib. humanitatis Christi, an effectiuè concurrerint ad resurrectionē. Nam, de omni alia creatura certum est non concurrisse, vt à fortiori cōstabit ex ijs, quæ dicemus in vltimo puncto. De humanitate uerò Christi, quæ est quædam integra naturę, certū est non potuisse efficere resurrectionem, quia nō supponebatur resurrectioni, sed ex illa potius consurgebat. De aīa igitur & corpore dicendum est. Et in primis distinguete oportet duplicem actionē in resurrectione interuenientē. Prior est corporis organizatio, & dispositio: posterior substantialis coniunctio aīæ, ad corpus.

A ia Christi vt istrumētū Verbi suū corpus effectiue disposuit, & organizauit ad resurrectionem.

De priori probabilius vr, aīam Christi, vt instrum Verbi effectiuè disposuisse corpus suū, illudque aptasse, vt ei vniretur. Quia ex vnione ad Verbū habebat illa aīa potestatem permanentem, & per modum habitus ad efficienda hmōi miracula, (vt in priori tom. latè tractatum est) Ergo credendū est vsam fuisse hac potestate in ordine ad suā resurrectionē, vt veluti cōdignū præmiū redderet suo corpori tanq̄ socio suarū passionū, & instro meritorū. Deinde, quia Christus suo impetio disponebat alia hoium corpora, quæ excitauit à mortuis, & in fine mundi concurret hoc modo ad efficiendā nostram resurrectionem. Ergo, multò magis credendū est effecisse suam. An uerò corpus ēt Christi, vt instrum Verbi, habuerit concursum physicū ad huiusmodi actionē, incertum est. Non. n. fuit impossibile illud corpus seipsum effectiuè disponere, & organizare, vel per unā partem efficiendo in aliā, vel per easdem partes efficiendo in seipsas. Quia cū non agant uirtute naturali, sed obedientiali, nō supponuntur habere formam, q̄ efficiunt, nec formaliter, nec eminēter: & iō non repugnat, hoc modo fecisse in se formam, & dispositionē, q̄ actu non habebant. At verò licèt hoc sit possibile, non uidetur tamen necessarium. Quia, cum corpus sit proprium subiectum huius actionis, & causa materialis eius, & aliūdè anima potuerit esse sufficiens principium efficiens illius actionis, in genere instrumēti: non uidetur necessarium tribuere efficientiā corpori: imò conuenientior ratio causandi uidetur, vt vnicuique propria causalitas fuerit attributa actiuè, & potentię accommodata.

De posteriori actione, s. vnione substantiali corporis & animæ, iuxtà diuersas sententias, diuersimodè sentiendum est. Nā, si cum Henrico, & alijs sentiamus, facta corporis organizatione, non requiri nouam actionē extrinseci agentis, vt aīa corpori vniatur, consequēter dicendū est, non fuisse necessariam nouam instrumentariam actionē corporis, aut aię Christi, vt inter se unirentur: sed facta miraculosè organizatione corporis, applicataque illi animam sm realem præsentiā, quæ per mutationem localem fieri potuit, statim naturali quadā vi vnitā fuisse. Quę opinio probabilis est, vt suprà diximus. Si aūt cū cōi snīa asseramus præter corporis organizationem requiri, vt Deus speciali efficientia, & actione uniat aiam corpori, dici consequenter, ac probabiliter pōt, tàm corpus, q̄ aiam fuisse instrum ad hmōi actionem efficiendam. Quo sensu potest intelligi, q̄ D. Tho. infra dicit art. 4. ad 3. corpus, s. & aiam se mutuo resumpsisse virtute diuina. Nam licèt ipse non satis explicet, an loquatur de Actione instrumentali aīæ, & corporis, vel de principali

Vnio substātialis inter corpus & animā Christi ab ipsis in resurrectione instrumentaliter effecta.

actione diuinitatis vnitæ animæ, & corpori: tñ de vtraq; pōt commodè intelligi. Præsertim cum ipse sentiat requiri ad hanc vnionem specialem actionem, & efficiētiā. Nā hoc posito nulla est ratio, ob q̄ negemus hanc instrumentalem effectionem: cū rōne vnionis debita sit: cumq; aliæ rōnes superiori membro factæ, hic ēt locum habeant. Quod uerò huiusmodi effectionem tribuamus non solū animæ, sed etiam corpori, est hic specialis ratio. Quia vnio mutua est corporis & animæ, & tā in anima, quam in corpore dicit specialem quēdam modū, ergo fuit inter has partes mutua efficientia, qua alsera ueluti ad se traxit, sibiqoe coniunxit alteram, & è contra. Neque circa hoc est vlla specialis difficultas, præter eas, quæ alibi dictæ sunt de hac potentia miraculorum effectrice.

Quinto, de causa ministeriali inquiri hic potest. Vtrum Angeli aliquod ministerium exhibuerint ad præparandā materiā resurrectionis Christi. Quā dubitationē tractant Theologi in 4. dist. 43 & 44. generatim de oium resurrectione: in speciali uerò de resurrectione Christi nullū verbum attingunt. In generali tñ definiunt ex doctrina Aug. 3. de Trinit. c. 4. in cōi resurrectione Angelos aliqd esse ministraturos, colligendo cineres dispersos, & cōgregando illos in locum resurrectioni accommodatū. Ex hac aūt generali doctrinā vr idem esse dicendū de Christi resurrectione. Primò, quia est eadem necessitas. Nam ēt aliquæ partes materiæ reassumendæ in corpore Christi erant dispersæ, oportebatq; vt in sepulchro congregarentur, s. sanguis effusus, capilli capitis, aut barbæ, & si fortasse aliquæ carnis, & cutis particulæ flagellis, aut alijs crūciatibus diuulsæ fuerant, & si quæ aliæ partes materiæ ante separatę, vel resolutæ à corpore Christi iterum erant resumendæ. Deinde est eadem ratio. Nam Deus administrat inferiora per media, iuxta Aug. 3. ad Trinit. c. 4. Vnde quod fieri commodè potest per ministros Angelos, non oportet fieri à Deo immediatè, & per seipsum. Hęc aūt actio, cum per solum localem motum fiat, aptissimè fieri potuit per Angelos. Præterea nostra resurrectio est ad imitationem resurrectionis Christi, ergo sicut in nostra interueniet hoc ministerium Angelorum, ita uerisimile est fuisse exhibitum in resurrectione Christi. Nihil. n. derogat perfectioni, & excellētiæ illius resurrectionis. Nam si hoium ministerio factū est, vt corpus Christi deponeretur de cruce, & colloca retur in sepulchro, qu. non fuit ēt decentissimum, vt sanguis, capilli, ac reliqua, ministerio Angelorū in eodem sepulchro reponerentur? Etenim, si homines potuissent, oīa illa colligerent, & custodirēt, quod ergo ij vel facere non poruerunt, uel non cogitarunt, conuenienter per Angelos effectum fuit. Sicut ēt in partu Virginis piè sentiūt Caiet. & alij, ministerio Angelorum puerum fuisse susceptum, & in manibus Virginis repositum. Quin etiā addit Caiet. fuisse ab Angelis mundatum, & secundinas, & alias sordes eorūdem ministerium fuisse separatas, alioq; traductas, ergo maiori rōne dici potest ante resurrectionē adhibuisse hoc ministerium. Et iuxta hanc snīam loquuntur aliqui in concionibus de Christi resurrectione, & nihil in ea esi periculi, uel absurdi, ut coniecturæ adductæ ostendunt.

Dubium.

Dicendū tñ est in mysterio resurrectionis Christi, nullam operam, nullamq; efficaciā Angelos adhibuisse: sed totū negotium resurrectionis peractū esse per efficientiam ipsius Christi, propriam mediāte aīa. Hoc pōt in primis probari autoritate negatiua oium veterū Patrū, ac Scholasticorum. Oēs enim affirmant, Christū uirtute propria operatum esse resurrectionē suam, & nullus eorum mentionem fecit angelici ministerij: si autē illud agnouissent, nō oino illud tacuissent, sicut fecerūt de resurrectio-

sectione aliorum hominum disputantes. Deinde, post somni argumentum à simili, ex D. Tho. in 4 d. 8. q. 2. art. 3. ad 3. vbi agens de Christi conceptione, dicit, non fuisse conueniens, vt illi creatura aliqua cooperaretur propter dignitatem Christi seruandā. Quod clarius explicuit Alexan. Alens. 4. par. q. 134. membr. 1. art. 2. in solutionib. argumentorum, qui expressè loquitur de hac ministeriali cooperatione, & quærit, an potuerit virtus creata cooperari hoc modo in conceptione Christi, & respondet potuisse: *Sicut uirtus, inquit, angelica cooperabitur resurrectioni corporum in generali resurrectione; nō tamen decuit propter nimiā sublimitatem carnis, quia illa caro vnienda fuit diuinitati. Unde, quod non sit ibi cooperata uirtus creata, magis congruitatis fuit, quam necessitatis.* Hæc verò congruitas eadem, uel maior est in resurrectione. Nam eadē est sublimitas illius carnis, quæ non iam vnienda, sed unita erat diuinitati. Tertiò, est optima congruentia, quia vbi est sufficiens, decens, ac proportionatum principium proximū alicuius actionis, superfluum esset adhibere extrinsecum ministerium angelorum: sed ita est in præsenti. Nam, anima Christi dñi erat sufficiens principiū, sicut ad disponēdum corpus, ita ét & ad colligendas partes, quæ dispersę erant, & addendum, si quid materiæ fortasse deerat. Quia virtus instrumētalis illius animæ has omnes actiones, ac multò plures cōplectebatur. Rursus erat illa anima maximè decens, & proportionatū actionis huiusce principium: tùm, quia habebat curam illius corporis tanq̃ proprij, tùm ét, quia erat veluti diuinus motor, sicut corpꝰ illud erat diuinū quoddam mobile pp unionem ad Verbum. Quartò, est alia coniectura, qꝛ sanguis capilli, & si quid aliud colligendum fuit ad Christi resurrectionem, id totum debuit collocari intra sepulchrum, & coniungi corpori, quòad fieri potuit, vel expediens fuit: hoc autem fieri nō potuit uirtute angelica, nisi uel remouendo lapidem ab ostio sepulchri, vel aliqua ex parte illud diuidendo: neutrum aūt horum est asserendum. Vsque ad resurrectionem. n. Christi omnino clausum permansit sepulchrū, vt infrà uidebimus. Nō potuerūt ergo illa omnia intrà sepulchrum reponi nisi transeundo ab extremo ad extremum sine medio, vel penetrando corpora inter media: neutrum aūt horū fieri potuit naturali uirtute angelorū, ergo hoc ministerium nō erat ex ijs, quæ ad angelos pertinent, iuxta ordinariū cursum prouidentię diuinæ. Dicere autem eis datā esse supernaturalem vim instrumentalem ad efficiendā illā mutationem, supernaturali, ac miraculoso modo, gratis, & sine fundamento fingeretur. Quia nec illa virtus est debita angelis, nec pertinet ad ordinarium prouidentiæ modum, & alioqui nō est necessaria, quia animæ Christi est connaturalis hęc uirtus ratione vnionis. Denique maximè decebat, vt solus Christus suæ esset resurrectionis auctor, ne alterius ope ad suum corpus excitandum indiguisse videretur. Coniecturæ uerò in contrarium faciles sunt, & ex ijs, quæ diximus expeditæ.

Ministeriū angelorū in Christi resurrectione pficiēda, nullū.

A B C D

ARTICVLVS II.

Vtrùm fuerit conueniens Christum tertia die resurgere.

295 Sup. q. 56. a. 4. Et 3. d. 21. q. 2. a. 2. Et d.

AD secundum sic proceditur. *Videtur, quòd non fuerit conueniens, Christum tertia die resurgere. Membra enim debent capiti conformari. Sed nos qui sumus membra Christi non resurgimus à morte tertia die, sed nostra resurrectio differtur usque ad finem mundi. Ergo uidetur quod Christus, qui est caput nostrum, nō debuerit tertia die resurgere: sed debuerit eius resurrectio differri vsque ad finem mundi.*

22. q. 2. ar. 2. q. 2. ad 1. Et op 3. c. 243. Et op. 60. ca. 10. cir. fin. Et Ps. 15. col. 6. & Io. 4. lec. 3.

2. Præterea, Act. 2. dicit Petrus, quod impossibile erat Christum detineri ab inferno, & morte. Sed quamdiu aliquis est mortuus, detinetur à morte. Ergo, videtur, quòd Christi resurrectio non debuerit differri vsque ad tertiam diem, sed statim eadem die resurgere, præcipuè cum gl. supra inducta, dicat, nullā esse utilitatem in effusione sanguinis Christi, si non statim resurgeret.

ar. præce. in cor.

3. Præterea, Dies incipere uidetur ab ortu solis, qui sua præsentia diem causat. Sed ante ortum solis Christus resurrexit: dicitur enim Ioan. 20. Quòd vna Sabbathi Maria Magdalene venit mane cum adhuc tenebræ essent, ad monumentum, & tamen Christus iam resurrexerat: quia sequitur. Et uidit lapidē sublatum à monumento. Non ergo resurrexit Christus tertia die.

Sed contra est, quod dicitur Matth. 20. Tradent eum gentibus ad illudendum, & flagellandum, & crucifigendum, & tertia die resurget.

Respondeo dicendum, quòd (sicut dictum est) resurrectio Christi necessaria fuit ad instructionem fidei nostræ. Est autem fides nostra, & de diuinitate, & de humanitate Christi, non enim sufficit alterum sine altero credere, vt ex prędictis patet. Et ideò, ad hoc, quod confirmaretur fides de ueritate diuinitatis ipsius, oportuit, quòd citò resurgeret, & eius resurrectio non differretur vsque ad finem mundi. Ad hoc autem quòd confirmaretur fides de ueritate humanitatis & mortis eius, oportuit moram esse inter mortem, & resurrectionem, si enim statim post mortem resurrexisset, uideri posset, quod eius mors vera non fuerit, & per consequens nec resurrectio uera. Ad ueritatem autem mortis Christi manifestandam, sufficiebat, quòd usque ad tertiam diem eius resurrectio differretur: quia non contingit: quin infra hoc tempus, in homine, qui mortuus uidetur, cùm viuat, appareant aliqua indicia vitæ. Per hoc etiam quod tertia die resurrexit, commodatur perfectio ternarij, qui est numerus omnis rei, vtpotè habens principiū, medium, & finem: vt dicitur in primo de cælo. Ostenditur etiam secūdum mysterium, quod Christus vna sua morte corporali, quæ fuit lux propter iustitiam, duas nostras mortes destruxit, scilicet, corporis, & animæ: quæ sunt tenebrosæ propter peccatū. Et ideò, die integra, & duabus noctibus permansit in morte, vt August. dicit in quarto de Trin. Per hoc etiam significatur, quòd per resurrectionem Christi, tertium tempus incipiebat, nam primum fuit ante legem, secundum sub lege, tertium sub gratia. Incæpit etiam in Christi resurrectione tertius status Sanctorum. Nam, primus fuit sub figuris legis: secundus sub ueritate fidei: tertius erit in æternitate gloriæ, quam Christus inchoauit resurgendo.

ar. præc.

2. 2. qu. 2. ar. 7. & 8.

lib. 1. text. 2. to. 2.

lib. 4. c. 3. to. 3.

Ad primum ergo dicendum, quod caput, & membra conformantur in natura, sed non in virtute, Excellentior est. n. virtus capitis, quàm membrorū. Et ideò, ad demonstrandam excellentiam virtutis Christi, conueniens fuit, ipsum tertia die resurgere, aliorū resurrectione dilata vsque ad finem mundi.

Ad

Ad secundum dicendum, quòd detentio coactionem quandam importat: Christus autem nulla necessitate mortis tenebatur astrictus, sed erat inter mortuos liber. Et ideò, aliquandiu in morte mansit: non quasi detentus, sed propria voluntate, quandiu indicauit hoc esse necessarium ad instructionem fidei nostræ. Dicitur autem statim fieri, quod sit breui interposito tempore.

Ad tertium dicendum, quòd (sicut supra dictum q. 51. ar. 4 ad 5. *est) Christus resurrexit circa diluculum illucescente iam die, ad significandum, quod per suam resurrectionem nos ad lucem gloriæ inducebat: sicut mortuus est aduesperascente iam die, & recedente in tenebras, ad ostendendum quòd per suam mortem destrueret tenebras culpæ, & pœnæ. Et tamen dicitur tertia die resurrexisse, accipiendo diem pro die naturali, qui continet spatium 24. horarum. Et sicut di-* li. 4. c. 6. ante me. c. 3. *cit August. in 4. de Trinitat. nox vsque ad diluculũ,* B *quo Domini resurrectio declarata est ad tertium pertinet diem: quia Deus, qui dixit, de tenebris lucem clarescere, vt per gratiam noui Testamenti, & participationem resurrectionis Christi, audiremus: Fuistis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino: insinuat nobis quodammodo, quod a nocte dies sumat initium. Sicut enim primi dies propter futurum hominis lapsum à luce in noctem: ita isti propter hominis reparationem a tenebris ad lucem computantur. Et ita patet, quod etiam si media nocte surrexisset, posset dici eum die tertia surrexiße, intelligendo de die naturali. Nunc autem, cum diluculo surrexerit, potest dici, quòd tertia die resurrexit, etiam accipiendo diem artificialem. quæ causatur ex præsentia solis: quia iam sol incipiebat aerem illustrare. Vndè & Marc. vltim. dicitur, quòd mulieres venerunt ad monumentum orto iam sole. Quod* C *non est contrarium ei quod Ioan. dicit. Cum adbuc te-* Io. 3. c. 24. in ter prin. & me. c. 4. *nebræ essent: vt August. dicit in lib. de consensu Euangelistarum: quia die surgente reliquiæ tenebrarum tantò magis extenuantur, quantò magis oritur lux. Quòd autem dicitur Marci vlt. Orto iam sole, non sic accipiendum est, tanquam iam sol ipse videretur super terram, sed tanquam die proximo aduenien te in has partes.*

COMMENTARIVS.

DVo includuntur in titulo articuli, scilicet, an fuerit conueniens resurrectionem Christi differri usque ad tertium diem, & an fuerit conueniens non ultra differri: & cum ex fide constet utrumque factum esse, constat etiam utrumq; fuisse conueniens: tamen ratio præcipua, propter quã fuit conueniens, non est eadem in utroque puncto. Nam, dilationis usque ad tertium diem tota
Ad tertiũ vsque diẽ & non vltra dilata resurrectio Christi cur.
ratio sumitur ex parte nostri, scilicet, ut nobis satis constaret de ueritate mortis Christi. Et hac ratione ut potissima usus est D. Thom. eamque eleganter tractat Athanas. lib. de Incarnat. Verbi, dicens. *Vt mortuum esse suum corpus doceret, nõ prius quam triduanum cadauer esset excitauit.* At uerò propria ratio accelerationis, seu non maioris dilationis resurrectionis ab intrinseco sumi potest ex dignitate ipsius Christi. Nam, hoc ipso, quod nobis non erat necessaria dilatio, erat ibi statim debita resurrectio, ut supra dictum est. Et ideo D. Tho. in prima ratione solum probauit dilationem usque ad tertium diem sufficientem fuisse, ut de ue-

A ritate mortis constaret, ut indè concluderet fuisse conueniens, statim fieri resurrectionem. Addit uero alias congruentias allegoricas, & mysticas. Adiũgere uerò possumus ex Athan. sup. aliam rationem moralem. [Ne quispiam, inquit, obijceret ipsum non idem, sed aliud corpus circumferre, ea de causa ultra tridui moram non passus est, neque eos, qui ipsum audierant de resurrectione promittentem, in longum distulit: sed, cum adhuc propè modum uerba illa in eorum auribus obstreperent, oculique eius speciem retinerẽt, intrà tridui spacium, quod plus quam mortuum erat, immortale, & incorruptibile omnibus ostendit, quo intelligeretur illud, non imbecillitate naturæ, cum Verbum in eo domicilium suum haberet, extinctum fuisse, sed adeò extinctum, ut mors uiribus nostri saluatoris Iesu Christi aboleretur.] Addit Leo Papa serm. 1. de resurrectione, Christum dominum breuiasse tridui moram, & ex primo tantum partem nouissimam,
B ex tertio uerò partem duntaxat accepisse primam, [Ne turbatos discipulorum animos longa mœstitudo cruciaret.] Præterea Gregor. Nyssenus orat. 1. de resurrectione, in hoc triduo dicit operatum fuisse Christum multa, & eximia uirtutis opera & præsertim destruxisse, quidquid mali in humano genere Lucifer ab initio mundi molitus fuerat, ideoq; tam breui tempore hoc totum perfecisse, ut suę uirtutis specimen ostentaret, quia *non tarda gratia est nõ longo circuitu tantum bonum confectum fuit.* Postea adiungit rationem aliam mysticam, quę in eo uideri poterit.

Argumenta D. Thom. explicabuntur disputatione sequenti.

DISPVTATIO XLVI.

In tres Sectiones distributa.

C
De tempore resurrectionis Christi.

CVm ex Euangelio constet Christum paulo post mortem resurrexisse, non oportet quæstionem mouere de anno aut mense, in quibus resurrectio contigit. Cõstat enim eodem anno, & mense, quo & mortem, accidisse. Vndè cum ostensum sit in medio primi mensis lunaris mortuum fuisse, cum annum ageret trigesimum quartum, mensemq; illius quartum, constat idem esse de resurrectione dicendum, Igitur disputandum superest de die, & hora, simulque explicandum erit, quomodo intelligendum sit resurrexisse tertia die, & iacuisse in sepulchro, ac fuisse in corde terræ tribus diebus, & tribus noctib. Non disputabo autem, an resurrectio Christi facta sit in instanti, necne? Quia nihil adiendum occurrit ijs, quæ
D de resurrectionem communi dixi, & uideri possunt etiam dicta de conceptione Christi. Nam, eo modo, quo ibi diximus conceptionem factam esse in monumẽto, sentiendum est de resurrectione, est enim eadem ratio.

SECTIO I.

Vtrum Christus tertia post mortem die, eaque dominica resurrexit.

DVos errores inuenio negantium Christum resurrexisse die Dominico. Primus est Armenorum, qui anteponentes hoc tempus aiunt, Christum surrexisse die Sabbathi, ut referunt Castrus uerbo Resurrectio, hæres. 4. ex Guidon Carmelita, & Prateolus. Ver. Armeni, nu. 22. Hos

autem necesse est vel negare Euangelium dicens, Christum resurrexisse tertia die, uel negare Christum mortuum esse feria sexta, qđ perindè ferè est, Nem. hoc etiam satis apertè in Euangelio habet, vt suprà diximus. Secundus error est eorũ, qui post ponentes hoc tempus, dicunt Christum resurrexisse feria secunda in fine, aut in initio tertiæ, vt omninò iuxtà corticem literæ verum sit, Christum tribus diebus, & tribus noctibus fuisse in sepulchro, & in corde terræ. Hæc sententia sequitur apertè ex opinione eorum, qui asserunt Christum iacuisse in sepulchro septuaginta duabus horis. Quã docuit Alcuinus lib. de diuinis offi. cap. de cœna Domini, nisi fortassè metaphoricè loquutus sit, & impropriè: eam tamen sententiam propriè, & in rigore explicatam defendit Pau. Forosempronienfis, in secunda parte Paulinæ lib. 1. & 2. vt refert Marcellus lib. de horis canonicis cap. 50. Qui maximè illam confirmat. Quia totum illud tempus fuit necessarium, vt veritas mortis Christi euidenter, & sine ulla tergiuersatione probaretur. Quia sæpe solent infirmi, qui mortui apparent, post septuaginta horas dare signa uitæ, ergo non satis comprobetur aliqđ corpus esse mortuum, in quo nullum signũ est corruptionis, aut fœtoris, si ante transactos tres dies naturales integros, viuum reperitur.

Xp̃s ante diem dominicũ nõ resurrexit.

Dicendum uerò est primò, Christum non resurrexisse ante Dominicum diem. Hanc conclusioné censent esse de fide autores supra citati, & ad minimum est tam certa, quàm est certum Christũ mortuum esse feria sexta, quod supra diximus esse certissimum. Probatur, quia de fide est Christum non resurrexisse ante diem tertium, ipse enim prædixerat se resurrecturum tertia die, Matth. 20. Qui autem designat diem, in quo aliquid futurum est, satis affirmat id non esse futurum ante illum diem. Vndè alij Euangelistæ expressius dicunt, eum prædixisse se resurrecturum post tres dies, Marc. 8. & idem colligitur ex Matth. 12. & 16. & Luc. 11. ac deniq; in Symbolo habemus, *Resurrexit tertia die*, quod nullo sensu posset esse verũ, si die proximè sequenti post mortem surrexisset. Et prætereà ex narratione Euangelistarum euidenter cõstat, Christum non resurrexisse die proximè sequenti post mortem suam, (ut ex eorum lectione patebit, & in sequentibus explicabimus) ergo non potuit resurgere ante Dominicum diem. Quia inter diem mortis Christi, & diem Dominicam sequentem tantũ vna dies intercessit, cum demonstratum in superiorib. sit, Christum feria 6. diem obijsse suum. Deniq; ratio, seu congruentie supra adducta hoc cõfirmat. Quia oportuit differri resurrectionem ultra diem vnum. Et hoc supponunt omnes Patres, qui illa ratione utuntur, alijque, quos statim afferemus.

Xp̃s die dominico resurrexit a mortuis. Matth. 28.

Secundo dicendum est, Christum dominum surrexisse die Dominicæ, neq; amplius suam resurrectionem distulisse. Cõclusio est certa, quæ probatur primò ex Euangelio. Nam Matth. vltimo, dies in qua Christus resurrexit, nocatur *prima Sabbathi*.

Prima Sabbathi quid.

Vbi nomine *Sabbathi* potest intelligi uel tota hebdomada, ita vt idem sit *prima Sabbathi*, q̃ prima dies hebdumadę, quæ est Dominica. Nam dies Sabbathi erat septimus hebdomadæ, in quo Deus requieuit. Potest etiam significare proprium diem Sabbathi, & hoc modo nihil significare potest *prima Sabbathi*, nisi primam diem post Sabbathum. Et hęc est communior interpretatio. Nam, Hebræi à die Sabbathi tanquàm à solenniori cæteros dies hebdomadæ appellabãt, videlicet, *prima Sabbathi, secunda Sabbathi, &c.* Quod etiam notauit Beda lib. de ratione temporum, cap. 6. Vnde Augustinus quia in titulo Psal. 23. dicitur: *In prima Sabbathi*, exponit de Resurrectione Domini. *Quæ prima*, inquit, *Sabbathi facta est, qui iam dies Dominicus dicitur.* In titulo uerò Psal. 80. vbi dicitur, *In quinta Sabbathi*, & in titulo Psal. 93. vbi dicitur, *in quarta Sabbathi*, exponit de feria quinta, & feria quarta hebdomadæ. Et fortessè in priori notatur dies, in quo Christus sacramentum Eucharistiæ instituit, de quo in illo Psal. 80 habetur sermo: in posteriori verò notatur dies, in quo Christus tradi, atq; ea ratione pati incępit. Nam, psalmus ille est de patientia. Et eodem modo exponit Hieron. Psal. 93. diem quartam Sabbathi, & in titulo psalmi 47. *Prima*, inquit, *Sabbathi fecit lucẽ: prima Sabbathi resurrexit lux Christus.* Et confirmatur ex Marco cap. vlt. dicente, *Et cũ transisset Sabbathũ, Maria Magdalene*, &c. Vbi perspicuè dicit, die proximè sequenti post Sabbathum Christum non esse inuentum in sepulchro, eò quod iam surrexisset; post sabbathum autem, dies proxima est Dominica, ergo cũ ostensum sit, non resurrexisse sabbatho, necessariò efficitur die Dominica surrexisse. Et idem est sensus Euangelistæ Lucæ, qui in fine cap. 23. de mulieribus concludit, *Et Sabbatho quidem siluerunt*: c. autem 24. incipit, *Una autem sabbathi ualde diluculo*, &c. ac si clarius dixisset, finito sabbatho, *vna die*, i. prima die post illud, &c. Et eodem modo loquitur Ioannes cap. 20 Nam more hebræorum *vna* ponitur pro prima, Gen. 1. *Factũ est uespere, & mane dies unus*, idest primus.

Luc. 23. 24

Secundò, probatur hæc veritas ex perpetua Ecclesiæ traditione, quæ hunc diem semper venerata est propter Christi domini resurrectionem, ut ex ipso nomine *Dominici diei* constet. Ita.n appellatus est, à Domino cuius resurrectioni fuit consecratus, q̃ quidem nomen fuisse huic dies impositum à tempore Apostolorum, constat ex illo Apocaly. 1. *Fui in spiritu in Dominica die.* Vnde Aug. ser. 251. de tempore, *Dominicum diem*, inquit, *Apostoli & Apostolici uiri ideò religiosa solennitate habendum sanxerunt. quia in eodem redemptor noster à mortuis resurrexit. Qui que ideo Dominicus appellatur, ut in eo tantum diuinis cultibus seruiamus, dantes diei huic honorem, & uenerentiam propter spem resurrectionis, quem habemus in illa.* Et interius addit, hunc diem esse solennem in scripturis. Quia in eo creati sunt angeli, & elementa mundi, & prima lux, manna in deserto datum est, & Spiritus sanctus de cœlu descendit; Et serm. 154. alia multa mirabilia numeret eodem die facte. Ac ferè similia habet Leo Papa epist. 81. ad Dioscorum, cap. 1. *In hac*, inquit, *die mundus sumpsit exordium, in hac per resurrectionem Christi, & mors interitum, & uita accepit initium.* Et infrà, inquit in eadem die ingressum fuisse Christum ad Apostolos ianuis clausis, & insufflasse, atq; dedisse illis Spiritum sanctum, & in eadem postea descendisse in linguis igneis eundem Spiritum sanctum a Christo promissum. Hæc autem ex Apostolorum traditione manasse, constat ex Clemente lib. 7. Constitutionum, cap. 31. & 36. & ex Iustino Apol. 2. in fine, vbi commemorat, solitos fuisse Christianos in die Dominica, quem *diem solis* appellat, conuentus facere, quia in ea Christus resurrexit. Idem colligitur ex Ignatio epist. 5. ad Trallianos, Athanas. optimè, oratione in illud dictum, *Omnia mihi tradita sunt a Patre meo.* Hieron. in 4. cap. ad Galatas, Greg. lib. 11. epist. 3. & ex alijs Patribus passim, multa quoque congerit Vualdensis de Sacramentalibus, cap 40. Propter quæ Beda lib. de ratione computi. c. 17. & lib. de ratione temporum cap. 45. & Ambr. super Psalmum 47. in principio, negat licere uiro catholico dubitare, quin Christus Dominica die resurrexit.

Dies dñica unde dicta.

Vltimò, potest adhiberi congruentia, ex supra dictis in commentario artic. 2. Quia Christi mora non debuit amplius differri, quàm necessariũ fuit ad veritatem mortis declarandam: ad hoc autem

sutti.

sufficiens fuit, vt vsque ad tertium diem in monumento maneret. Quod n. dicebat Paulus Middeburgensis, de septuaginta horarum spacio, & incertum est, & quamuis interdum posset accidere, hominem viuum iacere quasi mortuum toto illo tempore absque vllo signo vitæ: tamen in homine, qui tot sustinuerat tormenta, atq; læthalia vulnera acceperat, id erat impossibile. Vndè, quibus nō sufficeret quadraginta horarum spacium in signum, & testimonium veræ mortis, neq; mille horæ sufficerent. Nō ergo oportuit resurrectionem amplius differri.

Ex quo colligitur, q̄n in scriptura dicitur, Christum surrexisse *die tertia*, intelligendum esse de die tertia inchoata, nō verò finita. Quia cum mortuus fuerit feria 6. iam exeunte, si ante resurrectionem fuissent tres dies integri transigendi, non potuisset die dominica resurgere. Quapropter, cùm in alijs locis dr̄ resurrexisse *post tres dies*, intelligendum est de diebus inchoatis, sicut intelligitur illud Luc. 2. *Postquàm consummati sunt dies octo, vt circumcideretur puer*, i. cum dies octauus aduenisset, & in eo. c. *Post triduum inuenerunt eum*, idest tertio die. Sic ergo in præsenti, illis tribus diebus computandi sunt duo extremi, vnus mortis, & alter resurrectionis. Sicut etiam cum dixit Lucas, *Post dies octo*, agens de tempore transfigurationis: cum tñ alij Euangelistæ dicant, *Post dies sex*, Matt. 17. Mar. 9. Ille computauit dies extremos, quos alij omiserunt, quos necesse est sumi inchoatos, quia antè exactum octauū diem, necesse fuit transfigurationem fieri. Et ita ex vno scripturę testimonio aliud exponitur. Sic igitur in præsenti per illa loca, quæ asseuerant, Christum resurrexisse prima die hebdomadæ, explicamus alia, in quibus dicitur surrexisse tertia die, vel post tres dies. Nam, hęc duo pro eadem re sumuntur, vt videre licet apud Matt. dicentem, Pharisæos retulisse ad Pilatum, *Post tres dies resurgam*, & ideò ab illo petijsse vt iuberet, *custodiri sepulchrum vsq; in diem tertium*. Quib. verbis satis explicauit, idem omninò esse resurgere *post tres*, & *tertia die*: & Pharisæos ita utrumque intellexisse, vt existimarent, Christum loquutum esse de tertia die, qua currente (vt aiunt) affirmabat se resurrecturum. Vndè, illi duo discipuli, quibus Christus apparuit in via, dicebant, *Nos autem sperabamus, quòd ipse esset redempturus Israel, & nūc super hæc omnia tertia dies est hodie, quòd hæc facta sunt*. Ac si dicerent, hac die impleturus erat, quod promiserat. Ita ergo intellexerunt hos tres dies etiam illi, qui Christum audierunt tàm amici, quàm inimici: atq; ita etiam à nobis intelligendi sunt. Et eodem modo, exponendus est locus Oseæ 6. *Viuificauit nos post duos dies, & in die tertio suscitabit nos*. Hic. n. locus de Christi resurrectione exponitur à sanctis Patrib. quos eruditè refert, & exponit Franciscus Ribera in eū locū. Nam, cum dicit Propheta, *Post duos dies*, comprehendit diem mortis, & sequentem, cum verò dicit, *In die tertia*, optimè explicuit hos tres dies complecti duo extrema, atq; adeò idē esse dicere, *post tres dies*, atque *tertio die*. Vnde Dorotheus Martyr in synopsi existimat, hunc locum indicatum esse à Paulo 1. Cor. 15. dicente: *Quia surrexit tertia die secundum scripturas*, quia in nullo loco veteris testamēti, ita explicatur tertia dies resurrectionis, sicut in hoc.

Luc. 9.

Matth. 27.

Luc. 24.

Superest explicanda grauis difficultas, quam in superioribus huc remisimus. Nā, si Christus dominus resurrexit die Dominica, ergo non potuerunt intercedere quinquaginta dies inter diem Resurrectionis eius, & diem Pentecostes, seu aduentus Spiritus sancti, neque potuit vtrumque mysterium die Dominica accidere, ut habet Ecclesiastica traditio: docentq; ijdem Patres suprà citati, præsertim Leo, August. & Isidorus lib. 1. de diuin. officijs, c. de Pentecoste, & Albinus lib. de diuin. offic. c. de die sancto, quibus addi potest canon ille octauus sextę synodo ascriptus, quem supra tractauimus. Ratio difficultas est. Nam, vt constat Acto. 2. *Cum complerentur dies Pentecostes*, i. in ipsomet die, quo Iudæi celebrabant festum Pentecostes, seu hebdomadarum, aut primitiarum, Spiritus sanctus descēdit: sed necessarium fuit eo anno illum diem incidere in diem Sabbathi, ergo. Probatur minor ex Leuit. 23. & Iosepho lib. 3. Antiquit. c. 10. ex quibus habetur, lege statutum fuisse, vt Iudæi secundo die azymorum, seu decima sexta luna primi mensis offerrent manipulum nouarum spicarum, & ab illo die numerarent quinquaginta, & in quinquagesimo festū hebdomadarum celebrarent. Et ita etiam est intelligendus Epiph. hęres. 51. cum inquit, *Post tres dies agni præceptū esse manipulū inferri*. Numerauit. n. à decima quarta luna, vsque ad decimam sextam, & ita intelligit, *post tres dies*, idest tertia die. Vnde, inquit, fuisse illam figuram resurrectionis Christi. Offerebatur ergo manipulus luna decima sexta in 2. die azymorum, sed secunda dies azymorum eo anno fuit dies Sabbathi iuxtà ea, quę in superioribus diximus, ergo ab illa computādo quinquaginta, dies quinquagesima incidit in diem Sabbathi, ergo & festum Pentecostes.

Dubium.

Hæc difficultas expediretur facilè iuxtà sententiam eorum, qui dicunt, Christum non esse occisū in die Paschæ, atque primum diem azymorum nō incidisse eo anno in feriam sextam, sed in Sabbathum. Sic enim facilè intelligitur, fieri potuisse, ut Christus resurgeret die Dominica, quæ iuxta hanc computationem erat secunda azymorum, & post quinquaginta dies descenderit etiam Spiritus sanctus in die Dominica, & in festo Pentecostes, seu primitiarum. Tamen, quia hęc sententia à nobis suprà reiecta est, quod scripturis, & Petrum traditioni repugnet, necesse est præsenti difficultati, altero è duobus modis satisfacere. Primus est, illos quinquaginta dies non ita computari à secundo die azymorum, vsque ad primum octauæ hebdomadæ sequentis, vt vtrumque extremum in ipsis quinquaginta diebus annumerandum sit, sed vel numerandos esse dies à secundo die azymorū exclusiuè, uel (si secundus dies azymorū includatur) ex parte alterius extremi, excludendū esse festū Pentecostes, ita ut non in quinquagesimo die, sed post quinquagesimū celebrari intelligatur. Hoc tñ posterius minus consonum vr̄ verbis Leuit. 23. sic enim dicitur: *Numerabitis ergo ab altero die sabbathi, in quo obtulistis manipulum primitiarum septem hebdomadas plenas, vsque ad alterā diem expletionis hebdomadæ septimæ, idest, quinquaginta dies, & sic offeretis sacrificium nouum Domino*. Quibus satis significatur post expletas septem hebdomadas, in altera die celebrandum fuisse festum, & oblationem primitiarum. Quod clarissimè explicuit Ioseph. dict. lib. 3. c. 10. dicēs: *Post paschale sacrum elapsis septem septimanis, hoc est, quadraginta nouem diebus, quinquagesima offerunt Deo panem, &c.* At verò prior ratio numerandi hos dies à secundo azymorum exclusiuè nihil habet repugnans, aut scripturæ, aut Iosepho. Scriptura enim solum dicit, *Numerabitis ab altero die Sabbathi, in quo obtulistis manipulū primitiarum*. Quod sine ulla vi, vel improprietate exponi potest ab illo die exclusiuè. Iosephus verò, licèt expressè dicat, manipulum primitiarum offerri solitum die secunda azymorum (quod scriptura tàm expressè non dixerat) non tamen declarat, quomodo ab illo die numerarentur septē hebdomadæ, imò solū dicit, *Post paschale sacrum elapsis septem hebdomadis*. Est ergo hæc responsio probabilis. Solum illi obstat, quod Patres frequenter significant, illos quinquaginta dies numerandos esse ab eo die, quo mactabatur agnus, seu à prima

Responsio

Dies Pēt. Vnde, & quo numerandi.

die Azymorum. Dicunt enim, festum Pentecostes A celebrari eodem die, quo lex vetus in monte Sinai data est: datam autem esse post quinquaginta dies à die egressionis populi Israel de Aegypto, qui fuit dies mactationis agni. Ita loquitur Cypr. ser. de Spiritu sancto, clarius Hieron. Epist. 127. de mansionibus ad Fabiolam, mansione 12. vbi id colligit ex scriptura. Quia tertio die tertij mensis data est lex, quæ est quinquagesima à decima quinta primi mensis. Quæ computatio supponit, illos menses esse lunares, & ideò difficultatem patitur: eadem tñ vsus est Aug. epist. 119. c. 16. & lib. quęstionũ noui testamenti. q. 95. & eodem modo loquitur Leo Papa serm. 1. Pentecostes, & Isidorus lib. 1. de officijs Ecclesiasticis, c. 32. & Chrys. hom. 2. de Spiritusancto, In quo notanda sunt illa verba, A *Pascha numerabitis septem septenarios dierũ, & die sequenti facietis diem Pentecostes*. Per *Pascha* n. intelligit diem immolationis agni. Et eodem modo videntur exponenda illa verba Iosephi. *post Paschale sacrum*. B At verò hæc dicta Sanctorum necesse est intelligi saltem exclusiuè à die Paschæ. Ergo, necesse etiam est, vt computatio hæc incipiat inclusiuè à secũdo die Azymorum, ergo, hac ratione non potest consistere data expositio.

Dies Pentecostes.

Secũdo modo expediri põt prædicta difficultas, negãdo, Spiritumsanctum descendisse super Apostolos in ipsomet die, in quo festum primitiarũ celebrabatur; sed die proximè sequẽti. Itaq; concedẽdum est, festum primitiarum incidisse eo anno in Sabbathum, Spiritumsanctum aũt descendisse die Dominica sequenti, atq; ita distasse quinquaginta diebus à die Resurrectionis. Sic n. numerandos esse hos quinquaginta dies nostri festi Pentecostes, scilicet, à die resurrectionis, constat ex traditione Ecclesię, & docet expressè August. dicta epist. 19. & serm. 183. de tempore, & omnes Patres suprà citati, & quos statim referemus.

Testimonij expositio.

Contra hanc verò resolutionem obstant verba C Act. 2. *Dum complerentur dies Pẽtecostes, &c.* Quę dupliciter exponi possunt. Primò, vt Lucas numerauerit dies Pentecostes non Iudaico, sed Christiano more, itaq; numerauit dies Pentecostes à die resurrectionis. Et hanc expositionem insinuat Aug. locis citatis, & clarius Beda Act. 2. Sed huic expositioni obstat, q Lucas nomine *Pentecostes* intellexit sine dubio festum Iudaicum, nã tunc ea voce nihil aliud significabatur. Nisi fortè quis dicat, qñ Lucas scripsit Acta Apostolorũ, iã fuisse vsu Christianorũ receptum, vt ipsũ illud paschale, *Pentecostes* vocaretur, qđ est frequens apud veteres, ut videre licet in Tertull. li. de Idololatria c. 14. & lib. de corona mil tis. c. 3. & in alijs, quę in illis locis eruditè notat Pãmelius. Sed neq; hoc satisfacit. Quia Lucas apertè voluit loqui de festo Iudæorum, ut indicaret causam, ob quam eo die essent Ierosolymis congregati Iudæi *ex omni natione, quæ sub cælo est*. Quapp addendum est ex Chrys. hom. 4. in Acta, illa D verba, *Dum complerentur dies Pentecostes*, non significare in eodem die, *sed circiter Pentecostem, (vt ita loquamur) nã oportebat festi tẽpore rursus hæc fieri, vt qui cruci affuerant Christi, ijdem hæc quoque spectarent*, Exponendũ ergo vr, *Dum complerentur*, id est, statim ac completi sunt dies Pentecostes, qđ optimè dr de die proximè sequẽti post illud festũ: nam hic dies illo modo loquẽdi satis propriè significatur. Quapropter huic snię, & expositioni adhærendum vr, quandiu alia melior nõ occurrerit. Nõ enim me latet posse excogitari alium respondendi modum, nimirum, qñ secunda dies Azymorum incidebat in Sabbathũ, differri oblationẽ manipuli primitiarũ vsq; in diem tertium, quia in die Sabbathi prohibitum erat metere Exo. 24. Quæ respõsio specie quidem probabilis est, qm iuxtà illam, facilè A omnia cõciliantur. Non verò satisfacit. Quia id, q supponit, nulla auctoritate, sufficiẽtive ratione nititur, tùm quia licèt esset lege prohibitũ metere segetes: tñ religionis causa aliquem manipulum metere non erat uetitum ẽt in die Sabbathi. Quia nõ erat opus seruile, sed religionis, tum ẽt quia nõ vr necessarium, ut eodem meteretur die. Hoc. n. in lege non erat præscriptum, poterat ergo pridie ante Sabbathum meti, & consueto die secundo Azymorum offerre. Quanquàm uideo dici posse, nec sine apparenti ratione, Iudæos fuisse valdè superstitiosos in obseruandis huiusmodi cæremonijs, & præsertim in obseruatione diei Sabbathi, atq; idcirco plures consuetudines, & traditiones similes introduxisse. Cæterum cum probari non possit talis cõsuetudo, à nemine affirmari potest, nisi diuinãdo, & ideò secunda responsio solidior est.

SECTIO II.

Qua hora Christus Dominus resurrexerit.

EX dictis in præcedenti Sectione vt certum sumere possumus, Christum non resurrexisse ante dimidiam noctem Sabbathi Quia aliàs resurrectio intra naturalem Sabbathi diem accidisset, atq; adeò non esset tertia die facta. Quapp antiqua Ecclesiæ traditio fuit, vt Sabbatho sancto fideles non soluerẽt ieiunium, neq; descederent ab Ecclesia vsque ad dimidiam noctẽ. Vndè Dion. Alex. in Epist. ad Basilidem canon. 1. *contemptores, & intemperãtes* appellat eos, qui ante mediã noctẽ discedebãt, vt cibũ caperent. Idem docent oẽs Patres statim afferẽdi, & ex ijs, q dicemus, à fortiori hoc cõstabit.

Difficultas ergo est, quanam hora post mediam noctem Christus dominus resurrexerit. In qua tres inuenio celebres snias. Prima negat quicquã posse in hoc certo affirmari. Quia Euangelistæ solũ referunt, mulieres uenientes summo mane ad monu C mentum inuenisse reuolutum lapidem sepulchri, & uidisse Angelos annunciãtes Christum surrexisse, & paulò post uidisse ipsum Christũ: de hora uerò, in qua surrexerat, nec Christus aliquid reuelauit, neq; Angeli annunciarunt, neque Euangelistæ scripserunt. Ita sentit Dion. Alex. in dicta Epist. & Hieron. Epist. 150. ad Hedibiam q. 6. vbi ait, *Surrexisse Dominum, qua hora voluit, quæ nullis mortaliũ cognita est*. Idem Theophyl. Marci vltimo.

Secunda snia affirmat, Christum surrexisse prima hora post mediam noctẽ, seu hora septima noctis iuxtà antiquam diuisionem, seu tertia uigilia in principio iuxtà aliam partitionem Hanc sentẽtiam ex Græcis tenent Athanas. lib. de Virgin. seu de meditatione in fine Greg. Nyss. orat. 1. & 2. de resurrect. Cyrill. Alex. lib. 12. in Io. c. 44. Victor Antioc. in c. 16 Marci, Euth. c. 68. in Matth. qui dicit. *Omnes vnanimiter sancti Patres, & Doctores tẽpus* D *resurrectionis eius fuisse dicunt circa primũ gallicinium, qui iam Dominici diei lucem præferebat, ideo quoque post sextam noctis horam uirtutis sectatores soluto ieiunio lætitiam auspicantur*. Niceph. lib. 1. Histor. cap. 31. dixit surrexisse septima, uel octaua hora noctis. Ex Latinis docent eãdem sententiam Hieronym. Epist. nuper citata, quæst. 3. & 4. & Ambros. lib. 10. in Lucam cap. de hora Dominicæ resurrectionis, qui solum dicit surrexisse Christum nocte, seu in noctis profundo. Idem Rupert. lib. 1. de diuin. offi. c. 8. *Dominus noster media nocte de Virgine natus, ijdem, ut Sanson quondam obsessus ab Allophylis, media nocte, confractis portis inferi, surrexit à mortuis, media nihilominus nocte venturus asseritur*. Idem lib. 5. cap. 24. & lib. 7. c. 16. vbi Samsonis figuram iterum repetit. Quam etiã de resurrectione Christi explicans Greg hom. 21. in Euãg. dicit, Christum resurrexisse antè lucem: non tamẽ expli-

explicat, qua hora noctis. Fundamentum potissimum prædictorum Patrum sumitur ex verbis illis Matth. vltimo. *Vespera autem Sabbathi, quæ lucescit in prima Sabbathi, venit Maria Magdalena, &c.* (Matth. 28.) Nam, illis verbis dicunt signatam esse à Matthæo horam resurrectionis Dominicæ, vt subiuncta verba declarant, *Et ecce terra motus factus est magnus, Angelus enim Domini descendit de cælo.* Vt enim notauit Chrysost. homi. 90. in Matt. qñ Angelus descendit, iam Christus resurrexerat. Non enim Angelus reuoluit lapidẽ, vt Christus exiret, sed vt mulieres ingredi possent, & vt omnib. nota esse posset Christi resurrectio. Nã (vt rectè dixit Euth. suprà.) *Quemadmodum Christus natus est seruatis integris claustris Virginis, ita quoq; resurrexit seruatis integris monumenti signaculis. terra motus autem factus propter assidentes sepulchro custodes, &c.* Cùm ergo Matth. dicit: *Et ecce terra motus factus est magnus, iam Christus resurrexerat.* Dixit aũt hoc de illa hora, quam vocauerat *vesperam Sabbathi.* Quæ certè

B nomine non potuit appellare auroram diei Dominici (vt per se constat) neq; etiam illam vesperam Sabbathi, quæ incipit in occasu solis, quia constat, tunc Christum non resurrexisse: ergo appellauit *vesperam Sabbathi* ipsam profundam noctem, quę iã vergit ad lucem alterius diei, vt significauit Matt. illis verbis, *Quę lucescit in prima Sabbathi;* vnde Hieron. suprà, nõ existimat esse legendum *vespera*, sed *sero, vt sero Sabbathi*, dicat extrema eius pars, quæ in media nocte terminatur. Atq; idẽ sentit Ambr. suprà. Cui expositioni consonat ꝙ dicit. Io. c. 20. venisse Mariam Magdalenã ad monumentum, *cum adhuc tenebræ essent*, & vidisse lapidem sublatũ: iã ergo surrexerat Christus ante lucem diei. Vndè fit coniectura, paulò post mediam noctem Christum surrexisse, quia eo tpe ferè hora quarta incipit lucere dies. Et confirmatur hæc snĩa ex veteri Ecclesiæ

C consuetudine. Nam, post mediam noctem solebãt fideles soluere ieiunium, officium Missæ exordiri, & magna signa lætitiæ, & alacritatis exhibere. Censebant ergo ex communi traditione illam esse horam, in qua Christus surrexit. Vndè in benedictione cærei Paschalis, quæ initio illius officij Sabbatho sancto dicitur, & olim post mediam noctem dicebatur, magnis laudibus effertur nox illa, *quę sola nouit punctum, & horam, in qua Christus ex inferis victor ascendit.*

Hora resurrectionis Christi quę. Tertia tñ sñia verior est, iuxtà quam dicendum censeo, Christum non resurrexisse vsq; ad aurorã, surrexisse autem in ipsa aurora paulò post initium lucis diei Dominici. Hanc sententiam docuit hic D. Thom. ad 3. & suprà q. 53. art. 4. ad 3. & in 3. distinct. 21. quæst. 2. art. 2. vbi Scholastici, & in dist. 22. præsertim Bonauent. Richard. Durand. & Paludan. eam sequuntur, & D. Antonin. 1. par. Histor. tit. 5. c. 7. vbi dicit Christum resurrexisse decima hora noctis, iuxtà antiquam diuisionem. Guglielmus

D Durand. in rationali diuin. offic. lib. 6. c. 72. Et probari potest hæc sententia primo auctoritate Ecclesiæ, ac veterum Patrum, qui eam docent. Ex Græcis Ignat. epist. 5. ad Trallianos, *Illucescente Dominico die resurrexit ex mortuis.* Euseb. lib. 10. de Demõst. ca. vltima exponit titulum Psalm. 21. *Pro susceptione matutina*, quem de resurrectione intelligit, quã dicit vocari *matutinam*, quia in ipsa aurora facta est, & Cyrill. Ierosolymit. cat. 14. ita exponit verba illa Psalmi 29. *Ad vesperam demorabitur fletus, & ad matutinum lætitia*, id est, *mane in die resurrectionis:* & infrà, ad eandem rem accommodat verba illa, Psal. 87. *Et ego ad te Domine clamaui, & mane oratio mea præueniet te:* & illud Sophoniæ 3. iuxtà Septuaginta, *Præparare, cõsurge diluculo, expecta me, dicit Dominus, in die resurrectionis meę.* Communior verò est hæc sententia inter Patres Latinos.

A Hilar. can. 33. in Matth. dicit motum terræ tempore matutino diei accidisse, *resurgente virtutum cælestium Domino.* Ambros. exponens illa verba Ps. 45. *Adiuuabit eam Deus mane diluculo*, dicit his verbis significari. *Quia resurrectio matutina adiumẽtorũ nobis cælestium subsidia confert.* Et infrà. *Vespere, passus est Christus, mane surrexit.* August. sæpe hanc sententiam repetit lib. 4. de Trinitat. cap. 6. & enarratione Psalmi 29. circa illa verba. [Ad vesperum demorabitur fletus, & ad matutinũ lætitia, inquit Ideò dominus Iesus Christus in matutino resurrexit de sepulchro, ut quod dedicauit in fundamẽto, hoc promitteret domui] & Epist. 49. quæst. vltima, vbi exponit, vermem matutinum, quo rodente, cucurbita exaruit, mysticè significasse Christum, qui *vermis* appellatur Psal. 21. Præterea, super Psal. 56. de eodem mysterio exponit uerba illa, *surge gloria mea, exurge Psalterium, & cythara, exurgam diluculo. Lux*, inquit, *agnoscatur, diluculum surrexit.* Et

B circa illa uerba Psal. 58. *Ego autem cantabo fortitudinem tuam, & exaltabo mane misericordiam tuã. Meritò*, inquit, *ipsius Domini resurrectio diluculo fuit, vt impleretur, quod dictum est in alio Psalmo, Ad vesperum demorabitur fletus, & ad matutinũ lætitia.* Et Psalm. 129 circa illa uerba, *A vigilia matutina usque ad noctem speret Israel in Domino, Vigilia*, inquit, *matutina resurrexit a mortuis, vt hoc speremus in nobis futurum, quod præcessit in Domino.* Eandem sententiam docet Leo Papa serm. 1. de resurrect. cuius uerba postea referam, & Cyprian. in expositione orationis Dominicę propè finem, dũ inquit, *Mane orandum est, vt resurrectio Domini matutina oratione celebretur.* Et Euseb. Emissenus hom. 8. de Paschate, ubi de hoc mysterio interpretatur figuram Iacob luctantis cum Angelo usque ad auroram. (Genes. 32.) Et Hieronym. Marc. ultimo, Fœlix, inquit, *irradiat dies, quæ primatum in diebus tenet, &c.* quomodo etiam cecinit, Sedulius lib. 4. Carmi

C num.

Cœperat interea post tristia Sabbatha fœlix
Irradiare dies, culmen, qui nominis alti
A Domino dominante trahit, primusque uidere.
Promeruit nasci mundum atq; resurgere Christum

Et in eodem sensu dixit Prudentius in quodam hymno.

Inde est quod omnes credimus
Illo quieto tempore,
Quo gallus exultans canit,
Christum redijsse ex inferis,

Vbi loquitur non de primo galli cantu, qui fit post mediam noctem, sed de secundo, de quo idem Prudentius alibi differit.

Ales diei nuncius
Lucem propinquam præcinit.

Item Prosper, lib. sententiarum, Augustini in ducẽtesima tertia, *vespere*, inquit, *Dominus in cruce, mane in resurrectione, meridie in ascensione*, Beda, Mar

D ci, & Lucæ ultimò, & circa id Matth. 12. *Sicut fuit Ionas in uentre ceti*, vbi idem docet Anselmus, & Alcuinus lib. de diuinis officijs cap. de Parasceue. Denique sentẽtiam hanc uidetur Ecclesia probasse, in officio resurrectionis. Nam in hymno canit.

Aurora lucis rutilat, & infrà ibi.
Cum Rex ille fortissimus
Victor surgit de funere.

Secũdò, ac præcipuè probari potest hæc opinio ex scriptura, ex qua multa adduci possunt ex veteri testamento, in quib. hoc indicatum est, qualia sunt multa, quæ ex Psalmis adduximus, cum interpretatione Augustini, quæ eodem modo intelligũt Hierony. Chrys. & alij Patres. Sed omissis sensibus mysticis scripturæ, vt hæc snĩa expressè tradita Marci vltimo, illis verbis: *Surgens autem Iesus mane prima Sabbathi, apparuit primò Mariæ Magdalenæ.* Marc 16.

Sed hoc testamentum, quamuis expressum videat, A varijs modis eluditur. Theoph. enim, & Euthy. ita distinguendum putant, *cum surrexisset, mane prima Sabbathi apparuit*, & rationem indicat Theophyl. dicens: *Quis enim vidit, quando surrexit?* Ac si diceret, Euangelistam non potuisse testimonium dare de hora resurrectionis, quia nemo vidit Christum resurgentem; potuisse autem dare testimoniũ, qua hora apparuit, quia eum iam à mortuis excitatum aliqui conspexerunt. Sed in primis hæc ratio valdè friuola est. Quia Euangelistæ non sunt vsi testimonio merè humano, vndè ab ipso Christo scire potuerunt horã resurrectionis eius, aliàs neq; potuisset Marcus affirmare, Christum primò apparuisse Mariæ Magdalenæ, quia neq; ipse, nec Maria Magdalena viderunt, eam fuisse primam apparitioné. Quomodo.n. illis constitit, non prius apparuisse alteri? Et de quocunq; cui Christus apparuit, idem quæri pôt. Vndè soli Christo potuit esse notũ, cui B primò apparuit: alijs verò tñ ex illius relatione: Et ita ego existimo, sicut beatæ Virgini simpliciter primò apparuit, ita etiam illi hoc manifestasse, horamq; resurrectionis suæ: & ab illa didicisse Petrũ, & à Petro Marcum. Deindè, quamuis ille modus distinguendi contextum Marci receptus videatur ab antiquis Patribus, Dionys. Alex. Greg. Niss. Hieron. & alijs, quos suprà retulimus, nec possit eodẽ ti argumento refutari, tñ alia distinctio, quã sequũtur Beda, & reliqui expositores, & cõis editio tam Græca, quã Latina, vr aptior. Quia hoc modo duo mysteria asserimantur hic ab Euangelista, scilicet, qñ Christus resurrexit, & cui primò apparuit, quæ maximè oportebat ab Euangelistis describi. Iuxtà aliam verò distinctionem vtrumq; prætermittitur, & incertum redditur, Quia (vt bene Caiet. notauit) neq; constabit primam apparitionem post resurrectionem factam esse Magdalenæ, sed primam, quæ facta est post auroram, si aũt Christus surrexit me- C dia nocte, potuit alijs sæpius apparere tota illa nocte. Neq; ẽt ex tota Euangelistarum narratione cõstare poterit Christum resurrexisse tertia die, sicut prædixerat: sed excitatum apparuisse tertia die. Ergo illud, aduerbium, *mane*, multò rectius coniungitur cum verbis præcedentibus, *surgens Iesus*.

Testimonij Marc. 16. expositio.

Nec refert q Iansen. obijcit ca. 145. Concord. in Græco nõ haberi participiũ præsentis tpis, *surgens*, sed præteriti temporis, q ita interpretatur, *cum surrexisset mane*, Vndè colligit, ẽt si illud aduerbium, *mane*, cum participio coniungatur, non satis inde probari, Christũ mane surrexisse, sed solùm, q cũ mane factum est, iam surrexerat, q esset verum, etiamsi media nocte surrexisset. Hæc, inquam, nihil obstant, tùm, quia vulgatus interpres verum sensũ assecutus optimè vertit, & huic lectioni standũ est, Tùm, quia reuera ẽt iuxtà textum Græcum (nisi is aliò detorqueatur, & nõ potius simpliciter explicetur) idem sensus redit, Idcirco, namq; dr, *Cum sur-* D *rexisset Dominus mane, apparuit Magdalenæ*, quia sermo est de re præterita, q facta est mane, nõ quia, cum factum fuit mane iam fuisset præterita. Hic.n. sensus inusitatus est, & impertinens. Quid enim oportuisset referre, tempore matutino iã resurrectionẽ fuisse factam, si non significabatur tempus, quo facta est? Prior verò sensus est vsitatus, & proprius, & ad historiæ narrationem maximè pertinens.

Obiectio.

Alio tandem modo responderi pôt ex Euthym. Marcum quidem dicere, Christum surrexisse *mane*, idest matutino tempore: matutinum aũt tẽpus incipere à media nocte. Quia ex tunc incipit sol ad nos recurrere, nobisq; appropinquare. Sed hoc etiã est, contra verborum propriam significationem. Nam, *diluculum*, seu *mane*, propriè significat tẽpus auroræ, quod per horam, & dimidiam, & ad summum per duas horas, durat ab eo tẽpore, quo inci- A pit clarescere dies paulò post ortũ Luciferi, vsq; ad ortũ Solis. Et hæc est propria significatio illius vocis, quam corrumpere, & ad alios inusitatos sẽsus detorquere, est veritati historiæ derogare.

Vltimò, possumus rationẽ adiũgere. Quia Christus debuit tertio die resurgere: sed hoc intelligendum est non solum de die naturali, sed etiam artificiali: ergo, non debuit resurgere vsq; ad inchoatam auroram Dominici diei. Nam si surrexisset noctu, surrexisset quidem tertia die naturali, quæ inchoat à duodecima hora noctis: non tñ surrexisset tertio die artificiali, qui incipit in luce diei. Minor propositio, (in qua est difficultas) declaratur ex alijs locis scripturę, ĩ quibus dr Christus futurus *in corde terræ tribus diebus, & tribus noctibus*, In illis enim sermo est de diebus artificialibus, cùm à noctibus distinguantur, ergo, necesse est Christum fuisse *in corde terræ* tribus diebus artificialibus, vel aliqua par- B te eorum: primus autem dies, fuit dies Veneris, in cuius parte vltima mortuus fuit: secundus autem fuit totus dies Sabbathi. Oportuit ergo, vt die Dominica artificiali, vel in aliqua parte illius in sepulchro, & *in corde terræ* fuerit, ergo non debuit resurgere, vsq; ad inchoatam diem Dominicam artificialem. De qua ratione dicemus plura in sectione sequẽti. Eã verò colligo ex Leo. Pap. ser. 1. resurr. illis verbis. *Vnde, ne turbatos discipulorũ animos longa mæstitudo cruciaret, denunciatam tribus moram, tam mira celeritate breuiauit, ut dum ad integrum secũdum diem pars primi nouissima, & pars tertij prima concurrit, & aliquãtulum temporis spatio decideret, & nihil dierum numero deperiret.*

Responsio.

Ad fundamenta ergo primę sñiæ ex dictis respõdetur, horam resurrectionis Christi fuisse matutinam ex scripturis colligi, vt à nobis declaratum est. Patres verò ibi citati exponi, possunt de hora, & pũcto indiuisibili resurrectionis Christi, hoc enim C modo incognitũ est nobis tempus resurrectionis. Nam, licèt dicamus, Christum surrexisse post inchoatam lucem diei Dominici: ignoramus tñ, quãtum temporis illius diei fuisset transactum, quãuis verisimilius sit fuisse, ante ortum solis i. antequàm ipse sol videretur super terram, & paulò post initiũ auroræ, in qua sol aerem illuminare incipit.

Circa fundamentum secundæ sententiæ exponẽda in primis sunt obscura illa uerba Matth. *Vespere autem Sabbathi, quę lucescit in prima Sabbati*. Quorum duplex potest esse expositio. Prima est, vt *vespera Sabbathi* significet tempus uespertinũ, quod est ab occasu solis in fine diei Sabbathi: hæc enim significatio *uesperę* proprijssima est. Solũ potest obstare, quia huiusmodi uespera nõ lucescit in sequenti die, qui multum ab ea distat: sed tenebrescit potius in nocte proximè sequẽti. Ad hoc uerò dicetur, uerbum *lucescere* non significare ibi initiũ diei artificialis, sed initium diei legalis, qui in ordi- D ne ad festiuitates à uespera in uesperã computabatur. Itaq; sensus erit, in uespera Sabbathi, quãdo festiuitas Sabbathi finiebatur, & prima dies post Sabbathũ illucescebat, idest, incipiebat, *Venit Maria Magdalena*, &c. Quę expositio illius uerbi, *lucescit*, optimè confirmatur ex Luc. 23. *Dies erat parasceues, & Sabbathum illucescebat*. Loquitur enim ibi Lucas de fine diei parasceues, & initio Sabbathi. Dicitur ergo *illucescere Sabbathum*, quia iã aduenitabat, & incipiebat. Quamuis.n. initium huiusmõi diei legalis sumeretur potius in recessu lucis, quàm in eius reditu, seu initio: tñ, quia incipiebat in crepusculo noctis in eius initio, quando, lumen aeris nouo quodam modo esse incipit, quã antea esset in præsentia solis, ideò, uerbum *illucescendi* translatũ est ad significandum illud crepusculum, quod erat initium diei legalis. Nec refert, quod Lucas dicat, *& Sabbathum illucescebat*, quod propriè significas

Testimonij Matth. 28. r. expositio.

Vesperã Sabbathi lucescere i prima Sabbathi quo

cas

cat initium Sabbathi: Matthæus autem dicat, *Quæ lucescit in prima Sabbathi*. in quo, potius vt dicere ipsam vesperam Sabbathi tunc incepisse, quam diẽ sequentem, quia reuera in idem redit. Nam vespera propriè dicta pro crepusculo noctis simul incipiebat cum sequenti die legali, & è contrario, & ideò tàm vespera, quàm dies dici potest lucescere, cum incipit. Quia tñ hæc vespera finis est (vt ita dicam) extrinsecus præcedentis diei, & initium, ac pars sequentis diei legalis, ideò ex præcedenti die tanq̃ ex termino, à quo dicitur *vespera Sabbathi*: ex sequenti autem die dicitur, *lucescere in prima Sabbathi*, idest, in initio eius, vel *in primam sabbathi* (vt habent Græca) tanquàm in terminum, ad quem tendit illa vespera, legalisq; diei initium. Ita exposuit hunc locum Iansen. c. 145. Concord. Et re ipsa eandem expositionem amplectitur Marcell. c. 88. de horis canonicis, & nonnulla de hac re diximus agentes de tpe mactationis agni paschalis. Et quidem quantum attinet ad præcisam expositionẽ illorum verborum, vt probabilis hæc expositio.

Obiectio. Est tñ difficilè explicatu, quomodo in hoc sensu vera sint sequentia verba. *Venit Maria Magdalena, & altera Maria videre sepulchrum*. Non. n. est verisimile, eas mulieres iuisse ad sepulchrum in ipso Sabbatho, in occasu solis. Quia alij Euangelistæ dicunt iuisse in aurora diei Dominicæ, & illuc peruenisse orto iam sole. Nec satisfacit, si quis respondeat cum Hieronymo in Matth. has mulieres crebro iuisse, & rediisse ad sepulchrum, & ita potuisse ire Sabbatho in solis occasu, atq; iterum redire postea in aurora diei Dominici, hoc (inquam) non satisfacit. Primò, quia illa sñia Hieron. (vt infrà videbimus) est dubia & in præsenti non videtur posse accommodari. Certum. n. est saltem in illis primis verbis Euangelistas loqui de prima profectione Magdalenæ, & aliarũ mulierum ad monumẽtum, vt ex ipsis verbis constat, & latius infrà dicemus. Deinde quia statim Matt. subdit, *Et ecce terra motus factus est magnus. Angelus enim Domini descẽdit de cælo*, qui Angelus paulò inferius dixit mulieribus, *surrexit sicut dixit*, & paulò post, dicitur Iesus apparuisse eisdem mulieribus. Ex qua serie oræ

Matth. 28. rationis apertè constat hæc oĩa accidisse in illomet accessu mulierum ad sepulchrum, quem Matthæus narrat. Sed nõ potuit fieri, vt Angelus, & Christus apparuerint mulieribus in vespera Sabbathi prædicto modo explicata. Alioquin surrexisset Christus ante noctem, quæ diem Dominicam præcedit, qđ

Responsio. hæreticum est. Ad hanc verò difficultatem respondet Iansenius, cum Matth. dicit. *Et venit Maria Magdalene, &c.* non esse intelligendum, illa vespera venisse ad sepulchrum, sed in ea vespera cœpisse præparare aromata, & reliqua necessaria, vt statim opportuno tpe iret ad sepulchrũ simul cũ alijs mulieribus, quæ ab eo tempore simul conuenerũt, vt, cũ tps admonuisset, protinus sepulchrum adirẽt. Ita, vt in illo dicẽdi modo intelligatur Matt. inuolutè referre, quod Marc. c. 16. clarius explicuit dicẽs.

Marc. 16. *Cum transisset Sabbathũ, Maria Magdalene, Maria Iacobi, & Salome emerunt aromata, vt venientes vngerẽt Iesum, & valdè mane vna Sabbathorũ*

Luc. 24. *veniunt ad monumentum*. Quod etiã retulit Lucas verbis parum dissimilibus. Iuxtà quam expositionem facilè constat, locum illum Matt. nihil fauere secundæ opinioni, quia uel nimium probaret, scilicet, surrexisse Christũ in Sabbatho ad occasum solis, vel (quod verum est) nihil probat. Quia ibi non designatur hora, in qua Christus resurrexit: sed in qua mulieres cœperunt p̃parare iter ad sepulchrũ. Soluitur illud tamen. Illa expositio difficilè qđ ualdè impropriè exponitur illud verbum, *venit Maria Magdalene, &c.* vt. s. dicatur tũc venisse, quia tunc cœpit præparare aromata. Propter q̃

A possset aliquis excogitare, ac dicere, ea quidem vespera cœpisse mulieres, i. domo exiisse, & iter inchoasse: non tñ peruenisse vsq; ad aurorã, vel si noctu peruenerunt ad sepulchrum, illic expectasse, donec luceret dies, tuncq; accidisse, quod Matth. subiungit, *& ecce terra motus factus est magnus*. Sed vtrũque horum est per se incredibile, & facilè refellitur ex verbis Marci, & Luc. suprà citatis, & Ioan. c. 20. Ex quibus habetur, mulieres nõ tantum peruenisse, sed uenisse etiam summo mane diei Dominici: prius uerò solum præparasse aromata, ut postea ad sepulchrum accederent.

Secunda expositio est, vt *vesperam Sabbathi*, appellauerit Matt. noctem illam, quæ intercedit inter artificiales dies Sabbathi, & Dominici, quam ab vtroq; extremo nũcupauit. Nã à præcedẽti die vocat *vesperam Sabbathi*, à die aũt sequẽti, dicit, *quæ lucescit in prima Sabbathi*. Et iuxtà hanc expositio oẽ oĩa verba propriissimè sumũtur. Frequens est. n. Secũda expositio probabilior.

B in scripturis, vt tota nox vespere appellatione comprehendatur. Gen. 29. *Vespere Liã filiam suam introduxit ad eum*. Lucescere aũt propriè dr̃ nox, qñ tenebræ expelli incipiunt: hoc aũt in nocte Sabbathi tunc fit, qñ Dominica dies lucere incipit, & ideò propriissimè dr̃ ea uespera lucescere in ea die, seu in eam diem. Dicit ergo Matth. in hac vespera, seu in hac nocte uenisse mulieres, quia in ea cœperunt ire ad monumentum, non tñ declarat, in qua parte illius noctis uenerint. Voluntariè ergo exponitur, venisse intempesta nocte, potius q̃ ineunte, uel certè exeunte. Nam, ex ui illius uerbi per se sumpti nihil horũ affirmari põt. Quia, qđ fit in aliqua parte noctis, dici põt absolutè fieri in ea nocte, siue fiat i initio, siue in medio, siue in eius fine. Quanquàm aũt ex solis verbis Matth. nihil horũ colligatur: tñ ex alijs Euangelistis apertè constat, hũc accessum mulierum fuisse in fine illius noctis instante iam die: Quod patet ex verbis Io. c. 20. dicẽtis, *Vna aũt Sab-*

C *bathi venit mane, cũ adhuc tenebræ essent, ad monumentum*. Nam, ex illis verbis, *adhuc tenebræ essent*, constat adhuc durasse tps noctis: cum uerò dicit, *mane*, satis declarat illud tempus noctis fuisse proximum auroræ, qñ iam nox incipit deficere in diei crepusculo. Et fortassè, ad hoc & significandum addidit Matth. illa verba. *Quæ lucescit in prima Sabbathi*. Quia nimirum id, q̃ narrare aggrediebatur, tũc accidit, qñ dies lucescere incipiebat. Hæc expositio, vt posita est, cõformis est Aug. & probabilis. Obijci uerò contra illam põt, quia in Matthæo non est nomen *uespera*, sed aduerbium *uespere*, Græcè ὀψὲ. Non ergo pro nocte sumi, nec relatiuũ illud, *quæ*, vesperam, seu noctem põt referre. Præter quàm q̃ raro, aut nunquàm *uespera* in scriptura noctem significat: sed pomeridianũ diei tempus. Quare non displicet (quod suprà ex Hieronymo, Ambrosioq; retulimus) *vespere* hoc loco idem esse, quod *sero*, & significare extremam partem Sabbathi. Ita ta-

D men, vt per *Sabbathum* integrum naturalem diem intelligamus: qui (vt aliqui uolunt.) vel cõputabatur olim ab aurora vsq; ad finem noctis sequentis, quoad communem usum, quem Matt. seruauit, vel certè ratione unius partis sumptũ est vespere pro tota illa nocte, & ita idem redit sensus.

Ex quo non solum expeditur fundamentum prædictæ sententiæ, sed etiam intelligitur optimè concordia omniũ Euangelistarum, quod attinet ad hanc primam partem narrationis huius historiæ dominicæ resurrectionis. Nam de Matt. & Ioanne iam diximus, idem uerò est, quod Lucas ait, *Valde diluculo*. Marcus verò ẽt dicit, *Valde mane*, subiungit verò statim, *orto iam sole*. Quod dupliciter intelligi potest. Primò, quòd mulieres summo mane, cum adhuc essent tenebræ, egressæ fuerint, ut irent ad monumentum: peruenerint autem ad il- Luc. 24. Marc. 16.

lud *orto iam sole*, idest, cum ipsum corpus solare iã supra horizontem ascenderet, vt exponit Dionys. Alexand. suprà. Vel aliter, cũ Aug. Theoph. Euth. vt sol dicatur oriri, cum incipit illuminare terram si suprà horizontem non appareat. Quę expositio, sicut communior est, ita vr probabilior. Quia Ioannes dicit mulieres uenisse ad monumẽtum, *cũ adhuc tenebræ essent*. Et quamuis non oporteat, illuc peruenisse durãtibus tenebris, maximè cum statim dicat idem Ioannes, eas uidisse lapidem sublatum, quod non poterat fieri sine luce diei: tñ etiam non est uerisimile, moratas fuisse in eo itinere usq; ad ascẽsum solis suprà horizontem, nimirum tempore duarum horarum. Dicitur ergo, peruenisse *orto iam sole*, quia claritas eius sufficienter aerem illuminabat, quod facilius intelligetur, si cum Aug. legamus, *Oriento iam sole*, quam lectionem Græcus aoristus optimè admittit. Hoc autem Marcus disertè explicuit, ut significaret, fuisse illud tẽpus aptissimum, vt sine errore possent clarè conspicere oĩa, quæ in monumento Domini mulieres viderũt. Nisi quis velit dicere cum Petro Chrysologo ser. 82. [Solem, qui præter horam, ut Domino compateretur, abscesserat, claritate, cum resurgeret Dominus, antè tempus occurrisse: & qui, ut suo commoreretur autori, suam meridianam mortificauerat claritatẽ, vt consurgeret auctori suo, euictis tenebris antè lucanum erupisse.] Sed hæc secundum quandã exaggerationem, & amplificationem rhetorum, potius quàm secundum historiæ veritatem, dicta uidẽtur. Assignata ergo expositio solida est. Et tota consentanea D. Tho. hic ad 3. & infrà q. 83. art. 2. ad 4. quã sumpsit ex Aug. lib. 3. de cõsensu Euang. c. 24. & eãdem sequuntur Beda, Ansel. & alij in Matth. Theophyl. etiam & Græci nobiscum in hoc conueniũt, quod per *vesperam* intelligunt noctem Sabbathi, licèt in hora designanda discrepent.

Iansenius uerò supra, nonnulla obijcit contra expositionẽ Augustini, quæ parui momenti mihi vñt. Præcipuum est, quia uespera Sabbathi ad Sabbathum pertinebat, tanq̃ pars eius. Ideò enim *vespera Sabbathi* appellabatur. Ergo, non potest propriè explicari de nocte sequenti, sed de fine ipsius diei Sabbathi. Respondetur, qđ Sabbathum, licèt quoad obseruationem legalem finiretur in occasu solis: tñ naturali (vt ita dicam) duratione, atq; ideò cõi loquendi modo protenditur vsq; ad dimidiam noctẽ, & ideò tota illa nox proprissimè dr *nox Sabbathi*, seu *uespera Sabbathi*. Sicut Exod. 12. vespera, in qua Iudæi comedebant agnum, dr vespera decimæ quartæ lunæ, quia secundum computationem naturalium dierum, ad eam pertinebat, quãuis iuxtà computationem legalem spectaret ad decimum quintum diem. Quãuis aũt ea pars noctis, quę est à media nocte vsq; ad diluculum, iam nõ pertinet ad naturalem diem Sabbathi: tñ quia continuè succedit priori parti noctis, & unam noctem cum illa componit, ideò tota illa nox per modum unius attribui põt præcedenti diei, quamuis interdum illa pars noctis applicetur diei sequenti, quatenus cum eo componit unum diem naturalẽ, cuius initium à media nocte sumitur. Notat autem August. Matthæum nominasse hanc uesperam à Sabbatho prçcedẽti, vt indicaret tempus, in quo, & ex quo licuit mulieribus præparare aromata, aliaque necessaria disponere, ut irent ad monumentum. Vndè, facilè constat in re, & in sensu, parum differre hanc expositionem à prima, solumq; esse discrimẽ in unius, vel alterius uocis interpretatione.

Respõsio.

Ad aliud fundm̃ sumptum ex Ecclesię consuetudine respondetur breuiter, fideles Sabbatho sãcto vsq; ad mediam noctem ieiunare solitos, quia totus ille dies tristitiæ, ac mortis est, quia in toto illo Christus non resurrexit, solui aũt posse ieiunium à media nocte, nõ quia in illa hora Christus resurrexerit, sed quia paulò post intra illũ naturalẽ diem resurrexit, pp quod totus hr, cuius festiuitas à media nocte computatur. Quod aũt hæc consuetudo non fuerit introducta, eò q̃ existimarent fideles, Christum hora duodecima noctis surrexisse, patet, tum ex eo, qđ Dionys. Alexandr. suprà refert, multos solitos esse perseuerare in ieiunio, & vigilia vsque ad quartam noctis vigiliam tũm ẽt ex eo, qđ Missa Paschalis, & cantica lætitiæ, vt *Gloria Alleluia* non solebant in Ecclesia cantari vsq; ad diluculum, vel propè. Quòd verò Ecclesia in officio Sabbathi sancti, noctem illã magnis efferat præconijs, non ideò est, quòd Christus media nocte surrexerit, sed quia in fine illius noctis cum adhuc aliqua ex parte duraret, Christus reuixit: Illud. n. primum diei crepusculum *nox* appellari potest; (vt D. Tho. suprà notauit,) quia nòdum sunt omninò expulsæ tenebræ, quamuis iam sol lucere incipiat.

Nox ante resurrectionis diẽ celebris olĩ, ac festiua cur.

SECTIO III.

Quot fuerint transactæ horæ à morte Christi, vsque ad resurrectionem, atque adeò quomodo Christus tribus diebus, ac noctibus mortuus iacuerit.

PRoponimus hæc duo simul tractanda, quia inter se connexa sunt. Prior igitur pars facilè ex præcedenti quæstione definiri potest.

Dicendum est enim à morte Christi vsque ad resurrectionem ferè quadraginta horas intercessisse, quibus anima eius fuit in inferno, (vt suprà dictũ est) corpus uerò ferè triginta sex horis iacuit in sepulchro. Tota hæc assertio ex communi sensu, & traditione Ecclesiæ haberi potest, & tradit ab Aug. in dialogo ad Orosium 65. quæstionum, q. 16. & alijs locis superius citatis, quem sequuntur Beda Matth. 12. & Marc. & Luc. vlt. & Ansel. super Matt. c. 12. & vlt. Et explicatur ex dictis. Quia Christus mortuus est hora nona diei feriæ sextæ: resurrexit autem in aurora diei Dominicæ idest, uel duodecima hora noctis præcedentis, uel propè illam, quia in ortu solis finitur, ergo à morte vsque ad resurrectionem intercesserunt quadraginta horæ, nimirũ quatuor diei parasceues, & duodecim primæ noctis sequentis, & alię duodecim diei Sabbathi, & aliæ duodecim noctis Sabbathi, quæ omnes quadraginta efficiunt. Ex quibus quatuor primæ, partim in cruce post mortem elapsæ, partim in funere curando consumptę sunt, reliquis vero triginta sex iacuit in sepulchro secundum corpus: secundũ animam autem, (quæ statim post separationem à corpore descendit in infernum, & indè non exijt, donec ascẽdit, vt suo corpori vniretur,) omnibus quadraginta horis mansit *in corde terræ*.

Horæ a morte Xpi vsq; ad resurrectionẽ elapsę quot.

Est autem circa hoc obseruandum, in his horis computandas esse duas extremas, in quibus mors, & resurrectio factæ sunt, ut constabit facilè computando numerũ prędictarum horarum, ex quo necessario sequitur, has horas quadraginta non fuisse ĩtegras. Quia (vt suprà uidimus,) Christus mortuus est inchoata iã hora nona, illa ergo pars huius horæ, quæ pertransijt ante mortem Christi, defuit in primis huic tempori quadraginta horarũ. Rursus duodecima hora noctis Sabbathi, quæ est quadragesima in prædicto numero, finit ĩ ortu solis, idest, in ascensu corporis solaris suprà nostrum horizõtem, præsertim cũ esset tunc tempus æquinoctij, in quo dies artificialis ab ortu ad occasum solis est ęqualis nocti ab occasu ad ortũ. Certũ est aũt ex dictis, Christum resurrexisse aliquãto tempore ante ortũ solis, prædicto rigoroso modo explicatum ergo, illud ẽt tps, qđ fuit à resurrectione Christi vsq; ad egressum solis, defuit huic tempori quadraginta horarũ: Vndè, vlterius mihi incertum redditur, an resur-

resurrectio Christi attigerit quadragesimam horam, vel tantũ trigesimamnonam. Quia aurora diei albescere incipit per horam, & dimidiũ ante ascensum Solis suprà horizõtem, ergo quãdo Christus surrexerit post aduentum auroræ, resurgere potuit currẽte hora vndecima noctis Sabbathi, atq; adeò in trigesimanona hora à morte sua. Quod etiam fit verisimile ex dictis, & ex modo loquendi Euangelistarum. Et propter hanc incertitudinẽ addidi in conclusione particulã illam, *ferè*, quę ita diminuit, vt veritas assertionis stare possit, etiam si illæ horæ tantum fuerint triginta nouem. Quamquam, quia proprium, & indiuisibile tẽpus resurrectionis nobis incertum est, & alioqui constat testimonia resurrectionis cępisse uideri paulò ante ortum Solis supra nostrum hemisphęriũ, morali modo loquendo de rebus, prout in hominum notitiam cadunt, rectè computatur illud tempus vsque ad ultimam horam ante ortum Solis inclusiuè. & ita rectè numerantur quadraginta horæ. Ex quibus apertè refellitur eorum opinio, qui hunc numerũ horarum augere tentarunt, dicentes Christum septuagintaduabus horis defunctum iacuisse. De quorum opinione supra in prima sectione dictum est. Et hæc de priori parte huius quæstionis.

Trib. diebus, & tribus noctibus in corde terrę Xps fuit.

Circa secundã partem simpliciter dicendum est, Christum fuisse in corde terræ tribus diebus, & tribus noctibus: siue hoc exponatᷣ ratione animæ existentis illis diebus in inferno, ut Patres frequẽtius exponunt, quos supra retulimus disputantes de descensu Christi ad inferos: siue ratione corporis iacentis in sepulchro, vt exponunt Chrys. hom. 44. in Matth. & Euthym. c. 23. Neutra enim expositio ad præsens refert, quamuis prior commodior sit, vt in superioribus dixi. Assertio ergo posita est de fide. Quia sub eisdem uerbis habetur expressè Matt. 12. vbi etiam præfigurata dicitur hæc ueritas in Iona, *qui fuit in ventre piscis tribus diebus, & tribus noctibus*. Quã prophetiam eleganter tractat Irenęus lib. 3. contra hæreses, cap. 22. & lib. 5. cap. 5.

Difficultas autẽ magna est in explicandis his tribus diebus, & trib. noctibus. Quia quadraginta horæ, quibus tantum diximus Christum iacuisse mortuũ, non uidentᷣ tot dies, ac noctes posse conficere. Quę rõ mouit eos, qui septuagintaduas horas huic triduo tribuerũt, quorũ snĩa satis reiecta est. Alios verò cõpulit, ut dicerent re uera Christum nõ fuisse in corde terræ tribus diebus, & tribus noctibus. Quod ita apertè docet Euthym. c. 68. in Matth. dicit. n. tres illas noctes fuisse implẽdas in nocte diei Dñicæ, in qua Christus resurgere constituerat: breuiasse tñ tempus illud, quia Iudęi decreuerãt nõ custodire sepulchrũ, nisi vsq; ad occasum Solis diei Dominicæ. Oportuit autem ipsum resurgere antequàm custodes sepulchri tollerentur, vt omnis Iudęorum cõtradictio, & tergiuersatio excluderetur. Quòd si obijcias hoc modo falsam reddi Christi snĩam. Rñdet non esse falsam. Nam qui implet promissum ante tẽpus, quod designauerat, non est infidelis, sed liberalis. Sed hoc non satisfacit, quia saltem prophetia esset falsa, quia simpliciter prædictũ est, Christum futurum *in corde terræ tribus diebus, & tribus noctibus*. Nisi fortasse dicat, non fuisse absolutã prophetiã, sed conditionatam. Quod est contra omniũ Patrum intelligentiã, & contra figurã, quæ in Iona præcessit. Item, quia si uera est illa interpretatio: non fuisset necessariũ ad ueritatem verborum Christi, expectare tertiũ diem, quod absurdissimũ est. Deinde, vnde nouit Euthym. decreuisse Iudæos tollere custodiã militum ante noctem diei Dominici? Nam, licèt dixerint Pilato, *iube custodiri sepulchrum vsque in diem tertium*, tamen illa nox rectè poterat in tertio die computari, cum primus incępisset in nocte, quæ Sabbathum antecessit, & A verisimilius est, Iudæos, ut maiorem cautionẽ adhiberẽt, uoluisse custodire sepulchrum usque ad tres naturales dies integros. Denique, si uerũ fuisset Iudæos hoc decreuisse, & ea ratione expediens futurum erat, ut Christus antea resurgeret, cur non potius dicemus Deum omnia præscientẽ prędefinijsse resurrectionem tali tempore futuram? Dicere. n. prius constitutum esse unum tempus: postea uerò breuiatũ, & vix potest intelligi sine mutatione, & est gratis, & sine fundamẽto confictum. Supposita ergo infallibili veritate prædictionis Christi, Patres varijs modis difficultatẽ hanc expedire conati sũt.

Primus est, Greg. Nyss. orat. 1. & 2. de resurrectione, qui dicit hos tres dies cõputandos esse à nocte cœnæ, in qua Christus sacrificauit seipsum in mysterio. *Nam ex tunc* (inquit) *anima illic erat, vbi tã potestas administrantis collocarat, cum immixta sibi diuina virtute in loco illo terræ cordis obuersans.* Sed (vt alia omittã) cum hæc snĩa metaphoricè & B impropriè interpreteturᷣ verba Christi, non est admittenda. Quõ. n. intelligitur Christus in nocte cœnæ fuisse *in corde terræ* per Eucharistiã, nisi fortasse, quia fuit in horum uisceribus, quod est ualdè metaphoricũ, & contra uim uerborũ? Nam, cùm Christus dicit se futurum *in corde terræ tribus noctibus*, loquitᷣ uno, & eodẽ modo de omnib. illis diebus, ergo non est dicendũ fuisse in vno per metaphorã, in altero per proprietatem. Denique, dies parasceues, quæ secuta est noctem cœnæ, numeratur iuxtà hanc sententiam inter hos tres dies, & dicitur fuisse primus illorum. Inquiro ergo quomodo illo die fuit Christus *in corde terræ*? Certè, tunc nec per sacramentum, nec metaphoricè fuit *in corde terræ*.

Secundus modus numerat ẽt hos tres dies à nocte cęnæ, seu ab hora cõprehensionis Christi. Quia ex tunc dici potest fuisse occisus, & *in corde terræ*, quia ex tunc captus est, ut occideretur, & traditus C potestati, ac desiderio Iudęorũ, ac Dęmonũ, iuxta illud, *Hæc est hora vestra, & potestas tenebrarum.* Itaque dᷣ Christus tribus diebus fuisse *in corde terræ*, quia tribus diebus, ac noctib. fuit subiectus, & traditus potestati, ac desiderio cordis Iudæorũ, qui erant ueluti terra arida, & spinosa. Hanc sentẽtiam refert Ansel. Matt. 12. quam quidem nõ improbat, neque etiam, ut literalem approbat, sed post literalem, ut mysticam tradit. Habetur tñ illa expositio, & reliquis omnib. præfertur in Homilijs, quæ circunferuntur nomine Eusebij Emiseni, homilia feriæ quartæ post Dñicam primam Quadragesimæ, insinuatur etiã in li. qui Aug. tribuitur, quæstionũ veter. & nou. testam. q. 64. & eam uidetur probare Caiet. Matth. 12. Nullo tñ modo probanda est. Primò quidem, propter rationes factas cõtra primam opinionẽ, tollit enim veritatem historiæ, & ad metaphoras confugit. Secundò, quia etiã in illo sensu tm̃ per synecdochen totum à parte numerãdo, numerũ horum dierum, & noctium explicat, hoc au- D tẽ modo põt idẽ numerus dierum absq; metaphora exponi, ut uidebimus. Et eisdẽ rationib. reijcitur aliorum sentẽtia, qui, licèt dicãt hos dies numerandos esse ab hora sepulturæ Christi, aiunt tamẽ terminari in nocte Dominicæ resurrectionis, qua Christus apparuit discipulis ianuis clausis. Quia licèt Christus antea surrexisset, tñ nondum resurrectio eius fuerat satis manifesta, unde iuxta hominum existimationẽ, adhuc manebat *in corde terræ*. Iuxtà quam expositionem Christus non uerè, sed hominum falsa existimatione fuit *tribus diebus, ac tribus noctibus in corde terræ*, quod est contra ueritatem uerborum Christi. Præterea, uel est sermo de aliquibus discipulis, uel de omnibus: si de aliquibus, non latuit eos resurrectio tanto tempore: summo enim mane manifestata est mulieribus, Petro, & alijs. Nam, licèt non omnes eo die uiderint

Christum

Christum ante illam apparitionem, quæ facta est ianuis clausis: aliqui tamen conspexerunt: alij verò habuerunt sufficientia signa resurrectionis. Si autē sermo sit de omnibus, dici posset Christus multis diebus fuisse in corde terræ, quia neq; apparuit omnibus illo die, neque multos post dies fuit credita resurrectio ab omnibus.

Quartò, alij numerant hos dies ab hora crucifixionis Christi, primam tamen noctem appellant illas tres horas tenebrarum, quæ factæ sunt, Christo in cruce pendente. Ita refert Hiero. Ionę 2. non tamen approbat. Greg. aūt Nyss. dicta orat. 1. hunc ēt modum amplectitur, & coniungit suæ interpretationi, eundem sequitur Hilar. can. vlt. in Mat. Theophy. Mat. 28. Sed (vt rectè notauit Aug. lib. 3. de cōsensu Euan. c. 24.) hæc interpretatio non est legitima. Tū, quia impropriè appellatur nox illud tenebrarum tempus cum sol reuera esset in nostro hemisphærio, quamuis non luceret. Tum maximè, q̄a eo tempore Christus viuebat. Vndè, non solum nō B erat in corde terræ, sed neq; ēt in terra, sed potius ī aere, cū esset adhuc de cruce pendens. Adde ēt iuxta hanc sniām non vitari synecdochen, qua posita, non est necessaria alia mystica interpretatio.

Dicendum est ergo, horum trium dierum, noctiumq; computationem ab hora mortis, vel sepulturæ esse ad horam resurrectionis vsque sumendam. Quod satis probatū est ex aliorum opinionum improbatione. Vndè fit, nō posse intelligi has tres noctes, diesq; de integris, neq; naturalibus, vt ratio dubitandi supra facta conuincit: intelligēdi ergo sunt per synecdochen à parte totum numerando, qui modus loquendi frequentissimus est tam in scripturis, quā in alijs auctoribus. Et hoc modo benè possunt tres dies in quadraginta, vel etiam in triginta sex horis comprehendi, nimirum ut dies intermedius sit integer: extremi verò secundum partes. Atque in hunc modum expedit hāc difficultatē Hie. Ionæ. 2. & Mat. 12. & ibi Beda, Ansel. & frequētius expositores. Aug. frequenter li. 3. de consens. Euan. c. 24. li. 1. quæstionum Euāgelicarum. q. 7. & li. 3. de Doct. Christian. c. 35. & alijs locis supra citatis, Cassian. li. 6. de Incarn. c. vlt. Beda in homilia ferię quartæ post primam Dominicam Quadragesimæ. Et indicat haud obscurè Ignat. Epist. 5. ad Tral. D. Tho. supra. q. 51. ar. 4. ad 2. & in 3. d. 21. q. 2. ar. 2. ad 5. & in eodē loco alij Theologi: alij verò d. 22. Ales Alens. 3. p. q. 20. m. 1. ar. 3.

Trib. diebus in corde terræ Xps fuisse quomodo phibetur.

Sed in hac sententia vnum superest explicandū, quomodo, s. hæc figura synecdoche possit trib. noctibus applicari: Nā, de tribus diebus res est facilis. Quia Christus in parte diei feriæ sextæ mortuus est, & sepultus, & etiam in parte diei Dominicæ. Quia (vt vidimus) post inchoatam diei lucem resurrexit. At verò in noctib. nō ita apparet, quia duabus tantum noctibus integris fuit in inferno, & mansit in sepulchro. Ad hoc tres inuenio dicendi modos. Primus est, nō oportere singulis diebus, ac noctibus artificialibus partem aliquam accommodare: sed per tres dies, ac noctes intelligi tres dies naturales, atq; ita in quacunque parte diei intelligi per synecdochen totum diem naturalem, & consequenter diem, & noctem. Et hunc modum indicāt Aug. D. Tho. & alij. Sed certè, cum Christus distinctè loquutus sit de diebus, ac noctibus, singula verificari oportet, (si fieri potest) alioqui non fuisset tàm propria locutio. Sicut non propriè diceretur Christus fuisse in sepulchro septuaginta duabus horis, eò quòd illæ componant tres dies naturales, in quibus saltem secūdum partem Christus fuit in sepulchro.

Dubium.

Secunda expositio est, noctē, quæ est inter Sabbathum, & Dominicam bis computari, & pro duabus accipi, nimirum semel, tanquam noctem Sab- A bathi præcedentis, & iterum, ut principium Dominicę sequentis. Hanc refert, & commēdat Marcellus de horis can. c. 45. in fine, & 48. in principio: eāque explicat ex doctrina Patrum dicentium, à die resurrectionis Christi mutatum esse modum metiēdi naturalem diē. Olim enim computabatur a principio diei artificialis vsq; ad finem noctis, ad significandum statum hominis lapsi, qui ea luce iustitię in noctem peccati ceciderat: post Christi verò resurrectionem cępit computari dies ab initio noctis vsq; ad diem integrum, ad designandum statum redemptionis, in quo à nocte peccati ad lucem gratiæ reducimur. Et ideò, illa vltima nox Sabbathi semel computatur vt finis temporis pręcedentis, & iterum, vt initium sequentis status gratiæ, qui in Christi resurrectione exordium sumpsit, ut D. Th. in hoc art. dixit. Hæc verò expositio mihi videtur valde mystica. Nam, illa mutatio, quæ facta dicitur in computatione dierum ad summū esse potest in B modo metiendi, uel numerandi dies, quo utuntur homines, qui extrinsecè se habet ad temporis durationem, & successionem, & illam non auget, neque mutat. Christus autē dominus loquutus est de numero dierum, ac noctium, prout sunt in temporis duratione, sibique succedunt.

Tertia ergo, & facilis ac literalis expositio mihi esse videtur, unam noctem unius diei naturalis nō esse totam noctem continuam, quæ est ab occasu solis vsq; ad ortum, sed duas complecti partes noctis, inter quas artificialis dies continetur, quarum altera incipit à media nocte, vsque ad ortum solis, altera verò ab occasu solis vsq; ad mediam noctē. Dies.n. naturalis à media nocte incipit, & ad mediam vsq; noctem terminatur, vt constat ex cōmuni modo loquendi de naturalibus diebus. Propter quod cœna, quę fit post mediam noctem ad sequētem diem spectat, & non ad præcedentem, & idem est de alijs actionibus. Quod notauit Caiet. Luc. 2. C vbi ex illo uerbo, *Quia natus est hodie Saluator*, colligit, Christum natum fuisse post mediam noctem, & similiter, quia agnus Paschalis occidendus erat luna decimaquarta, indè supra collegimus fuisse occidendum ante duodecimam horam noctis. Et eadem ratione Euangelistę uocāt diem illum primū azymorum, vt supra uidimus, & Ecclesia institutionem Eucharistiæ computat factam die Iouis. Quia licèt facta fuerit noctu: fuit tamē facta ante mediā noctem. E contrario uerò natiuitatem celebrat uigesimaquintam Decembris. Quia licèt acciderit in nocte, quæ sequitur post uigesimamquartam, tamen à media nocte facta est. Propria ergo, & quasi naturalis, & maximè vsualis distinctio, & computatio dierum naturalium, à media nocte in mediam noctem intelligenda est. Vt significauit etiam D. Thom. supra q. 46. ar. 9. ad 1. Et ratio etiam adiungi potest. Quia, cum dies constitui censetur ex præsentia solis: tūc meritò censetur naturalis dies inci- D pere, qn̄ incipit sol ad nos redire & appropinquare: incipit aūt à media nocte, & vsq; ad mediū sequētis noctis procedit: vna ergo nox unius diei naturalis prædicto mō computanda est. Vn̄ fit, primū diē, ac primā noctem mortis, & sepulturæ Christi durasse ab hora nona diei parasceues vsque ad horam sextam noctis, seu (more loquendi vsitato) ab hora quinta post uesperam, vsque ad duodecimam horam noctis, secundā verò diem, & noctem fuisse integram à duodecima hora noctis parasceues vsq; ad duodecimam horam noctis Sabbathi, tertiam uerò noctem, & diem numerari à duodecima hora noctis Sabbathi vsque ad auroram diei Dominici. Et ita in vtroque extremo accipitur pars diei, & pars noctis, & rectè per synecdochem uerificantur tres dies, & tres noctes. Et hoc etiam modo optimè considerari potest mysteriū, quod præ-

Trib. dieb. tribusque noctibus Xpm iacuisse mortuum, quomodo verum.

cedens

cedens sententiâ contemplabatur. Quia primus horum dierum cœpit in die, & terminatus fuit in nocte: vltimus vero orsus à nocte est, & terminatus in die. Et ita hęc expositio non est contraria sententiæ Aug. sed quædam maior explicatio eius. Atque hunc etiam in modum intelligendus est Leo Papa, in quibusdam verbis, quæ supra citauimus ex ser. 1. de Resurrectio. vbi inquit, *Nihil de dierum numero deperysse, dum ad integrum secundum diem pars primi nouissima, & pars tertij prima concurrit.* Quæ ferè verba vsurpans Ansel. Matthæi. 12. iuxta prædictum sensum illa explicat. *Nam, primus, inqt, dies à parte extrema annumeratus est: dies verò tertius à parte prima.* Explicans vero has partes addit, *Sexta quidem feria diei partem, in qua sepultus est, cum parte noctis pro nocte, & die accipiens, Sabbatum cum nocte, & die, noctem Dominicam cum eadem die illucescente pro toto similiter accipiẽs, habes triduum, & tres noctes.* Et eadem sententiam late explicat Isidorus Pelеusiota Epist. 144. & Episto. 212. quem refert Cæsar Baronius tomo. 1. Annal. anno 34.

ARTICVLVS III.

Vtrum Christus primo resurrexit.

299 4 dist. 41. d. 3 q. 1. ad 3 Et op 3. c. 243. 246. & 247 fi. & 1. C r. 1 .le 2. in prin. & ad Col. 1. le 5

AD tertium sic proceditur. Videtur, quod Christus non primò resurrexerit. Nã, in veteri Testamento per Heliam, & Helisæum aliqui resuscitati leguntur: secundum illud Hebræor. 11. Acceperunt mulieres de resurrectione mortuos suos. Similiter & Christus ante passionem suam tres mortuos suscitauit, non ergo Christus fuit primus resurgentium.

2. Præterea, Mat. 27. inter alia miracula, quæ in passione Christi acciderunt, narratur quod monumenta aperta sunt: & multa corpora Sanctorum, qui dormierant, surrexerunt. Non ergo, Christus fuit primus resurgentium.

3. Præterea, Sicut Christus per suam resurrectionem est causa nostræ resurrectionis: ita per suam gratiam est causa nostræ gratiæ secundum illud Ioan. 1. De plenitudine eius nos omnes accepimus. Sed alij prius tempore gratiam habuerunt, quam Christus: sicut omnes Patres veteris Testamenti. Ergo, etiam alíqui prius ad resurrectionem corporalem peruenerunt, quam Christus.

gl. interli. ibi.

Sed contra est, quod dicitur. 1. ad Corin. 15. Christus resurrexerit à mortuis primitię dormientium. Gl. Quia prius tempore, & dignitate surrexit.

Respondeo dicendum, quod resurrectio est reparatio à morte in vitam. Dupliciter autem aliquis eripitur à morte. Vno modo solum à morte in actu, vt si aliquis viuere incipiat qualitercunque, postquam mortuus fuerat. Alio modo, vt aliquis liberetur non solũ à morte, sed etiã à necessitate: & quod plus est, à possibilitate moriendi. Et hæc est vera, & perfecta resurrectio: quia quamdiu aliquis viuit subiectus necessitati moriendi, quodam modo mors ei dominatur: secundum illud Roma. 8. Corpus quidem mortuum est propter peccatum. Illud etiam, quod possibile est esse, secundum quid dicitur esse, idest, potentialiter. Et sic patet, quod illa resurrectio qua quis eripitur solũ ab

A *actuali morte, est resurrectio imperfecta. Loquendo igitur de resurrectione perfecta, Christus est primus resurgentium, quia ipse resurgẽdo, primò peruenit ad vitam penitus immortalem, secundum illud Rom. 6. Christus resurgens ex mortuis, iam non moritur. Sed surrectione imperfecta, quidam alij resurrexerunt ante Christum, ad præmonstrandum quasi in quodam signo resurrectionem ipsius.*

Et sic patet responsio ad primum: quia & isti, qui suscitati in veteri Testamento sunt, & illi, qui suscitati sunt à Christo, sic redierunt ad vitam, vt iterum morerentur.

Ad secundum dicendum, quod de illis, qui resurrexerunt cum Christo duplex est opinio: quidam enim asserunt, quod redierunt ad vitam tanquam non iterum morituri: quoniam magis illis esset tormentum,
B *si iterum morerentur, quam si non resurgerent. Et secundum hoc intelligendum erit, sicut Hieron. dicit super Matt. quod non ante surrexerunt, quam resurgeret Dominus, vnde, & Euangelista dicit, quod exeuntes de monumentis, post resurrectionem eius venerũt in sanctam ciuitatem, & apparuerunt multis. Sed Aug in Epist. ad Euodium hanc opinionem commemorans dicit. Scio quibusdam videri morte domini Christi iam talem resurrectionem præstitam Iustis, qualis nobis in fine promittitur. Qui si non iterum repositis corporibus dormierunt, videndum est, quo modo intelligatur Christus primogenitus à mortuis, si eum in illa resurrectione tot præcesserunt. Quod si respondetur, hoc esse dictum per anticipationem, vt monumenta illo terra motu aperta intelligantur, cum Christus in cruce penderet, resurrexisse autem Iustorũ corpora non tunc, sed cum ille prior resurrexisset:*
C *illud adhuc restat, quod moueat, quomodo Petrus nõ de Dauid, sed de Christo asseruit fuisse prędictum, carnem eius non vidisse corruptionem per hoc quod apud eos erat monumentum Dauid: & sic illos nõ conuincebat, si corpus Dauid ibi iam non erat: quia & si antè in recenti sua morte resurrexisset, nec caro eius vidisset corruptionem, posset nihilominus illud monumentum manere: Durum autem videtur, vt Dauid non fuerit in illa resurrectione Iustorum, si ei iam æterna donata est, cuius Christus ex semine commendatus. Periclitabitur etiam illud, quod ad Hebræos de Iustis antiquis dicitur. Ne sine nobis consummarentur, si iam in illa resurrectionis incorruptione constituti sunt, quæ nobis perficiendis in fine promittitur. Sic ergo Augu. sentire videtur, quod resurrexerint iterum morituri. Ad quod etiam videtur perti-*
D *nere quod Hiero. dicit super Matt. Quod sicut Lazarus resurrexit, sic & multa corpora Sanctorum resurrexerunt, vt Dominum ostenderent resurgentem. Quamuis hoc in sermone de Assumptione sub dubio relinquat, rationes tamen August. multò efficaciores videntur.*

In, illud Matth. 27. Et multa corpora sãctorũ. to. 9 Epi. 99 nõ lõge ante med. to. 2.

In prę. verbis, ex epi. 99. to. 2. Eodẽ loco citato circa prin. solutiõis huius.

Ad tertium dicendum, quod sicut ea, quę præcesserunt Christi aduentum, fuerunt preparatoria ad Christum: ita gratia est dispositio ad gloriam. Et ideò ea, quæ sunt gloriæ siue quantum ad animam (sicut perfecta Dei fruitio) siue quantum ad corpus (sicut resurrectio gloriosa) prius tempore debuerunt esse in Christo sicut in auctore gloriæ: gratiam verò conueniebat prius esse in his, quæ ordinabantur ad Christum.

COM-

COMMENTARIVS.

Titulus huius ar. (vt Calet. notat) de prioritate durationis intelligendus est, hanc enim esse D. Th. mentem ex argumento, *Sed contra*, & ex solutione ad 3. aperte colligitur.

Resurrectio quotuplex.

Distinguit ergo D.Th. duplicem resurrectionē, alteram imperfectam, qua corpus mortuum reuocatur ad vitam iterum moriturum, quæ meritò imperfecta dicitur. Quia licet excludat mortem in actu: non tamen in potentia, & in actu, non perpetuo: sed ad tempus, neq; omnino. Quia licèt homo, viuat in vita mortali, quodammodo continuè moritur. Et hoc modo clarum est, non fuisse Christum dominum primum omnium resurgentium. Nam, & in veteri testamento, & ab ipsomet Christo alij prius excitati sunt, vt argumento 1. D.Tho. probat. Altera est resurrectio perfecta, quæ omninò, ac perpetuo tam in actu, quam in potentia mortem excludit, nam est ad vitam immortalem, & gloriosā. Et hoc modo ait D.Tho. Christum dominū fuisse primum omnium resurgentium, quod in articulo amplius nō probat. Nam, licèt afferrat testimoniū Pauli ad Rom. 6. dicentis, *Christus resurgēs ex mortuis iam non moritur*: illo uerò solum potest probari resurrexisse Christum ad uitam immortalem: quod verò fuerit primus omnium, qui hoc modo surrexerunt, ibi non asseritur. Supponit ergo D.Th. hoc esse satis probatū testimonio Pauli 1. ad Cor. 15. quod in argumento, *Sed contra* adduxerat, de quo plura statim dicemus. Rationem uerò, seu congruētiam huius assertionis attulit D. Thom. in Sol. ad 3. quæ valdè notanda est. Et rectè etiam explicatur ex ijs, quæ suprà diximus de statu animarum sanctarum antè mortem Christi. Dicit ergo D. Tho. dona gratiæ debuisse prius tempore communicari alijs, quā Christo, quia erant præparatoria ad Christum: dona autem gloriæ siue animæ, siue corporis, quia nō dantur, vt dispositiones ad aliud, sed tanquam ultimum præmium, & cōsequutio finis; decuisse prius esse in Christo, sicut in auctore gloriæ. Quod intellige, supposito originali lapsu, ut prædicto loco, & in priori tomo agentes de merito Christi explicuimus. Obiter ēt adnotari potest, ex hac ratione eneruari aliā, qua D.Thō. supra. q. 27. ar. 3. probare conatus est, fomitem non esse prius extinctum in uirgine, quam in carne Christi: & egregiè confirmari, quod ibi uos diximus, illud nullum fuisse incōueniens: sed potius maximè cōueniens. Quia illud donum non pertinet ad dona gloriæ, sed gratiæ, & ideò meritò numeratur inter dona præparatoria ad Christum, ac propterea prius tempore esse potuisse in matre, quàm in filio.

Inquiri hoc loco potest, quàm sit certa hæc assertio D. Tho. Et quoniam totum fundamentum eius sumitur ex loco Pauli explicandam simul erit, an sit hic sensus literalis, ac certus illius loci. Et est ratio dubij, quia Christus dici potest [Primitiæ resurgentium, seu dormientum,] non propter ordinem temporis: sed dignitatis, ac intentionis. Sicut etiam potest dici Christus ut homo primitiæ creaturarum, & primitiæ omnium uidentium. Deum, non quia ordine temporis alias creaturas, & Angelos antecesserit ut homo: sed quia in diuina uoluntate & intentione fuit primus: & similiter dignitate omnes antecedit. Vnde Ambr. lib. 5. epist. 22. tractans prædictum locum Pauli. [Primitiæ, inquit dicitur Christus, quia sanctior omnibus fructus, qui etiam cæteros consortes sui fructus sanctificauit,] sicut ad Roma. 8. ait Paul. *Nos autem primitias spiritus habentes*, idest perfectiores, & maiores Spiritus sancti gratias, & effectus. Quod alio simili loco confirmari potest ex Paul. ad Colos. 1. ubi Christū appellat *Primogenitum omnis creaturæ*, & *Primogenitum ex mortuis*. Dicitur autem *Primogenitus omnis creaturæ* non ordine temporis. Quia (vt ex Concilijs, & Patribus latè probauimus in priori to. Disp. 5. Sect. 2.) ibi est sermo de Christo, vt homine, & vt sic, non est Primogenitus *tēpore sed honore* (vt Hieron. dixit,) ergo eodem modo; cum tā ibi, quam Apocal. 1. dicitur Christus *Primogenitus mortuorum*. i. ex mortuis, rectè exponi potest, non tempore, sed honore.

Christus resurgentium omniū primꝰ quō.

Rom. 8.

Colos. 1.

Aduertēdum est, dupliciter posse explicari hūc ordinem durationis, & temporis. Primò, negatiuè, quòd, scilicet, nullus ante Christū resurrexerit ad vitā immortalem. Secundò positiuè, scilicet Christum ante omnes, & prius tēpore surrexisse. Deindè, considerandum est, non esse controuersiam de toto tempore ante Christi mortem. Nam, hoc modo certissima fides est, neminem resurrexisse ad vitam immortalem ante Christi passionem, ac mortem: quia nemo resurgit hoc modo nisi in statu gloriæ constitutus: ostendimus autem supra neminē consequutum esse gloriam ante Christi mortem. Igitur solum superesse potest quæstio de illo tempore, quod fuit à Christi morte vsq; ad eius resurrectionem. De quo duo dicenda sunt.

Responsio De fide neminem ante Christū resurrexisse ad vitā immortalem.

Primum est, certum, ac de fide, uideri neminem ante Christum resurrexisse ad vitam immortalem. Hoc probatur ex prædicto loco Pauli. Primò, quia illum ita exponunt omnes Patres ibi Chrys. Theodor. Theoph. Oecume. Amb. Hier. Ansel. D.Th. ac cæteri tum Græci, cum Latini. Athan. li. de incarnatione, seu de humana natura à Verbo, suscepta. Damas. li. 4. de fid. c. ult. Prosper. de promissionibus & prædict. Dei. par. 3. c. 29. & Cypr. ser. de Resur. Domini. Vndè, qui opinati sunt eos, qui resurrexerūt tempore mortis Christi resurrexisse ad vitam immortalem, consequenter dicunt, eorum resurrectionem per anticipationem referri inter signa facta in morte Christi, vt postea videbimus. Hinc uero colligitur, eos sensisse, & vt certum supposuisse, neminem ante Christum surrexisse ad uitam immortalem, propter testimonium Pauli. Secundò, hic sensus colligitur ex ui ipsius uocis *primitiæ*. Nam illa uox in sua proprietate non significat ordinem dignitatis, & intentionis, sed tantum durationis. Inter fructus. n. terræ non dicūtur primitiæ, qui sunt perfectiores, uel præcipuè intenti: sed qui prius nascuntur, & colliguntur. Ergo, cum metaphora Pauli in hac proprietate fundetur, non uocat Christū *primitias dormientium* propter dignitatē, sed propter ordinem durationis: ergo affirmat Christum esse primum resurgentium. Quod saltem negatiuè necesse est uerum esse, idest, ut nullus sit ante ipsum. Tertiò, hunc sensum uidetur satis explicuisse idem Paul. cum post illa uerba iterum subdit, *Vnusquisque autem in suo ordine, primitiæ Christus deinde ij, qui sunt Christi.* Vbi apertè explicat ordinem exequutionis, & illa particula, *deindè*, satis declarat priorem dictionē idem ualere, quod *primum Christus, deindè alij*. Quocirca, cum in alijs locis dicitur Christus *Primogenitus mortuorum*, iuxtà hunc locum explicandum est: præterquam quod ipsa uox *Primogenitus*, propriè, & in rigore hoc significat. Vnde, sicut ratione resurrectionis dī Christus *genitus à Patre*. Act. 13. & Psal. 2. ita ratione primæ resurrectionis immortalis dicitur *Primogenitus*, sicut etiā ab omnibus Patribus supra citatis explicatē, & optimè Aug. ser. 161. de tempore, & Atha. in quibusdā quæstionibus, quæ habentur, in fin. lib. quæstionū ab Antioch. sub titulo, *Quo dicatur primogenitus mortuorum*. Ambr. d. libr. 5. epist. 22. *Primogenitus*, inquit, *ex mortuis dicitur, quia primus resurrexerit*, Quibus uerbis alia supra citata explicauit. Imò ubi

Christꝰ primitiæ dormientium quō.

1. Cor. 15.

nos

nos legimus ad Colos. 1. *Qui est principium primogenitus ex mortuis*, legunt Græci Chrys. & Theop. *Qui est primitia*. & exponūt eodem modo esse primitias resurrectionis, quia primus resurrexit à mortuis, vt etiam Theod. intellexit. Neq; obstant illa alia uerba, *Primogenitus omnis creaturæ*. Quia si intelligantur de Christo vt Deo, (vt multi etiam exponunt) apertè significant antecessionem durationis, imò & æternitatis. Si uerò exponantur de Christo vt homine, necessariò exponūtur aliquo modo minus proprio, & quodammodo metaphorico, ratione prædestinationis, quia de duratione temporis intelligi nequeunt. Vbi autem non est necessaria, metaphora adhibenda non est: maximè quia licèt ad uocem *Primogeniti*, accommodari aliquomodo posset, non tamen ad uocem *Primitiarum*, vt explicatum est.

Dubiũ de iis, qui cũ Xpo surre xerunt.

Secundò dicendum est, non esse certum, sed in opinione, an Christus prius tempore resurrexerit ad uitam immortalē, quam omnes alij homines. Declaratur, & probat, quia (ut statim uidebimus) probabilis est opinio, affirmans nonnullos surrexisse cum Christo ad uitam immortalem, qua sententia supposita, sine errore credi potest simul tempore illos cum Christo surrexisse. Quia nulla est ratio ad fingendam inter eos temporis successionē. Sufficit enim ordo naturæ & causalitatis. Christus enim resurgens fuit causa excitans alios: est autem causa perfecta, & alioqui effectus talis est, ut in instanti possit fieri, ergo simul incipit talis effectus cū sua causa. Neque hoc repugnat loco Pauli, Nā, vt Christus dicatur *primitia*, seu *primus resurgentium*, satis est, quod nullus ante ipsum resurrexerit, & quod ipse prius natura resurrexerit, quam cæteri, ita vt licèt eius resurrectio de facto non antecesserit durationе resurrectiones aliorum, tamē de se fit independens ab illis: aliæ uerò ab ipso pendeāt. Quid autem probabilius sit, in sequenti dubitatione dicemus.

Circa solutionem igitur ad 2. (alię enim duæ iam sunt explicatæ) grauis, & antiqua controuersia occurrit de illis, qui cum Christo surrexerūt: an resurrexerint iterum morituri, vel ad vitam immortalem, supponendum est enim illos uerè, ac propriè resurrexisse. Ita enim simpliciter affirmat Matt. & verba scripturæ in proprietate intelligenda sunt, sicut & intellexerunt omnes Sancti citandi, & maximè Iustin. qui hoc sensu rectè dixit hanc fuisse perfectam resurrectionem, s. quoad substantiam. Dubium ergo est de statu, de quo duæ sunt sententiæ. Prima affirmat, illos resurrexisse in mortali corpore, & ad breue tempus. Hæc est sententia Aug. epi. 99. ad Euo. vbi varijs testimonijs, & coniecturis illam confirmat, eandem indicat Hier. Mat. 27. Nam exponens illa verba dicit. *Quomodo Lazarus mortuus resurrexit, sic & multa corpora Sanctorum resurrexerunt, ut Dominum ostenderent resurgentem.* Quam expositionem confirmat epist. 150. ad Hedibiam q. 8. Item Chry. ho. 89. in Mat. dicit, Christum sola uoce mortuos excitasse, dū adhuc in cruce penderet, q. necesse est intelligi de resurrectione ad uitam mortalem. Nā (ut dicimus) ad immortalem nemo ante Christū resurrexit. Vñ inferius illā resurrectionē cōparat cum resurrectione Lazari, & dicit fuisse futuræ resurrectionis indiciū. Quod apertius explicuit Theoph. dicens, illos resurrexisse, cū adhuc Christus in cruce penderet, & apparuisse multis, & iterū mortuos fuisse, quia tū resurrexerant signi gratia. Idem Euthy. c. 67. in Mat. insinuat Prosper de promissionib. & prædictionib. Dei. p. 3. c. 29. D. Tho. hic, & eādē opinionē sequitr Sot. in 4. d. 43. q. 2. ar. 1. Fūdamenta huius sniæ sunt. Primum, quia hi Sācti surrexerunt ante Christū, ergo nō potuerūt resurgere ad vitā immortalē. Antecedens pa

A tet ex enarratione Euangelistæ. Ponit enim hoc inter signa facta ī morte Domini, ergo sicut alia sunt facta ī ipsa morte, ita & hoc. Præsertim, quia prius dicit Mat. [Multa corpora Sāctorū, q dormierant, surrexerunt,] & postea subdit, [Et exeuntes de monumentis post resurrectionē eius, venerunt in sanctā ciuitatē.] Ergo indicat resurrexisse quidē ante Christū: non tñ exiuisse de monumētis, vel saltem non fuisse ingressos ciuitatē vsq; ad resurrectionē Christi, ut uidetur exponere Orig. super Mat. præter Chry. & alios supra citatos. Sed hoc testimoniū (vt et uidit Aug.) non multū urget. Quia rectè intelligitur per anticipationē. Cū n. Euangelista narraret prodigia facta in morte Christi, obiter oĩa cō gessit, quāuis nō oĩa eodem tpe sint gesta. Eò uel maximè, q. (vt Hieron. alijq; notant) hoc prodigiū ex parte incępit in morte Christi. Quia tūc reserata fuere monumenta, q̄uis corpora nō surrexerint vsque ad diē resurrectionis Christi. Quod fortasse di-

B uina prouidentia factū est, ut illorum corporum resurrectio euidentior esset cum prius apertis monumētis mortua, atq; in eis iacentia conspici posset. Et potest hæc expositio ex eodem textu firmari. Nā hi tandē non resurrexerunt, nisi ut essent testes resurrectionis Christi, & redemptionis per ipsum cō summatæ, & liberationis animarum à potestate dęmonij, peccati, & mortis: sed non erant redditari hoc testimonium, donec Christus resurgeret (vt Euangelista testatur) ergo non oportuit, eos ante resurgere. Item, illa corpora non fuerūt ē sepulcris egressa ante Christi resurrectionem, ut apertè Matt. testatur illis uerbis. *Et exeuntes de monumentis post resurrectionem eius, uenerunt in sanctam ciuitatem.* (ita enim legendum, diuidenduḿq; est, ut habent vulgata Latina, & Græca, & expositores omnes) ergo non resurrexerunt, donec Christus surrexit. Qui enim credibile est corpora illa iam uiuificata mansisse in sepulcris quadraginta horis? Quocir

C ca, consultò uidetur Euangelista addidisse hæc verba, *Et exeuntes &c.* ut indicaret, illud prius verbū, *surrexerunt*, positum esse per anticipationem.

Secundum fundamentum Aug. sumitur ex testimonio Petri Act. 2. ubi probat, uerba illa Psal. 15. *Non dabis Sanctum tuum uidere corruptionem*, non posse intelligi de Rege Dauid, *quoniam defunctus est, & sepultus est, & sepulchrū eius est apud nos usq; in hodiernū diem.* Vbi necesse est eū loqui de monumēto cōtinēte corpus Dauid mortuū, & corruptū, alioqui nihil ꝓbaret. Quia etsi monumētū Dauid duraret, si tñ erat vacuū, nō poterat ex eo probari, corpus Dauid fuisse corruptū, ergo corpus Dauid non surrexit ad uitā immortalē, ergo nullū. Enimuerò, si cui cōcessum fuisset hoc beneficium, maximè Dauidi, uiro sanctissimo, cui facta est singularis de Christo repromissio. Sed neque hæc ratio, neque testimonium, in quo fundatur admodum

D vrget. Primum quidem, quia non est necessarium Dauidem fuisse ex ijs, qui surrexerunt. Nam, hæc extraordinaria priuilegia non semper dantur propter maiorem sanctitatem, sed uel iuxta beneplacitum diuinæ uoluntatis, uel propter alias speciales rationes, ut v. g. si fortasse resurrexerunt, qui singulari dono uirginitatis, aut castitatis floruerunt, uel qui diutius in limbo morati fuerant, aut è conuerso, qui nuper fuerāt mortui, & poterant esse testes magis noti. Deindè, ex uerbis Petri non potest colligi corpus Dauid fuisse in sepulchro, quando Petrus concionabatur: quin potius, qui contrariam tuentur sententiam eodem testimonio Petri utuntur. Quia uidelicet, non sine causa monumentum nominauit, & non corpus, significans, monumentum, vsque ad illud tempus mansisse, non tamen corpus. Adducit tamen monumentum in testimonium, ac firmissimum argumentum, quia vsque ad

2. Fundamentum.

illud ferè tempus corpus Dauid cõtinuerat, & paulo antea ſeo uideri potuerat corruptioni obnoxiũ.

3. Fundamentum. Tertium fundamentum Aug. ſumitur ex verbis Pauli ad Heb. 11. *Et hi omnes teſtimonio fidei probati, nõ acceperunt repromiſſionem, Deo non nobis melius aliquid prouidente, vt non ſine nobis conſummarentur.* Nam, ſi ad uitam immortalem iam reſurrexerunt, plenam repromiſſionem animi & corporis acceperunt: ſunt ergo ſine nobis iam conſummati. Ad hoc verò teſtimonium tribus modis reſpondet hic Caieta. Primò, Paulum non loqui de reſurrectione corporum: ſed de gloria animæ, quam antiqui Patres non acceperunt in ſtatu legis veteris, ad quem optimè referri poſſunt verba Pauli. Quã expoſitionem etiam D. Tho. ſuper Paulum approbat. Secundò, quod licèt debemus loqui de reſurrectione corporum, & regulam generalem tradere, ſcilicet, integram repromiſſionem animæ, & corporis non dari vſque ad generalem reſurrectionem, B quam etiam inſinuat. 1. ad Cor. 15. & alijs locis: nihilominus nõ excludi ſpecialia priuilegia, quod & D. Tho. ſuper Paul. notauit. Tertiò reſpondet, illã particulam *ſine nobis*, non referri ad ſingulas perſonas: ſed ad ſtatum legis gratiæ, ita vt ſit ſenſus, Deũ diſpoſuiſſe nobis meliorem quendam ſtatum gratiæ, antè quem neminem beatificari uoluit, ſiue in anima, ſiue in corpore. Quæ reſponſio non eſt diſtincta à prima, ſed eſt veluti conſummatio, & declaratio illius, vt idem Caiet. ſuper Paulum intellexit. Duæ autem reſponſiones datę probabiles ſunt, neque poſſunt ſatis refutari, dummodo afferatur ſufficiens fundamentum ad huiuſmodi priuilegiũ aſſerendum.

4. Fundamentum. Hinc poteſt quarta ratio formari in fauorem huius ſententiæ. Quia generalis lex eſt, ut gloria, & immortalitas corporum non detur hominibus vſque ad generalẽ reſurrectionem, vt patet, ex prædictis locis Pauli, & ex illo Apocal. 6. *Dictum eſt illis, vt requieſcerent adhuc tempus modicum, donec compleantur conſerui eorum.* Sed à generali ſcripturæ C regula nõ licet exceptionem facere, uel ſpeciale priuilegium aſſerere ſine ſufficienti eiuſdem ſcripturæ, uel Eccleſiæ fundamento: in præſenti autẽ nullum habemus in ſcriptura ad aſſeuerandũ hoc priuilegium. Quia ſcriptura ſolum dicit, hos Sanctos ſurrexiſſe, de immortalitate autem, & gloria eorũ nihil dicit. Neque, ex fine, propter quem fiebat illa reſurrectio, colligi poteſt ſcripturam loqui de reſurrectione ad uitam immortalem: ſed potius contrarium. Reſurgebãt enim hi ſancti, ut eſſent teſtes reſurrectionis Chriſti non perpetuò, nequè vbiquè, ſed breui tempore, & in ſancta ciuitate Ieruſalem: ſed ad hunc finem ſatis erat ut reſurgerent ad breue tempus, & in corpore mortali, quod ad eum finem erat ſatis accommodatum, ut poſſent familiarius manifeſtari, & loqui cum hominibus. Rurſus D neq; ex Eccleſiæ auctoritate habetur hoc priuilegium, quia Eccleſia nunquam hoc docuit, quin potius veteres Patres id negant, vt vidimus.

5. Fundamentum. Quintam coniecturam addere poſſumus ex verbis illis Iob, *Scio quod redemptor meus viuit, & in nouiſſimo die de terra ſurrecturus ſum.* In quib. duo conſideranda ſunt, alterum, quod dicit, ſe ſuſcitandũ *in die nouiſſimo*, & non antea: alterũ quod, loquens de reſurrectione Chriſti, vt iam facta, de ſua verò, vt poſtea futura, indicat, reſurrectionẽ, multò poſt Chriſti reſurrectionẽ fuiſſe futurã. Vndè colligit argumentum, idem credendũ eſſe de quolibet antiquorum Sãctorũ. Quia nullus uel pauci exiſtimari poſſunt digniores hoc priuilegio, quã Iob. Sed hęc coniectura, primum expediri poteſt illis modis, quos circa ſecundam adduximus, ut oſtẽderemus, non oportuiſſe hoc priuilegium cõcedi omnibus, neque ſanctioribus, & de Iob eſt ſpecialis ratio.

A Quia eius ſepulchrum non erat in Ieruſalem, nec propè illam, vndè reſurgere oportebat eos, qui futuri eſſent teſtes reſurrectionis Chriſti. Deindè, nõ eſt neceſſe, vt per *nouiſſimum diem* intelligamus diem iudicij. Nam, quodlibet tempus valdè diſtans ſolet in ſcriptura ea phraſi ſignificari, & totum tẽpus gratiæ ſolet appellari *tempus nouiſſimum*, põt autem ibi nomen diei indefinitè pro tempore accipi. Præterea, etiam ſi demus Iob loqui de die iudicij (vt uidetur magis conſentaneum contextui) tamen directè ſolum dicere intendit, in nouiſſimo die ſe eſſe victurum, & habiturũ corpus, quia hoc erat illi certum, ac firma fide creditum: an verò tũc primò eſſet ſuſcitãdus, uel fortaſſe prius ex aliquo priuilegio, hoc non videt voluiſſe affirmare, vel negare. Quia neq; ad rẽ, quam tractabat, pertinebat, neq; videtur neceſſarium, vt de hac re ſpecialem reuelationẽ habuerit, ſine qua nihil de tali priuilegio B dicere potuiſſet.

Sexta coniectura ſimilis præcedenti ſumitur ex corpore Ioannis Baptiſtæ. Nam, ſi aliquod corpus excitandum fuiſſet ad uitam immortalem, maximè Ioannis Baptiſtæ, tùm propter maximam puritatem, & ſanctitatem eius, tum etiam, quia eius teſtimonium foret apud Iudæos ſanè grauiſſimum: ſed cõſtat corpus Ioannis Baptiſtæ non reſurrexiſſe ad uitam immortalem, cum reliquiæ eius vſque ad Iuliani tempora in Eccleſia ſumma cum veneratione ſeruatæ ſint, & caput uſque ad hanc diem Romæ oſtendatur. Et hæc quidem coniectura magna eſſe uidetur: poſſe tamen eludi aliquo modo ex dictis in ſecũda, & quinta ratione. Reuocare. n. in dubium hiſtoriam, & traditionem de reliquijs Baptiſtæ, neq; pium eſſet, neq; antiquitati conſentaneum. De qua re, legi poſſunt, quæ congerit Can. li. 1. de corruptelis Verbi Dei c. 14. 6. Fundamentum.

C Vltima coniectura adhiberi ſolet. Quia ſi ij Sancti ſurrexiſſent, ad vitam immortalem, ſimul cum Chriſto aſcendiſſent in cœlum: hoc autem non eſt veriſimile, alioqui Lucas hoc memoriæ prodidiſſet, dum Dominicam Aſcenſionẽ deſcriberet. Multum enim ſpectabat, tum ad gloriam eius declarandam, tum etiam ad noſtram fidem, & ſpem augendam. Hæc uerò ratiò parum cogit. Quia Lucas ſolum narrauit ſenſibilem (vt ita dicam) Aſcẽſionem Domini, & eas circunſtantias, quæ oculis cerni potuerunt: hoc autem modo ſolus Chriſtus uiſus eſt aſcendere: alij verò (ſi fortaſſe cum illo aſcenderunt) Apoſtolis, alijſque diſcipulis non apparuerũt & ideò ſicut non narratur Angelorum, & ſanctarũ animarum comitatus, ita neq; horum Sanctorum, qui vnà cum Chriſto reſurrexerunt, aſcẽſus. Et hęc de priori ſententia. 7. Fundamentum.

Poſterior ſententia eſt, hos ſanctos ſurrexiſſe ad vitam immortalẽ. Hęc ſolet tribui recẽtioribus, tñ reuera multi ex antiquis illam docuerunt. Orig. li. D 1. ad Rom. circa illa verba capitis 1. *Ex reſurrectione Ieſu Chriſti domini noſtri*, dicit Chriſtũ habuiſſe aliquos participes ĩ primatu reſurrectionis, *ſicut*, inquit, *illi fuerunt, qui cum illo ſuſcitati eſſe dicuntur, cum monumenta aperta ſunt, & multa Sanctorũ corpora, qui dormierant, ſurrexerunt, & de his talibus fortaſſe dicit Apoſtolus eſſe Eccleſiam primitiuorum, quam aſcriptam memorat in cęlis.* Epiph. hęr. 75. 10 hic, cum dixiſſet reliquias Sanctorum eſſe ĩ terra, addit, *exceptis ijs, qui reſurrexerũt, & ingreſſi ſunt ſanctam ciuitatem*, quam poſtea explicat de Ieruſalem terreſtri, & cœleſti. Idem ſentit Cle. Ale. li. 6. Stromat. ante medium. Dicit. n. corpora eorũ, qui cum Chriſto ſurrexerunt, in meliorem ordinẽ eſſe translata. Idem ſentit Iuſtin. q. 85. (quamuis in contrarium citari ſoleat.) Ait. n. hos Sanctos non obijſſe rurſus, ſed manere ĩ immortalitate: tñ quia ipſe opinatus eſt vſque ad diẽ iudicij homines non

con-

conſlitui in ſtatu gloriæ, ideò ſubdit, hos Sanctos non ſurrexiſſe ad immortalem, & incorruptibilé vitam: ſed expectare donec fiat immutatio, iuxta illud. 1. ad Theſſal. 4. *Omnes immutabimur*, Videtur & hoc ſenſiſſe Athanaſ. in ho. de ſemente, dum ait, Chriſtum in inferno non ſolum ſe liberum oſtendiſſe: ſed etiam mortuorum liberatorem, iuxta illud, *Multa corpora Sanctorum qui dormierant ſurrexerunt*. Idem ſignificat Ambr. lib. 4. de bde c. vbi dicit, *Moyſem non fuiſſe in gloria cœleſti, niſi poſtquã Dominus reſurrectionis ſuæ pignore vincula ſolueit inferni*. Sed ad intelligendum hunc locum Ambroſij recolere oportet: ipſũ ſenſiſſe, Moyſem nõ fuiſſe mortuum (vt in ſuperioribus uidimus) & ideò hoc loco dicit, nõ fuiſſe gloriam aſſequutum ante Chriſti mortem, etiam ſi mortuus non fuerit. Vndè ex hoc loco non poteſt colligi, Ambr. ſentire aliquem fuiſſe ſimul cum Chriſto excitatum ad uitam immortalem, ſed ſolum Moyſem, q mortuus nõ fuerat tunc gloriam accepiſſe: [quãdo Chriſtus vincula ſoluit inferni, & Patrum animas eleuauit.] Quæ verba ultima ponderanda ſunt. Nam, reſpectu aliorum nõ de corporibus, ſed de animabus tãtum loquitur. Idem verò Amb. enarratione in primum pſalmum in fine expreſſe docet hanc ſententiam, dicens: *Sũt qui reſurrexerunt in paſſione Chriſti, & iſti plane beati, quia acceperunt Chriſti gratiam, & audierunt vocem eius, de qua ſcriptum eſt, Venit hora, quando mortui audient vocẽ filij Dei, & qui audierint, viuent. Et ingreſſi ſunt in ſanctam ciuitatem puto, quod magis ſignificet illam ſupernã, quam iſtam Ieruſalem*. Eandem ſententiam refert, & approbare uidetur Hierony. ſeu Sophronius in ſerm. de Aſſumptione, vbi in fauorem huius ſententiæ ponderat verba illa Petri Act. 2. *Sepulchrum eius eſt apud nos*; quaſi non fuerit auſus dicere corpus eius, ſed tantum *Sepulchrum eius*. Idem docet Sophronius Patriarcha Ieroſolymitan. in epiſtola Synodali, quæ refertur, & probatur in Sexta Synodo act. 11. ibi de Chriſto ſic loquitur: *Triduanus reſurgens de ſepulchro progreditur, & vnà ſecũ cum Eos mortuos ſuſcitat ex ſepulchro ex corruptione ad immortalitatem eos perducens per ſuam reſurrectionem ex mortuis*. Idẽ eſt reſaẽ Euſ. lib. 4. de Demon. c. 12. *Ipſius*, inquit, *corpus mortuũ excitatum eſt, & multa corpora eorum, qui dormierant Sanctorũ ſurrexerunt, vnaque cum ipſo in ſanctam, ac verã cœleſtem ciuitatem ingreſſa ſunt*. Poteſt etiã referri Grego. Nyſ. li. de cognitione Dei, c. de Chriſti reſurrectione, vbi (ad hoc propoſitum tractans illa verba Oſeæ. 6. *Sanabit nos poſt duos dies, & in die tertio ſuſcitabit nos, & viuemus in conſpectu eius*, quæ ad præſens applicata de reſurrectione ad uitã immortalem intelligũtur) ſubdit: *Hæc autem dicta ſunt ex perſona eorum, qui dormierant, aut quorum corpora cum Chriſto ſurrexerunt tertio die, quo ſurrexit ipſe*. Rurſus adduci poteſt Cyprianus, ſeu potius Rufinus in expoſitione Symboli, ubi uerba illa, *& ingreſſi ſunt ſanctam ciuitatẽ*, de illa explicat, de qua Apoſtolus dicit: *Quæ autem ſurſum eſt Ieruſalem, libera eſt, quæ eſt mater noſtra*. Preterea, Remigius ſuper Matt. (quem D. Thõ. refert in catena) ex profeſſo quæſtionem diſputans, poſt examinatam utrãq; opinionem ita concludit. *Incunctanter ergo credere debemus, quia, qui reſurgente à mortuis Domino reſurrexerunt, aſcendente eo ad cœlos, & ipſi pariter aſcenderunt*. Deinde, Beda Matth. 27. idem ſignificat, quatenus dicit hos Sanctos nõ ſurrexiſſe ante Chriſtum, quia ipſe futurus erat *Primogenitus ex mortuis*. Quę ratio nihil concluderet, niſi ſupponeret, eos ſurrexiſſe ad uitam immortalem. Vnde omnes, qui hac ratione utũtur, poſſunt pro hac opinione referri. Inſuper addit Beda verba illa, *In ſanctam ciuitatem* poſſe intelligi de cœleſti Ieruſalem.

Qui cum Chriſto ſurrexerũt ad vitã re dierunt mortalẽ.

6. Synod.

Galat. 4.

A Quod etiam ibi dicit Hieron. huic fauens ſententię. Expreſſius Anſel. ibidem, referens Bedam dicentem, hos Sanctos vnà cum Chriſto aſcendiſſe in cœlum ſubiungit: *Neque vlla ratione illorum temeritati fides accommodanda eſt, qui illos poſtea reuerſos in cinerem dicunt*. Quin etiam D. Thomas Matt. 27. eandem docet ſententiam, & in 4. d. 43. q. 1. ar. 3. q. 1. ad 3. Vbi nonnulli Theologi idẽ tenent, & alij in 3. d. 22. vbi Carthuſianus q. 6. Caiet. hic, & ſuper Matt. & Ianſen. cap. 143. Concordiæ, & alij recentiores.

Fundamentum huius ſententiæ primum ſumitur ex verbis Petri, Actor. 2. de quo teſtimonio dictum eſt ſatis. Secundum ex verbis illis Euangeliſtæ, *& apparuerunt multis*, quibus ſignificatur, habuiſſe corpora glorioſa, in quorum poteſtate eſt ſe manifeſtare, uel occultare. Vnde Hieron. *Apparuerunt*, inquit, *non omnibus ſed ijs qui cernere merebantur*, ſicut de Chriſto dictum eſt, manifeſtatũ B eſſe non oĩbus, *ſed teſtibus præordinatis à Deo*. Et D. Tho. ſuper Matth. inquit, *& apparuerũt multis. Sicut enim Chriſtus poteſtatem habet manifeſtandi ſe, quibus vult, ita eſt intelligendum de corporibus glorificatis*. Quę coniectura eſt probabilis, tamẽ ſicut in transfiguratione Moyſes df appàruiſſe Chriſto, & diſcipulis, quãuis reſurrexerit tunc in corpore mortali, ita dici põt de ijs, qui cum Chriſto ſurrexerunt. Qui etiam potuerunt accipere virtutem ſe occultandi, vel manifeſtandi, quib. vellent, etiãſi nõ haberent corpora glorioſa, ſicut Chriſtus dñs hanc uirtutem habuit in ſtatu mortali. Tertiò, probatur hæc ſententia. Quiã, vt ij Sancti eſſent teſtes reſurrectionis glorioſæ, & immortalis omni exceptione maiores, decuit eos ad immortalẽ uitam reſurgere. Hæc verò ratio valdè eſt infirma, tum quia iſti Sancti non oſtẽdebant ijs, quib. apparebãt, ſuorum corporum gloriam, & immortalitatem, ita ut eæ ꝓprietates ſenſib. perciperent. Quia neq; Chriſtus dñs poſt reſurrectionẽ ita apparebat, quin potius, vt probaret ueritatem ſuæ reſurrectionis, exercebat ea, quæ cõia ſunt corpori mortali, in cibo nẽpe, potu, & cõtactu. Si ergo gloria, & immortalitas corporum nõ erat ſenſibus obijcienda, nihil interesse poterat ad ueritatem teſtimonij. Nam, licèt ipſi dicerent ſe ſurrexiſſe ad vitam immortalem, hoc fide credendum eſſet: ergo eodem modo credendum eſſet illis prædicantibus Chriſtum ſurrexiſſe glorioſum, etiamſi illi non eo modo ſurrexiſſent, nec de ſe idem prædicaſſent. Quarta coniectura, quia ijs hoĩbus maior fuiſſet pœna poſt reſurrectionem iterum mori, q̃ ſi nunquam ad uitam rediſſent. Quæ rõ etiam mihi diſplicet. Nam, in primis ij non ſurrex. ruot propter nitaodam pęnã aliquã: ſed ad teſtimonium Chriſto reddendum. Deinde deponere illa corpora ex Dei voluntate, nullũ eſſet tormentum, aut pęna: ſicut nec Moyſi fuit, iterum corpus deponere, poſtquàm in transfiguratione reſurrexit, ac ſuo munere functus eſt. Nam, ſicut ille tantum aſſumpſit corpus ad teſtimonium Chriſto reddendum, ita & ij. Quin potius (ſi uerum eſt illa corpora fuiſſe mortalia) gratius fuit ijs Sãctis iterum illa deponere, q̃ in eo ſtatu illa retinere. Quin ta coniectura eſt, quia decuit, ut Chriſtus corpore, & animo conſtans haberet aliquos ſocios gloriæ, corpore etiam, animoq; cõſtautes, præſertim cum *deliciæ eius ſint eſſe cum filijs hominum*. Sexta addi põt. Quia cum iam ſint in inferno aliqui homines corpore, & animo, ante generalem reſurrectionẽ dãnatorum, ut Dathan, & Abiron, & ſimiles: ad oſtenſionem diuinæ miſericordiæ, & copioſæ redẽptionis Chriſti ſpectabat, vt aliqui etiã eſſent beati corpore, & animo. Vltima, & ualdè probabilis congruentia eſſe poteſt. Quia animæ glorioſæ connaturale eſt vniri corpori immortali, ac glorioſo. Vnde

C

D

Matth. 27.

Prou. 8.

Num. 9.

dè, quod Christus habuerit gloriosam animam in A corpore mortali miraculosè, & ex speciali dispēsatione factū est. Sed aīæ horum sanctorum, qui cum Christo surrexerunt, erant iam beatæ, ergo, non fuerunt vnitæ nisi corporibus gloriosis, & immortalibus. Alioqui ex natura rei possent in corporibus pati, & inclementiā aeris, frigoris, aut caloris sentire, quod non decebat animabus sanctis, quæ iam omninò erant in termino, & non in uia, sicut erat anima Christi quando fuit in corpore mortali. Qd si necesse est, concedere speciale miraculum, & exceptionem ab aliqua generali regula: verisimilius creditur facta, tribuendo gloriam aliquibus corporibus ante generalem resurrectionem, quam vniēdo animabus beatis corpora minus apta, & commoda statui beatorum. Quocirca, omnibus pensatis, hæc sententia uidetur verisimilior. Nam, & maiori auctoritate nititur, & est magis consentanea tum rebus ipsis, tum diuinæ misericordiæ, & pietati, & gloriam Christi magis illustrat. B

ARTICVLVS IIII.

Vtrùm Christus fuerit causa suæ resurrectionis.

297 Ps 40.co.2 & Io.2. & 3. col.2 & ad Ro 4 fi.

D quartū sic proceditur. Videtur, quod Christus non fuerit causa suæ resurrectionis. Quicunque enim suscitatur ab alio, non est suæ resurrectionis causa. Sed Christus suscitatus est ab alio, secundum illud Act. 2. Quem Deus suscitauit solutis doloribus inferni, & Roman. 8. Qui suscitauit Iesum Christum à mortuis, viuificabit & mortalia corpora nostra, &c. Ergo, Christus non est causa suę resurrectionis. C

2. Præterea, Nullus dicitur mereri, qui ab alio petit aliquid, cuius ipse est causa. Sed Christus sua passione meruit resurrectionem (sicut Augu. dicit super Ioannem, quod humilitas passionis meritum est gloria resurrectionis.) Ipse etiam petijt à Patre se resuscitari: secundum illud Psalm. 30. Tu autem Domine miserere mei, & resuscita me. Ergo, nō fuit causa suæ resurrectionis.

tra. 104. in Io. non re mote a fi. to. 9.

3. Præterea, Sicut Damas. probat in 4 li. resurrectio non est animę, sed corporis, quod per mortem cadit. Corpus autem non potest sibi animam vnire, quæ est eo nobilior. Ergo, id, quod resurrexit in Christo, nō potuit esse causa suæ resurrectionis.

lib. 4. orth. fi. ca. vlt.

Sed contra est, quod Dominus dicit Ioan. 20. Nemo tollit animam meam à me, sed ego pono eam, & iterum sumo eam. Sed nihil est aliud resurgere, quam iterato animam sumere, ergo uidetur, quod Christus propria virtute resurrexerit. D

Respondeo dicēdum, quod (sicut suprà dictum est) post mortem nō fuit separata diuinitas, nec ab anima Christi, nec ab eius carne. Potest igitur tam anima Christi mortui, quàm eius caro, considerari dupliciter. Vno modo ratione diuinitatis. Alio modo ratione ipsius naturæ creatæ. Secundum igitur unita diuinitatis uirtutem, & corpus resumpsit animam, quam deposuerat, & anima corpus resumpsit quod dimiserat: & sic Christus propria uirtute resurrexit. Et hoc est, quod de Christo dicitur 2. ad Cor. ult. quod etsi crucifixus est ex infirmitate nostra, sed uiuit ex uirtute Dei. Si autem consideremus corpus, & animam Christi mortui secundum uirtutem naturæ creatę, sic non potuerunt sibi inuicem reuniri, sed oportuit Christum resuscitari à Deo.

q. 50. ar. 2. & 3.

Ad primum ergo dicendum quòd eadem est diuina uirtus, & operatio Patris, & filij. Vnde hæc duo se se consequuntur, quòd Christus sit suscitatus diuina virtute Patris, & suiipsius.

Ad secundum dicendum, quòd Christus orando petijt, & meruit suam resurrectionem in quantum homo: non autem in quantum Deus.

Ad tertium dicendum, quòd corpus secundum naturam creatam non est potentius anima Christi, est tamen ea potentius secundum uirtutem diuinam, quæ etiam rursus secundum diuinitatem unitam est potentior corpore, secundum naturam creatam. Et ideò, secundum uirtutem diuinam corpus, & anima mutuò se resumpserunt: non autem secundum uirtutem naturę creatę. B

QVÆSTIO LIIII.

De qualitate Christi resurgentis, in quatuor articulos diuisa.

Eindè, considerandum est de qualitate Christi resurgentis.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

Primò, vtrùm post resurrectionē Christus habuerit uerum corpus.

Secundò, vtrùm resurrexerit cum corporis integritate.

Tertiò, utrùm corpus eius fuerit gloriosum.

Quartò, de cicatricibus in corpore eius apparentibus. C

ARTICVLVS I.

Vtrùm Christus post resurrectionem habuerit verum corpus.

D primum sic proceditur. Videtur quod Christus post resurrectionē non habuerit uerum corpus. Verum enim corpus nō potest simul esse cum alio corpore in eodem loco. Sed corpus Christi post resurrectionem fuit simul cum alio corpore in eodem loco: intrauit enim ad discipulos suos ianuis clausis, ut dicitur Ioan. 20. Ergo videtur quod Christus post resurrectionem non habuerit uerum corpus.

298 Ios. art. 13. co. & Opu. 60 ca 22. col. 4.

2. Præterea, Verum corpus non euanescit ab aspectu intuentium, nisi fortè corrumpatur. Sed corpus Christi euanuit ab oculis discipulorum eum intuentium, ut dicitur Lucæ vl. Ergo uidetur, quod Christus post resurrectionem non habuerit uerum corpus. D

3. Præterea, Cuiuslibet ueri corporis est determinata figura. Sed corpus Christi apparuit discipulis in alia effigie, ut patet Marc. vlt. Ergo uidetur, quòd Christus post resurrectionem non habuerit verū corpus humanum.

Sed cōtra est, quod dicitur Luc. vlt. quod Christo discipulis apparēte, cōturbati, & cōterriti, existimabāt se spiritū uidere, ac si non haberet uerū corpus, sed phantasticum. Ad quod remouēdū ipse postea subdit, Palpate, & uidete: quia spiritus carnem, & ossa non habet,

sicus

ficut me uidetis habere. Non ergo habuit corpus phã tasticum, sed verum.

lib. 4. c. 28. nõ multũ à princ.

Respondeo dicendum, quod ficut Damascen. dicit in 4. lib, illud resurgere dicitur, quod cecidit. Corpus autem Christi per mortem cecidit, in quantum, scilicet, fuit ab eo anima separata, quæ erat eius formalis perfectio. Unde, oportuit ad hoc, quod esset veru Christi resurrectio, ut idem corpus Christi iterato eidem animæ uniretur. Et quia ueritas naturæ corporis est ex forma, consequens est, quod corpus Christi post resurrectionem, & uerum corpus fuerit, & eiusdem naturæ, cuius fuerat prius. Si autem eius corpus fuisset phantasticum, non fuisset uera resurrectio, sed apparens.

Ad primum ergo dicendum, quod corpus Christi post resurrectionem, non ex miraculo, sed ex conditione gloriæ (sicut quidam dicunt) clausis ianuis ad discipulos introiuit simul cum alio corpore in eodem loco existens. Sed utrum hoc habere possit corpus gloriosum ex aliqua proprietate sibi indita, vt simul cũ alio corpore in eodem loco existat, inferius discutietur, vbi agetur de resurrectione communi. Nunc autem quantum ad propositum sufficit, dicendum est quod non ex natura corporis, sed potius ex virtute diuinitatis vnitæ, illud corpus ad discipulos (licet verum esset) ianuis clausis introiuit. Vnde Augustinus dicit in quodam sermone Paschali, quod quidam sic disputant. Si corpus erat, si hoc surrexit de sepulchro, quod pependit in ligno, quomodo per ostia clausa intrare potuit? Et respondet. Si comprehendis modum, non est miraculum: vbi deficit ratio, ibi est fidei ædificatio. Et super Joan. dicit: Moli corporis, ubi diuinitas erat, ostia clausa non obstiterunt, ille quippe non eis apertis intrare potuit, quo nascente uirginitas matris inuiolata permansit? Et idem dicit Gregor. in quadam Homil. de octaua Paschæ.

Nõ cõpleuit morte pręuẽtus.

In ser. 3. in Domin in octaua Paschę est. ser. 149. in horto. 10. tra. 121. in Ioa. à me. tom. 9. Ho. 26. in Euãg. cir. prin. illius.

Ad secundum dicendum, quod sicut dictum est, Christus resurrexit ad immortalem gloriæ uitam. Hæc est autem dispositio corporis gloriosi, vt sit spirituale, idest, subiectum spiritui, ut Apostolus dicit 1. ad Corinth. 15. Ad hoc autem quod sit omnino corpus subiectum spiritui, requiritur, quod omnis actio corporis subdatur spiritus voluntati. Quod autem aliquid videatur, fit per actionem uisibilis in uisum, vt patet per Philosophum in secundo de Anima. Et ideo, quicunque habet corpus glorificatum, in potestate sua habet, videri quando uult: & quãdo non uult, non uideri. Hoc tamen habuit, Christus non solum ex conditione corporis gloriosi: sed etiam ex uirtute diuinitatis, per quam fieri potest, ut etiam corpora non gloriosa miraculosè non uideantur: sicut præstitum fuit Beato Bartholomæo miraculosè, us si uellet uideretur: nõ autem uideretur, si non uellet. Dicitur ergo, quod Christus ab oculis discipulorum euanuit, non quia corrumperetur, aut resolueretur in aliqua inuisibilia, sed quia sua voluntate desiit ab eis uideri, uel eo præsente, uel etiam eo abscedente velociter per dotem agilitatis.

lib 2. text. 74. & 71. & pr. 10. 2.

Ad tertium dicendum, quod sicut Seuerianus dicit in sermone Paschali. Nemo putet Christum sua resurrectione sui uultus effigiem commutasse. Quod est intelligendum quantum ad lineamenta membrorum, quia nihil inordinatum & deforme fuerat in

A *corpore Christi per Spiritum sanctum concepto, quod in resurrectione corrigendum esset: accepit tamen in resurrectione gloriam claritatis. Unde, idem ibidem subdit. Sed mutatur effigies, dum efficitur ex mortali immortalis: ut hoc sit acquisiuisse vultus gloriam, nõ uultus substantiam perdidisse. Nec tamen illis discipulis in specie gloriosa apparuit: sed sicut in potestate eius erat, ut corpus suum uideretur: uel non uideretur, ita in potestate eius erat, ut ex eius aspectu formaretur in oculis intuentium, vel forma gloriosa, uel non gloriosa, aut etiam commixta, uel qualitercunque se habens. Modica tamen differentia sufficit ad hoc, quod aliquis uideatur in aliena effigie apparere.*

COMMENTARIVS.

B

RESpondet D. Thom. Christum post resurrectionem habuisse uerum corpus, eiusdemque naturæ cum priori. Quod non solum de specifica, sed etiam de numerica identitate intelligendũ est. Quod satis probatũ, ac declaratum est ex dictis supra de resurrectione in communi, cum ijs, quæ addidimus de ueritate resurrectionis Christi.

In solutione ad 1. tangit D. Thom. difficultatem de penetratione corporum in eodẽ loco, quæ spectat ad dotem subtilitatis, de qua simul cum alijs postea disputabimus.

In solut. ad 2. explicat, quomodo corpus Christi post resurrectionem potuerit sese occultare, & manifestare, quibus uellet. Cuius rei causam, & modũ dicit fuisse, quia erat in potestate Christi immutare sensus aliorum, uel specierum influxum suspendere. Quam potestatem, ait, duplici titulo illi cõuenire: Primò, ratione vnionis, vnde eandem quoq; potestatem habuit in corpore mortali, ut supra cũ eodem D. Thom. diximus quæstio. 46. in commentario, art. 3. Secundò, ratione status gloriæ. Vnde indicat D. Thom. omnia corpora beatorum habitura hanc potestatem, ut omnes actiones eorum subdantur ipsorum uoluntati. Quia futura sunt spiritualia, idest, plenè subiecta spiritui, & perfectionẽ eius participantia. Quod & docuit Rich. in 4 dist. 49. art 4. q. 6. ad 3. Vnde colligi potest obiter, ex sententia D. Thom. omnem substantiam spiritualem habere in sua uoluntate, & arbitrio omnem efficiẽtiam, & actionem suam, ita ut si fortasse potest imprimere in altero speciem suæ substantiæ, uel suorum actuum, habeat quoque in sua potestate, & libertate huiusmodi influxum. Sed de hoc aliàs. Posset præterea per dotem agilitatis explicari, quomodo sit in potestate corporis beati sese manifestare alicui, uel occultare. Quia nimirũ potest subito uel fieri præsens, vel in remotissimum locum recedere.

C

Corpus beatũ pos se sese alijs manifestare uel occultare vndebẽat.

D Sed hic modus, licèt possibilis sit, non tamẽ est ita sufficiens, sicut prior. Quia nõ explicat, quomodo sine mutatione, & distantia loci, & sine interpositione corporis opaci possit corpus beatum sese occultare in præsentia eorum, qui uidere possunt: quod tamen uidetur necessarium. Quia si corpus gloriosum necessariò immutaret uisum, necessariò etiam appareret lucidissimum. Item, quia hæc perfectio valdè consentanea est illi statui. Quamuis Scot. in 4. distinct. 49. quæstion. 15. eam neget. Quia impossibile existimat, actionem agentis naturalis impediri posse per solam voluntatem creatam. Sed quomodo hoc fieri possit, dicetur disput. 48. sect. 1.

In solutione ad 3. optimè D. Tho. explicat uerba illa Mar. vltimo: *Ostensus est illis in alia effigie.*

Testimonij Mar. 16. Expositio.

A Meritò enim dubitari poteſt, quumodo Chriſtus poſt reſurrectiunem effigiem mutare potuerit, & ſeſe ita uſtendere duob. diſcipulis euntib. Emaus, vt nō aguuſceretur. Quam quæſtionem propoſuit Paulinus Aug. cui ipſe reſpondet epiſt. 59. ad 8. quę ſtiunem, Chriſtum duminum aliquo modo immutaſſe curpus ſuum, ſeu faciem, quòad delineamenta, uel figuram ne agnoſci poſſet: ſtatim verò priorē reſumpſiſſe formam, ſicut in transfiguratione per mutationem coloris, quoad ſplendorem, & lucem quodammodo immutatus eſt. Eiuſdem ſenteotiæ vr fuiſſe Theophylactus ſuper Lucam, ca. 24.

Dubium.

Hæc verò ſnla uerisimilis non eſt, nou quia impoſſibile id fuerit Chriſto, (quod ſolū probant rationes Auguſt.) ſed quia non fuit neceſſariū, nec decens corpori gluriosu, & immortali. Et ideo exemplum de transfiguratione, quod affert, non eſt accommodatū, tùm quia Chriſti corpus prius erat in ſtatu paſſibili, & mutatiunib. magis ſubiectum, tùm ēt, quia mutatio iu delineamentis, & figura propria, & intrinſeca, multò maior eſt, magiſq; repugnsns corpori immortali, q̃ mutatio, per ſolā lucis impreſſiouem. Quia hæc perfectiua eſt, & fieri poteſt ſine vlla alteratione propria corporū corruptibiliū: illa verò fieri, ſeu intelligi non pōt ſine aliqua condenſatione, uel rarefactione, aut ſimili alia quantitatis immutatione aliena à corpore incorruptibili. Quā obrem idem Aug. lib. 3. de cōſenſ. Euang. cap. 25, priori expoſitione reiecta, dicit in Chriſto nullam mutationem eſſe factam: ſed ita apparuiſſe, ſicut erat: in oculis tamē diſcipulorū fuiſſe aliquid, quod eos impediret, ne eum agnoſcerent. Quod colligit ex verbis Lucæ: *Oculi autem eorum tenebantur, ne eum agnoſcerent.* Illud aūt impedimentū exiſtimat fuiſſe aliquem bumorem, uel quid ſimile non immiſſum à Chriſto, ſed à Dæmone permittēte Chriſto. Quod uidetur Aug. addidiſſe, ne uideretur facere Chriſtū auctorem deceptionis, & erroris. Sed

Luc. 24.

C in primis non eſt neceſſe, vt Dæmonis actio interuenerit, quia Chriſtus directè uoluit, & intendit ſe ſe occultare; Tùm quia illi diſcipuli nondū erant diſpoſiti, neq; digni illius uiſione, ut idem Aug. nutat, tùm etiam, quia neceſſariū id fuit, ut ipſi ignorantiam ſuam, & fidei imbecillitatē aperirent, quo poſſent ab ipſo doceri, & ad firmiter credendum adduci. Ergo occultatio illa non fuit es operatione Dæmonis, ſed ipſiumet Chriſti. Vnde Marcus eā apertè tribuit ipſi Chriſto dicens: *Apparuit eis in alia effigie.* Deinde non fuit neceſſariū, humorem aliquem, vel aliquod poſitiuum impedimentū imprimi oculis diſcipulorū. Nam (vt rectè D. Thom. notat) ex ſolo diuerſo modo imprimendi ſpecies, fieri poteſt, vt, figura, & forma faciei aliter appareat, quàm iu ſe ſit. Quia ergo (vt dictum eſt in ſol. ad 2.) impreſſio ſpecierum erat in libera poteſtate Chriſti, ideò etiam modus immutandi viſum, erat in eiuſdem poteſtate, Hoc igitur modo apparuit in

Mar. 16.

Xp̄s poſt reſurrectionē in alia effigie diſcipulis apparet quomodo

Luc. 24.

D alia effigie, non quam in ſe ſuſcepit, ſed quæ iu aliorum oculis formata eſt. Et hoc eſt, quod Lucas dixit. *Oculi eorum tenebantur, ne eū agnoſcerent.* Quia nimirum non erant eis impreſſæ ſpecies, quibus illum poſſent agnoſcere.

Et eodem modo dicit̄ infrà, apertos fuiſſe oculos horū diſcipulorum, vt Chriſtum agnoſcerent, Nam, licet de internis oculis vtrumq; expouatur à Caietano in Lucam (qui exiſtimat in externis nullam immutationem fuiſſe factam, qua poſſet Chriſtus occultari, ſed per quandam iuteriorem ecſtaſim, & quaſi abſtractionem phantaſiæ fuiſſe impeditos hos diſcipulos, ne Chriſtum agnoſcerent, & hoc impedimentū poſtea eſſe ſublatū, cui ex parte fauet Aug. lib. 11. Gen. ad literam, c. 31.) nihilominus facilius, & rectius intelligitur de oculis externis, illi, u. prius tenebant̄, ne illū aguoſcerent, nun A propter interiurem ecſtaſim (vt fingit Caiet.) ſed ob diuerſam effigiem, quàm formabāt, ut ex Euāg. Mar. colligit̄. Iidem ergo poſtea aperti ſunt, nō materialiter, (quia non erāt antea clauſi.) ſed (vt ita dicam) efficienter, quia illis datæ ſuot ſpecies repræſentantes propriam figuram, ac faciem Chriſti. Et ita ſexpoſuit de externis oculis D. Tho. inf. q. 55. art. 4. ad. 3. Vbi tamen ſequi vr ſecundam expoſitionē Aug. ſupra traditam. Sed (vt exiſtimo) non intelligit, humorem aliquem fuiſſe impreſſum oculis diſcipulorum: ſed abſolutè fuiſſe in illis aliquem defectū, propter quem Chriſtū nō agnoſcebant, qualis prouenire ſolet ex caligine, vel humore in oculo exiſtente. Nā ſicut ex diſpoſitione materiali oculi oritur interdū talis impreſſio ſpecier̄, quæ in cā eſt, vt res non agnoſcatur: ita potuit hic fieri non ob materialem diſpoſitionē, ſed ob virtutem cauſæ agentis. Ita videtur D. Tho. exponere Aug. Veteor, tamen, ne ſit præter mentem eius, cum dicat

Oculi diſcipulorū externi qūo aperti, ut Chriſtū præſentem agnoſcerent.

B impedimentū hoc fuiſſe à Dæmone immiſſum, quod tamē D. Tho. in citato loco conſultò tacuit. Quanquam cum Auguſ. etiam dicat, Chriſtum ſolum permiſiſſe, vt oculi horum diſcipulorum tenerentur, ne eum agnoſcerent; quod intelligo quantum ad deceptionem, & errorem illorū. Chriſtus enim nun fuit directa cauſa illius erroris, ſed ſolū ſpeciei, quam ſenſibus impreſſit, in quibus nō eſt propriè deceptio, ſed ſimplex apprehenſio vnius rei, vel alterius.

Et hinc etiam facilè intelligitur, quomodo non fuerit Chriſtus ex uoce cognitus ab ijs, aliiſve diſcipulis, quando occultari voluit. Quia multo facilius eſt immutare uocis ſonum, & modum exprimendi, ac pronunciandi. Quod etiam ſine miraculo fieri potuit, aliter mouendo linguam, & labia, & aerem aliter percutiendo. Addo denique, ueſtium varietatem etiam poſſe conferre ad ſe occultandū, & ut effigies diuerſa appareat. Eſt autem uerisimi-

C le, Chriſtum, cùm apparuit ſub ſpecie hortulani, vel peregrini, ueſtibus accommodatis indutū fuiſſe, quod apertè docet Iuſtin. Mar. q. 116. ad Orthodoxos. *Nam licet hoc,* inquit, *expreſſè ſcriptum non ſit: tamen ex ijs quæ ſcripta ſunt, colligitur.* Dicit aūt Chriſtum eas ueſtes confeciſſe de nouo ſua potentia, vel aliundè ſumpſiſſe. Quod ſi quis contendat cum Abulenſe, paradox. 5. c. 24. & ſeq. eas non fuiſſe ueras ueſtes: fateor quidē, ita fieri potuiſſe. Quia ſicut Angelus aſſumit corpus, quod nō eſt verum, quale apparet: ita corpus Chriſti potuit aſſumere veſtes non ueras, ſed apparētes. Nec facilè probari poteſt alterutrum: nec ad rem, de qua agimus, refert. Quia quantum ad effectum ſe occultandi, perindè ſunt ueſtes apparentes, ac ueræ, ſi eandē formam, ac figuram referant.

Veſtes Xp̄i poſt reſurrectionem quales.

ARTICVLVS II.

D Vtrùm Chriſti corpus reſurrexerit integrum.

AD ſecundum ſic proceditur. Videtur, qđ corpus Chriſti non reſurrexerit integrum. Sunt enim de integritate humani corporis caro & ſanguis, quę Chriſtus non uidetur babuiſſe: dicitur enim 1. ad Cor. 15. Caro & ſanguis regnum Dei non poſſidebūt. Chriſtus autem reſurrexit in gloria regni Dei. Videtur ergo, q̄ non habuerit carnem, & ſanguinem.

199 Locis ſup. arg. 2. induc.

2. Præterea, Sanguis eſt unus de quatuor humoribus. Si ergo Chriſtus habuit ſanguinem, pari ratione habuit alios humores, ex quibus cauſatur corruptio in corporibus animalium. Sic ergo ſequeretur,

retur, quòd corpus Chriſti fueris corruptibile, quod eſt inconueniens. Non igitur Chriſtus habuit carnē, & ſanguinem.

3. Præterea, Corpus Chriſti, quod reſurrexit, in cœlum aſcendit. Sed aliquid de ſanguine eius in quibuſdam Eccleſiis reſeruatur pro reliquijs. Non ergo reſurrexit corpus Chriſti cum integritate omnium ſuarum partium.

Sed contra eſt, quod Dominus dicit Lucæ vlt. poſt reſurrectionem diſcipulis loquens, Spiritus carnem oſſa & non habet, ſicut me videtis habere.

art. præc. *Reſpódeo dicendum, quod (ſicut ſuprà dictum eſt) corpus Chriſti in reſurrectione fuit eiuſdem naturæ, ſed alterius gloriæ. Vnde, quidquid ad naturam corporis humani pertinet, totum fuit in corpore Chriſti reſurgentis. Manifeſtum eſt autem, quod ad naturam corporis humani pertinent carnes, & oſſa, & ſanguis, & alia huiuſmodi. Et ideò, omnia iſta in corpore Chriſti reſurgentis fuerunt, & etiam integraliter abſque omni diminutione, alioquin non fuiſſet perfecta reſurrectio, ſi non fuiſſet redintegratum quicquid per mortem ceciderat. Vnde, & Dominus fidelibus ſuis promittit dicens Matth. 10 Veſtri autem capilli capitis omnes numerati ſunt: & Luc. 12. dicitur. Capillus de capite veſtro non peribit. Dicere autem, quod corpus Chriſti carnem, & oſſa non habuerit, & alias huiuſmodi partes humano corpori naturales, pertinet ad errorem Eutichij Conſtantinopolitanæ verbis Epiſcopi: qui dicebat, quod corpus noſtrū in illa reſurrectionis gloria erit impalpabile, & ventis aereque ſubtilius: & quod Dominus poſt confirmata corda diſcipulorum palpantium, omne illud,*
Ho. 26. in Euan. nō remotè à prin. *quod in eo palpari potuit, in ſubtilitatem aliquam redegit. Quod ibidem improbat Gregor. quia corpus Chriſti poſt reſurrectionem, immutatum non fuit, ſecundum illud Roman. 6. Chriſtus reſurgens ex mortuis, iam non moritur. Vnde, & illa, quæ dixerat, in morte retractauit. Si enim inconueniens eſt, vt Chriſtus alterius naturæ corpus in ſua conceptione acciperet, puta cæleſte, ſicut Valentinus aſſeruit, multò magis inconueniens eſt, quod in reſurrectione alterius naturæ corpus reſumpſerit, quia corpus in reſurrectione reſumpſit ad vitam immortalem, quod in conceptione aſſumpſerat ad vitam mortalem.*

Ad primum ergo dicendum, quod caro & ſan-
li. 14. Mo. c. 31. non procul. à fi. Auguſ. epiſt. 246. to. 2. *guis, ibi non accipitur pro natura carnis & ſanguinis, ſed vel pro culpa carnis & ſanguinis: ſicut Gregorius dicit in 14. Moralium. Vel pro corruptione carnis, & ſanguinis Quia (vt Auguſtin. dicit ad Coſcutiam, de reſurrectione carnis) non ibi erit corruptio, & mortalitas carnis, & ſanguinis. Caro igitur ſecundum ſubſtantiam poſſidet regnum Dei, ſecundum quod dictum eſt. Spiritus carnem, & oſſa non habet, ſicut me videtis habere. Caro autem cum ſecundum corruptionem intelligitur, non poſſidebit, vndè continuò additum eſt in verbis Apoſtoli. Neque corruptio incorruptelam.*

Ad ſecundum dicendum, quod ſicut Auguſtinus
Lucæ vlt. epiſt. 146. non multum lõge à prin. *dicit in eodem libro, fortaſſis accepta occaſione ſanguinis vrgebit nos moleſtior perſcrutator, & dicet. Si ſanguis in corpore Chriſti reſurgentis fuit, cur non & pituita, id eſt, phlegma, cur non & fel flauum, id eſt cholera, & fel nigrum, id eſt, melancholia, quibus quatuor humoribus naturam carnis*

A *temperari etiam medicinæ diſciplina teſtatur? Sed quodlibet quiſquis addat, corruptionem addere caueat, ne ſuæ fidei ſanitatem, caſtitatemque corrumpat. Valet enim diuina potentia de iſta viſibili atque tractabili natura corporum quibuſdam manentibus, auferre quas voluerit qualitates, vt abſit labes, ſcilicet, corruptionis, adſit effigies, adſit motio, abſit fatigatio, adſit veſcendi poteſtas, abſit eſuriendi neceſſitas.*

Ad tertium dicendum, quod totus ſanguis, qui de corpore Chriſti fluxit, cum ad veritatem humanæ naturæ pertineat, in corpore Chriſti reſurrexerit: & eadem ratio eſt de omnibus particulis ad veritatem & integritatem humanæ naturæ pertinentibus. Sanguis autem ille, qui in quibuſdam Eccleſiis pro reliquijs conſeruatur, non fluxit de latere Chriſti, ſed miraculosè dicitur effluxiſſe de quadam imagine Chri-
B *ſti percuſſa.*

HIc articulis quoad conclusionem, & probationem D. Tho. non indiget noua expoſitione, ſed videnda ſunt, quæ diximus de reſurrectione in communi. De iis verò, quæ in ſolutione argumentorum attingit, de humoribus, & alijs partib. aſſumptis à Chriſto in reſurrectione, differemus diſputatione ſequenti. Locus autem ille 1. ad Cor. 15. *Caro & ſanguis regnum Dei non poſſidebunt*, quem D. Tho. tractat in ſol. ad 1. expoſitus eſt in priori tomo diſp. 15. ſect. 6.

ARTICVLVS III.

Vtrum Chriſti corpus reſurrexerit
C gloriosum.

AD tertiū ſic proceditur. Videtur, quod corpus Chriſti non reſurrexit glorioſum. Corpora enim glorioſa ſunt fulgentia, ſecundum illud Matth. 13. Fulgebunt Iuſti ſicut Sol in regno patris eorum, ſed corpora fulgida videntur ſecundum rationem lucis, non autem ſecundum rationem coloris. Cū ergo corpus Chriſti viſum fuerit ſub coloris ſpecie, ſicut & prius uidebatur, uidetur quod non fuerit glorioſum. 300 Inf. q. 15. a. 6. ad 4. Et quo. 5. q. 3. ar. 1. Et op. 3. c. 245.

2. Præterea, Corpus glorioſum eſt incorruptibile. Sed corpus Chriſti non uidetur fuiſſe incorruptibile: fuit etiam palpabile, ſicut & ipſe dicit Lucæ vltimo. Palpate, & videte. Dicit autem Grego- Ho. 26. in Euā. paulo poſt prīcip.
D *rius in quadam Homilia, quod corrumpi neceſſe eſt quod palpatur, & palpari non poteſt, quod non corrumpitur. Non ergo corpus Chriſti fuit glorioſum.*

3. Præterea, corpus glorioſum non eſt animale, ſed ſpirituale, vt patet primæ ad Corinthios 15. Sed corpus Chriſti videtur fuiſſe animale poſt reſurrectionem: quia cum diſcipulis manducauit, & bibit, vt legitur Lucæ ultimo, & Ioannis vltimo. Ergo videtur, quod corpus Chriſti non fuerit glorioſum.

Sed contra eſt, quod Apoſtolus dicit ad Phili. 3. reformabit corpus humilitatis noſtræ, configuratum corpori claritatis ſuæ.

A Respondeo dicendum, quod corpus Christi in resurrectione fuit gloriosum, & hoc apparet triplici ratione. Primò quidem, quia resurrectio Christi fuit exemplar, & causa nostræ resurrectionis, vt habetur 1. ad Corinthios 15. Sancti autem in resurrectione habebunt corpora gloriosa, sicut ibidem dicitur, Seminatur in ignobilitate, surget in gloria. Vnde cum causa sit potior causato, & exemplar exemplato, multò magis corpus Christi resurgentis fuit gloriosum. Secundò, quia per humilitatem passionis meruit gloriam resurrectionis. Vnde, & ipse dicebat, Nunc anima mea turbata est: quod pertinet ad passionem, & postea subdit, Pater clarifica nomen tuum, in quo petit gloriam resurrectionis. Tertiò, quia sicut suprà habitum est, anima Christi à principio suæ conceptionis fuit gloriosa per fruitionem diuinitatis perfectam. Est autem dispensatiuè factum (sicut suprà dictum est) vt ab anima gloria non redundaret in corpus, ad hoc quod mysterium nostræ redemptionis sua passione impleret. Et ideò, peracto hoc mysterio passionis, & mortis Christi, statim anima in corpus in resurrectione resumptum, suam gloriam deriuauit: & ita factum est corpus illud gloriosum.

q. 34. a. 14
q. 14. ar. 1. ad 2. arg.

Ad primum ergo dicendum, quod omne quod recipitur in aliquo, recipitur in eo secundum modum recipientis. Quia igitur gloria corporis deriuatur ab anima (vt Augustin. dicit in Epistola ad Dioscorum) fulgor, seu claritas corporis gloriosi est secundum colorem humano corpori naturalem: sicut vitrum diuersimodè coloratum recipit splendorem ex illustratione solis secundum modum sui coloris. Sicut autem in potestate hominis glorificati est, vt corpus eius videatur, vel non videatur (sicut dictum est) ita in potestate eius est, quod claritas eius videatur, vel non videatur, vnde potest in suo colore sine aliqua claritate videri: & hoc modo Christus suis discipulis post resurrectionem suam apparuit.

Ep. 56. ante me. t. 2.
Ar. 2. hui9 q. ad 2. ar.

C

Ad secundum dicendum, quod corpus aliquod dicitur esse palpabile, non solum ratione resistentiæ, sed ratione suæ spissitudinis. Ad rarum autem, & spissum sequuntur graue, & leue, calidum, & frigidum, & alia huiusmodi contraria, quæ sunt principia corruptionis corporum elementorum. Vnde, & corpus quod est palpabile humano tactu, est naturaliter corruptibile. Si autem sit aliquod corpus resistens tactui, quod non sit dispositum secundum prædictas qualitates, quæ sunt propria obiecta tactus humani (sicut est corpus cæleste) tale corpus non potest dici palpabile. Corpus autem Christi post resurrectionem verè fuit ex elementis compositum, habens in se tangibiles qualitates, secūdum quod requirit natura corporis humani, & ideò naturaliter erat palpabile. Et si nihil aliud habuisset supra corporis humani naturam, fuisset etiam corruptibile. Habuit autem aliquid aliud, quod ipsum incorruptibile reddidit, nō quidem naturam cælestis corporis, vt quidam dicunt (de quo infrà magis inquiretur) sed gloriam redundantem ab anima beata, quia vt Aug. dicit in Epistola ad Dioscorum, Tàm potenti natura Deus fecit animam, vt ex eius plenissima beatitudine, redundet in corpus plenitudo sanitatis, idest, incorruptionis vigor. Et ideò, sicut Gregor. dicit ibidem, Ostenditur corpus Christi post resurrectionem fuisse eiusdem naturæ, sed alterius gloriæ.

D

Materiā ð dotib. videt respicere, q nō cōpleuit. epi. 56. ante me. t. 2. Ho. 26. in euang. nō remote a prin.

A Ad tertium dicendum, quod sicut Aug. dicit 13. de Ciuita. Dei. Saluator noster post resurrectionem, iam quidem in spiritali carne, sed tamen vera, cibum & potum cum discipulis sumpsit, non alimentorum indigentia, sed ea, qua, hoc, poterat potestate. Vt enim Beda dicit super Lucam, aliter absorbet aquam terra sitiens, aliter solis radius calens: illa indigentia, iste potentia. Manducauit ergo post resurrectionem, non quasi cibo indigens, sed vt eo modo naturam corporis resurgentis astrueret. Et propter hoc non sequitur, quod fuerit eius corpus animale, quod est indigens cibo.

L. 1. 14. c. 22 cir. fi. to. 5. Bed. c. 17. & est vlt. I Luc super illud. Habens aliqd vt mā ducetur.

COMMENTARIVS.

B DOcet D Tho. in hoc art. corpus Christi domini fuisse gloriosum in resurrectione sua. Quæ conclusio simpliciter, & absolutè sumpta est de fide certissima, vt testimonia, & rationes, quibus D. Tho. vtitur, apertè conuincunt, quæ adeò sunt perspicua, vt noua expositione, aut confirmatione nō egeant. Etenim illa omnia, quibus suprà probauimus Christum verè surrexisse, hoc etiam probant. Nam in omnibus illis locis sermo est de gloriosa resurrectione, & immortali. Dixi autem conclusionem absolutè intellectam esse de fide, vt videlicet, sermo sit de corpore glorioso, idest, habente eam perfectionem, & statum, quē corpora sunt in beatitudine habitura. Nam, si sermo sit de corpore habente hanc, vel illam perfectionem, nimirum quatuor dotes, vel qualitates, aut alias perfectiones C gloriæ, sic tàm certum est Christum habuisse corpus gloriosum, quàm est certum, habuisse has qualitates, & perfectiones. De qua re, vt hæc materia completa sit, postea propriam disputationem instituemus.

Xpi corp9 resurgit gloriosū.

Solutio ad 1. ex dictis in ar. 1. explicata est. In solut. verò ad 2. explicat D. Tho. verba Greg. homil. 26. in Euangelia. [Corrumpi necesse est, quod palpatur, & palpari nō potest: quod non corrumpitur.] Et in summa dicit, sic esse intelligenda, palpari nō posse, nisi corpus natura sua corruptibile, corpus aūt gloriosum, q̃uis propter statum gloriæ factum sit incorruptibile, non tñ amisisse propriam naturam, & compositionem ex contrarijs qualitatibus. Vnde habet, quod ex se corruptibile sit, quāuis per gloriam sit incorruptibile: & ideò, hic modus incorruptionis nō obstat, quominus tale corpus palpari possit. Qua occasione hic disputari posset quomodo corpus gloriosum sit incorruptibile. Sed de D hoc statim post sequentem disputationem.

Testimonij Greg. Pap. Expositio Dubium.

Secundò posset inquiri, quid sit corpus esse palpabile, & an corpus cœleste palpabile sit, aut cur hoc sit propriū corporis corruptibilis. Sed hęc quęstio philosophica est: nō possumus tñ missam facere expositionem textus D. Tho. Docet corpus esse palpabile non ratione solius resistentiæ, sed rōne suæ densitatis, ad quam sequuntur qualitates habētes contrariū, quæ sunt principia corruptionis. Vnde concludit solum illud corpus esse palpabile, qđ habet istas qualitates: corpus aūt cœleste, quamuis resistat tactui, non pōt tñ palpari, quia non habet huiusmodi qualitates. Addit verò Caieta. tacitæ obiectioni respondens, quod D. Tho. dixit, ex densitate oriri, vt corpus sit palpabile, intelligendum esse de densitate propria corporum corruptibilium. Nam cęlestia quoque corpora (inquit) densitatem habent, tamen alterius rationis. Nihil enim est cōmune voiuocum corpori corruptibili, & incorruptibili. Sed in primis, hoc ultimum principiū, qđ

Caietan.

A Caietan.assumit,falsum esse existimo. Et quidem, si intelligatur de prædicato communi vniuoco secundum rationem genericam,& instituto præsenti non est necessarium (quia licet densitates illæ essent diuersæ rationis,possent in communi ratione vniuocè conuenire) & omninò est falsum, & sine fundamento,vt constat ex Dialectica,& Metaphysica.Cur enim ratio corporis,& substantiæ,& quātitatis non dicetur vniuocè de corpore cœlesti, & elementari? Si aūt intelligatur de ratione vniuoca sm speciem vltimā, sic quidē minus est improbabile:mihi tñ nunq̃ visum est verum. Supposita.n. reali distinctione quātitatis à substantia, existimo probabilius quantitatē esse eiusdem speciei in corpore cœlesti,& elementari, et si substantiales materiæ diuersæ sint. Quia modus extēsionis in ordine ad locum, per quem nos à posteriori concipimus effectum formalem huius quantitatis,per modum cuiusdam capacitatis, seu aptitudinis ad replendū locum tali modo, hæc (inquam) extensio eiusdem B rationis est in oībus corporibus: Signum ergo est, effectum formalem quantitatis, atq; adeo quantitatem ipsam esse eiusdem rōnis in illis. Vndè,vlterius colligo,densitatem,quæ nihil aliud est, q̃ modus quidam quātitatis, eiusdem rationis esse in vtrisq; corporib. sicut et figura est eiusdē rationis, & oēs modi similes, qui intelligi possunt manere in sola quantitate abstracta,aut per diuinam omnipotentiam conseruata separata ab omni materia, & sine vlla propria qualitate realiter diuersa.Quo circa, id propriè existimo reddere corpus aliquod palpabile,qđ reddit illud sensibile sensu tactus, nō per modum cāæ efficientis, quæ non propriè ipsa in se sentitur,sed effectus eius: sed per modū obiecti,ac proprij sensibilis talis sensus. Quia palpare nihil aliud est, q̃ tangēdo experiri, seu sensu tactus pcipere,ut ex significatione ipsius uocis constat,& quia nihil aliud fingi, aut excogitari pōt. Quod et C indicauit Christus illis verbis: *Palpate,& videte*, idest,experimēto cognoscite:palpare ergo est tactu sentire,quod tangit,ergo esse palpabile est esse sensibile sensu tactus. Ad hoc aūt in primis necessariō est,vt corpus resistat,non vtcunq;, sed ratione densitatis,& duritiei. Quod ideò addo, quia licet cœlū resistat tactui,vt manui v.g. si conaretur moueri vltra superficiem concauam lunæ: tñ non resistit ratione densitatis. Nam,licèt in cœlo sint partes raræ,& densæ:tñ æquè resistunt oēs. Nos ergo prouenit ex densitate,sed ex indiuisibilitate, ex eo, q cœlum est incapax diuisionis ratione suæ substantiæ,& alicuius fortasse superioris qualitatis.Corpora verò corruptibilia resistont ratione densitatis, & duritiei.Nam,si hęc desit,facilè cedunt,& diuiduntur, vnde fit,ut palpari non possint.Hæc ergo est prima conditio necessaria in corpore palpabili: & hoc sensu dixit D.Tho. corpus esse palpabile ratione suæ *spissitudinis*:nō quod sit adæquata ratio, D sed conditio in primis necessaria,quam semper comitantur qualitates illæ,quæ sunt propria obiecta sensus tactus. Quę verò sint hæ qualitates non est præsentis instituti explicare Nam ad D.Thō.intelligendum dicta sufficiunt.

Respōsio. — Corpus esse palpabile quid sit.

Luc. 24.

Cœlum nō est palpabile,cur.

Tertiò verò inqri potest,quomodo corpus gloriosum palpabile sit. Sed hoc facilè definitur ex dictis.Nam in corpore glorioso manet diuersitas membrorum,& quædam sunt dura,alia mollia, omnia uerò habent sufficientē densitatē, ut ex hac parte contractari possint: aliunde quoq; habent suū naturale temperamentū,ac dispositiones,à quib. prouenit,ut sentiri possint. Sed est obseruandū (quod sup:à diximus)corpus gloriosum non agere ex necessitate naturæ,& aliunde habere dotem subtilitatis:vnde fit,vt si uelit,possit,neq; resistere tactui,neque per qualitates elementares illud immutare, & ideò,si noluerit,nō poterit palpari. Deinde potest, (si velit)sua quantitate resistere alteri corpori, non vtendo dote subtilitatis, nec se penetrando cū eo, neque etiam illi cedendo, & tamen nihil efficere in aliud corpus, neq; per suas qualitates tactiles illud immutando,aut speciem intentionalem imprimēdo.Quia hæc actio (vt dixi) est libera corpori glorioso, & non est necessariò coniuncta cum priori resistentia: atque hoc modo potest corpus gloriosum resistere,& non palpari,ad eum modum, quo id posset contingere in corpore cœlesti. Potest tamen corpus gloriosum suo etiam arbitrio resistere tactui, immutando illum per qualitates sensibiles, atque hoc modo potest palpari. Est ergo (ut ita dicam)corpus gloriosum palpabile uoluntariè,ac liberè,non ex necessitate.

Dubium. — Respōsio — Corp' gloriosū quō sit palpabile,& tāgibile.

In solut.ad 3.explicat D.Tho. quomodo Christus in corpore glorioso potuerit manducare. De qua re dicemus disput.sequenti.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum corpus Christi debuerit cum cicatricibus resurgere.

AD quartum sic proceditur. Videtur, q corpus Christi non debuerit cum cicatricibus resurgere.Dicitur enim 1. ad Corinth. 15. quod mortui resurgent incorrupti. Sed & cicatrices, & uulnera ad quandam corruptionem pertinent, & defectum. Non ergo fuit conueniens,ut Christus,qui est resurrectionis auctor,cum cicatricibus resurgeret.

301 3. dist. 21. q. 2. ar. 4. q. 3 Et op. 3. c. 145. & op. 60. c. 22. co. 4.

2.Præterea, Corpus Christi integrum resurrexit: sicut dictum est. Sed aperturæ uulnerum contrariantur integritati corporis: quia per eas discontinuatur corpus. Non ergo uidetur fuisse conueniens, quòd in corpore Christi aperturæ uulnerum remanerent: etsi remanerent ibi quędam uulnerum insignia,quæ sufficiebant ad aspectum,ad quem Thomas credit,cui dictum est. Quia uidisti me Thoma credidisti.

art. 1. huius quæstio.

3.Præterea, Damasc. dicit in 4.lib.quod post resurrectionem de Christo dicuntur quædam uerè, quæ non habuit secundum naturam, secundum dispensationem, ad certificandum quòd ipsum, quod passum est corpus,resurrexit: ut cicatrices. Cessante autem causa,cessat effectus. Ergo uidetur,quòd certificatis discipulis de sua resurrectione, cicatrices ulterius nō habuerit. Sed non conueniebat immutabilitati gloriæ, quòd aliquid assumeret quod perpetuo in eo non remaneret. Ergo uidetur, quòd non debuerit corpus cum cicatricibus in resurrectione resumere.

li. 4. c. 19. paulo ante finem.

Sed contra est, quod Dominus dicit Thomę Ioan. 20. Infer digitum tuum huc,& uide manus meas,& affer manum tuam, & mitte in latus meum, & noli esse incredulus,sed fidelis.

Respondeo dicendum,quòd conueniens fuit, animam Christi in resurrectione corpus cum cicatricibus resumere. Primò quidem propter gloriam ipsius Christi, dicit enim Beda super Lucam, quòd non ex impotentia curandi, cicatrices seruauit, sed ut in perpetuum uictoriæ suæ circunferat triumphum. Vnde & Augustinus dicit in 22.de Ciuita. Dei,quod fortassis in illo regno in corporibus martyrum uidebimus uulnerum cicatrices, quæ pro Christi nomine

Sup illud Luc. ostēdit eis manus, c. 97. in Luc. & est sermo. Lib. 22. c. 2. 1 p. in tom. 5.

pertulerunt. Non.n.deformitas in eis, sed dignitas erit, & quædam, quamuis in corpore, non corporis, sed virtutis pulchritudo fulgebit. Secundò, ad confirmandum corda discipulorum circa fidem suæ resurrectionis. Tertiò, vt Patri pro nobis supplicans, quale genus mortis pro homine pertulerit, semper ostendat. Quartò, ut sua morte redemptis, quàm misericorditer sint adiuti, propositis eiusdem mortis indicijs, insinuet. Postremò, ut in iudicio quàm iustè damnentur, ibidem denuntiet. Bedae. 97. in Lucã ad innuit. *Vnde, sicut Aug. dicit in lib. 2. de Symbolo, cap. 8. Sciebat Christus quare cicatrices in suo corpore seruaret: sicut enim demonstrauit Thomæ non credenti, nisi tangeret & uideret, ita etiam inimicis uulnera demonstraturus est sua, ut conuincens eos ueritas dicat, Ecce hominem, quem crucifixistis, videtis uulnera, quæ infixistis, agnoscitis latus, quod pupugistis: quoniam per vos, & propter vos apertũ est, nec tamen intrare uoluistis.*

Ad primum ergo dicendum, quod cicatrices illæ, quæ in corpore Christi permanserunt, non pertinent ad corruptionem, vel defectum, sed ad maiorem cumulum gloriæ, in quantum sunt quædam uirtutis insignia, & in illis locis uulnerum quidem specialis decor apparebit.

Ad secundum dicendum, quod apertura vulnerum, quamuis sit cum quadam solutione continuitatis, totum tamen hoc recompensatur per maiorem decorem gloriæ, vt corpus non sit minus integrum, sed magis perfectum. Thomas autem non solum vidit, sed etiã vulnera tetigit: quia (vt dicit Leo Papa) sufficit sibi ad fidem propriam, vidisse, quod viderat, sed nobis operatus est, vt tangeret, quem uidebat.

Ad tertium dicendum, quòd Christus in suo corpore uoluit cicatrices vulnerum remanere, non solũ ad certificandam discipulorum fidem, sed etiam propter alias rationes. Ex quibus apparet, quod semper in eius corpore cicatrices illæ remanebunt: quia (ut Aug. epi. 146 paulo à pri. to. 2. *August. dicit ad Cosentium, de resurrectione carnis) Domini corpus in cælo est, credo, ut erat quando ascendit in cælum. Et Gregor. 14 Moralium dicit. Quod si* li. 14. Mor. c. 31. à me. *quid in corpore Christi post resurrectionem potuit immutari, contra veridicam Pauli sententiam, post resurrectionem Dominus rediit in mortem, quod quis dicere nisi stultus præsumat, qui veram carnis resurrectionem denegat? Vnde patet, quod cicatrices, quas Christus post resurrectionem in suo corpore ostendit, nunquam postmodum ab illo corpore sunt remotæ*

Contextus D. Thom. satis est perspicuus, de re uerò ipsa disseremus disputatione sequenti.

DISPVTATIO XLVII.

In sex Sectiones distributa.

De integritate, ac perfectione naturali corporis Christi resurgentis.

DIximus in superioribus, Christum dominum verè, ac propriè surrexisse, atque adeò post resurrectioné habere verum corpus humanum, & perfectũ perfectione essentiali; hoc enim saltè est necessarium ad ueritatem resurrectionis. Vnde A etiam fit necessarium esse, ut habeat corpus organicum, & conuenienti modo dispositum saltem, prout necessarium est ad ueritatem, & naturalem consistentiam humanæ naturæ, iuxtà ea, quæ diximus de resurrectione in communi. Nunc ergo dicendum superest de perfectione, quæ est præter rei essentiam, sine qua rei natura posset consistere, licèt non adeò perfectè. Hæc auté perfectio duplex esse potest, una supernaturalis (de qua dicturi sumus disputatiuné sequenti) altera naturalis, de qua hic dicendum est: & ad tria, uel quatuor capita reuocanda est, scilicet, ad perfectionem qualitatis, actionis, seu uirtutis actiuæ, & quantitatis. Et quidem de qualitatum naturalium perfectione, nihil specialiter dicendum occurrit. Quia qualitates naturales, uel sunt dispositiones, quæ complent naturale temperamétum, & de his iam diximus, necessarias fuisse in corpore Christi. Vel sunt qualitates secundæ, quæ ex temperamento primarum conse- B quuntur vt color, & de his eadem est ratio, quę de primis, neq; in eis est aliqua difficultas, quæ explicatione indigeat. Vel sunt veluti modi quidam resultantes ex quantitate, aut ex proportione partiũ, seu aliarũ qualitatũ, vt sunt figura, pulchritudo, sanitas, & de his ét nulla est specialis quęstio, tũ quia si hæc fuerunt perfectissima in corpore Christi mortali, certius est, esse in corpore glorioso, tùm etiam, quia cum hæc consequantur ex perfectione quantitatis, & aliarum qualitatum, explicata ueritate in fundamento, explicata relinquitur in reliquis, quæ necessario consequuntur. Aliæ denique sunt qualitates, quæ sunt propriæ potentiæ actiuę, quę in secundo membro suprà posito comprehéduntur. Dicendum uerò est prius de quantitate, & quoniam maximè intrinseca est corporis, & ab illa maximè pendent omnes corporis facultates. Quãtitatis autem perfectio in tribus potissimum uidetur consistere, scilicet, in perfecto, ac completo nu- C mero omniũ partium corporis humani, uerfectaq; singularum partium magnitudine, ex qua resultat debita totius corporis moles, ac denique debita integritas, compositio, & continuatio huiusmodi partium.

SECTIO I.

Verum corpus Christi gloriosum habuerit omnes partes solidas corporis humani.

PRimum omnium certum de fide est, Christi domini corpus surrexisse integrum, ac perfectum. Quod probari potest testimonijs, & rationibus, quibus priori tom. disp. 15. sect. 5. probauimus, assumpsisse Verbum diuinum in Christo naturam nostram integram, sicut eam in Adamo plantauit. Quia factus est homo perfectus, ac integer, nô mã- D cus, & mutilus. Hoc.n.licet fuerit uerum in statu mortali, multò tamen magis in statu gloriæ, tùm, quia (ut Athan. dixit libr. de incarnat. Verbi, eiusq; corporali aduentu) *Corpus, in quo Christus resurrexit, non alterius cuiusquam, sed ipsiusmet vitę corpus fuit, & ideò cum omni integritate resurrexit.* Nã sicut in prima assumptione propter Verbi maiestatem, non decuit assumi corpus mancum, aut mutilum: ita etiam neque in resurrectione, cum eadem perseuerauerit vnio ad Verbum, & præterea adiuncta fuerit perfectio gloriæ, quæ naturalem hanc perfectionem supponit: tum præterea, quia (ut dixit Gregorius Nyssenus oratione prima de Resurrect.) *Christus id, ad quod erat iterum reuersurus per resurrectionem, quidquid iacebat vnà secum excitauit.* Sed in sepulchro iacuit integrum corpus, sicut erat uiuum, quia in passione

Corpus Christi integrũ, ac perfectũ resurrexit.

nullum

nullum membrum est illi abscissum, sicut neq; oēs aliquod cōtractum est. Constat igitur, resurrexisse corpus Christi integrum, ac perfectum, atq; adeò omnibus partibus solidis constans. Voco aũt partes solidas eas, quæ ab humoribus distinguuntur, de quibus sectione seq. dicēdum est. Vnde, sub his partibus comprehenduntur in primis omnes illæ partes, quæ anima rationali informantur, de quib. nulla potest esse controuersia. Comprehenduntur quoque dentes, & vngues. Eiusmodi namq; probabile est informari anima, & certum, requiri ad corporis integritatem, & ad aliquas actiones connaturales homini. Deinde idem dicendum de barba, & capillis capitis. Nàm licet de his maius dubiũ sit, an informentur anima: certum tñ est, plurimũ conferre ad ornatũ, & complementum humani corporis. Præterea, idem est de intestinis, quæ & sunt partes solidæ, & sine vlla dubitatione ab anima informantur, & ad integritatem naturalem humani corporis requiruntur. An verò essent vacua, vel quib. substantijs plena, dicemus sectione sequenti. Et cōfirmantur hæc omnia. Nam in oībus hominib. resurgentibus ad gloriam, omnes hæ partes instaurabunt, quia [capillus de capite eorum non peribit, vt latè tractat August. in Enchirid. c. 87. & seq. & lib. 20. de Ciuit. ca. 19. & Theologi in 4. dist. 44. vbi D. Tho. q. 1. art. 2. optimam rationem affert. Quia corpora Beatorum reparantur ad perfectionem vltimam consequendam, ergo oportet, vt in substantia sua integra, ac perfecta restituantur: ergo multò magis hoc fuit necessarium in Christo, cuius corpus non solum reparabatur per resurrectionem, vt vltimam perfectionem gloriæ consequeretur: sed etiam, vt esset exemplar omnium, quæ similē perfectionem erant consecutura, vsquam corpus ipsius Dei proprium. Accedit, quòd propter infinita merita multò magis debebatur Christo hæc perfectio, quàm alijs.

Luc. 21.

Dubium. Solum potest hoc loco vulgaris illa quæstio desiderari, an in corpore Christi post resurrectionem fuerit præputium, qđ in circuncisione abscisũ est. Et rō dubitandi esse potest. Quia præputiũ Christi dr adhuc esse in terra. Innocentius enim III. lib. 4. de mysterijs Missæ refert, in Latera. Basilica reseruari, quod & nunc habet Romana traditio. Est. n. in Lateranensi templo quidam locus sacer, qui pp multitudinem, & excellentiam reliquiarũ, quæ ibi adseruantur, *Sancta Sanctorum* vocatur: ibique præputium Christi esse dr, translatum: porrò tempore Caroli Calui ex Aquisgranensi ciuitate, vbi, (eodem autore Innocētio) Carolus Magnus illud collocauerat sibi per Angelum Ierosolyma delatũ. Et confirmatur, quia sicut in corpore Christi resurgentis manserunt vulnera clauorum, & lanceæ, salua corporis integritate, ac perfectione: ita potuit manere cicatrix illa circuncisionis, igitur non fuit necessarium præputium iterum assumi.

Resp. In corpore Christi resurgētis præputiũ est.

Nihilominus dicendum est, in corpore Christi resurgentis esse præputiũ. Ita se sentiunt Theophyl. Luc. 2. Bona. in 4. d. 12. & Supplemetũ Gab. id 4. d. 44. q. 1. & Medina hic art. 2. existimat esse rē certam, quis Turrecremata in c. Inuitat. de consecrat. d. 2. & Syluest. in rosa aurea, rē sub dubio relinquant. Ratio autem nostræ sententiæ est. Quia præputiũ est particula humani corporis ad eius integritatem aliquomodo pertinens: ergo non deest nunc corpori Christi in cœlo. Quia esset aliqua imperfectio, cuius nulla sufficiens cā fingi pōt. Nam, quod maneat cicatrix vulneris in circuncisione accepti, vel non est necessariũ, vel certe fieri potuit sine diminutione, & defectu alicuius partis. Itē Adam, & alij Beati habebũt integra corpora absque defectu huius partis. Quod. n. quidam dixerunt (vt hic Medina refert) oēs Beatos habituros circuncisa cor-

A pora, fabulosum est, ac Iudaicum, & de ijs, præsertim, qui in hac vita circuncisi non fuerunt, est prorsus incredibile. Cur. n. humanũ corpus nō hēbit in beatitudine oēem illam naturalē perfectionem, & substantialem integritatē, q̃ in prima creatione habuit, & in statu innocētiæ haberet? Aut cur potius virile corpus, q̃ fœmineũ ex parte aliqua mutilum futurum erit? Quod si in aliquo futurum est integrum, & sine ullo defectu, maximè in Christo.

Ad traditionem ergo, seu historiam referentem particulam illam præputij Christi seruari hactenus in Ecclesia, Innocentius suprà in dubiũ illā reuocat. Nam dicit, totum hoc esse Deo committendũ. Supplementum aũt Gabrielis dicit, probabile esse simul manere in terra, & in corpore Christi, in quo informatur a a rationali, & viuit: in terra verò est inanime. Sed mihi non vr hoc credibile, non φ existimem implicare contradictionem: sed quia nulla est cā tanti miraculi, nec probabile fundm̃, vt illud credatur.

B Bonauētura igitur suprà, dub. 2. circa textum Magistri respōdet, fortasse in præputio nō fuisse aliquid pertinens ad veritatem humanæ naturæ, vel (si aliquid fuit, illud fuisse reassumptũ: aliquam verò materialem partē conseruatā esse pro deuotione fidelium: Mihi tñ dicendum occurrit, particulam illam præputij formaliter, (vt sic dicā) esse de integritate corporis: nō vero materialiter, idest, vt constans ex illa indiuidua parte materiæ, ex qua constabat præputiũ in circuncisione abscissum, iuxtà doctrinam generaliter suprà datā de veritate resurrectionis. Vbi ex snīa Aug. & D. Tho. diximus, non esse ad veram resurrectionem simpliciter necessarium, vt omnes partes materiales corporis ex eisdem numero partibus materiæ consent, ex quib. prius constabant: sed sat esse, vt totum cōstet ex eadē materia tota, & ad maiorem perfectionem satis esse, vt principales partes, seu organicæ oino eędem sint, & ex eadem materia. Quòd ve-

Respons. ad obiectionem.

C rò minima aliqua materialis pars interdũ ex alia materia suppleatur, nihil obstat tàm veritati, q̃ perfectioni resurrectionis, præsertim si illamet materia fuit aliqñ pars eiusdem corporis. Sic igitur in præsenti dici pōt, corpus resurgens habuisse præputiũ formatum ex aliqua parte materiæ illius, quæ aliqñ fuit in corpore Christi, & per continuam nutritionem resoluta fuerat: particulam verò illam, quæ in circuncisione abscisa fuerat, relictam esse in terris ad fideliũ deuotionem. Hoc modo & saluatur perfecta integritas corporis Christi resurgētis, & fides humana adhibetur traditioni asserēti, Christi præputiũ manere in terris. Neq; in hoc apparet ulla difficultas, uel inconueniens. Nam etiā illamet particula tempore infantiæ abscisa nō cōstabat ex tota materia necessaria, ut restitueretur in ea quātitate, q̃ corporis perfectæ magnitudinis requirit. Oportebit ergo addere aliquid materiæ, id,

Particula præputij Xpi in circũcisione abscissa in Lateranēsi Basilica adseruari creditur.

D scilicet, quod in uitæ progressu acquisitũ esset per nutritionē. Rursus, illamet particula materiæ, qua constabat præputium in infantia, fortasse, si tunc non fuisset abscisa, per conti nuam uitæ nutritionem fuisset resoluta, sicut de materia aliarum partium est uerisimile, ergo nō oportuit assumere præputium ex illamet materia. Et hoc est satis ad rem incertam, dummodo certò constet, Christi corpus in cęlo hac parte non carere.

SECTIO II.

Quomodo in corpore Christi glorioso, vulnerum cicatrices salua eius integritate, ac perfectione permāserint.

HAec dubitatio oritur ex dictis sectione præcedenti, duplici ex capite. Primò, quia de in-

A tegritate, ac perfectione humani corporis est partium continuitas, sine qua nec integras, neque soliditas perfecta potest intelligi. Sed si manibus, pedibus, ac latere manserunt hiatus vulnerũ, non potuerunt illę partes esse cõtinuæ: ergo neque habuerunt debitã integritatem. Et hęc difficultas potissimũ apparet in arterijs, neruis ac venis. Nam horũ continuitas maximè necessaria est ad continẽdum sanguinẽ & spiritus, & vt deriuentur, fluantq; per corpus: deniq; ad motionẽ & vsum partium organicarum. Secũdò, quia necesse est, vt desinat aliquæ partes carnis, & neruorum, al ęq; similes, quibus illa foramina opplẽda forẽt: ergo nõ est corpus omni ex parte cõpletum. Antecedens patet, quia de facto illa vulnera non replentur carne, neruis, &c. & alijs partib. nihil est additũ. Oportuisset. n. aut densiores fieri, q̃ natura sua postulẽt, aut aliũdè deformiter augescere: vtrũq; aũt est contra perfectionẽ illius corporis. In contrarium aũt est, quia Ioan. 20. dicitur, Christũ, vt Thomam ad fidẽ reuocaret, in
B manibus, ac latere vulnerum ostendisse vestigia.

In hac re propter prædictum locum Io. de fide certũ est, reseruatas esse in corpore Christi resurgentis quinque vulnerũ cicatrices. Nam, licèt Ioannes non faciat expressam mentionem pedum, tñ vniuersa Ecclesia semper intellexit, ita esse locum hũc explicãdum, sicut ab vniuersis Patribus expositus est. Quia ferè eadem est ratio pedum, ac manuum. Quòd verò Christus tantum manus, & latus ostenderit, in causa fuit, quia Thomas solum fecerat mentionem manuum, ac lateris, quando in sua incredulitate persistens dixerat, [Nisi videro in manib. eius fixuram clauorum, &c.] tamen reuera sub manibus, & latere, etiam pedes comprehendere voluit. Adde, Lucam, dum narrat eam apparitionem, quam refert Ioannes cap. 20. cum Christus ingressus est ianuis clausis ad discipulos Thoma absente, dicere, ostendisse Christum discipulis, manus, ac
C pedes: cum tamen Ioannes dicat ostendisse eis manus, & latus: ergo signũ est, sub his uulneribus omnia comprehendi. Sit ergo certum mansisse post resurrectionem omnia.

In corpore Christi glorioso quinque vulnerum cicatrices perseuerant.

Luc. 24.

Secundò, est certum has cicatrices non fuisse apparentes, aut pro illo tantum tempore, quo se discipulis Christus ostendebat effictas: sed ab instanti resurrectionis verè in Christi corpore permansisse, perpetuoque duraturas. Ita explicant hoc mysterium Ignat. epist. 10. ad Smyrnenses. Hilar. libr. 3. de Trinitate, Iustin. dialog. cum Tripho. Diony. cap. 7. de cœlest. hierar. Leo Pap. serm. 1. de Resurrectione, August. epist. 49. quæst. 1. & lib. 2. de Symbolo ad catechumenos, cap. 8. & lib. 22. de ciuitate, cap. 20. Ambros. & Beda Luc. ultimo, Cyrillus Alexandr. li. 12. in Ioan c. 58. & Ierosolymitan. cat. 14.
D Athanas. episto. ad Epictetum, & oratione contra Arrianos, in hoc dictum, *Ex Deo, Deus est Verbũ*, circa finem, Gregor. hom. 26. in Euangelia, & omnes interpretes Ioan. 20. Ratio est, primo, quia cũ stigmata vulnerum ostensa sint à Christo in veritatis testimonium, debuerũt esse vera, & non ficta. Item, cum Christi corpus resurrexerit immortale, & impassibile, nullam postea mutationem, seu alterationem in propria substantia, & quantitate pati debuit. Ergo sicut uera ostendit stigmata vulnerum, ita à principio resurrectionis ea habuit, ac perpetuo retinet. Vnde Cyril. Alexand. suprà, colligit, Christum eas cicatrices secum attulisse in cœlum ex illo Zach. 13. *Quid sunt plagæ istæ in medio manuum tuarum? & dicet, his plagatus sum in domo eorum, qui diligebant me.* Item, ex simili interrogatione Isai. 36. *Quis est iste, qui venit de Edom, tinctis vestibus de Bosra? &* iosta, *quare ergo rubrum est uestimentum tuum?* Quæ loca de hoc mysterio interpretatus etiam idem Cyrillus, in Exegesi ad Aca-

Cicatrices vulnerum in corpore Xp̃i glorioso non apparẽtes sed veræ.

A cium, quæ habetur in Concil. Ephes. tom. 6. c. 16. & in Isai. & ibidem Hieronym. exponit interrogationem hanc inductam esse ab Angelis, Christo in cœlum ascendente. Augustinus etiam supra affirmat, Christum venientem ad iudicium, allaturum hæc stigmata, eaq; suis inimicis ad eorum confusionem ostesurum. Et in hunc modum interpretatur illud Zachar. *Aspicient ad me quem confixerunt.* Quod eodem modo exposuit idem August. lib. 20. de ciuitate, cap. 30. & lib. 1. de Trinit. ca. 13. Hieronymus, Theodoretus, Rupertus in eundem locum, Leo epist. 97. ad Leonem Augustum, vbi Chrysostomum in eandem sententiam adducit homilia de cruce, & latrone, cap. 6. Zach. 12.

Difficultas verò superest, primò in explicãdo qualia fuerint hæc vulnerum stigmata. Duobus. n. modis possunt intelligi, primum vt verè manserint in manibus Christi foramina clauorum, & similiter in pedib. & latere. Alio modo, vt omnes partes re-
B uera fuerint integræ, continuæq;: manserint tñ ibi signa aliqua, & vestigia vulnerum. Hoc. n. posteriori modo videtur exponere Augustin. dicta epistola 49. & alijs in locis, quæ retulimus. Dicit enim Christum post resurrectionem, non uulnera monstrasse dubitãtibus, sed cicatrices, quæ tunc falsæ fuissent, si nulla vulnera præcessissent, & neque ipsæ essent, si eas esse noluisset. In eandem sententiam referri possunt, qui hæc uocant [stigmata uestigia, notas,] aut [cicatrices vulnerum,] ut Gregor. vterque, Cyrillus, & alij. Itaque huic explicationi fauent rationes dubitandi initio positæ. Dubium.

Cæterum communis sententia est, in his uulneribus mansisse uera foramina. Ita docuit Abulens. parad. 5. cap. 25. & 29. quem recentiores sequũtur, Caietan. hic articul. 4. & Ioan. uigesimo, Iansenius Respõsio.
C cap. 147. concord. Toletus Ioan. uigesimo, Medina hoc loco. Et uidetur fuisse sententia Cyrilli, libro de fide ad Theodos. circa finem, dicentis, *Postquam Thomas manum in latus: & digitos in clauorum foramina intulisset, statim exclamauit Dominus meus, & Deus meus.* Gregorius Nazianzenus, oratione quadragesimasecunda dicit, mansisse *clauorum impressiones*. Euthy. in Ioannẽ dicit, Thomam uidisse *vestigia clauorum, & latus Christi apertum*. Et uidetur hæc sententia apertè conuinci ex Euangelio. Primum enim dicit Thomas: *Nisi videro in manibus eius fixuram clauorum, & mittam digitum meum in locum clauorum, & mittam manum in latus eius, non credam.* Quæ uerba uidetur Thomas, dixisse permotus sermonibus discipulorum, qui dicebant se uidisse Dominum. Vnde uerisimile est, etiam narrasse, uidisse se loca, idest, foramina, rupturasque clauorum, & lanceæ, Hæc enim per se considerata non uidentur esse si- Ioan. 20.
D gna hominis uiuentis, & suscitati. Nam per ueram, & perfectam resurrectionem potius uiderentur tollenda omnia uulnera, & uulnerum cicatrices, (ut apud Augustinum, etiam ethnicus Porphyrius obijciebat.) cur ergo postulasset Thomas hæc signa in Christo suscitato, nisi ab alijs discipulis audiuisset, Christum in suo corpore hæc signa conseruasse, & ostendisse? Vnde Petrus Chrysologus sermone 18. pertractans illa uerba Christi: *Videte manus meas, & pedes meos*, in hæc uerba introducit Christum loquentem, *Quia grauatis oculis caput adhuc respicere non potestis, videte carnis vulnera. Oculus non videt, videat tactus, digiti vestri intrent vestigia clauorum, manus vestra alta vulneris exquirant: Aperite manuum foramina, sulcate latus, renouate vulnera. Quia negare non possum discipulis ad fidem, quod inimicis in pœnam sæuientibus non negaui. Palpate, palpate, & vsque ad ossa inquisitores arduus peruenite, vt vel ossa carnis astruant veritatem, & me esse* Ioan. 20.

ipsum vel vulnera seruata testentur. Denique cum Christus postea dixit Thomæ, *Infer digitum tuum huc, & mitte manum tuam in latus meum*, apertè significauit, fuisse in eis partibus hiatus aliquos, in quos exploratores digiti, & manus immitti possēt. De quibus loquens idem Petrus, Chrysol. ser. 76. *Dominus, inquit, eandem redit in carnem, vulnera reportat, ipsa clauorum foramina resumit, & ipsa facit testimonia sui corporis, sua resurrectionis indicia, qua sua fuerant contumelia passionis*.

Obiectio. Sed dicet aliquis, posse excogitari modum, quo intelligantur mansisse tantum cicatrices, seu signa vulnerum: non tñ propria foramina, quæ non essent carne, & sanguine plena. Cum, n. corpus Christi esset gloriosum, poterat per dotem subtilitatis penetrari cum alio corpore, vel (si vellet) illi resistere, & ab eodē loco pellere, similiter quoq; poterat suo arbitrio uisum immutare sedm aliquā partē, & non sedm aliam. Sic igitur potuit Christus dare locum Thomæ, vt digitos in loca clauorum immergeret, ac si essent carne vacua, contingendo, & palpando latera vulnerum, & non carnem intermediam, non quia re ipsa nulla esset inter ea latera interiecta caro, sed quia quòad illam carnem vtebatur dote subtilitatis, faciendo, vt non resisteret, nec palpari posset: quoad alias verò partes, permittendo se contrectari, ac palpari. Et simili modo respectu visus facere potuit, ut illa caro interiecta inter latera non multiplicaret species, nec immutaret uisum, neque et impediret, quominus totus ille locus esset transparēs, ac diaphanus. Hęc enim sunt facilia corpori glorioso, qd lucidissimū est, & uisum immutat, vt vult. Quòd si obijcias, quia iuxtà hūc modum explicandi, sequitur, Christum non vera ostendisse vulnera, sed ficta. Rñderi pōt cum Aug. ipsum non vera monstrasse vulnera Nunq̄. n. Euangelium id dixit: sed solum ostendisse Christum manus, & latus. Et cū dixisset Thomæ, *Infer digitum tuum huc*, non addidit, *& vide vulnera mea*: sed dixit, *& vide manus meas*. Neq; verò ostendit ficta vulnera, sed ostendit uera loca vulnerum cum signis, & ueris cicatricibus vulnerum. Vnde addi potest, q̄uis manus v.g. Christi sit integra, & tota caro eius continua: tñ in illa parte, vbi clauus fuit infixus, apparere locum ipsius vulneris cum propria figura, & speciali colore, ac fulgore, qui non tm̄ in superficie, sed in tota profunditate vtrinq; cernatur: & q̄uis totus ille locus, & quasi foramen nunc non sit carne vacuū, sed plenum: tñ carnem, quæ ibi est inclusa, esse quasi gemmam quandam singulari modo perlucidam, & perfectissimo colore imbutam. Vnde fit, vt sine vlla fictione, uel falsitate potuerit Christus ostendere discipulis cicatrices, & stigmata vulnerum, ita vt ab eis uerè videri potuerint, tangi, & (vt ita dicam) penetrari uel oculis, vel digito, quāquam re uera in corpore Christi nullum sit foramen carne vacuum. Denique videri potest hic modus dicendi nō improbabilis, quia & rationes in principio factæ optimè hoc modo expediuntur, & apparet consentaneus Aug. locis suprà citatis, & 22. de Ciui. c. 19. & 20. & D. Th. hic art. 4. ad 1. & in 3. d. 21. q. 2. art. 4. q. 3. ad 1. qui dicit, cicatrices vulnerū mansisse in Christo absq; vllo defectu, & cum magno

Respōsio. decore, qui apparet in locis vulnerum. Sentiūt ergo, nullam partem carnis ibi deesse, & decorem illum in carne ibi existente apparere. Et idem sentit Sotus in 4. dist. 44. art. 3. agens de martyribus.

Nihilominus modus hic explicandi hæc vulnera, sicut nouus, ita & suspectus est, minusque consentaneus Euangelicæ ueritati, & candori, & ideò prior cōis snia oino defendenda est. Et iuxta illam ad rōnes dubitandi initio factas dicendū est, speciali miraculo factum esse, ut illa foramina, nō impediant, quominus nerui, arteriæ, & venæ continuæ sint, optimeque dispositæ, tùm ad continendum sanguinem, tum ad oēs actiones, & motus vitæ. Et quàmuis ibi desit aliquid carnis, ita sunt illæ partes dispositæ, vt nullam deformitatem, sed potius decorem singularem habeant. Vnde ille non reputatur defectus, aut imperfectio aliqua, cū nec pulchritudinē minuat, neq; optimam dispositionem, tam ad existendum, q̄ ad operandum tollat.

Vltimò quæri potest, cur Christus voluerit hæc vulnerum stigmata in glorioso corpore conseruare. Porphyrius enim apud August. Epistola 49. sic obijciebat. *Si post resurrectionem status beatus futurus est, quid sibi vult cibatum Christum fuisse, & vulnera monstrauisse? Sed si propter incredulum fecit, finxit: si autem uerum ostendit, ergo in resurrectione accepta futura sunt vulnera*. Itaque infidelis ille existimabat, vulnera Christi, aut non fuisse vera, sed ficta: aut si uera fuerunt, ex necessitate materiæ in corpore permansisse, ac si Christus illa curare non potuisset. Vnde Beda Luc. vltimo, his verbis proponit argumentationem infidelium. *Si Deus vester, nec sibi inflicta à Iudæis vulnera curare praualuit, qua temeritate putatis eum vestra de puluere membra ad integrum restauraturum?* Obiectio.

Sed hęc obiectio nullius momēti est. Quis. n. vel cogitare potest, eum, qui corpus mortuum uiuificare potuit, non potuisse ipsius vulnera, cunctaq; illorum uestigia, ac signa delere, si uoluisset? Igitur quod in Christi corpore vulnera manserint, non necessitatis fuit, sed uoluntatis, ac gratuitæ dispensationis. Sicut enim quando, & quomodo uoluit, ita etiam, qualē uoluit, corpus suum excitauit. Tradunt autem Patres uarias rationes, & causas ob quas in Christi corpore vulnerum stigmata relicta fuere. Quarum illæ potissimæ sunt, quas hic D. Thom. adducit ex Beda, & August. citatis locis. Respōsio. Impressa vulnerum stigmata in suo glorioso corpore Xps reliquit.

Prima est, propter accidentalem gloriam corporis Christi, in quo vulnera manent in perpetuum uictoriæ, triumphique insigne. Vnde colligit August. 22. de Ciuitate, cap. 19. & 20. in omnibus martyrum corporibus gloriosis futura esse quædam insignia, & vulnerum cicatrices, quæ pro Christo sustinuerunt, cum magno decore, & accidentali gloria. Atque idem affirmat Ambros. lib. 10. in Lucam. Et quamuis Cyril. Alex. 12. in Ioan. c. 58. hoc negare uideatur, tamen reuera solum negat imperfectionem, & defectum, non uictoriæ, & triumphi stemmata.

Secunda ratio est, mansisse hæc vulnera ad fidem cōfirmandam. In qua illud uidetur difficile, quomodo eiusmodi vulnera potuerint esse accommodatum medium ad confirmandam ueritatem resurrectionis. Nàm potius videntur potuisse præbere occasionem dubitandi, non solum de potestate resurgentis, & perfectione resurrectionis (vt Porphyr. dubitauit,) sed etiam de illius ueritate, quomodo scilicet uerè esset uiuum corpus, in quo talia vulnera, & præsertim apertio lateris apparerent. Obiectio. Respondetur, fuisse illa stigmata ueræ resurrectionis signa. Quia apertè ostendebant, illud corpus, quod uiuum uidebatur, fuisse idem numero, quod in cruce pependerat. Vnde, Leo Pap. ser. 1. de Resurrectione. *Ideò*, inquit, *vulnus lateris, fixuras clauorum, & omnia recentissima passionis signa monstrabat, vt agnosceretur in eo proprietas diuina, humanaque natura indiuidua permanere*. Et Cyril. Alex. d. c. 18. dicit. *Christum præter illud, quod rerum conditio requirit, propter vtilitatem nostram, passionis notas retinuisse, ut resurrectionis mysterium rectè intelligamus, non aliud corpus resurrexisse credentes, quam quod cruciatu mortuum fuit*. Similia habet Damasc. lib. 4. de fide, cap. 18. August. Beda, & alij Patres suprà citati. Respōsio.

Tertia

Obiectio. Tertia causa afferitur, vt semper æterno Patri vul nera ostendat, quæ sumpta est ex Beda supra: & illu strari pōt ex multis, quæ de oratione Christi in cœ lo adduximus in priori tomo, Disp. 45. Sect. 2. So lum posset aliquis dubitare. Quia æterno Patri sem per fuerit præsentia passionis vulnera, ac si nunc eo dē modo durarēt, quo tempore passionis fuerunt: ergo ad repræsentandam Deo Christi passionem,

Respōsio. vel (vt ita dicam) ad eam in memoriam reuocādā, non erant necessaria sensibilia passionis, neque ad hunc finem poterant esse vtilia. Dicēdum verò est, sine dubio hæc signa nō esse in humanitate relicta: quia respectu Dei essent necessaria, vel vtilia, ut pas sionem Christi, & merita in eius memoriam reuo carent. Non. n. indiget Deus sensibilibus signis, ne que illis ad cognoscendū mouetur. Fuerunt tñ val de necessaria propter nos, ut intelligeremus Chri stum ingressum esse in cœlum, *vt appareat vultui Dei pro nobis*, idest (vt ait Cypr. ser. de Baptis. Chri sti,) *Et semper reseruata in corpore plaga salutis hu mana exigant pretium, & obedientia damnatiuum re quirat.* Vel (vt exponit Anselmus,) *vt appareat pra sentia, ac beneuolentia Dei patris, mercedē pro no bis, ostendens cicatrices vulnerum, que pro nostra re demptione pertulit. Miro enim, & ineffabili ardore eum qui nihil unquam patrest obliuisci, qui semper mi sereri paratus est, absque intermissione dominus Ie sus admonet, quam cangrue hominibus misereri de beat prò quibus ipse confligens mortis imperium mo riendo prostrauit.*

Impressa vulnerū si gna in cœ lo cur pa tri Christi offēderat.

Et hinc oritur quarta causa horum stigmatum, scilicet, vt ad spem, & fiduciam in Christum homi nes excitentur, & ad gratias illi agendas pro ineffa bili redemptionis beneficio. Quæ omnia eleganter compleaus est Ambros. supra citato loco, dicēs: *In quo non solum fidem firmat, sed etiam deuotionem acuit; quod vulnera suscepta pro nobis cœlo inferre maluit, abolere noluit: ut Deo Patri nostræ pretium li bertatis ostenderet.* Legendus ét est Bernardus ser. 61. in Cantica, vbi tractans illa verba cap. 2. *Surge amica mea, speciosa mea, & ueni Columba mea in foraminibus petra, in cauerna maceria* per forami na petræ (Cum Gregor.) vulnera Christi intelligit, & hanc rationem latè persequitur, & inter alia sic inquit. [Ego uerò fidenter, quod ex me mihi de est, vsurpo mihi ex visceribus Domini, quoniam misericordia affluunt, neque delunt foramina, per quæ effluant. Foderunt manus eius, & pedes, latusque lancea forauerunt, & per has rimas licet mihi sugere mel de petra, oleumque de saxo durissi mo.] Et infrà: [Columba mea in foraminibus pe træ, quod in Christi vulneribus tota deuotione ver fetur, & iugi meditatione moretur in illis. Inde martyrij tolerantia, inde illi magna fiducia apud Deum altissimum.]

Ex quo Bernardi loco, & ex Greg. Cant. 2. circa eadem verba, quinta ratio deduci potest, nimirum conseruasse Christum vulnerum insignia, vt secta tores eius in illum intuentes, sua non sentiāt vulne ra, & exemplo capitis sui, animum erigant, & ad si milia mala pro Christo toleranda fortiores fiant.

Sexta, & vltima ratio in superiorib. indicata est, conseruata nimirum fuisse hæc stigmata, ad cōfun dendos Christi hostes in iudicij die. Quam, præter August. supra citatum, attigit Hippolit. martyr ora

Marc. 16. tione de cōsummatione mundi. Qui addit, non so lum quinq; vulnera: sed et caput spinis redimitum, & pretiosam ipsam crucem esse in die iudicij con

Luc. 24. spicienda. Et Cæsarius Atelat. hom. 13. *Illa, inquit, clauorum signa bonis salutaria, malis terribilia vsq; ad iudicij diem non delentur.* Non quod postea delē da sint, nō. n. potest corpus Christi amplius immu tari (vt hic etiam art. 4. ad 3. notat D. Tho. ex Greg. 14. moralium, cap. 31.) sed quòd specialiter reseruē tur in diem iudicij ad terrorem, & confusionem malorum. Durabunt autem ad perpetuam Chri sti laudem, & gratiarum actionem.

A B C D

SECTIO III.

Vtrum in corpore Christi post resurrectionem sint sanguis, & alij humores.

IN hac sectione nonnulla sunt certa. Primū est in corpore glorioso Christi esse sanguinem in ea quantitate, quam corpus humanum optimè di spositum ad sui conseruationem requirit. Hoc vē de fide certum, & tractatur egregiè ab Aug. epist. 146. ad Consentium, qui hanc quæstionem ei pro posuerat. *Fides*, inquit, *adsit, & nulla quæstio rema nebit.* Potest etiam hæc ueritas confirmari ex my sterio Eucharistiæ. Nam ex ui verborum sanguis Christi consecratur, & per concomitantiam est sub speciebus panis, propter realem, ac naturalem coniunctionem, quam habet cum corpore Christi viuo, vt suo loco dicemus. Ratio verò est: Quia sanguis est de veritate, & integritate humani corporis (sicut latissimè declarauimus in priori tom. disp. 15. sect. 6.) vbi omnia, quæ adduximus ad probandum, Verbum diuinum assumpsisse san guinem, cum factum est homo, pari modo cōuin cunt in sua (ut ita dicam) regeneratione habuisse etiam sanguinem, cum resurrexit homo. Quocir ca, quàmuis Christus, quando suum corpus palpā dum præbuit, tantum carnem, & ossa nominauit, dicēs. *Quia spiritus carnem & ossa non habet. sicut me uidetis habere*, sanguinē non exclusit, sed id fe cit, uel quia hæc sunt, quæ manibus solent contre ctari in humano corpore, uel certè quia sub huma na, ac uiua carne sanguis solet comprehendi. Quia sanguine ueluti temperatur, ac fouetur. Luc. 24.

Secundò, hinc etiam est certum esse in corpore Christi glorioso tres alios humores, bilē, atrā, & flauam, atque pituitam, quatenus hi quoq; ad con stitutionē humanæ naturæ, humanasq; operatio nes, & affectiones, & conuenientem dispositionē, & temperiem corporis necessarij sunt. Quod etiā confirmari potest ex ijs, quæ de his humoribus di ximus in prædicta Disput. 15. prioris tomi sect. 7. Deniq; propter hanc causam docent Theologi in 4. d. 44. hos humores futuros esse in corporib. om nium resurgentiū, & latè ibi D. Tho. q. 1. art. 2. q. 3. ergo idem dicendum est de Christi corpore. De alijs uerò humoribus, qui sunt in corpore huma no solum ex actione nutritionis, ut ros, cambium, & similia, non est, quæstionem moueamus: hæc enim non pertinet ad integritatem humanæ natu ræ, & ideò non fuerunt necessarij in corpore Chri sti glorioso. Sicut eandē ob causam nō fuerunt as sumpti à Verbo diuino, ut prædicto loco diximus. Tres alij humores in corpore Christi glorioso.

His igitur constitutis, nonnulla supersunt expe dienda dubia, quæ de his humoribus disputari possent: explicabimus tñ ea in sanguine, tanquàm in nobiliori, quem alij comitari solent. Primū est, an Christus in resurrectione iterum sumpserit in suo corpore sanguinem, quem in passione fuderat. Caiet. hic art. 2. distinguens duplicem sanguinem nutrimētalem, & uitalem, dicit sumpsisse uitalem sanguinem, non nutrimētalem. Quia ille est per se sequitus in corpore humano ad eius integritatē: hic uero solum est necessarius in corpore passibili pp nutritionem. Cuius etiā sniæ vē esse Siluest. in rosa aurea. q. 31. Sed hæc distinctio duplicis sangui nis, ut ab his auctoribus assignatur, reiecta à no bis est in dicta disp. 15. Sect. 6. to. 1. & in præsenti q. nō potest commodè applicari, ut statim dicam. 1. Dubiū.

Quocirca, aduertendum est in corpore Christi, quādiu in uita mortali durauit, successiuē magnā fuisse

fuisse copiam sanguinis. Quia continuè nutriebatur, sanguinemq; conuertebat in carnē, & alias partes corporis: cibos uerò in sanguinem. Vnde fit, Christum non assumpsisse in resurrectione totam illam sanguinis copiam, quā successiuè habuit in vita mortali, tū quia ex illo sanguine perfecta corporis magnitudo coagmentata est, tùm etiam, quia non est capax humanum corpus secundum conuenientem dispositionem, tantæ copiæ sanguinis. Sicut etiam non assumpsit Christus in resurrectione omnes partes materiæ, q per cōtinuam nutritionē successiuè fuerunt in eius corpore. Quia tanta materiæ magnitudo simul sumpta superat debitā corporis humani magnitudinem, ac proportionem. Sic igitur non assumpsit Christus totū sanguinem, quem successiuè habuit: sed quem simul habere oportet corpus proportionatę magnitudinis.

Responsio Hinc verò probabile fit, Christū in resurrectione resumpsisse totū sanguinem, quem in passione, à se, quo in horto orauit, vsque ad vulnus lanceæ, effudit. Et hęc sententia sic explicata, est apertè D. Tho. hic art. 2. ad 3. & quodl. 5. art. 5. & Innocentij lib. 4. de mysterio Missæ c. 30. Et probatur. Quia in primis totus ille sāguis simul fuit in corpore Christi in nocte cœnæ. Nàm, licèt illo exiguo tpe, quo passio durauit, aliquis sanguis successiuè generatus; transmutatusque sit per continuam nutritionem: tū ille sine dubio fuit in parua quantitate, & ideò pro nihilo in præsenti existimatur, ergo tota illa copia sanguinis conuenienter esse potuit in corpore glorioso. Quia corpus Christi ante passionem fuit debitè temperatum, & compositum, ac perfectè sanum, habuit ergo sanguinem in debita, & proportionata quātitate, ergo tota illa potuit esse proportionata corpori glorioso. Dices, corpus mortale maiori indiget sanguinis copia ob nutritionem.

Sanguinis copia i cor pore Xpi glorioso quanta.

Responsio

Obiectio. Rńdetur negando assumptum. Nam idem sanguis, qui deseruit nutritioni, habet etiam alia munera per se necessaria corpori humano. Nàm temperat illud, & in conuenienti dispositione conseruat, &c. & è contrario idem sanguis, qui hæc præstat, deseruit nutritioni. Nàm est materia, quam cętera membra proximè conuertunt in substantiam suam, nó ergo est necessaria maior copia sanguinis propter nutritionē, sed plura officia eiusdem sanguinis, totus ergo sanguis, qui simul conuenienter esse potuit in corpore passibili, potuit ēt i corpore impassibili conuenienter assumi. Hinc ulterius concluditur, de facto resumptū esse, quia de facto solus ille sanguis perdurauit in esse, ac forma sanguinis, quī diu fuit in corpore Christi mortali, ergo reassumptus postea fuit in eodem esse, ac forma sanguinis. Nàm (vt supra dictum est ex D. Thom. doctrina) ad quandam perfectionem resurrectionis spectat, vt partes materiæ redeant in corpore glorioso ad easdem partes, sub quibus fuerunt in corpore mortali. Deinde corpus Christi post mortē quoad partes solidas mansit omnino integrū absque ulla corruptione, uel resolutione, iuxta illud. *Non dabis Sanctum tuum uidere corruptionem*, ergo resurrexit cū eisdem partibus solidis, & ex eadem materia constantibus, ergo eodē modo resurrexit cū eodem sanguine, quē in fine vitæ habuerat, & effuderat. Præterea, ille sanguis erat unitus diuinitati, sicut aliæ partes corporis, & speciali modo fuit pretiū redēptionis nostræ, Nā, licèt totus sanguis Christi hoc habuerit: tū singulari modo conuenit sanguini effuso in passione, quia per illū consummata est redēptio. Et ideò, speciali rõne decuit, illū perpetuò in corpore Christi seruari. Denique in nocte cœnæ Christus specialiter consecrauit totū illū sanguinē, quē tūc habuit in corpore, ergo eūdē olno nos cōficimus in Eucharistia, ergo idē ēt seruat in corpore Xpi glorioso. Neq; in hoc est aliqua difficultas.

Psal. 15.

Solum potest inquiri, an illū tm̄ sanguinē Christus assumpserit in resurrectione, uel etiam alium, Ad qd solū possumus sub conditione respondere. Nam si ille sanguis fuit in quantitate sufficienti ad optimū temperamētum, ac dispositionem corporis humani, non oportuit alium assumere. Si uerò illa quantitas non erat sufficiens, facilè suppleri potuit ex aliqua alia materia, & maximè ex ea, quæ aliquando fuit sub forma sanguinis Christi. Est autē hoc posterius ualde verisimile. Quia i corpore passibili sunt aliqua excrementa, ac fęces, aliaq; hmōi, quę non erunt in corpore glorioso, vnde oportet aliqua loca perfectissimo repleri sanguine, q̄ prius alijs imperfectis humoribus imbuta erant. Vnde D. Tho. in 4. d. 44. q. 1. art. 2. q. 1. ad 3. dicit intestina futura esse in corporibus resurgentium, *non plena turpibus superfluitatibus: sed nobilibus humiditatib.* Non apparet autem, quę futuræ sint hæ humiditates, nisi purissimus sanguis sub quo (ut supra admonui) alios humores comprehendo. Quib. addi potest aer, qui (ut infra dicemus) magna ex parte replet concauas partes corporis gloriosi. Est ergo verisimile plus sanguinis esse in corpore Christi glorioso, q̄ simul aliquādiu fuerat in corpore mortali, & consequēter plus sanguinis assumpsisse in resurrectione, q̄ in passione profudit. Hinc ēt fieri potuit, vt assumeret sanguinem in circuncisione effusum, quamquam id necessariū non sit. Potuit n. facilè ex alia materia sanguis ille adiungi. Propter q̄ causam, licèt qd diximus satis verisimile sit, non est tñ certum quòad oēs particulas, & guttas sanguinis in passione effusas. Fortassè. n. aliquæ assumptę nō fuerunt, sed aliunde ex alia materia suffectæ, sicut supra de pputio dicebamus, statimq; dicemus.

Dubium

Responsio

Corpora gloriosa p excrementis, puriisimis ibuēda substātijs.

Secundum dubium est. Vtrùm sanguis effusus à Christo in passione manserit Verbo diuino unitus. Supponimus. n. quamdiu fuit in corpore Christi uiuentis, fuisse immediatè unitū Verbo, ut latè dictum est Disp. 15. prioris tomi, Sect. 6. Post effusionem uerò, quidam Theologi negarunt sanguinem mansisse unitum Verbo, quia alioqui concedendū esset, Verbum fuisse effusum, & conculcatum, & similia, ita sentit Mayron in 4. d. 43. q. 1. Hoc uerò dubium ex præcedenti consequenter definiēdum est, ac simpliciter asserendum mansisse sanguinem illum unitum Verbo, ut D. Tho. simpliciter docet in dicto quodl. Quod definitū fuisse à Clemente VI. refertur in directorio Inquisitorum. 2. par. q. 10. & à Pio II. vt latè Syluest. refert in Rosa aurea. q. 30. & sequentibus, & Dominicus de Dominicis in tractatu de sanguine Christi. Fauet sexta Synodus act. 16. vbi damnatur hæreticus, qui dicebat, Verbum in cruce exuisse carnem, & sanguinem; Et probatur; quia ille sanguis assumptus est, vt perpetuò maneret unitus Verbo diuino, ergo nunquàm fuit ab illo dimissus. Antecedens patet. Quia, & ante mortem fuit assūptus à verbo, & post resurrectionem fuit ēt unitus, & nūnc est, ac perpetuo erit. Consequentia verò probatur. Tùm, quia est eadem olnò rō de sanguine, quę de corpore, & anima, vt patet ex supradictis dispnt. 38. sect. 2. scilicet, quia dona Dei sunt sine pęnitentia. Tùm, quia unio Verbi ad sanguinem non pendebat ex corpore, uel anima, sicut, neque unio ad corpus pēdebat ex anima, vel sanguine, neque unio ad animam, ex corpore, uel sanguine. Item, quia ille sanguis pertinebat ad integritatem humanæ naturæ, quæ futura erat perpetuo vnita Verbo, ergo in illo etiā uerum habuit illud axioma. *Quod Christus assumpsit nunquàm dimisit.* Præterea, illa vnio hypostatica de se perpetua est, & indissolubilis, & futura erat in resurrectione Christi, sicut antea fuerat in uita mortali. Quorsum ergo per illud tps dimitteretur? Et confirmatur, quia sanguis ille effusus à Christo, secūdum se erat

2. Dub.

Sanguis à Christo in passiōe fusus, Verbo permansit vnitus.

6. Synod.

erat infiniti valoris, poteſtq; dici *pretium magnum*, ſicut à Petro vocatur, & de illo Eccleſia canit.

Quem ſacer cruor perunxit,
Fuſus agni corpore.

Ergo etiam ſeparatus retinuit vnionem ad Verbum, ratione cuius erat tantæ æſtimationis. Vnde Damaſ. lib. 3. c. 12. dicit lignum crucis optimo iure adorari. Quia corporis, & ſanguinis contactu fuit ſanctificatum. Sētit ergo ſanguinem iam effuſum, adhærentemq; ligno crucis adhuc fuiſſe vnitum Dei Verbo. Deniq; ſi in triduo fieret conſecratio, ſanguis ille ex vi verborum eſſet ſub ſpeciebus vini, ergo eſſet per concomitātiā ibi diuinitas. Quia, ſicut caro Chriſti non eſt in ſacramento niſi vt caro viuifica, atq; adeò, vt caro Verbi (quemadmodum dixit Concilium Epheſinum in epiſt. ad Neſtor.) ita ille ſanguis eſſet viuificus, atq; adeò diuinus, & vnitus Verbo. Ad illas verò locutiones, *Verbum eſt effuſum, ſiue conculcatum*, primum nihil habent abſurdi, magis quàm illa, *Verbum eſt ſepultum, crucifixum*. Deindè poſſunt negari, quia ſanguis reputatur quaſi pars quædam integralis, cum qua non fit communicatio idiomatum, ſicut latius in ſuperioribus dictum eſt.

Obiectio. Sed occurrit hoc loco difficultas. Quia ſanguis ille effuſus corruptus eſt, & propriam formam ſanguinis amiſit: ergo diſſoluta fuit vnio hypoſtatica Verbi ad ſanguinem, ergo ille ſanguis prout manſit in triduo, non permanſit vnitus. Antecedens in primis eſt certum in opinione eorum, qui exiſtimant, ſanguinem informari anima rationali: iuxta aliam verò, quæ illi tribuit propriam formam, probari poteſt. Quia ex natura rei huiuſmodi forma pendet in conſeruari ab anima, ſaltem per modum efficientis, medio calore, & ſpiritib. vitalib. & ideò poſt effuſionem, vel ſubitò, vel paulò poſt corrūpitur, ergo idem accidit ſanguini Chriſti. Non. n. oportet ponere miraculum ſine fundamento.

Reſpōſio. Rñdetur in primis negari poſſe ſanguinem illū fuiſſe

Pſal. 15. corruptū, iuxtà illud. *Non dabis Sanctum tuum videre corruptionem*, qđ de toto Chriſti corpore dictum eſt. Et ratio reddi poteſt. Quia corruptio illius ſanguinis non fuit neceſſaria ad veram Chriſti morte, ſed ſola ſeparatio animæ à corpore, quæ eſſe potuit, etiam ſi ſanguis à corpore ſeparatus in ſua ſubſtantia integer permanſerit, ergo talis corruptio non eſt facta. Patet conſequentia, quia in Chriſto, & in omni parte eius diuinitati vnita, ſola illa corruptio facta eſt, quæ ad veritatem mortis fuit neceſſaria. Erat enim incorruptio debita tali ſubſtantiæ ratione vnionis: ſuis verò mors aſſumpta eſt pp redemptionem. Neque ſatis eſt, qđ ex morte, vel effuſione ex natura rei futura eſſet talis coruptio. Quia diuinitus impediri, potuit, ac debuit ratione vnionis. Sicut ēt ſeparata anima à corpore per quadraginta horas, ex natura rei futura erat ulterior corruptio, & putrefactio corporis; & tñ non eſt ſequuta pp unionem. Et hæc ſnīa uſ mihi abſolutè probabilior, quam tenet Duran. in 4. diſt. 44. q. 2. nu. 9. & ſuppl. Gab. q. 1. art. 3. dub. 6. Quamuis ad propoſitam difficultatem nihil referat. Vnde ſecundo rñderi poteſt admittendu, ſeu potius permittendo aſſumptum. Quia non eſt contra incorruptionem de corpore Chriſti dictā illis

(Sanguis a Chriſto in paſſiōe fuſus in triduo corruptionis expers.)

Pſal. 15. uerbis: *Non dabis Sanctum tuum videre corruptionem*, ꝙ ſanguis amiſerit propriā, & quaſi vitalem formam, ſiue illa ſit anima rōnalis, ſiue alia, dummodo non aſſeratur ſanguinem illū aliam vlteriorem reſolutionem, ſeu tranſmutationem paſſum eſſe, ſed incorruptum manſiſſe, quaſi ſub forma cadaueris ſibi accommodata. Quidquid ergo de hoc ſit, negatur ſimpliciter illatio argumēti. Solum. n. ſequitur illum ſanguinem, ſicut in ſubſtantia ſua non manſit, ita non manſiſſe unitum, quemadmo-

A dum uerè dī, humanitatem in triduo non manſiſſe unitam Verbo, quia neq; tūnc ſimpliciter perſeuerauit exiſtens. At eo modo, quo ille ſanguis manſit; (ut ita dicā) mortuus, ſeu quaſi cadauer ſanguinis, ita manſit unitus Verbo. Primò, quidem ratione materiæ, quæ ex ui prioris unionis potuit manere unita Verbo non obſtante mutatione formæ, nā in hoc eadem eſt ratio de ſanguine, & de alijs partib. corporis. Deinde ratione formæ, ſeu totius compoſiti, de quo idem dicendum eſt, quod de cadauere Chriſti ſupra diximus.

Alia difficultas in hac re ſupereſt, an prædicta aſſertio ita ſit generaliter intelligenda, ut ne minimam quidē guttā ſanguinis liceat excipere. Huius uerò reſolutio ex ſequenti dubitatione pendet.

Tertiò igitur dubitari pōt, uerū aliquis ſanguis à Chriſto in paſſione profuſus in terris manſerit. Nàm D. Tho. ſupra citatis locis ſimpliciter negat. 3. Dubiū

B Vndè ait illū ſanguinem, q in aliquib. locis ſeruari dī, ut Mantuæ, uel Romæ in Baſilica Lateranenſi, uel alibi, non eſſe ex uero ſanguine a Chriſto effuſo, ſed ex quodam alio, qui manauit ex imagine Saluatoris, quæ ſnīa ex Athanaſio refertur in 7. Synodo actione 4. eam quoq; certam eſſe putat Turrecrem. in ca. Inuitat, de conſec. d. 2. Aliorum uerò opinio eſt, aliq̄ partē ſanguinis effuſi in paſſione, manere nūc in terris, quia Pius II. in quadā extrauaganti data anno 1461. docuit non repugnare ueritati fidei aſſerere, Chriſtum reliquiſſe in terris aliquam partem ſui ſanguinis ad memoriā, & uenerationem ſuę paſſionis, ut refert Syluest. ſupra, & ſupplementū Gab. in 4. d. 44. q. 1. ar. 3. dub. 6. Et Nicephor. lib. 1. cap. 30. ait B. Virginem, & Ioan. Euangeliſtam ſanguinem è latere Chriſti manantē religiosè, & honorificè uaſculo excepiſſe. Sed (ut uerum ſit, hoc non repugnare fidei) nihil tñ certa rōne affirmari pōt. Si tñ quę diximus cōſiderentur,

(7. Synod.)

(Nam ſanguis aliqs a Chriſto in paſſiōe fuſus in terris māſerit.)

Reſpōſio.

C ſnīa D. Tho. uſ uerisimilior, quia totus ſanguis effuſus in paſſione erat neceſſarius in corpore Chriſti reſurgentis, & aliàs non erat ſufficiens neceſſitas relinquendi partē eius, eamq; aliunde ſupplendi. Quæ ratio maximè probat de notabili ſanguinis quantitate. Nam de vna, vel alia gutta minus eſſet incommodi, ꝙ aliquid manſerit adhęrens ſpinis, clauis, lanceæ, ſudario, &c. ut in aliquibus reliquijs nūnc ēt oſtenditur. Quamquam ille color, qui in eis apparet, fortaſsè non ſit ſanguis quoad ſubſtantiam: ſed ſolum color aliquis ex ſanguine relictus. Addendum aūt (ſi uerum eſt aliquid ſanguinis Chriſti in terris manere) illud iam non eſſe unitū hypoſtaticè Verbo Dei ſicut ſupra de pręputio dicebamus. Quia ille ſanguis iā non eſt pars humanitatis Chriſti, neque in actu, neq; in potentia, quia nunquàm amplius coniungendus eſt corpori Chriſti. Vndè fit, ut iam nullum habeat ordinem ad humanitatem, ſeu aīam, rōne cuius corpus

(Si quidpiā ſanguinis Chriſti in terris manet, nō eſt hypoſtatice vnitū verbo Dei.)

D in triduo manſit unitū Verbo, ut Theologi docēt. Et è contrario partes materiæ, quæ per cōtinuam nutritionem reſolvebantur ex corpore Chriſti, & nunquàm erant iterum corpori coniungendæ, dimittebantur à Verbo, quia dimittebāt oēm ordinē ad humanitatem. Ergo, idem eſt dicendum de ſanguine, ſi qs fortaſsè adhuc in Eccleſia permanet. Et confirmatur, nàm unio hypoſtatica integra, & perfecta tm̄ eſt una, quæ eſt ad humanitatem, & partes eius: ſed hęc pfecta eſt in humanitate Chriſti, & conſequenter in aīa, corpore, & ſanguine, quibus illa humanitas conſtat, ergo nihil aliud eſt unum hypoſtaticè Verbo diuino. Neque, contra hoc obſtat illud axioma, *Quod ſemel aſſumpſit, nunquam dimiſit*. Intelligendum eſt. n. de natura per ſe primò aſſumpta, & de ijs, quæ pertinent ad eius ueritatē, & integritatem: non uerò de ſingulis materialibus partib. ut ēt in ſuperiorib. ſæpe diximus.

Dices,

Obiectio. DIces, ergo ille sanguis non est à nobis adorandus. Quia solum adoratur ratione vnionis. Consequens repugnat vsui Ecclesiæ, & definitioni Pij secundi loco suprà citato. Respondetur negando sequelam. Quia adorari pôt propter præcedētē vnionem, & veluti contactum ad Verbum, & propter contactum etiam ad carnem Christi. Respõsio.

SECTIO IIII.

Utrum Christi corpus resurrexerit perfectæ magnitudinis, ac pulchritudinis.

HActenus diximus de integritate, & complemento omnium partium corporis, reliquum est, vt de magnitudine, quæ ex singulorum membrorum quantitate, & omnium coniunctione consurgit, dicamus.

Christus ĩ iuuenili ętate resurrexit. Primò itaq; certum est, resurrexisse Christū in iuuenili ętate, ĩ qua mortuus fuit, atq; adeo habuisse corpus vt minimum eiusdem magnitudinis, cuius ante mortē fuit. Hoc docuit Aug. 22. de Ciuit. c. 15. vbi ait, Christum & in iuuenili ætate, & in ea mensura corporis, in qua est mortuus, resurrexisse. Vndè Petrus Chrysol. serm. 82. dicit, mulieres introeuntes monumentum, uidisse iuuenem, in quo significata est resurrectionis ætas. Potest etiam ex Euāgelio colligi, in quo significatur, idem corpus, quod iacebat in sepulchro cum omnibus suis mēbris, ac tota quantitete resurrexisse. Ratione deniq; probatur. Quia status gloriæ est status optimæ, & vltimæ perfectionis, ergo hæc perfectio maximè tribuenda est corpori Christi, ergo etiam in magnitudine habuit debitam perfectionem, quam habet corpus in iuuenili ætate, quando & ad terminum augmenti peruenit, & nondum cępit decrescere. Et confirmatur: Nam, propter hanc causam creditur, Adam creatus perfectæ magnitudinis, & in ętate iuuenili, vt Theologi docēt in 2. dist. 17. cū Aug. 6. Gen. ad literam, c. 13. Ergo, multò magis idem dicendum est de corpore Christi resurgentis.

Moles corporis Xpi resurgētis quanta. Secundò, hinc etiā certum est, resurrexisse Christum in ea quantitate totius corporis, & singulorum membrorum, quàm naturali uirtute suæ animæ, & facultatis auctricis in toto tempore vitæ potuit acquirere. Probatur, quia ea est perfecta quantitas vniuscuiusq; humani corporis. Sicut enim phīlosophi dicunt vnamquamque naturam viuentem terminari ad maximam quantitatem, in qua conuenienter conseruari potest, & cum maxima perfectione connaturali sibi in illo ordine, ita intelligendum est, respectu animæ Christi dari posse corpus certæ quantitatis maximæ, quod illa anima commodissimè informare, & gubernare posset, & ad omnem actionem eius organis, ac partibus vti. Hæc igitur quantitas corporis maxima respectu huius animæ, censenda est perfecta quantitas eius, quia corpus est propter animam: ergo illa magnitudo corporis, quæ est animæ maximè accōmudata, est etiam maximè perfecta in corpore humano. Sed huiusmodi est prædicta quantitas in corpore Christi, nàm est illi maximè proportionata, & quasi adæquata. Rursus verisimile est vim actiuam animæ, & facultatem eius ad augendum corpus esse proportionatam, seu ęqualem virtuti informatiuę, nam vna est propter alteram. Ideò enim aīæ data est vis ad augendū corpus suū, quia potens est illud informare, & sicut naturaliter appetit informare corpus, ita ēt appetit corpus proportionatū, & adęquatum, & ideò data est illi virtus, qua possit se reducere in actum perfectum, acquirēdo perfectam sui corporis magnitudinem. Et è contrario sicut in virtute informandi habet terminum, quia est finitæ perfectionis naturalis, ita & in uirtute augendi

A corpus suum, quia similiter quoad hoc, virtus eius est finita: ergo terminus, seu perfectum corpus respectu vtriusq; uirtutis aīæ idem est. Quia vtraq; virtus animæ realiter eadem est, & in eadem perfectione fundatur, & prout rōne distingui possūt, vna ad alterā ordinatur: Ergo respectu aīæ Christi, illud est corpus perfectæ magnitudinis, quòd naturaliter acquiri poterat per continuū augmentum, & naturalem aīæ uirtutem ac facultatem: ergo tale corpus habuit Christus in resurrectione.

Et iuxtà hanc cōclusionem intelligūt multi locū illum Pauli ad Ephes. 4. *Donec occurramus omnes in virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi*. Nam, licèt in sensu literali sermo sit de perfectione spirituali (vt ex contextu plane cōstat, & omnes ferè interpretantur) tamen metaphora sumpta est ex perfectione corporali: Dicit enim corpus perfectum, seu ętatis plenæ, qđ peruenit ad summum augmentum, quod in progres-
B su ætatis potest acquirere. Et hinc multi sumpserunt occasionem interpretandi, seu potius accommodandi hunc locum ad perfectum magnitudinem, & ætatem corporum resurgentium. Nàm, corpus Christi habet plenitudinem ætatis in sensu à nobis explicato, illudq; cætera corpora gloriosa imitatura sunt. Et vtramque interpretationem attigit Aug. 22. de Ciuit. c. 15. vbi consequenter asserit (quod nostram cōclusionem confirmat) vnumquemq; Beatum habiturum eam quantitatis mensuram, q̄ in iuuentute habuit, vel habiturus esset, si viueret. Ex quo similia sumpsit Anselm. in elucidario, & super Paulum ad Ephes. 4. & eodem modo exponit illum locum D. Thom. hic, quamuis priorem literalem intelligentiam non excludat. De ætate etiā, ac profectu corporali exposuit Gaudentius in rñsione ad Paulum diaconum circa illa verba Christi, *Quia Pater maior me est*. Et eam sententiam tradunt Theologi in 4 d. 44. Ioan. 14.

C Ex his expeditur facilè aliud dubium, q̄ hic oriri potest. An Christi corpus post resurrectionē fuerit eiusdem magnitudinis cū corpore mortali, vel maioris. Quòd .n. non fuerit minoris, necessariò sequitur ex dictis, addendo, corpus Christi in hac uita non habuisse præter naturalem statum, vel augmentū vltra naturalem uirtutem. Quod per se constat, præsertim cū nunq̄ vlla ægritudine laborauerit. An uerò moles corporis resurgentis fuerit maior, videri potest dubium. Quia non constat, Christum in vita mortali consequutū esse maximā corporis quantitatem, q̄ naturaliter acquirere posset. Nàm, licèt tp̄s ætatis eius fuerit ad hoc sufficiens, (oēs .n. tā Theologi, q̄ philosophi terminum augmenti ad summū extendunt vsq; ad trigesimū annū:) tñ non semper in eo tp̄e acquirit aliquis summam quantitatem naturaliter possibilem. Possunt .n. vel impedimenta occurrere, uel non applicari tanta materia, quanta ad plenum augmentū
D esset necessaria. Et hæc ultima causa potuit in Christo locum habere, quia ieiunijs corpus macerabat. Nihilominus Aug. Anselm. D. Thom. & alij, existimāt, corpus Christi in hac uita peruenisse ad p̄fectum suæ quantitatis augmentum, & ideò in resurrectione non maioris, sed eiusdem magnitudinis fuisse. Et est hoc verisimilius, quia Christi corpus fuit optimè temperatū, & semper perfectè sanum, & in ratione uiuendi Christus fuit moderatissimus. Vndè, licèt abstineret à cibis, qui delicias afferrent: tamen credendum est, illis vsum, qui & valetudini, & augmento corporis deseruirent. Qđ si ob cibi parcitatem motus augmenti remissior fuit, tamen tp̄s vitę, ac ętatis fuit sufficiens, vt in eo posset ea tarditas cōpensari: Nā virtus, & facultas augmentatiua semper durauit in sua uirtute, & efficacia. Et ideò diuturniori tp̄e potuit perficere motum Dubium. Respõsio. Magnitudo corporis Christi gloriosi eadem, quæ ĩ corpore mortali.

mutum suũ, si fortassè ob defectũ materiæ in breuiori non potuit. Et hoc maximè vẽ intelligẽdum quoad corporis staturam, & ossium, ac similiũ partium magnitudinem, quæ sicut difficilius acquiritur, ita stabilius perseuerat, & ex ea potissimũ pendet totius corporis magnitudo. Alia.n. quãtitas, q̃ in corporis crassitie consistit & facilè acquirit̃, & deperdit̃, deficere potuit, aliqua ex parte in mortali corpore Christi. in corpore aũt glorioso est in perfecta mẽsura, prout ad optimam corporis dispositionem, maximamq; pulchritudinẽ conferre pòt.

Pulchritudo corporis Christi quanta.

Vnde, ex his ẽt constat Christi corpus in resurrectione fuisse eiusdem figuræ, ac formæ, cuius antea fuit. Nã hæc cõsurgit ex magnitudine, & figura singulorũ membrorũ, eorumq; compositione: sed magnitudo fuit eadem, (vt ostẽsum est) figura aũt singulorum membrorũ, eorumq; compositio optima fuit in corpore Christi ab initio cõceptionis suæ, vt latè diximus in priori tomo, Disput. 32. Sect. 2. Et ex dictis eo loco constat corpus Christi gloriosum esse pulcherrimum. Nàm, si hãc perfectionem habuit in corpore mortali (vt ibi ostendimus.) multo magis in glorioso. In quo, sicut eandem formam habuit, ita & eundem natiuum colorem, qui ex eodem corporis temperamento nascitur. Quæ oĩa in statu gloriæ sunt in summa perfectione naturali quam habere possunt, & ex eis, perfecta naturalis pulchritudo consurgit.

Dubium.

Vna verò superest dubitatio. Nàm, sequitur ex dictis, corpus Christi futurum esse maximum omniũ, vel saltẽ negatiuè, vt. s. nullũ sit maius illo. Cõsequens est falsum, teste August. loco suprà citato, *Alias*, inquit, *peribit de multorum corporibus plurimum: cum ipse nec capillum periturum esse promiserit*. Ac si diceret, plures Sanctos habuisse in hac vita corpora grandioris quantitatis, q̃ Christum, ergo ẽt in patria excedent in quantitate corporũ, quia nõ sunt illa priuandi. Prima verò sequela probatur. Quia aĩa Christi ẽt in naturalibus est oĩum perfectissima, ergo de se potẽs est ad informandũ corpus maioris, aut saltẽ tantæ magnitudinis, quã quæuis alia aĩa. Atq; eadẽ rõne hẽt tantã virtutem naturalẽ augendi corpus, quantam habet quęlibet alia aĩa: ergo si habet maximũ corpus sibi proportionatũ, & suæ uirtuti adæquatũ, habebit ẽt maximũ corporis in tota specie humana. Rñdetur idẽ argm̃ fieri posse de corpore Christi mortali, qd. s. in hac vita debuerit peruenire ad maius augm̃, q̃ oĩa alia humana corpora: cum tñ certò constet, nõ ita fuisse. Quapropter necessario vẽ dicendum ex maiori animæ perfectione simpliciter non sequi, quod natura sua requirat maius corpus, sicut neq; etiam sequitur, q̃ requirat corpus robustius, ac fortius. Non enim semper vires spirituales corporalibus commensurantur: perfectio aũt animæ in ordine ad spirituales actus consideranda est, & ideò tale corpus requirit, atque ita temperatum, vt melius deseruire possit ad spirituales functiones. Hinc fit, vt licèt anima sit perfectior: corpus tamẽ habet ita dispositum, vt non possit ad tantam magnitudinẽ crescere, quantum alia humana corpora. Et ideò, ad argumentum negatur, sequela, quæ in rigore non est bona propter causam assignatã. Quàmuis de corporibus aliorum Beatorum controuersia sit, an sint futura æqualia, uel inæqualia corpori Christi, quam, q. infrà q. 56. attingemus.

Molescorporis Christi gloriosi non omniũ maxima.

Respõsio.

SECTIO V.

Utrùm in corpore Christi resurgentis fuerint omnes facultates animæ vegetantis.

RAtio dubij esse potest, quia actus huius animæ non erant futuri in Christo post resurrectionem. Nam in illud corpus etiã conuenit, qđ Paul. dicit. 1. Cor. 15. *Seminatur corpus animale surget autem spirituale*: & quod Christus dixit Matt. 22. *Neque nubent, neque nubentur, sed erunt sicut Angeli Dei in cælo*. Et patet, quia actus huius animæ non fiunt sine materiali alteratione, & aliquali corruptione, vel aggregatione partiali: ergo si actus non sunt futuri in eo corpore, non est cur in eo fuerint relictæ facultates. Nec defuerunt catholici, qui hoc argumento adducti negauerunt has facultates manere in corporibus resurgentiũ, quos de corpore Christi idem consequenter dicere, necesse est. Eorum tamen sententiam falsam censeo, & improbabilem.

Organa ad actiones vitæ vegetantis ordinata ĩ Christo resurgẽte oĩa.

Primò igitur certum de fide est, fuisse in Christo omnes partes organicas corporis ad actiones vitæ vegetantis à natura destinatas. Hoc constat ex dictis suprà de integritate corporis Christi resurgentis. Nàm omnes eæ partes organicæ substãtiales sunt, & de integritate corporis humani. Et confirmatur. Nam ostendimus in superioribus ad perfectionem resurrectionis pertinere, ut singuli homines in proprio sexu resurgant: resurrexit ergo Christus in sexu uirili, fuerunt igitur in eius corpore etiam partes illæ, quæ in corpore humano ignobiliores censentur: ergo, multò magis reliquæ omnes. Quia licèt videantur hæc membra ad inferiores quasdam actiones instituta, tamẽ per se pertinent ad perfectionem, ac debitam humani corporis compositionem.

Secundò, certum ẽt est, singulas harum partiũ ita fuisse dispositas, ac temperatas, prout ex natura sua requirũt. Hoc etiam est certum ex supradictis, Quia diuersitas organorũ in humano corpore ex ijs varijs dispositionibus singulorum membrorũ consurgit: ergo tam est certum singula membra habere suam debitam dispositionẽ, quam est certum, corpus gloriosum esse organicum, ac uarijs membris naturalibus constans. Hoc aũt de fide esse ostẽdimus in superioribus ex ipsius Christi verbis. *Palpate, & videte, quia spiritus carnem, & ossa non habet, sicut me videtis habere*. Item, ex eo, q̃ ostendit discipulis manus, pedes, ac latus. Denique quia sñia Eutychetis, Origenis, & aliorum, negantium in corporibus resurgentium figuram, & organizationem corporis humani, ut hæretica explosa est in quinta Synodo, vt Nicephorus refert lib. 17. historiæ cap. 28 & à Sanctis Patrib. ut uidere licet apud Aug. 22. de ciuit. c. 23. & 1. Retract. c. 1. 2. & 3. & in Enchirid. c. 84 & sequentib & Hieron. in epitaphio Paulæ, seu epist. 27. & in epist. 61 ad Pammachium, de erroribus Ioan. Ierosol. & epist. 65. ad Pammach. & Oceanum de erroribus Origenis, & Greg. 14. Moral. c. 29 30. & 31. & diuum Tho. 4. cont. Gent. c. 84.

Luc. 24. Ioan. 20.

Tertiò ex his concludo, certum ẽt esse, in corpore Christi glorioso esse oẽs facultates naturales animæ uegetantis. Ita sentiunt oes Theologi in 4. d. 44. D. Tho. q. 1. art. 2. q. 1. ad 1. Durand. Supplem. Gabr. Sotus. & alij. Ratione probatur primo, q̃a vel hæ facultates re ipsa non distinguuntur ab organis corporis, quatenus animam, & debitum tẽperamẽtum includunt. Vel si q̃ aliam qualitatem addunt, (vt uerius est) illa naturali necessitate consequitur animã, informantem organum debitè dispositũ. Sed rñdere possent aduersarij, impeditas esse hmõi facultates per supernaturalia dona corporis gloriosi, vt v. g. per dotem impassibilitatis seclusam esse facultatem nutriendi, & generãdi. Sed hoc fictitium est, & sine fundamento dictum Primò, quia hmõi facultates non hẽnt formalem incõpossibilitate cũ dote impassibilitatis. Quia non sunt facultates passiuæ, sed actiuæ: non repugnat aũt corpus impassibile habere facultates actiuas,

Potentiæ vegetatiuæ in corpore Christi gloriosi omnes.

Secundò, quia potiori ratione dicendum esset dotem impassibilitatis formaliter repugnare temperamento primarum qualitatum. Quia quod corpus sit corruptibile, magis prouenit ab his qualitatibus, & necessitas alimenti, vel omnò, vel magna ex parte prouenit ex actione huius temperamenti, eiusque diuersitate in diuersis membris; & tamen p dotem impassibilitatis non spoliatur corpus hoc temperamento, sed afficitur noua perfectione impediente actionem qualitatum (vt infrà dicetur) ergo idem dicendum potius de facultatibus naturalibus vegetatiuis animæ. Tertiò, quod cesset actio harum facultatum, nullum argm̃ est facultates ipsas deesse. Nam (vt rectè dixit D. Thom. loco suprà citato) potentia, non solum seruit ad exequendam operationẽ, sed etiam ad complementum, & perfectionem ipsius rei, & ostensionem uirtutis eius, & diuinæ sapientiæ, in condendo, seu reparando suo opere perfecto. Vnde egregiè Tertul. lib. de Resurrect. car. cap. 60. *Liberabuntur membra ab officijs, sed non ideò non erunt necessaria.* Et cætera, quæ latè, & eleganter prosequitur, quibus similia habet Hieron. d. Epist. 61. Et declaratur exemplis. Primò, in ipsis partibus organicis, quæ etiam sunt instrumenta operationum. Deinde in intellectu agente (si fortasse est res distincta a possibili) manet enim in anima separata, quàmuis cesset eius actio. Ac tandem in ipsomet Christo, qui in vita mortali non caruit facultate generandi, quàmuis actum non esset habiturus Et idem est de facultate ridendi, si fortassè nũquam risit. Quarta, & vltima ratio sit, quia priuatio facultatis naturalis est perfectioni naturæ contraria, & constituit rem in statu præternaturali, & monstruoso, quod asserere de corpore Christi absurdissimum est, & ideò contraria sententia temeraria uidetur. Neque nouam obiectionem reperio, quæ in eius fauorem fieri possit, aut nostra explicatione indigeat.

Quartò addendum est, actiones harum facultatum nunquàm fuisse in corpore Christi glorioso. Probatur, quia huiusmodi actiones supponũt corpus indigens alimento, atque adeò passibile, & alterabile. Quamuis enim actiones huius partis directè versentur circa alimentum, quod attrahitur, distribuitur, disponitur, atque conuertitur: tamen nõ fiunt sine aliqua corporis alteratione, & mutatione propria corporis corruptibilis.

Vna tñ superest difficultas de actione comedendi. Obiectio. Hæc. n. propria esse vr animæ vegetantis, cùm ad eius actionem vltimam ordinetur: & tamẽ hæc verè, ac propriè fuit in corpore Christi glorioso, juxta illud Act. 1. *Et conuescens præcepit eis, ab Ierosolymis ne discederent.* Et Luc. & Ioan. vlt. vbi refec- (Luc. 24. Ioan. 21.) tur, comedisse cum discipulis. Quod autem verè comederit, probatur, tùm ex proprietate verborũ, quæ in historica præsertim narratione retinẽda est, quantum fieri possit, tùm maximè, quia Christus illud exhibuit tanquàm certum signum vitæ, quàm per resurrectionem recuperauerat, ut tradunt Leo Pap. ser. 1. de Resurrectione, cap. 3. Damas. lib. 4. de fid. cap. 1. Augu. lib. 3. de mirabilib. scripturæ, c. 14. Epist. 49. & 13. de Ciuit. cap. 22. Chrys. hom. 86. in Ioan. Ambr. & Beda Luc. vlt. Grego. homil. 29. in Euangelia, & D. Tho. q. seq. art. 6.

In hac difficultate duo sunt extrema uitanda. Primum est eorum, qui putarunt, Christum post resurrectionem ita verè comedisse, vt cibũ in substantiam sui corporis conuerteret. Ita Durãd. in 3. distin. 22. q. 6. ad 2. vbi comparans Angelum comedentem in corpore assumpto cum Christo comedente in corpore glorioso, dicit, in illo fieri digestionem, & conuersionem cibi in corpus assumptum, vtramque uerò factam esse in Christo. Clarius in 4. dist. 11. q. 4. dicens, alimentum uerè esse conuersum in corpus Christi, & aliàs non posse esse ueram comestionem, nec verum argumentum veritatis carnis. In eadem sententia est Vvaldensis tom. 2. de sacrament. c. 81. qui differt à Durando, qui existimat hanc conuersionem factam esse per modum cuiusdam transsubstantiationis: Durãdus verò ponit uerã conuersionem formalem, manente eadem materia cibi sub corpore Christi. Tamen sententia Durandi erronea mihi uidetur. Nàm (ut rectè dixit Gregor. lib. 14. Moral. cap. 31.) si post resurrectionẽ aliquid in corpore Christi potuit immutari, non surrexit corpus Christi impassibile, & immortale. Oportuit enim per additionem materiæ augeri, & aliquid de quantitate eius immutari, vt posset cum adueniente continuari. Vndè vel resurrexit imperfectum, uel postea monstruosum effectum est. Opinio autem Vvaldensis in primis est impertinens. Quia ille modus miraculosæ conuersionis, nihil refert ad veritatem comestionis, ergo superfluè, & sine fundamento fingitur. Præterea cum re uera in corpore Christi, nulla sit facta mutatio substantialis, nec noua dependentia, aut præsentia, non potest fingi transsubstantiatio cibi in ipsam.

Xp̃s comestum post resurrectionẽ cibũ in substantiã sui corporis non conuertit.

Alterum extremum est aliorum, qui dicunt, illam non fuisse veram comestionem, sed apparentẽ qualis est Angelica in corporibus assumptis. Hoc enim exemplo vtitur Aug. locis citatis, præsertim in illo de Mirabilibus scripturæ. Sed hoc etiam simpliciter loquendo, uerum non est, propter rationẽ factam, scilicet, quia aliàs illa comestio non fuisset verum, ac sufficiens vitæ signum.

De rõne comestionis q̃d sit.

In primis ergo dicendum est, non esse de ratione veræ comestionis, vt cibus digeratur, vel conuertatur in substantiam comedentis. Nam, hoc esset, comestionem, cum nutritione confundere, cum tamen nutritio sit quid posterius, & separari possit à vera comestione, quæ antecedit. Verè enim dicitur homo comedisse cibum, etiamsi paulò post illum eijciat integrum, atque immutatũ. Solum ergo est de ratione ueræ comestionis, vt per vitalem actionem, & organa uitæ cibus ore sumptus, in stomachum traijciatur. Quod totum fieri potest in corpore glorioso, quia nullam alterationem requirit: sed solam motionem localem, quod corpori glorioso non repugnat. Neque oportet admodum inquirere, quomodo corpus Christi cibum illum eiecit, si in propriam substantiam non conuertit. Nàm (ut omittam potuisse illum subitò consumere, vel in præiacentem materiam resoluere) dici etiam potest, cum Christi corpus esset gloriosum, per dotem subtilitatis potuisse facere, vt in stomacho non detineretur, sed absque ulla resistentia corporis gloriosi in alium locum pro Christi voluntate, arbitrioque transiret. Vnde fit, esse differentiam inter hanc Christi comestionem, & Angeli in corpore assumpto. Nàm, licèt in exteriori motione locali conueniant (re uera enim Angelus per corpus assumptum atterit, & diuidit cibum, illumque ad interiora transmittit) tamen illa actio Angeli, ut est à corpore, non est actio uitæ, neque ex uirtute propriæ formæ talis corporis, & ideò non est vera comestio ueritate rei, seu speciei, licèt sit veritate significationis, vt dixit D. Thomas hic arti. 3. ad tertium, & 1. p quæstio. 51. art. 3. ad quintũ, & clarius quodl. 3. artic. 5. Tandem ad difficultatem propositam ex dictis etiam patet responsio. Nam, comestio propriè non est actus animæ uegetantis, sed potius sentientis, & loco motiuæ. Est enim quasi applicatio quædam materiæ, in quam possit uirtutem suam exercere facultas nutritiua: & ideò fieri potest in corpore glorioso, non ex indigentia, sed ex potestate, vt rectè Aug. & Beda docuerunt.

Differẽtia inter comestionẽ Angeli, et corporis Xp̃i gloriosi.

SECTIO VI.

Utrum in corpore Christi glorioso fuerint omnes facultates animæ sentientis, & actiones earum.

IN his facultatibus tria possunt considerari, organa, scilicet, potentiæ, & actus. Primò igitur de organis nihil est, quod addamus præter dicta in præced. Sectione, & in locis ibi citatis. Constat. n. omnia hæc organa, & eorum varietaté fuisse necessaria ad integritaté, & perfectioné illius corporis.

Secundò, de potentijs sensitiuis eadem ratio est, quæ de vegetatiuis, & multò maior. Quia & habét eandem connexionem naturalem, & necessariam cùm forma humana informante organa disposita, & non impedita, & perfectiores sunt, minusq; repugnant perfectioni corporis gloriosi. Certum ergo est, has omnes potentias esse in corpore Christi, neque circa hoc aliquid addendum occurrit ijs, quæ præcedenti sectione dicta sunt.

Sésationes aliquas in corpore glorioso exercere Christus potest.

Tertiò, de actibus perspicuum est, posse Christú exercere actus aliquos animæ sentiens. Quod in genere de Beatis docent Theologi in 4. dist. 44. & à fortiori certius est de corpore Christi, quod est primum exemplar, & mensura omnium Beatorú. Quæ ratio in tota hac materia præ oculis habenda est. Probatur autem ratione assertio posita. Quia hi actus, cum sint immanentes, perfectionem afferút, & aliundè non requirunt semper materialem aliqua alterationem, neq; indecentiam illi statui repugnátem. Ergo, non repugnant illi statui, sed potius ex se maximè decent. Neq; est, cur omnes illæ facultates sint otiosæ, & imperfectæ, cum sint capaces suæ vltimæ perfectionis, quæ in actu secundo consistit, & status ille ordinatur ad obtinédam vltimá perfectionem in oíbus, quoad fieri possit. In quo est magna differentia inter has potentias, & animæ vegetantia. Quia actiones uegetatiuæ partis non sunt propriè immanentes: sed transeuntes, & ita per se non pertinent ad intrinsecam perfectioné suarum potentiarum, sed ex accidenti, ut viuens conseruari possit. Vndè fit, vt sint imperfectæ simpliciter, cùm sine alteratione materiali non exerceantur. Secus uerò est in potentijs sensitiuis, ut dicimus. Et hæc assertio inductione facta in singulis potentijs euidentiùs constabit.

Actus sensus interioris, & appetitus in corpore Christi glorioso locum habent.

Quartò igitur certissimum etiam est, actus interioris sensus, uel appetitus sensitiui habere locum in corpore Christi glorioso. Primò, quia in hoc gradu hi sunt perfectiores. Secundò, quia sensus interior non indiget aliqua immutatione ab obiecto suo, sed potest species conseruare, & in absentia ét obiecti operari absq; vlla alteratione. Tertiò, actus appetitus, præsertim amor, & uoluptas, si circa obiecta honesta uersentur, perfecti sunt, & ualdè cóuenientes humanæ naturæ. Vnde Gregor. Naz. orat. 10. in laudem Cæsarij fratris agens de anima Beata, eiusq; voluptate, subdit. *Cum cognatam carnem receperit, eam quoque ad gloria cœlestis hæreditatẽ secum admittet, & quemadmodum ob naturæ comũ ctionem ærumnarum ipsius particeps fuerat: sic etiã iucunditates suas cum ipsa communicabit, totum, videlicet, corpus in sespsam absumens.* Quæ feré verba retulit Anastasius Nipecus lib. quæst. sacræ script. q. 87. & similia habet Ansel. li. de similitudinibus, c. 57. Addo uero, quãmuis hi affectus in nobis fiát cum aliqua corporis alteratione, tamen in illo corpore glorioso, vbi anima perfectè dominabitur, nullam fore necessariam alterationé. Quod si oportuerit, fieri motionem aliquam, uel spirituum uitalium, uel sanguinis, aut alterius humoris, ea fiet sine alteratione, ꝑpria cũ sola locali mutatione. Sút ergo actus harũ potentiarũ in corpore glorioso, nó quidem omnes illi, qui possunt esse in ijs potentijs

A aliqui enim includunt malum aliquod, vel carentiam boni conuenientis, ut sunt tristitia, dolor, turpis uoluptas, & similes: sed ij tantum, qui decentes sunt, & consentanei gloriæ, ac statui Beatorum. An verò ij actus possint uersari aliquomodo circa Deú, & esse supernaturales in substantia, uel tantú in modo, quæstiones sunt communes corpori glorioso, & mortali: & ideò non sunt tractandæ hoc loco, sed in prima secundæ, attingimus autem illas in priori tomo.

Motus progressiuus in corpore Christi glorioso.

Quintò hinc etiam est certum, actum potentiæ loco motiuæ conuenire corpori Christi glorioso. Quod in Euangelio habemus expressum. Sæpe enim de Christo post resurrectionem dicitur, ambulasse, ingressum esse, & similia, quæ motum localem etiam progressiuum significant. Ratio uerò est, ꝙ organa corporis sint disposita. Neque obstat, quia hic motus oritur ex appetitu, & phantasia, si quod potuerit corpus Christi moueri alio supernaturali modo per dotem agilitatis (vt infrà uidebimus,) scilicet, uel transeundo ab extremo ad extremum sine medio, uel transeundo per medium, non motu progressiuo, sed ueluti simplici impetu, vt quando ascendit in cœlum: nihil, inquam, hoc obstat. Nam, potestas supernaturalis non excludit naturalem, & vsus illius non est necessarius, sed uoluntarius, & ideò potuit Christus vtraque uti suo arbitrio. Decuit autem, ut interdum uteretur uirtute motiua naturali ad uerá resurrectionem ostédédam. Existimari. n. posset phantasma, si semper supernaturali modo appareret, ac moueretur.

Sextò, hic et fit, actum loquendi interdum fuisse in corpore Christi glorioso. Hic. n. licét aliquo modo fit ab anima rationali, ut à principali motore, ac gubernatore, proximè tamen tribuitur animæ sensitiuæ quatenus proximè ꝓcedit ab appetitu, & phantasia per organa corporis. De hoc ergo actu etiá habemus expressa testimonia in omnibus ultimis capitibus Euangeliorum: quæ intelligéda sunt, de uera locutione propter ea, quæ adduximus de uera comestione. Vndè eadem est ratio huius assertionis, quæ præcedentis. Quia uera locutio ex parte animæ procedit ex apprehensione, & appetitu: ex parte uerò corporis, requirit uitalia organa ad usum loquendi accommodata, ac disposita, sed hæc omnia sunt in corpore Christi glorioso, ergo.

Obiectio.

Dices, ad locutionem etiá requiri aerem, ut eo percusso sonus efformetur: sed hic non est in corpore Christi glorioso: ergo neq; potest esse sonus, aut vox.

Respõsio.

Respondetur in primis hanc difficultaté nó habere locũ in Christo, quamdiu in terra post resurrectionem conuersatus est, de quo tempore Euangelia loquuntur. Tunc. n. eodem modo poterat aerem emittere, & attrahere, sicut & nos. Quia ex parte corporis eius erat eadem facultas, & uirtus actiua: & ex parte aeris eadem propinquitas, & dispositio. Procedit ergo difficultas posita in corpore Christi existente super cœlum, ubi aere non circundatur. Neque enim negádum est, quin ibi etiam uocem formare possit, esset. n. magna imperfectio corporum beatorum si non possent innicem loqui, & conuersari, & non solũ mente, sed etiam uoce Deum laudare, iuxtà illud Psal. *Exultabunt Sãcti in gloria, lætabuntur in cubilibus suis. exaltationes Dei in faucibus eorum.* Ita enim legunt Hebræa, & Græca, ita quoq; legit Arnobius, & legisse uidetur Aug. qui ea uerba interpræatur de Sanctis, qui non sibi placent, nec sibi tribuunt, ꝙ boni sint: sed illum laudant, à quo acceperunt, ꝙ sunt, quod in hoc sæculo inchoatur: consummatur autem in beatitudine. Eundem etiam sensum reddere potest cómunis lectio, *Exultationes Dei in faucibus eorum.* Propriè enim *exultationes Dei*

Est in gloriosis corporibus vox & laus diuina, ẽt corporalis.

Psl. 149.

dicuntur

dicuntur, quæ sunt à Deo, & quæ ex illius amore, ac laude oriũtur, & hæ dñr esse in faucibus, quãdo ita cnr in Deo exultat, vt fauces, ac linguam in Dei laudem moueat. Vnde Basil. esponens hæc uerba. [Exultationes, inquit, bic hymnodias & psalmodias dicit,] & Theodoretus, [Sancti in gloria diuina beneficia prædicãt, horum causam celebrãtes.] Eodem modo exponit Greg. lib. 8. Moral. c. 31. illa verba Iob 8. [Donec impleatur os tuum risu, & labia tua iubilo. Benè, inquit, os risu implerı dr, & labia iubilo, quia in illa æterna patria, cum iustorum mens in exultationem rapitur, lingua in censum laudis eleuatur.] Et Irenæus lib. 5. contra hæres. c. 8. tractãs illa uerba ad Rom. 8. [In quo clamamus Abba Pater, Si pignus, inquit, habentes clamamus Abba Pater, quid fiet, quando resurgentes facie ad faciem uidebimus eum? Quando omnia membra affluenter exultationis hymnum protulerint?] Quæ verba vsurpauit ẽt Aug. lib. 22. de Ciuit. c. 30. Erit ergo in gloriosis corporib. vox, & diuina laus, ẽt sensibilis, multò ergo magis in corpore Christi.

Formatio vocis, & loquelę à corporib. beatorum in cœlo fieri quomodo possit.

Neque obstat difficultas posita. Quia (vt notauit D. Thom. in 2. d. 2. q. 2. art. 2. ad 5. & in 4. d. 44. q. 2. art. 1. q. 4.) ad formandam vocẽ non est necessarius externus aer, qui trahatur, uel expellatur, sed sufficit internus, qui est in humano corpore. Hmõi. n. aer (vt suprà diximus) ẽt est in corpore glorioso in pulmone, & in alijs interioribus partib. corporis, quæ neq; alio corpore replẽtur, neq; vacuæ esse debent. Potest ergo Beatus formare vocem mittendo aerem per asperam arteriã vsq; ad os, ibiq; lingua, labijs, & alijs organis illum refrangendo in palato.

Obiectio.

Dices, quõ potest solo aere in corpore incluso vox formari? Oportebit. n. aliquem locum interiorum partium corporis uacuum relinqui, dum aer ad formandam uocem impellitur. R. ñderi põt ex D. Th. suprà ad formationẽ uocis non esse necessariã expulsionem, & attractionẽ aeris. Cuius signum est, quia dum homo respirat, non põt uocem formare. Sed licèt uerum sit, non esse necessariam aeris expulsionem extra os, neq; attractionẽ aeris estrinseci: tñ intelligi nõ põt, q̃ fiat sonus, & uox, quin aer impellatur, & repercutiatur; non põt aũt aer impelli, quin aliũdè expellatur, quia impulsus ille fit per motum localem.

Respõsio.

Dicendum igitur est, expelli quidem aerem ab aliquib. partib. interioribus corporis: illas tñ nõ manere vacuas, quia statim illic succedit alius aer, existẽs in partib. propinquis, vel per rarefactionem, quæ non vr̃ repugnare illi aeri, ẽt si fit intrà corpus gloriosum, quia nõ est pars eius, vel certè per solum motum localẽ, & quasi circulũ quendã totius aeris exeuntis, & subintrantis secundum diuersas partes suas in diuersas partes corpori.

Sonus, & vox formari a corporibus gloriosis sine aeris impulsione, & repercussione nõ potest.

Quod facilè intelligi põt in corpore glorioso, tum pp subtilitatem eius, vnde fit, vt aer, qui est in illo facilè possit quaslibet partes ei' penetrare. Tũ ẽt pp perfectum dominium, quod habet anima supra corpus gloriosum, & oĩa, quæ in illo sunt. Ex quo ẽt prouenit, vt licèt impellat aerem vsq; ad os, & labia; ita tñ illam contineat, vt non permittat extra corpus egredi, nisi quantum necesse est ad formandã vocẽ. Et ideò q̃ ab vna parte expellitur, alia via reuertitur. Vndè põt semper formari uox, quãuis nec foras aer propellatur, neq; partes aliquæ vacuæ relinquantur. Et hic modus est sufficiẽs, quod attinet ad uocis formationem. Nàm, quod alij dñt, in corpore cœlesti posse formari uocem, impellendo, & trahendo illud, mihi non probatur, tũ quia, neq; consentaneum est naturæ incorruptibili cęli, neq; humano corpori accõmodatum, tùm ẽt, quia corpus Christi non est intra cœlum, neque penetratiuẽ, neq; circũdatum illo, sicut nos sumus in aere: sed est suprà cœlum, vt statim dicam tractando, quõ hæc uox possit audiri. Aliud enim est forma-

A ri, aliud audiri, & hactenus solum explicatum est, quomodo formetur, quõ autẽ audiatur statim dicã.

Septimò dicendum est, actus omnium sensuum in corpore Christi glorioso locum habere. Hæc assertio colligitur ex D. Tho. in 4. d. 44. q. 2. art. 1. q. 3. & 4. & Sco. d. 49. q. 14. ad 2. & Maior. q. 14. & fere ex alijs Theologis ijs locis, paucis exceptis, qui loquuntur in communi de Beatis. Potest aũt conclusio in primis intelligi de corpore Christi, quamdiu post resurrectionem inter homines uersatus est, vel prout nùnc in cœlo existit. Rursus de vtroq; tempore est certior in aliquibus sensibus, quã in alijs.

Corpus Christi gloriosum actum visionis exercere potest.

Primò igitur, de visu est res certissima, & de tempore ante ascensionem constat apertè ex historia euãgelica. Post ascensionem aũt in cęlum facile etiam intelligitur, corpus illud posse videre seipsum. Est enim perlucidum, & trãsparens (ut infrà dicemus) est ergo de se uisibile, & potest immutare sensum actione perfectiua absque alteratione materiali, B uel corruptibili. Hic enim sensus inter oẽs perfectiori modo immutatur, & operatur: unde eius actus ualdè perfectus est, & corpori incorruptibili accommodatus.

Obiectio.

Solum de externis obiectis põt esse nõnulla difficultas, quõ possint uideri à Christo, q̃ ab eo distant, cum non sit interiectum medium, per q̃ possint species deferri. Neq; n. dici potest deferri per corpus cœleste, loquor. n. de corporibus, quæ sunt extra cœlum, v. g. de corpore B. Virginis, & si qua sunt alia supra connexum cœli existentia, quæ poterunt esse realiter distantia inter se, quàmuis inter ea aliquod corpus non sit interiectum, & tñ sine dubio uidere se possunt, ut eleganter docet Greg. lib. 18. Moral. 27. aliàs 31. Vbi non solum dicit, posse unũ Beatum uidere aliũ quoad externum uultum, sed etiam totam corporis harmoniam usq; ad ipsa uiscera, & cor. Quod significat ẽt August. 22. de Ciuit. c. 30. & Chrys. epis. 5. ad Theodorum lapsum circa medium: idque explicat C exemplo transfigurationis Domini, ubi Apostoli Christi corpus uiderunt in gloriæ splẽdore diuina uirtute confortari. Nàm splendor ille inquit, prout est, uideri non potest nisi ab oculo immortali, & incorruptibili, qualis inerit corporibus beatis. Denique, r̃ hac uisione, prout ad Christi corpus terminatur, præcipuam corporis beatitudinem consistere, docuerunt Cypria. sermone de natiuitate Christi. Aug. in manuali, cap. 26. & lib. de spiritu, & anima cap. 4.

Respõsio. Quomodo in oculis beatorũ pduci species sensibiles ab obiectis distãtib. possint sine medio.

Sed quõ, & quo medio recipiet tunc uisus species; Nàm obiectum uisibile per lineã rectam mittit species ad oculũ: at uero per lineam rectam inter obiectũ & oculũ nullũ est corpus nec cœleste, nec aereũ. Dici potest species illas multiplicari per uacuũ. Sed non rectè, oporteret enim creari, & per se existere, quæ sunt miracula non necessaria. Facilius igitur dicitur, obiectũ immediatè agere in sensum distantem, producẽdo in illo species, siue id fa D ciat naturali uirtute, (ut aliqui existimãt) siue diuina. Est enim hic modus immutandi potentiam cõsentaneus corpori glorioso qđ *spirituale* à Paulo uocatur.

1. Cor. 15.

Vnde, sicut unus spiritus loquitur cũ altero, manifestãdo suum conceptum, & illius speciem imprimendo absque impedimento distantiæ, ita illa corpora gloriosa participant hanc efficaciam. Ex quo inferũt aliqui, posse corpus gloriosum, (quãtũ in se est) immutare uisum, atq; adeò uideri ad quancunque distantiam. Quia si diuina uirtute eleuatur ad agendum sine depẽdentia à medio, eadem rõne poterit eleuari ad agendum sine depẽdentia à propinquitate, uel distantia. Quod in spirituali etiam immutatione quæ fit in locutione Angelorum, reperiri multi existimant. Et saltem de corpore Christi mihi non est dubium, quin habeat hanc efficaciam, quatenus est obiectum uisibile.

Obiectio.

A Dices, ergo eadem rõne poterit oculus Christi, vel alterius Beati videre quodlibet obiectum visibile, quantumuis distans. Habebit.n. potentiã visiuam perfectissimam, & organum optimè dispositum.

Respõsio.

Rñdetur ita aliquos sentire, & significat Scotus in 4.d.56.art.6. Sed, cum ad videndum non solum requiratur perfectio potẽtiæ, sed ẽt species visibilis, quę imprimenda est ab obiecto, hoc nõ põt sufficienti fundamento affirmari. Quia obiecta visibilia, quæ nunc sunt in terra, non pñt imprimere species sui in oculis Christi, aut B. Virginis naturali virtute, vt per se constat. Quod aũt diuinitus eleuentur ad imprimendas illas, aut q̃ Deus supernaturaliter illas infundat, aut det virtutem supernaturalem Beato ad videndum sine speciebus quodcunq; obiectum vbicunq; sit, nulla rõne fit satis verisimile, si generaliter de oĩbus Beatis sit sermo. Quia, licèt illa oĩa sint possibilia, non tñ pertinent ad Beatorum statum, nec est perfectio beatitudinis eorum debita.

Potẽtia visiua Christi ad qdlibet obiectum quãtumuis distans extẽditur.

B De Christo aũt dñ, ꝓp singularem quandam omnipotentiæ participationem, quam habet humanitas eius, vt est instrm coniunctum Verbi, probabile est posse videre ẽt oculis corporeis quodcunq; obiectum visibile, vbicunq; sit, nõ per speciem acceptam ab obiecto, seu per efficientiam obiecti: sed per efficaciã ipsius Christi. Quia hæc virtus non est in obiecto, sed in Christo, qui hoc potest facere, vel supernaturaliter efficiẽdo speciem in suo oculõ, vel immediatè efficiendo visionem sine specie. Nulla enim est in hoc repugnãtia, vt ex ijs, quæ traduntur in 1.p. suppono.

Bona dicit quòd Beati in cœlo audire possunt.

Secundò, probatur, & declaratur conclusio posita in auditu. De quo, sicut & de voce immeritò dubius fuit Bonau. in 4.d.49.ar.3.q.1. agens in genere de corporibus gloriosis in cœlo existentibus. Mihi tñ res vr̃ satis certa.

C Nàm de auditu eadem ferè rõ est, quæ de visu. Nàm ẽt hic sensus tm̃ requirit intẽtionalem immutationem, eiusq; operatio est valdè perfecta, pertinens quodammodo ad perfectũ vsum rõnalis vitæ, in quantum signa aliorum conceptus repręsentãtia hoc sensu percipiuntur. Propter quod uocatur *sensus disciplinæ*. Et cõfirmatur. Nã, delectatio auditus est suauissima, & perfectissima, & quodam modo spiritualis, & maximè decẽs statum Beatorum. Deniq; quamdiu Christus post resurrectionem cum hominib. conuersatus est, planè cõstat ex Euãgelio, sicut uerè loquebatur, ita uerè, & propriè aliorum uoces audiuisse. Nã hoc ẽt fuit unum ex testimonijs uerè resurrectionis. At uerò, post Ascensionem in cœlum, licèt Euangelium nihil dicat: tñ certum est, ibi posse non solum Christum, verum ẽt alios Beatos exercere hunc actum, Superuacanea enim esset ibi uox, si non posset esse auditus. Et ita Sancti suprà citati utrumque simul,

D & affirmant, & ex eisdem scripturis colligunt.

Obiectio.

Occurrit aũt hic specialis difficultas similis illi, q̃ de uisu tractata est. Nàm, licèt ibi sit obiectũ auditus, uox, & facultas, deest tñ medium, per quod deferatus sonus, quia nullus est aer extrinsecus inter corpora Beatorum interiectus. Quam difficultatem attigit D.Tho. in 2.d.2.q.2.art.2.ad 5. & dupliciter rñdet. Primò deferri uocem ad auditum per confractionem, & commotionem cœli empyrei. Quæ responsio mihi nec satisfacit, nec necessaria vr̃. Ratio prioris partis est, quia suppono corpus Christi, & aliorum beatorum esse suprà connexum cœli empyrei: multum ergo distat os, & auditus Beati à superficie cęli empyrei, quõ ergo potest moueri, uel confrangi, lingua, & uoce Beati. Quòd si quis contendat corpora Beata nõ esse hoc modo suprà cœlum empyreum, sed intra illud: In primis hoc est contra ipsum D.Thom. ut infrà uidebimus. Deinde, licèt concedamus aliquando posse corpus Beatum esse hoc modo intra cęlum, quis

A autem negabit posse suo arbitrio ascendere suprà connexum ultimi cœli, & ibi loqui, & audire. Præterea, etiam dum corpus beatum est intrà cœlum, non est necessaria illa commotio, & confractio cœli empyrei, nec consentanea naturæ eius. Nõ enim est minus perfectum, quàm alij cœli, qui solidiores, esse uidentur, quam ut possint tam facilè cõfringi & commoueri. Quod uerò non sit necessaria, patet. Quia nec ad formandam uocem (ut suprà ostẽsum est) neque ad deferendas species intẽtionales; quia hæ deferri possunt sine reali sono, atque adeò sine reali commotione medij. Hæc igitur est secunda rñsio D.Tho. species soni deferri secundum esse spirituale tm̃, & ideò non esse necessariam commotionem medij. Sed adhuc superest difficultas, quia saltem est necessarium medium, quod nullum est, qñ corpora Beatorum sunt supra Cœlum. Responderi tñ potest, nunquam corpora beata ita esse supra cœlum, quin aliqua ex parte contingant

Species soni sine medio ad aures beatorum in cęlo deferri quomodo possint.

B cœlum, & ideò illo mediante posse species soni ad auditum deferri. In hoc enim differt sonus à luce, uel colore, quod nõ necessariò multiplicat species per lineam rectam, sed quacunque alia ratione. Et hic modus non est impossibilis. Secundò uerò, & facilius respondetur, (sicut de uisu diximus) posse Beatum imprimere speciem suæ uocis in auditum distantem immediatè, nihil operando circa mediũ, ubi eadem proportione applicari possunt omnia, quæ de uisu diximus. Hinc uerò colligi potest, quamuis possit Christus in cœlo habere actum huius sensus: non tamen esse necessarium ut semper sit, in aliquo actu eius, nec determinatè, nec uagè, cum non sit necesse, ut uel ipse, uel alij semper loquantur, aut cantent. Nec tamen idem omninò est de sensu uisus. Quia obiecta uisus non pendet ex

Corpora beatorũ in cœlo semper aũt in actu vidẽdi, sed non audiẽdi.

C aliqua actuali actione libera, sed sunt res permanẽtes, & stabiles, quæ semper sunt efficienter applicatæ, unde ex parte obiectorum semper esse potest actualis uisio, quàmuis ex libertate Beati id non sit simpliciter necessarium. Est autẽ uerisimilius semper esse in aliquo actu uidendi, aut ipsum corpus Christi, aut alia beatitudinis consortia.

Tertiò de odoratu, Bona. suprà negat, esse in corpore glorioso actum eius sensus. Sed non uideo quo fundamento. Est enim res perfacilis, applicando omnia, quæ diximus. Nam etiam operatio huius sensus exerceri potest sine alteratione materiali corporis sentientis, & alioqui obiectum non deerit etiam in cœlo. Cur enim odorum suauitas ibi deficiet? Vnde in lib. de spiritu, & anima c.58. August. seu autor eius, loquens de Beato ait. *Nec dici potest quantam habeat in gustu voluptatem, quantã in sapore iucunditatem, quantã in odore suauitatem.*

Beati in cœlo olfactũ exercere possunt.

D Verum est sensum ab Augustino intentum magis uideri metaphoricum, quam proprium: utruq; tñ modo uera est sñia, quam statim aliorum Patrum testimonijs cõfirmabo. Quin potius (ut uerisimile censeo) ipsa ẽt Beatorum corpora suauissimũ odorem emittent. Habebunt enim intestina plena humoribus, & aere, optimis qualitatibus, & odoriferis affectis. Hæc enim perfectio maximè decet illũ statum, sicut è contrario corpora damnatorum erunt fœtida. Neque in explicando modo, quo huiusmodi obiectum immutabit olfactum, occurrit noua aliqua difficultas. Solũ posset quis obijcere,

Obiectio.

Quia operatio huius sensus uõ uidetur admodum necessaria in corpore immortali, cũ ex natura sua non sit ita spiritualis, sicut operatio uisus, & auditus, neque ordinetur ad perfectionem animæ secundum se, sed ad conseruationem uitæ. Propter quod in brutis hic sensus maximè uiget, ergo ubi non erit uita animalis, non erit necessaria operatio eius.

Respõsio.

Respondetur, in his actibus non tantum esse considerandum utilitatem ad alios fines ex-

trinsecus,

trinseco, sed perfectionem, quam per se afferunt. Si.n.ex se decens est, & aliàs non repugnat corpori incorruptibili, et si illi non sit necessaria ad eius cõseruationem, uel alios fines, pp ipsam naturæ perfectionem expeti pōt. Maximè quia hoc actu excitari solet animus ad Dei laudem, & internam deuotionem, quæ vtilitas esse poterit in beatis, quàmuis ea simpliciter non indigeant. Et hinc tandem colligitur, potuisse Christum illis quadraginta dieb. ante ascensionem exercere actum huius sensus circa hæc inferiora corpora odorifera, quia erant obiecta proportionata, & immutare olfactũ possunt sine materiali alteratione. Tñ propter excellentiam corporis beati, & perfectum dominium, quod in suas actiones habet, non exercebat hunc actum nisi circa perfecta obiecta: & decentia, neq; ab alijs speciem accipiebat.

Quartò, de gustu, & tactu maior est difficultas, cum hi sensus non videátur sine alteratione materiali immutari. Nihilominus pbabilius est, et hos sensus hře actus suos in corpore glorioso. Quæ est aperta snia Anselmi, lib. de similitudinib. c. 57. vbi cum dixisset: [Totos beatos inenarrabili suauitatis abũdãtia esse replẽdos,] subdit. [Quid dixi totos? oculi, aures, nares, os, manus, guttur, cor, iecur, &c. mirabili vbertate delectationis, & dulcedinis replebũtur.] Et Laur. Iustin. li. de disciplina, & perfectione monast. cõuers. c. 23. [Caro, inqt, spiritualis effecta per oẽs sensus suos multimodis exuberabit delitijs. Delectabitur oculus in amabilis Redẽptoris aspectu, cum uidebit Regem in decore suo gloria ornatum, ac diademate redimitum, quo coronauit eũ mater sua. Melodica cantica ciuium supernorũ non mediocriter mulcebunt auditum: flagrans quoq; suauitas cęlestium odoramentorũ mirabilique factione resperget odoratum: indicibilis et dulcedo omnium delectabilium melliflua quadam, & iucũda satietate oris saginabit palatum: ipse demũ tactus sibi congruis abundabit delitijs, quas experti narrant. Fas etenim non est, ut in illa cęlorũ gloria quidquam vacet à Dei laude: quin potius iustũ, vt cuncta corporis membra suum proprio modo efferant cõditorem, quatenus, sicut ab ipso sumpsere principium, ita & in illo deducant suæ beatitudinis finem, ut sit Deus omnia in omnibus.] Idem colligi potest ex Prospero lib. 1. de uita contempl. c. 4. vbi dicit, omnia bona, quæ in humana natura peccatum corruperat, reparanda esse in melius, *id est, intellectus sine errore, memoria sine obliuione, cogitatio sine peruagatione, charitas sine simulatione, sensus sine offensione, saturitas, sine fastidio, & tota sanitas sine morbo.* Et quorum Patrum verbis, ac sententijs variæ et coniecturæ colligi possunt, quæ generaliter probant de omnibus sensibus. Solum superest, vt ostendamus in his duobus, scilicet, gustu, & tactu nihil esse speciale, pp quod eorum actua corpori glorioso repugnent. Nam, in primis non est repugnãtia ex parte materialis immutationis seu alterationis. Quia hæc non est per se necessaria ad actus horum sensuum. Nam, licet naturaliter semper sit coniuncta cum intentionali immutatione: tñ reipsa est diuersa, vnde facilè possunt separari in subiecto, quod est capax vnius & nõ alterius, quale est corpus gloriosum. Nã, si calor & species intentionales caloris sunt qualitates realiter distinctæ, cur non poterit corpus gloriosum alterã sine altera recipere? Quãdoquidem est capax vnius, & non alterius: & illæ non habent ordinem inter se, sed tm̃ concomitantiam respectu corporis passibilis: Et quo ad hoc eadẽ ratio est de gustu. Deinde, q non desit obiectum, in tactu quidem est manifestum. Nam in primis Christus ante Ascensionem dicebat, *Palpate, & videte*, sicut ergo ipse tangebatur, & tactu percipiebatur, ita et, & tãgebat: poterat

Gustus, & tact⁹ i corpore glorioso suas sẽsationes excercent.

Luc. 24.

A ergo illa corpora tactu percipere, vtpotè obiecta tangibilia: & ex alio capite non est repugnantia, vt ostensum est. Post Ascensionem uerò similis ratio locum habet. Nàm etiam corpora gloriosa poterũt se tangere: poterit ergo vnum optimam dispositionem alterius percipere. Magna enim imperfectio uideretur, si illa corpora se tangendo, nihil sentirent, ac si essent inanimata. De gustu verò (si loquamur de Christo, eo tempore, quo cum Apostolis versabatur, & simul sumpsit) nullum est incommodum, quod sicut tũnc verè comedebat, ita etiá uerè perciperet cibi saporem, & gustum, absque alteratione materiali, uel alia imperfectione beatitudini repugnante. Si autem sit sermo de tempore post Ascensionem, difficilius est, in cęlo obiectum gustus inuenire. Propter quod Bonauentura suprà, hunc actum negat esse in Beatis. Sed non est Deo difficile facere, ut aliquis sapidus humor sit intra organum gustus, qui sensum illum possit intentio-
B naliter afficere, vt D. Tho. dixit.

Dices, ergo esse poterit in corpore glorioso delectatio ex tactu & gustu proueniens: consequẽs aũt vr inconueniens. Quia hmõi delectatio indecens esse vr, nec est finis actionis rectæ: sed potius est pp actionem, ibi aũt talis delectatio, non est necessaria propter aliquam actionem, neque propter se est expetenda, quia hoc non est rationi consentaneum. Vnde D. Thomas 4. contra Gentes ca. 83. simili ferè discursu concludit, in corporibus gloriosis non esse futuras delectationes venereorum, & omnes rationes quas ibi adducit, æque uidentur procedere, de omni delectatione tactus, & gustus. Respõdetur, delectationes horum sensuum honestissimas, ac decentissimas non repugnari corpori glorioso, neq; esse præter rationem, sed potius admodum rõni consentaneas, quia non pp se expetẽtur: sed ut oibus modis magis glorificetur Deus, vt rectè Laurentius Iustinianus loco suprà citato in-
C dicauit. De quibus etiam intelligi possunt, quæ ex Naziázeno, & Anastasio supra retulimus, & quod nomine Aug. dicitur lib. de spiritu, & anima c. 64. *Ibi erunt bona corporis, & animæ, qualia oculus non uidit, nec auris audiuit, nec cor hoĩs cogitauit. Quid enim amas caro mea? quid desideras anima mea? Ibi est quiquid amatis: ibi est, quidquid desideratis. Si delectat pulchritudo, fulgebunt iusti sicut sol. si quælibet munda uoluptas, torrente voluptatis deitatis suæ potabit eos Dominus.* Quæ ferè uerba transcripsit Anselm. in prosologio cap. 25. Vnde in lib. de similitudinibus c. 48. 55. & 57. pulchritudinem, & uoluptatem corporis ponit inter partes beatitudinis quando talia sunt, vt in eis, vel ex eis nulla Dei offensio contrahi possit. Denique potest hoc a cõtra-
D rio confirmari. Nàm, damnati post resurrectionẽ sensu tactus percipient sensibilem ignem, ex quo, dolore sensibili afficientur, ergo corpus gloriosum multò magis percipere poterit aliquod obiectum, quod putissimam aliquam voluptatem parere possit. Si enim in damnato omnes sensus pęna torquentur, cur non magis in beato voluptate perfundentur? D. Tho. igitur dicto lib. 4. contra gentes loquitur de materialibus delectationibus ciborum, aut venereorum, quæ uel non decent, uel non spectant ad statum beatorum. Vltimò, ex his constat, esse in corpore Christi glorioso spiritus vitales, & animales. Quia hi necessarij sunt ad operationes sensuum, & uitales motus exercendos. Erunt autem hi spiritus in corpore glorioso incorruptibiles, ut patebit ex disputatione sequẽti. Quia in illis corporibus non est futura alteratio, ijdem ergo spiritus semper permanebũt, & per diuersas corporis partes uirtute animæ, ultrò, citròque discurrent.

Obiectio.

Respõsio.

DISPVTATIO XLVIII.

In quinque Sectiones distributa.

De supernaturali perfectione corporis Christi post resurrectionem.

IN superiori disputatione explicuimus naturalem perfectionem, quam Christi corpus habet in gloria, & obiter attingimus nonnullas perfectiones supernaturales, præsertim ex ijs, quæ pertinent ad actus secundos sensuum externorum, uel internorum, quæ ad animam potius spectant. Quamuis, quia per corpus exercentur simul cum facultatibus corporis computentur, & explicentur. Superest igitur, ut dicamus de perfectionib. supernaturalibus, quæ sunt in corpore Christi p modũ actus primi, seu bonę dispositionis superãtis naturam, seu per modum aptitudinis ad motum aliquem corporis, uel modũ aliquẽ existẽdi, vel agendi corporis supernaturalem. In qua re primum inquirendum in cõi est, an data sit corpori Christi hmõi perfectio. Deinde, in particulari qualis, & quotuplex sit. De qua re tractare solent Theologi in 4.d.44.& 49. nos autem hoc loco eã expediendam censuimus. Primò, quia nõ est in animo post tractatum de sacramentis instituere disputationem de quatuor nouissimis, q̃ Theologi in fine Quarti tractare solent. Quia oĩa, quæ eo loci dñr, pertinent vel ad materiã de beatitudine, vel ad materiã de pœnis peccatorũ, quæ sufficiẽter in 1.p.& in 1.2.traduntur. Præter ea, quæ de purgatorio, & suffragijs mortuorũ in 4.tom. huius 3.p. dicenda nobis sunt, & quæ in fine huius de secundo Christi aduentu ad iudicium differemus. Deindè, quia corpus Christi domini gloriosum primũ exemplar est omnium harum perfectionum, quæ, si in ipso rectè explicentur, facilè poterunt cæteris omnibus accommodari.

SECTIO I.

Vtrum corpus Christi post resurrectionem, aliquam supernaturalem perfectionem, seu dispositionem habuerit.

QVod resurgentiũ corpora futura sint altiori, ac perfectiori modo perfecta, ac disposita, quam sint hæc nostra, iam fuit semper constans sñia vt inde sumpserint aliqui hæretici occasionẽ negandi veritatem materialium corporum in hominibus resurgentibus, vt Euthychius, qui (vt refert Greg. 24. Moral. c.29.) negauit, corpus humanum post resurrectionem futurum esse carneum, & ante ipsum Orig. vt referunt Epiph. ex Methodio hæresi 64.& in epistola ad Ioannẽ Ierosolymitanum, quæ est 60. inter epistolas Hieronymi, & Hieron. epist.61. aduersus eundem Ioannem, & Isidorus lib. de doctrina, & fide cap. 6. & Teoph. 1. ad Cor. 15. Qui sumpserunt occasionem errãdi ex quibusdã locis Pauli praue intellectis, vt est illud, *Seminatur corpus animale, surget autem spirituale:* & illud, *Caro, & sanguis regnũ Dei non possidebũt;* quæ in superiorib. tractata sunt, & in sequentibus ad veritatem catholicam confirmandam illis utemur. Addi ẽt potest ratio in horum fauorem, quia non potest, seruata corporis natura, conditiones naturæ contrarias idem corpus suscipere: sed corpus gloriosum ita erit supernaturaliter perfectum, vt habeat conditiones contrarias nostro corpori, quales sunt esse spirituale, esse incorruptibile, esse perspicuum, esse penetrabile, & similes, erit ergo alterius naturæ. Non constat autẽ, an isti hæretici posuerint hãc corporis diuersitatem ipsa materia, vt scilicet, putauerint, corpus Christi post resurrectionem non habuisse substantiam suam ex materia hac generabilium, & corruptibiliũ: sed ex alia cœlesti, aut certè ex nulla materia, q̃ propriæ quãtitati subiaceat. An verò solum in accidentibus, & dispositionibus materialibus hanc diuersitatẽ constituerint: hoc (inquam) mihi non constat, neq; ipsi fortassè explicarunt, aut intellexerunt.

Alij verò hæretici, ut verã corporis naturã post resurrectionem seruandam esse tuerentur, nullam aliam perfectionem, q̃ oĩnò materialem, & naturalem illi tribuebant, neq; aliud fœlicitatis, aut uoluptatis genus, quã quod ex rebus corruptibilibus, eorumq; naturali vsu, & alteratione consurgit. Ita refert Dionys. c.7. Eccles. Hierar. par. 1. eundemq; errorem tribuit Cherintho Dionysius Alex. apud Eusebium lib. 3. Hist. c.22. aliàs 38. & Niceph. lib. 3. c.14. & Aug. hæres. 8. & Isidor. lib. de doctrina, & fide c.24. Posset ẽt recenseri hoc loco error Chiliastarum, distinguẽtium duplicem resurrectionem, primam per mille annos duraturam in terrenis, ac temporalib. uoluptatibus, quibus Sancti cũ Christo gaudebunt, post quam futura sit alia cœlestior, atq; diuinior, perpetuò duratura. Nàm, ex hoc errore sequitur, corpus Christi adhuc esse in priori dispositione imperfecta, quasi expectãs tempus illud primæ resurrectionis, Sed non est huius loci hæc persequi, tractanda enim sunt disp. 50. sect. 8.

Dicendum ergo est, corpus Christi dñi in resurrectione sua ornatum fuisse uarijs donis, & qualitatibus supnaturalibus, pręsertim illis quatuor, quæ ab oĩbus catholicis agnoscuntur, claritate, impassibilitate, agilitate, & corporis subtilitate. Hæc assertio est certa secundum fidem, quæ in primis in genere probari potest illis verbis Christi. *In resurrectione neque nubent, neque nubentur, sed erunt sicut Angeli Dei in cęlo.* Quibus quoq; cõsentanea sunt illa Pauli: *Seminatur corpus animale, surget autem spirituale.* Hmõi. n. conditio non est corpori hominis naturalis: est ergo habiturum hoc corpus statũ aliũ, ac perfectionem naturarũ superantem. Supponimus autẽ, quidquid perfectionis in scriptura de de corporib. resurgentium, maximè in Christi corpore uerificatum iri. Nàm, summa laus aliorũ corporum, q̃ sint (reformanda & configurãda corpori claritatis Christi,) vt dicitur ad Philippenses 3.

Dona supernaturalia corporis Christi resurgentis qualia. Matt. 22.

Secundò, sigillatim colliguntur hæ proprietates ex scriptura. Nam de claritate sunt expressa prædicta uerba Pauli ad Phil. 3. *Reformabit corpus humilitatis nostræ configuratum corpori claritatis suæ.* Quam claritatem, nomine gloriæ, intelligitur significasse Pauli. 1. ad Corin. 15. dum dixit, *seminatur in ignobilitate, surget in gloria.* Nàm de hac gloria pręmiserat idem Apostolus. *Alia quidem cęlestiũ corporum gloria, alia terrestriũ, alia claritas solis, alia claritas lunæ, alia claritas stellarũ. Stella enim differt ab stella in claritate, sic & resurrectio mortuorum.* Tribuit ergo Paulus claritatem corporibus resurgẽtium, diuersam tñ, pro diuersitate meritorũ, & operum. Vnde eleganter Aug. epist. 146. ad Consentium, tractãs illa uerba Pauli, *Seminatur corpus animale, surget spirituale,* inquit, *In his verbis Apostoli, nunquid fas est putare melius corpora nostra resurrectura, quam Christi, cum de illo sit propositum exemplum, quod fideliter intendere, & per eius gratiam sperare debeamus?* Et cætera, quæ elegãter prosequitur Aug. seu autor lib. de cognitione ueræ uitæ c.46. Vbi de eadẽ claritate intelligẽs verba Christi Matt. 13. *Fulgebunt iusti, sicut sol,* inquirit quõ Paulus eos stellis cõparet? Et rñdet, quemlibet, uel minimũ beatũ fore lucidũ, vt solem, Paulum uerò ad eorũ uarios gradus explicandos vsum fuisse cõparatio-

Das claritatis i corporib. beatorum.

Phil. 3.

Claritas i corpore Xp̃i glorioso quãta.

paratione stellarum. *Quia in hac claritate tantum quisque ab alio pro meritis differt, quantum stella ab stella: corpus autem Christi tantum in hac claritate omnia excellit, quantum creator creaturas excellit.* Eundem locum tractans Aug. ser. 143. de tempore, *Videtis*, inquit, *quia promissa est Sanctorum corporibus claritas, & diuersas species claritatis, quia diuersa sunt merita charitatis.* Et eodem modo intellexit hunc locum Hieron. Amos 5. & Theodor. 1. ad Cor. 15. & ibi Amb. & optime Anselmus. His verò testimonijs adiungi potest illud Dan. 12. *Multi de ijs, qui dormiunt in terra puluere, euigilabunt, alij in vitam aeternam & alij in opprobrium. Qui autem docti fuerint fulgebunt tanquam splendor firmamenti, & qui ad iustitiam erudiunt multos tanquam stella in perpetuas aeternitates.* Nā, hoc loco sermo est de splendore, & claritate corporum, in qua dicit Daniel, fore diuersam resurrectionem bonorū à malorum resurrectione, vt ibi notāt expositores, & Hieron. epist. 103. ad Paulinum, & Clemens lib. 1. constit. c. 6. aliàs 8 Ruffinus in expositione Symboli, & Fulgentius lib. responsionum ad obiectiones Arrianorum, vbi de eadem claritate explicat illud Psalmi. *In splendoribus Sanctorum*, &c.

Psal. 109. Deo impassibilitas in corpore Christi glorioso. Deinde de impossibilitate, & immortalitate varia sunt, atque expressa scripturae testimonia. Nàm in primis de Christo dixit Paulus ad Rom. 6. *Christus resurgens ex mortuis, iam non moritur, mors illi vltrà non dominabitur.* Quibus verbis docuit, ad vitam immortalem resurrexisse. Et idem Christus de se dixit Luc. 24. *Nonne oportuit pati Christum, & resurgere à mortuis, & ita intrare in gloriam suam?* quae aeterna sanè & immortalis est. Vnde generaliter de omnibus dixit Christus Matt. 25. *Surget in vitam aeternam.* Et ideò vniuersaliter, ait Paulus, *Seminatur in corruptione, surget in incorruptione*, & infrà, *Caro & sanguis regnum Dei possidere non possunt.* Et explicans quid nomine *carnis*, & *sanguinis* intelligat subdit, *Neq; corruptio incorruptelam possidebit*, vt nō intelligatur excludi à regno Dei substantia carnis, & sanguinis: sed mortalitas.

1. Cor. 15. Quapropter subdit inferius, *Oportet, corruptibile hoc induere incorruptionem, & mortale hoc induere immortalitatem.* Quod autem immortalitas futura sit, cum omnimoda impassibilitate, optimè explicuit Ioan. Apoc. 7. dicens. [Non esurient neque sitient amplius, nec cadet super illos sol, neque vllus aestus. Quoniam agnus, qui in medio throni est, reget illos.] Et c. 21. [Absterget Deus omnem lachrymam ab oculis eorum, & mors vltrà non erit, neq; luctus, neque clamor, neque dolor erit vltrà, quae prima abierunt.] Quae omnia ferè eisdem verbis promiserat per Deus Isaiam c. 25. & 49. ubi notarunt Cyril. Hieron. Theoderetus.

Dos agilitatis 1 cor pore Christi resurgētis. Praeterea de agilitate, sunt etiam non obscura scripturę testimonia. Paulus enim 1. ad Cor. 15. ait. *Seminatur in infirmitate, surget in virtute: seminatur corpus animale, surget spirituale.* Et ex vtroque verbo potest colligi haec agilitas. Nàm sicut spiritus facillimè ab vno in aliud locum transit: ita & spirituale corpus. Quod propterea & dici potest *surgere in virtute*, qua sine vlla difficultate aut defatigatione possit, quo voluerit, se mouere. De quo rectè intelligitur illud Isa. 40. *Qui sperant in domino, mutabunt fortitudinem assument pennas sicut aquilae currēt, & non laborabunt ambulabunt, & non deficiēt.* Quamuis. n. haec verba de tempore huius vitae suo modo intelligi possint, optimè verò de corporibus resurgentium explicantur ab Aug. epist. 79. ad Isychium, & Hilario Psal. 118. circa illa verba: *Si sumpsero pennas meas diluculo*, quae de Christo intelligit, *Qui cum sumpsit pennas suas in resurrectione, iam corpore non grauatur:* & infrà dicit, penas has pertinere *ad demutationem terrenorum corporum*

A *in spiritualem naturam:* & postea subdit. *Meminit & alibi dicens, cum de spiritualium indefessa iam aeternitate tractaret, pennigerabūt tanquàm aquilae, naturam euolandi in coelum in resurrectionis demutatione sumpturi.* Atq; de eadem dote optimè intelliguntur verba Malach. 4. *Et orietur sol iustitiae vobis timentibus nomen meum, & sanitas in pennis eius, & egrediemini, & salietis vt vituli.* Deniq; Sapientiae 3. de Beatis dr. *Fulgebunt iusti: & tāquàm scintillae in arundineto discurrent.* Quibus verbis claritatis & agilitatis donum apertè significatur, ut notauit Inno. III. lib. 4. de mysterijs Missae cap. 12.

De subtilitate verò nō est locus ita expressus in scriptura. Res autē, quae illa voce significatur satis indicata est. Vt enim aliorū expositiones relinquamus, per subtilitatem corporis intelligimus vim se mouendi, & quocunq; ingrediendi, uel egrediēdi, absq; alterius corporis impedimēto, sicut Christus egressus est clauso sepulchro, & ingressus ad disci- B pulos ianuis clausis. Haec ergo proprietas indicatur à Paulo illis uerbis 1. ad Cor. 15. *Seminatur corpus animale, resurget autem spirituale.* Haec. n. est propria spiritus conditio. Velocitas namque, & agilitas quodammodo potest esse corporibus communis: transire autem absque impedimento corporis proprium est spiritus. Item, aliae proprietates iā fuerant à Paulo in alijs particulis expressae. Ergo, cum in hac particula aliquid peculiare addere videatur, non potest commodius, quàm de hac proprietate explicari, vt & Chrys. & Theoph. ibi indicarunt, & expressius Damasc. lib. 4. de fide c. 28. Vbi, licèt, sub illa proprietate corporis *spiritualis* intelligat etiam includi alias, praesertim quòd sit impassibile, & infatigabile, tamen expressè exponit, corpus spirituale, *hoc est, subtile. Hac enim significat spirituale, qua post resurrectionem corpus Domini erat, cum per ianuas clausas transiuit,* Et eodem modo explicat, spiritualia corpora resurgentiū, Anastasius Episcopus Antiochen. lib. 5. de resurrectione. De subtilitate in corpore Christi glorioso. C

Tertiò, probatur assertio posita ex Patribus. Nā, praeter citatos, cū exposuimus loca scripturae, Aug. 13. de Ciuitate, c. 18. latè explicat dotem agilitatis, & lib. 20. c. 19. praeter hanc explicat dotem immortalitatis, & in Enchir. c. 90 & lib. 22. de ciuitate ca. ultimo, & el arius dicto lib. de cognitione verae vitę cap. 41. & de spiritu, & anima, cap. 64. caeteras ponit proprietates. Quas etiam rectè attigit Greg. lib. 14. Moral. c. 29. aliàs 31. & lib. 18. c. 27. aliàs 31. & in expositione septimi Psalmi poenitentiae in fine, Lactant. lib. 7. Diuin. insti. c. 26. Cyrillus etiam Ierosolym. cat. 18. *Resurget*, inquit, *hoc corpus: sed non tale manebit, verum erit aeternum, & non amplius cibis opus habebit, neque scalis ad ascensum, fiet enim spirituale, & splendebit, vt sol:* Vbi duas proprietates subtilitatis, & agilitatis vno verbo spiritualis complexus D est. Latius haec explicuit Anselm. lib de similitudinibus c. 48. & sequentibus, vbi quatordecim ponit partes beatitudinis, quarum una est pulchritudo, ad quā corporis claritas pertinet, alia est agilitas, ad quam reuocatur fortitudo, alia est sanitas, & lōgaeuitas quae ad impassibilitatem pertinent, alia est libertas, ad quam pertinet, (vt ipse exponit c. 53.) vt nihil obsistat, uel impediebat, aut nos coarctingat quae pertinet ad dotem subtilitatis, ut eodem cap. 54. latè exponit, & exemplo Christi confirmat. Reliquae verò partes, quas ibi numerat, magis ad animum, quam ad corpus pertinent. Eadem persequitur in prosologio cap. 25. ferè eisdem verbis, & Laurentius Iustinian. lib. de perfectione monasticae conuersat. cap. 23. & lib. de triumphali Christi agone c. 26. Bonauent. in breuiloquio par. 7. cap. 7. Hugo Victorinus lib. 2. de anima cap. 17. & lib. 4. cap. 14. 15. & 16.

A Quartò, possumus rationem reddere huius assertionis ex D. Tho. 1. 2. q. 4. art. 6. Quia ad perfectam animæ beatitudinem necessaria est hæc corporis perfectio. Nam (vt ait Aug. 12. Gen. ad litera, c. 35.) *Si tale sit corpus cuius sit difficilis, & grauis administratio: auertetur mens ab illa visione summi Cæli, et ideò oportet, vt corpus fiat spirituale, vt anima angelis coæquata perfectum habeat naturæ suæ modum, obediens, & imperans tam ineffabili facilitate, vt sit ei gloria, quod sarcina fuit.* Quæ ratio in primis nõ probat de dote claritatis, nec de dote subtilitatis, vt à nobis explicata est. Constat. n. quàmuis corpus non esset lucidum, neq; potens ad penetrandum alia corpora, potuisse nullam pati difficultatẽ, neq; animam à visione Dei distrahere, aut retardare. Deinde, non est intelligenda hæc ratio, ét ad alias dotes explicata, ac si illa corporis dispositio, vel facilitas fuerit simpliciter necessaria ad perfectã Dei visionem, vt videre licet in Christi anima, quę mortali corpori coniuncta, perfecta Dei visione fruebatur. Ratio est, quia illa visio ita rapit mentem: & lumen gloriæ, ac diuina essentia tantam necessitatem inferunt animæ, vt si ijs perfectionibus semel afficiatur, nulla possit corporis molestia, uel afflictione detrahi, aut retardari. Intelligenda ergo est hæc ratio de quadam proportione magis congruẽte, & quodammodo connaturali. Nam, anima coniuncta corpori corruptibili, & natura rei ab illo pẽdet in suis operationibus, & ideò, ex natura rei repugnat aiæ sic coniũctæ ita eleuari ad actiones mẽtis, vt nullo modo possit difficultate corporis impediri. Quare illæ status aiæ ita perfectus quasi natura sua postulat altiorem statum corporis: requirit ergo corpus spirituale, non natura, sed potestate Et huic consequenter fit, vt cum immortalitate, & agilitate simul habeat subtilitatem. Tùm, quia hæc est proprietas spiritus, quam consequenter participat corpus, cum spirituale fit, tùm etiam, quia quodammodo includitur in perfecta agilitate. Quia sicut velocior est motus, quando medium minus resistit, si cætera sunt paria; ita perfectior erit corporis agilitas, si per omnia corpora sine ulla resistentia possit perrumpere, tum denuq; quia quodlibet impedimentum, uel resistentia quandam ingerit difficultatem, & priuat quodammodo perfecta libertate, & dominio. Igitur hæc etiam proprietas pertinet ad perfectam corporis dispositionẽ in ordine ad omnimodam animæ independentiam in omnibus suis actibus, ac motibus, ac si in corpore non existeret. At verò de claritate alia ratio reddẽda est ex eodem D. Thom. cum August. epist. 56. ad Dioscorum. Hæc. n. proprietas (vt D. Tho. verbis utamur) non est requisita vt dispositio antecedens ad conuenientem animæ statum in ordine ad suas operationes, sed ut veluti dispositio consequens. Nam, quia anima beata perfecto spirituali lumine plena est, ideò ex illo ueluti redũdat in corpus lumen, & claritas illi proportionata. An verò hæc redundantia sit per efficientiam, seu dimanationem physicam: uel solum secundum quandam congruentiam, & conuenientem dispositionem, dicemus sectione sequenti.

Dotes gloriæ in corporib. beatorum necessariæ quo.

Et ex hac ratione colligi põt, non solum perfectiones has esse conuenientes corpori glorioso (vt explicatum est) sed ét esse sufficientes, neq; alias requiri, quæ ad has non possint facilè reuocari. Corporis. n. perfectio considerari põt vel per se tanquã bona dispositio in ordine ad esse, seu vt conueniẽs ornamẽtũ ipsius corporis, & ad hoc ordinatur claritas, quæ pulchritudinem corporis illustrat, & cõsummat, eique veluti decentissimum corporis gloriosi, indumẽtũ. Hùc ét pertinet immortalitas, quatenus includit sanitatem integrã, & optimam corporis dispositionem ad illius conseruationem sufficientem, additq; vim quandam, qua hæc sanitas, & dispositio integra, atq; illæsa conseruetur. Quod explicari etiã hoc modo potest. Quia oportuit corpora gloriosa eleuari ad supremas pfectiones corporum vt talia sunt: sed in corporibus magna imperfectio, est corruptio & ideò corpora cœlestia cẽsentur habere in eo ordine supremum quendam gradũ, quia sunt incorruptibilia. Inter qualitates ét corporum lux perfectissima, & potissima censetur, oportet ergo, vt beata corpora in vtraque harum perfectionum emineant. Rursus potest desiderari corporis perfectio in ordine ad animę functiones. Et ad hoc partim deseruit impassibilitas, quatenus operatio sequitur esse, partim consummatur hæc perfectio per dotem agilitatis, & subtilitatis, quatenus anima utitur corpore ut organo suo, & instrumento, quia usus perficitur per hæc dona, ut optimè, ac sine vllo impedimento fiat.

Præter quatuor dotes gloriæ nulla alia in corporib. beatorũ perfectio necessaria.

Obiectio.

B Dices, ét anima requirit corpus optimè perfectum, ac dispositum, ut omnino illi subijciatur, tanq formæ suæ: ex hac. n. pfecta subiectione oritur alia subiectio perfecta in ordine ad operationes, ut D. Th. notauit in 2. d. 44. q. 2. ar. 2. q. 1. ergo ad hãc pfectionem requiritur alia dos. Rursus utitur anima corpore ad operationes sensuum, & appetitus sentientis, ergo ét ad hunc perfectum vsum requirit specialem dotem. Ad priorem partem, D. Th. cito loco reuocat illam perfectionem in dotem subtilitatis. Nam, quia subtile dr̃. qd̃ est penetratiuum, & facilè ad intima rebus perrumpit, ideò translatũ est hoc nomen *subtile*, ad significandum illud corpus q̃ optimè subditur formę, & perficitur ab ea cõpletissimo modo. Et hoc sequuntur Palud. Scotus, & alij. Sed seuera hæc perfectio magis vi spectare ad dotẽ impassibilitatis, quatenus (vt diximus) includit perfectam corporis sanitatẽ, & optimã corporis dispositionẽ. Quin potius, si accuratè distinguamus id, qd̃ pertinet ad naturalem dispositionẽ corporis, & id, qd̃ est supra naturam, & non pollentes solum nõie dotis significemus illa perfectio corporis non pertinet ad dotes, sed supponitur dotibus. C Quia ut aïa informet corpus, ex natura sua requirit certã dispositionem, vnde vt perfectè, ac plenè informet, nihil aliud postulat nisi perfectã dispositionẽ, ac temperamentũ. Quin ét addo, quòad hũc effectũ non posse iuuari ab aliqua perfectione supnaturali corporis, nisi solũ quòad durationẽ, seu conseruationẽ. Nã, quòad extensionẽ ex parte corporis nõ potest crescere hic effectus Nã, si corpus sit benè dispositũ naturaliter in oĩbus partib. suis, informari põt ab aĩa eisdem partibus oĩbus, imò necessariò informabitur, si naturę suę relinquatur. Ergo, ex vi talis dispositionis est corpus subtile in prędicto sensu, seu penetratiuũ aut potius penetrabile ab aĩa: ergo subtilitas in dictu sensu nõ est dos supernaturalis. Neq; ét põt crescere hic effectus intensiuè (vt si dicam) quia posita in corpore prædicta dispositione aĩa informat illud, & oẽs, ad singulas partes eius, q̃ perfectissimè informare põt. D Neque. n. illa informatio in actu primo intendi potest, nec remitti, aut suscipere magis, aut minus. Ergo, ut corpus perfectè subijciatur aiæ, quòad formationẽ, nulla dos specialis requirit, nisi i ordine, ad durationẽ, & conseruationẽ, q̃ cõfert impassibilitas.

Responsio.

Ad posteriorem partem aliqui docent, illam corporis habilitatem, ut perfectè seruiat operationib. sensuum pertinere ad specialem dotem. Et Durand. censet, hanc esse dotem subtilitatis, quod non displicet Paludano, neq; Soto oĩnò. Sed (si aduertenter consideretur) hæc corporis perfectio non est distincta à suprà enumeratis, nisi fortassè quatenus requirit aliquos habitus uel species sensibiles, seu phantasmata, de quibus nũc non agimus. Quia potius annumeratur inter animæ perfectiones,

nes, & sub gratia, & scientia comprehenduntur, A de quibus alibi dictum est. Quòd verò præter hęc nulla noua perfectio in corpore requiratur ad prędictas operationes, sic explico. Nàm in operationibus sensuum, vel appetitus, tripliciter possumus intelligere concurrere corpus: primo antecedenter, vt remouendo prohibens, vel applicando potentiam, vt v.g. quando aperit oculos, & qñ conuertit faciem ad obiectum, & totum id, quod huiusmodi est, fit per mutationem localē, & ideò per dotem agilitatis perfectè seruit corpus hoc modo operationibus sensuum. Secundò concurrit corpus efficiendo ipsam operationem sensus. In quo cōcursu possunt multa considerari, præsertim tria. Primò, receptio speciei, & aptitudo organi ad illam. Secundò, spirituum vitalium, & animalium subministratio. Tertio, effectio, & receptio ipsius operationis vitalis. Quòad primum, ex parte corporis nihil requiritur, præter optimum organi temperamentū, quod ex proprijs, & cōnaturalibus dispositioni B bus consurgit. Quia species imprimitur potentiæ sine vlla resistentia, ac per se loquendo actione instantanea, & perfectiua. Et ideò, si organum sit bene dispositum, fiet species oīnò perfecta, iuxtà naturalem virtutem obiecti. Quòad secundum verò, præter substantialem perfectionem, & naturalem vim agendi ipsorum spirituum solum conferre potest agilitas, vel subtilitas vt velocissimè, & sine impedimento ministrent. Impassibilitas verò conferet, vt spiritus immutabiles, ac semper ijdē perseuerent, ac sine ulla naturalium facultatum lassitudine communicētur. Quòad tertium denique nihil aliud requiritur, quàm naturalis perfectio potentiæ. Quia positis oībus alijs requisitis sine ulla difficultate, uel resistentia, atque adeò sine ullo corporis impedimento, in instanti suam perficit operationē. Ergo, ut corpus perfectè obediat animæ, quòad has operationes, & omnia illa, quę per C se concurrunt, non est necessaria alia dos. Tertio, reperitur in his actionibus aliquid cōsequens, seu resultans ex actione, ut v.g. ex affectu gaudij, sequitur aliqua sanguinis motio, uel ex operatione phātasiæ motio appetitus, & similia. Et in his omnib. et corpus perfectè obedit ex ui prædictarum perfectionum. Nàm, illa operatio, quę cōsequitur, uel est motus localis, & perficitur agilitate: uel est operatio alterius potentiæ sensitiuę, & ad hanc sufficiunt omnia principia, quæ explicata iam sunt.

Obiectio. Dices, hæc oīa recte procedere de operationibus sensitiuis oīnò cōmensuratis naturali uirtuti potentiarum, & obiectorum, & de facultate utendi corpore ad illas exercendas, qualis suo mō fuit in Adamo in statu innocentiæ absque ulla ꝓpria dote supernaturali. Fieri autē pōt ut hæ potentiæ eleuentur ad operandū perfectius, quàm naturaliter possint. Vt v.g. uisus ad uidendum obiectum ultra distantiam connaturalem, uel ad uidendū perfectius intensiuè, q̄ naturaliter possit, uel fortassè D ad videndum aliquod obiectum, quod uiribus naturæ non posset, ut lucem intensissimam, uel (si esse potest) aliqd uisibile alterius ordinis, uel si phātasia eleuari potest ad concipiendum aliquo modo Deū altiori modo, quàm suapte natura posset.

Respōsio. Rñdetur concedendo, has, uel similes perfectiones esse posse in sensibus Beatorum. Tñ, ut corpus in his oībus perfectè obediat, nullam nouam perfectionem, aut dispositionem requirit: sed solū necessarium est, ut augeatur uis actiua, uel obiectorū ad imprimendas species ad maiorem distantiam, & cum maiori perfectione, & sine concomitantia materialis alterationis, uel ex parte animæ, & potentiarum eius, siue per maiorem Dei concursum & auxilium, siue per habitum, aut qualitatem similem. Quæ oīa (ut dixi) non pertinent ad dotes corporis: sed ad dotes animæ. His autē positis, ex parte corporis nulla potest esse resistentia, aut repugnantia, cū non alteret, neque naturalis eius dispositio ullo modo immutet: ergo ut perfectè subijciat spiritui in his operationib. nō requiritur alia dos.

Sed instabis, quia licèt ad utendū perfectè corpore in prædictis operationibus non sit necessaria noua perfectio: tñ ad non utendum, idest, ad suspendendum operationes corporis pro arbitrio animi, necessaria est specialis virtus, vt v.g. ad non audiendum, etiam si hic uoces proferantur, & facultas sit expedita, & sic de cæteris sensibus, & de appetitu, vt possit v.g. exercere affectum aliquem sine ulla corporis, uel alicuius humoris commotione. Hæc enim omnia, & similia sunt in potestate Beati. Nā, si potest suo arbitrio imprimere species, uel continere influxū (ut suprà uidimus) multò magis habebit hoc dominium in proprijs actionibus uitalib.

Respōsio. Respondeo habere, quidem Beatos hanc perfectio B nem non tamen ex aliqua corporis dispositione. Quæ.n. intelligi potest: quæ hūc effectum habeat cum dispositio corporis eadem semper sit, siue sensus operetur, siue non. Non ergo potest illa esse rō suspendendi actum, qñ Beatus non operatur. Tota ergo hæc rō posita est in uoluntate, ad quam spectat inferiores potentias mouere, quæ illi subijciuntur. Fiet autē post resurrectionem, ut oēs illi subijciantur. Porrò, hæc subiectio (ut opinor) non fiet per qualitatem aliquam inhærentem inferiori, aut superiori potentię. Quia neque in inferiori posset impedire actionem, per solam suam præsentiam, vel inhærentiam: alioqui etiā impediret, vel aliquo modo resisteret, qñ uoluntas imperaret. Neque et in superiori conferret ad suspendendam actionem inferioris potentiæ. Quia hæc suspensio nō potest fieri per physicam actionem positiuam. Sicut, qđ calor ignis suspendat actionem circa passum pro C pinquum, & non resistens, non potest intelligi, fieri per qualitatem aliquam adhærentem calori, aut per positiuam actionem superioris agentis, seclusa naturali resistentia circa idem passum: sed per solā suspensionem diuini concursus impediri potest. Sic igitur prędicta potestas erit in Beatis, non ex aliqua dote corporis, sed ex uirtute animæ, cui diuinitus datum est, ut influxus in actiones suas sit in ipsius potestate, & uolūtate, siue hoc sit, quia Deus alio modo non concurret, siue quia sua lege & uoluntate potest hunc ordinem statuere. Nam, sicut inter potentias animę, quia in eadem anima radicātur, est quædam naturalis sympathia, ex qua interdum prouenit, ut ad actionem vnius moueatur alia, vel quòad specificationem, uel quòad exercitium: ita uidetur, Deum posse sua uoluntate constituere hunc ordinē inter potentias, ut inferiores nō agant sine consensu uoluntatis. Facilius tamen intelligimus, si addamus, Deum interim suspendere concursum suum, quia iam ex lege eius non est de D bitus inferiori potētiæ, donec superior consentiat.

A ia beati vim ad suspendēdū operationes corporalis vnde habeat.

Vltimò tandem ex dictis constat, cōtra errores, quos adduximus initio huius sectionis, totam hāc supernaturalem perfectionem corporis non destruere naturam eius, sed corrigere potius (vt sic dicam) imperfectiones eius. Nàm, licèt humanū corpus natura sua non sit lucidum: tamen lux ei adiuncta non destruit substantiam, neque accidentia illi cōnaturalia. Et simile est de alijs, vt euidentius cōstabit, dū singulas dotes, in specie persequemur. Propter, q̄ rectè dixit Hier. Amos 5. *Hominem corruptibile, & infirmum animal transformandū esse in spirituale, robustū, & incorruptū, mutans gloriā, non naturam.* Qđ similiter dixit Anſel. in prolog. c. 85. *Animale corpus surrecturū spirituale, potestate, non natura.* Idéque latius explicuit Aug in Ench. c. 91. & 1. Retrac. c. 17. & alijs locis citatis: & rectè

Perfectiones supernaturales corporum beatorum naturā ꝑficiunt, nō destruūt.

Tertullia.lib.de resurrect.carn.c. 51. explicans illa verba Pauli: *Oportet, corruptibile hoc induere incorruptionem. Quid*, inquit, *mortale, nisi caro? Quid corruptibile, nisi sanguis?* Et acutè notat, Apostolū addidisse pronomē illud, *hoc*, quasi ad designandum suam propriam carnem. Nam illud pronomen demonstrat rem præsentem. *Illa ergo eadem caro*, concludit, *quæ patitur corruptionem, incorruptionem induet*: non in alia natura, sed in alia conditione, & statu, vt idem latè explicat lib. 5. contra Marcionem c. 10. Et ex his satisfactum est fundamentis prædictorum errorum.

SECTIO II.

Quæ, & qualis sit claritas corporis Christi.

Licèt oēs Theologi in 4. partim d. 44. partim d. 49. doceant, oīa corpora gloriosa habitura claritatem aliquam (quia hoc expresse in scriptura asseritur) non tñ oēs eodem modo, illam declarant. Scotus. n. d. 49. q. 15. solū existimat, esse certū illa corpora habitura colorem perfectissimū, cum quadam refulgentia, & aptitudine ad se manifestandum. An verò propriā lucem in se habeant, ac recipiant, sub dubio relinquit, & solum sub conditione (si id est possibile) affirmat hoc esse sentiendum. Neq; ab ea snīa multum discrepat Durand. d. 44. q. 8. Nam licèt simpliciter existimet probabilius, in corporib. beatis esse internā lucē: dicit tñ ēt posse intelligi, qđ sint clara solū, quia erūt tersa, ac polita: vnde fiet vt Solis radijs, & aliorum luminariū fulgeant magna claritate. Sed immeritò

Dos claritatis I corpore glorioso quid sit.

hi auctores hanc rem in dubitū reuocarunt. Nam, constat ex scriptura, claritatem, & fulgorem corporis gloriosi fore perfectissimum, & longè maiorem splendore solis, vt omnes Patres interpretantur. Non potest ergo illa claritas consistere in solo nitore, vel puritate coloris. Neque potest resultare extrinsecùs ex Sole, & ex alijs luminaribus.

Dicendum est ergo primò, hanc claritatem esse internā lucem corporis gloriosi, ac perfectissimā qualitatem ipsi inhærentem. Probatur, primò rōne facta, & fundata in oībus testimonijs in 1. sec. adductis. Secundò, quia non posset corpus aliter fieri lucidum. Hæc, n. denominatio non est extrinseca, vt per se notū est. Etenim hæc qualitas per se datur corpori glorioso, nō quidem ad aliquid operandum, sed vt sit formalis perfectio, & pulchritudo eius. Itē, quia ēt si corpus gloriosum nullo alio corpore circūdetur, vt v.g. extra cœlum empyreū, est eodem modo lucidum, & corpus Christi, qñ ante ascensionem erat in terra circundatum aera, in se lucidius, ac fulgentius erat, quam aer, quo circundabatur. Ergo, illa lux non potest esse in corpore circunstante: ergo est in ipsomet corpore glorioso. Rñdere quis posset esse subiectiuè in aere existente intrà ipsum corpus gloriosum. Sed licèt verum sit esse in illo: non tñ in solo illo, aliàs nō posset ipsa superficies externa corporis lucida esse, & videri. Præterea quia sancti Patres non solū dīt, illud corpus esse lucidum: sed ēt esse perspicuū, ac transparens, ita, vt oīa eius membra, ac viscera externis oculis patere possint. Qđ his verbis docuit Greg. lib. 18. in Iob c. 27. aliàs 31. exponens illa verba c. 28. *Nō adæquabitur ei aurum, vel vitrū. Quid aliud in auro, vel vitro accipimus, nisi illā supernā patriam, illā beatorum ciuium societatem, quorum corda sibi inuicem & claritate fulgent, & puritate translucēt?* & infrà, *Patebit corporalibus oculis ipsa ēt corporis harmonia, sicq; vnusquisq; tunc erit conspicuabilis alteri, sicut nunc esse non potest conspicuabilis sibi.* Eandē snīam significat Aug. li. 22. de Ciuit. c. vlt. dū inquit. *Omnia membra, & viscera incorruptibilis corporis profutura in laudibus Dei*, cuius rei causa subdit causam. *Quia oēs illi, qui nunc latent harmoniæ corporalis numeri, tunc non latebunt intrinsecus, & extrinsecus.* Et in li. de cognit. veræ vitæ c. 45. dicit, corpus illud perspicuitate futurum æquale spiritib. & Soli, expressus hoc docuit Lauren. Iustin. lib. de disciplina, & perfect. monasticæ conuersat. c. 23. vbi de corpore glorioso hūc in modum eleganter scribit. *Nimia quoq; claritate fulgebit, ita vt Solis septies transcendat in splendorē: non autē lumine suo intuētium se reuerberauit aspectū, sed ineffabili quodam modo confortabit, clarificabitque, eritq; tota eius substantia corporeis oculis visibilis, adeo vt viscerum, cæterorumque membrorum harmonia conditoris declaret magisterium admirādum.* Et hoc etiam docuit D. Thom. in 4. dist. 44 quæst. 2. art. 4. quæst. 1. præsertim in solut. ad 2. vbi alij Theologi idem tradunt, quamuis Bonauentura, Scotus. & Durandus oppositum sentiant, quorum rationes statim dissoluemus.

Corpora beatorum trāsparentia.

Ex hac ergo Sanctorum doctrina dico secūdo, hāc claritatem futuram esse in oībus partibus corporis gloriosi, nec solum in extrema superficie, sed in tota ꝓfunditate, & in carne, ossibus, ac cæteris membris. Ita D. Thom. suprà, quem sequitur Palud. dist. 44 q. 5. Scotus dist. 49. q. 4 art. 8. Richard. artic. 4. q. 6. & Maior. q. 19. Supplement. Gab. dist. 44. q. 2. Probatur, quia alioqui non posset totum corpus esse peruiū oculis, illa enim pars interior, quæ lucida non esset, neque ipsa videri posset, neque posset, vt potè dēsa, & opaca ex natura rei esse medium ad videndum alias, nō ergo est totum corpus transparens. Præterea, ratione confirmatur, quia nō repugnat, totum corpus perfici hoc modo hac qualitate: decet autem vt omnes eius partes hanc illius gloriam participent.

Sed contra primò, nam repugnat partes valde dēses, & natura sua non diaphanas, sed opacas intimè penetrari lumine. Est. n. lumē natura sua actus diaphani, quatenus diaphanum est, & ideò naturaliter nō recipitur in corpore opaco, nisi in extrema superficie eius, quia in illa conuenit cū corpore diaphano: non potest aūt forma recipi nisi in proprio suo susceptiuo, ergo. Secundò, vt repugnare, corpus habens colorem simul esse oculis peruium, quia color requirit perspicuum terminatū opacitate corporis, teste Arist. de sensu, & sens. sed in corporibus gloriosis erit color (vt supra dictis constat) quia est qualitas maximè connaturalis, & ad pulchritudinem multum necessaria, ergo. Tertiò, quia uidetur repugnare, corpus esse peruiū, ac transparens, simulq; lucere: sed corpora Beatorū erunt lucētia, non ergo erunt transparentia. Maior cōstat experimento. Nā, vt corpus luceat oportet, vt lux in illo sit aliquo modo terminata, & hac rōne corpus vndiq; lucidū, qđ ēt lucet, nō solet esse oīnò peruium oculis: sed impedit potius, ne videatur aliud corpus post illud existens. Deniq; si corpora gloriosa ita essent oīnò trāsparentia, ac lucida, non possent uideri ut distincta proprijs membris, ac figuris: sed cōfusè uiderent' nēs partes sicut vt Sol, consequens aūt est magnum incommodū.

Obiectio.

Secunda.

Tertia.

Quarta.

Propter has, & similes rōnes Bona. dist. 49. 2. p. ar. 5. q. 1. negat corpora beatorum fore peruia oculis, sed tm̄ colore affecta, & splendētia rōne claritatis in ultima superficie receptæ. Idē sentiunt Scotus, & Durand. supra: & alij citati auctores dubij sunt. Sed nulla apparet hic repugnantia, quæ nos cogat, vt à Sanctorum doctrina recedamus, & hāc perfectionem gloriosis corporibus denegemus.

Primò enim, quòd lux, & color simul esse possint, non est magna repugnantia. Nam, in prima in extrema superficia illuminātur omnia corpora. Deinde, vitrum verbi gratia viride nō solum in superfi-

perficie, sed intimè totū perfunditur lumine. Rursus non solum ab extrinseco potest corpus colora tum illuminari; sed et interdum contingit, corpus coloratū esse intrinsecè, & natura sua lucidum, vt in quiquisdam vermib. experimur. Quo exemplo visus est ad rem hanc confirmandam Cyril. Iotosoly mit. cat. 18. dicens: *Iusti splendebunt, vt Sol, & tanquam luna, & sicut splendor firmamenti: & praeuiaulio eo deus istam hominum incredulitatem Deus, vermibus paruulis lucidum dedit corpus, ut eo splendarent, vt ex apparentibus crederetur id, quod expectamus Qui enim partem potuit praestare, poterit & totum & qui fecit, vt vermis lumine splenderet, multò magis hominem iustum.* Itaque non est formalis repugnantia inter lucem, & colorem. Dices, hoc esse verum in gradibus remissis, secus verò esse in intensis. Sed contra hoc est. Quia licet hoc esset verum ex natura rei, non tñ respectu diuinæ omnipotentiæ. Deinde, quis ex natura rei nunquā reperiantur simul in perfectissimis gradib. fortasse non est pp formalem repugnantiam eorum fm se: sed vel ex defectu virtutis actiuę, vel ex dispositione subiecti. Tandem (vt statim dicam) probabile est, lucem illam corporū resurgentium esse alterius speciei à luce Solis, & ab omni inferiori: & ideò non oportere, vt respectu caloris habeat eādem repugnantiā, quam habet lux inferior, quam es perimur.

Respōsio ad obiectiōes, lux & color simul in eodē subiectonon repugnant.

Secunda repugnātia, quæ objiciebatur est, quod lux sit actus corporis opaci, & densi, & quod illud intimè penetret, & actuet secūdum omnes partes. Quæ obiectio eandem ferè habet responsionem. Nam in primis lux etiam naturaliter interdum esse pōt in corpore denso, fm omnes interiores partes suas, vt in flamma, in uitro, & crystallo. Quid ergo mirum, q à Deo constitui possit in corpore dēsiori, uel duriori? Cui licet desit dispositio apta, & connaturalis, vt ab agente naturali totum illuminari possit non tamē deest capacitas, in qua possit recipi lux à Deo facta, seu infusa. Deinde, cū Arist. dixit, lumen esse *actum diaphani*, non definiuit, hāc esse absolutā essentiam illius qualitatis secundum se: sed explicuit proprīū subiectum, quod lumē requirit, vt possit ad visionam deseruire. Aliundè verò constat, probabile esse lucem, & lumen non differre essentialiter: & lucem non esse actum diaphani. Præterea, licèt aliquod corpus natura sua nō sit diaphanum, cur repugnabit, diuina virtute recipere hanc proprietatem? Dices, quia repugnat cum densitate, uel duritie eius. Sed contra. Quia licèt ex natura rei ita sit, tamen diuina uirtute uinci potest. Magis enim repugnant, duo corpora in eodem loco: & tamen Deus contulit corporibus beatis, ut possint hanc difficultatem superare. Denique si claritās corporum resurgentium est alterius ordinis, facilius dici poterit subiectum illius non esse omninò eiusdem rationis cum subiecto nostræ lucis, aut luminis.

Tertiò, repugnante uidebatur idem corpus luce re, & esse transparens. Sed hoc & uarijs modis explicari pōt. Primū.n. dici potest, simul ac respectu eiusdem repugnare idem corpus lucere, & esse oculis peruium, propter rationem, quę suprà in tertia obiectione tangebatur. Nec necessarium uidetur, admittere corpora gloriosa simul exercere posse vtrumque actum respectu eiusdem, ut colligi potest à simili ex D. Tho. suprà q. 3. ad 2. At uerò non repugnat, idem corpus esse aptum, ut lucere possit, ac peruiū oculis se præbere, uel respectu diuersorū, uel respectu eiusdem diuersis temporib. Cū enim corpus humanū natura sua densum sit, ac solidū, si totum sit luce perfusum, aptum erit ad lucendū, & hoc modo poterunt beata corpora lucere. Quia uerò omnis actio eorum est in potestate, ac uoluntate beati: non necessariò semper lucent, & quia

Corpora lucida simul, & trāsparentia quo.

A alio qui sunt diuinitus effecta transparentia, ac diaphana, possunt etiam, suspendendo actum lucēdi sese oculis peruia præbere. Vlterius tamē addi potest ex dictis, etiam, respectu eiusdem, non repugnare illa duo esse simul. Quia sicut idem corpus densum, ac durum, potest simul diuina virtute fieri diaphanum: ita rōne vnius proprietatis potest per lucem in se receptā lucere, & ratione alterius se peruiū oculis exhibere. Et eodem modo poterit idem oculus glorificatus, & ad videndā lucē illā confortatus, & videre corpus illud, vt lucidum, ac lucens, & per illud, vt transparens simul alia transpicere. Quod præterea sic declaro. Nam, corpus aliquod esse transparens, ac peruium oculis, nihil aliud esse vr, q̄ vt sit aptum medium, per quod possint transire species visibiles alterius corporis post ipsum existentis: vnde fit, vt respectu partium eiusdem corporis transparentis, vna possit per aliā se manifestare, seu videndā præbere, speciem emittendo. Vt ergo corpus gloriosum sit transparens, duo requirūtur, alterū ex parte eius, f. vt sit capax ad recipiēdas species visibiles: alterum, vt obiectum sit potēs ad efficiendas illas in tali medio, seu in tali corpore. Vnde fit, vt duob. modis possit intelligi corpus gloriosum esse transparens: vno modo respectu suppositus, & omnium suarum partium: alio modo etiam respectu aliorum. Et primū quidem, f. respectu sui, facilè intelligitur. Nam, sicut illud corpus supernaturaliter factum est capax lucis, ita etiam supernaturaliter fieri potest capax specierum visibiliū (nō enim vnum magis, quā aliud repugnat) & similiter eleuari potest idem corpus ad efficiēdas huiusmodi species, nō tantum per superficiem vltimam: sed etiam secundum se totum, & per omnes partes internas, vel immediatè, vel mediatè, videlicet, vt distantiores partes, & magis internæ, per partes propinquiores species emittāt. Nàm, hæc et virtus nō repugnat, & alioqui est cōsentanea corpori glorioso. Vnde, sicut in his inferiorib. lumen & adiuuat, disponitque colorem ut speciem sui emittere possit, & præparat etiam medium ad susceptionē specierum coloris (siue hoc lumiois, siue diaphaneitati tribuatus, de quo alias) ita dici pōt, lucē corporis gloriosi, & conferre vim omnibus eius partibus, vt sui species possint emittere, & disponere etiam illas; vt quædam possint recipere aliarum partium species. At uero respectu aliorum obiectorum visibilium, an corpus beati possit esse medium peruiū, & transparens ad uidendum illa, non satis cōstat, Tum, quia ex dictis Sanctorum solum habemos, illa corpora ita fore trāsparentia, ut in eis uideri possit quicquid nūc interius latet: q verò per illa quoque possint uideri res aliæ, Sancti non dicunt, nec necessario sequitur ex priori. Tū ēt, quia ut uideatur obiectum per aliquod medium, non satis est, vt illud medium sit capax specierum visibiliū: sed ēt necesse est, ut obiectum sit potens ad imprimendas species io tali medio, ita ut potentia actiua vnius sit proportionata potentiæ passiuæ alterius Quāuis aūt corpus gloriosum sit susceptiuum speciatū: tamen, quia illa capacitas non est naturalis, sed miraculosa, & superioris ordinis, fieri pōt, ut obiecta visibilia nō possint in illo, & per illud species emittere, & consequenter, ut per illud uideri nequeant. Quæ quidem rō non procedit de corporibus gloriosis, & ideò de illis probabilius existimo, vnū respectu alterius esse peruium oculis, ita vt vnū non occultet aliud post se existens, q a corpus gloriosum eleuatū est nō solū ad recipiendam sed et ad efficiendas species in tali medio. De alijs uerò corporib. habentibus tm̄ naturalem dispositionē ac uirtutem, mihi res est dubia: Quia cū tm̄ agant uirtute naturali, fortasse non possunt transmittere sui speciē intra corpus beatificū, & per illud

B

C

D

Per corpª vnius beati videri obiecta alia, quō possiat.

lud quasi penetrare vsq; ad visum. Quia solum pos sunt immutare illud corpus iuxta capacitaté eius naturalem. Nisi fortasse dicatur corpus illud p hác doté gloriæ ita esse effectú transparens, ac perspicuum, acsi haberet hanc qualitatem naturalem: & ideò quodlibet obiectum naturaliter visibile posse per illud species transfundere, quod est probabile, quis incertú. Addo verò vltimo, illa corpora non posse dici pervia, aut transparétia pp poros (vt Durand. Bonau. & alij significarunt.) Quia, vel in corporib. beatis non erunt pori (vt Paludan. sentit, qa illi non pertinét ad perfectioné naturæ; sed potius ad imperfectioné) vel certè, licèt poros héant (cum fortasse naturaliter consequantur cópositioné corpori humano debitam) non sunt tñ proportionatú mediú ad visioné, cú per illos non possit per lineá rectá radius, speciesq; transmitti. Vndè multo minus possunt sufficere, vt totú corpus, quòad omnes interiores partes, claré, perspicueque cernatur.

Quarta difficultas erat, quomodo possint corpo ra beata, si lucida sunt, distinctè videri quòad omnia delineamenta, omnemq; pulchritudinem. Sed hoc facillimum est ex dictis. Quia illa lux corporis gloriosi non lædet oculú: sed cófortabit potius. Vndè ét, si luceat, vel sui specié emittat, non impediet oculú, quominus distinctè coloré, figurá, reliquaslias videre possit. Rursus quis corpus beatifiú fiat transparens, & diaphanum: tamen quia non amittit suorú membrorum densitatem, & soliditatem, tám perfectè poterit in se visionem terminare, ac si nihil aliud per illud videretur. Significat aût D. Tho. loco supra citato, questiuncula 3. ad 2. nó posse corpus gloriosum simul videri fm proprium colorem, & esse mediú ad videndú colorem alterius corporis. Quia visus nequit immutari simul à duobus colorib. ita vt vtrumq; perfectè videat, & ideò ait, posse corpus gloriosum suo arbitrio aut se præbere conspiciendum per suú coloré immutádo visum, aut suspendere immutationé coloris, vt se oculis peruium exhibeat. Et ita concludit, esse in potestate Beati occultare, uel non occultare corpus post se existens. Et hoc ultimum est valdè probabile, si Beatus velit immutare uisum alterius solú per colorem existentem in externa superficie. Si tamé uelit simul immutare per colorem, lucem, & species alterius obiecti uisibilis, quas in se suscepit, ét existimo, posse id facere, & in uisu alterius Beati non desse, uirtuté, ut simul possit per oés illas species distinctás cognoscere, qa est diuinitus confortatus, & eleuatus, ut perfectiori mó uidere possit. Quidquid uerò de hoc sit, ex dictis tñ est certum, qd claritas corporum beatorú non solum non impediet distinctam eorum uisionem, uerú potius iuuabit illam, eamq; delectabiliorem reddet: *Est enim lux* (vt Damasc. dixit lib. 2. de fide, c. 7.) *decus, atque ornamentum visibilis creaturæ, cuius pulchritudinem conspicuá reddit.* Hæc igitur perfectissima illa Beatorum lux exactius præstabit.

Claritas corporis gloriosi distinctam eius visioné non impedit.

Ex quib. omnibus diffiniri potest quæstio, quæ primo loco tractanda uidebatur, in hunc uerò rejecta est, ut ex effectibus possit commodius inuestigari, scilicet, an lux corporis gloriosi sit eiusdé speciei cum luce solius, aut ignis. Multi. n. existimát esse eiusdem, ut D. Tho. d. 44. q. 2. art. 4. q. 2. idem videntur supponere Scot. & ferè alij auctores locis citatis. Ratio D. Tho. est, quia nisi illa lux esset eiusdem speciei cum ea, quá experimur, æquiuocè dicerentur illa corpora lucida, & nihil sensibile nobis manifestaretur per huiusmodi denominationem. Confirmatur, qua uia potest concipi diuersus effectus formalis utriusq; lucis, ná utraque reddit corpus clarú, ac per se uisibile. Sed quidqd sit de re ipsa: hæ tñ rationes non conuincunt. Quia, quamuis intercedat diuersitas specifica, potest nihilominus

Dubium.

A esse cóuenientia uniuoca in ratione lucis, sicut multi opinantur de luce solis, & ignis. Nec de effectu formali, potest magis constare, quam de luce ipsa. Quia non repugnat intelligere corpus esse clarum, ac uisibile per qualitates specie diuersas. Neq; etiá uidetur posse probabiliter negari, quin sint possibiles luces specie differentes. Cur enim negabimus Deum id posse facere?

Qua propter Richard. in 4. d. 49. art. 4. q. 6. Sentit lucem corporis gloriosi esse alterius, & perfectioris speciei: quod prius docuerat D. Th. 3. d. 16. sicut supra attigi disp. 32. sect. 1. estque uerisimile. Nam si huiusmodi perfectio lucis est possibilis, credi potest dsta perfectioribus corporibus in perfectiori statu existentibus. Deinde, creditur illa lux esse fulgentior luce solis (id. n. modo loquendi scripturæ, & sanctorum Patrum est consentaneum) uel ergo id prouenit ex perfectione essentiali, & specifica illius lucis: & hoc est, quod intendimus, uel dicitur B prouenire ex maiori intensione. Et hinc etiam probabiliter colligere possumus diuersitatem specificam. Nam, lus solis ufm ipso habere summam intensionem ibi cónaturalem: lux aût, quæ est in corpore beato non habet intensionem preternaturalé sibi: ergo natura sua admittit totam illam intensionem est ergo alterius naturæ. Rursus potest ita explicari. Quia illa lux intelligi potest talis esse, ut nulli corpori sit connaturalis, neque potens fluere ab aliqua forma corporea tanquá proprietas eius, cuius contrarium in luce solis, & ignis reperitur: ergo hoc modo rectè intelligitur diuersitas specifica inter has qualitates. Ná, cùm illa lux corporis beati sit ad eleuandum illud ad supernaturalem statú, uerisimile est, non esse aliquam proprietatem alicui corpori connaturalé, si possibile fuit altiori modo fieri, ut per se etiam credibile est. Et in húc modum aliqui interpretantur, illud, [Nó indigebit sole, neque luna, quia claritas Dei illuminabit illá,] C ac si diceret, illam non esse claritatem solis, & lunæ non solum, quia ab illis non efficitur, sed etiam, quia nó est eius ordinis, & ideò specialiter *claritas Dei* appellatur. Præterea, posita hæc differentia facilius expediuntur difficultates suprà tractatę. Nam fortasse illa lux ex ui suæ propriæ speciei, & intensionis sibi cónaturalis pôt lucere, siue sit I corpore raro, siue denso, siue transparenti, siue in opaco. Et similiter ex parte subiecti æquè pôt actuare corpus diaphanú, & alterius qualitatis. Ité cú hæc lua inferior, natura sua calefaciat subiectum caloris capax, fortasse illa sua adeò est supra elementares naturas, ut non sit apta efficere huiusmodi materialem alterationem. Cur. n. daretur corporibus gloriosis qualitas effectrix talis alterationis? Oporteret. n. vel actionem eius supernaturaliter perpetuò suspédi, uel adiungi aliam qualitatem, quæ illius actioni resisteret. His igitur coniecturis probabilis sit hęc sententias quan ui res sit satis incerta.

Claritas beatorum corporum diuersæ rô nis à luce solis & ìce mentorú.

D Illud uerò certum esse uf, hanc lucem in corpore Christi, & in omnib. alijs esse eiusdem speciei, quáuis pro diuersitate meritorú sit inæqualis intésionis, ac perfectionis. Vnde sit, ot in corpore Christi sit inté sior, quá in corpore Virginis, & in omnibus alijs, ét si in unum conferantur. Quod uerò sit in eis unitas specifica colligi potest, túm ex illis uerbis Paul. *Reformabit corpora nostra configurata corpori claritatis suæ.* Túm ét, quia gloria animæ est eiusdem speciei in omnibus, gradu tamen diuerso pro personam qualitate: at gloria corporis est proportionata gloriæ, animæ, ergo.

Sed dices: ergo illa qualitas uideri non poterit, cú non comprehendat sub obiecto adęquato uisus. *Obiectio.*

Respondetur primò negando sequela. Certissimú .n. est claritaté corporum beatorú fore sensibilé, & cósequéter uisibilé, quia ad nullú aliú sensum pertinere *Respôsio.*

tinere pôt. Idquè apertè colligitur ex modo loquédi scripturæ, & Sanctorũ & ex ijs, quæ de claritate corporis Christi in trãsfiguratione suprà diximus. Negatur, ergo illam lucem non contineri sub obiecto adæquato potentiæ visiuæ. Nam, vt contineatur sub illo, satis est, quòd in genere aliquo, & in modo immutandi potentiam conueniat cum lumine, & colore. Sicut.n. hoc obiectum comprehẽdit plures alias qualitates inter se specie differentes, ita potest hanc etiam amplecti.

An verò contineatur sub naturali obiecto, ita vt per se videri possit ab humano oculo non glorificato, solis naturæ viribus absq; alia superiori virtute, sed auxilio? D. Tho. suprà (quem Scot. sequitur) cõsequenter docet cõtineri sub obiecto proportionati, & naturali. Quia, licèt ex accidenti videri cõmodè nequeat ab oculo corruptibili, pp alterationem materialem, quæ cũ actione illius lucis in tali subiecto ex natura rei coniuncta est: tamẽ si hæc actio suspendatur, & præcisè fiat propria immutatio lucis, videri rectè potest. Quia lux quantumuis excellens, & intensa per se non offendit visum; sed potius perficit, ac delectat. Significat aũt D. Tho. corpus gloriosum rõne sui status, nunquã agere illa luce materiali actione, & corruptiua, sed tantum perfectiua, & intentionali. At verò Rich. è contrario cẽset, illam lucem ex natura sua esse improportionatã nostro visui, & refert Aug. 22. lib. de ciuit. 19 dicẽtem, Apostolos in corpore mortali non potuisse videre claritatem corporis Christi resurgentis. Sed hoc facilè posset intelligi, iuxtà sẽtẽtiam D. Tho. prouenire ex alteratione materiali adiuncta, non verò ex improportionata natura ipsius lucis. Quæ expositio est consentanea verbis Aug. dicentis: [Nõ enim eã ferre posset humanus, atq; infirmus aspectus.]. Vndè ipsemet Rich. non alia rõne probat lucem illam non posse videri, nisi quia naturaliter non pôt efficere actione intentionali, quin simul efficiat alteratione materiali. In quo ét non vr consequenter loqui. Quia, si lux illa est alterius ordinis, & speciei, cur non poterit esse talis naturæ, vt non sit nata materialem alterationem efficere? Aliter ergo probari posset hæc opinio. Quia illa lux est alterius ordinis ab omnibus inferioribus obiectis visibilib. ergo non potest naturali virtute videri ab oculo, cuius virtus commensurata videtur ijs obiectis visibilibus, quæ corporib. connaturalia sunt. Item hęc lux gloriosi corporis sequitur lucem animæ: sicut ergo lux animæ non continetur intra obiecta proportionata, & connaturalia intellectui, ita probabile est, hanc lucem corporis non contineri inter obiecta proportionata visui ex natura sua.

Sed (licèt res incerta sit) prior tamen sententia D. Tho. videtur verisimilior. Quia nulla est ratio, cur visus ex natura sua non sit capax speciei impressæ talis lucis: quòd si speciem potest recipere, nulla est ratio, cur per illam non possit etiam actum elicere. Ille enim actus non est quoad substantiam supernaturalis, cùm sit corporeus, & circa rẽ corporalem versetur. Neq; etiam est supernaturalis quoad modum. Quia enim est hic modus? Item, vel illud obiectum aliquo modo saltem imperfecto potest naturaliter videri à visu, vel non, si non, ergo nullo modo continetur sub obiecto visus. Deus enim licèt non possit clarè videri ab intellectu virtute naturali: continetur tamen sub obiecto adæquato illius. Quia saltem imperfectè potest ab ipso cognosci virtute naturali: & quia continetur sub latitudine entis, cuius præcisam, & abstractam rationem intellectus attingit: visus autem non attingit communem rationem lucis, aut coloris, nisi in quantũ in hoc, vel illo colore, aut lumine continetur. Ergo, si est aliqua lux, quam nullo modo potest naturaliter attingere, illa non continebitur sub obiecto adæ-

Claritas beatorum corporum sub obiecto naturali visus cõtinetur.

A quato visus. Si aũt potest aliquo modo eam attingere, cum illa lux vi sua perfectiorẽ sui speciem imprimat, & potentiam non lædat, poterit etiam perfectè uideri: quia illa species non est improportionata potentiæ, nec est, cur dicamus, deesse illi potẽtiæ virtutem in suo ordine sufficientem. Denique, licèt illa lux non sit cõnaturalis corporis humano: tamen simpliciter naturalis est, & inferioris ordinis, cum sit corporea. Et ideò, argumentum sumptum ex lumine glorię nullius est momenti, ut statim etiam dicam.

Vltimò inquiri solet de hac claritate, à quo immediate fiat. D. Tho. enim supra significat oriri à gloria animæ ex Aug. d. epist. 56. ad Dioscorũ, vbi ait: *Tam potenti natura Deum fecisse animam, vt ex eius beatitudine redundet in corpus*. Cæterũ Richard. Duran. & alij dicunt, ab ipso Deo immediatè confici. Dicendum uerò existimo (si de propria efficientia physica loquamur) Deum solum esse, q

Dubium.

B habet propriam virtutem ad efficiendam hanc lucem in corpora humano, nec physicè resultare ex sola natura rei, & ex animæ beatitudine. Primò, quia nulla est naturalis connexio inter lucem spiritualem, & corpoream, imò neque in ratione lucis conueniũt, nisi valdè analogicè. Deinde, lumẽ gloriæ natura sua est quædam virtus intellectualis per modum habitus vel potentiæ: & ideò, non ordinatur ad efficiendum, nisi actum secũdum, & immanentem vidẽdi, seu intelligendi: ipsa aũt visio, quæ est ultimus actus, & immanens, non est effectiua alterius qualitatis, ac præsertim corporeæ. Præterea, illa beatitudo animæ ex se abstrahit omnino à corpore, & cõis est Angelis, non est ergo, cur illi tribuamus hãc efficientiam. Fit ergo à solo Deo, ut à principali agente. Et in cæteris Beatis credibi-

Respõsio.

C le est, fieri media humanitate Christi, ut instrumẽto. Nam, de Christo loquitur Paul. cum scribit ad Philip. 3. *Reformabit corpus humilitatis nostræ configuratum corpori claritatis suæ*: ipse ergo Christus hoc efficiet, uel per uoluntatem suã, vel per claritatẽ sui corporis cætera corpora clarificando. De claritate uerò ipsiusmet corporis Christi probabilius est, factam esse mediante aĩa eius, ut instrumento, per uirtutem instrumentalem, q̃ hẽt ad immutandum corpore; præsertim suum. Neque est improbabile, hanc instrumentalem uirtutẽ cõicari cæteris animab. beatis. Qua rõne posset D. Tho. opinio explicari, si ijs uerior expositio sit, dum ait claritatẽ dici redundare à beatitudine animæ nõ physicè, sed proportione quadam, quia sic existenti in statu ita perfecto debita est similis, seu proportionalis corporis perfectio. Quam expositionem attigit etiam Sot. in 4. dist. 49. q. 4. art. 8. ubi tamen immeritò dicit, hanc qualitatem non educi de potentia corpo-

Claritatis beatorum corporum immediatum principium, & cã quæ.

Claritas corporis gloriosi, quò sic fieret dicatur ab anima.

D ris, sed per propriam creationem fieri ex nihilo. Quod nullum habet fundamentũ, neq; est probabile. quia illa qualitas fit in corpore dependenter ab illo in esse, & fieri. Sed de hoc aliàs.

SECTIO III.

Quomodo Christi corpus post resurrectionem sit factum impassibile.

SEnsus qõnis est, an factũ sit intrinsecè impassibile passione propriè dicta, idest, materiali alteratione, quæ ex se ad interitum, & corruptionem ducit, nam de passione perfectiua, & intentionali satis in superioribus dictum est. Est aũt sermo de intrinseca impassibilitate, ita ut corpus illud ex interna dispositione, & capacitate nec pati possit, nec mori, etiamsi intrà ignem existeret, & ignis sineretur agere quantũ posset, & Deus suũ concursum illi nõ denegaret. Et rõ dubitandi est, quia primo rõ

ob quam corpus est passibile, & mortale, materia est: proxima verò est dispositio qualitatũ habentiũ contrariũ: sed vtrumq; principiũ mansit in corpore Christi per resurrectionẽ, (vt suprà ostensum est) ergo non potuit intrinsecè fieri incorruptibile, sed solũ diuina prouidentia illæsum seruari. Et quia hæc prouidentia certa lege, & infallibili statu est, tanquam debita statui illius corporis, & omnino inamissibilis, ideò dici pôt, illud corpus nõ so lũ nihil actu pati: sed et simpliciter impassibile, in sensu composito, (vt sic dicam.) Quod satis esse vẽ ad intelligendas scripturas, quæ de hac proprietate corporum resurgentiũ loquũtur, vt est illud: *Christus resurgens ex mortuis iam non moritur*: & illud: *seminatur in corruptione surget in incorruptione*: & inferius: *Neque corruptio incorruptionẽ possidebit*, quod magis explicat inferius dicens: *& mortui resurgent incorrupti: & oportet corruptibile hoc induere incorruptionem*. Quæ omnia solum actum, & non internam impotentiam significant. Nec dissimilia sunt alia, in quibus vita æterna hominibus resurgentibus promittitur, Mat. 16. 25. ad Rom. 2. & sæpe alibi.

Rom. 6.

1. Cor. 15.

Propter hanc immortalitatem corporũ resurgẽtiũ hæretici aliqui negarunt (vt supra diximus) illa corpora futura esse ex hac materia, ex qua nunc cõstant: sed ex cœlesti. Qui maiori ratione idem dicebant de corpore Christi abutentes illis verbis, Pauli. 1. Cor. 15. *Primus homo de terra terrenus secundus de cœlo cœlestis: qualis terrenus, tales & terreni qualis cœlestis, tales & cœlestes*. Sed hæc hæresis satis est superiorib. reiecta. Locus autem ille Pauli explicatus est latè in priori tom. disp. 13. sect. 3. Nõ enim uocatur Christus *cœlestis* propter substantiã corporis: sed vel propter qualitatũ, vel propter morum puritatem. vt ibi latius diximus.

Refert aũt, D. Tho. 1. p. q. 76. art. 7. & infrà in hac 3. p. q. 57. ar. 3. & in 4. d. 44. quosdã Catholicos asseruisse, quis corpus gloriosum constet ex hac materia elementorũ, cum illa tñ misceri quandã naturam quintæ essentiæ, quę ita temperat totũ corpus, vt illud reddat omnino incorruptibile. Vñr autem ij auctores sensisse, mistionem hanc esse homini connaturalem: tñ in hac vita esse imperfectã, quia in ea elementaris materia prędominatur: in corpore aũt glorioso ita perfici, vt illa quinta essentia dominetur, & vincat. Et hanc (nim indicat Alex. 3. p. q. 23. memb. 2. ad argumẽta. Hęc opinio duobus modis pôt intelligi: primò, q̃ illa quinta essentia, sit aliqua pars substantialis materiæ cęlestis. Alio modo, q̃ tñ sit aliqua qualitas propria corporis cęlestis, & cõferens participationem incorruptionis eius. Prior sensus improbabilis omninò est: imò nec potest intelligi. Primò, quia omninò contra rationem est, fingere talem materiam vel in toto, vel in partẽ, esse connaturalem homini. Quia neq; anima rationalis potest informare illam: cum tamen tota sit in singulis partibus suę materiæ: neque si semel informasset, posset ab illa separari. Nã, illa particula non esset capax peregrinæ alterationis: neq; illa materia posset in vnum coalescere cum hac inferiori, cum sint diuersorum ordinum. Item, esset in homine aliqua pars incapax caloris, & frigoris. Quæ omnia rationi etiam naturali contraria sunt. Secundò, quia etiam si hanc mistionem fingamus, cum necesse sit, has partes materiæ esse distinctas, & sub diuersis quantitatibus, & dispositionib. nõ poterunt partes incorruptibiles sibi similes reddere in incorruptione alias partes constantes ex materia rerum corruptibilium: non erit ergo totũ corpus icorruptibile: & superest eadẽ difficultas, quo modo aliæ partes impassibiles fiant. Quapropter, sententiam hanc in hoc sensu existimo alienam à veritate fidei. Repugnat enim, aut cum vera generatione, & corruptione corporis hùmani (si talis portio materiæ fingatur connaturalis illi) aut cum veritate resurrectionis, si fingatur corpus illud postea coalescere ex noua materia seu mistione materiarum diuersæ rationis, & ordinis.

A

Posterior sensus huius sententiæ videtur esse ab Alexãdro intentus. Dicit. n. corpus hominis participate quandam lucem cœlestem, quæ in corpore glorioso est perfectissima, & simillima ei, quæ est in cœlo empyreo. Et hinc sensus (si rectè explicare tur) nõ esset ita improbabilis. Quod enim Alensis dicit, hanc lucem esse connaturalem homini, & disponere corpus ad animæ susceptionem, inauditũ est, & incredibile. Quod est enim experimentũ huius lucis, vel quòd fundm ad illam fingẽdã? Quod item ait, necessariam esse hanc lucem, seu participationem quintæ essentiæ ad conciliandas elemẽtorum naturas, nullius momenti est. Alioquin omnia mixta deberent esse composita non tm̃ ex quatuor elementis, sed etiam ex quinta essentia. Elementa ergo non conciliantur formaliter ab aliqua quinta natura, ac qualitate, sed per conueniens tẽperamentum suarũ qualitatum. Si verò ij auctores dicerent, hanc cœlestem qualitatem non esse homini connaturalem, sed diuinitus addi glorioso corpori, ut illud reddat impassibile, ferri posset hæc sententia, vt in sequentibus dicemus.

B

Tertia igitur sententia dicit, in corporibus resurgentium eãdem omninò esse materiam, & formã & easdem qualitates elemẽtares connaturales corpori passibili, absque vlla qualitate superaddita per quam corpus illud redditur impassibile: & nihilominus corpora illa intrinsecè esse impassibilia, ita vt nec diuidi, neque alterari extrinsecus possint, et si Deus prouidentia sua neque extrinseca agentia impediat, neque ordinariũ illis concursum neget. Quod si inquiras, ex quo principio intrinseco proueniat hęc impassibilitas. Respondent, prouenire ex perfecto modo, quo anima in eo statu informabit corpus, qui talis erit, vt à nullo naturali agente superari possit, vel debilitari. Ita opinatur Sotus d. 49. q. 4 art. 5. & existimat, esse sententiam D. Tho. in dist. 44. q. 2. ar. 1. q. 1. vbi hanc impassibilitatem ponit in perfecta subiectione corporis ad animã, seu in perfecto dominio animę supra corpus, quod dominium non potest intelligi, in quo consistat, nisi in hac perfecta animæ informatione. Sanctus etiã Bonauent. d. 49. art. de hac dote, q. 2 hanc sententiã ex parte indicat. Distinguit enim duplicem passionem corporis: alteram per alterationem extrinseci agentis naturalis, & hanc negat esse in corpore beato, quia materia eius non appetit aliam formam. Quod certè nequit aliunde oriri nisi ex perfecta informatione formæ, cum alioqui materia secundum se eadem sit. Aliam actionem vocat per uiolentiã, seu diuisionem quantitatis, de qua infrà dicetur. Addit verò Sotus, & indicat etiam D. Thom. & ex parte Bonau. q. 1. remanere in corporibus beatis aliquam actionem primarum qualitatum non tantum intentionalem, sed etiam materialem: Quia aliàs (inquiunt) illę qualitates essent otiosæ, & tollerentur complexiones variorum membrorum. 3. Opinio

C

D

Sed hæc sententia neque alijs discipulis D. Tho. neque reliquis Theologis placuit, neque mihi videtur satis concipi posse. Et (vt tollatur æquiuocatio, quæ ex ultimo puncto oriri potest) aduertendum est, dupliciter posse humanũ corpus pati, vel alterari, primò ab extrinseco agente, secundò ab intrinseco, quatenus quædam partes alterare possunt alias, habentes diuersam temperiem. Certum ergo esse debet, corpus gloriosum neutro modo pati posse vel minimam alterationem. Nam, qua ratione posset una pars pati ab alia, posset etiam pati ab extrinseco agente habente similem uirtutem. Item,

quia exactione intrinseca potest prouenire mors, A vel infirmitas, seu debilitas, sicut ab extrinseca. Et hoc expressè docuit Bonauent. qui in eandem causam reuocat hanc impassibilitatem membrorum inter se, & ab extrinseco agente, scilicet, quia qualitates erunt optimè temperatæ absque appetitu subiecti ad alias qualitates, & cum perfecta influentia, & conseruatione formæ. Sotus etiam apertè fatetur (quod certissimum est) non futuram ibi actionem caloris naturalis in humidum radicale, quę tamen actio est eiusdem rationis cum quacunq; alia alteratione membrorum inter se. Et idem affirmat D. Thom. sup. ad 3. Cum ergo hi auctores dicunt, remanere in illis corporibus aliquam actionem harum qualitatum, nescio quid actionis nomine intelligant, nisi fortasse propriam informationem vniuscuiusque qualitatis. Nam calor verè reddet calidam partē illam, cui inhærebit, & sic de alijs qualitatibus. Et hoc est certissimum, idque probatur ea ratione. Quia aliàs essent otiosæ illæ qualitates, si B carerent suis effectibus formalib. imò reuera non essent in ipso corpore. Rursus hæc informatio, & nulla alia actio est necessaria ad distinctam complexionem variorum membrorum, ut per se euidens est. Sicut enim diuersa elementa, etiam si inter se non agant, diuersam habent dispositionem, quia diuersas habent qualitates, vel in diuerso gradu, quibus formaliter afficiuntur, ac disponuntur: & simi liter diuersa mixta homogenea habent diuersam mixtionem primarum qualitatum, qua formaliter perficiuntur, & quoàd temperamentum distinguū tur ante omnē actionem: ita membra humani corporis, eo quòd in diuerso gradu, ac ratione habēt primas qualitates, quibus formaliter perficiuntur, ac disponuntur, ideò sunt diuersæ complexionis. Omnino ergo falsum est, (quod Sotus ait) has complexiones diuersorum membrorum seruari ex temperata actione harum qualitatum. Melius enim conseruabitur ea distinctio complexionū, remota om- C ni actione, & retento proprio temperamento in singulis membris. Nisi fortasse per actionem intelligat Sotus ipsam informationem: quod & impropriissimum est, & vt certè alienum ab eius mente. Nam, statim probat hanc actionem ex eo, quòd si corpus gloriosum tāgatur, sentientur temperatissimæ

Luc. 14. illæ qualitates, vt quando Christus dixit: *Palpate & videte*. Quę ratio (si quid valet) de vera, ac propria actione procedit: cæterum nihil concludit. Primò, quia inde ad summum colligitur posse corpus gloriosum agere in aliud corpus alterādo illud: quod non est inconueniens, cū non repugnet impassibilitati eius, posset, n. agere sine repassione: at verò, quòd per unam corporis partem agat in aliam, repugnat eius impassibilitati. Secundò, quia prædicta ratio, nec de materiali actione probat. Quia, vt corpus, dùm palpatur, sentiatur, non est necessaria materialis alteratio: sed tm̄ intentionalis immutatio, & potest corpus gloriosum unam sine altera efficere, at- D que ita fiet inter corpora gloriosa inter se: quæ omnia in superiorib. ostensa sunt. Sit ergo certum, corpus Beati nihil pati posse nec externè, neq; internè. Radix verò, seu ratio impassibilitatis, eadem est respectu utriusque actionis. Quia reipsa eiusdem rationis est vtraque alteratio, & procedit à virtute naturali eodem modo actiua, quod S. Tho. & Bonau. locis citatis rectè senserunt.

Impassibilitas i corpor. b. gloriosis ex sola beatæ aiæ informatione nō oritur. Superest ergo, ut ostēdamus, rationem huius impassibilitatis non posse sumi ex sola perfectione informationis animæ beatæ. Quod ostenditur primò, quia hæc informatio animæ, cum sit de essentia hominis, eadem essentialiter est in corpore glorioso, & non glorioso. Nihil enim essentiale variatur in homine in utroque statu: aliàs non esset idē homo essentialiter. Ac deindè, quia eadem forma in specie semper confert eundem effectum formalem specificum: ergo semper habet eandem causalitatem formalem essentialiter: ergo eandem informationem, quæ non est aliud, quàm causalitas formalis. Rursus, nō solum essentialiter, sed etiam substantialiter, & entitatiuè, vtraque informatio est æquè perfecta, nec pōt suscipere magis, aut minus, vt in præcedenti sectione attigimus. Quia & ipsa anima indiuisibilis est, & tota singulis partibus vnitur, & vnio etiam ad singulas partes est indiuisibilis secundum intensionem, cum sit modus substantialis. Ergo, in ipsa informatione substantiali præcisè sumpta, vt distinguitur ab omnibus accidentibus, & qualitatibus non potest intelligi maior, & minor perfectiò. Sicut forma ignis, quia indiuisibilis est intensiuè, nec potest intendi, aut remitti: nec magis, vel minus perfectè informare materiam, quoàd ipsam substantialem unionem. Prætereà, licet admittamus haoc maiorem perfectionem in actu informandi, non satis intelligitur, quomodo ratione illius præcisè possit corpus reddi omnino impassibile. Quia illa informatio non tollit à materia capacitatem primarum qualitatum, ergo neque tollit capacitatem extrinsecæ alterationis: sed sola anima non potest illam impedire per seipsam, quā tumuis perfectè informet. Quia neque habet formalem incompassibilitatem, neque illis per se resistit: & quamuis posset adhibere aliquam resistētiā; posset tamen tanta esse uirtus agentis, vt illam vinceret. Quod si dicas, virtute diuina confortari animam ad resistendum omni agenti. In primis iam concludimus, non sufficere solam substantialem informationem q̄uis perfectam. Et deinde, inquirendum restat, quid sit illa diuina confortatio, & per quid fiat. Nam, uel est aliqua intrinseca dispositio, quæ à Deo fit in corpore, vel anima, & hoc non potest esse nisi aliqua qualitas, quā hæc opinio reijcit. Vel est sola Dei actio, & sic non esset corpus intrinsece impassibile, quod est contra eandem sententiā. Ergo, nullo sensu uidetur posse intelligi, aut defendi hæc sententia, si in sola animæ informatione sistat. Si autem aliquam aliam actionem addat non connaturalem animę, sed quandam aliam maiorē illi attributam ex uirtute gloriæ, poterit habere hæc opinio alium probabilem sensum, quem D. Tho. intendit fortasse, vt infrà explicabo.

Quarta opinio, ut difficultatem fugiat, totum id 4. Opinio. admittit, quod ratio dubitandi in principio posita concludere uidetur, s. corpus Beati esse impassibile, quia Deus statuit non concurrere cum aliquo agente extrinseco ad alterādum illud. Ita opinantur Scotus in 4. d. 49. q. 15. Durand. dist. 44. q. 4. Supplementum, q. 2. Maior. d. 49. q. 17. fauet D. Thom. supra, q. 45. art. 1. ad 3. dùm ait, solam claritatem esse qualitatem intrinsecè inhærentem corpori glorioso. Quòd verò alij adiungunt, corpora gloriosa fore incorruptibilia solū propter cessationem motus cœli, quo cessante nihil possunt efficere agentia naturalia: hoc (inquam) valdè friuolum est. Tùm, quia Christi corpus non esset nunc impassibile: tùm ēt, quia illo modo etiam corpora damnatorum essent impassibilia naturaliter: nec impassibilitas esset supernaturalis dos, sed quid consequens necessitate naturæ in omnibus corporibus. Denique, quia illa dependentia omnium agentium naturalium à motu cœli, ficta est, sine fundamento, vt in libris de cœlo latius differitur. Scotus igitur, & reliqui Theologi solum mouentur (vt dixi) quia hic modus est sufficiens, & facilis: omnes verò alij modi uix possunt intelligi. Quod si obijcias, quia hoc modo non magis erunt impassibilia corpora in beatitudine, quàm fuissent in statu innocentię, quod est contra Augustinum epistol. 56. Respondent negando sequelam. Intercedit enim multiplex differentia.

Prima,

Prima, q̀ in statu innocentiæ aliquid poterat corpus pati ab intrinseco, poterat enim augeri, & nutriri, quod non fit sine aliqua alteratione, & ideò indigebant cibo ligni vitæ, quo restaurarentur. Secunda, quia in eo statu agentia extrinseca nõ erant omninò priuata virtute, vel concursu ad alterandũ humanum corpus. Nam, si proiectum fuisset in ignẽ, reuera combureretur, sed diuina prouidentia ita erant oĩa disposita, vt possent hoĩes cauere vniuersã huiusmodi extrinsecam corruptionẽ, seu passionẽ. At uerò respectu corporis beati agẽtia oĩa sunt priuata uirtute, & concursu ad alterandum humanũ corpus, ita vt etiam, si corpus beatum ingrediatur ignem, comburi nequeat. Tertia, quia in statu innocentiæ poterant hoĩes perdere illud priuilegiũ peccando, & ideò, licèt possent non mori, non tñ erãt immortales (vt Augustin. dixit) at verò in vita beata hoc donum amitti non põt, & idcircò dici põt humanum corpus simpliciter impassibile, & immortale. Hæc sñia sic explicata non potest euidenti argumento cõuinci falsitatis: tñ imperfectissimo modo explicat hãc dotẽ. Imò (vt D. Tho. argumentat) hoc modo explicata nia meretur nomẽ dotis. Quia nõ est perfectio ipsius corporis, sed potius defectus extrinseci agẽtis, & corrumpentis. Quod præterea non vr̃ satis consentaneum Paulo dicenti: *Oportet mortale hoc induere immortalitatem.* Nam, *induere immortalitatem*, in rigore aliquid amplius significat, q̃ extrinsecam protectionẽ Dei impedientis extrinseca agentia. Præterea, aliter est corpus Christi impassibile post resurrectionem, q̃ dum mortuum iacuit in sepulchro: at in sepulchro erat incorruptibile per extrinsecam Dei prouidentiam, quæ statuerat non permittere, vt corpus illud in cineres redigeretur, aut in elementa, vel in aliquid aliud resolueretur, ergo. Denique hi auctores non vñr alia ratione hunc modum eligere, nisi quia omnis alius impossibilis eis visus est. Nam, si fieri possit per intrinsecam dispositionem corporis, nõ est dubium, quin talis modus sit magis consentaneus modo loquendi scripturæ, magisque decens, atque conformis statui beatitudinis. Si ergo ostenderimus, aliũ modum esse possibilem, id satis erit ad hanc quartam sententiam impugnandam.

1\. Cor. 15.

5\. Opinio.

Quinta ergo sententia est Beatum esse impassibilem non propter solam protectionem Dei extrinsecam, nec propter aliquam qualitatem inhærentem: sed propter dominium animæ in corpus, quod dominium non consistit in modo informandi, (vt tertia opinio dicebat,) sed in hoc, q̀ sicut omnes actiones corporis subdũtur uoluntati animæ, ita & omnes passiones: & ideò, sicut corpus non agit, nisi quando anima uult, ita nec patitur, nisi ipsa uolente: nunquàm autem uult, neque velle potest propter rectitudinem talis uoluntatis, & ideò absolutè nihil pati potest, ex intrinseca perfectione, ac potestate. Et hęc sanè videtur mens D. Tho. supra. Ponit namque hanc impassibilitatem in dominio animę supra corpus, quod perfectè (inquit) erit subiectum animæ rationali, sicut ipsa perfectè subiecta erit Deo. Et hoc sæpè repetit in vtraque quæstiuncula, & in solutionibus argumentorum.

Impassibilitas i corpore glorioso ex dominio aĩæ beatę supra ipsum prouenire quomodo possit.

Dices hanc sententiam sic explicatam reipsa coincidere cum præcedenti. Quia nos quoque suprà diximus, hoc dominium Beati suprà actiones suas naturales non posse aliter explicari, nisi per suspensionem diuini concursus, uidelicet, quia qñ Beatus non vult agere per aliquam qualitatem, vel naturalem facultatem, Deus non prębet illi cõcursum ad agẽdum: ergo multò minus potest intelligi hoc dominium ad non patiendum per solam voluntatem, nisi quatenus stante illa voluntate Deus non præbet concursum alijs agentibus, vt passionem inferant tali corpori. Quia hoc secluso non põt sola vo- A luntas impedire actionem, quandoquidem nec minuit vires agentis, nec tollit concursum debitũ, nec materialem subiecti capacitatem, nec debitam distãtiam, neq; aliquam aliam conditionem necessariã ad agẽdum. Quod si hoc ita est, sine causa attribuit hic effectus dominio animæ: quia nõ est positus in animæ uoluntate, & arbitrio, sed certa, & infallibili Dei lege definitus independenter ab animæ uoluntate. Eò, vel maximè, quia cum ipsa aliud velle non possit, impertinens est hoc dominium.

Responderi potest, nõ esse hoc dominium in sola extrinseca protectione, sed in potestate data animæ beatæ ad conseruandas dispositiones sui corporis tãta efficacis, ut à nullo extrinseco agẽte possint immutari. Est. n. considerandum, actionem naturalis agentis impediri posse ex alterius resistẽtia. Rursus hæc resistẽtia duplex esse potest, altera quasi formalis, quæ est per qualitatẽ formaliter repugnantem, atq; ita adhærentem subiectu, vt à uirtu- B te actiua superari non possit: alia est effectiua, ut qñ calor v. g. subiecti actu conseruatur ab igne præsente, qui propter resistentiã conseruantis non põt expelli tàm facilè à contrario agente. Denique, cõsiderandum est, animam informantem corpus pręter causalitatẽ formalem, q̃ habet in illud, posse habere causalitatem effectiuam circa dispositiones, & temperamentum illius, quæ actio aliquomodo est naturalis, saltem per modum cuiusdam resultãtiæ, seu dimanationis naturalis, qualis ẽt est in forma ignis, vel aquæ respectu sui caloris, vel frigoris. A qua actione (ut opinor) prouenit, ut calor, uel frigus difficilius expellantur ab igne, vel aqua, quã ab alijs peregrinis subiectis. Sic igitur intelligi potest, datam esse uim animæ beatæ ad conseruandam dispositionem naturalem sui corporis non sola actione illa naturali, sed alia maiori, & efficaciori, quæ à nullo naturali agente vinci queat. Quod hoc exẽplo explicari potest. Si superior Angelus tota sua C efficacia corpus aliquod alicubi sistere faciat non poterit ab Angelo minoris virtutis moueri. Quia resistit alius Angelus non formaliter, sed effectiuè at si actionem ad passionẽ formaliter comparare velimus, actio superioris agentis ita resistit formaliter passioni inferendæ ab inferiori, vt illam fieri non sinat. Sic ergo intelligi potest anima tanta efficacia, taliq; actione conseruare dispositionem sui corporis, ut ex vi illius nullam in eo passionem fieri permittat: & hoc nocauit D. Th. *Dominium aĩæ supra corpus.* Quod si inquiras, vndè proueniat talis actio: tantaq; animæ efficacia, cũ non sit illi naturalis. Respondetur, primum actionem hanc fieri ad modum miraculosæ actionis, quæ non requirit virtutem superadditam, sed specialem Dei concursum eleuantis creaturam, vt operetur tanquam instrumentum eius. Qui modus operandi interdum datur permanẽter, sicut datus est humanitati Christi, & datur Beatis, quòad aliquas actiones, ut di- D ctum est suprà, & in sequentib. videbimus. Deinde adiungi potest qualitas aliqua corpori superaddita, quæ ad hunc etiam effectum conferat, ut iam dicemus. Quocirca hæc sententia, sic exposita probabilis, & D. Tho. consentanea visa est.

Resistẽtia agẽtis naturalis duplex.

Sexta, & vltima sñia est, corpora Beatorum fieri impassibilia per qualitatem aliquã illis à Deo infusam, ipsisque inhærentẽ, ratione cuius sunt incapacia omnis alterationis corruptiuę. Ita docuit Rich. d. 49. ar. 4. q. 2. & in eandem inclinat Palud. dist. 44. q. 2. & latius Capreol. q. 2. ar. 3. & citatur Aug. epist. 56. ad Dioscorũ. Sed ex illo nihil certi colligi põt: nam etiam in contrarium refertur epist. 146. ad Cõsentium in vtroq; aũt loco generalibus verbis vtit, quæ possunt facile in vtramque partem explicari. Ratio verò huius sententiæ est. Quia nõ est impossibilis talis qualitas. Cur enim, aut q̃ potest afferri

6\. Opinio valde probabilius.

repugnantia, aut contradictionis implicatio? Non enim dicimus, hanc qualitatem esse ex ijs, quę sunt connaturales corpori humano, sed altioris cuiusdã virtutis, ac ordinis. Deinde, potuit Deus conferre cœlestibus corporibus qualitates quasdam eis connaturales, quæ vim habeant efficiendi vel omnes, vel multas qualitates inferiorum corporum: cur ergo non poterit efficere in corpore humano aliquã superiorem qualitatem, quæ uim habeat resistendi qualitatibus inferioribus?

Dices, qui potest intelligi, vt una, & eadem qualitas resistat qualitatibus contrarijs, calori, s. & frigori? Deindè, illa qualitas simul erit in corpore cũ calore, & frigore, cur ergo resistet, ne ab eis in infecto imprimantur? Quod si dicas, posse esse cum illis in tali gradu, qui est connaturalis homini, non tamẽ in maiori. Contra. Nam, hic gradus nõ est idem in omnibus membris corporis humani. Tandem cũ hæc qualitas dicatur esse superioris ordinis nõ apparet, cur formaliter repugnet cum quibusuis qualitatibus quæ recipi in materiam possunt.

Respõsio. Sed hæc non sunt adeò difficilia, vt propterea cogamur negare hunc modum impassibilitatis esse possibilẽ. Nam, in primis non arctamur ad unam, & inuariabilem qualitatem. Nam si ad resistendam omnib. contrarijs vna qualitas non sufficit, plures autẽ sufficiant, Deus illas infundet. Deinde, in eis intelligi potest varia perfectio, & intensio, ita vt in vno gradu secum admittat tale temperamentum primarũ qualitatum, & non aliud: in alio verò gradu admittat aliud temperamentum: atq; ita fiet, vt hæc qualitas non sit in omnibus membris corporis humani in eodem gradu, ac perfectione: sed vnicuiq; accommodetur, prout conseruandum vniuscuiusque temperamentum necessarium est. Præterea, resistentia, quæ fit per hanc qualitatem, intelligi potest, uel per modum efficientiæ (vt in præcedenti sententia explicuimus) uel per formalem repugnãtiam.

Impassibilitas in corporib. gloriosis vnde oriatur. Cum enim hæc qualitas afficiat ipsum corpus fieri potest, vt natura sua secum non admittat alias qualitates, ẽt si sit altioris speciei, vel ordinis. Hanc denique sententiam videtur docuisse D. Th. s.p.q.97. art. 1. vbi distinguit tres modos incorruptibilitatis. Primus est ex parte materiæ, quia, scilicet, tales res uel carent materia, vel si ea præditæ sunt, non tñ eiusdem rationis cum materia rerum corruptibiliũ, & hoc modo sunt incorruptibiles Angeli, & cęli, non aũt homines. Secundus modus est ex parte formæ, vt quando rei natura sua corruptibili inhæret aliqua dispositio, p quã totaliter à corruptione prohibetur. Tertium modũ appellat ex parte causæ efficientis, qui propriè esse vr, qñ res tàm ex natura sua, q̃ ex intrinseca dispositione corrutibili, præseruat à corruptione remouendo oẽs causas efficientes corruptionem, & applicãdo causas cõseruantes. Et hoc tertio modo dicit, fuisse homines immortales in statu innocentiæ, per virtutem quandam aiæ inditam. Quæ non est intelligẽda, ac si esset aliqua virtus physica naturaliter resistens extrinsecis agentibus, vt vñt intellexisse, & Caiet. ibi, & Scot. in 2.d. 19. q.1. sed est intelligenda virtus, & discretio animæ ad agnoscendũ, qd possit pdesse, aut obesse corpori, & magna virtus, ac prudentia ac vitandas omnes corruptionis causas. Hoc .n. sensu optimè, ac facilè intelligitur illa vis animæ, quæ inter dona gratiæ, & iustitiæ originalis à D. Th. ibi numeratur, eo autem modo, quo à Caiet. ponitur, vix potest concipi, ut Scotus ẽt obiecit, q̃uis falsa nixus interpretatione. Secũdũ incorruptionis modum tribuit B. Tho. corporibus gloriosis, s. per dispositionem inhærentem, quæ non põt intelligi, nisi aliqua qualitas, uel pluriũ qualitatũ aggregatio. Vocat aũt hanc incorruptionẽ ex parte formæ non quia [illegible] inhæreat, sed uel quia hæcmet dispositio est quædã forma inhærens corpori, uel certè, quia datur corpori rõne formæ, seu aiæ beatæ. Quẽ sensum indicant uerba Aug. (quẽ statim D. Th. citat:) *Tam potenti natura Deus fecit animam, vt ex eius beatitudine redundet in corpus plenitudo sanitatis, & incorruptionis.*

Respõsio. ad argumenta in oppositũ. Ex quo discursu D. Tho. patet responsio ad rationẽ dubitandi initio positã. Nam, licet in corpore glorioso maneat eadem materia, idemq; temperamentum ex qualitatib. contrarijs, indè solum fit, corpus illud in nuda natura sua consideratum, esse corruptibile, & in beatitudine retinere quasi cãm remotam, seu naturalẽ radicem corruptionis: nihilominus tñ sui proximam dispositionem intrinsecam esse incorruptibile, & impassibile. Quia affectum est alia quadã perfectione, quæ ex se põt impedire, ne illa naturalis corruptibilitas in actũ reducatur.

Obiectio. Dices q̃uis hæc utcunque satisfaciant respectu illius corruptionis, quę est per alterationem naturalem: non uerò respectu illius, quæ per uiolẽtam diuisionem.

Respõsio. Respondetur primũ ex Bonau. supra corpus Beati alia rõne habere, ut diuidi nõ possit, ex dote subtilitatis. Quia cum sit peruiũ, & penetrari possit cum quolibet alio corpore sibi occurrẽte, non põt ab eo diuidi, quia nõ resistit, quominus in eũdem locũ intret. Diuisio .n. solum fit pp resistẽtiã, & expulsionẽ à tali loco. Sed potest obijci, qa licèt Beatus possit ex dote subtilitatis non resistere alteri corpori, sed penetrari cum illo: tñ ẽt põt non uti hac dote, & expellere aliud a suo loco, ergo tũc posset diuidi gladio. Idcirco, addendum est, fortasse ex ui prædictæ qualitatis, & internę dispositionis ita conseruari, & quasi solidari corpus Beati, ut quantitatis eius diuidi nõ possit ab extrinseco agẽte. Sicut cęli quantitas, licèt sit eiusdem rationis cũ quantitate elementorum: tñ ratione subiecti, uel dispositionum ita conseruatur, ut diuidi non possit. Addo deniq; per dotem agilitatis tàm esse potens gloriosum corpus ad retinendum locum, ubi se cõstituit, ut a nullo agente creato dimoueri possit. Et ex hoc etiam capite nihil potest per diuersionẽ pati, quia diuisio quę fit ratione corporis subintrãtis, intelligi nõ potest sine mutatione locali, uel destructione corporis diuisi. Quapropter, remota omni alteratione, & diuisione locali, nulla superesse potest passio per diuisionem.

Dubium. Vltimò ex dictis definitur alia quęstiuncula, q̃ D. Th. supra attigit. At hęc impassibilitas sit æqualis in omnibus Beatis.

Respõsio. Dicendum est .n. quoad negationem, & priuationem esse ęqualẽ, ut ex dictis constat: tamẽ quoad causam ait D. Th esse inęqualem. Quod potest intelligi uel rõne gloriæ, & meritorum, quæ est prima radix huius dotis: vel ratione illius qualitatis, seu dispositionis positiuæ, quę pro ratione meritorum magis, ac minus perfecta esse potest. Sicut cœli, uel Angeli æquè sunt incorruptibiles, quoad carentiam passionis contrariæ: natura uerò positiua, in qua hæc priuatio fundatur, perfectior est in uno, quàm in alio.

SECTIO IIII.

Quid sit agilitas corporis Christi, & quis affectus eius.

Dos agilitatis quid sit. Agilitatis dotem (ut ipsum ẽt nomen pręsefert) oẽs Theologi explicant per modũ cuiusdã facultatis ad motũ localẽ expeditè, uelociter, ac facilè exercendũ. Quã nominis rõnem, seu descriptionẽ apertè quoq; conuincunt oĩa scripturæ, & Sanctorũ testimonia, quibus suprà probauimus, esse corpore glorioso hãc dotẽ agilitatis. Neque in hac generali rõne est ulla difficultas: tota uerò posita est, tñ in explicanda illa facultate, uel perfectione

localis

non est homini naturalis, neq; conuenit animæ in A formanti corpus corruptibile, vt constat, tùm experientia, tùm etiam, quia natura non dedit corpus aptum, & dispositum ad hunc motum, sed tantum ad progressiuum.

Nihilominus hæc Durandi snia parum probabilis est. Nulla est.n. ratio, cur gloriosis corporib. hūc motum denegemus. Præsertim cum scripturæ maiorem agilitatem, & velocitatē illis tribuere videantur, quā possit cōmode inueniri in motu progressiuo, vt indicant illa verba, *Quasi scintilla in arundinete discurrent*. Præterea, qn̄ corpus gloriosum ascēdit in cœlum, nō fertur ab Angelis (esset. enim magna imperfectio, si ipsum sua vi ascendere nō posset) ille aūt motus non est progressiuus. Neq; enim verisimile est, (quod quidam fingunt) ascēdere gradiendo per aera tanq̄ per scalā. Nam, esto, hoc non repugnet, quia potest corpus gloriosum nō impellere, neq; diuidere, autem, atq; ita illo niti, seu sistere sm vnam partem, vt secundum aliam ascendat, B & ita successiuè perficere ascensum: tamen magna imperfectio esse vr, q Beatus coarctetur ad hunc modum ascensus Et in sphæris cœlestibus, cùm illùc ascendat sine diuisione cœli per solam penetrationem, vix potest commodè intelligi huiusmodi motus: Deniq; ratio Durandi nullius est momēti, tùm quia, licet demus virtutem motiuam esse in sola aīa, non inde fit, solam materiam moueri, sed totum compositum, & ea distinctio sufficit inter mouens, & mobile, tùm etiam, quia quamuis admittamus, hanc virtutem esse in corpore informato ab anima, posset per illam moueri. Quia nō est necessarium simpliciter, vt virtus, quæ est principiū motus, & ipse motus sint in distinctis subiectis, præsertim quando illa virtus ab extrinseco agente indita est. Secunda uero ratio Durandi, ad hominem quidem est efficax: non tamen simpliciter. Procedit. n. ex falso fundamento, vt ism ostendam. Et hanc sen C tentiam tenent Scotus, Palud. & alij.

Meritò tn̄ inquiunt: qua virtute possit Beatus hoc modo mouere corpus suum. In qua re duę sūt opiniones extremæ. Prima affirmat, Deum solum esse, qui efficit hunc motum: uel celeritatem eius. quatenus uires supernaturales superat. Quod cēset probabile Maior d.49.q.18.& Suppl. d.44 q 2.art. 2. Sed non est snia hæc consentanea sanctis Patribus, qui non solum dicunt motū corporis gloriosi fore velocissimum, sed & ipsum corpus futurū esse agile, ac velox, sicut spiritum: non dicitur aūt corpus velox, solum quia possit ab alio moueri. Item, semper ita loquūtur, vt dicant, illa corpra posse se mouere: quin potius Isai.c.40.apertè ita loquitur, *Assument pennas, &c.* vt suprà cum sanctis Patrib. ponderauimus: hæc aūt verba significant internam vim, & non tātum motionem ab extrinseco. Quod etiam confirmant illa verba Pauli 1.ad Corint. 15. *Seminatur in infirmitate, surget in virtute*: vbi uidendus est Diuus Thomas. D

Secunda snia affirmat, hūc motum corporis gloriosi, & omnem uelocitatem eius, prouenire ab interna virtute connaturali homini. Hanc aūt uirtutem aliqui tribuunt corpori, vt Alen. & alij: qui fingunt in humano corpore mistionem quintæ essentiæ, cuius vim dicunt prædominaturam in corpore glorioso, & ab illa prouenire hanc uim mouēdi. Ita refert D. Tho. q.57. art.3. Sed hæc opinio per se est improbabilis, ut in superiorib. ostēsum est. Scot. uero 4.d.49.q.14. dicit, hoc fieri naturali virtute aīæ. Existimat.n. animam habere uirtutem ad mouendum corpus nō tm̄ organicè: sed etiam alio genere motus. Quod hac ratione suadet, qa anima separata potest seipsam mouere: tūc aūt non se mouet organicè: ergo etiam. qn̄ informat corpus, habet eandem utm mouendi, & seipsam, & corpus coniūctū: A sicut Angelus, potest mouere corpus assumptū, vel imitando motum progressiuum, vel simpliciter, & æquè primò totū corpus mouendo. Quod si inquiras, quæ nam sit hæc virtus, & quomodo non experiamur illam in corpore corruptibili, respōdet reip sa esse eandem cū virtute, qua mouemur motu progressiuo, quia nō oporter multiplicare potentias sine causa. Dicit tn̄, hanc uirtutem ita esse in aīa informante corpus corruptibile, ut non æquè dominetur omnibus partibus corporis. Quia nō omnes sunt ęquè dispositæ ad motū, neque ęquè propinquę seu immediatæ uirtuti motiuæ, ideò prius mouetur pars melius disposita, & propinqua, & per illā mouetur alia, & ita causatur progressiuus motus. At in corpore glorioso omnes partes sunt ęquè dispositæ ad recipiendū motum, ideoq; æquè primò poterunt moueri eadem virtute omnes. Quòd si vrgeas, ēt si admittatur hæc virtus naturalis, illam esse impe. fectam, & insufficientē ad tantam velo- B citatem, & agilitatem, respondet, illam virtutē naturalem intendi vsq; ad illum gradum in quo possit eum effectū efficere, sicut intendetur, inquit, virtus visiua, & aliæ. Sed in hac snia Scoti multa displicent. Primum. n. sine fundamento dicit, posse animam informantem corpus naturali uirtute totum illud mouere æquè primò. Id enim repugnat experientiæ, & naturali compositioni corporis, & membrorū eius. Argumētum verò desumptum ea anima separata non est efficax. Quia licèt verū sit, aīam separatam posse se mouere sine organis, non inde fit, eodē modo posse mouere corpus coniunctum. Fieri namq; pōt, vt non habeat tantā virtutē suprà corpus, sicut suprà seipsam. Itē quia nō pōt mouere corpora sola voluntate, sicut potest Angelus, & ideò, qn̄ mouet corpus, qđ informat, id præstare non potest, nisi modo tali corpori accommodato, & organicè mouendo vnam partem mediante alia. Præterea, q Scotus, inquit, quasi per accidēs C esse, vt nunc aīa moueat corpus tm̄ motu progressiuo propter membrorum indispositionem, alienū vr à vera philosophia. Quia rō siderata naturali hominis dispositione, & compositione, nō est per accidens, sed intrinsecum, ac per se humano corpori, sic moueri. Nam ex primaria institutione naturæ, ipsa membra corporis sunt ad hunc motum accommodata, & non ad alium. Neq; fingi potest, q sit illud impedimentū, aut indispositio, quæ dr̄ esse in membris humani corporis in statu corruptibili, aut in statu innocētiæ, in quo erat corpus optimè temperatū sm dispositionem naturalē. Rursus, vel illa uirtus motiua est in sola aīa, uel aliquo modo est in membris, & per quædā principaliora deriuatur ad alia. Si dicatur prius: ergo hæc virtus æquè immediatè est applicata oībus membris: ergo, qđ vnū moueatur prius, q̄ aliud, non prouenit ex propinquitate, siue distantia, neq; ea defectu alicuius dispositionis, vt Scotus fingit. Si verò dicatur posterius: ergo ille ordo, & modus motus non est per accidens, sed per se: cumq; illa dispositio sit naturalis D homini, manebit etiam in corpore beato. Tādem, q Scotus ait, hanc vim motiuam siue progressiuo motu, siue alio, perfici in corpore glorioso per modum intēsionis, falsum est, & idem censeo de visu, & quacunque simili potentia. Ratio est, quia hę potētiæ sunt natura sua indiuisibiles: ergo nō possunt augeri per intensionem, alioqui etiam intellectus, & voluntas possent intendi.

Duobus ergo modis intelligere possumus, conferri Beato hanc uirtutem ad mouendum corpus suum hoc genere motus, & iisdem intelligendum est posse augeri uirtutem ad progrediendum velocius. Primus modus est, quod anima Beati supernaturalem uim habeat, ut sua uoluntate, & efficacia moueat suum corpus hoc genere motus, & ma-

Corp' beati vno veluti impetu moueri per spatiū æque primo pōt.

Motus localis præter pgressiuū nulł animantū naturalis.

xima velocitate. **Obiectio.** Dices, si hæc efficacia non est aiæ connaturalis, quid illi additur, quo illam habeat de nouo in corpore glorioso? Nam sola non repugnantia, seu optima dispositio corporis nõ satis est sine virtute effectrice. **Respõsio.** Respondetur intelligi posse communicari hanc virtutem eo modo, quo intelligitur communicari virtus miraculorum effectris, videlicet, vt statuerit Deus vti hac voluntate, vt instrumento ad efficiendum hunc effectum, dãdo illi concursum ad hunc modum agendi accommodatum, quoties ipsa voluerit. **Obiectio.** Dices, ergo iuxtà hũc explicandi modum hæc agilitas nõ erit aliqua dos intrinseca Beato: sed tãtum extrinseca motio Dei, veluti certa lege præparata, seu promissa. **Respõsio.** Respondetur verum esse iuxtà hanc explicationem, agilitatem non addere qualitatem actiuam: non tñ propterea dicenda est extrinseca tantum motio, seu denominatio, quia ille effectus non tantũ à Deo fit: sed ab ipsa anima per virtutẽ intrinsecam, non merè naturalem, sed obedientialem actiuam. Sicut uirtus miraculorum non est denominatio extrinseca: sed aliquid intrinsecum cũ præparatione diuini auxilij. Et hic modus explicandi vr̃ consentaneus Aug. 13. de Ciuit. c. 18. vbi inquit. *Sanctorum perfectos atq; beatos spiritus diuino munere sine vlla difficultate posse ferri, quo voluerint, & sistere, vbi voluerint.* Et idẽ ferè repetit li. 22. c. 11. Quibus locis in hoc sensu dicit, beata corpora non hr̃e graue pondus, quo deprimantur, non quia priuentur qualitate aliqua naturali, sed quia per illam non resistũt, quominus ad nutum voluntatis obediant. Et hunc modum dicendi sequitur Sot. 4 d. 49. q. 4. art. 7.

Secundus dicendi modus est, vt hæc virtus actiua motus, sit aliqua qualitas indita corpori beato, quæ natura sua habeat vim efficiẽdi motũ ad quãcunq; loci positionem, quamuis illius efficacia pẽdeat à voluntate Beati, eo modo, quo supra dictum est de omni alia efficientia. Atq; hanc sñiam vr̃ amplecti D. Tho. d. 49. q. 2. ar. 3. q. 1. vbi dicit, hanc agilitatem esse perfectionem fluentem ab aĩa glorificata in corpus, quæ illud reddit habile, vt obediat aĩæ vt motori, vbi apertè ponit qualitatem. Nec potest intelligi de qualitate, quæ tm̃ passiuè disponat corpus ad suscipiendum motum. Nam, si in sola anima esset efficiens virtus actiua, nõ esset necessaria in corpore noua qualitas, aut dispositio præter temperamentum optimum, & oblationem omnis impedimenti intrinseci: cum ergo in corpore qualitatem requirat, necesse est, eũ loqui de qualitate actiua. Et idem sequitur Richar. ibi art. 4. q. 7. significat Bonau. io vlt. ar. illius d. clarius, & latius, Palud. d. 44. q. 4. ratio adiungi potest, quia qñ effectus fieri potest per virtutẽ intrinsecam naturæ suæ proportionatam, Deus præbet illam: motus aũt localis, & velocitas eius, licèt interdum superent naturalem virtutem animæ: tamen in se sunt effectus naturales, quos à virtute creata ꝓpriis virib. fieri nihil repugnat: ergo põt infundi uirtus intrinseca effectiua huius motus. **Obiectio.** Sed obijcit Scot. quia non põt vna qualitas esse indifferens ad mouendum versus oẽs differentias positionis. Quia talis qualitas vnam tãtum naturalem propensionem habere potest: ergo inclinabit ad vnũ definitum locum, & consequenter, si ad alia loca moueatur corpus, non modo nõ iuuabit, sed potius impediet. **Respõsio.** Respondetur, negãdo consequẽtiam. Nam, potest esse qualitas de se indifferens ad efficiendum hoc, uel illud vbi. Nam (si attentè res consideretur,) siue Beatus sit in cęlo, siue in terra ipsa, vbi intrinseca non sunt specie diuersa, & ideò, cùm alioqui hæc virtus non sit connaturalis, non est necesse, ut inclinet ad certũ locum, neque ad seruandum aliquem sitũ, vel ordinẽ respectu aliorum corporũ: ex quo prouenire solet naturalis inclinatio ad aliquem motum, ac proindè potest optimè intelligi qualitas indifferens ad omne vbi, & habens efficaciam cuiusuis motus tendẽtis, ad quemcunq; locũ, quæ per voluntatem determinetur ad hunc, vel illũ motum efficiendũ. De modo aũt, quo hæc qualitas infundatur, & dimanet à beatitudine aĩæ, eodem modo iudicãdum est, sicut de claritate diximus. Et hinc ẽt facilè intelligi põt, quõ hæc dos maior esse possit in maiori, quam in minori Beato, propter maiorẽ vim ad velocius mouendum corpus: quæ põt prouenire uel ex intẽsiori, & perfectiori qualitate iuxtà posteriorẽ modũ, vel ex maiori Dei concursu iuxtà priorem.

Tertiò, dicẽdum est de alio genere mutationis, seu agilitatis, quę est per subitam mutationem, quę fiat in instanti. *Corpꝰ moueri in instãti ab extremo in extremũ trãseundo ꝑ mediũ impossibile.* De qua vnũ est certum, scilicet, non posse talem modũ mutationis fieri transeundo per mediũ. Quia oporteret vel totũ corpus, vel aliquas partes eius simul esse in duob. locis quantitatiuè, qđ suppono esse impossibile sm̃ ordinariam potẽtiam. Et præsertim est indubitatum, non esse in potestate cuiuscunq; Beati corpus suũ in plurib. locis constituere. Quia hoc nullũ habet fundamentum, neq; ad statum, vel perfectionem gloriæ vlla ratione pertinet. Verũ quidem est, habere Christũ hãc potestatem suprà corpus suum, (vt probabilius existimo, & inferius attingam,) non tamen habet illam ratione solius gloriæ corporis, sed propter hypostaticam unionem ad Verbum. Itaq; si esse põt huiusmodi instantanea mutatio in corpore glorioso, necesse est, ut fiat transeundo ab extremo in extremum sine medio, uel ratione totius, uel ratione partium. Est.n. cõsiderandum posse intelligi hunc transitũ uel ad locũ distantem, uel ad locum proximum, & cõtiguũ: & in priori modo totũ corpus, quod nunc est in hoc loco, futurum est, immediatè post hoc in loco distante: undè necesse est, ut totũ illuc transeat absque ulla existentia in medio. At in posteriori modo, licèt totũ corpus non incipiat esse immediatè post hoc in loco distanti, & disiũcto à priori loco: tamẽ necesse est, vt singulę partes sint in partialibus locis distantibus, & ideò oportet, vt transeant ab extremo ad extremum sine existentia in medio, in quo erit diuersa hæc mutatio à simili mutatione instantanea angelica. Nam, qñ Angelus simul deserit totum locũ, & alium immediatũ acquirit, non intelligitur transire ab extremo ad extremum sine medio, quia totus est in toto loco, & in singulis partibus eius propinquis, & distãtibus, & ipse non habet partes, quæ se excludant à partialibus locis. At uerò corpus constat huiusmodi partib. & ratione illarum habet extensionem in ordine ad locum, ita ut totus sit in toto loco, & pars in parte, & ideò si totum in momento acquirit nouũ locum integrum, necesse est, ut partes de nouo existant in locis distantibus absque transitu per medium. Quęrere igitur, an possit corpus Beati moueri in instanti, nihil aliud est, quam quærere, an possit transire ab extremo ad extremum sine medio.

Qua in re inuenio ferè omnes Theologos negãtes corporib. beatis hanc potestatem. Cuius rei pręcipuus auctor est D. Tho. 4. dist. 44. q. 1. ar. 3. q. 3. qui dicit implicare contradictionem. Cuius fundamentũ est. Quia corpus non mouetur, qñ totum est in termino à quo, neque quando totũ est in termino ad quem: quia tunc iam est motum: ergo mouetur quãdiu est in medio, alioqui perueniret de uno loco ad aliũ, & nunq̃ moueretur, quod implicat contradictionem, quia ipsa successio locorum est motus localis. *Transire ab extremo ad extremũ sine medio diuina virtute possibilis.* Quam rationem, eiusque conclusio pẽ amplectitur Sot. dist. 49. q. 4. at. 7. Sed mihi nullo modo probat. Censeo.n. hoc mutationis genus esse possibile diuina, ac supernaturali virtute, vt latius Deo dãte dicemus in materia de Euch. Et patet facilè, q̃a ratio adducta nõ ostendit implicatio-

nem contradictionis, neq; hactenus est aliqua excogitata, quæ illam ostendat. Assumptum declaratur, quia in hoc genere trãsitus non intercedit motus successiuus, sed mutatio instantanea. Vnde fit, vt mobile tunc mutetur quando totum primò est in termino ad quem, quia tunc se habet aliter, quàm prius. Nec refert, quod iam totum sit mutatũ. Quia in mutationibus instantaneis simul est fieri, & factum esse, mutari, & mutatum esse. In quo eadem est ratio in Angelo quòad mutationem discretam, seu instantaneam loci. Idem quippe interrogari de illo põt, qñ, scilicet moueat, vel in termino à quo: vel ad quam, & idem necessario respondendũ est, nec facienda est vis in vocibus, *motus*, aut, *mutationis*, dummodo de re cõstet, qua intellecta, nullum censebitur incõueniens, quòd aliquod corpus mutauerit locum absq; motu, scilicet, successiuo, cum sola instantanea mutatione. Quòd si quis contendat, Angelum in hoc genere motus non mutari, dũ est in termino ad quem: sed in sucessione vtriusque termini, idem responderi poterit de corpore, quamuis in vtroque sine causa, vel necessitate id asseratur. Nisi fortasse eadem res, quæ a nobis explicata est, obscurioribus verbis dicatur. Nam, reuera tota hæc mutatio est in illo instãti, in quo acquiritur terminus ad quem, quamuis nõ sit sine habitudine, & respectu ad terminum à quo in toto autem præcedenti tempore mobile quieuit, quia eodem modo se habuit ac prius.

Alij ergo Theologi in assertione consentiunt; non quia contrariũ implicet cõtradictionem: sed quia huiusmodi genus motum est suprà omnẽ virtutem creatã, cum tñ corpus gloriosum tantũ possit mutare locum per virtutem creatam animæ, aut ipsius corporis. Ita Paludan. dist. 44. q. 4. Durãd, q. 7 Richar. dist. 49. art. 4. q. 7. & 8. ac ferè alij. Nihilominus tamen probabiliter sustineri potest, datam esse Beato hanc vim, ut transire possit ab extremo ad extremum sine medio. Qui sancti Patres de agilitate corporis gloriosi tractantes hanc ei vim tribuere videntur. Dicunt. n. posse corpus Beati in momento, & absq; retardatione eò diuertere, quò impetus spiritus eũ duxerit. Ita loquitur Laur. Iustin. dicto libr. de perfectione monasticæ cõuersationis c. 23. Aug. verò de cognitione beatæ vitæ cap. 45. & Ansel. li. de similitudinib. c. 48. & in proslog. c. 35. dicũt, corpora gloriosa futura Angelis æqualia in velocitate: sed est probabile, Angelos naturali virtute posse trãsire ab extremo ad extremum, nõ contingendo mediũ; ergo eadem velocitas ex sẽtentia horum Patrum communicatur per gloriã corpori beato. Vndè, Augu. suprà & in Enchirid. c. 90. & alijs locis citatis sect. 1. dicit, tã citò posse Beatũ reali præsentia sui corporis transire ad distãtem locũ, quàm potest cogitatione: potest autem cogitatione subitò transire, nihil de medio cogitando. Et Bern. serm. 4. in festo omnium Sãctorum, *Tanta*, inquit, *futura est corporum agilitas beatarum, vt possint, si velint, absque omni mora, seu difficultate ipsam quoque cogitationum nostrarũ sequi ad omnia velocitatem*. Et confirmatur, quia probabile est, animam separatam posse hoc modo moueri, & subito transire de vno loco in alium. Quia si Angelus id potest, cur non etiam anima? Sed in beatitudine non priuabitur anima pp unionem ad corpus vlla spiritua li perfectione, & quasi libertate: ergo idem poterit coniũcta corpori, quod secum eodem modo mouebit. Tandẽ, quia Paulus dixit, surrecturum corpus illud *spirituale*, dicũt Theologi, habiturũ proprietates spiritus, etiãsi supernaturales sint, & per uirtutem creatam fieri non possint, ut v. g. posse penetrare per alia corpora: posse agere, & non agere suo arbitrio: cur ergo non idem dicetur de hac mutatione? Quæ ratio, ut minimum ostendit, fundamentũ

Corpora beatorum transire ab extremo ad extremũ possũt sine medio.

1. Cor. 15.

A contrariæ sententiæ non esse firmum. Est ergo hæc sententia satis verisimilis, præsertim si uerum est, hoc genus mutationis esse rebus spiritualibus connaturale, quod tamen certum est.

Supposita uerò hac sententia, addẽda sunt duo. Primum est, hanc mutationem non fieri per qualitatem superadditam, quia nulla esse potest, quæ natura sua vim habeat ad mouẽdum corpus hoc modo. Neq; uerò dicendum est, fieri à solo Deo, ipso Beato tantum passiuè cõcurrente, propter rationes allatas in secũdo puncto: sed fieri ab anima, uel corpore Beati, ut instrumẽto diuinæ uirtutis, iuxtà modum paulò ante explicatum. Alterum est, in hac agilitate esse æquales omnes Beatos: quia cũ sit mutatio instantanea, non suscipit magis, aut minus: nisi quis fortassè dicat, perfectiorem Beatũ posse ad locum distãtiorem unica mutatione moueri: quod tamen neque est consentaneum modo loquẽdi Patrum (ut uidimus) neq, est necessarium. Quia non B est contra perfectionem beatitudinis, quòd in aliqua perfectione accidentaria sint Beati omninò similes, & æquales, ut de immortalitate suprà dictũ est, & de subtilitate statim dicemus.

SECTIO V.

Vtrum corpus Christi post resurrectionem potuerit simul esse in eodem loco cum quolibet alio corpore, & quomodo.

DIximus in prima sectione huius disputationis subtilitatis dotem intelligendam esse in ordine ad penetrationem corporis gloriosi cũ quouis alio corpore in eodem loco, Quia licèt alijs modis explicari soleat: nullus tamen esse potest ita pro C prius, & accommodatus ad distinguendam hãc dotem ab alijs perfectionibus animæ: & corporis tã naturalibus, quàm supernaturalibus. Tria ergo de hac dote explicanda supersunt. Primum, an hic effectus sit possibilis. Secundum, an de facto tribuatur corpori glorioso ratione beatitudinis. Tertium qua uirtute, quoue modo fiat.

Circa primũ Durand. d. 44. q. 6. opinatur implicare contradictionẽ hunc effectum, scilicet, ut corpora quantitatiuè existentia in loco simul se penetrent in eodem loco: cuius opinionem probabilẽ iudicat Palud. q. 3. Fũdamenta sunt. Primum, quia duo corpora repugnant esse in eodẽ loco ratione suarum quantitatum, igitur manentibus eisdẽ quãtitatibus manet eadem repugnantia, quę nullo modo potest auferri, quia non est effectiua: sed formalis. Secundò, quia non possunt oẽs partes eiusdem quantitatis ita se penetrare, ut simul in eodem situ constituantur: ergo nec diuersa corpora. Consequẽ D tia est euidens, quia tanta est repugnantia inter corpora discreta, quanta inter partes cõtinuas. Sola. n. continuitas non addit specialem repugnantiã. Antecedens verò patet, tùm, quia de ratione quantitatis est, ut habeat partem extrà partem: tùm etiam, quia aliàs posset totum cœlum modico in uase concludi. Tertiò, fieri non põt, ut partes quãtitatis successiuæ sint simul duratione: ergo neq; etiam fieri põt, ut partes quãtitatis continuæ sint simul loco. Patet consequentia: quia sicut de ratione quantitatis successiuæ est prius, & posterius in duratione: ita de ratione quãtitatis continuæ permanẽtis est extensio partium, ut uos si extrà aliã. Quartò, quia non põt vnum corpus quãtitatiuè poni in locis distinctis: ergo nec distincta corpora in eodem loco.

Hæc uerò sententia omninò falsa est, & improbabilis, & occasionem præbet errandi circa multa mysteria fidei. Primò circa mysterium Eucharistiæ, in quo licet propriè non fiat penetratio quãtitatum: tamen propria quantitas corporis Chri-

sti altiori modo simul est realiter præsens cum quātitate panis,& vna pars corporis Christi ibi est,vbi est alia. Vndè, Durandus coactus est negare, quantitatem corporis Christi esse sub Sacramēto altaris. Quæ sententia erronea est, vt suo loco dicetur. Alia responsio colligi potest ex Paludano, scilicet, posse fieri per diuinam potentiam, vt corpus sit quātū,& non occupet locum. Quia illud est prius, quā hoc, & hac ratione posse fieri, vt corpus Christi, licèt sit quantum, tamen quia vt est in sacramento, non occupat locum, possit simul esse cum quātitate panis. Quòd verò corpus quantum sit in loco,& non occupat locum, hoc est impossibile. Quia sunt omninò idem, si autem corpus occupat locum, impossibile etiam est, vt simul admittat aliud corpus in eodem loco. Quia occupare locum, nihil aliud est, q̄ habere partes positione distinctas,& distantes à se inuicem, & ab omni alia quantitate. Hæc verò responsio, licet aliquo modo euitet prædictum errorem circa fidem: tñ nullo modo satisfacit. Primò, quia multò difficilius est facere, ut corpus quantū non sit in loco, quàm vt existens in loco simul sit cum alio corpore. Si igitur primum fieri potest, cur non secūdum? Antecedens declaratur. Nam, vel esse in loco, latè sumitur pro quocunq; modo existēdi alicubi secundum præsentiam realem: & ita nō solum difficilius: sed etiam impossibile est, esse corpus quantum, & non esse in loco, seu alicubi realiter præsens: vt dicemus latius agentes de Eucharistia. Vel esse in loco idem est, quod esse quantitatiuè in loco, seu modo connaturali quantitati: & hoc modo multò difficilius est, separare à corpore quāto huiusmodi esse in loco. Quia non solum impeditur effectus extrinsecus, & quasi priuatiuus, scilicet, expulsio alterius corporis ab eodem loco, sed & effectus intrinsecus, scilicet, propria extensio in ordine ad locū, quia impedita consequitur, quidquid est admirabile,& supernaturale in alio effectu, scilicet, quòd tota quantitas vnius corporis sit simul cū alio corpore,& similiter quantitas omnium partiū inter se. Deniq; quamuis repugnet corpus esse quātitatiuè in loco,& non occupare locum, tamē hoc ipsum, *occupare locum*, præcisè, ac formaliter non est distare ab alia quantitate, uel illam expellere ab eodem loco: sed est, ita replere illum locum, vt totū sit in toto,& pars in parte. Ex quo fit, vt corpus existens in loco, natura sua aptum sit ad expellendum aliud corpus, & distandum ab illo, & hanc aptitudinem semper retinet, quàmuis actu non expellat. Ergo, formaliter non repugnat, corpus occupare locum,& actu non expellere aliud corpus ab eodem loco. Quia hoc est quid posterius, poterit ergo separari à priori, sicut etiam de alia proprietate quantitatis dicebatur.

Secundum mysterium fidei, quod pugnat cum sententia Durādi, est natiuitas Christi ex Virgine, integra,& omninò intacta permanente, de quo in superioribus diximus,& ostendimus, Durandi euasiones non esse fidei consentaneas.

Tertium est mysterium resurrectionis Christi, cuius corpus egressum est è sepulchro clauso,& ingressum est ad discipulos ianuis clausis. Ad quod varijs modis respondent Durand. & Palud. Et primò, negant ex Euangelijs colligi, Christum egressum esse ex sepulchro lapide obserato. Nam, licèt Marcus referat, mulieres euntes ad monumentum dixisse, *Quis reuoluet nobis lapidem ab ostio monumenti?* tñ non refert, id dixisse, postquam ad monumentum peruenerant. Nam, potius Lucas c. 24. refert, mulieres venisse ad monumentum, & inuenisse lapidem reuolutum: ergo ex Euangelijs non pōt colligi, lapidem fuisse sublatum, postq̄ Christus surrexerat,& non antea. Sed, vt verum sit, hoc non esse expressum in scriptura, hēt tñ ex cōmuni

A sñia antiquorum Patrum, qui ita videntur Euāgelistas intellexisse, ex perpetua Ecclesiæ traditione. Iustinus q. 117. ad Gentes. *Quemadmodū*, inquit, *non mutatione corporis in spiritum Dominus super mare ambulauit, verum Diuina potentia sua, mare, quod pedibus calcare nequiret, ad ambulādum commodū, & peruium reddidit, ita, & sumpto potentia è monumento, cui lapis impositus fuit, egressus est, & ad discipulos ianua clausa ingressus. Non enim excitatio nis eius gratia saxi ipsius de monumento facta est deuolutio sed eorum causa, qui id erant conspecturi, vt ipsis resurrectio ostenderetur.* Significat Nazianz. in Tragædia, *Christus patiens*. Prius enim apertè dicit, mulieres peruenisse ad sepulchrum adhuc lapide obseratum,& tunc subitò fuisse reuolutum lapidem,& sepulchrū vacuum apparuisse. Et infrà introducit Angelum sic loquentem:

E sepulchro clauso Xpūs egreditur.

Vos dicite, inquam, hac omnibus, primo loca,
Et Petro subactum tartarum, Christum excitum
B *Suo ex sepulchro, tum reuulsum ab ostio*
Magno impetu saxum.

Et postea clarius idem explicat, vt inferius referemus. Aperit hoc etiam Aug. serm. 138. de tēpore. *Quomodo*, inquit, *de sepulchro exire nō posset, qui ex incorruptis matris visceribus salua virginitate processit?* Et Hierony. epist. 150. ad Hedibiam, quæst. 5. *Non putemus*, inquit, *Angelum idcirco venisse, vt aperiret sepulchrū Domino resurgenti, & reuolueret lapidem: sed postquam Dominus resurrexit hora, qua ipse voluit, & qua nulli mortalium cognita est, indicasse, quod factum est, & sepulchrum vacuum reuolutione lapidis.* Quibus verbis indicat Hieron. expositionē verborum Matth. c. 28. & ex illis hanc sñiam colligit. Refert enim Matt. Angeli ministerio fuisse lapidem sublatum. Ex quo fit vehemens coniectura, non fuisse sublatum, vt Christus resurgeret. Quia si ita esset, potius virtute ipsius resurgētis tolleretur. Fuit ergo sublatus ab Angelo, in testimo-
C nium resurrectionis factæ. Vndè, statim dixit Angelus mulieribus. *Non est hic, surrexit enim sicut dixit. Venite, & videte locum, vbi positus erat Dominus.* Et ita etiam interpretatur expressè Chrysostomus homilia 90. in Matthæum, quem sequuntur Theophylactus Matth. 28. Euthymius cap. 68. in Matth. Idem Chrysostomus homilia de Ioanne Baptista tomo tertio, vbi latè, & eleganter hanc sententiam confirmat. Quam etiam docent Beda homilia in Vigilia Paschæ,& Bernardus, sermon. 5. de resurrectione. Est igitur temerarium, sine causa hoc negare. Et quamuis non esset certum ita fuisse de facto: tamen omnes prædicti Patres supponunt, id esse possibile, atque ita diuinæ omnipotentiæ est attribuunt. Denique; ingressum ad discipulos, expressè dicit Ioānes cap. 20. factum esse *ianuis clausis*. Quod eodem modo interpretantur prędicti Patres locis citatis, & Cyrillus Alexandrinus, Chrysostomus, Augustinus, Theophy-
D lactus, Euthymius,& alij super Ioannem, & Ambrosius Lucæ vltimo,& Gregorius, homilia vigesimasexta in Euang. Augustinus epistola tertia, & libro vigesimo secundo de Ciuitate, capit. octauo, & de Agone Christiano, cap. decimoquarto, qui eiusdem virtutis indicant fuisse hoc factum cum natiuitate ex Virgine. Atque idem habet Theodoretus dialogo secundo, & Chrysostomus homilia 2. de symbol. & Gregorius Nazianz. in prædicta Tragædia.

Christus post resurrectionē ad discipulos ianuis clausis ingreditur.

Stat ecce Dominus, has fores intrà: nouum hoc,
Dignumque verò maximo miracula.
Et quomodo autem foribus occlusis adest?
Quin forte, & idem, sic sepulchro conditus,
Clausoque surgens exijt, velut antea
Virginis ab aluo prodijt matris suæ
Infracta seruans claustra quàm castissima.

Atha-

Athanas. præterea orat. 4. contra Arrianos dicit *Verbum per corpus suum dedisse discipulis aliquem: sui sensum quando ingressus est ad eos ianuis clausis. Quippe quod recta penetrabat, præsensque sui certitudinem afferebat.* Quibus uerbis excluduntur aliæ euasiones, Paludani, & Durandi indignæ planè catholicis viris. Dicunt enim, aut ianuas velocissimè fuisse apertas, & iterum subitò clausas: aut fuisse quidem clausas semper: Christum tamen non per illas intrasse, sed per fenestram, aut ita suum corpus accommodasse, vt per rimulas aliquas intrare potuerit: quod de Christi corpore sentire indignum est. Significat ergo Athanasius, Ioannem Euangelistam non sine causa bis adnotasse Christum ingressum esse ianuis clausis, vt speciali miraculo, & Verbi virtute id factum esse significaret. Quod etiam significauit Leo Papa, epist. 10. ad Flauianum cap. 5. Vnde Hieronym. epist. 61. ad Pammach. aduersus errores Ioannis Ierosolym. *Quod clausis,* inquit, *ingressus est ostijs, eiusdem virtutis fuit, cuius, & ex oculis euanescere:* & Cyrillus Alexandr. lib. 2. de fide ad Reginas, idem sentit. Vltima tamen euasio superest, fundata in ijs, quæ præcedenti sectione dicta sunt, ingressum, scilicet fuisse Christum ad discipulos, vel egressum è sepulchro, non penetrãdo corpora intermedia: sed transeundo ab extremo ad extremum sine existentia in medio: hoc. n. etiam est diuinæ virtutis indicium, & maximum miraculũ, ac nihil indecentiæ continet. Et saoè, cum hic etiã modus fuerit possibilis, & sufficiat ad saluãda oĩa, quæ scriptura refert de hoc mysterio, non potest euidenter refelli hæc responsio. Nihilominus ex dictis constat, non esse consentaneam multis ex citatis Patribus. Comparant enim hoc mysterium cũ mysterio natiuitatis ex Virgine, de quo suprà ostendimus nullo modo posse illa ratione explicari. Præterea, multi explicant id factum esse per modũ penetrationis, Hierony. loco nuper citato: sic inquit, *Dic mihi acutissimè disputator, quid est maius, terra magnitudinem appendere super nihilum, & super aquarum incerta librare, an Deum transire per clausam portam, & creaturã cedere creatori?* Apertius Hilarius lib. 3. de Trinitate. *Quæro ergo per quas clausæ domus partes sese corporeus intulerit. Diligenter enim Euangelista expressit dicens, venit Iesus ianuis clausis, & stetit in medio discipulorum suorum. An constructa parietum penetrans, & solidam lignorum naturam impenetrabilem transcurrit? stetit namque corporeus, non simulatus ac fallax. Sequantur igitur oculi mentis tuæ penetrãtis ingressum, & cum eo clausam domum intelligentia tua nisus introeat. Integra sunt omnia, & obserata: sed ecce assistit medius, cui per virtutem suam uniuersa sunt peruia, nihil cedit ex solido, neque per naturam suam aliquid tanquam lapsu insensibili ligna, & lapides amittunt.* Epiphanius, expressius quàm cæteri hoc tribuit corporis subtilitati, hæresi 20. *Resurrexit,* inquit, *& clausis foribus ingressus est, vt crassarium partium corpus tenuium partium ostenderet ipsum, quòd erat cum carne, & ossibus, fideique, & spei nostræ in seipso promissionem faciebat:* & hæresi 64. *Dominus noster Iesus Christus resurrexit ex mortuis, non aliud corpus suscitans, sed ipsum, quod erat, in spiritualem subtilitatem transmutans, & spirituale totum conuertens ingressus per fores conclusas, id quod fieri nequit hic in nostris corporibus propter crassitudinem, & quòd nondum in spiritualem subtilitatem sint conuersa. Quod igitur erat id, quod conclusis foribus ingressum est? Aliud ab eo, quod crucifixum est, an ipsum crucifixum? omninò equidem non poteris non confiteri, ipsum, quod crucifixum est. Quomodo igitur ingressum est foribus conclusis? Vt ostenderet, quod corpus quidem esset, quod videbatur, & non spiritus: verum corpus spirituale subtilium partiũ, quod aliquando crassiorum partiũ fuerat.* Ex quibus omnibus apertè constat, hos Patres non solum sentire hoc diuinum opus esse possibile: sed re ipsa factum esse, idq; esse magis cõsentaneum intentioni, & uerbis Euangelistarum, & fortassè esse facilius, quàm ingredi sine transitu per vllum medium.

Quartum mysterium est Ascensionis Christi in cęlum. Est enim de fide, ascensu suo penetrasse vsque ad supremum cœlum, iuxtà illud ad Hebræ. 4. *Habentes ergo Pontificem, qui penetrauit cœlos Iesum filium Dei, teneamus spei nostræ confessionem.* Non penetrauit autem eos diuidendo, qui *ferro, & adamante solidiores,* à Iob dicuntur capite 37. & ideò Paulus, fortassè, non sine mysterio vsus est verbo *penetrandi.*

Dicendum ergo est, non implicare contradictionem, ut unum corpus simul cum alio sit quantitatiuè in eodem loco. Et hæc est sententia Diui Thomæ, & omnium Theologorum, quos paulò inferius referemus. Ratio verò est, quia licèt inter quantitates, sit naturalis repugnantia in ordine ad idem spatium: tamen inde non fit, vt Deus uirtute sua non possit illam superare. neque ex hoc sequitur aliquid contra formalem rationem, & essentiam quantitatis, vt supra explicatum est. Sicut etiam duæ qualitates contrariæ natura sua repugnãs, & Deus potest illas in eodem subiecto ponere. Quod tandem confirmatur, ostendendo rationes Durandi nullius esse efficaciæ, quod esse debet sufficiens argumentum, ut non asseramus, hoc implicare contradictionem.

Duo corpora simul in eodem loco esse su per naturaliter non repugnat.

Ad primum igitur fatemur, naturalem repugnãtiam, in eodem loco inter corpora, quanta esse ratione quantitatum, atque adeò manentibus quãtitatibus manere eandem repugnantiam naturalem, nihilominus tamen fieri posse per Diuinam potẽtiam, ut illæ duæ quãtitates loco penetrẽtur. Quia illa repugnantia naturalis, in ordine ad diuinam potentiam nulla est, neq; illi resistit: atq; ita potest Deus, simul conseruare corpus aliquod in uno loco, & in eodem aliud reponere.

Respõsio ad argumenta Durandi.

Ad secundum negatur assumptum. Nam, sicut duæ quantitates discretæ possunt penetrari in eodem loco: ita & duæ, uel plures partes eiusdem quantitatis continuæ. Neque est inconueniens, quòd totum cęlum Diuina virtute, possit in paruo uase concludi. Cùm autem dicitur, de ratione quantitatis esse, ut habeat partem extrà partem: si ijs uerbis explicatur essentia quantitatis, & illa particula, *extra,* dicit ordinem ad locum, non debet significare actum, sed aptitudinem. Non est enim de ratione quantitatis, ut una pars actu sit extra locum alterius: sed solum locum, quod natura sua apta sit ad existendum in loco tali modo. Quòd si supponatur quantitas esse extensa in ordine ad locum, sic necesse est, ut habeat aliquas partes, quarũ una actũ sit extra locum alterius, quia hæc est ratio formalis extensionis in ordine ad locum: poterunt tamen per Diuinam potentiam in eodem spacio, vel extensione esse penetratiuè plures partes æquales.

Ad tertium, de duratione successiua respõdetur, successionem in conceptu suo significare extensionem quandam in duratione secundum prius, & posterius. & ideò repugnare, manere extensionẽ sine hac successione: sicut etiam repugnat manere extensionem in ordine ad locum, absque eo, quòd sit pars extrà partem, etiam in ordine ad locũ. At uerò sicut successio non semper est de ratione entis. quod successiue sit, ita neq; extensio in ordine ad locum est de ratione quantitatis, & ideò possunt esse optimè quãtitates, distinctæ, etiam si loco, uel situ non distinguantur.

Ad quartum negatur antecedens: & potest argumentum retorqueri. Nam, Deus potest constituere vnum corpus quantum in pluribus locis, ergo & plura corpora in eodem loco, sed de hoc aliàs.

Facultas existẽdi in eodem loco simul cũ alio corpore, est proprietas debita corporib. gloriosis ex vi beatitudinis.

Circa secundum, quàmuis ex dictis cõstet, Christum dominum post resurrectionem simul eundẽ locum occupasse cùm alijs corporibus: non tamen inde fit, hanc esse proprietatem debitam ratione beatitudinis corporibus gloriosis. Quia dici potest, nõ conuenire hoc corpori Christi ratione beatitudinis, sed ratione vnionis. Nam, etiam ante resurrectionem interdum hac proprietate sui corporis vsus est, vt cum è matris illæso prodijt vtero: & fortassè eadem virtute est vsus, quando inter Iudæos ipsum persequentes, & comprimentis sine vllo impedimento, contactuve transibat. Cæterum dicendum est, hunc modum subtilitatis communicari ratione beatitudinis corpori glorioso. Propter hanc enim causam docent Theologi omnes, proprietatem hanc communem esse omnibus corporibus gloriosis, Quam etiam esse communem sentẽtiam Patrum sect. 1. ostendimus: ubi & ex Paulo illam deduximus, & varijs congruentijs ostendimus. Exemplum insuper de Christi corpore commune est cunctis Beatis. Omnes enim corpore, & animo ascensuri sunt super cœlos. Item, post diem iudicij in cœlo ambulare poterunt, & ad inferiores cœlos si voluerint, vel ad elementa descendere; & tamen verisimile non est, diuisum semper iri cœlum, ut ipsi moueri queant. Est ergo hæc proprietas debita corpori glorioso. Potuit autem Christus in vita mortali interdum ea vti, vel propter vniuersalẽ potentiam faciendi miracula: uel quia duplici titulo illi deberi potest, scilicet ratione vnionis, & ratione gloriæ: vel certe quia in vita mortali uoluit quædam indicia, ac uestigia gloriæ suo corpori debitæ exhibere. Et ideò (vt notauit Innoc. lib. 4. de myst. Missæ c. 12.) subtilitatem accepit, cum nasceretur ex virgine: claritatem, cum transfiguraretur in mõte: agilitatẽ, cum incederet super mare: impassibilitatem, cum manducaretur in cœna.

Circa tertium, difficile explicatu est, quid sit hæc proprietas in corpore glorioso, & quomodo se penetret cum alio corpore. Duo autem hic sunt inuestiganda. Primum est dispositio, quasi passiua illius corporis, an scilicet sit affectum aliquo accidente; seu qualitate, ratione cuius penetrare possit aliud corpus. Si enim non est ita dispositum, igitur nõ est magis subtile ipsum corpus beati, quàm cęlum, terra, aut quodlibet aliud corpus, cũ quo penetratur. Quia hæc penetratio mutua est ex parte vtriusque corporis, & non est in vno maior dispositio ad illã, vel minor repugnantia naturalis, quàm in alio. Si autem dicatur, corpus gloriosum esse specialiter dispositum, ac subtile effectum per aliquam ioternã qualitatem: id oon videtur posse intelligi. Quia illa qualitas non priuat corpus sua quantitate, vt per se constat: neque etiam tollere potest extensionem eius in ordine ad locum. Nam, hæc tam intrinsecè coniuncta est ex natura rei cum, quantitate, vt nulla qualitate creata impediri queat, tùm quia effectus adeò supernaturalis nõ potest esse connaturalis alicui qualitati creatæ. Vix enim mente concipitur, ac soli Deo propter eius infinitam virtutem conceditur, tùm etiam, quia vel illa qualitas est spiritualis, & sic oon poterit afficere corpus, ut illud subtilius reddat, ad modum existendi eius immutet. Vel est corporea, & sic ipsa natura sua postulabit partiũ extensionem in ordine ad locum: quomodo ergo illam impediet in quantitate? Vnde confirmatur, nam si corpus beati esset ita intrinsecè dispositum, non posset, conseruata illa dispositione, habere extensionem partium in ordine ad locum, neque vna excluderet aliam ab eodem loco. Sicut corpus Christi existens in sacramento, & retinens illam dispositionem, & modum existendi, non potest habere prædictam extensionem.

Secundò, inuestiganda est virtus actiua quo corpus gloriosũ possit ita moueri, ut penetret alia corpora. Quia non vĩ posse esse virtus intrinseca, nec superaddita per aliquam qualitatem. Quia effectus est omninò supernaturalis, & possibilis solũ ex obedientia creaturæ ad creatorem: ergo non põt esse connaturalis alicui qualitati creatæ: ergo superuacanea esset qualitas superaddita, quãdoquidem nõ potest addere virtutem agendi super naturalem, obedientialis enim sufficienter est in ipsa anima, & in potentijs eius. Confirmatur, quia nulla potest esse qualitas creata, quæ vim habeat coniungendi in eodem subiecto calorem, & frigus in gradibus intensis, ergo idem est in præsenti. Si autem hæc uirtus non est intrinseca corpori glorioso, ergo à solo Deo mouetur, cum transit per aliud corpus, ergo non est ipsum subtile. Quia eadem actione, & efficientia potest Deus constituere in eodem loco corpora quantumuis densa, & crassa.

Hæ rationes apud me conuincunt, primò, hanc subtilitatem non esse qualitatem ueluti formaliter afficientem corpus, illudque redentem aptum, ut penetrari possit cũ alio corpore, seu formaliter tollentem repugnãtiam naturalem, quæ est inter duas quantitates respectu eiusdem spatij. Et in hoc cõueniunt ferè omnes Doctores in 4. dist. 44. Durand. q. 5. Palud. q. 3. Capr. q. 3. Supplem. q. 2. & in dist. 49. Scot. q. 16. Richard. ar. 4. q. 5. Maior. q. 10. & Sotus q. 4. art. 6. Et est in sa D. Tho. ut statim uidebimus. Solus Bonau. art. penult. q. 1. uidetur contrariũ sentire, quàmuis sub obscurè & Petr. de Thaŕãtasia q. 3. problematicè idem defendit. Sed non video fundamentum, neq; quomodo satis intelligi possit.

Virtus ad penetrãdũ aliud corpus in beato vnde oritur.

Secundò, censeo, satis etiam probari prædictis rationibus, ad hunc subtilitatis effectum non dari corporibus beatis qualitatem aliquam actiuã. Quę est etiam sententia communis D. Tho. d. 44. q. 2. ar. 2. q. 2. & idem sequũtur Scot. Cap. Paludan. Sotus, & alij. Et quamuis interdum Palud. & Richard. uideantur ponere subtilitatem in qualitate actiua: tamen loquuntur de subtilitate non in eo sensu, in quo nunc loquimur, sed vt pertinet ad subtilius, vel efficacius perficiendas operationes sensuũ, de quo jam suprà dictum est.

Tertiò verò addo, hanc virtutem penetrandi alia corpora non esse omninò extrinsecam, ita ut solum consistat, in quodam pacto, quo Deus statuit mouere corpus Beati, quandocunq; ipse uoluerit, (ut Scotus, & ferè alij interpretãtur) sed in virtute intrinseca, & instrumẽtali animæ, vel corporis beati, cui ratione beatitudinis datũ est, vt possit se hoc modo mouere tanq̃ instrumentum Dei. Sicut in priori tomo diximus, Christi humanitati datam esse virtutem miraculorum quasi permanentem per modum potentiæ, non quia illi sit data aliqua qualitas, neq; solum, quia Deus ad præsentiam ipsius operatur: sed quia Deus statuit pro illius voluntate dare ei accõmodatum concursum ad operanda miracula, ut instrumento diuinitatis. Sic igitur in præsenti Deus statuit, ratione beatitudinis uti uoluntate, seu facultate motiua corporis beati ad hunc effectum pro eius arbitrio, & uoluntate. Et hoc modo rectè intelligitur, quomodo subtilitas sit dos beati per modum uirtutis actiuæ.

Dos subtilitatis in corpore glorioso quid sit.

Atque ita facilè soluuntur rationes dubitandi in principio positæ. Ad summum enim probant, hanc subtilitatem esse aliquam vim internam ipsius corporis, siue illa sit principalis, siue instrumentalis: & ita est intelligendus Gregorius dicta homil. cum dixit, corpus beatum esse *subtile per effectum spiritualis potentia*, & Ambros. Luc. 24. dicens;

dicens, *Per reſurgentis corporis qualitatem, Chriſtũ ianuas penetraſſe*: & Laorentius Iuſtinianus dicto c.23. de perfectione monaſticæ coouerſationis, cũ dicit, *Caro ſpiritualis effecta, liberam ingrediendi quocunque recipit facultatẽ*. Ad hæc.n. omnia ſatis eſt dicta inſtrumentalis virtus actiua: qoàm ponit etiam Richardus ſoprà, & indicauit Bonau. D.Th. autem, qui ſoli diuinæ virtuti dicit tribuendũ hunc effectum, exponi poteſt de principali uirtute. Non enim, credo, negaret ioſtrumentalem actionẽ creaturæ, qoam in alijs ſopernaturalibus operibus faci lè concedit. Sotus verò ſuprà *inanem fictionem* appellat hãc virtutẽ actiuam, quæcunq; illa ſit: Quia ſe penetrare, inquit, non eſt agere, & quia quãtitas natura ſua reſiſtit non tanquàm uirtus actiua, ſed quia locum replet. Tamen, cum negari non poſſit, hunc effectum eſſe ſupernaturalem, nõ uideo, quo modo fieri poſſit ſine ſupernaturali efficiẽtia. Deus enim hoc poteſt ratione ſuæ omnipotentiæ, ergo quando ita operatur, aliquid efficit proprium omnipotentiæ ſuæ: ergo poteſt vti creatura, vt inſtrumento ad hunc effectum, ergo veriſimilius eſt, ita fieri in corporibus beatis, quia hic eſt altior, & perfectior modus operandi.

Obiectio. Dices, ergo Chriſtus in uita mortali habuit hãc dotem, quia habuit prædictam uirtutem actiuã reſpectu ſui corporis. Reſpondetur ſimpliciter, negãdo cooſequentiam. Quia dos ſubtilitatis non ſignificat vtcunq; illam virtutem actiuam, ſed connotat ẽt talis corporis ſtatum, in quo ei debeatur vſus huius virtutis: corpori autem Chriſti in ſtatu paſſibili hoc non debebatur, etiam ſi interdum ex ſpeciali cauſa, & miraculo illa vſus fuerit. Et hinc etiam iotelligi poteſt, (quod D.Thom. & ferè omnes citati Theologi dicunt) corpus glorioſum poſſe penetrari cum corpore non glorioſo, oõ uerò cum glorioſo. Id enim non eſt propter maiorem repugnantiã, quia reuera nulla eſt: ſed propter decentiam, & debitum ordinem, ratione cuius non eſt debitus Beato concurſus ad huiuſmodi penetrationem cũ alio corpore beato. Neque illa erit vnquàm neceſſaria, quia vnus beatus nõ ſeſe opponet alteri, neque aliter tentabit incedere per locum, quẽ alius occupat.

Corpus glorioſũ penetrari nõ poteſt cum corpore glorioſo. Et eadem ratione probabile eſt, non poſſe beatum quaſdam partes ſui corporis cum alijs penetrare, non ſolum mutando figuram, aut denſitatem (vt quidam finxeront: hæc.n. aliena ſunt à veritate, & impaſſibilitate corporis glorioſi:) ſed etiam abſque hac mutatione, vt fieri poſſet inter manus, brachia, aut pedes. Quia etiam hæc penetratio non eſt neceſſaria Beato, oeque admodum decens, neq; conueniens optimæ diſpoſitioni corporis humani, quæ requirit determinatum ſitum, ac diſtaotiam partium, vt notauit etiam D. Thom. ſuprà, quæſtiun.4.

QVÆSTIO LV.

De manifeſtatione Reſurrectionis, in Sex Articulos diuiſa.

Eindè, conſiderandum eſt de manifeſtatione reſurrectionis Chriſti.

Et circa hoc quæruntur ſex.

Primò vtrùm Chriſti reſurrectio omnibus manifeſtari debuerit, au ſolum quibuſdam ſpecialiter perſonis.

Secundò, utrùm fuiſſet conueniens, quòd eis videntibus reſurgeret.

Tertiò, vtrùm poſt reſurrectionem debuerit cum ſuis diſcipulis conuerſari.

Quartò, vtrùm fuerit conueniens, quòd ſuis diſcipulis in aliena effigie appareret.

Quintò, vtrùm reſurrectionem ſuam argumentis manifeſtare debuerit.

Sextò, de ſufficientia illorum argumentorum.

ARTICVLVS I.

Vtrùm reſurrectio Chriſti debuerit omnibus manifeſtari.

D primum ſic proceditur. Videtur, quòd reſurrectio Chriſti debuerit omnibus manifeſtari. Sicut etiam publico peccato debetur pœna publica (ſecundum illud 1. ad Tim. 5. Peccantes coram omnibus argue) ita merito publico debetur præmium publicum. Sed claritas reſurrectionis eſt præmiũ humilitatis paſſionis: ut Aug. dixit ſuper Ioann. Cum ergo paſſio Chriſti fuerit omnibus manifeſtata, eo publicè patiente, uidetur, quòd gloria reſurrectionis ipſius omnibus manifeſtari debuerit.

301 Sup q.30. ar 21.cor. Et opuſ.3. ca 145. Et t. Cor.15. col.3.

tract. 141. i lo. circa fin tom.9

2. Præterea, ſicut paſſio Chriſti ordinatur ad noſtram ſalutem, ita & eius reſurrectio: ſecundum illud Roman.4. Reſurrexit propter iuſtificationem noſtra: Sed illud, quod ad communem vtilitatem pertinet, omnibus debet manifeſtari. Ergo reſurrectio Chriſti omnibus debuit manifeſtari, & non ſpecialiter quibuſdam.

3. Præterea, Illi quib manifeſtata eſt reſurrectio Chriſti fuerunt reſurrectionis teſtes: vndè dicitur Act.3. Quem Deus ſuſcitauit à mortuis, cuius nos teſtes ſumus. Hoc autem teſtimonium ferebant publici prædicando: Quod quidem non conuenit mulieribus, ſecundum illud 1. ad Corinth. 14. Mulieres in Eccleſiis taceant: & 2. ad Timot. 2. Docere mulieri non permitto. Ergo uidetur, quod inconuenienter reſurrectio Chriſti manifeſtata fuerit primò mulieribus, quàm omnibus communiter.

Sed contra eſt, quod dicitur Actorum. 10. Hunc Deus ſuſcitauit tertia die, & dedit eum manifeſtum fieri non omni populo, ſed teſtibus præordinatis à Deo.

Reſpondeo dicendum, quòd eorum, quæ cognoſcuntur, quædam cognoſcuntur communi lege naturæ, quædam autem cognoſcuntur ex ſpeciali munere gratiæ, ſicut ea, quæ diuinitus reuelantur. Quorum quidem, vt Dion. dicit in libro Cæl. hierarc. hæc eſt lex diuinitus inſtituta, ut a Deo immediatè ſuperioribus reuelentur, quibus mediantibus deferantur ad inferiores, ſicut patet in ordinatione cæleſtium ſpirituum. Ea uerò, quæ pertinet ad futuram gloriam, communem hominum cognitionem excedunt: ſecundum illud Iſai.64. Oculus non vidit Deus, abſque te, quæ præparaſti expectantibus te. Et ideò eiuſmodi ab homine non cognoſcuntur, niſi diuinitus reuelata, ſicut Apoſtolus dicit prima ad Corinthios 2. Nobis reuelauit Deus per ſpiritum ſuum. Quia igitur Chriſtus reſurrexit glorioſa reſurrectione, ideò eius reſurrectio non omni populo manifeſtata eſt, ſed quibuſdam, quorum teſtimonio deferretur in alios ũ notitiam.

Ca.4. Cæ. hiera me dio illius.

Ad primum ergo dicendum, quod passio Christi perfecta est in corpore adhuc habente naturam passibilem, quæ communi lege nota est omnibus, & ideò passio Christi omni populo immediatè manifestari potuit. Resurrectio autem Christi facta est per gloriam Patris: vt Apost. dicit Roman. 6. & ideò immediatè manifestata est, non omnibus, sed quibusdam. Quod autem publicè peccantibus pœna publica imponitur, intelligendum est de pœna præsentis vitæ: & similiter publica merita publicè præmiari oportet, vt alij prouocentur. Sed pœnæ, & præmia futuræ vitæ non publicè omnibus manifestantur, sed specialiter illis, qui ad hoc præordinati sunt à Deo.

Ad secundum dicendum, quòd resurrectio Christi sicut est ad communem omnium salutem, ita in notitiam omnium peruenit. Non quidem sic, quod immediatè omnibus manifestaretur, sed quibusdam, per quorum testimonium deferretur ad omnes.

Ad tertium dicendum, quod mulieri non permittitur publicè docere in Ecclesia: permittitur autem ei, priuatim aliquos domestica admonitione instruere. Et ideò sicut Ambr. dicit super Luc. Ad eos fœmina mittitur, qui domestici sunt, non autem mittitur ad hoc quod resurrectionis testimonium ferat ad populum. Ideò autem primò mulieribus apparuit vt mulier, quę primò nuntium mortis ad hominem detulit, primò etiam vitam resurgẽtis Christi in gloria nuntiaret. Vndè Cyrillus dicit, Fœmina, quæ quondam mortis fuit ministra, venerandum resurrectionis mysterium prima percipit, & nuntiat: adeptum est igitur fœmineum genus, & ignominiæ absolutionẽ, & maledictionis repudium. Similiter etiam per hoc ostenditur, quod quantum ad statum gloriæ pertinet, nullum detrimentum patietur fœmineus sexus: sed si maiori charitate feruebunt, maiori etiam gloria ex visione diuina potientur, eo quòd mulieres, quæ Dominum arctius amauerunt, in tantum, ut ab eius sepulchro, discipulis etiam recedentibus non recederent, primò viderunt Dominum in gloria resurgentem.

(cap. vlt. in Lucã, non multũ ante mediũ, tom. 5.)

(Lib. 12. in Io. cap. 51. sup illud Vade ad fratres meos, & dic eis.)

COMMENTARIVS.

Docet D. Tho. non fuisse conueniens, vt Christus coram hominibus publicè resurgeret, sicut publicè passus est. Quia passio erat quid humanum, & naturale: resurrectio verò gloriosa erat supernaturalis, ideòque conueniens fuit, vt licèt passio corporis mortalis, coram hominibus manifestè facta sit: resurrectio tamen gloriosa occultè fieret, & per reuelationem hominibus manifestaretur. Quod perspicuè satis D. Tho. explicat in corp. art. & in solutionib. argumentorum. Vndè (quod ad literam attinet) non indiget alia expositione. Quod verò tangitur in expositione ad 3. de apparitione facta mulieribus, tractabitur latè disputatione seq. Aduertendum est autem supponere D. Tho. Christum non exiuisse de sepulchro clarè, & manifestè corã custodibus, vel alijs hominibus, qui ibi adesse poterant. Quod licèt non sit ita expressum in Euangelio, satis tamen apertè ex eo colligitur, tùm, quia dicitur Christus primò visus à Maria Magdalena, & mulieribus, quod saltem vt intelligendum de ijs, à quibus publicè visus est, tum ẽt, quia narrat Matth. c. vltim. custodes exterritos fuisse, & factos veluti mortuos, qñ angelus reuoluit lapidem. Quo tẽpore iã Christus è sepulchro prodierat ipsis nihil cernẽtib. neq; sentiẽtibus. Et ratio est manifesta. Quia vt Christus exiret de sepulchro, non fuit necessariũ motionem aliquam fieri, quæ ab astãtib. videri, vel audiri posset. Quia (vt suprà diximus, & art. sequ. docet D. Tho.) exiuit clauso sepulchro penetrando lapidem superpositũ sine vlla motione. Aliàs verò cum resurgeret gloriosus, non poterat uideri, nisi ipse vellet, nõ oportuit autem ut tàm facilè se ostẽderet, præsertim custodibus, & inimicis.

ARTICVLVS II.

Vtrùm fuisset conueniens, quòd discipuli viderent Christum resurgere.

B D secundum sic proceditur. Videtur conueniens fuisse, quòd discipuli viderent Christum resurgere. Ad discipulos enim pertinebat resurrectionem Christi testificari: secundum illud Act. 4. Virtute magna reddebant Apostoli testimonium resurrectionis Iesu Christi Domini nostri. Sed certissimum est testimonium de visu. Ergo, conueniens fuisset, ut ipsam resurrectionem Christi viderent. 303

2. Prætere, Ad certitudinem fidei habendam, discipuli ascensionem Christi viderunt, secundum illud Act. 1. Videntibus illis, eleuatus est. Sed similiter oportet de resurrectione Christi certam fidem habere. Ergo videtur, quod discipulis videntibus debuerit Christus resurgere.

3. Præterea, Resurrectio Lazari quoddam indiC cium fuit futuræ resurrectionis Christi. Sed discipulis videntibus Dominus Lazarum suscitauit: ergo videtur quod etiam Christus resurgere debuerit, discipulis videntibus.

Sed contra est, quod dicitur Marc. vlt. Resurgens Dominus mane prima sabbati, apparuit primò Mariæ Magdalenæ. Sed Maria Magdalena non vidit eum resurgere, sed cum eum quæreret in sepulchro, audiuit ab angelo. Surrexit, non est hic. Ergo nullus vidit eum resurgere.

Respõdeo dicendum, quod sicut dicit Apost. Rom. 13. quæ à Deo sunt, ordinata sunt. Est autem hic ordo diuinitus institutus, vt ea, quæ supra homines sunt hominibus per angelos reuelentur, vt patet per Dion. 4. cap. Cœlest. hierarc. Christus autem resurgens non rediijt ad vitam communiter hominibus notam, sed ad vitam quandam immortalem, & Deo D conformem secũdum illud Rom. 6. Quod enim viuit, viuit Deo. Et ideò, ipsa Christi resurrectio non debuit immediatè ab hominibus videri, sed eis ab angelis nunciari. Vnde Hilar. dicit super Matth. quod ideo, angelus prior resurrectionis est index, vt quodam famulatu paternæ voluntatis resurrectio nunciaretur.

(c. 4. a me.)

(cap. vlt. in Mat. circa finẽ illi⁹.)

Ad primum ergo dicendum, quod Apostoli potuerunt testificari Christi resurrectionem etiam de visu quia Christum post resurrectionem viuentem, oculata fide viderunt, quem mortuum sciuerant. Sed sicut ad visionem beatam peruenitur per auditum fidei: ita ad visionem Christi resurgentis, peruenerunt homines per ea, quæ prius ab angelis audierunt.

Ad

Ad secundum dicendum, quod ascensio Christi, quantum ad terminum à quo, non transcendebat hominum communem notitiam: sed solum quantum ad terminum ad quem Et ideò, discipuli potuerunt uidere ascensionem Christi, quãtum ad terminum à quo, idest, secundum quod eleuabatur à terra; non autem viderunt ipsam, quãtum ad terminum ad quem, quia non uiderunt quomodo reciperetur in cęlo. Sed resurrectio Christi transcendebat communem notitiam, & quantum ad terminum à quo (secundum quod anima rediit ab inferis, et corpus de sepulchro clauso exiuit) & quantum ad terminum ad quem, secundum quod est adeptus uitam gloriosam. Et ideò non debuit resurrectio fieri sic, quod ab homine uideretur.

Ad tertium dicẽdum, quod Lazarus resuscitatus est, vt rediret ad vitam qualem prius habuerat, quæ communem notitiam hominum non transcendit, & ideò non est similis ratio.

COMMENTARIVS.

Hic etiam articulus ferè non eget expositione. Idem enim D. Tho. quærit, quod in superiori, sed quod ibi generatim dixerat de hominibus hic in specie tradit de discipulis, & Apostolis. Ratio uerò eadem est, quia etiam oportuit, vt discipuli, & Apostoli per diuinam reuelationem acciperent supernaturalia mysteria. Quam aliter hic D. Thom. explicat, scilicet, quia debuit seruari consuetus ordo diuinæ prouidentiæ, scilicet, vt de diuinis mysterijs homines per angelos instruantur. Et in solut. ad 1. subiungit aliam rationem, nimirum decuisse, vt Apostoli per fidem peruenirent ad visionem. Quamquam enim propter Ecclesiæ commodum oportuerit, ut Christum iam suscitatum aliquando viderent, tamen propter ipsos oportuit, vt paulatim instruerentur, prius per auditum, deindè per uisum.

Atq; hinc etiam facilis est differentia inter resurrectionem, & ascensionem, quam D. Tho. inquirit in solut. ad 2. Petit enim cur Christus manifestè ascenderit coram discipulis, & non resurrexerit. Et respondet, resurrectionem omni ex parte fuisse supernaturalem, ascensionem verò quantũ ad terminum à quo, qui erat terra, fuisse quodam modo naturalem, licet quantum ad terminum ad quem, transcendat communem hominum cognitionem, & ideò uideri potuit, & debuit Christus ascendes, prout eleuabatur à terra, non uerò, ut peruenit in cœlum. Sed instari potest, quia licèt terra sit subiecta communi cognitioni hominum, tamen ille modus descendendi à terra, in se supernaturalis erat. Sicut enim mors corporis aliquid est cognitioni hominum patens, & tamen recessus ab hoc termino, qui fit per resurrectionem (est enim mors, seu priuatio uitæ terminus à quo resurrectionis) non patet communi cognitioni hominum. Respondetur, esse differentiam, tum quia inter mortem, & resurrectionem non est medium: sed est immediatus transitus, & ideò, non potest uideri recessus à termino à quo, quin uideatur ipse terminus ad quem: at in motu ascensionis ante ultimum terminum ad quem, sunt multi proximi, qui sensibus hominum patere poterant. Tum etiã, quia resurrectio est multò magis supernaturalis, quàm ascensio, & in se magis occulta, nõ enim potest oculis corporeis uideri, sicut ascensio, sed solũ per signa, & effectus manifestari potuit, & ideò oportuit, ut conuenienti ordine ostenderetur. Addo, ipsam resurrectionem, & manifestationem eius

Resurrectio cur nõ publicè facta.

Obiectio.

Responsio.

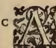
A fuisse quandam præparationem ad ascensionem. Denique, sicut oportuit vt Apostoli viderent Christum uiuentem post resurrectionem: ita & ascendentem, quia vtriusque mysterij futuri erant testes oculari. Est tamen differentia, quia ascensionem non potuerunt uidere in termino, quia non poterant videre Christum existentem in cœlo empyreo, & ideò oportuit, ut conspicerent ipsum ascensum: at verò resurrectio videri potuit in termino, videndo, scilicet, Christum uiuum, & ideò, non fuit necesse, ut tunc uideretur, cum fiebat. Et aliundè oportuit seruari alium modum, & ordinem propter congruentias suprà adductas.

Discipuli Christum cur videtur in cœlũ ascendẽtẽ & nõ è sepulchro resurgẽtẽ.

In sol. ad 3. ponit D. Tho. differentiam inter resurrectionem Lazari, & Christi, cur illa facta est coram Apostolis, & non hæc, s. quia Christus resurrexit ad uitam gloriosam: Lazarus ad mortalẽ. Adde etiam, resurrectionem Lazari fuisse ueluti præuiam dispositionem, ut resurrectio Christi fieret credibilis, & ideò oportuisse, ut ab Apostolis
B videretur, maximè, quia ipsi non uiderant Lazarũ morientem, sicut Christum. Quocirca, nisi resurgẽtem viderent, non posset eis de resurrectione constare etiam si postea illum uiuere conspicerent.

ARTICVLVS III.

Vtrùm Christus post resurrectionem debuerit continuè cum discipulis conuersari.

C *D tertiũ sic proceditur. Videtur, quod Christus post resurrectionem debuerit continue cum discipulis cõuersari. Ad hoc enim discipulis, post resurrectionẽ apparuit, vt eos de fide resurrectionis certificaret, & consolationem perturbatis adferret: secundum illud Ioann. 20. Gauisi sunt discipuli viso Domino. Sed magis fuissent certificati, & consolati, si eis continue suam præsentiam exhibuisset, ergo videtur, quod continue cum eis debuerit conuersari.*

304 3. d 11. q. 2. ar 3. co. & d 22. q. 3. ar 2 q 3 co Et Ioa. 20. li. 6. pr. & c. 21. pr.

2. Præterea, Christus resurgens à mortuis non statim ascendit in cœlum, sed post dies quadraginta, vt habetur Act. 1. Illo autẽ tempore intermedio, in nullo alio loco potuit conuenientius esse, quam vbi discipuli eius erant pariter congregati, ergo videtur, quod continue cum eis conuersari debuerit.

3. Præterea, Ipso die resurrectionis Dominicæ, quinquies Christus apparuisse legitur, vt Aug. dicit
D *in libr. de consensu Euangelistarum. Primò, quidem, mulieribus ad monumentum: secundò, eisdem regredientibus à monumento in itinere: tertiò, Petro, quartò, duobus discipulis euntibus in castellum, quintò, pluribus in Ierusalem vbi non erat Thomas. Ergo etiam videtur, quod & alijs diebus ante suam Ascensionem ad minus pluries debuerit apparere.*

3. c. vl. in pag 1. à te finẽ. li. 20 4.

4. Præterea, Dominus ante passionem eis dixerat Matth. 26. Postquam resurrexero, præcedam vos in Galilæam: quod etiam Angelus & ipsemet Dominus post resurrectionem mulieribus dixit. Et tamen antea in Ierusalem ab eis uisus est, & ipso die resurrectionis (vt dictum est) & etiam die octauo, vt legitur Ioan. 20. Nam ergo uidetur, quod conuenienti Ar. præc.

modo

modo post resurrectionem cum discipulis fuerit conuersatus.

Sed contra est, quod Ioann. 20. dicitur, quod post dies octo, Christus discipulis apparuit. Non ergo continuè conuersabatur cum eis.

Respondeo dicendum, quod circa resurrectionem Christi duo erant discipulis declaranda, scilicet, ipsa veritas resurrectionis, & gloria resurgentis. Ad veritatem autem resurrectionis manifestandam, sufficit quod pluries eis apparuit, & cum eis familiariter est loquutus, & comedit, & bibit, & se eis palpandum præbuit. Ad gloriam autem resurgentis manifestandam, noluit continuè conuersari cum eis, sicut prius fecerat, ne uideretur ad talem uitam resurrexisse, qualem prius habuerat. Vndè Luc. vlt. dicit eis. Hæc sunt uerba, quæ loquutus sum ad uos cum adhuc essem vobiscum. Tunc quidem erat cum eis præsentia corporali, sed ante cum eis fuerat, non solum corporali præsentia, sed etiam per similitudinem mortalitatis. Undè Beda prædicta verba exponens dicit. Cum adhuc essem vobiscum, idest, cum adhuc essem in carne mortali, in qua estis & uos: tunc quidem in eadem carne resuscitatus erat, sed cum illis in eadem mortalitate non erat.

Cap. 97. in Luc. & est ultimũ. parum ante med.

Ad primum ergo dicendum quod frequens Christi apparitio sufficiebat ad certificandum discipulos de veritate resurrectionis. Conuersatio autem continua eos potuisset ducere in errorem, vt ad similem vitam eum resurrexisse crederent, quam prius habuerat. Consolationem autem de continua sui præsentia eis in alia uita repromisit: secundum illud Ioan. 16. Iterum, & gaudium vestrum nemo tollet à vobis.

Ad secundum dicendum, quod Christus non ideò non continue conuersabatur cum discipulis, quia reputaret se alibi conuenientius esse: sed quia hoc discipulis instruendis conuenientius indicabat, si non continuè conuersaretur cum eis, ratione prædicta. Incognitum autem est quibus in locis intermedio tempore corporaliter esset, cum hoc scriptura non tradat, & in omni loco sit dominatio eius.

Ad tertium dicendum, quod ideò prima die frequentius apparuit: quia per plura indicia erant admonendi, vt à principio fidem resurrectionis reciperent. Postquam autem iam eam receperant, non oportebat eos iam certificatos, tam frequentibus apparitionibus instrui. Vndè in Euangelio non legitur, quod post primum diem eis apparuerit nisi quinquies, vt enim Aug. dicit in lib. de Consensu Euangelistarum, post primas quinque apparitiones, sextò, eis apparuit, ubi vidit eum Thomas. Septimò ad mare Tyberiadis in captione piscium. Octauò in monte Galilææ, secundum Matthæum nonò, quod dicit Marc. Nouissimè recumbentibus, quia iam non erant in terra cum illo conuiuatur. Decimo, in ipso die Ascensionis, non iam in terra: sed eleuatus in nube, cum in cælum ascenderet. Sed non omnia scripta sunt, sicut Io. fatetur. Crebra enim erat eius cum eis conuersatio, priusquam ascendisset in cælum, & hoc ad consolationem ipsorum. Undè & 1. Corinth. 15. dicitur, quod visus est plus quam quingentis fratribus simul, deindè uisus est Iacobo, de quibus apparitionibus in Euãgelio non habetur mentio.

li. 3. in pa. 2. ante fin. li. 10. 4.

Ad quartum dicendum, quod sicut Chry. dicit exponens illud, quod dicitur Matth. 16. Postquam resurrexero, præcedam vos in Galilæam. Non, inquit, in longinquam quandam regionem, vt eis appareat, vadit, sed in ipsa gente, & in ipsis ferè regionibus, in quibus cum eo plurimum fuerant conuersati, vt & hinc crederent, quoniam, qui crucifixus est, ipse est, & qui resurrexit. Propter hoc etiam in Galilæam se ire dicit, vt à timore Iudæorum liberantur. Sic ergo, vt Ambr. dicit super Luc. Dominus mandauerat discipulis, vt in Galilæa eum viderent; sed illis ob metum intra conclaue residentibus, ipse primum se obtulit (nec hoc est promissi transgressio, sed potius festinata ex benignitate impletio) postea verò confirmatis animis, illi Galilæam petierunt. Vel nihil obstat, si dicamus, pauciores intra conclaue, & complures in monte fuisse, vt enim Eusebius dicit. Duo Euãgelistæ, scilicet, Lucas, & Ioannes, solis vndecim eum scribunt apparuisse in Hierusalem, cæteri verò duo in Galilæam properare, non solis vndecim, sed vniuersis discipulis, & fratribus dixerunt angelum, & Saluatorem iussisse. De quibus, & Paulus meminit dicens. Deinde apparuit plusquam quingentis fratribus simul. Est autem verior solutio, quod prius in Hierusalem latitantibus semel, aut bis visus est, ad eorum consolationem, in Galilæa verò, non clam, aut semel, aut bis, sed cum multa potestate ostensionem sui fecit, præbens se eis viuentem, post passionem in signis multis: vt Lucas testatur in Actibus. Vel, sicut dicit August. in libr. de Consensu Euangelistarum, quod ab angelo & Domino dictum est, quòd præcederet eos in Galilæam, propheticè accipiendum est. in Galilæa enim secundum transmigrationis significationem intelligendũ occurrit, quod Christi gratia de populo Israel transmigratura erat ad Gentes, quibus Apostoli prædicantes non crederentur, nisi eis ipse Dominus viam in cordibus hominum præparet, & hoc intelligitur. Præcedet vos in Galilæam. Secundum illud autem quod Galilæa interpretatur reuelatio, non iam in forma serui intelligendus est, sed in illa, in qua æqualis est Patri, quam promisit dilectoribus suis: & quò nos præcedens non deseruit.

Ho. 83. in Matt. ante med. to. 2.

Amb. in fine cõmentariorũ in Luc. to. 5.

lib. 3. non procul ante fin. lib. to. 4.

COMMENTARIVS.

HVnc articulum proponit D. Thom. vt explicet modum, & ordinem quo Christus per quadraginta dies discipulis apparuit, & cum eis cõuersatus est. Et in primis in corpore cum solut. ad 1. optimam rationem reddit, ob quam nõ oportuit, per eos dies continuè cum illis semper uersari, ne nimia familiaritas occasionem præberet, existimandi, eum ad idem genus uitæ mortalis redijsse. Vndè, sicut ad ueritatem resurrectionis ostẽdendam, oportuit, ut sæpius appareret; ita ad commendandam gloriam resurrectionis operæpretium fuit, interponere aliquas moras, & non continuè cum eis conuersari. Addit Iustinus q. 48. ad Orthodox. *Voluisse Dominum desuefacere discipulos suos ab aspectu præsentiaque sui corporis, eamque ob rem, quo tẽpore versabatur in terra post resurrectionem, non omninò eis se in conspectum præbuisse, sed per vices vtrumque fecisse, vt ab eis & cerneretur, & non cerneretur.* Addo etiam, id fecisse expediẽs ad fidei exercitium, & probationem, spei quoq; & caritatis augmentum, ac deniq; hunc modum esse ac-

accommodatum statui huius vitæ, in quo non possunt homines continuè frui rebus diuinis.

Hac verò occasione quærit D. Thom. in sol. ad 2. quo in loco fuerit Christus illis diebus, quando à discipulis recedebat. Et nihil aliud respondet, quam hoc esse incognitum, cum scriptura nihil tradat, & in omni loco sit dominatio eius. Quod uerum est de cognitione certa, & indubitata. Idem verò D. Thom. in 3. dist. 22. q. 3. art. 2. q. 3. ad 3. coniectura utendo, significat, fuisse in Paradiso terrestri. Quia dicit, in eo fuisse animas, quæ cum Christo ab inferius ascenderunt, & idem docet Bonauent. in meditationibus vitæ Christi, cap. 91. Nicephorus etiã lib. 1. ca. 31. idem significant, dum ait, Christum eduxisse animas Sanctorum ex Sinu Abrahæ, & in Paradiso terrestri collocasse. Quod etiam sentit Iustinus quęst. 75. 76. & 85. & Iræneus lib. 5. contra hæreses, qui in hũc modum interprætantur illa verba. *Hodie mecum eris in Paradiso.* Sed supra ostendimus, non posse hæc verba de Paradiso terrestri intelligi, quia eo die non fuit Christus in Paradiso terrestri, sed in inferno. Hæc ergo sententia incerta est, præsertim cum ualdè dubium sit, an Paradisus terrestris nunc extet. Et ergo (vt D. Tho. hic rectè dixit) hæc res prorsus incognita hominibus, de qua iterum redibit sermo cum de Ascensione Domini agemus.

In solutione ad tertium, & quartum, multa disseriit D. Tho. de apparitionibus Christi post Resurrectionem, de quibus instituenda erit sequens disputatio.

ARTICVLVS IIII.

Vtrùm Christus debuerit discipulis alia effigie apparere.

305 3. di. 21. q. 2. ar. 4. q. ad 3. & opu. 60. ca. 22. op. 5. fi.

D quartum sic proceditur. *Videtur, quod Christus non debuerit discipulis in alia effigie apparere. Non enim potest apparere secundum veritatem nisi quod est. Sed in Christo non fuit nisi vna effigies Si ergo Christus in alia effigie apparuit, non fuit apparitio vera, sed ficta: quod est inconueniens, quia vt August. dicit in libr. 83. q. Si fallit Christus veritas non est, est autem veritas Christus. Ergo uidetur quod Christus non debuerit discipulis in alia effigie apparere.*

li. 83. q. q. 24. tom. 4.

2. Præterea. Nihil potest in alia effigie apparere, quam habeat, nisi oculi intuentium aliquibus præstigijs detineantur. Huiusmodi autem præstigia cum fiant magicis artibus, non conueniunt Christo, secundum illud 2. ad Cor. 6. Quæ conuentio Christi ad Belial? Ergo uidetur quod non debuerit in alia effigie apparere.

3. Præterea, Sicut per sacram scripturam nostra fides certificatur, ita discipuli certificati sunt de fide resurrectionis, per Christi apparitiones. Sed sicut August. dicit in Epistola ad Hieronym. si vel unum mendacium in sacra Scriptura recipiatur, infirmabitur tota Sacræ scripturæ auctoritas. Ergo si vel in vna apparitione Christus discipulis apparuit aliter quam esset, infirmabitur quicquid discipuli post resurrectionem viderunt in Christo, quod est inconueniens. Non ergo debuit in alia effigie apparere.

Epist. 8. 19. in ordine to. 4.

Sed contra est, quod dicitur Mar. vlt. Post hæc

A *duobus ex eis ambulantibus ostensus est in alia effigie euntibus in villam.*

Respondeo dicendum, quod (sicut dictum est) resurrectio Christi manifestanda fuit hominibus per modum, quo eis diuina reuelantur. Innotescunt autem diuina hominibus diuersimodè, secundum quod diuersimodè sunt effecti. Nam illi qui habent mentem bene dispositam, secundum veritatem diuina percipiunt. Illi autem, qui non habent mentem bene dispositam, diuina percipiunt cum quadam confusione dubietatis, vel erroris. Animalis enim homo non percipit ea, quæ sunt spiritus Dei, vt dicitur 1. ad Cor. 2. Et ideo Christus quibusdam ad credendum dispositis, post resurrectionem apparuit in sua effigie. Illis autem in alia effigie apparuit, qui iam videbantur circa fidem tepescere. Vndè dicebant: Nos autem sperabamus, quia ipse esset redempturus Israel. Vndè B *Grego. dicit in homi. quod talem se exhibuit eis in corpore, qualis apud illos erat in mente: quia enim adhuc in eorum cordibus peregrinus erat à fide, ire se longius finxit, ac si esset peregrinus.*

ex art. 1. & 2. huius q.

Ho. 23. in Euan. nõ procul. à prin.

Ad primum ergo dicendum, quod (sicut Augustinus dicit in libro de Quæstionibus Euangelij) Non omne quod fingimus, mendacium est: sed quando illud fingimus, quod nihil significat, tunc est mendacium: cum autem fictio nostra refertur in aliquam significationem, non est mendacium, sed aliqua figura veritatis. Alioquin omnia, quæ à sapientibus, & sanctis viris, vel etiam ab ipso Domino figuratè dicta sunt mendacia deputabuntur. Quia secundum vsitatum intellectum non consistit veritas in talibus dictis. Sicut autem dicta, ita etiam finguntur facta sine mendacio ad aliquam rem significandam C *& ita factum est hic, vt dictum est.*

li. 2. c. vlt. à prin. to. 4.

Ad secundum dicendum, quod (sicut Aug. dicit in libr. de Consensu Euangelistarum) Dominus poterat transformare carnem suam, vt alia re vera esset effigies ab illa quam solebant illi intueri quandoquidem & ante passionem suam transformatus est in monte, vt facies eius clarescerent sicut sol: sed non ita nunc factum est. Non autem incongruenter accipimus hoc impedimentum in oculis eorum à Satana factum fuisse, ne agnosceretur Jesus. Vndè Luc. vlt dicitur, quod oculi eorum tenebantur, ne eum agnoscerent.

in istante solutione. li. 3 c. 26. in 2. pag à prin. to. 4.

Ad tertium dicendum, quod ratio illa sequeretur, si ab alienæ effigiei aspectu non fuissent reducti ad veré D *videndum Christi effigiem. Sicut n. Aug. dicit ibid. Tantum à Christo facta est permissio, vt scilicet prædicto modo oculi eorum tenerentur vsque ad fractionem panis, vt vnitate corporis eius participata remoueri intelligatur impedimẽtum inimici, vt Christus possit agnosci. Vndè ibidem subditur, quod aperti sunt oculi eorum, & cognouerunt eum, non quod antè clausis oculis ambularent, sed inerat aliquid, quo non sinerentur agnoscere, quod videbãt, quod scilicet caligo, & aliquis humor efficere solet.*

li. 3. ca 25. in pag. 2. à prin. to. 4.

Hic articulus explicatus est quæst. præcedenti in comment. art. 1. circa solut. ad 3. Neque hic aliquid addendum occurrit præter ea, quæ in sequenti disputatione dicemus.

DISPV-

quia quando, vel ubi apparuerit illi, nullus eorum dixit. Sed absit hoc ab illo, qui in lege sua patrē, & matrem honorare præcepit, absit, inquam, ut matrē propter se doloris gladio transuerberatam tam dura negligentia talis filius inhonorauerit. Non sic Apostolica sancta Romana Ecclesia sensit veritas, quæ hanc beatam Ierusalē in principio lætitiæ suæ posuit. Et infrà dicit, Christum mox ut surrexit, dixisse. *Uadam ad montem myrrhæ, & ad collem thuris. Qua enim sui corporis parte altius post Christum Ecclesiæ sublimitas eminuit, quam singularibus huius Reginæ Angelorū meritis, & quo in vertice montiū tantū myrrhæ, & thuris, idest, mortificationis, & orationis inueniri potuit, quantum in huius Virginis anima, quā singulariter Dominicæ passionis gladius pertransierat?* In quibus Ruperti verbis multæ coniecturæ continentur ad hanc veritatem persuadendam, & ideò omnia retulit. Et ibidem respondet Rupe. ad locum Marci, dicens, Euangelistas solum retulisse eas apparitiones, quæ factæ sunt in testimonium veræ resurrectionis, iuxta illud Act. 10. *Dedit eum manifestum fieri non omni populo, sed testib. præordinatis à Deo.* Non enim assumpserunt onus scribendi omnia, quæ Christus gessit, neq; omnia singularia officia, quę matri exhibuit, sed earantum, quæ ad mysteria fidei confirmanda, & referenda sufficere visa sunt. Cum ergo dicitur Christus primò apparuisse Mariæ Magdalenæ, intelligendum est uel inter eos, qui futuri erant testes resurrectionis, de quibus Euangelistæ scribebant, uel inter eos, quibus Christus apparuit ad eorum fidem confirmandā. Quocirca, in hoc numero beata Virgo non compræhenditur. Quia nec futura erat testis resurrectionis, ne ob filij amorem aliquid fingere existimaretur, neque de fide resurrectionis aliquando fuit incerta. Et ideò, non propter hanc causam ei Christus primò apparuit: sed ut debitam amoris, & honoris significationem præberet. Ex quo fit, vt non solum censeamus: Virgini concessum esse hoc beneficium propter commodum eius: sed etiam, quia ipsum Christum hoc maximè decebat, tum, quia vt filius, debuit singulariter honorare matrem, tū etiam, quia cum ab ipsa maximè diligeretur, debuit etiam singularia amoris signa rependere. Vndè, necesse fuit, vt hoc singulari beneficio fides, spes, & charitas Virginis in Christum plurimum crescerent, ac confirmarentur. Atque ex his facilè expediuntur rationes omnes dubitandi in principio positæ.

Christum post resurrectionē suā apparere matri decentissimum.

Cant. 4.

SECTIO II.

Quę, & quot fuerint mulieres, quibus Christus suscitatus apparuit.

INcipimus sermonem instituere, de apparitionibus, quæ ab Euangelistis narrantur, & quoniam simul scribunt de Magdalena, & alijs fœminis, oportet prius nōnulla præmittere de illarum numero, & quæ illæ fuerint declarare. Non agemus autē, quo tempore profectæ sint ad monumentū. Quoniam de hac re in superioribus disseruimus, tractantes de tempore Dominicæ resurrectionis, vbi verba Euangelistarum huc spectantia exposuimus, & in concordiam redegimus.

In hac ergo quæstione, circa numerum harum mulierū, vt esse quædam diuersitas in Euangelistis. Nam Ioannes, solius Mariæ Magdalenæ meminit: Matt. addidit alteram Mariam, Mar. adiunxit *Salome*, & non dixit alteram Mariam: sed *Mariam Iacobi*: Tandē Lucas, prætermissa Salome, nominat *Ioannem* cum alijs duabus Marijs, & subdit verba generalia nimirum, profectas simul *cæteras, quæ cū eis erant*. Propter hæc posset aliquis suspicari, Euangelistas fuisse locutos de diuersis fœminis, & de varijs profectionibus earum, quod significauit Hier. verbis quibusdā generalibus Mat. 28. & epis. 150. ad Hedibiam, q. 4. & 5. Vbi significat, Magdalenā prius venisse cum alijs, postea verò solam. Alij autem è contrario (vt ibidem refert) dixerunt prius venisse solam (prout Ioannem indicare censebant) postea uerò cum alijs. Similia habet Nice. li. 1. Histor. cap. 33, vbi multa alia dicit, quæ probari nullo modo possunt. Omitto Ambrosium, & alios, qui dicunt, fuisse plures Magdalenas, & alteram venisse solam, alteram verò cum reliquis fęminis, hoc enim falso niti fundamēto, statim ostēdemus. Quāobrem, quicquid sit de alijs profectionibus, uel itineribus ab ijs mulieribus factis, postquā primò ad monumentum peruenerunt (de quibus postea dicemus) tamen, quod omnes Euangelistæ incipiētes narrare historiam resurrectionis, quando eas primo nominant, loquantur de eadem re, atque adeò de eiusdē mulieribus: & de prima profectione earum ad monumentum certum est, & expresse id docet Hier. citato loco, & ex verbis Euangelistarum satis apertè constat. Ideò, enim omnes cōmemorant iuisse mulieres valde mane statim, ac elapsa fuit nox Sabbathi: omnes etiam referūt, tūc primò vidisse lapidem sublatum. Deinde, supra ostendimus quod ad præsentem profectionem mulierum spectat, omnes Euangelistas de eodem tempore, hincque esse loquutos. Præterea, si prius Magdalena venit sola, & uidit lapidem sublatum quomodo postea rediens cum alijs fœminis dicebat, *Quis reuoluet nobis lapidem?* Si verò prius venit cū alijs fœminis, & cum eis vidit lapidem sublatum: ergo statim rediit, ad id nunciandum Apostolis, vt Ioannes narrat, ergo quod hoc loquuntur omnes Euangelistæ de eadem mulierum profectione: ergo & de eisdem mulieribus. Tandem varietas proposita nullam infert difficultatem, Nam Euangelista, qui pauciores mulieres exprimit, non excludit alias, omnes ergo, quę ab omnibus simul connumerantur, profectæ fuerūt, quamuis non omnes à singulis enumerentur.

Joan. 20.
Matt. 28.
Marc. 16.
Luc. 24.

A

B

C

Ex dicta igitur narratione saltem constat, iuisse tres mulieres, quarum nomina Euangelistæ recensent, & præterea alias, quot autem illæ fuerint incertum est: solumq; affirmari potest, fuisse plures, cum Lucas in plurali loquatur, dicens, *& cæterę, quę cum eis erant.* Deindè etiam est incertum an illæ, quæ nominatim exprimuntur, fuerint tres, uel quatuor, vel quinque. Primum, quia non cōstat, an illa quam Matth. vocauit *alteram Mariam*, sit alia ab ea, quam vocarunt Marcus, & Lucas *Mariam Iacobi.* Verisimilius autem existimo, esse eandem (vt superius dixi.) Quia c. 27. idem Mat. cū Maria Magdalena tantum recensuit Mariam Iacobi, quā statim ibi uocauit *alteram Mariam*. Est igitur ferè euidens, eandem referri c. 28. Rursus dubiū est, an Ioāna, & Salome apud Lucam, & Marcum sint distinctæ personę, vel potius eadem, quę fortasse erat binomia, probabilius uerò est esse diuersas psonas. Vna enim erat vxor Zebedæi, altera Chusæ vt dicemus. Illud etiam poterat hic dubitari, an Maria Magdalena, de qua hic loquuntur Euangelistæ, sit vna, & eadem persona, uel duplex eiusdem nominis. Sed de hoc dicemus in sequenti puncto, quare hæc sufficiant de numero harum mulierum.

Luc. 24.

Matt. 22.

D

Quod attinet ad secundum, quæ fuerint hæ mulieres, omissis ijs, quarum nomina reticētur, de quibus nihil dici potest, de Ioanna mentionem fecit Lucas c. 8. dicens, fuisse *vxorem Chusę procuratoris Herodis.* De Salome verò disput. 15. sectio. 4. ostendimus, esse verisimilius illam esse, quæ in Euangelio dicitur *mater filiorum Zebedæi*, vt colligitur ex Marco 15. simul cum Matth. 27. & ibidem ostendimus,

dimus, hanc mulierem nunquã ab Euangelistis vocari *Mariam*. Rursus de Maria Iacobi in citato loco etiam explicui, quæ fuit, & latè refutaui sententiam opinantium hanc vel illam, quam Mat. 1. vocauit *alteram Mariam*, fuisse Virginē beatissimã.

Dub. de Maria Magdalena. Tota ergo difficultas reuocatur ad Mariã Magdalenam, vtrum. s. fuerit illa, quæ in Euangelio dicitur *soror Marthæ, & Lazari*, an alia, vel vtrum fuerint plures, quę ad monumētum Domini venerūt. Fuit. n. aliquorum Patrum sententia, vt Hier. refert dicta q. 4. ad Hedibiam, & Euse. Cæsarien. in epist. ad Marinum non esse eandem Magdalenã, de qua hic loquuntur Euangelistæ. Quia Mat. refert, & idē sentit Marcus Christum apparuisse Magdalenę, quã summo mane profecta est ad monumentum: Ioannes autem dicit post illam apparitionem perstitisse plorantem iuxta monumentum *quia tulerunt Dominum* Ergo hæc nondum viderat Christum, sunt ergo diuersæ. Et Eus. addit argumētum. Quia Magdalena apud Ioannē non est permissa tangere Christū, cui illi apparuit: apud alios aūt Euangelistas permissa est illum tangere cū alijs mulieribus: non est ergo eadem. Deindè, Marcus dicens primò apparuisse Magdalenę addidit, *de qua eiecerat septem dæmonia*, quod non alia ratione fecisse vř, nisi vt eã distingueret ab alia Magdalena nō peccatrice, quæ erat soror Lazari. Et ita has duas distinguūt Cle. Papa li. 3. Constitut. c. 6. Orige. tra. 35. in Mat. & ho. 1. in Cant. ex ijs quæ Hier. trāstulit, Chry. ho. 61. in Ioan. & 81. in Mat. Macar. Aegyptius ho. 12. quem refert Turrian. super Clementem, Theoph. Marc. 14. Hier. & Euth. Mat. 26. qui omnes distinguunt Magdalenam peccatricem à Maria sorore Lazari, quāuis non dicant, vtriusq; fieri mentionem in apparitione Resurrectionis: sed vel de hoc taceant, vel potius censeant, solam Magdalenam peccatricem esse illam, quę quæ fuit Dominum in monumento, cui que Christus apparuit. Atq; hanc distinctionem, Magdalenę peccatrices à sorore Lazari probabilē, vel dubiam relinquit August. tract. 49. in Ioannem. Sunt etiam, qui præter Mariam sororem Lazari, duas Magdalenas peccatrices fuisse opinētur, vt refert Euse. supra, & opinatus est Photius Constant. apud Turrianum suprà Pro qua sentētia ex recentioribus scripserūt Iacobus Faber, & Iodocus Clichtoueus. Sed non est sententia probabilis, neq; habet fundamentum in Euangelio, vt videbimus. Alis verò, quæ distinguit Magdalenam à Maria sorore Lazari, est fortesse vtcunq; probabilis: non est in præsenti instituto necessaria, nec simpliciter vera.

Dicendum itaque primò est, vnam solam esse Mariam Magdalenam, de qua Enangelistæ loquūtur in apparitionibus Resurrectionis. Hæc est sententia omnium Patrum, & expositorum super Euāgelia, & in alijs locis, quæ statim referam. Hieron. autem, & Eus. licet contrariam opinionem referāt, non tamen probant. Et probatur de Euangelio Ioannis, nam de cæteris, neq; est vlla difficultas, neq; vllus in controuersiam id adduxit. Et primum, qđ Ioannes in suo contextu de vna, & eadem Maria Magdalena loquatur patet, Quia cum prius dixisset, Mariam Magdalenam venisse in monumentū, & viso lapide sublato vocasse Petrum, & Ioannem, eosque venisse postea que recessisse, subdit, *Maria autem stabat, &c.* Quibus verbis manifestè facit relationem ad eam Mariam, de qua prius memorat. De qua quoquè postea cōcludit, *Venit Maria Magdalena annunciās Discipulis, &c.* Loquitur ergo manifestè de eadem muliere, neque aliud fingi potest sine magna æquiuocatione, & corruptione contextus. Neque contra hoc obstat difficultas, quã supra tetigit Hieronym. Assumit etiam falsum, scilicet, Magdalenam in prima profectione ad monumentum, Christum dominum suscitatum vidisse,

Ioan. 20. Maria Magdalena de qua in apparitionibus refert eho- nis euāge- listã loqui- tur, vna, nō plures.

A id enim neque ex Ioanne, neque ex alijs Euangelistis colligitur, vt in sequentibus ostendimus. Deinde, quod Ioannes de eadem loquatur, de qua cæteri Euangelistæ, constat, primò ex identitate nominis. Hæc enim coniectura non est contemnenda, quando nihil est, quod cogat ad distinguendas personas, & præsertim in narratione eiusdem historiæ, eodē tempore, & de eodem facto. Quod autem in præsenti nihil sit, quod cogat, patet Quia solum potest fieri argumentum suprà propositum ex Eusebio. Illud autem facile expedit Hieronymus dicta q. 4. ad Hedibiam, & epistol. 148. ad Marcellam, & Eusebius suprà, quem refert Anastasius Nicenus li. quę stionū in scripturam q. 90. Dicunt igitur, illas duas apparitiones fuisse diuersas, & in priori reiectam esse Magdalenam, vt incredulam, seu in fide imperfectam: in posteriori verò, uel eandem Magdalenã iam in fide corroboratam, uel alias mulieres iam credentes permissas esse Christum tangere. Quæ

B responsio (quòd ad fidem historiæ attinet) est verissima, quòad rationem verò, quam reddit de facto Christi, alia fortasse est magis literalis, quæ omnia in sequentibus latius constabunt. Nulla igitur est illa coniectura. Aliundè verò, ex contextu Ioannis colligitur, in principio cap. 20. apertè loqui de prima profectione mulierum ad monumentum, de qua luquuntur alij Euangelistæ, ut supra etiam notauimus. Deinde probabiliter ex eo colligitur, Christū primò apparuisse Magdalenæ, sicut Marcus affirmat, & infrà videbimus: signum ergo est, vtrumque de eadem loqui.

Secundò, dicendum est, hanc Mariam Magdalenam, cui Christus primò apparuit, fuisse sororē Lazari. Hanc sententiam existimo longe probabiliorem: probanda verò est ex duobus principijs. Primum est, hanc Magdalenam, cui Christus primò apparuit, fuisse mulierem peccatricem, quæ illius pedes unxerat Luc. 7. Quod Patres colligunt

C ex illis verbis Marc. *De qua septem dæmonia eiecerat*, per quæ omnia genera peccatorum intelliguot, ita, ut sensus sit, Christum liberasse illam ab omnibus uitijs, & peccatis, quibus erat irretita, ut exponit Gregorius homil. 33. in Euangel. Hieronym. in Marcum, qui idem sentit dicta epistola 148 Theophilac. Mar. 17. & Luc. 8. & Beda lib. 4. in Marcum, & li. 3. in Lucam c. 29. vbi notat hanc Mariã Magdalenam, cuius etiam fecit mentionem Lucas cap. 8. esse illam peccatricem, de qua tacito nomine loquitur idem Lucas ca. 7. Dices, ex prædictis verbis hoc non sufficienter probari. Quia ille sensus non est literalis, sed spiritualis. Neque enim uidetur negandum quin ille locus ad literam intelligendus sit de dæmonibus, qui corporaliter illam vexabāt, siue septenarius numerus propriè, & in rigore su-

D matur, siue intelligatur definitus numerus positus pro indefinito. Nā Lucas c. 8. dicit, *de qua septē dæmonia exierant*, cuius verbi uis apertius indicat, ue rè exiuisse dæmonia ab illa, maximè quia Lucas paulò ante narrat, quod sequebantur Christū mulieres aliquę, *Quæ erāt curatę à spiritibus malignis.* Quod necesse est, intelligi de liberatione à vexatione corporali malorum spirituum. Deniq; quando cunq; in Euangelio narratur, Christum eiecisse dæmonem ab aliquo, non refertur verbis magis proprijs, quàm quod expulit dæmonem. *Dæmō* enim propriè non significat peccatum: sed spiritum immundū, ergo cū eadem proprietate sunt intelligenda prędicta uerba Marci, cum sermo sit historicus, & nihil sit, quod ad metaphoricam interpretationem cogat. Ita exponit Tertullianus lib. de anima, c. 25 ubi, cum dixisset plures spiritus, seu dæmones posse esse intra idem corpus hominis, exemplum ponit in Magdalena, & in Geraleoo. Et idem leniq; Amb. li. de Salomo. c. 5. ubi recenses Christi mira-

Maria Magdalena à Dæmonibus libera ta.

cula,

A cula, inquit, [Demo surdis insinuat auditum, dum largum sanguinis fluxum siccat in Martha, dum dęmones pellit ea Maria..] Quem locum notauit. Ian. cap. 55. Concordiæ, ubi eandem sententiam ducet, quam etiam insinuat Euth. & Theoph. Qua expositione supposita, ex eo, quod Christus eiecerit septẽ dæmonia ab hac muliere, non potest colligi, illam fuisse peccatricem. Nam (vt inquit Serenus apud Cassian. coll. 7. ca. 25.) [Corporaliter traditos Satanæ, etiam viros sãctos nouimus pro leuissimis quibusque delictis.] Cuius rei exemplum mirabile refert de Moyse Abbate c. 27. vnde concludit c. 28. *Ex quo manifeste perpenditur, non deberi eos abominari, vel despici, quos videbimus istis nequitia spiritibus tradi*. Ergo non possumus iudicare, hanc mulierẽ fuisse peccatricem, præsertim publicam, & famosam, qualem eam depingit Lucas cap. 7. eo quod, ab ea septem dæmonia exierint. Respondeo, argumentum concludere ex sola scriptura non posse cõ B uinci haoc Magdalenam, (cuius meminit Lucas c. 8.) fuisse illam peccatricem mulierum, de qua loquitur idem ipse ca. 7. Sed nihilominus non solum ex probabili coniectura, sed etiam ex traditione Ecclesiæ, & communi Patrum expositione dicendum est, esse eandem. Coniectura est. Quia licet interdum permittat Deus iustum vexari corporaliter à dæmone: tamen frequentius id fit in pœnam peccati, & præsertim quando est tam acerba vexatio, ut non solum vni, sed multitudini dæmonum homo tradatur, & huiusmodi censentur ferè semper fuisse illi, quos Christus à dæmonum vexatione liberabat. Hinc ergo intellectum est, hanc fœminam referri uexatam à septem, seu multis dæmonibus, propter multa flagitia, quibus eaplicata fuerat. Intellectum est etiam, non sine mysterio Lucam, & Marcum septenarium numerum dęmonum indicasse, ut simul alludant ad septem uitia capitalia, quibus uniuersitas peccatorum comprehenditur. C Atque ita licèt concedamus posteriorem sensum literalem, non tamen excludendum censemus priorem, uel simul literalem, uel certè spiritualem a Spiritu sancto intentum, & à sanctis Patribus eaplicatum, & ab Ecclesia susceptum, quæ in officio Magdalenæ sic canit.

Hominẽ vexari à Dæmone cur permittat Deus.

Lauda mater Ecclesia,
Lauda Christi clementiam,
Qui septem purgat vitia,
Per septiformem gratiam.

Postea uerò in eodem hymno dicitur, hanc mulierem fuisse illam peccatricem, quæ uinxit pedes Domini: & ita simul constat hanc esse Ecclesiæ opinionem. Quam esse traditam à Sanctis Patribus ex ijs, quæ adduximus in priori sensu verborũ marci constat.

Mulier peccatrix, quæ i Pharisæi domo Christi pedes vnxit, soror Lazari.

Secundum principium est, mulierem illam peccatricem, quæ Luc. 7. vnxit pedes Domini, & capillis suis tersit, fuisse Mariam sororẽ Lazari. Hoc uidetur apertè probari ex Ioan. 15. c. ubi loquens de D Maria sorore Lazari interponit hæc uerba, *Maria autem erat, quæ vnxit pedes Domini, & tersit capillis suis*. Vt enim notauit Aug. li. 2. de consens. Euan. c. 79. apertè loquitur Ioannes de vnctione Domini facta in domo Pharisei, quam refert Lucas cap. 7. Quia non potest loqui de alia, quæ facta est paulò ante passionem, quam idem Ioann. refert c. 12. Illa .n. facta est post Lazarum mortuum, & suscitatũ: hæc verò antea facta refertur. Et eadem ratione nõ potest loqui Ioannes de alia vnctione, quam referunt. Mat. c. 26. & Marc. 14. Nam hæc vel est eadem cum illa, quæ narratur Ioan. 12. c. uel posterior illa, ut dicemus. Responderi uerò potest, Ioannem loquutum esse in illo c. 11. per anticipationem de illa unctione, quam postea narrat c. 12. loqui autem de illa, ut præterita, respectu temporis, in quo scribebat, non verò respectu temporis, in quo res gesta est, quam narrare incipiebat. Ita elusit hoc testimonium Iacobus Faber, & probat Ianse. ca. 48. quamuis aliàs à Fabri sententia dissideat. Sed nihilominus verba Ioannis non parum vrgent. Primò, quia notarunt ij, qui accuratè Ioannem exposuerint, illum semper obseruare seriem historiæ, & nunquam narrare, vt præterita, quæ postea sunt gesta. Vndè, cum alij Euangelistæ mentionem facientes de Iuda, addere soleant, *qui tradidit eum*, etiam si ante tempus passionis loquantur: Ioannes tamen semper dicit, *qui erat eum traditurus*. Secundò, quia (vt Caietanus argumentatur) nulla erit ibi occasio anticipandi historiam ca. sequenti referendam. Quia iam satis constabat, de qua Maria loqueretur, s. de sorore Lazari, & Marthę. Ergo ne frustra fecerit mẽtionem illius vnctionis, dicendum certè est, nõ esse loquutũ de vnctione, quæ postea narrata est, sed de alia, quæ præcesserat. Tertiò, in ipsis verbis indicat non obscurè voluisse attingere historiam, quã Lucas fusè narrauerat, quæque eo tempore, quo Ioannes scribebat, iam erat satis nota fidelibus, quia verò Lucas non expresserat nomen illius mulieris hoc ipsum addere uoluisse. Quartò, rectè aduertit Ianse. ex ijs uerbis Ioannis colligi solam hanc Mariam vnxisse pedes Christi *& capillis capitis sui tersisse*. Quia si plures hoc fecissent, non satis indicasset Ioannes mulierem, de qua loquebatur. Quintò hanc sententiam Ecclesia amplexa est in prædicto hymno dicens.

Hym. Ec.

Maria soror Lazari,
Quæ tot commisit crimina,
Ab ipsa fauce Tartari
Venit ad vitæ limina,
Aegra currit ad medicum,
Vas ferens aromaticum,

Et in toto officio illius diei sæpe hoc repetitur. Sextò, hæc est sententia multorum Patrum, August. suprà, & Greg. ho. 25. & 33. in Euangelia, & li. 6. epist. c. 186. epist. 22. Bedæ li. 3. in Lucam c. 28. Innoc. lib. 2. de mysterijs c. 57. Idem sentit Amb. dicto lib. da Salomone c. 5. quamuis li. 7. in Lucã, circa hoc dubius esse videatur. Et in eadem sententia est Orig. in ho. celebri de Maria Magdalena.

Ex his ergo concluditur assertio posita. Illa enim Maria Magdalena, cui Christus apparuit post resurrectionem, fuit illa peccatrix, quę vnxit pedes eius: sed illa eadem fuit soror Lazari, ergo illa, cui Christus apparuit, fuit Maria soror Lazari. Et confirmari potest. Nam, eadem Maria fuit, quæ venit summo manè ad monumentum, & cui Christus paulò post primò apparuit, ut constat ex Ioan. 20. sed illa, quę iuit ad monumentum ad ungendum corpus Domini, fuit Maria soror Lazari: ergo illa eadem est, cui primò Christus apparuit. Minor colligi potest ex illis uerbis Ioan. 12. *Sinite illam*. (idest, Mariam sororem Lazari) *vt in diem sepulturæ meæ seruet illud*. Quibus verbis indicauit Christus, illam Mariam aliquando desideraturam ungere corpus suum sepultum, & tunc fecisse, quod postea futurũ non erat in ipsius potestate. Confirmatur secundo ex Ecclesiæ auctoritate, quæ idem affirmat in prædicto hymno dicens.

Maria Magdalena cui primo Christus apparuit, soror Lazari.

Surgentem cum uictoria,
Iesum uidet ab inferis,
Prima meretur gaudia,
Quæ plus amabat cæteris.

Et idem affirmant Patres paulò ante citati, & in sequenti illa ratione amplius confirmabitur.

Ex dictis infertur, unam, & eandem esse mulierem, quæ in Euangelio (tacito nomine) dicitur unxisse Christum uiuentem, & quę alibi uocatur Maria Magdalena, à qua Dominus septem dæmonia, eiecit, alibi uerò dicitur Maria soror Lazari. Hoc sequi-

Maria Magdalena soror Lazari, quę.

sequitur euidenter ex dictis: ostendimus.n.in oĩbus illis locis Euangelij de eadem persona esse sermoné, & hoc planè profitetur Ecclesia in pdicto officio de Maria Magdalena. Quod argumentum (vt bene notauit Roffen. io opusculo, quod edidit in defensionem huius sentẽtiæ (optimè roboratur ex verbis Christi Mat. 26. & Marc. 14. *Amen dico vobis, vbicunq; prædicatum fuerit Euangelium hoc in toto mundo dicetur, & quod hoc fecit in memoriam eius.* Vbi Christus prædicit eam mulierem prędicã dam, & laudãdam semper fore in Ecclesia propter illud factum: sed Ecclesia tribuit illud factũ peccatrici mulieri, de qua septem dæmonia exierunt: ergo illa eadem est soror Lazari. Pręterea, accedit cõiectura, nam de peccatrice illa, cuius nomen reticetur, dixit Christus, *quoniam dilexit multum* Luc. 7. de Maria verò sorore Lazari, quod *optimam partẽ elegit*, id est, eiusdem Christi amorem, quo fruebatur, & in eo crescebat, quãdo *sedens secus pedes eius audiebat verbum illius*. Illa verò Maria Magdalena, *a qua septem dæmonia exierant*, hoc Christi amore flagrans ad monumentum ibat, redibat que, stabat, ac flebat ob illius desiderium. Propter quod (vt Ecclesia canit) *Prima meruit gaudia, quæ plus amabat cæteris.* Ergo signum est, fuisse hanc vnam, & eã dem personam. Tandem fauet antiqua historia traditione Maiorum recepta apud Massilienses, apud quos Maria soror Lazari cum fratribus suis vixisse fertur vsq; ad mortem, & in sepulchro eius inscriptum esse dr, fuisse mulierem illam peccatricem q̃ postea sedu plorans ad sepulchrũ Domini. Et hoc creditur fuisse scriptum iussu Maximi vnius ex 70. discipulis, qui fuit comes Lazari, & sororum eius, vt refert Segibet. in li. de vna Magdalena, quem ante quingentos annos scripsit. Et hæc est sola omniũ Patrũ, quos paulò ante retuli. Quibus addi potest Hier. epist. 150. ad. 4. q. quatenus dicit, in Euangelio quatuor Marias tãtum reperiri. Vna est mater Domini, altera Maria Iacobi, & Ioseph, tertia Maria Cleophę, quarta Maria Magdalena, oportuisset autem addere quintam, si Maria soror Lazari esset distincta à Magdalena. Et in proęmio super Oseam, dicit, eandem esse mulierem peccatricé, quæ vnxit pedes Domini, & pro qua Dominus respondit proditori aduersus eã murmuranti. Bernar. ser. de Maria Magdalena, Bed. & Rupert. Ioan. 11. & sanctus Tho. & ferè omnes alij Catholici expositores.

Titulus in sepulchro Magdalenæ inscriptus.

Ad rationem dubitandi, sumptã ex verbis Marci respondetur, Marcum non addidisse illa verba, *De qua septem dæmonia eiecerat*, vt hanc Mariam Magdalenam ab alia fœmina eiusdem nominis distingueret, sed vt narraret aliquid, quod à Mat. fuerat pręteremissum, itemq; vt efficaciam gratiæ Christi commendaret. *Quia vbi abundauerat delictum, ibi superabundauit & gratia*, vt illa peccatrix mulier prima esse meruerit, q̃ Christũ resurgẽtẽ uidit.

1. Obiect.

Solent tamen nonnulla cõtra propositam sententiam obijci, quæ breuiter proponere oportet, & expedire. Primum, est quia non vr credibile, Mariam sororem Lazari fœminã nobilem, & honoratam, (vt ex Ioan. 11. colligitur) fuisse publicam meretricem, aut famosam peccatricem, cuius historia narratur Luc. 7. Secunda est, quia difficile etiam creditu est, Christũ admisisse ad tantam amicitiam, & familiaritatem famosam mulierem peccatricé. Tertia, quia Maria Magdalena de qua fit mẽtio Luc. 8. erat Galilæa, vt ex Mat. 27. & Marc. 15. colligit, illis verbis. *Erant autem ibi mulieres, quæ sequutæ erant Iesum à Galilęa, ministrãtes ei, inter quas erat Maria, &c.* At verò Maria soror Lazari erat ex Bethania propè Ierusalem, vt patet Ioan. 11. Vñ hæc soror Lazari nũquam in Euãgelio uocatur *Magdalena*, sed tm̃ *Maria*: alia verò Galilæa, uocatur *Maria Magdalena*, & credit sic nominata à Magdalo seu Megda ciuitate Galileæ. Sic enim refert Epip. Presbyter in uita uirginis Mariæ, Christum in ciuitate Magda exceptum fuisse à Maria muliere diuite, & nobili, ut Turrian. commemorat super citatum locum Clementis. Quarta, quia mulier q̃ Mat. 26. & Mar. 14. unxit Christum non potuit esse Maria soror Lazari q̃ unxit illum Ioan. 12. Quia hæc unxit Christum in domo sua, uel fratris sui, ut colligitur ex eo, quod *Martha in illa cœna ministrabat*: non est aũt credibile ministrasse in aliena domo: alia uerò mulier unxit Christum in domo Simonis leprosi. Deinde Maria unxit pedes, illa caput. Rursus Maria ante sex dies Paschæ, alia biduo ante Pascha.

Secunda.

Tertia.

Quarta.

Ad primã in primis dicitur, argumentum commune esse utriq; sñiæ. Nam, et illi qui putant, Mariam peccatricem fuisse è Galilæa, referunt fuisse diuité, & nobilé, ut paulò ante dicebã. Deinde, nihil est, q̃ nos cogat fateri, Lazari familiã fuisse ualdè nobilem, ac locupletem. Omnia.n. (quæ narrantur Ioan. 11.) potuerũt accidere in personas mediocris status, & conditionis. Ad hęc, neq, est nouum, neq; inusitatum, interdum nobiles fęminas esse infames, & impudicissimas, de qua re possent multa ex historijs referri: sed non oportet in hoc immorari. Tandem, non est cur existimemus, Magdalenam fuisse publicam meretricem, seu scortum. Qđ .n. Luc. 7. dicitur. *Quæ erat in ciuitate peccatrix*, nõ est ita accipiendum, vt sit sensus in tota ciuitate habitam fuisse, & existimatam peccatricem: sed solũ mulierem quandam peccatricem, quę in illa ciuitate aderat, accessisse ad ungendum Christum, sic.n. ad literam habet Græca. *Et ecce mulier existens in illa ciuitate, quę erat peccatrix.* Et ijs uerbis non potest colligi, fuisse publicum scortum: sed ad summũ fuisse iuxta suum statum, & conditionem impudicam, nimiumq; delitijs deditam.

Respõsio ad primã Obiectionem.

Mariæ Magdalenæ status, & conditio.

Ad secundam fere respondit Christus Pharisęo dicenti. *Hic si esset Propheta, sciret, quæ, & qualis sit mulier, quę tangit pedes eius, quia peccatrix est.* Itaque Christus non admisit illam nisi post insigné, ac publicam pœnitentiam, vitæq; emendationem. Vndè, benè notat Iansen. c. 55. ex Roffensi, illam fęminam paulatim fuisse à Christo, & malis liberatam, & cumulatam bonis. Cum.n. esset à Dæmonibus obsessa prius corporaliter, liberata est ab eorũ uexatione, & deinde cœpit peccata sua agnoscere, & lachrymis delere, & tunc accessit ad Christum publica præbens pœnitentiæ, charitatis, & gratitudinis signa: postea uerò impetrata criminum venia Christo adhęsit, eũq; sequuta est, opes suas in eius obsequium impendens. Ac tandem post magnam ueteris uitæ mutationem, & sanctitatis studium, meritò insignia beneficia, & singularis amoris signa à Christo accepit.

Ad secundam.

Ad tertiam respondetur, ex Marco, & Mat. solũ posse colligi, Magdalenam fuisse in Galilæa, quando Christus ibi prædicabat, eique ministrasse. Vndè non fit, illam fuisse Galilęam. Quanquam enim fuerit in Bethania orta, potuit uarijs ex causis in Galilæam migrare. Primò, desiderio uidendi Christum, & maximè, ut à Dęmonibus, à quibus uexabatur, eius uirtute liberaretur. Deindè, quia pp liberè uiuendi licentiam fortassè propria domo relicta, in Galilęam diuerterat. Deniq; Ianse. c. 55. Cõcordiæ, & Ioannes Suarez, tract. 97. in Lucam referunt, Magdalenã nupsisse in Galilæa uiro, cuius erat Castellum nomine *Magdalum*, indeq; cognomé accepisse: postea verò, facto diuortio, in eadem prouincia uixisse liberius, donec in aliqua ciuitate eiusem prouinciæ (ut ex Luc. 7. colligitur) à Christo corpore, & animo sanata est, quem postea in Iudæam est sequuta, fratribusq; suis reddidit familiarem: q̃ oĩa Ioannes Suarez refert, se legisse in Bethlehem,

Ad tertiã.

lehem, in quadam historia antiqua, quam Christiani, & religiosi ibi habitantes, ex maiorum traditione, veram esse asseuerabant.

Ad quartam. Ad quartam, in primis licèt oia cócedamus, quæ in illa sumuntur, solum concludunt, illas vnctiones fuisse diuersas: non tñ mulierem, quæ Christum vnxit. Cóstat. n. vnctiones, quæ referuntur Luc. 7. Ioã. 11.) fuisse distinctas: atqui nos ostendimus, eásdem esse mulierem, quæ vtrobique Christum vnxit, sicut ergo bis vnxit, potuit & ter, prout Innocen. eito loco opinatur. Secúdò dicitur, nihil esse, quod nos cogat, ut fateamur, illas vnctiones fuisse diuersas: quin potius verisimilius est fuisse eandé, vt alij auctores supra citati pro nostra snia docent, patetque ex magna conuenientia ferè in omnibus circũstantijs. Vtraq; n. facta est in Bethania, propè Pascha: & in vtraq; indignati sunt discipuli, & eiisdé verbis à Christo sunt reprehensi, quod non est verisimile, bis tàm breui tpe accidisse. Neq; diuersitas, quæ est in narratione, satis indicat rei diuersitaté. Nam, qd ad domum attinet, potuit esse eadem domus Simonis, & Lazari, præsertim si verum est, q refert Nicephor. lib. 1. ca. 27. Simonem fuisse patré Lazari. Et licèt demus, domũ fuisse distinctam, potuit esse tàm vicina, & Simon ipse tàm familiaris, & consanguineus Marthæ, & Mariæ, vt in ea Martha ministraret, præsertim cum non tàm pp necessitatem, q̃ pp amorem, & deuotioné ministraret. Deinde, q vnus Euangelista referat, Mariã vnxisse pedes, alius caput, nó sunt contraria, potest. n. vtrũque fieri, & vnus referre, quod alter omiserat. Et ita verisimile est (quod Augu. notauit lib. 1. de consens. Euang. ca. 79.) ptius copiosè vnxisse, & tersisse pedes, postea verò *fracto alabastro* (vt Marc. dicit) quod reliquum erat super caput effudisse. Nec dissimile est, quod Marcus generaliter dicat, discipulos fuisse indignatos, Ioannes aũt solum Iudæ hoc attribuit. Nam, præterquã q (iuxta scripturæ pbrasim) potuit à Mattheo, & Marco plurale pro singulari poni: fieri ét potest, vt Iudas murmurare inceperit: postea verò alij eũ sint imitati, vt notaut Augustinus, Hieron. & Chrysost. super hęc loca. Tandem in scribendo tempore, seu de huius vnctionis Ioannes (vt de more eum habere diximus) ordinem historiæ tenuit, & ita reuera illa vnctio ante sex dies Paschæ facta est: alij autem Euangelistæ, nũquam dixerunt esse factam biduo ante Pascha: sed cum dixissent, illo biduo ante Pascha fuisse sacerdotes, & scribas congregatos, vt Christum comprehenderent: volentes explicare nouam occasionem, q̃ illis diebus habuerant ex indignatione, & traditione Iudæ, per recapitulationem inseruerunt hanc historiam, quę paulò ante præcesserat, quoniam ex ea sumpsit Iudas occasioné vendédi Christum. Est igitur uerius, vnctionem fuisse eandem, certiusque est, vnam tantum fuisse Mariam Magdalenam sororem Lazari, cui Christus primò suscitatus apparuit.

Cena i Bethania a Christo ante passioné iniia quæ, & quotuplex.

Mar. 14.

SECTIO III.

Quo ordine, & modo Christus suscitatus Maria Magdalenæ, & alijs mulieribus apparuerit.

DVo sunt, quæ in hac re explicanda difficultatem habent. Primum est, an Christus primò apparuerit soli Magdalenæ, uel simul cum cæteris mulieribus. Ratio dubitádi est, quia hoc posterius multum insinuatur Matt. vlt. uno, vbi dicitur, Magdalenam cum altera Maria venisse in sepulchrum, & statim subditur: *& ecce terræmotus factus est magnus*, vbi illa particula, *& ecce*, apertè significat statim in ipso primo accessu mulierum hoc accidisse. Et paulò inferius eodem contextu, & narrationis

Matt. 28.

A serie, dicitur: *Et ecce Iesus occurrit illis*. Et cõfirmatur. Nam, licèt Ioannes solius Magdalenæ mentionem faciat, tñ non excludit alias mulieres: quin potius, si illa narratio cum alijs Euangelistis conferatur, non visa potuisse ab eis aliæ mulieres à monumento. Quia post illam apparitionem redibant simul oés illæ fœminæ. Vnde Augu. lib. 3. de consens. Euangel. cap. 24. affirmans apparitionem illam, q̃ narrat Ioannes, fuisse oium primá, dicit ibi affuisse oés fœminas. E contra autem Hierony. quæst. 5. ad Hedibiã existimat quidem primam apparitionem omnibus esse factam, hanc tamen esse, quam narrat Matth. & idem sentit Theoph. Matth. 28. & Euthym cap. 68. super Matth. & cap. 48. super Marcum, & addit, primò apparuisse Mariæ Magdalenæ, non excludere alias, sed subintelligere potius [Frequenti enim, inquit, in vsu est apud Euangelistas per personam, quæ insignior est, eam ét intelligere, quæ minus nota est.] Et hinc insinuatur secũ-

B da dubitatio proposita, scilicet, an Christus bis apparuerit Magdalenæ, semel illi soli iuxtà sepulchrum, & iterum in uia simul cum alijs mulierib. Nam, quod ita factum sit, indicant Matth. & Ioan. Aliundè verò obstat. Nam quæro, quæ nam harũ apparitionum fuerit prior? Si illa, quam Matt. narrat, factam esse mulierib. in via, quomodo postea Magdalena plorabat iuxtà sepulchrum, eo quòd corpus Domini esset sublatum? Si verò fuit prior ea, quã narrat Ioannes, quomodo postea ibat Magdalena cum alijs mulieribus, cum iam sola mansisset? Quomodo etiam permissa est tangere quod illi parum ante negatum erat?

Diceudum tamen est primò, Christum dominũ primò apparuisse soli Magdalenæ, non solum ante alios discipulos: sed etiam alias feminas. Hæc est communis sententia Sanctorum ferè omnium, quis retuli in præcedenti sect. & Ecclesiæ, quæ sic canit de Mariæ Magdalena:

Mariæ Magdalenæ post resurrectioné primo omnium Christ° apparet. Hym. Ec. Marc. 16.

C *Prima meretur gaudia,*
Quæ plus amabat cæteris.

Et merito verba Marci ita intellecta sunt, vix enim clarius potuit id asserere. Postq̃. n. de mulieribus sermonem fecit, & narrauit ea, quæ eis simul acciderunt, sermonem cõuertit ad solam Magdalená, dicens, illi *primò* apparuisse. Et huic consonat narratio Ioan. qui ex professo refert, hanc apparitioné factam soli Mariæ Magdalenæ, quando alijs abeũtibus ipsa *stabat ad monumentum foris plorans*. Vt autè hoc apertius comprobetur, explicemus ordinem, quo, iuxtà contextum omnium Euangelistarum, intelligi potest hoc accidisse. Ioann. 20.

Primo enim omnes illæ fœminæ uenerunt simul ad monumentum, audierunt terræ motum, viderunt lapidem sublatum. An vero tunc omnes illæ Angelos viderint, & audierint, definiri non facilè potest. Quia (vt Ioannes narrat) postquàm Magdalena vidit lapidem sublatum, cucurrit ad Petrũ,

D & Ioannem dicens: *Tulerunt Dominum, & nescimus vbi posuerunt eum*. Si autem iam vidisset Angelos annunciantes eum viuere, potius hæc Apostolis narraret. Quapropter Augustinus libro 3. de consensu Euangelistarum, cap. 24. significat, Magdalenam tunc nec vidisse, nec audiuisse Angelos: sic enim ait: *Vt vidit lapidem sublatum à monumento, antequam aliquid diligentius inspiceret, non dubitans ablatum inde esse corpus Iesu, cucurrit, (sicut dicit idem Ioannes,) & nunciauit Petro, atque ipsi Ioanni*. Idem sentit Chrysostom. homil. 84. in Ioã. illis verbis, *Neque intrauit, neque introspexit*. Quod si verum est, facilè expeditur secunda difficultas posita. Ioann. 20.

Oritur vero alia non minor, quando, scilicet, intelligendum sit apparuisse, & loquutum fuisse cum mulieribus Angelum illum, cuius Marcus, &

rit, tacet quidẽ Euangelista, non tamen negat. Quocunq; ergo ex ijs modis rectè intelligitur, quo modo absq; discordia Euangelistarum potuerit Christus primò apparere soli Mariæ Magdalenæ seorsum ab alijs mulieribus. Alia verò difficultas, quæ hic suboritur ex alia narratione, quam Matth. narrat, in seq. conclusione tractabitur.

In die resurrectionis vna cũ alijs fœminis Magdalenæ Xps appare.

Dicendum est secundo, Christum eodie iterũ apparuisse Magdalenę simul cũ alijs mulieribus. In hac conclusione conueniunt oẽs antiqui expositores, Aug. Hieron. & Euthy. supra citati, & Theoph. supra. Insinuat Chrysost. ho. 90. in Matt. Tatianus in Harmonia, & Driedo, lib. 3. de dogmatib. sacræ scripturę tract. 3. cap. 4. præsertim quoad eam partem, quæ asserit in ea Christi apparitione, q̃ Matt. narrat factam esse mulieribus, inuentã esse Magdalenam, qm̃ Matth. satis apertè id indicare vr̃. Eodem. n. cõtextu, & easdem referens mulieres dicit: *Et ecce Iesus occurrit illis, dicens, Auete: Illę autem accesserunt, & tenuerunt pedes eius*. Nam relatiuũ *Illę*, & *illis* easdem fœminas refert, de quib. à principio capitis sermonem habet. Ex hac vero parte necessariò sequitur (suppositis ijs, quæ dicta sunt in prima cõclusione) eodem die, atq; intrà breue spacium temporis, bis Christũ apparuisse Mariæ Magdalenæ. Qd verò prius illi soli apparuerit, q̃ simul cũ alijs fęminis, primò probatur testimonio Marci supra tractato, & ex oĩbus adductis in præcedenti conclusione. Secundo, conuincitur alio argumẽto supra facto, s. quia si Magdalena prius vidisset Christum cum alijs mulieribus, nõ fletisset postea iusta monumentum plorans, ac dicens, *Tulerunt Dominum meum*. Nam licet Hierony. supra respõdeat, potuisse Magdalenam hæc dicere præ nimia turbatione, etiam si iam Christum vidisset: tñ reuera hoc nõ est credibile. Quia Christi præsentia omnem mærorem, perturbationemq; Magdalenæ abstulerat. Item, quia non erat ita perturbata, quin esset sui compos, & rõne perfectè vteretur: ergo, si semel vidit, sibiq; persuasit, esse Christũ, quem conspiciebat viuũ, ac resuscitatũ, nõ poterat postea corpus eius mortuũ quęrere, ac lamentari. Tertiò, probatur, declarando seriem historiæ, atq; harum apparitionum ordinem. Nam, postq̃ Magdalena vidit Dñm in specie hortulani, & ab eo iussa est ire ad nunciatum discipulis, quæ uiderat, summo gaudio affecta diligentissimè iter arripuit, atque ita facilè fieri potuit, vt ad alias mulieres breui peruenerit. Verisimile. n. est, illas tũm ob animi turbationẽ, & mętorem, tũm etiam ob desiderium sciendi qd accidisset, lentè incessisse. Postquam, ergo eas Magdalena consequuta est, cæpit simul cum eis progredi, & fortasse de ijs, quæ uiderat, colloqui, & tunc iterum apparuit eis Christus in via, vt Matth. narrat.

Matth. 28.

Igitur, cũ hoc modo oĩa, quæ Euangelistæ narrant, facilè in concordiam redigantur, & per se cõstet, facilè potuisse ita accidere, & omnes alij modi magnas difficultates patiantur, meritò hunc cæteris præferendum censemus.

2. Dub.

Ioan. 20.

Duæ verò graues difficultates supersunt in hac sententia explicandæ. Prior est, quia in priori apparitione facta soli Magdalenæ, fuit prohibita tangere pedes Christi, illis verbis: [Noli me tangere, nõdum enim ascendi ad Patrem meum:] at in apparitione facta mulierib. Christus permisit eis, vt accederent, tenerentq; pedes eius, vt Matth. narrat: ergo non est uerisimile inter eas affuisse Magdalenam. Cur. n. permissa fuisset tangere, quæ paulo ante fuerat prohibita? Hæc difficultas ferè communis est in omni snĩa. Nam, licèt daremus Magdalenam non adfuisse in secunda apparitione, eodem modo inquiri posset, cur ipsa non fuit permissa tãgere, aliæ uerò admissæ sint, cum nec maiori fide, aut reuerentia, & charitate accederent, cumq; etiã A illæ missæ fuerint ad annunciandum discipulis resurrectionem, sicut Magdalena? vt ergo radicẽ huius difficultatis aperiamus, & expediamus, explicãda in primis est ratio illa, q̃ reddidit Christus repellens Magdalenã à suo contactu. *Nondum enim ascendi ad Patrem*. Quæ ratio difficillima est. Nã potius, quia nõdum ascenderat, tangi poterat, sicuti ab alijs discipulis postea contrectatus est: & si iã ascendisset contingi iam non potuisset. Varijs ergo modis exponit̃ hæc rõ. Primò, vt Christus non loquatur de ascẽsione corporali in cęlũ: sed de ascẽsione spirituali in cor, & mentem Magdalenæ. Vt sensus sit, nondũ me agnoscis, & quæris, vt verũ Dei filiũ, & ita in fide tua *nondum ascendi ad Patrem*, idest, ad æqualitatẽ cum Patre, neq; ad veram naturam filij Dei, & ideo *noli me tangere*. Ita August. tract. 121. in Ioan. & ser. 60. de verbis Dñi, & 152. & 155. de temp. Quia ẽt metaphoricè exponit illa verba, *Noli me tangere*, de tactu fidei, i. noli in me B sic credere, sicut nunc credis. Et iuxta hanc expositionem rñdendum est ad difficultatem propositã, Christum tunc repulisse Magdalenã, ut fidem eius augeret, atque perficeret. Erat. n. tunc imperfecta. Postq̃ aũt vidit Christũ, & ab eo edocta, atque illuminata est, non solum perfectiorem existimationem de illo habere cępit: sed ẽt socias fœminas in eadem fide instruxit, ideoq; in secunda apparitione oẽs permissæ sunt Christum tangere, & adorare. Et hanc responsionem significauit Hieronym. dicta q. 5. ad Hedibiam in fine dicens. Magdalenã prius à Dño fuisse correptam, vt incredulã: post verò in tm̃ cum alijs profecisse, vt & permissa fuerit tenere pedes eius. Sed responsio hæc fundatur potius in sensu mystico, q̃ in literali, cum non sit iuxta verborũ proprietatẽ, vt paret ex verbis à Christo subiũctis: *Vade ad fratres meos, & dic eis. Ascẽdo ad Patrem meum*, vbi aperte loquitur de corporali ascensione. Et idem dicendũ est de alia exposi- C tione Hieronymi suprà, vbi verbũ illud, *Nondum ascendi*, exponere vr̃, idest, nõdum resurrexi, & ad statum gloriæ perueni, s. in tua fide, & existimatione. Vnde, inquit, *quem mortuum quæris, viuentem tangere non mereris. Si me nondum putas ascendisse ad Patrem: sed hominum fraude sublatum, meo tactu indigna es*. Et vtramq; complectitur Ambros. Luc. vltimo, & significat libro de Isaac, & anima, c. 5. & ser. 58. qui potius D. Maximi esse censetur. Nec dissimilis est, quam significat Leo Papa serm. 2. de ascensione, dicens. Magdalenam tunc gessisse personam Ecclesiæ, quæ Christum in hac uita habere præsentem desiderare poterat, cui Christus, *Nolo, vt ad me corporaliter venias, neque, vt me sensu carnis agnoscat. Ad sublimiora te differo, maiora tibi preparo: cum ad Patrem ascendero, tunc me perfectius, veriusque palpabis, apprehensura, quod non tangis & creditura quod non cernis*. Quibus verbis etiam significat, illã repulisse propter imperfectã D fidem. Rationem autẽ Christi aliter explicare vr̃, scilicet, *Nondum ascendi*, idest, nondum tu peruenisti ad eam perfectam fidem, q̃ post meam ascensionem cõsequutura es. Quæ expositio præterquã quod non bene accõmodatur contextui, auget difficultatem propositam. Quia iuxtà hanc rationem sic expositam non debuisset Christus ante ascẽsionem se tangendum prębere, aut Magdalenæ, aut alijs. Deinde id, quod commune est omnibus ijs expositionibus, scilicet, Mariam Magdalenam repulsam esse propter imperfectionem fidei, non video, quo fundamento nitatur, cum verbum eius. *Magister*, potius indicet indubitatam fidem: & ita Tertullian. lib. contra Prax. ca. 25. Magdalenam uocat, *fidelẽ fœminam qua non ex curiositate, neque ex incredulitate, sed ex fide, & dilectione Christum tangere aggressa est*.

Testimonium Ioa. 20 1. exposit.

4. Exposi. Atque easdem difficultates habet expositio Cyrilli 12. in Ioan. c. 50. vbi ait, Christum, ante passionem, facilè permisisse quoslibet peccatores ad se tãgendum accedere, vt eos sanctificaret. Quia eo tẽpore adhuc erat *in similitudinis carnis peccati*, vt notauit etiam D. Tho. infrà q. 80. art. 4. ad 1. At verò post resurrectionis gloriam, non ita facilè se palpari permisit, ad significandum, corpus Christi non esse tangendum, nisi ab iis, qui Spiritum sanctum acceperunt. *Quia ergo* (inquit Cyrillus) *Nõdũ Spiritumsanctum miserat, ideò a tactu suo Mariã prohibebat dicens, Nondum enim ascendi ad Patrem meum, idest, nondum Pater per me Spiritumsanctũ ad vos misit.* Contra hanc. n. expositionem obstat, quia iuxtà illam non debuisset postea permitti, se tangi à mulieribus, & discipulis. Respõderi tñ posset, Christum voluisse hoc semel significare in Magdalena adhuc imperfecta: non tñ oportuisse, vt semper id obseruaret, tùm quia necessarium erat ad cõfirmandam resurrectionem, aliqñ vt se contrectari permitteret, tùm ẽt, vt lenitatis, ac beneuolentiæ signa discipulis exhiberet. Sed quamuis hoc ita sit, illa tamẽ ratio valdè mystica appatet, & in verbis Christi non habet fundamentum. Multò autẽ magis voluntarium est, quod quidam addunt, Magdalenam non solum voluisse adorare Christũ, & deosculari pedes eius, sed etiam petiisse ab eo, vt sibi daret Spiritumsanctum, quem post suam se resurrectionem daturum promiserat. Et ideò Christũ ita respondisse. Hoc enim liberè excogitatum est, neque in præsenti textu Euangelij habet fundamẽtum, neque in alio loco vbi Christus Spiritumsanctum promisit. Illa enim promissio facta est in cœna, vbi soli aderant Apostoli, & fortasse ad aures Magdalenæ nondum venerat.

Ioannes Hessels in historia passionis, & resurrectionis domini.

Alij ergo exponunt, Magdalenam existimasse, Christum rediisse ad eandem vitæ conditionem, quam ante mortem habuerat: sicut fratrem suum Lazarum paulò ante à Christo resuscitatum aspexerat: & ideò voluisse eodem modo, atque eadẽ familiaritate cũ illo cõuersari, vt antea solebat, Christum autem, vt eam doceret ad altiorem vitæ statũ se surrexisse, eam prohibuisse dicendo, *Noli me tangere.* Ita exponit Chrys. hom. 85. in Ioan. quem Theophyl. & Euthy. sequuntur, & fuit antiquior expositio Iustini Martyr. q. 48 ad Orthodoxos. *Dictum est*, inquit, *Mariæ à Seruatore, Noli me tangere. quasi diceret, noli me sequi, vt perpetuò mecum versaris sicut erat ante meam crucem cõsuetudo.* Iuxta quam expositionem non erit necessarium dicere, Christum repulisse Magdalenam, vt nullo modo ipsum tangeret, suusq; pedes deoscularetur: sed ne diu, atq; familiariter ibi cũ ipso maneret. Quin potius addit Caietanus, nec displicet Iansenio, ca. 145. non tantum voluisse Magdalenam, tangere pedes eius: sed etiam præ nimia lætitia, & incredibili vi amoris voluisse illum amplecti, eiusque faciem, & collum tenere, & ab hoc contactu eam repulisse Christum. Quod si verum esset, facillimè expediretur difficultas proposita. Nam postea Magdalena iam admonita à Christo non accessit eo modo, sed solum ad pedes procidit cum reliquis mulieribus adorandi causa, & idcircò permissa est tangere Christum.

5. Exposi.

Sed mihi hæc non probantur. Chrysostom. n. dicit Magdalenam voluisse accedere ad Christũ eo modo, quo prius solebat. Impium autem esset cogitare Magdalenam fuisse solitam eo modo contingere, vel amplexari Christum, sed solum, *procidere ad pedes Domini* (vt dicitur Ioan. 11.) & *secus pedes eius sedere* (vt dicitur Lucæ 10.) ergo incredibile videtur hoc tentasse, quãdo Christus ei apparuit, vel saltem non est hęc mens Chrysostomi, neque vllus vnq̃ Sãctorum id dixit. Deinde, q̃uis Christus non ostenderit Magdalenæ gloriam suam, tamen solo suo aspectu tantam grauitatem, & venustatem ostẽdebat, vt timorem quẽdã, seu reuerentiam cõciliaret. Vnde verbum, quod statim protulit Magdalena, s. *Magister*, potius fuit reuerẽtiæ, q̃ amoris. Ergo verisimile est magna cum reuerentia procidisse ad pedes eius: nec fuisse ob hanc causam à Domino repulsam. Deniq; iuxtà hanc expositionem difficilè applicatur ratio Christi. Quid enim significat. Noli mecum tàm familiariter agere, quia *nondum ascendi ad Patrem meum?* Nunquid post ascẽsionẽ erat illo modo, ac familiaritate Christum contrectatura? Nisi quis fortasse dicat, in statu gloriæ futurum esse inter Christum, & Beatos familiarem illum tractandi, & conuiuendi modum, & hoc uoluisse Christum significare, vt indicauit Bernardus serm. 5. de omnibus Sanctis. Sed hoc quoque non est admodum probabile, tùm, quia etiam in cœlo non erit illa familiaritas, quæ indecentiam quandam præ se fert, tùm ẽt, quia Christus haud dicit, [Nondum enim ascendimus,] sed de se solo loquitur, tũ deniq; quia nullus interpretũ ita intellexit.

Aliter uero solet accommodari ratio Christi ad prædictam expositionem, vt non intelligatur perfecta, & cõsummata solis illis verbis: *Nondum enim ascendi ad Patrem meum*, sed coniungenda sint ẽt sequentia: *Vade autem ad fratres meos, & dic eis, Ascẽdo ad Patrem meum, &c.* Ita vt sensus totius rationis sit. *Noli me tangere*, idest, ne existimes tàm familiariter esse mecum agendũ. Quamuis. n. nondum ascendi ad Patrem meum, tamen iam sum in eo statu, in quo breui ascendam. Itaq; iam sum cõstitutus in statu glorioso, & immortali, & ideò, neque mihi debetur terrena habitatio, nec prior conuersandi modus, q̃uis propter vestram vtilitatẽ aliquantulum differam Ascensionem meam. Quæ expositio placuit recentioribus, & est probabilis, vim tñ aliquam infert literæ, tùm quia oportet subintelligere, uel addere aliquod verbum, s. *quamuis non ascendi*. Tùm ẽt, quia illa verba, *Vade autem ad fratres meos*, non commodè interponuntur. Neq;, magis placet modus, quòd alij Christi rationem inducunt. Dicunt enim, subintelligendas esse plures interrogationes, quas Magdalena facere posset, quas Christus præuenire, eisque vno uerbo satisfacere voluit. Cum enim Christus illi dixisset, *Noli me tangere*, potuisset ipsa conqueri, & dicere. Quid rei hoc est? Nonne, Domine tecum familiariter agere solebam, & ad deosculandos pedes tuos benignè admitti? Cui Christus tacitè respondet, se iam esse in statu gloriæ, & immortali, in quo ascensurus esset ad Patrem. Sed quia potuisset Magdalena rursus instare dicens. Nonne ego te uideo sicut antea? Non ne mecum eodem modo loqueris, & conuersaris? Ad hæc oĩa respondet Christus illis verbis, *Nondum ascendi ad Patrem meũ*, ac si diceret noli mecum ita familiariter cõuersari. Quia licet tibi me conspiciendũ præbeo, non ideò est, quia status, in quo iã sum constitutus, id requirat: sed quia ex dispensatione quadam nondũ ascendi ad Patrem pp vestram utilitatem. Quæ oĩa sunt quidem ingeniosè excogitata; tñ obscurum valdè, & Laconicũ fingunt Christi sermonem: & præterea supponũt aliquid incertũ, & quod vix potest commodè explicari. Nõ. n. satis intelligo quis fuerit hic modus nimis familiaris, quo Magdalena voluit tãgere Christum: neq; ẽt uideo fundm̃ ad dicẽdũ. Magdalenã existimasse, ad vitam mortalem, eum surrexisse.

Expositio vera.

Vltima ergo expositio, & maximè cõsentanea literę esse vr, Christũ nihil aliud voluisse Magdalenę significare, nisi vt velociter properaret ad annũciandũ suã resurrectionẽ discipulis. Vñ, cũ ipsa vellet ad pedes eius immorari, sed semel atq; iterũ deosculari, dixit illi, *Noli me tãgere*, i. noli nũc in hoc immo-

Magdalena Christum.

rari,

In horto tangere cur prohibetur. A rati, ac si non esses amplius me uisura. Erit enim postea tempus, in quo possis meo conspectu frui, meque contingere, ac uenerari. *Nondum enim ascendi ad Patrem meum*, idest, quia non solum nondum iam ascendi, sed etiam per aliquot dies non sum ascensurus, & ideò propera ad fratres meos, & dic illis intra breue tempus me ascēsurum ad Patrem, prius tñ uidendum fore ab eis: ut ex alijs Euangelistis colligitur. Quæ expositio nullam uim infert illi uerbo, *Ascendo*. Nam, licèt sit præteriti, & non futuri temporis: tamen ad maiorem rei explicationē, & exaggerationem solemus ita loqui etiam in uulgari sermone, ut cum aliquem urgemus, ut antequam discedat, aliquid faciat. Hispanè etiam respondere solet, *no soy ydo*, idest, antequam discedā, erit tempus id præstandi.

Responsio. Sed hac expositione supposita, vrget amplius difficultas in principio posita. Nam, si Christus nō permisit à Magdalena tangi se se, ne moram faceret: ergo eandem ob causam non debuit in uia hoc per-B mittere tam ipsi, q̃ reliquis mulieribus: sed monere potius, ut properarent. Ad hoc verò facilè respōderi potest. Primò, cum Christus dixit Magdalenæ, *Noli me tangere*, nō omnino prohibuisse, ne ipsius pedes deoscularetur, ac ueneraretur: sed significasse, ut citò se expediret, & ad discipulos festinaret. Sicuti, & qñ discipulis dixit, *Neminem salutaueritis in uia*, non interdixit eum salutandi modum, quem charitas, & vrbanitas exigit, sed uoluit eo dicendi genere significare, ut sine mora proficiscerentur minus obituri suum. Ad hunc ergo modum, cū dixit Mariæ Magdalenæ, *Noli me tangere* non omnino uetuit, ne pedes deosculaterur, ac ueneraretur suos: sed indicauit ei sedulitatem, ac diligentiā, quā nauare oportebat in annuncianda discipulis resurrectione sua. Et ideò nil obstat, q̄ postea tam ipsi Magdalenæ, q̃ alijs mulieribus, se adorandum tangendumq; præbuerit. Nam id etiā sine multa mora fieri potuit, solum quantum charitas, ac debita reuerentia, deuotioq; poscebant. Vnde, illis statim dixit Christus: *Ite, nunciate fratribus meis*. Et hinc

Magdalena Christū in via tāgere vna cū aliis fœminis cur permissa.

Matt. 28. fortasse Athan. in lib. de Incarnat. Christi, occasionem sumpsit dicendi. Christum oībus mulieribus ad se accedentib. dixisse: *Noli me tangere*: eas tñ nihilominus accedentes tenuisse pedes eius, & adorasse. Nam licèt non legamus omnibus dixisse illa propria, ac formalia uerba: tamen quoad sensū omnibus dixit, ut irent, ac properarent nunciatumq; discipulis resurrectionem. Et eadem ratione, quamuis non legamus, Magdalenam in prima apparitione tenuisse pedes Christi, & adorasse: tamen non fuit absolute vetita id facere: ideoq; veri simile est, fecisse id quidem, quamuis, quàm citissimè, nullaque interiecta mora.

Secundò, quamuis daremus, Christum omnino prohibuisse Magdalenæ in prima apparitione, ne se contingeret, posset sufficiens ratio assignari, ob quam secunda apparitione hoc permissum sit tam D illi, quàm fœminis, uidelicet, quia Maria iam ex parte impleuerat, quod Christus iusserat, & gaudium resurrectionis cum socijs suis communicauerat, quibus resurrectionem Christi annunciauerat. Deinde, iam minimè morari volebat ad pedes Domini, sicut prius: sed tantum simul cum alijs eū adorare, & statim iter maturare suum. Denique, non omittam dicere, quod Epiph. hæres. 26. propè finem significauit his uerbis: [Vt ostenderet manifestam castitatem, & sanctimoniam per sanctificationē, dicit Mariæ, Ne me attingas.] Indicat enim rationem moralem potius, quam literalem, uidelicet, Christum ob exemplū purissimæ castitatis non permisisse, Mariam prius se contingere, qñ, uidelicet sola erat: postea verò in præsentia, & consortio aliarū mulierem id permisisse. Addi etiam potest

Epiphan. Castitatis exēplum.

A ratio mystica, quàm latè persequitur Rupert. lib. 14. in Ioannem, quod Maria, quando sola accessit ad Christum, gerebat figuram Ecclesiæ ex gentib. congregandæ, quę non contactu corporali, sed spirituali fide ad Christū post Ascensionem eius erat peruentura. De qua re multa legi possunt in Petro Chrysol. serm. 75. & sequentibus.

Secunda difficultas est, quomodo uariæ Angelorum apparitiones, quas Euangelistæ narrant, cum nostra sñia cohæreant. Et præcipuè est difficultas de apparitione duorum Angelorū, q̃ Lucas refert dicens: [Ecce duo uiri steterunt secus illas in ueste fulgenti.] Quam apparitionem necesse est, esse distinctam ab illa, quæ facta est Mariæ Magdalenæ, quando uidit duos Angelos. Dictum namque est, qñ illos uidit, fuisse eam solam, & ab alijs fœminis seiunctam. & Ioannes dicit fuisse extra sepulchrū: at illi duo Angeli (de quibus Lucas meminit) uisi sunt ab oībus illis fœminis existentibus intra sepul-B chrum: non apparet aūt qñ, iuxtà ordinem historiæ suprapositum, hi duo Angeli uideri potuerint à mulieribus. Quādo.n. primum ingressæ sunt in monumentum, tantum uiderunt unum Angelum intus, (ut Marcus narrat) postea uero non sunt iterū ad illud reuersæ. Quia eodem Euangelista teste, discessere statim magno pauore concussæ.

2. Dubiū.

Luc. 24.

Ioan. 20.

Mar. 16.

In explicanda hac difficultate, & repugnantia, q̄ esse vr inter Euangelistas narrantes has apparitiones angelorū, uariæ sunt expositores. Quidā ita cōciliant, & texunt seriē historiæ, ut primò mulieres uiderint unū Angelū extra sepulchrū, sedentē sup lapidem (ut Matth. narrat) eiusq; monito mulieres, (quib. ipse dixit: [Venite, & uidete locū, ubi positus erat Dñs)] introeuntes [uiderunt iuuenem sedentē in dextris] (ut Marcus narrat) statim uerò præ timore egressę sint. Magdalena porrò, q̄ sola permansit, iterū se inclinans ad monumentū uidit duos angelos, & Dñm, atq; iterum reuersa est ad discipulos. C Interim uerò, alij duo Angeli apparuerūt reliquis mulieribus, quæ a monumento timore plenæ, ac animo consternatæ discesserant. Hæc uerò sñia mihi probari non pōt. Primo, quia est parum consentanea narrationi Lucæ. Is.n. potius significat mulieres uidisse hos Angelos intrà sepulchrū, sic. n. scribit: *Et ingressæ non inuenerunt corpus Domini Iesu: & factum est, dum mente consternatæ essent de isto, ecce duo viri steterunt secus illas in veste fulgenti*. Et postq̃ retulit oīa q̄ Angeli mulieribus dixerunt, subdit: *Et regressæ à monumento, nunciauerunt, &c.* Ex hoc .n. contextu satis uerisimilis coniectura fit, mulieres ingressas monumentum, anteq̃ exirent, uidisse angelos, eorumq; verba audiuisse. Quod ēt patet ex illis uerbis angelorum, *Non est hic*. Erāt ergo in ipso sepulchro, quod designatur per illud aduerbium *hic*. Præterea, quia inferius significat Lucas Magdalenam affuisse cum alijs mulieribus, qñ ij duo Angeli apparuerunt. Nam post citata uerba D ait: *Erant autē Maria Magdalena, & Ioanna, & Maria Iacobi, & cæteræ, quæ cum eis erant, quæ dicebant ad Apostolos hęc*. Responderi potest, Lucā non dicere Magdalenam, huic uisioni angelorum interfuisse: sed narrasse Apostolis, quæ uiderat simul cū alijs mulieribus. Quod uerum esse potuit, quia licèt non oēs simul tamen oēs eadem ferè uiderant, & audierant, & omnes eadem narrarunt Apostolis. Sed non est ea uera hæc Euāgelistę mēs, cū.n. ait: *Quę dicebant ad Apostolos hęc*, apertè refert per illud pronomen *hęc*, eadem, quæ ipse narrauerat. Neque est uerisimile, mentionem facere de Magdalena, & de illa scribere, quomodo eadem narrauit, quæ aliæ mulieres nisi quia significare uoluit, eam affuisse omnium quæ scripserat. Accedit, hanc esse sententiam Augustini, & communem omnium interpretum: contrariam uero neq;

Matth. 28

Marc. 16.

Luc. 24.

habere fundamentum, neque esse necessariã ad explicandam seriem historiæ, vt ex dicentis patebit.

Ex ijs rationibus consequenter infero hanc visionem Angelorum, quam Lucas narrat, accidisse, antequam Christus primò appareret Magdalenæ in specie hortulani. Quia qñ hi duo Angeli apparuerunt, adhuc mulieres non credebant Christum viuere, & corpus eius mortuum quærebant, ut patet ex illis verbis Angelicis. *Quid quæritis viuentem cum mortuis?* Sed postq̃ Magdalena vidit Dñm, & occurrit alijs mulieribus, eiusq; nunciauit, qđ viderat, iam non inquirebant *viuentem cum mortuis*; sed potius ibant nunciaturæ Apostolis, quæ Maria viderat, quibus per viam incedẽtibus iterũ Christus apparuit, vt suprà diximus: ergo, si Magdalena affuit huic apparitioni Angelorum, (vt uerè affuit) necesse est, vt ante primam Christi apparitionẽ sit facta. Dicunt verò quidam, hanc uisionem Angelorum (q̃ Lucas narrat) esse eandem cum ea, quam memorat Ioannes: illos tamen Angelos bis loquutos fuisse, primum soli Magdalenæ coram alijs, postea omnibus. Sed nõ placet, primò, quia apud Lucam Angeli apparuerunt, dum omnes mulieres simul erant, & intrà sepulchrum: apud Ioannem verò, cùm Magdalena esset sola, & in vestibulo, ut exponemus. Secundò, quia vt colligitur ex Ioanne, Magdalena statim post uerba, & nutum Angelorũ conuersa est, viditq; Dominum: ergo non possunt commodè interponi cætera uerba.

Vt ergo totam hanc rem exponamus, supponendũ est ex Cyrillo Ierosoly. catechesi 14. & Beda libro de locis sanctis, seu de situ Ierusalem, c. 2. & ex Burcardo in libro de descriptione terræ sanctæ in 1. par. c. 7. In sepulchro Dñi duplicem fuisse speluncam, alteram exteriorem (q̃ Cyrillus *vestibulum sepulchri* appellat) alteram interiorem, in qua excisũ erat sepulchrũ à pauimento terræ tribus palmis erectum. Inter quæ duo loca ostium erat, in quo lapis fuit positus, quo sepulchrum Dñi clausum dr in Euangelio. Ex qua loci discreptione intelligitur illam exteriorem partem speluncæ respectu diuersorũ dici posse esse extrà, & intrà sepulchrum. Etenim si per sepulchrum intelligamus paruam illam & interiorem specum, ubi positũ fuit corpus Dñi, reliqua pars dicetur exterior, & qui in illa fuerit, dicetur esse extra sepulchrum, si autẽ per sepulchrũ, seu monumentum intelligamus totam illam speluncam, sic, qui fuerit intra priorem partem eius dicetur esse intra sepulchrum. Hoc ergo supposito, facilè intelligi potest tota series historiæ.

Respōsio.

Primo n. Mattheus dicit, mulieres peruenisse ad monumentum, & Angelum reuoluisse lapidem & sedisse super eum. Vnde, verisimile fit, lapidem sublatum ab interiori ostio sepulchri positum esse in exteriori parte speluncæ, ibiq; Angelum loquutum cum mulieribus, quæ apud Marcũ dñr ingressæ in monumentum. Quia ingressæ sunt in priorẽ partem speluncæ, in qua & viderunt iuuenem sedẽtem à dextris, vt idem Marcus narrat. Atque rectè intelligitur, eãdem esse apparitionem Angeli, quã Matt. & Marc. narrant, vt Aug. & docuit lib. 3. de consen. Euang. c. 4. & Theophy. & alij, q̃uis alias & afferant rationes conciliandi Mattheum Marco. Quod uero de eadem re loquantur, probabile fit primò, ex similitudine circunstantiarum. Vterque enim describit Angelum sedentem, & indutũ veste candida, & loquentẽ ad fœminas eisdem ferè uerbis Secundo, quia nulla est dissonantia, quæ cogat asserendum, illos Angelos fuisse distinctos. Illa enim uidetur esse maxima, quod Matth. significat fuisse extra sepulchrum, tùm quia dicit, *sedisse super lapidem*: tùm, quia dicit mulieribus: *Venite, & videte locum, vbi positus erat Dominus*. Marcus autem indicat Angelum visum esse intrà sepulchrũ, A dum ait, *Introeuntes in monumentum viderunt iuuenem, &c.* (Vt enim omittam aliam expositionem Augustini dicentis, hæc uerba posse exponi per anticipationem, & aliam Theophyl. & aliorum dicentium, eundem Angelum, qui prius extrà uisus fuerat, postea ingressum esse cum mulieribus, ibique iterum sedisse: quæ violentæ mihi uidentur, & parum consentaneæ literę.) Illa explicatio, quæ ex dictis colligitur, facillima est, scilicet, Marcum loquutum fuisse de toto monumento, in cuius parte exteriori erat lapis sublatus ab ostio interioris speluncæ, ad quam videndam Angelus mulieres inuitauit. In alijs vero omnibus nulla est apparẽs repugnantia: sed vnus addit, quod alter omisit: vt v. g. Marcus tantum dicit, *Angelum sedisse*: non uero significat, ubi sedebat. Quod Matt. addidit, s. *super lapidem*: non tamẽ exposuit, in quo situ: hoc uerò explicuit Marcus dicens sedisse à dextris. Quod ita videtur intelligendũ, lapidem sublatam ab ostio mo- B numẽti iacuisse ad dexteram partem ipsius ianuę, seu hominum volentium ingredi interiorem speluncam, seu sepulchrum.

Secundo, post hanc uisionem primi Angeli conuenienti ordine sequitur, quod Lucas narrat. Cum enim monente Angelo, mulieres ingressæ fuissent sepulchrum, ibi viderunt duos uiros in ueste fulgẽti, audieruntque omnia, quæ loquuti sunt: postea uero egressæ sunt de monumento. Quod autẽ subdit Lucas. *Regressæ a monumento nuntiauerunt hæc omnia illis vndecim, & cęteris omnibus*, dupliciter accommodari potest ad prædictam seriem historiæ. Nam si teneamus, has visiones angelorum accidisse, antequam Magdalena reuerteretur ad Apostolos (quod Ioannes narrat) optimè, ac consequenter dici potest, hæc omnia statim facta esse, prout a Luca narrantur, ita vt egressæ de monumẽto, antequàm vlla earum Christum uidisset, omnes iuerint ad nunciandum discipulis, quæ uiderant. Cui expositioni consonant uerba illa, quæ dixit Cleophas cum Christo loquens Luc. 24. *Sed & mulieres quædam ex nostris terruerunt nos, quæ ante lucem fuerunt ad monumentum, & non inuento corpore eius venerunt dicentes, se etiam visionem Angelorum vidisse, qui dicunt eum viuere.* ergo signum est, eas statim reuersas esse ad discipulos post visionem angelorum, antequàm Christum viderent. Nam, si uidissent, hoc maximè illius nunciassent, idemque Cleophas potissimum narrasset. Et iuxta hunc ordinem consequenter dicendum est, iterum fuisse reuersas ad sepulchrum cum Magdalena, & discipulis, quibus iterum à sepulchro redeuntibus Magdalena sola permansit, viditque Dominum, & postea velociter reuertens alias fœminas est consequuta, quib. Christus iterum apparuit, vt supra explicatum est. Contra hanc verò expositionem solum potest obijci.

Luc. 24.

Obiectio.

Quia videtur repugnare ijs, quæ Ioannes refert, D nimirum, Magdalenam reuersam ad discipulos dixisse. *Tulerunt Dominum meum.* Sed responderi potest, vtrumque accidisse, scilicet, quod Magdalena id diceret: aliæ vero affirmarent, se angelos vidisse. Nam, vt supra dixi, fortasse Magdalena prę nimio affectu, ac turbatione non existimabat esse angelos, sed homines, qui corpus Domini furati fuerant: vel certe putabat esse sublatum ab angelis, quorum uerba, uel præ turbatione non satis intellexit, uel certè non integram fidem eis adhibuit, aut si in principio credidit, postea hæsitauit: aliæ uero fortasse maiorem fecere loquentibus fidem. Cuius signum est, quia exierunt de monumento cum *gaudio magno* (ut Matth. dicit) & ideo postea narrabant discipulis omnia, quæ uiderant. Quod uero Marcus ait nemini quicquam dixisse præ timore, intelligendum est, uel de custodibus,

Respōsio.

Matth. 28.

Cōcordia Euangelistarum in recēsēdis Angelorũ apparitionibus.

Math. 28. Marc. 16.

vel de alijs, qui eis occurrerunt, donec peruenerunt ad discipulos. At uerò tenendo cum Augustino, & alijs Patribus (quos supra retulimus) Magdalenam, uel solam, uel cum reliquis fœminis reuersam esse ad discipulos, antequàm illum Angelum uideret, alio modo erit hic locus explicandus, ut statim cómodius exponemus.

Ioan. 20. Tertiò igitur, postq̃ mulieres territæ uisione Angelorum, egressæ sunt de monumento, & aliæ longius discesserunt, Magdalena permansit in uestibulo sepulchri. Sic n. intelligo, q̃ Ioannes ait: *stabat foris plorans*: ubi se inclinans ad ostiũ monumenti, ut uideret sepulchrũ interius, iterũ uidit duos Angelos, *vnum ad caput, alium verò ad pedes* sepulchri (ut Ioannes narrat) & tunc Christus apparuit à tergo Magdalenæ, quem Angeli inspicientes signa reuerentiæ illi exhibuerunt, & hæc fuit occasio Magdalenę conuertẽdi se retrorsum, ut notarũt Chrys. hom. 85. in Ioan. & Athan. q. 78. ad Antiochum. Postea uerò contingere oĩa, quæ de utraq; apparitione Christi ad mulieres suprà diximus: ac tandem id, q̃ Lucas dixit, mulieres narrasse hæc oĩa discipulis. Lucas. n. prætermisit apparitiones Christi ad fęminas quas satis scripserunt alij Euangelistæ, & ideò narrata uisione Angelorum, q̃ alij prætermiserant, statim gradum fecit ad mulierum enarrationem scribendã. Huic uerò expositioni obstare põt citata uerba ex Cleopha. Quibus rñderi põt, mulieres quidem utrumq; narrasse discipulis, s. & Angelos, & Christus uidisse: Cleophan tñ uel non oĩa audiuisse, aut intellexisse: uel certè nõ esse autum oĩa dicere homini peregrino, ne rem nimium absurdã, & incredibilem referre uideretur. Atq; ita omnia in concordiam rediguntur, quæ claritatis gratia oportetet in breuem summam redigere: id tamen commodius præstabimus sect. sequenti.

SECTIO IIII.

Quoties apparuit Christus in ipso Resurrectionis die.

PRincipio certum est Christum in die Resurrectionis quinquies apparuisse. Quæ sententia fuit Augustini dict. lib. 3. de consens. Euang. c. 25. quã D. Thom. hic ar. 3. ad 3. docuit, & est certa. Nam ferè colligit ex Euangelistis. Vt. n. uidimus, illo die bis Luc. 24. apparuit mulieribus. & Luc. 24. dr eadem die appa ruisse duobus discipulis, Emauntẽ, rursum regressis statim Ierosolymam, ut nunciarent Apostolis, quæ uiderant, qui inuenere ceteros discipulos docentes: *Surrexit Dominus verè, & apparuit Simoni*: statimque ad eos Dñs ianuis clausis ingreditur, ut idẽ Luc. Mar. ac Ioan. referunt. Fuerunt, ergo quinque apparitiones in illa eadem die, præter eam, q̃ Virgini facta est. Nam si aliæ ab Euangelistis omissæ sunt, ignoratur. Quod uerò hæc cognouerint, ipsa Dominica die, in qua Christus resurrexit, constat. Nam, Matt. dicit Christum apparuisse fœminis *in prima Sabbati*, & idem dicit Marcus de apparitione facta Magdalenæ: idemq; est lenius Lucæ, qui eam diem uocat *vnam Sabbati*. Nam *vna* (more Hebræorum) ponitur pro *prima* (ut in superioribus diximus,) & in eadem die narrat, factas esse tres alias apparitiones. Denique addit D. Tho. coniecturam, ob quam Christus primo die toties apparuerit scilicet, ut statim fidem resurrectionis constanter reciperent Apostoli, cæteriq; discipuli. Quia uerò de primis duabus apparitionibus, earumque ordine satis diximus, superest, ut de alijs tribus, ac de earum ordine dicamus.

In die resurrectionis discipulis quinque Christus apparuit. Math. 16. Mar. 16. Luc. 24.

Secundo ergo uerisimilius est, tertiam apparitionẽ factã esse Petro. Ita Aug. lib. 3. de consen. Euãg. c. 25. Et solũ põt prubabili coniectura ostendi. Nã solus Lucas obiter hanc apparitionem attigit, non tam illam describendo, q̃ referendo, quid de illa discipuli iactarent. Paul. verò 1. ad Cor. 15. huius apparitionis meminit ijs uerbis: [Christus resurrexit tertia die secundum scripturas, & uisus est Cephæ, & post hoc vndecim.] Ex quibus uerbis aliqui colligere uoluerunt Christum primum apparuisse Petro, quia Paulus hãc apparitionem primo loco ponit. Sed est sñia omnino falsa, & repugnans Euangelio Marci, nec bẽt io Paulo fundm̃. Quia ipse nõ affirmat, Christum primo apparuisse Petro, sed solum inter apparitiones, quas narrat, hanc ponit primo loco. Quia reuera fuit prior cæteris ibi descriptis: tñ, sicut non omnes ibi scriptæ fuer. ita nõ fuit hæc prima oĩum apparitioonum absolutè, & simpliciter. Sicut ẽt Paulus ponit secondo loco apparitionem factam undecim discipulis, quę sine dubio vel esse illa, q̃ facta est octauo die à resurrectione Domini: vel illa, quæ facta est *recumbentibus vndecim discipulis*. Nam illa, quæ facta est ipso die resurrectionis ad uesperã, nõ est facta undecim (aberat. n. Tho. ut constat ex Ioanne) non igitur fuit ordine secunda, sed ut minimum sexta: ponitur tñ à Paulo secundo loco respectu earum, de quibus ipse scribit. Sit ergo certum, hãc apparitionem factam Petro fuisse post primam apparitionem factam Mariæ Magdalenæ. Quod verò ẽt fuerit post secundã factam mulieribus, nõ est ita euidens in Euang. est aũt valdè verisimile, si consideremus ea quæ hactenus diximus de apparitionibus factis mulieribus, q̃ statim amplius explicabimus. Itẽ colligi põt ex Matt. qui refert Christum postq̃ apparuit mulieribus io via dixisse illis: *ite nunciate fratribus meis* in dicans vsque ad illud tempus nemini discipulorũ apparuisse. Denq; Cyril. lib. 12. in Ioann. 15. & 25. congruentiam reddit, ob q̃ Christus prius fœminis, quàm viris apparuerit: *sicut prima mulier*, inquit, *diabolo ministrauit, sic Christo ministret mulier generis*. Et Chrysost. hom. 90 in Matt. *Considera*, inquit, *quo, & ipse per hasce mulieres resurrectionẽ discipulis annunciant, huiusmodi sexum plurimũ ignominiæ obnexium in honorem spemque bonas adducens, & sanctificantem curans*. Addit Euthy. ca. 68. in Matt. *Quia ante omnes diluculò surrexerat, ante omnes vidisse Dominum in mercedem sui studij suæque festinationis*. Relinquitur ergo, hanc apparitionem Petri posteriorẽ fuisse duabus factis mulieribus. Quod uero antecesserit duas sequentes, probatur. Et primò de apparitione facta discipulis congregatis ianuis clausis, res est euidens ex Luca, qui narrat ante ingressum Christi in cęnaculũ ianuis clausis dixisse discipulos: *Surrexit Dominus vere, & apparuit Simoni*. Deide, de alia apparitione facta duobus discipulis euntibus Emaus, ut probabilis coniectura ex Luca. Dicit. n. eadem hora reuersos esse illos Ierosolimam, & inuenisse discipulos, dicentes, apparuisse Dñ n Simoni: ergo præcesserat illa apparitio. Dices, dum illi discipuli redierunt ab Emaus in cœnaculum, potuit Christus apparere Simoni, & ipse Simon narrare alijs discipulis. Propter hanc responsionem non dixi hoc esse certum, esse tamẽ verisimile, tũm, quia nulla est ratio ad excogitandum in illo breui interuallo temporis apparuisse Petro: & congregatos esse discipulos, ac Petrũ suã ijs apparitionem retulisse. Tũ etiam, quia per se fuit conueniens, ut inter uiros primo appareret Petro, vel quia futurus erat caput oĩum, vel ne uideretur neglectus propter peccatum commissum: sed indicaretur potius, quàm esset vtilis poenitentia, quantaque Christi charitas, & solicitudo consolandi discipulum magno mœrore confectum ob crimen commissum. Nam propter has causas etiam Angelus loquens, ad fœminas, specialem fecit Petri mentionem dicens: *Ite dicite discipulis eius, &*

Tertia apparitio Christi in die resurrectionis Petro facta. Luc. 24.

Ioan. 21.

Matth. 28.

Luc. 24.

Obiectio.

Respõsio.

Petro. Et fortasse hoc et voluit indicare Paulus pri A mo loco numerans hanc apparitionem Petri. Daniq; Christus apparuit duobus discipulis aduesperascente iā die, vt colligitur ex illis verbis, *quoniam aduesperascit, & inclinata est iam dies,* & quando il li discipuli redierunt ad reli quos discipulos, iā erat serò, vt colligitur ex Ioan. 20. ergo verisimile est an tea apparuisse Petro. Quapropter, licèt Euangelistæ non explicēt, quō hæc apparitio iuxtà seriem histo riæ facta sit probabiliter in exponendo verba Lucæ, coniectare possumus, quomodo res hæc accide rit. Dicit. n. Lucas, postq̄ mulieres narrarunt Apostolis, quæ viderant, Petrū cucurrisse ad monumentum, *& procumbens,* ait, *vidit, linteamina sola posita, & abijt secum mirans, quod factum fuerat.* Et licèt Augustinus suprà existimet, hanc profectionē Petri ad monumentum esse eandē cum ea, q̄ Ioannes narrat, à Luca verò esse narratam per recapitulationem, aliquantulum inuerso ordine historiæ: nihilominus dici probabiliter pōt, fuisse diuersam. B Nam, Petrus, & Ioannes fuerunt ad monumentū, priusquàm mulieres narrarēt se vidisse Dñm: imò fortasse ēt anteq̄ angelos viderent. Lucas verò significat hūc posteriorem cursum Petri fuisse post secundam reuersionem mulierum narrantium, se vidisse Angelos, & fortasse ēt Dñm, vt suprà exposuimus. Atqui per se credibile est, postq̄ denuo Petrus audiuit mulieres dicentes, se vidisse Christum, fuisse valdè anxium, ac sollicitum de inquirendo, & vidēdo illo, cumq; ipse nihil aliud præstare pos set, redijsse iterum ad monumentum, præsertim cū audijsset mulieres ibi perseuerantes, tandem eū vidisse. Et hinc vlterius fit coniectura, sicut apparuit Christus mulieribus reuertentibus à sepulchro, ita etiam tunc occurrisse Petro, quando solus redibat *admirans, quod factum fuerat.*

Luc. 24.

Ioann. 20.

Luc. 24.

Apparitio Christi facta Petro quando.

4. apparitio, in die resurrectionis facta discipulis cum ib. Emaus.

Marc. 16.

Tertiò, iam ex dictis constat, quartam apparitionem huius diei fuisse factam duobus discipulis, q̄ Lucas fusè persequitur. De qua pauca breuiter no C tanda sunt, quæ ad veritatem, & fidem historiæ explicandam sunt necessaria: reliqua. n. expositorib. Euangeliorum relinquimus. Primum est, hanc eandem apparitionē attigisse Marcū, cum dicit: [Post hæc autem duobus ex ijs ambulātibus ostēsus est in alia effigie, euntibus in villam.] Nam, licet Euthymius c. 48. in Marcum, contrarium sentiat, qui propterea sex apparitiones ponit factas hoc die, & tertiam esse hanc de duobus discipulis, quam narrat Marcus: quartam apparitionem Petri, quintam verò hanc, quam nos quarto loco ponimus. Cæterum hæc est sententia Augustini, & cæterorum Patrum, ac expositorum: nec est ullum fundamentum ad has apparitiones distinguēdas. Nam quod Marcus dixit, apparuisse Christū illis in alia effigie, Lucas explicuit his verbis: *Oculi autem eorum tenebantur, ne eum agnoscerent.* Ideo enim tenebantur, quia aliter immutabantur ab obiecto, & hoc erat apparere in alia effigie, ut in superioribus explicatum re D liquimus. Deinde, q Marcus dicit, illos discipulos iuisse *in villam*: Lucas verò *in castellum*, proinde est. Quia, si latinas uoces attendamus eandem ferè habent significationem, Græcè autem dī to Marc. *εἰς ἀγρὸν*; in Luca uero *εἰς κώμην*, utrumq; tamen significare potest *villam* uel *pagum*. Quia uerò pagum distabat Hierosolymis, & intra territorii eius continebatur, ideo à Marco nomine *agri*, aut *prædij* significatur, quamuis esset oppidum non ignobile, ut sumi potest ex Iosepho lib. 17. antiq. c. 12. & lib. 4. de bello Iudaico, c. 1. & Plinio lib. 5. Historiæ, c. 14. & Sozomeno, lib. 3. historiæ, c. 20. & Hieronymo lib. de locis Hebraicis, qui dicit, illud oppidū postea uocatum esse *Nicopolim*, fuisseq; insignē Palestinæ ciuitatem.

Luc. 24.

Emaus est Nicopolis

Obiectio.

Solum illud, quod maximè mouit Euthym. posset aliquam difficultatem ingerere. Nam, Marcus dicit, hos discipulos nūciasse cæteris, quę viderant, & neque ipsis credidisse. Lucas uero ait, hos duos, cum reuersi fuissent inuenisse discipulos iam credentes, & dicentes: *Surrexit Dominus vere, & apparuit Simoni.* Qui ergo fieri potest, vt illis eandem sententiam confirmantibus nō crederent? Hinc ergo colligit Euthym. prius uenisse illos duos, de qui bus loquitur Marcus, annunciantes porro quæ ui derant, nec ijs habitam fidem: postea uero uenien ti Petro credidisse tanquàm uiro maioris auctoritatis, & principi cæterorum. Dicendum uero est, in ea multitudine discipulorum quosdam fuisse, qui Petro crediderunt, se uidisse Dominum: alios uero neque Petro, neque duobus discipulis superuenientibus credidisse. Et ita fieri potuit, ut hi duo uenientes inuenirent aliquos, qui dicerent: [Surrexit Dominus uerè, & apparuit Simoni:] alios uero, qui fidem non adhiberent ijs, quæ ipsi narrabant. Vndè, utrumque est uerum, etiamsi afferatur respectu unius multitudinis, de qua secundum personarū uarietatem uaria dici possunt, quæ secū non pugnēt. Hoc autem ita accidisse ex ipso Euangelio Lucæ colligi potest. Dicit. n. hos discipulos *regressos in Ierusalem inuenisse congregatos vndecim, & cæteros, qui cum eis erant, dicentes: surrexit Dominus vere.* Hinc enim colligitur, fuisse inter eos Thomam. (erat enim unus ex undecim) ille autem non credebat, nec dicebat, *surrexit Dominus vere.* Nam etiam post sequentem apparitionem dixit. *Nisi videro, non credam.* Non ergo credidit duobus discipulis narrantib. per se autem credibile est, habuisse aliquos suæ incredulitatis asseclas. Verè ergo dixit Marc. illis narrantibus discipulos non credidisse. Quia non est sensus, neminem credidisse, sed aliquos, uel plures.

Marc. 16.

Respōsio.

Ioan. 20.

Secundo notandum in hac apparitione est, Lucam unius ex discipulis nomē aperuisse, quē *Cleopham* uocat, de quo in superioribus nonnihil disimus, agentes de Maria Cleophæ, nisi fortasse hic sit alius nobis ignotus eiusdem nominis. Hieronymus uero supra dicit, hunc Cleopham fuisse municipē illius oppidi Emaus. Porrò de socio Cleophę Lucas nihil dicit. Vnde aliqui suspicati sunt, eum fuisse ipsummet Lucam, ut Theoph. in Luc. refert. Quod tamen non apparet uerisimile. Quia Lucas non uidetur fuisse ex discipulis, qui cum Domino conuersati sunt, sicut ipse significat initio sui Euangelij, dicens: *Sicut nobis tradiderunt, qui a principio ipsi viderunt.* Nam si ipse fuisset ex discipulis, qui cum Christo cunuixerant, potius diceret, se scribere ea, quæ uiderat: Cleophas aūt, & socius eius, fuerunt ex discipulis Christi (ut Lucas ipse narrat) est ergo incertum, & incognitum, quis ille fuerit. Ambrosius uero c. ult. Lucæ, eum appellat *Ammaon*, quod nescio unde sumpserit, nisi fortasse crediderit eum fuisse ex uico Emaus, & inde sic appellari, quasi ab Emaus. Reliqua, quæ in hac apparitione Lucas narrat (quod attinet ad historiam) non habent difficultatem. Posset autem hic quæri, quomodo Christus ab eis non fuerit cognitus, neque de facie, neq; ex voce. Item, quomodo Christus finxerit, se ignorare, quæ facta erant, uelleque longius ire absq; formali fictione, seu mendatio. Rursus, quæ fuerint illa scripturæ testimonia, quæ de seipso interpretatus est. Sed hæc omnia in superioribus exposita sunt. Præterea, inquiri potest, quomodo Christus panem benedixerit, & an consecrauerit, uel quomodo agnitus fuerit in fractione panis. Sed hæc in materia de Euchristia tractanda referuamus in sequenti tomo.

Discipuli Emausē cūtes, qui nā fuerint.

Luc. 1.

Quartò dicēdum est, Christum apparuisse discipulis congregatis in cœnaculo ianuis clausis eadē die Dominicę resurrectionis noctu, uel initio noctis

5. apparitio in die resurrectio

dis facta discipulis in cœnaculo. Luc. 24.

ctis, & hanc esse quintam, & vltimam appatitioné illius diei. Hoc totum constat ex dictis, & ex narratione Lucæ, & Ioannis. Io quibus illud est obseruandum, eandem (sine dubio) appatitionem recensere. Nam, licèt vnus multa addat, quæ alter omisit, & è conuerso: tamen in nulla re vnus alteri est contrarius, & in multis conueniunt, quæ satis indicant, de eadem re esse sermonem. Lucas enim finita narratione discipulorum tedeuntium, subdit, *Dum autem hæc loquerentur, stetit Iesus in medio eorum*. Ex quo constat, hanc appatitionem factam esse hora secunda, vel tertia noctis. Oportuit enim tantum temporis vt minimum, consumere illos discipulos in reditu, cùm dicat Lucas distare Emaussem ab Ierosolymis sexaginta stadijs, hoc est septem milliaribus cum dimidio, seu duabus leucis cum dimidia. Ioannes verò dicit. *Cum sero factum esset die illo*. Ergo signum est eos loqui de eodem tempore, atq; adeò de eadem apparitione: & vterque dicit, stetisse Iesum in medio discipulorum, eosque salutasse his verbis, *Pax vobis*, & ostendisse eis manus, & pedes, seu latus, dicens, *Palpate, & videte, &c.* Et quamuis Abulensis paradox. 5. c. 37. neget discipulos tunc tetigisse Dominum, nec voluisse experiri veritatem corporis eius: quoniam illud fuisset signum imperfectissimæ fidei: quam tamen Christus in eis tunc non reprehendit, sicut postea fecit in Thoma. Nihilominus tñ probabilius videtur, tunc discipulos Christi corpus contrectasse. Quia, licèt demus, non habuisse tam imperfectã fidem, vt hoc eis esset necessarium: tamen ad maioré fidei confirmationem id Christus fieri voluit. Et ita docet expresè Athanas. orat. cont. Arrian. in hæc verba. *Ex Deo, Deus est Verbum*, Vbi tractans illa verba, *Palpate, & videte omnes*, inquit, *cohortatione ad se palpandum inuitabat, suique specimen, & approbationem, exhibebat comedendo, & contrectationem ferendo. Res enim ea opere completa fuit*. Et idem affirmat Ignat. epistol. 10. ad Smyrnens. Euseb. lib. 3. histor. cap. 80. aliàs 39. & Tertul. libro de carne Christi. ca. 5. Et in superioribus multa tetigimus, quæ hanc sententiam confirmant. Deniq; præter hoc testimoniũ resurrectionis, Lucas addit aliud, scilicet, comedisse cũ eis, & multa ex scriptura docuisse, quæ Ioannes quidem omittit, sed non negat. Sicut ét Ioannes addit, Christum dedisse tunc discipulis Spiritumsanctum, & potestatem remittẽdi, & retinendi peccata, quod Lucas prætermisit.

Hinc verò oritur prima difficultas, seu repugnãtia inter has narrationes. Quia Lucas dicit, Christum promisisse tunc Spiritumsanctum discipulis: qui autem promittit, non tunc dat, cum promittit: sed potius differt in posterum: Ioannes autem dicit tunc dedisse, vt patet ex illis verbis, *Accipite Spiritum sanctum*. Quæ cum fuerint verba Christi, non potuerunt non esse efficacia. Porro quidam dixerunt, (vt Chrysost. refert. & Euthym. ac Theophy. in Ioannem, non improbant) non tunc dedisse Spiritum sanctum, sed aptitudinem ad illum recipiendum. Quib. fauet idem Chrys. hom. 1. in act. dicẽs, posse exponi, *Accipite Spiritum sanctum*, i. accipietis Spiritũ sanctum. Sed nihilominus hæc interpretatio oĩno est improbanda, & vĩ damnata in 5. Synod collat. 8. c. 12. vbi de Theod. Mopsuesteno dĩ: *Inter alias innumerabiles blasphemias ausus est dicere, quòd post resurrectionem, cum insufflasset Dominus discipulis, & dixisset, Accipite Spiritum sanctũ, non dedit eis Spiritum sanctum, sed figuratè tantum insufflauit*. Denique illa interpretatio est & contra usum, ac veritatem verborum Christi & contra Patrũ expositioné, & Ecclesiæ sensum. Etenim si tunc non dedit Spiritum sanctum: nec potestatem remittendi peccata dedit. Eodem. n. modo de utroq;

Responsio. loquutus est. Dicendum est, ergo, tunc dedisse illis Spiritum sanctum, non tàm ad propriam eorum sanctificationem, quàm quòad potestatem supernaturalem ordinis ad remittende peccata. Nam, quia remissio peccatorum Spirituisancto appropriatur, merito cum potestas remittendi peccata confertur, *Spiritus sanctus dari* dicitur. Non est tamen negandum: quin etiam tunc simul cum potestate data sit discipulis gratia Spiritussancti ad propriam eorum sanctificationem, quatenus necessaria est, ad digné, sanctèque vtendum illa potestate, sicut nunc datur in sacramento ordinis, si suscipiẽs sit dispositus. Plenitudo autem Spiritus sancti tàm quòad perfectionem propriæ sanctificationis, & confirmationis in gratia, quàm quò ad varia dona, & gratias gratis datas, non est tunc data, sed in die Pẽtecostes: tùnc verò fuit promissa, ut Lucas dixit. Et ita nulla est repugnantia. Quia idé Spiritus sanctus sub vna ratione est datus: sub alia promissus. Atq; in hunc modum tandem exposuit Chrys. & re ipsa eadem est sententia Cyrilli lib. 12. c. 56. Hiero. Epist. 150. ad Hedibiam, q. 9. & Aug. lib. 4. de Trin. ca. 20. qui licèt in modo explicandi nonnihil differant, non tamen docent contraria. Sed unus magis explicat, quod alter omittit: summa vero omnium in ijs, quæ diximus, continetur. Prolixior verò disputatio de sensu, & intelligentia horum uerborũ Christi, & quomodo in eis contineatur institutio sacramenti pœnitentiæ (vt Concilium Tridentinũ definiuit Sess. 14.) non est hoc loco tractanda. Habet enim proprium in materia de pœnitentia, quã in tomũ quartum huius tertiæ partis reseruamus.

Spiritus sanctus post resurrectionéque modo datus.

Secunda difficultas in prædicta narratione est, quia Lucas significat, interfuisse tùnc Thomam, cùm Christus ad discipulos ingressus est. Dicit. n. Cleopham, & socium eius inuenisse vndecim congregatos, quorum unus erat Thomas (vt supra notauimus) statim uerò subdit: *Dũ autem hæc loquuntur, stetit Iesus in medio eorum*. at Ioannes negat, ibi affuisse Thomam. Respondetur. hoc posterius sine dubio esse uerum. Lucas verò tribus modis exponi solet. Primò, vt illa vox, *vndecim*, non denotet in rigore numerũ personarum: sed per synecdochen, uel appropriationem significat collegium Apostolicum, quod tunc ex vndecim constabat, & potuit dici adesse, vbi maior pars aderat. Cæterum hæc expositio non placet. Tùm, quia est contra propriã verbi significationem. *Vndecim* enim non significat collegium, sed numerum, vnde non dicit Lucas, *Inuenerunt congregatum*, sed *congregatos vndecim, & eos, qui cum eis erant*, & paulò superius, vt explicaret, se loqui de numero personarum, dicit. *Narrauerunt hæc omnia illis vndecim*. Tùm etiã, quia eo tempore vndecim Apostoli nondum erãt propriè cõgregati in vnum corpus, seu collegium, neque habebat nomen impositum, quo per modũ vnius mystici corporis significaretur.

Dubium.

Iansen. ca. 147. 149.

Secunda expositio est Euthymij, Lucam enumerasse Mathiam inter vndecim. Quia licèt tunc non esset suffectus loco Iudæ: respexit tamen Lucas ad tẽpus, in quo scribebat, in quo iam Mathias unus erat ex undecim Apostolis, seclusо Thoma. In quã sententiam referri potest Chrysost. hom 86. in Ioã. quatenus dicit, *Thomam abfuisse. quia credibile est ex fuga nondum rediisse*. Quod etiã sequũtur Theophyl. & Euthy. in Ioan. Nam, hinc necessario fit, Thomam non fuisse congregatum cum undecim, quando duo discipuli venerunt. Sed neque hæc solutio placet. Quia vel magnam inducit æquiuocationem, uel necessario ex illa sequitur, ubicumque in tota historia resurrectionis nominantur *vndecim*, uel non comprehendi Thomam, sed Mathiã, uel posse etiam excludi aliquem alium ex Apostolis, & loco illius substitui Mathiã, quæ omnia sunt absurda. Nam reuera Euãgelistæ in huiusmodi numero

2. Expositio Euthy. in Luc. ca. 83.

mero

mero respexerunt ad tempua, de quo scribebant, & ita Mat. c. 28. per antonomasiam vocat, *Vndecim discipulos*, & Marc. c. 16. simpliciter vocat, *illos vndecim*. Et idem Lucas Act. 1. post electioné Mathię dicit, *annumeratum esse cum vndecim Apostolis*.

Vera ea. positio.

Vera ergo respōsio est, cum duo discipuli ad Emaussem rediissent, adfuisse Thomā: intercessisse tamen aliquod tempus ante apparitionem Domini, in quo Thomas discessit: vel quia non credebat, quæ narrabuntur: vel alia oblata occasione, quā inquirere superuacaneum est, cùm innumerę possint facilè occurrere. Ita ferè August. 3. de cons. Euang. c. 25. Beda, Lyranus, & alij in Lucam. Neq; obstat verbū illud Lucæ, *Dum autem hac loquuntur*, quia in primis illo modo loquendi solum significatur, paulò post totum illud accidisse. Deinde, quia credibile est, illos discipulos totam historiam apparitionis sibi factæ prolixè narrasse: Thomam verò finem non expectasse, quod nugas, & deliramenta ea omnia esse sibi persuaderet. Quod tamen (vt notant August. tract. 121. in Ioan. & Greg. hom. 20. in Euang.) non sine speciali Dei prouidentia factum est, tùm, vt Thomas vulnus suæ incredulitatis ostēderet, & perfectius, ac solidius curaretur: tùm propter nostram vtilitatem, & maiorem fidei confirmationem. Cætera, quæ de hac apparitione dici poterant, & ad mysterium resurrectionis pertinent, in superioribus tractata sunt, scilicet, quomodo vulnera manserint in Christi corpore, & quomodo illuc intrauerit ianuis clausis, & se tangendum, palpandumq; præbuerit, & cum alijs comederit. Reliqua verò, quæ ad alia mysteria spectant, in propria loca remittimus.

Primo resurrectionis die a Christo gesta quæ.

Ex his, quæ de his quinque apparitionibus diximus, facilè erit ad breuem summam redigere omnia, quæ primo die resurrectionis suæ Christus dominus, ad ostendendam, & confirmandam suā resurrectionem, gessit. Resurrexit enim summo manè, & statim matri suæ apparuit. Interim veniunt mulieres ad monumentum, eisq; propè accedentibus opera Angeli terræmotus factus est, & lapis è monumento reuolutus. Quo visu redeūt mulieres ad Apostolos, & Magdalena narrat Petro ac Ioanni, ablatum corpus Iesu. Veniunt hi ad monumentū, & vident omnia, quæ à mulieribus acceperant; redeunt tā non viso Domino. Mulieres verò, quæ cum eis iterum venerant, in monumento manent: cùmq; ibi adessent, vidrunt Angelum sedentem, super lapidé in vestibulo sepulchri: cuius monitu ingrediuntur sepulchrum, ibiq; conspiciunt duos Angelos, ut in ore duorum, vel trium testium staret resurrectionis verbū. Porrò mulieres territæ exeūt de monumento, & aliæ quidem procul recedunt: Maria autem manet plorans in vestibulo iterū, atque iterum inflectens sese ad scrutandū sepulchrū, ubi iterum Angelos aspexit, & paulò post cōuersa retrorsum vidit Dominum. A quo iussa nunciare discipulis, quæ viderat, egreditur ocyus, breuique cæteras mulieres cōsequitur, quibus narrat, quæ viderat, & omnes gaudio, & admiratione perfusæ iter eadem sedulitate prosequuntur. Dùm autem ita incedunt, omnib. rursum Christus in via ostenditur: quo adorato ad discipulos iterum mittunt. Perueniunt illæ ad cęnaculum, narrant, quæ audierant, & viderant, nullus tamen eis fidem adhibet: quin potius duo è discipulis penè desperati in oppidum, cuius fortassè erant incolæ, discedunt. Petrus verò ductus desiderio videndi Dominum, iterum ad monumentum veniens, eadem, quæ prius viderat, intuetur, cùmq; admirabūdus, ac cogitabūdus rediret, ecce subitò fit ei Christus obuiam, consolaturq; mœrentem, & ad cōdiscipulos mittit. Quo facto ad reuocandos duos alios discipulos properat Christus, eisque fit viæ comes, ac tandem se illis cognoscendū præbet in fractione panis. Redeunt illi ad cœnaculum, ubi socios congregatos inueniunt de apparitione Petro facta colloquētes, quibus ipsi narrant, quomodo à se quoque fuerit visus, & cognitus. Denique, dùm hęc geruntur, Christus stetit in medio eorum, ac varijs modis se verè resurrexisse ostendit, sicq; *gauisi sunt discipuli viso Domino*.

SECTIO V.

Quoties, & quo ordine apparuerit Christus post diē resurrectionis vsque ad Ascensionem suam.

EXpositis ijs, quæ primo die resurrectionis sunt gesta, superest, vt cæteras apparitiones ad huius materiæ complementum percurramus. Quod breuius expediri poterit, quia & Euangelistæ pauca de ijs scribunt, & minor est in eis varietas, ac difficultas.

Christus post diem resurrectionis vsque ad octauum nō apparet discipulis.

Primò dicendum est, post diem resurrectionis nō apparuisse Christum discipulis usq; ad octauū diem, in quo sexta apparitio in ordine facta est. Loquimur de ijs, quæ scripta sunt. Nam, de ijs, quæ in illis intermedijs diebus acciderunt, nihil est memoriæ proditum, & hoc sensu intelligēda sunt omnia, quæ dicemus. Et ita est certa assertio ex Ioā. 24. ubi tā hæc apparitio narratur, & patebit amplius ex sequenti assertione. In hac verò apparitione nihil noui accidit ad manifestandum resurrectioné pertinés, quod in superioribus explicatum nō sit. Agere autem de priori Thomæ infidelitate, & de fide, quam in hac apparitione concepit, ac de sensu illorum verborum, *Dominus meus, & Deus meus*, deque Christi sententia, *Quia vidisti me, Thoma, credidisti, Beati, qui non viderunt, & crediderunt*, non est nostri instituti: in materia tamen de Fide, & de Trinitate multa de his dici solēt. Illud solum aduertere oportet, ex illis verbis Christi intulisse quosdam, Thomam non tetigisse Christū, sed viso illo statim credidisse. Quia Christus non dixit *Quia tetigisti me*, sed *quia vidisti*, qđ sentit Euthym. Ioan. 20. Sed in primis (ut Aug. notauit tract. 121. in Ioan.) ex verbis Christi hoc colligi non potest. Nàm, verbum *videndi*, usitata significatione non tā de aspectu, sed ēt de omni experimēto sensib. facto dici solet. Vnde sensus proprius verborum Christi est, beati qui eas res, quas experti non sunt, neq; sensibus perceperunt, credidere. Qui sensus satis cōfirmatur ex superioribus verbis eiusdem Christi. *Infer digitum tuum huc, & vide manus meas*. Nàm *inferre digitum*, non ad visum spectat: sed ad explorationem tactus. *Videre* ergo, ibi nihil aliud est, quam sensu experiri. Quocirca, certum esse debet, Thomam tetigisse Christi vulnera. ꝙ testatur Athan. orat. citata lectione precedēti, & Aug tract. 121. in Ioann. qui non solum dicit, Thomam tetigisse, sed etiam *per hoc, quod videbat, atque tangebat, remota dubitatione credidisse*. Itaq; sentit per contactum ad fidem peruenisse. Et idem sentiunt Cyril. 12. in Ioan. c. 58. & Chrys. hom. 86. in Ioan. & Greg. hom. 26. in Euangelia, Tertul. lib. de Anima cap. 17. & alij. Atq: hoc pertinuit ad maiorem attestationem, & confirmationé resurrectionis, propter quam Christus hæc omnia faciebat.

Thomas Christi resuscitati vulnera & visu explorat, & tactu.

Vltimò, est in hac apparitione obseruandū. Rupertum lib. 14. in Ioannem existimasse hanc apparitionem non fuisse factam Ierosolymis in eodem cœnaculo, in quo facta fuerat quinta apparitio in die resurrectionis: sed in Galilæa. Tùm quia cùm Apostoli accepissent præceptum à Christo eundi in Galilæam, non videtur verisimile tot diebus distulisse profectionem, Ierosolymisque mansisse. Tùm etiam, quia Hieron. Matth. 28. interpretans apparitionem in Galilæa factam, quam ibi Matth.

narrat,

narrat, inquit, *Tunc manifestius ostenditur Thomę, & latus lancea vulneratum & manus fixas demonstrat clauis.* Nihilominus certum existimo, hanc apparitionem factam esse in eodem loco, atq; eisdem ianuis clausis. Quæ est sententia Augustini, Chrys. Cyrilli, & ferè omnium in hunc locum. Et patet ex contextu Ioannis: *Et post dies octo iterum erant discipuli eius intus:* vbi illæ particulæ, *iterum*, & *intus*, apertè indicant semel fuisse congregatos in illo loco, & absente Thoma, Christum stetisse in medio eorum, & postea eosdem iterum conuenisse, præsente Thoma. Et idem colligi potest ex similitudine aliorum verborum, & totius narrationis. Item quod hæc apparitio non sit illa facta in Galilæa, quam narrat Matth. est euidens. Quia illa apparitio facta est in monte, vt colligitur ex illis verbis Matth. *Abierunt in Galilæam in montem, vbi constituerat illis Iesus, & videntes eum adorauerunt.* Vbi Hiero. *Post resurrectionem Iesus in monte Galilea conspicitur.* Hæc autem apparitio facta est *ianuis clausis*, quomodo ergo possunt esse vna, & eadem? Nisi quis cum Ruperto dicat apparuisse in Galilęa in domo aliqua supra montem ædificata, quam Rupertus dicit, fuisse domum B. Virginis in ciuitate Nazaret, quæ in monte ædificata erat, vt dicitur Luc. 4. Sed hoc totum valdè est voluntarium, & præter synceram veterum expositionem. Neque existimo Hieronymum sensisse contrarium. Non enim dicit, tùnc Christum primò fuisse ostensum Thomę, sed manifestius fuisse ostensum. Quæ verba potius indicant, iam antea fuisse illi ostensum. Tunc autem dī manifestius fuisse id factum, vel quia non iam inter priuatos parietes: sed media luce, & coram pluribus testibus se ostendit. Vel certè, quia ipsamet iterata ostensio est maior eiusdem rei, veritatisq; confirmatio, ac declaratio. Quod aūt discipuli distulerint profectioné in Galilæam per octo dies, non est mirandum. Primum quia oportebat, prius oēs Christi sectatores de hoc admoneri, & ad profectionem parari, & præsertim expediebat, ipsum Thomam reuocari, ac persuaderi, vt vnà cū alijs proficisceretur. Deinde propter Iudæorū turbationem oportebat paulatim progredi, & aliquā moram interponere, vt securius possent incidere.

Apparitio discipulis Thoma, Ierosolymis facta.

Match. 28.

Luc. 4.

Septima Christi resurgentis apparitio quæ.

Secundò dicēdum est, septimam apparitionem fuisse ad mare Tiberiadis præsentibus quatuor Apostolis, Petro, Thoma, Ioanne, & Iacobo fratre eius. Nathanaele, & duobus alijs discipulis, prout latè narrat Ioan. c. 21. Ex cuius verbis constant satis apertè oēs circunstantię huius apparitionis, & quomodo in ea Christus varijs modis suam resurrectionem confirmarit. Quòd verò acciderit prædicto ordine colligi potest ex illis verbis, *Hec iā tertio manifestatus est Iesus discipulis suis.* Hæc enim verba nō possunt simpliciter intelligi numerādo oēs apparitiones, neq; etiam numerando apparitiones factas viris, tametsi velimus discipulorum nomine viros interpretari. Quia constat ea dictis pluries antea apparuisse, tàm viris quàm fęminis: ergo necessario intelligendum est, hanc esse apparitionem tertiam, vel inter eas, quæ factæ sunt multis discipulis simul, & ita sit, primam, & secundam ex his tribus fuisse duas antea factas in cęnaculo ianuis clausis. Nàm in oībus alijs non apparuerat, nisi uel fœminis, vel vni Petro, vel ad summum, duobus discipulis. Concluditur ergo, hanc apparitionem fuisse proximè consequutam post aliam factam octauo die resurrectionis, atq; ita esse ordine septimā. Vel certè exponere possumus hanc fuisse tertiam apparitionem in ordine narrationis Ioannis, non simpliciter, quia hoc modo potius est quarta, cū prius narrauerit apparitionem factam Magdalenæ: sed respectu virorum, vel multitudinis discipulorum. Et hoc sensu idem concludi potest, quia uerisimile est, Ioannem more suo seruasse rerum gestarum ordinem in historiæ narratione. Præsertim, quia indubitatum est, hanc apparitionem non euenisse ante transactum octauum resurrectionis diem. Nā (vt diximus) discipuli vsque ad octauum diem Ierosolymis manserunt: hæc autem apparitio in Galilæa facta est. Nàm mare Tiberiadis in Galilæa erat. Quod autem fuerit, prima eorum, quæ factæ sunt in Galilæa, eadem fit coniectura ex prædictis uerbis Ioānis, & ex ordine narrationis. Vnde Glossa interlinealis aliter exponens prædicta uerba, eādem sensum confirmat. Dicit enim, hunc fuisse tertium diem, in quo Christus se manifestauit. Primus. n. fuit dies resurrectionis: secundus, dies octauus, tertius, in quo præsens apparitio fuit facta, de quo quantum à superioribus distet, ignoratur.

Obiectio.

Dices, in principio huius narrationis ait Ioannes, *Postea manifestauit se iterum Iesus*, ergo iam prius se manifestauerat in Galilæa.

Respōsio.

Rńdeo negando consequentiam, quia particula, *iterum*, solum denotat iterationem similis rei gestæ. Dicit ergo Ioannes, iterum se Christum manifestasse, quia iam prius se manifestauerat, licèt non in Galilæa. Nec refert, ꝙ non semel tātum, sed sæpe se manifestauerat, quia particula *iterum* nō significat idem, quod *secundo*, sed potius idem, quòd *rursus*, Hispanè, *otra vez*. quod si quis contendat significare idé, quod *secundo*, & dicere relationem ad solam aliam priorē apparitionem dicat, hanc fuisse secundum apparitionem factam præsente Thoma. Vnde, cùm Euangelista proximè narrasset apparitionem factam Thomæ, subdit, iterum Iesum se ostendisse Thomæ cū alijs discipulis.

Continet aūt apparitio hæc duas præcipuas partes. Prior propriè pertinuit ad manifestationem, & confirmationem resurrectionis Christi, & ideò, finita narratione huius partis, subdidit Ioānes. *Hoc iam tertio manifestauit se iterū Iesus*, & tota huius partis narratio est clara, & multa continet mysteria secundum mysticam interpretationem, sed nō est nostri instituti hæc persequi. Neque in ijs, quæ spectant ad confirmādum mysterium resurrectionis, de quo agimus, specialis difficultas occurrit: Legatur Greg. hom. 24. in Euang. Aug. tract. 122. in Ioan. Chrysost. hom. 86. & sequentib. Cyril. lib. 12. ca. 63. & ibi reliqui expositores. Posterior pars huius historiæ continet institutionem visibilis Monarchię Ecclesiasticę, summumq; pontificatum Petro à Christo collatū, sicut fuerat ante promissus. De qua re, quæ grauissima est, & pp quam præcipuè Ioannes scripsit hāc apparitionem, his tēporibus latissimè contra hæreticos disputatum est, & in materia de fide nonnulla à nobis tradita sunt, quæ (si Deus opē tulerit) aliquando in lucem emittētur. Addit verò obiter Ioannes in hac apparitione, prædixisse Christum Petro mortem eius, de ipso uero Ioanne aliquid ambiguum, & subobscurum prædixisse, unde orta est, quæstio, an Ioannes mortuus fuerit, quā in fine huius operis tractabimus.

Octaua Christi resurgentis apparitio in monte Galilęę facta.

Dico tertio, octauam apparitioné esse illā, quam in monte Galilęæ factam Matth. narrat. Ita docet Aug. 3. de cons. Euang. ca. 25. quem omnes sequuti sunt. Et coniectura esse potest. Quia aliæ apparitiones, de quibus dicemus in sequenti conclusione, factæ sunt in Iudæa, sed pręcedens apparitio facta est in Galilęa, ergo & hęc ibidem est facta: ergo credendum est, contigisse antequam discipuli in Iudęam redirent. Euenit ergo proximè post superiorem apparitionem ad mare Tiberiadis factā. Narrat porrò Matth. hanc apparitionem factam esse coram undecim discipulis: non uerò dicit, illos fuisse solos, quin potius credibile est magnum discipulorum numerum illuc cōfluxisse, ut inferius annotabimus. Et potest sumi coniectura ex illis verbis.

Matth. 28.

Marci ostendimus) vt discipuli viderent Christum ascendentem, necesse fuit foras educi. Neque oportet intelligere ita Christum eos eduxisse, vt visibiliter eos fuerit comitatus in itinere, neque enim credibile est, tantam multitudinem discipulorum simul fuisse profectam: sed diuisim, aut diuersis vijs, ad vitandum populi tumorem. Ergo non oportebat, Christū eos visibiliter comitari. Nisi quis fortassè piè meditetur, Christum vnà cum Virgine, & aliquibus Apostolis visibiliter incessisse, quod nobis nihil obstat. Quia nihilominus sequens apparitio, prout facta est vniuerso cætui discipulorū, numerari potest, vt distincta: præsertim cum nouo, & inusitato modo fuerit facta. Dr ergo Christus eduxisse foras discipulos, eò ꝙ iusserit eos exire, & omnes conuocare in eum locum, à quo erat in cœlum ascensurus. Illic ergo iterum ab omnibus discipulis visus est, vel in terra, vel in aere (ut D. Thom. vult) propè terram. Verisimile enim est, prius fuisse aliquantulum à terra eleuatum, vt ab omnibus commodissimè videri posset, atque ita aliquo breui tépore fuisse cum eis, & (vt ait Lucas.) *eleuatis manibus benedixisse eis*, ac tandem ab eis recessisse.

Variæ Xpi resurgētis apparitiones.

Vltimò, addendum est præter has apparitiones, quas Euangelistæ narrant, sæpius illis quadraginta diebus Christum apparuisse. Hoc colligitur primo ex Act. 1. illis Verbis. *Quibus, & præbuit seipsum viuum post passionem suam, in multis argumentis per dies quadraginta apparens eis.* Secundò ex Paulo 1. ad Cor. 15. vbi loquitur in hæc verba, *Visus est Cephæ* (de hac apparitione iam diximus.) *& post vndecim*, de hac ét diximus, posse esse eandem cum ea: quæ facta est præsente Thoma, Dominica in octa. Resurrectionis, vt benè exponit D. Tho. 1. Cor. 15. Aduertendum tñ est, Græca habere hoc loco *duodecim*, & ita legere Chryso. & Teoph. ibi, & Eusebium ad Marinum apud Anastasium Nicenum, quæstio. 90. in scripturam. Vnde Græci interpretes variè exponunt. Primò, Chryso. hom. 38. ait, loqui Paulum de aliqua apparitione facta omnibus Apostolis post ascēsionem, & electionem Matthiæ. Nā, infrà ét loquitur de apparitione sibi facta, quā constat, fuisse post ascensionem, & aliæ, quas ibi numerat, incertum est, qñ factæ sint. Secundò, alij dicunt, sermonem esse de prædicta apparitione diei octauę, & ibi affuisse Mathiam, & numeratum esse à Paulo, quia iam tunc, cum Paulus, scripsit, erat vnus ex duodecim. Tertiò, ait Iansenius, illud nomen, *duodecim*, non esse positum propter numerū personarum: sed ad significandum collegiū Apostolicum, & ita vtitur hoc loco ad confirmandam similem expositionem alterius loci Io. 20. quam supra tractauimus. Et Aug. lib. 3. de cons. Euang. c. 25. quamuis fateatur, varias esse huius loci lectiones: magis tñ indicat legendum esse, *duodecim*, & inter alias explicationes insinuat hanc tertiam ijs verbis, *Siue sacratum illum numerum, etiam in vndecim store voluerit, quia duodenarius in eis numerus ita mysticus erat, vt non posset in locum Iudę, nisi alius, idest, Mathias, ad conseruandum sacramentum eiusdem numeri subrogari.* Ex quibus verbis colligi potest, aliquod maius esse fundamentum, vt nomen, *duodecim*, retentum sit ad significandum collegiū Apostolicum deficiente Iuda, quàm nomen *vndecim*, ad significandum reliquos Apostolos deficiente Thoma, scilicet, propter mysteriū, & quia prius viuente Christo fortasse eo nomine appellabantur. Quartò, tādem addit ibidem Augustinus, nō oportere hunc locum intelligere de duodecim Apostolis, sed de aliquibus duodecim discipulis, quicunq; illi fuerint. Et potest hoc fieri verisimile, quia statim dicit Paulus, deinde apparuisse Christum omnibus Apostolis. Quòd si hoc verum est, consequenter dicendum est, hanc apparitionem esse distinctam ab ijs, quæ in Euangelio narrantur. Melius tamen est retinere vulgatam latinam editionem, quā sequuntur Ambr. Hieronym. Ansel. D. Thom. & alij, & ex Græcis ita etiam legit Theodoretus. Qua lectione supposita rectè exponitur hic locus de apparitione facta octauo die Paschæ, vt diximus. Quamuis Anselmus, & nonnulli alij exponant per synecdochē de quinta apparitione facta in die Paschatis, quod non ita placet, vt superius dictum est.

Addit præterea Apostolus, *deinde visus est plusquam quingentis fratribus simul.* De quo Hierony. q. 7. ad Hedibiam probabile existimat, hanc apparitionem factam esse in Galilæa: an verò sit distincta ab ijs, quæ narrantur in Euangelio, vel eadem cum illa, quæ facta est in monte Galilææ, (quam Matth. narrat) incertum est.

Iacobo Alphęi post resurrectionem Xps apparet
1 Cor. 15.
Gala. 1. & 2.

Dicit præterea Paulus. *Deinde visus est Iacobo.* Hæc apparitio nona est, & distincta ab omnibus supra tractatis. Nominando enim *Iacobum*, satis significat illi singulariter factam esse, ut omnes interpretes exponunt, qui etiam hoc intelligunt de Iacobo Alphæi, seu fratre Domini. De quo ad Gal. 1. ait Apostolus. *Alium Apostolorum vidi neminem, nisi Iacobum fratrem Domini*; & cap. 2. hunc Iacobum numerat inter tres columnas Ecclesiæ cum Petro, & Ioanne. Quando autem hęc apparitio facta sit, quidam existimant, factam esse ipso die resurrectionis summo mane, propter historiam, quā refert Hierony. de scriptoribus Eccles. ex quodam Euangelio Hebræorum, scilicet, hunc Iacobum in nocte cœnæ vouisse non comesturum panem; donec videret Christum ei apparuisse, ac dixisse, *Frater mi, comede panem tuum, quia resurrexit filius hominis à dormientibus.* Nam, si hæc est vera historia, necesse est, dicere certissimè illi apparuisse, ne tanto tempore ieiunus perseueraret. Sed D. Th. super Paulum propter hanc causam non admittit hanc historiam, & Augu. 3. de Consen. Euang. c. 25. existimat, hanc apparitionem esse factam post alias, quarum Paulus prius fecerat mentionem.

Ad hæc ait Paulus, *Deinde Apostolis omnibus*, hæc esse potuit apparitio illa, quam Marcus refert, factam esse recūbentibus vndecim discipulis. Tandem dicit, *Nouissimè aūt omnium tanquam abortiuo visus est & mihi.* Hæc iā nō pertinet ad proprias apparitiones resurrectionis: sed ad eas, quæ factæ sunt post ascensionē, de quibus postea dicendum.

Vltimò, circa hanc conc. est aduert. Ignatium in epist. ad Polycarpū, & Smyrnenses de se ita loqui. *Ego verò, & post resurrectionem in carne eum vidi.* Quę verba nunc desiderantur in epist. ad Polycarpū: ea verò ex eadem Epist. refert Hieron. de script. Eccles. in Ignatio, in epist. aūt ad Smyrnen. habētur in hunc modum. *Ego verò non modo in carne ipsum cognosco ex natiuitate, & crucifixione eius; sed & post resurrectionem scio eum in carne fuisse, & credo etiam nunc esse*; & eodem modo referuntur ab Euseb. lib. 3. c. 30. aliàs 36. Ex quibus verbis non colligitur aliqua sensibilis apparitio Ignatio facta: si aūt priori modo legantur illa verba, prout à Hieronymo referuntur, dicere posset aliquis, Ignatiū vidisse Christū cū alijs discipulis in aliqua apparitione earū quę ab Euangelistis narrantur: Quia fortassè tūc Ierosolymis, vel in Galilęa inuentus est inter discipulos. Sed hoc admitti nō pōt si veræ sunt epistolę Ignatij ad B. Virginē, & ad Ioannem. Nàm, ex eis colligitur, Ignatiū prędicatione Ioannis Euangelistę ad fidem fuisse cōuersum. Vnde, necesse est, hanc visionē Ignatij, si verè fuit sensibilis, post ascensionem dñi fuisse, hoc tñ, nec sufficiens hēt fundamētum, nec cohęret cū verbis suprà citatis, in quibus distinctè fit sermo de tpe resurrectionis, & post ascensionem. Quocirca de hac apparitione nihil est certum, neque de alijs, pręter eas, quas adduximus.

A R-

ARTICVLVS VI.

Vtrùm Christus veritatem resurrectionis debuerit argumentis declarare.

308 3. d. 21. q. 2. art 3. & 4. & opusc. 3. c. 241. et opu. 60. c. 22. co. 4. li. 1. de fid. c. 5. non procul à fine tom. 2. Ho 26. in Euang. in pri. illius.

D quintum sic proceditur. Videtur, quòd Christus veritatem resurrectionis, non debuerit argumentis declarare. Dicit enim Ambros. Tolle argumenta, vbi fides quæritur, sed circa resurrectionem Christi quæritur fides. Non ergo habent ibi locum argumenta.

2. Præterea Gregor. dicit. Fides non habet meritum, vbi humana ratio præbet experimentum. Sed ad Christum non pertinebat meritum fidei euacuare. Ergo ad eum non pertinebat resurrectionem per argumenta confirmare. B

3. Præterea, Christus in mundum venit, ut per eum homines beatitudinem adipiscantur: secundum illud Ioan. 10. Ego veni vt vitam habeant, & abundantius habeant. Sed per huiusmodi ostensiones argumentorum videtur humanæ beatitudini impedimentum præstari, dicitur enim Ioan. 20. Beati qui non viderunt, & crediderunt. Ergo videtur, quòd Christus non debuerit per aliqua argumenta resurrectionem suam manifestare.

Sed contra est, quod dicitur Act. 1. quòd apparuerit discipulis Christus per dies quadraginta in multis argumentis, loquens de regno Dei.

Respondeo dicendum, quòd argumentum dicitur dupliciter. Quandoque dicitur argumentum quæcunque ratio, rei dubiæ faciens fidem. Quandoque autem dicitur argumentum, aliquod sensibile signum, quod inducitur ad alicuius veritatis manifestationẽ: sicut etiam Arist. in libris suis aliquando vtitur nomine argumenti. Primò igitur modo accipiendo argumentum, Christus non probauit discipulis suam resurrectionem per argumenta, quia talis probatio argumentatiua processisset ex aliquibus principijs: quæ si non essent nota discipulis, nihil per ea eis manifestaretur: quia ex ignotis non potest aliquid fieri notum. Si autem essent eis nota, non transcenderent rationem humanam, & ita non essent efficacia ad fidem resurrectionis astruendam, quæ rationem humanam excedit. Oportet enim principia ex eodem genere assumi, vt dicitur in primo Posteriorum. Probauit autem eis resurrectionem suam per auctoritatem sacræ Scripturæ (quæ est fidei fundamentum) cùm dixit. Oportet impleri omnia, quæ scripta sunt in Lege, & Psalmis, & Prophetis de me, vt habetur Luc. vlt. Si autem accipiatur secundo modo argumentum, sic dicitur Christus suam resurrectionem argumentis declarasse, inquantum per quædam euidentia signa, se uerè resurrexisse ostendit. Vnde in Græco, vbi nos habemus, in multis argumentis, loco argumenti, ponitur τεκμήριον quod est signum euidens ad probandum. Quæ quidem signa resurrectionis, Christus ostendit discipulis propter duo. Primò quidem, quia non erant corda eorum disposita, ad hoc, quòd de facili fidem resurrectionis acciperent, vndè ipse dicit eis Luc. vlt. O stulti, & tardi corde ad credendum. Et Marc. ult. exprobrauit illis incredulitatem eorum, & duritiam cordis. Secundò,

In Rheto. ad Alexãdrum ca. 14 à me. tom. 6.

Lib. 1. tex. 20. tom. 1.

C

D

A ut per huiusmodi signa eis ostensa, efficacius eorum testimonium redderetur, secundũ illud 1. Ioan. 1. Quod vidimus, & audiuimus, & manus nostræ contrectauerunt, hoc testamur.

Ad primum ergo dicendum, quòd Ambrosius ibi loquitur de argumentis secundum rationem humanam procedentibus, quæ inualida sunt ad ea, quę sunt fidei ostendenda: sicut ostensum est. In corpo. artic.

Ad secundum dicendum, quòd meritum fidei est ex hoc, quòd homo ex mandato Dei credit, quod non videt. Vndè, illa sola ratio meritum excludit, quę facit videri per scientiam id, quod credendum proponitur, & talis est ratio demonstratiua. Huiusmodi autem rationes Christus non induxit ad resurrectionem suam declarandam.

Ad tertium dicendum, quòd (sicut dictum est) meritum beatitudinis, quod causat fides, non totaliter excluditur, nisi homo nollet credere, nisi ea, quæ videt, sed quod aliquis ea, quæ non videt credat per aliqua signa uisa, non totaliter fidem euacuat, nec meritum eius. Sicut & Thomas, cui dictum est. Quia vidisti me, credidisti, aliud vidit, & aliud credidit, vidit vulnera, & credidit Deum. Est autem perfectioris fidei, qui non requirit huiusmodi auxilia ad credendum. Vndè, ad arguendum defectum fidei in quibusdam, Dominus dicit Ioan. 4. Nisi signa, & prodigia videritis, non creditis. Et secundum hoc potest intelligi, quòd illi, qui sunt tam prompti animi, vt credant Deo, etiam signis non visis, sint beati per comparationem, ad illos, qui non credunt nisi talia videant.

COMMENTARIVS.

CVm Diuus Thom. in superioribus articulis declarasset, oportuisse Christum non resurgere manifestè coram discipulis: sed postea manifestari aliquibus, quorum testimonio in aliorum notitiam deueniret: in hoc art. & sequenti explicat, hoc fuisse, & conuenienti, & sufficienti modo à Christo domino perfectum. Porrò in præsenti art. ut illum conuenientem modum explicet, simul declarat uerba illa Act. 1. Præbuit se ipsum viuum post passionem suam in multis argumentis. Quorum sensus est, Christum multis argumentis ostendisse suis discipulis se esse viuũ, atque adeò surrexisse. Vt autem D. Thom. explicet, quid nomine argumentorum ibi intelligitur, distinguit significationẽ illius uocis. Interdum enim quæcunque ratio rei dubiæ faciens fidem dicitur argumentum: & hoc modo non sumitur (inquit) in prædictis uerbis. Quia ille non fuisset conueniens modus ostendendi resurrectionem. Nàm res supernaturales nõ possunt hoc modo ratione ostendi: sed diuina auctoritate, qua Christus est usus, tàm scripturis vtendo, quàm in memoriam reuocãdo suam promissionem, ac prędictionem Luc. 24. Hæc sunt verba, quę loquutus sum ad vos, cum adhuc essem vobiscum: & ibidem, ò stulti, & tardi corde ad credendum in ijs, quę loquuti sunt Prophetę. Eadem auctoritate vsi sunt Angeli, quando anounciarunt resurrectionem illis verbis. Surrexit sicut dixit: & illis, Pręcedet vos in Galilęam, ibi eum videbitis, sicut dixit vobis: & apertius apud Lucam, Recordamini, qualiter loquutus est vobis, cum adhuc in Galilæa esset. Alio modo (inquit D. Thom.) dicitur argumentum, quodcunq; signum sensibile, quo aliqua res ostenditur, & hoc modo, dicit, sumi in prædicto loco Acto.

Testimonij. Act. 1. Expositio

Argumẽti uox qd denotet.

A Acto, quod rectè colligit ex nomine Græco, σημεῖον, quod propriè significat signum rei, non qualecunq; sed certum, ac uerum. Idemq; colligi potest à sufficienti enumeratione. Et præterea, quia ueritas rei factæ secundum realem existentiam, nō potest argumentis ostendi ex natura rei sumptis: sed ex effectibus, ac signis ostendi debet. Vndè, tandē concludit D. Tho. hunc modum fuisse conuenientem duplici ratione, scilicet & propter tarditatem, ac indispositionem discipulorum, & vt eorum testimonium efficacius redderetur, ut enim constat ex materia de Fide: quamuis sensibilia experimenta aliquorum effectuum, vel signorum non sint fidelibus ratio credendi, neq; simpliciter necessaria ad fidem, quæ diuina auctoritate nititur: multū tamē conferre possunt, vt res propositæ fiant credibiles. Atq; ex ijs facilè constant omnia, quæ D. Tho. tradit etiam in solutionibus argumentorum.

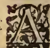
Resurrectionis Xpi argumēta q̄ fuerint. Luc. 24.

Solum potest quis hærere circa illam distinctionem D. Tho. Quia nullum signum sensibile est efficax ad ostendendam, aliquam ueritatem, nisi in ui alicuius rationis, & syllogismi, ut quando Christus ad ostendendam suā resurrectionem dicebat, *Palpate, & videte, quia spiritus carnem, & ossa non habet*, virtute faciebat hunc syllogismum: spiritus carnem & ossa non habet: atqui ego habeo carnem, & ossa, vt uidetis: ergo non sum apparens spiritus, sed uerum corpus habeo. Et similiter, quando comedebat, uirtute ita concludebat. Qui uerè comedit, viuit: sed ego comedo, vt uidetis: ego uiuo. Hæc igitur argumenta Christi continebant veras ratiocinationes, ergo, neque distinctio D. Thom. locum habent, neque uerum est, *argumentum* eo loco non sumi pro ratione, seu ratiocinatione. Respōdetur, difficultatem oriri tātum ex ambiguitate uocis D. Tho. enim in priori membro rationem facientem fidem distinait ab experimento, ita ut significet ostensionem factam ex principijs rei, quę abstrahāt à signis sensibilibus, & hnc modo distinait argumētum in illa priori acceptione à signo sensibili. Nihilominus tamen uerū est signum sensibile, vt intellectui aliquid aliud præter se ipsum ostendat, ad aliquam rationationem reuocādum esse. Quin potius propter hanc maximè causam nomē *argumenti* illi accommodatur.

ARTICVLVS VI.

Vtrum argumenta, quæ Christus induxit, sufficienter manifestauerint resurrectionem eius.

307 Locis sup. art. 5. not.

AD sextum sic proceditur. Videtur, quod argumenta, quæ Christus induxit, non sufficienter manifestauerint ueritatem resurrectionis eius. Nihil enim ostendit Christus discipulis post resurrectionem, quod etiam Angeli hominibus apparentes, vel non ostenderint, uel ostendere non potuerint: nam, Angeli frequenter in humāna effigie se hominibus ostenderunt: & cum eis loquebantur, & conuersabantur, & comedebant, ac si essent homines ueri: sicut patet Genes. 18. de Angelis, quos Abraham suscepit hospitio, & in libro Tobiæ, de Angelo qui eum duxit, & reduxit. Et tamen Angeli non habent vera corpora naturaliter sibi unita, quod requiritur ad resurrectionem. Non ergo signa, quæ Christus discipulis exhibuit, fuerunt sufficientia ad resurrectionem eius manifestandam.

2. Præterea, Christus resurrexit resurrectione gloriosa, idest, habens simul humanam naturam cum gloria. Sed quædam Christus ostendit discipulis, quæ videntur esse contraria naturæ humanæ (sicut quòd ab oculis eorum euanuit, & quòd ad eos ianuis clausis intrauit) quædam autem videntur esse contraria gloriæ: puta, quòd manducauit, & bibit, & quòd habuit vulnerum cicatrices. Ergo uidetur, quòd illa argumenta non fuerint sufficientia, neque conuenientia ad fidem resurrectionis ostendendam.

3. Præterea, Corpus Christi non erat tale post resurrectionem, ut tangi deberet ab homine mortali, vnde & ipse dixit Magdalenæ Ioan. 20. Noli me tangere, nondum enim ascendi ad Patrem meum. Non ergo fuit conueniens, quod ad manifestandam veritatem resurrectionis suæ seipsum discipulis palpandum
B *exhiberet.*

4. Præterea, Inter dotes glorificati corporis, præcipua videtur esse claritas, quam tamen in resurrectione nullo argumento ostendit. Ergo videtur, quòd insufficientia fuerint illa argumenta ad manifestandam qualitatem resurrectionis Christi.

5. Præterea, Angeli in testes resurrectionis inducti, ex ista dissonantia Euangelistarum, insufficientes videntur. Nàm apud Matth. Angelus super lapidem reuolutum, apud Marcum uerò, intus Angelus describitur uisus à mulieribus ingressis monumentum. Et rursus ab istis unus, à Ioanne duo sedentes, à Luca verò duo stantes describuntur. Inconuenientia ergo uidentur testimonia resurrectionis. Arg. suppletum.

Sed contra est, quòd Christus, qui est Dei sapientia, suauiter, & conuenienter disponit omnia: vt dicitur Sapient. 8.
C

Respondeo dicendum, quòd Christus resurrectionem suam dupliciter manifestauit, scilicet, testimonio, & argumento, siue signo. Et utraque manifestatio in suo genere fuit sufficiens. Est enim usus duplici testimonio ad manifestandam suam resurrectionem discipulis: quorum neutrum potest refelli. Quorum primum est testimonium Angelorum, qui mulieribus resurrectionem annunciauerunt, ut patet per omnes Euangelistas. Aliud autem est testimonium Scripturarum, quas ipse proposuit ad ostensionem suę resurrectionis: vt dicitur Lucę vltimo. Argumenta, etiam fuerunt sufficientia ad ostendendam veram resurrectionem, & gloriosam. Quòd autem fuerit vera resurrectio, ostendit uno modo ex parte corporis. Circa quod, tria ostendit, primo quidem,
D *quòd esset corpus verum, & solidum non corpus fantasticum uel rarum, sicut est aer. Et hoc ostendit per hoc, quòd corpus suum palpabile prębuit. Vnde ipse dicit Luc. vltim. Palpate, & uidete, quia spiritus carnem & ossa non habet, sicut me uidetis habere. Secundò, ostendit, quòd esset corpus humanum, ostendendo eis ueram effigiem, quam oculis intuerentur. Tertiò, ostendit eis, quòd esset idem numero corpus, quod prius habuerat, ostendendo eis uulnerum cicatrices. Vnde ut legitur Luc. ultim. dixit eis. Videte manus meas & pedes meos, quia ego ipse sum. Alio modo ostendit eis ueritatem suę resurrectionis ex parte animę, iteratò corpori vnitę. Et hoc ostendit per opera triplicis uitę. Primò quidem, per opus uitę nutritiuę, in*

hoc

hoc, quòd cum discipulis manducauit & bibit: & vt legitur Luc. vltim. Secundò, per opera vitæ sensitiuæ. in hoc, quòd discipulis ad interrogata respondebat, & præsentes salutabat, in quo ostendebat se, & videre, & audire. Tertiò, per opera vitæ intellectiuæ in hoc, quòd eis loquebatur, & de Scripturis differebat. Et ne quid deesset ad perfectionem manifestationis, ostendit etiam se habere diuinam naturam, per miraculum, quod fecit in piscibus capiendis, & vlterius per hoc, quod eis videntibus abscendit in cælum; quia, vt dicitur Ioan. 3. Nemo ascendit in cælum, nisi qui descendit de cælo, Filius hominis, qui est in cælo. Gloriam etiam suæ resurrectionis ostendit discipulis, per hoc, quòd ad eos ianuis clausis intrauit: secundum enim quod Gregor. dicit in Hom. palpandam carnem Dominus præbuit, quam ianuis clausis introduxit, vt esse post resurrectionem ostenderet corpus suum, & eiusdem naturæ, & alterius gloriæ. Similiter etiam ad proprietatem gloriæ pertinebat, quòd subito ab oculis eorum euanuit, vt dicitur Luc. vlt. Quia per hoc ostendebatur, quòd in potestate eius erat, uideri, & non uideri: quòd in potestate eius erat, videri, & non videri: quod pertinet ad conditionem corporis gloriosi, vt suprà dictum est.

Hom. 26. in Euang. nò remote à principio.

Ad primum ergo dicendum, quòd licèt singula argumentorum non sufficerent ad manifestandam perfectè Christi resurrectionem, tamen omnia simul accepta perfectè Christi resurrectionem manifestant: maximè propter scripturæ testimonium, & angelorum dicta, & etiam ipsius Christi assertionem miraculis confirmatam. Angeli autem apparentes non asserebant, se homines esse; sicut asseruit Christus uerè se hominem esse. Et tamen aliter Christus manducauit, & aliter angeli. Nàm, quia corpora ab angelis assumpta, non erant corpora viua, uel animata, non erat uera comestio, licèt esset vera cibi contritio, & traiectio in interiorem partem corporis assumpti. Vndè, & angelus dixit Tob. 10. Cum essem vobiscum, videbar quidem vobiscum manducare, & bibere: sed ego cibo inuisibili utor. Sed quia corpus Christi uerè fuit animatum, uera fuit eius comestio. Ut enim August. dicit 13. de Ciuit. Dei, non potestas, sed egestas edendi, corporibus resurgentium aufertur. Vnde sicut Beda dicit, Christus manducauit potestate, non egestate.

q. 54. ar. 1. ad 2. ar. & ar. 3. ad 1. arg.

li. 13. c. 22. cu. fi. 10. 5. cap. 97 in Luc. paru ante med. tom. 3.

Ad secundum dicendum, quòd (sicut dictum est) argumenta quædam inducebantur à Christo ad probandam ueritatem humanæ naturæ, quædam uerò ad probandam gloriam resurgentis. Conditio autem naturæ humanæ, secundum quod in se consideratur (quantum scilicet ad statum præsentem) contrariatur conditioni gloriæ: secundum illud 1. Corin. 15. Seminatur in infirmitate, surget in uirtute. Et ideò, ea, quæ inducuntur ad ostendendam conditionem gloriæ uidentur habere contrarietatem ad naturam, non simpliciter, sed secundum statum præsentem: & econuerso. Unde Gregor. dicit in hom. quòd duo mira, & iuxtà humanam rationem sibi ualdè contraria, Dominus ostendit, dùm post resurrectionem corpus suum, & incorruptibile, & tamen palpabile demonstrauit.

Hom. 26. in Euang. paulo à prin.

Ad tertium dicendum, quòd (sicut Aug. dicit super Ioan.) hoc, quod Dominus dixit. Noli me tangere; nondum enim ascendi ad Patrem meum: sic dictum est, vt in illa fœmina figuraretur Ecclesia de Gentibus, quæ in Christum non credidit, nisi cum ascendisset ad Patrem: aut sic in se credi voluit Iesus, hoc est sic se spiritualiter tangi, quòd ipse, & Pater vnum sunt. Eius quippè intimis sensibus quodammodo ascendit ad Patrem, qui sic in eo profecerit, ut Patri agnoscat æqualem, hæc autem carnaliter adhuc in eum credebat, quem sicut hominem flebat. Quòd autem Maria, alibi legitur, Christum tetigisse, quando simul cum alijs mulieribus accessit, & tenuit pedes eius, quæstionem non facit, ut Seuerianus dicit, si quidem illud de figura est, hoc de sexu: illud de diuina gratia, hoc de humana natura. Vel sicut Chrysost. dicit, uolebat hæc mulier adhuc cum Christo conuersari, sicut & ante passionem, & præ gaudio nihil magnum cogitabat: quàmuis caro Christi multò melior facta fuerit resurgendo. Et ideò dixit. Nondum ascendi ad Patrem meum, quasi dicat. Non æstimes me iam terrenam uitam agere: quòd enim in terris me uides, hoc est, quia nondum ascendi ad Patrem meum, sed in promptu est, quòd ascendam. Vndè subditur; ascendo ad Patrem meum, & Patrem vestrum.

Trac. 121. à medio, plus, t. 9.

Ho. 85. in Ioan. sup illud. Noli me tangere, tom. 3.

Ad quartum dicendum, quòd sicut Aug. dicit in Dial. ad Orosium, Clarificata carne Dominus resurrexit: sed noluit in ea clarificatione discipulis suis apparere, quia non possent oculis suis talem claritatem prospicere. Si enim antequam moreretur pro nobis, & resurgeret, quando transfiguratus est in monte, discipuli eum uidere non potuerunt, quantò magis glorificata carne Domini, eum videre non potuerunt? Est etiam considerandum, quòd post resurrectionem Dominus hoc præcipuè uolebat ostendere, quòd idem ipse esset, qui mortuus fuerat quod multum poterat impedire, si eis sui corporis claritatem ostenderet. Nàm, immutatio quæ fit secundum aspectum, maximè ostendit diuersitatem eius quod uidetur; quia sensibilia communia (inter quæ est unum, & multa, uel idem, & diuersum) maximè dijudicat uisus. Sed ante passionem, ne infirmitatem passionis eius discipuli despicerent, intendebat Christus eis gloriam maiestatis suæ ostendere: quam maximè demonstrat claritas corporis. Et ideò ante passionem, gloriam suam demonstrauit discipulis per claritatem; post resurrectionem autem, per alia indicia.

In dia. 65. quæst. q. 14. in prin. tom. 4.

Ad quintum dicendum, quòd sicut Aug. dicit in lib. de Consensu Euangel. possumus intelligere unum Angelum uisum à mulieribus secundum Matth. & Marc. ut eas ingressas in monumentum accipiamus: in aliquod, scilicet, spatium, quod erat aliqua materia communitum, atque ibi uidisse Angelum sedentem à dextris: quod dicit Marc. Deinde dùm introspicerēt locum in quo iacuerat corpus Domini, uisos ab eis alios duos Angelos, primò quidem sedentes (ut dicit Ioan.) & postea eos surrexisse: ut stantes uiderentur, ut dicit Lucas.

Li. 3. c. 24. to. 3.
Supra lapidē seu o lutū à monumento, sicut dicit Matth. ut hoc sit se densa.

COMMENTARIUS.

IN titulo huius artic. inquiri posset, quid significet illud verbum *sufficienter*, an scilicet, idem sit, quod euidenter. Quidam affirmant sensum D. Thom. esse, illa signa euidenter ostendisse resurrectio-

rectionem Christi euidentia testificantis. Quod videtur posse sumi ex solutione ad 1. vbi ait D. Tho. signa resurrectionis per se singula non fuisse sufficientia ad ostẽdendum Christum verè viuere, aut resurrexisse. Nã, Angelus v.g. in corpore assumpto videbatur comedere, vel aliud simile signum corporalis vitæ præbere, quod satis sensibus discerni non potest, sit ne verum, vel apparens. Omnia verò signa simul collecta fuisse sufficientia, maximè, inquit, propter testimonium scripturæ, Angelorũ, & ipsius Christi, miraculis illud cõfirmantis. Hæc expositio est probabilis, quanquàm D. Tho. in his articulis nihil de euidentia loquatur, sed de sufficiẽtia signorum, vt reddant veritatem credibilem, & credendam secundum rectam rationem, & prudẽtiam. Quia verò res non est hoc modo credibilis sine euidentia saltem credibilitatis, inde necessariò efficitur, illa signa vt minimum contulisse hãc euidentiam. Quomodo autem coniuncta testimonijs, miraculis ac prophetijs effecerunt, etiam euidentiam in testificante, satis constat ex ijs, quæ suprà diximus de doctrina, & miraculis Christi. Addo insuper, si omnia illa signa rectè perpendãtur, per se sumpta, & absque alio testimonio, vel auctoritate fuisse euidentia indicia hominis verè viuentis, ita vt ferè, tam euidens fuerit Apostolis, Christum post resurrectionem viuere, sicut fuit euidens post passionem fuisse mortuum. Quia tam manifesta signa vitæ illis præbuit, sicut prius mortis prebuerat. Et si quis dicat, in illis signis vitæ potuisse latere deceptionem, vel fictionem, idem dicere posset de signis mortis. Item, satis euidens mihi est, aliquem hominem, qui mecum diu versatur, & loquitur, comedit, &c. esse verum hominem, ac viuere, quamuis huic cognitioni de potentia absoluta possit subesse falsum. Quia hæc euidentia non est mathematica, sed mortalis, & humana. Ergo similem, & ferè æqualem euidentiam potuerunt habere Apostoli. Nam, pp hanc causam voluit Christus diu inter eos versari, & per omnes sensus disciplinæ, vt sunt auditus, visus, & tactus, qui maiorẽ certitudinem, & euidentiã parere possunt, manifestari. Hęc aũt euidentia non excludit fidem, vt patet in articulo de morte Christi. Et ratio est, quia fides est certior, & infallibilior, & ex altiori motiuo. Ex ijs ergo satis constat mens D. Th. in art. contextus aũt eius est perspicuus. Multa verò, quę in solut. argumẽtorum attingit, exposita sunt in superioribus disputationibus de operationibus Christi post resurrectionem, ac de eius apparitionibus.

Argumẽta a Christo inducta, sufficiẽter manifestatiua resurrectionis.

QVÆSTIO LVI.

De Resurrectionis Christi causalitate, in duos articulos diuisa.

Eindè, considerandum est de causalitate resurrectionis Christi.

Et circa hoc quæruntur duo.

Primò, vtrùm resurrectio Christi sit causa nostræ resurrectionis.

Secũdò, vtrùm resurrectio Christi sit causa nostræ iustificationis.

ARTICVLVS I.
Vtrùm Resurrectio Christi sit causa resurrectionis corporum

308
4. d 43. ar. 2. q. 1. Et 4. cont. c. 78. Et ver. q. 27.

D primum sic proceditur. Videtur, quod resurrectio Christi non sit causa resurrectionis corporum. Posita enim causa sufficienti, necesse est effectum poni. Si er-

A *go resurrectio Christi est causa sufficiens resurrectionis corporum, statim eo resurgente omnes mortui resurgere debuerunt.*

ar. 3. ad 1. op. 3. c. 2. 46.

2. Præterea, Causa resurrectionis mortuorum est diuina iustitia, vt, scilicet, corpora simul præmientur, vel puniantur cum animabus, sicut communicauerunt in merito, vel peccato: vt dicit Dionys. vlt. cap. Cælest. hier. & etiam Damasc. in 3. lib. Sed iustitiam Dei necesse esset impleri, etiam si Christus non resurrexisset. Ergo etiam Christo non resurgente, mortui resurgerent. Non ergo resurrectio Christi est causa resurrectionis corporum.

c. vl. par. 3. a med. Damasc. li. 4. c. 28.

3. Præterea, si resurrectio Christi sit causa resurrectionis corporum, aut esset causa exemplaris, aut causa effectiua, aut meritoria: Sed non est causa exemplaris: quia resurrectionem corporum Deus B *operabitur: secundum illud Ioann. 5. Sicut Pater suscitat mortuos, Deus autem non indiget inspicere ad aliud exemplar extrà se. Similiter etiam non est causa effectiua: quia causa efficiens non agit nisi per contactum, vel spiritualem, vel corporalem: manifestum est autem, quòd resurrectio Christi non habet contactum corporalem ad mortuos, qui resurgent, propter distantiam temporis, & loci: similiter etiam nec contactum spiritualem, qui est per fidem, & charitatem: quia etiam infideles, & peccatores resurgunt. Neque etiam est causa meritoria: quia Christus resurgens, iam non erat viator, & ita non erat in statu merendi. Et ita nullo modo resurrectio Christi videtur esse causa nostræ resurrectionis.*

4. Præterea, Cum mors sit priuatio vitæ, nihil videtur esse aliud destruere mortem, quam reducere vi- C *tam; quod pertinet ad resurrectionem. Sed Christus moriendo, mortem nostram destruxit. Ergo mors Christi est causa nostræ resurrectionis, non ergo eius resurrectio.*

Sed contra est, q. super illud 1. ad Cor. 15. Si Christus prædicatur, quod resurrexit a mortuis, &c. dicit Glos. Qui est causa efficiens resurrectionis nostræ.

Glo. interli.

Respondeo dicẽdum, quòd illud, quod est primum in quolibet genere, est causa omnium, atque sunt post, vt dicitur in 2. Metaph. Primum autem in genere resurrectionis fuit resurrectio Christi, sicut ex suprà dicis patet. Vnde oportet, quòd resurrectio Christi D *sit causa nostræ resurrectionis. Et hoc est, quod Apostolus dicit 1. ad Corinth. 15. Christus resurrexit à mortuis primitiæ dormientium, quoniam quidem per hominem resurrectio mortuorum. Et hoc rationabiliter. Nam, principium humanæ viuificationis est verbum Dei, de quo dicitur in Psalm. 35. Apud te est fons vitæ. Vndè, & ipse dicit Ioann. 5. Sicut Pater suscitat mortuos, & viuificat, sic & Filius, quos vult viuificat. Habet autem hoc naturalis ordo rerum diuinitus institutus, vt quælibet causa primò operetur in id, quod est sibi propinquius, & per illud operetur in alia magis remota, sicut ignis primò calefacit aerem sibi propinquum, per quem calefacit corpora distantia, & ipse Deus primò illuminat substantias sibi magis propinquas, per quas illuminat magis remotas, vt Dionysius dicit 13. capit. Cælest. hierarch. Et ideò, verbum Dei primò tribuit vitam immortalem corpori sibi naturaliter vnito, & per seipsam ope-*

li. 4. com. 4. to. 3.
q. 53. ar. 3.
ca. 13 non multũ procul à prin.

ratur resurrectionem in omnibus alijs.

In cor. art. *Ad primum ergo dicendum, quòd (sicut dictum est) resurrectio Christi est causa nostræ resurrectionis per virtutem Verbi vniti, quod quidem operatur secundum voluntatem. Et ideò, non oportet, quòd statim sequatur effectus: sed secundum dispositionem verbi Dei: vt scilicet, primò conformemur Christo patienti, & morienti in hac vita passibili, & mortali, deinde perueniamus ad participandam similitudinẽ resurrectionis ipsius.*

Ad secundum dicendum, quòd iustitia Dei est causa prima resurrectionis nostræ: resurrectio autẽ Christi est causa secundaria, & quasi instrumentalis. Licèt autem virtus principalis agentis non determinetur ad hoc instrumentum determinatè: tamen ex quo, per hoc instrumentum operatur, instrumentum illud B *est causa efficiens. Sic ergo diuina iustitia, quantum est de se, non est obligata ad resurrectionem nostram causandam per resurrectionem Christi: potuit enim alio modo nos Deus liberare, quàm per Christi passionem, & resurrectionem, vt suprà dictum est. Ex quo tamen decreuit hoc modo nos liberare, manifestum est, quod resurrectio Christi est causa nostræ resurrectionis.*

Ad tertium dicendum, quòd resurrectio Christi non est; propriè loquendo, causa meritoria nostræ resurrectionis: sed est causa efficiens, & exemplaris. Efficiens quidem, in quantum humanitas Christi, secundum quam resurrexit, est quodammodo instrumentum diuinitatis ipsius, & operatur in virtute e- q.13.ar.2. & 3. *ius: vt suprà dictum est. Et ideò, sicut alia, quæ Christus in sua humanitate fecit, vel passus est, ex virtute diuinitatis eius sunt nobis salutaria (vt supra dictum est,) ita & resurrectio Christi est causa efficiens* C q.48.ar.6. *nostræ resurrectionis virtute diuina: cuius proprium est mortuos viuificare. Quæ quidem virtus præsentialiter attingit omnia loca, & tempora, & talis* In sol. præced. ad 2. *contactus virtualis sufficit ad rationem huius efficientiæ. Et quia (vt dictum est) primordialis causa resurrectionis humanæ est diuina iustitia, ex qua Christus habet potestatem iudicium facere, in quantum filius hominis est, virtus effectiua resurrectionis eius se extendit, non solum ad bonos, sed etiam ad malos, qui sunt eius iudicio subiecti. Sicut autem resurrectio corporis Christi, ex eò, quòd corpus illud est personaliter Verbo vnitum, est prima tempore, ita etiam est prima dignitate, & perfectione: vt dicit Glos. 1. ad Corinth. 15. Semper autem* Glo. inter. super illud 1. Cor. 15. primitiæ Christus. *id quod est perfectissimum, est exemplar eius, quod* D *est minus perfectum secundum suum modum: & ideò resurrectio Christi est causa exemplaris nostræ resurrectionis. Quod quidem necessarium est, non ex parte resuscitantis, qui non indiget exemplari, sed ex parte resuscitatorum, quos oportet illi resurrectioni conformari, secundum illud Philip. 3. Reformabit corpus humilitatis nostræ, configuratum corpori claritatis suæ. Licèt autem efficientia resurrectionis Christi se extendat ad resurrectionem tam bonorum, quàm malorum: exemplaritas tamen eius se extendit propriè solum ad bonos, qui sunt facti conformes filiationis ipsius, vt dicitur Roman. octauo.*

Ad quartum dicendum, quod secundum ratio- A *nem efficientiæ, quæ dependet ex virtute diuina, communiter tam mors Christi, quam etiam resurrectio, est causa tam destructionis mortis, quam reparationis vitæ. Sed secundum rationem exemplaritatis, mors Christi, per quam recessit à vita mortali, est causa destructionis mortis nostræ: resurrectio verò eius, per quam inchoauit vitam immortalem, est causa reparationis vitę nostrę. Passio tamen Christi est insuper causa meritoria; vt supra dictum* q.48.ar.1. *est.*

COMMENTARIVS.

DVo sunt in resurrectione Christi consideranda. Primum est ipsa resurrectio, prout fuit in fieri, seu quatenus fuit quædam actio, seu mutatio, quæ pertransit. Alterum est terminus huius resurrectionis, qui est Christus homo viuens vita im- B mortali, & gloriosa. Cum ergo dicitur resurrectio Christi causa nostræ resurrectionis, non est intelligendum ratione mutationis, quæ transijt secundũ seipsam: sed ratione termini, qui manet, & põt habere rationem causæ. De qua re multa in superiori tomo diximus Disp. 31. Sect. 7. Et hanc esse mentem D. Thom. hoc loco acutè Caiet. notauit. Et colligitur non obscurè, tum ex corp. art. vbi cum in toto discursu loquutus esset de resurrectione Christi, in fine sic concludit, *Et ideò, Verbũ Dei primò, tribuit vitam immortalem corpori sibi naturaliter vnito, & per ipsum operatur resurrectionem in omnibus alys.* Tum ex solutione ad 3. vbi explicans, quomodo resurrectio Christi sit causa, inquit, *In quantum humanitas Christi, secundum quam resurrexit, est instrumentum diuinitatis ipsius, & operatur in virtute eius.* Est ergo satis manifestus D. Tho. sensus. Quo supposito nihil est difficultatis C in toto contextu. Ad huius autem materiæ complementum instituemus de hac re sequentem disputationem.

ARTICVLVS II.

Vtrùm Resurrectio Christi sit causa resurrectionis animarum.

D secundum sic proceditur. Videtur, quòd resurrectio Christi non sit causa resurrectionis animarum. Dicit enim Aug. super Ioann. quod corporea resurgunt per dispensationem humanam, sed animæ resurgunt per substantiam Dei. Sed resurrectio D *Christi non pertinet ad substantiam Dei, sed ad dispẽsationem humanam. Ergo resurrectio Christi, etsi sit causa resurrectionis corporum, non tamen videtur esse causa resurrectionis animarum.* 309 Loci supra art. 1. not. Tra. 23 in Euã. Ioan. ante med. to. 9.

2. Præterea, Corpus non agit in spiritum. Sed resurrectio Christi pertinet ad corpus eius, quod cecidit per mortem. Ergo resurrectio Christi non est causa resurrectionis animarum.

3. Præterea, Quia resurrectio Christi est causa resurrectionis corporum omnium, corpora resurgent: secundum illud 1. ad Corinth. 15. Omnes quidem resurgemus. Sed non omnium animę resurgent: quia quidã ibunt in supplicium ęternum, vt dicitur Mat. 25. Ergo resurrectio Christi non est causa resurrectionis animarum.

4 Præterea, *Resurrectio animarum fit per remissionem peccatorum. Sed hoc factum est per Christi passionem, secundum illud Apoca. 1. Lauit nos a peccatis nostris in sanguine suo. Ergo resurrectionis animarum, magis est causa Christi passio, quam eius resurrectio.*

Sed contra est, quod Apostolus dicit Rom. 4. Resurrexit propter iustificationem nostram. Quę nihil aliud est, quam resurrectio animarum. Et super illud Psalm. 29. Ad vesperam demorabitur fletus, dicit Gloss. quòd resurrectio Christi est causa resurrectionis nostrę, & animæ in præsenti, & corporis in futuro.

art. præcedēt. ad 3.

Respondeo dicendum, quòd (sicut dictum est) resurrectio Christi agit in virtute diuinitatis, quę quidem se extendit, non solum ad resurrectionem corporum, sed etiam ad resurrectionem animarum: à Deo enim est, & quòd anima viuat per gratiam, & B *quòd corpus viuat per animam. Et ideò, resurrectio Christi habet instrumentaliter virtutem effectiuam, nō solum respectu resurrectionis corporum, sed etiam respectu resurrectionis animarum. Similiter etiam habet rationem exemplaritatis respectu resurrectionis animarum: quia Christo resurgenti debemus etiā secundum animam conformari, ut sicut, secundum Apost. Roman. 6. Christus resurrexit à mortuis per gloriam Patris, & nos in nouitate vitę ambulemus, & sicut ipse resurgens ex mortuis, iam non moritur, ita & nos existimemus nos mortuos esse peccato, vt iterum viuamus in illo.*

Tract. 23. in Ioan in tra princ. & med. 10.

Eodem loco nunc dicto.

Ad primum ergo dicendum, quod Augustinus dicit resurrectionem animarum fieri per Dei substantiam, quantum ad participationem, quia scilicet, participando diuinam bonitatem, animę fiunt bonę, & C *iustæ non autem participando quancunque creaturam. Vnde, cum dixisset, Animæ resurgunt per substantiam Dei, subdit, Participatione enim Dei fit anima beata, non participatione animæ sanctæ. Sed participando gloriam corporis Christi, efficiuntur corpora nostra gloriosa.*

Ad secundum dicendum quòd efficientia resurrectionis Christi pertingit ad animas, non per propriā virtutem ipsius corporis resurgentis, sed per uirtutem diuinitatis, cui personaliter vnitur.

Ad tertium dicendum, quod resurrectio animarum pertinet ad meritum, quod est effectus iustificationis, sed resurrectio corporum ordinatur ad pœnam, vel præmium, quæ sunt effectus iudicantis. Ad Christum autem non pertinet iustificari omnes: sed iudicare: & ideò, omnes resuscitat se- D *cundum corpus, sed non omnes secundum animam.*

ar. præced. ad 3. arg.

Ad quartum dicendum, quòd in iustificatione animarum duo concurrunt, scilicet, remissio culpæ, & nouitas vitæ per gratiam. Quantum ergo ad efficientiam, quæ est per virtutem diuinam, tam passio Christi, quàm resurrectio est causa iustificationis, quoad vtrumque. Sed quantum ad exemplaritatem, propriè passio, & mors Christi, est causa remissionis culpæ, per quam morimur peccato, resurrectio autem Christi. est causa nouitatis vitæ, quæ est per gratiam, siue iustitiam. Et ideò, Apostolus dicit Rom. 4 quod traditus est (scilicet in mortem) propter delicta nostra (scilicet tollenda) & resurrexit propter iu- A *stificationem nostram, sed passio Christi est etiā causa meritoria, ut dictum est.*

COMMENTARIVS.

DOctrina D. Thom. hic dicentis Christi resurrectionem esse causam efficientem, & exemplarem nostræ iustificationis, intelligēda est in sensu tradito articulo superiori. Quocirca, non habet nouam difficultatem, præter eas, quæ de potentia humanitatis Christi tractatæ sunt, dicta Disp. superioris Tomi. Testimonium autem Pauli, in quo hic articulus fundari uidetur, aliter est à nobis explicatum suprà q. 53. in commentario art. 1.

DISPVTATIO L.

In decem sectiones distributa.

De resurrectionis mortuorum, vt est effectus Resurrectionis Christi.

B

DE hac materia disputant Theologi in 4. dist. 43. & 44. & 45. Mihi verò visa est hoc loco necessaria, tum, quia non possumus explicare, quomodo Christus sit causa nostræ resurrectionis, nisi prius supponamus, illam esse futuram. Tùm etiam, vt hanc integram materiam simul complectamur, neque oporteat per partes, diuersis in locis eam imperfectè, & prolixius attingere. Præsertim cum non sit in animo, absoluta tractatione de sacramentis, de consummatione mundi, seu de quatuor nouissimis proprium tractatum C constituere. Dicemus igitur, an hominum futura resurrectio sit, & quomodo sit effectus resurrectionis Christi, vndè simul constabit, qualis futura sit.

SECTIO I.

Vtrum futura sit generalis hominum resurrectio.

De resurrectione philosophorū placita.

DE opinionibus philosophorum circa hominum resurrectionem nonnulla attigimus suprà, de possibilitate resurrectionis disputantes, vbi ex Tertulliano tradidimus, omnes ferè in hoc conuenire, ut veram resurrectionem negent. Nam, si quis fortasse aliquem reditum animarum ad corpora admittere visi sunt, uel nō sunt loquuti de eisdem numero corporibus, sed diuersis: vel non existimabant, animam esse veram formam corporis, sed extrinsecum motorem eius, vt constat, ex Pla- D tone in Phędro, & Cicerone in Somnio Scipionis. De qua re legi quoque potest Tertull. in lib. de Resurr. carnis, & Aug. 12. de Ciuitat. c. 13. & lib. 22. c. 25. & seqq. Vbi etiam refert, Porphyrium negasse resurrectionem, quoniam existimabat corpus humanum, quod graue est, & corruptibile, impedire contemplationē spiritus, & nō posse supra omnes cœlos constitui. Diximus etiam in eodem loco Saducæos resurrectionem futuram negasse.

Et hæretici uerò complures in hoc errore versati sunt. Cœpit enim ab Apostolorum tēporibus in Simone Mago, Cerdone, Marcione, Basilide, Apelle, Valentino, & alijs Gnosticis, vt constat ex Irenæo lib. 1. c. 23. Epiph. hæres. 64. Tertull. lib. de Resurrect. carnis, & lib. 5. cont. Marcion. & de Præscript. hæreticorum, & Aug. lib. de hæresibus cap. 18. & sequentibus. Et ex his creduntur fuisse

Phyletus, & Hymenæus, qui teste Paulo 2. ad Timot. 2. *à veritate exciderunt dicentes, resurrectionē esse iam factam*. Illi.n. non corporum: sed animarū resurrectionem credebant, quod omnibus his hæreticis commune fuit, ipsam.n. animæ remunerationem, seu glorificationem, resurrectionem uocabant, & ideò dicebant iam esse factam, ut in eum locum D. Tho. exponit. Ex Cyrill. quem refert Tuecianus lib. 3. pro epistolis Pōtificijs c. 16. & Tertul. suprà, eodem modo explicat omnes antiquos hæreticos, quos præterea *partiarios* uocat, qđ unius tantum partis, scilicet, animę resurrectionem agnoscerent. Alij tñ exponunt illum errorem Phyleti, & Hymenęi iuxta Gentilium errorem, nimirum per quendam continuum rerum circulum esse iam resurrectionem factam. Ita indicat Theophy. ibi, dicens, *Si resurrectio iam facta est, sublatum est iudicium & retributio. Porrò, quid deinceps boni est reliquum si huiusmodi sint vicissitudines?* Alij explicāt hos dixisse, *resurrectionem iam esse factam*, solū per filiorum procreationem. Dicitur enim pater quodammodo resurgere in filio, quia in eo repræsentatur, & quodammodo conseruatur. Ita Theodor. & Amb. ibi, & Epiph. hæresi 40. *Resurrectionem* (ait) *iam factam esse dicunt, per liberos genitos ab vno quoque generante*. Vtcunque exponatur, ij hæretici ea intentione asserebant resurrectionem esse factam, vt negarent ueram resurrectionem futuram, ac de illa alia, possent scripturas, quæ de resurrectione loquuntur, interpretari. In quo ex parte imitatus est hos hæreticos Origenes, si uerum est (quod refert Photius, opusculo de septem Oecumęnicis concilijs) eum affirmasse transmigrationem animarum in diuersa corpora, ueram aūt corporum resurrectionem negasse. Quorum primum etiam ei attribuunt Theoph. Alex. Epist. 2. Paschali, & Aug. 12. de Ciuit. Ludouicus Vines ex lib. 2. Periarchon: secundum uerò ei tribuunt Methodius, & Epiph. hęresi 64. qui indicant, Origen. animarum tantū, non corporum futuram esse resurrectionem sensisse. Tamen illa reuera non omninò resurrectionem corporis negauit. Nā, hom. 9. in Numeros, circa finē, expresse illam confitetur, dicens, corpora resurgentium habitura quatuor illas qualitates. quas Paul. posuit 1. Cor. 15. & idem sentit, licèt non ita expresse, hom. 1. & 55. in Num. Sed in eo errauit, quod existimauit, corpora non esse futura organica (ut suprà diximus,) & hoc sensu damnatum esse errorē eius in 5 Synodo refert Niceph. lib. 17. Histor. cap. 27. & 28. Hæc verò hæresis negans futuram resurrectionem, nullo utitur fundamento ex scripturis sumpto, q ergo uiderim: sed solum uti pōt uel rationibus quibus probari vř resurrectionē esse impossibilem, de quibus suprà satis dictum est: vel quę videantur probare non esse conuenientem alæ, neq; utilem ad operationes eius, quæ ad summum procedent de corpore corruptibili, *quod aggrauat animam*, quale nō erit corpus, q in resurrectione animabus sanctis, & iustis copulabitur. Ex quo non sequitur, illud nō esse futurum uerum corpus eiusdē substantiæ, ac naturæ: sed solū futurū esse alterius qualitatis, & gloriæ, quę oīa in superioribus tractata, atque explicata sunt. Omissis ergo hæreticis.

Generalis mortuorū resurrectio aliquādo futura.

Dicendum est primò, futuram esse aliquā mortuorum hominum generalem resurrectionem. Est non solum de fide, sed etiam articulus fidei in omnibus Ecclesiasticis symbolis contentus. Et probari potest primò ex ueteri testamento. Exod. 3. *Ego sum Deus Abraham, Deus Isaac, Deus Iacob*, Ex hoc enim loco probauit Christus dominus resurrectionem Matth. 22. dicens, *De resurrectione autē mortuorum non legistis, quod dictum est à Deo dicente vobis. Ego sum Deus Abraham, Deus Isaca, & Deus Iacob, non est Deus mortuorum: sed viuorum*, Quę Christi collectio nonnullam difficultatem habet. Nam, etiam nunc ante resurrectionem, verè dicitur *Deus Abraham, Deus Isaac, Deus Iacob*, licèt non sit Deus mortuorum, sed viuentium. Quia animæ illorum Patrum nunc viuūt, quod satis est, vt per synechdochem dicantur viuere, & in cœlo regnare: ergo hoc satis esse posset, vt Deus dicatur eorum Deus, etiam si nunquàm amplius essent resurrecturi. Rñdeř Christū his verbis proximè, atq; immediatè probasse animas illorum Patrum nunc viuere, quia hoc satis existimauit ad conuincendos Saduceos, qui solum negabant resurrectionē, quia putabant animam extingui in morte: quo destructo fundamento, nihil habebant, cur resurrectionem negarent. Deindè dicendum est, hinc consequenter probari resurrectionem ex eisdem verbis. Quia Deus dicitur esse nūc *Deus Abraham, Isaac. & Iacob*. Nam, ab ijs Sāctis recognoscitur, & colitur vt Deus ipsorum, & ipse habet etiam illorum prouidentiam, vt condigna, & promissa eis præmia rependat. Hinc ergo colligitur futura resurrectio, etiam corporum, tùm, quia animę sanctæ non possunt esse omni ex parte beatæ sine corporibus, tùm etiam, quia ad Dei prouidentiam pertinet, corpora simul cum animabus beare, quæ illarum organa, & instrumenta, fuerunt ad ipsum colendum. Ita exposuerunt hunc locum super Matth. Hieronym. Anselm. D. Thom. Neque aliud dixit Caiet. quem sine causa in hoc reprehendit Catarinus. Et eandem explicationem insinuant Theophyl. & Euthym. in Matthæū, & August. subobscurè tract. 49. in Ioan.

Testimonij Matth. 22. expositio.

Inquirit autem Hieron. cur Christus dominus hoc subobscuro testimonio vsus fuerit, cum sint alia in veteri testamento clariora. Et respondet, Saduceos solitos fuisse admittere ex diuina scriptura tātum quinque libros Moysis, ex quibus nullus apertior locus afferri poterat. Quāquam ex illis multæ figuræ, vmbræque, & indicia resurrectionis desumi possint, quæ egregiè congerit Epiph. cont. Samaritanos lib. 1. sect. 9. [Primum, inquit, Abel, cuius sanguis ad Dominum clamat, spē resurrectionis corporum ostendit. Deindè Enoch translatus, vt mortem non videat, resurrectionis est typus. Tertiò, Sarra sterili, & senili vterò iuxtà promissionem concipiens, & pariens spē resurrectionis præbet. Quartò, Iacob, & Iosephò propriorum ossiū curam gerentes, resurrectionis fidē ostendunt. Quintò, virga Aaron germinans, & fructum producēs, cum esset sicca: & virga Moysis, quæ iuxtà Dei uolūtatem animabatur, & serpens fiebat, resurrectionem adumbrabant. Deniq; Moyses benedicens Ruben hunc in modum, viuat Ruben, & non moriatur, cum iam Ruben vita functus esset, resurrectionem, ac æternam vitam ei postulare visus est.] Hæc verò, & similia magis mystica sunt, magisq; obscura, quam testimonium à Christo adductum.

Afferemus igitur nonnulla ex illustriorib. testimonijs, quæ maximè in prophetis reperiunř. Vulgare est illud Ezech. 37. de visione Ezechieli ostensa in medio campi ossibus pleni, quę tandem Spiritu Dei reuixerunt. Postquā visionē subiūxit Deus. *Vaticinare, ecce ego aperiam tumulos uestros, & educam vos de sepulchris vestris populus meus, & inducam vos in terram Israel, & scietis, quia ergo Dominus, cum aperuero sepulchra vestra, & eduxero, de tumulis vestris popule meus*. Hoc testimonium de resurrectione mortuorum latè interpretatur Tertullian. libro de resurrect. carnis, cap. 29. vbi aliam expositionem reiecit, qua hic locus de populo Israel in varias regiones disperso intelligi solet, ita, vt Deus promittat, daturum suum spiritum tribus Israel, quæ ab ipso discesserant, & iterum congregaturū illas in terrā promissionis. Quam expositionē

dicit

dicit esse allegoricam, primam verò de resurrectione, literalem. Quæ fuit etiam sententia Iustini Apolog. 2. pro Christianis. & Cypr. lib. 3. ad Quirinum c. 58. Cyrill. Ierosolym. cat. 18. & insinuat Aug. lib. 3. de doctr. Christiana c. 34. explicando quartam regulam Ticonij, quod latius, & apertius dixit idem Ticonius in eadem regula: idem tamen Autor lib. 10. Genes. ad liter. c. 5. dicit secundum expositionē, de inopinata desperati populi reparatione per Spiritum Domini, esse intentioni Prophetæ maximè consentaneam. Quod etiam dicit Hieron. super Ezechielem, qui tamē optimè notauit hanc expositionem non excludere, quin ex hoc loco colligatur futura resurrectio [Nūquam, inquit, poneretur similitudo resurrectionis ad restitutionem Israelitici populi significādam, nisi staret ipsa resurrectio, & futura crederetur: quia nemo de rebus non stantibus incerta confirmat.] Propter quod dicit etiā Theodoretus in eundem Prophetam. *Hæc, quæ Ezechiel vidit, fuisse, non solum reuocationis in pristinum statum Iudæorū sed etiam resurrectionis omnium hominum figuram.*

B

Clarius verò testimonium est apud Danielem, cap. 12. *Multi de ijs qui dormiunt in terræ puluere, euigilabunt, alij in uitam æternam, & alij in opprobrium.* Vbi *multi* pro *omnibus* (vsitata phrasi scripturæ) positum est, vt ibi notauit Theodor. & August. 20. de ciuit. c. 23. Idem sentit Hieron. Ezech. 37. vbi hoc appellat *robustum testimonium* ad probandam resurrectionem, quòd nullam habeat dubitationē. Et eodem utitur Ruffin. in exposit. Symboli, qui prius absolutè legit. *Resurgent, qui sunt in terræ puluere:* deindè verò addit pronomē. *Multi*, in quo planè indicat eundem esse sensum. Præterea, apud Isaiam sunt clarissima testimonia, quæ lōgum esset prosequi c. 26. *Viuent mortui tui, interfecti mei resurgent, expergiscimini, & laudate qui habitatis ī puluere*, vbi clarius septuaginta, *surgēt mortui, & resurgent qui in monumētis*. De quo loco præter expositores ibi uideri potest Aug. lib. 20. de ciuitat. cap. 21. & Tertull. lib. de resurrect. carnis ca. 31. vbi etiam adiungit illud Isa. 66. *Videbitis & gaudebit cor uestrum, & ossa uestra, quasi herba germinabunt, & cognoscetur manus Domini seruis eius, & indignabitur inimicis suis.* Quo loco utuntur etiam August. lib. 20. de ciuitat. c. 21. & Iren. lib. 5. contra hæres. cap. 15. & meritò sanè. Nam statim subdit Propheta prædictionē generalis iudicij futuri, quā-quàm Hiero. ibi aliter interpretetur. Præterea sunt aperta testimonia in li. 2. Machab. c. 7. [Tu quidem scelestissime, in præsenti uita nos perdis, sed Rex mundi defunctos nos pro suis legibus, in æternæ vitæ resurrectione suscitabit.] Et infrà: [Potius est ab hominib. morti datos spem expectare à Deo, iterum ab ipso resuscitandos.] Et inferius. [Sed enim mundi creator, qui formauit hominis natiuitatē, quiq; omniū inuenit originem & spirituū, uobis, iterum cum misericordia reddet, & uitam.] Denique illustrissima, ac vulgarissima sunt testimonia Iob, c. 14. [Putas ne, mortuus homo rursum uiuet? Cūctis diebus, quibus nunc milito, expecto, donec veniat immutatio mea,] & c. 19. [Scio, quod Redēptor meus uiuit, & in nouissimo die de terra surrecturus sum.]

C

D

Quocirca, cum tam aperta sint ueteris instrumēti de resurrectione testimonia, mirum est, cur dixerit Chrys. hom. 1. de Lazaro, Mēdicum illum eo in huius vitæ calamitatibus maiorē sentire potuisse, [quod ne de resurrectione quidem quicquam potuerit philosophari: sed huius uitæ res credere huius uitæ fine terminari. Erat. n. eorū de numero, qui gratiam Euangelij præcesserūt.] Nōne Machabæi et gratiam Euangelij præcesserunt, & multò prius Iob antecessit: & tamen de resurrectione philoso-

A

phati sunt, ad calamitates huius uitæ patienter, fortiterq; ferendas? Cur ergo dicemus: Lazarum hac fide, & spe caruisse? Præsertim cum ex Euangelio constet, fuisse iustum, & sanctum, & ab Angelis in Sinum Abrahę ductū. Nisi fortassè dicamus Chrysost. non negare veritatem hanc fuisse illis temporibus notam: sed non fuisse tam apertè omnib. propositam vt omnes vulgares homines, atq; idiotæ, tam distinctè, ac clarè illam percallerent: sicut tempore legis gratiæ factum est: & ideò, fieri potuisse, vt mendicus Lazarus resurrectionem ignoraret.

Secundò ergo, pōt hæc veritas præcipuè probari ex nouo testamento. In quo habemus expressam Christi promissionem, seu prædictionem, Ioann. 5. *Venit hora, in qua omnes, qui in monumentis sunt, audient vocem eius, & procedent, qui bona egerunt in resurrectionem uitæ, qui vero mala egerunt in resurrectionem iudicij.* Similia habentur c. 6. & 11. Act. 24. Apocal. 20. & in Epistolis Pauli sunt frequentissima testimonia, duo tamen vel tria sunt præcipua. Primum est illud 1. ad Cor. 15. vbi varijs rationibus, atque exemplis veritatem hanc declarat, ac persuadet. Primò inquit, *si Christus prædicatur, quòd resurrexit à mortuis, quomodo quidam dicunt in vobis, quoniam resurrectio mortuorum non est?* Quo argumento immediatè videtur concludere Paul. resurrectionem nostram esse possibilem. Hoc enim immediatè, & euidenter conuincit exēplum resurrectionis Christi. Deindè probat etiam esse futuram, vt notauit D. Thom. suprà q. 75. art. 1. id confirmans verbis Iob. 19. *Scio, quòd Redemptor meus viuit, & in nouissimo die de terra surrecturus sum.* Vbi particula, & pro causali posita est, ac si diceret, & ideò *surrecturus sum*. Quod indicauit etiam Greg. 14 Moral. c. 27 & 28. dicens: *Habemus spem resurrectionis nostræ, considerata gloria capitis nostri.* Quia ergo, vbi futurum est caput, illic futurum est corpus, ex resurrectione capitis rectè intulit Paulus cæterorum membrorum resurrectionem. Quod egregiè idem Paulus explicuit 2. ad Corinth. c. 4. *scientes quoniam qui suscitauit Iesum, & nos cum Iesu suscitabit, & constituet vobiscum. Omnia enim propter vos.* Vbi indicat aliam probationem illius illatiuam. Quia sicut Christus propter nos mortuus est, ita & pro nobis resurrexit, vt videlicet secum nos omnes resuscitaret: sicut idē Pau. dixit ad Ephes. 6. & ad Rom. 6. & August. exposuit Epist. 119.

Noui testamenti de resurrectione testimonia.

B

C

Præterea, addit aliam probationem idem Paul. seu magis hanc eandem explicat paulò inferius in eod. 15. c. 1. ad Cor. dicens. [Nunc autem Christus resurrexit à mortuis primitiæ dormientium, quō-quidem per hōiem mors, & per hoīem resurrectio mortuorū, & sicut in Adam oēs moriūtur, ita & in Christo omnes viuificabūtur.] Quibus verbis hāc rationem intendit. Mors introducta est per peccatum hominis: ergo destrui debuit per Christum. Quia non est minus efficax Christus ad destruendam mortem per resurrectionem ad æternam uitam, q̄ Adam fuit ad introducendam mortem. Sicut ergo in Adamo vt in capite omnes mortui sūt, ita & in Christo omnes viuificabuntur. Quam rationem tetigerat idem Paul. ad Rom. 5. vbi cum dixisset, donum & gratiam Christi longe efficaciorē esse peccato Adæ, concludit, *si enim in unius delicto mors regnauit per vnum, multo magis abundantiā gratiæ, & donationis, & iustitiæ accipientes, in uita regnabunt per vnum Iesum Christum.* Et infra, *Vbi abundauit delictum, superabundauit & gratia: vt sicut regnauit peccatum in mortem, ita & gratia regnet per iustitiam in vitam æternam.* Quæ ratio potissimum uidetur procedere de resurrectione iustorum, quàmuis extendi etiam possit ad omnium hominum resurrectionem, vt infrà dicemus. In prio-

D

ri verò sensu illam egregiè confirmat idem Paul. c. 8. ad Romanos dicens. *Si spiritus eius, qui suscitauit Iesum Christum à mortuis, habitat in vobis: qui suscitauit Iesum Christum a mortuis, viuificabit, & mortalia corpora vestra, per inhabitantem spiritū eius in vobis.* Ac si diceret, ius resurgendi consequi non ex sola vnione hypostatica, quæ est propria Christi; sed ex gratia sanctificante, per quàm Spiritussanctus habitat in nobis, & ideò, sicut verum est Christum resurrexisse, ita qui ab ipso participāt gratiā, & Spiritum, cum eo resurgent. Quod inferius confirmat, quia per hunc Spiritum accipimus *gratiam adoptionis filiorum: si autem filij, & hæredes, hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi.* Ac propterea (vt inferius) *primitias Spiritus habentes, & ipsi intra nos gemimus, adoptionem filiorum Dei expectantes, redemptionem corporis nostri.* Et hactenus de ratione sumpta ex parte Christi.

Testimonium Pauli. 1. Cor. 15. 1. Exposi.

Aliam rationem adducit Paulus satis obscuram his verbis. [Alioqui quid facient, qui baptizantur pro mortuis, si mortui nō resurgunt, vt quid baptizantur pro illis?] In quibus verbis primum valdè difficile est, quid sit *baptizari pro mortuis*: deindè æquè obscurum, quomodo hinc futura resurrectio probetur. Variè igitur vtrumq; à Patribus exponitur, vt accuratè tractat Robertus Bellarminus lib. 1. de purgat. c. 4. nō tamen potest hoc loco à nobis prætermitti, cum necessarium sit ad probationes resurrectionis, quas Paul. adducit, intelligēdas. Primò ergo, quidam dicunt, *baptizari pro mortuis*, nihil aliud esse, quàm suscipere baptismum loco alicuius hominis mortui, vt illi prosit, qui morte præuentus illum suscipere non potuit. Hūc. n. sensum verba simpliciter sumpta præ se fuerūt. Isti autē sic baptizabantur pro mortuis, quòd sperarent huiusmodi baptisma alijs profuturum ad corporum resurrectionem. Ita exponit Tertullian. lib. de Resurrectione carnis c. 48. & lib. 5. contra Marcion. c. 10. & Ambros. & Anselm. & D. Thom. in Paulum. Hæc verò expositio in primis fundat rationē Pauli in quodam errore. Sic enim *baptizare pro mortuis*, & existimare, tale baptisma posse prodesse mortuis, error est in fide. Respondere potest, Paulū non probare errorem: sed ex omnium existimatione, etiam illorum, qui sic errabant, voluisse resurrectionem confirmare. Sed hoc non satis satisfacit: tùm, quia oportuisset Paulum hoc aliquo modo insinuare, ne errorem approbare existimaretur, maximè cum inferat, tāquàm incommodum. *Vt quid baptizantur pro illis?* Tùm etiam, quia licèt hoc demus, adhuc esset valdè infirma ꝓbatio Pauli. Quid enim mirum esset, si quis diceret, errasse circa resurrectionem eos, qui sic errabant circa baptismum? Deindè, supponit hæc expositio, hunc errorem circa baptismum fuisse tempore Pauli, quod probari non potest. Tribuitur. n. hic error Mōtanistis, Marcionistis, & Cherintianis, qui omnes post tempora Apostoli Pauli exorti sūt. Vnde Chrys. & Theoph. dicūt potius eos hæreticos vsus fuisse hoc loco Pauli ad sui erroris confirmationem. Denique de his etiam hæreticis non constat, baptizatos fuisse pro mortuis spe resurrectionis. Marcionitæ enim resurrectionem negabant. Vndè ad interrogationem Pauli, *Vt quid baptizantur pro illis?* respōderi posset, baptizari pro animabus eorum, vt eis peccata remitterentur. Et quamuis hæc obiectio posset aliquo modo solui per se considerata; tamen si argumentum Pauli fundatur in eorum existimatione, qui ea cæremonia vtebantur, omninò vrget obiectio facta, cum illi nec cogerentur rectè de resurrectione sentire, nec reuera benè sentirent.

2. Exposi.

Secunda expositio D. Thom. est *Baptizari pro mortuis* idem esse, quòd baptizari pro peccatis abluendis, ita vt mortuorum nomine peccata significentur, quæ sunt opera mortua. Sed hoc in primis repugnat verbis Pauli, subdit enim, *Vt quid baptizantur pro illis?* refert autem ad illos, de quibus dixerat, *Si omninò mortui non resurgunt*: ergo *mortuos* appellat homines defunctos, ac resurrecturos. Deindè, aliàs qualis esset illatio Pauli: si hic esset sensus: Quid facient, qui baptizantur pro peccatis, si mortui non resurgunt? Responderi enim posset, multum prodesse. Nam, per baptismum possent cōsequi remissionem peccatorum, & vitam gratiæ.

3. Exposi.

Tertia ergo expositio est, *Baptizari pro mortuis* idem esse, quod baptizari, quādo iam instant mors, cum iam homo, quasi pro mortuo habetur, & in lecto iacet iam moribundus. Ita Epiphan. hæres. 28. vbi vim argumenti Pauli dicit in hoc consistere, q. ij, qui in extremis constituti, baptizantur, ostendūt, *quod, qui mortuus est, etiam resurget, & ob id indiget remissione peccatorum per lauacrum.* Sed neque hæc expositio potest accommodari Paulo. Primò, quia cum Paulus ait, *Vt quid baptizātur pro illis?* apertè refert ad mortuos, de quorum resurrectione agebat. Ergo, per *mortuos*, non intelligit iam iam moribundos, sed reipsa defunctos. Item, quia Paulus planè distinguit eū, qui baptizatur à mortuo, pro quo baptizatur, vt patet ex illa particula, *pro illis.* Ergo, non ipsemet, qui baptizatur, dicitur *baptizari pro mortuo*, quia baptizatur semimortuus. Præterea, phrasis locutionis in illo sensu esset durissima, & prorsus inusitata. Nam, in illo sensu non dicitur aliquis tractari *pro mortuo*: sed tanquàm mortuus. Et adhuc hoc modo tantum loquimur in eis actionibus, quæ fieri solent circa mortua corpora, vt sunt subleuari, deferri, vel similes: non verò de ijs, quæ sunt propriæ viuentium, vt loqui, ambulare, cuiusmodi etiā est baptizari. Denique etiam in hoc sensu non apparet vis consequentiæ. Nàm, dici posset, huiusmodi semimortuos baptizari propter remissionem peccatorum, & gratiam obtinēdam, etiam si non essent resurrecturi.

4. Expositio probabilis.

Quarta expositio est *baptizari* eo loco non sumi per susceptionem alicuius baptismi aquæ, sed pro baptismo pœnitentiæ, per opera pęnalia, & satisfactoria eo modo, quo Christus dixit Marc. 10. *Potestis bibere calicem, quem ego bibiturus sum? & baptismo, quo ego baptizor baptizari?* & Lu. 12. *Baptismo habeo baptizari, & quo modo coarctor vsque dū perficiatur?* Igitur *baptizari pro mortuis* idem erit, quòd pro illis satisfacere per opera pœnalia. Quod superuacaneum esset, si nulla esset spes resurrectionis, vt expresſè dicitur 2. Mach. 12. *Misit*, inquit, *Ierosolymam offerri pro peccato sacrificium, benè, & religiosè de resurrectione cogitās. Nisi enim eos, qui ceciderant, resurrecturos speraret, superfluum videretur, & vanum orare pro mortuis.* Hanc expositionē probant inter alias Hugo, & Dionys. in Paul. & pro illa referuntur Ephrem in suo testamento, & Petrus Cluniacen. epistol. contra Petrobussianos. Et est valdè probabilis, duas verò patitur difficultates. Prior est, quia valdè impropriè, & abusiuè interpretatur verbum *baptizandi*. Nam, licèt interdum in scriptura soleat hoc verbum ad alias significationes præter aquæ baptismum extendi: tamen quando ita fit, semper ex contextu, vel circunstantijs constare potest, semperque seruatur aliqua habitudo ad ablutionē, vel aliquid simile illi. Vt Christus dixit, se fore baptizandum passione, quia sanguine suo tingendus, & quasi abluendus erat, & hoc modo martyrium solet *baptismus* appellari. Pœnitentia quoque solet vocari *baptismus*, vel *flaminis*, quando baptismum aquæ in voto includit, vel *lachrymarum*, quas excitat, illisque, quodā modo pœnitentiam abluit, vt constat ex Athanas. q. 134. ad Antioch. Basilio lib. de Spiritu sancto ca. 15. Cyprian. sermon. de cœna Domini, & N z: :,

Baptizari pro mortuis quid.

orat. 39. Ad hanc verò obiectionem respouderi potest, boc totum in præsenti reperiri. Nam in primis res ipsa, & contextua cngit, vt ita exponatur, ne absordum aliquem sensum reddat, & verba sequētia Pauli non parum fauent. Nam, statim subiungit. *Quotidie morior propter gloriam nestram fratres.* Deindè, com dicamus, *baptiZari pro mortuis*, esse pro eis satisfacere, quod fit per opera pœnitentiæ, & pęnalia, rectè comprehenditur hic baptismus sub baptismn lachrymarum, & pœnitentię. Præsertim, quia ex effectu baptismi, qui est mundare, tranalata est hæc vox ad significādam quamcunq; actionem, vel passionem, qua aïa mundatur. Quomodo sancti Patres dicunt etiam ipsam pęnam purgatorij interdū vocari *baptismum*, iuxtà illud Matt. 3. *Ipse vos baptiZabit in Spiritusancto, & igne*, vt exponunt ibi Hieron. Beda Nazianz. & Basil. suprà. Atque ita rectè cohæret metapbora Pauli, vt *baptizari pro mortuis* dicantur, dum se affligunt vt eos à baptismo ignia eripiant.

Respōsio.

2. Obiect. Posterior difficultas est, quia iuxtà hunc sensum nullo modo potest inferri resurrectio, sed solum, quod animæ post mortem manent, & si in hac vita non plenè satisfeceruut, in alia purgantur. Vndè, facilè responderi posset interrogationi Pauli. *si mortui nō resurgunt, ut quid pro illis baptizamur?* Dicetur enim, vt eorum animæ a pœnis liberentur, qui fructus consistere posset, etiam si nunqoàm essent iterum corporibus vuiendæ. Sed hæc obiectio in omni sententia necessariò soluenda est, tūm, quia eadem fieri potest contra testimonium allatum ex secundo Machab. tum etiam, quia Paulus in eodem capite sæpius eandem illationem inculcat, vt cū ad persuadendum resurrectionem inquit. *Si in hac vita tantum in Christo sperantes sumus, miserabiliores sumus omnibus hominibus.* Nam, ad hæc, eo verba responderi posset, ēt si non sit futura resurrectio, nos nou sperare in Christo, tautum in hac vita, & hoc satis esse, vt non simua miserabiliores omnib. hominibus, qa æterna bona animę speramus. Rursum, quod ibidem ait *si secundum hominem ad bestias pugnaui Ephesi, quid mibi prodest. si mortui non resurgunt? Manducemus, & bibamus, cras enim moriemur.* Eadem. n. responsione hæc omnia dilui posse videntur, scilicet, manere aïas post mortem, quibus opera huius vitę nocere possunt, aut prodesse. Quocirca, quòd suprà diximus de Christi argumētatione Matt. 22. de ijs oībus locis necessariò dicendum est. Sæpeiu scriptura has quęstionea de pęna, præmioq; animatum, & de resurrectione corporū ita esse coniunctas, vt ab vna ad aliam facilè fiat trāsitus, & eadem censeatur vtriusq; definitio. Vel quia inter Iudęos, ad quos ferè est sermo iu prædictis scripturæ locis, nullus negabat resurrectinnem, nisi, qui negaret animæ immortalitatem: vel quia pœna, & præmium, & resurrectio mortuorum æquè ad diuinam prouidentiam pertinent. Sic, ergo, Paulus prædictis verbis immediatè concludit, mortuorū animas pęnaa luere, quibus possunt per nostra suffragia leuari. Vndè fit, illas manere post mortē, & Deum hēe earum prouidentiam. Ex quo supponit, necessariò sequi, eas non mansuras perpetuò separatas, neq; earum corpora perpetuò caritura cō digno præmio. cur pœna. Sic igitur hæc expositio probabiliter defenditur, licèt iuxta illam necessario sit fatendum, sicut Paulus dixit, *Qui baptizātur pro mortuis*, it dicere potuisse, *Qui baptiZamur pro mortuis*. Imò, sicut dixit, *Vt quid baptiZantur pro mortuis*, ita potuisse absolutè dicere, *Ut quid baptizantur?* vel, *Vt quid pęnitentiam agunt?* Nā, si neq; anima maneret post mortem: neque futurum esset præmium, & pęna, frustra hæc herent propter salutem animæ. Sed hæc non sunt magna incommoda, quia non oportuit Paulum omnia dicere, præ-

1. Cor. 15.

A sertim in singuli verbis.

5. Exposi. Posset tn̄ aliter hæc expositio declarari, vel esse potius quinta expositio, vt scilicet, *baptizari* in prędicta significatione sumatur, scilicet, prout idē est, quod pati afflictiones, vel dolores, vel etiam martyriū pro mortuis, i. pro mortuorum resurrectione docēda, ac defendenda. Sicut ipse Paulus de se dixit Acto. 23 *De spe, & resurrectione mortuorū ego iudicor*, & c. 24. *Quoniam de resurrectione mortuorū ego iudicor hodie à vobis*. Argumentatur ergo Paulus iuxtà hanc expositionem a fide. & exemplis Sāctorum hominum, qui propter resurrectionis fidē, & spem suo sanguine baptizari non dubitarunt. Cui expositioni uidetur consentaneū, quod Paul. subiūgit. *Quotidie morior propter gloriam vestram fratres.* Ite ferè Gagneius in Paulum.

6. Exposi. Sextam expositionem alij adhibent, Paulum ijs verbis alludere ad consuetudinem Iudæorum, qui qn̄ mortuus tangebant, vel sepeliebant, immundi, B irregularesq; fiebāt, & ideò baptismo, seu lauacro aliquo utebantur ad eam immunditiam legalē tollendam, iuxtà præscriptum legis, Num. 19 & hoc lauacrum dici potest *baptismus pro mortuis*. Nàm, sicut Eccles. 30. dicitur, *baptizari à mortuo*, qui lauatur ad tollendam immunditiam contractam ex cōtactu mortui, ita dici potest *baptizari pro mortuo*; qui propter curandum funus, & sepulturā mortui, irregularitatem contrahebat, & lauacro postea indigebat. Iuxtà hanc ergo interpretationem sumit Paulus argumētum resurrectionis ex cura funeris, & sepulturę mortuorum, quæ semper apud fideles fuit, quæ in spe resurrectionis fundatur. Non. n. tā sollicitè corpora mortuorū curarent, nisi sperarēt ea resurrectura, & hoc est, quod Paulus ait, *Quid est. quod baptiZantur pro mortuis, si corpora non resurgunt?* ac si diceret, cur tanta cura, & solicitudine eos sepeliūt, ēt si pro eis postea baptizari oporteat, si spem resurrectionis eorū non habent? Hæc verò C expositio aliquantulum est violenta, & voluntaria.

7. Exposi. Septimam interpretationem addit Theodoret. ijs verbis, *Qui baptiZatur Domino consepelitur, ut cum mortuus fuerit particeps sit etiam particeps resurrectionis: sin autem corpus non resurgit, cur etiam baptizatur?* Itaq; vult Paulum loqui de baptismo Christi, quem esse figuram sepulturæ Christi alibi Paulus docuit, dicens: *Nos per btismum consepeliri Christo.* Et hac ratione, dū baptizamur, dicimur, *baptiZari pro mortuis*, quia veluti gerimus personā mortui, & quodāmodo sepelimur. Quod sine causa, dicit Paulus, fieri, si non est mortuorum resurrectio. Quia sicut per baptismum, dùm in aquā mergimur, Christo consepelimur: ita cum emergimur, cum eo resurgimus, vt eisdem locis Paulus apertè docuit. Esset ergo vana tota illa baptismi actio, & repræsentatio, si nulla esset mortuorū resurrectio. Et hanc expositionem Caiet. amplectimur, quę etiā vr nimis dura, ac violenta, tum, quia *baptizari pro* D *mortuis* in nullo genere locutionis, significat agere in baptismo personā mortui, aliàs possemus ēt dici baptizari pro Christo, tum ēt, quia si repręsentatio baptismi esset vana, aut falsa nou existente resurrectione mortuorū, non esset, quia baptismus repręsētat sepulturam mortui: sed quia representat resurrectionē: ergo non debuisset Paulus argumentum sumere ex baptismo *pro mortuis*: sed pro suscitatis.

Rom. 6. Coloss. 2.

8. Exposi. pbabilis. Vltima expositio est, *baptizari pro mortuis* idem esse, quod baptizari baptismo Christi profitendo resurrectionem mortuorum. Ita Chrys. hom. 40. in 1. ad Cor. qui notat primitiuæ Ecclesiæ consuetudinem fuisse, vt, qui baptizandi essent Symbolum fidei, & expresse mortuorum resurrectionem profiterentur, prius quam præstarēt ipso opere baptismi abluendo corpua, quia resurrecturum illud sperarēt. Hac ergo rōne, dicti sunt à Paulo *baptizari*

pro mortuis. Ex quo sensu optime cõcluditur argumentum, sine causa hoc modo baptizari, si non est spes resurrectionis mortuorum. Et hanc expositionem sequitur Theoph. Oecumenius, in Paulum, & Gagneius non reijcit: nec vr contemnenda, quanq̃ non satis aptè accommodetur verbis Pauli. Nam, *baptizari pro mortuis*, durè exponitur, qđ sit baptizari verbo, & opere profitendo resurrectionẽ mortuorum. Itaque, inter omnes expositiones, quarta videtur facilior. Si quis tamen rectè consideret, in singulis fermè continetur aliqua propria ratio cõferens ad persuadendam resurrectionem: & ideò, omnes illas adduxi, quia licèt non omnes explicẽt mentem Pauli; omnes tamen vtiles sunt ad resurrectionem persuadendam. Et hæc de loco Pauli 1. ad Cor. 15. in reliqua enim parte capitis solum adducit exemplum seminum ad declarandam resurrectionem, quòd non adducitur à Paulò ad probandam futuram esse, sed vt declaret esse possibilẽ, & modum eius, vt latius in superioribus diximus.

B Tertiò, principalem rationem ad persuadẽdam resurrectionem adduxit Paul. 2. ad Cor. 5. dicens: *Omnes nos manifestari oportet antè tribunal Christi, vt referat vnusquisq; propria corporis, prout gessit, siue bonum, siue malum*. Quæ ratio sumpta est ex Diuina prouidẽtia, quam latè suprà Disput. 44. Sect. 8. persequuti sumus, & multorum Patrum testimonijs explicauimus, & ideò, hic nihil addemus. Aliud verò Pauli testimonium 1. ad Thessal. 4. quod insigne etiam est in hac materia, explicabitur inferius, tractando de efficientia Christi circa resurrectionem nostram, & de tẽpore resurrectionis. Neque, ad confirmandam hanc ueritatẽ, oportet vti Patrum testimonijs, tùm, quia res est frequẽtissima in illis, tùm ẽt, quia sufficiunt, quæ inter explicandum scripturam adduximus, possunt autem præterea uideri Cyrill. Ierosol. cat. 4. & latius in 18. Greg. Nyss. orat. 3. de Resurrect. & Theodor. in Epitome diuinorum decretorum, c. de Resurrect. & C de iudicio, Prosper in dimidio temporis, c. 18. Rationes etiam in eadem explicatione testimoniorũ Scripturæ, adductæ sunt, quibus addi possunt aliæ suprà adductę, tractãdo quomodo resurrectio possit naturaliter cognosci. Ex dictis relinquitur primò resurrecturos homines in eisdem numero corporibus, in quibus ceciderunt. Tùm, quia in superioribus ostendimus, hoc esse de necessitate veræ resurrectionis, tùm etiam, quia testimonia allata, ipsorum corporum, ac ossium resurrectionem promittunt: & quia hoc necessarium est, vt perfectè seruetur ratio iustitiæ, præmij, ac pęna iuxtà diuinæ prouidentiæ dispositionem. Propter quam rationem, probabilius etiam in superiorib. duximus, non solum materiam totius corporis futuram esse eandem: sed etiam in singulis membris, & organis corporis eandem identatem fore seruandam.

SECTIO II.

Vtrum omnes homines iusti resurrecturi sint.

IN præcedenti sectione solum ostendimus, futuram esse hominum resurrectionem generalem. Ex quo illud absq; vlla controuersia efficitur, oẽs hoĩes sanctos, & iustos, qui antè resurrectionis diẽ mortui fuerint, esse suscitandos. Nam, hoc apertè probant scripturarum testimonia, & nullum est, q̃ in contrarium obijci possit, neq; vlla difficultas, dubitãdi ve ratio. Dummodo excludamus singularia priuilegia eorũ, qui ante vniuersalem resurrectionem excitati fuerunt, ut de B. Virgine certum est, & de ijs, qui cum Christo resurrexerunt, suprà diximus, & de Elia, & Enoch infrà dicemus. Solum ergo superest vt dicamus de ijs iustis hominibus,

A qui viui inuenientur in die iudicij, & propè horã resurrectionis. Nam, licèt certum sit horum corpora esse transformanda in qualitatem, & perfectionem gloriosorum corporum resurgentium: dubiũ tamen est, an uerè, ac propriè resurgent. Ratio dubitandi est, quia non resurgit, nisi quod cecidit, isti autem non ceciderunt, cum non fuerint mortui. In contrarium est, quia locutiones scripturæ generales sunt, & nulla est sufficiens ratio, vel auctoritas ad huiusmodi exceptionem faciendam.

In hac re duæ sunt celebres sententiæ. Prior negat illos homines iustos, qui tũ temporis vixerint, esse aut morituros, aut resuscitãdos: sed solũ immutandos, seu transformandos. Cuius primum fundamentũ sumitur ex Paulo 1. Cor. 15. præsertim iuxtà editionem Græcam, quæ sic habet. *Ecce mysterium vobis dico. Non omnes quidem dormiemus: omnes tamen immutabimur*. Quorum verborum sensus est, non oẽs Iustos esse resurrecturos, quia non

B oẽs mortem obibunt: omnes tñ fore ad statum gloriæ transferendos. Cum qua sñia consonant sequẽtia verba. *Mortui resurgẽt incorrupti, & nos immutabimur*. Illa. n. particula, *& nos*, homines; tunc uiuentes significat, quos ita appellat, quia loquutus est ueluti ipsorum Iustorum voce, qui tunc viuentes in carne inuenientur. Quam sñiam, & expositionem egregiè confirmat aliud testimonium Paul. 1. ad Thessal. 4. dicentis. *Hoc enim vobis dicimus in verbo Domini, quia nos, qui viuimus, qui residui sumus, in aduentu Domini non prꝍueniemus eos, qui dormierunt*. In his. n. verbis ẽt loquitur Paul. in persona eorum, qui tempore iudicij viui inuenientur. Non enim loqui potest in sua propria persona, cũ ipse vsq; ad secundum Christi aduentum non esset victurus. De ijs ergo hominibus, qui tunc viuent, ait non esse præuenturos eos, qui dormierunt. Vbi supponit, eos non esse dormituros, & quia hinc sequi uidebatur, hos prius fore glorificandos, quàm

C alios, eo quòd resurrectione non indigerent, sicut illi, admonet Paul. non ita esse futurum. *Quoniam*, inquit, *ipse Dominus in iussu, & in voce Archãgeli, & in tuba Dei descendet de cęlo & mortui, qui in Christo sunt, resurgent primi: deinde nos, qui viuimus, qui relinquimur, simul rapiemur cum illis, in nubibus obuiam Christo in aera*, i. per gloriosam immutationẽ, absq; morte, & resurrectione. Videtur ergo hæc sñia esse expressa Pauli, & ita censent exponẽda hæc loca Chrysost. hom. 42. in 1. ad Corinth. & homil. 7. in 1. ad Thessalonicens. Theodoret. Theophyl. & Oecumen. in Paul. & Origenes lib. 5. contr. Celsum non longè ab initio, & Hieronym. epist. 152. ad Mineruium refert in hanc sententiam Theodotum Heracleotem, & Apollinarium, quã ipse non iudicat improbabilem, & super Isaiam cap. 15. illam lectionem Pauli sequitur, *Non omnes dormiemus*, in epistola verò 148. q. 3. interpretans locum Pauli 1. ad Thessal. 4. absolutè docet hanc

D sententiam. Aug. etiam q. 3. ad Dulcitium, licèt locum illum 1. ad Corinth. aliter legat, quàm nos diximus, & ideò, dubius de tota sententia esse uideatur: tamen propter illud testimonium ad Thessal. valdè est propensus in hanc sententiam, & planè fatetur, se ignorare, in quo alio sensu possit ille locus exponi. Et Gennad de Ecclesiasticis dogmatibus ca. 7. & 8. hanc sententiam vt probabilem relinquit. Præterea, Tertull. lib. de resur. carnis, c. 41. & 42. licèt locum 1. ad Cor. 15. aliter legat, hanc nihilominus sententiam apertè docet, & ad illam accommodat vulgatam lectionem, quę sic habet, *Omnes quidem resurgemus*, dicens illam immutationẽ, quæ fiet in Iustis tũc viuentibus, pro resurrectione computari. Nam, cum ab statu mortali ad immortalem transferẽdi sint, quodammodo *resurgere* dicuntur. Quod etiã notauit Gennad. supra, & indicauit

cauit Chys. Aliter vero Ambr. 1. ad Corint. 15. exponit hunc locum iuxta hanc sententiam retenta vulgata lectione, scilicet, *Omnes resurgemus, qui in aduentu Christi mortui inueniemur, sed non omnes immutabuntur, qui in corpore sint reperti, quia soli sancti beatitudinis gloriam consequentur*. Et primò cōfirmari potest hæc sententia ex eo, quod in Symbolo dicitur, Christum uenturum esse [ad iudicandos viuos, & mortuos.] iuxta illud Act. 10. [Ipse est, qui constitutus est a Deo iudex viuorum, & mortuorum:] & illud ad Ro. 14. [Christus in hoc mortuus est, & resurrexit, ut uiuorum, ac mortuorum dominetur.] Sed non potest hoc rectius explicari, quam dicamus, iudicaturum Christum, & eos, quos (cum venerit) viuentes repererit, & eos qui mortui iam fuerant. Secundò confirmari potest, quia nulla potest assignari causa naturalis subitæ mortis tot hominum: nec uerò credendum est, iussu Dei omnes esse violenter interficiendos. Nam, quod solet dici, comburendos fore igne conflagrationis, per se est creditu difficile. (Cur. n. Deus tot iustos viuos comburet?) & præterea, aliqui existimant, conflagrationem ignis futuram post hominum resurectionem, & iudicium peractum, de quo postea dicturi sumus.

Iusti homines, sicut morientur, ita & resurgent vniuersi.

Secunda sententia est, omnes homines iustos verè, ac propriè esse resurrecturos, & consequenter prius esse morituros. Nam, propria resurrectio est a morte, tanquam à termino à quo, vt supra diximus. Quam sententiam D. Thom. prima secundæ q. 81. art. 3. ad 1. & eam defendunt omnes Scholastici in 4. dis. 43. & recentiores scriptores catholici, *quam* (ut Genna. citato loco testatur.) *maxima Patrum turba tradente susceperunt*, eosq; statim indicabimus exponendo scripturæ testimonia. Primum, ergo fundamentum huius sententiæ est. Quia scriptura sæpe repetit, oēs hoies esse morituros, & insignis locus est ille ad Ro. 5. *sicut per vnum hominem peccatum in mundum intrauit, & per peccatū mors: & ita in omnes hoïes mors pertransijt*. Vbi tā generaliter dr̄ mors, sicut peccatū ad oēs transire: ergo sicut à contractione peccati nullus excipitur (omisso speciali B. Virginis priuilegio) ita nec à morte. Ergo tantā hominū multitudinē excipere apertè vr̄ contra hāc generalē legem. Secundò, vrgent uerba Paul. 1. Cor. 15: prout in vulgata Latina leguntur. *Omnes quidē resurgemus: sed non oēs immutabimur*, quorum planus sensus est, oēs quidem hoies tam bonos, q̄ malos esse resurrecturos: non tn̄ oēs forè ad statū gloriæ transituros. Et hoc idem est, q̄ postea dicit. *Mortui resurgent incorrupti*, qđ cōe est bonis, & malis *& nos*, idest. Iusti *immutabimur*. Neq; satisfecit responsio illa, q̄ uiuētes in corpore mortali dicantur *resurgere*, eò q̄ transferantur ad statū gloriæ. Primò, quia hoc est contra proprietatē uerbi *resurgendi*. ut. o. ait Ath. li. de Incar. Verbi Dei, ante medium, *Mortem, resurrectionem anteuertere oportet, siquidem resurrectio oriri non potest, nisi mors præcedat*. Et idem repetit serm. 3. contra Arrianos. Secūdò, quia ibi Paul. satis distinguit resurrectionem ab immutatione: hæc ergo est immutatio, & nō resurrectio, iuxta phrasim Paul. Tertiò, quia (ut Aug. argumentatur.) Paul. in eodem ca. dixerat. *Tu quod seminas, non viuificatur, nisi prius moriatur*. Dixerat ét eos, qui resurgunt in Christo, per ipsum uiuificari. [Quia sicut in Adam oēs moriuntur, ita, & in Christo oēs uiuificabuntur.] Ergo ex Pauli sententia non resurgunt, nisi, qui prius mortui sunt. Et hinc ét facilè excluditur altera uasio quam insinuauit Oecumen, ut per distributionem accommodam intelligatur. [Omnes resurgemus,] idest qui mortui fuerimus. Nam, licèt uerū sit, eos tantum surrecturos, qui mortui fuerint: tamē Paul. utrūq; de omnibus hominibus absolutè affirmat,

A morituros esse, ac resurrecturos. Neque etiam contra vim huius loci obstat Græca lectio, quæ contraria videbatur. Primò, quidem, quia vulgata Latina, (quæ Ecclesiæ auctoritate recepta est) p̄ferenda est lectioni Græcę. Secundò, quia multi etiam Græci codices non habent negationem in priori parte, sed in posteriori hoc modo. *Omnes quidem dormiemus, sed non omnes immutabimur*. Ita legisse Didymum Alex. & Achatium Cæsariensem, atque ita in pluribus codicibus reperisse, refert Hieron. in prædicta epistola, dicens, ex eorum verbis, huic sententiæ magis acquiescere Ecclesiam, *Ut omnes communi morte moriamur: & non omnes immutemur in gloriam*: & infra ita concludit. *Hoc autem sciendū, quod magis conueniat veritati ita legere, Omnes quidem dormiemus*. Et hoc modo leguntur ex antiquis Patribus Latinis Aug. 20. de Ciuit. c. 20. ubi licet vtramq; lectionem afferat, hanc præfert idem q. 3. ad Dulcitium, & Epist. 164. ad Consentium. Et for-

B tasse varietas huius lectionis orta est ex unius tantum elementi mutatione. Nam priores Græci codices habebant hoc modo (ut in Complutensi explicari refertur) *πάντες μὲν οὖν κοιμηθησόμεθα*, quod ad literam uertitur, *Omnes quidem certe dormiemus*. Nam illa particula *οὖν igitur*, uel *certe* significat. Si autē ablata ultima litera dicas, *οὐ* significabit, *non*. Fieri ergo potuit, ut scriptorum incuria illa litera expungeretur. Quamquam autem hæc lectio affirmatiua, *Omnes dormiemus*, diuersa videatur à vulgata lectione, *Omnes resurgemus*: tamē (ut rectè notauit. D. Th.) sensus est idem, tum propter verbum *dormiemus*, quo significatur mors, propter futurā resurrectionem, Ioa. 11. *Lazarus noster dormit*. Tū, quia ex eo quod omnes sint mortui, sequitur oēs esse resurrecturos, & quia hæc erat Pauli intentio (ut ex contextu constat) ideò, ut illam magis explicaret vulgatus interpres uertit, *Omnes resurgemus*. Et ita intellexerunt Latini Patres, qui hanc senten-

C tiam sequuntur, Aug. supra de fide, & symbolo ca. 6. Fulgent. de fide ad Petrum c. 3. & 29. Ambr. in 1. epis. ad Cor. & ad Thess. Ruffin. expositione symboli. Iulian. Archiep. Tole. li. 3. Prognosticon. c. 48. & Claudian. lib. 1. de statu animæ, & omnes recentiores. Tertiò, quia (etiam si Græcam lectionem negantem retineamus) potest ita exponi, ut non sit vulgatæ lectioni Latinæ contraria, ergo ita omnino faciendum est. Antecedens declaratur, primum ex Oecumenio ibi dicente, verbum illud, *Non dormiemus*, intelligi *de diuturna dormitione, ut opus sit sepulchro, ac solutione ad corruptionem*. Nā, quia mors, & resurrectio eorum, qui usque ad diem iudicij uitam protraxerint ueluti in monumento, & quasi subito motu fiet, ideò horum mors, quasi nulla existimatur. Itaque sensus erit, *Non omnes dormiemus*, idest, non omnes diuturno mortis sopore tenebimur: sed aliqui tam subitò euigilabunt, ut uix dormisse uideantur. Vel aliter, quia Græcus tex-

D tus non habēt *nō omnes dormiemus*, sed *omnes quidem non dormiemus*, quamuis iuxta phrasim Græcam fortasse æquipolleant: possumus tamen Latinè uniuersaliter interpretari, hoc sensu, *Oēs non dormiemus*, idest, omnes euigilabimus, seu non perpetuo semper corripiemur, qđ est, ac si diceret *Omnes resurgemus*. Vel denique (ut alij exponunt) ut illud, *non* positum sit pro *non tantum*, & sit sensus omnes non tantum dormiemus, sed etiam immutabitur à morte ad uitam. Similis enim modus loquendi non semel in scriptura reperitur, ut Marc. 9. *Quicunque me susceperit, non me suscipit, sed eū, qui misit me*, idest, *non tantum me*, & 1. ad Corin. 7. (ut rectè ibi notat D. Th.) *Scripsi vobis nō propter eum qui fecit iniuriam neque propter eum, qui passus est* idest non propter eos tantum. *Sed ad manifestādam solicitudinem nostram*,

Igitur,

A Igitur, cum vulgata lectio veritatem huius sententiæ maximè requirat, & Græcæ omnes possunt ita exponi, ut illi non contradicant, videtur prædictæ sententiæ acquiescendum est. Quæ non potest alia ratione probari, nisi quæ ex dictis testimonijs sumitur, s. quia mors est generalis pœna omnibus hominibus imposita propter transgressionem primi parentis, vt Paulus docuit citatis locis, ex illo Gen. 3. *Terra es, & in terram ibis*. Propter quod dixit idē ad Heb. 9. *Statutū est hominibus semel mori post hoc autem iudicium.* (Quæ verba uidentur egregiè confirmare hanc sententiam. Satis. n. significant omnes homines priusquam iudicētur, esse morituros) sed nulla est ratio, ob quā omnes illi homines hac pœna liberētur, cum nulla sit specialis causa huius priuilegij, neq; ullum illius sufficiens fundamentum. Vndè Dauid Psal. 88. tanquam rem omninò admirandam, & inusitatam dicit. *Quis est homo, qui viuet, & non videbit mortem? eruet animam suam de manu inferi?* Cui rationi, ut completa sit, addi potest, in fine mundi, seu tempore iudicij vniuersalis futuras esse causas, quæ sufficiant mortem inferre omnibus mortalibus, qui tunc uixerint, ut in solutionibus argumentorum esplicandum est.

Mors omnibus generalis.

Ad fundamenta ergo prioris sententiæ. De primo testimonio Pauli iam satis dictum est. Ad aliud uerò ex 1. ad Thessalon. c. 4. Aug. dicto loco de Ciuit. dicit Paulum solū affirmare homines, qui inuenientur viui tēpore resurrectionis generalis esse rapiendos in aera: non negare tamen esse morituros [Vndè fieri poterit, inquit, ut in ipso raptu moriantur, & paulò, post resurgant.] Et in eadem expositionem inclinant Ansel. Beda, & alij ibi. Est tamen difficilis creditu, primum, quia per se apparet incredibile illud genus mortis, & illud miraculum rapiendi in aera corpora adhuc mortalia, & (quod maius est) sustinendi in aere corpora iam mortua, donec resurgant. Nam licet hæc non sint Deo impossibilia, nec admodum difficilia: uidentur tamen ad opus resurrectionis ualdè extranea, & inutilia, & sine fundamento conficta. Deinde (quod caput est) Paulus apertè loquitur de raptu corporum in aera, per gloriosam immutationem, ratione cuius quasi cōnaturale, & intrinsecum erit illis corporibus posse per aera subleuari. ita intelligunt Paulum cæteri omnes interpretes. Et ulterius probatur, nam, Paulus loquit, *Simul rapiemur cum illis*, ergo quando isti rapiantur, simul etiam rapientur alij, quos dixerat fore à morte excitandos, & ideò, ante hunc raptum, supponitur facta illorum resurrectio, ergo non potest dici in hoc raptu, aliquos esse morituros, aliàs post quorundam resurrectionem alij morerentur, & postea resurgent, quod oīnò improbabile est. Loquitur ergo Paul. de raptu glorioso. Quod satis etiam confirmant illa uerba postrema, *Et sic semper cum Domino erimus*. Vbi non dicit, futuros nos esse in aere cum Domino: sed futuros. *sic*, idest, in eo statu, ac perfectione, in qua rapti fuerimus, non ergo intercedet mors, nec substantialis

Respōsio ad argumēta in oppositū.

Testimonij Pauli. 1 ad The. 4. expositio.

D mutatio in eo raptu. Aliter ergo respondetur cum Oecum. (quem uidetur D. Th. imitari) eos, qui tūc uiui reperientur, paulò ante generalem resurrectionem esse morituros: sed, quia modicū erit tempus inter mortem, & resurrectionem, ideò Paul. de illis tanquam de viuentibus loqui distinctoq; modo, q̄ de alijs iam dudum mortuis. Ratio autem, ob quā specialiter docuit hos non esse præuenturos alios, q iam dormierant, non est, quia ij non sint morituri sed (ut inquit Oecum.) quia cum alij essent multò antea mortui, eorumq; cineres essent per orbem dispersi, ij uerò paulò antea essent vita functi, & corpora fortasse manerent integra, uideri poterat, facilius hos, quā illos esse suscitandos: ac propterea ait, non ita futurum: sed tàm facilè esse Deo iam diu mortuos quam eos, qui tunc iberant *in momento, & in ictu oculi* excitare.

Ad primam confirmationem, quomodo Christus dicatur *iudicaturus viuos, & mortuos*, quidam exponunt, idest, bonos. & malos. Quam expositionem amplectitur August. de fide, & symb. c. 8. & in Enchir. c. 51. & Chrys. ho. 1. de symb. Sed non placet, quia non est sermo de vita gratiæ: & morte illi opposita: sed de uita, & morte naturali, qua etiam damnati uiuent, cū iudicabuntur, ut infrà dicemus. Alij exponūt, *iudicaturum viuos, & mortuos*, idest, animas, & corpora. Nam licet, quādo fiet iudicium, iam corpora tunc viuent, tñ nunc quando fidem profitemur, aīæ viuunt, corpora uerò mortua sunt, iuxta illud Matt. 10. *Nolite timere eos, qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere.* Vtraque uerò iudicabūtur. Ita Ruffi. in expositione symboli. Tertio, licet *viuorum* nomine intelligamus eos, qui vsq; ad diem iudicij uitam producent, (ut etiam

Christus viuorū iudex & mortuorū quomodo dicitur.

B Aug. & Chrys. suprà exponunt,) non est necesse dicere eos nunquam esse morituros; sed appellari *viuos* (ut diximus) propter breuitatem mortis. Quarto verò & (vt opinor) simplicius, & facilius dicitur, hæc uerba symboli respicere illud tempus, in quo fidem profitetur, *viuos* ergo eos appellamus, qui nunc viuimus: *mortuos* uerò, qui nos præcesserunt.

Ad secundam confirmationem respondetur, plures futuras esse causas humanæ mortis prope diem iudicij. Nam in primis Ioannes in Apo. de illo tempore loquens ait c. 6. *Datam esse potestatē morti super quatuor potestates terræ, interficere fame, & gladio, & morte, & bestijs terræ.* & c. 8 & 9. dicit, *Septem Angelis datas esse septem tubas*, quarū sonitu, & clāgore interfecerunt infinitam hominum multitudinem. Nam de solo sexto Angelo dicitur interfecisse *sextam partem hominum*. Deniq; multi morientur fame, alij peste, alij nimio timore, alij denique ex aeris inclementia, & magna cœlorum, ac e-

Subita ppe diē iudicij hominū mors.

C lementorum perturbatione, quæ non solum homines, sed etiam cætera animalia conficient. In quo illud etiam obseruandum uidetur, non omnes homines iustos fore tūc simul obituros: sed iuxta diuinæ prouidentiæ dispositionē, alios tardius, alios citius, prout, vnusquisq; ad animæ suæ purgationem diuturniori tempore indig bit.

Sed quæret tandem aliquis, quam sit certa hæc sententia, quam defendimus. Aliqui. n. putant esse de fide propter testimonium Pauli, & generales locutiones scripturarū, & quia in symbolis fidei p̄sertim Athanasij dicitur, ad Christi aduētū omnes homines resurrecturos. Sed certum est non esse de fide, ut ex Aug. notauit Pammel. super Tertu. suprà, in quo etiam conueniunt oēs Scholastici, cum Magistro, & D. Th. Quia nulla est in hoc Ecclesiæ definitio, & loca scripturæ varijs modis exponuntur à Patribus (ut uidimus) qui à generali regula aliquos excipiunt ab actuali morte, quamuis ex peccato essent morti obnoxij, ad mortemq; perpetuò tēderent, quod est continuum quoddam mori, ut di-

Dubium.

Respōsio.

D cunt Patres in illud Gen. 2. *In quacunque die comederis ex eo, morte morieris*. Alij dicunt quamuis nostra snīa non sit de fide, esse tñ ita certam, ut contraria, sit temeraria. Ita Catheriu. 1. Cor. 15. & idem sentit Sot. d. 43. q. 2 ar. 4 Sed non uideo quo fundamento id asserant, cū tot, ac tanti Patres illā snīam docuerint, qui non tm̄ decepti fuerūt (ut alij loquūtur) falsa lectione illius loci 1 ad Cor. 15. sed adeò permoti sunt testimonio Paul. ad 1. Thessalon. 4. vt Aug. aliquando dixerit, se non inuenire, quō possit aliter intelligi. Neq; post tempora illorū Patrū noua aliqua ratio, nouumve testimonium inuentum est, quo hæc ueritas magis illustraretur, neq; Ecclesiæ authoritas magis in alterutrā partē inclinauit. Quō ergo, nisi temerè, pōt temerariū dici, q tanti

Patres docuerunt, quodq; in scriptura habet tã apparens fundamentuu? Modestius ergo; mea sententia, loquũtur, qui ab omni censura, abstinentes sese, posteriorem sentẽtiam probabiliorem, ac simpliciter veram arbitrãtur esse. Sic. n. loquuti sunt D. Th. & antiquiores Theologi, & ex recẽtioribus Can. 2. de locis c. 14. & Siat. li. 6. bibl. annot. 265.

SECTIO III.

Vtrum etiam homines damnati resurrecturi sint.

RAtio dubitandi sumi potest ex nonnullis sacrę scripturæ locis. Primus, ac vulgatissimus est ille Ps. 1. *Nõ resurgent impij in iudicio, neque peccatores in consilio iustorum.* Secũdus est Dan. 12. *Multi de ijs, qui dormiunt in terrę puluere, euigilabunt.* Vbi vĩ dictum esse *multi*, & non *omnes*, propter Iustos, & peccatores. Tertius est 2. Macha. 7. *Potius est ab hominib. morti datos, spẽ expectare à Deo, iterum ab ipso resuscitandos; tibi enim resurrectio ad vitam nõ erit*, f. peccatori, & iniquo. Quartò, addi põt ratio, quia resurrectio est magnum quoddam bonum: ergo nulla ratio est, ob quam prauis hominib. & ad ęternã mortẽ dãnatis conferatur. Et confirmatur, nã pp hãc cãm specialiter promittitur resurrectio mẽbris Christi participãtibus vitã eius ad Rom. 6. *Si complantati sumus similitudini mortis eius simul & resurrectionis erimus*, & 1. Cor. 15. *Eos, qui dormierunt, per Iesum adducet cum eo.*

Duos distinguere possumus damnatorum ordines, vnũ adultorum, qui pp propria peccata actualia dãnati sunt: alium infantium, qui pp solũ originale à regno Christi excluduntur. Quæ distinctio, quãuis seruata proportione locũ habeat in Iustis. Alij. n. sunt adulti, qui per propria merita salutẽ cõsequũtur: alij infantes, quib. solum Christi meritũ, & gratia per sacrm suppličatur: tamen, quia cõstat, omnes Iustos similem gloriam, & beatitudinẽ esse habituros, ideò (quod ad rem præsentem de resurrectione spectat) non fuit necessaria illa distinctio, In dãnatis verò videtur esse aliqua specialis ratio. Quia pueri habebunt genus damnationis, ac statum valde diuersum à cæteris damnatis.

Damnati ad gehennam resurgẽt in die iudicij omnes.

Dico ergo primò, oẽs damnatos ad gehennã pp propria peccata. esse in generali resurrectione excitandos. Est de fide. Expressè. n. habetur in multis scripturæ locis, Io. 5. *Omnes, qui in monumentis sũt, audient vocem filij Dei, & procedent, qui bona egerunt in resurrectionem vitæ, qui verò mala egerunt, in resurrectionem iudicij.* Quæ verba duplicẽ nobis indicant resurrectionem, cuius cognitio ad intelligenda varia scripturæ loca est necessaria.

Resurrectio vitæ quæ.

Alia dr, *resurrectio vitæ*, seu *ad vitam*, quod non est intelligẽdum de vita naturali, seu corporea; nam hoc modo cõe est oĩ resurrectioni esse reparationem vitæ. Vndè, ex eisdẽ verbis colligitur hoc futurum esse cõe omnib. bonis, & malis. *Omnes enim in monumentis erunt*, & *Omnes audient vocem filij Dei*, nimirum auribus corporis illam percipiẽdo, *& procedent*, seu egredientur de monumentis, seu locis, in quibus reperientur, ita ut pedibus gradiantur, sicut notauit Hiero. epist. 61. ad Pammach. contra errores Ioan. Ierosolym. Omnes ergo viuent vita corporea. Igitur cũ dicuntur reliqui *resurgere ad vitã*, seu *resurrectionem vitæ*, intelligendum est de vita æterna quæ erit in æterna beatitudine, in qua nihil est mortis, & hæretici etiam solet in scriptura *resurrectio iustorum*. Atque de hac optimè intelligũtur verba adducta ex 2. Mach. *Tibi enim resurrectio ad vitam non erit.* Nam resurrectio damnatorum potius dici potest *resurrectio ad mortem*. Quia (vt acutè dixit Aug. lib. 6. de Ciuit. c. 12.) *Vita gehennæ potius, mors est dicẽda, quam vita, nulla quippe maior, & peior est mors, quàm vbi non moritur mors.*

Resurrectio iudicij quæ.

Alia verò dicitur *resurrectio iudicij*, i. condemnationis. Dixerat enim paulò antea Christus (vt circa hæc verba notauit Chrys. ho. 38. ĩ Io.) *Qui credit in me*, scilicet, fide diuina, *non venit in iudicium*, non quia iudicandus non sit: sed quia non est iudicandus, & damnandus propter peccata, quæ commisit, cum per viuam fidem in Christum sint remissa. Eodem ergo sensu dicuntur mali resurgere *resurrectione iudicij*, scilicet, vt in iudicio condemnentur, iuxta ea, quæ in corpore gesserunt, vt ait Pau. ad Cor. 5. Qui locus apertissimè cõfirmat veritatem propositam, & rationem illius continet, quia *oportet omnes manifestari ante tribunal Christi, vt referat vnusquisq; in corpore, sicut gessit, siue bonum, siue malum.* Et hoc ipsum est, quod dixit Athan. in symbolo: *Ad cuius aduentum omnes resurgere habent cum corporibus suis, & reddituri sunt de factis proprijs rationem, & qui bona egerunt, ibunt in vitam æternam, qui verò mala, in ignem æternum.* Idẽ expressè definitur in Concilio Lateranensi, vt habetur in cap. Firmiter, de summa Trin. Et quoniam res est perspicua, non oportet adducere plura in eius probationem, maximè cum in hac re non habeamus cũ hæreticis specialem controuersiam.

Infantes in originali decedentes resurgent in iudicio omnes.

Dico secundò, etiam infantes, qui in peccato originali decesserunt, fore resuscitandos. Hæc conclusio non videtur in scriptura tàm expressa, sicut precedens. Quia testimonia adducta vidẽtur loqui de adultis, qui de proprijs actibus sunt iudicandi, & bona, vel mala agere potuerũt. Propter quod Iustinus martyr q. 13. ad Gentes, hãc attingens quæstionem, solũ dicit, *decens esse credere infantium resurrectionem* Et (quod maximè mirandum est) etiam de Iustis loquitur. Nam exemplum ponit in Innocentib. Et Aug. 22. de Ciuit. c. 13. agens de infantib. qui in maternis vteris moriuntur, neq; affirmare, neq; negare audet, an sint resurrecturi: quamuis in affirmantem partem magis propendeat: de infantibus verò iam natis supponit potius, q̃ decidat, esse resurrecturos. Vndè, in Enchir. c. 84. *Resurrecturã*, inquit, *carnem omnium, quicunq; nati sunt hominũ, atque nascentur, & mortui sunt atque morientur, nullo modo dubitare debet Christianus.* Statim verò ca. 85. dubius est de abortiuis fętibus. Nihilominus existimo conclusionem positam esse certam. Quæ primo probatur generalib. locutionibus scripturę, & symboli fidei, quibus docemur, omnes hoĩes resurrecturos. Quia neq; ij ĩfantes homines nõ sunt, neque vllo fundamento excipi possunt. Secundò, est optimum testimonium Pauli. 1. ad Cor. 15. *Sicut in Adam omnes moriũtur, ita & in Christo omnes viuificabuntur*, vita non solum animę, sed etiam corporis, de qua ibi est sermo: sed huiusmodi infantes mortui sunt in Adamo, ergo suscitabuntur in Christo. Quæ ratio probat etiam de ijs, qui moriuntur in maternis vteris, & de quibusuis abortiuis fœtibus, qui ad racionalem animationem peruenerunt. Nec video, quæ possit esse de illis specialis ratio dubitandi, cum habent propriam animã rationalem distinctam ab anima matris, & consequẽter etiam ipsi in Adamo moriantur, igitur per Christum etiam viuificabuntur. Neq; enim animæ illæ perpetuò futuræ sunt à corporibus separatę, vt etiam Aug. supra notauit. Tertiò, quia ad diuinam Prouidentiam spectat hos etiam infantes pręmio, vel pœna efficere, iuxta eorum captum. Et ideò dicemus infrà illos fore iudicandos, cum tñ Paul dicat, oẽs iudicandos affuturos ante tribunal Christi, cum corporibus suis. Qua propter licèt ij in ætate infantili moriantur: resurgent tamen in perfectis corporibus, in quibus vti ratione possint, vt rectè Aug. docuit locis suprà citatis.

Ad primum ergo testimonium ex Psal. 1. variæ

sunt

Testimonii Psal. 1. expositio.

sunt expositiones. Prima, vt intelligatur de resurrectione ad vitam, ad quam impij (vt diximus) non resurgent. Nam hæc resurrectio solet in scriptura, quasi per antonomasiā simpliciter *resurrectio* appellari. Secunda, quod non resurgent in iudicium, idest, vt eorum causa examinetur, & ipsi conuincantur, quia eorum impietas eos satis iudicat, & cōdemnat. Ita Basil. & Theo. Quę expositio commode explicatur, si per impios intelligamus infideles, de quibus ait Christus Ioan. 3. *Qui non credit iam iudicatus est*: & hoc eodem sensu dicuntur non resurgere, vt iudicentur: per peccatores autem intelliguntur credentes peccatores, de quibus non dr̄, qd non resurgēt in iudiciū, sed q̄ non resurgēt, vt sint in concilio, seu cōgregatione iustorū. Sic Hilar. & Euth. Nec multum discrepant. Amb. Hier. Aug. & ferè alij Latini. Et bene Iulian. Tolet. li. 3 Prognos. c. 33. vbi distinguit duos ordines electorum, iudicātium, & iudicandorum, & alios duos reproborum, scilicet eorum, qui iudicantur, & qui iam iudicati sunt; & hos postremos dicit esse illos impios, qui *non resurgent in iudicium*. Tertia, quòd nō resurgent in iudicio, vt iudicent: bene autem, vt iudicentur. Omnes enim iusti aliquo modo resurgent iudicaturi, iuxta illud Matt. 12. *Regina Sabba surget in iudicio cū generatione ista, & condemnabit eam, &c.* Ita D. Th. Quarta (quæ maximè videtur literalis) vt hæc, *Nō resurgent*, idest, caput non erigent, non subsistent, neque pro se respondere poterunt, sicut Psal. 139. de peccatoribus dicitur: *Cadent super eos carbones, in ignem deijcies eos, in miseriis non subsistent.* Idem enim verbum Hebræum vtriq; loco respondet. Ita Iansen. Gagnei. Flami. & Genebrar.

Ad secundum, non plenè referuntur verba Danielis. Nam expressè dicitur, *Multi ex ijs, qui dormiūt in terræ puluere, euigilabunt, alij in vitam æternam, alij in opprobrium.* Quod ergo dicit, *Multi*, iam suprà diximus sæpe in scriptura sumi pro omnibus, vt ad Rom. 5. *Vnius delicto multi mortui sūt*, & Mat. 26. *Qui pro vobis, ac pro multis effundetur.* Ita Theod. & alij expositores. Tertium testimoniū iam est in superioribus explicatum.

Ad rationē respondetur, resurrectionem gloriosam pertinere ad præmium bonorum resurrectionem autem damnatorum potius pertinere ad eorū pœnam, & in vniuersum resurrectionem omnium hominum, vt terminatur ad vitam humanam, & substantialem compositionem corporis, & animæ pertinere ad generalem prouidentiam Dei, & gubernationem. Nam, illa vita est quasi fundamentū præmij, & pœnæ bonorum. Vbi autem specialiter promittitur resurrectio bonis, & iustis, per antonomasiam (vt dixi) sermo est de resurrectione ad vitam, seu gloriosa.

SECTIO IIII.

Vtrum Christus effecturus sit resurrectionem nostrā, per se, vel per Angelos.

HActenus ostendimus hominum resurrectionem esse futuram, de huius autem resurrectionis natura, & essentia nihil addendum occurrit ijs, quę in superioribus de resurrectione in communi diximus: de perfectione verò eius, ac de proprietatibus corporum resurgentium, idem ferè dicendum est, quod de Christo domino diximus, seruata proportione, prout declarabimus commodius, explicādo causas huius resurrectionis, quæ per se notę sūt, nimirū rationalis anima, & humanum corpus, & inter disputandum de natura resurrectionis satis explicatę sunt. Causæ verò extrinsecæ, plures esse possunt. Prima est finalis, de qua nihil occurrit dicendum, cum constet, Deum esse primarium, atque vltimum finem eius: Christum autem dominum, et hominem, esse secundarium finem, proximè post Deum. Nam, omnis gloria hominum ad eius gloriam ordinatur (vt in priori tomo ex professo dictum est.) Quinimò etiam resurrectio damnatorū in illius gloriam cedit, eisque iustitiam, virtutem, atque efficaciam manifestat. Possunt etiam alij fines proximi, & particulares excogitari, quod Deus in hac resurrectione intēdit, vt vniuersi perfectio, sanctarum animarum remuneratio, ac plena beatitudo, & alij similes, qui nullam disputationem postulant.

Altera causa est efficiens, & prima quidem, ac principalis est Deus, de qua nihil noui dicendum superest: inquirenda ergo est causa proxima, si qua fortasse concurrit præter Deum. Rursus hæc causa proxima duplex itelligi potest. vna est moralis, qualis est causa meritoria, vel impetrans, & huiusmodi causa potest quidem assignari respectu resurrectionis bonorum. Nam Christus dominus meruit omnium illorum resurrectionem (vt in priori tomo dictum est) & ipsi etiā iusti, qui gloriam non solum animæ, sed etiam corporis meruerunt, consequenter suam resurrectionem meruerunt. Animę quoque sanctæ, ac beatæ resurrectionem suorum corporum impetrare possunt, quam postulāt, vt in Apocal. legimus. At verò resurrectio damnatorū, cum potius ad vindictam, & pœnam, quàm ad præmiū pertineat, non videtur cadere sub Christi meritis. Nisi dicamus illam resurrectionem, vt cedit in maiorem afflictionem, & pœnam damnatorum, non esse ex meritis Christi: sed potius quodammodo esse effectum demeritorum talium hominum: prout verò illa vita de se bona est, ac posset esse fundamentum beatitudinis, supernaturaliumque bonorum, & præterea quatenus actio illa, per quam reparatur est supernaturalis, in qua Christus explicat vim, & efficaciam suam, sub hac ratione esse effectum meritorum eius. sicut expulsio dęmonis facta virtute Christi, & est pœna ipsius dæmonis. & effectus meritorum Christi, diuersa tamē ratione. Et ita sentiunt Cyril. li. 4. in Ioan. c. 51. & Tertul. li. de resurrect. carnis, & colligi potest ex illo 1. Cor. 15. [Sicut in Adam omnes moriūtur, & ita in Christo omnes viuificabuntur.] & ibidem [per hominem mors, & per hominem resurrectio mortuorū.] Vt enim antithesis sit perfecta, oportet, quod sicut Adam actu, & merito suo omnium mortem inuexit, ita Christus sua actione, & merito omniū vitam recuperauerit. Quare resurrectio puerorum, quæ nec gloriosa futura est, nec pęnalis, maiori ratione dici poterit effectus meritorū Christi. Quia erit magnum beneficium naturæ, illi ex se non debitum, eritque remissio cuiusdam pœnæ, seu reparatio cuiusdam defectus contracti per peccatū originale; Et hæc satis sint de causa meritoria. Dicendū ergo est in hac sectione de causa efficiente physica, in sequenti verò de exemplari.

Principio igitur, Christum dominum, & virtute sua, & Angelorum ministerio aliquid effecturum in resurrectione nostra, omnes sancti, & Theologi docent. Primum propter verba ipsius Christi Io. 5. *Venit hora, in qua omnes, qui in monumentis sunt, audient vocem eius*, scilicet filij Dei, *& procedent, qui bona egerunt in resurrectionem vitæ*, &c. Primæ autem ad Thess. 4. dicitur. *Ipse dominus in iussu, & in voce Archangeli, & in tuba Dei descendet de cœlo, & mortui, qui in Christo sunt, resurgent primi.* Circa quę duo testimonia, nonnulla sunt obseruanda. Primum est, eādē esse vocem, de qua Christus, Paulusq; loquūt, vt notarunt super Io. Cyril. li. 12. c. 145. & Ruper. li. 5. & Euth. c. 7. & D. Tho. lectione 5. & super Paulum. Amb. Ansel. & D. Tho. & indicant Chrys. Theod. & Oecum. Et potest ex col

lationę

latione vtriusque textus suaderi. Quia ex vtroq; loco colligitur, ad præsentiam, & efficaciam illius vocis mortuos esse suscitandos, sicut etiam Paul. declarauit. 1. ad Corint. 15. dicens. *In momento, in ictu oculi, in nouissima tuba, canet enim tuba, & mortui resurgent incorrupti, & nos immutabimur.* Non est autem verisimile, simul duas voces esse emittendas, cum vna sit sufficiens, & efficax: est ergo vna, & eadem vox, de qua Paulus, & Christus loquuntur.

Vt enim hoc euidentius fiat, obseruandum est secundò, hanc vocem futuram esse sensibilem. qđ aliqui negare ausi sunt, dicentes, hanc vocem solũ esse mentale imperium Christi: tubam verò ipsum Christum exhibentem huic mundo inferiori suam sensibilem præsentiam, vel certè hanc vocem nihil aliud esse, quam ipsam præsentiam Christi. Ita refert, & nõ improbat D. Thom. in 4 d. 43. q. 1. art. 2. q. 2. referens verba Gregorij, *tubam sonare, nihil aliud esse, quam mundo, vt iudicem filium demostrare.* Et potest hoc fieri verisimile, tum, quia vox sensibilis non potest in vniuerso mundo audiri, neque virtus eius, & efficacia potest vbiq; operari. Tum ét quia mortui nõ possunt audire vocem sensibilem: dicitur autem Io. 5. *Audient vocem eius*: ergo est sermo de uoce spirituali, quam animæ percipient. Tũ deniq; quia *tuba* eo loco metaphoricè dicta est, ergo & vox, & sonus.

Tuba seu vox Christi mortuos e sepulchris ad resurrectionem, & iudiciũ euocantis qualis.

Nihilominus, quod dixi, certũ existimo, scilicet, vocem illam futuram esse per sonum sensibilem, vt apertè docuit idem D Thom. Ioann 5. lectio. 5. dicens. [Vox ista erit sensibile signum filij Dei, ad quam omnes suscitabuntur,] & adducit testimonia ex 1. ad Thessal. 5. & 1. Corint 15. & illud Mat. 25. *Media nocte clamor factus est exite obuiã ei.* Et eadem est sententia Hier. epist. 61. ad Pammach. dicentis, *Audient auribus, & procedent pedibus.* Vbi apertè supponit, illam vocem fore sensibilem. Idẽ sentit Chrys. ho. 38. in Ioann. dicens, [Orbem terrarum Christi voce resurrectionem.] Significat etiam Gregor. lib. 17. Moral c. 21. ad hanc vocem accommodans illud Iob. *Quis poterit tonitruum magnitudinis illius intueri?* & illud Sopho. 1. *Iuxta est dies Domini, dies tubæ, & clangoris*: & illud Ps. 49. *Deus manifestè veniet, Deus noster, & non silebit.* Sumit etiam argumentum ex virtute Christi, qui tempore passionis vna voce inimicos suos prostrauit. Deindè confirmari hoc potest, quia 1. ad Thess. 4. dicitur, *In iussu Dei, & voce Archangeli*: ergo vox non est tantum imperium: sed est aliud quidpiam, quod iussu Dei fiet. Neque erit sola præsentia Christi, nõ modo, quia hoc est valdè improprium, & metaphoricum: sed etiam, quia hæc vox dicitur esse *Archangeli*, qui (vt infra dicemus) non est ipse Christus, sed minister eius. Vndè, etiam confirmatur, quia verba scripturæ hoc modo propriè intelliguntur, & sine vllo incommodo, imò cum maxima proportione, & congruentia. Tum, quia adueniente Christo homine in sua maiestate, sensibili, & manifesto aduentu ad congregandum, & iudicandum homines sensibiles, cõgruum est, vt aliquod signũ sensibile præcedat, quasi præeuntis præconis, atque homines iudicandos conuocantis. Tum etiã, quia cum hæc actio excitandi corpora ex parte eorum materialis sit, conueniens est, ut per aliquod sensibile instrumentum fiat: est autem vox valdè accommodatum instrumentum ad explicandam hominibus Christi uoluntatem, & imperiũ. Et fortasse hac ratione, & quasi in huius rei figuram ad suscitandos mortuos sæpe Christus voce vsus est, Ioan. 11. *Lazare veni foras*, Luc. 7. *Adolescens tibi dico, surge*, & Marc. 5. *Puella tibi dico, surge.*

Vox tubæ mortuos ad iudiciũ euocantis realis, & vera.

Vndè, vlterius prubabiliter colligit Sotus in 4. A dist. 43. q. 1. art. 4. hanc vocem futuram esse quasi articulatam, vt sit capax propriæ significationis ex impositione, & rationali modo: & ex Hieronym. in regula monach. c. 30. refert, vocem illam futuram esse hanc, *Surgite mortui, & venite ad iudicium.* Sed ibi verbum nullum de hac re inueni, solum in c. de timore vltimi iudicij dicit, *Tunc ad uocem tubæ pauebit terra*: & infrà, *siue leges siue dormies, siue scribes, siue uigilabis, hæc tibi semper buccina in auribus sonet.* Chrys. verò ho. 8. in 1. ad Thessal. dicit, illam vocem futuram esse hanc, *Resurgant mortui.* Theoph. ibidem hanc ponit uocem, *Apparate uos omnes, iudex enim præsto est.* Neq; coniecturæ in cõtrarium adductæ quicquam efficiunt. Quia si resurrectio mortuorum in uno loco futura est, facilè poterit in eo sensibilis vox audiri: si autem futura est in diuersis locis, in quibus cadauera per vniuersum mundum dispersa sunt, facilè fieri poterit Diuina virtute, vt vel illa uox in uniuerso orbe intonet, vel B vt non sit vna tantum, sed multiplex, vel vt imperium eius, & efficacia quoquo versum irrumpat, etiam si sonus nõ ubiq; fiat. Quamquam iuxta Christi testimonium, ita futura est illa uox, ut ab omnibus hominibus ubicunque terrarum audiri possit. Qunmodu autem possint homines ad præsentiam illius vocis suscitari, & illam audire, cum auditus vitam, & resurrectionem supponat, uarijs modis explicari potest. Primò, si dicamus audire vocem non tantum esse illam percipere sensibus corporis, sed etiam illi obedire. Sic enim dicitur Deus præcipere rebus inanimatis, & illæ dicuntur obedire, & audire uocem eius. Sicut Iob 38. dicitur Deus dixisse aquæ maris, [Vsque huc uenies, & non procedes amplius, & hic confringes tumentes fluctus tuos.] Et Luc. 8. Matth. 8. & Marc. 4. venti, & mare dicuntur *obedire* uoci Christi. Sic igitur possunt dici corpora mortua audire hãc uocem, quia statim illi obedient egrediendo ex sepulchris. Secundò (ne uideamur C ad metaphoras rem totam arcessere) dici potest, illam uocem habituram duas partes. Prior est illa, *surgite mortui*, & per hanc excitabuntur: posterior est illa, *& uenite ad iudicium*, & hanc percipient homines iam uiuentes, eique è uestigio statim obtemperabunt. Tertiò, tam velociter fiet resurrectio, vt fortasse priorem etiam partem huius vocis possint homines percipere, quia sonus uocis non transit subitò: sed aliquo tempore durat. Denique cum in instanti resurrectionis adhuc duraturus sit sonus illius uocis, non est dubium, quin in eodẽ instanti percipi possit à resurgente, & hoc est satis, ut dicantur audire uocem illam, etiam si non percipiant aliquem sonum, vel syllabas aliquas prius prolatas.

Vox tubæ mortuos euocantis ad iudiciũ audiri vbique quõ & dicatur, & possit.

De tuba autem quæ, & qualis futura sit incertũ est, D. Thomas interdum indicat ipsammet uocem appellari tubam propter similitudinem, vel in sono, & strepitu, vel in usu, ac munere. Nam, in lege ueteri usus tubarum esse solebat, uel ad conuocandos, & excitandos homines ad bellum, vel ad solen- D nitates, vel ad mouendum castra, qui omnes usus possunt facilè applicari ad hanc conuocationem hominum resurgentium. Et hanc sententiam indicat etiam Anselm. 1. ad Thessal. 4. vbi Oecumen. indicat ipsum Angelum uocari *tubam* Dei. Non est etiam improbabile, quod indicauit Anselm. in Elucidario, Angelum in assumpto corpore aereo vsurum etiam instrumento corporeo, in modum tubæ ex eodem aere confecto, ubi non unam tantum tubam, sed plures etiam futuras esse dicit, de quo postea dicemus.

Tertiò, vt hæc amplius explicentur, supponendum est, prius esse resurrectionem mortuorum in terra faciendam, quàm Chuftus dominus è cœlo ad terram iudicaturus descẽdat, ita saltem, vt prius-

quam

A quam ad locum iudicij perueniat, iam ibi fiot omnes homines suscitati, & congregati: præter eos, si qui iam sunt corpore, & animo gloriosi, qui eum comitabuntur. Hoc non potest quidem ex scriptura apertè probari: tamen per se est verisimile. Quia non decet, vt iudex expectet homines iudicandos, sed magis congruum est, ut ipsi cōgregentur prius, præstolantes iudicis aduentum. Idq; etiam aliquomodo potest colligi ex Paulo dicente, iustos suscitatos per aera Christo venienti obuiam processuros. Ergo iam omnes erunt suscitati prius, quam Christus perueniat ad locum iudicij. Significatur etiam in illis uerbis [Media nocte clamor factus est, ecce sponsus venit, exite obuiam ei.] Et hoc sentiunt apertè Chrys. ho. 8. in 1. ad Thess. & Oecume. Theoph. ac Theodor. 1. ad Thessalon. 4. & iudicat Anselm. ibi, & clarius in Elucidario. Idem Chrysost. hom. de Ascens. Christi tom. 3. Hyppol. orat. de consum. mundi. [Tunc, ait, sonabit tuba & excitabit dormientes, & omnes in ictu oculi resurgent, & B astabunt super faciem terrę expectantes iusti, atque terribilis iudicis aduētum] Vndè, quod Aug. li. 20. de Ciuit. c. 30. in fine, prius venturum esse Christū iudicaturum dixit, & deinde futuram mortuorum resurrectionem, & ipse fatetur esse incertum, & solum quadam coniectura fundatum: nobis tamen uerisimilius videtur, quod diximus, magisque & rationi, & scripturæ consentaneum, & Aug. posset exponi, quod Christus prius descendere incipiet, quam mortui resurgeant: nō tamē, quod prius sit ad locum iudicij peruenturus. Hoc n. facilè fieri poterit, quāuis ita futurum esse probari nō possit. quod nihil ad institutum refert, dūmodo id, quod dictum est, verū esse supponatur. Et hinc amplius confirmamus (quod supra diximus) vocē tubę non fore solam sensibilem pręsentiam Christi in hac regione inferiori, sed potius tempore antecessurā, tanquam signum iudicis adueniētis. Quia resurrectio C hominum antecedet prędictam Christi pręsentiā: sed vox illa antecedet resurrectionem, parum tempore, secundum initium suum partim natura, secundum aliquem terminum suum, ergo à primo ad vltimum, uox antecedet Christi præsentiam.

Ex quo vlterius intelligi pōt, hanc vocem nō esse formandam proximè, & immediatè ipsius Christi ore, & lingua, quod per se est satis credibile: q̄a non decet Christū Dn̄m per se ipsum talem vocē edere: Quia potius ad ministrum, & præconem, q̄ ad principem, & iudicē spectat. Vnde, vlterius concluditur, hanc uocem proferendam esse imperio Christi ministerio tamen alicuius angeli. Nam, licèt potuisse Christus existens etiā in cœlo illum sonum, seu uocem immediatè efficere in hoc aere: non lingua, aut alijs organis corporis sui, sed, voluntate sua, ac imperio: tamē suauis ordo, ac dispositio diuinæ prouidentiæ postulat, ut per causas secundas, ministrosque suos præter quod per eos modo magis connaturali, & accommodato fieri potest. D Hæc aūt vox cum per solum motum localem aeris formanda sit, optimè fieri pōt angelico ministerio. Et ita rectè intelligitur quomodo vna, & eadem sit vox, quæ apud Ioannem dicitur *vox filij Dei*, quia eius imperio, & auctoritate fiet: & quæ apud Paulū *vox Archāgeli*, cuius ministerio fiet, sicut uerba sacramētalia possunt dici & Christi, & ministri. Et utramque complexus est Paul. dicens, *Quoniam ipse Dominus iussu, & in voce Archangeli, & in tuba Dei descendet de cælo*: ac si diceret, descendet p̄mittens iussu suo uocem Archangeli, & tubā Dei vt rectè exponunt Chrys. & alij Græci superius relati. Qui merito dicunt, ibi Archangelum nō significare Christum, sed primum quendam angelum ministrum eius: licet Ambros. 1. Thessal. 4. contrarium censeat sine vlla probatione: cum tamen &

A proprietas vocis, & discursus factus satis confirment priorem sensum. Quis autem futurus sit hic Archangelus, incertum est. Quidam enim existimant futurum esse Michaelem, quia existimatur præesse Ecclesiæ, & omnibus angelis animarū custodibus. Alij putant, esse Gabrielem, tum, quia est primus Archangelorū, qui secūdum ordinem infimæ hierarchiæ constituunt. Tum etiam, quia sicut ille fuit nuncius primi aduentus Christi, ita verisimile est, futurum secundi. Sed hoc parum refert.

Vltimò, ex dictis concluditur prima propositio posita, scilicet, Christi imperium, & angelicum ministerium ad nostram resurrectionem esse aliquo modo cooperatura. Nam, hominum resurrectio fiet aliquomodo per vocem prædictam, vt patet ex verbis Christi, *Audient vocem filij Dei, & procedent in resurrectionem vitæ, vel iudicij*: & ex verbis Pauli 1. ad Corinth. 15. *Canet enim tuba, & mortui resurgent incorrupti*. Sed ostensum est, hanc vocem B emittendam iussu, & auctoritate Christi, angelico tamen ministerio: ergo utrumque concurret in nostra resurrectione. Superest tamen explicandum, quid singuli efficiant, & quomodo. Pro quo est animaduertendum, tria posse interuenire in nostra resurrectione. Primum est, congregatio partium corporis, seu cinerum, vbi non agimus de congregatione omnium corporum hominum in unum locū, vt ibi fiat resurrectio. Nam hoc incertum est (ut infra dicemus) sed est sermo de congregatione totius materię vniuscuiusque corporis ad eum locum in quo facienda, est vniuscuiusque resurrectio. Nam, cum in puncto resurrectionis oporteat partes corporis inter se esse unitas, locoque coniunctas, quæ antea fortasse loco erant disiūctissimæ, necesse est, vt breui aliquo tempore ante illud instās eundem in locum congerantur. Quia non oportet miracula non necessaria multiplicare, vt etiam in superioribus diximus. Secundò, fiet ad hanc resurrectio- C nem præparatio, dispositio, & organizatio corporis, quæ, quatenus necessaria est ex parte materiæ ad vnionem animæ, ordine saltem naturæ, illam antecedit. Tertium est, resurrectio ipsa, quæ est substantialis vnio animæ, & corporis. Et hęc omni resurrectioni communia sunt: in resurrectione autem iustorum, vltra hæc, erunt qualitates, & perfectiones gloriæ, quę, unionem animæ beatæ ad corpus consequuntur.

Generalis mortuorum resurrectio, & Christi imperio, & angelico faciēda ministerio.

Dico ergo secundo. Congregatio cinerum fiet quidem Christi imperio, ministerio tamen Angelorū, qui propria naturali uirtute poterūt hoc ministerium exequi. Ita docet D. Thom. supra, & cęteri Theologi cum Aug. 3. de Trinit. cap. 4. & Grego. 4. dialog. c. 5. Et idem sentiūt relinqui Sancti, & Doctores supra citati exponentes verba Pauli 1. ad Corinth. 16. & 1. ad Thessalo. 4. & ratio est illa generalis. Quia Deus administrat inferiora per superiora, & semper per causas secundas operatur, D quoad commodè fieri potest.

Cōgregatio cinerū ad resurrectionem mortuorū angelico facienda ministerio.

Sed inquires an tota hęc actio, & congregatio cinerum fiet à solo illo Archangelo, qui uocem emittet virtute, & efficacia illius uocis, an uerò fiet plurium Angelorum ministerio. Respondetur, uerisimile esse plures Angelos huic operi ministraturos. Dicit enim Christus Matth. 24. *Mittet Angelos suos cū tuba, & voce magna, & congregabunt electos eius à quatuor ventis* Vndè, Chrys. hom. 8. in 1. ad Thessa. dicit ad sonitum tubæ Angelos hùc, atque illùc discursuros, ut colligant cineres: *Archāgelum autem*, inquit *putamus eum esse, qui præsit, & incumbat alijs in orbem missis, atque hoc illis inclamet, Parates faciet omnes: adest enim iudex*. Et idē ferè dicunt Oecume. & alij Gręci, & Ansel. in Elucidario. An uerò soli Angeli boni, uel etiam mali huic operi ministraturi sint, etiam est incertum.

Non

Non eſt autem incredibile Iuſtorum cineres congregados eſſe a ſanctis Angelis eorum cuſtodibus, dānatorum autem à dæmonibus, qui eos uicerunt. Veriſimilius autem eſt, ſicut omnium reſurrectio à Chriſto fiet, ita hanc materiæ præparationem per proprios miniſtros, ac ſeruos eſſe efficiēdam. Quia licèt multi reſurgentium praui ſint, tamen omniū reſurrectio eſt bona, & propria Chriſti actio.

Rurſus uerò inquiri poteſt, quomodo, & qua virtute hoc opus ſit ab Angelis efficiendum. Anſelm. ſup. ſignificat operaturos uirtute ſupernaturali, & uoce ſenſibili. Vndè, nō ſolum cenſet plures Angelos eſſe huic rei operam nauaturos, ſed etiam omnes pluribus tubis, diuerſiſque vocibus cōclamaturos. Sed hoc ultimum incertum eſt, quia ſcriptura ſemper de hac tuba in ſingulari loquitur. Abſolutè tamen non exiſtimo, hoc miniſterium Angelorum eſſe efficiendum per ſonitum tubæ, aut efficaciam uocis (ut Anſel. ibi, & 1. ad Theſſal. 4. iudicat) ſed per naturalem uirtutem Angeli. Nam, cum hæc cōgregatio tantum fiat per motum localem, non oportet fingere actionem ſupernaturalem, qua fiat ſed naturalem motum, qui ab Angelo fieri poteſt, non perſonam aliquam, aut uocem ſenſibilem, ſed per efficaciam ſuæ uoluntatis, aut uirtutis motiuæ, illa ergo uox à ſolo Archangelo proferetur tanquā à ſuperiori duce inferiorum Angelorum, cuius imperio ad congregandos hominum cineres diſcurrent. Quocirca, licèt Chryſ. ſupra dicat, multa tunc futuras tubas (quia Paul. 1. ad Corin. 15. vocat hanc *nouiſſimam tubam*, ad cuius ſonitum mortui reſurgent, in quo ſignificat alias ante illam vltimam anteceſſuras) tamen de hac tuba reſurrectionis non dicit Chryſoſt. futuram niſi vnam tantum. Quod magis explicat Oecumen. 1. ad Corint. 15. ex Apocalyp. 8. ubi Ioannes uidit ſeptem Angelos ſtantes in conſpectu Dei, quibus datæ ſunt ſeptem tubæ, quibus ſinguli ſucceſſiuè cecinerunt, & ſea quidem prioribus perſonantibus, non eſt facta reſurrectio, ſed potius magna ſtrages, & interfectio hominum: de ſeptimo autem dicitur in cap. 11. [Et ſeptimus angelus tuba cecinit, & factæ ſunt uoces magnæ in cœlo dicentes. Factum eſt regnum huius mūdi Domini noſtri, & Chriſti eius, & regnabit in ſæcula ſeculorum, Amen.] Hanc ergo tubam ſeptimi angeli exiſtimat Oecumen. eſſe, *tubam nouiſſimam*, ad cuius ſonitum *in momēto in ictu oculi* mortui ſunt excitandi. Et fortaſſe hoc idem ſentit Origenes citatus à Pamphylo, ſeu (ut alij uolunt) ab Euſeb. in Apologia pro Origene, dū ait, [Cū uoluerit Deus, ſecundum ea, quæ dicta ſunt per ſacramentum tubarū in nouiſſima tuba facere ut mortui reſurgāt, per illam ipſam ſubſtantialem rationem, quę ſalua permanet, Dei uoluntate iterum reſuſcitabitur.]

Dubium.

Tandem inquiri poteſt circa hanc concluſionem, quomodo, angeli cognoſcent cineres, ſeu materiam vniuſcuiuſque corporis. Quia non omnia ſemper actu conſiderant. Vnde non ſemper attendunt, in quas res materia ſingulorū hominū tranſmutetur. Quare cum interdū nihil in ea maneat, quod eam magis determinet ad hunc hominem, quam ad alium ſecundum præſentem ſtatum, non uidetur eſſe in poteſtate angeli, ſingulorum materias diſcernere. Et augetur difficultas, quando eadem materia diuerſorum hominum, fuit diuerſis temporibus, non enim erit in poteſtate angeli, eam tribuere, cui uolet. Item eſt difficultas quando materia prior non eſt ſufficiens ad formandum corpus quale excitandum eſt, an futurum ſit in poteſtate, & arbitrio Angeli, eam, vndè uoluerit ſupplere. Ad hæc, & ſimilia in primis reſpondetur, quando angelis mandatum fuerit, ut cineres congregēt uel naturali ſcientia, uel (ſi opus ſit) diuina reuelatione, ſimul eis notum fore, quæ materia ad uniuſ- A cuiuſque formationem congreganda ſit, & ubi ſit, & ſub qua forma. Vnde (quod ad ſecundam, & tertiam partem difficultatis attinet) ea oīa non fient angeli arbitrio: ſed iuxta diuinam uoluntatem, & prouidentiam eis reuelatam. Quoad primam uerò partem, non eſt improbabile, poſſe angelum ſcientia naturali, ſeu memoria retenta ex cognitione rei, quam prius exiſtentem uidit diſcernere, quæ nam fuerit materia, quam prius uidit tali anima informari etiam ſi poſtea non uiderit omnes iſta mutationes ſolum ex ui cognitionis entitatis, eius & modi vnionis, quem habuit ad talem animam, cuius ſpeciem angelus retinet. Cum autem ueriſimile ſit, cuſtodes angelos collecturos hos cineres corporū reſurgentium, etiam per ſe eſt ualdè credibile, ſingulos collectos eorum hominum cineres, quorū curā habuerunt. Vndè ſit, vt facile poſſit vniuſquiſque cognoſcere eorum cineres, ſeu materiam.

Reſpōſio. Cineres, ſeu materiam ſuſcitandorum corporum quomodo internoſcēt angeli.

Dico tertio; diſpoſitio, ſeu organizatio ſuſcitan- B dorum corporum non fiet miniſterio angelorum, quorum actio in ſolo motu locali terminatur, ſed uirtute, & efficacia Chriſti. Hæc poſterior pars recepta eſt ab omnibus, & explicabitur ſimul cum ſequenti cōcluſione. Circa priorem uerò cenſeo grauiter errare, qui dicunt etiam organizationem corporum faciendam eſſe opera angelorum: quin potius fingunt quidam, quod uirtute angelorum cuſtodum congregabuntur pulueres, fientq; oſſa, & coniungentur: per uirtutem uerò archangelorum prouinciarum connectentur per neruos, qui carne, & cute cooperientur, ac tandē uirtute Dei, & Chriſti introducetur anima. Sed in primis hæc omnia uoluntariè ſunt, & ſine ullo fundamento conficta. Quod ſatis eſt, ut à Theologis reijcientur. Quia angelus non poteſt ui & efficacitate naturali materiā alterare, aut ad formam ſubſtantialem diſponere: fingere autem, eleuari ut inſtrumentum ad huiuſmodi actionem uoluntarium eſt: alioqui eadem ra- C tione dici poſſet efficere reſurrectionem ipſam ut inſtrumentum Dei. Præterea uel angeli efficiunt totam organizationem uſque ad ultimam diſpoſitionem ad animam rationalem, uel eorum actio ceſſat paulò ante vltimam diſpoſitionem. Si primum dicatur, ſequitur, eos efficere reſurrectionem hominis, ſicut homo generat hominem, diſponēdo materiam: ſecūdum uero per ſe eſt improbabile, & uoluntarium. Cur enim illa actio peruenit ad talem terminum, & non vltra progreſſa eſt? aut undè hoc cōſtat? cum tota actio à principio ſit in modo ſuo ſupernaturalis. Et eodem modo reijcienda eſt illa inter angelos actionis huiuſce partitio, utpotè fabuloſa, & commentitia.

Organizatio ſuſcitādorū corporum nō eſt angelorum miniſterio facienda.

Dico quartò, ſolum Chriſtum dominū effecturum noſtrā reſurrectionem, quoad corporis diſpoſitionem, & animæ ſubſtantialem unionem, & proprietates omnes, ac perfectiones indè conſequentes. Hæc eſt ſentētia D. Th. ſupra & omniū theolo. Et colligitur ex uerbis Chriſti Io. 3. *Sicut pater ſuſcitat mortuos, & viuificat, ſic & filius, quos vult viui-* D *ficat*. Quæ uerba Aug. tract. 21. de generali reſurrectione intelligit, & in eis non ſolum eſſe ſermonē, de Chriſto ut Deo: ſed etiam ut homine, idque colligit ex antecedentibus uerbis. *Et maiora horum demonſtrabit ei opera*. Nam, hoc propriè in humanitatem conuenit. Idem poſt colligi ex uerbis ſequētibus. *Neque enim pater iudicat quemquam: ſed omne iudicium dedit filio*: & ex illis. *Quos vult viuificat*. Videtur enim eſſe ſermo de voluntate Filij, quę ita eſt proprietas eius, ut non ſit patris, quæ nō eſt niſi uoluntas humana. Ideò enim de illo ſpecialiter dictum eſt, *Quos vult viuificat*. Et quamuis optimè poſſint hæc uerba intelligi de poteſtate data Chriſto homini ad facienda miracula, & ſuſcitandos aliquos homines, quod uellet, ad ſuæ doctri-

Generalis mortuorū reſurrectio & Chriſti virtute facienda.

ctrinæ confirmationem: tamẽ hinc ẽt rectè colligitur, eum habere potestatẽ ad omnes homines suo tempore suscitãdos, præsertim cum paulò inferius vnam potestatem ex altera confirmet, dicens, [Nolite mirari hoc, quia venit hora, in qua omnes qui in monumentis sunt, audiẽt uocem filij Dei.] &c. Et ita hunc locum intelligunt Patres, Chry. Ciril. & Aug. & reliqui expositores. Et huic ẽt testimonio Christi consentanea sunt, q̃ Paul. docet 1. ad Cor. 15. & 1. ad Thes. 4. Ratio uerò, seu congruentia nõ est alia, nisi quia humanitas Christi est instrumentum coniũctum diuinitatis ad operandam salutem nostram omnibus modis, quibus conuenienter potest: hic aũt modus est possibilis, & maximè decens dignitatem, & merita eius. Et confirmatur. Nam, eos mortuos, quos Christus in hac uita suscitauit, p propriam efficientiam excitauit: sed ipsemet Christus in prædicto loco Io. 5. significat, non minus efficaciter, ac miraculosè effecturum se uniuersalem hominum resurrectionem: ergo propria & physica causalitate illam efficiet. Vndè Athan. ser. 4. contra Arria. apertè dicit, sicut resuscitauit Lazarum p humanitatem, ita in nouissimo die resuscitaturum omnes. De maiori propositione dixi multa in superiori to. d. 31. ex quo loco aliæ rationes, & testimonia peti possunt ad hanc ueritatem confirmandã. Et obiectiones etiam, quæ hic occurrere possunt, ibi expeditæ sunt.

Duo tamen hic inquiri possunt. Primum est, qua actione puta, seu quo instrumento proximo, ac immediato Christus effecturus sit resurrectionem nostram. Primò dicunt aliqui effecturũ illam per resurrectionem suam, idest, per actionem illam, qua ipse excitatus est à mortuis. Quia D. Th. hic, non solum dicit, Christi humanitatem, sed ẽt eius resurrectionem esse cãm efficiẽtem resurrectionis nostræ. Quod si obijcias actionem illam iam præterijsse, & nunc nõ esse. Respondent, satis esse extitisse, ut possit nunc esse instrumentum. Sed hoc, & implicationem inuoluit, & sine ulla necessitate, & fundamento fingitur, ut in prædicto loco latius tractaui. Maiori quidem probabilitatis specie dici posset, actionẽ illam, qua Christus resurrexit non præterijsse, sed durare semper. Nã, eadẽ actione, qua resurrexit conseruatur viuus. In qua responsione euitatur sine dubio repugnantia contradictionis, Quia nulla est, neq; in hoc, quod illa actio semper duret, neque in hoc, quod illa actio existens sit instrumentum ad aliam actionem. Fundatur aũt hæc responsio in te certa. Quia actio, qua Christus seipsum suscitauit, fortaisè fuit media anima, & corpore (ut supra dixi) non est aũt necesse illam miraculosam actionẽ semper durare: sed uerisimilius est humanitatem illam conseruari à solo Deo actione connaturali. Deinde, nec necessarium, nec conueniẽs uidetur actionẽ sub propria ratione actionis, i. vt est uia seu fieri sui termini, assumi, vt instrumentum ad aliã actionem: magis. n. instrumentum accommodatum est ipsa res, quæ fit. Et hoc est satis ad omnipotentiam instrumentalem humanitatis Christi. Secundò dicunt alij, Christũ effecturũ resurrectionem p solã

Respõsio.

Instrumẽtũ Christi ad resurrectionem mortuorũ faciẽdam quodnã.

uoluntatẽ suam iuxta illud. *Quos uult, uiuificat.* Qd si obijcias, q̃ uoluntas eius humana distans erit à terra, cum resurrectio fiet, ut supra diximus. Respõdetur, æquè facilè esse ei agere in propinquum, & distans, ut instrumentum uerbi. In qua sententia nihil est impossibile, & probabile est ita futurũ. Tertio uerò addunt alij ẽt uocem illã sensibilẽ, q̃ fiet p Archangelũ futurã esse instrumentũ Christi ad nostrã resurrectionẽ. Est. n. magis congruum, vt p aliquod propinquũ instrumentũ, ac sensibile fiat. Ita D. Th. in 4. loco supra citato, ubi probat, illã vocẽ esse futuram cãm resurrectionis nostræ. Oportet. n. cãm efficientẽ coniungi effectui. Solet ẽt hæc sententia tribui Scoto, uerum ille, & generaliter negat hæc instrumenta propriè dicta ad actiones supernaturales, & in 4. dist. 48. q. 1. ad argumenta, in hac speciali q̃one contrarium significat. Huic. tñ sententiæ fauent uerba Christi, *Qui in monumentis sunt, audient uocem filij Dei, & procedẽt.* Vbi Franciscus Toletus inquit, illam uocem futuram esse *Diuinæ potentiæ instrumẽtum*. Et eodem modo induci põt verba Pauli 1. ad Cor. 15. & 1. ad Thes. 4. ubi ex uoce significat secuturam resurrectionem. Quod uidetur indicare Chrys. ho. 8. super 1. ad Thes. dicens. *Resurgẽt mortui, at fiet opus non Angelorum ad hoc quicquam valentium: sed verbis ipsius tanquã si Rege quopiam imperante, ac iubente, egrederentur conclusi, & captiui, & ministri eos educerent, non illi postea propria virtute, sed ex voce illa hoc facerẽt.* Quibus uerbis respondet etiam tacitæ obiectioni. Nam si uox illa est instrumentum, quo Christus vtitur: ergo Angelus, qui illam proferet dici poterit efficere resurrectionem, sicut nunc sacerdos proferens uerba consecrationis, dicitur efficere transubstantiationẽ. Respondetur. n. in re nullam esse difficultatem, quia re uera Angelus nihil aliud facit, q̃ ipsam uocem. Quòad modum verò loquendi non esse inconueniens, concedere illum ut ministrum Christi efficere resurrectionem imperando iussu eius, & efficiendo, ac formando uocẽ, qua Christus ut instrumento usurus est. Vndè Euthy. c. 7. in Io. *Virtute,* inquit, *arcana coeptabit, animabit, ac excitabit mortuos uoce sua, siue iussu quo tunc per Angelum clamabit.* Et ergo hic modus dicendi probabilis.

Obiectio.

Respõsio.

Et hinc facilè expeditur altera dubitatio, s. an Christus sit effecturus tm̃ resurrectionem bonorũ, uel etiam malorũ. Dicendum est. n. omnium resurrectionem esse effecturũ. Vtrumq; . n. ex æquo affirmatur Ioan. 5. *Audient vocem filij Dei, et procedẽt, qui bona egerunt in resurrectionem vitæ, qui autẽ mala, in resurrectionem iudicij.* Sicut enim Christus est utrorumque iudex: ita omnes potest efficaciter ad iudicium vocare, & a mortuis excitare. Item restitutio naturalis uitæ, quç in omnibus fiet, de se est maximum bonum naturç, & actio consentanea uirtuti Christi: ergo ab ipso in omnibus efficietur.

Dubium.

Respõsio.

SECTIO V.

Vtrum Christus sit causa exemplaris nostrç resurrectionis quantum ad terminum ad quem.

TRia possunt in resurrectione considerari scilicet, mutatio ipsa seu actio, & terminus ad quem tendit, & ex quo fit. Et in his omnibus potest intelligi, nostra resurrectio futura ad similitudinem, & imitationem resurrectionis Christi, quod est, esse effectum eius in genere causæ exẽplaris. Inter quam causam, & efficientem hæc est differentia. Nã, efficiens requirit realem existentiã vt possit efficere, quia est, quæ per se influit esse in effectum: cã uerò exemplaris, quia non immediatè influit in effectum, sed solum repręsentatur agenti, vt ad eius similitudinem operetur, ideò necesse non est, vt in re existat, qñ fit effectus: sed solum in mente, & cognitione operantis. Et hoc modo non solum res p̃terita: sed etiam futura potest esse causa exemplaris. Sic enim Christus etiam ante incarnationem fuit causa exemplaris sanctitatis, & iustitiæ, & prædestinationis hominum. Ex hoc ergo capite optimè potest intelligi, quod resurrectio Christi, etiam prout fuit actio, seu mutatio, quæ iam præterijt, sit exemplar resurrectionis nostræ. Quia verò actiones, & mutationes rationes suas ex terminis sortiũtur, ideò tota conformitas, quæ inter resurrectionẽ Christi, & nostram intelligi potest, ex conformitate inter terminos ad quos, & à quibus vtriusq; mu-

Differẽtia inter causam efficientẽ, & exemplarem, quoad existẽtiam.

rationis sumenda est. Explicabimus ergo prius hanc conformitatem, seu causalitatem exemplarem in termino ad quem, & deinde in termino, à quo.

Christus resurrectionis iustorum exemplar perfectissimum.

Dico ergo primò, Christum dominum esse perfectissimum exemplar resurrectionis iustorũ. Hæc conclusio est D. Tho. hic, & omnium theologorũ, propter verba Pauli ad Philip. 3. *Reformabit corpus humilitatis nostræ configuratum corpori claritatis suæ.* Quod etiam colligi potest ex eo, quod Christus 1. Cor. 15. dicitur, *primitię dormientium*, & subditur, *Sicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Christo omnes viuificabuntur: vnusquisque autem in suo ordine primitię Christus, & deinde ij, qui sunt Christi*, scilicet, tanquàm illi maximè similes, & cõformes, & ideò postea subdit: *Qualis terrenus, tales & terreni: & qualis cęlestis, tales & cęlestes: sicut portauimus imaginem terreni, portemus & imaginem cęlestis.* loquitur enim apertè de imagine gloriæ, est aũt imago, quæ fit ad repræsentandum prototypõ, seu exemplar. *Portare* ergo *imaginem Christi*, est habere gloriam ad similitudinem eius. Quã similitudinem explicans Paulus subdit. *Hoc autẽ dico fratres, quia caro, & sanguis regnum Dei possidere non possunt, neque corruptio incorruptelã possidebit. Ecce mysterium vobis dico, omnes quidem resurgemus: sed non omnes immutabimur*, &c. Ac si diceret, similitudinem illam, seu imitationem in hoc cõsistere, quod iusti habituri sint corpora gloriosa, quale est corpus Christi, quæ immutatio non est communis omnium, sed propria iustorum. Et hoc ipsum docuit Paul. ad Rom. 6. *Si complantati facti sumus similitudini mortis eius, simul & resurrectionis erimus*, & cap. 8. eodem sensu dicit, *Si spiritus eius, qui suscitauit Iesum à mortuis, habitat in vobis: qui suscitauit Iesum Christum à mortuis, viuificabit & mortalia corpora vestra, propter inhabitãtem spiritum eius in vobis*: & infrà *si filij, & heredes, heredes quidem Dei, coheredes autem Christi: si tamen compatimur, vt & conglorificemur.* Denique, ita ẽt intelligi potest illud Apoc. 3. *Qui vicerit dabo ei sedere mecum in throno meo.* Ratio verò est illa generalis. Quia primum in vnoquoq; genere est exemplar cæterorum, quia licèt interdum non sit necessarium ex parte operatis, quia ipsum per se est sufficiens ad agendum, & non indiget extrinseco exemplari: tamen ex parte ipsarũ rerum, perfectio vnius est veluti mensura, & regula cæterorum, quę eo perfectiora erunt, quo fuerint alteri conformiora. Ex libera quoq; voluntate operantis fieri potest, vt ra sub ea fiant habitudine, ut alteri sint conformia. Ergo hoc modo gloriosum Christi corpus est exemplar iustorum, & quia in eo genere est supremum: & quia ob eius gloriam, & honorem voluit Deus cætera iustorum corpora resurgere ad similitudinem eius, & veluti quasdam illius imagines, ac repræsentationes existere.

Similitudo inter Christũ & corpora gloriosa sanctorũ in quo cõsistat.

Vt autem hæc causalitas exemplaris amplius explicetur, oportet in particulari exponere, in quo sita sit hæc similitudo, & conformitas. Consistet igitur primò in naturali, seu substantiali vita, & vnione vniuscuiusq; corporis ad suam animã, quia hoc est primum fundamẽtum veræ resurrectionis, iuxta illud, *Sicut in Adam omnes moriuntur, & ita in Christo omnes viuificabuntur.*

Secundò consistet in perfecta corporis quantitate. Sicut. n. Christus surrexit integro corpore, perfectaq; magnitudine: ita ẽt cæteri omnes iusti resurgent. Nam, hoc ad perfectionẽ beatitudinis, & exactam sui exemplaris repræsentationem, & efficaciã diuinæ uirtutis spectat. Item, quia defectus corporis sunt pœna peccati, in beatitudine aũt nulla erit pena, nec aliqd malũ. Deniq; appetitus aiæ, vt est forma corporis, non esset plenè satiatus, appetit. n. perfectũ corpus: sed de hac re satis multa diximus

Dubium.

A suprà agentes de hac perfectione corporis Christi resurgentis. Hinc verò dubitari solet hoc loco, an oĩa corpora iustorum futura sint æqualia corpori Christi in magnitudine.

Respõsio.

Corpora beatorum nõ oĩa corpori Christi in magnitudine æqualia.

Verũ non sequi ex perfecta ratione causæ exemplaris, quæ tanto erit exactior, quantò imago similior fuerit prototypon. Verum tamen (si hæc ratio quicquam valeret) consequenter probaret futura esse corpora beatorum oĩnò similia, & æqualia corpori Christi in figura, in pulchritudine, atq; in cæteris oĩbus corporis ornamẽtis, quod tñ omnino falsum est. Perfecta ergo ratio exemplaris non requirit æqualitatem: sed proportionem, præsertim qñ (si quid deest effectui ad perfectam similitudinem cum exemplari) non prouenit ex defectu causæ agentis, sed quia effectui non maior perfectio debetur. Quod indè etiam confirmatur, ac declaratur. Quia nõ omnes animæ beatæ sunt eiusdem perfectionis sicut nec cum anima Christi, non solum in gratia, & gloria: sed ẽt in natura, ergo neq; oportet corpora Beatorum esse ęqualia corporis Christi in magnitudine, qa vnaquæq; anima habebit corpus suæ naturali perfectioni accõmodatum. Vnde, fieri poterit non solũ, vt aliqua sint minora: verum ẽt, vt alia possint esse maioris magnitudinis. Quia hoc non repugnat perfectioni Christi, vt prædicto loco explicuimus. Hæc doctrina colligitur ex Aug. in Enchir. c. 90. & 22. de Ciuit. c. 15.

Aetas resurgentiũ sanctorũ qualis.

Tertiò, consistet hæc ratio exemplaris in similitudine ætatis. Resurgent enim omnes *in mensura ætatis plenitudinis Christi.* Dr autem *plenitudo*, seu perfectio ætatis qñ corpus peruenit ad perfectum augmentum, & per naturales animæ uires non impeditas, sed perfectè operantes comparare potuisset. Rursus includit hæc ętas integras uires corporis, perfectum temperamentum, & animæ maximè accommodatum. In quibus oĩbus perfectionibus imitabuntur corpora Iustorum corpus Christi, quia hæc omnia pertinent ad perfectum beatitudinis statum. Sicut ergo corpora Beatorum imitabũtur corpus Christi in statu gloriæ, ita & in his perfectionibus, nõ quod ęqualitatem assequuta sint, sed similitudinem cum proportione, ut dixi. Hæc est etiam doctrina August. 22. de Ciuit. cap. 16. & 20. Anselmi, Diui Thom. Sedulij ad Ephes. 4. Anselmi etiam in Elucidario, & Hugo. Victorin. tract. de resur. cap. 15. Eandem frequentius amplectuntur Theologi in 4. dist. 43. & sequentibus. Et est sine dubio uerisimilior. Quàmquàm Aug. eodẽ loco dicat, non esse multum contendendum cũ eo, qui affirmaret singulos resurrecturos in ea quantitate, & ætate in qua mortui fuerint, infantili, senili, aut iuuenili. In quo significat, non esse hoc ita certum, vt sit de fide: est tamẽ ita uerum, ut contrarium nec probabile uideatur.

Quartò, erit hæc perfecta similitudo in omnib. sensibus, ac facultatibus corporis, in pulchritudine, alijsq; ornamentis naturæ, ac glorię, quæ in corpore Christi existunt, & in superioribus satis explicata sunt, & quę ibi adduximus hanc eandem similitudiem probant: non cum æqualitate, sed debita proportione. Quapropter nõ repugnat huic causalitati exemplari, quòd in Beatis futura sit distinctio sexuum, facierum varietas, pulchritudinum inequalitas, & similia. Quia hæc causalitas non requirit nisi proportionalem cõformitatẽ cum exemplari, ut sicut illud iustè suã indiuidualẽ rõnem habuit omnem huiusmodi perfectionem sibi debitam: ita singula corpora illam habitura sint modo sibi connaturali. Atque idem dicendum est de perfectionib. gloriæ, quæ cum debita proportione meritus singulorum rndent. Quapropter præter ea, quæ in ijs perfectionibus tàm gloriæ, quàm naturæ dicta sunt, tractãdo de resurrectione in cõi, & de resurrectione Christi, nihil amplius hic dicendum superest.

Christ' resurrectionis infantiũ in originali decedẽtium exẽplar, quoad pfectiones naturæ.

1.Cor. 15.

Dico secundò, Christum dñm ẽt futurum causam exemplarem resurrectionis infantium, qui in peccato originali decesserunt, quoad perfectiones naturæ, non gloriæ. Hæc conclusio non est tam certa, sicut præcedens, quia conformitas ad Christum præcipuè promissa est prædestinatis: probari tñ potest illis verbis, *Sicut in Adam, omnes moriuntur, ita & in Christo omnes viuificabuntur*, Nam, licèt hoc esse possit verum in alijs generibus causarum meritoriæ, vel efficientis: tamen eo modo, quo verificari potest in genere causæ exemplaris, non est negandũ. Probatur ergo rõne, nam ij infantes post resurrectionem habebunt non solum vera corpora humana, sed ẽt perfecta. Primò, in quãtitate, & rubore, seu ætate corporis. Non.n. resurgent in corpore infantili, sed virili, ac perfectio, in quo possint & rõne vti, & oẽs operationes humanas, quæ materialem alterationem, & corruptionem nõ requirunt, exercere. Deinde habebunt corpora sana, vegeta, pulchra, ac bene temperata: cumq; æterna futura sint, oportet, vt sint incorruptibilia, non quidem ex intrinseca causa, sed ab extrinseco saltẽ, seu per suspensionem oĩs causæ corrumpentis, & alterantis. Quapropter, non indigebunt cibo, neq; potu. Quia oĩa alteratio tunc cessabit, Deo ita prouidente, & ideò nec fatigabuntur ambulando, quãuis velocius moueri non possint, q̃ naturæ vires patiantur. Item, habebũt corpus plenè subiectum spiritui quoad omnes inferiores eius motus, ita vt nullam pugnam, nec rebellionem carnis passuri sint. Tùm, quia hæc non contingit sine materiali alteratione corporis: tùm ẽt, quia hęc pugna carnis, & spiritus, magna est pœna, & moraliter loquendo coniuncta est cùm culpa: hi aũt hoĩes in eo statu, neq; permittendi sunt nouas culpas committere, cũ iam non sint in via, sed in termino: & non sint damnati per ꝓprios actus. Neq; ẽt patientur sensibiles pęnas, vt oẽs Theologi docent. Et insinuat Gre. Nyssen. nra. de infantibus, qui præmaturè abripiuntur, & Naziã. orat. 40. in sanctum baptisma. Licèt Aug. lib. 5. hypognost. & li. 5. contra Iulian. c. 8. & in Enchirid. c. 93. videatur insinuare cõtrarium, qui posset exponi nõ de sensibili pęna corporis, sed de nõnulla animi tristitia ob omissam beatitudinem. Cũ .n. hmõdi infantes nihil mali gesserint in suis corporibus, neq; eis prauè, & inhonestè vsi fuerint, nec deniq; per proprium actum ad creaturam se cõuerterint, non est, cur doloribus, alijsve corporalibus pęnis crucientur: sed satis est, qđ oĩ supernaturali dnno priuentur. Habebunt ergo in corporib. perfectionem suæ naturæ debitã, & singulis indiuiduis accommodatam: sed hanc totam perfectionem habebunt per Christũ, & in ea cum eo conformabuntur. Ergo, quò ad hæc oĩa meritò Christus dici põt causa exemplaris resurrectionis eorum. Et (vt hoc obiter dicam) mihi quidem probabile est, hos infantes habituros aliquam cognitionẽ Christi, eũq; tanquam Dñm', ac Principem, & benefactorẽ suũ veneraturos. Nàm, cum dæmones coacti *credant, & contremiscant*, & in noĩe Iesu, vel inuiti genua flectant, isti infantes, qui non habebunt interiorẽ animi deordinationem per odium in Deũ, uel desperationem, aut alios prauos affectus, non inuiti, sed uoluntariè subijciẽtur Christo, quem ex aliqua facti euidentia, cognoscẽt esse dominatorẽ oĩum, vt iterum infrà dicemus agẽtes de iudicio. Quamobrem, licèt isti simpliciter sint expulsi à regno, & inter damnatos, ac reprobos computentur, quoad pęnam damni; nihil tñ obstat, quominus à Christo, & per Christum acceperint hæc beneficia, & conformitatem cum ipso, in ijs, quę ad naturæ perfectionem, & conuenientem statum naturalẽ spectant. Quibus omnibus benè semper victuri sunt, & in aliquem honorem, & laudem ipsiusmet Christi.

Corpora infantiũ in limbo existẽtiũ qualia.

Infantes in limbo existentes Christũ, vt pricipẽ, recognoscent suũ. Iacob. 2. Philip. 2.

A Dico tertiò, quamuis corpora damnatorum futura sint similia corpori Christi in aliqua naturali perfectione, non tamen in omnibus, multoque minus in perfectionibus gloriæ, quoad ea, in quibus erunt conformia, non erit propriè Christus causa exemplaris eorum. Declarantur singula. Nàm, in primis corpora damnatorum habebunt, quidquid est de essentia humani corporis, aliàs illa non esset vera resurrectio. Secundò, verisimilius est, futura illa corpora integra quoad omnia membra corporis, sensuumque organa, & facultates, vt D. Tho. docuit in 4. d. 44. q. 3. art. 1. quæst. 1. & ibi Richar. Palud. & alij licet Bonauen. & Duran. oppositum sentiant. Quia si aliquis reprobus in hac uita aliquo, vel aliquibus membris corporis caruit, non est (inquiunt) cur ei in resurrectione restituãtur. D. Thomas autem adducit congruentem rationem. Nam, cum resurrectio damnatorũ futura, etiam sit opus Dei, oportet, vt sit perfectum. Deinde quia si talis **B** imperfectio mansura esset in illis corporibus, futura esset in pęnam eorum: sed non est accommodata pęna illius status, alioqui deberet respõdere culpæ, & non naturali defectui huius uitæ. Ergo, qui habuisset integrum corpus in hac uita, si plura commisisset peccata, deberet in resurrectione corpus mutilum recipere multò magis, quàm, qui corpus mutilum habuit sine tot peccatis, quod tamen nullus vnquàm dixit. Ergo signum est, illum defectũ non manere per modum pœnæ, atq; adeò simpliciter non manere. Et cõfirmatur, præterea, Nàm, potius integritas horum membrorum, deseruiet, eritque interdum necessaria ad sustinendam debitam pœnam in eo membro, quod fuit organum, & instrumentum peccandi. Vnde Aug. epist. 146. ad Cõsentium. [Iusti (inquit) immutabuntur in illam incorruptelam, cui nulla possit nocere corruptio: qui autem in eam non commutabũtur, incorrupti quidem resurgent integritate membrorum, sed ta**C**men corrumpendi dolore pęnarum.]

Damnatorũ corpora in perfectione naturali resurgent integra.

Tertiò, eisdem coniecturis fit verisimile, non esse futuros in corporibus damnatorũ defectus prouenientes ex indebita partiũ, aut humorũ, uel qualitatum compositione, proportione, aut dispositione, vt sunt ægritudo, debilitas virũ, esse gibosum, & similia. Licèt.n. Aug. in Enchiri. c. 92. dicat, tàm incertam esse illorum corporum habitudinem, seu perfectionem, quàm est certa eorum sempiterna damnatio: tñ, quia ij oẽs defectus non rñdent culpis huius vitæ, ideò à diuino opere, quale erit resurrectio, excludendi vñr. Præsertim cũ oĩs perfectio ijs defectibus contraria possit ad iustam ẽt uindictam de damnatis sumendam deseruire. Nam sanitas, & robur corporis efficient, ut sensum doloris uiuaciorem, & efficaciorem habeant, & sic de alijs. Et hæc etiam est sententia D. Thom. Richar. Palud. & aliorum contra Bonauen. & Durandum.

Corpora damnatorũ ægritudinis oĩs expertia.

Quartò manebunt in illis corporibus defectus **D** cõnaturales corpori humano, ut sunt grauitas, opacitas, passibilitas, & similes. Hæc.n. quæ ex principijs speciei oriuntur, non repugnant perfectioni resurrectionis, ut solum est quædam naturæ humanæ reproductio, & alioqui carentia horum defectuũ non debetur meritis damnatorum. Deniq; ijs defectus non excluduntur nisi per dotes gloriæ. Vnde, hæc oĩa communia sunt infantibus, qui in solo originali peccato discesserunt: solum erit differentia, quia horum corpora; licèt ex interna dispositione sint passibilia; tñ actu nihil patientur, nec defatigabuntur, neq; inordinatũ aliquem motum sentient (vt dixi) & ita ex lege Dei pñt dici quodammodo impassibilia, & inalterabilia: at uerò aliorum damnatorum corpora ita erũt subiecta ijs defectibus, vt in actu secundo illos, seu eorũ effectus sentiant, q̃uis ęterna, futura sint, & incorrupta. Hoc.n. mor- 1.Cor. 15.

tuis

tuis omnibus commune erit, quòd *resurgant incorrupti*, vt Pau. ait.

Ex ijs ergo satis constat quomodo illa corpora in quibusdam perfectionibus habebunt conformitatem cum Christo, & non in alijs, sicut in conclusione dicebamus. Cuius postrema pars (quæ est D. Thom. hic art. 2. ad 3.) ita potest explicari. Nàm, vt res aliqua sit exemplar alterius, non satis est similitudo, vel conformitas inter illas: sed oportet, vt altera fiat sub habitudine repræsentationis, seu imitationis alterius. Vnus enim homo non est exemplar alterius, quando vnus ab alio non procedit, et si sit inter eos similitudo: & idem est de duabus imaginibus eiusdem rei. Nàm, prototypon est exemplar vtriusque: vna verò non est exemplar alterius. In præsenti ergo, quamuis inter corpora damnatorum, & Christi sit aliqua similitudo, tamen non videtur eorum resurrectio fieri, vt Christum repræsenteot, neque vt sint ei similes, & conformes, sed propter alias rationes diuinæ prouidentiæ, & iustitiæ. Ergo Christus dominus non est propriè causa exemplaris resurrectionis damnatorum.

Christus propriè nō est exemplaris cā resurrectionis dānatorum.

Obiectio.

Dices, eandem rationem posse fieri de iustis, & multò magis de infantibus originali tantum peccato effectis.

Responsio.

Respondetur, de iustis nullo modo id dici posse, cū reuera sint veluti quædam imagines Christi perfectionem repræsentantes, & sub hac intentione, & habitudine prędestinentur, iustificentur, & glorificentur, ad Roman. 8. Vndæ hæc ratio causæ exemplaris potius attenditur in ordine ad dotes gloriæ, quam in ordine ad perfectionem naturæ. Quamuis hæc etiam naturalis perfectio, vt est fundamentum perfectionis gloriæ, & ad illam ordinatur, sub hac causalitate comprehendi queat. De corporibus autem infantium, nihil improbabile diceret, qui eodem modo de eis loqueretur, ac de alijs damnatis. Nam D. Tho. de omnibus illis indifferenter loquitur: nihilominus tamen, quia illa corpora aliquam maiorem perfectionem habebunt, & aliqua dona, seu beneficia, quæ non sunt naturæ omninò debita, ideo respectu illorum potest attribui Christo aliqua ratio exemplaris, vt in secunda conclusione diximus.

Vnum verò superest hoc loco declarandum, scilicet, quomodo possint hæc corpora damnatorum esse perpetua, & incorrupta: & simul esse passibilia, & alterabilia; non solum in actu primo: sed etiam in actu secundo, & alteratione reali corruptiua, qualis est actio ignis. Propter hanc causam dixit Lactant. lib. 7. diuin. instit. c. 21. illa corpora esse perpetuo corrumpēda secundū aliquas partes, per actionem ignis, aliunde verò esse etiam instauranda secundum alias actiones eiusdem ignis, & ita esse perpetuò conseruanda, quasi per continuam nutritionem, & resolutionē. Quæ sententia, & repugnant Paulo dicenti, quòd *mortui resurgent incorrupti*, quod de damnatis etiam intelligitur, vt suprà diximus. Præterea est gratis conficta. Nam scriptura tribuit illi igni vim torquēdi, non autem regenerandi partes humani corporis. Item, quia iuxta illud modū esset in illo cruciatu magna intensio, & remissio. Nam in partibus denuò genitis pro aliquo tempore, in quo omnirū sunt, in statu generationis, paruus esset dolor postea verò cresceret, ac tandem minueretur, quando iam partes, nimirum ad corruptionem, vergerent. Rursus corpus illud non maneret semper omninò idem, sed esset in perpetua corruptione, & generatione, quòd est alienum ab illo statu. Vnde licet, hæc sententia non videatur apertam implicare cōtradictionem, omninò antiquata est, & vt improbabilis reiecta. Et ideò dicendū est breuiter, id fieri posse altero à duabus modis. Primò, vt illa corpora patiantur passione animali absque alteratione materiali, vt v.g. si ignis inferni imprimat eas species, quibus uehemens corporis combustio sentitur absque reali impressione caloris, & ex illa affectione sensus sequatur eadem passio doloris, quæ ex reali præsentia caloris sequeretur. Et ita facilè fiet, ut, & perpetuo doleant: & tamen perpetuo viuant. Ita D. Thom. d. 44. q. 3. art. 1. q. 2 & 3. quem ibi sequuntur Capr, Paluda. & alij. Qui in eo fundantur, quod cessante motu cęli nulla poterit esse alteratio materialis. Quod fundamentum ualdè infirmum est, quia, & nititur principio falso in Philosophia, nimirum, omnem alterationem in hæc inferiora dependere per se, & necessario à motu cœli. Et prętere a male infert, quia ille ignis non agit tantum uirtute naturali, sed etiam ut instrumentū Dei, alinqui multò minus posset species, vel dolorem ingerere sine materiali alteratione (ut hæc opinio affirmat) quia hoc multò magis est super naturale. Et propter hanc etiam causam hæc sententia non placet, quia ponit realem sensationem, & dolorem absq; uero, & reali obiecto pręsenti. Quare facilius dicitur secundò, illum ignem uerè alterare illa corpora, & realem qualitatem doloriferā, seu disconuenientem in eis efficere, usque ad certū gradum diuina iustitia definitum, & ultra non progredi. Sed tantum cōseruare eam actionem, & qualitatem. Et ideò rectè potest perpetuo conseruari sub illa actione, quia nunquam per eam fit tanta dissolutio temperamenti primarum qualitatum, ut non maneat dispositio sufficiens ad unionem animæ, & corporis conseruandam. Quocirca, fortasse ille dolor non fit per solam nimiam intensionem caloris. Nam hæc (ut dixi) nunquam erit tanta, quin sub illa possit corpus humanum conseruari, & ita sola illa non efficeret dolorem minus acerbū. Sed erit per immediatam impressionem alicuius qualitatis ualdè disconuenientis, ac uehementissimum dolorem inferentis absque dissolutione temperamenti ad uitam conseruandam necessarij. Nisi quis fortassè existimet, per illam actionem ignis temperamentum dissolui: tamen ex uoluntate diuina uitam illorum corporum conseruari absque connaturali, & necessaria dispositione. Quod certè mihi non placet, quia illa corpora in eadem intrinseca dispositione semper perseuerant in qua in puncto resurrectionis resurrexerunt. Nam in eodem instanti eundem essentialem cruciatum, & dolorem pati incipiēt, patienturque perpetuò, sed non surrexerunt sine naturali dispositione, ac temperamēto corporis ergo nec sine vllo vnquam conseruantur. Nam cruciatus ille non intenditur, sed idem perseuerat. Vnde, sicut in primo instanti resurrectionis potuit simul esse cum temperamento corporis, ita etiam poterit perpetuo conseruari. Quapropter existimo actionem illam ignis inferni etiam in corpora damnatorum non esse omninò naturalem. Quia hęc esse nequit nisi media calefactione, vnde nec maiorem dolorem inferre potest, quàm possit ex intensa calefactione prouenire: hæc autem passio damnatorum multò erit acerbior. Item, naturali actione, & ignis ex æquo agit in corpora sibi æquè propinqua, & eodem modo naturaliter disposita, ille autem ignis inæqualiter aget in corpora non iuxta proportionem naturæ, sed meritorum, non ergo aget actione mere naturali, sed ut instrumentū Dei: & ideò agere poterit actione, quæ uerè, ac realiter eruciet corpora, nō tamen illa corrumpat. Et hanc sententiam frequentius sequuntur Theologi in. 4. dist. 44. & 48. ut uidere licet in Scot. Durand. Richardo, & alijs recentioribus, quamuis non omnes eo modo explicent, quo à nobis exposita est. Sed non possumus hoc loco in hac re explicanda immorari.

Corpora damnātorū quō sē per incorrupta manent, alterationi tamen & passionis obnoxia.

Ignis gehēne dānatorū in corpora quō agit.

SECTIO VI.

Vtrũ Christi resurrectio sit exemplar nostræ resurrectionis, quoad terminum à quo

DVplex intelligi potest terminus à quo resurrectionis, alter proximus, & essentialis, qui est mors, seu priuatio vitæ, qui præcessit, remotus alter, & accidentarius, qualis est non solum priuatio vitæ: sed etiam omnium dispositionum, totiusq; organizationis humani corporis, per resolutioné eius in cineres, vel in elementa. Duo ergo sunt certa, Primum est, resurrectionem omniũ hominum futuram esse similem resurrectioni Christi in essentiali termino à quo, vt ex dictis in superiorib. satis constat. Præcedit.n. omnium mors, & ex morte iterum ad vitã redibunt, Sicut ergo resurrectio Christi fuit ex vera carentia vitæ prius amissæ, ita etiam erit omnium hominum resurrectio. Neq; verò est, quod morosè hæreamus circa nomen causæ exemplaris. Quia illius fortasse habitudo, & relatio non tam propriè hic reperitur ex parte termini à quo. Quia cæteri homines non tam moriuntur, vt Christo conformentur, quam in pœnam peccati: quin potius ipse Christus vẽ mortuus, vt se in hoc fratribus conformaret, iuxtà illud. *Quia pueri communicauerunt carni, & sanguini, & filius Dei participauit eisdem*. Ibi enim, *caro*, & *sanguis* mortalitatem significant. Nihilominus dici possunt homines pręsertim iusti ideò mori, vt tàm in morte, quàm in resurrectione Christo assimilentur, & ita potest hic retineri, vel accommodari ratio causæ exemplaris. Secundò est certum, resurrectionem Christi, & nostram non fore similem in termino, à quo, remoto, seu accidentali. Quia resurrectio Christi facta est immediatè ex cadauere humano, quod pręter caré tiam humanæ vitæ, nullam aliam passum est corruptionem; alij verò homines non ita resurgont, sed prius eorum corpora corrumpũtur, & in alias formas transmutantur, nisi fortaisè ex speciali priuilegio, quod scimus beatæ Virgini esse concessum: de nullò verò alio Sanctorum affirmari potest.

Heb. 2.

Dubium.

Quin potius quęri hoc loco solet, an excluso speciali priuilegio, omnium hominum corpora, omnesq; eorum partes prius in elementa, aut cineres resoluenda sint, quàm ad vitam restituantur. Omnes enim ferè Theologi ita sentire videntur, diuus Thom. in 4. dist. 43. quęst. vnica art. 4. quæst. 2. & reliqui dist. 44. & 45. qui ita intelligunt, atq; exponũt pœnam. Adæ impositam. *Puluis es, & in puluerem reuerteris*, vt nostra haber Vulgata. Et addunt conuenientem rationem. Quia corpora resurgentium reformanda sunt, & quicquid in eis est, quod ad veritate humanæ naturæ non pertineat, est auferendum. Vt argo possint reformari, oportet, vt prius in elementa resoluantur, Præterea, quia ordo naturæ exigit, vt priusquam corpus redeat ad nobiliorem formam, resoluatur in præiacentem materiam, sicut acetum non potest in vini qualitatem reduci, nisi prius in elementa transfometur. Tandem, cessante motu cœli, necesse est omnia mixta in elemẽta resolui, quia eorum commixtio sicut actione cœli fit, ita & conseruatur.

Gene. 3.

Quidquid tamen sit, de huius sententiæ veritate, tñ fundamenta, quæ adducit non satis firma esse videntur. Nam, in primis ex loco illo Genes. nihil aliud colligi põt, q̃ hominem ex peccato pœnã mortis incurrisse, Nam, vbi nos legimus, *Puluis es, & in puluerem reuerteris*, Septuaginta legunt, *Terra es, & in terram redibis: redire autem in terram*, nihil est aliud, quam mori; sicut ibidem dicitur, *In sudore vultus tui vesceris pane tuo, donec reuertaris in terram, de qua sumptus es*. Idest donec moriaris. Nõ enim vescitur homo pane vsque ad resolutionem

Testimonij Gen. 2 expositio.

A corporis in elementa: sed vsque ad mortem. Atque ita legunt, & exponunt hunc locum sancti Patres, Chrysost. hom. 17. in Genes. Theodoret. quæst. 37. in Genes. Hieron. Abac. 3. & Psal. 51. August. 13. de Ciuit. cap. 15. & optimè lib. 20. cap. 20. inquit, *Non dicuntur seminari, nisi ea corpora hominum, quę moriendo quoque modo reuertuntur in terram. Sicut se se habet etiã illa in transgressorem generis humani diuinitus prolata sententia, Terra es, & in terram ibis*: & infrà dicit, etiam si aliqui in aere moriantur, & subitò resurgant, & eorum corpora in terrã non cadant: nihilominus satis sententiam hanc in illis impleri & subdit, *In terram quippe ibis, est, in hoc ibis amissa vita, quod eras antequam sumeres vitam, idest, hoc eris exanimis, quod eras, antequam esses animatus, terra eris exanimis, sicut eras. Quod sunt, & antequam putrescant omnia corpora mortuorum*: & lib. 13. de Trinitat. cap. 12. *Eo*, inquit, *quod dictum est, In terram ibis, mors corporis pronuntiata* B *est. Quia neque ipsam fuerat expertus, si permansisset, vt factus est rectus*. Et lib. 1. de peccator. meritis, cap. 2. probat verba illa, *Qua die comederitis ex eo, morte moriemini*, intelligenda esse de morte corporali, alijs verbis, *terra es, & in terram ibis*. *Neque enim* (ait) *secundum corpus terra erat, & morte eiusdem corporis erat iturus in terram*. Et capite tertio, addit. *Quod nisi de morte corporis, quomodo intelligi possit ignoro*. Et eodem modo exponere videtur, ac legere Tertull. lib. de resurrect. carnis cap. 7. & 18. *Qui ignorat*, inquit, *carnem cadere per mortem, potest eam nec stantem nosse per vitam. Sententiam Dei natura pronunciat, Terra es, & in terram ibis. Et qui non audit, videt. Nulla mors non ruina membrorum est*. Cypria. de bono patientiæ, eodem C modo legens inquit, *Huius sentẽtia vinculo colligati omnes, & constricti sumus, donec expuncta morte, de hoc saeculo recedamus*. Ruffinus etiam in symbolo Apostolorũ dicit, Christum in suo corpore spinas, & mortem suscepisse, vt homines liberaret à pœna, quam illis verbis Deus fuerat illis comminatus. At Christus non suscepit resolutionem in elementa: sed solam corporis mortem, quę est propria pœna hominis. Nam vlterior corruptio corporis iam mortui, quamuis naturaliter sequatur, si corpus in eo statu perdurat: vix tamen ad hominem pertinere videtur, quamuis mediatè, & quatenus ex morte consequitur, pœna peccati dici possit: & ita etiam exponit Prosper de prædictionib. & promissionib. Dei. p. 1. cap. 5. & Greg. 25. Moral. cap. 2. & 3. ac denique Eucherius in Genesim: qui tamen dicit, *Cum dixit Deus Adam, vbi es, Mortem significauit animæ, quæ facta est illo deserente: sed dicendo, Puluis es, & in puluerem reuerteris, mortem significauit corporis, quæ illi fit, anima discedente*. Propter hanc ergo pœnam à Deo inflictam non cogimur dicere, oĩa humana corpora esse in elementa resoluẽda, prius quàm resorgant, sed solum D esse moritura.

Neque enim rationes, seu potius cõiecturæ adductũ quicquam persuadere videntur. Quid enim necesse est corpora in elementa resolui, vt reformẽtur? Hęc enim reformatio solum consistere potest, vel in integritate materiæ, & quantitatis, vel in qualitatum perfectione, vel in separatione superfluæ materię si aliqua fortaisè fuit corporibus admixta; aut denique in ablatione contrariarum, seu peregrinarum qualitatum, quæ ad perfectionem humani corporis non pertinent. At hæc omnia fieri possũt absque illa resolutione, ut uerbi gratia, si ossa alicuius hominis reperta fuerint integra resurrectionis tempore, sine ulteriori resolutione perfici poterũt; quoad qualitates omnes, & si aliquid materię, & quãtitatis eis defuerit, poterit aliundè suppleri, eisdẽq; qualitatibus disponi, ac pręexistẽti vniri: vel si

è contrario aliquid fuerit supervacaneum, poterit separari, & similiter obijci poterunt omnes contrariæ dispositiones: ergo ad reformanda corpora resurgentium non est necessaria eorum integra resolutio, quàmuis è converso necessarium sit, ad formam humani corporis reducere, quidquid ex eis fuerit resolutum. Ad id verò, quod de naturæ ordine dicebatur, facilis responsio ast, modum resurrectionis esse supra naturæ ordinem, & ideò non debere, nec posse eisdem legibus definiri. In agentibus enim naturalibus à priuatione ad habitum nõ est regressus secundum eandem numero formam: vt aurem id, quod corruptum est, ad eandem naturam redeat, saltem secundum speciem, vt verbi gratia, quod ex aceto iterùm fiat vinum, sunt necessariæ multæ transmutationes, vel etiam resolutiones in elementa Quia agens naturale non habet virtutem ad disponendum aliter materiam ad talem formam: at verò in resurrectione fit reditus à priuatione ad habitum in eadem numero forma, ad quod necessaria est infinita virtus agentis, quæ non indiget ijs transmutationibus ad disponendam materiam. Quin potius quantum est ex parte materiæ, facilius poterit reformari corpus, si non sit resolutum omninò: quia adhuc retinet dispositiones aliquas accommodatas tali formæ: ut uerbi gratia ossium densitatem, & duritiem. Vndè, aliqui ex auctoribus prædictæ sententiæ è converso hinc lumunt congruentiam, ut hanc resolutionem persuadeãt, scilicet, quia magis manifestabitur omnipotẽtia Christi excitando corpora in cineres, & elementa resoluta, quàm integra permanentia. Quæ nihil etiam probat, tùm, quia re uera non est unum simpliciter maioris perfectionis, quã aliud, cum vtrũque sit infinitæ virtutis: tum etiam, quia magis quodam modo manifestabitur Dei uirtus utroq; modo excitando corpora in quacunque dispositiona inuenta fuerint, quædam omninò resoluta in eleméta, alia fortassè in alia mixta, alia integra adhuc permanentia, alia partim resoluta, quòad humidiores partes, partim manentia quòad ficciores, ac dẽsiores, ut sunt ossa. Denique ratio, quæ adducebatur ex motu Cęli desumpta, falsum principiũ philosophicum sup ponit, nimirum, omnia pẽdere simpliciter, & absolutè à motu Cœli in esse, & conservari. Sed de hoc aliàs.

Secunda sententia valde probabilis. Terminus à quõ ad resurrectionem mortuorũ simpliciter necessarius, mors est, non resolutio in elementa, vel cineres.

Propter hoc ergo posset esse alius dicẽdi modus, nimirum non esse per se necessarium nec diuina ordinatione, decretum, vt omnia corpora hominũ, prius quàm resurgant, in elementa uel cineres omninò resoluantur: sed solum, vt moriantur. Mors enim est propria pœna peccati, & terminus à quo, simpliciter necessarius ad resurrectionem. Quia verò ex morte necessitate quadam naturali sequitur, vt corpus putrescat, & in terram, vel elementa, vel res alias resolnatur, hinc fit, ut secundum legem ordinariam, & seclusis priuilegijs, corpora, quæ lõgo tempore ante resurrectionem mortua iacuerũt, in cineres, vel elementa transmutentur ante resurrectionem: in alijs verò id non fit necessarium propter temporis breuitatem. Item, ex eadem radice prouenire poterit, vt quòad aliquas partes, vel omnia, vel ferè omnia corpora illo modo resoluãtur: quòad alias verò multa permaneant in eadem figura, densitate, & magnitudine. Quę sententia sic exposita persuaderi potest primo nonnullis Scripturæ locis. Ezech. 37. significatur, ossa arida, & mortua debere iterum corporibus iungi, & viuificari: & Ioãnis quinto, ait Christus. [Venit hora: in qua omnes, qui in monumentis sunt, audient vocem eius: procedent, qui bona egerunt, in resurrectionem vitæ, qui uerò mala egerunt, in resurrectioné iudicij.] In monumentis enim iacere solent ossa mortuorum. Videtur ergo voluisse Christus significare, indè fore corpora reuocanda, ubi inuenta fuerint, & prout inuenta fuerint, absque ulla alia transmutatione. Hinc etiam Augustinus in Enchirid. capite 58. sic inquit, *Non perijt Deo terrena materies, de qua mortalium creatur caro, sed in quẽlibet cinerem pulueremue soluatur: in quoslibet halitus, aurasue diffugiat, in quãcunque aliorum corporum substantiam, vel in ipsa elementa uertatur, in quorumcumque animalium etiam hominum cibum cedat, carnemque mutetur, illi anima humana puncto temporis redditur, quæ illũ primitus animauit.* Ex quibua uerbis, licèt colligere ex sententia Augustini non omnia corpora humana esse resoluenda in cineres, uel elementa, sed sub quacunque forma inueniantur, inde ad formam humani corporis esse transferenda. Præterea, idem Augustinus loco supra citato, quem sequuntur Anselmus primo ad Thessalonicen. quarto, & ibi Oecumen. & alij multi expositores, docet homines, qui vixerint vsque ad diem iudicij, breuissima interiecta mora esse morituros, & surrecturos: unde sentit eorum corpora, non esse omninò corrumpenda, & resoluenda in elementa. Rursus hæc resolutio non poterit naturaliter fieri tàm breui tempore in omnibus cadaueribus, & ossibus, quę illo die integra inuenientur, & erunt penè infinita. Responderi solet, igne conflagrationis omnia esse comburenda: & addunt aliqui, omnia, quæ fuerint in sepulchris, & cauernis terræ, esse congreganda, in ualle Iosaphat, vt ibi comburentur, fiatq; vniuersalis omniũ resolutio. Sed hoc voluntariè confictum est, vt postea videbimus.

Hæc omnia, quæ pro hac sententia adducta sunt ostendunt eam, vt nimirum esse ualde probabilem. Quapropter, quod Sot. dixit in 4. distinctione 43. quæstion. 2. articul. 5. indecens esse priurem sententiam negare, non video quo fundamento dictum sit; neque in quo consistat hæc indecentia cùm illa opinio, nec ex scriptura colligatur, neque ex sanctis Patribus. Quocirca de ijs hominibus, qui tempore iudicij viui inuenientur, non solum probabile, seu omninò uerum existimo, eorum corpora non esse in cineres redigenda. Id enim multò magis consentaneum est uerbis Paul. primæ ad Thessalon. quarto, & testimonijs, ac espositionibus Sanctorum, ut supra uidimus. De alijs uerò hominibus prius mortuis, res mihi videtur incerta, ac dubia, & de illis facilè posset defendi communis sententia scholasticorum: quãuis omnia eius fundamenta multò minus efficacia sint facta prædicta exceptione: & ideò negari non potest, quin posterior sententia ualde etiam probabilis sit.

SECTIO VII.

Quo in loco fiet hominum resurrectio:

POstquàm explicuimus causas omnes, & modũ nostræ resurrectionis, ad huius materiæ complementum, oportet circunstantias eius, quæ sunt locus, & tempus exquirere. De loco triplex potest excogitari dicendi modus, vt rectè notauit Scotus distinct. 43. quæstione 2. articulo quinto. Primus est, ut omnes tàm boni, quam mali in eodem loco verbi gratia in valle Iosaphat (si in ea iudicãdi sũt) resurgant. Quod si uerum est, necesse est, ut prius Angeli omnium hominum cineres, uniuersamque materiam, ex qua corpora illa formanda sunt, in unum locũ congregent, ut ibi ad vocem, imperiumque Christi resurgant uniuersi. Quem modum Sotus arbitratur esse omnium maximè probabilem. Quia est, inquit, facilior: & compendiosior. Præsertum si uerum est omnia corpora esse prius in cineres,

neres, & elementa resoluenda. Nàm ad hoc commodum erit, vt omnia ossa in vnum congesta locũ, igne comburantur. Hic uerò dicendi modus aliter ab alijs proponitur, scilicet, ut eiusmodi cineres non in vnum locum, sed in duo coaceruentur, ita vt in vno resurgant omnes Iusti, & in altero omnes damnati, quia non expedit omnes permixtos resurgere. Iustà quod potest intelligi illud, [In consummatione sæculi exibunt Angeli, & separabunt malos de medio Iustorum.] Hæc enim separatio, vt fit per Angelos, necessariò uidetur futura ante resurrectionem. Nam resurrectione facta, non oportebit separationem fieri per Angelos. Ipsi enim Sancti virtute, sua, & agilitate rapientur in aera, & à reprobis secernentur. Sed in hac sententia. (siue vno, siue altero modo explicetur) id certè displicet, quod nullum habet in scriptura, vel Patribus fundamentum. Si verò sola coniectura agendum est, nõ est tã espeditus, & facilis modus, vt Sotus arbitratur. Primum, quia ut commodè, ac subitò fiat resurrectio, oportet, vt omnes cineres, seu tota materia, ex qua vnumquodque corpus formandũ est, sit impermixta alijs, & in proprio, ac separato loco tota coniuncta: si autem prius omnia ossa sunt in vnum aceruum congesta, sicque comburenda, non poterit tota materia non esse valde permixta. Vnde necesse erit, iterum separationem facere. Deinde, quia per illam combustionem non posset sine nouo miraculo non fieri magna dissipatio illius materiæ per resolutionem in aera. Et aliæ similes difficultates possunt facile in hoc modo inueniri.

Math. 13

Secundus modus est, ut vnusquisque resurgat in eo loco, in quo mortuus fuit, vel sepultus statim post mortem. Quia solum in altero horum locorum iacuit totum corpus, quod excitandum est. Postea enim cõtingere quasdam partes reperiri in vno loco, & quasdam in alio. Vnde non erit maior ratio, quare potius in vnum, quam in alium transferantur. Hic tamen modus minus probabilis uidetur, quàm præcedens. Et in primis, quod dicitur de loco mortis, nullum habet fundamentum, nec probabilitatem. Nàm Christus non resurrexit, vbi mortuus est, sed vbi sepultus, & similiter illi, qui cũ ipso resurrexerunt, & postea Beata Virgo. Deniq;, si corpus alibi reperitur, & non vbi mortuum fuit, quid necesse est, illuc transferri, vt ibi resurgat? Atque idem argumentum fieri potest de primo loco, in quo singula corpora sepulta sunt. Nam, si aliò sunt translata, & ibi reperiuntur tempore resurrectionis, quorsum reuocabũtur ad priorem locum, prius quam resurgant? Omitto, multa corpora iacuisse insepulta, vel ab igne consumpta, vel ab animalib. deuorata, uel in plures partes dissecta diuersis in locis fuisse suspensa, & similiter de alijs: non habet, ergo hic modus probabilitatis speciem.

Locus resurrectionis facienda.

Tertius modus est, singula corpora resurrectura in eo loco, ubi inuenta fuerint, & si fortassè secundum diuersas partes in uaria loca sint sparsa, ubi fuerit maior, vel pręcipua pars, eò, Angelorum ministerio adducentur reliquæ partes materiæ, atque ibi fiet vniuscuiusq; resurrectio. Ita Richar. dist. 43. art. 5. quæst. 3. & idem est sensus eorum, qui dicunt vnumquodque corpus excitandum esse a suo sepulchro. Quia nomine sepulchri necesse est intelligant locum illum, in quo vnumquodque corpus vel materia eius tunc reperiuntur. Et in eodem sensu possunt adduci pro hac sententia testimonia Scripturæ, in quibus dicuntur mortui euocandi ex suis sepulchris. Ioan. 5. *Omnes, qui in monumentis sunt audient vocem filij Dei, & procedent, &c.* Ezech. 37. *Aperiam tumulos vestros, & educam vos de sepulchris vestris.* Præterea, hanc sententiam confirmãt exempla omnium, qui hactenus surrexerunt, Christi domini, & eorum, qui cum eo surrexerunt. Omnes enim exierũt de suis sepulchris, Matt. 27. & 28. Et idem credimus de beata Virgine. Præterea, de beatissimis Petro, & Paulo expressè dicit Chrysostom. hom. 32. in Epistola ad Romanos resurrecturos Romæ è sepulchris suis. *Non ita*, inquit, *cælum splendescit, quando radios sol dimittit, quemadmodum Romanorum vrbs duas illas lampades vbique terrarum effundens hinc rapietur Paulus, illinc Petrus. Considerate, & horrete quale spectaculum visura sit Roma. Paulum videlicet repente ex theca illa cum Petro resurgentem in occursum Domini sursum ferri.* Præterea idem Chrysostomus homil. 7. in 1. ad Thessalonicen. circa illa verba, *Eos qui dormierunt cum IESV adducet cum illo. Illud*, inquit, *adducet cum illo, declarat eos vndique adducendos.* Quod latius explicans homil. octaua sic scribit. *Quod dicit congregandos esse, resurrecturos quidem vbique, simpliciter dicit, congregandos vero ab Angelis.* B Itaque apertè sentit, omnes prius esse escitandos per vniuersum orbem, postea verò Angelorum ministerio congregandos. Et idẽ sentiunt ibi Oecumen. Theophylact. & alij Græci. Quod ita tamen intelligendũ existimo, vt reprobi quidem à Dæmonibus subitò portandi sint in locum iudicij. Iusti verò sua virtute ferantur, quò eos custodes Angeli duxerint, atque hac ratione tàm boni, quàm mali iam excitati congregabuntur Angelorum ministerio, tamen diuerso modo, Iusti virtute sua moti, ac sponte sequentes duces suos: reprobi verò ultra vires suas à Dæmonibus inuiti, coactique trahentur. Rursus in fauorem huius sententiæ adduci possunt Augustinus, & Anselmus, qui dicunt eos, qui tempore iudicij viui reperientur, & Christo obuiam rapientur, in ipso raptu esse morituros, & paulò post suscitandos. Hæc enim sententia apertè supponit, unumquemque ibi esse suscitandum, ubi fuerit inuentum cadauer. C Præterea, Origenes libro 28. in Isaiam tractans illud Isai. 26. *Resurgent ij, qui in sepulchris sunt* (ut est apud Pamphilum apologia pro Origene) dicit, per *sepulchrum* intelligendum esse omnem locum, in quo, vel integrum corpus humanum, uel ex parte aliqua iacet, quamuis ad depositionem humanorum corporum constructus non sit, ut hoc modo possit de omnibus uerum esse, quòd *resurgent de sepulchris*, Denique, hic modus est omnium facillimus, & euitat omnes mutationes superuacaneas, & liberè confictas, redditque probabilem rationem huius circunstantiæ resurrectionis, quantum ex rebus ipsis reddi potest.

Vera enim, & absoluta responsio totius quęstionis est, resurrectionem ibi esse faciendam, ubi Deus sua admirabili prouidentia disposuerit: tamen, si ex parte rerum aliquid coniectandum est, non posse esse uerisimiliorem coniecturam, quàm D supradictam. Quia, sicut vnaquæque res generatur, ubi præexistit materia, ex qua fit, quia locus, & quantitas consequuntur materiam, ita corpora illa regenerabuntur, ubi illorum materia inuenta fuerit. Nec refert quod illa loca interdum erunt obscęna, & immunda: quia si corpora suscitanda sunt damnatorum, nihil refert, quod ibi iaceant: si uerò sunt gloriosa: non eis loci impuritas nocebit, & subitò post instans resurrectionis sua inde agilitate auolabunt.

Dubium.

Solum potest relinqui difficultas de ijs corporibus, quæ omninò vel maiori ex parte in aerem conuersa sunt, ita ut eorum materia in nullo loco terrestri sit: sed in regione aeris, aut ignis, aut in profundo maris. Aut enim dicendum est, illos homines non esse suscitandos in terra, sed in aer, uel in aqua, quod uidetur inconueniens: aut certè in eis non potest habere uerum (quod dicimus)

mus) suscitandos, scilicet esset, ubi maior pars materiæ eorum fuerit. Ad has, & similes difficultates responderi in primis posset, nullum esse incommodum, quod in huiusmodi locis corpora formétur, & resurgant. Quia tam subitò fiet resurrectio, & cógregatio suscitatorum corporum, vt nullum ex hoc sequi possit inconueniens. Nam, si corpus, qd resurgit, est gloriosum, siue sit in aqua, siue in terra, siue in aere, perinde sanè est: si verò sit ex damnatis, subitò deferetur in locum iudicij. Probabilius tamen uidetur, omnes homines esse excitádos super terram. Quia ita significatur tu testimonijs Scripturæ supra citatis, & est magis consentaneum naturæ humani corporis. Quocirca, quando ex parte materiæ ipsius corporis nulla est ratio, ob quam potius fiat resurrectio in hoc loco terræ, quàm in alio, diuina dispositione fiet, vel in loco iudicij, uel ubi Deus uoluerit, aut expedire censuerit.

SECTIO VIII.

Vtrum Iustorum, damnatorumque resurrectio in eodem iudicij magno die futura sit.

Restat iam nunc dicendum de circunstantia temporis. Et quoniam de anno, mense, ac die nihil certi in particulari dici potest (Hæc enim pendent ex futuris, quæ non sunt nobis reuelata, ut dicturi sumus infra, agentes de iudicio) solum inquirit hic potest, an uniuersalis resurrectio futura sit tota eodem anno, ac die, & an ille dies sit futurus dies iudicij. In qua quæstione occurrit examinandus uetus error Chiliastarum, quem olim Cherintiani, & Marcionistæ sequuti suot, & nunc Anabaptistæ sequuntur, ut referunt Pammeli. in Paradoxo 24. Tertulliani, & Staphilus in Epitome hæresum Lutheranorum. Et Lindanus de hæresibus nostri temporis. Et Prateolus uerbo Cherinthiani, & uerbo Chiliastæ. Hi dixerunt, resurrectionem Iustorum futuram mille annis aute diem iudicij, quod multi ex antiquis scriptoribus Catholicis sequuti sunt. Sed quia non omnia, quæ in hoc hæretici confinxerunt communia sunt nostris scriptoribus, oportet eorum sentétias breuiter explicare. Et quoniam in eis multa continentur, quæ non pertinent ad præsens institutum, ea tantú persequemur, quæ huius loci fuerint: cætera uerò in propria loca semittemus. Cherintus ergo, (ut est apud Eusebiú lib. 3. Histor. cap. 22. & lib. 7. c. 20. Niceph. lib. 3. Histor. cap. 14.) docuit, Christum mille annis aute iudicium in hunc mundum descensurum, & omnes Iustos suscitaturum ad uitam corporalem, & animalem, ut una cum eis mille annis iu terra reguet, in summa pace, uoluptate, & rerum omnium, ac deliciarum affluentia, etiam illarum, quæ uentri, & ueneri deseruiunt. Dicebat etiam illo tempore instaurandum esse Iudæorum regnum, religionem, ciuitatem Ierusalem, ac templum eius, & taurorú, ac arietum uictimas, ac deniq; tunc esse implédas promissiones omnes factas Abrahæ, & posteris eius Gene. 13. 15. & 17. Isa. 65. & 66. Ierem. 16. & 31. Ezech 20. 27. & 28. Hunc errorem sequutus est Apollin. vt refert Epiph. hæres. 77. in fin. Iren. verò libro 5. c. 32. & seqq. docet post Antichristi persecutionem futuram esse hác Iustorum resurrectioné, vt in terra viuant cum Christo mille annis. Et quamuis sentiat, eo tempore fruituros magnis spiritualibus delicijs: tamen etiam eis attribuit ingentes corporis voluptates, & abundantiam rerum temporalium: non tamen explicat an sint futuræ hominú generationes, neque de sacrificijs, & alijs cæremonijs Mosaicis meminit, de quibus etiam omnes alij Patres tacuerunt.

Lactantius autem libro septimo Institut. capite

A 14. maximè tamen in 24. & 26. hunc sequens errorem, multa falsa pro libro commini scitur. Primú enim dicit, primam illam resurrectionem Iustorú futuram sexto millesimo anno à mundi creatione. Quod, quàm sit falsum, & scripturæ repugnans, dicemus postea agentes de d ie iudicij. Dicit, prætetea, resurrecturos tunc Iustos, qui mortui fuerint, qui autem viui reperientur, nó esse morituros: sed eos per mille annos infinitam hoium multitudiné generaturos, & eorum sobolem sanctam, ac Deo catam fore. *Qui autem, inquit, suscitabūtur, hi præerunt viuentibus, vt iudices: gentes verò non extinguentur omninò: sed quædam relinquentur in victoriam Dei, vt triumphentur à Iustis, ac subiugentur perpetua seruituti.* Deinde, describit temporalem fęlicitatem illius sæculi, & antea tempora, quæ Saturno regnante a poetis conficta sunt, illis mille annis futura esse arbitratur. Lactantium ferè, in omnibus sequutus est Quintus Iulius Hilarion libro

B de Mundi duratione, & hi dun existimaruut primam resurrectionem Iustorum fuisse fututam ante quingentesimum annum à morte Christi, quorum errorem ipsa rerum experientia satis arguit. Posuerunt etiam, persecutionem Antichristi futuram ante primam resurrectionem, postea verò trásactis mille annis futurá esse aliá persecutioné, qd plenè repugnat Euangelio, vt latius postea dicturi sumus. Tertullianus autem libro 3. contra Marcionem capite vltimo, aliter hunc errorem scribit. Ná in primis non existimat resurrectionem omnium Iustorum simul esse futuram in initio illorú mille annorum: sed intra illud sæculum paulatim esse consummandam singulis maturius, vel tardius pro diuersitate meritorum resurgentibus. Deindè, non videtur tribuere Iustis eo tempore sensibiles uoluptates, sed spirituales. Sic enim inquit, [Hanc,] (idest Ierusalem) [dicimus recipiendis resurrectio-

C ne Sanctis, & refouendis omnium bonorum utique spiritualium copia, in compensationem eorú, quæ in sæculo, vel despeximus, vel amisimus, à Deo prospectam. Siquidem, & Iustum, & Deo dignum, illic quoq; exultare famulos eius, vbi sunt, & afflicti nomine ipsius.] Et ita eius sententiam interpretatur Pammelius in initio operum Tertulliani parad. 24. & tomo quatto, in fragmento operis de spe fidelium. Et hoc sensu tolerabilior est hic error, teste etiam August. libr. 20. de Ciuitat. cap. septimo, vbi hanc tractans quæstionem sic scribit. [Quæ opinio esset vtcunque tolerabilis, si aliquæ deliciæ spirituales in illo Sabbatho affuturæ Sanctis per Domini præsentiam crederetur. Nàm, etiam nos hoc opinati fuimus aliquando.] In hac etiam sententia fuit Iustinus Martyr dialog. cum Thriphone: non tamé explicat modum deliciará in eo statu futurarum. Quos Patres ex Papia hanc sententiam didicisse testis est Euseb. libr. 3. Histor.

D cap. 33. & Hieron. lib. de Eccles. scriptoribus, in Papia, & in præfatione lib. 18. in Isaiam, vbi præter citatos refert Victorinum, in Apocalypsim, & Apollinarium, *Quem non solum*, inquit, *sua facta homines, sed & nostrorum, in hac parte duntaxat, plurima sequitur multitudo:* & capit. 36. in Ezech. addit Seuerum in dialogo, Gallus. Hieronymus tamen ijs locis indifferenter tribuit his auctoribus errorem Cherinthianorum eo modo, quo à nobis expositus est. Gennadius vero lib. de Ecclesiasticis dogmatibus cap. 6. in genere referens hanc sententiam, *fabulam somniatorum* appellat: in capite verò 55. hunc in modum varijs scriptoribus illam attribuit. *In diuinis promissionibus nihil terrenum, aut transitorium expectemus, sicut Melitiani sperant nó nuptiarum copulā, sicut Cherintus, & Marcion delirant, non quod ad cibum, vel ad potum pertinet, sicut Papię autore Irenęus, Tertullianus, &*

se est incredibile, & improbabile: q̃ enim, vel qualia sunt terrena hæc, & inferiora bona, vt pp eorũ fruitionem oporteat Beatos in corporibus gloriosis mille annis in terra degere?) repugnat alijs scripturæ testimonijs. Nam, 1. ad Thessal. 4. inquit Paulus: *Si enim credimus, quod Iesus mortuus est, & resurrexit, ita, & Deus eos, qui dormierunt cum Iesu, adducet cum eo.* Non ergo Iesus venit iterum in terram, vt eã inhabitet, & in ea regnet: sed potius suos secum adducet, vt secum in cęlo regnent, iuxtà illud 2. ad Corinth. quinto. *Scimus, quod si terrestris domus nostra huius habitationis, destruatur, ædificationem ex Deo habemus domum non manufactam æternam in cęlis.* Et illud ad Ephes. secundo: *Conuiuificauit nos Christo, & cõresuscitauit, & consedere fecit in cęlestibus in Christo Iesu.* Et hoc est, quod Paulus in priori loco subiungit, quod statim post resurrectionem, & immutationem iustorum, *simul rapiemur cum Christo in aera, & sic semper, cum Domino erimus.* Cur enim gloriosa, & immortalia corpora, excelsiora cœlis facta, permanerent in terra, quæ propria est mortalium habitatio?

Respõsio.

1. Thess. 4

Quartò, possunt congruentes ratione adduci, ob quas meritò diuina Prouidẽtia disposuit, vt generalis hominum resurrectio in finem mundi differretur, quas attigit D. Tho. in 5. d. 43. q. 1. art. 3. q. 1. & latius Sotus q. 2. ar. 1. Summa omnium est. Nã durante cœli motu durat generatio, & corruptio, ac temporis successio, & ideò non decuit, vt generaliter corpora hominum, quæ ex materia generabilium rerum formanda sunt, ad immortalem, & æternam nitam transferrentur. Item, quia, (vt infrà videbimus) decuit in fine mundi fieri vniuersale, ac manifestum iudicium omnium hominum: igitur etiam decuit, vt aliquod præmium, saltem quoad cõplementum, in corpore, & anima, in tempus illud reseruaretur.

Respõsio ad argumenta in oppositũ.

Ad fundamentum contrarij erroris, qđ attinet ad loca Prophetarum de antiquis promissionibus Iudæis, de instauranda Ierusalem, bonorum affluẽtia, & alijs id genus factis: breuiter dicitur intelligenda esse secundum metaphoricam locutionẽ de Ecclesia, vel militãte, vel triumphante, ac de bonis spiritualib. quæ fidelibus, qui sunt ueri, & spirituales Israelitæ, Deus communicat, vt tractat latè Hieron. exponendo eadem Prophetarum loca, & attigimus breuiter superiori tomo, disp. 1. sect. 4. Solũ ergo superest, vt exponamus vigesimum c. Apoc.

In cap. 20 Apocal. 5. expositio.

De quo in primis dicendum est, Angelum illum, quem Ioannes uidit descendentem de cœlo, esse Christum dominum, qui in scriptura dicitur *Angelus testamenti, & magni consilij Angelus.* Vel aliquem sanctum Angelum ministrũ eius, parum. n. refert, vno vel altero modo ĩterpretari. Deinde, dr, ibi esse sermonem de primo Christi aduentu, non de secundo. Christus. n. veniẽs in mundum per incarnationem superauit Dæmonem, & potestatem eius abstulit, iuxtà illud Luc. 11. [Cum fortis armatus custodit atrium suum, in pace sunt oĩa, quæ possidet: si aũt fortior eo superueniẽs vicerit eum, vniuersa arma eius auferet, in quib. cõfidebat.] Addit verò Matth. c. 12. [Quomodo potest quisquam intrare ĩ domũ fortis, & vasa eius diripere, nisi prius alligauerit fortem?] Sic igitur Christus veniens in mundum alligauit dæmonem, & hoc est, quod ndit Ioan. dicto c. 20. Quod uerò subdit, [& misit eũ in abyssum, & clausit, & signauit super illum, vt no seducat amplius gentes,] quidam putant esse intelligendũ non de oĩbus dæmonibus, sed de Satana principe dæmoniorũ, qui ita est in infernũ detrusus, ut exire non permittatur, neq; per seipsum homines tentare, Quod significat Gregor. lib. 4. Mor. c. 13. Exponit. n. hunc locum de illo apostata Angelo, qui ita creatus est, ut cæteris legionibus Angelorum emineret. Et idẽ sentit Lactantius lib. 7. cã. 24. & 26. Quod si uelimus de uniuerso dæmonum imperio id explicare, intelligendum est, dæmonẽ fuisse ligatum, ut non possit ad homines tentandos ex abysso exire, nisi iuxtà uoluntatem ac permissionẽ illius Angeli, idest, Christi, qui eũ ligauit. Vnde fit, ut neque in hoc mundo tam liberè regnet, sicut antea, neque tàm acriter possit hoĩes tentare, ac seducere: ligare ergo dæmonẽ, fuit eius coercere, & cohibere potestatem, vt Aug. exposuit 20. de Ciui. c. 7. & epist. 107. & significauit Greg. 7. Moral. c. 18. Ad dit præterea Ioannes, ligatum ab hoc Angelo fuisse Dæmonem mille annis, & postea solutum modico tempore. Sed intelligendum est, ibi positum esse definitum numerum annorũ pro indefinito. Solet enim scriptura per millenarium numerum, explicare diuturnam temporis durationem, vt Psal. 104. [Verbum, quod mãdauit in mille generationes:] Et Eccles. 16. [Melior est unus uir timens Deũ, q̃ mille impij.] Habuit aũt Ioannes specialem cãm, & rationem, ob quã ea phrasi locutionis uteretur. Quia, vel nõ poterat definitè dicere: uel nõ oportebat explicare, quantum esset tempus futurum vsq; ad persecutionem Antichristi, quando Dæmon soluetur modico tempore. Dr vlterius, oẽs animas Sãctorum regnasse cũ Christo ijs mille annis, idest, toto hoc tempore. Vbi notandum est, non dici, solis his mille annis regnaturum Christum cum Sãctis suis, futurum. n. est illud regnum perpetuũ, dr ergo regnaturus eo tempore, donec ad iudicĩũm ueniat, absq; noua immutatione, & quasi innouatione, quæ post corporum resurrectione in illo regno fiet. Atq; ob hanc causam nulla ibi fit corporum mentio: sed solum animarum. Vnde fit, cum subdit Ioannes, hanc esse *primam resurrectionem*, necessario intelligi de resurrectione spirituali, qua anima à peccato resurgit ad uitã gratiæ, & gloriæ. Toto. n. illo tẽpore operabitur Christus in animabus hanc resurrectionem, inchoando illam in hac uita, perficiendo aũt in morte, de qua dixit Christus Ioan. 5. (iuxta expositionẽ August. tract. 22. in Ioan. & ser. 64. de uerbis Domini, & 20. de Ciuit. c. 6.) [Venit hora, & nunc est, quãdo mortui audiẽt vocem filij Dei, & qui audierint, viuent:] quanquam aliam possit ille locus Ioannis habere expositionem literalem: sed nunc nostra non refert. Dixi autem, spiritualem hanc resurrectionem inchoari per gratiam: perfici autem in gloria. Quia vt metaphora resurrectionis melius quadret, oportet, vt ea parte termini à quo, mortem aliquo modo respiciat. Nã, sola glorificatio per se sumpta non habet rationem resurrectionis, sed vt cõfertur homini, qui per peccatum ius ad illam amiserat, & quia hoc ius per iustificationẽ reparatur, ideo dicimus hanc resurrectionem vtrumque aliquo modo includere, iustificationem, scilicet, vsque ad glorificationem, seu è contrario, glorificationem, ut in tali iustificatione fundatam. Sola enim iustificatio non habet rationem propriam resurrectionis, de qua ibi est sermo. Nam, ibi dicitur *secundam mortem*, id est, damnationem nõ habere locum in his, qui primæ resurrectionis sunt participes, quod non conuenit omnibus iustificatis, nisi vitam gratiæ perpetuò conseruent, quod in gloria fiet, sic ergo exponenda est illa prima, & spiritualis animarum resurrectio.

Scriptũ so let vti tẽ pore finito pro infinito.

Obiectio.

Possunt uerò nobis obstare illa uerba eiusdẽ ca. 20. Apocal. *Cæteri mortuorum non vixerunt, donec consummentur mille anni:* & subditur: *hæc est resurrectio prima.* Nam in prioribus uerbis necesse est, esse sermonem de uita corporali, nam, *cæteri mortuorum*, i. damnati, qui in Christum non crediderunt, non sunt resurrecturi unq̃ spirituali resurrectione:

ctione: sed corporali tm̄, ergo, cum hæc dr̄ *resurrectio prima*, intelligitur de corporali, non de spirituali. Quia non est verisimile, in eam paucis verbis tā magnam inuolui æquiuocationem. Responderi potest, illa priora verba non intelligi de vita corporali, vel spirituali determinatè: sed simpliciter de omni vita, ita vt sit sensus. Ad nullum genus vitæ suscitatos esse, & ideò non esse propriè æquiuocationē. Melius tñ (vt existimo) responderi potest, ēt in illis verbis sermonem esse de vita gratiæ, & gloriæ, ita vt sensus sit eos, qui non adhæserunt Christo, in toto illo sæculo vsq; ad finem mundi non esse gratiam, & gloriam consecuturos. Quòd aūt subditur, *donec consummentur mille anni*, non significat, post mille annos esse victuros: sed quia tempus definitum à Deo ad hanc primam resurrectionem, solū est hoc, q̄ fluit vsq; ad diem iudicij, ideò specialiter dictum est, toto hoc tpe hos non fore viuificandos: non quia postea viuificandi sint: sed solū, vt excludatur tēpus, in quo maximè viuificari poterāt, & ita illa particula *donec*, tm̄ significat quid toto illo tempore futurum nō sit, non tñ quid post illud tempus sit futurum iuxtà frequentem modum loquendi Scripturę in superioribus expositum.

In reliqua parte illius capitis describit Ioannes persecutionē Antichristi, vniuersalem resurrectionē, & iudiciū, de quib. postea dicturi sumus. Quia in tota illa parte nulla est difficultas, quæ ad p̄sentem q̄ōnem spectet. Solū in illis verbis: *Ascenderunt suprà latitudinem terræ, & circumierūt castra Sanctorum, & ciuitatem dilectam*, aduertendū est, non intelligi per *ciuitatem dilectam* Ierusalem, (vt Chiliastæ exposuerunt.) sed Ecclesiam. Hæc.n. est ciuitas verè à Deo dilecta. Quòd si de aliqua priuata vrbe terrena illa verba essent exponenda, potius de Roma, q̄ de Ierosolyma intelligi deberent: quia post Christi ascēsum in cęlū, multo magis est dilecta hæc ciuitas à Deo, quàm Ierosolyma.

Quoniam aūt tota vis huius expositionis consistit in illis verbis *resurrectio prima*, oportet ea contextu, & circunstantijs eius ostendere esse sermonē de resurrectione aīæ, non corporis. Potest aūt hoc varijs modis ostēdi. Primò, quia in fine capitis ponitur vniuersalis resurrectio corporalis oīum mortuorum. Secundò, quia post illam primam resurrectionem dr̄ futura persecutio Antichristi, in qua iusti occidentur, q̄ repugnat, & statui, post corporū resurrectionē, & verbis Christi, Matth. 24. vt inferius latius dicemus agentes de iudicio. Tertiò, q̄a ibidem *mors* apertè sumitur pro morte spirituali, seu damnatione, vt, cum dr̄: *Infernus, & mors missi sunt in stagnum ignis*, s. post finale iudicium, q̄n nō homines mortui, sed corpore, & animo viuetes detrudētur in infernum. Ergo non sumitur ibi mors pro morte corporali, sed pro spirituali. Quid ergo mirum, quod eodem sensu, prius loquutus sit de resurrectione? Quartum argm̄ simile confici pōt ex illis verbis, *mors secunda*: Mors.n. corporalis nō est nisi vna: ergo necessario intelligenda sunt de morte sp̄uali, ita vt *mors prima* sit, mors peccati: mors aūt *secunda*, sit gehenna, vt exposuit Chrys. ho. 35. in Apocaly. vel certè *mors prima* dicatur gehenna, vel condemnatio solius aīæ: mors aūt secunda sit damnatio totius hominis corpore, & animo, q̄ fiet in die iudicij. Ergo, è contrario resurrectio prima, & secunda, s̄m eundem modum, ac proportionē, explicanda sunt. Et hinc tandem sumi potest alia coniectura. Quia mors prima, & secunda non intelliguntur respectu diuersorum, sed respectu eiusdem: ergo eodem modo intelligenda sunt resurrectio prima, & secunda: ergo non rectè exponuntur de resurrectione bonorum, & malorū, vt Chiliastę finxerunt. Nec etiam placet expositio Origenis in 26. cap. Isai. quam refert Pamphyl. in Apolog. pro

A Origene, qui similiter exponens resurrectionem primam, & secundam de resurrectione bonorum, & malorum, explicat illam dici primam, non tēpore, sed dignitate. Nam licet hæc expositio non contineat errorem: non tamen potest contextui accōmodari. Deniq; ad hunc ferè modum exposuerūt hunc locum Aug. lib. 20. de Ciuita. ferè per totum, præsertim c. 7. & ho. 17. in Apoc. & colligitur ex Sācto Elig. ho. 8. in die cęnæ Domini, & Hippolyto lib. de consummatione mundi, & Greg. lib. 4. Mor. c. 13. & li. 18. c. 25. vbi expressè dicit millenario numero non quantitatem, sed vniuersitatem temporis, quo regnat Ecclesia, designari, atq; idem repetit, lib. 32. c. 12. Eodem modo sentiunt omnes expositores Catholici in Apocalyp. Ansel. Beda, Rupertus, Aretas, & reliqui.

SECTIO IX.

B *Vtrum vniuersalis resurrectio omnium hominum simul tempore futura sit*

IN præcedenti sectione conclusimos, futurā esse vniuersalem resurrectionem eodem die, restat inquirendum, an etiam futura sit eodem tempore, ac momento. In hac enim re explicanda Catholicis scriptores in varias abiere sentētias. Prima sententia est, prius esse suscitandos omnes iustos, deinde omnes reprobos. Ita docent super 1. Thess. 4. c. Primasius, Theophyl. & Oecumen. qui existimantur id accepisse à Chrysost. qui tamen nihil apertè dicit, vt patet ex hom. 7. & 8. super 1. Thessalon. & hom. quadam de ascensione Christi. Apertius hoc docuit Theodoretus 1. ad Thessalon. 4. vbi ait, omnes iustos, qui fuerunt tàm in lege naturæ, & veteri, quàm in lege gratiæ, simul fore suscitandos, iuxtà illud ad Hebr. 11. [Hi omnes mortui sunt nō acceptis repromissionibus. Deo pro no-
C bis melius aliquid prouidente, vt non sine nobis consummarentur,] omnes autem electos suscitandos esse ante reprobos. Idem tenet Caiet. 1. ad Corint. 15. Fundari autem potest hæc sententia in verbis Pau. 1. ad Thessalon. 4. [Mortui, qui in Christo sunt, resurgēt primi,] & 1. Cor. 15. [In Christo omnes viuificabuntur, vnusquisque autem in suo ordine, primitiæ Christus, deinde ij, q̄ sunt Christi, de indefinis,] vbi apertè loquitur de ordine temporis. Secundo, addi possunt congruentiæ. Prima, q̄a iusti ituri sūt obuiā Christo in aera, & ideo oportet, ut prius resurgant, quàm reprobi, qui in terra expectaturi sunt. Secunda, vt Deus se ostendat propensiorem ad reddendum præmium, quam pœnā. Tertiò, vt significetur obedientia uoci Dei, eos ad vitam reuocantis.

Secunda sententia constituit ordinem inter ipsos iustos. Qui dupliciter fingi potest, primò, ut prius resurgant iusti, qui Christi incarnationē præ-
D cesserunt: deinde, qui fuerunt in lege gratiæ: uel aliter, ut prius resurgant, qui antea erāt mortui, deinde illi, qui uiui tunc inuenientur. Et hic posterior modus colligi potest ex August. & Ansel. dicentib. iustos, quos dies iudicij viuos inuenerit, in corpora mortali rapiendos esse in aera, simul cū alijs Sanctis iam excitatis, & in ipso raptu esse morituros, & resurrecturos. Nā, ex hoc ordine apertè sequit̄, prius esse suscitandos iustos antea mortuos. Et ita explicant, ac sequuntur Scot. in 4. dist. 43. q. 5. & Durand. q. 4. & Richar. art. 5. q. 1. qui fundantur in illis verbis Pauli: *Et mortui, qui in Christo sunt, resurgent primi: deinde, nos, qui viuimus simul rapiemur cum eis obuiam Christo in aera.* [1. Thess. 4] Sed in superioribus reiecimus hanc sententiam, & locum Pauli aliter exposuimus.

Tertia sententia est, omnes homines electos, ac

repro-

reprobos simul, eodemq; momento esse exsuscitãdos. Hæc est communior Theologorum in 4. dist. 43. vbi D. Tho. eam indicat q. 1. ar. 3. q. 3. præsertim in solutionibus argumẽtorum, vbi ad 3. dicit, sicut effectus sacramenti fit in vltimo instanti prolationis formæ: ita generalem resurrectionem futuram esse in vltimo instãti, in quo consummabitur uox, seu sonus tubæ. Idem problematicè Rich. ar. 5. q. 1. absolutè Palud. Sotus, & alij. Et ex Patribus inclinat in hãc sententiam Gennad. lib. de Eccles. dogmatib. c. 6. [Erit, inquit, resurrectio mortuorũ omnium hominum, & vna insimul, & semel, non prima iustorum, & secũda peccatorum.] Hyppolitus Martyr, lib. de consummat. mundi non longe à fine, & Method. de Resurrectione.

Et absolutè hæc opinio est probabilior. Primò, quia est magis consentanea scripturis: Ioan. 5. [Nolite mirari hoc, quia venit hora, in qua omnes, qui in monumentis sunt, audient vocem filij Dei, & B procedent, qui bona egerunt, in resurrectionem vitæ: qui autem mala, in resurrectionẽ iudicij.] Quorum verborum sensus est, nolite mirari, quod vobis dixerim me, habere virtutẽ ad excitandos mortuos. Nam veniet hora, in qua, vno verbo excitabo omnes homines tàm bonos, quàm malos: ergo ad vnum Christi imperium omnes simul resurgent. Et ita insinuant ibi Cyrillus, Chrysost. Rupert. clarius Euthy. dicens: *Simul omnes repente, ac virtute arcana coaptabit, animabit, ac excitabit voce sua, siue iussu.* De hoc etiam Paul. loquitur 1. ad Cor. 15. *Omnes quidem resurgemus in momento, in ictu oculi, in nouissima tuba, canet enim tuba, & mortui resurgent incorrupti.* Secundò, possumus argumentari ratione. Quia, neq; ex parte diuinæ potentiæ requiritur hęc successio, neq; ex parte ipsius actionis, C vt per se constat: neque ẽt ex parte hoĩum suscitandorum. Quia si de oĩbus iustis in cõi agamus, si oẽs simul resurgant ad cõe oĩum gaudium, maius etiã erit gaudium singulorum, & ideò. (vt in Apocaly. dr) singulorum iustorum resurrectio differtur, donec impleatur numerus electorum: ergo, consummato hoc numero omnes resurgent, neque erit rã, cur alicuius resurrectio amplius differatur. Ad hęc si comparemus Sãctos legis naturæ, aut veteris ad Sanctos legis gratiæ, nulla ratio est, ob quam illorũ resurrectio antecedat. Nam, potius *nos expectant, vt non sine nobis consummentur*, vt Pau. dixit ad Hebræ. 11. Rursus prærogatiua legis gratiæ est, vt gloria, & beatitudo nonnisi tẽpore huius legis sit hominibus cõmunicata: cur ergo resurrectio, & gloria corporum tardius conferetur hominibus huius legis, q̃ præcedentibus? Deniq; in hoc nullus antiquorum Patrum, aut Catholicorum Doctorũ, (ꝙ ergo viderim) dubitauit. Præterea, quòd iusti prius mortui, non sint prius resurrecturi, q̃ illi, qui inuenientur viui propè diem iudicij, primum ostendi põt præter testimonia adducta. Quia nulla est probabilis rõ alterius ordinis, vel successionis. Nam, D priusquam præcedentes iusti resurgant, morientur reliqui iusti, qui tunc viuent. Quia (vt suprà ostendi) mors illorum non fiet in raptu: sed ante raptũ, & causæ, quæ illis possunt mortem inferre, generalem resurrectionẽ præcedent, vt patet etiam ex suprà dictis. Ergo, æquè citò obediẽt voci Dei eos ad vitam reuocantis. Adde, Paul. 1. ad Thess. 4. non solum, nõ significasse hos esse posterius suscitandos: verum potius fuisse solicitũ, ne aliquis putaret esse prius suscitandos, eò ꝙ eorum mutatio, & resurrectio videri poterat facilior, & ideo dixisse: *Qui residui sumus in aduentu Domini, nõ præueniemus eos, qui dormierunt.* Ex quo non sequitur hos, qui dormierunt, esse præuenturos alios: sed ad summum, simul esse resurrecturos: quid autem in sequentib. verbis Paulus voluerit, statim dicemus. Tandem

A neque ex parte damnatorum oportet, resurrectionem esse tardiorem, vt patebit respondendo ad argumenta aliarum opinionum.

Ad primum testimonium ex Paulo, *Qui in Christo sunt resurgent primi*, intelligi potest primò, illos futuros esse primos, non ordine temporis: sed excellentia dignitatis, vt Sedulius exponit. Quæ expositio vr difficilis D. Th. super Paulũ, quia multi de viuis erunt probati in persecutione Antichristi, q dignitate præcedent multos prius defunctos: sed hoc solui potest dicendo, non comparari (vt sic dicam) singulos ad singulos: sed multitudinẽ ad multitudinem, & hoc modo, priores dignitate præcedere. Nam, in eis cõtinentur Apostoli, Patriarchæ, & Prophetæ, & sanctissimi Martyres. Erit ergo iuxtà hanc expositionem sensus Pauli, illi quidẽ, qui mortui sunt, resurgent dignitate primi, eis quodam modo magis erit debita resurrectio, eo ꝙ diutius eam expectarunt: nihilominus tamẽ reliqui simul cum eis rapientur obuiam Christo. Sed obstat vox Græca πρῶτον, quæ est aduerbium æquiualens temporis aduerbio cõparatiuo, & ita legunt Græci *primum*. Obstat etiam particula, quæ sequitur *deinde*, quæ non propriè significat ordinem dignitatis. — Testimonij Pauli ad Thes. 4. 1. exposit.

Secunda expositio est, vt sit sermo de ordine temporis: ita tamen, vt illi dicantur resurgere primi, non positiuè, sed negatiuè, idest, quod ante hos, nullus resurget. Ita Ansel. Sed videtur obstare, quod hoc non est singulare illorum, sed commune omnibus. Dici potest, de illis hoc specialiter dici, propter rõnem suprà traditam. Et ita, hæc vox *primi*, respondet superiori negationi, *non præueniemus eos*. Sed adhuc obstat, quod particula, quæ sequitur. *Deindè* comparationem positiuam indicat. — 2. exposit.

Tertia expositio est, vt illæ duæ particulæ significent successionem temporis, nõ inter quorundam resurrectionem, & aliorum, sed inter resurrectionem, & raptum, Prius. n. resurgent postea verò *rapientur in aera obuiam Christo*. Ita D. Tho. & Anselm. Sed est difficultas in hac expositione, cur Paulus in priori membro loquatur tm̃ de præcedentibus hominibus iam mortuis: in posteriori vero de reliquis viuentibus. Nam, & vtriq; resurgent, & vtrique rapientur, & vtriq; prius resurgent, q̃ rapiantur. Respondere potest, specialiter illis priorib. attribuisse resurrectionẽ, ne (vt diximus) existimarentur tardius resurrecturi, propter diuturnã mortem præcedentem: raptum verò æquè vtrisque attribuisse, quia in eo ablata erat omnis dubitandi ratio. In hoc aũt loco Apostolus nullam mentionem fecit resurrectionis dãnatorum, quia solum cupiebat spem fidelium erigere, eosque consolari, vt patet ex illis verbis: *Vt non contristemini, sicut & cæteri, qui spem non habent.* & ex illis, *Itaque consolamini inuicem in verbis istis.* Et ideo, ex hoc loco nullo modo colligi potest, ꝙ iusti prius excitandi sunt, quàm damnati. Nam, cum Paul. ait: *Mortui, qui in Christo sunt, resurgent primi*, nõ comparat resurrectionem iustorum, ad resurrectionem damnatorum (de quib. nullam ibi mentionem fecit) sed comparat resurrectionem iustorum, ad eorum raptum *obuiam Christo in aera*.

Ad secundum testimonium ex 1. ad Cor. 15. respondetur primò sermonem esse de ordine dignitatis, non temporis. ita D. Tho. & Ansel. & eadẽ expositio sub disiunctione ponitur in commentarijs, quæ Hieron. tribuuntur. Eandem habet Tertullia. de resurrectio. carnis, ca. 48. ijs verbis. *Vnusquisque in suo ordine scilicet. quia et in suo corpore, ordo n. nõ aliud, quam meritorum dispositio. Merita autẽ cum corpori quoque ascribantur, ordo quoque corporũ disponatur necesse est, qui possit esse meritorum.* Secundo, si uelimus exponere de ordine tẽporis propter uerbum illud, *deinde finis*. (Quod sine dubio uidetur — Testimonij Pau. 1. Cor. 15. expositio.

detur intelligendum de ordine temporis) aduertẽdum est, Paulum in toto illo cap. non facere, mentionem resurrectionis damnatorum, vsque ad illa verba: *Ecce mysterium vobis dico, omnes quidem resurgemus: sed non omnes immutabimur*. In tota n. antecedenti parte capitis, tm̃ de resurrectione gloriosa sermonem habuerat propter erigendam fidẽ, & spem fidelium: & ideò, ne uideretur aliam exclu dere, & vt timorem simul cum spe coniungeret, dixit: *Ecce mysterium vobis dico*. Hinc ergo colligo, cum in superiorib. uerbis dicit: *Vnusquisque in suo ordine*, non agere de ordine iustorum, & damnatorum, de quibus neq; ibi, neque in priori parte capitis mentionem fecerat. Comparat ergo particularem resurrectionem Christi, sub qua comprehendit eos, qui ex speciali priuilegio, uel cum Christo, uel propter singularem cum Christo coniunctionẽ iam antea surrexerant, comparat (inquam) cum generali iustorum resurrectione, & hoc est, quod dicit *primitiæ Christus*, deinde hi, qui sunt Christi, B quos specialiter nominat in hoc secundo ordine, non quia damnati non sint in eodem tempore resurrectori: sed quia tunc tantum agebat de resurrectione gloriosa. Qd satis explicuit inferius, dicens, ibi latere mysterium, quia ad sonitum eiusdẽ uocis multi alij simul resurgent, qui ad statum gloriæ nõ immutabuntur. Quod ergo addit Paul. *Deinde finis*, non significat (ut multi exponunt) deinde erit vniuersalis resurrectio aliorum, quia neque uerba id significant, neque ex adiunctis talis sensus colligi potest. Est ergo sensus. Deinde sequetur finale iudicium, quo fiet ut & regnum iustorum tradatur Deo, & Patri, & omnes Christi inimici subdantur sub pedibus eius, ut in sequentibus Paulus subiungit. Iuxtà quam expositionem (quæ mihi maximè literalis uidetur) solum colligitur ex illis uerbis, *deinde finis*, resurrectionem vniuersalem, tàm bonorum, quàm malorum esse futuram ante mundi finem, & propter illum.

C Ad primam cõiecturam respondetur, non oportere, ut resurrectio iustorum præcedat resurrectionem malorum, eò, quòd iusti ascensuri sint *in aera obuiam Christo*. Quia nihil est incommodi, quod iniqui expectent illo tempore, in terra aduentum iudicis, præsertim cum totũ illud tempus satis breue futurum sit.

Ad secũdum dicitur, tunc non futurum tempus misericordiæ exercendæ, sed rigoris, iudicij, & iustitiæ, & ideò ex hoc capite potius expedit, vt opera iustitiæ distributiuæ, & commutatiuæ simul impleri incipiant.

Ad tertium dico, iniquos homines non resurrecturos vt iniquos, sed vt homines, & ut effectus diuinæ omnipotentiæ, ideoque non expedire, vt tardius obediant uoci Dei, quàm iusti, undè ex hoc etiam capite potius expedit, vt simul resurgant.

SECTIO X.

D *An vniuersalis resurrectio nocturno, vel diurno tempore futura sit.*

Supponimus, vniuersalem resurrectionem breuissimè esse absoluendam. Nam, organizatio, & viuificatio corporum in instanti fiet: collectio aũt cinerum Angelica velocitate, atq; adeò eximia temporis breuitate perficietur, ut supra notauimus, de communi rõne resurrectionis disputantes. Ex quo colligitur non esse uerisimile hoc negotium resurrectionis esse noctu inchoandum, & die perficiendum, neq; è conuerso, ideoque inquirimus, utrum nocturno, an diurno tẽpore futurum sit. Quæ res, licèt, valdè sit incerta (quia ex scripturis nihil satis colligi potest) nihilominus Doctores excogitarunt, A duos probabiles dicendi modos.

Primus est, resurrectionem futuram intempesta nocte. Ita refert Hieronymus, ex Diodoro in epist. 152. ad Minerium, & Alexandrum, qui id colligebat ex uerbis Christi Matth. 25. & Luc. 17. *Media autem nocte clamor factus est: ecce sponsus venit*. Nõ hinc, inquit, *constat medio noctis, securis omnib consummationem mundi esse venturam*. Et idem sentit Hierony. Matth. 25. eadem uerba exponens, Chrysost hom. 79. in Matth. circa eadem uerba, sub disiunctione dicit: *Aut in parabola, quoniam dormiebant, dixit, commoratur, aut in nocte futuram resurrectionem ostendere voluit*. Atque idem sentit August. lib. 83. quæst. in 57 & Ambros. lib. 8. in Lucam circa illa verba, ca. 17. *In illa nocte erunt duo in lecto uno. &c.* Lactant. lib. 7. cap. 19. dicens *in tempesta, & tenebrosa nocte* resurrectionem futuram. Idem Cassiodorus Psal. 108. circa illa uerba, *Media nocte surgebam ad confitendum tibi*. Et qui tenent, Christum resurrexisse media nocte, idẽ affirmarent fortasse de cæteris hoĩbus: nam, hoc argumento vtuntur aliqui ex prædictis auctoribus. Afferunt etiam figuram egressionis filiorum Israel de Aegypto, qñ media nocte Angelus descendit, Aegyptios percutiens, & Israelitas è seruitutis iugo liberans. Exod. 12.

Alter dicẽdi modus est uerisimilior, resurrectionem vniuersalem futuram hora matutina, quo tẽpore Christus resurrexit. Hanc sententiam sequuntur cõiter Theologi in 4. dist. 43. D. Tho. Bonauẽt. Richard. Durand. Palud. Capreol. & Antonin. 4. p. tit. 14. cap. 11. §. 4. Et eandem tradit Anselm. in Elucidario vbi dicit, resurrecturos nos, qua hora Christus resurrexit. Et hoc est potissimũ fundm̃ huius sententiæ. Quia, cum Christus sit exemplar nostræ resurrectionis, verisimile est, eo tempore, quo ipse surrexit, nos suscitandos esse: ipse autem surrexit summo diluculo, vt suprà ostenditur: & ergo nos si mili tempore resurgemus. Vndè, concludit Ansel. resurrectionem nostram futuram in die Paschatis. Quod prius dixerat Lactantius, & significauit Macarius homil. 5. & 12. dicens, nostram resurrectionem futuram tempore Aprilis, quando omnia florere incipiunt. Accedit tempus lucis esse magis cõmodum, tùm ad iudicium, quod statim post resurrectionem sequet: tùm etiam, ut omnes homines possint naturali modo, & sine miraculis se mutuo videre, atque vt opus resurrectionis illustrius fiat. Item, quodammodo pertinet ad bonorum gloriã, vt tempore lucis resurgant. Nam, licèt, interna eorum claritas eis ad beatitudinem sufficiat, sicut fulgor etiam aduenĩetis Christi satis esse posset, vt resurrectionis gloria ab omnib. conspiceretur, vt dixit Ambr. lib. 8. in Lucam, tamen etiam oportet, vt extrinseca temporis, & loci circunstantia sit eorũ gloriæ proportionata, quæ tamen simul cædet in maiorem reproborum pœnam. Erit enim illis tanto maior ignominia, & pudor, quanto eorum sit magis misera conditio, & corporum deformitas maior.

Vniuersalis mortuorum resurrectio matutino tpe futura

Denique, dùm Scriptura noctis mentionẽ facit, cum loquitur de vltima resurrectione non significat illam futuram in nocte: sed ita loquitur, vt ostẽdat eo tempore, quo erũt hoĩes securiores, magisq; obliti euentus talis diei, tũc mundi consummationem futuram, notarunt August. citato loco, Theophyl. Ansel. Matth. 25. satisq; significauit Pau. 1. ad Thess. 5. dicens: [Dies Domini, sicut fur in nocte, ita veniet, cum enim dixerint pax, & securitas, tunc repentinus eis superueniet interitus.] Vbi etiam est considerandum, in eis locis, in quibus noctis mẽtio fit, non esse sermonem de hora resurrectionis; sed magis de hora mortis. Vnde fieri poterit, ut in vltima iudicij die signa aliqua terribilia intempesta nocte incipiant, quibus fiet, vt, si, qui homines residui 1. Thess. 4.

residui fuerint, vel subito, vel paulatim moriantur: & tūc fortasse ad literam verificabitur, quod Christus dixit, *Erunt duo in lecto uno, & unus assumetur*, idest, saluabitur, *& alter relinquetur*, i. condemnabitur. Nihilominus tamen resurrectio differri poterit vsque ad Ortum diei. Nam, reliquum temporis nocturni, vel ad torquendos peccatores, vel ad purgandas iustorum animas esse poterit oportunum. Sed de hac re, illa Christi sententia præ oculis habēda est: *Vos estote parati, quia, qua hora non putatis, filius hominis veniet*. Matth. 24. Lucæ duodecimo. De qua in vltima huius operis parte iterum redibit sermo. Hæc igitur de resurrectione sint satis.

Matt. 25.

QVÆSTIO LVII.

De Ascensione Christi, in sex articulos diuisa.

Deinde, considerandum est de Ascensione Christi.

Et circa hoc quæruntur sex.

Primò, vtrùm fuerit conueniens Christum ascendere.

Secundò, secundum quam naturam conueniat sibi ascensio.

Tertiò, vtrùm propria virtute ascenderit.

Quartò, vtrùm ascenderit super omnes cælos corporeos.

Quintò, vtrùm ascenderit super omnes spirituales creaturas.

Sextò, de effectu Ascensionis.

ARTICVLVS I.

Vtrùm fuerit conueniens Christum ascendere.

310 *Ad primum sic proceditur. Videtur, quod non fuerit conueniens Christum ascendere. Dicit enim Philosophus in 2. de Cæl. quod illa, quæ optimo modo se habent, possident suum bonum sine motu. Sed Christus optimè se habuit: quia & secundum diuinam naturam est summum bonum, & secundum humanam naturam, est summè glorificatus: ergo suum bonum habet sine motu. Sed ascensio est quidam motus. Ergo, non fuit conueniens quod Christus ascenderet.*

3. d. 22. q. 3. art. 1. Et op. 3. ca. 247. & opusc. 60. ca. 24. prin. li. 2. con. 64. 65. 66. t. 2.

2. Præterea, Omne quod mouetur, propter aliquid melius mouetur. Sed Christo non fuit melius esse in cælo, quā in terra: nihil enim accreuit sibi per hoc, quod fuit in cælo, neque quantum ad animam, neque quantum ad corpus. Ergo videtur, quòd Christus non debuerit in cælum ascendere.

3. Præterea, Filius Dei humanam naturam assumpsit ad nostram salutem. Sed magis fuisset salutare hominibus, quod semper conuersaretur nobiscum in terris: vndè ipse dixit discipulis suis Lucæ 17. Venient dies, quādo desiderabitis videre vnum diem Filij hominis: & non videbitis. Videtur ergo, quod non fuerit conueniens Christum ascendere in cælum.

4. Præterea, Sicut Gregor. dicit 14. Moralium. li. 14. c. 31 in med.

A *Corpus Christi in nullo mutatum fuit post resurrectionem. Sed non immediatè post resurrectionem ascendit in cælum, quia ipse decet post resurrectionem Ioannis 20. Nondum ascendi ad Patrem meum. Ergo videtur, quòd nec post quadraginta dies ascendere debuerit.*

Sed contra est, quod Dominus dicit Ioan. 20. Ascendo ad Patrem meum, & Patrem vestrum.

Respōdeo dicendum, quòd locus debet esse proportionatus locato. Christus autem post resurrectionem, vitam immortalem, & incorruptibilem inchoauit. Locus autem, in quo nos habitamus est locus generationis, & corruptionis, sed locus cælestis est locus incorruptionis. Et ideò, non fuit conueniens, quod Christus post resurrectionem remaneret in terris, sed conueniens fuit, quod ascenderet in cælum.

B *Ad primum ergo dicendum, quod illud optimè se habens, quod sine motu possidet suum bonum, est ipse Deus: quia est omnino immutabilis, secūdum illud Malach. 3. Ego Dominus, & nō mutor. Quælibet autem creatura est mutabilis, aliquo modo: vt patet per Aug. 8. super Gen. ad literam. Et quia natura assumpta à filio Dei, remāsit creatura (vt patet ex his, quæ suprà dicta sunt) non est incōueniens, si ei aliquis motus attribuatur.* li. 8. c. 14. 31. Q. 2. ar. 2.

Ad secundum dicendum, quod per hoc: quod Christus ascendit in cælum, nil ei accreuit, quantum ad ea, quæ sunt de essentia gloriæ, siue secundum corpus, siue secundum animam, tamen accreuit ei aliquid quantum ad loci decentiam, quod est ad benè esse gloriæ: non quod corpus eius aliquid, aut perfectionis, aut conseruationis acquireret ex corpore cælesti, sed
C *solummodo propter quandam decentiam, hoc autem aliquo modo pertinebat ad eius gloriam. Et de hac decentia gaudium quoddam habuit, non quidem, quod tunc de nouo de hoc gaudere inciperet, quando in cælum ascendit: sed quia nouo modo de hoc gauisa est, sicut de re impleta. Vnde, super illud Psal. 15. Delectationes in dextera tua vsque in finem, dicit Glos. Delectatio, & lætitia erit mihi in consessu tuo, humanis obtutibus subtracto.* Glo. ord.

Ad tertium dicendum quòd licet præsentia corporalis Christi fuerit subtracta fidelibus per ascensionem, præsentia tamen diuinitatis ipsius semper adest fidelibus: secundum quod ipse dicit Matth. vltimo. Ecce, ego vobiscum sum omnibus diebus vsque ad consummationem sæculi. Qui enim ascendit in cælos, non deserit adoptatos: vt Leo Papa dicit. Sed ipsa ascensio Christi in cælum, qua corporalem suam
D *præsentiam nobis subtraxit, magis fuit vtilis nobis, quàm præsentia corporalis fuisset. Primò quidem, propter fidei augmentum, quæ est de non visis. Vnde, ipse Dominus dicit discipulis suis Ioan. 16. quod Spiritus sanctus adueniens arguet mundum de iustitia, scilicet, eorum, qui credunt: vt Augustinus dicit super Ioannem. Ipsa quippe fidelium comparatio infidelium est vituperatio. Vndè subdit, Quia ad Patrem vado, & iam non videbitis me, beati enim, qui non vident, & credunt. Erit igitur vestra iustitia, de qua mundus arguetur, quoniam in me quem non videbitis, credetis. Secundo, ad spei subleuationem. Vnde ipse dicit Ioann. 14. Si abiero, & præparauero vobis locum, iterum veniam, & accipiam vos ad meipsum, vt vbi ego sum, & vos sitis.* Trac. 95. I Ioan. ante med. to. 9.

sitis. Per hoc enim, quod Christus humanam naturam assumptam, in cælo collocauit, dedit nobis spem illuc perueniendi: quia vbi fuerit corpus, illuc congregabuntur & aquilæ: vt dicitur Matth. 24. Vnde, & Mich. 2. dicitur, Ascendit pandens iter ante eos. Tertiò, ad erigendum charitatis affectum in cælestia. Vnde dicit Apostol. Colossen. 3. Quæ sursum sunt quærite, vbi Christus est in dextera Dei sedens: quæ sursum sunt sapite, non quæ super terram: vt enim dicitur Matth. 6. Vbi est thesaurus tuus, ibi est, & cor tuum. Et quia Spiritus sanctus est amor, nos in cælestia rapiens, ideò Dominus dicit discipulis Ioann. 16. Expedit vobis vt ego vadam: si enim non abiero, Paracletus non veniet ad vos: si autem abiero, mittam eum ad vos. Quod exponens August. super Ioannem dicit, Non potestis capere spiritum, quamdiu secundum carnem persistitis nosse Christũ. Christo autem descendente corporaliter, non solum Spiritus sanctus, sed & Pater, & Filius illis affuit spiritualiter.

Ad quartum dicendum, quòd licet Christo resurgenti in vitam immortalem congrueret locus cælestis: tamen ascensionem distulit, vt veritas resurrectionis comprobaretur. Vnde dicitur Actor. 1. quod post passionem suam præbuit seipsum viuum discipulis, in multis argumentis per dies quadraginta. Vbi dicit quædam gloss. quòd quia per quadraginta horas mortuus fuerat, quadraginta diebus se viuere confirmat. Vel per quadraginta dies tempus præsentis sæculi, quo Christus in Ecclesia conuersatur, potest intelligi: quia homo constat ex quatuor elementis, & eruditur contra transgressionem decalogi. Gl. or. ibi.

COMMENTARIVS.

Dupliciter potest intelligi, ascensionem Christi fuisse conuenientem, scilicet, aut sibi, aut nobis: ideò autem D. Thom. absolutè hoc quærit, vt vtrique parti satisfaciat, & in corpore articuli docet, fuisse conuenientem ex parte ipsius Christi. Nam, licèt per ascensionem nullam essentialẽ gloriam, vel gaudium consequutus sit, pertinuit tamẽ ad maiorem quandam decẽtiam, & proportionẽ, & accidentale gaudium (vt in solut. ad 2. addit) vt corpori ad immortalem vitam suscitato Cœlestis locus tribueretur. Et ideò dicebat Christus Ioann. 14. *Si diligeretis me, gauderetis vtique, quia vado ad Patrem.* Pertinet enim ad amicitiam, amici absentiam patienter ferre propter bonum eius, & commodum illius proprio præferre. Significauit ergo Christus, illum discessum sibi fore vtilem, quòd non solum de discessu per mortem, sed etiam per ascensionem, verum est.

In solutione ad 3. dicit D. Tho. hanc Christi ascensionem etiam nobis fuisse conuenientem. Nã, licèt propter nostrũ commodum oportuerit Christi ascensionem aliquot diebus differri, ad confirmandos homines in fide, vt in superioribus latè dictum est, & hic tangit D. Thom. in solut. ad 4. & latè, ac eleganter Leo Papa serm. 1. de Ascensione, tamen (vt idem subijcit serm. 2.) post veritatem resurrectionis sufficienter confirmatã oportuit Christum in cœlum prouehi. *Vt mirabilior fieret gratia Dei cum remotis à conspectu hominum, quæ meritò reuerentiam sui sentiebantur indicere, fides non deficeret, spes non fluctuaret, charitas non repeperet.* Fuit ergo ascensio Christi nobis vtilis ad fidei, spei, & charitatis perfectionem. Quam veritatem declarat D. Tho. aliquib. scripturæ testimonijs, quæ breuiter explicare oportet.

Primò, quòd ascensio Christi vtilis fuerit ad fidem nostram, probat D. Tho. ex verbis illis Ioann. 16. *Cum venerit ille* (scilicet paracletus) *arguet mundum de peccato, & de iustitia, & de iudicio. de peccato quidem, quia non crediderunt in me: de iustitia vero, quia ad Patrem vado, et iam non videbitis me.* Ex quibus posterioribus verbis, & ex ratione, quæ in eis redditur, colligit D. Tho. quòd intendit. Vbi est sciẽdum, quòd Christus ait, arguendum ab Spiritusancto mundum de iustitia, non eodem modo exponi à sanctis Patrib. Chrysost. enim homil. 37. (quem Græci sequuntur) interpretatur de iustitia, & innocentia ipsiusmet Christi, quam Spiritus sãctus adueniens mundo ostendet. At verò August. tract. 95. & Cyril. lib. 10. c. 4. exponũt de iustitia hominũ, quam per fidem Christi consequimur. Quæ expositio optimè quadrat rationi, quam Christus subiungit: *Quia vado ad Patrem, & iam non videbitis me.* Nam, iustitia fidelium fundatur in fide eius, quem non vident. Et hunc sensum sequutus est hic D. Thom. indè colligens ascendisse Christum, vt hæc fidelium iustitia, & fides locum habere posset. Nam (vt Paul. dixit ad Heb. 11.) *Fides est argumentum non apparentium.* Sic Leo Pap. sermo. 2. de ascensione, *Magnarum hic vigor est mentium, & valdè fideliũ lumen animarum, incunctanter credere, quæ corporeo non videntur intuitu, & ibi figere desiderium, quo nequeas inferre conspectum. Hæc autem pietas, undè in nostris cordibus nasceretur, aut quomodo quisquam iustificaretur per fidem, si in ijs tantum salus nostra consisteret, quæ obtutibus subiacerẽt? Vnde, & illi viro, qui de resurrectione Christi videbatur ambigere, nisi in ipsius carne vestigia passionis & visu explorasset, & tactu. Quia vidisti me* (inquit Dominus) *credidisti, Beati, qui non viderunt & crediderunt.* Secundò, ascensionem Christi conferre ad nostræ spei augmentum optimis cõfirmat D. Tho. scripturæ testimonijs. Primum est Ioann. 14. *Vado parare vobis locum, & si abiero, & præparauero vobis locum iterum veniam, & accipiã vos ad meipsum.* Verum est hunc locum satis commodè posse exponi de Christi discessu per mortẽ. Nã, per eam verè, ac propriè præparauit nobis locũ in beatitudine, & post illam iterum ad nos redijt, vt participes suæ iustitiæ, & gloriæ faceret: *Traditus enim est propter delicta nostra, & resurrexit propter iustificationem nostram,* & hũc sensum insinuat August. tract. 68. & Cyrill. lib. 9 cap. 31. Nihilominus, tamen sensus D. Tho. probabilis quoque est. Nam, etiam per ascensionem præparauit nobis Christus locum regni cœlorum, non quidem meritò, & iure: sed facto, ipso aperiendo, & ostendendo vitã ad regnum. Per mortem enim ius ad regnum cœleste nobis acquisiuit: per ascẽsionem verò quasi possessionem sumpsit nomine omnium nostrum, iuxtà verba eiusdem Christi, *vbi fuerit corpus, illic congregabuntur, & aquilæ,* quod testimonium D. Th. adducit. Et hanc expositionem etiam probant August. & Beda in Ioan. nec dissentit Cyrill. Quibus testimonijs addere possumus verba eiusdem Christi Ioan. 3. *Nemo ascendit in cœlum, nisi qui descendit de cælo filius hominis, qui est in cælo.* Quæ verba specie quidem ipsa videntur potius contraria. Nã, si nemo ascendit nisi ipse, quomodo nobis datur spes ascendendi: ideò a multis exponuntur solũ de ascensione secundum animam per visionem beatam. Ab alijs vero exponuntur tantum de præsentia, quam Christus habebat in cælo solum secundum diuinitatem. Neutre vera alter istorum sensuum est necessarius, quia verbum, *Ascendit,* est præteriti temporis. Et propter hoc etiam, nihil nobis obstat

hic lo-

Ascensio Christi ad fidẽ Christianorum vtilis.

Matth. 20

A hie locua. Quia, licet ad tempus, in quo Christus protulit illa uerba, nemo ascenderat in cęlum præter Christum, non postea ablata est spes nostra ascẽdendi. Addo verò vlterius cum Augu. serm. 1. da ascensione, etiam si verba illa de corporali ascensione in cęlum intelligantur, non minuere: sed augere potius spem nostram. [Nam, propter vnitatem, qua caput nostrum est, & nos corpus eius, cũ ascendit in cęlum, nos ab illo non separamus, qui de cœlo descendit, non nobis inuidet cœlum: sed quodammodo clamabat, Mea membra estote, si ascendere vultis in cęlum.] Sic etiam dicit Leo Papa ser. 1. de Ascens. [Christi ascensio nostra prouectio est, & quo præcessit gloria capitis, eo spes vocatur, & corporis. Hodie enim non solum paradisi possessores firmati sumus: sed etiam cœlorum in Christo superna penetrauimus.]

Alio modo potest explicari hæc ratio es uirtute spei sumpta, quia, *Ideò ascendit, ut eos desuper protegeret*, vt dixit August. serm. 174. de tempore. Et opti- B mè confirmauit Ioan. 1. Canon. c. 2. dicens: [Filioli mei hæc scribo vobis, vt non peccatia: sed si quis peccauerit, aduocatum habemus apud Patrem Iesum Christum Iustum.] & Paul. ad Hebr. 9. [Non in manu facta sancta Iesus introiuit exemplaria verorum: sed in ipsum cęlom, vt appareat nunc vultui Dei pro nobis.] Et propter hãc fortasse causam dixit Leo Papa ser. 2. quòd Christus post ascensionem [ineffabili modo factus est diuinitate præsentior, qui factus est humanitate longinquior.]

1. Ioan. 2.

Tertio, ostendit D. Thom. Christi ascensionem nobis esse vtilissimam ad perfectionem charitatis. Primò, ex parte obiecti per se, quia Christus existẽs in cœlo ad desideria, & cogitationes cœlestes corda hominum accendit, iuxtà illud: [Vbi est thesaurus tuus, ibi est & cor tuum:] Et ideo, aiebat Paulus [si consurrexistis cũ Christo, quæ sursum sunt quærite, quæ sursum sunt sapite, non quæ super terrã.] C Et Leo Papa supra: [Liberos cordis oculos ad illã altitudinem, in qua Christus est, erigamus. Sursum vocatos animos desideria terrena nõ deprimant.] Secundo, quasi per accidens remouendo impedimenta, quomodo interpretatur D. Thom. illa verba Christi. *Expedit vobis, vt ego vadam. si enim nõ abiere, paracletus non veniet ad vos*, iuxtà expositionẽ Aug. tract. 94. dicentis: *Non potuistis capere Spiritum, quamdiu secundum carnem persistitis nosce Christum.* Atque eodem modo Greg. lib. 8. Moral. cap. 13. exponit hæc verba, quamuis ea non referat ad perfectionem charitatis: sed ad perfectam intelligentiam rerum inuisibilium, cuius non erant capaces Apostoli, quamdiu visibili corpori addicti erant. Sed idem est sensus, atque eadem ratio: tamẽ, quia perfectissimus effectus Spiritussancti est charitas, quæ maximè illi appropriatur, ideo optimè D. Thom. locum illum ad perfectionem charitatis accommodauit. Aduertendum uero est, posse etiã D illa verba intelligi de passione Christi, idest, *Si ego non abiere*, per passionem, & mortem, non ueniet Spiritus sanctus. Et hoc sensu ratio illius sententiæ non est, quia præsentia sensibilis Christi impedire posset spiritalem profectum, sed quia Christus passione sua abũdantiam spiritus erat hominibus meriturus, quomodo Hieronym. epistol. 150. ad Hedibiam, quæst. 9. & Chrysostom. & alij exponunt illud Ioann. 7. *Nondũ erat spiritus datus, quia Iesus nondum erat glorificatus*, hanc glorificationẽ, Christi passionem, crucisque triumphum esse intelligentes. Cæterum, licet hoc uerum sit, tamen effectus ipse, & rerum euentus probauit, Christum non promisisse Spiritum sanctum, nisi post ascensionem dandum, & hoc sensu dixisse: *Si autem abiero, mittam eum ad vos*, ergo similiter, quando è contrario dixit *Si non abiero, Paracletus non veniet*, non

Ascensio Xpi charitatis, fidelium incẽtiuum.

Matt. 6.

Colos. 3.

Ioan. 16.

A solum de passione, sed de ascensione etiam intelligendum est, sicut Aug. intelligit. Et similiter in alijs cap. 7. *Nondum erat Spiritus datus, quia Iesus nondum erat glorificatus*, propriè glorificatio intelligitur de ascensione, quàm de passione, ut ibidem exponit Aug. tract. 32. iuxtà illud Pauli. [Ascendẽs in altum captiuam duxit captiuitatem, dedit dona hominibus.] Quod potissimum de Spiritu sancto intelligitur, ut idem Augustinus exposuit lib. 15. da Trin. cap. 19.

Ioan.

Eph. 4.

ARTICVLVS II.

Vtrùm conueniat Christo ascendere in cœlum secundum diuinam naturam.

B

AD secundum sic proceditur. Videtur, quòd ascendere in cęlum cõueniat Christo secundum Diuinã naturam. Dicitur enim in Psalm. 46. Ascendit Deus in iubilatione, & Deuteronomij 33. Ascẽsor cœli, auxiliator tuus. Sed ista dicuntur de Deo et ante Christi incarnationem. Ergo, Christo conuenit ascendere in cęlum, secundum quod Deus.

3. d. 22. q. 3. art. 1. ad 2 Et opu. 3. c. 247.

2. Præterea, Eiusdem est ascendere in cœlum, cuius est descendere de cęlo: secundum illud Ioann. 3. Nemo ascendit in cœlum, nisi qui de cœlo descendit & Eph. 4. Qui descendit, ipse est, & qui ascẽdit. Sed Christus descendit de cęlo, non secundum quòd homo, sed secundum quod Deus: non enim humana eius natura ante in cęlo fuerat, sed Diuina: ergo, videtur, C *quod Christus ascenderit in cęlum, secundum quod Deus.*

3. Præterea, Christus sua ascensione ascendit ad Patrem: sed ad Patris æqualitatem non peruenit, secundum quod homo, sic enim dicit, Pater maior me est, ut habetur Ioan. 14. ergo uidetur, quod Christus ascendit secundum quod Deus.

Sed contra est, q̄ dicitur Eph. 4. super illud, Quod autem ascendit, qui est, nisi quia & descendit? dicit gloss. Constat quòd secundum humanitatem Christus descendit, & ascendit.

Ex gl. interlinea.

Respondeo dicendum, quod ly secundum, duo potest notare, scilicet, conditionem ascendentis, & causam ascensionis. Et siquidem designet conditionem ascendentis, tunc ascendere non potest conuenire Christo secundum conditionem Diuinæ naturæ, tùm, quia nihil est Diuinitate altius, quo possit ascendere: tum D *etiam, quia ascensio est motus localis, qui Diuinæ naturæ non competit, quæ est immobilis, & in localis. Sed per hunc modum, ascensio competit Christo secũdum humanam naturam, quæ continetur loco, & motui subijci potest. Unde, sub hoc sensu poterimus dicere, quòd, Christus ascendit in cœlum secundum quod homo, non secundum quòd Deus. Si verò ly secundum, designet causam ascensionem, cùm Christus ex uirtute Diuinitatis in cœlum ascenderit, non autem ex uirtute humanæ naturæ: dicendum est, quod Christus ascendit in cœlum, non secundum quod homo. sed secundum quod Deus. Unde, Augustinus dicit in sermone de Ascensione, De nostro fuit, quòd filius Dei pependit in cruce, sed de suo, quòd ascendit.*

In ser. 5. & est 176. I ordine a me. tom. 10.

Ad

A *Ad primum ergo dicendum, quòd auctoritates illæ propheticè dicuntur de Deo, secundum quòd erat incarnandus. Potest tamen dici, quòd ascendere, etsi non propriè conueniat Diuinæ naturæ, potest tamen ei metaphoricè conuenire, prout, scilicet, dicitur in cor hominis ascendere: quando cor hominis se subijcit, & humilitat Deo. Et eodem modo metaphoricè dicitur ascendere, respectu cuiuslibet creaturæ, ex eò, quòd eam subijcit sibi.*

Ad secundum dicendum, quòd ipse idem est, qui ascendit, & qui descendit (dicit enim Aug. in libro de Symbolo. Quis est, qui descendit? Deus homo. Quis est, qui ascendit? idem ipse Deus homo.) Descensus tamen duplex attribuitur Christo: vnus quidem, quòd dicitur descendisse de cælo, qui quidem attribuitur Deo homini, secundum quòd Deus. Non enim est iste descensus intelligendus secundum motum localem, B *sed secundum exinanitionem, qua cum in forma Dei esset, serui formam suscepit. Sicut enim dicitur exinanitus non ex eo, quòd suam plenitudinem amiserit, sed ex eo, quòd nostram paruitatem susceperit: ita dicitur descendisse de cælo, non quòd cælum deseruerit, sed quia naturam terrenam assumpsit in vnitatem personæ. Alius autem est descensus, quo descendit in inferiores partes terræ, ut dicitur Ephe. 4. Qui quidem est descēsus localis, vnde competit Christo secundum conditionem humanæ naturæ.*

li. 4. cap. 7. cir. prin. to. 9.

Ad tertium dicendum, quòd Christus dicitur ad Patrem ascendere, in quantum ascendit ad consessum paternæ dexteræ: quod quidem conuenit Christo aliqualiter secundum diuinam naturam, aliqualiter autem secundum humanam, secundum, quod infrà dicetur.

C

COMMENTARIVS.

Distinguit D. Th. in corp. articuli illam dictionem positam in titulo, *secundum diuinam naturam*. Potest enim inquit, indicare uel conditionem ascendentis, uel causam ascensionis, idest, uel naturam, in qua recipitur motus ascensionis, uel quæ est principium talis motus. Priori sensu dicit, non ascendere Christum ut Deum, sed ut hominē, quod est manifestum, ac per se notum. Quia natura diuina est incapax talis motus, cum sit vbiq;, & immutabilis: natura autem humana capax est, quia, licèt, sit vnita Verbo, non est tamen ubiq;, ut latius dictum est superiori tomo, disput. 32. sect. 4. & quia hic est proprius sensus illius particulæ, *secundum quod*, ideò, licèt, per communicationem idiomatū absolutè vera sit hæc propositio, *Deus ascendit*: hæc D autem simpliciter est falsa, *in quantum Deus ascendit*, iuxtà quæ fusius tradita sunt superiori tomo disputatio. 35. Secundò, addit Diuus Thomas, si dictio, *secundum quod*, tantum significet principium efficiens ascēsionis, sit Christum ascēdisse vt Deū.

Obiectio. Quia ex diuino supposito habuit corpus illud virtutem ascendendi. Dices, corpus gloriosum ex virtute intrinseca, & creata potest sursum moueri: ergo etiam Christi corpus virtute intrinseca, & creata ascendere potuit: ergo neq; denotando causam, & principium motus, ascendit ut Deus.

Respōsio. Respondetur, argumentum procedere de uirtute proxima effectiua motus, D. Thom. autem loqui de virtute principali. Vndè, hoc differt inter Christum, & alios homines etiam beatos, quòd illis virtus illa agilitatis omninò ab extrinseco confertur, & ex parte principalis motoris, qui est Deus, semper mo-

A uentur ab extrinseco, at verò Christi corpori illa virtus est aliquo modo ab intrinseco, & debita ratione suppositi, à quo uirtute propria poterat sursum ferri.

In solutio. ad primum, & secundum declarat D. Thomas, doctrinam articuli intelligendam esse de ascensione propriè dicta, ut significat motum localem, quoniam per metaphoram, tàm ascensus, quā descensus tribuuntur Deo, ut Deus est. Ascendere enim dicitur in aliquem, quando ei dominatur, vel speciali modo eum sibi subijcit, & sic dicitur *ascendere in cor*. Descendere autem dicitur, uel quādo in hoc mundo inferiori speciales effectus gratiæ operatur, uel nouo modo apparet, quomodo dicitur Spiritus sanctus *descendisse*. Nam, quia Deus speciali modo dicitur in cœlo habitare: ideo, quando nouo modo apparet in terra, dicitur per metaphoram *descendere*. Et ita longè aliter dicitur Deus descendisse, quando factus est homo Ioan- B nis 3. & quando descendit ad inferos. Nam, illud dicitur secundum prædictam metaphoram, & maximè quia assumpsit terrenam, & inferiorem quandam naturam: hoc uero dicitur secundū proprietatem motus localis in assumpta natura, & ita priori modo dicitur descēdisse Deus, vt Deus. Quia Deus est, qui factus est homo, posteriori autem modo dicitur descēdisse Deus, non ut Deus, sed ratione naturæ assumptæ.

Ascensiones & descēsiones attributæ Deo i scriptura quo modo.

ARTICVLVS III.

Vtrùm Christus ascenderit propria virtute.

C *AD tertium sic proceditur. Videtur, quòd Christus non ascenderit propria virtute. Dicitur enim Marc. vltim. quòd Dominus Iesus postquam loquutus est discipulis, assumptus est in cælum. Et Act. 1. dicitur, Videntibus illis eleuatus est, & nubes suscepit eum ab oculis eorum: Sed illud quod assumitur, & eleuatur, ab alio videtur moueri. Ergo Christus non propria virtute, sed aliena ferebatur in cælum.*

3 1 2 Opu. 3. 147. Et op. 60. ca. 23. co. 2.

2. Præterea, Corpus Christi fuit terrenum, sicut & corpora nostra. Corpori autem terreno, contra naturam est ferri sursum. Nullus autem motus est ex propria virtute eius, quod contra naturam mouetur. Ergo, Christus non ascendit propria virtute in cælum.

3. Præterea, Propria virtus Christi est virtus D *diuina. Sed motus ille non uidetur fuisse ex virtute Diuina: quia cum virtus Diuina sit infinita, motus ille fuisset in instanti, & sic non potuisset videntibus discipulis eleuari in cælum: vt dicitur Acto. 1. Ergo videtur, quòd Christus non ascenderit propria virtute.*

Sed contra est, quod dicitur Isai. 63. Iste formosus in stola sua gradiens in multitudine fortitudinis suæ. Et Gregorius dicit in Homil. Ascensionis, Notandū est, quod Helias in curru legitur ascendisse: vt, videlicet apertè demonstraretur, quia homo purus adiutorio indigebat alieno. Redemptor autem noster non curru, non Angelis subleuatus, legatur, quia qui fecerat omnia, super omnia sua virtute ferebatur.

Ho. 29. in Euāg. circ. med.

Respondeo dicendum, quòd in Christo est duplex

natura,

A natura diuina, scilicet, & humana: vnde secundum vtramque naturam potest accipi propria virtute. Sed secundum humanam naturam potest accipi duplex virtus Christi, vnaquidem naturalis, quæ procedit ex principijs naturæ, & tali virtute manifestum est, quòd Christus in cęlum non ascendit. Alia autem virtus in humana natura Christi est virtus gloriæ, secundum quam Christus in cęlum ascendit. Cuius quidem virtutis rationem quidam accipiunt ex natura quintæ essentiæ, quæ est lux, vt dicunt, quã ponunt esse de compositione humani corporis, & per eam elementa contraria conciliari in vnum, ita q in statu huius mortalitatis natura elementaris in corporibus humanis dominatur: & ideò secundum naturam elementi prædominantis corpus humanum naturali virtute deorsum fertur. In statu autem gloriæ

P.p.q.76. art. 7. B prędominabitur natura cęlestis, per cuius inclinationem, & virtutem corpus Christi, & alia Sanctorum corpora feruntur in cęlum. Sed de hac opinione, & in prima parte habitum est, & infrà magis agetur in tractatu de resurrectione communi.

Hac autem opinione prætermissa, alij assignant rationem prædictæ virtutis ex parte animæ glorificatæ, ex cuius redundantia glorificabitur corpus, vt

Ep.56. ante med. to. 2. li. 22. ca. vlt. non recte à pr. tom. 5. Augustin. dicit ad Dioscor. erit enim tanta obedientia corporis gloriosi ad animam beatam (vt sunt August. dicit 22. de Ciuita. Dei.) vbi volet spiritus, ibi protinus erit corpus, nec volet aliquid spiritus; quod nec spiritum possit decere, nec corpus, decet autem corpus gloriosum & immortale esse in loco cælesti, sicut dictum est. Et ideò, ex virtute animæ volentis, corpus Christi ascendit in cęlum. Sicut autem

C corpus efficitur gloriosum participatione animę, ita vt Augustin. dicit super Ioann. participatione Dei fit anima beata. Vndè, prima origo ascensionis in cælum est virtus diuina. Sic igitur Christus ascendit in cælum propria virtute, primò quidem, virtute diuina, secũdo, virtute animæ glorificatæ mouentis corpus, prout vult.

Ad primum ergo dicendum; quòd sicut Christus dicitur propria virtute surrexisse, & tamen est suscitatus à Patre, eò quòd eadem est virtus Patris, & Filij: ita etiam Christus ex propria virtute ascendit in cælum, & tamen à Patre est eleuatus, & assumptus.

Ad secundum dicendum, quòd ratio illa probat, quod Christus non ascendit in cælum propria virtute quæ est naturæ humanæ naturalis: ascendit tamen in cælum propria virtute, quæ est virtus diuina, &

D propria virtute, quæ est animæ beatæ. Et licèt ascendere sursum, sit contra naturam humani corporis secũdum statum præsentem, in quo corpus non est omnino subiectum spiritui, tamen non erit contra naturam neque violentum corpori glorioso, cuius tota natura est omnino subiecta spiritui.

Ad tertium dicendum, quòd, etsi virtus diuina sit infinita, & infinitè operetur, quantum est ex parte operantis, tamen effectus virtutis eius recipitur in rebus secundum earum capacitatem, & secundum Dei dispositionem. Corpus autem non est capax, vt in instanti localiter moueatur: quia oportet, quod commetiatur se spatio, secundum cuius diuisionem diuiditur tempus, vt dicitur. 6. Physicorum. Et ideò, non oportet, quod corpus motum à Deo moueatur in instanti, sed moueatur ea velocitate, qua Deus disponit. li. 6. tex. 37 38. & 39. tomo. 2.

HIc articulus ex dictis in præcedenti perspicuus est, & videri possunt superius dicta de dote agilitatis. In solutione ad tertium attingit Diuus Thom. quæstionem, ac corpus gloriosum possit moueri localiter in instanti, & significat non posse. Quod intelligendum est de proprio motu qui fit pertranseũdo totum spacium, & cum commensuratione ad illud, vt etiã in loco citato tactum est.

ARTICVLVS IV.

Vtrùm Christus ascenderit super omnes cœlos.

D primum sic proceditur: videtur, q Christus non ascenderit super omnes cælos. Dicitur enim in Psal. 10. Dominus in templo sancto suo, Dominus in cælos sedes eius. Quod autem est in cælo, non est supra cælum, ergo, Christus non ascendit super omnes cęlos. 323 3. d. 22. q. 3. ar. 3. q. 2. & 4. contra c. 87. Et opu. 6. c. 9.

2. Præterea, Super omnes cęlos non est aliquis locus probatur in primo de Cælo. Sed omnes corpus oportet esse in loco. Ergo corpus Christi non ascendit super omnes cælos. li. 1. tex. 69. to. 2.

3. Præterea, duo corpora non possunt esse in eodem loco. Cum igitur non sit transitus de extremo in extremum, nisi per medium, videtur, quòd Christus non potuisse ascendere super omnes cęlos, nisi cęlum diuideretur, quod est impossibile.

4. Præterea, Actor. 1. dicitur, quòd nubes suscepit eum ab oculis eorum. Sed nubes non possunt eleuari supra cælum, ergo Christus non ascendit super omnes cælos.

5. Præterea, Ibi credimus Christũ in perpetuum permansurum, quò ascendit. Sed, quod contra naturam est, nõ potest esse sempiternum: quia id, quod est secundum naturam est, vt in pluribus, & vt frequentius. Cum ergo contra naturam sit corpori terreno, esse supra cælum, videtur, quod corpus Christi supra cælum nõ ascenderit.

Sed contra est, quod dicitur Eph. 3. Ascendit super omnes cælos, vt adimpleret omnia.

Respondeo dicendum, quòd quanto aliqua corpora perfectius participant bonitatem diuinam, tanto sunt superiora corporali ordine, qui est ordo localis. Vnde videmus, quod corpora, quæ sunt magis formalia, sunt naturaliter superiora (vt patet per Philosophum in quarto Physicor. & in secundo de cælo) per formam enim vnumquodque corpus participat diuinum esse, vt patet in 1. Physic. Plus autem participat de Diuina bonitate corpus per gloriam, quam quandocunque corpus naturale per formam suę naturæ. Et inter cætera corpora gloriosa, manifestum est, quod corpus Christi maiori refulget gloria: vnde conuenientissimum est sibi, quod ait super omnia corpora constitucũ in alto. Et ideo super illud Ephes. 4. Ascendens in altum, dicit glo. loco, & dignitate. Tex. 30. li. 1. tex. 81. tom. 2. glo. interl. ibi.

A *Ad primum ergo dicendum, quòd sedes Dei dicitur esse in cælo, non sicut in continente, sed magis sicut in contento. Vnde non oportet aliquam partem cæli eo superiorem esse: sed ipsum esse super omnes cælos, sicut & in Psal 8. dicitur: Eleuata est magnificentia tua, super cælos Deus.*

Ad secundum dicendum, quòd locus habet rationem continentis. Vndè primum continens habet rationem primi locantis, quod est primum cælum. In tantum igitur corpora indigent esse in loco per se, in quantum indigent contineri à corpore cælesti. Corpora autem gloriosa, & maximè corpus Christi, non indiget tali continentia. Quia nihil recipit à corporib. cælestibus, sed à Deo mediante anima. Vndè, nihil probibet, corpus Christi esse extrà totam continentiam cælestium corporum, & non esse in loco continente. Nec tamen oportet, quòd extrà cælum sit vacuum. Quia non est ibi locus: nec est ibi aliqua potentia susceptiua alicuius corporis: sed potentia illuc per B

li. 1. co. 69. tom. 2. *ueniendi est in Christo. Quod autem Aristoteles probat 1. de Cælo, quòd extrà cælum non est corpus, intelligendum est de corporibus in solis naturalib. constitutis: vt per probationes apparet.*

Ad tertium dicendum, quòd quamuis de natura corporis non sit, quòd possit esse in eodem loco cum alio corpore: tamen potest hoc Deus facere per miraculum: quod in eodem loco possit esse simul cum alio corpore; sicut & fecit, vt corpus Christi de clauso vtero beatæ Virginis exiret, & quòd intrauit ianuis clausis ad discipulos: sicut dicit beatus Gregorius. Hom. 26. I Euãg. nõ pcul à pr. *Corpus ergo Christi simul potest esse cum alio corpore in eodem loco, non ex proprietate corporis: sed per virtutem Diuinam assistentem, & hoc operantem.* C

Ad quartum dicendum, quòd nubes illa non præbuit adminiculum Christo ascendenti per modum vehiculi: sed apparuit in signum Diuinitatis, secundum quod gloria Dei Israel apparebat super tabernaculum in nube.

Ad quintum dicendum, quod corpus gloriosum, non habet ex principijs suæ naturæ, quod possit in cælo, aut supra cælum esse: sed habet hoc ex anima beata, ex qua recipit gloriam. Et sicut motus gloriosi corporis sursum non est violentus: ita nec quies est violenta: vndè nihil probibet, eam esse sempiternam.

COMMENTARIVS.

Responsio D. Thom. est, Christum ascendisse super omnia celestia corpora, ita vt totũ Christi corpus sit extrà superficiem vltimam, seu conuexam cœli empyrei, neque ullo corpore contineatur, seu circundetur. Ita enim ipse D. Thom. in solutione ad secundum exposuit, quæ in corpore docuerat (vt rectè Caietanus notauit) de qua re postea differendum,

ARTICVLVS V.

Vtrum corpus Christi ascenderit super omnem creaturã spiritualem.

AD quintum sic proceditur. Videtur, quòd corpus Christi non ascenderit super omnem creaturam spiritualem. 3 14 Inf. q. 58. ar. 3. co. Et Ps. 8. Et Eph 1. lec 7. fi. & c. 4. le. 3. fi. *Eorum enim, quæ non dicuntur secundum rationem, non potest conuenienter fieri comparatio. Sed locus non eadem ratione attribuitur corporibus, & spiritualibus creaturis, vt patet ex his, quæ dicta sunt in prima parte. Ergo videtur, quòd non possit dici corpus Christi ascendisse super omnem creaturam spiritualem.* B

2. Præterea, Aug. dicit in lib. de Vera relig. quòd omni corpori spiritus præfertur. Sed nobiliori rei sublimior debetur locus. Ergo videtur, q Christus non ascenderit super omnem spiritualem creaturam. cap. 55. ali qua ntulũ à pri. to. 1.

3. Præterea, In omni loco est aliquod corpus, cum nihil sit vacuum in natura. Si ergo nullum corpus obtinet altiorem locum, quàm spiritus in ordine naturalium corporum, nullus locus erit super omnem spiritualem creaturam. Non ergo corpus Christi potuit ascendere super omnem spiritualem creaturam.

Sed contra est, quod dicitur Ephes. 1. Constituit illum supra omnem principatum, & potestatem, & supra omne nomen quod nominatur siue in hoc seculo, siue in futuro.

C *Respondeo dicendum, quòd tantò alicui rei debetur altior locus, quanto est nobilior: siue debeatur ei locus per modum contactus corporalis, sicut corporibus, siue per modum contactus spiritualis, sicut spiritualibus substantijs. Exindè enim spiritualibus substantijs debetur secundum quandam congruentiam locus cælestis, qui est supremus locorum, quia illæ substantiæ sunt supremę in ordine substantiarũ. Corpus autem Christi, licèt considerando donditiones naturæ corporeæ, sit infra spirituales substantias, considerando tamen dignitatem vnionis, qua est personaliter Deo coniunctum, excellit dignitatem omnium spiritualium substantiarum. Et idcò, secundum prædictæ congruentiæ rationem debetur sibi locus altior vltrà omnem creaturam, etiam spiritualem. Vndè, & Greg. dicit in hom. Ascensionis, quòd, qui fecerat omnia, super omnia sua virtute ferebatur.* Hom. 13. in Euang. in med.

D *Ad primum ergo dicendum, quòd, licèt, alia ratione attribuatur locus corporali, & spirituali substantiæ, tamen hoc est in vtraq; ratione commune, quòd digniori rei attribuitur superior locus.*

Ad secundum dicendum, quod ratio illa procedit de corpore Christi secundum conditionem naturę corporeæ, non autem secundum rationem vnionis.

Ad tertium dicendum, quòd comparatio ista potest attendi vel secundum rationem locorum: & sic nullus locus est tàm altus, qui excedat dignitatem spiritualis substantiæ, secundum quod procedit obiectio. Vel secundum dignitatem eorum, quibus attribuitur locus: & sic corpori Christi debetur, vt sit supra spirituales creaturas.

COM-

COMMENTARIVS.

Difficilè explicatu est, quid in hoc art. D. Th. docere voluerit. Nam, si sit sermo de ascensione super angelos, dignitate, & maiestate, res hæc non pertinebat ad dispositionem præsentem de locali, & corporali ascensione Christi. Neque enim Christus per hanc ascensionem, illam dignitatem assequutus est: sed per vnionem hypostaticam, & beatitudinem. Si autem sermo sit de ascensione super angelos in situ locali, sic est difficilis comparatio, quia nullus est locus superior proprio loco sanctorum angelorum: ergo non potuit Christus ascédere super angelos. Quia comparatio solum potest fieri ratione locorum, vt rectè Caiet. notauit. Antecedens patet. Quia Angeli sunt in cęlo empyreo, qui est supremus locus, & in superficie extrema illius cęli non est vna pars altior alia, cum sit perfectè sphæricum. Respondet Caietanus, licèt, superficies conuexa illius cęli sit sphærica, & hac ratione nulla pars sit altior altera respectu centri: posse tñ in ea superficie considerari quandam partem v. g. orientalem, diuinitus destinatam, vt sit veluti soliũ principis, & ille censetur locus supremus totius cæli, & alia, & quò sũt illi magis, minusve propinqua, eo inferiora, uel superiora censentur. Vndè, pro uarietate meritorum vnusquisque habebit proportionatum locum, Christo propinquiorem, uel distantiorem. Et hoc modo facilè intelligitur non solum Christũ, sed & B. Virginem superare omnes angelos in situ. Quia ipsi ei consequenter huiusmodi locum, non iuxtà dignitatem naturæ, sed iuxtà proportionem meritorum. Quæ responsio est quidem ingeniosa, supponit tamen multa, quæ satis nobis incerta sunt. Primum supremam illam partem cæli, quæ futura est beatorum locus, esse rotũdam, & nullam ibi esse planitiem, uel locorum inæqualitatem secundum maiorem, uel minorem distantiam à centro terræ. Deinde supponit, singulos beatos habituros loca fixa, & quasi immobilia singulorũ meritis proportionata. Præterea, hinc oriri potest difficultas, quomodo omnes homines habentes æqualia merita possint semper accipere loca æquè digna. Tùm, quia loca æquè distantia sunt finita, & ita fieri potest, vt non omnes æquè beati in locis ęquè distantibus collocati possint. Tùm etiam, quia ad dignitatem loci non solum pertinet distantia: sed etiam situs, & ordo. Vndè, uix possunt esse duo loca æquè distãtia, & dignitate omninò æqualia. Ad hæc, si corpora hominum ita sunt situ ordinanda in conuexo cęli, multa non poterunt per lineã rectam respicere in corpus Christi, præsertim si longè distent ab eo. Deniq; in substantijs angelicis non facilè accómodatur huiusmodi situalis ordo. Quia sicut corpus Christi, & cætera beatorũ corpora sunt, uel erunt extra conuexum cęli, & ad summum illud contingent plantis pedum: ita substãtię angelorum secundum suam realem pręsentiam esse poterunt extrà ambitum cęli (nulla enim est ratio, ob quam necessarium sit substantias spirituales contineri intrà cœlum, cum corpora humana non contineantur) ergo, si iuxtà proportionem meritorum loca angelorum, & hominum coordinanda sunt, oportebit unicuique angelorum locum adæquatum suæ substantiæ concedere, qui fortasse amplissimus est. Vndè, cũ sit innumera multitudo angelorum, & singuli iuxtà uarietatem meritorum, inter homines collocandi sint, necessario fiet, ut & homines multi longissimè distent in situ locali à corpore Christi, & inter ipsos homines interponãtur magna spacia uacua corporibus interdum maiora, interdum minora pro angelorũ uarietate, ex quo non potest debitus ordo, & optima dispositio

Ordo situalis locorũ ac sediũ ꝑ cęlitib. nũ necessarius.

A illorum situum, ac locorum resultare. Quare nõ uidetur necessarium, substantias spirituales ad hunc situalem ordinem redigere. Præterea, si unus est supremus locus cœli à Deo designatus, infrà quem omnes angelicæ substantiæ collocantur, antequàm Christus homo illuc ascenderet, atque illum locũ occuparet, quomodo coordinabantur loca angelorum beatorum in cœlo? Sciebant ne iàm, quis nã esset ille locus, qui futurus erat thronus corporis Christi & circa illum proprijs sedibus, ac locis constituebantur, in quibus perpetuo mansuti essent? Atq; eodem modo percontari possumus, an prius quàm homines cęlos ascenderent, angeli haberent loca sua propinqua, & contigua: postea uero ascendentibus hominibus, qui quosdam angelos meritis superent, alijs uerò inferiores sint, secernãtur loca angelorum hominibus interponendis: an verò à principio habuerint proprias sedes loco disiunctas, vacuis manentibus intermedijs locis donec B ab hominibus impleantur: Hæc omnia ostendunt, quod Isaias, & Paul. dixerunt: *Oculus non vidit Deus absque te, quæ pręparasti diligentibus te*, non solum de spiritalibus bonis, sed etiam de corporei loci pulchritudine, magnitudine, ac situ vera esse.

Isa. 64. 1. Cor. 2.

Quapropter arbitror, nihil in hac re esse temerè asserendum, nec negãdam communem conceptionem omnium, quòd ille locus rotundus sit etiam quoad superficiem extremã cœli empyrei. Nam, licèt, hoc ex motu colligi non possit, cum illud cœlum immobile sit: tamen uidetur cõsentaneum naturæ cœlestis corporis, nec est cur aliquid nouum sine magno fundamento singamus. Deinde, non existimo sedes, uel loca beatorum ita esse fixa, & immobilia, ut neque ipsi ab eis moueri, neque ipsa ab alijs occupari possint. De angelis enim beatis scimus descendere, atque ascendere in cœlum, hominea uerò, seu animæ regulariter non descen- C dunt, quia non pertinet ad earum statum, uel ministerium: cur autem non possint in ipso cœlo discurrere, & moueri non uideo, & in superioribus ostendimus, corpora beata post resurrectionem posse mutare loca. Quod si interdum vnus beatus suum locum deserit, quid est, cur non possit alius illum occupare, & Christo, uel alteri beato propinquus fieri?

Sedes, & loca beatorũ in cęlo nõ sunt immobilia.

Tandem censeo (si qua est distinctio huiusmodi locorum in cęlo) eorum dignitatem magis consistere in quodam ordine, & habitudine, quam in situs altitudine. Interdum enim locus censetur dignissimus magis propter dignitatem eius, qui existit in loco, quam propter aliam loci eminentiam, atque hoc modo existimo locum Christi in cœlo esse eminentissimum, non tàm eminentia situs, quàm dignitatis. Nàm seclusa hac dignitate, quæ sumitur ex persona, uix potest intelligi, cur unus locus dicatur altior etiam respectiuè. Quia sicut re- D spectu loci Christi alij sunt inferiores: ita si ratio localis situs præcisè cõsideretur respectu vniuscuiusque, reliqui possunt dici inferiores. Et hac ratione, quàmuis Christus in cœlo mutaret interdum locum, semper locus ille erit supremus, & dignissimus, ubi ipse fuerit: reliqua uerò loca eò erunt digniora, quò Christo propinquiora. Ipsi uerò Beati, quamuis non semper sint in eisdem locis: tamen quò fuerint sanctiores, eò habebunt ius magis appropinquandi Christo, & ut alij ipsis cedant, quãdo uoluerint in proprijs locis, ac sedibus consistui. Atque ad hunc modum possunt reliqua excogitari, & hæc non sunt contraria ijs, quæ D. Thom. & Caietan. docuerunt, sed eorum mentem magis explicant.

ARTICVLVS VI.

Vtrùm Ascensio Christi sit causa nostræ salutis.

D sextum sic proceditur. Videtur, quòd ascensio Christi non sit causa nostræ salutis, Christus enim fuit causa nostræ salutis, in quantum salutem nostram meruit. Sed per ascensionem nihil nobis meruit: quia ascensio pertinet ad præmium exaltationis eius. Non est autem idem meritum, & præmium, sicut nec via, & terminus, ergo videtur, quòd ascensio Christi non sit causa nostræ salutis.

2. Præterea, Si ascensio Christi est causa nostræ salutis, maximè hoc videtur quantum ad hoc, quod ascensio eius sit causa nostræ ascensionis: sed hoc collatum est nobis per eius passionem: quia, vt dicitur Heb. 10. habemus fiduciam in introitu Sanctorum per sanguinem ipsius. Ergo videtur, quòd ascensio Christi non fuerit causa nostræ salutis.

3. Præterea, Salus nobis, per Christum collata, est sempiterna: secundum illud Isai. 15. Salus autẽ mea in sempiternum erit. Sed Christus non ascendit in cælum, vt ibi in sempiternum esset. Dicitur enim Act. 1. Quemadmodum vidistis eum ascendentem in cælum, ita veniet. Legitur etiam, multis Sanctis se demonstrasse in terris post suam ascensionem, sicut de Paulo legitur Act. 9. Ergo videtur, quod eius ascensio non sit causa nostræ salutis.

Sed contra est, quod ipse dicit Ioann. 16. Expedit vobis, vt ego vadam, idest, vt recedam a vobis per ascensionem.

Respondeo dicendum, quòd ascensio Christi est causa nostra salutis dupliciter. Vno modo ex parte nostra: alio modo ex parte ipsius. Ex parte quidem nostra, in quantum per Christi ascensionem mens nostra mouetur in ipsum. Quia per eius ascensionem (sicut supra dictum est) primò quidem datur locus fidei, secundò spei, tertiò charitati. Quartò etiam, per hoc reuerentia nostra augetur ad ipsum, dum iam non existimamus eum sicut hominem terrenum, sed sicut Deum cælestem, sicut & Apostolus dicit 2 ad Cor. 5. Et si cognouimus secundum carnem Christum (id est mortalem, per quod putauimus eum tantum hominem: vt gl. exponit) sed nunc iam nõ nouimus. Ex parte autem sua, quantum ad ea, quæ ipse fecit, ascendens propter nostram salutem: primò quidem, viam nobis præparauit ascendendi in cælum, secundũ quod ipse dicit Ioan. 14. Vado parare vobis locũ, & Mich. 2. Ascendit, pandens iter ante eos. Quia enim ipse est caput nostrum, oportet illuc sequi membra, quò caput præcessit. Vnde dicitur Ioã. 14. Vt vbi ego sum, & vos sitis. Et in huius signum, animas Sanctorum, quas de inferno eduxerat, in cælum traduxit: secundum illud Psal. 67. Ascendens Christus in altum, captiuam duxit captiuitatẽ. Quia, scilicet, eos, qui fuerant à diabolo captiuati, secum duxit in cælum, quasi in locum peregrinum humanæ naturæ, bona captione captiuos, vtpote per victoriam acquisitos. Secundò, quia sicut Põtifex in veteri Testamento intrabat Sanctuarium, vt assisteret Deo pro populo;

(ar. 1. huius quæst.)

(Glo. ord. & inter l. ibid.)

A *ita Christus intrauit cælum ad interpellandum pro nobis, vt dicitur Heb. 7. Ipsa enim repræsentatio sui ex natura humana, quàm in cælum intulit, est quædam interpellatio pro nobis: ut ex quo Deus humanam naturam sic exaltauit in Christo, etiam eorum misereatur, pro quibus filius Dei humanam naturam assumpsit. Tertiò, vt in cælorum sede quasi Deus & dominus constitutus, exindè diuina dona hominibus mitteret, secundum illud Eph. 4. Ascendit super omnes cælos, vt adimpleret omnia, scilicet, donis suis secundum glossam.*

(Glo. Inter. ibid.)

Ad primum ergo dicendum, quòd ascensio Christi est causa nostræ salutis, non per modum meriti, sed per modum efficientiæ: sicut supra de Resurrectione dictum est.

(quæst. 56. ar. 1. ad 3.)

B *Ad secundum dicendum, quod passio Christi est causa nostræ ascensionis in cælum, propriè loquendo, per remotionem peccati prohibentis, & per modum meriti, ascensio autem Christi est directè causa ascensionis nostræ, quasi inchoando ipsam in capite nostro, cui oportet membra coniungi*

Ad tertium dicendum, quod Christus semel ascendens in cælum, adeptus est sibi & nobis in perpetuũ ius, & dignitatem mansionis cælestis. Cui tamen dignitati non derogat, si ex aliqua dispensatione Christus quandoque corporaliter ad terram descendat, vel vt ostendat se omnibus, sicut in iudicio, vel vt ostendat se alicui specialiter, sicut Paulo, vt habetur Actor. 9. Et ne quis credat hoc factum fuisse, non Christo ibi corporaliter præsente, sed aliqualiter apparente, contrarium apparet per hoc quod ipse Apostolus dicit 1. ad Cor. 15. ad confirmandam resurrectionis fidem. Nouissimè omnium tanquam abortiuo
C *visus est & mihi. Quæ quidem uisio veritatem resurrectionis non probaret, nisi uerum Christi corpus visum fuisset ab eo.*

COMMENTARIVS.

DOctrina D. Thom. in hoc art. est optima, sed nullam habet difficultatem, & prætesea de hac re multa diximus in 1. ar. huius q. & in 2. tom. vbi disputa. 31. sectio. 7. declarauimus, quomodo Christus operetur nostram salutem per operationes, quæ in sua humanitate præcesserunt: & dispu. 32. sectio. 4. quomodo ascendens in cœlum adimpleuerit omnia, & disp. 45. sect. 2. quomodo in cœlo existens oret pro nobis. Quod autem in solu. ad 3. tangit D. Tho. an postquam Christus ascendit in cœlum, indè aliquando descenderit, postea dispu-
D tandum est.

QVÆSTIO LVIII.

De Sessione Christi ad dexteram Patris, in quatuor articulos diuisa.

Einde considerandum est de sessione Christi ad dexteram Patris.

Et circa hoc quæruntur quatuor,

Primò, vtrum Christus sedeat ad dexteram Dei Patris.

Secun-

Secundò, vtrùm hoc conueniat sibi secundum diuinam naturam.

Tertiò, vtrum conueniat sibi secundum humanã naturam.

Quartò, vtrùm hoc sit proprium Christi.

ARTICVLVS I.

Vtrùm Christo conueniat sedere ad dexteram Dei Patris.

316 3. d. 22. q. 3. a. 3. q. 2. Et op. 3. c. 247. & op. 6. ca. 9. Et ad Heb. 8. lec. 1. co. 1.

A *D primum sic proceditur. Videtur, quod Christo non conueniat sedere ad dexteram Dei Patris. Dextera enim, & sinistra sunt differentiæ positionum corporalium. Sed nihil corporale conuenit Deo: quia Deus spiritus est, vt habetur Ioan. 4. Ergo videtur quòd Christus nõ sedeat ad dexteram Patris.*

2. *Præterea, Si aliquis sedeat ad dexteram alicuius, ille sedet ad sinistram eius. Si ergo Christus sedet ad dexteram Patris, sequitur quòd Pater sedeat ad sinistram Filij, quod est inconueniens.*

3. *Præterea, Sedere, & stare videntur oppositionem habere. Sed Stephanus dicit Act. 7. Ecce video cœlos apertos, & filium hominis stantem à dextris virtutis Dei, ergo videtur quòd Christus non sedeat ad dexteram Patris.*

Sed cõtra est, quod dicitur Mar. vlt. Dominus qui dem Iesus, postquàm loquutus est eis ascendit in cœlum, & sedet à dexteris Dei.

Respondeo dicendum, quod in nomine sessionis possumus duo considerare, videlicet, quietem, secundum illud Luc. vlt. Sedete hic in ciuitate. Et etiam regiam vel iudiciariam potestatem, secundum illud Prouer. 20. Rex qui sedet in solio iudicij, dissipat omne malum intuitu suo. Vtroque ergo modo Christo conuenit sedere ad dexteram Patris. Vno quidem modo in quantum æternaliter manet incorruptibilis in beatitudine Patris, quæ eius dextera dicitur: secundum illud Psal. 15. Delectationes in dextera tua vsque in finem. Vnde August. dicit in libro de Symbolo, Sedet ad dexteram Patris: Sedere, habitare intelligite, quo modo dicimus de quocunque homine, in illa patria sedit per tres annos. Sic ergo credite Christum habitare in dextera Dei patris: beatus enim est, & ipsius beatitudinis nomen est dextera Patris. Alio modo dicitur Christus sedere ad dexteram Dei patris, in quantum Patri corregnat, & ab eo habet iudiciariam potestatem: sicut ille, qui consider Regi ad dexteram, assidet ei in regnando, & iudicando. Vnde Augu. dicit in alio sermone de Symbolo. Ipsam dexteram, intelligite potestatem, quam accepit ille homo susceptus à Deo, vt venit iudicaturus, qui prius venerat iudicandus.

Libr. 2. de Symb. c. 7 non longe à prin. to. 9.

Ad primum ergo dicendum, quòd (sicut Damascen. dicit in 4. libr.) non localem dexteram Patris dicimus. Qualiter enim, qui incircumscriptibilis est, localem adipiscetur dexteram? Dextera enim, & sinistra eorum, quæ circumscribuntur sunt. Dexteram autem Patris, dicimus gloriam, & honorem diuinitatis.

Ad secundum dicendum, quod ratio illa procedit, secundum quod sedere ad dexteram, intelligitur corporaliter. Vnde Aug. dicit in quosdam serm. de Symbolo. Si carnaliter acceperimus, quod Christus sedet ad dexteram Patris, ille erit ad sinistram. Ibi autem, scilicet in æterna beatitudine, omnis dextera est: quia nulla est ibi miseria.

libr. 1. de Symbo. c. 4. cir. me. to. 9.

Ad tertium dicendum, quòd (sicut Greg. dicit in homil. ascensionis) sedere iudicantis est: stare verò pugnantis, vel adiuuantis. Stephanus ergo in labore certaminis positus, stantem vidit, quem adiutorem habuit. Sed hunc post ascensionem Marc. sedere scribit, quia post ascensionis suæ gloriam, iudex in fine videbitur.

hom. 29. in Euang. post. med. illius.

COMMENTARIVS.

IN hoc articulo docet D. Thom. hanc esse metaphoricam locutionem, & metaphoram consistere in duabus vocibus, s. in verbo *sedere*, quod non significat corporaliter sedere: sed existere, permanere, habitare, pacifice possidere: & in voce, *dextera*, quæ nõ significat partem corporis humani, nec localem situm: sed diuinam beatitudinem, vel potestatem iudicandi, & regendi. Qua expositione posita facilè intelligitur, quomodo Christus dicatur *sedere ad dexteram Dei*. Et hinc etiam expediuntur facillimè omnia, quæ D. Thom. in reliquis articulis tractat. Nam si per dexteram Dei intelligamus beatitudinem per essentiam, sic Verbum diuinum etiam vt Deus sedet ad dexteram Patris, idest, existit in eadem gloria, beatitudine, & dignitate, quam habet Pater: non tamen ita propriè dicetur Pater sedere ad dexteram Filij, quia illa particula, *ad*, videtur ordinem, seu auctoritatem originis importare. At verò si per dexteram intelligamus participationem creatam diuinæ beatitudinis, & potestatis, sicut hæc non est collata Christo, vt Deo, sed vt homini: ita non cõuenit illi sub hac ratione sedere ad dexteram Patris, vt Deo, sed vt homini. Præterea, si *dextera Dei* significet absolutè participationem diuinæ beatitudinis, sic non soli Christo, sed omnibus beatis competit sedere ad dexteram Dei, iuxta illud ad Ephe. 2. *conresuscitauit nos, & consedere nos fecit in cœlestibus in Christo Iesu.* Nã in Christo tanquam in capite omnes resurgimus, & ascendimus, & per ipsum datur nobis spes resurgendi, & ascendendi, ac perpetuo beatitudinem possidendi, quòd est *sedere ad dexteram Dei*, iuxtà hanc explicationem. Si autem *dextera Dei* quasi per antonomasiã significet eminentem participationem diuinæ beatitudinis præ cæteris alijs creaturis, cum quadam denominatiua potestate quasi propria, & connaturali, sic proprium est Christi, sedere ad dexteram Dei, iuxta illud ad Heb. 1. *Ad quem autem Angelorum dixit aliquando: sede a dextris meis.* Quamquã enim hic locus intelligi possit de Filio ratione diuinæ naturæ: tamen & proprius intelligitur de Christo vt homine (sicut infrà dicemus) & ea vno sensu necessario sequitur alius. Nam, si Christus est verus Dei filius sedens à dextris Dei in vera æqualitate cum Patre, necesse est, vt etiam in quantum homo, gloria, & maiestate præcedat oẽs creaturas, atque adeo, vt etiam secundũ humanitatem ad dexteram Dei sedeat pro omnib. creaturis. Et hæc sufficiunt ad explicationem omnium articulorum sequentium, quia nulla in eis occurrit difficultas circa D. Tho. contextum: de re autem in ipsa disp. sequenti nonnihil dicemus.

ARTICVLVS II.

Vtrùm sedere ad dexteram Dei Patris conueniat Christo secundum quod Deus.

317 Heb. 1 ile. 3. co. 1 & le. 6. pri. & ca. 8. le. 7. co. 1. & 1. col. 4.

AD secundum sic proceditur. Videtur, quod sedere ad dexteram Patris, non conueniat Christo, secundum quòd Deus. Christus enim, secundũ quod est Deus, est dextera Patris. Sed non videtur idem esse dextera alicuius, & ille, qui sedet ad dexteram eius. Ergo, Christus secundum quod est Deus, non sedet ad dexteram Patris.

B

2. Præterea, Marc. vlt. dicitur, quod Dominus Iesus assumptus est in cęlum, & sedet à dextris Dei: Christus autem non est assumptus in cælum, secundũ quod Deus, ergo etiam neque secundum quod Deus sedet à dextris Dei.

3. Præterea, Christus, secundum quod Deus, est æqualis Patri & Spirituisancto. Ergo si Christus, secũdum quòd Deus, sedet ad dexteram Patris, pari ratione, & Spiritus sanctus sedebit ad dexteram Patris, & Filij, & ipse Pater ad dexteram Filij & Spiritus sancti, quòd nusquam inuenitur.

lib. 4. c. 2 *Sed contra est, quod Damasc. dicit, quod dexteram Patris dicimus gloriam, & honorem diuinitatis, in qua filius Dei extitit ante secula, vt Deus & Patri consubstantialis.*

Respondeo dicendum, quòd ex prædictis patet, nomine dexteræ tria intelligi possunt. Vno modo, secundum Damasc. gloria diuinitatis: alio modo, secũdum Aug. beatitudo Patris: tertio modo, secundum eundem, iudiciaria potestas. Sessio autem, vt dictum est, vel habitationem, vel regiam, seu iudiciariam dignitatem designat. Vndè sedere ad dexteram Patris nihil aliud est, quàm simul cum patre habere gloriam diuinitatis, & beatitudinem, & iudiciariam potestatem: & hoc immutabiliter, & regaliter. Hoc autem conuenit filio Dei, secundum quòd Deus. Vndè, manifestum est, quòd Christus, secundum quòd Deus, sedet ad dexteram Patris, Ita tamen, quòd hæc præpositio, ad, quæ transitiua est, solam distinctionem personalem importat, & originis ordinem, non autem gradum naturæ, vel dignitatis, qui nullus est in diuinis personis: vt in prima parte habitum est. C

D

Ad primum ergo dicendum, quòd filius Dei dicitur dextera Patris appropriatè, per modum, quo etiam dicitur virtus Patris. Sed dextera Patris, secũdum tres significationes prædictas, est aliquid commune tribus personis.

Ad secundum dicendum, quod Christus secundum quod homo, est assumptus ad diuinum honorem, qui in prædicta sessione designantur. Sed tamen ille honor Diuinus conuenit Christo in quantum est Deus, non per aliquam assumptionẽ, sed per æternam originem.

Ad tertium dicendum, quòd nullo modo potest dici, quòd Pater sedeat ad dexteram Filij, vel Spiritus sancti, quia Filius, & Spiritus sanctus trahunt originem à Patre, & non econuerso. Sed Spiritus sanctus propriè potest dici sedere ad dexteram Patris, vel Filij, secundum sensum prædictum: licèt, secundũ quandam appropriationem attribuatur Filio, cui appropriatur æqualitas; sicut dicit Aug. quòd in Patre est vnitas, in Filio æqualitas, in Spiritusancto vnitatis, æqualitatisque connexio.

ARTICVLVS III.

Vtrùm sedere ad dexteram Patris, conueniat Christo secundum quod homo.

318 Locis supra ar. 1. I duc. lib. 4. c. 2. a med.

AD tertiũ sic proceditur. Videtur, quod sedere ad dexteram Patris, non conueniat Christo, secundum quòd homo. Vt enim Damasc. dicit, dexteram Patris dicimus, gloriam, & honorem diuinitatis. Sed honor & gloria diuinitatis, non conuenit Christo, secũdum quod homo. Ergo videtur, quod Christus, secundum quòd homo non sedeat ad dexteram Patris.

B

2. Præterea, sedere ad dexteram regnantis, subiectionem excludere videtur: quia, qui sedet ad dexteram regnantis, quodam modo illi conregnat: Christus autem, secundum quod homo, est subiectus Patri: vt dicitur 1. ad Cor. 15. Ergo videtur, quod Christus, secundum quod homo, non sit ad dexterã patris.

gl. Amb. s hoc loco, tom. 5. *3. Præterea Rom. 8 super illud, Qui est ad dexteram Dei exponit gloss. idest, æqualis Patri in honore, quo Deus Pater est: vel ad dexteram Patris, idest, in potioribus bonis Dei. Et super illud Hebr. 1. Sedet ad dexteram maiestatis in excelsis, glo. idest ad æqualitatem Patris, super omnia, & loco, & dignitate. Sed esse æqualem Deo, non conuenit Christo, secundum quod homo: nam secundum hoc ipse dicit Ioan. 14. Pater maior me est. Ergo videtur, quod sedere ad dexteram Patris, non conueniat Christo, secundum quod homo.* C

Lib. 1. de Symb. ca. 7. non longè à princ. *Sed contra est, quod Aug. dicit in serm. de Symbolo, Ipsam dexteram, intelligite potestatem, quam accepit ille homo susceptus à Deo, vt veniat iudicaturus, qui prius venerat iudicandus.*

to. 9. Eph. 1. ar. præc. *Respondeo dicendum, quod (sicut dictum est) nomine dexteræ Patris, intelligitur vel ipsa gloria deitatis ipsius, vel beatitudo æterna eius, vel potestas iudiciaria, & regalis. Hæc autem propositio, Ad, quendam accessum ad dexteram designat, in quo designatur conuenientia cum quadam distinctione, vt suprà dictum est. Quod quidem potest esse tripliciter. Vno modo, vt sit conuenientia in natura, & distinctio in persona, & sic Christus, secundum quòd filius Dei, sedet ad dexteram Patris, quia habet eandem naturam cum patre. Vnde prædicta conueniunt essentialiter Filio, sicut & Patri, & hoc est esse in æqualitate Patris. Alio modo, secundum gratiam vnionis, quę importat è conuerso distinctionem naturę, & vnitatem personæ. Et secundum hoc Christus secũdum quod homo, est filius Dei, & per consequens sedens ad dexteram Patris: ita tamen quòd ly secundum quod non designet conditionem naturæ, sed vnitatem suppositi: vt supra expositum est. Tertiò modo, potest prædictus accessus intelligi secundum gratiam habitualem, quæ abundantior est in Christo prę omnibus alijs creaturis, in tantum quod ipsa natura humana in Christo est beatior cæteris creaturis, & super omnes* ar. prę ced D

alias

alias creaturas habens regiam, & iudiciariam potestatem. Sic igitur si ly secundum quod, designet conditionem naturæ, Christus secundum quod Deus, sedet ad dexteram Patris, idest, in æqualitate Patris: secundum autem quòd homo, sedet ad dexteram Patris: id est, in bonis paternis potioribus, præ cæteris creaturis, idest in maiori beatitudine, & habens iudiciariam potestatem. Si verò ly secundum quod, designet vnitatem suppositi, sic etiam secundum, quòd homo, sedet ad dexteram patris secundum æqualitatem honoris: in quantum, scilicet, eodem honore, veneramur ipsum filium Dei, cum natura assumpta, vt supra dictum est,

Ad primum ergo dicēdum, quòd humanitas Christi, secundum conditiones suæ naturæ, non habet gloriam, vel honorem Deitatis: quam tamen habet ratione personæ, cui vnitur. Vndè ibidem Damas. subdit. In qua, scilicet, gloria Deitatis, Dei filius existens ante sæcula, vt Deus & Patri consubstantialis sedet, conglorificata carne eius: adoratur enim vna hypostasis vna adoratione cum carne sua, ab omni creatura.

Ad secundum dicendum, quòd Christus secundū quod, homo, subiectus est Patri, prout ly secundum quod designat conditionem naturæ, & secundum hoc non competit ei sedere ad dexteram Patris, secundum quod est homo. Sic autem competit ei sedere ad dexteram Patris, secundum quòd de hoc designatur excellentiā beatitudinis, & iudiciaria potestas super omnem creaturam.

Ad tertium dicēdum, quòd esse in æqualitate Patris, non pertinet ad ipsam naturam humanam Christi, sed solùm ad personam assumentem: sed esse in potioribus bonis Dei, secundum quòd importat excessum aliarum creaturarum, conuenit etiam ipsi naturæ assumptæ.

ARTICVLVS IIII.

Vtrùm sedere ad dexteram Patris, sit proprium Christi.

319 3.d.22.q. 3.ar.3.q.3

AD quartum sic proceditur. Videtur, quòd sedere ad dexteram Patris, non sit propriū Christi. Dicit enim Apost. Ephes. 2. quod Deus conresuscitauit nos, & consedere fecit in cælestibus in Christo Iesu. Sed resuscitari non est propriū Christi. Ergo etiam pari ratione, nec sedere ad dexteram Dei in excelsis.

Lib.1.de Symbolo, cap. 4. & tom.10.9. 2. Præterea, Sicut Aug. dicit in lib. de Symbolo, Christum sedere ad dexteram Patris, hoc est, habitare in eius beatitudine. Sed hoc multis alijs conuenit. Ergo videtur, quòd sedere ad dexteram Patris, non sit proprium Christi.

3. Præterea, Ipse dicit Apoc. 3. Qui vicerit, dabo ei sedere mecum in throno meo, sicut & ego vici, & sedi cum Patre meo in throno eius. Sed per hoc sedet Christus ad dexteram Patris, quòd sedet in throno eius, ergo etiam & alij qui vincunt, sedet ad dexteram Patris.

4. Præterea, Matt. 20. Dominus dicit: Sedere ad dexteram meam, vel sinistram, non est meum dare vobis, sed quibus paratum est à Patre meo. Hoc autem frustra diceretur, nisi esset aliquibus paratum. Non ergo sedere ad dexteram conuenit soli Christo.

Sed contra est, quod dicitur ad Hebr. 1. Ad quem Angelorum dixit aliquando, Sede à dextris meis? id est, in meis bonis potioribus, vel mihi, secundum diuinitatem æqualis? quasi dicat, ad nullum. Sed angeli sunt superiores alijs creaturis, ergo multo magis nulli alij conuenit sedere ad dexteram Patris, quam Christo.

Respondeo dicendum, quod (sicut dictum est) Christus dicetur sedere ad dexteram patris inquantum secundum diuinam naturam est in æqualitate Patris, secundum autem humanam naturam in excellenti possessione diuinorum bonorū præ cæteris alijs creaturis. Vtrumque autem soli Christo conuenit. Vndè nulli alij, nec Angelo, nec homini conuenit sedere ad dexteram Patris, nisi soli Christo.

Ad primum ergo dicendum, quia Christus est caput nostrum, illud quod collatum est Christo, est etiam nobis in ipso collatum. Et propter hoc quia ipse iam resuscitatus est, dicit Apostolus, quòd Deus nos quodammodo ei conresuscitauit, qui tamen in nobis ipsis nondum sumus resuscitati, sed resuscitandi: secūdum illud Rom. 8. Qui suscitauit Iesum à mortuis, viuificabit, & mortalia corpora nostra. Et secundum eundem modum loquendi subdit Apost. quod consedere nos fecit in cælestibus. s. in hoc ipso, quòd caput nostrum, quod est Christus, ibi sedet.

Ad secundum dicendum, quod, quia dextera est Diuina beatitudo, sedere in dextera, nō significat simpliciter esse in beatitudine, sed habere beatitudinem cum quadam dominatiua potestate, & quasi propriam, & naturalem, quòd soli Christo conuenit, nulli autem alij creaturæ. Potest tamen dici, quod omnis Sanctus, qui est in beatitudine, est ad dexteram Dei constitutus, vndè, & dicitur Matt. 25. Quod statuet oues à dextris.

Ad tertium dicendum, quod per thronum significatur iudiciaria potestas, quam Christus habet à Patre, & secundum hoc igitur sedere in throno Patris. Alij autem Sancti habent eam à Christo, & secundum hoc, dicuntur in throno Christi sedere, secundum illud Matth. 19. Sedebitis & vos super sedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Israel.

Ad quartum dicendum, quòd (sicut Chrys. dicit super Matth.) locus ille, idest, consessus dexteræ, inuius est omnibus, non solum hominibus, sed etiam Angelis, sicut enim præcipuū vnigenito ponit Paulus dicens. Ad quem autem Angelorum dixit, vnquàm, sede à dextris meis? Dominus ergo, non quasi existentibus quibusdam, qui sessuri sint, sed condescendens interrogantium supplicationi respondit: hoc enim vnum solum quærebant præ alijs, stare apud ipsum. Potest tamen dici, quòd petebant filij Zebedæi, & excellentiam habere præ alijs in participando iudiciariam potestatem eius. Vnde, non petebant quod sederent ad dexteram vel sinistram Patris, sed ad dexteram vel sinistram Christi.

Ho. 66. in Mat. inter pri. & me. super illa verba Ma. Calicem quidem, tom. 2.

DISPVTATIO LI.

In quatuor sectiones distributa.

De Ascensione Christi ac termino eius.

HOc est postremum mysterium totius primi aduentus Christi domini in mundum, de quo breuius, quàm de morte, & resurrectione, differemus; quoniam, & facilius est, & paucis verbis ab Euangelistis describitur. Declarabimus ergo veritatem, & proprietatem huius mysterij, circunstantias quoque, atque terminum, ac perpetuitatem eius.

SECTIO I.

Vtrum Christus verè, ac propriè in cœlum ascenderit.

NOn defuerunt antiqui hæretici, qui veram Christi ascensionem in cœlum in corpore, & animo negarent. Refert enim August. lib. de agone Christi c. 25. aliquos negasse Christum corpus suũ supra cœlos leuasse. Qui mouebantur ex illo Ioan. 3. [Nemo ascendit in cœlum, nisi qui descendit de cœlo, filius hominis, qui est in cœlo.] Vnde colligebant, solum eam naturam ascendisse, quæ de cœlo descenderat: corpus autem non descendit è cœlo: ergo neque ascendit. Alij fundabant hunc errorem in eo, quia negabant Christum cum vero corpore surrexisse, vt Appelles, & eius sectatores, sicut Aug. refert lib. de hæresib. nu. 23. Alij dixerũt resurrexisse Christum cum carne, eamque secum vsque ad Solis orbem tulisse, atque in astro Solis deposuisse, nuncque ad dexteram Patris sine carne sedere.
C
Psal. 18. Qui ita interpretabantur illud Psal. *In sole posuit tabernaculum suum.* Ita senserunt Seleuciani, & Hermiani, vt Aug. refert de hæresibus, c. 59. & eundem errorem tribuit Manichæis Nazianz. orat. 51. vbi vtrumque errorem uidetur attingere ijs uerbis: *Si quis sanctam carnem nunc depositam esse, non autem cum assumpta parte, et esse, & naturam esse dixerit, præsentia illius gloriam non cernat. Vbi enim nunc corpus fuerit, nisi cum ea natura, à qua assumptum est? Non enim scilicet, iuxtà Manichæorum delyria Soli impositum est, vt per dedecus honoretur, aut per aerem fusum, & dissolutum est.* Et propter hanc caussam aliquando Augustinus tribuit Manichæis, quod Solem hunc visibilem adorarent, eumque Christum esse dicerent, sic intelligentes illud Ioann. 8. *Ego sum lux mundi*, ut uidere licet lib. 20. cõtra Faustum per totum, & tract. 34. in Ioan. Theodoretus verò lib. 1. Hæreticarũ fabularum Hermogeni tribuit, quòd asseruit, corpus Domini in sole esse repositum. Denique Tertull. lib. de carne Christi iuxta finem, c. 24. tacito nomine auctoris; *Erubescant* inquit, *qui affirmant carnem in cœlis vacuam sensu, vt vaginam exempto Christo sedere, aut qui carnem, & animam tantundem, aut tantummodo animam carnem uerò non iam.* Hæc sunt antiquiorum hæreticorum delyramenta.
D
Non sunt autem minora, quæ noui hæretici confinxerunt. Negant enim Christum secundum humanitatem verè, ac propriè ascendisse in cœlum, non quia opinentur ibi non esse: sed quia sentiunt uel ab initio incarnationis, vel saltem à sua glorificatione per resurrectionem tàm ibi, quàm vbiq; fuisse. Vndè, cùm res non moueatur ad illum locum, in quo iam est, non potuit Christus secundũ humanitatem propriè ascendere. Dicũt ergo Christum ascendere in cœlum per metaphoram, nihilque aliud esse, quàm in gloria, & maiestate Dei constitui. Quod autem secundum hanc metaphoram dicatur ascendisse in cœlum, probant. Tum ex illo eodem loco Ioann. 3. *Nemo ascendit in cœlum, nisi qui descendit de cœlo*: non enim descendit nisi metaphoricè, veluti occultando gloriã suam sub humanitate assumpta: ergo tantum etiam metaphoricè ascendit manifestando gloriã, & maiestatem humanitatis assumptæ. Tùm ex eo, quod per ascensionẽ dr̃ assequutus, vt sedeat ad dexteram Dei, atqui hoc per metaphoram dr̃ ergo, & illud. Ita ratiocinãtur Brentius, & Illyricus in libris de Ascẽs. Christi, qui decepti sunt ex falso fundamento Vbiquitatis, contra qđ disputauimus in præced tom. disp. 32. sect. 4.

Dicendum ergo est primò, Christum dominum post resurrectionẽ suam verè, ac propriè in cœlos ascendisse. Conclusio est articulus fidei, qui hr̃ in Symbolo Apostolorum, & Niceno, & Athan. Quã quàm n. in eis solum dicatur ascendisse, & non explicetur hoc esse verè, & propriè intelligendum: tamen hic est sensus symboli, & ita intelligit Catholica Ecclesia, & Omnes Patres, quos statim referemus. Et probat primò testimonijs Scripturæ, quæ in nouo testamento sunt expressiora, Ioann. 20 ait Christus Magdalenæ: *Noli me tangere: nondum enim ascendi ad Patrem meum*: & tñ iam resurrexerat, eratq; in gloria, & maiestate, loquitur ergo de ascensione locali, & nõ per metaphorã. Eodem in sẽsu subdit *Ascendo ad Patrem meum, & Patrem uestrum*, i. post paucos dies ascendã. Lucas aũt Act. 1. disertè narrat modũ. & initiũ huius ascensionis corã oculatis testibus, in c. aũt 24 sui Euangelij expressius ponit progressum, ac terminũ eius dicens *Ferebatur in cœlum*, Mar. uerò c. 16. idẽ confirmat dicẽs: *Assumptus est in cœlũ, & sedet à dextris Dei.* Præterea apud Paulum est frequẽs eius mentio, ad Ephes. 1. 2. & 4. ad Colos. 3. ad Heb. 4. & 9. Quæ oĩa in proprio sensu esse intelligenda, præter auctoritatem Ecclesiæ, & Sanctorum constat ex generali regula scripturæ, quòd propriè sit intelligenda, vbi circunstãtia loci metaphorã non declarat, illam ve requirit, ne aliquid absurdũ sequatur: neutrũ autẽ in præsenti occurrit. Quin potius cum sermo scripturæ sit historicus, nõ põt, integra seruata eius veritate ad metaphoras traduci. Nam, cum Luc. ait: *Videntibus illis eleuatus est, & nubes suscepit eum ab oculis eorum*, vt vera sit historia, necessariò fatendũ est, Apostolos oculis corporeis vidisse Christũ ascẽdentem, donec eum interposita nubes illis occultauit. Itẽ cũ ait: *Ferebatur in cœlum*, non est locus tropis, & metaphoris. Nã si licet exponere *ferebatur*, i. apparebat ferri, quamuis non verè moueretur: eodem modo, cum dr̃ surrexisse, comedisse, &c. poterunt oĩa per solam apparentiam explicari. Deniq; hoc amplius patebit ex sequentib. cũ dicemus quis sit locus, in quem Christus ascendit. Secundò põt ex ueteri testamento probari conclusio, præsertim ex Psalmis. Nam, in 67. dr̃: *Cantate Deo, psalmum dicite nomini eius, iter facite ei qui ascendit super occasum, Dominus nomen illi*: & infrà: *Ascendisti in altum, cepisti captiuitatem, accepisti dona in hominibus*, & inferius: *Psallite Deo, qui ascendit super cælos cælorum ad Orientem.* Quamquam. n. dubitari põt, an hic Psalmus de Christo sit ad alteram intelligendus, nec ne. & an prima, & ultima uerba rectè accommodent ad hoc mysterium: tñ de illis, *Ascendisti in altum*, &c. certum est, ex intentione Spiritus sancti in aliquo sensu de Christo esse dicta. Nam, Paul. ad Ephes. 4. ea de Christi ascensione interpretatur. Quod uerò, ubi Psalmista habet, *Accepisti dona in hominibus*, Paulus elegit, *Dedit dona hominibus*, non refert. Quia non sunt contraria, sed Paulus explicuit aliquid, quod Psaltes tacuerat,

In cælum post resurrectionẽ verè, ac propriè Xps ascendit. Symbol.

Marc. 16. Luc. 24.

Act. 1.

Psal. 67. Testimonij Expositio.

tacuerat. Vterq; enim dicit dona data esse hominibus: tamen, quia sunt data propter Christũ, meritò dicit David, data esse Christo, nõ in ipso, sed in hominibus. Paulus verò explicuit, hæc dona ita data esse hominibus, propter Christũ, vt etiã ipse Christus ea donet. Sic ferè interpretatur August. Aliter Hieronymus super ad Ephes. dicit Psalmistã vsum esse verbo *accipiendi*, quia prædicebat rem futurã: Apostolum verò verbo *dandi*, quia narrabat, rẽ factam. Antequam enim Christus distribueret hæc dona, potest dici potius accepisse, quàm dedisse, quia solum acquirebat ius dandi: postquàm verò illa distribuit, propriã dicitur dedisse. Aliter Theodoretus in dictum Psalmum, *Vtraque*, inquit, *acciderũt* (scilicet accipere, & dare) *quandoquidem, qui accepit, ad accipiẽtibus fidem, largiatur gratiam.* Itaque Deus, vel Christus dicatur *accipere dona in hominibus*, in quãtum accipit, vt homines in eum credãt, eum ament, ac venerentur: tñ hoc, quod accipit, ipse donat. Quia nemo potest credere in Christũ, nisi dono Christi, ipse ergo & dat, & accipit dona, quia & dat gratiam, & quod dat, in gloriam, & honoré eius credit. Et ita hoc loco prædicta est, & ascensio Christi, & charismatum Spiritus sancti donatio: atque vtrumque colligunt ex hoc loco Patres, tum, qui Epistolam ad Ephes. tùm, qui Psa 67. exposuit: Et Tertull. lib. 5. contra Marcion. c. 8. Prosper. lib. 2. de promiss. Dei c. 31. Ruffinus in expos. Symboli, & alij passim. Præterea, adduci possunt verba illa Ps. 46. *Ascẽdit Deus in iubilatione. & Dominus in voce tubæ*, & Psal. 8. *Exaltata est magnificentia sua super cœlos Deus.* & alia, quæ à Prospero suprà, & Cyrillo Ierosol. cat. 14. & alijs citantur, in sensu mystico potius, quam in literali. Rursus ex Micheæ 2. affert D. Thomas verba illa, *Ascendit pandens iter ante eos*, vbi more prophetico præteritum pro futuro positum est, quod ibi ad literam sit sermo de Christo, constat ex Hieronymo, & eodem modo exposuisse antiquos Hebreos refert Galatin. lib. 8. de archanis cath. veritatis, c. 23. & patet tùm ex illis verbis antecedentibus, *In vnum conducam reliquias Israel*, tùm ex alijs subsequentibus, *transibit Rex eorum coram eis*. Dr aũt Christus ascendere *pandens iter* hominibus, quia ipse primus aperuit vitam, & ianuam regni, quæ antea hominibus clausa fuerat. Et ita ét de hoc mysterio exponuntur à Patribus illa verba Ps. 23. *Attollite portas Principes vestras, & eleuamini portæ æternales; & introibit Rex gloriæ*, vt latè discurrit, Gregor. Nyssen. orat. de Ascensione. Ad idem quoque mysterium accommodant verba Isa. c. 63. *Quis est iste, qui venit de Edon, tinctis vestibus de Bosra.* Quæ interpretans Cyrillus in Exegesi ad Achatium, (inquit) *Vnigenitus Dei, vna cum carne sibi vnita rediit, eratque nouum hoc in cœlis spectaculum Obstupuit enim sanctorum Angelorum multitudo, cum Regem gloriæ, exercituumque Dominum in forma humana cerneret. Aiebat enim, Quis est iste, qui venit ad Edon, idest, ex terra.* Cui interpretationi quadrat Prophetæ responsio, *Iste formosus in stola sua gradiens in multitudine fortitudinis suæ.* Eodéq; modo exposuit Origenes cõiungẽs hunc locũ cum alio citato ex Psal. 23. to. 9. in Ioan. & Ambr. lib. de institut. Virginis c. 5. & lib. de iis, qui initiantur mysterijs c. 7. & Aug. serm. 5. de Resur. [Viderunt, inquit, Cęlites cuncti speciosum vulneribus Christũ, spolia è castris tyrannicis reportanté, & admirantes fulgentia diuinæ virtutis vexilla, talibus concrepant hymnis, deducuntq; lætantes. Quis est iste Rex gloriæ?] Denique eodé modo exponunt vtrumque locum Dionys. 7. c. Cęlest. Hierar. Iustin. dialog. cum Triphone, Cyr. Alexan. 12. in Ioan. cap. 57. & super Isaiam, vbi etiam Hieronymus.

Tertiò, possumus rationem adiungere. Quia cę-

A lum est locus, quem Deus, sanctis, ac beatis hominibus præparauit, & ideò singulariter dicitur *sedes Dei*, quia ibi singulariter se manifestat, ac regnat: iuxta illud Psa. 102. *Dominus in cœlo parauit sedem suã.* Et quod sit sermo de cęlo corporeo, quòd extremè distat à terra, patet ex illa vsitata antithesi Scripturæ Psal. 113. *Cęlum cęli Domino, terram autem dedit filijs hominum.* Isa. 66. *Cælum mihi sedes est: terra autem scabellum pedum meorum.* Idem ferè Mat. 5. & 6. ergo hic locus maximè debebatur Christo in glorioso corpore suscitato. Tùm, quia perfectior est in beatitudine, quam reliqui Sancti. Tùm etiam, quia nos ibi sumus futuri, vbi ipse fuerit, iuxta illud, *Vbi sum ego, illic & minister meus erit*, & ideò aie- Ioan. 12.
bat ipse, *Vado parare vobis locum, & iterum veniã;* Ioan. 14.
& accipiam vos ad meipsum, vt vbi ego sum, & vos sitis. Si autem Christus corpore, & animo gloriosus futurus erat in cœlo, oportuit, vt illuc ascenderet. Quia secundum humanam naturam antea nõ B erat ibi, cum non esset vbique: sed in proprio loco, in quo circumscribebatur, vt ostendimus in priori tomo. Vndè, Ruffinus in expositiòne Symboli, *Ascendit*, inquit, *in cœlum, non, vbi Verbum Deus, antea non fuerat: sed vbi Verbum caro factum, antea non sederat.* Et Leo Papa ser. 2. de Ascens. *Ineffabili*, inquit, *modo per ascensionem capit esse diuinitate præsentior, qui factus est humanitate longinquior.* Et Virgilius lib. 1. cont. Euthy. *Per formam serui, quàm abstulerit nobis in cœlum, absens est nobis, per formam Dei, quia a nobis non recessit, præsens est nobis.* Ex quibus constat, licèt per communicationẽ idiomatum Deus propriè dicatur ascendisse: motũ tamen ascensionis non in diuinitate, sed in humanitate tantum fuisse, atque adeò non ascendisse Christum, vt Deum propriè loquendo: sed vt hominem, sicut in art. 2. explicatum est.

Secundò dicendum est, Christum dominũ per successiuum motum in cœlum ascendisse. Hęc con- C clusio partim est certa, partim in opinionem cadit; Quòd enim in principio, quando à terra attolli cæpit ex monte Oliueti paulatim, & successiuo motu ascenderit, apertè colligitur ex illis verbis, *Videntibus illis eleuatus est.* Act. 1. Non enim poterat videri ascendens, nisi paulatim, & visibiliter moueretur. Idem significat Lucas verbis illis *recessit ab eis, & ferebatur in cęlum.* Lucæ 24. Vnde, colligitur durasse huiusmodi motum Christi ascendentis, donec nubes suscepit, seu occultauit eum ab oculis discipulorũ, quia ad id vsque temporis visus est à discipulis ascendens, Et hactenus nulla est controuersia inter Catholicos. De reliqua verò parte motus dissentiunt. Quidam enim dicunt, ab eo spatio, in quo nubes Christum occultauit, non ascendisse amplius motu continuo: sed vna mutatione subita, ac instantanea trãsiliisse ad vltimum vsque terminum, in quo sessurus erat, absque transitu per medium. Ita opinatur Abulens. Paradox. 5. cap. 13. & Durand. sub distin- D ctione affirmat, vel hoc modo fuisse motum, vel cœlum fuisse diuisum, vt ascenderet. Qui eo innititur fundamento (vt supra vidimus) quòd duo corpora non possint simul esse in eodem loco se penetrando. Quod omninò falsum esse demonstrauimus. Quare (si Abulensis sentẽtia in eo fundetur, quasi impossibile sit, aliter Christum ascendisse sine diuisione cœlorum) eodem modo falsa est, & improbabilis. Si verò solum fundetur in congruentia quadam, quia Christus ad ascendendum non indigebat illa motus successione, ideoque in principio ascensionis illa solum propter homines fit vsus, vt ab eis cerni posset, post verò cessante hoc fine, non oportuerit amplius ita moueri, hoc (inquam) sensu sententia hæc est vtcunque tolerabilis. Nihilominus tamẽ multò probabilius est, Christum eodem genere motus ascendisse, transeunde

per

per omnia corpora intermedia. Quæ est sententia communiter Theologorum in 3.d.22. D. Thom. q.3.art.2.q.2.Richard.artic. 5.q.1.Alex.Alen.3.p.q. 23.memb.3. Verum est, aliquos ex prædictis auctoribus niti fundamento extremè contrario, scilicet, quòd sit impossibile corpus mutare locum in instanti, & transire ab extremo in extremum sine existentia in medio. Quibus videtur fauere D Thom. hic art.3.ad 3.Superius tamen in agendo de dotib. corporis gloriosi ostendimus hoc non esse impossibile. Quòd ergo non ita factum fuerit, non potest demonstrari, sed solum congruentia aliqua fieri verisimile, tum quia magis decere videtur maiestatem Christi, vt paulatim suum ascensionem prosequeretur, sicut eam inchoauerat, tùm etiam quia oportuit, eum per omnes cœlos transire, vt tanquam supremus Dominus possessionem omnium acciperet, & quodammodo sua præsentia sanctificaret.

Obiectio. Dices (hoc etiam interrogat huius temporis hæretici) si Christus ita visibiliter ascendit penetrando cœlos, cur Apostoli non sunt permissi id suis oculis videre, vt possent esse tanti mysterij testes oculati? Rndetur, quia non potest illuc pertingere naturali virtute oculus humanus, neq; oportebat, nouo miraculo, & inusitato id fieri, vt fides maiorem locum haberet, ad quam sufficiebat, & prædictio, ipsius Christi, & testimonium Angelorum dicentium, *Hic Iesus, qui assumptus est a vobis in cœlum sic veniet*, Act. 1. Vt enim mysterium supernaturale fieret credibilius, oportuit illud conspicere in principio: quia naturaliter conspici poterat: non tñ oportuit consummationem eius, secundum quã humani aspectus vim superabat, in sese conspici, ac videri. Sicut non est visa incarnatio, nec resurrectio. Loquitur de hac re eleganter Chrysostom. hom. de ascens. tom.3.

Tertiò dicendum est, Christum ascendisse vsq; ad cœlum supremum. Hęc conclusio absolutè sumpta est certa. Primò, ex modo loquendi scripturæ ad Hebr.4. *Habentes Pontificem, qui penetrauit cœlos*, id est, pertransijt omnes cœlos. Nàm illa indefinita pro vniuersali posita est, & ideò ca. 7. dicitur, *Christus excelsior cęlis factus*, & clarius ad Ephe. 4. *Ascendit*, inquit Paulus, *super omnes cęlos*. Et ita interpretari vf verba Ps. 67. *Ascendisti in altum*, id est, in fastigium, seu in sublimem locum. Hanc. n. vim habet vox Gręca ὕψος, quę *fastigium*, seu *sublimitatem* significat, & ita etiã vertit Tertull. lib. 5. in Marcionem, c.8. Secũdò, quia supremum illud cœlum est sedes Beatorum, & ipsius Dei thronus, quatenus in eo loco sese singulariter manifestat, vt colligitur ex antithesi scripturę supra citata, *Cęlum mihi sedes est, terra aũt scabellum pedum meorũ*. Isa. 66. Act. 7. ergo in eundem locum Christus ascendit. Tertiò est coniectura. Quia non est verisimile, Christum quieuisse in aliqua sphera cęlesti earum, quæ continuo motu agitantur: sed in aliquo quieto cœlo, & immobili: hoc autem est supremum, quod vocamus Empyreum.

Duobus autem modis intelligi potest, Christum quieuisse in illo cœlo. Primò, vt totum eius corpus manserit intrà cœlum, vel penetratiuè, vel circumdatum superficie cęli, sicut nos sumus modo in aere. Secundò, vt totum Christi corpus sit supra conuexam superficiem illius Duran. in 3.d.22.q.8. primò probat, vtrumq; modum esse possibilem, quod tam est per se notum, vt nulla indigeat probatione. Deinde eligit priorem, vt magis congruentem, affert tñ rõnem valdè infirmam, s. quia si totũ Christi corpus esset supra cõuexum cęli, neq; se ipsum, neq; alia videre posset. Hæc enim illatio nullius est momenti. Supra. n. declarauimus quomodo Beati possint vti aspectu etiam extra conuexum cœli. Potest verò hęc opinio tribui D. Thom. in 3.d.22.q.3. art. 3.q.1.ad 1. vbi apertè docet, non dici Christum ascendisse super cœlos, quia extra cœlum Empyreum sit: sed quia in altissimam partem illius cœli ascenderit. Hoc & sequitur est Syluest. in Rosa aurea agens de Ascẽsione. Nihilominus verisimilior est sententia, quam hic tenet Caiet. & Ferrar. 4. contra Gent. c. 87. Paludan. in 3. d. 22. q. 5. & reliqui discipuli D. Tho. Et est hæc opinio magis consentanea D. Th. hic, vt vidimus in commentario, & idẽ sentit 4. cont. Gent. c. 87. & 88. quodlib. 6. art. 3. Vnde, vel retractauit sentẽtiam, quam in tertio docuerat, vel exponendus est, ibi tantum negasse Christũ esse extra cœlum, ita vt nullo modo cœlum tangat. Vndè, quod ait. *In altissimam partem cęli Empyrei ascendisse*, intelligi potest, q̃ suis pedibus tãgit, & calcat supremam partem cœli. Est præterea hæc sententia consentanea modo loquendi scripturæ. *Nam penetrare calos, & ascendere super omnes calos*, hoc propriè significat. Vnde Chrys. hom. 11. in ad Ephes. *Ascendit*, inquit, *super omnes cęlos, vltra quos, nihil est aliud: hoc, videlicet est potentia, & dominationis ipsius*. Idem Theoph. ibi, & Oecumen. Quare piè exponenda sunt verba, quæ super hunc locum. Hier. scripsit, *Nunquid corporaliter omnes cęlos, & vniuersas sublimitates, & cęlorum circulos (quos philosophi spheras vocant) transiens, atque transcendens stetit in summo cęli fornice, & (vt ipso verbo vtar) absidet? An certè omnia corporalia contemnens, atque despiciens, & ęterna contemplans super calos stetit super inuisibilia stetisse credẽdus est? quod ego melius puto*. Hoc. n. ita intelligendum est, vt non excludatur prior sensus, qui proprius est, & literalis: sed vtumq; verum esse credatur. Quo dixit ibi Ansel. *Ascendit non solum super omnes calos materiales, sed & super omnes calestium virtutum ordines super aus loco, & dignitate omnem creaturã*. Et hæc est vnica ratio, & congruentia huius sniæ, quam in commentario latius explicui. Hanc verò disputationem Augus. verbis concludamus, qui in lib. de fide, & Symbolõ cap. 6. sic inquit, *Credimus in calum ascendisse: sed vbi, & quomodo sit in calo corpus Dominicum, curiosissimum, & superuacaneum est quarere, tantummodo in cęlo esse credendũ est. Non enim est fragilitatis nostrę, calorum secreta discutere; sed est nostrę fidei de Dominici corporis dignitate sublimia, & honesta sapere*.

Christus supra conuexã empyrei cœli superficiẽ ascendit.

Ex fundamentis hæreticorum solum illud testimonium Ioan. 3. *Nemo ascendit in calum, nisi qui descendit de cęlo*, indiget aliqua expositione (cętera enim nullam habent difficultatem.) Ad illud ergo testimonium in primis df, ibi non esse sermonem de corporali Christi ascensione, quia ibi verbum, *ascendit*, non est præsentis temporis, sed præteriti, Christus aũt nondum tunc ascenderat corporaliter. Vnde necesse est, intelligi aũt de spirituali ascẽsione per gloriam aiæ, aut (q̃d frequentius est apud Patres) de præsentia diuinitatis, per quam oĩa replebat, & oĩa intuebatur. Quare (si attentè legatur) nõ dicit Christus, se tunc ascendisse in cęlum: sed existere in cęlo. Vnde ex hoc loco colligunt Patres immensitatem, & diuinitatem Christi, tã exponentes hunc locum, quam locum ad Ephes. 4. & præterea Hilarius, 10. de Trinitate, & Nazian. Ora. 51. At verò quãquàm hęc rñsio satisfaciat huic testimonio: tñ quia Paul. ad Ephes. 4. agens de corporali ascensione Christi eodem modo dicit, *Qui ascendit, ipse est, qui descendit*, ideo dicendum est secundò cum Theodor. ad Ephes. 4. non alium descendisse, & aliter ascendisse. Cum descendisset, n. incorporeus, ascendit corporeus. Quod rectè declarat August. dicto libro de sgone. Christiano cap. 25. Quia ascendere est personæ, non naturæ, nisi inquantum est in persona. Eadem persona Christi descendit, & ascendit: descendit autem cum non haberet corpus:

Testimonij Ioan. 3 Expositio.

pus: ascendit autẽ corpore indnta. Qua pp non est necesse ascensum, & desceosum æquè propriè intelligi, sed iuxtà capacitatem, & statum persoæ, cui attribuuntur. Addo verò, Paulum non loqui tm̃ de descensu per incarnatiooem: sed de descensu ad inferos, qui etiam fuit uerus, ac proprius per localem motum, quamuis, quia descendit in sola anima, descensua ille fuit per motum accommodatũ spiritui. Ascensus verò, cum fuerit in corpore factus, etiam est per motum corpori accommodatum.

Hic vero inquiri solet, quõ corpus terrenum, & graue potuerit ad cœlestia ascẽdere, & vtrũ motus ille fuerit violentus, an naturalis. Sed hęc explicata à nobis sunt, cum de dotib. corporis gloriosi ageremus. Vbi ostendimus corpori in tali statu glorię cõstituto connaturalem esse humõi motum: ideoq; respectu ipsius naturę corporis non posse huiusmodi motum dici uiolentum, sed supernaturalem.

Dubium.

Respõsio.

SECTIO II.

Quibus circunstantijs facta sit Christi ascensio.

DE mysterio ascensionis (qđ attinet ad naturam, & essentiã eius explicãdam) nihil aliud dicendum occurrit præter id, qđ superiori sectione tractatum est. Rursus oẽs causę eius ẽt sunt in superioribus expositæ. Nàm, de finali diximus in cõmentario art. 1. explicando rõnes, ob quas fuit conueniens, Christum ascendere: de efficienti in art. 3. & cum de dote agilitatis ageremus. Et de ea re frequenter dixerunt Patres agẽtes de ascensione Christi constituentes differentiã inter raptum Henoch, & Eliæ, ꝙ ij aliena virtute in cęlũ aereum rapti sint: Christus verò usq; in æthereũ propria virtute ascẽderit. Specialiter videri pñt Greg. hom. 29. in Euangelia Chrys. hom. de ascensione, & Cyril. Ierosol. cat. 14. Alia uerò causarũ genera non habent in præsenti locũ. Nam, præter ipsum Christi corpus, quod erat subiectum, & motum, qui ipsum afficiebat, nõ potest hic aliud genus causæ materialis, aut formalis excogitari. Prætetea de effectib. ascensionis nihil dicendum occurrit. Quia quę diximus de resurrectione, ad ascensionem accommodari possunt. Est enim ferè eadem ratio, & nulla specialis difficultas in his occurrit. Reliquum ergo est, vt de circumstantijs ascensionis pauca dicamus, & explicemus ea, quę ab Euangelistis breuiter perstringuntur. Sunt aũt quatuor, quæ ab eis insinuantur, s. vbi, quando, quomodo, & quo comitatu ascenderit.

Ascensionis locus. Lucæ 24. Act. 1.

Primò igitur de loco, ex quo Christus ascendit, Lucas in Euangelio c. 24. habet hæc verba, *Eduxit aũt eos foras in Bethaniam, & eleuatis manibus suis benedixit eis, & factum est, dum benediceret illis, recessit ab eis, et ferebatur in cęlum*. In actis verò c. 1. magis explicat, quis fuerint ille locus quo Christus discipulos eduxit, vt inde ascẽderet, dicẽs fuisse montem Oliueti, distautẽ ab Ierosolymis *itinere Sabbathi*, i. ꝙ iusta traditiones Hębreorum in die Sabbathi agere licebat: illud aũt erat spatiũ bis mille pedẽ (vt Hier. refert epist. 151. ad Algasiã q. 10. & 30 (seu mille passuũ, ut ait Beda, q. 1. in Acta, & in cõmen. Act. 1. Lib. aũt 6. super Lucã c. vlt. dicit, Bethaniam positã fuisse in latere mõtis Oliueti, & distasse a Ierosolyma, quasi stadijs quindecim, vt dicit Ioan. 11. quæ faciunt ferè bis mille passus. Vnde fit, ꝙ Lucas ait, *Eduxit eos in Bethaniam*, posse intelligi, non ꝙ duxerint eos vsq; ad ipsum oppidum: sed uersus illud, & per uiam, fortasse, quæ ad illud tendebat, usq; ad illũ locũ montis Oliueti, ex quo ascensurus erat in cęlum: quiq; vł fuisse in medio itinere inter Ierusalem, & Bethaniã, & fortasse, ille locus constitutus erat intra fines Bethaniæ. Vel certè (qđ probabilius est, & magis consentaneum textui)

A duxit eos usque ad ipsam Bethaniam, fortasse, ut familiarem amorem erga Magdalenam, eiusq; fratres ostenderet: indè verò recessit in montem, vnde acensurus erat. Cur autem eum locum elegerit, facilè est, rationes mysticas excogitare, & in Beda supra, legi possunt. Literalis enim sufficiens est noluotas facientis, & quia, fortasse, pro temporis, ac personarum oportunitate ille locus erat commodissimus. De quo, & de templo ibi ædificatio, & de signis, seu uestigijs Christi, quæ in eo sunt mirabiliter conseruata, legi potest Beda de locis sanctis c. 7. Est autem uerisimile ex eo loco, ex quo Christus cœpit ascendere, uia recta in cœlum conscendisse, quamdiu ab Apostolis uisus fuit: an uerò postea eodem modo recta uia incesserit, vsque ad cœlũ empyteum, atque adeò, an quieuerit in loco cœlesti, qui è regione respondet terrestri loco, unde discessit, incertũ est, & nimis curiosum esset illud inquirere, ut supra ex Augustino referebamus.

B Secundò, de circunstantia temporis vnum est certum, scilicet, quadragesimo die post resurrectionem suam Christum ascendisse, ut constat ex illis uerbis Actorum 1. *Per dies quadraginta apparens eis*. Cur autem tot diebus Christus distulerit ascensionem suam, dictum est in superioribus, nimirũ, ut illis diebus resurrectionis suæ ueritatem ostenderet, & de regno Dei discipulos instrueret. Ecclesiamque suam perfectè fundaret, ut fecisse legimus apud Euangelistas præsertim Ioaonem, & Lucam Actor. 1. Et rectè esplicant Leo Papa sermo. 1. de Ascens. & Cyprian. sermon. item de ascensione. Quoniam uerò ad eos fines non erat necessarius præcisè numerus quadraginta dierum (poterat enim Christus & pluribus, & paucioribus ea omnia perficere) ideò sancti Patres, in hoc dierum numero mysticas rationes excogitant, quas breuiter attingit Beda in comment. Actor. 1. Alex. Alens. 3. par. quæst. 23. M. 5. Addendum uerò est, hos dies

C ita esse numerandos, ut & dies ipse resurrectionis, & dies ascensionis illis comprehendãtur. Nã, constat ex Euangelio, tam in die resurrectionis, quàm ascensionis Christum discipulis apparuisse. Ergo, si tantum per quadraginta dies apparuit, necesse est, ut quadragesimo die à resurrectiooe facta fuerit ascensio, utrumque extremum coocludendo. Vndè, fit vlterius, hunc diem ascensionis fuisse feriam quintam hebdomadæ. Ostensum enim supra est, Christum resurrexisse die Dominica: computando autem quadraginta dies à die Dominica necessariò sequitur, ut quadragesimus sit dies Iouis. Et hæc omnia confirmat Ecclesiastica traditio, & festiuitas, quæ in memoriam huius mysterij eo die semper fuit in Ecclesia solenniter celebrata, ut constat ex Clemente Papa lib. 5. constitutionum cap. 18. aliàs 20. ubi refert Apostolorũ constitutionẽ. *Numeratis quadraginta diebus a primo Dominice die celebrate diem festum Assumptionis*

D *Domini, que die absoluta omni dispensatione ascẽdit ad Deum Patrem suum.*

De hora uerò illius diei, in qua Christus ascendit, uix aliquid inuenio a scriptoribus dictum, neque ex Scriptura aliud colligi potest, quàm quod, postquàm illa die Christus cum discipulis comedit, eduxit eos in Bethaniam, & indè assumptus est. Quod patet ex uerbis illis Actor. 1. *Conuescens precepit eis, &c.* & infrà, *cum hec dixisset, eleuatus est*. Quamquam enim nonnulli cum Erasmo, Caietano, & alijs, existiment hoc loco non esse legendum *conuescens* sed *conuersans*, eo quod uerbũ Græcum συναλίζω, non significat comedere, sed conuersari: nihilominus Latina lectio sine dubitatione retinenda est, cum in omnibus vulgatis codicibus sine ulla uarietate habeatur, & ita legant omnes Latini interpretes, Beda, Glossa, & posteriores

Tẽpus seu dies ascensionis Christi.

omnes

omnes, ac Hieron. Epist. 150. ad Hedibiam, q. 7. Et A participium Græcum respõdés huic latino, *συναλιζόμενος*, licèn propriè significet, *cõgregatus*; tamen interpres uel aliter legit, uel tacitè mentem Lucæ attigit. Nàm, hoc etiam posteriori modo interpretati sunt Chrysost. & alij Græci. Et potest confirmari ex Euangelio Marci cap. vltimo, ubi dicitur. *Nouissime recumbẽtibus vndecim Discipulis apparuisse illis Iesum*, & loquutum cum eis, finitoque colloquio assumptum esse in cœlum. Facta est ergo ascẽsio post sumptum cibum cum discipulis. Vnde fit uerisimile, pomeridiano tempore Christum ascendisse in cœlum, tùm, quia credendum est, non recubuisse multo tempore ante meridiem. Tùm etiam, quia (ut supra uidimus) post prandium, quod in cœnaculo factum fuit, eduxit eos usque ad montem Oliueti, in quo itinere, & in congregandis alijs discipulis tempus aliquod insumẽdũ erat. Est autem in multis locis consuetudo, hora diei duodecima, B usque ad primam post meridiem, publice, solennique orationi uacare in memoriam Dominicæ ascẽsionis. Quæ consuetudo indicare uidetur, fideles sentire ea hora Christum ascendisse. Sed quàm hoc certum sit, alijs iudicandum relinquo. Non est tamen hoc loco prætermittendum (quod Beda refert de locis sanctis cap. 7.) festiuitatem huius diei fuisse diuinis, ac cœlestibus prodigijs in eodem loco, ex quo Dominus ascendit decoratam. *Nam, in die, inquit, ascensionis Dominicæ per annos singules, missa peracta vali de flaminis procella de sursum uenire consueuit, & omnes, qui in Ecclesia fuerint, in terram prosternere. Tota ibi ea nocte lucernæ ardẽt, ut non illustrari tantum, sed & ardere mons, & supposita loca videantur*.

Ascensionis Christi hora.

Circa tertium de modo, quo Christus ascendit. Non agimus de modo proprio ipsius motus ascensionis (de hoc.n. iam diximus, quia magis pertinet ad substantiam, quam ad circunstantias mysterij) C est ergo sermo de modo, quo discipulis Vale dixit, & eorum sese oculis subduxit, eosque ad sua redire iussit. Quę omnia breuiter Lucas narrat c. 24. Euangelij, & Act. 1. & in primis dicit, antequam discederet, eleuatis manibus benedixisse eis, nimirum beatissimę Virgini, & Apostolis omnibus quorum expressam mẽtionem facit, & alijs discipulis, quos significat fuisse ferè centum uiginti. Totidem enim dicit fuisse congregatos in cœnaculo, qñ Petrus ad eos sermonem habuit. Vndè, omnes illi vñr vnà cũ Apostolis ibi perseuerasse usque ad Spiritus sancti aduentum: omnes ergo illi ad minimum adfuisse creduntur, quando Christus ab eis recessit, eisque inter alia dixit, *Vos autem sedete in ciuitate, donec induamini virtute ex alto*. Probabile etiam est, tũc fuisse factam illam apparitionem, in qua Paulus ait 1. Cor. 15. *Visum esse Christum a quingentis fratribus*, de qua re supra tractatum est. Quòd autem Christus ante discessum benedictionem suam impartitus sit, satis perspicuam, ac per se notam ratio- D nem habet. Illa enim benedictio nihil aliud fuit, quam multorum bonorũ deprecatio uerbis facta, ipsis audientibus. Primò, in amoris, ac beneuolentiæ signum. Secundò, ut reipsa ea bona discipulis conferret. Non enim poterat eius benedictio non esse efficax, cuius dicere, facere est. Tertiò, vt se se summum Ecclesiæ Pontificem, pastorem, ac superiorem ostenderet. Nam, ut ait Paulus ad Hebr. 7. *Qui minor est, a maiori benedicitur*. Illa uerò manuum eleuatio antiquum fuit signum, quo Patriarchæ, & Pontifices vti solebant, quando bona alijs imprecabantur, ut legimus Leuit. 9. & Genes. 48. fortalsè ad indicandum, non tàm terrestria, quàm cœlestia bona illis imprecari, uel Deum esse, à quo fructus benedictionis sperandus sit, & ad eum else cor eleuandum, ut benedictio sit efficas. Potest autem piè, & probabiliter credi, Christum non vtcunque manus eleuasse, sed in crucis signum, uel cancellatis manibus, sicut Iacob nepotibus benedixit Genes. 48. benedictionem in Christo futuram per signum crucis præsignificans (ut Tertul. notauit li. de baptismo ca. 8.) uel in crucis formam manus ad cœlum tollendo, sicut de Moyse legimus Exod. 17. Quam etiá fuisse figuram crucis, & efficaciæ eius, notant Greg. Nazianz. orat. 6. & alij quos in priori tomo retulimus. Vel certè in aere crucem describendo sicut nunc est in usu Ecclesiæ, quem ex Apostolica traditione manasse testatur Basilius libr. de Spiritusancto c. 37.

Ascensionis Christi modus.

Signũ benedictionis apud antiquos quale.

Secundò, ait Lucas facta benedictione Christũ fuisse eleuatum in cœlum, uidentibus omnibus. *Et nubes, inquit, suscepit eum ab oculis eorum*, quod mysterium ait Cyril. Alex. epist. ad Anastasium Alexandrinum, & alios patres monasticam vitam agẽtes, prædictum esse à Daniele quando uidit quasi filium hominis uenientem in nubibus cœli vsque ad antiquum dierum, eique datum esse honorem, & regnum: habetur hæc epistola in tomo 2. Concilij Ephe. appendice 1. c. 6. De hac verò nube quid fuerit, quodve ministerium tribuerit Christo, variè sentiunt scriptores. Abulensis parado. c. 8. & sequentibus sentit, hanc fuisse ueram nubem, vel ibi denuò genitam, uel aliundè adductam, & Christi pedibus suppositam, nõ ut corpus illius sustineret, uel sursum duceret, (nã propria ipse uel uirtute sua, uel angelorum ministerio eam attollebat secum) sed propter ornatum quendam, vt ad modum throni, & sedis, illi famularetur. Hanc sñiam refert latè hoc loco Medina, & postea subdit has esse nugas, & fabulas: nullamque rationem, uel probationem adducens, affirmat illam nubem nihil aliud fuisse, quam splendorem quendam, quem corpus Iesu, cũ esset iam cœlo propinquius genuit, cuius similitudinẽ perspicimus in cęlo in ea, quæ vocatur *via lactea*, quod sumpsit ex Caiet. Acto. 1. Mihi tñ in primis videatur non esse, cur negemus, illam fuisse veram nubem. Nàm, scriptura non dicit fuisse *quasi nubem*, aut in nubis similitudinem, sed simpliciter *nubem* appellat. Ergo, cum sine ullo incommodo possit propriè, ac uerè intelligi, ita est scriptura exponẽda. Sic apertè exponit Chrys. hom. 2. in Acta, vbi dicit, *Hanc nubem fuisse cœli Symbolum, declarans, quod in ipso signo diuina potentia ascenderet, iuxta illud Psal. 130. Qui ponis nubem ascẽsum tuũ*. Beda ét super Acta similiter exponit. Deinde, non constat hanc nubem descendisse usque ad terram (sicut Abulensis dicit) & suppositam pedibus Christi vnà cum eo ascendisse per modum sedis gestatoriæ, hoc enim in scriptura fundamentum non habet. Nàm (vt recte Caie. notat) scriptura non dicit simpliciter, nubem suscepisse Christum. Sed suscepisse eum ab oculis intuentium. Vndè uerisimilius est, quamdiu Christus ascendens uideri uoluit, nullam nubem interiectam fuisse inter ipsum, & terram. Quia tunc potius impediret aspectum intuentium: postquàm uerò longius à terra distare cępit, nobis interiectu sese intuentium subtraxit oculis. Quæ perfectò, neq; cum illo ulterius ascendit, neque aliud ministerium exhibuit, quá vt Christi corpus ab aspectu discipulorum amoueret, & claritate sua, ac splendore maiestatem ascendentis indicaret.

Dan. 7.

Vera in ascẽsione Christi nubes apparuit.

Tertiò addit Lucas, cùm adhuc discipuli perseuerarent, intendentes oculos in cęlum, admonitos ab Angelis, ne vlterius præstolarentur oculis corporis Christum videre descendentẽ de cęlo, quo ascẽderat usq; ad iudicij diem, quando rediturus esset idẽ ipse, qui ascendit. Quæ Angelorũ apparitio facta est primò, vt q̃ discipuli oculis corporis videre non poterant, s. Christum in cęlum peruenientem, uerbis suis docerent, ac confirmarent. Secundò, vt

Apostolos

Apostolos consolarentur, eosque instruerent, vt fide potius, quam visu corporeo, Christum intuerentur, ac expectarent. Tertiò, vt significarent Christum ad immutabilem quendam statum & æternitatis consortium ascendisse. Hoc. n. est, quod aiunt. *Sic veniet, quemadmodum vidistis eum*, idest, in eadē gloria, & maiestate, & cum eadem aīa, & corpore, quæ nulla tēporis duratione alterari poterunt, aut mutari. Quæ verba ita ponderauit Ignatius Epist. 10. ad Smyrnēnses, Chrys. & Beda in Act. & Tertul. lib. de carne Christi, cap. 24. & lib. de Resur. carnis. cap. 51.

Christi in cęlū ascēdētis triūphus. Quarta, & vltima circumstantia proposita ad explicandū fuit, quo apparatu, seu comitatu Christus ascenderit. De qua re neq; Euangelistæ, neq; Lucas in Actib. quicquam scribūt: tñ ex Paul. ad Ephes. 4. colligit in primis ascendisse cū Christo oēs Iustos, & Sanctos, quos è Sinu Abrahæ eduxerat. Hic. n. est sensus illorū verborum. *Ascendens in altum captiuam duxit captiuitatem*, vt Sancti oēs (quos supra citauimus) exponūt. Vnde fit, si qui fortassè Iusti mortui fuerunt, & perfectè purgati illis quadraginta diebus, quibus Christus post resurrectionem suā in terris moratus est, ēt illos simul cum Christo ascendisse. Et rō est, quia sicut Christus fuit primus resurgentium ad vitam gloriosam, & immortalem, ita decuit, vt esset primus ascendentium ad locum cœlestem, & ideò nullus ante illū ascendit: ergo oportuit, vt cū illo ascenderent. Tū, quia ille est proprius locus Beatorum, & nulla iam inerat rō, cur ingressus in illum locum amplius differret: tùm etiam, propter ipsius Christi honorem, & gloriam, & ut in signū triumphi spolia secū transportaret. An uerò aliqui hoies cū illo ascēderint corpore, & aīa, aliqui affirmare non audent: quia Euāgelistæ non referunt, & quia aliàs, sicut discipuli oculis corporeis uiderunt Christū ascendentem; ita ēt uidissent alia corpora Sanctorum unà cum Christo ascendentium. Sed hæc rō nullius est momēti, tùm, quia non est necesse, ut oīa Euangelistæ scribant, tùm ēt, quia scribendo multa corpora Sancto: aū cum Christo surrexisse, hoc ēt in uirtute scripserunt. Vnde hoc pendet ex alia quæstione supra tractata, an ij Sancti resurrexerint ad vitam immortalem. Nā, si uerum est (qd ibi affirmauimus) hos. Sanctos resurrexisse in corporib. gloriosis, necessariò consequitur, ut corpore, & aīo cū Christo ascēderint. Neq; oportuit, ut discipuli eos uiderent ascēdentes, quia nec corpus gloriosum necessariò vē, neque illa manifestatio sensibilis ordinabatur ad confirmandā fidem de aliorū ascensione, sed solius Christi. Et hæc de hominibus. De angelico aūt ministerio, & comitatu, quis in scriptura nihil dictū sit: tñ non est dubium quin oēs Angelorum ordines descenderint, ut Christū ascēdentem comitarētur, eiq; gloriā, & honorem exhiberent, ut oēs Sācti Patres scribentes de hoc mysterio luculēter expromunt, accōmodantes illa verba Ps. *Attolite portas principes vestras* &c. & illa *Ascēdit Deus in iubilatione, & Dominus in uoce tubæ*, & alia similia. Et illi duo Angeli, qui post Christi ascensionē annunciarunt Apostolis, esse iam eum in cœlum assumptum, sufficiens signum exhibuerunt, Christo ascendenti affuisse Angelos ministrantes, & ex illis uerbis, quæ dixerunt, *sic veniet, &c.* colligi etiā potest, quod sicut descendet in gloria, & maiestate, conserta Angelorum præeuntium stipante caterua, ità etiam ascendit.

Aliqui sāctorum in corporib' gloriosis cum Christo in cęlū ascēdunt.

Psal. 23.
Psal. 46.

SECTIO III.

Vtrum Christus per ascensionem suam consequutus sit, vt sedeat ad dexteram Patris.

De termino proprio, & quasi intrinseco ascensionis Christi, dictum est in superioribus ex-

A plicando ipsum mysterium. Est enim ascensio localis motus, qui ad locum aliquem terminatur, quē nūc uocamus terminum intrinsecum talis motus, siue sit sermo de ipso ubi intrinseco, siue de corpore circundāte locatum, de quibus satis dictum est. Superest ergo, vt dicamus de alio termino quasi metaphorico, & extrinseco, qui nomine *sessionis ad dexteram Patris*, in Scriptura sacra significatur. De quo uidendū est, primum quid sit, deinde, quo Christus ascendendo hanc sessionem adeptus sit.

Principio supponēdum est, articulum fidei esse, Christum post ascensionem suam sedere ad dexteram Patris. Ita enim traditur in Symbolis Apostolico, & Niceno, & Athanasij, & in nouo testamento Marc. vlt. *Assumptus est in cœlum, & sedet à dextris Dei*, & ad Heb. 1. *sedet ad dexteram maiestatis in excelsis*, & c. 8. *Talem habemus Pontificem, qui consedit in dextera sedis magnitudinis in excelsis*. & c. 10. *Hic autem unam pro peccatis offerens hostiam, in sempiternum sedet in dextera Dei, de catero expectans, donec ponantur inimici eius scabellum pedum eius*, & c. 12. *sustinuit crucem confusione, contempta, atq; in dextera Dei sedens*, & 1 Petri 3. *Per resurrectionem Iesu Christi, qui est in dextera Dei*. Et similia habentur ad Roma. 8. ad Ephes. 1. & ad Colos. 3. Quibus in locis dicitur Christus esse, uel constitutus esse ad dexteram Dei, & alia similia loca postea afferemus.

B

Secundò statuendū est, quod licet *sedere ad dexteram Dei* possit sub aliqua ratione cōuenire Verbo diuino in sola diuinitate subsistēti, ut postea explicabimus cū sanctis Patrib. & consequenter idē dici possit per cōicationem idiomatum de homine Christo, & hac rōne possit Christus dici post ascēsionem *sedere ad dexteram Dei*, quia existit, ac permanet verus, ac naturalis Dei filius, sicut dici potest post ascensionem suam eū oīa conseruare, regere, & gubernare, licet hæc, inquam, vera sint: tñ reuera non sufficiunt ad oīa Scripturæ loca explicāda, sed oportet ēt, ut de Christo homine, ut sic, uerum sit post ascensionem sedere ad dexterā Dei, ita ut hæc sessio conueniat illi in humanitate, & non tantū in diuinitate: sicut resurgere, & ascendere competunt illi in humanitate; atq; adeo, ut non solum uerū sit, Christum hoīem, sed ēt inquantum hoīem, specificatiuè saltem *sedere ad dexteram Dei*. Hoc apertè colligitur ex adductis testimonijs Scripturæ. Primò, quia cum duo illa coniunguntur, *ascendit*, & *sedit*, satis significatur secundum eam naturam sedere, secundum quam ascendit. Deinde, quia Paul. ad Ephes. 1. sic inquit, *secundum operationem potentia virtutis eius quam operatus est in Christo, suscitans illum à mortuis, & cōstituens ad dexteram suā in cœlestibus*. Igitur sedere Christum ad dexteram Dei fuit opus omnipotentiæ diuinæ in tpe factum: ergo necesse est, ut factum sit in humanitate. Hoc etiam confirmatur ex loco illo Psal. 109. *Dixit Dominus Domino meo, sede à dextris meis*. Nam ibi esse sermonem de Christo, ipsemmet exposuit Matt. 22. & Marc. 12. & Lucæ 20. & Paul. ad Hebr. 1. & 10. Quòd autem sit sermo de Christo, ut homine, testantur Ambr. lib. 2. de fide c. 4. & Aug. lib. contra sermo. Arriano. c. 25. Et Athan. lib. de salutari Christi aduentu, Hieron. & Theo. in illum Psal. latē, atque eleganter Chrys. serm. de Ascensione. Ruffin. in expositione Symbol. qui ad hoc ponderat uerba Christi. *Si filius eius est, quomodo uocat eum Dominum?* Est enim Christus filius Dauid, secūdum humanitatem. Constat item ex Paulo dicente, *In sempiternū sedet in dextera Dei de catero expectās, &c.* Expectat enim secundum humanitatem, & secundum eandem ergo sedet ad dexteram Dei, sicut etiam secundum illam est summus Pontifex, qui penetrauit cœlos, atque ita exposuit Tertull. cōtra

C

Christus post ascensionē suā sedet ad dexteram Patris. Marc. 16.

D

Christ' & inquantū homo sedet ad dexterā Dei

Prax. cap. 3. Theodor. in Epist. ad Hebr. Ex ex sequenti propositione constabit, hanc esse communem Patrum sententiam.

Dextera Dei quid sit.

Tertiò explicandum est, quid nomine *dexteræ Dei* intelligatur. Non enim defuerunt hæretici, qui Deum corporeum esse existimantes, dicerent *dexteram* hoc loco significare, corporis Dei partem, ad quam Christus corporaliter sedit. Sed, quia hæc hæresis supponit aliam rationi et naturali repugnantem, manifestissimũ fuit semper apud Catholicos *dexteram Dei*, metaphoricè dici. Et illi quidem, qui Christo, vt Deo, hanc sessionem tribuunt, per eam metaphoram significari dicunt, diuinam omnipotentiam, seu maiestatem. Ita Athanas. Orat. 2. contra Arrian. circa finem, inquiens, *Quid significat sedere ad dexteram Patris, nisi germanitatem filij, ac deitatem Patris eandem quoque esse deitatẽ Filij.* Idem lib. de cõi essentia Patris, Filij, & Spiritus sancti. Et Damas. lib. 4. de fide c. 2. & Ambr. li. 2. de fide c. 4. & ad Ephe. 1. Vterq; Cyrillus, & Chrys. & alij Patres infrà citandi. Alij dicũt significare propriam, ac peculiarem dignitatem, quæ ratione hypostaticæ vnionis, Christo, ut homini conuenit, ratione cuius et ipsa humanitas coadoratur eadẽ adoratione, qua Deus colitur, ut exponit et Damas. citato loco, & indicat Leo Papa serm. 1. de Ascensione dicens, naturam humanam ascendisse in Christo supra oẽm altitudinem, *Neque vllis*, inquit, *sublimitatibus modum suæ prouectionis habitura, nisi æterni Patris recepta cõsessu, illius gloria sociaretur in throno, cuius natura copulabatur in filio.* Atque similia repetit ser. 2. & eundem sensum significat Cyrillus Alex. Epist. 1. ad Presbyteros, & Monachos solitariã uitam colentes, & apertissimè Chrysost. hom. 3. in Epist. ad Ephes. vbi tractans illa verba, *Et sedere eum fecit ad dexteram suam. Hoc*, inquit, *de eo, qui ex mortuis excitatus: de Verbo, si quidem nequaquam.* Et infrà *Reliquis, velut seruis, Dominus prælatus est, homini serua facta est vniuersa creata potestas propter inhabitationem Dei Verbi.* Et Theodoretus eodem modo exponens, inquit, *Clarum est, hæc omnia posuisse tanquam de homine, ea enim de causa etiã admiratione ductus est. Quod enim, qui Deus est, vnà cum Deo sedeat, & qui est filius, unà cum Patre regnet, non est admirabile, quòd autem sumpta ex nobis natura eiusdem honoris cum eo, qui sumpsit, sit particeps, hoc omne miraculum superat.* Et eandem expositionem habent Theophyl. Oecumen. & plura in sequentibus referemus. Atq; hæc procedunt de Christo ut homine, quem expositionẽ supra etiam probauimus. Iuxta quam etiã per *dexteram Dei* intelligere possumus statũ gloriæ, seu beatitudinem æternam, quæ Sãctis datur, sicut exposuit Aug. lib. de Agone Christiano ca. 26. & lib. de Essentia diuinitatis, & Isidor. lib. 1. de Diuinis Offic. de Ascensione Domini, uel singularẽ excellentiam eiusdem beatitudinis, & iudiciariam potestatem Christo homini collatam, ut idem August. exponit lib. de fide, & Symbol. cap. 7.

Quartò explicandum est, quid sit *sedere*. Et quia hoc propriè, & ad literam conuenire posset Christi corpori, ideò existimare quis posset, Christum post Ascensionẽ mansisse in cœlis sedentẽ propria sessione corporali. Cùm. n. hoc uerbũ possit ꝓpriè intelligi, nihil esse vr, cur per metaphoram explicetur. Præsertim cùm hoc modo optimè exponatur, quõ Christus post Ascensionẽ cõsequutus sit, ut sedeat ad dexteram Dei. Quia reuera consequutus est corporalem sessionem in loco cœlesti, & ibi fruitur potissimis bonis Dei. Et confirmari põt. Nàm Act. 7. Stephanus dixit, *Ecce uideo cęlos apertos, & Iesum stantem à dextris uirtutis Dei.* Quo loco multi Patres intelligunt uerbum illud *stantem* propriè, vt significat recto corpore stare. Ita Chrysost. homil. 18. in Acta, & alij Græci in eundem locum, & Beda, & Gregor. homil. 29. in Euangelia, & lib. 1. Reg. cap. 1. August. lib. quæst. noui, & veteris testa. quæst. 88. Ergo pari ratione, cum dicitur Christus *sedere in cęlo*, intelligendum erit propriè de sessione corporali. Neque enim contraria sunt. Potuit namque, qui semper sedet, tunc surgere, & stare, ut Stephanus sic eum uidens intelligeret, Christum sibi compati, & paratum esse ad sibi auxiliandum, sicut Gregorius interpretatus est, uel (vt Augustinus) *quia apparere uoluit, tanquam, qui causam diceret, & ad dexteram iudicis staret.* Quando enim sancti Patres huiusmodi mysticas, seu morales rationes reddunt, propter quas Christus stans à Stephano uisus est, non sentiunt, Stephanum non uidisse Christum uerè, ac propriè stantem. Alioqui non fuisset omninò uera, & realis illa uisio sensibilis, sed phãtastica, & apparens tantum: cùm tamen Stephanus non fuerit contentus affirmando, se uidere Christum, sed asserere etiam uoluerit modũ, seu situm corporis eius, quem uidebat, ut ostenderet, quàm apertè, & distinctè illum cerneret tamet si longissimè distantem, & quamuis ab alijs circunstantibus uideri non posset.

Christi sessio ad dexteram Patris nõ est corporalis, & propria sed metaphorica.

Nihilominus tamen nullus Sanctorum, aut catholicorum doctorum, ita interpretatur hoc uerbum *sedere*, de corporali sessione. Primum quidẽ, quia huiusmodi sessio nihil ad perfectionem, seu gloriam Christi pertinebat. Cum autem dicitur Christus *sedere ad dexteram Dei*, magna quædam dignitas significatur, & certum signum maiestatis eius. Deinde, quia, licèt, non sit certum, an Christus in cœlo corporaliter stet, aut sedeat, & vtrumque sit in eius potestate: tamen multò probabilius videtur ipsum stare: quia sedere per se non est tam connaturale homini, sed solum propter necessitatem, ut requiescat, & non defatigetur. At verò in cœlo nulla erit huiusmodi necessitas, cum immortalia, & gloriosa corpora laborem sentire non possint. Vnde, quod Paulus, ait Ephes. 2. *nos consessuros cum Christo in cælestibus*, non est uerisimile esse intelligendum de sessione corporali. Quia (vt dixi) magis naturale est homini stare, magisque ad omnes actiones perfecta corporis humani accommodatum. Neque huic ueritati repugnet; quin potius illam confirmat uisio Stephani Actor. 7. Nam, licèt, uerbum *standi* possit etiam metaphoricè exponi, uel lata significatione, ut idem sit, quod existere, seu præsentem adesse, ut Matthæus 16. *sunt de hic stantibus, qui non gustabunt mortem*, idest, ex ijs, qui præsentes adsunt: tamen melius intelligitur in propria, & rigorosa significatione propter testimonia Sanctorum, & rationem adductã Quia Stephanus re uera uidit Christum clerè, & distinctè, prout in cœlo existit, friuolum autem est, fingere Christum antea sedisse, tunc autem resurrexisse, vt à Stephano stare uideretur. Sit igitur certum, *sedere* hoc loco metaphoricè sumi.

Quid autem hac metaphora significetur, explicandum est. Et primum quidem si de Christo, ut Deo, hæc uerba interpretemur, & per *dexteram* intelligamus diuinam maiestatem, seu Patris æqualitatem *sedere* nihil aliud erit, quàm quietè, seu pacificè possidere eam dignitatem, seu simul cum Patre regnare, tanquam supremum regem, ac Dominum omnium. Additque Basilius libro de Spiritu sancto capite 6. *Per hunc consessum, naturam Dei solidam, ac immutabilem significari*, iuxtà illud Baruch. 3. *Et tu sedes in æternum.* Vnde Cyrillus Ierosolym. cath. 14. dicit, hanc dignitatem non conuenire Christo post aduentum in carne, *sed ante omnia sæcula. Quia vnigenitus filius Dei Patri a dextris semper assidebat.* Cui consentanea est uisio Isaiæ, *qui vidit Dominum sedentem super solium excelsum*,

celsum, & eleuatum. Quamquam enim de tota Trinitate possit intelligi: tamen de Christo specialiter exponitur Ioannis 12. Hoc etiam Cyrillus Alexãdrinus lib. 12. Thesauri, cap 7. dicit *sedere ad dexteram Patris* esse ita proprium Christi, vt nulli creaturæ conuenire possit. *Quia solus ille cum Patre simul regnat.* Et eandem interpretationem habet Chrysostomus homilia 2. ad Hebræos. Theophyl. Theodor. & Oecumen. ad Hebr. 1. Ac denique ferè omnes Sancti iuxtà hunc sensum ex hac sessione ad dexteram colligunt æqualitatem Filij cum Patre. [Matt. 22.] Quibus multum videtur fauere Paul. ad Hebræos 1. vbi probat Christum esse Deum, dicens: *Sedet ad dexteram maiestatis in excelsis,* & infrà, *Ad quem autem Angelorum dixit aliquãdo, sede à dextris meis?* Et Christus ipse ex eodem loco probauit suam diuinitatem. Verum est tamen, responderi posse, Christum non probare suam diuinitatem ex sessione, sed ex appellatione *Domini.* Vnde, inquit, *si ergo in spiritu Dauid vocat eum Dominũ, quomodo Filius eius est?* Et Paulus ad eandem *Domini,* seu *Filij* appellationem potissimum allusisse videtur. Sic enim ait, *sedet ad dexteram maiestatis in excelsis, tantò melior Angelis effectus, quãtò differentius præ illis nomen hæreditauit.* Nihilominus est hæc expositio valde probabilis, ita tamen vt alteram de Christo secundum humanitatem non excludat, (vt diximus,) non enim contrariæ sunt: sed ex vna alia facilè inferri potest, vt iam dicam.

Iuxta aliam ergo expositionem de Christo secũdum humanitatem varijs modis exponi potest, quid sit sedere ad dexteram Patris. Primò vt *sedere* nihil aliud sit, quàm habitare in gloria cœlesti. Ita videtur exponere Augustin. dicto libro de fide, & Symbolo, capite 7. & libro de Symbolo ad cathecumenos capite 7. Chrysost. homilia 1. de Symbolo. Vt enim idem Augustin. notauit lib. 3. quæstionum in Leuit. quæst. 24 solet in hac significatione verbum *sedendi* in Scriptura sumi Leuit. 8. *Ad ostium tabernaculi testimonij sedebitis septẽ diebus die, & nocte,* & 3. Regum. 2. *sedit Semei in Ierusalem annos tres.* Et huic expositioni fauet Paul. ad Ephes. 2. dicens, *Consedere nos fecit in cœlestibus.* Quàmquam enim in ipso Christo tanquàm in capite omnes *sedere* dicamur: tamen hinc rectè colligimus, nos non tantum per ipsum: sed etiam in proprijs personis cum ipso consessuros, sicut ibidẽ ait, *nos conuiuificasse, & conresuscitasse cũ Christo,* non solum quia vita, & resurrectio eius, quasi nostra existimetur, propter vnionem membrorum cum capite: sed etiam, quia in nobis ipsis participaturi sumus vitam, & resurrectionem eius. Ad eundem igitur modum nos *consedere fecit.* Nos autem non dicimur sessuri, nisi quia sumus in cœlesti patria habitaturi, ergo eodẽ modo dicitur sedere Christus. Hæc expositio nihil falsi dicit: videtur tamen non satis explicare totum id, quod in illo verbo, *sedet,* continetur. Addi ergo potest, illo verbo etiam significari Christum post multos labores, quos propter homines sustinuit, & perfectam nostræ salutis æconomiam, conquieuisse tandem in cœlesti patria paternis fruentem bonis. [Sedere Christum ad dexterã Patris quid sit.] Quomodo ipse dicit Lucæ 24. *Nonne oportuit pati Christum, & ita intrare in gloriam suam?* Ac de omnibus viuis membris eius dicitur, [Apoc. 14.] *Vt requiescant à laboribus suis.* Et hoc modo videtur hæc sessio Christi in Scriptura poni tanquàm vltimus terminus mortis, resurrectionis, atque omnium viarum eius. sic Paul. ad Romanos 8. *Christus Iesus, qui mortuus est, qui & resurrexit, qui est ad dexteram Dei,* & ad Ephes. 1. *suscitans illum à mortuis, & constituens ad dexteram suam,* & [Mar. 16.] Marc. vlt. *Assumptus est in Cœlũ, & sedet ad dexteram Dei.* Et hæc etiam expositio aliquid veri continet, aliquid verò amplius addendum est, quia verbum, *sedendi* (vt diximus) quandam excellentiam, & dignitatem significat.

Igitur *sedere* hic per metaphoram significat idẽ, quod regnare, seu præesse omnibus tanquam supremũ regem, ac iudicem, qui tanta dignitate præcellit, vel in eodem solio cum Deo sit, & eadẽ adoratione colatur. Hæc expositio colligitur ex omnibus Sanctis supra citatis. Et est vsitata hęc phrasis in Scriptura. [Sedere in scriptura quid.] 3. Regum. 1. *Salomon filius tuus regnabit post me, & ipse sedebit in solio meo,* & 1. Regum 2. *Suscitat de puluere egenum, & de stercore eleuat pauperem, vt sedeat cum principus, & solium gloria teneat.* Vnde, Paul. 1. ad Corint. 15. sic de Christo loquitur, *Oportet autem illum regnare, donec ponat omnes inimicos sub pedibus eius.* In quibus verbis alludit sine dubio ad verba Psalmi 109. *Donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum,* & loco verbi *sedendi,* quo Dauid vsus fuerat, Paulus, veluti metaphoram explicãs, *regnandi* verbũ vsurpauit. Et simili modo 2. ad Timoth. de omnibus electis loquens, inquit. *Ideo omnia sustineo propter electos, vt & ipsi salutem consequantur, quę est in Christo Iesu cum gloria cœlesti,* quam explicans subdit. *Fidelis sermo, nam si commortui sumus, & conuiuemus, si sustinebimus, & conregnabimus.* Quo vltimo verbo videtur explicare, quod ad Ephesios secundo, dixerat, *Consedere nos fecit in cœlestibus.* Prę terea, hæc metaphorica significatio optimè quadrat in verbum *sedendi,* quasi per antonomasiam dictum ad explicandam dignitatem. Nàm, iudicantis, præcipientis, ac dominantis est sedere, & alijs imperare. Vnde, quãdocunque dicitur visus Deus in Scriptura in maiestate sua, & tãquam supremus Dominus, dicitur apparere sedens, Isa. 6. *Vidi Dominum sedentem supra solium excelsum.* &c. & iuxtà eandem metaphoram, dicitur Deus *sedere super Cherubin;* Hanc denique interpretationem rectè attigit Origenes tractatu duodecimo in vigesimũ caput Mat. dicens *Vide ne fortè, quod dicitur, Christum restitui in regno suo, recipientem proprium principatum, hoc sit, sedere Christum in solio gloria suę.* Et infrà, *Intelligat ergo, qui potest eius sentiam quidem regni in hominibus Christum recepisse, & glorificatum esse ad gloriam, quam habuit, priusquam esset mundus.*

Quintò videndum, quomodo Christus per ascẽsionem suam cõsequutus sit, vt sedeat ad dexteram Patris. Videtur enim hoc ex dictis difficilè. Quoniam Christus per ascensionem, nec diuinitatem, nec gloriam humanitatis, neque regni maiestatem, & potentiam assequutus est. Vndè ante ascensionẽ dixit discipulis. *Data est mihi omnes potestas in cœlo, & in terra.* Nihilominus simpliciter fatendum est, aliqua ratione Christum assequutum esse per ascensionem, vt sedeat ad dexteram Dei. [Matt. 28. Christus p ascẽsionẽ aliquo modo dextrã Patris adeptus est.] Nàm (vt supra diximus) in scriptura ita describitur ascẽsio, vt eam hæc sessio consequuta sit iuxta illud, *Assumptus est in cœlum, & sedet ad dexterã Dei,* & illud, *suscitans illum à mortuis, & constituens ad dexterã suam in cœlestibus.* [Mat. 16. Ephes. 1.] Vnde, Petrus Actor. secundò de ascensione Christi interpretari videtur, locum sæpe citatum ex Psal. 109. sic enim de Christo scribit, *Dextera igitur Dei exaltatus, & promissione Spiritus sancti accepta a Patre effudit hunc, quem vos videtis, & auditis. Non enim Dauid ascendit in cęlum, dicit autem ipse, dixit Dominus Domino meo, sede a dextris meis.* Denique hac ratione in symbolo post articulum de ascensione confitemur, *sedere Christum ad dexteram Patris.* Modus autem, quo hoc explicandum est, multiplex esse potest, iuxta varias expositiones assignatas de Christo sedente ad dexteram Patris. Nam, si sermo sit de Christo, secundum se, vt est tantum Verbum, ac filius Dei,

sic nullo modo potest de illo verificari, quod per ascensionem sit assequutus, vt sedeat ad dexteram Dei, sed per solam æternam generationem hoc habuit. Si autem loquamur de Christo præcisè, ac formaliter, quatenus hic homo est, & per dexteram Dei æqualitatem diuinitatis intelligamus, tunc factū est, vt hic homo Christus *sederet ad dexteram Dei*, quando filius Dei factus est homo, quod factum est in ipsa incarnatione, quando hæc humanitas in vnitatem diuinæ personæ assumpta est: tamen quoad manifestationem, & claritatem huius gloriæ potest dici Christus assequutus per ascensionem, *vt sedeat ad dexteram*, idest, vt hic homo omnibus innotescat *sedens ad dexteram Dei*, idest, existens, & permanens verus Deus omnia cum Patre gubernans, iuxta illud Apocalyp. [Dignus est agnus, qui occisus est accipere virtutem, & diuinitatem &c.] & paulo post subditur, [Omnes audiui dicentes, sedenti in throno, & agno benedictio, & honor, & potestas in sæcula seculorum. Et hæc est claritas, quam Christus petebat Ioannis 17. [Ego te clarificaui super terram, opus consummaui, quod dedisti mihi, vt faciam, & nunc clarifica me tu Pater, apud temetipsum claritate, quam habui, priusquam mundus esset apud te.] Atque hæc eadem expositio accommodari potest, etiam si de Christo secundum humanitatem, hanc sessionem interpretemur. Quànquam enim ipsa non esset, assequuta per ascensionem illi humanitas, vt admirabili modo sit in throno maiestatis Dei, atque adeò, vt ratione illius vnionis debeatur illi homini singularis cultus, & adoratio. Item, licèt, non sit consequutus idem homo in humanitate sua essentialem gloriam, neque potestatem, aut dominium excellentiæ in omnes creaturas: tamen per ascensionem singulari modo cœpit tota hæc maiestas illius hominis clarescere in cœlo, & in terra. Ac præterea (vt humano more loquamur) denuo possessionem accepit regni sui, ac totius orbis, per ingressum in cœlum, tāquam in proprium locum suæ regiæ curiæ, à Deo destinatum ad regendum, & imperandum. Locus enim terræ potius fuit ad seruiendum, & laborandum. Vnde, etiam non incongruè dici potest, sedisse post ascensionem: quia tunc quasi quieuit, & cessauit ab operibus viæ, cæpitque vti tantum potestate regia, ac dominatiua.

Quomodo p ascēsionē asse cut⁹ Christus sit, vt sedeat ad dexteram Patris.

Apoc. 5.

Sextò, ex ijs etiam facilè definitur incidens dubium in superioribus, insinuatum, scilicet, an sede re ad dexteram Dei sit proprium Christi, vel conueniat etiam alijs Beatis. Dicendum est eorum non esse dubium, quin sub aliqua ratione sit hoc proprium Christi Domini, & sæpe in Scriptura sacra hoc illi attribui tanquàm singularem excellentiam eius, vt ex Cyrillo Alexandrino, & alijs Patribus supra notatum est, & apud Paulum est egregius locus ad Hebræ. 1. *Ad quem autem Angelorum dixit aliquando, sede à dextris meis?* Est autem hoc proprium Christi multis modis, qui omnes oriuntur ex maiestete personæ illius, & ex diuinitate, & æqualitate, quam cum Patre habet. Vnde, si consideretur vt diuina persona Verbi nulli creaturæ potest conuenire *sedere ad dexteram Patris*, sicut ipse sedet, & ita hoc, est proprium eius comparatione facta ad creaturas. Nam Spirituisancto hoc sensu commune est *sedere ad dexteram Patris, & filij*, vt hic sentit diuus Thomas, & rectè notauit Athanas. libro de communi essentia. Si autem consideretur Christus, vt homo; sic etiam esse hominem æterno Patri maiestate, & potentia æqualem proprium est Christi. Atque eadem ratione si non solum loquamur de Christo homine, sed etiam secūdum humanitatem, est etiam proprium illius habere in humanitate excellētiam super omnem excellentiam creatam, & singularem beatitudinem non solum in gradu intensionis, & perfectionis, sed etiam in modo obtinendi illam vt connaturalem ex vi propriæ dignitatis, & maiestatis debitam. Atque idem est de singulari dominio, & potestate tam ad operandum, quàm ad imperandum omnibus creaturis, ac iudicandum de omnibus hominibus. Propter quæ omnia, meritò dixit Ignat. Epist. 7. ad Tharsenses. *Quomodo merus homo audit, sede à dextris meis?*

Sedere ad dexteram Dei proprii Christi quomodo.

At verò, certum nihilominus est, & Scripturæ quoque ipsi cōsentaneum, secundum quandā participationem communicari Christi membris hāc sessionem alijs magis, alijs verò minus pro dignitatem varietate. Nam, secundum participationem gloriæ tam animorum, quàm corporum omnibus electis datum est, vt cum Christo consedeant, sicut etiam omnibus datum est, vt cum Christo conregnent. 2. ad Timoth. 2. Quatenus enim omnes Sancti in cœlesti beatitudine cum Christo habitabunt, quieti, ac securi fruentes potissimis bonis Dei, hoc modo dicuntur *sedere cum Christo*, & sic dicitur Apocalyp. 3. *Qui vicerit dabo ei sedere mecum in throno; sicut, & ego vici, & sedi cum Patre meo in throno eius.* Illa enim particula, *sicut*, nō dicit æqualitatem: sed similitudinem participationis. Atque eodem modo dixit Christus Ioann. 14. *Vado parare vobis locum, & iterum veniam, & accipiam vos ad me ipsum, vt, vbi ego sum, & vos sitis. In illo die vos cognoscetis, quia ego sum in Patre meo, & vos in me, & ego in vobis.* Et Lucæ 22. *Ego dispono vobis, sicut disposuit Pater meus vobis regnum, vt edatis, & bibatis super mensam meam in regno meo, & sedeatis super thronos iudicantes duodecim tribus Israel*, Et similia sunt frequentia loca Scripturæ, in quibus dicuntur Iusti regnaturi, cum Christo, Apocal. 20. *Regnauerunt cū Christo mille annis.* Ad Roma. 5. *In vita regnabunt, &c.* Quàmuis cæteri non sint eodē modo regnaturi quo Christus. Ille enim solus regnabit tanquam supremus gubernator totius regni, cæteri verò dicuntur regnaturi, vel quia fructus regni in eos redundabit, sicut Romani dicebantur olim regnare, licèt, vnus esset imperator, quia illi potissimum fruebātur honoribus, & diuitijs illius imperij: Vel quia omnes participabunt aliquo modo potestatem imperandi inferioribus creaturis, sicut etiam participabunt aliquo modo potestatem iudicandi, vt postea dicemus.

Vna verò superest explicanda difficultas, cū dextera locus honoratior sit, cur tribuatur Christo *sedere ad dexteram Patris*. Videtur enim Pater ad sinistram, atque adeò in ignobiliori loco constitui. Huic difficultati variè à scriptoribus respōsum est. Primū Antonius Nebrissensis in explicatione quinquaginta locorum Scripturæ, in vltima quinquagena. cap. 39. negat locum dexterum olim fuisse honoratiorem. Quod si verum est tollitur totius difficultatis fundamentum. Illud verò confirmat nonnullis testimonijs poetarum, quæ lubens prætermitto, quia iudicio meo parum suadent. Confirmari etiam potest, quia videmus in antiquis imaginibus Petri, & Pauli Paulum ad dexteram Petri collocari, vt obseruauit etiam Diuus Thom. lect. 1. in Epistolam ad Galatas, & Petrus Damianus in Epistola ad Desiderium; Et in huius confirmationem addi potest, quod refert Euseb. lib. 1. de Vita Constant. capite 13. se vidisse Constantinum, cùm esset adolescens ad dexteram imperatoris assistentem, seu incedentem. Additur etiam congruentia. Quia cùm pars hominis dextera sit dignior, is, qui alium nobiliorem commitabatur, ad eius dexteram incedebat, non vt esset in loco honoratiori, sed vel vt pars potissima, & honoratior medium teneret locum, vel ut eum commodius posset tueri atque defendere,

Obiectio.

defendere, & ideò isti, qui latus dexterum alterius claudebant, ac tegebat, dicebantur olim *stipatores*, seu *laterones*. Hæc verò responsio in primis applicari non potest Christo secundum diuinitate, quia nõ potest de illo dici, quod sedeat ad dexteram Patris, tanquàm in loco minus digno. Deindè, nititur fundamento valdè dubio, nimirum, locum dextrũ fuisse olim ignobiliorem. Contrarium enim absolutè affirmant Hieron. super ad Ephes. 1. & Ambr. sermon. 61. Et saltem in Scriptura vbiq; per *dexteram*, honoratior locus indicatur: & ideò Iusti dicuntur futuri *ad dexteram*, & mater filiorum Zebedæi, *sedere ad dexteram, & sinistram* filijs postulauit, idest, primum, & secũdum locum, & Ioseph. Gene. 48. filium suum Manassem, tanquàm dignio rem posuit ad dexteram Patris: Iacob, verò, vt Ephraim præferret, manus commutauit, & dexterã posuit super caput Ephraim. Quocirca quamuis esse ad dexteram alterius interdum in Scriptura non significet honorem, sed auxilium, & protectioné, B sicut in illomet Ps. 109. dicitur, *Dominus à dextris tuis, confregit in die iræ sua Reges, &* Ps. 15. *A dextris est mihi, ne commouear*, & Psal. 108. *Confitebor Domino nimis in ore meo, & in medio multorum laudabo eum, Quia astitit a dextris pauperis, vt saluum faceret a persequentibus animam meam.* Vndè, inter maledictiones, quæ in eodem Psalmo aduersus Iudam prædicuntur, *dicitur & diabolus stet a dextris eius*, scilicet, ad persequendum: nihilominus tamen quandocunque *dextera* ponitur in Scriptura ad locum honoris indicandum, significat honoris magnitudinem, ut notauit Ambrosius ad Hebræor. 1. & ferè omnes alij Sancti hoc mysterium Christi explicantes. Quapropter etiam Eusebius loco citato dixit. Constãtinum adolescentem summo honore apud Imperatorem fuisse dignũ, quem honorem postea explicans subdit, ad Imperatoris dextram astitisse. Solent enim Principes, quàmuis ipsi dignitate præcellant, honoris tamen, hospitijque causa ad dexteram suam alium principem ducere. Ex quo non licèt colligere, locum dextrum esse inferiorem: sed potius esse superiorem, licèt interdum à digniori persona inferiori cõcedatur propter causam prædictam. Quomodo solet & Rex, reginam ferre ad dexteram honoris causa, quamuis Regis persona, statusq; dignior sit. Quomodo rectè intelligitur illud Psal. 44. *Astitit Regina à dextris tuis in vestitu deaurato.* & illud 3. Reg. 2. vbi Salomon fecit matrem sedere in throno ad dexteram suam. Atque eodem modo intelligi potest, quod de imaginibus Petri, & Pauli adducebatur, quamuis illud non sit in vniuersum verum de omnibus antiquis imaginibus horum Sanctorum. Nam, in multis, quæ nunc Romæ cernuntur, & in numismatibus, Petrus ad dexteram depingitur, & interdũ vero ponitur Paulus ad dexteram (licèt absolutè esset dignitate, inferior) vel cuiusdam vrbanitatis, & honoris causa, & quasi ratione hospitij. Quia Petrus erat Romæ in propria sede, & episcopatu: Paulus verò veluti ad Petrum iuuandum accesserat. Vel in quandam amoris, & gratitudinis significationem; quia Paulus doctor gentium fuit, & plurimum Ecclesiæ profuit.

Locus dexter ignobilior tribui soli[?] ... quare. [margin]

Respõsio. Secundò ergo iuxtà hanc doctrinam responderi potest, Christum dici, *sedere ad dexteram Dei Patris*, non quia sit persona dignior Patre: sed quia, licèt in re habeat æqualem dignitatem, & honorem secundum diuinitatem, secundum humanitatem verò sit inferior: tamen respectu nostri, & quasi iam ad Ecclesiæ gubernationem quidam singularis honor conceßus est Filio inter omnes diuinas personas. Nam, illi data est administratio, & gubernatio totius regni Ecclesiæ iuxtà illud. *Pater non iudicat quemquam: sed omne iudicium dedit filio.* Nã, quia

A Christus suo sanguine, & meritis regnum amissum Patri comparauit, ideò exaltatus est, & cõsequutus *nomen, quod est super omne nomen*. Hoc ergo modo dicitur, *sedisse ad dexteram* ad significandam huius honoris, & dignitatis excellentia, nõ quidem respectu, aut naturæ: sed solù administratione, & officio. Ioan. 5. Philipp. 2.

Tertiò dici potest, sedere ad dexteram dignius, & honorabilius esse comparatione sinistræ: non tñ comparatione loci medij: & hoc modo potest dici, Christus *sedere ad dexteram Patris*, non quia ipse sit in loco digniori respectu Patris: sed respectu eorum, qui ad sinistram sedent. Quanquam. n. compa ratione facta inter duos solos in opinionem venire possit, an locus dexter, vel sinister sit honoratior: tñ quando tres sedent, vel incedunt, nulli vnquam dubium fuit, quin locus medius sit dignissimus, iuxtà illud. *In medio fratrum rector eorum.* Nam, tũc qui Eccl. 5. medius est ab alijs tegitur, & quasi custoditur. Rursus, tũc etiam exploratum est, dextrum locum esse B potiorem sinistro, quod maximè probant omnia, quæ circa priorem respõsionem adduximus, & in ipsa rei natura fundatum est, quia pars dextra potior est sinistra. Sic ergo Christus dicitur, *sedere ad dexteram Patris* tanquàm in honoratiori loco nõ respectu ipsius Patris: sed aliorum, qui Patri assident. Quòd aliqui accommodant Christo etiam secundum diuinitatem, ita ut propter ordinem originis Filius dicatur *sedere ad dexterã*, Spiritussanctus *ad sinistram*, quia est origine secundus. Sed hunc loquẽdi modum expressè reprehendit Athanas. supra. Et omnes Sancti supra citati, qui de diuinitate hoc interpretantur, nunquàm dicunt significare excessum aliquem vnius personæ ad aliam: sed æqualitatem. Igitur si hęc responsio aliquo modo defendenda est, explicanda est de Christo secundum humanitatem, non solum respectu damnatorum, qui in quodã sensu dicuntur esse *ad sinistram* quorum comparatione omnes Beati sunt *ad dexteram*, & quasi per antonomasiam Christus: sed etiã C respectu aliorum beatorum, qui sedent in inferiori loco, & minus digno, quàm Christus.

Quarto facilius, & simplicius dr, in metaphorica locutione non debere seruari omnes respectus, & habitudines, quę reperiuntur in re propriè significata; sed solum id, quod significari intẽditur. *Dextera* ergo propriè dicta & significat locum dignissimum, & dicit relationem ad sinistram: cum autem Christus dicitur *sedere ad dexteram* per metaphoram, ibi non consideratur respectus ad sinistrã, sed solum significari intẽditur excellentia, & maiestas, in qua Christus existit. Sicut in Scriptura non solũ dicitur Christus esse, *ad dexteram Dei*, sed etiã ipse dicitur esse *dextera Dei* seu *brachium dextrũ*, non quia Spiritussanctus, uel aliquis alius sit sinistra Dei: sed solum ut absolutè significetur esse Verbum, per quod Pater ofa operatur. Sic igitur Christus vt Deus dicitur esse *ad dexteram Patris*, non D quia Pater sit ad sinistram: sed quia in se habet totam illam excellentiam, & perfectionem, & omnipotentiam, quæ per *dexteram Dei* metaphoricè significatur. Et simili proportione Christus ut homo dicitur esse *in dextera Dei*, idest, in potioribus bonis, quæ Deus cõmunicauit creaturis, unde non fit, Patrem esse ad sinistram eius, ut dictum est.

SECTIO IIII.

Utrùm postquam Christus in cœlum ascendit, inde aliquando descenderit.

HActenus mysterium ascensionis Christi in cęlum explicuimus. Quoniam verò in sequentibus disputationibus dicturi sumus de altero ipsius aduentu, ac solenni, publicoque descensu

à cœlis tempore iudicij futuro, operæ pretium visum est, hoc loco exponere, an toto hoc tẽpore in cœlo permanserit, ita vt ad terrã nunquam descenderit, neq; vsque ad diem iudicij descensurus sit.
Ratio dubitandi est, Quia in scripturis legimus Christum ascendisse in cœlum, & sedere ad dexteram Dei, descensurum quoq; in die iudicij, Act. 1. *Qui assumptus est a vobis in cœlum, sic veniet, quemadmodum vidistis eum euntem in cœlum.* Quin etiã Act. 3. additur, cœlum suscepisse illum *vsque ad tẽpus restitutionis omnium*, vbi Chrys. hom. 9. *Necesse est*, inquit, *vsq; ad tempora restitutionis omniũ Christum in cœlo permanere*, & Beda in retractatione in Act. 2. *Hoc est*, inquit, *quod eidem domino Iesu Christo a Deo Patre dictum psalmista testatur, sede a dextris meis, donec ponam inimicos tuos, scabellum pedum tuorum. Assumptus namque est in cœlum, & sedet a dextris Dei, in qua nimirum sede paternæ maiestatis semper diuinitus manet, &c.* Quibus verbis videtur etiam in hunc modum exponere testimoniũ (B) Psal. 109. Psal. *Sede a dextris meis, donec ponam &c.* Nam in illa particula, *donec*, vt minimum includitur affirmatio, vsque ad tempus præfisum: sedet ergo Christus, & immobilis in cœlo permanet, quamdiu bellum in terris agitur aduersus inimicos eius: non ergo huc descendet vsque ad finem, qñ omnes subijciẽtur sub pedibus eius. Vnde Aug. tract. 30. in Io. *Donec seculũ*, inquit, *finiatur, sursum est Dominus.* Et hoc ẽt confirmari põt ex illo Pauli ad Coloss. 3. *Quæ sursum sunt, quærite, vbi Christus est in dextera Dei sedens.* Etenim si aliquando contingeret, cœlum vacuum inueniri Christi præsentia, contingere etiam posset decipi fideles fide, ac cogitatione ad Christum in cœlum ascendentes, eumque ibi quærentes. Quod & admonitioni Pauli, & sensui, ac existimationi fidelium omnium videtur esse cõtrariũ.

Sed contra est. Nam legimus sæpius, Christum dominum post ascensionem corporaliter in terris visum, secundum veram corporalem, ac sensibilem (C) præsentiam. Quod probatur primò ex Scriptura. Nam 1. ad Cor. 15. ait Paul. *Nouissime omnium visus est, & mihi*, nimirum præsentia, ac visione corporali, non minus vera, ac reali, q̃ cæteris Apostolis, quandoquidem non minus ipse futurus erat testis resurrectionis, quam Apostoli, vt ibi Chrys. notat, homil. 38. addens, verisimile esse etiã post ascensionem, & electionem Matthiæ visum esse a duodecim Apostolis, ac sæpius ẽt apparuisse. Et Orig. lib. 2. contra Celsum hunc locum tractans apertè sentit, Christum eodẽ modo apparuisse Paulo post ascensionem, quo cæteris Apostolis antea apparuerat post resurrectionẽ. Præterea Act. 9. sic Ananias Paulũ alloquitur, *Dominus Iesus qui apparuit tibi in via.* Quod autem ei apparuerit clara, corporaliq; visione, patet ex præcedentibus verbis. *Viri autem illi, qui comitabantur Paulum, stabant stupefacti, audientes quidem vocem; neminem autem videntes.* (D) Ponit ergo differentiam inter Paulum, & comites eius, quod ij tantum audierunt vocem, non autem viderunt Dominum: ille verò, & audiuit, & vidit.

Vndè paulò inferius dicitur, Barnabam Apostolis narrasse de Paulo, quomodo in via vidisset Dominum. Et ca. 22. apertius refert idem Paulus, quid Act. 22. sibi Ananias dixerat, *Deus patrum nostrorum præordinauit te, vt cognosceres voluntatem eius, & videres iustum, & audires vocem ex ore eius, quia eris testis illius ad omnes homines, eorum quæ vidisti, & audisti.* Vidit ergo, & audiuit Paulus Christũ non apparenter, sed verè, ac propriè, prout decebat eum, qui futurus erat testis eorum, quæ viderat. Sicut idem Paulus refert, sibi Christum dixisse in eadem apparitione, *Exurge, & sta super pedes tuos, ad hoc enim apparui tibi, ut cõstituam te ministrum, & testem eorum, quæ vidisti.* Sed potest aliquis tergiuer-

(A) sari, Paulum non vidisse Christũ ipsum in propria persona, sed in aliquo effectu mirabili, & in verbis eius. Sic enim eodem loco Act. 26. idem Paulus inquit. [Dum irem Damascum, die media, in via, vidi de cœlo supra splendorem solis circũfulsisse me lumen.] Non ergo vidit Christum: sed solũ lumen illud, præ cuius claritate nihil postea videre poterat, vt ipsemet Paulus dicit Act. 22. Sed contra hãc fugam est: quod Paulus non erat futurus testis solius luminis, sed ipsiusmet Christi: non ergo solum lumen, sed Christum ipsum vidit. Vnde 1. Cor. 9. disertissimè ait, *Nonne Christum Iesum dominum nostrum vidi?* Quid clarius? Sed dici adhuc potest, vidisse quidem Paulum ipsum Christum, non tamen in terra, vel in aere, sed in cœlo, sicut Stephanus eum *vidit stantem a dextris virtutis Dei.* Vnde, Ambrosius 1. Cor. 15. huius apparitionis mẽtionẽ faciens inquit, *Apparuit primum illi in cœlo.* Sed hæc euasio ex eisdem locis facilè refelli potest. Pri- (B) mum, quia constat lumẽ, quod circunfulsit Paulũ, non fuisse in cœlo, sed in aere, & iuxtà Paulum. Tùm, quia non dicit Paulus se vidisse lumen in cœlo: sed subitò de cœlo circunfulsisse se lucem copiosam. Tum etiam, quia non solum Paulus, sed etiam comites eius lumen viderunt. Tum denique, quia tam uicinum fuit Paulo lumen illud, ut ei uisum ademerit: illud aũt lumen videtur ex corporis Christi præsentia fluxisse. Secundò, ex colloquio inter Paulum, & Christum apertè colligi vr, Christum uisum esse propè Paulum. Primò, quia uox illa, quã Paulus audiuit, ore ipsius Christi formata est, ut patet ex illis uerbis, *Ut videres iustum, & audires vocem ex ore eius:* fuit autem illa uox formata in aere terræ uicino, cuius signum est, quia comites Pauli eam uocem, & significationem eius non perceperunt, ut dr Actor. 22. quia scilicet, Christus, qui loquebatur propinquior factus est Paulò, quàm cæteris. Neç refert quod Actor. 9. dicitur comites Pau- (C) li, uocem audijsse. Quia illa locus intelligi potest de voce Pauli, non Christi, uel (si de uoce Christi, etiam exponatur) intelligendus erit quoad confusum sonũ, non uerò quoad propriã uocis articulationẽ, ac sensum. Deindè, quia Paulus interrogãs, *Quis es domine:* apertè indicat uidisse illum propè terram, tum, quia si uidisset in cœlo, aut non ita facilè cum illo colloqueretur, præsertim cum nondũ fidem illius cõcepisset, aut statim sine vlla interrogatione cognouisset illum esse Christũ. Deniq; cũ Paulus dicto loco 1. ad Cor. 15. dicat, Christum sibi, & alijs apparuisse in testimonium resurrectionis, satis iudicat non in cœlo, sed in terra sibi apparuisse non minus familiariter, quam alijs Apostolis, ut eius testimonium ex hac parte nõ minus certum, atque indubitatum esset. Si enim tantum in cœlo Christum uidisset, potuissent homines calumniari, qđ non uera, sed tantum imaginaria eius uisio fuisset. Huc accedit, q̃ iterum Christus apparuit (D) Paulo in tẽplu Ierosolymitano, ut ipse refert Act. 23. & Ambros. supra dicit, tunc Christum uisum fuisse in templo. Et rursus cap. 23. cum Paulus esset comprehensus, & in castra destructus, *sequẽti nocte assistens ei Dominus ait, Constãns esto.* Præterea, est historia probatissima, Christum aliquando apparuisse Petro Roma discedenti, eique in uia Appia occurrisse, & tam clarè, ac familiariter se ostendisse, ut Petrus eũ interrogauerit, *Domine, quo uadis?* In cuius rei testimonium extat nunc Romæ constructa orationis domus in eo loco, ubi stetit Christus, eamque historiã recitat Ambro. orat, seu epist. 32. contra Auxentium, de basilicis tradendis, & indicat Athan. Apolog. de fuga sua. & Orig. tract. 21. in Ioannem, clarius Aegesipus lib. 3. de excidio Ierosolymitano, c. 2. & Abdias lib. 1. Historiæ, in Petro, eamque approbat Innocent. 3. in cap. *Per venerabi-*

nerabilem. Qui filij sint legitimi. Adiungere ité possumus alias historias, in quibus refert, sæpius Christum apparuisse hominib. Vt de sancto Carpo refert Dionys. epist. 8 ad Demophilum, vidisse Iesum de cœlesti sede consurgentem, & ad terram descendentem, vt opem ferret quibusdam hominibus, & dicentem, *Paratus sum iterū pro saluandis hominibus pati*. Et de Antonio idem refert Athanas. in eius vita, & de quodam Valgio, seu Victore, Paulinus epist. 34. ad Macarium, vbi significat tam verè, ac propriè tunc fuisse Christum in terra loquenté cum Victore, & corpus eius tangétem, quàm cum in terris versabatur. Et de sancta Tarsilla refert Gregorius lib. 4. dialog. c. 16. & de sancto Martino catechumeno Seuerus Sulpitius in vita eius, cui Christus dixit: *Martinus adhuc catechumenus hac me veste contexit*: & multa similia referuntur in recentioribus historijs de vitis, & gestis Sanctorum, ac reuelationibus. Deniq; huic etiam spectant, quę de descensu Christi domini ad terrā in die mortis, & assumptionis Virginis beatissimę ex antiquis Patribus in superioribus adduximus.

In hac re tres inuenio esse posse dicendi modos. Primus est, ex quo Christus ad Cœlos ascendit, nunquā cœlos deseruisse, neq; in terris in propria, ac visibili specie apparuisse sed solum modo sacramentali sub speciebus panis, & vini. Iuxtà q̃ finiam consequenter dicendū est, apparitiones varias, quæ de Christo domino referuntur, factas esse absq; reali, & visibili existentia eius in terris, sed vno ex tribus modis, s. aut per solam imaginariam visionem. Qualis credi pōt apparitio facta sancto Martino, & similes, quæ in somnijs factæ referuntur, vt de Cōstantino memorat Euseb. lib. 1. de vita eius c. 23. & Socrates lib. 1. Hist. ca. 2. & de quodam Iosepho refert Epiph. hæresi 30. Aut per repræsentationem extrinsecam, & visibilem in aliquo corpore aereo ad eum modum, quo olim ante incarnationem solebat Verbum Diuinum in specie humana apparere, vt est multorum priscorum Patrum sñia. Et hoc modo exponi possunt apparitiones factæ sancto Carpo, Antonio, & multò magis aliæ, quæ legūtur factæ sanctæ Brigittæ, & Catharinæ Senensi, aliæque id genus. Aut per visionem & externam, & corporalem, quiàm visus fit Christus non in terra: sed in cœlo existens, sicut visus est à Stephano, & fortaßè ét à Paulo, vt omittam, multas ex apparitionibus (quæ referuntur) confictas esse, alias verò interdum beri virtute dæmonis transformantis se in Angelum lucis, ac Diuinum Christi nomen sibi arrogantis, vt in uita Martini, Anonij, aliorumq; Sanctorum legimus. Non inuenio hunc dicendi modum expreßè traditum ab aliquo Doctore catholico, nec mihi vr posse commodè defendi, præsertim propter ea, q̃ scriptura tradit de apparitione facta Paulo, & ea, quæ Sancti referunt de apparitione facta Petro, & multum etiam urgent, quæ de Beata Virgine tradidimus. Quapropter, licèt, omnes alię apparitiones possint probabiliter aliquo ex tribus prædictis modis explicari: ijs autem trib. Christi missionibus, seu descēsionibus non uidentur posse accommodari.

Christum post ascensionem in terram interdū descēdisse re ipsā cœlesti sede, probabile.

Secundus dicendi modus est, Christum post ascensionem suam interdum, & descēdisse in terras, & à cœlesti loco ad breue tempus secessisse. Hanc sententiam docet expreßè D. Th. hic, q. 57. artic. 6. ad 3. & Caiet. ibidem, & alij recentiores. Quæ sententia probabilis est, Nam, ea (quæ in principio adducta sunt) solum probant, locum cœlesté esse proprium, ac permanens domicilium Christi, ubi habitat tanquam in proprio Regno, ac throno: non tñ propterea necesse est, ut ibi immobilis semper maneat, neq; scriptura unquam id docuit. Et hoc ét satis est, ut semper possimus ueiè, & sine deceptione cogitatione ascendere ad Christum in cœlo cōmorātem. Quia, qñ hoc modo de Christo cogitamus, non affirmamus expreßè, ac ueluti mentalem pro positionem faciendo, Christum in hoc momento esse localiter in cœlo præsentem: sed simpliciter cogitamus de Christo, qui in cœlo regnat, cuius thronum, ac sedem scimus esse in regno cœlesti. Sicut nunc etiam possum ergo cogitatione fieri Romæ præsens, ut de summo Pontifice, qui illic præsidet cogitem, quamuis non affirmem, nec sentiā ipsum nunc in urbe contineri. Quod si frequentius fideles simpliciter cogitant Christum in cœlo existentem, ideò est, quia frequentissimè ibi commoratur, & nunquam abest nisi rarissimè, & ex singulari priuilegio, & dispésatione, & breuissimo temporis spatio. Et in hunc modum limitandum censeo hanc, & sequentem sententiam, ut statim dicam.

Tertius modus dicendi est, Christum, ex quo in cœlum ascendit, nunq̃ cœlestem locum deseruisse, & tñ interdum in terris uisibiliter apparuisse per ueram, ac realem præsentiam sui corporis, existendo nimirum simul in duobus locis modo (ut aiūt) quantitatiuo, & circunscriptiuo. Ita sentit ex Scholasticis Ioan. Maior. in 4. dist. 10. q. 4. & idem libenter amplectuntur, qui his temporibus contra hæreticos, pro præsentia reali Christi domini in Eucharistia, pugnāt. Et est opinio probabilis. Quia, quod supponit nimirū, posse esse idem corpus in duob. locis secundum modum quātitatis, omninò uerū, atque indubitatum mihi est, ut latius in sequenti tomo Deo dante explicabimus. Si auté hoc est possibile, facilius explicantur, & conciliantur omnia scripturæ testimonia, asserendo ita factum esse, cū aliundè nullum sit incommodū, neque difficultas ulla, quæ in contrarium obijci possit: quin potius, & ad maiorem Christi maiestatem, & auctoritaté spectat, ut à suo loco, & sede regia non recedat: & tamen benignitatis, & charitatis ergò interdū amicos inuisat, præsentiaque sua reficiat. Hæc auté sententia eo moderamine intelligenda est, ut non facilè arbitremur, Christum frequenter uti hoc miraculo, atque omnes apparitiones, quæ referuntur in historijs, eiusce generis fuisse. Non enim sunt multiplicanda tam ingentia miracula, quando alij modi sufficiunt.

Ex ijs ergo tribus dicendi modis, illum unū simpliciter, atq; absolutè uerum existimo, Christū, scilicet, post ascensionem aliqñ in terra fuisse: an verò tunc cœlo abfuerit, necne incertum mihi est, & fortaßè, aliqñ simul fuit in utroque loco, ut v. g. cum Petro, uel Paulo apparuit: tamen, si uerum est descēdisse ad beatam Virginem in die assumptionis, ut eam secum in gloria, & honore ad cœlum deduceret, nō uidetur uerisimile tunc simul in cęlo fuisse, atque iterum cum matre illuc ascendisse. Et ita sentiunt sancti Patres, qui de hoc mysterio loquūtur. Dicunt enim, Christum cœlesti circunfusum curia ad matrem descendisse, sentiunt ergo eo tempore cęlestium locū reliquisse. Et hoc mihi de hac apparitione uidetur probabilius, quāquam de alijs res sit dubia, & incerta.

Christus nō relicto cęlesti throno interdū corporaliter in terram descendit.

QVÆSTIO LIX.
Dei iudiciaria potestate Christi, in sex articulos diuisa.

DEinde, considerandum est de iudiciaria potestate Christi.

Et circa hoc quæruntur sex.

Primò, vtrum iudiciaria potestas sit attribuenda Christo.

Secundò, vtrū conueniat sibi secundū q̃ est homo.

Tertiò, vtrum eam fuerit ex meritis adeptus.

Quartò, vtrum eius poteſtas iudiciaria ſit vniuerſalis reſpectu omnium hominum.

Quintò, vtrum præter iudicium, quod agit in hoc tempore ſit expectandum aliud vniuerſale iudicium futurum per ipſum.

Sextò, vtrum eius iudiciaria poteſtas etiam ad Angelos ſe extendat.

De executione autem finalis iudicij conuenientius Nō cōpleuit morte prçuētus, *agetur, cum conſiderabimus de his, quæ pertinent ad finem mundi; nunc autem ſufficit ea ſola tangere, quæ pertinent ad Chriſti dignitatem.*

ARTICVLVS I.

Vtrum iudiciaria poteſtas ſit specialiter Chriſto attribuenda.

AD primũ ſic proceditur. Videtur, quod iudiciaria poteſtas non ſit ſpecialiter attribuenda Chriſto. Iudicium enim aliquorum uidetur pertinere ad Dominum. Vnde dicitur Roma. 14. Tu quis es, qui iudicas alienum ſeruum? Sed eſſe Dominum creaturarum, eſt commune toti Trinitati. Non ergo ſpecialiter debet attribui Chriſto iudiciaria poteſtas.

lib. 2. de Tri. paulo a pr. & li. de Synodis paulo poſt prin. *2. Præterea, Daniel 7. dicitur; Antiquus dierum ſedit, & poſtea ſubditur, Iudicium ſedit, & libri aperti ſunt. Sed antiquus dierum intelligitur Pater: quia vt Hilarius dicit in Patre eſt æternitas. Ergo iudiciaria poteſtas magis eſt attribuenda Patri, quàm Chriſto.*

3. Præterea, eiuſdem videtur eſſe iudicare, cuius eſt arguere. Sed arguere pertinet ad Spiritum ſanctum: dicit enim Dominus Ioan. 16. Cum autem venerit ille (ſcilicet Spiritus ſanctus) arguet mundum de peccato, & de iuſtitia, & de iudicio. Ergo iudiciaria poteſtas magis debet attribui Spiritui ſancto, quã Chriſto.

Sed contra eſt, quod dicitur Actum 10. de Chriſto. Hic eſt, qui conſtitutus eſt à Deo, iudex uiuorum, & mortuorum.

Reſpõdeo dicendum, quod ad iudicium faciendum tria requiruntur. Primò quidem, poteſtas ſubditos coercendi. Vnde dicitur Eccleſiaſt. 7. Noli quærere fieri iudex, niſi ualeas uirtute irrupere iniquitates. Secundò, requiritur rectitudinis zelus; ut, ſcilicet, aliquis non ex odio uel liuore, ſed ex amore iuſtitiæ iudicium proferat: ſecundum illud Prouerbiorum 3. Quem enim diligit Dominus, corripit, & quaſi pater in filio complacet ſibi. Tertiò, requiritur ſapientia, ſecundum quam formatur iudicium. Vndè dicitur Eccleſiaſt. 10. Iudex ſapiens iudicabit populum ſuum.

Prima autem duo præexiguntur ad iudicium. Sed propriè tertium eſt, ſecundum quod accipitur forma iudicij. Quia ipſa ratio iudicij, eſt lex ſapientiæ, uel ueritatis, ſecundum quam iudicatur. Et quia Filius eſt ſapientia genita, & ueritas à Patre procedens, & ipſum perfectè repreſentans, ideò propriè iudiciaria poteſtas attribuitur Filio Dei. Vnde Augu- cap. 31. in prin. to. 1. *ſtinus dicit in li. de uera religione. Hæc eſt incommu-*

A *tabilis illa veritas, quæ lex omnium artium rectè dicitur, & ars omnipotentis artificis. Vt autem nos, & omnes animæ rationales, ſecundum ueritatem de inferioribus rectè iudicamus, ſic de nobis quando eidem cohæremus, ſola ipſa ueritas iudicat. De ipſa uerò nec Pater: non enim minor eſt, quam ipſe. Et ideò, quæ pater iudicat, per ipſam iudicat. Et poſtea concludit, Pater ergo non iudicat quenquam: ſed omne iudicium dedit Filio.*

Ad primum ergo dicendum, quod ex illa ratione probatur, quod iudiciaria poteſtas ſit communis toti Trinitati: quod uerum eſt, Sed tamen per quandam appropriationem, iudiciaria poteſtas attribuitur Filio, ut dictum eſt. In cor. ar.

Ad ſecundum dicendum, quod ſicut Auguſtinus dicit in 6. de Trinitate. Patri attribuitur æternitas lib. 6. c. 19. *propter commendationem principij: quod importa-* cir. pr. to. 3 *tur in ratione æternitatis. Ibidem etiam Auguſtin.* eodẽ nũc *dicit, quod Filius eſt ars Patris. Sic igitur aucto-* d. c. 10. to. *ritas iudicandi attribuitur Patri, in quantum eſt* 3. *principium Filij. Sed ipſa ratio iudicij attribuitur Filio, qui eſt ars, & ſapientia Patris: vt, ſcilicet, ſicut Pater facit omnia per Filium, in quantum eſt ars eius: ita etiam iudicet omnia per Filium in quantum eſt ſapientia, & ueritas eius. Et hoc ſignificatur in Daniele: vbi primò dicitur, quod Antiquus dierum ſedit; & poſtea, ſubditur, quod Filius hominis peruenit, uſque ad Antiquum dierum, & dedit ei poteſtatem, & honorem, & regnum. Per quod datur intelligi, quod auctoritas iudicandi eſt apud Patrem a quo Filius accepit poteſtatem iudicandi.*

Ad tertium dicendum, quod (ſicut Auguſtinus C *dicit ſuper Ioann) ita dixit Chriſtus, quod Spiritus ſanctus arguet mundum de peccato, tanquã diceret, ille diffundet in cordibus veſtris charitatem, ſic enim timore depulſo, arguendi habebitis libertatem. Sic ergo Spiritui ſancto attribuitur iudicium, non quantum ad iudicij rationem, ſed quantum ad effectum iudicandi. quem homines habent.*

COMMENTARIVS.

TItulus huius art. intelligendus eſt de Chriſto, non tantum, vt huomo eſt, ſed abſolutè, uel, ut eſt Deus, & ſimiliter eſt intelligendus de iudiciaria poteſtate perfectiſſima, & ſuprema. Itaque ſenſus erit, an Chriſto filio Dei ſuprema iudicandi poteſtas ſpecialiter conueniat. Hunc autem eſſe ſenſum D. Th. conſtat ex diſcurſu art. in quo affirmat, D iudiciariam poteſtatem ſpecialiter conuenire filio, nõ per proprietatem, ſed per appropriationem: ut in ſolutionibus argumentorum explicat. Reddit autem D. Tho. elegantem rationem huius appropriationis. Quia cum tria requirantur ad iudicium, poteſtas, rectitudo, & ſapientia, duo primo ſunt ueluti præte quiſita: tertium uerò eſt, quaſi propria ratio, à qua iudicandi actus dimanat. Quia ergo filius eſt ſapientia patris, ideò poteſtas iudicandi illi ſpe- Ioan. 5. cialiter attribuitur: Et in hunc modum explicat D. Tho. verba illa Ioan. 5. *pater non iudicat quenquam: ſed omne iudicium dedit filio.* Quod teſtimonium diligenter eſt hoc loco explicandum, quoniam eſt vnum ex præcipuis fundamentis omniũ, quæ in tota hac materia dicenda ſunt. Eſt ergo inter expoſi- Teſtimonij. tores controuerſia, utrum hæc uerba intelligenda Ioan. 5. ſint de filio ſecundum diuinitatem, an ſecundũ huma-

manitatem. Priori modo exponunt Chrysost. ibi hom. 38. quem sequuntur Theoph. & Euthy. Item, Hilar. lib. 7. de Trinit. Athanas. serm. 4 contr. Arrianos, Tertull. lib. cõtra Praxeam c. 16. *Omne*, inquit, *iudicium tradidit filio a primordio tamen. Omnem enim dicens potestatem, & omne iudicium nullam exceptionem temporis permittit. Quia omnia non erunt, si non omnis temporis fuerint, filius itaque est, qui ab initio iudicauit.* Item, Ambr. li. 2. de fide c. 4. *Omne*, inquit, *iudicium dedit filio, dedit vtiq; generando, non largiendo.* Cyril. Alex. lib. 2. in Ioan. cap. 140. vbi inquit, ijs verbis ostendisse Christum, se esse verum Deum: differt tamen à reliquis, quia intelligit ratione humanitatis dici filium, accipere à patre hanc potestatem. *Nam, vt Deus*, inquit, *natura liter illam habet, tamen per dispensationem, seu incarnationem accepit, vt homo existẽs illam haberet, quatenus per incarnationem factum est, vt hic homo habeat potestatem iudicandi eandem cum filio, quia est ipsemet filius Dei*, Atque eandem expositionem habet vbi loquitur de incarn. ad Valerianum, & lib. 2. ad Reginas, c. *quod Christus sit verus Deus, etiam si filius hominis appelletur.* Deniq; hic expositionem sequitur hic D. Thom. & eam tribuit Aug. lib. de vera relig. c. 31. vbi satis concisè, & obscura illam attingit. Videtur autem expositio hæc satis cõsentanea contextui, si antecedentia, & subsequentia, & proprietas verborum considerentur. Cum enim Euangelista dixisset, Iudæos propterea concepisse odium in Christum, quod ille faceret æqualem Deo, subiũgit, Christum apertius suam diuinitatẽ, & omnipotentiam prædicasse, quàm non à se, sed à patre habet per æternam generationẽ. Hic enim est sensus illorum verborum. *Amen dico vobis non potest filius a se facere quicquam, nisi quod uiderit patrem facientem. Quæcunque enim ille fecerit, hæc & filius similiter facit.* Quæ verba non possunt nisi de diuinitate esse vera, vt per se constat, & tamen eodem contextu, & sub eisdem verbis subiungitur, *Pater non iudicat quenquam sed omne iudicium dedit filio.* Loquitur ergo de filio secundum diuinitatem, vt etiam nomen ipsum *filij* absolutè prolatum præsefert. Et verba etiam sequentia declarant. *Vt omnes honorificent filium, sicut honorificant patrem.* Est ergo sermo de illis, vt æquales sunt, eodemque honore digni.

Illud verò est in hac expositione difficilè, quomodo iuxtà illam intelligenda sint illa verba, *Pater non iudicat quenquam.* Nam, si sermo est de communicatione supremæ potestatis iudicandi per æternam generationem, quamuis hanc pater filio dederit, non sibi illam ademit: ergo hoc sensu dici non potuit, *Pater non iudicat quenquam*, cùm opera Trinitatis ad extra sint indiuisa. Neq; ad hoc satis est, quòd per appropriationem iudicium tribuatur filio: sicut, licèt omnipotentia approprietur patri, non propterea negari potest de filio. Quod argumentum compulit Aug. vt prædictam expositionẽ relinqueret lib. 1. de Trinit. c. 13. Responderi verò potest, Patrem non iudicare quenquam exercendo iudicium per se ipsum immediatè: filium autem iudicare per se, & in persona propria. Sed hoc non satisfacit. Quia, vel est sermo de iudicio ferendo, & exercendo per solam Diuinitatem immediatè, & hoc modo, sicut Pater non iudicat quenquam, ita neque filius, Vel est sermo de iudicio ferendo, & exercendo per humanitatem vnitam Diuinæ personæ: & hoc modo, licèt sit verum, solum Filiũ iudicare: tamen iam non persistitur in prædicta expositione. Nam, hoc modo, nõ iudicat Filius vt Deus, sed vt homo: neq; accepit à Patre potestatem hoc modo iudicandi per æternam generationẽ, sed per humanationem. Deniq; huiusmodi iudicium nõ tribuitur Filio per appropriationem, sed per proprietatem. Adde etiã hoc sensu videri falsam illam propositionem, *Pater nõ iudicat quenquam.* Angelos. n. iudicauit per se immediatè iudicium exercẽdo, & similiter oẽs homines, qui ante Christũ mortui fuerunt: ergo qñ Christus protulit illa verba, ad hoc pater iudicabat per se ipsum, & nondum filio hominum iudicium commiserat, iuxtà illud Ioann. 8. *Ego non iudico quenquã, est qui quærat, & iudicet.* Cum. n. Christus de omni iudicio loquatur, non vt esse solum sermo de iudicio vniuersali, sed de omni iudicio aliarum. Alio ergo sensu posset explicari illa propositio negatiua, *Pater non iudicat quenquã*, vel subintelligendo, *solus*, i. nõ solus Pater iudicat, sed iudicium est illi cum filio commune. Vel, quod in idẽ redit, vt illa aduersatiua, *sed*, sit veluti determinatio præcedẽtis negationis, ita vt sensus sit, Pater non iudicat quenquam sine filio, vel nisi per filium, cui omne iudiciũ cõicat. Quæ expositio quid piam veri dicit: ægrè tñ pót contextui accommodari: Fauent tñ illi verba subiuncta, *Vt omnes honorificent filium, sicut honorificant Patrem.* Quibus indicatur, sicut honorem, ita & iudicium commune esse Patri cum Filio. Indicat etiam eãdem expositionem Aug. dicto lib. de vera religione, licèt subobscurè, & eodem modo eandem indicant Græci.

Altera expositio est, vt hic locus intelligatur de Christo, vt homine, cui datum est, vt in humanitate, & per humanitatem iudicium exerceat aliarum. Iuxtà quam necesse est, vt sit sermo de iudicio vniuersali, & sensibili, quod fiet in die iudicij, & ita facilè intelligitur, quomodo Pater non iudicet quenquam. Quia, licèt illud iudicium ẽt fit à Patre, & à Spiritusancto, vt à prima, & principali causa habẽte primariam auctoritatem iudicandi, cuius uices gerit Christus vt homo: tamen non erit à Patre, vt à persona immediatè ferente iudicium, hoc autem modo iudicabit Filius tanquam propria persona, in qua subsistit illa humanitas, per quam iudicium fit. Ita exponit Aug. in prædicto lib. de Trinitat. & tract. 21. in Ioan. Hieron. Isa. 27. tractans illa uerba, *Ecce ego mittam in Sion lapidem probatum, & pretiosum in pondere.* Latius, & apertius in id Psal. 74. *Cum accepero tempus, ego iustitias iudicabo.* Et indicat Cypr. lib. 2. contra Iudæos, c. 28. & lib. 3. ad Quirinum ca. 33. Et iuxta hanc expositionem pót commodissimè Euangelicus textus connecti. Consideranda est enim occasio totius illius sermonis Christi. Calumniabantur enim Iudæi, quod in Sabbatho sanasset paralyticum. Responsio autẽ Christi eò tendit, ut ex diuinitate personæ suæ ostendat, rectissimè fecisse, quidquid per humanitatem operabatur. Et ideò, in discursu sui sermonis quædam dicit de dignitate personæ suæ secundum se, ut inde tacitè, uel expressè inferat, quid de humanitate eius sit cogitandum. Et ita inquit, *Pater meus vsq; modo operatur, & ego operor.* In quo professus est, se esse æqualem cum Patre, ut ibi Chrysost. Cyrill. August. & reliqui intellexerunt, & Athanas. serm. de sanctissima Deipara, & Nazianz. orat. 4. Theologiæ, & ipsi etiam iudæi intellexerunt, ut Euangelista dicit. Hanc tacitè uoluit Christus colligere nõ debere reprehendi, quod in Sabbatho miracula faceret, uel quia, cum esset Deus, erat supra omnem legem, & Dominus ipsius Sabbathi (ut alibi dixit) uel certè, quia, cum illud opus esset immediatè à persona filij, ab humanitate uerò, non nisi ut ab instrumento coniuncto diuinitati, non poterat non esse rectum, & gratum Patri. Et hoc est, quod subdit, *Non potest filius a se facere quicquam, nisi quod viderit Patrem facientem.* Quod potest quidem etiam secundum diuinitatem intelligi: melius tamen humanitati accommodatur, per quã Christus nihil operatur, nisi quod uidet esse diuinæ uoluntati, ac dispositioni consentaneum. Cuius ueritatis ratio-

Marginal notes: 3. Exposit. — 2. Exposit. probabilior — Potestas iudicandi qualiter Christo data.

rationem ſubiungit illis uerbis, *Quecunque enim il le facit, hac & filius ſimiliter facit*, quod ſoli diuini tati rectè accommodatur: tamẽ ſenſus rationis eſt, cùm perſona filij ſit æqualis patri, æquè cum illo omnia operans, ac diſponens, indè ſequi etiam per uoluntatem humanam non poſſe quidquam ipſi ex beneplacito patris operari. Huius autem conſecutionis probationem continent ſequentia uerba, *Pater enim diligit filium, & omnia demonſtrat ei, que ipſe facit*. Hæc enim uerba non poſſunt rectè diuinitati accommodari. Quia filius ut Deus, non habet ex dilectione patris, quòd pater omnia ſua opera ei demonſtret: ſed per naturalem generationem: cùm ergo Chriſtus cauſam reddat ex dilectione patris, loquitur ſecundum humanitatem. Nam, quia pater ita eam dilexit, ut filio ſuo in unitatem perſonæ copulauerit, ideò illi homini oſtendit omnia, quæ facit: non ſolum ſpeculatiuè (ut ſic dicã) ſed etiam practicè, dando ei uirtutem ad facienda opera illis ſimilia, quæ ipſe facit, & hoc eſt, quod ſubdit, *& maiora ijs demonſtrabit ei opera, Demonſtrabit*, inquit, non quantum ad cognitionem (nã etiam, ut homo omnia ſciebat à principio conceptionis) ſed quantum ad executionem eorum, quæ in ſingulis tẽporibus operaturus erat iuxtà patris uoluntatem. De quibus ſubdit, *ſicut pater ſuſcitat mortuos, ſic & filius*. Quod rectè intelligitur ſecundum humanitatem, ut ſupra dictum eſt. Et eodem ſenſu concludit, *Neque enim pater iudicat quemquam, ſed omne iudicium dedit filio*. Ac ſi diceret, poteſtatem ſuſcitandi homines coniunctam eſſe cum poteſtate iudicandi. Nam oportet, iudicem habere poteſtatem uocandi, & trahendi reos ad iudicium: uocandi aũt ſunt per generalem reſurrectionem. Denique ratio illa, quam Chriſtus adhibet, *Vt omnes honorificent filium, ſicut honorificant Patrem*, non repugnat huic expoſitioni, quandoquidem, filius adoratur eadem adoratione, qua pater, & eadem coadoratur humanitas filio coniũcta. Eſt ergo utraque expoſitio ſatis probabilis: hęc tamen poſterior uidetur facilius omnes difficultates expedire.

Ex his uerò omnibus colligitur (ſi priorem expoſitionem amplectamur) rectè ea illa confirmari aſſertionem D. Tho. hic, & è contrario non poſſe aliter intelligi, poteſtatem iudicandi datã eſſe ſpecialiter filio ut Deo, niſi ſecũdum quandam appropriationem. At uerò (ſi poſteriorẽ teneamus expoſitionem) non poteſt aſſertio D. Thom. ex ſcriptura probari. Nam locus, quem adducit in argumento: ſed contra, ex Act. 10. euidẽtius de Chriſto, ut homine intelligendus eſt. Ratio tamen D. Tho. reddit aſſertionem ſatis probabilem. Quamquam rectè etiam dici poſſit, iudicium optimè toti Trinitati attribui. Nam, ex tribus, quæ ad illud requiruntur, auctoritas attribuitur patri, ratio filio, rectitudo Spiritui ſancto. Et ex his relinquuntur expoſitæ ſolutiones argumentorum.

ARTICVLVS II.

Vtrùm iudiciaria poteſtas conueniat Chriſto, ſecundum, quod eſt homo.

1322

D ſecundũ ſic proceditur. Videtur, quod iudiciaria poteſtas non cõueniat Chriſto, ſecundum, quod eſt homo. Dicit enim Aug. in lib. de Vera religione: quod [cap. 31. circa princip. to. 3.] *iudicium attribuitur filio, in quantum eſt ipſa lex prima veritatis. Sed hoc pertinet ad Chriſtum, ſecundum, quod eſt Deus. Ergo iudiciaria poteſtas non conuenit Chriſto, ſecundum, quod eſt homo, ſed ſecundum, quod eſt Deus.*

2. Præterea, ad iudiciariam poteſtatem pertinet præmiare benè agẽtes, ſicut & punire malos. Sed præmium bonorum operum eſt beatitudo æterna, quæ non datur niſi à Deo: Dicit enim Aug. ſuper Ioann. [Tra. 23. in Ioã. inter pri. & me. to. 6.] *quod participatione Dei fit anima beata, non autem participatione animæ ſanctæ. Ergo videtur, quod iudiciaria poteſtas non conueniat Chriſto, ſecundum, quod eſt homo, ſed ſecundum, quod eſt Deus.*

3. Præterea, ad iudiciariam Chriſti poteſtatẽ pertinet iudicare occulta cordium: ſecundum illud 1. ad Corinth. 14. Nolite ante tempus iudicare, quoad vſq; veniat Dominus, qui & illuminabit abſcondita tenebrarum, & manifeſtabit conſilia cordium. Sed hoc pertinet ad ſolam virtutem diuinam: ſecundum illud Hiere. 17. Prauum eſt cor hominis & inſcrutabile, quis cognoſcet illud? Ego Dominus ſcrutans corda, & probans renes: qui dò vnicuique iuxtà viam ſuã. Ergo, iudiciaria poteſtas non conuenit Chriſto, ſecundum, quod eſt homo, ſed ſecundum, quod eſt Deus.

Sed contra eſt, quod dicitur Ioann. 5. Poteſtatem dedit ei iudicium facere, quia filius hominis eſt.

Reſpondeo dicendum, quod Chryſoſt. ſuper Ioann. [Ho. 38. in Ioan. parũ ante med. to. 3.] *ſentire videtur, quod iudiciaria poteſtas non conueniat Chriſto, ſecundum, quod eſt homo, ſed ſolum ſecũdum, quod eſt Deus. Vnde auctoritatem Ioann. inductam ſic exponit. Poteſtatem dedit ei iudicium facere, (& poſtea ſubditur) quia filius hominis eſt nolite* [loco iam citato.] *mirari hoc, non enim propterea ſuſcepit iudiciũ, quoniam homo eſt: ſed quia ineffabilis Dei filius eſt, propterea, iudex eſt: quia verò ea, quæ dicebantur, erunt maiora, quàm ſecundum hominem, ideò hanc opinionem ſoluens dixit. Ne miremini, quia filius hominis eſt; etenim ipſe eſt etiam filius Dei. Quod quidem probat per reſurrectionis effectum. Vnde ſubdit, Quia venit hora, in qua omnes, qui in monumentis ſunt, audient vocem filij Dei. Sciendum tamen, quod quàmuis apud Deum remaneat primæua auctoritas iudicandi, hominibus tamen committitur à Deo iudiciaria poteſtas reſpectu eorum, qui eorum iuriſdictioni ſubijciuntur. Vnde dicitur Deuteron. 1. Quod iuſtum eſt, iudicate, & poſtea ſubditur. Quia Dei eſt iudiciũ, cuius, ſcilicet, auctoritate vos iudicatis. Dictum eſt autem ſupra, quod Chriſtus etiam in natura humana eſt caput totius Eccleſiæ, & quod ſub pedibus eius Deus omnia ſubiecit. Vndè ad eum pertinet, etiam ſecundum naturam humanam, habere iudiciariam poteſtatem. Propter quod Aug. aucto-* [Tra. 19. in Ioan. poſt med. to. 9.] *ritatem prædictam Euangelij ſic dicit eſſe intelligendam. Poteſtatẽ dedit ei iudicium facere, quia Filius hominis eſt. Non quidem, propter conditionem naturæ; quia omnes homines huiuſmodi poteſtatem haberent (vt Chryſoſt. obijcit) ſed hoc pertinet ad gratiam capitis, quam Chriſtus in humana natura accepit.* [loco iam citato.] *Competit autem Chriſto hoc modo ſecundum humanam naturam iudiciaria poteſtas, propter tria. Primò quidem, propter conuenientiam & affinitatẽ ipſius ad homines. Sicut enim Deus per cauſas medias, tanquam propinquiores effectibus, operatur; ita iudicat per hominem Chriſtum homines, vt ſit ſuauius iudicium hominibus. Vnde Apoſtol. dicit Heb. 4. Non habemus pontificem, qui non poſſit compati infirmitatibus noſtris, tentatum per omnia pro ſimi-*

litu-

litudine abſque peccato : adeamus ergo cum fiducia ad thronum gratiæ eius. Secundò, quia in finali iudicio (vt Auguſt. dicit ſuper Ioan.) erit reſurrectio corporum mortuorum quã ſuſcitat Deus per Filium hominis, ſicut per eundem Chriſtum ſuſcitat animas, in quantum eſt filius Dei. Tertiò, quia vt Aug. dicit in lib. de verbis Domini, rectum erat, ut iudicandi viderent iudicem: iudicandi autem erant boni, & mali: reſtabat vt in iudicio, forma ſerui, & bonis, & malis oſtenderetur, forma Dei ſolis bonis ſeruaretur.

Trac. 23. in Io. ante med. to. 9.

li. de ver. relig. cap. 31. a me. to. 4.

Ad primum ergo dicendum, quod iudicium pertinet ad veritatem, ſicut ad regulam iudicij: ſed ad hominem, qui eſt veritate imbutus, pertinet ſecundum quod eſt vnum quodammodo cum ipſa veritate, quaſi quædam lex, & quædam iuſtitia animata. Vnde, & ibidem Aug. introducit, quod dicitur 1. Cor. 2. Spiritualis iudicat omnia. Anima autem Chriſti præ cæteris creaturis magis fuit vnita veritati, & magis ea repleta; ſecũdum illud Ioan. 1. Vidimus enim plenum gratiæ & veritatis. Et ſecundum hoc ad animã Chriſti maximè pertinet omnia iudicare.

Ad ſecundum dicendum, quod ſolius Dei eſt, ſua participatione animas beatas facere. Sed adducere homines ad beatitudinem, conuenit Chriſto, in quantum eſt caput, & auctor ſalutis eorum; ſecundum illud Hebr. 2. Qui multos filios in gloriam adduxerat, auctorem ſalutis eorum per paſſionem conſummari.

Ad tertium dicendum, quod cognoſcere occulta cordium, et diiudicare, per ſe quidem pertinet ad ſolũ Deum. Sed ex refluentia diuinitatis ad animam Chriſti, conuenit etiam ei cognoſcere, & iudicare occulta cordium, vt ſupra dictum eſt, cum de ſcientia Chriſti ageretur. Et ideò dicitur Roman. 2. In die, cum iudicabit Deus occulta hominum per Ieſum Chriſtum.

q. 10. ar. 2.

COMMENTARIVS.

QVoniam in præcedenti art. expoſuit D. Tho. quomodo Chriſto, vt Deo conueniat poteſtas iudicandi, cõſequenter hic explicat, quomodo conueniat illi vt homini, hoc eſt, in humanitate, & præſertim intendit exponere locum illum Ioan. 5. *Poteſtatem dedit ei iudiciũ facere, quia filius hominis eſt.* Refert autem ſententiam Chryſoſt. dicentis poteſtatem iudiciariam non conuenire Chriſto vt homini, ſed vt Deo tantum. Sed eſt diligenter animaduertendum, aliud eſſe negare abſolutè, Chriſto vt homini cõuenire iudiciariam poteſtatem: aliud verò negare, doceri hoc in prædicto loco Ioannis. Rurſus conſiderandum eſt, aliud eſſe loqui de poteſtate primaria, ſeu auctoritate ſuprema iudicãdi; aliud de poteſtate excellentiæ, quæ eſt quaſi inſtrumentaria reſpectu ſuperioris. Chryſoſt. homil. 38. in Ioannem nec negat, nec negare poteſt, datam eſſe Chriſto in humanitate aliquam iudiciariam poteſtatem. Hoc enim de fide certum eſt, & ex alijs locis ſcripturæ euidenter colligitur, vt in ſequenti diſput. dicemus. Et hoc probatur optimè omnes congruentiæ, quas D. Tho. adducit, quæ per ſe ſatis claræ ſunt, & argumenta, quæ in contrarium obijcit, & eorum ſolutiones, ſunt facillimæ.

Teſtimonij Ioã. 5. 1. Expoſit.

Solum ergo ſupereſt hoc loco explicandum, an hæc veritas tradatur etiam in prædicto loco Ioannis. Chryſoſtomus enim putat, ibi ſolum eſſe ſermonem de primæua auctoritate iudicandi, quæ nõ

A conuenit filio, niſi vt Deus eſt. Et ita aliter diſtinguit Euangelicum contextum, ſcilicet, *Sicut pater habet uitam in ſemetipſo, ſic dedit, & filio habere uitam in ſemetipſo, & poteſtatem dedit ei iudicium facere, Quia filius hominis eſt, nolite mirari hoc, &c.* Et fundamentum Chryſoſtomi fuit, quoniam illa verba, *Quoniam filius hominis eſt*, non poſſunt continere rationem præcedẽtium, aliàs omnibus filijs hominum danda fuiſſet poteſtas iudiciaria: ergo debẽt coniungi cum ſequẽtibus. Cum enim Chriſtus diceret, ſe eſſe æqualem Deo, ſubdit, *Nolite mirari eò*, quòd ſim homo, &c. & hanc expoſitionem ſequuntur Theophyl. & Euthym. Sed neque ratio Chryſoſt. vrget, nec illa diuiſio, & connexio literæ eſt ita apta ad contextum explanandũ, ſicut ea, quæ habetur in vulgata editione, quam cæteri omnes antiqui ſequuntur.

B Aliter ergo exponit Cyrillus libro 2. in Ioann. cap. 144. qui in hoc conuenit cum Chryſoſt. quòd hunc locum intelligit de poteſtate iudicandi ſuprema, ac diuina, quam dicit eſſe datam Chriſto, quia filius hominis eſt. Nam, vt eſt Deus, non eſt illi ex tempore data, ſed illam habet connaturalem per æternam generationem. Non intelligit autem, datam eſſe hanc poteſtatem ipſi humanitati, vt per illam Chriſto conueniat (hoc enim impoſſibile eſt) ſed intelligit, datum eſſe huic homini, vt ſit ſupremus iudex cum Patre, quòd per communicationem idiomatum factum eſt per ipſam incarnationem. Hæc expoſitio probabilis eſt, ſicut de alijs ſimilibus in ſuperioribus diximus: tamen (ſi Scholaſtico rigore loquamur) impropriæ ſunt huiuſmodi locutiones. Nam vt in priori tomo latè diſputauimus) licèt in ordine ad actum mentis, vt eſt prædeſtinatio, quę præſcindere poteſt in obiecto ſuo à determinato ſuppoſito, verè, & propriè dici poſſit. C *Hic homo eſt prædeſtinatus, vt ſit filius Dei naturalis*, & vt ſit ſupremus iudex cum Patre, &c. tamẽ in ordine ad executionem, ſeu actum potentię operãtis, quæ neceſſariò verſatur circa ſingulare ſuppoſitum, nõ propriè dicitur, *Hic homo factus eſt Deus*, & conſeqnẽter neq; potuit propriè dici, huic homini duas eſſe, ſeu communicatas per incarnationem eſſentiales proprietates Dei, quarum vna eſt primaria poteſtas iudicandi: ſed humanitati coniũcta eſt diuina perſona, vt hic homo ſit Deus, & habeat dictam poteſtatem iudicandi, nõ quia denuò illi communicata eſt, ſed quia ſuppoſitũ huius hominis naturaliter illam habet. Neque Cyrill. tã clarè docuit hanc expoſitionem, quin eius doctrina poſſit ad ſequentem accommodari.

2. Expoſit.

Tertia ergo, & legitima expoſitio eſt, quam hic tradit D. Thom. ſcilicet, ſermonem Chriſti eſſe de poteſtate excellentiæ ad exercendum iudiciũ per humanitatem, ipſi communicata propter vnionem ad Verbum. D Quę eſt expoſitio Auguſt. tractat. 19. & 22. in Ioannem, quem ſequuntur Beda ibi, & Rupertus libro 5. in Ioannem, ac cæteri Latini expoſitores. Eandem habet rurſum Auguſt. lib. 20. de Ciuitat. cap. 6. & lib. 1. de Trinit. cap. 13. Indicat Hieronym. Iſai. 50. quatenus de Chriſto homine, explicat illa verba, *ſicut audio, iudico*. & Tertull. lib. contra Praxeam, capit. 21. In quo illud eſt obſeruatione dignum, non legere, *quia*, ſed *qua*. ſic enim ſcribit. *Iudicium dedit illi facere in poteſtate, qua filius hominis, per carnem, ſcilicet, ſicut & filius Dei per ſpiritum eius.* Idem Vigilius li. 5. contra Eutych. Et iuxta hanc expoſitionẽ, illis verbis, *quia filius hominis eſt*, nõ redditur cauſa adęquata, ex qua oriat ptãs iudicandi (ſic. n. vt argumentatur Chryſ. omnes hõies haberẽt illam ptãtem) ſed deſignatur in primis natura, quæ neceſſaria fuit in Chriſto vt eſſet capax huius donationis, & poteſtatis. Si. n. tantum fuiſſet Deus, non potuiſſet hanc poteſtatẽ de-

3. Expoſit. vera.

Iudiciaria poteſtas quo Xps cõueniat.

nuò recipere: tamen quia filius hominis est, fuit ca A pax eius. Deinde significatur congrua ratio, ob quā voluit Deus iudicium Christo committere, scilicet, vt homines sensibiles ab homine, cuius faciem videri, & vox audiri posset, iudicarētur. Hæc enim prouidentiæ ratio suauior est, & hominibus magis accommodata, & ita nullo modo sequitur inconueniens illud, quod Chrysost. inferebat. Quia, licet iudicium oporteat fieri per hominem, non indè fit debere fieri per quemlibet, & licèt in omnibus sit capacitas quasi remota: non tamen proxima, neq; æqualis ratio. Quod autem hæc expositio valdè cō sentanea sit contextui Euangelico patet ex antecedentibus, & sequentibus. Prius enim ait Christus, *Amen, amen dico vobis, quia venit hora, & nunc est, quando mortui audient vocem filij Dei, & qui au dierint, viuent.* Quæ verba intelliguntur de Christo homine, quatenus illi datum est, vt per humanitatis imperium, ac vocem possit mortuos excitare. Et rationem subdens, ait. *Sicut enim pater habet vitā* B *in semetipso*, id est, viuificandi virtutem (vt exponit Cyrillus iuxtà illud Ioan. 1. *In ipso vita erat, sic de dit & filio habere uitam in semetipso.* Quod rectè in telligi potest de filio, ut Deo, eo sensu, quem præce denti art. tradidimus, ut minimum quia persona filij secundum se habet potestatem uiuificandi æqualem cum patre, ideo data sit humanitati eius uirtus instrumentaria uiuificandi mortuos. Vel etiam potest hæc ratio intelligi de Christo ut homine, sicut Cyrill. etiam exponit. Quo sensu illa particula, *sicut* non dicit æqualitatem, sed proportionem, & similitudinem. Verba igitur, quæ nunc tractamus, & immediatè post prædicta sequuntur rectè intelliguntur de Christo, ut homine. Illa uerò, *Nolite mirari hoc*, optimè connectuntur sequētibus. Sicut enim paulò superius ostendit Christus, sibi esse datam potestatem uiuificandi mortuos, ex potestate iudicandi, quodammodo ex fine colligens medium: ita è contrario hic, suadet iu- C dicandi potestatem ex potestate suscitandi mortuos, ueluti colligens ex medio finem, aut ex uno opere supernaturali magis sensibili, ualdeque admirabili admirationem alterius excludens, & hoc est quod ait, *Nolite mirari hoc, quia venit hora, in qua omnes, qui in monumentis sunt, audient vocem filij Dei, & procedent*, &c. Ac tandem concludit, *Sicut audio, iudico, & iudicium meum iustum est, quia non quæro uoluntatem meam: sed eius, qui misit me.* Quæ uerba necesse est, intelligi de uoluntate humana: ergo sermo est de iudicio, quod ab illa procedit, & per humanitatem exercetur; de eodem ergo est sermo in prioribus uerbis.

ARTICVLVS III.

Vtrùm Christus ex meritis adeptus D fuerit iudiciariam potestatem.

322 4. d. 48. q. 1. ar. 1. Et 4. cont. c. 95. princ. Et opu. 3. ca. 245.

AD tertium sic proceditur. Videtur, quod Christus non ex meritis fuerit adeptus iudiciariam potestatem. Iudiciaria enim potestas assequitur regiam dignitatem, secundum illud Prouerb. 20. *Rex, qui sedet in solio iudicij, dissipat omne malū intuitu suo.* Sed regiam dignitatem Christus obtinuit absq; meritis: competit enim ei ex hoc ipso, quod est vnigenitus Dei, dicitur enim Luc. 1. *Dabit ei Dominus Deus sedem Dauid patris eius, & regnabit in domo Iacob in æternum.* Ergo Christus iudiciariam potestatem non obtinuit ex meritis.

2. Præterea, Sicut dictum est, iudiciaria potestas competit Christo, in quantum est caput nostrum. Sed gratia capitis non competit Christo ex meritis, sed consequitur personalem vnionem Diuinæ, & humanæ naturæ: secundum illud. *Vidimus gloriam eius quasi Vnigeniti à Patre, plenum gratiæ, & veritatis, & de plenitudine eius nos omnes accepimus*: quod pertinet ad rationem capitis. Ergo, videtur, quod Christus non habuerit ex meritis iudiciariam potestatem. ar. præced.

3. Præterea, Apost. dicit 1. ad Cor. 2. *Spiritualis iudicat omnia.* Sed homo efficitur spiritualis per gratiam, quæ non est ex meritis: alioquin iam non esset gratia, vt dicitur Rom. 11. Ergo videtur, quod iudiciaria potestas non conueniat, nec Christo, nec alijs ex meritis, sed ex sola gratia.

Sed contra est, quod dicitur Iob 36. *Causa tua, quasi impij, iudicata est, causam iudiciumque recipies*, & Aug. dicit in lib. de verbis Domini. *Sedebit iudex, qui stetit sub iudice; damnabit verò reos, qui falsò factus est reus.* In ser. vit. aliquanto lū a med. to. 10.

Respondeo dicendum, quod nihil prohibet unum, & idem deberi alicui ex causis diuersis, sicut gloria corporis resurgentis debita fuit Christo, non solum propter congruentiam Diuinitatis, & propter gloriam animæ, sed etiam ex merito humilitatis passionis. Et similiter dicendum est, quod iudiciaria potestas homini Christo competit, & propter Diuinam personam, & propter capitis dignitatem, & propter plenitudinem gratiæ habitualis: & tamen etiam ex merito eam obtinuit, vt scilicet, secundum Dei iustitiam iudex esset, qui pro Dei iustitia pugnauit, & vicit, & iniustè iudicatus est. Unde ipse dicit Apoc. 3. *Ego vici, & sedi in throno Patris mei. In throno autem intelligitur iudiciaria potestas, secundum illud Psalm. 9. Sedisti super thronum, qui iudicas iustitiam.* Gloss ord. ibi ex Cass. exposit.

Ad primum ergo dicendum, quod ratio illa procedit de iudiciaria potestate, secundum quod debetur Christo ex ipsa vnione ad Verbum Dei.

Ad secundum dicendum, quod ratio illa procedit ex parte gratiæ capitis.

Ad tertium dicendum, quòd ratio illa procedit ex parte gratiæ habitualis, quæ est perfectiua animæ Christi. Per hoc tamen quod his modis debetur Christo iudiciaria potestas, non excluditur quin debeatur ei ex merito.

COMMENTARIVS.

QVamquam D. Thom. tantum proponat quæstionem de merito: tamen ea occasione explicat omnes rationes, quæ fuerunt in Christo, ob quas data est illi iudiciaria potestas. Quarū prima, & præcipua est dignitas Diuinę Personæ, cum qua coniuncta est dignitas capitis, ad quam quodāmodo spectat hæc iudiciaria potestas: ijs uerò adiūcta est ratio merili, quia ad perfectionem pertinet, & non repugnat simul cum alijs titulis cōiungi, ut ex posuimus superiori tom. disp. 40. sect. 3. Quod uerò adiungit D. Tho. hanc potestatem ēt esse datam Christo propter plenitudinē gratię habitualis, non uidetur ita intelligendum, ut hæc sit sufficiēs ratio huius potestatis. Quia gratia habitualis per se non habet, ut illi debeat potestas, uel iurisdictio i alios, etiam

etiam si in suo ordine perfectissima sit. Sed potest A altero è duobus modis intelligi. Primo, quia suppositis alijs rationibus huius potestatis, hæc etiam adiuuat, & est bona congruentia. Vel secundo, quia supposito, quod ad suauem ordinem Diuinæ prouidentiæ pertinuit iudicium hominum alicui homini committere, dari debuit sanctiori, & innocentiori homini: & hoc modo plenitudo gratiæ multum cōfert ad hanc potestatem.

AR ICVLVS IIII.

Vtrum Christo conueniat iudiciaria potestas, quantum ad omnes res humanas.

325 Quodl. 10. art. 2. cor.

D quartum sic proceditur. Videtur, quod ad Christum non pertineat iudiciaria potestas quantum ad omnes res humanas. Vt enim legitur Luc. 12. Cum quidam de turba Christo diceret, Dic fratri meo, vt diuidat, mecum hæreditatem: ille respondit, Homo, quis me constituit iudicem, aut diuisorem super vos? Non ergo habet iudicium super omnes res humanas.

2. Prȩterea, Nullus habet iudicium nisi super ea quȩ sunt sibi subiecta. Sed Christo nondum videmus omnia esse subiecta: vt dicitur Hebr. 2. Ergo videtur quod Christus non habeat super omnes res humanas iudicium.

lib. 20. c. 2. com. 6. *3. Præterea, Aug. dicit 20. de Ciuit. Dei, quod ad iudicium diuinum pertinet hoc, quod interdum boni affliguntur in hoc mundo, & interdum prosperantur, & similiter mali. Sed hoc fuit etiam ante Christi incarnationem. Ergo non omnia iudicia Dei circa res humanas pertinet ad indiciariam potestatem Christi.*

Sed contra est, quod dicitur Io. 5. Pater omne iudicium dedit filio.

Respondeo dicendum, quòd si de Christo loquamur secundum diuinam naturam manifestum est, quod omne iudiciū Patris pertinet ad Filium, sicut enim Pater facit omnia Verbo suo, ita & omnia iudicat verbo suo. Si verò loquamur de Christo secundum naturam humanam, sic etiam manifestum est, quod omnes res humanae subduntur eius iudicio. Et hoc manifestum est primò quidem, si consideremus habitudinem animæ Christi ad Verbum Dei, si enim spiritualis iudicat omnia (vt dicitur primæ ad Corint. 2) in quantum mens eius verbo Dei inhæret, multò magis anima Christi, quæ est plena veritate Verbi Dei, super omnia iudicium habet. Secundò apparet idem ex merito mortis eius: quia vt dicitur Roman. 14. in hoc Christus mortuus est, & resurrexit, vt viuorum, & mortuorū dominetur. Et ideò super omnes habet iudicium: propter quod, & Apostolus ibi subdit, quod omnes stabimus ante tribunal Christi. Et Dani. 7. dicitur, quod dedit ei potestatem, & honorē, & regnum, & omnes populi, tribus, & linguæ seruient ei. Tertiò, apparet idem ex comparatione rerū humanarum ad finem humanæ salutis. Cuicumq; n. committitur principale, committitur & accessoriū. Omnes autem res humanæ, ordinantur in finem beatitudinis, quæ est salus æterna, ad quam homines admittuntur, vel etiam repelluntur iudicio Christi: vt patet Matt. 25. Et ideò manifestum est, quod ad iudiciariam potestatem Christi pertinent omnes res humanæ.

Ad primum ergo dicendum, quod sicut dictum est, iudiciaria potestas consequitur regiam dignitatem. art. præce. in arg. 1. *Christus autem quamuis esset res constitutus à Deo, non tamen in terris viuens, terrenum regnum tēporaliter administrare voluit: vndè ipse dicit Io. 18. regnum meum non est de hoc mundo. Similiter etiam iudiciariam potestatem exercere noluit super res temporales, qui venerat homines ad diuina transferre: vndè Amb. ibidem dicit, Bene terrena declinat, qui propter diuina descenderat: nec iudex dignatur esse litium, & arbiter facultatum, viuorum habens mortuorumq; iudicium, arbitriumq; meritorum.* li. 7. ī Luc. sup illud. Quis me constituit iudicē inter uos tomo 5.

B *Ad secundum dicendum, quòd Christo sunt omnia subiecta, quantum ad potestatem, quam à Patre supra omnia accepit: secundum illud Matth. vlti. Data est mihi omnis potestas in cælo, & in terra. Nondum tamen sunt omnia ei subiecta quantum ad executionem, suæ potestati, quod quidem erit in futuro: quando de omnibus voluntatem suam adimplebit, quosdam quidem saluando, quosdam autem puniendo.*

Ad tertium dicendum, quòd ante Incarnationem huiusmodi iudicia exercebantur per Christum, in quantum Dei Verbum est, cuius potestatis facta est particeps per Incarnationem anima ei personaliter vnita.

COMMENTARIVS.

C Affirmat D. Thom. iudiciariȩ potestati Christi subdi res omnes humanas. In hac assertione solū occurrit aduertendum, proprium actum iudiciariæ potestatis versari propriè, & immediatè circa actiones humanas quatenus per eam potestatē homines iudicantur. Nunc enim de angelis non agimus, & inferiores res non sunt capaces huius iudicij. Quia cum non habeant libertatem, non sunt capaces bonitatis, & malitiȩ, & eadem ratione homo nō subditur huic iudicio, nisi quatenus potest, & debet libertate sua vti ad bene operandum, & cauendum malum. Quod fit per actionem humanā, sub qua omissionem etiam comprehendimus, & peccatum etiam originale, quatenus ex actione humana primi parentis deriuatum est. Et ita in vltimo iudicio sententia iudicis tota nititur humanis actibus, quibus pœna, vel premium respōdet, Mat. 25. Cȩterȩ igitur res humanæ eatenus sub iudiciaria potestate continentur, quatenus benè, vel ma- D lè homo illis visus est, vtiue potuit, & non fecit. Et hoc modo non tantum res humanæ: sed etiam (vt ita dicam) ipsæ res diuinæ, & omnes creaturæ cadunt sub hanc potestatem, quatenus omnes, homini aliquo modo subijciuntur, vel in eius ministerium, vel salutem ordinantur, vt D. Tho. attingit in tertia ratione, quæ est propria, & adæquata. Nā in duabus prioribus magis explicatur, quomodo ex parte Christi non desit scientia, & gratia, seu rectitudo, & meritum ad tam eximiam, & vniuersalem potestatem.

In solutionibus argumentorum occurrebat quȩstio, an Christus in hac vita assumpserit dominiū, & potestatem iudicandi: sed eam satis explicuimus in priori tomo. Est autem attente considerandum, D. Tho. in solut. ad 1. nullam Christo negare potestatem, sed vsum tantum.

ARTI-

Prax. cap. 3. Theodor. in Epist. ad Hebræ. Ex ex sequenti propositione constabit, hanc esse communem Patrum sententiam.

Dextera Dei quid sit.

Tertiò explicandum est, quid nomine *dexteræ Dei* intelligatur. Non enim defuerunt hæretici, qui Deum corporeum esse existimantes, dicerent *dexteram* hoc loco significare, corporis Dei partem, ad quam Christus corporaliter sedit. Sed, quia hæc hæresis supponit aliam rationi et naturali repugnantem, manifestissimũ fuit semper apud Catholicos *dexteram Dei*, metaphoricè dici. Et illi quidem, qui Christo, vt Deo, hanc sessionem tribuunt, per eam metaphoram significari dicunt, diuinam omnipotentiam, seu maiestatem. Ita Athanas. Orat. 2. contre Arrian. circa finem, inquiens, *Quid significat sedere ad dexteram Patris, nisi germanitatem filij, ac deitatem Patris eandem quoque esse deitatẽ Filij.* Idem lib. de cõi essentia Patris, Filij, & Spiritus sancti. Et Damas. lib. 4. de fide c. 2. & Ambr. li. 2. de fide c. 4. & ad Ephe. 1. Vterq; Cyrillus, & Chrys. & alij Patres infrà citandi. Alij dicũt significare propriam, ac peculiarem dignitatem, quæ ratione hypostaticæ vnionis, Christo, ut homini conuenit, ratione cuius et ipsa humanitas coadoratur eadẽ adoratione, qua Deus colitur, ut exponit et Damas. citato loco, & indicat Leo Papa serm. 1. de Ascensione dicens, naturam humanam ascendisse in Christo supra oẽm. altitudinem, *Neque vllis*, inquit, *sublimitatibus modum suæ prouectionis habitura, nisi æterni Patris recepta cõsessu, illius gloria sociaretur in throno, cuius natura copulabatur in filio.* Atque similia repetit ser. 2. & eundem sensum significat Cyrillus Alex. Epist. 1. ad Presbyteros, & Monachos solitariã uitam colentes, & apertissimè Chrysost. hom. 3. in Epist. ad Ephes. vbi tractans illa verba, *Et sedere eum fecit ad dexteram suam. Hoc*, inquit, *de eo, qui ex mortuis excitatus: de Verbo, si quidem nequaquam.* Et infrà *Reliquit, velut seruus, Domino prælatus est, homini serua facta est vniuersa creata potestas propter inhabitationem Dei Verbi.* Et Theodoretus eodem modo exponens, inquit, *Clarum est, hæc omnia posuisse tanquam de homine, ea enim de causa etiã admiratione ductus est. Quod enim, qui Deus est, vnà cum Deo sedeat, & qui est filius, unà cum Patre regnet, non est admirabile, quòd autem sumpta ex nobis natura eiusdem honoris cum eo, qui sumpsit, sit particeps, hoc omne miraculum superat.* Et eandem expositionem habent Theophyl. Oecumen. & plura in sequentibus referemus. Atq; hæc procedunt de Christo ut homine, quam expositionẽ supra etiam probauimus. Iuxta quam etiã per *dexteram Dei* intelligere possumus statũ gloriæ, seu beatitudinem æternam, quæ Sãctis datur, sicut exposuit Aug. lib. de Agone Christiano ca. 26. & lib. de Essentia diuinitatis, & Isidor. lib. 1. de Diuinis Offic. de Ascensione Domini, uel singularẽ excellentiam eiusdem beatitudinis, & iudiciariam potestatem Christo homini collatam, ut idem August. exponit lib. de fide, & Symbol. cap. 7.

Quartò explicandum est, quid sit *sedere*. Et quia hoc propriè, & ad literam conuenire posset Christi corpori, ideò existimare quis posset, Christum post Ascensionẽ mansisse in cęlis sedentẽ propria sessione corporali. Cùm. n. hoc uerbũ possit ꝓpriè intelligi, nihil esse vr, cur per metaphoram explicetur. Præsertim cùm hoc modo optimè exponatur, quod Christus post Ascensionẽ cõsequutus sit, ut sedeat ad dexteram Dei. Quia reuere consequutus est corporalem sessionem in loco cœlesti, & ibi fruitur potissimis bonis Dei. Et confirmari põt. Nàm Act. 7. Stephanus dixit, *Ecce uideo cęlos apertos, & Iesum stantem à dextris uirtutis Dei.* Quo loco multi Patres intelligunt uerbum illud *stantem* propriè, vt significat recto corpore stare. Ita Chrysost. ho-

A mil. 18. in Acta, & alij Græci in eundem locum, & Beda, & Gregor. homil. 29. in Euangelia, & lib. 1. Reg. cap. 1. August. lib. quæst. noui, & veteris testa. quæst. 88. Ergo pari ratione, cum dicitur Christus *sedere in cęlo*, intelligendum erit propriè de sessione corporali. Neque enim contraria sunt. Potuit namque, qui semper sedet, tunc surgere, & stare, ut Stephanus sic eum uidens intelligeret, Christum sibi compati, & paratum esse ad sibi auxiliandum, sicut Gregorius interpretatus est, uel (vt Augustinus) *quia apparere uoluit, tanquam, qui causam dicaret, & ad dexteram iudicis staret.* Quando enim sancti Patres huiusmodi mysticas, seu morales rationes reddunt, propter quas Christus stans à Stephano uisus est, non sentiunt, Stephanum non uidisse Christum uerè, ac propriè stantem. Alioqui non fuisset omninò uera, & realis illa uisio seu sibilis, sed phãtastica, & apparens tantum: cùm tamen Stephanus non fuerit contentus affirmando, se uidere Christum, sed asserere etiam uoluerit modũ, seu situm corporis eius, quem uidebat, ut ostenderet, quàm apertè, & distinctè illum cerneret: tamet si longissimè distantem, & quamuis ab alijs circumstantibus uideri non posset.

Christi sessio ad dexteram Patris nõ est corporalis, & propria sed metaphorica.

B Nihilominus tamen nullus Sanctorum, aut catholicorum doctorum, ita interpretatur hoc uerbum *sedere*, de corporali sessione. Primum quidẽ, quia huiusmodi sessio nihil ad perfectionem, seu gloriam Christi pertinebat. Cum autem dicitur Christus *sedere ad dexteram Dei*, magna quædam dignitas significatur, & certum signum maiestatis eius. Deinde, quia, licèt, non sit certum, an Christus in cœlo corporaliter stet, aut sedeat, & vtrumque sit in eius potestate: tamen multò probabilius videtur ipsum stare: quia sedere per se non est tam connaturale homini, sed solum propter necessitatem, ut requiescat, & non defatigetur. At verò in cœlo nulla erit huiusmodi necessitas, cum immortalia, & gloriosa corpora laborem sentire non possint. C Vnde, quod Paulus, ait Ephes. 2. *nos consessuros cum Christo in cœlestibus*, non est uerisimile esse intelligendum de sessione corporali. Quia (vt dixi) magis naturale est homini stare, magisque ad omnes actiones perfecta corporis humani accommodatum. Neque huic ueritati repugnat: quin potius illam confirmat uisio Stephani Actor. 7. Nam, licèt, uerbum *standi* possit etiam metaphoricè exponi, uel lata significatione, ut idem sit, quod existere, seu præsentem adesse, ut Matthæus 16. *sunt de hic stantibus, qui non gustabunt mortem*, idest, ex ijs, qui præsentes adsunt: tamen melius intelligitur in propria, & rigorosa significatione propter testimonia Sanctorum, & rationem adductã. Quia Stephanus re uera uidit Christum clarè, & distinctè, prout in cœlo existit, friuolum autem est, fingere Christum antea sedisse, tunc autem resurrexisse, vt à Stephano stare uideretur. Sit igitur certum, *sedere* hoc loco metaphoricè sumi.

D Quid autem hac metaphora significetur, explicandum est. Et primum quidem si de Christo, ut Deo, hæc uerba interpretemur, & per *dexteram* intelligamus diuinam maiestatem, seu Patris æqualitatem, *sedere* nihil aliud erit, quàm quietè, seu pacificè possidere eam dignitatem, seu simul cum Patre regnare, tanquam supremum regem, ac Dominum omnium. Additque Basilius libro de Spiritu sancto capite 6. *Per hunc consessum, naturam Dei solidam, ac immutabilem significari*, iuxtà illud Baruch. 3. *Et tu sedes in æternum.* Vnde Cyrillus Ierosolym. cath. 14. dicit, hanc dignitatem non conuenire Christo post aduentum in carne, *sed ante omnia sæcula. Quin vnigenitus filius Dei Patri a dextris semper assidebat.* Cui consentanea est uisio Isaiæ, *qui vidit Dominum sedentem super solium excelsum,*

A *celsum, & eleuatum.* Quamquam enim de tota Trinitate possit intelligi: tamen de Christo specialiter exponitur Ioannis 12. Hinc etiam Cyrillus Alexádrinus lib. 12. Thesauri, cap. 7. dicit *sedere ad dexteram Patris esse* ita proprium Christi, vt nulli creaturæ conuenire potiit. *Quia solus ille cum Patre simul regnat.* Et eandem interpretationem habet Chrysostomus homilia 2. ad Hebræos. Theophyl. Theodor. & Oecumen. ad Hebr. 1. Ac denique ferè omnes Sancti iuxtà hunc sensum ex hac sessione ad dexteram colligunt æqualitatem Filij cum

Matt. 22.

Patre. Quibus multum videtur fauere Paul. ad Hebræos 1. vbi probat Christum esse Deum, dicens: *Sedet ad dexteram maiestatis in excelsis,* & infrà, *Ad quem autem Angelorum dixit aliquãdo, sede à dextris meis?* Et Christus ipse ex eodem loco probauit suam diuinitatem. Verum est tamen, responderi posse, Christum non probare suam diuinitatem ex sessione, sed ex appellatione *Domini.* Vnde, inquit, *si ergo in spiritu Dauid vocat eum Dominũ,* B *quomodo Filius eius est?* Et Paulus ad eandem *Domini,* seu *Filij* appellationem potissimum allusisse videtur. Sic enim ait, *sedet ad dexteram maiestatis in excelsis, tantò melior Angelis effectus, quãtò differentius præ illis nomen hereditauit.* Nihilominus est hæc expositio valde probabilis, ita tamen vt alteram de Christo secundum humanitatem non excludat, (vt diximus,) non enim contrariæ sunt: sed ex vna alia facilè inferri potest, vt iam dicam.

Iuxta aliam ergo expositionem de Christo secũdum humanitatem varijs modis exponi potest, quid sit sedere ad dexteram Patris. Primò vt *sedere* nihil aliud sit, quàm habitare in gloria cœlesti. Ita videtur exponere Augustin. dicto libro de fide, & Symbolo, capite 7. & libro de Symbolo ad cathecumenos capite 7. Chrysost. homilia 1. de Symbolo. Vt enim idem Augustin. notauit lib. 3. quæstionum in Leuit. quæst. 24. solet in hac significatione C verbum *sedendi* in Scriptura sumi Leuit. 8. *Ad ostium tabernaculi testimonij sedebitis septẽ diebus die, & nocte,* & 3. Regum. 2. *sedit Semei in Ierusalem annos tres.* Et huic expositioni fauet Paul. ad Ephes. 2. dicens, *Consedere nos fecit in cœlestibus.* Quàmquam enim in ipso Christo tanquàm in capite omnes *sedere* dicamur: tamen hinc rectè colligimus, nos non tantum per ipsum: sed etiam in proprijs personis cum ipso consessuros, sicut ibidẽ ait, *nos conuiuificasse, & conresuscitasse cũ Christo,* non solum quia vita, & resurrectio eius, quasi nostra æstimetur, propter vnionem membrorum cum capite: sed etiam, quia in nobis ipsis participaturi simus vitam, & resurrectionem eius. Ad eundem igitur modum nos *consedere fecit.* Nos autem non dicimur sessuri, nisi quia sumus in cœlesti patria habitaturi, ergo eodẽ modo dicitur sedere Christus. Hæc expositio nihil falsi dicit: videtur tamen non D satis explicare totum id, quod in illo verbo, *sedet,* continetur. Addi ergo potest, illo verbo etiam significari Christum post multos labores, quos propter homines sustinuit, & perfectam nostræ salutis œconomiam, conquieuisse tandem in cœlesti patria paternis fruentem bonis. Quomodo ipse dixit Lucæ 24. *Nonne oportuit pati Christum, & ita intrare in gloriam suam?* Ac de omnibus viuis membris eius dicitur, *Vt requiescant à laboribus suis.* Et hoc modo videtur hæc sessio Christi in Scriptura poni tanquàm vltimus terminus mortis, resurrectionis, atque omnium viarum eius. sic Paul. ad Romanos 8. *Christus Iesus, qui mortuus est, qui & resurrexit, qui est ad dexteram Dei,* & ad Ephes. 1. *suscitans illum à mortuis, & constituens ad dexteram suam,* & Marc. vlt. *Assumptus est in Cœlũ, & sedet ad dexteram Dei.* Et hæc etiam expositio aliquid veri continet, aliquid verò amplius addendum est, quia verbum, *sedendi* (vt diximus) quandam excellentiam, & dignitatem significat.

Sedere Christum ad dexterã Patris quid sit.

Apoc. 14.

Mar. 16.

Igitur *sedere* hic per metaphoram significat idẽ, quod regnare, seu præesse omnibus tanquam supremũ regem, ac iudicem, qui tanta dignitate præcellit, vel in eodem solio cum Deo sit, & eadẽ adoratione colatur. Hæc expositio colligitur ex omnibus Sanctis supra citatis. Et est vsitata hęc phrasis in Scriptura. 3. Regum. 1. *Salomon filius tuus regnabit post me, & ipse sedebit in solio meo,* & 1. Regum 2. *Suscitat de puluere egenum, & de stercore eleuat pauperem, vt sedeat cum principibus, & solium gloriæ teneat.* Vnde, Paul. 1. ad Corint. 15. sic de Christo loquitur, *Oportet autem illum regnare, donec ponat omnes inimicos sub pedibus eius.* In quibus verbis alludit sine dubio ad verba Psalmi 109. *Donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum,* & loco verbi *sedendi,* quo Dauid vsus fuerat, Paulus, B veluti metaphoram explicãs, *regnandi* verbũ vsurpauit. Et simili modo 2. ad Timoth. de omnibus electis loquens, inquit. *Ideo omnia sustineo propter electos, vt & ipsi salutem consequantur, quę est in Christo Iesu cum gloria cœlesti,* quam explicans subdit. *Fidelis sermo, nam si commortui sumus, & conuiuemus, si sustinebimus, & conregnabimus.* Quo vltimo verbo videtur explicare, quod ad Ephesios secundo, dixerat, *Consedere nos fecit in cœlestibus.* Prǫterea, hæc metaphorica significatio optimè quadrat in verbum *sedendi,* quasi per antonomasiam dictum ad explicandam dignitatem. Nàm, iudicantis, præcipientis, ac dominantis est sedere, & alijs imperare. Vnde, quãdocunque dicitur visus Deus in Scriptura in maiestate sua, & tãquam supremus Dominus, dicitur apparere sedens, Isa. 6. *Vidi Dominum sedentem supra solium excelsum.* &c. & iuxtà eandem metaphoram, dicitur Deus *sedere super Cherubin;* Hanc denique interpretationem rectè C attigit Origenes tractatu duodecimo in vigesimũ caput Mat. dicens. *Vide ne fortè, quod dicitur, Christum restitui in regno suo, recipientem proprium principatum, hoc sit, sedere Christum in solio gloriæ suę.* Et infrà, *Intelligat ergo, qui potest eius sententiam quidem regni in hominibus Christum recepisse, & glorificatum esse ad gloriam, quam habuit, priusquam esset mundus.*

Sedere in scriptura quid.

Quintò videndum, quomodo Christus per ascẽsionem suam cõsequutus sit, vt sedeat ad dexteram Patris. Videtur enim hoc ex dictis difficilè. Quoniam Christus per ascensionem, nec diuinitatem, nec gloriam humanitatis, neque regni maiestatem, & potentiam assequutus est. Vndè ante ascensionẽ dixit discipulis. *Data est mihi omnis potestas in cœlo, & in terra.* Nihilominus simpliciter fatendum est, aliqua ratione Christum assequutum esse per ascensionem, vt sedeat ad dexteram Dei. Nàm (vt supra diximus) in scriptura ita describitur ascẽsio, D vt eam hæc sessio consequuta sit iuxta illud, *Assumptus est in cœlum, & sedet ad dexterã Dei,* & illud, *suscitans illum à mortuis, & constituens ad dexterã suam in cœlestibus.* Vnde, Petrus Act. 2. secundò de ascensione Christi interpretari videtur, locum sæpe citatum ex Psal. 109. sic enim de Christo scribit, *Dextera igitur Dei exaltatus, & promissione Spiritus sancti accepta à Patre effudit hunc, quem vos videtis, & auditis. Non enim Dauid ascendit in cęlum, dicit autem ipse, dixit Dominus Domino meo, sede à dextris meis.* Denique hac ratione in symbolo post articulum de ascensione confitemur, *sedere Christum ad dexteram Patris.* Modus autem, quo hoc explicandum est, multiplex esse potest, iuxta varias expositiones assignatas de Christo sedente ad dexteram Patris. Nam, si sermo sit de Christo, secundum se, vt est tantum Verbum, ac filius Dei,

Matt. 28. Christus p ascẽsionẽ aliquo modo dexterã Patris adeptus est. Mat. 16. Ephes. 2.

sic

sic nullo modo potest de illo verificari, quod per ascensionem sit assequutus, vt sedeat ad dexteram Dei, sed per solam æternam generationem hoc habuit. Si autem loquamur de Christo præcisè, ac formaliter, quatenus hic homo est, & per dexteram Dei æqualitatem diuinitatis intelligamus, tùnc factum est, vt hic homo Christus *sederet ad dexteram Dei*, quando filius Dei factus est homo, quod factum est in ipsa incarnatione, quando hæc humanitas in vnitatem diuinæ personæ assumpta est: tamen quoad manifestationem, & claritatem huius gloriæ potest dici Christus assequutus per ascensionem, *vt sedeat ad dexteram*, idest, vt hic homo omnibus innotescat *sedens ad dexteram Dei*. idest, existens, & permanens verus Deus omnia cum Patre gubernans, iuxta illud Apocalyp. [Dignus est agnus, qui occisus est accipere virtutem, & diuinitatem &c.] & paulo post subditur, [Omnes audiui dicentes, sedenti in throno, & agno benedictio, & honor, & potestas in sæcula seculorum.] Et hæc est claritas, quam Christus petebat Ioannis 17. [Ego te clarificaui super terram, opus consummaui, quod dedisti mihi, vt faciam, & nunc clarifica me tu Pater, apud temetipsum claritate, quam habui, priusquam mundus esset apud te.]

Quomodo per ascensionem asse cutus Christus sit, vt sedeat ad dexteram Patris.
Apoc. 5.

Atque hæc eadem expositio accommodari potest, etiam si de Christo secundum humanitatem, hanc sessionem interpretemur. Quànquam enim reipsa non esset, assequuta per ascensionem illi humanitas, vt admirabili modo sit in throno maiestatis Dei, atque adeò, vt ratione illius vnionis debeatur illi homini singularis cultus, & adoratio. Item, licèt, non sit consequutus idem homo in humanitate sua essentialem gloriam, neque potestatem, aut dominium excellentiæ in omnes creaturas: tamen per ascensionem singulari modo cæpit tota hæc maiestas illius hominis clarescere in cœlo, & in terra. Ac præterea (vt humano more loquamur) denuo possessionem accepit regni sui, ac totius orbis, per ingressum in cœlum, tanquam in proprium locum suæ regiæ curiæ, à Deo destinatum ad regendum, & imperandum. Locus enim terræ potius fuit ad seruiendum, & laborandum. Vnde, etiam non incongruè dici potest, sedisse post ascensionem: quia tunc quasi quieuit, & cessauit ab operibus viæ, cæpitque vti tantum potestate regia, ac dominatiua.

Sedere ad dexteram Dei proprium Christi quomodo.

Secundò, ex ijs etiam facilè definitur incidens dubium in superioribus insinuatum, scilicet, an sedere ad dexteram Dei sit proprium Christi, vel conueniat etiam alijs Beatis. Dicendum est enim non esse dubium, quin sub aliqua ratione sit hoc proprium Christi Domini, & sæpe in Scriptura sacra hoc illi attribui tanquàm singularem excellentiam eius, vt ex Cyrillo Alexandrino, & alijs Patribus supra notatum est, & apud Paulum est egregius locus ad Hebræ. 1. *Ad quem autem Angelorum dixit aliquando, sede à dextris meis?* Est autem hoc proprium Christi multis modis, qui omnes oriuntur ex maiestate personæ illius, & ex diuinitate, & æqualitate, quam cum Patre habet. Vnde, si consideretur vt diuina persona Verbi nulli creaturæ potest conuenire *sedere ad dexteram Patris*, sicut ipse sedet, & ita hoc est proprium eius comparatione facta ad creaturas. Nam Spirituisancto hoc sensu commune est *sedere ad dexteram Patris, & filij*, vt hic sentit diuus Thomas, & rectè notauit Athanas. libro de communi essentia. Si autem consideretur Christus, vt homo; sic etiam esse hominem æterno Patri maiestate, & potentia æqualem proprium est Christi. Atque eadem ratione si non solum loquamur de Christo homine, sed etiam secundum humanitatem, est etiam proprium illius habere in humanitate excellentiam super omnem excellentiam creatam, & singularem beatitudinem non solum in gradu intensionis, & perfectionis, sed etiam in modo obtinendi illam vt connaturalem ex vi propriæ dignitatis, & maiestatis debitam. Atque idem est de singulari dominio, & potestate tam ad operandum, quàm ad imperandum omnibus creaturis, ac iudicandum de omnibus hominibus. Propter quæ omnia, meritò dixit Ignat. Epistol. 7. ad Tharsenses. *Quomodo merus homo audit, sede à dextris meis?*

Atverò, certum nihilominus est, & Scripturæ quoque ipsi cõsentaneum, secundum quandã participationem communicari Christi membris hãc sessionem alijs magis, alijs verò minus pro dignitatem varietate. Nam, secundum participationem gloriæ tam animorum, quàm corporum omnibus electis datum est, vt cum Christo consedeant, sicut etiam omnibus datum est, vt cum Christo conregnent. 2. ad Timoth. 2. Quatenus enim omnes Sancti in cœlesti beatitudine cum Christo habitabunt, quieti, ac securi fruentes potissimis bonis Dei, hoc modo dicuntur *sedere cum Christo*, & sic dicitur Apocalyp. 3. *Qui vicerit dabo ei sedere mecum in throno, sicut, & ego vici, & sedi cum Patre meo in throno eius.* Illa enim particula, *sicut*, nõ dicit æqualitatem: sed similitudinem participationis. Atque eodem modo dixit Christus Ioann. 14. *Vado parare vobis locum, & iterum veniam. & accipiam vos ad me ipsum, vt, vbi ego sum, & vos sitis. In illo die vos cognoscetis, quia ego sum in Patre meo, & vos in me, & ego in vobis.* Et Lucæ 22. *Ego dispono vobis, sicut disposuit Pater meus vobis regnum, vt edatis, & bibatis super mensam meam in regno meo & sedeatis super thronos iudicantes duodecim tribus Israel*, Et similia sunt frequentia loca Scripturæ, in quibus dicuntur Iusti regnaturi, cum Christo, Apocal. 20. *Regnauerunt cũ Christo mille annis.* Ad Roma. 5. *In vita regnabunt, &c.* Quàmuis cæteri non sint eodè modo regnaturi quo Christus. Ille enim solus regnabit tanquam supremus gubernator totius regni, cæteri verò dicuntur regnaturi, vel quia fructus regni in eos redundabit, sicut Romani dicebantur olim regnare, licèt, vnus esset imperator, quia illi potissimum fruebãtur honoribus, & diuitijs illius imperij: Vel quia omnes participabunt aliquo modo potestatem imperandi inferioribus creaturis, sicut etiam participabunt aliquo modo potestatem iudicandi, vt postea dicemus.

Obiectio.

Vna verò superest explicanda difficultas, cũ dextera locus honoratior sit, cur tribuatur Christo *sedere ad dexteram Patris*. Videtur enim Pater ad sinistram, atque adeò in ignobiliori loco constitui. Huic difficultati variè à scriptoribus respõsum est. Primum Antonius Nebrissensis in explicatione quinquaginta locorum Scripturæ, in vltima quinquagena. cap. 39. negat locum dexterum olim fuisse honoratiorem. Quod si verum est tollitur totius difficultatis fundamentum. Illud verò confirmat nonnullis testimonijs poetarum, quæ lubens prætermitto, quia iudicio meo parum suadent. Confirmari etiam potest, quia videmus in antiquis imaginibus Petri, & Pauli Paulum ad dexteram Petri collocari, vt obseruauit etiam Diuus Thom. lect. 5. in Epistolam ad Galatas, & Petrus Damianus in Epistola ad Desiderium; Et in huius confirmationem addi potest, quod refert Euseb. lib. 1. de Vita Constant. capite 13. se vidisse Constantinum, cùm esset adolescens ad dexteram imperatoris assistentem, seu incedentem. Additur etiam congruentia. Quia cùm pars hominis dextera sit dignior, is, qui alium nobiliorem commitabatur, ad eius dexteram incedebat, non vt esset in loco honoratiori, sed vel vt pars potissima, & honoratior medium teneret locum, uel ut eum commodius posset tueri atque

defendere,

defendere, & ideò isti, qui latus dexterum alterius claudebant, ac regebāt, dicebantur olim *stipatores*, seu *laterones*. Hæc verò responsio in primis applicari non potest Christo secundum diuinitatē, quia nō potest de illo dici, quod sedeat ad dexteram Patris, tanquàm in loco minus digno. Deindè, nititur fundamento valdè dubio, nimirum, locum dextrū fuisse olim ignobiliorem. Contrarium enim absolutè affirmant Hieron. super ad Ephes. 1. & Ambr. sermon. 61. Et saltem in Scriptura vbiq; per *dexteram*, honoratior locus indicatur: & ideò Iusti dicuntur futuri *ad dexteram*, & mater filiorum Zebedæi, *sedere ad dexteram*, *& sinistram* filijs postulauit, idest, primum, & secūdum locum, & Ioseph. Gene. 48. filium suum Manassem, tanquàm digniorem posuit ad dexteram Patris: Iacob, verò, vt Ephraim præferret, manus commutauit, & dexterā posuit super caput Ephraim. Quocirca quamuis esse ad dexteram alterius interdum in Scriptura non significet honorem, sed auxilium, & protectionē, B sicut in illomet Ps. 109. dicitur, *Dominus à dextris tuis, confregit in die iræ suæ Reges*, & Psal. 15. *A dextris est mihi, ne commouear*, & Psal. 108. *Confitebor Domino nimis in ore meo, & in medio multorum laudabo eum, Quia astitit a dextris pauperis, vt saluam faceret a persequentibus animam meam*. Vndè, inter maledictiones, quæ in eodem Psalmo aduersus Iudam prædicuntur, *dicitur & diabolus stet a dextris eius*, scilicet, ad persequendum: nihilominus tamen quandocunque *dextera* ponitur in Scriptura ad locum honoris indicandum, significat honoris magnitudinem, ut notauit Ambrosius ad Hebræor. 1. & ferè omnes alij Sancti hoc mysterium Christi explicantes. Quapropter etiam Eusebius loco citato dixit, Constātinum adolescentem summo honore apud Imperatorem fuisse dignū, quem honorem postea explicans subdit, ad Imperatoris dextram astitisse. Solent enim Principes, quàmuis ipsi dignitate præcellant, honoris tamen, hospitij- C que causa ad dexteram suam alium principem ducere. Ex quo non licèt colligere, locum dextrum esse inferiorem: sed potius esse superiorem, licèt interdum à digniori persona inferiori cōcedatur propter causam prædictam. Quomodo solet et Rex, reginam ferre ad dexteram honoris causa, quamuis Regis persona, statusq; dignior sit. Quomodo rectè intelligitur illud Psal. 44. *Astitit Regina à dextris tuis in vestitu deaurato*. & illud 3. Reg. 2. vbi Salomon fecit matrem sedere in throno ad dexteram suam. Atque eodem modo intelligi potest, quod de imaginibus Petri, & Pauli adducebatur, quamuis illud non sit in vniuersum verum de omnibus antiquis imaginibus horum Sanctorum. Nam, in multis, quæ nunc Romæ cernuntur, & in numismatibus, Petrus ad dexteram depingitur, & interdū vero ponitur Paulus ad dexteram (licèt absolutè esset dignitate, inferior) vel cuiusdam vrbanitatis, & honoris causa, & quasi ratione hospitij. Quia Pe- D trus erat Romæ in propria sede, & episcopatu: Paulus verò veluti ad Petrum iuuandum accesserat. Vel in quandam amoris, & gratitudinis significationem; quia Paulus doctor gentium fuit, & plurimum Ecclesiæ profuit.

Locus dexter ignobilior attribui solitus quare.

Responsio.

Secundò ergo iuxtà hanc doctrinam responderi potest, Christum dici, *sedere ad dexteram Dei Patris*, non quia sit persona dignior Patre: sed quia, licèt in re habeat æqualem dignitatem, & honorem secundum diuinitatem, secundum humanitatem verò sit inferior: tamen respectu nostri, & quātum ad Ecclesiæ gubernationem quidam singularis honor concessus est Filio inter omnes diuinas personas. Nam, illi data est administratio, & gubernatio totius regni Ecclesiæ iuxtà illud. *Pater non iudicat quemquam: sed omne iudicium dedit filio*. Nā, quia

A Christus suo sanguine, & meritis regnum amissum Patri comparauit, ideò exaltatus est, & cōsequutus *nomen, quod est super omne nomen*. Hoc ergo modo dicitur, *sedisse ad dexteram* ad significandam hanc honoris, & dignitatis excellentiā, nō quidem re ipsa, aut natura: sed solū administratione, & officio.

Ioan. 5. Philipp. 2.

Tertiò dici potest, sedere ad dexteram dignius, & honorabilius esse comparatione sinistræ: non tñ comparatione loci medij: & hoc modo potest dici, Christus *sedere ad dexteram Patris*, non quia ipse sit in loco digniori respectu Patris: sed respectu eorum, qui ad sinistram sedent. Quanquam. n. comparatione facta inter duos solos in opinionem venire possit, an locus dexter, vel sinister sit honoratior: tñ quando tres sedent, vel incedunt, nulli vnquam dubium fuit, quin locus medius sit dignissimus, iuxtà illud. *In medio fratrum rector eorum*. Nam, tūc qui medius est ab alijs tegitur, & quasi custoditur. Rursus, tūc etiam exploratum est, dextrum locum esse B potiorem sinistro, quod maximè probant omnia, quæ circa priorem respōsionem adduximus, & in ipsa rei natura fundatum est, quia pars dextra potior est sinistra. Sic ergo Christus dicitur, *sedere ad dexteram Patris* tanquàm in honoratiori loco nō respectu ipsius Patris: sed aliorum, qui Patri assident. Quòd aliqui accommodant Christo etiam secundum diuinitatem, ita ut propter ordinem originis Filius dicatur *sedere ad dexterā*, Spiritussanctus *ad sinistram*, quia est origine secundus. Sed hunc loquēdi modum expressè reprehendit Athanas. supra. Et omnes Sancti supra citati, qui de diuinitate hoc interpretantur, nunquàm dicunt significare excessum aliquem vnius personæ ad aliam: sed æqualitatem. Igitur si hęc responsio aliquo modo defendenda est, explicanda est de Christo secundum humanitatem, non solum respectu damnatorum, qui in quodā sensu dicuntur esse *ad sinistram* quorum comparatione omnes Beati sunt *ad dexte-* C *ram*, & quasi per antonomasiam Christus: sed etiā respectu aliorum beatorum, qui sedent in inferiori loco, & minus digno, quàm Christus.

Ecclé. e.

Quartò facilius, & simplicius dr, in metaphorica locutione non debere seruari omnes respectus, & habitudines, quę reperiuntur in re propriè significata; sed solum id, quod significari intēditur. *Dextera* ergo propriè dicta & significat locum dignissimum, & dicit relationem ad sinistram: cum autem Christus dicitur *sedere ad dexteram* per metaphoram, ibi non consideratur respectus ad sinistrā, sed solum significari intēditur excellentia, & maiestas, in qua Christus existit. Sicut in Scriptura non solū dicitur Christus esse, *ad dexteram Dei*, sed etiā ipse dicitur esse *dexteram Dei* seu *brachium dextrū*, non quia Spiritussanctus, uel aliquis alius sit sinistra Dei: sed solum ut absolutè significetur esse Verbum, per quod Pater oīa operatur. Sic igitur Christus vt Deus dicitur esse *ad dexteram Patris*, non D quia Pater sit ad sinistram: sed quia in se habet totam illam excellentiam, & perfectionem, & omnipotentiam, quæ per *dexteram Dei* metaphoricè significatur. Et simili proportione Christus ut homo dicitur esse *in dextera Dei*, idest, in potissimis bonis, quæ Deus cōmunicauit creaturis, unde non fit, Patrem esse ad sinistram eius, ut dictum est.

SECTIO IIII.

Utrùm postquam Christus in cælum ascendit, inde aliquando descenderit.

HActenus mysterium ascensionis Christi in cęlum explicuimus. Quoniam verò in sequentibus disputationibus dicturi sumus de altero ipsius aduentu, ac solenni, publicoque descensu

à cœlis tempore iudicij futuro, operæ pretium visum est, hoc loco exponere, an toto hoc tépore in cœlo permanserit, ita vt ad terrã nunquam descenderit, neq; vsque ad diem iudicij descensurus sit. Ratio dubitandi est. Quia in scripturis legimus Christum ascendisse in cœlum, & sedere ad dexteram Dei, descensurum quoq; in die iudicij, Act. 1. *Qui assumptus est a vobis in cœlum, sic veniet, quemadmodum vidistis eum euntem in cœlum.* Quin etiã Act. 3. additur, cœlum suscepisse illum *vsque ad tẽpus restitutionis omnium*, vbi Chrys. hom. 9. *Necesse est*, inquit, *vsq; ad tempora restitutionis omniũ Christum in cœlo permanere*, & Beda in retractatione in Act. *Hoc est*, inquit, *quod eidem domino Iesu Christo a Deo Patre dictum psalmista testatur, sede a dextris meis, donec ponam inimicos tuos, scabellum pedum tuorum. Assumptus namque est in cœlum, & sedet a dextris Dei, in qua nimirum sede paterna maiestatis semper diuinitus manet, &c.* Quibus verbis videtur etiam in hunc modum exponere testimoniũ
Psal. 109. Psal. *Sede a dextris meis, donec ponam &c.* Nam in illa particula, *donec*, vt minimum includitur affirmatio, vsque ad tempus præfixum: sedet ergo Christus, & immobilis in cœlo permanet, quamdiu bellum in terris agitur aduersus inimicos eius: non ergo huc descendet vsque ad finem, qñ omnes subijcientur sub pedibus eius. Vnde Aug. tract. 30. in Io. *Donec seculũ*, inquit, *finiatur, sursum est Dominus*, Et hoc ẽt confirmari põt ex illo Pauli ad Coloss. 3. *Quæ sursum sunt, quærite, vbi Christus est in dextera Dei sedens.* Etenim si aliquando contingeret, cœlum vacuum inueniri Christi præsentia, contingere etiam posset decipi fideles fide, ac cogitatione ad Christum in cœlum ascendentes, eumque ibi quærentes. Quod & admonitioni Pauli, & sensui, ac existimationi fidelium omnium videtur esse cõtrariũ.

Sed contra est. Nam legimus sæpius, Christum dominum post ascensionem corporaliter in terris visum, secundum veram corporalem, ac sensibilem præsentiam. Quod probatur primò ex Scriptura. Nam 1. ad Cor. 15. ait Paul. *Nouissime omnium visus est, & mihi*, nimirum præsentia, ac visione corporali, non minus vera, ac reali, q̃ cæteris Apostolis, quandoquidem non minus ipse futurus erat testis resurrectionis, quam Apostoli, vt ibi Chrys. notat, homil. 38. addens, verisimile esse etiã post ascensionem, & electionem Matthiæ visum esse a duodecim Apostolis, ac sæpius ẽt apparuisse. Et Orig. lib. 2. contra Celsum hunc locum tractans apertè sentit, Christum eodẽ modo apparuisse Paulo post ascensionem, quo cæteris Apostolis antea apparuerat post resurrectionẽ. Præterea Act. 9. sic Ananias Paulũ alloquitur, *Dominus Iesus qui apparuit tibi in via.* Quod autem ei apparuerit clara, corporaliq; visione, patet ex præcedentibus verbis. *Viri autem illi, qui comitabantur Paulum, stabant stupefacti, audientes quidem vocem; neminem autem videntes.* Ponit ergo differentiam inter Paulum, & comites eius, quod ij tantum audierunt vocem, non autem viderunt Dominum: ille verò, & audiuit, & vidit.

Vndè paulò inferius dicitur, Barnabam Apostolis narrasse de Paulo, quomodo in via vidisset Dominum. Et ca. 22. apertius refert idem Paulus, quid
Act. 22. sibi Ananias dixerat, *Deus patrum nostrorum præordinauit te, vt cognosceres voluntatem eius, & videres iustum, & audires vocem ex orẽ eius, quia eris testis illius ad omnes homines, eorum quæ vidisti, & audisti.* Vidit ergo, & audiuit Paulus Christũ non apparenter, sed verè, ac propriè, prout decebat eũ, qui futurus erat testis eorum, quæ viderat. Sicut idem Paulus refert, sibi Christum dixisse in eadem apparitione, *Exurge, & sta super pedes tuos, ad hoc enim apparui tibi, vt cõstituam te ministrum, & testem eorum, quæ vidisti,* Sed potest aliquis tergiuer-

A sari, Paulum non vidisse Christũ ipsum in propria persona, sed in aliquo effectu mirabili, & in verbis eius. Sic enim eodem loco Act. 26. idem Paulus inquit. [Dum irem Damascum, die media, in via, vidi de cœlo supra splendorem solis circũfulsisse me lumen.] Non ergo vidit Christum: sed solũ lumen illud, præ cuius claritate nihil postea videre poterat, vt ipsemet Paulus dicit Act. 22. Sed contra hõc fugam est: quod Paulus non erat futurus testis solius luminis, sed ipsiusmet Christi: non ergo solum lumen, sed Christum ipsum vidit. Vnde 1. Cor. 9. disertissimè ait, *Nonne Christum Iesum dominum nostrum vidi?* Quid clarius? Sed dici adhuc potest, vidisse quidem Paulum ipsum Christum, non tamen in terra, vel in aere, sed in cœlo, sicut Stephanus eum *vidit stantem a dextris virtutis Dei*. Vnde, Ambrosius 1. Cor. 15. huius apparitionis mẽtionẽ faciens inquit, *Apparuit primum illi in cœlo*. Sed hæc euasio ex eisdem locis facilè refelli potest. Pri-
B mum, quia constat lumẽ, quod circunfulsit Paulũ, non fuisse in cœlo, sed in aere, & iuxtà Paulum. Tùm, quia non dicit Paulus se vidisse lumen in cœlo: sed subitò de cœlo circunfulsisse se lucem copiosam. Tum etiam, quia non solum Paulus, sed etiam comites eius lumen viderunt. Tum denique, quia tam uicinum fuit Paulo lumen illud, ut ei uisum ademerit: illud aũt lumen videtur ex corporis Christi præsentia fluxisse. Secundò, ex colloquio inter Paulum, & Christum apertè colligi vr. Christum uisum esse propè Paulum. Primò, quia uox illa, quã Paulus audiuit, ore ipsius Christi formata est, ut patet ex illis uerbis, *Vt videres iustum, & audires vocem ex ore eius:* fuit autem illa uox formata in aere terræ uicino, cuius signum est, quia comites Pauli eam uocem, & significationem eius non perceperunt, ut dr Actor. 22. quia scilicet, Christus, qui loquebatur propinquior factus est Paulò, quàm cæteris. Nec refert quod Actor. 9. dicitur comites Pau-
C li, uocem audijsse. Quia ille locus intelligi potest de voce Pauli, non Christi, uel (si de uoce Christi, etiam exponatur) intelligendus erit quoad confusum sonũ, non uerò quoad propriã uocis articulationẽ, ac sensum. Deindè, quia Paulus interrogãs, *Quis es domine:* apertè indicat uidisse illum propè terram, tum, quia si uidisset in cœlo, aut non ita facilè cum illo colloqueretur, præsertim cum nondũ fidem illius cõcepisset, aut statim sine vlla interrogatione cognouisset illum esse Christũ. Deniq; cũ Paulus dicto loco 1. ad Cor. 15. dicat, Christum sibi, & alijs apparuisse in testimonium resurrectionis, satis indicat non in cœlo, sed in terra sibi apparuisse non minus familiariter, quam alijs Apostolis, ut eius testimonium ex hac parte nõ minus certum, atque indubitatum esset. Si enim tantum in cœlo Christum uidisset, potuissent homines calumniari, qd non uera, sed tantum imaginaria eius uisio fuisset. Huc accedit, q̃ iterum Christus apparuit
D Paulo in tẽplu Ierosolymitano, ut ipse refert Act. 23. & Ambros. supra dicit, tunc Christum uisum fuisse in templo. Et rursus cap. 23. cum Paulus esset comprehensus, & in castra destructus, *sequẽti nocte assistens ei Dominus ait, Constãns esto*. Præterea, est historia probatissima, Christum aliquando apparuisse Petro Roma discedenti, eique in uia Appia occurrisse, & tam clarè, ac familiariter se ostendisse, ut Petrus eũ interrogauerit, *Domine, quo uadis?* In cuius rei testimonium extat nunc Romæ constructa orationis domus in eo loco, ubi stetit Christus, eamque historiã recitat Ambro. orat, seu epist. 32. contra Auxentium, de basilicis tradendis, & indicat Athan. Apolog. de fuga sua, & Orig. tract. 21. in Ioannem, clarius Aegesipus lib. 3. de excidio Ierosolymitano, c. 2. & Abdias lib. 1. Historiæ, in Petro, eamque approbat Innocent. 3. in cap. *Per venerabi-*

nerabilem. Qui filij sint legitimi. Adiungere itē possumus alias historias, in quibus refert, sæpius Christum apparuisse hominib. Vt de sancto Carpo refert Dionys. epist. 8 ad Demophilum, vidisse Iesum de cœlesti sede consurgentem, & ad terram descendentem, vt opem ferret quibusdam hominibus, & dicentem. *Paratus sum iterū pro saluandis hominibus pati*. Et de Antonio idem refert Athanas. in eius vita, & de quodam Valgio, seu Victore, Paulinus epist. 34. ad Macarium, vbi significat tam verè, ac propriè tunc fuisse Christum in terra loquentē cum Victore, & corpus eius tangētem, quàm cum in terris versabatur. Et de sancta Tarsilla refert Gregorius lib. 4. dialog. c. 16. & de sancto Martino catechumeno Seuerus Sulpitius in vita eius, cui Christus dixit: *Martinus adhuc cathecumenus hac me veste contexit*: & multa similia referuntur in recentioribus historijs de vitis, & gestis Sanctorum, ac reuelationibus. Deniq; huc etiam spectant, quæ de descensu Christi domini ad terrā in die mortis, & assumptionis Virginis beatissimę ex antiquis Patribus in superioribus adduximus.

In hac re tres inuenio esse posse dicendi modos. Primus est, ex quo Christus ad Cœlos ascendit, nunquā cœlos deseruisse, neq; in terris in propria, ac visibili specie apparuisse sed solum modo sacramentali sub speciebus panis, & vini. Iuxtā q̃ sēsum consequenter dicendū est, apparitiones varias, quæ de Christo domino referuntur, factas esse absq; reali, & visibili existentia eius in terris, sed vno ex tribus modis, s. aut per solam imaginariam visionem. Qualis credi pōt apparitio facta sancto Martino, & similes, quæ in somnijs factæ referuntur, vt de Cōstantino memorat Euseb. lib. 1. de vita eius c. 23. & Socrates lib. 1. Hist. ca. 2. & de quodam Iosepho refert Epiph. hæresi 30. Aut per representationem extrinsecam, & visibilem in aliquo corpore aereo ad eum modum, quo olim ante incarnationem solebat Verbum Diuinum in specie humana apparere, vt est multorum priscorum Patrum sētia. Et hoc modo exponi possunt apparitiones factæ sancto Carpo, Antonio, & multò magis aliæ, quæ legūtur factæ sanctæ Brigittæ, & Catharinæ Senensi, aliæque id genus Aut per visionem ēt externam, & corporalem, quià in visu sit Christus non in terra: sed in cœlo existens, sicut visus est à Stephano, & fortasse ēt à Paulo, vt omittam, multas ex apparitionibus (quæ referuntur) confictas esse, alias verò interdum fieri virtute dęmonis transformantis se in Angelum lucis, ac Diuinum Christi nomen sibi arrogantis, vt in uita Martini, Anoni j, aliorumq; Sanctorum legimus. Non inuenio hunc dicendi modum expressè traditum ab aliquo Doctore catholico, nec mihi vr posse commodè defendi, prętertim propter ea, q̃ scriptura tradit de apparitione facta Paulo, & ea, quæ Sancti referunt de apparitione facta Petro, & multum etiam urgent, quæ de Beata Virgine tradidimus. Quapropter, licèt, omnes aliç apparitiones possint probabiliter aliquo ex tribus prædictis modis explicari: ijs autem trib. Christi uisionibus, seu descēsionibus non uidentur posse accommodari.

Christum post ascensionem in terram incedū descēdisse relictā cœlesti sede probabile.

Secundus dicendi modus est, Christum post ascensionem suam interdum, & descēdisse in terras, & à cœlesti loco ad breue tempus recessisse. Hanc sententiam docet expressè D.Th. hic, q. 57. artic. 6. ad 3. & Caiet. ibidem, & alij recentiores. Quæ sententia probabilis est, Nam, ea (quæ in principio adducta sunt) solum probant, locum cœlestē esse proprium, ac permanens domicilium Christi, ubi habitat tanquam in proprio Regno, ac throno: non tñ propterea necesse est, ut ibi immobilis semper maneat, neq; scriptura unquam id docuit. Et hoc ēt satis est, ut semper possimus uerè, & sine deceptione

A cogitatione ascendere ad Christum in cœlo cōmorātem. Quia, qñ hoc modo de Christo cogitamus, non affirmamus expressè, ac ueluti mentalem propositionem faciendo, Christum in hoc momento esse localiter in cœlo præsentem: sed simpliciter cogitamus de Christo, qui in cœlo regnat, cuius thronum, ac sedem scimus esse in regno cœlesti. Sicut nunc etiam possum ergo cogitatione fieri Romæ præsens, ut de summo Pontifice, qui illic præsidet cogitem, quamuis non affirmem, nec sentiā ipsum nunc in urbe contineri. Quod si frequentius fideles simpliciter cogitant Christum in cœlo existentem, ideò est, quia frequentissimè ibi commoratur, & nunquam abest nisi tarissimè, & ex singulari priuilegio, & dispēsatione, & breuissimo temporis spatio. Et in hunc modum limitandum censeo hanc, & sequentem sententiam, ut statim dicam.

Tertius modus dicendi est, Christum, ex quo in cœlum ascendit, nunq̃ cœlestem locum deseruisse,

B & tñ interdum in terris uisibiliter apparuisse per ueram, ac realem præsentiam sui corporis, existendo nimirum simul in duobus locis modo (ut aiūt) quantitatiuo, & circunscriptiuo. Ita sentit ex Scholasticis Ioan. Maior. in 4. dist. 10. q. 4. & idem libenter amplectuntur, qui his temporibus contra hæreticos, pro præsentia reali Christi domini in Euchatistia, pug nāt. Et est opinio probabilis. Quia, quod supponit nimirū, posse esse idem corpus in duob. locis secundum modum quātitatis, omninò uerū, atque indubitatum mihi est, ut latius in sequenti tomo Deo dante explicabimus. Si autē hoc est possibile, facilius explicantur, & conciliantur omnia scripturæ testimonia, asserendo ita factum esse, cū aliundè nullum sit incommodū, neque difficultas ulla, quæ in contrarium obijci possit: quin potius, & ad maiorem Christi maiestatem, & auctoritatē spectat, ut à suo loco, & sede regia non recedat: & tamen benignitatis, & charitatis ergò interdū amicos

C inuisat, præsentiaque sua reficiat. Hæc autē sententia eo moderamine intelligeuda est, ut non facilè arbitremur, Christum frequenter uti hoc miraculo, atque omnes apparitiones, quæ referuntur in historijs, eiusce generis fuisse. Non enim sunt multiplicanda tam ingentia miracula, quando alij modi faciliores sufficiunt.

Ex ijs ergo tribus dicendi modis, illum unū simpliciter, atq; absolutè uerum existimo, Christū, scilicet, post ascensionem aliqñ in terra fuisse: an uerò tunc cœlo abfuerit, necne incertum mihi est, & fortasse, aliqñ simul fuit in utroque loco, ut v.g. cum Petro, uel Paulo apparuit: tamen, si uerum est descēdisse ad beatam Virginem in die assumptionis, ut eam secum in gloria, & honore ad cœlum deduceret, nō uidetur uerisimile tunc simul in cęlo fuisse, atque iterum cum matre illuc ascendisse. Et ita sentiunt sancti Patres, qui de hoc mysterio loquūtur.

Christus nō relicto cęlesti throno interdū corporaliter in terram descendit.

D Dicunt enim, Christum cœlesti circunfusum curia ad matrem descendisse, sentiunt ergo eo tempore cęlestium locū reliquisse. Et hoc mihi de hac apparitione uidetur probabilius, quāquam de alijs res sit dubia, & incerta.

QVÆSTIO LIX.

Dei iudciaria potestate Christi, in sex articulos diuisa.

Einde, considerandum est de iudiciaria potestate Christi.

Et circa hoc quæruntur sex.

Primò, vtrum iudiciaria potestas sit attribuenda Christo.

Secundò vtrū conueniat sibi secundū q est homo.

Tertiò, vtrum eam fuerit ex meritis adeptus.

Quartò, vtrum eius potestas iudiciaria sit vniuersalis respectu omnium hominum.

Quintò, vtrum præter iudicium, quod agit in hoc tempore sit expectandum aliud vniuersale iudicium futurum per ipsum.

Sextò, vtrum eius iudiciaria potestas etiam ad Angelos se extendat.

De executione autem finalis iudicij conueniẽtius Nõ cõpleuit morte prçuẽtus, *agetur, cum considerabimus de his, quæ pertinent ad finem mundi; nunc autem sufficit ea sola tangere, quæ pertinent ad Christi dignitatem.*

ARTICVLVS I.

Vtrum iudiciaria potestas sit specialiter Christo attribuenda.

D primũ sic proceditur. Videtur, quod iudiciaria potestas uon sit specialiter attribuenda Christo. Iudicium enim aliquorum nidetur pertinere ad Dominum. Vnde dicitur Roma. 14. Tu quis es, qui iudicas alienum seruum? Sed esse Dominum creaturarum, est commune toti Trinitati. Non ergo specialiter debet attribui Christo iudiciaria potestas.

lib. 2. de Tri. paulo a pr. & li. de Synodis paulo post prin. *2. Præterea, Daniel 7. dicitur; Antiquus dierum sedit, & postea subditur, Iudicium sedit, & libri aperti sunt. Sed antiquus dierum intelligitur Pater: quia vt Hilarius dicit in Patre est æternitas. Ergo iudiciaria potestas magis est attribuenda Patri, quàm Christo.*

3. Præterea, eiusdem videtur esse iudicare, cuius est arguere. Sed arguere pertinet ad Spiritum sanctum: dicit enim Dominus Ioan. 16. Cum autem venerit ille (scilicet Spiritus sanctus) arguet mundum de peccato, & de iustitia, & de iudicio. Ergo iudiciaria potestas magis debet attribui Spiritui sancto, quã Christo.

Sed contra est, quod dicitur Actum 10. de Christo. Hic est, qui constitutus est à Deo, iudex uiuorum, & mortuorum.

Respõdeo dicendum, quod ad iudicium faciendum tria requiruntur. Primò quidem, potestas subditos coercendi. Vnde dicitur Ecclesiast. 7. Noli quærere fieri iudex, nisi ualeas uirtute irrumpere iniquitates. Secundò, requiritur rectitudinis zelus; ut, scilicet, aliquis non ex odio uel liuore, sed ex amore iustitiæ iudicium proferat: secundum illud Prouerbiorum 3. Quem enim diligit Dominus, corripit, & quasi pater in filio complacet sibi. Tertiò, requiritur sapientia, secundum quam formatur iudicium. Vnde dicitur Ecclesiast. 10. Iudex sapiens iudicabit populum suum.

Prima autem duo praexiguntur ad iudicium. Sed propriè tertium est, secundum quod accipitur forma iudicij. Quia ipsa ratio iudicij, est lex sapientiæ, uel ueritatis, secundum quam iudicatur. Et quia Filius est sapientia genita, & ueritas à Patre procedens, & ipsum perfectè repræsentans, ideò propriè iu- cap. 31. in prin. to. 1. *diciaria potestas attribuitur Filio Dei. Vnde Augustinus dicit in li. de uera religione. Hæc est incommu-*

A *tabilis illa veritas, qua lex omnium artium rectè dicitur, & ars omnipotentis artificis. Vt autem nos, & omnes animæ rationales, secundum ueritatem de inferioribus rectè iudicamus, sic de uobis quando eidem cohæremus, sola ipsa ueritas indicat. De ipsa uerò nec Pater: non enim minor est, quam ipse. Et ideò, quæ pater iudicat, per ipsam iudicat. Et postea concludit, Pater ergo non iudicat quenquam: sed omne iudicium dedit Filio.*

Ad primum ergo dicendum, quod ex illa ratione probatur, quod iudiciaria potestas sit communis toti Trinitati: quod uerum est, Sed tamen per quandam appropriationem, iudiciaria potestas attribuitur Filio, ut dictum est. In cor. ar.

Ad secundum dicendum, quod sicut Augustinus dicit in 6. de Trinitate. Patri attribuitur æternitas lib. 6. c. 1. *propter commendationem principij: quod importa-* circ. pr. to. 3 *tur in ratione æternitatis. Ibidem etiam Augustin. dicit, quod Filius est ars Patris. Sic igitur aucto-* eodẽ nãc d. c. 10. to. 3. *ritas iudicandi attribuitur Patri, in quantum est principium Filij. Sed ipsa ratio iudicij attribuitur Filio, qui est ars, & sapientia Patris: vt, scilicet, sicut Pater facit omnia per Filium, in quantum est ars eius: ita etiam iudicet omnia per Filium in quantum est sapientia, & ueritas eius. Et hoc significatur in Daniele: vbi primò dicitur, quod Antiquus dierum sedit; & postea, subditur, quod Filius hominis peruenit, usque ad Antiquum dierum, & dedit ei potestatem, & honorem, & regnum. Per quod datur intelligi, quod auctoritas iudicandi est apud Patrem a quo Filius accepit potestatem iudicandi.*

Ad tertium dicendum, quod (sicut Augustinus C *dicit super Ioann.) ita dixit Christus, quod Spiritus sanctus arguet mundum de peccato, tanquã diceret, ille diffundet in cordibus vestris charitatem, sic enim timore depulso, arguendi habebitis libertatem. Sic ergo Spiritui sancto attribuitur iudicium, non quantum ad iudicij rationem, sed quantum ad effectum iudicandi. quem homines habent.*

COMMENTARIVS.

Titulus huius art. intelligendus est de Christo, non tantum, vt huomo est, sed absolutè, uel, ut est Deus, & similiter est intelligeodus de iudiciaria potestate perfectissima, & suprema. Itaque sensus erit, an Christo filio Dei suprema iudicandi potestas specialiter conueniat. Hunc autem esse sensum D. Th. constat ex discursu art. in quo affirmat, D iudiciatiam potestatem specialiter conuenire filio, nõ per proprietatem, sed per appropriationem: ut in solutionibus argumeotorum explicat. Reddit autem D. Tho. elegantem rationem huius appropriationis. Quia cum tria reqoirantur ad iudicium, potestas, rectitudo, & sapientia, duo primo sunt ueluti prærequisita: tertium uerò est, quasi propria ratio, à qua iudicandi actus dimanat. Quia ergo filius est sapientia patris, ideò potestas iudicandi illi specialiter attribuitur: Et in hunc modum explicat D. Ioan. 5. Tho. verba illa Ioan. 5. *pater non iudicat quenquam: sed omne iudicium dedit filio.* Quod testimonium diligenter est hoc loco explicandum, quoniam est vnum ex præcipuis fundamentis omniũ, quæ in tota hac materia dicenda sunt. Est ergo inter exposi- Testimonij. tores controuersia, utrum hæc uerba intelligenda Ioan. 5. sint de filio secundum diuinitatem, an secundũ huma-

manitatem. Priori mndo expnnunt Chryſoſt. ibi hom. 38. quem ſequuntur Theoph. & Euthy. Item, Hilar. lib. 7. de Trinit. Athanaſ. ſerm. 4 contr. Arrianos, Tertull. lib. cõtra Praxeam c. 16. *Omne*, inquit, *iudicium tradidit filio a primordio tamen. Omnem enim dicens poteſtatem, & omne iudicium nullam exceptionem temporis permittit. Quia omnia non erunt, ſi non omnis temporis fuerint, filius itaque eſt, qui ab initio iudicauit.* Item, Ambr. li. 2. de fide c. 4. *Omne*, inquit, *iudicium dedit filio, dedit vtiq; generando, non largiendo.* Cyril. Alex. lib. 2. in Ioan. cap. 140. vbi inquit, ijs verbis oſtendiſſe Chriſtum, ſe eſſe verum Deum: differt tamen à reliquis, quia intelligit ratione humanitatis dici filium, accipere à patre hanc poteſtatem. *Nam, vt Deus*, inquit, *naturaliter illam habet, tamen per diſpenſationem, ſeu incarnationem accepit, vt homo exiſtẽs illam haberet, quatenus per incarnationem factum eſt, ut hic homo habeat poteſtatem iudicandi eandem cum filio, quia eſt ipſemet filius Dei*, Atque eandem expoſitionem habet vbi loquitur de incarn. ad Valerianum, & lib. 2. ad Reginas, c. *quod Chriſtus ſit verus Deus, etiam ſi filius hominis appelletur.* Deniq; hãc expoſitionem ſequitur hic D. Thom. & eam tribuit Aug. lib. de vera relig. c. 31. vbi ſatis conciſè, & obſcura illam attingit. Videtur autem expoſitio hæc ſatis cõſentanea contextui, ſi antecedentia, & ſubſequentia, & proprietas verborum conſiderentur. Cum enim Euangeliſta dixiſſet, Iudæos propterea concepiſſe odium in Chriſtum, quod ſe faceret æqualem Deo, ſubiũgit, Chriſtum apertius ſuam diuinitatẽ, & omnipotentiam prædicaſſe, quàm non à ſe, ſed à patre habet per æternam generationẽ. Hic enim eſt ſenſu illorum verborum. *Amen dico vobis non poteſt filius a ſe facere quicquam, niſi quod viderit patrem facientem. Quæcunque enim ille fecerit, hæc & filius ſimiliter facit.* Quæ verba non poſſunt niſi de diuinitate eſſe vera, vt per ſe conſtat, & tamen eodem contextu, & ſub eiſdem verbis ſubiungitur, *Pater non iudicat quenquam ſed omne iudicium dedit filio.* Loquitur ergo de filio ſecundum diuinitatem, vt etiam nomen ipſum *filij* abſolutè prolatum præſefert. Et verba etiam ſequentia declarant. *Vt omnes honorificent filium, ſicut honorificant patrem.* Eſt ergo ſermo de illis, vt æquales ſunt, eodemque honore digni.

Illud verò eſt in hac expoſitione difficilè, quomodo iuxtà illam intelligenda ſint illa verba, *Pater non iudicat quenquam.* Nam, ſi ſermo eſt de communicatione ſupremæ poteſtatis iudicandi per æternam generationem, quamuis hanc pater filio dederit, non ſibi illam ademit: ergo hoc ſenſu dici non potuit, *Pater non iudicat quenquam*, cùm opera Trinitatis ad extra ſint indiuiſa. Neq; ad hoc ſatis eſt, quòd per appropriationem iudicium tribuatur filio: ſicut, licèt omnipotentia approprietur patri, non propterea negari poteſt de filio. Quod argumentum compulit Aug. vt prædictam expoſitionẽ relinqueret lib. 1. de Trinit. c. 13. Reſponderi verò poteſt, Patrem non iudicare quenquam exercendo iudicium per ſe ipſum immediatè: filium autem iudicare per ſe, & in perſona propria. Sed hoc non ſatisfacit. Quia, vel eſt ſermo de iudicio ferendo, & exercendo per ſolam Diuinitatem immediatè, & hoc modo, ſicut Pater non iudicat quenquam, ita neque filius, Vel eſt ſermo de iudicio ferendo, & exercendo per humanitatem vnitam Diuinæ perſonæ: & hoc modo, licèt ſit verum, ſolum Filiũ iudicare: tamen iam non perſiſtitur in prædicta expoſitione. Nam, hoc modo, nõ iudicat Filius vt Deus, ſed vt homo: neq; accepit à Patre poteſtatem hoc modo iudicandi per æternam generationẽ, ſed per humanationem. Deniq; huiuſmodi iudicium nõ tribuitur Filio per appropriationem, ſed per proprietatem. Adde etiã hoc ſenſu videri falſam illam propoſitionem, *Pater nõ iudicat quenquam.* Angelos. n. iudicauit per ſe immediatè iudicium exercẽdo, & ſimiliter oẽs homines, qui ante Chriſtũ mortui fuerunt: ergo qñ Chriſtus protulit illa verba, adhuc pater iudicabat per ſe ipſum, & nondum filio homini iudicium commiſerat, iuxtà illud Ioann. 8. *Ego non iudico quenquã, eſt qui quærat, & iudicet.* Cum. n. Chriſtus de omni iudicio loquatur, non videtur eſſe ſolum ſermo de iudicio vniuerſali, ſed de omni iudicio alarum. Alio ergo ſenſu poſſet explicari illa propoſitio negatiua, *Pater non iudicat quenquã*, vel ſubintelligendo, *ſolus*, i. nõ ſolus Pater iudicat, ſed iudicium eſt illi cum filio commune. Vel (quod in idẽ redit) vt illa aduerſatiua, *ſed*, ſit veluti determinatio præcedẽtis negationis, ita vt ſenſus ſit, Pater non iudicat quenquam ſine filio, vel niſi per filium, cui omne iudiciũ cõicat. Quæ expoſitio quidpiam veri dicit: ægrè tñ põt contextui accommodari: Fauent tñ illi verba ſubiuncta, *Vt omnes honorificent filium, ſicut honorificant Patrem.* Quibus indicatur, ſicut honorem, ita & iudicium commune eſſe Patri cum Filio. Indicat etiam eãdem expoſitionem Aug. dicto lib. de vera religione, licèt ſubobſcurè, & eodem modo eandem indicant Græci.

Altera expoſitio eſt, vt hic locus intelligatur de Chriſto, vt homine, cui datum eſt, ut in humanitate, & per humanitatem iudicium exerceat aĩarum. Iuxtà quam neceſſe eſt, ut ſit ſermo de iudicio vniuerſali, & ſenſibili, quod fiet in die iudicij, & ita facilè intelligitur, quomodo Pater non iudicet quenquam. Quia, licèt illud iudicium ẽt ſit à Patre, & à Spiritu ſancto, ut à prima, & principali cauſa habẽte primariam auctoritatem iudicandi, cuius uices gerit Chriſtus vt homo: tamen non erit à Patre, ut à perſona immediatè ferente iudicium, hoc autem modo iudicabit Filius tanquam propria perſona, in qua ſubſiſtit illa humanitas, per quam iudicium ſit. Ita expoſuit Aug. in prædicto lib. de Trinitat. & tract. 21. in Ioan. Hieron. Iſa. 27. tractans illa uerba, *Ecce ego mittam in Sion lapidem probatum, & ponam iudicium in pondere.* Latius, & apertius in id Pſal. 74. *Cum accepero tempus, ego iuſtitias iudicabo.* Et indicat Cypr. lib. 2. contra Iudæos, c. 28. & lib. 3. ad Quirinum ca. 33. Et iuxta hanc expoſitionẽ põt commodiſſimè Euangelicus textus connecti. Conſideranda eſt enim occaſio totius illius ſermonis Chriſti. Calumniabantur enim Iudæi, quod in Sabbatho ſanaſſet paralyticum. Reſponſio aũt Chriſti eò tendit, ut ex diuinitate perſonæ ſuæ oſtendat, rectiſsimè feciſſe, quidquid per humanitatem operabatur. Et ideò, in diſcurſu ſui ſermonis quædam dicit de dignitate perſonæ ſuæ ſecundum ſe, ut indè tacitè, uel expreſsè inferat, quid de humanitate eius ſit cogitandum. Et ita inquit, *Pater meus vſq; modo operatur, & ego operor.* In quo profeſſus eſt, ſe eſſe æqualem cum Patre, ut ibi Chryſoſt. Cyrill. Auguſt. & reliqui intellexerunt, & Athanaſ. ſerm. de ſanctiſſima Deipara, & Nazianz. orat. 4. Theologiæ, & ipſi etiam Iudæi intellexerunt, ut Euangeliſta dicit. Hanc tacitè uoluit Chriſtus colligere nõ debere reprehendi, quod in Sabbatho miracula faceret, uel quia, cum eſſet Deus, erat ſupra omnem legem, & Dominus ipſius Sabbathi (ut alibi dixit) uel certè, quia, cum illud opus eſſet immediatè à perſona filij, ab humanitate uerò, non niſi ut ab inſtrumento coniuncto diuinitati, non poterat non eſſe rectum, & gratum Patri. Et hoc eſt, quod ſubdit, *Non poteſt filius a ſe facere quicquam, niſi quod viderit Patrem facientem.* Quod poteſt quidem etiam ſecundum diuinitatem intelligi: melius tamen humanitati accommodatur, per quã Chriſtus nihil operatur, niſi quod uidet eſſe diuinæ uoluntati, ac diſpoſitioni conſentaneum. Cuius ueritatis ratio-

3. Exposit.

2. Exposit. probabilior

Potestas iudicandi qualiter Christo data.

rationem subiungit illis uerbis, *Quæcunque enim ille facit, hæc & filius similiter facit*, quod soli diuinitati rectè accommodatur: tamē sensus rationis est, cùm persona filij sit æqualis patri, æquè cum illo omnia oparans, ac disponens, indè sequi etiam per uoluntatem humanam non posse quidquam ipsi ex beneplacito patris operari. Huius autem consecutionis probationem continent sequentia uerba, *Pater enim diligit filium, & omnia demonstrat ei, quæ ipse facit*. Hæc enim uerba non possunt rectè diuinitati accommodari. Quia filius ut Deus, non habet ex dilectione patris, quòd pater omnia sua opera ei demonstret: sed per naturalem generationem: cùm ergo Christus causam reddat ex dilectione patris, loquitur secundum humanitatem. Nam, quia pater ita eam dilexit, ut filio suo in unitatem personæ copulauerit, ideò illi homini ostendit omnia, quæ facit: non solum speculatiuè (ut sic dicā) sed etiam practicè, dando ei uirtutem ad facienda opera illis similia, quæ ipse facit, & hoc est, quod subdit, *& maiora ijs demonstrabit ei opera, Demonstrabit*, inquit, oon quantum ad cognitionem (nā etiam, ut homo omnia sciebat à principio conceptionis) sed quantum ad executionem eorum, quæ in singulis tēporibus operaturus erat iuxtà patris uoluntatem. De quibus subdit, *sicut pater suscitat mortuos, sic & filius*. Quod rectè intelligitur secundum humanitatem, ut supra dictum est. Et eodem sensu concludit, *Neque enim pater iudicat quemquam, sed omne iudicium dedit filio*. Ac si diceret, potestatem suscitandi homines coniunctam esse cum potestate iudicandi. Nam oportet, iudicam habere potestatem uocandi, & trahendi reos ad iudicium: uocandi aūt sunt per generalem resurrectionem. Denique ratio illa, quam Christus adhibet, *Vt omnes honorifices ut filium, sicut honorificant Patrem*, non repugnat huic expositioni, quandoquidem, filius adoratur eadem adoratione, qua pater, & eadem coadoratur humanitas filio coniūcta. Est ergo utraque expositio satis probabilis: hęc tamen posterior uidetur facilius omnes difficultates expedire.

Ex his uerò omnibus colligitur (si priorem expositionem amplectamur) rectè ex illa confirmari assertionem D. Tho. hic, & è contrario non posse aliter intelligi, potestatem iudicandi datā esse specialiter filio ut Deo, nisi secūdum quandam appropriationem. At uerò (si posteriorē teneamus expositionem) non potest assertio D. Thom. ex scriptura probari. Nam locus, quem adducit in argumento: sed contra, ex Act. 10. euidētius de Christo, ut homine intelligendus est. Ratio tamen D. Tho. reddit assertionem satis probabilem. Quamquam rectè etiam dici possit, iudicium optimè toti Trinitati attribui. Nam, ex tribus, quæ ad illud requiruntur, auctoritas attribuitur patri, ratio filio, rectitudo Spiritui sancto. Et ex his relinquuntur expositæ solutiones argumentorum.

ARTICVLVS II.

Vtrùm iudiciaria potestas conueniat Christo, secundum, quod est homo.

322

D secundū sic proceditur. Videtur, quod iudiciaria potestas non cōueniat Christo, secundum, quod est homo. Dicit enim Aug. in lib. de Vera religione: quod iudicium attribuitur filio, in quantum est ipsa lex primæ veritatis. Sed hoc pertinet ad Christum, secundum, quod est Deus. Ergo iudiciaria po- A *testas non conuenit Christo, secundum, quod est homo, sed secundum, quod est Deus.*

cap. 31. circa princip. to. 3.

2. Præterea, ad iudiciariam potestatem pertinet præmiare benè agētes, sicut & punire malos. Sed præmium bonorum operum est beatitudo æterna, quæ non datur nisi à Deo; Dicit enim Aug. super Ioann. quod participatione Dei fit anima beata, non autem participatione animæ sanctæ. Ergo videtur, quod iudiciaria potestas non conueniat Christo, secundum, quod est homo, sed secundum, quod est Deus.

Tra. 23. in Ioā. inter pri. & me. to. 6.

3. Præterea, ad iudiciariam Christi potestatē pertinet iudicare occulta cordium: secundum illud 1. ad Corinth. 14. Nolite ante tempus iudicare, quoad vsq; veniat Dominus, qui & illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium. Sed hoc pertinet ad solam virtutem diuinam: secundum illud B *Hiere. 17. Prauum est cor hominis & inscrutabile, quis cognoscet illud? Ego Dominus scrutans corda, & probans renes: qui dò vnicuique iuxtà viam suā. Ergo, iudiciaria potestas non conuenit Christo, secundum, quod est homo, sed secundum, quod est Deus.*

Sed contra est, quod dicitur Ioann. 5. Potestatem dedit ei iudicium facere, quia filius hominis est.

Respondeo dicendum, quod Chrysost. super Ioann. sentire videtur, quod iudiciaria potestas non conueniat Christo, secundum, quod est homo, sed solum secūdum, quod est Deus. Vnde auctoritatem Ioann. inductam sic exponit. Potestatem dedit ei iudicium facere, (& postea subditur) quia filius hominis est nolite mirari hoc, non enim propterea suscepit iudiciū, quoniam homo est: sed quia ineffabilis Dei filius est, C *propterea, iudex est: quia verò ea, quæ dicebantur, erunt maiora, quàm secundum hominem, ideò hanc opinionem soluens dixit. Ne miremini, quia filius hominis est; etenim ipse est etiam filius Dei. Quod quidem probat per resurrectionis effectum. Vnde subdit, Quia venit hora, in qua omnes, qui in monumentis sunt, audient vocem filij Dei. Sciendum tamen, quod quàmuis apud Deum remaneat primæua auctoritas iudicandi, hominibus tamen committitur à Deo iudiciaria potestas respectu eorum, qui eorum iurisdictioni subijciuntur. Vnde dicitur Deuteron. 1. Quod iustum est, iudicate, & postea subditur. Quia Dei est iudiciū, cuius, scilicet, auctoritate vos iudicatis. Dictum est autem supra, quod Christus etiam in natura humana est caput totius Ecclesiæ, & quod sub pedibus eius Deus omnia subiecit. Vndè ad eum pertinet, etiam secundum naturam humanam, habere* D *iudiciariam potestatem. Propter quod Aug. auctoritatem prædictam Euangelij sic dicit esse intelligendam. Potestatē dedit ei iudicium facere, quia Filius hominis est. Non quidem, propter conditionem naturæ; quia omnes homines huiusmodi potestatem haberent (vt Chrysost. obijcit) sed hoc pertinet ad gratiam capitis, quam Christus in humana natura accepit. Competit autem Christo hoc modo secundum humanam naturam iudiciaria potestas, propter tria. Primò quidem, propter conuenientiam & affinitatē ipsius ad homines. Sicut enim Deus per causas medias, tanquam propinquiores effectibus, operatur; ita iudicat per hominem Christum homines, vt sit suauius iudicium hominibus. Vnde Apostol. dicit Heb. 4. Non habemus pontificem, qui non possit compati infirmitatibus nostris, tentatum per omnia pro simili-*

Ho. 38. in Ioan. parū ante med. to. 5.

loco iam citato.

Tra. 19. in Ioan. post med. to. 9.

loco iam citato.

litu-

litudine abſque peccato: adeamus ergo cum fiducia ad thronum gratiæ eius. Secundò, quia in finali iudicio (vt Auguſt. dicit ſuper Ioan.) erit reſurrectio corporum mortuorum quæ ſuſcitat Deus per Filium hominis, ſicut per eundem Chriſtum ſuſcitat animas, in quantum eſt filius Dei. Tertiò, quia vt Aug. dicit in lib. de verbis Domini, rectum erat, ut iudicandi viderent iudicem: iudicandi autem erant boni, & mali: reſtabat vt in iudicio, forma ſerui, & bonis, & malis oſtenderetur, forma Dei ſolis bonis ſeruaretur.

Trac. 23. in Io. ante med. to. 9.

li. de ver. re lig. cap. 31. a me. to. 4.

Ad primum ergo dicendum, quod iudicium pertinet ad veritatem, ſicut ad regulam iudicij: ſed ad hominem, qui eſt veritate imbutus, pertinet ſecundum quod eſt vnum quodammodo cum ipſa ueritate, quaſi quędam lex, & quędam iuſtitia animata. Vnde, & ibidem Aug. introducit, quod dicitur 1. Cor. 2. Spiritualis iudicat omnia. Anima autem Chriſti prę cęteris creaturis magis fuit vnita veritati, & magis ea repleta; ſecũdum illud Ioan. 1. Vidimus enim plenum gratię & veritatis. Et ſecundum hoc ad animã Chriſti maximè pertinet omnia iudicare.

Ad ſecundum dicendum, quod ſolius Dei eſt, ſui participatione animas beatas facere. Sed adducere homines ad beatitudinem, conuenit Chriſto, in quantum eſt caput, & auctor ſalutis eorum; ſecundum illud Hebr. 2. Qui multos filios in gloriam adduxerat, auctorem ſalutis eorum per paſſionem conſummari.

Ad tertium dicendum, quod cognoſcere occulta cordium, et dijudicare, per ſe quidem pertinet ad ſolũ Deum. Sed ex refluentia diuinitatis ad animam Chriſti, conuenit etiam ei cognoſcere, & iudicare occulta cordium, vt ſupra dictum eſt, cum de ſcientia Chriſti ageretur. Et ideò dicitur Roman. 2. In die, cum iudicabit Deus occulta hominum per Ieſum Chriſtum.

q. 10. ar. 2.

COMMENTARIVS.

QVoniam in præcedenti art. expoſuit D. Tho. quomodo Chriſto, vt Deo conueniat poteſtas iudicandi, cõſequenter hic explicat, quomodo conueniat illi vt homini, hoc eſt, in humanitate, & præſertim intendit exponere locum illum Ioan. 5. *Poteſtatem dedit ei iudiciũ facere, quia filius hominis eſt.* Refert autem ſententiam Chryſoſt. dicentis poteſtatem iudiciariam non conuenire Chriſto vt homini, ſed vt Deo tantum. Sed eſt diligenter animaduertendum, aliud eſſe negare abſolutè, Chriſto vt homini cõuenire iudiciariam poteſtatem: aliud verò negare, doceri hoc in prædicto loco Ioannis. Rurſus conſiderandum eſt, aliud eſſe loqui de poteſtate primaria, ſeu auctoritate ſuprema iudicãdi; aliud de poteſtate excellentiæ, quæ eſt quaſi inſtrumentaria reſpectu ſuperioris. Chryſoſt. homil. 38. in Ioannem nec negat, nec negare poteſt, datam eſſe Chriſto in humanitate aliquam iudiciariam poteſtatem. Hoc enim de fide certum eſt, & ex alijs locis ſcripturæ euidenter colligitur, vt in ſequenti diſput. dicemus. Et hoc probatur optimè omnes congruentiæ, quas D. Tho. adducit, quæ per ſe ſatis claræ ſunt, & argumenta, quæ in contrarium obijcit, & eorum ſolutiones, ſunt facillimæ.

Teſtimonij Ioã. 5. 1. Expoſit.

Solum ergo ſupereſt hoc loco explicandum, an hæc veritas tradatur etiam in prædicto loco Ioannis. Chryſoſtomus enim putat, ibi ſolum eſſe ſermonem de primæua auctoritate iudicandi, quæ nõ

A conuenit filio, niſi vt Deus eſt. Et ita aliter diſtinguit Euangelicum contextum, ſcilicet, *Sicut pater habet uitam in ſemetipſo, ſic dedit, & filio habere uitam in ſemetipſo, & poteſtatem dedit ei iudicium facere, Quia filius hominis eſt, nolite mirari hoc, &c.* Et fundamentum Chryſoſtomi fuit, quoniam illa verba, *Quoniam filius hominis eſt*, non poſſunt continere rationem præcedẽtium, aliàs omnibus filijs hominum danda fuiſſet poteſtas iudiciaria: ergo debẽt coniungi cum ſequẽtibus. Cum enim Chriſtus diceret, ſe eſſe æqualem Deo, ſubdit, *Nolite mirari eò*, quòd ſim homo, &c. & hanc expoſitionem ſequuntur Theophyl. & Euthym. Sed neque ratio Chryſoſt. vrget, nec illa diuiſio, & connexio literæ eſt ita apta ad contextum explanandũ, ſicut ea, quę habetur in vulgata editione, quam cæteri omnes antiqui ſequuntur.

B Aliter ergo exponit Cyrillus libro 2. in Ioann. cap. 144. qui in hoc conuenit cum Chryſoſt. quòd hunc locum intelligit de poteſtate iudicandi ſuprema, ac diuina, quam dicit eſſe datam Chriſto, quia filius hominis eſt. Nam, vt eſt Deus, non eſt illi ex tempore data, ſed illam habet connaturalem per æternam generationem. Non intelligit autem, datam eſſe hanc poteſtatem ipſi humanitati, vt per illam Chriſto conueniat (hoc enim impoſſibile eſt) ſed intelligit, datum eſſe huic homini, vt ſit ſupremus iudex cum Patre, quòd per communicationem idiomatum factum eſt per ipſam incarnationem. Hæc expoſitio probabilis eſt, ſicut de alijs ſimilibus in ſuperioribus diximus: tamen (ſi Scholaſtico rigore loquamur) impropriæ ſunt huiuſmodi locutiones. Nam vt in priori tomo latè diſputauimus, licèt in ordine ad actum mentis, vt eſt prædeſtinatio, quę pręſcindere poteſt in obiectio ſuo à determinato ſuppoſito, verè, & propriè dici poſſit. 2. Expoſit.

C *Hic homo eſt prædeſtinatus, vt ſit filius Dei naturalis*, & vt ſit ſupremus iudex cum Patre, &c. tamẽ in ordine ad executionem, ſeu actum potentię operãtis, quæ neceſſariò verſatur circa ſingulare ſuppoſitum, nõ propriè dicitur, *Hic homo factus eſt Deus*, & conſequẽter neq; potuit propriè dici, huic homini duas eſſe, ſeu communicatas per incarnationem eſſentiales proprietates Dei, quarum vna eſt primaria poteſtas iudicandi: ſed humanitati coniũcta eſt diuina perſona, vt hic homo ſit Deus, & habeat dictam poteſtatem iudicandi, nõ quia denuò illi communicata eſt, ſed quia ſuppoſitũ huius hominis naturaliter illam habet. Neque Cyrill. tã claſè docuit hanc expoſitionem, quin eius doctrina poſſit ad ſequentem accommodari.

Tertia ergo, & legitima expoſitio eſt, quam hic tradit D. Thom. ſcilicet, ſermonem Chriſti eſſe de poteſtate excellentiæ ad exercendum iudiciũ per humanitatem, ipſi communicata propter vnionem ad Verbum. Quę eſt expoſitio Auguſt. tractat. 3. Expoſit. Vera.

D 19. & 22. in Ioannem, quem ſequuntur Beda ibi, & Rupertus libro 5. in Ioannem, ac cæteri Latini expoſitores. Eandem habet rurſum Auguſt. lib. 20. de Ciuitat. cap. 6. & lib. 1. de Trinit. cap. 13. Indicat Hieronym. Iſai. 50. quatenus de Chriſto homine, explicat illa verba, *ſicut audio, iudico*. & Tertull. lib. contra Praxeam, capit. 21. In quo illud eſt obſeruatione dignum, non legere, *quia*, ſed *qua*. ſic enim ſcribit. *Iudicium dedit illi facere in poteſtate, qua filius hominis, per carnem, ſcilicet, ſicut & filius Dei per ſpiritum eius.* Idem Vigilius li. 5. contra Eutych. Et iuxta hanc expoſitionẽ, illis verbis, *quia filius hominis eſt*, nõ redditur cauſa adęquata, ex qua oriatur poteſtas iudicandi (ſic. n. vt argumentatur Chryſ. omnes hoĩes haberẽt illam poteſtatem) ſed deſignatur in primis natura, quæ neceſſaria fuit in Chriſto ut eſſet capax huius donationis, & poteſtatis. Si. n. tantum fuiſſet Deus, non potuiſſet hanc poteſtatẽ de-

Indiciaria poteſtas quo Xps cõueniat.

etiam si in suo ordine perfectissima sit. Sed potest alterutrè duobus modis intelligi. Primo, quia supposito alijs rationibus huius potestatis, hæc etiam adiuuat, & est bona congruentia. Vel secundo, quia supposito, quod ad suauem ordinem Diuinæ prouidentiæ pertinuit iudicium hominum alicui homini committere, dari debuit sanctiori, & innocentiori homini: & hoc modo plenitudo gratiæ multum cōfert ad hanc potestatem.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum Christo conueniat iudiciaria potestas, quantum ad omnes res humanas.

325 Quodl. 10. art. 2. cor.

D quartum sic proceditur. Videtur, quod ad Christum non pertineat iudiciaria potestas quantum ad omnes res humanas. Vt enim legitur Luc. 12. Cum quidam de turba Christo diceret, Dic fratri meo, vt diuidat, mecum hæreditatem: ille respondit, Homo, quis me constituit iudicem, aut diuisorem super vos? Non ergo habet iudicium super omnes res humanas.

2. Præterea, Nullus habet iudicium nisi super ea quæ sunt sibi subiecta. Sed Christo nondum videmus omnia esse subiecta: vt dicitur Hebr. 2. Ergo videtur quod Christus non habeat super omnes res humanas iudicium.

lib. 10. c. 2. tom. 6. *3. Præterea, Aug. dicit 20. de Ciuit. Dei, quod ad iudicium diuinum pertinet hoc, quod interdum boni affliguntur in hoc mundo, & interdum prosperantur, & similiter mali. Sed hoc fuit etiam ante Christi incarnationem. Ergo non omnia iudicia Dei circa res humanas pertinet ad iudiciariam potestatem Christi.*

Sed contra est, quod dicitur Io. 5. Pater omne iudicium dedit filio.

Respondeo dicendum, quòd si de Christo loquamur secundum diuinam naturam manifestum est, quod omne iudiciū Patris pertinet ad Filium, sicut enim Pater facit omnia Verbo suo, ita & omnia indicat verbo suo. Si verò loquamur de Christo secundum naturam humanam, sic etiam manifestum est, quod omnes res humanæ subduntur eius iudicio. Et hoc manifestum est primò quidem, si consideremus habitudinem animæ Christi ad Verbum Dei, si enim spiritualis iudicat omnia (vt dicitur primæ ad Corint. 2) in quantum mens eius verbo Dei inhæret, multò magis anima Christi, quæ est plena veritate Verbi Dei, super omnia iudicium habet. Secundò apparet idem ex merito mortis eius: quia vt dicitur Roman. 14. in hoc Christus mortuus est, & resurrexit, vt viuorum, & mortuorū dominetur. Et ideò super omnes habet iudicium: propter quod, & Apostolus ibi subdit, quod omnes stabimus ante tribunal Christi. Et Dani. 7. dicitur, quod dedit ei potestatem, & honorē, & regnum, & omnes populi, tribus, & linguæ seruient ei. Tertiò, apparet idem ex comparatione rerū humanarum ad finem humanæ salutis. Cuicumq; n. committitur principale, committitur & accessoriū. Omnes autem res humanæ, ordinantur in finem beatitudinis, quæ est salus æterna, ad quam homines admittuntur, vel etiam repelluntur iudicio Christi: vt patet Matt. 25. Et ideò manifestum est, quod ad iudiciariam potestatem Christi pertinent omnes res humanæ.

Ad primum ergo dicendum, quod sicut dictum est, iudiciaria potestas consequitur regiam dignitatem. Christus autem quamuis esset rex constitutus à Deo, non tamen in terris viuens, terrenum regnum temporaliter administrare voluit: vndè ipse dicit Io. 18. regnum meum non est de hoc mundo. Similiter etiam iudiciariam potestatem exercere noluit super res temporales, qui venerat homines ad diuina transferre: vndè Amb. ibidem dicit, Bene terrena declinat, qui propter diuina descenderat: nec iudex dignatur esse litium, & arbiter facultatum, viuorum habens mortuorumq; iudicium, arbitriumq; meritorum. art. præce. in arg. 1. li. 7. I Luc. sup illud. Quis me constituit iudicē inter uos tomo 5.

Ad secundum dicendum, quòd Christo sunt omnia subiecta, quantum ad potestatem, quam à Patre supra omnia accepit: secundum illud Matth. vlti. Data est mihi omnis potestas in cælo, & in terra. Nondum tamen sunt omnia ei subiecta quantum ad executionem, sue potestati, quod quidem erit in futuro: quando de omnibus voluntatem suam adimplebit, quosdam quidem saluando, quosdam autem puniendo.

Ad tertium dicendum, quòd ante Incarnationem huiusmodi iudicia exercebantur per Christum, in quantum Dei Verbum est, cuius potestatis facta est particeps per Incarnationem anima ei personaliter vnita.

COMMENTARIVS.

Affirmat D. Thom. iudiciariæ potestati Christi subdi res omnes humanas. In hac assertione solū occurrit aduertendum, proprium actum iudiciariæ potestatis versari propriè, & immediatè circa actiones humanas quatenus per eam potestatē homines iudicantur. Nunc enim de angelis non agimus, & inferiores res non sunt capaces huius iudicij. Quia cum non habeant libertatem, non sunt capaces bonitatis, & malitiæ, & eadem ratione homo nō subditur huic iudicio, nisi quatenus potest, & debet libertate sua vti ad bene operandum, & cauendum malum. Quod fit per actionem humanā, sub qua omissionem etiam comprehendimus, & peccatum etiam originale, quatenus ex actione humana primi parentis deriuatum est. Et ita in vltimo iudicio sententia iudicis tota nititur humanis actibus, quibus pœna, vel præmium respōdet, Mat. 25. Ceteræ igitur res humanæ eatenus sub iudiciaria potestate continentur, quatenus benè, vel malè homo illis vsus est, vtiue potuit, & non fecit. Et hoc modo non tantum res humanæ: sed etiam (vt ita dicam) ipsæ res diuinæ, & omnes creaturæ cadunt sub hanc potestatem, quatenus omnes, homini aliquo modo subijciuntur, vel in eius ministerium, vel salutem ordinantur, vt D. Tho. attingit in tertia ratione, quæ est propria, & adæquata. Nā in duabus prioribus magis explicatur, quomodo ex parte Christi non desit scientia, & gratia, seu rectitudo, & meritum ad tam eximiam, & vniuersalem potestatem.

In solutionibus argumentorum occurrebat quæstio, an Christus in hac vita assumpserit dominiū, & potestatem iudicandi: sed eam satis explicuimus in priori tomo. Est autem attente considerandum, D. Tho. in solut. ad 1. nullam Christo negare potestatem, sed vsum tantum.

ARTICVLVS V.

Vtrum post iudicium, quod agitur in præsenti tempore, refert aliud iudicium.

314 4.d.47.q.1 ar.1.q.1.Et 4.cōtra ca. 95.prin.& op.3.cap. 242. & op. 10.a.27.Et Isa.30.lec. 8.princ.

AD quintum sic proceditur. Videtur, quod post iudicium, quod in præsenti tempore agitur, non restet aliud iudicium generale. Post vltimam enim retributionem præmiorum, & pęnarum, frustra adhibetur iudicium. Sed in hoc præsenti tempore fit retributio præmiorum & pęnarum: dixit enim Dominus Latroni in cruce Luc. 23. Hodie mecū eris in paradiso, & Luc. 16. dicitur quod mortuus est diues, & sepultus est in inferno. Ergo, frustra expe- B *ctatur finale iudicium.*

2. Præterea, Nahum primo dicitur, secundum aliam literā, Non iudicabit Deus bis in idipsum. Sed in hoc tempore Dei iudicium exercetur, & quantum ad temporalia, & quantum ad spiritualia. Ergo videtur, quod non sit expectandum aliud finale iudicium.

3. Præterea, præmium, & pęna respondent merito, & demerito. Sed meritum, & demeritum non pertinēt ad corpus, nisi in quantum est animæ instrumētum: ergo nec præmium, seu pœna, debetur corpori, nisi propter animam. Non ergo requiritur aliud iudicium in fine, ad hoc quod homo præmietur, aut puniatur in corpore, præter illud, quo nunc puniuntur, aut præmiantur animæ.

Sed contra est, quod dicitur Ioa. 12. Sermo, quem loquutus sum, ille iudicabit eum in nouissimo die. E- C *rit ergo quoddam iudicium in nouissimo die pręter iudicium, quod nunc agitur.*

Respondeo dicendum, quod iudicium de aliqua re mutabili, perfectè dari non potest ante eius consummationem; sicut iudicium de aliqua actione qualis sit, perfecte dari non potest, antequam sit consummata, & in se, & in suis effectibus: quia multæ actiones videntur esse vtiles, quæ ex effectibus demonstrantur nociuæ. Et similiter de homine aliquo iudicium perfectè dari non potest, quòad eius vita terminentur, eo quòd multipliciter potest mutari de bono in malum, aut è conuerso: vel de bono in melius, aut de malo in peius. Vndè Apostolus dicit Heb. 9. quod hominibus statutum est semel mori, post hoc autem, iudicium. Sciendum tamen, quod, licèt, per mortem vita hominis tēporalis terminetur secundum se, remanet tamen ex fu- D *turis secundum quid dependens. Vno quidem modo, secundum quod adhuc viuit in memorijs hominum, in quibus quandoque contra veritatem remanet bonæ famæ, vel malæ. Alio modo in filijs, qui sunt quasi aliquid patris (secundum illud Eccle. 30 Mortuus est pater eius, & quasi non est mortuus: similem enim reliquit sibi post se) & tamen multorum bonorum sunt mali filij & è contrario. Tertio modo, quantum ad effectum suorum operum, sicut ex deceptione Arrij, & aliorum seductorum, pullulat infidelitas vsque ad finem mundi: & vsque tunc proficit fides ex prædicatione Apostolorum. Quarto modo, quantum ad corpus, quòd quandoq; honorificè traditur sepulturæ, quandoq; verò relinquitur insepultū, &* A *tandem incineratum omninò resoluitur. Quinto modo, quantum ad ea in quibus homo suum affectum defixit: puta in quibuscunq; temporalibus rebus, quarum quædam citius finiuntur, quædam diutius durant. Omnia autem hæc subduntur existimationi iudicij diuini, Et ideò de his omnibus perfectum, & manifestum iudicium haberi non potest, quandiu huius temporis cursus durat. Et propter hoc oportet esse finale iudicium in nouissimo die, in quo perfectè, id, quod ad vnumquemque hominem pertinet quocunque modo perfectē, & manifestè iudicetur.*

Ad primum ergo dicendum, quòd opinio quorūdam fuit, quod animæ Sanctorum non pręmiantur in cælo, nec animæ damnatorum puniuntur in inferno vsq; ad diem Iudicij. Quod quidem apparet falsum ex hoc, quod Apostolus 2. ad Corinth. 5. dicit, Aude- B *mus, & bonam voluntatem habemus magis peregrinari à corpore, & præsentes esse ad dominum: quod est iam non ambulare per fidem, sed per spem, vt patet, ex his, quæ subsequuntur. Hoc autem est videre Deum per essentiam, in quo consistit vita æterna: vt patet Ioan. 17. Vndè manifestum est, animas à corporibus separatas esse in vita æterna. Et ideò dicendum est, quod post mortem quantum ad ea, quæ sunt animæ, homo sortitur quendam immutabilem statum. Et ideò, quantum ad præmium animæ, non oportet vlterius differri iudicium. Sed quia quædam alia sunt ad hominem pertinentia, quæ toto temporis cursu aguntur, quæ non sunt aliena à diuino iudicio, oportet iterum in fine temporis, omnia hæc in iudiciū adduci. Licet enim homo, secundum hæc, non mereatur, neq; demereatur; tamē pertinent ad aliquod eius præmium, vel pœnam. Vnde oportet hæc omnia æsti-* C *mari in finali iudicio.*

Ad secundum dicendum, quòd Deus non iudicabit bis in idipsum, idest secundum idem: sed secundum diuersa non est inconueniens Deum bis iudicare.

Ad tertium dicendum, quod licet præmium, vel pœna corporis depēdeat ex præmio, vel pęna animę: tamen, quia anima non est mutabilis, nisi per accidens propter corpus, statim separata à corpore, habet statum immutabilem, & accipit suum iudicium. Sed corpus remanet mutabilitati subiectum vsque ad finem temporis. Et ideò oportet, quod tunc recipiat suum præmium, vel pœnam, in finali iudicio.

COMMENTARIVS.

D DIuus Thomas in titulo vnum supponit, scilicet fieri in præsenti tempore priuatum iudicium: aliud vero inquirit, ac probat scilicet, futurum aliquando vniuersale iudicium, & quoniam de vtraq; re fusius disputaturi sumus, & sententia D. Thom. satis perspicua est in textu, ideò, hic nihil addendum superest. Quæstio verò grauis (quam D. Thom. attingit in solut. ad 1.) an animæ Iustorum statim separentur à corpore, & plenè purgatæ videant Deum ante diem iudicij, non est hoc loco disputanda, pertinet enim ad materiam de beatitudine.

ARTICVLVS VI.

Vtrùm iudiciaria potestas Christi se extendat ad Angelos.

325

D sextum sic proceditur. Videtur, quod potestas Christi iudiciaria, non se extendat ad Angelos. Angeli enim tam boni, quam mali iudicati sunt à principio mundi, quando quibusdam cadentibus per peccatum, alij sunt in beatitudine cõfirmati. Sed illi qui iudicati sunt, non indigent iterũ iudicari. Ergo, potestas iudiciaria Christi non se extendit ad Angelos.

2. Preterea, Non est eiusdem iudicare, & iudicari. Sed Angeli venient cum Christo iudicaturi, secundum illud Matth. 25. Cum venerit Filius hominis in maiestate sua, & omnes Angeli cum eo. Ergo videtur, quod Angeli non sint iudicandi à Christo.

3. Praeterea, Angeli sunt superiores alijs creaturis. Si ergo Christus est iudex non solum hominum, sed etiam Angelorum, pari ratione erit iudex omniũ creaturarum. Quod videtur esse falsum, cum hoc sit proprium prouidentiæ Dei. Vnde dicitur Iob. 34. Quem cõstituit alium super terram, aut quem posuit super orbem, quem fabricatus est? Non ergo Christus est iudex Angelorum.

Sed contra est, quod Apostolus dicit 1. Cor. 6. An nescitis quoniam Angelos iudicabimus? Sed Sancti non iudicabunt nisi auctoritate Christi. Ergo multò magis Christus habet iudiciariam potestatem super Angelos.

Respondeo dicendum, quòd Angeli subsunt iudiciariæ potestati Christi, non solum quantum ad Diuinam naturam, prout est Verbum Dei, sed etiam ratione humanæ naturæ. Quod patet ex tribus: Primò quidem ex propinquitate naturæ assumptæ ad Deũ, quia, vt dicitur Hebr. 2. nusquam Angelos apprehendit, sed semen Abrahæ apprehendit: Et ideo, anima Christi magis est repleta virtute Verbi Dei, quã Ca.7.a medio. *aliquis Angelorum, vndè & Angelus illuminat: sicut Diony dicit 7. c. Cæle. hierar. Vnde de eis habet iudicare. Secundò, quia per humilitatem passionis humana natura in Christo meruit exaltari super Angelos: ita sicut dicitur Philip. 2. vt in nomine Iesu omne genu flectatur, cœlestium, terrestrium, & infernorum. Et ideò Christus habet iudiciariam potestatem, etiam super omnes Angelos, & bonos, & malos. In cuius signum dicitur Apoc. 7. quod omnes Angeli stabant in circuitu throni. Tertiò, ratione eorum, quæ circa homines operantur; quorum Christus speciali quodam modo est caput. Vnde dicitur. Hebræ. 1. Omnes sunt administratorij spiritus, in ministerium missi, propter eos, qui hereditatem capiunt salutis. Subsunt autem iudicio Christi, vno quidem modo, quantum ad dispensationem eorum, quæ per ipsos aguntur, quæ quidem dispensatio fit etiam per hominem Christum cui Angeli ministrabant, vt dicitur Matt. 4. & à quo dæmones petebant, vt in porcos mitterentur; vt dicitur Mat. 8. Secundò, quantum ad alia accidentalia, præmia bonorum Angelorum,*

A *quę sunt gaudia, quæ habent de salute hominum: secundum illud Luc. 15. Gaudium erit coram Angelis Dei super vno peccatore pœnitentiam agente: & etiam quantum ad pœnas accidentales dæmonum quibus torquentur vel hic, vel recluduntur in inferno Et hoc etiam pertinet ad hominem Christum. Vnde Marc. 1. dicitur, quod dæmon clamauit: Quid nobis, & tibi Iesu Nazarene? venisti ante tempus perdere nos? Tertiò, quantum ad præmium essentiale bonorũ Angelorum, quod est beatitudo æterna: & quantum ad pœnam essentialem Angelorum malorum, quæ est damnatio æterna. Sed hoc factum est per Christum, inquantum est verbum Dei, à principio mundi.*

Ad primum ergo dicendum, quod ratio illa procedit de iudicio, quantum ad præmium essentiale, & pœnam principalem. c.31. to.3.

B *Ad secundum dicendum, quod sicut dicit Augustin. in libr. de Vera religione, licet, spiritualis iudicet omnia; tamen iudicatur ab ipsa veritate. Et ideò licèt Angeli, ex eo, quod sunt spirituales, iudicent: iudicantur tamen à Christo inquantum est veritas.*

Ad tertium dicendum, quòd Christus habet iudicium non solum super Angelos, sed etiam super administrationem totius creaturæ. Si enim (Aug. dicit li.3.c.4.to.3. *in 3. de Trinit.) inferiora quodam ordine reguntur à Deo per superiora, oportet dicere, quod omnia reguntur per animam Christi, quæ est supra omnem creaturam. Vnde, & Apostolus dicit Hebr. 2. Non enim Angelis subiecit Deus orbem terræ futurum scilicet subiectũ ei, de quo loquimur, idest Christo.) Nec tamen propter hoc alium constituit Deus super ter-* C *ram; quia vnus & idem est, & Deus, & homo, dominus Iesus Christus. De cuius incarnationis mysterio ad præsens dicta sufficiant.*

Litera est clara, de qua re verò ipsa dicemus postea.

DISPVTATIO LII.

In duas sectiones distributa.

De iudiciaria Christi potestate, atque eius vsu.

Xpediuimus superioribus disputationibus omnia, quæ de priori aduentu Christi, totoque illius progressu ab D incarnatione ex Virgine matre, vsque ad reditum in cœlum ad Patrẽ, dicenda occurrebant: postulat ergo doctrinæ ordo, & complementum, vt de posteriori Christi aduentu disseramus. Quia verò huiusmodi aduentus in iudiciaria potestate Christi domini nititur, idcirco disputatio de hac potestate nobis præmittenda est, quæ in hunc etiam locum à nobis est in superioribus reiecta: tum, vt D. Tho. teneamus ordinem: tum etiam, quia vsus huius potestatis maximè uidetur Christo conuenire in statu gloriæ. Nam de priori aduentu ipse dixit Ioan. 3. *Non misit Deus filium suum in mundum, vt iudicet mundum: sed vt saluetur mundus per ipsum.* Dicemus igitur, qua ratione data sit Christo hæc potestas, & quid illa sit, & qui nam vsus eius, ac deniq; quando haberi, seu exerceri cœperit.

Se-

SECTIO I.

Quæ potestas iudicandi Christo data, & quam ob causam, & ex quo tempore.

SEnsus huius quæstionis, & omnium, quæ in sequentibus disputationibus explicandæ sunt, est de Christo secundum humanitatem specificatiuè, an illi, vel secundum illam data sit Christo iudicandi potestas. Vbi primò referri posset error eorum, qui generatim negant futurum esse iudiciũ de humanis actibus. Nam si Deus ipse iudicaturus non est, nec humanitatem iudicabit. Fuerunt autem in eo errore omnes Gentiles, qui, vel animi immortalitatem, vel Diuinam prouidentiam ignorarunt, cõtra quos alijs in locis agẽdum est, & valere possunt multa ex ijs, quæ de resurrectione diximus. Multi etiam ex antiquis hęreticis in eodẽ versati sunt errore, vt Gnostici, Borboriani, Manichæi, & alij, vt videre licet in Philastrio, Patreolo, & Castro. Antiquiores enim Patres recensentes horum hæreticorum errores, nullam huius mentionem fecerũt: est autem valdè verisimile, in eum incidisse. Negabant enim libertatem arbitrij, Deumque faciebant malorum auctorem, & alia similia docebant, ex quibus omnis ratio, & necessitas Diuini iudicij manifestè tollitur. Contra hanc verò hæresim afferemus apertissima testimonia sectione sequenti, & in sequenti disput. sect. 1.

Secundò referri hic solet opinio Scoti in 4. dist. 48. q. 1. negantis, Christo datam esse potestatem iudicandi. Quæ potest fundari in verbis eiusdẽ Christi. *Sedere ad dexteram meam, vel sinistram non est meũ dare vobis*. Ex quibus colligi etiam potest ratio, Quia iudicium includit voluntatem efficacem retribuendi talem, ac tantam pœnam, vel præmiũ pro ijs, aut illis operibus bonis, aut malis: sed potestas definiendi singulis operibus talem retributionem, & potestas etiam conferendi tale præmium, non cõuenit Christo secundum humanitatem, sed est proprium Diuinæ voluntatis, ac potestatis: ergo Christus secundum humanitatem, non habet hanc potestatem. Sed quamuis Scotus in modo procedẽdi illius quæstionis videatur D. Th. sententiã reprehendere: tamen reipsa nihil diuersum sensit, neque sentire potuit. Quia vix est hic locus opinionibus, cum catholica doctrina ferè sit manifesta.

Christo vt homini potestas ad iudicandũ data.

Primò ergo certum est, Christo domino, quatenus homo est, seu in humanitate sua datam esse specialem potestatem ad ferendum iudicium in ijs, quæ pertinent ad præmium, vel pœnam æternam, salutem, vel damnationem, ita D. Th. hic, & in 4. d. 49. vbi omnes Theologi idem docent. Et satis probatur testimonijs scripturæ explicatis in com. ar. 1. & 2. D. Th. & testimonijs sanctorum Patrum, quæ in eorum explicatione retulimus, conuincitur & testimonio Petri Act. 10. [Et præcepit nobis prædicare populo, & testificari, quia ipse est, qui constitutus est à Deo iudex viuorum, & mortuorum.] Vbi sermonem esse de Christo, vt homine euidens est ex ipso contextu. Nam, immediatè ante illa verba docuerat Petrus mysteria passionis, & resurrectionis Christi: & proximè post illa docet, solum ipsum esse mediatorem, per quẽ peccatorũ remissionẽ cõsequimur, Item verba illa, *Constitutus est à Deo*, apertè declarãt, illud esse opus ad extra liberè à Deo factum, atq; adeò non conuenire Christo, vt Deo: sed vt homini, Prout apertissimè etiam declarauit Paulus act. 17. dicens de Christo, *In quo iudicaturus est orbem in æquitate, in viro, in quo statuit fidem præbens omnibus, suscitans eum à mortuis*. Denique hoc ipsum euidenter continent, quæ infrà dicemus de vniuersali iudicio. Ostendemus .n. ad illud faciendũ iterũ esse Christũ in terram descen-

A surũ, ergo habet iudiciariã potestatem in humanitate, & per humanitatem exercendam. Nam, si per solam Diuinitatẽ iudicaturus esset, non oporteret secundum humanitatem descendere ad iudicandũ. Rationes huius veritatis in commentarijs D. Tho. insinuatæ sunt, & statim amplius explicabuntur.

Potestas iudicandi Christo in humanitate data secundaria tãtum, & quasi ex cõmissione Dei.

Secundò dicendum est, hanc potestatem Christo in humanitate datam non esse primariam, sed secundariam, & quasi ex commissione Dei datam nihilominus esse veram, & propriam iudicandi potestatem. Priorem partem docet Scotus supra, & illam tantum probat ratio ex eo adducta: sed immeritò illam obijci contra D. Th. cum expressè hic idem omnò doceat. Et probatur apertè. Quia primaria potestas iudicandi in causis animarũ, prout tũc loquimur, hæc omnia includit: Primò, independẽtiam ab omni superiori potestate: Secundò, supremam auctoritatem in decernendis præmijs, vel pęnis singulorum hominum: Tertiò, quòd hæc potestas habeatur ex intrinsecis, & essentialibus principijs naturæ, hæc autem tria ita conueniunt Deo, vt Deus est, vt nequeant humanitati communicari: Omnis namq; potestas, & actio humanitatis depẽdens est à Diuinitate, præmiumq; ac pœna singulis operibus debita, Diuina voluntate, ac sapientia taxata sunt, nõ humana, etiam ipsius Christi. Quia sicut Deus est supremus legislator, & gubernator hominum, ita ad illius prouidentiam spectat, debita meritorum præmia taxare. Vnde etiã ante Christi incarnationem singulis operibus tam hominũ, quam Angelorum certum ac definitum pręmium, vel pœna respondebat. Deniq; quidquid potestatis habet Christus homo in hoc iudicio, non conuenit illi ratione humanitatis, seu ex principijs illius: sed datum ei est, vel propter vnionem ad Diuinã personam, vel propter infinitum meritum. Nõ pôt ergo hæc potestas Christi, vt hois esse æqualis diuinæ, & consequenter neq; primaria, & suprema: erit ergo secundaria, & subordinata Diuinæ potestati, & ab illa manans. Et hoc sensu dicitur esse quasi delegata, & ex commissione Dei, quamuis sub alia ratione dici possit potestas ordinaria in suo ordine. Quia conuenit Christo ratione proprij muneris, & officij, quatenus est summus Sacerdos, ac spiritualis Rex, ratione cuius conuenit illi potestas excellẽtiæ, vt in priori tomo diximus disp. 47. & 48. vbi ferè omnia; quæ diximus de Christi domino, & potestate iurisdictionis, ad præsentem iudiciariã potestatem possunt accommodari.

Obiectio.

Sed hinc oritur difficultas, propter quam postremam conclusionis partem proposui. Videtur enim sequi, hanc Christi potestatem non esse propriè iudiciariam, cum non tam sit ad proferendum iudicium, & sententiam, quam ad promulgandam sententiam à Deo latam: promulgare autem sententiã superioris iudicis, non est iudicare (vt per se constat) sed solum alterius iudicium ad aliorum notitiam deferre. Primum antecedens declaratur, quia Deus lege sua, ac voluntate, statuit retributionem vnicuiq; operi respõdentem. Vndè fit, vt omni homini in tali statu, & cum talibus operibus discedenti ex definito Dei decreto, ac iudicio, talis, ac tanta pœna debeatur: ergo sententia iam est lata Diuino iudicio. Nihil ergo superest per humanitatem agẽdum, nisi hoc solum, quod illa sententia promulgetur. Dices etiam superesse, vt executioni mandetur. Sed contra primò, nam hoc etiam non fit iudicando: executores enim sentẽtiæ siue per se, siue per alios id faciant, non sunt iudices, sed iudicium ministri. Secundò, si loquamur de executione sñiæ, quò ad prẽmiũ honorũ, hæc immediatè fit ab ipso Deo, solus enim ipse potest homini beatitudinem conferre, q̃ est præmium bonorum operum. Si verò sit sermo de supplicio malorum, hæc nõ propriè mã-

datur

datur executioni per humanitatem Christi, nisi solum quatenus per ipsam, sententia supremi iudicis hominibus damnatis, vel malis Angelis intimatur. Nam statim ignis torquet damnatū, non ut instrumētum humanitatis Christi, sed Dei, & homo priuatur æterna beatitudine, absq; actione humanitatis: sed solum, quia Deus non confert illam. Desperatio uerò, & tristitia, quæ indè demanant in damnato, minimè proficiscunt ab humanitate Christi, sed ab intrinsecis facultatibus cū concursu Dei. Ac deniq; quidquid ministerij dæmones exhibēt in hoc negotio, non tā est ex Christi imperio, q̃ ex æterna Dei lege, si de Diuino iudicio, ac sniā illis constet.

Respōsio.

Facultas Christo in humanitate ad iudicandū data verè, ac propriè iudiciaria potestas.

Nihilominus postrema pars conclusionis verissima, ac certissima est, nimirum, hanc Christi potestatem verè, propriè, & simpliciter esse iudiciariam potestatem. Quod in primis satis probant adducta in prima conclusione. Quia nisi hæc verè esset iudiciaria potestas, Christus homo non esset uerè, ac propriè iudex, neq; actus eius esset uerum iudiciū: falsum ergo esset Patrem dedisse Filio potestatem [iudiciū faciēdi, quia Filius hominis est] aut Christum esse constitutum iudicem uiuorum, & mortuorum.] Secundò, declaratur à simili: quia Christus vt homo, est uerus Rex, & habet uerum, excellensque dominium creaturarum, quamuis in eo ordine non sit supremus, sed subordinatus regno, & dominio diuinitatis: similiter habet Christus vt homo, veram potestatem iurisdictionis ad ferēdas leges, & constituenda aliqua media ad salutem necessaria, quamuis secundum hanc potestatem subordinetur Diuinæ uoluntati, ac beneplacito: ergo eodem modo non repugnat, habere ueram potestatem iudiciariam inferiorem Diuina, illiq; subditā.

Act⁹ iudicandi quidā requirat.

Tertiò, declaratur ex reipsa: nam in actu iudicandi multa considerari possunt. Primum est lex, quæ est veluti regula, ac mensura iudicij ferendi, iudicium que antecedit, & in præsenti est Diuina uoluntas, qua statuit, ut tali operi tanta pœna, uel præmium respondeat, & hoc sine dubio factum non est per humanitatem Christi, sed lege merè Diuina, ac ęterna stabilitum est: tamen hoc non pertinet ad iudiciariam potestatem intrinsecè, ac necessariò, nisi fortasse illa i suo ordine suprema sit. Aliud enim est legem ferre, aliud verò secundum legē iudicare, qđ est, quasi applicare legē ad opus sm merita causæ. Definire ergo præmium, uel pœnam operis ad legis latorem spectat. Quamquam ergo Christus secundum humanitatem, non habeat hanc potestatem, potest nihilominus habere uerā potestatem iudicandi iuxta legem à Deo latam, atque sancitam.

Secundò, considerari potest in iudicio ipsa pronunciatio sententiæ, quæ in iudice aliquid includit pertinens ad intellectum, quod est, talis cognitio causæ, quę suo genere publica sit, & sufficiens ad iudicium ferendum ex vi illius. Vndè, ex hac cognitione sequitur hoc dictamen practicum, nimirum, hunc esse tali præmio, vel pęna dignum, consideratis eius operibus, & cū æterna Dei lege mensuraq; collatis. Præter hoc aūt dictamen requiritur uoluntas, quia nisi hæc accedat, non obstante illo dictamine, poterit non ferri snīa pro meritorum dignitate, uel dispensando, uel condonādo, si iudex sit supremus, aut simul sit Dominus, uel iudiciaria potestate abutendo: est ergo necessaria uoluntas absoluta, & efficax, qua iudex vult hoiem recipere p̃miū: vel pęnā iuxta illud dictamē, q̃ ex cognitione causæ resultauit. Quia uerò hæc uoluntas nō erit satis, nisi sit efficax, requiritur, vt nō solū à uolūtate, sed ēt à potestate superiori, & iurisdictionis proficiscatur. Præter hæc aūt nihil aliud ad uerum actū iudicij secūdū se requiri pōt, aut intelligi necessarium: sed ad summū respectu aliorū, interuenire pōt manifestatio snīæ, seu dictaminis, aut uoluntatis iudi-

A cis, q̃ fieri non pōt, nisi per aliquam locutionē, vel sensibilem, si fiat ad hoīes, vel internam, spiritualem, si ad Angelos, uel ad aīas, fiat. Hæc autem oīa uerè, ac propriè in Christo hoīe inueniuntur. Nam in primis in eo est perfecta cognitio totius causæ, idest, oīum humanarum actionum, & Diuinæ regulæ, ac mensuræ, qua metiendæ sunt. Nam, licèt solus Deus ex se, & essentialiter cognoscat à priori æquitatem, & iustitiam sui iudicij, quia solus ex se habet dictare, & definire qđ vnicuiq; operi tribuendum sit: ratione tñ vnionis, datum est aīæ Christi, ut in Verbo sufficienter uideat hanc Diuinam voluntatem, & definitionem, æquitatemq; ac iustitiam eius. Sicut aūt cognitio Dei, hoc ipso qđ Dei est, summæ auctoritatis, & publicæ, ac manifestæ veritatis est, & ideò per se sufficit ad iudicium ferandum: ita cognitio animæ Christi hoc ipso, qđ est Diuinæ personæ in natura assumpta, habet sufficientem auctoritatem, & ueritatem manifestam ad

B iudicium ferendum, ex dignitate personæ participatam. Quia ab illa habet, vt nec falli possit, nec fallere, maxime cum eam cognitionem habeat ex clara, & perfecta Dei visione. Deindè, potest ēt esse in Christo uoluntas efficax, ut retribuatur unicuique juxta opera sua, qa hæc uoluntas iusta est, & non superat Christi potestatem. Nam, licet uoluntas humana Christi pendeat à Diuina: semper tñ sunt conformes, & ideò, quidquid Christus, ut homo, absolutè vult, infallibiliter fit: hoc ergo satis est, ut possit efficaciter velle & malorum pęnam, & bonorum pręmium, præter quam quòd ēt efficacia sua potest hæc aliquomodo efficere, uel imperare, vt postea dicam. Præterea, est in Christo, ut hoīe potestas quædam dominij, & iurisdictionis in uniuersos homines, & Angelos ratione cuius, sicut potest eis imperare, & compellere eos, ut iussa capessant: ita ēt potest iuridicè, & tanquam potestatem habēs dictare, ac uelle, qđ vnicuiq; homini retribuendū

C sit iuxta opera sua. Potest deniq; hanc suam voluntatem, & iudicium ita proferre, ac manifestare alijs vt ex ui illius cœteri compellantur, ei subesse, ac parere. Quia licet in eo non sit suprema potestas, ast quædam eminens participatio eius, atque illi in omnibus conformis, eique subordinata, sicut causa secunda primæ, uel sicut organum, & instrumentū coniunctum principali agenti. Hæc ergo sufficiūt, ut in Christo sit ꝓpria, & uera iudiciaria potestas.

Tertiò, considerari potest i iudice nimirum, executio ipsius snīæ, & hanc non oportet fieri per se, ac propriè per iudiciariam potestatem, neq; immediatè ab ipso iudice: sed satis est, q̃ in iudice sit uis, & potestas imperandi talē executionē: q̃ uis, & efficacia i unoquoq; iudice erit ꝓportionata potestati eius. Nam in supremo, ac principali iudice, s. Deo, q hēt hanc potestatē i eminentissimo perfectionis gradu, tanta est hæc efficacia, ut ex ui solius uoluntatis eius infallibiliter sequatur effectus, eo modo,

D quo ipse vult. at uerò i Christo, ut hoīe, sicut est potestas iudiciaria secundaria, ita sufficit efficacia uoluntatis, & imperij etiam secundaria, & per modū instrumenti Diuinæ uoluntatis, & hoc modo, pōt Christus ēt uoluntate humana, uel p̃miū beatitudinis iustis conferre, uel damnatos cōpellere, ut debitas luant pęnas. Nihil ergo Christo deest ad uerā, & propriā iudiciariā potestatem. Et difficultas, quę in contrariū obijciebatur ex dictis soluta est. Quia licet Christus, fut homo proferendo, ac ꝓmulgando snīam suam, simul Diuinam snīam promulget, qa sunt omninò conformes, uel potius, quia sunt una, sicut actio instrumenti, & principalis agentis una, est: tamen non illam promulgat solum ut recitans, sed etiam ut potestate sua imperans, & faciens. Quia nihil repugnat, Deum hanc potestatē communicare eo modo, quo expositum est.

Ex

Iudiciaria potestas in Christo qualis.

Ex dictis colligitur primò, qualis sit hæc Christi potestas. Est.n. inferior Diuina, & hoc sensu dici potest ministerialis: tamen est suprema, inter omnes, quæ creaturis communicatæ sunt, & hoc modo uocari potest potestas iudiciaria singularis excellentiæ. Nam, si considerentur omnia, quæ ad hanc potestatem in Christo concurrunt, in omnibus habet singularem excellentiam, ac perfectionem: hæc autem sunt, scientia, rectitudo uoluntatis, infallibilis veritas, dominium, seu iurisdictio, potestas, ac efficacia uoluntatis, de quibus omnibus in superiori tomo latissime dictum est. Vndè etiam constat, hāc potestatem sub hac ratione, & perfectione esse Christo propriam. An verò inferiori modo alijs cōmunicetur, dicemus postea agentes de iudicio vniuersali.

Iudiciaria potestas Christo cur data.

Secundò colligitur, quo titulo conueniat Christo hæc iudiciaria potestas. Duo enim uidentur esse necessaria, vt alicui detur iudicandi potestas. Primum, vt talis potestas communi bono necessaria sit, uel conueniens. Potestas enim iudicandi, præsertim publicis causis, ad cōmune bonum per se primò ordinatur, & hoc est ante omnia supponendū. Quia nisi necessarium esset iudicium, nemini daretur potestas iudicandi propter solā dignitatē eius: tamen supposita necessitate iudicij ad cōmune bonum, ratione illius datur hæc potestas. Et tunc ulterius necessarium est, vt in eo cui tribuitur, concurrent conditiones omnes ad ferendum iustum iudicium necessariæ, imò ratio æquitatis, & iustæ distributionis postulat, ut potestas hæc detur digniori, & qui pluribus virtutibus, & perfectionibus prę ditus est ad iudicium exercendum. In præsenti ergo manifestum est, ad commune bonum vniuersi necessarium esse iudicium bonorum, & præmium, ac pęnam. Hec enim est una ex præcipuis partibus Diuinæ prouidentiæ, vt per se notum est. Quod aūt hoc iudicium per hominem exerceatur, id non est simpliciter necessarium; est autē ualdè conueniēs, primò, ex parte hominum (vt supra dixi) quibus magis naturale est, ut habeant homogeneum caput, à quo sensibiliter iudicentur. Secundò, ex parte Dei, ad cuius liberalitatem spectat, cōmunicare pfectiones suas cum creaturis, & efficere p causas secundas, quod per eas commodè fieri potest. Tertiò, ex parte Verbi incarnati, cui ratione vnionis, debetur cummunicatio Diuinarum perfectionum in natura assumpta iuxta capacitatē illius. Propter has ergo causas conueniens fuit, hanc potestatem communicari hominibus, qua suppositione facta, consequenter necessarium fuit, ut Christo communicaretur. Primò quidem, & quasi radicaliter, propter dignitatem suppositi: proximè uerò, & quasi formaliter, quia in eo concurrunt omnia necessaria, ad hanc potestatem perfectius, ac excellentius, quàm ī pura creatura inueniri possint. Quibus suppositis, ēt titulus, & ratio meriti ad hanc dignitatē obtinendam fuit in Christo sufficiens. Quia meruit omnibus modis exaltari, quibus conuenienti modo, & iuxta suam dignitatem, & capacitatem exaltari potuit. Has omnes rationes sapienter attigit Iren. lib. 4. cōtra hær. c. 37. & Rup. lib. commen. in Daniel. c. 19. Aug. ser. 64. de verbis Domini.

Iudiciaria potestas ab instāti conceptionis Christo data.

Tertiò, potest colligi ex dictis, hanc potestatem iudiciariam secundum se, & quoad actum primū, datam esse Christo ab initio incarnationis, sicut de dignitate capitis, & de omni potestate excellentiæ in priori tomo diximus. Nam, cum hæc omnia debeantur Christo ratione unionis, sintque ipsi quasi cōnaturalia, simul omnia habuit cum ipsa unione: quia ad nostram redemptionem nō fuit illi necessarium carere huiusmodi potestate, aut dignitate, Christus autem non priuauit humanitatem suam ullo bono, vel pfectione debita rōne unionis, nisi quatenus necessarium uel conueniens fuit ad redēptionem nostram, vt sępius in prædicto superiori tomo ostensum est. Dices, Christus non erat vsurus hac potestate à principio conceptionis: superflua autem esset potentia, quæ nō esset exitura in actū.

Obiectio.

Respōsio.

Respondetur, (quidquid sit de primo antecedenti, de quo sectione sequenti dicendum est.) non fuisse superuacaneam hanc potentiam. Primò, quia pertinebat ad Christi dignitatem. Secūdò, quia hoc est quasi cōnaturale omnibus rebus, ut à principio habeant facultates suas, quamuis non statim, sed suis temporibus illis sint vsuræ. Tertiò, quia nō est hæc potentia per se distincta à cæteris, ut sunt in Christo: sed est ueluti una quædam adæquata potestas excellentiæ, seu regia dignitas, & maiestas, cuius vnus actus inadæquatus est iudiciū. Vt aūt potestas superflua non sit, nun oportet, vt statim in omnem suum actum erumpat, sicut ēt per potestatem excellētiæ potuit Christus plures actus efficere, quos nuōq; effecit, ut dominia rerum vsurpare, uel mutare, uel iudiciū ēt in causis humanis dicere: quod tñ facere recusauit, & neglexit, iuxta illud Lucæ. 12. *Quis me constituit iudicem inter vos?*

Obiectio.

Respōsio.

Sed dices, quomodo ergo Christus potuit mereri hanc potestatem, si ab initio incarnationis illam habuit. Resp. primò, quia non fuit principium merenti: & ita potuit in eodem instanti dari ex merito. Secundò, & melius (prout in simili difficultate dixi superiori to. disput. 40. Sectio. 3.) potestas hæc secundum se, & quòad substantiam eius (vt sic dicā,) non est data ex merito, ob rationem dictam, quia, non tantum est simul tempore: sed etiam prius natura, q̄ meritum: Nam, ea, quæ sunt connaturalia, ordine naturæ, sunt priora liberis. Dicit̄ ergo Christus ex merito habuisse hanc potestatem, uel quòad eius perpetuitatem, uel quòad usum, & quasi actualem possessionem, & statum supremi iudicis, uel ēt quòad manifestationem. Quibus modis exponuntur à Patribus uerba illa Christi. *Data est mihi omnis potestas in cœlo, & in terra.*

SECTIO II.

Quos actus huius potestatis Christus exerceat, & præsertim an particulare animarum iudicium exequatur.

In præcedenti sectione solum ostendimus, esse hanc potestatem in Christo, & declarauimus, quid illa sit, quasue causas habeat, spectet ad psectam eius notitiam, ut de illius, actibus nonnulla dicamus.

Primò uerò, circa obiectum eius obseruandum est, cum iudicium sit actus iustitiæ, q̄ alteri ius suū reddit: sicut in obiecto iustitiæ, ita in obiecto iudiciariæ potestatis, duo posse considerari, s. personā, cuius dicitur ius, seu causa iudicatur, & cām ipsam, seu rem, uel actionem, quæ potest esse talis iudicij materia. In præsenti ergo, personæ iudicandæ sunt hoīes, an uero sint omnes, & an Angeli ēt comprehendantur, dicemus commodius agentes de uniuersali iudicio. Rursus causæ tractandæ in hoc iudicio solum sunt, q̄ pertinent ad reddendum præmium, uel pœnā actionibus moralibus debitā, iuxta illud, *Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, ut referat vnusquisq; prout gessit, siue bonum, siue malum.* In hoc. n. iudicio non agitur de remissione, seu absolutione peccatorū quòad culpā. Quamuis. n. Christus ēt habeat hanc potestatē, q̄ sacerdotibus cōmisit, ut in hac uita illā exerceant in pœnitentiæ iudicio: tñ non spectat ad potestatē iudiciariā (de qua nunc agimus,) sed ad potestatē excellentiæ, q̄ Christus hēt ad sanctificandas aīas, instituendasq; sacra. Ac simili modo in hoc iudicio non

nõ agitur de rebus temporalibus, aut spiritualibus prout ad humanam gubernationem huius vitę pertinent, atq; adeò neq; de vindicta peccatorum, prout iudiciũ humanum spectat. Quia licèt in Christo ét si hæc potestas (si absoluta excellentiæ potestate vti voluisset) tñ per se ipsum nunquam hæc potestate vsus est: sed temporalia iudicia humanæ, & quasi naturali potestati reliquit: at spiritualia verò iudicia, & alia quæ ad illa necessaria sunt potestatē ligandi, & soluendi Ecclesiæ suæ commisit. Superest, ergo, vt propria materia, & obiectũ huius potestatis iudiciarię sint actiones humanę morales, quatenus iuxtà iustitiæ ęq̃itatē p̃miũ, aut pęna illis sunt retribuenda. Et hæc de obiecto huius potestatis.

Secundò, ad explicandos actus eius, obseruandũ est ad potestatem iudiciariam (si loquamur de humano iudicio) duo pertinere. Primum est causæ discussio vsq; ad perfectam facti cognitionem, ad q̃ ordinatur in humano iudicio testium, & ipsius rei examinatio, & similia, quæ hac ratione sub hác potestatem cadunt, alterum est cognitio facto, ius dicere, quod includit (ut supra tetigimus) & rationis actum dictantis, & voluntatis efficaciter volentis, vt huic homini pro suis meritis tale præmium, vel pęna reddatur. Prior actus non habet propriè locũ respectu iudiciariæ potestatis Christi domini, sed posterior, prout à nobis sectione præcedenti explicatus est. Quia licet hæc potestas in humanitate sit, & per humanitatē exerceatur, magis tñ diuinũ est eius iudicium, q̃ humanum, & in hoc maximè imitatur diuinum iudicium, quod sicut Deus per sese habet sufficientem causæ cognitionem, & non indiget coniecturis, neq; extrinsecis testimonijs: ita Christus ét secundum humanitatem per se habet sufficientem cognitionem ad iudicium, Propter ꝙ in persona eius dicitur Malac. 3. *Et accedam ad vos in iudicio, & ero testis velox maleficis, & adulteris, periuris*. Ac si diceret; ergo ipse ero iudex, & testis; Quia nihil eorum, quæ homines faciunt, me latet, & ideò sicut per testes iudicare solent homines: ita ego ex ijs; quæ per me ipsum noui, iudicabo. Ita ferè Hier. & apertius Theod. & Aug. 20. li. de Ciui. c. 26. vbi ét notat appellari Christum *testem velocem*, quia sine prolixitate sermonis conscientias conuincet, reuocans sine mora in memoriam, vnde illas conuincat, & puniat. Quia (vt dicitur Sap. 1. [In cognitionibus impij interrogatio erit, & accusatione conscientiæ suę conuincetur.] vt dicitur ad Rom. 2. & eleganter explicat Amb. Enarratio. Psal. 1. propè finem. Quamuis autem Christus secundũ se nõ indigeat causę discussione: tñ in ordine ad hoĩes dr interdum in Scriptura se hebere tãquam discutiēs, & disceptans cum reo, donec illum cõuincat. Quo modo dicitur Ioel. 3. [Congregabo omnes gentes, & deducam eas in vallem Iosaphat, & disceptabo cum eis.] Et eodem sensu ait Deus per Isaiã. [Reduc me in memoriam, & iudicemur simul, narra si quid habes, vt iustificeris.] Sic ét Matt. 25. vbi forma iudicij describitur, hoĩes conantur pro se respõdere: Christus verò s̃nĩæ suæ æquitatem omnibus ostendit. Et hoc sensu solent distinguere Patres duplex Christi iudicium, alterum *Discussionis* vocant, alterum *solius sententiæ prolationis*, ut latè declarat Gre. 26. Moral. c. 20. & ante eum attigerũt Basi. ho. in Ps. 1. exponens illa verba, *Non resurgunt impij in iudicio*; & Hilar. enarratione in eũdem Psalmum, & Ambr. ser. 20. in Ps. 118. Versiculo. 2. Hæc verò distinctio non potest intelligi ex parte Christi s̃m se, quia ipse (vt diximus) nulla indiget causæ discussione; intelligitur ergo quoad nos ex parte iudicãdorum ut in sequentibus latius exponemus.

Tertiò, omisso iudicio discussionis, quod metaphoricè potius, q̃ propriè diuino accommodatur, circa iudicium ipsum retributionis obseruandum

A est, quoddam esse iudicium, ꝙ dici potest vltimũ, seu finale, ꝙ nõ profertur, donec sint finita omnia hoĩs merita, vel demerita, quia est de perpetuo hominis statu, de quo scriptum est ad Hebr. 9. *Statutum est hominibus semel mori: post hoc autem iudicium*. Aliud verò est iudicium diuinum, ꝙ vocare possumus non vltimum, quod exercet Deus cũ hominibus quamdiu in hac uita viuunt in ordine ad singula merita, vel demerita. Vbicunq; enim pœnæ, uel præmij retributio intercedit, modum aliquem iudicij interuenire necesse est: at uerò in hac uita fit Iustis, & iniquis aliqua operum retributio. Iusti .n. pro suis meritis statim gratiæ augmentum recipiunt, & si benè utantur gratia, & auxilijs, quibus præueniuntur, maiora recipiunt, & è contrario, si nonnulla peccata leuia committant, pro ijs puniuntur, interdum temporalibus afflictionibus, interdum ét spiritualibus. Priuantur. n. sæpe hac de causa specialibus auxilijs. Et simili ratione iniusti B in primis priuantur habituali gratia, si eam habebant: sæpe ét priuantur maioribus auxilijs, & propter quædam peccata in alia maiora labi permittũtur, & interdum propter peccata temporaliter affliguntur: interdum verò permittuntur temporalibus bonis abundare, quæ illis occasionem maioris damnationis futura sunt. Hęc. n. oĩa, ad Diuinum iudicium, atq; adeò ad potestatem iudiciariam pertinere, non obscurè Diuina scriptura significat, cũ docet, uel Deum deserere hominem propter peccata sua, uel obdurare, uel excæcare, aut è contrario iustis, bene operantibus opem ferre, & maiora gratiæ dona præstare. Et Aug. li. 20. de Ciuit. c. 1. omnia hæc Dei iudicia accuratè distinguit. & c. 2. latè disserit, quomodo tam uaria, tamque inæqualis tēporalium bonorum distributio, quantam inter bonos, & malos esse conspicimus, ad occultum Dei iudicium pertineat. Est tamen differentia inter hæc duo genera iudicij. Quia prius est manifestum uel C omnibus, uel ipsi reo, cui statim, ac s̃nĩa profertur, nota fit: at uerò posterius iudicium regulariter nũc latet. Quia nec s̃nĩa promulgatur; aut manifestatur ét ipsi reo, nec de effectu eius semper cõstat, an fiat, neq; an ex hac, vel illa causa fiat, & ideò solent in scriptura, uocari hæc iudicia Dei *occulta*. Vnde ét factum est, ut hoc nomen interdum extendatur ad significandos quoscunq; effectus Diuinæ prouidētiæ, quorum rationes, & causæ nobis occultæ sint. Lege Aug. ser. 220. de tempor. non longè à principio. Igitur de priori genere iudicij certum est, ad potestatem hanc iudiciariam Christi pertinere, vt postea explicabimus. De posteriori uerò non uidetur res adeò constans. Vbicunque enim in scriptura fit mentio de iudicio per Christum exercēdo, uidetur esse sermo de finali iudicio, perpetuum effectum habituro. Nihilominus D. Th. hic, art. 4. ad 3. significat huiusmodi iudicia, licet ante incarnationem per Christum, ut Dei Verbum exercerentur. D tamen post incarnationem communicata esse aĩæ Christi Verbo p̃sonaliter unitæ. Et potest hoc suaderi ex illo Ioan. *Omne iudicium dedit filio*. Nam, licet illa uniuersalis distributio possit explicari ex parte iudicandorum, quia de omnibus Christus iudicauit: tamen optimè etiam exponitur ex parte ipsius iudicij. Non enim solum iudicium externũ, sed etiam internum, nec solum, quod in futura uita, sed etiam quod in præsenti peragitur, datum Christo est. Quod etiam confirmari potest ex ratione, quam Christus subiungit, *Vt omnes honorificent Filium, sicut honorificant Patrem*. Pertinet. n. ad magnum honorē Christi, ut hoĩes ét hic viuentes intelligant, ex Christi uoluntate, ac misericordia, uel seuera iustitia suam salutē, damnationēve pēdere. Præterea, vr̃ hoc ualde consentaneũ uniuersali redēptioni Christi, & potestati excellentię, q̃ habuit

da

ad dispēsanda spiritualia bona, atq; ēt temporalia, præsertim quatenus ad spiritualia possunt conferre, vel impedire. Vndè Act. 16. cum Paulus, & socij tentarent ire in Bithyniā, dr. *Non permisit eos spiritus Iesu.* Quibus verbis insinuatur ad Iesum, quatenus est hominum Saluator, ptinere ēt hæc occulta Dei iudicia. Et ideò alijs locis absolute de Christo dicitur. *Iudicabis inter populos multos, & corripiet gentes.* Mich. 4. & Ps. 71. *Deus iudicium tuum Regi da*, & 95. & 97. *Iudicabit orbem terrarum in iustitia, & populos in aquitate.* Neque contra hoc obijci pōt aliquid, q̄ difficultatem ingerat. Nā, licet hæc oīa iudicia principaliter oriantur ex Diuina voluntate, ac puidētia: nihilominus tñ exerceri possunt p humanā Christi voluntatē, & imperiū. Neq; scriptura repugnant; quin potius fauet, vt visum est.

Quarto loco, omissis iudicijs, quæ in hac vita exercentur, iudicium finale, seu alterius vitæ duplex distinguitur à D. Th. hic art. 5 & à cæteris Theologis in 4. d. 47. vnum vniuersale, de quo in sequentibus disputationibus fusè dicendum est: aliud particulare, q̄ hic breuiter explicandum est. Non .n. defuerunt hæretici, qui huiusmodi iudicium negauerunt. Dicebant .n. omnium hominum aīas incertas, & ambiguas de statu suo vsq; in diem iudicij permanere, & cōsequenter neq; recipere pœnam, neq; præmium, neq; iudicari vsque ad diem vniuersalis iudicij. Vnde fit, vt præter iudicium vniuersale nullum aliud sit particulare. Quā sītam expræsè docuit Lactan lib. 7. de diui. inst. c. 21. & in eā citari potest Amb. li. 1. de Cain, & Abel c. 2. dicens, [Soluitur à corpore anima, & post finem vitæ huius, adhuc tamen futuri iudicij ambigua suspenditur,] & li. de bono mortis c. 10. dicit. [Coronæ diem expectant ab omnibus, vt iorrà eum diem, & victi erubescant, & victores palmam adipiscātur victoriæ.] Idq; confirmat ex li. 4. Esdr. c. 5. & 6. Et huc possent afferri multi ex Patribus, qui interdum negare vidētur aīas hominum recipere præmium vsq; ad diem iudicij, quæ omnia prætermitto, quia non sunt præsentis instituti. Ratio etiam adiungi potest; quia anima, & caro simul benè, vel malè operantur: ergo nullum est iudicium vsque ad generalem resurrectionem.

Iudicium particulare in morte cuique suum.

Nihilominus veritas catholica docet in primis, singulos hoīes iudicari statim in morte sua. Quia de fide est, Iustos, qui nihil habeant purgandum, statim recipere præmium æternæ beatitudinis, iuxta illud 2. ad Cor. 5. *Scimus, quia si terrestris domus nostra huius habitationis dissoluatur, adificationem ex Deo habemus domum non manu factam aternam in calis:* animas vero in peccato mortali decedentes statim in gehennam detrudi, vt debitas pœnas luāt. Quemadmodum de Diuite illo refertur Lucæ 16. præmium enim, & pœna non dantur sine iusta, ac iuridica retributione. Et ideò dicit Ecclesiastici. 11. *Facile est coram Deo in die obitus retribuere vnicuique iuxta vias suas, & in fine hominis denudatio operum illius.* Addi etiā potest illud ad Heb. 9. *Statutum est hominibus semel mori: post hoc autem iudicium.* Quamuis enim hæc verba exponi de vniuersali iudicio possint, quod post omnium mortem subsequetur (quemadmodum Oecumenius exponere uidetur) tamen optimè etiam de singulorum hominum morte proprioque, ac particulari iudicio intelliguntur, vt aperte exponit Ambrs. ibi dicens, *Statutum est hominibus semel mori, & post mortem iudicabitur vnusquisque iuxta merita sua.* Eandem expositionem sequitur Anselmus. Vndè Cyprian. lib. de mortalitate, *Oportet*, inquit, *temporis munus amplecti, quod dum nostram fidem firmiter promimus, & labore tolerato ad Christum per angustam viam pergimus, pramium vita et fidei, ipso iudicante capiamus.* Et toto illo li. eo maximè ostendit gaudendū esse iusto de morte corporis, q̄ p eam iusta bonorū operū p̄mia cum Christo, & p Christū obtineat. Idē docet apertè Chry. ho. 37. in Matt. dicens. *Postquam diem suum obierit, iudiciū, & pœna consequetur.* Scribit enim aduersus eos, qui locū pœnitentiæ post mortem sperant. Damas. orat. de defunctis, *Aiunt*, inquit *viri diuinitus illustrati, quod cum exhalamus spiritum, quasi in libra humana opera probantur &c.* Idem late docent Tertul. li. de Anim. c. vlt. & Aug. 20. de Ciui. c. 1. li. 2. de Anim. & eius origine c. 4. *Illud*, inquit, *rectissime, & valde salubriter creditur iudicari animas, cū de corporibus exierunt, antequam veniant ad illud iudiciū, quo eas oportet iā redditis corporibus iudicari?* Et infra, *Quis aduersus Euangeliū tanta obstinatione mentis obsurdust, vt in illo paupere, qui post mortem oblatus est in Sinum Abraha, & in illo diuite, cuius infernus cruciatus exponitur, ista non audiat, uel audita, non credat?* Quo testimonio vsus est ēt ad rem hanc comprobandam Iren. li. 2. contra hær. c. 62. & 63. Præterea, idem colligitur ex eodem Aug. lib. de cura pro mortuis agenda c. 12. & ex Greg. li. 4. dialog. c. 36. & 38. Vbi referuntur visiones seu reuelationes de particularibus iudicijs aliquarū animarū, & approbantur. Deniq; afferri hic possent testimonia Sanctorum asserentium tempore legis gratiæ Iustos æternam retributionem accipere statim in morte, quia iā est *propalata Sanctorum vita*, vt dicitur ad Hebræ. 9. si enim recipiunt præmium, necesse est, vt prius iudicentur. Imò & ante Christi aduentum, q̄uis reipsa non acciperent visionem beatam, accipiebant tamen in spe certa, locoque, & statu segregabantur ab iniustis, & ideò tunc etiam statim iudicabantur. Atq; idem dicēdum esset nunc, ēt si verum esset animas sanctas non statim post mortem recipere beatitudinē, & ita in Sanctis Patribus nulla est in hoc diuersitas, ēt si olim, circa beatitudinē essentialem, nonnulla fuisse videatur. Omnes enim distinxerunt status diuersos animarū, tam loco, quā gaudio, uel pœna, vt videre est in Diony. c. 7. de Ecclesia. Hierar. Aug. in Euch. ca. 108 & 109. & 13. de Ciuitat. c. 10. & tract. 49. in Io. Ignat. Epistol. ad Roma. Amb. li 7. Epist. 59 & li. 10. Epist. vlt. & optimè Irenæ. li. 2. c. 62. & 63. Ratio deniq; adiungi potest: Quia tempus merendi, ac demerendi in morte finitur, ergo tunc est accommodatissimum tempus, vt vnusquisque de proprijs actibus iudicetur. Quia nihil est, cur amplius differatur. Cur enim tanto tempore affligentur Iusti, non solum diu sperantes: sed etiam incerti de salute sua existentes; maximè cum ea afflictio nihil eis ad salutem prodesse possit? Cur etiam ferè toto illo tempore erunt æquales iusti, & peccatores in statu illo formidinis, & dubitationis pleno? Possemus veritatem hanc philosophorum etiam testimonijs confirmare: sed ne prolixiores simus, quem hæc delectauerint, legat Eusebium, lib. 11. de Præparat. cap. 18. & 20. lib. 12. cap. 3. lib. 13. cap. 7.

Ex ijs sequitur, primò hoc particulare iudicium ita fieri in morte vniuscuiusq; vt vnicuiq; pronūcietur, & nota fiat sñia quæ ad ipsum spectat. Ita colligitur ex testimonijs adductis, & ex ratione facta. Quia non erunt amplius pendētes oīo: ergo cognoscet vnusquisq; statum suum, audiet ergo sententiā iudicis. Præterea, de damnatis, & iustis, qui beatitudinem consequūtur, idest per se manifestum. Quia statim re ipsa incipiunt experiri suæ effectum perpetuò duraturum, de qua perpetuitate certi ēt redduntur, quia hoc ad suā condignam remunerationem, vel punitionem maximè spectat: de vtriusq; enim ratione est perpetuitas, & consequēter desperatio, aut securitas, quæ ex illius agnitione sequit. Nā, vt ait Hieronym. Matt. 25. *Vita perpetua metum deinceps non habet ruinarum.* Et ideò iusti quando

dies

dies iudicis aduenerit, *stabunt in magna constantia*, cap. 5. Quia iam sunt securi, & tunc illis adueniet, quod desiderant, vt rectè tractat August. in illum vers. Psalm. 55. *Ego verò in te speraui*. Qui de eadē re videri potest, lib. de prædest. sanct. cap. 12. & 14. & lib. de Peccat. Origen. cap. 30. & libro quæstionum in Genes. q. 168. & conci. 5. in Psal. 2. & Enarrat. Psal. 51.

Dubium. De animabus autem purgatorij posset quispiam dubitare, quia non desunt Doctores etiam Catholici, qui putent eas esse incertas de salute, vel damnatione sua. Sed nihil est de illis dubitandū, quia illæ etiam sunt omninò certæ de statu suo, vt contra art. 38. Lutheri, definiuisse Leo. 10. & ostendemus

Respōsio. Deo dante in 4. tom. disputantes de purgatorio. Deinde nulla ratio reddi potest, cur non etiam ijs manifestetur iudicis sententia, quæ magis propter ipsas profertur, quam propter ipsum iudicem. Præsertim, quia (quod ad statum attinet) ex effectibus ipsis, & supposita fide, quam illæ animæ in uia habuerunt, quamq; in purgatorio retinent, certò cognoscunt se non esse in statu dānatorum, quia nec desperant, nec blasphemant, nec Deum odio prosequuntur. Vnde necessariò intelligunt se esse in statu amicitiæ diuinæ, purgari tamen, ut deinde ad beatitudinem perducantur. Nàm, hæc omnia sese necessariò consequuntur, supposita fide.

Dubium. Rursus dubitare quis posset de animabus puerorum. Sed de ijs unum uidetur certū, scilicet, statim cognoscere statum suum, & quòd in eo sint perpetuò mansuræ. Quia hoc pertinet ad immutabilita-

Respōsio. tem illius status. An uero cognoscant causam propter, quam illum statum accipiant, & rōnem culpę, quam in se habent, & consequenter et rōnem pœnæ, quæ est in carentia uisionis beatę, uel solum apprehendāt illum statum, ut connaturalem sibi: hæc oīa incerta sunt. Illud tamen prius vr probabilius, vt attigimus supra agentes de descensu Christi ad inferos, & dicemus iterum agentes de iudicio uniuersali. Superest igitur, ut post mortem nulla anima separata sit incerta, aut suspensa de statu suo perpetuo, quamuis de temporali incertæ esse possint. De quo est exponendus Ambros. in principio citatur, ut uerbi gratia ignorant animæ beatæ, quanto tempore futurę sint sine suis corporibus, atq; adeò quando in publico iudicio accepturæ sunt integrā coronam. & sic de alijs.

Secundò facilè ex dictis intelligitur, quo tempore proferatur sententia ultima in hoc iudicio particulari. Tria enim sunt tempora, de quibus dubitari posset. Primum est breue aliquod tempus, seu instans, quod antecedat instans mortis, in quo adhuc anima corpus uiuificat. Legitur enim apud graues auctores reuelationes quædam, quæ indicant, tali tempore fieri hoc iudicium, ut de Chrysorio, & de quodam monacho refert Greg. lib. 4. Dialog. c. 38. qui paulò ante mortem sententiam suæ damnationis audierunt, & similia de alijs refert Beda libr. 5. histor. Angl. cap. 14. & 15 & Ioannes Clymacus, in Scala paradisi, gradu septimo, refert de monacho quodam, qui propè instās mortis audiebatur, quasi positus in iudicio, & accusationibus sibi factis respondens. Nihilominus certum est, in iudicio hoc

In iudicio particulari ante instans mortis non fertur sententia.

non proferri sententiam, ante instans. Quia nondū est completa hominis malitia, vel meritum, neque denegratum tempus ad agendam pœnitentiam vsque ad mortem. Quapropter, illæ visiones (quas Gregorius, & Beda referunt) ita sunt explicandæ, ut permiserit Deus aliquando propter peccata aliquorum hominum, ita eo tempore affligi, & terreri à dæmonibus, ut in desperationem deueniant, quamuis re uera ex parte Dei sententia nondum sit pro eo tempore data. In uisione autem (quam refert Clymacus) solum demonstratum est, quanta

A sollicitudine dæmones in eo tempore peccata præterita in memoriam reuocent, vt hominē in desperationem inducant.

Secūdum tempus esse potest, paulò post instans mortis. Quod etiam colligi potest ex alijs visionibus, quas refert Augustinus li. de curæ pro mortuis agenda, cap. 12. & Gregorius dicto lib. 4. dialogor. cap. 36. & illā est peruulgata, quæ in vita sancti Brunonis refertur, de quodam Parisiensi Doctore, qui publicè in Templo, dum exequiæ pro illo fierent, primo die post mortem clamauit, *In iusto Dei iudicio accusatus sum*: in secundo, *Iudicatus sum*: in tertio, *Condemnatus sum*. Similia refert Leontius in vita Ioannis Eleemosynarij, vbi refert fuisse reuelatum sancto Symeoni, exeuntem animam de corpore deferri ad iudicium, & ibi accusari a malis Angelis, & defendi à bonis, & tunc esse timore plenam, & de exitu iudicij incertam. Similia docet Cyrillus Alexandrin. in oratione de exitu animæ,

B *Quis terror, quis tremor, quod certamen, quæ vis animam manet à corpore secedentem?* & infrà. *Quāta formidine, & timore arbitraris animam die illa percelli, horribiles intuentem, & aduersos dæmones, quos aspiciens ad cœlestes Angelos confugiens sublime petit*: & infrà. *In medio stat anima meticulosa, & trepidans, quousque ob actiones, dicta, factaque sua, vel damnata in vincula conyciatur, vel iustificata liberetur.* Sed nihilominus hoc etiam non est verisimile, quia statim ac anima separatur à corpore, accipit iustam retributionem (vt ex scriptura probatum est) si illius ergo tēporis dilatio intercedit. Neque enim Deus indiget testibus, aut prolixa causæ discussione. In illis ergo visionibus, sine vlla falsitate ostendantur res modo nobis accommodato, quamuis non eo modo, & ordine fiant, quo ostenduntur. Superest ergo tertium tempus, seu potius instās ipsius mortis, nam in eodem puncto, in quo anima separatur à corpore, audit suam sententiam,

C & cognoscit statum suum.

Dices, in eo puncto, si anima sit iusta, & pura, sit beata, & sic de cæteris statibus: ergo necesse est, vt ante illud instans iudicetur. Respondent aliqui negando antecedens sed in eo instanti manere animam iuxta corpus suum, & ibi audire sententiam iudicis, & postea deferri in cœlum, vel in purgatorium, aut in infernum, ut pœnam, vel prēmium recipiat. Quod indicat Bonauentura in quarto, distinctione 41 gesima in 1. par. & tenet Sotus dist. 45. q. 1. art. 3. con. 1. Sed aliud est agere de loco, vbi tunc est anima, aliud de statu. Nam de statu dubitari nō potest, quin statim videat Deum, si pura est. Quia cum nullum habeat impedimentum, nō est, quod differatur præmium, & ideò Paulus dicebat, *Cupio dissolui, & esse cum Christo*, quòd alibi latius tractandum est. Et hoc est, quod ad rem pręsentē maximè spectat. Quia iudicium, & sententia oportet, vt antecedat statum retributionis, vel pœnæ. At ve-

Obiectio.

Respōsio.

Philip. 1.

D rò si agamus de loco, in quo anima est in illo instāti, id pendet ex illa quæstione, an anima separata possit transire ab extremo ad extremum sine existentia in medio. Nam, si non potest, cum non possit nisi in tempore moueri, necesse est, vt ipsum instans mortis, quod est primum non esse hominis, in quo dissoluitur vnio animæ cum corpore, sit vltimum non esse motus localis animæ, & consequēter fieri necesse est, vt pro eo instanti maneat in loco corporis, in quo antea erat, quandoquidem nōdum mota est mutatione locali. Si autem potest moueri in momento ad locum distantem, dicendum potius est, in eodem instanti mortis, in quo desinit informare corpus desinere etiam existere in loco corporis. Ad quem autem locum, transferatur statim explicabo. Ad difficultatem ergo positā patebit responsio ex dicendis.

Tertiò, ex dictis explicatur, quomodo Iudicium hoc particulare per Christum dominum exerceatur. Quamuis enim non sit tam certum particulare hoc iudicium exerceri per Christi humanitatem, sicut vniuersale (de quo postea dicturi sumus) quia non sunt de hoc tam expressæ Scripturæ testimonia: tamen probabilior, & magis pia sententia est, etiam hoc iudicium pertinere ad potestatem iudiciariam Christi, & per humanitatem exerceri. Quod à fortiori patet ex iudicijs huius vitæ. Nam, si illa per Christum fiunt, multo magis hoc, quod videtur magis proprium iudiciariæ potestatis, & de illo magis procedunt coniecturæ omnes, & testimonia ibi adducta. Et hoc ipsum supponũt, quæ iam afferemus. Loqui enim circa hoc potest, quomodo Christus hoc iudicium exerceat. In quo multa dubitari possunt, primum an animæ deferantur ad tribunal Christi, vt ibi iudicentur: vel è contrario Christus veniat ad singulos iudicandos. Item, an anima, quæ iudicatur, clarè videat suum iudicem, saltem quoad humanitatẽ eius. Sancti enim Patres varijs modis, circa hoc loquuntur. Augustinus lib. de vanitate seculi c. *Cum anima*, inquit, *separatur a corpore, veniunt Angeli, vt perducant illam ante tribunal iudicis.* Et eodem modo loquitur Beroardus in meditationibus, capit. 2. & Hugo de Sancto Vict. lib. 1. de Anim. c. 2. Et Chrysost. hom. 14. in Matth. *Omnes*, inquit, *animæ, cum hinc emigrauerint, ad terribile illud deducẽtur tribunal.* Idẽ ferè hom. 46. ad populũ. Ex quibus, & similibus sententijs aliqui sumpserunt occasionem, vt dicerent, omnes animas, statim ac separantur a corpore, deferri in cœlum, & præsentari Christo. Sed de animabus damnatis, & purgãdis, idest incredibile. Quia nihil coinquinatum ingreditur illam cœlestẽ ciuitatem, & esset impertinens ille ascensus in cœlum, si statim descensuræ sunt in Infernum. Nã, ad audiendam sententiam non est necessarius (vt statim dicam) & alias locus ille non est cõsentaneus, nec meritis earum debitus.

Particulare hominũ iudicium Christus exercet quomodo Dubium.

Alij ergo iudicant, Christum venire ad singulos homines morientes, vt de illis iudicium ferat, quia ipse dixit: *Vigilate, quia nescitis, qua hora filius hominis veniet.* Vnde Innoc. 3. li. 2. c. 43. de Contẽptu mũdi, dicit, omnem animam, priusquàm egrediatur è corpore, videre Christum in cruce positũ, & adducit illud, *Videbunt, in quem trãsfixerunt*, quod non solum de iudicio generali: sed etiam de aduentu Christi ad diem mortis cuiuslibet hominis ait esse intelligendum. De quo intelligit etiam illud 1. ad Timoth. 6. *Vt serues mandatum sine macula irreprehensibile, vsque in aduentum Domini nostri Iesu Christi*, idest, vsque ad diem mortis. Similia habet Ludolph. Carthus. tom. 3. ca. 46. Et de iustis saltem potest hoc confirmari verbis illis Christi Ioan. 14. *Si abiero, & præparauero vobis locum, iterum veniam, & recipiam vos ad me ipsum.* Sed neque hæc sententia verisimilis est, si intelligatur de reali descensu Christi secundum humanitatem. Nam (vt supra vidimus) rarò, aut nunquàm Christus de cœlo descẽdit, postquàm illuc ascendit. Alioqui oporteret semper esse quasi in continuo motu, imò sæpe necessariũ illi esset pluribus locis simul assistere. Nam, contingit sæpe multos iustos, & iniquos simul mori. Deinde, ad proferendam sententiã, hic aduentus, non est necessarius. Quia per intellectualem locutionem, uel illuminationem fiet, quæ à loco non pendet. Neq; propter aliam causam est necessarius, nam si animæ sunt sanctæ, & purgatæ, eodem puncto rapiuntur in cœlum: si verò sunt damnatæ, vel purgandæ statim deducuntur in aliquem inferni locum, vt in Conc. Florent. definitur in literis unionis, iuxtà illud Iob. *Ducũt in bonis dies suos & in puncto ad inferna descendunt.*

Math. 13. & 24.

A] Quocirca dicendum est, neq; animam iudicandam deferri in cœlum: neque Christum descendere ad iudicãdam illam: sed in instanti mortis intellectualiter eleuari ad audiendam sententiam iudicis. Et hoc est duci ad tribunal eius, absq; alia locali mutatione. Et verisimile est in eo instanti cognoscere se se iudicari, & saluari, vel damnari imperio, & efficacia non solum Dei, sed etiam hominis Christi.

An verò ipsam humanitatem clarè intueantur omnes animæ & damnatæ, vel purgandæ incertum est, quia nullum est sufficiens fundamentum ad id affirmandum. Nam vbi Scriptura dicit, videndum esse Christum ab hominibus iudicandis, loquitur de iudicio vniuersali, (vt infrà videbimus) atque eodem modo loquitur de aduentu eius ad iudiciũ. Notat autem August. Epist. 90. ad Hesychium, qualis vnusquisq; moritur talem inueniri, & iudicari in vniuersali iudicio: & ideò, cum Christus monet, vt vigilemus, ideò sæpe addere, vsq; ad aduẽtum suũ, quia idem est vigilare vsq; ad diem mortis, & vsq; ad diem vniuersalis iudicij. Dici et præterea posset cum Abulen. Matth. 24. q. 239. aduenire Christum in morte vniuscuiusq; non secundum præsentiam localem, sed secundum efficaciam, per quam fit, vt vnusquisq; suum statum agnoscat, & imperium, ac sñiam iudicis audiat, & ex vi illius statim tendat in locum suis meritis debitum. Qua propter (si res spirituales transeunt ab extremo ad extremũ sine medio) in eodem instanti, in quo istæ animæ separantur à corpore, & à Christo iudicãtur, constituũtur in loco, in quo ex vi iudicij, & imperij Christi futuræ sunt. Quia cum ille effectus, & mutatio ex se non requirat successionem, nec ex parte virtutis Christi sit necessaria, nulla intercedit mora, sed in puncto fit (vt inquit Iob.) Satis autem est, quod sententia naturæ ordine antecedat, vt effectus statim subsequatur. Nàm, causa efficax simul ac est, & in eodem Instanti operatur.

Responsio particulare iudiciũ animæ exeuntis corpore ubi fiat, & quo modo.

B

Iob. 21.

C Vltimò intelligitur ex dictis, quando cœperit Christus vti hac iudiciaria potestate. Primũ. n. non est existimandum, statim ab incarnatione cœpisse vti hac potestate. Quamdiu. n. in vita mortali vixit, illa vsus non est, si propriè loquamur. Quia pro eo tẽpore potius voluit iudicari. Vnde Io. 12. ipse dicebat, *Non veni, vt iudicem mundum: sed vt saluificem mundum*, significans primum aduentum suum nõ fuisse ad iudicandum. Et ideò dixerat in verbis proximè præcedentibus, *Si quis audierit verba mea, & non custodierit, ergo non iudico eum.* In quibus tamẽ verbis non negat se postea iudicaturum. Quo circa non dixit de futuro, *non iudicabo eum*, sed de præsenti *non iudico eum*, id est in hoc aduentu, sicut ca. 3. dixerat, *Non misit Deus filium suum in mundum, vt iudicet mundum.* Deinde, putandum non est differre vsum huius potestatis vsque ad diem iudicij vniuersalis, ac si per hanc potestatem nullum aliũ actum exercere possit. Ostensum est. n. habere etiã alios actus, quos nunc exercet. Superest igitur, ut hac potestate uti cæperit, ex quo in statu glorioso constitutus est, qñ ipse dixit, *Data est mihi omnis potestas in cœlo, & in terra.* Sicut. n. tunc desijt esse in statu passibili, & humili, in quo ad ministrandum uenerat, (ut ipse et testatus est) & cæpit esse in statu regnantis, ac dominantis: ita etiam tũnc potestatẽ hanc iudicandi exercere orsus est. Quinimò dicere possumus ab instanti mortis, in quo nostram redẽptionem consummauit, cœpisse in anima separata, & gloriosam potestatem iudicandi exercere. Ad hanc enim pertinere uidetur liberatio sanctarum animarum, & spoliatio inferni, & similes actus, quos in inferno exercuit, uel ligando potestatem dæmonis, uel animas aliquas è purgatorio liberando, uel certè iudicium etiam ferendo de ijs, quæ eo tempore è corporibus exierunt,

Iudiciaria potestate Christus uti quãdo incepit.

Ioan. 3.

D

Math. 28. Math. 20. Marc. 10.

DISPVTATIO LIII.

In quatuor Sectionis distributa.

De secundo Christi aduentu ad vniuersale iudiciū.

Vamuis Theologi materiam hanc disputent in fine quarti sentent. distin. 47. & 48. quin etiam D. Thom. in fin. huius 3. partis illam reiecerit: taman, quia & ipse morte præuentus eam absoluere nun potuit, & nobis non est in animo post disputationes de Sacramētis omnibus specialem tractationem de quatuor nouissimis instituere: ac denique, quia ad completam, & exactam scientiam de Christo, & de rabus omnibus, quæ ad ipsum spectant, materia hæc pertinere videtur, idcircò eam hoc loco disputare decreui, vt hoc etiam modo, huius doctrinæ da Christo dominio finis principio respondeat. Diximus enim in initio prioris tomi, Iudæos in cognitiona Messiæ valde errare, eo quòd duplicem ipsius aduentū, non distinguant. Cum ergo hactenus ea omnia, quæ de primo aduentu consideranda videbantur, disputauerimus, cōuenienti ordine sequitur, vt da secundo Christi aduentu, & consequenter de secūdo eius in cœlum reditu, perpetuoque ac immutabili statu, qui illum consequetur disseramus. In hac itaque disputatione solum tractabimus quæstionem, an sit futurus alter aduentus Christi. Et quoniam hoc pendet aa causa, & ratione eius, illam simul explicabimus, attingendo etiam circunstātias loci, & temporis, quæ cum huiusmodi mutationibus coniunctæ sunt.

SECTIO I.

An futurum sit uniuersale iudicium, in quo Christus sit supremus iudex.

QVoniam potissima causa secundi aduentus Christi in futuro vniuersali iudicio posita est, ideò ab hac controuersia initium huius disputationis sumendum est. Fuerunt igitur hæretici quidam, qui vniuersala iudiciū futurum esse negarūt. Quem erroram tribuit Guido Carmelita Albanensibus, qui dicebant vniuersale iudicium, iam esse factum, & nullum aliud esse futurum Quomodo autem intelligerent, asse factum non explicat. Fortasse eo sensu loquuti sunt, quo illi, qui dicebant resurrectionem iam esse factam, scilicet, in solis animabus. Sic enim, quia iudicium fit in singulis animab. per singularia iudicia multiplicata, intelligebāt fortasse factum esse vniuersale iudicium omnium, vel certè quia in mente Dei, aut in Christi morte, & passione lata est sententia contra dæmonem, ac de eius sunt potestate erepti, quotquot per Christum redempti sunt, iuxta Christi verba Ioann. 12. *Nūc iudicium est mundi, nūc princeps huius mundi eycietur foras*: sicut ibi ea ponunt Augustin. tract. 52. & Chrysostom. homil. 66. Et fortasse, hoc idem senserunt quidam alij (vt significant Hilarius, in Psal. 1. & August. de agone Christiano cap. 27.) qui ad negandum vniuersale iudicium inducebantur verbis Christi, Ioann. 3. *Qui credit in eum, non iudicatur: qui autem non credit, iam iudicatus est.* Vnde colligabant nullos superesse iudicandos, & consequenter non asse futurum iudicium. Quia omnes sunt
Num. 1. vel credentes, vel non credentes in Christum: sed illi non iudicantur, isti iam sunt iudicati: ergo nullus superest iudicandus. Vnde potast cōfirmari hic error, quia iudicium animarum iam est factum, ergo non iterum fiet. *Quia Deus non iudicat bis in id*

A *ipsum.* nec potest mutare iudicium semel factū. De corporibus autem nō ast necesse fieri speciale iudicium, quia illa non sunt capacia per se meriti, vel demeriti nisi ratione animarum argo nec per se iudicari debent, sed in ipsis animabus censentur iudicata, quasi in radice, sicut præmium, vel pœna corporum ex præmio, vel pœna animarum resultat.

Dico primò futurum essa aliquando iudicium vniuersale hominum viuorum, ac mortuorū. Hæc assertio est vnus ex articulis fidei, quem in Symbolis Apostolico, Niceno, & Athanasij profitamur: quem ex Scripturæ testimonijs, & ax Sanctis Patribus probare ferè est superuacaneum. Quia nihil est in Scriptura, præsertim in nouo testamento, & in Patribus frequentius. Congerit varia testimonia Augustinus 20. lib. de Ciuit. à cap. 5. & Damascen. lib. 1. parallelorum. ca. 15. & in historia da Balaam cap. 8. & 9. & Chrysost. hom. 46. 47. 49. & 50. ad populum. Breuiter, vbicunque in Scriptura fit mētio
B in singulari, & quasi per antonomasiam da die iudicij, q etiam dicitur *dies Domini dies iræ*, aut alijs similibus modis, sermo manifestus est da vniuersali iudicio, vt Matth. 1. *Dico vobis, Tyro, & Sidoni remissius erit in die iudicij*, & cap. 12. *Terra Sodomorū remissius erit in die iudicij, &, viri Niniuitæ surgēt in iudicio cum generatione ista*, & 1. ad Thessal. 5. *Dies Domini sicut fur in nocte ita ueniet*, & 2. ad Thessalonicens. 2. *Non citò moueamini, quasi instet dies Domini.* 1. Petri 3. *Igni reseruati in diem iudicij, & perditionis impiorum hominum.* Et similes locutiones sunt multæ in Prophetis, Soph. 1. *Iuxta est dies Domini magnus*: & infrà vocatur *Domini amara, dies ira, dies tribulationis, & angustiæ, dies calamitatis, & miseria, dies tenebrarum, & caliginis, dies tubæ, & clangoris*: & Malac. 4. vocatur *dies succensa, quasi caminus, dies Domini magnus, & horribilis, dies*, denique, *quam ego facio, dicit Dominus exercituum.* Circa quæ loca animaduertit
C Aug. 20. de Ciuit. cap. 1. *diem*, indefinitè positum esse pro tempore, more Scripturę, *Nam per quot dies* (inquit) *iudicium hoc tendatur, incertum est.* Et ita dies ille vocatur *tempus nouissimum.* 1. Pet. 1. & Iacob. 5. & alijs Scripturæ locis. Præterea, ubicunque in Scriptura fit sermo de iudicio futuro post uniuersalem resurrectionem, necesse est sermonem esse de vniuersali iudicio, quia particulare multos ante resurrectionem fit, sic dicitur, Ioan. 5. *Venit hora, in qua omnes, qui in monumentis sunt, audient vocē filij Dei*, &c. Atque idem laiè dascribitur Matt. 24. & 25. Lucæ 21. 1. ad Corinth. 15. & 1. ad Thessalon. 4. & Apocalyp. 20. & alia testimonia afferemus in sequentib. assertionibus. Rationes seu congruentię huius vniuersalis iudicij post particulare, variæ afferuntur à sacris Doctoribus, quæ omnes nituntur in ratione diuinæ iustitiæ. Quia iudicium actus est iustitiæ, & in eo interuenire possunt tam commutatiua, quatenus cum vnoquoque seruatur æquali-
D tas, quam distributiua, quatenus inter omnes seruatur debita proportio meritorum, & retributionis. Et quamuis iustitia Dei secundum se non indigeat nostro testimonio, vel cognitione, tamen, quia ad Dei honorem pertinet, vt se ipsum in omnib. perfectè manifestet, ideò multa operatur ad manifestationam iustitiæ suæ, & hoc potissimū præstare voluit in die iudicij. Cur autem in postremum diem hoc reseruauerit, optimè declarat D. Thom. sōne. quam hic attigit art. 5. Quia opera hominum quodammodo manent post mortem eorū, uel in aliorum existimatione, & fama, uel in effectibus suis, qui uarij, & multiplices esse solent: ergo licèt Deus iudicet actiones uniuscuiusque hominis in morte Obi
eius, considarando illas secundum se, idest, secundum id, quòd ra vera sunt: oportet nihilominus, ut de eis faciat publicū, & uniuersale iudiciū, in quo

Iudicium hominum vniuersale aliquando futurū

cõſtet tam de ipſis actiouibus, quàm de omnibus A
earum,& nocumentis,ac fructibus, qui ad alios ex
eis redundarunt:tùm re ipſa,tùm etiam ſecuudum
aliorum exiſtimationem. Dices,iudicium Dei tan-
tum fertur ſecundum merita, vel demerita vniuſ-
cuinſque, ſed hæc omnia conſumantur in vita ho-
minis, quæ conſequuntur autem poſtea, ſiue in re
ipſa,ſiue in hoĩm exiſtimatione,accidentaria ſunt;
Reſpõſio. nihil ergo referunt ad diuinum iudicium. Reſpon
detur, quanquam effectus merè accidentarij, qui
nec præuiſi ſunt, nec connexionem vllam habent
cum actione hominis, non augeant meritum,nec
demeritum, & conſequenter nec præmium, vel
pœnam apud Deum:tamen illi effectus,qui aliqua
ratione ſunt præuiſi, vel quouis modo coniuncti
cum actionibus hominis, ita vt in eis tanquam in
ſemine contenti fuerint, augent vel eſſentiale meri
tum, ac præmium, pœnam,ac demeritum, vel ſal-
tem accidẽtale. Vnde 2.Reg.12. punitus eſt Dauid,
non ſolum propter peccatum commiſſum ſecũdũ B
ſe conſideratum,ſed etiam, vt alijs fuit occaſio bla-
ſphemandi nomen Domini,ſicut illi dixit Nathan
Propheta. Secundò,quamuis totum meritum, vel
demeritum ſit in actu libero, ſiue poſtea ſequatur
effectus, ſiue non,& ideò eſſentiale præmium, vel
pœna conferatur in fine vitæ, quando via, & tem-
pus merendi,vel demerendi terminatur: nihilomi
nus tamẽ effectus poſtea ſubſequuti duabus ex cau
ſis conferre poſſunt ad iudicium. Primò,ad accidẽ
tarium præmium, vel pœnam,ut iniqui omnium
actionum ſuarum fructus intuẽtes magis confun-
dantur: boni verò è contrario de bonis fructibus
gaudeant. Secundò,& maximè,quia effectus oſten
dunt malitiam, vel bonitatem operum,unde ortæ
ſunt,vt ergo illis omnibus propoſitis,& pondera-
tis euidentius omnibus pateat æquitas diuini iudi-
cij,valde congruum fuit, poſt conſummatas, ac fi-
nitas omnes actiones humanas huius vitę,omneſ-
que effectus earum, fieri vniuerſale iudicium, in C
quo omnia exactiſſimè perpendantur. Tertiò acce
dit, quòd ad manifeſtationem huius diuinæ iuſti-
tiæ,non ſolum neceſſarium fuit conſiderare ſingu
lorum hominum peccata ſecundum ſe: ſed etiam
in ordine ad alios, & in ordine ad gubernationem
totius vniuerſi,& ad vniuerſalem,& ſpecialem pro
uidentiam, quam Deus habuit, & reſpectu totius
uniuerſi,& reſpectu ſingulorum hominum,atque
ideò voluit,non tãtum quaſi priuatim iudicare ſin
gulos homines:ſed etiam publicè totũ uniuerſum
per modum unius integri corporis politici, cuius
bona omnia,& mala ſecundum omnes reſpectus,
& habitudines ſuas in ſeuerum examen adducan-
tur. Quartò hinc fit,ut licèt ex parte Dei ad feren-
dum iudicium ſingulorum, non ſit neceſſaria hæc
generalis congregatio omnium:tamen ex parte ip-
ſorum hominum ſit quodãmodo neceſſaria, tũ ad
publicam manifeſtationem Diuinæ iuſtitiæ, tùm
etiam, vt quædam ſpecialis retributio, proueniens D
ex publica laude,& honore,uel confuſione,locum
habeat. Hæc enim neceſſariò reſultat ex tali modo
iudicij publici,& uniuerſalis,non autem ex priua-
tis. Vnde aiebat Paul.1. ad Cor.4. [Nolite ante tẽ-
pus iudicare,quoad uſque ueniat Dominus,qui il-
luminabit abſcõdita tenebrarum, & tunc laus erit
unicuique à Deo.] Quintò hinc intelligitur,hunc
modum iudicij eſſe ualde conformem diſtributiuę
iuſtitiæ. Nam(ut Paul.ait 1.Corin.9.) quamdiu in
hac uita uiuimus, ueluti in publico ſtadio uerſa-
mur laborantes, ut brauium, & coronã propoſitã
conſequamur:quando autem publicum prẽmium
certantibus proponitur,ratio cõmunis boni, & iu
ſtitiæ diſtributiuæ poſtulat, ut in publico conſeſſu
omnium congredientium merita conferantur, vt
debitus honor,ac præmiũ ſingulis tribuatur. Deus

A autem,qui ſapiẽter,ac ſuauiter omnia diſponit,hu
mines gubernare ſtatuit,ac iudicare modo illis ma
ximè accommodato, atq; adeò rõne diſtributiuæ
iuſtitiæ perfectiſſimè ſeruata. Et ideò (vt Paul. ait
2.ad Cor.5.& ad Rom.14.) *Omnes nos manifeſtari
oportet ante tribunal Chriſti,vt vnuſquiſque referat
propria corporis, prout geſſit*, & ob eandem rõnem
præmium Beatorum uocatur in ſacra ſcriptura *Co
rona iuſtitię,vitę,ac gloriæ*, 2.ad Timot. 2. Apoc.2.
Iacob.1. Illa enim propriè dicitur corona, quæ ui-
ctoribus publicè,& cũ celebritate donatur. Sextò,
ad hoc ẽt coofert illa ratio ſumpta ex aliorum exi-
ſtimatione. Facilè enim decipitur hominum iudi-
cium,uel malitia, uel humano errore. Quia ex ijs,
quę exterius apparent, iudicat,unde fit, ut & bono
rum fama ſæpe lædatur, & iniquorũ malitia adeò
occultetur,ut boni,& iuſti exiſtimentur. Oportuit
ergo,ut in diuino iudicio,qđ non eſt *ſecundum car
nem*. Ioãn.8. nec *ſecundum viſionem oculorũ, aut au
B ditum auriũ*. Iſa.11. ſed *corda oĩum intuẽde*. 1. Reg.
16. oportuit, inquã,in hoc iudicio ſingulorũ iniu-
rias tanquam in ſeuera quadam trutina,diuinaque
lance penſari: & iuſtis famam reſtitui, iniquorum
uerò techniнas,& uerſutiam detegi. Quare de illis dĩ
Sap.5: *Stabunt iuſti in magna conſtãtia,&c.* De ijs
uerò, *Videntes turbabũtur timore horribili*,& infrà
*Dicentes,hi ſunt,quos habuimus aliquando in deri-
ſum,&c.* Huc ẽt ſpectant ſimilitudines illæ, quib.
Chriſtus utitur in Euangelio, quibus explicat bo-
nos, & malos in hac vita eſſe permixtos,ita ut vix
diſcerni poſſint, ſicut virgines fatuæ,& prudentes:
oportet ergo aliquando diſcerni, & ſeparari: ſicut
triticum à Zizanijs, & granum à palea,&c. Septi-
mò, huc accedit ratio illa ad hanc eandem rem ſæ-
pe à Chryſ. repetita, præſertim lib.1. de prouidẽtiæ
circa finem,& homil.46. ad populũ, quòd ſępe in
hac uita iniqui fœlicitate quadam temporali fruun
tur,& nõ ſolum ab hominibus honorari uidẽtur;
C ſed ẽt à Deo ipſo proſperari, iuſtos uero è contra-
rio affligi. Oportet ergo,ut occulta hæc ratio Diui-
næ prouidentiæ,& iudiciorum eius, in publico,at-
que in uniuerſali iudicio pandatur, vt conſtet ma-
los *recepiſſe bona in vita ſua*. & ſi quid fortaſsè bo
ni operati ſunt, ultra debitũ,uel potius ſine debito
fuiſſe illis remuneratum: è cõtrario verò bonos re
cepiſſe temporalia mala, uel vt eis magis in bono
proficerent,uel certè, ut pro leuioribus culpis, aut
temporalibus pęnis ſatisfacerent. Ac ſimili ratione
Diuinæ iuſtitiæ conſentaneum fuit, utrorumq; ſor
tes commutari,& impios à iuſtis conculcari, ac cõ
fundi. Vnde Malac.4. illis promittitur: *Egrediemi-
ni,& ſalietis ſicut uituli de armento,& conculcabi-
tis impios, cum fuerint cinis ſub planta pedum veſtro
rum,in die,quam ego facio*, *dicit Dominus exerci-
tuum*. Vltima ratio peti poteſt ex ijs,quæ ſupra dixi
mus de corporũ generali reſurrectione,quã opor-
tuit in finem reſeruari, poſtquam completæ eſſent
D omnium rerũ generationes. Quia materia,ex qua
humana corpora conſtant,eſt harum generationũ
ſubiectũ,quibus prius deſeruire oportebat. Facta
aũt generali reſurrectione, optimo ordine conſeq-
tur generale iudicium. Quia cum non ſola anima,
ſed homo integer peccet, aut bene operetur,homo
ẽt integer iudicari debet, & conuenientem pœnã,
aut præmium in animo,& corpore debita propor
tione recipere. Nec prætermittenda eſt illa rõ mo-
ralis,utile fuiſſe uniuerſale iudicium futurum,ut il
lius expectatio,ac timor hominum mores corrige
ret,& in officio contineret. Vt enim dixit Clemẽs
Papa Epiſt.1. ad Iacobum. *Quis peccare poterit, ſi
ſemper ante oculos ſuos Dei iudicium ponat,quod in
fine mundi certum eſt agitandum?* Vnde rectè Gre-
gor. libro 6. Moral. capite 2. de hoc iudicio expli-
cat uerba illa, Iob, cap.5. *A flagello linguæ abſconde*

Vniuerſale hominũ iudicium fieri valde conueniẽs

ris,&c. dicens, *flagellum linguæ* esse sententiam vltimam iudicis, à qua absconditur, qui illam in hac uita formidant. Quocirca concludit, *uiuentes ergo timeant iudicem, ne morientes timeant accusatorē. Iustis namque initium retributionis est ipsa plerūq; in obitu securitas mentis.* Et de eadem re legi potest Chrys. hom. 35. ad pop. & 5. in ad Rom. A

Dico secundò, in hoc uniuersali iudicio futurū esse iudicem Christum dominum, non solum per diuinitatem, sed etiam proximè per humanitatem suam. Conclusio est de fide, quam maximè probāt omnia testimonia, quæ de potestate iudiciaria Christi adducta sunt, & præterea sunt expressa multa in Euangelio, Matt. 13. *Tunc mittet filius hominis Angelos suos, &c.* ubi multis parabolis, & similitudinibus hoc Christus exponit, & ca. 15. *Filius hominis venturus est in gloria Patris sui cum Angelis suis, & tunc reddet unicuique secundum opera sua:* & cap. 24. & 25. idem latè describitur. Et 1. ad Thessal 4. 2. ad Corinth. 5. *Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi.* In ueteri etiam testamento hoc fuerat prædictum, ut in sequenti sectione latius dicturi sumus. Optimum uerò testimonium est illud Daniel. 7. *Aspiciebam donec throni positi sunt, & antiquus dierum sedit.* & infrà, *Iudicium sedit, & libri aperti sunt.* Et inferius, *Et ecce cum nubibus cæli quasi filius hominis ueniebat, & usque ad antiquum dierum peruenit, & dedit ei potestatem, honorem, & regnum.* Quod testimonium in sequenti disputatione fusè interpretabimur. Rectè uerò ait Rupert. hunc locum exponens, lib. capit. 13. in Dan. usque ad illa uerba, *Ecce in nubibus cæli quasi filius hominis ueniebat. Manifestè quidem descriptum esse iudicium diuinum non tamen esse dictum, qualem per manum uel personam sit agitandum. Non enim iudicabit per semetipsum ille antiquus dierum, sed ut ipse Dominus dixit, Omne iudicium dedit filio: hoc ergo prophetica uisio,* inquit, *Iudicis satis ostendit testimonio.* Et eadem est sententia Hieronym. & Theodoreti in eundem locum. Rationes, propter quas supra diximus, datam esse Christo potestatem iudiciariam, maximè probant de hoc vniuersali iudicio, tam ex parte hominum iudicandorum, nimirum vt videre possint, & audire suum iudicem, quàm ex parte ipsius Christi, cui innumeris titulis suprà expositis hoc munus debetur: cuius etiam victoriam, & iustitiam in illo celebri conuentu, & conspectu manifestari decuit.

Matth. 16. 24. & 25. B C

Occurrebat autem hoc loco explicādum quàm vniuersale sit futurum hoc iudicium. Id etiam, & ad soluendum hæreticorum fundamentum conferret; tamen, quia hoc spectat ad disputationem penultimam huius materiæ, vbi de forma huius iudicij, & de personis iudicendis agendum est, ideò nunc breuiter dicitur ad hæreticorum fundamentum, tam fideles, quàm infideles esse iudicandos saltem iudicio retributionis, vel damnationis, licèt de iudicio discussionis, fortè dictum sit, qui non credunt, eos iam esse iudicatos. Quia apud Deum iam est prolata eorum sententia, quàmuis nondum sit exterius pronuntiata, vt Aug. exponit, tract. 12. Ad aliud ad Nahum. 1. rectè D. Thom. exponit, Deum non iudicare bis, vt priorem sententiam mutet, vel vt bis puniat: posse tamen bis iudicare, vt & suppleat quidquid ea debita pęna deerat, & conueniēti modo sententiam proferat in eum, qui peccauit, qui prius non omninò: sed quasi ex parte tantum iudicatus fuerat. Ex quo patet responsio ad aliam congruentiam de iudicio corporum. Non enim iudicatur corpus per se: sed vt pars totius compositi sicut in probationibus primæ conclusionis insinuatum est. D

SECTIO II.

An Christus secundò venturus sit in hunc mundum ad vniuersale iudicium peragendum.

QVamuis dictum sit, Christum futurum iudicem in hoc iudicio: nō tñ hinc necessario sit venturum esse ad hoc munus obeundum. Potuisset .n. in cœlo manens sniam proferre, & idcircò specialem hoc inuestigationem requirit. In qua simul refellendus erit Iudæorum error, qui, sicut de primo Messiæ aduentu increduli sunt, ita non possūt circa secundum non errare. Nam sicut dixit Aug. Epist. 80. ad Hesychium. & Lactant. lib. 5. capit. 12. *Qui aduentū Domini primum non cognouerit, præparare se non poterit ad secundum, credendo in eum.* Iudęi igitur neutrum credunt, sed quendam alium fingūt, qui nunquam futurus est, merè humanum ad temporale regnum obtinendum. Referri ét hic potest error, quem indicat Orig. tract. 34. in Matth. vbi sentit, secundum Christi aduentum non futurum esse corporalem, sed per solam manifestationem spiritualem, quæ fiet in mentibus omnium iudicandorum. Quæ sententia est, & contra proprietatem scripturæ, & contra Ecclesiæ sensum. Error Origenis.

Igitur Catholica fides vnum Christi aduentum agnoscit iam factum, & alium confitetur futurum. In quo Christus Deus homo, verè, ac realiter veniet de cęlo ad terram ad vniuersale iudicium peragendum. Hic est articulus fidei, quem illis verbis symboli profitemur. [Inde venturus est iudicare viuos, & mortuos.] Qui ex nouo testamento facilè probari potest. Vt autem simul Iudæos conuincamus, oportet afferre veteris testamenti, & prophetarum oracula, quibus hi duo Messię aduentus necessariò conuincuntur: quorum conuenientias, & discrimina varia ex scripturis colligēdo, veritatem propositam apertius cōfirmabimus, & occasioné errandi Iudæorum melius detegemus. Sybol.

Primò ergo statuendum est oīa testimonia scripturæ, quæ de aduentu Messię loquuntur, ad eandé personam esse referenda, in quo etiam Iudæi nobiscum conueniunt. Quia, sicut in nouo testamento vnum tantum agnoscimus redemptorem, ac mediatorem: ita in veteri vnus etiā Messias promissus, vt in principio prioris tomi latè ostendimus.

Secundò, huic oritur alia conuenientia, s. qđ ijs, qui aduenit in vtroq; aduentu est Deus, & homo. Qđ quidem de priori aduētu latè probatum est in prædicto loco, & hinc sequitur, idem esse dicendū de secundo, cū eadem sit persona, quæ venit. Sed vlterius probari pōt proprijs scripturę testimonijs. Quod.n. Dñs ipse venturus sit ad iudicandum, docuit Isa. c. 3. dicens [Dñs ad iudicandum veniet cū senibus populi sui, & cū principibus eius.] Habet aūt varias expositiones hic locus. A quibusdam.n. exponitur non actiuè, sed passiuè, s. q̃ dñs veniet, non ut iudicet, sed vt iudicetur: & refertur ad primum aduentum, & ad iudicium, qđ Christus subiuit sub Pontio Pilato. Ita Tertul. lib. de Resurrect. carnis c. 20. & lib. 4. contra Marcion. c. 42. & Ruffinus in expos. symbol. Alij verò actiuè interpretando, Deum iudicaturum explicāt de iudicio diuino, quod in Iudęos prolatum est, & executioni mādatum, qñ à Romanis penè extincti sunt, vt exponit latè Iustinus dialog. cum Tryphone. A qua expositione non multum quoq; discrepant Hieron. & Cyrillus, qui in genere de iudicio diuino aduersus principes Iudæorum, & Pharisæos interpretantur. Nihilominus tñ satis accommodatè intelligitur de iudicio finali, vbi ibi Basil. interpretatur, & Greg. lib. 1. in Ezech. hom. 9. apertius August. Enarrat. in Psal 49. quem de hoc aduentu intelligit, circa illa verba, *Deus manifestè ueniet, Deus noster, & non silebit.*

Secundus Christi aduentus ad iudicandū ex prophetarum oraculis manifestus.

lebit. Quo testimonio etjam in præsenti vti possumus. Cui simile est illud Isai.66. *Ecce dominus in igne veniet, & quasi turbo quadrigæ eius, reddere in indignatione furorem suũ, & increpationẽ suam in flamma ignis, quia in igne dominus diiudicabit*. Quæ verba sunt tam aperta tamq; consentanea ijs, quæ de aduentu ad iudicium in Euãgelio dñi: vt illum Patrũ consensu de illo explicentur, vt patet ex Hieron. Cyril. ibi, & Aug. 20 de ciuit c.21. & Cypr. lib. de bono patientiæ propè finem. Deniq; Psal. et 96. de hoc aduentu rectè exponitur, & tñ in illo dicit. *Dominus altissimus super omnem terram, & super omnes Deos*; De quo prius dictũ fuerat: *Nubes & caligo in circuitu eius, iustitia, & iudicium præparatio sedis eius. Ignis ante ipsum præcedet* &c. Et ita vt exponere Pau. ad Heb. 1. illis verbis *Et iterum cum introducit primogenitum in orbem terrarum, dicit, & adorẽt eum omnes Angeli eius*. Alludit. n. ad illa verba huius Psalmi. *Adorate eũ omnes angeli eius*. B Constat igitur Deum esse, qui venturus est. Quod aũt etiã sit homo, dixit Daniel c.7 illis verbis. *Ecce cũ nubibus cœli quasi filius hominis veniebat*. Quib. consentanea sunt verba sæpe repetita à Christo in

Matth.10 Euangelio Matth. 13 16.19. & 26 *Amodò videbitis*
22.15.29. *filium hominis venientem in nubibus cœli*.
& 26.

Tertia similitudo, & conuenientia huic affinis est, q vterq; aduentus futuros est per veram, & corporalem præsentiã Christi. De hoc nulla nobis est controuersia cum Iudæis. Quia illi loca oĩa veteris testamenti, quæ sunt de aduentu Messiæ, intelligũt de visibili, & corporali aduentu, quem vnum tm̃ futurum existimant. Nos aũt idem de duobus confitemur. Et de primò quidem id satis constat ex ijs, quæ hactenus diximus de uita, & conuersatione Christi dñi, & de ueritate corporis, & humanitatus eius in priori tomo. De secundò verò id cõstat ex oĩbus locis Euangelij, in quibus describitur aduẽtus Christi ad iudicium, ita vt ab omnibus tùm bonis, tùm etiam malis sensibiliter conspici possit, C iuxta illud Matt.26. *Videbitis filium hominis sedentem à dextris virtutis Dei, & venientem in nubibus cœli*. Et illud Apocal.1. *Ecce venit cum nubibus, & videbit eum omnis oculus, & qui eum pupugerũt*.

Zach. 5. Et hoc modo colligi idem potest ex illo Zacha. 13. *Aspicient ad me, quem confixerunt*. Nàm, illum locum de die iudicij interpræta͂tur Theodoretus, Rupertus, & alij ibi, vbi etiam Hieron. idem indicat, & clarius Aug. 20. de Ciuit. 30. & lib. 1. de Trin. ca. 13. Quam expositionem doctè ibi comprobar Frãciscus Ribera, nec minus eruditè Franciscus Toletus Ioann. 19. aduertit in illis duobus verbis duos Christi aduentus significari primum in carne mortali in uerbo *transfixerunt*: secũdum gloriosum in uerbo. *videbunt*. Nam Iudæi, qui Christum crucifixerunt, nunquam eum amplius viderunt, neque vsque ad secundum aduentum uidebunt.

Quartò conueniunt, quia uterque aduentus est D admirabilis, supernaturalis, ac Deo dignus. De primo satis constat ex ijs, quæ de mysterio incarnationis hactenus tractata sunt. Et satis comprobatur ex illo Agg. 2. *Ego commouebo cęlum, & terram, & mare, & aridam, & mouebo omnes gentes, & veniet desideratus cunctis gentibus*. Quem locũ intelligendum esse de priori aduentu, in primo tomo demonstrauimus. Et iuxta probabiliorem sententiam de eodem loquitur Malac. c.3. quamuis in magna gloria, & maiestate illum describat. Propter quod multis visum est de secundo aduentu esse loquutum, non considerantibus hac similitudinem, de qua agimus, ratione cuius uterque potest describi in maiestate, & virtute, quamuis diuerso modo, vt postea dicam. Nam, quòd posterior aduentus futurus etiam sit admirabilis, & gloriosus, inferius latè disserendum est, & ex testimonijs paulò ante

A citatis cõstare satis potest, quamquam nulla probatio necessaria sit, cum hoc neque à Iudæis negetur.

Quinta conuenientia excogitari potest, q vterque aduentus est ad bonum, salutemque hominũ. De primo, satis id constat ex superiori tomo. De secundò verò, id testatus est Christus Lucæ 21. vbi agens de secundo aduentu suo, ait, *Surgite, & leuate capita vestra, quoniam appropinquat redemptio vestra*. Quam enim ipse in primo aduentu sufficiẽter operatus est, tunc habebit in electis vltimum, ac desideratum effectum, de quo dixit Paul. ad Roma. 8. *Nos ipsi primitias spiritus habentes, & ipsi intra nos gemimus adoptionem filiorum Dei expectantes redemptionem corporis nostri*. Quãuis enim hic aduentus Christi multis futurus sit in pœnam, & damnationem, tamen primario ac pręcipuè sit propter salutem, & gloriam bonorum. Nam, hæc est per se, & ex propria Dei voluntate intenta: alia verò sunt tantum permissa, & ex malitia hominum B cõsequuta. Et ideò Ioan. 14. Christus consolabatur Apostolos, & in eis omnes iustos dicens, *Vado parare vobis locum, & si abiero, & præparauero vobis locum, iterum veniã & accipiam vos ad me ipsum, vt vbi sum ego, & vos sitis*. Vbi apertè loquitur de hoc secundo aduentu, & de illius fructu. Et de eodem loquebatur Paul. cum dicebat ad Phil. 3. *Saluatorem expectamus Dominum nostrũ Iesum Christum*, &c. Et apertius ad Titum 2. *Expectantes beatam spem, & aduentum gloriæ magni Dei, & saluatoris nostri Iesu Christi*, & 1. ad Cor. 1. *Ita vt nihil nobis desit in vlla gratia expectantibus reuelationẽ Domini nostri Iesu Christi, qui & cõfirmabit vos vsque in finem sine crimine in die aduẽtus Domini nostri Iesu Christi*. Et apertissimè ad Hebr. 9. vterque aduentus describitur, *Christus semel oblatus est ad multorum exhaurienda peccata, secũdò sine peccato apparebit expectantibus se in salutem*. Ac denique, propter hanc causam rectè dicunt Sancti Irenæus C lib. 2. contra hæres. c 61 & Greg. in id Cant. *Flores apparuerunt in terra nostra*: expleto numero prędestinatorum futurum secũdum Christi aduentum, Cant. 2. iuxta illud Apocalyp. *Dictum est illis, ut requiescerent adhuc tempus modicum, donec compleantur cõserui eorum*. Apoc. 2. Nam, cum hic Christi aduentus propter bonorum gloriam præcipuè futurus sit, expleto illo numero, quem Deus prædefiniuit, non est, quòd amplius expectetur.

Sexta conuenientia præcedenti non dissimilia adiungi potest, q Christus in vtroq; aduentu venturus est, vt sibi regnum compararet. Nàm de primo scriptum est apud Danielem, lapidem paruum, qui de monte abscissus est sine manibus percussisse statuam, & contriuisse, ac comminuisse regna huius mundi, & creuisse in mõtem magnum, ac vniuersam terram impleuisse, regnumq; cõparasse, Dan. 2. *quòd in æternum non dissipabitur, & alteri populo non tradetur, cõminuet autem, & consumet uniuersa regna D hęc, & ipsum stabit in æternum*. Quæ scripta esse de Christo, & primo eius aduentu certius est, q̃ vt noua ꝓbatione indigeat. Nomine enim *lapidis* Christus in Scriptura significari solet, Psalm. 117. *Lapidem quẽ reprobauerunt ędificantes*. Isa. 28. *Mittam in fundamentis Syon lapidem probatum*. Isa. 28. Zach. 3. *Super lapidem unum septem oculi sunt*. Dr autem *lapis abscissus è monte sine manibus*, propter natiuitatem eius ex Virgine, vt ĩ superioribus exposuimus. Vnde constat, sermonem esse de eius primo aduentu, quocirca appellatur *lapis paruus*, tùm, pp ętatem infantilem, tùm ét. pp humilẽ, & pauperem uitam, ut postea dicam. Hic ergo lapis paruus dr *creuisse in montem magnum*, & oĩa occupasse, quia aduẽtu suu æternũ regnũ sibi cõparauit, iuxta illud Luc. 2. Luc. 1. *Hic erit magnꝰ. et filius altissimi uocabitur, et dabit illi dominus Deus sedẽ Dauid Patris eius, & regna*

bit in

bit in domo Iacob in aeternum. De quo regno dixit ipse Christus. *Data est mihi omnis potestas in caelo, & in terra*. Et *Regnum meum non est de hoc mũdo*. Et illud confessus est Latro Luc. 23. dicens, *Memẽto mei, Domine dum veneris in regnum tuum*. Hoc enim regnum (vt alibi latius explicuimus) non temporaliter, sed spiritualiter intelligendum est. Nihil .n. est aliud, quam regnum Ecclesiae, vel triumphantis in caelo, vel in terra militantis. Vndè, quia in primo aduentu non perfectè & omni ex parte Christus hoc regnum obtinuit, neq; de hostibus suis visibiliter, ac manifestè triumphauit, ideò etiam in secundo veniet obtenturus plenam, ac completam proprietatem, & possessionem huius regni non solum spiritualem, sed etiam quodammodo corporalem, & visibilem, ac externam, sicut scribitur Daniel. c. 7. de illo filio hominis qui iudicium facturus est, *Dedit ei potestatem, & honorem, & regnum, & omnes populi, Tribus, & linguae ipsi seruient*. Hęc igitur sunt, & aliae facilè excogitari possunt similitudines, & conuenientię inter vtrumque aduentum, vt quòd vterque dicitur futurus in nouissimo tempore, & ante vtrumque fuerunt mittendi praecursores, ac prophetae, & aliae similes, ob quas errarunt Iudaei hos duos aduentus confundentes, & ideò oportet etiam diligenter discrimina adnotare, ut rei veritas constet.

B

Prima igitur differentia sit, quae in ipsis hominibus primi, & secundi aduentus continetur, scilicet, quod vnus futurus fuit tẽpore, ac duratione prior altero. Propter hanc enim rationem vnus vocatur *primus*, & alter *secundus*, q̃ in testamento nouo satis expressum est, vt patet ex citato loco ad Hebr. 9. & ex oĩbus alijs locis, in quibus dicimur expectare aduentum Domini quem necesse est fore secundum, cum Messiam iam venisse credamus, & hoc sit veluti primum noui testamenti fundamentum. Ex ueteri autem testamento probari potest. Quia

C

quidam Christi aduentus promittitur futurus in fine mundi, ut patet ex Malach. 4. *Ecce enim dies veniet succensa*, &c. Vbi dies iudicij, & aduentus domini ad illud describitur, & in eo dicuntur oĩa consummanda, & faciendam aeternam separationem malorum, & bonorum. Et ex ijs, quae postea dicemus ad tempora vniuersalis iudicij, & de signis, q̃ illud pręcedẽt hoc apertius constabit. At verò ẽt in testamento veteri pręd icitur aduentus Messiae multò ante consummationem saeculi, vt patet ex praedictione Daniel. de septuaginta hebdomadibus, & ex eo, quod post illum aduentum praedicitur futurum, vt gentes ad Christum conuertantur, & terra repleatur scientia Dei, vt dr̃ Isaiae 11. & ut Ecclesia per uniuersum orbẽ diffundatur iuxtà illud Ps. 71. *Replebitur maiestate eius omnis terra*, & illud Malac. 1. *Ab ortu solis, vsque ad occasum, magnum est nomen meum in gentibus*. & alia multa, quae nõ nisi lõgissimo tempore impleti possunt, sicut re ipsa uidemus impleta, partimque speramus implenda; ergo

D

necesse est, ijs locis praedici duos aduentus tempore distantes, erit ergo unus primus, alter uerò secundus. Quapropter (quod in priori tomo etiã admonui) cauendum est, ne quis decipiatur modo loquẽdi Scripturae, quae tempus utriusq; aduentus interdum uocat *nouissimum*, uel, quia totum tẽpus legis gratiae, q̃ à primo usq; ad secundum Christi aduentum protenditur, licèt in se lõgum sit, & multis annis duraturum, tñ respectu aeternitatis est breuissimum, & ueluti dies unus, 2. Pet. 3. vel quia est vltimus status uiatorũ, in quo data est ultima lex Dei. cui non succedit alia, sed status aeternitatis, & ideò totum hoc tempus uocatur à Ioanne *hora nouissima*, 1. Ioan. 2. In qua est uterque Christi aduentus; sed alter in principio, alter in fine eius, & ita erunt in tempore nouissimo, & in diuersis temporibus.

A

Secunda differentia cum praecedenti coniuncta est in substantia (ut sic dicam) utriusque aduentus; seu in mutationibus quibus fient. Prior. n. aduentus factus est per substantialem actionem, uel mutationem, scilicet per incarnationem filij Dei, & per humanam cõceptionem, & generationẽ Christi, iuxta illud Pauli ad Galat. 4. *Misit Deus filium suum factum ex muliere*. Nihil ergo aliud fuit, filiũ Dei mitti, quàm fieri hominem ex foemina: ergo uenire fuit concipi, & incarnari. Et hoc ipsum est, quod praedixerat Isaias ca. 7. *Ecce Virgo concipiet, & pariet filium, & vocabitur nomen eius Emanuel, quod interpretatum significat nobiscum Deus*. Quia per illam conceptionem, & partum ad nos uenit Deus, quod propter certitudinem prophetae, ut iã factum praedicit idẽ Isai. c. 9. *Paruulus natus est nobis, & filius datus est nobis*. At posterior aduentus fiet per solum localem motum, quòd licèt non sit tam expresse dictum in ueteri testamento. (Quamquam enim interdum significetur hic aduẽtus per uerba ueniendi, aut *descendendi*: tamen eadem reperientur dicta de primo aduẽtu, & ita possent aliter intelligi) sequitur tamen necessariò ex ijs, quae dicta sunt. Quia postquàm res aliqua substantialiter producta est, & existit, non fit corporaliter, & uisibiliter praesens ubi non erat nisi per localem aduentum: Christus autem supponitur iam existẽs Deus, & homo, & solum per localem motum ab hoc inferiori mundo discessit quantum ad praesentiam humanitatis: ergo ut in secundo adueniat, & fiat praesens, solum indiget motu locali. Atque ita potest optimè haec pars confirmari illis Angelorũ uocibus Act. 1. [Hic Iesus, qui assumptus est à uobis in cęlum, sic ueniet, quemadmodum uidistis eũ euntem in caelum.] Sicut ergo in caelum iuit per solum localẽ motum (ut supra uidimus) ita per similem motum ueniet. Haec ergo est secunda differentia inter utrumque aduentum. 2. Differ.

C

Tertia, ac praecipua est in fine. Nàm, prior aduẽtus respectu nostri praecipuè factus est ad operandam nostram redemptionem, & salutem per meritum, & satisfactionem ad docendos illuminandosque homines per doctrinam, & exemplum: alter autem aduentus erit ad iudicandos homines, & retribuendum praemium pro meritis, & poenam pro peccatis. Et hanc differentiam insinuauit Christus Ioan. 3. dicens, *Sic Deus dilexit mundum, & filium suum unigenitum daret, vt omnis qui credit in ipsum non pereat: sed habeat vitam ęternam*, & rationem subdit, *Nõ enim misit Deus filium suum in mundum, vt iudicet mundum: sed vt saluetur mundus per ipsum*. Quibus uerbis expresse docet priorẽ aduentum, & causam eius: posteriorem uerò tantũ insinuat, ac si diceret, uenturus quidem sum ad iudicandum mũdum: tñ nunc non ad id ueni, sed ad saluandum mũdum, ut ibi indicat Chrys. hom. 27. & latius ibidem, Euthym. exponit. Et de causa qui- 3. Differ.

D

dem prioris aduẽtus satis dictũ est à nobis in priori tomo. Quòd aũt secundus futurus sit ad iudicandum, passim hr̃ in Euangelio, & in toto nouo testamento. ex quo multa testimonia adduximus. Et illa ẽt, quibus ex ueteri probauimus, Deum hoĩem esse, qui uenturus est in utroq; aduentu, conuincũt quoq; in ultimo aduentu uenturum esse ad iudicãdum. Et rõ ẽt id probat. Quia postquã Christus in priori aduentu sufficienter hoĩes saluauit, eisq; p̃uidit de rebus oĩbus ad promerendam salutem necessarijs, nulla alia rõ uisibiliter ueniendi illi superest respectu nostri, nisi ut bonos à malis separet, eisq; cõdignam retributionem impertiatur. Et qm̃ finis prior est in intentione, prima causa est, & ratio executionis, ideò ex hac differentia in fine, orta est alia supra posita de ordine executionis, seu tẽporis. Decuit enim diuinã misericordiam (ut Chrys.

ait dicta hom. 17. in Ioan.) prius nos redimere, & saluare, & gratiam præbere, qua bene uiuere possemus, ut postea nos posset ex iustitia iudicare. Nam (ut recte dixit Gregor. homil. 30. in Euang.) *Certè vnigenitus Dei filius iudex est generis humani. Sed quis eius iustitiam ferret, si prius quam nos per mansuetudinem corrigeret, culpas nostras per Zelū rectitudinis examinare voluisset? Homo erga pro hominibus factus, prius voluit mansuete corripere, vt haberet quos postmodum in iudicio saluaret.*

4. differentia in apparatu. Quarta differentia, quæ ex præcedenti consequitur est in modo utriusq; aduentus. Nam, prior fuit in carne passibili, & in exteriori apparatu humilis, & abiectus. Quia hæ duæ conditiones maximè erant consentaneæ fini tam redemptionis, quàm doctrinæ, & exempli. Quæ ueritas manifesta est non solum in Euangelio, sed etiam in ueteri testamento, præsertim in Isaia, & Psalmis, ut latissimè in superioribus dictum est. Ac secundus aduentus futurus est gloriosus: tam quoad statum corporis impassibilis, quàm in maiestate, & externo comitatu, ut satis constat ex angelorum uerbis iam citatis, Act. 1. *sic veniet, quemadmodum vidistis eum euntem in cęlum*, & ex alijs uerbis Christi Matth. 26. *Amodò videbitis filium hominis sedentem a dextris uirtutis Dei, & venientem cum nubibus cęli.* Quæ verba suæ responsioni Christus addidit, vt pharisæorum tenebras depelleret, si seipsum vellent cognoscere. Cū enim principes sacerdotum enim grauissima adiuratione interrogasset an esset Christus, ipseque respōdisset, *Tu dicis*, statim tacitę eorum obiectioni respondens superiora verba subiungit, ac si diceret. [Nec miremini, quòd affirmem, me esse Christum, quia me abiectum, ac infirmum hominē cōspicitis. Nam, iterum venturus sum in gloria, & maiestate, & tunc me videbitis venientem in nubibus cœli. De gloria huius secundi aduentus frequentissima sunt scripturæ testimonia tam noui testam. Matt. 16. 24. & 35. Lucæ 21. 1. ad Thess. 4. 1. ad Cor. 15. quam veteris, Isa. 3. 66. & Dan. 7. & alijs supra citatis: atq; eam latius descripturi sumus inferius, Disput. penult. De hac item differentia legi pōt Aug. ser. 120. de temp. vbi hoc ferè sensu ait, priorem, aduentum fuisse occultum, alium fore manifestū, iuxtà id Psal. 49. *Deum manifeste veniet.* Hieron. q. 11. ad Algas. Iten lib. 4. c. 59. Tertul. lib. contra Iudæ. Theodor. in Epitom. cap. 2 aduentu.

5. differentia. Quinta differentia est in modo comparandi sibi regnum, & triumphum de inimicis suis. Nam in priori aduētu meruit omnibus angelis, & hominibus cœlorum regnum, & specialiter pro hominib. satisfecit, eisq; regni ianuam aperuit, & ideò sibi promeruit supremum quoddam in cęleste imperium, & claritatem, & sui nominis exaltationem. Quamuis aūt tunc consequutus sit perfectum ius regni, tamē (vt supra dicebam) nō statim obtinuit integram possessionē eius, nec omnino debellauit omnes inimicos suos. Dico autē integrè, quia ipse quidem statim in fine illius aduentus ingressus est Luc. 23. in gloriam suam, Lucę. 24. ibiq; triūphat, & regnat: nōdum tamen omnibus dominatur. Quia neq; in cœlo adhuc completū est prædestinatorum regnū: neq; in terra oēs illum uenerātur, aut obediūt illi. Nondū. n. videbimus, oīa subiecta ei, vt dr̄ ad Heb. 2. Et ideò in fine illius prioris aduentus dictum est Psal. 109. illi, *Sede a dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum.* At verò de posteriori aduentu paulò inferius subiungitur, *Dominus a dextris tuis cōfregit in die ira sua reges, iudicabit in nationibus, implebit ruinas, conquassabit capita in terra multorum.* Quo metaphorico dicendi modo significatur, eum in posteriori aduentu acquisiturū perfectam regni possessionem: non iam illud merendo, sed reipsa obtinendo, occupandoq;, quod ante meruerat, ac potenti virtute ciues suos exaltando, hostes verò debellando. Et hoc est quod Paulus ait 1. Corint. c. 15. *Oportet illum regnare donec ponātur inimici sub pedibus eius.* Quod magis explicuit ad Heb. 10. dicens. *Hic autem unam pro peccatis offerēs hostiam in sempiternum sedet in dextera Dei, de cętero expectans, donec ponantur inimici sub pedibus eius.* Est ergo valdè diuersa ratio obtinendi regnum prioris, & posterioris aduentus. Et hanc differentiam cum aliquibus ex dictis attigit Athanas. lib. de incarnatione Verbi, eiusq; corporali aduentu iuxta finem dicens: *Simul te latere nolim alterū eius aduentum illustrem, & diuinum, non humilitate contemptibilem, sed gloria magnificum, in expectatione esse, atque imminere, cum non, vt patiatur, rediturus sit, sed vt fructus sua crucis omnibus retribuat, immortalitatem videlicet, & resurrectionē, & incorruptibilitatem, neque iudicetur, sed vt iudicet.*

6. differentia. Atque hinc consequitur sexta differentia in ijs, quę vtrunque aduentum consequuntur. Nàm, primus in hoc terminatus est, vt Christus absoluta peregrinatione sua, quam per primum aduentum inchoauit, in cœlum redierit, & illic sedeat: nō tamen nunquā rediturus: sed, *donec ponantur inimici eius sub pedibus eius.* Et quia hæc victoria non erat futura corporum, sed animarum, & armis spiritualibus comparanda, ideò post insignem illum triumphum eiusdem aduentus, factum est, vt hæc Christi victoria per vniuersum orbem prædicaretur, vt spirituale bellum aduersus Christi hostes potentiori virtute gereretur, donec perfecta victoria ad exitum perduceretur. Et hoc est, quod in citato Psal. Psal. 109. post prædicta verba subiungitur, *Virgam virtutis tuæ emittet Dominus ex Sion: dominare in medio inimicorum tuorum.* At verò post secundum aduentum nec bellum aliquod in terra supererit, neque Christus sedebit in cœlo iterum in terram rediturus: sed ppetua, ac stabili quiete illic regnabit, omniaq; erunt subiecta ei, vt Paul. describit 1. ad Cor. 15. & Daniel. c. 7. & Ioannes Apocalyp. 12. 20. 21. & 22. & in fine huius materiæ latius dicemus.

7. Differ. His addi possunt duæ aliæ differentiæ, quas solum insinuabo, quia pendent ex infrà dicendis. Septima ergo est in pręcursoribus, quia pręcursor primi aduentus fuit Ioannes Baptista (vt supra tractatum est) secundi autem erunt Elias, & Henoch, vt infra dicemus.

8. Differ. Octaua est in signis vtriusque aduentus. Nam signa prioris fuere, vel septuaginta hebdomadę Danielis, vel cessatio scepti Iudęorum, vel pax, quę futura fuit in vniuerso orbe cum alijs, quæ de mysterijs vitæ, ac mortis Christi à Prophetis prædicta, & in superioribus tractata sūt. At verò signa posterioris aduentus tàm in veteri, quàm in nouo testamento prædicta sunt longè diuersa, vt postea trademus. Constat igitur, duos esse Christi aduentus, & adhuc superesse secundum, illumque ad iudiciū ferendum de hominibus futurum.

Obiectio. Dices, cùm potuerit Christus absque corporali præsentia sua iudicium hoc perficere, & sniam pferre, quid necesse fuit ad hoc munus obeūdum in terram descendere? Rn̄detur, in primis hoc positū Respōsio. fuisse in voluntate eius, vel humana, vel diuina, quæ reuelata est, & nobis est rō sufficiens. Possumus tn̄ cōgruentiā adiungere. Quia ex parte iudicandorū decuit iudiciū in terra fieri, tū, q2 ille fuit locus pugnæ, & viæ, & quasi indifferens ad præmiū, & ad pœnam obtinendam. Tùm, ēt, quia cùm inter iudicandos sunt multi damnati, nec decuit illos in cęlū deferri, vt ibi iudicarentur, nec in infernū, anteq̄ iudicarentur. Fuit aūt conueniens, vt oēs iudicandi simul adessent, vbi & videri, & audiri mutuo possēt pp rōnes in superiori sectione adductas. Et hinc tandē cōcluditur, congruū fuisse, ut illuc iudex pręsens

sens aduenire. Primum, ut ab oībus iudicandis uideri audiriq; posset absq, inusitatis miraculis. Deindè, ut hoc iudicium maiori quodā splendore, & maiestate fieret, qui Iustis magnum solatiū, & gaudium: iniustis uerò maiorem errorem afferret. Deniq;, ut ibi Christus *de torrente in via biberat, ibi caput exaltaret*, & triumphum sua uictoria ostenderet in terra, ubi iniquè iudicatus fuerat.

Psal. 390.

SECTIO III.

In quo terra loco vniuersale iudicium futurum sit.

EX fine præcedentis sectionis, atque ex articulo fidei colligimus, hoc iudicium futurum esse in terra, atq; in determinato loco terræ, in quo corporaliter cōgregabuntur oēs homines iudicandi, & sententia Orig. tract. 34. in Matt. hoc negantis fidei contraria est, ut iam vidimus. Quæstio ergo solum superest, in qua parte terræ futurum sit. Est .n.
B multorum opinio, hoc iudiciū esse futurum in ualle Iosaphat, quæ iacet inter Ierosolymitanā urbē, & montem Oliueti. Ita sensit D. Tho. in 4. d. 48. q. 1. art. 4. q. 4. quodlib. 10. art. 2. & opusc. 60. c. ult. Alber. eadem d. 48. ar. 8. Palud. dist. 47. q. 1. art. 1. D. Anto. 4. p. tit. 14. c. 11. §. 5. & hoc sequuntur Sotus, Carthus. & recentiores propter locum Ioel. 3. *Congregabo omnes gentes, & educam eas in vallem Iosaphat, & disceptabo cum eis.* Alijs uerò hęc sententia non solum non probatur: verum etiam expositio illius loci puerilis, & friuola uidetur: vt ait Glossa ordinaria, quam sequitur, & refert Magister Sent. d. 48. & clarius Alens. 3. p. q. 25. mēb 2. Significat Ansel. in Elucid. vbi per *Vallem* interpretatur terram, quæ respectu cœli *Vallis* dicitur. Quare multi negant esse uallem aliquam, *Iosaphat* appellatam. Vnde fit apud prophetam, illud non esse cognomen alicuius vallis specialis: sed denominationem sumptā à iudicio ibi futuro, ut idem sit *uallis Iosaphat*,
C quòd vallis iudicij domini. Nā, *Iosaphat iudicium Domini* significat. Vnde Chaldæus non vertit *in vallem Iosaphat in vallem diuisionis iudicij*. Iuxta quam interpretationem omnino incertum manet, quis sit ille locus, qui futurus est locus iudicij. Additur præterea coniectura, quia vallis illa, quæ iacet inter Ierusalem, & montem Oliueti, minor est, quàm ut tantam hominum multitudinem capere possit.

Gl. ordin.

Mihi tamen non uidetur à communi, & recepta sententia recedendum, quàmquam non certa sit sed probabilis, & pia. Et tamen in hunc modū explicanda. Primò, non solum terrę locum, seu superficiē illius uallis Iosaphat ita credi futurum esse locum iudicij, vt tàm oēs iudicandi, q̄ Christus dominus vsque ad ipsam terram descēsuri sint ad iudicium. Hoc .n. est, quod Glossa dixit, puerile esse credere, Dominum descensurum in uallem Iosa-
D phat. *Quia non* (inquit) *in terra: sed in spatio huius aeris sedebit contra locum montis Oliueti, ex quo ascendit.* Vnde, non negat, iudicium futurum in illo loco: sed solum negat iudicem descensurum: vsque ad ipsam terram. Et idem est manifestius sensus Alex Alens. qui uerus est quoad hanc partem. Nam, Paul. 1. ad Thess. 4. et sanctos homines resurgentes negat esse mansuros in terra: sed statim esse rapiēdos vna cum Christo *in aera*. Igitur Christus dominus descendet vsque ad locum aeris, qui est super ipsam vallem Iosaphat, & ibi in throno suæ maiestatis sedebit, ut omnes ferè expositores docent. 1. ad Thess. 4. Decet enim ipsum iudicem esse in eminentiori loco, & à terra eleuatum, tum propter dignitatem, & maiestatem, ac corporis gloriosi agilitatem, tùm etiam, ut ab omnibus uideri facilè audiriq; possit. Rursus, omnes Sancti tàm angeli, quā

Iudicium vniuersale in quonam terrę loco futurum sit.

A homines erunt etiam à terra eleuati, vt Paul. significat. Quia ab ipso instanti resurrectionis eorū corpora erunt gloriosa, neque egebunt loco terræ, cui innitant: & alioqui non decet, ut uel per illud breue tempus damnatis hominibus permixti sint, sed honoratior locus, & iudici uicinior illis debetur. Erūt ergo in regione aeris vicina, & superiori ualle Iosaphat. Denique soli reprobi iacebunt, uel stabunt super terram in ipsa ualle Iosaphat. Non est autem intelligendum, solam ipsam vallem replendam esse corporibus: sed etiam montes, seu alia loca finitima, quæ ad capienda omnia damnatorum corpora necessaria fuerint. Non enim oportet fingere illa corpora penetratiuè futura esse in minori loco, q̄ natura rei postulet, quia nullum est fundamentum, neq; necessitas huius miraculi. Dices, occupabunt ergo corpora damnatorū multa alia loca præter uallem Iosaphat, ut v.g. montem Oliuarum, & locum Ierosolymitanæ ciuitatis, seu mon-
B tem Sion & alia: cur ergo dicuntur potius congreganda in ualle Iosaphat, q̄ in alio loco? Item, multi magno interuallo à Christo distabunt, quomodo ergo eum uidere poterunt, & audire? Respōdetur ad priorem partem, à parte totum denominari, & fortasse iudex collocabit sedem suam super ipsam uallem Iosaphat: eòque congregari incipient iudicandi. Diffundentur autem per loca circumuicina, quantum necesse fuerit, & hac ratione dicuntur congregandi *in valle Iosaphat*. Ad posteriorem verò partem dicitur, facilè esse Christo domino tanta efficacitate sui splendorem, uel speciem, aut uocem emittere, ut in tota illa distantia videri possit, & audiri, etiam si oporteat, miraculosè id facere, & omnia impedimenta auferre.

Obiectio.

Responsio.

Sic ergo explicata hæc sniā, satis pbabiliter suaderi potest. Primò, quia nulla est difficultas, ob q̄ non possit facilè credi ita esse futurum, & aliàs verba Prophetæ simpliciter, & ad literam intellecta,
C hoc indicant. Quia iuxtà veriorem expositionē, de iudicio uniuersali ibi loquitur, (ut satis commodè exponit Hieronym. recentioresque sequuntur) & locū illius iudicij nominat cōi, & vsitato noīe, unde uox illa *Iosaphat* ibi ponitur tanq̄ nomē, seu cognomen proprium, & consuetum illius uallis, non tanq̄ significans *iudicium Domini* q̄uis fortasse tale nomen non sine mysterio illi valli impositū sit. Ergo iuxtà literalem sensum significatur ibi uallis illa, cui hoc nomen impositum erat, & huius et rei signum est, q; Septuaginta illā uocem retinuerūt, intelligētes esse nomen proprium: & non duas uoces significātes *iudicium Domini*. Et ideò eandem retinuit vulgata editio, & oēs interpretes. Denique ita ēt intellexerūt hunc locum Lyranus: Carthusianus, & alij recentiores, & Aretas in 11. c. Apoc. Accedit præterea congrua ratio, ob q̄ Deus locum illum elegit ad vniuersale iudicium. Quia ex monte Oliueti in cęlū ascendit, & Ierosolomis pro homi-
D nibus passus est, & (vt supra diximus) illud creditur esse medium terræ, in quo Deus salutem operatus est: ergo conuenienter electus est ille locus, & vallis intermedia, quasi vtrumq; montem Caluariæ, & Oliueti complectens ad iudicium perficiendū, in quo sancti & gloriam ascensionis Christi participabunt, & fructū sanguinis, & passionis eius, & Christus iustā vindictam sumet de persecutoribus suis, ac de oībus qui suo sanguine ablui noluerūt. Deniq; ut ibi Christus suæ gloriæ maiestatē ostendat, ubi summam ignominiā sustinuit. Neque .n. refert, q; non ipsa ciuitate, aut monte Caluariæ: sed in ualle Iosaphat dicatur sessurus ad iudicandum. Tū, quia (ut ex 18. c. Ioan. constat) in ualle Iosaphat per q̄ fluit torrēs Cedron, (ut patet ex Beda lib. de locis sanctis c. 6.) passionē suā inchoauit, ibi enim comprehensus est. Tum etiam, qui totus ille locus

Vallis Iosaphat vniuersalis iudicij locus quō.

tan-

tanquàm vnus censetur, & (ut dicebã, quia est medius inter vtrumque montem omnia loca, & mysteria quodammodo complectitur. Et ideò aliquãdo etiam dicitur Christus iudicaturus *in Syon, & Ierusalem*, vt eodem cap. Ioel. 3. significatur, *De minus de Sion rugiet, & de Ierusalem dabit vocem suã*. Aliquando uerò dicitur descensurus in montem Oliueti ad iudicandum. Quod videntur insinuasse angeli dicentes. *Hic Iesus, qui assumptus est a vobis in cœlum sic veniet*. Est ergo hæc sententia pia, & ualdè verisimilis.

Act. 1.

Dubium

Vnum uerò superest explicandum circa ea, quæ diximus, nimirũ, si oẽs iusti futuri sunt in aere, dãnati verò in terra, quõ ad literam intelligendum sit, illos futuros esse *ad dexteram*, hos verò *ad sinistram* Christi. Quia si non sunt omnes in terra, uel in aere, non oportebit hanc distinctionem fieri per localem separationem: sed oẽs qui in terra fuerint. erunt simul, & quasi in circulum congregati circa thronum Christi, ut quòad fieri possit, omni ex parte ad illum propinquius accedant, atq; idem dicendum est de ijs, qui futuri sunt in aere eadem rõne, ac proportione. Dupliciter responderi põt, primò (intelligendo ad literam, & in propria significatione *dexteram*, & *sinistram* corporis Christi) omnes reprobos, etiam si in terra sint, collocandos esse ad partem sinistram Christi: bonos uerò in aere ad dexteram: quod si ita fiet, non erit respectus maioris propinquitatis, vel distantiæ ad iudicem, sed significationis potius Secundò, uerò, & melius dicitur, more scripturæ, *dexteram*, & *sinistram* significare fęlicitatis, & infęlicitatis, honoris, uel abiectionis locum. Et ita ferè exponit Orige. tract. 34. in Matt. quàmquam ex falso fundamento, ut uisum est. Eũdem uerò sensum iudicat. Hilarius can. 28. dicens: *in dextera, ac sinistra collocans vnumquemque, digna aut bonitatis, aut malitia sede constituet*. Apertius Anselm. Matth. 25 sic exponit, *à dextris*, idest, *in æterna beatitudine: à sinistris*, idest, *in æterna miseria* commodius in elucidario inquit *ad dexterã, scilicet sursum in gloria, ad sinistram deorsum in terra*. Et hanc expositionem frequentius Scholastici sequuntur.

Responsio.

SECTIO IIII.

Quo tempore futurus sit secundus Christi aduentus ad iudicium.

Constat in primis, ad uentum Christi iudicis non esse futurum ante ipsummet tempus vel diem, in quo peragendum est iudicium. Tum quia, cum hæc sit sola causa huius aduentus, & pręsentię corporalis Christi in hoc inferiori mundo, nõ est, cur ante prædictum tempus fiat, tùm etiam, quia (ut supra agentes de resurrectione dicebamus,) rationi magis consentaneum est, vt iudicandi expectent iudicem, aut illi uenienti obuiam exeant, q̃ D vt ipse eos præueniant, uel expectet. Nulla ergo, aut breuissima intercedet mora inter iudicis aduentũ, & inchoationẽ iudicij: & ita ferè semper hæc duo in Scriptura coniunguntur, & hoc ferè ordine describuntur Matth. 25. *Cum venerit filius hominis in maiestate sua, et omnes Angeli eius cum eo, tũc sedebit super sedem maiestatis suę, & congregabuntur ante eum omnes gentes, & separabit eos ab inuicem*: Et infrà: *Tũc dicet Rex ijs, qui a sinistris eius erũt, &c.*

Secundò etiam certum est ex Scriptura, & interpretatione, & consensu totius Ecclesiæ, tam Christi aduentum, quàm iudicium futurum esse in extremo tpe, seu die durationis mundi, vt patet ex testimonijs supra citatis, quod latius declarabimus disp. vlt. huius materiæ. Quapropter sniã Lactãtij, & aliorum dicentium, aduentum Christi futurum

A mille annis ante finem sæculi, hæretica est, satisq; in superioribus improbata, refellendo Chiliastarũ errorem. Hinc ergo fit, ut quæstio hæc de tpe iudicij, & aduentus Christi coniuncta sit cum q̃one de duratione, & consummatione mundi. Est aũt sermo de mundo, non quòad substantiam elementorum, & corporum cœlestium (de quo in vltima disput. huius materiæ nonnihil dicemus) sed quòad generationes, præsertim hominum, & consequenter aliarũ rerum, quę propter hoiem conditæ sunt. De quo Arist. & quorundam philosophorum opinio fuit, mundum hoc modo non esse consummãdum, sed perpetuò duraturum. Qui ideò errarunt, quia de re, quæ ratione naturali inuestigari non potest, iudicium tulerunt. Nã, sicut creatio, ita & conseruatio mundi pendet ex libera Dei voluntate. Quapropter dixit Christus Act. 1. *Non est vestrum nosse tempora, vel momẽta, quæ Pater posuit in sua potestate*. Supponimus, ergo ex fide mundum sub B hac consideratione aliquando esse periturum: inquirimus autem quando periturus sit, aut quot annis sit duraturus.

Quidam igitur tradiderunt, mundum duraturũ sex mille annis, & consequenter in fine eorum futurum esse iudicium, & aduentum Christi. Hic error tribui solet Millenarijs, illumque expreisè docet Lactant. lib. 7. diuinar. Insti. c. 14. & 24. qui tñ post sex mille annos expletos, dicit futuros esse mille alios fęlicitatis Sanctorũ in terra. Et eiusdẽ snię est Iustin. Matyr, q. 71. ad Gent. & Iren. lib. 5. cont. hæres. c. 28. & Hilar. can. 17. in Matt. & Hieron. Epist. 139. ad Cypria. presbyterũ, exponens verba illa Psalmi: *Mille anni ante oculos tuos tanquam dies hesterna, quæ præterijt*, & insinuat Mich. 4. in principio, vbi tempus fidei gentium, i. Euangelicæ prædicationis, & conuersionis mundi sentit tñ duraturum quingentis annis, & hanc esse *nouissimam horam*, de qua loquitur Ioan. 1. can. c. 2. & Gaudẽt Brixiẽs. trac. 10. qui est octauus in Exod. Aug. ẽt 20. C de Ciui. c. 7. hãc refetẽs sniam, illam uõ iudicat improbabilem. Refert item Lactant. apuod Ethnicos fuisse hanc peruulgatam opinionem, & Sibyllas multa de ea prædixisse. Hebræos idem fuisse sequutos, præter R. Salomonem, & Isaac, referunt Galatin: lib. 4. c. 20. & Picus Mirandul. lib. 7. Heptapli, c. 4. ex quodã oraculo Eliæ, quod hr in Thalmud, in libro Sanhedrin, cuius verba referunt prædicti auctores. Non est tñ illud oraculum Eliæ Prophetæ, sed alicuius Rabini. Coniectura, qua oẽs citati Patres vtuntur, est, quia sex diebus creatus est mundus, & in septimo fuit Sabbathum, & requies: sed apud Deum *mille anni sunt tanquam dies vna*, ergo durabit mundus sex annorum millibus: postea verò sequetur requies diei Sabbathi, quam Millenarij existimabant duraturam per alios mille annos terrenæ fęlicitatis, nos aũt dicere possumus esse diẽ æternitatis, ac æternæ beatitudinis, & quie- D tis. Alias similes coniecturas addunt Hebræi tam futiles, vt illas referre superuacaneum sit. Huic verò annorũ numero quingentos annos addidit Germanus Constant. in Theoria rerũ Ecclesiasticarum parum à medio, qui refert Chrysost. Cyril. & Hippolytum in eam sniam. Sed in oratione Hippolyti de consum. mundi, quæ extat, nullũ verbum de hac re legitur: opuscula verò Chrysost. & Cyrill. de Antichristo non extant, neq; in eorum operib. huius sniæ vestigium inuenitur. Neque intelligo, quo fundamento German. hos quingentos annos addiderit. Quod. n. ait, q̃n Pontifex populũ obsignat seu benedicit, manũ, & digitos attollens in ipsa digitorum cõpositione, & figura significare prædictũ numerũ sex mille quingentorum annorum: hoc (inquam) quo modo, aut quo sensu intelligendũ sit, concipi satis non põt, nedum explicari. Alios simi-

Psal. 89.

les, ac

les,ac uarios dicendi modos refert Aug. 18. de Ciuit. c. 53. quos omitto, quia nec maius habēt fundamentū, nec propria indigent impugnatione, simul enim cum prædicta sententia refellentur. A

De hac igitur veteri sententia tria mihi dicenda uidentur. Primum prout à prædictis auctoribus asserta est, ipso rerum euentu conuinctam esse falsitatis, & erroris. Nam, omnes illi auctores sequētes septuaginta interpretes arbitrati sunt Christum natum esse currente iam sexto millenario à creatione mundi. Vnde si uera fuisset eorum sñia, iā nūc durasset mundus plusquam sex mille, & sexcentis annis. Vnde Lactant. dixit, sua ætate tm̃ superfuisse ducentos annos vsq; ad secundum Christi aduētum, & mille ducentos vsq; ad finem septimi millenarij, quem ipse ponit, qui oēs, & adhuc plures iam sunt transacti. Et eodem modo sentiunt reliq. scriptores citati. Et iuxtà eadem supputationem dixit Cyp. in præf. libe. de exhortatione martyrū ad Fortunatum: *Sex mille anni iam plenè complentur, ex quo hominem diabolus impugnat*, & Ambr. libr. 7. in Lucam, in principio, hoc argumēto impugnat B prædictam sententiam: *Quia plures, quàm sex mille computantur anni*, quamquam reuera eius ætate nondum essent completi sex mille annis ætatis mūdi, iuxtà prædictam supputationem. Atq; simili argumento, præter alia, quæ statim subijciemus, conuincuntur falsa esse, & vana, quæ de mundi duratione traduntur lib. 4. Esdræ. c. 5. & 14. quæ sufficiens causa est, ut ille liberè canone reijciantur.

Secundò dicendum est, iuxtà veram supputationem annorum à creatione mundi, non posse euidēti, aut certo argumento conuinci falsum esse, quod prædicti patres affirmāt. Probatur apertè. Quia (ut latè ostendi præced. tomo) sm̃ ueritatem Hebraicam Christus natus est circa quater millesimū annum à creatione mundi, nūc ergo ad summū agitur annus quinquies millesimus sexcentesimus ætatis mundi: superfunt igitur quadringēti anni, ut C compleatur numerus sex mille annorum: sed in ijs optimè impleri possunt oīa, quæ in scriptura prædicta sunt, fore ante diē iudicij, ergo fieri rectè potest, vt finito illo annorum numero, mundus ēt finiatur: nullo ergo argumento conuinci potest prædicta sñia falsitatis. Et hoc modo asseruerunt illam sententiam Hebræi antiquiores (qui ut referunt Galat. lib. 1. & Geneber. in principio Chronographiæ) dicebant sex millia annorum futura durationis mundi, duo millia inanitatis, i. ante legem: duo millia legis, & duo millia temporis Messiæ.

Dies iudicij mundi, q; futura duratio prorsus incerta, & incognita.

Tertiò dicendum est, prædictos auctores asseruisse rem prorsus incertam, quæ nulla auctoritate, uel rōne probari pōt. Hoc probatur primò, quia nihil ab eis affertur ad hoc probandum. Oraculū enim Eliæ apochryphum est à quodam Rabbino confictum. Coniectura sūt illa sumpta ex sex diebus creationis mundi nullius momenti est, tū, quia illæ metaphoricæ significationes non pñt ab vno D loco ad alium liberè transferri. Dñr. n. mille anni esse apud Deum tanq; dies vnus, ut immobilitas diuinæ æternitatis significetur: non uerò, vt dies creationis significent sæculum durationis mundi. Tū ēt, quia dici pōt, illos sex dies significare sex mundi ætates, quæ non habent æqualem annorū durationem. Secundò ostendiuè hoc probatur. Quia scriptura dicit, tempus aduentus Christo esse incertū & incognitum non solum hoībus, sed etiā angelis Matt. 24. & Marc. 13. *De die illa nemo scit*. Neq; satis est, si quis respondeat diem, & horā posse esse incertam, quis annus sit præfixus, & certus. Nam, (ut rectè Aug. annotat) *dies*, & *hora* in huiusmodi scripturæ locis absolutè pro temporis duratione sumitur. Non igitur solum nos latet qua die, vel hora in rigore sumptis futurum sit iudiciū, sed absolutè quo anno, vel (quod idem est) post quem annorum numerum futurum sit. Vndè Act. 1. interrogatus Christus de illo tempore respondit: [Non est vestrum nosse tempora, vel momēta, quæ pater posuit in sua potestate.] Quo testimonio putat Aug. 19. de Ciuit. c. 53. sufficienter redargui oēs, qui annos durationis mundi computare, ac definire conantur. Ex quibus [alij, inquit, quadringentos: alij etiam mille ab ascensione Domini vsque ad eius vltimum aduentum compleri posse dixerunt, qui coniecturis vtuntur humanis, non ab eis aliquid de scripturæ canonicæ auctoritate proferunt. Omnium uerò de hac re calculantium digitos resoluit, & quiescere iubet ille qui dixit. Non est vestrum scire tempora, quæ Pater posuit in sua potestate.] Atque eodem argumento contra hanc sñiam vtitur idem Aug. Enarrat. in Psal. 6. in princip. & Enarra. in Psal. 89. circa illa verba, [Quoniam mille anni ante oculos tuos tanquam dies hesterna, quæ præterijt.] & Epist. 78. & 80. Sic ēt Cyrill. Ierosol. cat. 15. de hac re agens, inquit: [Tempus nemo curiosè inquirat. Non est enim nostrum scire tempora, quæ Deus posuit in potestate sua, neque audeas determinare, quando hæc fient, neque rursus supinus iaceas.] Eandem sñiam grauiter, atque eruditè docuit Beda lib. de ratio. temp. c. 64. & 66. vbi contrariam *friuolam*, & *hæreticam* appellat. Sed applicanda sunt singula singulis. Vocat. n. *hæreticam* quoad eam partem, quæ est de errore Chiliastarum, *friuolam* verò quoad aliam, quæ tpa, & annos definit. Chrys. ēt homil. 9. in 1. ad Thess. hanc sententiam eleganter interpretatur illa verba c. 5. *De temporibus autem non opus habetis, vt nobis scribam: ipsi namque scitis diem Domini, vt furem in nocte, ita venturum*. Vbi inter alia inquit tàm incertum esse tempus consummationis mundi, quantum vnicuique incertus est dies mortis. Idem latè tractat Auctor imperfecti in Matth. hom. 50.

Quartò tamen ex dictis concluditur à nemine posse affirmari quo tempore, anno, aut die futurus sit secundus, Christi aduentus, atque adeò curiosum, & superuacaneum esse id inquirere: cum diuina prouidentia ita ordinatū sit, ut nobis sit occultus, vt constat ex citatis verbis Christi, & ex Luc. 17. & 21. Est etiam optimū testimonium illud Malac. 3. *Ecce venit dies Dominus exercituū, & quis poterit cogitare diē aduētus eius*. Si verū est ea verba de secundo aduentu esse intelligenda, vt vult ibi Theod. sequutus Eusebium lib. 5. de Demonst. ca. 28. In qua sñia est ēt August. 18. de Ciuitat. c. 35. & lib. 20. c. 25. & 26. Aptior locus est Zachar. 14. [Et erit in die illa, non erit lux, sed frigus, & gelu, & erit dies vnus, quæ nota est Domino, non dies, neq; nox, & in tempore vesperi erit lux.] vbi ad literam loquitur de die iudicij, quæ *nota Deo* dicitur, quia soli ipsi est cognita. Ratio vero non est alia, nisi qa hoc pendet ex voluntate diuina, quæ nobis non est reuelata: & ratione inuestigari nequit, non solū ab hominibus; sed neq; ab Angelis. Nam, si aliqua in re, certè in hac maximè, tō facti erit voluntas faciētis. Præsertim, quis (vt supra dicebamus) tota pendet ex eo, q̄ numerus prædestinatorū compleatur, qui numerus, quoad primā prædestinationē, & electionem ex sola Dei volūtate pendet, & rōne inuestigari non pōt, nisi ipse Deus reuelat, vt per se notum est. Et licet numerus cognosceretur, adhuc esset incertum quanto tempore esset implendus.

De nouissimo iudicij die pquisire curiosum, & uanum.

Hic verò occurrebat tractandū, an aīæ Christi sit nota illa dies, & an ab aliquo Beatorū cognoscatur. Sed hoc satis attigimus superiori tom. q. 10. ar. 2. in comment. vbi locum Marci latè tractauimus, & ostendimus aīam Christi cognoscere illum diē non naturali scientia, sed beata, & infusa: de Angelis verò, & alijs beatis diximus esse incertum, an in Verbo

Dubium.

Respōsio.

Verbo cognoscant hunc diem: verisimilius aūt duximus cum Richar. Soto, & alijs in 4. d. 43. non cognosci. Quod tñ regulariter intelligendum est; nā fortasse à B. Virgine cognoscitur. Refersit aūt Richar. Sotus. & alij Aug. in Enchirid. c. 36. dicentē, sanctos Angelos cognoscere numerum hoīum prę destinatorum. Sed in primis ēt si hoc cognoscant, non inde fit, vt cognoscant tēpus durationis mundi, ut dixi. Deinde Aug. & in eo c. nihil dicit, in ca. uerò 62. vbi hac re agit, exponi posset non absolutè docere Angelos cognoscere totum numerum hoīum electorum: sed solum quot hoīes assumantur ad reparādas ruinas Angelorum. Verba. n. eius in fine, c. 61. hæc sunt: [Ex ipsa hoīum redemptione ruinæ illius Angelicæ detrimenta reparantur.] statimque c. 62. subdit [Et vtiq; nouerūt sancti Angeli docti à Deo cuius ueritatis æterna contemplatione beati sunt, quanti sunt, quanti numeri supplementum de genere humano, integritas illius ciuitatis expectet. [At uerò, cum hoīes non solū assumant ad beatitudinē ad supplendas ruinas Angelorū; sed ēt per se, & ex primaria intentione, sicut ipsi Angeli, plures fortasse erūt hoīes prædestinati, quam ad raparandas ruinas Angelorū assumpti, & ideò licèt hic numerus cognoscat, non sequitur totum numerum prædestinatorum hoīum agnosci.

Ex dictis consequenter colligitur ēt esse incertū, qua die hebdomadis, & qua hora diei, i. nocturna, vel diurna aduentus Dñi ad iudicium futurus sit. Quamquā de hora probabile sit, futurum hora matutina, sicut suprà diximus agētes de generali resurrectione. Addit ēt Lact. lib. 7. c. 19. futuram illā horam eandem, in qua Christus resurrexit, & in Dñica die. Sed qua cōiectura hoc ipse dixit, posset alius excogitare, venturū Christū, qua die ascendit: vel iudicaturū, qua die iudicatus fuit, aut quidpiam simile. Est ergo tota hæc res incerta, & lubrica.

Obiectio.

Sed dicet tandem aliquis, quamuis definitè dici non possit, quot supersint anni vsq; ad diē iudicij: tamē ex signis, quæ de illo prædicta sunt, posse nos coniectare, utrum iam appropinquet, an adhuc lōgissimè distet. De qua re prolixè satis scripsit Hierony. Vuielmus. lib. de sex diebus cōditi orbis sect. 6. & refert contrarias, & valdè dissentientes hac de re Theologorum sententias. Alij quippè dicunt, lōgissimè adhuc distare mundi consummationē donec octaua sphæra proprio motu perfectam conuersionē conficiat. Ac si duratio mūdi esset propter motus cœlestes, & non potius motus cœlestes, propter generationes hoīum, donec perfectus eorū numerus compleatur. Sunt ergo hæ coniecturæ, & similes valdè infirmæ. Alij verò coniecturam sumūt ex eo, qḋ uerisimile est, tāto tempore, vel maiori duraturum mundum post aduentum Christi, quanto antea durauit. Sed hoc ēt est incertum. Quia cū in lege gratiæ plures saluētur, q̄ antea, fieri pōt, vt breuius absoluatur prædestinatorū numerus. Alij ergo è contrario opinati sunt, iudicij tempus non longè distare, qm̄ multa ex signis illius, quæ in Euangelio prædicta sunt, partim impleta esse, partim cōtinuè impleri uidentur, nimirum prædicationem Euangelij ī vniuerso orbe, seditiones, bella, perditos mores, & similia. Mihi tñ vr, nihil ēt in hoc esse temerè affirmandum, vt rectè monuit Beda prædicto

Respōsio.

c. 60. dicens: *Cunctis in communi suademus, vt siue quis ex Hebraica veritate, siue ex septuaginta interpretum translatione, siue ex vtrisque commixto opere codicibus, vt sibi visum fuerit, temporum cursum notauerit, & siue prolixiora, siue breuiora transacti sæculi tempora signauerit, aut signata reppererit, nulla tenus tamen ex hoc longiora, vel breuiora, quæ restāt sæculi tempora putet, memor semper Dominica sententiæ: De die illa nemo scit.* Ratio verò conuincens esse videtur. Quia in primis prædestinatorum numerus, quantus sit, non solum ratione certa, sed neque probabili coniectura nobis constare pōt. Quis ergo definite audeat, an plures, vel pauciores hoīes saluandi supersint, q̄ hactenus salui facti sint? aut quo testimonio, rationeve alterā partem definiet? Et siue numerus futurorū sit maior, q̄ præcedētiū, siue minor, vnde scire pōt, quis eorum breuiori, vel longiori tempore absoluendus sit? Cum contingat vno tpe esse plures iustos, q̄ alio. Itaq; considerata primaria causa, pp quam durat mundus, non pōt à nobis cognosci, an eius finis longè, vel propè absit.

Ex signis iudicij ꝓgnosticis, nihil de mūdi duratiōe colligi certo, aut probabiliter potest.

Aliunde verò ex signis datis de secundo aduentu Domini nulla ferè coniectura sufficiens ad ferēdum iudicium sumi potest. Nam, ea signa, quæ apparent impleta, sunt valdè generalia, & cōia, & quæ ferè in omni tempore in Ecclesia fuerunt, non vero illa propria, & specialia, de quibus dixit Christus: *Cum videritis hæc omnia, scitote quia prope est in ianuis.* Quod apertius constabit inferius, cū de his signis agemus. Nunc autem sufficiens huius rei argm̄ est, qḋ propter huiōi signa ferè ab initio nascētis Ecclesiæ orta est existimatio, quod dies Dñi instaret, q̄ licet Pau. omnino euellere conatus fuit, 2. ad Thess. 2. semper tñ fuere, qui propinquū affirmarent esse aduentum Dñi, licèt fortasse non tām proximum, sicut Thessalonicēses putabant. Quam quā de quodam Iuda Catholico, & illustri scriptore refert Hierony. de script. Ecclesiast. quod circa sua tempora futurum iudicium dixerit. [Quia magnitudo persecutionum præsentem mundi minabatur occasum.] Quem licèt ipse reprehendat: idē tñ Hierony. Epist. 11. ad Ageruchiam de Monogami. easdem mundi clades elegantissimè describēs, penè in eandem descendit sententiam. Ac reliqui Patres propter huiusmodi causam ferè semp monuerunt appropinquare diem iudicij, Tertull. lib. de fuga in persecutione, cap. 11. *Antichristo*, inqt, *iam instante.* Quod perindè est. Et eodem modo loquitur Cypria. epist. 58. & in Epist. 56. [Scire debetis, ac pro certo credere, & tenere, pressuræ diem super caput esse cœpisse, & occasum sæculi, atque Antichristi tempora appropinquasse.] Rursum Epist. 63. in fine, [Iam, inquit, secundus eius aduentus nobis appropinquat:] Basil. Epist. 71. agens de persecutionibus, quas Ecclesia suo tempore patiebatur. [Accessit, inquit, ad hasce animi mei disceptationes, & ista cogitatio, an Ecclesias suas prorsus reliquit Dñs, an nouissima hora est, & hoc pacto initium sumit defectio.] Chrysost. hom. 33. in Ioan. versus finem, tractans verba illa Pauli ad Philip. 4. *Dominus propè est*, ea de propinquitate secund. aduentus exponit, quamuis fortasse melius ibi intelligatur Dñs esse propè, per præsentiam, & auxilium. Addit vero, [Nō longe à fine absumus, sed iam mundus properat, hoc bella, hoc afflictiones, hoc terræmotus, hoc extincta charitatis significat.] Ambros. oratione in Satyrum fratrem, ante mediū. [Raptus est, ne totius orbis excidia, mundi finem uideret.] Gregor. item magnus, lib. 4. Epistolarum. c. 72. Epist. 38. & hom. 1. in Euāg. late hoc prosequitur. Atq; eodem modo ferè loquuti sunt posteriores Patres, Bernard. serm. 6. in Psal. 90. Vincentius, & alij insignes diuini verbi concionatores. Ipso igitur longo rerū experimento constat, hæc signa insufficientia esse ad iudicandum de diei iudicij propinquitate. Nam, eadem, quæ nunc sunt, fuere ante mille annos: & tamen nondum iudicium aduenit, nec certiora signa data sunt aduentus Domini appropinquantis. Sancti vero ita loquuti sunt, vel quia mala præsentia semper videntur maiora, vel quia vehementius aut ipsi timebant, aut timorem immittere peccatoribus cupiebant, & sēper veredicere poterant, iudicium Dñi magis, ac magis appropinquare, vel certe more Scripturę loquebant,

Matt. 24.

confide-

considerando totum huius vitæ tempus, vt breuissimam moram, æternitati comparatum. Vel si aliqui fortasse ita simpliciter existimarunt, non satis experti fuerant, uel non animaduerterunt eadem signa, quæ ipsos mouebant, multis antea seculis eodem modo contigisse.

DISPVTATIO LIIII.

In sex sectiones distributa.

De Antichristo.

POstquàm ostensum est, futurū esse aliquando sm Christi aduentum ad iudicium, antequam modum illius, ac formam explanemus, dicendum est de ijs rebus, quæ proximè ipsum aduentum antecedent, & in Scriptura nobis reuelatæ sunt, tanq̄ certa illius aduētus inditia. Inter quæ Antichristi persecutio sæpius, atq; diffusius pdicta est. De qua in hac dispu. dicemus, explicādo primò quis, & qualis futurus Antichristus sit, quæ deinde persecutio eius, & quis taodē ipsius futurus sit exitus. Quia tn̄ (ut Iren. dixit li.4.c.43.) prophetiæ donec impleantur, obscurissimæ sunt, hinc factū est, ut tota hæc materia de Antichristo perobscura sit, & in rebus multis incerta, & idcircò ea solū proferemus, quæ in Scripturis sanctis, prout ab antiq̄s Patrib. intellectæ sunt, fundm̄ habent. Sicut autē in ueteri testamento tria tm̄ loca, in quibus ad literam de Antichristo sermo est, Daniel. 7. 11. & 12. in nouo aūt testamento sex loca vr̄ esse potissima. Mat. 24. Marc. 13. Ioan. 5. 2. Thess. 2. 1. Ioan. 2. & Apocal. 13. In quibus loci uidendi sunt omnes Patres, & vbicunque de die iudicij, seu de secundo Christi aduentu scribunt. Ex quibus uaria loca indicauimus disp. præced. sectione vltima, & ex recentioribus multa congerunt contra hæreticos huius temporis Sanderus lib. 8. de visib. Monarc. & Bellarm. lib. 3. de Roman. Pontifice, Benedictus etiam Pererius lib. 14. & 15. in Danielem.

SECTIO I.

Utrum Antichristus sit certus aliquis, ac determinatus homo.

Vox Antichristi, qd denotet. 1. Ioan. 2. 1. Ioan. 4. 2. Ioan.

PRimum omnium supponenda est significatio, seu etymologia nominis *Antichristi*, quod in Scriptura solum reperitur apud Ioannem, & per illud euidenter denotat hostem, iniquum hostē Christi, atque in oībus illi contrarium. Sic. n. ait 1. cano. c. 2. *Filioli, nouissima hora est, & sicut audistis, quia Antichristus venit, nunc Antichristi multi facti sunt:* & infrà, *Quis est mendax nisi is qui negat, quoniam Iesus est Christus, hic est Antichristus qui negat Patrem, & filium*, & ca. 4. *Omnes spiritus qui soluit Iesum, ex Deo non est, & hic est Antichristus.* & Epist. 2. *Qui non confitetur, Iesum Christum venisse in carne, hic est seductor & Antichristus.* Significat ergo hęc uox hominem Christo cōtrariū, & qui eius fidem, ac religionem euellere conatur. Et hoc sensu utūtur hac voce oēs Patres, qui de Antichristo loquunt, vniuersaque ecclesia, & ipsa Gręca compositio vocis hoc præ se fert, quia vos ἀντὶ oppositionem significat, vt notauit Damas. 4. de fide, c. 27. dicēs: *Veniet, non pro Christo, sed aduersus Christum, qua etiam de causa Antichristus dicitur.* & Hieron. epist. 151. ad Algasiam. q. 11. dicens: *Ipse est enim vniuersorum perditio, qui aduersatur Christo, & ideo vocatur Antichristus.* Idem Aug. tract. 3. in 1. can. Ioannis.

A Ex hac ergo nominis etymologia, adiunctis pręd̄ictis testimonijs Ioanois existimarunt aliqui Antichristū non fore certam aliquā, & determinatam personā, sed significare quemcunq; hoīem Christo contrariū, vt Iulianum apostatam, Mahometē, Arrium, Lutherum, & similes. Quo sensu hæretici huius temporis dn̄t, Romanum Pontificem esse *Antichristum*, q̄uis non sit vnus determinatus homo, sed multi, qui in eadē sede sibi succedunt. Quorum mendacium euidentib. demōstrationibus conuincūt auctores nuper citati: nobis aūt non est iu hoc immorandum. Cōstabit. n. manifestè ex ijs, quę dicemus, nullam Antichristi notam, seu proprietatē in Romanum pontificem conuenire.

Secunda sniā hic referri pōt, nimirum Antichristum fore determinatam personā, non tn̄ hoīem, sed ipsum Dæmonē, vel fortasse Dæmoniorū principem apparentem in forma humana, nō uera, sed phantastica. Ita sensit Hippolytus lib. de consum.
B mundi. Alij verò dixerunt futurum esse Dæmonē, simul tn̄ verum hoīem, s. incarnatum Dæmonē in vera humanitate. Quorum fundm̄ non vr̄ fuisse, aliud, nisi quia ea, q̄ de Antichristo dn̄r. 2. ad Thess. 2. & præsertim eximia illa superbiæ extollendi, [supra omne, quod dicitur Deus, & se ostentandi tanquam sit Deus,] non pōt de alio, q̄ de ipso Dæmone existimari. Hoc indicat Theod. lib. 5. diuinorū decretorū, c. de Antichristo, dicens: [Ante aduētum dn̄i veniet, humanam naturā subiens, hnibus perniciosus, Deiq; aduersarius Dæmon, & sicut olim hoc nomen, Deus, suffuratus id sibi imposuit, ita Christi dn̄i appellatione usurpata oēs decipiet.] Citari ēt solet Ambr. 2. ad Thess. 2. vbi dicit dæmonem sub Christi noīe tpe Antichristi conaturum hoīes adducere ad se adorandū. Et sunt, qui existimant Hieron. Dan. 7. & Bedam Apoc. 13. indicare hanc sniam. Nam, reprobātes præcedentem, dicunt futurum esse hoīem in quo satanas habitaturus est
C corporaliter. Nam, hoc dicendi genere solet vera incarnatio significari, iuxtà illud ad Coloss. 2. [In quo habitat plenitudo diuinitatis corporaliter.]

Dicendum verò est primò Antichristum futurū esse verum hominem. Existimo esse assertionem certā de fide. Primò ex 2. ad. Thess. 2. Nisi venerit discessio primū, & reuelatus fuerit homo peccati.] Vbi ex sniā omnium sermo est de Antichristo, qui *homo* à Paulo appellatur: non posset aūt ita simpliciter vocari, nisi esset uerus homo. pōderat pro hac ueritate Hieron. illa uerba Dan. 7. *Et ecce oculi quasi oculi hominis erant in cornu isto, & os loquens ingentia*, vbi est sermo de Antichristo, qui dr̄ futurus homo, oculos, & os habens. Et confirmatur ex verbis Christi Ioan. 5. *Ego veni in nomine patris mei, & non accepistis me: si alius venerit in nomine suo, illum accipietis.* Vbi illæ voces *alius*, *& illum* euidenter alium hoīem denotāt: est aūt ibi sermo de Antechristo, ut exponunt ibi Chrys. & Cyril. Da-
D mascen. & Hiero. supra citati Iren. lib. 5. c. 25. & Hilar. lib. 9. de Trin. & lib. de unita. Patris, & filij, & Amb. lib. 1. de Spiritu sancto, c. 14. & Theodor. lib. diuinorum decretorum, c. de Antichristo. Secūdò, quia ita docent oēs patres citati, & alij, qui de Antichristo scribūt, & hic est uniuersalis consensus Ecclesiæ. Tertiò, confirmari pōt, quia mora supponit ueram uitā: sed Antichristus uerè morietur: ergo viuet ēt uera uita corporali hoīs, erit ergo verus homo. Minor propositio constat ex Paul. 2. ad Thess. 2. dicente: [Tunc reuelabitur ille iniquus, quē dn̄s Iesus interficiet spiritu oris sui.] Interfectio. n. ueram mortem significat. Quod si quis fortasse contra hanc rōnem objiciat, Antichristū, non esse moriturū, ex Apoc. 19. ubi de Bestia, & Pseudopropheta eius dr̄: [Viui missi sunt hi duo in stagnū ignis ardentis.] Respondetur primum, ēt si hoc admittamus,

Antichristus verus homo futurus.

tamus eãdẽ esse argumẽti vim, quia viuere uita humana, de qua ibi est sermo, non conuenit nisi uerò hoi. Deinde dr cũ Bed. Ansel. & D. Tho. illos dici, in Apoc. viuos detrudẽdos in infernũ, nõ q̃a morituri non sint: sed vt acerbitas pœnæ eorum significetur. Vel melius fortasse eos viuos terra absorbebit iussu Christi, & ideò dñr descẽdere viui: tamen interficientur intrà ipsam terram anteq̃ perueniãt ad gehennã, sicut de Dathan, & Abiron interpretatur. Abulen. Num. 16. q. 10. Atq; huic simile argumentum est, quia humana origo, & generatio non est nisi veri hominis: ostendemus aũt in sequẽti sect. ex sanctis Patrib. Antichristum ducturũ originẽ ex Iudæis, & (q͞d mirũ est) ipsemet Hipp. docet futurũ ex tribu Dan, q͞ non põt consistere cum eius Inia, nisi hoc intelligat solũ s͞m apparẽtiam, i. (hoc. n. indicat) dæmonẽ formatũ in vtero alicuius fęminæ (quæ originẽ ducat ex Tribu Dan) humanũ corpus, non verũ, sed apparens, atq; ita nasciturum ex illa etiam phantasticè, & secundum apparentiam, atq; hoc modo dici de Tribu Dan. Sed hoc alienum est à sensu omnium Patrum, & à veritate absolutæ locutionis.

Secundò dicandum est. Antichristum non solũ futurum verum hoĩem: sed ẽt veram humanã personam, propriam, & cõnaturalẽ humanitati: itaq; non erit persona dæmonis incarnata. Hanc cõclusionem docuit expressè Damas. lib. 4. ca. 27. reprobans contrarium errorem. *Neque verò*, inquit, *quẽ admodum Dominus humanitatem assumpsit: ita ẽt diabolus homo efficietur (absit enim hoc) verus homo ex fornicatione parietur, atque omnem Sathanę afflatum suscipiet. Deus etenim incredibilem quandã futuræ ipsius volũtatis peruersitatem prænoscens, diabolum in eo domicilium sibi constituere sinet.* Et eodem sensu loquuti sunt Hieronym. & Beda. Neq; enim oportet, ut illud *corporaliter*, eodem sensu acceperint, quo Paulus: sed vsi sunt eo modo loquendi ad explicandum eum esse futurum, veluti proprium dęmonis domicilũ. Atq; ita ẽt loquitur & luculenter exponit Auctor libri de Antichristo inter opera August. tom. 9. neque Ambr. dissentit, & Theodoret. in eundem modũ piè explicandus est. Ratio verò est, quia in primis probabilius est: fieri non posse, vt creatum, suppositum alteri naturæ hypostaticè vniatur, vt in superiori tomo ostẽsum est. Deinde est certum, etiamsi hoc ipsum non implicet contradictionem, non tñ posse fieri virtute dæmonis. Deus autem cur efficeret tantum miraculũ, & supernaturalem vnionem in persona dæmonis, cum illud ad nullum finem bonum, ac Deo dignũ conferre possit? Addo ẽt, neque ad prauos fines ipsius Dæmonis, neq; ad oẽm malitiam, quã in illum hominẽ effundet, aliquid conferre huiusmodi vnionem. Quia, ẽt si fingamus humanitatem vnitã hypostaticè Angelo, non haberet natura angelica maiorem virtutem in voluntatẽ humanã: neque alio modo posset illam ad malum, vel bonum inducere, quam nunc possit, etiãsi in suppositis diuersis existant: ergo quantacunque superbia, uel malitia futura sit in illo homine, & quantumuis à dæmona sit decipiendus, ac regendus non est ea de causa necessaria hypostatica vnio.

Antichristi generatio & conceptio qualis.

Hinc ẽt obiter intelligitur Antichristum nõ esse hoĩem formandum virtute dæmonis absq; humano semine ex sola Virgine, seu fœmina (vt quidã commenti sunt, teste auctore lib. de Antich. nomine Aug.) hoc. n. erroneum est. Quia dæmon nõ hẽt virtutem ad formandũ, & organizandũ verum humanũ corpus, & hoc facere sine causis secundis est opus solius virtutis Dei, q͞ tm̃ in prima hoium creatione, & in Christi Domini conceptione ea vsus est. Tribuere aũt hoc miraculum Deo in generatione Antichristi impium, ac stultum est; tribuere autem illud dæmoni erroneum est. Quia est attribuere dæmoni diuinam potestatem. Si quis autem diceret, Antichristum generandum esse à dæmone succubo, & incubo medio semine humano, diceret quidem rem incertam, non tamen impossibilem, neque erroneam.

Antichristus singularis quidam hõ, Christi hostis acerrimus.

Dico tertio. Antichristum propriè, & iuxtà primæuam impositionem huius vocis significare quẽdam certum, ac singularem hominem insignẽ hostem, & aduersarium Christi. Est res certissima, & de fide. Cuius sensum his verbis rectè explicuit Damascen. sup. *Omnis, qui filium Dei, ac Deum in carne venisse, ac Deum perfectum esse, atque hominem perfectum minimè confitetur, Antichristus est. Cæterum peculiari, ac præcipuo modo Antichristus ille dicitur, qui sub mundi catastrophem venturus est.* Itaque sicut Christus prius in lege promissus, certus, ac singularis homo existit, q͞q̃ s͞m quãdã participationem gratiæ, aut sacerdotalis, vel regiæ vnctionis, alij sint *Christi* appellati, ita quidam est singularis homo Christi hostis oĩum acerrimus; quẽ *Antichristum* appellamus, & de quo totus hic sermo instituitur, qui secundum Domini aduentum proximè antecedet, quamuis propter participationem, vel similitudinem cum illo, alij etiam *Antichristi* dicantur. Et hoc modo explicata conclusio est expressa in Scriptura sacra Ioan. 5. *Ego veni in nomine Patris mei, & non accepistis me: si alius venerit in nomine suo, illum accipietis.* Qui locus est probabilis propter auctoritatem Sanctorum (quos supra citaui) tñ per se sumptus nõ vr̃ cogere. Quia post Christum plures fuere, qui sua auctoritate se Christos finxerunt, & à Iudæis recepti sunt, vt patet ex Ioseph. lib. 2. de bello Iudaico, c. 6. aliàs 11. & lib. 20. Antiquit. cap. 2. aliàs. 4. de Simone Mago legimus Act. 8. q͞ se Christum finxerit, & à multis Iudæis receptus sit. Christi aũt verba non ad vnum tm̃, sed ad hos omnes applicari possunt, ut non singulariter, sed indefinitè intelligantur. Sed prior expositio (vt dixi) est verior. Quia vnus est, quem Iudæi expectant, & vnus erit, quem omnes tandem recipient. Nam illi alij, qui se Christos finxerunt, non sunt ab omnibus Iudæis recepti: sed paucos quosdam deceperunt. Expressiora uerò testimonia sunt 2. ad Thess. 2. *Nisi venerit discessio primum, & reuelatus fuerit homo peccati, filius perditionis*, & inf. *Tunc reuelabitur ille iniquus, quem dominus Iesus interficiet spiritu oris sui, cuius est aduentus secundum operationem Satanę in omni virtute* &c. Vbi euidenter est sermo de singulari persona, & ideò in Græcis codicibus additur semper articulus, quo denotatur singularis persona. Et idem colligere licet ex Dan. 7. 11. & 12. Apoc. 13. ubi prædicitur quidã singularis Rex futurus, qui destruet alia regna, & Sanctos Dei crudelissimè persequet, *& extollet se supra omne, quod dicitur Deus*, quas pphetias de Antichristo intelligunt omnes Patres suprà citati, & non possunt de throno aliquo, vel hominum successione intelligi, sed de vno singulari homine. Dices, alia regna, quæ apud Danielem in quatuor bestijs, uel decem cornibus ostenduntur non sunt singulares tm̃ personæ, sed Monarchiæ, cum multorum Regnum sucessione. Ergo idem dici poterit de Antichristo. Respondetur negando consequentiam, tum, quia ibidem dicitur, regnum Antichristi cum ipso esse extinguendum (ut infrà uidebimus) tum ẽt, quia opera, quæ ibidem prædicuntur de Antichristo non possunt nisi in unum singularem hominem conuenire. Quæ omnia ex dicendis clarius constabunt. Et specialiter cõfirmari hoc põt ex loco Apocal. 13. ubi describuntur propriæ actiones, & mores illius bestiæ, per q̃ Antichristus significatur, qui habiturus dr̃ proprium, ac peculiare nomen. Iijs. n. signis, & notis solent indicari singulare,

Antichristi nomē. gulares,& indiuiduæ personæ. Non aperuit autem Ioannes clarè, φ sit futurum proprium nomen il lius hominis, sed in ænigmate illud propofuit di- cens,in nomine eius futurum numerum *sexcentorum sexaginta sex*,i. nomen illius cōponēdum esse ex literis Græcis, (Ioannes enim Græcè scripsit) quæ illum numerum contineant. Vnde orta sunt uaria iudicia, & diuinationes illius nominis, quæ in prædictis auctoribus uideri possunt. Mihi.n.nō placet in eis referendis immorari,qm̄ uerissimam censeo sententiam Iren.n.lib.5. nihil in hoc confis ter affirmari posse. Quia multa excogitari possunt nomina, sicut à multis excogitata sunt, quorum literæ numerum illum contineant. Eamq; ob causā Spiritus sanctus sub illo tm̄ ænigmate nomen pro posuit: quia sciri noluit, donec prophetia esset impleta,quādo id prodesse poterit ad ipsum Antichri stum cognoscendum. Vltimo Antichristus,& eius persecutio proposita sūt in Scriptura,vt signū certum, quod præcedere debet secundum Christi aduentum,ut patet 2.ad Thess.2. *Rogamus vos, vt nō cito moueamini,neque terreamini, quasi instet dies Domini. Quia nisi venerit discessio primum,et reuelatus fuerit homo peccati,&c.* Sed si non esset Antichristus certus,& determinatus homo, nullū esset hoc signum,ergo.

Antichristi multi quō. Neque contra hoc obstat locus Ioan. 1 can.ca.4. *Omnis spiritus,qui soluit Iesum ex Deo, non est,& hic est Antichristus*, & ideò ca. 2. dixerat, multos esse Antichristos.Nam ibi Ioannes utramq; significationē huius vocis ponit à Damasceno indicatā. Sic.n.ait ca.2. *Audistis,quia Antichristus venit*,vt significet, se loqui de singulari illo,ac proprio Antichristo,qui ab initio Ecclesiæ prædici cœpit, & in hoc confirmat veritatem propositam. Deinde subiungit: *Nunc Antichristi multi facti sunt*,s.m quā dam participationem, & similitudinem in spiritu contradicendi Christo,& descendendi ab illo.

SECTIO II.

Vtrum Antichristus iam venerit,aut quando, vnde,& ex quo genere expectandus sit.

Qui non existimāt, Antichristum fore aliquam singularem personam: sed aliquod imperiū, & successionem hominum in illo regnantium,vel quemcunque insignem hostem Christi,facilè existimant uenisse Antichristum. Et ita sentiunt omnes hæretici huius temporis fingentes spirituale Romani Pontificis imperium esse regnum Antichristi. Ex ijs verò,qui certam aliquam personam designāt, non defuerunt, qui dicerent, Antichristum iam venisse, & quidam dixerunt illum fuisse Neronem,vt notauit Hierony.Dan.11. & Seuerus Sulpitius,lib.2.sacræ hist.Quæ opinio(vt Aug.notauit 20.de ciuit.19.) occasionē sumpsisse ex ver bis Pauli.2.ad Thess.2. vbi loquens de Antichristo, ait, *Nam mysterium iā operatur iniquitatis*. quod ✝ propter Neronem dixisse:qui tunc Ecclesiā persequebatur, & tñ illum vocat *Antichristum*, qui iam operabatur:non posset aūt operari, nisi iā existeret. Vnde expressius Ioan.1.Can.c.4.dixit:*An tichristus iam in mundo est*.Quòd si inquiras, quomodo Nero,qui iam fuit,persecuturus sit Ecclesiā in fine mundi?Respondent, vel suscitandum esse, vel nondum esse mortuum. Ita refert Augu. supra. *Sed multum*, inquit, *mihi mira est hæc opinantium tanta præsumptio*. Quæ.n.maior temeritas excogita ri pōt, quam fingere, inquiunt, ac crudelem Ecclesiæ persecutorem Diuinitus,ac miraculosè viuum conseruari, & reuera mortem non subijsse, quam omnes historiæ referunt? Aut verò damnatum iā hominem miraculosè suscitandum esse, ut iterum

A Ecclesiam diuexeret? Alij excogitarunt Mahometē fuisse Antichristum.Ita refert Clictou.in commen tarijs Damas.li.4.ca.27. qui non audet definire,an falsa sit hæc opinio,& affert plures cōiecturas, qui bus eam suadeat. Potissimæ sunt,quia Mahometes in doctrina,& morib. fuit valde dissimilis, atq; cōtrarius Christo. Quæ tō valde infirma est, tū quia cōis ferè est multis hæreticis,& apostatis,& nō facile, pōt iudicari, ex omnibus, q hactenus Christo aduersati sunt, quis fuerit ille maximè contrarius. Tum ēt, quia ad ostendendum aliquem esse Antichristum,non satis est, φ aliqua vel multa iudicia, eorum,q̄ de Antichristo dicta sunt,in illum cōueniant,si multa alia deesse reperiantur. Sed inquiūt, pdictum esse Apoc.13. Antichristum futurum anno sexcentesimo sexagesimo sexto ab aduētu Christi. Mahometes aūt eo anno exortus est, & sectam suam disseminare cœpit. Respondetur,assumptionem esse falsam,quia in Apoc. nihil prædicitur de

Mahometes nō fuit Antichristus.

Apoc.13.

B anno in quo venturus est Antichristus: sed solū pdicitur numerus continendus in elementis nominis eius. Deinde,φ subsumitur,ēt est incertum.Nā licet constet Mahometanam sectam cepisse post sexcentesimum annum Domini:tñ non constat peuenisse ad sexcētesimum sexagesimumsextū annū. Nam,potius chronographi referunt,sexcentesimo uigesimo tertio anno prædicare,ac regnare cœpisse Mahometem, & ad summū quatuordecim annis postea uixisse. Deniq; tpe Paschalis secundi (ut in actis eius legitur) quidam episcopus Florentinus ausus est affirmare, Antichristum ortum esse anno Christi millesimo,& coacto concilio damnata fuit à Pontifice eius sententia.

Dicendum igitur est primò, Antichristum propriè dictum,& quem singulariter scripturæ prædicunt fore,nondum uenisse, seu regnasse.Hanc conclusionem existimo oīno certam,eamq; docent oēs Patres hactenus citati, qui de Antichristo scribūt

Antichristus nōdū venit.

C & quos statim indicabimus. Eius verò probatio pendet ex multis,quę inferius dicenda sunt de alijs signis,quæ diē iudicij præcedent, qualia sunt euer sio Romani imperij prædicatio Euangelij in vniuerso mundo, aduentus Eliæ, & Enoch, & alia signa,que in cœlo,& in elementis fient, & de ordine horū signorū inter se. Et ideo ne confundamus ea,que de singulis dicenda sunt, nunc solū probat ex ordine regni Antichristi ad alia regna, & ex breui duratione,& extinctione personæ, ac regni eius, ac deniq; ex temporis breuitate,que intercedet inter eius obitum,& diem iudicij. Primum declaratur ex c.2.& 7.Dan. ubi iuxtà eosdem prophetę interpretationem, per quandā statuā habentē caput aureum, pectus argenteum, ventrem æneum, & tibias ferreas significata sunt quatuor imperia Assyriorum, Persarum, Græcorum, & Romanorū, quæ eodem ordine sibi successerunt, quæ et significantur.c.7.per quatuor bestias. Postea vero predicitur

D Romanum imperium diuidendū in decem regna, quæ c.2. significantur per decem digitos, quos statua hēbant in tibijs,c.verò septimo per decem cornua,quæ ea quarta bestia adnascebantur, que sub eodem ænigmate prædicuntur Apoc.13. Post modum vero additur, post illa decē regna oriri aliud, φ per *cornu paruulum* Dan.7. significatur, & de eo dr,habiturū *os loquens ingentia*,& futurum maius cæteris,& facturum bellum aduersus Sanctos,&c. & ita Patres omnes per cornu illud Antichristum intelligunt, vt patet ex Hieron.& Theodor.ibi, & Irenæ.d.li.5.contra hæref.& Aug.20.lib.de Ciuit. cap.23. Hinc ergo omnes colligunt, Antichristi regnum esse postremum inter omnia temporalia re gna, seu monarchias mundi, & ita post illud non describitur in Daniele,neq;in Apocalypsi aliud tē porale regnum, qd illi succedat, sed iudicium Dei

& æter-

& æternum regnum Sanctorum. Colligunt præterea, regnum Antichristi non esse futurũ, donec imperium Romanum in plura regna sit diuisum, & extinguatur. Ex iis ergo concluditur rõ. Hactenus imperium Romanum non est prorsus extinctum: nam licèt, in plura regna sit diuisum, adhuc tñ durat, & nomẽ, & dignitas Romani imperij. Rursus nondum extitit Rex aliquis, qui oĩa illa regna, in quæ Romanum imperium diuisum est, inuaserit, sibiq; subiecerit: signum ergo est Antichristi tyrãnidem nondum incepisse. Hæc rõ pendet ex multis, quæ postea dicturi sumus disp. 56. sect. 2. & ideò vt sit efficax, coniungenda est cum sequenti.

Secundum argumentum sumptum est ex eo, quod Antichristi regnum breuissimo tempore duraturũ est. Vt. n. colligitur ex Dan. 7. & 12. & ex Apoca. 11. 12. & 13. Antichristi suprema potestas, ac monarchia tm̃ per tres annos, & dimidium durabit. Loquor aũt de monarchia, & suprema ptãte, quia, ut ibidem dr: [Data est illi potestas in omnem tribũ, & populum, & linguam, & gentem,] quã (vt infrà dicemus) paulatim acquiret partim diuitijs, ac muneribus, partim ui, & fraude. Quantum verò temporis in augenda, stabiliendaq; monarchia ponere debeat, non mihi constat; quia neq; ex prædictis locis satis colligitur, neq; vr admodum uerisimile, breui tempore trium annorum cum dimidio hæc oĩa esse perfecturum. Illud ergo solũ est certum, ad summum permãsurum in throno suo tribus annis cũ dimidio, statimque, & ipsum interficiendum, & regnum eius euertendum. Assumptum probatur ex prædictis locis. Nam Dan. c. 7. loquẽs de regno Antichristi ait: [Et tradetur in manu eius, usque ad tẽpus, & tempora, & dimidium temporis,] i. per annũ, & duos alios annos, & dimidiũ anni, ita. n. per ænigma loquutus est Propheta ad celandum prophetiã, & eodẽ usus est Io. Apoc. 12. quod repetens Dan. c. 12. ita explicat: *A tempore, cum ablatum fuerit iuge sacrificium, & posita fuerit abominatio in desolationem, dies mille, ducenti nonaginta.* Ex quibus uerbis probabiliter colligere licet, hoc tempus cõputari ab eo tẽpore, seu statu, in quo Antichristus principatum orbis iã obtinebit, antea. n. non cessabit sacrificium iuge. Addit uerò in hoc posteriori loco Daniel dies duodecim, tribus annis, & dimidio supra dictis, ut denotet tẽpus illud fore præcisum, ac omnino definitum, quáuis iuxtà cõem loquendi modum uerè præscribatur certus annorũ numerus, ẽt si pauci dies supersint desintue. Et eodem modo dixit Ioã. Apoc. 11. *Ciuitatem sanctam conculcabunt mensibus quadraginta duobus,* qui cõficiunt prædictos tres annos cum dimidio. Omittit aũt duodecim dies, quia non complent mẽsem, & ita non computantur in numero illo perfecto. Subdit uerò de Elia. & Henoch. *Et prophetabunt diebus mille ducentis sexaginta.* Quia, ut de licet, tp̃s prædicationis eorum triginta diebus breuius erit. Et similiter, ca. 13. *Data ei potestas facere menses quadraginta duos.* In quo etiã uidetur iudicari hoc tempus futurũ integri regni, & potestatis Antichristi: Nec possunt hæc loca impropriè exponi, ut numerus certus ponatur pro incerto. Tum, quia (vt dixi) ille præcisus modus numerandi non solum annos, & menses, sed etiam dies, & semper cum eadẽ proportione, apertè indicat, definiri tp̃s. Tum ẽt, quia nunquã per huiusmodi numeros tam uarios solet in Scriptura significari, indefinitè aliquis incertus numerus, præsertim cum nõ solum numeri perfecti, sed ẽt imperfecti addant. Tum ẽt, quia in alijs Scripturæ locis semper indicatur, illud tempus fore breuissimũ *propter electos,* ut dr Matt. 24. & ideo Apoc. 12. & 20. *modicum tempus* illud appellatur. Vnde Patres oẽs, & uerbis Scripturæ, & iis rationibus adducti huiusmodi futurũ esse existimant tp̃s persecutionis Antichristi, & addunt congruentiam, vt sicut Christus tribus annis cum dimidio prædicauit, ita eodem ferè ipse Antichristus Ecclesiã Christi persequi permittatur. Ita ferè Hier. & Theod. in Dan. Ansel. Beda, Rupert. & alij in Apoc. Iren. Aug. Cyril. & alij supra citati. Iam vero, nullum hactenus extitit imperium uniuersale, quod alia regna sibi subiungari, & tm̃ per tres annos cum dimidio durauerit. Imo neq; de Rege aliquo hoste Christi, & persequutore Ecclesiæ, qui hactenus fuerit, id poterit uel probabiliter affirmari, vt ex oĩbus historijs constat: quin potius nulla hucusq; extitit persecutio in Ecclesia tam acerba, quã futura est persequutio Antichristi, vt postea uidebimus, ergo.

monarchiæ Antichristi duratio.

Tertium argũ est, quia statim post interitũ Antichristi, futurus est secundus Christi aduẽtus, diesque iudicij, vt oẽs citati Patres docent ex Paul. 2. ad Thess. 2. dicente: *Nisi venerit discessio primum, & reuelatus fuerit homo peccati.* In quo nõ solum significat, sm̃ Christi aduentum non esse futurũ, antequã Antichristus veniat: sed ẽt statim post illum futurum, atq; adeo tũc verè timeri posse, *quasi iam instet dies Domini, reuelatus fuerit homo peccati.* Vnde, infra subdit, quod quñ Christus veniet, destruet Antichristũ illustratione aduentus sui. Vndè multi colligunt, ipsomet aduentu Christi esse Antichristum interficiendũ, de quo postea dicemus. Præterea, Christus dñs Matt. 24. post prædictã Antichristi persequutionem subdit proxima signa iudicij, & aduentus sui, *statim,* inquit, *post tribulationem illorum dierum, Sol obscurabitur, &c.* & infr. *& tunc apparebit signum filij hominis in cælo, & videbunt, filium hominis venientem in nubibus cæli.* Ideo etiã Dan. 7. post illa uerba, *et tradentur in manu eius vsque ad tempus, & tempora, & dimidium temporis,* subditur, *& iudicium sedebit, vt auferatur potentia, & conteratur, & disperdat vsque in finem.* Quibus uerbis non solum significatur, iudiciũ futurum statim post Antichristũ: sed ẽt adhoc statim futurum, vt auferatr eius potentia, eiusq; persequutio cesset. Nã (ut Christus dixit:) *Propter electos breuiabuntur dies illi:* & inferius expressius dicit Dan. [Ecce cornu illud faciebat bellum aduersus Sanctos, & præualebat eis donec uenit antiquus dierũ, & iudicium dedit Sanctis excelsi.] & in Apoc. ca. 11. idẽ apertè dr, ut in seqq. latius exponemus. Et hoc idẽ docent Sancti, vel hæc loca exponentes, vel de mũdi consum. scribẽtes, Iren. Hyppol. Aug. &c. Hinc ergo euidenter concludit, Antichristum nondum præterijsse, cũ iudicium nondum factum sit. Conuincit ẽt, nõdũ regnare cœpisse: imò nec natũ esse. Quia ex signis, & rebus reuelatis, quæ debent præcedere iudicij diẽ, ferè euidenter constare põt, longiori tpe distare iudicium, quã Antichristus victurus sit, vel naturaliter uiuere possit. Dices quantum igitur tp̃is intercedet inter mortem Antichristi, & iudicium, seu aduentum Christi? Resp. Primũ illud tp̃s futurũ breuissimum: & hoc nobis satis esse ad vim rõnis factæ. Nam licèt intercedant aliqui dies, v. g. decem, aut uiginti, vel etiam annus integer eadem est prædictæ rationis efficacia. Considerato autem modo loquendi Scripturæ, uix existimari potest, illud tempus fore diuturnius. Deinde, multi colligunt ex Dan. 12. tẽpus illud futurum quadraginta quinque dierum, quos Deus concedet hominibus ad agendam penitentiam post mortem Antichristi. Nam, postquã Daniel dixerat, persequutionem Antichristi duraturam mille ducentis nonaginta diebus, subdit, *Beatus, qui expectat, & peruenit vsque ad dies mille trecentos triginta quinque,* ubi adduntur prædicti dies propter dictam causam, ut notant Hieron. Theodor. & alij. Ansel. uero in Elucidar. ponens tantum quadraginta dies, perfectum numerum posuit omisso imperfecto.

Matt. 24.
Daniel 7.

Obiectio.

Responsio.

iam

nam 2. ad Thess. 2. 45. dies posuit, sicut etiam Beda, Apoc. 8. At verò hæc communis sententia dubia est, eo quòd Ezech. 39. post destructionem, & cladem Gog, & Magog, septem menses, vel etiam septē an- ni futuri esse significātur. Propter quod Lyranus ibi, & Dan. 12. existimat, illos dies apud Dan. non pro- priè sumi, sed metaphoricè, diem pro anno vsurpa- ri. Sed hoc est incredibile cōtra communem expo- sitionem, & contra proprietatem verborum sacræ Scripturæ, & contra contextum Danielis. Nam, ibi numerus mensium per numerum dierum declara- tur. Alij negant Danielem loqui de die iudicij futu- ro post illum numerum dierum. Sed eadem facili- tate negari potest. Ezechielem loqui de morte An- tichristi, sed de alijs principibus, eius ministris, & exercitibus eius, qui fortasse interficientur aliquib. mensibus ante Antichristum. Aut certè per meta- phoram dicamus significatam esse acerbitatem il- lius stragis. Est ergo res hæc valdè lubrica, & incer- ta. Vnde satis constat, quid respondendum sit inter- roganti, quando venturus Antichristus. Dicēdum est enim tam incertum hoc esse, quàm est incertū, quando futurus est dies iudicij, solumque affirma- ri posse, futurum propè diem iudicij.

Quæri vero hic vlterius potest, vnde venturus, seu vbi sit nasciturus, & ex quo genere, & quib. pa- rentibus: hæc. n. omnia antiqui Patres inquirūt. Et quidam dicunt, nasciturū Babylone, vt Auctor ope- ris de Antichristo, nomine Aug. & Hiero. Dan. 11. & Ansel. in Elucidar. Lactant. verò lib. 7. cap. 17. di- cit oriundum ex Syria. Rursus affirmant generan- dum esse ex fornicatione, Damasc. supra, & Ansel. Tandem docent generandum esse ex Iudæis parē- tibus, & multi affirmant futurum ex Tribu Dan, ita interpretantes prophetiam illam Gen. 49. *Fiat Dan coluber in via, cerastes in semita, ex Dan audi- uimus fremitum equorum*. Et propter hanc causam existimant Ioannem in Apocalyp. capit. 7. omisisse Tribum Dan, in odium nimirum Antichristi. Atq; ita sentiunt Iren. & Damasc. locis citatis, Beda, Ru- pert. & Anselm. Apocal. 7. Theodor. q. 109. in Gene- sim, Ambros. lib. de benedictionibus Patriarch. c. 7. August. lib. quæstionum in Exod. q. 22. & in tract. de benedict. Patriarchæ Iacob (qui nomine eius circumfertur tom. 3.) Prosper in dimidio tempo- ris, cap. 9. Gregor. 31. Moral. c. 18. Eucherius, & alij, quos refert Lippomanus in cathena super Genes. Hæc verò omnia incerta sunt, cum neque ex scri- pturis, neq; ex alia diuina reuelatione nobis tradi- ta, sufficienter colligantur Illud tamen inter omnia verisimilimū est, futurum, s. Antichristum Iudæū, & origine, & professione, vt præter citatos affir- mant Hier. Dan. 11. Ambr. 2. ad Thess. 2. qui apertè dicit, Antichristum futurum circumcisum, & Seue- rus Sulpitius lib. 2. Dialog. ait, illum imperaturum, vt omnes circumcidantur. Coniectura aūt est, quia (vt infrà ostendemus) ipse in principio suadebit Iu- dæis se esse Messiam, ipsiq; eum recipient iuxta il- lud Ioann. 5. *Si alius venerit in nomine suo, illum re- cipietis*. Nam (vt ait Paul. 2. ad Thess. 2.) *Quia veri- tatem recipere noluerunt, mittet illis Deus operationem erroris, vt credant mendacio*: non est autem verisi- mile recepturos Iudæos in Messiam, nisi Iudæum hominem, & circumcisum. Ex qua aūt Tribu futu- rus sit, incertum est, tum: quia locus ille Gen. ad lite- ram de Sāsone exponitur a Hier. in traditionibus Hebraicis, quia re vera ibi Iacob nō videtur malai sed bona potius prædicere. Tum præterea, quia iā Antichristi tam confusæ erunt trib. Iudaicæ, sicut nunc sunt: Vndè vix poterit hominib. constare, ex qua tribu ortus sit. Atq; ideò credibile est, quod ait Cyrill. Ierosol. cat. 15. studiosissimum futurum Anti- christum templi Ierosolymitani, *vt ipse de progenie Dauid esse videatur, & qui templum olim a Salomone*

Antichri- stus, & ge- nere, & pro- fessione Iu- dæus.

A *extructum, ipse sit ædificaturus*, vt nimirum pro Mes- sia haberi, ac recipi possit. An verò nasciturus sit ex impuro, atq; illegitimo thoro, magis incertum est: facilè tñ credi potest tam iniquum hominem, tāq; Christo contrarium turpissimam habiturum origi- nem, & sicut Christus de purissima Virgine concē- ptus est, ita illum ex impurissima fœmina fore gene- rādum. Atq; ex ijs oībus confici pōt noua ratio, ad ostendendum nōdum Antichristum venisse. Quia nullus Iudæus homo, quiq; a Iudæis pro Messia su- sceptus sit, temporale regnum obtinuit, aut Ieroso- lymitanum templum instaurare potuit. Ac similes rationes sumi poterunt ex iis oibus, quæ de vita, re- gno, ac persequutiones Antichristi dicturi sumus.

B Vna verò obiectio superest soluenda, quæ supe- rius indicata est, ex Paulo 2. ad Thess. 2. dicente de Antichristo. *Mysterium iam operatur iniquitatis*. Nam, si iam tunc operabatur: ergo iam erat. Vnde, & Ioan. 1. canon. c. 4. ait, *In mundo est*. Resp. ex ipso contextu euidenter constare mentem Pauli. Nam, vt Thessalonicenses liberet a metu instātis iudicii, docet eos, prius venturū Antichristum, qui nōdum uenerat. Cum ergo ait, *Mysterium iam operatur ini- quitatis*, non loquitur de persona Antichristi: sed de membris eius, vt sunt hæretici, & tyranni, qui, eodem spiritu aguntur, & iam tunc operabantur, quo ipsa persona Antichristi reget. Et codē modo ait Ioannes, Antichristū iam uenisse secundū eam participationem, ratione cuius *Antichristi* vocant oēs illi similes, seu (quod idem est) dicitur venisse nō

C in persona: sed in spiritu. Sicut Matt. 17. dicit Chri- stus, venisse Eliam, quia Ioan. Baptista venerat *in spiritu* eius. Ita exponunt super hæc loca Chrys. Am- bros. Aug. & alij Græci, Latiniq; & Hieron. d. q. 11. ad Algas. & Aug. 20. de Ciuit. c. 19. D. Tho. supra q. 8. art. 8. ac ferè alij Patres supra citati.

Obiectio.

Responsio

SECTIO III.

Quales sint futuri Antichristi mores.

OStendimus, proximè ante iudicium venturū quēdam hoīem singularem hostē Christi, & Sā ctorum eius, superest, ut mores, doctrinam, ac per- sequutionem eius exponamus. Vt autē de moribu. dicamus, ab exordio vitæ eius initiū sumendū est.

D Principio igitur dicunt aliqui, ab initio suæ con- ceptionis ita fore a dæmone possidendum, ut omni eius malitia repleatur. Quo certe mō intelligunt, q Paul. 2. ad Thess. 2. *aduentum eius*, dicit, *esse secundum operationem Satanæ*, quocirca eum uocat *hominem peccati*, id est, *diaboli* (ut Sedulius exponit) non q à diabolo generandus sit: sed quia omnē operationē diaboli in se suscipiet, ut ibi ait Theod. Et Oecum. ibi asserit, Antichristū obsistendū, regendūq; a Sa- tana, & hæc sñia est Ans. in Elucid. & Aug. seu Ra ban. citato li. de Antichristo. Est tñ sano modo in- telligenda. Nā, in primis (ut ex superioribus constat) dæmō non efficiet conceptionē Antichristi: opera- bitur aūt (quantū in se erit) cōmouendo humores, & applicando agentia, & materiā, ut fiat tēperamē

E tum illius hois maximè proportionatū, atque pro- pensum ad vitia. Quod non alia rōne asseritur, nisi q a talis futura est uita Antichristi, ut uideat Deus, omnem licentiam dedisse dæmoni, ut totā suā ma- litiā, ac potentiam in illū exequat. Et quia ille ho- mo futurus est in oibus maximè contrarius Chri- sto, & ideo sicut Christus opera Spiritus sācti conce- ptus est, ita in Antichristi conceptione spiritus dæ- monis eā pstabit operam, q suo mō pōt, & hoc for- tasse sensu Hier. Isa. 16. dæmonē appellat *patrē An- tichristi*. Deinde, obseruādū est nō esse anticipandū Antichristo usū rōnis, ut eo sēsu intelligat replen- dus ab infantia oi malitia dæmonis. Illa. n. antici- patio

Antichri- stus ab ini- tio conce- ptionis sue a dæmone obsidēdus quomodo.

patio non pōt fieri sine miraculo, qđ nulla rōne fingendum est sine fundamēto, & ad finē prauū. Dici ergo pōt repleudus ab infantia dæmonis malitia, quia statim tradetur p̄tati dæmonis, ita vt dæmon intelligat sibi permitti à Deo, vt oib. modis eum teneat, & ad malū inducat, & ideo ita illum ēt in infantia circumueniet, & oēs eius motus, actusque diriget, vt semper fiat procliuior, & facilior ad malū, Et hoc etiam modo intelligendum est, esse obsidendum à dæmone, non q̄ iudicio priuandus sit, & libertate (sicut solent arreptitij cogi, aut dementati à dæmone) alias non peccaret in actibus suis (quod est aperte contra Paulum, & alia Scripturæ testimonia.) Sed dicitur obsidendus a dæmone, quia semper, & in omnibus eum diriget, & gubernabit ab infantia sua, Quo sensu dixit Damasc. lib. 4. c. 27. *Ex fornicatione parietur, atque omnem Satanæ afflatum* B *suscipiet. Deus etenim incredibilem quandam futuræ ipsius voluntatis peruersitatem præenoscens, diabolum in eo domicilium sibi constituere sinet.*

Secūdo, postquam ad vsum rationis peruenerit, dicunt aliqui scriptores (vt Anselm. in Elucidar. & Auctor libri de Antichristo inter opera Aug.) educandum eum fore in Corozaim, & Bethsaida, Qđ vbi legerint, aut quo fundamento dixerint, me latet. Fortasse moti sunt, quia illæ ciuitates maximè incredulitatis, & obstinationis incusatæ à Christo sunt, sed hoc fundamentum nullius roboris est. Damasc. quidē d. c. 27. solum dicit, clam esse educandū. Quicquid vero sit de loco, & modo educationis eius, omnes tamen docent, à principio esse imbuendum oibus iniquis moribus, ac prauis artibus, & à C maleficis, & ariolis instruendum, & præsertim astutia dæmonis. De quo Cyrill. Ierosoly. cat. 15. *Inducet* (ait.) *quendam magnum hominem veneficijs, & incantationibus, & malis artibus instructissimum*, Et inferius de moribus illius loquens dicit, talem futurum, *vt omnes, qui ante illum improbi, & impij fuerint, excellat malitia, mentemque habeat homicidiariam, præfractam, immisericordem, & variam.* Quæ omnia in diuinis literis magnum fundamentū habent. Primū, quia illa epitheta 2. ad Thess. 2. *Homo peccati, filius perditionis, ille iniquus, cuius est aduentus secundum operationem Satanæ, in omni seductione iniquitatis*: & illud Dan. 8. *cum creuerint iniquitates, consurget Rex impudens facie*, hæc inquam, & similia indicant ingentem malitiam, & corruptissimos totius vitæ mores, adeò, ut aliqui sentiant, nū- D quam esse bene moraliter operaturum. Quod, licet sit incertum, nōn est incredibile. Deinde, quia ex presse prędicuntur de illo cum magna exaggeratione immania vitia, quæ sunt fontes aliorum, Primū, ac præcipuum est superbia, de qua dr̄ 2. ad Thess. 2. *Extollitur supra omne, quod dicitur Deus, aut quod colitur ita, vt in templo Dei sedeat, ostendens se tanquam sit Deus*: & Dan. 7. *sermones contra excelsum loquetur, & putabit, quod possit mutare tempora, & leges*, & c. 8. *Cor suum magnificabit*: & c. 11. *& faciet iuxta voluntatem suam Rex, & eleuabitur, & magnificabitur aduersus omnem Deum, & aduersus Deum Deorum loquetur magnifica.* Propter quæ Greg. lib. 4. Epist. 38. *Regem superbiæ* Antichristum vocat, indicans, eum in hoc vitio posse fere cum Lucifero E conferri. Colligitur enim ex dictis locis peruenturum eum ad superbiæ fastigium, præsertim tūc, cū rebus oibus potitus fuerit, antea vero totum vitæ suæ cursum ad eam gloriam obtinendā esse instituturum. Vnde Aug. tract. 29. in Ioann. conferens, atque coniungens illa verba Christi, *Qui à semetipso loquitur propriam gloriam quærit*, cum illis, *Alius veniet in nomine suo, & hunc suscipietis*, dicit, eum, qui veluti per antonomasiā gloriā propriā quærit, esse Antichristum, *Qui gloriam nominis sui quæsiturus est, inflatus, non solidus, non stabilis: sed vag*-

Mores Antichristi quales.

A *tus, in quo insipiétia est, non veritas*. Tribuitur præterea illi Dan. 11. *quod erit in concupiscentijs fœminarum, quod Deum patrum suorum non reputabit*: denique; *quod omnia faciet iuxta voluntatem suam*: vt omittamus homicidia, & crudelissimam tyrannidem, de qua postea dicendum. Erit ergo omnium hominū iniquissimus, Propter quod, *Caput iniquorum*, dr̄ vt supra dixit D. Th. q. 8. an vero idolorum etiam cultor futurus sit, dicemus sectione sequenti.

Ex ijs autē colligunt aliqui, paulo post quàm cœperit Antichristus ratione vti, ab Angelo custode desertum iri, propter nimiam eius malitiam, & pronitatē ad malum. Quam sniam tribuit D. Tho. Viguerius in institution. c. 21. §. 3. vers. 3. Ego vero in D. Tho. id non reperi. At Ant. 4. p. tit. 13. c. 4. §. 3. sic inquit, *Quamuis Angelus bonus ei non subtrahetur* B *ad custodiam, tamen postquam incipiet malitia vti, nullum effectum custodiæ in eum exercebit, eo obstinato.* Itaq; non est verisimile, esse deserendum ab angelo custode, quantū est (vt sic dicam) ex parte angeli, quia semper paratus erit ad custodiēdum illum, & ad suggerendum bona, & auertendum à malis. Quia, quamdiu ille est viator, commissus erit curæ, & custodiæ sui angeli. Item, quia neque existimandum est, Deum illi denegaturum gratiam suam sufficientem, & necessariam, quantū est ex parte Dei, seu (qđ idem est) si ipse impedimentum non posuerit. Est aūt verisimile tantam fore Antichristi malitiā, ac tā frequētē vsū operādi, & cogitādi mala, tātamq; cū dęmone familiaritatē, & coniūctionē, vt vix vnq̄ det locum alicui bonæ inspirationi, aut ef- C fectui spūali angelicæ custodiæ, aut diuinæ gratiæ,

Tertiò, obseruant Patres, præsertim Cyrill. Ierosol. cat. 15. & Damasc. d. cap. 27. & Hippol. in lib. de cons. mund. licet ab ineunte ætate Antichristus flagitiosissimus futurus sit, ac crudelissimus: tamen in principio simulaturum, & boni specimen præbiturum, vt Iudæos possit decipere, & paulatim regnū tyrannice occupare. Constat. n. ex snia horum Patrum, & reliquorum, quòd licet Antichristus non mittetur à Deo: venire tn̄ permittetur, vt Aug. loquitur tract. 29. in Ioan. in fine, sic tacite exponens illud 2. Thess. 2. *Mittet illis Deus operationem erroris*, idest, uenire permittet. Interdum. n. ita scriptura loquitur de permissione, ac si res à Deo fieret, vt declaret (quasi per exaggerationem) iustitiam, & uindictā Dei, & infallibilitatē effectus, qui cōsequetur. D Hoc ergo sensu mittetur Antichristus, seu ueniet, ut Iudæos decipiat in pœnā incredulitatis suæ, ut insinuauit Christus illis uerbis, *si alius uenerit in nomine suo, illū accipietis*. Quod clarius explicuit Paulus citato loco, ut ibi notarunt omnes interpretes, & Hiero. d. q. 11. ad Algas. & Iren. d. lib. 5. cont. hæres. Greg. 19. moral. c. 10. & Hilar. can. 25. in Matt. Cum ergo hoc sit futurum primum, ac præcipuum Antichristi institutum, ut Iudæos fallat, eisque persuadeat se esse Christum, & Messiam, non est dubium, quin aliquo saltē tempore ita sit mores suos simulaturus, ut facilius possit Iudæos decipere, & ab eis suscipi, credique Messias. Ostēdet ergo se benignum, & humanum (ut Cyrillus Ierosoly. dicit) & bonitatis speciem præseferet (ut ait Damasc.) & E quoniam ipsi regem temporalem, bonaq; temporalia præcipue sperant, in ijs elargiendis maximè se liberalem ostendet, iis enim rebus abundabit, ut infrà uidebimus. Adiunget etiam aliqua signa, de quibus postea etiam dicturi sumus; atq; ijs modis tandem efficiet, ut à Iudæis pro Messia recipiatur. *Cū autem rerum potitus fuerit* (inquit Damasc.) *suam peruersitatem depromet*. Quæ omnia supposito prædicto fundamento per se sunt credibilia, & ex ijs, quæ dicemus, uerisimiliora fient.

Antichristus simulator, & vafer.

Atque ex ijs colligi potest una ex potissimis causis, ob quas Deus permissurus est, ut dæmon in illū homi-

hominem tantam habeat potestatem, vt ad omnē iniquitatem, & deceptionem eo quasi organo proprio uti possit. Causa enim erit ad conuincendam Iudæorum perfidiam, vt qui verum Christum, honestissimosq; illius mores, & verissima, stupendaq; miracula reuereri, & sectari noluerūt, falsum Christum, falsaq; miracula suscipiant, & improbissimos mores imitentur. Permittet ēt hoc Deus ad ostendendam gratiā suā, & benignissimam prouidentiā erga homines, ut hoc exemplo constet, quanta sit hominis fragilitas, quantaq; dæmonis efficacia ad superādū illum, si Deus permisisset. Itē ex illius hominis peruersitate, & malitia sumet Deus occasionem exercendi Sanctos suos, & illustrissimas victorias per illos obtinendi, ut rectè dixit Hippol. lib. de consumm. mundi, & inferius latius dicturi sumus. Tandem Iren. lib. 5. cap. 29. sic inquit, *Propter hæc in bestia veniente recapitulatio fit vniuersæ iniquitatis; & omnis doli, ut in ea confluens, & conclusa omnis virtus apostatica, in caminum mittatur ignis.*

SECTIO IIII.

Quæ sit futura Antichristi doctrina, & modus suadendi illam.

QVæstio hęc solum intelligitur de doctrina quę in diuinarum rerum cognitione, seu fide consistit, & fundamentum est religionis, diuinique cultus. Nam, de aliarum rerum scientia, & cognitione nihil nobis est de illo reuelatum, neque ad institutum nostrum quicquam spectat. Duo autem inquiri possunt. Primū quid nā vera ipse sentiet de Deo, ac rebus alijs, quæ ad salutem animæ pertinent. Secundo, quid ex eius docebit, ac persuadere conabitur. Dicemus autē prius de hac posteriori parte, quia illa poterit esse hominibus notior: ex dictione, vero eius aliquid postea de priori coniectabimus. Primum igitur, ac veluti fundamentū doctrinæ Antichristi erit, Iesum Christum dñm nostrū non fuisse verum Messiā, neque filiū Dei, neque hominum saluatorem, & consequenter totā eius religionem, & sacramenta esse uanā superstitionē, & e cōtrario Moysi legē esse seruandā, circuncisionē retinendam, &c. Hęc oia colliguntur primo ex ipso nomine Antichristi, Ideo. n. sic per antonomasiam appellatus est, quia potissimum eius institutum erit, Christum negare, & e medio tollere. Quod plane docuisse uidetur Io. 1. can. c. 2. dicens, *Quis est mendax, nisi qui negat Iesum esse Christum? & hic est Antichristus.* Et in Græco ponitur articulus, ... quo significatur hoc fore potissimum dogma, & institutū illius, qui propriè *Antichristus* appellatur. Secūdo, hoc probatur ex ijs, quæ supra dicta sunt, quod Antichristus primum omnium incipiet doctrinam suā Iudæis suadere, ut ab eis pro Messia recipiatur: ergo necesse est, ut prius suadeat, nullum alium esse verum Christum, seu Messiam. Hoc quoque significauit Christus, Matth. 24. ubi de temporibus Antichristi loquens, nos monet, *si quis vobis dixerit, Ecce hic est Christus, aut illic, nolite credere, surgent enim pseudochristi, & pseudoprophetæ.* Significat ergo Antichristum negaturum uerū Christum, & alium falsum introducturum. Tertiò, ex effectibus idem constat. Nam, hac de causa faciet bellum aduersus Sanctos, & Ecclesiam Christi oppugnabit, & uniuersa Sacramenta, ac iuge sacrificium auferet (ut constat de Dan. 7. 11. & 12. & infra sect. 6. latius explicabimus) ergo signum euidens est odio habiturum Christum, eiusque præcepta, & totam eius religionem esse euersurum. Et hinc è contrario facile credi pōt instauraturum Mosaicas cęremonias, saltem in principio, cum suos instillare genti suæ errores cæperit: Quia nulla alia ratione poterit eis melius persuadere, se esse Messiam, cum illi existiment legem Moysis esse perpetuò duraturā. Vnde, Greg. lib. 11. Epist. 3. eos, qui docent, legis cæremonias esse obseruandas, Antichristi prædicatores uocat. *Nā ille,* inquit, *iudaizare populum compellet, vt exteriorē ritum legis reuocet, & sibi Iudæorū perfidiam sub dat.* Similia docet Hippoly. dicta orat. de consummat. mundi, Hiero. Dan. 11. Aug. 20. de Ciuit. c. 8. Chry. & alij Græci 2. ad Thess. 2. circa illa uerba, *Nisi venerit discessio primum*, ubi per *discessionem*, apostasiam à Christo interpretantur, & intelligunt, ea uoce significari ipsum Antichristum. Quia erit multis causa recedendi à Christo, & quia hoc erit potissimū eius institutum.

Antichristus i principio doctrinæ suæ messiam se esse mētietur.

Secundo dicendum est, Antichristum in initio doctrinæ suæ persuasurum Iudæis se esse Messiam in lege promissum. Excluso. n. uero Messia, nihil ei restabit aliud, neq; de eius superbia, & ambitione aliud sperari poterit, quam ut se Messiam simulet. Hoc intelligunt Patres significasse Christum illis uerbis, *si alius venerit in nomine suo, illum accipietis.* Quanquam. n. uideatur sermo conditionalis: tamē ab omnibus Patribus suprà citatis intelligitur esse absoluta prophetia de Antichristo, ita ut illa particula, *si*, posita sit pro, *cum*, uel *quando.* Deinde, idem significatur in uerbis illis, Matth. 24. *si dixerint vobis, ecce hic est Christus, aut ecce illic*, ut notat Cyrill. Ierosol. d. cat. 15. dicens uenturum Antichristum *se ipsum Christum vocantem, ac per hanc Christi appellationem Iudæos, qui venturum expectant, decipientem:* & infra: *Ac primum quidem tāquam prudens aliquis, & intelligens temperantiam, ac humanitatem simulabit, signisq; & portentis magica imposturā decipiet Iudæos, tanquam is esset Christus ab illis expectatus.* Addit etiam Ambr. lib. 10. in Lucam c. de signo appropinquantis desolationis, quod *erit enim ex scripturis disputaturus se esse Christum.* Deniq; reliqui omnes; qui de Antichristo scribunt præsertim Iren. Hipp. & Hieron. dicunt esse suscipiendum a Iudæis, ut uerum Messiam, & hoc esse futurum initium tyrannidis eius, ergo.

Tertio dicendum est, Antichristum docturum, ac persuasurum hominibus, ut credant, nullum esse uerum Deum præter se ipsum, uerisimile autem est, non esse hoc docturum, donec rerum omnium potiatur. Prior pars probatur ex Pau. 2. ad Thes. 2. *Extolletur supra omne, quod dicitur Deus, aut quod colitur, ita vt in templo Dei sedeat ostendens se, tanquam sit Deus*, seu (vt habent Græci codices, & aliqui Latini) *ostendens se, quod sit Deus*, igitur inducet homines vt se tantum venerentur, & recognoscant, ut Deum, &, vt excellentiorem, ac potentiorem omni illo, qui hactenus nominatus est Deus. Hoc. n. est *extollere se supra omne, quod dicitur Deus*, vt ibi exponunt Chrys. Amb. & alij, & idem Chrys. hom. 40. in Ioann. Iren. autem lib. 5. c. 6. putat Paulum loqui tantum de idolis, non de uero Deo. Quia loquitur de ijs, qui dicuntur Dij, non tamen de eo, qui est verus Deus. Tamen cum Paulus hunc non excludat, qui maximè dicitur Deus, sed generaliter loquatur, de omnibus simpliciter intelligendus est, præsertim cum dicat, Antichristum se ipsum ostensurum Deum, quia necesse est, vt introducendo se falsum Deum, verum excludat. Præterea, hoc aperte confirmat Dan. c. 11. dicens, *Eleuabitur, & magnificabitur aduersus omnem Deum, & aduersus Deum Deorum loquetur magnifica, & Deum patrum suorum non reputabit, nec quenquam Deorum curabit, quia aduersū vniuersa consurget.* Quæ verba adeo perspicua sunt, ut nulla egeant expositione.

Oritur tamen ex verbis sequentibus difficultas. Quia ex dictis sequi videtur, Antichristum ablaturum idola, & illorum cultum. Id. n. expresse videntur asserere Paul. & Daniel, unde Irenæ. lib. 5. ca. 6.

Primū antichristi dogma & institutū Christi diuinitatem, & religionem negare.

& lib. 5. c. 25. tractans hæc loca dicit, Antichristum ablaturum omnia idola. Idē sentit Hugo Aetherianus lib. de regressu animar. c. 23. & Cyr. Ierosol. cat. 15. dicens, *odio habebit idola*, Idem Hippoly, supra, Chrys. cum alijs Græcis 2. ad Thess. 2. Hiero. super Danielem, & d. q. 11. ad Algas. consequēs autem vr esse contra eundem Dan. c. 11. dicentem. [Deum autem Moazim in loco suo venerabitur, & Deum quem ignorauerunt Patres eius colet auro, & argēto, & lapide precioso, rebusq; preciosis, & faciet, ut muniat Deum Moazim cum Deo alieno, quem cognouit.] Ex quibus verbis cōstat, Antichristum idolū aliquod veneraturum. Rñdert pōt primo, verba illa non esse intelligenda de Antichristo, Nam de illo præcipue instituerat sermonem Propheta in illo capite, & quamuis more prophetico (qm Antiochus fuit quædam figura Antichristi) ab uno ad alterum sermonem transtulerit, vel (vt alij volunt) de Antichristo in persona Antiochi loquutus sit: postea redit ad Antiochum, & nonnulla dicit, quæ ei soli conueniunt. Hæc uero interpretatio non placet Hiero. qui potius ait, hæc cōuenire Antichristo, quàm Antiocho. Nam Antiochus semper adorauit idola, quæ Patres eius cognouerūt, & adorauerūt, Theo. et eundem locum de Antichristo interpretatur: intelligit aūt, Antichristū non adoraturū Deū alium, nūcupatū *Moazim*, sed seipsum glorificaturū, & nominaturum *Deo Mozam*, i. forte, & potentem, sic. n. ipse interpretatur. & ibi vulgata hēt, *venerabitur, & colet*, ipse legit, *glorificabit*, Verbum. n. Hebræum optime hunc sensum admittit, & verbū ēt Græcum. δξάσει quo Septuaginta vsi sunt. Altera interpretatio est Lyrani, & glossæ ord. & aliorum, Antichristum publice, & coram alijs ablaturū idola, & oēm Deorum cultum, nec permulurum, ut alij alium præter se adorēt: ipsum vero occulte adoraturum dęmonē, cū quo pactū perpetuū inibit, eiusq; ope potentiā, & regnū terrenum consequet, & ideò priuatim eum pro Deo colet, & vel illū appellabit *Moazim* (quod præsidium, vel auxilium significare dr) quia in eo ponet totam spem suā, vel (vt alij volunt) eius proprium idolum in aliquo loco munitissimo, & occultissimo ponet, qui vocabit *Moazim*. Nam, de eo statim subdit Dan. *& faciet, vt muniat Moazim cum Deo alieno quem cognouit*.

Antichristus diaboli cultor.

Hinc colligitur primò, verisimile esse Antichristum non omnino crediturū, quæ alios docebit, & credere compellet. Nā licet in principio Iudæis persuadeat, se esse Messiam, & missum a Deo, fingatq; se credere legē Moysis esse vera, & obseruandā: ōmia hæc faciet simulate, vt eos decipiat, & regnū obtineat. Postea. n. & Moysis legē abijciet, & Deum verum à quo data est, negabit. Vnde multi existimant, ēt callide ablaturum esse idola, vt Iudæis imponat. Quod fortasse in principio ita erit. Nam, postquam imperium obtinuerit, non tm̄ ob hanc causam: sed maxime propter eximiam superbiam id faciet, vt nullus alius præter se ab alijs colatur. Quæ autem futura sit eius perfidia, & quid reuera existimaturus sit de Deo, diuinare non possumus. Est autem credibile, illum futurum Atheū, nullumque præmium, aut pœnam in alia uita speraturum, ac propterea, solum illum dæmonem veneraturum, à quo fallendi artem addiscet, diuitias obtinebit, & cuius ope imperium comparabit.

Antichristus Atheos.

Secūdo colligitur, qualis futura sit doctrina morum, si quā fortasse Antichristus docebit, & obseruare faciet. Nā cum potissima huius doctrinæ pars sit, quæ ad Dei cultum pertinet hæc tota erit plena errore, ac superstitione, prius contra Christū, Christianamq; religionem, postea verò ēt contra Mosaycam, & contra rationē naturalē. Nā, sibi soli dicari tēpla, offerriq; cultū imperabit. Et hinc facile cōiectare licēt, quid facturus sit in reb. alijs, quæ ad iustitiam, temperantiā, virtutesq; alias spectant. Nā, in oibus ea tm̄ curabit, quæ sibi ad gloriā, vel voluptatē, vel imperium augendū, & conseruandū conducere existimabit: in reliquis verò amplissimā licētiam, & facultatē cōcedet: nihil. n. aliud ex principijs positis probabiliter colligere, aut existimare possumus.

Tertio colligitur verū esse, quod in vltima parte tertiæ assertionis dicebamus, Antichristū non manifestaturū totā impietatē suā, donec plenam regni potestatem obtineat, vt expresse ēt notāt Patres citati, præsertim Dam. Cyr. Hipp. & patet facile ex discursu rerum omnium, quas hactenus tractauimus.

Quartò, & vltimò dicēdum est, Antichristum varijs modis persuasurum hominib. doctrinā, & obseruantiam superstitionis suæ: potissime verò id facturum signis, & prodigijs falsis quidem, specie tn̄ admirabilib. Prior pars constat, nam quatuor præcipue modis (vt recte notat Ansel. in Elucidario) vtetur ad decipiendos hoīes. Primus erit persuasione, & eloquentia. Erit. n. à dæmone instructus, & edoctus in reb. oibus quæ ad hunc finē necessariæ fuerint: imo ait Ansel. *quod erit sapientia, & eloquentia incredibilis, & omnem artem, & scripturam memoriter sciet*. Secūdus erit per liberalem elargitionem diuitiarū, vt latius dicemus sectione sequenti. Tertius per terrores, & minas, de quo in sectione vii. Quartus deniq; per signa, & prodigia hominibus admirandā: vnde Paul. 2. ad Thess. 2. ait: *Cuius est aduentus secundum operationem Satanæ in omni virtute, & signis, & prodigijs mendacibus, et in omni seductione iniquitatis*. Nam, sicut Christus miracula edidit in confirmationem veritatis: ita ipse faciet signa mendacia in cōfirmationem falsitatis, vt ibi notant Chry. & Ambr. tamen sicut Christus illa faciebat uirtute Dei, qui est prima veritas; ita ipse faciet virtute Satanæ, qui est pater mendacij: & ideò, non faciet vera miracula, sicut Christus, sed falsa. Quia, vel res, quæ apparebunt, non erunt veræ, sed phantasticæ, vt si uideatur suscitare mortuum, aut vere, non erat prius mortuus, aut postea non vere viuet, vt notauit Athan. q. 30. ad Antiochum: aut si interdū fuerint res veræ, quę apparebunt, non erunt tales, quæ modo miraculoso fiant, sed per applicationem occultam naturalium causarum.

Antichristus superstitionem suā hominib. suadebit quō.

Quod si inquiras, quæ sint futura hmōi signa, & miracula. Resp. verisimile esse futura similiā ijs, quæ Christus dn̄s operatus est, vel quæ Iudæi ab ipso petierunt, vt notant Hippolytus d. li. de consum. mundi, & Lactant. lib. 7. cap. 17. qui multa signa in particulari enumerant, quæ solum hac coniectura ducti, recensere potuerunt. Nam, sicut Magi Aegyptij pugnabant contra Moysem similia signa facientes, ita uerisimile est, pugnaturum Antichristum cōtra Christum. Cuius rei vestigium habemus, Apo. 13. vbi de Antichristo dicitur, *Et vidi vnum de capitibus suis quasi occisum in mortem, & plaga mortis eius curata est*. Cuius communis expositio est, quod finget se mori, & resurgere, vt ibi ferè antiqui omnes exponunt, & sentit Greg. lib. 11. Epist. c. 3. Alius verò sensus, & fortasse magis cōsentaneus literæ est, quod aliquis ex præcipuis sectatoribus Antichristi, seu Regibus illi subditis, lethali vulnere percutietur, & virtute dæmonis ab Antichristo sanabitur. In vtroque autem sensu opus apparebit miraculosum, & stupendum, Vnde subditur, *& admirata est vniuersa terra, post bestiam, & adorauerunt bestiam dicentes, quis similis bestiæ?* Postea uerò subiūgitur aliud signum. *Fecit signa magna, vt etiam ignem faceret descendere è cœlo in terram in conspectu hominū.* Sed est aduertendum, hoc posterius signum non attribui in eo. c. eidem bestiæ, sed alteri, & quamquā Rupertus velit, per vtramque bestiam significari eundem Antichristum, verisimilius tn̄ est (quod

Obiectio. Respōsio.

Ansel. Richar. ibi, & Iren. lib. 5. c. 28. dicunt) duas illas bestias significare diuersas personas, & posteriorem esse ministrum aliquẽ Antichristi, & prædicatorem eius, ac pseudo prophetam illum, de quo fit mentio in eodẽ lib. Apoc. c. 19. De quo ẽt ibidẽ dr̃., *Fecit terram, & habitantes in ea adorare bestiam primam*, i. Antichristum, & postea subditur, hãc posteriorem bestiam erexisse imaginẽ, seu effigiẽ Antichristi, & coegisse hoĩes, vt eam adorarent; & ad hoc aliud ẽt signum effecisse, s. vt imago bestiæ loqueretur. Vnde, coniicimus Antichristum nõ solũ per se ipsum, sed ẽt per alios effecturum signa ad suam doctrinam suadendam. Et propterea fortassẽ in plurali dixit Christus Matth. 24. *Dabunt signa, & prodigia magna, ita, ut in errorem inducantur si fieri potest, etiam electi*. Et ideò erit illa tentatio omnium grauissima pp multitudinem, & magnitudinem signorum, vt notauit Greg. 32. Moral. c. 12. & lib. 33. cap. 20. & 21. & Isidor. lib. 1. de summo bono, c. 28. *Nam, olim* inquit, *faciebant miracula martyres, tunc autem videbuntur facere ipsi persequutores*. Et eleganter Aug. Psa. 9. tractans illa verba. *Insidiatur in occulto, quasi Leo in spelunca sua*, vbi per *Leonem in spelunca* Antichristum intelligit, *in quo vis, & dolus operabitur, cuius persequutio superest, qua nihil est periculosius quoniam violenta, & fraudulenta erit. Vim habebit in imperio, dolum in miraculis*. Dices; videtur esse

Obiectio.

contra suauem diuinæ prouidentiæ gubernationẽ vt permittat fieri tam stupenda signa in confirmationem falsitatis: Tum, quia hoc videtur esse permittere tentari homines vltra id, quod possunt, tum ẽt, quia hinc potest labefactari fides diuinorum miraculorum, quia semper formidari poterit, an falsa

Respons.

sint. Resp: nõ esse contra ordinem diuinæ prouidentiæ tum, quia hæc permissio effectus erit diuinæ iustitiæ in vindictam incredulitatis Iudæorum, & aliorum peccatorũ, quæ illo maximè tempore multiplicabuntur, vt ex Matth. 24. & ex aliis Scrip. uræ testimoniis supra citatis apertẽ colligitur. Vnde Cyrill. Ierosolym. supra, [Fraternum, inquit) odium locum dabit Antichristo, præparat diabolus schismata populorum, vt tanto facilius hoĩm recipiatur.] Deinde, erit etiam effectus diuinæ misericordiæ, vt Sanctorum fides, & constantia magis crescat, & eluceat. Neque erit tentatio supra humanas vires diuina gratia adiutas, præsertim cum ob hanc causam hæc omnia prædicta sint, vt falsus Christus à vero, & similiter falsa signa a veris miraculis discerni possint, vt notauit Athan. q. 29. ad Antiochum, & Cyrill. supra.

SECTIO VI.

Quale futurum sit Antichristi regnum, quibusque modis obtinebit illud.

PRimum omnium Antichristum futurum esse Regem magnumq; monarcham apertè colligitur ex Dan. 7. & 11. cap supposita communi interpretatione Sanctorum, qui de Antichristo ea loca intelligunt. Cap. enim 7. explicatur, cornu illud paruulum, quod Antichristum significare diximus, his verbis; *Cornua decem, decem Reges erunt: & alter consurget post eos, & ipse potentior erit prioribus, & tres reges humiliabit*, & c. 11. de eodem Antichristo dicitur, *Et faciet iuxta voluntatem suam Rex*: erit ergo absque vlla dubitatione Antichristus rex temporalis.

Antichristus p vim & fraudem principatũ obtinebit.

Secundò est certũ, Antichristum non habiturũ aliqđ regnũ iure hæreditario, sed habiturũ potius humilem originẽ, & paulatim, ac fraudulenter regnum occupaturũ. Hoc significauit Damas. d. c. 17. illis verbis, [Ex fornicatione itaq; nascetur, & clam educabitur, ac repentè insurget, caputq; attollet, atque imperio potietur,] & Cyrill. d. cap. 15. dicens, [Antichristum per magicum maleficium deceptururum gẽtes, & Romanum imperium vsurpaturũ.] Clar. Hier. Dan. 11. de Antichristo sic scribit, [Qui consurgere habet de modica gente. i. de populo Iudæorum, & tam humilis erit, atq; despectus, vt ei non detur honor regius, & per insidias, & fraudulentiam obtineat principatum.] Quod colligit ex illis uerbis Danielis, quæ de Antichristo interpretatur, [Et stabit in loco eius despectus, & non tribuetur ei honor regius, & veniet clàm, & obtinebit regnum in fraudulentia.] Atque idem colligi põt ex c. 7. & 8. vbi, pp humile principium, per *cornu paruulum* Antichristus significatur. Nam, licet hæc possint de Antiocho intelligi, tamen multò verius creB duntur implenda in Antichristo, cuius Antiochus typus erat. Denique addi potest coniectura. Nam (vt diximus) Antichristus ex Iudæis orietur, qui nullum regnum, aut imperium possident: sed per vniuersum orbem dispersi, & abiectissimi sunt, neque ullam spem habẽt sceptri, & imperii vsq; ad Antichristi tempora. Nam (vt Hieron. ait Dan. 11. circa illa verba, *Faciet quæ non fecerunt patres eius*) nullus Iudæorum absque Antichristo regnauit.

Tertiò dicendum est, Antichristum per dolũ ac fraudem incepturum regnare Babylone; & inde pugnaturum cum aliis regibus, & tres potissimum debellaturum, ac tandem septem alios, & vniuersum orbem sibi subiugaturum. Hæc assertio magna ex parte colligitur ex scriptura, & probabilib. coniecturis ex iis, quæ in scriptura dicuntur. Et in primis, quòd regnum Antichristi inchoandum sit Babylone, multi colligunt ex illis verbis, Zachar. 5. *Et leuauerunt amphoram inter terram, & cœlum, & dixi ad Angelum, qui loquebatur in me. Quò isti deferunt amphoram; & dixit ad me, vt ædificetur, & ponatur ibi super basem suam*, vbi septuaginta legũt, *in terra Babylonis*. Quia (vt Hieron. notat) *Sennaar* campus est Chaldæorum, in quo extructa est Babylon. Genes. 10. 11. & 12. Significata autem est in illa visione (ut Rupert. ibi notat) impietas, & incredulitas Iudæorum, & supplicium diuinum, quòd sustinent. *Quia, videlicet, nec terra sua capit eos: nec cœlum habitant eos*. Quod supplicium vsque ad finem mundi, & Antichristi aduentum durabit: tunc autem ædificabitur eis domus Babylone, quia ibi Antichristum pro Messia recipient: ibique regnare incipiet. Quod etiam uerisimile fit ex sententia eorũ Patrum, qui dicunt Antichristum nasciturum Babylone. Deinde, quod initium huius regni futurũ sit per dolum, ac fraudem, affirmant Hier. Cyrill. Damasc. & alii supra citati. Et per se est uerisimile, quia non est obtinendum iure hæreditario, neque etiam in principio potest comparari per potentiã, & vim, nisi fingamus solum dæmonem illaturum bellum hominib. pro Antichristo, ut ille per vim regnum obtineat, q̃ posset facile fingi, si dæmones in corporibus assumptis pro illo pugnarent. Sed non oportet hæc sine fundamento fingere, præsertim cũ dæmon nõ tam intendat homines per vim debellare, quàm decipere, & in errorem inducere. Prius ergo, q̃ Antichristus per vim homines aggrediatur, aliquos per fraudem sibi adiunget præsertim Iudæos, ut supra dictum est. Hæc autem fraus non solum consistet in falsa doctrina supra explicata: sed etiam in promissionib. tẽporalibus quas Iudæi potissimum expectant, & (quod caput, & maximum robur illius erit) ingẽtib. diuitiis abundabit, & amplissimis largitionib. facilè infinitã hominum alliciet multitudinem. Quia (ut dr̃ Dan. 11.) *Dominabitur thesaurorum auri, & argenti, & in omnibus pretiosis Aegypti*. Vnde Anselm. in Elucidario ait, *quod industria dæmonum, omnis pecunia occulta, erit ei manifesta*: siue sit in mari, siue in reconditis

Regnum Antichristi Babylone inchoãdum.

terræ finibus. Imò fortaſsè etiam mineralia auri, & A argenti virtute dæmonũ elaborata, omnia illi offerentur, & vſui erunt ad imperium obtinẽdũ. Atq; hoc modo tantum creſcet in initio regni ſui, vt potentior fiat quolibet alio rege: ſic.n. de illo dicitur Dan. 7. *Cornua decem, decem reges erunt, & alius conſurget poſt eos, & ipſe potentior erit prioribus*. Additur verò ſtatim, *Et ipſe tres reges humiliabit*, ex quo colligimus non iam fraudib. aut donis: ſed potentia, & vi, illa tria regna obtẽturum. Vnde ibidem dicitur, *Tria de cornibus primis euulſa ſunt à facie eius*. Significat autem Dan. c. 11. illa tria regna futura, regnum Aegypti, Lybiæ, & Aethiopiæ. Sic.n. dicit, *& mittet manum ſuam in terras, & terra Aegypti non effugiet, per Lybias quoq; & Aethiopiam tranſibit*. Quibus locis id notant Hieron. & Theod. & Iren. lib. 5. c. 25. & Cyril. d. c. 15. & Lactant. lib. 7. c. 16. Qui omnes B addunt cæteros ſeptem Reges (ſiue illi in hoc certo numero futuri ſint, ut eſt maximè probabile, ſiue per illos vniuerſitas Regum, & Principum ſignificetur) ſubdendos Antichriſto, tanquam ſupremo Monarchæ, & Imperatori. Quod non obſcurè colligitur ex c. 17. Apoc. illis verbis, *Decem cornua, quæ vidiſti, dec. in Reges ſunt. Hi vnum conſilium habent, & virtutem, & poteſtatem ſuam beſtiæ tradent*, c. etiam 13. deſcribitur poteſtas Antichriſti tanquam ſuprema, *Data eſt illi poteſtas in omnem tribum, & populum, & linguam, & gentem*, & ſimiliter Dan. 8. *De vno autem ex eis egreſſum eſt cornu vnum modicum, & factum eſt grande contra meridiem, & contra Orientem, & contra fortitudinem*. Loquitur autem de Antichriſto. Nam,

Antichriſtus vniuerſi orbis Monarcha.

de illo ſtatim ſubdit, ablaturum *iuge ſacrificium*. Ob- C tinebit ergo Antichriſtus vniuerſalem Monarchiá, quam Romani obtinuerant: & hanc (vt ſupra dixi) interpretantur Patres Græci, eſſe defectionem Romani Imperij, de qua Paul. loquitur, 2. ad Theſſal. 2.

Obiectio.

Dices, quõ poterit Antichiſtus tam breui tempore vniuerſum orbem ſubiugare, præſertim, quoad regiones remotiſſimas Indiarum, vel ſimiles? Reſp.

Reſponſ.

quamuis tempus Antichriſti poſt Monarchiam cõparatam, quod erit propriè tempus perſecutionis Eccleſiæ, futurum ſit breue (vt ſupra diximus,) tñ tempus bellorum eius non conſtat futurum adeò breue. Quia ignoramus, qua ætate incipiet regnare, & qua morietur. Deinde, cum dr̃ regnaturus in vniuerſo orbe, non eſt neceſſe intelligi de omnib. D prouincijs mundi: ſed de Romano imperio veteri, atq; de ijs prouincijs Aſiæ, Africæ, & Europæ in quibus fides, & Eccleſia diutius viguit. Præterea, etiamſi priori modo intelligatur, non erit facto difficile, præſertim cùm neq; copia auri, & argenti, neque dæmonum induſtria defutura ſit. His.n. duab. alis facile erit uniuerſum mundum peragrare. Nõ quod neceſſe ſit, Antichriſtum per ſe ipſum omnia loca luſtrare: ſed per duces, & miniſtros. Quin potius arbitror, (& colligi põt ex dictis teſtimonijs Dan. & Apoc.) nõ fore illi neceſſaria bella, & exercitus ad oĩa regna ſubiuganda: ſed ſumma facilitate, & velocitatẽ debellatis illis trib. priorib. regnis ſibi viciníoribus, ita eius fama, potẽtia, atq; diuitijs terrẽdos eſſe reliquos reges, vt facile illi ſubijciant.

Metropolis imperij Antichriſti Ieroſolyma.

Quartò dicendum eſt, Antichriſtũ, præcipuã ſe- E dem Monarchiæ ſuæ Ieroſolymis collocaturum, vt in Ieroſolymitano templo à ſe inſtaurato ſedeat, & tanquam Deus adoretur. Hæc eſt ſententia Patrũ omnium, qui de Antichriſto ſcribunt, quos ſæpe citaui, & ſtatim neceſſe erit eos indicare. Colligitur aũt ex duplici loco Scripturæ. Prior eſt, 2. ad Theſſ. 2. (Ita vt in templo Dei ſedeat, oſtendens ſe, tanquã ſit Deus.) Quamquam.n. Patres interdum alijs modis metaphoricè interpretentur templum illud: tñ ſenſus maximè proprius, & literalis eſſe vr̃, vt de tẽplo Ieroſolymitano intelligatur, vt exponunt Iren.

A Cyril. Ieroſo. & Damaſc. citatis locis, & Seuerus Sulpitius ex ſnia S. Martini in lib. 2. dialog. & Sedul. 2. ad Theſſ. 2. & Hippol. dicta orat. de conſummatione mundi, & Orig. tract. 29. in Matth. qui addit, in ſenſu ſpirituali per *templum* diuinas Scripturas intelligi, Anſel. uero 2. ad Theſſ. 2. animas hominũ exponit, in quibus Antichriſtus ſedere ſtudebit, ut Deus, à qua expoſitione parum diſcrepat aliorum interpretatio, qui per *templum Dei*, Eccleſiam intelligunt, ut Hierony. d. q. 11. ad Algaſ. Eccleſia.n. nihil aliud eſt, quã ipſi fideles. Alij ut Chryſ. Oecumen. & Græci per *templum* intelligunt Chriſtianorum Eccleſias, ſeu tẽpla. Denique Aug. 20. de Ciu. c. 19. probabile putat, per *templum* nõ ſignificari locum, in quo Antichriſtus ſedeat, ut Deus: ſed ſignificari ipſum Antichriſtum cum ſuo populo. Atque ita nõ B eſſe legendum, *vt in templo*, ſed, *vt in templum, Dei ſedeat*, (prout habent Græca) & ſenſus ſit, Antichriſtum ſeſſurum, *vt templum, i. vt Eccleſiam*; ac ſi ipſe cum ſuis eſſet uerus populus Dei. Quæ expoſitio inter omnes magis diſplicet. Quia neque cũ uerbis antecedentib. nec cum ſequentib. connecti poteſt. Etenim, quæ præcedunt ſunt, *Superextolletur ſupra omne, quod dicitur Deus, aut colitur, ita vt in templo Dei ſedeat*. Ex hoc autem, quod prædicto modo, *ſedeat in templum Dei*, non ſequitur, quod ſe extollat ſupra Deum. Omnes.n. hæretici contendunt ſe ipſis eſſe Eccleſiam Dei, atque adeò ſedent in illo ſenſu *in templum Dei*: & tamen non ſe *extollunt ſupra omne id, quod dicitur Deus*, ut Paul. loquitur. Sequentia autem uerba ſunt, *Oſtendens ſe tanquam ſit Deus*: C ſi autem ſolum *ſederet vt templum Dei*, non ſe oſtenderet Deum. Rectè ergo noſter interpres uertit, *In templo Dei*, Nam, licet Græcè ſit, εἰς τὸν ναὸν, tamen iuxtà Græcum idioma eadem eſt ſignificatio, quæ cum alijs etiam locis ſcripturæ magis conſentit, ut iam dicam. Poſita autem hac lectione probabilius eſt, templum ibi ſumi pro templo materiali, & ſenſibili; nam hæc eſt natiua ſignificatio, quæ cum propriè ſaluari poſſit, non eſt neceſſe metaphoricè exponi. Templum aũt Dei eo tempore, quaſi per antonomaſiam, dicebatur templum Ieroſolymitanum, vt patet ex Luc. vlt. Act. 3. & 5. & ſæpe aliàs, Cum.n. tunc nondum eſſent erecta, & dicata Chriſtianorum templa, ſolum Ieroſolymitanum ſingulariter dicebatur *templum Dei*. Veriſimilius ergo eſt, de hoc eſſe loquutũ Apoſtolum. Præterea, quia D hæc uĩ eſſe *abominatio deſolationis*, de qua prædixit Dan. c. 9. *Et erit in templo abominatio deſolationis*; *abominationem*, enim uocat Antichriſtum, propter abominanda eius ſcelera: *deſolationis* autem, ob atrocem perſecutionem. Ita interpretatur Iren. lib. 5. cont. hæreſ. c. 25. & Orig. d. tract. 29. in Matt. Quamuis enim ille locus alias habeat interpretationes, & præſertim illam Aug. epiſt. 80. qui cum locum intelligit de exercitu Romano circundante Ieruſalem, vſque ad deſolationem eius tpe Titi, & Veſpaſiani, quia & contextus Danielis hæc uidetur facile accommodari, & de illa videtur loquutus Chriſtus Mat. 24. dicens, [Cum uideritis abominationem deſolationis, ſedentem in loco ſancto, quæ dicta eſt à Daniele Propheta, qui legit intelligat,] E licet hoc (inquã) ita ſit, nihilominus non vr̃ reijciẽda interpretatio Patrũ, qui de Antichriſto hæc intelligunt. Sic enim verba Chriſti interpretatur Hilar. can. 25. in Matt. & Ambr. lib. 10. in Luc. c. de ſigno appropinquantis deſolationis, qui ad literam hoc intelligunt de Antichriſto ſedente in Ieroſolymitano templo. Neque alij Patres hanc ſententiam reijciunt, vno, vel alio excepto, quamuis addãt Antichriſtum non ſolum ſeſſurum in templo Ieroſolymitano: ſed etiam in Eccleſia Chriſti, ſeu in Eccleſijs Chriſtianorum. Quod qua ratione intelligendum ſit, in ſequenti ſectione explicabimus.

Dices,

Obiect. Dices, ex c.9. Dan. constat templum Ierosolymitanum nunquam esse instaurandum, nam *vsque ad consummationem, & finem perseuerabit desolatio*. Respons. Respondetur, satis videri desolationem perseuerare vsq, ad finem, quandoquidem vsq; ad Antichristi tempora templum instaurandum non est. Deinde et tunc non propriè instaurabitur, non solum materialiter, quia fortasse tam breui tempore nō integrè, & perfectè: sed vtcunq; reædificabitur, sed etiā formaliter (quod ad rem maximè spectat) quia nō instaurabitur in templum veri Dei, sed in sedē Antichristi. Nam, licèt fortasse in principio, ad decipiēdos Iudæos, Antichristus simulatus sit se velle instaurare templum in cultum Dei (vt Cyril. Ierosol. supra notauit) in re vera, & ex animo non id faciet B nisi ob gloriam suam, & vt ipse in eo colatur: & ita Obiectio. semper manebit desolatio, & abominatio desolationis vsq, ad finem. Dices, quomodo ergo Paulus vocat *templum Dei*, & Christus *locum Sanctum* illū. Respons. qui ad solam superstitionem Antichristi instaurandus erit. Respondetur, appellasse illum locum à prima eius institutione, & dedicatione. Fuit enim ille *sanctus*, & in *templum Dei* electus, licèt fuerit *profanatus*. Ex his ergo constat Antichristum sessurū Ierosolymis tanquam in primario, ac regio loco, quem potissimum eliget, vt ibi colatur.

Rursus φ diutius ibi sessurus sit, colligi potest ex Apoc.11. vbi apertè dicitur Eliam, & Henoch fore occidendos ab Antichristo Ierosolymis, *vbi Dominus eorum crucifixus est*. Cum ergo Elias, & Henoch mittendi sint, vt Antichristo resistant, & Ierosolymis prædicaturi sint, ibidemq; morte sua testimonium reddituri veritatis, quam prædicauerunt, C signum manifestū est, ibi potissimum sessurum Antichristū, eamq; futurā esse, quasi radicem, & cathedrā falsæ doctrinæ, ac persecutionis eius. Scio Hieron. epist.17. ad Marcel. locum hunc de mundo, & non de Ierusalem interpretatum esse, ductum studio laudandi, & honorandi Ierusalem, ad quā Marcellam inuitabat: tamē literalis sensus est, quem diximus, quem omnes interpretes sequūtur. Neque obstat, quod obijcit Hieron. supra, φ Ierusalem eo loci Sodoma vocetur: quandoquidem principes eius principes Sodomorum dicuntur Isa. 1. Deniq; D ex ijs, quę diximus, Antichristum futurum esse genere Iudæū, & in Iudæis maximè esse regnaturū, statim credibile fit, eum potissimè instauraturum ciuitatem Patrum suorum, de qua, ac de tēplo suo ipsi maximè gloriantur. Vnde etiam fit, vt vel ob hanc causam in eo potissimum coli loco, & honorari studeat. Potest hoc etiam confirmari, quia (vt postea videbimus) Sancti docent, Antichristum fore occidendum in monte Oliueti ergo signum est ibi potissimum esse regnaturum, vt etiam Theod. & Hieron. colligunt ex Dan. 11.

Contra hanc verò sententiam, hæretici huius tēporis (solum, vt cōtra Apostolicam sedem blasphement) fingunt Antichristi sedem in Romana ciuitate esse futurā, cū nullo id fundamēto niti queat., & potius ex Apoc.17. colligi possit, vrbem, vel iam E antea euersum iri aduentente Antichristo, vel certe ab ipso, & ministris eius esse euertendam.

SECTIO VI.

Qualis sit futura Ecclesiæ persecutio sub Antichristo, & quis finis, ac consummatio eius.

Persecutio Ecclesiæ sub Antichristo omnium acerrima. PRimò certum est, Antichristum persecuturum esse Ecclesiam, & fideles, ac Sanctos acerbius, & crudelius, quam ab vllo vnquā tyrāno tentati, aut afflicti fuerunt. Hoc de fide est: ait n. Christus Matt.24. *Erit tunc tribulatio magna, qualis non fuit ab initio mundi, vsque modo, neq; fiet*. Et de hac tribulatione dicitur Dan. 7. *Et ecce cornu illud faciebat bellū aduersus sanctos, & praualebat eis*: & infra. *Sanctos altissimi conteret, & putabit, quod possit mutare tempora, & leges, & tradentur in manu eius vsque ad tempus, & tempora, & dimidium temporis*. Idem colligitur ex c.8. & 11. & 12. quorum verba omitto ad prolixitatem vitandam, licet grauissima sint, & statim illa attingemus. Præcipuè verò Ioan. Apoc.20. hanc atrocem persecutionem describit, dicens, *Cum consummati fuerint mille anni, soluetur Sathanas de carcere suo, & exhibit, & seducet gentes, quæ sunt super quatuor angulos terræ Gog, & Magog, & congregabit eos in prælium, quorum numerus est, sicut arena maris, & ascenderunt supra latitudinem terræ, & circuierunt castra Sanctorum, & ciuitatem dilectam*, idest vniuersā Ecclesiam, vt exponit Aug.20. de Ciuit. c.11. Lactant. lib.7. c.24. & sequentib. Cauendus tamen est error illius, & aliorum Chiliastarum intelligentiū hunc locum non de persecutione Antichristi, sed de alia, quam existimarunt passuros Sanctos post mille annos felicitatis huius vitæ, quam non dicūt esse persecutionem Antichristi: hanc. n. ante mille annos antecessuram sentiunt. Quæ sententia, & in errore fundatur, & apertè repugnat Euągelio Matth.24. & 25. & alijs testimonijs Scripturæ, quibus supra probarum est, statim post Antichristi mortem, futuram esse mundi consummationem. Hinc. n. necessario sit, Antichristi persecutionem futuram postremam: non ergo potest iste locus de alia posteriori persecutione intelligi. Neq; etiam potest exponi de persecutione aliqua, quę persecutionem Antichristi antecesserit, vel, quanquam id insinuet Ambro. lib.2. de fide, c.vlt. in fine, per *Gog*. Gothos intelligens. Quia Ioannes dicit, illam persecutionem futuram post mille annos, idest, in fine durationis Ecclesiæ, vt supra exposuimus. Vnde etiam dicit, post illam persecutionem, vniuersalem resurrectionem statim futuram: necesse est ergo intelligi de persecutione Antichristi. Est autem in illis vobis Ioānis obscurum, quid per *Gog, & Magog*, intelligatur. In quo laborant Aug. dicto cap.11. lib.20. de Ciuit. & Hieron. Ezech.38. & 39. sed non est nostri instituti in hoc immorari, lege Francisc. Riber. in illud c. Apocal. Denique ait Ioannes, ad commouendam: & conciliandam hanc persecutionem soluendum esse Satanam, qui vsque ad illud tempus ligatus fuerat, vt significet, tanto fore persecutionem illam diriorem, quanto magis potest aliquis nocere solutus, quam ligatus. lege Aug.20. de Ciuit. c.8. & 9. Gog, & Magog, quid.

Secundò dicendum est, persecutionem hanc nō tantum futuram esse temporalem, sed etiam spiritualem, atque ita tam in prauo fine persecutorum: quam in medijs fore acerbissimam. Explicatur, & probatur. Quia in primis certum est, hanc persecutionem, quæ per modū prælij, in dicto loco Apo. describitur, non esse pręcipuè futuram ad vsurpanda temporalia bona, nec propter hæc solum finem inferenda bella, & temporalia damna, quæ illā cōsequentur (talis n. persecutio non esset magni momenti cū alia comparata) erit ergo ad auertendū homines à fide, & verò Dei cultu, [Vt in errorem inducantur, si fieri potest etiam electi.] Hanc igitur vocamus spiritualem persecutionem ex parte finis, & prauæ intentionis persecutorum, nocumētique illati ijs, quos in persecutione vicerint. Deinde, ex hoc capite erit grauissima ρsecutio. Primò, quia cogētur fideles negare, Iesum esse Christum, aut Dei filium. Secundò cogentur, omnem Dei cultum, omnesque ritus, ac cęremonias christianas deserere, propter quod Dan.12. dr, eo tēpore auferendum esse *iuge sacrificium*, quod de tēpore Antichristi intelligunt ibi Hieron. & Theod. Iren. & Hippoly. locis supra citatis, quo tempore omnem cultum diuinum, qui a Christianis exhiberi solet, cuiusque Antichristi persecutio & temporalis, & spiritualis. Matth. 24

suprema pars est sacrificium Eucharistiæ, ad quod cætera omnia referuntur, cessaturum dicunt perse cutionis acerbitate, & uiolentia. Tertio (quod grauissimum est) cogatur uerum Deum abnegare, nullique supremo numini cultum exhibere: sed tantũ cuidam homini mortali omnium iniquissimo, nimirum Antichristo, ut colligitur ex 2. ad Thessal. 2. & ex alijs locis supra tractatis. Quapropter, ubi Antichristus in persona sua præsens non adfuerit, cogentur fideles imaginem eius, seu eum in imagine adorare, & hoc modo Antichristus per se, uel sui imaginem sedebit in omnibus templis, & Ecclesijs Christianorum, ut ab eis tanquam Deus adoretur. Hæc omnia colliguntur ex Apocalyp. 13. ubi præter Antichristum, dicit Ioannes, se uidisse aliam bestiam (quam supra diximus fore tyrannũ aliquem Antichristo subditum, & ministrum eius) de quo ibidem scribitur. *Dicit habitantibus in terra, ut faciant imaginem bestiæ, quæ habet plagam gladij, & uixit*: Et infra, *Et faciet, ut quicunque non adorauerint imaginem bestiæ, occidantur*. Quorum verborum literalis sensus videtur supra positus. Vnde inter falsa miracula ministrorum Antichristi ibidem ponitur, quod facient loqui imaginem bestiæ, quod multi referunt ad homines sectatores Antichristi, sed re vera propriè, & ad literam intelligendũ videtur de effigie, & simulachro Antichristi. Atque hinc colligo, quamuis Antichristus omnem aliam publicam idololatriam detestaturus sit: nihilominus effecturum, ut fideles omnes ad horrendam idololatriam inducat. Quæ enim maior, aut detestabilior idololatria esse potest, quam Diuinum cultum tribuere iniquissimo homini, & imagini eius? Vltimo efficiet, ut omnes in professionẽ, seu protestationem huius cultus, characterem bestiæ, seu Antichristi publicè deferant in frontibus, seu in manibus, ut habetur eodem c. 13. Apocalyp. *Et faciet omnes pusillos, & magnos & diuites, & pauperes, & liberos, & seruos habere characterem in dextera manu sua, aut in frontibus suis*, & subditur, tam necessariam futuram omnibus huiusmodi characteris gestationem, *ut nemo possit emere aut vendere, nisi qui habet characterem, aut nomen bestiæ, aut numerũ nominis eius*. Quòd autem hoc signum non solum futurum sit in recognitionem temporalis subiectionis: sed maximè in professionem superstitiosi cultus; ex eo colligi potest, quòd in maximam laudẽ Sanctorum prædicatur, quod characterem bestiæ non acceperint, & è contrario æterna pœna puniũtur, qui illud acceperint, Apocal. 14. 16. 19. & 20. quibus locis illa duo coniunguntur, nempe, *adorare imaginem bestiæ, & accipere characterem eius*, tanquã æquè superstitiosa, & Diuino honori contraria. Vnde D. Thom. infra q. 63. artic. 3. ad 3. dixit, characterem bestiæ esse professionem illiciti cultus. Qui autem futurus sit hic character Antichristi, incertum est, solum cogitare possumus, futurum esse aliquod signum, quod Antichristus instituet, quasi ad sigillandum cultores sicut nos possumus dicere, signum crucis esse characterem Christi. Ita sentit Lactant. lib. 7. c. 17.

Vltimum facilè etiam intelligi potest, futuram esse grauissimam illam persecutionẽ, etiam ex parte mediorum, qualia sunt illa quatuor, quibus supra diximus Antichristum usurum ad suam doctrinam persuadendam, scilicet, eloquentia verborum, amplissimis largitionibus, ac diuitijs, signis mirabilibus, ut, exquisitisque tormentis. De quibus nihil in particulari dici potest, quia nihil in scriptura reuelatũ est. Non est dubium tñ. quin illa tormẽta sint futura plura, & grauiora, quam à Christi persecutoribus inflicta unquam fuerint. Quod præter loca scripturæ supra citata, facile colligi potest, tum ex maiori potentia Antichristi, & ministrorum eius, tum etiam, quia dæmon illo tpe solutus maiorẽ licentiam habebit homines varijs tormentorum generibus afficiendi. Quapropter acute dixerunt Cyrill. & Hippol. citatis locis, eo tempore futuros esse martyres illustriores, quia priores pugnarunt contra homines ministros diaboli: ij verò cõtra ipsum Dæmonem solutum, & omnes vires suas contra illos exercentem. Accedit tandem, illam persecutionem fore vniuersalissimam per totum orbem, ut aperte colligitur ex Apoc. 13. & 20. *Ascenderunt supra latitudinem terræ, & circumierunt castra Sanctorum*. Ex quo loco notat Aug. 20. de Ciuit. c. 9. omnes prauos hoies hæreticos, & similes coniungendos esse Antichristo, ut vbiq; fideles persequantur.

Tertiò dicendũ est, per hanc persecutionem maiorem fortasse fidelium partem à Christo defecturam: nihilominus tñ militantem Ecclesiam non esse vi persecutionis extinguendã. Prior pars colligitur primo ex ipsa persecutionis acerbitate, & ex modo quo in scripturã describitur. Vnde Dan. 7. dicit: *Et cornu illud faciebat bellum aduersus Sanctos, & præualebat eis*: & Apoc. 13. *Et est datum illi bellum facere cum Sanctis, & vincere eos*: & Christus ad exaggerãdam multitudinem eorum, qui a fide deficient, dixit, *ut in errorem inducantur, si fieri potest etiam electi*, & Luc. 18. *Cum venerit filius hominis, putas ne, inueniet fidem in terra?* Potest denique colligi ex illis verbis; 2. ad Thess. 2. *Nisi venerit discessio primum*. Nam licet (ut supra dixi) plerique Latini interpretentur de defectione Romani Imperij: tñ proprius intelligitur de defectione à Christo. Nam, verbum Græcum est ἀποστασία, & ita interpretantur omnes Græci, & Augus. 20. de Ciuit. c. 19. Quamuis enim sæpe contingerint in Ecclesia defectiones à Christo propter persecutiones hæreticorum, vel tyrannorum: illa tamen, quæ futura est sub Antichristo, quasi per antonomasiam, *Apostasia* dicitur, quia erit maior, & vniuersalior cæteris. Vnde Lactant. lib. 7. c. 16. dicit de cultoribus Dei duas partes interituras: sed de hoc nihil certi affirmari potest.

Posterior pars de fide certa est, ut notauit Aug. 20. de Ciuit. c. 11. Quia non potest Christus Ecclesiam suam ita deserere, ut omninò vincatur. Nam *portæ inferi non præualebunt aduersus eam*: & ideò idẽ Christus dixit Matth. 24. *Propter electos breuiabuntur dies illi*. Erunt ergo multi electi, qui non vincentur, & in quibus Ecclesia manebit: Et ideò in Apocal. semper ponitur illa limitatio: *Adorauerunt bestiam omnes, qui inhabitant terram, quorum non sunt nomina scripta in libro vitæ*. Patres etiam supra citati supponunt, tunc futuros esse multos, & eximios martyres, qui vsq; ad mortem erunt in fide constantes: ergo pari modo in montibus, & speluncis perseuerabunt multi confessores, qui superstites manebunt post mortem Antichristi. At in eis non deficiet vsus sacramentorum, & sacrificij Eucharistiæ in locis abditis. Persecutores enim non poterunt hæc auferre nisi in eorum cognitionem venerint: non permittet autem Deus, dæmonem autem omnia Sanctorum abdita loca perlustrare, aut persecutoribus reuelare. Atque in hunc modum sunt piè intelligendi catholici scriptores, si quando dicunt eo tempore defecturam fidem in uniuerso orbe, aut quid simile. Lege Sot. in 4. d. 46. q. 1. ar. 1.

Matth. 24.

Apoc. 13.

Quarto, & vltimo dicendum est, tam Antichristum, quã ministros eius Ecclesiæ persecutores speciali Christi virtute, atque imperio interficiendos esse. Hæc assertio sic absolutè proposita videtur de fide. Nam, de Antichristo ait Paul. 2. ad Thessal. 2. *Quem Dominus Iesus interficiet spiritu oris sui; & destruet illustratione aduentus sui*. Quod nonnulli ita intelligere uidentur, ut Christus ipse in persona descensurus sit, ut aduentu suo Antichristũ interficiat, quod significat Lactan. d. lib. 7. c. 19. Non est autem

Antichristus speciali Christi virtute interficiẽdus.

hoc

hoc uerisimile. Quia secundus Christi aduentus erit quadragintaquinque diebus post mortem Antichristi: neq; Paulus dixit a Christo occidendum Antichristum per aduentum, *sed illustratione aduentus sui*, i. aliquo signo & præsagio; quod erit quasi splendor quidam appropinquanti aduentus ipsius. Neq; dixit, suis manibus, sed *spiritu oris sui*, i. præcepto, & mandato suo, ut ibi D. Thom. exponit, & significat Chry. ho. 4. in 2. ad Thessa. dum ait *sufficiet solum iubere*: & idem sentiunt alij interpretes, & Hieron. ac Theod. Daniel. 11. Addit uero D. Th. ibi Michaelem Archangelum iussu Christi interfecturum Antichristum, in monte Oliueti. Sed hoc & est incertum, & intelligendum est iuxta supradicta. Quod aut simul cum Antichristo igne de cælo emisso puniendi sint alij persecutores Ecclesiæ, patet ex illis verbis Apoc. 20. *Descendit ignis a Deo de cælo, & deuorauit eos*. Christus etiam dicens, propter electos futurum breue tempus illius persecutionis, satis significat intra illud breue tempus esse ubiq; finiendam. Sancti etiam supra citati docent, illos quadraginta quinq; dies post mortem Antichristi usq; ad iudicium concedendos esse iustis, ad requiem: peccatoribus aut ad pœnitentiam. Existimo ergo, uel diuina uirtute futurum esse, ut eadem die, qua interfectus fuerit Antichristus, ubique interficiantur ministri eius; quia ut dicitur Ezech. 38. (Gladius vniuscuiusque in fratrem suum dirigetur, & iudicabo super eum peste, & sanguine, & igne uehementi, & lapidibus immensis.) Vel certe (ut supra ex eodem Ezechiele dicebamus) ante diem interfectionis Antichristi, incipient interfici fautores eius omnib. supradictis modis, donec intra paucos menses omnino imperium eius destruatur. Et ipsi cum præcipuo Pseudopropheta suo in stagnum ignis uiui descendent.

DISPVTATIO LV.

In tres sectiones distributa,

De bonis præcursoribus secundi aduentus Christi.

POstquam dictum est de Antichristo, qui non ut præcursor Christi, & Christianorum secundum aduentum Saluatoris nostri præueniet, sequitur, ut de bonis præcursoribus eiusdem aduentus disseramus. Sicut enim in superioribus agentes de primo Christi aduentu, disputationem de Ioanne Baptista illius præcursore præmisimus: ita oportet hoc loco de præcursorib. secundi aduentus disserere. Est aut discrimen inter præcursores utriusq; aduentus, quod Ioannes Baptista ijs temporibus natus est, educatus, ac pœnitentiam egit, in quib. testimonium Christo reddidit, & suum præcursoris ministerium expleuit, ac tandem mortuus est. At uero ante secundum aduentum non sunt promissi in scriptura præcursores, qui eo tempore nascituri sint, ut nouo exemplo uitæ, & doctrinæ Christo testimonium reddat: sed ex ueteribus illis hominib. qui ante multa sæcula præcesserunt, Henoch, & Elias venturi creduntur, ut homines præsertim Iudæos ad secundum Christi aduentum disponat. Quamobrem de horum præcursorum genere, uitæ conditione, & sanctitate eximia, qua dum inter homines degerent, consequuti sunt, non est, quod hoc loco disputemus. Pertinent enim hæc (ut ita dicam) ad veterem eorum statum, aliudq; vitæ, & officij genus, quod olim tenuerunt: quæ omnia in ueteri testamento satis perspicua, expressaq; sunt. Explicandum ergo nobis erit primum unde uenturi sint: & consequenter, an nunc uiuant, ubi, & quomodo uiuant: deinde quando, & quomodo uenturi sint, quid agent, & quem tandem finem habi-

A turi sint, postremo inquiremus, an præter hos duos alius eis sit futurus comes, Christique præcursor.

SECTIO I.

Vtrum Elias, & Enoch nunc viuant, vbi, & quomodo.

DE Elias nullum circa hoc fuisse errorem reperio. De Henoch uero Iudæi quidam (vt Sixt. Senen. refert li. 2. Bibl. sanctæ) asseruerunt, mortuum esse ante tempus, ne malitia immutaret cor eius, ita exponentes illud Gen. *Non apparuit, quia tulit eum Dominus*. Solet enim scriptura hoc dicendi modo mortem significare, Iob. 32. *Nescio enim quamdiu subsistam, &*
B *si post modicum tollat me factor meus*. Dicendum uero est primo; Henoch, & Eliam hactenus non obijsse mortem, sed corpore, & aio viuere. Est de fide. Et de Henoch patet ex prædicto loco Gene. Illa enim Iudæorum interpretatio stare non potest: Primo, quia ex diuerso modo loquendi de Henoch, & de alijs constat, aliquid speciale de illo dici. Secundo, id satis ostendunt antecedentia uerba, *Ambulauitq; cum Deo, & non apparuit, quia tulit eum Dominus*. Vbi septuaginta, ad sensum magis explicandum, uerterunt; *quia transtulit illum Deus*, & eodem modo legit Philo Iudeus in li. de uita sapientis. Tertio, id aperte testatur sapiens Eccles. 44. *Henoch placuit Deo, & translatus est in Paradisum, vt det gentibus pœnitentiam*;
C & adhuc apertius Paulus ad Heb. 11. *Henoch translatus est, ne uideret mortem*. Dices, ex solum probari non fuisse mortuum, quando transtulit illum Deus: tamen quod postquam translatus est, nunquam ibi mortuus sit; vnde constat? Nam, Philo supra, significat illam translationem solum fuisse per quandam separationem a consortio, & frequentia improborum hominum ad locum vulgo ignotum, *& ibi pacis, usque præstantissimi viri egisse vitam*. In quo significat tantum fuisse translationem quandam ad solitariam, & quasi heremiticam uitam agendam: non ergo est necesse, ut ibi adhuc viuat. Respondetur, quamuis fortasse ex loco Gen. per se sumpto id non conuincatur: tamen ex alijs locis adiunctis id satis concluditur. Quia Paulus ait *translatum esse, ne uideret mortem*, sentiens non esse moriturum, in eo loco, ad quem
D translatus est. Sapiens etiam dicens *translatum esse ut det gentibus pœnitentiam*, sentit, non esse moriturum donec illud munus expleat. Huc accedit communis traditio, & consensus Patrum, quos statim referemus.

De Elia est manifestus locus 4. Reg. 2. vbi refertur, Deum transtulisse Eliam *per turbinem in cælum*, & latius Eccle. 47. dicitur, *Receptus es in turbine; & inscriptus es in iudicijs temporum, lenire iracundiam Domini conciliare cor Patris ad filium, & restituere Tribus Iacob*, & alia loca postea afferemus.

Henoch adhuc uiuit.

Secundo, probatur ex traditione Sanctorum. Aug. li. 1. de peccator. meritis. c. 3. (Neque Henoch, inquit, & Elias per tam longam ætatem senectute marcuerunt:) & li. 2. de gratia Christi, seu de peccato orig. cap. 23. inter quæstiones, quæ ad fidem non spectant, ponit ubi modo sint Elias & Henoch,
E (quos tamen, inquit, non dubitamus, in quibus nati sunt, corporibus viuere,) idem lib. 9. Gen. ad literam c. 6. Hiero. epist. 61. ad Pammach. (Henoch, inquit, translatus est in carne, & Elias carneus translatus est in cælum, nec dum mortui, & paradisi iam colonι, habent quoque membra cum quibus rapti sunt, atq; translati. Quod nos imitamur ieiunio, illi possident Dei consortio, uescuntur cælesti pane, & saturantur omni uerbo Dei, habentes eundem dominum quem, & cibum.) Idem Amb. lib. 4. de fide c. 1. & li. 2. in Luc. sub finem, Greg. lib. 9. Moral c. 4. & li. 21. cap. 36. Cypr. li. de montibus Sina, & Sion, Tertul. lib. de anima, c. 35. & 50. *Translatus est Henoch*.

Elias, & Henoch adhuc uiuunt.

noch, & Elias, nec mors eorum reperta est, ablata sedi est: & lib. cont. Iudæos capit. 2. hac rõne uocat Enoch, *æternitatis candidatum*, & lib. de resur. carnis. c. 58. de vtroq; loquens, inquit, (Aeternitatis canditati, ab omni uitio, ab omni damno, ab omni iniuria, & contumelia immunitatem carnis ediscunt. In eadẽ sniã in Iren. lib. 4. cõt. hæreses. c. 30. vbi de Henoch sic loquitur: (Translatus est, & conseruatus vsque nunc testis iusti iudicij Dei.) Idem tradit Iust. in q. 85. ad Orthodoxos. Optime Chrys. homil. 22. in epist. ad Hebr. & ho. 21. in Gen. & Theod. q. 45. qui varias rõnes, & congruentias adducunt. Epiph. sectatur, latius hæres. 64. post fragmentum ex Methodio, & optimè in Anchorato, satis post med. Athanas. in epist. quadam continente decreta Conc. Niceni contra hæresim Arrianam, Basil. hom. 11. Exameron, de Henoch ait, *A generatione hominis septimus mortem non vidit*. De utroq; idem affirmat Encher. lib. 1. in Gene. c. 18. Ad denium oẽs reliqui Patres, quos postea referemus, ne iusto prolixiores simus. Tertio (cum hoc inusitatũ priuilegium ex diuina ordinatione pendeat) rõ a priori eius est diuina uoluntas: congruentia uero sumenda est ex ꝓprio munere, & fine pp quẽ a Deo conseruantur, de quo dicturi sumus sect. sequenti. Addunt uero fere oẽs etiam Patres congruentiam ex resurrectione sumptam. Dicunt. n. voluisse Deum conseruare hos uiros post tot sæcula in typum, & exemplar resurrectionis, & ad illius spem cõfirmandam, ideoq; elegisse duos, alterũ ex præputio, alterum ex circũcisione: unum uirginem, alterũ coniugatũ, ut significaret omnibus hoĩbus cuiuscunque status, & conditionis spẽ uitæ immortalis cõcedi. Addit Clemens lib. 5. constit. c. 8. alias 6. ostendisse Deũ in Henoch & Elia, quos mortem experiri nõ permittit potuisse homines immortales conseruare si uoluisset.

Henoch. & Elias nõ dum glorificati.

Dicendum secundo est, hos duos viros nondum esse animis, & corporibus gloriosos, sed solum per fidem, & abstractiuam cognitionem diuina contẽplatione, & amore frui. Hæc assertio est cõtra Procopium Gazam in Genes. quia affirmat Eliam, & Henoch videre diuinam essentiam, & in corporibus gloriosis cum Christo regnare. Idem tenent Aug. Eugub. in recognitionib. ueteris test. in ca. 2. Genes. & Catharin. opusc. de consummata gloria Christi. Quibus uidentur interdum fauere Epiph. & Hiero. quos postea explicabimus. Prior ergo cõclusionis pars, quantum ad corpora pertinet, traditur ab Aug. 1. de peccat. merit. c. 3. dicente: *Nec tamen credo eos, tam in illam spiritualem qualitatem corporis commutatos, qualis in resurrectione promittitur, quæ in Domino prima præcessit*. Et uidetur satis conuinci. Quia Elias, & Henoch reseruantur aliquando morituri (ut sectione sequẽti ostendemus) ergo non est uerisimile, nunc esse translatos ad possidẽdam gloriã, & immortalitatem corporis. Quia huiusmodi corporis status est perpetuus, & cui semel datur, nũquam aufertur, & nouum in hoc miraculum fingere sine auctoritate, uel exemplo, temeritate non uacaret. Ex hoc vero ulterius concluditur, neq; ẽt in anima esse gloriosos, nec frui clara Dei uisione. Quod quidem de toto tpe ante Chri passionem ex alio principio fidei certissimum est. Quia tunc non erat ianua regni hominibus aperta. De reliquo uerò tempore probatur ex dictis. Quia ẽt nunc non habent gloriosa corpora: ergo neque animæ gloriam: patet consequentia. Tum, quia gloriam animæ consequitur statim gloria corporis, ꝓpriumque priuilegium, ac miraculum in Christo fuit, gloriam animæ in corpore mortali possidere. Tum etiam, quia cum postea uenient morituri, nõ erunt beati secundum animam: ergo nec nunc etiã sunt: quia beatitudo illa multo magis est perpetua: Et quamuis nonnulli Patres senserint, Paulo, &

A Moysi esse concessam ad breue tempus: tamen, & multò plures id negant, & lõgè maius priuilegium esset, magisq; supernaturale, si tam diuturno tempore Eliæ, & Henoch id esset concessum. Et hoc docuit Iustinus martyr illa quæst. 85. Qui tamen idem sentit de omnibus Sanctis, qui cum Christo regnant, quos non in cælo, sed in paradiso cælesti degere putat, & ideo Henoch, & Eliam illis facit æquales. Idem significat Gregorius Nazianz. orat. 34. ubi ostendens, neminem in corpore mortali uidisse Deum, de Henoch dicit, *licet translatus sit: non tamen constat, quod Deum comprehenderit*. In Elia uero, quem igneus currus in cælum euexit, significata esse testatur, singularem quandam hominis uirtutem, & humanam fastigium excedentem. In quibus uerbis significat postremam partem assertionis, nimirum, quamuis Elias post translationem non fruatur clara Dei uisione: obtinuisse tamen singularem quandam perfectionem diuinæ contemplationis. Atque idem significauit Hieron. in dicta episto. ad Pammachium, *eos frui diuino consortio, & cibo cælesti*, & Epiphanius dicta hæresi 64. scribens, *eos nutriri quodam spirituali alimento, cuius suppeditator est, qui occulta cognoscit, & inuisibilia creauit, Deus*, Apertius Augustinus lib. 9. Genesis ad lit. cap. 6. dicit. *Neque enim arbitrandum est, Eliam, vel sic esse iam, sicut erunt Sancti, quando peracto operis die denarium accepturi sunt: vel sic, quemadmodum sunt homines, qui ex ista uita, nondum emigrarunt. Iam itaque aliquid melius habet, quamuis nondum habeat, quod ex hac uita recte gesta in finem habiturus sit*; Elegantissime Bernardus sermone 6. de ascensione Domini, *Felices*, inquit, *viri illi, per quos diuina Ascensio legitur præsignata: Henoch raptus, translatus Elias, fœlices plane, qui soli iam Deo viuunt, soli vacant intelligendo, diligendo, fruendo*. Et ratio est clara, quia non est existimandum illos sanctissimos uiros, & prophetas ꝑpetuo esse quasi in continuo somno, absque operationibus vitæ præsertim intellectualis: ergo maxime occupabuntur in perpetua Dei contẽplatione, & amore. Quia (ut inferius videbimus) magna spiritus, carnisq; concordia, & quiete fruuntur, & nullum impedimentum habent, quominus uel semper, uel frequentissimè sese in huiusmodi actib. exerceant. Neq; .n. decet, ut otiosi sint, neq; externi factionibus corporis indigent, quibus occupentur.

Cobium.

Sed quæres, an sint in statu merendi. Ex dictis enim sequi vr, ita esse asserendũ. Quia, si *peregrinantur a Domino*, per fidem ambulant: ergo semper possunt magis, ac magis mereri: quia hoc est ad beatitudinem ambulare. Item peioris conditionis esse viderentur, quam cæteri beati, & uiatores: quia & illorum felici præsentia, & horum utili priuantur absentia. Vnde fit, ut magna quadam pœna, qualis est carentia diuinæ visionis, ualdeque diuturna, sine ulla utilitate propria afficiantur. Nihilominus probabilius uidetur, hos uiros tantum fuisse in statu merendi, & potuisse in gratia crescere vsque ad illud tempus, in quo translati sunt, & ad eundem statum merendi esse redituros, quando iterum uenient ad præparandum secundum Christi aduentum. Quia tunc eodem modo erunt uiatores, sicut antea, uereque martyres, & fructum, ac aureolam martyrij consequentur: hoc autem intermedio tẽpore uerisimilius est, non mereri. Quod ab inconuenienti probari potest, quia in tam lõgo tempore infinita haberent merita, & omnes Sanctos, ac ipsam etiam beatam Virginem cumulo meritorum facile possent antecellere. Quia ad augendam gratiam non tantum intensio actuum, sed etiam multitudo plurimum confert, iuxta sanam doctrinam. Tum etiam, quia ipsi semper operabuntur intensius, ac tota uirtute sua, quia (ut diximus) liberi sũt

Responsio

Responsio Henoch & Elias non sunt in statu merendi.

omnia

omni impedimento, ad actiones mentis exercendas. Ratio vero propria petenda est ex diuina ordinatione, ex qua pendet, ut tempus merendi, uel demerendi sit hominibus definitum, pro statu uitæ mortalis. Quamquam vero ij duo mortui non sunt; tamen translatio diuinitus facta, quoad hunc effectum, tanquam mors illis reputata est. Quia ad aliud uitæ genus, ualde diuersum a ratione uiuendi in hac uita, traducti sunt.

Henoch & Elias confirmati in gratia. Hinc sequitur primò, eos in translatione ipsa firmatos esse in gratia, & in bono, ita ut nullum peccatum cōmittere possint, quæ est magna pars illius qualiscunque fœlicitatis, quam nunc possident. Ratio est, quia cum sint iusti, & mereri nō possint, illa ratione expedit, ut possint demereri; non enim fuisset hæc æqua, iustave conditio.

Secūdo infero, eos minime pati in ordinatos animi motus, nec illam corporis corruptionem, quæ *aggrauat animam, & sensum deprimit multa cogitantem*.

Sap. 4. Tum: quia ad perfectam animi puritatem, & quietem hos ferè necessarium est; imo etiam, quia priuentur perfecta fœlicitate, eamq; Dei absentiam propter ipsum Deum patientissime ferant, decet, ut saltem fruantur maximis bonis, & gaudeant tam animo quam corpore. Docuit hæc eleganter Bernardus loco proximè citato dicens, *Neque corpora, quæ corrumpuntur, illas aggrauant animas, neque terrena inhabitatio sensus eorum tanquam multa cogitantes deprimit, qui cum Deo ambulasse noscuntur; & ... impedimentum omne de medio; occasio uniuersa ... nulla relicta est, quæ eorum affectum ... uel deprimat intellectum. Nam & præterea (de Henoch) ob hoc raptum Scriptura commemorat, ne malitia mutaret intellectum eius, aut fictio deciperet animam illius; ... ultra decipi ualeat, aut mutari.*

Tertio colligo, maximis Dei consolationibus, diuinisq; illustrationibus, ac frequentibus reuelationibus gaudere, de iis saltem rebus, quæ eorum statui consentaneę sunt. Vnde non dubito, quin aduentum Christi, mundique redemptionem per eum iam consummatam agnouerint. Illius enim aduentui expressam fidem prius habuerunt, eiusq; aduentum maxime desiderarunt; non ergo decebat eos in tenebris nunc, & in errore versari. Quin potius de Elia constat, ex Euangelio in die transfigurationis vidisse, & alloquutum fuisse Christum; idem existimari potest de Henoch, scilicet aliquando ipsum vidisse. An vero nunc ... illum saltem secundum humanitatem, ... est.

Ex iis denique patet responsio ad difficultatem propositam. Non enim expediebat, tan...

Respon. ... re permanere in statu merendi: sunt ergo modo extra viam, quamuis non sint omnino, Neque etiam hoc velut exilium ... cum aliquo labore, aut pœna, quia charitas ... formis eorum diuina uoluntate magna... tionem, & suauitatem præstat. Neque etiam sine magna eorum utilitate, tum, quia ... hac uita translati sunt, intelligentes diuin... tatem, & magnam dilatione suæ beatitudinis ... gna charitate, & obedientia eam amplectentes, plurimum meruerunt. Tum etiam, quia ... diem iudicij uenturi sint ad resistendum ... sto, magna merita magnumque gloriam consequentur, & hoc maioris æstim... quam temporalis dilatio beatitudinis ... que illa sit. Vnde hac spe patiendi pro ... simum reficiuntur, & illius absentiam ... mo ferunt.

Dico tertiò, Verisimilius est, Eliam ... non indigere corporalibus cibis, sed a... poris immutatione: uel alteratione a...

A ri. Hæc assertio non est certa, cum non sit reuelata, & quia Deus uarijs modis potest homines in corpore mortali uiuos diuturno tempore conseruare. Vnde August. d. lib. de peccatorum meritis cap. 3. post citata verba, sic inquit. *Nisi quia ista fortasse neque ijs cibus egent, qui sui consumptione reficiant: sed ex quo translati sunt, ... ut similem habeant satietatem illis quadraginta diebus, quibus Elias ex calice aquæ, & ex collyride panis sine cibo vixit. Aut si etiam ijs sustentaculis opus est, ita fortasse in paradiso pascuntur, sicut Adam prius quam propter peccatum inde exire meruisset. Habebat enim (quantum existimo) & de lignorum fructibus refectionem contra defectionem: & de ligno vitæ stabilitatem contra vetustatem*; & lib. 2. contra aduersarium legis, cap. 15. dicit, *non temere esse asserendum, utrum illo cibo vescatur nunc aliquis, nisi forte Henoch, & Elias.* Quod etiam de aliis interdum affirmat D. Tho. infra citandus. At vero

B Hieron. in epist. ad Pammach. verbis supra citatis, sentit eos non indigere cibo corporali: sed pasci solo cibo spirituali. Epipha. etiam sic intelligendus est hæresi sexagesima quarta, cum inquit, *... non animaliter, propter translationem esse ... in corpore seu carne spirituali, & non opus habere ... per cibum nutriatur, sed nutrimur alio spirituali alimento, cuius suppeditor est Deus, qui occulta cognoscit, ... brestam quandam, & incorruptibilem, cibum habens.* Coniectura huius rei est, quia hic modus conseruandi uitam est facilior, & spiritualior; & ab omnibus huius uitæ curis abstractior, diuinaque potentia dignior, *quia non in solo pane uiuit homo, sed in omni uerbo, quod procedit de ore Dei.* Sicut ergo conseruauit Deus Moysem in monte per quadraginta dies Matt. 4. Exod. 24. & 34. Deut. 29.

C sine ullo cibo, & potu, & Israelitarum vestes per tot annos absque ullo detrimento: eadem virtute conseruat mortalia istorum Heroum corpora in eodē statu, ac sine ullo defectu, suspendendo suum influxum, ne ab ulla externa, internaue causa alterari, ad corruptionem possint.

Dico quarto. Quem in locum Elias, & Henoch translati sint, incertum est. Ita docent Chry. hom. 21. in Gen. & ho. 22. in ad Hebræos, & ibi Theoph. & Oecumen. Theod. q. 45. in Genes. & Aug. lib. 2. de peccato orig. c. 2. & 3. Cyprian. d. lib. de montibus Sina, & Sion. *Translatus est* (inquit de Henoch) *ubi Deus scit.* Quia scriptura nobis hoc non aperuit. Nam licet Eccles. 44. dicatur Henoch *translatus in paradisum*: tamen, & uox illa *in paradisum*, in Græcis exemplaribus desideratur, & plures habet significationes. Potest enim significare paradisum terrestrem. Et ita intellexisse uisi illum locum patres, qui affirmarunt, Eliam, & Henoch translatos esse in paradisum, quod expresse docet Irenæus li. 5. contra hæres. c. 5. Idq; confirmat ex traditione presbyterorum Asiæ, qui id ab Apostolis acceperunt, & Iusti. mart. q. 85. ab Orthodoxos, Athanas. in epist. supra citata, dicit. Adam statim quòd fuit conditus, in paradiso fuisse collocatum; Henoch uerò post tempora natiuitatis suæ, cum Deo placuisset, in paradisum fuisse translatum. Idem significat Aug. d. libr. de peccatorum meritis c. 3. & Hiero. d. epist. ad Pammachium uocans Eliam, & Henoch *paradisi colonos*. Isid. li. de vita, & obitu Sanctorum, sic ait ca. 3. *Henoch septimus ab Adam mortis ignarus meruit in eum locum transferri, unde fuerat protoplastes expulsus, scilicet, in æqualem habitationem beatæ vitæ: manet autem habitans in corpore, in consummatione mundi ... cum Elia ad mortales vitæ conditionem.* In eadem sententia est D. Thom. supra quæst. 49. articu. 5. ad 2. & 1. p. quæst. 102. ar. 2. ad 3. & in 4. dist. 29. quæst. unica, art. 5. ad 4. ubi probabile credit, ligni uitæ subsidio conseruari. Potest tamen aliter uox illa, *in paradisum*, exponi, ut non sit proprium nomen illius loci.

Henoch & Elias quē in locum translati.

es, in quo conditus est Adam, sed generale, significans locum quemlibet amœnum, & spaciosum, ac iucundum. Hæc enim est primæua, valdeque vsitata significatio illius vocis, ut omnes interpretes docent in principio secundi c. Genes. & patet ex illo Cant. *Emissiones tuæ paradisus*. Atque hoc sensu ex illo loco colligi non poterit, Henoch fuisse translatum in illum paradisum, in quo conditus fuit Adã, sed solum (vt scribit Greg. ho. 29. in Euang. agens de Elia) sublatum esse in secretam aliquam terræ regionem, ubi iam magna carnis, & spiritus quiete viuat. Quapropter, Rupert. lib. 3. de Trin. & operibus eius cap. 33. disertè dicit, nunquam scripturam significare Eliam, & Henoch translatos esse in illum paradisum, ubi comedère possint de ligno vitæ: sed in secretam aliquam regionem, ut Gregor. scribit. Tertiò, quamuis in eo testimonio Ecclesiastici, nomine *paradisi* intelligamus locũ illum in quo creatus fuit primus homo; & consequenter fateamur, in eum locum translatum Henoch, non inde fit, in eo nunc esse, neque Eliam in eum translatum esse. Quia multi probabiliter existimant, terrenum paradisum aquis diluuij perijsse. Quæ opinio, licet antiquos non sit, tot verò coniecturis in scriptura fundatis nititur, ut non possit improbabilis existimari, vt copiose disputat Benedictus Pererius tom. 1. in Genesim, lib. 3. disput. 1. q. 4. & lib. 7. q. vlt. totius libri; & breuius attigit, & asseuerantius affirmauit Genebrar. lib. 1. chronograph. in prima ætate. Atque idem sensit Iansen. in Concord. Euang. c. 143. Oleaster in 2. ca. Genes. & Aug. Eug. loco supra citato. Quod si uerum est, dicendum erit de Henoch tempore diluuij aliò translatum fuisse, atque ita incertum esse ubi ipse, & Elias nunc sint. Quartò, nõ defuerunt Patres, qui dicerent, translatos esse Henoch, & Eliam in locum aliquem celestem omni loco terræ superiorem. Ita insinuat Hieron. Amos 9. dicit enim eos ascendisse in cęlum, & ex contextu videtur colligi non loqui de cœlo aereo, Ambrosius libro de paradiso, cap. 3. de Henoch ait: *Raptum esse ad cœlum*. Dorotheus in Synopsi sic de Elia scribit, *Primus ex hominibus est, qui hominibus cursum ad cœlos subdemonstrauit, primus ex hominibus viam Angelorum, & hominum viam ostendit, qui terra fuerat sortitus domicilium, cœlum quoque subito penetrauit*. Qua antithesi satis indicat de cœlo æthereo loqui, Et eam magis explicans subdit. *Qui homo incedebat, instar spiritus cum Angelis in cœlis agit*. Similiter Alchimus Auitus lib. 4. de diluuio c. 6. de Noé agens in hanc modum scribit:

A preaui, quem prisca fides, & conscia virtus
In cœlum sine morte tulit, sic celsa petentis
Successit magnus non impar filius actis,
Nec minimum est illum saluo cum corporis vsu
Terrenas istam iste domos intrasse supernas.

Vbi, cum similiter supernam Henoch habitationem, terrenæ opponat, planè sentit, de cœlesti habitatione loqui, in quam etiam ascendisse Eliam sic apertius scribit:

Quamquam, quo Noe proauus concesserat Henoch
Elias cursu post tempora longa sequutus.
Scribitur igneis scandens penetrasse quadrigis.

Inferius vero concludit:

Nos igitur satis est, cœlum potuisse vereri
membrorum sub lege sitos.

Ex his igitur satis constat uerè a nobis assertum esse locum, in quo Henoch, & Elias habitant, incognitum esse, nimisque licenter asseruisse Sixtũ lib. 5. bibl. annot. 36. contra regulam rectæ fidei esse negare Henoch, & Eliam translatos esse in paradisum terrestrem. Sapientius quidem Aug. d. lib. 2. de peccato orig. c. 23. negat quæstionem hanc ex ijs esse, quæ ad dogmata fidei spectant. Si tamen iudicium

A aliquod ferendum est; longè probabilius videtur, eos aliquem terræ locum incolere, quàm cœlestem sicut affirmant Gregor. & Rupertus, & supponunt Aug. & reliqui Patres citati. Vnde reliqui ferè omnes, qui de Ascensione Domini scribũt, inter alias differentias, hanc constituunt inter Ascensionem Christi, & raptum Eliæ, quod ille verè ascendit in cœlum æthereum, ut in eo habitet: Elias uerò non solum in cœlum aereum eleuatus est, non quidem, vt in eo permaneret, sed vt per eum in aliam terrę regionem transferretur. Quo modo intelligendũ putant illud 4. Regum. 2. *Ascendit Elias per turbinem in cœlum*: & illud 1. Machab. 2. *Elias, dum zelat zelum legis, receptus est in cœlum*. Atque eodem modo exponendum erit, quod de Henoch dicitur Eccles. B 49. *Nemo natus est in terra, qualis Henoch, nam & ipse receptus est a terra*. De qua re potest legi Chryso. hom. de Ascen. Dom. optime Ambr. lib. 4. de fide, c. 1. Greg. Maximus, & alij homilijs de ascens. Theoph. Luc. 24. & ex supradictis potest coniectura sumi. Nam Elias, & Henoch adhuc viuunt in corporibus mortalibus: locus autem ijs corporibus accõmodatus non est cœlestis, sed terrestris. Rursus (si terrestris paradisus adhuc extat) nullus prudens, & cordatus negabit, hos sanctos viros ibi degere, tum propter auctoritatem Patrum, tum etiam, quia ille locus valde est accommodatus fœlici eorum uitæ, quam supra descripsimus. Quin potius, licet gratis demus paradisi amœnitatem aquis diluuij perijsse, adhuc fieri potest coniectura probabili, hos sanctos C viros in illo terræ situ, ubi paradisus a principio cõditus fuit, spatiari, quia locus ille, non solum superabat alia terræ loca in arborum ornatu, atq; elegantia, terræque fœcunditate, sed maxime aeris temperie, cœliq; benignitate: dictum autem est ex sententia Gregorij, & Ruperti eos colere secretam aliquam regionem terræ, optimam tamen, ac fœlicissimam prout eorum statui conuenit, nulla autem videtur esse aptior, quam illa. Sed siue illa sit, siue alia æque fortasse commoda, & nota Deo, verisimile tamen est locum illum, quem ipsi incolunt, pulcherrimum esse, atq; ornatissimum non minus fortasse, quàm esset paradisus terrestris. Quod si per diluuium obrutus, dissipatusq; fuit locus is, in quo degebat Henoch, ipso interim inde sublato, vel alio modo diuinitus conseruato, credi etiam potest, post D transactum diluuium diuino imperio ad pristinũ decorem, & statum fuisse restitutum. Si.n. Deus tã admirabili modo Henoch conseruauit, vt eum in primum locum restituerit, quid mirum, quòd loci etiam pulchritudinem, & amœnitatem similiter instaurauerit. Cur enim illum bonis ijs, quæ ei donauerat, eaque qualicunque fœlicitatis parte sine culpa priuaret? Demum, cum Deus à principio paradisum voluptatis plantauerit propter homines quos sciebat breuissimo tempore illo vsuros, quid mirum est, quod vel eundem, vel similem locum, magnitudine fortasse imparem, ornatu verò, elegantiaq; non disparem post diluuium reparauerit, vt duo viri tam sancti, ac sibi cari, qui tam diuturno tempore propter eius amorem, & obedientiam E cœlesti beatitudine carent, eodem tempore vitam, & animo, & corpore fœlicem in terris ducant? Videtur ergo existimatio hæc satis verisimilis, possetque varijs coniecturis verisimilior fieri, nisi prolixitatem vitare cuperemus. Ex his uerò, tandẽ coniectare licet, hos duos viros eandem regionẽ, eundemq; locum incolere, simulq; conuersari, & de diuinis rebus interdum loqui. Hæc enim, & similia bona, quæ ad fœlicitatem huius vitæ aliqua ratione conducunt, & aliunde nullum incommodum, vel repugnantiam indicant, non est cur illis denegata esse credantur.

SECTIO II.

Vtrum Elias, & Henoch venturi sint tempore Antichristi, & quid nam acturi, vel passuri sint.

HAeretici huius temporis negant, Henoch, & Eliam in proprijs personis uenturos, ut Antichristo resistant, & homines ad secundum Christi Domini aduentum disponãt. Nam de Henoch nihil circa hoc expresse scriptura loquit. Quod.n.dr Eccle.44. *Translatus est, vt det gentibus pœnitentiam*, Græce legitur, *Translatus est exemplum pœnitentia generationibus*, Quod recte exponi põt (ut a catholicis etiam exponitur) translatũ esse, uel quia fuerat exẽplum quoddam puiæ hoibus, uitæ sanctitate, & morum innocẽtia, uel ut illo exemplo incitarentur hoĩes ad pœnitentiam, uidentes ho:em iustum, & sanctum ita a Deo honorari. Vnde non defuerunt aliqui ex Patribus, qui Henoch negauerint fore secundi aduentus præcursorem: Videlicet, Hilar, Victorin. & alij citandi sect. seq. Quod aũt Malach.4. de Elia dr, q *venturus sit antequam veniat dies Domini*, ab ipso Christo Matth.11. de Elia non in persona, *sed in spiritu* explicatum est, Sic.n. de Ioanne ait, *ipse est Elias, qui venturus est*. & c.17. interrogantibus discipulis: *Quid ergo dicunt, quod Eliam oportet primum venire?* Respondit Christus: *Elias iam venit & non cognouerunt eum*. Quod necesse est de Elia *in spiritu* intelligi. Simili ergo modo dr Elias uenturus in secundo aduentu non in persona, sed *in spiritu*. Vnde Hieron. exponens prædictum locũ Malachiæ, non de persona Eliæ intelligit, sed illius noĩe *omnem prophetarum chorum, qui Christo testimonium perhibent*, dicit significari, & Rupert. ibidem propter Hieron. auctoritatem definire non audet; an ille locus sit intelligendus de persona Eliæ? alij uero propter Christi testimonium de Ioãne illum interpretantur, vt Burgensis, & Vatablus.

Elias, & Henoch secundi aduẽtus Christi præcursores.

Dicendum est primò, Eliam, & Henoch futuros esse præcursores secundi aduentus Christi. Hæc assertio est aut de fide, aut fidei ualde proxima. Quæ probatur primò. Nã Apoc.11. dr, vẽturos esse duos diuinos testes saccis amictos, qui prophetabunt diebus mille ducẽtis sexaginta tpe Antichristi: est aũt euidens ex contextu per duos illos uiros non significari generatim quosuis Sanctos, aut prædicatores Christi, sed in singulari duos determinatos hoĩes eximiæ cuiusdam sanctitatis & uirtutis. Nã de eis dr, *Hi sunt dua oliua, & duo candelabra in conspectu Domini terra stante*: & additur habituros facultatem ad facienda eximia signa, & miracula, ac tandem esse occidendos, & corpora eorum in plateis Ierusalem per tres dies cum dimidio insepulta permansura, & de eorum morte impijs hoĩbus gaudẽdum esse. *Quoniam hi duo Propheta cruciauerunt eos*, & similia, quæ infra dicemus, quæque nullo modo possunt, nisi de duobus determinatis hoĩbus intelligi. Quod vero hi duo viri futuri sint Elias, & Henoch, a Ioanne non declaratur aperte: tñ considerantis circunstantijs earum personarum, quas ibi describit, & quæ in alijs locis de Elia, & Henoch scripta sunt, ferè cõi consensu oĩum expositorum, imò & totius Ecclesiæ (ut Aretas in eum locum dixit) creditum est, illos duos non esse alios, nisi Enoch, & Eliam, neq; in alium finem translatos esse, & in mortali uita conseruari, nisi ut in fine mundi Antichristi resistant, Christoq; testimonium præbaent. Ita docent ibi Beda, Anselmus, D. Thom. Augu. & Ambro. (si eorum sunt commentarij) & Victorin. Martyr. Grego. hom.12. in Ezechielem, & lib.9. moral. cap.3. alias 4. & præterea omnes Patres superiori sectione citati, qui eos viuere affirmant, & alij, quos statim referam.

Secundo probatur de Elia, ex prædicto loco Malach.4. qui nullo modo intelligi potest de Ioanne Baptista, Quia sermo ibi est de die iudicij, ut aperte constat ex principio capitis usque ad finem, & ex illis epithetis, *Dies Domini magnus, & horribilis*. Neque etiam intelligi potest de aliquo alio, qui sit habiturus spiritum Eliæ. Primo ex proprietate nominis quam non licet ad metaphoram sine auctoritate transferre, præsertim, quia etiam cognomen, *Thesbites* videtur ibi esse additum a septuaginta interpretibus, quantum ex Hieron. & Theod. colligi potest, & ex Cyril. lib.1. in Ioan. cap.24. & Tertul. li. de anima c.35. Aug.20. de Ciui. c.29. Euthy. Matth.17. Chry. hom.58. in Matth. Secundo hoc facilè intelligetur conferendo hunc locum cum capit.48. Eccle, ubi sine ulla controuersia est sermo de persona Eliæ, de quo dicitur, *Quia receptus est in turbine ignis lenire iracundiam Domini conciliare cor Patris ad filium, & restituere tribus Iacob*, Quorum uerborum sensus est, eum destinatum esse a Deo ad ea munera aliquando peragenda, scilicet, ad leniendã iracundiam Dei, & conuertenda corda hominum: Malachias autem ad hæc eadem ministeria eum venturum esse dicit ferè eisdem uerbis, cum ait, *et conuertet cor patrum ad filios, & cor filiorum ad patres eorum, ne forte veniam, & percutiam terram anathemate*, Loquitur ergo de eadem persona: quin potius Auctor libri Ecclesiastici ad hunc locum allusisse, eumque interpretatus esse uidetur. Deinde Christus Dominus hanc intelligentiam non excludit, sed supponit potius, cum interrogantibus discipulis: *Quid ergo scriba dicunt, quia Eliam oportet primum venire?* In primis respondit, *Elias quidem venturus est, & restituet omnia*. Quibus verbis non potest loqui de Ioanne Baptista: Quia ille iam uenerat, nec erat amplius uenturus: nec de illo uerificari potest, quod *Restituerit omnia*, neq; de aliquo alio, q̃ de uero Elia, de quo discipuli loquebantur, quiq; multos Iudæos, & apostatas ad Christũ conuertet, & ideò dr de illo, q *Restituet omnia*: postea uero cum Christus subdit: *Dico autem vobis, quod Elias iam venit*, iam loquitur metaphoricè de Ioanne Baptista propter spiritus, & ministerij similitudinem. Et ita interpretantur hæc loca Patres omnes Orig. tract.5. in Matt. Hilar. can.17. & Chrysost. ho.58. in Matth. & ibid. Hieron. Beda, Ansel. Theoph. Euthy. qui ferè omnes coniungunt locũ Malachiæ cum uerbis Christi, Eodem modo exponũt hæc loca Theod. & Glos. ibi, Orig. tom.7. in Io. & Greg. Nyssen. lib. contra Iudæos de aduentu Domini in carne, parum a prin. Greg. Mag. 11. Mora. c.9. alias 10. Iustin. Martyr in dialo. cũ Triphone, circa med. egregie Tertul. lib. de ani. c.35. Aug. tract.4. in Ioã. & lib.5. de Trin. c.14. qui tandem 20. de Ciui. c.29. testatur hunc sensum esse celeberrimum in sermonibus, cordibusque fidelium.

Henoch vniuersalis iudicij præcursor.

Tertio de Henoch non habemus tam expressa scripturæ testimonia: insinuat tñ uerbis illis Eccles. 44. *Henoch translatus est, vt det gentibus pœnitẽtiam*. Non enim sine causa viuens mortali uita in hunc diem seruatur. Vnde in illis ultimis uerbis significatur prædicatio illius futura in fine mundi. Neq; obstare debet, quod Græce legatur, *In exemplum pœnitentiæ generationibus*, quia hæc lectio non est contraria, admittitque sensum, quem uerba vulgari interpretis præ se ferunt, quæ nullo modo reijcienda sunt, maximè cum omnes patres citati, & quos referemus, hoc testimonio comprobent, futurum aduentum Henoch. Item, ex illo sensu colligitur optima congruentia, ob quam ante secundum aduẽtum duo mittũtur præcursores cum ante primũ unus tm̃ aduenerit. Quia, scilicet, in primo aduentu Christus immediate tantum missus est ad Iudæos, iuxta illud, *Non sum missus nisi ad oues, qua pere-*

perierunt domus Israel. & ideo tantum est missus vnus præcursor & ex Iudæis: at uero in secundo aduentu ueniet ad uniuersam Ecclesiã ex Iudæis, gẽtibusq; congregatam, & ideo unus præcursor mittitur ex circumcisione, cui specialiter attribuitur Iudæorum conuersio, Eccl. 48. *Et restituere tribus Iacob*, alius uero ex præputio, cui in prædicto loco videtur specialiter committi gentium conuersio, *ut det gentibus pœnitentiam*. [illegible]

Quarto tandem addi potest omnium Patrum traditio, quæ satis constare potest ex omnibus adductis tam hic, quàm in præcedenti sectione. Præsertim vero notari possunt verba Amb. 1. ad Cor. 4. circa illa *Puto autem, quod Deus nos Apostolos nouissimos ostendit*, inquit, *ideo personæ sunt deputatæ, quæ semper ex necessitate sunt persecutiones, & pressuras tolerantes passuræ, sicut assumpti sunt Apostoli. Ideo tales enim habent ante Christum ad præparandum populum Dei, & muniendas omnes Ecclesias, ad resistendum Antichristo, quos, & persecutiones passuros, & occidendos lectio Apocalypsis testatur*. Simillia repetit. 2. ad Thessalonic. 2. in principio. Optime Tertul. lib. de anima c. 35. ubi disputans contra Pythagoricam transmigrationem animarum (secundum quam quidam hæretici interpretabantur illud, *Elias iam venit*, id est, anima Eliæ in Ioanne Baptista) *Nunquid*, ait, *et Iudæi ex opinione Pythagorica consulebant, Ioannem, tu es Elias? & non ex prædicatione diuina, et reuera illum, Dominus, Eliam Thesbitem? sed enim metempsychosis illorum reuocatio est animæ, iam pridem morte functæ, & in aliud corpus iteratæ. Elias autem non ex discessione vitæ, sed ex translatione venturus est, nec corpori restituendus, de quo non est exemptus, sed mundo reddendus, de quo non est translatus, non ex postliminio vitæ, sed ex supplemento prophetiæ, idem, & ipsi sui nominis, & sui hominis*. De vtroq; vero loquens cap. 50. inquit, *Mortem nondum experti* [illegible] *Antichristi sanguine eam extinguent*. Præterea Hilar. can. de Elia idem affirmat Matth. 10. & 17. licet in Malachiam sensum spiritualem potius, quam literalem declaret. Idem Dorotheus in synopsi, *Contra Antichristum* (inquit) [illegible] *seruatur*, &c. Idem tenet Theophyl. Matth. 17. & Marc. 9. Theodoret. Daniel. 12. & Malach. 4. Lactant. li. 7. cap. 17. [illegible] Iustinus li. 2. contra Iudæos; ante multum Gregor. [illegible] lib. 2. ad Thessal. qui licet unum tantum nominent, non excludant alium. De Henoch uero ait Aug. lib. 3. de mirabilib. sacræ scripturæ c. 3. *Viuunt* [illegible]. Eundemque simul cum Elia nominat lib. 9. Genes. ad liter. c. 6. Prosper. in dimid. temp. c. 13. Damascen. lib. 4. cap. 27. [illegible]

Vlterius uero possent afferri cõgruentiæ, ob quas voluerit Deus potius per hos uiros, quam per alios mundum ad aduentum suum præparare, item, cur potius per homines ad hoc munus ex antiquis ætatibus reseruatos, quàm per alios ea ætate natos. Sed hæc, & similia, uel nullas habent causas, præter diuinam electionem, & uoluntatem, vel hæ latent in absconditis sapientiæ Dei, qui facit omnia opera sua secundum consilium uoluntatis suæ. Dicunt autem ueteres scriptores, Deum elegisse Henoch, quia inter primos homines, in Dei cultu, & religione maxime excelluit. Eliam uero, quia zelator maximus fuit diuini cultus, & quia spiritu, & efficacia prophetiæ maxime eminuit. Quæ vera quidẽ sunt ordinem executionis considerando. Nam (si spectemus diuinam prædestinationem) potius hæc dona spiritus receperunt, quia ad tam eximium munus electi fuerint. Voluit autem Deus hos uiros ex prioribus ætatibus, ad hoc munus, ad finem vsq; mundi reseruare, tum ut admirabilior esset eorum prædicatio, ac testificatio: tum etiam, ut ostenderetur idem Deus, auctor omnis legis, naturæ, scripturæ,

A & gratiæ, atq; idem Christus, eadem fides, quæ ab initio mũdi, vsq; ad finem prædicatur, & in eadem militante Ecclesia perseuerat.

Prædicatio Henoc, & Eliæ breui tempore duratura.

Secundo dicendum est, Eliam, & Henoch breui tempore hoc munere præcursorum functuros, ac tandem martyrium subituros. Hæc constant ex Apocalyp. 11. cum expositione, quam ex traditione Patrum cõfirmabimus. Primo enim dicit, vel potius supponit, hos duos uiros repente apparituros. Quo autem uenturi sint, an, scilicet, visibiliter sint per aera transferendi in curru igneo, uel in nube, uel alio simili modo: an vero inuisibiliter, idest, nulli hominum eorum translatione demonstrata, subito Ierosolymis, aut alio in loco conspiciendi sint, neq; B in scriptura dicitur, neque a Patribus explicatur. Non est ergo, quod a nobis inquiratur, faciet enim Deus, prout sibi placuerit. Secundo dicitur. *Prophetabunt diebus mille ducentis sexaginta*. Vbi constat, verbum: *Prophetando*, non significare futurorum prædictionem, (quæ tunc non erit necessaria) sed ueræ fidei, & scripturæ sacræ interpretationem magno Dei spiritu propositam, ac prædicatam, & uitæ sanctitate, ac prodigiis confirmatam. Vnde de eis dicitur, quod erunt *induti saccis*, quo significatur vitæ asperitas, paupertas, & humilitas, & deinde pluribus uerbis explicatur eorum uirtus, & potentia: hoc ergo uitæ genus agent illis mille ducentis sexaginta diebus. Ex quo intelligimus, eorum prædicationẽ breuiorem esse futuram, quam imperium Antichristi, C triginta diebus. Vnde fit uerisimile, eos uenturos, postquam Antichristus iam rerum omniũ potitus fuerit, ut significat Aug. lib. 1. quæstionum Euang. q. 21. dicens uenturum Eliam, ut restituat eos, quos persecutio Antichristi conturbauerat, clariusque id docet Anselmus in Elucid. Et ratio adhiberi potest, quia hi sanctissimi uiri uenient, ut Antichristo resistant, ergo tunc uenient, quando persecutio Antichristi apertior erit, & potentior. Item, quia (vt ex eodem loco Apocal. colligitur) paulo post mortẽ horum præcursorum peribit Antichristus, et cessabit persecutio, cum ergo hæc sit duratura mille ducentis sexaginta diebus, simul fere cum illa, vel paulo post illam incipiet præcursorũ prædicatio. Dices quo modo poterunt tam breui tempore per uniuersum mundum prædicare. Respon- D detur primo non oportere, ut ubiq; doceant, sed præcipue ea circuibũt loca, in quibus uel Antichristus ipse, uel potentiores eius ministri uersabuntur. Deinde, non est credendum Henoch, & Eliam semper simul incessuros: sed uerisimilius est, diuersas regiones peragraturos, donec diuino instinctu in eum locum conueniant, ubi simul trucidandi sunt. Denique credibile est non solum uerbo, sed & scriptis consolaturos, & confirmaturos fidelium animos, quos etiam plurimum eriget fama uirtutis eorum, & potentiæ aduersus Antichristum. Addunt quoque aliqui habituros discipulos, quos per uniuersum orbem mittant. Tertio dicitur, post hoc tempus interficientur ab Antichristo, & eorum corpora iacebunt in plateis Ierosolymitanæ urbis per tres dies, & dimidium, in conspectu omnium inhabitantiũ E terram illam, & gaudentium de eorum nece, qui non patientur eorum tumulari corpora. Ita docetur satis aperte Apocal. 11. colligitur autem ex eodem loco, quamuis Antichristus a principio capitali odio eos prosequatur, non tamẽ machinaturũ illis antea necem, quia propter incredibilem eorũ uirtutem, & potentiam nullus præualebit contra illos. *Et si quis voluerit eos nocere, ignis exiet de ore eorum, & deuorabit inimicos eorum*. Quibus uerbis uidetur alludere Ioannes ad historiam lib. 4. Reg. c. 1. ubi iubente Elia descendit ignis de cœlo, & interfecit ministros Regis; & ad uerba Eccle. 48. *Surrexit Elias propheta, quasi ignis, & verbum ipsius, quasi*

fa

A *si facultas ardebat, verbo Domini continuit cœlum, & descendit à se ignem terra*. Sic ergo potest ad literam in præsenti intelligi, quod etiam tunc faciet descendere ignem de cœlo, quo se à suis hostibus tueatur: vel sub hoc signo possunt intelligi alij modi mirabiles, quibus utentur ad deterrendos inimicos. Postea verò, cum tempus præfinitum à Deo aduenerit, cessabunt ea signa stupenda facere, atque ita interficientur. Quod autem eorum corpora in publico loco inhumata relinquenda sint, licet ex ira, & odio inimicorum Christi futurum sit, fiet tamen ex speciali Dei prouidentia ad illustriorem fidei confirmationem. Quartò ergo additur, post tres dies, & dimidium esse surrecturos stupentibus hominibus, qui videbunt eos, & vocandos hac voce de cœlo, *Ascendite huc*, & statim ascensuros in cœlum in nube in conspectu omnium. Et subditur. *In illa hora factus est terræmotus magnus, & decima pars ciuitatis cecidit: & occisa sunt in terræmotu nomina hominum septem millia, & reliqui in timorem sunt missi, & dederunt, gloriam Deo cœli*. Quæ omnia adeò perspicua sunt vt non egeant expositione, atq; ita (ut contextus præ se fert) ad literam intelliguntur ab omnibus patribus supra citatis.

SECTIO III.

Vtrum Ioannes Euangelista, vel aliquis alius, præter Eliam, & Henoch, futurus sit præcursor secundi aduentus Christi Domini.

DE tribus tantum alijs hominibus inuenio fuisse inter uiros catholicos opinatum, quod futuri sint Christi præcursores, vel simul cum Elia, & Henoch, vel loco alterius eorum. Prima ergo sententia fuit Victorini in expos. c. 11. Apoc. qui dixit, Ieremiam futurum esse vnum ex præcursoribus secundi aduentus, & vt sentire, solum illum futurum socium Eliæ. Quam opinionem plurimorum extitisse affirmat Hilarius can. 20. in Mat. Quæ niti potest verbis illis Ieremiæ, *Antequam exires de vulua, sanctificaui te, & Prophetam in gentibus dedi te*. Nam Ieremias hactenus non fuit Propheta gentium, sed Iudæorum: ergo iterum venturus est, ante diem iudicij, vt gentibus prophetet. Confirmat hoc Victorinus traditione veterum asserentium Ieremiam adhuc viuere, quia mors eius in scriptura non inuenitur. Hæc uerò opinio meritò ab Hilario in prædicto loco reijcitur, & tacitè reprobatur ab omnibus Patribus supra citatis, qui dum affirmant Henoch futurum socium Eliæ, & ubique duos tantum præcursores numerant, satis excludunt hanc opinionem. Præterea, nullum habet in scriptura fundamentum. Quia Ieremias non prædicitur futurus Propheta in gentibus, quia aliquando esset concionaturus gentibus: sed quia vel non tantum in Iudæa, sed etiam in Babylonia, & Aegypto prophetauit, scribens ad Iudæos, qui ibi morabantur: uel etiã quia in sua prophetia non solum de rebus ad Iudæos spectantibus, sed etiam ad gentes prophetauit, nimirũ de Assirijs, Aegyptijs, & alijs, ut ibi Hieron. exponit. Multo vero magis friuolum est, asserere Ieremiam non esse mortuum, quia in scriptura mors eius non scribitur: quasi vero omnes illi quorum decessum scriptura non narrat, propterea semper viuere existimandi sint. Quod igitur in Aegypto lapidibus à populo obrutus, ac mortuus fuerit, scribunt Epiphan. lib. de prophet. uita, & interitu, Isidorus li. de uita, & morte Sanctorum, & Doroth. in Synopsi, qui addunt, sepultum esse in eo loco, ubi Pharao habitauerat, & in magno honore eius sepulchrum ab Aegyptijs habitum: igitur hæc opinio, vt improbabilis reijcienda est.

Christi ad iudiciũ vniuersale uẽturi præcursor nõ futurus.

Secunda sententia est, Moysem venturum cum Elia. Hanc tenuit Hilarius dicto can. 20. in Mat. vbi affirmant eum viuere. Hanc sententiam, quo ad hanc posteriorem partem supra tractauimus agentes de transfiguratione: quoad vtramq; uerò, eam sequutus est Catharinus Genes. 3. & Ioannes Arbor in Theosophia lib. 11. ca. 11. Hi uerò non affirmant, solum Moysem venturum cum Elia, sed simul cum Henoch. Fertur etiam tenuisse hanc sententiam Ioachimus Abbas, in expos. super Apoca. c. 11. & eandem licet diuerso modo, sequutus est Gagneius Apoca. 11. existimat. n. Moysem mortuum esse: suscitandum tamen eo tempore, ut secundum Christi aduentum præueniat. Fundamentum Hilarij fuit, quia in primo aduentu Elias, & Moyses,
B fuerunt testes gloriæ, & maiestatis Christi in die transfigurationis; ergo ijdem erunt testes eius ante secundum aduentum. Confirmat hoc Gagneius ex verbis illis Apocal. 11. *Potestatem habent super aquas conuertendi eas in sanguinem, & percutere terram omni plaga*. Hac enim potestate Moysem duntaxat vsum legimus, & ideo optimè in illum hæc uerba conueniunt. Nihilominus hæc sententia parũ probabilitatis habet, primum propter antiquam ferè omnium veterum traditionem affirmantium (vt vidimus) Henoch venturum cum Elia. Secundò, quia supra ostendimus ex scriptura, Moysem defunctum esse, ex quo fit, animam eius & cum sanctis Patribus in sinu Abrahæ fuisse ante Christi mortem, & post illam, cum eo regnare, esseq; bea-
C tam (quis. n. temerè audebit ab hac generali regula fidei sanctam Moysis animam excipere sine auctoritate, uel rationis fundamento?) Ergo non est verisimile redituram ad corpus mortale, quia nec priuanda est gloria, quam iam possidet, nec in corpore mortali futura est beata. Vtrumq;. n. est insolitum miraculum, quod sine magno fundamento fingendum non est, sicut supra de Henoch, & Elia argumentabamur. Præterea, quod Moyses in transfiguratione Christi apparuerit, nullum argumentum est, quod sit etiam uenturus ante iudicium. Quæ. n. est huius consecutionis ratio? Tunc ergo apparuit propter speciales congruentias, tunc occurrentes, quas suo loco tetigimus. Illa autem uerba Apocal. licet videantur alludere ad signa facta per
D Moysem, in Aegypto: non tamen propterea indicant eundem Moysem uenturum, qui tunc illa signa patrauit; sed solum significant, facile posse Christum similem potestatem suis præcursoribus tribuere.

Moyses secũdi aduẽtus Christi præcursor futurus.

Tertia sententia est, Ioannem Euangelistam futurum esse præcursorem secundi aduentus Christi simul cum Henoch, & Elia. Quæ primò supponit, illum nondum esse mortuum propter uerba Christi, Io. ult. *sic eum volo manere, donec veniam, quid ad te?* Nam, ibi Christus de secundo suo aduentu loquitur, cum ait, *donec veniam*, quia non est alius aduentus Christi post resurrectionem eius: ergo ex voluntate Christi, *sic*, idest, sine morte mansurus fuit Ioannes vsq; ad fin. Christi aduentum, & ita verba Christi intellexere discipuli. Et confirmatur hæc sententia ex historijs. Quia nec mors Ioannis
E Euang. narratur, nec reliquiæ corporis eius inueniuntur: sed solum refertur, quod viuus sepulchrũ ingressus discipulos suos abire iusserit, quia altera die reuersi, nihil ibi inuenerunt. Scdo hinc colligit, eũ adhuc manere in corpore mortali, & aliqñ moriturum. Probatur primò ex illa generali sẽtẽtia, *statutum est hominibus semel mori*, ad Heb. 9. & Ps. 87. *Quis est homo, qui viuet, & non videbit mortem?* Ergo ab hac sententia non est excipiendus Ioannes sine fundamento: rediturus ergo est, ut debitũ mortis soluat, sicut de Elia, & Henoch, argumentantur Aug. lib. 9. Gen. ad liter. c. 6. & D. Th. ad Heb. 11. & hoc est, quod corrigere voluit ipsemet Ioan. d. cap. vlt. cum scripsit, *& non dixit Iesus non moritur, sed*

sic

A *sic eum volo manere, donec veniam.* Quanquam.n.recte intellexissent, Ioannem ita mansurum usq; ad aduentum Domini, errabant inde colligentes, non moriturum, quia hoc non dixerat Christus, neque sequitur ex verbis eius. Nam, verba illa, *donec veniã* non sunt intelligẽda inclusiuè (vt sic dicam) sed exclusiuè, i. donec instet aduentus meus. Secundò, cõfirmari hoc potest ex alijs verbis Christi Matth. 20. *Calicem quidem meum bibetis*, Vbi Chry. hom. 66. ita exponit, *Martyrij corona potiemini, & violenta morte, sicuti & ego, a vita discedetis.* Cum ergo hactenus Ioannes Euangelista non sit passus martyrium, ut hæc Christi verba impleãt: necesse est, ut aliqñ martyrium usq; ad mortẽ sustineat. Et hinc tandem fit verisimile, venturum Ioannem cum Henoch, & Elia, ut in fine mundi Christo testimoniũ perhibeat. B Quia neq; in aliud tps, neq; ad alium finem vi posse reseruari, Et confirmatur ex 10. c. Apoc. vbi Angelus dixit Ioanni, *Oportet te iterum prophetare gentibus, & populis, & linguis, & regibus multis*: sed hoc hactenus impletum non est: erit ergo implendum saltem in consummatione mundi. Deniq; addi põt congruentia, quia testimonium Ioannis aptissimũ erit, & efficacissimum, tum, quia si uenturi sunt testes legis naturæ, & veteris, cur non etiam legis gratiæ? Tum etiam, quia Ioannes erit testis oculatus, quiq; diutius cum Christo conuersatus est, & omnia, quæ ad Antichristum, & diem iudicij spectant, fusius, quam alius, prædixit. Atq; hanc sententiam ex antiquis tenuit Hippol. dict. orat. de consum. mundi, eãq; indicat Damascenus oratione de trãsfiguratione, vbi tractans verba illa Luc. 9. *Sunt de hic stantibus, qui non gustabunt mortem, donec videant* C *filium hominis, in regno suo*, sic inquit, *sane sit tanquam de vno dixisset, est quidam de hic stantibus idem fortasse significari contreissemus, quod per ea verba, sic eum volo manere, donec veniam, quid a te? Quod de Ioanne Theologo dictum est, vt qui vsque ad Christi aduentum mortis omnino expers persistiturus sit, sic enim iam nonnulli præstanti eruditione viri hunc locum exposuerunt.* Eandem ferè sententiam tenet Ambr. tractans eadem verba Luc. lib. 7. in Lucam in principio. Et eandem referunt Theoph. Io. vlt. & Euthy. in Mat. c. 43. & ut probabilem relinquunt. Eam verò tenuit etiam Simeon Metaphra. in uita. Io. ex recentioribus uerò eam defendit Sabellic. lib. 1. de memorabilibus factis, & dictis c. 8. & Geor. Trapezun. libello circa di D cta verba, *sic eum volo manere*, & Catha. Genes. 2. Item Anto. 4. par. tit. 13. ca. 4. §. 3. pro hac sententia refert Theophylum, & Io. Dominicum, a qua ipse discedit. Idem videtur sentire Freculphus in chronico, to. 2. lib. 2. c. 9.

Nihilominus probabilius apparet, Ioannẽ Euangelistam mortuũ esse primò, quia antiquissimi Patres, & historiæ hoc testantur Euseb. li. 3. Histo. ca. 31. alias 25. qui id refert ex Polycrate in epist. ad Victorem Pontificẽ, cuius uerba valdè notanda sunt. *In Asia præclara nostra religionis tanquam feminaria morte consopita sunt, quæ resuscitabuntur in extremo die aduentus Domini*, Et infra, *His accedit Ioannes, qui supra pectus domini recubuit, qui sacerdos, martyr, & doctor fuit, & Ephesi etiam obdormiuit.* E Idem Euse. lib. 5. c. 24. Hier. h. de scrip. eccl. *confectus*, inquit, *senio sexagesimo octauo post passionem domini anno mortuus iuxta eandem vrbem sepultus est.* Quod repetit, lib. 1. contra Iouinianum circa medium, & Matth. 20. & Niceph. lib. 1. Histo. capitu. 35. & lib. 2. cap 42. Tertull. lib. de anima. c. 50. *Obijt, & Ioannes, quem in aduentum Domini remansurum frustra fuerat spes.* Amb. lib. de fide resurrect. parum ante medium hanc sententiam insinuat, cum dicit, *Neque quisquam sibi, vt sic maneret optauit. Ioanni promissum æstimatum est, sed non est creditum: verba tenemus, sententiam derimamus. Ipse in libro negat sibi, quod non mereretur, esse pro-* A *missum, ne quem vana spes exemplo incesseret.* August. serm. 549. de tempore, dicit, *Ioannem obdormiisse sine vulnere, sine cruciatu*, & ita exponit uerba Io. 21. ut dicemus. Idem latius tractat, ac docet tract. 124. in Ioan. Et ita etiam sentit Beda ibi, Theophyl. & Euthy. locis supra citatis, & Chry. hom. 1. in Ioã. Dicit enim Ioannem corpore quidem habitasse in Asia, animo uerò in eum secessisse locum, qui idoneus, & accommodatus ei esset, quia eiusmodi operaretur, vt Gentilium opiniones penitus abolerentur, sua autem in dies fierent clariora. Isidor. li. de uita, & obitu sanctorum, ca. 74. & Doroth. in synopsi in Ioanne, solum dicit [Ioannem vixisse annos centũ viginti, quibus finitis se ipsum Ephesi, viuus adhuc, volente Domino, sepeliuit.] Quod apertius explica B uit Epipha. hæresi. 79. ubi cum Eliam, & Ioannem in virginitatis donò æquales fecisset subdit; *Sed neque Elias adorandus est* (agit de latria) *etiam si in viuis sit, neque Ioannes quamquam per preces suas propriæ dormitionem suam admirandam effecerit: imo potius ex Deo gratiam acceperit.* Præterea, in Concilio Ephe. to. 3. cap. 6. sic dicitur, *Sacras Sanctorum triumphatorumq; martyrum: maxime vero beatissimi Ioannis Theologi, ac Euangelistæ reliquias videndi, easdemque complectendi desiderio flagrans*, & to. 2. c. 14. Celestinus Papa in Epist. ad Synod. Ephesinam, *Ante omnia*, inquit, *vos præcipuè considerare iterum atque iterum recolere decet, quibus Ioãnes Apostolus prædicauit, cuius reliquias præsentes honoratis.* Idem ferè habetur in 7. synod. act. 5. propè finem, vbi narratur miraculum de Ioanne Anachoreta. Ex ijs ergo satis constat, & mortuũ esse Ioannem, & eius corpus Ephesi fuisse sepultum. C Nam, quod quidam finxerunt (ut Aug. & Isid supra referunt, Ioannem quidem verè fuisse sepultum, tamen viuum, & dormientem sub terra seruari, & incredibile est, & sine vllo fundamento confictum. Huic etiam sententiæ Ecclesiæ auctoritas magnam fidem facit, ut iam dicam. Neque ex uerbis Christi domini aliquid sumi potest contra hanc receptam historiam, & traditionem. Vt enim omittam multa, quæ de multiplici lectione illius loci possent scribi, quæ in recentioribus expositoribus illius loci, & apud Franciscum Lucam in suis notationibus videri possunt, qua si legatur *si*, uel, *sic*, vel *si sic eum volo manere*, nõ multum refert, nec uariat sensum verborum Christi. His igitur omissis tres sunt probabi- Testimonium Io. 21. expositio. D les sensus: primus, ut Christus non loquatur de secundo suo aduentu ad iudicium, sed de aduentu ad vindictam sumendam de iudæis non personali præsentia, sed per effectum. Iuxta quam expositionem significare voluit Christus, Ioannem viuum permansurum usque ad destructionem Ierusalem. Hanc expositionem refert Theophy. eamque sequitur Franciscus Toletus, Secundus sensus est, Christum loquutum esse de proprio aduentu, & ultimo tamen nihil affirmasse, sed solum interrogando Petrum, conditionali locutione, illius curiositatem retudisse. Et hunc sensum videtur sequi Chrysosto. & apertius eum tradit Cyrill. Tertius est, Christum solum affirmasse Ioannem non futurum sui sectatorem per crucem, & violentam mortem martyrij, E & hoc sensu dixisse, *sic eum uolo manere donec veniam* scilicet, ut ipsum ad me recipiam. Ita August. locis citatis, quem Beda, & D. Thom. super Ioan. imitantur.

Ex hoc autem fundamento colligitur, Ioannem iam cum Christo regnare in beatitudine cœlesti, ut Ioannes euangelistæ beatitudine iã fruitur. patet ex ijs, quæ de Moyse dicebamus. Quia generalis fidei regula est, hominem iustum, ac perfectè purgatum, post mortem statim consequi beatitudinem: Et hoc plurimum confirmat Ecclesię traditio. Celebrat enim festum Ioannis Euangelistæ, cum neminem colat nisi beatum, Deoq; fruentẽ, & ita hoc apertè supponit in toto officio illius festiuita-

tis,

tis. Et hinc ẽt confirmatur quod diximus de morte eius. Quia ante mortem corporis nullus hoīum beatitudinẽ ingreditur. Dixeruut verò aliqui, Ioãnẽ, non solum animo, sed ẽt corpore iam esse beatum, non ꝙ absq; morte media ad illum statim fuerit assumptus: sed ꝙ statim post mortem resurrexerit gloriosus. Quod confirmant coniecturis supra adductis, quia reliquiæ eius non apparent: & prætere rea, quia verba Christi vñr hoc modo proprius exponi. Nam propter breuitatem mortis, & accelerationem resurrectionis, potest dici sic semper manere, quia illa mors, quasi nihil reputatur: sicut supra in simili diximus, exponentes locum Pauli 1. ad Thess. 4. Et huius sententiæ meminit Ambr. serm. 20. in Ps. 118. & Hiero. in serm. de Assumpt. neq; eã reijciunt: neq; D. Tho. lect. 4. in c. 21. Ioan. eamque sequuur Niceph. suprà. Sed nullum habet sufficiẽs fundamẽtum. Quia ex antiquis Patribus (quos retulimus) constat, reliquias eius diu Ephesi permansisse, quinimò Chrys. ho. 26. in epist. ad Hebr. cum dixisset: [Apostolorũ plurimorum ossa nescimus, vbi iacent,] subdit: [Petri, & Pauli quidem, Ioannis, & Thomæ manifesta sunt sepulchra:] loquitur autem manifestè de sepulchro, in quo erant Ioannis ossa, quæ supponit Ephesi fuisse. Postea uerò alio trãsferri potuerunt, & ignorari, vel casu aliquo perire. Historia autem illa, ꝙ viuus ingressus fuerit sepulchrum, apochrypha est, & incerta maximè, si fidem adhibeamus Abdiæ, qui lib. 5. hist. Apostolicę in fine, aliter refert mortem eius, & illi se interfuisse affirmat. Et quamuis priorem historiam admittamus, ex ea solum habetur (quod sopra ex Epiphanio retulimus) Ioannem singulari, & admirando quodammodo obijsse.

Ioannes Euangelista secundi aduentus Christi præcursor non futurus.

Atque ex his concluditur, Ioannem non esse vẽturum cum Elia, & Henoch, vt sit præcursor vltimi iudicij, probatur ex dictis, applicando rõnes supra adductas de Moyse, & Ieremia. Quia aīa iam beata non est iterum vniẽda corpori mortali, ut patiatur, præsertim cum nullum sit fundamentum ad hoc inusitatum miraculum configendum. Vltimò concluditur, solum Henoch, & Eliam futuros esse secundi Christi aduentus præcursores. Probatur à sufficienti enumeratione. Et omnia confirmã tur testimonio Apoc. 11. vbi duo iñ præcursores venturi, & sub Antichristo passuri dñr. Quod verò c. 10. de se dicit Ioannes, se adhuc prophetarurum gentibus, hũc habet sensum, ꝙ in illa reuelatione, quam eo capite narrat, intellexisse se plures alias visiones propheticas ad uarias gentes pertinẽtes deinceps habiturum, & scripturum. Alij exponunt, illud dictum esse propter euangelium, quod postea scripsit, & per illud multis gẽtibus, regnisq; prophetauit. Alij simplicius dicunt, illud impletum fuisse cum iterum in Asia prædicauit, quando ex Insula Pathmos, in quam fuerat relegatus, rediit.

Responsio ad argumẽta in oppositum. Matth. 20.

Et ex ijs ferè satisfactũ est fundum prioris sñiæ. Solũ superest rñdeamus ad illa uerba Christi, *Calicem quidem meum bibetis*. Quibus rñdet ibi Hieron. hoc impletum esse, qñ Ioannes in feruentis olei doliũ missus est: vel Ephesi (vt scribit Abdias d. lib. 5.) vel Romæ (vt scribit Tert. li. de præscr. hæret. c. 36. & antiquissima Ecclesiæ Romanæ traditio confirmat. Nã, licèt tunc mortuus non fuerit: tñ quia, & voluntarie se morti obtulit in testimonium fidei, & cũ illa de se sufficiens erat ad mortẽ inferendã, nisi miraculosè esset impedita, id satis est, vt dicatur *bibisse calicem* Christi, ꝑꝑ qđ sæpe ab Ecclesia *martyr* appellatur. Addit Euth. in Matth. ca. 43. calicem Christi bibere, non solũ, qui violenter mortuus est ꝑꝑ Christum: sed ẽt, qui exilia, flagella, aliaq; similia ꝑꝑ eum patitur, & sic certans vsq; ad mortem perseuerat. Quæ omnia cum magna perfectione, & dignitate in Ioanne reperiri manifestum est.

Ad vltimã vero congruentiam facilè est respondere in lege gratiæ tot esse testes Christi, & doctrinæ eius, ut non sit necessarium tunc nouum Ioannis testimonium. Erunt. n. tunc multi Sancti, & Prędicatores euangelij, qui Eliæ, & Henoch adhærebunt. Nec fidei testimonium pendet ex visione oculorum, ut propterea necessarius sit testis ocularius. Quod si hoc etiam concedere velimus aderit Elias, qui Christum vidit in carne mortali, & in gloriæ claritate die transfigurationis.

DISPVTATIO LVI.

In quatuor sectiones distributa.

De signis, quæ præcedent aduentum Christi ad iudicium.

SVpponimus, multa signa, & iudicia ante cessura esse diem iudicij, & aduentum Christi Domini, vt ex scriptura statim ostendemus. Quod (vt D. Tho. in 4. notauit) partim ptinuit ad Christi dignitatem, & gloriam aduẽtus eius, iuxta illud Aggæi 2. *Adhuc modicum, & ego commouebo cœlum, & terram, & mare, & aridam, & veniet desideratus cunctis gentibus.* Nam licèt intelligi hoc possit de primo aduentu, tamen potest etiam referri ad secũdum, ex Paul. ad Hebr. 12. partim ad vtilitatem hominum, ut se præpararent ad iudicium. Dicemus igitur de illis signis, quæ in Scriptura sacra habent fundm̃. Cætera. n. quæ afferri solent, nullius sunt auctoritatis, qualia, sũt illa quindecim, quæ ex Hieron. referunt Scholastici in 4. D. Tho. d. 48. q. 1. art. 4. q. 4. & Sotus d. 46. qu. 2. art. 1. Illa. n. neque apud Hiero. reperi, & prædicti auctores affirmant Hieronym. non éa referre ex propria sententia: sed ex apochryphis quibusdam Iudæorum annalib. Attigit autem illa Euseb. Emiss. hom. in Dominicam secundam Aduentus, & (tacito nomine Hieronymi) inquit ea in Annalibus Iudæorum scripta referri. Postquàm uerò ea retulit, subiũgit: *Nos tamen ijs quidem auctoritatem nõ damus; ideò uerò scripsimus, quia Euangelij verbis conuenire videntur.* Illis ergo, & alijs id genus prætermissis, signorum, quæ in scriptura indicantur, quædam sunt ualdè generalia, & communia, quæ fere quamdiu Ecclesia Christi durat, diuersis temporibus accidunt, quamquam veluti per antonomasiam illi tempori, quod proximè iudicium antecedet, attribuantur. Huiusmodi sunt multa ex ijs, quæ Matt. 24. narrantur, ut illud: *Multi venient in nomine meo dicentes: ego sum Christus, & multos seducent. Audituri estis prælia, & opiniones prœliorum, consurget gens in gentem, & regnum in regnũ, & erunt pestilentia, & fames, & terræmotus*, & alia huiusmodi, eiusdem generis sunt illa, quæ narrat Paul. 1. ad Tim. 4. *Spiritus autem manifestè dicit, quia in nouissimis temporibus discedent quidam à fide attendentes spiritibus, erroris, & doctrinis Dæmoniorum*, & ad Tim. 3. *In nouissimis diebus instabunt tempora periculosa, & erunt homines seipsos amantes, cupidi, elati, blasphemi, &c.* Hæc igitur signa, quia communia sunt, & per se satis clara, nulla demonstratione, aut explicatione indigent: declarando autem propria signa iudicij constabit, quomodo singulari modo, & per antonomasiam illi tempori attribuantur.

Alia ergo sunt propria illius diei signa, quæ ad duo reuocari capita possunt. Quædam, quę antecedent iudicium, & initium eius, idest, aduentum iudicis, & conuocationem iudicandorum, quæ fiet angelica tuba personante: alia, quæ comitabuntur ipsum iudicium, quorum signorum initium intelligi potest, futurum in prædicto sono tubæ homines ad iudicium conuocantis. De ijs posterioribus

signis sermo erit disput, seq. hic solum de priorib, de quibus Christus dixit; *Cum videritis hæc fieri, scitote, quia propè est in ianuis.* Possent autem meritò inter hæc signa numerari Antichristi Regnum, & persecutio, & aduẽtus, ac prædicatio Eliæ, & Henoch, de quibus propter materiæ amplitudinẽ proprias disputationes præmisimus. Hic ergo explicanda supersunt tria alia illustriora signa, quæ partim Antichristum antecedent, partim sequentur. Huiusmodi sunt prædicatio Euangelij per vniuersum mundum; euersio Romani imperij, atque Vrbis; cœlestes immutationes Solis, Lunæ, & Stellarum, ac Elementorum, & rerum omnium, de quibus, & de ordine, quo euentura sunt, dissẽramus. Matth. 24.

SECTIO I.

Vtrum ante iudicium prædicandum sit Euangelium in vniuerso orbe: sitque hoc signum iudicij appropinquantis.

IN hac re vnum est certum, multa verò dubia. Certum quidem, ac de fide est, ante diem iudicij prædicandum esse Euangelium in vniuerso orbe. Hoc enim eisdem ferè verbis docuit, Christus, Matth. 24. idque alijs testimonijs postea confirmabitur. Tria verò ad hoc explicandum inquiri possunt. Primum, quomodo hæc vniuersalis prædicatio, intelligenda sit. Secundum, quem effectum sit habitura, priusquam iudicium inchoetur. Tertiũ, quando, quove ordine perficienda sit.

Circa primum, ratio dubitandi sumi potest ex Paulo ad Roma, 10. dicente; *In omnem terram exiuit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum:* & ad Coloss. 1. de verbo Euangelij, inquit, *quod peruenit ad vos, sicut & in vniuerso mundo est, & fructificat.* Iam ergo tempore Pauli prædicatum erat Euangelium in vniuerso orbe. Quod si quis respondeat, per Synecdochẽ esse intelligendum in ijs locis vniuersum orbem, qui tunc erat cognitus, vel qui Romano subiacebat imperio, sicut Lu. 2. dicitur: *Exijt edictum à Cæsare Augusto, vt describeretur vniuersus orbis.* Simili modo poterunt intelligi, verba Christi, Matth. 24. *Prædicabitur hoc Euangelium in vniuerso orbe*, & ita hoc non erit peculiare, sed valde commune signum futuri iudicij. Et auget difficultatem Chrysost. homil. 76. in Matth. qui hæc verba Christi per illa loca Pauli interpretatur. Vnde, quod Christus subiungit; *Et tunc veniet consummatio*, non intelligit consummatione mundi: sed de euersione Ierusalem. Nam de illa Christus sermonem fecerat, & de eadem fuerat à discipulis interrogatus: *Quando hæc erunt?* Quam expositionem sequuntur Theophyl. & Euthym. & eadem fuit expositio Hilarij canon. 25. in Matth. nec multum discrepat Hieronym. ibi, & Ambros. libr. 10. in Luc. c. de signis futuræ destructionis templi. Nam, licet de sæculi consummatione hoc signum intelligant; tamen existimant iam fuisse suo tempore impletum: *Non enim puto* (ait Hieron.) *aliquam remansisse gentem, quæ Christi nomen ignoret, & quanquam non habuerit prædicatorem: tamen ex vicinis nationibus opinionem fidei non potest ignorare.* Vnde Anselm. eandem sequens interpretationem huius vniuersalis prædicationis, consequenter exponit illa verba: *Tunc veniet consummatio*, his verbis: *Non dicit statim: sed non prius veniet consummatio ciuitatis, vel mundi.*

Nihilominus dicendum est, verba Christi propriè esse intelligenda, de vniuerso orbe, atq; de omnibus prouincijs, & locis in quibus homines habitant, ita ut in omnibus illis prædicandum sit Euangelium, antequam Christus ad iudicium veniat. A Hæc est sententia Aug. multis in locis, præcipuè uerò epist. 78. & 80. ad Hesychium, & libr. 2. de serm. Domini in monte. c. 10. & lib. de vnitate Eccles. c. 15. & lib. 2. de consens. Euang. c. 77. & lib. de agone Christiano, c. 29. Prosperi de Prædictio, & promissu. Dei, par. 3. c. 4. Et prius eam docuit Orig. tract. 28. in Matth. vbi loquens de statu rerum in fine mundi, sic inquit; [Et in hoc statu constitutis rebus Euangelium, quod prius non fuerat prædicatũ in toto mundo (multi enim non solum barbararum, sed ẽt nostrarum gentium vsque nunc non audierunt Christianitatis verbum) tunc prædicabitur, ut omnis gens Euangelicam audiat prædicationẽ, & nemo derelinquatur, qui non audiuit.] Et inferius id latius prosequitur concludens; [Si quis teB mere dicere vult prædicatum iam esse Euangeliũ in toto orbe in testimonium omnib. gentibus, consequenter dicere poterit iam finem venisse.] Idem sentit Damasc. lib. 4. c. 27. ubi de Antichristo loquẽs inquit, [Primũ itaque quemadmodum Dñs dixit: Euangelium apud omnes gentes prædicari necesse est, ac tunc ille ad prodendam Iudæorũ impietatem veniet.] Idem ferè affirmat Cyrill. cat. 15. quãuis existimauit ipse, suo tempore prædicatũ fuisse Euangeliũ fere in vniuerso mundo. Optimè Theodo[...]2. ad Thess. 2. tractans illa verba;] Et nũc, quid detineat, scitis, vt reueletur in suo tempore, [sic. n. exponit;]Cum didicisset Apostolus, dixisse Dñm oportere Euangelium prædicari in omnib. gentib. & tunc finem futurum, videret autem adhuc uigore cultum idolorum, dixit sequens doctrinam Do-C mini, fore, ut prius euertatur superstitio, & impius dæmonum cultus, & vbique fulgeat Diuina prædicatio, & tunc appareat ueritatis aduersarius.] Idẽ sentit Gregor. lib. 35. Moral. c. 15. & apertius Beda Marc. 24. Ac deniq; Bernar. lib. 3. de consideratio. ad Eugenium, & D. Tho. lect. 3. in ad Rom. 10. Secũdo probari hoc põt ex prædictis verbis Christi. Dedit .n. hoc tanq; consummationis mundi. Hoc namq; significat, cum inquit; *Et tunc veniet consummatio*, & sed nisi hoc intelligatur propriè de generali prædicatione per vniuersum mundum, nullius momenti esset hoc signum. Quia alio improprio modo, & per synecdochen ante mille quingentos annos prædicatum fuit Euangelium per vniuersũ orbẽ, & nondum venit consummatio? Nec põt cõD uenienter dici, Christum solum significasse non futuram sæculi consummationem, donec præcedat vniuersalis prædicatio. Nam, verbum illud, *Et tunc veniet*, in sua proprietate, & rigore proximã consecutionẽ unius post aliud significat, & quamquã necesse non sit, q̃ sæculi consummatio, post vniuersalem prædicationem immediate futura sit; tamẽ ut minimum significatur illo modo loquendi inter vnam rem, & aliam non interpositum iri magnam tpis moram; at duratio mille quingentis annis cõprehensa, longissima est, non igitur intelligi potest ille locus de prædicatione vniuersali, tàm remotis seiuncta temporibus. Neq; ẽt dr̃ commodè exponi de sola euersione Ierusalem. Tum, quia discipuli, teste Matth. non tm̃ de euersione Ierosolymitana E suscitati sunt, sed dixerãt: *Quod signum aduentus tui, & consummationis sæculi?* & tamen Christus eorum interrogationi respondet. Deinde vtitur uoce *consummationis* absolutè, & simpliciter, qua uniuersi potius, quam unius ciuitatis tantum consummatio significatur. Præterea, multa signa præbet, quæ nõ uidentur antecessisse ante destructionem Ierusalem, ut illud: *Consurget gens contra gentem, regnum aduersus regnum, & terræmotus magni erunt per loca, & pestilentia, & fames, terroresque de cœlo, & signa magna erunt*, & illud, *Multi pseudoprophetæ surgent, & seducent multos, & quoniam abundabit iniquitas, refrigescet charitas multorum.* Hęc enim, & similia, licèt ex par-

1. Thess. 2.

Vniuersalis Euāgelii prædicatio instātis iudicij signum. & consũmationis sæculi. Matth. 24.

ex parte inchoata fuerint à principio nascentis Ecclesiæ: integer tamen, & prout à Christo videtur prædicta, non nisi in toto progressu Ecclesiæ videntur impleri. Denique addit Christus Euangelium esse prædicandũ in vniuerso orbe *in testimonium omnibus gentibus*, vt uimirum in die iudicij nulla sit gens, quæ excusari ex eo possit, quod sibi non fuerit Euãgelium prædicatum: ergo loquitur propriè de vniuersali prædicatione. Tertio, probat hoc August. ex illis locis veteris testamenti, in quibus promissa est Christo omnium gentium, nationumque possessio, dominium, ac veneratio, Psalm. 71. *Dominabitur à mari vsque ad mare, & a flumine vsque ad terminos orbis terrarum*: Psalm. 58. *Omnes gentes, quascunque fecisti, venient, & adorabunt coram te Domine*: Sophon. 2. *Et adorabunt eum omnes loco suo, omnes insulæ gentium*: Malach. 1. *Ab ortu solis vsque ad occasum magnum est nomen meum in gentibus, & in omni loco sacrificatur, & offertur nomini meo oratio munda*, Ergo oportet, vt ante mundi consummationem Christus per Euangelij prædicationem, totius mundi possessionem, & dominatum accipiat. Et confirmatur, quia pro omnibus mortuus est Christus, & ex omnibus gentibus, populis, & linguis aliquos salua bit, ut dicitur Apo. 7. omnes iudicabit: ergo ad omnes etiam Euangelij prædicatio diffundetur. Vltimo ex ijs, quæ in decursu Ecclesiæ vsque ad nostra tempora gesta conspicimus non obscure declaratur, hanc Christi prædicationem, non modo Apostolorum tempore, verum, neque vsque ad hanc ætatem esse impletam, sed paulatim impleri: atq; adeò non esse mundum finiendum, donec integre cõpleatur. Nam, & Origenes, & Aug. citatis locis referunt, suis temporibus non fuisse prædicatũ Euangelium in vniuerso orbe, & (ne vetera repetamus) constat, nostra ætate inuentas esse plures prouincias, ad quas prædicatio Euangelij nunquam peruenerat, cum illæ neque Apostolis, neque ante nostrã fuerint ætatem cognitæ. Nunc autem videmus in eis Ecclesiam esse diffusam, & quotidie nouas nationes inueniri, ianuamq; paulatim aperiri ad prædicandum eis Euangelium, cuius neque notitia, ne que uestigium in ipsis reperitur. Ergo vniuersalis hæc prædicatio Euangelij intelligenda est proprie, ac simpliciter de toto orbe.

Psal. 85. [margin]

Responsio ad argumẽta in oppositum. Ad difficultatem autem propositã respõdet primò August. Paulum in illo loco ad Rom. 10. more prophetico, quod futurum erat, tãquam iam factũ prædixisse, sicut & Dauid eodem genere loquutionis de præterito dixit: *In omnem terram exiuit sonus eorum*. Ad alium verò locum ad Coloss. 1. respondet, Paulum non asserere Euangelium totum mundum occupasse actu, sed virtute. Quia ita seminatum erat, vt in toto mundo fructificaret iam iam, cresceretque. Quare posterior hic locus difficultatem non habet: in priori verò nonnulla est difficultas. Quia Paulus ibi rationem reddit, cur essent etiam suo tempore inexcusabiles, qui in Christum non credebant. Vnde, cum sibi obiecisset, *Nunquid non audierunt?* Respondet, *& quidem in omnem terrã exiuit sonus eorum*. Ergo necesse est, ut loquatur de re iam facta, alioqui non ostenderet, quomodo essent inexcusabiles homines, qui tunc viuebant, sed, qui futuri post essent, quando illa impleretur prophetica. Ideò aliter responderi potest ex uerbis Hieronym. supra citatis, sonum Euangelij dupliciter posse peruenire ad aliquos, primò per proprios prædicatores, & sufficientem Euangelij propositionem, & hoc modo nondum peruenisse Euangelium ad uniuersum mundum, peruenturum tamen aliquando: alio modo per solam famam ab ijs locis emanantem, in quibus Euangelium prædicatum est, & hoc modo intelligi Paulum, cum ait: *In omnem terram exiuit sonus eorum*, Ita ferè D. Thom. supra,

Testimon. Pau. ad Ro. 10. expositio. [margin]

A & Ambros. Sed hæc etiam responsio difficultatem habet. Tum, quia sonus Euangelij per solum rumorem, ac famam non uidetur esse satis, ut homines fiant inexcusabiles, nisi fortasse talis, tamque probabilis sit, vt eos obliget ad inquirendam veritatem: tum maximè, quia neque hoc modo peruenerat, tunc sonus Euangelij per omnes mundi prouincias: sed ad summum per prouincias in hoc nostro orbe notissimas. Ergo necessario fatendum uidetur, Paulum de hoc solo fuisse loquutum. Quod etiam videtur maximè consentaneum intentioni eius. Nam, potissimum intendebat conuincere Iudæos, & de eis loquitur, cum dicit: *Nunquid non audierunt?* vt exponunt Theodoret. & Ambros. & licet exponatur de gentibus, loquitur tamen de eis, inter quos versabatur, & hos dicit, esse inexcusabiles, vel audierunt, uel facile audire potuerunt euangelij vocẽ, quæ per totum orbem insonuerat. Hac igitur expositione admissa, negatur, eandem posse applicari ad verba Christi, quia in loco Pauli circũstantię contextus, & materia, de qua agitur, nos cogũt, ut per tropum, & synecdochen verba illa exponamus; at verò in verbis Christi, in primis nulla est necessitas, & ideò, ex regula generali exponendi scripturam, proprietas verborum tenenda est. Deinde circunstantiæ sermonis Christi potius nos ad hanc intelligentiam inducunt. Ac denique consonantia scripturarum eam valde confirmat. Cum enim Christus dixit Apostolis Matth. vlt. *Euntes docete omnes gentes*, vel clarius Marc. ultim. *Euntes in mundum vniuersum prædicate Euangelium omni creaturæ*, non est loquutus per synecdochen, sed propriè. Nam, re vera in uniuersum orbem dedit potestatem Apostolis, eorumque successoribus. Huic etiam ueritati concordant ueteres prophetiæ supra adductæ, & aliæ, quæ uideri possunt Isai. 66. & Ezech. 11. & 37.

Matth. 28. Marc. 16. [margin]

Obiectio. [margin] Sed adhuc superest aliquid addendum prædicto loco Pauli, quo hæc veritas magis confirmetur. Videtur enim huic ultimæ expositioni obstare, quòd Paulus uerba Psalmistæ vsurpet, eodem sensu, quo ille, loqui, credendus est; at in Psal. 18. verba illa, *In omnem terram exiuit sonus eorum*, propriè, & rigore intelliguntur de vniuersa terra. Nam ad literam ibi sermo de cęlis, qui per vniuersum orbem enarrant gloriam Dei, sensu vero mystico de Apostolis: ergo eodem modo loquutus est Paulus. Ex qua obiectione in primis sumimus, quod sicut prædicatio cœlorum in omnem terram exiuit: ita euangelij prædicatio aliquando exitura est. Nam Psalmista (exponente Paulo) hoc prædixit sub illa figura. Vnde vlterius elicimus (exponendo simul Augusti ni sententiam) Paulum eodem sensu esse loquutũ ita tamen, vt non doceret, illam prophetiam iam omnino esse impletam, sed cęptam impleri, tia ut ea ratione fierent inexcusabiles, uel Iudæi, uel Gentiles, ad quos uerbum Euangelij perueniebat.

Ad Chrysostomum, & alios Patres citatos, non negamus, quin Christus dñs in eo c. Matt. 24. euersionem Ierosolymitanam, multaque signa, quæ eã præcesserunt, prædixerit, & ita hunc sensum inter dũ Sancti declarant: tñ negari quoque nequit, quin de aduentu suo ad iudicium, & de signis, quæ illum antecedent, multa ibi tractauerit: vel quia discipuli existimantes, euersionem Ierosolymitanam non esse futuram vsq; ad sedm Christi aduentũ, simul de utraq; consummatione interrogauerant (vt ibi D. Tho. notat) uel quia Ierosolymitana euersio, & signa eius futura erant, quasi imago quædã diuinæ vindictæ in die iudicij futuræ: solet autem diuina Scriptura futurorũ ueritatẽ in figuris præmittere, ac præsignificare, simulq, multa dicere, quæ & in rem illam, quæ figura est, aptè conueniant, & in re repræsentata perfectius euentura sint. Sic Psal. 72.

principalis est sermo de Christo, in persona Salomonis, qui fuit eius figura, & multa in eo dicuntur, quæ, & Salomoni, & Christo quadrare põt; aliqua soli Christo. Sic etiam Dan. 11. de Antichristo, & de Antiocho simul est serm. & Isa. 14. de Nabuchodonosor, & Lucifero, & de Babylone, & Mundo, vt ibi notat Hieron. & similia sunt multa scripturæ exempla. Ad hunc ergo modum loquutus est Christus dominus in eo capite prædicens signa, & terrores iudicij simul cũ Ierosolymitano excidio. Quapropter, licet aliqua verba interdum exponantur à Patrib. de euersione Ierusalem, non excluditur, quin exponi possint de vltimo iudicio, præsertim, si secundum proprium verborum sensum, illi melius accommodētur. De qua re legi potest Chry. hom. 11. in Matth. circa illa verba: *Paleas autem comburet igni inextinguibili*, vbi tradit regulam generalem seruandam in Scriptura, s. *Christum sæpe in eisdem rebus duas prophetias pariter collocare, quarum vnã hic impleat, alteram spondeat in futurò, vt ab iis, qui de promissionibus eius pertinaciter dubitant, ex hac, quæ iã facta est, et illa, quæ nondum facta est, credatur implēda.*

Superest verò exponendum (quod secundo loco proposuimus) quisnam sit expectandus effectus huius vniuersalis prædicationis, scilicet an non solũ prædicandum sit Euãgelium in vniuerso orbe: sed etiam ab omnibus sit recipiendum, ita vt totus orbis ad Christum conuertendus sit, & religionem Christianam professurus, antequam adueniat dies Domini. Ratio dubitandi est, quia Christus non dixit, *Credetur hoc Euangelium in vniuerso orbe*, sed, *prædicabitur*: nec dixit, prædicabitur, vt omnes credãt, sed *in testimonium omnibus gentibus*, id est, vt qui noluerint credere, nullam excusationem habeant (vt omnes exponunt,) ergo non constat, Euangelium vbique esse suscipiendum, sed prædicandum tantum. In contrarium autem facere videntur omnia, quæ pro Augustini sententia paulò ante adduximus, de promissionibus Christo factis: *Dominabitur à mari vsque ad mare*: & de vniuersali tam gentium, quam Iudæorum cõuersione. Et de priori quidem multa supra retulimus ex Dauide, Isa. Ezech. de posteriori verò est clara prædictio Isa. c. 11. *Et erit, in die illa adiiciet y Dominus secundo manum suam, ad possidendum residuum populi sui*, vt Hieron. Cyril. Basil. & alij exponunt. De vtraque verò est expressũ testimonium Paul. ad Ro. 11. [Nolo enim vos ignorare fratres mysterium hoc, vt non sitis vobis ipsis sapientes, quia cæcitas ex parte contingit in Israel, donec intraret plenitudo gentium, & sic omnis Israel saluus fieret.] Quod etiam videtur significasse Ioan. c. 11. exponens sensum à Spiritu sancto intentum in verbis illis Caiphæ, [Expediet, vt vnus moriatur homo pro populo, ut non tota gens pereat; Prophetauit, inquit; quod Iesus erat moriturus pro gente;] id est, pro Iudæis, [& non tantum pro gente, sed, ut filios Dei, qui erant dispersi, congregaret in unum,] id est, ut omnes tam Iudæos, quam gentes in unum Ecclesiam cogeret. Quod etiam confirmant uerba illa Christi, [Alias oues habeo, quæ nõ sunt ex hoc ouili, & illas oportet me adducere, & fiet unum ouile, & unus pastor.] Sic etiam de utroque populo prædictum erat Psal. 58. [Dominabuntur Iacob, & finium terræ,] & Sophon. 3. [Tunc (loquitur de die iudicij) reddam populis labium electũ, ut inuocent omnes in nomine Domini, & seruiant ei humero uno,] & postea hanc conuersionem tã gentium, quàm Iudæorum late describit. Et confirmatur tandem ex Pau. 2. ad Thess. 2. dicente: [Nisi uenerit discessio primum,] seu Apostasia. Supponere enim uidetur, prius uniuersum orbem futurum esse unius Christianæ religionis: postea uero aduẽtu Antichristi maiori ex parte à Christo recessurum.

Ioan. 10.

In hac re nihil video esse in Scriptura perspicuè prædictum, neq; ab antiquis Doctorib. traditum: ex ijs vero, quæ dicta sunt, hæc vñr colligi, vel similiora. Primo ita Euangelium per vniuersum orbē prædicandum, vt vbiq; i. in omnibus regionibus, & præcipuis prouincijs templa fundentur, & Christiana religio recipiat, & exerceatur, & hoc modo Christus vbiq; agnoscatur, & colatur. Hæc est snia Aug. citatis locis, & eandem significant reliqui Patres citati, & hoc probant testimonia Prophetarũ, qualia ēt sunt elegantissima apud Isa. ca. 2. & apud Mich. c. 4. Præterea facit, qđ supra ex Apo. 7. adduximus, ex oĩ populo, & omni lingua aliquos esse saluandos. Deniq; per se, ac sine alia probatione verisimile est, si Euangelium vbiq; est prædicandum non solum per famã, & rumorem, sed per proprios prædicatores, vbique ēt fructificaturum, atq; adeo vbique esse Ecclesiam propagandã, & fundandam. Quod ēt euētus ipsarum rerum, quas experimus, satis confirmat. Hoc. n. modo, & fructu videmus, Euangelium esse disseminatum in remotissimis regionib. de quibus ante centum annos vix esse potuisset humana spes. Quapropter, eundum, modo in cæteris regionibus sperare licet exitum. Neque huic ueritati dissonant verba Christi, quia Euangelium ubique prædicatum erit in testimonium omnibus: in testimonium quidem prædij, ac mercedis ijs, qui credunt: in testimonium autem iudicij, & condemnationis, ijs, qui non credunt.

Vnde secũdo dicendum est, licet vbique sit fundanda, & propaganda Ecclesia: non tamen omnes in uniuersum homines esse credituros. Hoc enim nec necessarium est, neque ullo testimonio probabili affirmari potest, neque est consentaneum humano ingenio, & ac libertati, nec experientię, nec modo Diuinæ prædestinationis, quæ ita videt res hominũ disposuisse, ordinasse, ac permisisse, ut semper sint inter eos boni, & mali, fideles, & infideles. Quod uarijs parabolis in Euangelio Christus significauit, & in omnibus indicat, hãc permixionem vsque ad finem mundi duraturam. Quocirca, licet, per hanc vniuersalem prædicationem ex omnibus nationibus aliqui sint conuertendi, non tamen necesse est, vt omnes hoies cuiusuis nationis conuertantur, vt rectè notauit Francis. Ribera Mich. 4. citans Lyranum, & Adrianum Finum lib. 7. c. 5. Neque ēt mihi constat, an ubique sit idololatria tollenda. Fieri. n. potest, vt in eisdem prouincijs, uel ciuitatibus fundentur Ecclesiæ Christianorum, & idolorum templa non euertantur, ut in principio Ecclesiæ accidit, & nunc in Iaponia conspicimus. Et hoc satis esset ad complementum huius prædictionis, & signi, de quo agimus, quamuis non constet, an sit maiorem effectum habiturum.

Hinc addo tertio, per hanc vniuersalem prædicationem, quæ antecessura est aduentum Antichristi non esse consummandam Iudæorum conuersionem à Paulo, alijsque prædictam. Neq; n. id necessarium est ad vniuersalem prædicationem, ut dixi. Colligit aũt hoc apertè ex iis, quæ suprà diximus de aduẽtũ Antichristi, s. eum à Iudęis præcipuè esse suscipiēdũ, sicut Christus prædixit Ioã. 5. quia in pœnam cęcitatis, & incredulitatis eorum maximè venturus est, teste Paulo 2. ad Thess. 2. non ergo erunt tunc Iudæi ad fidem conuersi. Et ita supponunt Cyril. cat. 15. Damas. lib. 4. c. 27. Hipp. de consum. mundi, Aug. 20. de Ciuit. c. 29. Verum est, statim c. 30. circa finem, sentire, aduentum Eliæ, & cõuersionē Iudæorũ fore ante Antichristum, põt aũt exponi, id est, ante finitã persecutionem Antichristi, non vero ante inchoatam, quia ante inchoatam non põt esse uerum, ut patet ex supradictis de aduentu Eliæ. Idē docet Hilar. c. 26. in Matt. ubi ait, *Sicut pars Iudæorum per Apostolos credidit, ita est credi-*

Iudæorum conuersio quã futura.

conuertenda per Eliam: Idem Theodoret. & Ansel. ad Rom. 11. Conuersio ergo illa Iudæorum consummanda est postea per prædicationem Eliæ, & Henoch, ut iidem Patres notant, & Hier. in id Psal. 20. *In reliquijs tuis præparabis vultum eorum.* Et colligitur ex illis verbis Christi Matt. 17. *Elias venturus est, & restituet omnia,* & ex alijs suprà adductis, Malac. 4. & Apoc. 11. Et confirmari potest Ioel. 3. *Ecce in diebus illis, & in tempore illo cum conuertero captiuitatem Iudæ, & Ierusalem, congregabo omnes gentes, & deducam eas in vallem Iosaphat.* Vbi apertè dr̃, post Iudæorum conuersionem statim futurum esse iudicium. Erit ergo Iudæorum conuersio proxime ante iudiciũ, eodem tpe, quo acrius Antichristus Ecclesiam Dei persequetur. Erit aũt facile, tàm breui tpe Iudæos per Eliam conuerti, quia verisimile est, audita fama Antichristi, & q̃ à suis receptus sit ut Messias, & q̃ Ierusalem, ac templum reædificat, ex uniuerso orbe Iudæos oẽs confluxuros Ierusalem, seu in eam regionem, vbi potissimum Antichristus imperabit: illuc ergo aduenientis Elias facili negotio docebit vniuersos. Præter sanctitatem aũt Eliæ, & uim, efficaciamq; dicendi, atq; operandi, erit ex parte Iudæorum apta dispositio ad ueritatem suscipiendam, q̃ experimento cognoscant, se esse ab Antichristo deceptos; qui non ad veri Dei cultum, sed ad se adorãdum, ut Deum omnes illicere conabitur. Et (quod præcipuum est) Deus speciali gratia concurret ad illuminandos illos. Non cogimur autem dicere, cũctos omnino Iudæos esse conuertendos, & credituros in Christum: sed solum eos, qui ad æternam vitam fuerint præordinati, iuxta illud Dan. 12. [In tempore illo saluabitur populus tuus omnis, qui inuentus fuerit scriptus in libro.] Soli ergo illi credent, fide, s. viua, & stabili, ac permanente vsque ad finem. Non est autem cur dicamus, oẽs Iudæos, qui tunc viuent, fore prædestinatos, vel ad æternam vitam, vel ad fidem. Quia uero aliquid specialius illo tempore promittitur, credendum est, maiori ex parte tunc fore Iudæos conuertendos, quod notauit Oecu. ad Rom. 11. dicens: [Vere omnis Israel saluus erit, id est, plures quidem auuertentur à peccatis, & conuertentur ad ipsum,] & idem significat Theoph. ibidem.

Quartò, non vr̃ necessarium, ut per hanc vniuersalem Euãgelij prædicationem efficiatur, vt aliquo tpe ante iudicium vniuersus mundus, totus simul in Xp̃m credat, & catholicam amplectatur religionem. Nam Xp̃i prædictio, in qua signum hoc potissimum fundatur, satis verificatur, si paulatim, & successiue Euangelium in vniuerso mundo prædicet, q̃uis fortasse, cum ad unam partem orbis peruenerit, alia, quæ illud audierat, & susceperat, uel per hęresim, uel per paganismum, aut aliud apostasiæ genus ab illo discedat. Quamobrem non vr̃ necessarium, vt pp̃ hoc signum futuri iudicij dicamus, antequam Xp̃s ad iudicãdum veniat, in tota Asia, vel Africa iterum esse prædicandum Euangelium, atq; oẽs illas gentes prius esse ad fidem conuertendas. Cum. n. iam in ijs prouincijs prædicatum sit Euangelium, fundataq; Ecclesia, & ex illis gentibus multi fuerint salutẽ consequuti, ex nulla prophetia, aut Scripturę testimonio colligi põt, iterum esse ibi p̃dicandum, aut illas gentes iterum ad fidem conuertẽdas. Quare, licet, definite negari non possit, ita esse futurũ, quia hoc ẽ ignoratur: tñ neq; affirmari p̃t, cum non sit reuelatũ. Illa. n. verba Io. 10. *Erit vnum ouile, & vnus pastor,* non significant, fore aliqñ, ut vniuersus orbis, & oẽs hoĩes sint intra Eccl̃am, ita ut nullus sit infidelis, sicq; constituant vnum ouile sub vno pastore Xp̃o, & Vicario eius. Nam Xp̃s ibi de hoc non differebat, sed solũ prædixit futurã gentiũ conuersionẽ, & ex gentibus, & Iudæis constituendũ esse vnũ ouile, atq; vnã Eccl̃am vniuersalẽ, & ca-

A tholicã, q̃ (qđ in se est) oẽs cõplectatur. Qđ aũt plures vel pauciores diuersis tpib. vel ex gentib. vel ex Iudæis intra hanc Ecclesiam per fidẽ congregãdi sint, de hoc nihil Xp̃s affirmauit. Quamquam (si uerba eius interpretamur non absolute de hoĩbus, sed de ouib. specialiter electis, ac prædestinatis) de illis verum est, oẽs semper adduci ad ouile Ecclesiæ, extra quam non est salus, quamuis non ex solis illis Xp̃i ouile constituatur. Neq; etiam ex illo testimonio Pauli, *Nisi venerit discessio primum,* colligi põt, ante aduentum Antichristi aliqñ oẽs hoĩes futuros esse fideles. Primum, quia (ut supra dixi) aliqui probabiliter exponunt hanc discessionem non ab Ecclesia, sed ab imperio Romano. Deinde, quia multi per *discessionem,* intelligunt ipsum Antichristum, uel apo- B stasiam, tpe persequutionis eius in Ecclesia futurã, vt patet ex Theod. & Occum. ibi. Et Aug. 20. de Ciuit. c. 19. ibi pro *discessione transfugam,* vertit. Denique quia, licet demus, *discessionem,* significare ibi magnam quandam apostasiam futuram, antequam ueniat Antichristus, non inde fit, ante illam uniuersum mundum, & omnes prorsus homines futuros fideles. Potest. n. talis discessio esse a Pontifice Romano, & á catholica Ecclesia in quibuscunq; regionibus, vel hominibus extiterit: sic autem, quasi per antonomasiam appellari potuit, quia fortasse maxima ex parte Ecclesia deficiet. De qua re iterum sectionibus redibit sermo.

2. The. 2.

Vltimo supererat explicandum, quod tertio loco est propositum, s. quo tpe, & ordine hæc vniuersalis prædicatio futura sit, sed in hac re pauca à nobis dici põt. Nam, quæ in futurum pendent, & præsertim, quæ pertinent ad p̃ iudicij, & consummationis mundi, nobis sunt incognita, ut diximus. Tria C vero ex ijs, quæ hactenus dicta sunt, colligi põt. Vnum est, hanc prædicationem ab initio Ecclesiæ esse inchoatam, & quotidie, ac magis perfici, vt experientia docet. Alterum est, hanc uniuersalem prædicationem extensiuè (vt sic dicam) consummandam esse in toto orbe ante persequutionem Antichristi eiusque aduentum, ut recte docent Aug. & alij Patres supra citati. Et facile conuinci potest, si quæ supra dicta sunt de regno Antichristi, considerentur. Nam eo tempore, quo Antichristus regnauerit, nõ solum non poterit Ecclesia propagari, aut Euangelij prædicatio ad nouas regiones deferri: verum potius D vbi ecclesia fuerit, maxima ex parte deficiet, & fideles, qui perseuerauerint, vix poterunt religionis cultum publicè profiteri, nedum ad conuertendas nouas prouincias mitti. Post mortem vero Antichristi tempus erit breuissimum (vt supra etiam dictum est) ergo post aduentum illius non poterit vniuersalis hæc prædicatio absolui: necesse est ergo vt ante eius aduentum perficiatur. Quin potius hac ratione conuincimur, vt existimemus hanc prędicationem absoluendam esse, antequam in Romana Ecclesia, uel imperio fiat magna aliqua mutatio temporalis, aut euersio, de qua Sect. seq. dicendum est, quia vt Euangelium in toto orbe tandem aliquando commode diuulgari possit, necesse est, vt dignitas Romanæ Ecclesiæ suum splendorem pote E statemque non solum spiritualem, & diuinam, sed etiam temporalem retineat, vel saltem, ut in eius obedientia catholici Reges, ac potentes Principes perseuerent, quorum auxilio, & ope ad fidem propagandam vti possit. Quocirca, inter signa propria futuri iudicij hoc, de quo hactenus diximus, uidetur esse primum, & ante omnia implendum, ut ex sequentibus amplius constabit. Tertium est, post impletam hanc uniuersalem prædicationem Euangelij, non multo post futurum Antichristi aduentum, & vltimam Ecclesiæ persecutionem, ac denique mundi consummationem. Hoc colligitur ex illis Christi verbis, *& tunc veniet consummatio.*

Vniuersalis per orbẽ Euangelij promulgatio quãdo, quóve futura.

Matth. 24.

ta. Quanto autem post ventura sit, incertum nobis est, ut recte dixit Aug. d. epist. 78. & 80.

SECTIO II.

Vtrum ante iudicium, & proximè ante aduentum Antichristi Romana ciuitas euertenda, Romanumq; imperium omnino extinguendum sit.

QVæstionem hanc superius breuiter attigimus quoniam necessarium fuit ad ostendendum Antichristum nondum venisse: nunc autem fusius, & ex proprijs principijs est à nobis explicanda, quoniam & est huius loci maximè propria, & non parum difficilis & ad intelligenda nonnulla scripturæ loca aliasque theologicas quæstiones valde vtilis esse potest.

Quod igitur Romanum imperium extinguendum sit in aduentu Antichristi, suprà ex cõi Patrũ traditione supposuimus: nunc autẽ plura circa hoc inquirenda, declarandaq; supersunt. Primum, quo scripturæ fundamento hoc nitatur, nullum enim firmum inuenitur. Duo etenim adduci solent. Primum est illud 2. ad Thess. 2. *Nisi venerit discessio primum*, quod de euersione Romani imperij interpretatur Hier. q. 11. ad Algas. & Ambr. & Primasius, ibi, & Tertull. lib. de resur. carn. c. 24. Hoc vero nullius momenti esse vr, primò, quia (ut sæpe dictũ est) hic locus melius intelligitur de spirituali discessione, & apostasia à fide, & ab spirituali imperio Romani Pontificis, in quod temporale imperium mutatum est, vt eleganter dixit Leo Papa ser. 1. de Apostolis Petro, & Paulo, & ita exponunt Chryso. & Græci, qui ipsum Antichristum per, *discessionem*, significari intelligunt. Idem ferè Aug. 20. de Ciuit. c. 19. Secundò, quia discessio non significat integram extinctionem, sed separationem, & diuisionem: si ergo Pau. loquitur de discessione à temporali imperio Romano, hæc ante multa tempora facta est. Deficere. n. cœpit hoc imperium, & dissipari, vel quando Orientale imperium ad Turcas translatum est: vel quando imperium in Occidente à Gothis, & Vandalis vastari, & occupari cœpit, & ipsa Romana ciuitas à Gothis capta est. De qua re Blondus decad. 1. & Sabellicus Aenead. 7. lib. 9. & Aenead. 8. lib. & seq. & Orosius lib. 2. & 7. suæ historiæ, & alij, qui de rebus Romanis scribunt. Secundum est, quod de diuisione Romani imperij in decem Regna à Daniele c. 7. scribitur: sed ex hoc loco non colligitur, imperium Romanum esse omnino extinguendum prius, quàm Antichristus ueniat. Primò, quia rectè intelligi potest imperium illud esse diuisum in decem regna, & tamen Romanorum imperium non esse omnino extinctum. Sicut nunc diuisum illud cernimus in plura regna, quæ fortasse iam ad denarium numerum peruenerunt, & tamen adhuc imperium Romanum suam retinet dignitatem, propter quam omnes Christianos Reges antecellit. Adde, Aug. 20. de Ciuit. c. 23. docere, non esse certum, denarium illum numerum propriè, ac definite sumi. [Quid enim, inquit, si numero isto denario vniuersitas Regum significata est?] Ex illo ergo loco tantum colligitur diuisio, ac dissipatio Romani imperij in plura regna non tamen extinctio nominis ac dignitatis eius. Secundo auget difficultatem. Quia licet apud Danielem dicatur, hos decem Reges antecessuros Antichristum: tamen Apoc. 17. sic de illis scribitur: *Decem cornua, quæ vidisti, decem Reges sunt, qui regnum nondum acceperunt, Sed potestatem tanquam Reges vna hora accipient post bestiam*: & de eisdem postea dicitur: *quod habebunt odio, & persequentur Romanam vrbem*. Ergo illis regnantibus adhuc non erit destructum Romanum imperium.

In hac re dicendum est primò, solum posse certo A affirmari Romanum imperium ferè vsq; ad diem iudicij esse duraturum, & prope illius tẽpora esse prorsus extinguendum, & in aliud imperium commutandum, atq; hoc modo destructionẽ Romani imperij posse annumerari inter signa diei iudicij. Hoc probatur, primo ex veteri traditione antiquorum Patrum. Lact. lib. 7. c. 25. dicit ex veteri traditione, Romanum imperium simul cum ipso orbe esse interiturum, & c. 15. scribit, in fine mundi futura esse ingentia prælia, & *tumultus*, subditque *cuius vastitatis, & confusionis hæc erit causa, quod Romanum nomen quo nunc regitur orbis, tolletur de terra, & imperium in Asiam reuertetur, ac rursus Oriens dominabitur, & Occidens seruiet*. Idem prosequitur optimè ca. 16. Idem affirmat Tertul. in apolog. c. 32. ubi ait: *Fidelibus in-* B *cumbere necessitatem orandi pro statu imperij, rebusque Romanis, quod vim maximam vniuerso orbi imminentem, ipsamque clausulam sæculi, acerbitates horrendas comminantem, Romani imperij commeatu scimus retardari. Itaque nolumus experiri, & dum precamur differri, Romanæ diuturnitati fauemus*. Similia repetit lib. ad Scapulam, c. 2. dicens: *Christianus nullius est hostis nedum Imperatoris, quem sciens à Deo suo constitui, necesse est, vt & ipsum diligat, & reuereatur, & honoret, & saluum velit cum toto Romano imperio, quousque sæculum stabit, tandiu enim stabit*. Deniq; Hiero. fatetur, hanc sententiam omnium scriptorum Ecclesiasticorum. Constat igitur hanc esse antiquissimã traditionem, vnde verisimile est, ab Apostolis manasse. An uero habeat in sacris literis fundamẽtũ, statim dicemus.

Romani imperij destructio inter signa diei iudicii numeranda.

C Secundo dicendum est, non satis constare, vtrũ Romanum imperium omnino extinguendum sit ante aduentum Antichristi per diuisionem in multa, seu decem regna: an uero eius destructio inchoãda sit per hãc diuisionem, per ipsum uero Antichristum demum perficienda. Sed vterque modus est probabilis. Differt autẽ multum inter vtrumq; modum, quia iuxta priorem, constat certissime nondũ esse satis destructum imperium Romanum, ut Antichristus veniat: iuxta posteriorem autem non oportebit expectare maiorem inclinationem Romani imperij, qua Antichristo via paretur: sed solum ipsam euersionem integram, quæ per illum facienda est. Vnde iuxta priorem modum hoc signum iudicij diuersum erit à signo Antichristi, & præuium illi, nondumq; nunc impletum: iuxta posteriorem D autem modum, uel non est diuersum à signo dato de futuro regno Antichristi: sed per illum complendum erit, quia vnius generatio erit alterius corruptio: Vel si velimus hoc signũ destructionis Romani imperij ab Antichristi imperio distinguere, necesse est, vt destructione illius appellemus diuisionẽ in plura regna, quamuis nomen, & dignitas imperij Romani nondũ sit omnino extincta. Vnde fit, vel hoc signũ iam esse impletũ, uel certe constare satis non posse, an supersit maior regnorũ diuisio, & cõmutatio facienda, anteq̃ Antichristus veniat. Nã, si quis rectè consideret, Romanũ imperium in plura, quã decẽ regna iã est diuisum. Ostendamus igitur utriusque modi probabilitatem. Quod. n. omnino sit extinguẽdũ Romanũ imperium, priusq̃ Antichristus veniat E colligunt multi Patres ex illo 2. ad Thess. 2. *Non retinetis, quod cum adhuc essem apud vos, hæc dicebã vobis, & nunc quid detineat scitis, ut reueletur in suo tempore. Nam mysterium iã operatur iniquitatis tantum, ut qui tenet, nunc teneat donec de medio fiat, & tunc reuelabitur ille iniquus*. In quib. uerbis oscurũ est, quid sit illud, quod Paul. Thess. dixerat, & illi sciebãt esse in cã, vt antichristi aduentus detineret. Vñ cõtectant Patres hoc nihil aliud esse, q̃ pfectã Romani imperij euersionẽ, q̃ Paul. corã aperte docuerat: scripto aũt non est ausus tã clarè exprimere, ne calũniã incurret, quod Romano imperio male optaret. Et ita interpretatur illud, *Tantũ, ut qui nunc tenet, teneat*, id est, vt qui

nunc

nũc imperet, imperet, donec tollatur de medio, nõ persona, sed imperium: *Et tunc reuelabitur ille iniquus*: ergo anteq̃ ille veniat, omnino extinguendũ est Romanum imperium. Ita exponit Chrys. hom. 4. in illam epist. quem sequuntur Oecum. & Theophyl. idem Ambr. & Ansel. ibi, & Hieronym. quæstio. 11. ad Algasiam. Idem videtur significasse Tertull. locis citatis in prima conclus. & Cyrill. cat. 15. dicens: [Veniet Antichristus, cum impleta fuerint tempora Romani Imperij.] Et confirmatur ex citatis locis Danielis, in quibus significatur, sicut primum imperium destructum fuit per secundum, & secundum per tertium, & tertium per quartum, ita quartum prorsus dissipandum a decem Regibus, qui Antichristum præcedent, a quo postea subijciẽsur, & sub eius imperio redigentur. Atque ita vidẽtur ibi exponere Hieron. Theodor. & Iren. lib. 5. c. 25. & His ergo testimonijs fit probabilis hæc sententia. Quòd verò illa non sit certa, atque adeò alterum modum esse probabilem, constat primò ex Aug. 20. de Ciuit. c. 19. vbi pertractans prædictũ locum Pauli 2. ad Thess. 2. *Tantum, qui nunc tenet, teneat, donec de medio fiat. Ego prorsus*, inquit, *quid dixerit, me fateor ignorare; suspiciones tamen hominum, quas audire, vel legere, de hac re potui, non tacebo*. Et statim subdit expositionem de Romani imperij euersione. Est igitur hæc tantum suspicio, non res certa, Theodoretus verò eam expositionem aperte reijcit, dicens Romanum imperium apud Danielem per quartam belluam esse significatum, [In eo antem, inquit, paruum cornu productum est, quod gerebat bellum cum Sanctis:] ubi aperte sentit, atque ex Daniele colligere conatur, Antichristum ex ipso Romano imperio, seu aliquo modo eo durante, esse nasciturum, & contra ipsummet imperium. Daniel. n. c. 7. tam decem cornua, quàm cornu paruulum ex quarta bestia oriri se vidisse refert, & in cap. 2. idem regnum in quarto loco computatur, etiam si in multa regna partitum sit. Signum ergo est per hanc diuisionem non fore omnino extinguendum, donec Antichristus veniat. Potest autem pro hac etiã sñia referri Hier. Dan. 11. quatenus de Antichristo sic loquitur; *Et brachia pugnantis populi Romani expugnabuntur ab eo, & conteretur*: & Lactan. dict. lib. 7. ca. 15. tunc dicit, Romanum nomen tollendum de terra: *Cum imperium in Asiam reuertetur*, quod apertè dicit propter imperium Antichristi. Et c. 25. *Precandus*, inquit, *est Deus, ne citius tyrannus ille abominandus veniat, qui tantum facinus molatur, ac lumen illud effodiat, cuius interitu mundus ipse lapsurus est*, idest, Romanum imperiũ. Præterea Chry. dict. ho. 4. in 2. ad Thess. sic scribit: *Quemadmodum regna illa destructa sunt, quæ ante Romanum imperium fuerunt, vtpote regnum Medorum a Babylonijs, Babyloniorum a Persis, Persarum a Macedonibus, Macedonum a Romanis, ita & regnum Romanorum ab Antichristo*. Ex quibus verbis licet colligere (etiam si admittamus illam expositionem verborum Pauli) inde non fieri, imperium Romanum esse tollendum de medio, antequam Antichristus ueniat, sed ipsum Antichristum id esse effecturum. Vtrumque enim dicit Chrys. qui non est sibi contrarius, & vtrumque potest facilè uerbis Pauli accommodari. Detinet enim Deus iuxta hanc expositionem aduentum Antichristi, donec adueniat definitum tempus, in quo mundus orbandus Romano imperio est. Tunc enim, & Antichristus veniet, ac tollet illud de medio, & e contrario ipsum tolletur de medio, & tunc Antichristus veniet. Vt enim philosophorum more loquamur iuxta hanc sentẽtiam se habebunt hæc duo imperia, sicut duæ formæ, quarum una ingreditur, alia expellitur, de quibus verè dici potest, cum vna de medio tollitur, tunc alteram fieri. Et ad hunc modum exponi possunt omnes Patres in priori parte citati. Constat igitur, satis esse incertum, & dubium quo ex prædictis modis res hæc euentura sit, consequenter uerò constat, satis certum esse alterutro ex ijs modis euertendum esse Romanum imperium ante diem iudicij, & ita simul probata esse prima assertio posita.

Dan. 7.

Dan. 2.

Vrbis Romæ destructio signũ ne appropinquantis iudicij.

Tertio dicendum cõsequenter est, multò magis incertũ esse, an euersio Romanæ vrbis inter signa appropinquantis iudicij numeranda sit. Nam, licet Lactantius lib. 7. c. 25. de ipsa vrbe loqui videatur, cum inquit: *Res ipsa declarat lapsum, ruinamq́ rerum breui fore, nisi quòd incolumi Vrbe Roma nihil istis videtur esse metuendum. At verò cum caput illud orbis ceciderit, & ruip esse cœperit (quod Sibillæ fore aiunt) quis dubitet venisse iam finem rebus humanis, orbiq́ terrarũ?* Licèt, inquit, hæc fuerit Lactantij sententia: non tamen de fuit, qui eam inter deridendos errores, cõputandam existimauerit, vt Pammel. refert in scholijs libri Tertul. ad Scapulam, nu. 10. qui tamen interpretatur, Lactantium non tam de Vrbe, quam de imperio esse loquutum, sentiens etiam ipse, solius Vrbis excidium, aut durationem, non esse signum sufficiens euersionis, vel diuturnæ durationis mundi. Nam, in primis, cum ostensum sit, probabile esse Romanum imperium non esse omnino abolendum donec Antichristus veniat, consequẽs est etiam esse probabile Romanam ciuitatem non esse euertendam vsq; ad ipsum Antichristum, quia par est vtriusq; ratio. Deinde, siue ab ipso, siue ante ipsum extinguatur dignitas, & nomen imperij Romani, non sequitur, Vrbem vel ab Antichristo, vel ante ipsum esse euertendam. Quia bene potest imperium occupari, nomenq; ac dignitas prioris imperij omnino obrui, nulla ipsius ciuitate dissipata, vel destructa, ut tam superioribus, q̃ nostris tẽpibus in omni regnorum mutatione conspicimus, vel sicut e contrario posset Vrbs destrui, durante Romano imperio. Quia licèt mutetur sedes imperij, non propterea totum mutari imperium necesse est. Ergo ex mutatione Romani imperij non potest colligi vrbis euersio, nisi alicubi specialiter reuelata sit, q̃ non constare, statim ostendemus. Aliunde uerò non est etiam reuelatum, ciuitatem illam permansuram vsq; ad finem mundi, vel vsq; ad Antichristum, vel vsq; ad tpa illi vicina: quia similiter nullibi extat talis reuelatio, neq; ex reuelatis colligi potest. Nisi quis fortasse existimet, quoniam Ecclesia Romana caput est vniuersalis Ecclesiæ, tamdiu illam esse duraturam, quamdiu Ecclesia vniuersalis durabit. Quia non potest Ecclesia esse sine capite, durabit autem vniuersalis Ecclesia usque ad finem mundi: ergo, & Romana Ecclesia: ergo, & Romana ciuitas. Sed hæc collectio nullius momenti est, primum, quia licèt nunc caput Ecclesiæ sit in Ecclesia Romana, quia est eius Episcopus: tamen hoc neque constat esse à Christo præceptum, neque per se est simpliciter necessarium, vt in proprio loco latius tractandum est. Deinde, quia licet Romana ciuitas euerteretur, ac Romanus Episcopus a sua sede, Ecclesia, vel prouincia pelleretur, ita ut oporteret illum, uel in remotissimis regionibus habitare, vel in speluncis, aut in locis abditissimis delitescere, semper esset, & caput Ecclesiæ, & Romanus Episcopus. Nam semper retineret eandem potentiã, & iurisdictionem tam vniuersalem, quam propriam, & specialem illius Episcopatus. Itaque siue integra perseueret Vrbs, siue ab hostibus solo æquetur, nullum est signum aut appropinquantis iudicij, aut distantijs adhuc.

Vrbis Romanę euersio prorsus certa.

Obiectio

Sed obijci potest locus Apoc. 17. ubi *sub ænigmate mulieris fornicariæ, & purpuratæ sedentis super bestiam coccineam*, exprimitur Roma, & de ea subiungitur, quòd decem Reges per decem cornua signifi-

ficari, [odient fornicariã, & desolatã facient illam, & nudam, & carnes eius manducabunt, & ipsam igni cõcremabunt.] Ex qua prophetia duo vñr colligi. Primũ illam ciuitatem permansurã vsq; ad aduentũ Antichristi: alterum eã esse labefactandã, & concremanda ab Antichristo, seu ab ijs decẽ regib, qui eius tpe regnabunt, eiq; subijcientur, vt ibidẽ dr, Vnde, q ibi sit sermo de Antichristo, oẽs expositores consentiunt, & Iren, li.5, c.26. Hippol, orat, de consum.mundi, & alij statim citandi, Quod aũt mulier illa fornicaria, & purpurata sit Roma, patet primò ex vltimis verbis capitis, *Et mulier, quam vidisti, est ciuitas magna, quæ habet regnum super Reges terræ.* Nulla.n. alia ciuitas habuit generale imperium, nisi Roma. Secundo, quia dr ea mulier habere capita septem, quæ sic explicatur, *Septem capita, septem montes sunt, super quos mulier sedet*. Vrbs enim super septem colles, seu montes ædificata fuit, Tertio ita exponunt multi ex Patribus Hierony. epist.17. ad Marcellã nomine Paulæ, & Eustochij, & 151.q.11. ad Algas, & lib.2, cont. Iouin. in fine, vbi sic inquit: *Ad te loquor, quæ scriptam in fronte blasphemiam, Christi confessione delesti, vrbs potens, vrbs orbis dña, vrbs Apostoli voce laudata, interpretare vocabulum tuum Roma, aut fortitudinis nomen est apud Græcos, aut sublimitatis iuxta Hebræos, serua quod diceris, virtus te excelsam faciat, non voluptas humilem: maledictionem, quã tibi Saluator in Apocalypsi comminatus est potes effugere per pœnitentiam, habens exemplum Niniuitarum.* Eandem expositionem habet Tertull. libr. contra Iudæos, c.9. & lib.3, contra Marc, c,13. *Babylon,* inquit, *apud Ioannem nostrum Romanæ vrbis figura est, proinde magnæ, & regno superbæ, & Sanctorum Dei debellatricis*. Atque hanc expositionem sequitur Paul. Ors. li.7, c,2. Et Aretas in comment. in Apoc.

Respõsio. Resp. licet hanc expositionem admittamus, quã Gagneius in Apoc. dicit esse probabilem, & ex recentioribus nonnulli ex eruditis, qui contra hæreticos scribunt, illam amplectuntur, qui aduertunt Ioannem non esse loquutum de Romana Ecclesia, sed de Vrbe, non Christiana, sed etnica. Loquutus enim de illa est, considerando eum statum, quem habebat, quando ipse scripsit, & si fortasse in fine mundi similem habitura est, a fide, & obedientia Pontificis Romani deficiens ab ethnicis tyrannis subiugata. Hac, inquam, data expositione, solum ex eo loco concluditur, Romanam in persequutione Antichristi, vel in prælijs, quæ geret ad usurpandum totius orbis imperium, esse euertendam, & comburendam, Vnde ad summum potest cõcludi, Romanam euersionem esse posse vnum ex signis ad cognoscendum Antichristum venisse, atq; ita signum hoc non esse distinctũ a persequutione Antichristi; sed veluti partem eius. Secundò dicitur expositionem illam non esse necessariam. Multi enim Patres non intelligunt per *mulierem illam fornicariam* Vrbem: sed orbem, quatenus in eo ædificata est ciuitas impiorum, quæ in Scriptura *Babylon* dici solet, & fundata est super septem montes, idest super multitudinem Regum superborum. Ita exponit Aug. Psal.26. enarrat. 2. vbi ciuitatem, quidem Babylonicam, ita interpretatur; non tamen apertè accommodat ad locum Apocalyp. Idem habet in Enarr. in Psal.61. & lib.14. de Ciuit. c. vlt. & lib.18. c.18. & sæpe alijs in locis. Expressius Prosper in dimidio temporis, c.7. *Nec eam vno in loco existimes ciuitatem, quæ tota est sparsa in orbe, de qua dicit, & Propheta David Filia. Babylonis misera:* Ac deinde eodẽ modo interpretatur totum c.18, Apoc. Idem tenẽt Beda, Ambr. Ticony. Primasius, Tho. Aymo. Rupert. & alij Apoc. 17. ubi Gagn. breuiter, & apte totum illum contextum ad hanc interpretationem accommodat, quam hoc loco latius persequi instituti nostri non est.

Ex quibus tandem vltimo constat, hoc signum euersionis Romani imperij (qualecunque illud sit, & quomodocunque iuxta prædicta explicetur) simul cum præcedenti paulatim impleri, verisimile tñ esse (vt in sect. præced. diximus) prius esse vniuersalem Euangelij prædicationẽ consummãdam, quam Romanum imperium ad summam inclinationem, extinctionemve perueniat, Quia hæc duratio imperij Romani in sua dignitate, & potestate valde necessaria est, vt illud signum Euangelicæ prædicationis per totum orbem commode impleri queat. Hoc verò impleto credibile est Ecclesiam passuram maiores temporales afflictiones bellorũ, ac seditionum, regnorumque mutationes, atq; ita paulatim extinctum iri imperium Romanum, vel ab Antichristo, vel paulò ante eius aduentum. Ad rationes dubitãdi in principio positas, facilis est responsio ex dictis. Ad summum enim probat (quod nos concessimus) incertum esse, an sit extinguendum omnino Romanum imperium per Antichristum, vel antea. In loco autem illo Apoc, 17. cum dicũtur decem Reges accepturi potestatem post Antichristum, vel non est intelligendum de ordine tẽporis, sed dignitatis (erunt enim sub Antichristo) vel intelligendum est, quód post Antichristi aduentum accipient nouam potestatem ad persequendã Ecclesiam.

SECTIO III,

Quæ sint futura signa in cœlis ante iudicij diem.

HActenus explicuimus, quæ ante aduentũ dñi vsq; ad Antichristi necẽ euentura credimus, eritq; facile lectori ex ijs, quæ duabus sectionibus præcedentibus, & supra de Antichristo dicta sunt, rerum ordinem, seriemque colligere. Prędicabitur enim Euangeliũ in vniuerso orbe, & interim non deerunt calamitates illæ, quæ Matt, 24. prædicuntur, pestes, fames, terræmotus, prælia, regnorum diuisiones, ac mutationes, & similia, ac fortasse, postquam uniuersalis Euangelij prædicatio cõsummata sit, ingrauescent hæc quotidie magis, magisque quasi inclinante tã mundo, & proximè ad occasum vergentem, & tunc tandem vel oĩno, vel pene destructo Romano imperio, veniet Antichristus. qui vniuersale orbis imperiũ occupabit, & grauissimè persequetur Ecclesiam, Quæ omnia eleganter describit Lact. lib.7. ca.16. Pro Ecclesia vero Elias, & Henoch dimicabũt, donec ab Antichristo trucidẽtur: qui tum, & ipse imperio Christi interficietur, neq; de hoc tẽpore alia sunt nobis signa reuelata.

Sequitur ergo, ut dicamus de signis futuris post mortem Antichristi, in quib. primum locum tenere uidentur ea, quæ in cœlis futura sunt. Sic .n. de illis loquitur Christus. *Statim autem post tribulationem dierum illorum Sol obscurabitur, & Luna non dabit lumen suum, & stellæ cadent de cœlo & uirtutes cœlorum commouebuntur*, In quibus verbis, nulla est inter expositores controuersia quin sermo sit de signis iudicij, quamuis de superiori parte illius capitis magna sit, atque ita exponunt ibi Chry. Theop. Euthym. Hier. Hilar, can.25. & 26. & Aug. epist. 80. ad Hesychium, sub finem. Dantur autem a Christo domino in eis verbis tria cœlestia signa, quæ a nobis explicanda sunt. Primum, *Sol obscurabitur, & Luna non dabit lumen suum*. Secundum, *stellæ cadent de cœlo*. Tertium, *virtutes cœlorum commouebuntur*. Matth. 24.

Dubium. Prius tñ, q̃ ad hæc explicanda veniamus, oportet inquirere, quo tpe intelligantur futura hæc signa, an, s. ante vniuersalem mortem hominũ, & generalem resurrectionẽ, an vero post illam. Hieron, enim Chrysos. & Euseb. Emiss. statim citandi indicant futura post resurrectionem generalem in ipso Matth. 24.

aduen-

aduentu Domini. Quæ sententia videtur textui E- 1. Thes. 5. uangelico consentanea. Nam, immediatè post illa verba subdit Christus, *Et tunc apparebit signum filij hominis in cœlo*, sed hoc signum non apparebit nisi post resurrectionem ipso Domino iam ueniente, ut infra uidebimus: ergo neque alia simul cum eo & in eodem contextu omnia prædicuntur: & immediatè post illa subiungitur, *& tunc plangent omnes tribus terræ*, idest reprobi omnes, qui in terra manebunt, Nam iusti tunc iam *rapientur cum Christo in aera*, *Et videbunt filium hominis venientem in nubibus cœli*, ergo rectè intelligitur totum hoc futurum post resurrectionem, in ipsomet aduētu Christi. At uerò D. August. in dicta Epistol. 80. ad Hesychium sentit hæc signa futura esse in Ecclesia, durāte ipsa Antichristi persequutione. Vnde consequēter interpretatur verba illa Christi, *Post tribulationem dierum illorum*, non intelligi post finitam persequutionem, sed post inchoatam, seu durante & iam ex parte facta persequutione. Fuit autem B hæc sententia Lactant. lib. 7. cap. 16. vbi, licet, intelligat hæc omnia propriè, & de sensibilibus signis, ea sentit esse futura ante mortem Antichristi, quod tamen nulla ratione confirmat. Aug. uero coactus est sic exponere, quia non intellexit illa signa ad literam, ut sonant, sed metaphoricè, ut postea uidebimus. Cuius sententia, sicut in hoc nobis non probatur, ita neque in priori parte sufficienti posse dicitur. Nam, Christus Dominus satis apertè loquutus est de tempore post finitam tribulationē Antichristi, ut reliqui omnes expositores, & Patres ea intellexerunt: & supponendo ea signa propriè, & ad literam esse intelligenda, nullum est fundamentum ad opinandum aliter. Quia durante persequutione Antichristi, & vsque ad mortem, & resurrectionem Eliæ, & Henoch, nondum erunt inchoata signa iudicij, quæ peccatores uehementer terreant, vt ex 11. c. Apocalyp. colligitur: sed potius, *Cum dixerint pax, & securitas, tunc eis repentinus veniet interitus*. Ergo ante mortem Antichristi incipient videri. *Signa in Sole, & Luna, & stellis, neque arescent homines præ timore*, vt dicitur Luc. 21. Ex quo loco etiam colligitur, hæc signa futura esse uiuentib. in carne mortali ante generalem resurrectionem. Nam ex ijs uerbis Lucæ constat, hæc signa futura esse hominibus causam angustiæ, & anxietatis, *præ timore, & expectatione eorum, quæ superuenient vniuerso orbi*: ergo oportet, ut fiant uiuentibus adhuc hominibus ante generalem resurrectionem. Nam post resurrectionem nulla erunt necessaria signa ad terrendum, neq. habebit locum dubia expectatio futurorum. Nec refert, quod apud Matth. hæc signa simul cum alijs coniungantur, quia non oportet, ut quæ simul narrantur, simul etiam fiant. Præterea, cum prius Matth. dicat venturum Christum cum uirtute, & maiestate, & postea subiūgit, *& mittet Angelos suos cum tuba, &c.* cum tamen hoc non sit futurum post aduentum Christi, sed ante: ex ordine ergo narrationis non potest colligi ordo executionis: sed ex alijs locis, & ex coniectura sumpta ex ipsis rebus colligendus est. Vnde confirmari hæc sententia potest ex Ioelis ca. 2. *Et dabo prodigia in cœlo, & in terra, sanguinem, & ignem, & vaporem fumi Sol conuertetur in tenebras, & Luna in sanguinem, antequam ueniat dies Domini magnus, & horribilis*. Vbi (iuxtà communiorem expositionem Theodo. & Rupert. ibi, Orig. & D. Tho. Matt. 24. Bedæ Marc. 13. & Luc. 21.) ser. est de die iudicij, & de eisdem cœlestibus signis, de quibus loquutus est Christus: & tamen illa dicuntur futura, antequam veniat dies ipse iudicij, qui *dies Domini magnus, & horribilis* dicitur: Vnde ipsemet Christus post prædicta verba subiunxit, *Cum uideritis hæc fieri, scitote, quoniam propè est in ianuis*: ergo

Apoc. 11.
1. Thes. 5.

Matth. 24.

A futura illa sunt ante aduentum Christi: eo tamē appropinquante. Neque enim verisimile est (quod Aug. ait) in verbis illis Christi, *Cum videritis hæc fieri*, non tantum signa, sed ipsum etiam aduentum Christi in nubibus cœli comprehendendum esse. Quorsum enim Christus diceret, cum me videritis venientem, scitote quoniam propè sum? Non ergo loquitur de aduentu, sed de signis, quæ aduētum antecessura sunt.

Sed obijcit August. quia dies iudicij, vt Paul. ait 1. ad Thes. 5. *Sicut fur in nocte, ita veniet. Cum enim dixerint pax, & securitas, tunc repentinus eis superueniet interitus*: si autē præcessura essent hæc signa, quæ homines redderent certos, diem Domini iā esse in ianuis, non ingrueret ut fur, illis in pace, & tranquillitate existentibus, Atque ita Ambrof. 1. ad Thessal. 5. exponens prædicta verba, *Subitò*, inquit, *& ex insperato apparebit*, & Theoph. Matth. 25. ita exponit illud, *Media nocte clamor factus: Vt ostendat*, inquit, *quod expectatus veniat Dominus*. Quod etiam notauit August. tractans eadem verba, dicēs, *Media nocte, idest, nullo sciente aut sperante*, & infrà exponens verba Pauli, inquit, *Ex quo significatur, eum penitus latere, cum uenerit*, Ad hanc obiectionem respōderi potest ex Oecumen. 1. ad Thessal. 5. & signis iudicij posse colligi appropinquare finem mundi, non tamen fore certam diem, & horam aduentus Domini, & hac ratione verum esse, diem illum venturum ut furē, Quod declarat exēplo mulieris prægnantis, quo Paulus vtitur. *Nam licet hæc*, inquit, *signa partus habeat multa, ipsius autem horæ, aut diei non item*. Quod si obijcias, quia supra diximus quadraginta quinque diebus post mortem Antichristi futurum aduentum Dñi. Responderi potest uel cum Ansel. 2. ad Thess. 2. dicente, *Vtrum completis illis quadragintaquinque diebus mox adueniat Dominus: an verò aliquantulum superfit temporis omnino nescimus*, Vel certè dici posset, hoc secretum scripturarum, & esse satis dubium, & si verum est, paucis fore notum, & ideò nihil obstare, quominus uel omnibus, uel ferè omnibus incertus sit ille dies. Vel aliter, quòd cum omnes homines sint morituri ante diem aduentus, quamuis omnibus constaret, esse morituros intra illos quadraginta quinque dies, tamen, & singulis esset incertum, quo die morituri sint, & quanto etiam tempore post mortem uel singulorum, uel omnium sit futurus iudicij dies, & ita semper erit aliqua incertitudo illius diei, ac temporis certi, & definiti, licèt constare eis posset non longè abesse. Quod nullum est inconueniens, quia Christus hoc voluit, & in hunc finem signa præbuit.

Sed vrgebis, quia licèt hoc sit satis, ut ille dies sit incertus: non tamen, ut ueniat ut fur, & inexpectatus, & in pace, & securitate existentib. Resp. id verum esse respectu bonorum, fideliumq; iustorum: incredulis autem, & iniquis posse nihilominus esse inexpectatum, ac repentinum. Secundò, melius dicitur cum Ambrof. hæc non esse intelligenda de aduentu Domini præcisè, quoad diem iudicij, & descensum eius de cœlo: sed prout includit hæc signa stupenda, quę erunt ueluti proximi initij aduenientis iam Christi, & propriè incipiet ab interitu Antichristi. Tunc enim subitò incipiet repentinus interitus peccatorū, de quo Paul. loquitur, & narratur a Ioanne Apoc. 11. Et ad hunc ēt interitū pertinent illa signa, de quibus nunc agimus. Atque ita ēt rñdet D. Tho. in 4. d. 48. q. 1. ad 1. & 2. & idem notauit Ians. c. 128. Concord. Et potest ēt explicari. Quia (vt sæpe dixi) ante ipsum diē iudicij morient omnes: ergo ille dies precisè sumptus non potest aliter venire inopinatus, quam expositum est. His ergo positis, secundò explicandum est in genere, qualia sint hęc signa, quòve futura. In qua re prima sententia

Obiectio.

Responsio.

Obiectio.

Responsio.

sententia est Aug. dicta Epist. 80. qui hæc metaphorice interpretatur, per Solem, & Lunam Ecclesiā intelligens, de qua dicitur, quod *obscurabitur, & non dabit lumen suum*, quia non apparebit impijs persequutoribus vltra modum sæuientibus, *Et stellæ cadent, ac uirtutes cælorum commouebuntur*. Quoniam multi qui gratia fulgere videbantur, persequentibus cedent, & cadent, & quidam fideles firmissime turbabuntur. Et hanc expositionem elegit August. partim propter rationem paulò ante adductam de repentino aduentu Domini: partim, quia illa signa propriè, & sensibiliter intellecta non essent tam horrenda, & terribilia, sicut in Scriptura exaggerantur. Vnde concludit. [Hæc in Ecclesia melius existimo intelligi, ne Dominus Iesus appropinquante secundo aduentu suo, ea pro magno prædixisse videatur, quæ huic mundo, & ante primum eius aduentum consueuerant euenire, & irrideamur ab ijs, qui hæc velut nouissima, & omnium maxima horrescimus, plura in historia gentium, & multo maiora legerūt.] Potest autem hęc August. opinio confirmari. Quia ille modus loquēdi sæpe est metaphoricus in Scriptura ad significandam acerbitatem alicuius tribulationis, vt Isa. 13. [Stellæ cœli, & splendor earum non expandent lumen suum, obtenebratus est Sol in ortu suo, & Luna non splendebit in lumine suo.] Vbi ad literā est sermo de vltione sumenda de Babylonijs, & similia leguntur Ezech. 32. vbi ad literam sermo est contra Pharaonem regem Aegypti, & inter alia dicitur, [Operiam, cum extinctus fueris, cœlos, & nigrescere faciam stellas eius, solem nube tegam, & Luna non dabit lumen suum: omnia luminaria cœli merere faciam super te, & dabo tenebras super terram tuam: dicit dominus Deus.] In quibus locis, & similibus (qualia sunt Amos. 8. Sophon. 1. Ioel. 2. & 3.) constat hæc non esse intelligenda propriè, sed metaphoricè ad exaggerandam acerbitatē tribulationis, præ cuius magnitudine ita perturbātur homines, ut videatur illis Sol obscurari, & omnia tam cęlestia, quàm terrestria commoueri.

Augustini opinio de cęlestibus signis secūdi aduentus Dom.

Signa in astris ante diem iudicii sensibiliter futura.

Sed (quamuis hæc expositio August. vt moralis & spiritualis, laudanda sit) nullo modo negandus est proprius, ac literalis sensus, quem cæteri expositores præmittunt, vt adijciant mysticos sensus, vt patet ex Hieronym. & Hilario, apertius ex Orige. tract. 30. in Matth. Beda, & Anselm. ibidem. Atque ideo licet obscurissime significat Ambrosius libro decimo in Lucam, capite de signis aduentus Domini. Nam licet in toto capite videatur ferè eā dem expositionem cum Augustino persequi: tamē literalem sensum, ut notum supponit, Id enim significant illa verba, quæ in principio præmittit, & *prophetiæ vera series, & integra causa mysterij*. Et probatur primo ex generali regula interpretandæ Scripturam. Nam cum potest propriè sine incommodo exponi, non est ad metaphoras confugiendum. Secundo quia Lucas cap. 21. docet, hæc signa fore sensibilia, quibus visis homines arescent præ timore, & expectatione finis: ergo non rectè exponuntur de effectibus spiritualibus, qui nec videntur, nec magnum timorem incutere solent hominibus, præsertim vulgaribus, & qui spiritu non ducuntur. Vnde multo minus ex illis solis commouerentur ad expectandum orbis interitum. Tertiò quia ibi ponuntur signa futura in cęlo, & in terra: & tamen de terra, & de signis in ea futuris sermo est proprius (vt sectione sequenti dicemus) ergo antithesis ipsa docet, signa etiam cęlestia propriè esse intelligenda.

Responsio ad argumēta August.

Ad primum autem motiuum August. iam respōsum est. Ad secundum dicitur, licet hæc signa sint sensibilia, futura tamen maiora, & horribiliora, quam vnquam fuerint. Ad alia verò testimonia te-

A spondemus, primo à multis Sanctis exponi propriè, & de die iudicij, ut de priori loco Isaiæ videri potest in Chrysost. Parænesi priori ad Theodor. lapsum, & hom. 48. in Matth. Orig. tract. 30. in Matth. & tom. 2. in ad Rom. Cypr. epist. ad Demetrianum sub finem, Greg. 20. Moral. c. 23. & in uniuersum de omnibus similibus locis prophetarū id affirmat Tertul. lib. de resurrect. carnis c. 22. Vbi tractans, & ad literam intelligens prædicta verba Christi, inquit, [Postea quam edixit, & tunc erit Ierusalem conculcatui nationib. inde iam in orbem, & in sæculum prædicat secundum Ioelem, & Danielem, & uniuersum concilium prophetarum, futura signa in Sole, Luna, & stellis.] Secundò dicit, etiam si in illis locis sermo sit metaphoricus, non inde inferri, etiam verba Christi esse metaphoricè

B exponenda. Quia circumstantiæ literæ neque id requirunt, neque commode patiuntur. Quin potius addi potest, quia in die iudicij hæc horribilia signa vere ac propriè futura sunt, prophetas hoc præuidentes ad exaggerandas alias vindictas, & vltiones Diuinæ iustitiæ, vsos esse allusione, & quasi comparatione quadam ad signa dici iudicij, vel è contrario, quia similes præcedentes uindictæ fuerunt quasi figuræ quædam, & vmbræ generalis uindictæ de peccatoribus sumendæ in die iudicij, ideò prophetas, vel facile ab una ad aliam transijsse, vel acerbitatem unius per signa, quæ futura sunt in alia explanasse.

Constat igitur, hæc signa futura esse sensibilia in ipsis corporibus seu astris cœlestibus. Reliquum

C est, ut tertio loco explicemus, quomodo futura sint. Quod distinctius fiet, si per singula paulatim discurramus. Primò igitur obscuritatem Solis, & Lunæ multi sic interpretantur, quòd Christus adueniens tanto lumine fulgebit, ac totum orbem splendere faciet, ut nec Solem, nec lunam apparere, aut lucere sinat. Ita Hilar. can. 26. Hieron. Chrysost. & Beda in Matth. & Euseb. Emis. hom. in Dominicam 27. post Pentecostem, & Aug. serm. 130. de temp. vbi hoc specialiter tribuit splendori crucis, qui tantus erit, vt Solem occultet: de quo postea dicemus. Eādem expositionem approbat D. Thom. opus. 10. ar. 36. Sed nobis non probatur, propter ea, quæ in priori puncto dicta sunt. Ostendimus enim hæc signa futura esse aliquibus diebus ante descensum Christi e cęlo: ergo non potest fieri hæc obscuratio So-

D lis, & Lunæ, solum propter nimiam claritatem corporis Christi. Deinde illa obscuratio Solis nullum terrorem incuteret, præter illum, quem ipsa Christi maiestas potest efficere. Aliter exponit Orig. dicto tract. 30. in Matt. [Sicut in magnis ignibus succendi incipientibus tenebræ ex fumo plurimo solent extolli: sic in consummatione mundi ab igne, qui accēdendus est, obscuranda esse luminaria magna.] Sed neque ipse Orig. in hac expositione persistit: neque probari potest. Tum, quia conflagratio mundi futura est post diem iudicij: hæc vero signa antecessura sunt. Tùm etiam, quia illa causa videtur insufficiens, vt hæc signa tali modo fiant, vt specialem terrorem incutiant.

Tertia expositio est, quòd Sol priuabitur sua lu-

E ce intrinseca, & connaturali, & consequenter Luna, & omnia astra. Cui expositioni videtur fauere proprietas illorum verborum, *Sol obscurabitur*: & Ioel. 3. *Sol, & Luna obtenebrati sunt*: & c. 2. *Sol conuertetur in tenebras*: & Apocalyp. 6. *Sol factus est niger, tanquam saccus cilicinus*. Et hanc expositionem indicat etiam Origenes, non tamen rectè declarat. Dicit enim quod paulatim minuetur lumen cœlestium astrorum, quia deficiet eius nutrimentū, sentiens, Solem esse corruptibilem, & conseruari ad modum ignis continua actione, quòd improbabile est, vt ex philosophia constat. Itaque hic modus

naturali-

naturaliter non est possibilis: tamen diuina uirtute fieri posset. Et ita futurū esse sentit Rabbanus Mat. 24. & non displicet D. Thom. in 4. d. 48. q. 1. art. 4. q. 2. Satis tamen incerta res est. Videtur enim uerisimilius, non oportere ita fieri. Quia hæc signa tantum fient ad terrorem hominum: ad hoc autē non est necessarium vt in ipsis cœlis fiat intrinseca immutatio, & naturalium proprietatum diminutio, vt videbimus. Quartò igitur dicunt alij, hanc obscuritatem Solis, & Lunæ futuram esse per propriā Eclypsim, i. per interpositionem ipsorum astrorum inter se, ita tamen, ut non simul fiat. Hoc, n. est impossibile, nisi simul constituantur in multis locis, quod non oportet fingere. Dicunt igitur, non simul obscuranda esse Solem, & Lunam, sed nunc Solem, postea Lunam, & è conuerso. Quia nō tantum semel hoc fiet, sed sępius per varias apparitiones, & Eclypses, quę prouenient ex inusitatis motibus cęlorum, qui nunc tardius, nunc velocius solito mouebuntur. Hic modus colligi potest ex Lact. lib. 7. c. 16. ubi inter alia inquit, de Sole, & Luna, [Motus extraordinarios peragent, ut non sit homini promptū aut syderum cursus, aut rationē temporum agnoscere. Fiet. n. uel æstas in hyeme, vel hyems in æstate, tūc annus breuiabitur, & mensis minuetur, & dies in angustum coarctabitur.] Quòd si hæc uera sunt, facile intelligitur ex hac motuum uarietate posse facile consequi uarias, ac inusitatas Eclypses. Et sunt hæc quidem verisimilia, & satis apta ad terrendos homines: non tamen vr negandum obscuratum iri aliquando simul Solem, ac Lunā, ita ut densissimæ toti orbi terrarum offuudantur tenebræ. Hæc, n. videtur esse intentio Christi in illis uerbis, & maxime uidetur pertinere ad augendam angustiam, & terrorem hominum, qui est finis per hæc signa intentus. Vnde sine dubio videtur futura maior obscuritas Solis, quam per solam naturalem Eclypsim effici possit. Quod etiam suadet illa ratio supra adducta ex August. quòd hæc signa non sunt existimanda vulgaria, & communia, qualia interdum facta leguntur: sed maiora, & horribiliora. Addendū ergo est solem, & lunam esse obscuranda, non quia omnino priuabuntur suo lumine, sed illuminatione. Quod fieri poterit, vel Deo suspendente concursum, qui modus erit facillimus, vel per interpositionem alicuius densissimæ nubis, quem modum, vt faciliorem eligit Sot. in 4. dist. 46. quæst. 2. art. 2. Sed (quod ad Solem attinet) prior modus videtur facilior. Tum, ut tenebræ possint esse vniuersales, & densissimæ: tum, vt possint fieri minori actione, & & rerum immutatione. De Luna verò, quoniam de illa dicitur Ioel. 2. *quod conuertetur in sanguinem*, & Apoc. 6. explicatur, quod, *Luna tota facta est, sicut sanguis*, verisimile est, hoc signum esse efficiendum per interpositionem nubis ita dispositæ, ut per impressionem Lunæ videatur tota sanguinea, ad significādam diuini iudicij seueritatem, & propter alias significationes, quas rectè explicat Anto. 4. p. tit. 14. cap. 11. §. 2.

Solis, & Lunæ obscuratio ad diē iudicij qualis futura.

Quartò loco explicandum est secundum signū, nimirum, quod stellæ cadent de cœlo. Quæ uerba ad literam, & vt sonant, intelligit Orig. d. Tract. 30. [Nam, stellæ (inquit) priuatæ lumine non poterunt sursum detineri, nam à lumine ipso extollebantur, vnde crassiores fient, ac tandem de cœlo cadent.] Eandemque sententiam, quamuis non eodem modo explicatam, uidetur docere Tertull. lib. contra Hermogenem, c. 34. quamquam ille videtur supponere, cœlos esse in nihilum redigendos, de quo postea dicemus. Origenes verò supponit falsam de natura cœlestium stellarum existimationem. Quocirca supposito stellas esse incorruptibiles, & aut esse continuas reliquis partibus cœli, aut ibi esse tanquam in propria sede, & loco, non est probabile, ipsa corpora astrorum per verum motum localem casura in terrā. Quia, licet hoc posit fieri diuina virtute: tamen nec est fundamentum ad id asserendū, cum illa verba posint habere alium commodum sensum: neque est sufficiens ratio ad multiplicanda tot miracula, nempe vt cœlestia corpora diuidantur, vt astra uiolento illo motu deorsum ferantur, vt eorum loca vacua maneant, aut cœlum rarefiat ad ea replenda, aut noua corpora ibi creentur, vt denique astra, quæ uel omnia uel plurima sunt maiora, quam terra, in terram cadant, & cœlos penetrent, aut diuidant, vel aliquam eorum partem secum trahant. Itaque nullus cæterorum Patrum, & expositorum rectè sentiētium sic intellexit. Dicūt igitur ferè omnes stellas cadere nihil aliud esse, quā obscurari, ac lumen suum retrahere. Solet enim interdum Scriptura, ita de rebus loqui sicut hominibus apparent. Ita Hierony. & Beda in Matth. quos scholastici sequuntur. Et potest confirmari ex illo Ioel. 3. *Sol, & Luna obtenebrati sunt, & stellæ retraxerunt splendorem suum.* Addere uero possumus, casura tunc fulmina splendidissima, & ingentia, & Cometas similis magnitudinis, splendorisque, & ideo apparebunt quasi stellæ cadentes de cœlo. Et hoc confirmat illud Ioel. 2. *Et dabo prodigia in cœlo, & in terra, sanguinem, & ignem, & vaporem fumi.* Nam per *sanguinem* intelligere possumus Lunam sanguineam, uel etiam interfectiones hominum, quæ illis diebus erunt frequentissimæ (ut postea dicemus) per ignem uero stellas cadentes de cœlo, idest ignitas exhalationes: per *vaporem* autem, fumum, qui ascendet ex rebus, quæ accendentur in terra ab ipsis fulminibus è cœlo cadentibus.

Quintò, circa tertium signum, *Virtutes cælorum commouebuntur*, explicandum est, quid per *virtutes cælorum* significetur, & quæ futura sit earum commotio. Primò, per *virtutes cælorum* intelligere possumus ipsa astra, quæ ab Hebræis *virtutes cælorum* dicuntur. Quia in eis residet virtus influendi in terram: eæ autem virtutes commouebuntur, quia vel aliter mouebuntur, & ad influendum applicabuntur, vel certè quia uel ob defectum luminis, uel ob diuersum motum, uel ob uarios, atque inusitatos aspectus, & coniunctiones, influentiam suam mutabunt. Ex quo fiet, ut uarij etiam, & inusitati motus in terra, marique resultent. Quæ expositio est sine dubio ualde probabilis, & confirmari potest ex illis uerbis Christi. Luc. 21. Vbi cum dixisset, *Erit in terris pressura gentium præ confusione sonitus maris, & fluctuum*, subdit, inferius, *Nam virtutes cælorum mouebuntur*. In qua causali loquutione significat, hanc commotionem cœlestium uirtutum futuram esse causam illius pressuræ hominum, & sensibilium effectuum, qui terra, marique fient, ex quibus illæ hominum angustiæ prouenient: & hanc expositionem sequuntur Iansenius, & Sotus locis suprà citatis.

Virtutes cęlorū cōmoueri quid sit. 1. Exposit.

Secunda expositio esse potest, ut per *virtutes cælorum* intelligantur Angeli motores cœlorum, qui ideò commouendi sunt, quia mutabunt ordinem, & modum mouendi cœlos, sicut suprà ex Lactant. latè retulimus. Et de hac etiam commotione posset intelligi, quod Petrus scribit 2. Epist. c. 3. *Aduenient autem dies Domini sicut fur, in quo cæli magno impetu transient*. De quo loco plura inferius dicemus, quia fortè melius accommodatur ijs rebus, quæ post iudicium futuræ sunt.

2. Exposit. 2. Pet. 3.

Tertia expositio est, ut per *virtutes cælorum*, exercitus Angelorum intelligantur, vt Hieron. in Matt. exponit, & Euseb. Emissen. hom. in dominicam 2. aduentus, qui non explicant, quomodo Angeli cōmouendi sint. Potest autem dupliciter exponi, primò per admirationem magnam, & quasi timorem quendam reuerentialem, videntes tantam rerum mu-

3. Exposit.

mutationem, & diuini iudicij seueritatem, ut Chrysost. exponit hom. 75. in Matt. & ibidem Theoph. Oecumen. & Beda. Et Aug. serm. 130. de tempore, [Sicut principe iudicante (inquit) non solum rei: sed & officia, quæ nihil sibi conscia sunt, timore, & tremore comprehenduntur propter iudicis terrorem, ita & tunc, cum genus humanum iudicabitur etiam cœlestes ministri pauebunt, & terribili apparatu de iudicis intuentes horrenda formidine contremiscent.] Quibus verbis videtur iudicare Aug. hunc Angelorum pauorem futurum esse in ipsomet actuali iudicio, & idem sentiunt reliqui sic exponentes. Quod non potest accommodari huic signo, de quo agimus. Nam, hoc signum antecedet iudicium, imo (ut ex Luca colligitur) futurum est aliquomodo sensibile, saltem per effectus: quia erit B causa, quæ efficiet in hominibus tristitiam, & pauorem. Et ideo addi vltimò potest, Angelos esse commouendos, vt sint ministri diuinæ iustitiæ, quorum virtute fient omnes illæ admirandæ mutationes, non solum in cœlis, sed etiam in elementis terra, & mari. Fortasse enim erunt maiores, quam ut per solam stellarum influentiam, uel uirtutem fieri possint. Fient ergo per Angelos, quibus recte accommodari potest illud Psalmi. *Gladij ancipites in manibus eorum ad faciendam vindictam in nationibus increpationes in populis, ut faciant in eis iudicium conscriptum.* Et huc etiam referri possunt multa, quæ in Apoc. dicuntur, vidisse, scilicet, Ioannem Angelos nunc canentes tubis, nunc effundentes phialas aureas plenas iracundia Dei, & similia, quæ legi pos- C sunt a capite 8. ad 16.

Psal. 149.

Apoc. 9. & 16.

Hactenus exposuimus signa, quæ in Euangelio scripta sunt. Vltimo vero desiderari potest, ut aliud cœleste signum explicemus, quod post prædicta obscuris verbis addidit. Ioan. in Apocalyp. his uerbis. *Et cœlum recessit, sicut liber inuolutus.* Quibus similia leguntur apud Isaiam. *Et tabescet omnis militia cœlorum, & complicabuntur, sicut liber cœli.* Quæ verba ad signa diei iudicij referunt Hieron. & Cyril. ibi, & Tertul. lib. contra Hermogen. c. 34. & Iustinus, q. 94. ad Orthodoxos, & Epiphan. in Ancho. & Euseb. lib. 11. de præparat. Euang. cap. 17. & August. 13. confes. c. 15. ubi tamen metaphorice per *cœlos* scripturam intelligit. Sed sine dubio ad literam est sermo de corporibus cœlestibus, ut reliqui omnes ex- D ponunt & patet ex contextu. Nam *militia cœli*, iuxta scripturæ phrasim, dicuntur astra, uel Angeli. Vnde *militiam cœli* tabescere, nihil aliud est, quam stellas lumen suum amittere eo modo, quo hactenus explicuimus, sicut declarant etiam Hieron. Cyrill. & alij. Quid autem sit, cœlos complicari & recedere, obscura metaphora est. Erit autem facilis, si hæc uerba non referantur ad signa futura ante, sed post iudicium. Nam hoc modo, *cœlum recedere, & complicari*, erit, uel dissolui (sic exponunt Tertul. Iustinus mart. & Eusebius) vel certe erit cessare a suo vsu, & ministerio. Quia iam amplius non mouebuntur, neque influent. Sicut enim postquam vsi sumus libro aliquo, eum complicamus, & in loco suo reponimus: ita dicitur complicandum cœ- E lum, quando vsus, ac ministerium eius prorsus cessabit. Ita exponit Adamus in Isaiam, ubi alias expositiones refert, inter quas hæc videtur simpliciter, & magis literalis. Sed de hoc signo sic intellecto, dicturi sumus latius disput. vlt. Quod si quis velit, ea verba referre ad signa præcedentia iudicium, nullum nouum signum in illis probatur: sed noua metaphora explicatur, quod superioribus verbis dictum fuerat. Dicitur enim *cœlum recedere, & inuolui*, quia tenebris obscuratum non apparebit, nec veterem vsum, ministeriumque præstabit. Et comparatur libro inuoluto, quia sicut in libro clauso nihil legi potest: ita ex astris, & signis cœlorum nihil

Apoc. 6. Isa. 34.

A iam de rerum mutationibus, aut effectibus colligi poterit, sicut prius fiebat.

SECTIO IIII.

Quæ signa ante iudicij diem in cæteris rebus sensibilibus futura sint.

Diximus de cœlestibus signis, sequitur, vt dicamus, an in terra, & cæteris elementis, habitantibusq; in eis aliqua quoq; signa præcessura sint. Quę res breuissime est à nobis expedienda, quoniam B per pauca sunt circa hoc reuelata, & verbis admodum generalibus, & interdũ adeò obscuris, vt vix possint humano ingenio comprehendi.

Primò ergo, circa elementum ignis posset inter hæc signa numerari ignis ille, qui (vt in Psal. 96. significatur) *Ante ipsum* (idest Christum iudicem) *præcedet, & inflammabit in circuitu inimicos eius.* Sed quia huiusmodi ignem, atq; eius vsum, & effectum vel omnino, vel præcipue existimamus futurũ post resurrectionem hominum, finitumq; iudicium, iò fusiorem de illo tractationem in sequentes duas disputationes reseruamus. Quocirca nullum aliud speciale signum reperio ad hoc elementum pertinens præter exhalationes ignitas, fulgura, & fulmina, quæ (vt diximus præced. sectione) frequenter il- C lis diebus coruscabunt, & in tanta multitudine, & magnitudine, vt homines vehementer terreant. Et de hoc signo intelligi possunt multa, quæ scribit Io. Apoc. 16 præsertim, cum scribit de septimo Angelo, qui effudit phialam suam, & accommodari etiã potest, quod ibidem scribit de quarto Angelo, qui effudit phialam suam in Solem, & datum est illi æstu affligere homines, & igni. Nam (si quis rectè cõsideret) quæ in illo, antecedentiq; capite scribuntur, omnia videntur pertinere ad hoc tempus, de quo agimus post persecutionem Antichristi. Quæ autem prius scribit c. 8. 9. & 10. de septem tubis, & calamitatibus per eas significatis videntur maiori ex parte pertinere ad tempora, quę præcedent Antichristi aduentum. Sed illa omnia explicatu difficillima sunt, alienumq; esset à nostro instituto re- D ferre hoc loco, vel quæ de iis scripsere alij, uel quæ excogitari a nobis possunt. Apoc. 8. 9. & 10.

Secundò, inter signa ad elementũ aeris pertinentia poni potest signum crucis, quod in aere tunc apparebit, ut ait Matth. *Et tunc apparebit signum Filij hominis in cœlo*, scilicet aereo; sed de hoc signo dicemus disput. sequenti: existimamus enim antecessurum iudicem ad iudicandum descendentem. Possunt vero ad hoc elementum reduci tonitrua, & aliæ metheorologicæ impressiones inusitatiq; motus, qui in ventis fient, & magna aeris inclementia, tenebræ, aliaq; similia, quæ in aere efficientur, & legi in prædictis locis Apocalypseos possunt. Signa in aere futura. Mar. 24.

Tertiò de aquis legimus Luc. 21. *Et in terris pressura gentium præ confusione sonitus maris, & fluctuum.* Futura in mari iudicij signa q. E Quibus verbis significantur futuræ horribiles tempestates, & aquarum commotiones, quæ strepitum ingentem, & horrendum efficiant. Cumq; hoc annumeretur cum signis futuris in cœlo, & in stellis, non est dubium quin ad hæc vltima tempora, & proxima iudicij signa pertineat. Vnde huc etiã spectant, quæ Ioãnes d. c. 16. refert de duobus Angelis, [qui effuderunt phialas suas in mare, & in flumina, & fontes aquarum, & factus est sanguis, & omnis anima viuens mortua est in mari.]

Quarto, de elemento terræ certum est, futuros esse magnos terræmotus, inter quos ille uidetur mirabilis, quem his verbis refert Ioannes supra, *Et ter-* Signa in terris futura quæ. Apoc. 16.

ræmotus

ræmotus factus est magnus, qualis nunquam fuit, ex quo homines fuerunt super terram, talis terræmotus sic magnus. Et facta est ciuitas magna in tres partes, & ciuitates gentium ceciderunt, & Babylon magna venit in memoriam ante Deum, dare illi calicem vini indignationis iræ eius. Vbi per magnam Babylonem mundum intelligendum existimo, cum omnibus ferè expositoribus, tam eo loco, quam ca. 14. & 18. Nam, si hæc loca inter se conferantur constabit non posse aliter commode exponi. Quæ autem sit ciuitas illa magna, an sit eadem Babylon, vel aliqua particularis ciuitas, incertum est: & fortasse est Ierosolyma, cum à ciuitatibus gentium distinguatur. Illud vero obscurius, & admirabilius est, quod de eodem terræ motu statim subiungit, *Et omnis insula fugit, & montes non sunt inuenti.* Et idem ferè scripserat cap. 6. vbi referens similem terræmotum, ait, *Et omnis mons, et insula de locis suis mota sunt.* Quæ verba variis modis possent exponi, sed nullum est incommodum, quod ad literam (vt sonant) intelligantur. Nam, cũ elementum terræ post iudicium alio perfectiori modo, ac figura constituendum sit, nihil mirum est, quod antea incipiat commoueri inusitato illo, ac stupendo modo. Quo etiam fiet, ut magna pars hominum intereat, & qui superstites manserint ingenti concutiantur metu.

Apoc.6.

Signa in hominib. futuraque.

Quintò, de hominibus duo potissimum signa leguntur in scriptura. Primum, quod eo tempore erunt perditissimi mores hominum. Nam, de eorum fide legimus Luc. 18. dixisse Christum, *Veruntamẽ filius hominis veniens, putasnè inueniet fidem super terram?* de charitate vero, & moribus dicitur Matth. 24. *Quoniam abundabit iniquitas, refrigescet charitas multorum.* Dices, visis tot signis, ac certis indiciis instantis iudicij, fieri non posse, quin multi homines ad fidem, & pœnitentiam conuertantur. Item, licet verum sit, in aduentu Antichristi fore mores hominum perditissimos, vt late describit Hippolyt. lib. de consummat. mundi, & Lactant. lib. 7. capit. 15. & 16. & Cyrill. Cat. 15. tamen per Eliam, & Henoch multi conuertentur ad fidem: non igitur erũt tunc tam pauci credentes, nec tam perditi mores hominum. Respondetur, quamuis Elias, & Henoch multos homines sint in fide confirmaturi: tamen eos omnes fore paucissimos, si cum residua hominum vniuersitate conferantur. Cuius signum manifestum est, quia Apocal. 11. post necem Eliæ, & Henoch, dicitur, [Inhabitantes terram gaudebunt super illos & iucundabuntur &c.] Si ergo huiusmodi futuri sunt homines illius ciuitatis, in qua ipsi prædicabunt, quales in reliqua orbis parte futuros credemus? Quapropter si per aduentum Domini intelligamus (sicut supra exposuimus) totum hoc tempus, in quo fient hæc proxima signa iudicij, satis manifestum est, quomodo vix inueniet fidem super terram. In illis autem diebus aliqui cõuertentur, ex metu fortasse magis, quam ex vero amore: nimio ita erunt perturbati, & terræ facti vt vix possint de sua salute cogitare. Vnde de illis dicitur, Apoc. 9. [In diebus illis quærent homines mortem, & non inuenient eam, & desiderabunt mori, & fugiet mors ab eis:] & cap. 6. de omnibus hominibus dicitur, [Absconderunt se in speluncis, & in petris montium, & dicunt montibus & petris cadite super nos, & abscondite nos a facie sedentis super thronum, ab ira agni.] Et hoc ipsum est, quod Christus prædixit Luc. 21. [Erit in terris pressura gentium arescentibus hominibus præ timore &c.] Atque hoc est secundum signum futurum in hominibus, quod pertinet ad mala pœnæ, quæ illis diebus homines patientur. Nam, omnia signa, quæ in cœlis, & elementis fient, eo tendent, ut de hominibus vindicta sumatur, & ut terrore concutiantur. Huc etiam spectant mortes assiduæ illis diebus futuræ, quæ legi possunt in prædictis locis Apocalyp. & in superioribus aliqua tetigimus, cum de generali resurrectione ageremus.

Obiectio.

Responsio

Vltimo, de signis futuris in aliis animalibus, plantis, & reliquis mixtis nihil ferè est in speciali reuelatum præter ea, quæ diximus: tamen ex iis facilè est coniectare, qualia futura sint. Atque hic possunt accommodari, quæ scribit eleganter Lact. lib. 7. cap. 16.

DISPVTATIO LVII.

In decem sectiones distributa.

De aduentu iudicis, & forma iudicij, eiusque fine.

Diximus hactenus de iis, quæ secundum Christi domini aduentum antecedunt, & de signis omnibus, quæ in ipso mundi fine, & occasu fient, sequitur, vt dicamus de iudicio ipso, formaque ac modo, quo transigendum est, in qua re multa consideranda occurrunt. Videlicet, conuocatio iudicandorum, aduentus iudicis, & sessio eius ad iudicandum: qui sint aut ab eo iudicandi, aut cum eo iudicaturi, discussio causæ, & prolatio sententiæ, qua iudicium finietur. Est autem supponendum ex superioribus, præsertim ex iis, quæ diximus agentes de generali resurrectione, prius quam Christus ad iudicandum veniat, omnes homines esse morituros, quamuis multi ex illis eadem die, aut nocte, qua iudicium inchoabitur de hac vita migraturi sint. Porro absoluta vita mortali omnium hominum, & similiter perfecta purgatione omnium animarum iustarum, incipiet audiri sonitus tubæ conuocantis homines ad iudicium, cuius virtute, & efficacia omnes mortui excitabuntur, & iusti *Rapientur in aera obuiam Christo:* reprobi verò congregabuntur in valle Iosaphat: vt supra diximus agentes de loco iudicij. His ergo ita dispositis incipiet iudex magna cum gloria apparatuque descendere præeuntibus nonnullis insignibus eius seueritatẽ, ac iustitiam ostentantibus, a quibus inchoandum nobis est.

SECTIO I.

Qualis sit futurus ignis, qui præcedet Christum ad iudicium venientem.

Diuina scriptura in omnibus ferè locis, in quibus iudicij diem prædicit, ignis mentionem facit, qui Christum ad iudicium aduentantem antecedet, Psal. 96. *Ignis ante ipsum præcedet.* Isai. 66. *Quia ecce Dominus in igne veniet, & quasi turbo quadriga eius, reddere in indignatione furorem suum, & increpationem suam in flamma ignis, quia in igne Dominus diiudicabit:* & Ioel. 2. *Ante faciem eius ignis vorans, & post eum exurens flamma.* Vnde Dan. 7. de throno Dei iudicantis dicitur: *Thronus eius flamma ignis, rota eius ignis accensus, fluuius igneus, rapidusque egrediebatur à facie eius.* Denique Paul. 1. ad Corint. 3. *Dies,* inquit, *Domini declarabit quia in igne reuelabitur.* Ex iis ergo scripturæ locutionibus orta est proposita difficultas, in qua multa a nobis inquirenda sunt. Primum qualis futurus sit hic ignis, & consequenter, quomodo sint hæc scripturæ loca intelligenda. Secundo propter quem finem, & consequenter ad quem effectum futurus est ille ignis, si uere futurus est sensibilis, & materialis. Ex quibus constabit tertium, scilicet, an

ille

ille ignis antecessurus sit iudicium, vel subsequuturus. Quarto causa, & origo illius ignis inquirenda erit.

Circa primum ratio dubitandi oritur ex eisdē testimonijs. In omnibus enim videtur esse sermo metaphoricus de igne. Sunt enim in igne plures proprietates, quæ ad metaphoricè significandum iudicium Christi, & aduentum eius sunt accommodatissimæ. Prima est claritas, ratione cuius dicitur Christus venturus ad iudicium *in igne*, quia non occulte, sicut prius, sed manifeste venturus est, iuxta illud Psal. *Deus manifestè veniet*, & ita exponunt Sancti verba illa Matthæ. *Sicut fulgur exit ab Oriente, & paret vsque in Occidentem, ita erit aduentus Filij hominis.* Vbi Euthymius, *Sicut fulgur egreditur, & omnibus in conspicuo est, & excessiuo sui splendore vniuerso apparet orbi: ita quoque erit aduentus ille, propter magnitudinem sui splendoris omnibus simul apparens.* Quam sententiam sumpsit ex Chrysost. & eandem habet August. libr. 1. quæstionum Euangel. ca. 38. Significatur præterea in claritate ignis, in diuino iudicio fore omnia clara, & perspicua. Et ita explicat citatum locum Isai. Cyprianus, de bono patiētiæ in fine, & Theodor. in eum locum. Secunda proprietas est ardor, & efficacia, in quibus significatur zelus diuinæ iustitiæ, & potestas ad vindictam sumendam de impijs, & hoc modo dicitur Sopho. 3. [In igne zeli mei deuorabitur omnis terra:] & Psal. 78. [Vsquequo Domine irasceris in finem? Accendetur uelut ignis zelus tuus?] Et iuxta hanc metaphoram explicant prædicta loca Hieron. Isa. 66. & Aug. 20. de ciuit. c. 21. Tertia est subtilitas, & vis quædam ad discernendum, ac separandum ea, quæ diuersæ sunt qualitatis, & hoc modo ipsum Dei iudicium appellatur interdum *ignis*, vt apud Daniel. cum dicitur. *Fluuius igneus, rapidusque egrediebatur de ore eius*: nihil aliud significari intelligitur, quam sententia à Christo proferenda, quæ tanquam fluuius igneus, & efficacissimus bonos à malis separabit. Et eodem modo satis apertè intelligitur illud 1. ad Corinth. 3. [Vniuscuiusque opus quale sit, ignis probabit.] Vbi Sedulius inquit, [Examinationem iudicij igni voluit comparare secundum consuetudinē scripturarum.] Et eodem modo exponit Ambros. concione 20. in Psal. 118. circa illud, *Vide humilitatem meam.* Et latè Origines lib. contra Celsum non longè à principio, vbi de fluuio ignis procedente à Deo recte etiam loquitur. Constat ergo ex his nullum esse in scripturis fundamentū, vt dicamus sensibilem, & verum ignem antecessurum Christum venientem ad iudicium, cum omnia citata loca, & aptissime prædictis modis exponantur, & à sanctis Patribus ita declarentur. Omitto in multis eorum non esse sermonem ad literam de aduentu Christi ad iudicium; sed de alijs diuinis visionibus, ut de locis Psalmorum, & locis est communior expositio. Addo, *ignem* sæpe significare fulmina, aliasque ignitas exhalationes, (vt in psalmis est frequentissimum) ergo etiam si velimus asserere, sensibilem ignem antecessurum diem iudicij, sufficient ad hoc verificandum illa ignea signa, quæ diximus futura in ipso mundi occasu, antequam veniat iudicium ipsum: ergo non oportet fingere alium ignem materialem, qui in ipsomet iudicij die iudicem præcedat. Et confirmatur, quia nulla potest excogitari ratio sufficiens, vel effectus, propter quem hic ignis requiratur. Quia neque ad claritatem, vel maiestatem Christi spectat, (quid enim claritati, ac gloriæ Christi conferre potest sensibile elementum?) neque etiam tunc est necessarius ad vindictam malorum. Vel quia nondum est sententia prolata, uel certè, quia ipso igne inferni pro eorum meritis satis cruciabuntur.

55 Nihilominus dicendum est, ignem verum, atque sensibilem futurum in die iudicij, & probabile esse præiturum aliquo modo aduentum, & præsentiam iudicis. Hanc conclusionem docent omnes Theologi in 4. distin. 47. & 48. quamuis non omnes eodem modo illam intelligant. Et obiectiones factæ conuincunt, non omnia scripturæ testimonia in principio adducta satis esse ad hanc assertionem confirmandam. Prior igitur eius pars potissimum nititur testimonio Petri 2. epist. c. 3. ubi sic inquit. [Ille tunc mundus aqua inundatus perijt; cœli autem, qui nunc sunt, & terra eodem verbo repositi sunt igni reseruati in diem iudicij, & perditionis impiorū hominum.] Vbi ex antithesi diluuij aquæ, ad diluuium ignis, constat, non metaphoricè, sed propriè loqui de igne sensibili. Quod manifestius infra explicat, dicens, [Elementa calore soluentur: terra autem, & quæ in ipsa sunt opera exurentur:] & inferius, [elementa ignis ardore tabescent.] In quo loco fundatur recepta veritas de igne conflagrationis in die iudicij futuro, ex sententia omniū antiquorum Patrum, & theologorum, quos infra referemus.

Vt verò rationem huius veritatis reddamus, simulque posteriorem conclusionis partem probemus, oportet accedamus ad secundum punctum in principio sectionis positum, scilicet, propter quē finem futurus sit hic ignis in die iudicij. De qua re variæ sunt sententiæ. Prima est illum ignem futurum esse partim, vt breui interficiat homines, qui viui reperientur in die iudicij, partim vt purget iustorum maculas, si aliquæ in eis inueniantur: Ita docet Anton. 4. p. tit. 14. c. 11. §. 3. Bonauent. sup. q. vlt. & alij Scholastici infra citandi. Idemque videtur indicare Aug. lib. 50. homiliar. in 16. Iuxta quā sententiam, ignis hic non tantum antecedet uenientē iudicem, sed etiam mortem, & resurrectionem hominum. Sed licet demonstrare non possumus, hanc sententiam esse falsam, quia neque est impossibilis, neque reuelatum est non ita esse futurum: ostendere tamen possumus, eam nullo fundamento niti. Quo ad hominum necem non erit ignis necessarius; nam constat, multis alijs modis posse Deum mortem eorum hominum disponere. Præterea, aliqui iusti morientur, qui nulla indigebunt purgatione, quos non est credibile viuos esse igne comburendos, ut Richardus, & nonnulli ex Scholasticis dist. 48. notarunt. Nam, quòd alij dixerunt diuinitus efficiendum esse, vt viui comburantur sine sēsus dolore, qua facilitate dicitur, reijci potest, quia est miraculum sine fundamento confictum. Denique supra ostendimus ex sententia multorum Patrum iustos, qui viui inueniētur in die iudicij, non esse comburendos, neque in cineres resoluendos. Rursus neque ad purgationem iustorum erit ille ignis necessarius. Partim enim purgabuntur in hac vita per alias tribulationes, quæ illo tempore maximæ erunt; partim post hanc vitam in ipso loco, & igne purgatorij. Cum enim prius morituri sint etsi breuissima mora inter mortem, & resurrectionem sit futura, non manebunt animæ separatæ in hoc mundo, vt in illo igne purgentur: sed sicut animæ iustæ, & perfectæ purgatæ statim recipientur in cœlum, etiam pro illo modico tempore, animæ vero damnatæ descendent in infernum: ita animæ purgandæ descendent in locum purgatorij. Hæc est enim ordinaria lex, à qua non est facienda exceptio sine fundamento. Propter hunc ergo finem non erit hic ignis necessarius, sed sufficit ignis purgatorij, de quo loquitur Aug. citato loco, & clarius lib. de ver. & falsa Pœnitent. cap. 8. Neque obstat, quod Anton. ait, post iudicium non esse futurum ignem purgatorij, quoad finem purgādi. Quia hæc purgatio, de qua agimus, non subsequetur iudiciū, sed præcedet.

Secunda

Psal. 49.
Matth. 24.
Dan. 7.
Ignis ver.
& sensibilis in die iudicij futurus.

Secunda sententia est, hunc ignem requiri, ut purgetur, ac purificetur mundus. Quę sentētia duo supponit. Primum est, mundum esse purgandum per ignis conflagrationem, quod est certissimum, sed non est a nobis tractandum usque ad sequentem disputationem propter ea, quæ dicemus. Alterum est, hanc purificationem, & conflagrationem mundi faciendam esse ante iudicis aduentum, vel etiam ante hominum resurrectionem. Ex quo rectè concluditur huiusmodi ignem antecessurum aduentum iudicis, imò & sonitum tubæ excitantis homines ad iudicium. Hanc sententiam indicat Beda lib. de ratione temp. cap. 69. clarius eam docet D. Thom. in 4. dist. 47. quæst. 2. art. 3. Vbi Mag. eandem sententiam tenet, Durand. quæst. 3. Palud. quæst. 1. Maior. quæst. 2. Supplem. quæst. 2. artic. 3. Richard. artic. 2. quæst. 4. & 5. & Sotus distin. 48. quæst. 1. art. 1. & 2. Fundamentum eorum est. Quia mundi innouatio, & hominum resurrectio simul futura est. Sed mundi purgatio per ignem antecedet innouationem mundi, quia est quædam dispositio ad illam (ut infrà dicemus) ergo antecedet etiam hominum resurrectionem, & a fortiori iudicium. Maior propositio probatur, quia mundi innouatio erit propter gloriosa corpora hominum, iuxta illud ad Roman. 8. *Ipsa creatura liberabitur à seruitute corruptionis in libertatem gloriæ filiorum Dei*: ergo innouatio mundi, & glorificatio hominum simul fient: ergo & resurrectio. Quia iusti simul ac resurgent, habebunt corpora gloriosa, 1. ad Corinth. 15. Hæc sententia est probabilis præcipuè propter auctoritatem tantorum doctorum.

Mundi purificatio per ignem subsecutura potius nō antecessura vniuersale iudicium.

Nihilominus probabilius censeo, hunc effectum purgationis mundi non esse antecessurum iudiciū, sed subsecuturum potius, atque adeò ob hanc rationem non esse necessarium, ut ignis aliquis iudicis aduentum præcedat. Quam sententiam tenet Bonauent. in 4. dist. 47. art. 2. quæst. 4. Sed (quod me maximè mouet) est expressa August. 20. de Ciuit. cap. 30. in fine, vbi cum numerasset omnia quæ futura sunt in die iudicij, & vltimo loco mundi conflagrationem, & renouationem posuisset, concludit his verbis, [Quæ omnia quidem uentura esse credendum est: sed quibus modis, & quo ordine veniant, magis tunc docebit rerum experientia, quàm núc valet consequi ad perfectam hominum intelligentia. Existimo tamen eo, quod à me commemorata sunt, ordine esse ventura.] Respōdent Scholastici, Augustinum opinando fuisse loquutum. Sed nec nos asserimus, hoc esse certum, sed tanquam Augustini opinionem, & probabiliorem illam eligimus. Neque Augustinus videtur in ea fuisse valde dubius. Nam sæpius in eo libro ea vtitur, vt cap. 16. *Iudicatis*, inquit, *hominibus, tunc figura huius mundi mundanorum ignium conflagratione præteribit, sicut factum est mundanarum aquarum inundatione diluuij*: & cap. 18. *Quærat*, inquit, *aliquis, si post factum iudicium mundus iste ardebit, antequam pro illo cælum nouum, & terra noua reponantur, eo ipso tempore conflagrationis eius, vbi erunt Sancti?* Et respondet, vel futuros in superioribus locis, ad quę ignis non pertinget, uel etiam si illuc perueniat, talia esse futura sanctorum corpora, ut ab eo lædi nequeant. Augustinum in omnibus secutus est Iulianus Pomerius lib. 3. Prognost. cap. 46. & seq. Idem docet Ansel. in Elucida, vbi sic ait, *Peracto iudicio, diabolus cum omnibus impijs in stagnum ignis ardentis præcipitabitur: Christus verò cum sponsa sua, idest, omnibus electis, tum triumphali gloria in ciuitatem patris sui cælestem Ierusalem reuertetur*. Et infra inquirit, *Quid postea de mundo erit?* respondet, *Conflagrabit*. Eandem sententiam indicat Prosper in dimidio temporis cap. 1. & 20. Nam, prius iudi-A cium, postea ponit ignem conflagrationis, coniecturæ verò sunt, prima, quia ignis conflagrationis etiam iuxta auctores prioris sententiæ duraturus est, & habiturus aliquem effectum post iudicium; ergo non est credibile, totum illum ignem venturum ante iudicem, & duraturum, quandiu iudiciū durabit. Nam, iuxta communem sententiam ille ignis replebit totum mundum, & ascendet super omnes montes: ergo oportebit vel omnes iudicandos esse intra ipsum ignem, uel explicari nō potest sine multis miraculis vbi nam toto illo tempore futurus sit. Secundo, quia omnes Theologi dicunt, mundum esse purgandum, quia est velut fœdatus peccatis hominum; sed, cum ante iudicium finitū damnati homines futuri sint in hoc mundo, sua præsentia, suisque blasphemiis illum iterum fœdabunt: ergo donec prorsus sint ab hoc mundo pulsi, B nondum est oportunum tempus purgandi illum. Neque etiam ex parte Beatorum est necessitas, vel oportunitas. Quia non est necesse, vt in ipso momento resurrectionis, ante auditam sententiam, consequuti sint gloriæ statum, quo ad omnia accidentalia intrinseca, & extrinseca. Quia nec Christus Dominus hoc est in sua resurrectione omni ex parte consequutus; neque enim statim est propter illum totus mūdus renouatus, quamuis magis hoc ei sit debitum, quam omnibus hominibus. Satis ergo est ut omnes iusti in sua resurrectione consequantur intrinsecam gloriam corporis, & animæ, & quòd reliqua extrinseca paulò post debito C ordine, oportunoque tempore illis conferantur, & hoc amplius patebit ex disputat. seq. Ex hoc igitur capite non est etiam necessarium, vt ignis antecedat.

Ignis conflagrationis quādo futurus.

Tertia sentētia est, finem huius ignis esse ad probandos, vel purgandos homines iam resuscitatos, & bonos à malis discernendos. Hæc sententia fuit aliquorum antiquorum Lactantij lib. 7. cap. 21. vbi cum dixisset, omnes iniquos in resurrectione esse igni tradendos, subdit, *Sed & iustos cum iudicauerit Deus etiam igne eos examinabit. Tum quorum peccata vel numero, vel pondere præualuerint, perstringentur igne, atque comburentur: quos autem plena iustitia, & maturitas virtutum incoxerit, ignem illum non sentient. Habent enim aliquid in se Dei, quod vim flammæ repellat, ac reijciat. Tanta* D *vis est innocentiæ, vt ab ea ignis ille refugiat innoxius, qui accipiet à Deo hanc potestatem, vt impios urat, iustis obtemperet*, & Orig. ho. 14. in Lucam explicans illa verba, *Postquam impleti sunt dies purgationis Mariæ*, ita inquit, *Ego puto, quod & post resurrectionem ex mortuis indigeamus sacramento eluentes nos, atque purgante. Nemo enim absque sordibus resurgere poterit*. Vnde hom. 3. in Psalm. 36. *Vt ego*, inquit, *arbitror, omnes nos venire necesse est, ad illum ignem, etiam si Paulus sit aliquis, vel Petrus, veniet tamen ad illum ignem, sed illi tales audiunt, etiamsi per ignem transeas flamma non adulet te si uero aliquis similis mei peccator sit, veniet quidem ad ignem illum, sicut Petrus, & Paulus: sed non sic transiet, sicut Petrus, & Paulus*. Eandem doctrinam habet E libr. 8. in epist. ad Romanos sub finem. Verum est Origenem in his duobus posterioribus locis, non loqui apertè de igne conflagrationis, sed absolutè de igne, quo puniuntur, & purgantur peccata. Idē tamen Origenes hom. 3. in Ierem. *Siquis*, inquit, *in secunda resurrectione seruatur, iste peccator est, qui ignis indiget baptismo, qui combustione, purgatur, ut quidquid habuerit lignorum, fœni, & stipulæ, ignis consummat*. Sed in hoc etiam loco videtur alludere Origenes ad errorem suum, quòd omnia peccata tandem per ignem purgentur. Cæsarius verò Arelatensis homil. in id 1. ad Corinth. 3. *Saluus erit, sic tamen quasi per ignem*, dicit, si vsque

ad diem

ad diem iudicij aliquorum iustorum peccata non fuerint plene purgata, post resurrectionẽ esse igne purganda. Ambr. etiam enarrat, in Psal. 46. circa illa verba, *Gladius eorum intret in corda ipsorum*, dicit omnes nos igne examinandos, & videtur loqui de die iudicij. Nam adducit illud Malach. 3. [Quis sustinebit diem aduētus eius? Ipse enim quasi ignis conflans, & emundans argentum, & purgabit filios Leui,] & subdit, [Igne ergo purgabuntur filii Leui, igne Ezechiel, igne Daniel. Sed ij, etsi per ignẽ examinabuntur; dicent tamen, Transiuimus per ignem, & aquam. Alii in igne remanebunt, &c.] Similia repetit serm. 5. & 20. in Psal. 118. Hilar. etiam Psal. 118. octonario tertio in principio, inter alia remedia ad purgandas animas ponit ignem iudicij, quo Deus nos decoquet. Et inferius circa illa verba, [Concupiuit anima mea desiderare iustificationes tuas in omni tempore,] ait, [An, cum ex omni otioso verbo rationem simus præstituri, diem iudicii concupiscimus, in quo subeunda sunt grauia illa expiandæ a peccatis animæ supplicia.] Rursus glossa interlinearis in id Daniel. 7. [Thronus eius flammæ ignis, inquit, vt malos puniat, bonos purget:] & Glossa ordinaria, [Vt peccatores peccatorum magnitudinem pertimescant, & iusti saluētur, sic tamen quasi per ignem.] Quæ uerba sumpta sunt ex commentarijs Hieron. qui etiam obscurè loquitur lib. 3. in Amos circa illud c. 7. *Ecce vocabit ignem ad iudicium:* & super Psal. 96. & 103. si tamen eius sunt illi commentarii. Denique Ecclesia in officio defunctorum repetit, *Iudicaturum sæculum per ignem*, quia nimirum omnes sunt per ignem examinandi, & purgandi. Atque ita iuxta hanc sententiam necesse est, vt ignis antecedat iudicem, tanquā instrumentum diuinæ iustitiæ.

Veruntamen, hæc sententia propriè intellecta manifestum errorem continet, nisi piè explicetur. Nā, in primis asserere omnes iustos purgandos esse per ignem, prius quàm ad Beatitudinem perueniant, est hæreticum contra aperta dogmata fidei. Primum, de ijs, qui in hac uita nunquam peccauerunt venialiter, & gratiam sunt assequuti, ut sunt Beata Virgo, & infantes, qui suscepto lauacro regenerationis moriuntur. Secundum de Martyribus, quibus peccata remittuntur, quoad culpam, & pœnam, & idem est de omnibus baptizatis si statim moriantur. Et de aliis etiam certò constat, posse in hac vita perfectè satisfacere: asserere autem neminem id facere temerarium est, & sine fundamēto. Tertium, quia Paul. 2. ad Corinth. 12. aliquos dicit saluari *per ignem*, qui ædificant lignum, fœnum, & stipulas, non verò eos, qui ædificant aurum, argentum, & lapides preciosos, vt rectè exponit August. Psalm. 37. & tradit Hieronym. lib. 2. contra Iouin. & definit Concil. Florent. sess. vlt. Neq; contra hoc inuenio aliquod fundamentum contrarii erroris. Quod si non sit sermo de omnibus Sanctis absolute: sed de omnibus illis, qui purgatione indigent, sic etiam non potuit prædicta sententia, nisi ex alio damnato errore oriri. Qui enim opinantur, animas hominum non iudicari in morte, nec præmium, aut pęnam recipere, sed reseruari in abditis receptaculis, vsque ad iudicium vniuersale, consequenter dicunt, sicut non accipiunt homines vltimum præmium, vel pœnam: ita neque etiam purgari, donec sit facta generalis resurrectio, & iudicium: ex quo satis consequenter dicere potuerunt, purgandos esse homines igne conflagrationis. Atque hoc modo procedit Lactant. citato loco. Reliqui enim non tam apertè rem explicarunt. At vero supposita fidei sententia, animas singulorum hominum statim in morte iudicari, & condignam pœnam, aut præmium recipere (pręmissa purgatione, si illa indigent) necessario sequitur, post resurrectionem, nullam esse futuram hominum purgationem. Quia damnati nunquam purgabuntur, sed perpetuò punientur, ut contra Origen. latè tractat August. 21. de Ciuit. ca. 27. Iusti vero nihil iam purgandum habebunt. Tum, quia iam pęnas debitas in purgatorio persoluerunt, & Deus *non iudicat bis in id ipsum*. Tum etiam, quia cum iam sint beati, necesse est vt sint omninò mundi, quia nihil coinquinatum introibit in cęlestem ciuitatem. Et iam non sunt capaces doloris, & tristitiæ. Et ita hæc veritas euidenter sequitur ex principiis fidei, loquendo generatim de Sanctis hominibus. Illud verò, quod specialiter indicabat Cæsarius, fieri posse, vt tempore generalis resurrectionis, aliquæ inueniantur animæ iustæ non plene purgatæ, quæ prius suis corporibus uniantur in resurrectione, quam beatæ fiant, & ideo purgati possint corpore, & animo per hunc ignem: hoc (inquam) non uidetur tàm clare repugnans prædictis principiis fidei. Nihilominus omnino falsum, atque erroneum censendū est. Quia teste Paulo 1. ad Corinth. 15. duo tantum sunt ordines resurgentium, vnus iniquorum, qui resurgent quidem, sed non immutabuntur, alius Iustorū, de quibus Paulus ait, [Primitiæ Christus, deinde ij, qui sunt Christi,] atque de eisdem postea subiungit, [seminatur corpus animale, surget spirituale,] & 1. Thessalon. 4. [Mortui, qui in Christo sunt, resurgent primi, deinde nos, qui uiuimus, qui relinquimur, simul rapiemur cum illis in nubibus obuiam Christo in aera, & sic semper cum Domino erimus.] Ergo nulli erunt iusti post resurrectionem purgandi, sed omnes in corporibus gloriosis resurgent. Et hic est communis consensus Catholicorum omnium. Neque est quòd timeamus ne in puncto resurrectionis sint aliquæ animæ iustæ nondum perfectè purgatæ. Diuinæ namque prouidentiæ facillimum erit, omnia ita disponere, & talem purgationis modum, aut pœnæ mensuram singulis accommodare, vt omnium purgatio conuenienti tempore, ad generalem resurrectionē definito, perfecta sit. Alioqui eodem modo dici posset, aliquos esse post generale iudicium purgādos, quod est omnino falsum: vt docet August. 21. de ciuit. cap. 16. Probatur sequela, nam fieri poterit, ut eo tempore non sit perfecta purgatio. Vel certè fingere quis poterit, inter generalem resurrectionem, & iudicium longū tempus esse futurum, ut prius hominum purgatio possit absolui. Quod si quis dicat, Deum esse prouisurum, ut breue tempus ad hoc sufficiat, multo melius dicet Deum prouisurum, ut nullum tempus sit ad hoc necessarium, sed ut omnis purgatio ante resurrectionem, perfecta sit.

Obiectio. Dices, cum homo animo, & corpore constans peccata committat, cur non etiam in corpore, & animo purgandus erit? Aut saltem, quod est incommodum, ut hic purgationis modus in aliquibus locum habeat? Responsio. Respondetur, totā rationem culpæ, & offensæ diuinæ in anima existere: corpus verò solum esse organum, quo anima utitur, & ideò perfectam purgationem in sola anima fieri, uel potius cōsummari. Semper enim necesse est, vt satisfactio pro culpa commissa in corpore incipiat, & ab ipso homine adhuc in carne uiuente fiat saltem per cōtritionem, & dolorem, atque ita semper corpus aliqua pęna afficitur: & ipsa etiam mors imò & corruptio, quæ post illam sequitur, quædam est peccati pęna. Igitur (si quid reliquum est) in anima ipsa expiari potest, quæ nobilissima pars est hominis, & præcipua causa peccandi. Noluit autem Deus aliquid purgandum post resurrectionem reseruari. Quia, aut id futurum erat in omnibus iustis, & hoc non expediebat, tum, quia non omnes indigēt tempore, vt purgentur: tum etiam quia alii priuādi essent beatitudine usque ad resurrectionem,

quia non essent antea plenè purgati. Vel futurum tantum erat in aliquibus, & hoc etiam non expediebat, tum quia non erat maior ratio de quibusdam, quam de alijs: neque erat maior necessitas, vt explicatum iam est. Tum etiam, quia fuit expediens, vt generalis resurrectio in omnibus esset eiusdem rationis, & veluti terminus ultimus, & immutabilis viatorum hominum. Relinquitur ergo, vt neq; propter hunc finem, uel effectum sit necessarius ignis, qui aduentum iudicis antecedat. Quomodo autem piè possint explicari sancti, præsertim Ambr. Hier. & Hilarius statim dicemus,

Ignis Christum iudicē præcessurus quē sit effectū habiturus.

Quarta igitur sententia est, venturum esse ignē ante faciem iudicis uenientis ad generale iudiciū, vt statim terreat damnatos, eosq; punire incipiat. Sicut.n. corpora beatorum statim, ac resurgent, incipient frui dotibus gloriosis, attollique ad cœlestia cum Christo: ita è contrario damnati statim incipient pœnam sensus etiam in corporibus experiri, & ab igne detineri, & cruciari; & ideò necesse est, ut ante iudicem ignis adueniat, qui saltem eum locum occupet, in quo erunt corpora damnatorum. Et hoc sensu existimo, hanc sententiam esse ualdè probabilem, & scripturæ consentaneam propter duo præsertim testimonia. Prius est illud Psal. 49. [Deus manifestè ueniet, Deus noster, & non silebit. Ignis in conspectu eius exardescet, & in circuitu eius tempestas valida.) Nam hic Psalmus, iuxta communiorem expositionem ad literam, de aduētu Christi ad iudiciū intelligitur, & potest proprie de igne intelligi, imò nisi ita exponatur, non potest commodè declarari quomodo ignis ille antecessurus sit. Præterea, verbum illud, *exardescet*, & quod postea sequitur, *tempestas valida*, satis indicant sermonem esse de vero igne sensibili. Alterum testimonium est Pauli 2. ad Thessal. 1. (In reuelatione Domini Iesu de cœlo, cum Angelis virtutis eius, in flamma ignis dantis uindictam iis, qui non nouerunt eum.) Ex quo loco simul etiam videtur probari, & hunc ignem esse futurum, & ad quem finem: nimirum ad terrorem, & uindictam malorum; nō vero ad iustos interficiendos, vel purgandos. Et videtur allusisse Paul. ad locum citatum ex Psalm. 99.

Psalm. 96. *Ignis ante ipsum præcedet, & inflammabit in circuitu inimicos eius*. Quod etiam testimonium contemnendum non est. Nam, licet alium possit fortassè habere sensum: tamen de secundo Christi aduentu videtur illud citasse Paul. ad Hebr. 1. Præterea, cum cætera scripturæ testimonia possint hoc modo facilè intelligi, & in eo nullum sit inconueniens: sed per se potius sit ualdè credibilis, rationi consentaneus, nulla ratione negandus videtur. Adde, sic quoque optimè intelligi illa verba Ecclesiæ. *Qui venturus est iudicare sæculum per ignem*: & omnes aliæ Sanctorum locutiones huic sententiæ fauent, & si in aliquibus est ulla difficultas, iuxta eandem conuenienter potest expediri, vt statim dicam, Signum ergo est, esse veram.

Sancti quo modo igne probari pur garive dicantur.

Ex hac igitur resolutione intelligitur. Primò, quomodo explicari possint sancti patres præsertim Ambr. Hieron. & Hilarius cum interdum dicunt, omnes iustos per ignem esse purgandos, aut probandos, vel examinandos. Si enim in omni rigore, & proprietate hæc verba exponantur, aliud est probari igne, aliud purgari. Nam, *probari*, solum significat, per actionem, & quasi testimoniū ignis ostendi alicuius innocētiam, & sanctitatem. Quomodo dici possunt *probari per ignem* tres pueri, Babylone. Quia in camino ignis eorum fides, & religio probata est, quamuis ipsi purgati non fuerint,

Psalm. 16. iuxta illud Psalmi, *Igne me examinasti, & non est inuenta in me iniquitas*. *Purgari* autem propriè significat purificari, & mūdari, & ideò in rigore supponit maculam in eo, qui purgatur. Sancti ergo

A (quidquid sit de Lactan. & Origene) non sentiūt, omnes sanctos esse purgandos, sed interdum significant, esse probandos per ignem iudicij, quod potest intelligi, quasi negatiuè, quia ignis ille crucians damnatos, & Sanctos non attingens, eorum sanctitatem, & iustitiam quasi probabit, & contestabitur. Quod si interdum de purgatione loquuntur, neque absolutè de omnibus Sanctis loquuntur, sed de iis, qui purgatione indigebunt, neq; de igne conflagrationis: sed de igne, quo purgantur peccata; imò neque de iudicio vniuersali, sed absolutè de iudicio diuino. Quomodo loquitur apertè Hilar. loco citato, & Basilius in 4. ca. Isaiæ, circa illa verba, *Expurgabit Ierusalem in spiritu iudicij*: & c. 9. circa illa verba, *In indignatione Domini subuersa est terra*: &

B Hieron. Sophon. 1. circa illa verba, *Vox diei Domini amara*, quæ, dicit, posse referri & ad consummationem mundi, & ad vniuscuiusque exitum vitæ, & subdit, eam diem dici *amaram*, quia etiam sancti (quamuis saluentur) sed tamen, *sic quasi per ignem*, vbi nec generaliter de omnibus sanctis loquitur, nec de igne conflagrationis; sed angustiæ, & tribulationis, vt statim explicat. Atque eodem modo August. lib. 6. contra Iulia. c. 5. dicit, nulla peccata remitti in regno, seu resurrectione (vt prius explicauerat) aliqua vero remitti in iudicio nouissimo: quod necesse est intelligi de iudicio particulari. 1. Cor. 3.

C Secundò, ex superiori sententia intelligitur, quo tempore, seu ordine antecessurus sit ignis vniuersale iudicium. Quatuor enim dicendi modi ex dictis colligi possunt. Primus, futurum illum ignem post peractum iudicium, & nullo modo præuenturum iudicem. Sed quamuis omnes auctores doceant, duraturum illum ignem vsque ad peractum iudiciū; tamen nullus negat, quin aliquo modo sit etiam iudicium antecessurus. Et ideo contraria sententia; nullo modo probanda est, præsertim cum non sit consentanea scripturis. Secundus modus est, venturum illum ignem ante generalem mortem hominum. Et hunc tenet apertè Lactan. lib. 7. c. 19. vbi ēt ante mortē Antichristi dicit venturum hunc ignē, quod singulare, & sine fundamento confictum, sicut pleraque alia, quæ in eodem cap. scribit. Alter vero sequuntur hunc modum multi ex Scholasticis, vt supra vidimus. Tertius modus est, venturum

D hunc ignem post mortem oīum ante generalem resurrectionem in tanta vero magnitudine, ut mundum uniuersum repleat, ut illū purgare possit. Sed hi duo modi nobis non sunt probati. Quartus est, vt statim post resurrectionem hominum mittatur hic ignis, non tamen in tanta quantitate, sed in ea, quæ sufficiat ad inuoluendos homines damnatos, & occupandum totum locum, in quo ipsi fuerint; & hic modus nobis probatur, propter ea, quæ diximus. Vnde consequenter dicendum est, hunc ignē in ea quantitate, loco, & actione permansurum quamdiu durauerit iudicium: eo uerò finito multiplicandum esse, & augendum, vt vniuersum mundum possit cōburere, De quo infra dicturi sumus.

E Tertiò colligitur etiam ex dictis resolutio vltimæ dubitationis in principio huius sectionis positæ: scilicet, cuius naturæ, & originis futurus sit huiusmodi ignis. Erit enim eiusdem naturæ cum igne inferni, Nam ad eundem effectum mittetur, & assumetur, vt instrumentum diuinæ iustitiæ. Vnde, sicut ignis inferni corporeus est, eiusdemq; rationis cum elementari iuxta receptam fidei luiam, quæ alio loco demonstranda est: ita non est dubium, quin hic ignis elemētaris futurus sit, Quin potius aliqui existimāt ignem illum ab ipso inferno esse diuina uirtute reuocādum. Sed multo uerisimilius est (quod Lactan. sup. dicit) è superiori regione demittēdum. Id enim magis significat Scripturæ, & ad repræsentandā diuinā iustitiā, & terrorē, ac iram aduenien-

Ignis Christum iudicemp ræcessurus cuius naturæ sit. & originis.

ris iudicis multò magis est consentaneum. Et quamuis verum sit (quod Aug. ait 20. de Ciuit. ca. 16.) neminem posse scire, vnde generandus sit hic ignis: facile tamen intelligi potest, esse diuina virtute procreandum, vbi conuenientius fuerit, vel applicando actiua passiuis, vel solo Christi imperio, vt iterũ latius dicemus disput. sequen. agentes de igne conflagrationis.

SECTIO II.

Vtrum signum Crucis præcessurum sit iudicium tanquàm proprium eius vexillum.

Signũ crucis in die iudicij appariturum

QVæstio hæc orta est ex verbis illis Christi domini Matth. 24. [Tunc parebit signum Filij hominis in cœlo, & tunc plangent omnes tribus terræ, & videbunt filium hominis venientem in nubibus cęli.] Hoc enim signum nullum aliud esse futurum, quam crucem Christi, omnes Patres summa consensione docent, exponẽtes hæc loca, Chrysost. & Græci, Hier. Hilar. Beda, omnesque Latini. Idem Chrys. optimè homil. de cruce, & latrone, cuius sententiam refert, & probat Leo Magnus epist. 97. ad Leonem Augustum. Idem, Auctor imperfecti in Matth. hom. 49. Hilarius etiam lib. 3. de Trinit. & August. latè, atque eleganter ser. 130. de tempore. Ac denique Ecclesia canit, *Hoc signum erit in cœlo, cum Dominus ad iudicandum venerit*, & ex ipsis verbis Christi id satis colligitur. Quia nullum aliud potest per antonomasiam dici *signum Christi*. Vt enim ait Cyril. Ierosoly. cat. 15. *Signum verum, & proprium Christi est Crux*. Apparebit autem tunc hoc signum (vt August. ait,) *vt agnoscant consilium iniquitatis suæ, qui Dominum maiestatis crucifixerunt.*

Heb. 6.

Quia verò (vt Paul. ait) omnes, qui mortaliter peccant, iterum (quod in se est) Christum crucifigunt, ideo apparebit etiam hoc signum ad arguendos, & confundendos omnes peccatores, & ideò post illud signum subiunxit Christus, *Tunc plangent omnes tribus terræ, Videntes* (ait August.) *accusatorem suum, id est, ipsam crucem, & in ipso arguente cognoscent peccatum suum. Sero, & frustra fatebuntur impiam cæcitatem*. Apparebit denique hoc signum ad consolationem, & gaudium iustorum. Videntes enim signum, quo sunt redempti, summa consolatione, & gaudio afficientur. Quia (vt Cypr. dixit ser. de natiuit.) *Non timetur mortis periculum, vbi tantæ reuerentiæ conspicitur signum*. Hac veritate supposita, tria nobis explicanda sunt. Primum, quæ, & qualis futura sit illa crux. Secundum, quando sit apparitura. Tertium, quomodo deferenda sit ante iudicem, & an cum illa, alia etiam passionis insignia ferenda sint.

Circa primum aliqui existimant, crucem illam, è qua Christus pependit, fore in die iudicij reformandam (collectis, atque inter sese compactis particulis omnibus quæ per vniuersum mundum dispersæ sunt) in cœlùmque leuandam, & coram Christo ad iudicium veniente deferendam. Ita sentit Vualdens. to. 3. de sacrament. lib. tit. 10. c. 158. & existimat esse sententiam Chrysost. d. hom. de cruce, & latrone, vbi sic ait, *Crucem solam non reliquit in terra, sed secum eam leuauit ad cœlum, & ideo cum ipsa veniet, cum ipsa secundam gloriosam suam præsentiam faciet*. Afferri etiam potest pro hac sñia S. Ephrem li. de vera pœnit. c. 4. vbi agens de iudicio sic inquit, *Videbimus pretiosam, ac viuificam crucem instar solis lucentem, omnesque fines orbis terræ vltra solis claritatem illustrantem. Vbi verò viderint omnes regium istud, ac tremendum sceptrum in cœlo reuelari, iam tunc agnoscent singuli continuo ipsum quoque Regem reuelandum, qui in illo clauis affixus est*. Indicauit etiam hoc Sybilla lib. 6. in fine his carminibus.

O lignum fœlix, in quo Deus ipse pependit,
Nec te terra capit, sed cœli tecta videbis,
Cum renouata Dei facies ignita micabit.

Hęc sententia impugnatur a quibusdam Scholasticis hoc argumento: quoniam post diem iudicij omnia mixta, præter hominem, resoluenda sunt in elementa. Sed hæc ratio parui momenti est, tum quia eo tempore, quo crox apparebit, nõdum erit facta oĩum mixtorũ resolutio: tum etiam, quia etiamsi alia mixta essent resoluta, facile posset Deus illud pretiosum lignum conseruare. Imo, non desunt, qui existiment perpetuo esse in cœlis conseruandum, veluti immutatum ad statum incorruptibilitatis corporũ gloriosorũ, eo quod speciali modo fuerit nostræ redemptionis instrumentum, & altare, in quo Christus seipsum in sacrificium obtulit. Hæc igitur opinio nullo argumento efficaci conuinci potest falsitatis, sed solum incertitudinis. Quia nequit sufficiẽti auctoritate fundari. Nam scriptura, & Ecclesia solum dicit, signum crucis futurum in cœlo, quamuis autem ipsa crux, in qua Christus pependit, possit dici signum crucis, quia habet crucis figuram: tamen ex vi illorum oerborum, solum potest colligi figuram crucis in aere apparituram, ex aere lucido, vel igne formatam. Præterea, sancti docent, illã crucem futuram esse conspicuã vniuerso orbi, & Aug. ait, tantam esse futurã illius crucis claritatem, ut in conspectu eius neque luna, neqoe sol possiot apparere. At vero sola crux lignea Christi nimis est exigua, ut possit, & ab omnibus videri, & iam ingentẽ splendorem emittere, omnesq; fines terræ vltra solis claritatẽ illustrare, ut S. Ephrem supra dixit. Et ideò Hippol. martyr dicta orat. de consum. mundi, [Orietur (inquit) ab Oriente ad Occidentem vsq; signum crucis superantis splendorem solis, denuntians aduentum, & apparitionem iudicis.] Quapropter alij existimant probabilius, non ipsum lignum crucis, sed solum signum ex aere formatum esse appariturum. Quam sentẽtiam tenet exprese Ansel. in Elucid. & Ant. 4. p. tit. 14. ca. 11. §. 5. eamq; tribuit D. Thom. qui hoc insinuat in 4. d. 48. q. 1. ar. 2. ad 2. & opusc. 2. c. 243. Et eandem amplectitur Abulens. Iansen. & alij expositores Matth. 24. Quocirca, hæc sententia videtur antiquis Patribus conformior, & facilior ne sine sufficienti fundamento miracula multiplicemus.

Quæ, qualisve in die iudicij appariturа, sit crux.

Circa secundum, quidam existimant, crucem apparituram multis diebus ante aduẽtum iudicis, s. paulo post mortem Antichristi, quãdo *Sol obscurabitur, & luna non dabit lumen suum*. Et probari põt. Quia Matth. 24. hæc oĩa simul ponuntur. *Statim post tribulationem dierum illorum sol obscurabitur, & luna non dabit lumen suum, & stellæ cadent de cœlo, & virtutes cœlorum commouebuntur, & tunc apparebit signum Filij hominis in cœlo*: & postea subiungitur, *& mittet angelos cum tuba, & voce magna, &c.* ergo illa omnia simul accident ante cõuocationem ad iudicium. Vnde Clem. Papa lib. 7. Const. c. 3. hũc ordinem ponit. *Iesu interficiet impium spiritu oris sui, tunc apparebit signum filij hominis, deinde sonus tubæ excitabitur per Archangelum, interea mortui ad vitam redibunt, ac tunc veniet Dominus*. Et congruentia adhiberi potest. Quia (ut ait Hipp. d. lib. de consum. mundi) Antichristus prohibebit fideles vti signo crucis, & iubebit vti charactere suo, ideoque post mortem eius statim apparebit crux. Tum in signum victoriæ Christi aduersus Antichristum: tum etiam, ut homines resipiscant, & abiecto Antichristi charactere vexillum Christi sequantur. Nihilominus alij probabilius credunt, crucem non apparituram, usque ad ipsum iudicij diem, quando iudex incipiet apparere. Ita sentit Anselm. in Elucid. vbi Christi aduentum ad iudicium ita describit. [Sicut Imperator ingressurus ciuitatẽ, corona eius, & alia insignia

Vexillum crucis appariturum quando.

gnia præferuntur, per quæ aduentus eius cognosci A tur: ita Christus in ea forma, quæ ascendit, cum ordinibus omnibus angelorum ad iudicium ueniens, angeli crucem eius ferentes præibunt.] Atque idē sentiunt omnes, qui hanc crucis apparitionem ita describunt, vt dicant, esse ab angelis deferendam ante conspectum Christi descendentis. Sic autem de illa scribunt Ephrem, Cyrill. Ierosol. Chrysost. & August. locis citatis, & Iulianus Pomer. lib. 3. Prognost. c. 5. vbi eodem ferè exemplo vtitur, quo Anselmus, dicens Angelos præcessuros Christum, *signum illud triumphale crucis vexillum, sublimibus humeris praeferentes*. Præterea, quod crux permansura sit in aere visibilis, quandiu iudicium durauerit, docent omnes supradicti Patres, qui de hoc mysterio scribunt, & est per se verisimile. Quia eo maxime B tempore necessarius erit aspectus ipsius ad ostensionem diuinæ iustitiæ, & gratiæ, & ad confusionem hostium Christi, & omnium hominum peccatorū: ergo verisimilius est, signum crucis appariturum in ipso die iudicij. Atque hæc posterior pars mihi magis probatur: & saltem existimo, non esse negandū, cum crucis signum in ipso Christi aduentu visibiliter appariturum sit, eius quoque visibilem præsentiam duraturam, donec iudicium finiatur. Hoc. n. aperte docent omnes Sancti, & est magis consentaneum rationi, & fini huius apparitionis. An uero etiam sit appariturum signum crucis ante resurrectionem, post Antichristi mortem, incertum est. Nam ex ordine narrationis Euangelicæ (vt supra dixi) nihil certi haberi potest. Quod si ex illa aliquid colligi potest, solum est, statim post signum cru C cis, videndum esse Christum venientem in nub. b. cęli, & in maiestate.

Apparitio crucis quomodo futura sit. Ex ijs facilè definiri potest, quod tertio loco est propositum, scilicet, quomodo futura sit hæc apparitio crucis. Tribus enim modis intelligi potest. Primò, vt appareat in aere, ibique immobilis perseueret in loco aliquo, vbi ab omnibus ad iudicium cōgregatis conspici possit. Secundo, ut feratur ab angelo tanquam vexillum, quod præcedit iudicem. Tertio, ut prius appareat in aere: postea uero ab aliquo angelo assumatur & deferatur ante iudicem. Omnes enim ij modi possibiles sunt, & non est reuelatum, quomodo reipsa futurum sit: secundus tamen videtur frequentius explicatus a sanctis Patribus, qui solum coniectura, & probabili consideratio D ne ducuntur.

Dubium. Inquiri verò potest, an simul cum cruce ostēdenda sint, & deferenda alia passionis insignia. Nam D. Tho. dicto opusc. 2. c. 244. dicit, *quod veniente Domino ad iudicium, signum crucis, & alia passionis indicia demonstrabuntur*. Vnde refert Viguerius c. 21. §. 2. vers. 6. quorundam sententiam dicentium, omnia signa passionis esse deferenda ab angelis præuntibus Christum. *Responsio* Sed hæc, quæ neque in scriptura, neque in Patribus fundata sunt, non sunt a nobis affirmanda: si quis autem prædicto modo considerare ea uoluerit, sine errore, uel temeritate id facere poterit. Nam, licet reuelatum non sit, non est tamen contrarium reuelatis, neque aliquid minus decens, aut rationi contrarium continet. E

SECTIO III.

Qua gloria, & maiestate descensurus sit Christus ad iudicium.

Diximus in superioribus, futurum esse secundum Christi aduentum in gloria, & maiestate: hoc ergo loco explicandum est, qualis futurus sit huius A aduentus splendor, & ornatus. Et in primis supponendum est, non esse sermonem de gloria intrinseca ipsius Christi descendentis, certum est enim hāc gloriam non futuram maiorem, vel minorē eo die in animo, uel corpore Christi, quàm nunc sit. Qualis enim ascendit, & qualis ad dexteram Patris sedet, talis eo die descendet, iuxta illud Actor. 1. *Hic Iesus, qui assumptus est a nobis in cælum, sic veniet, quēadmodum vidistis eum euntem in cælum*. Et ratio est manifesta. Quia sicut beatitudo animi essentialis immutabilis est: ita etiam claritas, & aliæ dotes gloriæ, quæ corpori communicantur, immutabiles sunt. Veniet igitur Christus cum eadem gloria animi, & corporis, quam in cœlo habet, de qua nihil hoc loco addendum superest, sed solum de exte B riori gloriæ apparatu, & externis signis maiestatis, quæ in aduentu suo exhibebit, quæ varijs modis in scriptura sacra proponuntur, Matth. 24. *Videbunt Filium hominis venientem in nubibus cæli cum virtute multa, & maiestate*: & cap. 25. *Cum venerit Filius hominis in maiestate sua, & omnes Angeli cum eo, tunc sedebit super sedem maiestatis suæ*: & capitulo 26. *Videbitis Filium hominis sedentem a dextris virtutis Dei, & venientem in nubibus cæli*. Ex quibus plures circunstantiæ colligi possunt, quibus maiestas, & gloria huius aduentus declaratur.

Prima est, quòd *veniet in nubibus cæli cum virtute multa*. Quæ verba propriè intelligi possunt. Nam, ad ostendendam claritatem Christi diuina virtute *Christus in nubib. cęli cū virtute multa ad indicandū venturus.* C congregabuntur ex aere crassiori, uel ex vaporibus aut alijs exhalationibus terræ nubes ita dispositæ, ut ex fulgore, & claritate corporis Christi admirabilis quidam aspectus in eis fiat, qui Sanctos mirum in modum delectabit, reprobos uerò perterrebit. Quocirca non est, quòd immoremur in explicanda causa efficiente, uel finali harum nubium. Quam rē latè tractat Sotus dist. 47. quæst. 2. artic. 1. vbi probat, has nubes non esse congregandas per causas naturales, cum iam tunc motus cœlorum non sit futurus. Sed hæc ratio rem incertam assumit. Nam fortasse motus cœlorum non cessabunt, donec sit finitum iudicium. Nihilominus tamen verissimum est has nubes non esse per solas causas naturales formādas. Quia nec finis earum pertinet ad ordinem naturæ: nec facile fingi poterunt naturales causæ, D quæ illas possint efficere in tali quantitate, dispositione, & figura, qualis ad repræsentandam Christi gloriam necessaria sit. Fient ergo imperio Christi, & fortasè angelorum ministerio: sicut in baptismo transfiguratione, & ascensione nubes diuinitus formatæ sunt. Ratio autem, ob quam Christus ueniet in nubibus, non est ut eis fulciatur tanquam vehiculo aliquo (non enim illo indiget, ut supra diximus de Ascensione agentes) sed solum, vt in eis melius fulgeat, & splendeat claritas eius, & in eis appareat veluti thronus quidam, in quo Christus tanquam triumphali curru inuectus descendat. Addit verò Sotus, quod per has interpositas nubes tēperabitur claritas corporis Christi, ut eius humanitas a damnatis videri queat. Sed hoc etiam non E est necessarium. Quia cum claritas corporis gloriosi non necessitate, sed pro mensura voluntatis imprimat speciem sui, nullo indiget temperamento. Tantum enim immutabit visum, quantum Christus voluerit videri. Solum ergo deseruient hæ nubes ad maiorem quendam externum splendorem, & maiestatis significationem. Habent enim illæ quandam naturam, & aspectum ad hoc valde accommodatum. Propter quod apparitiones Dei illustriores in nubibus factæ narrantur in scriptura, & specialiter de Christo dicitur Daniel septimo. *Ecce in nubibus cæli, quasi filius hominis veniebat*. Quod autem dicitur venturus Christus *in virtute*

A *tute multa*, significare videtur, uenturum ipsum exhibentem multa signa omnia potentiæ, supremique dominij, qualia erunt angelicæ tubæ, & præsertim illa, qua excitabuntur, & conuocabuntur homines ad iudicium: rursus terræmotus, tonitrua, & similia, quæ Deus exhibere solet maiestatis, & virtutis signa, iuxta illud, *Dominum formidabunt aduersary eius, & super ipsos in cœlis tonabit. Dominus iudicabit fines terræ.* Lege Clemen. lib. 7. consti. cap. 33.

1.Reg.2.

Secunda circunstantia est, quod *venient omnes angeli eius cum eo*. Quæ etiam est in omni proprietate intelligenda, Nullus enim Angelorum deerit, qui non comitetur Christum, eique assistat, vel ministret in iudicio. Quod notant Hippol. Ans. & B alij, locis citatis, Quia sermo scripturæ vniuersalis est, & nulla est ratio excipiendi aliquem. Vnde Daniel. 7. postquam throni positi sunt ad iudicium ferendum subiungitur, *Millia millium ministrabant ei, & decies millies centena millia assistebant ei*, Quibus verbis significata est tota angelorum multitudo, quæ innumerabilis est, ut Dionys. exponit, c. 14. Cœlest. Hierar. Et eodem modo exponit Hieronym. illud Zachar. *Et veniet Dominus meus: omnesque sancti cum eo*; & de eadem re sic scribit Iudas in sua Cano. *Prophetauit autem de ijs septimus ab Adam Henoch, ecce uenict dominum cum sanctis millibus suis facere iudicium contra omnes, & arguere omnes impios*. Hic veró inquiri posset, Vtrum angeli uenturi sint cum Christo in assumptis corporibus, an veró solum in substantia sua spi C rituali. Sed (quia de hac re nihil scriptum reperimus) solum fieri potest coniectura, uenturos tunc Angelos in Assumptis corporibus lucidissimis, & pulcherrimis, Quia, cum hic aduentus Christi sit sensibilis, & cum gloria, & apparatu externo, ac sensibili, congruum uidetur, ut omnes Christi comites, & ministri assumant sensibilia corpora, vt splendor, & maiestas huius aduentus etiam sensibilibus oculis conspici possit. Præterea diximus in superioribus, tubas, quibus angeli vtentur in die iudicii, futuras sensibiles ex ære conflatas; retulimus etiam ex sanctis Patribus, probabile esse sanctos angelos delaturos crucis vexillum ante Chri- D stum. Rursus in ascensione Christi, angeli, qui apparuerunt Apostolis in vestibus albis, corpora assumpserunt in figura humana; ergo etiam est credibile, multos ex angelis præsertim illos, qui ministrabunt Christo, eo die corpora assumpturos. An vero omnes etiam supremi, qui Christo assistent, idem sint effecturi, incertum est; non est tamen improbabile, propter priorem coniecturam adductam.

Zach. 14.

Christus in throno maiestatis suæ sessuros ad iudicandum.

Tertia circunstantia est, sessurum Christum *in throno maiestatis suæ*, de quo Ioan. Apocalyp. 20. sic inquit, *Et uidi thronum magnum candidum, & sedentem super eum.* & postea subdit, mortuorum resurrectionem, & iudicium de eis factum. De quo throno dicitur etiam Daniel. 7. *Aspiciebam donec throni positi sunt, & antiquus dierum sedit, vestimen-* E *tum eius candidum quasi nix, & capilli capitis eius quasi lana munda, thronus eius flammæ ignis, rota eius ignis accensus*. Quamuis enim ibi sit sermo de Deo secundum naturam diuinam, & de throno diuinæ maiestatis: tamen bene etiam potest accommodari ad Christum iudicem, qui in eodem throno sedit, ut dicitur Apocalyp. 4. & 5. & ad antiquum dierum peruenit, ut in eodem c. Dan. dicit. Hæc igitur, quæ de throno, & sede Christi iudicantis scripta sunt, intelligi possunt, uel solum esse dicta per metaphoram ad explicandam gloriam, & maiestatem Christi; vel certe aliquo modo exponi etiam possunt secundum proprietatem, nimirum, quód Christus etiam in exteriori, & visibili forma, situ- A que corporis re vera sessurus sit in throno sensibili, & corporeo ad modum solij efformato. Priorem sensum amplectitur Origen. tract. 34. in Matthæ. vbi sic inquit, *De sede gloriæ eius, quid est dicendum? Putas, quia corporale subsellium erit? An etiam hoc opus habet interpretatione subtiliori? Propterea, qui vult omnia rationabiliter intelligere multam sapientiam inueniet in istis*: & infra, *Sedes autem eius aut quidam perfectiores Sanctorum dicuntur, de quibus Scriptum est, Quoniam illic sederunt sedes in iudicio: aut quædam virtutes Angelicæ; de quibus dicitur, siue Sedes, siue Dominationes, &c.* Nihilominus tamen posterior sensus præferendus videtur. Origenes enim in eo loco omnia hæc, quæ de secundo B aduentu suo Dominus dixit, metaphorice interpretatur de intelligibili, & spirituali aduentu. Nos autem supra ostendimus, proprié esse intelligenda de aduentu sensibili. Quare sicut cætera, quæ ad gloriam Christi spectant intelliguntur signis sensibilibus repræsentanda; ita verisimile est, etiam in figura externa, & sensibili sessurum ad iudicium, ad indicandam iudicis auctoritatem, & maiestatem, iuxta illud Psal. 9. *Sedisti super thronum, qui iudicas æquitatem*. Et ita intellexit Anselm. in Elucidario, quamuis Apocalyp. 20. per *thronum*, Ecclesiam intelligat, Vtrumque tamen est verum, & metaphoricus sensus proprium non excludit, cum sine inconuenienti admitti possit. Atque hoc sequuntur frequentius scholastici. Quin potius non est improbabile, non solum in loco iudicij sessurum C Christum hoc modo, verum etiam in eodem throno descensurum, atque in eo humeris Angelicis esse deuehendum, & fortasse á Thronis in assumptis corporibus, non quód ipse vehiculo indigeat (vt iã diximus) sed ad significationem supremi honoris, & maiestatis.

Thronus Christi iudicis corporeus, & sensibilis.

Psalm. 6.

SECTIO IV.

Vtrum aliqui sessuri cum Christo sint, vt una cum eo iudicent.

D QVod aliqui Sanctorum sint Christo iudici assessuri, & iudicaturi, frequens est in scripturis, Matth. 19. ait Christus, *Amen dico vobis, quod uos, qui sequuti estis me, in regeneratione, cum sederit Filius hominis in sede maiestatis suæ sedebitis & uos super sedes duodecim iudicantes duodecim tribus Israel*: & Luc. 22. *Vos estis, qui permansistis mecum in tentationibus meis, & ego dispono uobis, sicut disposuit Pater meus regnum, ut edatis, & bibatis super mensam meam in regno meo, & sedeatis super thronos iudicantes duodecim tribus Israel*: & 1. Corinth. 6. *An nescitis, quoniam sancti de hoc mundo iudicabunt: & si in vobis iudicabitur mundus indigni estis, qui de minimis iudicetis. Nescitis, quoniam Angelos iudicabimus? Quanto magis sæcularia?* Sapien. 3. *Fulgebunt iusti, et tanquam scintillæ in arundineto discurrent: iudicabunt nationes, & do-* E *minabuntur populis*. Itaque certum de fide est, Sanctos esse cum Christo sessuros, ac iudicaturos, cũ hoc expresse scriptura doceat. Quomodo autem id intelligendum sit in præsentia est explicandum. In quo tria desiderari possunt. Primum, quomodo sancti sint cum Christo iudicaturi. Secundo, an hoc conueniat omnibus sanctis, vel aliquibus tantum, & quinam illi sint. Tertio, an aliqui sint specialiter secuti cum Christo ad iudicium, & quo modo.

Circa primum supponendum est, munus iudicandi non attribui Sanctis cum ea proprietate, qua Christo attribuitur. Iudicare enim proprié dicit actum iurisdictionis, & superioris potestatis. Hæc autem iurisdictio quo ad vltimum iudicium anima-

animarum soli Christo communicata est, vt patet ex supradictis de iudicaria potestate. Proprium ergo iudicium, vt actum iurisdictionis significat, soli Christo conuenit, neque vlli Sanctorum, etiam B. Virgini communicatur. Attribuitur ergo Sanctis hoc iudicium solum, secundum quandam participationem alicuius honoris, vel actionis ad iudicium pertinentis. Quod tribus modis explicari potest. Primò valde impropriè ac metaphoricè, solum comparatione quadam, & hoc modo iusti dicuntur iudicare peccatores. Quia suis factis, & vita ostendunt illos esse pœna dignos, qui similia opera ri potuerunt, & neglexerunt. Et in hunc ferè modum exponunt prædicta loca scripturæ multi ex sanctis patribus. Hieronym. Matth.19. *Sedebitis*, inquit, *iudicantes duodecim tribus Israel, quia nobis* B *credentibus, illi credere noluerunt*. Vnde in hac sola comparatione videtur constituere illam iudicandi rationem. Clarius Chrysostom. hom. 65. in Matthæ. *Quid est*, inquit, *iudicantes duodecim tribus Israel? nihil aliud, quam condemnantes: Non enim in solio iudicialis sedebunt: sed quemadmodum Reginam Austri, & Niniuitas condemnaturos generationem illam asserit: similis quodammodo discipulis non gentes, non vniuersum orbem, sed tribus Israel condemnabunt. Nam, quoniam eisdem, & legibus, & institutis viuendi tam Iudæi, quam Apostoli educati fuerunt, cum Iudæi dicturi sint, idcirco se credere: Christo non potuisse, quia mandata legis seruare iubebantur; discipulis in medium productis, a quibus, & lex suscipiebatur, & fides Christo adhibita est, omnes Iudæos condemnabit. Propterea eis dicebat, ideò ipsi iudices vestri erunt*. Eandem expositionem

Matth.12. latè, atque eleganter persequitur Auctor imperfecti homil. 33. in Matth. & Theophylact. Matthæ. 19. & latius Euthym. capit. 41. in Matth. & Theodor. 1. ad Corinth. 6. nec dissentit August. lib. 20. de Ciuit. c. 5. Tamen, quia hic modus, vt dixi, est valdè impropriùs, & non solum sanctis, sed etiam iniquis couenire aliquo modo potest respectu iniquorum: iuxta illud, *ideò ipsi iudices vestri erunt*, ideò, secundo modo minus impropriò iudicare dicuntur, qui licèt non habeant propriè potestatem, & auctoritatem iudicandi, tamen iudici assistunt, eiusdemque sunt cum illo sententiæ, eiusque iudicio consentiunt, & illud publicè approbant, ac laudant. Et non est dubium, quin hoc modo sumatur verbum *iudicandi* in aliquibus testimonijs scripturæ paulò ante citatis, præsertim vbi mutuus iudicandi omnibus sanctis tribuitur, vt Sapient. 3. & 1. ad Corinth. 6. Et hunc modum insinuat Ambro. lib. 10. in 22. caput Lucæ. Cæterum, quia aliquid specialius videtur in quibusdam locis nonnullis sanctorum attribui, idcircò additur tertius modus, scilicet, per quandam specialem participationem honoris, vel actionis iudiciariæ. Quam participationem aliqui solum ponunt in quadam honoraria confessione cum Christo in iudicio. Quia nimirum aliqui Sancti Christo iudicanti assidebunt in subsellis, & thronis, iuxta illud Daniel. septimo. *Aspiciebam, donec throni positi sunt*. Illis enim verbis significatur, futuros esse in iudicio E cum Christo alios quosdam veluti iudices assessores in suis thronis sedentes. Quo etiam videtur spectare, iuxta Basilij interpretationem, illud Isa. *Veniet ad iudicium Dominus cum senibus populi sui*. Quibus optime quadrat illud Apocalyp. quarto, vbi Ioan. vidit. *In circuitu sedis sedilia viginti quatuor, & super thronos viginti quatuor seniores sedentes*.

Addit verò D. Thom. in 4. dist. 47. quæst. 1. art. 2. præter hanc participationem honoris necessariam esse participationem aliquam actionis iudiciariæ, quoniam Christus vtrumque distinctè promisit, A dicens, *Sedebitis super sedes, iudicantes duodecim tribus*. Quæ autem est illa participatio actionis iudiciariæ? Richardus de sancto Victore tract. de potestate iudiciaria, in duobus ait consistere. Primò quod ijs sanctis, qui cum Christo iudicaturi sunt, specialiter conceditur, vt conscientiarum occulta, & iudicia diuina, & retributionum qualitates manifestè penetrent, & cognoscant. Secundò, vt hanc suam cognitionem possint alijs, qui iudicantur, intimare, ac pandere. Vnde concludit, *hos apostolicos viros iudicandorum quorumlibet iudicare, erit, dande sententiæ rationem oculis eorum ingerere*. Quod magis explicans D. Thom. dicit, hos sanctos delaturos sententiam Christi in eorum notitiam, qui iudicantur. Christus enim solus propria auctoritate, & potestate proferet sententiam: denuntiabit autem illam per suos iudices assessores. Possumus etiam aliter hoc explicare. Quia cum in iudicio duo sint actus, scilicet, disceptatio, & sententiæ prolatio: ij sancti fortasse participabunt priorem factum, qui est minus principalis. Quem sensum magis indicant illa uerba Richardi, *alios iudicare est danda sententiæ rationem oculis eorum ingerere*. Significat enim hunc actum antecedere prolationem sententiæ, non ergo est sententiam intimare, hoc enim potius sententiam subsequitur, sed est arguere, & conuincere reum, quod fit per disceptationem, quæ sententiam antecedit. Quæ omnia probabiliter quidè excogitata sunt. Certa enim ratio- C ne, vel auctoritate non constat, in quo hæc participatio iudicij consistat.

Circa secundam partem ex dictis constat, in aliquo sensu omnes sanctos iudicaturos esse cū Christo, primo scilicet, & secundo modo supra adductis. Omnes enim poterunt comparatione sui malos conuincere, & redarguere quatenus in omnibus fuit potestas, & libertas ad obediendum diuinæ legi, qua sancti bene, iniqui vero male vsi sunt. Omnes etiam sancti obuiam occurrent Christo in acta, atque ita illi iudicanti aliquo modo assistent, illiusque iudicium approbabunt dicentes, *Iustus es Domine, & rectum iudicium tuum*. Est autem inter hos duos modos differentia. Quia priori modo sancti solum iudicabunt malos, quia illud iudicium continet reprehensionem, & comminationem: at posteriori modo omnes etiam iustos iu- D dicabunt, quia sententiam de omnibus laudabūt, & approbabunt. Vnde fit, vt priori modo non possint ijdem esse iudices, qui iudicabuntur: posteriori autem modo, & iudicabunt, & iudicabūtur. Rursus circa priorem modum est cōsiderandum, quòd licet uideatur aliqua ratione conuenire etiā iniquis respectu iniquorum (vt supra dixi) tamen sub aliqua consideratione erit proprium Iustorum, qui speciali quadam auctoritate, & maiestate poterunt comparatione sui reprobos condēnare, & arguere. At uerò tertio modo supra posito non omnes sancti iudicabunt, sicut non omnes easdem prærogatiuas gloriæ participabūt. Et ita etiam fatetur Chrysostomus dicta homilia sexagesimaquinta in Matth. dicens, *Aliquid occultius in hoc significatur, maiora istos illis habituros*.

Dubium. Dubium verò est, qui nam sint consequuturi hanc specialem participationem iudiciariæ potestatis. Quidam dicunt, solis duodecim Apostolis promissam esse hanc dignitatem. Ita sentit Richard. Victor. loco citato. Hanc vero sententiam reijcit Augustin. vigesimo de Ciuitat. capite quinto, & latius Enarratione in Psalm. 49. & 86. & Beda homil. in natali Sancti Benedicti. Alias namque Paulus non esset iudex cum duodecim Apostolis, & eadem ratio fieri potest de Ioanne Baptista, & multo magis de B. Virgi-

ne. Vnde prædicti Patres docet, illo loco duodenarium numerum positum esse pro indefinito, vel (vt ait Abulens.) quamuis ibi Christus specialiter loquutus sit cum duodecim Apostolis, & ideò, duodecim tantum sedes expresserit; tamen virtute idem promisit omnibus, qui Apostolicam vitam imitantur. Alij igitur dicunt, hanc dignitatem specialiter communicandam esse omnibus sanctis in Ecclesia canonizatis. Quia cum illi iam sint publico Ecclesiæ testimonio iudicati: æquum est, vt ipsi alios iudicent. Hanc opinionem tribuit Sotus Abulens. Matthæ. 25. quæst. 324. Sed ibi hoc non dicit, ut infra explicabimus, Neque hæc optimo auctoritate aliqua fulcitur, neque sufficienti ratione. Quia hæc prærogatiua danda est propter merita, & perfectionem, ijs, quibus conferetur. Quod autem aliquis fuerit ab Ecclesia canonizatus, vel non supponit quidem veram sanctitatem, non tamen constituit hominem dignum potestate iudiciaria. Vnde multi non sunt ab Ecclesia canonizati, qui tam in statu, quàm in vita perfectiores fuerunt multis Sanctis canonizatis: & è contrariò multi sunt canonizati, qui in beatitudinis gradu, ac perfectione non admodum excellunt, vt innocentes, & alij, qui per unum solum actum martyrij beatitudinem adepti sunt. Alij dicunt, hoc priuilegium promissum esse omnibus, qui uoluntariam paupertatem profitentur. Ita sentit D. Thomas in 4. distinctione 47. loco supra citato, & opusculo decimonono, cap. sexto, & septimo, quem Paludanus, Sotus, aliique sequuntur, & Antoninus quarta parte titulo 14. capit. 11. §. sexto, & Abulens. capit. decimonono, Matth. quæst. 205. Quæ fuit sententia August. & Bedæ locis citatis, & eiusdem August. epist. 89. quæst. quarta, Hieronym. epistol. 28. Anselm. epist. decima, Gregor. libr. 10. Moral. c. 17. aliàs 30. & libr. 26. cap. 20. aliàs 25. ubi hoc priuilegium dicit concedi illis tantum, qui non solum præceptorum, sed etiam consiliorum obseruationem profitentur. Idem sentit Bernar. serm. 8. in Psa. Qui habitat: & alio serm. in Euang. *Ecce nos reliquimus omnia.* Fundantur autem ij Patres in verbis Christi. Cum enim Petrus interrogasset, *Ecce nos reliquimus omnia, & sequuti sumus te, quid ergo erit nobis?* Christus respondit. *Cum sederit Filius hominis in sede maiestatis suæ, sedebitis, & vos, &c.* Vt enim hæc responsio Petri interrogationi satisfaciat, uidetur hæc promissio facta Apostolis propter uoluntariam paupertatem, de qua Petrus interrogaret. Vnde ad hanc etiam sententiam accommodatur illud Iob, *Non saluat impios, & iudicium pauperibus tribuit.* Quæ sententia valdè probabilis est: sed non est ita intelligenda, vt sola professio voluntariæ paupertatis sufficiat ad hanc prærogatiuam obtinendam, ita vt omnes, qui paupertatem profitentur in hac uita, & in alia beatitudinem consequuntur, etiam si re uera imperfecti fuerint, & in beatitudine infimum gradum obtineant, cum Apostolis iudicaturi sint. Quamquam Sotus oppositum sentire uideatur: tamen præter mentem Aug. & aliorum Patrū, qui hanc sententiam docuerunt, qui non intelligūt hoc priuilegium esse promissum soli statui, & professioni perfectionis, sed obseruationi non cuicunque, sed exactè, & singulari talis status, & professionis, vt expressius significant August. Hiero. & Gre. Qui etiam non intelligunt, paupertatem esse propriam causam huius priuilegij, sed quasi principiū, & dispositionem ad perfectionem uitæ, seu perfectam Christi imitationem, quæ est propria causa huius priuilegij, ut rectè dixit Abule. dicta q. 205. in Matth. 19. c. Quod ex verbis etiam Christi cōfirmatur, qui illa duo coniunxit. *Vos, qui reliquistis omnia, & sequuti estis me*, scilicet, perfecta imitatione, & ideo Antonin. 3. par. tit. 16. cap. 5. §. 8. non dicit,

Matth. 19.

Iob 36.

A hanc promissionem factam esse religiosis, sed perfectis religiosis. Ratio etiam hoc suadet, quia uoluntaria paupertas per se sumpta licet laudabilis sit, tamen per se minimum gradum attingit in via perfectionis, est autem optima dispositio ad magnam perfectionem acquirendam; ergo non est, quòd ei soli talis prærogatiua promittatur: sed solum vt dispositioni ad perfectionem: ipsi verò perfectioni tanquam propriæ formæ, sine qua dispositio ipsa parui est valoris, & æstimationis. Et iuxta hunc sensum admittendæ sunt congruentiæ (quas Abulens. Sotus, & alii afferunt) cur decuit priuilegium hoc cōcedi paupertatis professoribus, scilicet, quia decet humiles exaltari, contemptus autem tempo-
B ralium rerum, qui in paupertate ostēditur, insigne quoddam est humilitatis opus. Item, quia, qui temporalia contemnunt, sunt eoctè dispositi ad iudicādum, & res Diuinas contemplandas. Hæc enim, & similia locum habent, si cum professione paupertatis vita conformet, Vnde congruentia adæquata est, quia decet viros perfectos, & professione, & actu esse iudices imperfectorum, iuxta illud, *Spiritualis omnia iudicat.* Aliqui etiam nun existimant improbabile, omnes eos, qui in hac vita magnam uirtutis perfectionem comparant, & in alia singularem beatitudinis excellentiam obtinēt, præsertim si simul hanc gratiam assequuti sunt, vt vel nunquam, uel raro mortaliter peccauerint,
C consessuros cum Christo ad iudicium, etiamsi statum perfectionis non fuerint professi. Quod sentit Hieronym. dicta Epistol. 28. & August. Psal. 49. vbi omnibus viris perfectis dicit hanc esse factam promissionem, & dicta Epist. 89. etiam martyribus hoc promittit. Quia vnu (inquit) actu perfectionem fuit assequuti, Idem sentit Greg. 20. libr. Moral, cap. 16. Vnde, & Anselm. in Elucidar. inquit, *Vnus est ordo perfectorum cum Deo iudicantium*, in quo ordine postea enumerat Apostolos Martyres, Confessores, Monachos, Virgines, sentiens ex omni statu posse esse iudices, si in eo perfectionem assequantur. Ad quod confirmandum possumus vti argumento simili illi, quod superius ex August. adduximus. Nam, si incredibile est Paulum non iudicaturum cum reliquis Apostolis, cur nō etiam erit incredibile non iudicaturos Abraham, Isaac, & Ia-
D cob, & similes viros, qui singularem vitæ perfectionem tenuerunt, vt Paul. ait ad Heb. 11. Quod enim vixerint ante legem gratiæ, uel in illa nihil refert ad præmia Diuina obtinenda, si par sit meritorum dignitas. Neque in hoc vlla sit iniuria ijs, qui statum paupertatis, & perfectionis profitentur. Quia illis satis est, quod, sicut ratione status habent faciliorem quandam uiam obtinendi perfectionem: ita etiam facilius poterunt hanc dignitatem comparare. Sed licet hoc probabile sit, non videtur tamen negandum, quin viris perfectis, & paupertatis professoribus, aliquid singulare in hoc genere promittatur, propter priora testimonia, Ita ut illud sit ad modum Aureolæ, & accidentalis præmij. Sed quæres quanta, & qualis esse debeat hæc vitæ perfectio, vt ei respondeat hoc accidentale præmium.
E Respondetur, hoc soli Deo esse cognitum, & à nobis in communi solum dici posse, requiri in huiusmodi hominibus magnam, ac diuturnam uitæ puritatem, & perfectam sui abnegationem, & Christi imitationē, & vt *habeant corda* (inquit Richar.) *in omnem veritatem erecta, ac Diuina contemplatione singulariter illustrata*, & Abulens. addit ex multorum sententia, præter hæc omnia requiri, vt iustitiam alios docuerint, ita ut doctrina sit veluti complementum meriti huius dignitatis. Nam Christus dixit, *Qui fecerit & docuerit, hic magnus vocabitur in regno cælorum*: illi autem videntur esse in illo regno magni, qui cum Christo sedent,

Dubium.

Respons.

Mat. 5. sedent. Quæ quidem sunt probabilia, sed incerta. Propter quod Magist. in 4. d. 47. dixit, qualis futura sit hæc potestas, uel autoritas Sanctorum, in iudicando non posse sciri nisi Diuina reuelatione.

Dubium. Illud tandem hic inquiri solet, utrum Angeli iudicabunt. Cui interrogationi D. Tho. supra respondet Angelos iudicaturos secundo modo supraposito, s. consentiendo, & approbando sententiam iudicis: non tamen tertio modo, s. consedendo, & participando aliquo modo iudiciariam actionē. Quia assessores iudicis, debent esse eiusdem naturæ cum iudice, & cum ijs, qui iudicandi sunt. Et confirmatur, nam, supra diximus, Deum statuisse, ut hoc iudicium fieret per humanam Christi naturam, ut homines sensibiles haberent iudicem visibilem, ac sensibilem. Et hanc sententiam communiter omnes amplectuntur. Quam Sotus confirmat, quia sancti qui iudicaturi sunt cum Christo, sessuri sunt cum illo: Angeli uerò erunt potius ministri in illo iudicio. Confirmat secundò, quia Angeli non sunt a terrenorum affectu liberi sua sponte, & per meritum, sed suapte natura, & ideo est necesse, ut eis hoc accidentale præmium respondeat. Hæc uero D. Thom. sententia intelligenda videtur de generali iudicio, quatenus ad homines spectat. Nam, hoc sensu procedit eius ratio, quæ satis probabilis est. Quamuis enim non repugnaret Angelos Christo assistere, & cum eo aliquo modo iudicare homines, à quibus licèt corporeis oculis non videantur intellectu tamē clarè, & perspicuè cognosci poterunt, etiam à damnatis: nihilominus magis congruum videtur magisque proportionatum, vt homines ab hominibus iudicentur. Quod si obijcias, quoniam homines iudicabunt Angelos, quamuis non sint eiusdem naturæ. Respondetur, si de Christo loquamur, in eo esse specialem rationem propter dignitatem personæ, ratione cuius Christus etiam ut homo est caput, & Dominus Angelorum. Si uerò sit sermo de alijs hominibus non est necesse, vt illi iudicent Angelos nisi primo, aut secundo modo, de quo iterum sectione sequenti redibit sermo. At uero, si spectetur hoc iudicium, quatenus in eo Angeli iudicandi sunt, sic non videtur improbabile, aliquos Principes Angelorum esse cum Christo iudicaturos. Quia iam cessat ratio D. Tho. ex proportione sumpta, cum Angeli sint eiusdem ordinis, & naturæ cum Angelis iudicandis. Et quamuis non sint eiusdem omnino naturæ cum Christo, ut homine, sufficit, ut cum eo conueniant in intellectuali gradu, sicut hoc etiam satis est, ut sint membra eius, & illi assistant, ac ministrent. Vnde confirmatur. Nam, Dan. 7. (ubi hoc iudicium describitur) non omnes Angeli visi sunt ministrantes: sed maiori ex parte assistentes Deo iudicanti, ergo & participant, aliquo modo honoris consessum, & participare etiam possunt iudiciariam actionem maximè respectu aliorum Angelorum. Atque ita non procedit prima Soti confirmatio. Neq; etiam secunda uim habet: quia licet affectus rerum corporearum ab Angelis remoti sint, tamen affectus rerum creatarum, & honoris, & gloriæ spontaneus eis est, & liber. Vnde non est dubiū quin per honestatem, & rectitudinem huius affectus, & per actum perfectissimæ humilitatis plurimum apud Deum meruerint, & superiores Angelis malis effecti fuerint. Quid ergo obstat, quominus assequuti sint, ut in eorum iudicio supremo iudici assistant, & cum eo aliquo modo iudicent.

Angeli cū Christo num in iudicio uniuersalius assessores futuri iudices.

Obiect.

Respon.

Ex ijs, quæ in hoc secundo puncto dicta sunt, colligi potest, quid in tertio supra proposito dicendū sit. Nam, sicut de iudicio distinximus eodem fere modo est de sessione distinguendum. Nam, sedere, cum Christo interdum idem est, quod secure, & pacificè cum eo regnare, & bonis æternæ beatitudinis frui: & hoc modo omnibus sanctis commune est sedere cum Christo, seu illi in iudicio assidere. Et hoc ferè modo uidentur hanc sessionem interpretari Hiero. & Chrys. in Mat. & Ambr. lib. 10. in Lucam, & Paul. 1. ad Thessal. 4. de omnibus iustis ait, *Rapiendos esse cum Christo in nubibus.* Quo significatur, omnes habituros in illo die non solum propriam, & internam beatitudinem: sed etiam externum splendorem, & quasi thronum honoris ex nubibus lucidissimis confectum. His ergo modis omnes Sancti dici possunt sessuri cum Christo. Nihilominus tamen sicut iudiciaria potestas speciali quodam modo communicanda est viris perfectis: ita etiam per sessionem illis promissam intelligenda est quædam propria eminentia, & dignitas inter alios; Quę excogitari potest primum in loco propinquiori Christo, & honoratiori: deinde in modo existendi Christo similiori. Vnde fit verisimile (quod aiunt Anselmus in Elucidario, Abulens. & alij) etiam in exteriori habitu corporis futuros per modum sedentium in sedilibus aereis splendidissimis, unumquemq; iuxta suum meritum, & dignitatem. Et hoc indicat Tertul. lib. de resur. car. c. 35. vbi inter signa corporalis dispositionis ponit sedere in thronis duodecim.

1. Thes.

SECTIO V.

Vtrum omnes homines iniqui sint in generali iudicio iudicandi.

ALiud est inquirere, qui nam sint ad iudicium vocandi: aliud uerò, quinam sint iudicandi. Conuocatio.n. supponitur in iudicio: quia nemo iudicandus est, nisi præsens adsit: tamen è contrario conuocari ad iudicium de se latius patet, quam iudicari. Multi.n. conuocari possunt, uel ut ministri, vel vt testes, vel vt assessores, vel propter alias causas, quamuis iudicandi non sint. Supponendum igitur est, ad iudicium generale omnes homines, qui ab initio mundi usque ad finem procreati fuerint, conuocandos esse, vt præsentes adsint. Hoc est certissimum, Matth. 25. *Congregabuntur ante eum omnes gentes*, 2. ad Corint. 5. *Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, vt referat vnusquisque propria corporis prout gessit, siue bonum, siue malum:* & ad Ro. 14. *Omnes stabimus ante tribunal Christi.* Quod confirmatur ex illo Isa. 45. *Mihi curuabitur omne genu*, & Apoc. 20. *Vidi mortuos magnos, & pusillos stantes in conspectu throni, & iudicati sunt mortui, &c.* Et hoc etiam probari potest testimonijs, quibus suprà ostēdimus futurum esse uniuersale iudicium, & in sequentibus plura afferemus. Neq; potest de aliquib. esse vlla ratio dubitandi, nisi fortasse de paruulis, qui in hac uita nec ratione usi sunt, nec gratiam sunt assequuti, de quibus postea dicemus.

His positis superest explicandum aliud membrū, s. qui ex ijs iudicandi sint. In quo multa sigillatim inquirere oportet, quæ claritatis gratia uarijs sectionibus persequemur. In hac ergo solum inquirimus an omnes homines, qui propter propria peccata damnantur, iudicandi sint. Ratio dubitandi est, quia infideles iuxta multorum Patrum sententiam iudicandi non sunt, quia de eis dictum est Ioan. 3. *Qui non credit iam iudicatus est.* & Psalm. 1. *Non resurgunt impij in iudicio.* Quem locum ita exponūt multi ex sanctis Patribus Basil. & Hilar. ibi Ambr. in Psalm. 118. Lactant. libr. septimo, capitulo 20. ita scribit, *Nec tamen tunc vniuersi à Deo iudicabuntur*

sed ij tantum, qui sunt in Dei religione versati. Hinc Aug. serm. 38. de sanctis, *Ad iudicium*, inquit, *non veniunt, nec pagani, nec haeretici, nec Iudaei, quia de illis scriptum est, qui non credit, iam iudicatus est.* Hinc etiã Greg. lib. 26. Moral. c. 20. duos ordines distinguit reproborum, aliorum, qui iudicantur, & pereunt, & hoc po steriores ait esse illos, de quibus Dominus dixit, *Qui non credit, iam iudicatus est*, & de quibus scribit Paulus ad Rom. 2. *Qui sine lege peccauerunt, sine lege peribunt.* Quam distinctionem Amplectuntur etiã Anselm. in Elucidario, & Iulian. lib. 3. Prognost. capitulo 33. & Isidor. lib. 1. de sum. bon. capit. trigesimo.

Hanc verò sententiam exponunt, ac moderantur scholastici in 4. d. 47. supposita distinctione supra tradita de iudicio discussionis, & condemnationis, uel remunerationis. Et in primis docent omnes homines reprobos, etiam infideles quocunque genere infidelitatis, & ignorantiae diuini cultu, ac religionis, esse simpliciter iudicandos saltem iudicio condemnationis. Itaque in omnes feretur illa sententia, *Ite maledicti in ignem aeternum*, iuxta illud Marc. vltim. *Qui non crediderit condemnabitur.* Et hoc modo de infidelibus dicitur 1. ad Corinth. 5. *Eos, qui foris sunt, Deus iudicabit.* Denique quia confitemur Christum iudicaturum viuos, & mortuos, ergo necesse est, vt saltem iudicio condemnationis vel salutis omnes ab eo iudicentur, ergo & infideles altero ex ijs modis iudicabuntur. Deinde, docent infideles non esse iudicandos iudicio discussionis, & ita interpraetantur praedictorum Patrum sententiam. Quae expositio ab ipsis satis indicatur. Et ratio eius ijs verbis traditur à Grego. *Non enim eorum tunc causa discutitur, quia ad conspectum districti iudicis iam cum damnatione suae infidelitatis accedunt. Increpationem iudicis in extrema examinatione non audiunt, quia praeiudicati infidelitatis suae tenebris, eius, quem despexerant, inuectione redargui non merentur.* Quibus verbis significat, in ijs tam esse manifestam & euidentem damnationis causam, vt non censeantur indigere iudicis discensione, etiam quoad nos, seu ex parte hominum, vt eis videlicet manifesta sit iusta istorum damnatio. Secus verò est de fidelibus, qui saltem fundamentum iustitiae, & aliqua bona opera habuerunt, quorum causam necesse est discuti, quia eorum non est tam manifesta damnatio. Haec vero sententia etiam hoc modo explicata, nõnullas patitur difficultates. Primum quia haec omnia videntur magis spectare ad metaphoricum modum loquendi, quàm ad rei veritatem, & proprietatem. Nam inquiro, quid sit haec disceptatio, quae cũ fidelibus fiet, & non cum infidelibus? sicut enim manifestabuntur in iudicio omnia peccata fidelium reproborum, propter quae condemnantur, ita & infidelium. Nam de omnibus dicit Paulus esse *manifestandos ante tribunal Christi, vt referant, prout gesserunt, siue bonum, siue malum*: ergo necesse est, vt omnium siue bona, siue mala, quaecunque illa sint, manifestentur, vt facta collatione inter alia, fiat iusta vindicta. Deinde, sicut est diuina lex, ut sine fide impossibile sit placere Deo: ita etiam Diuina lex est fidem mortuam non sufficere ad salutem: ergo, sicut est per se euidens iusta damnatio infidelium, si eorum infidelitate constet: ita etiam est per se euidens iusta fidelium condemnatio, si constet eos nõ habuisse fidem viuam, ergo nulla est inter eos differentia, quae ad rem pertineat, sed ad summũ differunt, sicut magis, vel minus notum in eodem ordine, quemadmodum etiam differre possunt duo fideles, quorum alter perditissimam uitam egit, alter raro peccauit. Et confirmatur, quia ad sententiam ferendam in hoc iudicio, non satis est consi-

Matth. 25.

A sè, & quasi in genere statum causae cognoscere, scilicet, quod ij homines in statu damnationis discessérint, sed etiam qualitatem causae, & quantitatem demeritorum. Quia pro ratione illorum sententia, & quantitas poenae ferenda est, haec autem demeritorum quantitas non est per se manifesta ex solo statu infidelitatis: necesse est ergo, saltem propter hanc rationem discernere singula demerita infidelium; ergo iudicabuntur etiam iudicio discussionis. Quae ratio sumpta est ex Hieron. exponere verba illa Ierem. 25. *Iudicium Domino cum gentibus: Quia sunt*, inquit, *gentium merita diuersa, & ideo, qui non credit, iudicatus quidem est in eo, quod non credit, sed ipsi, qui non credunt, inter se diuersis afficientur supplicijs.*

B *Iudicantur ipsi cum omni carne, vt nullus immudicatus abeat.* Possumus autem nos simili modo dicere, qui non amat, iudicatum etiam esse in eo, quod non amat, iudicandus tamen est, quia diuersa sunt eorum, qui non amant, supplicia. Quod si in ijs, qui crediderunt, & non amarunt, caritatis lapsio discutienda est, qualis fuerit etiam in infidelibus discutere oportebit, qualis fuerit eorum infidelitas. Imo ex hac parte maior quaedam erit ratio, & necessitas discussionis in fidelibus, quam in infidelibus. Tum, quia culpa infidelitatis saepe est occulta, vbi non cõstat an infidelitas ipsa uoluntaria sit. Tum etiam, quia in ijs saepe est valde occultum, quo modo habuerint auxilia, & media ad salutem obtinendam

C necessaria. Vt ergo Diuinae iustitiae ratio omnibus euidens sit, oportet, vt omnibus constet, hos potuisse saluari, vel peccata euitare: ergo ad haec omnia necessarium est, eos iudicari etiam iudicio discussionis. Quod tandem confirmatur, quia etiam quo ad modum loquendi, hic posterior habet fundamẽtum in scriptura, non autem prior. Primum patet tum ex citato loco Ieremiae, adiuncta Hiero. expositione, & ponderando uerbum illud, *Iudicium Domini, cum gentibus*. Non enim dicit, *de gentibus*, vel *ad gentes*, sed *cum gentibus*, quod aperte indicat iudicium redargutionis. Tum apertius ex Ioele cap. 3. *Congregabo omnes gentes, & adducam eas in vallem Iosaphat, & disceptabo cum eis.* Vbi simpliciter sermo est de omnibus reprobis, & maximè de infidelibus vt patet ex uerbis sequentibus. *Disceptabo cum eis super*

Iere. 25.

D *populo meo, & haereditate mea Israel.* Secundum autem patet, quia duo loca Scripturae, ex quibus prima sententia orta uidetur, longe diuersum habent sensum, ut in superioribus tactum est. Vnus est ex Psal. 1. *Non resurgent impij in iudicio*, cuius sensus est, non erigent caput, non praeualebunt in iudicio. Ex quo non sequitur, illos non esse iudicandos iudicio etiam discussionis, sed potius sequitur esse iudicandos, & in iudicio ita superandos, & cõuincendos, ut iuste damnentur. Alter locus est, ille Ioannis tertio, *Qui non credit, iam iudicatus est*. Quae verba iuxta expositionem Chrys. & aliorum, non solum de infidelibus, qui nullo modo credunt, sed etiam de fidelibus, qui non credunt fide viua, intelliguntur, vt patet ex praecedentibus uerbis, & ex

E antithesi, *Qui credit in eum, non iudicatur*, idest, non condemnatur. Loquitur ergo de credentibus fide viua, quia haec est ad salutem necessaria, & in rigore scholastico, hoc propriè significat credere in Christum, uel in Deum. Cum ergo subiungit; *qui autem non credit*, intelligendum est eadem fide viua, & de hoc dicitur, *iam iudicatus est*. Quia iam in se habet iustam damnationis causam, quamuis nondum in eum sit prolata sententia, ut exposuit Chrys. hom. 27. in Io. & significat Cyril. lib. 3. in Io. c. 53. dicens, *Iudicatum ait esse incredulum, quod ipse in seipsum condemnationis intulit sententiam.* Non ergo est sensus, hos non esse iudicandos in iudicio Diuino; sed solum habere in se certam damnationis causam.

testimoniũ Ioan. 3. Expositio.

Quam

Quam expositionem significauit etiam Aug. lib. de agone Christ. c. 27. dicens etiam infideles iudicandos esse, tamen ad explicandam rei certitudinem, de præterito dictum esse, iam esse iudicatos, seu dãnatos.

Hæc omnia videntur quidem conuincere, & distinctionem illam de iudicio discussionis, & condemnationis ad rem hanc non fuisse admodum necessariam, & in re fere nullam esse differentiam inter modum iudicandi fideles, & infideles, neque etiam inter prædictas sententias posse esse diuersitatem, quæ ad rem pertineat. Necesse est enim, ut omnes cum Hieronym. fateantur, omnium reproborum opera tàm bona, quàm mala esse in iudicio manifestanda, & expendenda, & quoad hoc necessariam esse discussionem in causis omnium. Nihilominus etiam uerum est, damnationem infidelium saltem quoad exclusionem à Regno euidentiorem habere causam damnationis: Quia non solum iustitia, & meritis, sed etiam fundamento iustitiæ, & meritorum penitus caruerunt; & ad hoc explicandum vsi sunt Patres illo modo loquendi, quòd in iis non est necessaria discussio, ut à Regno excludantur. Ita n. limitanda est eorum sententia.

SECTIO VI.

Vtrum paruuli, qui sine gratia discesserunt iudicandi sint.

Ratio dubitandi est. Quia in eis non habet locum iudicium discussionis, cum non habeant merita, nec demerita, quæ expendantur, neque eorum causa recipiat (ut sic dicam) magis, vel minus; sed in indiuisibili consistat. Neq; etiam videntur iudicandi iudicio damnationis. Quia, licèt re uera damnentur, quoad exclusionem à Regno: non tamen propter personalem culpam, sed propter originalem, & quasi naturalem: ergo sicut non peccarũt in se, sed in suo capite: ita non oportet, ut in se iudicentur, sed in suo capite. Dices, quamuis ipsi non peccauerint: tamen contraxerunt culpam, quam in se uerè habent, & ideo necesse est, ur de illa iudicentur. Sed contra, quia non contrahunt culpam actualem, sed quasi habitualem: iudicium autem propriè est de actibus, non verò de habitibus: satis ergo est, vt sicut in se habent culpam, ita in se sustineant pœnam, tamen sicut ipsi non audierũt legem, propter cuius transgressionem damnantur, ita non sit necessarium, nec conueniens eorum statui, vt ipsi audiãt sententiam damnationis suæ. Et confirmatur primo, quia ubicunq; in scriptura describitur iudiciũ, significatur solum esse futurum de proprijs actionibus, uel omissionibus eorum, qui iudicãdi sunt. Sic Mat. 25. *Esuriui enim, & non dedistis mihi manducare, &c.* Vbi, licèt Christus, veluti gratia exempli, solũ numeret peccata contra misericordiam: non tamé intelligit de illis solis esse ferendum iudicium: sed ea posuit, uel ut mortales excitaret ad opera misericordiæ, vel quia homines existimare solent, illa peccata esse leuiora, vt ex eis intelligant, multo magis esse iudicium ferendum de grauioribus. Paul. vero 2. ad Cor. 5. generalibus dixit: [Vt referat unusquisq; prout gessit, siue bonum, siue malum,] & loel 3. [Congregabo omnes gentes, & disceptabo cũ eis.] Ergo, qui non sunt capaces discussionis, non congregabuntur, vt iudicentur. Tandem omnes qui iudicantur, uel admittuntur ad beatitudinem, uel mittuntur in ignem æternum, Matt. 25. Apoc. 20. at autem paruuli, neq; ad beatitudinem admittendi sunt, neq; in ignem mittendi, non ergo iudicabuntur. Vltimo confirmatur, quia non uidetur expediens, vt ij paruuli intelligant causam suæ dãnationis, quia non posset hæc cognitio non afferre eis magnam tristitiam, & dolorem, quæ pœna non est proportionata eorum culpæ. Quia sicut non cõtraxerunt culpam propria uoluntate, aut uoluptate: ita suscepturi sunt pœnam sine tristitia, & dolore. Propter quod grauiores theologi sentiunt eos non esse damnandos pœna sensus.

Propter has, similesque rationes quidam negant, hos paruulos esse iudicandos, Dur. in 2. d. 33. q. & Chari. in 4. d. 47. q. 1. ubi in eandem sententiam refert Albertum, qui nõ solum negat hos pueros esse iudicandos: sed etiam in iudicio compariturus. D. Tho. autem in 4. dis. 47. q. 1. art. 3. q. 1. ad 3. dicit, q̃ pueri ante perfectam ætatem discedentes in iudicio comparebunt: non autem ut iudicentur, sed vt videant gloriam iudicis.] Idem significat qu. 5. de malo, art. 3. vbi negat, paruulos habituros cognitionem gloriæ, quam Sancti possident, & ipsi amiserunt, & causæ, propter quam uisione diuina carebunt. Quapropter hæc sententia probabilis est.

Infantes in originali decedentes in iudicio uniuersali iudicandi.

Nihilominus contraria sententia magis probanda videtur, quam tenet Bonau. in 4. d. 47. art. 1. q. 3. & ibi Sot. q. 1. ar. 3. ad 2. ubi dicit hos paruulos non esse iudicandos iudicio discussionis, sed damnationis, uel approbationis si iustificati fuerint. Quam tamen sententiam, nec ratione, nec auctoritate probat, & d. 47. q. 1. art. 3. sentit, hos paruulos iudicari in morte iudicio particulari, & a dæmonibus deferri in limbum: hoc uerò posterius non uidetur admodum verisimile. Pro hac etiam sententia referri potest Caier. qui suprà, quæst. 52. art. 2. docuit, Christum descendendo ad inferos habuisse effectũ in animabus horum puerorum, eosque redarguisse de malitia originalis peccati, & carentia fidei, ergo multo maiori ratione diceret esse iudicandos a Christo in die iudicij. Possunt pro hac sententia citari Greg. Arim, Driedo, & alij, qui affirmant hos pueros esse puniendos pœna sensus, & igne gehennæ. Nam, hinc optime consequitur fore iudicandos. Et ita procedit Somnius tract. de extremo iudicio c. 6. & 7. Potest præterea hæc opinio fieri verisimilis ex illis verbis Apoc. 20. [Vidi mortuos magnos, & pusillos stantes in conspectu throni,] & postea dicitur, de omnibus esse latum iudicium. Item ex illo 2. ad Cor. 5. [Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, ut referat unusquisq; prout gessit.] Nam his uerbis, *prout gessit*, comprehenduntur non tantum opera, sed simpliciter omnia media, per quæ homines saluari possunt, vel damnari, & ita comprehenduntur actiones, & receptiones sacramentorum, & omissiones, seu carentiæ, & ita comprehenduntur tàm paruuli, quàm adulti omnes. Præterea, ex Aug. lib. 5. Hypognost. post medium, vbi docet hos paruulos esse ad sinistram constituendos.

Idem latè sermone decimoquarto de uerbis Apostoli, Verum est, Augustinum interdum uideri excedere in assignanda pœna, & damnatione horum puerorum; significat enim eos esse puniendos igne inferni. Sed illa sententia & ab scholasticis merito reiecta est, & ad præsentem quæstionem non est necessaria etiam secundum Augustinum mentem. Nam libro 3. de liber. arbitrio, cap. 23. plane docet, hos paruulos esse iudicandos, [& sententiam iudicis respectu eorum futuram mediam inter præmium, atque supplicium] scilicet ignis, & gehennæ quoad pœnam sensus. Præterea, ex Greg. lib. 9. Moralium, cap. 12. aliàs 16. ubi agens de Christo in generali iudicio strictè iudicante, *Quosdam*, inquit, *tunc reatu culpa originalis astrictos etiam sine operibus dam-*

damnat, quod latè prosequitur. Tertiò, adiungi potest ratio, quia in primis ad gloriam Christi spectat vt ab omnibus etiam ab ijs paruulis eo die adoretur, & vt Princeps, ac supremus Iudex agnoscatur, ergo apparebunt ij paruuli personaliter in iudicio. Rursus, agnoscent quid ibi agatur (non enim carituri sunt sensu, & cognitione) uidebunt ergo (sicut cæteri homines) Christum in sua gloria, & maiestate, aliàs quomodo eum colerent? Videbunt etiam damnatorum ignem, abiectionem, & cruciatus: pari que ratione cernent alios ad altiorem gloriam, ac fœlicitatem euehi: ergo intelligent, hæc omnia iusto Dei iudicio fieri. Quia hoc etiam spectat ad perfectionem iudicij, & ad iustitiæ Diuinæ integram, & absolutam manifestationem: ergo, cum uideant se esse veluti in quodam statu medio constitutos, quia neque igne punientur, neq; ad superiorem illum, & fœlicissimum statum assumentur, intelligēt hoc secum fieri seruata iustitiæ æquitate, ergo ad hoc saltem necesse est, ut iudicentur.

Obiect. Dices ad hoc satis esse, vt intelligant, se nihil boni egisse, vel mali, & ideo nec pœnam sensus, nec gloriam recipere: non tamen necesse esse, ut intelligant propter culpam priuari gloriā, quod est propriè iudicari.

Resp. Respondeo, hanc partem esse magis dubiam: nihilominus probabilius videri, etiā hoc esse cognituros, quia etiam pertinet ad Dei, Christique gloriam, vt hoc cognoscant. Primò, ut intelligant Dei beneficium, quod prius in Adamo, & postea in Christo susceperunt, & eum hac ratione colant, ac venerentur. Deinde, ut iustitia, & misericordia Dei, & admirabilis ratio prouidentiæ eius omnibus manifesta sit. Item, quia videbunt alios paruulos, qui nihil etiam proprijs actibus meruerunt, fœlicitatem consequi, ergo oportet, vt hoc iuste fieri intelligant. Denique, quia (vt postea dicemus) verisimilius est, cuncta hominum opera ibi esse omnibus manifestanda: ergo etiam lapsus Adæ, & grauitas, ac circunstantiæ eius adducentur in iudiciū, notitiam omnium, qui aderunt. Necesse est etiam vt in eo iudicio sæpe fiat mentio redēptionis Christi, per quam, & iusti saluantur, & reprobi, qui eam contempserunt, grauius damnantur: ergo necesse est, vt ij paruuli, qui præsentes aderunt, hæc, & similia cognoscant. Nisi quis velit fingere aliquo inusitato modo fore à Deo impediendos, solum propter vitandum eorum mærorem, & tristitiam de beatitudine, propter culpam ex primo Parente contractam, amissa. Quæ ratio non videtur esse tanti momenti, ut nos cogat ad confingendum aliquid inusitatum, ac singulare sine alio fundamento. Neque deerit commoda responsio, vt statim dicam.

Obiect. Sed obijcies. Nam originale peccatum, Christi redemptio, & alia huiusmodi non possunt cognosci nisi per fidem, vel aliam cognitionem supernaturalem: sed ij paruuli nunquam habuerunt fidem, vel aliam supernaturalem cognitionem: ergo non cognoscent hæc omnia.

Respon. Respondetur idem argumentum fieri posse de alijs reprobis infidelibus. Dicendum est ergo, hæc posse cognosci per euidentiā signorum absque supernaturali fide, sicut [dæmones credunt, & contremiscunt,] & hi paruuli cognoscent Christum esse verum Deum, non supernaturali cognitione: sed quadam euidentia signorum, & effectuum, quos partim audient, partim videbunt. (Iacob. 2.)

Respōsio ad argumē ta in oppositum. Ad rationem ergo dubitandi in principio positam, iam ostensum est, qua ratione expediat, hos paruulos iudicari, & audire sententiam damnationis suæ. Neque refert, quód non commiserint actuale peccatum, sed solum contraxerint originale, (quod est per modum habitus) ex Adamo. Quia sicut hoc sufficit ad damnationem paruulorum iuxta illud: [Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritusancto, non potest introire in regnum Dei,] & illud: [Qui non crediderit condemnabitur:] ita etiam sufficit, ut iudicentur. (Ioan. 3. Mar. 16.) Præsertim, quia habituale peccatum, seu status peccati, quatenus est vera culpa, & sufficiens ratio excludendi a regno, ad iudicium deferri debet, ut in eo constet, & talem culpam uere fuisse in homine, & durasse usque ad mortem, utrumque enim necessarium est ad iustā damnationem.

Ad primam confirmationem, in primis iam declaratum est, quomodo loca Scripturæ ita possint intelligi, vt in conuocatione hominum ad iudiciū paruuli comprehendantur. Deinde dicitur, Scripturam sacram non narrasse ibi omnia, quæ in illo vltimo iudicio fient, sed ea, quæ futura sunt præcipua, quæque ad hominum terrorem, & correctionem maxime conferre possunt. Et ideò præcipuè commemoratur sententia, & pœna, prout ad adultos pertinet: non veró excluduntur reliqui. Sicut etiam dicatur Matth. 25. ferenda sententia propter peccata contra misericordiam, non tamen inde fit non esse etiam referendam propter alia peccata.

Ad secundam confirmationem variè respondēt doctores. Quidam enim existimant non esse inconueniens, sentire eos aliquam tristitiam de iustitia, & beatitudine amissa, ut Abulens. Mat. 25. q. 662. & Sot. indicat, 1. de natura, & gratia, capite 14. Alij veró hoc negant, quamuis in modo liberandi eos ab huiusmodi pęna sit magna uarietas. Quia uero res hæc non est huius loci, breuiter dicendum existimo, partim ex diuina prouidentia, partim ex prudentia, & rectitudine uoluntatis horum paruulorum fore, vt non sentiant tristitiam, nec dolorem de beatitudine amissa: sed omnino sint conformes diuinæ voluntati, & contenti ijs bonis naturalibus, quibus erunt præditi, vt latius in materia de peccato originali dicendum est.

SECTIO VII.

Vtrum omnes Sancti homines iudicandi sint.

Ratio dubitandi sumi potest, primo ex illo Ioannis: *Qui credit in eum, non iudicatur*: omnes autem, qui saluantur, crediderunt: ergo non iudicantur. (Ioan. 3.) Secundo potest specialiter dubitari de aliquibus Sanctis, qui corpore, & animo cum Christo iam regnant. Nam, in ijs sicut est consummatum præmium: ita videtur consummatum iudicium: ergo non oportet, vt amplius iudicentur. Tertiò, esse potest speciale dubium de aliquibus insignioribus Sanctis, ut uerbi gratia, de Beata Virgine, Ioanne Baptista, & similibus, præsertim de ijs, qui cum Christo futuri sunt iudices: quia non uidetur expediens, ut qui iudicat, iudicetur. Hac enim ratione Christus dominus, qui alios iudicat, non iudicatur.

In hac quæstione conueniunt omnes Theologi, cunctos homines iustos esse iudicandos, quoad prolationem sententiæ, seu iudicium approbationis (vt vocant.) Hoc enim conuincunt omnia testimonia adducta præcedentibus sectionibus, vt Matth. 25. 1. ad Corinth. 5. neque in hoc occurrit aliqua ratio dubitandi. De iudicio autem discussionis ferè omnes etiam dicunt, non omnes Sanctos esse iudicandos huiusmodi iudicio: sed illos tantum, qui imperfectum sanctitatis gradum attigerunt, & grauia peccata habuerunt bonis operibus admixta: non uerò alios insigniores Sanctos, qui uiam

perfe-

perfectionis tenuerunt, & super fundamentum fidei aurum, argentum, & lapides preciosos superædificarunt. Et ratio discriminis est, quia discussio solum videtur habere locum, vbi est magna permixtio bonitatis, & malitiæ, ut facta collatione, & examinatione constet, quomodo malitia delata sit, & bona merita apud Deum præualuerint. Vbi autem nulla, aut ferè nulla est malitiæ admixtio, non est necessaria discussio, sed solum meritorum approbatio. Hæc est communis, & recepta doctrina in 4. distinctio. 47. quæ sumpta est ex Gregor. locis citatis sectione quinta, præsertim 26. Moralium, capit. 20. vbi sicut distinguit duos ordines reproborum, eorum, scilicet, qui iudicantur & pereunt, & eorum, qui non iudicantur & pereunt: ita distinguit duos ordines electorum, eorum, qui iudicantur, & regnant, & eorum, qui non iudicantur, & regnant. Quam distinctionem Anselm. & Iulianus locis citatis sequuti sunt, eam etiam videtur indicasse Orige. homilia vigesimaprima in Numeros, vbi ait, quosdam Sanctos sorte accipere hæreditatem: alios verò excellentiores, & digniores, non cum cæteris numerari: sed ante omnē sortem sublimari, & ad quandam singularem beatitudinis Christi participationem extolli. Sed (vt in superioribus dixi) difficile explicatu est, qd rei subsit huic distinctioni. Videtur enim esse tātum quidam metaphoricus loquendi modus ad explicādam maiorem quandam facilitatem, quæ ex parte ipsorū operum, aut respectu nostri, videtur esse maior in ferenda sententia approbationis, & salutis, de quibusdam sanctis, quàm de alijs. Alioqui enim si consideremus hoc iudicium, ut subest scientiæ Dei, & quatenus fit iuxta leges ab eo latas, non videtur futura maior discussio in quibusdam, quam in alijs. Quia (si absolutè loquamur de statu gloriæ) ex iustitia finali sumenda est certa, & infallibilis regula salutis, & sententiæ approbationis ferendæ: siue multa peccata præcesserint, siue nulla. Si autem loquamur de gradu gloriæ, omnia opera pensanda, & discutienda erunt, vt condigna retributio unicuique reddatur. Eo, vel maxime, quod disceptatio Iustorum, (quæ Matth. vigesimoquinto insinuatur) non est per modum excusationis, & contentionis, sicut reproborum, sed per modum humiliationis, & demissionis: at verò hęc humiliatio perfectior erit in insignioribus sanctis.

Vt ergo aliquid proferamus, in quo de re ipsa, & non tantum de modo loquendi possit esse controuersia, suppono in primis, omnium Iustorum merita, propter quæ gloriam consequentur, esse in generali iudicio promulganda, ut omnes docent sine controuersia, & colligitur ex Matth. 25. Apocalyp. 20. & Dan. 7. & ex ijs. quæ dicemus tam in hac, quam in sectione nona euidentius constabit. Sub eorum autem meritis comprehendo tam propria eorum merita, quam fructum meritorum Christi eis per sacramenta applicatum. Quia ratio sententiæ ferendæ, & æquitas Diuinæ iustitiæ his omnibus nititur, & quia merita Christi postquam sunt applicata, quoad effectum efficiuntur quasi propria. Secundò suppono, quosdam esse iustos, qui nullum peccatum actuale in hac vita commiserunt, in quo ordine solum enumerare possumus Beatam Virginem, & infantes iustificatos, & de ijs satis congruenti ratione dici potest, nullam in illis futuram esse discussionem: in infantibus quidem, quia nulla habuerunt opera: in Virgine autem, quia omnia, quæ habuit, fuerunt bona merita, quorum gloriosa, & copiosa, ac distinctissima publicatio facienda est in iudicio, sed illa non potest dici discussio, sed absoluta laudatio: nam discussio, vel disceptatio dicit quandam collationem

A bonarum & prauarum actionum cum approbatione, excusatione, vel accusatione earum. Alij verò sunt sancti, qui cum bonis meritis habuerunt aliqua peccata coniuncta, & in ijs tunc videbitur fieri propria discussio, vel disceptatio, si omnia eorū opera, tam bona, quàm mala deferenda sint in iudicium, ut mala, vel excusentur, vel iā omnino deleta, ac purgata esse, bona autem præualuisse, & premio digna permansisse ostendantur. In hoc ergo sensu potest esse quæstio de re, an omnes Iusti, vel aliqui tantum, vel nulli iudicandi sint iudicio discussionis.

Prima sentētia est, nullum Iustorum hominum esse iudicandum iudicio discussionis in prædicto B sensu. Quia peccata Iustorum nō reuelabuntur in iudicio, sed tantum merita. Ita sentit Magister in 4. distinction. 43. Viguerius, cap. 21. §. 3. versicul. 8. & Somnius tractat. de extremo iudicio, cap. 6. Fundamentum sumitur ex aliquibus locis Scripturę in quibus peccata semel remissa tegi, occultari, deleri, & obliuioni tradi dicuntur, cui promissioni repugnare videtur, quod postea in vniuerso hominū conspectu proferantur. Assumptum patet ex illo Psalm. 31. *Beati, quorum remissa sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata*. 1. Petr. 4. *Charitas operit multitudinem peccatorum*. Isai. 43. *Ego sum, qui operio iniquitates tuas*, & cap. 65. *Obliuioni tradita sunt angustia priores, & abscondita sunt ab oculis nostris. Ecce enim ego creo cælos nouos, & terram nouam, & non erunt in memoria priora*. Vbi Hieronym. ita dicit, exponi posse, quòd *in cælo nouo, & in terra noua, omnis conuersationis pristinæ memoria* C *deleatur, ne hoc ipsum pars malorum sit, prioris angustia recordari*. Et Psalm. 50. *Dele iniquitatem meam*. Vbi Chrysostom. hom. 2. *Si tu memor sis, Deus non erit memor, si tu eius oblitus fueris, Deus eius memorabitur. Fecisti malum, memor esto, ut Dominus tuus illud obliuiscatur*. Iuxta id Ezech. 18. *Si impius egerit pœnitentiam, omnium iniquitatum eius non recordabor amplius*. Similia habet Bernard. sermon. 55. in Cantica. Et confirmatur, quia Sancti in iudicio honorandi sunt, & præmiandi: sed hæc peccatorum manifestatio non pertinet ad eorum honorē, imò nec videtur posse fieri sine aliquo rubore, & D dedecore.

Nihilominus dicendū est, omnia iustorum peccata tàm mortalia, quàm venialia esse in iudicio manifestanda. Ita sentit D. Thom. in 4. distinct. 43. artic. vltim. & Bonauent. artic. 2. quæstio. 2. & 3. & ibi communiter reliqui Theologi, Sot. dist. 47. quæstio. 2. art. 5. & est aperta sententia Anselmi in Elucidario, & lib. de similitudinibus, & significatur ab August. in libr. Meditationum, cap. 4. dicente: *Ecce coram tot millibus populorum nudabuntur omnes iniquitates mea, tot agminibus angelorum patebunt vniuersa scelera mea, non solum actuum, sed etiam cogitationum simulque loquutionum*. Similia multa habet Hugo Victorin. lib. 3. de Anim. cap. 23. Et probatur primo ex Scriptura, quæ absoluté, & sine ex E ceptione affirmat, omnium actiones esse in iudiciū deferendas: non ergo potest fieri hæc exceptio sine maiori fundamento. Antecedens constat ex verbis Christi Matth. 12. *Dico autem vobis, quoniam omne verbum otiosum, quod loquuti fuerint homines, reddent rationem de eo in die iudicij*. Vbi omnes Patres intelligunt, positum esse exemplum in peccato quodam, quod leuissimum apparet, ac frequentissimum, ut intelligamus multo magis esse reddendā rationem de omnibus alijs. Præterea, id satis apertè docuit Sapiens Ecclesiast. vltim. *Cuncta, quæ fiunt, adducet Deus in iudicium pro omni errato, siue bonum, siue malum sit*. Et quamuis hoc explicari possit de iudicio particulari: tamen & Scriptura frequentius loquitur de vniuersali, & Sancti docent,

quid-

quidquid iudicatum fuerit in particulari iudicio, diiudicandum esse in vniuersali, & ita ibi exponit Hieronym. conferendo inter se testimonia citata. Et idem confirmat Paul. 2. ad Corint. 5. dicens: *Referet vnusquisque propria corporis, prout gessit, siue bonum, siue malum*. Et 1. ad Corint. 4. *Nolite ante tempus iudicare, quoad vsque veniat Dominus, qui illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium*. Secundò, quia hoc pertinet ad perfectionem, & integritatem illius iudicij, & diuinæ iustitiæ manifestationem. Nam, ut constet Christi iudicantis, & reddentis Sanctis præmium, iustā esse sententiam, non sufficit, quòd illi habuerint merita: sed oportet, ut constet illa permansisse viua, & omnia impedimenta fuisse sublata, atque adeò omnia mala, etiam in iustis fuisse, uel misericorditer propter Christum remissa, uel condignè uindicata, & purgata. Vnde ad ostensionem etiam diuinæ gratię, & ad gloriam Christi, hic iudicandi modus spectat. Sicut etiam peccata reproborum, quæ in hac uita per pœnitentiam deleta fuerunt, quamuis iterum punienda non sunt, in iudicium illud deferentur, vt diuina iustitia, ac misericordia amplius manifestetur. Tertiò, quia opposita sententia nullum habet verisimile fundamentum. Nam in primis, omnibus illis Scripturæ locis non promittitur vera, ac propria obliuio peccatorum. Alioqui oporteret, ut neque in diuina memoria manerent, quia promittit Deus, quod obliuiscetur eorum. Et similiter oporteret, vt neque ipsi Sancti, qui illa cōmiserunt, eorum recordarentur, quod est aperte falsum, vt constat ex Apoc. 20. quem locum sect. 9. exponemus. Et ad hunc propositum tractat illud August. 20. de Ciuitat. cap. 14. docens in die iudicij omnia tam bona, quàm mala esse in singulorū memoriam reuocanda. Et Gregor. in Psalm. 88. dicit, quod recordabuntur miseriarum præteritarum, vt in æternum misericordias Domini canant. Idem docet Lactant. lib. 7. c. 22. in illis ergo Scripturæ locis per omnes illos dicendi modos significatur perfecta remissio peccatorum, quæ *deleri* dicuntur, quia macula eorū in anima non manet, *obliuioni autem traduntur a Deo*, quia iam eorum non recordatur, vt puniat, & eodem modo, *tegi*, & *occultari*, quia iam non prouocant ad iram, neque sunt rubori, aut dedecori.

Publica delictorū manifestatio in iudicio uniuersali sanctis pudori aut tristitię nō futura.

Ex quo facilè respondetur ad confirmationem supra factam. Quia sicut memoria peccatorum nō efficit dolorem, aut tristitiam in Beatis: ita neq; eorum manifestatio pudorem, aut tristitiam infert. Non enim iam sunt capaces harum passionum. Quod apertis exemplis conuinci potest. Quis enim dubitet cognoscere Petrum, vel Magdalenam quotidie in Ecclesia sua peccata publice prædicari, de quo, non solum pudore, & dolore non afficiuntur, sed etiam vehementer gaudent, quia in maiorem Dei gloriam cedit. Item, nulla infamia, aut uerum aliquod malum creatur Sanctis ex hac manifestatione, sed ipsi, cum rectissimi sint in omnibus non possunt moueri nisi ex apprehensione veri boni, aut mali: ergo hac de causa nullo ex prædictis affectibus mouebuntur, qui non sunt nisi fuga quædā imminentis, & præsentis mali. Et confirmatur, quia tanta erit Sanctorum gloria, & lætitia de pœnitentia pro peccatis acta, de remissione obtenta, deque admirabili ratione diuinæ prouidentiæ, qua factū est, vt mala illis cooperentur in bonum, ut propter has etiam causas gaudeant, quod eadem peccata omnibus manifestentur. Quomodo enim possent diuina in eos gratia, ac benignitas agnosci, nisi eorum lapsus cognoscerentur? Aut quomodo poterunt omnia eorum merita, quæ per pœnitentiam, & satisfactionem pro peccatis consequuti sunt, omnibus nota fieri, nisi peccata, quæ fuerunt occasio, & materia illorum meritorum, cunctis quoque innotescant? Plura in fauorem huius sententiæ sumi poterunt, ex his, quæ in sectione nona dicemus.

Iusti igitur iudicādi quomodo.

Ex ijs igitur constat, si discussio nihil aliud significet, quam examinationem, & collationem bonarum, & malarum actionum, omnes Sanctos, qui aliqua peccata commiserint, aliquomodo iudicandos iudicio discussionis, quamquam dici possit, hanc discussionem minorem esse futuram in ijs, q tantū venialiter peccauerunt, quam in ijs, qui mortalia etiam crimina commiserunt, & similiter maiorem futuram in ijs, qui plura, & grauiora admiserunt peccata, quam in ijs, qui pauciora. Et in hunc modum intelligi potest illud Soph. 1. *Et erit in die illa scrutator Ierusalem in lucernis*. Quæ verba eleganter tractat Bernar. serm. 55. in Cant. Vbi *Ierusalem* nomine, dicit, Prophetam designasse illos, qui in hoc sæculo vitam ducunt religiosam, mores supernæ illius Ierusalem conuersatione honesta, & ordinata pro viribus imitantes. Quorum peccata occulta sunt nomine, & habitu iustitiæ adumbrata. *Et ideirco*, inquit, *necesse erit, subtili ea inuestigari discussione, & quasi admotis lucernis de tenebris in lucem prodi. Possumus afferre aliquid, & de psalmo ad confirmandum id, quod dicitur de scrutanda Ierusalem. Ait nam namque sub persona Domini, cum accepero tempus, ego iustitias iudicabo, uias iustorum (ni fallor) & actus eorum discussurum se, & examinaturum dicit*. Cum ergo postea Bernardus dicit, si nos in hac vita dijudicauerimus, postea non fore iudicandos, de iudicio damnationis loquitur. Psal. 74.

Responsio ad argumenta in oppositum.

Ad rationes autem dubitandi in principio positas respondetur. Ad primam, verbum *iudicandi* in Scriptura varijs modis sumi, ut notauit Basil. homil. in Psal. 7. in illud: *Dominus iudicat populos*. Interdum enim in communi significat sententiam proferre post causæ examinationem, siue iudicium sit condemnationis, siue absolutionis. Et hæc videtur esse propria significatio, secundum quam dicitur Christus *iudicaturus viuos, & mortuos*, & hoc modo dicimus, Sanctos esse iudicandos. Interdū vero *iudicare* significat idem, quod condemnare, vt Psal. 5. *Iudica eos Deus*. Et Ioan. 5. *Qui verò mala, in resurrectionem iudicij*, idest, damnationis. Nam, quia iudicium est actus iustitiæ, & præcipuè futurum est ad manifestandam diuinam iustitiam, quæ in reprobis potissimum exercenda est, ideo iniqui, quasi per antonomasiam iudicandi dicuntur. Cum ergo Ioann. 3. dicitur. *Qui credit in eum, non iudicatur*, sensus est, non condemnatur, scilicet, secundum præsentem iustitiam, aut, si in ea perseueret. Sicut inferius inquit, *Qui credit in filium, habet uitam æternam, qui incredulus est filio, non uidebit uitam*, & cap. 5. *Qui credit in eum, qui misit me, habet uitam æternam, & in iudicium non uenit*, idest, in damnationem. Vnde subiungit: *Sed transit a morte in uitam*. Sic Irenæus libr. 5. cap. 27. *Qui credit in me*, inquit, *non iudicatur, idest, non separatur a Deo: qui autem non credit, iam iudicatus est, idest, separauit semetipsum a Deo uoluntaria sententia*. Psal. 5. Ioan. 5.

Ad secundam respondetur, etiam illos Sanctos, qui corpore, & animo iam sunt Beati, fore iudicandos, quia licet priuatim iudicati sint, oportet eorum causam ad publicum tribunal deferri. Nam etiam tempore iudicij omnes Sancti erunt iam corpore, & animo gloriosi, & nihilominus iudicabuntur.

Christus quomodo iudicādus dicatur.

Ad tertiam, iam explicatum est, quomodo insignes Sancti iudicandi sint: nec est inconueniens, quod assessores Christi ab ipso iudicentur, & cum ipso inferiores diiudicent, quamuis à Gregor. 11.

dicantur

dicantur non iudicandi, quia eorum causa breuiter transigenda est, potius per modum approbationis, & laudis, quam discussionis, & examinationis. De Christo autem domino non defuit, qui dicant etiam ipsum fore iudicandum, Anselmus enim in elucidario sentit uniuersas Christi actiones, & vitam esse in iudicio omnibus manifestandam. Et ita exponit illud Apoc. 20. *Et libri aperti sunt, idest, conscientia singulorum, & alius liber apertus est, qui est vitæ, idest, vita Iesu, in quo omnes quasi in libro legent, qui de præceptis eius, vel fecerunt, vel neglexerunt*. Rursus per hanc uitæ Christi manifestationem constabit euidentius infinita Dei misericordia & iustitia erga humanum genus, ad ipsius gloriam, & bonorū consolationem, & confusionem malorum. Hac ergo ratione quodammodo dici potest Christus seipsum dijudicaturus. Quod tamen potius metaphorice, quam proprie dictum est, eo modo, quo etiam ipse Deus in iudicium venire dicitur, iuxta illud Psal. 50. *Vt iustificeris in sermonibus tuis, & vincas, cum iudicaris*, & Ioel. 3. vbi nos legimus, *Et disceptabo cum eis*, Hebræa habent, *iudicabor cum eis*. Et Isa. 43. *Reduc me in memoriam, & iudicemur simul, narra, si quid habes, vt iustificeris*. De quo tractans Ambro. Psal. 36. *Grande*, inquit, *est hoc misterium, cum Dominus de se postulat etiam ab homine iudicari*. Quia re uera Deum, aut Christum hoc modo iudicari, potius est, iustius, atq; exactius homines iudicare, causam suā magis, magisq; aduersus prauos homines, & in fauorem bonorum iustificando.

SECTIO VIII.

Vtrum Angeli, tàm boni, quam mali, iudicandi sint.

NOn est huius quæstionis sensus, an sint Angeli sancti iudicandi, quoad præmium essentiale ex operibus, & meritis, quæ in beatitudine gesserunt, vt Orige. sæpius indicat, homil. 13. in Lucam. hom. 20. & 24. in Numer. quem pie interpretatur D. Thom. 1. p. q. 113. art. 7. ad 4. ex eodem Origen. hom. 11. in Numer. ubi ait futuros etiam Angelos custodes in iudicio, non tàm vt de sua custodia iudicentur, quàm ut sint testes ignauiæ, ac negligentiæ hominum. Est ergo quæstio de iudicio Angelorū ex operibus, & meritis, quæ in statu suæ viæ habuerunt. In qua re est sententia satis vulgata, Angelos non esse iudicandos, saltem quoad præmium, & pœnam essentialem. Ita sentit D. Tho. hic, q. 59. art. 6. Negat. n. iudiciariam potestatem Christi, vt hominis sese extendere ad Angelos quòad præmium, & pœnam essentialem: sed solum quantum ad ministeria eorum, & accidentalia præmia, vel supplicia, quæ inde resultant. Et in 4. d. 47. q. 1. art. 3. quæstiuncul. 4. apertius dicit, hoc iudicium directè non pertinere ad Angelos: sed tantum indirectè, quatenus actibus hominum fuerunt commixti. Atque hanc sententiam amplectuntur discipuli D. Tho. Probari autem potest. Primò, quia generale iudicium de Angelis, initio mundi perfectum est, vnde omnes integrum præmium, aut supplicium essentiale acceperunt. Secundò, quia Christus non est Redemptor Angelorum: ergo nec futurus erit iudex. Tertiò, quia in Symbolo tantum profitemur, Christum futurum iudicem uiuorum, & mortuorum, & in Euangelio solum de hominibus profertur sententia, *Venite benedicti*, Mat. 25.

Angeli tā boni, quā mali in iudici un-

Dicendum tamen est primò, omnes Angelos, tā bonos, quàm malos comparituros in iudicio, & aliquomodo illud subituros. In hac assertione omnes conueniunt, & de bonis quidem Angelis constat. Quia Christus dixit omnes Angelos sanctos venturos secum ad iudicium. De malis autē omnes Theologi idem docent. Quia est fere eadem ratio: & quia ad gloriam Christi spectat, ut eo die illi *curuetur omne genu*, sicut Paul. exposuit. Et quia tàm boni, quā mali Angeli ad salutem, vel damnationem hominum aliquid cooperati sunt, & aliquod ministeriū exhibent: circa præmium, vel pœnam eorum, idcirco oportet, ut huic generali iudicio, omnes assistant Christo, ut uniuersorum Domino subijciantur. Et hinc fit, effectum huius iudicij saltem indirectè redundaturum ad Angelos. Gaudebunt enim boni de consortio Sanctorum hominum, & de fructu sui ministerij, & similiter accrescet malis aliqua cōfusio, & accidentaria tristitia ex condemnatione prauorum hominum. Nam, ipsi etiam detrudentur in infernum. Et de malis quorum causa extiterunt, nouo aliquo modo punientur, saltem per nouam quandam ignominiam, & publicam infamiā.

uersali cōparituri omnes.

Rom. 14.

Secundo dicendum est, probabilius videri omnes etiam Angelos esse iudicandos, quoad præmiū & supplicium essentiale, iudicio saltem approbationis, & condemnationis. Ita sentit Bonauent. in 4. d. 47. art. 1. q. 4. & Richar. art. 1. q. 6. & probatur primo ex illo 2. Pet. 2. *Si Deus Angelis peccantibus non pepercit, sed rudentibus inferni detractos in Tartarum tradidit cruciandos, in iudicium reseruari*. Quorum uerborum sensus est, Deum non pepercisse Angelis peccantibus, eosque carceribus addictos in iudicij diem reseruasse, utique iudicandos, & puniendos. Ita exponit Aug. lib. 11. de Ciuit. cap. 33. & lib. 21. capit. 23. & lib. de natura boni contra Manich. cap. 33. & similem sententiam ex Andrea Apostolo refert Abdias Babylon. lib. 3. Ex quo loco sumpserunt aliqui veteres Patres occasionem, vt dicerent, dæmones nondum puniri igne inferni, donec in iudicio uniuersali iudicentur, & ad æternum ignem damnentur. Hoc enim sensu intelligunt dixisse Petrum omnes *in iudicium reseruari*. Ita sensit Iustinus dialog. cum Triphone, quē refert, & sequitur Iren. lib. 5. contr. hæresis, ca. 33. & utriusque sententiam refert, & approbat Euseb. lib. 4 Hist. cap. 17. alias 18. & Nicephor. lib. 4. cap. 6. Qui etiam putant, ante aduentum Christi non certe cognouisse dęmonem suam damnationem: post Domini autem aduentū intellexisse, ignem æternum sibi esse paratum.

Angeli à Christo iudicadi oēs

Quod etiam refert, & probat Oecumen. 1. Petr. 5. Veruntamen hæc sententia quoad aliquid singularis est, & non est probanda. Nam, tam certum est angelos malos a principio suæ dānationis esse igni traditos, & cognouisse suam damnationem æternam, quam idem est certum, de hominibus in peccato mortali decedentibus, seu, quam est certum, Angelos bonos esse beatos. Potest autem illa sententia pie exponi, ut postea dicam. Ex illa ergo tantum sumimus id (quod ij Patres supponunt) Angelos, scilicet fore a Christo iudicandos, & malos ipsius sententia esse in infernum detrudendos, vt indè nunquam amplius possint emergere, sicut nunc eis permittitur, vt ex Apocal. 12. & 20. colligitur, in illis uerbis: [Diabolus, qui seducebat eos missus est in stagnum ignis, & sulphuris, vbi & bestia, & Pseudo propheta cruciabuntur die, ac nocte in sæcula sæculorum.] Ex quo adhoc dici possunt fuisse prius dæmones incerti de sua pœna, nimirum quā tum ad hanc perpetuam incarcerationem in loco inferni, & priuationem illius potestatis, & libertatis, quàm in hoc mundo possidebant. Et hoc sensu conquerebantur de Christo Marc. 1. [Quid nobis, & tibi Iesu Nazarene venisti ante tempus perdere nos.] Ex quo loco potest ēt conclusio posita confirmari. Nam (vt gl. ibi exponit) suspicabantur dæmones, se fore statim à Christo iudicandos, & in infernum

num præcipitandos, & hanc vocabant perditionem suam. Præterea, idem confirmari potest ex illo 1. ad Cor. 6. *Nescitis, quoniam Angelos iudicabimus?* Quod de iudicio vniuersali exponunt Chrysost. Theod. Ambros. Anselm. & alij Græci, Latinique, quamuis aliqui eorum de malis angelis, alij absolutè de omnibus intelligant. Sed nihil refert, nam idem redit sensus. Vnde Ambr. ibi ait, eodem modo iudicandos esse Angelos, quo & mundus iudicabitur. Nec potest hic locus conuenienter exponi de iudicio tantum indirecto, seu quoad præmium accidentale. Tum, quia Paulus eodem modo dicit, a nobis iudicatum iri Angelos, sicut mundum, & ita de eodem iudicij genere ab omnibus exponitur. Tùm etiam, quia per illud indirectum iudicium non proprie iudicantur Angeli, sed homines, & ex accidenti redundat in Angelos. Pauli autem verba possunt propriè, & in rigore intelligi. Quapropter Clemēs Roman. lib. 7. Constitut. capit. 33. dicit, venturum Christum in throno Regni sui ad condemnandum deceptorem mundi diabolum, & ad tribuendum vnicuique pro actionibus suis. Similia habet Lactant. lib. 7. cap. 26. Certum est autem, si mali Angeli iudicandi sunt iudicio condemnationis, multo magis esse iudicandos Sanctos Angelos iudicio approbationis, ac retributionis. Secundò, possumus argumentari ratione. Quia ex Angelis, & hominibus sanctis constituitur vnum Christi corpus, una Ecclesia, & vna Dei ciuitas, & omnibus retribuitur pro meritis præmium eiusdem rationis, ergo conueniens est, vt publicum iudicium cum retributione fiat, non solum de hominibus, sed etiam de Angelis. Patet consequentia, primò, quia hic habent locum omnes rationes, & congruentiæ ad Diuinam prouidentiam pertinentes, propter quas voluit Deus fieri generale hominum iudicium, ut supra vidimus. Quia hoc pertinet ad manifestationem Diuinæ iustitiæ, & misericordiæ. Pertinet etiam ad honorem, & gloriam Christi, ut sicut est caput, & Rex Angelorum, sit etiam supremus iudex. Pertinet quoque ad honorem Sanctorum Angelorum, vt eorum merita, & coronæ in conspectu, tum hominum, tum Angelorum laudem, & honorem accipiant. Deinde, quia nihil est, quod impediat, quo minus ita fiat. Quia, licèt Angeli iam receperint præmium, vel pœnam, & consequenter iudicati fuerint: illud tamen iudicium fuit priuatum respectu huius vniuersalis iudicij, sicut etiam de hominibus est necessario dicendum. Item, licèt Christus non sit Redemptor Angelorum: est tamen Saluator, & Iustificator, ideoque debuit esse iudex etiam quoad essentiale præmium. Quod autem in Symbolo tantum profitemur, esse iudicem viuorum, ac mortuorum, non propterea negatur, futurum etiam esse iudicem Angelorum: sed docetur id, quod certum est, nobisque necessarium: tacentur autem reliqua, nostræque inquisitioni relinquuntur: quanquam sub nomine *viuorum*, Angeli possint comprehendi.

SECTIO IX.

Quomodo sint omnium causæ, & opera in iudicio manifestanda.

IN præcedentibus sectionib. multa attigimus, quę sub hoc titulo comprehendi videntur, prætermitti tamen non potuerunt, quia res sunt adeo inter se connexæ, ut non possint disputatione seiungi: hic ergo solum addemus ea, quæ ad complementū huius disputationis dicenda supersunt. Hactenus. n. descripsimus aduentum iudicis, & omnium iudicandorum conuentum, vnde fit reliquum, vt ipsum actum iudicandi describamus. Cum vero in hoc duo contineantur, seu requirantur, scilicet causę cognitio, ac manifestatio, & sententiæ prolatio ijs duobus explicatis, erit iudicium absolutum, & omni ex parte declaratum.

Iudex & iudicandi uisibiliter apparebunt.

Vt ergo de priori dicamus, supponendū est, quod sæpe est in superioribus inculcatum, hoc iudicium futurum esse sensibile quoad mutuam præsentiam iudicis, & hominum iudicandorum. Itaque non solum Christus conspiciet, & conspicietur a sanctis hominibus, sed etiam a malis, & iniquis: quod videtur de fide certum ex illo Matth. 24. *Sicut fulgur exit ab Oriente, & paret vsque in Occidentem, ita erit aduentus filij hominis.* Ex quo colligunt omnes Patres, Christum venturum manifeste, ut ab omnibus videatur: Vnde inferius dicitur: *Videbunt filium hominis uenientem in nubibus cæli*, & ca. 25. *Congregabuntur ante eum omnes gentes*, vbi significatur aperte mutua, ac sensibilis præsentia. Quæ non obscurè etiam colligitur ex colloquio, quod ibi describitur inter iudicem, & iudicandos. Et capit. 26. *Videbitis filium hominis sedentem a dextris virtutis Dei, & venientem in nubibus cæli.* Ex quibus locis non solum constat, visuros omnes homines Christi humanitatem, sed etiam externam gloriam, & maiestatem, & claritatem corporis eius, ut cum Magistro docent Theologi omnes in 4. distinct. 48. & est sententia August. Enarratio. in Psalm. 85. circa illa verba: *Respice in me, & miserere mei*, & Enarratio. Psalm. 109. circa illud: *Tecum principium in die virtutis tuæ.* Et facile suaderi potest ex omnibus, quę in superiorib. dicta sunt, de secundo Christi aduentu visibili, ac sensibili, & de differentijs inter primum, & secundum aduentum, & de gloria, & maiestate secundi. Illa. n. omnia probant, illam gloriam, & maiestatem conspiciendam esse ab omnibus hominibus iudicandis. Loquor autem de claritate corporis, & maiestate externa, ac sensibili: nam gloria diuinitatis nō ostēdetur reprobis, sed tantum Sanctis, vt rectè docuit Augustin. 1. de Trinit. c. 13. Et Isidor. li. 1. de summ. bon. cap. 30. Non enim decet, tantum bonum iniquissimis hominibus communicari: maxime cum ad iudicium illud transigendum necessarium non sit: ideò enim fiet iudicium per humanitatem, ut in ea conspicere possint reprobi suum iudicē, quem in diuinitate propter eius eminentiam intueri non decebat.

Matth. 25.

Matth. 26.

Obiectio.

Dices, ergo nec necesse erat, ut uiderent gloriam corporis Christi, satis enim esset, formam humanam conspicere, quam suo arbitrio manifestare potest corpus gloriosum, non manifestata claritate sua. Adde, videndum esse Christum a damnatis in forma crucifixi: ergo non uidebitur ab eis gloria corporis eius. Maximè, quia visio huius gloriæ, & claritatis posset reprobis parere aliquod gaudium. Respond. negando consequentiam, quia ad terrorem damnatorum, eorumque confusionem, oportet, ut uideāt saltem sensibilem gloriam Christi hominis, ex qua non solum uoluptatem non capient, sed potius turbabūtur timore horribili, quia non conspicient illam claritatem, ut eius pulchritudine fruantur, sed ut in illa, tanquam in signo uideant & Christi gloriam, & maiestatem, & quid ipsi amiserint. Quod autem dicitur Christus uidendus in forma crucifixi, si intelligatur quoad corporis figuram, & situm fictitium est, & sine fundamento: si autem intelligatur, quod uidebunt in eo insignia crucifixionis verissimum quidem est, iuxta illud Zachar. 12. *Aspicient ad me, quem confixerunt*, quod de hoc mysterio, exponit Ioann. cap. 19. & significatur Apocalyp. 1. *Ecce venit cum nubibus, & videbit eum omnis oculus, & qui eum pupugerunt*, vt

Solutio.

notat

notat Ignat. episto. 10. ad Smyrnenses, & Cyprian. sermon. de Ascensio. & Chrysostom. hom. de cruce, & latrone, & hom. 49. imperfecti in Matth. & Hieronym. epistol. 1. ad Heliodo. & alij in superioribus allati. Non repugnat autem, videre hoc modo Christum crucifixum, & videre illum in maiestate sua, quia illa insignia passionis in eius corpore glorioso manent cum summa gloria, & decore.

Opera oia in iudicio examinabũtur.

Secundò supponendum est, in illo iudicio manifestanda esse iudicandorum opera, tàm bona, quàm mala, quod spectat ad cognitionem, & probationem causæ, de qua ferendum est iudicium. Quę veritas sic absolutè proposita, de fide est, vt constat ex locis supra tractatis, Matth. 25. 2. ad Corinth. 5. & alijs. Duo autem sunt potissima testimonia, in quibus hic actus diuini iudicij specialius describitur. Primum est Dan. 7. *Iudicium sedit, & libri aperti sunt*. Secundum est Apocal. 20. *Et vidi mortuos magnos, & pusillos stantes in conspectu throni, & libri aperti sunt, & alius liber apertus est, qui est vitæ, & iudicati sunt mortui ex ijs, quæ scripta erant in libris, secundum opera ipsorum*. In quibus locis, quamuis Sancti varijs modis explicent librorum metaphoram, tamen omnes intelligunt (quod Ioannes satis explicuit) ea librorum apertione significatam esse operum omnium manifestationem. Augusti. ergo 20. de Ciuitat. cap. 14. & 15. per libros, qui aperti sunt, intelligit Sanctos, in quorum mentibus, & cordibus Diuina voluntas, & lex veluti clara, & expressa cognosci potest: per librum autem vitæ intelligit vim Diuinam, quæ vnicuique præsens fiet quidquid in vita malè, aut benè gessit. Cum enim, ad iudicium operum necessaria sit cognitio legis, seu iuris, & facti, seu operis, plures etiam libri videntur esse necessarij. Alij in quibus præcepta scripta sint: alij in quibus ipsorũ operum historia sit conscripta: priores ergo libros intelligit August. esse corda Sanctorum, Diuinum ius, ac Diuinam voluntatem exprimentia: alterum autem librum vitæ intelligit esse memoriam factorum omnium, quæ virtute Diuina in omnibus hominibus iudicãdis fiet. Et eandem ferè expositionem sequens Richard. Victorin. in dicto libro de potestate iudiciaria, intelligit priores libros non esse quoslibet Sanctos, sed solos insignes, ac perfectos viros, in quibus Diuina lex, ac voluntas tanquam in speculo relucet. A qua interpretatione non abhorret Theodoret. Daniel. 7. nec Anselm. in Elucidario. Qui addit, librum vitæ esse vitam Iesu, quæ omnibus debet esse norma viuendi, & intelligi potest quasi lex, per quam omnes sunt iudicandi. Beda verò per libros apertos intelligit scripturas, in quibus præcepta Diuina continentur, quæ omnia probabiliter excogitata sunt. Vera tamen interpretatio, & maximè literalis esse videtur, plures libros, qui aperiendi sunt, esse omnium hominum, & Angelorum conscientias, in quibus tam iura, quàm facta conscripta reperientur, iuxta illud Isa. 51. *Lex mea in corde eorum*, & Psalm. 36. *Lex Dei eius in corde ipsius*, & illud Ierem. 17. *Peccatum Iuda scriptum est stilo ferreo in vngue adamantino exaratũ super latitudinem cordis eorum*. Igitur ex ijs, quæ in conscientijs scripta fuerint, singuli iudicandi sunt. Vnde Paulus ad Roma. secundo. *Thesaurizas tibi iram in die iræ, & reuelationis iusti iudicij Dei*, & infrà; *Ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis, testimonium reddente illis conscientia ipsorum, & inter se inuicem cogitationum accusantium, aut etiam defendentium in die cum iudicabit Deus occulta hominum*. Rectè ergo per libros, qui aperiendi sunt, ex quibus iudicandi sunt mortui, conscientias, seu memorias singulorum interpretatur cum Hierony. & Theodore. Daniel 7. Per librum autem vitæ, rectè etiam intelligunt Hieronym. & August. dicto libro 20. cap. 15. librum illum viuentium, seu Diuinam mentem, in qua prædestinati omnes conscripti sunt; Hic enim est frequentior vsus huius vocis in scriptura, ut latius tradit D. Thom. 1. part. quæst. 24. & præsertim apud Ioannem in Apocalyp. cap. 13. [Adorauerunt eam omnes, qui habitant terram, quorum non sunt scripta nomina in libro vitæ:] & eodem cap. 20. [Qui non est inuentus in libro vitæ scriptus, missus est in stagnum ignis.] Idem ferè habetur, cap. 21. & 22. Vnde in alijs libris dicuntur esse conscripta omnia opera, in hoc verò libro vitæ præcipuè dicuntur scripta nomina seu personæ. Nam sicut in militia, alius est liber, in quo scribuntur delecti milites, alij uerò in quibus describũtur, uel leges, uel facta militum, ita in præsenti, præter eos libros in quibus scribuntur facta hominum, est liber vitæ in Deo, in quo describuntur, qui ad vitam æternam sunt electi, qui in die iudicij aperiendus est: quoniam perspectis omnium conscientijs, & operibus statim constabit, qui sint de numero prædestinatorum, qui uerò non, & omnibus notum fiet, quomodo Deus, & summa misericordia eos elegerit, & admirabili prouidentia per consentanea mediã ad finem perduxerit, & non minori iustitia eis præmium reddat.

Obiectio.

Dices, cur non sit mentio alterius libri, in quo scripti sint reprobi, qui dici poterit liber mortis.

Solutio.

Respond. August. & D. Thom. eos qui repudiantur, & reiiciuntur, non solere singulariter in libro describi. Hieronym. autem sentit dari librum mortis non quidem in mente Dei, sed dæmonis: quia licet Deus scientiam habeat omnium reproborum, tamen non per se, & quasi ex uoluntate, & intentione sua illos descripsit in mente sua, sed solum quia ipsi futuri erant tales, ideò eos præsciuit, quod August. & Thomas intendunt.

Liber mortis an dẽ.

At uerò dęmon suum librum habet in quo reprobos, & eorum opera scribit, quem ipse quidem in die iudicij proferet, ut suos imitatores accuset. Tamen quia Deus per illum librum non iudicabit, sed per singulorum conscientias, & suam scientiam, ideò de illo libro non fit mentio in Scriptura. Ex his ergo satis constat, omnium opera manifestanda esse in die iudicij, sub quibus facta, & dicta, & occultissimæ cogitationes comprehenduntur; omnia enim hæc in conscientijs scribuntur, & omnibus proprium aliquod præmium, vel supplicium respondebit.

Quid sit aperiri lib. in die iudicij.

Duo autem circa hoc inquiri possunt. Primum, an omnia, & singula opera omnium hominum, & Angelorum fient nota omnibus alijs, an tantum singulis manifestanda sint, quæ sunt vnicuique propria. Nam, de hoc secundo nullum est dubium inter Theologos. Tum propter adducta testimonia Scripturæ, tum etiam, quia hoc spectat ad æquitatem diuini iudicij, ut uniuscuiusque causa legitimo testimonio comprobetur, quale erit in singulis testimonium propriæ conscientiæ, ut ex Paulo adductum est. De primo autem aliqui Theologi dubitant, quia non existimant illud esse necessarium ad æquitatem diuinæ iustitiæ. In quam sententiam uidentur inclinare Palud. in 4. dist. 47. quæst. 1. arti. 2. & Durand. quæst. 2. Multò autem uerior est contraria sententia, quam tenet D. Thom. d. 43. quæst. 1. artic. 5. quæst. 3. & Bonauent. ibidem artic. 3. & Richard. art. 7. & d. 47. art. 1. q. 4. & Soto, q. 2. arti. 3. Atque ad id persuadendum afferri possunt, præter ea, quæ hic diximus, permulta alia, quæ sect. 5. & 7. adducta sunt. Ratio est, quia nõ haberet illud iudiciũ perfectam rationem generalis iudicij, ac ferè superuacaneum esset, si omnium causæ non essent in publicum proferendæ, & sententia, ac ratio eius omnibus manifestanda.

Quo o's mium con sciētias co gnoscent si iudicio aderunt. Hinc oritur secundum dubium, quomodo hæc cognitio, seu manifestatio facienda sit. In quo mul ta includuntur, scilicet, an facienda sit per mentalem tantum manifestationem, an per vocalem. Item, an fit in momento, vel in tēpore facienda. De quibus omnibus Theologi locis citatis multa scribunt, sed vt rectè dixit Magister, cum de hac re nihil per Scripturam, neque per Ecclesiam sit nobis reuelatum, nihil potest certo fundamento affirmari, cum Deus illis, & alijs modis, prout sibi placuerit, hoc facere possit. Tamen coniecturis vtendo verisimile est, quod omnes Theologi docēt, huiusmodi causæ manifestationem non esse totam uocibus sensibilibus exprimendam, esset enim res valdè morosa, & non necessaria, ut optimè Augustinus lib. 20. de Ciuitat. cap. 14. & clarius in 16. Secundo credibile est, non esse futuram in vnico instanti, quia non possent homines, præcipue reprobi tàm multa simul distinctè, & perfectè cognoscere, sine ingenti miraculo non necessario. Item non oportet, vt tam celebris actio voo temporis instanti transigatur; fiet ergo in mora aliqua, per successiuam loquutionem mentalem, omnibus proportionatam. Tertiò non est improbabile, aliqua peccata hominum esse voce sensibili redargenda, & similiter aliqua bona opera laudanda. Quia cum iudicium futurum sit sensibile, & inter homines, qui sese mutuo sensibiliter conspicient, vt supra diximus, videtur etiam cōueniens vt aliqua ratione fiat loquutione sensibili, qui modus est hominibus maximè accommodatus, & ad maiorem honorem bonorum, iniquorum uerò confusionem pertinens. Hinc Rirhard, distinctio. 47. articul. 1. quæstio. 3. credit, hanc uocalem manifestationem maximè esse futuram de operibus misericordiæ, & de peccatis ei oppositis, propter ea, quæ de forma iudicij Matthæ. 25. narrantur. Quod est uncerium, quia non cōstat, ea omnia, quæ Christus ibi dixit, sensibili voce esse transigenda, & quia supra cum Augustin. diximus, ea, quæ de operibus misericordiæ ibi dicuntur, tantum esse velut indiciū quoddam iudicij de omnibus operibus faciendi. Hinc etiam Sot. distinctio. 47. quæstiu. 1. articul. 3. putat, hanc vocalem redargutionem, seu reprehensionē specialiter futuram respectu fidelium, & significat, hoc modo esse interpretandam sentētiam Gregor, quod in iudicio erit disceptatio sensibilis cum fidelibus peccatoribus, non vero cum infidelibus. Quod non solum est incertum, sed valdè etiam uoluntarium. Tum, quia non habet fundamentum in Scriptura: tum etiam, quia maximè uidentur reprehendendi infideles, præsertim Iudæi, quia, ut Beda significat Luc. 23. & colligitur ex Scriptura, illis maximè ostendet Christus sua vulnera, vt videant, quem pupugerunt, & confundantur. Item, quia si disceptatio sensibilis tantum est futura cum fidelibus peccatoribus per modum accusationis, excusationis, & redargutionis, ergo pari ratione disceptatio sensibilis, quæ per modum laudis fiet cum Iustis, non fiet cum insignoribus, sed tantum cum mediocribus Sanctis, quia illi tantum dicuntur iudicandi iudicio discussionis: hoc autem videtur incredibile. Nam, quo fuerint homines sanctiores, eo magis laudabuntur mentali, ac sensibili voce, & lingua. Igitur nihil censeo posse hac in re dici, quod firmo nitatur fundamento: atque verisimilius esse, si quid agendum est uoce sensibili, id non esse futurum respectu singularum personarum, sed in communi, vel respectu omnium, qui futuris sunt ad dexteram, vel ad sinistram, vel secundum aliquos generales ordines, aut vitiorum, vel virtutum genera, vt verbi gratia, commendando prius misericordes, deinde Virgines, postea Martyres, & sic de vitijs contrarij, simili proportione. Vndè fit tandem incertum etiam esse, an illa excusatio iniquorum, & demissio bonorum, quæ Matt. 25. insinuatur, futura sit sensibilis, vel tantum mentalis; & sanè probabilius est fore mentalem, vt Sotus supra sentit, q. 2. art. 4. & colligit ex testimonio Pauli ad Rom. 2. supra citato, & ex illo Sapientiæ 4. *Dirumpet illos inflatos sine voce*. Et videtur colligi ex dictis, nam si sensibilis reprehensio non est futura cum singulis personis, sed generatim non uidetur habere locum excusatio vocalis, nisi fingamus, vel maximam confusionem multorum simul vociferantium, ac se excusantium, uel aliquē loco omnium esse locuturum: sed credibilius certè est, fore ut omnes iniqui tanto sint eo die stupore, ac terrore affecti, ut nec respondere, nec mutire audeant. De sanctis uerò manifestum esse videtur, non posse, ut sonant, intelligi ea verba, quæ eis tribuuntur Mat. 25. *Quando te vidimus esurientem, &c.* quia, neq; ipsi hoc ignorabunt, neque interrogabunt, aut interpellabunt Christum loquentem. Ergo illo dicendi modo solum uoluit indicare Christus submissionem, & gratitudinem Iustorum, qui omnem suam gloriam, & honorem, non tàm suis operibus, quam Diuinæ largitati, & gratiæ attribuent.

Richardus. Operū vocalis manifestatio in die iudicij futura.

Respond.

SECTIO X.

Quomodo sit proferenda sententia, & iudicium absoluendum.

Primum, examinata, comprobata, atque conclusa uniuscuiusque causa, sententiam esse proferendam, tàm est certum, quàm quod fit futurum singularum personarum iudicium. Quia iudicium per sententiam consummatur, & ita in citato loco Apocalyp. 20. postquam dictum est, *Aperti sunt libri*, subiungitur, *& iudicati sunt mortui, ex ijs quæ scripta sunt in libris secundum opera ipsorum*. Post manifestationem ergo causæ, adhuc superest iudicium, quod non nisi in sententia consistere potest.

De singulis est sua distinctè proferēda.

Dubitari vero in primis potest, an omnes mali vnica generali sententia iudicandi sint, & similiter omnes boni, an uerò de singulis propriæ sententiæ proferendæ sint. Matt. enim 25. significatur priori modo proferendam esse sententiam. Nam generatim reprobis dicitur, *Ite maledicti, &c.* electis autē, *Venite benedicti Patris mei, &c.* In contrarium vero est, quia non omnes sunt eadem pœna afficiendi, aut remunerandi eodem præmio, sed vnusquisq; pro suorum meritorum qualitate. Quapropter dicendum videtur, de singulis esse propriam, & particularem sententiam ferendam, vniuscuiusque meritis accommodatam, quod ijs verbis eleganter docuit Gregorius Nyssenus oratio. in illud: *Quod vni ex ijs minimis fecistis, mihi fecistis. Adhuc versor circa spectaculum terribilis aduentus Regis, quem describit nobis Euangelium: etiam nunc animus, terrore eorum, quæ dicta sunt defixus pauore, atque formidine torpet, velut cernens quodammodo tum ipsum cælorum Regem in solio glorioso terribiliter præsidentem, tum infinitas illas Angelorum legiones, Regem vndique circundantes, atque ipsum magnum, ac terribilem Regem ex inenarrabili gloria ad humanam naturam despicientem, & omne genus hominum, qui ex quo homines nati sunt vsque ad illam terribilem apparitionem inueniuntur, ad sese cogentem, & pro merito, ac dignitate ante acta vita, vnicuique sententiam accommodantem*. Etenim cum sententia nihil aliud sit, quam practi-

practicum iudicium habens adiunctum imperium, A seu voluntatem retribuendi vnicuique iuxta opera sua, necesse est, vt pro diuersitate meritorum & retributionis, sententia varietur. Verisimile autem est, postquam de singulis in specie iudicatum fuerit, ad consummandum, & dissoluendum iudicium proferendas esse illas duas generales sententias, quarum vna reprobis, altera electis communis est. Nam, quia omnes qui in vno, vel altero ordine continentur in statu, & perpetua viuendi ratione conueniunt, inter se verò ipsi duo ordines nihil commune habent, quod ad retributionem pertineat, ideò Christus non proferet vnam sententiam vtrique ordini communem, sed singulis ordinibus singulas. Vndè, quia omnes electi perpetua charitate illi coniungentur, idcirco proferendo sententiam eos ad se vocat dicens, *Venite benedicti Patris mei*, quos meritò hoc nomine appellat, quia diuina benedictio, quæ æternam electionem, & omnem gratiam complectitur potissima fons est, & origo, quæ ad illum felicem statum eos perducet. Dicet autem illis, *Possidete regnum*, quia te vera omnes cum ipso regnabunt in sęcula sęculorum, vt dicitur Apocal. 22. Dicuntur autem tunc Sancti percipere regnum, quamuis iam corpore, & animo beati sint, vel iuxta phrasim Scripturæ, quia tunc manifestabitur eorum gloria, & regnũ, omnibus Angelis, & hominibus, iuxta illud Sap. 5. *Nos insensati vitam illorum æstimabamus insaniam, & finem illorum sine honore, ecce quomodo computati sunt inter filios Dei, & inter Sanctos sors illorum est.* Vel, quia tunc nouo modo & nouo honore, corpore, & animo accipient possessionem regni. At verò, quia reprobi omnes perpetuo erunt despecti, ac separati à Deo, ideò illis dicet, *Ite maledicti*, quo verbo pœna damni, quę maxima est, significatur. Non vocat autem eos maledictos à Patre, quia perditio eorum non ex Deo, sed ex ipsis erit. Deinde subiungit pœnã sensus, *in ignem æternum*. Ex quo intelligimus, sub hac senten- C tia non comprehendi paruulos, qui cum solo originali ex hac vita descesserunt, ij enim non ibunt in ignem æternum. Quod etiam constare potest ex ratione, quam Christus reddidit proferens hanc sententiam, tota enim in actualibus peccatis nititur. Et ratio hoc etiam confirmat, quia cum ij paruuli habituri sint statum valdè diuersum à cœteris reprobis non oportuit eadem sententia damnationis cum eis inuolui, iudicabuntur ergo propria sententia generali respectu omnium illorum, quia omnes in eo statu æquales sunt, ab alijs autem diuersa.

In vniuersali iudicio iustitia seruabitur sine misericordia.

Secundò intelligitur ex dictis, eo die esse à Christo proferendam sententiam seruata in omnibus exacta iustitiæ ratione, ita vt nullus sit futurus locus intercessioni, nullumque misericordiæ perfugium, *Zelus enim & furor viri* (idest, Christi iudicis) *non parcet in die vindictæ, nec acquiescet cuiusquam precibus, nec suscipiet pro redemptione dona plurima*. Tunc enim adimplebitur illud Iere. *Ego Dominus scrutans corda, & probans renes, qui do vnicuique iuxta viam suam, & iuxta fructum adinuentionum suarum*, tempus enim huius vitæ concessum est ad veniam, & misericordiam obtinendam, postquam uerò ad iudicium peruentum fuerit solius iustitiæ distributiuæ, & uindicatiuæ legibus agendum erit: de qua re legi potest Aug. serm. 67. de tempore, & libr. de decem chordis c. 1. & 2. & alijs locis supra citatis. Gre. ho. 1. & 12. in Euan. Prosper li. 3. de uita contemplatiua cap. 12. Bern. serm. 55. in Cantica.

Prou. 6.
Ierem. 17.

An sententia proferenda sit voce sensibili.

Tertio intelligitur ex dictis, an sententia proferenda sit uoce sensibili, uel tantum mentali. Verisimile est enim priuatas, ac singulares sententias mentaliter esse ferendas, quia cum omnibus sigillatim A loqui uoce sensibili valdè morosum esset, & diuturnum tempus requireret. ita tamen hoc est intelligendum, vt huiusmodi sententiæ non tantum ab eis ad quos pertinebunt, sed ab omnibus, qui iudicis aderunt, cognoscantur, sicut de operibus diximus: utrobique enim eadem ratio est. Imò tota ratio ob quam opera omnibus manifestabuntur, erit, ut sententiæ æquitas ac iustitia omnibus patere possit. Et ita sentiunt Patres supra citati. At uerò sententiæ illę generales, ut credi potest, uoce sensibili proferentur, quod sentit Ansel. in Elucid. & Abul. Matth. 25. q. 333. & frequentius Scholast. d. 47. propter rationes tractatas præced. sect. quia cum iudicium sit sensibile, & à iudice humano, & uisibili, decet, ut etiam sententia proferatur aliquo modo sensibili: ergo saltem proferetur hoc modo, quoad generales sententias.

Vltimo colligi potest ex dictis, finita sententia absoluendum, ac dissoluendum esse iudicium. Tũ, B quia nihil iam ibi superest agendum, cum sententia sit ueluti vltima forma iudicij: tum etiam, quia cum sententia Christi sit efficax statim sine mora executioni mandabitur, & ideò per modum efficacis imperij ab ipso profertur. *Ite maledicti*, & *Venite benedicti*. Statim ergo aperietur terra, vt damnatos deuoret, & ipsi ire incipiẽt in ignem æternum. Beati uerò cum Christo recipientur in cœlum. Quanto autem tempore duraturum sit iudicium, hoc incertum esse docet Augu. lib. 20. de Ciuit. c. 1. Nam, licet communiter appelletur dies iudicij: nõ tamen ibi dies sumitur propriè pro naturali die, sed pro toto tempore, quo fiet iudicium: est autem uerisimile, nec duraturum tantum per instans, vt supra dictum est, nec magna temporis mora, quia nõ erit Christo necessaria ad conuincendas singulorũ conscientias, & sententiam proferendam. Quod etiam insinuatur uerbis illis Christi, *Sicut exit fulgur ab Oriente, & paret vsque ad Occidentem, sic e-* C *rit aduentus filij hominis*. Hac enim similitudine declarauit, breue futurum tempus, quo durabit Christi præsentia in hoc inferiori mundo, in secundo aduentu suo. Quod etiam significatur in illo Malac. 3. *Ero testis velox maleficis, adulteris, &c.* ut perpendit August. 20. de Ciuit. capit. 26. & ita etiam sentiunt scholastici frequentius dicta distinctione 47.

DISPVTATIO LVII.

In quatuor Sectiones distributa.

De statu Christi, & totius vniuersi post peractum iudicium.

D Xplicatis omnibus quæ de secundo Christi aduentu, ac generali iudicio necessaria iudicauimus, ut huic tandem operi finem imponamus, reliquum est, ut de statu Christi domini post iudicium disseramus: nihil enim aliud iam de mortali, quam de æterna ac beata Christi domini uita considerandum superest. Quia uerò, ubi fuerit corpus, illuc congregabuntur & aquilæ, & quia caput, ac totum corpus statum eiusdem rationis, atque idem regnum possidebunt, ideò simul statum Beatorum omnium, qui cum Christo regnabunt, explicabimus. Ac denique quia totus hic mundus renouandus est, ut sit amplissimum, atque ornatissimum Christi Beatorumque domicilium, idcirco ab hac mundi renouatione disputationem exordiemur, ut tandem in æternæ fœlicitatis consideratione finiatur.

SECTIO I.

Utrum post reditum Christi in cœlum, statim mundus renouandus sit.

PRincipio statuendum est (quod in quæstionis titulo supponitur) finito iudicio, Christum cum omnibus electis eadem, vel si fieri potest, maiori gloria, & triumpho rediturum in cœlum, vnde ad iudicandum descenderat. Hoc de fide certum esse videtur, quia secundum fidem propria sedes, & locus beatorum corporum est supremum cœlum, ut supra diximus de ascensione Christi agentes, & latè disputat August. lib. decimotertio, & vigesimosecundo de Ciuitat. per plura capita, cum ergo Christus inde descenderit ad iudicium peragendum, illo finito illuc rediturus est, vt ibi perpetuo cum suis electis regnet, iuxtà illud Pauli 1. ad Thessalon. quarto. *Simul rapiemur cum illis in nubibus obuiam Christo, in aera, & sic semper cum Domino erimus:* & hoc significauit ipse Christus illis verbis, *Venite benedicti Patris mei, possidete regnum.* Nam, in illo verbo, *Venite*, suum reditum in cœlum indicat, clarius verò in verbis illis Matth. vigesimoquarto. *Sicut fulgur exit ab Oriente, & paret vsque in Occidentem: ita erit, & aduentus filij hominis, vbicũque fuerit corpus illuc congregabuntur & aquilæ.* Ex quo aliqui colligunt, Christum venturum ad iudicium ex Oriente, reditu- tum autem versus Occidentem. Ita significat Damascen. libr. quarto de fide, capit. 13. vbi hanc causam inter alias reddit illius antiquæ consuetudinis & traditionis fundendi preces versus Orientem, cuius meminit etiam August. lib. 2. de sermon. Domini in monte cap. 9. & Iustinus quæst. 118. ad Gentes, Basil. libr. de Spiritu sancto, capit. 27. Epiphan. hæres. 19. *Quocirca*, inquit, Damascen. *eius aduentum operientes ad Orientem adoramus.* Sed siue rediturus sit versus Occidentem, siue eadem via, qua venerat, certum est tamen, non permansurum in terra, sed ascensurum in ciuitatem sanctam Ierusalem, cuius fœlicitatem describit Ioannes Apocalyp. 21. & 22. concludens, [Ecce uenio citò, & merces mea mecum est, reddere vnicuique secundum opera sua. Beati, qui lauant stolas suas, vt sit potestas eorum in ligno vitæ, & per portas intrent in ciuitatem.]

Christus post iudicium uerũ cũ beatis ascendet.

Cõsuetudo orandi versus Orientem.

Secundò hinc fit, eadem certitudine sentiendum esse, finito iudicio, reprobos descensuros in infernum, iuxtà illud, *Ite in ignem æternum*, quod expresse traditur Apocalyp. vigesimo. *Infernus, & mors missi sunt in stagnum ignis.* Vnde probabiliter colligitur, ad vocem, & imperium Christi aperiendum esse magnum terræ hiatum, vt corpora damnatorum descendant. Cum enim illa corpora subtilitatis dote non sint affecta, non possunt terræ corpus penetrare, neque oportet hoc miraculum tunc fieri, facilius enim est, terram aperiri ad deuoranda illa, maximè cum hiatus ille terræ deseruire possit ad perfectam mũdi purgationem, & renouationem, vt postea dicemus. Quin potius, vt hoc obiter dicamus, multi existimant illum hiatum terræ perpetuò permansurum oculis peruium, ut possint Beati oculis etiam corporeis pœnas damnatorum intueri, nam vt Lactant. ait libro septimo, capit. vigesimosexto. *Omnis turba impiorum pro suis facinoribus in conspectu Angelorũ, atque iustorum perpetuo igni cremabitur in æternũ.* Atque idem docet Gregorius homil. 40. in Euangel. & Anselmus in Elucidario, & Mag. cum Theologis, in 4. distinct. 50. Qui tamen non declarant, illam uisionem futuram esse corporalem, neque ad statum, & perfectionem Beatorum necessariam videtur. Multoque minus necessarium, ac decens uidetur, ut hiatus ille perpetuo in terra duret, qui & præternaturalis est ipsi elemento, & ad Vniuersi pulchritudinem, uel ad gloriam Beatorum nihil conferre potest: & alioqui ad damnatorum hominum pœnas spectat, ut lumen cœli uidere non possint. Aduertendum autem est, hoc, quod dicimus, solum esse certum de dæmonibus, ac de hominibus, qui propter peccata propria damnantur: nam de paruulis incertum est, quem locum sint habituri, supposito, ut magis piè, ac probabiliter creditur, non esse igne inferni cruciandos, de qua re alibi dicemus, quoniam ad præsentem disputationem nõ spectat.

Reorobotũ ad inferos descensus qualis.

Tertiò dicendum est, post reditum Christi in cœlum, mundum esse renouandum. In qua assertione duo continentur, primum est, in fine mundi, & tempore ultimi iudicij futuram esse singularem mundi renouationem, & quasi alteram recreationem. Hoc sæpe est in Scriptura promissum, Isai. sexagesimoquinto. [Ecce ego creo cœlos nouos, & terram nouam, & non erunt in memoria priora, & nõ ascendent super cor. Sed gaudebitis, & exultabitis in sempiternũ in ijs, quæ ego creo:] & capite 66. [Sicut cœli noui, & terra noua, quæ ego facio stare coram me, dicit Dominus, sic stabit semen uestrum, & nomen uestrum.] & Apocalyp. 21. [Vidi cœlum nouum, & terram nouam, primum enim cœlum, & prima terra abijt.] Quæ loca intelligenda esse de corporibus cœli, & terræ, & de sensibili, ac materiali eorum alteratione, & innouatione in fine mundi futura, docent Sancti omnes ea exponentes, & satis explicuit Petrus 2. epistola, capitulo 3. ubi cum dixisset (hæc omnia esse dissoluenda concludit. *Nouos vero cœlos, & nouam terram secũdum promissa ipsius expectamus, in quibus iustitia habitat.* Ratio uerò huius innouationis in promptu est. Quia mundus est propter homines, & præsertim propter electos, iuxta illud Pauli 1. ad Corinth. tertio, *Omnia vestra sunt, vos autem Christi:* cum ergo status electorum hominum adeò sit innouandus, ac perficiendus, decet, ut totus hic mundus innouetur, ac perficiatur modo consentaneo huiusmodi statui Sanctorum hominum. Item, quia nunc mundus habet statum generationibus, & corruptionibus accommodatum; sed post iudicium cessabit generationum, ac corruptionum perpetua successio: ergo oportet, ut status etiam mundi innouetur, & statum recipiat immortali uitæ proportionatum. Et hoc est, quod Paulus aiebat ad Roman. 8. [Expectatio creaturæ reuelationem Filiorũ Dei expectat: uanitati enim] (idest perpetuæ mutationi, ac successioni) [subiecta est non uolens, sed propter eum, qui subiecit eam in spe, quia & ipsa creatura liberabitur a seruitute corruptionis, in libertatẽ gloriæ Filiorũ Dei:] & ideò subdit, [Quod omnis creatura ingemiscit, & parturit.] Per hanc metaphoram explicans imperfectionem præsentis status totius mundi, sub quo dicitur ingemiscere creatura, & parturire expectando, & quasi appetendo perfectionem, atque innouationem suam.

Cur mundus post iudicium renouandus.

Posterior pars propositæ assertionis erat, hanc innouationem futuram peracto iudicio, & post reditum Christi in cœlum, quæ non est certa. Aliqui enim Theologi uel omninò, uel magna ex parte ponunt hanc renouationem futuram ante iudicium, ut constare potest ex ijs, quæ tradidimus disputat. præcedenti section. 1. & amplius apparebit ex ijs, quæ sequentibus sectionibus dicemus, ubi & auctores insinuabimus, & uarias sententias, ac rationes pertractabimus, quod hic commodè præstari non potest. Nunc breuiter probatur primo nostra sententia ex Pauli. 2. ad Cor. 5. dicente,

Probatio ex Scriptura. *Deinde finis, cum tradiderit regnum Deo, & patri, cum euacuauerit omnem principatum, & potestatem, & virtutem: oportet autem illum regnare donec ponat omnes inimicos eius sub pedibus eius.* Ex quibus verbis, ac verò eorum sensu, hæc rerum series, & ordo colligitur. Primum, Christum regnaturum esse, regendo, & gubernando Ecclesiam & electos, & amicos suos congregando, hostes autem debellando, donec illos sibi perfectè subijciat, iuxta illud Psalm 109 *Sede a dextris meis donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum*: & ad Hebræ decimo. *De cætero expectans, donec ponantur inimici eius scabellum pedum eius.* Quod fit in toto Ecclesiæ militantis progressu, consummabitur autem in die iudicij, quando Christo flectetur omne genu, & tunc abolebit *omnem principatum, potestatem, ac virtutem.* Quæ verba de dæmonibus multi interpretantur, quos hic vocat ordinum distinctio permansit. Vnde ad Ephes. sexto, dicit Paulus, *nobis esse colluctationem aduersus principes, & potestates, aduersus mundi rectores tenebrarum harum*, qui nunc non sunt aboliti prorsus: permittitur aūt eis nonnulla potestas vsque ad diem iudicij, & tunc cessabit, & potestati Christi omninò subijcientur, vt rectè exponit Chrysostomus homil. trigesimanona, in 1. ad Corinth quem Oecumenius, & Theophylactus sequuntur, & in eadem sententia est Theodoretus. Postquàm autem in die iudicij omnia Christo fuerint subiecta, tunc in cœlum cum suis rediens tradet regnum Deo, & patri, non se regno spolians, sed totum illud offerens, ac repræsentans Patri in illius honorem, & gloriam, ostendens, ipsum esse (vt ait Ambrosius) ex quo omnis paternitas in cœlo, & in terra nominatur, & perducens totum suum regnum ad eum statum, in quo clara patris visione fruatur, ex summa rectitudine voluntatis, & charitatis in illum tendat, eique deseruiat. *Deinde* autem *finis*, idest, consummatio, & omnimoda perfectio rerum omnium ad perfectionem mundi pertinentium, vt significauit Anselmus, seu cessatio temporis, & generationum omnium, ac corruptionum, tunc enim dici simpliciter potest futurus vniuersi finis, seu consummatio sæculi, vt appellatur Matthæ. vigesimoquarto, & vigesimooctauo. Secundò probatur dicta sententia testimonio Augusti. 20. de

B

C

Probatur ex Patrib. Ciuitat. capit. quarto. *Peracta*, inquit, *iudicio, tunc esse definet hoc cœlum, & hæc terra, quando incipiet esse cœlum nouum, & terra noua*: & in hunc modum exponit illud Apocal. vigesimo. *Vidi thronum magnum, candidum, & sedentem super eum à cuius conspectu fugit cœlum, & terra*, & notat, non dixisse Ioannem, & ab eius facie fugit cœlum, & terra, quoniam nondum factum est, antequàm esset de viuis, & mortuis iudicatum, sed dixit à cuius facie fugit, vt indicaret, quod postea futurum est. Quam Augustini sententiam sequitur Iulianus libro tertio, Prognost. cap. 47. & 48. & An

D

Probatur ratione. selmus in Elucidario. Tertiò tandem probari potest ratione supra tacta præcedenti disputation. sectio. prima. Quia donec omnes reprobi de huc mundo expellantur, non erit commodum tempus purgandi, ac renouandi illum, quoniam per eorum præsentiam quodammodo contaminatur, nec etiam expediebat damnatos frui, vel ad modicum tempus luce, & pulchritudine huius mundi innouati, & ad quendam gloriæ statum perducti. Quæ rationes ex ijs, quæ dicemus in sequentibus sectionibus, amplius confirmabuntur, & expedientur difficultates, quæ hoc loco possent occurrere.

SECTIO II.

Qualis futura sit hæc mundi renouatio.

Vtrum redigendus sit in nihilū mundus. NOn defuere auctores Catholici, qui existimarent, hanc mundi innouationem futuram esse substantialem, vt ita dicam, ita vt omnia simplicia corpora tam cœlestia, quàm terrestria substantialiter sint annihilanda, vel saltem corrum penda, & noua alia creanda, vel generanda alterius substantiæ, ac naturæ. Ita sentiunt ex recentioribus scriptoribus Ambrosius Catharin. in commentarijs super ad Hebræ primo, & secunda Petri tertio, & Hieronymus Magius libro secundo de exustione mundi. cap. sexto, & septimo, in illis disputat in huius sententiæ confirmationem. Et Franciscus Vallesius libro de sacra Philosophia, cap. 89. Ex antiquis verò Patribus fauere videtur huic sententiæ Hilarius in id Psalm. 118. *In æternum Domine Verbum tuum permanet in cœlo*, vbi dicit, non esse legendum in æternum, sed in sæculum, quia post hoc sæculum cœlum, & terra transitura sunt, vt sit cœlum nouum, & terra noua. Præterea Chrysostom. homil. decimaquarta, in ad Roman. circa illa verba, *Vanitati creatura subiecta est*, per vanitatem, corruptionem explicat dicens propter peccatum hominis, & Vniuersum totum, & cœlum ipsum factum esse corruptibile, ac tandem esse corrumpendum: non ita vt in nihilum transeat, sed vt in aliud incorruptibile transmutetur. Eadem repetit homil. decima ad Populum. Et eum imitantur Theodoret. & Oecumen. ad Roman. octauo, vbi Theodoret. ita explicat hanc sententiam, non quòd cœlum prius fuerit creatum incorruptibile, sed quòd Deus præuidendo futurum peccatum hominis illud corruptibile creauerit, quia non decebat hominem viuere in statu corruptionis, & tamen cœlum, quod propter hominem creabatur, esse incorruptibile, donec per resurrectionem homo in statum immortalitatis transferatur. Eandem sententiam constanter docet Iustinus Martyr, quæstio. 93. 94. & 95. & Ambros. libro primo Examer. capit. sexto. Idem sentiunt Basil. homil. tertia, Examer. & Gregorius Nyssenus libro de creatione hominis, capit. 24. Denique legimus in libro 2. & 3 recognitionum Clementis, supremum cœlum (quod Empyreum vocamus) immutatum permansurum, inferiores verò cœlos prorsus esse abolendos, & in meliores commutandos. Quam sententiam referens Hieronymus, Isai. 51. & 65. dicit, hanc fuisse antiquorum philosophorum opinionem, omnia, scilicet, quæ cernimus, igni aliquando esse peritura. Et hanc opinionem philosophorum attigit Eusebius libro decimoquinto, de præparatione Euangelica, capit. decimoseptimo, vbi dicit, hoc fuisse dogma Stoicorum, quod Zeno, Cleantes, & Crysippus astruxerunt. Fūdamentum huius sententiæ sumitur ex varijs Scripturæ locis, Isai. trigesimoquarto. *Et tabescet omnis militia cœlorum, & complicabuntur sicut liber cœli, & omnis militia eorum defluet, sicut defluit folium de vinea.* Vbi per militiam cœli significantur stellæ. Vndè Hieronymus, & Cyrillus ibi tradunt, hæc verba Isaiæ eadem esse cum illis Christi Matth. vigesimo quarto, *Stellæ cadent de cœlo*, quæ propriè, vt sonant, esse intelligenda, videtur Propheta satis declarasse, similitudine foliorum de arbore cadentium. Præterea, capit. 51. [Cœli, inquit, sicut fumus liquescent, & terra sicut vestimentum atteretur.] Vbi Aquila, & Symachus (vt notat Hieronymus) sic vertentur, [Cœli commouentur in nihilum, & in talia modum conterentur, & euanescet.] Ad hæc cap. 65 [Ego creo cœlos nouos, & terram

nouam, & non erunt in memoria priora,] & Apocalyp. vigesimo primo. [Vidi cœlum nouum, & terram nouam, primum enim cœlum, & prima terra abijt, & mare iam non est.] Præterea, Iob decimoquarto. [Homo cum dormierit non resurget, donec atteratur cœlum.] Ecclesiasti. decimoseptimo. [Quid lucidius Sole, & hic deficiet.] Denique Psalm. 101. [Opera manuum tuarum sunt cœli, ipsi peribunt, tu autem permanebis, &c.] Et eadem verba habentur ad Hebr. 1. & Matth. 24. [Cœlum, & terra transibunt, verba autem mea non transibunt.] Denique 2. Petr. 3. est celebris locus infra tractandus. Quæ omnia loca possunt propriè intelligi, & in eo nihil est incommodi, imò neque aliquid contra philosophiã, & rationem naturalem. Nam Plato in Timæo, & plerique alij philosophi senserunt cœlos esse corruptibiles, & aliquãdo esse corrumpendos. De quo multa congerit Sixtus lib. tertio, Bibliot. capit. de ethnicorum rapsodia. Item, cum post diem iudicij cessatura sint omnia munera, propter quæ creata sunt sydera, & cœlestia corpora, vt dicitur Deuteronom. 4. quid mirum quòd substantia etiam illorum mutetur? Præterea, ex motu venamur naturam corporum, cum ergo post diem iudicij cessaturus sit motus cœlestium corporum, inde colligere possumus mutandam esse illorum naturam. Cur enim perpetuò manebit præter naturam, ac violentè illa substantia? Simile argumentum est, quòd post iudicium erunt cœli lucidiores, Isai. 30. habebunt ergo alias proprietates à cœlis, qui nunc sunt: ergo & aliam substantiam.

Alia legi possunt in lib. 2. Carminũ Sybillarum.

Vltimò adijcere hoc loco possumus carmina Sybillina, quæ Augustinus refert libro 18. de Ciuitat. capit. 23.

Tempora terpebunt vidua omnia semina mundi,
Aer, terra, salum, lux ignis, feruida, cœli.
Cardo dies, noctes cencident omnia in ignes,
Et fiet species, quam desertissima rerum.
Omnia namq; cadent lucentia sydera cælo.

Altera opinio.

Secunda opinio referri potest quorundam, qui dixerunt, hanc immutationem futuram quidem esse substantialem, non tamen in omnibus corporibus, sed tantum in elementis. Ita videtur sensisse ex parte Beda 2. Petr. 3. vbi dicit, ignem conflagrationis duo elementa penitus esse consumpturum, scilicet, aquam, & ignem, alia verò duo purganda esse, & in meliorem statum restituenda, scilicet, terram, & aerem, quæ intelligit significari per nouos cœlos, & terram nouam. Idem tenet Glossa ordinaria 2. Petr. 3. & quò ad elementum aquæ non reputant improbabile Augustin. vigesimo de Ciuitat. capitulo decimosexto, & Ambrosius si eius sũt commentarij in Apocalyp. cap. 21. quia ibi de mari dixit Ioann. non amplius futurum. De corporibus autem cœlestibus sentit Beda non esse substantialiter immutanda, in quo cum opinione Aug. quam statim afferemus, conuenit.

Dico primò per hanc mundi innouationem nõ esse aliquod ex elementis, vel ex corporibus cœlestibus omninò annihilandum, ita vt neque ipsius substantia maneat, neque aliud simile, seu proportionale loco illius producatur. Hæc conclusio solum videtur esse certa de fide, quò ad cœlum, & terram, quidquid illud sit, quòd ijs vocibus in scriptura significatur, quando dicuntur perpetuo permansura cœlum nouum, & terra noua. Nam de alijs corporibus nihil huiusmodi apertè scriptum legimus. Est tamen communior, ac probabilior Theologorum sententia, permansura quatuor elementa siue eiusdẽ formæ, & substantiæ, cuius nunc sint, siue alterius, & præterea cœlum, quod sit corpus à quatuor elementis distinctum, & sublimius illis. Et probatur primò, quia nomine cœli, & terræ comprehendi solent in scriptura omnia simplicia corpora, vt patet statim in principio Gene. iuxtà probabiliorem magisque receptam sententiam. quæ docet in verbis illis, *In principio creauit Deus cœlum, & terram*, nomine *terræ*, comprehendi aquam, quia ex utraque ueluti corpus unum conficitur, per *cœlum*, autem significari expansionem cæterorum corporum lucidorum, & transparentium: sic ergo intelligendum erit, cum dicuntur futura cœlum nouum, & terra noua. Secundo probatur, quia in scriptura non legimus mundum annihilandum, sed innouandum, & à seruitute corruptionis liberandum, vt dicitur ad Roman. octauo, propter quod 1. ad Corinth. 7. ait idem Paulus, *Præterit figura huius mundi*, non substantia, vt notarunt Hieronym. & August. infra citandi. Nomine autem mundi, vt dixit Tertullian. de uelandis uirgin. cap. quarto. *Cœlum, & quæ in eo sunt sydera. & astra, & terra, & freta, & omnes census elementorum significantur.* Vnde Paulus dicto loco ad Roman. octauo, omnem creaturam dixit liberandam à seruitute corruptionis, vbi non de hominibus, sed de inanimatis corporibus, quæ homini seruiunt, apertè loquitur. Ergo necesse est, ut per omnem creaturam intelligat saltem simplicia corpora, ex quibus hic mundus essentialiter constat, & in eis, quasi in semine, cætera continentur, de quibus etiam rectè intelligi potest illud Ecclesiastes tertio, *cognoui, quod omnia, quæ fecit Deus, ipsa erunt in æternum.* Ergo iuxtà modum loquendi scripturæ, mundus hic perpetuò duraturus est, ut constans ex omnibus simplicibus corporibus. Tertiò, de cœlesti corpore, & de terra omnes consentiunt, quia de ijs satis apertè scriptura loquitur, ut dixi. De aere uerò probatur necessarium esse, eum manere, quia non est futura inanis, & uacua tota hæc expansio, quæ inter terram & cœlum interiacet; nec est aliud corpus accommodatius, quo repleri possit. Rursus de igne scriptura non dicit, ipsum esse corrumpendum: neque facilè fingi potest, cur igne conflagrationis corrumpendus sit, præsertim cum non sint diuersæ naturæ, vt inferius dicemus. Et accedit phylosophica coniectura, quia ignis est perfectior reliquis elementis, & quodammodo magis incorruptibilis, quia est magis actiuus, nobiliorem, ac perfectiorem locum occupat: ergo si cætera perseueratura sunt, cur non ignis? Atque similia argumenta fieri possunt de aqua, tùm, quia licèt scriptura de illa nihil in specie affirmet, tamen neque etiam negat. Verba enim illa Apocalyp. uigesimoprimo. *Et mare iam non est*, uel exponi possunt cum August. uigesimo de Ciuitate, capit. 16. de illo mari, de quo capit. 20. dictum erat, *Et dedit mare mortuos suos*, idest, hoc seculum turbulentum, & procellosum: uel intelligitur de mari, quòad proprias qualitates, & motum maris, ut Anselmus, Diuus Thomas, & alij exponunt, satis seruata uerbi proprietate. Denique potest addi coniectura philosophica, quia si manet unum contrariorum, ergo, & reliquum: nam hoc spectat ad uniuersi perfectionem.

Exponitur illud Apocal. 21. mare iam nõ est.

Secundò dicendum est, cœlum Empyreum idem omninò post diem iudicij permansurum. Hoc à fortiori docent omnes patres, & doctores postea referendi. Neque est nobis modo probandum, hoc cœlum existere, sed supponendum ex ijs, quæ traduntur in prima part. quæst. 66. artic. tertio, & ex communi consensu Theologorum, & aliquorum Patrum. Quo supposito probatur assertio, quia licèt uelimus omnia citata Scripturæ loca interpretari de cœlo propriè dicto, vt ab elementis distinguitur, & de substantiali eius immutatione nihil est, in omnibus illis testimonijs, quod uel probabiliter suadeat huius cœli corruptionem,

nem, vel immutationem. Quia omnia illa fatis intelliguntur de cæteris cœlis: præsertim cum Scriptura loquatur de cœlo visibili, quod homini notius est, & de Sole, Luna, & Stellis, quę in his cœlis sunt. Præterea, quia licèt de alijs cœlis utcunque probabile sit, esse corrumpendos propter aliqua Scripturarum testimonia, tamen de hoc cœlo non id verisimile, quia neque Scriptura de illo hoc unquàm significauit, neque est consentaneum fini eius. Creatum est enim non propter usum harum rerum inferiorum, neque propter earum generationes, & corruptiones conseruandas, sed ut perpetua Beatorum sedes, quam oportet esse ex se perpetuam, & æternam, sicut est ipsa beatitudo. Vndè hic locum non habet coniectura supra adducta ex Theodoreto, scilicet, quòd dum homo est in statu corruptionis, non expediat cœlum propter ipsum factum esse incorruptibile: tùm, quia hoc cœlum non solum factum est propter homines, sed etiam propter Angelos, qui Deo ab initio ferè mundi perfruuntur. Tum etiam, quia non est factum propter homines, ut uiatores, sed ut beatos, qui licèt nō essent futuri eius incolæ usque ad Christi ascensionem: tamen ad liberalitatem, & munificentiam Dei spectabat, illud præparare, ac disponere modo beatitudini hominum accommodato. Si enim ab initio parauit carcerem, & ignem diabolo, & sectatoribus eius, quomodo non magis præparauit cœlestem domum Sanctis suis condignam? Vndè meritò hanc veritatem confirmare possumus illis verbis Christi, *Venite benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum a constitutione mundi*. Nam, licèt intelligi possint de visione beata, vel æterna vita, tamen optimè etiam intelliguntur de ipso sensibili loco, in quo Sancti regnant. De quo etiam rectè intelligi potest illud 2. ad Corinth. 5. *Scimus quoniam si terrena domus nostra huius habitationis dissoluatur, quod ædificationem ex Deo habemus, domum non manu factam, æternam in cœlis*.

Ex quibus non solum censeo probari, cœlum illud non esse substantialiter immutandum, sed neque omninò etiam accidentaliter, neque purgandum, neque innouandum. Hæc omnia probat ratio ex fine huius corporis deducta: sicut enim Beatorum corpora statim habent omnem perfectionem internam gloriæ, ita decet corpus illud, quod statut beatitudinis dicatum est, semper habere perfectionem illi statui debitam: non est ergo quòd immutetur, vel innouetur, neque oportet scripturæ testimonia, quæ de cœlo nouo loquuntur, ad illud extendere. Rursus inductione quadam declarari potest, quia illud cœlum non relinquet, aut immutabit suum motum, nullum enim habet: sed quietum semper manet, & manebit: neque indiget purgatione, cum ex sua creatione purissimum sit, & nihil coinquinatum in illud intrauerit: denique cum sit lucidissimum, & pulcherrimum, nulla innouatione, vel alteratione eget: ergo nulla mutatio in eo fiet. Dices, indigere purgatione, quia in eo angeli peccarunt. Respon. incertum hoc esse, quia fortassè Angeli quamdiu fuerunt viatores nō fuerunt in cœlo Empyreo, sed in aliquo inferiori corpore, de quo aliàs. Deindè dicitur, quoniā peccatum Angeli fuit merè spirituale, & independēs à loco, & corpore externo, ideò non contaminauit illud, quare ea ratione non indigebit purgatione.

Tertiò dicendum est, reliqua cœlestia corpora innouanda quidem esse, atque immutanda secundum aliqua accidentia, permansura verò esse eadem numero secundum substantiam. Hanc assertionem constituo solum, ut probabiliorem, non vt certam. Prior enim sententia, licèt ab scholis reiecta videatur: non tamen potest illi aliqua probabilitas denegari, cum & in Sacra Scriptura apparens habeat fundamentum, & propter illud à multis ex Sanctis Patribus approbata videatur. Et D. Augustinus qui nostram sententiam maximè tuetur, exponens illa verba Psalm centesimi primi, *Ipsi peribunt, tu autem permanebis*: hanc quæstionem attingens sic inquit, *Sunt autem, & cœli cœlorum superiores in firmamēto sed utrum, & ipsi perituri sint igne, an ij soli cœli, qui etiam diluuio perierunt, disceptatio est aliquanto scrupulosior inter doctos, nec facilè, maximè in angustia temporis explicari potest*. non est itaque res certa. Conclusionem verò positam, vt probabiliorem tenent Scholastici cum Magistro, & D. Thom. in 4. distinctione 47. & 48. qui in hac re potissimum secuti sunt Augu. vigesimo lib. de Ciuitate, capite 14. 15. 18. & 24. In eadem uerò sententia fuit Hieronym. Isai. quinquagesimoprimo. Vbi tractans prædicta scripturarum loca, sic concludit: Ex quo ostenditur, perditionem cœlorum non interitum sonare, sed mutationem in melius,] & iterum [Ex quo perspicuum est, cœlum, & terram non perire, sed in nihilum redigi, sed in melius commutari. Atque id latius persequitur cap. sexagesimoquinto Isaiæ, vbi adducens illud Psal. 101. [Ipsi peribunt, tu autem permanes, & omnes sicut vestimentum veterascent, & quasi amictum mutebis eos, & mutabūtur,] concludit, [In quo perspicuè demonstratur, perditionem, & interitum non abolitionem in nihil, sed commutationem sonare in melius,] quod postea confirmat aliquibus scripturæ locis, quæ postea tractabimus. Eiusdem sententiæ est D. Gregor. libro 17. Moral. cap. quinto, vbi exponens illa verba Iob 24. [Humiliabuntur sicut omnia, & auferentur,] dicit, [Cœlum, & terram auferri, seu transire per eam, quę nunc habent imaginem, tamen per essentiam sine fine subsistere.] Idem sentit Beda loco superius citato, & libro de temporum ratione, capit. 69. ubi locum Petri de cœlo aereo explicat. Item, Gennadius de Ecclesiast. dogmat. capit. 70. & Primasius in cap. 1. epistol. ad Hebræ. ubi idem sentit Ambros. sic exponens illa uerba, [ipsi peribunt, tu autem permanes. Peretit ab eo, quod sunt, dum immutantur in melius creaturæ.] Idem significat in cap. 21. Apocalyp. Clarius Anselm. ad Heb. 1. & 12. & Apocalyp. vigesimo, & vigesimoprimo, & Iulian. Promerius lib. tertio, Prognost. cap. 46. Ex græcis idem apertè sensit Epiphanius hæres. 64. citans Poëum, & Methodum, ubi diffusè quæstionem tractat, & scripturæ testimonia explicat, dicens, [Hic mos est scripturis, ut hanc mundi transmutationem in meliorem, ac magis gloriosam restitutionem, interitum, ac perditionem dicant, tanquàm, uidelicet, prior figura pereat per uniuersorum ad illustriorem statum immutationem, nam nulla contrarietatis, aut absurditas est in diuinis scripturis, Præterit enim figura huius mundi, & non mūdus, dictum est. Sic sanè morem habent scripturæ, vt perditionem uocēt mutationem in meliorem, aut pulchriorem prioris formæ.] Idem sentit Irenæus lib. 4. contra Hęres. cap. 6. eodem modo exponens dictum locum Pauli, & alia testimonia, & Oecumen. in collectaneis, 2. Petri 3. ubi licèt dicat, cœlos esse igne purgandos, de quo statim dicemus, negat tamen secundum substantiam esse immutandos. Potest autem hæc sententia uarijs modis ex scriptura confirmari. Primò, ex illis locis in quibus cœlorum perpetuitas, & incorruptio significatur ut Psalm. 148. [Ipse dixit & facta sunt, ipse mandauit, & creata sunt, Statuit ea in æternum, & in seculum sęculi, præceptum posuit, & non præteribit.] Quæ uerba adeò perspicua sunt, ut non uidea

Cœlestia corpora nō immutabuntur secundum substantiam.

tur cœlorum perpetuitas clarius posse describi, de qua dicitur Iob trigesimo septimo. *Tu forsitan cum eo fabricatus es cœlos, qui solidissimi quasi are fusi sunt.* Ac denique maximè in cœlis locum habet illa generalis sententia, *Omnia opera, quæ fecit Deus perseuerant in perpetuum.* Secundò, rectè argumentatur Hieronym. loco supra citato ex illo Isai. trigesimo. [Erit lux lunæ, sicut lux solis, & lux solis erit septempliciter sicut lux septem dierum in die, in quo alligauerit dominus vulnus populi sui.] Quæ verba optimè ibi exponit Hieronymus de tempore post secundum Christi aduentum. Nam, si sol, & luna eo tempore lucidiora futura sunt, supponitur, illa tunc esse duratura, & consequenter reliqua corpora cœlestia, nam eadem est omnium ratio: neque commode hoc exponi potest de alio sole vel alia luna, alioqui esset manifesta æquiuocatio: nam propheta vtitur his nominibus prout sunt in communi vsu: communiter autem vsurpantur hæc tanquàm nomina singularia significantia tantum hunc solem, & lunam, quæ nunc sunt. Tertiò, vtuntur prædicti patres præsertim Epiphanius, & Hieronymus, illo testimonio ad Roman. octauo. [Scimus, quod omnis creatura ingemiscit, & parturit vsque adhuc, non solum autem illa, sed & nos ipsi primitias spiritus habentes, & ipsi intrà nos gemimus adoptionem filiorum Dei expectantes, redemptionem corporis nostri.] Quorum verborum sensus est, sicut nos appetimus nostri corporis immutationem, & glorificationem: ita reliquas creaturas potissimè cœlos expectare, & ingemiscere suam innouationem & instaurationem, ergo signum est, hanc innouationem non esse futuram per substantialem immutationem, quia si cęli non essent permansuri secundum suam substantiam post illam innouationem, non esset eorum perfectio, sed potius destructio, vndè nec expectarent illam, sed timerent potius. Sicut nos, si non essemus in iisdem corporibus suscitati, non appeteremus illam immutationem, neque illa posset dici redemptio corporis nostri.

Quartò, argumentari possumus ex loco secundæ Petri tertio, quod est potissimum prioris sententiæ fundamentum: hoc modo, nam si cœli essent corrumpendi substantialiter, maxime per ignem conflagrationis, de quo Petrus dicta epistola loquitur, sed ignis ille non stinget corpora cœlestia, neque illa potest corrumpere, quod primo Hieronymus, & Augustinus supra colligere conantur ex verbis Petri, [Latet enim eos, hoc volentes, quòd cœli erant prius, & terra de aqua, & per aquam consistens Dei Verbo, per quæ ille tunc mũdus aqua inundatus periit.] In quibus verbis iuxtà communem expositionem, & planum contextum, necesse est, per cœlos aera significari, iuxtà frequentem usum Scripturæ: sic enim dicuntur volucres cœli, cataractæ cœli, &c. Quòd autem hic sit sensus, patet primò, quia solum loquitur de hoc mundo inferiori, qui aqua inundatus fuit. Secundo, quia dicit, cœlos, & terram de aqua, & per aquam consistere, quòd de superioribus cœlis commodè exponi non potest, quia illi cœli nullo modo facti sunt ex aqua cum in principio simul fecerit Deus cœlum, & terram. Hoc enim de solo cœlo Empyreo exponere, & æthereos cœlos, ac stellas ex aqua, tanquam ex materia putare procreata, nec philosophicis principiis consentaneum est, nec in Theologia habet aliquod fundamentum. Rectè ergo hæc Petri verba de aere exponuntur, uel per aerem, & terram explicando ea, quæ in his habitant, ut uolatilia, quæ sunt ueluti ornamentum cœli, & ex aquis facta fuut, & similiter plantæ, & alia, quæ ex terra nascuntur, uel in terra habitant, quæ sine aquis consistere non possunt. Vel per aerem, & terram explicando ipsa elementa non secundum substantiam eorum, sed secundum dispositionem aptam ad conuersationem viuentium: sic enim quodammodo consistunt per aquam, quia & terra discooperta fuit aquis, vt inhabitari posset, & locus ille aere fuit repletus, vt in eo homines & animalia possent viuere. Loquitur ergo Petrus in prædictis verbis de cœlo aereo: ergo de eodem intelligendum est, quod subdit, [Cœli autem, qui nunc sunt, & terra, eodem verbo repositi sunt igni reseruati in diem iudicii, & perditionis impiorum hominum:] ergo non cœli ætherei, sed aerei illo igne conflagrabunt. Quin potius hinc colligunt Scholastici cum August. ignem diei iudicii ascensurũ vsque ad eum locum, quem aquæ diluuii occupauerunt, non tamen vlterius progressurum. Quæ consequutio quamuis nõ sit euidens, quia ignis est magis actiuus quam aqua, & natura sua sursum ascendit, cum aqua potius descendat; tamen, cum vtraque innundatio tàm aquæ, quam ignis non tam fundetur in horum elementorum naturis, quam in diuina ordinatione, est valdè verisimilis, quia vtraque innũdatio illum habebit terminum, quem iustitia diuina præfixit: Significat autem Petrus esse diuina voluntate statutum, ac definitum, vt idem mundus, qui aquis diluuii periit, igne iudicii ardeat, vtriusque enim diluuii causę sunt peccata hominum, qui bus totus hic mundus, quodammodo contaminatur: ergo totus sermo D. Petri est de inferiori mundo, quem homines incolunt, atque de cœlo aereo, non æthereo. Sed difficultas est in sequentibus verbis. [Adueniet autem dies Domini vt fur, in quo cœli magno impetu transient, elementa verò calore soluentur, terra autem, & quæ in ipsa sunt opera, exurentur:] vbi cum cœli ab elementis distinguantur, necesse est, superiores cęlos significari. Sed nos primus licèt hoc gratis concederemus, nihil referret. Quia in his verbis non dicitur hos cœlos esse exurẽdos, vel corrumpendus, sed solum magno impetu esse transituros, quod non significat substantialem transitum, sed localem, vt satis indicat verbum illud *magno impetu*. Itaque significat Petrus agitandos esse cœlos velocissimo quodam, & insolito motu: quòd ita ad literam intelligi de superioribus cęlis, nullum est inconueniens. Nec sequitur in prioribus verbis cęlorum nomine eadem corpora significari, ne, videlicet, æquiuocatio admitti videatur. Quia cęli omnino significatur tota hæc expansio, de qua aliquid interdum dicitur ratione inferioris partis, aliquid ratione superioris, absque æquiuocatione. Melius tamen dicitur, etiam in his verbis cœlom significare inferiorem aeris regionẽ, quæ velocissimo motu rapietur, & accendetur, vt paulò inferius dicitur, quanquam fortasse ille motus futurus sit ex raptu, & motione superiorum cęlorum. Neque obstant sequentia verba, *Elemẽta verò calore soluentur.* Primũ, quia licèt concedamus, sub elementis comprehendi aerem, nihilominus, potuit prius cœlorum nomine significari, quia illi erit proprium velocissimo illo motu cieri: commune autem illi erit cum aliis elementis calore solui, & ideò vnum ei prius tribuitur sub proprio nomine, alterum verò postea sub nomine communi: Sicut paulò post dicitur terra exurenda: & tamen prius comprehensa erat terra sub elementis. Deinde, quia probabilius apparet, elementorum nomine ibi solum significari aquam, & terram. Tum, quia vox elementum, & vox Græca στοιχεῖον, quę illi respondet, propriè significat quasi primordiale fundamentum, huiusmodi autem sunt aqua & terra respectu totius vniuersi. Tùm etiam, quia paulò superius distinxerat Petrus cœlos à terra, & aqua. Denique iuxtà hanc expositionem facilè

Ignis postremi iudicii attinget vsque ad locum quem occuparunt aquę diluuii.

facile intelliguntur alia verba, quæ postea Petrus subiungit, *per quem cœli ardentes soluentur, & elementa ignis ardore tabescent*: semper enim de eisdem cœlis loquitur. Igitur ex loco Petri colligi non potest, superiores cœlos igne esse corrumpendos, ergo cum in nullo alio loco scriptura id significet, qui non habeat eandem, uel faciliorem expositionem, vt infra dicemus, nulla ratione id asserendum est. Tùm, quia cum in alijs locis scriptura significet, cœlos esse perpetuos, hoc modo melius omnia conciliantur: tum etiam, quia cum rationi naturali magis consentaneum sit, cœlum esse incorruptibile, & inalterabile virtute ignis, si scriptura non cogit, non est aliquid miraculosum, & supra rationem asserendum. Vnde possumus ultimo ratione confirmare assertionem positam, quia vel cœlum est natura sua incorruptibile, vt est magis recepta Philosophorum, & Theologorum sententia, quam multi etiam ex sanctis Patribus approbarunt, &, vt alios omittam, est expressa, D. Dionysij, libro de diuin. nomin. capite quarto, & ita non potest igne corrumpi: uel est corruptibile natura sua, vt alijs visum est, & sic, licèt, posset ab igne corrumpi, non tamen in meliorem naturam transformari, sed ad summum posset in ignem conuerti: ostensum est autem cęlos non ita esse immutandos, vt in nihilum uel in deterius commutentur: ergo non corrumpentur actione ignis.

Obiectio. Dicunt aliqui, ignem virtute naturali non posse hanc immutationem in cęlis facere, tamen assumendum esse à Deo, vt instrumentũ: quia tota hæc conflagratio, est affectus diuinæ uindictæ aduersus hominum peccata, ignis autem est instrumentum, quo Deus decreuit peccata hominum uindicare.

Solutio. Sed, ut uerum sit potuisse Deum id facere, cum nullam inuoluat contradictionem, tamen sine fundamento asseritur id facturus, nunc enim nõ agimus quid Deus possit efficere, neque enim dubitamus quin ad nutum suum possit uniuersum mundũ delere, sed agimus quid Deus facturus sit, non est autem cur asseramus facturum Deum maximum, atque inusitatum miraculum sine scripturæ fundamento.

Quapropter, ex ijs omnibus colligo, non solum non esse cœlos igne corrumpendos, sed nec purgandos, neque alterandos quidem, quanquam Oecumenius, & nõnulli alij, ex veteribus scriptoribus contrarium sentire uideantur, hæc autem est sententia Hieronymi, Augustini, Gregorij, Bedæ, & aliorum, locis supra citatis. Probatur autem primò, quia ostensum est, ex scriptura non colligi ignem conflagrationis ascensurum vltra totam secundam regionem aeris. Secundò, quia ignis non potest naturalem actionem habere in cœlum, affirmare autem acturum, ut instrumentum Dei non habet fundamentum. Tertiò, quia in cœlo non sunt sordes, quæ purgandæ sint, est enim purissimum corpus incapax peregrinarum alterationum, quæ ad corruptionem disponant, & cum eo misceri non possunt uapores alij, vel substantiæ, quæ igne consumendæ sint. Quod autem apud Iob legimus, capite decimoquinto, *cœli non sunt mundi in conspectu Dei*, nihil obstat.

Cœli quo modo nõ sint mundi in Dei cõspectu.

Quia uel cœli ibi pro angelis sumuntur; uel quod probabilius est, solum significetur, (ut in eum locum Diuus Thomas notauit) corpora cęlestia ad Deum comparata, non esse munda, quia materialia sunt, ab hac autem imperfectione purgari non possunt, cum hæc sit propria cœlorum natura. Quod uerò multi ex supra citatis dixerunt, cœlos propter peccatum hominis fuisse corruptibiles factos, uel in deterius commutatos, aut contaminatos, falsum est, & sine fundamento dictum, quia nec substantia cœlorum, nec qualitates immutatæ sunt

A propter peccatum hominis. Quinimò neque aliorum elementorum, aliarumve rerum, neque ipsius hominis natura, intrinsecas, proprietates naturales per peccatum amisit, sed solum gratuitas, & naturæ superadditas, cœlum autem non habuit aliquas qualitates superantes eius naturam ante peccatum: nulla ergo immutatio intrinseca ei accidit propter peccatum hominis, ut statim iterum confirmabo.

Cęli non sunt facti corruptibiles propter hominis peccatũ.

Denique, quod aiebat Theodoretus, cœlum quidem propter hominis peccatum non fuisse immutatum ab ea dispositione, in qua creatum fuit, tamen propter peccatum præuisum, fuisse creatum in natura, uel dispositione minus perfecta, quàm si non fuisset futurum peccatum: hoc inquam, in primis gratis est confictum, neque habet vllum fundamentum in scriptura, & non est consentaneum rationi diuinæ prouidentię. Tùm, quia si primam illius intentionem, seu definitionem consideramus, prius statuit, B tales creare cœlos, & in tali dispositione, quàm hominis peccatum præuidisset. Tùm, quia si respiciamus modum operandi diuinę prouidentię, non solet propter hominum peccata, aliarum rerum naturas mutare, & præsertim in causis vniuersalibus, quę ad vniuersi perfectionem spectant. Neque aliquid probabilitatis habet illa coniectura, scilicet, quod existente homine in statu corruptibili, non decebat, cœlos, qui propter homines facti sunt, esse corruptibiles. Quia cœli non sunt dati homini pro hoc statu, in domiciliũ, quod inhabitet, sed terra, quæ est locus corruptionis tali statui proportionatus, cęli autem potius facti sunt, vt iuuent hominem ad naturam suam perpetuo conseruandam, saltem per generationũ successionem, & ad hunc finem potius oportuit, cœlos esse incorruptibiles, & liberos ab omni contagio, & humanis sordibus: nulla igitur ratione purgatione indigent.

C Sed quæres, an saltem ij, cœli innouandi sint. Videtur enim ex dictis sequi, non esse innouandos. Nam vbi scriptura promittit cœlum nouum, cum terra noua, exponi etiam potest de hoc cœlo aereo, quod immediate terram regit. Petrus enim in dicta epistola, post verba superius tractata subiungit. *Nouos verò cœlos, & nouam terram secundum promissa ipsius expectamus*, Vbi de eisdem cœlis loquitur, de quibus antea mentionem fecerat, & de eisdem exponit loca Isaiæ, quæ sine dubio indicat, cum dicit, *secundum promissa eius*: atque eadem ratione idem sensus accommodandus erit loco Apocalypsis vigesimo primo, non est ergo cur in cœlis superioribus innouationem aliquam expectemus. Nam quòd Isaiæ trigesimo dicitur. *Erit lux lunæ, sicut lux solis, &c.* non est necesse vt ad statum rerum post iudicium referatur, multi enim patres illa verba exponunt de tempore legis gratiæ, vt Cyrillus, & alij ibi, D & Augustinus, (si ipse est auctor quęstionum noui, & veteris testamenti quæstione 105.) qui per lunam Ecclesiam, per solem autem Christum intelligunt. Iudæi vero hoc referunt ad tempora, in quibus de Syrijs, & Babylonijs victoriam reportaturi erant, & explicant per hyperbolem, & metaphoram: nam sicut supra dicebamus, solere scripturam, cum vult exaggerare magnam aliquam calamitatem, seu tristitiam, dicere, solem, & lunam obscurari: ita ad significandam magnam aliquam lætitiam dicit, solem, & lunam magis lucere, atque splendescere. Ergo ex scriptura non potest colligi aliqua cœli innouatio. Et ita Rabbi Moyses, vt scholastici referunt, negauit hanc cœlorum innouationem: quam sententiam amplexus est Phylo in libro de mundi incorruptibilitate, vbi non hanc solum, sed omnem mundi immutatio-

nem negare videtur, quanquàm ille liber (vt viri docti notarunt) non videatur esse Phylonis, sed alicuius Ethnici philosophi. Quocirca, licèt argumentum factum probet non esse de fide, cœlum esse innouandum per intrinsecam aliquam dispositionem: nihilominus certum est, esse immutandum aliquo modo ab ea dispositione, in qua nunc est. Cessabit enim moueri, & perpetuò quiescet, quia tunc cessabit omnia necessitas illorum motuum, qui solum sunt in ministerium hominum, quamdiu generationibus, & corruptionibus subiecti sunt: & hoc saltem probat locus supra adductus ex Deuteron. 4. & hanc immutationem significarunt Isai. & Ioann. per metaphoram libri complicati, vt supra exposuimus, & eandem docuit Ioann. Apocaly. 10. dicens, *quia tempus non erit amplius*, de qua re plura dicemus sectione sequenti.

B Addo præterea cœlum esse innouandum per maius quoddam lucis, & claritatis incrementum, vt docuit Hieronym. Isai. 30. ad literam, & propriè exponens dicta verba: nam cum ita possint intelligi sine incommodo, non est, quod ad metaphoras confugiamus. Quam expositionem, & sententiam Theologi secuti sunt, & Lyranus, & glossa ordinaria, ac interlinealis Isai. 30. Falsò autem addit hæc Glossa, augendam esse lucem solis, & lunæ, quia per peccatum hominis fuerat minorata, hoc enim improbabile est, vt constat ex dictis, & rectè notauit D. Thomas in quarto distinct. 48. quæst. secunda, art. 3. ad tertium & quartum, & latius probat Sotus dist. 47. quæst. 2. artic. 3. hoc ergo lucis augmentum non erit connaturale soli, aut cœlis, sed supernaturaliter illis addetur ad maiorem gloriam, & lætitiam corporum beatorum. Addit verò Richard. dist. 48. art. 2. quæst. quinta, hanc lucem emanaturam ad cœlos ex splendore corporũ beatorum: sed probabilius videtur, illud lumen diuina virtute esse efficiendam in corporibus cœlestibus sine dependentia à corporibus beatis; aliàs,
C quoties beatorum corpora magis, vel minus distarent à diuersis cęli partibus, magis etiam, vel minus eas illustrarent, quod non uidetur consentaneum. Dabitur ergo illa claritas cœlo, & astris per modum proprietatis intrinsecæ, ac permanentis, ad eum modum, quo humanis corporibus gloriosis claritas gloriæ tribuetur. Sic enim & maior erit proportio inter locum, & locatum, & in ipsismet cœlis magis relucebit diuina virtus, & quasi vestigium quoddam gloriæ, & claritatis illius. Vndè tota hæc claritas Solis, & Lunæ, & aliorum cœlorum non erit tunc solum propter necessitatem, & vsum hominum, quia ad hoc sine dubio sufficeret claritas corporum beatorum, quomodo dicitur Apocalyp. 27. ciuitas illa non egebit Sole, neque Luna, & simile quid habetur Isai. 9. Sed erit ad maiorem perfectionem, & gloriam beatorum.

De elemẽtorũ renouatione. Dico quartò, elementa non esse omninò corrumpenda quoad substantiam, sed esse innouanda, ac perficienda. Hęc conclusio minus certa
D est, quàm precedens, est tamen probabilior, & communior Theologorum, in 4. dist. 42. vbi D. Thom. dist. 2. artic. 2. quæst. 2. duas refert opiniones, vnam affirmantem, duo elementa esse corrumpenda, scilicet, aquam, & ignem, de qua supradictum est; alteram affirmantem mansura quidem elementa secundum substantiam; non tamen secundum proprias, & naturales qualitates, quam etiam reijcit, vt improbabilem, quia non est verisimile in illo perfectissimo statu mansura elementa intrinsecis perfectionibus naturalibus priuata. Præterea, assertio posita fundamentum habet in omnibus Patribus citatis in tertia conclusione, nam æquè lo-
A quuntur de toto vniuerso, & de elementis, ac cœlis, vt videre licet in Hieronym. & August. Ansel. in Elucidar. Isidoro libro de doctrina fidei, cap. 30. Rursus, probari potest ex illo Ecclesiast. 1. *Terra in æternum stat*, & capit. tertiò. *Omnia opera, quæ fecit Deus perseuerant in æternum*. Item, ex illo ad Roman. octauo. *Omnis creatura ingemiscit, & parturit, vsque adhuc*. Nam, si elementa secundum substantiam essent interitura, non essent ipsa participatura pulchritudinem, gloriam, & incorruptionem illius status, sed alia essent futura corpora illam gloriam participantia: ergo hæc elementa, quæ nunc sunt, non ingemiscerent, nec parturirent expectantia illum statum. Deinde argumentor discurrendo per singula. Nam, si essent substantialiter corrumpenda maximè ab igne conflagrationis, ita enim affirmant, qui oppositum sentiunt. *De igne.* Sed in primis non est cur ignis corrumpat ignem, cum sint eiusdem naturæ, vt postea di-
B cemus. Maximè, quia si uerum est, nunc esse purissimum ignem in sua sphæra, illuc non pertinget ignis conflagrationis, quia non ascendet vltra secundam regionem aeris, vt ex loco Petri supra colligebamus enim Augustin. & Theologis. Quod argumentum, si alicuius momenti est, non solum cõcludit, illum ignem non esse corrumpendum, verum neque purgandum. Et quidem meritò, quia non magis indigebit purgatione, quam corpora cœlestia. *De aere.* Et hæc ratio æquè procedit de aere, quòad supremam partem eius, quia & illam ignis non attinget, vndè nec corrumpet, nec purgabit illam. Cum enim ad illam non ascendant terræ vapores, & communes exalationes, non habet ea regio impuritatem aliquam, neque contaminatur, vt sic dicam, peccati, hominum incolentium terram. Atque hoc satis est, vt idem elementum aeris, simpliciter manere dicatur, licèt fortasè secundum inferiores partes corrumpatur, & postea in-
C stauretur, vt explicabimus. *De aqua.* Ad hæc, de aqua ex nullo Scripturæ loco colligi potest esse corrumpendã: nam vt Augustinus notauit vigesimo de Ciuitate, cap. 16. nullibi scriptum est, totum elementum aquæ esse exsiccandum calore ignis, imo neq; alicubi legitur futura aqua noua: sicut terra noua, & cœlum nouum. *De terra.* Denique de terra non videtur posse negari quin secundum aliquas partes eadem numero mensura sit, nam infernus, qui est in centro terræ perpetuò manebit: ergo & terra illa, quæ est propè centrum. Item, quia nõ est verisimile, ignem illum posse tam breui penetrare, & consumere totam substantiam terræ, quæ propter densitatem suam difficilè immutari potest in interioribus partibus. Quod autem. 2. Petri tertio dicitur: *Elementa autem calore soluentur*, quod superius de terra, & aqua exposuimus, non significat substantialem corruptionem, sed vehementem commotionem, & alterationem. Nam, verbum Græcum λύω, aut Latinum soluo, nihil aliud in omni proprietate significant. Vndè inferius subditur, *Elementa autem ignis calore tabescent*, quod signi-
D ficat accidentalem mutationem, non substantialem. Denique additur, terra, & quæ in ea sunt *opera exurentur*. Quibus verbis significatur exustio terrę quoad superficiem eius, & fortalsè etiam quod aliquam partem, quæ ad corruptionem omnium, quæ sunt in terra, & ipsius terræ purgationem sufficiat: nam, hoc in rigore significat terræ exustio. Ita enim sæpe in Scriptura dicitur regio aliqua accendi, siue aduri, quandocunque omnia, quæ in ea sunt concremantur vsque ad superficiem terræ. Cum ergo dicat Petrus fore, vt elementa tabescant, vel soluantur, aliæ verò res exurantur, signum est, nõ parem futuram eorum mutationem. Tandem ostensum est, elementa mansura perpe-

tuo post diem iudicij. uel igitur manebunt eiusdem speciei, uel alterius: hoc posterius non est verisimile, quia neque est necessarium, neque consentaneum modo loquendi scripturæ: si autem futura sunt eadem in specie, quid opus est, ea substantialiter corrumpi, & iterum produci? Possunt enim purgari, & perfici sine corruptione.

In quo cōsistat elemētorum instauratio

Superest verò explicandum, in quo consistat hęc innouatio. Ad quod dicendum est, duo interuenire in hac instauratione: primum est ablatio omnium sordium, quæ sunt præter naturam elementorum secundum est additio aliquarum rerum, vel qualitatum perficientium elementa. Quoad primum omnes Theologi, distinc. 47. & 48. docent ad hunc finem esse antecessuram inferioris mundi purgationem, quæ fiet per ignis conflagrationem, quæ satis colligitur ex citato loco Petri, & ex omnibus patribus supra citatis, & ex Augu. super Psal. 101. Origen. lib. 4. & 5. contra Celsum, vbi dicit, etiam veteres philosophos, Græcos de futura mundi conflagratione scripsisse. Dices, quæ sunt hæ sordes, aut quæ immunditia tollenda est ab elementis per hanc conflagrationem, & purgationem?

Dubium.

Theologi in primis hoc explicant mystica quadam ratione, quæ potius in significatione, quàm in efficacia videtur consistere. Nam sicut templum quod peccatis aliquibus contaminatur, & violatur non est aptum nec depositum ad res sacras peragendas donec cæremonijs externis purificetur, per quam purificationem nulla res physica ab illo templo tollitur, sed exhibetur illud opus in signum reuerentiæ, & cuiusdam moralis mutationis: ita inquiunt, hunc mundum esse quodammodo hominum peccatis uiolatum: & ideò, vt transferatur in nobiliorem statum gloriæ & habitationi Beatorum accommodatum, oportere, vt per ignem prius transeat, ut ab omni culpæ contagio mundari intelligatur. Ex qua ratione fit, solum illam mundi partem esse purgandam, quæ in usum mortalium hominum cedit. Secundò, hoc explicant physicè, nam, quia in ea renouatione liberanda est creatura à seruitute corruptionis, ideò necesse est, è medio tolli mixta omnia generabilia, & corruptibilia: propter quorum conseruationem, generationum successio durat: hoc ergo in primis fiet per hanc ignis purgationem, & actionem. Deinde consequenter fiet, ut omnes substantiæ, vel affectiones extraneæ, quæ elementis, præsertim aquæ, & terræ admixtæ sunt, consummantur, & exhalentur. Vt verbi gratia, aquæ maris adeò feruescent, ut salis affectionem, & nimiam densitatem amittant, & si quos habent fortasse admixtos uapores illos exhalent, fiet etiam tanta aquarum commotio, vt omnia piscium, uel aliarum rerum corpora in eis latentia expellantur, & igni tradantur. Atque ad hunc modum de terræ purgatione, & de alijs rebus iudicandum est. Omnia verò excrementa terræ, & quidquid materiæ superfluum fuerit partim ignis actione consumentur: partim impetu motus in infernum detrudentur, ut iterum in sequen. sectio. dicemus Huiusmodi ergo erit prior pars, quasi priuatiua innouationis mundi.

Elementa erunt lucida post iudicium.

Quod attinet, ad literam, partem innouationis mundi, quæ est positiua per additionem alicuius perfectionis dicendum est, addendam esse elementis omnibus eximiam quandam claritatem, & lucem, non æqualem, sed proportionatam. Ita docent sancti Patres supra citati, & optimè Chrys. epist. ad Theodo. lapsum, parum ante medium, & Theologi. Nam terra (inquit D. Thom. distin. 48. quæst. 2. artic. 4.) erit lucida, & peruia sicut vitrum in superficie, aqua, sicut cristallus, aer, sicut nunc est cœlum, ignis sicut nunc sunt luminaria cœli.

A Quæ, quidem sententia fundari potest, tum in locis illis scripturæ, in quibus promittitur, *cælum nouum, & terra noua*. nam sub his corporibus cætera comprehenduntur, tum in Paulo ad Roman. octauo, dicente, omnem creaturam participaturam illam gloriæ pulchritudinem: tum in coniectura, quæ ex hoc loco sumitur. Quia sicut in gloria corpus humanum, quod ex elementis constat, perficietur ex coniunctione ad spiritum beatum: ita decet ut totus hic sublunaris, seu elementaris mundus illustretur, & perficiatur ex coniunctione ad cœlestia corpora. Vnde facilè reddi potest quædam causa huius claritatis elementorum, scilicet, cœlestia corpora, ac luminaria in quibus tanta fiet lucis accessio, ut ab eis manare possit tota ille claritas usque ad terram. Et quia cœli erunt in perpetua quiete, illuminatio illa semper eadem erit. Et diuina prouidentia fiet, ut quando cœli quiescent, astra omnia ita maneant disposita respectu to- B tius Vniuersi; ut utrunque hemisperium, & omnes vniuersi partes perfectissimè illustrentur. Ad quod accommodari possunt verba Isa. 60. *Nō occidet vltra sol tuus: & luna tua vltra non minuetur.* Eadem enim fere de illo statu gloriæ scribit Ioan. in Apoc. cap. 21. & 22. Neque in hac sententia est ulla difficultas, quod attinet ad tria superiora elementa, quæ natura sua diaphana sunt, de terra uero etiam est facile, esse illuminandam quoad ultimam superficiem, qua aerem, uel aquam contingit. An uero illa lux sit amplius, terram penetratura, quoad profundum eius, incertum est. Nam D. Thom. supra solum dicit, quod in superficie erit sicut uitrum, quod posset intelligi quantum ad puritatem, & claritatem ipsius superficiei. Item quia si profunditas terræ futura est perspicua, & peruia oculis, uel id est intelligendum de toto elemento terræ, & hoc non, alioqui damnati ea luce fruerentur, uel assignandus erit terminus profun- C ditatis, ad quem illa claritas perueniat, qui non poterit, certa ratione assignari, cum non sit maior ratio unius partis, quam alterius. Accedit, quod terra cum natura sua sit, densa, non est capax luminis, & claritatis in profunditate sua: quamuis autem possit Deus illam illuminare, non uidetur necessarium ponere hoc miraculum. Et hæc sententia est probabilis.

Vtrū lux sit terrę interiora penetratura. 1. Opinio.

Nihilominus contraria sententia facile etiam defendi potest, quam D. Thomas significat dicens futuram esse terram peruiam sicut uitrum, ad quod aliqui accommodant illud Apocal. 21. *Platea ciuitatis aurum mundum tanquam vitrum perlucidum.* Item quia fortasse claritas elementorum non proueniet ex sola uirtute actiua astrorum, sed ex speciali uirtute diuina, iuxta illud. Isai. 60. *Non erit tibi amplius Sol ad lucendum per diem, nec splendor Lunæ illuminabit te, sed erit tibi Dominus in lucem sempiternam.* Rursum, quia excepto præciso illo loco, qui necessarius est ad pœ- D nas, & tenebras damnatorum, omnia alia decet esse peruia oculis Beatorum, ut eorum claritate, & pulchritudine delectentur, & ad Dei laudem excitentur. Quin potius ait Palud. distin. 48. q. 2. in fine, illuminandam esse terram in profundo, usque ad Lymbum puerorum inclusiue: quia, magna esset eorum pœna, si in tenebris uersarentur, quia non habebunt tantum animas ut nunc, sed etiam corpora: quod quidem satis uerisimile est, si post resurrectionem pueri habitaturi sunt in illo loco.

2. Opinio.

Sed adhuc superant hic duæ dubitationes, altera, de situ elementorum post diem iudicij, altera de mixtis, sed de ijs dicemus commodius in fine Section. sequentis. Fundamenta uerò aliarum opinionum inter probandam nostram sententiam expedita sunt. Omnia enim scripturarum testimonia

uno,

explicatum. Solum de mixtis occurrit hic difficultas supra omissa. Nam, hinc sequitur omnia mixta esse comburenda, quod uidetur inconueniens: quia uel illa futura sunt postea in mundo innouato, vel non: si primum, ergo frustra prius corrumpentur, vt postea iterum producatur: si secundum, hoc uidetur contra perfectionem mundi, diximus enim supra cum sanctis Patribus, totum hunc mundum esse commutandum in perfectiorem statum, sed mixta multum pertinent ad perfectionem Vniuersi, sunt enim perfectiora corpora, quam elementa: erit ergo Vniuersum valdè imperfectum, si elementa sola maneant, & mixta omnia pereant. Et confirmatur primò, quia Paul. ait omnem creaturam expectare participationem illius gloriæ, quæ erit in mundo innouato: ergo non solum elementa, sed etiam mixta manebunt secundum aliqua indiuidua in singulis speciebus, ut illum statum participent: cum enim omnia electis ministrauerint, oportet vt suo modo remunerentur, sicut cœlom, & elementa. Confirmatur secundò, quia multa ex mixtis, pertinent ad ornatum elementorum, vt flores, & arbores ad pulchritudinem terræ, pisces, & aues ad ornatum aquæ & aeris, & sic de alijs, vnde non est dubium, quin possit conferre ad oblectandum Beatorum aspectum. Adde, Anselmum in Elucidario post explicatam superiorem corporum innouationem, sic de terra scribere, *Terra, quæ in gremio suo Domini corpus confodit, tota erit vt paradisus, & quia Sanctorum sanguine est irrigata odoriferis floribus rosis, violis immarcescibiliter erit perpetuo decorata*. Et Guillielmus Parisiensis, cuius verba refert Carthusian. in 4. d. 48. quamuis dicat animalia, & uegetabilia, ac metalla esse comburenda, & non amplius futura: subdit uerò, *De terra quidam ex sapientissimis Christianorum dixerunt, quod graminibus semper virentibus, & immarcescibilibus floribus, ac perpetua amænitate, instar Paradisi terrestris, sit decoranda*. Ad quam sententiam accommodari possunt illa uerba Psalm. 103. *Emitte spiritum tuum & creabuntur, & renouabis faciem terræ*. Quæ de renouatione in iudicio futura multi interpretantur. In hac re certum in primis est, omnia mixta esse igne comburenda. Nam, Petrus satis diserte id affirmat dicens, *Terra, & omnia quæ in ea sunt opera exurentur*: & ita simpliciter intelliguntur ab omnibus expositoribus, & Scholasticis doctoribus, quapropter temerarium esset id negare. An uerò postea in terræ, uel aliorum elementorum innouatione aliqua mixta iterum sit producenda ad eorum ornatum, & mundi complementum: non est ita certum, neque videtur omnino improbabilis sententia id affirmans, præsertim, propter Anselmi auctoritatem: & quia sicut multi affirmāt futuros in inferno vermes, sulphurem, & alia similia corpora mixta ad corpora damnata crucianda: sic etiam non est incredibile, futura esse aliqua mixta in hoc mundo ad eius perfectionem, & ad gloriam accidentalem Beatorum augendam. Nihilominus tamen recedendum non est a communi Theologorum doctrina in 4. d. 48. vbi D. Thom. q. 2. ar. 5. Bonauen. Rich. Palud. Sot. & reliqui, Henricus quodli. 4. q. 12. & Anton. 4. p. ti. 14. c. 11. §. 3. negant futura animalia, plantas, mineralia, & alia corpora mixta in mundo post eius instaurationē, quia sunt omninò corruptibilia, in illo autem statu liberabitur creatura à seruitute corruptionis, & ideo solum manebunt ea corpora, quæ aliquem ordinem habent ad incorruptionem, vt sunt corpora cœlestia, & elementa, quę licet nunc secundum partes corrumpantur: tamen secundum se tota sunt incorruptibilia. Dicere autem, plantas, aut animalia esse perficienda dote incorruptionis modo aliquo supernaturali, uoluntarium est, & sine fundamento.

Omnia mixta igne peritura.

A to. Vnde Greg. Nys. lib. 1. Philosoph. c. 3. proprium dicit esse hominis, inter omnia animantia immortalitate donari. *Hoc autem, ait, propter immortalitatem anima assequitur*. Item, quia fere omnia mixta referuntur ad usum hominis ratione corporis corruptibilis, qui usus tunc cessabit, propter solum autem aspectum, eiusque oblectationem nō erunt necessaria, quia multo pulchrior, & delectabilior aspectus esse poterit in terra eximia claritate, & splendore affecta. Erit enim facile Deo id efficere, cum ea uarietate, & pulchritudine, quæ mirum in modum uisum delectet. Alioqui etiam propter delectationem odoratus possent in eo statu flores, seu rosæ euelli, & diuidi, & contrectari, & alterari, vt melius odorem afflarent, aut multa alia miracula multiplicanda sunt, vt hæ res futuræ sint omninò incorruptibiles. Probabilius ergo uidetur, eas non esse futuras, neque aliquid conferre ad perfectionē illius status. Ex quo facile soluuntur rationes dubi-
B tandi in contrarium adductæ, de quibus etiam legi potest D. Thom. citato loco.

Quartò, finita mundi exustione, omnia excrementa deferentur in infernum simul cum igne, si aliquid illius superuacaneum fuerit in hoc mundo. Ita D. Thom. dist. 47. q. 2. artic. 3. quæst. 3. vbi dicit, quod in purgatione mundi, quidquid erit turpè, & fędum, in infernum cum reprobis detrudetur, & citat Basilium in id Psal. 28. *Vox domini intercidentis flammam ignis*, dicentis, crassiores partes illius ignis, projiciendas esse in infernum, subtiliores verò, & lucidiores superius remansuras. Atque idem docent reliqui Theologi. Et ratio est clara, quia purgatio mundi ad hunc finem ordinatur, & quia excrementa reijci solent in infimum, & abiectiorem locum. Item, quia vniuersa hęc pœna damnatis debetur. Quocirca, verisimile est, illum hiatum terræ, qui ad deuorandos reprobos fiet, duraturum quousque mundi purgatio absoluatur,
C postea uerò quam omnia excrementa mundi per illum in infernum detrudentur, concludendum esse, & terram in suam integritatem esse restituendam.

Oēs mundi sordes in infernū detrudentur.

Quintò, finita mundi purgatione quiescet celū; sole, & luna, & reliquis omnibus astris eo in situ ac dispositione manentibus, quæ ad maiorem pulchritudinem totius vniuersi conferre videbitur. Tota hæc conclusio colligitur ex dictis in superioribus. Nam, quod cœli motus cessaturus sit omnes theologi docent in 4. dis. 48. ubi D. Thom. quæst. 2. art. 2. & Section. præcedenti à nobis fuit sufficienter probatum: & addi potest quod Isaias ait cap. 60. *Non occidet vltra sol tuus, & luna tua vltra non minuetur*. quod de tempore beatitudinis exponit Cyril. libr. 9. in Ioan. cap. 26. si autem sol, & luna mouerentur, esset in eis occasus. Item addi potest, quod Paul. ait ad Roman. 8. nunc creaturam esse subiectam vanitati, idest, mutationi, vt supra explicuimus: hæc autem in corporibus cœlestibus nulla alia esse potest nisi perpetua mutatio, uicissitu-
D do. Vndè, Salomon cum Ecclesia. 1. dixisset, omnia esse vanitati subiecta, hoc ad cœlos applicans inquit, *oritur sol, & occidit, & ad locum suum reuertitur, ibique renascens gyrat per meridiem, & flectitur ad aquilonem, lustrans vniuersa in circuitu, pergit spiritus, & in circulos suos reuertitur*. Ab hac ergo vanitate liberabitur cœlum in die iudicij. Per illam enim nihil aliud præstat, quam deseruire generationi rerum, & corruptioni. Quando ergo omnis creatura liberabitur à seruitute corruptionis, etiam cœlum continuo suo motu illi deseruire cessabit. Neque contra hoc obstat obiectio superius indicata, quod illa quies futura sit uiolenta cęlo cum motus sit illi naturalis. Nam, iuxta ueriorem philosophiæ doctrinam, cœlum ex peculiari, ac propria natu-

Cęlū post iudicium quiescet.

Respōsio ad Obiectionem.

naturæ non magis postulet motum, quam quietem, sed in ordine ad naturam vniuersalem, seu generalem mundi gubernationem, illud dicitur esse illi magis naturale, quod iuxta totius Vniuersi statum, magis consentaneum, magisque accommodatum fuerit. Doctrina hæc expressa est S. Thomæ, quæst. 6. de potent. art. 5. in cor. & ad 6. & ad 12.

Quod autem hæc cessatio futura sit ordine à nobis posito non est tam certum. Multi enim Theologi sæpe indicant, motum cœli cessaturum ante iudicium statim, ac omnes homines morientur, uel saltem in puncto resurrectionis, quod est probabile; quia tunc iam cessabit necessitas generationum, & corruptionum, ad quam cœli motus ordinantur. Nihilominus ordo positus in assertione magis nobis probatur. Primò, quia eadem est ratio de cessatione huius motus, & de reliqua purgatione, & innouatione mundi, nam, hæc est quædam pars illius nouitatis, & instaurationis, quam omnes sancti dicunt futuram post iudicium. Secundo, quia vsque ad illud tempus fient in elementis motiones violentæ, & alterationes, & mixtorum corruptiones. Tertio, quia non expedit ut ante mundi instaurationem cesset vicissitudo dierum, ac noctium, quæ tunc solum cessabit, *quando Dominus fuerit nobis in lucem sempiternam & complebuntur dies luctus*, vt dicitur Isa. 60.

Vltimò, finito motu cœli statim fiet innouatio, & illustratio totius mundi tam in cœlis, quam in elementis. Probatur, quia non est cur amplius illustratio hæc differatur, quia vsque ad illud instans differenda est solum, ut mundi purgatio absoluatur. Item, illa actio, quæ innouandus est mundus, non requirit successionem ex parte agentis, quia erit infinitæ virtutis, neq; ex parte actionis, & termini, cum sit quædam illuminatio, & perfectio sine resistentia contrarij: ergo tota illa illustratio in illo instanti perficietur.

Solum superest in hac quæstione explicandum in quo situ tunc manebunt elementa. Et de igne quidem, & terra nulla est difficultas, quin futuri sint in suis locis supremo, & infimo, quia hoc est illis naturale, & nulla est ratio, vt immutetur. Solum esse potest difficultas an tota superficies terræ aquis cooperienda sit, an vero pars aliqua futura sit discooperta, & immediatè aeri coniuncta. Sed hæc dubitatio pendet ex alia, quæ in materia de peccato originali proprium habet locum, an post resurrectioné infantes, qui in solo originali peccato decesserunt, habitaturi sint in loco aliquo subterraneo, vel in superficie terræ. Nam si primum dicatur non est necesse, vt pars terræ maneat discooperata aquis, cum hoc neque ad vsum Beatorum, uel ad quempiam alium necessarium sit, & alius ordo sit magis naturalis; si vero dicatur posterius ad vsum illorum hominum, videri potest hoc necessarium. huius ergo quæstionis discussio in illum locum differatur.

SECTIO IIII.

Vtrum Christus post mundi instaurationem perpetuo sit in cœlis regnaturus.

Difficultas ex Ps. 109. RAtio dubitandi sumi potest ex verbis illis Ps. 190. [Dixit Dominus Domino meo sede à dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellū pedum tuorum,] vbi per sessionem à dextris Dei significatur thronus, ac regia potestas Christi domini, hæc autem solum dicitur duratura vsq; ad illud tépus, in quo ponétur inimici Christi sub pedibus eius, quod in die iudicij complendum est, ut Paulus declarat 1. ad Corint. 15. Responderi potest, illa particula *Donec*, affirmari Christum sessurum, eiusque imperium duraturum vsque ad illud tempus, non tamé negari post illud tempus per totam æternitatem regnaturum. Et enim hæc phrasis sæpe in sacris literis vsitata, vt hæc particula, *Donec*, & similes, adiunctę propositionibus affirmatiuis, affirmét aliquid de certo tempore, de quo maximè poterat dubitari, non tamen quicquam negent de reliquo tempore, sed respectu illius indefinitæ sint: vel è cōtrario adiunctæ propositionibus negatiuis aliquid negent de tempore, in quo poterat esse dubitatio, non verò affirment quicquam de reliquo tempore, vt latius ex sanctis Patribus supra tradidimus Disput. 5. Sect. 1. Quia ergo in præsenti dubitari poterat, an Christus esset regnaturus eo tempore, in quo nondum omnes inimici eius ei subijciuntur, ideò de hoc potissimum tempore, id affirmatur à regio Propheta, non tamen negatur de posteriori tépore, seu æternitate, sed potius vt manifestum supponitur, tunc maximè regnaturum. Quam regulā huic loco accommodant Aug. lib. 83. quæstionum, quæst. 69. Gregor. Nazianz. orat. 36. & alij, quos citato loco retuli. Veruntamen hanc responsionem videtur refellere, Paulus 1. ad Corin. 15. vbi post verba similia, scilicet, *Oportet illum regnare, donec ponat omnes inimicos sub pedibus eius*, de reliquo tempore subdit, *cum autem illi subiecta fuerint omnia, tunc & ipse Filius subiectus erit ei, qui subiecit sibi omnia*, ac si diceret, tunc desinet regnare, & omninò erit subiectus Deo: vnde subiungit, *Vt sit Deus omnia in omnibus*, idest, vt Deus in omnibus immediatè regnet, & omne illi subijcientur.

Quæstio hæc non tam propter difficultatem suā est hoc loco à nobis proposita, quam vt debitum finem huic operi imponamus, breuiter attingendo, ac delibando fœlicem illum statum, quem Caput nostrum cum omnibus suis membris, in perpetuū possidebit, & vt simul explicemus prædicta verba Pauli, in quibus adeò subobscurè, illius status rationem describit, vt aliqui occasionem sumpserint dicendi, Christi humanitatem post diem iudicij, in Diuinitatem esse conuertendam, & illam subiectionem, de qua Paulus loquitur, nihil aliud esse, quam commutationem substantiæ creatæ in substantiam creatoris, vt Augustinus refert. 1. de Trin. ca. 8. Quę sententia & naturali rationi manifestè contraria est, quia repugnet diuinæ naturæ vt aliquid in ipsam conuertatur, vt in priori tomo latius ostensum est. Et est apertè hæretica, quia Christus in æternū, non solum erit Deus, sed etiam homo, resurrexit enim ad vitam immortalem, & immutabilem, & fęlicitas humanitatis eius æterna futura est maturi tatione, quam beatitudo Angelorum, vel hominum beatorum. Tandem repugnat ipsismet verbis Pauli, nam si filius subijciendus est Patri, oportet vt naturam habeat, per quam illi subijci possit.

Dicendum est ergo, Christum post iudicium perpetuo in cœlis regnaturum, non solum secundum diuinitatem, sed etiam secundum humanitatem. Xpi regnū perpetuū. Quæ veritas est de fide certa, nam & in varijs Scripturæ locis expresse traditur, & ex fidei principijs apertè colligitur. Primum patet Luc. 1. *Et regnabit in domo Iacob in æternum, & Regni eius non erit finis*, & est sermo de Christo homine, & Dan. 7. *Aspiciebā in visione noctis, & ecce cum nubibus cęli quasi Filius hominis ueniebat, & vsque ad antiquū dierum peruenit, & in conspectu eius obtulerūt eum, & dedit ei potestatem, & honorem, & regnum, & omnes populi, tribus & linguæ ipsi seruient, potestas eius, potestas æterna, quæ non auferetur, & regnum eius, quod non corrumpetur*. Quæ duo testimonia adeò perspicue sunt, vt necesse non sit plura congerere, in re præsertim manifesta. Secundum patet, quia in Symbolo profitemur uitam ęternam, atq;

bea-

beatam, in qua cum Christo regnaturi sumus, multo ergo magis regnabit ipse Christus in æternum. Quanta vero futura sit huius regni amplitudo, opulentia, maiestas, & gloria sæpe in Scripturis sanctis describitur, præsertim ab Isai c.65. & 66. & à Ioanne Apocalyp. 21. & 22 vbi inter alia dicit, *Ecce tabernaculum Dei cum hominibus*. Vbi per tabernaculum Dei, humanitatem Christi intelligo, de quo subditur. *Et habitauit cum eis, & ipsi populus eius erunt, & ipse Deus cum eis erit eorum Deus, & absterget a [illegible] lachrymam ab oculis eorum, & mors ultra non erit*. Et postea subditur, in illo regno perpetuo duraturam sedem Dei, & agni, *Et serui*, inquit, *eius seruient illi, & videbunt faciem eius, & nomen eius in frontibus eorum*, ac tandem, *& regnabunt in sæcula sæculorum*. Sed de hac re plura in materia de beatitudine, ubi omnia, quæ ad spiritualem fælicitatem huius regni spectant, explicantur: quæ uerò pertinent ad fœlicitatem corporum in superioribus disputationibus sunt à nobis tradita.

Responsio ad difficultaté in principio positam.

Ad difficultatem ergo propositam, responsio, quam ibi tradidimus, optima est, quamuis dici etiam possit, verba illa intelligi de ascensione Christi in cœlum, per quam assequutus est, vt ad dexterã Patris sedeat, vt supra diximus: sessurus est autem donec ponantur inimici eius scabellum pedum eius, quia vsque ad illud tempus non iterum descendet è cœlo. Et hoc sensu concedere possumus illam particulam, *donec*, includere negationem, non quidem durationis regni, sed quietis, vt ita dicam, seu permansionis in cœlo, absque reditu in hunc mundum. Iuxta quam expositionem sensus erit, Christum sedisse in cœlo, non rediturum in hunc mundum, donec subijciat sibi inimicos, tunc autem iterum venturum, scilicet in die iudicij: vnde non fit, eum tunc amissurum regnum, & potestatem, sed potius vniuersalius atque manifestius tunc dominaturum. Aliam responsionem statim trademus.

Exponit locus difficilis Pauli. 1. ad Cor. 15.

Ad locum Pauli ex 1. Cor. 15. *Tunc, & ipse Filius subiectus erit*, Omisso errore Arrianorum, qui ex hoc loco colligebant Filium esse minorem Patre secundum propriam eius naturam: Duæ sunt expositiones catholicorum extremè oppositę. Prima est, illa verba intelligi de Filio secundum Diuinitatem, subiectionem autem non significare obedientiam, seu seruitutem, sed solum concordiam voluntatis cum origine à Patre. Ita Oecumen. & Theophy. & Ambros. ibi, & indicat etiam Chry. homil. 39. Sed non vt probanda hæc expositio: tum, quia videtur valdè impropria locutio, nimisque coacta, si ad Diuinitatem accommodetur. Tum etiam, quia Paulus apertè loquitur de Filio ratione humanitatis, vt ex contextu patet, & ex ijs, quæ statim dicemus. Altera expositio est, ut intelligatur hic locus de Christo nõ in propria persona, sed in corpore suo mystico, quod est Ecclesia. Quia nunc nondum est tota Ecclesia Christi perfectè subiecta Patri: completo vero beatitudinis statu, perfectè subijcietur. Ita exponunt Origen. tract. 30. in Matth. Nazianz. dicta orat. 36. Cyril. lib. 10. Thesauri c. 8. Greg. Nys. orat. propria, in qua illa verba Apostoli exponit, & Chrys. homil. circa eadem verba, quæ habetur in 3. tomo, & Theodoret. in commentarijs. Hæc verò expositio non videtur commodè aptare contextum Pauli: nam distinctè loquitur de persona Filij, cui omnia subiecta sunt non ratione corporis mystici, sed rõne suipsius, cui corpus mysticum subiectum est: ergo eodé modo loquitur de Christo, cũ ait, eũ fore Patri subijciendum. Dicendum est ergo, Paulum quidem loqui de Christo secundum propriã personam, non tamen secundum Diuinitatem, sed secundum humanam naturam: nam secundum hu-

A manam naturam Christus resurrexit, & mortem destruxit, & omnia habet sibi subiecta præter eũ, qui omnia sibi subiecit. In hanc expositionem magis inclinat Chrys. & eandem probant Ansel. D. Thom. Primasius, & Sedulius ibi, Ambr. lib. 5. de fide c. 6. August. 1. de Trin. cap. 8. & lib. contra sermonem Arrianorum c. 37. & Epipha. hæresi 69. versus finem. Verum difficultas superest in hac expositione, quia hęc subiectio Christi hominis ad Deum, non fiet de nouo post resurrectioné, nunc enim & sẽper ab initio incarnationis Christ' est subiectus Patri: at uerò Paulus aliquam nouam subiectioné significare videtur, quæ post iudicij dié in Christo domino futura est respectu Patris. Ad hoc dupliciter respondere possumus, primò, negando Paulum sentire Christum tunc aliter subijciendum esse, quam nũc. Sicut enim supra dicebamus, cum dicitur Christus regnaturus donec ad iudicandum veniat, non excludi, quin postea sit regnaturus, sed

1. Respon.

B affirmari tantum, quod magis dubium videbatur: ita è contrario, cum dicitur, tunc futurus subiectus, non negatur, quin antea fuerit subiectus, sed affirmatur, etiam tunc futurum, seu permansurum subiectum. Quod ideò fortasse fecit Paulus, nec infideles homines existimarent, ipsum docere, Christum vt hominem, in eo statu non esse subijciendum Patri, eo quod de ipso docuerat aboliturum omnem principatum, & potestatem, & omnia esse illi subijcienda. Secundo, dici potest, Paulum specialiter tribuere illi statui subiectionem Christi ad Patrem, quia nunc videtur habere Christus specialem modum regendi, & gubernãdi homines, & Angelos, horum ministerio vtẽdo ad illorum salutem perficiendam, & in illis gratiam, & varia dona influendo: tùnc vero ab hoc opere, & regimine cessabit, & in hoc solum incumbet, vt se ipsum, totumque suum regnum in Patrem referat. Vt ergo Paul. indicaret differentiam inter illum, & præsentem sta-

2. Respon.

C tum, dicit, tunc fore Christum subijciendum Patri, quia tunc huic subiectioni tantum uacabit, & cessabit, vt ita dicam, ab omnibus exterioribus functionibus: tunc enim cessabunt omnia ministeria nouæ illuminationis in Beatis, accidentalia gaudia de conuersionibus peccatorum, & similia: sed erit quasi pura quędam contemplatio diuina, eodem modo stabilis, ac perpetua, qua totus Christus id est, caput cum omnibus membris feretur in Deũ, eique subijcietur. Et huic expositioni optimè quadrat ratio subiuncta a Paulo, [Et tunc filius erit subiectus Patri, vt sit Deus omnia in omnibus,] id est, ut unus Deus in omnibus dominetur, & glorificetur, & omnes in Deo habeãt, quidquid sanctè, & iustè amare possunt, ac desiderare. Sicut exposuit Grego. Niss. lib. de anima, & resur. dicens. *Cum vita, quam in præsenti transigimus variè à nobis exigatur, multa res sunt quarum participes sumus vt aeris, loci, cibi, ac potus, & aliarum rerum ad vsum vi*

D *tæ necessariũ, quarum nulla est Deus. Beatitudo vero, quæ expectatur, nullius quidem harum rerum egena est, omnia autem nobis, locoque omnium erit diuina natura ad omnem vsum, ac necessitatem illius vitæ, sese conuenienter, & aptè impartiens.* Hoc ergo significare mihi visus est Paul. per illam subiectionem ad Deum, scilicet, perfectam quietem in Deo, & cessationem ab omni externo ministerio non solum corporali, sed etiam spirituali, quia in eo statu non erit iam tempus (ut ita dicam) inquirendi Deum, aut sibi, aut alijs, sed tantum fruendi amandi, & subijciendi se illi, quia tunc iam erit ipse omnia in omnibus. Quæ expositio potest hoc exemplo declarari. Dicere enim solemus. Deũ antequã aliquid creasset in seipso mansisse seipso, fruenté atque se solo perfectè beatum, eodemque modo si Deus omnia nunc in nihilum redigeret, mundumque

que conservare, ac gubernare desineret, diceretur in se mansurus, se ipso contentus: quo loquendi genere non significamus, eum nunc non habere à se hasce perfectiones, sed significamus præter illas habere veluti externam actionem, & administrationem, qua ante mundi creationem caruit, & postea careret, si mundum in nihilum redigeret. Ad hunc ergo modum ait Paulus, Christum post iudicium futurum subiectum Patri, non quia nunc non sit, sed quia nunc præter illam subiectionem, & coniunctionem cum Deo, eiusque fruitionem, habet quandam externam administrationem, à qua in eo statu vacabit. Et hanc expositionem indicauit Epiphan. citato loco, atque etiam Theodoretus, neque multum discrepat quod Naziauz. dixit in prædicta oratione, nunc negare Christum nondum plenè possidentem regnum, sed acquirentem.

A magisque, ac magis sub imperium suum homines quotidie redigentem, quumodo regnabit donec ponantur inimici eius sub pedibus eius, non vero deinde, quia iam tunc non regnabit acquirendo, sed pacificè possidendo totum regnum. Et regnare in illo, nihil aliud erit, quam seipsum, totumq; suum regnum summa concordia, summo gaudio, summaque uitæ tranquillitate Patri subiicere. Atque hic erit perpetuus, ac fęlicissimus status, quem post huius sæculi consummationem Christus dominus habiturus est. Ibi ergo nostræ disputationis cursus finem habeat, vbi totius vitę, ac mysteriorum Christi finis est. Cui nos quoque opus hoc nostrum qualecunque est subiiciamus: vt quod illius ope, & auxilio perfectum tandem est, in eiusdem, & Augustissimæ Virginis matris cedat honorem, & gloriam. Amen.

F I N I S.

VENETIIS, M D C.

Apud Dominicum de Imbertis, & Paulum Vgolinum Socios.

